

Domus S.S-Adelhaidis et Caietani.

H. E. 1298. a.

<36622247650016

<36622247650016 S

Bayer. Staatsbibliothek

P. Lat. 993.

Patres latini
Ludolphus de Saxonia
Sec. XIV. flor. 1330.
pag. 3271.

R. P.

LUDOLPHI DE SAXONIA,

ORDINIS CARTHUSIANI,

VITA D. N. JESU CHRISTI:

E SACRIS QUATUOR EVANGELIORUM,

Sanctorúmque Patrum fontibus piè simul ac amplè derivata,

IN CHRISTIANÆ PIETATIS EDUCATIONEM & oblectamentum.

Editio novissima super omnes alias castigatior ac distinctior, variis Indicibus, Argumentorum, Evangeliorum & Capitum summariis, ac pluribus locorum S. Scripturæ, nec non, & Authorum citationibus auctior, & ad vetustorum Exemplarium fidem accuratè exacta.

Adjicitur ad calcem Vita S. Annæ, Deiparæ Mariæ Matris, per F. Petrum Dorlando, Carthusiani item Ordinis Ascetam.

AUGUSTÆ VINDELICORUM

Sumptibus MARTINI HAPPACH & FRANC. XAV. SCHLüTER

Anno MDCCXXIX.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.

ILLUSSTRISSIMO GENEROSO
AC
EXCELLENTISSIMO DOMINO DOMINO
FRANCISCO JOSEPHO
LIBERO BARONI
de VNERTL,
In Schönbrunn, Moching, & Sigmertshausen,
SERENISSIMI ET POTENTISSIMI
ELECTORIS BAVARIÆ &c. &c.
CONSILII INTIMI CANCELLARIO
ET
STATUS MINISTRO,
SUPREMO FEUDORUM PRÆPOSITO
ET
PRÆFECTO IN TAYSPACH.
DOMINO DOMINO SUO GRATIOSISSIMO.

ILLUSTRISSIME, GENEROSE, ac EXCELLENTISSIME DOMINE, DOMINE GRATIOSISSIME.

CUm octoginta abhinc, & pluribus annis Ludolphus iste é Lugdunensi prælo prodiret, ad Reverendissimum D. Jacobum Justum Perrotum totius Sanctissimi Ordinis Carthusiani Generalem abire jussus est, in Patre habiturus Patronum, ne simul publicus fieret, & alienus, sed rediret ad sua. Hoc Lugdunensium Consilium nobismet regulam fiximus Augustani Bibliopolæ. Nostris Sumptibus in nostra Germania Germanus hic Auctor lucem intuetur, & fit publicus; Ne autem alienus fieret. Tibi eum Illustrissime, Generose, ac Excellentissime D. D. consecrare debuimus. Plurimi fuerant, qui de Auctore hoc grandem suam existimationem nobis communicârunt, singuli tamen professi sunt, hanc se à Te accepisse, Ludolphumquè penitus esse tuum. Affirmabant, maximè sanè fieri debere Scriptorem, qui Viro Maximo adeò esset in pretio, ut dudum fuerit etiam Ei familiaris, & Comes individuus, Arcium, Domuumque tuarum, Inquilinus, totus Tibi proprius. Suffecisse ista debuerant, ut protinus, & festinatò impressionem urgeremus atquè suum Illustrissimo Tuo Nomini Ludolphum restitueremus, facilè persuasi, tantum à Tuo Nomine Authoritatis incrementum Commentationibus his Evangelicis accessurum, Quantum Commentatori accedet Commendationis, cum Lectores intellexerint, eum se præ manibus habere Librum, qui Illustrissimæ, Generosæ, ac Excellentissimæ Dominationis Tuæ cor amplissimum possidere merebatur; mirabantur

 equi-

equidem magnitudinem mentis Tuæ, quæ unà Sanctissimum Evangelicæ meditationis otium, & immensas tot terrarum curas conciliare, atquè comprehendere valeat; Simul verò memorabilem veritatem altiùs intra se admittent, quam pro responso reddere soles rogantibus: *Ad quid tot inter, tamquè innumera negotia Ludolphi Evangelica commentatio? Est, inquiebas, est vera & universalis Politica.*

Oraculum hoc attoniti audiant alii, nos impletum adspicimus. Nam quid aliud de Te commemorat experientia & Veritas, quam Constantiam in Curis, in Consiliis Sapientiam, in casibus Præsentiam, in Adversitatibus Robur, perpetuâ tamen Oris & Animi tranquillitate ita serenas, ut pretium atquè gravitatem amisisse videri possent, quia streperæ atquè arduæ non sunt, nisi veritates illæ, quas liber iste exhibet, etiam occupatissimum Animum Tuum ea firmitate erigerent, quam non capit inferior mundi sapientia. In eadem Evangelii Schola edidicisti raram consortionem duplicis Servitutis, qua Principi, cui servis, Potentissimo reddis, quæ sunt Principis, & quæ sunt DEI, DEO. Hinc par Patriæ, & Ecclesiæ Cura; Amor Populi, & Sacrarii, Vigiliæ pro Aris, & Focis. Divisum Te dicet, qui nescit, maximè ita Maximos Ministros unitos esse Cælo & orbi oportere.

At verò, quodnam illud animi ad loquacis imprudentiæ, aut impudentiæ dicas (quem enim Magnorum dicacitas non afflavit) maximè quieti, maximè comis; ad sortis, casuumque frequentias maximè præsentis, maximè immoti artificium? quo instructus maledicis etiam frontem explicas innubem, erogas non meritos favores; adversis ære triplici fortius pectus objicis, atque ostendis? nisi é regulâ, à Tuo Ludolpho tam graviter elucidatâ, in Evangelio præceptâ: *Nolite terreri.*

Nolit quisquam opinari istam infractæ mentis firmitudinem summorum orbis Principum, nescio, meliùs dicam favore, aut amore? confirmatam excrevisse: non arbitratus is fuerit, ita Te singulis profuisse, ut omnibus debueris approbari. Magnum hoc argumentum est, nihil Te unquàm adulationi, cuncta æquitati tribuisse, atque adeó hanc unam in Te coronâsse Augusta mundi Capita, dum torques aureos, Sigilla prima, Diphteras Arcanorum crediderunt Tibi uni, ipsi æmulis studiis. Sed obticendum est! ne modestia, quæ sola hoc posset, rugas formet, & silentium imperet. Obticemus: totâque animi observantia in grates submississima reverentia dicendas nos impendimus. Summo Tuo Præsidio, Patrocinio, Favori nos, Librarias nostras, nostra mercimonia ex integro devovemus. Perge Vir summe nostris conatibus gratiosam admodum voluntatem indulgere, & quanta vales, atquè, quia Publico laboramus commodo, Voles maxima facilitate & efficacia litterarios hos labores protege. In gratiæ optatissimum pignus nobis hoc abunde sit, quod nostris curis prodeat Ludolphus Tuus, Liber iste, qui Nomen Tuum verè Illustrissimum præfert, Mores Tuos continuo refert.

ILLUSTRISSIMÆ, GENEROSÆ, ac
EXCELLENTISSIMÆ DOMINATIONIS TUÆ

Devotissimi
Martinus Happach &
Franciscus Xaverius Schlüter.

TABULA
Dominicarum, & Festorum totius anni, juxta Missale Romanum.

DOMINICA PRIMA Adventus Domini.

Erunt signa in Sole, & Luna, & stellis. Lucae 21. parte 2, cap. 42

Dominica secunda.

Cùm audisset Ioannes in vinculis, &c. Marth. 11. p. 1. c. 56

Dominica tertia.

Miserunt Iudaei ab Ierosolymis. Ioan. 1. p. 1. c. 19

Feria quarta quatuor temporum.

Missus est Angelus Gabriel à Deo. Lucae 1. p. 1. c. 5

Feria sexta.

Exurgens Maria, abiit in montana. Lucae 1. p. 1. c. 6.

Sabbato.

Anno quintodecimo Imperij Tiberij Caesaris. Lucae 3. p. 1. c. 17

Dominica quarta.

Anno quintodecimo, ex Luca 3. p. 1. c. 17

In Vigil. Nativit. Christi.

Cùm esset desponsata mater Iesu, &c. Matth. 1. p. 1. c. 8

In Missa j. Nativit. Christi.

Exiit edictum à Caesare Augusto, &c. Lucae 2. p. 1. c. 9

In aurora.

Pastores loquebantur ad invicem. Lucae 2. p. 1. c. 9

In summa Missa ejusdem diei.

In principio erat Verbum, &c. Ioan. 1. p. 1. c. 18

Dominica infra octavam Nativit. Domini.

Erant Ioseph & Maria mater Iesu, &c. Lucae 2. p. 1. c. 12

In die Circumcisionis Domini.

Postquam consummati sunt dies octo, &c. Lucae 2. p. 1. c. 10

In vigilia Epiphaniae.

Defuncto Herode, Angelus Domini apparuit, &c. Matth. 2. p. 1. c. 14

In die festo Epiphaniae.

Cùm natus esset Iesus in Bethlehem Iudae Matth. 2. p. 1. c. 11

Dominica infra octavam Epiphan.

Cùm Iesus factus esset annorum 12. &c. Lucae 2. p. 1. c. 15

In octava Epiphaniae.

Venit Iesus à Galilaea in Iordanem, &c. Marc. 1. p. 1. c. 21

Dominica I. post octav. Epiphan.

Nuptiae factae sunt in Cana Galilaeae. Ioan. 2. p. 1. c. 25.

Dominica secunda.

Cùm descendisset Iesus de monte, &c. Matth. 8. p. 1. c. 41

Dominica tertia.

Ascendente Iesu in naviculam, &c. Matth. 8. p. 1. c. 46

Dominica iiij. Dominica v.

Simile est regnum coelorum homini, qui seminavit, &c. Matth. 13. p. 1. c. 64

Simile est regnum coelorum grano sinapis. Matth. 13. p. 1. c. 64

Dominica in lxx. Dominica in lx.

Simile est regnum coelorum homini patrifamilias. Matth. 20. p. 2. c. 14

Exiit, qui seminat seminare semen suum. Lucae 8. p. 1. c. 64

Dominica in quinquagesima.

Assumpsit Iesus xij. discipulos, &c. Lucae 18. p. 2. c. 21

Feria iiij. cinerum.

Cùm jejunatis, nolite fieri sicut, &c. Matth. 6. p. 1. c. 36

Feria v. Feria vj.

Cùm introisset Iesus Capharnaum, &c. Matth. 8. p. 1. c. 42

Audistis, quia dictum est antiquis, Diliges proximum, &c. Matth. 5. & 6. p. 1. c. 35. & 36

Sabbato.

Cùm serò esset, erat navis in medio, &c. Marc. 6. p. 1. c. 69

Dominica Invocavit.

Ductus est Iesus in desertum à spiritu. Matth. 4. p. 1. c. 22

Feria ij. Feria iij.

Cùm venerit filius hominis in majestate sua. Matth. 25. p. 2. c. 50

Cùm intrasset Iesus Hierosolymam, &c. Matth. 21. p. 2. c. 26

Feria iiij. Feria v.

Accesserunt ad Iesum scribæ, dicentes, &c. Matth. 21. p. 1. c. 74

Egressus Iesus secessit in partes Tyri. Matth. 15. p. 1. c. 89

Feria vj. Sabbato.

Erat dies festus Iudæorum, & ascendit, &c. Ioan. 5. p. 1. c. 78

Assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem. Matth. 17. p. 2. c. 3

Dominica Reminiscere.

Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem. Matth. 17. p. 2. c. 3

Feria ij. Feria iij.

Dixit Iesus turbis Iudæorum, &c. Ioan. 8. p. 1. c. 84

Super cathedram Moysi sederunt scribæ, &c. Matth. 23. p. 2. c. 38

Feria iv. Feria v.

Ascendens Iesus Hierosolymam, assumpsit, &c. Matth. 20. p. 2. c. 21

Homo quidam erat dives, & induebatur, &c. Lucæ 16. p. 2. c. 16

Feria vj. Sabbato.

Homo quidam erat paterfamilias, qui, &c. Matth. 21. p. 2. c. 33

Homo quidam habuit duos filios, &c. Lucæ 15. p. 2. c. 7

Dominica Oculi.

Erat Iesus ejiciens dæmonium, &c. Lucæ 11. p. 2. c. 73

Feria ij. Feria iij.

Quanta audivimus facta in Capharnaum. Lucæ 4. p. 1. c. 63

Si peccaverit in te frater tuus, corripe, &c. Matth. 18. p. 2. c. 8

Feria iv. Feria v.

Accesserunt ad Iesum ab Hierosolymis scribæ. Matth. 15. p. 1. c. 88

Surgens Iesus de synagoga. Lucæ 4. p. 1. c. 43

Feria vj.

Venit Iesus in civitatem Samariæ. Ioan. 4. p. 1. c. 62

Sabbato.

Perrexit Iesus in montem Oliveti. Ioann. 8. p. 1. c. 83

Dominica Lætare.

Abiit Iesus trans mare Galilææ. Ioan. 6. p. 1. c. 67

Feria ij. Feria iij.

Propè erat Pascha Iudæorum, Ioan. 2. p. 1. c. 26

Iam die festo mediante, ascendit Iesus, &c. Ioan. 7. p. 1. c. 82

Feria iiij. Feria v.

Præteriens Iesus, vidit hominem cæcum, &c. Ioan. 9. p. 1. c. 85

Ibat Iesus in civitatem, quæ vocatur Naim. Lucæ 7. p. 1. c. 44

Feria vj. Sabbato.

Erat quidam languens Lazarus, &c. Ioan. 11. p. 2. c. 17

Ego sum lux mundi, qui sequitur me, &c. Ioan. 8. p. 1. c. 84

Dominica Judica.

Dicebat Iesus turbis Iudæorum, &c. Ioan. 8. p. 1. c. 84

Feria ij. Feria iij.

Miserunt principes & Pharisæi ministros. Ioan. 7. p. 1. c. 82

Ambulabat Iesus in Galilæam. ibid.

Feria iv. Feria v.

Facta sunt encænia Hierosolymis. Ioan. 10. p. 1. c. 87

Rogabat Iesum quidam Pharisæus. Lucæ 7. p. 1. c. 60

Feria vj. Sabbato.

Collegerunt principes & Pharisæi, &c. Ioan. 11. p. 2. c. 18

Cogitaverunt Principes Sacerdotum. Ioan. 12. p. 2. c. 25

Dominica Palmarum.

Cùm appropinquasset Iesus Hierosolymis. Matth. 21. p. 2. c. 26

Feria ij.

Ante sex dies Paschæ, venit Iesus, &c. Ioan. 12. p. 2. c. 25

Feria iij. Passio secundùm Marcum.

Feria iiij. Passio secundùm Lucam.

Ante diem festum Paschæ sciens Iesus, &c. Ioan. 13. p. 2. c. 54

In Parasceve.

Egressus Iesus trans torrentem Cedron, Ioan. 18. & 19. parte 2. cap. 57. usque ad cap. 67

In Vigilia Pascha.

Vespere autem sabbati. Matth. 28. p. 2. c. 69. & c. 70

In die sancto Pascha.

Maria Magdalenæ, & Maria Iacobi, &c. Marc. 16. p. 2. c. 71

Feria ij. Feria iij.

Duo ex discipulis Iesu ibant ipso die, &c. Lucæ 24. p. 2. c. 76

Stetit Iesus in medio discipulorum, Lucæ 24. p. 2. c. 77

Feria iv. Feria v.

Manifestavit se iterum Iesus ad mare, &c. Ioan. 21. p. 2. c. 79

Maria stabat ad monumentum foris. Ioan. 20. p. 2. c. 72

Feria vj. Sabbato.

Undecim discipuli abierunt in Galilæam. Matth. 28. p. 2. c. 80

Una sabbati Maria Magdalene venit, &c. Ioan. 20. p. 2. c. 71

In octava Pascha.

Cùm esset serò die illa una sabbatorum, Ioan. 20. p. 2. c. 78

Dominica

Dominica ij. post Pascha.
Ego sum pastor bonus. Ioan. 10. p. 1. c. 86.
Dominica iij. Dominica iiij.
Modicum & jam non videbitis me, Ioan. 16. p. 2. c. 57.
Vado ad eum qui me misit. ibid.
Dominica v.
Amen amen dico vobis, Si quid, &c. Ioan. 16. p. 2. c. 57.
In litania majori.
Quis vestrûm habebit amicum, &c. Lucæ 6. p. 1. c. 39.
In vigilia Ascensionis.
Sublevatis Iesus oculis in cœlum, dixit. Ioan. 17. p. 2. c. 57
In die Ascensionis.
Recumbentibus xj. discipulis apparuit, &c. Marc. 16. p. 2. c. 82
Dominica infra octavam Ascensionis.
Cùm venerit paracletus, quem ego, &c. Ioan. 15. p. 2. c. 57
In vigilia Pentecostes.
Si diligatis me, mandata mea, &c. Ioan. 14 p. 2. c. 57
In die Pentecostes.
Si quis diligit me, sermonem meum servabit, &c. Ioan. 14. p. 2. c. 57
Dominica Trinitatis, quæ est 1. post Pentecostem.
Data est mihi omnis potestas. Matth. 28. p. 2. c. 69. 71. 72. 73. 74. & 80.
De festo corporis Christi.
Caro mea vere est cibus, &c. Ioan. 6. p. 1. c. 70
Dominica ij. post Pentecostem.
Homo quidam erat dives, &c. Lucæ 16. p. 2. c. 16
Dominica iij.
Homo quidam fecit cœnam magnam. Lucæ 14. p. 1. c. 81
Erant appropinquantes ad Iesum, &c. Lucæ 15. p. 2. c. 7
Dominica iiij. Dominica v.
Cùm turbæ irruerent in Iesum, vt, &c. Lucæ 3. p. 1. c. 29
Nisi abundaverit justitia vestra plusquam scribarum. Matth. 5. p. 1. c. 34
Dominica vj Dominica vij. Dominica viij.
Cùm turba multa esset cum Iesu. Marc. 8. p. 1. c. 91
Attendite à falsis prophetis, qui, &c. Matth. 7. p. 1. c. 40
Homo quidam erat dives, qui habebat. Lucæ 16. p. 2. c. 15
Dominica ix. Dominia x. Dominica xj.
Cùm appropinquaret Iesus Hierusalem. Lucæ 19. p. 2. c. 27
Dixit Iesus ad quosdam, qui in se confidebant. Lucæ 18. p. 2. c. 30
Exiens Iesus de finibus Tyri, &c. Marc. 7. p. 1. c. 90.
Dominica xij. Dominica xiij. Dominica xiv.
Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. Lucæ 10. p. 1. c. 59.
Dum iret Iesus in Hierusalem, transibat, &c. Lucæ 17. p. 2. c. 19
Nemo potest duobus dominis servire. Matth. 6. p. 1. c. 38
Dominica xv. Dominica xvj. Dominica xvij.
Ibat Iesus in civitatem Naim. Lucæ 7. p. 1. c. 44.
Cùm intraret Iesus domum cujusdam, &c. Lucæ 14. p. 1. c. 8
Accesserunt ad Iesum Pharisæi, &c. Matth. 22. p. 2. c. 36
Dominica xviij. Dominica xix. Dominica xx.
Ascendens Iesus in naviculam, transfretavit. Matth. 9. p. 1. c. 48.
Simile est regnum cœlorum homini regi, qui fecit. Matth. 22. p. 2. c. 34
Erat quidam Regulus, cujus filius infirmabatur. Ioan. 4. p. 1. c. 36
Dominica xxj. Dominica xxij.
Simile est regnum cœlorum homini regi, qui voluit. Matth. 18. p. 2. c. 9
Abeuntes Pharisæi consilium inierunt, &c. Matth. 22. p. 2. c. 35
Dominica xxiij. Dominica xxiv.
Loquente Iesu ad turbas, Ecce, &c. Matt. 9. p. 1. c. 49.
Cùm videritis abominationem desolationis. Matth. 24. p. 2. c. 40
In dedicatione Ecclesiæ.
Ingressus Iesus perambulabat Hiericho, Lucæ 19. p. 2. c. 23
In vigilia sancti Andreæ.
Stabat Ioannes, & ex discipulis ejus duo. Ioan. 1. p. 1. c. 23
In die sancti Andreæ.
Ambulans Iesus juxta mare Galilææ, vidit, &c. Matth. 4. p. 1. c. 29
De sancto Nicolao.
Sint lumbi vestri præcincti. Lucæ 12. p. 2. c. 47
In festo concept. Mariæ Virginis.
Liber generationis Iesu Christi filii, &c. Matth. 1. p. 1. c. 7
In die sancti Thomæ.
Thomas unus ex xij. non erat cum eis, &c. Ioan. 20. p. 2. c. 77
Stephani protomartyr. Ioannis Evangel.
Dicebat Iesus turbis: Ecce ego mitto, &c. Matth. 23. p. 2. c. 38
Dixit Iesus Petro, Sequere me. Ioan. 21. p. 2. c. 79
In die Innocentum.
Angelus Domini apparuit in somnis, &c. Matth. 2. p. 1. c. 13
In festo Purificat. Mariæ.
Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ. Lucæ 2. p. 1. c. 12

In cathedra Petri, & cæteris ejusdem festis.

Venit Iesus in partes Cæsareæ Philippi, &c. Matth. 16. p. 2. c. 1.

In annunciatione beatæ Virginis.

Missus est Angelus Gabriel. Lucæ 1. p. 1. c. 5.

De sanctis Philippo, & Iacobo.

Non turbetur cor vestrum. Ioan. 14. p. 2. c. 57.

In vigilia Ioannis Baptistæ.

Fuit in diebus Herodis regis sacerdos, &c. Lucæ 1. p. 1. c. 6

In nativitate Ioannis Baptistæ.

Elizabeth impletum est tempus pariendi, &c. Lucæ 1. p. 1. c. 6

In festo Visitationis Mariæ.

Exurgens Maria, abiit in montana, &c. Lucæ 1. p. 1. c. 6

In festo Assumptionis Mariæ.

Intravit Iesus in quoddam castellum. Lucæ 10. p. 1. c. 61.

In festo Mariæ Magdalenæ.

Rogabat Iesum quidam Pharisæus, &c. Lucæ 7. p. 1. c. 60

In die sancti Iacobi.

Accessit ad Iesum mater filiorum Zebedæi. Matth. 20. p. 2. c. 21

In die decollat. Ioannis Baptistæ.

Misit Herodes manum, ac tenuit Ioannem. Marci 6. p. 1. c. 66

In nativitate Virginis Mariæ.

Liber generationis. Matth. 1. p. 1. c. 7

Matthæi Evangelistæ.

Vidit Iesus hominem sedentem in telonio. Matth. 9. p. 1. c. 31

In festo sancti Michaëlis.

Quis putas maior est in regno cœlorum. Matth. 18. p. 2. c. 6

De Apostolis.

Hoc est præceptum meum, vt diligatis invicem. Ioan. 15. p. 2. c. 57

Hæc mando vobis. ibid.

Ecce ego mitto vos. p. 1. c. 51

Ecce nos reliquimus omnia. p. 2. c. 13

Designavit Iesus & alios 72. discipulos. Lucæ 10. p. 1. c. 58

Convocatis xij. Apostolis, dedit illis, &c. Lucæ. 9. p. 1. c. 51

De uno Martyre.

Si quis vult post me venire, abneget, &c. Lucæ 9. p. 2. c. 2

Qui amat patrem. p. 1. c. 54

Nisi granum frumenti. p. 2. c. 31

In tempore Paschali.

Ego sum vitis vera, & vos palmites. Ioan. 15. p. 2. c. 57

Plurimorum Martyrum.

Cùm audieritis prælia & seditiones. Lucæ 21. p. 2. c. 39

Attendite à fermento Pharisæorum. Lucæ 12. p. 1. c. 54

Descendens Iesus de monte, stetit, &c. Lucæ 6. p. 1. c. 33

Videns Iesus turbas ascendit in montem. Matth. 5. p. 1. c. 33

Loquente Iesu. p. 1. c. 75

De Confessoribus.

Vigilate, & orate. p. 2. c. 44

Vigilate, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit. Matth. 24. p. 2. c. 45

Sint lumbi vestri. p. 2. c. 47

Homo quidam peregrè proficiscens, vocavit, &c. Matth. 25. p. 2. c. 49

Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam. ibid.

Nemo accendit lucernam. p. 1. c. 34.

De Virginibus.

Simile est regnum cœlorum decem virginibus. Matth. 25. p. 2. c. 48

Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito, &c. Matth. 13. p. 1. c. 64

De commemoratione beatæ Virginis.

Extollens vocem quædam mulier de turba, &c. Lucæ 11. p. 1. c. 75

Stabant juxta crucem Iesu mater eius, &c. Ioan. 19. p. 2. c. 63

In officiis Defunctorum.

Dixit Martha ad Iesum, Domine si fuisses hîc, &c. Ioan. 11. p. 2. c. 17

Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet. Ioan. 6. p. 1. c. 70

Ego sum panis vivus, &c. ibid.

ORDO

ORDO
Capitum quatuor Evangelistarum, indicatis locis ubi tractantur.

MATTHÆI

CAP. I. parte I. cap. 7, & 8
II. p. 1. c. 11, 13, 14
III. p. 1. c. 17
IV. p. 1. c. 22, 28, 29
V. p. 1. c. 32, 33, 34, 35
VI. p. 1. c. 36, 37, 38
VII. p. 1. c. 40.
VIII. p. 1. c. 41, 42, 43, 45, 46, 47
IX. p. 1. c. 31, 48, 49, 50, 51
X. p. 1. c. 51, 52, 53, 54, 55
XI. p. 1. c. 56, 57, 58
XII. p. 1. c. 71, 73, 74
XIII. p. 1. c. 64, 65
XIV. p. 1. c. 32, 66, 67, 69
XV. p. 1. c. 88, 89, 91, 92
XVI. p. 1. c. 92, & p. 2. c. 2, 250
XVII. p. 2. c. 1, 3, 4, 5
XVIII. p. 2. c. 5, 6, 8, 9
XIX. p. 2. c. 10, 11, 13, 14
XX. p. 2. c. 14, 21, 24
XXI. p. 2. c. 26, 27, 29, 31, 32, 33
XXII. p. 2. c. 34, 35, 36, 53
XXIII. p. 1. c. 76. & 2. p. c. 37, 38
XXIV. p. 2. c. 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46
XXV. p. 2. c. 48, 49, 50
XXVI. p. 2, c. 25. 52, 55, 56, 58, 59, 60
XXVII. p. 2. c. 61, 62, 63, 64, 65, 66
XXVIII. p. 2. c. 69, 71, 72, 73, 74, 80

MARCI

Cap. I. p. 2. c. 21, 43
II. p. 1. c. 31, 48
III. p. 1. c. 72
IV. p. 1. c. 41, 46, 51, 64
V. p. 1. c. 49
VI. p. 1. c. 58, 65, 66, 69
VII. p. 1. c. 69, 88, 90
VIII. p. 1. c. 91, 92. & p. 2. c. 1
IX. p. 1. c. 43. & p. 2. c. 3, 4, 5, 6
X. p. 2. c. 10, 11, 21, 22, 24
XI. p. 2. c. 26, 27, 32
XII p. 2. c. 30, 33, 37
XIII. p. 2. c. 39, 40, 44
XIV. p. 2. c. 25, 52, 53, 55, 56, 57, 59, 60
XV. p. 2. c. 61, 62, 63, 64, 65, 66
XVI. p. 2. c. 71, 82

LUCÆ

CAp. I. p. 1. c. 4, 5, 6
II. p. 1. c. 9, 10, 12, 15, 16
III. p. 1. c. 17.
IV. p. 1. c. 22, 43, 65
V. p. 1. c. 29, 31, 42, 48
VI. p. 1. c. 32, 33, 35, 39, 71, 72
VII. p. 1. c. 42, 44, 60
VIII p. 1. c. 49, 64.
IX. p. 1, c. 45, 51, 58, 67. & p. 2. c. 3, 4, 5, 19, 20
X. p. 1. c. 58, 59, 61
XI p. 1. c. 34, 73, 75, 76
XII. p. 1. c. 38, 54, 77. & p. 2. c. 46, 47
XIII. p. 1. c. 40, 79
XIV. p. 1. c. 80, 81. & p. 2. c. 34
XV. p. 2. c. 7
XVI. p. 2. c. 15, 16
XVII. p. 2. c. 4, 19, 39, 45
XVIII. p. 2. c. 11, 21, 22, 30, 42
XIX. p. 2. c. 23, 26, 27, 49
XX. p. 2. c. 33, 37
XXI. p. 2. c. 30, 39, 40, 42, 44
XXII. p. 2. c. 52, 53, 55, 56, 59, 60, 61
XXIII. p. 2. c. 61, 62, 63, 64, 65, 66
XXIV. p. 2. c. 71, 76, 77

JOANNIS

CAP. I. p. 1. c. 1, 18, 19, 23, 24
II. p. 1. c. 25, 26
III. p. 1. c. 27
IV. p. 1. c. 62, 63
V. p. 2. c. 78
VI. p. 1. c. 67, 69, 70. & p. 2. c. 82
VII. p. 1. c. 28
VIII. p. 1. c. 83, 84
IX. p. 1. c. 85
X. p. 1. c. 86, 87
XI. p. 2. c. 17, 18
XII. p. 2. c. 25, 26, 27, 31
XIII. p. 1. c. 55. & p. 2. c. 54, 55, 57
XIV. XV. XVI. XVII. p. 2. c. 57
XVIII. p. 2. c. 57, 59, 60, 61, 62
XIX. p. 2. c. 62, 63, 64, 65, 66
XX. p. 2. c. 71, 72, 73, 77, 78
XXI. p. 2. c. 79

SERIES CAPITUM
PARTIS PRIMÆ

CAP. I. *De divina & æterna Christi generatione.* pag. 7
2. *De inventione remedii pro salvatione generis humani, & nativitate Virginis Mariæ.* 9
3. *De desponsatione Mariæ.* 13
4. *De conceptione Ioannis præcursoris.* 15
5. *De conceptione Salvatoris.* 18
6. *De nativitate, & circumcisione præcursoris Domini. Correspondet Evangelio. Exurgens Maria abiit in Montana.* 27
7. *De Genealogia Salvatoris.* 31
8. *De eo, quòd Ioseph voluit dimittere Mariam. Correspondet Evangelio. Cùm esset desponsata Maria mater Domini.* 33
9. *De nativitate Salvatoris. Et correspondet Evangelio. Exiit edictum à Cæsare Augusto.* 36
10. *De circumcisione Domini. Et correspondet Evangelio. Postquam consummati sunt dies, &c.* 44
11. *De apparitione Domini, facta tribus Magis.* 47
12. *De præsentatione Domini in templum.* 53
13. *De fuga Domini in Ægyptũ, & nece Innocentum. Correspondet Evangelio. Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, &c.* 62
14. *De reditu Domini ex Ægypto, & initio pœnitentiæ Joannis Baptistæ. Correspondet Evangelio. Defuncto Herode, &c.* 67
15. *De eo, quòd puer Jesus remansit in Hierusalem, & inventus est in templo.* 69
16. *Quid fecerit Dominus Jesus ab anno duodecimo vsque ad principium anni tricesimi.* 74
17. *De officio & vita Joannis Baptistæ. Correspondet Evangelio. Anno quintodecimo Imperij Tiberij Cæsaris.* 78
18. *Deo eo, quòd Joannes non per seipsum, sed à Deo missus venit ad publicum. Correspondet Evangelio, Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Joannes.* 84
19. *De eo, quòd Joannes confessus est, se non esse Christum: sed ejus præcursorem & nuntium.* 88
20. *De pœnitentia facienda.* 92
21. *De baptismo Domini.* 98
22. *De jejunio & tentationibus Domini. Correspondet Evangelio. Ductus est Iesus in desertum à Spiritu sancto.* 104
23. *De testimonio Joannis de Christo Dei agno.* 113
24. *De testimonio Joannis de Christo: ac de prima discipulorum vocatione, & occulta Christi prædicatione.* 115
25. *De mutatione aquæ in vinum.* 88
26. *De prima ejectione vendentium de templo, & de Nicodemo.* 123
27. *De incarceratione Joannis Baptistæ.* 126
28. *De initio publicæ prædicationis Domini Iesu.* 128
29. *De secunda & tertia vocatione discipulorum.* 130
30. *De epilogo vocationum discipulorum: & de diligentia Christi ad prædicandum.* 133
31. *De vocatione Matthæi, & eius convivio.* 136
32. *De electione duodecim Apostolorum.* 139
33. *De sermone Domini in monte: & primò de octo beatitudinibus.* 142
34. *Quòd prælati debent lucere opere & sermone: & quòd Christus non venit legem solvere, sed implere.* 148
35. *De patientia & largitate circa proximos exhibenda.* 153
36. *De laude humana in bonis operibus non quærenda.* 159
37. *De Oratione Dominica.* 162
38. *De non thesaurizando in terra, sed in cælo.* 167
39. *De misericordia facienda, & non judicando: ac fiducia orationis.* 173
40. *De arcta via, &c. & conclusione sermonis Domini in monte.* 178
41. *De curatione leprosi.* 184
42. *De servo Centurionis paralytico.* 188
43. *De curatione dæmoniaci, & socru Petri.* 191
44. *De suscitatione filij viduæ.* 194
45. *De scriba doloso, & duobus aliis Christum sequi volentibus,* 196
46. *De eo, quòd Dominus excitatus, imperavit ventis & mari.* 199
47. *De duobus dæmoniacis à legione obsessis.* 202
48. *De curatione paralytici per tectum dimissi.* 205
49. *De hæmorrhoissa, & archisynagogi filia.* 207
50. *De duobus cæcis, & vno muto.* 210

51. De

51. *De missione Apostolorum ad prædicandum cum potestate curationum.* 213
52. *De patientia in adversis habenda.* 217
53. *De non timendo mortem, & confitendo Christum.* 223
54. *De quibusdam impedimentis perfectionis, & sequelæ Christi.* 226
55. *De consolatione discipulorum inter onera præceptorum.* 230
56. *De quæstione Ioannis Baptistæ, & ejus commendatione.* 233
57. *De increpatione & condemnatione infidelium Judæorum.* 238
58. *De reversione Apostolorum, ac missione, & reversione septuaginta duorum discipulorum.* 241
59. *De homine sauciato, & vulnerato à latronibus.* 246
60. *De pœnitentia Mariæ Magdalenæ.* 250
61. *De ministerio Marthæ, & otio Mariæ Magdalenæ.* 254
62. *De muliere Samaritana.* 258
63. *De filio Reguli sanato.* 263
64. *De quatuor parabolis Domini ad turbas, & tribus ad discipulos habitis.* 265
65. *De adventu Domini in Nazareth, quando legit in synagoga eorum, & ipsi volebant præcipitare eum.* 273
66. *De decollatione Ioannis Baptistæ.* 277
67. *De refectione quinque millium hominum.* 281
68. *De ambitione, & quibusdam aliis clericorum & religiosorum defectibus.* 285
69. *De eo quòd Dominus supra mare ambulavit, & Petrum, ne mergeretur, erexit.* 292
70. *De verbis Domini, propter quæ quidam retrò abierunt.* 294
71. *De transitu* Domini, *& discipulorum per sata.* 297
72. *De manco manum aridam habente.* 301
73. *De dæmoniaco, cæco, & muto.* 304
74. *De Judæis signum de cœlo quærentibus, & de spiritu immundo olim ejecto ab eis.* 311
75. *De muliere vocem de turba extollente: ac de matre & fratribus* Domini *eum quærentibus.* 314
76. *De increpatione Pharisæorum, & legis* Do*ctorum.* 316
77. *De fratre petente dividi hæreditatem, & de divite volente horrea ampliare.* 320
78. *De probatica piscina, & paralytico.* 322
79. *De arbore infructuosa, & muliere curvata.* 328
80. *De hydropico, & exhortatione ad humilitatem & misericordiam.* 332
81. *De invitatis ad cœnam magnam.* 336
82. *De scenopegia, festivitate Iudæorum.* 338
83. *De muliere in adulterio deprehensa.* 342
84. *De quibusdam verbis* Domini, *pro quibus volebant eum Judæi lapidare.* 344
85. *De cæco à nativitate illuminato.* 349
86. *De pastore ovium.* 352
87. *De encæniis, in quibus voluerunt Judæi Jesum lapidare.* 356
88. *De traditionibus Pharisæorum, etiam contra Dei mandatum.* 359
89. *De muliere Chananæa, & ejus filia.* 362
90. *De surdo & muto, à dæmone possesso.* 365
91. *De refectione quatuor millium hominum* 368
92. *De fermento cavendo, & cæco Bethsaidæ illuminato.* 372

PARTIS SECUNDÆ.

Cap. I. *De confessione veræ fidei, quam Petrus fecit pro omnibus.* 375
2. *De exhortatione ad sequendum Christum, & suæ passionis exemplum.* 379
3. *De transfiguratione Domini.* 382
4. *De sanatione Lunatici.* 387
5. *De tributo pro Domino, & Petro soluto: & de quæstione discipulorum, super majoritate eorundem.* 389
6. *De pusillis & parvulis non scandalizandis exterius, & non contemnendis interius.* 393
7. *De tribus parabolis: videlicet ovis, dragmæ, & filii prodigi.* 397
8. *De modo fraternæ correptionis, & de dimittendo fratri septuagesies septies.* 403
9. *De Rege, qui voluit rationem ponere cum servis suis.* 406
10. *De causa dimittendi uxorem, & de parvulis Domino oblatis.* 410
11. *De perfectione paupertatis.* 413
12. *De duodecim consiliis Evangelicis.* 416
13. *De difficultate & impossibilitate intrandi divitem in regnum cœlorum: & de præmio relinquentium omnia, & sequentium Christum.* 419
14. *De denario diurno.* 423
15. *De villico iniquitatis.* 426
16. *De divite epulone & Lazaro mendico.* 430
17. *De resuscitatione Lazari.* 435
18. *De conspiratione Pontificum & Pharisæorum, contra Iesum.* 440
19. *De decem leprosis à Domino curatis.* 442
20. *De Samaritanis Domino hospitium negantibus.* 445
21. *De petitione filiorum Zebedæi.* 447
22. *De cæco illuminato ante ingressum Hiericho.* 451.
23. *De Zachæo, & ejus convivio.* 453
24. *De duobus cæcis, post egressum à Hiericho illuminatis.* 456
25. *De effusione unguenti super caput Iesu.* 458
26. *De sessione Domini super pullum & asinã.* 463

27. De gloriosa Domini susceptione ipsa die Palmarum. 467
28. De fletu Domini super Hierusalem, & ingressu ipsius in eam. 470
29. De secunda ejectione ementium & vendentium è templo. 474
30. De duobus minutis viduæ, ac de Pharisæi & Publicani oratione. 477
31. De maledictione ficulneæ, & grano frumenti, & de principe mundi. 481
32. De duobus filiis, quorum unus in vineam ivit, & alius ire neglexit. 485
33. De locatione vineæ, & sanguinariis vinitoribus. 488
34. De invitatis ad nuptias, & non habente vestem nuptialem. 490
35. De quæstione super tributo solvendo, & de muliere septem viros habente. 493
36. De primo & magno, ac secundo & simili legis mandato. 496
37. De Scribis & Pharisæis in doctrina audiendis, sed non in vita imitandis. 499
38. Quibus debetur væ æternum. 501
39. De signis adventus Domini, & consummationis seculi. 506
40. De adventu, & persecutione Antichristi. 509
41. De remediis contra spirituales novissimi temporis tentationes, & de exercitio mentis in Deum. 512
42. De orando & expectando adventum Domini: & de posterioribus signis adventus ejus, & consummationis seculi. 515
43. De adventu Christi judicis. 518
44. De electorum consolatione ex appropinquante redemptione, & de similitudine ficulneæ. 520
45. De die Domini juxta exemplum Noë, vel Loth subitò venturo: ac de uno assumpto, & alio relicto. 523
46. De vigilia patrisfamiliâs, custodientis contra furem domum suam. 526
47. De lumbis præcinctis, ac lucernis ardentibus. 528
48. De decem virginibus. 530
49. De talentis & bonis à Domino servis traditis. 533
50. De ventilatione areæ, in extremo judicio. 536
51. De Pascha, & diversis hujus nominis acceptionibus. 541
52. Qua die, & cur Iudas vendidit Dominũ. 544
53. Meditatio in primis vesperis in cœna Domini. 546
54. De ablutione pedum. 548
55. De charitativa correptione proditoris, & egressu ejus. 552
56. De institutione sacramenti Eucharistiæ. 556
57. De sermone Domini in cœna. 561
58. De passione Domini nostri in generali. 569
59. De primo completorio. 574
60. De matutinis. 578
61. De prima. 595
62. De tertia. 603
63. De sexta. 618
64. De nona. 637
65. De secundis vesperis. 644
66. De secundo completorio. 648
67. Epilogus Dominicæ passionis, & de laude crucis. 653
68. De sabbato sancto. 657
69. De resurrectione Domini nostri. 660
70. Quomodo Dominus Iesus apparuit matri suæ. 664
71. Quomodo Maria Magdalena, & aliæ Mariæ, & Petrus atque Ioannes, venerunt ad monumentum. 666
72. Quomodo Dominus apparuit Mariæ Magdalenæ. 671
73. Quomodo Dominus apparuit tribus Mariis. 675.
74. De mendacio custodum. 676
75. Quomodo Dominus apparuit Petro, Iosepho, Iacobo minori, & patribus in limbo. 678
76. Quomodo Dominus apparuit duobus discipulis euntibus in Emaus castrum. 679
77. Quomodo Dominus apparuit Apostolis, absente Thoma. 682
78. Quomodo Dominus apparuit Apostolis præsente Thoma. 687
79. Quomodo Dominus apparuit septem discipulis suis, ad mare Tyberiadis. 689
80. Quomodo Dominus apparuit undecim discipulis, & plusquam quingentis fratribus in Galilæa. 695
81. Epilogus apparitionum Domini post resurrectionem. 697
82. De ascensione Domini. 700
83. De scripturæ Evangelicæ, ac fidei fine, & utilitate. 707
84. De Pentecoste. 712
85. De laude divina. 718
86. De assumptione & laude beatæ Virginis. 721
87. De finali judicio. 727
88. De pœna infernali & gloria cœlesti. 731
89. Conclusio libri, & signatio ejus. 735

VITÆ B. MATRIS ANNÆ.

Cap. 1. De Divæ Annæ parentibus. 739
2. De nativitate duarum Emerentiæ filiarum. ibid.
3. De Divæ matris Annæ conjugio, & eleemosynis. ibid.
4. De sterilitate, & rubore, quem ob eam passi sunt. ibid.
5. De conceptione ac nativitate Divæ Virginis Mariæ. 740
6. De vita Mariæ usque ad annuntiationem Dominicam. ibid.
7. De reliqua divæ Annæ vita & migratione. 741.

LOCA

LOCA

Eorundem capitum, juxta ordinem Alphabeti.

A.

ADventus Domini, ejusque posteriora signa. part. 2. cap. 42
Antichristi adventus, persecutio. 2. 40
Apostolorum duodecim vocatio. 1. 32
Apostolorum missio ad prædicandum cum potestate curationum. 1. 51
Apostolorum reversio. 1. 58
Aquæ mutatio in vinum. 1. 25
Arbor infructuosa. 1. 79
Archisynagogi filia. 1. 49
Areæ ventilatio in extremo judicio. 2. 50

B.

Beatitudines octo. 1. 33

C.

Cæci duo. 1. 50
Cæci duo post egressum à Hiericho illuminati. 2. 24
Cæcus à nativitate illuminatus. 1. 85
Cæcus Bethsaidæ illuminatus. 1. 52
Cæcus illuminatus ante ingressum Hiericho. 2. 22
Centurionis servus paralyticus. 1. 42.
Chananæa mulier, & ejus filia. 1. 89
Christi generatio divina, & æterna. 1. 1
Ejus conceptio. 1. 5
Genealogia. 1. 7
Nativitas. 1. 9
Circumcisio. 1. 10
Præsentatio in templo. 1. 12
Fuga in Ægyptum. 1. 13
Reditus ex Ægypto. 1. 14
Baptismus. 1. 21
Jejunium & tentationes. 1. 22
Publicæ prædicationis initium. 1. 28
Diligentia ad prædicandum. 1. 30
Sermo in monte. 1. 33
Sermonis conclusio in monte. 1. 40
Sequelæ & perfectionis quædam impedimenta. 1. 54
Verba, propter quæ quidam retro abierunt. 1. 70
Christi & discipulorum transitus per sata. 1. 71
Christi mater & fratres quærentes eum. 1. 75
Christi quædam verba, pro quibus volebant Judæi eum lapidare. 1. 84
Ejus sessio super pullum & asinam. 2. 26
Susceptio in die Palmarum. 2. 27
Fletus super Hierusalem, & ingressus ipsius in eam. 2. 28
Resurrectio. 2. 69
Apparitiones. 1. 11. 2. 70. 72. 73. 75. 76. 77. 78. 79. 80
Ejus adventus orandus, & expectandus. 2. 42
Ejus adventûs, & consummationis sæculi signa posteriora. ibid.
Sermo in Cœna. 2. 57
Passio in generali. 2. 58
Ejus passionis Epilogus. 2. 67
Apparitionum post resurrectionem Epilogus. 2. 81
Ascensio. 2. 82
ad Christum sequendum exhortatio. 2. 2
Ejus passionis exemplum. ibid.
Transfiguratio. 2. 3
Christus quòd remanserit in Hierusalem, & inventus fuerit in templo. 1. 15
Quid fecerit ab anno 12. usque ad principium anni tricesimi. 1. 16
Non venit legem solvere, sed adimplere. 1. 34
Excitatis ventis imperavit, & mari. 1. 46
Christus confitendus. 1. 53
Supra mare ambulans Petrum erexit, ne mergeretur. 1. 69
Clericorum Religiosorumque ambitio, & quidam alii defectus. 1. 68
Cœnæ Domini meditatio in primis Vesperis. 2. 53
Completorium primum. 2. 59
Secundum. 2. 66
Consilia Evangelica duodecim. 2. 12
Correptionis fraternæ modus. 2. 8
Crucis laus. 2. 67
Custodum Christi mendacium. 2. 74

D.

Dæmoniaci curatio. 1. 43
Dæmoniaci duo à legione obsessi. 1. 47
Denarius diurnus. 2. 14
Dies Domini juxta exemplum Noë, vel Loth. 2. 45
Dimittendi ratio. 2. 8
Discipulorum vocatio secunda, & tertia. 1. 29
Earum vocationum Epilogus. 1. 30
Discipulorum consolatio inter onera præceptorum 1. 55
Discipulorum septuaginta duorum missio, & reversio. 1. 58
Dives volens ampliare horrea. 1. 77.
Dives quàm difficilè intret in regnum cœlorum. 2. 13
Dives epulo. 2. 16

E.

Electorum consolatio ex appropinquante redemptione. 2. 44
Ementium & vendentium ejectio prima de templo. 1. 26
Ejectio secunda. 2. 29
Encænia, in quibus voluerunt Judæi Jesum capere. 1. 87
Evcharistiæ institutio. 2. 56

F.

Fermentum cavendum. 1. 92
Ficulneæ maledictio. 2. 31
Similitudo. 2. 44
Fidei finis, utilitas. 2. 83
Filii duo, quorum unus in vineam ivit, & alius ire neglexit. 2. 32
Frater petens dividi hæreditatem. 1. 77

G.

Generis humani pro salvatione remedii inventio. 1. 2
Gloria cœlestis. 2. 88
Granum frumenti. 2. 31

H.

Hæmorrhoissa. 1. 49
Homo sauciatus, & vulneratus à latronibus. 1. 59
Hydropicus. 1. 80

I.

Innocentium Rex. 1. 13
Invitati ad cœnam. 1. 81

Invitati ad nuptias, & non habens vestem nuptialem. 2. 34
Ioannes quòd non fuerit per seipsum, sed à Domino missus, venit ad publicum. 1. 18
Quòd confessus fuerit se non esse Christum, sed præcursorem, & nuncium. 1. 19
Ioannis Baptistæ conceptio. 1. 4
Nativitas. 1. 6
Pœnitentiæ initium. 1. 14
Officium & vita. 1. 17
Testimonium de Christo Dei agno. 1. 23
De Christo, ac de prima discipulorum vocatione, & occulta Christi prædicatione. 1. 24
Incarceratio. 1. 27
Quæstio, & ejus commendatio. 1. 56
Decollatio. 1. 66
Ioseph quòd voluerit dimittere Mariam. 1. 8
Iudæi signum quærunt de cœlo. 1. 74.
Iudæorum infidelium increpatio, & condemnatio. 1. 57
Iudas vendens Dominum. 2. 52
Iudicium finale. 2. 87

L.

Largitas, vide *Palatium*.
Laus divina. 2. 85
Lazari resuscitatio. 2. 17
Lazarus mendicus. 2. 16
Leprosi curatio. 1. 41
Leprosi decem curati à Domino. 2. 19
Loth & Noë. 2. 45
Lucernæ ardentes. 2. 47
Lumbi præcincti. ibid.
Lunatici sanatio. 2. 4

M.

Mancus manum habens aridam. 1. 72
Mandatum primum & magnum, ac secundum & simile legis. 2. 36
Mariæ Virginis nativitas. 1. 2
Desponsatio. 1. 3
Maria Magdalena, & aliæ Mariæ, & Petrus atque Ioannes veniunt ad monumentum. 2. 71
Mariæ Magdalenæ pœnitentia. 1. 60
Otium. 1. 61
Marthæ ministerium. ibid.
Matthæi vocatio, & convivium. 1. 31
Matutinæ. 2. 60
Prima. 2. 61
Tertia. 2. 62
Sexta. 2. 63
Nona. 2. 64
Mentis exercitium in DEUM. 2. 41
Minuta viduæ duo. 2. 30
Misericordia facienda, & non judicando. 1. 39
Mors non timenda. 1. 53
Mulier vocem extollit de turba. 1. 75
Mulier curvata. 1. 79
Mulier in adulterio deprehensa. 1. 83
Mulier septem viros habens. 2. 35
Mutus. 1. 50

N.

Nicodemus. 1. 26
Noë, & Loth. 2. 45

O.

in Operibus non quærenda laus humana. 1. 36
Oratio Dominica. 1. 37
Orationis fiducia. 1. 39

P.

Parabolæ tres, ovis scilicet, dragmæ, & filii prodigi. 2. 7
Parabolæ Christi, vide *Christus*.
Paralytici per tectum dimissi curatio. 1. 48
Paralyticus. 1. 78
Parvuli oblati Domino. 2. 10
Pascha. 2. 51
Pastor ovium. 1. 86
Patientia in adversis habenda. 1. 52
Patientia & largitas circa proximos exhibenda. 1. 35
Paupertatis perfectio. 2. 11
Pedum ablutio. 2. 54
Pentecostes. 2. 84
Petri confessio. 2. 1
Petri socrus. 1. 43
Pharisæi & Publicani oratio. 2. 30
Pharisæorum, & legis Doctorum increpatio. 1. 76
Pharisæorum traditiones etiam contra Dei mandatum. 1. 88
Piscina probatica. 1. 78
Pœna infernalis, & gloria cœlestis. 2. 88
Pœnitentia facienda. 1. 20
Pontificum & Pharisæorum conspiratio contra Iesum. 2. 18
Prælati quòd debeant lucere opere & sermone. 1. 34
Princeps mundi. 2. 31
Proditoris correptio, & egressus. 2. 55
Pusilli & parvuli non scandalizandi exteriùs, interiùs non contemnendi. 2. 6

Q.

Quæstio super tributo solvendo, & de muliere septem viros habente. 2. 35

R.

Refectio quinque millium hominum. 1. 67. 91
Reguli filius sanatus. 1. 63
Rex positurus rationem cum servis. 2. 9

S.

Sabbatum sanctum. 2. 68
Samaritana mulier. 1. 62
Samaritani Domino negantes hospitium. 2. 20
Scenopegia, festivitas Iudæorum. 1. 82
Scriba delusus, & duo alii volentes Christum sequi. 1. 45
Scribæ & Pharisæi in doctrina audiendi, sed non in vita imitandi. 2. 37
Scripturæ Evangelicæ, ac fidei finis, utilitas. 2. 83
Signa adventus Domini, & consummationis sæculi. 2. 39
Spiritus immundus olim ejectus à Iudæis. 1. 74
Surdus & mutus à dæmone possessus. 1. 90

T.

Talentum & bona servis tradita à Domino. 2. 49
Tentationum spiritualium novissimi temporis remedia. 2. 41
Thesaurizandum in cœlo, non in terra. 1. 38
Transfiguratio Christi. 2. 3
Tributum pro Domino & Petro solutum. 2. 5

V.

Væ æternum. 2. 38
Vesperæ secundæ. 2. 65
Via arcta. 1. 40
Viduæ filii suscitatio. 1. 44
Viduæ minuta. 2. 30
Vigilia patrisfam. custodientis contra furem domum suam. 2. 46
Villicus iniquitatis. 2. 15
Vineæ locatio. 2. 33
Vinitores sanguinarii. ibid.
B. Virginis assumptio & laus. 2. 86
Virgines decem. 2. 48
Vnguenti effusio super caput Iesu. 2. 25
Vxorem dimittendi causa. 2. 10

Z.

Zacchæus, & ejus convivium. 2. 23
Zebedæi filiorum petitio. 2. 21

IN-

INDICVLVS
Autorum, quorum auxiliis opus ipsum perfectum est.

A.

ALANVS.
Albinus, seu Alcuinus.
Ambrosius.
Anselmus.
Athanasius.
Augustinus.

B.

Basilius.
Beda.
Bernardus.
Boëtius.

C.

Cassianus.
Cassidorus.
Chrysostomus.
Cyprianus.
Cyrillus Alexand.

D.

Damascenus.
Dionysius Areopagita.

E.

Epiphanius.
Eusebius Caesariensis.

F.

Fulgentius.

G.

Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Nyssenus.
Gregorius Papa.
Graecus interpres.

H.

Hieronymus.
Hilarius.
Hugo Victorinus.
Horatius.

I.

Innocentius tertius.
Iosephus.
Isidorus.

L.

Leo primus.

O.

Origenes.
Ovidius.

P.

Paulinus.
Petrus Blesensis.
Petrus Cantor Parisiensis.
Petrus Comestor, historiae scholasticae autor.
Petrus Ravennas, aliàs Chrysologus.

R.

Rabanus.
Remigius.
Richardus Victorinus.
Rupertus Tuitiensis.

S.

Seneca.
Severianus.

T.

Theophilus.
Thomas Aquinas.
Tullius.

V.

Valerius Maximus.

DE LUDOLPHO SAXONE
doctissimorum virorum Censura.

Ex Chronicis Hermanni Schedel.

LUDOLPHUS Alemannus, Ordinis Carthusiensium, Prior Argentinensis, vir doctrina & morum sanctitate conspicuus, hac ipsa tempestate peroptimè vitam Domini nostri Jesu Christi egregio volumine, & quodam cœlesti artificio, imò potius divina revelatione, quàm studio fabricavit, in quo certè ostendit venerabilem virum, & omnium rerum tam divinarum quàm humanarum, & potissimùm ipsius Jesu Christi vitæ (prout potuit homini esse possibile) plenissimam habuisse notitiam, alia quoque laude digna hic devotus atque venerandus Pater edidit.

Ex supplemento supplementi Chronicorum, Jacobi Philippi Bergomatis, Ordinis Eremitarum sancti Augustini.

LUdolphus Carthusiensis Monachus, natione Teutonicus, patriáque Saxonicus, vir in divinis Scripturis admodum studiosus & eruditus, ac aliarum bonarum literarum non ignarus per hoc tempus apud Argentinense cœnobium existens, edidit magnæ devotionis, ac profundæ eruditionis quædam præclara opuscula, in quibus ad evitandum otium ingenium exercitans, nomen suum immortalitati condonavit. E quibus extat volumen magnum & insigne quidem, quod prænotavit, de Vita Christi Jesu, in lib. duos; quod incipit, *Fundamentum aliud.* Item in Psalterium perpulchrè lib. unum. Feruntur etiam alia. Regnavit autem anno Domini 1334. sub Joanne XXII. Papa, & Ludovico Bavaro Imperatore.

Ex catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum Trithemij.

LUdolphus Ordinis Carthusiensis in domo Argentinensi, natione Teutonieus, Saxonica terra oriundus, vir in divinis Scripturis studiosus & eruditus, & sæcularium literarum non ignarus, ingenio mitis, eloquio dulcis & compositus, vita quoque & conversatione insignis, edidit magnæ devotionis & profundæ eruditionis quædam præclara opuscula, quibus ingenium nobiliter exercitans, nomen suum immortalitati condonavit. E quibus ego vidi tantùm subjecta: Volumen magnum & insigne super Evangelio, quod prænotavit:

Vitam Domini Iesu,	Lib. ij.	Fundamentum aliud.
In Psalterium quoque,	Lib. j.	Sicut olim manna.

Feruntur ejus & alia. Claruit sub Ludovico Imperatore quarto: Anno Domini 1330.

Ex

Ex lib. 4. Bibliothecæ Sixti Senensis.

LUdolphus natione Saxo, ex Ordine Prædicatorum, post trigesimum suæ professionis annum, ad instituta Carthusianorum translatus, & in Monasterio Argentinensi receptus, vir in sanctis voluminibus studiosissimus, professione scholasticus, sermone simplex, & fervidis quibusdam affectibus amabilis, collegit ex Hieronymi, Augustini, Cassiodori & Petri Lombardi sententiis exactam in Psalmos expositionem, in qua typicos sensus maximè sectatur, non ita tamen, ut litteralem intelligentiam negligat, addens ad calcem cujuslibet Psalmi, devotam & consonam ipsi Psalmo precationem. Operis initium est, *Sicut olim manna.* Idem ex quatuor Evangelistis unicam collegit vitæ Christi historiam, quam lucidissimis & piissimis juxta quadruplicem sensum explanationibus illustravit, adjectis ad finem singulorum capitulorum devotissimis precationibus præcedentis capituli argumento deservientibus. Opus incipit, *Fundamentum aliud.* Claruit sub Ludovico Imperatore quarto. Anno Domini 1330.

Ex Roberto Bellarmino Cardinali de Scriptoribus Ecclesiasticis.

LAndulphus sive Ludolphus natione Saxo, professione Carthusianus, vir valde pius, scripsit historiam Vitæ Domini nostri Jesu Christi ex Evangeliis depromptam. Scripsit etiam Commentarios in Psalmos, juxta sensum præcipuè spiritualem. Claruit circa annum Domini 1330.

APPROBATIO.

PRodit denuò in lucem opus pereximium R. P. Ludolphi de Saxonia, Ordinis Carthusiani, *Vitam D. N. Jesu Christi è sacris quatuor Evangeliorum sanctorumque Patrum fontibus piè simul, ac ampiè derivatam*, &c. complectens, in quo nihil contra fidem orthodoxam animadversum. Ita testamur, Lugduni die 9. Octobris anno 1641.

Fr. Cl. Cochet, in Theol. Magister & Prædic. Lugd. Prior.

Fr. L. de Clersim.

APPROBATIO CENSORIS.

HOc opus R. P. Ludolphi de Saxonia Vita Domini nostri JEsu Christi intitulatum, utpote omnibus numeris absolutum, à Clarissimis Viris commendatum, sæpius cum maximo fructu impressum, dignissimum censeo, ut iterum typis detur. Augustæ 15. Julii 1729.

Imprimatur H. S. ex Vicariatu Aug.

Jo. Gotthardus L. B. de Vöhlin, Vicarius Gener. &c.

Franc. Joseph. de Handl, SS. Theol. Lic. Rev. & Ser. Princip. & Episc. Aug. Consil. Eccles. Maj. Pœnit. & Librorum Censor, nec non insig. Eccles. ad S. Muaritium Canonicus & Parochus.

LUDOL-

LVDOLPHI SAXONIS, CARTHVSIANI, *IN* VITAM CHRISTI *PROLOGVS.*

1.Cor.3.

Augu.lib.1. Soliloq. Deus. Homo.

FVNDAMENTVM *aliud nemo potest ponere*, ut ait Apostolus, *præter id quod positum est*, quod est Christus Iesus. Cùm dicat August. quòd Deus est res summè sufficiens: & homo est res summè deficiens: & quòd tale bonnm Deus est, vt nemini eum deserenti bene sit. Idcirco quicunque ruinam defectuum suorum evadere, & spiritu reparari desiderat, necesse est ei, vt à fundamento prædicto non recedat: quia in eo omnimoda remedia suis necessitatibus inueniet.

Peccator invitatur ad veniam.

Matth. 11.

Primò itaque peccator cupiens peccatorum suorum sarcinam deponere, & ad requiem animæ peruenire: audiat Deum peccatores inuitantem ad veniam, & dicentem: *Venite ad me omnes, qui laboratis*, scilicet labore vitiorum: *& onerati estis*, scilicet sarcina peccatorum: *& ego reficiam vos*, scilicet sanando, ac refouendo; *& invenietis requiem animabus vestris*: & hîc, & in futuro. Audiat ergo ægrotus pium & sollicitum Medicum: & veniat ad ipsum per profundam contritionem, ac sollicitam confessionem, & studiosum propositum semper declinandi à malo, & faciendi bonum.

Peccator adhærere debet Deo, Medico suo, eius vitam contemplando.

Secundò peccator (sed iam in Christo fidelis effectus, tanquam ipsi per pœnitentiam reconciliatus,) studeat diligentissimè Medico suo adhærere, & suam familiaritatem acquirere, eius sanctissimam vitam recogitando omni, qua poterit, deuotione.

Vita Christi seriatim, non cursoriè legenda.

Caueat tamen prouidè, ne cursoriè ipsam vitam legendo transeat, sed seriatim aliquid de ea per diem accipiat: in quo sabbatum delicatum piæ meditationis Christo quotidie celebrando, ac cogitationes & affectiones, orationes & laudes, totumque opus diei ad illud reducendo, in ipso delectetur: à tumultu exteriorum, & mundanorum impedimentorum requiescere, & suauiter obdormire: & ad illud, vbicunque fuerit, velut ad certum & pium refugium, contra vitiosas humanæ infirmitatis varietates.

Insignia Christi præcipuè memoranda.

continuè Dei famulos impugnantes, sæpè recurrere. Sæpiùs tamen recurrat ad præcipua Christi memorialia: videlicet ad incarnationem, natiuitatem, circuncisionem, apparitionem, præsentationem in templo, passionem, resurrectionem, ascensionem, Spiritus sancti effusionem, aduentum ad iudicium: causa specialis recordationis, & exercitationis ac spiritualis recordationis, ac consolationis.

Vita Christi imitanda.

Sic etiam ipsam vitam Christi legat, vt mores eius pro posse imitari studeat. Parum enim prodest, si legerit, nisi & imitatus fuerit. Vnde Bernardus: Quid tibi prodest, pium Saluatoris nomen lectitare in libris: nisi habere studeas pietatem in moribus? Vnde & Chrysostomus: Qui legens de Deo, vult inuenire Deum: festinet viuere dignè Deo, & ipsa conuersatio bona sit quasi lampas luminis ante oculos cordis eius, viam veritatis aperiens.

Bernard.ser. 14.in Cant.

Chrysost.in Psal.43.

Christi vita propter multa desideranda.

Ista vita in summo desiderio debet esse peccatori, propter multa. Primò, propter remissionem peccatorum. Cùm enim fecerit de se iudicium, se per confessionem accusando, per iustitiam pœnitentiam voluntariam assumendo, iam sollicitè ambulans cum Deo suo prædicto modo meditando, purgatur non modicum à sordibus peccatorum. Deus enim, cui adhæret, *ignis consumens est, purgationem peccatorum faciens.* Hebr. 12.

Secundò propter sui illuminationem. Ille enim cui assistit, lux est in tenebris lucens: cuius lumine illustratus, docetur ordinatè disponere vitam suam ad Christum, & cælestia ad seipsum ac proximum, & terrestria. Ioann.1.

Tertiò, propter gratiam lachrymarum, valde necessariam peccatori in hac valle miseriæ: quam Christus, qui est fons hortorum, & puteus aquarum viuentium, consueuit peccatoribus sibi adhærentibus dare. Quartò, propter reparationem lapsuum quotidianorum, de quibus semper releuat Dominus sibi adhærentes. Iuxta illud: *Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo; qui percussus aspexerit eum, viuet.* Num.21.

Quintò, propter dulcem & desiderabilem degustationem, quam in se habet. Iuxta illud: *Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus.* Psalm.33.

Sextò propter cognitionem

tionem paternæ maiestatis, quæ per ipsum solum haberi potest. Iuxta illud: *Nemo nouit patrem nisi filius, & cui filius voluerit reuelare.* (Matth. 11.) Septimò, propter securum exitum ab hac vita periculosa. Fidelis namque peccator, qui modò quotidie suscipit Christum in hospitio cordis sui, & lectulum floridum, per suaues meditationes eidem præparando, econuerso post mortem requiretur, & suscipietur à Christo: vt sicut consueuit & concupiuit semper, & in æternum sit cum ipso. Hæc vita est vita bona & irrigua, peccatores sibi adhærentes mundans & renovans, & eos ciues Sanctorum, & domesticos Dei faciens. (*Vita Christi fructus.*) Est amabilis & dulcis ad conseruandum: non enim habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus ipsius, sed lætitiam & gaudium. Est delitiosa, & suauis, cætera, quæ hanc non sapiunt, fastidiens exercitia, cùm aliquandiu pio corde fuerit frequentata. Est pascens & reficiens; nam secundùm Ambrosium, qui domicilio Christum recipit interno, maximis delectationibus exuberantium pascitur voluptatum. (Ambrosius serm. 8. in Psalm. 118.) Est consolatoria solitario, & quidem optimus comes iugis iocunditatis, solatiique, & confortationis, ac turris fortitudinis à facie inimici, & à tribulatione & tentatione peccatoris. Hæc est vita plana & facilis ad contemplandum creatorem: de qua nullus excusare se potest: sicut de contemplatione summæ maiestatis, ad quam nemo raptim potest pertingere, nisi proficiendo per istam vitam nostri Redemptoris. (*Vita Christi contemplatio, omnibus necessaria.*) Hanc quicunque incipientes & paruuli, quicunque proficientes & perfecti possunt habere: & in ea invenire bonum nidum sibi, vbi tanquam turtures reponant, & abscondant casti amoris pullos, quisque pro sua capacitate. (*Vita Christi nidum præstat.*) Hæc vita multum reddit sanctos Dei favorabiles, pios, & benignos cultoribus suis, propter ipsum, qui nobis cum illis commune est gaudium. (*Vita Christi favorabiles reddit Sanctos.*) Verbi gratia: Nunquid beata Virgo Mater misericordiæ, pietatis, & gratiæ poterit te despicere, vel oculos suos à te auertere, quamuis sis peccator, quando non solùm semel in die viderit, sed & frequenter filium suum, quem super omnia diligit, in brachiis tuis & inter vbera tua commorantem? Nunquid poterit te cum filio suo, quem portas deserere, quando viderit te prædicto modo, filium suum tam sollicitè per singula comitantem, & eidem pietatis officio, deuotionis ministerium, per dies singulos exhibentem? nullo modo. Sic & cæteri Sancti libentissimè respiciunt illos, cum quibus Deus placatus habitare dignatur, cùm ista vita faciat cultores suos consortes illorum, quia est & vita ipsorum. (*Christi vita facit consortes vitæ cœlestis & omnium Sanctorum.*)

Planè hæc vita est vita beatæ matris Christi, ipsi sedulò ministrantis in annis pluribus, & famulantis. Hæc est vita Apostolorum Christo familiariter adhærentium, & cum eo fideliter perseuerantium. Hæc est vita ciuium supernorum, Christo fruentium, & eius opera mirabilia admirantium, & sibi reuerenter assistentium in æternum. Hæc vita est optima pars, scilicet sedere ad pedes Christi, & audire verbum eius. (Luca 10.) Vnde meritò à possessore suo ipsam modò per gratiam colente, non aufertur: quia ipsa est retributio illa, quæ seruo fideli & prudenti promittitur: & hîc incipiens, in æternitate perficietur. Hanc vitam nulla lingua laudare sufficit, adeò bona est, & sancta, & super omnes vitas dignissima: (*Vita Christi nequit satis laudari.*) cùm sit initium cuiuslibet altioris contemplationis, ac vitæ angelicæ & æternæque speratur in patria. An parum est tibi continuè cum Christo esse, in quem desiderant Angeli semper prospicere? Si vis in æternum regnare cum Christo, incipe regnare modo, & noli deserere eum, cui servire regnare est. (*Christi vita facit hic incipere vitam cœlestem.*) Appropinqua ergo ad ipsum pio corde, vt descendenti, scilicet de sinu patris, in vterum Virginis, quasi alter testis, cum Angelo sanctæ Conceptionis existas in pura fide: & congratulare Virgini matri, sic propter te fœcundatæ. (*Compendium totius vitæ Christi.*) Adesto ejus nativitati, & circuncisioni, quasi bonus nutricius, cum Ioseph. Vade cum Magis in Bethlehem, & adora cum eis paruulum regem. Adiuua cum parentibus portare puerum, & præsentare in templum. Comitare cum Apostolis pium pastorem, gloriosa miracula facientem. Adesto morienti, cum beata Matre eius, & Ioanne, ad compatiendum, & condolendum sibi: & quadam pia curiositate palpando tracta singula vulnera Saluatoris tui, propter te sic mortui. Quære resurgentem cum Maria Magdalena, donec merearis inuenire. Admirare in cœlum ascendentem, quasi inter discipulos in monte Olíueti existens. Sede cum Apostolis in conclaui, & abscondere ab exterioribus singulis, vt virtute Spiritus sancti, ex alto indui merearis. Et si pio ac humili & deuoto corde sic eum modico tempore fueris prosecutus in terris, ipse te subleuabit ad se sedentem in dextera Dei patris in cœlis, secundùm quod promisit fideli peccatori sibi adhærenti, dicens: *Qui mihi ministrat, me sequatur; & vbi ego sum, illic & minister meus erit.* (Ioan. 12.) Quicunque ergo fidelis peccator hanc vitam amabiliter amplexatus fuerit, non dubitet, quin Christus eum in filium adoptauerit. (*Christus adoptat in filium.*) Vnde scriptum est in Prouerbiis: Ego diligentes me diligo. (Prouerb. 8.) Vnde & Bernardus: Qui non placet Deo, non potest illi placere Deus. Nam cui placet Deus, Deo displicere non potest. Caueat tamen prudenter fidelis peccator, vt nunquam, in quocunque statu fuerit, confidentiam in meritis suis habeat: sed tanquam mendicus pauperculus, omnino nudissimus, ad eleemosynam Dominicam mendicandam, semper vacuus accedat. (*Vitanda hæc præsumptio.*) Hæc autem faciat, non quasi ex humilitate ficta, merita sua abscondens: sed certissimè sciens quod non iustificabitur in conspectu Dei omnis viuens. (Psal. 142.) Etiam solius cogitationis nostræ non possumus rationem reddere, si ipse voluerit nobiscum in iudicium intrare. Isto autem modo quantumcumque se ingerat, cum pio tamen timore & reuerentia, ad bonum Dominum peccatores vocantem, præsumptuosus non reputabitur: sicut pauperes seculi, quanto nudiores sunt, cùm se non tanquam dignos, sed tanquam miseriores propius ingerunt, ad eleemosynam divitis mendicandam, præsumptuosi vel superbi non dicuntur, sed à benignis diuitibus, misericordius respiciuntur. Hanc vitam beatus Bernardus plurimum frequentauit: (Bernardus serm. 43. in Cantica.) qui fasciculos myrrhæ, id est, cumulum amaritudinis, ex vita & laboribus Christi colligens, & inter ubera sua, id est, affectiones suas collocans, sic ait: (*Bernardus vitam Christi frequentavit.*) Tu quoque si sapis, imitaberis sponsæ prudentiam, atque myrrhæ tam charum fasciculum de principali tui pectoris: nec ad horam patieris auelli, & amara illa omnia, quæ pro te pertulit, semper in memoria retinens, & assidua meditatione reuoluens: quò possis dicere & tu, *Fasciculus myrrhæ, dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.* (Cantic. 1.) Et ego, fratres, ab ineunte mea conuersatione, pro aceruo meritorũ, quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare, & inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus, & amaritudinibus Domini mei. (*Operis susceptio rationes.*) Primum scilicet, infantilium illarum necessitatum,

Labores Christi. tum. Deinde laborum, quos pertulit in prædicando: fatigationum, in discurrendo: vigiliarum, in orando: tentationum, in ieiunando: lachrymarum, in compatiendo: insidiarum, in colloquendo. Postremò periculorum, in falsis fratribus: conuitiorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, clavorum, horúmque similium, quæ in salutem nostri generis sylua euangelica copiosissimè noscitur protulisse. *Myrrha multiplex.* Vbi sanè inter tot odoriferæ myrrhæ hujus ramusculos, minimè prætermittendam putaui etiam illam myrrham, qua in cruce potatus est; sed neque illam qua vnctus est in sepultura. Quarum, in prima applicuit sibi amaritudinem meorum peccatorum. In secunda, futuram corruptionem *Psalm. 144.* mei corporis dedicauit. *Memoriam abundantiæ suauitatis horum eructabo*, quoad vixero. In æternum non obliuiscar miserationes istas, quia in ipsis *Meditationum harum utilitates.* justificatus sum. Hæc meditari, dixi sapientiam. In his justitiæ perfectionem mihi constitui. In his plenitudinem scientiæ. In his divitias salutis. In his copias meritorum. Ex his mihi interdum potus salutaris amaritudinis. Ex his rursum suauis vnctio consolationis. Hæc me erigunt in aduersis, in prosperis deprimunt. Et inter læta tristiaque vitæ præsentis, via regia incedendi tutum præbent vtrobique ducatum: hincinde mala imminentia propulsando. Hæc mihi conciliant mundi judicem: dum tremendum Potestatibus mitem, humilémque figurant: dum non solus placabilem, sed & amicabilem, repræsentant eum qui inaccessibilis est principibus, terribilisque apud reges. Præterea hoc mihi in ore frequenter, sicut vos scitis. Hæc in corde semper, sicut sciuit Deus: hæc stilo meo admodum familiaria, sicut apparet. Hæc mea sublimior interim philoso- *1. Corinth. 2.* phia, scire Iesum, & hunc crucifixum: hunc & vos dilectissimi, tam dilectum fasciculum colligite vobis. Mementote quia accepit eum Simeon in *Lucæ 2.* vlnis. Maria gestauit in vtero. Fouit in gremio Sponsa sibi inter vbera collocavit. Arbitror Ioseph super genua illi frequenter arrisisse. Hi omnes ante se eum habuerunt, & nullus retrò. Exempla igitur sint vobis, ut & vos similiter faciatis. Si enim ante oculos habueritis quem portatis, pro certo videntes angustias Domini, leuius & vestras portabitis. hæc Bernardus. Sed quia ista multi minimè cogitant, statim fatigati sunt: quia si ista cogitarent, non ita citò de bono opere fa- *Cæcilia laus.* tigati essent. Hanc etiam vitam, beata Cæcilia virgo legitur habuisse. Nam inter alia vittutum & laudum præconia, de ea scribitur, quòd Euangelium Christi, absconditum semper in pectore portabat, quod sic intelligi videtur, quòd ipsa de vita Domini Iesu in Euangelio tradita, quædam deuotiora sibi prælegerat, in quibus die ac nocte, corde puro & integro, attentione præcipua & feruenti meditabatur. Et completa circulatione iterum repetens, ac dulci & suaui gustu ruminans, ea in arcano pectoris sui, prudenti consilio colloca- *Meditationum harum commendatio.* rat. Simile tibi suadeo faciendum. Super omnia namque spiritualis exercitij studia, hoc magis necessarium credo, magisque proficuum, & quod ad celsiorem possit perducere gradum. Nusquam enim inuenies, vbi sic doceri possis contra vana blandimenta & caduca: contra tribulationes & aduersa: contra hostium tentamenta & vitia, sicut in vita Domini Iesu, quæ fuit absque omni defectu perfectissima. Ex frequenti enim & assidua meditatione vitæ ipsius, adducitur anima in ejus amorem, ac confidentiam & familiaritatem: ita

quòd stabilitur contra vana & caduca, vt ea vilipendat & contemnat. Vt pater in prædicta beata Cæcilia, quæ ita cor suum de vita Christi repleuerat, quod in ipsam vana intrare non poterant. Vnde in pompa nuptiarum, vbi tot vana geruntur, existens, cantantibus organis, ipsa stabili corde soli Domino decantabat, dicēs: *Fiat Domine cor meum* *Psalm. 118.* *immaculatum, vt non confundar.* Fortificatur quoque contra tribulationes & aduersa; vt ea minus timeat *Contra aduersa fortificatio.* & sentiat: vt patet in martyribus. Vnde Bernardus. Iccirco denique audit columba mea in foramini- *Bernardus serm. 61. in Cantica.* bus petræ, quòd in Christi vulneribus tota deuotione versetur, & jugi meditatione demoretur in illis. Inde martyrij tolerantia. Inde illi fiducia magna apud Altissimum. Vult benignus dux deuoti militis vultum & oculos in sua sustolli vulnera, vt illius ex hoc animum erigat, & exemplo sui reddat ad tolerandum fortiorem. Enimuerò non sentiet sua, dum illius vulnera intuebitur. Stat martyr tripudians & triumphans, toto licet lacerato corpore, & rimante latera ferro: nec modò fortiter, sed hilariter sacrum è carne sua circunspicit ebullire cruorem. Vbi ergo tunc anima martyris? nempe in tuto: nempe in petra: nempe in visceribus Iesu: vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si enim in suis esset visceribus, scrutans ea, ferrum profectò sentiret, dolorem non ferret, succumberet & negaret. Nunc autem in petra habitans: quid mirum si in modum petræ duruerit? Sed neque mirum si exul à corpore, dolores non sentiat corporis: neque hoc facit stupor, sed amor: submittitur enim sensus, non amittitur: nec deest dolor, sed contemnitur. Ergo ex petra, martyris fortitudo. Hæc Bernardus. Inde quoque est, quod *Latificatio in aduersis.* multi confessores, & etiam alij, in laboribus, & tribulationibus & infirmitatibus suis non solum patientes, sed & hilares fuisse & esse reperiuntur: quia ex devota meditatione vitæ & passionis Christi eorum animæ, non in eorum corporibus & visceribus, sed Christi fuisse & esse videntur. Instruitur contra hostium tentamenta & vitia: vt in faciendis & omittendis, errare aut falli non valeat: cum ibi perfectionem omnium virtutum re- *Virtutum exempla in Christi vit.* periat. Nam paupertatis, humilitatis, charitatis, mansuetudinis, obedientiæ, patientiæ, cæterarumque virtutum exempla & doctrinam, nusquam sic invenies, sicut in vita Domini virtutum. Quicquid enim virtutum in Ecclesia habetur, ab ipso Christo per exempla operum illius trahitur. Vnde Ber- *Bernardus serm. 22. in Cantica.* nardus. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christi ignoratis? Vbinam quæso vera prudentia, nisi in Christi doctrina? Vbi vera justitia nisi de Christi misericordia? Vbi vera temperantia, nisi in Christi vita? Vbi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli igitur qui ejus doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt. Soli justi, qui de ejus misericordia veniam peccatorum consecuti sunt. Soli temperantes, qui ejus vitam imitari student. Soli fortes, qui ejus sapientiæ, patientiæ documenta fortiter in aduersis tenent. Incassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat, quàm à Domino virtutum: cujus doctrina, seminarium prudentiæ: cujus misericordia, opus justitiæ: cujus vita, speculum temperantiæ: cujus mors, insigne est fortitudinis. Vnde & Gregorius. Quid est, quòd dilectum suum spon- *Gregor. in cap. 1. Canticorum.* sa non myrrham, sed fasciculum myrrhæ nominat: nisi quòd dum sancta mens Christi vitam ex omni parte considerat, contra omnia vitia ex ejus imitatione, virtutes repugnantes congregat: ex quibus sibi fasciculum aptat, quo carnis suæ sempiternam

August. lib. de vera relig. cap. 16.

putredinem abstergat? Vnde etiam Augustinus: Cùm omnibus modis medeatur animis Deus, pro temporum opportunitatibus, quæ mira sapientia ejus ordinantur, nullo modo beneficentius consuluit generi humano, quàm cum ipsa Dei sapientia, id est, Filius vnicus consubstantialis Patri, & coæternus, totum hominem suscipere dignatus est.

Ioan. 1.

Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Satellites voluptatum diuitias perniciosè populi appetebant, pauper esse voluit: honoribus & imperiis inhiabant, Rex fieri noluit. Carnales filios magnum bonum putabant, tale conjugium prolémque contempsit: contumelias superbissimè horrebant, omne genus contumeliarum sustinuit. Injurias intolerabiles esse arbitrabantur, quæ major injuria est quàm justum innocentemque damnari? Dolores corporis execrabantur, flagellatus atque cruciatus est: mori metuebant, morte mulctatus est: ignominiosissimum mortis genus crucem putabant, crucifixus est. Omnia quæ habere cupientes non vitabamus, carendo vile fecit: omnia quæ vitare cupientes à stadio deuiabamus, percipiendo dejecit. Non enim vllum peccatum committi potest, nisi dum appetuntur ea quæ ille contempsit, aut fugiuntur quæ ille sustinuit.

Vita Christi, tota est disciplina & instructio.

Tota itaque vita ejus in terris, per hominem quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit. Et iterum: Concedamus non apparere nunc homines dignos imitatione; quisquis hæc putas, mente Deum intuere, qui homo factus est, vt hominem viuere doceret. Recordare, quid sit illud,

1. Ioan. 2.

quod Ioannes ait, qui se dicit in Christo manere, debet quemadmodum ille ambulauit, & ipse ambulare, & ita nec deerit tibi quem sequeris. Quia omnis Christi actio est nostra instructio.

Ioan. 13.

Item alibi habemus de passione Domini, Exemplum enim dedi vobis, vt ita faciatis. Vnde Beda, Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare: quod est, non ambire terrena, non caduca lucra sectari, fugere honores, omnem mundi contemptum pro cœlesti gloria amplecti, libenter cunctis prodesse, injurias nulli inferre, & sibi illatas patienter sufferre, sed & inferentibus à Domino veniam postulare: nunquam suam, sed conditoris gloriam semper quærere, & quos secum valet, ad superna erigere. Hæc & hujusmodi gerere, est vestigia Christi sequi. Hæc Beda. Christi itaque vestigia sequi debemus, quia, vt ait Ambrosius, in agnitione Christi, omnem salutem & sapientiam habemus.

Christus nobis omnia.

Et iterum, Omnia habemus in Christo, & omnia nobis Christus. Si vulnerum curatorem desideras, medicus est: si febribus æstuas, fons est: si grauaris iniquitate, justitia est: si indiges auxilio, virtus est: si mortem times, vita est: si tenebras fugis, lux est: si cœlum desideras, via est: si cibum quæris, alimentum est. Hæc Ambrosius.

Ambrosi. lib. 3. de Virginib.

Scire verum quid est.

Et ideò bene per quendam sapientem dicitur, Hoc est nescire, sine Christo plurima scire: si Christum bene scis, satis est si cætera nescis. Vtinam sapientes hujus mundi hoc saperent & intelligerent, & scientiam suam in hanc commutarent. Qui ergo Christum sequitur, errare vel falli non potest: ad cujus virtutes imitandas & adipiscendas, ex frequenti meditatione vitæ ipsius cor accenditur & animatur, ac diuina virtute illuminatur: adeò vt plures fuerint illiterati & simplices, qui magna & profunda Dei inde cognouerunt, quia ibi inuenitur vnctio, quæ paulatim purificans animam & eleuans, docet de omnibus. In omnibus itaque virtutibus & bonis moribus, semper præpone tibi illud clarissimum speculum & totius sanctitatis exemplar, scilicet vitam & mores filij Dei Domini nostri Iesu Christi, qui ad hoc de cœlo nobis missus est, vt præiret nos in via virtutum, & legem vitæ ac disciplinæ suo nobis daret exemplo, & erudiret nos sicut semetipsum: vt sicut ad imaginem ejus naturaliter creati sumus, ita ad morum ejus similitudinem, per imitationem virtutum, pro nostra possibilitate reformemur, qui ejus imaginem in nobis per peccatum fœdauimus.

Christi vita est nobis speculum.

Quantum autem quisque se ei in virtutum imitatione conformare studuerit, tantum ei in patria, in gloriæ claritate propinquior & clarior erit. Percurre ergo singulas quasque ætates Christi, virtutésque ejus per singulas, sicut fidelis discipulus pro posse studeas imitari. In labore etiam exteriori & interiori, recordare laborum & aduersitatum Christi: & quandocunque in aliquo grauaris, statim ad ipsum pium patrem pauperum, tanquam paruulus ad matris gremium curre: totum illi reuela, totum committe, totum in ipsum iacta & projice, & ipse proculdubio tempestatem sedabit, & reuelabit te. Non solùm autem vigilans Domino Iesu intendas, sed & cùm corpus strato recolligis, & caput reclinatorio imponis, sit tibi quasi cum beato Ioanne super pectus IEsu recumberes: Sicque recumbens super pectus IEsu, suge vbera ejus, & in pace in idipsum dormies & requiesces.

Ioan. 21. *Psalm. 4.*

Et vniuersaliter in omnibus dictis & factis tuis, quasi ad exemplar respicias in Iesum, incedens & stans, sedens & jacens, comedens & bibens, loquens & tacens, solus & cum aliis: ex hoc enim magis eum diliges, & familiaritatis ejus gratiam & fiduciam majorem assequeris, & in omni virtute perfectior eris. Et hæc sit sapientia tua, & studium tuum, semper de Iesu aliqua cogitare, vnde prouoceris ad imitandum, vel efficiaris ad amandum ipsum. Talia enim meditando, & tempus vtiliter expendens, dum occuparis in bonis studiis & diuinis, circa Dominum Iesum, & mores tuos emendabis ad formam vitæ ipsius, dum in omnibus agendis semper ad ipsum respicis, omnis perfectionis speculum & exemplum: & quanto magis has frequentaueris meditationes, tanto magis eas tibi reddes familiares, & facilius tibi occurrent, & iocundius te efficient.

Introductio in meditationes vita Christi.

Vidisti ergo, ad quem excelsum gradum meditationes vitæ Christi te perducunt: nunc in ipsas meditationes te aliqualiter introducere tentabo, non omnia quæ in Euangelio scripta sunt pertractando, sed quædam deuotiora ex his eligendo. Nec redas, quòd omnia quæ Christum dixisse vel fecisse meditari possumus, scripta sint, sed ad majorem impressionem ea tibi sic narrabo prout contigerunt, vel contigisse piè credi possunt, secundum qnasdam imaginatiuas repræsentationes, quas animus diuersimodè percipit.

Scripturarum varia imaginatio.

Nam circa diuinam Scripturam meditari, intelligere, & exponere, multifariè possumus prout credimus expedire, dummodo non sit contra veritatem vitæ, vel justitiæ, aut doctrinæ, id est, non sit contra fidem, vel bonos mores.

Præsumptionem author vitat

Quicunque verò asserit de Deo aliquid, quod non est sibi certum, vel per naturalem rationem, vel synderesim, vel per fidem, vel per sacram Scripturam, præsumit & peccat. Cùm ergo me narrantem inuenies, ita dixit vel fecit Dominus Iesus, seu alij qui introducuntur: si id per Scripturam probari non possit, non aliter accipias quàm deuota meditatio exigit: hoc est,

perinde

Perinde accipe ac si dicerem, meditor, quòd ita dixerit vel fecerit bonus Iesus: & sic de similibus. Tu autem si ex his fructum sumere cupis, toto mentis affectu, diligenter, delectabiliter, & morosè: omnibus aliis curis & sollicitudinibus tunc omissis, ita præsentem te exhibeas, his quæ per Dominum Iesum dicta vel facta sunt. Et ex his quæ narrantur, ac si tuis auribus audires & oculis videres, quia suauissima sunt ex desiderio cogitanti, & multo magis gustanti. Et ideò quamuis multa ex his tanquam in præterito facta narrantur, tu tamen omnia tanquam in præsenti fierent, mediteris: quia ex hoc majorem sine dubio suauitatem gustabis. Lege ergo quæ facta sunt, tanquam fiant. Pone ante oculos gesta præterita tanquam præsentia, sic magis sapida senties & jocunda. Vnde & quandoque annotaui loca, in quibus hæc vel illa sunt facta: quia multum valet homini, cùm audit Euangelium legi, & hoc vel hoc factum tali loco gestum, cùm rem gestam scit & loci situm. Ad terram enim sanctam, quam vniuersæ Christi Ecclesiæ nocte diéque sociare non desinunt, quam bonus ille Iesus inhabitando, & verbo vel doctrina illuminando, illuminatam suo sacratissimo sanguine consecrauit: delectabile est aspirare, sed delectabilius eam oculis corporis intueri, & mentis intellectu reuoluere, quomodo in locis singulis, in ea nostram salutem Dominus operatus sit. Quis enim enarrare sufficit, quot deuoti discurrentes, per loca singula, in spiritu vehementi osculantur terram, amplectuntur loca, in quibus dulcem Iesum vel stetisse, vel sedisse, vel aliquid egisse audierunt? Nunc tundunt pectus, nunc fletus, nunc gemitus, nunc suspiria emittentes, gestu corporis & deuotionis, quam foris ostendunt, & absque dubio intus habent, in lachrymas prouocant, plerunque etiam Saracenos? Quid dicam de Patriarchis Iacob, Ioseph, & fratribus ejus? qui quia viui in terra illa esse non potuerunt, elegerunt in ea mortui sepulturam. Quid plura? tarditas ingemiscenda est Christianorum nostri temporis, qui tot exempla habentes, tardi sunt de manibus inimicorum eruere terram, quam consecrauit sanguine suo Iesus Christus. Et nota pro regula generali, quòd vbicunque in sequentibus meditationes singulares non inueneris, sufficit tibi, quòd rem per Dominum Iesum dictam vel gestam, ante mentis oculos ponas, & cum eo conuerseris, ac familiaris ei fias. Nam in hoc videtur haberi major dulcedo, & deuotio efficacior, & quasi totus fructus harum meditationum consistere: vt vbique & semper intuearis eum deuotè in actu suo & moribus, vt quando stat cum discipulis suis, quando cum peccatoribus, quando loquitur, & quando prædicat: quando vadit & quando sedet, quando dormit & quando vigilat quando comedit & quando aliis ministrat, quando sanat ægrotos, & quando alia miracula facit: describens tibi in corde tuo mores ejus & actus, quàm humiliter se habuit inter homines, quàm benignè inter discipulos, quàm misericors fuit super pauperes, quibus se similem per omnia fecerat, & quæ familia ejus specialis videbantur: quomodo nullum spreuit vel horruit, etiam si leprosus esset: quomodo diuitibus non adulabatur, quàm liber fuit à curris mundi, nec anxius pro corporis necessitatibus, quàm patiens ad contumelias, & quàm mitis in responsis. Non enim studuit se verbo mordaci & amaro vindicare, sed blando & humili responso alterius malitiam sanare: quàm compositus in omnibus gestibus suis fuit, quàm sollicitus de animarum salute, quarum etiam amore dignatus est mori: quomodo seipsum præbuit exemplum omnis boni, quàm compatiens afflictis fuit, quomodo infirmorum imperfectioni condescendit, quomodo peccatores non spreuit, quàm clementer pœnitentes suscepit, quàm obediens fuit parentibus, quam promptus in ministrando omnibus. Vnde ipse ait, *Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.* Lucæ 22. Quomodo omnem iactantiam, & omnem singularitatis ostentationem declinauit, quomodo omne scandalum cauit: quàm modestè in edendo & bibendo se habuit, quàm verecundus in visu fuit, quàm studiosus ad orationem, quàm sobrius ad vigilias, quàm patiens laboris & penuriæ, & quàm placidus in omnibus fuit. Et similiter secundum hunc modum, in omnibus dictis & factis quæ de Christo legeris vel audieris, meditare mores & gestus suos qualiter ipse in omnibus se habuerit, vel habere potuerit secundum tuam æstimationem: quia in omnibus semper optimo & perfectissimo modo se gerebat, qui in omnibus semper optimus & perfectissimus est. Erat enim aspectu dulcis, colloquio suauis, & omni conuersatione benignus: & maximè contemplare faciem ejus, si potes eam imaginari, quod supra omne videtur difficilius, sed fortè redficeret jocundius. Et istud sit tibi pro doctrina, & recursu omnium quæ sequuntur, vt vbicunque dictum vel factum narrabitur, si aliter singulares meditationes non fuerint expressæ, vel etiam istæ generales fuerint omissæ, recurras ad hunc locum, & sufficit tibi quod hîc generaliter dictum est.

Præterita, tanquam præsentia legenda sunt.

Loci notificatio prodest.

Terræ sanctæ memoria.

Fructus operis, est Dominum in omnibus intueri.

Perfectio Christi & morum ejus.

Facies Christi contemplanda.

Vt autem Christi faciem & formam, seu figuram ejus totam, & ex his actus, seu mores suos & gestus melius valeas meditari, quædam de his alibi scripta, hic inserere vtile judicaui. Legitur enim in libris annalibus apud Romanos existentibus, quòd Iesus Christus, qui dictus fuit à gentibus Propheta veritatis, staturæ fuit proceræ, mediocris & spectabilis: vultum habens venerabilem, quem possent intuentes & diligere & formidare: capillos habens ad modum nucis auellanæ permaturæ, ferè vsque ad aures, ab auribus cincinnos crispos, aliquantulum cæruleos, ab humeris ventilantes: discrimen habens in medio capitis, juxta morem Nazarenorum: Frontem planam & serenissimam, cum facie sine ruga & sine macula, quam rubor moderatus venustauit: nasi prorsus & oris, nulla fuit reprehensio: Barbam habens copiosam & impubem, capillis concolorem, non longam, sed in mento bifurcatam: Aspectum simplicem & maturum, oculis glaucis, variis, & claris existentibus. In increpatione erat terribilis, in admonitione blandus & amabilis: hilaris, seruata grauitate. Aliquando fleuit, sed nunquam risit. In statura corporis, propagatus & rectus: manus & brachia visui delectabilia. In colloquio grauis, rationabilis, rarus & modestus: & ideò meritò secundum Psalmistam dicitur, *Speciosus forma præ filiis hominum*: hæc vbi suprà. Inter omnes ergo Scripturas, præcipuè Euangelium, quod secundum Augustinum inter omnes diuinas authoritates quæ sacris literis continentur, meritò præcellit: studeas præ manibus semper habere & in corde tuo iugiter circumferre: quia hoc te de vita & moribus Domini nostri Iesu Christi & de omnibus ad salutem necessariis, poterit clarius edocere.

Faciei & formæ Christi descriptio.

Christi mores.

Psalm. 44.

Euangelii commendatio.

August. de consensu Euangelistarum lib. 1. cap. 1.

Chrysost. homil. 1. in Matthæum.

Nam secundum Chrysostomum, in Euangelio totius perfectionis naturæ, rationalis summa continetur. Et secundum Hieronymum Euangelia, Legis impletio sunt, & in his præcepta & exempla viuendi plenissimè sunt digesta. Vnde Chrysostomus, Oportuerat quidem nihil nos indigere auxilio literarum, sed tam mundam in omnibus exhibere vitam, vt illarum vice, gratia Spiritus, vteremur: & sicut atramento paginæ, ita corda nostra inscriberentur à Spiritu. Quia verò hanc à nobis exclusimus gratiam agere, vel secundas diuitias expectemus, & intendamus his quæ scripta sunt. Non enim propterea datæ sunt Scripturæ, vt in libris eas habeamus solùm, sed vt in cordibus conglutinemus eas. Si enim domum vbicunque fuerit Euangelium positum non audebit accedere diabolus, multò magis animam intelligentias habentem, tales & circumferentem non tanget vnquam, neque superueniet ei dæmon, neque peccati natura. Sanctifica igitur animam, sanctifica corpus tuum, hoc in lingua & in corde semper habens. Si enim turpiloquium sordidat, & dæmones vocat, manifestum est, quòd spiritualis lectio sanctificat, & spiritus euellit gratiam. Attendamus igitur, dilecti, Scripturis: & si nullum aliud, Euangelia saltem circunstudiosa nobis fiant, & hæc præ manibus habeamus. Confestim enim expandens libris, si permanseris vsque ad finem, omnia respues mundana, omnia deridebis quæ hîc sunt. Et si diues fueris, nihil reputabis diuitias: & si inops fueris, non confunderis inopia: non rapies, non auarus eris: sed concupitor eris magis inopiæ, & despicies diuitias. Si verò hoc fiet, omnia exterminabis mala: multa alia est lucrari, quæ non est nunc secundum partem dicere: sciunt autem qui experientiam susceperunt. Et iterum, quid igitur vnquam ex Euangeliis æquale fiet? Vtique Deus conuersatur in terris, homo ascendit in cœlum, & facta est omnium vna permixtio: Angeli cum hominibus chorum faciebant, homines Angelis communicabant, & aliis cœlestibus supernisque virtutibus. Et erat videre antiquum prælium repensum, dæmones fugientes, mortem peremptam, paradisum apertum, maledictionem remotam, peccatum de medio sublatum, errorem expulsum, veritatem reuersam, pietatis sermonem vbique seminatum & vegetatum, cœlestem conuersationem in terræ regione plantatam, supernas virtutes familiariter nobiscum loquentes, & ad terras sæpe Angelos ventitantes: ex hisque omnibus spem firmari certissimam futurorum. Propterea igitur Euangelium ista vocatur historia, quasi scilicet omnia alia verba inania doceantur, quibus solent præsentia promitti. Quæ vero piscatorum annunciata sunt verbis, propriè ac verè Euangelia nominantur: quia cum omni nobis facilitate donata sunt. Non enim laboribus nostris atque sudoribus, non doloribus & ærumnis, sed per Dei tantummodo in nos charitatem, tam grandia hæc promissa suscepimus. Hæc Chrysostomus. Vnde & Augustinus, Euangelij nomen, Latinè interpretatur bonus nuncius, vel bona annunciatio, quod quidem cùm aliquid bonum annunciatur, quod quidem cùm aliquid bonum annunciatur, semper dici potest: propriè tamen hoc vocabulum obtinuit annunciatio Saluatoris. Narratores quippe originis factorum dictorumque Domini nostri Iesu Christi, propriè dicti sunt Euangelistæ. Sed antequam ad Euangelij historiam accedamus, scias, quod quædam per Euangelistas salubriter, directione Spiritus sancti aliquando anticipando, vel præoccupando, quæ post dicenda erant: aliquando rememorando vel recordando quæ omiserant, & aliquando recapitulando vel repetendo quæ dicta fuerant, posita sunt: quæ quamuis aliter conscribi non deberent quàm per eos, summè vtiliter sunt dictata: quia secundum August. probabile est, quòd vnusquisque Euangelistarum, eo se ordine credidit debuisse narrare, quo Deus voluit ejus recordationi suggerere. Ne tamen turbari possit deuotio paruulorum, locis debitis, quodam ordine alio, prout res gesta, vel dicendi congruentia, exigere videbatur, in sequentibus per ordinem sequebantur. Non tamen affirmo quòd hîc sit servus ac certus & debitus rei gestæ ordo descriptus, quia talis vix ab aliquo reperitur expressus. In ipso autem Euangelio, reperies Verbi incarnati historiam, mandata & promissa, in quibus habes viam, veritatem, & vitam. Christi igitur exemplo nosce, quia bene viuere possis, præceptis bene viuere scias, promissis bene viuere velis. His itaque tribus, tria pulsare necesse est, scilicet impotentiam, ignorantiam, negligentiam: Ignorans, ignorabitur: Negligens verò, nescitur: Nequam simulator impotentiæ, nihilominus ejicietur. Expergiscere ergo anima Christo deuota, euigila omnis anima Christiana, & singula, quæ de Christo Iesu dicuntur, diligenter discute, considera attentè, morosè pertracta, & Domini tui imitare vestigia. Ille propter te de cœlesti sede descendit ad terrena, tu propter te fuge terrena, appete cœlestia. Si dulcis est mundus, dulcior est Christus: si amarus est mundus, omnia propter te sustinuit Christus. Surge & ambula, noli pigrescere in via, ne locum perdas in patria.

Margin notes:

Idem hom. 31. in Ioan. *Scripturæ in cordibus habendæ, vt dæmones fugent.*

Euangelium legas vt terrena contemnas.

Idem hom. 1. in Matth.

Euangelium quid sit.

August. lib. 18. de Ciuit. cap. 35.

Euangelistæ non seruauerunt ordinem rerum gestarum.

Euangelica lectio præstat posse scire, & velle bene viuere.

ORATIO.

Domine Iesu Christe fili Dei viui, concede mihi fragili & misero peccatori vitam & mores tuos præ oculis cordis semper habere, & pro mea possibilitate imitari: facque me in ipsis proficere & crescere in virum perfectum, & in templum sanctum in Domino. Illustra quæso cor meum lumine gratiæ tuæ, quæ me iugiter præueniat & sequatur: vt te ductorem in omnibus viis meis habens cuncta quæ tibi placent, implere, & quæ tibi displicent, vitare possim. Dirige obsecro cogitationes, sermones, & actiones meas in lege tua, & in præceptis atque consiliis tuis ô Altissime: vt in omnibus voluntatem tuam faciens hîc & in æternum per te merear saluus esse. Amen.

VITÆ

VITÆ CHRISTI DOMINI NOSTRI
PARS PRIMA.

De diuina & æterna Christi generatione.

CAPUT I.

Ioan. 2. DE plenitudine itaque Euangelij, vini scilicet boni, quod usque ad hoc tempus gratiæ Dominus Iesus seruauit, quasdam guttas haurire cupientes, sumamus initium à diuina ejus generatione, de qua Euangelista Ioannes specialiter loquitur: quia omnia ad hoc inducit, vt diuinitas Verbi manifestetur, & maximè contra quosdam hæreticos, dicentes Christum purum hominem esse: & per consequens, propter temporalem natiuitatem, nec semper, nec ante Mariam fuisse. Et ideò de æternitate Verbi incipit, ostendens diuinam Christi naturam, in qua æternaliter præcessit Mariam. Et ponit quinque de diuinis personis, quæ per ordinem tanguntur in subscriptis. Primò declarat filij à patre æternam generationem, dicens: *In principio erat verbum*, id est, in ipso Deo: qui ab omnibus supponitur, primum principium necessariò est verbum propriè dictum, tanquam in ipso cuius est. Ac si diceret filius erat in patre, patri scilicet coæternus, non in Maria incepit esse, sed in principio, id est, in patre, qui est ptincipium siue principio, & filius qui est principium de principio. Dicit autem verbum Dei filium: quia IEsus Christus Dominus noster quemadmodum dicitur filius Dei sic dicitur verbum Dei: sic & virtus & sapientia Dei: vnum enim idemque significant, vnum idemque sunt, filius, verbum, virtus, & sapientia. Sed ait verbum, non filius: quia hoc nomen *verbum*, magis ad propositum facit quàm filius. Vbi sciendum, quòd vox significatiua dicitur verbum sed hoc est tantummodo largè & denominatiuè, in quantum significat interiorem mentis conceptum: sicut vrina dicitur sana, in quantum est sanitatis indicatiua. Et ideò sicut illud propriè dicitur sanitas, quod per vrinam designatur, ita illud propriè dicitur verbum, quod per vocem significatur. Hoc autem est interior mentis conceptus: quia voces sunt notæ & signa passionum, quæ sunt in anima: & ita conceptus mentis interior etiam antequam per vocem designetur, propriè verbum dicitur. Cum ergo hoc nomen *verbum*, significet vocem vocalem: & quod exit ab ore, significet etiam mentale, quod à mente gignitur: nec ab ea recedit cùm emittitur, scilicet verbum conceptum secundum vltimam acceptionem hîc sumitur: vt per ipsum filius intelligatur: quippe quia à patre procedit per æternam natiuitatem: ac cum eo & in eo permanet per essentiæ vnitatem: sicut cogitatio, seu conceptio mentis, quæ ex mente nata est, cum ipsa permanet: & ideo maluit dicere verbum, quàm filius. Cùm igitur in ipso Deo propriè & perfectè sit verbum: verbum autem de sua ratione, dicit, quod procedens ab eo cujus est verbum sicut conceptus à concipiente. Et cùm verbum & filius sint idem, sequitur quòd ibi sit generatio filij à patre, ex quo est ibi processus verbi à dicente. Item potius describit filium Dei sub nomine verbi, quam sub nomine filij: quia filius, solùm dicit comparationem ad patrem: verbum vero dicit comparationem, non solùm ad dicentem, sed etiam ad id, quod per verbum dicitur: necnon ad vocem quam induit, & ad doctrinam quæ mediante verbo in altero efficitur. Quia igitur Dei filius debet hic describi, non tantum in comparatione ad patrem â quo procedit, sed etiam ad creaturas quas fecit, & ad carnem quam induit: & documenta quæ præbuit, congruissimè & decentissime sub nomine verbi describitur: quia nomen illud ad omnia supradicta respicit: nec posset sub cœlo ita nomen conueniens inueniri. Secundò declarat patris & filij personalem distinctionem, dicens: *& verbum erat apud Deum.* Hoc nomen *Deus*, in hac clausula est personale: vt verbum erat apud Deum, id est, apud Deum patrem: semper enim in patre filius, semper in filio pater. Vnde hæc præpositio *apud*, quæ est transitiua personarum & distinctiua, distantiam distinctionis personalis designat, non essentiæ. Nulla enim res dicitur propriè esse apud semetipsam, sicut nec aliquis est in se ipso: & ideò inter verbum & principium, apud quod est verbum, est personalis distinctio. Non enim verbum procedit à patre per actionem transeuntem extrà, sed manentem intrà: & ideo verbum manet intra illud cujus est verbum: tamen ab eo distinctum distinctione personali, vt jam dictum est: quia verbum erat apud Deum, & alius apud alium.

Tertiò declarat patris & filij consubstantialitatem, siue substantiæ vnitatem, dicens: *Et Deus erat verbum*, ita quod hæc dictio *Deus*, ponitur à parte prædicati, dicendo, verbum est Deus. Nomina enim & verba transposita idem significant. Hoc nomen Deus, in hac clausula est essentiale: vt, verbum est Deus, id est, natura est substantia diuina: ne dicatur esse cum Deo, & non Deus. Nihil enim in Deo est, quod Deus non sit: quia totus idem est, & substantialiter idem. Quamuis ergo verbum sit apud Deum, non tamen est aliquid extraneæ naturæ, sicut est verbum nostrum: sed est naturæ diuinæ, quæ indiuisibilis est, & non multiplicabilis: quia nullo modo potest esse nisi vna & simplicissima. Et ideò verbum & principium à quo est, sunt idem penitus in natura: quamuis, vt dictum est, distinguantur in persona. Et sic in ista clausula, implicantur omnes tres personæ:

Marginalia (left): Euangelii Ioannis scopus. — De diuinis personis quinque notanda. — Principium duplex. — Verbum cur potius quam filius dicatur. — Verbum duplex. — Aristot. 1. de interpr.

Marginalia (right): Deus. — Apud. — Verbi à patre processio.

pater in hoc nomine Deus, filius in nomine verbi, Spiritus sanctus in præpositione *apud*. Quartò declarat patris & filij coæternitatem, dicens: *hoc erat in principio apud Deum*. Hoc scilicet verbum, de quo locutus fuerat, est apud Deum patrem à principio æternitatis, id est, ante secula & æternaliter: quasi dicat, hoc Dei verbum nunquam à Deo patre extitit separatum. Nunquam enim pater sine filio fuit, nunquam sine verbo, nunquam sine virtute, nunquam sine sapientia esse potuit. Patrem enim dicimus, quia filium habet, cùm hoc sit patrem esse, quod filium habere: & quia pater qui verbum dicit & concipit, est ab æterno. Ergo verbum quod gignit dicendo, vt verè dicatur verbum in principio: non temporis quo dictum est, in principio creauit Deus cælum & terram: sed in principio æternitatis, de quo dicitur: *Tecum principium in die virtutis tuæ: in splendoribus sanctorum: ex vtero*, id est, substantia mea: *ante luciferum*, id est, ante mundi creationem, *genui te*. Vnde quando dicitur: *Ego hodie genui te*, intelligitur de die æternitatis, qui omnem diem complectitur. Et sic accipitur hîc nomen principij, aliter quam suprà: qui ibi accipitur pro patre hîc pro æternitate. Qualiter autem verbum ipse pater genuit, quia soli non potest, quæri non debet. Diuina enim generatio est omnino inenarrabilis, de qua dicitur: *Generationem ejus quis enarrabit?* Quia etsi dicitur filius à patre genitus, tamen qualiter, nec propheta nouit, nec Angelus. Moraliter docemur ex præmissis, quòd principium omnis nostræ intentionis debet esse Deus: quia in principio erat verbum, & Deus erat verbum. Iterum si vis scire de omni actione tua interiori & exteriori, vtrum sit diuina, & vtrum Deus ipsam operetur in te, & per ipsum sit facta, vide si finis intentionis tuæ sit Deus. Quòd si sit, ita actio tua est diuina, quia principium & finis idem, scilicet Deus. Postquam ergo Euangelista declarauit ipsius verbi esse, seu generari: consequenter declarat suum agere, seu operari, & declarat nunc. Quinto patris & filij indiuisam operationem, dicens: *Omnia per ipsum facta sunt*, scilicet quæcunque à patre facta sunt, *& sine ipso factum est nihil*, scilicet à patre, siue visibile quid, siue intelligibile. Siquidem omnia in sapientia fecit Deus: & sine sapientia nihil fecit. Creaturæ enim producuntur à Deo sicut artificiata per artificem. Omnium enim est artifex, cùm sit agens per intellectum, producitur per artis seu intellectus conceptum: sicut domus in re extra, producitur à domo quæ est in anima. Verbum autem in diuinis, idem est quod conceptus intellectus diuini, vt supra dictum est: ergo omnia producta per ipsum producta sunt, tam spirituales quàm corporales creaturæ. Hæc autem præpositio *Per*, notat hîc causam efficientem, non adminiculantem, vel ministerium, vel instrumentum. Ipse enim Filius cum Patre est actor omnium, & similiter Spiritus sanctus cum eisdem, quia indiuidua sunt opera Trinitatis. Omnia ergo per ipsum facta sunt, vt nec Pater, nec Spiritus sanctus excludantur. Omnia simul & semel sunt facta, sed ex diebus per partes sunt distincta. Si ergo omnia per ipsum facta sunt, verbum autem non possit à se fieri, vel se ipsum facere, quia esset antequam esset, sequitur quod ipsum verbum non sit factum. Et secundum Augustinum, Si factum non est, creatura non est: si autem creatura non est, ejusdem cum Patre substantiæ est. Omnis enim substantia quæ Deus

Psalm. 109.
Psalm. 2.
Hodie quomodo intelligatur.
Generatio diuina.
Isaiæ 53.
Sensus moralis prædictorum.
Opera trinitatis.
Præpositio per
Verbum non est factum.
August. lib. 1. de Trin. cap. 6.

non est, creatura est: & quæ creatura non est, Deus est. Hoc autem verbum nec syllabis constat, nec voce profertur: sed semper in sinu, id est, secreto & corde Patris manens, cuncta disponit, regit, & operatur: non enim loquendo, sed volendo cuncta operatur Deus, quia dicere Dei voluisse est, & verbo, id est, Filio, omnia creare. Ostenso itaque quòd verbum sit causa productiua rerum, ostendit consequenter, per quem modum sit causa earum, dicens: *Quod factum est*, scilicet in effectu, *in ipso* scilicet verbo *vita erat* & viuens. Sicut Faber prius facit arcam in mente, post in opere. Quod in mente est, viuit cum artifice: quod fit, mutatur cum tempore. Non enim omnia quæ facta sunt, habent vitam, nec sunt vita in se, hoc est, in natura sua, in qua sunt vt creaturæ: vt tamen sunt in Deo & arte diuina, quæ est vita in se, sunt vita, quia ibi habent exemplar & rationem viuentem. Omnia namque quæ temporaliter fiunt, vel facta sunt, ab æterno fecit: id est, facere disposuit, & priusquam fierent, facta nouerat, & in ejus mente & præsentia viuebant & vigebant: quia omnia ante mundi initium in ipso Dei filio imaginata erant, & vt postea fierent dispositum erat, ac per hoc quasi facta erant & viuebant. Viuunt enim omnia quæ in Dei dispositione sunt, quia sicut disposita sunt, non euenire non possunt. Et sic patet modus per quem creaturæ procedunt à verbo, videlicet, sicut artificiata ab artifice vel arte: propter quod dicit Boëtius: Tu cuncta superno Ducis ab exemplo: pulchrum pulcherrimus ipse Mundum mente gerens, similique ab imagine formans. Moraliter est hîc notandum, quòd opus virtutis est opus vitæ, sicut opera vitiosa dicuntur opera mortis: opus autem virtutis siue opus bonum, nullus operatur nisi in Deo. Si vis igitur scire an opus tuum sit viuum, id est, si sit opus virtutis, siue opus bonum & diuinum, vide si sit factum in ipso, scilicet Deo, quia hîc dicitur, *quod factum est in ipso*, scilicet Deo, *vita erat*, id est, vitale & viuum est. In Deo autem fit quod in charitate fit, & quod extra Deum & præter Deum, non habet mouens nec finem. Ostenso autem qualiter verbum se habeat ad omnes creaturas in generali, consequenter ostendit, qualiter se habeat ad homines in speciali dicens: *& vita erat lux hominum*. Quia vita, id est, ipsum verbum quod est vita in se, in qua & per quam creaturæ viuunt, erat lux hominum: id est, vnde rationales creaturæ vt beatæ fierent, illuminandæ erant, quia non deficit homines illustrare per gratiam super omnes irradiando, si homo facit quod in se est, se ad Deum per cognitionem & amorem prout potest conuertendo. Moraliter vita bona est lux hominum, quia plus illuminat & ædificat proximum vita, quam verba: vnde Hieron. Multò plus intelligitur quod oculis videtur, quàm quòd aure percipitur: & Seneca, Longum iter per præcepta, breue & efficax per exempla. Vnde Iesus cœpit facere & docere: *& lux in tenebris lucet*, id est, in peccatoribus: quia verbum quantum in se est, illustrat eos luce gratiæ: sed tenebrosi sunt, hoc est, quia se subtrahunt ab influentia diuinæ lucis siue verbi: ideò sequitur, *& tenebræ eam non comprehenderunt*, & peccatores hanc lucem non sequuntur, non propter lucis, sed propter proprium defectum. Vnde Augustinus; Quomodo enim homo positus in sole cæcus præsens est illi sol, sed ipse soli absens est: sic omnis stultus, omnis iniquus, omnis impius, cæcus est

Modus producendi.
Vitam esse omnia.
Boëtius lib. 3. de consolatione.
Lux hominum.
Vita bona est lux hominum
Hieronym. com. in Ierem. cap. 19.
Seneca epist. 6.
Actor. 1.
Tenebræ.
August.

est corde præsente sapientia. Sed cùm cæco præsens est, oculis ejus absens est, non quia illa ipsi absens est, sed quia ipse absens est ab illa. Quid ergo faciet iste? mundetur vnde possit videri Deus. Peccata & iniquitates tolle, & videbis sapientiam quæ præsens est, quia Deus est ipsa

Matth. 5.

sapientia. Et dictum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, secundum Orig.

Lux in tenebris. Origenes hom. 2. in diuersos.

Lux in tenebris lucet, quia Dei verbum vita & lux hominum, in nostra natura quæ per se inuestigata & considerata informis quædam tenebrositas inuenitur, lucere non desinit. Et quoniam ipsa lux omni creaturæ est incomprehensibilis: tenebræ eam non comprehenderunt.

Comprehensio triplex.

Vbi nota quòd triplex est comprehensio: scilicet per inclusionem, per aptam visionem, per fidem & charitatis adhæsionem. Primo modo, à nullo: secundo modo, à beatis: tertio modo, à sanctis: sed nullo istorum modorum à malignis comprehenditur: ideò dicitur, *& tenebræ eam non comprehenderunt*, id est, qui non fide nec amore adhæserunt. Dicitur etiam aliquid comprehendi, quando peruenitur ad finem cognitionis ipsius: & hoc est, quando res cognoscitur ita perfectè, sicut cognoscibilis est, & sic solus oculus diuinus lucem hanc comprehendit, & nulla creatura. Moraliter lux in tenebris lucet: quia virtus lucet & apparet in aduersis & oppositis.

2. Cor. 12. Gregorius lib. 11. moral. cap. 28. & lib. 1. dialog. c. 5.

Nam virtus in infirmitate perficitur: vnde Gregorius, Nemo quantum profecerit, nisi in aduersitate cognoscit: qualis enim quisque apud se lateat, illata contumelia probat. Et quia nulla aduersitas potest superare sanctos & separare à charitate Christi, ideò dicitur, *Et tenebræ eam non comprehenderunt.* Boni enim viri si tangantur aduersitatibus, non tamen franguntur aut vincuntur, imo in eis gaudent & delectantur.

Aduersitates.

Vel *lux in tenebris lucet.* quando Deus per consolationem illucet his qui aduersa & tribulationes sustinent, secundum illud: Iuxta est Dominus his qui tribulato sunt corde: & cùm ipso sum in tribulatione: *Et tenebræ eam non comprehenderunt*, quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam. Semper enim Deus remunerat supra condignum, & punit citra condignum.

Psalm. 33. Psalm. 90. Rom. 8.

Lux etiam in tenebris hujus mundi lucet: quia creator in creaturis apparet.

Simile.

Sicut enim in patria Deus est speculum creaturarum, in quo creaturæ relucent, & in quo omnia videbimus quæ ad gaudium nostrum pertinebunt: sic in vita econuerso creaturæ sunt speculum creatoris, in quo creatorem nostrum speculamur: quia vt ait Apostolus, *Videmus nunc per speculum*, videlicet creaturarum: in ænigmate & obscurè. *Et invisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.* Deum enim esse non solum fides recta testatur, scriptura sancta loquitur, comparatio rerum id ipsum indicat: ratio naturalis dictat, sanctique prædicant, *ipse fecit nos, & non ipsi nos*, verùm etiam creaturæ clamant. Omnia namque suo modo dicunt, quia Deus est vox naturæ, qua omnia pulchra testantur ipsum esse pulcherrimum, dulcia dulcissimum, sublimia altissimum, & pura purissimum, fortia fortissimum: & sic de aliis.

1. Cor. 13. Rom. 1. *Deum esse.* Psalm. 99.

Filius Dei genitus quid.

Sanè cùm audis in præmissis filium ex Deo patre genitum: caue ne mentis tuæ oculis infirmum aliquid carnalis cogitationis occurrat, quin potius columbino & aquilino intuitu simpliciter crede, ac perspicaciter contemplare quòd ab illa luce simul immensa, & simplicissima, fulgentissima, & summè arcana, coæternus, coæqualis, & consubstantialis splendor exoritur, quæ est virtus summa & sapientia: & in quo omnia pater disposuit ab æterno, per quem fecit & secula, factaque gubernat & ordinat ad gloriam suam, partim per naturam, partim per gratiam, partim per iustitiam, partim per misericordiam: vt nihil ita in hoc mundo inordinatum relinquat.

Augustinus epist. 66. & lib. de hæresibus ad Quodvultdeum

Natum non posterius genitore suo.

Vnde August. Sicut splendor ex substantia solis nascitur, ita & filium ex substantia patris genitum intelligamus. Et sicut non est sol aut ignis prius splendore suo, licet ex ipso nascatur: sed ex quo sol aut ignis processit: simul cum eo & splendor ejus apparuit. Nec dici potest splendor sole vel igne posterior, cum tamen (vt dixi) ex ipso nascatur. Si ergo in creaturis aliquid inuenitur quod & nascatur, & posterius non sit genitore suo, cur hoc à creatore fieri posse desperes, sicut splendor ex sole natus replet orbem terrarum, & tamen à genitore suo non abscinditur, aliquando nec recedit: ita & filius à patre genitus vbique, dum sit in patre, semper permanet. Et sicut substantialiter splendor in sole est, & sol in splendore: ita & substantialiter pater in filio, & filius in patre est. Et sicut soli & splendori vna substantia dum sit, non tamen vna persona, quia nec solem splendorem esse, nec splendorem dicimus solem: ita & pater & filius cum sint vnius essentiæ, non tamen vnius sunt personæ. Et sicut sol splendore calefacit & illuminat, & siccat, & soluit & excandicat, & denigrat, & omnia quæ ei à Domino injuncta sunt operatur: ita & patrem per vnigenitum filium suum omnia legimus fuisse operatum.

Augustinus lib. 10. de ciuitate. cap. 29.

Euangelium

Secundum eundem Augustinum hoc initium sancti Euangelij quidam Platonicus aureis literis præscribendum, & per omnes ecclesias in locis eminentissimis præponendum esse dicebat.

ORATIO.

Domine Deus pater omnipotens, qui coæternum & coæqualem, & consubstantialem, tibi ante omnia secula filium ineffabiliter genuisti: cum quo atque spiritu sancto omnia visibilia, & inuisibilia, ac me miserum peccatorem inter omnia creasti, te adoro, te laudo, teque glorifico: esto propitius mihi peccatori: & ne despicias me opus manuum tuarum, sed salua & adjuua me propter nomen sanctum tuum. Operi manuum tuarum dexteram porrige, carnali fragilitati succurre. Qui me fecisti, refice infectum vitiis: qui me formasti, reforma corruptum peccatis, vt secundum magnam tuam misericordiam salues animam meam miseram. Amen.

De inuentione remedij pro saluatione generis humani: & natiuitate Virginis Mariæ.

CAPUT II.

Luciferi casus.

IN principio cùm Lucifer creatus esset, erexit se contra Deum creatorem suum, & in ictu oculi de excelso cœlorum projectus est in infernum. Et ob hanc causam decreuit Deus genus humanum creare, vt per ipsum posset casum Luciferi & sociorum ejus restaurare: quapropter diabolus homini inuidens ipsi insidiabatur, & ad præcepti transgressionem ipsum inducere nitebatur: & quoddam genus serpentis

Serpentis genus.

pentis sibi eligebat, qui tunc erectus gradiebatur, & caput virgineum habebat. In hunc fraudulentus deceptor intrauit, & per os ejus loquens verba deceptoria mulieri narrauit, ac eam decipiens super omne genus humanum mortem induxit. Et oportebat nos omnes carcerem inferni ingredi, de ouo non poteramus alicujus * adjutorio eripi. Sed tandem pater misericordiarum & dominus totius consolationis clementer respexit statum nostræ damnationis, & nos per semetipsum liberare decreuit, super quo signum nobis per olivam dedit, quam columba inclusis in arca afferebat, quæ misericordiam Dei futuram inclusis in limbo prætendebat. Non solùm enim his qui in arca erant, misericordia promittebatur, sed & toti mundo signum salutis in oliua dabatur, & hoc idem Deus præmonstrauit nobis in multis aliis figuris. A principio autem conditionis nostræ Adam in agro Damasceno juxta Ebron de terra formato, & à Domino in paradisum voluptatis translato, ac Eua in Paradiso de costa Adæ dormientis facta, & pro consorte ei data, ipsisque primis parentibus in paradiso ad operandum & custodiendum collocatis, & dehinc propter ligni vetiti esum per diuini secreti seueritatem expulsis, superna miseratio non destitit homines incitare ad bonum per occultos instinctus, nec distulit hominem errabundum ad pœnitentiam reuocare, spem veniæ dando per repromissum Saluatoris aduentum. Et ne fortè per ignorantiam & ingratitudinem tanta Dei dignatio nostræ saluti foret inefficax, in quinque hujus sæculi ætatibus per Patriarchas, judices, sacerdotes, reges & prophetas, ab Abel justo vsque ad Ioannem Baptistam, filii sui adventum prænunciare, repromittere, & præfigurare non destitit: vt per multa millia temporum & annorum magnis & variis multiplicatis oraculis, & intelligentias nostras ad fidem erigeret, & affectus per nimia & viua desideria inflammaret. Vnde Leo Papa: Cessent illorum querelæ qui de dominicæ natiuitatis tarditate causantur, tanquam præteritis temporibus non sit impensum, quod in vltima mundi ætate sit gestum. Verbi incarnatio hoc contulit facienda quod facta, & sacramentum salutis humanæ in nulla vnquam antiquitate cessauit. Quod prædicauerunt Apostoli, hoc annunciauerunt Prophetæ. Nec serò est impletum, quod semper est creditum, Sapientia verò & benignitas Dei, hac salutiferi operis mora, capaciores nos suæ vocationis effecit, vt quod multis signis, ac multis vocibus, multisque mysteriis, per tot fuerat secula nunciatum, in his Euangelii diebus non esset ambiguum. Et natiuitas Saluatoris tanto constantiorem in nobis gigneret fidem, quanto prædicatio ejus & antiquior præcessisset & crebrior. Non itaque nouo consilio Deus humanis rebus nec sera miseratione consuluit, sed à constitutione mundi unam eandemque omnibus causam salutis instituit. Gratia enim Dei qua semper est vniuersiras justificata Sanctorum, aucta est Christo nascente, non cœpta. Et hoc magnum pietatis sacramentum, tam potens etiam in suis significationibus fuit, vt non minus adepti sint qui illud credidêre promissum, quâm qui suscepêre donatum. Hæc Leo Papa. Et nota secundum August. quòd Christus non prius venit nisi homo de lege naturali & scripta prius conuinceretur: quia si Christus statim venisset, diceret homo, quòd per legem naturalem saluari poterat, & superfluum crederet aduentum Christi, similiter

** Jubaudi, puri hominis.*

Oliua saluti fera.

Adæ psalmatio.

Humanum genus ad spem veniæ erigitur, ab Abel vsque ad Ioannem Baptistam.

Leo serm. 3. de natiuitate Domini.

Gratia Dei per natiuitatem Christi aucta, non cœpta.

August. lib. 2. quæst. ex vtroque testamento quæst. 83.

Christus cur

dicere poterat de lege scripta. Sed comperto quòd non sic salvari poterat, cum omnes ad inferos descenderunt, tnnc venit ipse: quia tunc erat tempus miserendi, & prius venire non fuit necesse, quia non prodest medicina spiritualis sine affectu recipientis. Nec posterius venit, ne fides & spes ex promissa incarnatione perirent. Si enim tardasset venire, quotidie decreuissent, & tepuissent secundum eundem Augustinum, magnum desiderium habebant antiqui videre Christum. Sciebant enim illum esse venturum, & non solùm Patriarchæ & Prophetæ, sed etiam omnes qui piè viuebant: desiderantes dicebant: O si hic me inueniet illa natiuitas? O si quid credo, videbo oculis meis? Si ergo fideles isti tantùm desiderabant, tàmque deuoti erant Christo adhuc venturo, quid faciendum est jam suscepto? Sed væ nobis miseris hujus moderni temporis, qui nec tantum afficimur ad gratiam exhibitam, quantum antiqui afficiebantur ad promissam. Vnde Bernard. Desiderium suspirantium Christi præsentiam frequentissimè recogitans compungor & confundor in memetipso, & nunc vix contineo lachrymas, ita putet teporis corporisque miserabilium temporum horum. Cui namque nostrum tantum ingerat gaudium hujus gratiæ exhibitio, quantum accenderat veteres desiderata sola promissio? Hæc Bernardus.

non prius, nec posterius venit.

ibid.

Bern. serm. 2. in cantic.

Cùm igitur per longissima tempora circa spacium quinque millium & ferè ducentorum annorum miserabiliter jaceret genus humanum, & nullus propter peccatum primi hominis ad æternam beatitudinem ascendere posset: ad primum beatissimi spiritus compatientes tandem ruinæ ac de sua solliciti restauratione, licet pluries antea, tamen adueniente plenitudine temporis instantius & deuotius Domino supplicauere. Vnde misericordia pulsabat viscera patris, vt subueniret, secum habens pacem: sed contradicebat veritas, secum habens justitiam, & inter eas magna controuersia facta est, prout narrat Bernard. longo sermone de annunciatione: sed dicti sui summa hæc est. Dicebat misericordia Deo: Eget miseratione diuina creatura rationalis, quoniam misera facta est, & valdè miserabilis, venit tempus miserendi ejus. Econtra veritas dicebat: Quæso Domine impleri sermonem quem locutus es. Tutus moriatur Adam cum omnibus, qui erant in eo, quando præuaricando pomum vetitum gustauit. Dixit misericordia: Vt quid me Domine fecisti? Scit enim ipsa veritas, quod ego perij, si nunquam misereris. Econtrà veritas: Si prædictam tuam sententiam præuaricator euaserit, periit veritas tua, & non permanet in æternum. Fuit autem hæc quæstio per patrem missa ad filium. Veritas autem & misericordia coram eo eadem dicebant. Non videbatur, quomodo circa hominem possent misericordia & veritas simul conseruari. Scripsit autem rex sententiam sic continentem: Hæc dicit, Perij, si Adam non moriatur. Et hæc dicit: Perij si misericordiam non consequatur. Fiat mors bona, & habet vtraque vt postulat: & quòd Adam moriatur, & misericordiam consequatur. Obstupuerunt omnes in verbo sapientiæ, & consenserunt, quòd moriatur Adam misericordiam consequendo. Sed quærunt, quomodo mors possit fieri bona, cùm horribilis sit ipso auditu? Respondit rex: Mors peccatorum pessima sed Sanctorum est preriosa, & vitæ janua. Inueniatur ergo, qui ex charitate moriatur non obnoxius morti, & sic mors non poterit tenere innoxium.

Ætas mundi ante Christi natiuitatem.

Misericordiæ & justitiæ contentio.

Bern. serm. 1. de Annunciatione Domini.

mors quomodo bona.

Psalm. 38.

xium, sed faciet in ea foramen, per quod transeant liberati. Placuit sermo: sed ubi, aiunt, talis poterit inueniri? Circuit ergo orbem terrarum veritas, & nemo mundus à sorde, nec infans vnius diei. Sed & misericordia perlustrat cœlum, & neminem inuenit, qui sufficientem ad hoc habeat charitatem. Ei ergo hæc victoria debebatur, quo nemo maiorem charitatem haberet, ut animam suam pro seruis inutilibus poneret. Redeunt itaque ad constitutum diem anxiè plurimum non inuento quod desiderabant, Tandem seorsum pax eos consolans dixit: Nescitis, quia non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Qui dedit consilium, ferat auxilium. Intellexit hoc rex, & ait: *Pœnitet me fecisse hominem.* Pœna, inquit, tenet me. Pœnam sustinere incumbit mihi pro homine quem creaui. Et vocato Angelo Gabriel dixit: *Vade, dic filiæ Sion, Ecce rex tuus venit.* Festinauit ille & ait: Adorna thalamum tuum, & suscipe regem. Hæc Bernard. Vides ergo quàm magni periculi, & quantum fuit peccatum, & quàm magna difficultas sit inuenire remedium. In hoc itaque consenserunt prædictæ virtutes, & tunc impletum est illud propheticum: *Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt.* Vnde & Leo Papa: Quia non ita in primum hominem diabolus violentus exstiterat, vt eum in partes suas sine arbitrij consensione transferret: sic destruendum fuit peccatum voluntarium & hostile consilium, vt dono gratiæ non obesset norma iustitiæ. In totius igitur humani generis strage communi, vnum solum fuit remedium, sub diuinæ rationis occulto, quod posset subuenire prostratis, si aliquis filiorum Adam originalis præuaricationis alienus atque innocens nasceretur, qui cæteris exemplo prodesset & merito. Sed quia hæc naturalis generatio non sinebat Dominus Dauid, factus est filius Dauid: & de promissi generis fructu proles est orta sine vitio: vnde etiam Anselm. Natura nostra ad similitudinem Dei in principio creata fuit, quatenus indesinenter ipso Deo frueretur, & eius gloria sine omni corruptione & mutabilitate aliquando potiretur. Hoc tam grande bonum statim in primis parentibus perdidit, atque in huius mundi miserias infelix & præceps ruit in æternas miserias, decursо vitæ labentis articulo multo infelicius ruitura. Transierunt multa secula, & damnationis ipsius immanitas super omnes filios hominum est in deterius roborata. Nec enim summi sapientia Dei vllam in massa creationis humanæ viam inuenit, per quam vt deposuerat in mundum veniens tam luctuosæ perditioni subueniret, donec ad istam, de qua loquimur, virginem ventum esset. Sed hæc mox vt in mundum venit, per humanæ generationis lineam, tanta omnis boni virtute atque constantia perfectè resplenduit, vt eam ipsa sapientia Dei verè dignam iudicaret, per quam in hominem veniens, non tantummodo reatum primorum hominum, sed & totius mundi peccata deleret, atque diabolum sui operis inimicum cum suis elideret, necnon damna patriæ cœlestis hominem illuc reducendo reintegraret. Quis igitur ista perpendens æstimare queat, qua laude digna sit: quæ tantorum bonorum sola præ cunctis mediatrix effici meruit? Hæc Anselm. Nec fuit ista virgo subitò & casu inuenta, sed ab æterno prædestinata. Vnde Damasc. Ipsa Dei genitrix ab æterno etiam præuiso tempore Dei consilio prædeterminata, & diuersis imaginationibus & sanctificationibus Prophetarum per Spiritum sanctum præimaginata & prædicata fuit. Exurgamus ergo in gratiarum actiones, & pro tanta Dei circa nos dignatione laudes referamus cum Anselmo dicentes: Adoramus te Christe rex Israël, lux gentium, princeps regum terræ, Domine Sabaoth, virtus Dei omnipotentissima. Adoramus te pretiosum nostræ redemptionis pretium, hostiam pacificam, quæ sola odoris tui inæstimabili suauitate patrem, qui in altis habitat ad respiciendum humilia inclinasti, & filiis iræ placabilem reddidisti. Tuas Christe miserationes prædicamus, tuæ suauitatis memoriam cum abundantia eructamus, tibi Christe sacrificium laudis immolamus, pro multitudine bonitatis tuæ, quam ostendisti nobis semini nequam filiis sceleratis & perditis. Cùm enim adhuc essemus inimici tui Domine, & antiqua mors in omnem carnem iniquum exerceret Dominum, cui omne semen Adam lege primordialis culpæ obnoxium erat, recordatus es vberrimæ misericordiæ tuæ, & prospexisti de sublimi habitatione tua in hanc vallem plorationis & miseriæ. Vidisti Domine afflictionem populi tui, & tactus dolore charitatis intrinsecus, apposuisti cogitare super nos cogitationes pacis & redemptionis. Hæc Anselmus.

Tacitis autem illis, quæ ab initio omnis creaturæ vsque ad sancti filii sui aduentum de hac beata Virgine prophetata sunt, tam per eos qui ante legem, quàm per eos qui sub lege iusti fuerunt; de natiuitate ipsius, quam quidem ex linea generationis humanæ descendisse scimus, & magna quædam atque miranda signorum indicia præcurrisse credimus, consequenter aliqua videamus. Virgo itaque gloriosa, ex qua incarnatio filij Dei est facta, de tribu Iuda, & stirpe Dauid est orta. Nam, ut ait August. dignum atque conueniens erat cœlesti mysterio, ut eadem Maria, quæ mater Dei secundum carnem esse meruit, & ex regali genere, & ex sacerdotali origine nasceretur; de qua filius Dei, qui rex & sacerdos æternus est, corpus humanæ carnis assumpsit. Anno autem imperij Augusti circiter xxvij. nata est gloriosa virgo Maria, ex parte Ioachim de Nazareth, ex matre Anna de Sephor oppido distante ad duas leucas de Nazareth, ambobus iustis ante Deum. Qui per annos viginti prole carentes, pro habenda sobole orauerunt, vouentes se illam Domino oblaturos. Cùm autem videret Isachar Sacerdos, Ioachim inter conciues suos cum oblatione assistere, spreuit illum improperans sterilitatem. Qui improperij pudore ad pastores pecorum suorum se contulit, ibique apparuit ei Angelus Domini confortans eum, & dicens orationes eius exauditas, & eleemosynas ascendisse in conspectu Dei, Tertiam enim partem substantiæ suæ dabat pauperibus, & tertiam templo & templi ministris, de alia tertia viuebat cum domo sua. Et ait ei Angelus: Ecce vxor tua, pariet tibi filiam, vocabisque nomen eius Mariam. Consecrata erit Domino vt vouisti, & Spiritu sancto replebitur ex vtero matris suæ, & in templo Domini erit conuersatio eius. Eademque Angelus nunciauit Annæ. Monitúque angelico ambo ascenderunt in Hierusalem, & debitas gratias Domino persoluentes in templo, regressi sunt ad propria. Concepítque Anna & peperit filiam, quam vocauit Mariam. Ab originali autem quodam priuilegio singulari in Matris vtero purgata fuit: vnde Bernard. Est itaque virgo Maria bonorum titulis cumulata, quæ proculdubio antè fuit sancta, quàm nata. Ego puto, quod copiosior sancti

Iob. 15. | Psalm. 51. | Gen. 6. | Zach. 9. | Psal. 84. | Leo serm. 8. de natiuitate Domini. | *Remedium vnicum.* | Anselm. de excellentia B. Virginis c. 6. tom. 3. | *Maria laus.* | Damasc. lib. 4. de Fide. cap. 15. | *Maria ab æterno prædestinata.* | Ansel. in speculo Euangelici sermonis, c. 2. tom. 3. | *Maria natiuitas.* | Aug. lib. 1. de consensu Euangelist. cap. 2. | *Mariæ stirps* | *Ioachim Eleemosyna.* | *Maria purgata, sed me gis præseruata asseritur ab originali culpa.* | Barrad. epist. 174. ad canonicos Lugdunenses.

sanctificationis benedictio quàm in aliis sanctificatis ab vtero in eam descenderit: quæ non solùm ipsius ortum sanctificaret, sed vitam eius deinceps ab omni peccato conseruaret immunem. Decuit nimirum, vt singulari priuilegio vitam absque peccato duceret, quæ dum peccati mortisque peremptorem pareret, vitæ iustitiæque munus plus omnibus obtineret. Hæc Bernardus, vnde dicit August. quòd beata Virgo ante conceptionem filii Dei sanctificata fuit, quod peccare venialiter potuit: sed post conceptionem filii Dei nec mortaliter nec venialiter peccare potuit. Ipsa autem gloriosa Virgo Maria, cùm trium esset annorum, portabatur ad templum, & à parentibus in templo oblata, intra septa templi cum aliis virginibus collocata, vt litteras disceret, & Domino seruiret, ibidemque vsque ad annum xiiij. permansit. Sed accelerato in ea diuinæ rationis vsu, quando parentes eam in templo dimiserunt, extunc statuit in corde suo Deum habere in patrem, & fecit se doceri Dei legem, ac deuotè & frequenter cogitabat quid posset facere Deo gratum, vt sibi gratiam suam dare dignaretur. Petebat verò affectuosè à Deo gratiam obseruandi mandata & præcepta legis, & vt faceret eam amare omnia quæ ipse amat, & odire omnia quæ ipse odit. Petebat quoque omnes virtutes, per quas efficeretur gratiosa ante conspectum suum, & melius ac melius in Dei opere proficiebat. Omni tempore contemplationi aut orationi, aut lectioni, aut operationi se dabat: pro salute generis humani sine intermissione orabat: Scripturas de Aduentu Christi frequenter legebat: & quicquid in Scripturis de incarnatione Dei inueniebat, hoc osculando & amplexando dulciter relegebat. Fiebat, vt in vigiliis inueniretur prior, in sapientia Dei eruditior, in humilitate humilior, in carminibus Dauidicis elegantior, in charitate gratiosior, in puritate purior, in omni virtute perfectior; erat enim constans & immobilis. Et cum quotidie melius transisset, hanc irascentem nullus vidit vel audiuit. Omnis sermo eius ita erat gratia plenus, vt in lingua eius agnosceretur Deus. Et erat sollicita circa socias suas, ne aliqua ex eis in vllo sermone offenderet: ne aliqua in risu vocem suam exaltaret: ne aliqua iniuriosa vel superba circa parem suam existeret, & ne in aliquo peccarent: sine intermissione benedicebat Dominum. Et ne fortè in salutatione sua à laudibus Domini tolleretur, si quis eam salutabat, ipsa pro resalutatione Deo gratias, respondebat. Denique primùm ab ipsa exiuit, vt dum homines sancti salutantur, Deo gratias dicant. Ipsa etiam prima omnium de seruanda virginitate, nisi Deus aliter ordinaret, votum vouit: quod nulla ab initio seculi, ex quo hîc factus est mundus, Deo obtulit, tam prudenter, tam humiliter, tam deuotè se habebat, quòd vita ipsius exemplum viuendi cunctis præbebat: vnde de vita eius sic scribit Ambros. Sit nobis tanquam imagine descripta vita Mariæ, ex qua velut speculo refulget species charitatis, & forma virtutis. Virgo erat corpore & mente, corde humilis, verbis grauis, animo prudens, loquendi peritior, legendi studiosior: non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperis spem reponens. Intenta operi, verecunda sermone: arbitrum mentis non hominem, sed Deum quærere: nullum lædere, omnibus bene velle: maioribus assurgere, æqualibus non inuidere: iactantiam fugere, rationem sequi, amare virtutem. Quando illa vel nutu læsit parentes? quando fastidiuit humilem? quando irrisit debilem? quando vitauit inopem? Nihil toruum in oculis, nihil procax in verbis, nihil inuerecundum in actu. Non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior, vt ipsa species corporis simulachrum fuerit mentis, & forma probitatis. Talis enim fuit Maria, vt eius vnica vita omnium disciplina sit. Si igitur actor non displicet, opus probemus: vt quicunque sibi exoptat præmium, imitetur exemplum. Hæc Ambros. vnde & Anselm. Nota igitur & infantiles annos exuta, quàm castè, quàm sanctè, quàm Deo dignè vitam instituerit, ac institutam egerit, vel cogitatu queat coniectare. Nulli denique dubium, castissimum corpus, & sanctissimam animam eius funditùs fuisse ab omni macula peccati iugi Angelorum custodia protectam: vtpote aulam, quam suus & omnium creator Deus corporaliter inhabitaturus, & ex qua hominem suæ personæ vnitatem ineffabili fuit operatione sumpturus? Et quid mirum? Nam & inter homines vsus obtinuit (si tamen cœlestibus ad terrena potest esse comparatio vlla) vt cùm præpotens aliquis, vel persona diues aliquò vadit hospitaturus, clientes procurent locum, muniant, mundent, ornent, atque custodiant, quò venienti Domino suo aptus ad habitandum, & congruus fiat. Quòd si talis apparatus sit pro aduentu terreni hominis, & momentaneæ potestatis, qualis putamus apparatus omnis boni fiebat pro aduentu cœlestis & æterni regis in corde sacratissimæ Virginis, quæ illum non solùm erat in semetipsam transitiuè hospitatura, sed etiam ex substantia sua hominem factum paritura? Hæc Anselm. Considera hîc attentè virtutes & mores Virginis Mariæ, & pro posse tuo etiam imitari stude. De Mariæ conceptione & sanctificatione est sciendum, quòd cùm Deus humanam naturam assumere decreuisset, congruum fuit, vt matrem de qua nasceretur, præmitteret. Et hæc per filiam regis Astiagis præfigurata fuit, qui (vt scholastica historia dicit) in visione vidit, quòd de vtero filiæ suæ vitis pulchra crescebat, quæ frondibus & floribus se dilatabat, & fructum proferens totum regnum suum obumbrabat. Dictumque est ei, quòd de filia sua rex magnus nasciturus erat, quæ post hæc Cyrum regem generauit, qui filios Israël de captiuitate Babylonica liberauit. Ita Ioachim dictum est, quòd filiam gigneret, quæ Christum Regem portaret, qui nos de captiuitate diabolica liberauit: qui & vera vitis fuit, & totum mundum obumbrauit. Ipsa etiam præfigurata fuit per fontem signatum in horto concluso positum: quia eam conclusam in vtero matris Spiritus sanctus sanctificauit, & sigillo sanctæ Trinitatis sic conclusit & signauit, quòd in eam nunquam aliquid coinquinatum introiuit. Hæc etiam præfigurata fuit per stellam Balaam, qui promisit, quòd de Iacob oriretur stella, per quam figurabatur Maria fluctuantium ductrix & adiutrix singularis & præcipua: sine qua stella non poteramus hoc feruidum mare pertransire: nec ad portum cœlestis patriæ peruenire. Ipsa etiam beata Virgo, quo ad suam natiuitatem præfigurata fuit per virgam de radice & stirpe Iesse patris Dauid egressam: de qua flos amœnissimus, scilicet Christus ascendit: super quam septiformis gratia Spiritus sancti requieuit. Quomodo autem florem producit, præfiguratum fuit in porta clausa, quam Dominus Ezechieli monstrauit, quæ nunquam aperiri debebat, sed Dominus solus per eam clausam transire volebat. Ipsa

Maria quandoque potuisset venialiter peccasse. — *Maria præsentatio.* — *Petitiones & preces Mariæ.* — *Mariæ profectus.* — *Deo gratias, unde ortum.* — *Votum virginitatis primum.* — Ambr. l. 2. de Virginibus. *Mariæ vita.* — Ansel. lib. de excellentia B. Virginis cap. 3. *Mariæ puritas.* — *Conceptionis Mariæ figura.* — *Astiagis filia.* Historia scholastica in Danielem cap. 16. — *Cyrus.* — *Hortus conclusus, & fons signatus.* — Num. 25. *Stella Balaam.* — *Virga Iesse.* — *Porta clausa.*

Templum Salomonis.

Ipsa enim præfigurata fuit per templum, quod Salomon Domino ædificauit. Hoc templum erat constructum marmore candidissimo, & ornatum intrinsecus auro mundissimo: sic Maria erat albissima candore, purissimæ castitatis, & ornata intrinsecus auro perfectissimæ charitatis. Oblatio verò Mariæ in templo fuit præmonstrata per mensam Solis in sabulo, de qua mensa dicitur in scholastica historia: Piscatores enim quidem rete in mare mittentes, casu mirabili mensam auream extraxerunt, quæ ipsi Soli materiali, quem gens illa tanquam Deum coluit, oblata fuit in templo, quod ibidem in littore maris in sabulo constructum erat. Per illam mensam, quæ in templo Solis materialis est oblata, bene est Maria figurata, quæ vero Soli, id est, summo Deo, & in templo Solis æternalis est oblata. Et pulchrè per mensam Maria est figurata, quia per eam cœlestis esca nobis est collata: nam ipsa filium Dei Iesum Christum nobis generauit, qui nos suo corpore & sanguine refocillauit.

Mensa Solis, figura oblationis Mariæ in templo.

Iephthe filia.

Item præmonstrata fuit per Iephthe filiam, sed illa ex abrupto & indiscretè oblata, Deo postea seruire nequiuit, Maria verò ritè & discretè oblata, post oblationem suam semper Domino seruiuit. Illa post victoriam hostium temporalium pro gratiarum actione, Maria ante victoriam pro victoriæ hostium temporalium collocatione. Qualiter autem Deo seruiuit, & quam vitam habuit, hoc in horto illo suspenso demonstratū fuit, quem rex Persarum vxori in alta structura plantauit: de quo patriam suam de longè contemplari affectauit, per quam contemplatiua vita Mariæ designatur, quæ in templo Domini contemplationi insistens, patriam cœlestem semper contemplabatur.

Hortus pensilis.

ORATIO.

O Virgo virginum Maria, quæ nec primam similem visa es, nec habere sequentem, quæ prima inter feminas seruandæ virginitatis votum vouisti, & gloriosum munus Deo obtulisti, cùm hoc à nullo homine nec verbo didicisses, nec exemplo ad imitationem inuitata fuisses, hacque virtute & cæteris ornata Deo placuisti, & viuendi exemplum omnibus reliquisti. Deprecor bonitatem tuam immensam, vt tu summum meum solatium dirigas vitam meam, meque tuas virtutes & exempla pro posse imitari facias, & gratiam tuam semper mihi adesse concedas. Amen.

De Desponsatione Mariæ.

CAPUT III.

Maria ad 14 annum prouectis.

VIRGO itaque Domini Maria cum ætatis processu quotidie etiam in virtutibus proficiebat: & quia pater & mater eam dereliquerant, Dominus eam assumpsit. Quotidie namque ab Angelis frequentabatur, quotidie diuina visitatione fruebatur, quæ eam à malis omnibus custodiebat, & bonis omnibus redundare faciebat: itaque sic usque ad annum decimum quartum peruenit. Tunc Pontifex publicè denunciauit, vt virgines quæ in templo constitutæ hanc ætatem implessent, domum reuerterentur, ac nuptiis operam darent: cui mandato cùm ceteræ pronæ paruissent, sola Virgo Maria hoc se facere non posse respondit. Siquidem & parentes suos se dixit Domini seruitio mancipasse, & insuper seipsam Domino virginitatem vouisse. Pontifex igitur in angustia positus, cùm neque contra scripturam quæ dicit: Vouete & reddite, votum infringendum putaret, neque morē genti insuetum introducere auderet: consilium habuit cum primoribus, quid esset faciendum: omnibusque in communi placuit Dominum super hoc esse consulendum. Et cæteris quidem orationi incumbentibus, Pontifex ex more ad consulendum Dominum accessit. Nec mora & cunctis audientibus de propitiatorii loco vox facta est Isaiæ vaticinio requirendum esse, cui virgo commendari & desponsari deberet: illo scilicet, *egredietur virga de radice Iesse, &c.* Cunctosque de domo & familia Dauid nuptiis habiles non coniugatos, virgas suas ad altare iussit afferre. Erat autem inter cæteros homo nomine Ioseph, qui cùm virgam suam attulisset, & ipsa illicò florem germinasset, atque in eius cacumine columba de cœlo veniens consedisset, liquidò omnibus patuit ipsi virginem desponsandam fore. Vnde in Numer. legitur, quòd Moyses inuenit virgam Aaron germinasse, & turgentibus gemmis flores erupisse, qui foliis dilatatis in amygdalas deformati sunt. Per istam intelligi potest beat Virgo, quæ instar virgæ fuit gracilis per paupertatem, & flexibilis per humilitatem, & recta per intentionem & charitatem. Ista virgo inuenta est gemmis turgentibus, quando filium Dei in vtero suo concepit: ex qua flores fructiferi eruperunt, quando Dei filius ipsa manente virgine natus fuit. Nam sicut flos non violat arborem, sed ornat: sic Dei filius non violauit virginem, sed magis donis & gratiis adornauit, secundùm Chrysost. Hæc virga est, quæ in tabernaculo testimonii posita, sine humore terræ fructum nucis germinauit: quia sine viri semine filium edidit, qui tanquam nux ligno passionis adhæsit. Et bene, nunc flos, nunc fructus dicitur: quia secundum Ambros. Veluti bonæ arboris fructus pro nostræ virtutis processu nunc floret, nunc fructificat in nobis, nunc rediuiua corporis resurrectione reparatur. Ideo etiam alibi flos, alibi fructus dicitur: quia in vtriusque testamenti paginis ita prædicatur, flos in litera, fructus in spiritu. Flos in lege, fructus in gratia & veritate. Flos in priori tabernaculo, fructus in secundo. Flos in obseruatione carnalium sacrificiorum, fructus in spirituali intelligentia mysteriorū. Sicut enim in flore fructus prænunciatur, sic in illis ceremoniis Christus venturus significabatur. Patet itaque, quòd Christus flos dicitur in prophetica veteris testamenti promissione, qui & fructus vocatur in noui testamenti gratiæ perfectione. Sed sicut fructus non apparet virente flore, ita nec Christi veritas patuit carnali obseruatione manente. Arescente verò flore, fructus videtur: quia decidente lege, gratia & veritas per Iesum Christum facta tenetur. Igitur virgo Domini cum quibusdam virginibus collactaneis suis, quas ob miraculi ostensionem, & pudoris sui custodiam à sacerdote acceperat, ad domum parentum in Nazareth reuersa est, habens secum more solito sui pudoris custodes & testes, sine quo nunquam processit. Vnde Hieronym. Cùm ea semper singularum virtutum pudicitia comes irremota mansit, quia omnino pudor indiuiduus virginitati esse debet, sine quo castitas vera seruari non potest. Nunquam igitur beata Maria sine pudoris sui custode processit. Ioseph quoque secessit ibidem, & mutua desponsatione facta recedit in domum suam, eam dispositurus, & nuptiis necessaria prouisurus. Fuit itaque Virgo Maria Ioseph viro suæ tribus desponsata, quia mulier viro alterius tribus nubere non poterat, quando ad ipsam hæreditas pater-

Psalm. 75.

Consilium super Mariæ voto.

Isaiæ 11.

Ioseph virga.

Num. 17.

Virga comparatur Mariæ.

Chrysost.

Ambros. lib. 2. in Lucam cap. 1.

Flori comparatur Christus.

Desponsatio Mariæ.

Hieron. ser. de Assumptione tomo 4.

Maria cum suæ tribus viro nupsit.

paterna pertinebat. Beata autem Virgo fuit vnica Ioachim patri ſuo, ſuccedens in hæreditate, & ideo ex lege cogebatur viro ſuæ tribus nubere: ambo autem de eadem tribu erant, quia ambo à Dauid deſcenderant: ſed Maria per Nathan, & Ioſeph per Salomonem. Et licet Ioſeph etiam cogeretur ad matrimonium contrahendum ſecundum temporis illius modum, tamen habebat virginitatem in deſiderio & propoſito, ſed nondum expreſſerat in voto. Contraxit itaque matrimonium cum virgine, committens ſe voluntati diuinæ. Et poſtmodum ex diuina reuelatione Ioſeph agnouit propoſitum Mariæ, & tunc ex communi conſenſu vouerunt virginitatem ſeruare: vnde ſecundum Auguſtinum, Maria & Ioſeph antequam facta eſſet mutua deſponſatio, virginitatem ſeruare propoſuerunt, & vterque conſenſit in matrimonium reuelatione Spiritus ſancti. Nec alter conſenſiſſet in alterum, niſi docente Spiritu ſancto alter alterius cognouiſſet propoſitum: ſed poſtea vterque propoſitum ſuum exprimens verbo, Deo vouerunt virginitatem. Adhuc enim, vt creditur, Ioſeph virgo erat, cuius ratio hæc eſſe poteſt: quia cùm Chriſtus in paſſione ſua nulli matrem ſeruandam tradidit niſi virgini, non probabile quòd ante conceptum, dum adhuc eſſet iuuencula, traderetur alicui cuſtodienda niſi virgini. Fuit autem beata Virgo deſponſata Ioſeph, non deſponſatione futuras nuptias promittente, ſed deſponſatione & conſenſu per verba de præſenti. Et ita verum matrimonium fuit inter ipſos, & conſummatum: ſolennitates enim nuptiarum non ſunt de ſubſtantia matrimonii. Vnde & Ioſeph ſponſus & vir eius ſolet dici. Vnde dicit Hugo, quòd cùm beata Virgo virginitatem vouiſſet, & parentes eam nubere iuberent, timens illa inobediens eſſe parentibus, nec virginitatis propoſitum deſerere volens, per Spiritum ſanctum edocta commiſit ſe Deo: certam habens fiduciam quòd eam diuina miſericordia ita cuſtodiret, vt poſſet parentibus in contrahendo matrimonio obedientiam exhibere: & tamen votum virginitatis non cogeretur frangere. Et ponit exemplum de Abraham, qui repromiſſionem acceperat in ſemine Iſaac, quem tamen poſtea iuſſus eſt immolare, cui iuſſioni paruit, ſciens pro certo, quia etſi ſecundùm humanam rationem promiſſioni contraria videretur iuſſio, ſecundùm illam tamen virtutem qua Deo poſſibilia ſunt omnia, cum obedientia iuſſionis impleri poſſet promiſſio. Sicque factum eſt, vt & obedientiæ inueniret meritum, & promiſſionis conſequeretur effectum: ita potuit eſſe in propoſito de beata Virgine. Vnde & Anſelm. Et quidem hæc duo ipſa iucundius amabat, virginitatem ſcilicet, & fœcunditatem. Virginitatem, quia hanc Deo per omnia placere intelligebat: Fœcunditatem, quia ſine hac maledictum legis, quæ adhuc carnaliter cuſtodiebatur, incurrere metuebat. Duo ergo erant in Virginis animo inuiſibili, ſed magno concertantia prælio, virginitatis amor, & legalis maledictionis timor. Veruntamen librato diu multumque conſilio, vicit amor, qui præponderabat, & terga dedit timor. Vicit in ea amor ſeruandæ virginitatis, & excluſit ab ea timorem incurrendæ maledictionis. Virgo itaque tenera & delicata, regali ex ſtirpe progenita, & ſpecioſiſſima, totam intentionem ſuam, totum amorem ſuum, totum ſtudium ſuum ad hoc intendit, vt corpus & animam ſuam Deo perpetua virginitate conſecraret. Sciebat enim quòd quantò ſanctius eam conſeruaret, tantò ſublimius ei qui omnium caſtiſſimus, imò qui ipſa caſtitas eſt, appropinquaret. Amplectendo igitur quod acceptabilius eſſe cognouit Domino legis, ſperauit & credidit ſe plenè euaſuram maledictionem datæ legis, reputans ſecum illud tantæ bonitatis, tantæque ſapientiæ, vt dum ſe nullatenus iuxta conſcientiam ſuam melius ſcire, aut poſſe facere, quam faciebat aduerteret, tutum conſilium, ne quid peccati in iſtis ſubiret, inueniret. Nec decepta eſt: quis enim ſperauit in Domino, & derelictus eſt ab eo? Denique vbi tam ſanctam intentionem eius, tam caſtum propoſitum eius, tam firmam fidem, conſtantem ſpem, & indeficientem vidit charitatem eius, eo miſericordiæ ſuæ intuitu egit circa illam, vt nec ſanctitas intentionis eius fruſtraretur, nec caſtitas propoſiti eius violaretur. Ne autem firmitas fidei infirmata ſpei conſtantia titubaret, aut charitatis in ea plenitudo deficeret, occurrit ei auxilium, quæ ei & quod timebat eriperet, & quod amabat ſaluo ſignaculo non auferret. Dedit ergo illi, vt & virgo, quod & magis optabat, permaneret: & nemo illam à maledicto liberrimam dubitaret, ſi fœcunda fieret. Dedit ei vt eſſet & prole fertilis, & virginalis damni immunis. Hæc Anſelm. Et eſt hìc ſciendum propter Mariæ cognationem, de qua in Euangelio ſæpè fit mentio, quòd Anna tres viros ſucceſſiuè habuit. Primò, Ioachim: Secundò, Cleopham fratrem Ioſeph: Tertiò, Salomam. De quolibet horum filiam vnam ſuſcepit, & quamlibet Mariam appellauit. Hæ tres Mariæ tres viros habuerunt. Prima, Ioſeph: Secunda, Alphæum: Tertia, Zebedæum. Prima parit Chriſtum: Secunda, Iacobum minorem, & Ioſeph iuſtum, qui & Barſabas eſt dictus, ac Simeonem & Iudam: Tertia, Iacobum maiorem, & Ioannem Euangeliſtam. Iacobus autem Zebedæi licet poſterior natu, tamen maior eſt dictus, quia prius à Domino vocatus, ad cuius diſtinctionem Iacobus Alphæi minor eſt appellatus. Hic Iacobus minor & tres fratres ſui præ cæteris conſanguineis dicti ſunt fratres Domini, quia non ſolùm cognati erant de duabus ſororibus, ſed vt putabantur agnati tanquam ex duobus fratribus, ſcilicet Ioſeph & Cleopha deſcendentes. Inter quos tamen antonomaſticè Iacobus frater Domini eſt dictus, quia erat ei in facie & lineamentis corporis ſimilis. Voluit autem Dominus matrem ſuam habere virum, & non de ſimplici, ſed de deſponſata concipi & naſci, diuerſis ex cauſis, quarum quædam accipiuntur ex parte pueri, quædam ex parte matris, quædam ex parte aliorum. Ex parte pueri ſumuntur rationes quinque. Prima ſecundùm Hieron. propter declarationem originis, vt per generationem Ioſeph, cuius Maria cognata erat, origo Mariæ monſtraretur: & morte ſcripturarum genealogia Chriſti per virum deſcriberetur. Secunda, ſecundùm Ambroſium propter remotionem ſuſpicionis: ne ſcilicet à legis iniuria incepiſſe videretur, cùm partus innuptæ lege damnaretur. Tertia, ſecundùm eundem propter remotionem ſuſpicionis, ne ſcilicet Herodes & Iudæi Chriſtum iuſtè, quaſi de adulterio natum, perſequi viderentur: & ab infidelibus tanquam illegitimus abiiceretur. Quarta, ſecundùm Origenem, propter ſuſtentationem pueri (maximè cùm deberet in Ægyptum portari) vt ſcilicet Ioſeph nutriret. Vnde & Ioſeph nutricius Domini appellatur. Quinta, ſecundùm Originem, Hieronymum, & Baſilium, propter occultationem natiuitatis Chriſti, vt videlicet myſterium & partus filii Dei diabolo celaretur, dum

Ioſeph quoque virginitatem decreuerat ſeruare.

Auguſt. habetur in Decretis 27. q.2. canon. Beata Maria.

Deſponſatio Mariæ, per verba de præſenti.

Anſelm. de excellentia B. Virginis cap.4.

Virginitatem & fœcunditatem amauit Maria.

Annæ mariti & filiæ, & earum filii & mariti.

Fratres Domini. Iacobus minor.

Chriſtus cur de deſponſata naſci voluit.

Cauſa ex parte pueri.

Hieron. ſuper illud, cùm eſſet deſponſata.

Ambr. lib. 2. in Lucam.

Origen. hom. 1. in diuerſos.

Orig. hom. 6. in Lucam.

Hier. ibid. & Baſilius de humana Chriſti generatione.

dum eum putaret non de virgine, sed de vxore generatum.

Causæ ex parte matris.

Item quinque rationes sumuntur ex parte matris. Prima, secundum Ambrosium ne grauida apparens infamaretur: & ideo permisit Dominus quòd potiùs de suo ortu, quàm de matris pudore dubitaretur.

Beda lib. 1. comment. in Lucam. Hier. ibid.

Secunda, secundum Bedam & Hieronymum, ad vitiationem pœnæ: ne scilicet tanquam adultera à Iudæis calumniaretur, & sic quasi iustè lapidaretur. Tertia, secundum Hieronymum & Origenem, ad sustentationem solatii, vt scilicet viri ministerio & solatio, & maximè in Ægyptum fugiens, & inde rediens, frueretur.

Gloss.

Quarta, secundum glossam ad roborationem fidei: vt scilicet Mariæ verbis maior fides adhiberetur: innupta enim prægnans mentiri videretur, nec ei, si se virginem esse diceret, crederetur. Quinta, ad participationem status singuli, vt videlicet mater Domini haberet aliquid cuiuslibet status, scilicet virginitatis matrimonii, & viduitatis.

Causæ ex parte aliorum. Ambr. ibid.

Item quinque rationes sumuntur ex parte aliorum. Prima, secundum Ambrosium ad remotionem excusationis peccati, ne virginibus impudicis & malè viuentibus velamen excusationis præberetur, ex quo mater Domini infamata videretur. Secunda, secundum Origenem ad confirmationem matrimonii contra futuros hæreticos matrimonium damnare volentes. Vel vt per hoc quòd de virgine & desponsata nasceretur, vterque status & virginum & coniugatorum approbaretur, contra hæreticos alteri istorum detrahentes. Tertia, ad subleuationem opprobrii: vt scilicet ab omni gradu fœminarum tolleretur opprobrium, quod in Eua incurrerant omnes fœminæ, & tam virgines quàm nuptæ, quàm etiam viduæ à communi opprobrio quod in Eua contraxerant, eximerentur in persona Mariæ. Quarta est ad commendationem exempli: vt videlicet ostenderet facta desponsatione ante conuentionem liberum esse transire ad meliora vota, sponso irrequisito: vt est in religionis ingressu, vbi anima desponsatur Deo, sicut fuit in beata Virgine. Quinta est, secundùm Chrysostomum ad declarationem mysterii, quo scilicet ipso Christo desponsatur Ecclesia, quæ virgo est immaculata semper & sine ruga: cuius Virginis sumus filii in fide Iesu Christi, qui secundum Leonem Papam quo spiritu de Virginis vtero nascitur Christus, hoc de Ecclesiæ vtero nascitur Christianus.

Leo ser. 9. de natiuitate Christi.

Chrysost. hom. 1. in Matth. operis imperfecti.

Maria cur fabro nupserit.

Ideo autem secundùm Chrysostomum: Beata Maria fabro lignario desponsata fuit, quia Christus Ecclesiæ sponsus omnium salutem per lignum crucis operari debebat. Et secundùm Augustinum, Christus natus de matre, quæ fabro desponsata erat, omnem carnalis nobilitatis tumorem extinxit.

Maria præfigurata per Saram Raguelis.

Hæc fuit præfigurata per virginem Saram, Raguelis filiam, Tobiæ desponsatam, quæ ab omni concupiscentia mundam seruauit animam: multò magis Maria Ioseph desponsata, quæ virgo in æternum permansit immaculata.

Mariæ ad turrim Barim comparatio.

Comparatur etiam Virgo Maria turri fortissimæ, quæ dicebatur Baris, quæ (vt in scholastica historia dicitur) duobus custodibus defendi poterat ab omnibus viuentibus. Tam fortissima & inuincibilis fuit Virgo Maria, cuius custos præcipuus erat Deus æterna sapientia.

Maria turri Dauid comparata.

Cuius vita etiam comparatur turri Dauid, quæ munita erat mille clypeis, qui de ea dependebant, quia mille virtutes & multò plures in Maria apparebant, quibus vita eius munita erat in tantum, quod omnes tentationes & peccata superabat: & non solùm hoc à se, sed etiam ab aliis gratiam suam infundendo repellebat.

Mariæ excellentia, in gratia & meritis.

Considera modo quantæ ante hanc beatam Virginem, & etiam quantæ post eam mulieres & virgines fuerint, hæc tamen sola mater Domini fieri meruit. Magna enim & ineffabilis gratia est, vt vna ex tantis millibus eligatur. Ideo autem præ cæteris electa fuit, quia omnes alias sanctitate præcelluit. Vnde Anselmus, Eam solam, scrutans corda & renes Deus, ex omnibus Virginibus, quas capiebat mundus, elegit & sacrauit, vt habitaret in ea corporaliter, quam iam pridem plenam virtutibus fouebat, & circumplectebatur spiritualiter. Ipsam autem omnes mulieres sanctitate præcelluisse, puto quòd intelligit, qui animaduertit. Nam aliæ quidem partes gratiarum meruerunt, ipsa autem plena gratia ab Angelo salutatur. Hæc Anselmus.

ORATIO.

Salue virga Iesse florida & fructifera, Maria Virgo beatissima, de qua vnicus ille & singularis flos & fructus prodiit, vnde virtutum spiritualium germen erupit: flos suauissimus, emittens odorem: fructus sapidissimus, immittens dulcorem: flos, cuius bonitas expellit mœstitiam: fructus, cuius satietas plenam dat lætitiam. Benedicta virga de radice Iesse. Benedictus & flos, qui de tali radice ascendit. Benedicta arbor, benedictus & arboris fructus. Tuo ergo flore me recrea. Tuo fructu ab omni miseria me libera, Virgo Maria in æternum benedicta. Amen.

De Conceptione Joannis Præcursoris.

CAPVT IV.

Conceptio & natiuitas diui Ioannis Baptistæ.

Fvit *autem in diebus illis*, scilicet in diebus Herodis regis Iudææ, *sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia, & vxor ei nomine Elizabeth*, Aaronica, *erantque ambo iusti ante Deum*, non sicut hypocritæ, quoniam fingunt iustitiam ante mundum, *incedentes in omnibus mandatis*, quantum ad obseruantiam moralium præceptorum, *& iustificationibus Domini*, quantum ad obseruantiam cerem oniallium, *sine querela*, quantum ad obseruationem iudicialium, quia pacificè ad proximos se habebant, *& non erat illis filius* propter sterilitatem, quæ est causa specialis mulieri: & senectutem, quæ est causa communis viro & mulieri. Lucæ 1.

Conceptio præcursoris miraculosa.

Herodes Idumæus.

Ex quo apparet conceptio præcursoris miraculosa, quia non fuit tantum per naturam gratia diuina adiutam. Iste Herodes de patre Idumæo descendens fuit alienigena, & iam sceptrum ablatum fuit de Iuda, & ideo tempus aduentus Christi instabat: quia Iacob Patriarcha spiritu Prophetico signum aduentus Christi prædixerat, quando regnum Iudææ ad alienigenam translatum esset, dicens: *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentium.* Genes. 49.

Sacerdotes multi.

Et sciendū hîc quòd cùm Moyses vnicum instituisset summum sacerdotem, cui mortuo vnus per ordinem succederet, Dauid volens ampliare cultum domus Domini de viginti quatuor familiis, quæ descenderant ab Aaron, instituit viginti quatuor sacerdotes: super quos tamen vnus maximus erat & summus omnium, qui dicebatur princeps sacerdotum. Instituit etiam, vt vicissim ministrantes per hebdomadam à sabbato vsque in sabbatum tempore vicis suæ singuli castimoniæ studerent, nec interim in domum pro-

Exedra. priam intrarent, sed in domunculis circa templum constitutis (quæ Exedræ vocabantur) cubarent. Et secundum sortes dedit cuique vicis suæ hebdomadam, & octaua sors cecidit super Abiam, de quo descendit iste Zacharias. Similiter de Tribu Leuitarum viginti quatuor Leuitæ erant, vt ipsi quoque eodem modo sortiti, juxta morem sacerdotis, octenis diebus ministrent, *Zacharias autem cùm in ordine vicis suæ sacerdotio fungeretur*, secundum exigentiam sortis suæ octauæ, *exiit*, de domo vbi se sacerdotalibus vestibus induit, *vt incensum poneret, ingressus in templũ Domini*, decima die mẽsis septimi, id est, Septembris. *Et interim populus foris orabat*, extra templum, quia non erat licitum populo ingredi templũ, sed tantùm atrium. Ex his videtur Zacharias fuisse sacerdos simplex, non summus: quia hîc dicitur, quòd ingressus fuit templum ad ponendum incensum tantum: hoc autem licitum erat minoribus sacerdotibus, secundũ quod dicit Apostolus: In primo quidem tabernaculo quotidie intrabant sacerdotes, sacrificiorum ministeria consummantes: quia peracto sacrificio in altari holocaustorum, quod erat in atrio, vbi ministrabant sacerdotes minores, sacerdos qui ibi ministrauerat, accipiebat prunas de altari holocaustorum, & intrans primam partem templi (quæ vocatur sanctum vel sancta) concremabat in illa super altare incensi thymiama, & tunc erat sacrificium consummatum: & hoc fiebat omni die. In hoc enim erat consummatio sacrificii, quia sacrificia veteris Legis non erant accepta, nisi ex fide & deuotione offerentium. Deuotio autem per thurificationem designabatur, & ideo in hoc sacrificium consummabatur. In illam verò partem templi, quæ dicebatur sanctum sanctorum, solus summus sacerdos intrabat, cum sanguine hirci & vituli, immolati pro peccato populi, vt ex illo aspergeret contra propitiatorium.

Zacharias non fuit summus Sacerdos.

Hebr. 9.

Quòd autem Zacharias intrauerit cum sanguine tali, non dicitur hîc: sed solùm ad ponendum incensum. *Vnde Angelus apparuit ei à dextris altaris incensi*, quod etiam vocatur altare, non fuit intra sancta sanctorum, sed in prima parte templi, ad quam simplices sacerdotes poterant ingredi. Sed incensum qnod soli summo sacerdoti licitum erat ponere intra sanctum sanctorum in die expiationis, hoc nen ponebatur ad offerendum, sed vt nebula inde consurgens operiret oraculum, quando Pontifex aspergebat sanguine vituli & hirci contra oraculum: & nec aliquis historiographus, describens sacerdotium Iudæorum, mentionem facit de summo Zachariæ sacerdotio. Per Zachariam qui Domini memor interpretatur, bonus Prælatus signatur, qui in suo pectore debet Dei memoriam gerere, pro sua & suorum subditorum salute. Hic autem templum ingreditur per diligentem diuini cultus sollicitudinem, & offert incensum per deuotam orationem, & populus orat per eius informationem. Triplex verò debet haberi de Deo memoria, scilicet potentiæ eius, quoad opera creationis: sapientiæ, quoad opera recreationis: bonitatis, quoad opera retributionis. Prima ad patrem: secunda ad filium: tertia ad Spiritum sanctum referatur. Apparuit autem Zachariæ Gabriel Augelus stans à dextris altaris incensi; quo viso timor irruit super eum, propter altioris & potentioris naturæ aspectum, sed bonus à malo discernitur, quia malus horrorem continuat: qui secundùm Bedam nulla melius ratione quàm fide intrepida superatur: bonus autem statim confortat & consolatur. Vnde Angelus statim eum confortauit, dicens: Ne timeas Zacharia, quasi diceret: Veni ad consolationem tuam, & ideo subditur: Quia exaudita est deprecatio tua. Orabat enim non pro sobole, de qua iam non sperabat, præsertim cùm de sua suæque vxoris ætate diffideret, eousque vt Angelo id promittenti non crederet, sed pro populi peccatis, & redemptione, & aduentu Messiæ: & quia salus populi per Christum futura erat, nunciauit ei filium nasciturum, qui pœnitentiam & fidem prædicando plebem Saluatori præpararet. Nomen quoque pueri indicauit, quia Ioannes vocari debuit. Ioannes enim interpretatur, in quo est gratia: ipse verò Christum manifestauit, per quem gratia & veritas facta est. Vbi Beda: Ioannes interpretatur, in quo est gratia, vel Domini gratia, quo nomine declaratur primò parentibus eius gratiam, quibus decrepitis filius nasceretur, esse donatam. Deinde ipsi Ioanni, qui magnus coram Domino erat futurus, & adhuc in vtero matris Spiritus sancti fit munere ditandus. Postremò etiam filiis Israël, quos ad Dominum Deum ipsorum erat conuersurus. Hæc Beda. Patri quoq; inde gaudium, scilicet interius, & exultationem, scilicet exterius, insinuauit. Dicitur enim exultatio, quasi extra saltatio, & hoc est propriè, quando gaudium est tantum interius, quòd non potest contineri, quin appareat exterius. Lætitiam etiam multis aliis in eius natiuitate promisit: quia in ortu eius non solùm pater, sed & alii multi sunt gratulati, & nunc etiam videmus impleri, quia dies suæ natiuitatis non solùm festiuatur ab omnibus Christianis, sed etiam à Saracenis, & quibusdam aliis. Vnde Beda: Meritò pater gaudet, quod vel in senecta natum vel talis gratiæ acceperit filium. Gaudent & alii, quibus inauditum eatenus regni cœlestis euangelizauit ingressum. Vnde & Ambrosius: Solennis lætitia est in ortu & generatione iustorum. Sanctus enim non solùm parentum gratia, sed etiam salus est plurimorum. Vnde admonemur hoc loco sanctorum generatione lætari. Hæc Ambrosius: Moraliter in quolibet nostrum possumus inuenire Zachariam, & vxorem eius Elizabeth, quæ parit ei filium, cuius nomen debet vocari Ioannes, eritque sibi gaudium & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Elizabeth uxor Zachariæ, potest intelligi caro copulata Spiritui sancto: quia sicut vir regit & castigat vxorem, ita spiritus castigare & regere debet carnem, ne lasciuiat & incidat in fornicationis reatum. Hæc parit ei filium, quando Spiritus per carnis officium exercet opus viuum: & si dat eleemosynam, vestit nudum, pascit esurientem, visitat infirmum, sepelit mortuum, & cætera huiusmodi, tunc vxor ipsius sicut vitis abundat in lateribus domus suæ. Huius filii nomen debet Ioannes, videlicet Dei gratia vocari, quia nemo bonum opus debet sibi ascribere, sed tantùm gratiæ Dei. Eritque sibi gaudium & exultatio: quia de bono opere gaudebit & exultabit, qui mentem lætificat & serenat. Et multi in natiuitate eius gaudebunt, omnes videlicet boni, qui proximo suo congratulantur in bono. Est ergo nobis summopere prouidendum, vt qui gaudemus exterius, tripudiantes in corpore, gaudeamus interius exultantes in mente: quia reliquiæ cogitationum diem festum agunt Domino. *Non est impiis gaudere, dicit Dominus*, nec peccatoribus à facie peccatorum. Quocirca purgemus animas nostras, à maculis vitiorum, vt tantæ solennitatis gaudium dignè celebrare possimus. Magnificentiam etiam pueri coram Domino futuram in

Zacharias quid interpretetur & significet.

Memoria de Deo, triplex. Angelorum discretio.

Beda in Lucæ cap. 1.

Ioannes quid interpretetur.

Beda ibid.

Exultatio quid dicitur. Gaudium in natiuitate sancti Ioannis.

Beda ibid.

Ambros. in cap. 1. Luc.

Psalm. 127.

Psalm. 57.

in virtute, sanctitate & dignitate Angelus prænunciauit. Cuius magnitudo in quatuor consistit, secundum quatuor dimensiones, scilicet in altitudine conversationis, in profunditate humilitatis, in latitudine charitatis, in longitudine perseuerantiæ finalis, secundùm illud Apostoli: *Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, &c.* Saluatore quoque postmodum attestante: *Inter natos mulierum maior eo non surrexit.* Sed & Angelus multifariam eius magnitudinem subsequenter exposuit, & plura ipsius priuilegia seriatim memorauit. Nam vitam eius cum abstinentia prædixit, scilicet quòd vinum & siceram, id est, poculum quod inebriare potest bibiturus non esset, quia non decet vas cœlesti mancipatum gratiæ seculi illecebris deseruire. In quo patenter indicauit Angelus, quia ab omnibus vitiis & mundi illecebris quæ statum mentis solent euertere futurus erat immunis. Prædixit etiam Angelus, quòd Spiritu Sancto ex vtero esset replendus, scilicet quantum ad purgationem originalis peccati, & ad operationem boni meritorij. In quo profectò ostendit, quia natus in mundum cunctis virtutum fratribus clarificandus esset. Prædixit quoque, quòd multos filios Israël conuerteret ad Dominum, id est, ad Christum: quòd & fecit prædicando ipsum, & perhibendo de eo testimonium. Prænunciauit insuper, Angelus, quia ante Dominum in spiritu, & virtute Heliæ esset præcessurus. Primò propter similitudinem officij: quia sicut Helias præcedet aduentum Christi secundum, ita Ioannes præcessit primum. Secundò, propter similitudinem vitæ, quia vterque vixit in magna victus & vestitus austeritate. Tertiò, propter similitudinem doctrinæ, quia vterque constanter redarguit vitia, etiam personarum magnarum. Ad hoc autem debebat præcedere, vt conuerteret corda patrum in filios, scilicet quantum ad scripturarum intelligentiam, & incredulos ad prudentiam istorum, quoad fidei obedientiam: & pararet Domino plebem perfectam, quoad Euangelij & noui Testamenti gratiam suspiciendam, quia neminem ad perfectum adduxerat lex. Et propter hoc dicitur illa lex timoris, quia imperfectorum est, timore pœnæ retrahi à malis. Lex autem Euangelica dicitur lex amoris, quia perfectorum est à malis retrahi amore boni. Sicut autem de parentibus senibus talis & tantus natus est, sic sæpè prouectæ ætatis homines & bonis operibus steriles, ex dono Spiritus Sancti faciunt magnum fructum in Ecclesia Dei, sicut patet de Augustino & Dionysio, qui prouectæ ætatis vocati fuerunt ad fidem Christi. Zacharias autem sterilitatem vxoris, & vtriusque senectutem considerans non credidit, & ob hoc vsque in diem partus obmutuit, significans quòd iam adueniente Christo, lex & prophetiæ adimpletæ tacerent. Vnde Chrysostomus: Et ideò Zacharias sacerdos Iudæorum obmutuit, quia iam cessare & obmutescere oportebat sacrificia eorum, quæ pro peccatis populi offerebantur. Veniebat enim solus sacerdos qui agno proprio immolato, sacrificium Deo pro peccatis omnium offerret. Per hoc quoque quòd dubitans factus est mutus, significatur, quòd lingua dubitantis in fide facta est muta: quoniam eius oratio non est Deo accepta. Per hoc etiam quòd post reuelationem sibi factam obmutuit, innuitur quòd post reuelationem, siue visionem, debet homo reticere quasi mutus, non se iactare tanquam elatus.

Magnitudo Ioannis Baptistæ. *Ephes. 3.* *Matth. 11.* *Heliæ spiritu visus Ioannes.* *Lex timoris.* *Lex Euangelica dicitur lex amoris.* *Zacharias cur obmutuit.* Chrys. apud Bedam in cap. 1. Lucæ.

Vt autem impleti sunt dies officij eius, abiit in domum suam, ad quam non licebat reuerti durante officio. Vicis enim suæ tempore sacerdotes castimoniæ studebant, ac secundum præceptum Domini, vinum & omne quod inebriare potest, non bibebant. Sed si legalis sacerdos tenebatur ad tantam continentiam, & abstinentiam ac reuerentiam sanctorum, multò magis sacerdos Euangelicus, qui tantum conficit Sacramentum. Et quia tota hebdomada, qua in templo ministrabat sacerdos ad hoc deputatus, in templo manebat, & non exibat ad propria negotia, intentus ad diuina, ex hoc inoleuit consuetudo apud aliquos religiosos sancta & honesta, scilicet quòd ille qui est hebdomadarius, per totam hebdomadam manet intra claustrum, non exiens ad exteriora intentus ad diuina, quia illo tempore medius est & sequester inter conuentum & Deum. Apud quosdam etiam religiosos abstinet illa hebdomada à communi colloquio, & apud quosdam etiam seculares canonicos, in communi tunc dormit dormitorio. Post hoc Elizabeth concepit, scilicet octo Kalendas Octobris, & sexta feria: & quia senex erat, præ verecundia se quinque mensibus occultauit: donec Maria conciperet, & fœtus eius exultans cum gaudio prophetaret. Licet enim de conceptu & de ablato opprobrio sterilitatis gauderet, propter anilem tamen ætatem aliquantulum erubescebat, ne in senectute videretur libidini vacasse. Antiqui enim, vbi non erat spes de prole, non conueniebant inter se. Vbi Beda. Quanta sanctis cura sit, ne quid turpe de quo erubescere debeant, admittant, ostendit Elizabeth, quæ & de ipsis quæ accipere cupiebat, donis erubescit. Considera ergo hîc, quomodo Elizabeth etiam de licitis erubescebat coram hominibus, & stude de illicitis omnibus erubescere & abstinere, non solùm coram hominibus, sed etiam coram Deo & Angelis eius. Nam, testante Boëtio, magna est nobis indicta necessitas rectè viuendi & probitatis, qui omnia facimus ante oculos iudicis cuncta cernentis, vnde August. Quicquid fecero, Deus assistit, vtpote perpetuus inspector omnium cogitationum, intentionum, & actionum. Cùmque hæc diligenter considero, timore pariter & ingenti rubore confundor: quia illum vbique præsentem, & omnia occulta mea videntem intueor: multa enim sunt in me, de quibus coram Deo erubesco. Et ideò ait Anselm. Ibi pecca, vbi Deum esse nescis. Vnde & quidam alius: Cùm quid turpe facis, quod me spectante niberes: cur spectante Deo, non magis ipse rubes? Inter proprietates quippe hominis, vna est verecundari in turpi perpetrato. Propter quod inuerecundi dicuntur inemendabiles, quia in aliquo à rationis honore mutati sunt, pecorinam naturam assumentes, & tanquam effrontes inter homines rationales se habentes.

Abstinentia sacerdotum legalium. *Hebdomadarii honesta conuersatio vnde orta.* *Dies conceptus Elizabeth.* *Erubescentiæ causa.* Beda in Lucæ cap. 1. *Verecundia.*

ORATIO.

Sancte Ioannes in eodem Angelo quo Christus denunciante conceptus, & prius ab ipso Angelo laudatus, quàm à patre genitus. Tu de quo dixit Deus: Inter natos mulierum non surrexit maior; ad te Domine tam sanctum, tam beatum, tam magnum confugio dubius de salute mea: quia certus de magna mea culpa, sed sperans de maiori tua gratia. Dele ergo apud Deum scelera mea, quia maiora sunt apud eum merita tua. Magna enim sunt, magne Ioannes, merita tua, vt sufficere possint tibi & mihi, & si prosint mihi, nihil minuetur tibi. Suppleat ergo tua abundantia meam inopiam, vt de te mediatum & saluatum in æternum gaudeam. Amen. Matth. 11.

De conceptione Saluatoris.

CAPVT V.

Conceptio Saluatoris noſtri.

IN menſe autem ſexto à conceptione præcurſoris, poſtquam venit plenitudo illius ſacratiſſimi & fœliciſſimi temporis, ſcilicet principium ſextæ ætatis, quo ſumma Trinitas generi humano per incarnationem Verbi prouidere ante tempora ordinauerat: vocans Deus omnipotens Gabrielem Archangelum, vnum de primis principibus regni ſui, miſit eum in ciuitatem Galilææ, dictam Nazareth, ad virginem Mariam deſponſatam Ioſeph viro de ſuo genere: quia ambo erant de domo Dauid, de familia regali, de tribu & ſtirpe nobili, & præ cæteris religioſa, ſicut dicit Bernard.

Bern. hom. 2. ſuper Miſſus eſt.

Placuit Deo eodem ordine, & eodem modo hominem reconciliare quo nouerat cecidiſſe. Ceciderat autem homo ſecundum Bedam,

Beda hom. de Annunciatione.

diabolo deſtinante, ſerpente exequente, dialogo interueniente, muliere conſentiente. Reparatus eſt eodem ordine econtrariò, Deo deſtinante, Angelo exequente, dialogo interueniente, & Virgine conſentiente. Verba autem hîc poſita myſteriis ſunt plena, & ideò (vt dicit Beda) ſolenniter ſunt notanda, tantòque diligentius cordi inſerenda, quanto manifeſtius apparet, quòd in ipſis tota redemptionis noſtræ ſumma conſiſtit. Libenter enim debemus recordari de principiis noſtræ ſalutis.

Senarius numerus non vacat à myſterio.

Notandum ergo quòd numerus ſenarius non vacat à myſterio. Vnde Chriſtus conceptus eſt ſexta ætate, quia per ipſum debebant omnia perfici: numerus ſenarius perfectus eſt. Item ſexta chyliade, id eſt, millenario, qui eſt limes omnium numerorum, & Chriſtus eſt limes & finis omnium entium. Item ſexto menſe, quia illo menſe factus eſt mundus, qui per ipſum refici debebat, ſicut per ipſum factus fuerat. Item ſexta feria, quia illa die homo eſt creatus, & per ipſum recreari debebat iam perditus. Et ideò ſimiliter eadem ætate, eodem millenario, eodem menſe, & eadem feria paſſus eſt reuolutis xxxiij. annis. Et fortè (vt omnia conuenirent) dicit poſſet, quòd etiam ſexta hora conceptus eſſet, quia ea hora paſſus eſt, ſicut etiam eadem hora homo peccauit, vt ſic ſecundum quandam congruentiam eadem hora, qua Eua ſeducta fuit per diabolum, Maria edocta ſit per Angelum. *Miſſus eſt igitur Angelus Gabriel,* qui Dei fortitudo interpretatur; vt Dei virtutem & Dei ſapientiam carnem ſuſcipere nunciaret, in qua humilis apparens aëreas poteſtates debellaret: & ideò meritò de ordine Archangelorum eſſe debuit, quia magna nunciauit.

Trinitas miſit Archangelum.

Deus autem mittens Angelum, fuit tota Trinitas, licet Patri ſpecialiter attribuatur: Pater quidem miſit, quia ei incumbebat prouidentia de Filio, de ſponſa, & de genitrice: Filius verò miſit, quia venturus erat in Virginem: Spiritus ſanctus etiam miſit, quia ipſe ſanctificare & obumbrare habuit ipſam.

Galilæa tranſmigratio interpretatur.

In ciuitatem Galilææ, quæ interpretatur tranſmigratio, quia ſcilicet tranſiturus erat de incredulitate Iudæorum ad fidem Gentium. Eſt autem duplex Galilæa, vna eſt Gentium coniuncta Tyris, quam Salomon dedit regi Hiram, & de illa hîc non dicitur. Alia eſt Iudæorum, quæ eſt ſuper mare Galilææ, & de illa hîc intenditur.

Nazareth flos interpretatur.

Cui nomen Nazareth, quod interpretatur flos: conueniens enim fuit, vt verus flos, id eſt Chriſtus, conciperetur in flore, id eſt, in Nazareth; & de flore, id eſt, de beata Virgine: & cum floribus, id eſt, tempore florum: & ſic accipiemus florem, de flore, in flore, inter flores.

Ieſus flos dicitur.

Dicitur autem flos IEſus, propter ſanctæ conuerſationis pulchritudinem & decorem, propter bonæ opinionis ſuauitatem & odorem, propter paſſionis fructum, & conuerſationis fidelium vtilitatem. Iſte flos floruit in conceptione, apparuit in natiuitate, emarcuit in paſſione, ſed refloruit tandem in reſurrectione. Si ergo vis capere iſtum florem, ſequere decorem ſuæ conuerſationis, prædica odorem operationis, & ſic habebis fructum paſſionis. Noluit Dominus ſicut terreni Reges magnam ciuitatem eligere in nuptiis ſuis, quibus ſibi copulauit naturam humanam, ſed Nazareth ciuitatem paruam, propter humilitatis exemplum, vt nos doceret ſemper humilia loca eligere: ſed in ciuitate Hieruſalem magna elegit pati, vt nos doceret opprobria coram multis pro ipſo non erubeſcere.

Virgo tota, & cur de Virgine naſci voluit.

Miſſus eſt, inquam, ad Virginem non quamlibet, ſed Virginem mente, Virginem corpore, Virginem profeſſione. Voluit autem Chriſtus concipi & naſci de Virgine. Primò ſecundum Bernardum,

Bern. ſerm. 3. de Aduentu.

quia congruum fuit, vt ſi Deus concipi vel naſci debuit, non niſi de Virgine conciperetur vel naſceretur. Item ſi Virgo conceptura vel paritura erat, non niſi Deum conciperet vel páreret. Secunda ratio eſt ſecundum Damaſcenum, vt qui in cœlis patrem habet ſine matre, in terris haberet matrem ſine patre. Tertia ſecundum Auguſtinum,

Auguſt. lib. de ſancta Virginitate cap. 6.

vt ſignaret membra ſua myſtica de Virgine Eccleſia ſecundum ſpiritum naſcitura, ideò decuit caput de Virgine naſci. Quarta vt ſicut primus Adam de terra Virgine factus fuerat, ita ſecundus Adam de Virgine homo fieret. Quinta, vt ſic per Euam Virginem facta fuit humani generis perditio, ita per Mariam Virginem fieret eiuſdem reparatio. *Ad Virginem,* inquit, *deſponſatam viro.* Cur autem de deſponſata concipi & naſci voluit, ſuprà de deſponſatione Virginis Mariæ dictum eſt: Virum verò nominat (vt dicit Bernardus)

Bern. hom. 2. ſuper Miſſus eſt.

non quia maritus, ſed quia homo virtutis & iuſtus erat, & ideò fuit teſtis legitimus.

Ioſeph quid interpretetur.

Vnde Ioſeph, id eſt, accreſcens, ſcilicet per augmentum virtutum dicitur, per quod continuus profectus virtutum innuitur.

Ioſeph quatuor nobiles.

Et nota quatuor famoſos Ioſeph in Scriptura. Primus fuit filius Iacob, in quo notatur prudentia, quia ſomnia Pharaonis prudenter expoſuit. Secundus Ioſeph, vir Mariæ, in quo notatur temperantia, quia Mariam Virginem reſignauit. Tertius Ioſeph ab Arimathia, in quo notatur fortitudo, quia audacter introit ad Pilatum, & petiit corpus IESU. Quartus Ioſeph Iuſtus, in quo notatur iuſtitia, vnde & iuſtus eſt nominatus. Tale itaque decebat habere nomen ſponſum Virginis, in quo inueniretur myſterium omnis virtutis. Additur autem de domo Dauid, ad oſtendendum quòd Chriſtus deſcendit de ſemine Dauid, ſicut fuerat per Prophetas prædictum. Licet enim Ioſeph non fuerit pater Saluatoris, tamen Virgo Maria, de qua Chriſtus carnem aſſumpſit, fuit de eadem tribu cum Ioſeph, ſcilicet, de tribu ipſius Dauid.

Maria tripliciter interpretatur.

Meritò autem dicitur nomen Virginis Maria: hoc enim venerabile nomen triplicem habet interpretationem in triplici lingua. Hebraicè interpretatur ſtella maris, vel illuminatrix: Latine etymologizatur, mare amarum: Syriacè verò domina nuncupatur. Ipſa fuit maris ſtella in filij Dei natiuitate, tunc enim emiſit radium totum mundum illuminantem: Mare amarum in filii paſſione, quia tunc ipſius animam

animam pertransiuit gladius: sed domina in sua assumptione, quando super choros Angelorum est exaltata. Item Maria dicta est stella maris, in peccatorum conductione: quia per mare huius seculi eos dirigit ad portum pœnitentiæ, & ad Filium perducendo, in cuius etiam signum in natiuitate Christi stella Magis apparauit, quæ eos ad natum infantem perduxit, vnde oculi omnium peccatorum sint ad ipsam, sicut oculi omnium nautarum ad stellam. Vnde Bernardus, Ne euertas oculos tuos à fulgore huius syderis, si non vis obrui procellis. O quisque te intelligis in huius seculi profluuio magis inter procellas & tempestates fluere, quàm super terram ambulare, respice stellam, voca Mariam. Si iactaris superbiæ vndis, si ambitionis, si detractionis, si æmulationis, respice stellam, voca Mariam. Si iracundia, aut auaritia, aut carnalis illecebra nauiculam concusserit mentis, respice stellam, voca Mariam. Si criminum immanitate turbatus, vel conscientiæ fœditate confusus baratro desperationis incipias absorberi, respice stellam, voca Mariam. In periculis, in angustiis, in rebus dubiis Mariam cogita, Mariam inuoca, non recedat ab ore, non recedat à corde: & vt impetres eius orationis suffragium, ne deseras conuersationis exemplum. Ipsam sequens non deuias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans non erras, ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa ducente non fatigaris, ipsa propitia ad portum peruenis: sic in temetipso experiri poteris, quàm meritò dictum sit, nomen Virginis Maria, maris stella. Hæc Bernardus. Item illuminatrix interpretata est, quia splendore gratiæ, & exemplis suæ sanctissimæ vitæ mundum illustrauit. Vnde de ea canit Ecclesia, cuius vita inclyta cunctas illustrat Ecclesias. Hinc ait Bernard. Tolle hoc corpus solare, vbi dies? tolle Mariam hanc maris stellam, quid nisi caligo inuoluens, & vmbra mortis, ac densissimæ tenebræ relinquuntur? Hæc Bernard. Est quippe stella maris, huius vtique tenebrosi maris, vbi reptilia, quorum non est numerus. Plures stellas habet cœlum: mare vnam quæ præ omnibus illis clarior, & melior est, micans meritis, illustrans exemplis. De hac enim vna ortus est Sol iustitiæ, cuius fulgore illustrantur omnia: quam qui sequitur, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Cuius ergo fulgoris illam stellam esse putamus, quæ hanc tantum talémque Solem peperit mundo? Qui hanc stellam sequitur, deuiare non poterit, nec errare.

Maria stella maris.

Bern. ibid.

Maria illuminatrix interpretata est.

Bern. serm. de natiuitate Mariæ.

Item est mare amarum, in peccatorum conuersione, quam eis impetrat, ut conuertatur de peccatis suis, faciens aquam carnalis delectationis conuerti in uinum compunctionis. Hoc etiam nomen conuenit ei, inquantum mare præsentis seculi, in tota vita sua fuit sibi amarum & insipidum, propter desiderium videndi filium in regno suo. Item Latinè deriuatur à mari, inquantum in ipsa est confluentia omnium gratiarum, sicut omnia flumina confluunt ad mare. Item est domina in tentationum subuentione, liberans omnes de angustiis suo tempore. Potest quidem & vult subuenire, quia Regina cœli est, & Mater misericordiæ. Hoc etiam nomen, scilicet domina, conuenit ei in quantum ipsa domina existit, non tantùm hominum in terra, verumetiam Angelorum in cœlo, & dæmonum in inferno: & ideò in omni tentatione, & maximè contra infestationes dæmonum inuocanda est Maria: quia secundum Bernardum, non sic timent hostes visibiles quamlibet castrorum multitudinem, sicut illæ aëreæ potestates Mariæ vocabulum, patrocinium & exemplum. Sicut enim puluis ante faciem venti spargitur, & sicut cera ante faciem ignis liquescit, sic ad inuocationem hujus nominis Maria, fugiunt & pereunt. Et iterum, Vbi nomen Maria nominatur, ibi dæmonium effugatur, reis venia, medela ægris, pusillis corde robur, afflictis consolatio, peregrinantibus adiutorium datur. Hæc Bernardus. Vel aliter potest accipi, ut in quantum mare, amarum gerat typum actiuorum: in quantum stella, vel illuminatrix, seu illuminata, gerat typum contemplatiuorum: sed in quantum domina, gerit typum Prælatorum. *Missus est igitur Angelus Gabriel ad Mariam*, vt annunciaret ei & diceret, quia Dei filius speciem suam concupisceret, & eam sibi in matrem elegisset: ipsámque moneret & induceret, vt eundem filium lætanter susciperet: quia per eam totius humani generis salutem Deus operari decreuisset. Vnde Bernard. Fœlix Maria, cui nec humilitas defuit, nec virginitas. Vt enim quæ sanctum sanctorum conceptura erat, pariter & paritura, sancta esset corpore, accepit donum virginitatis, vt esset & mente, accepit & humilitatis. His nimirum Virgo regia gemmis ornata virtutum, geminóque mentis pariter, & corporis decore præfulgida: specie sua & pulchritudine sua, in cœlestibus cognita cœli ciuium in se prouocauit aspectus: vt & regis animum in sui concupiscentiam inclinaret, & cœlestem nuncium ad se de supernis adduceret. *Et ingressus Angelus ad eam*: quo, puto in secretarium cubiculi, vbi illa fortassis clauso super se ostio orabat patrem suum in abscondito. Nec suspicandum est, quòd apertum Angelus inuenerit ostium Virginis, cuius in proposito erat hominum frequentias fugere, vitare colloquia, ne vel orantis perturbaretur silentium, vel continentiæ castitas tentaretur. Clauserat itaque etiam illa hora suum super se habitaculum prudentissima Virgo, sed hominibus, non Angelis. Hæc Bernardus. Non igitur in plateis Maria erat, non in publico morabatur, intus erat, in penetralibus sola sedebat, nec tamen sola tanto virtutum exercitu circumsepta. Vnde Chrysost. Inuenit Angelus Mariam, non foris vagantem, sed solitariam & contemplationi vacantem: & quia non quæsiuit gratiam apud mundum, inuenit gratiam apud Deum. Vnde & Ambros. Hæc ad ipsos ingressus Angeli, inuenta est domi in penetralibus sine comite, ne quis intentionem abrumperet. Neque enim comites fœminas desiderabat, quæ bonas cogitationes habebat: quinetiam tunc sibi minus sola videbatur, cùm sola esset, nam quemadmodum sola cui, tot libri adessent, tot Archangeli, tot Prophetæ: denique Gabriel vbi eam reuisere solebat, inuenit. Vnde alibi Hieron. Habebis cellulam quæ te solùm capiat, imò non eris sola, angelica tecum turba versabitur, tot socii quot sancti: lege Euangelium, fabulatur tecum IEsus: Replicabis Apostolos vel Prophetas, nunquid poteris talem alium tuis sermonibus habere consortem? Et Bernard. Numquam minus solus sum, quàm quando solus sum. Credendum autem quòd tunc erat tota abstracta in deuotissima oratione, vel in intima contemplatione: consurgente forte tunc specialiter ex meditatione super salute generis humani, qualiter scilicet per Virginem debebat saluari. Vnde etiam quidam dicunt, eam tunc actu legisse illud Isai. *Ecce Virgo concipiet, &c.* In hoc igitur actu tam intimæ contemplationis, quo erat Deo totaliter coadunata, ingressus est Angelus ad eam.

Maria, mare amarum.

Maria domina.

Maria contra dæmones potens est.

Bern. hom. 1. & 2. super Missus est.

Gabriel qualiter Mariam inuenerit.

Ambr. lib. 2. in Lucam.

Hieronymus epist. ad Eustochium tom. 1. & ad Demetriadem tom. 4.

Isaiæ. 7.

Rationabile enim videtur, quòd quando corporaliter ſibi voluit vniri Verbum æternum, tunc ipſa ſpiritualiter ſibi fuerit vnita, in contemplationis actu. *Ingreſſus itaque Angelus ad Virginem*, in thalamo & conclaui domunculæ ſuæ manentem. Et ei ad ſenſum corporali viſione, & humana ſpecie apparens ait: *Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.*

Angelus cur viſibilis apparuit Mariæ.

Angelus in hominis forma apparens quaſi exemplo docuit, quia Deum incarnari, & ſpiritum cooperari nunciauit. Quia enim illum nunciauit, qui in ſe inuiſibilis corpus viſibile voluit ex Virgine ſumere, congruè debuit corporali ſpecie apparere.

Auguſtinus ſerm. 18. de tempore.

Formauit autem Angelus ſibi corpus lucidum, quia ſecundum Auguſt. facie rutilans, & veſte coruſcans Virgini apparuit. Conuenienter verò annunciatur Virgini incarnatio verbi, vt ſcilicet prius ipſum concipiat mente quàm carne.

Maria plena gratia.

Mutans ergo Angelus nomen Euæ dicit Virgini, *Aue*, indicans eam ab omni væ liberam. Quæ bene gratia plena dicitur, quia aliis ad menſuram gratia datur: hæc autem ſola, gratiam quam nulla alia meruerat conſequuta eſt, vt gratiæ repleretur authore: quæ cùm gratia plena ſit, prius etiam quàm concipiat poſt conceptionem, quanta Dei abundet gratia, quis cogitare poſſit? Vnde Hieron.

Hieronymus ſerm. de Aſſumptione Mariæ.

Et bene plena, quia cæteris per partes præſtatur gratia, Mariæ verò ſimul ſe totam infudit gratiæ plenitudo. Verè gratia plena, per quam largo ſancti Spiritus imbre ſuperfuſa eſt omnis creatura: quæ cœlis dedit gloriam, terris Deum, pacémque refudit hominibus, fidem gentibus, finem vitiis, vitæ ordinem, moribus diſciplinam.

Dominus tecum, Mariæ dicitur.

Dicitur quoque ei, *Dominus tecum*: ſcilicet, ſit in vtero qui eſt tecum in animo, adimpleat ventrem, qui adimplet mentem. Tecum non tantum per eſſentiam, potentiam & præſentiam, qualiter eſt in omnibus rebus: nec ſolùm per gratiam, eo modo quo eſt in ſanctis hominibus, ſed etiam per carnis aſſumptionem de tuis puriſſimis ſanguinibus.

Mariam potiſſimè delectat iſta dictio, Dominus tecum.

Vbi nota, quòd etſi tota ſalutatio Angelica ſit Virgini gratiſſima, iſta tamen clauſula, ſcilicet *Dominus tecum*, potiſſimè eam delectat: & ideò ſingulari deuotione dicenda eſſet, licet enim iam erat cum Virgine, nouum tamen miſit nuncium, quia modo ſingulari voluit eſſe ſecum: hæc etiam ſola præ omnibus mulieribus, & ſuper omnes mulieres benedicta prædicatur: omnis enim mulier ſubiacet maledictioni Dei vel Legis. Nam corrupta ſubiacet maledictioni Dei, qui ait, *in dolore paries.*

Geneſ. 3.

Virgo maledictioni Legis, in qua erat maledicta ſterilis, ſed Maria vtrumque maledictum vitauit: maledictum Dei, quia Virgo permanſit, maledictum Legis, quia filium habuit.

Primiceria virginum Maria.

Vnde ipſa primiceria virginum dum primò virginitatem ſuam Deo obtulit, maledictum Legis aboleuit: & meritò benedicta dicitur, per quam mundus à maledictione liberatur.

Salutatio angelica eſt cæteris excellentior.

Et notandum quòd ſuper hanc ſalutationem nunquam homo peruenire valebit, nec aliquis excellentius, dulcius, & gratius, B. Virginem ſalutare poterit, quàm hac ſalutatione quam ipſe Deus Pater dictauit, & per Angelum ei deſtinauit. In cuius verbis ſingulis dulciflua implicantur myſteria: nam Deus Pater ſua omnipotentia eam conformauit, vt eſſet immunis ab omni væ, quod importauit iſtud verbum, *Aue*: Filius quoque Dei ſua ſapientia ſic eam illuſtrauit, vt eſſet præclarum ſydus quo cœlum & terra illuſtrantur: quod notat hoc nomen Maria, quod ſonat idem quod maris ſtella.

Maria quid interpretetur.

Spiritus ſanctus etiam tota ſua diuina dulcedine eam penetrando ſua gratia eam tam gratioſam effecit, vt omnis qui quæſierit, per eam gratiam inueniat, quod innuitur in his verbis, *gratia plena*. In hoc autem verbo *Dominus tecum*, admonetur illius ineffabilis vnionis operatio, quam tota Trinitas in ea perfecit, cùm ſuæ carnis ſubſtantiam diuinæ naturæ in vna perſona copulavit, ita vt Deus fieret homo, & homo Deus. Quid in illa hora gaudij & dulcedinis habuerit, nullus vnquam hominum ad plenum experiri potuit, per hanc clauſulam, *Benedicta tu in mulieribus*, omnis creatura mirando agnoſcit & teſtatur eam benedictam, & exaltatam ſuper omnem creaturam, tam cœleſtem quàm terreſtrem. Per *Benedictus fructus ventri tui*, benedicitur & extollitur excellentiſſimus fructus ventris virginalis, qui omnem creaturam viuificauit, ſanctificauit: & in æternum benedixit.

Maria turbata quomodo fuit.

Ipſa verò virgo Maria vt ſalutationem Angeli audiuit, *turbata eſt*, & nihil reſpondit. Non fuit turbata turbatione incredulitatis, ſicut Zacharias, vel alia ratione culpabili: nec de viſione Angeli, quia Angelos videre ſolita erat, ſed turbata fuit. Primò, ſecundum Chryſ. propter nouæ apparitionis ſpeciem, quia etſi conſueta fuit videre Angelum, nunc tamen nouo modo apparuit ei, ſumpta ſpecie corporali, & cum ingenti lumine & ſplendore, ex hoc aliqualiter perterrita fuit. Vnde cantatur, Et expaueſcit Virgo de lumine. Secundò, propter virginalis pudicitiæ verecundiam: quia (vt dicit Ambroſius) trepidare virginum eſt, & ad omnes viri ingreſſus pauere, omnes viri affatus vereri.

Ambr. lib. 2. in Lucam.

Tertiò, propter nouæ ſalutationis formam, quàm ſermo eius ingerebat. Vnde Ambroſius, Benedictionis nouam formulam mirabitur, quæ nusquam eſt antè aperta, ſoli Mariæ ſalutatio hæc ſeruabatur.

Ambroſius ibid.

Quartò, propter laudationis excellentiam, qua Angelus in ſuo ſermone eam laudauit: ſanctæ enim mentes humilium, quanto amplius laudibus attolluntur, tanto magis timent. Turbata ergo fuit, ex verecundia virtuoſa & honeſta, ſed non perturbata: vnde tanquàm prudens & cauta, & tota pudoroſa, nihil reſpondit, cogitans intra ſemetipſam de novitate talis ſalutationis, & dictum examinans: non enim ſic ſalutare Angeli conſueuerant eam, nec vnquam tales loquentes audierat: in qua ſalutatione cùm videret ſe de tribus commendari, non poterat humilis domina non turbari. Commendatur enim, quòd eſſet gratia plena, & quòd Dominus eſſet ſecum, & quòd eſſet benedicta ſuper omnes mulieres. At humilis domina, non poterat ſuam commendationem ſine rubore, & turbatione audire, quia verus humilis de laudibus & honoribus erubeſcere ſolet & dolere. Vnde Bernardus, quod turbata eſt, fuit verecundiæ virginalis: quòd non perturbata eſt, fuit fortitudinis: quòd verò tacuit & cogitauit, fuit prudentiæ & diſcretionis.

Bernardus hom. 3. ſuper Miſſus eſt.

Tunc Angelus intuitus Virginem, & varias eam ſecum voluere cogitationes facillimè deprehendens, & cauſam ſuæ turbationis cognoſcens, conſolatur pauidam, confortat timentem, ac quaſi notam familiariter ex nomine vocans: ne timere debeat, benignè perſuadet, & iubet dicens: *Ne timeas Maria*, nec de laudibus quas tibi dixi verecunderis; eſt enim veritas in eis.

Gratiam inuenit Maria.

Nec ſolùm es gratia plena, ſed etiam toto generi humano gratiam multiplicem recuperaſti, & reinueniſti apud Deum, quam nulla vnquam reperit creatura; q. d. ſecundum Chryſoſtomum, Qui apud Deum meretur gratiam, non habet quid timeat: *inueniſti*, inquit, quo merito? Certè humilitate, pudicitiæ caſtitate, & conſcientiæ puritate.

De primo dicit Chrysostomus, qualiter quisque gratiam reperiret, nisi mediante humilitate: nam humilibus Deus dat gratiam. De aliis duobus dicit Gregorius, Inuenit gratiam verè coram Deo, quia splendore pudicitiæ propriam exornans animam, gratum se Deo habitaculum præparauit: & non solùm cœlibatum inuiolabilem reliquit, sed etiam immaculatam conscientiam custodiuit. Itaque *inuenisti gratiam*, scilicet Dei & hominum, pacem, mortis destructionem, & vitæ reparationem, vt per te Deus mundum redimeret, per te illuminaret, & per te ad vitam reuocaret. Plena ergo iam gratia inuenit gratiam, sed aliis & ad dispensandum. Vnde August. O Maria, gratiam apud Dominum inuenisti, & hanc per totum mundum diffundere meruisti. Vnde notanter dicit inuenisti: non dicit habuisti, vel acquisiuisti, quia res habita vel iustè acquisita vt propria custoditur, sed inuenta his qui perdiderunt restituitur: sic Maria inuenit gratiam, non sibi soli retinendam, sed tanquam aliis restituendam. Qui enim inuenit perditum, tenetur restituere: gratiam verò quam Eua perdidit, Maria inuenit; non solùm pro se, sed & pro nobis, immò etiam propter nos: quia si nos peccatores non fuissemus, Deus de ipsa carnem non sumpsisset: & ideo omnes qui peccando gratiam amisimus, securi ad thronum gratiæ accedamus, & Mariam inuentricem gratiæ piis fletibus & deuotis orationibus pulsemus, vt gratiam nobis reddat, quam pro nobis & propter nos inuenit.

Gratiam nulli denegat Maria. *Bern. serm. de natiuitate Mariæ.*

Ipsa est enim ita legalis, iusta, pia & propitia, quòd nulli quærenti denegat gratiam. Vnde Bernardus, Omnibus omnia facta est, omnibus sinum misericordiæ aperuit, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi: captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angelus lætitiam, denique tota Trinitas gloriam.

Idem serm. de natiuitate Mariæ.

Et iterum, Filioli hæc peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia, hæc tota ratio spei meæ. Dico vobis, si piè à vobis pulsata fuerit, si piè fuerit inuocata, compatietur vobis, non deerit necessitati vestræ. Siquidem nec facultas deesse poterit, nec voluntas, quoniam regina cœlorum est, misericors est, & mater misericordiæ.

Ibidem.

Et iterum, altius intuemini, quanto deuotionis affectu à nobis eam voluit honorari, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria: vt si quid spei in nobis est, si quid gratiæ, si quid salutis ab ea nouerimus redundare: nihil enim nos habere voluit Deus, quod per manus Mariæ non transiret. Hæc Bernard. Inuenisti, inquam, gratiam, totius gratiæ autorem conceptura.

Concipere in vtero.

Nam *ecce concipies in vtero* sine peccato & macula, *ac paries filium* sine dolore & tristitia, virgo permanens in partu, sicut & in conceptu. Et bene dicit, *concipies in vtero*, iam enim per fidem & deuotionem conceperat eum in corde suo: & hoc modo debemus nos eum concipere, scilicet per fidem & deuotionem, & parere per sanctam operationem.

Iesus.

Et *vocabis nomen eius Iesum*, id est, Saluatorem. Non dicit, impones, quia hoc nomen ab æterno fuit à Deo Patre impositum, & per Angelum Mariæ & Ioseph, ac per eos aliis diuulgatum. Hoc etiam nomen impositum est, secundum proprietatem futuram, quia salus humani generis futura erat per Iesum, qui salus interpretatur:

Iesus quid interpretetur.

& ideò subditur, *Ipse enim saluum faciet*, non quemcunque, sed *populum suum*, ei scilicet per fidem adhærentem, & ipsum bonis operibus imitantem, à peccatis eorum.

Saluum facere.

Et per hoc notatur verus esse Deus, quia solius Dei est saluare à peccatis, vt ait Chrysost. Populus Christi, non tantùm natio Iudæorum est, sed omnes quoque qui ad eum veniunt, eiúsque agnitioni donantur. Vtinam & me peccatorem digneris Domine Iesu annumerare populo tuo, vt saluum me facias à peccatis meis.

Magnus Iesus.

Hic erit magnus non quidem eadem magnitudine, qua Ioannes, de quo etiam prædictum fuerat: erit enim magnus coram Domino, sed dicuntur secundum Ambros. quia Ioannes magnus vt homo coram Domino, hic verò magnus vt Deus & Dei Filius.

Ambr. lib. 2. in Lucam.

Dicit autem, hic erit magnus: non quod ante partum Virginis non fuerit magnus (semper enim fuit magnus Deus) sed futurus erit magnus homo: quia magnificentiam quam habuit filius Dei æternaliter per naturam, accepturus erat filius Virginis ex tempore per gratiam, & æternaliter habiturus, vt vna sit persona homo & Deus. Et bene magnus, quia Filius Altissimi merebitur appellari. Vnde sequitur, *Et filius* scilicet naturalis *Altissimi vocabitur*, id est, ipsius Dei qui solus est Altissimus.

Deus solus Altissimus.

Homo enim altus est inter creaturas corporales, sed Angelus altior, Deus autem altissimus. *Et dabit illi Dominus Deus sedem*, id est, regnum Dauid patris eius. Secundum Bedam, quòd Angelus prius dixit Christum filium Altissimi: nunc verò patrem suum dixit esse Dauid, per hoc euidenter demonstrat duas naturas in vna persona Christi: diuinam, secundum quam est filius Dei, & humanam, secundum quam est filius Dauid.

Beda in c. 1. Lucæ.

Sedes Dauid.

Dabit autem ei sedem Dauid, non typicam, sed veram: non temporalem, sed æternam: non terrenam, sed cœlestem: quæ idcirco dicitur fuisse Dauid, quia hæc in qua Dauid temporaliter sedit, æternæ illius imaginem gerebat. Vnde Beda: Accepit autem sedem, siue regnum Dauid Dominus, vt gentem cui Dauid quondam temporalis regni gubernacula simul & exempla iustitiæ præbuit, quamque modulis hymnorum spiritualium ad fidem atque amorem sui conditoris accendere solebat: hanc ipse factis, verbis, donis, & promissis, ad regnum cœleste & immortale vocaret, atque ad ipsam Dei Patris visionem perduceret.

Beda ibid.

Angelus ergo non loquitur de regno temporali, quia illud negauit Christus coram Pilato, dicens: *Regnum meum non est de hoc mundo*, neque Christus in hoc mundo exercuit temporale regnum in Iudaico populo, cui tamen debebatur regnum Iudæorum, iure hæreditario: sed loquitur de regno spirituali Ecclesiæ militantis, & cœlesti Ecclesiæ triumphantis, quod figuratum fuit per regnum Dauid temporale, sicut & cœlestis Hierusalem per temporalem.

Ioann. 18.

Et sicut Dauid regnauit in regno temporali, ita & Christus regnabit in spirituali & cœlesti, quia regnabit in Ecclesia, hic in via & in patria. Vnde & subditur, *Et regnabit in domo Iacob in æternum.* Hîc quoque accipienda est domus Iacob, non temporalis, sed æterna, in qua regnet in æternum.

Domus Iacob.

Regnabit ergo in æternum in domo Iacob, id est, super omnes electos, de domo enim Abrahæ & Isaac aliqui fuerunt reprobati, sicut Ismaël & Esau: sed in domo Iacob omnes eius filij à sanctis Doctoribus inter electos sunt computati: quia etsi aliqui peccauerunt, pœnitentiam tamen egerunt. Iacob quippe interpretatur supplantator.

Iacob quid.

In illis enim qui supplantant, passiones inordinatas & vitia, regnat Christus: sed in illis qui supplantantur, ab eis regnat diabolus. Regnabit ergo non solùm in domo Dauid, id est, in tribu Iuda; verum etiam in domo Iacob, id est, in toto populo Israël, & in tota Ecclesia, & in omnibus electis, non secundum successionem carnis, sed fidei. Per quod intelligitur, quòd in eius regni

exercitu

exercitu omnes illi enumerantur, quicunque Dauid & Iacob fidem & iustitiam imitantur: quia ipsi sunt spiritualis & æterna sedes Dauid, & domus Iacob, in qua sedebit & regnabit Dominus Iesus in æternum; & nunc quidem per gratiam, & in futuro per gloriam. Beati in quibus Iesus regnabit in æternum, quia & ipsi cum eo regnabunt.

Regnum sine fine.

Et regni eius non erit finis; Christus enim non solùm in quantum Deus, sed etiam in quantum homo, regnabit in æternum: non solùm super homines, sed etiam super Angelos. Hoc regnum æternum est, & non corrumpetur: hoc imperium non deficiet, & non auferetur, quia regnabit Dominus in æternum, & in seculum seculi. Vbi Bernardus, O quàm gloriosum est regnum illud, in quo Reges congregati sunt, conuenerunt in vnum: ad laudandum scilicet & glorificandum eum, qui super omnes est Rex regum & Dominus dominantium. De cuius splendidissima contemplatione fulgebunt iusti sicut sol, in regno Patris eorum. O si & mei peccatoris meminerit Iesus in beneplacito populi sui, cum venerit in regnum suum! O si me in illa die, quando traditurus est regnum Deo Patri, visitari dignabitur in salutari suo, ad videndum scilicet in bonitate electorum suorum, ad lætandum in lætitia gentis suæ, vt laudetur etiam à me cum hæreditate sua. Veni interim Domine Iesu, aufer scandala de regno tuo, quod est anima mea, vt regnes qui debes in ea: quia tu es ipse Rex meus & Deus meus, qui mandas salutes Iacob. Hæc Bernardus.

Bernardus hom. 4. super Missus est.

Et cùm Angelus retulisset tanta, Maria perplexa fuit: quia secundum Ambros. neque non credere debuit Angelo, neque tam temerè vsurpare diuina. Vnde de alio certificari volens, de quo multum timebat, scilicet ne virginitatem suam perderet, de modo conceptionis quærit, dicens: *Quomodo fiet istud*, scilicet, quòd tu promittis me parere filium, quoniam virum non cognosco? id est, me virum non cognituram in animo voui, & ex voto proposui: quia quamuis desponsata erat, tamen se nunquam nupturam, neque virum cognituram certissimè sciebat. Et ita fuit Virgo mente, carne & proposito. q. d. Rem credo, sed de modo quæro, cùm sciat Dominus meus, testis conscientiæ meæ, votum esse ancillæ non cognoscere virum: qua lege, quo ordine placebit ei vt fiat istud? Vnde Ambros. Non dubitat esse faciendum, quod quomodo possit fieri inquirit. Legerat Maria, Ecce Virgo concipiet in vtero, & pariet filium: & ideò id credidit futurum, sed quomodo fieret ante non legerat. Non enim quemadmodum fieret, vel tanto alicui Prophetæ fuerat reuelatum. Tantum enim mandati mysterium non fuit hominis, sed Angeli ore promendum. Hæc Ambros.

Ambr. lib. 2. in Lucam.

Non cognosco, quomodo accipitur.

Ambrosius ibid.

Isai. 7.

Et Angelus, *Fiet*, inquit, non modo humano, sed diuino: non per virum, sed per operationem Spiritus sancti qui in te superueniet: sicut ignis diuinus mentem tuam inflammans, carnémque tuam Dei Filio vniendam perfectissima puritate sanctificans, & singulari modo te fœcundabit, & ex eius operatione salua tibi virginitate tua concipies. *Spiritus sanctus* prius in Virginem venerat, in sua sanctificatione, eam ab originali peccato purgando: sed in conceptione Filij Dei superuenit, id est, iterum venit, maiorem gratiæ plenitudinem conferendo, quæ non solùm sanctificauit mentem, sed etiam ventrem. Superuenit igitur Spiritus sanctus in Virginem, quemadmodum virtus Solis descendit super rosam & lilium, dans illis concipiendi virtutem.

Spiritus sanctus quiprius venit, nunc superuenit.

Opera Trinitatis indiuisa.

Et licet ista ineffabilis conceptio celebrata sit operatione totius Trinitatis, cùm opera Trinitatis sint indiuisa: specialiter tamen appropriatur hoc opus Spiritui sancto propter plures rationes. Prima est secundum Augustinum, propter ostensionem gratiæ sine meritis: vt videlicet per hoc quod dicitur conceptus de Spiritu sancto, ostendatur quòd sit ex sola gratia, quam nulla hominum merita præcesserunt. Gratia autem attribuitur Spiritui sancto: vnde glos. Spiritus est nomen omnis gratiæ, quæ à Deo inspiratur. Secunda est secundum Ambros. propter virtutem operationis: quia scilicet operatione & virtute Spiritus sancti conceptus est, cui attribuuntur opera clementiæ & pietatis. Tertia est secundum Magistrum sententiarum, propter ostensionem eximiæ charitatis, quæ attribuitur Spiritui sancto: vt scilicet ostendatur quod verbum Dei caro factum est ineffabili charitate, qua Deus sic dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret.

August. in Enchirid. cap. 40.

Cur Spiritui sancto attribuitur incarnationis Filij opus.

Magist. sent. lib. 3. cap. 4.

Ioan. 3.

Et virtus altissimi Patris, scilicet Dei verbum seu Filius, quia secundum Apostolum, dicitur Dei Patris sapientia: & virtus Altissimi obumbrabit tibi, id est, de te corpus quasi vmbraculum assumet, in quo Deus quasi hamum sub cibo se abscondet, quia in beata Virgine sub vmbra carnis latuit virtus deitatis. Diuinitas obumbrata fuit Virgini per susceptionem humanitatis: vt quod impossibile erat mortali fœminæ, objectu tamen viuifici corporis ferret præsentiam maiestatis, & lucem sustineret inaccessibilem: sicut Sol, quando eum visu intueri non possumus, obumbratur nobis aliquo velamine. Vnde Bernard. Quia Deus spiritus est, nos verò caro vmbra corporis sui, temperauit se nobis, vt obiectu viuificæ carnis videamus Verbum in carne, Solem in nube, lumen in testa, cereum in laterna. Hæc Bernard.

1. Corinth. 1.

Bernardus hom. 4. super Missus est.

Quòd autem in præfatione B. Mariæ canitur, quæ & vnigenitum tuum sancti Spiritus obumbratione concepit: non est contrarium huic quod hîc dicitur, obumbratio fieri per corpus Christi applicatum diuino lumini. Cùm enim tam Filius quàm Spiritus sanctus sint virtutes Patris, & corpus Christi vtrique virtuti conueniat, Filio tanquam cui vnitur, Spiritui sancto tanquam agenti à quo formatur: patet quòd hæc vmbratio tam Filio, quàm Spiritui sancto conuenire potest. Et attende, quomodo hîc Angelus totam Trinitatem Virgini edidit. Primum namque Spiritum sanctum sub nomine proprio commemorat, deinde Filium nomine virtutis, & consequenter Patrem nomine Altissimi insinuat. Sic ergo vt notetur tota Trinitas fecisse incarnationem, appropriat hîc Spiritui sancto incarnationis cooperationem, cùm dicit: Spiritus sanctus superueniet in te, sed Filio carnis assumptionem, cùm subditur, Et virtus Altissimi obumbrabit tibi: sed Patri authoritatem, cùm dicit, Altissimi.

Trinitatis notificatio.

Excelsum namque incarnationis opus totius Trinitatis fuit, quia sicut personæ, sic & opera Trinitatis inseparabilia sunt & indiuisa: ita vt quicquid operatur vna persona, operetur & alia, quamuis solus Filius fuerit incarnatus, nec Pater, non Spiritus sanctus, vt per eandem sapientiam, qua Deus mundum considerat, reparatio fieret: & qui Dei filius erat in diuinitate, ipse filius hominis fieret in humanitate, ne Filij nomen ad alium transiret, qui non esset Filius æterna natiuitate. Et habemus simile de tribus induentibus vnum de semetipsis, de quibus dici potest, quòd omnes simul vnicum faciunt opus: & quicquid facit vnus, facit alius, non tamen induitur nisi vnus. Vnde August. Ita singulorum quæque in Trinitate opera Trinitas operatur, vnicuique operanti

Filius solus incarnatus fuit.

tres induentes vnum ex ipsis tribus.

August. lib. 1. de Trinitate c. 4. & 5.

operanti cooperantibus duobus, conueniente in tribus agendi concordia, non in vno deficiente efficacia peragendi. *Ideo & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Non adoptiuus sicut alii, sed naturalis: qui tamen ab æterno fuit Filius, sed non vocabatur vel manifestabatur nomine aliquo nisi in tempore. q. d. quia enim fœcundaris virtute Spiritus sancti, non prolem viri generabis, sed Filium Dei: quia non ex libidine concipies, ideo non peccatorem, sed sanctum gignes, & per consequens sine dolore paries. Vnde Bern. Quid est dicere, quoniam non de homine, sed de Spiritu sancto concipies? concipies autem virtutem Altissimi, hoc est Filium Dei: *ideo & quod nascetur ex te*, id est, ex tua vera natura, *sanctum, vocabitur Filius Dei*, id est, non solùm qui de sinu Patris in vterum tuum veniens obumbrabit tibi, sed etiam id quod de tua substantia sociabit sibi: ex hoc iam *vocabitur Filius Dei*; quemadmodum & is qui à Patre est ante secula genitus, tuus quoque amodo reputabitur Filius. Sic autem & quod natum est ex ipso, erit tuus, & quod ex te nascetur, erit eius, vt tamen non sint duo filii, sed vnus. Et licet aliud quidem ex te, aliud ex illo sit, iam tamen non cuiusque suus, sed vnus vtriusque filius erit. Hæc Bernard. Et nota quòd dicit *Sanctum*, absolutè & substantiuè absque determinatione: quia si diceret sancta caro, sanctus homo, vel aliquod consimile, parum videretur dixisse, nec expressisset sanctitatem eius completè. Posuit ergo indefinitè Sanctum, quicquid fuit quod Virgo genuit, proculdubio ac singulariter sanctum fuit. Et ne Virgo de partu in aliquo desperaret, & vt fidem exemplo Angelus astruere & confirmaret, exemplum sterilis anus & parituræ induxit: seniorisque fœminæ & sterilis inopinatam fœcunditatem Virgini nunciauit, vt asseveret omnia decentia Deo possibilia, quæ solito ordine naturæ videntur contraria. Et qui supra naturam conceptum dedit sterili, daturus non dubitaretur & Virgini: & vt faciliùs credas, *Ecce*, inquit, *Elizabeth cognata tua*, cùm esset senex, & vocaretur sterilis: propter notam iamdudum eius sterilitatem, iam sex menses sunt, quòd concepit filium per Dei virtutem. Tamen quia istud exemplum non est vsquequaque perfectum, quia maius est virginem concipere quàm sterilem: & ideo Angelus inducit rationis efficaciam ex Dei omnipotentia, dicens, *quia non erit impossibile apud Deum omne verbum*, id est, omnis res digna verbo, quin implere possit omne verbo suo promissum: vel verbum, id est, quodcumque opus vel factum, in eius dispositione prouisum. Nam dicere Dei est facere, secundum illud Psal. Ipse dixit & facta sunt: quicquid enim contradictionem non implicat, totum est Deo possibile, cuiusmodi est virginem párere. Sed quæ implicant contradictionem, vt contradictoria simul esse vera, vt ea quæ facta sunt fiant non facta, &c. huiusmodi talia non sunt Deo possibilia, non propter impossibilitatem Dei, sed propter impossibilitatem rei; q. d. per virtutem & actionem naturæ, nec sterilis nec virgo potest concipere, sed diuina potentia potest hoc facere. Secundum Bern. dicit omne verbum, & non omne factibile: quia quàm facilè possunt homines loqui quid volunt, sic incomparabiliter faciliùs potest Deus implere quicquid possunt illi verbo exprimere. Præterea secundum eundem Bernard. Conceptus Elizabeth Virgini nunciatur, vt dum miraculum miraculo additur, gaudium gaudio cumuletur. Item quia occultaue-rat se, & iam occultare non poterat, conueniens fuit quod ante cæteros Virgo hoc sciret. Item, vt tam præcursoris, quàm Saluatoris gesta sciret, quæ scriptores docere debebat. Item propter sanctificationem Baptistæ, quem adhuc in vtero matris positum, Iesus voluit sanctificare. Item vt antiquæ cognatæ obsequium præberet, & vt humilitatem impleret. Maria quippe & Elizabeth cognatæ, seu consobrinæ fuerunt in secundo gradu, quia filiæ duarum sororum, scilicet Annæ & Hysmeriæ. Fuit etiam Elizabeth de tribu Iuda sicut & Maria. Intuere hîc & meditare, qualiter tota Trinitas est ibi præsens, responsionem huius suæ filiæ singularis expectans, & amanter ac delectabiliter eius verecundiam & mores aspiciens, & verba auscultans. O qualis est domuncula, vbi tales sunt & talia exercentur? Nam licet sancta Trinitas sit vbique, ibi tamen nunc aliquo modo singulari eam esse mediteris ratione singularis operationis. Intuere etiam & meditare, qualiter Angelus cum reuerentia, vultuque placido dominam suam diligenter inducit, & verba sua sapienter ordinat, vt super hoc opere mirifico voluntatem Domini sui perficere valeat: & etiam qualiter ipsa se habet timoratè & humiliter, facie pudorosa, quasi ex improuiso ab Angelo verbis istis præuenta. Non extollitur, neque se reputat: & cùm audit magnalia de se, qualia numquam alicui dicta fuere, non sibi, sed totum ascribit gratiæ diuinæ. Iam ergo Angelus expleto nunc ambasiatoris officio, expectat Virginis responsum. Vnde Bern. Audisti virgo, quia concipies, audisti quia non per hominem, sed per Spiritum sanctum. Expectat Angelus responsum tuum, tempus est enim, vt reuertatur ad Deum, qui misit illum. Expectamus & nos, ô Domina, verbum miserationis, quos mirabiliter premit sententia damnationis. Ecce tibi pretium offertur nostræ salutis, statimque liberamur si consentis: hoc supplicat item pia Virgo flebilis Adam, cum misera sobole exul de paradiso: hoc Dauid, hoc cæteri flagitant patres tui, qui & ipsi habitant in regione vmbræ mortis: hoc totus mundus tuis genibus prouolutus, expectat. O domina responde verbum, quod terra, quod inferi, quod cæli expectant. Responde verbum, & suscipe verbum: profer tuum, & suscipe diuinum: emitte transitorium, & amplectere sempiternum. Hæc Bern. Vnde & beatus August. exclamat: O beata Maria, seculum omne captiuum tuum deprecatur assensum: te domina mundus suæ fidei obsidem fecit, noli morari Virgo, nuncio festinanter responde verbum, & suscipe filium. Tandem prudentissima Virgo auditis Angeli verbis, consensit: & prout dicitur, profunda deuotione genua flexit, ac manibus expansis, deinde iunctis, & oculis ad cœlum eleuatis, cum inæstimabili humilitate protulit desideratissimum verbum, toto cordis affectu audiendum, dicens: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Ecce prompta obedientia, deuota optatio, fides, consensus. Ancilla, inquit, sum Domini: non meæ, sed illius potestatis sum: *fiat mihi secundum verbum tuum*, id est, secundum quod tu mihi nunciasti. Quæ mater Domini eligitur suæ conditionis, & diuinæ dignationis per omnia memor ancillam se nuncupat, & cum magna deuotione promissum Angeli impleri optat.

Ad hanc vocem Mariæ exclamat August. dicens: O felix obedientia! ô insignis gratia! quæ dum humiliter fidem dedit, cœli in se opificem compara-

Bernardus hom. 4. super Missus est.

Sanctum.

Verbum non est impossibile apud Deum.

Psalm. 32.

Bernardus hom. 4 super Missus.

Bern. ibid. *Conceptus Elizabeth, cur Mariæ nunciatus.*

Elizabeth cognatio.

Expectatio assensus Mariæ. Bernardus hom. 4. super Missus.

Augustinus serm. 17. de tempore.

Augustinus serm. 2. de annunciatione.

Anſelmus hom. in Euãgelium.

comparauit. Vnde & Anſelm. O fides Deo accepta! ô humilitas Deo grata! ô obedientia omni ſacrificio Deo iucundius oblata! ô ſublimis Virgo mater Dei! ô Mater humilis ancilla Dei! quid ſublimius eſſe poſſit? Quid humilius ſentire poſſet? Vnde etiam Ambroſ. Vide humilitatem, vide deuotionem: Ancillam ſe dicit Domini, quæ mater eligitur: nec redemptiua exaltata promiſſione ſimul ancillam dicendo, nullam ſibi prærogatiuam tantæ gratiæ vendicauit, quando faceret quod iuberetur.

Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum.

Mitem enim humilemque paritura, humilitatem debuit etiam ipſa præferre. Vnde Bern.

Bernardus hom. 4. ſuper Miſſus.

Semper ſolet eſſe gratiæ diuinæ familiaris virtus humilitas: Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.

Iacob. 4.

Humilitas ergo reſpectetur, vt ſedes gratiæ præparetur. *Ecce*, inquit, *ancilla Domini*.

Humilitas Mariæ.

Quæ eſt hæc tam ſublimis humilitas, quæ cedere non nouit honoribus, inſoleſcere gloria neſcit? Non magnum eſt eſſe humilem in abiectione, magna prorſus & rara virtus humilitas honorata. Hæc Bernard. Beata ergo Virgo quæ vltra omnes homines mundi per annunciationem Angeli attollebatur, & tamen in ſe profundiſſimè humiliabatur: ideo eius humilitas incomparabilis, præ omnibus aliis virtutibus commendatur, Inter omnes enim virtutes tantùm placuit humilitas beatæ Virginis filio Dei, quòd attraxit ipſum de cælo, vt ex Virgine carnem aſſumeret, quemadmodum ferrum trahitur ab adamante. Vnde Auguſt.

Auguſtinus ſer. 11. de tempore.

O vera humilitas, quæ Deum hominibus peperit, vitam mortalibus edidit, Paradiſum aperuit, & hominum animas liberauit! Facta eſt Mariæ humilitas ſcala cœleſtis, per quam Deus deſcendit ad terras.

Beda hom. de annunciatione.

Decebat enim, vt dicit Beda, quòd ſicut per ſuperbiam Euæ mors in mundum intrauit, ita per humilitatem Mariæ, vitæ introitus panderetur: tantum autem placuit Chriſto iſta vox Virginis, cùm dicit, *Ecce ancilla Domini*: quòd ex hoc magis appellat ſe in Scriptura filium ancillæ, quàm Virginis: ex quo trahitur euidens argumentum, quòd plus placuit Deo Mariæ humilitas, quàm virginitas.

Filius ancillæ Dominus.

Et licet ſingula verba huius Euangelii ſint plena myſteriis, iſta tamen verba, quæ in ſui conſenſus expreſſione Virgo ponit, præcipuè redolent virtutes incomparabiles.

Sex verba Virginis totidè virtutum ſignificatiua.

Ponit enim ſex verba, quæ redolent ſex virtutes eximias in ea. Dicit namque *ecce*, in quo obedientia prompta: *ancilla*, in quo humilitas perfecta: *Domini*, in quo virginitas immaculata: *fiat*, in quo charitas inflammata: *mihi*, in quo ſpes ſecura: *ſecundum verbum tuum*, in quo fides deuota.

Fides Virginis.

Et verè fides deuota erat in Virgine, quia illud credidit in ſe debere fieri ad verbum Angeli, quod nunquam à ſeculis fuerat auditum, nunquam repertum, nunquam viſum aut ab aliquo cogitatum.

Bernard. lib. ſententiarum.

De hac fide dicit Bernardus, Tria mirabilia fecit Dominus in incarnatione. Coniuncta quidem ſunt adinuicem Deus & homo, Mater & Virgo, fides & cor humanum. Et quidem tertia commixtio eſt inferior aliis duabus, ſed non minus fortis. Mirum enim eſt, quomodo cor humanum his duobus fidem accommodauit, quomodo credi potuit, quòd Deus homo eſſet, quòd Virgo fuerat quæ peperiſſet. Hæc enim nequeunt commiſceri, ſi non miſceat glutinum Spiritus ſancti. Igitur his verbis dictis à Virgine, ſtatim in illa hora ſanctiſſima, Spiritus ſanctus in eam ſuperuenit, ac Dei filium Virgo glorioſa concepit.

Incarnatio filii Dei.

Vnde ſtatim in his verbis Mariæ, filius Dei totus intrauit in vterum eius, & ex ea carnem aſſumpſit, & totus in ſinu Patris remanſit. In inſtanti enim fuit totum corpus Chriſti formatum, & anima rationalis creata: ſimul vtrumque diuinitati in perſona Filii coniunctum, vt idem eſſet Deus & homo, ſalua vtriuſque naturæ proprietate.

Corporis Chriſti formatio.

Fuit autem corpus Chriſti formatum ex ſanguine B. Virginis, non ex carne: & fuit in inſtanti ſanguinis ſeparatio, conſolidatio, figuratio, animatio, deificatio: & in eodem inſtanti, fuit plenus & perfectus homo in anima & carne, ſecundùm omnia corporis lineamenta, ſed paruulus valdè, ita vt membrorum diſtinctio vix poſſet diſcerni viſu humano.

Incrementum membrorum Chriſti.

Poſtea verò naturaliter in vtero creuit vt alii, licet membrorum diſtinctio, & animæ infuſio dilatata non fuerit vt in aliis. Fuit etiam perfectus Deus ſicut & perfectus homo ſecundùm humanam naturam, ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens: ſecundum diuinam, ex verbo vtriuſque in vnitate perſonæ coniunctio.

Tria in Chriſto.

Sicut enim in deitate eſt vna eſſentia & tres perſonæ, ita in Chriſto è conuerſo eſt vna perſona, & tres eſſentiæ, ſcilicet deitas, anima, & caro: hoc eſt, æternum, nouum, & antiquum. Eſt enim deitas æterna, anima noua, quia in aſſumptione creata: caro antiqua, quia ab Adam propagata. Et Chriſtus ſecundum naturam deitatis, eſt generatus: ſecundùm animam, creatus: & ſecundùm carnem, factus.

Vnio triplex in Chriſto.

Et fuit vnio triplex in Chriſto, ſcilicet deitatis ad animam, & è conuerſo: ac deitatis ad carnem, & è conuerſo: & animæ ad carnem: duæ priores vniones ſemper manſerunt, tertia ſeparata fuit in morte.

Vnio diuinitatis

Vnio igitur diuinitatis ad humanam naturam, non eſt in vnitate naturæ, ſed perſonæ: non perſonæ humanæ, ſed diuinæ: non aſſumptæ, ſed aſſumentis: nec perſonæ cuiuslibet, ſed ſolius verbi. Quia enim impoſſibile eſt, quòd natura diuina concurrat cum alia, ſicut pars ad tertii conſtructionem: vel quòd ipſa tranſeat in aliam, vel alia in ipſam, ideo diuinitas & humanitas non vniuntur in vnitate naturæ, ſed perſonæ. Et quia diuina natura in nullo ſuppoſito poteſt ſubſiſtere, præterquam in propria hypoſtaſi; ideo vnio illa non poteſt eſſe in perſona hominis, ſed Dei. Et propterea Deus in vna perſonarum ſuarum fecit ſeipſum ſuppoſitum humanæ naturæ. Vnde tantùm vna eſt ibi perſonalitas, & vnitas perſonalis, ſcilicet ex parte aſſumentis: & ideo Chriſtus ſecundùm quod eſt homo, non eſt perſona.

Chriſtus vt homo non eſt perſona.

Vnde Hugo, Ex quo hominem Deus aſſumpſit, totum aſſumpſit, carnem ſcilicet & animam, id eſt, hominis naturam, non hominis perſonam, ſed hominem in perſonam. Caro enim illa & anima, antequam verbo vnirentur in perſonam, non erant inter ſe vnita ad perſonam. Vnio ſiquidem, vna fuit ad vnum verbi carnis & animæ: non prius verbum & caro, nec prius verbum & anima, nec prius anima & caro, ſed ſimul verbum & anima & caro. Nec cœpit perſona eſſe verbum, quando homo eſſe cœpit: ſed hominem ſic aſſumpſit, vt perſona eſſe homo inciperet, nec alia perſona quàm erat illa, quæ eum acciperet. Itaque verbum perſona ſuſcepit hominem: non perſonam, ſed naturam, vt qui ſuſcepit & quod ſuſcepit, vna eſſet in Trinitate perſona: ergo Chriſtus perſona ad infernum deſcendit, ſed ſecundùm ſolam animam.

Chriſtus perſona, ſecundum varia diuerſa fecit.

Et Chriſtus perſona in ſepulchro iacuit, ſed ſecundùm ſolam carnem: & Chriſtus perſona vbique fuit, ſed ſecundum ſolam diuinitatem. Quid eſt autem quod ſcriptum eſt, quia cùm Chriſtus in ſepulchro iacuiſſet, dicitur, totum pro parte poſitum eſt? Fortaſſe cogitas quaſi tria quædam, diuinitatem, animam, carnem, compoſuiſſe Chriſtum. Abſit. Non enim pars Chriſti

verbum,

verbum, & pars homo: sed totus Christus verbum, & totus Christus homo. Diuinitas pars non fuit, nec in ipsa pars fuit. In humanitate sola partes sunt, anima scilicet, & corpus: & vbi alterum illorum est, pars hominis est. Verum est ergo quòd in sepulchro Christus iacuit, nec tamen ibi totus homo iacuit, quamuis totus homo Christus fuit: anima enim & caro Dei, verbo in persona vnita fuit: ideò vbi caro erat, verbum deesse non potuit. Hæc Hugo.

Anselmus de incarnationis beneficio.

De hac Verbi incarnatione, sic dicit Anselmus: Vidisti Domine afflictionem populi tui, & tactus dolore charitatis intrinsecus, apposuisti cogitare super nos cogitationes pacis & redemptionis. Et quidem cùm esses filius Dei, verus Deus, Deo Patri sanctóque Spiritui coæternus & consubstantialis, lucem habitans inaccessibilem, portánsque omnia verbo virtutis tuæ, non despexisti in hoc nostræ mortalitatis ergastulum, altitudinem inclinare tuam, vt nostram & gustares & absorberes miseriam, nósque reparares ad gloriam. Parum bone Domine Iesu fuit charitati tuæ ad consummandum opus nostræ salutis, Cherubim vel Seraphim, aut vnum ex Angelis destinare: ipse ad nos venire dignatus es, per mandatum Patris, cuius nimiam charitatem experti sumus in te. Venisti enim, non locum mutando, sed præsentiam tuam per carnem exhibendo. Descendens à regali solio sublimis gloriæ tuæ, in humilem & abiectam ancillam in oculis suis puellam, primò virginalis continentiæ voto sigillatam. In cuius sacrosancto vtero, sola sancti Spiritus virtus inenarrabilis, & concipi te fecit, & nasci in vera humanitatis natura: ita vt nec maiestatem diuinitatis in te, nec integritatem virginitatis in se, violaret natiuitatis occasio. Idem ad sororem suam. Primùm cùm beata Maria ingressa cubiculum, libros quibus Virginis partus & Christi prophetatur aduentus, euolue. Ibi aduentum Angeli præstolare, vt videas intrantem, audias salutantem? & sic repleta stupore & ecstasi dulcissimam Mariam dominam tuam, cum Angelo salutante salutes, clamans & dicens, *Aue Maria*, &c. Hoc crebrius repetens, quæ sit hæc gratiæ plenitudo, de quo totus mundus mutuauit gratiam, quando verbum caro factum est. Contemplare & admirare Dominum, qui terram implet, & cœlum intra vnius puellæ viscera claudit, quam Pater sanctificauit. Filius fœcundauit, Spiritus sanctus obumbrauit.

Mariæ concipientis animus.

O dulcis Domina, quanta inebriabaris dulcedine, quo amoris igne succendebaris, cùm sentires in mente & in ventre tantæ maiestatis præsentiam: cùm de tua carne carnem assumeret, & membra quibus corporaliter omnis plenitudo diuinitatis inhabitaret, de tuis sanctis membris aptaret. Hæc Anselmus. O si valeres vtique sentire, quale quantumque fuerit illud è cœlo immissum incendium, collatum refrigerium, infusum solatium! quanta sublimatio Virginis matris, quanta nobilitatio humani generis, quanta condescensio maiestatis. Si Virginem canentem cum iubilo posses audire, æstimo quòd illa pariter pro tanto beneficio inciperes iubilare, & non cessares Deo gratias decantare.

Maria frequenter angelica salutatione salutanda.

Vt ergo ipsi Virgini tantum gaudium renouare, & ad mentem reuocare valeas, crebro eam cum dulci versu Angelico salutare, & deuotæ salutationis oscula, saltem pedibus eius infigere non negligas, dicens: *Aue Maria*. Vnde Bernard. Est tibi virgo Maria quasi osculum, audire hunc versum Angelicum *Aue*. Totiens enim beatissima oscularis, quotiens per Aue deuotè salutaris. Ergo fratres charissimi, ad imaginem eius accedite, genua flectite, oscula ei imprimite, aue Maria dicite. Et iterum, Cœli respondent, Angeli iubilant, mundus exultat, dæmones contremiscunt, cùm dico *Aue Maria*. Hæc Bernardus.

Conditiones Christum concipere volentis.

Moraliter tanguntur hîc sex conditiones, quas debet habere quælibet anima sancta, Christum spiritualiter conceptura. Debet enim primò habitare in quadam separatione & alienatione omnis creatæ delectationis, vt sic habitet in Galilæa, quod interpretatur transmigratio. Illa enim anima perfectè habitat in transmigratione, quæ transmeauit omnem creatam delectationem: ita quòd nulla re creata amplius delectatur, nisi in quantum in ea relucet imago & perfectio Creatoris, quòd non solùm nullam rem diligit contra Deum, sed nec vllam diligat, nisi inquantum in ea Deus relucet; vel imago Dei vt proximum, vel inquantum potest esse accommoda vltimatè saluti, sicut alia res. Secundò debet talis anima habitare in quadam floritione deiformis operationis, scilicet vt inhabitet in Nazareth, quod interpretatur flos, virgultum, sanctitas, vel consecratio: vt scilicet floreat, vel in flore habitet ex candore innocentiæ? sit virgultum, & dulcore diuinæ influentiæ: sanctitas, feruore diuinæ charitatis, & inhabitet in quadam consecratione, splendore veritatis.

Virgo perfecta.

Tertiò, talis anima debet esse virgo, vt ab omni motu, non solùm sensuum, sed etiam omni animæ virium sit restricta, ita vt nihil in ea corruptionis valeat subintrare: nec per vias sensuum intret aliquid quod moueat ad carnalitatem: nec per vias virium intellectiuarum veniat aliquid quod tendat in curiositatem. Et secundum Augustin. quæcunque anima talis fuerit, virgo censetur. Quartò, talis anima debet esse desponsata, vt fidem & amorem ad vnicum bonum restrinxerit, quod est Deus, ne in incerto vagetur, nunc istud nunc illud amans.

Ioseph.

Et signanter dicitur quod debet esse desponsata Ioseph, quod interpretatur augmentum vel appositio, vt in fide & amore apponens, sempérque proficiens augmentetur, quia in talibus non proficere, est quodammodo deficere.

Dauid.

Et signanter additur de domo Dauid, quod interpretatur manu fortis: quia per gressus spirituales, per fortes conatus & operationes, in spirituali exercitio augmentatur.

Maria, illuminata interpretatur.

Quintò describitur hæc anima vt tota illuminata, quia nomen eius est Maria, quod interpretatur illuminata: scilicet vt signatum sit super eam vultus Domini, & habeat lætitiam spiritualem in corde suo.

Gabriel.

Sextò describitur, vt à Deo confortata per donum fortitudinis Spiritus sancti: quia ingreditur ad eam Angelus Gabriel, quod interpretatur fortitudo Dei, & per eum fit annunciatio: scilicet quando anima contemplatiua fortificata à Deo, per spem eleuatur, vt appetat gratiæ plenitudinem Domini præsentiam, & quantam singularitatem benedictionis inter omnes creaturas.

Mens virginalis.

Specialiter autem circa tertiam conditionem est sciendum, quòd mysticè per hoc quod Christus conceptus & formatus fuit in vtero virginali per operationem Spiritus sancti, significatur quod spiritualiter concipitur & formatur in mente pura, eiusdem Spiritus sancti operatione. Oportet enim mentem æterni verbi conceptiuam esse virgineam, id est, non solùm à vitiis, sed etiam à speciebus creatarum rerum, & ab huiusmodi specierum delectatione & corruptione, immunem esse

& abstractam. Cùm enim omnis creatura vanitati sit subiecta, omnis species à re creata abstracta, vanitati est coniuncta: ac per hoc mentem ad altiora tendentem, abducit quodammodo & corrumpit. Ad hanc autem mentis abstractionem, hortatur Dionysius Timotheum, dicens: Tu autem amice Timothee forti contritione, sensus derelinque, & intellectuales operationes, & omnia sensibilia & intellectibilia, & ad eius vnitionem propera, qui est super omnem substantiam & cognitionem. Hæc Dionysius. Et in hac abstractione perficitur illa beatitudo, de qua dicitur: *Beati mundo corde*, intelligendo mundum cor, illud quod est ab omni extranea specie emundatum. Tales autem Deum videbunt, & hic per internam contemplationem, & in patria per æternam fruitionem. Et tales virgineæ mentes sequuntur agnum totius puritatis, quocumque ierit, virgines enim sunt. De tali mente & anima sic dicit Bernard. Anima quæ semel à Domino didicit intrare ad semetipsam, & in intimis suis Dei præsentiam suspirare, & quærere faciem eius semper: talis inquam anima, nescio an vel ipsam gehennam ad tempus experiri, horribilius penaliúsue ducat, quàm post spiritualis huius studij gustatam semel suauitatem exire denuò ad illecebras, vel potius molestias carnis, sensuúmque inexplebilem repetere curiositatem. Dico ergo vobis, nihil est quod in tantum formidet, quisquis hoc beneficium semel accepit, quàm ne gratia derelictus necessariè habeat denuò egredi ad carnis consolationes, imò desolationes, rursúmque carnalium sensuum sustinere tumultus. Hæc Bernard. In Nazareth autem vbi annunciatio facta est, sunt duæ Ecclesiæ: vna vbi erat domus, in qua Angelus ad Mariam venit, & annunciationem fecit, in qua est altera Mariæ, in loco vbi orabat quando Angelus eam salutabat, & altare Gabrielis, vbi annunciationem faciendo stetit. Altera, vbi domus fuerat, in qua Dominus nutritus est, cùm infans erat. Fuit autem conceptio dominica in rubo ardenti præfigurata. Rubus enim sustinuit ignem, & non perdidit viriditatem: Maria concepit filium, & non amisit virginitatem. Dominus habitauit in rubo ardente, & ipse habitauit in Mariæ grauidato ventre. Descendit in rubum propter Iudæorum liberationem, vt eos educeret de Ægypto: descendit in Mariam propter nostram redemptionem, vt nos eriperet de inferno. Cùm autem Dominus incarnari voluit, Mariam solam præ omnibus mulieribus elegit. Et hoc fuit præfiguratum in vellere Gedeonis, quod solùm cœlestem rorem capiebat, & tota terra circumiacens sicca remanebat: sic Maria sola diuino rore replebatur, & in mundo nulla alia digna inueniebatur. Repletio velleris, signum erat liberationis filiorum Israël ab hostibus suis: conceptio Mariæ, signum erat nostræ redemptionis. Vellus Gedeonis est virgo Maria, de quo vellere Iesus Christus fecit sibi tunicam: vellus suscepit rorem sine lanæ læsione, Maria concepit filium sine carnis corruptione. Gedeon expressit rorem, & concham ex eo repleuit: Maria enixa est filium, qui totum mundum rore gratiæ repleuit. Hæc autem conceptio facta est per annuntiationem Gabrielis, quod figuratum est in seruo Abrahæ, & Rebecca filia Bathuelis. Abraham misit seruum, vt de virgine filio suo in sponsam prouideret: Rebecca autem nuncio potum præbebat, & ideò eam filio domini sui in sponsam eligebat: sic Pater cœlestis misit Angelum suum, vt Filio suo quæreret virginem in matrem, qui virginem decentissimam, scilicet Mariam, inuenit: quæ sibi potum, id est, nuntiationi suæ consensum dedit. Rebecca non solùm nuncium, sed etiam camelos eius potauit: Maria tam angelis, quàm hominibus fontem vitæ propinauit. Gabriel itaque peracto legationis suæ officio, reuerenter se inclinans, & dominæ suæ valefaciens, discessit ab ea & disparuit: gaudens utique & exultans, quia responsionem Deo acceptabilem relaturus erat. Iam enim venerat sponsus, & ideò recessit paranymphus, dimittens sponsum in sanctissimo sponsæ cubiculo, matrimonio consummato. Discessit quidem ab ea Angelus, sed remansit cum ea rex Angelorum & Dei filius: discessit ab ea quantum ad apparentiam, sed remanserunt cum ea multi propter reuerentiam, quàm & sibi propter dignitatem mentis, & suo Regi exhibebant. Recedens ergo peracto nuncio, & ad patriam rediens, hócque narrans, fecit ibi nouum festum & nouum gaudium, & exultationem magnam nimis. Considerare ergo debes quanta est hodierna solemnitas, & iubilare in corde tuo, & agere dies lætitiæ: inaudita est enim tunc vsque à seculis, nec vnquam fuerat solennitas talis. Hodie namque est solennitas Dei Patris, qui filio suo in desponsationem humanæ naturæ nuptias fecit, quam hodie sibi filius inseparabiliter vniuit. Hodie est solennitas gloriosæ dominæ nostræ: hodie est solennitas nuptiarum filij Dei in vtero, sed postea erit ex vtero. Hodie est solennitas Spiritus sancti, propter hoc mirificum opus quod attribuitur ei, & quia hodie incepit ostendere benignitatem singularem humano generi. Hodie est solennitas gloriosæ dominæ nostræ, quæ à Patre in filiam, à Filio in matrem, à Spiritu sancto in sponsam est recognita & assumpta. Hodie est solennitas totius cœlestis curiæ, quia inchoatur eius reparatio: hodie multo magis est solennitas humanæ naturæ, quia eius salus incipit & Redemptio, & totius mundi reconciliatio, & quia ipsa hodie est sublimata atque deificata. Nusquam enim Dei filius Angelos apprehendit, hoc est non in vnam sibi personam assumpsit, sed semen Abrahæ. Hodie nouam obedientiam suscepit filius à Patre, de nostra peragenda salute: hodie à summo cœlo egrediens, exultauit vt gigas ad currendam viam nostræ salutis, & se reclusit in claustro vteri virginalis. Hodie factus est quasi vnus ex nobis, & frater noster, & cœpit peregrinari nobiscum: hodie de cœlo lux vera descendit, ad fugandas nostras tenebras, & tollendas. Hodie panis viuus qui dat vitam mundo, in vtero virginali est confectus, sed in cruce quasi in clibano decoctus: hodie enim verbum caro factum est, vt habitaret in nobis: vnde vocatur Emanuel, quod dicitur nobiscum Deus, id est, Deus & homo. Hodie impleta sunt præambula figurarum, documenta Scripturarum, ac desideria Prophetarum, propter quod etiam aduentus Christi plenitudo temporis dicitur: clamabant enim desiderio inenarrabili, & hodiernum diem vehementissimè expectabant. Hodie est principium & fundamentum omnium solennitatum, & totius boni nostri initium: nam vsque nunc indignatus erat Dominus contra genus humanum, propter transgessionem primorum parentum, sed amodò videns filium hominem factum, non vlterius irasceretur in æternum. Vides quàm admirabile opus & solennissimum festum sit illud: totum delectabile, & totum iocundum: totum desiderabile, & omni veneratione dignissimum: cum omni deuotione suscipiendum, in iubilatione ac lætitia, & exulta

Marginalia (left): Matth. 5. — Apocal. 14. — Bern. serm. 35. in Cantica. — *Nazareth duas Ecclesias habet.* — *Conceptionis Dominicæ figura in rubo.* — *Vellus Gedeonis.* — *Rebecca.* Genes. 24.

Marginalia (right): *Angeli recessus à Virgine.* — *Solennitas incarnationis Dominicæ.* — Hebr. 2. — Psalm. 18. — Ioann. 1.

exultatione ducendum. In his ergo meditare, in hil delectare & jocundaberis, & fortè ostendet tibi Dominus ampliora, si vigilaueris.

ORATIO.

O Iesu fili Dei viui, qui ex voluntate Patris, cooperante Spiritu sancto, de sinu ejusdem Patris, velut quidam fluuius de loco voluptatis egrediens, per humilia declinans conuallium, humilitatem ancillæ tuæ respiciens, in vterum Virginis descendisti, vbi conceptus ineffabiliter carnem assumpsisti, descendat Iesu misericors gratia tua auidè, per merita matris & Virginis, super me seruum tuum indignissimum: per quam teipsum desiderem, & amore intus concipiam, & per eandem gratiam operantem in me, fructus bonorum operum salutares proferam, Amen.

De Natiuitate & Circumcisione præcursoris Domini. Correspondet Euangelio, Exurgens Maria abiit in montana.

CAPUT VI.

POST hæc recogitans Maria de verbis Angeli, quæ de consobrina sua Elizabeth dixerat: eam visitare ad congratulandum & seruiendum eidem volebat. Iesus enim, qui in vtero illius erat, Iohannem adhuc in vtero matris positum, sanctificare festinabat. *Exurgens* ergo de loco in quo erat, & à quiete contemplationis in qua prius sederat, & ab oratione, quæ omnibus operibus suis erat præuia: iuit, de licentia Ioseph, à Nazareth, *& abiit* versus Austrum *in montana*, quia Iudæa in montanis, id est, in altiori loco: & ad Austrum est, respectu Galilææ, à qua recesserat Maria. Et nihilominus domus Zachariæ, in loco montuoso, vbi montana Iudææ sunt, erat sita: & via ad eam petrosa, & montuosa. Iuit verò *cum festinatione*, quia diu in publico nolebat apparere: vt ostenderet, quòd Virgo non debet morari in publico, nec ibi contrahere colloquia cum aliquo. Et venit in Hierusalem ciuitatem Iudæ: quod hoc loco nomen est non Tribus, sed regni, scilicet Iudæ. Hierusalem enim in tribu Benjamin erat: per quam videtur transisse ad oppidum, in quo dicitur tunc habitasse Zacharias, & natus Ioannes, quarto milliario vltra Hierusalem, ferre contra Occidentem, sed aliquantulum ad meridiem: Maria concepto verbo æterno iuit, ad visitandum Elizabeth. Et secundum Ambros. hoc fecit non quasi incredula de oraculo, scilicet per Angelum dicto: nec quasi incerta de nuncio, scilicet sibi misso: nec quasi dubitans de exemplo, scilicet de Elizabeth sibi dato: sed quasi læta pro voto, scilicet animi sui: religiosa pro officio, scilicet obsequendi: festina præ gaudio, scilicet inde concepto. Conspice igitur quomodo vadit Regina cœli & terræ: non eques, sed pedes, cum aliquibus de virginibus, quas secum domi habebat, per tam longam & asperam viam, vt illa erat. Sunt enim de Nazareth vsque ad Hierusalem, triginta quatuor milliaria: & deinde ad oppidum Zachariæ quatuor vel circa, quorum duo faciunt vnam leucam. Vadunt autem cum ea verecundia, humilitas, & paupertas, omniumque virtutum honestas. Est etiam secum ipse Dominus virtutum, magnam & honorabilem habet comitiuam, sed non hujus seculi vanam & pompofam. Nec erat

Lucæ, 1.

Maria cur Elizabeth visitauit.

Ambr. lib. 2. in Lucam cap. de abitu Mariæ in montana.

Distantia Nazareth à Hierusalem.

Grauedinem non sensit Maria.

à conceptu filii grauata, vt communiter contingit aliis mulieribus: non enim fuit Dominus Iesus matri suæ onerosus. O quàm felix fuisset, qui in illo itinere Mariam obuiam habuisset, & vocem salutationis ab ea recepisset. *Et intrauit Maria in domum Zachariæ & Elizabeth* cognatæ suæ Domum religiosam visitat, suæque humilitatis & mansuetudinis signa manifestat: & prior *salutauit*, id est, salutem optauit *Elizabeth*, quasi congratulans ei, de dono quod eam accepisse didicerat. Prior ipsa Virgo profert salutationem, propter duò. Primò, causa humilitatis: quia humilior. Secundò, causa pietatis: quia superior. Prima ratio respicit morem illarum regionum, vbi inferiores solent salutare prius superiores, quasi reuerentiæ exhibitione. Sed secunda respicit morem illarum regionum, vbi salutatio profertur à majoribus: in signum quòd omnis benedictio desursum est. Nota moraliter, quòd sex dicuntur hîc de beata Virgine, quæ & nos imitatione ejus, etiam debemus facere. Primò, quòd exurrexit: surgamus & nos à tempore acidiæ, & à desideriis terrenis nos elongemus, in quibus morando dormimus. Secundò abiit in montana: ascendamus & nos in montana, tendendo in altiorem vitam, & appetendo cœlestia, & appropinquando ad ea. Tertiò, festiuauit: festinemus & nos ad bona opera accelerando: & quicquid possumus, instanter operando. Quia vt dicit Chrysostomus, nihil ita est quod vitam nostram valeat euertere: vt operum actionem bonorum dissimulare, semperque differre: sæpe enim istud omnibus nos bonis fecit excidere. Vnde dixit quidam, quòd bonum opus nunquam differendum est: ne fortè aliquo casu superueniente impediatur. Malum verò vrgens semper differri debet, si fortè aliquis casus superueniens impediat. Quartò, venit in ciuitatem Iuda. Ingrediamur & nos in ciuitatem Iudæ, id est, confessionis & laudis diuinæ, scilicet in Ecclesiam, ad laudandum & obsequendum ibi. Et in ciuitatem contemplatiuam cœlestem Hierusalem, ad confitendum nomini Domini: Iudas enim confitens interpretatur. Quintò, intrauit in domum Zachariæ. Intremus & nos in domum Zachariæ, non sequentes cogitationes vanas, sed magis memores mandatorum Domini ad faciendum ea: Zacharias enim memorans Domini interpretatur. Sexto salutauit Elizabeth: salutemus & nos Elizabeth, creaturas fastidiendo, & in solo Deo saturitatem nostri desiderii statuendo, qui solus replet in bonis desiderium nostrum: Elizabeth enim, Dei mei saturitas interpretatur. Et insuper gratiam perceptam communicemus proximo, sicut Maria fecit Elizabeth & puero. Quàm cito autem virgo salutauit Elizabeth, repletus est Ioannes Spiritu sancto in vtero: prout fuerat repromissum ab Angelo. Et sentiens Domini præsentiam, præ gaudio in matris vtero exultando & saltando tripudiat: ac quosdam gestus ad similitudinem exultantis, repræsentauit: & quem lingua & voce non potuit, animo exultante & etiam motu salutauit. Mouebatur in vtero, quasi gestiens salutare, & Domino suo assurgere, ac quasi egredi vellet ex vtero, & ei occurrere. Et tunc primò præcursorem suum Iesus Prophetam fecit: qui in vtero exiliens, ejus aduentum euangelizauit, & præcursionis suæ officium inchoauit, quasi etiam intra matris viscera jam clamaret: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Vnde Chrysostomus, Christus ideò fecit Mariam salutare Elizabeth, vt sermo procedens ex vtero matris, vbi habitabat Dominus & per aures

Maria cur prior salutauit Elizabeth.

Moralia sex.

Dilatio boni operis nocet.

Iudas quid interpretatur.

Elizabeth quid interpretatur.

Ioannes Baptista repletur Spiritu sancto.

Chrysostom. hom. 17. operis imperfecti.

Ioan. 1.

Cur Maria salutauit Elizabeth.

Elizabeth

Elizabeth ingressus, descenderet ad Ioannem, & illic eum vngeret in Prophetam. Nam statim, vt vox salutationis conuenit ad aures ejus, exultans puer prophetauit, non voce, sed motu. Vnde Chrysostomus: Dic infans, dic prophetarum omnium maxime: qui dignè satis plusquam propheta vocaberis: vnde tibi hæc exultatio? Nondum natus es, & jam prophetas: Domini aduentum agnoscis, quem quia voce salutare non potes, exultando agis quod potes. Quàm lætus ei occurreres, si jam natus eum videres: cujus agnito aduentu, exultando obuiam ire conaris. Deinde repleta est etiam mater Spiritu sancto, per filium & meritis filii. Non prius repleta est mater, quàm filius, sed filius repletus, replet & matrem. Ex plenitudine enim gratiæ, qua Christus se receperat, in Maria effudit per salutationem Virginis, gratiam sanctificationis in Ioannem, quæ vlterius redundabat in matrem. Vnde exultans ac tota exhilarata, & Spiritu sancto accensa, amplexatur virginem tenerrimè, & præ gaudio exclamat magna voce. Filius intus latens, docet quid mater exterius agere debeat. Spiritus enim infantis, non valentis clamare, nec loqui voce propria, fecit clamare matrem voce magna. Clamauit autem voce magna, tum in signum magnæ affectionis, tum quia magna Dei dona cognouit, tum quia illum in vtero tenebat, qui vox verbi erat. Quasi ergo magna vi Elizabeth intus commota, non solùm virginem resalutauit, verumetiam voce magna clamauit: non tam clamosa, quàm deuota, quia non clamor, sed amor sonat in aure Dei. Vnde ista magnitudo magis est intelligenda ratione deuotionis interioris, quàm soni exterioris. Deuotio enim magnus clamor est, ita vt vsque cœlum audiatur. Quid inquit Dominus Moysi tacenti, clamas ad me? qui tamen non clamabat ad Deum clamore oris, sed desiderio cordis. Vnde Augustinus: Clamor ad Dominum, est intentio cordis, & flagrantia dilectionis: quia semper petitur quod optatur. *Et dixit Elizabeth, Benedicta tu inter mulieres,* id est, super omnes mulieres: & inter benedictas, benedictione insignis. Nulla enim tantæ vnquam gratiæ particeps fuit, aut esse poterit. Benedicta es, & ampliori benedictione cumulaberis. *Et benedictus sit fructus ventris tui*, per quem benedictio venit aliis. Qui secundum quòd homo, benedictus est benedictione gratiæ, quippe plenus dono omnium charismatum: benedictus etiam in benedictione gloriæ, secundum quod Deus ab æterno, & vsque in æternum. Non quia tu benedicta, ideò benedictus fructus ventris tui: sed quia ille præuenit te in benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Benedicta arbor: benedictus & arboris fructus. Benedicta virga de radice Iesse: benedictus & flos qui de tali radice ascendit. Benedicta talis mater: benedictus & talis filius. Benedicta est Maria ab Angelo suprà, quia triumphantis Ecclesiæ ruinam reparauit: sed hîc ab Elizabeth, quia militantem Ecclesiam, quasi jam mortuam suscitauit. Vbi Beda: Eadem voce ab Elizabeth, qua à Gabriele benedicitur; quatenus & Angelis & hominibus veneranda monstretur. Et notandum quòd quinque fructus colliguntur ex beata Virgine. Primus est ventris, & hîc est generatio, per quam fructum vitæ communicauimus. Secundus est fructus mentis, & hîc est compassio quam habet ad afflictos, & super peccatores. Tertius est oris, & hîc est oratio. Quartus est operis: & hîc est protectio. Quintus est nominis: & hîc est deuotio, quæ habetur ex benedicto nomine ejus, etiam à sceleratis; ita vt

Chrysostom. apud Eusebium Emissenum feria 6. Aduentus.

Ioannes Baptista repletur prius quàm mater.

Elizabeth vox magna.

clamor ad Deum.

August. in Psalm 37.

Benedictus fructus Mariæ.

Beda in c. 1. Lucæ.

Fructus quinque Mariæ

in omnibus periculis ab omnibus inuocetur. *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini ad me?* id est, qua mea justitia, quibus meis factis vel meritis accidit hoc mihi, scilicet sterili & seni: & secundum reputationem hominum maledictæ: vt mater Domini mei, scilicet Virgo fœcunda & benedicta, veniret sic humiliter, deuotè, & reuerenter, ad me seruam & ancillam suam? quasi dicat, nullus. Neque enim sanctitas, neque religio, neque nobilitas aliqua hoc mihi præstitit, vt tanto honore, tantáque beatitudine fierem digna, sed sola Dei gratia. Ego potius debui ire ad te, sed tua tuíque filii humilitas, te coëgit venire ad me. Et notandum, quòd mater Domini venit ad peccatores per compassionem, inquantum est amarum mare, dans eis amaritudinem contritionis: venit ad oppressos per protectionem, inquantum Domina, liberans eos: venit ad mœstos per consolationem, inquantum stella, lætificans eos. Vnde August. Sancta Maria, succurre miseris, ecce primum: juua pusillanimes, ecce secundum: refoue flebiles, ecce tertium. Et verè benedicta es, & benedictus fructus ventris tui: & admiror de humilitate visitationis tuæ, propter magnificentiam virtutis, quæ apparet in te. Ecce enim in tuo aduentu & salutatione, non solùm ego, sed & infans in vtero meo gratulatur: & quod voce non potest, gaudio fatetur. Sic Elizabeth miraculum & incarnationem Verbi cognouit: & Mariam esse matrem Domini, & Deo plenam, intellexit. Intellexit quippe per Spiritum sanctum, quo repleta erat: quia exultatio infantis illius, significaret venisse matrem ejus, cujus ipse præcursor erat futurus: & ideò quæ ante erubescebat onus parentis, dum adhuc nesciret mysterium religionis, jam benedicit: & quæ se occultabat, quia conceperat filium: jactat se, quia generabat Prophetam. Elizabeth etiam, quæ in occulto & secreta inspiratione cognouerat, his qui simul aderant, palam euangelizabat, dicens: *Et beata quæ credidisti*, scilicet Angelo, quando per assensum fidei concepisti, *quoniam perficientur*, amplius in futuro, *ea quæ dicta sunt tibi à Domino*, scilicet per Angelum nunciantem, & per Spiritum sanctum mentem tuam illustrantem, & te immediatè docentem. Apertè hîc indicat, quòd verba Angeli ad Mariam dicta per spiritum agnouerat. *Beata*, inquit, *quæ credidisti*. Sed & beati illi qui audiunt & credunt. Considera itaque quàm magnæ virtutis est beatæ Mariæ Virginis salutatio: quæ confert gaudium, confert & Spiritum sanctum, confert reuelationem secretorum diuinorum, confert & prophetiæ actum. Et ideò semper est salutanda, propter resalutationis lucrum inde sperandum. Audita igitur responsione Elizabeth, qua eam matrem Domini sui appellando, ac beatam prædicando, & fidem fortem laudando, prophetauit, amplius Maria tacere non potuit dona quæ perceperat, & quæ virginali pudore, & ex humilitate acceptum oraculum silentio texerat jam congruo tempore patefecit. Vnde exultans prorupit in canticum lætitiæ, quod à Domino edidit, dicens: *Magnificat anima mea Dominum*, &c. totum ibidem complens jocunditatis & lætitiæ canticum. Consueuerunt enim Hebræi in casu magno cantica componere, & dicere Domino, quando Deus mirabilia fecit circa ipsos. Et plus omnibus potest hæc Virgo magnificare Dominum, Beata siquidem Virgo tantum mysterium sibi esse manifestatum, & quanta per hoc esset, more humilium, non statim reuelauit, sed quousque per Elizabeth reuelatur, abscondit: quam quia cognouit mysterium, per Spiritum sanctum cognouisse intelligens

Maria venit ad diuersos.

Augustinus serm. 2. de annunciatione.

Elizabeth secreta cognouit per Spiritum Prophetia.

Cantici componendi & canendi mos.

Mysterium cur non citò reuelauit Maria.

intelligens Dominum illud reuelari velle tandem & hoc ipsa reuelat, Deúmque magnificat, id est magnum in operibus ejus laudat & prædicat: non magnum facit, quia in se grandescere non potest, & nec detrimentum, nec augmentum recipit: quasi dicat Maria, O Elizabeth, tu me magnificas de bonis quæ vides in me, sed anima mea, Domino & creatori, videlicet Deo patri, ex quo sunt omnia, attribuens ipsum in hoc cantico magnificat, & ejus magnificentiam prædicat, non tantum lingua laudat. *Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo*, & saluatore meo, scilicet in filio, per quem sunt omnia, per quem salus mundo reparatur.

Mariæ salutare Deus est peculiariter.

In hoc autem salutari virgo bene habet causam exultationis, plusquam omnes creaturæ: quia parentes in filiis solent exultare. Et licet ipse sit salutare omnium hominum, singulariter tamen fuit salutare virginis præcunctis hominibus, propter singulares virginis prærogatiuas.

Spiritus est anima.

Spiritus ipse est anima, interdum tamen accipitur pro animæ rationabilitate & excellentia. Anima namque viuimus, spiritu discernimus & intelligimus: vnde comprehendit omnes vires sub anima & spiritu. Sub anima comprehenduntur vires inferiores, in comparatione ad corpus. Spiritus verò importat eandem substantiam animæ secundum vires superiores, quibus rapitur supra se dulcedine contemplationis. Maria ergo anima & spiritu Deo deuota, de omnibus beneficiis circa eam deintus exhibitis, omnes vires suas, in gratiarum actione, & laude Dei impendit: quasi dicat, secundum

Ambr. lib. 2 in Lucam.
De exultatione spiritus Mariæ.

Ambrosium: Tanto munere me Deus sublimauit, vt nullo linguæ officio explicare possim: sed totum animi interioris affectum, in agendis gratiarum laudibus offero, totum quod viuo, quod sentio, quod discerno in ejus magnitudine contemplanda, in ejus præceptis obseruandis impendo. Magnificat autem & ille Dominum, in cujus bonitate magnificatur & laudatur Dominus: sic enim in discipulis magistri, sic in operibus suis artifices singuli laudantur & magnificantur. Magnificatur ergo Deus in nobis, dum anima nostra quæ ad imaginem Dei facta est, per justitiam Christo se conformat, qui est imago patris: dum imago Dei, quæ est in ipsa, magnificatur, id est, virtutum magnitudine, magna efficitur: dum secundum præcepta diuina viuimus, dum bonis operibus lucemus. Et ideò ait

1. Corinth. 6
Magnificatur Deus in beneficiis suis tripliciter.

Apostolus, Magnificate & portate Deum in corpore vestro. Vnde nota, quòd Deus magnificatur tripliciter in beneficiis suis. Primò, ipsa beneficia Deo attribuendo. Secundò, pro ipsis Deo gratias agendo. Tertiò in ipsis nos exercendo. Notandum etiam, quòd beata Virgo in isto cantico dilatauit se in Dei laude, & gratiarum actione. Nusquam autem alibi legitur fuisse locuta, nisi valde parum,

Loquutam esse Mariam septies legimus.

& pauca verba. In vniuerso enim tantum septem vicibus legimus eam locutam, vt ex hoc ostenderet se gratia septiformi plenam: videlicet cum Angelo bis. Primò: Quomodo fiet istud: Secundo:

Lucæ 1.
Ibidem.

Ecce ancilla Domini. Cum Elizabeth bis. Primò, cum salutauit Elizabeth. Secundò, cum ait: Magnificat anima mea Dominum. Cum filio bis. Pri-

Ibidem.
Lucæ 2.
Ioann. 2.

mò, in templo: Fili, quid fecisti nobis sic? Secundò, in nuptiis: Vinum non habent. Et semel cum ministris, ibidem: Quodcumque dixerit vobis, facite. In omnibus his patet, quòd nunquam locuta est, nisi breuiter paucis verbis, excepto quòd in cantico se dilatauit, ubi cum Deo locuta est. Et notan-

Miracula quatuor sequuta Mariæ loquelas.

dum, quòd hæc septem verba locuta est in quatuor temporum vicibus, & non sine euidenti vtilitate qualibet vice. Quater igitur est locuta, & quatuor miracula sunt secuta: scilicet, In Angeli annunciatione: & tunc concepit Deum. In Elizabeth visitatione: & tunc exultauit infans in vtero. In nuptiis, & tunc conuertit aquam in vinum. In templo: & tunc erat subditus illis.

Significatio quatuor personarum, cum quibus Maria locuta est.

Notandum etiam, quòd inter prædictas locutiones, cum quatuor personis locuta est beata virgo, scilicet cum Angelo, cum Elizabeth vetula & cognata sua, cum filio, & cum ministris. In quo ostenditur pulchrum documentum, quòd puella iuuenis, & præcipue monialis, rarissimè debet loqui: nisi vel cum Angelo, id est, cum Angelico sacerdote: quia Angelus Domini exercituum est sacerdos, & hoc in confessione: vel cum sancta Elizabeth, id est cum vetula vel alia matura & sancta muliere, & hoc in rara consolatione: vel cum filio Dei, & hoc in oratione vel lectione: vel cum ministris honestis, & hoc in necessariorum postulatione. Considera ergo, quomodo lætantur matres ambæ: laudant Deum de vtraque conceptione, & in gratiarum actione consistentes, agunt dies lætitiæ, O qualis domus, vbi pariter commorantur, & requiescunt tales matres, scilicet Maria & Elizabeth talibus filiis, scilicet Iesu & Ioanne fœcundatæ.

De Mariæ visitatione.

O si cum domina tua in montana posses ascendere, si sterilis & virginis matris, suauem contueri complexum, & salutationis officium: puto quod canticum illud sacrum, Magnificat anima mea Dominum, cum beatissima Virgine, suaui cum modulatione concineres: mirúmque conceptum virgineum, vna cum propheta paruulo exultans & jubilans, adorares.

Anselmus epist. ad sororem.

Vnde Anselmus ad sororem suam: Iam cum dulcissima Domina tua in montana conscende, sterilis & virginis intuere complexum, & salutationis officium, in quo seruulus Dominum, præco judicem, vox verbum, inter anilia viscera conclusus, in Virginis vtero clausum agnouit, & indicibili gaudio prophetauit. Beati ventres, in

Humilitatis exemplum.

quibus totius mundi salus exoritur: pulsísque tristitiæ tenebris, sempiterna lætitia prophetatur. Accurre quæso, accurre, tantis gaudiis admiscere, prosternere ad pedes vtriusque, & in vnius ventre sponsum tuum amplectere, amicum verò ejus, in alterius vtero venerare. Hæc Anselm. Attende hîc & imitare humilitatis exemplum, quòd enim Maria ad Elizabeth, Christus ad Ioannem, domina ad ancillam, dominus ad Seruum venire, & Maria Elizabeth seruire non dedignatur, quid aliud quàm humilitatis exemplum ostenditur? De qua etiam specialiter, in cantico suo prædicto, Maria gloriatur, & plena omnium virtutum, solam humilitatem recognoscit, dicens: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.* Ergo & tu de te humilia cum Maria sentias: & quicquid boni habes, Deo, non tibi, cum ea attribuas. *Et stetit Maria, quasi mensibus tribus cum Elisabeth*, pro cujus consolatione & obsequio venerat, ministrans & seruiens ei humiliter, reuerenter, & deuotè, in omnibus quibus poterat, quasi oblita se matrem Dei esse, & totius mundi reginam, vt in omnibus impleret humilitatis mensuram. In ea igitur contemplatio non deseruit actionem, nec actio diminuit

Euangelium de Martha & Magdalena, cur legitur de Maria

contemplationem. Vnde & Euangelium scriptum de ministerio Marthæ, & contemplatione Mariæ, legitur in ipsius beatæ Virginis assumptione: quæ & actiua fuit, vt patet in hoc loco, & contemplatiua, quia conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.

Cur tandiu illic stetit.

Tandiu quippe mansit Maria cum Elizabeth, donec partus tempore completo præcursoris Domini sui, propter quam venerat, natiuitatem videret: vt ei & matri obsecundaret, &

& vt in via & publico non videretur frequentius, & vt tanto tempore Elizabeth & Ioannes cresceret, in gratiis profectus. Nam si in primo aduentu Mariæ, sed etiam ipsius Domini, Spiritu Sancto sunt repleti: multum est illis superadditum de gratiis, in tanta mora mansionis. Completo igitur pariendi tempore *peperit Elizabeth filium,* scilicet

Natiuitas Ioannis Baptistæ.

octauo Kalendas Iulii, & feria sexta, cui nato, ac etiam matri eius, humilia obsequia beata Virgo exhibuit, & in domo etiam aliena, ministrare potius quàm ministrari voluit. *Et audierunt vicini* qui erant cohabitantes, *& cognati,* qui erant consanguinei vel affines Elizabeth, *quia magnificauit* & magnificè fecit *Dominus misericordiam suam cum illa,* id est, magnam misericordiam ei fecit, scilicet opprobrium sterilitatis auferendo, & tantum & talem filium, sic nunciatum mirabiliter & conceptum, per naturaliter ei dando: & congratulabantur ei super tanto dono, secundum quod Angelus Zachariæ dixerat:

Lucæ 1.

Multi in natiuitate eius gaudebunt. Hoc autem gaudium, sanctitatem in eo futuram, significabat. Sic quilibet debet congratulari de bono alterius & gaudere: contra inuidos, qui de malo gratulantur, & de bono tristantur. Et nota quòd hac die sanctus Ioannes Euangelista de carcere huius mundi migrauit, & ad cœleste palatium, lætantibus Angelis, gloriosus intrauit. Et quia propter ingens officium, non potuit hodie eius festum celebrari, statuit hoc Ecclesia, in hebdomada natalis Domini, die tertia solenniter fieri. Vel quia ea die fuit ipsi basilica dedicata: vel quia tunc infulatus est Patriarcha Ecclesiarum in Asia, & solennitas Baptistæ in suo die remansit.

Ioannes Euangelista die natiuitatis Ioannis Baptistæ migrauit.

Festum Ioannis Euangelistæ cur in natali dominico celebretur.

Nimirum, quia hic dies ab Angelo gaudio natiuitatis Præcursoris authenticatus fuit. Igitur dilectissimi, hos equinatos summos Dei amicos, inter choros Angelorum rutilantes, deuotis hodie laudibus honorantes, & orationes ad thronum gratiæ mittamus, vt misericordiam consequamur, & gratiam in auxilio opportuno inueniamus. Sed cur natiuitatem Ioannis potius quàm alicuius sancti celebremus? Hæc causa est secundum Augustinum, quia illorum post natiuitatem & ætatis accessum, fides Domino adhæsit, sed nullius eorum natiuitas Christo militauit.

Augusl. lib. 50. homiliarum homil. 44.

Ioannis autem Dominum ipsa natiuitas prophetauit, quem conceptum ex vtero salutauit. Iccirco etiam Ioannis celebratur natiuitas, quia Ioannes Dei gratia datus scilicet & natus est initio temporis gratiæ: quia etiam gratiam noui Testamenti erat prædicaturus, qui etiam in vtero est mundatus.

Natiuitatem Ioannis Baptistæ cur celebramus potius quàm aliorum.

Die quoque natiuitatis Ioannis quidam lucernas multas accendunt, in quo significatur eius esse diem, de quo Dominus dixit: Ille erat lucerna ardens & lucens.

Ioann. 5.

Octauo autem die à natiuitate Præcursoris *venerunt circuncidere puerum,* secundum præceptum legis. Et quia in circuncisione tunc imponebatur nomen puero, sicut modò imponitur in baptismo, ideò subditur, *& vocabant eum nomine patris sui Zachariam.*

Circuncisio Ioan. Baptist.

Impositio nominis sancti Ioannis.

Mos enim erat antiquorum imponere nomina patrum primogenitis, & maxime vnigenitis. Congruè autem imponebatur nomen in circuncisione, quia nullus, nisi abiiciat carnalia, quod significat circuncisio, dignus est, vt nomen eius scribatur in libro vitæ. *Et respondens mater eius, dixit: nequaquam* scilicet vocabitur Zacharias, *sed vocabitur Ioannes.* Hoc sibi à Deo reuelatum fuit, quia à patre muto non didicit: Pater etiam nutu & signo, de nomine imponendo interrogatus. Per quod videtur quòd non tantum erat mutus, sed etiam surdus *postulauit* signo, non verbo, *pugillarem,* id est tabulam tantam quantum poterat pugillus capere. Vnde secundum vulgare Romanorum, pugilla est tabula ad scribendum.

Pugilla quid est.

Dicitur etiam aliquando pugillaris calamus, & stilus, & graphium quo scribimus, *& scripsit, sic dicens: Ioannes est nomen eius.* Non dicit, erit: sed est, quasi dicat: Iam est impositum nomen à Deo & ab Angelo, ego non impono, sed impositum indico. Et notandum quòd hoc nomen Ioannes fuit ei proprium: Primò, propter plenitudinem gratiæ, quam habuit: Secundò, proptes tempus gratiæ, quod inchoauit: Tertiò, propter excellentiam gratiæ, quam primus prædicauit: scilicet remissionem peccatorum, & gratiæ collationem.

Ioannis nomen cur ei proprium.

Et mirati sunt uniuersi super conuenientia & concordantia inter patrem & matrem de nomine pueri, seu de impositione nominis huiusmodi. Et tunc apertum est os Zachariæ, & resoluta est lingua eius: quia quam vinxerat incredulitas, fides soluit. Per confessionem enim fidei in scripto, quam verbis facere non poterat, meruit liberari: sicut propter verbum dubitationis, demeruerat ligari. Quo facto, gratia noui Testamenti reserata, id est, manifestata ostenditur esse. *Et loquebatur, benedicens Deum,* pro beneficiis ostensis circa eum. Nec mirum si loquebatur, quia prior suus, scilicet Deus, dederat ei benedicite: & ideò benedixit Deum, secundum illud: Benedicite sacerdotes Domini Domino. *Et factus est timor magnus super omnes vicinos eorum:* timor scilicet admirationis, de his quæ facta sunt in ortu Ioannis, scilicet de partu senis & sterilis: de impositione nominis singularis, de miraculosa restitutione locutionis.

Timor vnde in natiuit. Ioan. Baptist.

Vel timor punitionis: quia videntes virum religiosum propter hæsitationem sic punitum, timebant sibi omnes, scientes quòd non esset tutum offendere Deum. *Et super omnia montana Iudææ,* circumcirca *diuulgabantur omnia verba hæc:* scilicet prædicta mirabilia. *Et posuerunt omnes qui audierant in corde suo,* scilicet miracula quæ facta fuerant, considerantes, & euentum rei tacite præstolantes, *dicentes,* scilicet intra se: *Quis* & qualis *putas puer iste erit?* quasi dicat, valde magnus & laudabilis erit. Nec mirum quòd ita quærebant de puero, *etenim manus Domini,* id est, potestas diuina, & virtus Dei operatiua, *erat cum illo,* scilicet Ioanne, in mirabilibus circa eum factis: ex quibus rationabiliter concludebatur magnitudo pueri futura coram Deo. *Et Zacharias impletus est Spiritu sancto* & prophetizans, canticum diuinæ laudis fecit Domino, dicens: *Benedictus Dominus Deus Israël,* &c. per totum. Magna est largitas diuinæ pietatis, & muneris eius, si prompti & parati ad accipiendum simus. Nam ecce loquela quæ sola ablata est diffidenti, cum spiritu prophetiæ est restituta credenti: & vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia: & ita frequenter amplius reddit Dominus quam sustulerit, qui etiam quos sanauit in corpore, hos etiam in anima sanauit.

Loquela cum prophetia paritura quid significet.

Deus plus dat. &c.

Vnde Ambrosius: Vide quàm bonus Deus, & facilis indulgere peccatis: non solùm ablata restituit, sed etiam insperata concedit. Ille dudum mutus prophetat. Hæc enim gratia Dei maxima, quòd eum qui negauerat, confitetur: Nemo ergo diffidat, nemo veterum conscius delictorum, præmia diuina desperet. Nouit Deus mutare sententiam, si tu noueris emendare delictum. Hæc Ambrosius.

Ambr. lib. 2. in Lucam cap. de prophetatione Zachariæ.

Maria verò tandem valefaciens Elizabeth & Zachariæ, ac benedicens Ioanni, rediit ad domum habitationis suæ in Nazareth: completo tamen prius ortu præcursoris prout opinio magis communis tenet. Per hoc autem quòd peracto obsequio, post partum cognatæ

Mariæ reuersio quid moraliter indicet.

cognatæ suæ rediit in domum suam, ostendit quòd inhonestum sit morari sine officio in domo aliena. Libet nunc intueri quantas tunc Zacharias, quantas & Elizabeth lachrymas fuderunt, quando Virgo Maria inde recessit, quando mundi gaudium & stella maris in domum suam reuersa est. Ioannes quoque in ejus discessu non parum doluit, qui in illius aduentu, tanto gaudio exultauit. in reuersione autem Mariæ paupertatem ejus ad memoriam reuocare stude. Rediit ad domum, in qua nec panem, nec vinum, nec alia necessaria erat inuentura. Stetit quasi tribus mensibus apud illos fortè opulenter, nunc autem rediit ad paupertatem suam, vt propriis manibus laborando, victum procuret. Compatere ergo sibi, & in amorem paupertatis accendere. *Puer autem* Ioannes *crescebat* quantum ad augmentum corporis, *& confortabatur spiritu* quantum ad augmentum gratiæ & virtutis: quia secundum crementum corporis crescebat per augmentum virtutis. Caro enim est infirma, & ideò spiritu prompto est confortanda. *Et erat* quantum ad perfectionem conuersationis *in desertis* locis orationi & contemplationi aptis. Ibi enim habitauit à septimo anno ætatis suæ *vsque in diem ostensionis suæ ad Israël*, id est, donec placuit Deo ipsum Israëlitico populo demonstrare: scilicet quando venit trans Iordanem, prædicans Baptismum pœnitentiæ: quod factum est anno quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, tunc enim exiit de desertis, ad prædicandum populis. Considera in præmissis magnificentiam Ioannis, & in multis aliis, quæ de eo reperiuntur priuilegiis.

ORATIO.

Sancte Ioannes Baptista, tu prius plenus Deo, quàm notus ex vtero: prius noscens Deum, quàm notus in mundo: ad te Domine, quem gratia fecit tam amicum Dei, fugio anxius, quem iniquitas fecit tam reum Dei Memento ergo Domine, vt sicut gratia Dei te sic sublimauit: sic misericordia tua erigat, quem culpa sua sic humiliauit. Me enim iniquitas mea talem fecit, te autem talem, non tu, sed gratia Dei tecum. Obtine quæso mihi misero, vt sicut in primo aduentu nostri Saluatoris magno gaudio exultasti: sic & ego in secundo aduentu ejus merear gaudere; & cum Sanctis in gloria exultare. Amen.

De genealogia Saluatoris.

CAPUT VII.

DESCRIPTO igitur ortu præcursoris, consequenter sequitur genealogia Saluatoris: quia hæc ejus ortum præcedit, de qua Matthæus sic dicit, *Liber generationis*, scilicet temporalis, *Iesu Christi*, id est Saluatoris vncti, *filii Dauid, filii Abraham*, hic scilicet est qui sequitur. Matthæi liber, dictus est liber generationis: quia scripsit Hebraicè. Consuetudo autem Hebræorum est, libros ab eorum principiis, seu ab eo de quo tractatur in principio, denominare. Et ideò à Christi genealogia, Euangelium suum denominat, seu intitulat, quia ab ea ipsum incipit, & inchoat. Præposuit autem in prologo istos duos, scilicet Dauid & Abraham, potius quam alios. Et horum duorum filius specialiter dicitur Christus, quia vnus inter Patriarchas, alter inter reges, fuit principalis. Et his duobus, solum in veteri testamento, facta est expressa promissio, de Christo, ex eis nascituro, & vt dignitas sacerdotalis ex Abraham, & regalis ex Dauid, originali iure ostenderetur in Christo. Præposuit verò Dauid Abrahæ, cùm econuerso esset quantum ad tempus, quia dignitas regni, major est quàm prioritas temporis, & quia Dauid profundus fuit peccator, ideò vt ex sola misericordia Christus natus ostendatur peccator iusto præponitur, & quia euidentius, & sæpius, & firmius promissio facta est Dauid. Et ne ordo genealogiæ turbaretur, quia finis clausulæ vnius, est principium alterius. Vnde incipiens genealogiam subjungit: Abraham genuit Isaac, &c. vsque ad Ioseph descendendo. Quæ generationes narrantur, propter illam qua Maria genuit Iesum, qui vocatur Christus, de qua dicetur inferius. Et ideo dicit, *Liber generationis*, singulariter, quia quamuis multæ generationes per ordinem replicentur, vnius tamen, Id est, IesuChristi generatio quæritur, propter quam cæteræ hîc inducuntur, qui dicitur Iesus, quoad diuinam, & Christus, quoad humanam naturam. Vnde nomen Iesu, est nomen proprium, sed nomen Christi, est nomen commune: & nomen Iesu, est nomen gloriæ, sed nomen Christi, est nomen gratiæ. Considerandum autem, quòd Matthæus descendendo texit generationem Christi, quia agit de humanitate qua Christus ad nos descendit, & assumptionem infirmitatis nostræ à Deo ostendit. Vnde & ab Abraham incipit, ostendens modum qualiter Deus venit in mundum, carnem à patribus descendentem assumendo, & procedit vsque ad Ioseph virum Mariæ, de qua sola Virgine natus est Iesus materialiter, quia de patre essentialiter, E contrariò autem Lucas describit eam ascendendo, quia filios gratiæ, per Christum ad regnum ascendere ostendit, & reductionem humanæ naturæ in Deum, describit. Vnde & à baptismo, vbi filii gratiæ fiunt, incipit, & vsque ad Adam procedit: quia spiritualis generatio, omnes qui volunt in Christo filii Dei fieri, comprehendit. Vt autem dicit Hilarius, gradum quem Matthæus in ordine regiæ successionis ediderat, Lucas in sacerdotali origine computat, quem dum vterque dinumerat cognationem in Domino, vtriusque tribus vterque significat, atque ita suis quæque partibus Domini nostri Iesu Christi, qui est æternus rex & sacerdos, & in carnali ortu vtriusque generis gloriam probauerunt. hæc Hilarius. Vnde Augustinus: Solus autem tunc vegebatur rex & sacerdos, & in his duabus personis præfigurabatur vnus rex & sacerdos: vtroque munere vnus Christus regens & interpellans pro nobis, faciensque nos membra sua, vt in illo & nos Christi essemus, Incipiens itaque Matthæus ab Abraham, & per Iudæ lineam veniens ad Dauid primum regem in tribu Iuda, totam sibi succedentium genealogiam vsque ad Ioseph, ex ordine texit: vt Saluatorem nostrum ex semine Abrahæ, qui principalis fuit inter Patriarchas, & de progenie Dauid, qui principalis fuit inter reges, & de tribu Iuda, quæ inter tribus principalis fuit, secundum carnem descendisse ostendat. Nam & Abrahæ & Dauid Christus Dominus fuerat promissus, & quòd de tribu Iuda originem duceret, fuerat prophetatum. Describitur autem hîc generatio Christi, per tres quaterdenas generationum, quorum aliquæ fuerunt ante legem, & aliquæ tempore legis, & vltima, scilicet Christi generatio, tempore gratiæ, quod incepit ab ejus conceptione. Et per hoc significatur, quòd aliqui istis tribus temporibus saluati sunt per fidem Christi. Item secundum Chrysostomum,

Math. 1.

Christus stur præ cæteris filius Dauid & Abrahæ dicitur.

Dauid ante Abraham

Cur descendendo Matthæus narrat.

Hilarius canone 1. in Matthæum.

August. lib. quæst. vet. & noui testam. c. 49.

tres quaterdenæ.

Chrysost. hom. 1. operis imperfecti.

De statu Iudæorum.

completis ter quatuordecim generationibus, mutatus est in Iudæis hominum status. Ab Abraham enim usque ad Dauid, fuerunt sub iudicibus. A Dauid usque ad transmigrationem, sub regibus. A transmigratione vsque ad Christum, sub Pontificibus. Ostenditur per hoc, quòd sicut completis ter quatuordecim generationibus, mutatus est hominum status: sic à Christo hominum status mutatus est, vt ipse sit iudex, rex, & Pontifex. Item per hoc significatur, quod in Christo consummatur obedientia decalogi, & veritas Euangelij, in fide Trinitatis: in qua dedit nobis potestatem filios Dei fieri: & quòd per istorum obseruationem, Christus, qui est sol iustitiæ, oritur in nobis, per spiritualem illuminationem. Item tres quaterdenæ, faciunt quadraginta duas generationes: per quas peruenimus ad Christum, qui promissus est nobis in præmium. Sicut filij Israël, per quadragintaduas mansiones, venerunt ad terram sibi promissam. Per has tres quaterdenas notantur tria tempora. Ante legem, sub lege, & tempus gratiæ. Prima quaterdena, est ab Abraham, vsque ad Dauid inclusiuè. Secunda, à Dauid, usque ad transmigrationem Babylonis. Tertia, à transmigratione Babylonis, usque ad Christum. Prima continet Patriarchas. Secunda, reges. Tertia, duces. In prima ponuntur primò nati, ante ingressum Ægypti: ibi, Iudas autem. Secundò, nati in Ægypto: ibi, Phares autem. Tertiò, nati post egressum: ibi Naason autem. Prima quaterdena signat generationem Christi per gratiam in anima pœnitente. Secunda, in anima proficiente. Tertia, in anima perfecta. Generatio Christi spiritualis in anima pœnitente ostenditur, secundum tres gradus pœnitentiæ. Primus enim, in inchoatione. Secundus, in progressu. Tertius, in consummatione. In inchoatione pœnitentiæ, implicantur tria: scilicet præcedentia, constituentia, & conseruantia pœnitentiam. Præcedentia sunt duo, scilicet, fides bonitatis diuinæ, quæ per Abraham: spes veniæ, quæ per Isaac. Constituentia sunt tria, contritio, in qua est lucta, detestando peccatum prius amatum, quæ per Iacob: confessio, quæ per Iudam: satisfactio, quæ per fratres eius. Conseruantia sunt tria: timor offensæ, quæ per Phares, qui dicitur diuisio: amor gloriæ, quæ per Zaram, qui dicitur oriens: horror gehennæ, quæ per Esrom, qui dicitur sagitta. Sequitur spiritualis generatio Christi in anima, in progressu pœnitentiæ, quæ continet quatuor generationes, secundum quatuor expedientia progressus. Primum est, electio boni à malo, quæ per Aram, qui dicitur electus. Secundum est, voluntas perfecta, in bona exequendo, quæ per Aminadab, qui dicitur spontaneus. Tertium est, prudentia discernendi, iuuans à nociuo, quæ per Naason, qui dicitur serpentinus. Quartum est, sensus gaudij in complacendo, qui per Salomon, qui dicitur sensibilis. Subsequitur tertia generatio Christi, in consummatione pœnitentiæ: ad quam concurrunt quatuor generationes, secundum quatuor ibi expedientia. Primum est, robur contra tentationes culpæ, quod significatur per Booz, in quo robur. Secundum est seruitus & operationes gratiæ, quæ significatur per Obed, qui dicitur seruiens. Tertium est, constantia contra persecutiones pœnæ, quod designat Iesse, id est, insulæ Libani: insula enim quatitur vndis. Quartum est, fortitudo finalis perseuerantiæ, quod significat Dauid, id est, manu fortis.

Quid per tres quaterdenas, ter quatuordecim generationes.

Gradus pœnitentiæ.

Spiritualis generatio Christi.

Generatio Christi in consummatione pœnitentiæ.

Secunda quaterdena designans, &c.

Deinde incipit secunda quaterdena, in qua significatur generatio Christi spiritualis, in anima proficiente, & hoc secundum quatuor gradus: quorum primus est, in voluntate bonorum. Secundus, in declinatione malorum. Tertius, in opere mandatorum. Quartus, in impletione consiliorum. Ad primum gradum pertinent tria. Quietudo cordis ad hominem ipsum, quam designat Salomon, id est, pacificus. Latitudo charitatis ad proximum, quam designat Roboam, id est, latitudo populi. Subiectio voluntatis ad Deum, quam designat Abia: pater Dominus, in quo amoris & timoris subiectio intelligitur. Ad secundum gradum, qui est profectus in declinatione malorum, pertinent similiter tria. Vitatio scandali, quod signat Aza, id est, tollens. Vitatio praui iudicij, quod signat Iosaphat, id est, iudicans. Vitatio contemptus proximi, quod significat Ioram, id est, excelsus. Per primum, signatur vitatio mali in effectu: per secundum, in cogitatu: per tertium, in affectu. Ad tertium gradum, qui est profectus in opere mandatorum, pertinent quatuor generationes, quia obseruanda sunt mandata, in statu aduersitatis, & prosperitatis. Ad statum aduersitatis, pertinent duo. Fortitudo, in aggrediendo difficilia, quam signat Ozias, id est, robustus Domini, vel fortitudo. Patientia, in sustinendo aduersa, quam signat Ioatham, id est, perfectus, quia patientia opus perfectum habet. Ad statum prosperitatis, pertinent duo Continentia, à delectando in bono commutabili, quam signat Achaz, id est, continens. Confortatio, in bono incommutabili, quod signat Ezechias, id est, confortauit me Dominus. Ad quartum gradum, qui est profectus in adimpletione consiliorum, concurrunt quatuor. Primum est, obliuio terrenorum huius mundi, quam signat Manasses, id est, obliuio. Secundum est, susceptio iugi Domini, quasi spiritualis nutrimenti, quam signat Amon, id est nutritus. Vnde ait alibi: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tertium est, deuotio, respectu præsentis meriti, quam signat Iosias, id est, incensum Domini. Quartum est præparatio respectu futuri præmij, quam signat Iechonias, id est, præparatio. Vltimò incipit tertia quaterdena, quæ signat generationem Christi per gratiam in anima perfecta, secundum quatuor gradus. Primus attenditur quantum ad perfectionem religiosorum: secundus, prælatorum: tertius, actiuorum: quartus, respondens communiter omnibus, scilicet perseuerantium. *Post Transmigrationem Babylonis*, id est, post transitum à statu imperfectionis sequitur perfectio religiosorum: ad quam pertinent tria. Obedientia prompta, quam signat Iechonias, id est, præparatio. Paupertas voluntaria, quæ nihil aliud quàm Deum quærit, quam signat Salathiel, id est, petitio mea Deus. Regularis disciplina, quam signat Zorobabel, id est, Magister confusionis, quia disciplinat confusionem peccati. Ad perfectionem prælatorum pertinent quatuor, scilicet paterna sollicitudo ad subditos, quod signat Abiud, id est, pater meus iste. Doctrina excitans pigros, quod signat Eliachim, id est, resuscitans. Scientia imperitis consulens, quod signat Azor, id est, videns lumen. Sanctitas vitæ, alios informans, quod signat Sadoch, id est, iustus. Ad perfectionem actiuorum pertinent quatuor, scilicet perfectio charitatis ad proximos, quod signat Achim, id est, frater meus. Perfectio amoris ad Deum quod signat Eliud, id est, Deus meus. Perfectio fiduciæ in Deum in aduersis, quod signat Eleazar, id est, Deus meus adiutor. Perfectio humilitatis in prosperis, vt omnia reputentur dona

Matth. 11.

Tertia quaterdena.

Religiosorum perfectio.

Perseuerantium perfectio. Dei, quod signat Matham, id est, donum. Ad perfectionem verò communem perseuerantium pertinent tria, scilicet supplantatio vitiorum: quod signat Iacob, id est, supplantator. Continuus profectus virtutum: quem signat Ioseph, id est, accrescens. Constantia fidei immobilis, quod signatur in hoc quod dicitur, vir Mariæ, quæ interpretatur stella maris, quæ est polus qui non mouetur. Hæc enim tria sunt necessaria perseuerantiæ. Per hos autem prædictos omnes figuratur Christus: quia ei conueniunt res interpretationum nominum prædictorum. *Progenitorum Christi humilitas quid designauit.* Considera hîc progenitores Domini, quia de exiguis & peccatoribus, non dedignatus est nasci, & noluit in progenitoribus gloriari. Neque enim in his, neque (quod amplius est) in virtutibus & operibus gloriari debemus, ne horum mercedem in aliquo minuamus: vel etiam in toto perdamus. *Chrysost. hom. 3. in Matthæum tom. 2.* Vnde Chrysostomus, Hîc refulget dignitas Christi, non quia magnos progenitores habeat ac potentes, sed quia exiguos ac viles. Sublimium enim illa maxima & admirabilis gloria est, humiliari sponte submissius. Sicut enim admirabilis iudicatur, non quia mortuus tantum est, verùm quia etiam crucifixus est & sepultus: sic etiam in generatione illius dici potest quòd non solùm quia suscepit carnem, & homo factus est, admiratione sit dignus: sed quia etiam tales progenitores habere dignatus est, nihil de nostris vilitatibus erubescens, per ista proculdubio docens, vt nos quoque nunquam de vitiis erubescamus parentum, sed vnum illud quæramus, semper nobilitari propriarum honore virtutum. *Parentes clarum non faciunt, sed virtus.* Non est omnino, non est, nec de virtute, nec de vitio parentum, aut laudandus aliquis, aut culpandus: nemo inde verè aut obscurus, aut clarus est. Imò, vt considerantius aliquid dicamus, nescio quomodo magis ille resplendet, qui ex parentibus à virtute prorsus alienis existens, ipse tamen fuerit de virtute mirabilis. Nullis igitur in superbiam de gloria eleuetur parentum, sed considerans progenitores Domini omnem euacuet & comprimat mentis tumorem, & de solis virtutibus glorietur. Quinimò ne de istis quidem. *Lucæ 10.* Sic enim etiam Pharisæus Publicano deterior effectus est. Noli igitur ipse tuorum corrumpere fructus laborum, & noli sudores tuos in vanum effundere, noli cursum inanem dirigere; post mille circuitus, mercedem laboris euacuans. Nouit enim Dominus tuus, & quidem multò te melius, tuarum merita virtutum, ne igitur in superbiam tumescamus: sed dicamus nosmetipsos inutiles, vt in partem vtilium transeamus. Si enim laudandum te esse dixeris, reprobus efficieris, etiam si fueras antè laudabilis. Si verò inutilem te fateris, factus es vtilis, etiam si antè reprobus fueris, propter quod necessaria nobis est præteritarum obliuio virtutum. *Obliuionis virtutum commendatio.* Stabilissimum enim ærarium virtutum est obliuio virtutum. Itaque si eas in memoria quasi venales assiduè portemus, armamus hostem, irritamus inimicum, & dolosum inuitamus ad furtum. Si verò nemo alter hæc scierit, nisi quem nulla occulta possunt latere, tuto in loco preciosa consistent. Nequaquam igitur huiusmodi bona frequenter euentiles, ne quis fortè ea diripiat: quod etiam Pharisæus passus est in lingua illa circunferens, vnde ea & diabolus rapuit. Caueamus igitur de nobismetipsis dicere aliquid gloriosè: hoc enim nos & hominibus odibiles & Deo abominabiles facit. Et idcirco quanto maiora fecerimus, tanto de nobis minora dicamus: hoc enim modo maximam, & apud Deum, & coram hominibus gloriam consequimur. Nec solùm gloriam apud Deum, sed etiam mercedem retributionémque plenissimam. Quando enim aliqua sancta fecerimus, habemus proculdubio debitorem: quando verò nihil nos arbitramur operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quàm propter opera ipsa quæ facimus. *Humilitatis laus.* Itaque virtutum omnium merita, bonum humilitatis exuperat, quæ si non adsit, nec illæ poterunt esse laudabiles. Itaque si bona tua magna vis facere, noli illa putare magna, aliter magna esse non possunt. Sic enim Centurio: Non sum dignus vt intres sub tectum meum, & propterea dignus effectus est; supraque omnes tunc Iudæos mirabilis. *Matth. 8.* Sic etiam Paulus ait: non sum dignus Apostolus vocari, & omnium primus effectus est. *1. Cor. 15.* Sic & Ioannes: Non sum, inquit, idoneus, vt soluam corrigiam calceamenti eius, & idcirco amicus factus est sponsi, & manum quam indignam dixit calceamentis, hanc Christus supra caput attraxit suum. *Marci 1. & Ioan. 1.* Sic etiam Petrus ait: Exi à me Domine, quoniam homo peccator sum, & propterea factus est fundamentum ecclesiæ. *Lucæ 5.* Nihil enim ita est amicum Deo, vt si se aliquis minimum ac humilem reputet. Quæ virtus, non aliunde magis, aut oritur, aut nutritur, quàm si nunquam animus à coniunctione, & sui discussione discedat. Qui enim humiliatur corde, atque conteritur, non efferetur in gloriam, non in inuidiæ liuorem, non iracundiæ furore vexabitur, non aliquam aliam suscipiet passionem. *Matth. 11.* *Discite enim*, inquit, *à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.* Vt ergo hîc & ibi requie multa perfruamur, humilitatem matrem bonornm, nostris penitus inseramus animabus, Sic enim & istius vitæ pelagus, siue fluctus, transire poterimus, & ad tranquillissimum illum enauigare portum. Hæc Chrysostomus.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, spes & fiducia nostra, memor esto quæ pro redemptione nostra suscepisti. Memor esto quòd creator omnium, susceptione nostræ naturæ consciùs fieri dignatus es figmenti nostri. Venisti Domine propter peccatores, vt omnium peccata deleres. Quid tibi retribui, quid pro hoc digne potest agi? Te laudo, tibi totis visceribus gratias ago, pro immensis beneficiis tuis, quibus humano generi perdito subuenisti. Et precor te piissime Domine, vt qui sic pro nobis flexus es, vt homo fieri dignareris, non in nobis patiaris perire, quod decreuisti miseratus assumere: & fac me tibi gratam & debitam seruitutem exhibere. Amen.

De eo quòd Ioseph voluit dimittere Mariam. Correspondet Euangelio: Cùm esset desponsata Maria mater Domini.

CAPUT VIII.

Et quia in præmissa Christi genealogia, Matthæus ostendit veram eius humanitatem: consequenter nunc ostendit eius diuinitatem, per modum conceptionis eius mirabilem, dicens: *Matth. 1.* *CHRISTI autem generatio sic erat*, quasi diceret: Non credatur quòd Deus sit genitus ex commixtione maris & fœminæ, sicut præcedentes, sed potius modo mirabili, qui sequitur: *Cum enim esset desponsata Maria Ioseph*; & ipsa de Eliza-

Ioseph dimittere voluit sponsam.

Elizabeth ad domum suam in Nazareth rediisset, tandem Ioseph à Iudæa in Galilæam veniens, & desponsatam sibi in domum suam ducere volens: ***antequam conuenirent***, scilicet antequam nuptiarum solennia celebrarent, non quòd postea conuenirent, sed ostendit proximum tempus nuptiarum solenniis. Et est tropus loquendi huic similis, antequam pœniteret morte præuentus est, non quòd postea pœnituerit. Vel ***antequàm conuenirent*** communi habitatione, id est, antequàm simul in vna domo habitarent, nondum enim conuenerant, nondum simul habitabant, ille in sua, & illa adhuc in sua domo manebat, quia licitum non erat apud Iudæos, quòd sponsus & sponsa absque nuptiarum celebratione, simul conuenirent, vel habitarent, ***inuenta***, & visa est Maria à Ioseph ***in vtero habens*** & grauida. Sed quid sequitur, non inuenit, nec agnouit manifestè, scilicet hoc esse de Spiritus sancti operatione. Perpendens hoc igitur & ignorans tanti secretum mysterij, dolebat & turbabatur, ac ***nolens eam traducere*** in publicum, id est, diuulgare & diffamare, ne scilicet tanquam adultera, lapidaretur.

Traducere quid sit.

Vel ***nolens eam traducere*** in domum suam ad cohabitationem assiduam, quia propter mysterij virtutem, quam nesciebat, se indignum ad eius consortium æstimabat, ***voluit occultè eam dimittere*** parentibus, à quibus eam acceperat. Legerat enim: Egredietur virga de radice Iesse, vnde nouerat Mariam duxisse originem. Et legerat etiam: Ecce virgo concipiet, & hæc de ea credebat, præsertim quia post conceptionem facies eius ita resplenduit diuinitate, vt propter coruscationem vix eam irreuerberatis oculis, & non cum timore, posset intueri. Ideóque voluit se ante tantam gratiam humiliare, indignum se reputans, tantæ virginis cohabitatione.

Isaiæ 11.

Esaiæ 7.

Hieron. in cap. 1. Matthæi.

De laude Mariæ per Ioseph.

Chryſ. hom. prima operis imperf.

Vnde Hieronymus: Hoc testimonium Mariæ est, quòd Ioseph sciens illius castitatem, & admirans quod euenerat, celat silentio, cuius mysterium nesciebat. Vnde & Chrysostomus: O inæstimabilis laus Mariæ, magis credebat Ioseph castitati eius, quàm vtero: & plus gratiæ quàm naturæ. Conceptionem videbat, & fornicationem suspicari non poterat. Possibilius enim credebat virginem sine viro posse concipere, quàm Mariam posse peccare. Hæc Chrysostomus. Et nec Maria pertransiuit absque tribulatione, perpendebat enim & videbat Ioseph turbatum, & de hoc, ipsa turbabatur non modicum. Humiliter tamen tacebat, & occultabat donum Dei, volens potius vilis & mala reputari, quàm ipsum donum propalare, & de se aliquid loqui, quod ad iactantiam putaretur pertinere. Rogabat autem Dominum, vt ipse dignaretur remedium apponere, & hanc sibi & viro tribulationem auferre. Vides quàm magna tribulatio & anxietas eis erat, & quomodo Dominus suos tribulationibus vexari & tentari, ad ipsorum coronam, permittit: sed tandem Dominus utrique prouidit. Ioseph enim de dimissione Mariæ cogitante & deliberante: vbi habes argumentum, diu deliberandum esse in incertis & dubiis, ne peccetur temeritate leuitatis, misit Dominus Angelum suum, scilicet Gabrielem, secundum Augustinum.

Deliberandum in incertis.

Chryſ. hom. 1. operis imperfect.

Et hoc fecit triplici ratione, secundum Chrysostomum. Primò, ne iustus homo faceret rem iniustam, iusto proposito. Secundò, propter honorem matris, scilicet ne dimissa notaretur turpi suspicione. Tertiò, vt intelligens Ioseph causam conceptionis, reuerentius se haberet cum virgine. Quartò secundum glossam, ne vlterius premeret dubietas, quem commendabat

Glossa in eum locum.

æquitas. ***Cui***, scilicet Ioseph, ***apparuit Angelus in somnis***, non manifesta visione, quia ipse dubietate animi premebatur, velut somno infidelitatis: & dixit ei ***Ioseph Filii Dauid***. Per quod, secundum Chrysostomum, reducit eum in memoriam promissionis factæ Dauid de ipso Christo, quasi dicat secundum glossam, Recognosce promissionem factam Dauid, de cuius stirpe tu es, & Maria, & vide impletum in ea, ***noli timere accipere***, & domi retinere, ***Mariam in coniugem tuam***, non ad carnalem copulam, sed ad cohabitationem cum ea, & ministrationem deuotam, necnon affectu & copulatione animorum, quòd est verè coniugum.

Chryſ. hom. 1. operis imperfect.

Coniugium castorum.

Exemplo ergo Mariæ, liquet fideles coniugatos, seruato pari consensu, in continentia posse permanere, coniugiúmque posse vocari, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu. Vnde & Ioseph vir Mariæ dicitur, quia verum coniugium est, vbi amoris affectus seruatur, & etiam in Maria fructus nuptiarum inuenitur. Quasi diceret Angelus: Ne suspiceris quòd hîc interuenerit humana conceptio. ***Quod enim in ea natum est***, id est conceptum, ***de Spiritu sancto est***, id est, virtute Spiritus sancti est factum. In ea quippe nasci, est concipi, sed de ea nasci, est in lucem proferri. Et secundum hoc dicitur, quòd duplex est natiuitas, scilicet in vtero, & ex vtero. Nascimur enim in vtero, cùm concipimur: sed ex vtero, cùm in lucem educimur.

Natiuitas duplex.

Hîc ergo ponitur explicita reuelatio, facta ipsi Ioseph ab Angelo. Antea enim nouerat implicitè, quiddam diuinum esse in virginis conceptu, vt suprà dictum est: explicitè tamen nesciuit factum, & conceptionis modum, seu mysterium, & ideò hæc explicitè sibi reuelantur per Angelum. ***Pariet autem filium***, quando scilicet erit natiuitas ex vtero, quem ipsa sicut stella lucem, sicut virga florem, sicut terra germen, paritura erat: ***& vocabis nomen eius Iesum***, id est Saluatorem. ***Ipsa enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum***, quod non est modicum, quia nulla seruitus miserior, quàm seruire peccatis, & hoc propter vilitatem ipsorum. Vbi ostendit Angelus, eum verum hominem in partu virginis, & verum Deum, in salute populi à peccatis, quia nullus potest saluare à peccatis, nisi solus Deus. De hoc latius videre poteris suprà, de conceptione Saluatoris, Ioseph igitur, certificatus de conceptione & virginitate Mariæ, ***exurgens à somno*** dubietatis, ad mandatum Angeli, accipiens sponsam in coniugem, id est, ad nomen coniugis & vxoris, cum virgine virgo permansit, & ei obsequiosè, tanquam Dominæ, ministrauit. Hinc habemus argumentum, quòd quicquid à Deo monemur, statim facere debemus. Ergo si vouisti Deo aliquid, statim, si potes, persolue, si non potes, quàm cito facultatem habebis, statim implere tenebris. Vota etiam quæ sine expressione certi temporis sunt facta, statim sunt adimplenda.

Deo citò parendum & votum reddendum est.

Chryſ. ibid.

Vnde Chrysostomus: Ioseph per Angelum de sacramento mysterij cœlestis instruitur, monitis Angeli lætus obtemperat, gaudens diuina iussa prosequitur. Suscipit sanctam Mariam, & votis exultantibus gloriatur, quia tantæ maiestatis virginem matrem coniugem dici, ab Angelo meretur audire. Hæc Chrysostomus.

Moraliter.

Ioseph quomodo cognouit Mariam.

Per Ioseph cogitantem dimittere Mariam, qui certificatus de mysterio per Angelum, accepit eam vt dominam, significatur homo dubitans in fide vel moribus, qui per prædicatorem, vel confessorem bonum, solidatur in istis, & subiicit se monitionibus ipsius ***Et non cognovit***, id est non agnouit eam, ***donec peperit filium suum primogenitum***:

Chryſ. hom. 1. operis imperfecti.

mogenitum: quia eo nato, dignitatem ejus maximè agnouit. Vnde Chryſoſtomus: Verè non cognouit eam antè, cujus fuerat dignitatis, ſed poſtquam peperit, tunc cognouit eam, quia ſpecioſior & dignior facta fuerat, quàm totus mundus: quia quem totus mundus capere non poterat, in auguſto cubiculo vteri ſui ſola ſuſcepit. vel non cognoſcebat eam opere conjugali, propter ea quæ didicerat, donec pro æterno ſumendo, id eſt nunquam, vt per parui temporis ſignificationem omne tempus ſignificatum accipiatur. Eſt enim hæc dictio Donec, quandoque ſignificatiua determinati temporis, quo tranſacto fit aliquid; ſic dicitur: Iſte non comedit, donec eſſet hora ſexta, qua completa comedit. Quandoque eſt affirmatiua omnium temporum, & accipitur pro ſemper, vt ibi: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum, id eſt, ſemper ſede à dextris meis. Quandoque eſt abnegatiua omnium temporum, & accipitur pro nunquam, vt hîc in propoſito. Si enim eam non cognouit ante partum, multo magis non cognouit eam poſt partum, viſis videlicet tot ſignis & miraculis in natiuitate, & poſt natiuitatem Domini, cognoſcens Deum eſſe qui natus eſt. Aliqui exponunt hoc de cognitione faciei, dicentes quòd ex præſentia Chriſti in vtero Virginis, tanta erat claritas in facie ejus, quòd Ioſeph facie ad faciem eam videre non poterat, quam Spiritus ſanctus à conceptione penitus impleuerat. Sicut dicitur de claritate faciei Moyſi, ex conſortio ſermonis Domini, quia non poterant intendere in eum filii Iſraël. Et ideò Ioſeph non cognoſcebat facie ad faciem, quam deſponſauerat, donec vterus euacuatus eſſet. Remanet igitur, & ſtat gaudenter, cum ſua benedicta conjuge, & vltra quàm dici poſſit, eam caſto diligit amore, & curam ipſius gerit fideliter, & domina cùm eo moratur confidenter, & ſimul in ſua paupertate viuunt lætanter. Vnde tribulatione ceſſante, rediit magna conſolatio. Sic & nobis contingeret, ſi in tribulationibus patientiam haberemus. Stat etiam Dominus Ieſus more aliorum, vſque ad nouem menſes, in vtero reclusus, vt homines qui in miſeriis mundi vel inferni clauſi erant, ad conſortium nouem ordinum Angelorum reduceret. Stat benignè, ac patienter ſuſtinet, & tempus debitum expectat. Compatere ſibi, quòd ad tantam humanitatis profunditatem deuenit. Multum debemus hanc virtutem affectare, nec deberemus ad elationem, vel noſtri reputationem vnquam intumeſcere, quando tantum ſe voluit Dominus majeſtatis inclinare. Et quia de hoc ſolo beneficio hujus tam prolixæ recluſionis, nunquam ei dignè ſatisfacere poſſumus, ſaltem corde hoc cognoſcamus, & gratias eidem toto affectu agamus, quòd nos ex aliis aſſumere dignatus eſt, vt vel hoc modicum rependamus eidem quòd recluſi ſtemus ad ſuum ſeruitium. Ipſius quippè beneficium eſt hoc, non noſtrum meritum, & quidem beneficium multum acceptabile, ac venerabile, & permaximum. Non enim ad pœnam, ſed ad cautelam ſumus recluſi, & in arce religionis tutiſſima collocati, ad quam hujus mundi nequiſſimi venenoſæ ſagittæ, vel tumultuoſi maris procellæ, niſi noſtra temeritate, non poſſunt attingere. Conemur igitur toto poſſe, mente recluſa & abſtracta, ab omnibus caducis, eidem Domino cordis puritate vacare, quia corporalis recluſio, nihil aut parum, ſine mentali, videtur prodeſſe. Vnde Auguſtinus: Quid prodeſt ſolitudo corporis, ſi ſolitudo defuerit mentis? Et Gregorius: Quid prodeſt corpore conuerſari in clauſtro, & mente vagari in ſeculo? Conemur etiam in omnibus ei gratias agere, & ex corde eum benedicere, nam hoc in virtutibus nobiliſſimum eſt, & coram Deo ſplendidiſſimum, vt homo in coactione obedientiæ, in exilio, in paupertate, in contemptu, in infirmitate, in multiplici mentis & corporis tribulatione, velit, ſciat, & poſſit Deum laudare, & ex corde benedicere, ac ei cum gaudio gratias agere, deſideria ſurſum erigere, & eum operibus collaudare. Vnde Bernardus. Felix qui paſſiones corporis ſui propter juſtitiam ordinat, vt quicquid patiatur, propter Dei filium patiatur, quatenus & à corde tollatur murmuratio, & in ore verſetur gratiarum actio, & vox laudis. hæc Bernardus. Qui enim bene attenderet, quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ad magnam animi quietem perueniret, ſic quòd in eo locum haberet, quod Sapiens ait: Non contriſtabit juſtum, quicquid ei acciderit. Quia ſecundum Auguſtinum, quicquid acciderit juſto, voluntati diuinæ deputandum eſt, non poteſtati inimici. Et ſimiliter, ipſe dicere poſſet cum Iob: Sicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum. Igitur in tribulationibus ſeu flagellis & afflictionibus, non debes dubitare, quia Deus non permittit eas ad ſuos venire, niſi pro ipſorum vtilitate, Aliquando quidem vt homo à ſeculo ſe auertens, oblectamenta temporalia reſpuat, & ad Deum ſe conuertens, æterna concupiſcat. Vnde Auguſtinus: Non enim conuertitur anima ad Deum, niſi cum ab hoc ſeculo auertitur, nec opportunius ab hoc ſeculo auertitur, niſi pernicioſis ejus voluptatibus laboris & doloris aquæ miſceantur. Si enim ceſſaret Dominus, & non miſceret amaritudines felicitatibus ſeculi, obliuiſceremur eum. Hæc Auguſtinus. Et ideo ait Pſalmiſta: Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt. Aliquando vt peccata ſua melius agnoſcat, & inde pœnitens & ſe corrigens, purgatus & mundatus fiat. Vnde enim, vt ait Auguſtinus, quòd lima ferro, quod fornax auro, quod flagellum grano, hoc tribulatio viro juſto. Vnde fratres Ioſeph dicebant: Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum. Aliquando, vt ſublato adjutore, melius imperfectionem ſuam videat, & ſeipſum cognoſcat. Vnde Pſalmiſta: Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum, ſed vt melius me mihi oſtenderes, auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus. Aliquando propter humilitatem conſeruandam, & virtutum cuſtodiam, ne de meritis ſuis præſumat, & in ſuperbiam ſe extollat. Vnde Apoſtolus: *Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, Angelus Satanæ qui me colaphizet.* Aliquando vt ſciat quam malum ſit dereliquiſſe Deum, & ab eo eſſe derelictum. Vnde Hieremias: *Scito & vide, quia malum & amarum eſt reliquiſſe te Dominum Deum tuum, & non eſſe timorem ejus apud te.* Aliquando vt Deus patientiam alicujus declaret, & per Sanctorum exempla alios ad patientiam inſtruat. Vnde Iob, *Hæc ſit mihi conſolatio, vt affligens me dolore non parcat, nec contradicam ſermonibus ſanctis.* Aliquando vt alii magis timeant, & exemplum viuendi inde ſumant. Vnde Sapiens: *Peſtilente flagellato, ſtultus ſapientior erit.* Aliquando ad Dei ſaluantis laudem, & ejus gloriam manifeſtandam, ſicut infirmitates cæci nati, & Lazari fuerunt, vt in eis opera Dei manifeſtarentur, & ipſe Deus glorificaretur in æternum. Aliquando vt amoris Chriſti inſignia recogitet, & miſericordiam

Margin notes: *Donec, vox ambigua.* — *Altera cognitio.* — *Ieſus in vtero ſtans nos docet patientiam & humilitatem.* — *Monachorum incluſio qualis ſit.* — Rom. 8. — Prouerb. 12. — Auguſt. in Pſalm. 86. — Iob 1. — *Tribulatio bonorum.* — Auguſt. in Pſalm. 9. — Pſalm. 15. — Auguſt. in Pſalm. 21. — Geneſ. 42. — Pſalm. 29. — 2. Cor. 12. — Hierem. 2. — Iob. 6. — Prou. 19. — Ioan. 9. & 11.

diam Dei circa se recognoscat: vnde in Machabæos. (2. Mach. 6.) *Etenim multo tempore non sinere peccatoribus pœnitentiam ex sententia agere: sed statim vltiones adhibere, magni beneficii est indicium.* Vnde secnndum Hieronymum (Hieron. in cap. 8. Ezech.), magna miseria est ad præsens, misericordiam non consequi. Et secundum Augustinum, magna ira Dei est, quando peccantem non corripit, sed licentiam vagam in peccatum ruendi permittit. Aliquando vt spem majorem ad Deum habeat, & fiduciam ampliorem inde accipiat. Vnde Augustinus (August. in Psalm. 88.): Cum timore debes esse, quando tibi bene est. Nonne melius est tentari & probari, quàm non tentatum reprobari? Vnde & Bernardus (Bernardus serm. 42. in Cantica.): Tunc magis irascitur Deus, cùm non irascitur. Non enim cùm nescio, sed cùm sentio te iratum, tunc maximè confido: propitius etenim, cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Aliquando vt quam paratus sit Deus, ad succurrendum homo, sciat, si tamen ad eum toto corde recurrat. Vnde Psalmista (Psalm. 119.): *Ad Dominum cùm tribularer clamaui, & exaudiuit me.* Aliquando, vt homo probetur, si Deum amet, & si virtutes in se habeat. Vnde Gregorius (Gregorius.): Pœna interrogat, si quietus quis Deum veraciter amat. Et iterum: Nemo in pace vires suas cognoscit: si enim bella desunt, virtutum experimenta non proderunt. Aliquando, vt homo inde probatior fiat: & per patientiam coronam majorem & meritum amplius accipiat, vt patet de Iob & martyribus. Vnde Iacobus (Iacob. 1.): *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.* Item secundum Chrysostomum, vt signum creditorum sibi thesaurorum, id est donorum collatorum accipiat. Neque enim superueniret ei diabolus, nisi eum majori honore affectum videret. Sicut insurrexit aduersus Adam, quia multa illum dignitate vidit conspicuum: & contra sanctum Iob, quia videbat illum adeo miris laudibus coronatum. (*Tribulatio malorum.*) Insuper quidam flagellis & tribulationibus atteruntur, non ad peccati purgationem & veniam, sed ad punitionem & vindictam, & ad æternæ damnationis inchoationem & augmentum, quod reproborum est proprium, sicut Antiochus & Herodes, ac quidam alii sunt passi. Et multi adhuc hodie videntur pati, quibus congruit illud Prophetæ (Hierem. 17.): *Duplici contritione contere eos.* Talibus enim præsentes molestiæ sunt quoddam præambulum, & initium pœnarum gehennæ, quia afflictionum suarum miseria ostendunt, quòd perpetua in gehenna passuri sunt. Circa suos verò Dominus omnia misericorditer ordinat, & ad vtilitatem eorum cuncta dispensat. Omnia ergo, vel justè, vel misericorditer facit, vel fieri permittit Dominus, & ideo in omnibus semper est laudandus. Vnde Augustinus (*De humilitate fidelium.*): Vera fidelium humilitas, est in nullo superbire, in nullo murmurare, nec ingratum esse, nec querulum, sed in omnibus Dei judiciis, gratias Deo agere, Deúmque laudare, cujus omnia opera, aut justa sunt, aut benigna. Hæc Augustinus. His itaque consideratis, sic cor tuum stabilire & ordinare studeas, vt in contingentibus aduersis, & quibuscunque displicentiis humiliter, ac patienter, & lætanter te habeas, & in via spiritus ita te exerceas, vt ejus repletus feruore, etiam hæc pro amore Domini Iesu appetas, qui in se & in suis, hanc vitam excelsam tenuit & monstrauit, & exemplum ambulandi per eam omnibus reliquit. Patitur enim & sustinet, vt electi & filii regni affligantur hîc in interiori homine & exteriori. Nam secundùm Apostolum, qui extra disciplinam sunt, non filii, sed adulteri sunt. Et secundum Augustinum (August. in Psalm. 88.), qui exemptus est à passione flagellorum, exemptus est à numero filiorum (Heb. 12.). Vnde & idem Augustinus (*De flagellis Domini.*): Nemo sibi promittat, quòd Euangelium non promittit. Necesse est, vt vsque in finem sic fiat, sicut scripturæ dixerunt. (August. in Psalm. 37.) Non nobis promittunt scripturæ nostræ in hoc sæculo, nisi tribulationes, pressuras, angustias, augmenta dolorum, abundantiam tentationum. Ad ista præcipuè nos paremus, ne imparati deficiamus. Sed aliquando peccatores in hac vita, aut non, aut minus flagellantur, quia jam desperata est correctio eorum. At verò illis quibus paratur vita sempiterna, necesse est vt hîc flagellentur: *quia flagellat omnem filium quem recipit* (Hebr. 12.): id est, quem recepturus est in hæreditatem æternam. Addit omnem, etiam vnicum: qui sine omni peccato est. Qui ergo flagellat vnicum sine peccato, relinquit adoptatum, qui est cum peccato. Vnicus sine peccato, non tamen sine flagello, exemplum nobis proposuit in passionibus suis. Non ergo conturbari debemus, cum aliquis sanctus grauia & indigna perpetitur: obliti non sumus quæ pertulit justus justorum, sanctúsque Sanctorum: omnia enim terrena bona contempsit, vt ea contemnenda monstraret, & omnia terrena mala sustinuit, quæ sustinenda præcipiebat: vt nec in illis quæreretur felicitas, nec in istis timeretur infelicitas. Hæc Augustinus. Expedit igitur nobis tribulari hîc & affligi, & ideo non debemus in his frangi vel impatientes esse: sed potius hæc affectare & diligere, quia sæpe à malo nos retrahunt, & ad bonum inducunt. Contraria verò pro aduersariis habere debemus & fugere, quia contraria prædictis in nobis efficiunt.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui es inexpugnabilis murus omnium in te sperantium, esto in tribulatione meum refugium, vide tribulationes & angustias meas, & mei miserere, & per omnes miserationes tuas mihi succurre. Vide infirmitatem meam, & paterna miseratione me protege, vt tua suffultus prouidentia, nunquam tua destituar consolatione & misericordia. Memento Domine creaturæ tuæ, & insidiantes mihi hostes à me repelle: vt tua misericordia munitus bonitatis tuæ dulcedinem in me cognoscam, & dignam pœnitentiam pro peccatis meis exoluam. Amen.

De natiuitate Saluatoris. Et correspondet Euangelio: Exiit edictum à Cæsare Augusto.

CAPUT IX.

IN diebus illis, scilicet Maria adhuc prægnante, *Exiit Edictum à Cæsare Augusto vt describeretur*, (Lucæ 2.) id est in scripto redigeretur *vniuersus orbis*; scilicet quilibet in ciuitate sua, sub censu videlicet persoluendo, vt ait Gregorius. Nascituro Domino, orbis describitur; quia ille veniebat in carne, qui electos suos ascriberet in æternitate. Vtinam Domine IEsu, de electis tuis me miserum facias; vt me in æternitate ascribas. Huic regi nostro debemus censum fidei & justitiæ profiteri, corde, ore & opere. Huic debemus denarium, id est, animam lumine vultus ejus insignitam; vel decalogum legis, in quo vultum regis nostri, id est, voluntatem ejus, inuenimus.

Sicut

Sicut enim nullus à denario excipiebatur, sic nullus ab obseruantia mandatorum excipitur. Vbi notandum, quòd primus Imperator Romanorum,

Cæsar vnde dictus.

fuit Iulius Cæsar: qui secundum Isidorum, ideò Cæsar appellatus est, quia cæso mortuæ matris vtero eductus, prolatúsque fuit: vel quia Cæsariæ natus est: vel quia fortiter hostes cædebat. Vnde ab eo, Imperatores cæteri, sunt Cæsares appellati. Iulio mortuo, successit ei Octauianus Augustus, ne-

Augustus vnde dictus.

pos Iulij, Imperator secundus, qui ideò appellatus Augustus, quia maximè rempublicam, & Romanum auxit imperium: vnde ab eo Imperatores cæteri, dicti sunt Augusti. Hic retento cognomine prædecessoris, scilicet Cæsare, vnà cum cognomine suo, scilicet Augusto, vocatus est Cæsar Augustus. A quo mensis, qui prius vocabatur sextilis, dictus est Augustus, vel quia in eo natus est, vel quia tunc de victoria rediit. A tempore istius, primò potestas cœpit imperij, quæ Græcè dicitur monarchia, & regnauit annis quinquaginta septem & semis.

Sextilis. Monarchia.

Hic duodecim annis, circa tempus natiuitatis Christi, in pace regnauit. Et tali tempore

Pax sub Augusto.

Christus, cui pax ista famulabatur, nasci voluit, quia pacem magnopere quæsiuit; & pacis charitatisque amatores, & etiam sectatores, semper inuisere dignatus est. Quia enim nasciturus erat rex pacificus, & princeps pacis, congruum fuit, vt ipse ante ortum suum, pacem, quasi prænunciam, præmitteret. Quam etiam pacem, ipse postea viuens, in mundo docuit, & exiens de mundo discipulis reliquit. Ex quo etiam moraliter datur intelligi, quòd verbum æternum non nascitur, nisi in corde pacato. Vnde Psalmista: *In pace factus est locus eius.*

Psalm. 75.

Pacatis ergo omnibus regionibus per orbem vniuersum, cùm quietum silentium vniuersalis pacis, sub Cæsaris Augusti Imperio perturbata prius secula seruasset memoratus Augustus, rempublicā legibus pacificis adæquare, & nutrire desiderans, protulit edictum, vt describeretur vniuersus orbis. Volens enim scire numerum regionū in orbe, quæ ditioni suberant Romanæ, numerum etiam ciuitatum in qualibet regione, numerum quoque capitum, scilicet personarum in qualibet ciuitate, vt sciret quæ & quanta deberent iure tributa dare, & sic tributis indebitis non grauarentur, & sciretur, per quem modum singulæ terræ, sub Romano imperio melius regerentur, præceperat, vt de suburbanis oppidis, ac vicis & pagis, vbicunque habitarent, ad suā homines ciuitatem confluerent, vbi territorium habebant, vel originem traxerant, & quisque denarium, scilicet numum argenteum, precij decem

Denarius vnde dicatur.

nummorum vsualium, vnde & denarius dicebatur, præsidi prouinciæ tradens, se subditum Romano imperio recognosceret, & ad soluendum tributa se obligaret. Nam & nummus præferebat Cæsaris imaginem, & nominis eius subscriptionem. Dice-

Professio.

batur autem professio, quia quilibet quando reddebat præsidi denarium, ponebat illum super caput suum, & proprio ore fatebatur se Romano im-

Descriptio.

perio esse subiectum. Dicebatur etiam descriptio, quia numerus eorum, qui censi capite, id est, censi vel recensiti per singula capita, & numerati ferebantur, recto determinabantur numero, & in scriptis redigebantur. Et sic tripliciter profitebantur, scilicet facto, quia censum capitis Imperatori soluebant: verbo, quia se esse subiectos Romano imperio ore fatebantur, & scripto, quia eorum nomina scribebantur. *Hæc descriptio prima facta est à Cyrino præside Syriæ,* qui missus fuerat à Cæsare

Syria. Iudæa.

Augusto in Syriam tanquam præses & iudex, ad ipsam regendam. Iudæa quippe non habuit præsidem proprium, sed ipsa continebatur sub Syria, cuius pars est Iudæa. Prima autem potest dici

Prima descriptio.

quantum ad Cyrinum, quia enim Syria est prouincia, in cuius medio est Iudæa, quasi vmbilicus terræ habitabilis, dicitur præuisum esse, vt in ea ipse inchoaret, & deinde per circumstantes regiones alij præsides prosequerentur. Vel prima vniuersalis, in qua vniuersus orbis describitur: quia aliæ particulares præcessisse intelliguntur. Vel prima capitum in ciuitate, fiebat à præside. Secunda, ciuitatum in regione, à legato Cæsaris. Tertia, regionum in orbe, coram Cæsare. Hic primùm Iudæa facta est Romanis tributaria, seu stipendiaria. Hæc descriptio, quotannis, id est, singulis annis, postea facta videtur, quia in Euangelio legitur: *Magister vester non soluit hoc anno tributum.* Matth. 17. *Et ibant omnes vt proficiscerentur singuli in suam ciuitatem,* vnde duxerant originem. Appropinquante autem termino nouem mensium, *ascendit,* secundum loci situm *& Ioseph à Nazareth Galilææ,* vbi manebat, *cum Maria desponsata sibi vxore prægnante, in Bethlehem Iudæ, ciuitate Dauid;* quia ibi natus est, & in regem vnctus fuit, de cuius domo, id est, progenie & familia erat Ioseph & etiam Maria, vbi habitabat eorum genus & familia, vt & ipsi sicut cæteri eandem facerent professionem. Vbi vi-

Censitus capite Dominus.

de, Dominum propter te, etiam capite censui adscribi in terris, vt & nomen tuū adscribatur in cælis. In quo dedit exemplum humilitatis perfectæ, à qua Saluator incepit à natiuitate, & eam continuauit vsque ad mortem, in qua humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad crucem. Vnde Beda: Beda in c. 2. Lucæ. Cuius non prætereunter tanta tàmque benigna est humilitas intuenda, quia non solùm incarnari pro nobis, sed & eo tempore dignatus sit incarnari, quo mox natus censui Cæsaris adscriberetur, atque ob nostri liberationem ipse seruitio subderetur. Considera etiam quòd licet beata Virgo Maria iam concepisset regem cœli & terræ, ipsa tamen vnà cum sponso suo Ioseph, imperiali edicto voluit obedire, vt posset cū filio dicere, *Sic decet nos implere omnem iustitiam:* Matth. 3. ac per hoc daret nobis exemplum obtemperandi omni potestati superiori. Laborat ergo iterum domina, hoc longo itinere. Nam à Nazareth vsque in Hierusalem sunt trigintaquinque milliaria, & deinde in decliuio montis Hierusalem, versus Meridiem, est Bethlehem sita, quæ & Effrata est dicta, distans à Hierusalem per quinque miliaria, vel circa. Ex hoc loco colligitur, quòd beata Virgo, li-

Maria grauida non est grauata.

cet grauida esset, & iam vicina partui, non tamen ex hoc grauabatur in corpore, quin iret de prouincia in prouinciam. Quia, vt dicit Augustus, cùm esset virgo grauida, salubri leuitate plaudebat. Lumen enim quod in se habebat, pondus habere non poterat, referendo singula singulis. Ioseph volens soluere censū Imperatori terreno, ascendit de prouincia in prouinciam, scilicet de Galilæa in Iudæam, & de ciuitate in ciuitatem, scilicet de Nazareth in Bethlehem. Moraliter Ioseph, qui interpreta-

Moraliter de censu soluendo.

tur augmentum, id est, quilibet nostrûm, volens spiritualiter augeri, si soluere vult censum deuotionis æterno regi, debet ire passibus virtutum, & ascendere de Galilæa, id est, de mundo & volubilitate mundanæ conuersationis, ad Iudæam confessionis & laudis diuinæ. Nam Galilæa interpretatur transmigratio, vel rota, seu volubilis: Iudæa verò, confessio. Et sic eundo, ascendit de Nazareth in Bethlehem, id est, à florida virtutum actione, ad

Nazareth & Bethlehem moralis significatio.

pactum contemplationis internæ, in qua vera refectio animarum inuenitur. Nazareth enim flos, & Bethlehem domus panis, id est, domus refectionis interpre-

interpretatur. Ascendit autem Ioseph cum Maria, quia semper debemus nobiscum habere pœnitentiam, sicut Ioseph vsque ad mortem habuit Mariam, quæ interpretatur mare amarum. Cúmque in Bethlehem essent, quia pauperes erant, hospitium inuenire non potuerunt, propter conuentum & frequentiam multorum, qui ob eandem causam concurrerant.

Mariæ non inuenienti hospitium, compatiendum.

Compatere hîc dominæ, & conspice delicatam iuuenculam annorum quindecim, ex longo itinere fatigatam, & cum verecundia inter homines versantem, quærentem vbi requiesceret, & non inuenientem. Omnes eam & socium licentiant & abdicunt, & sic in communi

Diuersorium Mariæ.

transitu, in diuersorium se receperunt, quod intra ciuitatem, in fine, iuxta vnam portarum, sub rupe concaua erat, non habens desuper tectum, ut hodie cernitur, nisi rupem de monte dependentem.

Diuersorium quid.

Secundum Bedam, diuersorium est spacium inter duos vicos, ex vtroque latere habens murum, & ex vtraq; parte portam, ut sit inde exitus in vtrunque vicum, desuper coopertum propter aëris intemperiem, vt in festiuis diebus possint ibi homines conuenire ad colloquendum & solatiandum. Et figurat ecclesiam inter paradisum & mundum existentem, in quam diuertamus ab erroribus mundi huius. Ibi etiam homines ad illam ciuitatem propter negocium aliquod venientes, animalia propter aëris intemperiem locare consueuerant: vnde & diuersorium dicebatur, quia illuc homines diuertebant. Fortè ibi Ioseph, faber lignarius, præsepe fecerat boui & asino, quos secum duxerat.

Bos & Asinus.

Asinum quidem, vt virgo prægnans super eum veheretur. Bouem fortè, vt ipsum venderet, ac censum pro se & pro virgine solueret, & de residuo viuerent. Vel forte aliquis alius bouem adduxerat, vt illum ibi venderet, qui tunc cum asino in eodem præsepio comedebat. Vel fortè, ambo hæc animalia per alios fuerunt adducta. Vnde

Chrys. hom. de natiuit. Domini ex Luca tom. 2.

Chrysostomus: Quicunque pauper est, accipiat consolationem: Ioseph & Maria mater Domini non habebant seruulum, non ancillam: de Galilæa, de Nazareth soli veniunt, non habebant iumentum.

Parentum Christi paupertas.

Ipsi sunt domini & famuli. Rem nouam. Ingrediuntur in diuersorium, non ingrediuntur ciuitatem. Paupertas enim timida, inter diuites non

Hora natiuitatis Dominica.

audebat accedere. Vbi cùm venisset hora partus, scilicet in media nocte diei dominicæ, dum nox medium iter haberet: nam ea die qua dixit, Fiat lux, & facta est, visitauit nos Oriens ex alto, pepe-

Primogenitus.

rit virgo filium suum primogenitum: primogenitum tamen non dicit hîc ordinem respectu sequentis, sed priuationem respectu prioris, quia

Beda in c. 2. Lucæ.

nullum habuit ante illum. Vnde secundum Bedam, primogenitus dicitur, non post quem alius, sed ante quem nullus.

Christus quomodo primogenitus & vnigenitus.

Et secundum eundem omnis vnigenitus, est primogenitus: & omnis primogenitus, vt sic, est vnigenitus. Et quia filius Dei temporaliter nasci voluit ex matre secundum carnem, vt ipse multos fratres acquireret per regenerationem spiritus, hinc est quòd vt sic melius est dictus primogenitus, quàm vnigenitus. Et hoc est quod

Beda ibid.

dicit Beda, quòd Christus est vnigenitus in substantia diuinitatis, sed primogenitus in susceptione humanitatis. In nocte natus fuit, quia occultus venit, vt & eos qui in nocte erroris erant, ad lucem veritatis reduceret. Filium quoque natum, mater

Pannis inuolutus est Dominus

statim vt Deum adorauit, inuoluitque per semetipsam pannis, id est vilibus & veteribus indumentis.

Pannosi qui dicuntur.

Vnde pannosi dicuntur pauperes, qui pannis induuntur veteribus insimul consutis. Et reclinauit ac posuit eum, non in reclinatorio aureo, sed in præsepio, in medio duorum animalium prædictorum, scilicet inter bouem & asinum, *quia non erat ei locus alius in diuersorio.*

Paupertas Christi summa, & locorum penuria.

Ecce magna Christi paupertas & inopia, quia non solùm non habuit domum propriam suæ natiuitatis, sed nec in communi diuersorio poterat habere locum conuenientem & congruum, & oportuit eum præ penuria loci in præsepio reponi. Vnde verificatum

Matth. 8.

est illud: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet, vbi caput suum reclinet. Et intellige quòd diuersorium illud & stabulum erat ita animalibus & aliis repletum, vt non haberet locum, nisi inter bruta animalia arctissimum. Vnde poterat dicere illud Psalmi-

Psalm. 72.

stæ: *Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.* Primò, quieuit in virginis alueolo. Secundò, in vili præsepio. Tertiò, in crucis patibulo. Quartò, in sepulchro, etiam alieno. Ecce quanta inopia & qualia reclinatoria.

Perfectionis statum exemplo docet Dominus.

Aduerte ex præmissis, quòd iam incipiebat statum perfectionis exemplo docere, qui consistit in humilitate, austeritate, & paupertate, vt verè posset dicere illud Psalmistæ:

Psalm. 87.

Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Hîc ergo damnantur huius mundi honores ac pompæ, & vanitates: itémque deliciæ ac mollicies, & carnis delectationes: insuper diuitiæ & abundan-

Anselm. in speculo Euangelici serm. c. 4. tom. 3.

tiæ, ac superfluitates. Vnde Anselmus: O amanda & admiranda dignatio! Deus immensæ gloriæ, vermis contemptibilis fieri non despexisti, Dominus omnium: conseruus apparere voluisti. Parum tibi visum est parem nobis esse, & frater noster esse dignatus es. Et tu Domine vniuersorum qui nullam habes indigentiam, inter ipsa natiuitatis tuæ initia, non horruisti abiectissimæ paupertatis degustare

De paupertate Christi.

incommoda. Vt enim ait scriptura, tibi non nasceris, non erit locus in diuersorio, nec cunabula, quæ teneritudinem tuam acciperent, habuisti: sed in vili præsepio sordentis stabuli, tu qui terram palmo concludis, inuolutus panniculis, reclinatus es: & hoc ipsum à brutis animalibus, mater tua mutuò accepit. Consolamini, consolamini, qui in sordibus paupertatis enutrimini, quia vobiscum est Deus in paupertate. Non cubat in deliciis splendidi cubilis: nec inuenitur in terra suauiter viuentium: Quid igitur gloriaris ô diues, res lutea in volutabro lecti picti & delicati, cùm rex regum suo recubitu, stramenta pauperum honestare maluerit? Quid dura strata detestaris, cùm tener infantulus, in cuius manu sunt omnia regna, tuis sericis, plumeis lectis,

Bern. serm. 5. in natali Domini.

duras iumentorum stipulas prælegerit? Vnde Bernard. Non consolatur Christi infantia garrulos: non consolantur Christi lachrymæ cachinnantes: non consolantur panni eius, ambulantes in stolis: non consolantur stabulum & præsepe, amantes primas cathedras in synagogis. Vigilantibus pastoribus, annunciatur gaudium lucis, & eis dicitur esse natus Saluator, pauperibus atque laborantibus, non vobis diuitibus, qui vestram habetis consolationem, non diuinam.

Bern. serm. 3. in natali Domini.

Et iterum: Nascitur Dei filius, in cuius arbitrio erat quodcunque velle eligere tempus, elegit quod molestius est, præsertim paruulo, & pauperis matris filio, quæ vix pannos haberet ad inuoluendum, præsepe ad reclinandum. Et cùm tanta esset necessitas, nullam audio fieri pellium mentionem. Christus vtique qui non fallitur, elegit quod carni molestius est. Id ergo melius, id vtilius, id potius eligendum, & quisquis aliud doceat, vel suadeat, ab eo tanquam à seductore cauendum. Et tamen fratres, ipse est promissus olim per

Isaiæ 7.

Isaiam: *Paruulus sciens reprobare malum, & eligere bonum.* Malum ergo voluptas corporis est: bonum

verò, afflictio est. Siquidem & hanc elegit, & illam reprobauit, puer sapiens, verbum infans, caro scilicet infirma, infantulus tener, caro omnis laboris impotens, omnis operis impatiens. Itaque iam carnalis homo, fuge voluptatem: quia posita est mors secus delectationis introitum. Age pœnitentiam, per illam appropinquat regnum. Hoc stabulum illud prædicat: Hoc præsepe clamat: Hoc membra illa infantilia, manifestè annunciant: Hoc lachrymæ & vagitus euangelizant. O duritia cordis mei. Vtinam Domine, sicut verbum caro factum est, ita carneum fiat & cor meum. Siquidem & hoc pollicitus es per Prophetam: *Auferam*, inquiens, *à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum.* Hæc Bernardus.

Ezech. 36.

Vidisti ortum sanctissimi principis: vidisti simul & partum reginæ cælestis; & in vtroque arctissimam paupertatem attendere potuisti. Hæc virtus est illa Euangelica Margarita, pro qua emenda & comparanda omnia, omnia sunt vendenda & danda. Hæc est totius spiritualis ædificij primarium fundamentum. Hæc est spiritualis* via salutis, tanquam humilitatis fundamentum, & perfectionis radix, cuius est fructus multiplex, sed occultus.

Paupertatis commendatio.

* specialis *humilitatis commendatio.*

Potuisti etiam attendere in vtroque profundissimam humilitatem. Non enim sunt stabulum dedignati, non præsepe, non fœnum, non cætera vilia, ad dandum nobis exemplum perfectæ humilitatis. Sine hac virtute, salus non est: quia nulla operatio nostra cum superbia, Deo placere potest. Nempe vt virtutes sæpe dentur, vel acceptæ seruentur, aut seruatæ consummentur, humilitas meretur, & absque ista, illæ nec esse virtutes videntur. Potuisti etiam attendere in vtroque, & maximè in puero Iesu, non paruam corporis afflictionem. Inter cæteras autem, hæc vna fuit, quòd quando mater sua in præsepio eum locauit, & puluinar vel aliud huiusmodi non haberet, ad caput eius quendam lapidem, non sine grandi cordis amaritudine posuit, interposito fortè fœno, quod ab animalibus mutuo accepit, Et, vt dicitur, adhuc ille lapis, ibidem ad memoriam reseruatus, videtur.

Afflictiones Christi.

Lapis Christo sub capite positus.

Paupertatem igitur & humilitatem, afflictionémque corporis studeas & tu pro posse amplecti, & in his Christum pro modulo tuo imitari. Vnde Bernard. Tribus exemplis viam nobis ostendit, qua eum sequi debemus. Exemplo paupertatis, quia in hoc mundo diuitias habere noluit; quod exemplum leue facit, & expeditum vt currat. Exemplo humilitatis, quia mundi gloriam spreuit, quod modicum facit vt lateat. Exemplo patientiæ, quia mala sustinuit, quod fortem & robustum facit, vt sustineat. hæc Bernardus.

Bernard. ser. 4. de resurrectione.
De tribus exemplis Christi.
De Christo imitando.

Secundum Anselmum, redemptor noster, cæcatis luminibus, collyrium suæ incarnationis apposuit: vt qui Deum in secreto maiestatis fulgentē videre non poteramus, Deum in homine apparentem aspiceremus, aspiciendo cognosceremus, cognoscendo diligeremus, diligendo summo studio, ad eius gloriam peruenire satageremus. Incarnatus est, vt nos ad spiritualia reuocaret: mutabilitatis nostræ particeps factus est, vt nos suæ incommutabilitatis participes faceret. Inclinauit se ad humilia nostra, vt nos ad excelsa sua sublimaret. Et secundum Chrysostomum: Filius Dei naturalis, etiam Dauid filius esse dignatus est, vt nos filios Dei faceret. Seruum suum habere patrem dignatus est, vt nobis patrem faceret Deum. Non enim frustra, nec vanè ad tantam humilitatem ipse descendit, sed ut nos ex humili sublimaret.

Chrys. hom. 2. in Matth.
Cur filius Dauid Dominus.

Natus est secundum carnem, vt nos secundum spiritum renasceremur. Et quia partus sequitur conceptionem, sicut fructus floritionem, congruum fuit quod Christus, qui conceptus fuit in flore, scilicet Nazareth, quod interpretatur flos, nasceretur in fructu, scilicet in Bethlehem, quod interpretatur domus panis, vel refectionis, quod pertinet ad fructum.

Conceptionis locus, & partus Christi ostenditur congruus.

Quotidie quoque Dominus in Nazareth concipitur, & in Bethlehem nascitur, cùm aliquis flore verbi suscepto, se domum æterni panis efficit. Ideò etiam congruum fuit vt in Bethlehem, quæ domus panis interpretatur, Christus nasceretur: quia ipse est panis viuus, qui de cœlo descendit, qui electorum mentes, interna satietate reficit. Natus quoque in Bethlehem, quæ inter omnes ciuitates Iudæ exigua erat, noluit quenquam de terrenæ ciuitatis sublimitate gloriari.

Christus imitandus.

Qui non in parentum domo, sed in via nascitur, vt se peregrinum esse, & regnum suum de hoc mundo non esse ostenderet, qui etiam dicit: *Ego sum via*, quia scilicet ad patriam veniamus. In diuersorium se recepit, vt nos non palatia, sed diuersoria in hoc mundo quærere doceret.

Ioann. 14.

Stabulum ad nascendum elegit, vt curiositatem ædificiorum & gloriam mundi damnaret. Paruulus factus est, vt nos magnos ac viros perfectos efficeret, & ne vltra magnificare se homo super terram apponeret. Infirmus factus est, vt nos ad bona opera fortes & potentes faceret. Pauper factus est, vt sua inopia nos ditaret, & ne de terrenis diuitiis quisquam se extolleret. Pannis vilibus inuolutus est, vt nos laqueis mortis absolueret, & stola prima immortalitatis indueret. Manus & pedes eius constringuntur, vt manus nostræ ad bene operandum laxentur, & pedes nostri in viam pacis dirigantur. In diuersorio loco eget, vt nobis in domo patris sui mansiones multas præpararet. Et sic in præsepi angusto positus est, vt lectos delicatos, & ampla ædificia reprobaret, & vt nos per cœlestis regni gaudia dilataret, & nos locum cordis nostri sibi proprium dilataremus, iuxta illud, *Fili præbe cor tuum mihi.*

Prou. 23.

In præsepio etiam reclinatus est, vt nos quasi sancta animalia carnis suæ frumento reficeret, & vt cibus esset iumentorum: homo enim factus est iumentum per peccatum, secundum illud: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Ideò Dominus factus est fœnum quod est cibus iumentorum, quia verbum caro factum est, & omnis caro fœnum.

Psalm. 48.
Ioann. 1. &
Isaiæ 40.

Bos quippe, qui designat populum Iudæorum, & asinus, qui designat populum Gentium, Dominum in medio habentes, & miraculosè cognoscentes flexis genibus incessanter eum adorabant, & tanquam laudando voces dabant. Vnde Ambros. Infantis audis vagitus, non audis bouis dominum agnoscentis mugitus. *Agnouit enim bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui.* Vnde & Gregor. Nazianz. Venerare præsepe illud, per quod cùm esses penè iam mutum animal, pasceris nunc verbo & ratione Dei. Agnosce vt bos possessorem tuum, & sicut asinus præsepe domini tui, sis de numero mundorum animalium, & eorum, qui ruminare norunt, & verbum Dei ad memoriam reuocare, quique etiam diuinis sacrificiis, atq; altaribus apti sunt: seu certè ex immundis es animalibus, & neque cibis nec sacrificiis denotatus es.

Ambros. in cap. 2. Lucæ.
Isaiæ 1.
Gregor. Nazianz. oratione in natiuitatem Christi.

Per Mariam Ecclesia designari potest, & per Ioseph sponsum eius, Episcopus. Propter quod annulum habet sicut sponsus; & sicut Maria fœcunda fuit, non tamen à Ioseph sponso, sed à Spiritu sancto, sic & ecclesia fœcunditatem gratiæ habet à Deo. Hi ascendunt tendendo in Bethlehem ciuitatem suam, scilicet cœlestem, & profitentur omni imperatori exhibere seruitutem. Ecclesia verò in qualibet bona persona parit filium, quando bonum prius conceptum perducit

ad

ad effectum: & pannis inuoluit, quando ab humanis laudibus hoc abscondit: & in præsepio reclinatur, quando ex bono opere non eleuatur, sed magis se humiliat. Nascentem etiam Dominum Angeli circundederunt, & natum statim adorauerunt. *Et pastores erant in eadem regione, vigilantes super gregem suum,* propè per milliare, scilicet iuxta turrim quandam inter Bethlehem & Hierusalem, vbi Iacob rediens de Mesopotamia, moratus est cum grege suo, vbi mortua & sepulta est Rachel, & turris gregis dicitur: vbi etiam in Ecclesia, tria pastorum illorum monstrantur monumenta.

Turris, ad quem pastores erant.

Pastorum monumenta.

Et ecce Angelus Domini, circa quartam vigiliam noctis venit ad eos. Diuiditur enim nox in quatuor vigilias, *& stetit iuxta illos* in veste candida & facie rutilanti & iocunda. Et creditur fuisse Gabriel, qui Virgini conceptum verbi nunciauerat. Vnde ipse amplius cæteris gaudens de impletione eius quod dixerat, ante omnes se gerebat, vt Christi natiuitatem prædicaret, *& claritas Dei circumfulsit illos,* vndique exterius in corpore, & etiam interius in mente, in signum quòd ortus erat Sol iustitiæ, & in tenebris lumen rectis corde, & appropinquabat claritas gloriæ. Ideo ergo lumen Angelus attulit, quia eum nunciare venerat, *qui est lux vera qui omnem hominem illuminat.*

Gabriel.

Ioan. 1.

Pastoribus cur potius quàm aliis apparuit Angelus.

Magis autem apparuit Angelus pastoribus, quàm alij generi humano. Primò, quia pauperes, propter quos Christus veniebat, secundum illud Psalmi, Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, &c. Secundò, quia simplices: iuxta illud Prouerbiorum, & cum simplicibus sermocinatio eius. Tertiò, quia vigiles: secundum illud Prouerbij: *qui mane vigilauerit ad me, inueniet me.* Quartò, propter mysterium, vt significetur quòd doctrina debet à pastoribus & prælatis venire ad subditos.

Prou. 3.

Prou. 8.

Et timuerunt timore magno, propter insolitam Angeli visionem, & subitam claritatem. Sed Angelus eos consolatur dicens: *Nolite timere.* Cuius causa subditur, cùm dicitur: *Ecce enim euangelizo,* id est, bonum nuncio *vobis,* scilicet *gaudium magnum quod erit omni populo,* id est, Ecclesiæ de cunctis populis, scilicet Iudæorum & Gentilium colligendæ: quia *natus est vobis,* id est, ad vtilitatem vestram, scilicet hominum: *hodie,* id est, in ista die naturali, noctem præcedentem supputando ad diem sequentem. Vnde extunc nox incepit præcedere diem, & potius dicit hodie, quàm hac nocte, quia gaudium venerat nunciare: & nox illa sicut dies illuminata fuit, ex diuina claritate: *Saluator,* id est, salutis amator & dispensator, *qui est Christus,* quò ad humanitatem, *Dominus* quò ad diuinitatem *in ciuitate Dauid,* id est, Bethlehem: vnde Dauid traxerat originem. Christus Græcè, idem est quod vnctus Latinè. In veteri autem lege vngebantur tantùm reges & pontifices. Christus verò rex est & Pontifex, & ideò bene dicitur Christus, id est, vnctus: non vnctione humana, sed diuina: quia in humanitate pro nobis assumpta fuit vnctus à Deo Patre, imò à tota Trinitate plenitudine gratiæ: secundum Bedam, aliter Angelus Mariam, aliter Ioseph, aliter pastores instruit: scilicet & concipiendum, & conceptum, & natum Dominum testando: vt & homines sufficienter imbuat, & suum Deo seruitium incessanter impendat.

Christus vnde dicitur.

Beda in c. 2. Lucæ.

1. Cor. 1.

Et hoc vobis sit in signum, more Iudæorum qui signa quærunt. *Inuenietis,* scilicet tanquam absconditum, non se ostendentem *infantem* non fantem, & tamen verbum Dei existentem, *pannis* non sericis *inuolutum,* ecce eius paupertas, & habitus vilitas: *& positum in præsepio:* non in reclinatorio aureo: ecce mira humilitas, vt Dominus Dominorum reclinaret se vsque ad præsepe animalium brutorum. Et notandum quòd pastores erant simplices, pauperes, & humiles, seu contemptibiles: ideò ne timerent accedere, datum est eis signum infantiæ paupertatis & humilitatis in Christo. Hæc sunt signa aduentus primi, sed alia erunt signa aduentus secundi. Moraliter in hoc instruimur, qualiter & à quibus Christus inueniatur. Quia non nisi à puris & simplicibus, quod respondet eius infantiæ: & à pauperibus, quod respondet pannorum inuolutioni: & ab humilibus & contemptibilibus, quod respondet eius in præsepe reclinationi. Quæ tria comprehenduntur in tribus votis religiosorum: scilicet castitate, quantum ad primum: paupertate, quantum ad secundum: & obedientia, quantum ad tertium.

Christus qualiter & à quibus inueniatur.

Et bene nato summo pastore Angelus pastoribus apparuit, & vigilantibus insinuans, quales debeant esse pastores Ecclesiæ, scilicet humiles & vigilantes. Mysticè ergo secundum Bedam, isti pastores gregum signant doctores & rectores fidelium animarum, qui vigilant super vitam subditorum, ne delinquant: & custodiunt vigilias noctis super gregem suum, ne infernalium luporum morsibus pereant. Nox enim pericula tentationum indicat, à quibus se suósque subiectos omnes qui perfectè vigilant custodire non cessant. Et iuxta illos stat Angelus ad eorum custodiam, & claritas Dei circunfulsit illos ad suam & subditorum directionem.

Pastor pastoribus apparuit.

Beda ibid.

Pastores qui dicendi sunt.

Et secundum eundem Bedam, nec solùm Episcopi, presbyteri, diaconi, vel etiam rectores monasteriorum pastores intelligendi sunt: sed etiam omnes fideles, qui vel paruulæ domus suæ custodiam gerunt pastores rectè vocantur, in quantum eidem suæ domui sollicita vigilantia præsunt, & quicunque saltem vni vel duobus fratribus quotidiano præest regimine, debet eiusdem pastoris officium implere: quia iubetur inquantum sufficit, hos verbi dapibus pascere. Imò verò vnusquisque qui etiam priuatus creditur viuere, pastoris officium gerit, & spiritualem pascens gregem vigilias noctis supra illum custodit, si bonorum actuum & mundarum cogitationum sibi multitudinem aggregans hoc iusto moderamine gubernare, & cœlestibus scripturarum pascuis nutrire, peruigilique solertia contra immundorum spirituum insidias seruare contendit.

Beda ibid.

Pastores vniuersi fideles.

Cumque pastores de visis & auditis mirarentur, ne vnius Angeli & testis authoritas parua uideretur, pro signo & concordia testimonij, *subitò facta est cum Angelo,* qui tanquam principalis inter alios nunciauerat natiuitatem Christi, *multitudo militiæ cœlestis,* id est, Angelorum, qui nomine militiæ designantur, quia pro salute hominum cum dæmonibus præliantur. Vel quia natus est rex cœlestis, ideò multitudinem Angelorum nomine militiæ designat: quia verò dux ad prælium natus est, ideò eam secundum aliam literam exercitum appellat, *laudantium Deum,* consona voce, de Christi natiuitate, eo quòd per ipsum sciebant homines ad salutem deduci, & ruinam Angelorum reparari, & in honorem Dei, vna benedictione dicentium: *Gloria in excelsis Deo,* id est, in cœlis: quia licet eius gloria vbique reluceat, maximè tamen in cœlo empyreo vbi est Angelorum & Sanctorum habitatio, & quasi dicat, in terris à multis despicitur, sed in cœlis ab omnibus glorificatur.

Militiæ ratio.

Gloria Dei.

Et in terra pax hominibus, non quibuscunque: sed *bonæ voluntatis,* scilicet eis qui bona voluntate Christum natum suscipiunt, non persequuntur, non enim est pax impiis, sed pax multa diligentibus legem Domini. Nam secundum Leonem Papam, Christiano

Pax hominibus.

vera

Leo Papa serm. 6. de natiuit. Domini. Psalm. 118. Papa Leo de pace vera. Bonitas voluntatis quomodo dicitur.

vera pax est, à Dei voluntate non diuidi, & in his solis quæ Dei sunt delectari. Ad Deum quippe pacem habere, est velle quod iubet, & nolle quod prohibet: pax ergo nunciatur hominibus bonæ voluntatis, id est, hominibus bonis. Per bonitatem enim voluntatis dicitur homo simpliciter bonus, magis quàm per bonitatem aliarum potentiarum animæ: quia voluntas mouet alias potentias ad actus suos, & ideo bonitas eius vel malitia in omnes alias redundat potentias, sicut influentia causæ mouentis in motis ab ipsa: malis autem hominibus non est pax, quia non est pax impiis. Ex hoc etiam verbo Angeli patet, quod illa pax quæ principaliter per Prophetas prædicta fuit futura in aduentu Christi, erat pax interior bonæ voluntatis: quia secundum quòd dicitur in Prouerbiis, *Non contristabit iustum, quicquid ei acciderit*, pax autem temporalis, quæ fuit in aduentu Christi, pacatis omnibus gentibus sub Imperio Romano, fuit figura huius pacis principaliter intentæ. Et bene dicitur gloria Deo, & pax hominibus: quia per Christum est pater glorificatus, & pax facta inter Deum & hominem, ac inter Angelum & hominem, & inter Iudæum & Gentilem. *Laudamus te &c.* quæ sequuntur in hoc cantico, creditur Hilarius addidisse, & Anastasius Papa secundus instituit ipsum cantari in missa diebus Dominicis & festiuis: quia est canticum gaudij & exultationis. De gaudio huius diei dicit Cassiodorus super illud Psalmi, Hæc est dies quam fecit Dominus: Licet, inquit, Deus cunctos dies creauerit, singulariter tamen hunc diem fecisse dicitur, qui Christi Domini natiuitate sacratus est, in quo meritò exultare conuenit & lætari, quoniam in eo diabolus perdidit, & salutem mundus accepit. Et notandum, quòd multitudo cœlestis Angelo nuncianti sociata est; vt multitudo aduenien s dictum Angeli confirmaret. Et secundum Bedam, vno Euangelizante Angelo, multitudo in consonam laudem prorumpit Creatoris, & officium suum Deo impendens, & nos exemplo suo instruens, vt quotiens sacram eruditionem ex fratris ore audimus, vel ipsi quæ pietatis sunt, intra nos ad mentem reducimus, statim Deo laudes corde, ore, & opere reddamus: & apertè demonstrans quòd per hanc natiuitatem homines ad pacem vnius fidei, spei, & dilectionis, atq; ad gloriam diuinæ laudationis essent conuertendi. Deinde ascendentes Angeli in cœlum cum iubilo & canticis, nunciauerunt hæc similiter conciuibus suis. Tota igitur superna curia exhilarata, magnóque festo facto, ac laudibus & gratiarum actionibus Deo patri exhibitis, venerunt omnes per ordines suos videre faciem Domini Dei sui, & adorantes eum, & matrem ipsius cum omni reuerentia laudis eidem personabant & cantica: quis enim illorum talibus auditis nouis remansisset in cœlo, quin visitasset Dominum suum sic humiliter constitutum in terra? In nullo eorum cadere potuisset hæc tanta superbia. Vnde Apostolus: *Et quum introduceret primogenitum in orbem terrarum*, dixit: *Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Vnde Augustinus: In stabulo nascitur, & à matre Maria vili fascia cingitur, & in præsepio reclinatur. Non erat ei cedrina domus, nec lectus eburneus in quo pareret creatorem, & omnium poneret redemtorem. Idcirco velut exul & peregrina in aliena domo mundi Dominum peperit, & tanquam fœmina pauper, non sericis, sed pannis vilibus inuoluit, & in præsepio collocauit. Quem vt peperit, statim vt Deum adorauit. O stabulum fœlix, præsepe beatum, in quo nascitur Christus, & reclinatur omnium Deus. Ibi fuerunt

Prou. 12. Cassiodorus de gaudio natalis Dominici. Beda in c. 2. Lucæ. Hebr. 1. Augúst. de humilitate nascentis Christi. August. ser. de natali Domini. Obstetrices Dominicæ.

obstetrices angelicæ potestates, & solatium Angelorum: ibi erant millia milliū exultantium: ibi vagiebat Christus in stabulo, & fiebat lætitia magna in cœlo. Plorabat in præsepio Christus, & tamen de ipso exultat multitudo cœlestis exercitus, resonans Deo gloriam in altissimis, & in terra pacem annuncians hominibus bonæ voluntatis, quia bonitas cœli nata erat in terris. Descenderat pax vera de cœlo, & inde Angeli gratulantes decantabant gloriam in altissimis Deo. Exultant Angeli, contremiscit Maria mater Dei effecta. Gaudent Angeli de Christo tripudiando securè, ante quem stat mater cum magno tremore & timore exultat, & cum exultatione timida perseuerat. Hæc Aug. *Post hæc pastores loquebantur adinuicem dicentes: transeamus vsque Bethlehem*, de qua nobis dictum est, *& videamus* ibi oculis nostris *hoc verbum*, id est, istam rem dignam verbo vel recordatione, quæ res facta & impleta est, quam rem *Dominus fecit*, quia alius facere non potuit, *& ostendit*, id est, reuelauit *nobis* quasi dicerent: Videamus puerum natum per verbum Angeli nobis signatum. Verbum enim vel sermo in sacra Scriptura, sæpè pro re digna verbo accipitur: vt in Isa. non erat verbum in domo sua, id est, res grandis quam non ostenderet eis. Vel videamus hoc verbum, quod erat in principio apud patrem quomodo caro factum est: quia cùm caro Domini nostri videtur, verbū videtur quod filius est, *Quod factum est*, quòd tota Trinitas incarnari constituit, & sic factum hominem scilicet mortalem, ostendit nobis, quia in deitate videri non poterat. *Et venerunt festinantes*, principaliter ex vehementi gaudio & desiderio videndi infantem natum; & secundariò vt citius redirent ad gregem suum sine custodia dimissum, in quo notatur eorum deuotio & sollicitudo quærendi: nemo enim cum desidia quærens, Christum inuenire meretur. Ad quem secundum Bedam, festinant ire, est, non pedum gressus accelerare, sed in fide semper ac virtute proficere. *Et inuenerunt Mariam & Ioseph, & infantem positum in præsepio.* Ex abundantia quippe pacis, qua tunc homines gaudebant, & propter hospitum supervenientium frequentiam portæ non claudebantur, ideò pastores nocte intrare & ad puerum venire poterant. Inuenitur Christus cum Maria Virgine, & Ioseph viro iusto, & in præsepio, per quod docemur, quòd qui vult invenire Christum, debet habere mundiciam cordis respectu sui, quod per Mariam Virginem: iustitiam respectu proximi, quod per Ioseph iustū: & humilitatem ac reuerentiam respectu Dei, quod per humile præsepium innuitur. Inuenitur autem Christus mediante Maria & Ioseph, id est, contemplatione & actione, in cuius figuram Iacob qui & Israël, id est, videns Deum dictus est, vtramque vxorem scilicet Rachel & Lyam habuit. *Videntes autē* oculis corporalibus & exterius puerum secundum carnem *cognouerunt* cogitatione intellectuali, & per fidem interius *de verbo*, id est, filiō Dei dictum esse, *quod dictum erat illis de puero hoc*, & sic per cognitionem humanitatis, venerunt ad cognitionem deitatis: quia, vt prædictum est, non solùm exterius, sed etiam interius fuerunt illuminati de cognitione Verbi incarnati. Et adorantes puerum, referebant quæ ab Angelis audierant. *Et omnes qui audierunt mirati sunt:* & de incarnationis mysterio, & de pastorum attestatione. Moraliter ex præmissis nota, quòd volentibus spiritualiter inuenire Christum, tria sunt necessaria, scilicet colloqui per meditationem scripturarum, transire per contemplationem creaturarum, festinare per degustationem gratiarum. Vel volentes inuenire Christum, debemus

Verbum, in sacra Scriptura quid est. Isaiæ 39. Beda ibid. *Cur portæ apertæ erant.* *Inuenire Christum volentibus necessaria.*

bemus colloqui per peccatorum confessionem, transire per carnalium & temporalium abiectionem, festinare per feruentis desiderij accelerationem: & hoc vsque in Bethlehem, id est, domum panis per diuinorum degustationem. Et tunc inueniemus Christum in præsepio cordis nostri, per delitiosam suæ præsentiæ exhibitionem, cuius deliciæ sunt esse cum filiis hominum. Moraliter etiam & anagogicè per Bethlehem, quæ interpretatur domus panis, patria cœlestis designatur: quia ibi est ille beatus panis de quo infrà dicitur: Beatus qui manducat panem in regno Dei. Ad hanc Bethlehem, triplici transitu peruenitur: Primus est, de vitiis ad virtutes: Secundus, de virtute in virtutem: Tertius est, ex hoc mundo ad patrem, siue de morte ad vitam. Igitur secundum consilium Bedæ, Transeamus etiam nos exemplo horum pastorum vsque in Bethlehem ciuitatem Dauid cogitando, ac recolamus amando, & incarnationem Christi dignis honoribus celebrando. Transeamus etiam abiectis carnalibus concupiscentiis toto desiderio mentis vsque in Bethlehem supernam, id est, domum panis viui, non manu factam, sed æternam in cœlis, & recolamus amando: quia verbum caro factum, illuc in carne ascendit, ibiq; sedet, in dextera patris, illuc eum tota virtutum instantia sequamur, & sollicita cordis ac corporis castigatione procuremus, vt quem illi in præsepio videre vagientem, nos in patris solio mereamur videre regnantem. Non est tanta beatitudo cum desidia ac torpore quærenda, sed alacriter sunt Christi sequenda vestigia. Et sicut illi videntes cognouerunt, sic & nos quæ dicta sunt de Saluatore nostro plena dilectione festinemus amplecti, vt hæc in futuro perfectæ cognitionis visu comprehendere valeamus. *Maria autem* prudentissima *conseruabat* in scrinio pectoris sui, *omnia verba*, scilicet de annunciatione Angelica, de exultatione Ioannis in vtero, de ortu Saluatoris, de cantico Angelorum, ac de apparitione & fide pastorum *conferens ea in corde suo*, cum scriptis prophetarum. Ecce ergo optima discipula, quæ audita conseruabat memoriæ commendando, & omnia nihil obliuioni dando, & conferens obseruata frequenter repetendo, vnde fuit arca continens diuinorum eloquiorũ arcana. Conseruabat ergo omnia & memoriæ commendabat, vt postea ipsa docente & narrante scriberentur, & in vniuerso mundo prædicarentur. Ab ipsa enim Apostoli plurima de gestis Domini didicerunt, maximè ea quæ gessit antequam eos vocaret, & ad ipsam omnes quasi ad magistram recurrebant. Et quia sanctas Scripturas legerat, & Prophetas sciebat, conferebat quæ secum sunt acta de Domino, cum his quæ nouerat à Prophetis scripta de eo, attendens prudenter, quomodo prophetiæ implebantur in puero nato. Conferens ergo ea quæ in puero fieri videbat, cum illis quæ de eo in oraculis prophetarum legerat, tanto verius eum Deum esse credebat, quanto ea quæ de illo legerat, in eo compleri cernebat. Et ista collatio erat ei delectabilis valde, & vtilis Ecclesiæ: quia secundum Hieron. Ipsa post ascensionem filij sui remansit ad tempus in terris cum Apostolis, vt eos plenius instrueret, quia omnia familiarius viderat & tractauerat, propter quod melius exprimere poterat. Vt enim dicit Hieronym. quod melius nouimus, melius proferimus. Maria ergo Virginalis pudicitiæ iura custodiens, & non minus pudica ore, quàm corpore, secreta Christi quæ nouerat nulli diuulgare volebat, sed tacito corde scrutans congruum tempus, quo Deus hæc diuulgari vellet, & quomodo vellet, reuerenter expectabat, conferens ea quæ viderat circa se acta, & quæ in scripturis legerat agenda. Legerat enim in Isa. *Ecce virgo concipiet & pariet filium*: & videbat se virginem, & concepisse & peperisse. Legerat, *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui*, & videbat Dei & suum filium inter hæc animalia vagientem in præsepio. Legerat, *Egredietur virga de radice Iesse, &c.* & videbat se de stirpe Dauid, ortam & natam. Legerat, *Nazaræus vocabitur puer iste*, & videbat se in Nazareth de Spiritu sancto concepisse. Legerat, *Et tu Bethlehem terra Iuda, &c.* & videbat se in Bethlehem peperisse. Comparat ergo verba prophetarum, & quæ legerat factis, & quæ in his audiebat & videbat, & in omnibus vna mater sapientiæ cernit concordiam, & habet certa fidei argumenta. O quantum gaudere poterat, cùm se matrem Dei cognosceret! quia, ut ait Anselm. solùm de sancta Maria Virgine prædicare, quòd Dei mater est, excedit omnem altitudinem, quæ post Deum dici vel cogitari potest. *Pastores* autem *abierunt cum gaudio* ingenti, *& reuersi sunt*, ad curam & custodiam gregis sui, *glorificantes* corde *& laudantes* ore *Deum* tanquam autorem & opificem, *in omnibus*, id est, de omnibus *quæ audierant*, scilicet ab Angelis, *& viderant*, in Bethlehem propriis oculis, *sicut dictum est* ab Angelo *ad illos*, id est, in hoc gloriam Deo laudésque referebant, quòd non aliud venientes inuenerant quàm sicut ad illos dictum erat. Ipsi enim de tam eximio beneficio toti mundo generaliter collato, & eis specialiter ostenso grati existentes, deuotionem suam in laude Dei eructabant, & Deum glorificabant. In hoc etiam reputantur deuoti, quia post contemplationem Saluatoris reuertuntur ad exercitium actionis. In quo datur forma pastoribus Ecclesiæ, qui aliis dormientibus debent vigilare, & ire aliquando in Bethlehem contemplationis, & ad studium sacræ Scripturæ, vt ibi pane cœlesti reficiantur, & refecti pane doctrinæ ad pascendum gregem reuertantur. Vnde in Ezechiele: *Animalia ibant & reuertebantur.* Vade nunc & tu ad videndum verbum pro te carnem factum, & genibus flexis adora Dominum Deum tuum & eius matrem, ac reuerenter saluta Ioseph sanctum senem. Deinde osculare pedes pueri Iesu, iacentis in præsepio, & roga dominam, vt eum tibi porrigat vel accipere permittat. Accipe ergo eum ad te, & inter brachia tua retine. Intuearis faciem eius diligenter ac reuerenter deosculare, & delecteris in eo ex corde. Confidenter hæc facere potes, quia pro salute eorum venit ad peccatores, & cum eis humiliter conuersatus est, & tandem se eis in cibum dimisit: vnde benignus Dominus patienter permittet pro tuo velle se tangi, nec imputabit præsumptioni, sed amori. Semper tamen cum reuerentia & timore hoc facias, quia ipse sanctus Sanctorum est. Postea redde ipsum matri suæ, & conspice studiosè quàm diligenter & sapienter eum lactat & gubernat, ac cætera obsequia ei facit. Sta & tu ad seruiendum paratus, & adiuua eam si potes. In his delectari, iocundari, & sedulò meditari memento, & quantum potes sta familiaris dominæ & puero Iesu, & intuearis faciem eius sæpè, in quem desiderant Angeli conspicere semper: tamen, vt dixi, cum reuerentia & timore, ne patiaris repulsam de præsumptione; reputare enim te debes indignũ, in conuersatione talium & tantorum. Vnde Anselmus: Hinc matrem cum omni deuotione in Bethlehem prosequere, & in hospitium diuertens cum illa assiste, & obsequere parienti, locatóq; in præsepio paruulo erumpe in vocem

Bethlehem moraliter, & anagogicè. Lucæ 14. Beda in c. 2. Lucæ. *Maria discipula optima fuit.* Hieron. ser. de assumptione B. Mariæ tom. 4. Hieron. de Maria in terris relicta. Isaiæ 7. Isaiæ 1. Isaiæ 11. Matth. 2. Ibidem & Mich. 6. Anselmus libr. de excellentia Mariæ. *Maria mater Dei.* *Pastorum reuersio ad greges.* Ezech. 1. *Meditatio historiæ dicta.* 1. Petr. 1. Ansel. ibid.

Ibid. vocem exultationis, & clamans cum Esa. *Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis*, & amplectere illud diuinum & dulce præsepium. Mitiget verecundiam amor, timorem depellat affectus, vt sacratissimis pueri pedibus labia figas, & oscula gemines, deinde pastorum excubias mente pertracta, Angelorum currentem exercitum admirare, cælesti melodiæ tuas interpone preces simul corde & ore decantans: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Vnde & August. Angelorum vocem, per quam Dominus Iesus Christus, natus Virginis partu, pastoribus nunciatus est, cùm Euangelium legeretur, audiuimus, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Festa vox & gratulatoria, non vni fœminæ, cuius vterus ediderat prolem, sed humano generi, cui virgo peperit saluatorem. Dicamus ergo & nos, & quanta possumus cum exultatione dicamus, dicamus inquam & nos fideli corde, deuota voce, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis:* & hæc verba diuina, has Dei laudes, hoc Euangelicum gaudium quanta valemus consideratione perspectum, fide, & spe, & charitate meditemur. Vnde Gregor. Nazianz. Cum pastoribus puerum venerare, cum Angelis hymnum dicito, cum Archangelis chorum ducito. Exulta, & si non potes, vt Ioannes ex vtero, certè velut Dauid in collocatione arcæ testamenti tripudia, venerare natiuitatem, per quam terrenæ natiuitatis vinculis liberatus es. Hæc Gregor. Venias, & nihilominus quotidie vt videas Iesum in præsepio spirituali, scilicet in altari vt carnis suæ frumento merearis cum animalibus sanctis refici. Et sciendum, quòd triplex est Christi natiuitas: scilicet diuina, humana, & gratuita: Prima est, ex patre æternaliter. Secunda, ex matre temporaliter. Tertia, in mente spiritualiter. Et istæ tres natiuitates sumuntur secundum tres Christi substantias, quæ sunt deitas, caro, & spiritus. Nam ex patre nascitur Deus, ex matre caro, in mente nascitur per gratiam Spiritus sanctus. Ex patre nascitur semper: ex matre semel: in mente sæpè. Secundum natiuitatem diuinam Christus habet patrem sine matre: secundùm humanam, matrem sine patre: secundùm gratuitam, habet patrem & matrem: secundùm illud: *Quicunque fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, & soror, & mater est.* Has verò Christi natiuitates repræsentat Ecclesia, in die natiuitatis eius. Primam natiuitatem repræsentat in missa quæ cantatur in nocte: quia diuina natiuitas est nobis occulta. Secundam repræsentat in missa, quæ cantatur in aurora: quia natiuitas humana fuit partim occulta, scilicet quantùm ad modum: & partim manifesta, scilicet quantum ad effectum. Tertiam, repræsentat in missa quæ cantatur in die: quia gratuita natiuitas manifesta est in anima, in qua Christus concipitur per affectum, nascitur per effectum, nutritur per profectum. Honora tunc & venerare ciuitatem Bethlehem pusillam & minimam, per quam tibi regressus patefactus est ad paradisum, & ad patriam. Hæc ciuitas spatio modica, primò dicta est Effrata, sed postea facta est ibi fames magna: qua transeunte facta est ibidem magna abundantia, & tunc vocata est Bethlehem, id est, domus panis, propter euentum abundantiæ supereuenientis. Hæc ciuitas non est minima in principibus Iuda, id est, dignitatis excellentia, quippe quia conscia mysteriorum ante Christi aduentum. Ibi enim vnctus fuit Dauid: ibi sacrificium solennitatum: ibi connubium Ruth & Boos celebratum, in quo præfigurabatur humanitatis & diuinitatis connubium, verum sacrificium & immutabile regnum. Item conscia gaudiorum, in aduentu Christi. O quis dignè penset gaudium Angelorum laudantium, pastorum videntium, regum adorantium, populorum credentium. Item conscia martyriorum post aduentum Christi, quando Herodes fecit infantes occidi. Sed maximè beata in germine, quia inde exiit germen nobile, scilicet dux & dominator, germen vtile regens populum Israël. De cuius ciuitatis laude, sic dicit Bernard. O Bethlehem parua, sed magnificata à Domino. Magnificauit te qui factus est in te, paruus ex magno. Quæ ciuitas si audiat, non inuideat preciosum stabulum illud, & illius præsepii gloriam. Vbique gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei, vbique canitur: quia homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Hæc Bernard. Bethlehem sita est in monte longo, sed arcto, ab Oriente se extendens in Occidentem, in cuius fine Orientali sub rupe quadam, quæ erat in quodam diuersorio, illuxit nobis Sol iustitiæ Christus Deus noster: & contra Occidentem, ad quatuor vel quinque pedes erat præsepe iumentorum, in quo dulcis puer ille fuerat reclinatus. In hac ciuitate est sancta & venerabilis ac miræ pulchritudinis, & deuotionis Ecclesia cathedralis consecrata in honore beatæ Virginis Mariæ, quam ædificari fecit beata Helena, mater Constantini Imperatoris, in qua est scripta, & in illa pulcherrimum altare marmoreum in loco vbi Virgo Maria peperit, & Christus nasci voluit. Est etiam in ipsa Ecclesia capella pulcherrima & deuota, in qua erat illud præsepium venerabile & diuinum. In eadem Ecclesia est sepulchrum innocentium, & sepulchrum beati Hieronymi. Ibi beata Paula & Eustochium requiescunt. Ibique est cisterna, in quam stella dux Magorum dicitur cecidisse. Hanc sanctam & Deo dilectam ciuitatem, beatus Hieronymus prælegit, vt ibidem Domino deseruiret. Beata etiam Paula & Eustochium filia eius, cum multis aliis virginibus in monasterio sanctimonialium Dei seruitio, & diuinæ contemplationi deuotissimè vacantes, regnum mundi & omnem eius ornatum propter amorem Domini nostri Iesu Christi, & loci deuotionem contempserunt. Multi quoque ex his, qui desiderio terræ sanctæ de terra & de cognatione sua, & de domibus patrum suorum exierunt, licet turba & tumultus hominum plerunque religioni sint impedimentum, maluerunt tamen inter turbas populorum corporaliter habitare, quàm sanctarum ciuitatum, quas Christus specialiter elegit, scilicet Hierusalem, Bethlehem, & Nazareth, quæ tanquam cellæ aromaticæ Saluatoris conuersatione redolent, habitatione priuari. In Nazareth enim de Spiritu sancto, in Maria virgine fuit Dominus conceptus. In Bethlehem natus. In Hierusalem pro salute nostra crucifixus, mortuus, & sepultus. In Bethlehem ergo secundus Adam est natus, de qua ad septem milliaria vel circa contra Austrum est Ebron ciuitas, vbi in agro Damasceno fuit primus Adam de rubra terra formatus, de quo agro ad iactum arcus est spelunca duplex, vbi ipse Adam cum coniuge sua est conditus & sepultus: tres magni Patriarchæ, scilicet Abraham, Isaac & Iacob, cum coniugibus suis. Christus itaque natus est, vt captiuum hominem liberaret. Et hoc præfiguratum fuit, in pincerna Pharaonis, cui in carcere videbatur, quòd coram se vitis de terra crescebat, habens tres propagines seu ramos, quæ cœpit florere

Marginalia: Augustinus hom. 16. de natali. — Gregor. Nazianzen. in Christi natiuitatem. — 2. Reg. 6. — *Natiuitas Christi triplex.* — *Substantia Christi triplex.* — Matth. 12. — *Bethlehem commendatio.* — *Mysteria in Bethlehem facta.* — Bernardus serm. 1. in vigilia natiuitatis Domini. — Psalm. 86. — *Bethlehem situs.* — *Templum in Bethlehem.* — *Cisterna, in quam stella cecidit.* — *Ciuitates à Christo specialiter electa.* — *Adam secundus & primus Figura natiuitatis Christi.* — Genes. 40.

florere & vuas producere, quas in calicem Pharaonis exprimens, potum Pharaoni offerebat: qui secundùm somnii interpretationem post tres dies liberatus est. Sic cùm genus humanum miserabilem sustineret captiuitatem, vitis, id est, Christus de terra sola, scilicet Maria excrescebat, qui tres propagines, scilicet carnem, animam, deitatem habebat. Vel tres propagines sunt tres personæ sanctæ Trinitatis. Tertia verò die, postquam vinum sanguinis sui in cruce est expressum, & regi cælesti oblatum, tunc genus humanum de captiuitate est egressum. Hoc vinum regem cœlestem ita inebriauit, quòd omnem offensam humano generi relaxauit. Hoc vinum nobis sub sacramento reliquit, vt quotidie regi cælesti pro mundi offensa offeratur, quia quotidie à mundo offenditur. Vnde cùm Christus nasceretur, vineæ Engaddi floruerunt, & Christum veram vitem venisse ostenderunt. Modus autem natiuitatis Christi, figuratus est in virga Aaron, quæ floruit & fructum amygdalinum protulit. Sicut enim virga illa mirabiliter contra naturam germinauit, sic Maria supra ordinem naturæ mirabiliter filium generauit. Virga Aaron protulit fructum sine plantatione, Maria genuit filium sine virili commixtione. In testa amygdalina dulcis nucleus latebat, in testa carnis Christi dulcissima deitas abscondita fuit. In virga Aaron inuenimus frondium viriditatem, florũ suauitatem, & fructuum vbertatem, sic Maria habuit viriditatem virginitatis, suauitatem pietatis, & vbertatem perpetuæ satietatis. Non solùm autem Christus Iudæis, sed & Paganis ortum suum præmonstrauit, quia omnes homines saluos fieri voluit. Vnde Octauianus qui tunc toti mundo dominabatur, & ideò à Romanis tanquam Deus reputabatur, Sibyllam prophetissam consulebat, si in mundo aliquis eo maior futurus erat. Eodem autem die, quando Christus in Iudæa nascebatur, Sibylla Romæ circulum aureum iuxta Solem contemplabatur, in quo circulo virgo pulcherrima residebat, quæ puerum speciosissimum in gremio gerebat. Quod illa Cæsari Octauiano monstrauit, & regem potentiorem ipso natum esse intimauit. Meditari ergo debes cum gaudio, quanta sit hodierna solennitas. Hodie namque natus est Christus, & sic verè est dies natalis regis æterni, & filii Dei viui. Hodie puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Hodie Sol iustitiæ, qui in nubibus erat, clarè fulsit. Hodie sponsus Ecclesiæ, electorum caput de thalamo suo processit. Hodie speciosus forma præ filiis hominum desideratam faciem eius ostendit. Hodie illuxit nobis dies redemptionis nostræ, reparationis antiquæ, fœlicitatis æternæ. Hodie pax est nunciata nobis hominibus, vt canitur in hymno Angelico, qui hodie est factus. Hodie, vt cantat Ecclesia, per totum mundum melliflui facti sunt cœli. Hodie *apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri Dei*: quia, vt dicit Bernardus, Potentia apparebat in rerum creatione, sapientia verò in earum gubernatione, sed benignitas misericordiæ maximè nunc apparuit in humanitate. Hodie adoratus est Deus in similitudine carnis peccati. Hodie & nos cum Christo sumus congeniti, quia generatio Christi origo est populi Christiani. Hodie illa duo miracula contigerunt, quæ omnem superant intellectum, & sola fides apprehendere potest, scilicet quòd Deus nascitur, & virgo parit. Hodie aliorum miraculorum claruit multitudo. Denique omnia quæ de incarnatione dicta sunt, quasi hîc clariùs elucescunt: ibi inchoata, hîc manifestata, videas nunc illa, ac istis coniunge & applica. Meritò ergo est ista dies gaudii & exultationis, ac lætitiæ magnæ nimis.

Vineæ Engaddi floruerunt. *Natiuitatis Christi modus figuratus virga Aaron.* 1. Timoth. 2. *Octauianus.* *Natiuitatis Christi magnitudo.* ad Tit. 3. Bernardus serm. 1. in Natali Domini.

ORATIO.

Iesu dulcis, qui de ancilla humili, humilis natus, te humiliter natum humilitatis pannis inuolui, & in præsepio reclinari voluisti, da mihi clementissime Domine per tuam inenarrabilem natiuitatem renasci in me noua vita sanctitatem, & sic sub habitu & pannis me religionis humiliari, vt inter arcta regularis disciplinæ studia, velut in quodam præsepio reclinatus, ad culmen veræ humilitatis valeam attingere. Et qui nostræ humanitatis & mortalitatis fieri dignatus es particeps, da mihi tuæ diuinitatis & æternitatis esse participem, Amen.

De Circuncisione Domini. Correspondet Euangelio: Postquam consummati sunt dies, &c.

CAPVT X.

Postqvam *autem consummati*, & impleti *sunt dies octo*, scilicet à natiuitate Domini vtramque extremitatem computando, *vt circunciderețur puer*, secundum legis præceptum: quia hoc erat tempus circuncisioni deputatum, *vocatum* & declaratum *est nomen eius* esse *Iesus*, id est, Saluator: quia in circuncisione solebat nomen imponi, *quod* scilicet nomen iam antè impositum est à Deo, *vocatum*, id est, prænunciatum *est ab Angelo, priusquam in vtero*, scilicet Virginis, *conciperetur*, de Spiritu sancto. Ritus circuncisionis à beato Patriarcha Abraham exordium sumpsit; quando & nominis amplificationem accepit. Nam cum signaculo circumcisionis, augmentum & immutationem promeruit nominis, vt qui prius dicebatur Abram, id est, pater excelsus, deinceps ob meritum fidei diceretur Abraham, id est, pater multarum gentium. Nec solùm ipse, sed etiã venerabilis vxor eius augmentum cum nominis mutatione promeruit, vt quæ prius dicebatur Saraï, id est, princeps mea & domus suæ tantùm; deinceps diceretur Sara, id est, princeps omnium rectè credentium fœminarum. Ex hoc ergo in consuetudinem venit, quòd ad huius rei imitationem nomina imponerentur pueris in die circuncisionis eorum; & sic puero Iesu est factum. Ab humilitate ergo, quæ est radix, & custos virtutum, Iesus sumens initium circuncisionis accepit signaculum: vt pro te sanguinis precium non tardans effundere, se tuum verissimum Saluatorem ostendat, patribus tam verbo quàm signo repromissum, eique assimilatum per omnia; præter ignorantiam & peccatum. Duo magna hodie sunt facta. Primùm, quia nomen scilicet Iesus est manifestatum, quod ab æterno erat sibi impositum; & ab Angelo (priusquam in vtero conciperetur) vocatum. Angelus enim Gabriel missus, ad Mariam ait: *Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis* scilicet in circuncisione *nomen eius Iesum*, scilicet à Deo patre sibi impositum. Vnde in Esaia: *Et vocabitur ibi nomen nouum, quod os Domini nominauit.* Secundùm Origenem, vocabulum Iesu dulce & gloriosum, omni adoratu cultúque dignissimum; nomen quod est super omne nomen, non decuit primùm ab hominibus appellari, neque

Lucæ 2. *Circuncisio ab Abraham incepta.* *Abram & Sarai mutata nomina.* *Nominis imponendi ratio.* *Magna duo hodie facta.* Esai. 62. Origenes de nomine Iesu.

que ab eis offerri in mundum, sed ab excellentiori quadam maiorique natura. Hoc ergo nomen ei innatum est: vt enim Saluator sit, à propria natura habet. Et quamuis hoc nomen aliis ante fuerit impositum; tamen fuit nouum in Christo, in quantum fuit impositum ab hac proprietate: quia est Saluator omnium, quæ in aliis non fuit; licet salutem in aliquo facto particulari fecerint. Iesus enim Hebraicè, Saluator interpretatur Latinè. Dicitur autem Saluator. Primò, à potentia saluandi; & sic ei conuenit hoc nomen ab æterno. Secundò, ab habitu saluandi, & sic fuit impositum ab Angelo: & conuenit ei à conceptionis suæ principio. Tertiò, ab actu saluandi, & sic fuit vocatum nomen in circuncisione: & conuenit ratione passionis suæ. Igitur secundùm Chrysost. Hoc nomen Dei quo Iesus ex vtero Virginis nuncupatur, non nouum est ei, sed antiquum: quia Iesus, id est, Saluator vocatus est secundùm carnem, qui erat Saluator secundùm diuinitatem. Vnde considera dignitates huius nominis. Primò quòd hoc nomen fuit ab æterno præordinatum & consecratum. Secundò, fuit diuino ore nominatum. Tertiò, Patriarchis & Patribus antiquis desideratum. Quartò à Prophetis prophetatum. Quintò ab antiquo scilicet in Iesu Naue, qui & Iosue dicitur, præfiguratum. Sextò, ab Angelo Virgini & Ioseph prænunciatum. Septimò, à beata Virgine prædicatum. Octauò, à Ioseph hodie impositum. Nonò, ab Angelis diuulgatum. Decimò ab Apostolis magnificatum. Vndecimò, à martyribus testificatum. Duodecimò, à confessoribus collaudatum. Tredecimò, à sanctis virginibus tanquam oleum effusum prægustatum. Decimoquartò, à fidelibus veneratum. Est autem secundùm Augustinum differentia inter nomen Iesus, & nomen Christus: quia nomen Iesus, est nomen proprium: sed nomen Christus, est nomen commune & sacramenti. Item nomen Christus, est nomen gratiæ: sed nomen Iesus est nomen gloriæ. Sicut enim hîc per gratiam baptismalem à Christo dicuntur Christiani; sic in cœlesti gloria ab ipso Iesu dicemur Iesuitæ, id est, à saluatore saluati. Et quanta est differentia inter gratiam & gloriam; tanta differentia potest dici inter nomen Iesus & Christus. Moraliter secundum Bedam, sicut Christus in sua circuncisione corporali accepit hoc nomen Iesus; ita electi in sua circuncisione spirituali participant isto nomine: vt sicut ipsi à Christo dicti sunt Christiani; ita à saluatore vocentur saluati. Quod etiam nomen eis non solùm priusquam in vtero Ecclesiæ, per fidem conciperentur; sed ante sæcula à Deo vocatum est. Hoc est ergo nomen quod est super omne nomen. *Nec enim est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* Nomen quod secundùm Bernardum est mel in ore, in aure melos, in corde iubilus. Nomen quod instar olei lucet prædicatum, pascit recogitatum; lenit & vngit inuocatum. Et secundùm Petrum Rauennatem: Hoc est nomen quod dedit cæcis visum, & surdis auditum, claudis gressum, sermonem mutis, vitam mortuis; totámque diaboli potestatem de obsessis corporibus virtus huius nominis effugauit. De hoc nomine dicit Anselmus. Iesus est nomen dulce, nomen delectabile, nomen confortans peccatorem, & nomen beatæ spei; ergo Iesu esto mihi Iesus. Nomen Iesu est virtuosum, iuxta illud Apostoli: *Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi.* Habet enim nomen Iesu virtutem ablatiuam, quo ad peccati maculam: virtutem sanctificatiuam, quò ad culpam: & virtutem iustificatiuam, quò ad reatum. Cùm igitur tria sunt in peccato, scilicet macula, culpa & reatus; patet quòd quò ad omnia ista peccatum remittitur per nomen Iesu. Vnde Ioannes: Remittuntur vobis peccata, propter nomen eius. In hoc nomine omne genu flectitur, cœlestium, terrestrium & infernorum. Hoc nomen Domini quicunque inuocauerit, saluus erit. De hoc quoque nomine ipse Dominus ait: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Hoc igitur nomine in omnibus orationibus vti debemus, ac petitiones in nomine Christi formare, & propter hoc orationes Ecclesiæ in fine formantur in Christi nomine; dicendo per Christum Dominum nostrum, vel aliquid simile. In hoc nomine ille non petit, qui contra Dei dispositionem, & contra suam vel aliorum salutem petit: imò verò qui taliter petit, contra hoc nomen eum petere dubium non est. Verè ergò & propriè dictus est Iesus, quia non nisi in hoc solo nomine salutem obtinere possumus. Vnde de seipso dicit: *Ego sum α & ω principium & finis.* Quia sicut per verbum æternaliter dictum omnia producuntur, sic per verbum carni vnitum reparantur, promouentur, & finiuntur. Secundum quod hodie factum est; quia cœpit hodie Dominus Iesum suum sacratissimum sanguinem pro nobis fundere; cum ipsius caro cultello incideretur lapideo. Tempestiuè cœpit pati pro nobis, & qui peccatum non fecit, pœnam hodie portare incepit pro peccatis nostris. Non solùm enim in virili, sed etiam in infantili ætate sanguinem suum pro nobis voluit fundere. Plorauit autem puer Iesus hodie, propter dolorem quem in carne sensit: nam veram carnem & passibilem, sicut cæteri homines habuit. Sed eo plorante, credis ne, quòd mater potuerit lachrymas continere? Plorauit ergo & ipsa. Compatere & tu sibi, & plora etiam cum eo; quia hodie ipse fortiter plorauit. Nam in solennitatibus istis multum gaudere debemus, propter salutem nostram quam quæsiuit; sed multum compati & dolere, propter suas angustias quas pro nobis sustinuit. Multum etiam ex hoc admirari debemus ad tolerandum pœnas pro peccatis propriis; cùm cernimus ipsum tantas tolerasse pro alienis. Vnde Bernard. Quis non erubescat refugere multò minores pœnas pro peccatis suis, cùm nouerit Christum tanta pertulisse, non pro suis, sed alienis? Et sciendum quòd sex vicibus fudit sanguinem suum pro nobis. Primò, in circuncisione; & hoc fuit nostræ redemptionis initium. Secundò, in oratione; & hoc fuit nostræ redemptionis desiderium. Tertiò, in flagellatione, & quartò in coronatione, & hoc fuit nostræ redemptionis meritum: quia *liuore eius sanati sumus.* Quintò, in crucifixione, & hoc fuit nostræ redemptionis precium; tunc enim quæ non rapuit, exoluebat. Sextò, in lateris apertione; & hoc fuit nostræ redemptionis sacramentum, per quod figurauit, nos per aquam, baptismatis debere mundari, qui quidem baptismus habiturus erat efficaciam à sanguine Christi. Per primum docemur nos spiritualiter circuncidere, & peccata abiicere. Per secundum, mentis angustiam pro salute nostra sustinere. Per tertium, carnem nostram domare. Per quartum, animam nostram virtutibus ornare. Per quintum, membra nostra mandatis Dei ligare. Per sextum, vulneratum cor in charitate Dei habere. Vides ergo, quoties Christus suum fudit sanguinem, propter nostram redemptionem: vbi sunt nostræ lachrymæ, vbi gemitus, vbi fletus, vbi

Marginal notes (left column): *Iesus quid interpretetur.* — Chrysost. hom. 4. in Matth. — *Dignitates nominis Iesu.* — Augustinus tract. 3. in epist. Ioan. — Beda in c. 2. Lucæ. — *Excellentia nominis Iesu.* Philipp. 2. Actor. 4. Bernardus serm. 15. in Cantica. — Anselmus in medit. — 2. Cor. 6. — *Virtutes nominis Iesu.*

Marginal notes (right column): 1. Ioan. 2. — Philipp. 2. — Rom. 10. — Ioan. 14. — *Petere debemus in nomine Iesu.* — Ioan. 8. — *Sanguinem hodie fundere cœpit Iesus.* — *Plorauit Iesu Mater.* — *Sanguinem suum sexies fudit Christus.* — Isai. 53. 1. Petr. 2. — Psalm. 68.

vbi gratiarum actiones pro tam copiosa sanguinis effusione? *Venite adoremus & procidamus ante eum, ploremus ante Dominum qui fecit nos*, & tam copiosè redemit. Vt enim ait Bernardus: Suffecisset ad redemptionem orbis vna preciosissimi sanguinis gutta, sed data est copia, vt in beneficii recordationem virtus diligentis claresceret, copiosa enim apud eum redemptio. Vt autem dictum est, ritus & religio circuncisionis ab Abraham sumpsit exordium: quia primus vnius Dei confessus est fidem, & in signum huius primò accepit circuncisionem, quæ fuit signum distinguens fideles ab infidelibus. Credens enim Abram, adhuc in præputio positus, filium se habiturum, quem Deus ei promisit, huius rei signum circuncisionem accepit, vt quòd credens iustificatus sit, cerneretur. Fuit ergo data & instituta circuncisio, primùm propter meritum fidei Abrahæ, vt sicut fide distabat à nationibus cæteris, sic distaret etiam signo circuncisionis. Item vt populus qui ex eadem progenie nasciturus erat, per circuncisionis signum peculiaris Deo agnosceretur, & ab aliis nationibus discerneretur, ac semen eius qui credens Deo hoc ipsum acceperat, esse sciretur. Item vt si qui ex eodem populo in prælio corruissent, hoc signo circuncisionis inter gentes cogniti, quia de stirpe sancta descenderant, sepulturæ traderentur. Et ideò in eremo non circuncidebantur, vbi soli sine gentibus conuersabantur. Item in remedium peccati originalis, & ad repressionem concupiscentiæ carnalis. Data est etiam circumcisio in præparationem susceptionis fidei, quia circuncisio est quædam professio Mosaicæ legis seruandæ, sicut & baptismus est professio legis euangelicæ, & per professionem illam disponebantur ad istam. Circuncisio igitur præteriti temporis mandatum fuit, & signum promissi Christi, quam vsque ad Christum oportuit autoritatem habere, vt tamdiu curreret, donec nasceretur promissus Abrahæ: quo nato, & promissione impleta, oportuit circuncisionem & signum promissionis cessare. Vnde fiebat cultris petrinis: quia petra erat Christus. Voluit autem Christus circuncidi ex causis plurimis, tanquam si * esset legi subiectus. Primò, vt ostenderet se esse de genere Abrahæ, qui circuncisionis mandatum accepit, & cui de Christo repromissio facta est. Secundò, vt patribus assimilatus Iudæis satisfaceret, ac scandalum & omnem excusationem in se non credendi, & eum non recipiendi ipsis auferret. Tertiò, vt legem veterem, & circumcisionem, quam Deus instituerat, approbaret, ac eam sanctam, iustam & bonam fuisse monstraret. Quartò, vt obedientiæ & humilitatis virtutem, nobis suo commendaret exemplo, præceptum legis (cui tamen subiectus non erat) obseruando. Quintò, vt legem quam dedit aliis, etiam ipse impleret, & qui in similitudine carnis peccati, non autem in carne peccati venerat; remedium quo caro peccati mundari consueuerat, non respueret. Sextò, vt legis onus in se sustinens, alios à legis onere quod portare nequiuerant, liberaret: quia *factus est sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret.* Septimò, vt pro nobis sanguinem suum non solùm in ætate virili, sed etiam in infantia funderet, & tempestiuè pati inciperet. Octauò, vt in se veritatem carnis humanæ ostenderet, & hæreticos qui dixerunt eum non verum corpus, sed phantasticum habuisse, confunderet. Nonò, vt castitatem quæ à circuncisione actus illius membri est, commendaret, & sic concupiscentiam carnalem reprobaret. Decimò, vt in ipso carnalis circuncisio finem, & spiritualis exordium haberet, & nos fore spiritualiter circuncidendos demonstrarent, vt enim Apostolus ait: *Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti.* Hodierno itaque die cessat circuncisio; & habemus pro ea baptismum, qui est maioris gratiæ & minoris pœnæ; nam gratia baptismi superueniens carnis circuncisionem euacuauit, quemadmodum fructu aduueniente flores decidunt, & marcescunt. Vnde Gregorius, Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificii, vel pro his qui ex stirpe Abrahæ prodiderunt mysterium circuncisionis. Et secundùm Bedam, idem auxilium curationis in lege circuncisio, contra originalis peccati vulnus præstitit, quod nunc baptismus tempore gratiæ confert; nisi quòd introitus in regnum nondum patebat circuncisis, vt modò baptizatis. At verò non solùm baptismus hoc facit, sed etiam passionis adiunctio, quæ si circuncisioni adiuncta esset, & similiter ibi fieret. Ideo autem in carne præputii fiebat circuncisio, quia in parte illa magis concupiscentia dominatur; per quam originale peccatum propagatur. Vbi ergo via peccati est, ibi aptè signabatur peccati remedium. Significatur autem per circuncisionem carnis, circuncisio mentis, qua mundatur anima à vitiis: & ideo debemus circuncisionem spiritualem in omnibus intus & extra habere; & ex omni parte spiritualiter vitiis circuncisi esse. Circuncisus enim Christus est, vt omnia peccatorum vitiorumque superflua hominem abscindere à se debere, doceret. Vnde secundum Bernardum: Duplex est circuncisio, quæ à nobis fieri debet, scilicet interior & exterior. Exterior consistit scilicet in habitu, ne sit notabilis: in actu, ne sit reprehensibilis: & in sermone, ne sit contemptibilis. Interior similiter in tribus consistit: scilicet in cogitatione, vt sit sancta: in affectione, vt sit pura: in intentione, vt sit recta. Hæc Bernardus. Debemus igitur esse circuncisi corde, à cogitationibus noxiis & immundis, à iudiciis falsis & temerariis, ab intentionibus & voluntatibus iniquis, vt coram Deo pertimescamus versare in corde quod coram hominibus erubesceremus dicere vel facere: quia quod dicta vel facta hominibus, hoc sunt cogitationes Deo. Debemus quoque esse circuncisi lingua à verbis turpibus, detractoriis, mendosis, otiosis & superfluis: quia de omni verbo otioso (etiam ignoranter prolato, sicut & de cogitatione munitissima) reddenda est ratio in die iudicii. Debemus etiam esse circuncisi, omnibus sensibus & membris corporis nostri; à prohibitis & illicitis, à voluptuosis & superfluis omnibus abstinendo, & non solùm à peccato, sed ab omni occasione peccati nos subtrahendo: quia nisi quis occasionem peccati vitauerit, vix peccatum declinabit. Tali circuncisione omnia vitia & peccata tolluntur & excluduntur; vnde & octauo die circuncisio meritò fiebat, in qua & vltima resurrectio fiebat, quando omnibus membris circuncisis, id est, vitiis & peccatis abscissis, totus ex integro innocatus, omnique superfluitate mundatus homo ad immortalitatem resurget. Octaua dies ipsa est quæ & prima. In hac enim mundus cœpit, Christus resurrexit; in hac & vniuersalis resurrectio erit. Sex etenim sunt huius sæculi ætates in quibus pro Deo laboribus insistere, & pro adipiscenda sempiterna requie ad tempus operari necesse est. Septima ætas non in hac, sed in alia vita quiescentium vsque ad tempus resurrectionis omnium. Octaua autem ætas ipsa est dies resurrectionis

Marginalia: Psalm. 94. — Psalm. 129. — *Circuncisio cur instituta.* — *Circuncisio fiebat petrinis cultris.* — *Circuncidi voluit Christus ob multa.* — * quamuis non. — Galat. 4. — Rom. 10. — *Baptismus euacuauit circuncisionem.* — Greg. lib. 4. moral. c. 2. — Beda in c. 2. Lucæ. — *Circuncisio cur in præputiis.* — Bernardus serm. de circuncis. — *Circuncisio duplex nobis necessaria.* — Matth. 12. — *Octaua die circuncisio fiebat.* — *Ætates mundi.*

rectionis sine vllo temporis fine beata. Tunc autem non solùm circuncisi, sed omnibus ab eis peccatis abscissis, mundi & immaculati æternum nomen sancti suscipient & hæreditatem. Qui ergo mala & vana cogitare, vel loqui aut facere non appetit, iste interiùs & exteriùs perfectè circuncisus est. Parum autem prodest circuncisum esse ex parte vna, & non ex alia, vt enim ait Pius Papa, Nihil prodest homini ieiunare & orare, & alia religionis bona agere; nisi mens ab iniquitate, & ab obtrectationibus lingua prohibeatur. Nihil quidem prodest, scilicet quantum ad vitam æternam, prodest enim quantum ad temporalia. Vnde & Beda, Nemo sanè cùm circuncisionem prædicari audierit, vnius solùm membri continentiam autumet imperari, quasi vel à fornicatione tantùm abstinentem, vel licito matrimonio temperanter vtentem, vel virginitate gloriosum existere absque aliarum virtutum adiectione sufficiat; & non omnium potiùs quos corde, vel corpore gestamus sensuum castigationem præcipi. Ille itaque vera circuncisione mundatus est, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum: qui custodit vias suas ne delinquat in lingua sua, & attendit sibi, ne grauetur cor eius in crapula & ebrietate: qui lauat inter innocentes manus suas, & ab omni via mala prohibet pedes suos, qui super omnia castigat corpus suum & seruituti subiicit: omnique custodia seruat suum cor, quoniam ex ipso vita procedit. Sed & ipsa bona actio sua quæ in abscondito est, circuncisione non minus indiget, vt cum ieiuno, oro, eleemosynam facio, gloriam intrinsecus quæram. Quapropter & Apostolus absconditam corde circuncisionem sedulò commendat; cui laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Hæc Beda. Debemus ergo omne peccatum intus & extra vitare, & ex omni parte spiritualiter circuncisi esse. Toties etiam homo circunciditur, quotiens post peccatum ad pœnitentiam reuertitur. Hanc autem circuncisionem præcedere oportet octo spirituales illuminationes diuinarum gratiarum, quæ per octo dies intelliguntur, & sic octauo die circuncisio in anima celebratur: videlicet peccatoris ad Deum conuersio, peccati recognitio, contritio, confessio, satisfactio, peccati detestatio, in futurum cautio, & ex tunc octauo sequitur impii iustificatio, qua gratia infunditur, & peccatum expellitur, & in ipsa die octauo, scilicet in iustificatione impii celebratur circuncisio in anima pœnitentis. Quæ quidem circuncisio non est aliud quàm amputatio vitiorum, quæ habet fieri in cultello pœnitentiæ. Sicut enim in circuncisione corporali fit amputatio superfluæ carnis, sic in circuncisione spirituali fit amputatio vitiorum & peccatorum, quæ sola sunt homini superflua: omnia enim alia creata in homine sunt valde bona. Et nisi ista circuncisio fiat in anima, ipsa est filia perditionis, secundùm illud Genes. *Masculus cuius præputii caro circuncisa non fuerit, peribit de populo suo.* Item isti octo dies sunt octo illuminationes Spiritus septiformis in septem virtutibus principalibus, cum perseuerantia finali, quæ est octauo. Et quia nisi per Christum peccata non tolluntur, *ipse est enim agnus Dei, qui tollit peccata mundi:* ideo vt dictum est, circuncisio cultris fiebat petrinis: quia petra erat Christus. Hæc illa Iudæorum circuncisio significat, & sine hac significatione inutilis est. Et ideo Christus circuncisus est, vt circuncisionis significationem nobis commendaret. Sicut enim nobis est natus, nobis baptizatus & passus, ita & nobis, non sibi est circuncisus. Spiritualem ergo circuncisionem significatam per corporalem habere studeamus, vt illam spiritualem, quæ in octaua resurrectionis in nobis futura est ab omni corruptione culpæ & pœnæ consequi mereamur. Tres itaque constat esse circuncisiones, vna est sacramentum, scilicet circuncisio, quæ est in corpore: duæ verò sunt res illius sacramenti; videlicet circuncisio à peccato, quæ quotidie est in anima; ac circuncisio à peccato & ab omni pœna peccati, quæ in resurrectione erit in anima & in corpore.

Beda in c. 2. Lucæ. — *Isai. 33.* — *Ibidem.* — *Psalm. 38.* — *Lucæ 21.* — *Psalm. 25.* — *Psalm. 118.* — *1. Cor. 9.* — *Prouerb. 4.* — *Illuminationes octo circuncisionem mentis præcedentes.* — *Genes. 17.* — *Ioan. 1.* — *Christus nobis non sibi circuncisus est.* — *Circuncisiones triplices.*

ORATIO.

O Iesu clemens qui de Virgine natus sub lege circuncidi voluisti, circuncide Iesu misericors cogitationes, verba & opera serui tui, vt nihil tuæ voluntati contrarium cogitando, loquendo, operando, peragam, & in sensu sit mihi cogitatus Dei, & omnis narratio mea in præceptis Altissimi, & in operibus mandatorum tuorum dirigantur omnes actus mei. Ecce Domine coram te sum, cor meum, lingua mea, sensus & membra conantur quidem, sed per se non possunt. Fac tu quod ipsa non possunt, & perfice in bonis desiderium mei peccatoris, qui consueuisti desiderium suum dare iustis, Amen.

De Apparitione Domini, facta tribus Magis.

CAPUT XI.

TERTIADECIMA verò die puer Iesus manifestauit se gentibus, id est, Magis qui erant Gentiles. Prophetatum quippe seu vaticinatum fuerat per Balaam prophetam Gentilium, quòd oriretur stella ex Iacob, & consurgeret homo de Israel: vbi ostenditur, quòd ortus nouæ stellæ apparentis erat signum Christi nascentis. Isti ergo videntes nouam stellam, cognouerunt per inspirationem diuinam quòd illa erat quæ per Balaam prædicta fuerat, & ideo statim mouerunt se de locis suis, vt ad venerandum puerum natum venirent. Isti à Balaam genus duxerant, & non minus fidei quàm generis successores & hæredes erant, vnde non à magica arte, sed à magnitudine scientiæ vocati sunt Magi, quasi in sapientia magni, & erant in scientia astrorum periti: quos enim Hebræi scribas, Græci philosophos, Latini sapientes, hos Persæ Magos appellant. Et ideò erant Magi non malefici, sed sapientes primitiæ fidei nostræ. Qui ideò etiam reges dicti sunt, quia illo tempore philosophi & sapientes regnare consueuerunt. Vnde de antiquorum temporum felicitate Seneca sic dicit: Summa fœlicitas erat gentium, in quibus non poterat potentior esse nisi melior. Illo ergo seculo quod aureum perhibetur, officium erat imperare non regnum: parum erat regi sine arte & difficultate sibi inuenire aliquod receptaculum. Vnde de quodam Philosopho tunc regente statim subiungit: Diogenes Cynicus cùm vidisset puerum caua manu aquam bibentem, fregit protinus exemptum è perula calicem hac obiurgatione sui: Quandiu homo stultus superuacuas sarcinas habui: qui se complicuit in dolio, & in eo cubitauit. Hæc Seneca. O quantum distat inter rectores huius temporis & illius! quia nunc omnia illis contraria, scilicet diuitias, honores, & delicias quærunt, & ideo in futuro fortè peius gentibus habebunt. *Et venerunt Magi ab Oriente*, id est, à partibus, quæ respectu Hieru-

Matth. 2. — *Num. 24.* — *Magorum genus & denominatio.* — *Reges, vnde dicebantur.* — *Senec. ep. 90.* — *Diogenis frugalitas.* — *Magi cur ab Oriente venerunt.*

Chrysostom. hom. 2. oper. imperfect.
Seneca ibid.
Bernardus serm. 3. in Epiphania Domini.

Hierusalem sunt versus Orientem: vt secundùm Chrysostomum. Vnde dies nascitur, inde procederet fidei initium: quia fides lumen est animarum. Et secundùm Bernardum: Meritò ab Oriente veniunt, qui solem iustitiæ nouum nobis ortum annunciant, lætisque tumoribus totum mundum illuminant. Venerunt autem specialiter de finibus Persarum, Medorum, & Chaldæorum, vbi fluuius est Saba, à quo & Sabæa regio illa dicitur: iuxta quam est Arabia, vbi Magi reges fuisse memorantur. Sunt autem Arabiæ duæ, vna contermina & vicina Iudææ & respectu Hierusalem ab Oriente, de qua videntur Magi venisse, alia contermina Indiæ, distans à Hierusalem quasi vnius anni itinere, & de hac infra tredecim dies non poterant venire. Vnde Remigius: Sciendum est quòd aliqui solent dicere, quòd pueri qui tunc natus est, in tam breui spatio temporis, de vltimis finibus terræ eos ad se perducere potuit: vel si fuerunt successores Balaam, regio istorum non longè distat à terra promissionis, idcirco in tam breui spatio tẽporis Hierusalẽ inuenire potuerunt. Hæc Remig. Factum est autem, vt visa stella quicquid per eam significabatur, sancti Spiritûs illustratione mox intelligeretur. Christum igitur Deum & hominem in stella quærebant, quem diuina inspiratione per stellam significari intelligebant. Ista stella differebat ab aliis multipliciter. Primò, in substantia: quia aliarum stellarum materia est materiæ cœlestis & quintæ essentiæ, hæc autem de substantia corruptibili fuit. Secundò, quò ad eius principium effectiuum: quia aliæ stellæ à Deo per verbum creatæ sunt, nulla cooperante natura, sed ista ministerio Angeli à verbo facta est. Tertiò, in duratione: quia aliæ à principio mundi sunt conditæ, & in æternum manebunt, ista Christo nato creata est, postea esse desinit. Quartò, in situ: quia aliæ sunt in cœlo, ista autem non fuit sita in firmamento, sed in aëre non longè à terra. Quintò, in magnitudine: quia secundùm Ptolomæum quælibet stellarum firmamenti visibilis nobis, maior est tota terra, fortè ista non fuit vltra quantitatem duorum vel trium cubitorum. Sextò, in motu: quia aliæ mouentur circulariter ab Oriente in Occidentem, hæc autem ferebatur motu recto, ab ortu in meridiem. Septimò, in statu: aliæ mouẽtur motu continuo, & nunquam stant, ista autem cum Magis euntibus ibat, & cum stantibus & quiescentibus quiescebat. Octauò, in vicissitudine apparitionis & occultationis: cùm enim intrauerunt Hierusalem, occultauit se, deinde vbi Herodem reliquerunt seipsam monstrauit. Nonò, in tempore: quia aliæ lucent solùm de nocte, hæc verò in meridie Sole lucente apparebat, quam lux diurna non impediebat: quia secundùm Chrysostomum ipsos etiam Solis radios proprio fulgore superabat. Decimò, in significatione: quia aliæ signant temporum & annorum distinctionem, ista verò significabat creatoris natiuitatem. Vndecimò, in effectu: quia aliæ habent efficaciam certam ad transmutationem istorum inferiorum, ista autem nullum habuit effectum, nisi quòd notauit natum saluatorem. Duodecimò, in ministeriò: cætera enim astra creauit Deus in ministerium cunctis gentibus, hæc autem stella in ministerium solius Christi est edita. Tertiodecimò, in singularitate apparitionis: quia quælibet stella apparet omnibus qui sunt in hemisphærio eius, sed ista visa est tantùm tribus Magis. Quartodecimò, in motore: quia aliæ stellæ non habent motores proprios, ista autem habuit motorem proprium, scilicet

Arabiæ duæ.

Remigius in eum locum.

Stella Magis visa, ab aliis differt.

Chrysostom. hom. 2. oper. imperfect.

Angelum, qui natiuitatem Christi pastoribus nunciauit. Multa & magna hac die facta sunt per Dominum Iesum, & maximè circa ipsam Ecclesiam. Primum est, quia ipsa hodie in persona Magorum ab eo in sponsam est recepta, quia est ex gentibus maximè congregata. Nam die natalis sui in persona pastorum Iudæis apparuit, de quibus non nisi pauci verbum Dei receperunt: hodie verò apparuit gentibus quæ Ecclesiam impleuerunt, quia in stellæ fulgore Dei gratia, & in tribus Magis vocatio gentium præcessit, ipsi enim Magi primitiæ gentium fuerunt, & gentes in Christum credituras signauerunt: vnde festum hodiernum propriè est festum Ecclesiæ, & fidelium Christianorum. Secundum est, quia Ecclesia hodie sancta est ab eo desponsata, & eidem per Baptismum verè coniuncta, quem tali die anno suo xxx. recipere dignatus est. Et ideo lætanter cantatur, Hodie cœlesti sponso iuncta est Ecclesia, quoniam in Iordane lauit Christus eius crimina. Nam in Baptismo desponsatur anima Christo, qui virtutem sumpsit à baptismo suo, & ideo animarum baptizatarum congregatio vocatur Ecclesia. Tertium est, quia tali die scilicet anno reuoluto post baptismum fecit ad nuptias primum miraculum, quod etiam ad Ecclesiam, & spirituales nuptias adaptari potest, prout infra suo loco apparebit. His ergo, vt cantat Ecclesia, tribus miraculis ornatum sanctum diem colimus. Vnde, vt dicit Maximus Episcopus in antiquioribus libris dies illa dicitur pluraliter dies Epiphaniarum, id est, plurium illustrationum Christi, Epiphanes enim illustrationem sonat. Has tamen tres manifestationes propriis quidem nominibus distinguunt, Epiphaniam vocantes eam, quæ per stellam facta est, quasi desursum facta: Theophaniam eam, quæ in baptismo quasi à Deo, id est, à patre facta: Bethphaniam eam quæ in nuptiis quasi in domo facta. Beth enim domum sonat. Rectèque tria hæc in vno die acta nobis mysteria prædicantur, qui Trinitatis ineffabilis arcanum vno Dei sub nomine confitemur. Hæc Maximus. Insuper secundùm Orig. etiam hac die pauit quatuor millia hominum de septem panibus, & paucis pisciculis. Vides itaque quàm venerabilis est dies ista, quam Dominus elegit, ad tot mirifica & magnifica facienda. Considerans ergo Ecclesia tot magna beneficia hodie sibi à sponso exhibita, grata existere volens exultat, iocundatur & iubilat, ac diem hanc magnificè solennizat. Dicamus itaque nunc de primo, quia de aliis dicendum erit infrà ordine suo.

Magna facta hac Die Ecclesiæ.

Maximus de tribus apparitionibus.

Beth domum sonat.

Cum ergo, secundùm prophetiam Michææ, *natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ*, quæ est in tribu Iuda, quod dicitur ad distinctionem alterius Bethlehem, quæ est in Galilæa in tribu Zabulon, *in diebus Herodis regis*, scilicet anno regni sui xxx. per quod ostenditur tempus præfinitum Christi nascentis: prophetauerat enim Patriarcha Iacob illo tempore Christum nasciturum, quando deficeret sceptrum siue rex & dux de populo Iudæorum, & hoc impletum est in Herode Ascalonita, qui fuit Idumæus, & primus regnauit alienigena. *Ecce Magi*, & gentiles vniuersam Ecclesiam futuram ex gentibus repræsentantes, à partibus Orientalibus, *venerunt Hierosolymam*, ciuitatem regiam, ibidem de Christo nato inquirentes & dicentes: *Vbi est qui natus est Rex Iudæorum*, ecce ergo titulus à Magis hîc nunciatus, à Iudæis reprobatus ibi, noli scribere Rex Iudæorum, à scriptura confirmatus ibi: quod scripsi, scripsi, *vidimus enim in oriente stellam eius*, scilicet propriam, quia hanc creauit ad sui ostensio-

ostensionem, *& venimus*, personaliter, *adorare* humiliter, *eum* singulariter. Veniunt pastores vt certificentur, vt suprà. Veniunt reges vt venerentur, vt hìc. Veniunt senes, vt gratulentur, vt infrà. Primum pertinet ad prælatos: Secundum ad actiuos: Tertium ad contemplatiuos. Primi vident & prædicant: Secundi venerantur & adorant: Tertij amplexantur & tenent. Secundum quosdam Magis Iudæam intrantibus stella disparuit, vt amittentes itineris ducem, necesse haberent recurrere ad ciuitatem regiam, scilicet Hierusalem, & ibidem inquirere de rege nato. Secundum verò alios cùm Magi Hierusalem ad quærendum de puero ingressi fuissent, stellæ ducatum amiserunt, quoniam auxilium humanum requirentes iustè perdere diuinum meruerunt, quia rectè diuino deseruntur auxilio, qui humanum præponunt diuino. Et potest stella ista illuminatio gratiæ intelligi, quia dum boni à malis consilium quærunt, veram illuminationem amittunt. Sed siue ante ingressum in Hierusalem, siue post ingressum disparuit, factum est hoc à Deo pluribus de causis. Prima, propter ipsos Magos, vt qui prius fuerant commoniti cœlesti signo, confirmarentur etiam dicto prophetico ex doctorum ibi residentium responso. Secunda, propter Christum, vt eius natiuitas in ciuitate regia publicaretur, & prophetia de loco natiuitatis Christi impleta monstraretur. Tertia, vt studio Magorum damnaretur pigritia Iudæorum, qui gentibus sollicitè Christum quærentibus ipsi in nullo moti sunt ad quærendum. Quarta, vt Iudæi Christum non recipientes, inexcusabiles de aduentus eius noticia remanerent, cùm Magi Iudæis tempus, & Iudæi Magis locum natiuitatis ostenderent. Per hoc etiam figurabatur quòd fides Christi erat à Gentibus deuotè recipienda, & à Iudæis pro maiori parte in infidelitate remanentibus refutanda. Isti Magi fixi fuerunt in timore Christi & fide firmati, quia non obstante quòd scirent iuxta edictum imperiale, capitali sententia puniendum esse quicunque regem alium quàm subiectum Romano imperio nominaret, Christum tamen intrepidi sunt confessi. Vnde Chrysost. Sed nunquid nesciebant, quòd in Hierusalem regnabat Herodes? Nunquid non intelligebant, quòd quicunque rege viuente alterum regem pronunciat aut adorat, punitur in sanguine? Sed dum considerabant regem futurum, non timebant præsentem, adhuc non viderant Christum, & iam parati erant mori pro Christo. O beati Magi qui ante conspectum crudelissimi regis priusquam Christum viderent, Christi facti sunt confessores. hæc Chrysostomus. *Audiens autem Herodes rex*, talia de puero nato, *turbatus est*, timens ne regnaturus esset, pro eo se tanquam alienigena destituto. Vbi August. Quid erat tribunal iudicantis, quando superbos reges cuna terrebat infantis? Timeant nunc reges ad patris dexteram iam sedentem, quem rex impius timuit adhuc matris vbera lambentem: non solùm turbatus est ipse, sed *& omnis Hierosolyma cum illo*, nouitate miraculi percussa, & fauere volens Herodi quem timebant, quia sibi subiecta. Sæpe enim populus plus eis iniustè fauet quos crudeles sustinet, vnde rex iniustus omnes ministros habet impios & adulatores. Turbatur ergo secundum Chrysostomum omnis Hierosolyma cum eo, vel causa adulationis, vel timoris. Turbantur etiam ille & isti, quia de aduentu iusti non possunt gaudere iniqui. Vel accipiendo hìc partem pro toto, omnis Hierosolyma intelligitur illa pars quæ sibi fauebat, sic comuniter dicitur quando maiores ciuitatis aliquid faciunt, quòd tota ciuitas illud facit, sic in propositio, qui erant ibidem maiores, & in regalibus officiis assistentes, illi cum rege turbati sunt, *& congregans omnes principes sacerdotum & scribas populi*, sapientes Iudæorum, *sciscitabatur ab eis vbi Christus nasceretur*. Quia enim volebat Christum perdere, ideò studuit de loco natiuitatis Christi diligenter inquirere ab illis qui scripturas Prophetarum prædictas de Christo nouerant, & genealogias descendentes à Dauid sciebant. *At illi dixerunt ei*, quòd *in Bethlehem Iuda*, id est, quæ sita est in terra Iuda prout scribitur in Michæa, secundum Augustinum. Iudæi in hoc facto, quòd docent alios locum natiuitatis, & tamen ipsi non vadunt, similes sunt fabricatoribus arcæ Noë, qui aliis vbi euaderent præstiterunt, & ipsi diluuio perierunt. Similes etiam sunt lapidibus milliarium, qui aliis viam indicant, nec ipsi per eam ambulant, de quibus etiam dicit ibidem Augustinus, quòd ostenso aliis vitæ fonte ipsi sunt mortui siccitate. Per Scribas autem & Sacerdotes qui locum natiuitatis Christi ex prophetia declarauerunt, & tamen ipsum Christum non adorauerunt, sed magis persecuti sunt, signantur Doctores bonæ doctrinæ, sed malæ vitæ, qui quem prædicant sana doctrina, persequuntur mala vita. *Tunc Herodes clam*, & occultè, *vocatis*, ad se *Magis, didicit ab eis tempus stellæ quæ apparuit eis*. Cognitio enim loco natiuitatis Christi, ex Iudæorum responsis, voluit scire tempus natiuitatis ab ipsis Magis, vt si ad ipsum redirent, ex temporis & loci cognitione posset Christum interficere, & cùm esset alienigena, non cofidebat de Iudæis, & ideo voluit consilium suum latere eos, *& mittens illos in Bethlehem dixit*, eos dolosè & volens decipiendo, *Ite & interrogate diligenter de puero*, nato, *& cum inueneritis renunciate mihi, vt et ego veniens adorem eum*, spondet falsum obsequium vt facilius eos decipiat, & ad redeundum per ipsum inducat. Falsa quippe fuit Herodis promissio, quia secundum Chrysostomum, Deuotionem promittebat, sed gladium acuebat & malitiam cordis sui humilitatis colore depingebat. Talis est consuetudo omnium malignorum, quando aliquem in occulto grauius lædere volunt, humilitatem illi & amicitiam fingunt: & secundum Raba. Finxit Herodes, tam vultu quàm verbis se adorare eum velle, quem inuida cogitatione tractabat occidere, & hoc vt vel ad ipsum Magi alacrius redirent, & ne Iudæi quorum rex erat futurus, ab eo ipsum absconderent, cuius personam omnes hypocritæ tenent, qui dum fictè Deum quærunt, inuenire illum nunquam merentur. Et sicut Herodes sub specie religionis voluit occidere Christum, sic hypocritæ, quantum in eis est, occidunt eum, secundum illud Apostoli, Rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei: nam secundum Gregorium, Simulata sanctitas, est duplex iniquitas, secundum Chrysostomum. Herodi similes esse probantur, qui sacra communione mysterij indignè abutuntur. Adorare quippe se fingunt, & eum quantum in ipsis est, interimunt. Iuxta illud Apostoli: *Qui manducat, & bibit indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Cum autem Magi audissent regem*, Herodem, nihil mali suspicantes, *abierunt* recedentes, scilicet de Hierusalem, vt irent versus Bethlehem, edocti de hoc per prophetiam. *Et* cùm Hierusalem egressi fuissent, *ecce stella quam viderant in Oriente*, quæ disparuerat, iterum eis apparuit, quia auxilium deserentes humanum, meruerunt recuperare diuinum. In ipso autem loco, quo eis reapparuit stella, facta est in memoriam huius Ecclesia. Deinde, *antecedebat eos*, & viam ostendebat, *vsq; dum veniens staret suprà*, locum & vicina domui, *vbi puer erat*. Stabat quasi supra caput pueri, vt quasi innueret & diceret, his

Venerunt pastores, reges & senes ad Christum.

Stella cur disparuerit.

Magorum fides.

Chrysostom. hom. 2 oper. imperfect.

Augustinus serm. 1. de Epiphania Domini. *Herodis timor.*

Chrysostom. ibidem.

Augustinus serm. 6 de Epiphania de Iudæis indicantibus Christum.

Chrysostom. ibidem.

Rabanus in eum locum.

Hebr. 6.

Chrysostom. homil. 7. in Matth.

1. Cor. 11.

hic est qui natus est rex quem testabar, vt quem loquendo monstrare non poterat, testando monstraret. Et sic stella duce cum magno gaudio ad tugurium, in quo Dominus Iesus natus est, peruenerunt. Ambiguum est quod istorum fuerit, scilicet an Magi in Oriente positi viderunt stellam super Iudæam existentem immobilem, vel viderint stellam in Oriente existere, quæ eos perduxit in Iudæam. Potuit enim nasci in Oriente, & eos præcedendo in Hierusalem perducere, vt sentit Chrysostomus, & tenetur communius. Fulgentius tamen videtur velle, quòd eam primò viderint immobilem super Iudæam quæ dedit eis signum veniendi in Iudæam præcessit, quæ qui Hierusalem tanquam caput Iudææ adierunt, & ipsis egressis tunc motu notabili eos peracto officio suo in præiacentem materiam reuersa est. *Et intrantes domum*, Magi scilicet, diuersorium, *inuenerunt puerum cum Maria matre eius*, fortè tunc sedente & tenente super genua puerum, & valdè gauisi sunt, quia à desiderio suo fraudati non sunt, nec inaniter laborauerunt. Vnde Chrysostomus. Propterea gratulati sunt, quoniam quod quæsitum est desideratúmque repererant, quoniam effecti fuerant nuncij veritatis, & quia non frustrata longæ viæ confecerunt spacia, tam ardenti quippe erga Christum cupiditate flagrabant. Felix Maria, nam Iesus sine Maria non nascitur, quia ipsa ministra incarnationis sine Maria non inuenitur, quia ipsa famula educationis, sine Maria non crucifigitur, quia ipsa socia passionis. Ioseph autem, secundum Chrysostomum, idcirco tacetur, quia nullum de officiis ad nutricium pertinentibus commemoratur. Vel secundum Hilarium, & Raba. Diuina dispensatione actum est, vt illa hora absens esset, ne pater eius crederetur, vel aliqua suspitionis occasio daretur gentibus, quòd Deus non esset, qui primitias suas statim nato Saluatore, ad eam adorandum miserunt. Ingressi itaque, & *procidentes* tam mente quàm corpore genua flectunt puero Iesu humiliter, & adorant in carne Deum verum, adoratione scilicet latriæ reuerenter. Honorant vt regem, & adorant vt Deum, vident enim hominem & agnoscunt Deum, procidunt in signum humilitatis, sine qua nullus verè adorat, quia omnis adorator omnem fastum, & confidentiam sui deponere debet, vt quam corpore deiectionem præfert in oculis Dei, animo gerat, contritique cordis & humiliati victimam offerens Deo se curandum committat. Quanta tunc exultatio tibi fuit, ô Virgo beatissima, quis cogitare valeat, quando eum quem nuper genueras, iam quasi Deum adorare videbas? O quàm magna fuit horum Magorum fides. Quid enim erat credere, quòd ille puerulus sic viliter indutus cùm paupercula matre, & in loco sic abiecto sine societate, sine familia, sine omni ornatu inuentus esset rex & verus Deus, & tamen utrumque crediderunt. Paruulum enim non adorassent & honorassent, si paruulum tantummodò credidissent. Tales duces, & talia primitiua nos habere oportebat, ex quo patet quòd cognouerunt Christi diuinitatem per diuinam reuelationem. Cùm enim viderent puerum pannis vilibus inuolutum in gremio pauperis matris positum, nullum regiæ dignitatis habentem signum, non est verisimile quòd talem reuerentiam ei exhibuissent, nisi in eo aliquid supra hominem cognouissent. Vnde Bernardus: Adorant Magi, & offerunt munera adhuc lactanti matris vbera. Sed vbi est ô Magi, vbi est purpura regis huius? Nunquid viles panni isti quibus est inuolutus? si rex

Stella vbi visa est stare.

Chrysostom. homil. 6. in Matth.

Ioseph cur tacetur.

Rabanus super illud, & intrantes.

Adoratio Magorum.

Magorum fides.

Bernardus serm. 2. in Epiphania Domini. Cant. 3.

est, diadema vbi est? sed vos eum verè videtis in diademate quo coronauit eum mater sua, in sacco nostræ mortalitatis, de quo consurgens ait: *Conscidisti saccum meum & circumdedisti me lætitia.* Et iterum: sed vnde vobis hoc ô alienigenæ, vt à vobis adoretur Christus? Neque enim in Israël tantam fidem inuenimus. Sic vos non offendit vilis habitatio stabuli, non pauperes cunæ præsepij. Non vos pauperis matris præsentia, non lactantis scandalizat infantia; quid facitis Magi, quid facitis? Lactantem puerum adoratis in tugurio vili, in vilibus pannis. Ergo ne Deus est iste? *Deus certè in templo sancto suo, Deus in cœlo sedes eius*, & vos eum quæritis in vili stabulo, in matris gremio. Quid facitis quòd & aurum offertis? ergo rex est ipse, & vbi aula regia, vbi thronus, vbi curiæ regalis frequentia? Nunquid aula est stabulum, thronus præsepium, curiæ frequentia Ioseph & Maria? Quomodo ita insipientes facti sunt viri sapientes, vt adorent paruulum despicabilem, tam sua ætate, quàm paupertate suorum? Insipientes facti sunt, vt fierent sapientes, & prædocuit eos spiritus quod postea prædicauit Apostolus; *Qui vult esse sapiens, fiat stultus ut sapiens sit.* Nonne timendum erat fratres ne scandalizarentur viri isti, & illusos se crederent, cùm tanta indigna viderent? A regia ciuitate vbi regem quærendum coniectabantur, ad Bethlehem villam paruulam diriguntur. Ingrediuntur in stabulum, inueniunt inuolutum pannis infantulum. Non illis sordet stabulum, non offenduntur pannis, non scandalizantur lactantis infantia, procidunt ante eum, venerantur vt regem, adorant vt Deum. Sed profectò qui illos adduxit, ipse & instruxit, & qui per stellam foris admonuit, ipse in occulto cordis intus edocuit. Hæc Bernard. Vnde & August. Non sub pollice cella regalis, non de membris purpura, non in capite diadema fulgebat, non pompa famulantium, non terror exercitus, non gloriosior fama præliorum, hos ad eum viros ex remotis cum tanto voto supplices attraxerat. Iacebat in præsepio puer ortu recens, exiguus corpore, contemptibilis paupertate. Sed magnum aliquid latebat in puero quod illi homines non terra portante, sed cœlo narrante didicerant. Vnde & Chrysost. *Et intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius.* Matre, inquam, eius, non diademate coronata, non auro refulgente, aut in lecto aureo recumbente, sed vix tunicam vnam habente, non ad ornamentum corporis, sed ad tegumentum nuditatis, qualem habere poterat carpentarij vxor peregrè constituta. Si ergo regem terrenum quærentes venissent, magis fuissent confusi quàm gauisi, quia tanti itineris laborem sine causa suscepissent. Nunc autem quia cœlestem regem quærebant, etsi nihil regale videbant in eo, tamen solius stellæ testimonio contenti gaudebant oculi eorum contemptibilem puerum aspicere, quia spiritus in corde eorum terribilem eum monstrabat. Vnde & Leo Papa: Nec immeritò cùm tres ad adorandum puerum noui syderis claritas deduxisset, non eum imperantem dæmonibus, non mortuos suscitantem, non cæcis visum, aut claudis gressum, aut mutis eloquium reformantem, vel in aliqua diuinarum virtutum actione viderunt, sed puerum silentem, quietum sub matris sollicitudine constitutum. In quo nullum quidem apparet de potestate signum, sed magnum præbetur de humilitate miraculum. Tota enim vita Saluatoris, quæ & diabolum superavit & mundum, humilitate est concepta, humilitate est confecta. Dispositos dies sub persecutione finiunt. Nec puero tolerantia passionis, nec

Psalm. 29.

Psalm. 10.

1. Cor. 3.

Augustinus serm. 43. ad fratres.

Chrysostom. hom. 2. oper. imperfect.

Leo Papa serm. de Epiphania.

nec passuro defuit mansuetudo puerilis: vnde tota Christianæ sapientiæ disciplina, non in abundantia verbi, non in astutia disputandi, neque in appetitu laudis & gloriæ, sed in vera & voluntaria humilitate consistit, quam Dominus Iesus ab vtero matris, vsque ad supplicium crucis pro omni fortitudine, & elegit & docuit. Hæc Leo. Vt ergo possis & tu Diabolum & mundum vincere, coneris pro viribus humilitatis ac patientiæ virtutes exemplo Christi seruare, quia his munitus poteris faciliter aduersarios & inimicos tam visibiles, quàm inuisibiles superare.

Et magi inuento puero aperuerunt thesauros suos, in quo moraliter informamur, vt thesauros nostros in via non pandamus, donec præteritis hostibus soli Deo ex occultis cordium offeramus. Et *obtulerunt* singuli puero Iesu, *aurum, thus, & myrrham.* Traditio fuit antiquorum, vt nullus ad Deum, vel ad regem, veniret vacuus, & sine muneribus. Arabes autem auro & diuersis generibus aromatum abundant, & talia munera offerre consueuerunt, & ideò Magi ista obtulerunt. Et licet morem suæ gentis in donis offerendis sequerentur, hoc tamen diuina inspiratione est factum, vt aliquid mysterij muneribus demonstrarent, & fidem suam mysticis rebus profiterentur. Tum scilicet Trinitatis fidem & mysterium reuelantes, & in Christo Trinitatem adorantes. Tum eum regem & Dominum Deum, sed mortalem significantes. Et Christi regiam potestatem, ac diuinam maiestatem & humanam mortalitatem venerantes. Hæc enim tria magi de Christo cognouerunt, vt suprà dixerunt, vbi est qui natus est, ecce humanitas, rex Iudæorum, ecce regia potestas, venimus adorare eum, ecce diuinitas. Significatur enim in Christo regia potestas per aurum, quod regi soluitur in tributum, nam aurum propter sui nobilitatem munus est regale, & ideò ostendit puerum regem esse, & se illud decere. Signatur verò diuina maiestas per thus, quod Deo offertur in sacrificium, & ideò ostendit puerum esse Deum, quod etiam erat oblatio sacerdotalis, & puer ille erat sacerdos, cui nullus unquam fuit æqualis. Signatur quoque humana mortalitas per myrrham, qua condiri solent corpora mortuorum, & Christus rex & sacerdos, voluit mori pro salute omnium. Vnde August. Aurum ergo soluitur quasi regi magno, thus immolatur vt Deo, myrrha præbetur tanquam pro salute omnium morituro. Vnusquisque autem eorum prædicta tria obtulit, quia, vt dictum est, mysterio congruit. Nullus enim verè Christianus dicitur, qui non Christum & Deum, & regem, & passum confiteatur, quod illis tribus muneribus significatur. Vnde Remigius: Isti Magi non singuli singula obtulerunt, sed singuli tria, & singuli eum suis muneribus regem Deum & hominem prædicauerunt. Hæc Remigius. Hos omnis verè Christianus imitatur, qui Christum verum Deum esse regem & passum confitetur. Offeramus ergo ei aurum, vt eum omnium regem esse, & vbique regnare credamus: thus, vt Deum verum & creatorem omnium esse confiteamur: myrrham, vt sic illum Deum esse credamus, quem hominem, & mortalem propter nos factum esse non dubitemus. Omnia enim hæc sancta fides veraciter Christo offerre non desinit, dum vnum eundémque Deum verum, verúmque hominem credit, & verè pro nobis mortuum veraciter recognoscit. Habemus itaque secundum Hilarium, in his non modicam sacramentorum cognitionem, in homine mortis, in Deo resurrectionis,

Muneris offerendi traditio.

Tria in Christo cognita à Magis.

Augustinus serm. de Epiphania.

Remigius, *quòd singuli tria obtulerunt.*

Hilar. can. 1. in Matthæum.

in rege iudicij. Et ego Domine Iesu in extremo vestigio seruorum tuorum, adoro te sedentem in gloria Dei Patris vbique regnantem, & offero tibi splendorem fidei, qua te credo regem omnium seculorum, Deum de Deo & hominem de Virgine, mortuum pro peccatis nostris: secundum Bernard. Obtulerunt auri precium ob paupertatem, scilicet ad pauperis matris & filij sustentationem: thuris ad ornamentum, ob sordidam stabuli mansionem, & contra loci fœtorem: myrrhæ vnguentum ob infantuli, vt assolet, corporis teneritudinem, & debilium membrorum pueri consolidationem. Quia ergo obtulimus Christo sua, offeramus ei & nostra. Quia enim regem, & Deum, & hominem eum esse credimus, suum est, nostra verò sunt quæ nobis à Deo donata sunt. Sunt enim in nobis tria munera Deo placentia, & hæc offeramus. Primum est, anima nostra, quæ notatur per aurum, quia sicut auro nihil nobilius est, vel preciosus aut pulchrius, sic nihil nobilius vel preciosus aut pulchrius, quàm anima coram Deo reputatur. Secundum est, corpus nostrum, quod per myrrham designatur, myrrha enim est amara, & corpus est amaricandum per castigationes & passiones. Tertium est, conuersatio sancta & honesta in vtroque, scilicet in corpore & anima, & hoc designatur in thure, thus autem non redolet nisi in igne cremetur; sic conuersatio nostra non reddit odorem Deo, nisi cremetur igne tribulationis. Debemus etiam offerre Christo aurum dilectionis, eo quòd pro nostra salute subiit pœnam passionis: ac thus deuotæ laudis, per gratiarum actionem: myrrham compassionis, per mortis eius recordationem. Habet etiam Ecclesia moraliter aurum, in perfecta sapientia, & doctrina, ac recta fide: thus, in deuota oratione vel bona cogitatione, ac sancta ac bene Deo redolente conuersatione: myrrham in pœnitentiæ amaritudine & carnis mortificatione ac bona operatione. Aurum ergo offerunt Doctores, thus martyres & confessores, myrrham iam pœnitentes peccatores. Omnis enim oblatio in his tribus muneribus continetur. Talia ergo munera Magi obtulerunt, in quibus fidei veritatem & totam Ecclesiasticam disciplinam significauerunt. Secundum Bernardum: Aurum offerimus Saluatori, cùm pro nomine ipsius ex integro derelinquimus substantiam huius mundi. Iam verò necesse est, vt qui terrena contempsimus, flagranti desiderio cœlestia requiramus. Sic enim offerimus thuris odoramentum, quo nimirum designantur orationes Sanctorum. Oportet etiam non solum vt præsens seculum contemnas, sed & carnem ipsam castiges ac seruituti subiicias. Duas igitur alas habeat oratio, vt contemptum mundi, & afflictionem cordis, nec dubium quin cœlos penetret, & in conspectum Dei sicut incensum dirigatur, in qua cum auro & thure myrrha quoque ei offertur. Hæc Bernard. Sic ergo Magi Christum honorauerunt, de substantia triplici: scilicet corporali, quia prociderunt: spirituali, quia adorauerunt: temporali, quia munera obtulerunt. Plus quippe non habet homo, nisi corpus, animam, & temporalia. Bene autem tres Magi fuisse dicuntur, quia qui ad fidem veniunt, indiuiduam Trinitatem confiteri debent: siue quia qui Deum adorant, tres principales virtutes, scilicet fidem, spem, & charitatem debent habere, siue quia qui Deum videre desiderant, cogitationem, locutionem & operationem, seu memoriam, intellectum, & voluntatem debent à malis obseruare, & in bonis occupare. Vnde secundum Gregorium: Sancti viri bene reges vocantur, quia cunctis motibus carnis non consentiendo succumbere, sed bene regendo, præesse

Bernardus serm. 3. de Epiphania.

Munera Deo in nobis Deo grata, & offerenda.

Bernardus serm. 3. in Epiphania Domini.

Munera Magorum trium tria, de tribus.

Greg. lib. 26. mor. c. 26. *Qui sint reges.*

præesse nouerunt. Et secundum Isidorum, Reges à rectè regendo vocantur: & ideò rectè faciendo regis nomen tenetur, peccando amittitur, & hi veniunt & recedunt ab Oriente, per quod intelligitur prosperitas humana, quæ est triplex, scilicet diuitiarum, delitiarum, & honorum. Per stellam autem quæ Magis apparuit, significari potest Virgo Maria, quæ interpretatur maris stella. Hæc autem stella apparet Magis, seu regibus condescendendo sibi deuotis se bene regentibus, & eos per huius mundi mare turbulentum nauigantes, dirigit ad portum salutis qui est Christus, & ipsum inuenientes, venerantur munera ei offerentes, scilicet aurum charitatis, & thus deuotæ orationis, ac myrrham mortificationis carnis. Eodem autem die cùm Christus in Iudæa esset natus, ortus eius Magis in Oriente est nunciatus. Videbant namque stellam nouam in qua puer apparebat, supra cuius caput crux aurea splendebat, audierunt vocem sibi dicentem: Ite in Iudæam & inuenietis ibi natum nouum regem. Igitur in Iudæam festinauerunt, & audacter eam intrantes, regi cœli nato munera obtulerunt. Hi ergo tres Magi per tres robustos præfigurati fuerunt, qui regi Dauid aquam de cisterna Bethlehem attulerunt. Tres robusti exercitum inimicorum non timentes, sed viriliter castra eorum transeuntes aquam hauserunt, sic tres Magi potentiam Herodis non formidantes, sed audacter Iudæam intrantes, de nouo rege interrogauerunt. Tres robusti perrexerunt in Bethlehem pro aqua cisternæ, quam hauserunt de cisterna terrestri, tres Magi venerunt in Bethlehem pro aqua gratiæ æternæ, quam susceperunt de pincerna cœlesti. Figurabat ergo illa Bethlehemitica cisterna quòd in Bethlehem nasciturus erat cœlestis pincerna, qui propinaret aquam gratiæ omni sitienti, & daret aquam vitæ non habenti.

Maria est stella moraliter.

Apparitio Christi in Oriente.

Figuræ. 2. Reg. 23.

Figura huius noui regis & huius nouæ oblationis, præmonstrata fuit in regno Salomonis. Salomon residebat in throno de ebore candidissimo, qui vestitus erat auro purissimo. Vniuersi reges terræ regem Salomonem videre cupiebant, & ei munera preciosissima apportabant. Sed & regina Saba talia & tanta munera ei offerebat, quanta & qualia in Hierusalem visa non erant. Thronus verò Salomonis est beata Virgo Maria, in quo residebat IESVS Christus vera sapientia, hic thronus factus est de ebore candido & auro puro. Ebur propter sui candorem & frigiditatem, designat virginalis munditiæ castitatem, sed ebur antiquum in ruborem vertitur, sic longa castitas martyrium reputatur. Aurum quia in valore præcellit omne metallum, significat charitatem, quæ est mater omnium virtutum. Maria ergo dicitur eburnea, propter virginalem castitatem, & auro vestita, propter perfectissimam charitatem, & pulchrè virginitati coniungitur charitas, quia sine charitate coram Deo nihil reputatur virginitas. Thronus Salomonis super sex gradus erat exaltatus, & Maria superexcellit beatorum sex status, scilicet Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, & Virginum. Duodecim leunculi super sex gradus thronum exornabant, quia duodecim Apostoli Mariæ tanquam reginæ cœli ministrabant, vel quia duodecim Patriarchæ progenitores Mariæ erant. Summitas throni erat rotunda, quia Maria erat sine Angulo sordium & tota munda. Duæ manus sedile hinc inde tenebant, quia pater & spiritus à matre filij nunquam recedebant. Tandem Magi reuerenter ac deuotè pedes pueri deosculati sunt, & adorato Domino, omníque obsequio peracto, & deuotione completa, ac benedictione accepta inclinantes se cum magno gaudio recesserunt: qui cùm de reditu deliberassent, responsum acceperunt in somnis per diuinam reuelationem, ne ad Herodem redirent, quia cognita veritate, non licet retroire. Per hoc etiam admonemur, quòd cum malis hominibus societatem aliquam non contrahamus, & cognitos errores vitemus. Vnde Seneca, non est leuitas à cognito errore discedere, non est turpe cum re mutare consilium; quia ergo intus in conscientia quærebant, quid vellet diuina voluntas de reuersione ad Herodem (sicut enim Moyses tacens clamabat, sic isti pio affectu interrogabant, quid diuina voluntas iuberet) ideò Dei meruerunt responsionem, scilicet internam, vel Angeli ministerio factam. Et descendentes ad mare per nauem transfretantes, in Tharsis Siciliæ abierunt, & sic per aliam viam in regionem suam redierunt, quia secundum Hieronymum infidelitati miscendi non erant Iudæorum, propter quod factum Herodes iratus, postea naues Tharsensium incendit, secundum prophetiam Dauid dicentis: *In spiritu vehementi conteres naues Tharsis.* Vnde Chrysostomus: Intuere autem Magorum fidem, qualiter non scandalizati sunt in seipsis dicentes: Si magnus est puer hic, quæ necessitas fugæ & occultæ recessionis? Hoc enim est veræ fidei, non quærere causas eorum quæ verè præcipiuntur, sed suaderi solùm ab eis. Hæc Chrysostomus. In hoc ergo forma datur credentibus, vt deuoti ad Deum veniant, & in omnibus operibus suis quid iubeat attendant, scilicet ne ad diabolum redeant, sed per Christum qui est via, veritas & vita, & per semitas virtutum ad patriam reuertantur. Hîc itaque admonemur omnem salutem & spem in Christo locare, & ab itinere prioris vitæ abstinere, & per aliud iter incedere. Vnde Augustinus: Non qua venimus via redeamus, nec prioris nostræ conuersationis vestigia repetamus, via mutata est. Vnde Gregorius: Magnum verò nobis aliquid Magi innuunt, quòd in regionem suam per viam aliam reuertuntur: Regio quippe nostra paradisus est, ad quam IESu cognito redire per viam qua venimus prohibemur. A regione etenim nostra superbiendo, inobediendo, visibilia sequendo, cibum vetitum gustando discessimus: sed ad eam necesse est vt flendo, obediendo, visibilia contemnendo atque appetitum carnis refrenando redeamus. Per aliam ergo viam in regionem nostram regredimur, quoniam qui à paradisi gaudiis per delectamenta discessimus, ad hæc per lamenta reuocamur. Hæc Gregorius. Ad hoc etiam significandum, quòd, per aliam viam in regionem nostram redire debeamus: Dominus Papa in processionibus redit per aliam viam, ab ea per quam est egressus. Magi verò reuersi studiosè plus quàm prius Deum colentes glorificauerunt, & prædicantes multos erudierunt. Piè autem credi potest, quòd domina paupertatis amatrix, zelans fortiter pro paupertate, & intelligens filij sui voluntatem, totum aurum infra paucos dies pauperibus erogauit. Vnde quando intrauit templum, non habuit de quo agnum emeret, quem offerret pro filio, sed emit turtures vel columbas, quæ erat pauperum oblatio. Vides hæc præconia paupertatis in duobus. Primò, quia hodie puer Iesus eleemosynam accepit vt pauper, & mater sua similiter, Secundò quia non solum non procurabat acquirere, sed etiam quæ dabantur nolebat retinere. Increscebat desiderium paupertatis, si autem bene

3. Reg. 10.

Thronus Salomonis est beata Virgo.

Castitas longa.

Magorum reuersio.

Seneca lib. 5. de beneficiis.

Naues Tharsenses.

Hieron. in Matth. c. 2.

Psalm. 47.

Vitæ mutanda ratio.

August. lib. 4. de Trinitate c. 12.

Greg. homil. 10. in Euang.

Processio Papæ.

Aurum Mariæ datum.

Paupertatis præconia.

Humilitatis indicia.

bene attendisti, & profunditas creuit humilitatis. Sunt etiam qui se viles & abiectos in animo suo reputant, & in oculis suis non extolluntur, sed sic esse nolunt in oculis aliorum. Non sic puer Iesus Dominus omnium: etiam aliis suos defectus & vilia patere voluit, & non paruis & paucis, sed regibus & eorum sociis, quos in comitatu suo adduxerant, & in tali casu & tempore, in quo multum timendum erat. Nam cùm illi venirent, vt regem Iudæorum, quem etiam Deum esse credebant, inuenirent, dubitare poterant, ne talibus de ipso visis, reputantes se delusos, sine fide & deuotione recederent. Sed nec propterea dimisit humilitatis amator, dans nobis exemplum, ne sub specie alicuius apparentis boni recedamus ab humilitate, & quòd discamus etiam in aliorum oculis viles & abiecti velle apparere. Expeditis igitur Magis, & versus patriam suam regressis, adhuc stat domina mundi cum puero suo Iesu, & nutricio eius Ioseph apud præsepe in in illo locello patienter & humiliter vsque ad quadragesimum diem, ac si quæuis mulier alia de populo, & puer Iesus homo purus esset, & ipsi legis obseruatione indigerent.

Mariæ infilium cura & amor.

Stabat igitur domina vigilans, & attenta super dilecti filij sui custodia. O cum quanta sollicitudine & diligentia ipsum gubernabat, ne vel in minimo defectum haberet. Cùm quanta etiam reuerentia, cautela, & pio timore ipsum contrectabat, quem suum Deum & dominum esse sciebat. Flexis quidem genibus accipiebat ipsum de cunis, & reponebat in eis. Cum quanta etiam iocunditate, confidentia & authoritate materna ipsum amplexabatur, & osculabatur, stringebat dulciter, & in eo delectabatur, quem filium suum cernebat, & certissimè sciebat. Quàm sæpe quàm curiosè & prudenter tenella membra, ipsius fasciam componebat; sicut enim fuit humillima, sic fuit & prudentissima. Vnde in singulis officiis & obsequiis sedulè ministrabat, vigilanti & dormienti, non solùm infantulo, sed etiam grandæuo. O quàm libenter eum lactabat, vix fieri potuit quin magnam & aliis fœminis inexpertam dulcedinem in talis filij lactatione sentiret. Ipsa Virgo infantem hunc concepit sine pudore, peperit sine dolore, lactauit cœlesti rore. Virgo ante partum, in conceptione: Virgo in partu, in prolis enixione: & Virgo post partum, in pueri dulcissima lactatione. Vnde Augustinus ipsam virginem matrem dulciter alloquens, ait: Lacta mater Christum, & Dominum nostrum & tuum. Lacta panem de cœlo venientem, lacta eum qui talem fecit te, vt ipse fieret in te. Tibi & munus fœcunditatis attulit conceptus, & donum virginitatis non abstulit natus.

Augustinus serm. 9. de natali Domini.

Vnde Anselmus: Verum dum hunc paruulum inter manus suas versari, & ad vbera sua pendere, atque ad paruas pueri corporis læsiones paruulorum more vagire conspiceret, quo precor affectu mouebatur piissimus animus eius, quóve studio ad occurrendum cunctis quæ incommoda illi fore timebat, parabatur castissimum corpus eius? Sed & de sancto sene Ioseph refert Bernardus, quòd puerum Iesum super genua sua tenens eidem frequenter arrisit.

Anselm lib. de excellentia B. Virginis c. 4.

Bernardus serm. de natiuitate.

Stante igitur ante præsepe domina, sta & tu iuxta præsepe cum ea, & delectare cum puero Iesu, quia virtus exit ab illo. Quælibet anima fidelis, & maximè religiosa, deberet à die natiuitatis Domini vsque ad purificationem, saltem semel in die apud dictum præsepe dominam visitare, puerum Iesum, & matrem eius adorare, de paupertate & afflictione, humilitate & benignitate ipsorum affectuosè meditari. Vidisti, quomodo beata Virgo in sordenti

stabulo patienter multis diebus cum puero Iesu, & Ioseph perseuerabat: vnde non deberet nobis graue esse, nec magnum videri, in monasterio & secreto nostro consistere. Considera nunc, quanta sit solennitas hodierna, & lætare in ea, quia hodie apparere cœperunt fidei nostræ initia. Vnde Leo Papa: Agnoscamus ergo dilectissimi in Magis adoratoribus Christi vocationis nostræ, fideique primitias, & exultantibus animis beatæ spei initia celebremus. Honoretur à nobis sacratissimus dies, in quo salutis nostræ author apparuit, & quem Magi venerati sunt in cunabulis, nos omnipotentem adoremus in cœlis, vt sicut illi de thesauris suis mysticas Domino munerum species obtulerunt, ita & nos de cordibus nostris quæ Deo sunt digna promamus. Sacramentum enim præsentis festi oportet in nobis esse perpetuum, quod vtique sine fine celebrabitur, si in omnibus actibus nostris Dominus IEsus Christus appareat. Hæc Leo.

Solennitas Epiphaniæ.

Leo serm. 2. in Epiphania.

Vidisti ergo quàm multa noua in natiuitate Domini concurrerunt, quæ eum natum probauerunt. Vnde Chrysostomus: Omnia itaque noua, & supra modum admirationis humanæ in Domini natiuitate concurrerunt. Angelus in templo Zachariæ loquitur, futurum Elizabeth filium repromittit, non credens Angelo sacerdos obmutescit. Sterilis concipit, Virgo parit, Ioannes in vtero matris exultat, Christus Dominus natus ab Angelo nunciatur, & quòd salus mundi sit, pastoribus prædicatur: gaudent Angeli, exultant pastores, magna in cœlo & in terra lætitia huius admirandæ natiuitatis exoritur. Nouum signum stellæ de cœlo Magis ostenditur, per quod Dominus cœli & terræ Rex Iudæorum noscitur natus. Hæc Chrysostomus.

Chrysostom. hom. 1. ex variis in Matthæum locis tom. 2.

ORATIO.

O *Iesu bone, qui de Virgine natus teipsum Magis stella duce reuelasti, & eos per aliam viam in regionem suam redire fecisti illuminet Iesu misericors lumen gratiæ tuæ tenebras conscientiæ meæ, & per tuam lætam apparitionem, da mihi plenam tui & mei cognitionem, vt intus te videam, intus te inueniam, ibique myrrham compactionis internæ, thus orationis deuotæ, aurum dilectionis piæ, tuæ maiestati offeram: & qui per viam tenebrarum & culpæ recessi à patria fœlicitatis supernæ, per viam veritatis & gratiæ ad eam redeam te ducente, Amen.*

De præsentatione Domini in templo.

CAPVT XII.

ADVENIENTE autem quadragesima die, quando secundum legem, *impleti sunt dies purgationis Mariæ*, exiit ipsa de stabulo cum Ioseph & puero, vt legem impleret, in qua nihil purgandum erat, quia sine peccato conceperat. In circuncisione quidem purgabatur puer ab originali, quòd à parentibus contraxerat. In purgatione verò purgabatur mater à peccato, quia in libidine conceperat, sed nihil horum in hoc puero, vel in matre erat. *Et tulerunt puerum* prius circuncisum de Bethlehem, *in Hierusalem*, vt secundum legem *sisterent*, id est, offerrent, seu offerendo præsentarent, *eum Domino* in templo, *& vt darent hostiam*, scilicet *par turturum, aut duos pullos columbarum*, pro eo. Ad euidentiam huius sciendum, quòd de prole nata duplex erat præceptum. Vnum generale quantum ad omnes, vt scilicet completis diebus purga-

Lucæ 2.

Exod. 34.

Purificationis lex.

Leuit. 12.

purgationis matris puer ad templum deferretur, & pro eo hostia daretur. Lex autem purificationis erat, quòd mulier quæ suscepto semine peperisset masculum immunda esset septem diebus separata à consortio hominum, & ab ingressu templi, & à tactu sacrorum, & die octauo circuncideretur infantulus, & ipsa quidem munda efficeretur quò ad consortium hominum, sed adhuc xxxiij. diebus immunda esset quòad ingressum templi, & tactum sacrorum; & his diebus non licebat egredi domum, &c. Completis xxxiij. diebus cum septem præcedentibus, ex tunc quadragesima die mulier intrabat templum, & præsentabat natum puerum; Domino offerens sacrificia pro se & pro puero. Si autem fœminam peperisset, duplicabantur dies quò ad consortia hominum; & quò ad templi ingressum. Aliud erat præceptum speciale de primogenitis, tam in hominibus quàm in iumentis, vt sancta Domino fierent; quia Domino consecrata erant. Ex eo tempore quo primogenita Ægyptiorum Dominus interfecit, filios Israël saluans, omnia primogenita filiorum Israël sibi vendicauit, sibique offerri præcepit. Sicut enim voluit sibi offerri primitias fructuum, ita & primogenita hominum, & aliorum animalium mundorum. Sed quare hoc, nisi vt omnia prima, & maximè omnia meliora & cariora Domino offeramus. Quia ergo Christus ex muliere natus, & primogenitus, sub lege fieri voluit, hæc duo præmissa circa eum obseruata fuerunt. Non suffecit magistro humilitatis perfectæ, cùm per omnia patri coæqualis esset, se subdere humili virgini, nisi & subderet se legi. Hoc autem pluribus de causis fecit. Primò, vt veterem legem approbaret. Secundò, vt eam seruando in semetipsam consummaret & terminaret, ostendens ex hoc, quòd ad ipsam ordinata erat. Tertiò, vt Iudæis calumniandi occasionem subtraheret. Quartò vt homines à seruitute legis liberaret. Quintò, vt exemplum humilitatis & obedientiæ nobis daret. Quamuis etiam beata Virgo ad legem mulierum non teneretur, nec purificari indigeret, quia non concepit suscepto semine, sed Spiritus sancti mystico spiramine, voluit tamen subdi purificationi, propter plures rationes. Prima, vt se in hoc aliis mulieribus conformaret; sicut & filius per omnia fratribus assimulari voluit. Vnde Bernardus: Verè beata Virgo non habes causam, nec tibi opus est purificatione. Sed nunquid filio tuo opus erat circuncisione? Esto inter mulieres tanquam vna illarum; nam & filius tuus sic est in medio puerorum. Secunda, secundum Bedam: Sicut Christus, sic & beata Virgo legi est sponte subiecta, vt nos à legis vinculo solueremur. Tertia, vt occasionem scandali vitaret; nondum enim erat notum ipsam sine semine peperisse. Vnde si non obseruasset dies purificationis suæ, fuisset Iudæis occasio scandali, & murmurationis contra ipsam. Quarta, vt legem purificationis terminaret, adueniente scilicet Christo, qui est nostra purificatio, per fidem nos purificans. Quinta, vt nobis exemplum humilitatis daret. Nam humiliauit se etiam in his, ad quæ non tenebatur, vt humilitatem doceret, vt enim mater doctoris omnium & ipsa doctrix existeret, cùm non posset propter sexum publicè docere verbo, ideò voluit docere exemplo. Maria igitur licet purificatione non indigeret, purificationem tamen peragere voluit, quia omnia quæ legis erant, diligentissimè obseruabat; & ideò ipsa est per arcam testamenti præfigurata, in qua inclusa erant legis mandata. Ibi enim erant duæ tabulæ, in quibus decem præcepta scripta erant, quæ Maria diligenter obseruabat. Arca etiam librum legis continebat; & Maria libros sacræ Scripturæ libenter legebat: in arca erat virga Aaron quæ floruit, & Maria floruit, & benedictum fructum ventris sui protulit. Arca etiam vrnam auream cum manna cœli continebat, & Maria verum manna cœli nobis offerebat. Arca de ligno cethim imputribili erat facta, & Maria in putredinem, vel in puluerem non est redacta. Arca quatuor circulos aureos in lateribus habebat, & Maria quatuor virtutes cardinales, quæ omnium virtutum radices & initia sunt, in se gerebat. Arca habebat duos vectes, quibus portabatur, per quos duos duplex charitas in Maria designabatur. Arca tam intrinsecus quàm foris deaurata erat, Maria intus & foris virtutibus resplendebat. Quapropter ipsa etiam pulchrè figurata est in candelabro aureo, quod lucebat Hierosolymis in templo Domini, supra quod septem lampades ardentes stabant, quæ septem opera misericordiæ in Maria figurabant, quæ regina misericordiæ, & mater pietatis erat. Hoc candelabrum & eius candelam honoramus, quando in festo purificationis, accensas candelas baiulamus. Maria enim candelam Domino in sua purificatione offerebat, quando Simeon lumen ad reuelationem gentium concinebat, Christus Mariæ filius est candela accensa, propter tria quæ inueniuntur in ea, scilicet ligmen, ignis, & cera: & in Christo sunt tria, scilicet caro, anima, & deitas vera. Hæc candela, pro humano genere Domino est oblata, per quam nox tenebrarum nostrarum est illuminata. Oblatio huius beatissimæ candelæ præfigurata fuit in puero Samuele. Annæ sterili, contra morem naturæ Deus filium dedit, & Mariæ virgini supra cursum naturæ filium inspirauit, Anna obtulit filium, qui Iudæos erat propugnaturus: Maria obtulit filium, qui mundum erat protecturus. Filius Annæ postea à Iudæis est refutatus, filius Mariæ est ab eis turpissima morte condemnatus. Hoc est quod Simeon Mariæ prophetando prædicebat, quòd filij ipsius gladius animam suam pertransire debebat. Ibant igitur parentes Iesu in Hierusalem, vt legis mandata perficerent, & quamuis timerent Herodem, tamen non sunt ausi transgredi legem, quin ad templum puerum deferrent. Et fortè adhuc omnia quieta erant, adhuc Herodes Magos expectans nondum sui cordis malitiam reuelauerat. Dominus itaque Iesus Christus cum matre, in his & aliis legem obseruans, ostendit cum quanta sollicitudine & vigilantia debemus obseruare Euangelij præcepta, quando ipse præcepta legalia, quæ per seruum dederat, cum tanta obseruauit diligentia. Adduxerunt ergo Dominum templi ad templum, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo. Cúmque intrassent templum, emerunt duos turtures, aut duos pullos columbarum, vt pro eo offerrent, sicut pro pauperibus erat consuetum. Et quia pauperrimi erant, credendum est magis, quòd de pullis columbarum emerunt, quia facilius & pro minori precio inueniuntur, & ideò in lege, vltimo loco ponuntur. Et tacet Euangelista, de agno, quia erat diuitum oblatio. Vide quia tam pauperes parentes Dominus elegit, qui non haberent agnum, quem pro eo offerrent: sed tantùm par turturum, aut duos pullos columbarum, quæ erat oblatio pauperum. In lege enim Dominus præceperat, vt die quo parens infantem in templo præsentaret, pro sua & sobolis purificatione agnum anniculum immaculatum in holocaustum, ac etiam turturem, siue pullum columbæ,

Primogenita cur Domino offerenda.

Exod. 13.

Christus cur præsentari voluerit.

Purificationi Maria cur voluit subdi.

Bernardus serm. 3. de Purificatione.

Beda in eum locum.

Arca testamenti figurabat Mariam.

Candelabrum in templo etiam Mariam figurauit.

Figura oblationis. 1. Reg. 1.

lumbæ, pro peccato (quia in libidine conceperat) offerret. Qui verò non sufficiebant ad offerendum agnum, duos turtures offerrent, vel duos pullos columbarum, vnum loco agni in holocaustum, quod totum incensum dicitur, quia totum incendebatur, & alterum pro peccato, qui cedebat in partem sacerdotis, qui orabat pro muliere, & sic mundabatur. Hanc hostiam & oblationem pauperum, voluit Dominus pro se dari, & cùm diues esset, pro nobis pauper dignatus est fieri, vt nos sua paupertate ditaret, & diuitiarum suarum donaret esse participes, & nos faceret hîc in fide diuites, & in cœlo regni hæredes. Sicut enim mortalitatem nostram assumpsit, vt per eam nobis immortalitatem conferret, sic paupertatem nostram voluit assumere, vt per eam nobis æternitas diuitias tribueret. Imitemur ergo nos Dominum nostrum, & spontaneam paupertatem amemus; vt habentes victum & vestitum, his contenti simus. Cur autem pulli columbarum, & non simpliciter columbæ, sicut turtures, in sacrificia Domini permittebantur offerri, declarat Bernardus, dicens: Et licet aliâs quidem per columbam Spiritus sanctus soleat designari, quia tamen libidinosa auis est, non decuit offerri eam in sacrificio Domini, nisi ea sanè ætate quæ nesciret libidinem. Ac turturis non designatur ætas, quoniam agnoscitur castitas, in quacunque ætate denique compare vno contenta est, quo amisso, alterum non admittit, numerositatem in hominibus nuptiarum redarguens. Cernere est turturem tempore suæ viduitatis, sanctæ viduitatis opus strenuè ac infatigabiliter exequentem, videas vbique singularem, vbique gementem audias, nec vnquam in viridi ramo residentem prospicias, & tu ab eo discas voluptatum virentia virulenta vitare. Adde quòd in iugis montium & in summitatibus arborum, frequentior illi conuersatio est, vt quod vel maximè propositum pudicitiæ decet, doceat nos terrena despicere, & amare cœlestia. Hæc Bernardus. *Et ecce Simeon*, inter sacerdotes famosus & nominatus, qui *iustus* erat in omni operatione boni, *&* *timoratus* in cautela mali, vel *iustus*, rectè se habendo ad proximum, *& timoratus* quò ad Deum, quia difficile iustitia sine casto & filiali timore Domini custoditur, timor enim Domini, iustitiæ & cæterarum virtutum custos est, quia quanto iustus ardentius Deum diligit, tanto solertius offendere cauet. Illorum enim operationem comitatur iustitia, quorum mentes timor Dei illuminat, testante Psalmista, quia ait: *Beatus vir qui timet Dominum*, &c. Et Salomone, qui dicit: Qui timet Deum, nihil negligit. Et bene iustus erat, & ad proximum se rectè habebat, quia non suam solummodò, sed & totius populi salutem quærebat, *expectans consolationem Israël*, in desiderio & spe boni promissi, quò ad fidei & spei rectitudinem, quam habebat. Minores quidem expectabant consolationem temporalem, per promissum salutis authorem, vt qui ab Herode pressi fuerant in aduentu Saluatoris liberati, consolationem acciperent. Maiores verò (vt Simeon & huiusmodi) etiam spiritualem consolationem, & redemptionem à diabolo expectabant. Consolatio quippe Israël, id est, videntis Deum, Domini aduentus in carne fuit, sancti enim Patres, quos metus originalis peccati contristabat, per Domini incarnationem consolari credebant. Hanc consolationem Simeon, qui obediens interpretatur, expectabat, quem matura ætas de mundo exire compellebat, tamen propter desiderium videndi Dominum, in carne manebat. *Et*

Pulli columbarum cur offerebantur. & non columbæ.

Bernard. ser. 59. super Cantica.

Turturis castitas.

Psalm. 111. Eccles. 7.

Simeon obediens interpretatur.

Spiritus sanctus, & sanctificator ex præsentia summi boni *erat in eo*, quantum ad gratiæ plenitudinem, quam possidebat, quia non solùm habuit gratiam iustificantem, prout communiter habetur à iustis, sed etiam quantum ad illuminationes, & consolationes diuinas speciales. Dicturus Euangelista de Simeone, quia Spiritus sanctus erat in eo, præmisit quod erat iustus & timoratus, quoniam illorum corda Deus inhabitat, qui timentes Deum iustitiam seruant, vnde ipse per Prophetam dicit: *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum & trementem sermones meos?* Isaiæ 11. & 66.
& ab ipso, *Spiritu sancto*, qui per inhabitantem gratiam in eo erat, *responsum*, in orationibus suis deuotis *acceperat*, inuisibiliter in mente, per occultam inspirationem, & intellexit de Christi aduentu, quòd Christum quem videbat oculis mentis, videret oculis corporis, antequam præsentem finiret vitam. Ex quo patet, quòd pro hoc prius orauerat; quia hoc sperabat, & consolationem Israël expectabat. Tunc enim erat opinio communis apud intelligentes, quòd imminebat aduentus Christi, secundum signa à Patriarchis & Prophetis data. Et ideò Simeon de hoc feruentius Deum orabat, *& in spiritu*, id est, per reuelationem Spiritus sancti, & ipso Spiritu sancto qui in eo erat, iubente, *venit in templum*: vt sicut responsum & promissum, ab eodem spiritu acceperat, Christum Domini, id est vnctum à Domino antequam moreretur videret. O quanto desiderio videndi Dominum, senex iste beatissimus æstuabat, quem iam ætas de hoc seculo exire cogebat: sed Dei responsio renitebat, quia non erat mortem visurus, id est sensiturus vel experturus, *nisi prius videret Christum Domini*, Messiam promissum, oculis corporalibus. Hoc ergo desiderabat, hoc mente tractabat, hoc semper cogitabat, dicens: Scio, quia veniet, scio quia videbo eum. Sed quando veniet: quando eum videbo? Veni Domine Iesu, solue mihi hæc vincula, & me iam nunc in pace ire permitte. Dum autem hæc secum diceret, dum hoc desiderio æstuaret, dictum est illi à Spiritu sancto. Ecce adest quem expectas: quem quæris, nunc eum videbis: surge, propera, festina, vade ad templum. Cùm autem festinanter veniens templum intraret, & eum videret, statim eum spiritu prophetico cognouit. Eadem quippe spiritus gratia, qua olim præcognouerat venturum, etiam nunc venientem, & iam iamque à se videndum, cognouit Saluatorem. Et accelerando, occurrens genua flexit, & eum inter brachia matris adorauit, brachiaque sua extendit, & parentibus ait: Mihi eum date, mihi debetur, mei officii est, ad hoc missus sum, huic obsequio reseruatus sum. Mater verò intelligens voluntatem filii, porrexit eum Simeoni. Ille autem lætus & exultans, cum maximo cordis gaudio, in vlnas suas, & inter brachia eum suscepit. O quàm beatæ manus, quæ verbum vitæ palpauerunt, & vlnæ quæ ipsum amplexatæ sunt. Et cùm puerum in vlnas accepisset, surrexit, & mox senectus fugit, ac iuuenilis vigor & fortitudo affuit. Magna hîc Domini potestas, sed non minor eius claret humilitas. Qui cœlo terráque non capitur, grandæui hominis vlnis gestatur: qui prius seipsum ferre vix poterat, nunc leuiter puerum, ferens exultat. Ipse enim portabat, à quo portabatur, & qui verbo virtutis suæ omnia portat, ille portabat Christum in humanitate, à quo portabatur per diuinitatem. Eleganter igitur dictum est: Senex puerum portabat, puer autem senem regebat. Ferebat senex Christum infantem, qui illum rege-

Simeonis desiderium.

regebat in senectute degentem. Fœlix quidem Simeon iste, qui non solùm videre, sed etiam Christum in carne meruit portare. Fœlix nimium, qui tantam consolationem meruit, quam desiderauerant Patriarchæ & Prophetæ, & non acceperunt. Et non dubium quin ex huiusmodi amplexu, Iesu Christi, multas consolationes receperit, & singularia charismata gratiarum. Vnde & dicit Doctor Græcus, quòd infantis ineffabile iubar adeo illustrauit senem, vt processu temporis, futura mox sibi fierent nota. Non minus fœlices sunt, qui non viderunt & crediderunt. *Benedixit* quoque & laudauit *Deum*, gratias agendo pro tanto beneficio, scilicet de impletione promissionis, & de exhibitione saluationis: ac viso redemptore aperit reuelationem in secreto dialogo sibi factam, dicens: *Nunc dimittis Domine seruum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum, &c.* per totum. Te, inquit, Domine benedico: promissio tua completa est, completum est & desiderium meum: quia video Christum salutare tuum Dominum meum. Iesus enim Saluator, siue salutaris interpretatur. Viderunt quidem oculi carnis hominem, sed oculi mentis cognouerunt eum esse Deum. *Dimittis*, ergo, id est, dimittes vel dimittas, vt intelligatur optatiuè, id est, vtinam dimittas, jam nunc & de cætero, *seruum tuum* abire *in pace*, & de hac vita transire in cordis quiete, quieturum in sinu Abrahæ. Quasi securè morior, quia præsens est, & in proximo passurus, quo redimar. Sciebat quàm beati oculi, qui Christum essent visuri: & ideò donec illum videret, nolebat morte dissolui. Mox autem vt vidit, optabat solui à corpore: & in sinu Abrahæ pacem habere. Lætanter enim descendere volebat ad limbum patrum, ex quo sciebat Saluatorem natum. Sed quomodo in pace dimittitur, cùm omnes tunc sternerent lectum suum in tenebris? In pace, inquit, quietis, non in pace fruitionis Dei. Ecce Simeon perfectus fuit, habens vitam in patientia, & mortem in desiderio. Adeò ergo in quibusdam perfecti fuerunt patres veteris testamenti, vt noui, secundum Bedam. Qui vult tenere Iesum manibus & amplexari, & in pace dimitti omni labore, nitatur vt habeat spiritum ducem: veniátque in Hierusalem, conuersando in cœlestibus: veniat in templum, aptando se exemplo illorum, in quibus habitat Deus: suspirando, & vnam petendo, vt inhabitet semper in domo Domini, expectet Dominum & aduentum eius. Sic enim & ipsum verbum Dei in manibus accipere, & fidei ac spei, & charitatis brachiis merebitur amplecti, tunc dimittetur, vt non videat mortem æternam, quia vidit vitam. Multum enim fœlix mortem videbit carnis, quicunque sic Christum Dominum fategerit prius videre oculis cordis. Vnde Bernard. Dimittetur in pace, qui Christum habet in pectore. Ipse enim est pax nostra: tu quò exibis anima misera, quæ ducem itineris Iesum ignoras: Moraliter, Simeon qui obediens interpretatur, bonum religiosum significat, & hic manet in Hierusalem, quæ interpretatur pacifica, quia manet in pace interna & fraterna, qui est iustus ad proximum, timorosus ad Deum, expectans consolationem Israël, id est, diuinæ visionis: quia Israël, videns Deum interpretatur, & Spiritus sanctus est in eo, per gratiæ suæ beneficium: & tali datur Iesus ad amplexandum, & sic cum Simeone, de tanto beneficio benedicit Dominum, & desiderat exire de mundo, vt ei detur ad perfectè fruendum, secundum Apostolum, *desiderium habens dissolui, & esse cum Christo.* Moraliter etiam hic instruimur de multis. Primò, quòd per virtuosa opera, quæ per brachia intelliguntur, Iesus apprehenditur. Secundò, in hoc quòd senex infantem suscepit, instruimur, quòd deposita culpæ vetustate, debemus induere vitæ nouitatem. Tertiò, in hoc quòd Christus, qui omnia portat, voluit portari, habemus exemplum humilitatis. Quartò, in hoc, quòd benedixit Deum, instruimur ad agendum gratias Deo, de omnibus bonis nostris. Possumus etiam dicere, quòd in hoc cantico magnificatur Christus, quò ad quatuor, secundum quatuor nomina, quibus Simeon Christum appellat. Commendatur enim Christus vt pax, vt salus, vt lumen, vt gloria. Pax est, quia mediator; salus, quia redemptor; lumen, quia doctor; gloria, quia præmiator. Et in his quatuor consistit perfecta Christi commendatio, imò totius Euangelicæ historiæ, quædam breuissima comprehensio, ea námque quæ respiciunt eius incarnationem comprehenduntur in pace. *Ipse enim est pax nostra, quæ fecit vtraque vnum*, quia vtramque naturam in vno supposito vniuit, duos populos in vnum copulauit, dans pacem his qui longè & his qui propè, Deum etiam homini reconciliauit. Ea verò quæ respiciunt eius prædicationem, & suæ vitæ conuersationem, ac miraculorum operationem, comprehenduntur in luce. Vnde ipse dicit, *Ego sum lux mundi.* Quæ autem respiciunt redemptionem & passionem, comprehenduntur in nomine salutis: sed quæ respiciunt resurrectionem & ascensionem, comprehenduntur in gloria. Et quia Canticum istud sic continet laudis Christi plenitudinem, & senis morientis consolationem: ideò in sero & in fine cantatur in completorio, *Et erat Pater eius*, scilicet putatiuus, id est Ioseph, qui meruit vocari pater Christi, eò quòd fuit nutricius eius, *& mater eius* vera, scilicet Maria, *mirantes*: non dubitando, sed assentiendo & congaudendo, *super his quæ dicebantur de illo*, scilicet Iesu. Mirabatur Virgo, de his quæ audierat ab Angelo in Annunciatione, ab Elizabeth in salutatione, & Ioannis exultatione, & à Zacharia in Ioannis natiuitate. Item mirabatur ipsa & Ioseph, de exultatione Angelorum, nato Christo, & de Cantico nouo: item de adventu pastorum, & de reuerentia magorum: item de aduentu Simeonis, & laude eiusdem, quæ omnia erant mira & admiratione digna. Vnde Ambrosius, Non solùm ab Angelis & Prophetis, à pastoribus & parentibus, sed etiam à senioribus & iustis, generatio Domini accepit testimonium. Omnis ætas, & vterque sexus, euentorúmque miracula, fidem astruunt, virgo generat, sterilis parit, mutus loquitur, Elizabeth prophetat, magus adorat, vtero clausus exultat, vidua confitetur, iustus expectat. Et ex virtute pueri quem gestabat in vlnis, benedixit Simeon Mariæ, & Ioseph, cum affectu & gaudio, ac Deo gratias referendo. Quamuis enim Maria & Ioseph essent maiores in sanctitate, ille tamen præcellebat, quantum ad sacerdotis officium, ad quem spectat benedicere populum. Mos quippe erat in Lege, quòd quando parentes præsentabant puerum in templo, sacerdos benedicebat illis, scilicet parentibus & puero: & ideò benedixit Simeon parentibus Christum præsentantibus, id est, beatos eos dixit, & benedictos prædicauit, vel benedictionem à Deo eis optauit. Huius autem benedictionis formam non habemus expressam, sed potest ista benedictio intelligi, laudationis & gratiarum actionis: sicut dicimus, quòd creatura benedicit Creatori, ipsum cum gratiarum actione laudando.

Ioann. 20. *Iesus Saluator interpretatur.* *Simeonis perfectio.* Beda in eum locum. *Moraliter.* Philip. 1. *Christus in Nunc dimittis, magnificatur quatuor nominibus.* Ephes. 2. Ioan. 8. *Admiratio parentum Iesu.* Ambr. lib. 2. in Lucam cap. de Simeone. *Benedictio Simeonis.*

laudando. Benedixit parentibus, propter filium, sicut è conuerso plerunque benedicuntur filij propter parentes. Et nota, quia in Ioseph patris similitudo erat, quia nutritor eius, ideò non est communi benedictione priuatus. Maria Virgo quia vere eius mater erat, & de puero magis ad eam pertinebat, ideò ad eam singulariter se vertit, reuelando ei occultorum præsagia. Cognouit enim illo docente, quem gestabat in vlnis, diuinum illud non esse ex Ioseph, sed ex Virgine, ideò ad eam dirigit sermonem. Et non solùm benedixit, sed etiam prophetando futura prædixit, dicens: *Ecce positus est hic* per aduentum suum, & à Deo statutus & ordinatus *in ruinam*, scilicet superborum se stare putantium: de quibus ipse dicit: *Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent*, scilicet humilium se non stare reputantium, qui in eum credentes, resurrexerunt à peccatis per eum. Et dicit *in Israël*, quia multi Iudæi à veritate cadentes, fuerunt excæcati: & multi prius simplices & ignorantes illuminati, *& in signum* scilicet fœderis & reconciliationis inter Deum & hominem, *cui contradicetur*, primò à Iudæis, deinde à gentibus, seu paganis: postea ab hæreticis, hæc non credentibus. Vbi notandum secundum Origenem, quòd in omnibus quæ de Christo narrantur à fidelibus, contradictionem passus est falsò ab incredulis: de quibus ipse conqueritur in Psalmista, dicens: insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Potuit enim Christus impugnari, sed non expugnari. Sed & praui Christiani contradicunt ei in moribus & operibus: etsi non in fide & sermonibus, *qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. Venit ergo Saluator, in ruinam non credentium & superborum, & hoc per occasionem: & in resurrectionem credentium & humilium, sed per causam. Non solùm autem aliis in ruinam, & aliis in resurrectionem venit: sed etiam vni eidémque homini in ruinam, pariter & in resurrectionem apparet. In ruinam, scilicet vitiorum, & resurrectionem virtutum. Nec fit resurrectio virtutum, nisi præcedat ruina vitiorum. Vnde Bernardus: Non potest virtus cum vitiis pariter crescere: ergo vt illa vigeat, ista crescere non sinantur. Tolle superflua, & salubria surgunt. Vnde notandum quòd Christus destruxit regnum peccati, & construxit regnum virtutum, propter quod dicitur positus in ruinam & resurrectionem. Ruit enim superbia, ex eius humilitate. Ruit auaritia, ex eius paupertate. Ruit luxuria, in eius castitate. Ruit inuidia, in eius benignitate. Ruit gula, in eius sobrietate. Ruit ira, in eius patientia. Ruit acedia, in eius labore & vigilia. Et sic Christus, construendo regnum virtutum, destruxit regnum vitiorum: ita quòd eisdem venerit in ruinam & resurrectionem. Nam secundum Chrysostomum cùm superbus, humilis efficitur: lasciuus, castus: auarus, misericors, & ita de aliis: tunc in eadem persona est ruina vitij, & resurrectio virtutis. Et ad hoc à Deo positus fuit hic in mundo, tanquam signum ad sagittam: vt quilibet quasi pro libito iaculum mitteret in eum. Et prophetizans Simeon de Christi passione, ait, *Et tuam ipsius animam pertransibit* per compassionem *gladius*, id est passio, seu dolor passionis ipsius. Non enim absque magno affectu materni doloris, potuit videre crucifigi filium: etsi speraret mortem deuicturum, ac resurrecturum, & post mortem victurum. Vnde dicit Hieronymus, quòd quia in parte impassibili passa est, plus quàm martyr fuit. Dolores quippè quos pariens effugit, hos tempore passionis Christi sustinuit. Vnde Anselmus: Nunc reposcit debitum atrox vis naturæ, quod tibi detinuit olim parituræ: pœnásque cum fœnore æstimant vsuræ, quæ communi matribus debebantur iure, *vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes*. Christi namque passio, multorum cordium cogitationes reuelauit: quia Prophetarum dicta, cogitationes, & occulta mysteria ibi reuelata sunt, & consummata. Et hoc quidem velum templi significauit, quod eo moriente scissum est, vt sancta Sanctorum omnibus apparerent. Vel multorum cordium, scilicet bonorum & malorum cogitationes, tunc reuelatæ sunt: quia Christo passo, alij crediderunt, alij credere noluerunt. Et secundum Bedam, antea incertum erat qui Iudæorum eum recepturi erant, & qui non, postea certum fuit. Mysticè, vt dicit Beda, vsque ad finem seculi, gladius tribulationis, animam ecclesiæ pertransit, cùm signo fidei, ab impiis & reprobis contradicitur: cùm multos ruere videt: cùm reuelatis cordium cogitationibus, vbi bonum semen seminauerat, zizania germinare conspicit. Et notandum quòd illud *vt*, non tenetur hîc causaliter, non enim propter hoc principaliter pati voluit Christus, vt reuelarentur hominum cogitationes: sed tenetur hîc consecutiuè, quia hoc quod est reuelare cogitationes, secutum est ad passionem Christi. Sicut si dicerem: Exiui ad campos, vt caperer ab hostibus. Capi ab hostibus, non fuit de intentione mea, sed quoddam consecutiuum ad exitum meum. Et est similis modus loquendi, cùm dicitur sæpe in Euangelio: Hoc factum est, vt implerentur scripturæ. Hoc enim non fuit principalis intentio Christi, quòd talia fecit, vel passus est, vt implerentur scripturæ: sed postquam talia euenerunt, consecutiuè scripturæ sunt impletæ. Non enim prophetia est causa euentus rei: sed ipsa res est causa prophetiæ. Aliter exponit Origenes, de reuelatione occultorum peccatorum in confessione: vt reuelentur cogitationes malæ per confessionem, quæ prius occultabantur, quæ per effectum passionis in Sacramento pœnitentiæ operantis, sanantur. *Et ipsa eadem hora*, qua scilicet Simeon loquebatur de Christo, tenens in eum vlnis, *superuenit & Anna prophetissa*, non à casu, vel ex dispositione humana, sed Spiritus sancti reuelatione, sicut dictum est de Simeone: & adorans eum, *confitebatur Domino*, confessione laudis & gratiarum actionis, laudans Deum de tantis beneficiis adimpletis, & in incarnatione & natiuitate exhibitis: perhibénsque testimonium de filio, & instruens populum, *loquebatur de illo, omnibus qui expectabant redemptionem* Hierusalem, & *Israël*, annuncians eis natum esse redemptorem, & humani generis Saluatorem: & quòd ille diu desideratus esset, qui eos redimere & liberare deberet. Omnibus fidelibus, qui iugo Herodis alienigenæ grauati, liberationem ciuitatis & populi, ac etiam spiritualem expectabant, per aduentum Christi in proximo fieri redemptionem, à tyrannide Herodis & dæmonis promittebat. Hæc mulier venerabilis, cuius nobilitas extollitur, continentia laudatur, ætas commendatur, religio prædicatur: idonea & valdè digna erat, quæ Dei filio incarnato testimonium perhiberet. Vnde & prophetissa describitur, vt eius testimonium authentizetur, quia prophetiæ inspiratio vel reuelatio diuina esse perhibetur. Vnde Origenes: Iustè sancta mulier spiritum prophetandi meruit, quia longa castitate, longis etiam ieiuniis, ad hoc culmen ascenderat. Quia ergo omnem sexum, & omnem ætatem, &

Margin notes (left column): *Prophetia Simeonis.* Ioann. 15. — Orig. hom. 17 in Lucam. *De contradicentibus Christo.* — Psalm. 26. ad Titum 1. — *Ruina vitiorum per Christum.* — Hieron. ser. de assumpt. *Maria plus quàm martyr fuit.*

Margin notes (right column): *De pœnis Mariæ.* — Beda in eum locum. Lucæ 2. Beda ibid. — *Prophetia sunt causa futurorum.* — Orig. hom. 17. in Lucam. — *Annæ prophetissæ commendatio.* — Orig. hom. 17. in Lucam.

Omne genus hominum de Christo perhibet testimonium. & gradum, & omnem professionem Dominus redimere venerat: dignum erat vt omnes, in eius natiuitate, testimonium perhiberent. Sunt enim tria genera, in vtroque sexu commendata: puta de virginibus, scilicet Maria & Christus: ac de viduis, scilicet Anna & Simeon, cuius ætas comparatur Annæ: & etiam tertium genus, scilicet de coniugatis, scilicet Elizabeth & Zacharias. Nullus ergo gradus Christianorum fidelium prætermissus est, de quo non haberet testimonium salus omnium. Vt autem dicit Anselmus, oblatus est in templo, & à sancta vidua susceptus: vt fideles suos domum Dei frequentare, & vt eum mereantur suscipere, studio sanctitatis intendere moneret. *Anselm. in Euang. secundum Lucam.* A Simeone sene susceptus, atque laudatus est, vt vitæ grauitatem, & morum maturitatem, se diligere patefaceret. Exulta ergo & tu cum illo sene Simeone & Anna longæua, procede in occursum matris & paruuli, vincat verecundiam amor, timorem expellat affectus: accipias & infantem in vlnas tuas, dicásque cum sponsa: *Tenui eum, nec dimittam.* *Cant. 3.* Tripudia cum illo sanctissimo sene, & concine: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace. Hæc Anselmus.

Moraliter. Moraliter nota, quòd inopinatus concursus istarum personarum, de quibus hîc fit mentio, non sine mysterio instinctu diuino factus est. Vnde nos spiritualiter, in mente debemus istarum quatuor personarum processionem celebrare. Per Simeonem, qui interpretatur audiens, qui & responsum audiuerat à Spiritu sancto, mentali scilicet reuelatione, significatur verbi Dei studiosa auditio. *Simeon, Anna, Ioseph & Maria, quid interpretentur.* Per Annam, quæ interpretatur gratia, & quæ non discedebat de templo, significatur crebra oratio. Per Ioseph, qui interpretatur appositio, vel augmentum, qui & sollicitam curam habuit de puero Christo, intelligitur bonorum operum continua appositio. Per Mariam verò, quæ interpretatur illuminata, quæ & Christum portauit in vtero, significatur diuinæ conformitatis perfectissima vnio. Hæ autem quatuor personæ Christum offerentes, in mente debent portare quatuor luminaria. Simeon portat lumen sanctæ meditationis. Anna gestat lumen internæ deuotionis. Ioseph defert lumen virtuosæ progressionis. Maria verò portat lumen supernæ contemplationis. Hæc quatuor innuuntur in Psalmista, cùm dicitur: *Memor fui Dei, & delectatus sum, & excitatus sum, & defecit spiritus meus.* *Psalm. 76.* Et patent, referendo singula singulis. Et considerandum est quòd præsentationi Domini, interfuerunt quinque personæ. Ipse Iesus, per quem significantur innocentes. Maria, scilicet amarum mare, per quam pœnitentes. Ioseph, scilicet accrescens, per quem proficientes. Simeon, per quem perfecti in vita actiua. Anna, per quam perfecti in vita contemplatiua. In quo significantur illi qui sunt digni vultui Dei, in templo Dei cœlestis Hierusalem, præsentati. Tandem Simeon puerum Iesum matri reddidit: quem illa lætanter reaccepit. *Processio in templo.* Postea vadunt ad altare, facientes processionem, quæ hodie repræsentatur per vniuersum orbem. Procedunt alacriter illi duo venerabiles senes, Ioseph & Simeon, cum exultatione magna iubilantes. Sequitur mater, portans regem Iesum, cum ineffabili cordis lætitia: & Anna associat eam, vadens ex latere, cum reuerentia iubilans: & ipsa cum indicibili gaudio, & laudans Dominum affectu immenso. Ab istis ergo fit processio venerabilis: paucis quidem, sed valde magnis & quasi de omni genere hominum repræsentantibus. Sunt enim inter eos, de masculis & fœminis, senibus & iuuenibus, virginibus & viduis. Maria quidem & Ioseph, tanquam parentes, puerum Iesum in templo præsentauerunt. Simeon verò & Anna, vt Prophetæ, præconiis Propheticis laudauerunt. Sic & nos in ista die, Missarum solennia celebrantes, cereum accensum (per quem significatur puer Iesus) in manibus baiulamus, & processionem facientes vsque ad altare deferimus & offerimus, recolentes illud lumen ineffabile, quod Maria & Simeon hodierna die portauerunt in manibus. Sunt enim tria in cereo, per quæ significantur tria, quæ fuerunt in Christo. *Cerei significatio.* Nam cera significat carnem Christi, quæ nata est de Virgine Maria sine corruptione: sicut apes ceram gignunt, sine alterutrorum commixtione. Lychnus autem in cera latens, significat animam Christi candidissimam, in carne latentem. Ignis verò siue lumen, significat diuinitatem: quia, *Deus noster, ignis consumens est.* *Deuter. 4.* Per hæc etiam tria potest Trinitas designari. Vnde est versus:

Cera, focus, lychnum, tria sunt monstrantia trinum.

Cùm autem perueniunt ad altare, mater cum reuerentia genua flectit, & dilectissimum filium suum Deo patri suo super altare offert. Præsentabat ipsa beata Virgo puerum Domino, gratias agens Deo Patri de munere tanto, quòd ipsa virgo eum conceperat & pepererat, & quòd ipsa in tali prole dignissima, Deo Patri communicabat. *Præsentationis causæ.* Præsentatio enim puerorum ad templum, præcepta erat propter tres causas. Tum vt ex hoc infans Domino consecraretur: tum vt per hoc diuinæ custodiæ commendaretur: tum vt gratiarum actio Deo redderetur, à quo tale donum parentes acceperunt, &c. Sed primæ duæ causæ, non habebant locum in Christo: quia mox conceptus in vtero, fuit plenissimè Deo consecratus, & diuinæ custodiæ, per diuinitatis vnionem commendatus: sed tertia causa præcipuè locum habuit in Christo, pro qua beata Virgo gratias agere debuit Deo patri præ omnibus matribus: vtpote quæ eum singulari priuilegio concepit & peperit. Quid autem ipsa tunc orauerit, quídve dixerit, scriptum non habemus: sed fortè similia his verba saltem ore cordis, dicebat: Ecce Domine sancte Pater, præsento tibi filium tuum, à te æternaliter genitum, & de me temporaliter natum. Ego præsento tibi eum, qui tibi semper est præsens. Gratias tibi ago, quòd eum tuo munere sic concepi mirabiliter, & peperi ineffabiliter. O sancte Pater, hunc filium tuum & meum tibi offero oblationem nouam: Deum caro factum, qui pro salute mundi oblaturus est tibi semetipsum. O qualis est ista oblatio! Nunquam talis facta à seculo. Vnde Bernardus: Offer filium Virgo sacra, & benedictum fructum ventris tui, Domino repræsenta. *Bern. ser. 3. de purificat.* Offer ad nostram omnium reconciliationem hostiam sanctam Deo placentem. *Philip. 4.* Hæc Bernard. Voluit autem Christus Deo Patri præsentari, qui nunquam ab eius aspectibus latuit nobis in exemplum: vt sicut non gratia sui Deus factus est homo, sed vt nos per gratiam faceret Deos: nec propter se circuncisus est in carne, sed vt nos spiritualiter circuncidamur: sic propter nos sistitur Domino, vt discamus Deo præsentare nos ipsos. Deinde aduocantur sacerdotes, & redimitur Dominus omnium tanquam seruus: quinque siclis argenteis, quia erat primogenitus. *Dominus quinque siclis redimitur.* Quinque siclis argenteis redimebatur primogenitus: & erat siclus genus monetæ, obolos viginti habens. *Siclus quid erat.* Præcepit enim lex omne masculinum primogenitum tam hominis quàm pecoris, sanctum Domino vocari, id est, Domino sancti-

sanctificari & præsentari, ac sanctificatum & dedicatum Domino dici, & sacerdotis esse: ita quòd primognitum de tribu Leui non redimeretur: sed in ministerio & seruitio domus Dauid, scilicet *Primogeniti oblatio.* templi, semper & perpetuò teneretur. Primogenitum verò de aliis vndecim tribubus, sacerdos redimi faceret: & precio accepto illud ad propria à parentibus referri permitteret: primogenitum quoque animalis mundi, Deo offerret: immundi verò aut precio redimi, aut mundo mutari, aut occidi faceret. Est autem animal mundum *Mundum animal duplex: & similiter immundum.* ad offerendum, mundum ad esum. Immundorum verò, aliud est immundum ad offerendum, sed mundum à natura: vt asinus. Ideòque aut precio redimebatur, aut agno commutabatur. Aliud immundum ad offerendum & redimendum, seu commutandum, videlicet canis, & ideo precium aliquod non habens occidebatur, & ex toto ab vsibus templi proiiciebatur. Cùm igitur Christus de tribu Iuda, vna de vndecim fuerit, patet quòd redimi debuit, & ideò redemptus fuit. Accepit etiam mater de manu Ioseph, aues prædictas, & genua flectens, offert eas super altare, Deo Patri. Obtulit ergo beata Virgo, tanquam paupercula, par turturum aut duos pullos columbarum: vnum in holocaustum pro filio, alterum pro peccato: in hoc se subdens legi peccatricum, quamuis nullum haberet peccatum. Facta ergo oblatione & redemptione, mater filium recepit, & eum secum *Bern. ser. 3. de purificat.* domum reportat. Vnde Bernardus. Oblatio ista fratres, satis delicata videtur, vbi tantùm sistitur duobus, redimitur auibus, & illico reportatur. Veniet tempus quando iam non offeretur in templo, nec inter brachia Simeonis, sed extra ciuitatem, inter brachia Crucis. Veniet quando non redimetur alieno, sed redimet alios sanguine proprio: quia redemptorem misit eum Deus pater populo suo. Istud est sacrificium matutinum: illud *Psalm. 110.* autem vespertinum. Hæc Bernardus. *Mystice.* Mysticè, per primogenita animalium, significatur ille qui vnigenitus Dei dignatus est nasci: primogenitus, scilicet dignitate omnis creaturæ, qui est verè sanctus *Moraliter.* Domino, quia sine peccato. Moraliter autem per primogenita, significantur bonæ actionis initia: quæ quasi corde gignimus, ex Dei gratia. Commonemur ergo hîc, vt omnia primogenita nostra Deo offeramus, quicquid bonum & iustum in nostris operibus inuenimus, eius gratiæ, non no-*Psalm. 113.* stris meritis deputemus, dicentes: *Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Si autem immundum aliquid parimus, id est, si peccatum in opere perpetramus, occidamus, id est malum per emendationem radicitus euellamus: aut certè mutemus illud mundo, declinantes à malo, & facientes bonum, aut redimamus quinque siclis bona opera: & dignos fructus pœnitentiæ per quinque sensus corporis facientes. Commonemur etiam hîc, vt si in grege operum nostrorum, agnum innocentiæ, vel principales virtutes, qualis est charitas, castitas, humilitas, patientia, & huiusmodi inuenimus, Deo offeramus: id est, quòd dignè viuimus, non nostris meritis deputemus: *Ioann. 15.* sed illius qui ait in Euangelio, *Sine me nihil potestis* *Philip. 2.* *facere*: ipse enim dat velle & perficere. Si autem tam pauperes sumus, vt in opere nostro agnum & diuitias innocuæ vitæ, vel principales virtutes non inueniamus, offeramus saltem duos turtures, vel duos pullos columbarum, id est, duo genera compunctionis, videlicet timoris & amoris: & non solùm pro nostris, aliorúmque diluendis peccatis, sed etiam pro impetrandis virtutibus, & desiderio patriæ cœlestis quotidie defleamus. Et sic vnum pro peccato offerimus, dum de malis perpetratis gemimus: alterum in holocaustum, quando amore cœlestium inflammamur. Moraliter hîc attendenda sunt tria, scilicet mysterium *Moraliter tria notanda.* purgationis Mariæ: Sacramentum delationis dominicæ: & significantia oblationis factæ. Quantum ad primum, sciendum quòd Maria, quæ interpretatur stella maris, vel amarum mare, designat animam, siue sit in lumine vitæ contemplatiuæ, siue in amaritudine vitæ actiuæ. Et vtrique necessaria est purgatio, quòd videlicet anima contemplatiua purgetur à superbia, quod fit per timorem: & anima actiua à negligentia, quod fit per timorem: & anima actiua à negligentia, quod fit per rigorem & laborem. In Hierusalem enim (quæ interpretatur visio pacis, & significat vitam beatam) nemo infertur, nisi prius dies purgationis eius impleantur. Quia nisi quis sit plenè purgatus, & ita purus sicut fuit in baptismo, non potest peruenire ad istam Hierusalem, vel etiam in templum cœleste. Talis autem purgatio celebratur, vel hîc in præsenti per pœnitentiam, aut tribulationes, & huiusmodi, vel in pœnis Purgatorij. Quantum ad secundum, sciendum quòd legimus Christum delatum in Hierusalem, vt hîc: & legimus eum delatum in Ægyptum. In quo docemur, quòd proles mentis nostræ, quæ est intelligentia, nunc elevanda est ad contemplationem æternorum, quæ per Hierusalem designatur, quæ visio, pacis interpretatur: nunc verò deprimenda est ad considerationem propriorum defectuum, quæ per Ægyptum designatur; Ægyptus enim, tenebræ interpretatur. Possumus etiam aliter *Loca quinque in qua Christus delatus est.* quinque numerare loca, in quæ Christus portatur vel ducitur, scilicet in Hierusalem, in Ægyptum, in desertum, in montem excelsum, & in templi pinnaculum. Et ista quinque loca, significant quinque status, in quibus inuenitur Christus. Hierusalem, significat vitam contemplatiuam, vbi est visio pacis. Ægyptus, significat vitam actiuam, in qua est mœror & angustia tribulationis. Desertum, significat religionem, in qua insistitur ieiuniis. Mons excelsus, significat fastigium prælationis. Pinnaculum templi, est sedes magistralis. Et in his statibus inuenitur Iesus: quia in omni statu Ecclesiæ, potest inueniri Iesus, scilicet, salus. Sed considera quis portauit eum in Hierusalem *Portatores* & alibi: & inuenies quòd in Hierusalem & in *Christi.* Ægyptum, tulerunt Christum Maria & Ioseph, stella maris, & augmentum: fides scilicet, & charitas. In desertum ductus est à Spiritu sancto: sed in montem excelsum, & super pinnaculum, tulit eum diabolus. Et ideo timere debent Prælati & magistri, ne eos portauerit diabolus in montem excelsum, scilicet Prælationis, & in cathedram magistrationis. Quantum ad tertium, est notandum, quòd oblatio indeterminatè fiebat de turture vel columba. Per turturem, quæ est soliuaga & casta, intelligitur vita contemplatiua. Per columbam verò, quæ gregatim volat, & fœcunda est, significatur actiua. Et vtraque auis gemitum habet pro cantu; sed aliter & aliter. Gemitus enim *Gemitus quadruplices.* turturis, competit contemplatiuis, & hic geminatur, vnde dicitur par turturum. Primus gemitus est amoris, de quo dicit Apostolus, quòd intra nos *Rom. 8.* gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes. Secundus est deuotionis, de quo dicit idem Apostolus, quòd spiritus postulat pro nobis, gemiti- *Ibid.* bus inenarrabilibus. Gemitus verò columbæ, competit actiuis: & hic est duplex, vnde dicitur,

duos pullos columbarum. Vnus est pro peccatis propriis, secundum illud Isaiæ: *Quasi columbæ meditantes, gememus.* Alius est pro peccatis alienis, secundum illud Threnor. *Omnes portæ eius destructæ: sacerdotes eius gementes.* Hunc quadruplicem gemitum offerre debent, qui agnum, id est innocentiam non habent. Prædicta igitur recolligendo dicendum quòd in hac purgatione, delatione & oblatione, significatur quod qui purgatus est à superbia & negligentia: & dispositus est vt ascendat ad contemplationem Dei, & descendat ad considerationem sui: & rursus ascendens gemat ex amore & deuotione: & deorsum rediens gemat ex contritione & compassione: in his consistit perfectio fidelis animæ Deo deuotæ. Et qua vtræque istæ vitæ Deo sunt acceptæ, non est diffinitum, vtrum pro Domino, turtures, an columbæ sint oblatæ: sed indifferenter est dictum, par turturum, aut duos pullos columbarum. Vidisti ergo in prædictis, Christi & parentum eius paupertatem, quia pauperum tantum habebant oblationem. Si autem vis informari de humilitate, considerata oblatione & redemptione, ac legis obseruatione, de facili poteris aduertere. Aduerte etiam hîc de Christi humilitate, quomodo à præcedentibus fit aucta successiuè. Nam in natiuitate se habuit vt pauper homo, in Circuncisione, vt pauper & peccator homo: sed hodierna die, vt pauper, & peccator, & seruus. Vt pauper quidem in eo quòd pauperum oblationem elegit: vt peccator verò, in eo quòd ipse cum matre per oblationem expiari voluit: vt seruus autem, in eo quòd redimi se fecit. Et quia, vt visum est, post Circuncisionem filij, & purgationem matris, tulerunt Iesum in Hierusalem, vt sisterent eum Domino: sciendum est & diligenter aduertendum, quòd ex prædictis tribus moraliter instruuntur fideles, vt cùm templum Dei materiale, id est Ecclesiam, ingredi voluerint, in ipsis tribus circunstantiis se debeant beatæ Virgini & Christo conformare: vt videlicet sint à peccatorum scoria purgati & circumcisi, quò ad primum. Sint brachiis sanctæ matris Ecclesiæ deportati, quò ad secundum. Sint rectæ intentionis fine ordinati, quò ad tertium. Primò ergo, ingressuri Ecclesiam, debent à peccatorum scoria esse purgati, & circuncisi. Nam beata Virgo, antequam ingrederetur in templum, post partum sui immaculati filij, dies purgationis impleuit: ipse etiam filius antequam induceretur in templum, circuncidi voluit. Non quòd mater Purificatione indigeret, aut filius Circuncisione: cùm illa non suscepto semine conceperit, & ipse ex intacta Virgine natus fuerit: vterque tamen in hoc legem seruare voluit, vt nobis daretur forma purgationis & circuncisionis spiritualis: quia purificari & circuncidi debemus à vitiis, antequam Ecclesiam ingrediamur, & Deo offeramur, si volumus quòd ei nostra placeat oblatio: quia secundum Bedam, nemo nisi purificatus & circuncisus à vitiis, dominicis est dignus conspectibus. Ex quo trahitur documentum, quòd nullus ingredi debet Ecclesiam, cum conscientia mortalis criminis, nisi prius sit confessus, vel saltem contritus, si non assit copia confessoris: & quòd ingressuri ecclesiam, prius debent purificari à peccatis, saltem generali contritione, etiam si non habeant conscientiam certi peccati, cùm bonarum mentium sit culpam timere, vbi culpa non existit, exemplo beatæ Virginis, Purificatione minimè indigentis. Propter quod consuetudo est, quòd aqua benedicta habetur ante fores Ecclesiæ: vt ingressuri, eius aspersione purificentur, etiam à venialibus, qui de mortalibus sibi conscii non existunt. In cuius figura labium, cum aqua, erat ante ostium tabernaculi: & ibi Aaron & filij eius ingressuri tabernaculum, lauabant manus & pedes. Secundò, debent esse brachiis sanctæ matris Ecclesiæ supportati: sicut Christus portatus est in templum, brachiis suæ matris: vt de fidelibus dignè Ecclesiam ingredientibus, dicat ipsa mater Ecclesia: illud Oseæ: *Portabam eos in brachiis meis.* Extra ista autem brachia vnitatis Ecclesiæ, sunt hæretici, qui aberrant à fide: schismatici, qui deuiant à charitate: & omnes excommunicati, qui præscisi sunt ab vnitate Ecclesiæ. Hi enim omnes, quia non portantur in brachiis matris Ecclesiæ, non sunt idonei ad ingressum eius: vt dicit Cyprianus, Non potest habere Deum patrem, qui matris Ecclesiæ non tenet vnitatem. Frustra ergo & indignè, Ecclesiam materialem ingreditur, qui inter brachia Ecclesiæ mysticè non constringitur. Tertio debent esse rectæ intentionis fine ordinati: vt videlicet causa deuotionis & orationis, ingrediantur Ecclesiam, non causa vanæ simulationis, sicut hypocritæ. Non causa ostentationis & inanis gloriæ: sicut illi qui se ornant in vestibus & aliis, vt appareant hominibus. Non causa lasciuiæ: sicut qui vadunt ad Ecclesiam, ad videndum mulieres vel viros, vt & concupiscant & concupiscantur. Non causa vanitatis & solatii: sicut qui vadunt ad Ecclesiam, vt vacent vanis colloquiis, cachinnis, & leuitatibus. Non causa quæstus & auaritiæ: sicut clerici qui vadunt ad Ecclesiam, solùm propter præsentias sibi dandas: vel qui vadunt ad negociationem, & causa lucri temporalis. Hi enim omnes, quia finem debitum non intendunt, non sunt digni ingredi in templum: quia ingredientes, non sistunt se Domino, nec veniunt spiritu in templum. Vnde non vident Christum, nec eum amplexari possunt spiritualibus animæ brachiis. Et nota secundum Bedam, quòd ille post Circuncisionem Hierusalem allatus, & Domino oblatus est, qui iuxta eum qui dixit: *Declina a malo & fac bonum,* postquam desiit à peccatis; bonis cœpit operibus abundare: qui dicere potest: *Oculi mei semper ad Dominum: vt audiam vocem laudis tuæ:* qui dicit, *Christi bonus odor sumus: & leuaui manus meas ad mandata tua: & conuerti pedes meos in testimonia tua:* qui siue manducat, siue bibit, siue aliud quid agit, omnia in gloriam Dei facit: & dicit, *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua Domine:* & ad extremum cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Quare autem Saluator in templum portari voluit, præter rationes alias, potest esse ratio, vt per suam præsentiam templum sanctificaret: sicut baptizatus est, vt ipse aquas sanctificaret. Vnde sicut per baptismum Christi, non solum sanctificata est illa pars aquæ Iordanis, quæ tetigit carnem Christi, sed & omnes aquæ: sic per eius delationem in templum illud in Hierusalem, sanctificata sunt omnia templa in eius nomine dedicata. Propter quod statutum est quòd in Ecclesiis debet haberi etiam corporalis Christi præsentia, videlicet in Sacramento. Vnde etiam ibi reconduntur reliquiæ Sanctorum, ibi etiam ministeria fiunt Angelorum. Et ideò dignum est vt Ecclesiæ in veneratione habeantur: & non nisi cum summa reuerentia & deuotione frequententur. Vnde secundum Psalmist. *domum Dei decet sanctitudo.* Possunt autem hæc exponi de templo mentali, in quod verbum æternum quotidie inducitur à deuotis fidelibus, de quo ait Apostolus: Templum Dei sanctum

Marginalia (left): Isaiæ 59. — Threnor. 1. — *Humilitatis Christi incrementa.* — *Moraliter de templum ingredientibus.* — *Beda in illud Lucæ, postquam impleti sunt dies purgationis.* — *Aqua benedictæ ratio.*

Marginalia (right): Oseæ 11. — Cyprianus de simplicitate prælatorum. — *Intentio templum ingredientium.* — Beda in eum locum. — Psalm. 36. — Psalm. 24. — 2. Cor. 2. — Psalm 118. — ibidem. — *Templi sanctificatio.* — Psalm. 92. — 1. Cor. 3.

Templi mentalis dignitas ex causis anim. rationalis. sanctum est, quod estis vos. Et quia nobilitas cuiuslibet rei, ex cuius causis colligitur: hinc est quod huius templi nobilitas colligitur ex quatuor causis, scilicet, ex efficientis dignitate, ex materiæ preciositate, ex formæ speciositate, & ex finis honorabilitate. Primum patet: quia hoc templum, quod est mens animæ rationalis, est ab ipsomet Deo immediatè creatum. Et hoc arguit maximam animæ nobilitatem: nam ad creandam animam, Deus non aduocauit aliquam creaturam, sed ipsa Trinitas semetipsam inuitauit, dicens: *Faciamus hominem.* (Genes. 1.) Non enim hoc verbum direxit Deus ad Angelos, vt dicit Augustinus, (August. lib. de Gene. ad literam imperfect.) sed ipse pater ad alias personas in diuinis, & ex hoc ostenditur hoc esse opus singulare ipsius Trinitatis. Secundum patet: quia non ex aliqua præiacente materia facta est anima, sed ex nihilo. In omnibus enim rebus creatis non inueniebatur aliquod materiale ita nobile, vt ex eo posset fieri anima rationalis. Non quidem terra vel aliquod aliorum elementorum, nec cœlum, puta Sol, Luna, stellæ, seu aliquod corporum cœlestium fuit dignum intrare compositionem animæ rationalis, vt materiale principium eius esset: quæ longè altior & nobilior eis extitit. Et ideo facta est ex nihilo, quod ad maximam nobilitatem ei cedit. Tertium patet: nam forma rationalis animæ est nobilissima, cùm sit imagine Dei insignita. Non enim Deus impressit animæ imaginem alicuius rei creatæ, sed formam suiipsius: ita quòd ipsa forma animæ rationalis, non est aliud quàm quædam relucentia ipsius beatissimæ Trinitatis. Nec poterat beata Trinitas magis animam rationalem nobilitare, quàm quòd eam sibi assimilauit, & propriè imaginis formam ei impressit: vt quia similitudo est causa dilectionis, & vt anima omnem affectum dilectionis in ipsum conuerteret, cùm nihil sibi simile in rebus creatis inueniret. Quartum patet: nam Deus non ad alium finem creauit animam, quàm propter seipsum, vt videlicet esset habitaculum suum. Iuxta illud Psalmist. (Psal. 131.) *Quoniam elegit Dominus Sion*, id est, animam speculatricem, *elegit eam in habitationem sibi.* Et quoniam ad hoc eam elegit, summè eius inhabitationem concupiscit. Iuxta illud Prouerb. (Prou. 23.) Præbe fili cor tuum mihi. Et illud Sapientis: (Prou. 8.) Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Vnde quandocunque Deus, huiusmodi animam dignè præparatam inuenerit: quasi voto potitus, dicit illud Psalmistæ: (Psalm. 131.) *Hæc requies mea in seculum seculi: hic habitabo, quoniam elegi eam.* O igitur fidelis anima, si nobilitatem tuam, ex omnibus præmissis causis attenderes, vtique nunquam peccares. Vnde Bernardus: (Bernard. in medit.) Si nobilitatem tuam cognoscis ô anima mea, peccatum abominaris. Et certè in tantum desideratio nobilitatis animæ, ducit in abominationem peccati, quòd etiam non habendo respectum ad præmia vel ad pœnas, adhuc induceret ad non peccandum: quia anima nobilis, omnia ista caduca reputat nimis vilia & indigna, ad hoc vt ipsa eis velit coinquinari. *Superbia sancta.* Et hæc est quædam sancta & nobilis superbia animæ generosæ, quam etiam habuit ille gentilis Seneca, qui dixit: Si scirem Deos ignoscituros & homines ignoraturos, adhuc propter peccati vilitatem peccare dedignarer. *De peccati fœditate.* Hoc igitur templum Dei mentale debet esse ornatum & depictum variis coloribus virtutum: videlicet colore albo castitatis, rubeo voluntariæ pro Christo passionis, croceo spiritualis iucunditatis, viridi virtuosi exercitii, blaueo cœlestis desiderii, aureo charitatis, demum nigro humilitatis, In istud igitur templum, sic compositum, sic ornatum, debemus inducere puerum Iesum Verbum æternum: ibique debemus offerre pro eo par turturum, aut duos pullos columbarum, id est, geminam dilectionem, Dei videlicet & proximi: vel solitudinem contemplationis, & publicum actionis: aut castitatem mentis & corporis: quia turtures sunt aues castissimæ ad multiplicationem bonorum operum: quia columbæ sunt aues in prole fœcundæ. Debemus etiam eum cum Simeone portare in vlnis, amplexando eum brachiis veri amoris. Debemus nihilominus eum benedicere, pro omnibus beneficiis menti in huiusmodi prægustatione diuinæ dulcedinis exhibitis: vt sic desiderio dissolutionis affecti, beatam fruitionem verbi æterni expectemus, cantantes Canticum iubilosum cum Simeone, & dicentes: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundùm verbum tuum in pace. *Solennitatis huius magnitudo.* Magna est ergo præsens solennitas propter multa quæ in ea facta sunt, quam tamen tria specialiter attollunt. Primum est, Christi in templum inductio præsentialis. Secundum est, parentum eius pro eo oblatio legalis. Tertium est, Simeonis senis consolatio salutaris. Et secundum hæc tria, festum istud sortitur tria vocabula. Nam ratione primi, dictum est hypapanti, *Hypapanti.* quod idem est quod præsentatio: eo quòd ipso die Christus præsentatus est in templo. Ratione secundi, dicitur festum Purificationis: *Purificatio.* eo quòd tunc beata Virgo pro sui Purificatione secundum legem, licet non indigeret, oblationem fecit. Ratione tertii, dicitur candelabra, vel festum luminis: eo quòd hodie candelas benè dictas & accensas in manibus gestamus, repræsentantes & sectantes in hoc, deuotionem Simeonis. Hoc templum Domini sanctum, de quo hic dicitur, in monte Moria est constitutum, *Moria, mons in quo templum Domini, & templi insignia.* in quo voluit Abraham immolare Isaac filium suum, in quo etiam loco Iacob dormiens, vidit scalam erectam vsque ad cœlum. In hoc quoque monte, videns Dauid Angelum stantem & cædentem populum, in terram corruit: & pœnitens, grauiterque se affligens, à Deo veniam meruit. In hoc monte, aurea vrna Iebusei erat, quam Dauid ad constituendam ibi domum Domini emerat, eo quòd misericordiam in illo loco consecutus fuerat. In hoc sancto loco cùm Salomon opere consummato, Domino sacrificia offerret, nebula impleuit domum, & apparuit gloria Domini, & ignis descendens de cœlo, deuorauit holocausta. Cùm autem ibi flexis genibus & manibus ad cœlum expansis, Salomon Dominum orasset, vt quicunque beneficia petiturus ingrederetur, preces eius à Domino reciperentur, apparuit ei Dominus, dicens: Exaudiui orationem & deprecationem tuam: elegi enim & sanctificaui mihi locum istum. In hoc loco Heliodorus à rege Antiocho missus, vt locum sanctum violaret & spoliaret, flagellatus, & sine intermissione multis plagis vulneratus, verberatus est. Templum autem Domini vocatur, quia in eo sacrificia Domino offerebantur: sed modo consecratum est in honore Saluatoris mundi, & genitricis eius Mariæ. Quod licet primò à Babyloniis, & postea à Romanis fuerit destructum, à fidelibus tamen & religiosis viris, opere rotundo, in eodem loco, magnificè & miro artificio est iterum reparatum. In hoc loco beata Virgo, cùm aliis virginibus, dicitur ministrasse, templi cortinas & vestimenta sacerdotalia præparando, literas

literas sacras addiscens, ieiuniis, vigiliis, orationibus, & diuinarum lectionum studiis vacans. In hoc loco, dum sanctus Zacharias incensum Domino offerret, apparuit ei Angelus, nuncians sibi orationem suam esse exauditam, & Ioannis natiuitatem futuram. In hoc loco, vt hîc dicitur, Dominus noster Iesus Christus à parentibus est oblatus, à Simeone susceptus, à sancta Anna vidua, omnibus qui expectabant redemptionem Israel, annunciatus. In hoc templo Iesus, cùm iam duodecim esset annorum, inuentus est, ad disputationem sedens in medio Doctorum. Supra pinnaculum huius templi, Iesum diabolus statuit, & vt se deorsum mitteret, tentando suggessit. Ab hoc templo vendentes & ementes eiecit, ac mensas nummulariorum, & cathedras columbas vendentium, euertit. In templo hoc, dum moraretur in Hierusalem, docebat Iudæos, licet eum æmulantes. In templo hoc liberauit adulteram ab accusantibus eam. Imminente etiam eius passione, tota die erat in templo hoc, docens: & vesperam in Bethaniam secedens. Huius templi velum in morte eius scissum est à summo vsque deorsum: vt pateret introitus ad Sancta Sanctorum. Ab huius templi pinnaculo, versus meridiem, beatus Iacobus Apostolus primus, sub gratia Hierosolymorum Episcopus, prædicans præcipitatus, pertica fullonis percussus, martyrio est coronatus. Inter hoc templum & altare, quod est ante templum, foris, in atrio, ad meridiem, Zacharias filius Barachiæ martyr occubuit. Ipsum verò templum rotundum, constat ex octo parietibus conclusum, exterius per circuitum, interiùs verò ingentibus columnis marmoreis per triuium, in medio quoque, in ipsa altitudine, in modum fornacis est obductum. Est autem intrinsecus scriptum in supremo ordine: Audi Domine hymnum & orationem, quam seruus tuus orat coram te hodie, vt sint oculi tui aperti: & aures tuæ intentæ super domum istam, die ac nocte. In vnoquoque verò pariete, extrinsecus scripti sunt singuli istorum versuum in circuitu, ita vt per totam ciuitatem legi possint. Contra ciuitatem: Pax æterna, ab æterno patre, sit huic domui. Contra templum militum: Bene fundata est domus Domini, supra firmam petram. Contra Bethaniam: Non est hîc aliud, nisi domus Dei, & porta cæli. Contra montem Olitueti: Beati qui habitant in domo tua Domine. Contra vallem Iosaphat: Benedicta gloria Domini, de loco sancto eius. Contra claustrum templi: In domo Domini, omnes dicent gloriam. Contra montem Sion: Templum Domini sanctum est: Dei cultura est: Dei ædificatio est. Item contra ciuitatem: In domum Domini lætantes ibimus. Hoc templum in inferiori parte vrbis, in vicinia muri ad Orientem, nec longè à muro, ad meridiem est situm. In huius templi Ecclesia, solebant esse cum Abbate canonici regulares, secundùm regulam beati Augustini, Domino seruientes. Non longè autem ab hoc templo Domini, est templum aliud immensæ quantitatis, & altitudinis: quod domus saltus, id est, de lignis Libani dicitur, & templum Salomonis vocatur: quia Salomon ibi docebat, & iudicia faciebat: & ad distinctionem alterius prædicti, quod specialiter appellatur templum Domini. Vt ergo Maria & Ioseph perfecerunt omnia, quæ secundùm legem debebantur, nihil omittentes, quamuis non tenerentur, recesserunt de Hierusalem, volentes redire in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth. Erat quidem, vt dicit Theophilus, eorum ciuitas Bethlehem sicut patria. Nazareth verò tanquam habitaculum. Vade & tu semper cum eis, & adiuua puerum Iesum, & seruias eis, in quibus poteris.

Templum rotundum.

Auguft. in regula.

ORATIO.

O Iesv desiderabilis, qui in templo te iusto Simeoni, te ad videndum desideranti, ad amplexandum misericorditer tribuisti: veni Iesu dulcissime, & toto desiderio te expectanti, teipsum clementer indulge: & quicquid impuritatis in me inueneris, per gratiam purificantem expelle: & cor meum templum tuum, dignanter inhabitando perfice, ibi te brachiis desiderii amplexer & teneam. Da mihi semper desiderare te fontem luminis, qui es apud patrem: & non prius de hac vita exeam, quàm te oculis cordis videam, qui es amor & desiderium, vita & præmium te desiderantium. Am.

De fuga Domini in Ægyptum, & nece innocentium. Correspondet Euangelio: Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, &c.

CAPVT XIII.

Cvm ergo Maria & Ioseph pergerent versus Nazareth, nescientes adhuc super hoc consilium Domini: & timor iam de puero inciperet dilatari, *Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens ei*, vt surgens acciperet puerum, & matrem eius, & fugeret in Ægyptum: quia, *futurum esset vt Herodes quæreret puerum ad perdendum eum.* Quoniam ad humilitatem perfectam, trium specialiter adornari decet comitatu virtutum, scilicet Paupertatis, in fugiendo diuitias, vt fomenta superbiæ. Patientiæ verò, in æquanimi perpessione contemptus. Obedientiæ quoque in alienis parendo mandatis. Ideo supernæ reuelationis oraculo, Iesus in Ægyptum transfertur, vt peregrinus & pauper, in paruulis ipsius causa occisis, occiditur, & quasi in quolibet trucidatur: & ad patriam reductus adeò erat subditus parentibus, vt nunquam vel ad momentum secederet, nisi cùm duodecim factus annorum, remansit in Hierusalem, non sine matris dolore quæsitus, nec sine gaudio inuentus. Ioseph verò euigilans, matrem excitat, & quæcunque ipse ab Angelo audierat, ei narrat. Ipsa verò incontinenti, & nulla mora contracta, surrexit, & ad iter arripiendum se disposuit. Concussa sunt enim ad hanc vocem, omnia viscera eius: & etiam circa salutem filii, nolebat negligens salutem inueniri. Conspice & meditare ista: & quomodo puerum Iesum dormientem, mater eleuat, & puer sic importunè excitatus, plorat: & compatere ipsis, si qua in te sunt viscera pietatis. Cogita quæ consolatio matri esse poterat, quando ipsa puella delicata, quæ de partu recenter surrexerat, in terram longinquam, per vias asperas & incognitas, cogebatur fugere: quando puerum tenellum, sic per vias longas cogebatur circunferre: quando inter idololatras compellebatur manere. Igitur de nocte versus partes Ægypti ire cœperunt, quia nox magis quàm dies fugæ competit: vt sic negotium magis occultè fieret, & secretius pericula eminentia euaderent, ne scilicet fuga à videntibus accusari apud regem posset. Licet enim de hoc haberent reuelationem diuinam, non tamen propter hoc debebant omittere, quod

Matth. 2.

Humilitatis perfectæ ornamenta.

Fugæ labores & difficultates.

Christus cur in Ægyptum fugit.

quod poterant facere secundùm viam humanam. Ecce fugit Christus, & noctè fugit, vt fuga, quæ per se difficilis est, noctis obscuritate difficilior fiat. Fugit autem in Ægyptum, vt eos specialiter illuminaret præ cæteris, & sanaret. Vnde Augustinus: Audi etiam magni mysterii sacramentum. Moyses quandoque in Ægypto, perfidis clauserat diem: illuc Christus adueniens, sedentibus in tenebris reddidit lucem. Vnde & Chrysostomus: Sed quare in Ægyptum? Recordatus est enim Dominus, qui in finem non irascitur, quanta mala fecerat super Ægyptum: ideo misit filium suum in eam, dans illi reconciliationis signum, & perpetuæ amicitiæ pignus, vt decem plagas Ægypti, vna medicina sanaret. O mutatio dexteræ excelsi: vt populus, qui antè fuerat persecutor populi primogeniti, postea fieret custos filii vnigeniti. Et iterum in Ægyptum paruulus mittitur, vt illam regionem, quæ præ omnibus terris, flamma impietatis ardebat, igne potius fidei succenderet: ex his persuadens etiam, de aliis mundi partibus, sperandam esse meliora. Et vt etiam addiscamus, quòd ab ipsis vitæ initiis, ad tentationes debeamus atque insidias præparari. Nam ab ipsis cunabulis Christi istud effectum est, vt tu videlicet hoc audiens, cùm videris te tribulationes varias, & mille sustinere discrimina, nihil omnino turberis: sed vt isto munitus exemplo viriliter cuncta sustineas, sciens tribulationes maximas inseparabiles quasdam comites esse virtutum. Hæc Chrysost. Ideo etiam fugit in Ægyptum magis quàm in aliam terram: vt ostenderet se verum Moysen: vt sicut Moyses populum Dei de Pharaone & Ægypto liberans in terram duxit promissionis, ita ipse populum fidelium de diabolo & inferno liberans, secum ad regnum duxit beatitudinis. Multa quidem bona considerare potes in præsenti negocio & materia. Primò, considera, quemadmodum Dominus in sua persona circa prospera, suscepit etiam aduersa. Etenim in natiuitate sua, magnificatus fuit à Pastoribus, tanquam Deus: & parum pòst circuncisus, tanquam peccator. Deinde venientes Magi eum plurimum honorauerunt, & ipse nihilominus, in stabulo remanens, inter bestias stabat, & vt cuiusdam homunculi filius plorabat. Postea præsentatus in templo, Simeon & Anna extulerunt quàm plurimum: & tunc ab Angelo dicitur quòd fugiat in Ægyptum. Et multa talia in vita sua poteris perpendere, quæ ad nostram instructionem possumus retorquere. Vnde Chrysostomus: Misericors Deus mœstis rebus quædam etiam iocunda permiscet, quod certè in Sanctis omnibus facit, quos neque tribulationes, neque iocunditates sinit habere continuas: sed tum ex aduersis, tum ex prosperis iustorum vitam, quasi admirabili quadam varietate contexit: quod hic quoque eum fecisse considera. Videndo quippe sanctus Ioseph grauidam sponsam, in turbationem incidit maximam. Sed affuit repentè Angelus, suspicionem soluens, & timorem prorsus extinguens. Deinde videns puerum signo natum, maxima exultatione repletus est. Sed rursus huic gaudio, periculum grande successit: cùm tota ciuitas turbaretur, & ipse rex fureret. Sed & hunc mœrorem rursus lætitia subsecuta est, apparitio videlicet stellæ, & adoratio Magorum. Post hanc quoque iocunditatem, iterum periculum, iterumque formido. Quærit Herodes animam pueri, & fugere necesse est, & in longinqua pertransire. Hæc Chrysostomus. Cùm ergo consolationem habueris, tribulationem expecta, & econuerso. Vnde nec in consolationibus debemus extolli: nec in tribulationibus frangi. Dat enim nobis Deus consolationes, ad spem subleuandam, ne deficiamus: & tribulationes ad humilitatem conseruandam, vt cognoscentes nostram miseriam, semper in suo timore stemus. Secundò considera circa Dei consolationes & beneficia: quòd qui ea percipit, non percipienti se præferre non debet: & qui non percipit, non deiiciatur animo, nec percipienti inuideat. Nam & Angelorum locutiones fiebant Ioseph, & non matri, cùm tamen longè esset ea inferior. Item & qui percipit, si non percipit pro suo velle, non debet esse ingratus, vel murmurare: cùm etiam Ioseph, qui tantus erat apud Deum, non palam, sed in somnis, tales locutiones acciperet. Tertiò considera, qualiter Deus permittit suos persecutionibus & tribulationibus vexari. Et verè magna erat tribulatio matri & Ioseph, cùm viderent puerum Iesum ad occisionem quæri. Quid enim grauius audire poterant? In hoc etiam tribulatio erat, quòd in terram longinquam quam ignorabant, & per vias asperas eos ire oportebat, cùm essent inhabiles ad eundum: domina propter iuuentutem, Ioseph verò propter senectutem: ipse etiam puer quem portare habebant, adhuc tenerrimus erat. Peregrinari quoque habebant in terra aliena, pauperes & quasi nihil habentes. Omnia enim ista sunt afflictionum materia. Tu quoque cùm turbaris, patientiam habe, ne credas tibi à Deo priuilegium dari, quod nec sibi tribuit, nec matri. Quartò considera benignitatem Domini. Vides quàm citò persecutionem patitur, & fugatur de terra natiuitatis suæ, & quàm benignè cedit furori illius, quem poterat in momento perdere. Magna patientia Domini, sed non minor eius humilitas. Ille enim ante faciem persecutoris fugit, cui Angeli ministrant, Deus est, sed vt homo fugit Herodem miserum, qui refugium est omnium. Profunda hæc eius humilitas, & mira patientia, nolebat persecutori vicem reddere, nec eum offendere, sed fugiendo insidias vitare. In quo dedit nobis exemplum, vt & nos sic facere conemur, scilicet aduersantibus vel persequentibus non resistere, vel de ipsis vindictam expetere, sed patienter expectare, & furori ipsorum cedere, & quod plus est, vt alibi docet, pro eis orare. Quia enim Dominus ne occideretur, sublatus est in Ægyptum, significat electos sæpius malorum improbitate, suis è sedibus effugandos, vel etiam exilio damnandos. In quo etiam debilibus exemplum reliquit, & eos ad patientiam confortauit. Nam, quòd fugit, sacri fuit exempli, non timoris: vt exemplum daret suis, maximè cùm fuga & conseruatio Prælati prodest Ecclesiæ, vt Pauli: & quando grex non periclitatur de fuga Prælati. Moraliter per fugam istam in Ægyptum, significatur fuga iusti à periculo & perditione peccati, in statum pœnitentiæ, vbi debet manere vsque ad obitum Herodis, id est, donec cessent impugnationes hostis. Fugiebat quoque Dominus ante faciem serui sui, imò potius serui diaboli: non quòd mortem timeret, sed vt tempore congruo sustineret. Non enim fugit mortem, qui mori venerat: nec insidias expauit, qui insidias & versutias diaboli aperire venerat. Portauit eum mater tenera & iuuenis valde: & sanctus Ioseph multum senex in Ægyptum, per viam siluestrem obscuram, nemorosam, & inhabitatam, & per viam valde longam. Dicitur enim, quòd ad iter cursoris sunt duodecim vel quindecim dietæ, pro eis autem

Marginal notes: Augus. ser. de Epiphan. — Chrys. hom. secunda operis imperfecti. — *Bona in Christi fuga, quia dulcibus miscet amara.* — Chrys. hom. 8. in Matth. — *Quòd Ioseph, & non matri nunciatum est.* — *Tribulari iustos Deus qualiter permittit.* — *Ætas ad fugam inhabilis.* — *Benignitas & patientia Domini.* — *Electorum exilia & ejectiones a: fugæ vtiles.* — *Moraliter.* — *Longitudo itineris & difficultas.*

forte erat duorum mensium vel plurium. Iuerunt autem, vt dicitur, per desertum illud, per quod filii Israel transierunt: in quo & quadraginta annis steterunt. Sed quomodo de victu secum portando faciebant? Vbi etiam & quomodo de nocte hospitabantur & quiescebant? Rarò enim domos in illo deserto inueniebant. Compatere ergo eis: quia labor difficilis, magnus & longus: & tam puero quàm ipsis: & vade cum eis, & adiuva portare puerum Iesum, & in omnibus quibus poteris, exhibe eis ministerium. Non debet videri nobis labor, pœnitentiam agere pro nobis ipsis, pro quibus labor tantus ab aliis & à talibus & totiens est assumptus. Vnde Anselmus: Noli in tua meditatione fugientem in Ægyptum relinquere in comitatu. Inspiciat oculus deuotionis paruulum Iesum: dulces mammillas gloriosæ Virginis matris suæ dulciter sugentem, & mammillas maternas filiali more tractantem. Quid visu iucundius? Quid delectabilius? Quid suauius? Cerne illum qui immensus est: paruulis brachiis ad materna colla pendentem, & dicas: Fœlix sum, fœliciorque dum illum video, quem reges optauerunt videre, & non viderunt. *(Luc. 10. Ps. 44.)* Dignus est visu, qui speciosus est forma præ filiis hominum. Cogita & recogita, quo animo, & qua cogitatione tenebatur illa dulcissima mater eius, cùm illum Dominum, tantum ac tantillum in brachiis suis, exultans & læta teneret: cùm ei vt infantulo gestienti, dulcibus osculis ac frequentibus congauderet: cùm eum lachrymantem super genua sua, quibus poterat modulis, consolaretur: cùm denique aliis atque aliis studiis, ad quæ ipsam materna pietas informabat, ei pro qualitatum vicissitudinibus sedula blandiretur.

Maria & Ioseph quemodo in latrones inciderunt.

Item vlterius notandum est, qualiter Maria in via apprehensa est cum puero Iesu, à latronibus. Opinare verum esse, quòd dicitur eum esse à latronibus comprehensum in via: & adolescentuli cuiusdam beneficio ereptum. Erat is, vt dicunt, principis latronum filius: qui præda potitus, cùm paruulum in matris gremio aspexisset, tanta in eius speciosissimo vultu, splendoris maiestas apparuit, vt eum supra hominem non esse ambigens, incalescens amore, amplexatus est eum. Et ô, inquit, beatissime paruulorum, si aliud se tempus obtulerit rursus miserendi, tunc memento mei, & huius temporis noli obliuisci. Ferunt hunc latronem fuisse, qui ad dexteram Dei crucifixus, alterum blasphemantem corripuit, dicens: *(Lucæ 23.)* *Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es.* Et nos quidem iustè: hic verò nihil mali gessit. Conuersus verò ad Dominum eum in illa quæ in paruulo apparuit, intuens maiestate, pacti sui non immemor: Memento, inquit, mei, dum veneris in regnum tuum. Itaque ad incentiuum amoris, hac non inutile arbitror vti opinione, remota omni affirmandi temeritate. Hæc Anselm.

De nece puerorum.

Herodes autem, cùm Magi, quos æstimabat per eandem viam regressuros, ad eum non reuerterentur, & nihil sibi renunciarent, putauit eos visione stellæ deceptos, & erubuisse ad eum redire, & ideo cessauit à pueri inquisitione. Vel tot & tantis occupationibus regia cura distendebatur, vt à pueri inquisitione auerteretur vel impediretur. Sed cùm postmodum audiret, quæ in templo gesta essent, quid Simeon dixerit, & quid Anna prophetauerit, tunc fama pueri nati crescente, turbatus ex his, magis timuit. Et sentiens se illusum à Magis ad ipsum non redeuntibus, iratus est valde: tum propter sui contemptum, tum propter timorem amittendi regnum: ideò de morte puerorum Bethlehemitarum tractauit: vt cum illis occideretur ille, qui incognitus sibi fuit. Putabat enim, quòd si omnes pueri occiderentur, vnus quem quærebat, euadere non posset. Non æstimans infœlix, quia non est consilium, non est sapientia, non est prudentia contra Dominum. Dum ergo de nece puerorum disponeret, per epistolam hortatus est à Cæsare Augusto, vt Romam veniret. Qui cùm iter faceret per Ciliciam audiens naues Tharsensium Magos transuexisse, iratus valde in spiritu vehementi, id est in ira, comburi & conteri fecit naues de Tharso Ciliciæ, quibus Magi credebantur occultè rediisse, secundum quod Dauid prophetauerat, dicens: *(Psal. 47.)* *In spiritu vehementi, conteres naues Tharsis.* Et de Roma reuersus Hierosolymam, misit spiculatores, & iussit occidi *omnes pueros, qui erant in Bethlehem Iudæ, & in omnibus finibus eius, & locis adiacentibus, à bimatu & infra*, id est, biennes & minoris ætatis, vsque ad puerum diei, seu noctis vnius, secundum tempus quod à Magis de ortu stellæ exquisierat: vt nec loco nec tempore celaretur, qui natus erat: quorum maxima pars, tertio milliario à Bethlehem, ad Austrum, sepulta est.

Bimatus vnde dicitur.

Bimatus, spacium duorum annorum dicitur, à *bis* & *etos* Græcè quod est annus Latinè: & inde bimatus, quasi bimus annus appellatur. Vnde dicitur, bimus, bima, bimum, scilicet animal duorum annorum: & trimus, trima, trimum, annorum trium. Inter opiniones diuersas, plurium sententia, & visitatior hæc est, quòd Herodes, euoluto anno post Christi natiuitatem, occidit infantes, & quòd stellam eadem die qua natus erat Dominus, ortam didicerat: & secundum ortum stellæ Dominum anniculum, & insuper aliquot dierum esse sciebat: ideoque supra ætatem eius, vsque ad bimos & infrà, vsque ad vnius diei seu noctis, in infantes deſæuit pueros: timens, ne puer cui sydera famulabantur, paulò supra ætatem suam, vel infra speciem suam transformaret, vt ætatem sui temporis occultaret. Sic ergo post annum, & quatuor à natiuitate Domini dies, verisimile est eum occidisse infantes. Tunc impletum est illud Hieremiæ: *(Hierem. 31. & 11.)* *Vox in rama audita est, ploratus & vlulatus, &c.*

Rama.

Rama non est hîc proprium nomen loci, sed est hîc nomen commune, ac interpretatur & significat excelsum. Vt sit sensus: Vox in excelso audita est, id est, longè latéque dispersa: quia multum exaltata, circunquaque diffundebatur, præ sua magnitudine immensa. Multus enim ploratus, quantum ad fletum paruulorum: & vlulatus, quantum ad lamentum matrum, ibi erat: vbi tot parentes, tot homines vtriusque sexus, visa tanta crudelitate: etiam si vellent voce cohibere, non poterant. In paruulis autem, mors faciebat finem doloris: in matribus verò, semper per memoriam reparabatur: & ideo dicit, Vlulatus multus. Vel in excelso audita est: quia de morte innocentium mittebatur, quorum sanguis vsque ad cœlos contra interfectores eorum clamauit, secundùm illud, *(Eccles. 35.)* *Vox pauperis penetrat nubes.* Quamuis autem Bethlehem sit in tribu Iuda, orta de Lya: & Hierusalem in tribu Benjamin, orta de Rachel: plorare tamen dicitur Rachel filios Iudæ, id est, Bethlehem, quasi suos: siue quia iuxta Bethlehem in Effrata sit sepulta: *(Rachel. Genes. 35.)* ac ratione sepulturæ, & ex materni corpusculi hospitio, nomen matris accepit: & dicta est mater ipsius Bethlehem, & habitantium in ea. Siue quia Iuda & Beniamin duæ Tribus iunctæ ac vicinæ sibi & proximæ erant: quia iuxta se hæreditatem acceperant; & funiculus sortis Beniamin prope Hierusa-

Hierusalem perueniebat, & Herodes praecepeiat, non solùm in Bethlehem, sed & in omnibus finibus eius, interfici pueros. Et per occisionem Bethlehem, intelligimus multos Rachel filios de Benjamin, pro victima fuisse occisos: quod Euangelista insinuat, ad exaggerandum scelus Herodis, quòd ex effrenata crudelitate hoc fecit. Vnde dicit Rabanus: Crudelitas in nullo modum tenuit: non est contenta vastatione Bethlehem, sed adiacentia loca uastauit. Plorauit autem *Rachel filios, & noluit consolari, quia non sunt*, id est, de hoc, quod non essent, & super hoc quòd mortui erant: quia in aeternum victuros esse sciebat. Rachel, quae ouis vel videns principium dicitur, Ecclesiam significat: cuius tota intentio, vt Deum contempletur, inuigilat, & ipsa est ouis centesima, quam pastor in humeris ad caulas reportat. Haec ergo filios suos plorauit, quia pro persecutione fidelium gemit. Non vult autem consolationem recipere de hoc, quia non sunt, id est, quia non sunt mortui: vt qui vicerunt seculum morte, rursus ad seculi certamina, secum toleranda, redeant iterum pugnaturi: sed gaudet potius, quia foeliciter sunt, & regnant cum Christo per martyrium coronati. Plorat ergo Ecclesia bonos, vt martyres, quia videt eos iniustè cruciari: sed quia scit illos beatos, non vult temporaliter, sed aeternaliter consolari. Plorat insuper etiam malos, vt impoenitentes, quia videt eos damnari: & quia videt illos irremediabiliter perditos, non vult consolari. Vbi sciendum, quòd triplex est genus martyrum. Quidam enim patiuntur voluntate & actu: vt Stephanus. Quidam voluntate, non actu: vt Ioannes Euangelista. Tertii, non voluntate, sed actu: vt Innocentes, in quibus Christus, cuius vice mortui sunt, suppleuit, si quid defuit voluntatis. Vnde ordinantur eorum festa post natiuitatem Domini, secundùm maiorem martyrii dignitatem. Primò, Stephani. Secundò, Ioannis. Tertiò, Innocentium. Nam dilectus Ecclesiae Christus, candidus in Ioanne: rubicundus, in Stephano: electus ex millibus, in innocentibus. Innocentes ergo etsi vsum non habeant, & sic testificari non poterant: Christus tamen, cuius vice mortui sunt, suppleuit si quid defuit voluntatis: ipsi autem non loquendo, sed moriendo, testificati sunt. Laxato igitur vocabulo, martyres Christi, id est, testes dicuntur. Quos enim testes Latinè dicimus, Graecè martyres appellantur: non quia propriè testes Christi sunt, quia nec pro fide Christi, nec pro iustitia occubuerunt: sed quia pro fide Christi, id est, loco Christi occisi sunt: quia in eorum numero Christus quaerebatur occidi: in quo eum etsi non loquendo, tamen moriendo sunt confessi. Multis verò de causis potest quis martyr fieri, scilicet pro iustitia, vt Abel: pro lege Dei, vt Machabaei: pro assertione veritatis, vt Isaias & Hieremias: pro argutione peccati, vt Ioannes Baptista: pro salute populi, vt Christus: pro fide & nomine Christi, vt Stephanus: pro libertate Ecclesiae, vt Thomas: pro Christo, seu loco Christi, vt hi pueri. Vnde & Ecclesia pro his pueris solennizat, quamuis ad inferos descenderunt, & ob hoc quaedam Cantica laetitiae praetermittuntur. Vnde Chrysostomus: In Bethlehem omnes occiduntur infantes, qui dum innocenter pro Christo moriuntur, primi Christi martyres extiterunt, & perfectae laudis martyrium consequuntur. Vnde non immeritò, infantes illi beati per omnia extiterunt, qui primi mori pro Christo meruerunt. Vnde & Augustinus: O paruuli beati, modo nati, nunquam tentati, nondum luctati: iam coronati,

Rachel Ecclesiam significat. *Lucae 15.*

Martyrum genus triplex.

Ex causa quinta.

Innocentes habendi sunt martyres.

Martyrium fit multis de causis.

Chrys. hom. 2. in natali Innocentium tom. 2.

Aug. serm. de Innocentibus.

Et iterum: Nunquam prophanus hostis, beatis paruulis tantum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit odio. Nam quantum contra eos iniquitas abundauit: tantum gratia diuinae benedictionis effulsit. Et dum insequitur Christum regi nostro coaeuum: procurauit exercitum stolis victricibus candidatum. Haec August. Considera hic, quomodo Christus adhuc infans tenerrimus, iam coepit pati in se & suis: & vehementer ei compatere, si qua in te sunt viscera pietatis. Vnde Anselmus: Sed & tenella haec Christe tua infantia, à persecutorum gladiis tuta non fuit. Adhuc enim, inter dulcia matris vbera sugens dependebas, quando apparuit Angelus in somnis Ioseph, dicens: Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum: & esto ibi, vsque dum dicam tibi: futurum enim est, vt Herodes quaerat puerum ad perdendum eum: iam ex tunc bone Iesu pati coepisti. Non solùm autem illam animae infantiae vexationem in te ipso pertulisti, sed etiam mortem in pusillis tuis: quorum multa millia inter mammillas matrum pro te Herodis trucidauit immanitas, excepisti. Haec Anselmus. In rege Herode crudelitas impiorum existimantium martyrum caede posse religionem Christianam extinguere, & in occisione paruulorum cunctorum martyrum: qui paruuli, id est, humiles & innocentes, occisi sunt ab impiis, forma praecessit. Sed non sic religio in Christo fundata extinguitur: quia, vt Leo ait, non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur. Vnde secundùm Bedam & Bernard. Herodiana malitia, & Babylonica crudelitas, est nascentem velle religionem extinguere, & paruulos Israelis allidere. Si quis enim quid ad salutem pertinens, si quis religionis & sanctitatis ortum, vel profectum, vel consummationem impedit, vel prosequitur, talis planè cum Aegyptiis paruulos Israëlitici germinis necare conatur, imò cum Herode nascentem Saluatorem prosequitur. Quòd autem nato Domino persecutio coepit, significat per omne tempus vitae praesentis, non deesse futuros, qui electos Dei persequerentur, sicut Dominus in Euangelio ait: *Si me persecuti sunt, & vos persequentur.* Et Apostolus: *Omnes qui pie volunt viuere in Christo, persecutionem patientur.* Quòd verò pueri pro Domino occisi sunt, significat per humilitatis meritum, ad coronam martyrii esse veniendum: quia, vt Dominus ait, *qui se humiliat, exaltabitur.* Puerorum enim innocentia, humilitatem significat simplicium, de quibus ait Dominus: *Sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnum caelorum.* Quòd autem occisi sunt, sed Christus euasit, insinuat corpora martyrum, ab impiis posse perimi: sed Christum, pro quo persecutio saeuit, nulla tenus posse à fidelibus auferri. *Siue enim viuimus, siue morimur, Domini sumus.* Moraliter occidunt pueros multos, & multipliciter, Pharao submergendo, Herodes detruncando, Antiochus suspendendo, Medi sagittando. In flumine submergente, significatur delectatio praesentis voluptatis: in gladio detruncante, inflictio praesentis aduersitatis: in sagitta de longè percutiente, timor futurae asperitatis: in suspendio spes, siue ambitio futurae prosperitatis. Sic ergo diabolus, qui Pharao, id est dissipans per inuidiam: qui Herodes, id est, glorians per superbiam: qui Medus, id est, mensurans, scilicet culpae poenam per malam intentionem: qui Antiochus, id est silentium paupertatis per fraudulentiam. Paupertatem enim celat, & diuitias suggerit. Hic occidit pueros secundum quatuor affectiones, quae sunt gaudium praesentis prosperitatis, & spes

Anselm. in speculo Euangelici sermonis c. 4.

Herodis imitatores.

Beda in eum locum. Bern. serm. 3. de Epiphan.

Ioan. 15. 2. Tim. 3.

Lucae 14.

Marci 10.

Rom. 14. *Moraliter.*

futuræ tristitia præsentis asperitatis, & timor futuræ. Et est notabile quòd interficiuntur pueri, in quo stultitia, in Bethlehem, in quo abundantia, à bimatu & infra, in quo superabundantia: & hoc compatiendo, luget Ecclesia. Cùm autem Maria & Ioseph cum puero Iesu intrarent Ægyptum, omnia idola illius Prouinciæ in templis suis corruerunt, sicut per Prophetam Isaiam fuerat prophetatum. Tradunt enim, quòd sicut in exitu filiorum Israël de Ægypto non fuit domus Ægypti, in qua Deo procurante, non iaceret mortuus primogenitus, ita nec modo fuit templum in Ægypto, in quo non corruisset idolum. Sicut & ante arcam Domini corruit Dagon idolum, cùm arca appropinquasset ad ipsum. Spiritualiter etiam corruunt vitia, ingrediente Domino domum cuiusque, prius desertam per peccata. Vt etiam dicitur in Scholastica historia, quando Hieremias in Ægypto per captiuitatem ductus fuerat, prophetauit eis, quod in futuro quædam virgo paritura esset, & tunc omnes dii, & omnia idola Ægypti ruerent. Ægyptii ergo imaginem virginis cum puero sculpebant, & sibi honores exhibebant. Hæc autem prophetia, modo quando Christus cum matre intrauit Ægyptum, est impleta; nam omnia idola Ægypti corruerunt, & virginem (sicut prædictum fuerat) peperisse indicauerunt. Hoc idem præfiguratum fuit in Moyse & Pharaone, in confractione Dei sui Hammonis & coronæ. Vt enim scholastica historia dicitur, Pharao rex Ægypti, coronam regalem habebat, in qua imago Dei sui Hammonis Ægypti sculpta fuerat. Filia ergo Pharaonis, quæ Moysem puerum in filium adoptauerat, postea quadam vice decreuit, vt eum Pharaoni regi videndum præberet. Cui Pharao alludens, coronam suam imponebat, quam ille in terram proiiciens penitus confringebat. Et cùm eum occidere voluisset, dixerunt quidam, quòd puer hoc ex insipientia fecisset. Moyses nutu Dei saluatus est à nece Pharaonis: sic Christus nutu Dei saluatus est de gladio Herodis. Moyses natus est, vt filios Israël educeret de Ægypto: Christus homo factus est, vt eriperet nos de inferno. Moyses Deum regis Ægypti cum corona confregit, Christus omnia idola Ægypti, & Deos in nihilum redegit. Hanc ruinam idolorum illa statua prætendebat, quam rex Nabuchodonosor in somno videbat. De monte autem sine manibus quidam lapis est abscissus, & in pedes illius statuæ, seu imaginis & idoli, est illisus. Contriuitque eam, & in puluerem redegit, & postea idem lapis in montem magnum excreuit. Lapis iste significat Christum, qui abscissus est de monte sine manibus, quia natus de Maria sine tactibus maritalibus. Lapis iste, scilicet Christus, contriuit in Ægypto omnia idola, de quacunque erant materia. Et confracta statua, lapis ille in montem magnum excreuit, quia destructa idololatria, fides Christi per totum mundum inoleuit. Et Christus creuit in montem talem & tantum, quòd summa immensitate repleuit tam cœlum, quàm mundum.

Idolorum casus. Isaiæ 2.

Idola penitus conteruntur.

Moraliter.

Virgo à Hieremia prædicta.

Historia scholastica.

Corona Pharaonis. Hammon.

Daniel 2.

Lapis abscissus sine manibus.

Per transitum Domini in Ægyptum, propter persecutionem Herodis, significatus fuit transitus Apostolorum ad gentes, propter persecutionem eis motam à Iudæis. Per reditum autem eius in Iudæam, defuncto Herode, significatur illuminatio Iudæorum in mundi fine. Vnde secundùm Remigium, per Ioseph designantur prædicatores: per puerum, fides & notitia Saluatoris: per Mariam, Ecclesia & sacra Scriptura: per persecutionem Herodis, persecutio facta à Iudæis: per fugam Ioseph in Ægyptum, transitus prædicatorum ad gentes ad quas fidem Christi & Ecclesiæ tulerunt, relicto Herode, id est, Iudæorum infidelitate. Per tempus autem quo fuit in Ægypto, spatium temporis ab ascensione Domini, vsque ad aduentum Antichristi. Per obitum Herodis, extinctio inuidiæ in cordibus Iudæorum in fine. Tunc itaque Dominus, in Ægypto ignorantiæ tenebras effugauit, & idolorum vanitate discussa, Dei veri cultum venerationemque reparauit. Vbi ignis fidei succensus in tantum excreuit, quòd etiam deserta eius repleuerit. Domini enim præsentiam, postmodum eremus Ægypti meruit, vt paradiso melior, & cœlo clarior effecta videretur. Vnde Chrysostomus: Denique si quis nunc ad Ægypti veniat solitudines, paradiso prorsus omnem illam videat eremum digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus. Est enim cernere tota illa regione diffusum exercitum Christi, & admirabilem illum regium gregem, virtutúmque cœlestium conuersationem in terris micantem. Non ita variis astrorum choris cœlum refulget, vt Ægyptus innumeris monachorum distinguitur atque illustratur habitaculis. Noctes quidem sacris hymnis & vigiliis, dies verò orationibus, manuúmque operibus exercent, Apostolicæ cursum virtutis imitantes. Hæc Chrysostomus. Iuerunt ergo ad quandam ciuitatem Thebaide, quæ vocatur Heliopolis, & ibi aliquam domunculam conducentes, habitauerunt per septem annos, tanquam aduenæ & peregrini, pauperes & egeni. Sed vnde & quomodo isti tanto tempore viuebant, nunquid mendicabant? Legitur autem de Domina, quòd colo & acu, quærebat sibi & filio necessaria. Suebat ergo & filiabat domina mundi, pro precio, paupertatis amore & zelo. O quot & quantæ huiusmodi aduenis fiebant iniuriæ, quas Dominus vitare non venit, sed suscipere! Quid etiam si aliquando filius famem patiens, panem petiit, nec vnde daret, mater habuit? Nonne in his & similibus, totaliter concutiebantur viscera eius? Consolabatur verbis filium prout poterat, & nihilominus opere victum procurabat, & sibi fortè aliquando de victu subtrahebat, vt filio reseruaret. Et si ex opere manuum oportebat quærere victum, quid dicemus de vestimentis, quid de vtensilibus, scilicet lectis & aliis intra domum opportunis? Nunquid duplicia? nunquid superflua? nunquid curiosa habebat? Hæc contra paupertatem sunt, & hæc si habere posset, nollet ea paupertatis amatrix. Sed nunquid domina suendo, vel alia opera faciendo, faciebat more quorundam opera curiosa? Absit. Est enim periculosum & valde magnum vitium propter multa, de quo latius dicetur infrà. Conspice nunc dominam in laboribus & operibus suis, filando, suendo, texendo, sollicitam, quomodo facit ea fideliter atque humiliter cum diligentia habendo, & nihilominus super filio & gubernatione domus, curam diligentissimam habendo, vigiliisque & orationibus iuxta posse semper intendendo, & toto affectu comparere sibi, & considera quòd non habuit omnino gratis regnum Dei domina regni. Sed & Ioseph sanctus, faber lignarius, aliquod operabatur in arte lignaminis. Vnde quia compassionis occurrit materia, tandem cùm aliquam moram cum eis contraxeris, pete recedendi licentiam, & benedictione accepta, primò à puero Iesu, deinde à matre, postea à Ioseph, genibus flexis, & cum lacrymis compassione magna valefacias eis, quia

Chrys. hom. 8. in Matthæum.

De Ægypti partibus.

Heliopolis.

Maria operosa.

quia tanquam exules à patria, fine aliqua causa, & exbanniti, remanent ad peregrinandum ibidem, per annos septem, in sudore vultus sui victuri.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui adhuc infans, persecutiones & exilia pati, & infantes tunc pro te occidi voluisti, da mihi misero hæc omnia, ac etiam mortem, si oportet, pro te patienter tolerare, cunctaque prospera mundi despicere, & nulla eius aduersa formidare. Et vos ô sanctissimi innocentes, flores & primitiæ martyrum, qui per innocentiam & martyrii palmam Dei filio infanti adhæsistis, dignemini de plenitudine gratiæ, & innocentiæ vestræ infirmitati & miseriæ, peccatorum meorum veniam, & gratiam ab eodem Dei filio benignissimo obtinere. Amen.

De reditu Domini ex Ægypto, & initio pœnitentiæ Ioannis Baptistæ. Correspondet Euangelio: Defuncto Herode, &c.

CAPVT XIV.

Matth. 2. COMPLETIS autem ferè septem annis, quibus Dominus peregrinatus est in Ægypto, & Herode mortuo, vocatus est Dominus ex Ægypto, quia, sicut dicitur in historiis, tricesimo anno regni Herodis, natus est Christus, & tricesimo octauo anno regni sui, mortuus est Herodes. Hoc autem factum est, vt consecutiuè adimpleretur quod dictum est à Domino per Oseam Prophetam: *Ex Ægypto vocaui filium meum, scilicet consubstantialem.* Osee 11. Hoc autem de vocatione & exitu Israël de Ægypto, ad literam legitur, qui etiam quandoque puer & filius à Domino appellatur. Ista ergo authoritas, habet duplicem sensum literalem, quia verificata est ad literam, de populo Israël, vocato à Domino de Ægypto. Perfectius tamen de Domino nostro Iesu Christo, quia ipse est filius Dei naturalis, alij autem sunt filij per adoptionem.

Primo ergo anno Archelai, senioris filij Herodis, & anno Domini octauo, *apparuit Angelus Domini Ioseph, in somnis, dicens ei: Tolle puerum & matrem eius, & vade in terram Israël,* scilicet in Iudæam. *defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri,* id est, vitam corporalem, scilicet Herodes & complices eius, & fautores in mortem Domini, scilicet Scribæ & Pharisæi. Quia secundum Iosephum, Herodes præcepit in morte sua, plures de nobilibus Iudæorum interfici, vt sic cogeret Iudæos qui eum oderant, flere in sua morte. Vel Herodes mortuus est ad literam, alij quò ad potestatem. Ex hoc ergo loco secundum Hieronymum, intelligimus non solùm Herodem, sed & Sacerdotes & Scribas, eodem tempore, necem Domini fuisse meditatos. Vt autem ait Remigius, per hoc quòd Angelus in somnis Ioseph apparuisse dicitur, mysticè designatur, quòd illi qui à curis terrenis & secularibus negociis requiescunt, perfrui angelica visione merentur. Igitur Ioseph *consurgens,* tanquam promtus, obediens, *accepit puerum,* tanquam nutricius sollicitus *& matrem eius,* tanquam comes obsequiosus, & cœpit redire *in terram Israël.* Vadunt ergo & transeunt per desertum, per quod venerunt. Vade & tu cum eis, auxilium & seruitium exhibens, & impendens ipsis, in quibus poteris. Et in ipso itinere, poteris compati eis, & respicere ipsos fatigatos & labore deuictos, & tam de die quàm de nocte, parum quietis habentes. O quantum puer egregius ac delicatus, Rex cœli & terræ, pro nobis laborauit, & quàm citò cœperit. Vnde & propheta in eius persona prædixit, *Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea,* Penurias magnas, labores arduos, & afflictiones duras corporis, constantissimè assumpsit, & seipsum quasi odio pro amore nostri habuit. Certè solus hic labor, de quo nunc tractamus, ad plenam redemptionem nostram sufficere debuisset. Dicitur autem, quòd prope finem prædicti deserti, iam puer Ioannes Baptista, pœnitentiam agere cœperat, cùm tamen nullum peccatum haberet, quia dicitur petiisse desertum, dum septem annorum esset, & quòd locus Iordanis, vbi baptizauit ipse Ioannes, est ille, vbi transierunt filii Israël, quando venerunt de Ægypto per ipsum desertum, prope quem locum, in eodem deserto, Ioannes fecit pœnitentiam. Prædicator pœnitentiæ futurus, quàm citius potuit, aspera solitudinis eligit & petiit, vbi primæuam ætatem transegit, ut viuens in desertis, vitam austeram duceret, & ab amore & illecebris mundi, & se & auditores suos suspenderet facilius, & reuocaret: & vt ibi contemplationi vacaret liberius, diuinam sapientiam hauriendo, quam postea effudit prædicando. *Bonum est igitur, eius exemplo, ab adolescentia iugum Domini portare:* & dum natura tenera est, bonis se assuescere, & in prædicandis auditores actu præcedere. Ex quo sumitur argumentum, quòd antequam quis perfectus fuerit, aliorum magisterium obtinere non debet. Manebat Ioannes in deserto, vbi est aër purior, cœlum apertius, & familiarior Deus, vt quia nondum Baptismi & prædicationis tempus aduenerat, orationibus vacaret, & cum Angelis conuersaretur, & extra multorum malitiam nutriretur, & neminem vereretur arguere, nihil sibi conscius, & esse fide dignus, qui Christum erat prædicaturus, & de ipso testificaturus. Nemo enim alterius testis esse potest idoneus, nisi prius fuerit suus. Fugit igitur turmas & tumultum populi, ne ex cohabitatione contraheret infamiam, vel vita aliquam maculam scandali & delicti. Qui si in mundo mansisset, fortè malitia & conuersatione hominum deprauatus fuisset. Mundum itaque fugit, vt sanctitatem suam custodiret, & ne leui saltem verbo vel peccato, vitam macularet. Nam secundum Chrysostomum, Sicut impossibile est, arborem iuxta viam positam, fructus vsque ad maturitatem seruare, sic hominem iuxta mundum positum, vsque in finem vitæ, innocentiam custodire. Sunt autem quædam arbores, quæ licet in horto sunt plantatæ, ita quòd ad stipitem transeuntes non possunt attingere, tamen ramos suos per viam expandunt, & ideò molestantur à transeuntibus, sic est de religiosis in negociis secularibus se implicantibus. Excellens valde & mirabilis est puer iste Ioannes. Ipse enim fuit primus eremita, ac principium, & via religiosè viuere volentium. De cuius singulari conuersatione Petrus Rauennas ita scribit: Infra teneritudinem annorum beatus iste puer, spiritu ducente ad eremum ductus est, nec obstitit ætatis infirmitas, quam maiestas Domini fœcundauit. Reliquit Ioannes mundum, homines fugit, patriam nescit, parentes aspernatur, & in solius diuinitatis apicem beatæ contemplationis figit obtuitus. Mira rerum conuersatio hominem vix mundum ingressum, mundi gloriam fugere, & seculi cupiditates non solùm obliuisci, sed & nescire, perpetuum

Iosep. lib. 1. de capt. c. 21. *Herodis crudele præceptum.*

Hieron. in eum locum.

Labores Christi à iuuenta.

Psalm. 87.

Ioannis Baptistæ pœnitentiæ locus.

Thren. 3.

Deserti commendatio.

Chrysostom. hom. 30. operis imperf. *De mundo peruertente.*

Ioannis Baptistæ laus.

cum diuinitate stabilire consortium. Recessus montium, sylvarum anfractus, & vallium subteriacens vastitas, puero patriarchæ domicilia, cùm nox coëgerat, præbuerunt. Sic Ioannes ætatis supergressus infantiam, & nobilioris generis generositatem oblitus, soli vacat diuinitati, forma vitæ, monachorum propositum, anachoritarum principium, totius religionis assertio. Vnde & Chrysostomus: Sicut Sacerdotum principes sunt Apostoli, sic monachorum princeps Ioannes Baptista est, quantum tradit Hebræorum Scriptura, & vsque hodie in memoria est. Considerate monachi dignitatem vestram: Ioannes princeps vestræ est dignitatis. Ipse monachus statim vt natus est in eremo viuit, in eremo nutritur, Christum expectat in solitudine, non vult cum hominibus conuersari, in eremo cum Angelis probatur *: fœlix ista conuersatio despicere homines, Angelos quærere, vrbes deserere, & in solitudine Christum inuenire. Christum non quærebat in templo, sed in deserto: separauit se à multitudine. Oculis expectantibus Christum, nihil aliud dignum est aspicere nisi Christum, fœlices sunt qui imitantur Ioannem, quo maior inter natos mulierum non fuit. Hæc Chrysostom. Infœlices ergo monachi sunt, qui Ioannem principem suum non sequentes, solitudinem suam deserunt, & in vrbibus cum hominibus conuersantur, quibus solitudo carcer est, & oppidum paradisus. Non sicut Hieronymus sentiebat, qui dicebat: Viderint alij quid sentiant, vnusquisque sensu suo dicitur, mihi oppidum carcer est, & solitudo paradisus. Hæc Hieronymus. Agnoscat ergo monachus nomen suum. *Monos* enim Græcè, vnus Latinè, & *achos* Græcè, tristis Latinè dicitur. Inde monachus, quasi vnus, & tristis interpretatur. Sedeat solus & tristis, & officio suo vacet, alienúmque officium non vsurpet: qui tamen si docere vult, audiat consilium Hugonis, qui dicit: Vilitas habitus tui, & simplicitas vultus, & sanctitas conuersationis tuæ, docere debent homines. Melius fugiendo mundum doces, quàm sequendo. Qui etiam secundum consilium Gregorij, reuerentiam sui habitus, in actu, in cogitatione, in locutione, semper circumspiciat: vt ea quæ mundi sunt, perfectè deserat: & quod ostendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos, moribus prætendat. Non ergo glorieris, quòd in solitudine, vel religione sis, aut longo tempore fueris, nisi in ea bene vixeris, quia nihil tibi proderit: imo magna damna pateris, si eremita vel religiosus vocaris, & vitam non agis. Vt enim ait Hieronymus, non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse, laudandum est. Vnde Augustinus ad fratres eremitas. Non enim satis prodest, quòd istum locum expetiuimus, si tales simus, quales in seculo esse poteramus. Nunquid nobis habitatio huius secreti aliquid prodest, quando tyrannico dominatu malitia in nobis regnat, quando ira superequitat, quando maiorem nobis victoriam humanus oculus quàm diuinus inducit, quando laudabiles eremitæ extra mundum nos esse credimus, & per diuersarum passionum vitia, mundum intra nos inclusum tenemus, ita vt qui putabamus nos precibus nostris seculo ipsi succurrere: penè necesse sit, vt videamur magis seculi intercessoribus indigere. Dubium quippe non est, quòd illa anima, quæ concupiscentia voluptatum possessa, efficitur mundanæ conuersationis, non possit effici regnum diuinitatis. Ideóque fratres, videte vocationem vestram. Venire quidem ad eremum, summa perfectio est: sed non perfectè in eremo viuere, summa damnatio est. Quid enim prodest, si locus corporaliter quietus teneatur, & inquietudo in corde versetur? Quid, inquam, prodest, si in habitatione silentium, in habitatoribus sit vitiorum tumultus, & colluctatio passionum: si exteriora nostra serenitas teneat, & interiora tempestas? Non enim ideò ad locum istum venimus, vt nobis mundus famuletur, vt rebus omnibus abundantes, omni quiete fruamur: non vtique ad requiem, nec ad securitatem, sed ad pugnam huc venimus, ad agonem processimus, ad exercenda cum vitiis bella properamus, vt linguæ gladio retundamur, vt non solùm non inferamus iniurias, sed nec statim sentiamus illatas. Hæc Augustinus. Sed heu, pauci hodie religiosi reperiuntur, qui de bono in melius proficiunt, & de virtute in virtutem ascendunt. Vnde Bernardus: Multo facilius reperies multos seculares conuerti ad bonum, quàm vnum de religiosis transire ad melius. Rarissima auis in terris est, qui de gradu, quem in religione semel fortè attigerit, vel parum ascendit. Aut ascendas, necesse est, aut descendas: si attentas stare, vt ruas, necesse est. Et iterum: Minimè pro certo est bonus, qui melior esse non vult, & ubi incipis nolle fieri melior, ibi definis esse bonus. Hæc Bernardus. Ioseph autem & Maria, cum puero Iesu transeuntes Iordanem, venerunt in terram Israël secundum Angeli iussionem. Non enim determinauerat Angelus, in quo loco terræ Israël, nec nominauerat aliquam ciuitatem determinatè, vt dubitante Ioseph, iterum reuerteretur, & ex reuersione Angeli instruentis eum de loco, Ioseph ex frequentiori visitatione Angeli, & locutione cum eo, certior redderetur, & magis consolaretur. Quòd Iesus in patriam suam reuerteretur, nos quoque in patriam nostram festinare admonet. *Audiens* verò Ioseph, *quod Archelaus* filius Herodis senior regnaret in Iudæa pro suo patre, timuit illuc ire præ Archelao paternæ crudelitatis hærede, quia ille tanquam principalis magis pro patre zelabat, & omnis impetus persecutionis in Bethlehem eiúsque finibus desæuiebat. Iudæa aliquando accipitur pro tota terra duodecim tribuum, vt ibi: *Notus in Iudæa Deus.* Aliquando pro sola terra Tribus Iudæ, vt ibi: Iudæa & Hierusalem, nolite timere. Aliquando pro terra duarum tribuum, scilicet Iudæ & Beniamin, vt hîc dicitur, quòd Archelaus regnauit in Iudæa. Diuisum ergo erat regnum, & iam à pluribus regebatur. Ad cuius euidentiam est sciendum, quòd secundùm opinionem magis probabilem, Herodes moriens condidit testamentum, in quo ordinauit Archelaum filium suum regni sui successorem, ita tamen quòd coronam sibi non imponeret, nisi per Romanum Imperatorem. Ad sumendum igitur diadema, Romam venit, sed & fratres eius duo, scilicet Herodes Antipas, & Philippus, qui cum ipso post mortem patris superstites erant (quia alios tres filios, scilicet Antipatrum suum primogenitum, & Alexandrum & Aristobolum pater ante mortem suam miserabilem necauerat) etiam Romam venerunt, & paternæ hæreditatis partem petierunt. Tandem Imperator & Senatus Romanorum, volentes frangere Iudæorum superbiam, & auferre eis rebellandi occasionem, abstulerunt eis regium nomen, & diuiserunt regnum in quatuor partes, scilicet tetrarchias: quarum duas, scilicet Iudæam & Abilinam, dederunt Archelao, filio seniori: tertiam verò, scilicet Galilæam regionem transfluentem, dederunt Herodi Antipæ, sub quo Ioannes est decollatus, & Dominus passus;

Marginalia (left): Chrysostom. homil. de Ioanne Baptista tom. 3. *Ioannes Baptista monachorum princeps.* — * Philosophatur. — Hieronymus ad rusticum Monachum de monachi institutione. — *Monachi nomen, & qualis sit vita.* — Hugo. — Hieronymus epistola ad Paulinum de institutione monachi — August. — *Ad eremum venire summa perfectio est, sed non perfectè in eremo viuere summa damnatio.*

Marginalia (right): Bernardus epist. 91. *De raro monachorum profectu.* — *Reditus Christi.* — Psalm. 75. — *Iudæa.* — *Herodis testamentum & filij.* — *Diuisio Iudææ.*

fus: sed quartam, scilicet Ituræam & Traconitidem regionem, dederunt Philippo, cuius vxorem abstulit ipse Herodes Antipas frater eius. Et sic Archelaus erat Diarcha: sed alii duo fuerunt tetrarchæ. Adhuc præter Herodem Ascalonitam, & Herodem Antipam, supradictus etiam tertius Herodes dictus Agrippa, filius Aristobuli, filij Herodis Ascalonitæ fuit, qui Iacobum fratrem Ioannis gladio occidit, & Petrum incarcerauit. Et quia Archelaus fuerat à patre, quantum in se erat, in toto regno Iudæorum substitutus: ideo magis fauebat factis à patre. Propter quod Ioseph timuit ire in Iudæam, *& admonitus in somnis*, per Angelum iuit cum puero & matre eius in Galilæam, vbi dominabatur alius filius, scilicet Herodes, qui portione sibi debita à patre, quantum in se erat, ante priuatus fuerat. Propter quod Ioseph ibidem cum puero securius mansit: quæ & ipsa terra Israël erat, quia eam Israël incolebat. *Et veniens, habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth:* vt ibi Christus nutriretur, vbi fuerat conceptus, licet in Bethlehem fuerat natus. Ibi enim securius habitare poterat quàm in Hierusalem, vel Bethlehem, vbi Archelaus manebat. Vnde Chrysostomus: Venit igitur Iesus in Nazareth, non solùm periculi timore, verum etiam patriæ amore cogruente, scilicet vt securius ibi habitaret, & gratius. Hoc autem factum est, *vt adimpleretur quod dictum est per prophetam: Quoniam Nazaræus vocabitur.* Hoc, vt tenetur, consecutiuè, non causaliter, quia prophetia non causa euentus rei, sed euentus est causa impletionis prophetiæ. Nazaræus autem Christus est nuncupatus, tam ex loci appellatione, vbi conceptus est & nutritus, quàm ex sacramento legis, secundum quam Nazaræus sanctus interpretatur; & Dominum omnes scripturæ sanctum dicunt, & testantur. Sicut ergo elegit locum in quo nasceretur, sic & ciuitatem, in qua coadolescens nutriretur. Cuius nomen est indicio, quòd essentialiter ipse fons sanctitatis in sanctitate nutritus, Sanctus sanctorum, quasi Nazaræus Nazaræorum, rectè dicitur. Nazareth enim flos campi, vel germen nouellum, vel sanctitas interpretatur, de cuius radice germinis, Sanctus sanctorum, id est Nazaræus, ascendisse legitur. Vnde & ex hoc, quòd Christus dictus est Nazaræus, discipuli eius & Christiani, prius communi nomine consueuerunt Nazaræi vocari. Sed postquam Petrus Antiochenam sedem tenuit, communi consilio Græco nomine, à Christo Christiani dicti sunt. In Nazareth ergo concipi & nutriri Christus voluit, vt per hoc daret intelligi, quòd florida fuit & eius conceptio, quia sine peccato originali, & eius conuersatio, quia sine actuali. Vnde dicit Bernardus, quòd amat florigeram patriam, flos de radice Iesse. In hoc autem quòd dereliquit Ægyptum, & venit in Galilæam, habitauítque in Nazareth, datur nobis exemplum, quòd statum culpæ debemus deserere, & de vitiis ad virtutes transire, in perseuerantiáque bonorum operum florere: vt sic ad patriam cœlestem valeamus peruenire. Ecce reduximus puerum Iesum de Ægypto. Eo reuerso, sorores Domini, aliique consanguinei & amici concurrerunt, & ad visitandum eos festinant. Ipsi autem Nazareth remanent, & pauperem vitam ducunt. Vbi more solito, Ioseph operas fabriles locauit: & Maria filando & suendo, & aliàs, prout potuit, laborauit; ac nihilominus circa filium suum diligens & sollicita fuit. Vt enim ait Anselmus: Nec est aliqua scientia, quæ possit penetrare, nec eloquentia, quæ possit prædicare, quanta dulcedinis sedulitate paruulum fouerit, quanta diligentia obsequióque adolescentem, & in robur ætatis prouexerit vadentem. Et vt ipsamet cuidam deuotæ personæ reuelauit, multotiens cùm filium suum gremio confoueret, præ nimia deuotionis dulcedine, caput suum capiti filij acclinans, tantas lachrymas effudit, vt caput & totã eius faciem lachrymis amoris rigaret, & dicebat: O salus & gaudium animæ meæ. Quis hæc audiens, vel mente tractans, se à lachrymis poterit continere? Exinde vsque ad duodecimum annum pueri Iesu, non legitur aliquid de ipso, vel eius parentibus. Dicitur tamen, & verisimile est, quòd in Nazareth adhuc est fons paruus, ad quem Domina aliquando ibat, & de quo puer Iesus frequenter aquam hauriebat, & matri ministrabat: vtpote qui subditus illi erat. Pro summis ergo deliciis, interdum aquam tribuit suæ matri, qui dat escam omni carni. Vbi etiam herbas in agris collegit, de quibus mater olera conficeret. Faciebat huiusmodi seruitia matri humilis Dominus: non enim habebat alium seruientem, vel iuuantem in necessitatibus. In humilitate se tempestiuè exercere cœpit, de qua postmodum præ cæteris virtutibus gloriando, dixit: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Vnde Anselmus: Nihil væsanitatis æstimes tibi accessurum, si eum apud Nazareth puerum inter pueros contempleris, si obsequentem matri, si operanti nutritio assistentem intuearis.

Chrysostom. homil. 9. in Matth.

Nazaræus Christus nuncupatus est.

Nazareth.

Nazaræi, vocabantur, qui nunc Christiani.

Anselm. lib. de excellentia B. Mariæ c. 4. tom. 3.

De sedulitate Mariæ in filium.

Christi infantis officia.

Matth. 11.

ORATIO.

O Iesv *mitissime, qui de Virgine natus in partes Ægypti secessisti, & ab Ægypto vocatus, in terram Israël redijsti: reuoca me Domine seruum tuum à vultu oculorum tuorum in Ægypto huius exilij proiectum, in huius peregrinationis tenebris exulatum, ab Ægypti partibus, à mundanæ conuersationis tenebris reduc corpore, reduc mente, reduc & voluntate, fac me vitia deserere, & ad virtutes transire, & in terram promissionis me digneris introducere: modò fide, spe, & charitate: in futuro verò re, specie, glorificatione & veritate. Amen.*

De eo quòd puer Iesus remansit in Hierusalem, & inuentus est in templo.

CAPUT XV.

Pver *autem Iesus crescebat*, in augmento, *& confortabatur* in vigore, scilicet quantum ad corpus. Et ne quis imaginetur ita eum creuisse secundum animam, sicut sicut creuit secundum corpus: ideo subdit, quòd erat *plenus sapientia*, scilicet quantum ad animam: *& gratia Dei erat in illo* scilicet quantum ad vtrumque. Vnde secundùm Bedam: Quia in Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, ideo puer iste erat plenus sapientia, nec secundum hoc indiguit augeri vel confortari, vtpote verbum Dei & Deus, sed inquantum fuit homo erat in eo gratia. Magna enim gratia illi homini Christo donata est; vt ex quo homo fieri cœpisset perfectus esset & Deus. Et secundum eundem Bedam: Huic simile est quod scribit Ioannes, eum plenum gratia & veritate, eandem ipse diuinitatis excellentiam nomine veritatis, quam Lucas sapientiæ nomine commendauit. Habuit quippe Christus plenitudinem omnium virtutum donorum Spiritus sancti, exceptis fide, & spe, pro quibus habuit certam scientiam & firmam possessionem, quia ab instanti suæ conceptionis

Luc. 2.

Beda in c. 2. Lucæ.

De plenitudine sapientiæ Christi.

Beda ibid. Ioann. 1.

Virtutes omnes præter fidem & spem habuit Christus nec crescebat in anima.

ceptionis beatus fuit. Quotiens ergo Christus crescere & confortari, vel tale aliquid agere dicitur, omnia ad corpus referuntur. Nam secundum animam ab instanti conceptionis totaliter perfectus fuit, sed hanc perfectionem non ostendebat, nisi prout conuenientia temporis exigebat. Vnde Bernardus: Vir erat Iesus nondum natus, sed sapientia, non ætate: animæ vigore, non corporis maturitate: integritate sensuum, non corpulentia membrorum. Neque enim minus habuit scientiæ Iesus conceptus, quàm natus, paruus, quàm magnus. Siue ergo latens in vtero, siue vagiens in præsepio, siue iam grandiusculus interrogans legis Doctores in templo, siue iam perfectæ ætatis docens in popnlo, æque perfectè fuit plenus Spiritu sancto. De his & huiusmodi habes etiam infrà in fine huius capituli. *Et ibant parentes eius*, tanquam deuoti & religiosi legis obseruatores, *per omnes annos*, vt essent *in Hierusalem in die solenni Pascha*, scilicet parasceve vt legem audirent, sacrificiis participarent, solennitati interessent, & eius adhuc vmbræ seruiebant, cuius iam veritatem tenebant.

Bernardus hom. 2. super Missus est.

Vbi nota quòd legales festiuitates Iudæorum quædam erant communes & continuæ, quædam anniuersariæ. Communes & continuæ erant duæ: scilicet sabbatum, quo vacabant ab omni opere, quòd illo die Deus requieuit ab omni opere creationis. Alia est neomenia, in principio scilicet nouæ lunæ, ad laudem creatoris, qui creauit omnia tempora. Anniuersariæ verò festiuitates erant quinque, scilicet festum Paschæ, quod celebratur decimaquarta luna mensis primi. Erat hæc festiuitas in memoriam liberationis de Ægypto. Secunda erat, festiuitas Pentecostes, quæ celebratur quinquagesima die à Pascha, eo quòd tunc data fuit lex Iudæis in monte Sinai à Deo. Tertia festiuitas erat tubarum & clangorum, quæ erat prima die mensis Septembris, tunc enim buccinabant cornibus pecorum, in memoriam quòd eadem die fuit Isaac liberatus ab immolatione patris, pecore substituto pro eo. Quarta, festiuitas erat propitiationis, & celebratur decima die mensis Septembris: quia eadem die venit ad eos Moyses referens Dei iram placatam de offensa conflationis vituli, quem adorabant. Quinta erat scenopegia, scilicet festum tabernaculorum, quod erat decima quarta die Septembris, & tunc illis diebus habitabant in tabernaculis, in memoriam quòd patres eorum quadraginta annis in deserto fuerunt sub vmbraculis habitantes. Inter has quinque festiuitates solæ tres, scilicet Paschæ, Pentecostes, & scenopegiæ erant solenniores, & protendebantur septem diebus. In his tribus omne masculinum, secundum præceptum legis ascendebat in Hierusalem, vt appareret coram Domino, qui tamen erant remoti, ex rationabili causa de Pentecoste & scenopegia se poterant excusare, sed de Pascha non nisi infirmitate cogente. Ista autem lege mulieres non erant astrictæ, sed tamen plurimæ veniebant ex deuotione. Vnde & beata Virgo ascendebat singulis annis, nolens puerum dimittere sine cura, maximè quandiu regnauit Archelaus. Quamuis ergo parentes timerent Archelaum, ibant tamen in Hierusalem ad diem festum: quia poterat fieri vt tunc inter tam ingentem turbam latenter ascenderent mox reuersuri, vt nec solennitate prætermissa essent irreligiosi, nec longa mansione conspicui. *Et cum factus esset Iesus annorum duodecim, ascendit cum parentibus suis secundum legis consuetudinem ad diem festum in Hierusalem.* Per hoc ostendit, quòd à pueritia debent homines assuescere ad diuina, & ad

Festiuitates legales Iudæorum.

idem facit quòd aliis recedentibus in loco diuini cultus remansit. Laborauit ergo etiam nunc puer Iesus itineribus longis, & vadit, vt honoret patrem suum cœlestem in festis suis, obseruans humiliter legem Dominus legis. Quia enim Dominus venit, vt daret omnis perfectionis & humilitatis exemplum, voluit legem, quandiu statum habuit, conseruare; vbi Beda: Seruauit ipse legem quam dedit, vt nobis qui homines sumus puri, ostenderet seruandum per omnia, quicquid Deus iubet. Sequamur ergo iter humanæ conuersationis eius, si deitatis gloriam delectamur intueri. Hæc Beda. Nos itaque serui, ad exemplum Domini debemus magno studio bonorum operum & præuenire solennitates, & celebrare, ac sollicitè diuina præcepta obseruare. Vnde quidam frater tam magnæ deuotionis ad festa Christi & beatæ Virginis, & ad festum omnium Sanctorum erat, quòd ante quodlibet festum ieiuniis, ac orationibus, & castigationibus, ad suscipiendum ipsum festum se præparabat, & quandiu aliquod festum durauit, tam diu circa illud meditationibus, & orationibus se occupauit. Moraliter hîc instruimur, quòd specialiter in diebus festiuis, quilibet Christianus debet ire ad locum, quem elegit Dominus, id est, ad Ecclesiam, non ad theatrum, vel tabernam. Debet vacare diuinis laudibus, non choreis & vanitatibus. Debet insistere eleemosynis, non vsuris, vel spoliis. Debet intendere bonis operibus, non comessationibus, ebrietatibus. Nam de his qui secus faciunt, dicit Dominus in Esaia: *Solennitates vestras & neomenias vestras odiuit anima mea.* Postquam ergo Iesus ad ætatem duodecim annorum venit, suam sapientiam manifestare cœpit, & aperire quid patri cœlesti, quid terrenæ matri debeiet. Ætas enim duodenis typus erat duodecim Apostolorum, per quos diuinitas & humanitas eius erat per orbem nuncianda vniuersum. Rectè ergo in duodenario numero iubar perfectionis eius declarari incepit, per quem quasi per duodecim tribus, & per duodecim Apostolos vniuersitas saluandorum significatur. *Consummatis autem diebus* festis, & completa solennitate, quæ per dies octo durabat, recedentibus parentibus, *remansit puer in Hierusalem*, non à casu, nec parentum negligentia vel obliuione, sed sua voluntate & ordinatione, vt à pueritia zelum suum ostenderet circa spiritualia, & sicut parentibus quod debebat exhibuerat, ascendens cum eis tanquam homo cum hominibus ad offerenda Deo sacrificia, sic etiam patri debitum spiritualis doctrinæ vacando exhiberet. *Et non cognouerunt parentes eius*, id est, non aduerterunt, quòd in Hierusalem remaneret. *Existimantes illum esse in comitatu*, id est, inter eos qui simul fuerant comitati. Secretò autem & eis ignorantibus, remanere voluit, ne aut eis obediendo recedens retraheretur à disputatione, aut non obediendo remanens videretur eos contemnere. Hinc habetur argumentum, quòd filius absque cuius præsentia pater & mater vitam possunt transire, ipsis etiam nescientibus aut nolentibus, potest ad religionem & ad statum perfectionis euolare, seque diuino cultui mancipare, discretionis iudicio comite. Et impeditoribus ait Dominus: Sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnum cœlorum. Sed quæritur hîc, quomodo parentes eius obliuiscendo eum relinquere potuerunt, qui tanta cura eum nutriuerunt? ad hoc dicendum, quòd mos erat filiis Israël ad festa confluentibus, vel ad propria redeuntibus, vt seorsum viri & seorsum mulieres,

Labores Christi & obseruatio legis.

Beda ibid.

De festis celebrandis.

Isaiæ 1.

Ætas duodenis.

Religio nolentibus parentibus acceptari potest.

Marci 9.

De ignoratione parentum Christi quæstio.

propter

propter munditiam castitatis incederent, vt ab inuicem continentes, magis religiosè secundùm legis dationem festa celebrarent, & ne eorum mixta societate aliquid inhonesti contingeret: pueri autem cum quolibet parente indifferenter ire poterant. Vnde Ioseph videns puerum Iesum non esse secum, putabat eum esse in Maria in comitatu mulierum, & econuerso Maria putabat eum esse cum Ioseph in comitatu virorum. Sic ergo *venerunt iter vnius diei*, à Hierusalem sine puero, cum hac existimatione, quòd esset in comitatu virorum vel mulierum. Et cùm in sero venissent ad locum vbi hospitari debebant, videns domina ipsum Ioseph sine puero quem cum eo rediisse credebat, dolore vehementi concussa cum lachrymis per domos quam decenter poterat serò circuibat, & de ipso puero quærebat. Ioseph verò senex, cùm fletu eam sequebatur & associabat. Vade & tu semper cum eis & quære puerum Iesum, donec inuenias. Puero autem à parentibus tunc non inuento, qualem quietem habere poterant, tu ipse cogita, & maximè mater quæ ipsum arctius diligebat. Et licet à notis confortaretur, tamen consolari non poterat. Quid enim erat perdere Iesum? Conspice bene ipsam, & vehementer ei compatere: quia in magna angustia est nunc anima sua. Nunquam ex quo nata est vsque tunc, fuit in tanta. Non ergo turbemur, quando tribulationes habemus, cùm etiam matri suæ non pepercerit Dominus. Ad suos enim eas venire permittit, & per ipsas signum suæ dilectionis suis ostendit. Tandem domina in cameram se recludens, & ad orationem & planctum se conuertens, per totam noctem illam angustiabatur super dilecto filio suo. Manè verò sequenti tempestiuè domum exeuntes, eum etiam per circunstantia loca quærebant, nam reditus per plures vias patebat. Circumeundo igitur eum in vtraque comitiua requirebant: id est, iterum & iterum quærebant, maximè *inter cognatos & notos*, amicos qui in vtroque comitatu erant. Quo etiam tunc non inuento mater sine spe anxiabatur, & consolari non poterat. Hæc diligenter recogita, quantis vulneribus & cruciatibus cor beatæ Virginis tunc sauciatum fuerat, quæ suspiria, quæ lamenta, quas anxietates pertulerit, cùm quæsitum filium non inuenit? Iam experiri cœpit, qualis esset futurus dolor eius, de quo prædixit ei Simeon, dicens: Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Nesciebat Virgo quid ageret, quia thesaurum sibi piè commissum à Deo perdiderat. Vnde lamentabiliter potuit dicere, illud Genes. puer verò non comparet, & ego quò ibo? Considera hîc, quòd beata Virgo de terra sua expulsa, & in Ægyptum fugata, in tanta tribulatione posita filium non perdidit, sed postquam ad festiuitates iuit, ipsum amisit, per quod datur intelligi quòd Iesus sæpè in aduersitate custoditur, & in prosperitate perditur. Tertia verò die regressi sunt in Hierusalem, à qua per vnam dietam recesserant, & eum ibidem requirebant. Puto, quòd cum labore multo itineris, & lachrymis plurimis virgo iterato rediit Hierusalem, & appropriatè potuit dicere illud Cant. Quæsiui quem diligit anima mea, quæsiui illum & non inueni: scilicet inter cognatos & notos, Surgam ergo eundo de loco ad locum, & circuibo ciuitatem per vicos & plateas, & quæram quem diligit anima mea. Et post triduum amissionis eius, in quo præfiguratum est triduum mortis eius, in quo credebatur amissus, quarto die manè, *inuenerunt eum in templo*, vt secundùm Ambrosium daret indicium, quia post triduum triumphalis passionis resurgeret, qui credebatur mortuus, & tunc cum gloria immortalitatis est inuentus. Inuenerunt ergo eum in templo, in loco vtique deuoto, in loco Dei sancto. Non inuenerunt eum in theatro, aut foro, vel ludo, sicut solent pueri inueniri, sed in loco deputato doctrinæ sacræ & orationi. Filius libenter in domo patris sui manet. Ille igitur qui libenter stat in Ecclesia, signum est quòd sit filius Dei, quia stat in domo patris sui: ille verò qui libenter stat in taberna, signum est quòd filius sit diaboli, quia moratur in domo patris sui. Inuenerunt, inquam, eum in templo, non huc atque illuc leuiter (prout mos est pueris) discurrentem, sed tanquam sapientiæ fontem, *in medio doctorum*, vt melius omnes audire & cum eis conferre posset. Compositè *sedentem*, & tanquam exemplar humilitatis prius, *audientem illos interrogantem*, quàm docentem. Ille doctores interrogat in templo, qui Angelos docet in cælo. Ille doceri interrogando voluit, qui verbum scientiæ ipsis suis doctoribus ministrauit. Interrogabat non quia indigeret, vel vt addisceret, sed vt nobis addiscendi & zelandi scripturas sacras formam daret, & vt ea, quæ non intelligimus, interrogare non erubescamus, de quo tamen erubescunt multi superbi, eligentes potiùs in errore permanere, quàm instrui. Ad exemplum quoque humilitatis prius audire, quàm instruere volebat, docens, quòd etiam homines docti promptiores debent esse ad audiendum, quàm ad docendum. Quia qui prius respondet quàm audiat, stultum se esse demonstrat. Ad probandum etiam quòd Deus esset, eosdem homines subtiliter interrogat, & sapienter respondet, ita vt audientes inde stuperent. Vnde dicitur: *Stupebant autem*, id est, valde mirabantur, *omnes qui eum audiebant super eius prudentia*, interrogando & opponendo, & in responsis soluendo: quia aliàs inauditum fuerat, quòd puer talis ætatis tam sapienter locutus esset. Stupor quippe est vehemens admiratio rei omnino inconsuetæ, & sic fuit hîc. Audiuit enim humiliter, quæsiuit prudenter, & respondit sapienter, cùm tamen esset puer. Ipse interrogabat, ipse respondebat, ipse suas & illorum quæstiones soluebat morem agens peritissimi magistri, qui nunc interrogando, nunc respondendo discipulos instruit. Vnde secundùm Bedam: Ad ostendendum quòd homo erat, homines magistros humiliter audiebat: & ad probandum, quia Deus erat, eisdem loquentibus sublimiter respondebat. Stupebant autem videntes eius infantiam, & tamen sic sublimia loquentem: videntes eum corpore & ætate paruum, sed interrogationibus & responsis magnum: hominem & non Deum considerantes, & inter alta quæ audiunt, & infirma quæ vident dubia admiratione turbantur. Nos autem non cum senioribus Iudæorum, super prudentia & responsis eius stupeamus, neque miremur: sed ipsum verum Deum verumque hominem esse credamus, à quo est omnis sapientia, & cum quo fuit semper & est ante æuum, scientes secundùm prophetiam, quòd sic paruulus natus est nobis, quòd permanet Deus fortis. *Et* parentes eius, *videntes* eum in templo in medio doctorum sedentem, *admirati sunt* valde propter rei inexperientiam: quia nunquam fecerat rem talem vel similem. Mater autem eius quasi reuiuiscens, exhilarata Deo gratias egit immensas. At puer Iesus videns matrem venit ad eam, quem ipsa suscipiens & dulciter osculans, ac deinde respiciens in faciem eius decoram, dixit ad illum: *Fili quid fecisti nobis sic?* Quasi diceret, desideratissime fili, quare hoc fecisti, vt nobis ignorantibus &

Mariæ dolores.

Genes. 37.

Cant. 3.

Cur post triduum inuentus.

Ambr. lib. 2. in Lucam.

Diligens domum Dei ostendit se filium Dei.

Beda in Euangelium Dominicæ infra Oct. Epiphaniæ.

Mater non Ioseph interrogat Christum.

Hæc citatur ex Græco Anonymo in catena D. Thomæ.

& nescientibus remaneres? Quid tam dilectæ, & tam diligenti matri tantam materiam doloris inferre potuisti? Peto fili hoc mihi indicari, vt dolor meus ex hac re conceptus valeat mitigari: quem Virgo mater per triduum anxio dolore quæsierat, post inuentionem inter mœrorem & gaudium posita, pia correctione increpauit. Ioseph autem licet pater eius diceretur, non fuit ausus illum arguere, cùm firmiter crederet ipsum Dei filium esse, sed mater ex maxima dilectione, quam habebat ad filium quem sic quærebat, sic arguebat illum: quia amor excellens nescit modum. Loquitur ergo ipsa, & non Ioseph: quia in ea fuit maior doloris affectus. Vnde Gregorius: Maria maternis affecta visceribus quasi cum lamentis inquisitionem dolorosam ostendit, & omnia sicut mater fiducialiter, & humiliter, & affectuosè exprimit dicens: Fili quid fecisti nobis sic? Vnde & Anselmus: Quid si duodenem per triduum cum matre quæsieris? O quanta copia fluent lachrymæ, cùm audieris matrem dulci quadam increpatione filium verberantem & dicentem: Fili quid fecisti nobis sic? Vel posset dici, quòd non fuit increpatio, sed pia de eius absentia conquestio. *Ecce pater tuus*, scilicet nutricius, *& ego dolentes*, scilicet de amissione tua & absentia, *quærebamus te*, cuius præsentia est nobis dulcissima.

Anselmus de meditatione redemptionis humanæ.

In quo moraliter instruimur, quòd dolere debemus, cùm Iesum, id est, salutem æternam amittimus: quod per peccatum fit, cùm peccamus. Et tunc eum quæramus per triduum pœnitentiæ, scilicet per contritionem cum dolore, per confessionem cum pudore, per satisfactionem cum labore, & reinueniemus eum. Sed heu multi plus dolent de amissione rerum transeuntium, quàm de amissione æternæ salutis suæ & aliorum. Vnde Bernardus: Cadit asina, & est qui subleuet. Perit anima, & non est qui succurrat. Sacrata Virgo patrem eius appellat Ioseph, tum propter Iudæorum suspicionem, tum propter eius educationem, tum propter genealogiæ explicationem. Et nota quòd nunquam legimus Ioseph Domino fuisse locutum, sed hoc virgini dimittebat: quia ad ipsam, sicut ad veram matrem, magis pertinebat. Quærendus est Iesus socialiter cum Maria & Ioseph: quod notatur, cùm dicitur, pater tuus & ego. Ioseph enim interpretatur augmentum, & significat opera bona, quæ semper debent augeri. Maria interpretatur illuminata, & significat fidem, quæ est illuminatio mentis: interpretatio & stella maris, & significat charitatem: quia sicut cæteris stellis occidentibus illa non occidit, sic cæteris virtutibus deficientibus illa non deficit. Cum tali igitur societate Iesus est quærendus: scilicet cum fide bona, operatione sollicita, & charitate succensa, & tunc inuenietur. Si enim alterum istorum defuerit, inueniri non poterit. Debet etiam quæri lachrymabiliter, quod notatur ex eo, quòd Virgo dixit, dolentes quærebamus te. *Et ait ad illos*, non matrem exasperando, sed potius instruendo, dicens: *Quid est, quòd me quærebatis?* scilicet inter cognatos & consanguineos, cùm potius deberetis me quærere in templo, quod est domus patris mei, & in occupatione circa spiritualia. Non est vox indignantis, sed humiliter se excusantis & mysteria detegentis. Non enim increpat & vituperat, quòd eum quasi filium quærunt, sed quasi corrigendo verbum matris, quis sibi verus pater sit, & quid potius æterno patri debeat, illis & nobis insinuat, subdens: *Nesciebatis, quia in his quæ patris mei*, scilicet Dei, *sunt oportet me esse*, scilicet in templo, in doctrina, & in operibus quibus manifestetur pater meus; quasi dicat: Potius debere respicere eum cuius sum æternus filius secundum naturam diuinam, quàm te cuius sum filius secundum naturam humanam, & Ioseph cuius tantum sum filius nutricius: vnde non debetis mirari, si vos dimisi propter Patrem æternum, cui plus teneor. Magis afficiebatur Iesus ad patrem naturalem & æternum, quàm ad matrem naturalem & patrem putatiuum. Quamuis enim parentes diligeret & eis obediens fuit, tamen principalius Deum honorare voluit. In quo datur doctrina, quòd pietas ad Deum, pietati respectu parentum est præferenda. Discas igitur & tu Deum & parentes diligere & honorare, eis obedire, sed in omnibus Deum præferre. Nota etiam moraliter, quòd per hoc quòd Christus interrogationi respondit, quasi corrigendo verbum matris, quæ ipsum dolore inter cognatos & notos quæsierat, omissionem vinculorum sanguinis pro parte * suggerit, ostendens, quòd non contingit metam perfectionis attingere eum, qui adhuc vagatur in his quæ corpori conferuntur: & quòd homo deficit à perfectione, propter affectum cognatorum. Et hoc innuit per primam clausulam, cùm ait: quid est quòd me quærebatis? scilicet inter cognatos, & carnaliter propinquos. Per hoc verò quod addit, *nesciebatis*, &c. docet nos, non debere per infima gradi, sed ad superiora debere mentis oculos attollere.

Bernardus lib. 4. de consideratione ad Eugenium.

Ioseph cur hic pater dictus.

Ioseph mysticè quid.

Responsio Christi qualis fuerit.

Deus parentibus præferendus.

* apertè.

Moraliter per hoc quòd Christus, cùm correptus esset hîc à matre, se dulciter & humiliter excusauit: alibi autem, scilicet in nuptiis cùm inuitatus est ad miraculum durè respondit, dedit nobis exemplum & formam humilitatis, vt malimus corripi quàm laudari. Et nota, quòd istud fuit primum verbum quod ab ore Saluatoris prolatum esse legitur, in quo suam diuinitatem expressit. Et ipsum verbum tantæ fuit altitudinis, quòd Maria & Ioseph ipsum non intellexerunt. Et hoc est quod subditur: *Et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad illos*, scilicet quod de patre dixerat, & quid per hoc verbum innuere vellet. Volebat enim eis innuere, quòd sicut ad patrem, ita ad ipsum pertineret cura templi, & spiritualium: & omnium quæ patris sunt gubernatio, quia amborum vna est majestas, gloria & operatio: ac vna sedes, & domus, non solùm materialis, sed & spiritualis. Cùm Maria & Ioseph Iesum Dei filium crederent, non tamen animaduertunt quid dicat, nec diuinæ naturæ arcanum intelligunt, quia talia ab eo audire adhuc assueti non erant, & de diuinitate sua nondum ad eos loquentem audierant. Vel intellexerunt quid dixit, sed non ita plenè vt postmodum. Ipse verò ad matris requisitionem & voluntatem rediit cum illis Nazareth, ad eorum consolationem, vbi erat conceptus & educatus, vnde & Nazarenus est vocatus. Nam quia Deus & homo est, vtramque suam naturam nobis hîc commendat, & nunc excelsa deitatis, nunc infirma humanæ fragilitatis præfert. Itaque quasi homo cum parentibus Hierusalem ascendit, sed quasi Deus illis nescientibus in templo remansit: quasi homo seniores interrogabat, sed quasi Deus quæ seniores mirarentur respondebat. Quasi Dei filius in templo patris & suo commoratur, quasi filius hominis cum parentibus quò iubent reuertitur. *Et erat subditus illis*, ad nostram instructionem, & superbiæ nostræ confusionem, qui frequenter renuimus subiici superioribus nostris. Erat quippe subditus illis, scilicet in ea natura, qua patre minor est. Quia, vt dicit Augustinus,

Primum verbum Christi scriptum.

Deum & hominem se ostendit Christus.

Augustinus lib. 3. contra Matrimonium. c. 18. Augustinus, secundum formam serui puer Christus minor erat, etiam parentibus suis. Et tu ergo subditus esto propter illum, vt ad eum per obedientiæ laborem redeas, à quo per inobedientiæ desidiam recesseras. Hîc enim exemplum, & formam obedientiæ & humilitatis Christus nobis præbuit & ostẽdit, dum ipse Imperator mundi, & cui mundus subiectus est, parentibus suis & eorum imperio humiliter subdi voluit. Audiant ergo hæc subditi, & subditi esse non dedignentur, siquidem omnibus Prælatis subditus fieri non est dedignatus. Prælati quoque non superbiant, & in Ioseph Prælato, & in Christo subdito intelligant: quia sæpe fit, vt maioris meriti sint subditi quàm Prælati. *Subditi interdum præstant Prælatis.* Quòd si intellexerit, non eleuabitur superbia, qui est sublimior dignitate, sciens meliorem sibi subiectum esse. Et aduerte quanta fuit dignitas Virginis, quòd ei ille subiectus est, cui omnis creatura subiicitur. Vnde August. Hoc singulare priuilegium habuit Virgo, vt haberet sibi subiectum, quem non solum humana creatura, verumetiam Angelica reueretur, & adorat multitudo. *Bernardus hom. 1. super missus est.* Vnde Bernardus, pertractans hoc idem verbum, *& erat subditus illis.* Mirare inquit vtraque & elige id quod amplius mireris, siue filij benignissimam dignationem, siue matris excellentissimam dignitatem. Vtrumque stupor, vtrumque miraculum, quòd fœminæ Deus obtemperet, humilitas absque exemplo: quòd fœmina Deo principetur, sublimitas sine socio. *Idem de eo, quòd Christus subditur.* Et subdit: Disce ergo homo obedire, disce terra subdi, disce puluis obtemperare. Erubesce superbe cinis. Deus se humiliat, & tu te exaltas. Deus se hominibus subdit, & tu dominari gestiens hominibus tuo te præponis authori. Quotiens enim hominibus præesse desidero, totiens Deum præire contendo, & tunc verè non sapio ea quæ Dei sunt. Hæc Bernardus.

Filius quæ debet parentibus. Et nota, quòd filius multa debet parentibus. Primò, amorem cordis. Secundò, honorem operis. Tertiò, in necessariis sustentationem. Quartò, in obsequiis famulationem. Quintò, reuerentiam in verbis. Sextò, obedientiam in honestis. Septimò, veniam in offensis. Octauò, tolerantiam in aduersis. Sed quid fecit puer Iesus, in illo triduo? Conspice eum, attende, quomodo se ad aliquod hospitale pauperum reducit, & cum verecundia se ibi hospitari petit, & ibi cum pauperibus Iesus pauper hospitatur, & comedit. *Christus mendicasse asseritur.* Mendicat etiam ostiatim cum pauperibus, quod & aliàs quandoque fecisse creditur. Vnde Bernard. Hoc quærens à Domino eum alloquitur. Domine, inquit, quis te in triduo sustentauit? Et respondet sibimet sic dicens: Vt te Domine Iesu Christe nostræ paupertati per omnia conformares, quasi vnus in turba pauperũ stipendia per ostia mendicans quæsisti. Quis dabit mihi buccellarum illarum mendicatarum participem fieri, & illius sacri edulij reliquiis saginari? Hæc Bernard. Conspice eum etiam inter Doctores vultu placido, sapienti, & reuerenti, & quomodo eos quasi ignorans interrogat, & audit: quod ex humilitate facit, & etiam ne illi super mirabilibus responsis eius verecundarentur. Considerare autem potes moraliter, in prædictis tria valde notabilia. *Consanguinei vitandi volenti adhærere Deo.* Primum est, qui vult Deo adhærere, non debet inter consanguineos conuersari, sed potius ab eis discedere. Nam & puer Iesus dimisit à se dilectissimam matrem, cum operibus patris intendere voluit, ac etiam postea inter cognatos & notos quæsitus inuentus non fuit: quia caro & sanguis eum non reuelauit, nec inuenitur in carnali societate. Vnde Bernard. Puer Iesus inter cognatos & notos quæritur, nec inuenitur. Fuge fratres tuos & tu, si tuam vis inuenire salutem. Et obliuiscere

populum tuum, & domum patris tui, vt concupiscat rex decorem tuum. *Psalm. 44.* Et iterum: O bone Iesu, si non inuentus es inter cognatos tuos, quomodo te inueniam inter meos? qualiter te inueniam in gaudio, quem vix mater tua dolens inuenit? Hæc Bernard. Nec inueniri potest in comitatu multorum: quia non inuenitur in multiplicitate mundanorum, sed in intimo corde mentis, vbi Dei est templum. Secundum, quòd qui spiritualiter viuit, non miretur, si aliquando mente arida remanens videatur sibi quòd à Deo derelictus sit, cùm etiam hoc matri Dei contigerit. *Derelinqui ad tempus à consolatione diuina.* Non ergo mente tabescat, sed per continuum exercitium in sacris meditationibus & orationibus, ac bonis operibus persistendo diligenter eum quærat, & eum si sollicitus fuerit, reinueniet. Nam secundum Origenem, Oportet eum qui quærit Iesum, non negligenter & dissolutè transire, sicut multi quærunt & non inueniunt, sed cum labore & dolore. *Origenes homil. 18. in Lucam.* Vnde Bernard. Si nolumus frustra quærere, quæramus veraciter, vt non pro illo aliud: *De quærendo Iesu.* feruenter, vt non cum illo aliud: perseueranter, vt non ab illo ad aliud conuertamur. Facilius enim cœlum & terra transire possunt, quàm vt sic quærens non inueniat, sic petens non accipiat, sic pulsanti non aperiatur. Tertium, quòd non debet quis esse proprij sensus, vel propriæ voluntatis. *Proprius sensus vituperatur.* Nam cùm Dominus Iesus dixisset, oportere eum operibus patris intendere, mutauit consilium, & matris voluntatem secutus recessit cum ea & nutritio suo, & erat subditus illis. Hinc etiam perpende, quantum debent homines obedire Deo, quandoquidem ipse Deus obedit hominibus. Si enim exemplo Domini obediendum est hominibus, multo magis oportet obedire Deo. Obediamus igitur, non solùm Deo, sed & hominibus: quia Dei filius obediuit, non solùm Dei patri cœlesti, sed & parentibus.

Et mater eius conseruabat, quasi magna, *omnia verba hæc*, quæ nunc & aliàs audierat ab eo, & hoc *in corde suo*, quasi sub sigillo, scilicet recondens, & signaculo. *Maria conseruabat omnia in corde suo.* Nisi enim ipsa conseruasset, nos ea non haberemus: de eius namque thesauris nos ista suscepimus. Omnia quippe quæ de Domino, vel à Domino dicta vel facta cognouit, siue intellecta: siue nondum intellecta, in corde & memoria quasi ruminanda & diligentius scrutanda recondebat, vt tempore suo vniuersa prout gesta erant intelligeret, ac Euangelistis & quærentibus sufficienter explicaret, & his tamquam regula & lege per totam vitam vtebatur, docens vt nos crebra factorum & dictorum Domini meditatione importunas cogitationes repellamus, & alios instruere laboremus. Et ideo si quis indiget bonis sermonibus, ad ea recurrat, quia facta & verba Christi in custodia conseruat. Moraliter ex isto habemus exemplum, qualiter audiri debeant verba diuina, scilicet vt in corde conseruentur, & ibidem ruminentur, non vt intrent per aurem vnam & exeant per aliam. *Et Iesus proficiebat ætate & sapientia, & gratia apud Deum & homines.* Ætas pertinet ad corpus, sapientia ad animam, gratia ad vtriusque salutem: proficiebat vtique ætate, quia secundum carnis est ætatis incrementa suscipere: quia de infantia ad pueritiam, de pueritia ad iuuentutem consueto hominibus crescendi ordine peruenit. Porrò in sapientia & gratia potest aliquis proficere dupliciter. *Proficere in gratia & sapientia potest aliquis dupliciter.* Vno modo secundum ipsos habitus sapientiæ & gratiæ augmentatos, & sic Christus in eis non proficiebat: quia ab instanti conceptionis, sapientia & gratia plenus fuit. Alio modo secundum effectus, inquantum scilicet aliquis sapientiora & virtuosiora opera facit, & sic Christus proficiebat sapientia & gratia, sicut & ætate,

te. Secundum quòd per processum ætatis perfectiora opera faciebat, & in his quæ sunt ad Deum & ad homines: & hoc est quod additur, apud Deum & homines. Vel aliter secundum Ambrosium: Proficiebat sapientia, quò ad manifestationem & vsum eius, quia suam sapientiam & gratiam paulatim magis & magis patefaciebat. Vel secundum Gregorium: Proficiebat in aliis, qui doctrina eius & exemplo proficiebant, sicut magister in scholaribus dicitur proficere, quia scholares sub eo proficiunt. Et hoc apud Deum, id est, apud laudem Dei, & apud homines, id est, ad vtilitatem hominum: vel secundum Theophilum, apud Deum & homines: quia prius debet placere Deo, & postea hominibus. Et licet Iesus in se non proficiebat sapientia & cognitione habituali, quia hæc in eo augmentata non sunt, ab instanti enim conceptionis plenitudinem huius habuit: proficiebat tamen & in se cognitione sensuali & experimentali, quia sensus eius conuertebatur de nouo ad aliquid ad quod antea non conuertebatur. Vnde secundum Apostolum: Didicit ex his quæ passus est obedientiam. Non tamen de nouo aliquid didicit quod prius nesciret, quia quod didicit, prius nouerat scientia diuina & inspirata. Vnde Bernardus: Vt ob alienam miseriam cor miserum habeas, oportet vt tuam prius cognoscas, vt proximi mentem in tua inuenias, & ex te noueris qualiter illi subuenias. Verus quippe Dei filius priusquā se exinanivisset formam serui accipiens, sicut miseriam & subiectionem expertus non erat, sic misericordiam vel obedientiam experimento non nouerat. Sciebat quidem per naturam, non autem sciebat per experientiam. At vbi minoratus est vsque ad illam formam in qua & pati & subiici posset, in passione expertus est miseriam, & in subiectione obedientiam. Per quam tamen experientiam, non illi scientia, sed nobis fiducia creuit, dum in hoc misero genere cognitionis, is à quo longè errraueramus factus est propinquior nobis. Quando enim illi appropinquare auderemus in sua impassibilitate manenti? nunc autem monemur cum fiducia adire ad thronum gratiæ ipsius, quem nimirum languores nostros tulisse, & dolores portasse cognoscimus, & in eo, in quo passus est ipse, nobis compati non dubitamus. Hæc Bernard. Moraliter sicut ipse proficiebat sapientia, ætate, & gratia, apud Deum & homines, & passus, & resurrexit, & ita intrauit in gloriam suam, sic etiam suos sequaces ostendit proficere virtutibus, & per passiones ad gaudia transmigrare debere. Hæc autem sancta & Deo amabilis ciuitas Nazareth, in qua Verbum caro factum est, & flos omnia vincens aromata in vtero Virginis germinauit: vnde & meritò flos interpretatur. In hoc super omnes alias speciali gaudet priuilegio, quòd salutis nostræ Dominus in ea principium procreauit, & ipse præterea nutriri, & parentibus subiici dignatus est, cui pater omnia quæ sunt in cœlo & in terra subiecit.

Ambros. in c. 2. Lucæ.

Theophilus in eum locum.

Hebr. 5.

Bernardus serm. 56. in Cantica.

Isaiæ 53.

ORATIO.

Domine Iesu Christe fili Dei viui, qui per triduum à parentibus tuis dolentibus quæsitus, tandem in templo es inuentus, da mihi misero te desiderare, desiderando quærere, quærendo inuenire, inueniendo amare amando mala mea redimere, redempta non iterare. Et qui petenti largiris, quærenti inueniris, pulsanti aperiris, non deneges mihi minimo quod omnibus promittis. Quidue ad voluntatem parentum Nazareth rediens, & subditus eis existens formam ostendisti obedientiæ, da mihi duro voluntatem propriam frangere, vt subiectus sim tibi, & propter te omni humanæ creaturæ, Amen.

Quid fecerit Dominus Iesus ab anno duodecimo, vsque ad principium anni trigesimi.

CAPVT XVI.

REVERSVS ergo Dominus Iesus à templo & Hierusalem cum parentibus suis in Nazareth, erat, vt dictum est, subditus illis. Et ibidem cum eis vsque ad principium anni trigesimi habitauit, nec in scripturis reperitur, quòd in toto tempore isto aliud fecerit, quod valdè videtur mirabile. Quid igitur meditabimur ipsum fecisse? Stetitne Dominus Iesus ociosus tanto tempore, vt nil faceret dignum scriptura & recitatione? Si enim fecisset, cur (sicut reliqua facta sua) non scriptum fuisset? Omnino stupor videtur. Fortè ideo scriptura tacet, ne acta iuniorum nimis se publicent. Sed attende hîc bene: quia patenter poteris videre, quia nihil faciendo fecit magnifica. Nihil enim de factis eius à mysterio vacat, sed sicut virtuosè loquebatur & operabatur, sic virtuosè tacebat & se subtrahebat. Credendum est enim (sicut dicit D. Gregorius) quòd ante & deinceps absque ostensione alicuius famosi & publici miraculi taliter inter homines conuersatus fuerit, quasi fuerit vnus ex illis, donec ad virilem peruenit ætatem. Vnde de ipso dicit Ioannes Baptista: Medius autem vestrûm stetit, quem vos nescitis. Et totum istud tempus breuiter complexus est Lucas sub his verbis: Quia descendit cum eis, & erat subditus illis. Vnde & Thomas: Medio tempore, scilicet à natiuitate vsque ad Baptismum nullum miraculum Christus operatus est, sed conformis conuersationis aliis erat, & sua virtus ignota omnibus existebat. Ideo autem non fecit miracula medio tempore, vt non putaretur mysterium incarnationis phantasma esse, si non se habuisset sicut alij ætate infantes, & ideo demonstrationem scientiæ & virtutis suæ ad id distulit tempus, in quo alij homines scientia & virtute vigere consueuerunt. Hæc Thomas. Magister hic summus, aliquando docturus virtutes & viam vitæ, cœpit à sua iuuentute opera virtuosa facere, sed modo mirabili & incognito ac retroactis temporibus inaudito, videlicet se in conspectu inutilem & abiectum & insipientem reddendo: vt deuotè & sine omni temeraria assertione cogitari & meditari potest. Et cum hac modificatione omnia tibi affirmo, quæ per authoritatem sacræ Scripturæ non probantur, prout etiam suprà in prologo recitatur. Subtrahebat ergo se à consortio hominum, & tumultum eorum deuitabat, crebrísque orationibus intentus erat. Ibat ad synagogam, id est, Ecclesiam, & stabat ibi multum in oratione, ponens se in loco viliori & magis humili. Redibat domum, & cum matre ac nutricio suo stabat, & aliquando hos adiuuabat. Pertransibat eundo & redeundo inter homines, ac si non inueniret homines. Mirabantur cuncti, cernentis iuuenem tam speciosum nihil facere, quantum apparebat laude dignum. Expectabat quòd faceret magnifica, & probi viri opera. Cùm enim puer erat, proficiebat ætate & sapientia & gratia apud Deum & homines. Sed ecce crescens & perueniens vsque ad vigesimum annum, & etiam vsque ad vigesimum quintum, & vltra nulla faciebat opera aliquam speciem probitatis

Lucæ. 2.

Christus quid à xij. vsque ferè xxx. annum fecerit.

Citatur à D. Thoma in catena sub nomine Græci.

Ioann. 1.

Thomas 3. p. q. 43. art. 4.

Miracula cur infans non fecerit.

Modestiæ Christi laus.

tatis & virilitatis prætendentia. Studebant vehementer eum & deridebant, & apud omnes communiter vilis & abjectus reputabatur. Quod bene per prophetam in persona ipsius dictum fuerat: Ego sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abjectio plebis. Omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labiis, & mouerunt caput.

Psalm. 21. *Humilitatis commendatio.*

Reddebat se vilem omnibus & abjectum. Sed an tibi parum hoc videtur? Ipse quidem non indigebat, sed certè in operibus nostris nullum majus aut difficilius reputatur: ad altissimum gradum peruenisse videtur ac difficillimum, qui ad hoc peruenit, vt corde & animo verè & non fictè ita se vinciat ac dominetur animo suo, & superbo carnis suæ supercilio, quod nolit alicujus momenti reputari, sed vt abjectus & vilis sperni. Vsque quo igitur ad hunc gradum perueneris, nihil tibi fecisse videaris. Nam cum in veritate juxta verbum Domini omnes sumus inutiles, etiam cum benefecerimus, quousque in hoc abjectionis gradu non sumus nondum in veritate stamus, sed in vanitate consistimus & ambulamus. Vnde non seducamus nosmetipsos, quia secundum Apostolum: qui se existimat aliquid esse cùm nihil sit, ipse se seducit.

Galat. 6.

In omni quidem cura quam pro salute tua geris, non est ullum officium vel medicamentum vtilius tibi, quàm teipsum vituperare atque contemnere. Quicunque ergo hoc facit, adjutor tuus est: hoc enim agit, quod tu agebas, aut agere debebas vt saluus fieres. Ad eum itaque qui injuriam tibi fecit, priuatum magis te exhibe & affabilem: ad eum verò cui tu fecisti, supplicem erubescentem. Aduersarium tuum & eum qui tibi molestiæ aliquid irrogat, amicum & adjutorem æstima, damnum tibi illatum & contumelias, lucrum & profectum tuum deputa: & pro his gratias Deo, & inferentibus referre non cessa.

Humilis animi indicia.

Nam secundum quendam humilis gaudet, cùm despicitur, dolet si honoratur, gemit in prosperis, exultat in aduersis, timet in diuitiis, luget in deliciis, cruciatur in abundantia, & in penuria gloriatur, laudes contemnit transitorias, & omni honore æstimat se indignum, abhorret hypocrisim, nescit simulationem, sed diligit veritatem, temporalia obliuiscitur, & æterna concupiscit, nescit quæ mundi sunt, vt cælestia mereatur, nunquam de se præsumere consueuit, vires suas vel gratias si quas habet, nunquam sibi tribuit, merita sua non suis viribus vel suo sensui adscribit, sed diuinæ clementiæ dona humiliter recognoscit. Item latere desiderat, si fieri possit sine damno proximi, ne possit vel modico jactantiæ seu elationis vitio inquinari. Quis est talis, & laudabimus eum? Vnde & Bernard.

Bernardus serm. 16. in Cantica.

Appetere de humilitate laudem humilitatis, non est virtus, sed subuersio. Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari: gaudet in contemptu sui, hoc solo sanè superbus quod laudes contemnit. Hæc Bernardus: si ergo quæras quare Dominus sic viuebat? Respondeo tibi, non quia indigeret: sed vt nos instrueret.

Otium Christi, an vtile fuerit necne.

Vnde si non discimus, inexcusabiles sumus. Abominabile est prorsus, si se erigit vermiculus, & vermium esca futurus, vbi se humilians abjecit Dominus majestatis. Si autem absurdum alicui videatur, quòd sic inutiliter staret, & quòd Euangelistæ multa de factis ejus omiserint, & alia similia fortè dicat, responderi potest, quòd non erat inutile facere & præbere tantæ virtutis exercitium: imò erat valde vtile, & omnium virtutum rectum & stabile fundamentum. Hoc autem quod dico videtur etiam Bernardus sentire, prout habes infrà in tractatu de baptismo Domini circa finem. Quomodocunque autem se habet veritas rei, pium & vtile videtur sic meditari. Habes ergo, quomodo Dominus Iesus cœpit prius facere quàm docere. Docturus enim erat, discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.

Actor. 1. Matth. 11.

Hoc ergo primò facere voluit, & non fictè, sed ex corde faciebat, sicut verè, & ex corde humilis, & mitis erat. Non poterat in eum simulatio cadere, sed potius intima fundauit & profundauit se in humilitate, vilitate, & abjectione, & sic se in conspectu omnium annihilauit: quòd etiam postquam prædicare, ac diuina & altissima loqui, miracula quoque & magnifica opera facere cœpit, non eum reputabant, sed vilipendebant dicentes: Quis est hic? Nònne hic est fabri filius? Et multa alia derisoria & despectiua dicebant.

Marc. 6.

Verificatum est ergo, secundum hunc intellectum, verbum Apostoli: Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens, & non solùm cujuscunque serui per incarnationem, sed etiam inutilis serui, per humilem & abjectam conuersationem.

Philipp. 2.

Quomodo acquiritur humilitas.

Considera singulos ejus actus, semper in eis lucet humilitas. Hic igitur ipsam fabricauit, id est, ostendit, qualiter acquiri possit: scilicet per vilificationem & abjectionem suiipsius in conspectu suo & aliorum, ac per continuum exercitium operum vilium & humilium. Si enim vis adipisci humilitatem, oportet quòd præcedat humiliatio, & exercitium operum humilium. Vnde Bernard.

Bernardus epistola 87.

Humilitas ad quam vtique ducit humiliatio, totius est spiritualis fabricæ fundamentum. Si quidem humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis. Nam si non poteris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi. Prodest itaque mihi meam insipientiam sciri, & à scientibus iure confundi, cui sæpe contigit à nescientibus injustè laudari. Grande reuera periculum, audire quenquam de se suprà quàm sentit in se. Quis dabit mihi apud homines tantum de veris dignè humiliari, quantum vel de falsis datum est indignè exaltari? Illam verò vocem propheticam iure assumerem. Exaltatus autem humiliatus sum & conturbatus. Et illud: Ludam, & vilior fiam. Ludam, scilicet vt illudar.

Psalm. 87. 2. Reg. 6. Psalm. 122.

Bonus ludus quo Michol irascitur, & Deus delectatur. Bonus ludus qui hominibus quidem ridiculum, sed Angelis pulcherrimum spectaculum præbet. Bonus inquam ludus, quo efficimur opprobrium abundantibus & despectio superbis. Hoc casto & religioso ludo ludebat qui dicebat: Spectaculum facti sumus & Angelis, Deo, & hominibus hoc ludo & nos interim ludamus, vt illudamur, confundamur, humiliemur, donec veniat qui deponit potentes, & exaltat humiles, qui nos lætificet & glorificet, & in æternum exaltet.

1. Cor. 4.

Et iterum: Oportet namque humiliter sentire de se nitentem ad altiora, ne dum suprà se attollitur, cadat à se, nisi firmiter per veram humilitatem fuerit solidatus. Maxima enim nisi humilitatis merito minimè obtinentur. Propterea qui prouehendus est, correptione humiliatur, humilitate gratiam meretur. Tu ergo cùm te humiliari videris, habeto id signum in bonum, omnino est argumentum gratiæ propinquantis; nam sicut ante ruinam exaltatur cor, ita & ante exaltationem humiliatur. Sanè vtrumque legis: Deum scilicet & superbis resistere,

Lucæ 2. Ecclesi. 4. Prou. 16. Iacobi 4.

& humilibus gratiam dare: ac parum est cùm seipsum, humiliat nos Deus, si tunc libenter accipimus, nisi & quando per alium hoc facit, sapiamus similiter. Quamobrem accipe hujus rei mirabile documentum de sancto Dauid. Aliquando maledictum est illi & à seruo. At ille nec cumulatam sensit injuriam, quia præsensit gratiam. Quid mihi ait & vobis filii Saruiæ? O verè hominem secundum cor Dei, qui se vlciscenti potius quàm exprobranti succensendum putauit. Unde & secura conscientia loquebatur: Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis. Vetuit ergo prohiberi maledicum conuitiantem, quæstum æstimans maledicta. Sæuiebat lingua maledicta, & ille intendebat, quid in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus, & animus inclinabat se ad benedictionem. Et ideò dicit: Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discam justificationes tuas. Vides, quia humilitas justificat nos. Humilitas dixi, & non humiliatio. Quanti humiliantur, qui humiles non sunt. Alii cum rancore humiliantur. Alii patienter. Alii & libenter. Primi rei sunt, sequentes innoxii, vltimi justi. Quanquam & innocentia pars justitiæ est, sed consummatio ejus apud humilem, non humiliatis, sed humilibus dat gratiam. Est autem verè humilis, qui humiliationem conuertit in humilitatem: & hic potest dicere Deo: bonum mihi, quia humiliasti me. Hæc Bernard. Sunt autem plura quæ ad humiliationem, & humilitatis exercitium valent: de quibus ibidem Bernard. sic dicit: Ad exercitium humilitatis quinque prodesse possunt. Amor vilitatis, vt ea quærat homo, in quibus & locus quidam videatur injuriæ. Assiduitas subjectionis, vt semper velit esse cum aliquo, quem reuereatur & timeat, vt discat frangere suam voluntatem. Tertiò in humilitatis exercitio est comparatio melioris, vt eum semper attendat homo, in quo inueniat gratiam quæ ei desit, oblitus quæ retrò sunt, & in ea quæ antè sunt extentus. Quartum est assidua meditatio propriæ conditionis: vt ad omnem elationis motum statim occurrat, quid superbis terra & cinis? Quintum est consideratio occulti inspectoris. Quomodo enim qui sæpius confessionem fecerit alicui de verbis quæ arroganter dixerit, si forte contingat, vt paruus simile aliquid loquens illum videat audientem, valde confunditur: ita qui considerat occultum inspectorem, cui cogitatio omnis confitetur, non poterit non erubescere, si elatum quid meditetur: propterea non solum contra superbiam, sed & contra vitia vniuersa valde vtile est homini semper videre videntem se, & sic attendere oculos ejus in corde suo, ac si hæc sola cura sit Deo contemplari, quid agat aut quemadmodum se habeat ipse. Hæc Bernard. Humilitatem igitur pro posse sectare, sine qua non poteris proficere aut virtutem aliquam possidere. Unde iterum Bernard. Humilitas cæteris virtutibus in tantum est necessaria, vt absque ista illæ nec esse virtutes videantur. Nempe vt charitas siue quæque alia virtus detur, humilitas meretur: quoniam humilibus Deus dat gratiam. Seruat acceptas: quia non requiescit spiritus nisi super quietum & humilem. Seruatas consummat: nam virtus in infirmitate, hoc est, in humilitate perficitur. Hæc Bernard. Humilitas ergo meretur gratiæ impletionem. Unde in Psalmo: Qui emittis fontes in confallibus, id est, gratiam tuam præstas humilibus: inter medium montium pertransibunt aquæ. Duo enim montes sunt duæ species superbiæ, quarum vna

Margin: 2. Reg. 16. Psalm. 7. — Psalm. 118. — Humiliatio sine humilitate inutilis est. — De exercitio humilitatis. — Eccles. 10. — Bernardus epistola 42. sine humilitate nulla est virtus perfecta. — Iacobi 4. — Isaiæ 66. — 2. Cor. 12. — Psalm. 104.

nascitur ex re temporali, alia ex re spirituali, & inter istos duos montes est vallis humilitatis, non declinans ad aliquam speciem superbiæ: & in isto medio transeunt aquæ gratiarum. Secundò humilitas meretur implere gratiæ augmentationem, & ideò volens vlteriorem gratiam recipere à Deo, non æstimet se magnum: sed humiliet seipsum. Quòd autem homo non eleuet se de gratia quam habet, sunt tria signa. Primum, si non vult vt propter gratiam vel perfectionem quam habet, exhibeatur sibi majus commodum quàm alii. Secundum, si paratus est contemptum, incommodum, & laborem pati sicut alii. Tertiò quòd facto sibi incommodo, credit in hoc non sibi fieri injuriam, sed justitiam. Tertiò humilitas meretur gratiæ augmentatæ conseruationem. Sicut enim cinis conseruat ignem: sic humilitas gratiam, quæ est ignis spiritualis. Conseruatur etiam ignis per lignorum appositionem: sic & gratia per bonorum operum multiplicationem, quæ est quasi lignorum appositio. Item conseruatur ignis per insufflationem: sic & gratia per feruentem meditationem, quæ est quasi quædam insufflatio. Item conseruatur ignis per præseruationem à contrario, sic & gratia per occasionum & societatum malorum deuitationem, quæ est quasi quædam à contrario præseruatio. Sed redeamus ad intuendum actus & vitam Domini Iesu speculi nostri, quod est principale nostri propositi. Igitur in omnibus exhibeas te præsentem, & considera illam super omnes alias benedictam familiam paruam, sed valde excelsam, pauperem, & humilem vitam ducentem. Fœlix Ioseph senex quærebat de arte lignaminis quod poterat, Domina verò colo & acu pro pretio laborabat, victum sponso & filio parabat, & alia expedientia domus obsequia, quæ multa sunt, faciebat: quia seruientem non habebat. Compatere igitur sibi quam sic oportet laborare, & suis manibus operari. Compatere etiam Domino Iesu, quia eam adiuuat fideliter, & laborat in his quæ potest. *Venit enim*, vt ipse ait, *ministrare, & non ministrari.* Intuere igitur bene eum, humilia obsequia domus facientem, & nihilominus intuere etiam dominam & Ioseph senem pro vitæ necessariis laborantes. Unde Basilius: Ab ipsa autem primæua ætate parentibus obediens, quantum laborem corporeum humiliter & reuerenter sustinuit. Cùm enim homines essent honesti, & justi, egeni tamen & necessariorum penuriam patientes teste præsepi, manifestum est quòd sudores corporeos frequentabant, necessaria vitæ sibi inde quærentes, IEsus autem obediens illis etiam in sustinendo labores subjectionem plenariam ostendebat. Hæc Basilius. Conspice etiam, qualiter ipsi tres comedunt ad vnam mensam simul per singulos dies, non lautas & exquisitas, sed pauperes & sobrias cœnas sumentes: & qualiter postea simul colloquuntur, non inania & ociosa verba, sed plena Spiritu sancto & sapientia, nec minus mente reficiuntur quàm corpore, & qualiter post aliqualem recreationem, conuertunt se in cubilibus suis ad orationem, non enim erat eis domus ampla, sed parua. Meditare, etiam tria cubilia in aliqua camerula, scilicet vnum pro quolibet eorum, & intuere Dominum Iesum super vnum serò post orationem se componere per singulas noctes, tam longissimi temporis spatio, sic humiliter, sic viliter, sic etiam perseueranter: vt faceret quicunque alius pauperculus de populo. Quolibet sero in hoc strato deberes

Margin: Humilitatis indicia. — Vita Christi. — Matth. 20. — Basilius c. 5. constitutionum monasticarum. Idem de labore corporali Christi.

sibi compatiendo eum aspicere, & te ibidem humiliter, & deuotè recommendare. In tanta tamen corporis afflictione & penuria, pia mater replebatur mentis lætitia de tanti filij præsentia. Vnde Anselmus: Quo vel quali gaudio replebatur tota substantia eius, quando eum quem tantopere diligebat, quem creatorem atque dominatorem omnium rerum esse sciebat, secum degentem, secum edentem, seque quæcumq; nosse volebat dulci affatu docentem haberet, quis capiet? Quantumuis mirabilis itaque & ineffabilis amoris affectus considerari queat, inter hunc talem tantæ matris filium, & hanc talem tanti filij matrem perpendant hi saltem quoquo modo, qui vnico dilectionis feruore sæpe altrinsecus amant, mater scilicet filium, & filius matrem. Nec putetur ab aliquo, vel parum quid sentire in se quemlibet de affectu istius matris in filium suum. Nullo siquidem modo crediderim, quòd is qui ad eum intelligendum prouehi meruerit, ab amoris ipsius dulcedine extraneus usquequaque fieri possit. Qui autem in huius dilectionis suauitatem transit, nullo pacto defendendum *, quin & in retributionis eius participium transiturus sit. Hæc Anselmus.

Anselmus de excellentia B. Mariæ c. 4. tom. 3.

* Deficiendum.

Vidisti, quantam paupertatem, vilitatem, & asperitatem, vigilando, dormiendo, abstinendo, & in omnibus suis actibus Rex regum, & Dominus æternus per tam longissimi temporis spatia pro nobis sustinuit. Vbi sunt ergo quærentes ocia & commoda, quærentes superflua & ornata, quærentes curiosa & vana? Non didicimus in scholis magistri huius, qui talia volumus. Sed nunquid sapientiores eo sumus? Ipse nos docuit verbo & exemplo humilitatem, paupertatem, ac corporis & laboris afflictionem. Sequamur ergo summum magistrum, qui nec fallere vult, nec falli potest, *& habentes*, iuxta doctrinam Apostoli, *victum, & vestitum, quibus tegamur*, ad congruentem scil. necessitatem, non superabundantiam, *his contenti simus*, Aliis etiam virtutum exercitiis & studiis spiritualibus, continuè, indesinenter & vigilanter pro posse insistamus. Ex hoc ergo facto Domini, accipe doctrinam in tuam paruitatem resiliendo: ac te ipsum, non solum in tuo, sed etiam aliorum conspectu vilificando, & per exercitium vilium & humilium operum abiiciendo. Videas continuè defectus tuos, & peccata tua, & ea aggraua quantum potes. Aliorum verò defectus post tergum proiicias, & non videas: quòd si videris, alleuies & excuses, & ipsis compatiaris & succurras pro viribus, cogitans semper, quòd tu faceres peius, nisi sola sua gratia te conseruaret Iesus Christus. Auerte oculos tuos, & mentis & corporis ab aspectu aliorum, vt in lumine vultus Dei conspicere possis teipsum. Nihil enim ad te humiliandum vtiliùs reperire poteris, quàm si te ipsum bene inspexeris. Vnde Bernard. Volo proinde animam primò omnium scire seipsam, quia talis scientia non inflat, sed humiliat, & est quædam præparatio ad ædificandum. Nisi enim super humilitatis stabile fundamentum spirituale ædificium stare minimè potest. Porrò ad se humiliandam nihil anima inuenire viuacius seu accommodatius potest, quàm si se in veritate perspexerit: tantum non dissimulet, non sit in spiritu eius dolus, statuat se ante faciem suam, nec à se auertere abducatur. Hæc Bernard. vnde & August. dicit, quòd non est paruus ad beatitudinem accessus, cognitio infœlicitatis suæ. Teipsum ergo sine cessatione considera, & semper sine simulatione diiudica. In omni actu tuo, in omni locutione tua, & in omni cogitatione tua teipsum reprehende, & in te semper compunctionis materiam studeas inuenire, cogitando, quòd etiam bona quæ facis non sunt ad plenum excocta, nec illo feruore quo deberent facta, sed multis inquinata negligentiis, vt meritò omnis iustitia tua panno menstruatæ comparari debeat mulieris. Considera etiam diligenter & cum magno pauore frequentissimè rumina, quòd omnem aptitudinem ad bonum, & ad omnem gratiam, seu quancunque sollicitudinem circa virtutum acquisitionem, à teipso non habeas, sed Christus tibi dedit sola sua misericordia: qui si voluisset, potuisset ita conferre cuicunque ribaldo, te in luto fecit & lacu miseriæ derelicto. Quomodo enim sibi aliquid tanquam suum attribuet, ac si ab ipso proueniat, qui multotiens suam impossibilitatem in quibuscunque bonis operibus magnis & paruis est expertus: qui totiens cognouit se non posse, dum voluit: & quando, vt ita dicam, nec voluit, nec curauit, nec super talibus cogitauit, sensit se subitò diuinitus excitatum feruore mirabili ad illa opera facienda, quæ prius cum omni suo conatu implere non potuit. Nam & talem impossibilitatem idcirco Deus tam longo tempore dominari in homine permittit, vt discat humiliari, & nunquam in seipso inaniter glorietur, sed Deo omne bonum attribuat, non solum consuetudine quadam & labiis, sed potius ex intimo sui cordis. Cogita etiam, quod non est ribaldus, vel quicunque peccator, qui non magis assisteret Deo suo quàm tu, & qui non magis recognosceret Dei beneficia quàm tu, si recepisset gratias, quas tu sola Dei gratuita bonitate & non propriis meritis recepisti: propter quod potes teipsum viliorem & inferiorem omni homini iudicare: & ne propter ingratitudinem tuam à suo conspectu te Christus foris abiiciat, non immeritò formidare, & peccata aliorum in te sub quadam similitudine transformare, sic te in tua conscientia increpando: Ecce, ille est homicida, & ego miser multotiens occidi animam meam. Iste fornicator est & adulter, & ego tota die fornicor & adulteror à Deo meo oculos meos auertendo, & diabolicis suggestionibus supponendo, & sic de aliis suo modo. Debes etiam habere in proprio tuo sentimento duo, videlicet quòd sentias de teipso sicut de vno corpore mortuo fœtenti, pleno vermibus, & male olenti, & sicut de vno cadauere quod homines dedignantur videre, immo claudunt nares propter eius pessimum fœtorem, & auertunt facies, ut non videant talem ac tantam abominationem. Et quòd si quis de tuo corpore iustitiam faceret, sentias quòd iustum esset, vt tibi oculos erueret, ac nasum, aures, & os abscinderet, & sic de aliis sensibus & membris corporis: quia Deum offendisti cum eis, & quòd tantum de hoc gauderes, vt nunquam aliud de te tantum desiderares, aut velles, & quòd omnia vituperia, verecundias, & diffamationes plusquam possent imaginari, vel cogitari, vt vinum biberes, ac cum summo gaudio & lætitia cordis reciperes, imò in facie ridens, splendens, & alacer appareres. Et quòd omnes te videntes faceres admirari, & ad seipsos conuerti, & quòd crederent non posse sine Deo hoc fieri. Deinde oportet quòd diffidas de teipso totaliter, & de omnibus bonis tuis, & de tota vita tua, & conuertas te totum, & reclines super brachia Iesu Christi pauperrimi, humillimi, improperati, despecti, & mortui propter te, vsquequo tu sis mortuus in omnibus tuis sentimentis humanis, & quòd Iesus Christus crucifixus viuat in tuo corde, & in anima tua, & totus

1. Tim. 6.

Humilem facit seipsum inspicere.

Bernardus sermone 36. in Cantica.

Inducentia duo ad humilitatem.

tus transformatus & transfiguratus & viuus, & hæc cordialiter sentias in te, intantum vt nunquam videas vel audias nisi solum Iesum stantem in cruce suspensum & mortuum propter te ad exemplar beatæ Virginis mortuus mundo & viuens in fide: & quòd in illa fide viuat tota tua vita, vsque ad resurrectionem, in qua Deus mittet gaudium spirituale & donum sancti Spiritus in anima tua, & in illis qui diligunt aduentum eius. Ex præmissis generabitur in te virtus illa, quæ est his mater & origo omnium virtutum, scilicet humilitas, quæ interiores oculos aperit ad Dei conspectum, cor humanum ab omni superflua cogitatione purgando. Nam dum homo in suam paruitatem resilit, se vilificando, se increpando, se detestando, suam nihilitatem considerando, sibi ipsi intentissimè displicendo, per hæc & similia in tantum circa propria occupatur negotia, quòd omnis alia inutilis cogitatio arescit, & sic dum omnia alia audita, visa, & temporaliter operata à se repellit, & in obliuionem adducit, incipit ad seipsum redire, & modo mirabili in seipsum reuoluitur, & sic ad originalem iustitiam & cœlestem quodammodo puritatem incipit propinquare. Sic dum in seipsum reflectitur, contemplationis oculus dilatatur, & in se scalam erigit per quam transeat ad contemplandum, & Angelicum spiritum & diuinum. Ad quod oportet vt anima materialia omnia ab oculis suis excludat, sicut aliquis volens solem visibilem intueri, necesse est vt ab omnibus aliis visibilibus oculos auertat. Et ex tali contemplatione animus ad bona cœlestia inardescit, & omnia temporalia tanquam nihil & longè prospicit. Per hoc illa charitas in mente feruescere incipit, quæ velut ignis omnem rubiginem vitiorum consumit. Sic totam animam in tantum occupat charitas, quòd non est qua intret vanitas. Iam quicquid cogitat, quicquid loquitur vel operatur, totum prouenit ex dictamine charitatis. Vt ergo in bono iugiter perseueres, sta iugiter in timore, & à Deo totaliter recognosce, & ab ipso perseuerantiam pete. Et si non vis corruere, noli alios iudicare, nec contra eos indignationis spiritu mouearis, si eos vides in aliquibus deficere, & eis compatiaris ex corde, ac pro eis suppliciter ora, & eos in corde tuo quantum potes excusa, cogitando quòd non potes aliquid, nec ipsi possunt, nisi quantum Christi gratia manum suam porrigit: qui non pro meritis, sed pro suæ voluntatis beneplacito tribuit. Si hæc cogitaueris, firmus eris. Nam quæ est causa, quòd multi quandoque incipiunt multa in abstinentia, & in aliis facere, qui non perseuerant corpore languente, vel spiritu frigescente? Certè nulla alia causa, nisi propter eorum elationem & præsumptionem, dum de se præsumentes, aliis indignantur, & eos in cordibus suis iudicant: & Deus subtrahit ab eis donum suum, efficiunturque defectuosi plusquam alij, quos primitus iudicabant. Nam communiter istud accidit, quòd quicunque alium in aliquo iudicat, Deus tandem eum in eodem defectu, vel majori cadere permittit. Ergo seruias Deo in timore, & si quando te sentias in exaltatione quadam ob memoriam beneficiorum quæ tibi donat Altissimus, apprehende disciplinam increpationis & propriæ reprehensionis, nequando tibi irascatur Dominus, & pereas de via iusta, & cadas. Et breuiter sequere vtilem Anselmi doctrinam: Omnia inquit, interiora tua, & ea quæ agis inspicias, & ad quem finem quæque peruentura sint, videas. Et credo, nisi insanus sis, ea facies, vnde felicitatem & gaudium recipies: ea verò dimittes, vnde tormenta & tristitiam merearis. Hæc Anselm.

Perseuerantiæ habendæ ratio.

ORATIO.

O IESV mitis, & veræ patientiæ forma, & humilitatis exemplum: repelle à me omnes fastus superbiæ, cunctósque appetitus inanis gloriæ, omnia simul genera tanta pestis, tantæque malitiæ. Non sit Domine, neque videri possit vllum tanti mali, tantæque perditionis signum in seruo tuo, neque in moribus meis, neque in verbis, neque in factis, neque coram te in cogitationibus meis. Funda in vera & profunda humilitate, vt nullus in me pateat locus inimicorum insidijs, & præsta vt sim paruulus in oculis meis, quatenus plenam gratiam inueniam in oculis tuæ maiestatis. Amen.

De officio & vita Ioannis Baptistæ. Correspondet Euangelio: Anno quintodecimo Imperij Tiberij Cæsaris.

CAPUT XVII.

PRÆTERMISSIS omnibus aliis infantiæ Saluatoris actibus, cura fuit deinceps ipsis Euangelistis describere facta & dicta Christi, quæ gessit secundum ætatis plenitudinem, & secundum virum perfectum, & primò de Baptismo quo à Ioanne baptizatus fuit. Præmittendum est igitur mysterium & officium Ioannis baptizantis, & baptismum pœnitentiæ prædicantis. *In diebus itaque illis*, quibus adhuc in Nazareth Iesus habitabat, vel quando hæc quæ sequuntur contigerunt, secundum quòd dicitur in principio Euangeliorum in Ecclesia. In illo tempore, scilicet *anno quintodecimo Tiberij Cæsaris*, qui successit Octauiano Augusto, sub quo natus est Christus, *procurante* & regente *Pontio Pilato Iudæam: tetrarcha autem*, adhuc, *Galilææ Herode, & Lysania Abylinæ tetrarcha: Philippo*, etiam adhuc, *tetrarcha Ituraæ & Trachonitidis regionis*. Vbi sciendum, quòd, vt supra dictum est, regnum Iudæorum in quatuor tetrarchias diuisum fuerat, quarum duas, scilicet Iudæam & Abylinam habebat Archelaus, tertiam verò, & quartam Philippus. Accidit autem vt Archelaus, tyrannidem exercens, apud Augustum accusaretur, qui ob hæc ab Augusto depositus in exilium est missus decimo anno sui principatus. Et extunc vna pars principatus sui, scilicet Iudæa, cœpit per procuratores & officiales Romanorum administrari, quorum quintus Pontius Pilatus fuit dictus, à Ponto insula in qua stetit. Vnde non erat princeps ordinarius, sed fuit vicarius, vel delegatus, & ideo procurator est dictus. Si ergo quandoque legitur præses fuisse, intelligendum est de procuratore: quia vt videtur, nunquam præses fuit, sed eo procuratore existente Vitellius præses Syriæ, cuius pars Iudæa est, extitit. Et fortè ideo præses dici poterat, quia quandoque præsidis officium exercebat. Altera verò pars principatus sui, scilicet Abylina, tradita est Lysaniæ sub nomine tetrarchiæ. Istum Lysaniam dicunt quidam fuisse filium Herodis Ascalonitæ, sub quo natus est Dominus, sed Iosephus dicit quòd fuerit nepos eius, natus ex Alexandra sorore ipsius Herodis, & ex patre Ptolomeo de Libano, & hoc magis videtur. Et subditur: *sub principibus sacerdotum Anna & Caypha*. Isti affinitate erant coniuncti,

Matth. 3. Lucæ 3.

Pilatus procurator tantum fuit.

Vitellius.

Lysanias.

Annas & Cayphas.

coniuncti, & vicissim pontificatum administrabant, sed Annas quo anno Dominus est baptizatus, & Cayphas illo quo est passus, inter quos in illis tribus annis, tres alij, scilicet Ismaël, Eleazarus, & Simon fuerunt, qui hîc tacentur, & tangit Euangelista solum illos, sub quibus prædicatio incepit Ioannis, & passus est Christus. Quòd autem prædicatio Ioannis tam solenniter describitur, scilicet per Imperatoris, & Pontificum, & principum tempora, est ad designandum excellentiam eius quem nunciare veniebat, vtpote qui summus Imperator & Pontifex, & gubernator omnium existebat. Tunc ergo *factum est verbum Domini*, id est, superna mentis inspiratio, quæ dicitur verbum, quia intus in mente loquitur, secundum illud Psalmi: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, *super Ioannem Zachariæ filium in deserto*, qui tunc in anno erat trigesimo quod tempus prædicationi debitum est: quia tunc ætas virilis viget, vt baptizans & prædicans Christi aduentum, & redemptionis solatium annunciaret. Audiuit Ioannes per internam inspirationem, ac reuelationem diuinam & auditu mentis, verbum Domini sola gratia desuper ei loquentis: vnde secundum Chrysost. Verbum Domini hîc mandatum, seu præceptum Dei dicitur, quia non à semetipso Ioannes, sed Deo illum monente ad ministerium illud accessit. Vnde & ipse ait: Qui me misit baptizare in aqua, &c. Et ne propter defectum aquæ differretur Baptismus eorum, qui in eius prædicatione conuertebantur, & vt prædicando magis proficere posset, exiuit de deserto vbi iam pœnitentiam agendam prædicare cœperat, *& venit in regionem*, circa Iordanem: vbi copia aquarum, & loca populosa erant, *baptizans & prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum*. Et in hoc dedit exemplum prædicatoribus, vt loca fructificationis Verbi diuini quærant, non recreationis. Baptismus Ioannis disponebat homines ad suscipiendum Christum, ideo non baptizabantur ab eo, nisi Iudæi quibus principaliter promissus fuit Christus. Mulieres etiam non baptizabantur, quia ipsæ erant instruendæ à viris. Nec infantes baptizabantur, quia mysterium non intelligebant & cognitio necessaria erat. Baptismus verò Christi datur omni sexui, omni genti, omni ætati in remissionem peccatorum. Quòd ergo hic dicitur, in remissionem peccatorum, non est referendum ad Baptismum Ioannis, sed ad pœnitentiam quæ Baptismo annectebatur, sola enim ipsa pœnitentia remittebat. Baptismus quidem Ioannis Baptismus pœnitentiæ erat, quia ad pœnitentiam baptizandos monebat, & non nisi adultos quos pœnitentes videbat, baptizabat. Vnde licet Baptismo ipsius non dimitterentur peccata, susceptio tamen illius erat quædam protestatio agendi pœnitentiam, per quam dimittuntur peccata. Erat etiam Baptismus Ioannis in remissionem peccatorum non effectiuè, sed præparatiuè, quia præparabat ad Christi Baptismum, in quo fiebat remissio peccatorum. Baptismus ergo Ioannis erat Baptismus pœnitentiæ, quia pœnitentiam delictorum habebat: sed ea relaxare non poterat. Baptismus autem Christi, est Baptismus gratiæ, quia in Christo datur, & peccata relaxantur. Vnde Chrysost. Illud datum est in pœnitentia, hoc in gratia. Ibi venia, hîc victoria. Et notandum secundum Gregor. Nazianzenum, quòd quintuplex est differentia baptismatum. Est enim quoddam figuratiuum, quo baptizauit Moyses, sed in aquam solùm, scilicet in nube & mari.

Psalm. 84. — *Theoph. in eum locum.* — *Quid verbum Domini hoc loco.* — *Baptismus Ioannis non manãabat sine pœnitentia.* — *Baptismus Christi.* — *Baptismus pœnitentiæ.* — *Baptismus gratiæ.* — Chrys. hom. 1. in Marcum. Greg. Naz. orat. in sancta lumina. — *Baptisma quintuplex.*

Aliud est præparatiuum, quo baptizauit Ioannes, de quo hîc dicitur. Tertium est perfectiuum, vt Baptismum Christi, quod fuit in spiritu. Quartum est supererogatiuum, quod scilicet fit in sanguine per martyrium, & hoc venerabilius cæteris, quia iteratis non fœdatur contagiis. Quintum est culparum actualium absterfiuum, quod fit quotidie in lacrymis, & est laboriosius cæteris. Ioannis quidem Baptismus erat præparatiuus, quia necessarium erat homines præparari ad Christum Baptismo eius, & secundum hoc ita se habet Baptismus Ioannis ad Christi Baptismum, sicut catechismus in quo baptizandi instruuntur de fide, & præparantur ad Baptismum, se habet ad Baptismum verum. Vnde Remig. Baptismus Ioannis figuram gerebat catechumenorum. Nam sicut modo catechizantur pueri, vt digni fiant ad Sacramentum baptismatis, ita Ioannes baptizabat, vt baptizati ab eo, postea deuotè viuendo digni fierent accedere ad Christi Baptismum. Vnde & Chrysostomus, Aptè ergo cùm dixisset quòd venit prædicans Baptismum pœnitentiæ, adiecit in remissionem peccatorum, quasi dicat, Idcirco suadebat illis pœnitere, vt subsequentem veniam facilius impetrarent credentes in Christum, vnde Baptisma illud nullam aliam habuit causam, nisi quòd præparatorium erat ad fidem. Hæc Chrysostom. Vnde & baptizabantur in Iordane, qui descensio interpretatur, de superbia veteris hominis ad humilitatem confessionis & emendationis descendentes, quatenus abdicata vita veteri renouari mererentur in Christo. Ideo etiam conuenienter Baptismus Ioannis factus est in Iordane: quia erat quædam protestatio pœnitentiæ agendæ, per quam appropinquat regnum cœlorum, & transitus ad terram viuentium, sicut filij Israël ad terram promissionis transierunt per Iordanis fluuium. Baptizauit autem Ioannes propter plures rationes. Prima est, secundum August. vt significaret Baptismum Christi, & sicut fuit Sacramentum. Secunda est, secundum Chrysost. vt ex nomine baptizandi plures ad Ioannem conuenirent, quibus de Christo annunciaret. Tertia est, secundum Gregor. vt per Baptismum Ioannis homines assuescerent ad Baptismum Christi. Quarta, secundum Bedam, vt per Baptismum Ioannis homines præpararentur & humiliarentur ad Baptismum Christi. Quinta est, secundum ipsum Ioannem, vt manifestaretur Christus in Israël in Baptismate Ioannis, voce Patris & Spiritu sancto. Dicebat ergo prius in deserto, & postea circa Iordanem ad eos, qui moti conuersatione vitæ eius exibant ad ipsum. *Pœnitentiam agite*, id est, pœniteat vnusquisque mala prioris vitæ, *appropinquabit enim regnum cœlorum*, scilicet pœnitentiam agenti. Secundum Remig. regnum cœlorum quatuor modis dicitur, scilicet Christus, secundum illud, regnum Dei intra vos est: sancta Scriptura, secundum illud, Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius: sancta Ecclesia, secundum illud, Simile est regnum cœlorum decem virginibus: supernum solium, secundum illud, Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent in regno cœlorum. Et hoc totum potest hîc intelligi. Agenda est pœnitentia & non sera, quæ est damnatorum: non coacta, quæ est latronum: non ficta, quæ est hypocritarum: non desperata, quæ est perditorum: sed vera, quæ secundum Chrysost. cor mundat, sensus illuminat, & ad susceptionem Christi humana præcordia præparat. Vt autem ait Hieron. Primùm

Baptismus Ioannis præparatorius & figuratiuus. — Chrys. hom. 10. in Matth. — *Baptismus Ioannis quare factus in Iordane.* — *Baptizandi causæ in Ioanne.* — August. ser. 1. de Epiph. — Chrys. hom. 16. in Ioan. — Greg. hom. 7. in Euang. — Beda in c. 3. Lucæ. — Remig. — *Regnum cœlorum.* — Lucæ 17. — Matth. 21. — Matth. 25. — Matth. 8. — *Pœnitentia multiplex.* — Hieron. in c. 3. Matth.

Regni cœlorum promissio prima per Ioannem Baptist.

Baptista Ioannes regnum cœlorum prædicat, vt præcursor Domini hoc honoretur priuilegio. Vnde & Petrus Rauennas dicit, quòd post peccatum Adæ, & illius diluuij vastitatem solennem electa est iustorum infinita pluralitas, cum quibus Deus facie ad faciem locutus fuisse dignoscitur. Et enumeratis præcipuis Patriarchis, Patribus, & Prophetis veteris Testamenti subinfert, quia ab eis nulla mentio facta fuit de regni cœlestis perpetua mansione, nec in his omnibus memoria regni nec nominatur, nec auditur, nihilque de cœlestis regni gloria prophetatur. Et subdit: Quid plura? A principio mundi vsque ad Ioannem vniuersitatis humanæ electionem recollige, nec in sermone vel opere illius regni cœlestis poteris reperire dulcedinem. Veni ergo ad Ioannem, & audi vocem exultationis, vocem lætitiæ, misericordiæ verbum, sermonem gloriæ, gratiæ largitatem, quod celauerat Deus, tacuerat Angelus, latuerat Patriarchas, Prophetæ nesciebant. Pœnitentiam, inquit, agite: appropinquauit enim regnum cœlorum. Verbum pœnitentiæ dulce & gloriosum, Verbum regni cœlorum lætum & aduocandum, illi soli primo conueniens, qui primus noui Testamenti posuit fundamenta, & addit: A diebus Adæ vsque ad Ioannem, organum nostrum versum est in vocem flentium, quia vbi peccatorum frequentia, nec pœnitentiæ locus, duplex erat plorandi materia. Ioannes natus ostendit medicamen vulneri, peccato pœnitentiam, veniam iniquitati. Hæc est prima vox, quam clamans in deserto proposuit, & vox turturis audita est in terra nostra, & tunc immisit in os nostrum nouum carmen Deo nostro, & resonat in ore nostro gratiarum actio, & vox laudis. Superexaltatur misericordia, peccatoribus parcitur, regnat pietas, iustitia dissimulatur, & miserendi, non feriendi quærit occasionem misericors & miserator Dominus. Hæc Petrus. Et vt ostendatur idoneitas Ioannis ad testificandum de Christo, ex sanctitate vitæ describit Euangelista vitam Ioannis. Primò ab asperitate vestis, quia vtebatur veste aspera, scilicet cilicio seu tunica de duris camelorum pilis. In quo monemur, vt ad refrenationem carnis asperis vtamur. Vnde Hieron. De pilis, inquit, habebat vestimentum, non de lana. Aliud austeritatis indicium est, aliud luxuriæ mollioris. Vnde & Chrysost. Seruis autem Dei non conuenit habere vestimentum ad speciem visionis, vel ad carnis delectamentum, sed tantum & nuditatis tegumentum. *Habebat enim Ioannes* vestem non mollem neque delicatam, sed cilicinam, grauem & asperam, & conterentem corpus potius quàm fouentem, vt de virtute animæ eius ipse habitus corporis loqueretur. Secundò à continentia constringente carnis lasciuiam, quia habebat *Zonam pelliceam*, asperam, id est, corrigiam de siccis & crudis animalium pellibus factam, *circa lumbos*, in quibus est sedes luxuriæ, ad carnem & luxuriam mortificandam, quia carnem suam crucifixit cum vitiis & concupiscentiis, quod eorum est proprium, qui sunt Iesu Christi. Vnde Chrysost. Consuetudo enim erat apud Iudæos, vt zonis laneis vterentur, ideo iste quasi durius aliquid facere volens zona pellicea cingebatur. Quid tunica & zona Ioannis allegoricè significent, patet per Chrysost. qui sic ait: Erat Ioannes, hoc est, lex in Ioanne, vestitus pilis cameli. Non poterat habere tunicam de agno, de quo dicitur: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, & zonam pelliceam habebat in lumbis, quia Iudæi hoc solum putant peccatum esse quod opere peccant. Cæterum Dominus noster Iesus Christus in Apocalypsi Ioannis, qui videtur inter septem candelabra, habebat zonam auream, non in lumbis, sed in pectore. Lex in lumbis cingitur, cæterum Christus, hoc est, Euangelium, & monachorum virtus, non solum in libidine, sed & in mente commendatur. Hîc nec cogitare quidem expedit, ibi qui fornicatus fuerat, tenetur in crimine. Tertiò ab abstinentia & victus parsimonia, *locustas enim*, id est, herbas sic appellatas, *& mel siluestre comedebat*, qui cibus pauperum est in terra illa. Vbi sciendum, quòd locustæ plura significant, de quibus iste versus extat:

Vestitus Ioan. Bapt. — Hier. in eum locum. — Chrys. hom. 3. operis imperfect. — *Continentia Ioannis.* — Chrys. ibid. — *Zona Ioannis.* Chrys. hom. 10. in Matt. — Ioann. 1. — Apoc. 1.

Radices, herbas, & aues, dic esse locustas.

Sobrietas Ioannis. Marc. 1. — *Locustæ nominis varia acceptio.*

Sunt enim parua animalia per modum saltus volitantia, quæ reperiuntur in deserto Iudææ, & frixa cum oleo sunt cibus pauperum, sed non videtur, quòd Ioannes locustarum carnes manducauit, qui pane etiam vesci renuit, & quòd frixuris vsus sit, qui nihil coctum accepit: & ideò magis videtur probabile de aliis intelligi debere, vnde in partibus illis quandam herbam langustæ, id est, locustam nominant: quæ dicitur illa esse quam beatus Ioannes edebat. Mel autem siluestre ex apibus in truncis arborum reperitur. Vel secundum Raban. Sunt folia arborum alba & tenera, quæ manibus contrita saporem habent quasi mellis. Inuenitur etiam ibidem mel ex calamellis, quæ callamellæ sunt calami pleni melle, id est, de succo dulcissimo. Vocantur etiam alio nomine cannamelles, quod nomen ex canna & melle componitur, eò quòd cannis siue arundinibus huiusmodi calami sunt similes. In hoc itaque beatus Ioannes apertè demonstrat, quòd pro nihilo mundum istum omnésque eius blanditias duceret, qui tam vilissimo indumento cibóque tenui, & imparato vtebatur; sola enim huius vitæ necessaria quærebat, qui sic viuere disposuerat. Huius exemplum illi sequuntur, qui dicunt, habentes victum & vestitum, his contenti sumus. Propterea enim, quia pœnitentiam prædicabat, qualiter pœnitentes viuere debeant, vt bonus magister eis in seipso exemplum & regulam dabat. Erat ei terra cubile, antra domus, pilus vestis, pellis zona, aqua potus, locusta cibus. Et sic non solum mundum & blanditias eius contemnere, sed etiam totius generis humani peccata deflere se ostendit, & exemplum vtile posteris dereliquit. Totum ergo quod erat in Ioanne, pœnitentiam prædicabat: & nomen, quia Dei gratia: locus, quia desertum: & habitus, quia cilicium: & cibus, quia locustarum: & sermo, quia pœnitentiæ verbum: & operatio, quia baptisma assuefaciens ad bonum. In Ioanne describitur Euangelij prædicator, & primò quantum ad doctrinam: debet enim exemplo Ioannis prædicare pœnitentiam, & ea quæ recedere faciunt à peccatis, & ea quæ faciunt accedere ad consecutionem regni cœlestis. Secundò quantum ad continentiam, quia zona dicitur esse circa lumbos, vt prædicator continentiam habeat. Vnde Dominus Hieremiam mittens prædicare ait: Accinge lumbos tuos. Tertiò quantum ad vitam, & hoc dupliciter, scilicet quantum ad vestitum & victum in quibus etiam à Ioanne accipiat exemplum. Qui ergo pœnitentiam & aspera iniungit vel prædicat & corripit, habitum pœnitentiæ prætendat, aspera veste tegatur, & parcè reficiatur, vt in eo vtilitas vestis & cibi laudetur, quorum vsus in diuite arguitur. Austeritas enim vitæ requiritur in Euangelij prædicatore, ideo dicit Apostolus:

Mel. — Rabanus in eum locum. — *Imitatores Ioannis Baptistæ.* 1. Tim. 6. — *Ioannis pœnitentia.* — *Prædicator Euangelij & eius officium.* — Hierem. 1.

1. Cor. 9. Apostolus: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Vnde Hieron. Vestis quippe & cibus & potus totam austeram vitam prædicantium ostendebat. Vbi & Chrysost. Talem esse oportebat præcursorem Domini Prophetam & Apostolum Christi, qui totum se cœlesti Deo contemptis rebus mundi præstaret. Vnde non immeritò à Domino etiam Angelus nuncupatur, quia in hoc mundo positus mundum ipsum Angelica vita calcabat. Si autem ille qui purus ita erat & cœlo clarior, & Prophetis celsior, & quo nullus hominum major fuit, quippe tanta apud Deum familiaritate gaudebat, ita seipsum ad omnem patientiam durabat laborum, fluxa deliciarum cum diuitiis despiciens, atque ad omnem se vitæ rigorem coarctans, quam nos habebimus excusationem qui post tot Christi beneficia, post tanta & infinita onera peccatorum, neque minimam particulam illius castigationis imitamur: sed comessationibus & ebrietatibus dediti, ac peregrino odore fragrantes, vel potius fœtentes, ac vndique nosmetipsos relaxantes & mollificantes in prædam diaboli præparamur, & ei capabiles nos facimus. Hæc Chrysost. Tunc audita Ioannis fama *exibat ad eum omnis Hierosolyma*, quantum ad habitantes in ciuitate illa, *& omnis Iudæa*, quantum ad circumiacentes in ea, *& omnis regio circa Iordanem*, quantum ad duas Tribus & dimidiam: omnis inquam, id est, multi de omnibus, vt sit hyperbolica, id est, multum expressiua locutio, & ponitur ibi continens pro contento. *Et baptizabantur ab eo in Iordane baptismo suo*, confitentes peccata sua, & se aptantes Baptismo Christi suscipiendo. Baptismus enim Ioannis ad hoc erat ordinatus, quasi quædam præparatio & præfiguratio Baptismi ipsius Christi de proximo venturi, & ideo Ioannes non solum prædicabat, sed etiam baptizabat: quia sicut sua prædicatione nunciabat Christum de proximo venturum, sic suo Baptismo assuefaciebat homines ad libentius suscipiendum Christi baptismum. Vnde Baptismus Ioannis erat quædam protestatio credendi in Christum venturum, & faciendi opera pœnitentiæ, vt deuotius acciperent ipsum. Et hoc est quod in Actibus dicitur, quòd Ioannes baptizauit Baptismo pœnitentiæ populum, dicens, in eum qui venturus esset post ipsum, vt crederent: hoc est in IEsum, & ideò dicitur hîc, confitentes peccata sua, delenda scilicet per Christum venturum: quia non poterat hoc facere Ioannes, sed denunciabat hoc per Christum fiendum. Videns autem multos Pharisæorum & Saducæorum. non confitentes peccata sua *venientes*, cum turbis *ad Baptismum*, non ex vera religione, sed populi timore, ac fictè & insidiosè, dixit eis: *Genimina* seu *progenies viperarum*, id est, venenati & venenatorum filii, *quis ostendit vobis*, non pœnitentibus, *fugere à ventura ira*: & euadere seueritatem futuri judicii? quasi dicat nullus, nisi à malitia vestra recedatis, & pœnitentiam faciatis. Licet enim falsitas vestra lateat in conspectu populi, non tamen latere poterit in judicio Dei, quia tunc erunt manifesta abscondita cordis vestri. Sic eos arguebat, vt à malis suis resipiscentes, per justam pœnitentiam futuri judicii pœnam euaderent: nam secundum Gregorium, Ventura ira est extrema Dei vindicta, quam tunc fugere peccator non valet, qui nunc ad lamenta pœnitentiæ non recurrit. Pharisæi dicuntur à Phares, quod est diuisio, quasi ab aliis diuisi, vel se diuidentes, scilicet Iudæorum sacerdotes, qui in habitu & in victu, & in gestu erant quodammodo distincti ab aliis in signum majoris religionis. Saducæi dicuntur à Sadoch, quasi justi, vel se justificantes, qui quinque libros Moysi recipiunt, prophetas respuunt, resurrectionem & Angelos esse non credunt. Hos quoque qui inter Iudæos majores esse videbantur, videns Ioannes ad suum venire Baptismum eos increpabat: & confidenter vitia eorum arguens, vtrosque genimina & progenies viperarum vocabat, quia venenum hypocrisis & erroris à suis traxerunt progenitoribus, & quia malorum acta imitantes eis inuident, eos persequuntur, & ita venenati filii de venenatis parentibus sunt nati. Nam secundum Remig. Consuetudo scripturarum est ab imitatione operum nomina imponere. Sic & isti ab imitatione viperarum, progenies viperarum dicuntur. Cùm igitur pœnitentia & correctione maximè indigerent, increpantur: quia non prius venena deponunt, vt sic ad Baptismum veniant, vnde subjungitur: *Facite ergo*, scilicet in præsenti & citò, *dignos fructus pœnitentiæ*, id est, pœnitentiam dignam & fructuosam per contritionem, per confessionem, per satisfactionem, vt fugiatis iram venturam, quia hæc est sola via euadendi illam: vbi Chrysostomus. Non enim satis est pœnitentibus peccata dimittere, sed opus est ejus ferre fructus, secundum illud: Declina à malo & fac bonum. Sicut non sufficit ad sanationem sagittam euellere, sed oportet vlceri medicamentum apponere. Non autem dicit fructum, sed fructus, copiam designans. Hæc Chrysost. Fructus verò dicit, non qualescunque, sed dignos pœnitentiæ, id est, secundum exigentiam culpæ, vt secundum Gregor. Quanto quis grauius peccauit, tanto amplius pro qualitate culpæ pœniteat, & tanto majora quærat bonorum operum lucra per pœnitentiam, quanto grauiora sibi intulit damna per culpam, vnde in Apoc. Quantum se glorificauit, & in deliciis fuit, tantum illi date tormentum & luctum: vbi Petrus Cantor Parisien. Sed quid faciendum irretito pluribus facinoribus, confitenti tamen & pœnitenti qualitercumque, nolenti autem subire opus & fructum pœnitentiæ dignum culpæ. Ergo ne à se repelleret charitatem per impositionem grauioris pœnitentiæ, respuens eam per tædium, modicam ei injungere pœnitentiam. Melius enim est, vt in purgatorio suppleatur quod minus hîc agitur, quam quis in inferno æternaliter puniatur. Aut enim Deus, aut homo punit. Sed quid si Confessor mihi non injungit fructum dignum pœnitentiæ, scilicet pro quantitate culpæ? Ego supplebo, quia secundum quantitatem & qualitatem culpæ metiri debet quantitas pœnæ, quod fit ex discretione, quæ necessaria est pœnitenti, sicut & confessori. Hæc Petrus. Sed quia Iudæi de generis nobilitate & sanctitate gloriantes, scilicet quia de Abraham descenderunt ex promissione facta Abrahæ, sine operibus salutem consequi præsumebant, ideo subjungit: *Et nolite dicere*, verbo vel mente, *intra vos*, per falsam scilicet æstimationem, *patrem habemus Abraham*, de ejus justitia confidendo, & ex hoc vos justos reputando, credentes vos saluari sine operibus pœnitentiæ: quia sine fructu pœnitentiæ nullus Sanctorum poterit peccatores saluare. Sic autem videtur de pluribus Christianis, qui deuotionem specialem ad aliquem Sanctorum habentes, per eorum merita saluari credunt sine operibus bonis. Hæc est enim gloriatio quorundam religiosorum, qui gloriantur de bonitate & sanctitate fundatorum

Marginalia (left): Hieron. ibid. — Chrysost. Matth. 11. & Mar. 1. — *Ioan. Bapt. laudes.* — Matth. 3. — *Omnis.* — *Ioannis Baptismus prænuntiatiuus Christi.* — Act. 19. — Lucæ 3. Matth. 3. — Greg. hom. 20. in Euang. — *Pharisæi vnde dicuntur.*

Marginalia (right): *Saducæi vnde dicuntur.* — Chrys. hom. 11. in Matth. *De pœnitentia.* — Psalm. 36. — *Fructus pœnitentiæ.* — Gregor. lib. 9. Moralium c. 47. — Apoc. 18. — Petrus Cantor in Apoc.

Gloriatio & confidentia vanis. Chrys. hom 3. operis imperfecti. rum & patrum suorum: quibus dici potest, si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Hæc etiam est stulta gloriatio quorundam miserorum, qui vanè gloriantur de statu suorum natalium: vbi Chrysostomus, Quid enim prodest ei quem sordidant mores, generatio clara? aut quid nocet illi generatio vilis, quem mores adornant? Nam & aurum de terra nascitur, & non est terra: aurum quidem eligitur, & terra contemnitur. *Nemo de generis claritate glorietur.* Melius est enim de vili genere clarum fieri, quàm de claro genere contemptibilem nasci. Melius est alicui, vt in eo glorientur parentes, quia talem filium habent, quàm vt ipse in parentibus glorietur. Sic & vos nolite gloriari dicentes, quia patrem habemus Abraham, sed magis erubescite, quia filii estis ejus, & sanctitatis ejus non estis hæredes. De adulterio enim natus videtur, qui non assimilat patrem, & qui sanctitati sui generis non respondent, amittunt generis dignitatem. Hæc Chrysostomus. Et ideo non de propugnatione carnali, sed de imitatione spirituali est confidendum: nec in carne, sed in fide gloriandum; non enim qui semen sunt Abrahæ, omnes filii sunt, sed qui fidem ejus imitantur. Nam sanctitas non venit per propagationem naturæ, sed per gratiam virtutis diuinæ. Iudæi quidem filii Abrahæ erant secundum carnem, sed non secundum fidei imitationem, & quia fidem Abrahæ de Christo respuerunt, ideo nomen filiationis Abrahæ prodiderunt. Econtrariò gentiles quia fidem Christi deuotè ad prædicationem Apostolorum receperunt, ideo filii Abrahæ facti sunt. Et hoc est quod subdit Ioannes. *Dico enim vobis, quia potest Deus de lapidibus istis*, id est, de gentilibus per hos lapides signatis *suscitare filios Abrahæ*, fide & imitatione, id est imitatores fidei Abrahæ. Qui enim fidem atque opera Abrahæ fuerit secutus, ille Abrahæ meretur dici filius. Potest etiam Deus de lapidibus filios Abrahæ suscitare, id est, de duris & peccatoribus deuotos facere, quod vtinam in me dignetur ostendere. Dicitur autem quòd Ioannes digito ad litteram demonstrauit & ostendit eis duodecim lapides illos, quos Iosue per duodecim duces *Lapides à Ioanne monstrati.* tribuum Israël de medio & fundo Iordanis in aridam transportari præcepit, qui etiam totidem in eodem alueo ex terra reponi fecit. Per primos ariditatem & excæcationem figurans Iudæorum. Per secundos, fidem gentium per baptismum. Vel per primos emersionem gentium in lucem fidei. Per secundos submersionem Iudæorum in infidelitatem. Et meritò per lapides signantur gentes, vel quia colebant idola de lapidibus facta. Vnde in Psalm. 113. Psalm. dicitur: Similes illis fiant qui faciunt ea. Vel quia habebant corda lapidea, id est, ad intellectum Dei insensibilia. De quibus filii Abrahæ suscitati sunt: quia dum in Abrahæ semine id est in Christo crediderunt, ejus filii facti sunt, cujus semine sunt vniti, vnde eisdem gentibus Paulus Gal. 3. dicit: Si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis secundum promissionem hæredes. Filii ergo Abrahæ de lapidibus suscitati sunt, quando Iudæis per infidelitatem à filiatione Abrahæ decidentibus, Gentiles fidem Christi recipientes in locum eorum substituti sunt. Sic ergo secundum Rabanus in eum locum. Rabanum. Quia præco veritatis ad dignum pœnitentiæ fructum faciendum Iudæos incitare volebat, eos ad humilitatem prouocabat, sine qua nullus pœnitere potest. Et quia doctor veritatis non solum debet vitia confidenter arguere, sed etiam pœnam prædicere, ideo quasi rationem assignans, cur ad pœnitentiam in præsenti & citò faciendam monuerit, subdit dicens: *Iam enim securis*, id est, seueritas diuinæ justitiæ, *ad radicem arboris posita est*, ad præscindendum peccatores obstinatos de præsenti vita, & ad comburendum eos in gehenna. Vel securis, id est, transitus vitæ succedentis, ad radicem & natiuitatem arboris, & cujuslibet hominis posita est: quia ab ipso natiuitatis initio incipit homo tendere ad casum. Nam *Vitæ imminutio.* secundum Augustinum, Nihil aliud est viuere, quàm de vita transire, & ad mortem tendere. Nox enim quasi vnus carpentator de dicta arbore tollit vnum scopulum, & dies similiter alium: quot enim diebus & noctibus vixit homo, tot minus habet viuere, & ad vltimum necesse habet arbor cadere. Et certè vbicumque ceciderit, ibi remanebit: quia vt dicit Eccles. Siue ceciderit lignum Eccles. 11. ad Austrum, scilicet paradisi: siue ad Aquilonem, scilicet inferni: in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Naturaliter verò cadit arbor ad partem, *De arboris casu.* in quam magis inclinant rami & fructus, sic homo cadit vbi magis inclinatur, modo per affectiones & opera seu actus. Vnde Bernardus: Siue ad Austrum, siue ad Aquilonem arbor cecide- Bernard. in paruis sermonibus serm. 49. rit, ibi erit. Austri calor & leuitas, in sacra Scriptura bonam solent habere significationem, ab *Arboris excisio & casus.* Aquilone verò panditur omne malum. Porrò homines sicut arbores videt aliquis. Exciditur ergo arbor in morte, & quocumque ceciderit ibi erit: Psalm. 40. quia ibi judicabit te Deus, vbi te inuenerit. Ibi Amos 5. inquam erit immutabiliter, & irretractabiliter. Videat quò casura sit, antequam cadat, quia postquam ceciderit, non adjiciat, vt resurgat. Qua parte casura sit arbor, si scire volueris, ramos ejus attende: vbi mejor est copia ramorum, & ponderosior, inde casuram esse ne dubites, si tamen fuerit tunc excisa. Rami nostri desideria nostra sunt, quibus ad Austrum extendimur, si spiritualia fuerint: si carnalia fuerint, ad Aquilonem. Quæ verò præponderant, medium corpus indicant. Illa præponderant, quæ secum traxerint corpus. Hæc Bernardus. Et subjungit Ioannes: *Omnis ergo arbor*, id est, omnis homo generaliter, sine personarum scilicet acceptione *non faciens* hîc *fructum bonum*, simpliciter sine criminis admixtione, *excidetur*, à cœtu fidelium sententionaliter in morte, *& in ignem* inextinguibilem *mittetur*, æternaliter sine redemptione, quæ est pœna contra culpam. Per hoc ergò patet, quòd sola omissio damnat. *Omissio sola damnat.* Exemplum de hoc habetur de seruo pigro, & inde est quòd in judicio fiet contra malos de omissionibns tantum commemoratio. Non ergo sufficit homini declinare à malo, nisi faciat etiam bonum. Nihil enim infructuosum diligit Deus, nihil in horto suo, nihil in vinea sua, nihil in agro suo vult esse infructuosum, sicut nec in paradiso erat arbor infructuosa, quod ex hoc patet, quia primi parentes jubebantur comedere ex omni ligno in paradiso, præterquam de ligno scientiæ boni & mali. Si autem ille qui non facit fructum bonum in ignem est mittendus, quid erit de illo qui malum fecit? Arbor ista est genus humanum, *Arbor homo est, aut genus humanum.* siue homo, qui est quasi arbor conuersa. Quædam verò arbores omnino sunt aridæ & steriles, vt pagani, & increduli. Quædam virides, vt Christiani, & inter has virides quædam infructuosæ sunt, & nullum fructum faciunt, vt ociosi, acidiosi. Quædam faciunt fructum, sed inutilem, & non bonum seu meritorium, vt hypocritæ. Quædam faciunt fructum, non tantum inutilem, sed malum & venenosum, vt hæretici, qui prædicando fructum pariunt, sed mortiferum: & hæ omnes

incendio aptæ sunt & damnabiles. Quædam verò bonum fructum faciunt, vt boni Catholici, obedientes verbo Dei. Radices arboris sunt cogitationes quibus plantati, vel sursum cœlo sustollun- tur: vel ad ima inferni mittuntur. Vel radices sunt voluntas bona & mala, ex qua sicut ex radice prodeunt tanquam fructus bona & mala verba & opera, quæ voluntatis sunt testimonia. Igitur, vt dicit Ambrosius: Faciat fructum qui potest gratiæ, qui debet pœnitentiæ: adest Dominus qui fructum requirat, fœcundos viuificet, steriles reprehendat. Turbæ verò comminationem gehennæ pro operibus malis, & omissione bonorum audientes territi interrogabant dicentes: *Ergo* ne excidamur, et in ignem mittamur, *quid faciemus*, & operabimur? Quasi dicerent, vitam nostram corrigere parati sumus. *Et respondens dicebat* turbis, *qui habet duas tunicas*, id est, vestimentum superfluum, *det* quod superabundat, *non habenti: & qui habet escas superfluas, similiter faciat.* Et ita intelligendum est de aliis rebus quibuscunque quæ superfluunt, considerata conuenienti necessitate status personæ. Vnde Basilius: Hinc autem docemur, quia ex omni eo quod affluit supra proprij victus necessitatem, tenemur erogare illi qui non habet propter Deum qui quæcunque possidemus, largitus est: vnde & Gregor. Quia enim in lege scriptum est: Diliges proximum tuum sicut teipsum, minus proximum amare conuincitur, qui non cum eo in necessitate illius etiam ea quæ sibi sunt necessaria partitur. Vbi sciendum, quòd tuas tunicas habere est vltra necessitatem aliquid superfluum habere: non habens autem, potest intelligi existens in necessitate extrema: vel citra necessitatem, quæ aliter absque periculo potest probabiliter transiri: tunc dicendum quòd habens sic superflua, quòd vltra necessitatem sui & suorum, quorum cura & nexus maior ex charitate sibi incumbit, ea habet, & absque illis potest transire, ex præcepto tenetur non habenti existenti in extrema necessitate dare, aliter sibi suum aufert, & vitam, cum in tali necessitate sic superflua illi sint tanquam debita sua, quantum ad ipsius necessitatem pertinet. Si verò non habens sit citra extremam necessitatem, tunc dare non cadit sub præcepto, sed sub consilio. Hîc probatur homo, & apparet in paruo, quid facturus esset in magno. Vnde Gregor. Qui tranquillitatis tempore non dat pro Deo tunicam suam, quomodo in persecutione daturus erit animam suam? Virtus ergo charitatis, vt inuicta sit in perturbatione, nutriatur per misericordiam in tranquillitate, quatenus omnipotenti Domino primùm discat sua impendere, postmodum se. Vnde & August. Charitas vt perficiatur, nascitur: cùm fuerit nata, nutritur: cùm fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cùm ad perfectionem venerit, quid dicitur? *Mihi viuere Christus est, & mori lucrum.* Optabam dissolui & esse cum Christo. Incipit ista charitas fratres vt de suis superfluis tribuat egenti, in angustiis aliquibus constituto hanc ita cœptam, si verbo Dei & spe futuræ vitæ nutrieris, peruenies ad illam perfectionem, vt paratus sis animam tuam ponere pro fratribus tuis. Hæc August. Non ergo pigeat diuites subuenire pauperibus: quia pro diuitum vtilitate pauperes Deus fecit, vt per hoc quòd eorum misereantur, ipsi misericordiam consequerentur. Vnde Chrysost. Ne putes: quia propter vtilitatem pauperum Deus diuites fecit, quos & sine diuitibus poterat sustentare: sed propter vtilitatem diuitum pauperes fecit, quia infructuosi & steriles

Ambros. lib. 2. in Lucam.
Eleemosyna facienda præceptum.
Basilius contra diuites.
Greg. hom. 20. in Euang. Matth. 22. Lucæ 10. Marc. 12.
Gregor. ibid.
Aug tract. 5. in Ioan. 10, 9.
Philip. 1.
Chrys. hom. 46. operis imperfect.
Pauperes ad vtilitatem diuitū fecit.

erant futuri, nisi pauperes facti fuissent. Hæc Chrysostom. Ioannes itaque turbis & rudibus nondum difficilia, scilicet vigilias, ieiunia, & huiusmodi imponit: sed opera misericordiæ ad dignos fructus pœnitentiæ iniungit, super quibus Dominus in iudicio disceptabit, & de quibus alibi dicit: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Vnde Beda: Ordo prædicandi aptissimus est, vt post pœnitentiam eleemosyna, id est, opus misericordiæ suggeratur. Ille enim iustè à Deo pœnitens vt sui misereatur, impetrat, qui proximi indigentis quantum valet ipse miserere non tardat. Ac qui auertit aurem suam ne audiat pauperem, oratio eius erit execrabilis. Vnde & Ioannes Baptista cùm turbis suaderet, ne merito suæ sterilitatis in ignem mitterentur, dignos pœnitentiæ fructus esse faciendos, mox consilium salutis quærentibus adiunxit, atque ait: *qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet escas, similiter faciat.* Inter hæc autem, vt ait Gregor. sciendum est, quantum misericordiæ opera valeant, cùm ad fructus dignos pœnitentiæ ipsa præ cæteris præcipiuntur. Et bene mentionem facit de tunica & esca: quia tunica qua interius & de necessitate tegimur, plus quàm pallium est necessaria, & adhuc magis necessaria est esca. Ad fructus ergo dignos pœnitentiæ pertinet vt non exteriora & minus necessaria, sed etiam ipsa valde necessaria cum proximis diuidamus: vt escam qua viuimus, & tunicam qua vestimur. Hinc habetur argumentum, quòd si habens duas tunicas, præcipitur vnam dare non habenti: ergo multo fortius qui habet duo beneficia, tenetur vnum dimittere non habenti: & maximè ideò, quia duobus nequit seruire altaribus. Et si habens escas superfluas, iubetur dare non habenti: ergo qui habet duo fercula, quod præter necessitatem est, vel ad minus æquilibria seu mensura tenetur de duobus vnum erogare egenti. Per tunicas possunt virtutes quæ sunt animæ vestes intelligi, quas habens debet applicare ad bonum proximi. Et per escam possunt intelligi sacræ Scripturæ, quæ sunt spirituales escæ, quas habens debet proximum spiritualiter inde pascere. *Venerunt ergo & publicani*, sic dicti: quia de negociis ad publicum pertinentibus se intromittunt, vt qui publica vectigalia, telonia, pedagia, & tributa colligunt, siue qui horum & redditum fisci vel rerum publicarū conductores sunt, necnon & hi qui seculi huius lucra per negocia, scilicet per mercaturas, firmas, & huiusmodi quærunt. Post minores peccatores venerunt etiam maiores, *vt baptizarentur* ab eo. *Et dixerunt ad illum: Magister quid faciemus*, vt scilicet vitam æternam habeamus? *At ille dixit: Nihil amplius*, scilicet in tributis & vectigalibus ab aliquo exigatis, *quàm quòd constitutum est vobis*, scilicet à legibus & consuetudinibus approbatis. Hoc autem dixit, quia collectores talium solent esse proni ad plus colligendum quàm eis sit permissum, vel mandatum: vt quod amplius fuerit, eis remaneat. Non prius monet eos de eleemosynarum largitione, sed vt caueant à rapina rei alienæ, in quo innuit quòd prius declinandum est à malo, & postea faciendum bonum: & sic primò restituenda est res aliena, quàm sit facienda eleemosyna. Vnde Beda: Publicanos ab agenda fraude coërcet: vt dum primo se ab alienorum temperarent appetitu, tandem ad propria cum proximis communicanda pertingerent. Per publicanos possunt intelligi officiales dominorum & præpositi: qui non debent à populo exigere, nisi quod constitutum est secundum ordinem iustitiæ. *Interrogauerunt autem & milites.*

Luc. 11.
Beda in c. 3. Lucæ.
Pœnitens iustè quis est.
Gregor. in hom. 20. in Euang.
Fructus, pœnitentiæ.
Publicani qualiter dicti sunt.
Beda in c. 3. Lucæ.

Quid

Quid faciemus & nos, ſcilicet, vt ſalui ſimus? *Et ait illis, neminem concutiatis*, ſcilicet ſub prætextu officij veſtri, pauperes qui ſe defendere non poſſunt opprimendo, vel corporaliter affligendo, vel indebitè terrendo, neque calumniam faciatis, falſum crimen diuitibus & potentibus imponendo, & eos in cauſam trahendo, & ſic pecuniam & bona eorum, quæ per aliam viam à talibus rapere & habere non poteſtis extorquendo, *& contenti eſtote ſtipendiis veſtris*, quæ pro defenſione patriæ & reipublicæ habetis, præter hæc etiam ſine oppreſſione & falſi criminis impoſitione à nullo tallias, exactiones munerum, vel ſeruitiorum exigendo.

Militaris diſciplina.

Ad prædicta autem inducebat beatus Ioannes milites, quia ad contraria proni eſſe ſolent, requirentes inſidiando prædam ab eis, quibus militando prodeſſe debent.

Petrus Bleſenſis epiſt. 37.

Vnde Petrus Bleſenſis: Hodie militaris diſciplina prorſus euanuit. Olim ſe milites iuramenti vinculo obligabant, quòd ſtarent pro reipublicæ ſtatu: quòd in acie non fugerent: & quòd vitæ propriæ vtilitatem communem præhaberent. Sed & hodie enſes ſuos recipiunt de altari, vt profiteantur ſe filios Eccleſiæ, atque ad honorem ſacerdotij ad tuitionẽ pauperum, ad vindictam malefactorum, & ad patriæ liberationem ſe gladium accepiſſe. Porrò in contrarium res verſa eſt. Nam ex quo hodie militari cingulo decorantur, ſtatim inſurgunt in Chriſtos Domini, deſæuiunt in patrimonium crucifixi, & ſpoliant & prædantur ſubiectos ſibi pauperes, & miſerabiliter atque immiſericorditer affligunt miſeros, vt in doloribus alienis illicitos appetitus & extraordinarias impleant voluntates. Hæc Pet. Olim quippe rectores & gubernatores terrarum à milite vſque ad Regem & Imperatorem vtilitati reipublicæ magis quàm priuatæ intendebant: pauperes ſe tueri non valentes, defendebant. Sed, proh dolor! hodie de republica, & pauperibus parum curant, terras & res alienas inuadunt & occupant, vt aliis excluſis domum ſuam ditent & augeant. Pauperes miſerabiliter affligi permittunt: &, quod plus eſt, etiam ipſimet immiſericorditer eos affligunt. Et ideò timendum eſt eis, ne in poſterum à terra viuentium alienentur, & à regno cœlorum, quod pauperum eſt, excludantur, vt etiam dicit Auguſtin.

Aug. ſerm. 19. de verbis Domini.

Quilibet quoque rectores, quilibet clerici, ſi amplius quàm decretum eſt eis, quærunt: tanquam calumniatores & concuſſores Ioannis ſententia condemnantur, milites enim Chriſti ſumus.

Prædicatores milites dicuntur. Epheſ. 6.

Per milites etiam poſſunt prædicatores intelligi: quos armat Apoſtolus dicens: Accipite armaturam Dei, & gladium ſpiritus quod eſt verbum Dei. Iſtis dicitur: *neminem concutiatis*, nimis aſperè prædicando, & ſic ad deſperationem inducendo. Neque calumniam faciatis, prædicationem ſubtrahendo: reputantes eos indignos exhortationis verbo, & contenti eſtote ſtipendiis veſtris quæ ſunt redditus aſſignati prædicatoribus, id eſt, poſſeſſiones habentibus, & eleemoſynam date mendicantibus. O quam felices turbæ mercatores ſeu publicani & milites eſſent, ſi hanc doctrinam Ioannis obſeruarent? Sed quis eſt qui de duabus tunicis, imò de multis vnam det non habenti? Quis eſt qui ſine fraude mercationes faciat, & qui aliena bona ſibi commiſſa non inuadit? Quis eſt ex maioribus, qui minoribus calumniam non faciat, qui ſeruos non concutiat, & qui ſtipendiis ſuis contentus exiſtat? Quis eſt officialium, qui vltra ſuum non accipiat? certè talis rarus inuenitur. Et nota quòd Ioannes ſecundum audientium diſpoſitionem effundebat ſermonem: vt dum minora perficerent, tandem ad maiora pertingerent.

Chryſ. hom. de natiuitate Ioannis.

Vnde Chryſoſt. Volebat autem Ioannes quando publicanis & militibus loquebatur, ad aliam maiorem perfectionem eos traducere: ſed quoniam nondum erant ad illam idonei, minor referat, ne ſi potiora proferret, nequaquam illis intenderent, & his etiam priuarentur. Hæc Chryſoſt. Maior autem quæ turbis præceperat, etiam ad publicanos & milites, ac communiter ad omnes pertinent.

Ambroſ. lib. 2. in Lucam. Idem de miſericordia à Ioanne præcepta.

Vnde Ambroſ. Singulis quoque generibus hominum conueniens tribuit ſanctus Baptiſta reſponſum vnum omnibus ita. Publicanis, ne vltra præſcriptum exigant. Militibus, ne calumniam facientes, prædam requirant. Sed hæc & alia officiorum præcepta ſingulorum miſericordia communis eſt vſus? ideò commune præceptum omnibus officijs, omnibus ætatibus neceſſarium, & ab omnibus deferendum eſt. Non publicanus, non miles excipitur, non agricola, vel vrbanus, diues, & pauper: omnes in communi admonentur, vt conferant non habenti. Miſericordia enim plenitudo virtutum eſt, & ideò ab omnibus eſt propoſita perfectæ forma virtutis, ne veſtimentis alimentíſque ſuis parcant.

Miſericordiæ laus.

Miſericordiæ tamen ipſius pro poſſibilitate conditionis humanæ menſura ſeruatur, vt non ſibi vnuſquiſque totum eripiat, ſed quod habet cum pauperibus partiatur. Hæc Ambroſius.

ORATIO.

Beatiſſime Ioannes Baptiſta, præcurſor Chriſti & Virgo ſanctiſſime, qui pœnitentiam peccatoribus verbo prædicaſti, & eam nihilominus exemplo demonſtraſti, ſcilicet auſteram in victu & veſtitu vitam ducendo, & te à mundi illecebris elongando. Obſecro te obtine pro me tuis ſacris precibus, vt donet mihi Dominus congruentem abſtinentiam cibi & potus, cogitationis, locutionis, atque operis: cuſtodiat me ab omni pollutione mentis & corporis: concedátque mihi, quandiu in hac vita temporali ſubſiſto, ſegregari à vitiis, ac militare ſibi, & ita dignos fructus pœnitentiæ facere, vt valeam omnium peccatorum meorum veniam conſequi, et ad vitam æternam peruenire, Amen.

De eo quòd Ioannes non per ſeipſum, ſed à Deo miſſus venit ad publicum. Correſpondet Euangelio. Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes.

CAPVT XVIII.

QVOD autem Ioannes officium baptiſmi non propria auctoritate vſurpauerit, ſed ad teſtificandum Chriſti maieſtatem miſſus, teſtatur Ioannes Euangeliſta dicens: *Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes.* Ioan. 1.

Quia enim Lucas dixerat: *factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto*, quid hoc ſignificet, Ioannes hîc declarat, cùm dicit: *Fuit homo*, id eſt, viuens vita hominis ſecundum dictamen rectæ rationis, *miſſus à Deo*, ſcil. de deſerto, ad baptizandum & teſtimonium perhibendum de Chriſto. Lucæ. 3.

Ioannes miſſus à Deo, non à ſe, baptizauit, &c.

Vbi obedientiæ virtus in Ioanne commendatur: non enim à ſe-metipſo, id eſt, à ſua præſumptione venit: ſed à Deo miſſus, *cui nomen erat Ioannes*, & conuenit hoc nomen rei: Ioannes enim dicitur, in quo eſt gratia, & ideò fuit idoneus ad præcurrendum ante illum

qui

qui est author gratiæ. *Hic venit in testimonium*: scilicet, *vt testimonium perhiberet de lumine*, scilicet Christo, *vt per illum*, id est, per eius testimonium, *omnes crederent*, in Christum. Et nota quòd Euangelista quandoque hîc mutat nomen verbi: nunc enim appellat lucem, nunc lumen: & hoc ideò, quia lux dicit claritatem in puritate sua, sine alterius naturæ adiunctione. Sed lumen dicit claritatem cum aliqua re coniuncta, sicut claritas aëris non est lux, sed lumen. Et quoniam Ioannes missus fuit vt testimonium perhiberet de Christo: in quo est vnio humanæ naturæ cum verbo, ideò dicit Euangelista eum perhibere testimonium de lumine. Sed quia Iudæi æstimauerunt de Ioanne ne fortè ille esset Christus, ideò eorum falsam opinionem remouet Euangelista, dicens: *Non erat ille lux*: scilicet vera per essentiam, & ex se naturaliter lucens, & ad illuminandum alios luce gratiæ per se sufficiens, sed lux per participationem, & à luce vera illa quæ lucem inhabitat inaccessibilem illuminatus, vt de ea luce vera & Sole iustitiæ, scilicet verbo quæ est substantia patris, lúxque in quo tenebræ non sunt vllæ, testimonium perhiberet. Ioannes quidem & sancti non sunt lux illuminans effectiuè, sed lux illuminata à luce prima. Est enim lux illuminans effectiuè, quæ est lux per essentiam, & sic solus Deus est lux illuminans. Et est lux illuminans dispositiuè: quæ est lux per participationem, & sic sancti sunt lux, qui illuminant verbo & exemplo. Ipsa autem lux, de qua testimonium perhibebat, erat ab æterno lux vera sine falsitate, sine vmbra, & sine participatione: sed per essentiam quæ illuminat lumine gratiæ omnem hominem venientem in hunc mundum tenebrosum, & quemlibet verè illuminandum: quia secundum August. Nullus est de omnibus qui illuminantur, qui non per hanc lucem illuminetur: vel secundum Chrysost. Illuminat omnem hominem, quantum in se est, & ad eum pertinet. Quia si aliqui non sunt illuminati, hoc ideò est, quia se subtrahunt ab influentia huius lucis. Si enim quidam mentis suæ oculos claudentes, nolunt suscipere lucis huius radios, non à lucis natura obtenebratio est illis, sed à malitia eorum, qui huic illuminationi obicem ponunt, & à luce se auertentes, voluntariè seipsos gratiæ dono priuant. Et ideò inexcusabilis est homo, qui se ad gratiam recipiendam, non præparat. Et quidem verbum, & lux illa, id est sapientia Dei, per quam factus est mundus, id est, vniuersitas rerum, & omnis creatura, in mundo erat, ab ipso, scilicet mundi exordio, sicut causa in effectu, & ars omnipotentis Dei, per quam omnia facta sunt in facto, hoc est in vniuersis creaturis lucebat, ratione creandi & gubernandi eas. Deus enim est præsens vbique per potentiam, quia eius virtus ad omnia se extendit: sicut est rex in toto regno, & per præsentiam, quia omnia nuda & aperta sunt oculis eius, sicut est rex in aula sua, quia omnia quæ sunt ibi, patent eius aspectui: & per essentiam, quia non solùm dat rebus esse, sed rebus creatis inexistens, conseruat eas in esse, quod non facit nisi per seipsum vbique, per essentiam præsentialiter existentem, sicut rex est in suo loco determinato, cui corpus suum est proportionatum, *mundus* inquam *per ipsum factus est*, sua bonitate, vt essent quibus suam gratiam impartiret, *& mundus*, id est homo mundum inhabitans, *eum non cognouit*. Et ideò necessarium erat quòd ipse creator per carnem in mundum veniret, vt per seipsum cognosceretur. Vel mundus, id est mundani & mundi amatores, eum non cognouerunt, quia mundanæ impressiones in cordibus talium, impediunt à cognitione diuinorum. Qui autem Dei amici erant, eum etiam ante corporalem præsentiam cognouerunt. Et ideò, licet esset in mundo sicut Deus, vniuersaliter est in rebus creatis, hoc tamen non suffecit, vt cognosci posset à rudibus & mundanis. Quapropter, vt ad sensum ab omnibus videri posset, carnem induit, & sic per incarnationem, seu carnis Assumptionem, *in propria venit*, scilicet in mundum, qui suus proprius est, sicut creatura sua, quam ipse fecerat, per quem facta sunt omnia, quia in mundo apparuit per humanitatem, quam fecerat per diuinitatem. Et specialiter venit in Iudæam, quæ dicebatur terra Dei: & ad Iudæos, de quibus oriundus fuerat, quos præ ceteris in populum peculiarem sibi elegerat, quia semen Abrahæ apprehendit, dum exiuit à patre, & venit in mundum, carnem assumens. In mundo erat per deitatem, sed in mundum venit, per humanitatem. Venire quippe vel abire, est humanitatis, sed manere, deitatis. Vnde sensus est: venit, id est visibiliter apparuit: & venit non propter se, sed propter nos, & hoc bene innuit Euangelista. Quia enim non cognoscebat mundus sublimitatem diuinitatis, apparuit in humilitate humanitatis. *Et sui eum*, per fidem & approbationem *non receperunt*, id est homines, quos ad imaginem & similitudinem suam fecerat, magna ex parte, in eum credere noluerunt. Vel *sui*, id est Iudæi *eum*, per fidem & charitatem, *non receperunt*. Sic & hodie clerici, qui respectu omnium Christianorum, magis propriè sunt sui, quia de sorte Dei sunt, pro magna parte eum non recipiunt: sed prauis suis moribus magis quàm laici, eum abiiciunt. Moraliter, Deus in propria venit, quia venit in mentes hominum, qui se totos Deo dedicauerunt, & seipsos abnegantes, Deo se totaliter proprios fecerunt, vt iam non sibi, sed Deo viuant. *Et sui eum non receperunt*, id est illi qui sunt suimet, quærentes quæ sua sunt, non quæ Dei: tales enim eum non recipiunt, nec venit in tales mentes. Et sic volens Deum in se venire oportet quòd sit filius Dei. Verbum enim, cuius proprium est, quod est filius, non venit nisi in propria, id est in omnes qui sunt filij Dei, qui credunt in nomine eius, cuius nomen proprium, est filius. Aliqui tamen de suis, & pauci, comparatiuè receperunt eum, per fidem charitate informatam, filium Dei à patre missum, ac verum Deum & hominem credentes & confitentes, sibique per charitatem inhærentes. Sed quid eis profuit, quòd eum receperunt? Multum quippe profuit eis, quia vniuersaliter, quotquot absque distinctione status, aut conditionis, sexus aut ætatis, & sine discretione personarum, receperunt eum per fidem, *dedit eis potestatem filios Dei fieri*, scilicet adoptionis, per regenerationem Baptismi, & gratiam adoptionis, *his qui credunt in nomine eius*, id est in re vel veritate nominis, quod est Christus, Deus vngens, & homo vnctus. Nomen quoque eius, est Emmanuel, id est nobiscum Deus. Et ideò ille credit in nomine eius, qui credit eum Deum & hominem, & hoc est filius Dei. Vnde Ioan. *Omnis qui credit quoniam ipse est filius Dei, ex Deo natus est*. Et notandum quòd non dicit, fecit eos filios Dei: sed ait, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et hoc signanter secundum Chrysost. Primò, ad ostendendum, quòd multo studio opus sit, vt imaginem filiationis Dei, in baptismo formatam, incontaminatam semper custodiamus. Secundò, ad significandum quòd hanc potestatem, nullus nobis auferre poterit, nisi nosmetipsi auferamus. Tertiò, ad ostendendum quòd hæc gratia non datur,

Lux. Lumen. — 1. Tim. 6. — *Lux illuminans omnem hominem.* — August. in enchiridio cap. 103. Chrys. hom. 7. in Ioan. tomo 3. — *Conseruatio rerum.* — *Mundus variè acceptus.* — *Venire & abire.* — *Moraliter.* — 1. Ioan. 5. — *Filios Dei fieri.* — Chrys. hom. 9. in Ioan. hem.

nisi volentibus & studentibus: ita quòd hoc est in operatione gratiæ, & in potestate liberi arbitrij. Nam hoc quidem est Dei, scilicet dare gratiam: illud autem hominis, scilicet præbere fidem. Potestas ergo filios Dei fieri, non datur nisi profitentibus fidem Christi per se, si sint adulti: vel alium, si sint paruuli. Per filium enim naturalem, & per credulitatem in eum, huiusmodi filiatio acquiritur, non per carnis propagationem. Ecce quantus fructus aduentus filij Dei: quia ex hoc homo fit filius Dei, per adoptionis gratiam, quod ipse est per naturam. Et hic est magnus fructus: quia, vt dicit Apostolus, *si filij & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* Vbi larga misericordia Dei ostenditur, quando qui serui non fuerunt, digni etiam filij Dei sint & nominentur. Vnde August. Magna beneuolentia, vnicus natus est, & noluit manere vnus: non timuit habere cohæredes, quia hæreditas eius non fit angusta, si multi possederint. Et ne quis putaret hanc natiuitatem carnalem esse, & non spiritualem, subiungit Euangelista modum quo assequimur istam filiationem, dicens: *Qui non ex sanguinibus*, id est ex materia seminum patris & matris. Pluraliter enim secundum Græcos, dicendo ex sanguinibus, viri pariter & fœminæ communionem ostendit, quod etiam exponendo subdit, *neque ex voluntate*, id est cocupiscentia & delectatione *carnis*, id est mulieris. Quia enim caro, minus fortitudinis habet, & ab hostibus sustentatur: ideò per eam sexus infirmior designatur, *neque ex voluntate*, id est concupiscentia & delectatione *viri*: *sed ex Deo nati sunt*, per baptismi Sacramentum, & spiritualem generationem, & filij adoptionis facti sunt: quia non fit per modum carnalis generationis, sed spiritualis, inquantum homines à Deo recipientes gratiam, trahuntur quodammodo ad naturam diuinam: quia per donum gratiæ, efficiuntur consortes diuinæ naturæ. Moraliter hinc collige quòd nihil humanum, & per consequens nihil mundanum, neque creatum, debet se gignere in nobis: vt non ex illo, sed ex solo Deo nati simus. Deinde ostendit, & manifestat modum, quo verbum venit in mundum: quia non venit locali aduentu, & vbi prius non erat: sed quia nouo modo ibi esse incepit. Sicut rex qui prius est in aliqua ciuitate, per solam sui potentiam, quando venit illuc personaliter, incipit ibi esse nouo modo, scilicet per sui præsentiam: sic Dei filius, qui erat prius in mundo per potentiam, præsentiam, & essentiam, venit ibi nouo modo, scilicet humiliando se, per carnis & nostræ infirmitatis assumptionem: vt filij adoptiui efficeremur, per filium naturalem. Et hoc est quòd dicitur, *Et verbum caro factum est*, id est carni vnitum est, seu carnem assumpsit: hoc est hominem assumptum, in vnam personam sibi copulauit. Caro enim, dicitur homo, accipiendo synecdochicè partem pro toto: ac si diceret, factum est caro, id est homo. Factum est vtique verbum caro, non quòd verbum mutaretur in carnem, sed quia carnem, anima rationali animatam, suscipiendo ex diuinitate & humanitate, vna persona facta est: vt sint duæ naturæ in vna persona, inconfusibiliter, integrè, & indistinctè vnitæ: non vna in aliam conuersa, sed ambæ in vna persona, Deus & homo. Natura ergo humana, assumpta est à verbo, non in vnitate naturæ, sed in vnitate suppositi, vel personæ. Et ideò sensus est: Verbum caro factum est, ac si diceretur, Deus homo factus est. Vnde Augustinus: Filius hominis habet animam, habet corpus. Filius Dei, quod est verbum Dei, habet hominem tanquam anima corpus: sicut anima habens corpus, non facit duas personas, sed vnum hominem, sic verbum habens hominem, non duas personas, sed vnum Christum. Quid est homo? Anima rationalis, habens corpus. Quid est Christus? Verbum Dei, habens hominem. hæc August. Perfectam ergo in se naturam hominis, Dominus demonstrauit, quia totum hominem saluare venit. Vnde Chrysostom. Nam quia iam dudum propter peccatum, homo totus sententiam mortis incurrerat, & in corpore, & in anima, necessario Dominus vtrumque suscepit, vt vtrumque saluaret. Noluit autem Euangelista nominare totum, vt ostenderet singularem & maximam vnionem verbi ad hominem, quæ tanta est, vt non solum verbum fit homo, & homo verbum, sed etiam separatis partibus hominis, scilicet carne & anima; verbum est vnaquæque partium, & quælibet pars est verbum. Et licet anima sit nobilior & præstantior carne, nominat tamen carnem magis quàm animam, quia vt magis nos certificaret, ideò partem indigniorem expressit, de qua magis dubium esse poterat, quòd verbum ipsam assumpserit. Moraliter autem maluit dicere caro quàm anima, ad commendandum inenarrabilem condescensum benignitatis & humilitatis Dei, vnde partem viliorem nominauit. In quo superbiam multorum percutit, qui requisiti de cognatione sua, respondent nominando aliquem, tenentem statum dignitatis, etiam in linea remota, dicentes se esse nepotes talis Episcopi, præpositi, vel decani, aut huiusmodi: & tacent de parentibus, & aliis, qui magis sunt propinqui. Exemplum ad hoc fabulosum narratur de mulo, qui requisitus quis esset pater eius, respondit, quòd dextrarius eius esset auunculus, tacens & erubescens, quòd asinus esset pater eius. *Et sic verbum, habitauit in nobis*, id est in nostra natura inseparabiliter, vt amplius nullatenus ab ea disiungeretur. Non est intelligendum, quòd habitauit in nobis, quasi in vnitate suppositi, in quolibet nostrum, sicut in Christo: sed intelligendum in vnitate naturæ humanæ, quam communem nobiscum habuit, cum qua mansionem perpetuam iniit. Vel *habitauit in nobis*, id est inter nos in mundo, secundum illud Baruch: *In terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Moraliter potest etiam intelligi de inhabitatione mentali, qua Deus mentem inhabitat per gratiam. Et hæc verbi inhabitatio mentalis, bene sequitur eius inhabitationem carnalem, qua videlicet factum est caro: sicut effectus sequitur suam causam. Ex eo enim quòd verbum est incarnatum, prouenit nobis illud bonum, quòd idem verbum nos inhabitat mentaliter. *Et vidimus gloriam eius*, id est cognouimus maiestatem gloriosam diuinitatis: quasi, id est verè vnigeniti à patre, id est vnius & eiusdem cum eo naturæ. Videre accipitur pro visione corporali, & pro cognitione intelligibili: & vtroque modo videndi habuit Ioannes, & alij Apostoli notitiam verbi incarnati; quia cum ipso fuerunt corporaliter conuersati, & sic viderunt sensibiliter, opera virtutem totius naturæ excedentia, ex quibus visu mentis perceperunt & intellexerunt diuinitatis eius excellentiam in carne latentem, quam pro infirmitate carnis visibilis, superbi credere noluerunt. Gloriam quippe verbi cognouerunt discipuli, in sapientia doctrinæ, & quia erat docens, sicut potestatem habens, & propria authoritate loquens, similiter in miraculorum operatione: & quia creaturæ obediunt ei ad nutum, sicut Domino & creatori, nec non in transfiguratione, in passione, in

Marginalia: Rom. 8. — Aug. tract. 2. in Ioannem tom. 9. — *Caro pro muliere capitur.* — *Moraliter.* — *Caro pro homine toto.* — Aug. lib. 15. de Trinitate cap. 11. — *Vt anima habet corpus, sic verbum hominem.* — *Homo.* — *Christus.* — Chrys. hom. 10. in Ioan. — *Caro potius quàm anima factum dicitur verbum.* — *Moraliter.* — *Contra eos qui de parentibus gloriantur.* — *Multi parentes.* — *Inhabitatio verbi.* — Baruch 3. — *Moraliter.* — *Videre & quomodo viderunt gloriam Christi Apostoli.*

in Resurrectione, in Ascensione, & in Spiritus sancti missione. Propter quod dicens, *& vidimus gloriam eius*, subdit quasi exponendo hanc gloriam, *quasi vnigeniti à patre*, id est, non per adoptionem, sed reuera vnigeniti per naturam, & naturaliter ab eo procedentis, & per consequens eandem naturam numero cum ipso habentis. Et attende quòd illud *quasi*, non ponitur hîc ad significandum similitudinem filiationis diuinæ: quia non est hîc expressiuum similitudinis vel comparationis, sed veritatis & expressionis. Ac si dicat secundum Chrysost. Vidimus gloriam qualem decebat, & conueniens est habere vnigenitum filium. Et est modus loquendi secundum eundem: sicut si aliquis vidisset regem valde ornatum, & in multiplici gloria incedentem, & incipiens de hoc aliis narrare, nec valens totum apparatum & ornatus claritatem enumerare, diceret aliis sic: Quid oportet multa dicere, quasi rex ibat: id est sicut decebat regem. Ita & hîc Euangelista, cùm non posset sub breui sermone, omnia quæ de gloria verbi cognouerat enarrare: puta quomodo Angeli ipsum glorificauerant, vt serui pastores, magi adducti per stellam, dæmones de corporibus expulsi, mortui suscitati, infirmi curati, & alia supra iam memorata. Et breuiter omnis creatura cognouit, & clamauit regem cœlorum aduenisse: imò & Pater de cœlis, & Spiritus sanctus super ipsum veniens, hæc testati sunt. Hæc & infinita alia, gloriam verbi attestantia, breuiter comprehendens Ioannes, dicit: *& vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre*, id est talem qualem decet vnigenitum Dei. Est ergo Dei filius, iuxta diuinitatis excellentiam, vnigenitus à patre: iuxta fraternam verò societatem primogenitus in gratia. Inde est quòd frater nuncupatur, & Dominus: frater, quia primogenitus: Dominus, quia vnigenitus. Cognitio autem verbi incarnati, quam habuerunt Apostoli & credentes, fuit quantum ad vtranque naturam, scilicet diuinam, & humanam: quantum ergo ad diuinam, dicit, *& vidimus gloriam eius, quasi vnigeniti à patre:* sed quantum ad humanam, subiungit, *& vidimus eum plenum gratia*, id est charismatibus: quia omnia dona Spiritus sancti, absque mensura recepit, *& veritatis*, quia promissa adimpleuit. Et dicit plenum gratiæ, ad exhaurienda peccata: & plenum veritatis, ad implenda promissa, & verè plenum, *quia in Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* Et notandum quòd illud Euangelium, cùm sit altissimæ intelligentiæ, & contineat profundissima mysteria, & præcipuè vbi dicit, *Verbum caro factum est*, cuius mysterij modum explicare, ille sanctissimus Ioannes se fatetur indignum, non dubium quin verba sint magnæ efficaciæ. Vnde consuetudo laudabilis est, quòd in fine Missæ, istud Euangelium legitur: de cuius Euangelij efficacia, breuiter recito quædam exempla. In Aquitania fuerunt duo dæmoniaci, ambo mendici: & videns vnus quòd alteri plus daretur, clam vni sacerdoti dixit: Si feceris id quod tibi dixero, scilicet quòd illud Euangelium, *In principio erat verbum*, legeris in aurem socij mei, me tamen non audiente, pro certo fugabitur dæmon ab ipso. Intelligens autem sacerdos versutiam dæmonis, altè illud Euangelium legit: & cùm diceret, *Verbum caro factum est*, statim dæmones euolauerunt, & ambo liberati sunt. Item narratur diabolum dixisse cuidam sancto homini, esse quoddam verbum Euangelij, valde tremebundum dæmonibus, quo interrogante quod esset illud verbum, noluit dicere. Vir ille, cùm produceret in medium plures authoritates, diabolus

Quasi vnigeniti.

Chrys. hom. 11. in Ioan.

Plenum gratiæ, &c.

Coloss. 2.

Dæmonia per Euangelium Ioannis effugata: præcipuè per illud, Verbum caro factum est.

respondit ad singula, non esse illud. Tandem interrogatus, an esset illud, *Verbum caro factum est*, non respondit, sed cum clamore disparuit. Item cuidam Abbati, apparuit diabolus, in forma mulieris pulchræ, alliciens eum ad concubitum, cùm soli essent in quodam viridario, & aduertens Abbas malitiam diaboli, signauit se, dicens: *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis*, & mox dæmon, cum magno strepitu, disparuit. Item legitur de quodam monacho: qui cùm audiens legi istud Euangelium, *In principio erat verbum*, & perueniento ad *Verbum caro factum est*, non genu flecteret, nec aliquam reuerentiam faceret, diabolus ei alapam dedit, dicens: Si legeretur, Verbum dæmon factum est, nos nunquam genu flectere cessaremus. Et experimento patet quòd *vidimus eum plenum gratiæ & veritatis*, quia de plenitudine eius, nos omnes accepimus gratiam pro gratia, quasi dicat, etiam nos omnes duodecim, & omnis plenitudo fidelium, & qui nunc sunt, & futurorum, de plenitudine eius accepimus, & ideò plenum fuisse dicere possumus. Vbi sciendum quòd multiplex distinguitur plenitudo. Vna est vniuersitatis, siue numerositatis, & corporeitatis, quæ generaliter secundum diuersas personas est in Ecclesia, cui nullum donum deest. Alia est sufficientiæ, quæ fuit in Stephano, & in aliis sanctis: & est in singulis iustis, in vnoquoque pro sua capacitate. Tertia est prærogatiuæ, siue abundantiæ, quæ fuit in beata Virgine: quæ omnes sanctos excedebat in donis gratiæ. Vnde sicut in sole Deus posuit virtutes omnium syderum, ita & in Maria virtutes omnium Sanctorum. Quare non sufficit ei habere cum aliis plenitudinem sufficientiæ, nisi habeat eam cum singulari prærogatiua, & in tanta abundantia, quòd possit supereffluere, & redundare super peccatores: cuius tamen gratiæ author est Christus. Quarta, est plenitudo consummationis, siue excellentiæ, & supereffluentiæ, quæ fuit in Christo, & de qua dicit hîc Ioannes. Non solum enim habuit plenitudinem in aliis repertam, sed etiam in alios redundantem, quia de hac plenitudine donorum quam habuit, omnes nos electi, tanquam huius capitis membra, quasi per paruos riuulos, quosdam supra merita nostra accepimus, scilicet gratiam pro gratia. Gratiam reconciliationis & salutis, pro gratia fidei, qua in eum credimus: gratiam vitæ æternæ, pro gratia præueniente & iustificante: gratiam remunerationis, pro gratia meriti. Dedit enim nobis gratiam, vt per eam gloriam consequamur, quæ est gratia consummata. Et breuiter, quicquid de gratia additur gratiæ præuenienti, totum est gratia pro gratia. Vnde est illud:

Quicquid habes meriti, præuentrix gratia donat.
Nil Deus in nobis, præter sua dona coronat.

Vnde August. Quam gratiam primò accepimus? Fidem. Vocatur enim gratia, quia gratis datur. Hanc ergo accipit gratiam primam peccator, vt eius peccata dimitterentur. Et iterum, *gratiam pro gratia*, id est pro hac gratia, in qua ex fide viuimus, recepturi sumus aliam, id est, vitam æternam. Vita enim æterna, quasi merces est fidei. Sed quia ipsa fides gratia est, vita æterna gratia est pro gratia. Et quia vt dictum est, *de plenitudine eius, omnes gratiam accepimus*, in fonte autem pleno, vas accipere potest aquam quantum potest, secundum suam capacitatem: & si parum accipiat, non est defectus fontis, sed vasis. Sic in Christo, qui est fons vitæ plenus, nos gratiam recepimus, secundum cordium nostrorum capacitatem. Sed videmus quò plus capit vas bassum & latum, quàm vas

Genua flectenda sunt dum dicitur, Et verbum caro factum est.

Plenitudo multiplex.

Deus dat gratiam pro gratia.

Aug. tract. 3. in Ioannem tom. 9. Ioan. 1.

Gratia vnde dicta.

altum & strictum, sic cor bassum per humilitatem, & latum per charitatem, plus recipit, & magis est capax gratiæ, quàm cor altum per superbiam, & strictum per auaritiam. Vnde ex parte dantis, non est defectus, sed ex parte nostra, est defectus, si non accipimus per humilitatem & dilectionem quantum possumus. Vnde Isidorus. Nullo magis Dei & hominum gratiam meremur, quàm si humiles in sinu charitatis esse studeamus. Vt autem dicit Augu. non erat ista gratia in veteri Testamento: quia lex minabatur, non opitulabatur: iubebat, non sanabat: languorem ostendebat, non auferebat, sed præparabat medico venturo, cum gratia & veritate: & ideo modum acceptionis gratiæ determinans, subiungit: *Quia lex per Moysen data est*, quæ est annunciatio salutis, *gratia*, quam dat in virtutibus, & donis, & Sacramentis: & qua fit salus hominum, *& veritas*, impletionis figurarum, & promissionum, *per Iesum*, Saluatorem, *Christum*, vnctum Spiritu sancto, *facta est*, in se, & per se, sufficienter. Vnde August. Mortem enim temporalem & æternam, occidit mors Domini tui. Ipsa est gratia, quæ promissa, & non habita, erat in lege. Et Chrysost. Ea enim quæ in nouo Testamento perficienda erant, in veteri Testamento figuris præscripserunt, quas Christus veniens adimpleuit. Vnde figura data est per Moysen: veritas per Christum facta est; Qualiter autem hæc gratia & veritas facta est, ostenditur, cùm subditur, *Deum*, vt est, *nemo*, id est nulla creatura, *vidit vnquam*, id est, visione comprehensionis. Quia vt dicit Chrysost. nec Angeli, nec ipsa Seraphim, essentiam Dei viderunt. Vel Deum nemo, scilicet mortalium, vidit vnquam. Vnde Gregor. Quandiu hîc mortaliter viuitur, videri per quasdam imagines Deus potest: sed per ipsam naturæ suæ speciem, non potest: vt anima gratia spiritus afflata, per figuras quasdam Deum videat: sed ad ipsam vim eius essentiæ non pertingat. Si verò à quibusdam potest in hac corruptibili carne viuentibus, æterna claritas Dei videri: hoc ab hac sententia non abhorret: quoniam quisquis sapientiam quæ est Deus, videt, huic vitæ funditus moritur, ne iam eius amore teneatur. Et August. Nisi enim ab hac vita quisque quodammodo moriatur: non in illam rapitur & subuehitur visionem. Et subditur de eo à quo comprehenditur, *vnigenitus*, scilicet filius, *qui est*, & manet *in sinu*, id est in intimis secretis, *patris*, æterni. Per quod, secundum Chrysost. signatur familiaritas, & coæternitas eius apud patrem, *ipse enarrauit*, fidelibus quod vidit: quia eos de secretis diuinitatis, docuit: vt de mysterio Trinitatis, & de multis aliis, quæ non fuerunt ita explicitè tradita, in lege & Prophetis, sicut Christus explicauit: sicque eos in fide & gratia fidei fundauit, ac viam salutis omnibus ostendit, & in se aperuit. Vnde Beda: Homo factus, enarrauit quid de Trinitatis vnitate sentiendum, qualiter ad eius contemplationem properandum, quibus actibus sit perueniendum.

Aug. tract. 3. in Ioannem.
Aug. ibid.
Chrys. hom. 13. in Ioannem.
Chrys. hom. 14. in Ioannem.
Greg. lib. 18. mor. cap. 37.
Deus ab homine mortali non videtur.
Aug. lib. 12. in Genesin cap. 27.
Chrys. hom. 14. in Ioannem.
Beda in hæc verba Ioannis 1.

ORATIO.

Domine Iesu Christe fili Dei viui, qui es lux vera, quæ illuminas omnem hominem venientem in hunc mundum: ego miser qui tenebris densis obfuscor, te adoro, deprecans misericordiam tuam, vt animam meam illumines, mentem informes, cogitationes disponas, sensus componas, sermones & actus dirigas: quatenus iniquitatis author, & tenebrarum amator, non me surripiat, nec in me signum suum reperiat, sed verissimæ lucis fulgore percussus, procul à me recedat: vt per claram & rectam semitam ad te lucis authorem tendens, ad tuam gloriam perueniam sempiternam. Amen.

De eo quòd Ioannes confessus est, se non esse Christum: sed eius præcursorem & nuncium.

CAPVT XIX.

OMNIBVS autem existimantibus, & cogitantibus in corde suo, de Ioanne, ne forte esset Christus in lege promissus: tum propter mirabilem eius conceptum & ortum: tum propter sanctæ vitæ eius meritum: tum propter doctrinæ eius prudentiam efficacem: tum propter baptismi nouitatem: Pharisæi audita opinione, quam turba habebat de Ioanne, moti contra eum, quòd sibi baptizandi officium, præter ordinem legis, & traditionem eorum, assumpsisset indebitè: & dubitantes an Messias esset, *miserunt ab Hierosolymis*, ad Ioannem, de stirpe sacerdotali existentem, *Sacerdotes & Leuitas*, in lege sapientes, *vt interrogarent eum quis esset*, & quare baptizaret. Sapientes tamen & scribæ, scire poterant eum non esse Christum: quia Christus promissus fuit ex tribu Iuda, Ioannes autem fuit ex tribu Leui. Ioanni in vtero sanctificato, mouetur quæstio quis sit. Ratione cuius, nota quatuor quæstiones cuilibet esse mouendas: scilicet quid sit in natura, quid in persona, qualis in forma, quantus in statura. Prius ergo de his teipsum interroga: vt videas quid interroganti Deo possis respondere. Prima ergo quæstio est, quid sis in natura. Ad hoc trina est responsio. Es enim homo, ratione corporis: terra, vt humilieris contra superbiam: es ratione animæ spiritus, vt sursum coneris contra auaritiam: es ratione homo, id est animal rationale, vt rationabiliter conuerseris contra luxuriam. Hæc ergo quærit à te Deus: *Tu quis es?* O superbe, denaturasti, non es terra te humilians, sed aër te exaltans: non spiritus quærens spiritualia, sed caro sapiens terrena: non homo ratione vtens, sed bestia brutaliter viuens. Secunda quæstio est, quis sis in persona. Et hoc quæretur à te, quando pulsaueris ad ianuam, dicens, Domine Domine aperi nobis. Et fortè respondebis: Christianus sum. Sed vt dicit Ambrosius, mendacium est, se Christianum dicere, & opera Christi non facere. Vel fortè respondebis: Amicus est. Sed attende quid dicit: *Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis.* Si ergo neuter es, audies: *Amen dico vobis, nescio vos.* Tertia quæstio est, qualis es, scilicet in forma morum, & actionum interius & exterius: vt attendas diligenter quantum proficias, vel quantum deficias. Quarta quæstio est, quantus sis, scilicet in spirituali statura: quàm paruus per humilitatem, vt sciatur an possis per angustam portam intrare ad vitam: quàm magnus per charitatem, vt sciatur quantus tibi locus in cœlo debeatur. Interrogatus ergo quis esset, *confessus est*, veritatem, *& non negauit*, hoc enim esset negare ipsum Christum, qui est ipsa veritas. Vnde sequitur: *Et confessus est, quia non sum ego Christus.* In quo magis ad mentem & intentionem quærentium, quàm ad verba & quæstionem respondit. Ad hoc enim quærebant quis esset, vt responderet eis si esset Christus, an non. Vnde licet expresse non quærerent an ipse esset Christus: hoc tamen secundum Chrysostom. intendebant in corde: vt patet ex Ioannis responsione. Confessus est se non esse, quod non erat: non negauit se esse, quod erat. Confessus est se non esse Christum,

Ioannes cur putabatur Christus.
Ioan. 1.
Quæstiones quatuor vtiles.
Ioan. 15.
Matth. 25.
Chrys. hom. 15. in Ioannem.

Christum, quod opinio vulgi publica habebat: & non negauit se esse Christi præcursorem, quod erat. Confessus est se non esse iudicem: non se negauit iudicis præconem. Confessus est se non esse Ecclesiæ sponsum: non negauit se sponsi amicum. Confessus est se non esse verbum: non se negauit esse vocem. Elegit solidè in se subsistere, ne humana opinione inaniter raperetur super se. Magis enim voluit infirmitatem suam humiliter recognoscendo inter membra Christi numerari, quàm eius nomen immeritò vsurpando, ab ipso Christi corpore abscindi. Hîc ergo nobis Ioannis humilitas, qua nihil maius est, commendatur, qui cùm tantæ virtutis esset & authoritatis apud Iudæos, vt eum crederent Christum, non est tamen eleuatus in superbiam, vsurpans nomen & honorem alienum. Vt enim ait Chrysost. deuoti famuli est, non solum non rapere gloriam Domini, sed & oblatam à multis respuere. Sed hanc Ioannis humilitatem Lucifer non habuit, qui gloriam diuinitatis vsurpare sibi voluit. Hanc etiam humilitatem primi parentes non habuerunt, qui diuinæ sapientiæ similitudinem sibi usurpare voluerunt. Hanc igitur humilitatem ille malignus non habebat, qui se extollens, diuinum sibi honorem vsurpabat. Et adhuc hodie quidam imitantur Luciferum: vt tyranni, qui sæuiendo violenter præsunt: & ambitiosi, qui se extollendo nequiter superioritatem quærunt. Quidam imitantur protoplastum: vt hæretici & homines mundanæ sapientiæ, qui volunt plus sapere, quàm oportet sapere. Quidam verò præfigurant Antichristum, vt hypocritæ, simulantes sanctitatem, ac mendaces & dolosi, negantes veritatem. Igitur, quia Iudæi æstimabant Ioannem esse Christum in lege promissum, patet quòd secundum scripturas, scilicet, *Non auferetur sceptrum de Iuda*, & huiusmodi dominicæ incarnationis tempus adesse, tunc eis fuit notum. Sed mira cæcitas Iudæorum, qui cùm crederent Ioannem esse Christum, credere nolebant ipso Ioanne attestante Christum esse Saluatorem tot signis ac virtutibus approbatum. Et quia sicut à populo Iudæorum, expectabatur Christus venturus: ita & Helias ipsam præcessurus. Sicut enim aduentus Christi fuerat Iudæis promissus, ita etiam Heliæ aduentus. Et ideò videntes qui missi erant, quòd Ioannes non confitebatur se esse Christum, quærebant si esset Helias. Propter duo quærebant si esset Helias: quorum vnum est similitudo habitus, & vitæ austeritas: aliud similitudo officij, præcedendo aduentum Christi. Et respondit se non esse Heliam. Sic Ioannes fuit Angelus, non natura & persona, sed officio & vita: sic etiam hîc se negat Heliam esse corpore & persona: sed alibi Christus dicit eum esse Heliam, officio, & vita. Non fuit ergo Helias in persona & corpore, sed in spiritu & virtute: quia scilicet in suis operibus, ostendebat similitudinem Heliæ. Sicut enim Helias aduentum Domini præueniet secundum, ita Ioannes præuenit primum. Ille præcursor venturus est iudicis: iste præcursor factus est Saluatoris. Et sicut Helias in deserto morabatur, parco cibo vtebatur, & duris vestibus operiebatur: sic Ioannes. Ambo in deserto conuersati, ambo victu parci, ambo vestitu inculti. Et sicut Helias magni zeli fuit, sic & Ioannes zelo veritatis, mortuus est. Ambo reges arguebant, ambo regum insaniam tolerabant. Ille Iordanem cœlum petiturus diuisit: hic ad lauacrum quo cœlum petitur, multos conuertit. Et quia Ioannes negauit se esse Heliam, quem ante Christi aduentum nouerant esse venturum: quærebant si propheta esset, scilicet ille de quo Moyses locutus est: quem etiam fama erat esse venturum ante Christum. Erat enim famosa opinio tunc temporis, quòd ante Christum veniret vnus magnus propheta singularis, pro eo quod scriptum est: *Prophetam suscitabit Deus de fratribus vestris, ipsum tanquam me audietis.* Quod secundum veritatem intelligendum est de Christo, licet Iudæi intelligerent de propheta alio. Et ideò interrogauerunt eum si esset ille Propheta. Et respondens, negauit se esse illum prophetam, de quo scriptura prædicta intelligitur: sed non negauit se esse prophetam absolutè, nec prophetam missum ante Christum. Si enim fuit plus quàm propheta, sequitur quòd fuit propheta: quia minus includitur in maiori. Cùm igitur Ioannes tam famosus esset, vt posset si vellet Christus putari: noluit non solum Christus, sed nec Helias, nec Propheta alius reputari. Et hoc est contra eos, qui se iactant de genere, vita, scientia, & huiusmodi. Deinde cùm instarent, & quærerent quis esset, & quid de se diceret, ne ad illos qui eos miserant, absque responso redirent, respondit, dans de Christo testimonium, asserendo se eius esse præcursorem, & dicit, *Ego vox*, non quidem in persona & corpore, sed in officio & similitudine. Vox inquam verbi & Christi per me, *clamantis in deserto: dirigite viam Domini, sicut dicit Isaias Propheta*, id est, ego sum ille, de quo scriptura Isaiæ dicit, quòd in deserto Iudææ clamare debet: vt homines ad Christi aduentum in mundum, se præparent. Prænuncius Christi in deserto clamat, quia Iudææ à gratia Dei desertæ & destitutæ, seu derelictæ solatium redemptionis annunciat. Et bene designatur Ioannes in proprietate vocis, quia erat annunciator verbi diuini, id est Christi, qui secundum diuinitatem, est verbum patris: sicut vox humana, est expressiua verbi mentalis. Vox ergo vocatur Ioannes, quia verbum vocatur Christus. Sicut enim præcedit vox verbum, ita Ioannes præcedit Christum. Nam statim vt ex ore loquentis sonus in qualescumque procedit, vox est: verbum autem nondum est: quia omne verbum aliquid significat. Et sicut vox manifestat verbum, sic Ioannes Christum: quia propterea venit, vt eum in Israël manifestaret. Item vox propinquior est verbo, quàm sonus: quia primò auditur sonus, deinde percipitur quòd vox est, & deinde verbum quod dicitur per vocem. Sic Ioannes propinquior est Christo quàm alij Prophetæ: quorum prophetia fuit quasi sonus, respectu Ioannis: quia illi de remotis, iste de Propinquo Christum indicauit, dicens: Ecce agnus Dei. Meritò ergo Ioannes, præcursor Domini vocatur: quia & nascendo, & baptizando, & prædicando, & moriendo, & ipse sui nominis appellatione, Christum præcurrebat. Sed quid clamabat, alius Euangelista sic narrat, dicens, *parate*, id est, præparate, *viam Domini*, scilicet quò ad mandatorum impletionem, *rectas facite semitas eius*, scilicet quò ad consiliorum supererogationem: vt ipse ad vos venire dignetur, & in vobis habitare: qui nisi per viam & semitas rectas nescit incedere, vel ad homines intrare. Vnde Psalmista: *Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.* Primum clamabat ad omnes: secundum ad proficientes. Et hæ semitæ, per quas citò compendiose peruenitur ad patriam, melius rectificantur in solitudine, id est, in mundanorum elongatione, & omnimoda temporalium abstractione: ne per colles deuios mundanæ oblectationis, contingat oberrare. Has autem semitas, quidam obliquant, qui speciem sanctitatis prætendentes, vel

Confessio vera & humilis Ioannis. — *Chrys. ibid.* — *Humilitatem Ioannis non habentes.* — *Genes. 49.* — *Heliæ expectatio.* — *Heliæ similitudo in Ioanne.* — *Deuter. 18.* — *Isaiæ 40.* — *Quare vox Ioannes.* — *Præcursor Domini Ioannes.* — *Matth. 3.* — *Lucæ 3.* — *Psalm. 24.* — *Semita Domini.*

vel habitum religionis gestantes, in obseruantiis religionis, & consiliis Euangelicis, non rectè ambulant, nec seipsos in illis rectificant. Vel per vias, quæ aptiores sunt, possunt intelligi actiones: per semitas, quæ magis occultæ sunt, cordis intentiones. Vnde *parate viam domini*, per mali desertionem, & boni operationem, *rectas facite semitas eius*, id est, intentiones occultas, facite rectas, non distortas, scilicet pro æternis, non pro terrenis faciatis. Reformatio imaginis in mente, in hoc attenditur, quòd facies mentis incuruata ad terram, per terrenorum oblectationem, erigatur sursum, & rectificetur per cœlestium considerationem & dilectionem. Vnde in Canticis: *Recti diligunt te.* Vbi secundum Bernardum, recti intelliguntur, qui à terrenis sunt abstracti: ac contemplatione & dilectione toti ad superna erecti. Vnde dicit quòd quærere & sapere quæ sunt super terram, curuitas animæ est: meditari verò & desiderare quæ sursum sunt, rectitudo. Cui etiam rectitudini, secundum eundem Bernardum attestatur statura erecta corporis humani. Quid enim indecentius, quàm curuum recto corpore gerere animum? Peruersa res est & fœda, luteum vas, quod est corpus de terra, oculos habere sursum, cœlos liberè respicere: spiritualem verò, cœlestémque creaturam suos econtrariò oculos, id est, internos sensus atque affectus trahere deorsum in terram? Et subditur, *Omnis vallis*, id est, populus gentilis, vel quicunque humilis, *implebitur* bonis spiritualibus, scilicet gratia in præsenti, & gloria in futuro, *& omnis mons & collis*, id est, Iudaicus populus, vel quicunque superbus, *humiliabitur*, id est, euacuabitur, quia gratiam & gloriam amittet. *Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Et, *qui se exaltat humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.* Mons dicit, quantum ad maiores: & colles, quantum ad minores. *Et erunt praua*, id est, corda malorum per iniustitiam distorta, erunt *in directa*, id est, per æquitatem iustitiæ rectificabuntur, & ad iustitiæ regulam dirigentur, *& aspera*, id est, mentes iracundæ & immites, *in vias planas*, id est, per infusionem gratiæ, ad mansuetudinem conuertentur: & corda contra Christum indurata, mollificabuntur, *& videbit*, oculo corporali in primo aduentu, *omnis caro*, id est, omnis homo, tam gentilis, quàm Iudæis, *salutare Dei*, id est, Christum Dei filium. Diuidebatur enim tunc communitas hominum in duas partes, scilicet in Iudæos & gentiles: & multi de his omnibus hominibus, viderunt eum in mundo, inter homines conuersantem. Potest etiam hoc verbum intelligi de visu spirituali, quo vident eum conuersi ad fidem Catholicam, ex omnibus gentibus totius mundi. Vel videbit eum in forma humana, omnis homo, tam reprobi, quàm electi in secundo aduentu, scilicet in die iudicij. Et cùm missi à Iudæis, audirent à Ioanne, quòd non erat aliquis trium prædictorum, quos expectabant tanquam personas solennes, quæsierunt ab eo, dicentes: *Quid ergo baptizas*, nouum ritum inducendo, & officium alienum vsurpando, *si tu non es Christus*, qui potestate propria baptizabit, *neque Helias*, qui in transitu Iordanis baptismum significabat, *neque propheta*, cuius officium est baptizare: vt patet de Helisæo, qui Naaman baptizari misit. Quasi dicerent: Quare tibi officium baptizandi vsurpas, cùm vicem personarum, quibus scriptura baptizare concedit, non geras: sicut proprio ore confessus es? Notandum autem quòd licet Ioannes non esset Christus, poterat tamen baptizare, quia erat præcursor eius: & ideò debuit parare viam illius. Item licet non esset Helias personaliter, erat tamen virtute. Item si non erat propheta ille singularis, erat tamen plus quàm propheta communis: & ideò baptizare potuit. Et respondit eis Ioannes, testimonium de Christo iterum perhibendo: quia sicut præcurrebat prædicationem Christi, sua prædicatione & denunciatione, ita baptisma Christi præcedebat suo baptismate: sicut & prophetæ antiquitus aliquando denunciabant futura, non solum verbis, sed etiam factis. Vnde dicit: *Ego baptizo in aqua*, in pœnitentiam, non in spiritu, in remissionem peccatorum, docens vos pœnitere, non potens vos absoluere. *Ego baptizo in aqua*, præparatiuè, corpora tantum lauando: ad significandum illum qui venturus est baptizare in Spiritu sancto authoritatiuè, etiam animas abluendo, quasi dicat, Non debetis imputare audaciæ quod ago: nec mirari si ego qui non sum Christus, neque Helias, neque ille propheta singularis baptizo, quia baptismus meus non est completus & perfectus. Nam ad completionem & perfectionem baptismi, exigitur lotio corporis & animæ: & corpus quidem secundum naturam lauatur aqua, anima verò non nisi spiritu. Vnde & ego baptizo in aqua tantum, in pœnitentiam, id est, in signum pœnitentiæ purgantis animas: corpore lauo corpus, & institutum baptizandi vsum, parans viam fortiori me, donec veniat qui abluit animas per spiritum. Vnde Ambr. *Ego*, inquit, *vos aqua baptizo*. Citò probauit se non esse Christum, qui inuisibili operetur officio. Nam cùm ex duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat & corpore, visibile per inuisibilia, inuisibile per inuisibile mysterium consecratur: aqua enim corpus abluitur, spiritu animæ delicta mundantur. Et ideò aliud fuit baptisma pœnitentiæ, aliud est baptisma gratiæ. Istud ex vtroque, illud ex vno. Nam cùm delicta communia sint mentis & corporis, purificatio quoque debuit esse communis. Et bene non verbo, sed opere declarauit non esse se Christum, opus enim hominis est gerere pœnitentiam delictorum, Dei munus est gratiam implere mysterij. Hæc Ambrosius. Ioannis ergo baptismus vmbra & figura erat melioris baptismi: quia significatio & præparatio quædam erat futuri. Propter quod, vt habetur in Actibus, forma baptismi Ioannis erat in nomine venturi. Nec putandum est, baptismum Ioannis parum profuisse hominibus: quia etsi peccata non dimittebat, omnes tamen qui ab illo baptizabantur, sub Peccati vinculo constrictos esse sentiebat: & ideò redemptorem & mundatorem, qui peccata dimittere posset, mox vbi apparuisset, quærere necesse habebant. Vnde baptizabat in pœnitentiam, id est, ad hoc vt agerent pœnitentiam: vt sicut ipse eos aqua lauabat exterius, ita ipsi se pœnitentia lauarent interius: vt mox Christo veniente parati essent ad eius baptismum suscipiendum: quia quos baptizauit, baptizati sunt iterum. Baptismus enim ipsius, erat quædam protestatio credendi in Christum venturum, & facienda opera pœnitentiæ, vt deuotius reciperent ipsum. Vtilis ergo erat baptismus Ioannis, propter assuefactionem ad Christi baptismum, & propter vitæ emendationem: quia baptizabantur confitentes peccata sua, & propter Christi manifestationem. Vnde & subditur, *medius vestrum stetit*, id est, præsens est inter vos quem prædico: qui est mediator Dei & hominum, *quem vos nescitis*, nec cognoscitis: & ad illum cognoscendum, ego vos præparo, baptizando in aqua. Ista verba exponi possunt, vno modo secundum huma-

Marginalia: Cantic. 1. *Recti qui.* — Bernard. ser. 24. in Cantica. — Bernar. ibid. — Iacobi 4. Lucæ 14. & 18. — Ioan. 1. — 4. Reg. 5. — *Baptizare poterat Ioannes.* — *Baptizare in aqua & in spiritu.* — Ambros. lib. 2. in Lucam. — Actuum 9. *Baptismus Ioannis profuit.* — *Baptizati à Ioanne, iterum baptizandi erant.*

Medius vestrum stetit, quomodo exponitur.

humanitatem Christi, secundum quam ad literam Christus fuit in medio Iudæorum: quia inter homines communiter est conuersatus, quasi vnus ex eis: & non cognouerunt præsentem, quem crediderunt futurum. Alio modo exponuntur de Christo secundum diuinitatem, secundum quem vbique præsens est, & inuisibilis. Et secundum hoc medius est omnibus rebus creatis, & tamen nemo scit eum, quia nemo comprehendit. Hic nota

Medium locum Christus tenet. *Lucæ 22.*

quòd Christus sæpe legitur locum medium specialiter eligere: quia medium est locus humilis. Vnde ipse ait: *Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.* Item est locus communitatis: quia vniformiter se habet ad omnes, & centrum ad

Act. 10.

circumferentiam. Vnde Petrus: *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus.* Item medium est locus vnitatis: quia extrema vniuntur

Ephes. 2.

in medio. Vnde Apostolus: *Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum.* Item est locus stabilitatis: quia medium mundi est fixum. Vnde Apo-

1. Cor. 3.

stolus: *Fundamentum aliud nemo potest, &c.* Item locus proximitatis: quia omnibus partibus appro-

Act. 17.

ximat. Vnde in Actibus: *Si fortè attrectent eum, cùm non longe sit.* Et subdit Ioannes de Christo: *Ipse est qui post me veniet, vel venturus est,* quem ego vt præcursor prænuncio, *qui tamen ante me factus est.* Licet iam venisset nascendo, tamen dicit esse venturum: quia nondum venerat ad baptismum, nondum se manifestauerat prædicando, & miracula faciendo, ac nostræ redemptionis mysterium complendo. Et licet Ioannes præcesserit Christum tempore natiuitatis & mortis, non tamen resurrectionis & ascensionis. Vel, *qui post me venturus est,* id est, qui prædictus est à prophetis, post me venturus est.

Iesus venit post Ioannem quinque modis.

Secundum Remigium, quinque modis venit Iesus post Ioannem, scilicet nascendo, prædicando, baptizando, moriendo, & ad inferos descendendo. Et cùm hoc quod dicit, Ante me factus est, non possit intelligi secundum deitatem, quæ facta non

Christus factus est ante Ioannem.

est: nec de humanitate, qua Christus posterior est Ioanne factus: oportet quòd intelligatur, quò ad honorem & dignitatem: quia quasi dominum, sequitur eum Ioannes, & vadit post eum. Antè enim hoc in loco, non temporis, sed ordinis, habet significationem: & notat diuinitatis, non natiuitatis

Chrysostom. homil. 15. in Ioan.

prioritatem. Ac si dicat, secundum Chrysostomum, Non quia prior veni ad prædicandum, ex hoc maiorem illo me æstimetis: post me ergo venit tempore, quia postmodum natus, ante me factus est dignitate: quia tanquam clarior & honorabilior, seu maior & dignior mihi præpositus est & prælatus. Huic simile est, cùm de aliquo dicimus: Hic olim me minor, vel mihi par erat: sed modò ante me factus est honore, modò me præcedit, modò mihi prælatus est. Vel factus est antè synceritate conscientiæ, innocentia vitæ, famæ decore. Prælationis autem Christi causas Ioannes aperit, cùm subiungit: Qui prior me erat. Pro tanto enim, *ante me factus est,* id est, mihi prælatus, & dignitate antepositus est, quia etsi posterior sit in tempore, est tamen prior in æternitate: quia prior me erat, non secundum humanitatem, quam acceperat in tempore: sed secundum deitatem, in qua est ab æterno cum patre, prior me erat: quia ipse ab æterno, ego ex tempore. Quoniam qui post me natus est de matre sine patre, ante omnem creaturam, sine vllo initio genitus est ex patre sine matre. Et fortior me est, quia ipse Deus fortis & potens, ego autem homo & fragilis, & impotens,

Christus fortior est Ioanne.

Ille Dominus, ego seruus: ille Imperator, ego miles. Vnde Rabanus; Fortis est Ioannes, qui Spiritum sanctum dignus est habere: fortior qui eundem potest dare. Fortis qui regnum cœlorum prædicat: fortior qui donat. Fortis qui baptizat in peccatorum confessione: fortior qui in eorum remissione. Immensitatem autem excellentiæ eius, subdendo manifestat, *Cuius non sum dignus vt,* procumbens, *soluam corrigiam calciamentorum eius,* quod humile & vile officium est. Quasi dicat: Intantum est ante me, vt ego neque seruire ei, neque in vltimis ministrorum eius vocari dignus sim. Calciamentum enim soluere, vltimi ministri res est.

Calciamenta soluere eius qui ea non habet.

Cùm Christus calciamenta non portauerat, patet quòd hæc est metaphorica locutio: quia Ioannes in hoc dicit se non esse dignum exhibere Christo etiam minimum obsequium: hoc exprimens secundum communem loquendi modum. Cùm enim aliquis suam paruitatem, & alterius excellentiam vult exprimere, solet communiter dici: Non sum dignus tangere sotulares eius, vel aliud huiusmodi. Nec mirum si Ioannes hoc dixit: quia homo quantuncumque magnus, Deo comparatus, nihil est nisi puluis & cinis: nec etiam aliqua creatura est digna ei seruire, nisi per gratiam assumatur. Per hoc ostendit etiam Ioannes ipsis Pharisæis, quòd officium alienum non vsurpabat, sed tantum suum proprium officium, scilicet præcursoris, exercebat. Vnde secundum Gregorium, alle-

Greg. hom. 7. in Euang.

goricè per calciamentum, humanitas: per pedes, deitas: per corrigiam, vnio calciamentorum, scilicet animæ & corporis ad deitatem, intelligi potest: quia nec ipse Ioannes, nec aliquis alius sufficiens est, vel potest mysterium & modum illius ineffabilis vnionis duarum naturarum, scilicet diuinæ & humanæ, qua Verbum caro factum est, explicare vel aperire, cùm hæc vnio tanta esset, quòd hominem Deum, & Deum hominem faceret. Vn-

Isaiæ 53. *Gregor. ibid.* *Humilitas contra elationem induitur.*

de Esa. *Generationem eius quis enarrabit?* Quasi diceret, nullus est dignus. Vbi Gregor. Qua in re pensandum nobis est, quomodo sancti viri, vt humilitatis in se virtutem custodiant, cùm quædam mirabiliter sciunt, illud ante mentis oculos student reuocare, quod nesciunt: vt dum ex parte aliqua infirmitatem suam considerant, ex ea parte qua perfecti sunt, eorum se animus non extollat. Restat ergo vt in omne quod scit, sese mens deprimat, ne quod virtus scientiæ congregat, ventus elationis tollat. Cùm bona fratres agitis, semper ad memoriam mala acta reuocate, vt dum cautè culpa conspicitur, nunquam de bono opere animus lætetur. Superiores inuicem proximos vestros attendite. Quia & quos agere aliqua praua conspicitis, quæ in eis lateant bona nescitis. Quæ licet bona assint opera: nulla sunt, nisi ex humilitate condiantur. Qui enim sine humilitate virtutes congregat, quasi in vento puluerem portat.

Lucæ 3.

Hæc Gregorius. Deinde Ioannes subiungit, *Ipse vos baptizabit,* non solum in aqua, sed & *in speritu sancto & igne,* gratiam Spiritus sancti, & charitatis conferendo, quod non potest facere, nisi Deus. In Baptismo enim Christi, confertur gratia Spiritus sancti, & per ipsum ignis charitatis, si debite suscipiatur, vel obex non ponatur. Baptismus autem Ioannis ista non conferebat, sed Baptismum Christi significabat, & ad ipsum disponebat. Vnde

Chrysostom. hom. 3. oper. imperfect. De Baptismo duplici.

Chrysost. Aliud fuit Baptisma Ioannis, aliud Domini. Illud pœnitentiæ, hoc sanctificationis & gratiæ, in quo & Spiritus sanctus in vnoquoque credente, ad decoquenda peccata, modo ignis operatur vrens delicta, purgans sordes carnis & animæ.

Beda in Lucæ cap. 3.

Vnde & Beda; Baptizamur autem à Domino in Spiritu sancto, non solum cùm in die baptisma-

tis, fonte vitæ in remissione peccatorum abluimur, verumetiam quotidie, cùm per gratiam eiusdem spiritus, ad agenda quæ Deo placent, accendimur. Est ergo Baptismus fluminis, in aqua: flaminis, in pœnitentia: sanguinis, in martyrio. Deinde post testimonium Ioannis, de primo Christi aduentu, addit etiam de extremo, authoritate & ministerio iudicij Christum commendando, & populis comminando, dicens: *Cuius ventilabrum in manu eius.* Ventilabrum, à ventilandis paleis dictum est, & est instrumentum quo in Palæstina solebat purgari bladum, & est factum sicut pala, qua proiicitur granum paleis commixtum, in altum: & ventus paleas tollit, & granum in area cadit. Ioannes ergo metaphoricè loquens, per ventilabrum, intelligit discretionem iusti examinis, seu diuinum iudicium, & potestatem discernendi bonos à malis, sicut ventilabro diuiduntur grana à paleis, & fructuosa ab infructuosis, quod est in manu, id est, in potestate & arbitrio eius, quia iudicandi officium sibi traditum est à patre, quia omne iudicium dedit filio. *Et permundabit*, id est, perfectè mundabit, *& purgabit* in futuro *aream*, id est, Ecclesiam suam à paleis, in qua nunc grana cum paleis, id est, boni cum malis, commixti sunt, sed in iudicio separabuntur ab eis. *Et congregabit triticum* modo pluribus locis dispersum, id est, bonos & iustos; qui ad modum tritici sunt interius candidi, per munditiam: exterius rubei, per patientiam: graues moribus, vtiles sermonibus, multiplicabiles aliorum conuersionibus, *in horreum suum*, id est cœleste habitaculum. *Paleas autem*, id est, malos & reprobos, leues per superbiam, pallidos per inuidiam, fragiles per iracundiam, aridos per auaritiam, infructuosos per acidiam, viles per carnalem concupiscentiam, *comburet igne* gehennæ *inextinguibili*, & pœna sensibili. In hac etiam præsenti vita, Dominus Ecclesiam purgat, dum ob manifesta peccata, peruersi & mali de Ecclesia per sententiam eiiciuntur, vel per mortem de hac vita abscinduntur: sed hæc purgatio in fine perficietur, quando per Angelos de regno suo, omnia scandala colligentur, vel modo mundat, discernendo merito, non numero, sed tunc & numero & merito. *Multa quidem & alia exhortans*, & docens Ioannes *euangelizabat*, & annunciabat *populo.* Ex quo patet quòd non omnia facta & dicta Ioannis scripta sunt, sed pauca respectiuè, sicut & de Christo dicitur Ioannis vltimo.

Baptismus triplex.

Ventilabrum vnde dictum.

Ioann. 5.

Moraliter Ioannes dat formam viuendi, prædicandi, & fructificandi. Nam eius vita austera, & quò ad victum durum, & quò ad vestitum asperum, & quò ad locum desertum, eius doctrina vera, siue de Deo, siue de seipso, siue de proximo: eius operatio fructuosa, quia multos vocando, baptizando, & rectificando. In primo fuit exemplar religiosorum, in secundo doctorum, in tertio prælatorum. Si enim talis esset prædicator, omnis Hierosolyma, quò ad claustrales, & Iudæa, quò ad clericos, & regio quò ad laicos, venirent confitentes peccata sua, tam venialia, quàm mortalia, veniret & Iesus cum eis, ad sanctificandum eos, & verbo, & remedio, & exemplo. Ad maiorem autem expressionem prædictorum, locus vbi facta sunt, determinatur consequenter, cùm subiungitur. Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans. Vt enim dicit Chrysost. non in domo, neque in Angulo Christum prædicabat: sed Iordanem transiens, in media multitudine, præsentibus omnibus qui ab eo baptizabantur. In Bethania, quæ domus obedientiæ interpretatur, Ioannes baptizare dicitur: vt quod ex obedientia Dei venerat Christum nunciare immolandum pro redemptione mundi, ostendatur & intelligant homines, quia si à peccato originali, quod per inobedientiam primi parentis contigit, absolui desiderant, submisso corpore, & credulo corde, baptismi sacramentum suscipere, & per obedientiam fidei, omnes ad Baptismum peruenire debent: & vt significetur, quòd baptizatis obedientia conuenit. Est autem duplex Bethania. Vna est quædam villa citra Iordanem, ad duo miliaria de Hierusalem, scilicet in latere montis Olïueti, vbi Lazarus fuit suscitatus. Alia, de qua dictum est, sita supra Iordanem, ex altera tamen parte fluminis, scilicet in sorte duarum tribuum, & dimidiæ, à Hierusalem itinere diei vnius, vbi erat Ioannes baptizans, scilicet in confinio gentium & Iudæorum: vt his & illis ostenderetur Baptismus communis. Et bene trans Iordanem baptizabat, quia Gentes communius, quàm Iudæi Baptismum receperunt.

Moraliter Ioannes dat triplicem formam.

Ioann. 1. Chrysost. homil. 16. in Ioann.

Bethania qualiter interpretetur.

Bethania duplex.

ORATIO.

Ioannes beatissime præcursor Christi, præco iudicis, amicus sponsi, vox verbi diuini, qui solatium nostræ redemptionis annunciare meruisti: impetra mihi misero apud eundem Dominum nostrum Iesum Christum, tuis sanctissimis precibus, & purgato à vitiis pectore, & ornato virtutibus, parem secundum salubria tua monita viam Domini, & rectas faciam semitas eius, quatenus in extremo iudicio, cùm aream Ecclesiæ suæ mundauerit, & triticum à paleis separauerit, merear inter grana tritici, & electos suos inueniri, & in horreum cœlestis mansionis cum eis reponi, Amen.

De pœnitentia facienda.

CAPVT XX.

Qvia verò de pœnitentia, per quam regnum cœlorum appropinquat, & via Domini paratur, tactum est in præcedentibus, nunc consequenter de ipsa aliquantulum latius videamus. Ad veram itaque pœnitentiam, quam amor Dei & odium peccati facit, ante omnia duo requiruntur: scilicet quòd peccator de peccatis præteritis doleat, & nunquam iterata vice peccandi, firmam voluntatem habeat. Sine his duobus, pœnitentia vera non est: quia sine eis, nec Deus peccata dimittit, nec sacerdos absoluere à peccatis potest. Vnde Bernardus. Vera siquidem pœnitentia est, sine intermissione temporis, de præteritis malis dolere, & sic plangere commissa, vt non committat plangenda. Irrisor namque est, & non verè pœnitens, qui adhuc agit quod pœniteat. Si ergo vis verus pœnitens esse, cessa à peccato, & amplius noli peccare. Quoniam inanis est pœnitentia, quam sequens coinquinat culpa. Vnde & Gregorius. Pœnitentiam quippè agere, est & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare: nam qui sic alia deplorat, vt tamen alia committat: adhuc pœnitentiam agere, aut ignorat, aut dissimulat. Vnde etiam Augustinus. Inanis est pœnitentia, quam sequens coinquinat culpa. Nihil prosunt lamenta, si replicantur peccata. Nihil valet à malis veniam poscere, & mala denuò iterare. Et iterum: Pœnitentes, pœnitentes: si tamen estis pœnitentes, & non irridentes, mutate vitam, reconciliamini. Pœnitentiam agis, genu figis,

Pœnitentia duo requirit.

Bernardus in meditationibus. Isidorus 2. de summo bono cap. 16.

Greg. hom. 34. in Euang.

Augustin. in soliloq. Idem de pœnitentiæ medicina cap. 2.

figis, & rides, subsannas patientiam Dei. Si pœnitens es, pœnitet te, si non pœnitet, pœnitens non es: si ergo pœnitet, cur facis quod malè fecisti? Si fecisse pœnitet, noli facere: si adhuc facis, pœnitens non es. De quibus autem pœnitentia fit agenda, notat idem Augustinus, dicens: Tres sunt actiones pœnitentiæ. Vna est quæ nouum hominem parturit, donec per Baptismum salutarem, omnium præteritorum fiat ablutio peccatorum. Omnis enim qui iam suæ voluntatis arbiter constitutus est, cùm accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam inchoare non potest. Ab hac pœnitentia, cùm baptizantur soli paruuli, immunes sunt, nondum enim vti possunt libero arbitrio: quibus tamen ad consecrationem remissionémque originalis peccati, prodest eorum fides à quibus offeruntur, quascumque maculas delictorum, per alios ex quibus nati sunt, contraxerunt, aliorum etiam interrogatione & responsione purgentur. Cæterorum hominum nullus transit ad Christum: vt incipiat esse quod non erat, nisi pœniteat eum fuisse quod erat. Altera verò pœnitentia est, cuius actio per totam istam vitam, perpetua supplicationis humilitate subeunda est. Primò, quia nemo vitam æternam desiderat, nisi eum vitæ huius temporalis pœniteat. Quis dubitet in quacunque temporali fœlicitate versemur, pœnitere tamen nos debere huius vitæ, vt ad illam incorruptionem tota auiditate curramus. Quis ergo festinat atque exoptat ad patriam remeare, nisi quem peregrinationis suæ pœnitet? Quis itaque sanæ mentis non ingemiscit, cui non per pœnitentiam sic esse displiceat? Deinde multa sunt peccata, quæ quamuis singula, non lethali vulnere ferire sentiantur, tamen simul omnia congregata, quæ plura sunt necant, nisi medicamento quotidianæ pœnitentiæ desecentur. Quisquis itaque se diligenter attendit, satis intelligit cum quanto periculo peregrinetur à Domino. Tertia actio est pœnitentiæ, quæ pro illis peccatis subeunda est, quæ legis decalogus continet. In hac ergo pœnitentia maiorem in se quisque seueritatem debet exercere, vt à se ipso iudicatus, non iudicetur à Domino. Ascendat itaque homo aduersum se tribunal mentis suæ, constituat se ante faciem suam. Atque ita constituto in cordis iudicio, assit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidem sanguis animi confitentis per lachrymas profluat. Postremò, ab ipsa mente talis sententia proferatur, vt se indignum homo iudicet participatione corporis & sanguinis Domini, vt qui separari à regno cœlorum timet, per vltimam sententiam summi iudicis, per Ecclesiasticam disciplinam à sacramento cœlestis panis separetur. Iudicet ergo seipsum homo in istis, voluntatem dum potest, & mores conuertat in melius, ne cùm iam non potuerit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur. Sed si iam de sanitate desperans, addis peccata peccatis, sicut scriptum est: *Peccator dum venerit in profundum malorum, contemnet*: noli contemnere, noli desperare, clama de profundis etiam ad Dominum. De tali profundo, Niniuitæ clamauerunt, & propitiationem inuenerunt. Faciliúsque est euacuata comminatio prophetiæ, quàm humiliatio pœnitentiæ. Quicquid enim feceris, quæcunque peccaueris, adhuc in hac vita es, vnde te omnino, si sanare nollet, auferret. Cur ergo ignoras, quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Hæc August. Non solum ergo de magnis, sed & de paruis peccatis, vt dictum est, quotidiana pœnitentia est agenda, & quamuis parua videantur, non tamen propter hoc sunt negligenda. Quia, vt ait Gregor. nullum peccatum adeo paruum, quod non crescat neglectum. Et iterum: Peccatum quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere, mox ad aliud trahit. Vnde dicit Ambrosius, quòd minimum peccatum scienter commissum, grauius est toto mundo. Vnde & Augustin. Sed ista leuia quæ dicimus, noli contemnere: si contemnis, quando appendis expauesce, quando numeras leuia, multa faciunt vnum grande. Multæ guttæ implent flumen. Multa grana faciunt massam. Hæc Augustinus. Non itaque leuia sunt contemnenda, nec propter grauia, est desperandum. Quia vt ait August. nullum peccatum criminale est, dum displicet: nullum veniale, dum placet. Agenda est autem pœnitentia sine dilatione, & dum possumus: ne subitò præoccupati, quæramus spatium pœnitentiæ, & inuenire non possimus. Vnde August. Remedia conuersionis ad Deum, nullis sunt cunctationibus differenda, ne tempus correctionis pereat tarditate. Qui enim pœnitenti indulgentiam promisit, dissimulanti diem crastinum non spopondit. Et iterum: Si quis autem positus in vltima necessitate ægritudinis suæ voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hic vadit, fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non præsumimus quia hinc bene exit. Non præsumo, non vos fallo, non præsumo, fidelis bene viuens securus hinc exit. Baptizatus ad horam, securus hic exit: agens pœnitentiam ad vltimum, & reconciliatus: si securus hinc exit, ego non sum securus, vnde securus sum, & do securitatem: vnde non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum. Non dico, damnabitur: sed nec dico, liberabitur. Vis te dubio liberare? Vis quod incertum est, euadere? Age pœnitentiam, dum sanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum sanus es, & inuenerit te nouissimus dies, currentem vt reconcilieris. Si sic agis, securus es, quia egisti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem tunc vis agere pœnitentiam, quando iam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Duæ res sunt, aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quod horum tibi sit futurum, ego nescio. Ergo dimitte incertum & tene certum. Hæc August. Ideo autem August. dubitat de his qui pœnitent in extremis, quia tales potius videntur pœnitere timore pœnæ, quàm amore iustitiæ, & ideo eorum pœnitentia videtur esse dubia. Non ergo tardes vel dissimules, in sanitate pœnitentiam agere, & citò peccati onus deponere. Quia, vt ait August. stultum est in illo statu viuere, in quo quis non audet mori. Et audacior est, qui cum vno peccato mortali dormit, quàm qui cum septem hostibus. Sæpe quidem promittunt sibi homines vitam longam, ex eo quòd sunt iuuenes, vel bonæ complexionis, aut fortes, nescientes quid superuentura pariat dies, nec attendentes quòd rarò quis moritur morte naturali, sed frequenter ex accidentibus: puta febre, apostemate, & huiusmodi, vel quandoque morte improuisa & casuali, & tamen creditur quòd quilibet in statu meliori moritur. Vnde Hugo de sancto Victor. Sciendum quòd nec iustus, nec impius, nec puer, nec senex, antè soluuntur à corpore, quàm sint in illo puncto bonitatis, vel malitiæ; vltra quam si semper viuerent, nunquam transirent. Hæc Hugo. Sed propter vanam longæ vitæ spem, multi decipiuntur, & pœnitentiam quam expectant, non consequuntur. Vnde Chrysostom.

Pœnitentia de quibus sit agenda. — *Pœnitentia in Baptismo.* — *Pœnitentia totius vitæ.* — *Pœnitentia pro peccatis contra decalogum.* — Prou. 18. — *Pœnitentia etiam de paruis agenda.* — Gregorius lib. 25. moralium cap. 12. — Ambrosius. — Augustin. lib. de decem chordis. cap. 11. & tract. 10. in Ioann. — *Nota.* — Augustin. ibidem. — *Pœnitentia agenda sine dilatione.* — Augustin. lib. 50. homiliarum hom. 42. — *Pœnitentia sera, securum non facit.* — August. de pœnitentiæ vtilitate. — *Vitæ longa spes decipit.* — *Quisque in bono statu mori credendus est.*

Chrysostom. serm. de pœnitentia. *Augustinus lib. 50. homiliarum homil. 41.* sostom. Nihil tantum decipit homines, quantum vana spes longioris vitæ. Et August. Experti sumus multos expirasse, expectantes reconciliari. Et posito quòd homo certus esset de vita longa, adhuc tamen pœnitentia non esset vsque ad senectutem & senium prolonganda: quia tunc inualidi sunt homines ad laborem, & vix in his ætatibus reperitur quis, qui se à peccatis quæ consueuit, euellat per pœnitentiam. Optimum ergo consilium, summa prudentia, & maxima prouidentia in hoc consistit, vt per veram contritionem, & puram ac integralem confessionem, & per satisfactionem condignam, homo sanus & fortis se disponat, cunctaque noxia, eum à salute æterna retrahentia ac impedientia proiiciat: & se iugiter omni tempore sic teneat, ac si hodie vel cras, vel ad longius in hac septimana, discessurus sit de hoc mundo. In extremo quippè vitæ suæ, potest homo pœnitere, quia vsque tunc potest peccare; ergo vsque tunc potest de peccatis, per diuinam misericordiam, consequi veniam, quia misericordia Dei, vincit humanam malitiam: sed talis pœnitentia tarda, rarò est vera & fructuosa: quia in ea non habetur distinctiua, & sufficiens de peccato displicentia. Contritio enim sufficiens requiritur quòd peccatum dimittatur: sed vehemens passio, & dolor in parte sensitiua, qualem habent communiter illi in articulo mortis, impedit in pœnitente vsum rationis, ne bene deliberet de peccatis. De pœnitentia ergo iniuncta, aut voluntariè assumpta, gaude: & Deo gratias age, qui te ad eandem decreuit misericorditer expectare: non sis ingratus, quia hodiernum diem habes, in quo corrigaris. Heri malus fuisti, hodie bonus esto. Considera quoniam multi modo moriuntur, quibus si vna hora ad agendam pœnitentiam concederetur, quæ tibi concessa est, quomodo per altaria, & quàm festinanter currerent, & ibi flexis genibus, vel certè toto corpore, in terram prostrato, tandiu suspirarent, plorarent, & orarent, donec plenissimam peccatorum suorum veniam, à Deo consequi mererentur. Tu verò comedendo, bibendo, iocando, ridendo, & ociosè viuendo, tempus perdis, quod tibi Deus indulsit ad requirendam gratiam, & ad promerendam gloriam. Cogita etiam quòd animæ in inferno cruciantur, sine spe veniæ & misericordiæ. Si amor Dei te tenere & mulcere non potest, saltem teneat & terreat timor iudicij, metus gehennæ, laquei mortis, & omnia mala. Sed heu, multi hodie abutentes Dei patientia, parum hæc attendunt: & tempus, quo nihil est preciosius, inutiliter transire permittentes, miserabiliter amittunt. Vnde Bernard. Hodie filij hominum animæ curam negligunt, carnis curam perficiunt, in omni desiderio. Neque enim peccare metuunt, sed puniri: nec virtuti cordis opera datur, sed valetudini corporis, imò etiam voluptati. De schola Hippocratis & Epicuri didicerunt hæc. Tempus hoc animabus, non corporibus est assignatum: dies salutis vtique, non voluptatis. Et iterum: Nihil preciosius tempore, sed heu nil hodie vilius æstimatur. Transeunt dies salutis, & nemo recogitat, nemo sibi non reditura momenta periisse causatur. Hæc Bernardus. Et reuera nihil in hac vita preciosius est tempore, quia breui hora posset quis veniam & gratiam, ac gloriam obtinere, & plus quàm totus mundus valeat promereri. Non est enim hora tam breuis, in qua non spiritualia lucra, suo valore incompatibiliter, omnia terrena excedentia comparare posset. Attende etiam quia plus valet hîc in patientia dies vnus, quàm in purgatorio annus. Vnde in Ezechiel. *Diem pro anno dedi tibi.*

Pœnitentia sera, si vera est fructuosa.

Pœnitentiæ tempus non prætermittendum.

Bernardus serm. de verbis Euangelij, Ecce nos relinquimus omnia.

Tempore nil carius.

Ezech. 4.

Pœna tamen purgatorij excedit omnem pœnam temporalem huius vitæ. Dicit enim August. quòd ille ignis purgatorij durior est quàm quicquid in hoc seculo pœnarum, aut sentire, aut videre, aut cogitare quis potest. Igitur magis est curandum de bona vita, quàm de longa. Vnde Seneca: Quàm bene viuas refert, non quandiu. Actu vitam metiamur, non tempore. Sunt autem tres partes pœnitentiæ, scilicet cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio. Præcepit enim scriptura scindere corda, non vestimenta, confiteri alterutrum peccata: & facere dignos fructus pœnitentiæ. Nam cùm omne peccatum committatur corde, opere, vel ore, iustum est ita curari per contrarium, vt peccator culpam animo detestetur, verbo accuset, & facto pœniteat. Istæ tres partes pœnitentiæ, sunt trinæ dietæ, quibus ad terram promissionis itur. De quibus in Exodo dicitur: *Deus Hebræorum vocauit nos vt eamus viam trium dierum in solitudine: vt sacrificemus Domino Deo nostro: ne fortè accidat nobis pestis*, id est culpa in præsenti, aut gladius, id est pœna in futuro. In hoc triduo, quæsiuit Virgo Maria filium suum, & inuenit eum. In quo fœlici triduo similiter & tu si quæsieris, inuenies Iesum id est salutem æternam. Hæc est scala, cum tribus gradibus, quam vidit Iacob, erectam à terra vsque ad cœlum, & Dominum innixum scalæ propter tria. Primum, vt eam fortiter sustineat. Secundum, vt ascendenti per eam, manus, si necesse fuerit, porrigat. Tertium, vt ascendens cùm laborauerit, & fatigatus fuerit, in ipsum respiciat, & totam suam curam in eum iactet. Non enim ita crudelis est quòd eum cadere permittat.

De purgatorio

Augustinus serm. 41. de Sanctis.

Seneca epist. 12.

Pœnitentia tres partes.

Ioann. 1. Iacobi 5. Lucæ 3.

Exodi 5.

Scala Iacob. Genes. 28.

Prima ergo pars pœnitentiæ, est cordis contritio. Est autem contritio, dolor voluntariè assumptus pro peccatis, cum proposito, seu intentione confitendi & satisfaciendi, quia nullus verè censetur contritus, nisi habeat propositum huiusmodi. In qua contritione, homo sigillatim omnia peccata sua ante tribunal conscientiæ suæ adducat: vt ibi seipsum accusans, in amaritudine animæ suæ de singulis conteratur, & postea confiteatur. De singulis quippè peccatis mortalibus, requiritur contritio singularis. Diuersorum enim morborum, diuersæ sunt medicinæ, sed contritio est medicina singularis contra vnum tantum mortale: ergo non sufficit vna communis de omnibus peccatis: sed de quolibet mortali, tenetur homo specialiter conteri, si habet distinctam peccatorum memoriam. Sed secundum Chrysost. sicut in radiis solaribus, videntur atomi minuti in aëre, qui nequaquam extra radios solares apparent: ita menti radio circumspectionis propriæ illustratæ, apparent ceu defectus minutissimi, qui aliis desidiosis, ac per hoc tenebrosis mentibus, occultantur. Si verò quæritur, quandiu quis de peccatis dolere debeat, dicendum quòd Deus, quando absoluit hominem à vinculo peccati, seu à culpa & à pœna æterna, ligat eum vinculo perpetuæ detestationis peccati. Vnde vtile est quod sacerdos aliquam pœnitentiam quantumcumque paruam perpetuam iniungat, vt homo per hoc, peccatorum suorum præteritorum, aliquando in contritionis spiritu rememoretur. Sed detestatio peccati perpetua est duplex. Quædam in actu, ad quam homo non tenetur semper, si quis tamen faceret, perfectionis esset, non tamen omnino de essentia. Sicut beatus Petrus legitur semper fleuisse. Et sanctus Dauid dicebat: *Peccatum meum, contra* me est semper.* Alia est in habitu, ad quam homo semper tenetur, etiam post perfectam peccati remissionem.

Contritio cordis est prima pars pœnitentiæ.

Contritio singularis requiritur in pœnitente.

Chrysostom. homil. 1. in Ioan.

Contritio perpetua debet esse.

Contritio & detestatio duplex.

* *coram.*

August. lib. de vera & falsa pœnitentia. nem. De hac secunda, dicit Augustinus loquens de pœnitente: Pœnitens, omnes fructus pœnitentiæ suæ paruos habeat, numquam sufficiat & semper doleat, & de dolore gaudeat, non semper doluisse se doleat, semper pro Domino, ante quem peccauit, erubescat, dolorem cum vita finiat. Et iterum: Aut continui dolores, cruciabunt pœnitentem vitam meam: aut æterni cruciatus, vexabunt puniendam animam meam. Hæc Augustinus. *Ratio contritionis perpetuæ.* Iste ergo dolor cessare non debet in pœnitente, nec finiri in hac vita, sed sicut homo in Deum, qui æternus est, peccauit: ita in æterno suo, scilicet quandiu vixerit, dolere debet. Sed multi gemunt pro peccatis, non quòd peccata eis displiceant propter Deum, sed propter pœnam. Nonnullos etiam pœnitet peccasse, pro sola peccati turpitudine. Fructuosa ergo contritio est, cùm quis de peccato, quo Deum offendit, dolet, & inde turbatur & gemit: quia iniquitas, amore iustitiæ, sibi displicet. Et quantocius aliquis sic verè pœnitet, *Peccata dimittere quid sit.* tantocius Deus peccatum dimittit. Est autem Deum peccata dimittere, æternam pœnam pro illo debitam, per collationem præsentis gratiæ relaxare. Sic quoque actualis peccati, per viuificationem mentis æterna pœna relaxata relinquitur temporalis, in quam æterna est commutata, vt quod illicita animæ delectatione, siue etiam carnali voluptate commissum est, satisfactionis dignæ amaritudine purgetur ab homine, dum licet, ne districtius à Deo puniatur in futuro, quia nullum malum præterit impunitum. *Gemitus pœnitentiæ duplex.* Est autem duplex pœnitentiæ gemitus, vel dum plangimus, quod malè gessimus, vel dum plangimus, quia non egimus quod agere debuimus.

Secunda pars pœnitentiæ. Secunda pars pœnitentiæ, est oris confessio. Est autem confessio, per quam morbus latens, spe veniæ aperitur. *Confessio duplex.* Et est confessio duplex, quædam mentalis, quæ fit coram Deo, & hæc est de iure naturali, quædam vocalis, quæ fit homini, & hæc non est de iure naturali. Igitur ante incarnationem Christi sufficiebat mentalis confessio, facta Deo soli, quia Deus nondum erat homo. Sed postquam Deus homo factus est, requirit ab homine quòd confessio sibi tanquam homini fiat. Et quia ipse in forma humana, nobiscum vbique præsens esse non potest, vicarios suos constituit homines, quorum primus fuit Petrus & cæteri Apostoli, ac consequenter sacerdotes, quibus ipse dixit: *Matth. 18.* *Quæcunque alligaueritis super terram, &c.* Per hoc *Confessio à quo instituta.* enim quòd ministris sacramentorum dedit potestatem ligandi & soluendi, insinuauit confessionem eis tanquam iudicibus debere fieri. Sic ergo Christus instituit confessionem tacitè, sed Apostoli *Confessio cur homini fit.* promulgauerunt eam expressè. Ideo etiam confessio facienda est homini, Christi vicario, vt per *Augustinus lib. 50. homiliarum homil. 12. tomo 10.* hoc peccata nostra celentur diabolo. Vnde August. In omnibus scripturis diuinis fratres charissimi, vtiliter ac salubriter admonemur, vt peccata nostra debeamus iugiter ac humiliter, non solum Deo, sed etiam sanctis hominibus & Deum timentibus confiteri. Non enim ideo vult Deus vt confiteamur peccata nostra, quòd ipse ea scire non possit, sed quia diabolus hoc desiderat, vt inueniat quid nobis ante tribunal æterni iudicis obiiciat: ideo vult vt magis defendere, quàm accusare peccata nostra velimus. Contrariò Deus noster, quia pius & misericors est, vult vt ea confiteamur in hoc sæculo, vt pro illis non confundamur in futuro. Sciens ergo diabolus virtutem puræ confessionis, toto nisu impedire conatur hominem ne confiteatur. Et sicut suggessit prius vt homo caderet, sic post casum impedit ne resurgat, quia scit nos non resurgere posse sine confessione. Hæc August. Peius est confiteri nolle, quàm legem contemnere. Peius est Dei offensam satisfactione nolle placare, quàm peccando Dei bonitatem offendere. Quamuis enim in contritione dimittatur peccatum, tamen confessio vocalis necessaria est, vel in re, quando habetur opportunitas, vel in proposito, quando articulus necessitatis eam excludit, & non contemptus religionis, & ita necessitas confitendi post contritionem, non est in tali casu propter necessitatem remedij, sed propter obligationem præcepti. *Confessio vocalis necessaria est.* Est autem confessio conuenienter instituta, vt qui in sua potestate positus à Deo discesserat, sub alio positus, cum humilitate & deuotione rediret. *Confessio est conuenienter instituta.* Ideóque Deus instituit sacerdotem sui vicarium, & quasi medicum, cui peccatorum vulnera detegerentur, vt peccator non à se, sed ab alio maioris humilitatis, causa satisfactionis, medicinam susciperet. Sunt enim sacramenta quasi quædam emplastra. Igitur, vt ait August. ponat se omnino pœnitens in potestate iudicis, in iudicio sacerdotis, nihil sibi reseruans, sed omnia paratus sit facere, eo iubente, pro recipienda vita animæ, quæcunque faceret pro euitanda corporis morte. *Augustinus lib. de vera & falsa pœnitentia c. 15. tom. 4.* Homines etiam ad peccandum efficerentur proniores, si turpitudines suas non æstimarent reuelandas. *Pœnitens submittat se Sacerdoti.* Et quia initium operum bonorum est confessio, operum malorum valde est vtile confessionem frequentare. *Confessio frequentanda est.* Euenit enim cor prius contritum & humiliatum confirmari in confessione, & plerumque peccator solo timore, vel Ecclesiæ consuetudine, sacerdoti præsentatus, per sacerdotale officium verè compungitur, ac plenus charitate recedit. Nonnulli etiam, nec ex corde redeunt: sed tamen forma pœnitentiæ, quam suscipiunt paulatim, in eis humilitatem cum charitate nutrit. Nec ob pudorem cesses à confessione: quia erubescentia & pudoris anxietas, ac confitentis humilitas, maxima pars est pœnitentiæ. Vnde Chrysost. Confessio peccatorum, est signum bonæ mentis, & testimonium conscientiæ Deum timentis, perfectus enim timor, soluit omnem pudorem. *Chrysostom. hom. 3. oper. imperfect.* Illic autem turpitudo confessionis aspicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. *De confessionis vtilitate.* Et quia ipsum erubescere, pœna est grauis: ideo iubet nos Deus, nostra confiteri peccata, vt verecundiam patiamur pro pœna: nam & hoc ipsum, pars diuini iudicij est. Vnde & Valerius: Venia dignus est, qui peccati excusationem non quærit. Vbi enim est confessio, ibi est remissio, quia proximum ad innocentiam locum tenet, verecunda confessio. Vnde August. Quoniam verecundia magna est confiteri peccata, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. *Augustin. de pœnitentiæ vtilitate.* Et quanto pluribus confitetur quis in spe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequetur gratiam remissionis. Et iterum: O stulte, cur erubescis homini dicere, quod non erubuisti in conspectu Dei facere? Remoue à te pudorem, curre ad sacerdotem, reuela secretum, confitere peccatum: alioquin nihil tibi proderit contritio cordis, nisi sequatur confessio oris, si possis. Et iterum: Confessio, est salus animarum, dissipatrix vitiorum, restauratrix virtutum, oppugnatrix dæmonum. Quid plura? Obstruit os inferni: portas aperit paradisi. Hæc August. Vnde & Gregor. ad commendationem confessionis, sic dicit: Mirentur qui volunt in quolibet iusto castitatis continentiam, mirentur integritatem iustitiæ, mirentur viscera pietatis, ego non minus admiror confessionem humillimam peccatorum, quàm tot sublimia gesta virtutum.

Gregorius lib. 12. moralium cap. 14. Hæc Gregor. Vtile est etiam & valde salubre confessionem etiam eorundem peccatorum frequenter iterare, & pluribus confiteri, quia confessio iterata licet ad salutem non sit necessaria, tamen multum est proficua. *Confessio eorundem iteranda.* Tum quia nescit homo, an in prima confessione sufficienter contritus fuerit. Tum quia maior humilitas & erubescentia, meritum causat & acquirit. Tum quia per quantamcumque confessionem, tollitur virtute sacramenti aliquid de pœna, & confertur aliqua gratia. Quia enim sacerdos virtute clauium aliquid relaxat de pœna debita, posset aliquis totiens confiteri, quòd tandem nihil remaneret de pœna. Et licet aliqui dicant, quòd sola prima absolutio, effectum habet vi clauium, aliæ autem non, cùm nihil inueniant absoluendum, secundum benigniorem tamen opinionem aliorum, non reputatur inconueniens, quin homo posset totiens idem peccatum corde contrito confiteri, & ab eo absolui, quòd per hoc dilueret totam pœnam purgatorij, & talis moriens, statim euolaret. Tum virtute clauium, quæ semper aliquid relaxat, & si talis absolutio non inuenit culpam, inuenit reatum pœnæ. Et dato quòd nihil pœnæ inueniat, tunc facit ad augmentum gratiæ, tum ex vi contritionis, nec tamen peccatum tunc remaneret sine pœna: non enim modica pars pœnæ est dolor contritionis, & erubescentia confitentis, quæ in sequenti confessione iteratur. Quid igitur melius quàm frequenter confiteri, quousque per centesimam, vel millesimam confessionem tota pœna relaxetur confitenti? *Confessio generalis.* Et notandum quòd confessio generalis, quæ fit ante Missam in Ecclesia, purgat peccata venialia, & delet peccata mortalia oblita. *Confessor sit secretus.* Valde autem cautus debet esse confessor, in tenendo secretum confessionis, ita vt nec illud reuelet etiam de licentia confitentis. In casu enim quo confitens renunciat suo secreto, & dat confessori licentiam dicendi cui voluerit, vel loquendi de eo, non potest ipse confessor reuelare dictum sibi in confessione: quia ipse confitens non potest in præcepto legis diuinæ & Euangelicæ, sub quo secretum confessionis cadit, dispensare. Et ideo si confessor non habet potestatem absoluendi, vel indiget consilio saniori, debet sibi iterum extra confessionem, ob hanc tantum causam dici facere, & tunc potest exprimere superiori, vel alteri consulenti. Sed nec in casu mortis, sibi imminentis, nec sub sigillo confessionis, potest vel debet quis secretum confessionis aliis reuelare, nec debet ipsi confitenti, post confessionem peccatum improperare: nec ab eo peccatum, ad denudandum, vel detrahendum cautelosè, post confessionem extorquere.

Satisfactio tertia pars est pœnitentia. Tertia pars pœnitentiæ, est operis satisfactio. Est autem satisfactio, qua pro qualitate culpæ pœna digna exoluitur. *Lucæ 3.* Hinc est illud Baptistæ: *Facite dignos fructus pœnitentiæ.* *Gregorius homil. 20. in Euang.* Vnde Gregor. Non solum fructus pœnitentiæ, sed dignos pœnitentiæ fructus, admonet esse faciendos. Neque enim par fructus esse boni operis, debet eius qui minus, & eius qui amplius deliquit, aut eius qui in nullis, & eius qui in quibusdam facinoribus cecidit. Per hoc ergo cuiuslibet conscientia conuenitur, vt tanto maiora quærat bonorum operum lucra per pœnitentiam, quanto grauiora sibi intulit damna per culpam. *A licitis abstinendum est aliquando.* Et iterum: Nam cogitandum summopere est, vt qui se illicita meminit commisisse, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere, quatenus per hoc conditori suo satisfaciat: & qui commisit prohibita, sibimet abscindere debeat etiam concessa. *Bernardus serm. 66. in Cantica.* Vnde Bernard. Pro eo quòd ab ipsis licitis abstinemus, ea nobis quæ prius commisimus illicita condonantur. Patet ergo ex istis, quoniam ad pœnitentiam pertinet operari contraria his quæ aliquis peccauit. *Chrysostom. homil. 10. in Matth.* Vnde Chrysost. Pœnitentiam vero dico non solum, vt à malis prioribus desinamus, verum etiam vt bonorum operum fructibus impleamur. *Facite,* inquit, *fructus dignos pœnitentiæ.* *Pœnitentia per contraria fiat.* Quo autem modo fructificare poterimus, si vtique peccatis aduersa faciamus? Aliena rapuisti, incipe donare iam propria: longo es tempore fornicatus, à legitimo quoque te vsu suspende coniugij, ac perpetuam continentiam sæpius paucorum dierum castitate meditare. Iniuriam, vel opere cuiquam, vel sermone fecisti, refer benedictionis verba conuitiis: & percutientes te, nunc officiis, nunc etiam beneficiis placare contende. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem tantummodo spicula de corpore euellere: sed etiam remedia adhibere vulneribus. Deliciis autem & tumulentia diffluebas, ieiunio & aquæ potu vtrumque compensa, vt famem superes imminentem. Vidisti impudicis oculis alienam decoram fœminam, iam omnino ne videas maiore tactus cautione post vulnera. *Declina,* inquit, *à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.* *Psalm. 36. Psalm. 33.* Non tantum hanc dico pacem, quæ cum hominibus, verum etiam quæ cum Deo est copulanda. Et bene ait, persequere. *Pax fugata.* Exagitata est vndique, & prorsus explosa, ac terras relinquens in cœlum profecta. Sed tamen possumus eam rursus reuocare, si volumus, id est, si iracundiam, superbiam, atque iactantiam, omniaque abiicientes impedimenta pacis, modestam hanc vitam, purámque sectemur. Hæc Chrysost. Satisfactio autem debet fieri, per opera pœnalia. Per satisfactionem enim, oportet peccati vulnus sanare perfectè: sed peccaminum medicinæ, sunt pœnæ: ergo ad satisfaciendum sunt necessariæ. Nam licet Deo nihil posset subtrahi, tamen peccator peccando, quantum in eo est, subtrahit quod est ad honorem Dei: & ideo cùm satisfactio sit quædam recompensatio, oportet quòd per eam sibi ipsi pœnitens aliquid subtrahat, quod ad honorem Dei cedat. *Satisfactio pœnam dat Deo & honorem.* Hoc autem non potest esse, nisi sit opus bonum, quantum ad Dei honorem, & pœnale opus, quantum ad peccatorem pœnitentem, cui est subtrahendum. Sic & Deo satisfacit, & etiam à vitiis, & futuris malis, in quantum pœnale præseruat. Satisfactio ergo debet esse talis, per quam aliquid nobis ad honorem Dei subtrahamus. Sed non habemus nisi tria bona: scilicet bona animæ, bona corporis, & bona fortunæ, scilicet bona exteriora. *Bona nostra triplicia, vnde triplex satisfactio.* Ex bonis quidem fortunæ, subtrahimus nobis aliquid, per eleemosynam: ex bonis corporis, per ieiunium: ex bonis autem animæ, non oportet quòd aliquid nobis subtrahamus, quantum ad diminutionem bonorum animæ, quia per ea efficimur Deo accepti: sed per hoc quod submittimus ea, scilicet tam animam, quàm eius bona, totaliter Deo, & hoc fit per orationem. Iste etiam numerus operum satisfactoriorum, videtur esse ordinatus contra radices peccatorum, quæ sunt concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, *Radices peccatorum tres.* quia contra concupiscentiam carnis, ordinatur ieiunium: contra concupiscentiam oculorum, eleemosyna: contra superbiam vitæ, oratio. Igitur, vt dictum est, secundum exigentiam culpæ, faciendi sunt fructus pœnitentiæ, quod est contra illos, quorum culpa est multa, & pœnitentia modica. *Pœnitentiæ fructus digni.* Vnde dignos fructus pœnitentiæ facit ille, qui secundum modum culpæ,

pæ, facit æqualitatem pœnæ, vt qui plus peccat, plus pœniteat: & quot inuenit in se oblectamenta in culpa, tot de se faciat holocausta in pœnitentia, & qui amisit Deum in peccati delectatione, quærat eum in peccati abominatione, recogitando omnes annos suos, in amaritudine animæ suæ. Et ideò quando condignam pœnitentiam sacerdos non injungit, vel si injungit, non tamen impletur, non absoluitur pœnitens à pœna condigna, sed à tanta quantam hîc facit, non autem à residua. Vnde Bernard. Nec tibi blandiaris, si grauiter peccandi leuior pœna, vel à nesciente, vel à dissimulante dictatur: cum in purgatoriis ignibus perficiendum sit, quicquid hîc minus feceris, quia dignos fructus pœnitentiæ quærit altissimus. Hæc Bernard.

Isaiæ. 38. *Pœnitentia minor delicto.*

Digna vero pœnitentia, non tantum carnis maceratione, vel temporis longitudine, quantum cordis contritione compensatur: quia apud Deum non tam valet mensura temporis, quàm doloris, nec tantum abstinentia ciborum, quantum mortificatio vitiorum. Propter quod mensuram temporis in agenda pœnitentia, canones in arbitrio sacerdotis intelligentis statuunt, & pœnitentiæ tempora fide, & conuersatione pœnitentium abbreuianda, & negligentia protelanda existimant. Tanta etiam contritio potest esse, quòd totaliter tollat reatum pœnæ, quia Deus plus acceptat cordis affectum, quàm exteriorem actum, sed per actus exteriores absoluitur homo à pœna & à culpa, ergo & similiter per cordis affectum, quæ est contritio, absoluitur ab ea, quia intentio contritionis, potest attendi dupliciter. Vno modo ex parte charitatis, quæ displicentiam causat: & ideo mediante charitate, meretur non solum culpæ amotionem, sed etiam ab omni pœna absolutionem. Alio modo ex parte doloris sensibilis, quem voluntas in contritione excitat. Et quia ille dolor est etiam illi pœnitenti quædam pœna, quæ tantum potest intendi, quòd sufficit ad deletionem culpæ & pœnæ. Et si homo per se non possit satisfacere pro peccatis, potest tamen per adjutorium alterius. Quia enim pœna quam peccator debet sustinere, excedit vires ejus: ideo ordinauit Deus ex magna misericordia, vt cum eo & pro eo, primum satisfaciat meritum passionis Christi, qui per suam passionem non solum mundum redemit, sed etiam suum meritum pro peccatoribus satisfecit. Secundò, satisfacit pro peccatore meritum totius Ecclesiæ: dicit enim Aug. quòd eleemosynæ, & orationes quæ fiunt in ecclesia, subueniunt recognoscenti mentem suam, ad veniam. Tertiò, subuenit peccatori propria satisfactio. Ex his tribus, scilicet merito dominicæ passionis, & totius Ecclesiæ, & propriæ pœnitentiæ, componitur talentum præponderans culpæ. Et sciendum secundum Hieron. quia similiter circumuenit Satanas per nimiam duritiam, vt peccatores pereant desperando, quomodo in nimia remissione corrigendo. Vnde Salomon: *Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram.* Vt autem ad agendam pœnitentiam congruam magis accendaris, considera si vnum peccatum Adæ tam districtè punitum est, vt nongentis annis & amplius vitæ huius miseriam lugeret, & in augmentum miseriæ multis subsidiis & solatiis mechanicorum, quibus nunc vtimur, careret, ac ferè quatuor millibus annorum inferni tenebras sustineret: qualiter punientur transgressiones nostræ tam multæ, tam magnæ, cum supernus judex, cui reddituri sumus de singulis rationem, & multitudinem numeret, & magnitudinem penderet, & diuturnitatem mensuret, & ideo multis lachrymis & orationibus, multisque jejuniis est opus: vt peccata nostra, quibus mors æterna debebatur, satisfactione condigna deleamus. Considera etiam & attende, quid per peccatum perdidisti, quid incurristi, quis sit quem offendisti. Perdidisti, amicitiam totius Trinitatis, Angelorum, Apostolorum, & omnium Sanctorum, decorem animæ, suffragia Ecclesiæ. Incurristi laqueos fortissimos, hostes crudelissimos, statum periculosum, horribile præcipitium, defectum gratiæ, & mortem animæ. Offendisti eum qui te creauit, pro te mortem sustinuit, multa beneficia contulit, & æterna præmia repromittit. Si hæc jugiter cogitares, vtique doleres, & pro peccatis fleres. Et quia in modo agendi pœnitentiam, rarò pœnitentes docti sunt, non omnes pœnitentiam veram agunt. Nam secundum Ambrosium & Gregorium, facilius inueniuntur qui innocentiam seruauerunt, quàm qui veram pœnitentiam egerunt. Et ideo pauci sunt, qui igne purgatorii non indigent. Vnde Bernardus: Iudicent & sentiant alii vt volunt: ego certè adhuc nullum pœnitentem noui, quem non æstimem igne & flammis purgatorii indigere. Mecum fœlicissimè actum credam, si vsque ad diem judicii, ita me purgatorium, id est conflatorium, omni scoria permundabit, vt audeam judici purgatus occurrere. Hæc Bernard. Ecce quid sperare possunt multi miseri, si ille vir tam sanctus, de se sic tremuit & expauit. Vt igitur pœnitentiam veram agas, & perfectam remissionis gratiam consequaris, cautela magna est adhibenda, vt scilicet circuncisus & purgatus per confessionem de peccato maneas, secundum Iosue quinto in eodem castrorum loco, donec perfectè saneris. Quòd fiat, si panem doloris & pœnitentiæ, cum silentio extra turbam manduces, subtrahendo te à ludis & spectaculis mundanis, & aliorum consortiis, & ab omni occasione peccandi. Circuncide itaque omnem causam, & omnem occasionem, & suspicionem peccati, ac personas, & loca, & consortia eorum cum quibus conuersabaris peccans. Circuncide sensus tuos, quibus transgressor fuisti, & intra in cubiculum tuæ mentis, & ostio clauso, contra omnes riuulos peccatorum, ora in abscondito patrē tuum, qui est in cœlis. Sedere enim & in vno loco manere, pœnitentium est, non vagari, non discurrere ad conuiuia, ad spectacula, & hujusmodi, maximè in crepundiis pœnitentiæ agendæ, dum recentia sunt vulnera circuncisionis tuæ. Vnde Iosue: Non sinebat castra moueri, antequam perfectè vulnera circuncisorum sanarentur. Maria sedit ad pedes Domini, lacrymis rigauit, & capillis tersit, quousque audiuit: Dimissa sunt tibi peccata multa. Et vt minus tædeat te laboris pœnitentiæ, recordare obsecro Iacobi minoris, qui licet Spiritum sanctum tanquam pignus accepisset, & sic confirmatus, de vita æterna certus esset, nihilominus tamen in pœnitentia, & vita dura, vsque in finem perseuerauit: ac verus etiam ipse carnalis desiderii supplantator fuit, & adeo magni meriti, vt ab omnibus vocaretur justus, qui etiam meritò filius Alphei, id est, docti, est cognominatus. Vnde quando Hierosolymam Paulus ingressus est, vt cum cæteris Apostolis, de dogmatum veritate conferret, continuò ad hunc intrauit. Hic epistolam canonicam scripsit. Hic, vt testatur Chrysost. & Egesippus vicinus Apostolorum temporum historiographus, tam mirabilis fuit, vt statim post passionem Domini episcopatum Hierosolymorum, ordinantibus Apostolis, primus acceperit. Hic de vtero matris, sanctus vocatus fuit. Vinum &

Pœnitentia interior. *Tempus pœnitentiæ.* *Contritio potest pœnam delere.* *Satisfacientia pro peccatore cum eo.* *Augustinus lib. 50. hom. mil. 6.* *Hieronym. in cap. 6. ad Ephesios.* *Proverb. 4.* *Culpæ grauitas considerata pœnitentiam excitat.*

Damna e peccato emersa ad pœnitentiam conferunt. *Pœnitentiam agendi ignorantia.* *Ambrosius lib. 2. de pœnitentia cap. 10.* *Purgatorio omnes pœnitentes destinat.* *Consilium recta pœnitentia agendæ.* *Iosue 5.* *Lucæ 7.* *Iacobi minoris pœnitentia & sanctitas.* *Galat. 1.* *Chrysostom. hom. in Matthæum. Egesippus.*

& siceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonsus est, neque vnctus est vnguento, neque vsus est balneo, die noctúque flexis genibus orabat, intantum vt genua ejus obduruisse callo, & camelorum duritiam traxisse dicerentur. Tantamque ajunt in eo fuisse carnis incuriam, & ipsum duræ vitæ tantum intendere, quòd membra omnia mortificauerit, vt adhuc viuentis omnia ferè membra morerentur, atque assiduitate orationis, jugique ad pauimentum prostratione corporis, frontem quoque ejus, callo similiter obductam & obduratam, vt nihil ferè à cameli genibus discreparet. Reduc etiam diligenter ad memoriam, cilicium & locustam Ioannis Baptistæ, labores Pauli, vigilias Bartholomæi, saccum & panem Hieronymi, tunicam & vepres Benedicti, sudarium & lachrymas Arsenii, matulam Eulalii, columnam & vermes Simeonis, nuditatem & radices herbarum peccatricis Ægyptiacæ. Dauid etiam regem de solio descendisse, ac in cinere & cilicio, humiliter & abjectum, in terra sedendo, pœnitentiam egisse, donec audiuità Domino per Nathan Prophetam: *Transtulit Dominus peccatum tuum à te.* In sessione humiliatio demonstratur, in cinere verò, consideratio mortis, per quam tota humani generis massa in puluerem est redigenda: in cilicio quod de pilis contexitur, memoria peccati asperè pungentis significatur. Vnde Gregor. In cilicio quippe asperitas & compunctio peccatorum, in cinere autem puluis ostenditur mortuorum, & iccirco vtrumque hoc adhiberi ad pœnitentiam solet, vt in compunctione cilicii, cognoscamus, quid per culpam fecimus, & in fauilla cineris, perpendamus, quid per judicium facti sumus. Hæc Gregorius. Consolationem ergo in his habe, & teipsum in his exerce: quia cinis & cilicium sunt arma pœnitentium. Maximè enim in cibo & veste consistit labor pœnitentiæ. Circa præmissa verò his versibus poteris edoceri:

Pœnitentia sanctorum. — *2. Reg. 12.* — *Gregor. lib. 35. moralium c. 2.* — *Pœnitentiæ labores & species.*

Sit tibi potus aqua, cibus aridus, aspera vestis:
Dorso virga, breuis somnus, durúmque cubile:
Flecte genu, tunde pectus, nuda caput, orans:
Hæreat os terræ, mens cœlo lingua loquatur:
Cor dictet, sit larga manus, jejunia crebra:
Mens humilis, simplex oculus, caro munda, piú cor:
Recta fides, sit firma spes, dilectio semper:
Ferueat assiduis precibus, justis tamen ora:
Hæc peccator age, quem verè pœnitet, à te
Nunc potius pœnas peccatis exige dignas,
Quàm te perpetuis addicat iudicis ira.

De vero pœnitente. Audi etiam Bernardum, qui dicit: verè pœnitens de tempore nihil perdit, quia & præteritum restaurat, per contritionem: & præsens tenet, per bonam operationem: & futurum tenet, per boni propositi constantiam & firmitatem. Hæc Bernardus. Viriliter ergo agant pœnitentes, & non deficiant, tempore enim suo metent, non deficientes. *Nam qui seminant in lacbrymis, in exultatione metent.* Confortetur cor eorum in pœnitentia, & consolentur in ea, sperantes cum martyribus partem habere. Quia secundum Chrysostomum, viuentes in pœnitentia, possunt martyribus comparari, Grauior est enim longa fuga, quam velox mors, Sed & ipse Dominus, eos beatos prænunciat, eísque consolationem promittit, cùm dicit: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Pœnitentium enim luctum, Dominus perpetui gaudii consolatione compensat. De pœnitentiæ quoque laudibus sic dicit Cyprianus: O pœnitentia, quid de te noui referam? Omnia ligata, tu soluis: omnia clausa, tu reseras: omnia aduersa, tu mitigas: omnia contraria, tu sanas: omnia confusa, tu lucidas: omnia desperata, tu animas.

Psalm. 125. — Chrysostom, sermone de pœnitentia. — Matth. 5. — *Pœnitentiæ laus.* — Cyprianus lib. de pœnitentia quem apocryphum censet Gelasius.

ORATIO.

Terret me vita mea, nam diligenter discussa, apparet mihi aut peccatum, aut sterilitas & infructuosa: & si quis fructus in ea videtur, aut est simulatus, aut imperfectus, aut aliquo modo corruptus. Quid ergo mihi restat peccatori, nisi vt in tota vita mea plorem totam vitam meam. Certus sum Domine, quia peccata mea æternam merentur damnationem: certior, quia pœnitentia mea non sufficit ad satisfactionem; certissimus, quia misericordia tua superat omnem offensionem. Fac ergo mecum misericordiam, & concede mihi peccatorum meorũ indulgentiam, quia meritum meum indulgentia tua est, Domine Deus meus. Amen.

De Baptismo Domini.

CAPUT XXI.

COMPLETIS autem vigintinouem annis ætatis suæ, quibus Dominus Iesus sic pœnosè & abjectè vixerat, & trigesimo jam incepto, *& in diebus illis*, scilicet quibus Ioannes baptizabat, & prædicabat, antequam clauderetur in carcere: dicit Iesus matri suæ, quia tempus est, vt vadat & glorificet, ac manifestet patrem suum, & se mundo ostendat, qui diu latuerat, & operetur animarum salutem, pro qua pater ipsum huc miserat. Et reuerenter se licentians ab ea, & nutritio suo Ioseph, *venit à Nazareth Galilææ*, vbi nutritus fuerat: quæ respectu Hierusalem est ad Aquilonem. Et iuit versus locum Iordanis, vbi Ioannes baptizabat, non longè à Hierico, quæ respectu Hierusalem, est ad Orientem. De Hierico enim *Hierico.* similiter ad Orientem, sunt quasi duo milliaria vsque ad capellam sancti Ioannis, vbi ipse baptizabat: & inde quasi vnum milliare, vsque ad locum Iordanis, vbi Christus dicitur baptizatus. Putatur tamen à nonnullis Christus baptizatus inter Ennon & Salim, non longè à monte Gelboë in Bethania, quæ est supra Iordanem, tribus leucis de Hierico, sed duabus de capella sancti Ioannis, secundum Remig. quia Galilæa transmigratio, & Iordanis descensus interpretatur. Per hoc quòd Iesus de Galilæa venit ad Iordanem, significatur quòd ejus membra, si velint baptizari, & per gratiam lauari, oportet ea transmigrari de vitiis ad virtutes, & descendendo humiliari. Vt autem, ait Beda, Iesus annorum triginta baptizatus, & incepit apertius signa facere & docere, legitimum tempus ostendens, his qui omnem ætatem, vel ad sacerdotium, vel ad docendum putant opportunam. Nec contra hoc mouere quempiam debet, quòd Hieremias, atque Daniel prophetiæ spiritum pueri acceperunt, quia miracula in exemplum operationis non sunt trahenda. Tricennalis autem baptizati saluatoris ætas conueniens fuit, & nobis conuenit propter mysterium Trinitatis, & operationem decalogi. Qui ergo baptizatur, vel gaudet se esse baptizatum, tricennalis sit in hunc modum, vt in fide sanctæ Trinitatis intelligat, & compleat decalogum. Hæc Beda. Hic ergo secundùm Rabanum, instruimur nullum debere sacerdotem, aut prædicatorem fieri, vel Ecclesiæ præfici, nisi virilis & perfectæ ætatis fuerit. Sed heu, nunc tales præficiuntur regimini Ecclesiæ, qui seipsos nesciunt regere, tales procuratores patrimonii crucifixi, qui suarum rerum tutores

Marci 1. — Matth. 3. — *Locus baptismi Christi.* — Beda in Euang. Lucæ cap. 3. — *Cur annorum triginta baptizatus Christus.*

tutores esse non possunt: aliis etiam præesse volunt, qui pædagogo adhuc indigent. Secundum verò Chrysostomum, triginta annorum venit Iesus ad baptisma, quia scilicet post baptisma illud, legem veterem erat soluturus, propterea vsque in hanc ætatem, quæ omnia potest capere peccata, in legis obseruatione permansit, ipsam vniuersam implens: ne quis diceret, ideo illam soluisse legem, quia eam non valuisset implere. Propterea igitur omnem hanc Christus expectauit ætatem, per quæ omne tempus justitiæ impleuit, ac tunc demum venit ad baptisma, quasi cumulum illud cunctis obseruationibus legis imponens. Hæc Chrysostomus. Vadit ergo Dominus mundi solus, pedibus nudis, per spatium tam longi itineris. Intuere eum diligenter & deuotè, eidémque vehementer & ex corde compatere. Non ducit secum militum, aut equorum, aut alterius comitiuæ frequentiam: necdum habebat discipulos, vel sequelam aliam. Non habet qui præcedat ad hospitia, ad necessaria præparanda. Nec sunt ibi honores & pompæ, quibus nos vermiculi vtimur & delectamur. Sed ille cui in regno suo milia milium ministrant, & decies milies centena milia assistunt, sic solus incedit, terram pedibus nudis calcando, & vsque ad fatigationem laborando. Nam regnum suum non est de hoc mundo, qui exinaniuit semetipsum, formam serui, non regis, sumendo. Factus est seruus, vt nos reges faceret. Factus est aduena & peregrinus, vt nos ad patriam & regnum suum perduceret. Viam posuit ante oculos nostros, per quam illuc ascendere valeamus. Sed quare ipsum negligimus? quare nosipsos non humiliamus? Quare honores & pompas, caduca & vana, sic auidè quærimus & tenemus? Certè quia regnum nostrum est de hoc mundo, nec consideramus nos aduenas & peregrinos, & propterea mala ista incurrimus. O vani filii hominum, cur vana pro veris, caduca pro certis, temporalia pro æternis acceptamus, & sic studiosè amplectimur? Cur ista transitoria non spernimus, & quasi transacta non reputamus? vadit ergo Dominus Iesus, scilicet dator salutis, & non indigens salute, sic humiliter & continuatis diebus, quousque perueniat ad Iordanem. Cum autem venit ad Iordanem, inuenit Ioannem peccatores baptizantem, & turbam magnam quæ illuc ad ipsius prædicationem cucurrerat, quia eum quasi Christum habebant. Cum famulis Dominus, cum reis judex baptizandus venit, non tamen aquis mundari, sed ipsas mundare cupiens. Venit quidem Iesus ad Ioannem, major ad minorem, id est, Deus ad Ioannem, Dominus ad seruum, rex ad militem, lux ad lucernam, sol ad luciferum, vt & ipsius prædicationem Ioannis confirmaret, & vt testimonium à Ioanne acciperet: vt exteriori ablutione baptizaretur ab eo, scilicet fons à riuo, plenitudo à stilla, author baptismi à baptismi ministro, non purgatione indigens, sed nostram faciens, non necessitate ablutionis, vt ipse remissionem peccatorum per baptismum acciperet, sed vt baptismate suo, baptismum Ioannis approbaret, & ipsum à Deo ordinatum ostenderet, vt nobis mysterium baptismi insinuaret, vt quia homo natus erat, omnem justitiam legis, & omnem humilitatem impleret, & implendo doceret, vt trinitatis mysterium reuelaret, vt nemo quantumlibet sanctus, baptismi gratiam superfluam judicaret: vt prius faceret, quod postea faciendum imperabat, vt cognoscerent serui quanta alacritate debeant currere ad baptismum Domini, quando ipse Dominus non dedignatus est suscipere baptismum serui; & nemo refugiat lauacrum gratiæ, quando Christus non refugit lauacrum pœnitentiæ: vt caput draconis in aqua contereret, peccata deleret, & veterem Adam sepeliret, vt contactu mundissimæ suæ carnis, & corporis aquas sanctificans, vim abluendi, & regeneratiuam aquis conferret, & sanctificatas aquas baptizandis postmodum relinqueret. Vt per descensionem columbæ in lauacro credentium Spiritus sancti aduentum super baptizatos monstraret, vt populus testimonium Ioannis de Christo, & etiam Dei patris audiret, & vt per hoc quòd ipse filius Dei baptizatus est, omnes per Baptismum renatos, filios Dei, & fratres sibi faceret & ostenderet. Quem & tu fidelis, vt jam in Christo regeneratus, concomitare, ejúsque sacramenta, & cuncta quæ aguntur, scrutare. Volens ergo Dominus operari nostram salutem, *cœpit prius facere, quàm docere.* Et primum inchoans à janua sacramentorum, & fundamento virtutum, voluit à Ioanne baptizari. Dixit itaque Ioanni, tunc peccatores baptizanti: Rogo te vt me cum istis baptizes. Ioannes verò intuens eum, & spiritu per diuinam reuelationem cognoscens eum esse verùm Deum & hominum, nullum peccatum habentem, & ob hoc lauacro non indigentem, alios à peccato lauantem, timuit & expauit: & vt humilitatem regis imitaretur miles, ex reuerentia eum prohibens, dixit: *Domine ego* terrenus *à te* cœlesti qui non eges, *baptizari debeo*, quia egeo baptizari, *& tu* cujus generatio non est vitiosa *venis ad me* baptizari? Tu major es & Dominus, & ego minor & seruus, & tu non ad me, se ego potius debui ire ad te. Tu mundus es, & omnia mundas, non tu à me, sed ego à te, & mundari, & baptizari debeo. Ego homo sum, tu Deus. Ego peccator, quia homo: tu sine peccato, quia Deus. Quid vis à me baptizari? Non recuso obsequium, sed ignoro mysterium. Ego peccatores baptizo in pœnitentia: tu quid vis baptizari, qui non habes peccati causam? Imò potius quid vis vt peccator baptizari, qui venisti peccata donare? Vnde Bernardus: Baptizari vis Domine Iesu? Vt quid enim, aut quid tibi opus baptismate? Nunquid sano opus est medicina: aut mundatione mundo? Vnde tibi peccatum, vbi baptisma sit necessarium? Quam maculam habere potest agnus sine macula? Vnde & Chrysostom. Vt tu me baptizes, est idonea ratio, vt justus efficiar, & dignus cœlo: vt autem ego te baptizem, quæ est ratio? Omne bonum de cœlo descendit in terram, non de terra ascendit in cœlum. Vnde etiam Leo Papa: Quid facis Domine? Ecce quasi mendacem me lapidabunt. Ego magna de te prædicaui, & tu tam simplex velut hospes aduenisti. Tu sursum filius regis, & deorsum filius regis, & nusquam sceptrum regale ostendis. Ostende dignitatem tuam. Cur solus tam humilis aduenisti? Vbi Angelorum agmina? Vbi ministratio Cherubim sex alarum? Vbi ventilabrum? Tu Moysen glorificasti in nube lucida, & columna ignis, & tu mihi caput inclinas? Renue Domine, caput es omnium. Ostendisti humilia, ostendisti sublimia. Baptiza omnes præsentes, & me ante omnes. Quid baptizari vis, sordem non habens? Et si baptizare voluero, Iordanis non suscipit, cognouit te factorem suum, conuertit fluenta retrorsum. Hæc Leo. Non mirum si baptista contremuit, quando sub manibus suis humiliatur cui omni genu, cœlestium, terrestrium, & infernorum curuatur. Vnde Bernardus: Inclinatur sub Baptistæ manibus, caput adorandum Angelis, reuerendum potestatibus, tremen

Chrysostom. homil. 10. in Matth.

Humilis Christi ad baptismum accessus.

Ioann. 18. Philip. 2.

Aduentus Christi ad Ioannem.

Actuum 1.

Matth. 3. *Ioannis Baptistæ humilitas.*

Bernardus sermon. 1. de Epiphania.

Chrysostom. hom. 4. operis imperf. in Matthæum.

Bernardus ibidem.

tremendum principatibus. Quid mirum, ſi tremit homo, nec audet attingere ſanctum Dei verticem? Quid vel ipſa cogitatione non contremiſcit. O quàm altum erit in judicio caput iſtud, quod modo ſic inclinatur, & vertex qui modo tam humilis videtur, quàm ſublimis & erectus tunc apparebit? Hæc Bernardus. Dominus verò probat quidem famuli ſui fidele ſeruitutis obſequium, ſed diſpenſationis ſuæ manifeſtat myſterium dicens: *Sine*, id eſt permitte *modò*, ſcilicet me à te baptizari in aqua, vt tu poſtmodum à me baptizeris in ſpiritu, quia myſterium eſt quod ago. In quo ſecundum Chryſoſtomum oſtendit quia poſtea Chriſtus Ioannem baptizauit. *Sine modò*, vt qui formam ſerui aſſumpſi, expleam, & humilitatem ejus. Et ſubjungit: *Sic enim* faciendo, dum ego ſuperior & non indigens à te ſuſcipio baptiſmum, *decet nos* me ſuſcipiendo, & te baptizando, *implere* & dare exemplum implendi *omnem juſtitiam*. Et accipitur hîc juſtitia, non prout eſt virtus ſpecialis, vitio auaritiæ oppoſita, ſed generaliter prout includit omnem virtutem, ſeu omnium virtutum perfectionem, ſecundum Chryſoſtomum, quod dicit tale eſt: Omnia jam legalia compleuimus, nec vllum tranſgreſſi ſumus aliquando mandatum, vnum adhuc deeſt ſolummodò, oportet etiam iſtud adjungi, ſicque à nobis juſtitia omnis implebitur. Iuſtitiam verò hîc complementum cunctorum nominat mandatorum, oſtendens hanc veram eſſe juſtitiam, vt ipſe Dominus ac magiſter omne in ſe ſalutis noſtræ Sacramentum impleret. Mandatum ſiquidem erat hominibus, baptiſmum ſubire Prophetæ. Vel omnem juſtitiam, faciendo vnicuique quod ſuum eſt. Qui enim Chriſti baptiſmum ſuſcipit, miſeretur animæ ſuæ placens Deo, ſalutis medelam ſuſcipiens, & humiliter ſubditur creatori ſuo, ejus inſtitutioni obediens, proximùmque exemplo ædificat, eum ad bonum inducens. Sic ergo omnem juſtitiam implet, quia Deo, & ſibi, & proximo facit quod debet. Vel omnem juſtitiam faciendo, prius quod poſtea fieri debet ab aliis, quaſi diceret, Ideò me nunc ſubdo tibi minori, ne dedignentur majores à minoribus baptizari vel regi. Vnde Ambroſius: Quæ eſt juſtitia, niſi quod alterum facere velis, prior ipſe incipias, & tuo altos horteris exemplo? Vnde & Chryſoſtomus: Non ergo ſui cauſa baptizari Dominus voluit, ſed cauſa noſtri, vt impleret omnem juſtitiam. Iuſtum eſt enim vt quod quis docet alterum facere, prior incipiat. Quia igitur Dominus magiſter humani generis venerat, exemplo ſui docere voluit quid eſſet faciendum, vt diſcipuli magiſtrum, ſerui dominum ſequerentur. Vnde etiam Auguſtinus: Voluit facere quod faciendum omnibus imperabat, vt Dominus & Magiſter doctrinam ſuam non tam verbis inſinuaret, quàm actibus exerceret. Vel ſecundum Rabanum, ſic decet nos exemplum dare omnis Juſtitiæ implendæ in baptiſmo, ſine qua non aperitur aditus regni cœleſtis, vt diſcant homines neminem ſine vnda baptiſmi perfectum eſſe. Vel omnem juſtitiam, id eſt, omnem & ſuperabundantem humilitatem, major enim pars juſtitiæ, eſt humilitas. Eſt quippè debita & ſufficiens humilitas omni juſto neceſſaria majori ſe ſubdere propter Deum, & non præferre ſe æquali, abundans, ſe ſubdere æquali, & non præferre ſe minori, perfecta & ſuperabundans, ſubdere ſe minori, & non præferre ſe alicui, & hunc tertium gradum Chriſtus hîc tenuit, ideò omnem humilitatem impleuit. Vnde Bernardus: Eſt autem quædam juſtitia ſtricta & anguſta valde, ita vt quam cito pedem verteris, in peccati foueam cadis, nec præponere ſe æquali, nec æquare præpoſito. Hujus diffinitio eſt, reddere vnicuique quod ſuum eſt. Eſt altera latior & amplior juſtitia, nec æquare ſe pari, nec inferiori præponere. Sicut enim grandis & grauis ſuperbia eſt præferre ſe æquali, aut æquare prælato, ſic grandis humilitas eſt inferiorem ſe exhibere æquali, & æqualem inferiori. Maxima & plena juſtitia eſt, inferiorem ſe exhibere etiam ipſi inferiori. Sicut enim ſumma & intolerabilis ſuperbia eſt, ſuperiori ſe præponere, ita inferiori ſe ſubdere, ſumma eſt & plena juſtitia. Quod ergo Ioannes ait: Ego à te debeo baptizari, de prima fuit, qua ſuperiori ſe ſubdidit. Quod autem Chriſtus fecit, de plena juſtitia fuit, ſiquidem ille ſeruuli ſui ſe manibus inclinauit. Videat nunc quilibet quem imitetur, hunc, an eum qui extollitur ſupra omne quod creditur aut colitur Deus. Et iterum: *Nonne Deo*, inquit, *ſubjecta eſt anima mea?* Aut parum eſt eſſe ſubjectum Deo, niſi ſis & omni humanæ creaturæ propter Deum. *Sic enim decet nos*, inquit, *implere omnem juſtitiam*, id eſt conſummationem (profectò) juſtitiæ, in humilitatis perfectione conſtituens. Vade & tu ad minorem, ſi vis juſtitia eſſe perfectus, defer inferiori, & minori te inclinato. Hæc Bernardus. In hoc apparet juſtitia in humili, quia alienum non ſurripit, nec ſibi attribuit, quod non debet, ſed vnicuique jus ſuum reddit. Non ſurripit honorem & ſibi attribuit, ſed Deo honorem, & ſibi retinet vilitatem. Non lædit proximum, nec eum dijudicat, nec præfert ſe alicui vel comparat, ſed minorem omnibus ſe reputat, & locum nouiſſimum ſibi eligit & optat. Vides itaque, quomodo augmentata eſt Domini humilitas à præcedentibus. Ibi enim parentibus ſubditus erat, hîc verò ſe etiam ſeruo ſubjicit, ſeque vilificat, ac ſeruum juſtificat & magnificat. Sed & in alio conſidera quomodo, ejus creuit humilitas. Nam vſque modo conuerſatus eſt humilis, quaſi inutilis & abjectus. Hic autem etiam peccator voluit apparere hominibus. Peccatoribus enim prædicabat Ioannes pœnitentiam, & eos baptizabat, & Dominus Ieſus inter eos & coram eis baptizari voluit, tanquam vnus ex illis. Et licet idem dici poſſet de circunciſione, quia voluit peccator apparere, tamen hic plus eſt, quia coram turba publicè, ſed ibi magis occultè. Sed nonne timendum fuerat, cùm ipſe ſe amodo vellet intendere ad prædicandum, ne tanquam peccator ſperneretur. Non propterea dimiſit humilitatis magiſter, quin profundiſſimè ſe humiliaret. Ipſe ergo propter nos inſtruendos voluit apparere, quod non erat, in ſui abjectionem & deſpectionem, ac nos econtrà volumus apparere quod non ſumus, in noſtram gloriam & laudem. Si quid in nobis videtur eſſe probitatis, oſtendimus, defectus verò, qui in nobis ſunt, celamus. Ex hoc etiam poteris ejus humilitatem conſiderare, quòd in ſuſcipiendo baptiſmum, & in aliis quæ ſecundum legem debebantur, Dominus legis & ſupra legem exiſtens, faciebat vt cæteri homines, nec volebat vllas habere prærogatiuas ſpeciales. Non ſic multi in communi congregatione poſiti faciunt, qui præ cæteris prærogatiuas ſingulares habere volunt. Cùm ergò Ioannes cognouiſſet juſtitiam, ſic & tali ordine debere compleri, ſpiritus enim in momento eum docuit, quod prius neſciuit, *tunc*, conſenſit & *dimiſit eum*, à ſe baptizari, id eſt, non vlterius reſtitit, non vlterius contradixit, quinimmo vt baptizaretur acquieuit, & eum ſecundum ſuam voluntatem facere permiſit. Quaſi tenebat eum Ioannes, &

Iuſtitia. | Chryſ. hom. 12. in Matth. | Eccleſ. 30. | Ambroſ. lib. 2. in Lucam. | Chryſ. ibid. | Auguſt. ſer. de Epiph. | Bernard. ſer. 4. de Epiph. | *Iuſtitia ſtrictiſſima.* | 2. Theſ. 2. | Pſalm. 61. | 1. Petr. 2. | *Iuſtitiæ indicia.* | *An prædicaturus conuenienter vt peccator baptizatus eſt Chriſtus.*

& reuerentia prohibendo, sed *dimisit eum*, obediendo: vera enim est humilitas quam comes obedientia non deserit: & ideo officium quòd prius timens & expauescens humiliter recusauit, postea consentiens & obediens deuotè impleuit. Vnde Bernard. Acquieuit Ioannes & obediuit, baptizauit agnum Dei & aquis lauit. Nos abluti sumus, non ille: quia nobis lauandis aquæ cognoscuntur ablutæ. Hæc Bernard. Nunc ergo bene ipsum Dominum conspice. Spoliat se Dominus majestatis sicut quilibet alius homunculus, & creator elementorum subjicit se humili elemento aquæ: & mergitur in aquis frigidis, tempore magni frigoris, pro nostro amore. Operatur nostram salutem, tactu sacri corporis aquas mundans & consecrans, ac vim regenerationis & jus baptismatis eis conferens, sacramentúmque baptismatis sanctificans & constituens, ac crimina nostra lauans & purgans, desponsat sibi vniuersalem Ecclesiam, & omnes animas fideles: nam in fide baptismatis desponsamur Domino nostro Iesu Christo, Propheta in persona ipsius dicente: *Desponsabo te mihi in fide*: vnde hæc solennitas & hæc operatio valde vtilis est & magna, & ideò lætanter cantat Ecclesia: Hodie cœlesti sponso juncta est Ecclesia, quoniam in Iordane lauit Christus ejus crimina. Vnde Anselm. At verò vbi robustioris ætatis plenitudo aduenit, missurus manus ad fortia, egressus in salutem populi tui, vt gigas fortis ad currendam viam totius nostræ miseriæ. Et primùm quidem vt per omnia te fratribus assimilares, seruum tuum baptizantem peccatores in pœnitentiam, tanquam peccator adisti: baptizari quoque te postulasti. Innocens agne Dei, quem nulla peccati stilla vel cogitatio vnquam maculauit, baptizatus es: non te in aquis, sed aquas in te sanctificans, vt per eas sanctificares nos. Vnde & Chrysostom. Baptizatus est Christus Ioannis baptismo, vt ex ipsa natura baptismatis scias, quia neque peccati causa, neque propter indigentiam doni spiritus baptizatus est. Iudaicum quidem baptisma aboletur ac desinit, nostrum verò sumit exordium: quodque in paschæ mutatione factum est, idipsum efficitur etiam innouatione baptismatis. Nam & pascha Dominus cùm vtrunque celebrauerit, illi quidem terminum posuit, huic verò principium. Hic verò postquam Iudaicum impleuit baptisma, continuò & januas Ecclesiæ reserauit. Sicut ergo in vna tunc mensa, ita in vno nunc flumine & recepit umbram, & addidit veritatem. Sancti enim spiritus gratia in Christi baptismate est, Ioannis verò baptisma hac donatione priuatur. Et iterum: Quia ergo nouum baptisma daturus erat ad humani generis salutem & remissionem peccati, prior ipse baptizari dignatus est: non vt peccata deponeret, qui peccatum solus non fecerat, sed vt aquas baptismi solus sanctificaret ad diluenda peccata credentium. Nunquam enim aquæ baptismi purgare peccata credentium potuissent, nisi tactu dominici corporis sanctificatæ fuissent. Ille ergo baptizatus est, vt nos lauaremur à peccatis. Ille tinctus est aqua, vt nos à delictorum sordibus purgaremur. Ille lauacrum regenerationis accepit, vt nos ex aqua & Spiritu sancto renasceremur. Baptismus ergo Christi ablutio est peccatorum nostrorum, & renouatio vitæ salutaris. Per baptismum enim peccato morimur, sed Christo conuiuimus. Vitæ pristinæ sepelimur, sed nouæ vitæ resurgimus. Vetusti hominis errore exuimur, sed noui hominis indumenta suscipimus. Hæc Chrysostom. Congruè autem voluit Dominus in Iordane baptizari, vt ibi aperiretur janua regni cœlestis, vbi datus est aditus filiis Israël intrandi terram promissionis: quia sicut per illud flumen filii Israël transierunt ad terram promissam eis per Dominum, sic per baptismum fideles transeunt ad terram viuentium. Et etiam ideò, quia Iordanis est fluuius medius gentium & Iudæorum: baptismus communis est gentibus & Iudæis venientibus ad fidem & Christum. In Iordane quoque baptismus Domini, in Helia, & Helisæo, Iosue, & Naaman præfiguratus fuit: quia in his figura baptismi præcessit. In aqua verò baptizatus est, quia aqua est contraria igni, & peccatum est ignis, vnde & igne supplicii punitur. Vt ergo hic ignis extinguatur, in aqua baptizatus est. Aqua etiam sordes abluit, sitim extinguit, imaginem reddit: ita gratia Spiritus sancti in baptismate sordes peccatorum abluit, sitim animæ verbo Dei restinguit, imaginem Dei per culpam amissam restituit: Et ex hoc quòd Dominus in aqua est baptizatus, trahitur argumentum quod in alio liquore quàm in aqua non potest fieri baptismus. In aqua etiam vniformiter baptismus consecratur, quia à dextro latere aqua manauit, & quia nullus liquor adeo ad abluendum valet, & apud omnes faciliter acquiritur, ne se aliquis propter inopiam excuset. Et licet spiritus mundet interius, tamen necessaria est aquæ lauatio: quia sicut ex duobus est homo, scilicet ex corpore & anima, sic ex duobus renascitur, scilicet Spiritu sancto & aqua. *Factum est autem, vt cum baptizaretur*, à Ioanne ferè *omnis populus*, terræ illius, id est, multi de omni populo, *& Iesu*, à Ioanne *baptizato*, ac post baptismum de aquis ascendente, & pro baptizandis, vt spiritum sanctum acciperent, orante *apertum est cœlum*, id est, inæstimabilis splendor factus est circa Christum, & tantus fulgor circumfulsit eum, ac si cœlum empyreum apertum videretur, cœlóque aëreo & sydereo reseratis splendor cœli empyrei terris infunderetur. Non quòd cœlum tunc diuisum fuerit: non enim illa apertio in corpore cœlesti, sed in aëre fuit: sed quia aperiri videbatur sicut in coruscatione solet fieri, in qua cœlum aperiri videtur: & per hoc significabatur gloriam cœlestem aperiri credentibus in Christum, & quòd renatis aperitur, & patet janua regni cœlestis, & aditus in cœlum, qui præclusus fuit homini per peccatum. Vnde Chrysostom. Siquidem in ejus baptismo aperti sunt cœli, vt discas etiam cùm tu baptizaris hoc inuisibiliter fieri, jam Deo te ad cœlum vocante, nihilque in terra commune habere suadente. Et iterum: Dicit autem, apertum est cœlum, tanquam hactenus reclusum fuisset. Iam autem oculi superno & infimo in vnum redacto, & vno existente omnium pastore, cœlum patuit, & homo terricola ouis aggregatus est angelis. Vnde & Beda: Iesu autem baptizato & orante apertum est cœlum: quia dum corporis humilitate Dominus vndas Iordanis subiit, diuinitatis suæ potentia cœli nobis januas pandit: dumque caro innoxia frigentibus tingitur aquis, opposita quondam noxiis romphea extinguitur ignea. Hæc Beda. In hoc etiam quòd Iesu baptizato & orante cœlum apertum est, significatur quòd oratio mundi & sancti hominis cœlum penetrat. Orauit autem Christus, vt nos informaret ad orandum post Baptismum, & vt ostenderet nobis orandi ordinem & necessitatem. Ordinem, quia ad hoc quòd placeat oratio, oportet prius mundari & baptizari, quàm orare. Necessitatem, quia baptismalis gratia indiget per orationem conseruari; & vt daret exemplum quòd in

Marginalia: Bernardus sermone primo de Epiphania. — Christi corporis tactus aquas consecrauit in baptismum. — Oseæ 2. — Anselmus in medit. — Psalm. 18. — Christi baptismus, baptismis Iudæorum finem imposuit. — Cur in Iordane baptizatus est Dominus. — Iesus cur in aqua baptizatus est. — Aquæ proprietates. — Lucæ 3. — Cœlum quomodo apertum in Christi baptismate. — Chrysostom. homil. 12. in Matth. — Beda in c. 3. Lucæ. — Oratio Christi post Bapt.

Beda in c. 3. Lucæ.

in receptione Sacramentorum, debet mens hominis in Deum eleuari. Vnde Beda: Quòd Iesus, cuius omnia quæ patris sunt, baptizatus orasse memoratur, ad nos informandos actum non dubitatur, quibus post lauacrum baptismatis vt aula cœli pandatur, ideò non ociosè viuendum, sed jejuniis, precibus atque eleemosynis est insistendum, quia etsi peccata sunt omnia in baptismo laxata, non adhuc tamen est carnis fragilitas solidata. Nam quasi transito mari rubro gratulamur submersos Ægyptios, sed in deserto mundanæ conuersationis hostes occurrunt alii, qui duce Christi gratia nostro sudore vincantur, donec perueniamus ad patriam. Hæc Beda. *Et descendit Spiritus sanctus*, visibiliter in columbæ specie, ac requieuit super eum, sedens super caput ipsius. Descendit, inquam, non per gratiam, quia à primo instanti conceptionis suæ plenus fuit Spiritu sancto, sed descendit in signo visibili, & hoc triplici ratione. Primò ad indicandum aliis, quòd in ipso esset plenitudo gratiæ. Secundò, ad innuendum, quòd in baptismo datur Spiritus sanctus accedentibus non fictè. Tertiò, ad ostendendum, quòd ipse est qui per Spiritum sanctum baptizat, mundando à sorde. Apparuit autem in corporali specie columbæ, quatenus mitem & simplicem sine felle omníque amaritudine eum esse, & nos per mansuetudinem colligere eum venisse, séque mansuetos & humiles inhabitare ostenderet. Ideò etiam in columbæ specie apparuit, vt in hominibus habentibus charitatem Dei, quæ præcipuè in columba est, Spiritum sanctum esse designaret. Vnde Chrysostom. Ideò autem Spiritus sanctus speciem columbæ suscepit, quoniam præ omnibus animalibus hæc cultrix est charitatis. Omnes autem species justitiæ, quas habent serui Dei in veritate, possunt habere serui diaboli in simulatione: solam autem charitatem sancti Spiritus, non potest immundus spiritus imitari. Ideò ergo hanc priuatam speciem charitatis sibi seruabit Spiritus sanctus, quia per nullius testimonium sic cognoscitur, vbi est Spiritus sanctus, sicut per gratiam charitatis. Et secundum eundem Chrysostom. respondet etiam figuræ veteris Testamenti. Sicut enim in diluuio columba apparens, & ramum virentis oliuæ deferens, ostendit signum clementiæ Dei, his qui residui fuerunt ex aquis diluuii, & omnem orbis terrarum tranquillitatem annunciauit: ita & nunc in baptismo veniens Spiritus sanctus in columbæ specie ostendit signum diuinæ clementiæ, qua virtute baptismatis & peccata remittit, & gratiam confert, & liberatorem nobis demonstrans, pro ramo oliuæ adoptionem generi humano affert. Nihilominus tamen omnis baptizatus, septem virtutibus in columba significatis debet repleri & perfici. Quicunque enim est perfectus, debet esse perfectus, quantum ad seipsum, quantum ad proximum, quantum ad Deum, & omnia ista significantur per proprietates in columba repertas. Quantum ad seipsum duplici proprietate, quia columba habet gemitum pro cantu, & caret felle, sic homo debet habere in se contritionem pro peccatis, & gemitum cum lacrymis, & debet carere felle amaritudinis peccati, & ira irrationabili. Quantum ad proximum triplici proprietate, quia columba rostro non lædit, sic nec sanctus cuiquam detrahit. Vnguibus nil rapit, sic sanctus aliena non recipit. Pullos alienos tanquam suos pascit, sic sanctus per suam compassionem indigentibus sua tribuit. Quantum ad Deum duplici proprietate, quia columba

Spiritus sancti visibilis descensus triplici de causa.

Chrys. hom. 4. operis imperfect.

Spiritus sanctus cur in specie columbæ apparuerit.

Charitas Spiritum sanctum indicat.

Genes. 8.

Chrys. hom. 12. in Matth.

Columba proprietates septem virtutes indicantes.

Columba sanctorum symbolum.

super aquas residet, vt vmbra accipitris in aqua præuisa mergat se & euadat, sic sanctus super fluenta diuinæ scripturæ residere & oculum habere debet, vt diaboli versutias & incursum euadere queat: meliora grana eligit, & mundo vescitur, sic sanctus sanas sententias quibus pascatur eligit, & in solo Deo, in quo puritas summa est recreatur. Vnde sicut columba in cauernis petræ nidificat, sic sanctus in plagis mortis Christi, qui petra firma est, nidum, id est, suum refugium & spem ponit. *Et vox patris*, testimonium filio præbentis, *intonuit*, & audita est de sublimi, scilicet de nube dicens: *Hic est filius meus dilectus*, præ cæteris, quia non adoptiuus vt cæteri, sed naturalis. Vnde Chrysostom. Suus vtique non per adoptionem gratiæ, neque per electionem creaturæ, sed suus proprietate generis & veritate naturæ. Et vt ait Hieronymus, Sedit columba super caput ejus, ne quis putaret vocem patris ad Ioannem factam non ad Dominum. *In quo mihi complacuit*, id est, in quo voluntas mea complebitur de salute generis humani. Alius verò Euangelista sic dicit: *Tu es filius meus dilectus, in te mihi complacuit*, id est, in te & per te constitui quod mihi placet facere, & quæ agenda sunt agere, id est, genus humanum redimere. Vel mihi complacuit, id est, complete & totaliter placuit. Nihil enim unquam Deo displicuit in eo, sicut in nobis, qui prius fuimus natura filii iræ. Vnde Bernard. Verè enim hic est, in quo non est quod patri displiceat, quod oculos majestatis offendat: vnde & ipse ait, Omnia quæ placita sunt ei, facio semper. Donet nobis Dominus Iesus qui semper placet patri, vt nos per ipsum mereamur placere sibi. Secundum Bedam, tantum durauit splendor, quamdiu paterna vox audita est, & cum ea terminatus est. Ipsum autem filium audire, huic credere & obedire, pater nos admonet dicens: *Ipsum audite*. Cui enim nisi sapientiæ, justitiæ, & veritati credere debemus? Vnde Bernardus: Ipsum, inquit, audite. Ecce Domine Iesu, vel nunc jam loquere, licentiam loquendi habes à patre. Quamdiu virtus & Dei sapientia quasi infirmus aliquis & insipiens lates in populo? quamdiu nobilis rex, & rex cœli fabri filium te pateris appellari pariter & reputari? O humilitas virtutis Christi, ô sublimitas humilitatis, quantum confundis stultitiam meæ vanitatis, parum aliquid scio vel magis scire mihi videor: & jam silere non possum, impudenter & imprudenter me ingerens, & ostentans, promptus ad loquendum, velox ad docendum, tardus ad audiendum. Et Christus cùm tanto tempore silebat, cùm seipsum sic abscondebat, nunquid inanem gloriam metuebat? Quid timeret ab inani gloria, qui est vera gloria patris? Vtique timebat, sed non sibi. Nobis timebat ab illa, quibus nouerat esse timendum. Nobis tacebat, & nos instruebat. Tacebat ore, sed instruebat opere, & quod postea docuit verbo, jam clamabat exemplo. *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde*. Nam de infantia Domini parum aliquid audio. Ex tunc jam vsque ad hunc trigesimum annum nihil inuenio. Nunc verò jam non potest latere, qui tam manifestè demonstratur à patre. Hæc Bernard. Et hæc est authoritas, quàm supra allegaui, per quam apparet, quomodo siluit Dominus Iesus ad nostram instructionem, & tacendo ore, instruxit opere. Ipsius igitur exemplo stude & tu taciturnitati, quia qui de omnibus tacet, de omnibus pacem habet. Stude inquam & nitere: quia vt ait Ambros. Rarior est tacendi virtus, quàm loquendi.

Matth. 3.

Quomodo Dei filius Christus.

Hieron. in Matthæum.

Lucæ 3.

Bernard. ser. de Epiphan.

Ioan. 8.

Beda in Marcum cap. 1.

Bernard. ser. 1. de Epiph.

Humilitas Christi.

Matth. 11.

Taciturnitas commendatur.

Ambros. in c. 19. Lucæ.

quendi. Vidisti ergo vbique in Domino Iesu humilitatem redolere, quæ est virtus magnifica, & valde necessaria, eo quòd studiosius quærenda, & etiam affectuosius amanda est, quia Dominus in singulis actibus suis studuit eam signanter obseruare, & exemplum inde aliis ostendere. Sic ergo in hoc opere excellentissimo tota Trinitas modo singulari se manifestando apparuit, largè apparitionem accipiendo, & sic Trinitatis præsentia baptismus consecratur. Pater apparuit in voce, filius in homine seu carne, Spiritus sanctus in columba. Differenter tamen. quia filius apparuit in homine in vnitate suppositi, Ioannis primo, sed in apparitione aliarum personarum erat vnio per modum signi. Caro enim vnita erat filio in vnitate suppositi, vox autem & columba non habebant vnitatem suppositi cum patre & Spiritu sancto, sed tantum in præsentatione signi. In columba ergo fuit spiritus, non spiritus fuit columba: * quæ ei tamen non fuit vnita, non enim fuit incolumbatus, quia præter naturam humanam nunquam vnquam creatura fuit Deo personaliter vnita, nec infuit ei per gratiam, sed per apparitionem & signum, quæ peracto officio suo post apparitionem in primordialem, & præjacentem materiam rediit, vnde sumpta fuerat, sicut etiam sentitur de aliis figuris, in quibus Dominus apparuit. Apparuit autem mysterium Trinitatis Domino baptizato, & non cùm baptizaretur, quia cùm non egerat gratia mundante, non est baptizatus baptismate suo, sed Ioannis. Baptismus autem Ioannis dabatur in nomine venturi, baptismus verò Christi datur in nomine Trinitatis, & ideò non decuit in actu baptismi, sed postea nomen Trinitatis explicari, vt distantia pateret inter baptismum Ioannis, qui non in nomine Trinitatis dabatur, & inter baptismum Christi, cui hæc forma seruabatur. Et per talem apparitionem Trinitatis baptizato Christo factam, significatum fuit quòd baptismus deberet conferri in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. In primitiua tamen Ecclesia ad tempus collatus fuit baptismus in nomine Christi, vt nomen Christi in reuerentia haberetur majori, ad excludendum illorum errorem qui virtutem baptismi attribuunt ministris dicentes: Ego sum Pauli, ego sum Cephæ, &c. sed illis causis cessantibus rediit Ecclesia ad formam prædictam. Et ponitur hîc triplex effectus baptismi, quem baptismus causat, maximè post passionem Christi, scilicet cœli apertio, quia cœlorum regna patent renatis in baptismo, Spiritus sancti missio, cujus gratia ac donum confertur in eo, & paterna locutio, quæ baptizatos regenerat in filios adoptionis, qui sibi complacent, quia per baptismum de filiis iræ fiunt filii gratiæ, & regeneramur in spem vitæ æternæ. Considera hæc singula diligenter & erige animum, vt aperto jam Trinitatis cœlo sursum feraris in Deum. In humilitate quoque mentis persiste, vt Spiritus sancti dono & paterno colloquio munerari merearis. Vnde Anselm. In Iordane sub manu Ioannis se ad baptismum inclinans paternam vocem audiuit, & Spiritus sancti aduentum in columba suscepit, vt nos doceret in humilitate mentis (quæ per Iordanem notatur, Iordanis enim descensio eorum interpretatur) debere consistere, ibique superni patris honorari colloquio, de quo dicitur: quia cum simplicibus sermocinatio ejus, & Spiritus sancti præsentia sublimari, qui super humiles requiescit, & hoc sub manu Ioannis, qui Dei gratia dicitur, vt eidem gratiæ quicquid à

Trinitas post Christi baptismum quomodo differenter apparuit. — *Spiritus sanctus quomodo in columba fuit.* — *non columba in spiritu. — *Trinitas cur baptizato apparuit.* — Actor. 19. Matth. vlt. *Baptismi in primitiua Ecclesia forma.* — Anselmus enarrat in Euangel. in Lucam.

Deo percipimus, non nostris meritis adscribamus. Hæc Anselm. Fuit autem baptismus in mari æneo, id est, in laudatorio præfiguratus, quòd ante templi introitum Hierosolymæ erat collocatum. Sacerdotes enim qui templum Domini ingressuri erant, in lauacro illo se lauare necesse habebant, ita omnes qui volunt intrare in cœleste templum Domini, necesse habent prius per baptismum lauari. Duodecim boues ænei Mare portauerunt, quia duodecim Apostoli baptismum Christi per totum mundum dilatauerunt. Lauatorium circumtectum & ornatum erat speculis mulierum, vt ingressuri templum viderent, si aliquam maculam vel indecentiam haberent; sic baptismus requirit conscientiæ perfectionem, peccati displicentiam, & cordis contritionem. Istud etiam figuratum est, in Naaman Syro gentili & leproso, qui ad jussum Helisæi septies in Iordane baptizabatur, & sic ab omni lepra sua mundabatur. Per septenam aquæ Iordanis lotionem præfigurauit Helisæus septem mortalium peccatorum in baptismo ablutionem. Caro Naaman facta est, vt caro pueri, ita peccatores efficiuntur mundi sicut paruuli. Istud etiam præfiguratum est in transitu Iordanis, quando filii Israël intrauerunt terram promissionis, quia prius transierunt Iordanem, figuram baptismatis. Sic oportet omnes per lauacrum baptismi transire, qui desiderant ad terram promissionis peruenire. Arca Testamenti quæ in medio Iordanis stabat, Christum qui in Iordane baptizandus erat, figurabat. Duodecim lapides quos populus tulit de Iordanis alueo pro memoriali perpetuo, sunt duodecim Apostoli, qui per orbem terrarum testificati sunt baptismum Christi. Circa præmissa est sciendum quòd Dominus baptismum suum insinuauit & instituit, institutum confirmauit. Instituendum insinuauit verbo & facto, verbo cùm dixit: *Nisi qui renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.* facto quando baptizatus est à Ioanne. Instituit facto, & verbo. Facto, quando discipuli baptizabant ejus auctoritate. Verbo quando misit discipulos ad prædicandum, & baptizandum. Institutum confirmauit, & facto, & verbo. Facto, quando de ejus latere sanguis & aqua exierunt. Verbo, quando post resurrectionem misit discipulos in mundum vniuersum, prædicare & baptizare. Hîc gratia hujus tanti Sacramenti, scilicet baptismi primò à Christo incitati, de sacramentis aliquid videamus. Circa quæ sciendum, quòd cœlestis medicus humani generis reparatiuus tali modo sanauit ægrotum, sicut optimè competebat. Ægrotus homo est, morbus autem originalis culpa est. Origo verò illius culpæ, licet principaliter fuerit ex consensu rationis, occasionem tamen sumpsit ex sensibus carnis. Ad hoc ergo quòd medicamen respondeat morbo, oportuit quòd non tantum esset spiritualis, verum etiam aliquid haberet de sensibilibus signis, vt sicut sensibilia fuerunt animæ occasio labendi, ita essent ei occasio resurgendi, propterea medicina nostri vulneris, conuenit in Ecclesiasticis Sacramentis. Instituit autem Deus Sacramenta diuersimodè, quædam scilicet ante aduentum suum, vt matrimonium, & pœnitentiam, sed hæc duo confirmauit in lege Euangelica, & consummauit, dum nuptiis interfuit, & dum pœnitentiam prædicauit. Alia quinque Sacramenta solus Christus initiauit, baptismum quidem ipsum suscipiendo, & deinde formam dando, confirmationem manuum paruulis imponendo, vnctionem discipulos ad curandum mittendo,

Figura baptismi. 2. Paral. 4. — 4. Reg. 5. — Iosue 4. — *Baptismi institutio & confirmatio* Ioan. 3. Matth. 3. Lucæ 10. Ioann. 19. Marc. vlt. — *Medicandi ratio optima à medico cœlesti seruata.* — *Sacramentorum institutio.*

tendo, qui infirmos vngebant oleo. Ordinem verò potestatem ligandi & soluendi, ac confitendi, Sacramentum altaris tribuendo, Eucharistiam conficiendo & dando discipulis imminente passione Sacramentum corporis & sanguinis sui. Instituta quoque sunt sacramenta, multiplici de causa. Primò, propter humiliationem, magna enim humilitatis exhibitio est in istis visibilibus & homine multum inferioribus à Deo quærere salutem, quam superbia perdidit. Secundò, propter eruditionem, qua rapitur & promouetur. Tertiò, propter congruentiam, quia homo per peccatum se subdidit, per affectum rebus corporalibus, ideò decens fuit, vt Deus per quædam signa corporalia spiritualem adhiberet hominibus medicinam. Quartò, propter excitationem qua homo ocium & noxiam occupationem deuitet & se in bono Missam audiendo, Eucharistiam suscipiendo & similia faciendo exerceat. Quintò, propter congruitatem medicinæ, quia cùm medicus sit Deus & homo, congruenter medicina debet continere aliquid diuinum, scilicet inuisibilem gratiam, & aliquid humanum, scilicet visibilem gratiæ formam. Sextò est congruitas ex parte infirmi, quia cum infirmus sit homo constans ex corpore & spiritu, spiritus autem in corpore non bene capiet spiritualia, nisi in corporalibus, congruum fuit dare medicamenta spiritualia in rebus corporalibus, sic pillulæ dantur in nebula. Septimò, propter argumentum meriti, multum enim valet ad meritum, quando Deo creditur in his, vbi humana ratio non præbet experimentum. Consistit autem Sacramentum in rebus & factis, ac dictis. Res Sacramentales sunt, vt aqua, oleum, &c. Facta vt baptizandorum submersio, sufflatio, & hujusmodi. Dicta velut sanctæ Trinitatis inuocatio, oratio, &c. Sacramentum est visibile signum inuisibilis gratiæ, vt cùm quis baptizatur, ipsa exterior corporis ablutio, quam videmus, signum est interioris ablutionis animæ, quæ consistit in peccatorum remissione quam non videmus. Educti quidem sumus de Ægypto per baptismum, tanquam per mare rubrum, quia sanguine Christi consecratum, mortuis inimicis, id est, peccatis nostris. A morte quippe Christi & sanguinis effusione, habet baptismus virtutem & efficaciam, Sicut & alia Sacramenta, siue ante legem, siue in lege. Per hunc enim Christus peccata quæ facta sunt dimittit, adjuuat ne amplius fiant, perducit vbi omnino fieri non possunt. Ratio numeri Sacramentorum est, quia ordinantur contra triplicem culpam, & quadruplicem pœnam. Vnde baptismus ordinatur contra peccatum originale, pœnitentia contra mortale, extrema vnctio contra veniale, confirmatio contra impotentiam, ordo contra ignorantiam, Eucharistia contra malitiam, matrimonium contra concupiscentiam, quam temperat & excusat. Quia verò character est signum distinctiuum indelibile spirituale, ideò non confertur in Sacramentis quæ solent iterari, sicut est pœnitentia, matrimonium, vnctio, & Eucharistia. Baptismus verò, & confirmatio, & ordo characteres imprimunt, per quos indelebiliter impressos semper distinguuntur qui recipiunt. Per baptismum enim fit distinctio fidelium ab incredulis, per confirmationem fortium ab infirmis, per ordinem clericorum à laicis, vnde nullatenus possunt iterari. Et quamuis hæc tria Sacramenta propter characteris impressionem non iterentur, tamen commune est hoc omnibus, non iterari super eandem personam & materiam, & ex eadem causa, & hoc est ideò, ne fiat contumelia Sacramento. Ex hoc enim credi posset, quòd Sacramenta prius dispensata fuissent inefficacia & inepta.

Sacramentorum instituendorum causæ. — 1. — 2. — 3. — 4. — 5. — 6. — 7. — *Sacramentum in tribus consistit.* — *Sacramenti diffinitio.* — *Sacramenti efficacia.* — *Sacramentorum numeri ratio.* — *character in non iterandis.*

ORATIO.

Clementissime Iesu, qui per manus Ioannis baptizari voluisti: quia fidem quam in primo lauacro promisi, irritam feci peccando, ad secundum recurro lauacrum pœnitendo. Confiteor tibi Deus ego peccator & reus me grauiter peccasse, cogitatione, locutione, opere, & omissione: innumerabilia sunt peccata mea, & circunstantiæ eorum, non tantum me in laqueis adduxi peccatorum, sed & multos qui mea suasione, exemplo, negligentia, vel occasione aliqua peccauerunt, pro quorum & meis obnixè deprecor peccatis, vt omnia nobis indulgeas misericorditer & abstergas. Amen.

De jejunio & tentationibus Domini. Correspondet Euangelio: Ductus est Iesus in desertum à Spiritu sancto.

CAPUT XXII.

POSTQVAM Dominus Iesus fuit baptizatus, regressus est ab Iordane plenus Spiritu sancto, plenitudine superabundantiæ, de cujus plenitudine nos omnes accepimus. Ioan. 1.
Et incontinenti ac sine mora, *ductus est*, spontaneè, *in desertum*, super quendam montem miræ altitudinis dictum Quarantena, qui est inter Hierico & Hierusalem, distans à Hierico duobus milliaribus, & à Hierusalem duodecim vel circa. In prædicto deserto latrones morari solebant, qui locus vocatur Domyn, quod sanguinem sonat, propter effusionem sanguinis, quam ibi latrones faciebant. Specialiter Domyn est casale, vbi ille qui descendit à Hierusalem in Hierico incidit in latrones, quasi circa medium in via, quæ de Hierico ducit in Hierusalem à parte australi deserti Quarantenæ, deinde est Bethania, & Bethphage, & Hierusalem, & transit via in latere australi montis Oliueti. Quia ergo homo, qui ibi incidisse dicitur in latrones, gerebat figuram Adæ, qui à dæmonibus, est victus conueniens fuit, vt ibi historialiter & secundum rem Christus superaret diabolum, vbi figuraliter & secundum similitudinem diabolus dicitur hominem superasse primum. Vnde dicitur quòd Samaritanus eadem via descendit, quia carne indutus filius Dei, qui est custos hominum, easdem tentationes ibi sustinuit. Pugnaturus quidem Dominus cum diabolo, in desertum secessit, vt nobis ostenderet, quòd qui perfectè laqueos tentationum ejus vult superare, non solum turbas dæmonum, sed etiam societatem malorum hominum, aliquando quidem corpore, semper autem mente debet vitare & fugere, exemplo illius qui in regali aula, & inter turbas populares positus dicebat: *Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine.* Nos ergo exemplo Christi & Ioannis agitemur à Spiritu sancto, non per hypocrisim à maligno in desertum loci & solitudinis, vel saltem in desertum nostri pectoris & contemplationis, vt quieti à strepitu mundi Deo vacemus, & in mente seculum deserentes, quasi manna deserti sola æterna gaudia esurire

Matth. & Lucæ 4. — *Quarantena mons est.* — Hæc habet Anselm. in cap. 4. Matthæi. — *Cur Christus cum dæmone pugnaturus desertum elegit.* — Psalm. 54.

Spiritus sanctus ductor Iesu.

esurire discamus. *Ductus est igitur Iesus à Spiritu*, sancto: quia humanitas Christi erat organum diuinitatis, & ideò ad omnia agenda mouebatur instinctu Spiritus sancti. Hoc ergo motu iuit in desertum locum, vt ibi spiritum in oratione pro nobis Deo patri offerret, & per jejunium carnem innocentem pro nobis maceraret, exemplúmque fidelibus daret, vt se Deo per jejunium & orationem offerant. Non iuit inuitus, sed voluntate pugnandi, & *vt tentaretur à diabolo*, per quod insinuatur, quòd aggrediens desertum pœnitentiæ fortius tentatur ab hoste. Iuxta illud: *Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in justitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem*, id est, ad resistendum tentationi quæ imminet tibi. Ideò autem ductus est à Spiritu sancto, qui eum designauerat in baptismo, quia quos ille replet, mittit ad pugnam, & præbet eis fortitudinem. Ideo duci voluit, *in desertum*, id est, locum certaminis, & in quo pugnatur asperis, quoniam Adam in paradiso deliciis affluens, victus est oblectamentis. Ideò tentari voluit, vt tentationes superando nobis potestatem superandi tribueret, sicut & mori voluit, vt morte sua nostram destrueret. Et hoc post baptismum & jejunium, per hoc nobis insinuans quòd post lauacrum regenerationis & gratiæ perceptionem, post laborem jejunii & sanctæ vitæ propositum, statim diabolus tentator accedit, & acrius in nos surgit, vt nos à proposito religionis auertat, & quòd proficientibus & ad meliorem tendentibus inuidet & insidiatur, propter quod tunc magis cauendum est, quódque bonos magis quam malos tentat. Quia secundum Gregor. illos tentare negligit, quos se quieto jure possidere sentit. Et secundum Isidor. Tunc maxime impugnaris, cum te impugnari nescis. Hæc enim quatuor, scilicet baptismus, desertum, jejunium, & tentatio sic ordinata fuerunt in Christo. Quòd primò fuit baptizatus, Secundò, in desertum ductus. Tertiò, jejunauit. Quartò tentatus fuit. In quo significatur, quòd prius debet esse in nobis ablutio à peccatis, secundò subtractio à mundi illecebris, tertiò exercitatio in jejuniis, quartò est oppugnatio ab hostium insidiis. In figura hujus quatuor occurrerunt populo Israelitico. Primò, mare rubrum. Secundò, desertum. Tertiò, sitis & fames. Quartò, hostium insultus. Baptizatus igitur Dominus, solitariam ac duram vitam & pœnitentiam constanter assumpsit, vt fidelium mentes ad perfectionis aggressionem erigeret, vt ad grauia perferenda firmaret. Non enim propter se, sed propter nos eremum adiit, vt videlicet suis perfectis imitatoribus vitam eremiticam conferat, instruens nos nihilominus, secundum Chrysostom. vt vnusquisque baptizatorum relictis mundi illecebris, & societate prauorum diuinis per omnia debeat seruire mandatis. Et hoc reputant quidam fideles deuoti tempore isto jejunium obseruantes, & per hoc se Christo velut in deserto configurantes. Voluit autem Christus pœnitentiam agere, non quia egebat, sed vt ad pœnitentiam nos moneret, & pœnitentiam nobis exemplo ostenderet. Vbi docet tria, quæ debent esse in pœnitentia vera & fructuosa. Primò debet esse pura, vt Deo placeat, quia post baptismum statim fecit pœnitentiam. Secundò debet esse aspera, vt carnem domet, quia fecit pœnitentiam in deserto, non in loco delicioso. Tertiò debet esse discreta, ne nimis excedat, quia Christus ductus est à Spiritu sancto, non quia ductore indigeret, sed vt nobis ostenderet quod in pœnitentia agenda ductore indigemus discreto. Et veniens Dominus in desertum, jejunauit, *quadraginta diebus, & quadraginta noctibus*, nihil interim manducans. Vbi signanter noctibus additur, ne in nocte comedisse putaretur. Item in signum quòd necesse habemus, & diebus prosperitatis, & noctibus aduersitatis contra diabolum nos munire, qui nunquam cessat tentando nos impugnare. Iejunauit quidem vt aduersus tentationes exemplum jejunandi nobis daret; quia secundùm Basilium, Volenti pugnas tentationum superare, sobrietas necessaria est: & specialiter, vt ostenderet quòd innocentia baptismalis periclitatur in vita voluptuosa, quia qui Christi sunt, vt baptizati qui sunt membra Christi, & Christum induerunt, consepulti morti ejus, debent carnem suam crucifigere cum concupiscentiis suis, & æstimare se mortuos super terram spiritu mortificando facta carnis. Vnde Chrysost. Vt autem discas quàm magnum bonum sit jejunium, & qualiter aduersus diabolum scutum est maximum, & quoniam post lauacrum non deliciis & ebrietati & mensæ abundanti, sed jejunio intendere oportet, propter hoc & Dominus jejunauit, non eo indigens, sed nos erudiens, quibus peccata quæ ante lauacrum erant, dominatio ventris introduxerat. Quemadmodum enim si aliquis ægrotantem sanum cùm fecisset, jubet non facere illa ex quibus ægritudo contigerat, ita vtique & hoc post lauacrum jejunium contra vitium edacitatis ipse induxit. Nam & Adam de paradiso incontinentia ventris ejecit, & diluuium quod fuit sub Noë illa commeruit, & fulmina in Sodomitas ipsa deduxit. Ita & Iudæi maxima operati sunt, ab ebrietate & deliciis mala, propter hoc & ipse jejunauit, nobis vtique demonstrans formam salutis. Vnde & Ambrosius. Hoc enim fecit causa salutis nostræ, vt rem utilem non solum doceret verbis, sed etiam exemplis instrueret. Qualis autem Christianus es, cùm Christo esuriente, tu reficeris? Ille pro salute tua famem sustinet, tu pro peccatis tuis jejunare formidas? Et iterum: Nihil tam cœcum quàm secularis suauitatis periculum, quæ dum mulcet animum, vitam obruit, & sensum mentis illudit. Meritò igitur Dominus noster Iesus Christus, jejunio suo atque deserto aduersus voluptatum informat illecebras, & tentari se à diabolo Dominus omnium patitur, vt in illo omnes voluptates vincere disceremus. Hæc Ambros. Et sciendum, quòd Christus propter infirmitates nostras, vt eas curaret, diuersas in se medicinas accepit. Curauit nos per dietam quando jejunauit quadraginta diebus & noctibus. Per electuarium, quando corpus & sanguinem suum dedit in cœna discipulis suis. Per sudorem, quando factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Per emplastrum, quando facies ejus sputo illita fuit. Per potionem, quando gustauit acetum felle mixtum. Per minutionem, quando clauis & lancea vulneratus est. Considera hîc & attentè inspice Dominum Iesum, plurium enim virtutum tibi monstrat exemplum. Nam vadit in solitudinem, jejunat, orat, & vigilat, in terra nuda jacet & dormit, & humiliter ac pacificè cum bestiis conuersatur. Compatere igitur sibi, quia semper & vbique, & maximè hîc vita sua pœnosa est, & corporis afflictiua, ac ejus exemplo disce etiam in his exercitari. Quatuor enim hîc tanguntur quæ spiritualis exercitii sunt, & mirabiliter se inuicem adjuuant: scilicet solitudo, jejunium, oratio, & corporis afflictio, & per ista maximè

Marginalia (left): *Ecclesiastic. 2.* — *Tentari voluit Christus, cur & quando.* — *Greg. lib. 31. moral. c. 12. Isidorus.* — *Quatuor per ordinem in Christo facta.* — *Chrys. hom. 5. in Matth. in opere imperfect.* — *Pœnitentia Christi nobis profuit.* — *Pœnitentiam fructuosam tria faciunt.*

Marginalia (right): *Noctibus quoque jejunauit Dominus.* — *Basilius.* — *Innocentia Baptismalis voluptate periclitatur.* — *Chrys. hom. 13. in Matth.* — *Gula mala.* — *Ambros. ser. 34. de quadragesima.* — *Medicina quas Christus pro nobis accepit. Matth. 26. Lucæ 22. Marc. 14. Ioan. 19.* — *Spiritualis exercitii quatuor ad cordis puritatem inducentia.*

maximè possumus ad puritatem cordis peruenire, quæ vtique nimium peroptanda est, eo quòd in se quodammodo omnes virtutes comprehendit, & remotionem omnium vitiorum continet, quia cum vitiis, vel defectu virtutis, non stat puritas cordis. Et propterea in collationibus sanctorum patrum traditur, quòd totum exercitium monachi debet esse ad puritatem cordis habendam. Per hanc enim homo meretur Deum videre, dicente
Matth. 5. Domino in Euangelio: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Et secundum Bernard. Qui clarior est, Deo propinquior est, esse autem clarissimum, peruenisse est. Ad hanc habendam multum valet oratio feruens & assidua. Sed oratio cum crapula, & corporis mollicie seu ociositate parum valet, & ideò requiritur jejunium & corporis afflictio, discreta tamen, quia indiscreta omne bonum impedit, propterea ad omnium prædictorum consummationem videtur facere solitudo. Nam cum tumultu & strepitu non potest decenter fieri oratio. Et videre aut audire multa, vix potest fieri sine impuritate & offensa, quia mors intrat per fenestras sensuum ad animas nostras.
Solitudinis commendatio. Et propter superuenientes sæpe relaxatur abstinentia, & corporis afflictio. Et ideò quære solitudinem, & separa te à tumultu, si vis Deo conjungi, & per puritatem cordis eum videre. Fuge collocutiones propter taciturnitatis custodiam, interdum etiam à bonis cessa eloquiis, juxta illud
Psalm. 38. Prophetæ: *Obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis.* Non quæras nouas amicitias, quia noua inde proueniunt colloquia & impedimenta. Non impleas oculos vel aures phantasmatibus vanis, & omnia quæ quietem animi, & tranquillitatem mentis perturbant, fugias tanquam venenosa, & animæ inimica. Non enim sine causa patres sancti petebant loca solitaria, & mandabant his qui in cœnobiis remanebant quòd essent cæci, surdi, & muti, quia sic melius poterant Deo conjungi.
Chrys. hom. 3. in Marc. *Spiritus sancti habitatio.* Vnde Chrysost. Quando Spiritus sanctus descendit super Dominum nostrum, statim expulit eum in desertum. Quando monachi habitant cum parentibus suis, si descenderit Spiritus sanctus, & manserit super eos expellet eos de domo, & ducet eos in solitudinem. Spiritus sanctus non libenter habitat vbi turbæ & frequentia, & dissensiones, & rixæ sunt, sed propriè sedem habet solitudinem. Denique & Dominus noster erat in die cum discipulis, sed quando volebat orare intentius, solus recedebat. Et nos ergo si volumus orare plusquam in publico, habeamus cellulam, habeamus agros, habeamus deserta, possumus & virtutes habere de fratribus, & solitudinem habere.
August. ser. de detract. Vnde & August. Fratres charissimi quantum possumus ociosis fabulis & detractionibus ac scurrilitatibus cunctis finem studeamus imponere, & totis viribus de impedimentis mundi istius fugiendo aliquas horas quærere, in quibus pro salute animæ nostræ orationi & lectioni possumus intendere. Igitur à toto affectu & posse tuo coneris imitari Dominum Iesum in solitudine, jejunio, oratione, & corporis afflictionibus discretis. De quo etiam scribitur quòd erat cum bestiis:
Marc. 1. *Cum bestiis & Angelis esse.* scilicet vrsis, leonibus, & aliis feris pacificè, *& Angeli ministrabant ei* In hoc ergo disce inter alios humiliter conuersari, & æquanimiter tolerare eos qui aliquando tibi videntur irrationabiliter se habere, quia per hoc moraliter insinuatur, quòd illi quorum sensualitas sub ratione pacificè tene-
Angelorum officium. tur, per Angelorum ministerium ad cœlestia transferentur. Angelicum enim est inter bestiales homines conuersari quasi in eremo, in solitudine scilicet mentis, hoc est, in contemplatione, lectione, oratione, clauso cubiculo, & moribus eorum ferinis non pollui. Difficile est enim tangere picem, & ex ea non coinquinari. Vnde Beda. Beda in Marcum c. 1.
Inter bestias Dominus commoratur vt homo, sed ministerio vtitur Angelico vt Deus. Et nos cùm in eremo sanctæ conuersationis bestiales hominum mores impolluta mente toleramus, ministerium Angelorum meremur, à quibus corpore absoluti ad æterna in cœlis gaudia transferamur.
Vnde & Hieronym. Tunc bestiæ pacatè nobiscum sunt, cúm caro non concupiscit aduersus spiritum, post hæc Angeli ministri mittuntur nobis, vt responsa & solatia cordibus vigilantibus dent. Hieron. in Marcum.
Ipsum autem Dominum sæpe in hac solitudine visita, conspiciens eum qualiter conuersatur ibidem, & maximè qualiter iacet de nocte in terra. Quælibet enim anima fidelis deberet eum semel ad minus in die visitare ab Epiphania vsque ad dies quadraginta, quibus ibi remanebat, & se humiliter ei recommendare. In hoc siquidem monte & deserto desiderabili quidam exemplo Domini specialiter ducti, vitam eremiticam in paruis cellulis ducebant, Domino deuotissimè militantes, & aluearibus cellularum modicarum tanquam apes Domini dulcedinem spiritualem mellificantes. *Eremitæ in deserto Domini.* In huius montis quasi medio, quod à terra plana ferè per dimidium miliare distat, Dominus fecit pœnitentiam, vbi est Ecclesia & cella, éstque ibi altare vbi stabat quando tentabatur à Satana. Quadraginta autem diebus & noctibus Dominus jejunauit, quia quadragenarius numerus ex quatuor constat & decem, quater enim decem vel decies quatuor faciunt quadraginta, per quatuor autem nouum Testamentum, quod in quatuor Euangelistis consistit, significatur, per decem verò vetus, quia in decem mandatis legis continetur. *Quadragenarius numerus ex quibus constat.* Quadraginta ergo diebus jejunare, est vtriusque Testamenti præcepta seruare, & ab illis omnibus quæ vtrunque Testamentum interdicit, se inuicem & jejunium custodire, vt sicut caro exterius jejunat à cibis, ita & mens interius jejunet à vitiis. Iejunauit itaque Dominus xl. diebus & noctibus, quatenus in ciborum jejunio significaret nobis jejunium corporis, & in dierum numero significaret jejunium cordis. Exemplum sanè ipsius hic numerus dierum pœnitentialium in Ecclesia est. Vnde & post Epiphaniam non statim incipit Ecclesia jejunare, sed circiter post quadraginta dies, quasi ipso tempore jejunium suum jejunii Dominici consecutiuum significans. *Quadragesimæ initium quando sumendum.*
Vnde Beda: Quadragesima jejuniorum habet authoritatem, & in veteribus libris ex jejunio Moysi & Heliæ, & in Euangelio, quia totidem diebus Dominus jejunauit, demonstrans Euangelium non dissentire à lege & prophetis. In persona quippe Moysi, lex, in persona Heliæ, Prophetæ accipiuntur. Inter quos in monte gloriosus apparuit, vt euidentius emineret quod de illo dicit Apostolus: Testimonium habens à lege & Prophetis. Beda in c. 4. Lucæ. *inter Moysen & Heliam Christus.* Matth. 17. Rom. 3.
Hæc Beda vnde & Albinus: sicut Moyses legem, Helias prophetiam, ita Dominus noster Euangelicam prædicationem quadraginta dierum jejunio dedicat. Congruè etiam jejunium quadragesimæ statutum est confine passioni Dominicæ, quia significat nos à mundi amicitia debere continere vt Deum sequi valeamus. Vnde Augustin. Moyses & Helias, & ipse Dominus quadraginta diebus jejunauerunt, vt insinuaretur nobis, & in Moyse, & in Helia & in Christo, hoc est in lege & August. ser. 1. de quadragesima qui 64. de tempore.

& Prophetis, & in ipso Euangelio id nobiscum agi, ne conformemur & hæreamus huic sæculo, sed crucifigamus hominem veterem, & carnis curam ne fecerimus in concupiscentiis. Congruit enim nostræ deuotioni, vt qui Domini crucifixi passionem celebraturi sumus, reprimendarum carnalium voluptatum crucem nobisipsi etiam faciamus, sicut dicit Apostolus: *Qui autē Iesu Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum passionibus & concupiscentiis.* In hac quidem cruce, per totā istam vitam, quæ in mediis tentationibus ducitur, perpetuò debet pendere Christianus. Non enim est in hac vita tempus euellendi clauos, de quibus in Psalm. dicitur: *Confige clauis à timore tuo carnes meas.* Carnes enim sunt carnales concupiscentiæ, claui sunt præcepta justitiæ. His illas timor Dei configit qui nos illi acceptabilem hostiam crucifigit. Sic semper hîc viue Christiane, si terreno limo gressus non vis immergere, noli de ista cruce descendere. Hæc Augustin. Sed caue, ne de ista cruce per voluptatum admixtionem descendas, quia vt dicit August. Nihil prodest tota die longum duxisse jejunium, si postea ciborum suauitate, vel nimietate anima obruatur. Insuper hoc numero soluimus decimas & primitias Domino. Sunt enim in anno trecentisexagintasex dies, quorum præterquam sex dierum decima est triginta sex, & ne sex residui remaneant indecimati, additur vnus, quia minus addi non potest, tres autem alii superadditi soluuntur pro primitiis, pro quibus similiter sunt jejunia quatuor temporum per tres dies. Sicut ergo in lege offerre jubemur primitias & decimas rerum, ita quadraginta diebus jejunando offerimus primitias & decimas dierum. Vt qui nobismetipsis per acceptum annum viximus authori nostro, nos ejus in decimis & primitiis per abstinentiam mortificemus & quia à paradisi gaudiis per cibum cecidimus, ad hæc inquantum possumus per abstinentiam resurgamus. Igitur tempore quadragesimæ plus solito debemus abstinentiæ & deuotioni intendere, & aliorum temporum negligentias hoc tempore sancto diluere & emendare. Hic numerus quadragenarius multipliciter est consecratus, nam quadraginta annis pauit Dominus filios Israël pane Angelorum in deserto, quadraginta mensibus prædicauit in mundo, quadraginta septimanis fuit in vtero virgineo, quadraginta diebus jejunauit in deserto, quadraginta horis fuit in sepulchro, ab hora mortis computando, quadraginta diebus fuit post resurrectionem cum discipulis in mundo. Item secundum Ambrosium, Quia quadraginta diebus aquæ diluuii inundauerunt, per quas peccatores exterminati fuerunt, & exinde cœli serenitas illuxit, & refusa fuit, sic sacro isto jejunii tempore abolentur peccata, & refulget diuina clementia. *Cum ergo jejunasset Dominus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus*, non vltra processit vel transiit jejunando, ne incredibilis videretur carnis assumptio, & vt virtus diuinitatis celaretur diabolo, quia etiam tot diebus Moyses jejunauit, & Helias & *postea* Dominus *esuriit*. Non autem necessitate, sed voluntate esuriit, & corpus esurire permisit, vt in se & veritatem humanæ infirmitatis ostenderet, & occasionem tentandi diabolo daret, ac infestatus monstraret, qualiter superare & vincere oporteret secundum Chrysostomum. Per quadraginta dies non esurire, non erat hominis, postea autem esurire, non erat Dei, & ideò diabolus, sicut dubius de Christo, accepit occasionem tentandi ipsum. Moyses & Helias, quadraginta diebus jejunauerunt, sed jejunantes esuriebant & sitiebant: Christus verò xl. diebus non esuriit, sed postea. Christus autem noluit jejunare plusquam illi, ne Deus à diabolo putaretur, nec minus, ne purus homo videretur. Tunc ergo Diabolus sentiens Dominum esurire, accessit, vt tentaret, si posset eum in peccatum dejicere, & vt exploraret an filius Dei esset, quem sciebat quandoque venturum, & suam per eum potestatem amissurum, secundum Gregor. Tentauit diabolus Dominum eisdem tribus modis quibus primum hominem dejecerat. Primum hominem superauit gula in vetito pomo. Vana gloria dicens, eritis sicut dii. Auaritia dicens, scientes bonum & malum, auaritia enim etiam dicitur scientiæ & sublimitatis ambitio. Sic & Dominum tentauit, sed victus recessit. Dauid Goliam prostrauit tribus lapidibus de torrente, Christus diabolum tribus testimoniis de lege. Et secundum Gregor. Cùm tentatio tribus modis fiat, scilicet suggestione, delectatione, & consensu, Dominus sola suggestione tentatus est, quia delectatio peccati mentem ejus non momordit, nec consensus eum superauit. Et ideò omnis illa tentatio foris, non intus, fuit, quia nihil contradictionis in semetipso tolerauit. Vtrum autem omnes istæ tentationes factæ sint vna die, vel diuersis, non est expressum in scripturis. Primò itaque tentauit eum de gula dicens: *Si filius Dei es*, scilicet naturalis, & per consequens in potestate ei æqualis, *dic, vt lapides isti panes fiant.* Cogitabat enim intra se dicens, si lapides in panes conuerterit, filius Dei erit, si autem conuertere non poterit, homo purus apparebit. Hoc etiam esurienti congruè dicebatur, vt panes videns immoderato appetitu cibi accederetur. Non solum experiri voluit, an Deus esset, sed etiam quasi hominem allicere voluit, vt esuriens indebitè delectaretur in cibo, & sic vitio gulæ peccaret. Vnde Hilarius: Intendebat dæmonum princeps ex mutatione lapidum in panes virtutem potestatis in Deo agnoscere, & in homine oblectamento cibi patientiam esuritionis illudere. Sed non potuit diabolus magistrum decipere. Taliter enim respondit, & sic se habuit, quòd nec ipsum ad gulam poterat inducere, nec deitatem ejus perpendere. Non enim in tentatione succubuit, seque filium Dei esse nec negauit, nec asseruit, sed eum authoritate scripturæ conuicit dicens: *Non in solo pane*, scilicet corporali, *viuit homo*, & sustentatur, *sed in omni verbo quod procedit de ore Dei*, cùm scilicet voluntatem suam per scripturas reuelat. Vnde Augustin. Certissimè scitote fratres charissimi, quia qualis est caro, quæ post multos dies non percipit cibum, talis est anima quæ non assiduè pascitur Dei verbo. Hæc Augustin. Hoc etiam dictum Domini verificatur non solum de vita spirituali, sed etiam de corporali, sicut patet de Moyse, qui jejunauit xl. diebus, & noctibus verbo & alloquio Dei, spiritualiter & corporaliter sustentatus. Quasi diceret: Non tantum pane corporali sustentatur & viuit homo, sed etiam spirituali pane, scilicet verbi Dei, pane operationis sanctæ, pane gratiæ, tandem victurus in æternum pane gloriæ. Et ideò non oportet de lapidibus panes facere, quia licet esuriam, tamen Dominus potest solo sermone esurientem sustentare. Vnde persuasio tua tentatio est, cum mentionem faciat, & mihi suadeat tantum de cibo corporis, non de cibo mentis, secundum Chrysostom. De veteri Testamento testimonium protulit atque præcepit, vt siue famem, siue aliquid aliud patiamur, nunquam tamen Dominum

Margin notes (left column): *Quadragesima congruitas.* — Galat. 5. — Psalm. 118. — August. ser. 56. de tempore. — *Decimæ carnis.* — *Jejunia quatuor temporum.* — *Quadragenarii consecratio.* — Ambros. in c. 4. Lucæ. — Matth. 4. — *Quadraginta dies, & non plures, cur Dominus jejunauit.* — Chrys. hom. 13. in Matth.

Margin notes (right column): *Christi tentatio à diabolo.* — Greg. hom. 16. in Euangelia. — Genes. 3. — 1. Reg. 17. — *Quibus modis diabolus Adam seduxerat, iisdem tentat Christum.* — Greg. hom. 16. in Euang. — *Tentatio triplex.* — *Tentatio Christi tantum foris.* — Hilarius canone 3. in Matthæum. — *Dei verbo pasci.* — Aug. ser. 56. de tempore. — Chrys. hom. 13. in Matth.

Dominum relinquamus. Dominus quidem Iesus panes de lapidibus facere potuit, sed noluit, nec decuit, & ideò non fecit. Primò vt diabolum ejus diuinitas lateret. Secundò, vt per humilitatem & sapientiam magis quàm per potentiam vincere nos doceret. Tertiò, vt ostentationem fugere suaderet. Quartò, vt voluntatem tentatoris contemneret, quia fas non erat Dominum voluntati ejus obtemperare, & aliter tentator non vincitur, nisi contemnatur. Quintò, vt doceret nunquam esse credendum diabolo, & nihil faciendum ad ejus imperium, etiam si bonum & vtile est, quod suggerit vel jubet. Moraliter sæpe suadet diabolus vt lapis, id est, durities pœnitentiæ, sub quadam specie discretionis conuertatur in panem, id est, in delicias & molliciem, dicens: Iam filius Dei es, de cætero tanta austeritate & pœnitentia non indiges. Sic Iezabel vineam Naboth conuertit in hortum olerum, sic Libanus conuertitur in Chermel, quod interpretatur mollis, quod fit frequenter honore festiuitatis, vel causa societatis, sic Iudæi petierunt à Pilato, ne corpus Iesu maneret in cruce in die festo, tunc diabolo ista suadenti est respondendum, vt supra, secundùm responsionem Domini. Et nota hîc exemplo Domini resistendum esse gulæ, nam ab ipsa inchoandum est, si cætera vitia volumus superare. Videtur enim quòd qui gulæ succumbit, imbecillis reddatur ad alia vitia deuincenda. Vnde Beda: Nisi prius gula refrænetur frustra contra alia vitia laboratur. Et ideò primò hic ponitur tentatio de gula, quia hæc tentatio primò concurrit homini ab infantia, & aliæ sequuntur postea. Quia ergo Dominus jejunans tentatus fuit, si tu jejunaueris & tenteris, non dicas quia jejunii mei fructum perdidi. Nam etsi non tibi profuit jejunium tuum, vt non tenteris, tamen proficiet, vt à tentationibus non vincaris. Vt autem anima à carne non vincatur, necesse est, vt diabolo tentatori resistat, & Deo rectori seruiat. Vnde August. Vis seruiat caro tua animæ tuæ, Deo seruiat anima tua, debes regi vt possis regere. Sed quia diabolus sic vincere eum non potuit, cogitauit apud se dicens, sicut ait Chrysost. Homo iste sanctus videtur, sancti autem etsi non vincuntur de vitio gulæ, sæpe tamen vincuntur de aliquo motu vanæ gloriæ, & ideò, *assumpsit*, Dominum, & portauit, *eum in sanctam ciuitatem*, in Hierusalem, quæ respectu aliarum, in quibus idola colebantur, dicebatur sancta, quia diuino cultui deputata propter templum, & sancta Sanctorum, quæ erant ibi, nec erat licitum in lege sacrificare alibi. Nunc autem dicitur sancta, propter Sacramenta nostræ redemptionis ibi patrata. Secundum Chrysostomum. Ex patientia non impotentia se permisit assumi, & hoc corporaliter, quia secundum glossam verisimile est diabolum in humana specie apparuisse, sed tamen Christus sic egit, vt à nemine videretur, & secundum aliquos eum in brachiis portauit, secundum alios, ad manum duxit, qui sequebatur eum quasi athleta ad tentationem sponte proficiscens. Considera hîc benignitatem & patientiam Domini, permisit enim se portari, & contrectari ab illa cruenta bestia, quæ suum & omnium amicorum suorum sanguinem sitiebat. nec mirum secundum Gregor. si se ab illo permisit duci, qui se pertulit à membris illius crucifigi. *Et statuit*, ac collocauit, *eum supra pinnaculum templi*, vt eum de vana gloria tentaret ibi. Sciendum autem quòd in templo erant tres mansiones. Prima, pauimentum vsque ad primum tabulatum, siue solarium

Iesus cur non vertit lapides in panem.

Gulæ refrenatio.

Beda in Lucam.

Aug. ser. 56. de tempore.

Chrys. hom. 5. oper. imperfect.

Vana gloria tentatio.

Assumptus corporaliter Dominus.

Patientia Domini.

Greg. hom. 16. in Euang.

Mansiones templi erant tres.

altitudinis XXX. cubitorum. Secunda à primo solario vsque ad secundum, XXX. etiam cubitis alta. Tertia, vsque ad tertium solarium, quod erat tectum templi non cameratum, sed planum altitudinis xl. cubitorum. Quodlibet autem solarium habebat in circuitu exterius vnum deambulatorium, & ista ambulatoria, secundum magistrum in historiis, dicuntur pinnacula, super quorum vnum Christum statuit diabolus, & fortè in eminentiori, vel fortè inferiori vbi scribæ & sacerdotes alloquebantur populum, exponendo legem Domini, & nota secundum glossam, quòd in eo loco diabolus Christum de vana gloria tentabat, in quo multos per vanam gloriam in cathedra doctorum deceperat. Et simile volens explorare quod supra tentauit eum de vana gloria dicens: *si filius Dei es, mitte te deorsum*, quasi dicat: Virtute propria potes sine periculo te mittere deorsum, & etiam propter ministerium Angelorum tibi seruientium, & te custodientium. Cogitabat quòd si per aëra volando sine læsione descenderet, filius Dei esset, suasitque vt deorsum se mitteret, vt sic cadendo, & non se lædendo homines mirarentur, & ipsum tanquam Dei filium reuererentur, & inde occasionem inanis gloriæ assumeret, cùm omnis ciuitas laudaret eum, & magnificaret. Verè diabolica vox quæ non ad cœli ascensum, sed ad descensum prouocat, & mentem hominis de altiori gradu meritorum præcipitare contendit. Non enim quos decipit, sursum ascendere monet, sed in ima prouocat, & deorsum ruere suadet, quia optat omnes cadere, qui se sentit præ omnibus cecidisse. Diaboli quippe est, stantes deorsum mittere, Dei autem jacentes sursum erigere. Dicens autem, *mitte te deorsum*, infirmitatem suam manifestat, quia nemini potest nocere, nisi ipse deorsum se miserit. Nam ipse qui omnes deorsum cadere desiderat, persuadere quidem potest, præcipitare non potest. Vnde Chrysostom. Non dixit mitto, ne vim facere videatur, sed mitte te deorsum dixit, vt ostenderet quod vnusquisque nostrûm libertate arbitrii, & voluntatis suæ culpa cadit in mortem. Illius est quidem suadere, sed nostrum est persuasiones ejus per legis obseruantiam superare, & quia Christus suprà vsus est authoritate, ideò & ipse authoritatem assumit scripturæ, & hoc non vt virtus construat & doceat, sed vt errores ingerat & fallat. Vnde subiungit: *Scriptum est enim de te*, scilicet in Psalm. *Quia Angelis suis mandauit de te*, vt conseruent te à nocumento, *& in manibus tollant te*, deducendo, *ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum*, malum incurrendo. Manus Angelorum dicitur hîc potestas eorum duplex, scilicet potestas seruandi à malo, & promouendi ad bonum, ita quod prima est sinistra, secunda dextra. Authoritas hæc non est ad propositum, quia secundum Hieron. non intelligitur de Christo capite, sed de membris, id est, quolibet justo. Christus enim non portatur manibus Angelorum, sed ipse verbo virtutis suæ portat Angelos, & omnem creaturam, nec indiget Angelorum auxilium, qui major est Angelis. Est ergo authoritas illa secundum glossam sic exponenda, quòd Angelis suis administratoriis spiritibus Deus mandauit de te viro iusto, quicumque sis, vt tollant te in manibus suis, id est, auxiliis suis sustollant, & ita custodiant te, ne offendas pedem, id est, mentem vel affectum mentis, ad lapidem, id est, ad aliquod offendiculum peccati, lapis enim dicitur quasi lædens pedem, vnde omnis peccati & ruinæ occasio, ad quam potest offendi affectus mentis, nomine lapis

Pinnaculum.

Diabolica vox deorsum mitti suadet.

Chrys. hom. 4. variis in Matth. locis.

Vim non infert diabolus.

Psalm. 90.

Manus Angelorum quid dicitur.

Hier. in c. 4. Matthæi.

Glossa in eum locum

Lapidis etymon.

lapis intelligitur. Est ergo sensus quòd Angelis mandauit Deus vt custodiant hominem iustum à peccatis, non quòd bonus homo confidens de custodia Angelorum debeat se præcipitio exponere ad suggestionem dæmonum. Ex quo loco & illud cognoscitur, quia ad custodiendum sanctorum vitam Angeli deputantur. Male ergo interpretatur diabolus scripturam, & intellectum eius peruertit, & sic impertinenter allegauit. Item allegauit incompletè, quia & si esset de Christo, etiam illud quod sequitur debuerat meminisse, scilicet *super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Ipse enim diabolus est aspis & basiliscus, ipse leo & draco, quem in tentationibus Christus conculcauit, ideo partem scripturæ quæ pro se facit tanquam superbus inducit, partem verò quæ contra se est tanquam astutus dimittit. Nam de Angelorum auxilio quasi ad infirmum loquitur, de sui conculcatione quasi tergiuersator tacet. Sed & hîc authoritate scripturæ aduersarius deuincitur, & sua intentione frustratur, secundum Hieron. In omnibus his tentationibus diabolus hoc agit, vt intelligat si filius Dei sit, sed Dominus responsionem sic temperat, vt eum ambiguum relinquat. Vnde respondens ait illi, *scriptum est,* & dictum, scilicet cuilibet homini: *Non tentabis Dominum Deum tuum,* scilicet quamdiu aliter euadere poteris, ego autem homo sum, & aliter possum descendere, quàm per iactantiam me præcipitare, & ideo nolo Deum tentare. Multipliciter autem quis tentat, scilicet indebitè explorando Dei potentiam, vel indebitè experiendo eius voluntatem, vel indebitè inquirendo eius sapientiam, vel indebitè experiendo quod poscit apud Deum. Sed hæc sunt vitanda, quamdiu homo habet ex humana ratione & facultate aliud quod faciat. Vnde hîc est argumentum, quòd quandocumque homo habet aliquid quod potest facere secundum viam humanæ rationis, vel consilij, vel auxilij, ad euadendum periculum, non debet illud omittere quærendo diuinum experimentum, quia secundum August. Si periculum quantum caueri potest, non caueret, magis tentaret Deum quàm in Deum speraret. Vnde quamuis Deus omnia possit, discipulis tamen suis ait: *Si vos persecuti fuerint in ciuitate vna, fugite in aliam.* Et ipse idem fugit & latuit. Et propter hoc probatio ferri candentis & monomachiæ, id est, duelli, tanquam illicita prohibentur in iure. Si verò deficit humana ratio & prouidentia, & homo non habet aliud quod faciat, tunc securè ad Dei potentiam se conuertat, & suæ prouidentiæ committat, non tentando, sed deuotè confitendo, quia sic non est dicenda tentatio, sed quia Christus adhuc habebat quid faceret, quia boni erant ibi gradus per quos de pinnaculo descendere poterat, ideo diabolo sic respondebat, vbi Chrysost. Nihil motus, nihil indignatus, sed cum multa modestia scripturarum ei rursus voce respondet, nos vtique docens, quia diabolum per patientiam atque tolerantiam, non per signa superari, nihilque ad ostentationem nostri, atque ad amorem facere gloriandi. Et iterum: Aspice autem quomodo non turbatus est Dominus, immo de scripturis humillimè cum iniquo discepta, & conformeris Christo pro posse. Nouit diabolus arma Christi, quibus succubuit. Ex mansuetudine eum cœpit, ex humilitate deuicit, tu quoque cùm videris hominem effectum diabolum, & tibi obuiantem, eo modo deuinca. Doceas animam tuam formare, os concedens ori Christi. Sicut enim cùm Romanus forsitan residet iudex, non exaudiet responsum ignorantis eo modo loqui, sic & Christus nisi suo modo loquaris non exaudiet te, nec vocabit te. Hæc Chrysost.

Angeli ad custodiam deputati.

Hieron. in Matth. c. 4.

Tentatur Deus multipliciter.

Regula ad dignoscendum quando tentatur Deus.

Matth. 10.

Monomachia, id est singularis pugnæ defensio.

De Christi patientia.

Moraliter: Multos diabolus eleuat in altum vt facilius ad grauiorem trahat casum, sicut cornix nucem eleuat vt ab alto deiiciendo frangat, sic & pugil socium à terra subleuat vt prosternat, multi enim ducuntur in altum prælationis, & deiiciuntur ibi, qui in valle simplicis status fuerant securi. In montibus enim Gelboë ceciderunt fortes Israël. Vnde secundum August. quanto quis in loco superiori, tanto in periculo maiori versatur, & secundum Chrysost. Prælatos subuertit elatio, ideo ad talem locum Dominus se assumi permisit, nec tamen ibi diabolo consensit, vt in talibus locis positi diabolo resisterent, supra pinnacula templi, etiam diabolus hominem statuit, quò se cæteris meliorem æstimet, & per falsam humilitatem deorsum se mittat. Ex tunc ergo secundum Bernard. quia Dominus nihil ostendit diuinitatis, arbitratus hostis eum esse hominem, tentauit eum tertio vt hominem. Exinde enim assumens eum, reportauit eum in montem valde excelsum, secundo miliario à Quarentena versus Galilæam, vt scilicet locus congruat tentationi, vt sicut in deserto, vbi est esuries, tentauit de gula, supra pinnaculum, vbi cathedra est doctorum, de vana gloria, sic in monte vbi videntur hæc temporalia, tentet de auaritia. *Et ostendit ei omnia regna mundi,* non ea quæ nesciebat indicando, sed secundum Chrysost. ostendit ei ac si aliquis in loco excelso positus manum extenderet dicens: Ecce ex illa parte est Aphrica, ex illa Palæstina, ex illa Græcia, ex illa Italia & huiusmodi. Vel ostendit, id est, exposuit & narrauit ei in momento & in breuibus omnia regna mundi, id est, omnium regnorum pompam, & gloriam ac magnitudinem, vel omnia concupiscibilia in mundo, sicut sunt diuitiæ, delitiæ, & honores, vt quasi speciosa & delectabilia suaderet, & vel sic eum sibi subiiceret. Momentum est decima pars puncti, vel quadragesima pars horæ, punctus enim quarta pars horæ est, per hoc ergo significatur breuitas vel transitus bonorum temporalium mundi huius. Vnde Ambros. Bene autem in momento temporis secularia & terrena monstrantur, non enim tam conspectus celeritatis indicatur, quàm caducæ fragilitas potestatis exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereunt, & sæpe honor seculi abit antequam venerit. Et tentauit eum de auaritia, Dominum omnium ex arrogantia & iactantia, promittens mendaciter quæ dare non poterat, & dicens: *Hæc omnia tibi dabo,* & te regem faciam *si cadens,* tanquam inferior *adoraueris me,* tanquam superiorem, quòd verè esset cadere, & diabolo se subiicere. Vnde Chrysost. Nihil enim sic diabolo hominem subiici facit, vt inhiare opibus, ac habenti amore superari. Et iterum: Regna mundi promittit illi, qui regna cœlorum credentibus præparauit, gloriam seculi pollicetur ei, qui Dominus est gloriæ cœlestis. Spondet se vniuersa dare qui nihil habet, ei qui omnia possidet. Ab eo se iubet adorari in terra, quem Angeli & Archangeli adorant in cælo. Hæc Chrys. vbi & gloss. Ecce antiqua diaboli superbia, sicut enim in principio voluit se similem Deo facere, ita nunc volebat diuinum cultum sibi vsurpare. Et est hîc notandum, quòd si consideremus principium huius tentationis, tunc tentatio est auaritiæ, si finem, tentatio est idololatriæ, & bene iungitur, quia auaritia est idolorum seruitus. Considerandum etiam quòd gloria mundi, quæ cum mundo peritura est, in

Alta cadunt citius.

August in Psalm. 106. 1. Reg. 31. & 2. Reg. 1.

Chrys. hom. 5. operis imperfecti.

Bernard. ser. 14. in Psalm. Qui habitat.

Tertia tentatio Christi de auaritia, cur facta in monte excelso.

Chrys. hom. 5. operis imperfect.

Momentum.

Ambros. in c. 4. Lucæ.

Chrys. hom. 4. ex variis in Matth. & hom. 13. in Matth.

Superbia antiqua diaboli.

Gloria mundi

in monte & in supercilio demonstratur, & diabolus hominem ducere ad montem nititur, vt corruat & ei subiiciatur, suadens vt seruiat ei negligens iustitiam Dei, à cuius seruitio liberet nos Christus pro nobis tentatus & passus. Dominus autem ad campestria & humilia descendit, vt diabolum humilitate superaret. Nec intuebatur sibi ostensa oculo concupiscentiæ sicut nos, sed sicut medici sine læsione vident morbos. Cùm ergo volueris fieri magnus & altus, & ante oculos mentis ista proponis, scito quòd diabolus tibi regna mundi ostendit, quæ si consequi volueris, necesse est vt procidens diabolum adores, quia adoraturus diabolum antè corruit, & nunquam sine casu diabolus adoratur. Vnde Ambros. Habet enim ambitio domesticum periculum, & vt dominetur aliis prius seruit, & curuatur obsequio, vt honore donetur, & dum vult esse sublimior, fit remissior. Omnis quidem potestas & ordinatio potestatum à Deo est: sed à malo potestatis ambitio, nec est potestas mala, sed his qui male vtitur potestate. Docemur ergo ambitionem despicere eo quòd diabolicæ subiacet potestati. Hæc Ambros. Sed & hîc homicida ille succubuit, & Dominus, & victor authoritate diuina comminatus eum abiecit, & abscedere iussit dicens: *Vade* & recede à me, scilicet in ignem æternum *Satana*, qui veritati & hominum saluti aduersaris. In quo, vt ait Chrysost. finem tentandi diabolo ponit, ne progrediatur vlterius tentans. Continuò enim illum in fugam vertit, neque aliis iam eum per semetipsum tentationibus appetiit. Vbi etiam docemur proprias iniurias portare, sed nullo modo Dei iniurias tolerare. Vnde Chrysost. Christus cùm passus fuisset tentationis iniuriam dicente sibi diabolo, si filius Dei es, mitte te deorsum, non est turbatus, nec diabolum increpauit. Nunc autem quando diabolus Dei sibi vsurpauit honorem dicens: Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me, exasperatus est & repulit eum dicens: *Vade Satana*, vt nos illius discamus exemplo nostras quidem iniurias magnanimiter sustinere, Dei autem iniurias neque vsque ad auditum sufferre, quoniam in propriis iniuriis esse quempiam patientem laudabile est, iniurias autem Dei dissimulare nimis impium est, vbi & Hieron. Non vt plerique putant eadem Satanas, vt Apostolus Petrus sententia condemnatur: Petro enim dicitur, *vade retro me Satana*, id est, sequere me qui contrarius es voluntati meæ, hic verò audit, vade Satana, & non dicitur ei retro me, vt subaudiatur: Vade in ignem æternum qui paratus est tibi, & Angelis tuis. Deinde Dominus subiungit: *Scriptum est*, omni homini *Dominum* omnium, scilicet per potentiam, *Deum* scilicet per creationem, *tuum*, scilicet qui debet esse tuus per cultum specialem, *adorabis*, interius, fide, spe, & charitate, *& illi soli seruies*, exterius seruitute latriæ. Et per hoc secundum August. Non excluditur seruitus debita dominis temporalibus. Et secundum Bedam, iubemur hîc soli Deo seruire seruitute latriæ, quæ soli diuinitatis cultui debetur, vnde & hi qui hanc idolis impendunt, idololatræ nuncupantur, sed ab Apostolo iubemur per charitatem inuicem seruire seruitute duliæ, quæ communis est, siue Deo siue homini, siue cuilibet rerum naturæ. Itaque vt ait Beda: Dicens diabolus Saluatori, si procidens adoraueris me, econtrariò audiuit quòd ipse magis adorare debeat eum Deum & Dominum suum, quasi sibi diceret: Non ego te, sed tu me debes vt Deum adorare, sed adoratio diaboli subiectionis est, non deuotionis. Ex supradicto ordine tentationis patet quòd diabolus incipit à leuioribus, & procedit ad grauia, deinde ad grauiora, & tandem ad grauissima. Incipit enim à tentatione leui, quando tentauit eum de gula, quæ tentatio leuis est, maximè tempore famis, & finaliter post alias peruenit ad grauissima, quando tentauit eum de idololatria. Vicit autem Christus ipsas tentationes, eis in suis principiis obuiando. Nam mox cùm diabolus tentationes inferebat, Christus eas repellat. Sic & homo mox vt diaboli tentationes senserit, eas in suo initio debet repellere. Nam vt dicit Hieronymus: Lubricus est serpens antiquus, & nisi capite teneatur, totus statim illabitur. Habet enim serpens infernalis caput, scilicet malam suggestionem, habet corpus, scilicet consensum, habet caudam, scilicet operis consummationem. Vbi autem ponit caput suggestionis, statim ponit corpus consensus, & vbi ponit corpus consensus, statim ponit caudam operis, & ideò in suo capite, id est, in sua suggestione est conterendus, & tunc nocere non poterit, nec quantum ad corpus, nec quantum ad caudam, quia amputato capite suggestionis, tota est confracta vis serpentis infernalis. Et consummata, id est, superata omni tentatione, ad quam explendam Dominus venerat, Lucifer non inueniens quid ageret, audito Dei nomine reliquit eum, quem tamen nunquam tenuit, quia superatus à tentatione cessauit, & recessit ab eo tanquam victus & confusus, vsque ad tempus, postea enim non tantum dolosè tentaturus, sed apertè per Iudæos eum & in se & in membris suis impugnaturus aduenit, quia appropinquante tempore passionis persecutionem ei per principes sacerdotum suscitauit, non per seipsum solum, sed & per alios, ac per organa & instrumenta sua propria, cœpit eum impugnare, putans eum mortis timore deiicere, secundum Chrysost. diabolus non quasi obediens præcepto recessit, sed diuinitas Christi, & Spiritus sanctus qui erat in eo excussit inde diabolum (quod quidem ad nostram proficit consolationem) quia non tam diu homines Dei diabolus tentat quamdiu vult, sed quamdiu Christus permittit, & si eum permittat paulisper tentare ad nostram vtilitatem, tamen repellit propter nostram infirmitatem, *quia non patitur nos tentari vltra quam possumus sustinere*. Vnde Augustinus. Si tantum posset nocere diabolus quantum vult, aliquis iustorum non remaneret. Tribus autem præmissis congressionibus, in quibus adhuc exercetur militia Christiana, omnis tentatio dicitur consumpta in suis radicibus & superata, quia in gula, superbia, auaritia, ex quibus tentatio oritur, omnia vitia sibi confœderata sunt perempta. In his enim tribus est omnium materia delictorum, quorum semina in ipsa origine sunt cauenda, quia, Ioanne attestante, omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Cui triplici hostis telo, totidem arma defensionis, scilicet scutum triangulum opponere debemus, vt ieiunio concupiscentiam carnis, oratione superbiam, eleemosyna auaritiam repellamus. Sicut autem ille hostis antiquus à Domino vsque ad tempus recessit, & tempore passionis rediens, non in dolo, sed apertè eum impugnauit, sic & nos aliquando tentare intermittit, & quando in tentatione non prævalet, à nobis vsque ad aliud tempus recedit, vt quasi securos inueniens, repente rediens facilius inopinatus irrumpat.

Instruimur ergo hîc ad cautelam, quia licet aliquam tentationem superemus, semper tamen diabolum ad pugnam paratum inuenimus, tempore verò passionis, omnino victus diabolus, relegatus est

Anselm. in c. 4. Lucæ. *Ambitio seruit.*

Chrys. hom. 5. operis imperfect.

Iniuria propria toleranda, sed non diuina.

Chrys. hom. 5. operis imperfect.

Hieron. in Matth. c. 4. Marc. 8.

August. lib. 10 de ciuitate c. 1.

Latriæ seruitus Deo debetur.

Beda in c. 4. Lucæ.

Beda ibid.

Tentandi ordo & vincendi.

Serpentis caput, corpus, & cauda.

Chrys. hom. 5. operis imperfecti.

De diaboli recessu.

Diabolus non tantum nocet quantum vult.

1. Cor. 10.

Augustin. in Psalm. 61.

Vitiorum materia in tribus, de quibus tentatus est Christus

Remedia contra vitia.

est in infernum, in diebus antichristi soluendus, secundum Apocalipsim Ioannis. Vnde August. innuit quòd iste tentator fuerit Lucifer primus Angelus, ille superior qui primum hominem superauerat, credendus est autem ipse diabolus hominis formam ad horam assumpsisse, in qua Dominum circumducere,& ei colloqui posset. Et notandum, quòd ordo tentationum Christi sic secundum Matthæum, positus fuit secundum ordinem tentationum Adæ qui fuit iste. In quacumque die comederitis, ecce gula, eritis sicut dij, ecce inanis gloria, scientes bonum & malum, ecce auaritia, quæ non est tantum pecuniæ, sed & sublimitatis & scientiæ, cùm supra modum ambitur. Secundum verò Aug. Certum nobis non est quæ fuerit secunda, & quæ tertia. Sed duo Euangelistæ variè narrant. Potest ratio assignari, quia vna tentatio est de cupiditate principaliter, alia de elatione, & frequenter contingit quòd vnum vitium ex alio nascitur, & econuerso, & ideo Matthæus proponit vnam, Lucas verò aliam. Vnde Remigius, ob hoc Euangelistarum hanc iste, illam verò ille præmittit, quia inanis gloria,& auaritia adinuicem se gignunt. Christus verò diabolum in tentatione gulæ superauit, & hoc quondam in idolo Belis, & draconis præfigurauit. In Babylone enim idolum Belis pro Deo colebatur, quod multum comedere & bibere dicebatur, quod Daniel destruxit, & sacerdotes eius interemit. Ibidem etiam in spelunca draco latitabat, quem gens tanquam Deum æstimabat, cui sacerdos statutis horis cibum offerebat, Daniel autem massam de pice & adipe,& pilis confecit, & in os draconis iniecit. Quam cùm comedit statim est eruptus,& sic vterque deuorator, & gulosus per Danielem est destructus, & ideo Daniel Christum designauit, qui tentationem gulæ superauit. Christus etiam superauit diabolum in tentatione superbiæ, & hoc præfiguratum fuit olim in Dauid, & ecce Goliæ. Golias superbissimè de fortitudine sua se iactauit, quem Dauid funda ad terram deiecit, & proprio gladio interfecit. Golias gigas figuram superbi tenet Luciferi. Dauid autem pastor, qui hunc prostrauit, Christus est, qui in tentatione superbiæ humiliter triumphauit. Tertio, Christus diabolum in tentatione auaritiæ superauit, quod & Dauid in nece Leonis & vrsi præfigurauit. Leo & vrsus auaritiam figurabant, quia auferendo sibi ouem eam perpetrabant. Dauid autem ouem suam eripiens, raptores interfecit, & Christus superata tentatione auaritiæ, Satanam à se reiecit. Abiecto autem Satana, *accesserunt Angeli,& tanquam victori ministrabant ei*, sic qui viriliter pugnando contra diabolum triumphauerit, ministerio & consortio Angelorum dignus erit. De tentationum verò suggestionibus, sic dicit Chrysost. Nunc breuiter perstringamus quid significent Christi tentationes. Ieiunium est abstinentia rei malæ. Quando verò quis inflatus fuerit quasi sanctus, ductus est quasi super tectum. Et hæc tentatio sequitur primam, quoniam victoria tentationis gloriationem operatur, & fit causa iactantiæ. Fuge exaltationem cordis,& non patieris ruinam. Ascensio autem montis, est processio ab altitudine diuitiarum & gloria huius mundi, quæ de superbia cordis descendit, vt etiam dicit Bernard. qui quartam tentationem de Domino non legit, ignorat scripturam quæ dicit, quod tentatio * est vita hominis super terram. Apostolus quoque dicit eum fuisse tentatum per omnia pro similitudine absque peccato. Voluit autem Christus tentari pluribus ex causis. Prima est, secundum Gregor. vt per suam tentationem nos à nostris liberaret,

Lucifer tentator Christi.

Tentatus Christus ordine quo Adam.

Aug. tract. 2. in epist. Ioã.

Figura gulæ deuicta.

Daniel 14.

Figura superbiæ deuicta.

1. Reg. 17.

De auaritia.

1. Reg. 17.

Angelorum accessus.

Chrys. hom. 5. operis imperfect.

Bernard. ser. 14. in Psal. *Qui habitat.*

* aliàs militia.

Iob. 7.

Cur tentari voluerit Dominus.

sicut per suam mortem nos à nostra liberauit. Secunda est, secundum Hilarium, vt cautos nos faceret, ne scilicet aliquis quantumcunque sanctus præsumat de se, quasi de tentationibus sit immunis. Et ideo post baptismum, & accepto Spiritu sancto, tentari voluit, vt ostenderet quòd sanctificatis maior pugna incumbit. Tertia est, secundum August. vt nobis exemplum pugnandi daret,& per hoc nos instrueret,& vt esset mediator, non solum per adiutorium, sed etiam per exemplum. Quarta est, secundum Chrysost. vt nos animaret, vt scilicet nemo turbetur de tentationibus præter spem irruentibus, dum etiam Christum videt subdi tentationibus. Quinta est, secundum Leonem, vt diabolum vinceret,& vincendo eius virtutem & audaciam reprimeret. Sexta est, secundum Apostolum, vt tentatis melius misereri, & compati sciret, & nobis de sua misericordia spem faceret, quia homo tentatus facilius miseretur & compatitur tentatis. Item tentari voluit, vt tentatis consolationem daret, fuit enim tentatus statim quando fuit baptizatus, quando à patre filius est appellatus, quando Spiritus sanctus in specie columbæ super eum mansit, quando cœlum sibi apertum fuit, quando quadraginta diebus & noctibus ieiunauit, vt per hoc detur intelligi, quòd si aliquis tentatur, non propter hoc est minus à peccato mundatus, non est minus Dei filiatione dignus, non est minus Spiritu sancto plenus, non est minus cœlo dignus, non est minus in pœnitentia sua Deo acceptus. Ideo quia Dominus sic fuit contrectatus & tentatus, non miremur si nos tentamur, & quia in omnibus vicit, nitamur & nos eius adiutorio vt vincamus. Nec in aliqua virtute nostra confidamus, sed totam spem & fiduciam in adiutorio altissimi ponamus. Et sicut vbique Dominus aduersarium suum non virtute potentiæ, sed authoritate scripturæ conuicit, dicens scriptum est, quia humilitate, non potentia eum vincere, & suæ patientiæ nobis exemplum præbere volebat, sic & nos quoties à prauis hominibus aliquid patimur, ad doctrinam potius quàm ad vindictam excitemur, & aduersarios nostros humilitate & patientia magis quàm superbia & potentia vincamus. Attende itaque ex prædictis documentum, quòd Dominus in omnibus tentationibus suis vsus est authoritatibus sacræ Scripturæ ad nos informandum. Attende quid ille respondit, & quando talis tentatio aduenerit, dic illud & tu, semper videlicet respondendo per scripturam, sicut & ipse fecit. Vnde si tentat te appetitu bonorum, debemus respondere, scriptum est: *Quid superbis terra & cinis, omnis potentatus breuis est vita.* Si tentat de appetitu diuitiarum, respondeamus, scriptum est: *Nihil intulimus in hunc mundum, nec auferre quid possumus: & nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.* Si tentat de appetitu deliciarum carnalium, respondeamus, scriptum est: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt*, vbi secundum gloss. Per carnem & sanguinem ventrem & libidinem, id est, opera carnalia designat, & ita de aliis quibuscumque vitiis impugnamur, semper vtamur clypeo sacræ Scripturæ ad defensionem nostram contra istud vitium. De præmissis Domini factis, sic dicit Anselm. De baptismo in desertum in spiritu fortitudinis ingressus es, vt vitæ solitariæ in te non deesset exemplum. Solitudinem & ieiunium quadraginta dierum, famis acerbitatem, tentamenta illusoris spiritus æquanimiter tolerasti, vt omnia hæc nobis tolerabilia efficeres. Et iterum: Exinde dilectissimus Iesus solitudinis tibi secreta dicauit, & sanctificauit tibi ieiunium, ibi subeundum docens cum

Greg. hom. 16.

Hilar. can. 3. in Matth.

August. lib. 3. de mirab. sacræ Script.

Chrys. hom. 5. operis imperfect.

Leo ser. 1. de quadrag.

Tentatio non diminuit tentatum.

Respondetur suggestionibus ex scripturis

Eccles. 10.

Ibidem.

1. Tim. 6.

Iob. 1.

1. Cor. 15.

Glossa in eum locum.

callido hoste conflictum. Hæc tibi facta pro te facta, & quonam modo facta sunt diligenter attendens, dilige eum à quo facta sunt. Hæc Anselm. Eia nunc Christi discipule, cum pio magistro solitudinis secreta perquire, vt socius ferarum effectus arcana silentij orationis deuotæ, diuturni ieiunij, trinæ conflictationis cum callido hoste imitator fias, & particeps, & in omni tentationis discrimine ad ipsum discas habere recursum, pro eo quòd non habemus *pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absq; peccato.* Nec timere debes tentationes, aut dubitare in eis, quia quos Deus diligit sæpe castigat, & multæ tribulationes, non quorumcunque, sed iustorum: vt cùm probati fuerint, coronam vitæ accipiant. Vnde Ambros. Docet igitur te scriptura diuina, non solum contra carnem & sanguinem, sed etiam contra insidias spirituales esse certamen. Corona proposita est, subeunda certamina sunt. Nemo potest nisi vicerit coronari, nemo autem vincere, nisi antè certauerit. Ipsi quoque coronæ maior est fructus, vbi maior est labor. Et ideo tentationem nunquam timere debemus, est enim causa victoriæ materia triumphorum, non timeamus tentationes, sed magis in tentationibus gloriemur dicentes: Cùm infirmamur, tunc potentes sumus. Tunc enim nectitur corona iustitiæ, tolle martyrum certamina, tulisti coronas, tolle cruciatus, tulisti beatitudines. Non debemus igitur tentationes seculi pro malis timere quibus bona præmia comparantur, sed magis rogare contemplatione conditionis humanæ vt eas tentationes subeamus quas ferre possumus. Hæc Ambros. Vnde & Prosper: Ad magnam vtilitatem fidelium reseruata est materia certaminum, vt non superbiat sanctitas, quamdiu hostium incursum sentit infirmitas. Attentat autem diabolus specialiter sex modis, in bonis per elationem, in malis per desperationem, in ocio per luxuriam, in negociis per turbationem, in iustitia per crudelitatem, in misericordia per adulationem. Et quamuis multis modis tenet, quatuor tamen modis specialiter decipit & fallit. Primò, suadendo bonum propter malum, vt cùm homini instabili suadet religionis ingressum, propter hoc vt apostaret postmodum. Secundò, suadendo malum sub specie boni, vt periurare pro rebus alienis conseruandis. Tertiò, dissuadendo bonum tanquam nociuum, vt cùm dissuadet bono viro religionis ingressum, ne de hoc pœniteat, & egrediens confundatur. Vel quando dissuadet alicui orationem vel eleemosynam, ne per hoc incurrat vanam gloriam. Quartò dissuadendo malum vt peius adducat, vt quando dissuadet intemperantiam victus & somni, vt in non discretam abstinentiam, quod peius est, inducat. Multa ergo sollicitudine præcauendum est omnibus, ne diabolicis capiantur insidiis, & eius innoluantur laqueis, quos vbique prætendit modis variis. Vnde Leo Papa: Non desinit hostis antiquus transfigurans se in Angelum lucis, deceptionum laqueos vbique prætendere. Nouit cui adhibeat æstus cupiditatis, cui illecebras gulæ ingerat, cui apponat incitamenta luxuriæ, cui infundat virus inuidiæ. Nouit quem mœrore conturbet, quem gaudio fallat, quem metu opprimat, quem admiratione seducat, omnem discutit consuetudinem, ventilat curas, scrutatur affectus. Et ibi quærit causas nocendi, vbi quemque studiosius viderit occupari. Hæc Leo. Sollicitè ergo quilibet vigilet, quia nullus sine tentatione est. Vnde Bernard. Hoc præmonitos vos esse volo, quia nemo in corpore viuere poterit sine tentatione, & qui ab vna liberatur, statim expectat aliam, & sic petat ab ea liberari, vt nouerit aliam protinus esse venturam: sæpius enim fit vt vnam Dominus patiatur diutius immorari, ne alia possit accedere, aut ab vna citius liberet, vt alia possit exercere. Hæc Bernard. Victoria itaque facta à tentatore victo præ confusione recedente, venerunt & redierunt Angeli vt seruientes & subiecti sibi ad obsequium parati, & accedentes ministrabant ei sicut vero Domino proprij serui voluntatem eius implentes, qui præcipiente Domino ad tempus recesserant, agonem eius procul aspicientes, vt diuinitas eius diabolum magis lateret, & vt conuenientius locum tentandi haberet, ne fortè videns circa eum Angelos ad eum non appropinquaret, & vt victoria Christi excellentior appareret, ex hoc quòd solus ipsum deuinceret, & ne eorum præsidio eguisse vel vicisse videretur. Præcedit tentatio, vt victoria sequatur, post victoriam statim seruiunt Angeli, vt victoris dignitas comprobetur. Ex hoc enim diuinitas Christi apparet, & fit manifesta, quia nulla natura est super Angelicam, nisi diuina. Et secundum Gregor. Ex hac re vnius personæ vtraque natura ostenditur, quia & homo est quem diabolus tentat, & idem ipse Deus est cui ab Angelis ministratur. Hæc autem ministratio tripliciter potest accipi. Primò, de corporali subuentione, vt sit sensus, ministrabant, id est, esurienti in cibo subueniebant. Secundò, de adoratione, vt sit sensus, ministrabant, id est, ipsum tanquam Deum suppliciter adorabant. Tertiò de congratulatione & laudatione, vt sit sensus, ministrabant, id est, sibi pugnanti & vincenti congaudebant, & eum laudabant. De hac victoria Domini & ministerio Angelorum, sic dicit Ansel. Quadraginta dierum completo ieiunio, diabolum cum suis tentamentis superans, Angelico est ministerio glorificatus, edocens nos toto vitæ præsentis tempore delectationes rerum temporalium declinando, mundum cum suo principe pedibus nostris substernere, & sic Angelicis præsidiis communiri. Vnde & Bernard. Deinde tentationibus superatis, & tentatore fugato, accesserunt Angeli & ministrabant ei, & tu ergo si vis habere ministerium Angelorum, fuge consolationes seculi, & tentationibus resiste diaboli, renuat consolari anima tua in aliis, si vis in Dei memoria delectari. Vnde etiam Chrysost. quamdiu enim fuit in conflictu positus, nequaquam Angelos apparere permisit, ne scilicet ante victoriam superandum fugaret. Postquam verò illum per cuncta deuicit, & victum fugere præcepit, tunc Angeli consequenter apparent, vt tu discas quòd te quoque post confectam de diabolo victoriam Angeli repente suscipient, plaudentes tibi, teque stipatorum more vbique comitantes, & in omnibus honorantes. Sic vtique & Lazarum post fornacem paupertatis ac famis, totius prorsus angustiæ, suscipientes ad requiem pertulerunt. Et iterum: Angeli agonem Christi procul aspiciebant, ne videretur eorum præsidio deuicisse, & victoria facta accesserunt & ministrabant ei. Sed quid ministrabant scriptura non exprimit, sed satis credibile est quòd ministrabant ei aliquid comestibile, vt serui & ministri, quia legitur esuriisse. & hoc non propter necessitatem impotentiæ Christi ei ministrabant, sed ad reuerentiam exhibendam, & propter honorificentiam potestatis, non enim dicitur quòd adiuuant, sed quòd ministrant. Hæc Chrysostom. Hîc diligentius attende, & conspice Dominum comedentem solum circumstantibus Angelis, & considera bene omnia, quia pulchra sunt valde & deuota.

Marginalia (left column): *Inuitat ad imitationem.* — Hebr. 4. — Ambrof. in c. 4. Lucæ. — *Tentationes exoptandæ.* — 1. Cor. 12. — *Tentationum modi sex.* — *Fallendi modi quatuor.* — *Tentatoris vigilantia.* — Leo sermon. 3. de quadra. — *Tentationis expers nemo.*

Marginalia (right column): *Angelorum accessus post victoriam.* — Greg. hom. 16. in Euang. — *Ministratio Angelorum tripliciter sumitur.* — Anselm. in Matth. *De victoria Domini.* — Bernard. ser. 14. in Psalm. *Qui habitat.* — Chrys. hom. 13. in Matth. *Cur post victoriam apparuerunt Angeli.* — *Ministratum Christo ab Angelis.*

Esca qua in deserto refecibus est Dominus. Et quæro quid Angeli ministrabant, vt post tam longum ieiunium comederet? de hoc enim scriptura non loquitur, possumus autem victoriosum prandium sicut volumus ordinare, & quidem si eius potentiam consideremus, poterat res quas vellet creare, & pro suæ voluntatis arbitrio creatas habere, sed non inuenimus quòd hac potentia pro se vel discipulis suis vsus fuerit, pro turbis verò vsus fuit, quas duabus vicibus in multitudine magna de pa-
Matth. 11. nibus paucis pauit. De discipulis autem legimus
Ioan. 4. quòd eo præsente vellebant spicas propter famem, & comedebant, similiter cum fatigatus ex itinere sedebat super puteum loquens cum Samaritana, non dicitur quòd creauerit cibos, sed quòd miserit discipulos in ciuitatem, ad quærendum eos. Nec est verisimile quòd per miraculum sibi prouideret, quia miracula ad aliorum ædificationem, & in præsentia plurium faciebat, sed hîc non erant aliqui nisi Angeli. Quid ergo circa hoc meditabimur? in monte namque illo non erat habitatio hominum & cibi parati, sed alibi parata cibaria portauerunt ei An-
Daniel 14. geli, sicut contigit Danieli. Cùm enim Abacuch Propheta pulmentum messoribus suis parasset, portauit eum Angelus Domini per capillos de Iudæa in Babylonem ad Danielem vt comederet, & postea in momento eum reportauit. Immoremur ergo hîc, & hunc modum assumamus, & cum Domino Iesu in suo prandio iocundemur, sentiátque mater sua excellentissima de hac eadem iocunditate atque victoria, piè atque deuotè sic meditemur. Pergunt duo ex Angelis Domino annuente, & in momento fuerunt coram matre, ac eam reuerenter salutantes, de filij sui statu sibi narrant, & modicum pulmentum quod sibi & Ioseph parauerat, ac panem cum aliis opportunis reportant, reuersi ergo parant in plana terra, & mensæ benedictionem solenniter peragunt. Conspice hic eum bene in singulis quæ agit & quæ fiunt, sedet in terra compositè, & comedit sobriè, circunstant Angeli ministrantes Domino suo, & hymnum cantant de canticis Sion, ac iocundantur, & diem festum agunt cum eo. Sed, si dici liceat, permixtum est hoc festum compassione permaxima, propter quam & nos plorare deberemus, conspiciunt enim eum reuerenter, & considerantes Deum ac Dominum suum, & totius mundi creato-
Psalm. 135. rem, *qui dat escam omni carni*, sic humiliatum, & sustentatione cibi corporalis indigentem, & comedentem sicut cæteros de populo, mouentur compassione super eo. Et credo quòd si corde affectuoso in hoc statu eum respiceres, & eum aliqualiter diligeres, ex valida compassione plorares. Tandem sustentatione cibi percepta, & gratiarum actione reddita, Dominus Iesus volens ad matrem redire, cœpit de monte descendere. Conspice etiam nunc bene eum, quomodo solus vadit nudis pedibus Dominus omnium, & ei vehementer compatere, & vade semper cum eo, seruiens ipsi in omnibus studiosè.

ORATIO.

Bone Iesu, qui ductus in deserto à spiritu, ieiunans quadraginta diebus & noctibus, & postea esuriens tentatorem tuum superasti, da mihi misericors per virtutem abstinentiæ & continentiæ ieiunare à vitiis & peccatis, esurire & sitire iustitiam, & vt tentatorem meum, immo tentatores meos, mundum, carnem, diabolum, Deus tua gratia, Deus tuo auxilio valeam superare, & quia tentatio est vita nostra, & miseria super
Iob. 2. *terram, memento Domine nostræ miseriæ ac laboris, & da nobis in tentatione non cadere, sed per tuam tentationem semper vincere, & tandem ab omnibus tentationibus misericorditer liberari. Amen.*

R. P. Ludol. Sax. Vita Christi.

De testimonio Ioannis de Christo Dei agno.

CAPVT XXIII.

ALTERA autem die post regressum à deserto, venit Iesus ad Iordanem, quem *Ioannes videns, ad se venien-* Ioan. 1.
tem, ostendit eum digito, & excla- *Testimonium*
mauit dicens: *Ecce agnus Dei, ecce* *Ioannis de*
qui tollit peccata mundi. Vbi tangitur testimonium *Christo.* Ioannis de Christo dupliciter. Primò, quantum ad eius veram humanitatem, in qua pro nobis immolatus est, cùm dicitur: *Ecce agnus Dei*, id est à Deo Missus, vt hostia acceptissima immolandus. Secundò, quantum ad eius diuinitatem, cùm subditur: *qui tollit peccata mundi*, quia tollere peccata, est proprium ipsius Dei. Hæc quippe est causa qua venit, vt pereuntis mundi peccata suscipiens, peccati labem & omnium mortem in se, qui vinci non posset, aboleret. Iam venerat & non agnoscebatur, sed nunc demonstratur. Ecce est hic quem desiderauerunt Patriarchæ, quem prænunciauerunt Prophetæ, quem præsignauit lex; *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi*, ac si diceret: Ecce innocens inter peccatores, iustus inter reprobos, pius inter impios, in quo nullum peccatum potuit inueniri, & ideo potens est tollere peccata mundi, vnde sicut agnus oblatus est pro peccatis populorum, quia in eo est gratia, & virtus purgatiua peccatorum. Specialiter autem inter cætera animalia quæ in lege offerri consueuerunt, Christum agnum nominauit, quia licet alia animalia immolarentur in lege, vt bos, vitulus, capra, &c. tamen Christus magis & potius vocatur agnus, quàm cætera animalium *Agnus cur*
immolaticia. Primò, quia inter omnes figuras ve- *dictus Christus.*
teris Testamenti, agnus Paschalis expressius figu- Exod. 12.
rabat Christum innocentem immolandum, quia ille Paschalis agnus erat sine macula, & per eius immolationem filij Israël liberati sunt à seruitute Ægyptiaca. Sic & Christus erat sine peccato, & per eius passionem liberati sumus à seruitute diabolica, & non solum propter innocentiam, sed & propter simplicitatem Christus dictus est agnus, quia sicut agnus ad victimam ductus est, & non aperuit os suum. Secundò, quia licet alia fierent sacrificia in templo certis temporibus, vnum tamen erat quotidianum in quo iugiter vnus agnus manè & alius vespere offerebatur, nec hoc mutabatur vnquam, sed tanquam principale obseruabatur, alia erant ex adiuncto & tempore determinato. Hoc ergo iuge sacrificium quod figurabat perpetuitatem beatitudinis, fiebat de agno, sic & Christus nostra perpetua beatitudo est. Agnus etiam dicitur ab *Agnus ab*
agnitione, siue ab agnoscendo, quia agnouit pa- *agnitione*
trem, factus ei vsque ad mortem obediens, & agno- *dicitur.*
uit matrem curam eius discipulo committens. Agnus dicitur etiam à pietate, qua tollit peccata mundi, non semel tantùm, sed & quotidie, vnde Theophilus non dixit, qui tollet, sed qui tollit, Theoph. in
quasi semper hoc faciente ipso. Non enim tunc so- cum locum.
lum tulit cùm passus est, sed ex illo tempore vsque ad præsens tollit non semper crucifixus. Vnam enim pro peccatis obtulit oblationem, sed semper purgans per illam. Hæc Theophilus. Tollit enim peccata satisfaciendo & lauando nos à peccatis in sanguine suo, & præter hæc dimittendo quotidie quæ facta sunt, & adiuuando ne fiant, & omnino liberando, scilicet perducendo ad vitam vbi omnino fieri non possunt. Non solum autem *Lauat nos*
lauit nos quando sanguinem dedit pro nobis, vel *agnus in sanguine suo.*

 quando

quando baptizamur in mysterio passionis illius, verumetiam quotidie lauat nos in sanguine suo, cùm eiusdem benedictæ passionis memoria ad altare replicatur, cum panis & vini creatura in Sacramentum carnis & sanguinis eius ineffabili Spiritus sanctificatione transfertur, cùm sanctissimo eius corpore & sanguine satiamur. Propter duo verò aliorum trium, scilicet pro dimittendo & adiuuando dicimus in Missa bis, Agne Dei miserere nobis, propter tertium dicimus, da nobis pacem. O agne Dei agnosce me miserum inter oues à dextris tuis ponendas, sed prius dimitte mihi peccata & offensas, vt me melius inter tuas oues agnoscas. Secundum Chrysost. Iesus nunc secundò post baptismum venit ad Ioannem, duplici de causa. Prima, quia illud erat baptisma pœnitentiæ, & ipse eum cum multis baptizauerat, vt nullus suspicetur, & putet quoniam ipse tali proposito & ex eadem causa ex qua & alij ad Ioannem & Iordanem venerant, puta vt peccata confessurus, aut in pœnitentiam in flumine abluendus. Propterea accedit dans Ioanni occasionem corrigendi hanc suspicionem quam Ioannes per verba correxit, agnum ac redemptorem vocando, ab omni quod in toto orbe erat peccato. Etenim dicendo: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, omnem hanc peremit suspicionem, quia enim purus erat, vt aliorum peccata absoluere, & cuncta humani generis peccata delere posset, multo magis absque omni erat ipse delicto, & ideò manifestum est quoniam non vt peccata confiteretur, vel in pœnitentiam ablueretur, accessit, sed vt occasionem daret Ioanni loquendi de ipso. Secunda causa, vt hi qui priora audierant, certius reciperent quæ dicta erant, & alia rursus audirent. Vnde subiungit: *Hic est de quo dixi*, antequam ad baptismum veniret, *post me venit vir*, virens in virtute & gratia, & ætate perfecta, *qui ante me & factus est*, dignitate, quia prior me erat, æternitate *& ego nesciebam eum*, quantum ad personam determinatam ante suum ad me aduentum, *sed vt manifestetur in Israël*, id est, ipsi Israel, *propterea veni ego in aqua baptizans*, & pœnitentiam prædicans, ideo inquit, desertum & solitudinem reliqui, & ad planiciem descendens baptizare cœpi, vt manifestarem eum populo vndique ad me confluenti, totum enim officium Ioannis in baptizando & prædicando erat ordinatum, ad manifestationem Christi, ad testimonium de eo perhibendum, vnde fuit sibi præceptum à Domino, vt baptizaret in nomine venturi, & prædicaret eius aduentum, & præpararet populum ad eum recipiendum: & ferebat Ioannes de Christo pluries testimonium, vt efficacius esset pluries latum. Deinde ergo rursus testimonium perhibet dicens, quia vidi Spiritum sanctum descendentem quasi, & verè, columbam de cœlo, & mansit, ac sedit super eum, hoc fuit quando Ioannes eum baptizauit. In eo mansit Spiritus sanctus, etiam ex quo conceptus est, non solùm baptizatus, in aliis verò quandoque venit, & per peccatum recedit. Vnde Chrysostom. In Christo Spiritus sanctus descendit, & permansit, cæterum in hominibus descendit quidem, sed non permanet, quando enim irascimur, quando detrahimus, quando tristitiam habemus quæ ducit ad mortem, quando cogitamus ea quæ carnis sunt, putamus, quia Spirtus sanctus non permanet in nobis. Si quando ergo boni aliquid cogitamus, sciamus quia Spiritus sanctus habitat in nobis. Si verò aliquid mali, signum est quòd Spiritus sanctus recessit à nobis. Hæc Chrysost. Quandiu spiritus manet inclusus in corpore, quamuis corpus illud sit in aqua, bene potest fluctibus & vndis agitari, nunquam tamen submergitur, sed semper supernatat & fluctuat, si autem per aliquam partem sui aqua subintrat, tunc spiritus exit & corpus submergitur & perit. Sic illi qui sunt in aquis mundi, ac diuitiarum & deliciarum temporalium, si habent inclusum spiritum per amorem Dei & proximi, licet agitentur à fluctibus tentationum & tribulationum, nunquam tamen submerguntur, ad hoc autem vt bene custodiant spiritum istum, requiritur quod habeant sensus clausos ad terrena & mundi delectabilia, quia in vase bene clauso nunquam aqua intrabit, nec etiam per consequens spiritus de eo exibit. Deinde iterum subiungit, & ego nesciebam eum, secundum Chrysost. Nesciebat eum facialiter antequam ad baptismum veniret, quia extra paternam domum in deserto conuersatus, personaliter eum ante tempus quo venit ad Iordanem, non nouerat, licet nouisset Dominum Christum natum de Virgine, qui in Spiritu sancto baptizare debebat, sed cùm Christus præsentialiter accessit ad baptismum diuina reuelatione nouit eum, quem prius facialiter non nouerat. August. autem refert, Nesciebat ad potestatem excellentiæ in baptismo, quam Christus sibi retinuit, ac per seipsum exercere & non alteri committere voluit, quia nesciebat quòd hanc excellentiam in baptizando sibi retineret. Vnde postea subditur, hic est qui bapizat, scilicet solus, quantum ad istam excellentiam. Vbi notandum, quòd potentia baptizandi multiplex est. Prima est authoritatis, quam Deus nulli communicauit nec communicare potuit, sicut nec potentiam creandi. Secunda est subauthoritatis, quam potuit dare secundum magistrum, sed noluit, sed alij dicunt quòd non potuit, quia implicat potentiam creandi, scilicet gratiam. Tertia est innouationis quam dare potuit, nam posset Deus, si vellet, quòd baptismus daretur in nomine sancti Petri, aut sancti Pauli, sed hoc noluit, ne spem in homine poneremus, & ne fieret schisma, & tot essent baptismi quot baptistæ. Quarta est excellentiæ, puta quòd vnus baptizaret efficacius alio, quod etiam nemini est concessum. Quinta est institutionis, quam habuit Christus solus qui hoc Sacramentum instituit. Sexta est præparationis, quam habuit Ioannes, cuius baptismus erat quædam præparatio & significatio futuri. Septima est ministerij exterioris, quam dedit Ecclesiæ ministris. Nesciebat igitur eum tam altè tam subtiliter quem spiritu in eo descendente cognouit. Tunc enim didicit quòd sicut aliorum Sacramentorum, sic & baptismi sui potestatem Dominus esset sibi retenturus, & nulli eam seruo daturus. Sic ergo Christo veniente ad baptismum, didicit secundum Chrysost. quòd iste in persona ille erat, quem prædicauerat venturum; secundum August. verò didicit quòd haberet in baptismo potestatem authoritatis & excellentiæ, quam sibi retineret, siue præsens in terra corpore, siue absens corpore, & præsens maiestate. Quòd ergo Christus potestatem baptismi retineret, hoc Ioannes nesciuit, sed per columbam didicit, vnde subditur: *Sed qui misit me*, scilicet Deus & tota Trinitas, cuius opera sunt indiuisa *baptizare in aqua*, non in spiritu, *ille etiam mihi dixit*, per subiectam creaturam, scilicet Angelum vel inspirationem. *Super quem*, inter multos quos baptizabis, *videris spiritum Dei descendentem & manentem super eum*, in signo visibili columbæ *hic* solus *est qui baptizat*, authoritate & potestate, *in Spiritu sancto*, scilicet in remissionem peccatorum, quæ est per Spiritum sanctum, quod est

Marginalia: Chrys. hom. 16. in Ioan. *Cur ad Ioannem rediit iterum.* — Chrys. hom. 4. operis imperfect. — *Spiritus pro aëre.* — Chrys. hom. 16. in Ioan. *Christum quomodo Ioannes nesciuit.* — Aug. tract. 4. in Ioannem. — *Baptizandi potentia multiplex.* — Chrys. hom. 16. in Ioan. August. ibid.

est proprium ipsius Dei, scilicet lauare animas per gratiam Spiritus sancti, aliis verò non potestatem contulit, sed ministerium commisit. Minister enim ministrat, sed Christus baptizat, quapropter siue à clericis, siue à laicis, siue etiam à mulieribus necessitate imminente baptismus detur, non tamen iteratur. Et secundum Bedam, siue hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus, quisque in confessione sanctæ Trinitatis baptizetur valet, & non debet ille à Catholicis rebaptizari, ne confessio, vel inuocatio tanti nominis videatur annullari, potestas quidem à Domino in neminem transit, sed ministerium in bonos & malos. Ne quis ergo exhorreat malorum ministerium, respiciat in Domini potestatem, veritas enim Sacramentorum non minuitur merito ministrorum. Et subiungit, *ego vidi:* scilicet Spiritum sanctum prædicto modo descendentem super Iesum *& testimonium perhibui, quia hic est filius* Dei, vnicus, non adoptatus. In quo ostenditur quid Baptista ex hac visione intellexerit, scilicet quòd Christus esset filius Dei verus & naturalis, & per consequens eandem virtutem habens cum patre. Hîc testatur Dei filium, quem iam suprà dixerat virum, vt ab eo habeatur vtriusque naturæ testimonium. Quadripartitum autem habuit Dominus testimonium, habuit enim testimonium à Prophetis, quia hic esset Christus, habuit testimonium Ioannis, ecce agnus Dei, habuit testimonium patris, Hic est filius meus dilectus. Habuit & testimonium operum, si non facio opera quæ nemo, &c. Meditari hîc potes quomodo Dominus Iesus à Ioanne alacriter susceptus ibi aliquantulum substitit, & illa cruda eremi cibaria comedit cum eo, tu verò astans ibidem & aspiciens, extende manum sicut mendicus eleemosynam petens, insinua quasi tabefactus famem si fortè vocari merearis ad refectionem. Tandem recreatione habita & gratiarum actione peracta Dominus Ioanni valefecit, & ad tempus ab eo discessit. Tunc autem sequens Iesum, & in aduentu, & in discessu genu flecte Ioanni deosculans pedes eius, ac benedictionem petens recommenda te eidem, excellens enim & magnus est valde, ipso etiam Domino testimonium de hoc perhibente.

Baptismus quocunque datus valet. Minister baptismi quis. Beda in c. 3. Ioannis.

Non est abhorrendum malorum ministerium.

Testimonium quadruplex de Domino.

ORATIO.

Domine Deus, agnus Dei, filius patris, qui tollis peccata mundi, per merita illius qui hoc testimonio te ostendit mundo, tolle peccata mundi quæ contraxi in mundo, & tu sancte Ioannes, qui ostendisti mundo tollentem peccata sua per gratiam tibi datam, fac mihi hanc misericordiam vt tollat peccata mea. Tu Deus tollis peccata mundi, tu amice eius dicis, hic tollit peccata mundi, ecce ante vos onustus peccatis mundi, proba te mihi in me tu actum tuum, & tu dictum tuum, tu enim magnus Dominus, & tu magnus coram Domino, qui est in æternum misericors, & super omnia benedictus Deus.

De testimonio Ioannis de Christo. Ac de prima discipulorum vocatione, & occulta Christi prædicatione.

CAPVT XXIV.

Ioannis 1.

Adhuc autem Iesu in partibus illis manente *altera*, id est, quadam alia seu vna *die*, quæ ad hesternam non refertur, non enim semper respectiuè ponitur, *iterum stabat Ioannes*, iuxta Iordanem immobilis in culmine perfectionis, nec flectens se à rectitudine veritatis, tanquam paratus ad exercendum officium suum, testificando de Christo, ac baptizando, & docendo, & omnes ad se venientes de ipso instruendo. Suprà quidem perhibuit testimonium de Christo ad turbas, hîc verò ad discipulos. Et stabant cum eo, *ex discipulis eius duo* firmiter inhærentes eius magisterio, quorum vnus Andreas memoratur, sed alterius, quia insigne non erat, nomen tacetur. Vnde sicut Stephanus est primus martyr post Christum, ita & Andreas erat primus Christianus, & similiter primus Christi discipulus, quia de duobus primò adhærentibus principalis extitit & primus. Quidam tamen dicunt, quòd alter duorum fuit Ioannes Euangelista, quia modus est scribentium, tacere laudem propriam, vel saltem loqui de se, tanquam de alio, ad vitandam arrogantiam. Et vidit Ioannes *Iesum ambulantem*, tanquam in salute nostra procuranda proficiscentem *iuxta Iordanem*, scilicet prope locum vbi Ioannes stabat, quia Iesus postquam à Ioanne est baptizatus, ad tempus prope locum illum morabatur, & factus est Ioanni familiaris, vt sic Ioannes frequenter testimonium in sui præsentia diceret, & sic Christus ab aliis cognosceretur. In quo commendatur Ioannis constantia, quia non vna die, nec semel tantum, sed pluribus diebus, & multotiens, Christo perhibebat testimonium. Vnde subditur eius testimonium iteratò factum, quia cùm viderat Iesum, dixit: *Ecce agnus Dei.* Ecce veruex qui sequendus est, sicut dux gregis. Breuiter repetit Euangelista testimonium, quod fuerat superius dictum, & ideo omittit residuum, quod suprà dictum est, scilicet, *qui tollit peccata mundi*, sicut suprà est habitum. Per Ioannem, prædicator Euangelij designatur. Et per hoc quod dicitur, Hic stabat, & vidit Iesum ambulantem, & dicit, Ecce agnus Dei, significatur quòd prædicator Euangelij, debet esse constans in prædicatione verbi Dei, & diligenter considerare processum vitæ Christi, & non solum considerare, sed etiam prædicare, & audientes debent deuotè recipere talem prædicationem, & Dominus Iesus ad tales conuertitur per clementiam, & recipit per gratiam, & eos instruit de necessariis ad salutem, vnde subditur fructus testimonij. Et audientes illi duo discipuli, crediderunt magistro loquenti, ac commendanti Iesum, & de eo testimonium perhibenti, *& secuti sunt Iesum*, ad verbum Ioannis, ut potius illum audirent quàm Ioannem, gaudentes se tandem inuenisse illum, de quo toties Ioannem audierant loquentem. Relinquentes Ioannem, secuti sunt, non tantum passibus pedum, sed etiam deuotione fidei & imitatione operum, eum quem ipsius testimonio cognouerunt, ipsius quoque Ioannis esse magistrum, desiderantes ei adhærere, & eius doctrinam audire. Admirare simplicem, & humilem, & facilem discipulorum vocationem, sine omni obiectione & perscrutatione factam. Benignus autem Dominus, sitiens eorum & omnium salutem *conuersus ad eos*, ex sua benignitate, qui semper conuertitur ad eos qui ad se conuertuntur, & recipit venientes, vidénsque oculis misericordiæ & benignitatis, eos se sequentes, vt daret eis de se fiduciam, & audaciam, *dixit eis: Quid quæritis?* quasi dicat, paratus sum ad vestram voluntatem. Non dicit, quem quæritis? quia de persona, illuminati per Ioannem erant, sed dicit, quid quæritis? quia sciuit quòd de salute aliquid discere quærebant. Nec petiit hoc ex ignorantia, vt aliquid discat, sed vt per interrogationem, magis familiares faciat, & vt ex eorum responsione,

Andreas.

Vocatio discipulorum Christi.

conuenientius eos dirigat. Quòd Dominus ad eos conuertitur, quòd eos respicit, & cum eis loquitur, clementiæ & bonæ voluntatis est indicium, sciebat enim quo affectu sequebantur eum. In quo datur nobis intelligi, quòd omnibus qui Christum sequi incipiunt puro corde, dat fiduciam & spem misericordiæ, & ad eos se conuertit, vt opem misericordiæ suæ eis impendat. Vnde Chrysostom. Hinc erudimur, quia cùm nos bene velle incœperimus, tunc multas dat nobis salutis occasiones. Vnde & Theophilus: Vide autem quòd sequentibus se, Dominus conuertit faciem, & respexit: quia nisi per bonam operationem, ipsum secutus fueris, ad visionem faciei eius, nunquam pertingens, neque ad domum eius poteris peruenire. *Quid dixerunt ei, Rabii*, id est magister *vbi habitas?* q. d. magisterium tuum & doctrinam tuam quærimus. Ecce paucis voluntatem suam, & cur eum sequerentur, insinuant: sapienti enim multa ex paucis innotescunt. *Vbi habitas?* q. d. Vbi est hospitium tuum, vbi tanquam qui transeunt conuersaris? De hospitiolo quærunt, non de domo eius, quam non habebat, quia filius hominis non habebat vbi caput suum reclinaret. Nihil habuit Dominus in terra, præter vnicum titulum Pilati: & nobis plures tituli non sufficiunt. Moraliter. Christum interrogant, vbi habitas: quasi vellent scire, quales debent esse homines, qui digni sunt, vt Christus in eis habitet: vt exemplo eorum, se tales exhibeant, in quibus habitare velit. Mysticè autem delectabilis est ista quæstio, contemplantium lucem, in qua Deus habitat. Vnde Psalm. *Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ.* Quærebant ergo habitationem eius, sicut studiosi discipuli, vt possent ad eum frequenter venire, & cum eo frequenter loqui, & ab eo instrui. Vnde Beda: Nolebant transitoriè magisterio veritatis perfrui, sed mansionem quærebant, vel plenius ab eo possent instrui, sed nos quotiens incarnationis Christi transitum ad mentem reducimus, solicito corde eum rogemus, vt mansionis æternæ habitationem nobis dignetur ostendere. Ipse verò, liberaliter condescendens eorum petitioni, respondit eis, *Venite, & videte.* venite testimonio Ioannis, ab onere legis, ad fontem gratiæ: & videte, reuelata fide, tandem visuri specie, quasi dicat secundum Alcuinum, Habitaculum meum, explicari non potest sermone, sed opere demonstratur: venite ergo credendo & bene operando, & videte intelligendo. Vel secundum Originem, per hoc quod dicit; *venite*, ad actionem inuitat, per hoc autem quod dicit, *videte*, ad contemplationem. Non dixit, in illo vel in illo loco habito: quod si dixisset, potius locum ostendere, quàm eos inuitare videretur. Et duxit eos in domum, in quam tunc in partibus illis se reducebat, quia proprium habitaculum non habebat, *& manserunt ibi apud eum, die illo*, id est, diei illius residuo, & sequentis suæ noctis spatio, audientes verba vitæ ab eo. Dicit autem die, quia vbi est Christus, lux virtutum & sol iustitiæ, ibi nullæ tenebræ possunt esse. O quàm beatam diem, & quàm beatam noctem duxerunt, audientes & videntes eum, quem multi videre & audire volentes, non viderunt neque audierunt? Quis est qui nobis nunciet, quæ audierunt à Domino? Ædificemus ergo & nos in corde nostro, vbi habitet, & in nobismetipsis faciamus domum quò veniat, & nobis colloquatur, & nos doceat. *Hora autem erat quasi decima*, id est, prope vesperam, vbi insinuat commendationem Christi, & discipulorum. Hora enim decima est in occasu diei, ex quo & Christus commendatur à diligentia, quòd tam studiosus ad docendum fuit, quòd nec propter temporis tarditatem, eos docere distulit: & discipuli commendantur, à feruore audiendi Christum: quia quamuis tarde esset, & adhuc fortè ieiunarent, non tamen retardabantur à sequendo eum, & cùm hora vespertina soleant homines reuerti ad domicilia propria: tamen omnibus dimissis, manserunt cum eo vsque in crastinum, desiderio audiendi ipsum, secundum Chrysostom. Hinc docemur omne tempus ponere ad diuinam auditionem: quia omne tempus, ad eam aptum est, & nullum intemporaneum. Vnde & Teophilus: Non frustra tempus notauit Euangelista, vt tam doctores, quàm discipulos erudiret, quòd doctrina propter tempus non est prætermittenda. Hæc Theoph. Horum igitur exemplo, nullam horam prætermittamus, ad disponendum nos, vt Christum recipiamus, & cum eo habitemus, quia nescimus quando Dominus, siue in nocte, siue in die, siue in manè, siue in serò, siue in gallicantu venturus sit, iuxta mare huius mundi, iudicare, & damnare amaritudinem peccatorum quæ fecimus. Quæramus ergo in nocte culpæ, vbi Christus habitet, sequamur eum per veram pœnitentiam, vt nos clementer respiciat, rogemus eum sollicito corde, vt habitationem mansionis æternæ nobis dignetur ostendere, & vt nos secum habitare faciat, in cuius domo beati qui habitant. Per decimam etiam horam, exprimuntur illi discipuli fuisse obseruatores decalogi, quia venerat hora ipsum implendi. Vnde & Augustinus. Numerus etiam iste, legem significat, quia in decem præceptis data est. Venerat tempus vt impleretur lex per dilectionem, quæ à Iudæis impleri non poterat, per timorem, secundum Chrysost. Non alterius alicuius causa vel gratia, Christum secuti sunt, quàm propter doctrinam: qua ita copiosè voluptati sunt in nocte vna, vt confestim alteruter, & ad aliorum venationem veniret. Vnde Andreas, audita Christi doctrina statim iuit ad quærendum fratrem suum, ad audiendum Iesum Christum. Et hoc est quod sequitur, *Inuenit hic*, scilicet Andreas, *primùm Simonem fratrem suum*, cui ex cognatione carnis plus tenebatur quàm aliis: non inuenit eum à casu, sed diligenter quæsitum, desiderans eum habere fratrem in religione fidei, sicut & in propinquitate carnali. Contra illos qui proprios amicos retrahunt ab ingressu religionis, vel aliquos à via veritatis & virtutis: *& dixit ei, Inuenimus*, sicut lapidem preciosum, & sicut thesaurum absconditum *Messiam*, in lege & Prophetis promissum, ac diu expectatum & quæsitum, *quod est interpretatum Christus*, id est vnctus. Et bene dicit, inuenimus, quia sufficienter fuerat à Christo instructus, quòd ipse erat verè Christus. Et vt dicit Beda, hoc est verè Dominum inuenire, vera illius dilectione feruere, fraternæ quoque salutis curam gerere. Messias Hebraicè, Christus Græcè, & vnctus Latinè dicitur. Christus enim, à chrismate, id est vnctus ab vnctione dicitur, à quo omnes Christiani vnguntur. Ille autem singulariter vnctus est, oleo inuisibili, scilicet Spiritus sancti, præ participibus suis. Participes enim eius sunt omnes sancti, quia isto oleo vnguntur & ipsi, sed ille est singulariter sanctus, singulariter vnctus. Vnde Cyrillus: Fuit autem vnctus saluator, Spiritu sancto, humanitus in forma serui, vngens vt Deus Spiritu sancto, credentes in eum. Christus ergo est rex & sacerdos vnctus, non vnctione humana, sed diuina, quia in humanitate pro nobis assumpta, fuit vnctus

Conuersio Domini ad sequentes.
Chrysostom. homil. 17. in Ioannem.
Theophilus in eum locum.
Matth. 8.
Moraliter.
Psalm. 27.
Cur habitationem quærebant.
Venite & videte.
Origenes in Ioan. c. 3.
Chrysostom. homil. 17. in Ioannem.
Theophilus in eum locum.
Tempus nullum prætermittendum.
Decima hora significatio.
Augustinus tract. 7. in Ioannem.
Chrysostom. homil. 17. in Ioannem.
Messias.
Beda in hom. in vigilia S. Andreæ.
De inuentione Domini & vnctione eius.
Christus Rex & Sacerdos.

ctus à Deo patre, imò à tota Trinitate, plenitudine gratiæ, ſicut reges & ſacerdotes in veteri Teſtamento vngebantur corporali vnctione, vt dicit Albinus. In fide, non quæritur annorum multitudo, nec paucitas. Andreas minor erat Simone, ætate: & tamen Ieſum primò inuenit, ſtatímque inuentum nunciat fratri, traditurus ei bona quæ ſuſcepit: vt ſicut ſanguine, ſic germanus eſſet & fide: vera pietas, ſtatim theſaurum inuentum fratri nunciauit, quia eum primùm inuenit, & ſi alium prius inueniſſet, ei nunciaſſet, & ad Saluatorem eum adduxiſſet, nullius enim bono inuidit. *Et adduxit eum ad Ieſum*, id eſt, Saluatorem: quia non confidebat de ſe, quòd poſſent eum ſufficienter inſtruere. Et ex hoc accepit Eccleſia, quòd in ſacramento baptiſmi & confirmationis, vtitur adducentibus, qui præſentent ſuſcipientes ſacramentum, qui patrini ſolent vocari. Ieſus verò alacriter eum ſuſcepit, ſciebat enim quid de ipſo facturus eſſet. Vide hîc Petri humilitatem & obedientiam, quia non dedignatur maior ſequi minorem, ſed confeſtim occurrit, & nihil tardans obedit. *Intuitus autem eum Ieſus* oculo miſericordiæ, non ſolum exterius, ſed & interius, videns deuotionem eius, quia cor intuetur *dixit ei: Tu es Simon*, id eſt verè obediens, q. d. nomen tuum eſt proprietati tuæ conſonum *filius Ioanna*, ſeu Bar-iona, id eſt eius in quo eſt gratia, ſeu filius columbæ, q. d. hoc cognomen conſonat tuo nomini, quia ille qui eſt verè obediens, eſt filius gratiæ Spiritus ſancti, quæ per columbam deſignatur. Meritò Simon filius Ioanna ſeu Bar-iona dicitur, ſiue vocatur. Simon enim, interpretatur obediens. Ioanna, gratia: Bar, filius: & Iona, columba: quaſi ei diceret: Tu es obediens filius gratiæ. Vel filius columbæ, id eſt Spiritus ſancti, quia humilitatem de gratia Spiritus ſancti accepiſti, vt vocante Andrea, videre me deſiderares. Congruunt ergo hæc nomina myſterio, vt inſinuetur quòd obedientia neceſſaria eſt conuerſis ad Chriſtum per fidem: & quòd homines per gratiam veniunt ad fidem Chriſti: & quòd per Spiritum ſanctum, firmamur in amore Dei. *Tu vocaberis Cephas*, quòd Latine interpretatur Petrus, & in Græco caput vel capitaneus. Et congruit myſterio, vt ille qui debeat aliorum eſſe caput & Chriſti vicarius, firmitatem habeat, quam deſignat Petrus. Simon quippè erat nomen eius, ante vocationem & conuerſionem, ſed poſt impoſitum fuit ſibi nomen Petrus. Sicut etiam quando baptizatur adultus, & quando aliquis in Papam eſt creatus, mutatur nomen eius. Simon ergo, eſt proprium nomen. Petrus verò, eſt cognomen Bariona, eſt Hebræum, & ſonat filius Iona. Sed ſecundum alium Euangeliſtam, dicitur filius Ioanna, quia ſecundum quoſdam, idem erat nomen patris Iona & Ioanna. Aliqualiter tamen, propter ſubtractionem vnius ſyllabæ, diuerſificatum ſicut in Latino, Nicolaus, pro Colinus. Vel dicendum quòd pater Petri, erat binomius, & ſic Iona & Ioanna ſunt duo nomina: & hoc videtur ex eorum interpretatione diuerſa, quia Ioanna, interpretatur in quo gratia, & Iona, interpretatur columba. Cephas Hebræum eſt & Syrum. Petrus Græcum & Latinum, & in vtraque lingua nomen Petri, à petra eſt deriuatum. Vocatur enim Petrus, quod interpretatur firmus, ob robur mentis, & firmitatem fidei, & propter fidelem confeſſionem Chriſti, qua dixit: Tu es Chriſtus filius Dei viui: cui tanquam fideliſſimæ petræ firmiter adhæſit. Vtrum autem hoc nomen modo ei impoſuit, an promiſit imponendum, eſt incertum. Tutius tamen dici poteſt

Patrinorum origo.

Simon Ioanna. Bar-iona.

Cephas, Petrus interpretatur.

Nominis mutatio.

Petrus.

Matth. 16.

quòd modo promiſit: quia cùm dicitur, vocaberis non impoſitio eſt, ſed prædictio, quaſi de futura nominis impoſitione loquendo: & tunc impoſuit, cùm dixit: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Vel in electione duodecim, vbi dicitur: Et impoſuit Simoni nomen Petrus: ſicut & claues ante reſurrectionem promiſit, ſed poſt dedit. Si vero nomen modo impoſuit, tunc in ſequentibus confirmauit: ſic hi prædicti diſcipuli, primo ad fidem vocati, in aliqualem notitiam, & familiaritatem Ieſu venerunt, & deinde ad propria redierunt. *In craſtinum autem*, poſt Petri & Andreæ vocationem, *volens Ieſus*, de Iudæa largè dicta, vbi Ioannes baptizabat, *redire in Galilæam*, de qua patria diſcipulos vocauit, & ad matrem quam ibi reliquerat, *inuenit Philippum*, qui erat de Bethſaida ciuitate, ſupra mare Galilææ, conciuis Petri & Andreæ. Et hoc congruit myſterio. Bethſaida enim, domus venatorum interpretatur: vt oſtendat quòd de domo venatorum, congruè venatores, ad capiendas animas, ad vitam vocaret: non à caſu, vel quaſi ignotum, ſed ex ſua præordinatione, & ex intentione quæſitum inuenit eum, vt eum illuminaret, & ad fidem vocaret. Vnde ſequitur, *& dixit ei: ſequere me*, hoc eſt doctrinam & exemplum imitare, ut dicit Alcuinus. Sequitur eum qui imitatur humilitatem & paſſionem eius, vt ſit ſocius reſurrectionis & aſcenſionis: qui ſtatim ſine vlla contradictione, ſicut bonus obediens, ſecutus eſt eum. Secundum hæc dicta, primus omnium Apoſtolorum Philippus videtur eſſe vocatus. Hi quatuor prædicti, ſcilicet Andreas, & alter cuius nomen tacetur, ac Petrus & Philippus, fuerunt diſcipuli Ioannis: qui videntes quòd Ioannes, de Ieſu teſtimonium dederat, coniuncti ſunt ei. Philippus autem à Chriſto inſtructus, iuit ad quærendum Nathanaëlem fratrem ſuum, deſiderans eum habere fratrem in fide, ſicut in carne: & inuenit eum ſub ficu, non caſu, ſed diligenter quæſitum, *& dixit ei: Quem ſcripſit Moyſes in lege, & prophetæ nunciauerunt, inuenimus*, diu expectatum, *Ieſum*, ſalutis authorem, *filium Ioſeph*, ſcilicet putatiuum, *à Nazareth*, quia ibi conceptus & nutritus erat. Et quia de eo per prophetas audierat, quoniam Nazaræus vocabitur, Philippus ſecundum communem modum loquendi, loquitur: quia filius Ioſeph, cui deſponſata mater eius erat, putabatur. Et miratus Nathanaël, quod de Galilæa, non de Iudæa ſurgeret propheta: Et quia ſcriptura Micheæ dixerat, Chriſtum in Bethlehem naſciturum, ait negatiuè & dubitatiuè, ſecundum Chryſoſt. *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* quaſi diceret, non. Vel quia iſte legiſperitus, legerat in propheta alio Nazaræus vocabitur: & ſigna Domini aduentus fortè notauerat, quando audiuit, à Nazareth ſtatim erectus in ſpe dicere volebat, ſecundum Auguſt. Affirmatiuè & aſſertiuè nunc tandem, à Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Et quia Philippus non erat ita perfectè inſtructus: & ideò duxit eum ad Ieſum, vt ab illo plenius audiret, propter quod ſequitur: *Dixit ei Philippus: Veni & vide:* id eſt abeo addiſce, per experimentum virtutis, quæ eſt in ipſo: & adduxit eum Philippus ad Ieſum, vt dicit Chryſoſt. Trahit quidem eum ad Chriſtum, ſciens de reliquo eum non contradicturum, ſi verba & doctrinam illius guſtauerit. Nathanaël interpretatur donum Dei: & quòd aliquis ad Chriſtum conuertitur, ex dono Dei eſt. Et *vidit Ieſus*, intuitu dilectionis, *Nathanaëlem ad ſe venientem*, & magis intus quàm extra appropinquantem: quia non ſolum vidit corpus exterius, ſed etiam cor ipſius interius

Ibidem.

Marc. 3.

Bethſaida domus venatorum interpretatur.

Sequi quem uis.

Philippus.

Chryſoſtom. homil. 19. in Ioannem.
Matth. 2.
Iudic. 13.

Nathanaël donum Dei interpretatur.

rius, *& dixit de eo*, circunstantibus: *Ecce verò Israëlita*, Deum videns, *in quo dolus*, & simulatio, *non est*, nam sine intentione doli & falsitatis veniebat vt veritatem agnosceret: si enim habet peccata, confitetur ea: non igitur negat eum esse peccatorem, sed laudat in eo confessionem. Dolosi quippe sunt, qui se prædicant bonos & iustos, cùm sint mali & peccatores. Magnus iste vir Nathanaël: cui ipse Dominus tale testimonium perhibet, Israël interpretatur videns Deum, vnde dicitur verus Israëlita. Primò, ex fide quia iam Deum videre & in eum credere incipiebat: quia instructus in lege per fidem & intelligentiam scripturarum, saltem per speculum, & in ænigmate, Deum videbat. Secundò ex confessione, quam Christo respondendo faciebat. Videns ergo Nathanaël quod conditionem suæ mentis expresserat, quæsiuit vnde ipsum sciebat, dicens: *Vnde me nosti?* id est, ex qua virtute, cùm hoc sit supra virtutem humanitatis. Et Christus respondit ei, per reuelationem alterius occulti, dicens: *Priusquam te Philippus vocaret*, & tibi de me loqueretur, *cùm esses sub ficu, vidi*, id est cognoui, *te* & propositum cordis tui. Ad literam, sub quadam ficu sederat, fortè cogitans de futuro saluatore: vbi Philippus superueniens, de Christo cum eo singulariter nullo alio præsente loquebatur. Et ideò propter hoc signum & præcedens, Nathanaël statim confessus est ipsum esse Christum. Vnde sequitur. *Respondit Nathanaël, & ait: Rabbi tu es filius Dei, & rex Israël*, id est Christus expectatus ab Israël in regem & defensorem. Expectabant enim omnes Iudæi Messiam temporalem regem futurum: hoc modo videtur loqui iste Nathanaël: quia non habebat adhuc cognitionem perfectam de Christo: non enim videtur intellexisse tunc ipsius diuinitatem: quia non dixisset, tu es rex Israël, sed totius mundi, & propterea cùm dixit: Tu es filius Dei, non fuit confessus eius diuinitatem, sed intellexit hanc filiationem, per quandam gratiæ excellentiam. Vnde dicit Chrysost. quòd adhuc credens esse sapientem, qui ex aliqua reuelatione Dei secreta nouerit, confitetur eum esse filium Dei, non per naturam, sed per adoptionis gratiam: quia adhuc non erat plenè illuminatus de fide Trinitatis. Alij tamen dicunt quòd hoc ex corde credidit, sicut ore confessus fuit: sed primum probabilius est, sicut inferius patebit. Vnde Dominus docet eum amplius, eleuans eum ad maiora, scilicet ad diuinitatis suæ cognitionem, per obsequium Angelorum, sibi tanquam superiori exhibendum. Nulla enim natura est supra Angelicam, nisi diuina: & hoc est quod dicitur, *Respondit Iesus, & dixit ei: quia dixi tibi, vidi te sub ficu, credis*, me esse Christum, quantum ad excellentiam gratiæ, *maius his videbis*, cognoscendo virtutem diuinæ substantiæ. Vnde Chrysost. quasi dicat. Magnum tibi visum est hoc esse quod dixi: & propterea me regem Israël confessus es. Quid igitur dices cùm maius videris? Et quid sit istud maius, ostendit subdens, *Et dixit eis*, scilicet Philippo, & Nathanaëli. *Amen amen dico vobis.* Amen, idem est quod fideliter: & ideò vbi duplicatur, est signum maximæ certitudinis & firmitatis. *Videbitis cœlum apertum: & Angelos Dei ascendentes & descendentes super filium hominis*, in obsequium deitatis, in humana latentis natura. In passione enim apparuit Angelus de cœlo, confortans eum: & in resurrectione, visi sunt Angeli circa sepulchrum eius: & in ascensione astiterunt, tanquam duo viri, in vestibus albis. Sed & ante hoc, accesserunt, & ministrabant ei, & euangelizabant eius natiuitatem. Vbi Chrysost. Vide qualiter paulatim eum à terra subducit, & facit quòd non vltrà æstimet eum hominem solùm: cui enim Angeli ministrant, qualiter hic homo purus esset? per hoc igitur suadet Angelorum se esse dominatorem. Hæc Chrysost. Veruntamen, qua iste Nathanaël doctissimus & peritissimus erat in lege, noluit eum Dominus, in Apostolum cum aliis eligere: nec etiam Nicodemum, de quo infrà dicitur: eò quòd & ipse peritus & doctus esset: ne propter suam scientiam, se electos dicerent vel præsumerent. Voluit enim Christus, Apostolos primos fundatores Ecclesiæ, idiotas & simplices homines eligere: ne doctrina fidei, & prima conuersio hominum, humanæ sapientiæ ascriberetur, sed diuinæ. Hoc etiam ideò fecit, vt mundum & sapientes eius confunderet. Fuerunt tamen Nathanaël & Nicodemus, à principio ad fidem vocati: ne doctrina fidei, quasi à solis simplicibus recepta, haberetur contemptui: & ne si à principio omnes fuissent simplices, crederentur per oppositum per ignorantiam decepti. Postquam verò fides catholica radicata fuit, Paulus ad apostolatum vocatus est, quamuis literatus esset. Per Andream & Philippum, qui à Christo edocti, de salute fratrum suorum solliciti fuerunt, significantur illi, qui proximos suos, quantum bono modo possunt, ad sequelam Christi inducunt. Quod est contra multos, qui non solum non inducunt, sed pro posse suo auertunt. *Et regressus est Iesus*, cum Philippo, *in Galilæam: & veniens Nazareth*, ad matrem suam: cum indicibili gaudio, receptus est per eam. Attende quòd post baptismum, post victoriam tentationum Christus rediit Nazareth, quod interpretatur flos: & significat quòd homo, quantumcunque lotus sit à peccatis, quantumcumque tentationes superauerit, vel quæcumque bona fecerit, semper debet se reputare in flore & in principio esse. Et deinceps, per illum annum, Iesus in Galilæa remansit: nec aliquis Euangelista ponit, quid interim vsque ad nuptias fecerit. In anno enim à baptismo, vsque ad nuptias, nihil aliud legitur Christum fecisse, nisi quod legitur de ieiunio in deserto, & de tentatione à diabolo, & de testimonio Baptistæ, & de discipulorum conuersione.

Dolosi qui sint. — *Israël quid interpretetur.* — *Expectatio Iudæorum.* — Chrysostom. homil. 19. in Ioannem. — Chrysostom. homil. 20. in Ioannem. — *Amen quid est.* — Chrysostom. homil. 20. in Ioannem. — *Nathanaël cur non sit Apostolus.* — Lucæ 4. — *Christi post hanc vocationem quietio.*

ORATIO.

O *Bone Iesu, Redemptor perditorum, Saluator redemptorum, spes exulum, pauperum spiritu dulce solatium, laborantium fortitudo, lassorum recreatio, triumphantium corona supernorum ciuium vnica merces & lætitia vera, inclyta proles summi Dei, & fructus sublimis vteri virginalis: fons gratiarum omnium, de cuius plenitudine nos omnes accepimus: in te, vt finem omnium tendens, & sperans, & amans ferar: desiderate Iesu ad te adducar, te sequar: quia tu solus sufficis, tu solus saluas, tu solus bonus & suauis es te quærentibus & diligentibus nomen tuum. Amen.*

De mutatione aquæ in vinum.

CAPVT XXV.

DEINDE anno sequenti, scilicet trigesimoprimo, cœpit Iesus, signis mirificis mundum illustrare. Et primò approbans coniugium, nuptias intrauit, & aquam in vinum conuertit: quod eadem die qua baptizatus fuit, scilicet anno reuoluto fecit. Dominus, sua corporali præsentia, ac nihilominus signorum suorum initio,

Ioannis 2. — *Nuptiarum honoratio.*

tio, nuptias quas instituit, tanquam licitas & honestas, honorare & commendare voluit, ne eas hæretici despicere & damnare præsumerent. Vnde Beda: Quia bona est castitas coniugalis, melior continentia vidualis, optima munditia virginalis, ad probandum omnium electionem graduum discernendam: tamen meritum singulorum, ex intemeratæ Mariæ virginis, vtero nasci dignatus est, à prophetico Annæ viduæ ore mox natus benedicitur, à nuptiarum celebratoribus, iam iuuenis inuitatus, hos præsentia suæ virtutis honorat. *Die*, itaque, *tertio*, id est tertio ab Euangelista nominato post primos duos, quibus Iesus post regressum à deserto ad Ioannem venit: quanuis inter eos multi dies fluxerint, *nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ*, id est in quodam vico seu villa prouinciæ Galilææ sic dicta. Quamuis autem dubium sit, cuius nuptiæ fuerunt: tamen nos meditemur eas fuisse Ioannis Euangelistæ: sicut in prologo super Ioannem, Hieronymus videtur affirmare. Quem volentem nubere, Christus de nuptiis vocauit: & ex tunc Ioannes Christo, propter munditiam continentiæ virginalis, magis familiaris fuit. Hoc etiam videtur, ex eo quòd Christus non legitur fuisse in nuptiis aliis: & per hoc, *mater Iesu erat ibi*, tanquam in nuptiis sui nepotis. Non enim est verisimile, quòd ipsa venisset, nisi multum sibi attinuisset: sicut iuit ad Elizabeth cognatam suam, nec legitur in tali casu iuisse ad aliam. In ipsis ergo nuptiis, domina nostra fuit, non tanquam extranea inuitata, sed tanquam primogenita, & dignior inter sorores, fuit in domo sororis, quasi in domo sua. Cùm enim soror eius, Maria Salome, vxor Zebedæi vellet facere nuptias filio suo Ioanni, vadens ad dominam nostram in Nazareth, quarto à Cana miliario, intimauit hoc ei: & sic ipsa ante alios venit ad præparationem nuptiarum. Vnde legitur quòd, *mater Iesu erat ibi*, sed de Iesu & discipulis eius, dicitur quòd fuerunt vocati: qui tamen discipuli, ad huc firmiter non adhærebant, sed sequebantur gratia familiaritatis, imbui cupientes eius doctrina. De Ioseph autem sponso virginis non fit mentio. Nam quidam dicunt eum tunc mortuum fuisse, & virginem in custodiam filij transisse: quia nec etiam deinceps de eo legitur in Euangelio. Quòd si nondum mortuus fuit, tamen in passione Domini sine dubio mortuus erat: qui vxor illius alij commendata est. Conspice igitur Dominum Iesum inter alios, sicut vnum quemuis de populo comedentem, & humiliter in loco infimo, non inter maiores sedentem. Nam docturus erat in posterum, Cùm inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco. Ipse verò prius cœpit facere, quàm docere. Conspice etiam dominam obsequiosam, & in cunctis rectè & ordinatè faciendis solicitam. Cúmque prope finem conuiuij agnosceret vinum deficere, iuit ad filium, & dixit ad eum, *Vinum non habent*: non casu, nec fortuitò accidisse putandum est, vt domino veniente ad nuptias, vinum deficeret: sed eo magis vt occasio miraculi fieret. Vnde intelligens sancta Dei genitrix, iam tempus perfectæ ætatis, quo per miracula se ipsum, Deum mundo innotesceret, & non filius Ioseph, sed Dei & Mariæ virginis crederetur, ait *vinum non habent*: scilicet ad sufficientiam, quasi dicat. Fili mi, vinum hîc deficit. Solum insinuat hîc defectum, nihil petens, sciens quòd amanti sufficit solum insinuare necessitatem, absque vlla petitione. Vnde non dicit: Da eis vinum, vt reuerentiam filio seruet, & in liberalitate filij, & misericordia spem ponens, tantum defectum proponit. Ex corde enim piissimo, voluit præuenire totalem defectum, ne confusio appareret: & ideò inuitauit filium, quem ad hoc potentem sciebat. Plena quippe Spiritu sancto, iam tunc illud miraculum præuidebat, quod filius eius facturus erat. Quod ergo facere cogitabat, hoc illa vt faceret, admonebat, secundum Hieron. Congruum est, quòd vbi Deus inuitatur, temporalis vinum iocunditatis deficere debeat: hoc enim vino sancti non delectantur: quia inebriat ad Dei obliuionem, & incendit ad concupiscentiam: nec dubium est quin Christus, ad delectantes in vino iocunditatis, nunquam introisset: & ideò congruum est vt in nuptiis sanctorum deficiat. Respondit Iesus: *Quid mihi & tibi est mulier*? quid me molestas? secundum August. Maria mulier dicta est, non corrupta virginitate, sed appellatione gentis suæ. Mulieres enim omnes fœminas illi appellauerunt, proprietate linguæ Hebrææ. Vnde & mulier de Eua virgine, cum adhuc in paradiso esset, dicitur: *Mulier quam dedisti mihi sociam*, &c. secundum Origen. Congruè vocat Mariam mulierem, pro sexu & proprietate cordis, per misericordiam emolliti: quoniam misericordia emollita, mollia sensit de nuptiis celebrantibus: qui ex paupertate vini, in proximo manifestanda verecundari fuissent: & addidit: *Nondum venit hora mea*, id est, nondum vini defectum sentiunt, qui assunt: sine ergo eos primùm hoc sentire: quia cùm necessitatem cognouerint, magis reputabunt beneficium quod recipiunt. Nam secundum Chrysost. Beata Virgo, ex pietate mota, voluit præoccupare tempus debitum, faciendi miraculum. Et quia istud miraculum, inter miracula Christi erat primum, & ad confirmationem discipulorum: ideò debuit esse notum, ibidem existentibus, & gratum ipsis conuiuantibus. Hoc autem magis fuit, ex eo quod factum est, post talem vini defectum, quàm si ante fuisset factum. Et quia, ut dictum est, mater Iesu voluit præuenire totalem defectum, & quòd statim antequam esset opportunum, Christus faceret miraculum: ideò Christus matre, haud dubium, sapientior, eam repressit, dicens: *Quid mihi & tibi est mulier*? quasi dicat. Scire tempus aptum ad faciendum miraculum fiendum, non est mihi & tibi commune, sed mihi soli conuenit: propter quod subditur, *Nondum venit hora mea*, id est hora conueniens faciendi miraculum, à me solo cognita. Sed secundum August. facere miracula, competebat Christo secundum diuinam naturam, quam à matre non habuit: & ideò prædicto modo, respondendo matri ostendere voluit, quòd in hoc non tenebatur ei obedire: quia in natura diuina, nihil habuit à matre: nec per consequens, cum ea aliquid commune: ideò dicit, *quid mihi & tibi est mulier*? quasi dicat. Vis fieri miraculum: sed ad hoc agendum, quid commune habeo tecum? quasi dicat, ex natura communi, tecum hoc non ago, sed ex eo quòd habeo à patre: quia virtutem faciendi miracula, à patre habeo, non à te: Sed quia humanitatem, in qua passus est, traxit à matre: ideò addidit, *Nondum venit hora mea*, à me disposita: hora scilicet voluntatis, non necessitatis: id est, tempus patiendi ex communi mihi & tibi, scilicet in natura quam à te habeo: & tunc te recognoscam, & tibi condescendam: vnde cùm venisset hora, qua vt homo moreretur, de cruce, cognitam matrem, recommendauit discipulo, quem præ cæteris diligebat. Primæ tamen sententiæ, secundum Chrysost. magis consonat litera sequens: quia mater Iesu, ex eius responsione, non ostendit petitionem suam repulsam, sed conuenienter dilatam. Vnde de

Marginalia: Beda in hom. in Dominica 2. post Epiphaniam. — *Nuptiæ Ioannis Euangelistæ.* — Hieronymus in prologo in Ioannem. — *Ioseph obitus.* — Lucæ 14. — Actuum 1. — *Vini defectus.* — Augustinus tract. 8. in Ioannem. — *Mulier Maria appellatur.* — Genes. 3. — *Nondum venit hora.* — Chrysostom. homil. 20. in Ioannem. — Augustinus tract. 8. in Ioannem. — *Miracula facere quando competebat Christo.* — *Hora Christi.* — Chrysostom. ibid.

de Domini responsione non diffidens, sed de sua benignitate præsumens, rediit ad ministros, qui seruiebant in nuptiis illis, & fiducialiter mittens illos ad filium suum, dixit eis, *Quodcumque dixerit vobis, facite*, expectans hora conuenienti, à filio suo cognita impletionem petitionis suæ, quasi dicat. Licet abnegare videatur, tamen faciet. Intellexit enim in illis verbis Domini, ipsum non exasperatum: & ideò fiducialiter imperauit ministris, vt præcepta implerent filij iubentis. Sciebat enim eum tantæ misericordiæ & pietatis, quòd compateretur indigentibus, & faceret quod petebatur: licet asperè loqui, & negare videretur. Sana doctrina virginis Mariæ, vt semper debeamus Christo obedire: & per hoc etiam monemur, de Domino non desperare, si nobis cùm oramus, videatur de facto durius respondere, sed cum beata virgine, fiducialiter eius misericordiam expectare. Sed cùm Christus maximam reuerentiam matri detulerit, mirum videtur quòd sic extraneè ei respondit. Dura quidem videtur prædicta Domini responsio. Sed secundum August. instructoria est: quia in diuinis quæ Dei sunt, matrem recognoscere non debemus. Et similiter secundum Bernard. ad instructionem nostram fuit, qui de hoc loco sic dicit: Quid tibi & illi Domine? nónne quod filio & matri? quid ad illam pertines, & quæris: cùm sis benedictus fructus ventris sui immaculati. Nónne ipsa est, quæ saluo pudore concepit, & sine corruptione te peperit? Nónne ipsa est, in cuius vtero nouem mensibus moratus es: cuius virgineis vberibus lactatus es: cum qua duodecim annorum factus, de Hierusalem descendisti & eras subditus illi? dicis: Quid mihi & tibi? multum per omnem modum: sed manifestè iam video, quòd non velut indignans, aut confundere volens, virginis & matris teneram verecundiam dixeris, quid mihi & tibi: cùm venientibus ad te iuxta præceptum eius ministris nihil cunctatus facias, quod suggessit. Vt quid ergo fratres? vt quid responderat prius? vtique propter nos & conuersos ad Dominum: vt iam non solicitet carnalium cura parentum, & necessitudines illæ non impediant exercitium spirituale. Quandiu enim de mundo sumus, debitores nos constat esse parentibus. At postquam reliquimus nosmetipsos, multo magis ab eorum solicitudine liberati sumus. Vnde legimus fratrem quendam, in eremo conuersantem: cùm ad eum carnalis frater, auxilij gratia, aduentasset, respondisse, vt adiret alterum fratrem eorum, cùm ille vtique iam obiisset. Cùm admiratus, qui venerat, responderet quia ille obiit eremita, se quoque similiter obiisse, respondit. Optimè ergo nos docuit Dominus, ne solliciti simus super propinquos carnis nostræ, plus quam religio postulet, quando ipsi matri, & tali matri respondit. *Quid tibi & mihi est mulier?* sic & in alio loco, cùm suggereret ei quidam, quoniam mater eius & fratres eius foris starent, quærentes ei loqui, respondit: *Quæ est mater mea, & fratres mei?* vbi modo sunt, qui tam carnaliter, & inaniter, super carnalibus propinquis suis solliciti sunt: ac si adhuc viuerent, & ipsi cum eis. Hæc Bernard. *Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex, positæ secundum purificationem*, id est secundum morem & ritum purificationis, *Iudæorum*, hoc est vasa aquatica, & aquarum receptui parata: ab hydor quod est aqua, sic dicta: vt si fortè contigisset aliquem de conuiuis, vel de ministris lauare se, vel vasa, aquam ad hoc inueniret, & haberet paratam. Crebro enim manus & vasa epulatoria, Iudæi baptizabant, id est lauabant & purificabant: & si casu immundum aliquid tetigissent, nisi prius loti, non comedebant. *Capiebant*, autem *singulæ*, hydriæ *metretas*, id est mensuras, *binas vel ternas*, à metron, quod est mensura sic dicta, secundum Isidor. Metreta, quædam mensura est, continens decem sextarios: & secundum eundum, sextarius continet tantum duas libras: qui bis assumptus, vocatur bilibris. *Et dixit Iesus*, ministris, *Implete hydrias aqua*. Aliquid enim de aqua prius posita, inde assumpserant ad purificationem vasorum: & ideò iussit Iesus suppleri, quod fuerat amotum. Euntes igitur ministri, hauserunt aquam de puteo: qui adhuc ibi esse dicitur, extra viculum, *& impleuerunt hydrias vsque ad summum*. Quæ cùm fuissent impletæ aqua, conuersa est in vinum, diuina virtute. Non dicitur hîc quod aliqua verba ad hoc dixerit, sicut in transsubstantiatione panis & vini in corpus suum & sanguinem: sed occulta virtute diuinitatis hoc operatus est. Sine ergo omni verbo, sola Domini voluntate, in optimum vinum aqua conuersa est: cùm tamen alia miracula, & verbo, & tactu corporeo, & aliquando fletu perfecerit. *Et dixit eis Iesus: Haurite nunc, & ferte Architriclino*. In hoc duo notantur: Primum, discretio Domini, quia primo misit magis honorabili: nec in hoc fuit personarum acceptor, quia secundum August. non cùm homines diuerso modo pro suis gradibus honoramus, tunc timendum est, ne personas accipiamus. Secundum humilitas Domini: quia patet quòd sedebat longè ab Architriclino, cùm diceret: Ferte illi, quasi ab eo remoto: & cùm ille sederet in magis honorabili loco, colligitur quòd Dominus nolens sedere ibi, nec iuxta eum, elegit ibi humiliorem locum. Triclinium, est locus vbi sunt tres ordines mensarum, secundum gradus superiores & inferiores ordinatarum: sicut solet esse in refectoriis religiosorum. Et dicitur triclinium, à triplici ordine lectorum: super quos sedendo, recumbentes comedebant. Cline enim Græcè, lectum Latinè significat. Nam antiquitus, in lectis sedentes & accumbentes, comedere solebant: vt ex labore fatigationis, interim dum cibus sumitur, membra quiescerent. Et ideò in scripturis dicuntur comedentes accumbere vel recumbere, seu discumbere, quod est quasi iacendo comedere. Architriclinus, est princeps & primas triclinij, id est principalis, & primus inter conuiuantes in triclinio. Et probabile est, quod fuerit aliquis sacerdos illius temporis, qui nuptiis interesat, ad benedicendum, & ad ostendendum qualiter debeant procedere, secundum legem & statuta seniorum. voluit ergo Dominus noster, quòd principalior inter conuiuas, primò de vino illo gustaret, vt præsidentis sententia acceptabilior esset: & ex ipsius commendatione, miraculum notius fieret. Sic etiam nos debemus, nostra examinatori prælato offerre, ad probandum ea. *Vt autem gustauit Architriclinus, aquam vinum factam*, id est mutatam in vinum, *& non sciebat vnde esset*, scilicet per Christi virtutem, *vocat sponsum*, quasi ad arguendum ipsum, *& dicit ei: Omnis homo*, rationalis & prudenter agens, *in principio bonum vinum apponit*, conuiuantibus: quia tunc sensus est viuax, & potest discernere vini bonitatem, & acceptare, *& cùm inebriati fuerint, tunc*, apponit, *id quod deterius*, id est aquosius, & debilius ad mitigationem ebrietatis. quia tunc non sic sciunt discernere inter bonum & deterius. *Tu autem*, contra consuetudinem faciens, *seruasti vinum bonum vsque adhuc*, ita quòd modo sapor eius discerni non potest. q.d. arguendo eum, inordinatè & imprudenter fecisti contrarium. Iste tamen, vt prædictum est, ignoranter loque-

Mariæ doctrina.

August. tractatus 8. in Ioannem.

Mariam non esse Christo extraneam.

Bernardus sermon. 2. in Dominica. 1. post octauas Epiphaniæ.

Religiosi, mortui sunt mundo.

Matth. 12. Lucæ 8.

Hydriæ.

Metreta quid est.

Sextarius quid continet.

Aquæ in vinum mutatio sine verbo.

Augustinus tract. 8. in Ioannem.

Acceptio personarum non timenda.

Triclinium quid est.

Cline quid significet.

Architriclinus quis dicatur.

loquebatur. Ministri ergo, qui dederant vinum illi & aliis, diuulgaverunt miraculum: quia ipsi sciebant quomodo fuerat factum. Commendauit Architriclinus vini bonitatem: & post in communi, commendauerunt miraculi nouitatem. Non dubium, quin melior erat mutati vini natura, quàm nati. Vnde Chrysost. Fecit aquam in vinum: non simpliciter autem vinum, sed vinum optimum. Talia enim Christi miracula, multò his qui per manum perficiuntur, speciosiora & potiora quodammodo sunt: ita & in aliis, quando membrum direxit corporis claudicans, sanis demonstrabat hoc melius. Et iterum: Generale est in omnibus Christi miraculis, quòd semper ad aliquid melius terminatur, quàm possit fieri per naturam. Hæc Chrysost. Hoc miraculum, primò à Christo factum est, ad manifestandam veritatem diuinitatis in eo latentem, & ad confirmandum eorum fidem. Et hoc est quod dicitur: *Hoc fecit Iesus initium signorum*, per se factorum: quia ante hoc fuerunt signa per patrem facta, circa ipsum. Et ideò falsum est, quod dicitur de signis pueribus, in libro de infantia Saluatoris, & in Euangelio Nazaræorum. Fecit autem hoc, *in Cana*, villa quadam prouinciæ *Galilææ*. In qua villa, ostenditur locus, vbi steterunt hydriæ: & triclinium, vbi steterunt mensæ: & descenditur ad ea per plures gradus, sub terra: sicut est in pluribus aliis locis sanctis: quod fortè accidit propter frequentes destructiones, & ruinas factas in illis. *Et manifestauit*, per hoc signum, *gloriam suam*, id est, gloriosam latentem in carne deitatem: & per deitatis potentiam, per quam hæc fecit, & quàm gloriosus est: ostendens per effectum diuinæ virtutis, quòd ipse esset Dominus virtutum & rex gloriæ: & quòd ipse esset sponsus Ecclesiæ: & quòd ipse esset qui cuncta ex nihilo potuit creare: qui etiam sicut Dominus, quando voluit, potuit elementa immutare, secundùm Chrysost. Ostendens quoniam ipse est, qui in vineis aquam transmutat: pluuiam per radicem in vinum vertit, quódque in planta per multum temporis fit, hoc repentè simul, in nuptiis operatus est. *Et* viso miraculo, *crediderunt in eum discipuli eius*, scilicet magis firmiter & perfectè, quàm ante miraculum. Habebat enim paucos discipulos, sicut & Ioannes, quos familiariter docebat: non tamen sic inseparabiliter adhærentes, & perfectè credentes, sicut post miraculum: sed qui illi fuerunt, nescimus. Vnde dicuntur discipuli propter notitiam, & sequelam, & mutuum inter Christum & ipsos amorem. Vel quia post futurum discipuli erant, ad verbũ enim Ioannis, plures eum occultè audiebant: qui postmodum omninò eum secuti sunt. Potest etiam dici, quòd aliqui de nouo in eum crediderunt, & illi qui prius crediderant, vt Andreas & alij, per hoc in fide solidati fuerunt. Vbi August. Scriptura, non solum illos duodenos, appellat discipulos eius, sed omnes qui in eum credentes, magisterio eius ad regnum cœlorum erudiebantur. Notandum hîc, quòd secundum quadruplicem sensum sacræ Scripturæ, quadruplices sunt nuptiæ: scilicet carnalis copulationis, secundum sensum literalem: diuinæ incarnationis, secundum sensum allegoricum: spiritualis coniunctionis, secundum sensum tropologicum: & beatæ fruitionis, secundum sensum anagogicum. De primis nuptiis, ad literam, est Euangelium præsens. Istis nuptiis interesse debent mater Iesu, & Iesus, cum discipulis suis. Per istos tres, intelliguntur tria bona matrimonij. Primum bonum est, fides castitatis, quod significat casta mater Domini. Secundum est, sacramentum: significat enim coniunctionem diuinitatis & humanitatis in Christo, vel Christi & Ecclesiæ, quam sacram rem significat & efficit Christus, qui interfuit nuptiis. Tertium est, proles suscipienda, & educanda in fide Christi, quod significant Christi discipuli. Secundæ nuptiæ allegoricæ sunt, diuinæ incarnationis. In his nuptiis sponsus est filius Dei, verbum æternum: sponsa verò, humana natura. In his nuptiis, totaliter fuit mater Iesu, & ipse Iesus, & discipuli eius futuri, quos elegit in ipso, ante mundi constitutionem. Harum nuptiarum proles, sunt omnes qui credunt in eum. Aliter, istæ nuptiæ allegoricè dicuntur esse inter Christum sponsum, & Ecclesiam sponsam: quarum nuptiarum proles, sunt omnes fideles: & redit in idem, cum iam præmissis. Tertiæ nuptiæ sunt tropologicæ, spiritualis videlicet coniunctionis Dei & animæ: in his nuptiis, consistunt tria bona coniugii, fides, proles, sacramentum. Quartæ nuptiæ sunt, anagogicæ & cœlestes: in quibus gaudium nostrum erit plenum. Vnde in Apocal. *Gaudeamus, et exultemus, et demus gloriam Deo: quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit se.* Ad has nuptias, non intrant, nisi beati, qui ad cœnam nuptiarum agni, vocati sunt: quales sunt virgines prudentes, quæ intrauerunt cum sponso, & clausa est ianua. Sicut ergo sunt nuptiæ hominis & hominis, in carnali copulatione: ita sunt nuptiæ Dei & hominis, in naturarum coniunctione: & spiritus creati, & spiritus increati societate: & hoc in gratia & gloria. Primæ nuptiæ Dei & hominis factæ sunt, cùm humanam naturam diuinæ naturæ, in vnitatem personæ copulauit. Secundæ sunt Dei & hominis, in vno spiritu, in gratia charitatis coniuncti. Tertiæ sunt Dei & hominis in gloria: quando fidelis anima ingreditur thalamum sponsi, in secreto cœlestis luminis. In omnibus autem his, aqua terrenæ consolationis insipidæ, transit in vinum iocunditatis æternæ, in Dei sapore & societate. Possumus etiam dicere, quòd per nuptias, de quibus hîc secundum sensum literalem dicitur, coniunctio Christi & Ecclesiæ intelligitur: & quod istud matrimonium in vtero virginali initiatũ fuit, quando Deus pater filio, humanam naturam, in vnitate personæ vniuit: & sic thalamus huius coniunctionis, fuit vterus virginalis. Publicatum autẽ fuit, quando Ecclesia sibi per fidem coniuncta est: consummatũ verò erit, quando sponsa, id est, Ecclesia introducetur in thalamum sponsi, in cœlestem scil. gloriam. Et secundum Bedam, non vacat à mysterio, quod die tertia nuptiæ factæ referuntur. Primus namque dies, est tempus legis naturæ, quo Patriarcharum exemplo: secundus, tempus legis scriptæ, quo Prophetarũ scriptis: tertius, tempus gratiæ, quo Euangelistarum præconiis, quasi tertiæ diei luce mundo refulsit: in quo Dominus in carne natus apparuit, & nuptias celebrauit. Vnde Oseæ: *Viuificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos*, &c. Sed ad hoc quod in Cana Galilææ, id est, zelo transmigrationis, eædem nuptiæ factæ perhibentur, significat eos gratia Dei dignos esse, qui zelo deuotionis feruere, ac de uitiis ad virtutes, & de terrenis ad æterna, norunt transmigrare. Et secundum August. mysteria quæ in illo Domini miraculo latent, videamus, oportebat implere in Christo, quæ de illo scripta erant. Illa erant aqua. Fecit autem de aqua vinũ, cùm aperuit eis sensum, & exposuit. Sic enim sapit quod non sapiebat, & inebriat quod non inebriabit. Vt autem dicit Alcuinus, ministri, sunt Doctores noui Testamenti, qui scripturas spiritualiter aliis interpretatur. Architriclinus verò, est aliquis legisperitus: vt Nicodemus, Gamaliel, Saulus. Dum

Marginalia: *Vini miraculosi bonitas.* — Chrys. hom. 21. in Ioann. — *Cana.* — *Vini in vineis productio.* — *Discipuli Domini vnde dicuntur.* — Augustinus lib. 2. de consensu Euang. cap. 17. — *Nuptiæ quadruplices.* — *Bona matrimonii.* — Ephes. 5. — Apoc. 19. — Matth. 25. — *Aqua insipida transit in vinum.* — Beda in eum locum. *Dies tertius.* — Oseæ 6. — Aug. tract. 9. in Ioannem. *Allegoricè.* — Lucæ 23.

Dum ergo talibus Euangelij verbum committitur, quod in littera legis occultatur, quasi vinum de aqua factum, Archetriclino propinatur. Et bene in domo nuptiarum, tres ordines discumbentium altitudine, inter se distantes, describuntur: quia Ecclesia tribus ordinibus fidelium constat; scilicet coniugatorum, continentium, & doctorum. Optimum autem vinum, Christus vsque adhuc conservavit, id est, Euangelium suum, vsque in sextam ætatem distulit. Sed aliis propter prolixitatem vitandam, omissis de nuptiis tropologicis, propter moralitatem aliquantulum latius videamus. Spiritualiter ergo, in Cana Galilææ fiunt nuptiæ, quando intra sanctam Ecclesiam, sive conversationem bonam, per feruorem, Christo fideles animæ sociantur. Cana enim interpretatur zelus, & significat feruorem dilectionis. Galilæa verò interpretatur transmigratio facta: & designat Ecclesiam. Ex qua interpretatione hoc ostenditur, quod illi fœliciter ad has spirituales nuptias veniunt, & discumbentes digni Christo sunt, qui feruore dilectionis, & zelo amoris Dei tacti, mala opera respuere, & bona amare didicerunt: ac de vitiis ad virtutes, & de statu culpæ ad gratiam, necnon de terreno amore ad cœleste desiderium, & à seipsis in Deum transmigrauerunt. In sancta namque Ecclesia, sive in spiritualis vitæ conversatione honesta, respuentes mala, amamus bona: & postponentes transitoria, transmigramus ad æterna. Ad hoc facit, quod illæ eximiæ nuptiæ in annunciatione, quando beata Virgo, cœli nupsit architecto, sunt in Galilæa factæ: ad insinuandum quod mens apta nuptiis spiritualibus, debet esse in transmigratione. In his nuptiis Jesus saluator, id est, qui populum suum saluat à peccatis eorum, aquam conuertit in vinum, quando convertit impium, & facit pium, quando aufert culpam, & confert gratiam: sed ad preces beatæ Virginis, quæ semper compatitur miseris, implentur hydriæ, & aqua tristitiæ convertitur in vinum consolationis & devotionis æternæ. Sex hydriæ, sunt quinque sensus corporis, cum vno simplici sensu animæ: sed hydriæ dicuntur lapideæ: quia sensus nostri ante gratiam, obdurati sunt per culpam. Istas hydrias aqua implemus, quando fletu nostræ compunctionis, omnes sensus nostros, à culpa transacta perfectè lavamus: tali aqua purificantur Judæi, id est, veri Confessores Christi: qui non tantum confitentur eum voce oris, sed etiam opere manuum, in veritate cordis. Capiunt autem hydriæ metretas binas vel ternas: binas, quando flemus quæ commisimus delectatione & consensu: ternas verò, quando fletibus purgamus: non solum dilectionem prauam & consensum, verum etiam opus malum. Aqua denique in vinum convertitur, quando fletum culpæ, iocunditas gratiæ sequitur: vel etiam quando in mente hominis opus Dei, quod laboranti prius non sapit per spiritualem negligentiam illuminato dulcescit. *Omnis autẽ homo primum vinum bonum ponit*, quia homines, ea quæ ad vinum bonum pertinent, scil. delectabilia, amant & quærunt in præsenti: deinde quod deterius est: quia amara inuenient & recipient in futuro. Sic ergo diabolus primò suggerit aliqua sub specie boni. Et cum quis per complacentiam inebriatus fuerit, tunc quod deterius est, scilicet enormitates diversas, in peccatis superinducit. Sed Christus non primò vinum bonum ponit, sed in posterum seruat: quia à principio, amara & dura proponit: quia arcta est via, quæ ducit ad vitam: & omnes qui piè volunt in Christo vivere, amaritudines & tribulationes patiuntur: sed in futuro, delectationes & gaudia consequuntur: & parva sunt bona, quæ nobis tribuit in præsenti tempore, ad comparationẽ futurorum, quæ bonus daturus est in æternitate. Bonus medicus, nunquam dat bonum & purum vinum infirmo: vel illi qui evasit de infirmitate, quamdiu est debilis, donec perfectam habeat sanitatem, sed dat illi vinum aqua mixtum. Sic homine existente in vita ista, quamuis evaserit infirmitatem peccari, tamen debilis est, & potest recidivare, dat Dominus vinum mixtum aqua tribulationis: sed in fine quando habebit perfectam sanitatem, tunc dabit vinum purum æternæ consolationis. De prædictis hydriis & metretis sic dicit Bernard. Sex hydriæ positæ sunt his qui post baptismum in peccata labuntur. Prima hydria, & prima purgatio in compunctione est, de qua legimus: quoniam *in quacunque hora ingemuerit peccator, omnes iniquitates eius non recordabuntur*. Secunda verò confessio est, omnia siquidem in confessione lavantur. Tertia eleemosynarum largitio: hinc enim habes in Euangelio: *Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis*. Quarta est, remissio iniuriarum, secundum quod orantes dici mus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Quinta est, afflictio corporis, vnde exoramus: Vt mundi per abstinentiam, Deo canamus gloriam. Sexta est, obedientia præceptorum: sicut audierunt discipuli, quod vtinam mereamur audire & nos; *Vos mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis*. Nimirum; quia non erant sicut hi de quibus dicitur: *Sermo meus non capit in vobis*: sed in auditu verbi obedierant ei. Hæ sunt sex hydriæ, positæ in purificationem nostram: & quæ vacuæ sunt, & plenæ vento, si pro inani gloria obseruantur. Aqua replentur, si timore Dei custodiuntur: quoniam timor Domini, fons vitæ. Aqua, inquam, timor Domini est: etsi minus sapida, sed optimè refrigerans animam noxiis desideriis æstuantem: aqua est, quæ iacula inimici ignita, possit extinguere. Sed divina virtute, aqua mutatur in vinum: quoniam perfecta charitas, foras mittit timorem. Dicuntur apud lapideæ hydriæ, non tam propter duritiam, quam propter stabilitatem: capientes singulæ metretas binas vel ternas: duæ metretæ, timor gehennæ incurrendæ, timor gloriæ amittendæ: sed quia hæc de contingenti futuro sunt, & blandiri sibi potest anima, dicens: postquam aliquandiu in voluptatibus tuis vixeris, ages: pœnitentiam: vt nec istam perdas, nec illam incurras, bonum est adhiberi & tertium, qui vtique spiritualibus notus est, eo vtilior quo de præsenti est. Timent qui noverunt spiritualem cibum, nequando forte fraudentur eo. Ipse est panis Angelorum, panis vivus, panis quotidianus. Hic est de quo promissum est, quia centuplum accipiemus in hoc seculo. Sicut enim mercenariis & cibus quotidianus datur in opere, & merces servatur in fine: sic Dominus vitã in fine reddet, & interim centuplum repromittit & exhibet. Quid ergo mirum, si timet ne perdat hanc gratiam, qui iam secutus est eam. Hæc est metreta tertia, quam sub distinctione signanter posuit, eo quod non omniũ sit; quia nec omnibus centuplum repromittitur. Et iterum Bernard. Quæramus ergo mensuras, quas hydriæ capiebant binas aut trinas. Nam & Salvator triplicem nobis aquã apponit: & perfectus omnis perit, qui has tres metretas habere potuerit. Plorat ipse Lazarum, & super ciuitatẽ Hierusalem: hæc est aqua prima sudata, imminente passionis hora: & hæc est secũda, non ab oculis tantum, sed à toto corpore, manans rubea quidẽ & sanguinea. Tertia verò, vna cum sanguine manavit ex eius latere. Et tu ergo primã habes, si de

Ordines fidelium tres.

Moraliter.

Cana quid interpretatur.

Lucæ. 1.

Vini boni propositio.

Matth. 7. 2. Tim. 3.

Bernardus serm. 2. in Dominica 1. post octauas Epiphaniæ, sed aliter habet, secundum aliam translationem.

Hydriæ sex.

Ezech. 18. Lucæ 11. Matth. 6. Ioann. 8. Psalm. 17.

Bernardus ibid.

peccatis compunctus, conscientiæ stratum rigas. Secundam habes, si in sudore vultus tui, pane tuo vescaris, & labore pœnitentiæ corpus tuum castiges. Est autem coloris sanguinei, siue propter laborem, siue propter ipsum concupiscentiæ, quem extinguit, ignem. Iam verò, si proficere potes vsque ad gratiam deuotionis, potaberis aqua gratiæ Saluatoris, & Spiritus sancti, qui super mel dulcis est, in te fiet aquæ fons in vitam æternam salientis: & memento hanc esse aquam, quæ de latere dormientis procedit, & sine omni molestia fluit. Oportet enim quod iam mundo mortuus sit, qui in hac gratia delectari voluerit. Prima igitur, à præteritis delictis abluit conscientiam. Secunda, vt futura capias, extinguit concupiscentiam. Tertia verò, si ad eam peruenire merueris, sitientem potat animam. Hæc Bernard. Finito autem conuiuio, Dominus vocauit Ioannem seorsum, & dixit ad eum: *Dimitte hanc vxorem, & sequere me.* Qui viso miraculo in eius nuptiis facto, statim relicta sponsa sua, secutus est Dominum. Et hæc fuit prima vocatio Ioannis, qua ad Christi venit familiaritatem & notitiam. Sponsa verò eius, Anachita nomine, vel secundum alios, Maria Magdalena, voluntariè sicut sponsus eius, cum aliis sanctis mulieribus, Dominum secuta est. Dei enim perfecta sunt opera: & ideò ex quo vocauit vnum coniugum, conueniens fuit vocare & alterum. In hoc ergo quod Dominus nuptiis interfuit, carnale matrimonium approbauit: sed in eo quod Ioannem de nuptiis vocauit, intelligi apertè dedit, quod longè dignius est spirituale matrimonium, quàm carnale. Vnde in Ecclesia obseruatur quod ante copulam carnalem potest licitè alter coniugum intrare religionem.

Ioannis vocatio.

Sponsa Ioannis Euangelistæ.

Coniugum alter religionem quandoque ingredi potest.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui die tertia, scilicet tempore gratiæ ad nuptias, scilicet coniunctionis tui & Ecclesiæ, per carnem venisti, & aquam in vinum conuertisti, dum ea quæ in scriptura veteri carnalia videbantur, spiritualia ostendisti, vnde plenæ sunt hydriæ, quia impletæ sunt prophetiæ. Conuerte quæso animam meam frigidam, in charitatis tuæ feruorem: insipidam, in suauitatis tuæ saporem: fluxibilem & stabilem, in virtutis & gratiæ tuæ constantiam: mutans aquam totius meæ indeuotionis in vinum fructuosæ compunctionis: quo me miserum semper potare, & inebriare: ac illud tandem in vinum iocunditatis conuertere de tua misericordia digneris. Amen.

De prima eiectione vendentium de templo. Et de Nicodemo.

CAPVT XXVI.

Ioan. 2.

PRÆFATO miraculo, in mense Ianuario facto, moram traxit Iesus in Galilæa, vsque dum appropinquaret mensis Aprilis, in quo tunc erat pascha Iudæorum: & tunc, *descendit*, secundum loci situm, de Cana in *Capharnaum*, metropolim Galilææ: *& ipse & mater eius*, descenderunt similiter, *& fratres eius*, id est, cognati eius secundum carnem, scil. consanguinei matris vel Ioseph, qui pater putabatur: *& discipuli eius*, qui per eum erudiebantur. Ideò autem Capharnaum, quæ erat metropolis, voluit venire: quia iam inceperat gloriam suam manifestare, *& manserunt ibi non multis diebus*: quia ciues Capharnaum, valde corrupti, non se exhibuerunt deuotos, ad suscipiendam Christi doctrinam: & quia imminebat tempus eundi in Hierusalem, propter proximum pascha Iudæorum. *Appropinquante autem pascha Iudæorum, ascendit Iesus*, cum discipulis suis, *Hierosolymam*, metropolim Iudææ, secundum legis præceptũ. *Et inuenit in templo vendentes boues, et oues, et columbas, & nummularios sedentes.* Nomine templi non accipitur hîc ipsa domus Domini, in qua erat altare thymiamatis & candelabrum: nec atrium sacerdotum, in quo erat altare holocaustorum: sed quoddam atrium vbi homines orabant, & doctores docebant, & ibi vendebantur ea, quæ in templo offerebantur. Et quia de longinquo adduci non poterant, ideò sacerdotes, qui propter cupiditatem diuersis adinuentionibus populum depauperabant, statuerunt homines qui talia ibi vendebant, vt venientes de longinquo, excusationem de oblationibus dimittendis non haberent. Aliqui etiam aduenientium non habebant pecuniam, & ideò statuerant ibi campsores, quæ sub cautione tradebant eam: & cum hoc, vltra sortem, recipiebant aliqua munuscula, non tamen pecuniam, ne arguerentur manifestè facere contra legem, dando ad vsuram. *Et flagello de funiculis facto, eiecit omnes*, scilicet vendentes, & nummularios, ac, *oues & boues*, de templo, *& nummulariorum æs*, id est, pecuniam, *effudit*, & in diuersa sparsit *& mensas* eorum, quæ erant quasi vasa denariorum *euertit*, & deiecit. *Et his qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc*, de loco isto, *& nolite facere*, opere vestro illicito, *domum patris mei*, quæ est domus orationis, *domum negotiationis*, & mercationis. Bis legimus Iesum ascendisse Hierosolymam. In pascha semel, in primo anno prædicationis, vt hîc: & iterum illo anno quo passus fuit. Et hîc quidem in principio signorum expulit vendentes de templo: sed secundo ad passionem veniens expulit vendentes & ementes durius agendo: multo quippe maior numerus erat ementium quàm vendentium. Hîc quoque remissa quadam increpatione vtitur, dicens: *Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.* Ibi autem durioribus sermonibus vtebatur dicens: *Nolite facere domum meam speluncam latronum, &c.* Fecit autem flagellum de funiculis: quia secundum August. de peccatis nostris sumit materiam vnde nos puniat. Ipsa enim protelatio peccatorum, secundum quod peccata peccatis adduntur, quidam funiculi dicuntur. Vnde in Prouerb. dicitur, quòd *impius funibus peccatorum suorum constringitur.* Mysticè secundum Alcuin. quotidie Deus spiritualiter Ecclesiam suam intrat: & qualiter vnusquisque conuersetur, attendit. Caueamus ergo, ne in Ecclesia Dei, fabulis, vel risibus, vel odiis, vel cupiditatibus vacemus: ne improuisus veniens nos flagellet, & de Ecclesia sua nos eiiciat. Secundum August. vendentes in Ecclesia sunt, qui quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi: vænale totum habent, quia redimi volunt. Et nota quòd per oues innocentes, quæ suo vellere vestiendis præbent opera munditiæ & pietatis, signantur quæ venduntur, dum pro laude humana sub hypocrisi & in vestibus ouium geruntur. Hypocritæ namque mentem lupinam habent sub ouina pelle. Per boues qui arant, prædicatores cœlestis doctrinæ significantur: quos vendunt, qui non amore Dei, sed pro quæstu temporali prædicant. Per boues etiam, qui laboriosi sunt, signari possunt illi qui magnos labores sustinent pro diuinis: vt per hoc in Ecclesia valeant promoueri. Columbas vendunt, qui acceptam Spiritus Sancti gratiam, quæ per columbam accipiunt, non gratis, sed ad præmiũ dant: etsi non ad quæstum pecuniæ,

Capharnaum metropolis est Galilææ.

Templum, in quo vendentes inuenti sunt.

Hierosolymam Iesus bis ascendit.

Ioann. 2.

Marc. 11.

Funiculi peccatorum.

Augustinus tract. 10. in Ioannem.

Prouerb. 5.

August. ibid.

Vendentes in Ecclesia.

Oues vendi.

Boues.

Columbas vendere.

ad vulgi tamen fauorem tribuunt, non ad vitæ meritum, sed ad gratiam largiuntur. Nummos mutuo in Ecclesia dant, qui non simulatè cœlestibus, sed à parte terrenis rebus in Ecclesia deseruiunt: & sua, non quæ Iesu, quærunt. Domum etiam Domini, domum negociationis faciunt, non solum hi, sed etiam qui gradum vel gratiam spiritualem, quam in Ecclesia perceperunt, non simplici intentione, sed causa humanæ retributionis exercent. Omnes istos eiecit de templo Christus, significans quòd sunt exclusi de templo gloriæ sanctæ Dei. Qui ergo nolunt de Ecclesia, & de Domo cœlesti, veniente Domino auferri, auferant ista de actibus suis: & ab auaritiæ & simoniæ cessent negociis: eiiciuntur enim de parte sortis sanctorum, qui inter sanctos positi, vel fictè bona, vel à parte mala faciunt: & funiculis peccatorum modo flagellantur ad correctionem: quibus incorrecti, in fine ligabuntur ad damnationem. Posuit autem Dominus remedium & operis, & verbi: vt doceret eos, qui curam habent Ecclesiæ, subditos facto & verbo debere corrigere Si igitur in figurali templo, etiam in atrio eius, quod est domus orationis, prohibet negociationem, quæ honesta putatur, cùm sit de his quæ in templo offeruntur: multò magis prohibet comessationes, potationes, risus, lites, vaniloquium, & huiusmodi fieri in Ecclesia Dei. Ergo cum omnis Christi actio, nobis debeat esse lex & præceptio, non licet candelas, vel alias merces, etiam Domino offerendas, in Ecclesia vendi: nec aliquod officium, nisi merum Ecclesiasticum exerceri. *Recordati verò sunt discipuli eius, quia scriptum est* in Psalmista de Christo: *Zelus domus tuæ comedit me*, id est, accendit. Ex Christi enim facto recordati sunt scripturæ illius, & impletionis eius in Christo. Bonus zelus est animi feruor in bonum: quum mens relicto & abiecto humano timore, pro defensione veritatis accenditur. Vnde Augustinus: Fratres, vnusquisque Christianus in membris Christi, zelo domus Dei comedatur. Quis comeditur zelo domus Dei? Qui omnia quæ fortè ibi videt peruersa, satagit corrigi, cupit emendari, non quiescit. Si emendare non potes, tolera, geme, suspira, sustine paleam, verbi gratia: Vides fratrem currere ad theatrum: prohibe, mone, contristare: sic zelus domus Domini comedit te. Vides alios currere, & inebriari velle: prohibe quos potes, tene quos potes, terre quos potes: quibus non potes, blandire, noli acquiescere. Si autem fueris frigidus & marcidus, ad te solum expectans, & quasi tibi sufficiens, dixeris, in corde tuo: Quid mihi est curare aliena peccata? sufficit mihi anima mea, vt ipsam integram seruem Deo. Eia, non venit tibi in mentem seruus ille, qui abscondit talentum, & noluit erogare. Nunquid enim accusatus est, quia perdidit, & non quia sine lucro seruauit? Sic ergo audite fratres mei, vt non quiescatis. Nolite quiescere lucrari Christo, quia lucrati estis à Christo. Hæc Augustinus. Vbi sciendum quòd zelus dicit quandam intensionem amoris, quo intensè Deum diligens nihil sustinet, quod amori suo repugnet. Ille igitur propriè zelum Dei habet, qui nihil patienter sustinere potest contra honorem Dei, quem maximè diligit. Nos autem debemus diligere domum Dei, in tantum quòd zelus eius nos comedat. Cùm si quid contrarij fieri videmus, studemus etiam quantuncumque chari nostri sunt qui hæc faciunt, remouere: nec timemus, propter hoc, aliqua mala perpeti. Attendendum est autem quanti meriti sit zelus domus Domini, & generaliter omnis zelus bonus, cuius actum inter prima opera Christus ostendit, cuius merito Phinees pactum sempiterni sacerdotij accepit, cuius feruori Mathathias legem defendit, cuius igne succensus Helias prophetas Baal interfecit. *Et dixerunt ei Iudæi: Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis?* id est, quia cum tanta authoritate & potestate nos expellis, non videtur hoc tui officij esse, nec credimus tibi licere: ergo ostende nobis signum quod credamus. Quamvis enim factum esset bonum de se, non tamen pertinebat ad quemlibet hoc facere, sed solum ad eum qui haberet authoritatem corrigendi excessus sacerdotum: quod non conveniebat alicui de communi populo, cum sacerdotes essent superiores in populo illo: sed prophetæ quandoq; mittebantur ad hoc specialiter à Deo. Cùm ergo Christus non esset filius Aaron, & per consequens nec pontifex secundum legem, nec esset rex in conspectu populi: non apparebat eis quare sic authoritatiuè eiiceret eos, mensasque subverteret, nisi divina authoritate propheta magnus missus esset: & ideò petierunt signum missionis suæ, non ausi manus in eum iniicere. Signum petunt, vt suæ potentiæ fidem capiant, familiare enim erat Iudæis signa quærere, vtpote per ea ad legem & fidem vocati. Quærebant autem nunc signum, non vt crederent & venerarentur, sed quasi desperantes, quòd signum ostendere non posset, & sic eum deriderent, & impugnarent: quod ex hoc patet, quia statim dictum suum impugnaverunt. Dedit ergo eis signum potestatis diuinæ, in suscitatione corporis sui, propria virtute: & quia prauè quærebant, non dedit eis signum apertum, sed occultum, & in figura de sua resurrectione: quia digni non erant, vt prædiceret eis resurrectionem sui corporis manifestè. Vnde *respondit & dixit eis: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Hoc autem dicebat spiritualiter de templo corporis sui, scilicet intransitiuè, hoc est de templo quod est corpus suum, loquendo de corpore suo sub nomine templi: quia humanitas Christi, erat speciale habitaculum ipsius Dei. Templum enim dicitur, in quo Deus inhabitat, & quia in corpore Christi diuinitas inhabitat, ideò corpus Christi, templum Dei, non solum secundum animam, sed etiam secundum corpus dicitur. Nec dicebat hoc, imperando, vel consulendo, vel hortando: sed id quod facturi erant, prædicendo & denunciando: non enim est verbum inductivum ad hoc faciendum, cùm fuit simpliciter malum ex parte Iudæorum. Christus autem non poterat inducere ad malum: sed est verbum denunciativum eius, quod erat per ipsos fiendum, quo hoc quod affectabant demonstrat non esse absconditum. q. d. *soluite*, id est, soluetis: quia in passione Christi, anima fuit soluta à corpore, & sanguis à carne: & continuitas membrorum in fixione clauorum, & lanceæ: & ego virtute in me latentis diuinitatis excitabo, quasi à somno, illud templum per vos dissolutum. Dedit ergo eis signum resurrectionis futurum: quia in hoc maximè potentia & virtus diuinitatis eius, ostenditur: non enim puri hominis est, vt se à mortuis excitaret, sed solus Christus, qui inter mortuos liber fuit, hoc potentia, & virtute diuinitatis suæ fecit. Hoc etiam fuit signum pœnitentiæ & remissionis, quod solum peccatoribus competebat. Et quia dedit eis signum in figura, vocans corpus suum templum: ideò illi carnales hoc non intelligentes, sed de inanimato templo eum hoc dicere putantes, deridebant eum, & volebant arguere dictum suum per materiale templum, dicentes: *Quadraginta & sex annis ædificatum est templũ hoc*, id est, reædificatum, *et tu in tribus diebus excitabis illud?* Hoc dixerunt deridendo, quasi esset impossibile:

Nummularij. *Eiecti de templo.* *Cereorum illicita venditio in templo.* Psalm. 68. *Zelus bonus.* Augustinus ibidem. *A zelo comedi.* *Zelus quid sit.* *Zeli meritum.* Numer. 25. 1. Mach. 2. 3. Reg. 18. *Signa petunt Iudæi.* *Templum quid dicatur.* *Signum à Christo datum.*

le: & multò plus derisissent, si resurrectionem sui corporis manifestè prædixisset: quia difficilius est resuscitare mortuum, quàm ædificare tale templũ. Et non loquuntur de templo facto per Salomonem: quia illud fuit ædificatum in septem annis, & perfectum, & postea per Nabuchodonosor destructum: sed loquuntur de templo reædificato per Zorobabel & Nehemiam, post captiuitatem Babylonicam, quod factum fuit in quadraginta sex annis, antequam compleretur inimicis prohibentibus: quia Iudæi impediebantur in ædificatione templi à nationibus in circuitu eorum existentibus, *multi* autem tunc *crediderunt*, id est, credere inceperunt, *in nomine eius*, id est, in suæ diuinitatis notamine, cuius notam fecit per signa: & ideò sequitur, *videntes signa quæ faciebat*. Vnde patet, quod in fide adhuc confirmati non fuerunt: quia magis signis, quàm ex deuotione crediderunt. *Iesus autem non credebat se eis, eo quòd ipse nosset omnes, et quid esset in homine*. Scire enim ea quæ sunt in corde hominum solius Dei est, qui solus corda plasmauit: & ideò sciuit, quòd instabiles erant, & in tempore tentationis recederent. Quapropter, vt dicit Beda, monemur, vt nunquam de nostra conscientia securi simus, sed semper solliciti formidemus: quia quod nos latet, æternum arbitrum latere non valet. Dubitatur hîc, quænam signa viderunt facta à Iesu, cùm nullum legamus eum tunc signum fecisse in Hierusalem. Ad quod potest dici vno modo, quòd multa signa facta sunt ibi tunc à Iesu, quæ hic non habentur. Nam Euangelistæ multa scienter prætermiserunt de miraculis Christi, cùm tot fecerit, quòd non possent scribi de facili. Alio modo, quia inter cætera miracula, potest maximum reputari signum, quòd cum flagello vno Iesus de templo solus, & parum adhuc reputatus, eiecerit multitudinem hominum. Diuina quidem virtus, in illo facto operabatur, quæ apparebat in effectu, cùm volebat. Corpus enim Christi, erat instrumentum diuinitati coniunctum: & ideò quidam fulgor radiosus & mirabilis, egrediebatur de vultu & oculis eius, virtute diuina eos deterrens: quo territi sacerdotes & Leuitæ, & alij, non audebant, nec poterant ei resistere. Sicut & in passione, vox illa diuinitatis quodammodo instrumentum erat, quo magnam armatorum multitudinem legitur prostrauisse. Vnde Hieronym. in Matthæo, de secunda eiectione: Plurimíque arbitramur maxima esse signorum, quòd Lazarus suscitatus est, quòd cæcus ex vtero lumen accepit, quòd in Iordane vox audita sit patris, quòd transfiguratus in monte, gloriam ostendit triumphantis: mihi autem inter omnia signa quæ fecit Dominus, hoc videtur esse mirabilius, quòd vnus homo & illo tempore contemptibilis, & in tantum vilis, vt postea crucifigeretur, Scribis & Pharasæis, contra se sæuientib9, & videntib9 lucra sua destrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eiicere multitudinem, mensásq; subuertere, & confringere cathedras, & talia facere quæ infinitus non fecisset exercitus. Igneum enim quoddam atque sydereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie. Hæc Hieronym. De his autem qui crediderunt in nomine eius, & sciendum, quòd secundum Augustinum, illi credunt in nomine eius, qui solum propter signa credunt & adhærent nomini eius, qui nondum sacramentum baptismi perceperunt velut catechumeni, hoc est, instructi: & qui plenam fidem, vt oportet, non habent in Christum & eius sacramenta: ideò adhuc non credit se eis, quia Ecclesia non dat eis corpus Christi: quod quidem corpus, sicut conficere non potest, nisi Sacerdos consecratus: ita nullus sumere debet, nisi baptizatus. Et secundum Chrysostomum, isti qui propter signa credebant in nomine eius, non firmiter nec perfectè credebant in eum, & ideò non confidebat in eis: sicut in discipulis perfectè & firmiter credentibus, nec recipiebat eos ad perfectionem & conuictum, vt cum eo separabiliter habitarent: nec omnia sua dogmata & secreta eis committebat: nec eis altiora mysteria fidei reuelabat, quia horum credulitas non erat ex fide firma, sed ex suspicione quam de Christo receperant propter signa: nec æstimabant eum Deum, sed hominem à Deo missum Doctorem veritatis. Et ideò signanter Euangelista, vt ostendat eos imperfectè credere, non dicit, quòd crederent in eum: quia nondum credebant in eius diuinitatem, sed dicit in nomine eius, id est, illud quòd de eo nominetenus dicebatur, scilicet quòd iustus & huiusmodi. Vnde *Nicodemus*, inter istos, *princeps*, ac vnus de *Pharisæis*, & principibus, seu magistris Iudæorum: quia in tenebris huius erroris erat, *nocte ad Iesum*, & ad lucem venire perhibetur. Ipse quidem in tenebris erat, non lux, quia non renatus. Et ideò nocte *ad lucem*, venit, quia illuminari volebat: præ timore quoque populi, quem offendere metuit, cùm esset vnus de rectoribus: quia tunc populus per doctores & sacerdotes gubernabatur, in palam venire, & sciri non audebat, ne de synagoga expelleretur: præ verecundia etiam palam addiscendi: quia magister in Israël erat, secretè, & extra turbam aliorum docendus, ad Iesus solus venit, vt ab ipso plenius instrueretur. In hoc etiam quòd nocte venit, à studio & diligentia inquisitionis commendatur, & secretum significabat, quòd extra scriptum discere veritatem volebat. Vnde Beda. Hic venit ad Iesum nocte, cupiens secreta eius allocutione discere mysteria fidei, cuius aperta ostensione iam rudimentum perceperat. Hæc Beda. Et quia prudenter aperta & manifesta signa notauit, plenius fidei mysteria requirit. Et ideò de his quæ ad fidem pertinent, doceri meruit. Instruxit enim eum Dominus de secunda & spirituali generatione, seu natiuitate, scilicet de baptismo, & de introitu regni Dei, ac de sua diuinitate, & vtraque natiuitate: de passione quoque sua, ac resurrectione, & ascensione, necnon de vtroque aduentu, & pluribus aliis ad salutem necessariis. Vnde congruenter hoc Euangelium in festo Trinitatis legitur, quia in eo de baptismo dicitur, qui in nomine Trinitatis confertur. Hoc quippe sacramentum baptismatis, est necessitatis: & ideò oportet quòd habeatur in re, si est possibile: vel in voto, quo ad præoccupatos: nam vbi contemptus in aliquo, baptismum aquæ excludit, neque baptismus flaminis, neque sanguinis prodest ei ad vitam æternam, quia non potest introire in regnum Dei. Homines namque non ascendunt illuc, nisi inquantum efficiuntur membra Christi. Per generationem autem spiritualem vniuntur sibi, & membra eius fiunt, & sic virtute ipsius ascendunt. *Nemo enim ascendit*, id est, ascendere poterit, *in cælum*, propria virtute, *nisi qui descendit de cælo*, non per motum localem cœlum dimittendo, sed carnem de nouo sibi vniendo: quia omnis qui ascendit, virtute ipsius ascendit: & ipse solus per suam virtutem propriam ascendit. Si autem hîc obiicitur, quòd plures veteris Testamenti, saluati sunt sine baptismo: dicendum quòd non erat in præcepto: consecuti sunt tamen spiritualem vitam, per gratiam in fide Christi venturi, & sic habuerunt rem baptismi, habuerunt ipsum etiam in figura, in aliquo correspondente, per quod tollebatur peccatum origi-

Templum quadraginta sex annis factum.

Scire cogitationes solius Dei est.

Signa hic facta.

Hieronymus in cap. 21. Matthæi.

Signum maximum eiectio vendentium de templo.

Augustinus tract. 11. in Ioannem.

Credere in nomine Christi qui dicuntur.

Chrysostom. homil. 23. in Ioannem.

Ioan. 3.

Nicodemi ad Christum accessus.

Beda hom. in festo inuentionis S. Crucis.

Baptismi virtute in cælum ascenditur.

originale. Ideò etiam hoc Euangelium in festo Trinitatis legitur: quia in eo quælibet personarum, apertè exprimitur. Nam persona filij, est quæ loquitur: persona patris exprimitur, cùm dicitur, *scimus, quia à Deo venisti*, persona Spiritus sancti, cùm dicitur, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum cœlorum.* Exprimuntur autem personæ diuinæ, cum suis appropriatis. Exprimitur autem persona patris, cum sua potentia, cùm dicitur, *Nemo potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.* Signa enim facere, diuinæ potentiæ est. Exprimitur persona filij, cum sua sapientia, cùm dicitur, *scimus quia à Deo venisti, magister*, ad magistrum enim spectat sapientiam docere. Exprimitur persona Spiritus sancti, cum sua bonitate, cùm dicitur, *Spiritus vbi vult spirat:* non enim nostris meritis, sed ex sua gratuita bonitate, se nobis infundit. Quamuis enim Pater & Filius & Spiritus sanctus, habeant eandem potentiam, sapientiam, & bonitatem: tamen quia apud nos, nomen patris, propter antiquitatem, importat impotentiam, ne simplices hoc crederent de patre cœlesti, attribuitur sibi potentia. Similiter nomen filij, apud nos propter iuuentutem importat imperitiam, ideò ne de filio Dei hoc credatur, attribuitur sibi sapientia. Similiter nomen Spiritus sancti, apud nos importat quendam furorem: iuxta illud Esaiæ, *Quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus eius est.* Ideò ne de Spiritu sancto hoc credatur, attribuitur sibi bonitas, Fides & confessio sanctæ Trinitatis, si eam deuotè receperimus, valet, inter cætera, ad tribulationum propulsionem. Nam sicut ait Ioannes Damascenus, cùm apud Constantinopolim pestilentia grauis esset, quidam puer de medio populi in cœlum raptus, canticum sanctæ Trinitatis, scilicet, Sancte Deus, Sancte fortis, Sancte & misericors Saluator, miserere nobis, ab Angelis est edoctus, quod cùm rediens, coram populo decantasset, mox omnis pestilentia est fugata. Per Nicodemum, qui venit ad Iesum, vt de pertinentibus ad fidem plenius erudiretur, significatur discipulus humilis & diligens, qui venit ad doctorem, vt ab ipso instruatur: qui debet eum dulciter recipere, exemplo Christi, qui Nicodemum dulciter recepit, ac mansuetè valde, & cum quiete ei loquebatur. Quod est contra irascentes, qui furiosè & cum clamore frequenter loquuntur: contra quos est remedium vtile, molliter & sine clamore respondere, secundum illud Sapientis: *Responsio mollis frangit iram; sermo durus suscitat furorem.* Etenim secundum Chrysostomum, si famuli cùm aduersus eos irascimur, portant humiliter, & cum silentio contumeliam, propter timorem nostrum, qua venia digni erimus, aut quam excusationem habebimus nos, qui propter Dei timorem aliquid ferre non possumus, magis autem nolumus.

Trinitatis expressio.

Attributa personis diuinis.

Esaiæ 2.

Fides de Trinitate quid conferat.

Damascenus lib. 3. orthodoxæ fidei cap. 10.

Moraliter.

Prouerb. 15.

Chrysostom. homil. 16. in 1. Timoth.

ORATIO.

TV Domine vniuersorum, qui nullam habens indigentiam, voluisti templum tuum fieri in nobis, eiice à corde & corpore meo omnia offendicula & tibi displicentia, mundans me ab omnibus inquinamentis, & maculis mentis & corporis: & fac de me tibi templum gratum & idoneum, in quo habitare delecteris tu, cuius deliciæ sunt esse cum filiis hominum. O sapientia, quæ ex ore Altissimi prodiisti, & magister, qui à Deo venisti, doce me quæso à malo declinare, & bonum facere, terrena despicere, & cœlestia amare, vt veterem hominem cum suis actibus exuens & nouum induens, quasi de nouo natus regnum tuum introire merear, & te videre. Amen.

De incarceratione Ioannis Baptistæ.

CAPVT XXVII.

POST hæc, scilicet completis diebus festis in Hierusalem, quæ est in vna parte Iudææ, *venit Iesus cum discipulis suis*, & credentibus, in aliam partem Iudææ, scilicet in Iordanem, quæ à sorte Iudæ, vel à regno duarum tribuum, Iudæa dicebatur. A tribu enim Iudæ, quæ erat principalis & regia terra, vbi habitauerunt filij Israël, nominata est Iudæa: *& illic demorabatur*: & per suos discipulos *baptizabat*, multique fiebant credentes & discipuli eius. Iudæa interpretatur confessio, ad quam venit Iesus, quia Christus confitentes, vel sua peccata, vel diuinam laudem, visitat. Et illic moratur, quia tales non transitoriè visitat, *& illic baptizat*, id est, à peccatis purgat. Vnde Alcuinus: Per Iudæam quippe signantur confitentes, quos visitat Christus: vbi enim est peccatorum confessio, vel diuinarum laudum, illuc venit Iesus & discipuli eius, hoc est, doctrina & illuminatio eius, & ibi moratur, purgando à delictis & vitiis per Baptismum sancti Spiritus, secundum August. Christus primò baptizauit discipulos aqua & Spiritu sancto, postea officium baptizandi eodem baptismate discipulis reliquit: intentus prædicationi & doctrinæ. Sicut & Apostolus Paulus paucos per se baptizauit: vt posset prædicationi fidelius intendere. Postea ergo soli discipuli Iesu baptizabant, eo interim circa altiora docenda, occupato. In quo dedit exemplum Prælatis Ecclesiæ committendi ea quæ per inferiores possunt commodè fieri, vt ipsi liberius possint in altioribus exerceri. Et quamuis Iesus tunc non baptizaret manibus suis, & ministerium exhibendo, sed discipuli eius, baptizabat tamen præsentia maiestatis. Iesus erat enim baptismi sacramentum, & ad discipulos pertinebat ministerium. Hic est enim qui baptizat: ergo adhuc Iesus baptizat, & quousque baptizandi sumus, Iesus baptizat. Vnde August. Vtrumque verum est, quia Iesus & baptizabat, & non baptizabat. Baptizabat enim, quia ipse mundabat: non baptizabat, quia ipse non tingebat. Præbebant discipuli ministerium corporis, præbebat ille adiutorium maiestatis, de quo dictum est, hic est qui baptizat. *Ioannes autem baptizabat in Ennon, iuxta Salim*, oppidum prope Iordanem situm, *quia aquæ multæ ibi erant*, quod est etiam interpretatio eius quod dicitur in Ennon. Ennos Hebraice, dicitur aqua Latinè. Et dicunt aliqui, quod hoc oppidum, alio nomine vocetur Salem, & sit locus, vbi regnauit Melchisedech, sed hoc est falsum: quia Salem, vbi regnauit Melchisedech, idem est quod Hierusalem. Nam ipsam ædificauit Melchisedech, & primo dicta est Salem, id est pacifica, ex conditione regis, qui regnauit in pace. Postea dicta est Hierusalem, à tempore, quo Abraham voluit ibi offerrre filium suum, quia locum illum appellauit, Dominus videt. Et ita Hierusalem interpretatur visio pacis: quia cum prima interpretatione, addita est visio. Mittebat autem Ioannes ad Iesum baptizari, qui veniebant ad eum: sed non mittebantur ad Ioannem, venientes ad Iesum. Sicut ante baptismum Christi, Ioannes baptizabat in nomine Christi venturi; sic post baptismum Christi, illos quos baptizabat, ad Christum mittebat, sic & suum testimonium de Christo confirmabat. Et exinde turbati, & inuidia moti, discipuli

Ioann. 3.

Iudæa vnde dicta.

Iudæa confessio interpretatur.

Augustinus tract. 13. in Ioannem.

Baptizat Christus semper.

August. ibid.

Ennon.

Salem.

Baptismus Ioannis.

Discipulorum Ioannis murmuratio.

discipuli Ioannis, & indiscretè zelantes pro magistro suo, volentésque præferre baptismum eius Christi baptismo, murmurabant quòd magistri sui gloriam zelabat, quia videbatur eis quòd magistri sui & baptismi eius authoritatem minueret. *Et facta est quæstio*, & controuersia, *de Purificatione*, id est, baptismo, *à discipulis Ioannis*, defendentibus magistri sui baptismum, & putantibus eum maiorem Christo, quem viderant à Ioanne, quasi maiore, baptizatum, *cum Iudæis*, id est, Christi discipulis, & aliis ad Christi baptismum venientibus, & magis ad ipsum, propter miracula currentibus, & dicentibus maiorem esse Christum, & ad eius deberi concurri baptismum tanquam ad baptismum meliorem, quia Ioannes mittebat quos baptizabat ad Iesum, non Iesus mittebat, quos baptizabat ad Ioannem. Et hæc quæstio ad Ioannem per suos discipulos est delata, & querimonia de Christo facta quod baptizaret, & plures ad eum quàm ad Ioannem currerent, vnde zelo indiscreto moti *dixerunt ei, Rabbi*, cùm sis excellenter magister omnium, & magistri debeas habere gloriam, *qui erat tecum*, sicut cum principaliori *trans Iordanem*, vbi eum quasi discipulum baptizasti, & sic beneficium ei præstitisti, *cui etiam testimonium perhibuisti*, id est, quem tu clarum ostendisti, & sic magnum honorem impendisti, *ecce hic*, à te separans nunc *baptizat*, & eadem tibi audens, tuum officium vsurpat, vnde valde miramur *& omnes ad eum*, & ad ipsius baptismum *veniunt*, & te qui eum baptizasti, dimittunt, quasi dicerent: Nos deserimur, hîc raritas est, ad illum turbæ concurrunt, de te non curatur, & sic gloria tibi surripitur. Nónne prohiberi debent, vt ad te potius veniant? Vbi Chrysostomus: Ipse quidem non baptizabat, sed nuncii volentes erigere eos qui audiebant in inuidiam, ita annunciauerunt, quia omnium malorum causa est vana gloria. Hæc enim eos zelotypia duxit, neque ad malitiam solam impellit captos, sed & virtutibus obstat, labores quidem sustinere cogens, fructibus verò priuans. Hæc Chrysostomus. Ioannes autem æmulationem & inuidiam discipulorum sedare volens, Christum commendabat, & excelsa de eo prædicabat, séque non Christum, sed eius nuncium, nec sponsum Ecclesiæ, sed sponsi amicum esse dicebat, & quòd illum oporteret crescere & exaltari, non in se, sed quantum ad alios, fama & authoritate, in quantum eius virtus per miracula & opera magis & magis inciperet eis innotescere, ipsum autem minui & humiliari in re vera, & quo ad populum in fama, sicut Lucifer minuitur in claritate quò ad apparentiam, oriente Sole, & authoritas præconis, adueniente iudice, & officium legati, adueniente principe. In æstimatione quippe populi & Christus creuit, quia agnitus est quod erat, & inuentus est esse Christus, qui putabatur tantum Propheta, & Ioannes decreuit, quia cessauit dici quod non erat, & inuentus est eius Propheta, qui putabatur Christus, cui attestatur, quòd Ioannes natus est decrescentibus diebus, Christus crescentibus, & quòd Ioannes capite minuitur, Christus in cruce extenditur.

Chrys. hom. 28. in Ioan.

Gloria vana omnium malorum causa.

Crescit Christus, decrescit Ioannes.

Moraliter.

Moraliter autem hoc debet esse in vnoquoque nostrum, quia oportet illum, scilicet Christum in te crescere, vt scilicet in eius proficias cognitione & amore, quia inquantum magis eum potes cognoscendo & amando percipere, tanto magis Christus crescit in te, sicut qui magis proficit in videndo vnam & eandem lucem, reputat lucem illam magis crescere, & hoc oportet homines sic proficientes minui in sui reputatione, quia quanto plus homo cognoscit de altitudine diuina, tanto minorem reputat paruitatem & humilitatem. Discipulis Ioannis pro magistro suo indiscretè zelantibus, & de Christo querimoniam facientibus, similes sunt multi etiam religiosi, qui magis adhærent quibusdam opinionibus, pro eo quòd sunt opiniones illorum quos magis diligunt, quàm pro ipsa veritate quam relinquunt, cùm dicat Philosophus, quòd duobus existentibus amicis, sanctum est præhonorare veritatem. Et Plato dixit de Socrate magistro suo, amicus quidem Socrates, sed magis amica veritas. Per hoc autem quòd eosdem discipulos suos reprehendit, informantur doctores boni, vt tales adulationes non recipiant, sed magis repellant. Considerent etiam hîc qui detractores libenter audiunt, & contra eos quibus detrahitur, subitò sæuiunt, quomodo Ioannes discipulos Christo detrahentes statim compescuit, Christum laudibus extollendo, & se humiliando, & exemplo eius detractores compescant de se humiliter sentiendo, & detractos laudando ipsósque detractores fortiter reprehendant, & eis malum vultum ostendant. Quia vt dicit Sapiens, *ventus Aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem. In illo tempore*, dum hæc agerentur, & cùm Ioannes vno anno & tribus mensibus prædicasset, & arguens Herodem, plurimos conuertisset, *misit Herodes tetrarcha* ministros *ac tenuit*, & cepit Ioannem per eos, & vinxit, seu *ligauit eum*, qui liberè prædicauerat Dei verbum, & ad se in Galilæa adductum, *posuit*, seu poni fecit, *in carcere propter Herodiadem*, quam fratri suo abstulerat, & sibi copulauerat illicitè, quam secundum legem quam acceperat, non liceret sibi habere vxorem fratris sui, eo viuente. Sic diabolus spiritualiter tenet per delectationem, alligat per consensum, incarcerat per consuetudinem, propter animam verò sponso Christo separatam, & alij copulatam. Proselitus quippe fuit Herodes, & Circumcisionem receperat, vt magis acceptus Iudæis esset, & regnare super eos posset. Ideóque ad legem Moysi tenebatur in hoc, sicut cæteri, & propter legis quoque naturalis honestatem, non licebat fratri reuelare turpitudinem fratris sui, ducendo etiam eo mortuo eius vxorem, nisi ad suscitandum ei semen. Vnde *Ioannes*, tanquam testis & defensor veritatis *dicebat*, Herodi: *Non licet tibi habere vxorem fratris tui*. In quo virtus & constantia Ioannis ostenditur, qui maluit apud Herodem periclitari, quàm propter adulationem immemor esse præceptorum Dei. Quòd enim venerat in spiritu & virtute, arguit Herodem & Herodiadem, sicut Helias, Achab & Iezabel. Non omisit dicere veritatem, propter Herodis potestatem, vel Herodiadis insidiationem, dans in hoc exemplum prædicatoribus Euangelij, vt propter talia non omittant constantiam prædicandi veritatem. Primò ergo Herodes Ioannem incarcerauit, ex eo quòd ipsum reprehendebat de Herodiade, quam fratri abstulerat, & ideo ad suggestionem Herodiadis, ipsum in vinculis posuit. Secundò, ex eo quòd iustitiam & baptismum prædicabat, & ideo multus populus ad Ioannem ob baptismum & prædicationem vndique confluebat. Et timens Herodes, ne sui populi, Ioannem sequentis, dispendium haberet, & ob verba Ioannis populo, cùm esset alienigena, exosus fieret, eúmque à regno ob incestum pelleret, Ioannem hinc tenuit, & vinctum posuit in carcere, non ausus eum statim interficere. Tertiò, ex eo quòd Ioannes quendam magnum regem

Discipulis Ioannis similes.

Platonis dictum.

Detractores non audiendi sunt.

Prou. 25.

Marci 6. & Matth. 14.

Diabolus Herodi similis.

Herodes proselitus.

Veritas prædicanda est.

Incarcerandi Ioannis occasiones.

regem post se venturum prædicabat, & cùm Romani ordinassent, ne aliquis sine senatus authoritate rex nominaretur, offensam Cæsaris timuit, & ideo ipsum incarcerauit. Et insuper propter hoc est captus & incarceratus, quia Pharisæi propter inuidiam de prædicatione Ioannis turbati, suaserant Herodi, vt caperet eum, incitantes Herodem ad eius mortem. *Herodias autem*, adultera, *insidiabatur ei*, timebat enim, ne Herodes ad prædicationem Ioannis de peccato suo pœniteret, & eam marito suo redderet, qui eam fortè occideret, & ideo volens Ioannem occidere, mortem eius quærebat, sed quonam facto id aggredi posset, inuenire non poterat. *Herodes enim metuebat Ioannem*, eum reuerendo timore mundano vel humano, *sciens eum virum iustum*, quò ad homines, *et sanctum*, quò ad Deum, *& custodiebat eum*, ne ab Herodiade occideretur, & ex hoc ipse Herodes damnum & periculum pateretur, solo enim metu, ab interfectione Ioannis tenebatur, quia propter sanctitatem eius, quæ erat nota toti populo, timebat, si eum interficeret, ne totus populus contra eum insurgeret, quia omnes Ioannem Prophetam sanctum reputabant. *Et audito eo multa*, scilicet quædam parua, non principalia *faciebat*, simulatoriè, non ex veritate, *& libenter eum audiebat*, scilicet simulatoriè, id est, audire simulabat, totum enim istud erat simulatorium, vt ex tali auditu & obtemperatione, in aliquibus retineret populum à rebellione contra ipsum, Herodes populum & seditionem eius timebat, sed amor mulieris superabat, pro quo etiam Deum postponebat, quia Deum in causa non habebat. Nam secundum Chrysostomum, facilè deuiat à iustitia, qui in causis non Deum, sed hominem formidat. Timor enim Dei corrigit, timor autem hominum, peccandi differt facultatem, & operationem non aufert, sed retinet voluntatem, donec habeat opportunitatem vel occasionem, vnde & quos suspendit à crimine, auidiores reddit ad crimen, & æstuat animo, quousque perficiat ad malum cogitata. Solius enim Dei est timor, qui nocentes corrigit, fugat crimina, innocentiam tribuit, perpetem confert facultatem. Hæc Chrysostomus. Iste qui Ioannem tenuit & ligauit in carcere, eo quòd de malis suis eum arguebat charitatiuè, & qui similia faciunt, similes sunt phreneticis, qui pium medicum percutere vel occidere quærunt. Considera nunc, quomodo Ioannes magis volebat Deo, quàm hominibus placere, magisque timebat Deum, quàm homines offendere, eiusque exemplo semper ad Deum magis, quàm ad homines aspiciendo, in omnibus Dei beneplacitum facias, & ab eius offensa omnimodè abstineas. Vnde Chrysostom. Cùm à perniciosis quid patimur hominibus, ad principem nostrum consideremus, & consummatorem fidei, & quoniam à malis hominibus, & quoniam propter veritatem, & quoniam propter eum. Si enim hoc excogitauerimus, omnia facilia erunt, & portabilia. Si enim pro amabilibus quis patiens gloriatur, & propter Deum, si patiatur quicquam, suscipiet sensum. Si enim ipse rem reprobabilissimam, videlicet crucem, gloriam vocabat, multò magis nos ita disponi oportet. Oportet ergo cùm debemus quid pati indelectabile, non labores, sed coronas excogitare, & si malum quid delectabile appareat, excogitare, quoniam Deus non vult, & indelectabile confestim apparebit, si enim hominum timor auertit ab inconuenientibus rebus, multo magis Christi dilectio. Hæc Chrysostom.

Herodis simulatio.

Chrys. hom. 16. ex variis in Matth. locis.

De patientia & tolerantia.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, magister bone, doce me veritatem vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, cordis, oris, & operis, propter metum, vel fauorem humanum, seu mundanum non omittere, ne teneritudo carnalis timoris, vel amoris valeat in me perfectionem spiritualis dilectionis impedire. Et quoniam propter peccatū primorum parentum, vis irascibilis nostra contraxit debilitatem, rationabilis caliginem, & concupiscibilis pronitatem, da mihi paracletum defensorem, contra persecutiones, illuminatorem, contra errores, inflammatorem, contra concupiscentiam, vt in omnibus valeam beneplacitum tuum facere, & ab offensa tua abstinere. Amen.

De initio publicæ prædicationis Domini Iesu.

CAPUT XXVIII.

CUM autem Iesus audisset, quòd Ioannes traditus esset, secundum Chrysost. sine dubio à DEO, quia in vnum sanctum nemo potest aliquid, nisi tradiderit eum Deus, cognouisset per intimationem sibi factam, quia audierunt Pharisæi, quòd plures faceret discipulos, & baptizaret, quàm Ioannes, & inde contra eum inuidiam ceperunt maiorem. Quamquam Iesus non baptizaret tunc per semetipsum exteriori tinctione corporum, sed discipuli eius, quos tamen ipse baptizauerat prius, reliquit Iudæam, in qua erant Pharisæi increduli, inuidentes augmento baptismi & doctrinæ Christi, qui ad capiendum Ioannem, consilium dederant, & Christum etiam persequi cogitabant, propter baptismum eius qui crescebat, & propter doctrinam eius, per quam euacuari legem intelligebant, & sic docendi gentiles habebat occasionem, & *secessit*, seu abiit iterum *in Galilæam*. Cessit autem Iesus primò, vt exemplum patientiæ & mansuetudinis, malis cedendi daret. Secundò, vt absentatione, inuidiam eorum mitigaret, donec melioris animi fierent. Tertiò, vt nobis fugiendi persecutores & periculum formam præberet. Quartò, vt aliis Euangelium prædicaret. Quintò, quia tempus passionis suæ nondum venerat. Sextò, vt Verbi Dei transitum à Iudæis ad gentes, præfiguraret, & ex hoc discipulos, quid quandoque facturi essent instrueret. Iste enim transitus eius, transitum eiusdem ad Gentes significabat, ad quas eum transire impellebant. Et ingressus Iesus in Galilæam, in virtute spiritus, faciendi signa & miracula, quia quamuis esset plenus Spiritu sancto, tamen ex tunc plus manifestauit virtutem suam, in publicatione doctrinæ, & operatione miraculorum, & fama exiit de eo per vniuersam regionem, & receperunt eum Galilæi honorificè, propter illa quæ eum in Hierusalem, in die festo fecisse viderant, & cognouerant, propter quæ etiam Nicodemus crediderat, *& relicta ciuitate Nazareth*, vbi fuerat conceptus & nutritus, *venit*, ad prædicandum in Galilæam: *Et habitauit in ciuitate Capharnaum maritima*, quæ iuxta mare est sita, prope Nazareth, *in finibus Zabulon & Nephtalim*, *& exinde*, scilicet de finibus illis *cœpit Iesus* apertè *prædicare & dicere*, quoniam impletum est tempus, scilicet humanæ redemptionis, & venit plenitudo temporis, ergo dum tempus habetis, *pœnitentiam agite*, & credite Euangelio, quia sine pœnitentia & fide impossibile est placere

Matth. 4. Chrys. hom. 6. operis imperfect.

Fugit Christus Herodem multas ob causas.

placere Deo. *Appropinquauit enim regnum cœlorum*, quia ianua cœli, aperta est per Christum. Vnde Beda: Regni enim cœlorum ianuis appropinquare, est de his quemque quibus ab eo discesserat pœnitere. Vnde & Hieronymus: Pœnitentiam agite, qui vultis æterno bono, scilicet regno Dei adhærere. Qui enim desiderat nucleum, frangit nucem, amaritudinem radicis, dulcedo pomi compensat, pericula maris, spes lucri delectat, dolorem medicinæ, spes salutis mitigat. Mysticè, per hoc quòd Iesus antequam publicè prædicaret, venit in Galilæam, insinuatur quòd prædicator Euangelii prius debet transmigrare de carnalibus ad spiritualia, de terrenis ad meditandum cœlestia, quia Galilæa transmigratio interpretatur. Et per hoc quòd habitavit Capharnaum, quæ maior & populosior erat, vt prædicando & miracula faciendo, plures illuminaret, reliquit secundum Remigium, prædicatoribus exemplum, vt eo tempore, & in locis illis studeant prædicare, quando & vbi multis possunt prodesse. Capharnaum etiam dicitur esse inter fines Iudææ & Gentium. Exinde ergo Iesus prædicare cœpit, vnde vocare Judæos & Gentes præsignaretur, qui vtrosque salvare venerat. In Galilæa enim Gentes simul & Iudæi habitabant, & ideo ibi debuit fundari lapis angularis, qui fecit vtraque vnum, duos in se concludens parietes, Gentium & Iudæorum. Vnde & post dixerunt sacerdotes ad Pilatum: Commouit vniversam Iudæam, incipiens à Galilæa vsque huc. Sunt autem duæ Galilææ, vna Judæorum, altera Gentium. Diuisa est enim Galilæa à tempore Salomonis, qui viginti ciuitates in Galilæa, dedit Hyram regi Tyri, qui gentes ibi posuit, quæ pars postea dicta est gentium, & reliqua Iudæorum. Et meritò in confinio illo cœpit Dominus prædicare, vt multi Iudæi & Gentiles, ad prædicationem confluerent, in quo ostendebatur, quòd ad redemptionem Gentium & Iudæorum venerat. Vel *exinde*, scilicet postquam baptizatus, vbi monstratur in eo plenitudo gratiæ, per Trinitatis testimonium, postquam tentatus, vbi monstratur in eo sanctitudo vitæ, per victoriam tentationum, postquam à Ioanne testificatus, vbi monstratur certitudo idoneitatis ad prædicandum, postquam Ioannes traditus, vbi significatur quòd deficiente lege, incepit Euangelium, sicut sol sequitur auroram: *cœpit Iesus prædicare & dicere, Pœnitentiam agite*, non tantum dicite contra loquentes, qui dicunt, & non faciunt, non tantum in animo proponite contra differentes, non omittite contra negligentes, non destruite contra recidiuantes, sed agite pœnitentiam, quasi medicinam ad sanandum morbum, quasi armaturam ad ineundum bellum, quasi clauem ad reseruandum cœlum, & ideo subditur, appropinquabit enim regnum cœlorum, sicut elongatur per peccatum, ita appropinquat per pœnitentiam. Recto autem ordine, à Ioanne tradito, incipit prædicatio Domini, quia desinente lege, oritur gratia Euangelii, quod bona annunciatio solet dici. Lex enim promittebat bona terrena & transitoria, sed Euangelium promittebat cœlestia & terrena. Vnde Theophilus: Vetus namque testimonium, his qui seruabant illud, dietum longitudinem promittebat, Euangelium vitam æternam. Vnde & Chrysost. Propter hoc neque prædicauit ante Ioannem, donec ille incideret in carcerem, vt non hac prædicatione, multitudo populi scinderetur, idcirco neque signum vllum fecit Joannes, vt ex hoc quoque multitudinem traderet Christo, quæ ad eum signorum admiratione conflueret. Vnde etiam August.

[Margin: Hieronym. epist. ad Eustochium. — *Prædicationis officium.* — Ephes. 2. — Lucæ 23. — *Galilæa diuisa tempore Salomonis.* — *Prædicationis Christi initium.* — *Euangelium.* — Chrys. hom. 14. in Matth. — *Signa nulla fecit Ioannes.* — Aug. tract. 2. in Ioannem.]

Præmissus est Joannes, velut vox ante verbum, aurora ante solem, præco ante iudicem, seruus ante Dominum, amicus ante sponsum. Et quia vniversum mundum tenebræ & nox infidelitatis oppresserant, & solem iustitiæ aspicere non valebant, beatus Joannes quasi lucerna præmittitur, vt oculi, qui lippitudine iniquitatis oppressi, magnum & verum lumen videre non poterant, admissum lumen lucernæ, primum quasi tenuem splendorem videre consuescerent, vt paulatim peccatorum nubilo recedente, et infidelitatis digesto humore Christo adueniente, ab illo cœlesti lumine lætificari, potius quàm retorqueri possent. Hæc August.

Et notandum quòd perfectio Euangelica, versatur præcipuè circa tria, videlicet circa opera pietatis, circa concilia humilitatis, & circa præcepta charitatis. Hæc etiam tria præcipuè Dominus docuit in Euangelio. Incepit autem Dominus, sicut Joannes, eadem prædicans, quæ ille antè dixerat, vt prædicatio discipuli & magistri consona esset, & Dominus prædicationem, ac doctrinam Joannis approbaret et confirmaret, ac superbiam eorum, qui dicta aliorum dedignantur accipere, confutaret, ac vt se eiusdem Dei filium, cuius ille propheta sit, esse ostenderet. Verbum ergo quod in Joanne organo, & in omnibus Prophetis clamauerat, prædicans regnum Dei, à pœnitentia inchoare volebat, quia nisi remisso peccato, per baptismum & pœnitentiam condignam, non poterit quis intrare in regnum cœlorum, vnde non statim iustitiam prædicavit, sed pœnitentiam. Quis ergo ausus est dicere, volo bonus esse, & non possum? Pœnitentia enim correctio est voluntatis, etsi vos mala non terrent, vt scilicet pœnitentiam agatis, vel bona delectent, appropinquabit enim regnum cœlorum, id est, beatitudo regni cœlestis, ac si dicat, Parate vos ad * pœnitentiam, quia appropinquabit tempus mercedis æternæ. Hæc Chrysost. Prædicauit autem Dominus pœnitentiam, appropinquante regno cœlorum, & fine mundi, vt formidaret fortè iuuenilis ætas mundi. Nunc verò appropinquante regno cœlorum, ostenditur regnum mundi agere in extremis, ideo meritò debet conuerti. Sic itaque Dominus à baptismo suo, vsque ad Joannis incarcerationem prædicauit, & docuit occultè, & in locis priuatis, sed post eius incarcerationem, publicè & in synagogis. Sicut enim Joannes erat præcursor Christi, ita prædicatio Joannis erat prævia Christi prædicationi. Et ideo Christus non prædicavit communiter & publicè ante Joannis incarcerationem, sed finita eius prædicatione, & hoc nobis tribuens exemplum humilitatis stupendæ, dum seruo suo Joanni, longè se inferiori, in prædicationis & doctrinæ officio humiliter dignatus est deferre. O quot sunt (proh dolor) hodie religiosi, qui non dico inferiori, sed nec pari, imò nec superiori deferunt, in quo se Dei filio præferre, & eum præire contendunt. Ad prædicationem quoque & doctrinam requiritur ætas perfecta. Perfectio autem ætatis, est annorum triginta. Et ideo conueniens fuit, vt Christus non nisi post trigesimum annum, publicè prædicaret & doceret. Hoc tempus est aptum prædicationi, vt hîc patet, aptum prælationi, vt patet de Joseph, qui hac ætate factus est præpositus Ægypti, aptum regimini, vt patet de Dauid, qui triginta annorum erat, cùm regnare cœpit. Hac etiam ætate præficiendi sunt Episcopi, sed heu hodie præficiuntur pueri, ac insufficientes pro hoc statu, & minus idonei. Fuerunt autem à baptismo Christi, vsque ad mortem eius, tres anni, & tanto plus, quantum ab Epiphania,

[Margin: *De Ioanne, collatione Christi.* — *Euangelica perfectio circa tria.* — *Prædicatio Christi conformis Ioannis.* — * per Chrys. hom. 16. operis imperfect. — *Pœnitentia prædicatio.* — *Prædicatio Christi cur post Ioannem.* — *Anni trigesimi perfectio.* — Genes. 41. 2. Reg. 5. — *Ætas Christi, & duratio prædicationis.*]

nia, vsque ad Pascha, & sic modico tempore prædicauit, eadem enim die qua baptizatus est, reuoluto anno, conuertit aquam in vinum, & in Pascha sequenti, scilicet trigesimiprimi anni, incarceratus est Ioannes, & in alio Pascha sequenti, scilicet trigesimisecundi anni, decolatus, & in tertio Pascha, scilicet trigesimitertij anni, passus est Dominus, & ita vixit triginta duobus annis integris, de trigesimo tertio, quantum fluxit temporis à natali, vsque ad Pascha, quod pro anno dimidio computari solet. Fuit autem anno trigesimo Pascha Iudæorum quinto calendas Aprilis, & feria quinta, sed anno trigesimoprimo, fuit decimosexto calendas Maij, & feria quarta, anno verò trigesimosecundo, fuit nonis Aprilis, in die Dominica, sed anno trigesimotertio, fuit octauo calendas Aprilis, & sexta feria. Et potest triplex causa assignari, quare Christus modico tempore voluit prædicare.

Prædicationis Christi breuis triplex ratio.

Prima, ad demonstrandum suam virtutem, quòd scilicet in tam modico tempore, totum mundum immutaret. Secunda, ad excitandum desideria discipulorum, vt magis eum desiderarent, quem tam modico tempore, corporali præsentia habituri erant. Tertia, ad augmentandum discipulorum spiritualem profectum. Cùm enim Christi humanitas sit nobis via tendendi in Deum, nam ipse dixit:
Ioann. 14. *Ego sum via*, non debemus in ea vt in termino quiescere, sed per eam in Deum tendere. Ne ergo corda discipulorum, ad Christum carnaliter affecta, in eo vt in homine quiescerent, corporalem
1. Cor. 5. præsentiam scitò subtraxit. Vnde Apostolus: Et si Christum secundum carnem nouimus, scilicet quando corporaliter nobiscum erat, sed nunc iam non nouimus, vnde & ante passionem, inter cætera,
Ioan. 14. dixit ei: *Si ego non abiero, Paracletus non veniet ad vos*, quia vt capaces spiritus fierent, expediebat, quòd caro & forma serui ab eis auferretur, ne adhuc carnaliter eum diligerent. Ipse enim Dominus qui mundum vicit, voluit, vt discipuli animum totum ad cœlum transferrent, quia sic & ipsi faciliter vincere mundum possent. Nos quoque similiter, si ad patriam nostram cor transponimus, & ad principem fidei nostræ, inspicientes, viam ejus sequi volumus, facilius aduersa & prospera mundi contemnere, & ipsum mundum vincere poterimus.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui nostræ miseriæ compatiens, & tanquam verus medicus, medicinam animarum nobis dare volens, à pœnitentia prædicationem tuam incepisti, & nobis peccatoribus, dum tempus habemus, eam facere iussisti, da mihi misero peccatori spatium & effectum pœnitendi, qui tandiu, pro quo tibi laus, misericorditer pepercisti delinquenti, vt per pœnitentiam appropinquet, & referetur mihi regnum cœlorum, quod elongatur & clauditur per peccatum, per veram pœnitudinem, & lachrymarum compunctionem, talem me esse concede in mortis articulo, qualem me esse per aquam regenerationis præstitisti in baptismatis lauacro, vt aptus esse merear cœlorum regno. Amen.

De secunda & tertia vocatione discipulorum.

CAPVT XXIX.

Lucæ. 5. POSTQVAM igitur Dominus Iesus reuersus de Iudæa in Galilæam, multa prædicasset & fecisset, propter quæ fama clarè de ipso creuerat, ita vt turbæ cum pressura & impetu irruerent & impingerent in eum, præ nimia deuotione & desiderio audiendi verbum Dei, quadam die, *cùm esset secus stagnum Genezareth*, quod & mare Galilææ, vel etiam Tyberiadis dicitur, & in terra stare præ pressura non posset, *vidit duas naues secus stagnum stantes*, quarum vna erat Simonis, & etiam Andreæ sui fratris, altera verò Iacobi & Ioannis, *piscatores autem descenderant*, ad terram, *& lauabant retia sua*, amouentes immundicias vt plicarent ea, quia nullos pisces ceperant nocte illa, *ascendens autem in vnam nauem quæ erat Simonis*, vt populum de naui conuenientius doceret, *rogauit eum à terra reducere nauem pusillum*, & paululum, ita vt non nimis à terra distaret, quia ita volebat à terra elongari, vt posset audiri, non tamen opprimi. *Et sedens*, tanquam doctoris authoritate vtens, *docebat de nauicula turbas*, in terra stantes, ecce mira Christi humilitas & mansuetudo, præcipere poterat, præceptor enim erat, & tamen rogat, in quo prælatis formam dedit, vt libentius moneant quàm præcipiant, magisque amari quàm timeri appetant, quia vt dicit Seneca: Generosus animus facilius ducitur, quàm trahitur. Sed econtrariò faciunt fatui, de quibus in Ezechiele dicitur: *Cum* Ezech. 34.
austeritate imperabatis eis & cum potentia. Mysticè per stagnum potest intelligi lex, extra quam Dominus erat, quia legalia iam cessare incipiebant, & duæ naues quas vidit, sunt duo populi, scilicet Iudaicus & Gentilis, quos vidit, quia de vtroque populo multos misericorditer visitando ad fidem vocauit. Piscatores sunt prædicatores, & Ecclesiæ Doctores, qui nos per rete prædicationis & fidei comprehendunt, & quasi littori sic terræ viuentium aduehunt, qui debent descendere de alto prædicationis ad considerationem suæ fragilitatis, & retia lauare, id est, maculas peccatorum quæ in prædicatione contrahuntur, aqua contritionis delere, quia verba prædicationis sæpe maculantur à quæstu temporali, & gloria inani, ab adulatione fallaci. Ille ergo lauat retia, qui lucrum temporale, vel curiositatem, vel humanum fauorem à doctrina & prædicatione sua excutit. Nauis Simonis est primitiua Ecclesia Judæorum, quorum prædicator Petrus erat, in quam Dominus per fidem ascendens de ea turbas docebat, quia de authoritate ipsius Ecclesiæ vsque ad hodie gentes docet. Alia nauis est Ecclesia de Gentibus, quibus Paulus Doctor est missus, quia de Iudæa non sunt credituri tot, quot ad vitam æternam sunt prædestinati, in naui autem terræ vicina docebat turbas, ita enim cœlestia debemus docere, vt ea terreni valeant saltem per fidem capere vel intelligere. Ad turbas quidem temperatè est vtendum verbo diuino, vt nec terrena eis præcipiantur, nec à terrenis, nimis vt penitus non intelligant, in profunda sacrorum recedatur. Aliter per istud stagnum quod dicitur mare, intelligitur mundus, qui ad modum maris tumet per superbiam, feruet per auaritiam, spumat per luxuriam, ad transeundum istum mundum vidit Christus, id est, approbauit duas naues, quarum vna quæ non nominatur, significat viam communem mandatorum, eo quòd omnes indistinctè obligentur ad eam, & alia quæ nominatur, scilicet Simonis qui interpretatur obediens, significat consiliorum & statum religiosorum, quorum potissimum votum est obedientia, & ad istam descendit Christus, & in ipsa sedit, & docuit, & voluit quòd reduceretur à terra, quia Christus ad cor religiosi deuotè consilia obseruantis, descendit per gratiam, sedet per contemplationem, & docet per donorum Spiritus sancti influentiam,

Piscatores dicuntur prædicatores.

Lauare retia quis dicatur.

Vtendum sobriè verbo diuino apud turbas.

Stagnum mundus.

influentiam, & ipse vult quòd à terra reducatur pusillum, scilicet corde, etsi non corpore, quia non potest aliter cor nostrum retineri, ne aliquando terram ex aliqua tangat parte, & sancti viri non possunt penitus elongari, sed oportet corpori provideri; sic ergo nauis Simonis, id est, religiosi, debet à terra elongari, sed hodie multi per ingressum religionis non separantur, nec elongantur à terrenis, sed potius magis quàm prius approximant eis. Item duæ naues quas Christus vidit, sunt duæ viæ quas approbavit, quarum vtramque ingressus est, vna est via innocentiæ, altera est via pœnitentiæ. Sicut enim duobus modis habetur hæreditas, scilicet per successionem & emptionem, sic cœlum habetur per viam innocentiæ quasi per successionem, & hanc nauem ingressus est Christus, *qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius*, habetur etiam per emptionem, id est, per pœnitentiam, & hanc navem pro nobis Christus ascendit, quam vsque ad mortem non dimisit, per has duas naves transitur mundus, & venitur ad cœlum, vt verò ait Chrysostomus, Habemus pro nave Ecclesiam, pro gubernaculo crucem, pro gubernatore Christum, pro rete Patrem, pro vento Spiritum sanctum, pro velo gratiam, pro nautis Apostolos, pro nauigantibus Prophetas, pro navi vetus Testamentum & novum, committamus ergo nos pelagi huius profundo ad perquirendam in scripturis divinis margaritam latentem. *Vt autem*, finita prædicatione, *cessauit loqui*, doctrinam suam miraculo confirmare volens Simoni, *dixit, duc*, scilicet nauem *in altum*, id est, ad locum aquæ magis profundum qui est conuenientior ad piscandum, *& laxate retia vestra in capturam*, scilicet piscium, *& respondens Simon dixit*, Iesu, *præceptor*, cui obedire debemus, *per totam noctem laborantes nihil cepimus*, quamuis diligentiam magnam adhibuerimus, *in verbo autem tuo laxabo rete*, id est, confidens in virtute verbi tui. *Et cùm hoc fecisset*, obediendo præceptori, *concluserunt piscium multitudinem copiosam*, tantam scilicet quantam ipse maris & terræ Dominus volebat, nimirum quia obediebant ei cui subiecti sunt omnes volucres cœli & pisces maris, ideo in eorum potestate datæ sunt creaturæ. Vnde Anselmus: Ius siquidem nullum in his quæ Dei sunt, scilicet creaturis debent habere, qui voluntati eius prauis actibus non verentur contraire. In hoc autem discipulorum datur religiosis forma obedientiæ, vt scilicet faciliter obediant simplici verbo, non præceptum vel comminationem expectando. Et attende quòd etsi aliis imperatur, vt laxarent retia prædicationis in humilitate Simonis, soli tamen Petro dicitur, duc in altum rete, scilicet in profundum scripturæ & doctrinæ, quid enim tam altum, quàm scire Dei filium? quasi dicat. Sufficit minoribus sacerdotibus scire prædicare minora, Episcopis verò si qua dubia in Ecclesia emerserint, offerri debent, vt ea soluant & doceant. Mysticè hìc tanguntur tria prædicatori expedientia. Primò, sublimis conversatio, cùm dicitur, duc in altum. Secundò, plana & non inuoluta locutio, cùm subditur, laxate retia vestra. Tertiò, recta intentio, cùm additur in capturam piscium, non propter adulationem humanam, non propter vanam gloriam, non propter vtilitatem temporalem, sed propter hominum ædificationem. *Rumpebatur autem rete eorum*, ex grauitate multitudinis piscium, ex quo patet duplex miraculum, quia non solum ceperant magnam multitudinem piscium supra modum solitum & impossibilem per viam humanam, sed etiam tanta multitudo tenebatur in reti rupto, *& annuerunt*, Simon & Andreas filiis Zebedæi, *qui erant in alia naui, vt venirent & iuuarent eos*, vbi Theophilus, per nutum ipsos vocant, quia ex stupore propter capturam piscium loqui non poterant, *& venerunt & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt penè mergerentur*, sed Ecclesia submergi & deficere non potest, licet fluctuet & quassetur. Et cùm stupor admirationis circundaret Simonem Petrum, & socios eius, ad totam eorum mentem occuparet propter facta Christi insolita, Petrus intelligens quòd non poterat esse virtute humana, procidit ex humilitate ad genua Iesu, tanquam suum recognoscens Dominum, & dixit ad eum. *Exi, & recede à me Domine, quia homo peccator sum*, & non sum dignus habitare in tua societate. *Exi à me*, quia ego homo purus, tu homo Deus, ego peccator, tu sanctus, ego seruus, tu Dominus, quasi dicat, separet te locus à me, quem separat à te fragilitas naturæ, vilitas culpæ, & infirmitas potentiæ. Reputabat enim se indignum esse præsentia tam sanctæ personæ. Argumentum quia valde timendum est homini peccatori sancta tangere, circundare Christi altare, ad Eucharistiam accedere, Dominus autem Petrum consolando & ei exponendo, quòd captura piscium significaret capturam hominum per eum, ait ad illum, *Noli timere*, nec obstupesce, sed potius gaude & crede, quia maiori prædestinatus es piscationi, alia nauis & alia retia dabuntur tibi. Vsque modo cepisti per retia pisces, *ex hoc*, id est, post hoc tempus & de cætero, non tamen statim, *eris capiens*, per verba *homines*, per sanam doctrinam trahendo eos ad viam salutis, hoc est, ad prædicationis officium assumeris. Verbum enim Dei hamo piscatoris comparatur, quia sicut hamus non capit piscem nisi ab ipso capiatur, sic nec verbum Dei capit hominem ad vitam æternam, nisi ipsum verbum mente eius teneatur. Vel ex hoc eris homines capiens, id est, ex hoc quod factum est significatur, quòd homines capies, vel ex hoc quòd sic te humiliasti, habebis officium homines capiendi, humilitas enim virtus attractiva est, & dignum est vt illi aliis præsint, qui in potestate extolli nesciunt. Vnde non in apostolatum eligitur, sed aliquando eligendus prædicitur, totúsque facti huius ordo quid in Ecclesia, cuius ipse typum tenet, geratur, hìc ostenditur. Per Petrum etiam qui cum sociis per totam noctem laborans nihil ceperat, & in verbo Christi laxans rete cepit copiosam multitudinem piscium, & tamen non attribuit sibi nisi culpam dicens, exi à me Domine, quia homo peccator sum, figuratur prædicator Euangelij, quia propriæ innitens virtuti nihil proficit, sed innitens virtuti Dei magnum profectum facit. Et in hoc quòd Petrus capta multitudine piscium procidit ad genua Iesu, datur intelligi, quòd in prædicatione vel exhortatione capta multitudine hominum, prædicator debet se Deo humiliare, & ei totum attribuere, sibi autem nihil nisi defectum adscribere, & tunc confortatur à Domino dicente, noli timere, & tunc maior profectus sibi promittitur, cùm subditur, ex hoc iam plures homines eris capiens. *Et subductis ad terram nauibus*, id est, tractis & collocatis animo & spe redeundi ad eas, *relictis* ad tempus *omnibus*, scilicet nauibus & manuum instrumentis, *secuti sunt Dominum*, aliquantulum causa reuerentiæ associando: Petrus & Andreas & Iacobus & Ioannes, sed iterum ad propria redierunt. Ideo enim naues ad terram reduxerunt, quia adhuc voluntatem redeundi

[Marginal notes: *Naues duæ. Cœlum duobus modis comparatur.* — 1. Petr. 2. — Chryſ. hom. 13. ex variis in Matth. — *Obedientiæ forma.* — *Prædicatori tria expedientia.* — Theophilus in eum locum. — *Cur nutu vocabant discipulos.* — *Sacra tangere vereantur peccatores.* — *Verbum Dei comparatur hamo.* — *Mystica significatio piscationis Petri.*]

deundi

deundi ad piscationis officium habuerunt. Ex quo patet, quod nondum rebus suis perfectè renunciauerunt, nec perfectè in hac vocatione Christo adhæserunt. Et sciendum quòd idem est mare Galilææ, & Tyberiadis, & stagnum Genezareth situm inter Hierusalem & Damascum, distans quasi tribus dietis ab vtraque ciuitate, & habet in longitudine duodecim milliaria, in latitudine quinque, vel circa, arenoso littore & siluis circundatum, in quo est magna copia piscium diuersorum generum, & est visu amœnum, & delectabile ad potandum. Et quamuis eius aqua sit dulcis, & non amara, dicitur tamen mare secundum consuetudinem linguæ Hebraicæ, quia magnam collectionem aquarum, siue dulcium, siue salsarum, vocat Hebræus Tharsis, id est, mare, secundum illud Genesis. *Congregationésque aquarum appellauit maria.* Dicitur autem mare Galilææ à prouincia adiacente, quia situm est in confinibus prouinciæ Galilææ, scilicet Iudæorum, non Gentium. Dicitur autem mare Tyberiadis à Tyberiade ciuitate cui adiacet, quam Iesus in sua iuventute frequenter visitare solebat. Dicitur etiam stagnum, quia est lacus stans, qui fit ex reflexione & flexu Iordanis ac vndis ebullientibus & influentibus, nec habet alueum quo fluat extra locum suum, vt fluuius. Porrò Genezar Græco vocabulo quasi generans sibi auram dicitur, à natura & proprietate lacus ipsius, quia ex faucibus montium circunstantium frequenter de seipso sibi auram excitat, & ventum validum colligit, qui vndis crescentibus & se mouentibus ex ipsius aquæ resolutionibus generatur, ex quo facta in stagno perturbatione, & inualescente tempestate vndis fluctuantibus nauiculæ plerunque submerguntur. Dicit tamen Iosephus, quòd sic dictus sit à modica regione Genezara, quam præterfluit, quæ temperatissima est & conuenientissima omni generi arborum, vnde interpretatur hortus vel principium natiuitatis. Dicitur etiam interdum lacus salinarum propter puteos, vnde sal trahebatur. Fluvius autem Iordanis ad radices montis Libani iuxta Cæsaream Philippi ex duobus fontibus, scilicet Ior, & Dan, ex quibus nomen trahit & originem in prædicto stagno Genezareth descendit, & per ipsum transiens, & inde totus egrediens per longum spacium regionem adiacentem irrigans per vallem illustrem, quæ vallis salinarum dicitur, in mare mortuum non longè à Hierico se infundit, & postea nusquam apparens in abysso absorbetur. Deinde cùm post istam vocationem prædicti discipuli ad sua, vt dictum est, & ad piscationem rediissent, *Ambulans Iesus iuxta mare Galilææ,* iterum vidit Petrum & Andream, non tam corporaliter quàm spiritualiter, & magis ad corda quàm ad faciem respiciens, *mittentes retia in mare,* ad piscandum & victum quærendum, vt dicit glossa, decenter per piscatoria vadit loca piscatores piscaturus. Et ait illis: *Venite post me,* affectu & imitatione, & quemadmodum ego ambulo & vos ambulate, *& faciam vos piscatores hominum,* non præbendarum, non decimarum, sed animarum, quia per rete sanctæ prædicationis pisces, id est, homines de profundo pelagi, id est, infidelitatis ad lucem fidei traxerunt, quasi ad littus salutis, vnde Theophilus: Admiranda est autem ista piscatio, pisces enim cùm capiuntur, mox moriuntur, homines cùm capti sunt, verbo prædicationis potius viuificantur, vt autem dicit Chrysostomus, in mediis autem operationibus existentes eos vocauit, monstrans quòd omnibus occupationibus sequelam suam præponere oportet; cùm ergo quis præficitur Ecclesiæ piscator & pastor, valde debet timere, ne non sequatur Dominum perfectione sequelæ, quæ est, vt semetipsum abneget & crucem suam tollat. *At illi continuò relictis retibus & naui, secuti sunt eum,* omnino, non solum pedum incessu, sed magis obedientia & affectu, non amplius ad propria reuersuri. *Et procedens inde,* pusillum vltra, *vidit Iacobum & Ioannem, in naui cum Zebedæo patre eorum,* qui tanquam senex tenebat remum, *reficientes,* id est, componentes, vel reparantes *retia sua,* quod magnæ paupertatis erat indicium. Vnde Chrysostomus. Vide autem quàm etiam diligenter inopiam eorum Euangelista signauerit. Inuenit, inquit, eos suentes retia sua, tanta erat paupertatis nimietas & superabundantia, vt vetera & prærupta contexerent & emendarent, quia noua & meliora emere, vel habere nequibant, & quod ad maiorem pietatem eorum pertinet, in tanta paupertate sic patri suo succurrebant, vt secum baiularent in naui, non vt istos ille adiuuaret in opere, sed vt isti illum consolarentur sua præsentia. Nec sanè parua hæc sunt dogmata virtutis facilè omne tolerare paupertatem, & de iustis laboribus viuere, mutua sibi charitate connecti, habere secum inopem patrem, atque in eius obsequio laborare. Hæc Chrysost. Ergo quandoque quiescendum est à piscatione, & cessandum à prædicatione, vt retia reficias. Si refecisti retia, & collegisti authoritates sacræ Scripturæ, quibus auaritiam iugulasti, quiescas à prædicatione paulisper, vt iterum reficias retia, & colligas authoritates quibus aliquem vitiosum hominem capias, & vitium eius iugules & extinguas. Et vocauit eos ad se, vt etiam de captura piscium transirent ad piscationem hominum. Secundum Chrysostomum. Eliguntur piscatores, qui erant futuræ dignitatis gratiam sui officij opere prophetantes, qui in melius mutato piscationis officio, de terrena piscatione ad cœlestem translati sunt vt humanum genus de profundo gurgite erroris, velut pisces caperent ad salutem, illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sunt eum, omnino imitatione & sequelæ perfectione, ecce quòd mutatur intentio, non piscatio, mutantur retia in doctrinam, cupiditas in amorem animarum, fit mare seculum, nauis Ecclesia, pisces boni & mali homines, in his autem datur forma omnibus Christum sequi volentibus, per hoc enim, quòd Petrus & Andreas & Iacobus, & Ioannes relictis retibus, naui, & patre vocantem Dominum statim sunt secuti, ostenditur nobis quòd non voluntas carnalis, non cupiditas temporalis, nec affectio sanguinis nos retrahere debent à sequela Christi, quia perfecti sectatores Christi relictis retibus peccatorum, & naui possessionum, & etiam parentibus, quantum ad carnalem affectum, animo prompto sequuntur eum, in retibus enim, & navi, & patre, tria significantur quæ relinquere debent discipuli Christi, scilicet actio peccati, quæ per retia quasi retinentia, possessio mundi quæ per nauim, affectio consanguinitatis, quæ per patrem potest intelligi: vnde Chrysost. tria enim sunt quæ relinquere debet qui venit ad Christum, actus carnales, qui per retia piscationis significantur, substantia mundialis, per nauem, parentes per patrem. Reliquerunt ergo nauem, vt fierent Ecclesiasticæ nauis gubernatores, reliquerunt retia, vt non pisces afferrent ad ciuitatem terrenam, sed homines ad cœlestem, reliquerunt vnum patrem, vt spirituales patres

Mare Tyberiadis.

Mare. Genes. 1.

Genezar quid.

Iordanis.

Matth. 4. *Tertia vocatio.*

Glossa in eum locum.

Theophilus in eum locum.

Cur in medio opere vocauerit.

Chrys. hom. 14. in Matth.

Chrys. ho. 7. operis imperfect.

Paupertatis & pietatis Apostolorum indicia.

Quomodo prædicatores retia reficiant.

Chrys. hom. 7. operis imperfect.

Cur piscatores elegit Christus.

Christi sequelam nulla affectio dirimat.

Relinquenda religiosis.

Chrys. hom. 7. operis imperfect.

patres omnium fierent. Hæc Chrysostomus. Et notandum quod de Petro, & Andrea dicitur, quòd mittebant rete in mare, sed de Ioanne & fratre eius dicitur quòd reficiebant retia sua, quia secundum Chrysostomum, propter Petrum dicti sunt mittentes, propter Ioannem reficientes, quia Petrus Euangelium prædicauit, sed non composuit: Ioannes composuit & prædicauit. Item sciendum est hîc, quia primò vocatur actio, deinde contemplatio. Quæ enim circa Petrum, actionem significant, quæ verò circa Ioannem, contemplationem. Petrus namque feruidissimus & magis sollicitus aliis, Ioannes verò theologus excellentissimus fuit. Considera nunc quanta fuerit horum quatuor beatorum discipulorum obedientia, qui ad vnius iussionis vocem statim relictis omnibus, etiam voluntate & proposito habendi, Christum Dominum sunt secuti, in quo, vt ait Chrysostomus, se veri Abrahæ filios comprobauerunt, quia simili exemplo audita Dei voce secuti sunt Saluatorem. Dimiserunt namque statim quæstum corporalem, vt æterna lucra conquirerent, reliquerunt patrem terrenum, vt patrem cœlestem haberent, vnde non immeritò & eligi meruerunt. Et iterum, perpende tu verò fidem & obedientiam vocatorum, noscitis autem qualiter auidum quid est piscatio. Siquidem in medio ipsius operis constituti, cùm illum vidissent iubentem, nihil distulerunt, nihil omnino cunctati sunt, non dixerunt reuertimur domum, loquimur propinquis, sed cuncta illicò relinquentes, fecerunt quod Helisæus quoque sub Helia legitur impleſſe. Talem quippe obedientiam à nobis Christus efflagitat, vt neque punctum temporis differamus, & si nos aliquid necessarium vrgere videatur propter quod & alium quem accedentem ac se rogantem, vt ad sepeliendum patrem rediret, ne id quidem facere permisit, ostendens quia Christus cunctis sit etiam necessitudinibus præferendus. Hæc Chrysost. Vnde & Gregor. Audistis quia ad vnius iussionis vocem secuti sunt redemptorem, & ad vnum Domini præceptum, hoc quod possidere videbantur obliti sunt, quid ergo in iudicio eius dicturi sumus, qui vocantem sequi contemnimus, & ob amorem præsentis seculi, nec præceptis flectimur, nec verberibus emendamur? Hæc Gregor. Secuti autem sunt Dominum eius vestigia sequendo, eius opera imitando, eius virtutes tenendo. Hoc namque est post Christum ire, hoc est Christum sequi. Neque enim sufficit nobis pedibus tantùm ire post Iesum, nisi & mente & dilectione sequamur eum. In his ergo secundum Hilarium, docemur Christum sequi, & secularis vitæ sollicitudine, ac paternæ domus consuetudine non teneri. Et si pauca hi discipuli habuerunt, multa tamen reliquerunt, quia in hoc seculo nihil retinere vel amare studuerunt. Vnde Gregor. Sed in hac re affectum debemus potius pensare, quàm sensum, multum reliquit, qui quamlibet parum, totum deseruit, multum reliquit, qui sibi nihil retinuit, multum dimisit, qui desideria habendi dereliquit, multum dimisit, qui cum re possessa etiam concupiscentiis renunciauit. A sequentibus ergo scilicet Christum tanta dimissa sunt, quanta à non sequentibus concupisci potuerunt. Cor namque & non substantiam Dominus pensat, nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. Æstimationem quippe precij non habet, sed tamen regnum Dei tantum valet quantum habes. Ante Dei namque oculos nunquam est vacua manus à munere, si arca cordis repleta est bona voluntate. Nihil quippe offertur Deo ditius voluntate bona. Hæc Gregorius.

Chrys. ibid. — *Obedientia discipulorum.* — *Chrys. ibid.* — *Matth. 8.* — *Greg. hom. 5. in Euang.* — *Hilar. can. 3. in Matth. Omnia relinquere.* — *Greg. hom. 5. in Euang.*

ORATIO.

Domine Iesu Christe, fac me per auiditatem ad audiendum verbum Dei irruere retia prædicationis ac desiderij, & bonæ operationis, ab omni auaritia, adulatione, & inani gloria lauare, nauem religionis à terrenis reducere, in ea quiescendo sedere, & per exemplum alios docere, & in profundum contemplationis & prædicationis ducere, in verbo tuæ inspirationis retia laxare, & in aquis tribulationum copiosam multitudinem internarum consolationum concludere. Voca & trahe me miserum ad tuum sanctum discipulatum, quatenus omnia relinquendo, & te sequendo ad tuorum pauperum merear pertingere consortium. Amen.

De Epilogo vocationum discipulorum, Et de diligentia Christi ad prædicandum.

CAPVT XXX.

TRES itaque vocationes discipulorum suprà habuisti. De prima dicit Ioannes, & tunc vocati ad fidem venerunt solùm, vt aliquam noticiam & familiaritatem Iesu contraherent. De secunda dicit Lucas, & tunc etiam secuti sunt eum animo redeundi ad propria, cœperunt tamen audire eius doctrinam. De tertia dicit Matthæus, & Marcus, & tunc venerunt ad perseuerandum cum eo, perfectionem eius imitando, primæ duæ vocationes forma sunt nouitiorum in religionibus, qui primò vocantur ad probandum & instruendum, & quandoque ad propria redeunt. Tertia tenet formam professorum, quia tunc velut professi religionem Christianam Christo inseparabiliter adhæserunt. Item de vocatione Matthæi publicani, habes infrà. De modo autem vocationis aliorum non est determinatum vel scriptum. Vnde Chrysost. Quid est Autem quòd de aliis Apostolis nobis non dicitur qualiter, & quomodo sunt vocati, nisi de Petro, Andrea, Iacobo, & Ioanne, & Matthæo? Hi enim maximè erant in conuenientibus & humilibus studiis, neque enim telonij officio est aliquid deterius neque piscatione vilius. Considera igitur, & conspice Dominum Iesum in prædictis discipulorum vocationibus & conuersatione eius cum illis, quomodo affectuosè eos vocat, reddens se eis affabilem, domesticum benignum, & obsequiosum, attrahens eos intus & extrà, ducendo eos ad domum matris, vel alibi vbi pro tempore manebat, & familiariter vadens ad domos eorum. Docebat etiam eos & instruebat, ac curam de ipsis præcipuam habebat, sicut mater de vnico suo filio habere consueuit. Dicitur enim quia beatus Petrus referebat, quòd quando in aliquo loco cum eis dormiebat, & surgens de nocte eos recooperiebat, quia tenerrimè eos diligebat, sciebat enim quid de ipsis facturus erat. Nam quamuis essent homines rudis conditionis & humilis nationis, tamen principes mundi & duces in bello spirituali omnium fidelium eos erat constituturus. Considera etiam vocatorum obedientiam, quæ commendatur, quia prompta, eò quòd continuò & statim eam ostenderunt, quia integra eo quòd omnia reliquerunt, quia recta, eo quòd Dominum Iesum secuti sunt. Primum perfectum, secundum

Ioann. 1. Tres discipulorum Christi vocationes. — *Lucæ 5.* — *Matth. 9. Marci 2.* — *Matth. 9.* — *Chrys. hom. 31. in Matth. Vocatio Apostolorum scripta.* — *Obedientia vocatorum.*

Chryſ. hom. 7. operis imperfect.

ſecundum perfectius, tertium perfectiſſimum. Sed ad quid reliquerunt omnia? Secundum Chryſoſt. In hoc docuerunt nos Apoſtoli, quod nemo poteſt terrena poſſidere & perfectè ad cœleſtia properare. Aër inter cœlum & terram conſtitutus, oſtendit quòd inter cœleſtia & terrena nulla poteſt eſſe coniunctio, cœleſtia enim quia ſpiritualia & leuia ſurſum ducunt, terrena quia ponderoſa & grauia, deorſum deprimunt, ſed nónne poſtea reſumpſerunt, ergo imperfectè reliquerunt. Dicendum quòd perfecta fuit obedientia, quia etſi poſtea reſumpſerunt, non ex proprietate, ſcilicet amore vel cupiditate, ſed ex neceſſitate vitæ hoc fecerunt. Conſidera etiam & nota quibus, qui, & qualibus cœpit & orta eſt Eccleſia. Noluit Dominus primos fundatores Eccleſiæ eligere ſapientes, vel potentes, aut nobiles huius ſeculi, ne fides Euangelij, & virtus fidei, & opera quæ fienda erant, aſcriberentur eorum ſapientiæ vel potentiæ, aut nobilitati, ſibi hoc reſeruauit, quia ſua potentia, ſapientia, & bonitate nos redemit. Si enim doctus vel potens aut nobilis eligeretur, fortaſſe ideo electum ſe diceret, quia doctrina, vel potentia, vel nobilitas eius eligi meruerit, volens frangere ſuperbiam, elegit illiteratos & mundo deſpectos, hóſque doctores faciens, & ad prædicandum mittens, per eos ſubiecit mundi rectores, ne fides credentium putaretur non in virtute Dei, ſed in ſapientia & virtute hominum. Vnde Gregorius: Relictis ſapientibus inſipientes, relictis fortibus debiles, relictis diuitibus pauperes elegit, & prædicatores infirmos abiectóſque, qui potentes quoſque & fideles populos colligerent habere ſtuduit. Ad prædicandum namque eum tales venire debuerant, qui de laude propria nihil habebant, vt tanto ſolius veritatis cognoſceretur eſſe quod agerent, quanto & à parte cerneretur, ſi ad hoc agendum idonei per ſe non fuiſſent. Vnde Chryſoſt. O beatos piſcatores iſtos quos Dominus inter tot doctores legis & ſcribas, inter tot ſeculi ſapientes ad diuinæ prædicationis officium, & ad gratiam apoſtolatus primos elegit. Et digna ſanè Domino noſtro atque conueniens prædicationi eius fuit talis electio, vt in prædicatione nominis ſui, tanto maioris laudis admiratio naſceretur, quanto etiam eam mundi infimi & humiles ſeculi prædicaſſent. Qui non per ſapientiam verbi mundum caperent, ſed per ſimplicem fidei prædicationem de errore mortis humanum genus liberarent. Non ergo nobiles mundi aut diuites elegit, ne ſuſpecta fieret prædicatio, non ſapientes ſeculi, qui per ſapientiam mundi perſuaſiſſe humano generi crederentur, ſed elegit piſcatores illiteratos, imperitos, indoctos, vt aperta eſſet gratia Saluatoris. Humiles quidem in ſeculo etiam in ipſo artis officio, ſed præcelſos fide, ac deuotos mentis obſequio. Ignobiles ſeculo, ſed nobiles Chriſto. Non ſcriptos in albo ſenatus terreni, ſed ſcriptos in albo ſenatus in cœlo. Deſpectos terræ, ſed acceptiſſimos cœlo, pauperes mundo, ſed diuites Deo. Scit enim Deus quos elegit, qui occulta cordis nouit, eos vtique qui non ſapientiam ſeculi quærerent, ſed Dei ſapientiam deſiderarent, nec diuitias mundi cuperent, ſed theſauros cœleſtes optarent. Hæc Chryſoſtomus. Attendant hæc nobiles, potentes, & ſapientes ſuperbi huius mundi, & cognoſcant ignobiles, impotentes & idiotas ſibi præferri, & ex hoc confundantur & erubeſcant, & à ſua ſuperbia reſipiſcant. Exemplo itaque horum principum, & ducum noſtrorum relinquamus & nos omnia, & ſequamur Ieſum in quo habemus omnia, ad quod bene hortatur nos Chryſoſtomus dicens: Monachus apoſtolicam vitam deſiderat imitari. Vis ô monache eſſe diſcipulus Chriſti, immo vis diſcipulorum eius eſſe diſcipulus? Fac quod fecit Petrus, quod fecit Iacobus & Ioannes, habebant oculum ſcandalizantem, patrem, & nauem, & rete. Dicit eis Ieſus, venite ſequimini me, abſconditur oculus, & hi ſequuntur Ieſum. Monachi Apoſtolorum imitatores ſunt, non ergo poſſumus eos imitari, niſi fecerimus quod fecerunt & Apoſtoli, nemo ergo monachorum dicat, habeo patrem, habeo matrem, & cætera pietatis charorum nomina. Reſpondeo tibi: Habes Ieſum, quid quæris iſta quæ mortua ſunt? qui habet Ieſum, habet patrem, habet matrem, habet filios, habet omnem propinquitatem, quid quæris mortuos? ſequere viuum, dimitte mortuos, ſepeliant mortuos ſuos. Dicit ad eum vnus diſcipulus: *Dimitte me vt vadam, & ſepeliam patrem meum*, non dixit, dimitte vt ſim cum patre meo, ſed dimitte me vnius horæ ſpacio, quid reſpondit Dominus, & in vna hora perire potes. Vide nedum vis ſepelire mortuum, ipſe moriaris. Hæc Chryſoſt. De prædictis quatuor diſcipulis à piſcatione vocatis, ſic ait Hieron. Myſticè autem hac quadriga piſcatorum vehemur ad æthera, vt Helias, his quatuor angulis conſtituitur prima Eccleſia, his quatuor literis Hebraicis tetragrammaton nomen Domini agnoſcitur à nobis. Quibus ſimili exemplo præcipitur vt audiamus vocem Domini vocantis, & obliuiſcamur populum vitiorum & domum paternæ conuerſationis, quæ eſt ſtultitia Deo, & rete arenarum, in quo nos velut culices penè lapſos tenebat aër, qui pendet in nihilo, nauem priſtinæ conuerſationis abominantes. Simon autem obediens, Andreas virilis, Iacobus ſupplantans, Ioannes gratia in Latinum ſonat, quibus quatuor nominibus in imaginem Dei conuertimur, obedientia, vt audiamus, virilitate, vt pugnemus, ſupplantatione, vt perſeueremus, gratia, vt conſeruemur. Quæ quatuor virtutes cardinales dicuntur, per prudentiam enim obedimus, per iuſtitiam viriliter agimus, per temperantiam ſerpentem calcamus, per fortitudinem gratiam Dei meremur. Hæc Hieronymus. *Et circuibat Ieſus totam Galilæam docens in ſynagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & ſanans languorem & omnem infirmitatem in populo*, vbi Chryſoſtomus, quia enim illi vt debiles ad medicum venire non poterant, ipſe ſicut ſtudioſus medicus circuibat grauiter ægrotantes. Hæc Chryſoſtomus. Hìc Saluator exemplo ſuo Doctorum ſuorum vitam inſtruit, & qualis eſſe debeat prælatus & prædicator Euangelij manifeſtè oſtendit, vt enim non ſint negligentes & pigri, ſed diligentes & feruidi, docentur per hoc quod dicitur, *circuibat Ieſus*, vt non ſint perſonarum acceptores, ſed in doctrina omnibus communes, docentur per hoc quod ſubiungitur, *totam*. Vt autem non ſint carnales, nec quærant delicatas procurationes, docentur per hoc quod additur, *Galilæam*, erat enim Galilæa vilis & pauper prouincia. Vt autem vacui & ocioſi in vanum non diſcurrant, docentur per hoc quod ſubditur, *docens*. Vt autem pluribus prodeſſe ſtudeant, & doctrinam ſuam non ſuſpectam habeant, monentur per quod ſequitur, *in ſynogogis*, vbi plures & Doctores conueniebant. Vt autem non errores neque fabulas & inutilia, ſed ſalutaria prædicent, docentur per hoc quod ſubditur, *& prædicans Euangelium regni*, id eſt, quod docet venire ad regnum. Vt autem doctrinam ſuam virtutibus commendare ſtudeant, & non ſolum ſpiritualia, ſed etiam

temporalia

Marginal notes:

Eccleſiæ fundatores.

Vocatorum congruitas.

Chryſ. hom. 3. in 1. Cor.

Chryſ. hom. 18. ex variis in Matth. locis.

Monachum ad imitationem Chriſti inuitat.

Matth. 8.

Hieron. in cap. 1. Marc. *Quadriga vocatorum.*

Vocatorum nomina quatuor.

Matth. 4.

Chryſ. hom. 8. operis imperfect. *Circuitio Chriſti, Prælatorum & Doctorum inſtructio.*

Galilæa.

temporalia subsidia, & quæcunque possunt beneficia subditis exhibeant, docentur per hoc quod additur, *& sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo*, id est, in turba pauperum & minorum. Sic ergo prædicabat Iesus diligenter, quia *circuibat*, generaliter, quia *totam*, non carnaliter, quia *Galilæam*, euidenter, quia *in synagogis*, vtiliter, quia *docens*, quo ad virtutes & moralia, *prædicans Euangelium regni*, quo ad fidei præcepta & mysteria mirabiliter, quia *sanans omnem languorem*, diuturnum, *& omnem infirmitatem*, leuiorem, vt quibus sermo credere non suaserat, opera persuaderent. Non solùm docebat verbo, sed & doctrinam suam confirmabat facto, scilicet per miracula varia, quæ solum fieri poterant virtute diuina. Vel quòd dixit, *languorem*, ad passiones voluit pertinere corporales, quòd autem dixit, *infirmitatem*, ad passiones animæ spirituales, vt ostendatur naturæ conditor vtriusque. Vnde tanquam verus medicus omnes interius & exterius curauit infirmitates. Hoc enim propheta prædixerat dicens: *Verè languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit*. Vnde Chrysost. Ad hoc enim doctor vitæ & medicus cœlestis Christus Dominus venerat, vt magisterio suo homines erudiret ad vitam, & ægritudines corporis animæque cœlesti medicina sanaret, vt obsessa corpora à diabolo liberaret, & variis infirmitatibus laborantes reuocaret ad vitam & integram sanitatem, nam valetudines corporum diuinæ potestatis verbo curabat, animarum autem vulnera cœlestis doctrinæ medicina sanabat; verus ergo & perfectus medicus ille est, qui & corpori sanitatem, & animæ salutem restituit. Hæc Chrysost. *Et abiit opinio*, & fama, *eius in totam Syriam*, quæ est regio spaciosa continens Palæstinam, in qua Iudæi habitabant, & quasdam alias prouincias circa eam. Syriæ enim terminus ad Orientem, est Eufrates, ad Occidentem, mare magnum Achon, & à Septentrione Armenia, & Cappadocia, à Meridie Ægyptus & finus Arabic. Et sic largè accipitur hìc Syria, quia strictè accipiendo (scilicet pro quodam regno, cuius caput est Damascus) sic non comprehendit Iudæam. Non solùm ergo in Iudæa, sed & in prouinciis vicinis abiit eius fama, propter crebra ipsius miracula, propter quod rex Abagarus, qui regnabat iuxta Eufratem, scripsit Saluatori vnam epistolam, vt habetur in Ecclesiastica historia. *Et obtulerunt ei omnes malè habentes variis languoribus & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos*. Curat corpora vt paratius adeant inuisibilia, aliter parum erat mox morituris curam impendere sanitatis. Vbi Chrysost. Et attende moderationem Euangelistæ, qualiter non vnumquemque curatorum nobis enarrat: sed breuibus verbis copiositatem transcurrit signorum. Hæc Chrysost. Per dæmoniacos significantur sortilegi & diuini superstitiosi, per lunaticos, instabiles in bono, per paralyticos, pigri quasi impotentes bonum operari. Isti enim possunt curari per bonam doctrinam prædicatoris, & confessoris discreti. *Et secuti sunt eum turbæ multæ de Galilæa*, quæ interpretatur transmigratio, *& Decapoli*, quæ dicitur decem ciuitatum regio, *& de Hierosolymis*, quæ interpretatur pacifica, *& de Iudæa*, quæ interpretatur confessio, *& de trans Iordanem*, qui interpretatur riuus iudicij. Per hoc enim significatur quòd illi Christum sequuntur, qui de vitiis ad virtutes transmigrant, & qui decalogum obseruant, & qui pacificè cùm aliis habitant, & qui peccata humiliter confitentur, & qui diuina iudicia formidant.

Prædicatio Christi.

Isaiæ 53.

Chrys. hom. 8. operis imperfect.

Medicus Christus.

Syria.

Abagarus rex.

Eusebius lib. 1. histor. Eccles. c. 13.

Curatorum significatio.

Sequentes Christum. Sequentium intentiones.

Multi diuersarum regionum sunt eum secuti, sicut diuersi corpore, ita diuersi mente. Alij propter instructionem & cœleste mysterium, vt discipuli. Alij propter curationem infirmitatum, vt infirmi. Alij propter refectionem, vt famelici. Alij propter videnda miracula, vt curiosi, volentes si verum esset quod dicebatur experiri. Alij propter inuidiam, vt Iudæi obseruantes eum, & quærentes in aliquo verbo vel facto capere, & accusare. Vnde sunt versus:

Morbus, signa, cibus, blasphemia, dogma, fuere
Causæ cur Dominum turba secuta fuit.

Et ideò quotiens in Euangelio turbæ vocabulum inseritur, sicut diuersitas hominum, ita & diuersitas voluntatum intimatur, non enim omnes eadem voluntate, sed ex diuersis causis sequebantur. Quidam pro bono, quidam pro malo, omnibus tamen Dominus, beneficia præstabat docendo, alendo, & sanando. Istis quinque generibus Dominum sequentium respondent quinque loca prædicta, quia de Galilæa, id est, rota veniunt curiosi quibus dicitur: *Viri Galilæi quid statis, &c.* De Decapoli veniunt infirmi, vt per obseruantiam decem mandatorum curentur, quibus dicitur: *Si vis ad vitam ingredi, &c.* De Hierosolymis obseruatores inuidi, quibus dicitur: *Hierusalem quæ occidis, &c.* De Iudæa famelici, vt confitendo peccata & laudes agendo, doctrinis Euangelij satientur. De trans Iordanem discipuli, vt instruantur & lauentur, & postea instruant & lauent. In istis autem quinque significantur quinque status hominum qui sequuntur Christum, per Galilæam, id est, transmutationem status pœnitentium, per Decapolim, id est, Decalogi operationem, status actiuorum, per Hierosolymam, id est, pacis visionem, status contemplatiuorum, per Iudæam, id est, confessionem, status prælatorum, per trans Iordanem, status innocentium, propter restitutionem sanctitatis, per baptismum in Iordane signatum. Vbi Chrysost. Sequamur illum igitur etiam nos, varios siquidem languores habemus animarum, & hi sunt quibus principaliter vult mederi. Accedamus ergo ad eum, & indulgentiam peccatorum precemur. Nam etiam nunc dabit ille, si nos non negligimus postulare. Nunc verò siquidem habuerimus aliquam corporis passionem, omnia facimus & negociamur, vt in reliquum ægritudine liberemur, anima verò nostra tam male se habente dissimulans, semper differimus. Propterea nec corporis quidem languoribus liberamur, quoniam quæ maximè necessaria sunt, superflua esse ducimus, quæ verò pene dissimulanda hæc omnino necessaria iudicamus, & fontem ipsum incuratum relinquentes, malorum riuulos purgare conamur, quoniam malorum quæ sunt in corpore, malitia animæ est causa. Exsiccemus igitur fontem malorum, & cuncta continuò languorum fluenta siccabuntur. Nec quia non doles ipse cùm peccas, age te securum, sed propter hoc ipsum maximè ingemisce, quia non sentis de peccatis dolorem, hoc enim fit, non quia peccata non mordeant, sed quia insensibilis est anima quæ peccat. Est ergo primum bonum, nihil omnino peccare, secundum verò, post peccatum sentire quod commiseris atque lugere. Si autem neque hoc habuerimus, qualiter deprecabimur Deum & remissionem peccatorum petemus, de quibus nihil omnino curamus? cùm enim ipse ille qui deliquit ne hoc quidem ipsum quod peccauit studeat agnoscere, pro quibus Deum delictis rogabit, quæ adhuc se commisisse nescit? Hæc verò ignorans quonam modo nosse

Versiculi de causis sequentium Christum.

Loca quinque.

Actuum 1.

Matth. 19.

Matth. 23.

Status hominum quinque.

Chrys. hom. 14. in Matth. *De animæ curatione.*

Animæ cura, corporis curæ postposita.

Bona contra peccata.

nosse poterit diuini beneficij largitatem? Sollicitè igitur propria delicta considera, vt discas quorum accipias veniam, atque ita ipsi beneficio gratus existas. Non dolere enim quia peccaueris, magis indignari atque irasci facit Deum, quàm illud ipsum quod antè peccaueras, propter hæc ergo omnia sic Deum precemur, vt etiam nostram iungamus, voluntatem videlicet, ac studium & desiderium bonum. Ita enim etiam breui tempore poterimus à malis quæ nos obsident liberari, & tunc saltem vbinam fuerimus addiscere, ac digna perfrui libertate. Hæc Chrysostomus.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui tanquam studiosus medicus circumeundo quæsisti ægrotantes, ac corporum & animarum sanasti infirmitates, sana me quæso interius & exterius variis laborantem infirmitatibus, trahe me post te vt te sequar de vitiis ad virtutes transmigrando, decalogum obseruando, pacificè cum aliis habitando, peccata humiliter confitendo, & diuina iudicia formidando. Educ me de lacu miseriæ, & de luto fæcis, & dirige gressus meos in viam salutis, vt in præceptis tuis proficiant, & ad beatam patriam festinent, ac sine impedimento me perducant. Amen.

De vocatione Matthæi, & eius conuiuio.

CAPVT XXXI.

Matth. 9. Marc. 2. Lucæ 5.

Et cùm præteriret Dominus Iesus, venit ad mare Galileæ, vbi vectigalia, maximè de rebus per mare deductis, soluebantur. *Et vidit ibi*, non tam corporis, quàm mentis & miserantis intuitu, *hominem*, scilicet Matthæum, qui & Leui ante vocationem dictus est, Alphæi filium, *sedentem*, in domo, *ad telonium*, id est, ad curam & dispensationem vectigalium: Telos enim Græcè, vectigal interpretatur Latinè. Sedebat quippe, id est, pertinaci animo lucris inhiabat, sessio enim moram in lucro consequendo notat. *Et ait illi Iesus, Sequere me*, quasi dicat ei, iam non sede, sed amodò sequere, non ad lucra, nec secularia negocia, sed me, & affectu cordis, ex officio corporis, & effectu operis. Matthæum autem talibus occupatum vocauit, vt de gratia Dei nullus desperet, quantumcunque vilibus occupatus fuerit. *Qui statim surgens*, à telonio in quo sedebat, & de amore terrenorum ad desiderium supernorum, *relictis omnibus*, scilicet suis & etiam alienis, ex rapina collectis, reliquit enim etiam propria qui rapere solebat aliena, quia secundum Chrysost. telonium est rapina permissa, *secutus est eum*, sine aliqua dilatione, tam gressu, quàm affectu, sicut discipulus magistrum, sicut viator ducem suum, sicut seruus Dominum, sicut ouis pastorem suum, funem præcidens, non soluens, secundum Hieronymi consilium. Secutus est quidem sine dilatione, diuina potentia intus operante, accendente & docente. Qui enim exterius vocauit, ut mox sequeretur, intus accendit, traxit, & modum docuit. Vnde Hieron. Fulgor ipse & maiestas deitatis occultæ, qua etiam in facie relucebat humana, videntes ad se trahere poterat in primo aspectu. Si enim in magnete lapide hæc esse vis dicitur vt ferrum trahat, quanto magis Dominus omnium creaturarum ad se trahere poterat quos volebat? vbi & Chrysost. sicut vidisti vocantis virtutem, ita addisce vocati obedientiam. Neque enim restitit, neque vacillauit, sed protinus paruit, & nec in propriam domum abire rogauit, vt suis hæc intimaret. Hæc Chrysost. Lætus igitur Dominum sequens, & gratus existens, eum & discipulos ipsius in domo sua recepit, & conuiuij magni apparatum eis exhibet, congruam cœlestis beneficij vicem Christo rependens, vt illi redderet terrena, qui ei seminauerat spiritualia, & accommodaret temporalia, à quo expectabat bona perpetua. *Conuiuium*, quidem exhibet, *magnum*, id est, ex magna deuotione & delectatione mentis, pro aduentu & præsentia tanti hospitis, & tam magnum vt de reliquiis reficiantur Angeli in cœlis, quia gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Et bene congruit quòd magnum esset. Qui enim, vt ait Ambrosius, domicilio Christum recipit interno maximis delectationibus exuberantium pascitur voluptatum. Itaque Dominus libenter ingreditur, & in eius recumbit affectu, vbi Chrysost. Statim vt dictum est illi à Domino, *sequere me*, non moratur, non tardat, sed *mox*, surgens, *secutus est eum*. In quo se fidelem Deo & Abrahæ filium esse simili exemplo vocem Domini sequendo probauit, vnde statim (exemplo Abrahæ) & hospitio Dominum recipit, & conuiuium exhibet, vt verè per omnia dignus Abrahæ filius nosceretur. Hæc Chrysost. Mysticè, sicut Matthæus post suam conuersionem fecit Christo conuiuium in domo sua, sic quilibet conuersus ad Christum, debet sibi facere conuiuium spirituale in domo sua spirituali, scilicet in corde & conscientia, vbi seruire ei debet de sanctis cogitationibus, meditationibus, & affectionibus. Vnde in Apocalypsi: *Ego sto ad ostium & pulso, si quis aperuerit mihi, introibo ad eum, & cœnabo cum eo, & ipse mecum. Discumbentibus autem eis in domo, ecce multi publicani & peccatores*, ac cæteri eiusdem ordinis homines, illuc ad conuiuium conueniebant, *& cum Iesu & discipulis eius discumbebant.* Fuerant enim socij Matthæi, & eiusdem artis seu officij, & ideò recedens ab eis & volens sequi Christum, fecit eis conuiuium, sicut fecit Hælisæus sociis suis, volens sequi Heliam magistrum suum. Erant etiam multi peccatores alij, qui iam pœnitentes sequebantur Dominum, sperantes veniam consequi peccatorum. Vnde Hieron. Quia viderunt publicanum à peccatis conuersum, & pœnitentiæ inuenisse locum, ob id etiam ipsi non desperabant, sed veluti pœnitentes veniebant & discumbebant cum Iesu & discipulis eius, fortè inuitati à Matthæo, vt haberet socios in pœnitentia, quos habuit socios in culpa, & secundum glossam pulchrum fuit præsagium, quia qui Apostolus & doctor gentium erat futurus, in prima sua conuersione peccantium gregem post se trahit ad salutem, vt iam perficeret exemplo, quod perficere debebat & verbo. Vbi Chrysost. post comprobatam igitur fidem Matthæi qui vnus ex publicanis fuit, meritò iam cum Domino in conuiuio peccatores & publicani recumbunt, conueniunt autem publicani ad eum sicut ad collegam & hominem eiusdem officij, decoratus enim in ingressu Christi, & glorians de præsentia eius, omnes eos conuocauit: Christus etiam quodlibet genus remedij exhibebat, & non solum disputando & præstando sanitatum remedia, vel arguendo æmulos, sed etiam comedendo nonnullos errantium dirigebat, inde nos instruens quòd quodlibet opus & tempus potest nobis vtilitatem afferre, sic nec publicanorum participationem vitauit, propter vtilitatem sequentem, more boni medici, qui nisi saniem tangeret, à morbo non

Marginal notes:

Telos vectigal interpretatur.

Chrys. hom. 14. ex variis in Matth. locis. *Telonium quid est.*

Hieron. in Matth. c. 9. *Fulgor vultus Christi Magnes.*

Chrys. hom. 31. in Matth. *Matthæi vocati obedientia.*

Conuiuium Matthæi. Lucæ 15.

Ambros. in c. 5. Lucæ.

Chrys. hom. 31. in Matth.

Apoc. 3.

3. Reg. 19.

Hieron. in Matth. c. 9.

Chrys. hom. 31. in Matth.

Christus comedendo instruxit.

Hieron. in Matth. c. 9. *Cur ad conuiuia iuerit Dominus.*

non liberaret. Vnde & Hieron. Ibat autem Dominus ad conuiuia peccatorum, vt occasionem haberet docendi, & spirituales imitatoribus suis præberet cibos. Denique cum frequenter pergere ad conuiuia describatur, nihil refertur aliud, nisi quid ibi fecerit, quid docuerit, vt & humilitas eius, eundo ad peccatores, & potentia doctrinæ eius in conuersione pœnitentium demonstraretur. Hæc Hieron. Et nos eadem causa possumus manducare cum peccatoribus, vt alterius causa potius quàm nostra agatur, non tamen cum vsurariis & raptoribus, quia ea quæ apponuntur, restituere tenentur. *Pharisæi* verò, tenacitate iustitiæ legis, & traditionum suarum adhærentes, & misericordiam declinantes, de hoc indignati, *murmurabant*, & hoc arguentes, *ad discipulos Iesu dicebant: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat, & bibit magister vester?* quasi dicerent: Contrarius est legi hoc prohibenti, & estis fatui qui talem magistrum sequimini. Consuetudo detractorum est loqui de alio, non in facie illius. Vnde quando discipuli videbantur eis peccare, alloquebantur magistrum vt alibi, quando verò magister, alloquebantur discipulos, vt hîc, vtrobique tamen in magistrum iniuriam irrogantes, quia error discipulorum, ignominia est magistrorum. Sic hodie faciunt detractores bona facta membrorum Christi denigrantes. Dupliciter isti errabant, quia putabant se esse iustos, cùm superbi essent, & illos reos, cum iam pœniterent, similes Pharisæo qui se iustificabat, & alios condemnabat. Vera iustitia compassionem habet, falsa dedignationem. Solent etiam iusti peccatoribus indignari, sed aliud est quod agitur typo superbiæ, aliud quod zelo disciplinæ. His Pharisæis similes sunt, qui traditiones suas præceptis Domini, & operibus misericordiæ præponunt, colantes culicem cum appetitu, & exequentes cum diligentia, culicem suarum traditionum, & deglutientes camelum mandatorum Dei, ac mandata maxima saluti necessaria, quasi amara citò exhaurientes, & prætereundo postponentes. Sed ipsis Pharisæis murmurantibus obuiat Domini misericordia, prouocans peccatores ad pœnitentiam, cuius cibus, & potus, & ambulatio, & omnia quæ gessit, saluti seruiunt, cuius omnis actio nostra est lectio & instructio, ac magister, cuius liuore sanati sumus, seipsum medicum ostendens, pro discipulis suis respondit Pharisæis, primò per rationem dicens: *Non est opus*, & peroperosus, id est, necessarius, *valentibus*, id est, sanis, *medicus*, verum est ad collationem sanitatis, sed tamen ad conseruationem bene est necessarius, *sed malè habentibus*, & infirmis; ergo familiarius se debet habere ad infirmos, qui eo indigent, quàm ad sanos qui non egent. Cùm igitur Christus sit verus medicus animarum, familiarius se debuit habere ad peccatores, qui sunt infirmi infirmitate spirituali, quasi dicat. Vos sani estis reputatione vestra, ideò opus non habetis visitatione nostra, sed isti se infirmos reputant & peccatores. Vnde glossa: Ideò vos declino, quia putatis vos non indigere, sed illos visito, quia pœnitendo dant locum gratiæ. Vbi secundum Chrysost. Ostendit non mereri eos sanitatem cœlestem consequi, qui sanos se, id est, iustos esse putant, medicinam Domini respuentes, sed eos qui infirmitatem suam, hoc est peccata propria cognoscentes, ac tota fide credentes medelam cœlestis gratiæ quærunt. Vt enim ait Augustinus: Nemo adeò sit firmus, nisi qui à seipso sentit infirmum. Deinde respondet eis secundò, per authoritatem in Oseæ inscriptam, exprobrando eis scripturarum

Mandacandi cum peccatoribus ratio.

Detractorum consuetudo.

Lucæ 18. *Vera iustitia quæ est.*

Pharisæis similes qui.

Chrys. hom. 31. in Matth. *Sanitate digni.*

Aug. ser. 31. de verbis Domini secundum Matth.

ignorantiam dicens: *Euntes autem discite*, à temeritate vestra recedendo, discite ignorantiæ vestræ subueniendo, *quid est*, quod dicit Dominus in Oseæ, *Misericordiam volo*, per peccati dimissionem, & *non sacrificium*, per holocaustorum oblationem. Vnde in Prouerb. *Facere misericordiam & iudicium, magis placet Domino quàm victima*, quasi dicat. Ite, & diligenter considerate illud quod scribitur in Oseæ Propheta, quia si hanc consideraueritis scripturam, inuenietis me facere secundum ipsam. *Misericordiam volo*, potius sine sacrificio, & cum cordis humilitate, quàm sacrificium sine misericordia, & cùm cordis elatione, vnde plus diligit Deus peccatorem humilem, qui suæ infirmitatis conscius pœnitendo se gratiæ Dei submittit, quàm iustum superbum, qui de sua iustitia præsumens, alios condemnat, & misericordiam circa eos reprehendit. Secundum Chrysost. Scribæ & Pharisæi, omnia peccata sua putabant sacrificiis legis posse deleri, & omnem reliquam virtutem contemnentes, in sacrificiis totam spem ponebant, & ideò Dominus misericordiam sacrificio prætulit, vt manifestè ostenderet, non per sacrificia legis, sed per opera misericordiæ peccatorum delicta posse purgari. Vbi gloss. Non tamen despicit Deus sacrificium, sed sacrificium sine misericordia. Faciebant autem Pharisæi sacrificia vt iusti apparerent coram populo, nec exercebant opera misericordiæ, in quibus probatur vera iustitia. Vbi & Rabanus. Admonet itaque eos vt per opera sibimetipsis supernæ misericordiæ præmia conquirant, & non contemptis pauperum necessitatibus per oblationem se sacrificiorum Deo placere confidant, vnde & suum de misericordia exemplum eis præponit dicens: *Non veni enim vocare iustos*, scilicet ad pœnitentiam, sed tantum ad proficiendum, & vt proficiant de virtute ad virtutem, *sed peccatores*, ad pœnitentiam, vt corrigantur per eam. Vel non veni vocare iustos, id est, eos qui se iustos reputant, qui ignorantes Dei iustitiam, suam constituere volunt, quia si conuertantur peccatores, iam non sibi iusti videntur, sed peccatores, id est, peccata & mala sua attendentes qui se peccatores esse, & medico egere recognoscunt, ac gratiæ Dei pœnitendo se subiiciunt. Vel *non veni vocare iustos*, quia nulli sunt iusti, sed peccatores, quia omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Vbi Gregor. Nicenus quasi dicat. Adeò peccatores non abominor quòd eorum tantum gratia veni, non vt maneant peccatores, sed vt conuertantur & boni fiant. Vnde Apostolus: Christus venit in hunc mundum, peccatores saluos facere. Ecce magna spes peccatorum, quia propter eos venit Dei filius in hunc mundum. Vnde & Augustinus: Nulla causa veniendi fuit Christo Domino, nisi peccatores saluos facere. Tolle morbos, tolle vulnera, & nulla est medicinæ causa. Sic venit de cœlo magnus medicus, quia magnus per totum orbem iacebat ægrotus, humanum genus. Venit vnus sine peccato, qui plures saluos faceret à peccato. Non enim de cœlo traxerunt eum nostra merita, sed nostra peccata. Ergo vt ait Ambrosius: Vsurpatores iustitiæ non vocantur ad gratiam. Nam si gratia ex pœnitentia, vtique qui fastidit pœnitentiam, abdicat gratiam. Publicani quippe vocantur qui vel publicè sceleribus fœdantur, vel qui publica vectigalia seu tributa exigunt, vel qui conductores sunt vectigalium seu fisci, vel rerum publicarum. Vel qui aliis publicis negociis & actibus implicantur, & seculi lucra per negocia sectantur, vt communiter sunt campsores, & pecuniarum numeratores,

Oseæ 6.

Prou. 21.

Chrys. hom. 31. in Matth.

Misericordia sacrificiis præfertur.

Glossa in Matth.

Rabanus in eum locum Matthæi.

Non veni vocare iustos &c.

Peccatores vocare venit Saluator.

1. Tim. 1.

August. ser. 9. de verbis Apostoli.

Ambros. in cap. 5. Lucæ.

Publicani qui vocantur.

ac alij huiusmodi & similes. Principaliter tamen qui vectigalia seu tributa exigunt, dicuntur publicani à Publio rege Romano, qui eos primo ordinauit, sic dicti. Et quia secundum Gregor. talia negocia vix aut nunquam sine peccato exerceri possunt, ideò in hoc magna Dei gratia patet quæ ex talibus Matthæum ad statum Apostolicum reuocauit. Ostenditur autem hîc in verbis & factis Christi, quòd peccatores redeuntes sunt dulciter recipiendi, quia Christus dulcem se exhibuit in receptione Matthæi publicani. Vnde secundum Hieronymum: Cæteri Euangelistæ propter verecundiam & honorem Matthæi, noluerunt eum appellare nomine vulgato, sed dixerunt Leui. Ipse autem Matthæus secundum illud Salomonis, *Iustus in principio accusator est sui*, Matthæum se & Publicanum nominat, vt ostendat lugentibus nullum debere salutem desperare, si ad meliora conuersus sit, cùm ipse de publicano in Apostolum sit repentè mutatus. In hoc etiam instruimur, quòd peccata & defectus aliorum inquantum possumus celare & occultare debemus, vt nec verbo, nec nutu veniant in aliorum, non tantum cognicionem, sed nec suspicionem, ac nosmetipsos accusare, &, quod turpius est, in peccatis nostris exemplo Matthæi confiteri. Secundum Bedam, per Matthæi electionem & Publicanorum vocationem, fides gentium exprimitur, qui prius lucris mundi inhiabant, & nunc spiritualiter à Domino reficiuntur, sed per superbiam Pharisæorum inuidia Iudæorum insinuatur, qui de salute gentium torquentur. Vel Matthæus significat hominem terrenis lucris inhiantem, quem Iesus videt, dum oculis misericordiæ respicit, & vocat eum, vel prædicationem, vel scripturæ admonitionem, vel per internam inspirationem, vel per tribulationem, vel per quamcunque viam aliam. Potest etiam vocatio Matthæi ad Apostolatum, significare vocationem hominis secularis ad religionis statum: Pharisæi verò murmurantes, homines maligni, religionis statui detrahentes, quibus bene dicitur: Euntes discite quid est, misericordiam volo, & non sacrificium, opus enim magnæ misericordiæ est peccatores ad pœnitentiam vocare. Tunc accedentes Pharisæi & discipuli Ioannis quærebant à Domino Iesu, quare ipsi frequenter, sed non sui discipuli ieiunarent. Pharisæi enim frequenter ieiunabant, cum quibus Ioannis discipuli adhuc in consuetudinibus Iudaicis permanebant. Sicut autem prius Pharisæi ad discipulos accesserant, vt apud eos magistrum de consortio peccatorum, in conuiuando arguerent, sic modo ad magistrum accedunt, vt apud eum discipulos de ieiuniorum omissione arguant, vt sic inter eos materia dissidij possit oriri. Isti in duobus deficiebant, Primò, quia de sua abstinentia se iactabant, cùm talia in secreto fieri debebant. Secundò, quia Christum arguebant, ex defectu abstinentiæ in discipulis, defectum & errorem discipulorum retorquentes in magistrum. Per istos qui de frequenti ieiunio se iactabant, & propter illud se discipulis Christi præferebant, significantur hypocritæ propter apparentiam suæ religiositatis alios contemnentes, dicentes illud cum Pharisæo: *Non sum sicut cæteri hominum, ieiuno bis in sabbato, &c.* Iesus autem confutauit eos, & rationabiliter excusauit discipulos, tum quia corporaliter cum eis erat, tum quia rudes & nondum perfectè innouati essent, nec difficilia & noua sustineret, ponendo ad idem tres similitudines, scilicet de nuptiis & de sponso, de panno & vestimento, de vtribus & vino. Vnde ait: *Nunquid possunt filij nuptiarum seu sponsi*, scilicet Christi sponsi Ecclesiæ, hoc est discipuli de me & Ecclesia per fidem geniti *ieiunare*, seu lugere, *quamdiu cum illis est sponsus?* Secundum Hieronym. quoddam est ieiunium expectationis, vt persona melius expectetur, & sic in veteri Testamento ieiunabatur, & isto discipuli non indigebant, quia iam præsentem Christum habebant. Aliud est ieiunium vexationis, quod ordinatur ad carnis refrænationem, & disponit ad contemplationem, quo quis ieiunat, retrahendo se à delectationibus carnalibus vt repleatur spiritualibus, & isto etiam non indigebant, cùm ad tales non afficerentur delectationes, & Christum præsentem haberent, cuius præsentia & doctrina plus refrænauit concupiscentias illicitas in eis, quàm ieiunij austeritas in aliis. Et ideò ieiunare & lugere non habebant, quamdiu sponsum per corporalem præsentiam cum sponsa esse videbant, sed potius de sponsi gratulari præsentia quæ plus proficit, quàm corporalis abstinentia. Est & aliud ieiunium, quod ex plenitudine & perfectione contemplationis procedit, quale ieiunium Moysi in monte fuit, quanto enim anima est in contemplatione magis eleuata, tanto est pauciori nutrimento contenta, & tale ieiunium non competebat discipulis, quia adhuc erant rudes & imperfecti. Sed prius debuerunt per charitatem Spiritus sancti innouari, quod factum est in die Pentecostes, quando fuerunt per gratiam Spiritus sancti innouati, & tunc debebant incipere nouum modum viuendi. Deinde subiungit: *Venient autem dies*, scilicet passionis & ascensionis, *cùm auferetur ab eis sponsus*, corporali præsentia, *& tunc ieiunabunt*, ieiunio mœroris in humilitate tribulationis, & illi dies luctus erunt & doloris. Vnde Apostolus: *In fame & siti, & ieiuniis multis.* Vnde & August. Quasi diceret, Tunc desolabuntur, & in mœrore & luctu erunt, donec eis per spiritum sanctum gaudia, & consolatoria retribuantur. Secundum Bedam, notandum hunc luctum abstinentiæ sponsi, non nunc tantum, id est, post mortem resurrectionémque eiusdem sponsi, sed & ante incarnationem illius, per totum huius seculi tempus esse celebratum. Prima quippe tempora Ecclesiæ ante virginis partum sanctos habuêre, qui desiderarent incarnationis Christi aduentum. Ista verò tempora ex quo ascendit in cœlum sanctos habent, qui desiderent eius manifestationem, ad viuos & mortuos iudicandos. Neque hîc desiderabilis Ecclesiæ luctus requieuit aliquantulum, nisi quamdiu hic cum discipulis in carne versatus est. Hæc Beda. Et licet hoc de præsentia sua corporali Christus dixerit, moraliter tamen dies quibus aufertur nobis Christus, sunt dies culpæ, quando à domo conscientiæ excludimus verum sponsum animæ Christum, & introducimus adulterantem diabolum, & tunc ieiunamus & caremus cibo spiritualis consolationis, & habemus dies luctus & doloris. Igitur tenendus est sponsus, ne perdatur cibus. Sed cùm aufertur à nobis sponsus per mortale peccatum, tunc ieiunandum est nobis per pœnitentiæ effectum & luctum. Quandoque etiam sponsus se subtrahit, vt auidius reuocetur, & fortius teneatur, & tunc continuis desideriis & suspiriis est reuocandus, quia quamdiu sponsus nobiscum est & in lætitia sumus, nec ieiunare nec lugere possumus. Vnde Ambrosius: Ieiunant hi quibus abest Christus, qui bonorum meritorum copiis egent. At verò cui virtus sua voluntate sufficit, quia sua domo recipit Christum, conuiuium magnum exhibet hoc

Marginalia: Hieron. in c. 9. Matth. — Prou. 18. — Beda in Marc. cap. 2. *Gentium fides.* — *Vocatio Matthæi.* — *Ieiunium Pharisæorum.* — Lucæ 18. — Hieron. in c. 9. Matth. *Ieiunium multiplex.* — 2. Cor. 11. — August. lib. 2. de quæstionibus Euangelicis quæst. 18. — Beda in c. 2. Marci. — *Sponsum auferri.* — Ambros. in Lucam c. 5.

hoc est bonorum operum spirituale conuiuium, quo diues populus eget, pauper epulatur. Nemo tibi Christum potest auferre, nisi te illi ipse auferas. Non te auferat iactantia tua, non te auferat arrogantia. Hæc Ambrosius. Spiritualiter anima sponsa est, cum qua Christus esse desiderat. Iste sponsus habet omnes conditiones desiderabiles in sponso, quia ditissimus, alioquin sponsam suam non dotaret. Vnde in Prouerbiis: *Mecum sunt diuitiæ*, quia sapientissimus, alioquin totum dissiparet. Vnde Apostolus: *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ.* Quia pulcherrimus, alioquin sponsæ displiceret. Vnde in Psalm. *Speciosus forma, præ filiis hominum.* Quia nobilissimus, alioquin contemneretur. Vnde sapientia generositatem illius glorificat, quia potentissimus, alioquin opprimeretur. Vnde Ecclesiast. *Vnus est altissimus creator.* Quia optimus, alioquin non diligeretur. Vnde & in Cantic. *Dilectus meus, &c electus ex millibus.* De his omnibus Apostolus ad Hebr. *locutus est nobis in filio*, ecce nobilitatis excellentia quem constituit hæredem vniuersorum, ecce diuitiarum affluentia: per quem fecit & secula, sic mira, ecce mirabilis sapientia: qui cum sit splendor gloriæ, ecce formæ elegantia: portans omnia verbo virtutis, ecce infinita potentia: remissionem peccatorum faciens, ecce bonitas immensa. Talis sponsi sponsa: talis sponsi filij non habent lugere, quamdiu sponsus est cum illis. Et nota quòd Christus quandoque vocat se Dominum, quandoque patrem, quandoque sponsum. Vnde Gregor. Quando vult timeri Dominum, quando honorari, patrem: quando amari, sponsum se nominat Dominus. Attende ordinem. Ex timore enim solet procedere honor, ex honore amor. Vnde & Bernardus: Si ego Dominus, vbi est timor meus? Si ego pater, vbi est honor meus? Sed si se sponsum exhibeat: puto, quia mutabit vocem & dicet: Si ego sponsus, vbi est amor meus? Exigit ergo Deus timeri, vt Dominus: honorari, vt pater: & vt sponsus amari. Quid in his præstat, quid eminet? Nempe amor. Absque hoc & timor pœnam habet, & honor non habet gratiam. Seruilis est timor quamdiu ab amore non manumittitur. Et qui de amore non venit honor, non honor, sed adulatio est. Et quidem soli Deo honor & gloria: sed horum acceptabit neutrum Deus, si melle amoris condita non fuerint. Is per se sufficit. Is per se placet, & propter se. Ipse meritum, ipse præmium est sibi. Amor præter se, non requirit causam, non fructum. Fructus eius vsus eius. Hæc Bernardus. Et vt idem Bernardus dicit: Anima sponsa Dei dicitur: quia donis gratiarum subarrata, quia casto amore illi sociata: quia prole virtutum fœcundanda. Deinde ponit secundam similitudinem; quia, *nemo*, sapiens & secretè operans assumit, vel *immittit*, & inserit veteri vestimento assumentum: vel, *commissuram*, id est, particulam seu supplementum, *panni rudis*, scilicet nondum vsitati: quia in nouitate est spissior & rudior. Nouum enim, *tolli plenitudinem*, id est, vniformitatem, seu pulchritudinem, *à vestimento*, & facit difformitatem, & propter pondus suum rumpit vetus, & facit in eo scissuram seu rupturam maiorem. Commissura quippe idem est quod iunctura, seu particula quæ mittitur cum alia, dicta à con, id est, simul, & mittere quasi simul mittere: illa enim quæ coniunguntur simul mittuntur. Deinde ponit tertiam similitudinem; quia nemo sapiens & discretè agens, *mittit vinum nouum in vtres veteres*: quia tunc est in ebullitione, *& vtres*, propter vini fortitudinem, *rumperentur*, & vinum effunderetur: *& nemo bibens vetus vinum statim vult nouum*, propter consuetum veteris vsum. Sic à simili hominibus veteri consuetudine imbutis, & de nouo conuersis, non expedit statim grauem abstinentiam imponere: quia difficile est assueta relinquere. Ex omnibus his similitudinibus concludere vult magister bonus, quòd discipuli sui adhuc quasi nouicij non debeant austerum continuare ieiunium: sed postea ieiunarent cum essent magis solidati, & innouati per Spiritum sanctum. Ex his etiam vult concludere, quòd nouiter conuersi non sunt nimis per pœnitentiam onerandi, ne propter nimiam austeritatem desperent & totum dimittant, & ea quæ sunt perfectionis magnæ, non sunt hominibus imponenda, donec spoliati fuerint veteri vita: quia hominibus de nouo conuersis opera inconsueta sunt difficilia & dura, sed paulatim assuefaciendo efficiuntur facilia & suauia. Qui ergo vult aliquem ad virtutes & perfectionem inducere, parua quædam debet primùm suadere, emendare: & sic gradatim vltra procedere. Vnde Chrysostomus. Hoc autem dixit, regulam dans suis discipulis, vt discipulos ex vniuerso orbe terrarum cum mansuetudine suscipiant. Itaque neque nos omnia ab omnibus expectamus in primis, sed quæcumque possibilia sunt, & velociter & vltra incedimus. Hæc Chrysostomus. Huius loci memor debet esse quilibet condens decreta vel traditiones, & etiam confessor imponens pœnitentiam pœnitentibus. Melius est enim exemplo Domini pœnitentiam leuem & tolerabilem alicui iniungere quæ impleatur: quàm grauem & importabilem, qua non impleta oneratus reus constituatur. Melior est leuis pœnitentia hilariter peracta, quàm grauis in angaria & reiecta. Ita est de sententia danda: ita de decreto promulgando, vt semper misericordia & lenitas superexaltet iudicium & austeritatem.

Sponsus & sponsa spiritualiter. — *Prouerb. 8.* — *Coloss. 2.* — *Psalm. 44.* — *Ecclesi. 1.* — *Cant. 5.* — *Hebr. 1.* — *Appellationes Christi.* — *Gregor. prologo in Cantica Canticorum.* — *Bernardus serm. 83. in Cant.* — *Timor. Honor. Amor.* — *Amoris excellentia.* — *Anima sponsa Dei dicitur.* — *Commissura vnde dicta.* — *Conuersi nouiter pænitentia.* — *Chrysostom. homil. 31. in Matth.* — *Pœnitentia ponenda quomodo sit.*

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui multis modis me vocas & admones, vt sequar te. Tu diuina inspiratione cor meum accende, vt te vocantem sequar tua gratia, nec aliquid me separet à charitate tua. Da mihi vt de sanctis cogitationibus, meditationibus, & affectionibus, bonisque operibus & virtutibus tibi seruiam, & conuiuium ex magna delectatione & deuotione mentis exhibeam. Et qui misericordiam vis potius quam sacrificium: & venisti vocare peccatores magis quam iustos, præsta mihi misero peccatori, vt in me tuam misericordiam merear clementer experiri. Amen.

De electione duodecim Apostolorum.

CAPVT XXXII.

DEINDE postquam Dominus plures discipulos vocauit, *videns turbas*, sequentes, *dimisit eas*, & à strepitu recessit. *Ascenditque montem*, Thabor, *solus orare*, quia qui bene orat, mentem sursum leuat à terrenis, cui etiam necessaria est tranquillitas corporalis. Hic mons est in campo Galilææ, in cuius descensu & pede ostenditur locus vbi Melchisech obuiauit Abrahæ à cæde regum reuertenti, & ad radicem eius fluit torrens Cison. In hoc monte fuit abbatia nigrorum monachorum, sub metropolitano Nazareno, à qua ciuitate contra Orientem ipse mons distat quarto miliario. Vel secundum quosdam ascendit in quendam montem alium supra mare Galilææ situm. *Et erat pernoctans in oratione, Dei*, non seculi;

Matth. 5. & 14. & Luc. 6. Thabor mons.

non pro se tanquam infirmus & indigens, sed pro nobis tanquam pius & clemens. Quædam enim oratio est Dei, vt pro spiritualibus & veris bonis consequendis. Quædam est seculi, vt pro terrenis conferendis: quæ est etiam diaboli, si ex cupiditate fiat. Quædam est tantum diaboli, pro carnalibus desideriis implendis. Vbi Ambrosius. Et erat, inquit, pernoctans in oratione. Species tibi datur, forma præscribitur quam debes æmulari. Quid enim te pro salute tua facere oportet, quando pro te Christus in oratione pernoctat? Quid te facere conuenit, cùm vis aliquod officium pietatis adoriri quando Christus missurus Apostolos orauit prius. Et solus orauit, nec vsquam alibi, si non fallor, orasse cum Apostolis reperitur. Vbique solus obsecrat: Dei enim consilium humana vota non capiunt: nec quisquam interiorum potest esse particeps cum Christo. Vnde & Bernardus: *Tu*, inquit, *cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora*, & quod dixit, fecit. Solus in oratione pernoctabat, non modo abscondens se à turbis, sed nec vllum quidem discipulorum, nec vllum domesticorum admittens. Denique tres secum intimos sibi adduxerat, cùm vltro properaret ad mortem, auulsus est ab ipsis orare volens. Ergo & tu fac similiter quando orare volueris. Vnde & Chrysostomus: Exurge igitur & tu in tempestate noctis, purior est tunc temporis anima, ipsæ tenebræ silentium nimium possunt sufficienter ad compunctionem perducere. Tunc non vexat inanis gloria, non acedia & concitatio occupat: non sic ignis ferri sequestrat rubiginem, velut nocturna oratio æruginem peccatorum: Quæ de die Solus æstus percussit, nocte refrigerantur: quemlibet rorem superant nocturnæ lachrymæ, & contra concupiscentiam valent, & quemlibet tumorem. Si verò prædicto rore non foueatur homo, arescit sub die. Quapropter ores noctu, & ostende quòd non solum ad corpus nox pertinet, sed etiam ad animam. Hæc Chrysost. Qui ergo Deum orando quærit, exurgentem strepitum vitiorum premens ad superiora progrediatur, & ad verticem sublimioris curiæ ascendat: vt exteriori cessante tumultu, in quodam mentis secreto per interna desideria silenter cum Domino loquatur. Cupienti enim cum Deo loqui, & consolationem diuinam promereri, expedit solitudinem quærere, & consolationem humanam relinquere. Cuius exemplum habemus in Ioanne Euangelista, qui quantum in solitudine profecerit & lucratus sit, penè omnibus notum est. In Pathmos insulam exilio relegatus, & consortio hominum destitutus, consolationem Angelorum promeruit, & Apocalypsim quam ei Dominus pro statu Ecclesiæ præsentis, scilicet & futuræ, reuelare dignatus est, propria manu scripsit. Vnde Beda: Historia nota est, Ioannem à Domitiano Cæsare propter Euangelium in insulam relegatum, cui tunc congruè secreta datum est cœli penetrare, cùm certa terrarum spatia negabatur excedere. Et similia reperiuntur de pluribus aliis, qui modico tempore plus lucrati sunt soli, quàm toto tempore suo lucrati fuerint comitatu. Quando autem Christus orat, theoricam: quando docet, practicam vitam informat: ne quis pro cura proximi à contemplationis studio torpescat: vel pro studio diuinæ contemplationis, quamuis superior sit, proximi curam negligat. Vnde Anselm. Regnum Dei prædicando diebus pro populo commoratur, & confluentes turbas miraculis & verbis ædificat: noctibus montem frequentans, orationibus vacat, admonens pro congruentia temporis nunc proximis inter quos viuimus, verbis & exemplis pro modulo nostro vitæ viam demonstrare: nunc solitudinem mentis adeuntes, & virtutum montem ascendentes dulcedine supernæ contemplationis inhiare, & intentionem nostram infatigabili affectu ad superna dirigere. Huic illud Bernardi consonat, quo de se & sibiipsi dicebat: Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas: intentiones, cogitationes, voluntates, & affectiones, & omnia interiora mea. Venite ascendamus in montem Domini, in locum vbi Dominus videt vel videtur. Curæ, solicitudines, anxietates, pœnæ, expectate hîc cum asino corpore isto, donec ego cum puero, id est, intelligentia vsque illuc properantes reuertamur ad vos. Reuertemur enim ad vos, & heu reuertemur quàm citò. *Et cùm factus esset dies, vocauit Dominus ad se discipulos suos*, fortè adhuc dormientes, *& elegit ex ipsis xij.* seu fecit statuendo vt essent xij. cum illo magis principales, *quos & Apostolos*, id est missos: scilicet ad prædicandum regnum Dei, *nominauit*, prius quidem vocauit eos ad discipulatum, sed modo ad Apostolatum. Considera hîc, quòd Christus Apostolos electurus orabat prolixè: quia erat pernoctans in oratione, & sic diutina & nocturna oratione præhabita elegit Apostolos, per hoc ostendens quòd promotioni prælatorum in Ecclesia Dei debent orationes, deuotæ præmitti: & quòd ipsi per deuotas orationes, & non per inductiones & promissiones sunt eligendi. Vnde Gloss. Dominus in montem ascendens ad se vocat, & elegit quos vult, quia non illorum electionis & studij: sed diuinæ erat dignationis & gratiæ, vt in Apostolatum vocarentur. Vnde ait: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos*: ergo humanum studium, vt precum humanarum, pecuniæ, quæstus, generis, & huiusmodi excludit Dominus ab electione prælati: vt in ea currat sola gratia diuina propter quam tantum & per quam debet quis eligi. Vnde in Psalmista: *Ascendunt montes, & descendunt campi in locum*, scilicet prælationis, *quem fundasti eis*, non pecunia, non carnalis affectus: sed sola gratia & electio canonica, quæ hodie ad perniciem Ecclesiæ multipliciter corrumpitur, non sine magna Dei offensa. Per hoc autem quòd Apostolos instituit in monte, significauit quòd Episcopi Apostolorum successores in superiori gradu sunt Ecclesiæ. Vnde dicuntur Episcopi, ab epi, quod est supra, & scopos intentio, qui supra gregem Dominicum debent intendere, vt eum ad superna valeant erigere. Sed heu multis ex eis inferiores in opere sunt: & nec sibi, nec aliis prosunt: & sic nomen sine re tenent. Sicut autem in vocatione fuit commendatio gratiæ: sic in numero congruentia figuræ: nam duodenarius Apostolorum numerus in multis est figuratus. Isti enim xij. Apostoli sub figura loquendo sunt. Primò, xij. patriarchæ, totum populum Christianum spiritualiter generando. Secundò, xij. viuentes fontes in Helym, doctrinis suis Ecclesiam & mundum irrigando. Tertiò, xij. lapides in veste pontificali, exemplis sanctis Ecclesiam adornando. Quartò, xij. panes supra mensam propositionis, animas verbo vitæ reficiendo. Quintò, xij. principes tribuum, præcepta salutaria promulgando, & Ecclesiam salubriter gubernando. Sextò, xij. exploratores terræ promissionis, futuram vitam per contemplationem inquirendo, & postea deuotis annunciando. Septimò, xij. lapides de Iordane sublati, mundi fluxum contemnendo. Octauò, xij. lapides altaris, Christi sacrificium in se portando. Nonò, xij. vituli Domino immolati, pro Christo martyrum

Oratio multiplex. — Ambros. in cap. 6. Luc. — *Oratio Christi pro nobis.* — Matth. 6. — Chrysostom. homil. 42. ad populum Antiochenum. — *Nocte media orandum est.* — *Oratio solitudo quærenda.* — *Ioannes Euangelista in solitudine quantum profecerit.* — Anselmus in Matth.

Bernardus in meditat. — *Electio xij. Apostolorum non sine precibus facta.* — Glossa in eum locum. — Ioann. 15. — Psalm. 103. — *Episcopi vnde dicuntur.* — *Duodenarius numerus & duodenaria multa.* — Genes. 35. Exod. 15. Eodem 28. 1. Reg. 21. Genes. 25. Iosue 2. Iosue 4. Exod. 24. 2. Paral. 4. 3. Reg. 10.

martyrium sustinendo. Decimò, xij. boues sub mari æneo, baptismi gratiam prædicando & ministrando. Vndecimo, xij. leunculi in throno Salomonis, tyrannos mundi vincendo, & obstinatos comminatione pœnarum inferni terrendo. Duodecimò, xij. Prophetæ, de futuro tempore Ecclesiam admonendo. Tredecimò, xij. horæ diei, vitæ Christianæ tempora ordinando. Quartodecimò, xij. portæ ciuitatis, potestate clauium regnum cœlorum aperiendo. Quintodecimò xij. fundamenta ciuitatis, Ecclesiam meritis & precibus sustentando. Sexdecimò, xij. stellæ in corona sponsæ, Ecclesiam doctrinis & miraculis illustrando. Secundam, etiam hunc numerum Apostolorum instituit certa causa mysterii: vt scilicet mundi salutem quam verbo prædicarent, suo quoque numero commendarent. Ter enim quatuor xij. faciunt, & totidem Apostoli ad prædicandum missi sunt: quia per eos fides sanctæ Trinitatis in quatuor mundi partibus prædicanda erat, vt quadratum orbem fide sanctæ Trinitatis insignirent. Vnde & de ciuitate sancta Hierusalem descendente de cœlo à Deo scriptum est: quia erant ab Oriente portæ tres, & ab Aquilone portæ tres, & ab Austro portæ tres, & ab Occasu portæ tres. Vbi figuraliter ostendebatur, quia prædicantibus Apostolis, Apostolorúmque successoribus cunctæ per orbem nationes in fide sanctæ Trinitatis Ecclesiam essent ingressuri. Secundum Hieronymum: Fecit vt essent duodecim, vt sint ipsi super thronos duodecim, iudicantes duodecim Tribus Israël. Vel cùm duodenarius constet ex duplici senario, qui est numerus perfectionis, significare voluit quod duplex perfectio, scilicet vitæ & scientiæ, siue operis & sermonis, debent esse in his qui habent Apostolicum officium. Nomina autem Apostolorum quos elegit sunt hæc quæ sequuntur: Simon quem post conuersionem cognominauerat Petrum, & Andreas frater eius: Iacobus Zebedæi, scilicet filius, & Ioannes frater eius, imposuit his duobus nomina Boanerges, id est, filij tonitrui: quia sæpe audierunt terrificam vocem, & tonitruum patris per nubem de filio tonantis: Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Iacobus Alphæi, scilicet filius qui & Iacobus iustus propter sanctitatem vitæ: & minor, quia posterior in vocatione, & frater Domini, propter similitudinem est vocatus, & Simon Cananæus frater eius à Cana vico seu villa Galilææ, qui & zelotes est dictus: Cana enim zelus, & Cananæus zelotes, id est, æmulator dicitur, & Thaddæus similiter frater eius, qui & Iudas Iacobi, scilicet frater est vocatus, & Iudas Scariotes à Scarioth vico Iudææ in quo ortus est, & nominatus. Hic inter Apostolos eligitur, ad ostendendum prophetiam Dauid esse completam, qua Dominus Iesus tradendus per discipulum prædicitur, & ad excusationem bonorum quando in congregatione eorum aliquis malus reperitur. Vnde August. Non audeo mihi arrogare, quòd domus mea sit melior cœtu Apostolorum. Item secundum eundem August. vt ipso malo vtens bene, & suæ passionis impleret dispositum, & Ecclesiæ suæ tolerandorum malorum præberet exemplum. Insuper secundum Ambrosium: Proinde eligitur vt ostendatur quia magna est veritas, quam nec adversarius minister infirmat: voluit deleri, voluit prodi, voluit ab Apostolo suo tradi: vt tu à socio proditus moderatè feras tuum errasse iudicium, periisse beneficium. Item secundum Theophilum: Vt discamus quòd Deus non repellit aliquem propter futuram malitiam: sed propter præsentem

Ioann. 11. *Beda in c. 6. Lucæ.* *Apoc. 21.* *Apostolorum nomina.* *Iudæ in Apostolatum electio.* *Psalm. 40.* *Augustinus lib. 18. de ciuit. cap. 49.* *Ambros. in c. 6. Lucæ.* *Theophil. in Lucam.*

virtutem dignum habet. Nominat autem Apostolos propriis nominibus, vt pseudo & falsi Apostoli qui futuri erant excluderentur, & ab omnibus vitarentur: nec quisquam auderet alium inscribere catologo Apostolorum. Item vt tam nomina Apostolorum, quam sibi credentium ostenderentur scripta esse in libro vitæ. Combinat verò eos, ac duos & duos nominatim exprimit, in signum mutuæ dilectionis & approbationis iugalis societatis. Itemque vt mutuo se iuuantes essent fortiores, & insuper contra dolum in fidei confessione, & contra conflictum in tormentorum toleratione. Vt autem dicit Augustinus: Elegit hos discipulos, quos & Apostolus nominauit humiliter natos, inhonoratos, illiteratos: vt quicquid magnum essent & facerent, ipse in eis esset & faceret. Vnde & Ambrosius: Similiter aduerte cœleste consilium. Non sapientes aliquos, non diuites, non nobiles: sed piscatores & publicanos quos dirigeret elegit, ne truduxisse prudentia, ne redemisse diuitiis, ne potentiæ nobilitatísque authoritate traxisse aliquos ad suam gratiam videretur: vt veritatis ratio, non disputationis gratia præualeret. Hæc Ambrosius. Ad montana ergo Dominus conscendit, vt à turbis recederet & quietè oraret, & familiariter Apostolos eligeret & instrueret: vt & turbas ad altiora traheret, sed turbis ascendere non valentibus, sequuntur discipuli eius. Voluit etiam docturus in montem ascendere, vt altiora præcepta daturus de altis ea prædicaret. Et qui minora legis præcepta filiis Israël in monte dederat, maiora discipulis Angelicis in monte dare voluit, vt se eundem Deum ostenderet, qui legem Angelicam vitam dedit. Post electionem itaque Apostolorum, voluit eos de operibus perfectionis instruere: quia ad gradum maiorem promoti debent cognitionem maiorem habere. Vnde Beda: Mysticè mons ille in quo Apostolos elegit Dominus, altitudinem designat iustitiæ, qua instruendi erant, & quam prædicaturi hominibus. Nam quia missurus erat eos ad prædicandum Euangelium regni cœlestis, meritò per sublimitatem loci, in quo electi sunt, admonere voluit eos, non in infimis desideriis animi dissoluere: sed ad superna desideranda & quærenda semper erigere debere. Sic etiam legem daturus priori populo suo in monte apparuit, de monte quæ agenda essent innotuit. Vnde & Gloss. Ascendit quippe mons in montem, vt altiora virtutum culmina doceret: & Ecclesiam super quam sedet prædicans præceptum Domini, sublimius erigendam ostenderet, quam eadem doctrina vsque ad finem seculi plenius erudiret. Quamuis ergo ibidem docete poterat vbi erat: in montem tamen ad prædicandum ascendit, in signum quòd in montem & altitudinem virtutum debet ascendere, qui prædicare vult & iustitiam Dei docere. Vnde Chrysost. In veritate consistere debet qui iustitiam docet & audit: nemo enim potest in valle stare, & de monte loqui. Vbi stas, inde loquere: aut vnde loqueris, ibi sta. Si animus est in terra, quomodo de cœlo loqueris? Si de cœlo loqueris, in cœlo consiste. Et si iustitiam facere non vis, quomodo magistrum iustitiæ audis? Vt quid magistrum vocas, cuius non vis esse discipulus? Vnde Richard. Quia autem docturus discipulos in montem ascendit, hoc nobis insinuat quod qui sacræ doctrinæ verbum dispensat, non in valle praui operis, non in campo effrenatæ dissolutionis consistere debeat: sed in montem spiritualis conuersationis per exercitia virtutum & exhibitione bonorum

Nominationis Apostolorum causa. *Augustinus lib. 18. de ciuit. cap. 49.* *Ambros. in c. 6. Lucæ.* *Montana petendi ratio.* *Gloss. in eum locum.* *Cur in montem ascenderit.* *Chrysostom. hom. 9. oper. imperfect.* *Richardus Victor. in Psalm 113.*

Isaiæ 40. bonorum operum ascendat, sicut scriptum est: *Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion.*

ORATIO.

DOmine IesuChriste, qui propter inæstimabilem misericordiam tuam in mundum venisti: vt peccatores ab erroribus ad pœnitentiam reuocares, & ex his quàm plures dignatus es eligere in tuos secretarios, & discipulos speciales: reuoca misericors Deus me miserum peccatorem errantem, amplectere redeuntem, conforta dolentem: instrue ignorantem, ac tandem me, licet indignum, cum discipulis tuis admittens totaliter à desiderio terrenorum leues, & mentem omnino ad cælestia transferas: vt audiam & intelligam verba tua, & opere compleam vniuersa. Amen.

De sermone Domini in monte: & primò de octo beatitudinibus.

CAPVT XXXIII.

POST hæc Dominus Iesus fecit sermonem pulcherrimum & copiosum, quem, vt dicit August. Si quis piè sobriéque considerauerit, inueniet in eo, quantum ad mores optimos pertinet, perfectum vitæ Christianæ modum: & istum sermonem omnibus præceptis, quibus Christiana vita informatur, esse perfectum. Hunc sermonem Matthæus & Lucas variè narrant, & ob id quidam dicunt Dominum prius sermonem fecisse discipulis tantum in supercilio montis sedendo, per modum doctoris, & hunc narrat Matthæus, & post in latere montis communiter turbis & discipulis alium similem stando, per modum prædicatoris, & hunc narrat Lucas. Alij verò dicunt Dominum, primò sedisse cum discipulis in supercilio montis, & electis xij. descendisse ad aliquam planiciem in latere montis eiusdem: & ibi vnum sermonem simul cum turbis & discipulis habuisse, quem vterque Euangelista narrat diuersimodè, eadem tamen rei veritate. Sed primum conuenientius tenetur, & veritati magis consentire videtur. Et ex hoc inoleuit consuetudo in Ecclesia, quòd quando fit sermo turbis & secularibus, stat prædicator, vt inuitans ad pugnam & operationem: quando clericis & religiosis, sedet, vt inuitans ad quietem & contemplationem. Proponit autem Dominus Iesus in principio sui sermonis octo beatitudines seu virtutes, & subnectit præmia singulis beatitudinibus seu virtutibus correspondentia. Vnde ponitur ibi aliquid per modum meriti: puta, *beati &c.* & aliqua per modum præmij: puta, *quoniam, &c.* Primum enim pertinet ad beatitudinem meriti. Secundum verò ad beatitudinem præmij. Sed qui desiderat consequi præmium, studeat primò habere meritum. Vnde August. Nemo quippe inueniri potest, qui beatus esse nolit. Sed ô si homines quomodo desiderant mercedem, si opus mercedis non recusarent. Quis non alacriter currat, cùm ei dicitur, beatus eris? Libenter audiat, & cùm dicitur, si hæc feceris. Non recusetur certamen, si diligitur præmium: & accendatur animus ad alacritatem operis, commendatione mercedis. Hæc August. Beatitudo quippe dicitur dupliciter. Vno modo in spe: sicut habetur in via. Alio modo in re: sicut habetur in patria. Beati sunt ergo excellentes in virtute beatitudine viæ per gratiam, beatificandi beatitudine patriæ per gloriam. Vel secundum August. Non inde beati sunt; quia pauperes spiritu, sed quoniam ipsorum est regnum cœlorum: & ita de aliis suo modo. Docebat, ergo, *eos dicens: Beati pauperes spiritu,* id est, voluntate & electione, non necessitate vel simulatione, *quoniam ipsorum est regnum cœlorum,* quod est præmium correspondens merito eorum. Vbi sciendum quod paupertas spiritus sumitur hîc, pro abstinentia ab amore mundi, id est, ab amore eorum quæ in mundo sunt: & quæ amator mundi complectitur: & sic est plenaria omnium delectabilium abdicatio, omnes delectationes quæ sunt in diuitiis, delitiis, & honoribus contemnens. Et ideò beatitudo ista potest intelligi dupliciter. Vno modo pro contemptu diuitiarum & carnalium voluptatum. Secundò pro contemptu sui & propriæ excellentiæ, vt etiam bonus se inutilem & cæteris reputet inferiorem. Contemptus autem diuitiarum, nascitur ex contemptu sui: qui enim veraciter & humiliter propter Deum se contemnit, temporalia quæ propter se sunt, faciliter etiam contemnit: nec magno precio exteriora æstimat, qui se interius non curat. Sic ergo paupertas spiritus implicat virtutem voluntariæ propter Christum egestatis, & etiam veræ humilitatis. Et secundum vtrumque intellectum hæc beatitudo primum tenet locum. Secundum primum quidem intellectum: quia paupertas est prima perfectio volentium sequi Christum, & totius spiritualis ædificij fundamentum. Non enim potest expeditè sequi Christum, paupertatis speculum, qui oneratus est rebus temporalibus. Nec est liber, sed seruus, qui animi affectionem subiicit istis rebus transeuntibus. Eius enim rei quam affectuosè diligo, me seruum sponte constituo. Et ideo nihil est amandum, nisi ipse Deus, vel aliud propter Deum. Vnde Ambros. Primam beatitudinem hanc vterque Euangelista posuit: ordine enim prima est, & parens quædam generatióque virtutum, Quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna. Nec potest quisquam meritum regni cœlestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus emergendi non habet facultatem. Similiter quo ad intellectum secundum, quia humilitas opponitur initio omnium vitiorum, scilicet superbiæ, quæ inter omnia vitia tenet principatum. Vnde August. Rectè hic intelliguntur pauperes spiritu, humiles & timentes Deum, id est, non habentes inflantem spiritum. Nec aliunde omnino incipere oportuit beatitudinem. Sic quidem peruenitur ad summam sapientiam. *Initium autem sapientiæ timor Domini:* quoniam & econtrario, *initium omnis peccati superbia,* describitur. Vnde & Chrysost. Sicut cætera vitia deprimunt ad inferos, & maximè superbia: sic vehunt virtutes ad cœlum, maximè autem humilitas. Hæc Chrysost. Cupidi ergo & superbi appetant & diligant regna terrarum, *beati,* autem, *pauperes spiritu,* id est, spirituali voluntate, vel sui reputatione, *quoniam ipsorum est regnum cœlorum,* nunc in spe, & in futuro erit in re. Et bene præmium merito respondet, vt indigentiæ & humiliationi copiositas & exaltatio succedat. In regno enim intelligitur omnimodo sufficientia, & excellentia, quæ bene promittitur in cœlis qui talia contempserunt in terris. Deinde sequitur secunda: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Post paupertatem sequitur mititas: qui enim pauper est, multis lacessitur iniuriis, & ideò necessarium est quòd sit mitis, vel mansuetus: quod idem est secundum rem, sed differunt nomine. Mitis enim est, qui alium non offendit: mansuetus, qui se offendentes tolerat. Vnde mansuetus dicitur, quasi manu assuetus, cui facilè est sustinere, non malum

Marginal notes:

August. lib. 1. de serm. Domini in monte.

Sermo Domini in monte.

Matth. 5. & Lucæ 6.

Variæ opiniones de sermone Domini in monte.

Sedendi & standi in prædicando mos.

Beatitudines octo.

August. lib. de beata vita.

Beatitudo duplex in spe, & in re.

Aug. serm. in festo omniũ Sanct. de Euang. tom. 10.

Paupertas spiritus, duobus modis intelligi potest.

Beatitudo prima.

Ambros. in cap. 6. Lucæ.

August. lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 2.

Eccles. 1.

Eodem 10.

Chrysostom. hom. 9. oper. imperfect.

Secunda beatitudo.

Mitis & mansuetus differunt.

malum pro malo reddere: mitis verò, qui nulla animi accensione turbatur, sed iugiter in animi bonitate perseuerat. Et secundum hoc mitis dicitur in affectu, mansuetus in effectu. Mites ergo secundum rem sunt homines mansueti, modesti, & humiles in fide simplices: & ad omnem iniuriam patientes, qui nullam amaritudinem animi sentiunt, & cùm irritati fuerint, nec cogitant facere malum, nec faciunt, cedunt improbitatibus, & non resistunt malo: sed vincunt malum in bono. Et verè, *beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram:* scilicet duplicem, id est, corporis proprij quam gerunt, & paradisi quam quærunt. Terram inquam corporis proprij quia mites habent dominium sui, & non iracundi, quia non subiiciunt sensualitatem rationi. Item terram paradisi: mites enim quietè & pacificè possidet Dominus in terra morientium, & ideò lege vicissitudinis mites possidebunt Dominum in terra viuentium. Et secundum Gloss. quoniam seipsos in præsenti possident, hæreditatem patris in futuro possidebunt. Vbi August. Tunc verè possidebis terram, quando inhæseris ei, qui fecit cœlum & terram. Hoc est enim esse mitem, non resistere Deo tuo. Vt in eo quod bene facis, ipse tibi placeat, non tu tibi. In eo autem quòd mala iustè pateris, ipse tibi non displiceat, sed tu tibi. Neque enim parum est, quia placebis ei, displicens tibi. Displicebis enim ei, placens tibi. Hæc August. Rixentur ergo immites, & dimicent pro terrenis & temporalibus rebus. Beati autem mites, quoniam ipsi hæreditate ac immobiliter & solidè possidebunt terram æternæ beatitudinis. Ad hoc enim homines feroces mouent bella, & lites sequentes motus irascibilis, vt quasi securi possideant terram deuictis inimicis, & ideò illis qui sunt totaliter quietati à motibus irascibilis, bene promittitur possessio pacifica terræ viuentium: de qua pelli non possunt ab aduersariis. Significat enim terra, secundum August. quandam soliditatem & stabilitatem hæreditatis perpetuæ: vbi anima, per bonum affectum, tanquam in loco suo requiescit sicut corpus in terra, & inde cibo suo alitur sicut corpus à terra. Ipse est requies, & vita sanctorum. Si ergo, vt dicit Beda, cœlorum regnum pauperibus, & terra mitibus promittitur: quid superbis & contentiosis nisi infernus relinquetur? Deinde sequitur tertia: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Hæc tertia beatitudo rectè primam sequitur & secundam: post contemptum namque mundi per paupertatem: post quietem mentis, per mansuetudinem: vocans homo sibi, & considerans statum suum nihil inuenit, nec in se, nec in aliis nisi materiam luctus & flebile, & ideò incipit lugere. Est autem lugendum non propter temporalia damna, sed propter spiritualia detrimenta. Et verè beati qui lugent, quoniam Deus eos consolando omnem lachrymam ab oculis eorum absterget. Vnde Bernard. Fœlix lachryma quæ manu pij Domini meretur abstergi. Vt dicit maximus: Lachrymæ veniam non postulant, & tamen merentur: causam non dicunt, & tamen misericordiam consequuntur: quia sermo interdum non totum profert negotium, lachryma verò totum prodit affectum. Consolabuntur autem lugentes, & hîc & in futuro. In præsenti enim consolationes spirituales consolante Spiritu sancto qui paracletus, id est, consolator dicitur, recipiunt pœnitentes. Consolabuntur & in futuro, cùm ad gloriam perducentur, vbi gaudium & lætitiam obtinebunt, quia secundum Chrysostom. huiusmodi luctum Dominus perpetui gaudij consolatione compensat. Vt autem dicit idem Chrysostomus: Lugendum est & verè lugendum præsentis vitæ tempus, in quo tantam malorum labem, tantaque quotidie videmus flagitia cumulari, quæ si velis considerare per singula, numquam te poteris à lachrymis temperare. Etenim si quis extrinsecus vndecumque adesset, & præceptorum Christi ac nostræ conuersationem & perturbationem videre inimicos nos esse, & contrarios præceptorum Christi iudicaret, & quasi qui studium quoddam habuerimus contraria in omnibus gerere quàm ille mandauit. Hæc Chrysost. Et sciendum quod quinque sunt causæ luctus, quarum duæ respiciunt culpam, scilicet propriam & alienam, duæ pœnam, scilicet præsentem, & æternam: quinta gloriam cœlestem. Lugendum est ergo in hac vita. Primò, pro peccatis & miseriis propriis. Secundò, pro peccatis & miseriis alienis. Tertiò, pro incolatu præsentis miseriæ. Quarto, pro periculo & dubio pœnæ æternæ. Quintò, pro dilatione gloriæ. Et ideo *Beati qui lugent,* scilicet in præsenti, *quoniam ipsi consolabuntur,* plenariè in futuro, contra quinque luctus prædictos, contra primum, de peccatorum remissione: contra secundum, de proximorum bonorum salute, & malorum condemnatione: contra tertium, de huius exilij liberatione: contra quartum, de euasione pœnæ futuræ: contra quintum, in gloriæ adeptione: & tunc poterunt dicere cum Psalmista, *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* Huic sententiæ concordat Gregorius qui dicit: Quatuor sunt qualitates quibus iusti viri anima in compunctione vehementer afficitur, cùm aut malorum suorum reminiscitur, considerans vbi fuit, aut iudiciorum Dei sententiam metuens, & secum quærens cogitat vbi erit, aut cum mala huius vitæ præsentis solerter attendens, mœrens considerat vbi est, aut, cùm bona supernæ patriæ contemplatur: quæ quia nondum adipiscitur lugens conspicit vbi non est. Hæc Gregor. Gaudeant ergo vani in hoc mundo, beati autem qui lugent quoniam consolabuntur in cœlo. Congruè autem lugentibus promittitur, & præparatur æterna consolatio, vt qui tristati sunt in præsenti, gaudeant in futuro, & temporalem amittentes lætitiam, perfruantur æterna.

Deinde sequitur quarta: *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam quoniam ipsi saturabuntur,* hæc quarta beatitudo rectè sequitur tres prædictas, qui enim mundana contempsit, ac mores mansuetudine rexit, & defectus luxit: iam potest esurire & sitire iustitiam, quod non prius potuit, quia secundum Ambrosium æger cum in graui morbo est, non esurit. Primæ verò tres à seculo nequaquam* eripiunt, paupertas enim diuitias abiicit, mansuetudo iniurias non sentit, luctus commissa diluit, quæ verò sequuntur, ad cœlum erigunt. Quarum prima est non tam iustitia, quàm esuries siue desiderium iustitiæ, quia in præsenti perfectam iustitiam non possumus habere, sed possumus esurire. Vnde dicit: *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam,* id est, cum omni desiderio, & vehementer ad modum esurientis & sitientis appetunt eam: secundum Bedam nos instituens, nunquam nos satis iustos æstimare debere, sed quotidiano iustitiæ semper ardere profectu. Vnde Hieronymus: Non sufficit nobis velle iustitiam, nisi iustitiæ patiamur famem, vt nunquam nos satis iustos, sed semper esurire opera iustitiæ intelligamus. Et accipitur hîc iustitia, secundum quòd est virtus generalis ad omnes qua declinatur à malo & fit bonum: secundum quòd homo ab ea generaliter iustus dicitur per exercitium, quia

Glossa in Matth. — Augustinus serm. in festo omnium Sanctorum tomo 10. — *Possidere terram.* — *Tertia.* August. lib. I. de verbis Dom. c. 3. — Beda in c. 6. Lucæ. — *Tertia beatitudo.* — *Lugendi ratio.* — Apoc. 21. — Bernardus serm. 32. in Cant. — *Lacrymarum commendatio.* — *Lugendum quid est.* — *Luctus causæ quinque.* — *Consolationes lugentium.* — Psalm. 93. — *Compunctionis incitamenta.* — Gregor. lib. 23. moralium cap. 21. — *Quarta beatitudo.* — * nequam. — *Esuries iustitiæ.* — Beda in c. 6. Lucæ. — Hieronym. in c. 5. Matt. — *Iustitia.* — Psalm. 36.

[Chrysostom. hom. 9. oper. imperfect.] quia secundum Chrysostomum: Esurit iustitiam, qui secundum Dei iustitiam desiderat conuersari, hanc iustitiam & vitæ rectitudinem, non solum in nobis, sed & in omnibus aliis appetere debemus. [*Iustitia tribuens tribus terna.*] Et hæc est iustitia quæ tribuit vnicuique quod suum est: Deo, proximo, & sibi. Deo tria, scilicet honorem creatori, amorem redemptori, timorem iudici. Proximo tria, obedientiam superiori, concordiam pari, beneficentiam inferiori. Sibi tria, munditiam cordi, custodiam ori, disciplinam carni. Et verè beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, vt qui per esuriem & sitim iustitiæ merentur, per saturitatem gloriæ præmientur, & conatum quem passi sunt in merendo, reficiat præmium in perficiendo. Quæ saturitas
[Psalm. 16.] reddetur in vita beata, de qua dicit Psal. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* In præsenti quoque redditur, quia sicut auaritia sitit aliena & esurit, sic per iustitiam saturatus contentus est suis, & aliena non cupit. Non solum itaque illi qui faciunt iustitiam, seu iustitiæ opus, sed etiam qui eam esuriunt & sitiunt, id est, qui eam facere concupiscunt, & si non possunt facere quod desiderant, tamen beati sunt, quia quantum in ipsis est faciunt quod desiderant, & isti quidem saturabuntur, quando omnia eorum desideria complebuntur. Vnde August. Qui perfectè nouit, & perfectè amat iustitiam, iam iustus est, etiam si nulla existat secundum eam forinsecus per membra corporis operandi necessitas. Desiderant ergo alij vana quæ eos satiare non poterunt, *beati autem qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur:* hîc pro modulo, sed plenariè
[*Quinta beatitudo.*] in futuro. Deinde sequitur quinta: *Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Post iu-
[*Misericordia temperata.*] stitiam rectè ponitur misericordia, quia vna non debet esse sine alia, sed altera ab altera temperari. Nam misericordia sine iustitia descendit ad dissolutionem, iustitia sine misericordia descendit ad crudelitatem, vna cum alia incedit secundum
[*Misericordia quid est.*] æquitatem. Est autem misericordia, miseria cordis super malo: vnde dicuntur misericordes, quasi miserum cor habentes, quia alterius miseriam quasi suam reputant, & de malo alterius, quasi de suo dolent. Misericordia est dimittere iniurias illatas, ac omnem rancorem & odium, & dare quodcum-
[*Misericordiæ exhibendæ ordo.*] que potest spirituale, & corporale subsidium. Misericordiæ autem subsequendæ is est ordo, vt prius fit super malo proprio, secundum illud Eccles. *Mise-*
[Eccles. 30.] *rere animæ tuæ placens Deo:* deinde super proximi malo, eius defectibus condescendendo, cuius finis est pro alio mori: exemplo Christi qui pro nobis ex misericordia dedit se morti. Est igitur miseri-
[*Misericordia triplex.*] cordia prima propria ad seipsum, per pœnitentiam. Secunda fraterna ad proximum, per beneficentiam. Est & tertia filialis ad Deum, per compassionem, sed heu quia nihil compatiuntur super
[Amos 6.] contritione Ioseph. Prima consequitur misericordiam in remissione omnis culpæ. Secunda consequitur misericordiam in diminutione pœnæ, & intercessorum multiplicatione, qui enim diminuit alterius pœnam, meretur suæ diminutionem. Tertia consequitur misericordiam in adeptione glo-
[Rom. 8.] riæ, quia secundum Apostolum, *si compatimur, &*
[Ambros. in epist. ad Rom.] *conglorificabimur.* Sed vt dicit Ambrosius, qui compatitur, non perfunctoriè compatitur: sed vt tribulationes Christi in corpore suo impleat, sicut im-
[*Misericordiæ laus in oratione Ecclesiæ.*] plebat & Paulus. Igitur studiosè circa misericordiam insistere debemus, quia in omnibus misericordia Dei indigemus. Hæc virtus tanta est quòd ea præ cæteris Deo, quasi sibi propria attribuatur.
[Matth. 25.] Vnde dicitur: Deus cui proprium est misereri semper & parcere. Hanc etiam negatam exprobrabit reprobis, & impensam commendabit iustis. Maximè enim succurrent opera misericordiæ in die iudicij his, qui fecerint ea, quoniam, vt ait Iacobus, [Iacobi 2.]
iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam. Vnde Augustinus, beatos esse dicit, qui [August. lib. 1.]
subueniunt miseris, quoniam eis ita rependetur, [de serm. Do-]
vt de miseria liberentur, fac & fiet: fac cum altero, [mini in mon-]
vt fiat tecum. Quod egeris cum petitore tuo, hoc [te cap. 6.]
agat Deus cum suo. Vnde & Hilarius: Intantum [Hilar. can. 4.]
enim Deus beneuolentiæ nostræ in omnes dele- [in Matth.]
ctatur affectu, vt misericordiam suam sit solis misericordibus præstiturus. Vnde & Chrysostomus. [Chrysostom.]
Dominus misericordiarum misericordes dicit esse [homil. 15. in]
beatos, ostendens vnumquemque nostrum miseri- [Matth.]
cordiam promereri non posse, nisi & ipse misericors fuerit. Et iterum: Videtur autem esse æqualis retributio, sed & multo maior: non est enim æqualis humana misericordia, & diuina. Sæuiant ergo tyranni cum suis crudelitatibus sine misericordia perituri, *beati autem misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur,* in futuro, vbi ab omni miseria culpæ & pœnæ subleuabuntur, & in hoc seculo, vbi eis culpa remittitur & gratia largitur, conferuntur temporalia, & subleuantur à multiplici miseria, prout status iste patitur, & saluti spirituali expedire videtur. Deinde sequitur sexta: *Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.* Sexta beati- [*Sexta beatitudo.*]
tudo optimè sexto loco ponitur, quia per ipsam homo ad Dei imaginem, quæ ipsius Dei per cognitionem & amorem capax est, reparatur: quam sexta die conditus perdidit, & sexta ætate recuperauit. Et rectè post misericordiam ponitur cordis mundicia: quia secundum Ambrosium, Qui misericor- [Ambros. in]
diam defert, misericordiam amittit, nisi mundo [c. 6. Lucæ.]
corde misereatur: nam si iactantiam quærit, nullus est fructus. Dicit ergo, Beati mundo corde: non di- [*Cordis munditia.*]
cit, de superficie, vt fallaces hypocritæ, qui mundant quod foris est, non tantum corpore, vt mun- [Matth. 23.]
dani diuites qui corporis student munditiæ, sed corde, quos non arguit conscientia peccatorum, qui declinant à malo quolibet, & faciunt omne bonum, quod possunt bono fine & recta intentione. Et verè sic mundo corde beati sunt, quoniam [*Munditiæ laus.*]
ipsi Deum videbunt, quia munditia maximè vnit summæ beatitudini, & mundus non nisi mundo [Exod. 1.]
corde potest videri. Illud est cor mundum, quod [1. Cor. 3.]
non arguit conscientia vlla peccati, sed est templum sanctum Dei, ex quo cogitationes malæ non procedunt. Si enim cor fuerit mundum à prauis cogitationibus, totus homo erit mundus ab iniquitatibus, ibi enim peccata oriuntur, ibi radices figunt, quæ si ibi succisæ fuerint, non est vbi crescant. *Deus* quippe *spiritus est:* & ideo non oculo [Ioan. 4.]
carnis, sed oculo cordis & mentis, tantum videri potest. Et sicut oportet oculum carnis esse purum [*Deum videre finis.*]
& mundum vt Solem possit videre, sic longè plus oportet oculum cordis mundum esse, vt possit [1. Tom. 6.]
Deum, qui lucem inhabitat inaccessibilem, videre, quia in eo omnis sufficientia nostra completur, & finis desideriorum nostrorum habetur, qui solis mundis corde debetur. Vnde Augustinus. Hic est [Aug. serm. in]
finis amoris nostri. Quicquid bene agimus, quic- [festo omni-]
quid laudabiliter æstuamus, quicquid inculpabili- [um Sancto-]
ter desideramus, ad Dei visionem cùm venerit plus [rum tom. 10.]
non requiremus. Videre Deum volumus: sed vide quid dictum est: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Hoc para vnde videas. Non enim corde non mundo videre permitteris, quod non videtur nisi corde mundo. Vnde & Ambrosius. Emunda cor tuum, omnes pollutas cogitationes de

de corde tuo abjice, nihil sit quo tuus inquinetur affectus. Simplex mens, pura sinceritas sit, talibus se Dominus, volutabris corporis depositis, demonstrare dignatur. Hæc Ambrosius. Immundi ergo corde, qui in sordibus sunt, sordescant adhuc: ***beati autem mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt***, in præsenti per fidem, & in futuro per speciem: in præsenti familiarius, & in futuro gloriosius. Hic secundum quod aliquis eripuerit se à malis, & bona fecerit, secundum hoc Deum videt aut minus aut amplius, & ibi quanto munditia major, tanto visio potentior & clarior. Deinde sequitur septima: ***Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabũtur.*** Septimo loco ponitur beatitudo pacis, quia in sabbato septimæ ætatis plenariè dabitur pax habentibus beatitudines supradictas. Bene autem post munditiam pax sequitur, quia ad gradum pacis qui purgatus est dirigitur, nec nisi in bona voluntate pax nutritur. Vnde Ambrosius: Cùm interiora tua vacua feceris ab omni labe peccati, à te pacem incipis, vt sic pacem aliis feras. Dicit ergo, beati pacifici, nec dicit, animo pacati, quia hoc pertinet ad secundam beatitudinem, quæ est mititas: sed dicit, pacifici, qui scilicet primò in semetipsis pacem faciunt, & quicquid peruersæ cogitationis, locutionis, operisve deprehendunt potenter expellunt: nec aliquid turbationis in suæ regno dominationis esse permittunt, & si quid eis aduersitatis occurrat, pacem suam tamen seruant, & cuncta cum cordis sui tranquillitate iudicant. Deinde non in se tantum pacem custodiunt, verum etiam alios discordantes sibi ad vnitatem pacis reducunt, ac semper paci faciendæ, reformandæ, & conseruandæ, siue in se, siue in aliis, inuigilant. Paci autem contrariantur quinque: scilicet bella, lites, tumultus, inquietudines, & molestiæ. Pacifici ergo huiusmodi bellis sopiendis, litibus dirimendis, tumultibus sedandis, inquietudinibus quietandis, molestiis mitigandis insistunt. Hæc autem sunt officia filii Dei, qui in se pacificus pacem reformauit in aliis, & ideo de pacificis bene dicitur, ***quoniam filii Dei vocabuntur.*** Pacifici etiam dicuntur qui totaliter etiam per affectum mentis Deo sicut summæ bonitati conjunguntur, & sic nihil aliud extra ipsum quærunt: sed in ipso quietantur & pacificantur. Qui & filii Dei vocari merentur, quia filiatio Dei importat assimilationem ad Deum, proprium autem est ipsius Dei seipso frui, & in ipso quietari. Pacifici ergo esse debemus, vt verè ipsum Deum pacis in nobis habere mereamur, de quo scriptum est: *Factus est in pace locus ejus.* Vbi Augustinus. Pacifici in semetipsis sunt, qui omnes animi sui motus exponentes & subiicientes rationi, id est, menti & spiritui, carnalesque concupiscentias habentes edomitas, fiunt regnum Dei. In quo ita ordinata sunt omnia, vt id quod est in homine præcipuum & excellens, hoc imperet cæteris non reluctantibus, quæ sunt nobis bestiisque communia, atque idipsum quod excellit in homine, id est, mens & ratio, subjiciatur potiori, quod est ipsa veritas vnigenitus filius Dei. Neque enim imperare inferioribus potest, nisi superiori se subjiciat. Et hæc est pax quæ datur in terra, hominibus bonæ voluntatis, hæc est vita consummati perfectique sapientis. Hæc Augustinus. Litigent ergo discordes, patrem suum diabolum imitantes. ***Beati autem pacifici***, primò sibi, deinde aliis, scilicet internam pacem, & fraternam seruantes, ***quoniam filii Dei***, & veri imitatores eius in superna pace ***vocabuntur.*** Habent enim similitudinem Dei patris, quia Deus pax & quies summa est, & omnia cum tranquillitate disponit.

Septima beatitudo. Pacifici. pax.

Ambrosius in cap. 6. *Luc.*

Paci contraria quinque.

Pacifici filii Dei.

Psalm. 75. *De pacificis.* August. lib. 1 de serm. Domini in monte. cap. 8.

Luc 2.

Deinde sequitur octaua. ***Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorũ est regnũ cœlorum***, secundum Chrysostomum. Posita pacificorum beatitudine, ne aliquis æstimaret, quòd semper pacem sibi quærere, sit bonum: subdit, ***Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam.*** Hæc etiam beatitudo perficit hominem, ad bene patiendum, sicut prædictæ ad bene agendum, quia sicut ad virtutem pertinet bene agere, ita & bene pati. Et ideo post præcedentes beatitudines, quæ consistunt in perfectione actionis, sequitur hæc quæ consistit in perfectione passionis. Nam sicut beatitudo patriæ distinguitur penes auream & aureolam, sic beatitudo viæ, quæ est imago quædam & similitudo illius, præcedentibus enim respondet præmium aureæ, huic verò præmium aureolæ, quæ hic per regnum intelligitur. Nam secundum Hieronym. hæc martyrio terminatur. Dicit ergo: *Beati* scilicet non tantum qui bene operantur, sed etiã *qui persecutionem patiuntur*, scilicet patienter, & non propter scelera & peccata sua, sed propter justitiam, scilicet legalem, quæ includit omnem virtutem, id est secundum Chrysostomum, pro veritate atque pietate, & pro aliorum defensione, solemus enim iustitiam pro omni virtute animi ponere. Et verè beati in spe, beatificandi in re: ***quoniam ipsorum est regnum cœlorum***, & quò ad auream, & quò ad aureolam. Sed nunquid pro libertate Ecclesiæ, me exponã morti? ita pro aliis, quæ spiritualia sunt, non pro agris, vel redditibus Ecclesiæ & similibus. Sæpè enim nos opponimus pro his, magis inducti auaritia, quam iustitia. Huiusmodi quæstionem Ambros. determinans ait: Si à me petierit Imperator quod meum est, id est fundum meum, argentum meum, & huiusmodi, sciat me non refragaturũ, quamquam omnia quæ mea sunt, sint pauperum: verum ea quæ diuina sunt, imperatoriæ potestati non sunt subjecta. Si patrimonium petitis, inuadite: si corpus, occurram: vultis in vincula rapere, vultis in mortem rapere, voluntatis est mihi: non ego me vallabo circunfusione populorum, nec altaria tenebo vitam obsecrans, sed pro altaribus & spiritualibus, ad ipsa pertinentibus immolabor. Hæc Ambros. Hæc octaua, complementum est aliarum beatitudinum, & summa omnium coronarum: tunc vt cùm homo perfectus est in cæteris, tandem aptus ad patiendum aduersa dignus reperiatur. Vnde Chrysost. Propterea à priori semper sequenti, viam faciens mandato, seriem & catenam nobis quandam auream subtexuit. Cum enim quis humilis fuerit, erit consequenter & mitis: qui autem mitis etiam peccata lugebit, qui verò ob peccata luget, esurit, sititque justitiam, qui justus est, iste etiam misericors, qui misericors fuerit & justus, idem est compunctus & mundus corde: qui verò talis est, erit etiam profectò pacificus. Porro, qui ista perfecerit, erit absque dubio etiam ad pericula præparatus, nec ad maledicta prorsus vlla terrebitur, nec si mala quoque mille patiatur. Hæc Chrysost. Qui ergo prædictas virtutes habet, beatus est, multò autem beatior, qui has virtutes inter aduersa seruare non trepidat. Septem itaque perficiunt, sed octaua clarificat & demonstrat quod perfectum est. Nam patientia, opus perfectum habet, vt per hunc gradum perficiantur & cæteri, tanquam à capite rursus exordiens. Vnde octaua redit ad caput, siue ad principium, id est, ad primam beatitudinẽ, probans & purgans eam, si quid fermẽti habet admixtum, beati enim pauperes, si persecutionem patiũtur propter justitiam. Redit etiam ad secundam, probans

Octaua beatitudo. Patientes. Chrysostom. homil. 15. in Matthæum.

Aurea, & Aureola. Hieron. in Matth. c. 5.

Chrysostom. homil. 15. in Matthæum.

Iustitia.

Ambrosius epist. 33.

Chrysostom. ex variis in Matth. homil. 6. *Mandatorum Dei catena.*

Beatitudinis catena.

Octaua reditio ad primam

probans & purgans eam, beati enim mites, si persecutionem patiuntur propter justitiam. Ita & ad omnes alias referendo, redit iterum, vtpote probatio, purgatio, & consummatio earum. Debet ergo replicari ad omnes alias præcedentes, ad hoc quòd

Scorpii & hominis collatio.

sint probatæ beatitudines. Scorpius non calcatus, quietus jacet, aculeos non exerit, sed tactus statim exerit pugionem & pungit. Ita & homo vacuus virtute, punctus vrenti verbo vel injuria ei illata, statim sicut serpens, ira & odio, ac verbo contumelioso, & impatientia armatus crepat & insilit in illum qui eum læsit, in quo probatur, & vas vacuum esse cognoscitur. Econtra, sancti percussi in vna maxilla, præbent aliam, diligunt inimicos, & orant pro persequentibus se. Hinc dicit Bernardus, quòd sicut stellæ de nocte lucent, de die autem non apparent, sic virtus, quæ non apparet in prosperis, emicat in aduersis. Vnde secundum hoc non videtur octaua propriè beatitudo dicenda, & per se distincta, sed præcedentium illuminatio potius & confirmatio.

Matth. 5.

Bernardus serm. 27. in Cantica.

Octauæ beatitudinis congruentia.

Octauo autem loco ponitur, quia significat generalem resurrectionem, octaua ætate futuram, quæ etiam per octauas sanctorum designatur. Hæc ergo circuncisioni, & octauæ resurrectionis comparatur, quia per hanc circunciditur in nobis & aufertur, si quid fermenti in nobis remanserit, & consummamur in omni perfectione & probatione virtutum. Sicut enim in octaua resurrectionis immutabimur, & perficiemur in gloria, ita & per hanc, hîc in merito & gratia. Et respondet sibi idem præmium, quod primæ, scilicet regnum cœlorum, quia illi maximè persecutionem in mundo patiuntur, qui cuntemptui habentur, & tales sunt maximè pauperes spiritu, qui jam à pluribus deridentur. Maximè etiam conueniunt in merito, voluntaria enim paupertas, est quoddam genus martyrii, quia vtrobique oportet vincere animum, quò ad delectabilia hujus mundi. In regno quoque includuntur duo, scilicet diuitiæ, & dominatio. Promittitur ergo regnum pauperibus, per respectum ad diuitias, quia qui propter Christum abrenunciãt diuitiis temporalibus, in futuro gaudebunt æternis. Patientibus verò, per respectum ad Dominum, quia qui hîc propter Christum opprimuntur, in futuro cum Christo, oppressoribus dominabuntur. Potest etiam dici quòd non est idem præmium vtrobique: quia ibi per regnum intelligitur præmium auræ, hîc præmium aureolæ. Hoc autem vnum præmium, quod est regnum cœlorum, etiam in aliis est, sed variè nominatum. Vnde Chrysostom. Tu verò etsi non per singulas beatitudines regnum audias repromitti, ne tristeris, etsi enim retributiones ipsas differenter appellat, eas tamen cunctas ad vnum cœlorum regnum reducit, nihil enim omnino aliud nisi cœleste regnum per hæc cuncta designat. Hæc Chrysost. Videat ergo vnusquisque hæc audiens, si in aliqua istarum beatitudinem continetur: & si in aliqua se inuenerit, securus sit quòd beatus erit: hoc enim veritas dicit, veritas autem mentiri non potest.

Paupertas voluntaria.

Chrysostom. homil. 15. in Matth.

Regnum cœlorũ promittitur in omnibus beatitudinibus.

Persecutio triplex.

Deinde post generalē sententiã, subdit specialem persuasionem, verbũ ad Apostolos conuertendo, & triplicem actum persecutionis, scilicet in corde, ore, & opere, eis prænunciando, dicens: ***Beati estis cùm maledixerint***, ex odio, ***& oderint***, ex animo ***vos homines***, quò ad primum ***& persecuti vos fuerint, & separauerint vos***, excludendo ***à synagogis***, & communione sua tanquam immundos, & sibi graues ad videndum, quò ad tertium, ***& dixerint omne malum aduersus vos***, id est omnia genera verborum malignantium, quibus vestram famam lædant, ***& exprobrauerint vos***, conuitia & improperia vobis dicendo, ***& ejecerint nomen vestrum***, scilicet nomen Christiani ***tanquam malum***, illud execrantes, ac diffamantes, & extinguere cupientes, quò ad secundum. Non quòd debeat aliquis ista quærere, sed quia timore horum, non debet veritatem vitæ, justitiæ, doctrinæ dimittere. Sicut autem triplex est persecutio, scilicet cordis, oris, & operis: & hæc tertia triplex, scilicet in damno temporalium, in persecutione amicorum, in afflictione & injuria proprii corporis, ita & triplex est patientia, quæ odium cordis, verbum contumeliosum oris & manualem persecutionem operis sustinet patienter, remittendo omnem injuriam, compatiendo peccato proximi, orando vt à via mala conuertatur, & ita peccatum ejus deleatur. Hîc triplex hostis Ecclesiam Dei impugnat, contra quos triplicem patientiam opponit. Hucusque ergo ad omnes generaliter & indeterminatè sententias posuit, hîc verò specialiter ad Apostolos verba dirigit, quamuis & hæc etiam aliis conueniant, prædicens eis præcipuè quanta pro nomine ejus passuri essent, & monstrans quia eorum hoc maximè proprium est, super omnes alios.

Iterum triplex ostenditur persecutio.

Quia ergo propter majorem difficultatem, speciali persuasione indigebant, ideo conuertitur ad eos vt animaret, quos sicut agnos inter lupos missurus erat. Vnde Beda: Non ad hoc nostri similes valent, sed eorum qui ibant gaudentes à consilio, quoniam digni habiti sunt, pro nomine Iesu contumeliam pati. Sed quia non omnis persecutio beatificat, sed tantum illa quæ gaudiosè suscipitur propter justitiam, quæ est Christus filius virginis, ideo addit ***mentientes, & propter me***, seu filium hominis, quia ad hoc quod persecutionis tolerantia beatum faciat, requiritur quòd mendosè & falsè, seu injustè, ac propter Christum nobis inferatur, in quo tristitia persecutionis, conuertetur in gaudium, quando reddet Deus sanctis mercedem laborum suorum. Aliàs enim non est beatus, sed miser, nec est ei merces inde, sed accumulatio suæ miseriæ. Vnde August. Si sustines quia peccasti, propter te sustines, non propter Deum. Si autem sustines; quia mandata Dei seruasti: verè propter Deum sustines, & merces tecum manet in æternum. Quæ sentitur in corde patientium, eorum qui jam possunt dicere, gloriamur in tribulationibus. Non enim ista perpeti, fructuosum est, sed ista pro Christi nomine, non solum æquo animo, sed etiam cum exultatione tolerare.

Beda in c. 6. Lucæ.

Pati pro Christo.

Vnde concludit subjungens præmium, & per hoc alliciens ad patiendnm. Vt enim dicit Hieron. quodlibet opus leue fieri solet, cùm ejus præmium cogitatur, & spe mercedis, leuigatio fit laboris. ***Gaudete*** inquit, scilicet interius in corde, ***& exultate***, scilicet exterius in corpore, id est propter exemplum, gaudium foris ostendite, tam propter bonum virtutis patientiæ, quam propter spem præmii & gloriæ, ***quoniam merces vestra***, non tantum magna est sicut aliorum, sed ***copiosa***, & supra condignum est in cœlis. Multa enim merces est in cœlis, multa propter justitiam patientibus in terris. Merces ista magna est, multa est, preciosa est, diuturna est. Tam magna est quòd non potest comprehendi: tam multa est, quòd non potest numerari: tam preciosa est, quòd non potest æstimari: tam diuturna est, quod non potest finiri. Merces ista tanto est vberior, quanto gaudio & exultatione, in tribulationibus, fides est deuotior. Deus enim, non tam quantitatem laborum, vel multitudinem operum, remunerat, quàm qualitatem & modum radicis, ex qua oriuntur & tolerantur. Non enim

Hieron. in epist.

Merces beatorum.

Lucæ 19. Augustinus serm. in festo omnium Sanctorum.

attendit quantum, sed ex quanto: nam minutum viduæ, prætulit Zachæi dimidio. Sentiunt ergo, vt dicit August. istam mercedem, qui gaudent in bonis spiritualibus, sed ex omni parte perficientur, cùm etiam mortale hoc induerit immortalitatem. Sed nos heu in multis decipimur, quando nobis arrident secularia, quando vulgus laudibus nos attollit, gaudemus & exultamus, cùm magis flere & dolere deberemus, quia maius periculum sunt prospera, quàm aduersa: laudes, quàm vituperationes. Gaudeamus ergo & exultemus cum Apostolis, quibus salubre gaudium, & salubris exultatio demonstratur, cùm eis in contumeliis & persecutionibus gaudendum esse, & exultandum denunciatur. Vnde Hieronym. Nescio quis hoc nostrum possit implere, vt laceretur opprobriis fama nostra, & nos exultemus in Domino, hoc qui vanam sectatur gloriam, implere non potest. Gaudere igitur & exultare debemus, vt merces nobis in cœlestibus præpararetur. Eleganter in quodam volumine scriptum legimus: Non quæras gloriam, & non dolebis cùm inglorius fueris. Vnde & Chrysost. Quantum aliquis lætatur de laudibus hominum, tantum de vituperatione tristatur. Qui verò gloriam concupiscit in cœlo, opprobria non timet in terris. Vnde dicit Seneca: Numquam fœlix es, si nondum te turba deridet. Si beatus esse vis, cogita hoc primùm contemnere contemptum. Si vis beatus esse, si fide bona, vir bonus, sine te stultum videri, sine contemnat te aliquis. Quisquis volet, tibi contumeliam faciat & iniuriam, tu tamen nihil patieris, si modo tecum erit virtus. Hæc Seneca. Non solum autem præmio, sed etiam exemplo, eos ad patientiam prouocat, & rigorem tribulationum temperat, confortánsque eos exemplo Prophetarum, & suadens ad sustinendum, consolationem eis de illorum societate præstat, qui ante eos afflictiones varias pertulerunt, dicens: *Sic enim*, crudeliter, multipliciter, & incessanter *persecuti sunt Prophetas* veros, vt Hieremiam, Esaiam, & alios *qui ante vos fuerunt*, quia pro veritate persecutionem sunt passi, & ita dant vobis exemplum & animum patiendi, quasi dicat: Non miremini si vos patiamini, quia non est nouum, nec insolitum. Illorum ergo exemplum vos doceat, si illorum vos beatitudo & lætitia delectat, illorum exemplum vos inuitet, ne timore deficiatis pro veritate, pro qua ipsi passi sunt sine exemplo eos inuitante. Secundum hunc modum, ostendi solet elephantis sanguis vuæ & mori, ad acuendum eos in prælium. Similiter nobis proponitur exemplum Christi martyrum, ad confortandum nos in tribulatione persecutionum. Et idcircò propositæ gloriæ præmium considerantes, ad omnem tolerantiam passionis, deuota fide parati esse debemus, vt consortes gloriæ Prophetarum atque Apostolorum, effici mereamur. Non ergo debet quis timore persecutionis veritatem deserere, sed potius vbi Christus in causa est, persecutionem affectare. Vt enim dicit Apostolus, *omnes qui volunt piè viuere in Christo, persecutionem patientur*. Si ergo persecutionem pateris, habeto id signum in bonum, quia piè in Christo viuis. Nam si non pateris persecutionem, non vis piè viuere in Christo. Vnde Ambrosius: Et fortasse cùm persecutiones non patimur, tanquam condemnati habemur, quia nequaquam piè viuere volumus in Christo. Nam vtique, cùm sit definita sententia, quod *omnes qui volunt piè viuere in Christo Iesu persecutiones patientur*: videtur is qui persecutiones non patitur, abdicatus quòd non sit piæ intentionis in Christo. Deuotionem enim fidei,

Hieron. in Matth. c. 5.

Gloriandum non est.

Senec. lib. de moribus.

Exemplum sumi debet à bonis. 1. Machab. 6.

Persecutiones toleranda sunt. 2. Tim. 3.

Ambrosf. in Psalm. 118.

Persecutionis materia non deficit.

prælia sequuntur. Hæc Ambros. Sed diceret aliquis: Nemo potest modo propter persecutionem attingere ad beatitudinem, quia nunc in pace consistunt omnia, & sancta Ecclesia ferè de nulla parte patitur aduersa. Ad quod dicendum, quòd vbique tentationes sunt, & persecutiones, quia quotidie in penetralibus sanctæ Ecclesiæ, persequitur Cain Abel, Hismaël Isaac, Esau Iacob, id est, impius iustum. Et si quis persecutionem non patitur ab extraneis, patitur tamen à falsis fratribus. *Omnes enim qui pie volunt viuere in Christo, persecutionem patientur.* Et si non patitur quis extrinsecus, patitur tamen intrinsecus, & à nequitiis spiritualibus. Et quia non cessant persecutiones, patientia nobis necessaria est, vt reportemus repromissiones. Væ autem his qui perdunt patientiam, quia & perdunt patientiæ coronam. Non ergo murmuremus si in paucis vexemur, quia in multis bene disponemur. De his octo beatitudinibus, quas ponit Matthæus, quatuor tantum ponit Lucas. Sed secundum Ambrosium in istis octo, illæ quatuor sunt, & in illis quatuor, istæ octo. Mansuetudo enim & pax, referuntur ad patientiam: munditia cordis, ad paupertatem spiritus: misericordia, ad esuriem iustitiæ. Et quia Dominus suprà præmiis ad virtutes & fidem populos prouocauit, consequenter eos etiam à criminibus & peccatis, futurorum suppliciorum denunciatione deterret, dicens: *Verumtamen væ*, scilicet doloris æterni, *vobis diuitibus*, non tamen omnibus, sed *qui habetis hìc consolationem vestram* à vobis optatam, abutentes diuitiis ad vitæ voluptatem, q. d. Non habetis meam, & nec in præsenti, nec in futuro. Diuites ergo vocat, qui in bonis ducunt dies suos, quia nôn tam diuitiæ, quàm amor & abusio diuitiarum, in culpa est. Cùm enim superius regnum cælorum pauperum esse dicatur, ex opposito apparet, quòd ab hoc regno se alienat, qui in temporalibus, quæ non consolatio, non deliciæ, sed remedium, refrigerium, contra necessarias temporis miserias esse debent, consolationem quærit, auditurus à iusto iudice, *Fili, recordare, quia recepisti bona in vita tua.* Vnde Ambrosius: Qui consolationem vitæ præsentis habuerunt, remunerationem perpetuæ perdiderunt. *Væ vobis qui saturati estis*, in præsenti vacando comessationi, & ebrietati, & in deliciis viuendo, *quia esurietis* in futuro, non cibi carentia specialiter, sed totius boni penuria generaliter. Sicut diues qui epulabatur quotidie splendidè in deliciis viuens, dirum væ sustinebat esuriens, quando de digito Lazari, quem despexerat, guttam aquæ quærebat. Epulones arctissimo ieiunio macerabuntur in pœna, vt culpæ eorum scilicet gulæ, pœna sit contraria. Sicut ergo contraria contrariis punientur in pœna, ita contrariis contraria curari debent, in pœnitentia. Vbi Beda: Si beati sunt illi, qui iustitiæ semper opera esuriunt infœlices econtrario æstimandi sunt, qui sibi in desideriis placentes, nullam veri boni famam patiuntur, satis se rati beatos, si non ad tempus sua voluptate priuentur. Væ vobis qui nunc ridetis risu inordinato, ac gaudetis & lasciuiis gaudio vano: quia lugebitis dolore interiori, & flebitis dolore exteriori. Vel lugebitis, pro omnis boni carentia: & flebitis, pro omnis mali præsentia, in ardoribus sempiternis, *vbi erit fletus & stridor dentium.* Si enim lugentes beatificentur, & consolabuntur: merito ridentes, tanquam miseri cruciabuntur. Vnde Salomon ait: *Risus dolore miscebitur: & extrema gaudii, luctus occupat.* Vbi Basilius: Cùm Dominus ridentes nunc arguat, palam est quòd

2. Tim. 3.

Patientia vtilitas.

Beatitudines secundum Lucam. Ambros. in cap. 6. Lucæ.

Maledictiones contraria beatitudinibus.

Lucæ 16. Ambros. in Lucam.

Epulones.

Beda in c. 6. Lucæ.

Lucæ 13.

Basil. in reg. breuioribus. interrog. 31.

Ridendi nullum tempus.

nunquam erit fideli tempus risus, & præcipuè in tanta multitudine eorum qui in peccato moriuntur, pro quibus oportet lugere. Et Chrysostomus: Dic autem mihi, cur concuteris & defluis, qui debes assistere terribili judicio, & ponere rationem de omnibus hîc operatis. *Væ vobis, cum benedixerint vobis homines*, scilicet adulando, ac laudando, & extollendo vos, per applausum talem, nutrientes vos in malis, vt cæci efficiamini, vosmetipsos non cognoscentes, nec attendentes illud Apostoli:

Galat. 1.

Si hominibus placerem, seruus Christi non essem. Secundum hoc, *faciebant pseudoprophetis patres eorum*, qui benedicebant illis Prophetis, qui ob captandum vulgi fauorem, & ad habendum populi applausum, de corde suo, non de spiritu & ore Domini, prophetabant falsum. Et hoc est

Psalm. 9.

quod Psalmista deplorat: *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ: & qui iniqua gerit, benedicitur.* Sed & væ eis qui sic laudant, quia plus nocet lingua adulatoris, quam gladius persecutoris. Qui enim mala agentibus adulatur, puluinar sub capite dormientis ponit, vt fulcitus laudibus in malis requiescat. Si ergo beati sunt, qui ab hominibus odiosè maledicuntur, meritò infœlices

Ira Dei judicium est peccator impunitus.

reputandi sunt, qui ab hominibus adulatoriè benedicuntur. Magna quidem Dei ira est & vltio, quòd peccatori deest correctio, & adest adulatio, quasi de bene gesto: quia ipsa adulatione nutritur in culpa, & majorem fouetur ad pœnam. Has sententias Lucas ponit: vt veritas quatuor beatitudinum, quas ante posuit, clarius per oppositam damnationem elucescat.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui vt altiora virtutum culmina doceres, in montem cum discipulis ascendisti, ibique beatitudines & virtutes sublimes docuisti, & præmia singulis congruentia promisisti. Da mihi fragili vt tuam vocem audiens, studeam per virtutum exercitium habere meritum: quatenus te miserante consequar & præmium. Fac vt considerans mercedem, opus mercedis non recusem, sed spes æternæ salutis mitiget in me dolorem medicinæ præsentis, & accendat animum ad alacritatem operis. Fac me miserum nunc beatum, beatitudine viæ per gratiam, & tandem beatum, beatitudine patriæ per gloriam. Amen.

Quòd Prælati debent lucere opere & sermone. Et quòd Christus non venit legem soluere, sed implere.

CAPUT XXXIV.

Matth. 5.

ET quia Dominus hortatus est Apostolos ad sustinendum tribulationes, nunc consequenter ponit quatuor similitudines, scilicet comparando eos sali, luci, ciuitati, & lucernæ, quibus ipsos ostendit similes, vt per hoc intelligant se in tribulationibus debere magis esse fortes. Ac si eis diceret: Non vos debitis in tribulationibus deficere, quia defectus vester multis esset occasio ruinæ. *Vos enim estis sal terræ: vos estis lux mundi.* Vos estis ciuitas supra montem posita, & lucerna supra candelabrum posita. *Vos*, inquam *estis*, id est, esse debetis. Duæ primæ similitudines dicuntur per affirmationem, in quibus ostenditur ad quid sunt: quia ad condiendum affectum, & illuminandum intellectum. Duæ sequentes dicuntur per negationem, in quibus ostenditur ad quid non sunt, quia nec in absconsione personæ nec in occultatione doctrinæ. Apostoli igitur & Prælati dicuntur sal terræ, propter vitæ perfectionem, qua homines condiuntur, & mentes eorum qui adhuc terrena sapiunt, imbuuntur. Sal enim terram sterilem facit, cibos condit, carnes siccat, & à putrefactione conseruat, ex aqua & igne conficitur, in omni sacrificio offertur. Sic exemplum sanctitatis, terrenum affectum mitigando, sterilem facit, sanctum desiderium sapiendum reddendo condit: carnem mortificando desiccat, à putredine libidinis restringendo conseruat: ex aqua deuotionis, & igne dilectionis, decoquendo in fornace pœnitentiæ, conficitur: in omni opere dirigendo, & moderando, offertur. Præcipuè autem sal in scriptura, discretionem significat, quæ in Prælatis esse debet, qua debent opera subditorum sic condiri & dirigi, vt coram Deo sapida reddantur, sicut cibaria sale condit, magis sapida sentiuntur. Et monet Apostolos & cæteros Ecclesiæ Prælatos, vt in virtutibus persistant: *quia si sal*, id est, Prælatus vel Doctor, per quem alii condiendi sunt, *infatuatus fuerit*, vel *euanuerit*, & defecerit, scilicet aut persecutionis & aduersitatis timore, aut cupiditatis & prosperitatis amore, aut superbiæ & vanæ gloriæ elatione, aut carnalis affectus attractione, aut negligentiæ & incuriæ seductione, aut subuersus errore, quo minus condiat, & doceat subditos, exemplo & verbo, *in quo salietur*, infirmus populus subditus, qui debet condiri vita & doctrina majorum, vel in quo & quo alio doctore condietur, & emendabitur, scilicet ipsum sal, id est ipse qui habet alios condire, secundum illud Sapientis: *Quis medebitur incantatori à serpente percusso?* Vnde dicendum est ei, *Medice, cura teipsum*, Similiter si discretio, quæ opera nostra condit, ab operibus nostris bonis, de genere defuerit, Deo accepta non erunt. In cujus figura, sal in omni sacrificio ponebatur. Sal igitur sic euanescens, propter inutilitatem sui, ad nihil valet vltra, neque in terra, neque in sterquilinio. Non est vtile terræ, quia suo injectu prohibet eam germinare, non sterquilinio, id est fimo: quia sibi immixtum, non finit ipsum fœcundare. Quasi dicat nihil valet, quia nec in se fructificat, aut fructum boni operis fert vt terra, nec in aliis fœcunditatem, seu fœcundandi virtutem dat, aut eos extollere valet vt fimus, sed mittatur foras ab officio, & humilietur inter homines, quia sibi nocet, & aliis non prodest, vnde talis debet repelli à Prælatione, ne officium Prælatorum in conspectu hominum reddatur vile. Aut ergo à dignitate Ecclesiastica deponetur, aut ab vnitate ecclesiæ numero vel merito secernetur, aut à Sanctorum gloria excludetur, & talis conculcabitur ab hominibus in mundo per derisionem, ab Angelis in judicio per separationem, à dæmonibus in inferno per afflictionem. Dicuntur etiam Apostoli & Prælati lux mundi, id est, hominum qui sunt in mundo, propter verbum doctrinæ, qua debent ignorantes de credendis & faciendis illuminare. Sicut enim sol & luna, illuminant oculos corporis: sic Apostoli & Doctores illuminant oculos mentis. Prius autem est bene viuere quàm bene docere. Et ideo postquam Apostolus dixerat, Sal terræ, sapienter viuendo: dicit eos lucem mundi, tenebrosos illuminando. Debet ergo Prælatus esse sal, bene viuendo: lux bene docendo: sal, in exemplis: lux in doctrinis. Rectus ordo iste, primò bene viuere, deinde bene docere, secundum gloss. Deus est lux non illuminata, sed illuminans,

Christus Apostolos comparat sali, luci, ciuitati, & lucernæ.

Salis proprietates enumerantur.

Sal discretio dicitur.

Salis depravatio.

Eccles. 12. Lucæ 4.

Apostoli & Prælati sunt lux mundi.

Lux triplex.

Glossa in Matthæum.

Apostoli

Apostoli & Apostolici viri, lux illuminata & illuminans: simplices iusti, lux illuminans, sed illuminata. Prima est sicut lux solis: secunda sicut lux lunæ: tertia sicut lux stellæ. Deinde post condimentum salis & radium lucis, sequitur ciuitatis protectio, & lucernæ illuminatio, quia Apostoli & Prælati non debent se abscondere, neque lucernam diuini ponere sub modio & occultatione humani timoris, neque sub lecto & quiete mundanæ prosperitatis; sed debet esse ciuitas in monte posita, vt sint refugium injustè oppressis, & lucerna supra candelabrum posita, vt per sanctæ vitæ exempla luceant tenebrosis. Vnde ad similitudinem ciuitatis supra montem, & lucernæ supra candelabrum positæ, sic monet Apostolos & Prælatos, simili lumine coram hominibus lucere & fulgere, vt visis operibus eorum bonis, odore & admiratione talium homines attrahantur & informentur, ac inde Deus pater glorificetur, & non ipsis, sed ei à quo omne bonum est, laus impartiatur. Debent ergo lucere & opere & sermone. Non enim ait: vt audientes vestrum sermonem bonum: sed *vt videntes vestra bona opera, glorificent patrem vestrum qui in cælis est.* Magis enim operando quis proficit, quàm loquendo, & plus mouent exempla quàm verba, quia major est splendor operis, quàm sermonis. Iste enim tantum ore prædicat, & vna hora in septimana, ille verò totus prædicat, & omni totius temporis hora. Vnde alibi: *Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent.* Quod secundum Gregorium, est vita secularium, qui foris quasi ad alta proficiunt, sed intus à soliditate inanescunt. Econtra verò docere voce & non opere, quædam vanitas est, & parum prodest. Quia secundum Bernard. lingua maniloqua, & manus ociosa, doctrina lucida, & vita tenebrosa, monstruosa res est. Ad hoc autem lucere debent, vt finem boni operis in laudibus Dei, non hominum constituant: quia non debent de hoc suam, sed Dei quærere gloriam, & proximi ædificationem, vt videntes opera eorum bona, Deum per quem in eis fiunt, non facientes glorificent, per imitationem eorum, per laudem quoque eorum, omnia ei ascribentes vt authori bonorum. Non est ergo huic contrarium, quòd infrà dicitur: *Attendite, ne iustitiam vestrã faciatis coram hominibus:* quia in opere bono, quærenda est gloria diuina, & sic loquitur hîc, sed fugienda gloria propria & humana, & sic loquitur infrà. Deinde incipit eos jam informare, quòd doceant præueniendo primò falsam opinionem, quam habere poterant. Tanquam si quærerent, dicentes: Ecce volumus doctrinam tuam non abscondere, sed quid est hoc ipsum quod vetas abscondi? numquid alios docturus es, contra ea quæ in lege & Prophetis scripta sunt? Non, inquit: *Nolite putare,* ne scilicet in errorem incidatis, *quoniam veni soluere legem aut Prophetas,* prohibendo scilicet ne spiritualiter fiant. Vt enim dicit August. omnia quæ in veteri Testamento conscripta sunt, noui Testamenti typum & imaginem prætulerunt. *Non veni soluere* & destruere *legem*: sed potius adimplere eam. In hac autem Domini sententia secundum August. duplex est sensus. Nam adimplere legem, est aut addendo aliquid quod minus habet, aut faciendo quod habet. Dominus ergo addit quod minus habet, non vtique soluit quod inuenit, sed magis perficiendo confirmat. Omnia etiam quæ lex & Prophetæ de eo promiserant, jam pro parte in ipso completa sunt, & antequam *cælum & terra transeant,* & elementa mutentur ab hac mutabili, in immutabilem, scilicet antequam iste mundus, quò ad figuram, non quò ad materiam, finiatur, omnia quæ de eo scripta sunt, spiritualiter implebuntur, nec *vnum iota, aut vnus apex,* id est, minimum etiam legis præceptum, potest cadere ab effectu impletionis, vt remaneat irritum & inane. Iota, minima litera est inter alias, & vno ductu fit. Apex autem est particula literæ, quæ ponitur in summitate, ad distinctionem: & notat minima præcepta, quia minimum præceptum, vel minima præcepti particula, *non præteribit à lege,* id est, non remanebit, quin impleatur suo tempore, vel in capite, vel in corpore. Deinde post modum implendi & docendi ipsi Christo, proprium ostendit modum implendi à parte doctorum, & qualiter debet ei confirmari doctrina Prælatorum. Et ponit quandam diuisionem bimembrem doctorum. Quidam enim sunt, qui malè viuunt, & benè docent, sicut Scribæ & Pharisæi faciebant. Et de istis dicitur: *Qui ergo soluerit,* malè scilicet viuendo, & transgrediendo, *vnum de mandatis istis minimis,* id est de mandatis decalogi, quæ dicuntur minima, quia inchoant hominem, & ad vitam pertinent incipientium, *& docuerit sic homines,* malis exemplis corrumpendo, *minimus vocabitur in regno cælorum,* id est in Ecclesia militante. Quia secundum Gregorium, cujus vita despicitur, restat vt ejus prædicatio contemnatur. O quot sunt hodie in Ecclesia tales minimi, qui tamen sibi videntur valde magni. Vbi August. Consequens est vt qui minimus est in regno cœlorum, qualis nunc est Ecclesia: non intret in regnum cœlorum, qualis tunc erit Ecclesia, quoniam docendo quod soluit, ad eorum societatem qui faciunt quod docent non pertinebit. Vnde & Chrysost. Docere & non facere, non solum nihil lucri, sed & damni plurimum confert. Grandis enim damnatio est, componenti quidem sermonem suum, vitam verò suam atque opera negligenti. Alii autem sunt qui bene viuunt, & bene doceut, & tales debent esse Prælati Ecclesiæ: & de istis subditur, *Qui autẽ fecerit, & docuerit, hic major vocabitur in regno cælorum.* Quia secundum Chrysost. per verba philosophari facile est, quæ verò per opera demonstratio generosi cuiusdam & magni est, magni quoque erunt, & si non adeo magni, qui faciunt & non docent: factores enim legis justificabuntur apud Deum. Omnia autem mandata deputantur facta, quando quicquid non fit, ignoscitur: Ideòque dicere debemus: *Dimitte nobis debita nostra.* Deinde confirmat quod dixit, quia in tantum non soluit legem, sed superabundanter vult eam impleri, quod nisi sui eam superabundanter impleuerint, & justitia eorum super Scribarum & Pharisæorum, qui dicunt & non faciunt, superabundauerit, & non solum doceant, sed etiam faciant, quia ad Salutem non sufficit bona doctrina, nisi absit bona vita. Vel secundum August. nisi non solum illa legis minima præcepta impleuerint, sed etiam ista quæ ab eo adduntur, negat eis introitum regni cælorum, per justitiam enim legis, nullus intrare potuit in regnum cœlorum, licet justitia propriè sumatur pro virtute cardinali, qua redditur vnicuique quod suum est, largè tamen sumitur hîc: quia vt dicit Hieron. omnes virtutum species, vno justitiæ nomine continentur. Et secundum hoc dicit August. duas esse partes justitiæ, scilicet declinare à malo, & facere bonum, quia sic justitia distinguitur contra peccatum. Vbi sciendum, quòd sicut sunt varia dona gratiarum Dei: ita sunt varii status & conditiones hominum. Propter quod his qui sunt in statu majori, respectu minorum, aptè dici potest,

Lucernam abscondi.
Operando proficimus plusquam docendo.
Sapient. 3.
Greg. lib. 33. moral. c. 4.
Bern. serm. de custodia linguæ.
Lucere debemus ad laudem Dei.
Matth. 6.
August. lib. 1 de serm Domini cap. 14.
Vetus Testamentum, figura noui.
Adimplere legem quid est.
Iota.
Apex.
Gregor. homil. 3. in Ezechielem.
Regnum cælorum pro Ecclesia.
Minimi.
August. lib. 1 de sermone Domini in monte c. 16.
Chrysostom. homil. 16. in Matthæum
Docere & non facere, periculosum.
Chrysostom. homil. 79. in Ioannem.
Matth. 6.
August. lib. 1. de serm. Domini in m6te cap. 17.
Iustitia acceptio.
Hieron. in cap. 56. in Isaiam.
Augustin.
Iustitia duæ partes.

nisi abundauerit justitia vestra plusquam, talium scilicet minorum, *non intrabitis in regnum cœlorum*. Hic aduertendum est quòd saluator, præcepta decalogi replicat, & ad obseruationem eorum, homines inducit, verum intellectum eorum declarando, & errores Iudæorum circa hæc excludendo.

Præceptorum decem à Iudæis interpretatio.

Nam doctores Iudæorum dicebant, per præcepta decalogi negatiua, tantum actum exteriorem, non motum animi esse prohibitum: & quòd voluntas mala non est peccatum, nisi exeat in effectum. Vnde dicebant de hoc præcepto: Non occides, quod per hoc prohibetur occidendi factum, & non occidendi propositum.

Homicidii actus exterior non tantum damnatur, sed etiam interior.

Et hoc est quod dicit: *Audistis quia dictum est antiquis, non occides*, scilicet hominem, hoc est, sic interpretabuntur præceptum hoc. Sed hunc errorem excludit saluator, prohibens irasci sine causa. Vnde non occidere hominem injustè manu & actu, pertinet ad justitiam legis. Qui autem sic occiderit, reus erit, secundum legem, judicio mortis, seu accusatione & damnatione in mortem, quia lex punit secundum talionem. Sed perfectus superaddit, prohibens ne quis sine causa justa irascatur fratri in corde, vel signum commoti animi ostendat in voce, dicens:

Racha.

Racha, quæ vox indignantis est absque certa expressione vituperii vel blasphemiæ, aut certam injuriam, sub expressione verbi irroget, dicens: Fatue, quod est magis injuriari, quàm dicere racha. Prohibetur ergo primò motus iræ in animo. Secundo indignationis in signo. Tertiò vituperationis in verbo. Tribus autem generibus & gradibus culpæ, assignat tres gradus pœnæ.

Culpæ & pœnæ gradus tres in peccato iræ.

Prima culpa est, ira vel odium, in corde latens. Secunda est, ira in generalem contumeliam prorumpens. Tertia est, ira in specialem contumeliam procedens. His tribus culpis, debetur pœna differens, eis correspondens. Nam qui irascitur motu interiori, vel odio, fratri suo, non vitio, vt sit ira per vitium, non per Zelum, qui deliberat odium conceptum implere opere, si opportunitas adesset: reus erit judicio, id est dignus accusatione apud Deum & in foro summi judicis, licet non hominis, cum de voluntate non possit accusari coram homine. Qui autem dixerit fratri suo Racha, ex indignatione & contemptu, reus erit consilio, id est consensu judicii, de danda in eum sententia, & determinanda pœna, quia jam venit in notitiam culpa. Qui autem dixerit fatue, ad contemptum personæ, non ad correctionem culpæ, reus erit gehennæ ignis & pœnæ determinatæ, quia secundum Gloss.

Glossa in Matthæum.

non modicus furor est, quem Deus sale sapientiæ condiuit, infatuatum dicere, & salienti derogare Moyses ergo & lex, securim posuit ad ramum arboris, prohibens homicidium: Christus verò tanquam sapiens agricola, & Euangelium securim posuit ad radicem, prohibens iram, vt omnem radicem peccati de cordibus nostris auferret, quia per iracundiam etiam vsque ad homicidium perueniri potest.

Iræ prohibitio.

Iracundia malum.

Et bene incipit ab ira, quia secundum glossam janua omnium vitiorum, est iracundia: qua clausa, virtutibus intrinsecus dabitur requies, aperta ea ad omne facinus armabitur animus.

Gloss. in eum locum.

Hieron in Matth.

Secundum Hieronym. ira est omnis malus motus ad nocendum, aut ergo surgit subitò, & sic est veniale, aut ex deliberatione & consensu, & si est mortale. Considerandum tamen quòd licet ira sit peccatum, non tamen omnis ira.

Ira quid sit & quod non omnis peccatum sit.

Vindicta quadruplex injusta.

Ira enim est appetitus vindictæ. Vindicta autem, si sit justa, non est peccatum eam appetere. Est autem injusta quadrupliciter, vel quoniam appetitur pœna ejus qui non meruit, vel plus quàm meruit, si appetatur ordine debito prætermisso, vel quia appetitur propter indebitum finem: vt quando appetitur solum propter vindictam, non propter justitiam. Christus itaque radices inimicitiarum, ipsosque fontes per quos charitas necari solet intercipiens, studet nos mutuis nobis charitatis nexibus colligare, quod tamen heu parum curamus aduertere. Vnde Chrysost. Et nos quidem majores nostros & potentiores, etiam si injuriis & contumeliis contra nos agant, ferimus verentes, ne quid ab eis grauius patiamur, erga æquales verò vel inferiores, interdum nec læsi irascimur, intantum humanus metus timore Dei præponitur: noli, inquit, irasci fratri tuo sine causa. Num multò hoc leuius est, quàm si tu alium feras irascentem tibi sine causa? Cùm ergo quod majus est propter timorem hominum feras, propter timorem Dei ne minimum quidem patieris? Hæc Chrysost.

Metus potentum.

Ira inueterata.

Augusti lib. 1. de serm. Domini c. 20.

Et si prohibetur ira recens, multò magis inueterata, vt dicit August. Si irasci non est fas fratri, aut dicere racha, aut fatue: multo magis in animo tenere aliquid, vt in odium indignatio conuertatur. Ideo ex præmissis concludit, quòd volens offerre Deo in altari fidei & cordis sui quodcumque *munus*, scilicet cordis, oris, operis, siue hostiam, siue eleemosynam, siue doctrinam, siue orationem, siue hymnum, siue psalmum, siue aliud spiritualium vel corporalium donorum, *prius* debet *reconciliari fratri*, læso seu offenso per eum verbo vel facto, damno corporali vel spirituali, quia munus non accipitur, nisi antè discordia ab animo repellatur.

Munus sine charitate non proficit.

Deus quippe non munus repellit, sed charitatem proximi quærit, & ideo charitatem prius proximo exoluat, qui munus suum Deo placere exoptat. Munus enim Deo oblatum non proficit ipsi offerenti, nisi sit in charitate.

Reconciliandi forma.

Charitatem autem non habet, nisi proximo per eum læso velit satisfacere. Vbi sciendum quòd si commodè possit haberi ipsius fratris offensi præsentia, tunc pergendum est ad eum pedibus corporis, & reuocandus est in gratiam, satisfaciendo, vel veniam postulando. Si autem ejus præsentia non possit commodè haberi, tunc sufficit ad eum ire pedibus mentis, prosternendo & subdendo se illi piis votis & affectu humili, habendo propositum satisfaciendi, loco & tempore competenti. Et hoc modo vtitur Ecclesia Romana, quæ reum confitentem absoluit, & sibi satisfactionem læso faciendam imponit.

Offensa occulta non est manifestanda.

Sciendum est etiam, quòd si offensa nota est fratri, postulanda est reconciliatio: si verò abscondita, non teneor sibi manifestare, ne concitetur ad iram, sed postulanda est à Deo, & manifestanda sacerdoti.

Chrysostom. hom. 11. operis imperf.

Et secundum Chrysost. si cogitatu offendisti, reconciliare cogitatu: si verbis offendisti, reconciliare verbis: si operibus offendisti, reconciliare operibus.

Reconciliatio per talionem.

Omne enim peccatum, quo modo committitur, eodem modo de ipso pœnitentia agitur. Et si offendit quis verbo detrahendo, debet reconciliare famam restituendo. Attende bene ista, quia relucet hic circa nos magna Dei misericordia, quando hominum vtilitates plus aspicit, quam suos honores, & plus diligit fidelium concordiam, quam muneta sibi oblata.

Chrysostom. homil. 16. in Matthæum.

Vnde Chrysost. O admirabilem benignitatem, atque ineffabilem erga homines amorem Dei, honorem suum despicit, dum in proximo charitatem requirit.

Charitatis præstantia.

Nihil enim ita studet Deus vt nos mutuis nobis charitatis nexibus colligare, propter hoc enim facta sunt omnia, idcirco & Deus homo factus est: atque omnia illa gessit, vt nos in vnum congregaret. Hæc Chrysost. Relucet & hîc nihilominus seueritas Dei magna, quando discordantium vota recusat & munera.

Gregorius homil. 8. in Ezechielem.

Vnde Gregor. Ecce à discor-

à discordantibus accipere non vult sacrificium, holocaustum suscipere recusat. Hinc ergo perpendite quantum sit malum discordiæ, propter quod & illud abjicitur, per quod culpa relaxatur. De hoc malo discordiæ, sic dicit Cyprian. Discordans & dissidens, & pacem cum fratribus non habens, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimine dissensionis fraternæ poterit euadere. Quale delictum est quod nec baptismo sanguinis potest ablui? quale crimen est, quod martyrio non potest expiari? Et ideo, vt ait Chrysostom. munera Abel suscepta sunt à Deo, Cain reprobata, quia Abel pura ac simplici mente Domino munera offerebat: Cain verò iram aduersus fratrem tenebat, & ideo ille placuit in munere, qui placebat in corde. Sed heu hodie multi huic Cain sunt similes, cum discordiis & dolis ad Altare accedentes. Vnde Chrysost. Cùm Deus tantum curæ reconciliationis nostræ habeat, vt patiatur interrumpi ministeria sua, donec tu eas & resoluas inimicitiam cum fratre tuo, nec nos hoc ipsum erubescimus, sed multos dies patimur manere inimicitias, & trahimus sicut funem longum discordias, ignorantes quod tanto longior erit nobis pœna, quanto & discordia. Et quia dictum est de concordia cum fratre offenso habenda, inducit generaliter, vt consentiamus aduersario nostro, & concordemus cum eo citò, dum sumus in via & in hac præsenti vita, vbi est locus & tempus pœnitendi, & mœrendi, & quod possumus hodie, non differamus in crastinum, quia mora trahit ad se periculum, & nemo scit vitæ suæ terminum. Vnde Chrysostomus. Nihil quippe est quod ita vitam nostram valeat euertere, vt operum actionem bonorum dissimulare semper, sempérque differre. Sæpe enim istud ex omnibus nos bonis fecit excidere. Citò inquam concordemus cum aduersario, *ne ipse aduersarius tradat nos*, id est causa sit vt tradamur *judici*, in ultimo examine, *& judex tradat nos ministro*, & exactori, id est maligno spiritui ad vltionem *qui mittet in carcerem*, id est, in infernum, & pœnam exigit pro culpa quam suggessit. Vnde *non exibit homo, donec reddat nouissimū quadrantem*, & minutum, id est, luat etiam minima & leuiora peccata, quia nihil erit impunitum. *Donec* enim ponitur hîc pro numquam, vt sit abnegatiuum omnium temporum, sicut quandoque omnium affirmatiuum. Vnde secundum Augustinum, non significat finem pœnæ, sed continuationem miseriæ. Pœnam ergo gehennæ, tunc homo etiam pro peccatis minimis, ratione mortalis annexi, semper reddet patiendo, & nunquam persoluet veniam consequendo, quia semper punietur & eluet, neque vnquam veniæ locus ibi erit, vnde numquam ad nouissimum quadrantem venitur, qui semper soluitur, & ideò numquam homo exibit, quia in inferno, vbi locus veniæ non est, numquam erit redditio possibilis. Non loquitur hîc de diabolo aduersario nostro, quia illi non est consentiendum, sed potius resistendum, sed hoc loco aduersarius noster, est proximus offensus, seu læsus cui debemus per satisfactionem debitam, & ipsius placationem consentire, & cum eo concordare, vel quicumque alius nobis aduersatus, cui beneuoli & benigni esse debemus. Vel aduersarius noster est synderesis, & conscientia, quæ malæ nostræ voluntati, & contra malum remurmurat & nos accusat, testimonium nobis perhibente conscientia, cui debemus ad bonum consentire. Mysticè etiam aduersarius noster est Deus, quando peccamus, quia nobis resistit, cùm ab eo peccando recedimus, cui consentire debemus pœnitendo, & ejus voluntatem faciendo. Vel sermo diuinus, qui peccare volentibus contradicit, & nos peccantes arguit & accusat, cui debemus obedire, à peccatis abstinendo & auertendo, ac præceptis eius humiliter nos subdendo. Deinde subiungit quædam alia, ad confirmandum quod dixit suprà, scilicet quòd non venit soluere legem, sed adimplere, & dat intellectum alterius præcepti in lege; Judæi enim, per istud præceptum, non concupisces vxorem proximi tui, intelligebant signa exteriora tantum prohibita, vt sunt tactus impudici, oscula, & hujusmodi, & sic exponebant: Non concupisces, id est, signa concupiscentis non facies. Similiter per istud præceptum: *Non mœchaberis*, intelligebant actum mœchiæ exteriorem tantum esse prohibitum, & sic concupiscentia & voluntas interior latens, omnimodè in corde non expressa signo vel facto, nullum esse peccatum. Sed hoc est irrationabile, quia actus exteriores vel signa, non habent rationem peccati, nisi inquantum sunt voluntarii. Et ideo Saluator, hunc errorem excludens, dicit: *Omnis qui videt mulierem ad concupiscendum eam*, id est ea intentione & animo, & hoc fine attendens vt concupiscat eam, quod non est jam titillari, sed plenè consentire libidini, *jam mœchatus est eam in corde suo*. Vnde Chrysostomus: Et si concupiero, nec etiam plus fecero, cum adulterisero. Per legem ergo, luxuria perpetrata, per authorem verò munditiæ, luxuria cogitata damnatur. Lex adulterum damnat: Euangelium verò etiam concupiscentiam, quæ radix est Euangelii, adulterii punit. Vnde Ioannes in lumbis, sed Christus in pectore cinctus fuit. Et sciendum, quòd quædam est concupiscentia ex subito motu, sine deliberatione boni operis vel mali, & sine consensu, & dicitur propassio, & hoc est peccatum veniale. Alia est cum deliberatione animi, & cum consensu in delectationem, vel in opus, & dicitur passio, & hoc est peccatum mortale. Dominus verò loquitur hîc de concupiscentia deliberata, quæ implicat in se consensum in delectatione vel in opus. Concupiscentia ergo cum consensu in animo, est mortale peccatum, etiam antequam exprimitur facto vel signo, & quia visus est concupiscentiæ prouocatiuus. Ideo secundum consilium Ambros. auertamus oculos à vanitatibus, ne quod oculus viderit, animus concupiscat. Vnde Gregorius: Prouidendum ergo nobis est, quia intueri non decet, quod non licet concupisci. Vt enim munda mens in cogitatione seruetur, à lascivia voluptatis suæ deprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Vbi & Chrysostom. Qui studet elegantes facies inspicere, ipse fornacem sibi passionis accendit, & captiuam faciens animam, ad opus quoque celeriter adducit. Quid jam hîc quoque respondent, qui ausi sunt temerè cohabitare virginibus? Hujus enim sanctione legis, mille sunt adulteriorum rei, quotidie illas ad concupiscendum videntes. Audiant hæc qui sæpius ad theatra festinant, séque ibi pene quotidie adulterii obscœnitate commaculant, & adulteros seipsos per vnumquemque diem faciunt, & decem mille construunt perditionis occasiones. Hæc Chrysostom. Sed contra hæc audi efficax consilium Gregorii: Caro, inquit, cùm concupiscitur, pensetur quid sit exanimis, & intelligitur quid amatur. Nihil quippe sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitum valet, quàm vt vnusquisque hoc quod viuit, diligit, quale sit mortuum penset. Hæc Gregor. Et quia Dominus dixerat,

Discordiæ malum.

Cyprian. lib. de vnitate Ecclesiæ.

Chrys. hom. 18. in Genesim.

Munera Abel, Genesis 4.

Chrys. hom. 11. operis imperfect.

Periculum in mora.

Chrys. hom. 16. in Matth.

Donec pro numquam.

August. lib. 1. de serm. Do. cap. 21.

Veniæ locus non est in inferno.

Aduersarius reconciliandus est.

Synderesis.

Deus est aduersarius noster.

Falsa Iudæorum interpretatio.

Chrys. hom. 11. operis imperfect.

Christus in pectore cinctus. Ioannes in lumbis. Concupiscentia detestatio.

Ambros. in Psal. 118. in illud, auerte oculos meos, &c.

Greg. lib. 21 moralium c. 2.

Chrys. hom. 16. in Matth.

Cohabitatio cum virginibus.

Greg. lib. 16. moralium cap. 31.

Contra concupiscentiam. Amputanda peccati occasio.

dixerat, ex visione mulieris, mœchari videntem, ideò consequenter docet abijcere occasionem, quæ facit hominem ruere in talem consensum, vt, *si oculus tuus dexter, vel manus tua dextera scandalizat te*, id est, faciat te ruere in prædictum consensum, *erue eum*, vel abscinde eam, non membrum, sed membri abusum, cohibendo ipsum membrum ab exercitio & affectu illicito, *& projice abs te*, ex toto annihilando. *Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum*, prædicto modo scilicet actum illicitum, quamuis delectabilem, deserendo, *quàm totum corpus tuum*, cum anima, *mittatur in gehennam.* Vnde Gregor. Intueri non decet, quod non licet concupisci. Et Bernard. Qui manum mulieris tenet, sciat se esse in vinculis diaboli. Attendant ergo multi, quàm malum sit pulchras facies mulierum, seu quorumcunque juuenum intueri, aut horum manus vel facies, seu quascumque corporis partes contrectare, vel libenter cum eis fabulari, quia secundum plures Doctores Ecclesiæ, & religiosæ vitæ patres, talia designant interioris hominis corruptionem, ac quandam ejus mollitiem & dejectionem. Hîc secundum Augustinum, non præcipitur aliquod membrum, ad literam, erui, sed occasio peccandi. Potest enim esse occasio ex aspectu, & tunc oculus scandalizat, & cùm bona sit intentione, tunc sandalizat oculus dexter. Vel potest esse occasio ex contactu, & cum bona intentione, & tunc scandalizat manus dextra, hujusmodi ergo si scandalizant, abjicienda sunt, quia fugiendæ sunt occasiones peccandi. Et potest accipi exemplum de visitatione bona, vel opere bono, de genere. Verbi gratia: Si aliquis vadit ad collegium mulierum causa prædicationis, vel consilii dandi, vel si dat Eleemosynam alicui mulieri, & ex hoc præcipiat occasionem ruinæ sibi imminentis, per ortum alicujus familiaritatis malæ, vel tentationis periculosæ, debet illud bonum de genere dimittere, ne tota congeries bonorum operum subjaceat ruinæ. Et ideò dicit Alanus:

Si vitare velis Venerem, loca, tempora vita,
Et locus & tempus, pabula donat ei.

Et idem remedium est in omnibus. Vnde Seneca: Qui deponere vult desideria rerum omnium, quarum cupiditate flagrauit, & oculos & aures, ab his quæ reliquit, auertat. Et hoc patet ex eo quod dicit idem: Auarior redeo, ambitiosior, luxuriosior, imò verò crudelior, quia inter homines fui. Hæc Seneca. Vel accipe hic oculum & manum interiorem, scilicet cordis, quod membrum dextrum hic dicitur comparitione sinistri & exterioris, scilicet corporis fragilioris. Si ergo dextera scandalizat sinistram, quid faciet? Vnde Hieron. Cauendum est ne quod in nobis est optimum, labatur in vitium. Si enim dexter oculus, & dextera manus scandalizant, quanto magis ea, quæ in nobis sinistra sunt? Si anima labitur, quanto magis corpus, quòd est ad peccata procliuius? Vnde & Chrysost. Oculum hic vel manum, non corporis humani significat, sed oculum, vel manum cordis, id est sensum malæ concupiscentiæ, & carnalis desiderii cogitationem, quam per fidem cœlestem erui, & abscindi à cordibus præcipit, vnde omnia mala procedunt. Vnde hic magis membra vitiorum malæ mentis, & prauæ cogitationis excidere nos Dominus præcipit, propter regnum cœlorum, ne dominantibus vitiis, & corpus & anima id est, totus homo reus efficiatur ignis æterni. Deinde postquam docuit alienam vxorem non esse concupiscendam, consequenter docet suam non esse dimittendam, & dat intellectum cuiusdam permissi in lege, scilicet de vxoris dimissione, & libelli repudii datione. Credebant enim Iudæi, quod hoc esset simpliciter licitum, sed est falsum, quia ideò hoc permittebatur, non quia licitum, sed ad euitandum majus malum, scilicet vxoricidium. Minus enim malum erat vxores dimittere, quàm eas interficere, & ideò non erat licitum, nisi propter fornicationem, vxorem dimittere. *In lege*, ergo, *Moyses jussit dari libellum repudii propter duritiam cordis* maritorum, odio vxores suas habentium, non dissidium concedens, sed homicidium auferens, & minus malum permittens, vt majus abscinderet, ne mariti propter odium, sanguinem funderent. Christus autem jubet vxorem non dimitti debere, *excepta fornicationis causa*, quia tunc ipsa vxor esse primò noluit, quæ fidem conjugalem marito non seruauit. Tunc enim licitum est eam dimittere, quantum ad cohabitationem, & debiti redditionem, manet tamen vinculum matrimonii, per totam eorum vitam, & ideò si dimissa nubit alteri, committit adulterium, & similiter qui ducit eam. Quisquis tamen causa fornicationis vult vxorem abjicere, prius debet à fornicatione purgatus esse. Quia secundum Hieronymum quicquid viris jubetur, hoc consequenter redundat in fœminas, neque enim adultera vxor dimittenda est, & vir mœchus tenendus. Deinde postquam docuit Dominus non esse injuriam, proximo inferendam, prohibendo iram & concupiscentiam, consequenter docet ab injuria Dei abstinendum, prohibendo perjurium & juramentum, & dat intellectum cujusdam præcepti, quo prohibetur perjurium in lege veteri. Circa quod errabant Iudæi credentes quòd solum juramentum mendax, esset prohibitum, & quod juramentum illicitum esset seruandum, & similiter quòd juramentum incautum, quod sine necessitate fit, esset licitum. Propter quod Saluator dicit non esse jurandum omnino, id est ex quacunque causa, vbi non excluditur juratio necessaria, sed incauta. Iustitia ergo Pharisæorum est, non perjurare. Hanc confirmat Dominus, vetans jurare, quod pertinet ad justitiam eorum qui intraturi sunt regnum cœlorum. Sicut enim falsum loqui non potest, qui non loquitur, sic perjurare non potest, qui non jurat. Et sicut in multiloquio non deerit peccatum, sic nec in multijurio, perjurium. Sicut autem Deus præcepit sibi victimas legales offerri, non quia ei placerent, sed ne eas prout consueuerant, idolis immolarent, sic infirmis concessit jurare per Deum, non quòd Deo placet hoc fieri, sed quòd minus malum est hoc Deo, quàm creaturis exhiberi. Vnde secundum Hieron. In lege præceptum est non jurare, nisi per Deum, non quòd bonum sit, sed ne Iudæi pessima consuetudine jurantes per creaturas, crederent eas venerandas. Euangelium autem non recipit juramentum, cùm omnis sermo fidelis pro jurejurando sit. Vnde Chrysost. Vnde jurare nos prorsus non conuenit. Quid enim vnicuique nostrum jurare necesse est, cùm nobis mentiri omnino non liceat. Quorum verba ita vera semper, ita debent esse fidelissima, vt pro juramento habeantur. Et idcirco Dominus, non solum perjurare, sed etiam jurare nos prohibet, ne tunc tantum videamur verum dicere cum juramus, & ne quos veraces in omni sermone esse constituit, putaremus sine juramento licitum esse mentiri. Iuramenti enim hæc causa est, quia omnis qui jurat, vt quod verum est, eloquatur. Et Dominus inter juramentum

Greg. lib. 21. moral. cap. 2. *Visus & contactus illicitus videtur.*

Aug. lib. 2. de ser. Domi. cap. 20. *Membrorum abscisio & erutio.*

Dexter oculus & manus dextra.

Hieron. in Matthæum.

Greg. Hom. 12. operis imperfecti & hom. 16. in Matth.

Repudium non faciendum.

Vxoris propter adulterium dimissio.

Maritus adulter dimitti potest.

Hieron. in epitaphio Fabiolæ.

Perjurii prohibitio.

Prou. 10.

Iurandum non esse.

Hieron. in Matth. c. 5.

Chrysost. in Matth. ex opere imperfect.

juramentum & loquelam nostram, nullam vult esse distantiam. Quia sicut in juramento, nullam conuenit esse perfidiam, ita quoque in verbis nostris, nullum debet esse mendacium. Quod vtrunque & perjurium & mendacium diuini judicii pœna damnatur. Quisquis ergo nostrûm loquitur, jurat, quia scriptum est *Testis fidelis non mentietur*. Vnde non immeritò non jurare sæpe scriptura diuina commemorat, quia Deo qui verax est, & noscit quicquid dicitur, pro juramento habetur, quia verum est omne quod loquitur. Hæc Chrysostom. Vnde & Seneca: Nihil interfit an affirmes, an jures. De religione & fide scias agi, vbicunque de veritate tractatur. Secundum Augustinum quoniam ille jurat qui adhibet testem Deum, ridiculum est putare, vt non jurauerit quis, quia non dixit per Deum, sed dixit, testis est mihi Deus, vel ecce coram Deo, quia non mentior, vel Deus scit quia non mentior. Præcepit ergo Dominus non jurare omnino, id est jurare non omnimodo, & in omni causa, quia hoc est incauta juratio. Per hoc tamen non excluditur juratio in necessitate, quia negatio ibi præponitur signo vniuersali affirmatiuo, quod æquipollet suo contradictorio, sed postposita æquipollet suo contrario. Hic enim non dicitur omnino non jurare, quia esset sensus, quòd in nullo casu esset jurandum, quod est falsum, quia in aliquo casu est jurandum, & in aliquo non, sed dicitur hic, *non jurare omnino*, id est, jurare non omnino, id est non omnimodo, & ideò non est sensus, quod in nullo casu sit jurandum, sed quandocunque deest necessitas, & non est necessarium, & sic excluditur omne juramentum incautum. Vnde secundum Augustinum, Dominus non præcepit non jurare tanquam omnino illicitum, sed ne quisquam jurare appetat, tanquam per se bonum, & vt nullus juret de facili absque necessitate, & dilabatur in perjurium, ex jurandi consuetudine. Ad hoc autem quòd rectum sit juramentum, tria requiruntur. Vnum ex parte rei de qua juratur, scilicet veritas, aliter enim non esset confirmandi idoneitas. Alterum, ex parte causæ pro qua juratur, justitia, aliter enim non esset debita. jurandi necessitas. Tertium, ex parte jurandis, scilicet judicium, siue discretio, aliter enim non esset debita periculi cautela. Vnde in Hieremia: *Iurabis, dicit Dominus, in veritate, & justitia, & judicio.* Et non solum incautè jurare per Deum, est illicitum, sed etiam per creaturas, in quantum in eis relucet virtus diuina. Ideò sequitur, *neque per cœlum, quia thronus Dei est*, id est principaliter ibi relucet gloria Dei *neque per terram, quia scabellum pedum ejus est*, id est infima creatura, sicut scabellum est inferior pars sedis, *neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis*, id est Dei qui est rex regum, & ad ejus deputata cultum, quia scilicet est opus diuinum non tuum, quod probat, dicens, *quia non potes facere vnum capillum album, aut nigrum.* Vnde vult dicere, sicut nec per Deum non est jurandum, ita nec per creaturas, quia cùm quælibet creatura sit opus diuinum, qui jurat per creaturam, jurat per Deum. Ideò etiam prohibemur jurare per creaturas, ne creaturam in honore diuinæ venerationis habeamus, vel ne putemus non esse perjurium, jurare falsum per creaturas, & dum per creaturas juramus, nihil jurare, & juramentum non obligare credamus. Fiunt tamen interdum per cruces & Euangelia, id est, per eum, cui hæc sunt dedicata. Et similiter fiunt per Sanctorum reliquias, quia in his potius Deum quàm sanctos veneramur, à quo authore, omne bonum quod habent, eos habere recognoscimus. Qui autem jurare prohibuit, quomodo loqui oportet, docuit, subdens: *Sit autem sermo vester, est est, non non*, simpliciter affirmando veritatem, & negando falsitatem. Vnde duplicat vtrunque, vt quod est intus in corde, hoc dicatur foris in ore. Tunc est enim sermo noster, est est, non non, cùm gemina veritate cordis, & oris, affirmamus, vel negamus. igitur sicut est in conscientia, ita sit & in lingua, & sicut est in re, ita & in ore, & sicut est in ore, ita & in opere, vt quod ore affirmamus, operibus probemus, & quod verbis negamus, factis non confirmemus. *Quod autem his abundantius*, & amplius, *est*, scilicet jurare *à malo est*, id est ab infirmitate & suspicione illius qui sine juramento non credit. Non dixit, malum est, tu enim non facis malum, qui bene vteris juratione, quæ & si non bona, tamen necessaria est, vt alteri persuadeas, quod vtiliter suades, sed à malo & infirmitate illius est, cujus infirmitate cogeris jurare, cum vides pigrum ad credendum, quod ei vtile est credere, nisi firmetur juratione. Semper tamen est malum ibi ex aliqua parte, vel ex parte jurantis, quando jurat sine necessitate, vel si requisitus jurat, est ibi à parte requirentis. Et hoc vel malum culpæ, quando scilicet requirit juramentum sine necessitate, vel malum pœne, quia ex infirmitate humana, quæ est quædam pœna generi humano inflicta, procedit, quòd homines non credunt sibi mutuo simplici verbo, absque juramento. Verum igitur loquamur, neque id jurationibus crebris, sed morum probitate commendemus. Et in loquendo ore tantum vtamur, quia quod ore amplius est, scilicet etiam cæteris artibus vti à malo est. Vt enim in prouerbiis dicitur, *homo apostata vir inutilis digito loquitur.* Stultus ergo est, qui talem imitatur, & similiter digito loquitur, sed magis stultus est, si etiam manu in qua plures digiti sunt, loquatur, & per consequens, stultissimus est, si etiam brachiis & humeris, in loquendo vtatur. Si autem ad modum membrorum istorum accedit & motio capitis, jam videtur quasi insano similis. Expedit ergo omnia membra præter os, in loquendo continere, ne inde scandalum ad alios possit quomodolibet deriuari.

Prou. 14. — *Iurationis modi.* — *Iuramenta Apostoli.* — August. lib. 1 de serm. Do. cap. 30. — *Iurandum esse in necessitate.* — August. lib. 1 de ser. Dom. cap. 30. — *Iuramento recto tria necessaria* — Hierem. 4. — *Non jurandum per creaturas.* — *Loquendi Christianis forma.* — *Bonus juramenti vsus non prohibetur.* — Prouerb. 6. — *Digito loquitur apostata.*

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui antiquis temporalia, nobis vero æterna promisisti, vt nostra superabundet justitia, da mihi coram te & proximis sermone & opere lucere, ac legem tuam non soluere, sed superabundanter implere. Custodi me ab ira & offensione proximi, vt munus cordis, oris, vel boni operis, quod tibi obtulero, acceptum sit in conspectu tuo. Concede mihi clementissime Deus à concupiscentiis & aspectibus malis cauere, omne juramentum declinare, vt sicut à proximi, sic & à tua injuria valeam abstinere, & tibi in omnibus semper placere. Amen.

De patientia & largitate circa proximos exhibenda.

CAPUT XXXV.

POSTQUAM ergo Dominus docuit non esse inferendam injuriam proximo, nec irreuerentiam Deo, consequenter docet qualiter Christianus se habere debet ad eos qui sibi injuriam inferunt, ponens pauca verba, quæ omnibus

Matth. 5. & Luc. 6.

nibus hominibus ad perfectionem sufficiunt, in quibus omnis patientiæ & largitatis virtus, apertè commendatur & suadetur. Et primò ponit intellectum cuiusdam præcepti iudicialis, vbi errabant Iudæi, credentes quòd vindicta esset propter se appetenda, sed hoc est falsum, quia velle pœnam alicuius, absolutè non potest habere rationem boni, sed solum inquantum appetitur propter aliud, scilicet propter ordinem iustitiæ seruandum, vel propter illius qui deliquit correctionem, vel propter aliorum terrorem, vt videntes talem puniri, coerceantur à malis, vel propter aliquod huiusmodi. Vbi ergo nullum bonum tale ex pœna alicuius æstimatur euenire, sed magis timetur de scandalo, vel de maiori malo suscitando, tunc tenetur homo desistere à vindicta quærenda, & hoc est necessitatis, si autem citra talem casum desistat, est supererogationis. Igitur, *non resistere malo*, in aliquo casu est præceptum, & in aliquo consilium, & aliquando non resistere esset malum, quando scilicet per hoc daretur audacia malis hominibus, simplices opprimendi, & potest eorum malitiæ sine periculo occurri. Malo enim culpæ, semper est resistendum, sed malo iniuriæ, nunquam libidine vindictæ, sed per iudicem amore iustitiæ, causa scilicet vtilitatis Ecclesiæ, & correctionis proximi, ne malis discat assuescere. Vnde in lege præceptum iudiciale de pœna talionis erat circa mortem, percussionem, mutilationem, vt percutiens in eo pateretur & puniretur in quo læserat, & redderet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente. Quia enim Iudæi proni ad inferendas iniurias proximo, etiam sine causa & sæui in vindicando proprias iniurias erant, modúmque & mensuram pœnæ excedebant, lex tam pro temeritate lædentium quàm læsorum, instituit modum & terminum vltionis, quem nullus excederet in iniuriis vindicandis, scilicet pœnam talionis. Prouida enim quadam cautela, modum posuit, tam propter proteruitatem lædentium, vt reprimerentur timore, quàm læsorum, ne vltionem sumerent vltra modum proprium. Christi autem, cuius misericordia superexaltat iudicium, & ipsius Euangelij iustitia est non resistere malo, scilicet per malum, sed in bono patientiæ, vincere malum iniuriæ. Nec etiam respondendum est iniuriis, quod maius est, vt iniuriis lacessiti, parati & prompti simus, ad illas patienter sustinendas. In lege, est retributio, quia iubet læsum æquali iudicio iudicari. In Euangelio, gratia, quia docet patientiæ virtutem, etiam per membrorum damna seruari, secundum Chrysost. Si alterius oculum eruis, non tuum recuperasti, sed cum membro etiam patientiam perdidisti. Diabolus vulnera procurat corporum, propter vulnera animarum. Si tu non percusseris, ab homine quidem victus videris, sed diabolum vicisti. Vnde si non reddideris malum pro malo, & si membrum corporis perdidisti, lucrum patientiæ acquisisti. Si autem reddideris, & corporis damnum passus es & salutis, nec tantum læderis, quando ab iniquis noceris, quantum cùm à constantia bonitatis recesseris. Hæc Chrysostom. Sunt autem quatuor gradus ad pacem. Primus est, non plus reddere. Secundus est, minus reddere, & hoc additum est per traditionem Pharisæorum, qui dabant quadraginta disciplinas, vna minus. Tertius est, malum non reddere. Quartus est, paratum esse amplius tolerare. Primi duo fuerunt in lege. In tertio incipit Euangelium, cùm dicit, *non resistere malo*. In quarto est Euangelij consummatio, quod consequenter exponit declarando. Vnde quia non dixit, resistendum malo, ne aliquis intelligeret de malo culpæ, non iniuriæ, subiungit dicens: *Sed si quis te percusserit in dexteram maxillã, præbe illi et alteram*, scilicet dexteram mentis interiorem, ne exterioris hominis cæde vel tacitus intra se moueatur, interior, id est, sis paratus in animo ad aliam percussionem, & maiora, & ampliora sustinendum, antequam per impatientiam malo resistas, & scandalum, vel aliquod malum aliud contra charitatem suscites. Vnde Augustinus: Non tantum non repercutias, sed si vult alteram ferire, patienter sustineas. Vbi Chrysostomus: Qui repercutit, legis implet mandatum, non Christi. Sed dicis, dignus est ille repercuti. Etiam, sed tu non es dignus repercutere, quia discipulus illius es, qui cùm malediceretur, non remaledicebat. Hæc Chrysostomus. Ad omne ergo nos exemplum patientiæ & humilitatis, Dominus per Euangelica præcepta confirmat. Non solum enim prohibet repercutere percutientem, sed & iubet nos paratos esse iterum percuti, & non resistere malo iniuriæ, quo minus adhuc possit nobis inferri. Vnde Beda: Quid tam magnum, quàm percutienti præbere maxillam? Nonne indignationis impetus frangitur, ira sedatur, & per patientiam ille mutatur, vel inuitatur ad pœnitentiam. Per huius ergo mandati impletionem, homo Christo conformatur, diabolus ab homine vincitur, plena pax inter homines obtinetur. Vnde Chrysostomus: Huiusmodi meditatio tolerantiæ, ducit ad passionem martyrij. Facilè enim persecutionis tempore, pœnas corporis poterit sustinere, si in pace antè exercitatus huiusmodi iniurias æquanimiter ac libenter suscipiat. Hîc secundum Augustinum, non prohibetur ea vindicta, quæ ad correctionem valet, sed huic vindictæ inferendæ non est idoneus, nisi qui odium dilectione superat, non enim odit pater filium castigando. Vnde non debet quis odio & libidine vindictam expetere, sed amore, & ad correctionem, & vt iniurians ab eo, cui rerum ordine potestas data est, tanquam filius à patre corrigatur, paratus, si opus sit, æquo animo plura tolerare, ab eo quem vult esse correctum. Talis enim vindicta ad correctionem, propter amorem, pertinet ad misericordiam. Beatus ergo, qui ipso corde est ad omnia paratus in omnibus quæ patitur pro Deo, vt veraciter possit dicere, & canere illud propheticum: *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.* Non solum autem maxillam præbendam percutienti Dominus præcepit, sed damna subiri, quia secundum Chrysostom. post corporalis iniuriæ tolerantiam, vult nos etiam Dominus secularium habere contemptum, & non tandummodo in plagis, verumetiam in pecuniis, rebúsque diuersis nos vult præstare patientiam. Vnde addit, *Et ab eo qui aufert tibi vestimentum, noli prohibere*, scilicet repugnando, vel cum eo contendendo, exemplo Domini, qui vestimenta sua permisit à se auferri, & à militibus diuidi. Dum enim vis vindicare vestem corporis, preciosissimum animæ vestimentum perdis. *Et qui vult tecum in iudicio contendere*, id est, contentiosè agere, *& tunicam tuam tollere*, id est, vestem interiorem & magis necessariam, per quam & cætera necessaria intellige, hoc est, si te ad iudicium propter tunicam trahat, ac negocium tibi, molestiámque commoueat, *dimitte ei & pallium*, id est, exterius vestimentum, & cætera quibus non adeò indiges, nunquam contentiosè, cum & iracundia agas, quasi diceret: Si quis contendendo velit tibi auferre vnum de necessariis,

Vindicta an sit expetenda.

Malo quatenus resistendum sit.

Talionis lex.

Lex. *Euangelium.*

Chrys. hom. 12. operis imperfect.

Repercutientis damnum.

Gradus ad pacem quatuor.

Maxilla altera præbenda.

Aug. lib. 1. de ser. Domi. cap. 34.

Repercutiendum non esse.

Chrys. hom. 42. operis imperfect. 1. Petr. 2.

Beda in c. 6. Lucæ.

Chrys. ibid.

August. lib. 1. de ser. Dom. cap. 37.

Vindicta ad correctionem exercenda est.

Psalm. 56.

Chrys. hom. 28. in Matth.

Contendendum non esse.

Pallium dandum.

necessariis, antequam contendas in judicio, sustine potius vt auferatur tibi & reliquum de eis. Hoc quoque secundum Augustinum, ad præparationem cordis, non ad ostensionem operis intelligendum. Ex hoc etiam potes trahere, vt si quis vult tunicam tuam tollere, id est animam, vel interiora bona, dimittas pallium, id est exteriora negotia. Vbi Chrysostomus: Si litem tibi videris imminentem, etiam illa quæ non poteris indulge, melius est enim jurgio liberari, quàm retinere materiam jurgiorum. Difficile est rem dimittere, sed difficilius de judicio sine peccato exire. Et iterum: Non solum, inquit, injuriam patiens, nihil iracundiæ moueas aduersus eum, qui injuriam facit, & non solum pro his quæ abstulit non indigneris, sed & si quid tibi fortè subrelictum est, id sponte largire ei qui totum abstulit. Cùm enim ille talem te inuenerit, resipiscet continuò, & facti pigebit eum. Vbi & Beda: Quod de vestimento & tunica dictum est, non in eis solis, sed in omnibus faciendum est, quæ aliquo jure temporaliter nostra esse dicimus. Si enim de necessariis hoc imperatum est, quanto magis superflua contemnere oportet? Lex igitur est, vt alterius non tollas, & si tuum non das, gratia autem vt & alterius non tollas & tuum des, secundum Augustinum. Qui sponte vel conuictus pecuniam debitam reddere noluerit, in tantum vt velit litigare, dimittenda illi est, seruum enim Dei non oportet litigare, manente illa regula, vt in animo paratus sit amittere quod sibi debetur. Nam si modestè ac leuiter omnino egerit vt sibi restituatur, non tam intendens fructum pecuniæ, quàm vt hominem corrigat, cui sine dubio perniciosum est habere vnde reddat, & non reddere, non solum non peccabit, sed proderit etiam plurimum, ne ille, dum in aliena pecunia lucrum facere vult, damnum fidei patiatur. Quod tanto est grauius, vt nulla sit comparatio. Et nota quòd repetere sua, contingit dupliciter. Aut coram judice infideli, & sic Christiano non licet, & maximè vbi Ecclesia, libertatem habent. Aut coram fideli, & hoc dupliciter, aut contentiosè & cum fraude, & sic nulli licet, aut modestè & cum justitia, & sic infirmis & imperfectis licet, simpliciter verò repetere sine contentione & fraude, non coram judice, omnibus licet. De religiosis verò sua non habentibus, est sciendum quòd repetere aliqua, contingit dupliciter. Aut vt aliqua propter vtilitatem propriam, sic perfectis non licet. Aut vt congregationis propter vtilitatem communem, sic licet etiam perfectis, qui etsi non habent sua in proprio, tamen habent in communi, & ita nomine communitatis licet repetere. Vel si non habent dominium, nec in communi, nec in proprio, habent tamen res ad vsum deputatas. Tamen magis expediter judici secreto significare, quàm in judicio repetere. Deinde subjungit: *Et qui te angariauerit mille passus, vnde cum eo alia duo milia*, id est patienter feras, si amplius te ire oporteat. Angaria dicitur indebiti seruitii exigentia in propria persona, vel quæcunque coactio injusta. Vnde angariare, est iniquè seu injustè aliquo modo trahere, vel personalia obsequia & opera impendere, opprimendo in persona, & grauando. Est ergo sensus: Quicunque te in seruitio indebito, sine peccato tamen coëgerit seruire, ad hoc etiam ita debes paratus esse, vt amplius pati velis, quàm ille optat inferre. Nam mille passus est iter sabbati, & ideò hoc non est contra sabbatum legis, sic sustine injurias in his quæ non sunt contra Sabbatum pectoris. Vel

Augusť. lib. 1 de serm. Domini in monte, cap. 36.
Chrys. hom. 12. operis imperfecti & hom. 21. in Matth.
Beda in c. 6. Lucæ.
Contentio litium.
Repetere sua dupliciter.
Religiosi an repetant ablata.
Angaria quid dicitur.
Mille passus iter sabbati.

in millenario, perfectio spiritualis significatur, quæ impletione hujus præcepti ostenditur. Et cum millenarius sit numerus perfectionis, in tribus millenariis notatur quòd in tribus consistit perfectio patientiæ, scilicet in corpore, & ratione, & voluntate, quòd significatur per alia duo milia. Vbi Chrysostomus: Vides superabundantiam Philosophiæ, & cumulum sapientiæ. Postquam nimirum dederis maxillam, & tunicam, & vestimentum, etiam si nuto inquit corpori tuo vti voluerit inimicus ad injurias & labores, nec sic quidem illum oportet prohibere. Vult enim omnia nos possidere communiter, & pecunias videlicet & corpora, non cum indigentibus solum, verumetiam cum injuriam facientibus. Vnum enim misericordiæ est alterum patientiæ. Et iterum: Ad omne deuotionis opus impigros nos esse præcipit Dominus, ac paratos. Bonum enim nostrum vult non tam necessitatis esse, quam propriæ voluntatis, vt dum amplius ex nobis facimus, quàm ab aliis postulamur, majoris mercedis gratiam consequamur. Integræ enim charitatis, ac perfectæ deuotionis officium est plus sponte præstare, quàm poteris. Hæc Chrysostomus. Vbi secundum Augustinum monet, non tam vt pedibus agas, quàm vt animo sis paratus. Non solum ergo tua vt deuites altercationem, sed & te ipsum præbe angarianti, non tam opere & pedibus, quàm animo & compassionis affectu paratus multo plus seruire, quàm præcepit. Totum enim quod dictum est, intelligendum secundum præparationem animi in casu consimili, non autem in casu in quo ex tali permissione nutriretur percutiens, aut rapiens, vel angarians, seu alias offendens in sua malitia & iniquitate. Imo in tali casu sustinere non esset bonum, nisi propter scandalum, vel aliquod majus malum euitandum. Nam testante Augustino, cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur, quoniam nihil est infœlicius infœlicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior roboratur. Vt autem dicit idem Augustinus, in his trium exemplorum, nullius genus injuriæ est prætermissum. Nam omnia in quibus improbitatem aliquam patimur, in duo genera diuiduntur, quorum alterum est quod restitui non potest, in quo vindictæ solatium, tumidus animus quærere solet, qui talia fomenta desiderat, sed sanus & firmus misericorditer perferendam alterius infirmitatem judicat, neque hic vindicta ad correctionem prohibetur, vt etiam suprà dicitur. Alterum injuriarum genus est, quod in integrum restitui potest, cujus sunt duæ species. Vna ad pecuniam, altera ad operam pertinet. Exemplum primi, de percussa maxilla, secundi, de tunica & vestimento, tertii, de angaria passuum. Quia quod in corpore læsum est, non restituitur integrum, & reddi vestimentum potest, & adjuuari opera potest, si opus fuerit. In his ergo omnibus generibus injuriarum Dominus docet patientissimum & misericordissimum, & ad plura perferenda paratissimum animum Christianorum esse oportere, propter spem retributionis æternæ. Sed quoniam parum est non nocere, nisi etiam præstet beneficium quantum poterit, consequenter adjungit Dominus, & dicit: *Omni petenti te tribue*, quasi diceret: Ita debes esse patiens in aduersis propriis, sed & compatiens alienis. Non dicit quid tribuendum, quia non semper res est danda, semper tamen dandum est, saltem bonum responsum. Qui ergo in necessitate sua petit à te rem corporalem vel spiritualem,

Chrys. hom. 18. in Matth.
Patientia animi sine nutrimento alienæ iniquitatis habenda.
Augustinus epistola 5.
August. lib. 1 de ser. Dom. in monte. c. 37. 38. 39.
Injuriæ genus nullum prætermissu in Euangelio
Largitas petenti exhibenda.

da

da ei donum vel verbum. Si enim rationabiliter petit, tribuendum est donum quod petit, vel de præcepto cùm in extrema necessitate positus omnino indiget, dareque possis, vel de consilio, cùm petens aliter transire potest, & hæc est eleemosyna corporalis. Et si deest tibi facultas, da affectum & bonam voluntatem, bonum responsum & orationem. Si autem irrationabiliter petit, dandum est verbum, docendo eum de irrationabilitate suæ petitionis, & de causa iustæ negationis, vt non eum inanem dimittas, & hæc doctrina est pars & opus iustitiæ, & eleemosyna spiritualis. Et si iste non accipit id quod petit, melius tamen, scilicet correctionem, accipit. Ita, *omni petenti te dabis*, quamuis non semper id quod petit, dabis. Vnde, *omni petenti*, inquit, non omnia petenti, vt des quod dare honestè & iustè potes. Vbi Ambrosius: Non minus est criminis habenti tollere quàm cùm possis & abundans sis indigentibus denegare. Et esurientis panis est, quem tu detines, viduarum indumentum, quod tu recludis, miserorum redemptio & absolutio, est pecunia quam tu in terra fodis. Tot ergo bona scias te inuadere, quot bona posses præstare. Quia vt dicit Chrysostomus, diuitiæ nostræ non sunt, sed Dei: Omnes enim dispensatores diuitiarum suarum nos voluit esse, non dominos. Da ergo & tribue, non vende. Vendit, qui multas preces expectat, vendit, qui beneficium procrastinat, vendit, qui pauperi improperat, vendit, qui tristi vultu donat, vendit, qui vicissitudinem expectat. Pauper tamen & nihil habens, non tenetur ad donum muneris à manu, sed ad donum compassionis à corde, consolationis in ore, subuentionis in opere tenetur pro loco & tempore. Vnde glossa: Si deest facultas, da obsequium, vel affectum, vel verbum. Hæc sunt illa quatuor, quæ obtulit Magdalena Christo, scilicet lachrymas, compassionis, capillos subuentionis, osculum obsecutionis, vnguentum consolationis. Et eodem modo intelligendum est quod subditur. Et volenti mutuari, id est, mutuum accipere à te, ne auertaris ab eo, scilicet non mutuando, vel mutuum differendo, vel diminuendo. Mutua sibi, si petit rationabiliter, vel rationem redde, si petit irrationabiliter. Da mutuum hilariter. *Hilarem enim datorem diligit Deus*, & ex charitate pura, nihil inde sperans, vel recipiens vltra sortem, nec seruitium, nec quodcunque commodum, ita quòd propter istam spem, non debet mutuum fieri, licet à Deo possit inde merces sperari. A misericordia te non auertas, nec in homine spem mercedis figas, sed in Deo, qui cum multo fœnore tibi reddet, quod illo iubente facis. Vnde Augustin. Nec propterea voluntatem alienes ab eo qui petit, quasi nihil recepturus à Deo, cùm rem quæ datur mutuo, ille qui accipit exoluat, quia cùm id ex præcepto Dei facis, apud illum qui hæc iubet, infructuosum esse non potest. Hæc August. Dicens ergo, *Omni petenti tribue, & volenti mutuum, ne auertaris*, duo genera beneficij complectitur, vel cùm beneuolè damus, vel cùm reddituro commodamus, & ad vtraque parati esse debemus. In vtroque enim genere eleemosynæ, dato scilicet & mutuo, tenemur omni petenti egenti subuenire, etiam inimicos, si perfecti sumus, si imperfecti, non nisi in summa necessitate esse viderimus. Vnde Chrysost. Si misericordiam postulamur, quod possumus largiamur, vt ipsi id quod à Deo petimus, præcedente merito, facilius impetrare possimus. Verùm si eos qui nos petunt despiciamus, qua fiducia Deum nobis, quod petimus, præstare credimus? Iubemur enim per omnia, religionem pietatis ac fidei custodire, vt necessitatem tribulationis alterius, quasi propriam computemus, nec pluris facultatē, quàm fratrem faciamus, expectantes mercedem retributionis æternæ. Hæc Chrysostomus. Et non solum de eleemosynis hoc intelligendum est, sed & de pecunia, quæ nunquam deficit, id est, de sapientia & doctrina, quæ non est petenti deneganda, quoniam auarum dedignatur possessorem, & in alios translata crescit, & magis ditat authorem. Ergo petenti eam, pro Deo distribuas, & volenti eam mutuari à te, vt alios doceat, ne auertaris, quia quod alios præter te docebit, tibi reddetur à Deo cum fœnore multo. Vtraque ergo pecunia, scilicet corporalis, & spiritualis, est commodanda, sed materialis sine vsura, spiritualis cum vsura. Deinde sequitur, *Et qui aufert tibi quæ tua sunt*, siue pecuniam, siue rem aliam, *ne repetas*, scilicet in iudicio, ac cum lite & contentione. Non enim licet alicui rem in iudicio repetere, turbato animo, & ex ira & commotione, ac per inordinatum affectum vindictæ potius, quàm ad emendam delinquentis, vel ex auaritia, qua magis vult cum iactura proximi bene se habere. Et quia docuit Dominus iniuriam inferentibus non esse resistendum, sed plura perferenda esse paratum, consequenter docet iniuriam inferentibus, impendendum esse charitatis affectum simul & effectum. Quia enim opera iustitiæ infructuosa sunt sine charitate, ideò addit de charitatis perfectione, & dat intellectum præcepti de dilectione proximi, in quo errabant Iudæi. Ex hoc enim quod præceptum est in lege, *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Et iterum ibidem dicitur: *Diliges amicum tuum*, arguebant à contrario sensu, quòd debebant odire inimicum, sed hoc est falsum, quia omnis homo ex charitate diligendus est, in quantum ad imaginem Dei est, & capax ipsius per cognitionem & amorem. Dicit ergo, *Audistis quia dictum est in lege: Diliges proximum tuum*, & affectu sic ligat omnes, & effectu sic ligat perfectos pro loco & tempore, & oderis inimicum tuum, sed hoc ultimum non est scriptum in lege, sed est traditio Scribarum, qui hoc addebant, & ex aliis scriptis ibidem, vt dictum est, colligebant. Vel si alicubi scriptum dicatur, tunc secundum Augustinum, non vox iubentis iusto accipienda est, sed permittentis infirmo, ego autem dico vobis, *Diligite*, scilicet affectu, *inimicos vestros*, homines scilicet, non vitia, naturam, non culpam. Quia secundum Augustinum, sic diligendi sunt homines, vt eorum non diligantur errores. Diligere debemus inimicos, bona gratiæ & gloriæ eis optando, quibus homo non potest vti malè, alia verò bona, scilicet naturæ, vel fortunæ, non sunt eis optanda, nisi quadam generalitate, inquantum valent ad salutem eorum, quod soli Deo est notum, quia talibus bonis potest homo bene vti vel malè, & ideò circa hæc non est aliquid petendum determinatè. Et nota quòd diligere amicum, est magis debitum, & non excludit Dominus à dilectione amicorum mercedem, sed innuit minorem, quia cæteris paribus, dilectio inimicorum est magis meritoria, quàm amicorum, quia difficilior & cum maiori conatu bonæ voluntatis, quia purior, & ex motu gratiæ, non naturæ inclinantis, quia liberalior, non ex debito meriti præcedentis. Et quia non sufficit diligere corde, nisi dilectio probetur operis exhibitione, ad minus loco & tempore, subdit, *Benefacite*, scilicet effectu, *his qui oderunt vos*, in his quæ spectant ad eorum salutem, eam modo debito &

Res, affectus aut doctrina est danda.
Ambros. in cap. 6. Lucæ. *Indigenti denegare.*
Chrys. hom. 12. operis imperfect. *Diuitiæ Dei sunt. Vendit qui preces quærit.*
Glossa in Matth. *Quatuor danda.*
Mutuandum est gratis. 2. Cor. 9.
Aug. lib. 1. de ser. Dom. in monte cap. 40. *Mutuantis merces à Deo est.* Lucæ 6.
Eleemosynæ genus duplex.
Chrys. hom. 20. in Matth.
Sapientia dando crescit.
Matth. 22. & Marc. 12. & Gal. 5.
Leuit. 19.
August. lib. 1. de ser. Dom. cap. 41. *Diligendi inimici.* Augustin. in sententiis, sententia 2. tomo 3. *Quatenus inimici sunt diligendi.*
Dilectio inimicorum quare maiorem habet mercedem.

& possibili procurando, quia benefacere, est dilectionis effectus, & exhibitio. Et ideò, sicut tenemur diligere inimicos, quantum ad bona gratiæ & gloriæ, ita tenemur in effectu salutem eorum procurare. Inimicus ergo, quoad naturam, qua est proximus, de necessitate præcepti, est generali dilectione diligendus, qua dicitur: *Diliges proximum tuum*, sed dilectione speciali, vt specialiter quis moueatur ad diligendum inimicum, non est præcepti, sed perfectionis. Non enim est præceptum ad omnes specialiter affici, quia nec hoc est possibile, & ideò nec est præceptum specialiter affici ad inimicum, sed generaliter inquantum est homo proximus. Et quia exteriora beneficia proportionantur interiori dilectioni, signa generalis dilectionis, vt aliquod bonum facere toti communitati, vel orare pro toto populo in communi, ista exhibere inimicis, cùm ab his quæ sunt generaliter exhibenda, non debeant excludi, est de necessitate præcepti, quia si ab his intenderet homo eos excludere, iam generaliter dilectio non ferretur, imò magis odium ostenderetur. Et quia ex tempore extremæ necessitatis, obligatur homo omni homini in tali necessitate existenti, ideò etiam inimico, nisi ex hoc deterior fieret, & fidem impugnaret, debet in tali necessitate beneficium exhiberi. Beneficia verò quæ sunt signa dilectionis specialis non tenetur inimico exhibere, extra casum necessitatis, sed hoc est perfectionis. Dilectio ergo, alia interior, alia exterior. Dilectione interiori, & perfectione sufficientiæ, quilibet etiam imperfectus tenetur quemlibet etiam inimicum diligere, dilectione autem exteriori, id est beneficij exhibitione & perfectione supererogationis, tenetur tantum perfectus hoc facere. Imperfectus enim tenetur inimico rancorem odij dimittere, & bonum optare, siue petierit veniam, siue non, & si petierit veniam, tenetur ei colloqui, & dicere, Aue, sed non tenetur beneficia temporalia ministrare. Perfectus autem tenetur etiam præsidia temporalia conferre, & necessaria ministrare, siue ab eo veniam petierit, siue non. Quia si inimicum à communione nostra separemus, eo ipso ei benefacimus, dum illud hoc fine faciamus, vt eum ab errore reuocemus. Vnde glossa: Benefacite ministrando cibum mentis, id est, instructionem vel correctionem corporis, omnia enim in Ecclesia, etiam excommunicatio, eo spectant, vt fratres & amici fiant. Et quia est quoddam beneficium, ad salutem pertinens, quod à quolibet quantumcunque paupere potest exhiberi, scilicet orare pro animarum salute, ideò subiungit: *Benedicite*, scilicet bona gratiæ & gloriæ imprecando, *maledicentibus vobis*, retro detrahendo, vel apertè blasphemando, *& orate*, dicta bona optando, & Deum deprecando, *pro persequentibus, & calumniantibus vos*, falsum crimen vobis imponendo. Huius exemplum dedit Dominus, in cruce suspensus, & Stephanus lapidatus, & Dauid à Semei maledictus. Vbi nota quòd triplex est iniuria, scilicet cordis, quæ rancor vel odium dicitur oris, quæ detractio vel maledictio, operis, scilicet læsio manualis. His igitur, generibus, tria Dominus apponit remedia. Contra primum, *diligite inimicos vestros*. Contra secundum, *benedicite maledicentibus vobis, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos*. Contra tertium, *benefacite his qui oderunt vos*. Vnde glossa: Contra Ecclesiam tribus modis pugnatur, odio, verbis, & cruciatu corporis, econtra Ecclesia diligit, orat, & benefacit. Si ergo volumus esse perfecti, debemus iniuriantibus nobis beneficium dare cordis, ipsos diligendo, beneficium oris, pro eis orando, & beneficium operis, ipsis benefaciendo. Et quia magnum dedit præceptum, præclarum subdit præmium. Ita, inquit, diligite, benefacite, orate pro inimicis vestris, *vt sitis filij patris vestris*, altissimi, *qui in cælis est*. Filij, inquam, per bonitatis imitationem, per gratiæ adoptionem, per educationem, per hæreditatis adoptionem. Vt sicut estis filij Dei per naturam & creationem, sic etiam sitis filij eius per gratiam & imitationem, in eo quod est ei proprium, nam proprium est ei misereri, & esse beneficium. Vnde Beda: Nulla maior potest esse merces, quàm filios hominum terrigenas, effici filios altissimi, qui in cœlis est. Nos enim potestate accepta efficimur filij Dei, inquantum ea quæ ab eo præcipiuntur, implemus. Et subiungit: *Qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos*, ac gratos & ingratos. Et non solum amicis, sed etiam inimicis benefacit. Sic enim inimicos nutrit vt amicos, ac hos & illos sui solis splendore illuminat, & suarum pluuiarum inundatione fœcundat, & beneficia communia non subtrahit, etiam malis hominibus, qui tamen ei inquantum in eis est, inimicantur, sed pro sua misericordia indiscretè omnibus vitæ præsentis beneficia largitur. Vbi Hieronym. Noli negare quod Deus nulli negat, quamuis sit blasphemus & impius. Sine distinctione omnibus tribuamus, non quærentes cui, sed quare demus. Vt autem dictum est suprà, orare generaliter pro inimicis, & eis benedicere, pro quanto in generalitate populi includuntur, est præceptum, sicut quòd in generali dilectione diligantur, sed in speciali ista facere, non est præceptum, sed perfectionis. Et sciendum quòd Chrysostomus ponit nouem gradus, secundum accessum ad perfectionem mandati huius. Vnde ait: Vidisti nempe quantis ad perfectionem gradibus ascendit, & quemadmodum nos in ipsum veritatis cacumen statuit. & paulatim in ipsum cœlum reducit. Primus gradus est, nequaquam ad lædendum priorem venire. Secundus, vt non amplius referat, quàm quod à lædente sustinuit. Tertius, ne læsus faciat illa quæ passus est, sed quiescat. Quartus, vt etiam præbeat seipsum ad iniuriam sustinendam. Quintus, vt etiam ad maiora se præbeat, quàm vult esse qui fecit. Sextus, non odisse eum à quo ista perpetitur. Septimus, etiam diligere lædentem. Octauus, beneficiis eum libenter afficere. Nonus, etiam Deum pro aduersario deprecari. Perspexisti celsitudinem Philosophiæ, & idcirco tam claro digna est præmio, quia tam magno est subiecta præcepto. Nam & præmium illi tale proponit, quale priorum omnino nulli, vt scilicet fierent similes Dei, prout tamen hominibus id esse possibile est. Igitur bene faciendum est omnibus, quia vt dicit Seneca, nemo non cùm alteri prodest, sibi profuit. Quia verò perfectio dilectionis, vltra dilectionem inimicorum, non potest procedere, ideo postquam præcepit inimicos diligere, consequenter subiungit: *Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est*, quæ est lex amoris conseruando, vt quæratis etiam inimicis prodesse, quod Deum facere manifestum est, qui beneficia largitur etiam malis hominibus, sic quòd propter eorum malitiam, non deserit beneficentiam circa ipsos, ita nec vos circa inimicos. Nam secundum Chrysostomum, sicut filij carnales similantur patribus, in aliquo corporis signo, ita filij spirituales, Deo in sanctitate, & nihil nos Deo ita assimilat, sicut iniusta facientibus ignoscere, & pro eis orare. Et arguit hoc

Marginal notes: *Signa dilectionis generalis.* — Matth. 6. — *Dilectio duplex. In dilectione inimicorum plus exigitur à perfectis quàm imperfectis.* — Glossa in Matth. — *Excommunicationis finis.* — *Iniuria triplex.* — Glossa in Matth. *Beneficium triplex perfectorum.* — Beda in c. 6. Lucæ. — Hieron. in Matth. c. 5. — *Orare pro inimicis quando præceptum est.* — Chrys. hom. 18. in Matth. — *Gradus nouem ad perfectionem.* — *Prodesse omnibus.* — *Filios & similes Dei fieri summum præmium est.* — Chrys. hom. 13. operis imperfect.

hoc exemplo publicanorum & infidelium, qui suos amicos diligunt, & eis benefaciunt. Si ergo supra ipsos mercedem beatitudinis volumus habere, debemus plus propter Deum facere, dilectionem etiam ad inimicos extendendo. *Si enim diligitis*, inquit, *tantum eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis*? hac scilicet de causa à Deo in æterna vita? quasi diceret nullam. De his enim dici potest, *Recepistis mercedem vestram.* Talis namque dilectio, est naturalis, & non procedit de charitate, quæ se extendit ad omnes homines, & ideò non est meritoria. Sed tamen hæc oportet facere, & illa non omittere. Diligere enim diligentes, est naturæ, diligere non diligentes, est gratiæ, non diligere, diligentes, est peruersitatis maximæ, non diligere non diligentes, est imperfectionis humanæ. *Et si salutaueritis fratres vestros tantum*, qui aliqua affinitate iuncti sunt vobis, id est salutem eis optaueritis, ac charitatis & dilectionis affectum eis ostenderitis, *quid amplius*, scilicet quantum ad perfectionem, *facietis? Et si bene feceritis tantum, his qui vobis bene faciunt*, quod est debiti naturalis, ex accepto beneficio, *quæ vobis est gratia*, id est quod meritum gratiæ apud Deum? quasi diceret nullum. *Nam publicani & Ethnici*, id est, peccatores & gentiles, *hoc faciunt*. Publicani, qui publica vectigalia exigunt, à Publio rege Romanorum nomen traxisse dicuntur. Ethnici verò, ab ethnos Græcè, quod gens Latine est, vocantur, qui tales sunt vt fuerunt geniti, scilicet sub peccato. *Et si mutuum dederitis his à quibus speratis recipere, quæ gratia vobis*, scilicet apud Deum? quasi diceret, nulla. Nam, vt dicit glossa, ex hoc solo quod speratis recipere, non pro Deo datis, unde de talibus dici potest. *Receperunt mercedem suam*, quia spe retributionis humanæ mutuant. *Nam & peccatores*, qui gratiam Dei non habent, peccatoribus fœnerantur, id est mutuum dant, vt æqualia, non vltra sortem, recipiant. Ex quo patet, quòd plus quam peccatores sunt qui mutuant, vt cum vsura recipiant. Quasi diceret, secundum Bedam: Si tales inter se natura duce norunt esse benefici, quando vobis gradus professionis eximior necesse est, vt cura virtutis sit vberior, quatenus etiam non amantes charitatis sinu amplectamini. Vnde Chrysostomus: Quonam igitur digni supplicio sumus, qui cùm ad similitudinem Dei vitam nostram informare iubemur, forsitan ne gentilibus quidem inuenimur æquales. Et iterum: Sed si nos in his nec Publicanis, nec Gentilibus, meliores efficimur, nónne lugendi & plangendi sumus. Quinimò in tantum longè sumus à diligendis inimicis, vt nec amicis quidem charitatis vicem reddamus, sed econtrario odio habeamus etiam diligentes, in quo non solum Gentilibus & Publicanis nequaquam differimus, sed multo etiam inferiores existimus. Christus etiam non solum vult nos ignoscere delinquentibus, sed vt etiam amemus eos, & oremus pro ipsis. Nam si tantummodo non lædas eum qui te læsit, auertis te tamen ab eo, nec libenter eum videas, manet sine dubio vulnus in pectore, & dolor augescit in corde. Nunquid tu ita vis tibi propitium fieri Deum, vt non te quidem lædat, auertat se tamen abs te, & peccatorum tuorum memoriam teneat, & videre te nolit? Igitur qualem vis erga te esse Deum cùm delictorum veniam poscis, talem te exhibere debes his qui deliquerunt in te. Hæc Chrysost. Intellige quòd quando ista fiunt ex naturali affectione, quæ potest procedere ex causa vtili aut delectabili, & ex causa honesti, & per habitum moralis amicitiæ, sic non sunt meritoria

Diligere diligentes naturæ est, diligere non diligentes, gratiæ.

Publicani.

Ethnici.

Beda in c. 6. Lucæ.

Chrys. hom. 18. in Matth.

Publicanis & Ethnicis præstare debemus.

Auerti prohibemur.

Dilectio quæ ad vitam æternam prodest.

Dilectio multiplex.

vitæ æternæ. Sed quando ista procedunt ex habitu charitatis, tunc sunt meritoria, ac principium & ratio merendi ad Deum, quæ sola diuidit inter filios regni & perditionis. Diligere enim propter amorem reciprocum, naturæ est debitum. Diligere propter beneficium acceptum, vel speratum, est mercenarium. Diligere propter mutuæ familiaritatis oblectamentum, est malum. Diligere propter peccati consensum est malignum. Diligere propter opus bonum, est gratuitum. Qui enim diligit proximum, aut quia bonus est, aut vt bonus sit, aut quia eiusdem corporis membra, & eiusdem patris filij sumus, verè diligere dicitur. Talis enim amor, spiritualis est, & ideò indeficiens. Carnalis enim amor citò dilabitur, sicut & ipsa caro, quali videlicet amore Publicani & Ethnici se inuicem diligunt, in quibus est natura sine gratia, & tantum diligentes se diligunt, statim enim vt se ab aliis non diligi intelligunt, ipsi quoque alios non diligunt. Nos ergo omnes diligere omnium salutem quærere, omnibus bene facere, & charitatis affectum ostendere debemus, non quærentes cui, sed quare ista faciamus. Sic enim augetur amor, & concordia crescit. Ista itaque debent fieri, non in spe retributionis humanæ, sed diuinæ. Sicut enim Deus est omnis boni principium, sic vult esse & finis. Ego sum, inquit, alpha & omega, principium & finis. Vnde August. Qui amicum propter commodum quodlibet amat, non amicum conuincitur amare, sed commodum. Et ideò Deus, quo nihil est maius aut melius, propter quod diligatur, propter se ipsum perfectè diligitur. Si verò saltem propter illa quæ præstat, amatur, non vtique gratis amatur, quia iam illud propter quod diligitur ei, quod dictu quoque nefas est, antefertur. Et iterum: Gratis Deus ametur, vt operis quo illi ministratur, pretium sit esse cum illo. Nihil enim debemus pro amore Iesu quærere, nisi eius suauem præsentiam. Hæc August. Vnde Bernard. Non sine præmio diligitur Deus, etsi absque præmij intuitu sit diligendus. Verus amator præmium non quærit, sed meretur. Hæc Bernard. Amemus ergo aduersarios nostros, & nihilominus eis beneficia præstemus, vt simus perfecti, pro modulo nostro, perfectione gratiæ, sicut & pater noster cœlestis perfectus est, perfectione naturæ, quoniam perfectus Dominus, bonos & perfectos vult habere fideles. Simus interim perfecti, saltem perfectione sufficientiæ, quæ est in Dei & proximi charitate, & nitamur ad cumulum perfectionis supererogationis, quæ est diligere inimicos, & orare pro eis, sicut fecit Christus. Vnde Chrysost. Non tantum lædimur ab iniquis, quando nocemur ab ipsis, quantum per malitiam eorum constantia bonitatis, à suo proposito victa recesserit. Ne igitur odio habeas facientem tibi mala, & ne maledicas vexanti, sed magis ama, quasi multorum tibi conciliatorem bonorum, téque ad amplissimum honorem lædendo ducentem. Alioquin & laborem sustinuisti, fructu autem priuatus es, & iacturam quidem feres, mercedem autem perdes. Quod certè extremæ omnino dementiæ est, vt aliqui cùm maiora perpessi sunt, nequaquam minora sustineant. Et quemadmodum inquies fieri ista possibile est. Vidisti Deum hominem factum, & eousque pro tua descendentem salute, tantáque propter te esse perpessum, & adhuc inquiris aut dubitas, quemadmodum possibile sit iniurias donare conseruis? Sed tu plurimum læsus es. Verùm quid tale perpessus es, quale tuus, imò omnium Dóminus? Sin autem omnino nimis læsus es, idcirco maximè beneficium refer

Aug. lib. 50. homil. 38.

Apoc. 21. & 22.

Deus amandus propter se & gratis.

Præmium qui non quærit amando, meretur.

Chrys. hom. 28. in Matth.

Possibilitatis amandi inimici, exemplum est Christus.

refer nocenti, vt & tibi ipsi clariorem facias coronam, & fratrem à periculo grauissimi languoris absoluas. Hæc Chrysostomus.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, mitissime & totius humilitatis & patientiæ magister, da mihi seruorum vltimo & simplici, vt me humilem & aliis inferiorem constituens ab omnibus contemni cupiam, & conculcari, iniuriámque in corpore vel rebus patienter sustinens, animum paratum ad plura sustinenda habeam, ac omni petenti in corporalibus & spiritualibus pro posse subueniam. Concede etiam, vt non solùm amicos, sed & inimicos me corde, ore, vel opere, persequentes econtra valeam diligere, eísque benefacere & benedicere, ac pro eis orare, vt inter filios & electos tuos merear tua gratia numerari. Amen.

De laude humana in bonis operibus non quærenda.

CAPVT XXXVI.

POST hæc magnæ perfectionis verba docet, ne de bonis operibus inaniter glorientur, quia valde difficile est, vt in eis vana gloria totaliter

Matth. 6. euitetur. Vnde ait: *Attendite*, id est, diligenter considerate, & attenti ac cauti estote scilicet contra insidias superbiæ, quia etiam bonis operibus insidiatur, vt faciat ea perire, *ne iustitiam vestram*, id est, opera iustitiæ, scilicet opera bona de genere, quæcunque fuerint illa, quia omnia continentur sub iustitia generaliter dicta, *faciatis coram hominibus*, eo scilicet fine, *vt videamini ab eis*, id est, propter laudem humanam & fauorem mundi, non propter gloriam Dei, nec propter ædificationem proximi, alioquin mercedem non habebitis apud Deum, cuius amore non

Mercedem vnde petas. fecistis. Ille enim debet mercedem dare, cuius mandato mouetur operarius, vel amore. Nisi ergo Deus singulariter sit in causa, non operis mercedem, sed fallaciæ supplicium apud Deum habebunt, quia hic ab humano ore, mercedem, scilicet leuem auram fauoris recipere voluerunt. Ab his tamen duntaxat acceperunt, à quibus eam concupierunt. Ex quo enim intentio fertur ad homines tantum, non est aliquid à Deo iustè expectandum, quia non virtus, sed causa virtutis, mercedem habet apud Deum. Hoc igitur deputatur eis pro mercede, cuius amore fecerunt, scilicet laus hu-

Gloria inanis malum. mana, quam quæsierunt. Et non solum vera mercede, ob prauam intentionem euacuantur, sed & nihilominus pro inani gloria, quæ siue præcedat opus, siue sequatur, semper mortale peccatum est, pœnam æternam merentur. Minuitur etiam probitas conscientiæ, ex famæ mercede. Vnde Boëtius: Minuit se probitatis conscientiæ secretum, quotiens ostendendo, quis fructum recipit famæ precium. Et ideò, vt idem Boëtius dicit, sapiens bonum suum, non populari rumore, sed conscientiæ veritate metitur. Et considera, quod vt ait

Chrys. hom. 19. in Matth. Chrysost. non solum non ostendi iubet, sed & studere latere. Neque enim est æquale non studere

Bona opera palam fiant ad laudem Dei. apparere, & studere latere. Per hoc tamen non prohibentur opera bona fieri coram hominibus, ad Dei gloriam, & proximi ædificationem, quia hoc est bonum & meritorium apud Deum. Sed vt dicit

Greg. lib. 8. moral. c. 30. Gregorius, valde perfectorum est, sic ostenso opere gloriam authoris quærere, vt de illata laude nesciat priuata exultatione gaudere, quoniam infirmi, quia perfectè contemnendo non superant, restat necesse est, vt bonum quod operantur, abscondant. Deinde postquam generaliter iustitiam nominauit, nunc consequenter per partes exequitur, & specialiter prohibet in eleemosyna, & oratione, ac ieiunio, vanam gloriam quæri, quia hæc tria præcipuè consueuit inanis gloria comitari. Hæc *Eleemosyna, ieiunium & oratio.* sunt tria satisfactionis opera, scilicet eleemosyna contra peccatum in proximum, oratio contra peccatum in Deum, ieiunium contra peccatum in semetipsum. Hæc etiam tria, valent contra tres radices peccatorum, scilicet contra tria mala quæ in mundo sunt. Eleemosyna enim, est iustitia, contra concupiscentiam oculorum. Oratio, contra superbiam vitæ. Ieiunium contra concupiscentiam carnis. Ait ergo, *cùm facis eleemosynam*, corporalem scilicet vel spiritualem, *noli ante te tuba canere, sicut faciunt hypocritæ*, id est, noli eam facere in manifestatione, & velle innotescere, vt glorieris in laude tua, sicut ille apertum dat signum, qui canit tuba. Non est ingrata Deo eleemosyna quæ videtur, sed quæ ideò fit vt videatur. Et quia tales principaliter intendunt honorem vanum & transitorium, ideò amittunt verum & æternum. Vnde sequitur: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*, scilicet gloriam humanam, quam quærebant pro dono eleemosynæ, sed pœna expectatur, pro mala intentione. Ita ergo faciunt hypocritæ. *Te autem faciente eleemosynam*, quod est opus de genere bonorum, *nesciat sinistra tua*, & intentio peruersa, *quod* *Sinistra, dextera.* *faciat dextera tua*, & intentio sancta. Sinistra est appetitio & delectatio laudis humanæ, vel commodi terreni, dextera autem, intentio implendi præcepta diuina, seu amor Dei, & cœlestis præmij. Est ergo sensus, non se immisceat intentio, alicuius prauitatis, dum præcepta Dei implere satagis. Et exponit quod dixit, *nesciat*, illud enim nescitur, quod in abscondito est, & ideò dicit, *vt sit eleemosyna tua in abscondito*, sit scilicet secundum rationem intentionis, etsi non secundum rationem operationis. Sit in abscondito & secreto mentis, id est in ipsa bona conscientia, quæ humanis demonstrari non potest oculis. Sufficit tibi ad promerendum præmium, qui solus conscientiæ inspector es. Et hoc est quod subditur: *Et pater tuus*, scilicet Deus, qui est pater omnium per creationem, & iustorum per gratiæ adoptionem, *qui videt in abscondito*, quia ipse solus videt intentionem cordium, *reddet tibi*, quia retribuet bonis, secundum intentionem cordis hominibus absconditam & occultam, & si non in præsenti, tamen in futuro. Non ergo si hæc sciant homines, formidandum est, sed si hoc animo fiant, vt fructus placendi hominibus in eis expectetur, & laus humana admisceatur. In omni enim opere nostro nescit sinistra, quid facit dextera, si non amore laudis humanæ, sed Dei amore & iustitiæ id agamus. Et ideo siue in synagogis, *In abscondito facere quid est.* siue in vicis & plateis eleemosynam, vel aliud opus bonum quis faciat, in abscondito tamen facit, quicunque hoc faciens, non ab hominibus, sed à Deo videri desiderat. Econtra verò, qui in abscondito facit, & videri cupiens laudem ex hoc, & gloriam quærit, non in abscondito quidem facit, quoniam absconditum non vult esse quod facit, tantúmque ei valet, ac si in publico fieret. Vnde Chrysostom. Potest enim aliquis coram Chrys. hom. 13. operis imperfect. hominibus eleemosynam facere, nec tamen ad hoc facere, vt eam hominum oculis ostentet, & aliquis non coram hominibus faciens, eo tamen animo facere, vt se id facientem optet videri.

Propter quod non factum ipsum, sed voluntatem, aut coronat, aut punit, nec fini operis, sed voluntati operantis, mercedem damnúmue decernit. Non igitur tantummodo dedisse eleemosynam, sed quemadmodum oportet dedisse, virtutis est. Hæc Chrysost. Similiter in oratione, docet nos fugere vanam gloriam, vt non ores in publico, ad manifestationem, vt videaris ab hominibus, sicut faciunt hypocritæ, qui, vt dicit Chrysost. non intendunt exaudiri, sed videri. Et quia intentionem habent peruersam, ideò damnosam subdit sequelam, *quia receperunt mercedem suam*, scilicet laudem transitoriam, sed tandem recipient pœnam æternam. Argumentum habes ex hoc, quòd cùm vana gloria sit mortale peccatum, ideò omne opus ex vana gloria factum, est mortale reputandum, quia pro eo pœna infligitur æterna. Ita ergo faciunt hypocritæ. *Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum*, id est in locum secretum, *& clauso ostio*, ne veniat multitudo, impediens eleuationem mentis, & auertens te à proposito, *ora patrem tuum*, cœlestem, *in abscondito*. Et est sensus secundum Remig. Sufficiat tibi vt ille solus nouerit tuam orationem, qui omnium corda nouit occulta, quia ipse qui est inspector, erit exauditor. *Et pater tuus*, cuius honorem debes intendere, *qui videt in abscondito, reddet tibi*, fructum orationis in aperto. Secundum Chrysost. Qui sic orat secretò, vt ab hominibus absconsè orare videatur, non Deum aspicit, sed homines. Et ideò quantum ad propositum suum in Synagogis orat, ac etiam sic dupliciter laudatur, & quia orat, & quia absconsè orat. Cuius autem orantis mens solum aspicit Deum, quamuis in Synagoga oret, tamen apud se, in secreto videtur orare. Orans ergo nihil nouum faciat, quod aspiciant homines, vel clamando, vel pectus percutiendo, vel manus expandendo. Hæc Chrysost. Vbi sciendum quòd duplex est oratio. Quædam publica, quæ fit à ministris Ecclesiæ, & ista non debet fieri in occulto, sed magis in publico, & in Ecclesia coram populo, quia pro tota offertur communitate, & populus in hoc conformare se debet ministris Ecclesiæ, ipsum Deum deprecando, secundum modum congruum & sibi possibilem. Alia est oratio priuata, & talis magis debet fieri in secreto, duplici de causa. Vna est, quia oratio est eleuatio mentis in Deum, mens autem citius & melius eleuatur in Deum, quando homo est in secreto loco, & à tumultu separatus. Alia est, ad euitationem vanæ gloriæ, quæ de facili insurgit in publico. Orare itaque volentibus, salubre dat Christus consilium, vt intrent in cubiculum, scilicet cordis secretum, & claudant ostium, scilicet carnales sensus, per quos exteriora improbè se ingerunt, & turbæ phantasmatum orantibus obstrepunt, vt sic etiam clauso ostio mentis, & collectis animæ viribus, oratio spiritualis fiat in intimis cordis, & inde dirigatur ad Deum feruentius, vbi oratur pater in abscondito, quia absconditum & cubiculum, est secreta cordis intentio. Quantum enim homo contemnit quod est extra se, tantum potest se recolligere intra se, & quantum se recolligit intra se, tantum potest supra se ad orationem & Dei contemplationem ascendere. Deinde circa orationem, excludit gentilium errorem, dicens, *Orantes autem nolite multum loqui, sicut faciunt Ethnici, qui putant in multiloquio*, & altiloquio, ac suauiloquio, *suo exaudiri*, & quòd ipsi ita verbis flectere queant Deum, sicut orator iudicem. *Scit enim pater vester cœlestis, quid opus sit vobis, antequam petatis eum*, quia audit præparationem cordis singulorum. Hoc addit ad excludendum istorum gentilium falsum intellectum, secundum quem aliquid Deo notificatur de nouo, quia omnia scit ab æterno. Non prohibet Dominus in oratione multiplicationem verborum, simpliciter & absolutè, quia & ipse pernoctauit in oratione, & factus in agonia prolixius orabat, sed prohibet ne multiloquio vtamur in oratione, eo fine & ea intentione, quibus vtebantur Gentiles idololatræ, qui triplici de causa vtebantur vocali oratione in multiloquio facta. Prima, quia orabant dæmones, qui nescirent quid illi peterent, nisi verbis & signo exteriori instructi essent, secreta enim cordis humani, penetrare non valent. Secunda, quia putabant dæmonibus, quasi hominibus verbis persuasibilibus & multis persuadendum esse, & sic eos ad miserandum prouocari. Tertia, quia dæmones, quos orabant, quandoque absentes esse putabant, & quòd per talem orationem reuocari possent. Ista sunt mala, & ideo ab oratione fidelium remouenda. Similiter autem triplex est causa, quare nos vtamur vocali oratione. Prima, vt obsequium oris, sicut & cordis & operis Deo impendamus, triplex enim sacrificium Deo debemus, scilicet sacrificium cordis, oris, & operis. Secunda, vt ad memoriam reuocemus quod petere debemus, & vt ipsa vocalis oratio pigritiam nostram excitet, quia si homo semper in silentio oraret, de facili obdormiret, oblitus quid peteret. Tertia, vt vocali oratione proximus instruatur, & ad consimile opus inuitetur. Vult autem Deus vt oremus, ne quod ab eo nobis datur vile habeamus, sed eo ipso amplius eum adoremus, desideremus, & ita amplius mereamur. Nec ad eum orantes frustra scienti loquimur, quia secundum Hieronymum: Non narratores, sed rogatores sumus, aliud est enim narrare ignoranti, aliud petere scienti. Vnde & Chrysostomus dicit, quòd oportet orare, vt scilicet Deum non doceas, sed inflectas, vt familiaris efficiaris interpellationis frequentia, vt humilieris orando, vtque peccatorum tuorum recorderis. Et notandum, quòd possunt multiplicari verba in oratione, vt per significationem verborum deuotorum animus melius eleuetur in Deum, & non solum mente, sed etiam corporali voce homo eleuetur in eum, secundum illud, *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum*, non tamen potest ibi dari regula certa, sed debet homo talibus vti in oratione, quantum percipit quòd faciant ad deuotionis exercitationem. Si autem econtrariò percipiat, quòd multiplicatio verborum distrahat mentem eius, quia aliquando multiloquium oris, impedit deuotionem mentis, tunc debet cessare à verbis, & orare Deum mentis affectibus, vnde secundum August. Quando rogamus Deum pietate opus est, non verbositate, aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam plerumque hoc negocium plus gemitibus agitur, quàm sermonibus, plus fletibus, quàm affatu. Hæc tamen intelligenda sunt de orationibus priuatis & voluntariis, quia orationes debitè & publicè debent esse in verbis, vt possint percipi ab aliis. Deinde docet fugere hypocrisim in ieiunio, dicens, *cùm ieiunatis*, quod expedit pro tempore, *nolite fieri tristes, sicut hypocritæ*. Non solum prohibet fieri, sed velle, cùm dicit, nolite, in voluntate est enim prima radix merendi vel demerendi. Item fieri prohibet, non esse, quia secundum Chrysost. Sciens Dominus quòd non potest esse hilaris qui ieiunat, non dixit, nolite esse tristes, sed nolite fieri. Aliud est enim esse, aliud fieri. Assiduum quidem ieiunium naturaliter facit esse

Oratio hypocritarum.

Chrys. hom. 19. in Matth.

Oratio sanctorum.

Chrys. hom. 13. operis imperfect.

Orandi modus.

Oratio duplex, publica, & secreta.

Oratio breuis commendatur.

Noui nihil indicatur Deo.

Oratio gentilium, cur longa & vocalis erat.

Oratio nostra cur vocaliter fit.

Orationem cur petat Dominus.

Hieron. in eum locum.

Chrys. hom. 19. in Matth.

Verba orationis multiplicari possunt.

Psalm. 83.

Aug. lib. 2. de serm. Domini cap. 7.

Ieiunium hypocritarum.

Chrys. hom. 15. operis imperfect.

Fieri & esse tristem differunt.

esse tristem, qui autem per hypocrisim pallentes apparent, tristes non sunt, sed fiunt sicut hypocritæ tristes in apparentia, vt ipsa vultus tristitia sit ostentatio ieiunij, falsa & vana. *Exterminant enim*, & quasi extra proprios terminos ponunt & adducunt, *facies suas*, ac deformant corpora sua, habitu sordido & squalido deturpant, *vt appareant hominibus ieiunantes*, ac semper videantur tristes, & quasi de peccatis & aliorum lugentes, ostendunt enim quandam faciei tristitiam, & extra solitum aliorum modum in vultu & veste squalorem demonstrant, vt pœnitentiæ rigorem simulent, & religiosi præ cæteris appareant, & inde laudes ab hominibus recipiant. O insania vanitatis, nolunt esse quod tamen volunt apparere. Et propter hoc cum assertione comminatur eis pœnam non modicam dicens, *Amen*, id est, verè dico vobis, *quia receperunt mercedem suam*, scilicet laudem hominum quam quærebant, & in futuro recipient pro simulatione damnationem, quam non timebant. Et signanter dicit, *receperunt*, non recipiunt, quia talis laus adeo breuis est, quòd quasi nihil de præsenti habet. Vnde in Iob: *Laus impiorum breuis, & gaudium hypocritæ instar puncti*. Non ergo prohibet Dominus tristitiam pœnitentiæ pro peccatis, sed tristitiam fictam pro laudibus consequendis, nec prohibet videri ieiunantes, sed hoc non appetere propter hominum fauores, quia non virtus vetatur, sed mens ficta reprobatur. Vnde Chrysost. Si ergo qui ieiunat, & tristem se facit, hypocrita est, quanto magis iniquior est qui non ieiunat, sed argumentis quibusdam in facie sua pingit venalem pallorem, quasi ieiunij signum. Deinde subdit modum ieiunandi debitum. *Tu autem cùm ieiunas*, non scilicet imiteris hypocritas, sed *vnge caput tuum, & faciem tuam laua*. Quia ridiculum esset caput oleo, ad litteram, vngere, ideo secundum Hieronymum, accipitur metaphoricè à Palæstinis, qui in festis solebant hoc facere, vt quando ieiunamus lætos nos & festiuos esse monstremus, *vnge ergo caput tuum*, id est, hilarem te exhibe, *& faciem tuam laua*, ad literam, ne sordidus appareas. Duo dicit contra duo, vnge oleo lætitiæ, contra tristitiam hypocritarum. Laua aqua munditiæ, contra exterminationem facierum. Vel secundum duas partes iustitiæ laua faciem internam, id est, conscientiam à malo per confessionem tergendo, vt munda sit ante Deum, sicut enim in conspectu hominum gratiosa est facies pulchra, sic in oculis Dei preciosa est conscientia munda, & vnge caput, id est, mentem seu rationem, quæ in anima præeminet, ac cogitationes & cætera hominis regit in bono per deuotionem gaudendo, vt in ieiunio hilarem animum exhibeas Deo, spiritualis enim hilaritas in ieiunio, sicut in eleemosyna est necessaria, quia sicut Deus diligit hilarem datorem, sic & hilarem ieiunantem. Vbi August. Intelligendum est, hoc præceptum ad interiorem hominem pertinere. Vngere ergo caput, ad lætitiam pertinet, lauare autem faciem, ad munditiam. Et ideo caput vngunt, qui lætantur interius mente, atque ratione. Et hoc faciat qui non foris quærit lætitiam, vt de laudibus hominum gaudeat. Ita enim & faciem lauabit, id est, cor mundabit quo visurus est Deum, non pro interposito velamine propter infirmitatem contractam de sordibus, vel secundum Chrysostomum, Vnge caput, id est, Christum, oleo misericordiæ, scilicet pauperes recipiendo, laua faciem, id est, intentionem, propter Deum hoc faciendo. Et subdit, remouens intentionem prauam, *ne videaris hominibus*, id est, ob laudem & gloriam

Laus hypocritarum.

Chrysf. hom. 11. operis imperfect.

Ieiunium bonorum.

Vngere caput.

Hieron. in Matthæum cap. 6.

Lauare faciem.

Hilaritas in ieiunio necessaria.

Aug. lib. 2. de ser. Domi. cap. 20.

Chrysf. hom. 15. operis imperfect.

hominum quærendam ieiunare, sed patri tuo cœlesti cuius gloriam tantum debes in operibus tuis quærere, qui est in abscondito cordium, quia scrutatur renes & corda hominum, vel in abscondito remunerationum, quas abscondit timentibus eum, vel quia Deus in vita præsenti non potest à nobis videri, licet præsens sit vbique. *Et pater tuus*, qui non obliuiscitur prolem suam, *qui videt in abscondito*, id est, approbat rectam, & secretam intentionem, *reddet tibi*, talis ieiunij mercedem, quia *reddet Deus mercedem laborum Sanctorum suorum*. Vbi Remigius: Sufficit enim tibi, vt qui est inspector conscientiæ, sit etiam remunerator. De vtilitate autem & fructu ieiunij sic dicit Augustinus: Ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subiicit, cor facit contritum & humiliatum, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinem extinguit, charitatis * lumen accendit. Hîc secundum August. animaduertendum est, non solum esse iactantiam in corporum & rerum corporearum nitore atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus & squalore, & hoc eo periculosius est, quo sub nomine seruitutis Dei decipit, quæ tamen ex cæteris operibus cognosci potest. Et ideo medium est tenendum, quia nec nitor, nec squalor nimius decet Christianum. Ex præmissis etiam perpende, quòd virtutes propter se & Deum, non propter homines sunt appetendæ. Vnde Chrysost. Non paruus autem fructus est, humanam gloriam contemnere, per hoc enim aliquis à graui seruitute liberatur, & proprius virtutis operator efficitur, eam amans non propter alios, sed propter seipsam. Notanter verò orationi eleemosynam & ieiunium adiungit, quia oratio est quædam auicula, quæ penetrat cœlum, & habet duas alas, scilicet eleemosynam & ieiunium, & ideo primò agit de eleemosyna, & vltimo de ieiunio, & medio loco de oratione, quia ipsa oratio his quasi duabus pennis à dextris, & à sinistris subleuata penetrat cœlum, & ipsa quasi volando peruenit ad Deum. Vnde in Tobia: *Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna*. In omnibus ergo nostris operibus humanam laudem fugere debemus, quia, vt dicit Boëtius: Sapiens bonum suum non populari rumore, sed conscientiæ veritate metitur. Non solum autem in operibus, sed etiam in ocio laus humana est fugienda. Vnde Seneca: Absconde te in ocio, sed & ipsum ocium absconde. Non inscribas tibi Philosophiam, aliud proposito tuo nomen impone, valetudinem imbecillitatem vocato & desidiam. Gloriari in ocio, ambitio est. Animalia quædam inueniri possunt, quæ vestigia circa ipsum confundunt cubile, idem tibi faciendum est, alioquin non deerunt qui persequantur. Optimum est, non iactare ocium suum. Ille se abscondit, ille clausus est, ille multis annis non transit domus suæ limen. Conuocat turbam, quisquis ocio suo aliquam fabulam imposuit. Cùm secesseris, non est hoc agendum, vt de te homines loquantur, sed vt ipse tecum loquaris. Quid in ocio facis. Vlcus meum curo. Si ostenderem tibi pedem turgidum, liuidam manum, ac contracti cruris aridos neruos, permitteres me vno loco iacere & fouere morbum, maius malum est hoc, quod non possum tibi ostendere. Nolo me laudes, nolo dicas: O magnum virum, contempsit omnia, & damnatis humanæ vitæ furoribus fugit. Nihil damnaui nisi me, non est quod proficiendi causa venire ad me velis. Erras qui hinc auxilij aliquid speras. Non medicus, sed æger hîc habitat. Malo illa cùm discesseris dicas: Ego istum beatum hominem putabam & eruditum. Erexeram aures,

Psalm. 7.

Sapient. 10.

August. ser. 230. de tempore.

Ieiunij fructus.

* castitatis.

Iactantia in sordidis.

Aug. lib. 2. de ser. Dom. in monte cap. 19.

Virtus propter Deum.

Chrysf. ibid.

Oratio est auicula alis freta.

Tobiæ 12.

Laus humana vitanda est in omnibus.

Otium ambitiosum vitandum.

Seneca epist. 69.

destitutus sum. Nihil vidi, nihil audiui quod concupiscerem, ad quod reuerterer. Si hæc sentis, si hæc loqueris, aliquid per profectum est. Malo ignoscas ocio meo quàm inuideas. Hæc Seneca.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui nobis in omnibus operibus tuis humilitatis exemplum ostendisti, ac vanam & inanem gloriam fugere docuisti, custodi me quæso intus & foris contra insidias superbiæ, vt nullus pateat locus inimicis animæ meæ, & da mihi vt in eleemosyna, oratione, ieiunio, & in cunctis bonis operibus laudem humanam, & mundi fauorem non quæram, sed purè propter Dei gloriam, & proximi ædificationem ea faciam, nec de eis vnquam inaniter gloriari præsumam, ne mercedem hîc recipiens in futuro vera mercede merear euacuari, & nihilominus pœnis æternis deputari. Amen.

De oratione Dominica.

CAPVT XXXVII.

Matth. 6. *Oratio Dominica excellit.*

INTER cætera autem quæ de oratione dicuntur, oratio Dominica interseritur, quæ multis ex causis orationibus cæteris antecellit, scilicet authoritate Doctoris, quia ipsius Saluatoris ore prolata fuit, breuitate sermonis, quia facilè dicitur, & citò profertur, sufficientia petitionum, quia vtriusque vitæ continet necessaria, & fœcunditate mysteriorum, quia immensa continet Sacramenta. Vnde Chrysostom. Dominus sub compendio verborum formam orandi tradens discipulis, & summam & sufficientiam omnium petendorum, tum beatitudinum, tum donorum omnium, videlicet ad vitam præsentem & futuram pertinentium complectitur. In hac orationis formula breuis paucitate verborum, sed sufficiens continentia omnium petendorum, omni oratione spiritualioris & sanctioris, quia ex ore altissimi processit, quia petuntur & includuntur quæ in omnibus aliis orationibus continentur. O quàm fidelis hæc & beata nobis oratio est, cuius ordinem nobis Doctor vitæ, ac magister cœlestis instituit, quàm beati etiam nos esse possumus: si huius orationis Dominicæ verba non tantum officio oris, sed etiam fidelissimæ conuersationis actu seruemus. Hanc itaque formam Dominus discipulis suis ad spem salutis humanæ orandi constituit, vniuersa igitur quæ fidei ac saluti nostræ sunt necessaria, in hac breuitate orationis Dominicæ continentur. Hæc Chrysost. De sufficientia quoque istius orationis benedictæ, sic dicit August. Quæcumque alia verba dicamus, quæ affectus orantis format, nil aliud dicimus, quàm quod in ista oratione Dominica positum est, si recte & congruenter oramus. Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, nihil inuenies, quod in ista oratione Dominica non contineatur, quisquis autem id dicit quod ad istam Euangelicam precem pertinere non possit, carnaliter orat, quod nescio quomodo non dicatur illicitè, quando renatos Dominus non nisi spiritualiter docet orare. Hæc August. Cyprian. etiam de oratione Dominica dicit, quòd Christus in ista oratione magisterio suo omnem precem nostram salutari sermone breuiauit. Quare autem hæc oratio tam breuis est, & tam pauca verba complectitur, possunt assignari septem rationes. Prima, vt citius addiscatur. Secunda, vt melius retineatur. Tertia, vt nullus de eius ignorantia excusetur. Quarta, vt frequentius dicatur. Quinta, vt tædium in dicendo remoueatur. Sexta, vt fiducia citò impetrandi tribuatur. Septima, vt in deuotione mentis, non in multiplicatione verborum virtus orationis esse ostendatur. Omnes verò petitiones sub septenario numero comprehenduntur, quia septenarius est numerus vniuersitatis, & vniuersitas omnium rectè desiderabilium in his comprehenditur petitionibus, ideo rationabiliter omnes petitiones sub septenario est complexus. Habet ergo hæc oratio Dominica octo partes. Prima est, captatio beneuolentiæ, quam sequuntur septem petitiones. Captatur autem beneuolentia tripliciter, ex parte rogati, quia pater cuius filij sumus per fidem, ex parte rogantium, quia noster, nobis datus per charitatem; ex parte assessorum rogati, quia *in cœlis*, est, id est, in sanctis, quorum auxilio erigimur per spem. Dicamus ergo: *Pater*, in quem credimus, *noster*, quem diligimus, *qui es in cœlis*, de quibus speramus, hæc enim tria faciunt orationem dignam, scilicet motus fidei, charitatis, & spei. Ipse quidem Dominus dicitur pater noster tripliciter, secundum triplex esse quod ab eo accepimus, scilicet naturæ, gratiæ & gloriæ. Esse naturæ dedit nobis in creatione esse gratiæ, in recreatione, seu redemptione, & esse gloriæ, in regni comitatione. Dicitur ergo pater omnium generaliter ratione creationis, sed fidelium specialiter, ratione adoptionis, nomine autem patris intelligitur hîc tota Trinitas, scilicet Pater, Filius, & Spiritus sanctus. O quanta fiducia & fiducialis audacia, quòd factura factorem, creatura creatorem, homo Deum patrem audeat nuncupare? Quis vnquam ausus est in veteri lege talia præsumere? Nemo vtique. Quia secundum gloss. Deus antiquis vt seruis dicebatur Dominus, nunc dicitur pater, cui non timore, sed amore seruimus. Vnde & August. Numquam inuenitur præceptum populo Israël, vt dicat Pater noster, sed est eis insinuatus tanquam Dominus seruis. Nos verò per sanguinem Domini Iesu filij adoptionis effecti, confidenter clamamus, Abba pater. Et iterum: Quo nomine & charitas excitatur. Quid enim charius filiis esse debet quàm pater? & supplex affectus, cùm homines dicunt, Pater noster. Et quædam præsumptio impetrandi, qua petituri sumus. Quid enim non det iam filiis petentibus, cùm hoc ipse antè dederit, vt filij essent? Postremò quanta cura animum tangit, vt qui dicit, Pater noster, tanto patre non sit indignus. Admonentur hîc etiam diuites, vel genere nobiles, secundum seculum, cùm Christiani facti fuerint, non superbire aduersus pauperes & ignobiles, quoniam simul dicunt, Pater noster, quod non possunt verè ac piè dicere, nisi se fratres esse cognoscant. Hæc Augustin. Vnde & Chrysostom. Quanta Domini circa nos dilectio, quanta misericordia eius & pietas, quæ nobis tantæ gratiæ munus indulsit, vt licenter Dominum ac Deum nostrum serui patrem dicere audeamus, quo vocabulo non iam tantum seruos, sed etiam filios Dei esse demonstrat, quia ergo tanti muneris gratiam consecuti sumus, quasi filij Dei agere & conuersari debemus, vt id nos esse quod dicimur spirituali actu probemus, ne aliter agentes quàm Dei filios conuenit, rei sub vsurpatione tanti nominis teneamur. Docet autem & generalem pro fratribus facere orationem; non enim dicit, pater meus, sed pater noster, vt pro communi, scilicet corpore precem fundas,

Oratio Dominica omnium petendorum summam continet.

Aug. epist. 121. c. 12.

Cyprianus tract. de oratione Domi. *Orationis Dominicæ breuitatis causæ.*

Septem petitiones orationis Dominicæ.

Partes octo. Captatio beneuolentiæ.

Pater noster Deus est. Esse triplex.

Pater pro Trinitate.

Pater noster iam dictus Deus. Rom. 8. Aug. lib. 2. de serm. Domini in monte cap. 8.

Chrysostom. simile quid habet hom. 9. ex variis in Matth.

Orandum pro omnibus.

fundas, & vbique non tanta propria commoda, quàm proximorum requiras. Ab hoc autem & inimicitias interimit, & superbiam reprimit, & inuidiam repellit, & matrem bonorum omnium charitatem introducit, & humanarum rerum inæqualitatem prorsus excludit, & mutuam regis cum paupere æqualitatem honoris ostendit, si tamen in maximis & ad æternam gloriam necessariis communione sociemur. Cunctis enim vnam atque eandem nobilitatem donauit Deus, cùm dignatus est pater omnium vocari. Hæc Chrysostom. Admonemur hîc ad fraternam vnionem & dilectionem: sicut geniti ab vno patre cœlesti per gratiam, ab vno etiam terreno per naturam plasmato & creato à summo patre cœlesti, omnes etiam de eodem luto formati, ne simus elati, quasi alij aliis clarioribus sint orti natalibus. Per cœlos autem intelliguntur sancti & iusti, qui templum Dei sunt, quia in eis tanquam in templo suo Deus habitat. Nam licet Deus sit in omnibus, per diuinitatis præsentiam, est tamen speciali modo in iustis per inhabitantem gratiam, & specialissimè excellentia eius relucet in beatis per gloriam. Vnde Augustin. Rectè intelligitur quod dictum est, *Pater noster qui es in cœlis*, in cordibus iustorum esse dictum tanquam in templo sancto suo. Simul etiam vt qui orat, in se quoque ipso velit habitare quem inuocat. Et cùm hoc affectat, teneat iustitiam, quo munere inuitatur ad inhabitandum animum Deus. Hæc Augus. Vel *qui es in cœlis*, id est, in secreto tuæ maiestatis, quæ adhuc celatur nobis, secundum illud Esaiæ: *Verè tu es Deus absconditus*. In quo admonemur & sanctos imitari in conuersatione, ac secreta & abscondita petere. Vel *in cœlis*, id est, in illa cœlesti regione æternæ beatitudinis, vt commorationem vitæ præsentis velut peregrinam, & à parte nostro nos separantem, horrentes, ad regionem, in qua patrem nostrum commorari fatemur, summo desiderio properemus, & ad illam tanquam ad patriam totam nostram intentionem figamus. Admonemur etiam, vt nihil admittamus eiusmodi, quod hæreditate paterna nos priuet. Et per hoc quòd dicitur esse in cœlis, non excluditur quin sit vbique & in omnibus locis, quamuis enim vbique sit totus essentialiter, præsentialiter & potentialiter: tamen dicit de eo, *qui es in cœlis*, vt innuat quod cœlestis pater cœlestes vult habere filios, & ideo, vt ait Chrysost. erubescant se terrenis rebus substernere, qui patrem habent in cœlis. Item vt orantes cœlestia petamus, & vt in cœlis hæreditatem filiorum Dei cogitemus. Item, quia in cœlis magis relucet suæ diuinæ operationis potestas & virtus, præcipuè & potius dicitur esse ibi quàm alibi, sicut anima vbique est in corpore, intensius tamen dicitur esse in corde. Vel secundum alios etiam dicitur esse in capite, quia ibi nobiles suæ operationes magis videntur apparere. Iam nunc quæ sunt appetenda, videamus. Primùm autem omnium quæ petuntur, hoc est, *sanctificetur nomen tuum*, id est, nomen tuum quod in se & semper venerabile est & sanctum, glorificetur ac sanctum & celebre sit, & ostendatur in nobis, & in corde credendo & amando, & in ore laudando & prædicando, & in opere bene viuendo, vt scilicet in nostra vita & conseruatione spirituali sanctus appareas. Ita ergo dicitur sanctificari, sicut clarificari, & magnificari, non in se, sed in nobis, non enim petimus quòd aliqua sanctitas ei de nouo accrescat, quia hoc est impossibile, sed quòd sanctitas quæ æternaliter inest, reluceat amplius in creaturis, ac primò & principaliter quæratur in operibus humanis: vt secundum Apostolum: *Omnia in gloriam Dei faciamus*. Vnde Chrysost. Digna prorsus eius qui Deum patrem appellauit oratio, nihil omnino prius quam pro illius gloria supplicare. Dignare, inquit, in tam munda nos conuersatione seruare, vt per nos cuncti te omnino glorificent. Sicut enim cùm quis cœli pulchritudinem aspicit, dicit, gloria tibi Deus, sic etiam cùm aspicit alicuius virtutem, quia hominis virtus multo magis quàm cœlum glorificat Deum. Hæc Chrysostomus. Vel *nomen tuum*, scilicet paternitatis quo diceris pater, *sanctificetur*, id est, confirmetur in nobis per perseuerantiam & stabilitatem, ne à sanctificatione nominis in aliquo discrepemus, sed patris nomen in nobis tanquam in filiis vita & moribus ostendamus, vt numquam per peccatum à filiationis gratia separemur, vel à nobis gratia separetur filiationis, sed filij tui per gratiam semper maneamus, vt verè simus filij tui, quorum tu pater esse dignaris. Vel *nomen tuum*, id est, notitia tua, *sanctificetur*, id est, confirmetur nobis per veram fidem, vt tu Deus qui in te sanctus es, sanctus habearis ab hominibus, & ita omnibus innotescaris, vt non existiment aliquid sanctius quod magis timeant offendere, & quod diligentius studeant honorare. Deinde sequitur secunda petitio: *Adveniat regnum tuum*: scilicet Ecclesiæ, id est, manifestum hominibus, vt tu qui nunc regnas, sempérque regnasti in terris, ab hominibus ignorantibus regnare percipiaris, & cognoscaris, quibus regnum Dei quamuis numquam discedat de terris, tamen absens est, sicut lux præsens abest cæcis, & oculos claudentibus. Vel *adueniat regnum tuum*, scilicet gratiæ, quo quotidie regnas in sanctis, quod fit cùm diaboli imperio per extinctionem vitiorum de cordibus nostris pulso, tu in nobis per virtutum flagrantiam incipias dominari, vt non regnet diabolus, aut mundus, vel carnalis affectus, seu vllum peccatum in nobis, sed tu solus sine illis. Vel *adueniat regnum tuum*: scilicet gloriæ, quod præstituto tempore omnibus est perfectis, ac Dei filiis generaliter repromissum. Vbi desiderium nostrum ad futurum regnum excitamus, vt nobis & ad nos veniat, & in eo regnare mereamur. Nam velimus nolimus vtique adueniet, & vtinam paratos inueniat. Vnde Chrysostom. Hoc quoque gratissimi omnino serui est, neque inhærere præsentibus, neque magnum aliquid ea quæ videntur putare, sed, ad partem semper vrgeri, sempérque in futura gestire. Quod certè de optima oritur conscientia, & mente terrenis omnibus exuta. Qui enim isto amore succenditur, & hoc habet desiderium, neque huius opibus & benignis inflari poterit, neque aduersis & tristibus humiliari, sed tanquam in ipso cœlo habitans & conuersans, ab vtraque erutus est in æqualitate. Et iterum: Sed magnæ fiduciæ & sinceræ conscientiæ est hoc Domini regnum, vt adueniat confidenter optare. Et idcirco quia vt regnum Dei veniat semper oramus, tales nos in fide Domini & mandatis eius exhibere debemus, vt futuro regno digni esse possimus. Hæc Chrysostomus. Et sic regnum Dei est triplex, scilicet in Ecclesia, & in anima, atque in vita æterna, nec possumus ad Deum venire per gloriam, nisi ipse primò veniat ad nos per gratiam. Post hæc sequitur petitio tertia: *Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra*, id est, sicut in Angelis & electis, qui sunt in cœlo, perfecta est voluntas tua, vt voluntati tuæ conformati, præceptis tuis obediant, & tibi omnino adhæreant, & inculpatè seruiant,

Marginalia (left): *Nobilitas & generositas omnibus vna data.* — *Cœli pro sanctis.* — Augustinus lib. 2. de sermone Dom. in monte cap. 9. — Isai. 45. — *Deus vbique est.* — Chrysostom. hom. 14. operis imperf. — *Anima sedes.* — *Petitio prima.* — *Sanctificatio nominis Dei.*

Marginalia (right): 1. Cor. 10. — Chrysostom. hom. 20. in Matthæum. — *Nomen Dei.* — *Petitio secunda orationis Dominicæ.* — *De aduentu regni Dei.* — Chrysostom. homil. 20. in Matth. — *Adventus regni Dei optandus bonis.* — *Regnum Dei triplex.*

teque perfruantur: ita fiat in hominibus qui de terra sunt, & in terra conuersantur. Vel *fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra*, id est, sicut in iustis, ita & in peccatoribus, vt ad te, scilicet vnum Deum & verum conuertantur, & vniuersi non suam, sed tuam faciant voluntatem, ac te credant omnia quæ videntur, vel aspera vel prospera pro nostris vtilitatibus dispensare. Tantum enim spiritualiter interesse videtur inter iustos & peccatores, quantum corporaliter inter cœlum & terram, & hoc accidit ex diuersitate affectuum. Nam affectus iusti est circa cœlestia, peccatorum autem affectus versatur circa terrena. Vel *fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra*, id est, sicut in spiritu, ita & in carne, vt caro non concupiscat aduersus spiritum, sed quemadmodum bonus spiritus non resistat tibi, ita & corpus non resistat spiritui, & per consequens nec tibi, & vtroque omnia quæ odis, odiamus: & quæ diligis, diligamus: & quæ præcipis, impleamus. De voluntate Dei, sic dicit Cyprianus super orationem Dominicam: Voluntas Dei est, quam Christus fecit & docuit, humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, modestia in verbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam facere non nosse, & factam posse tolerare, cum fratribus pacem tenere, Dominum toto corde diligere, amare in illo quòd pater est, timere quod Deus est: Christo nil præponere, quia nec nobis quicquam præposuit, charitati eius inseparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter assistere, quando de eius nomine & honore certamen est, exhibere in sermone constantiam qua confitemur, in quæstione fiduciam qua congredimur, in morte patientiam qua coronamur. Hoc est cohæredem Christi velle esse, hoc est præceptum Christi facere, hoc est voluntatem patris implere. Hæc Cyprianus. Deinde sequitur quarta petitio. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, id est, victum quotidianum corpori necessarium, nomine panis designatum. Et in hoc intelliguntur peti omnia vitæ necessaria. Vnde Augustinus: Sic ergo hîc sufficientiam petimus à parte quæ excellit, id est, nomine panis totam significantes. Panem ergo dicit, non carnes, non pisces, id est, non aliquod superfluum, sed tantum quod est naturæ necessarium, quod bene significatur per panem, quia secundum Ecclesiasticum: *Initium vitæ hominis aqua & panis.* Et addit nostrum, vt nemo sibi temporalia appropriet, quia secundum Chrysostom. Omnia quæ nobis dat Deus, siue orantibus, siue militantibus, non solum nobis dat: sed etiam aliis per nos, vt de eo quod accepimus à Deo, partem impotentibus faciamus. Qui ergo de laboribus suis indigentibus non præstat, non tantum panem suum, sed etiam alienum manducat. Et qui de iustitia panem acquisitum manducat, suum panem manducat, qui autem cum peccato, alienum. Nam illi Deus dat panem, qui cum iustitia præparat, diabolus autem ei qui præparat cum peccato: secundum Gregor. Nostrum hunc panem dicimus, & tamen vt detur oramus, Dei enim est ex munere, quia ab illo datur & noster fit ex perceptione, cùm accipitur. Dicit autem quotidianum, non annuum, vel ad plures annos prouisum, & in horreis reseruatum, quem Matthæus dicit supersubstantialem, id est superadditum substantiæ ad sustentationem. Et secundum Cyrillum: Ex eo etiam quòd quotidianum alimentum iussit quærere, videtur quòd nihil concedat eos habere, sed magis honestam colere paupertatem. Non enim est habentium panem petere, sed oppressorum penuria. Et

Petitio tertia. *Voluntatem Dei fieri in cælo & in terra.*

Cyprianus tract. de oratione Dominica. *Voluntas Dei quæ est.*

Petitio quarta. *Panis quotidianus.* Augustinus epistola 121. cap. 11.

Ecclef. 29. *Omnia communia.* Chrysostom. hom. 14. operis imperf.

Panis noster.

Greg. lib. 24. moral. cap. 5.

subiungit, *da nobis hodie*, quia nec minimum habere possumus, nisi det ille qui dat escam omni carni. Vnde homo deuotus tali mente debet sumere cibum, ac si sibi de manu Domini præsentialiter ministretur. Et addit *hodie*, id est, in præsenti: vel *hodie*, id est, illum qui nobis hodie tantummodo sufficit, vt de crastino non cogitemus, quia nescimus, si in crastinum proueniamus. O sapientia vera & diuina prouidentia, quæ docuit & panem solum petere, & hodie nominare: hoc enim dicto & auiditas & auaritia tollitur, & humanæ vitæ incertum insinuatur. Vel *panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, id est, panem spiritualem, scilicet præcepta diuina, quæ quotidie oportet meditari & operari. Nam de ipsis Dominus dicit: *Operamini cibum, qui non perit.* Quotidianus dicitur iste panis, quamdiu durat hæc vita temporalis. Dictum est autem, *da nobis hodie*, quod intelligitur pro toto tempore huius vitæ humanæ. In futura enim eis qui hîc meruerunt non auferetur, quia cibo spirituali in æternum saturabuntur. Vel *panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, id est, panem sacramentalem, & viuum qui de cœlo descendit, qui est supersubstantialis, id est, super omnes substantias, & vniuersam superat creaturam, qui panis noster est in altari, & quotidie offertur pro salute fidelium, qui reficit animam naturam corporis transcendentem, quo quotidie ad roborandum nos indigemus, quia quotidie labimur, & ad lapsum proni sumus. Qui etiam vocatur quotidianus, quia quotidie ipsum sumimus per ministros Ecclesiæ, qui hoc sacramentum percipiunt pro se, & pro tota communitate. Vnde Chrysost. Non immeritò semper orare debemus, vt hunc panem cœlestem quotidie mereamur accipere, ne aliquo interueniente peccato, à corpore Domini separemur. Potest etiam adhuc de alio triplici pane exponi, scilicet doctrinali seu intelligentiæ, luctuali seu mœstitiæ, & cœlesti seu gloriæ. De primo dicitur, *Cibauit illum pane vitæ & intellectus*: de secundo, *Cibabis nos pane lachrymarum*: de tertio, *Qui manducat panem in regno Dei.* Et bene illa beata fruitio dicitur panis, quia sicut panis corporalis satiat appetitum edentis, sic fruitio illa satiat desiderium contemplantis, secundum illud, *Satiabor, cùm apparuerit gloria tua.* Post hoc sequitur petitio quinta: *& dimitte nobis debita nostra*, id est, peccata, quæ nos debitores pœnæ constituunt, & quibus obligamur ad pœnam, aut satisfactoriam, aut purgatoriam, aut æternam. Debita inquam & peccata quæcumque contra te commisimus, vel contra proximos, vel contra nosmetipsos. Item contra te patrem, & contra te filium, vel contra Spiritum sanctum. Item corde, vel ore, vel opere, vbi Cyprianus: Et ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur se peccare quotidie, dum pro peccatis quotidie iubetur orare: *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Ecce regula nobis proposita, quòd si volumus nobis dimitti peccatum nostrum, debemus dimittere proximo peccatum in nos commissum. Vt secundùm Gregor. Bonum quod à Deo compuncti petimus, hoc ipsum primo proximo conuersi faciamus. Vnde Cyprianus: Qui ergo pro peccatis orare nos docuit, paternam misericordiam promisit, sed planè addidit legem, certa conditione nos constringens, vt sic nobis debitum dimitti postulemus, secundum quod & nosipsi debitoribus nostris dimittimus. Vnde & Chrysostomus. Non autem dixit, vt prius nobis Deus dimittat, & postea nos debitoribus nostris. Scit enim Deus homi-

Ioann. 6.

Eucharistia.

Chrysostom. ibidem.

Panis triplex.

Eccles. 15. Psalm. 79.

Psalm. 16. *Petitio quinta.* *Debita nostra.*

Cyprianus tract. de oratione Dominica. *Dimittere debemus prius quàm dimittetur nobis.*

Greg. lib. 10. mor. c. 11.

Cyprianus tract. de oratione Dominica.

Chrysostom. hom. 14. operis imperf.

homines esse mendaces, quoniam & si acceperint remissionem peccati sui, ipsi suis debitoribus non dimittunt, ideo sic dicit vt prius dimittamus, & postea petamus dimissionem. Et iterum, Hæc igitur animadvertentes grates agendæ sunt debitoribus nostris, fiunt enim nobis, si sapimus, causa indulgentiæ maximæ, & pauca exhibentes plurima recipiemus. Nam & nos multa debemus & magna debita Domino, quorum si minimam partem à nobis vellet exigere, iam perissemus. Hæc Chrysost. Sed quid de illo qui non satisfacere vult cùm potest, nec veniam postulare cùm non potest? sanè distinguendum est. Is enim qui viam perfectionis arripuit, debet etiam non petenti veniam omnimodis indulgere, non solum rancorem animi dimittendo, sed sine satisfactione iniuriarum, sine restitutione rerum: sine interuentu precum omnia dimittere, & ex puro corde diligere, & ad hoc tenentur perfecti, quia sic consilium est. Qui verò nondum perfectionis votum assumpsit, tenetur quidem rancorem animi dimittere, vt nec malum inimici velit augeri, nec bonum eius minui, sed quod in eum deliquit, aliqualiter satisfieri, & ad hoc tenentur omnes, quia sic præceptum est. Remissio ergo offensæ est de necessitate, quia homo tenetur esse in charitate & omnes diligere, sed remissio iniuriæ non est necessitatis, sed supererogationis. Sicut enim pecuniam ablatam non tenetur quis auferenti dimittere, sed potest eam repetere, sic pro iniuria sibi illata potest recompensationem per emendam petere, secundum ordinem iustitiæ. Nam secundum August. Non loquitur de debito pecuniæ siue iustitiæ exigendæ, sed rancoris & inimicitiæ non reinferendæ. Quia verò sunt culpæ, in quibus culpa est vindictam relaxare, & si peccatum in nos teneamur dimittere, peccatum tamen in Deum, & peccatum in proximum debemus punire. Vnde Hieronym. Si peccauerit in nos frater noster, & in qualibet causa nos læserit, dimittendi habemus potestatem, imo necessitatem. Si autem in Deum quis peccauerit, non est nostri arbitrij. Nos econtrariò in Dei iniuria benigni sumus, in nostris contumeliis exercemus odia. Hæc Hieronym. Qui ergo laborat odio vel inuidia, grauatur magis hac oratione quàm iuuetur ea. Tale enim est ac si dicat: Noli mihi dimittere peccata mea, quia nec ego volo aliis dimittere sua. Ecce quantum detestetur Dominus fraternum odium, cùm ita conditionaliter & non aliter dimittat peccatum, si scilicet fratri dimiserimus. Nam vt ait Anselmus: Indulgentiam non habebis, nisi dederis. Vt dicit Seneca: Alteri semper ignosce, tibi ipsi numquam.

Dimittendum etiam non petentibus.
Remissio offensæ. Remissio iniuriæ.
Augustin. lib. 2. de serm. Domini.
Culpa punienda.
Hieron. in Matthæum.
Anselmus in Matthæum. Seneca in Prouerb.

Deinde sequitur sexta petitio: ***Et ne nos inducas in tentationem***, scilicet carnis, vt nos non absorbeat per voluptatem, & mundi, vt nos non comburat per cupiditatem, vel diaboli, vt nos non perdat per iniquitatem. Est autem tentatio duplex. Vna scilicet probationis, & hac Deus sanctos bene tentat, non vt ipse per hoc de eis notitiam capiat, cui ante omnes tentationes quisque notissimus est, sed vt ipsi seipsos probent, & sibiipsis innotescant qui se nesciebant. Alia est tentatio deceptionis, & hac Deus neminem tentat, sed fit à carne quæ suggerit mollia, & à mundo qui offert vana, & ab hoste qui ingerit amara, sed Deus bene permittit in hanc induci ex causa. Vnde est sensus, ***ne nos inducas***, id est, ne permittas nos induci in tentationem, & tentari supra id quod possumus ferre, sed fac cum tentatione etiam exitum, vt possimus sustinere, ne irretiti teneamur & superemur eius fortitudine; quasi dicat, Et si nos permittas duci per sensum vt exercitemur, non tamen permittas induci per consensum vt succumbamus. Causaliter quidem efficiendo Deus per seipsum non inducit, sed permissiuè & deserendo patitur induci eum quem suo auxilio deserit, sicut cor Pharaonis indurauit, id est, indurari permisit, & sicut dicitur quòd non est malum in ciuitate quod Dominus non facit, id est, quod fieri non permittat. Vbi Cyprianus: Quia in parte ostenditur contra nos nihil aduersarium posse, nisi Deus antè permiserit, vt omnis timor noster & deuotio conuertatur in Deum. Aliud est in tentationem duci, & aliud induci. In tentationem enim ducitur qui à tentatione pulsatur, sed non deiicitur. In tentationem inducitur qui tentationi succumbit, & ab ea superatur. Induci enim est intus duci, & succumbere. Ostendit ergo non id à nobis orandum esse vt non tentemur, quia tentari non est malum, sed magis vtile, & ad virtutis exercitium quando viriliter resistitur. Nam sine tentatione nemo potest probatus esse, siue sibiipsi, siue alii, sed ne deserti eius adiutorio per blanda vel aspera in tentationem per consensum inducamur, ne alicui tentationi vel consentiamus decepti, vel cedamus afflicti, & sic ab ea deuincamur à Deo deserti. Sed qui blandis non decipitur, etiam asperis non deiicitur: quia vt dicit Augustinus, Nemo frangitur rerum aduersarum molestia, qui prosperarum delectatione non capitur. Et iterum: Primò itaque vitandæ sunt delectationes, postea dolores. Quomodo enim superare potest mundum sæuientem, qui non potest blandientem? Sic ergo Dominus voluit nos ad se in tentationibus recurrere, & non de nobis præsumere. Vnde Augustinus: Voluit ergo Deus à se posci, ne inferamur in tentationem, quod poterat nobis etiam non orantibus dare, quia voluit nos admoneri à quo hæc beneficia accipiamus. In quo vt dicit Cyprianus: Admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, ne quis se insolenter extollat, vt dum præcedit humilis & submissa confessio, & datur totum Deo quicquid suppliciter petitur, ipsius pietate præstetur. Post hoc sequitur petitio septima & vltima: ***Sed libera nos à malo***, scilicet omni, vel innato quod contrahimus, scilicet originali, vel adiecto quod committimus, scilicet actuali, vel inflicto quod sustinemus, scilicet pœnali, id est pœna consequenti. Vel à malo omni, visibili & inuisibili, id est, culpæ & pœnæ: vel à malo omni, scilicet præterito, præsenti, & futuro.

Petitio sexta.
Tentatio duplex.
Induci in tentationem. 1. Cor. 10.
Permissiuè à Deo. Exod. 10. Amos 3. 6. Cyprian. de orat. Dominica.
Duci & induci in tentationem.
Tentari non est malum.
Blanda facilius decipiunt. August. in Psalm. 83.
Augustinus lib. 2. de sermone Domini in monte cap. 14.
Cyprianus tract. de oratione Dominica.
Petitio septima.
Malum multiplex.

Et notandum quòd hæc petitio non intelligitur de malo culpæ iam perpetratæ, quia tunc coincideret cum quinta petitione: sed culpæ instantis perpetrari possibilis, à quo malo liberari nos petimus, ne videlicet peccemus. Item non intelligitur de malo pœnæ futuræ, quia tunc concideret hæc petitio cum secunda, sed pœnæ præsentis inquantum est nobis causa & occasio ruinæ. Potest etiam accipi de malo pœnæ futuræ, ita quòd petamus sic nos liberari à malo præsenti, vt non incurramus malum pœnæ futuræ. Et ab omnibus prædictis petimus liberari, orantes, & loquentes in persona Ecclesiæ. Sed qui vult à malis liberari, studeat malis proximis compati, quia qui vult impetrare misericordiam à Deo necesse est vt exhibeat eam proximo. Deinde sequitur conclusio totius orationis præmissæ, cùm dicitur: ***Amen***, id est, fiant omnia prædicta. Quo verbo desiderium orantis exprimitur, quia est verbum optatiuum respectu bonorum præcedentium, &

Malum à quo liberari petimus.
Amen.

optatio

optatio impletionis omnium petitorum. Hoc verbum Amen additum à Ioanne, quia Angelicum est, sicut & alleluia nulla lingua præsumpsit transferre. Hoc autem verbum est Hebræum, & nec Græcus interpres ausus est interpretari, nec Latinus, propter reuerentiam Saluatoris, qui ad confirmandam veritatem sæpe eo est vsus. Sic mansit & non est interpretatum, vt honorem haberet velamento secreti, non vt esset negatum, sed ne vilesceret nudatum. Ponitur autem quandoque nominaliter, vt in Apocalypsi, vbi dicitur: Hæc dicit Amen, id est, veritas: quandoque verbaliter, vt vbicumque in Psalmista dicitur, fiat, fiat, idem est quod amen, amen, & sic ponitur in fine orationum, vt hîc; quandoque autem adverbialiter, vt in Euangelio vbicumque dicitur, amen dico vobis, id est, verè & fideliter. Habet autem hæc dictio amen posita in fine, triplicem efficaciam & virtutem. Nam concludit orationem: quia secundum Hieronym. est orationis signaculum, vt sicut per sigillum clauditur scriptura, sic per amen clauditur oratio. Recolligit etiam intentionem, nam quando dicitur amen, intentio summatim fertur super omnia præcedentia, & si aliquid ex fragilitate humana per distractionem mentis in oratione absque actuali intentione pertransitum fuerit, ad id intentio redit dicendo, Amen. Impetrat nihilominus exauditionem, est enim amen exauditionis nota & signum. Vnde Rabanus: Per hoc quòd Dominus dixerat amen, signat indubitanter illis à Domino conferri omnia quæ ritè postulantur qui conditionis additæ seruare pactum non negligunt, quæ quidem conditio est dimittere debitoribus nostris, de qua dictum est. Hæc Rabanus. O Domine parum est quòd dixerim amen, vel fiat optando: nisi tu dicas amen imperando, id est, fiat. O magnificum & efficacissimum verbum fiat, hoc enim verbo tu pater summe in principio, id est, in verbo tuo coæterna omnia creasti, dixisti & facta sunt, hoc etiam verbo nos perditos reparasti, dicente illa sanctissima reparatrice nostra ad Angelum, *fiat mihi secundum verbum tuum.* O salutiferum verbum fiat, ô amen, ô fiat, ô verbum omnipotentiæ, verbum miræ efficaciæ. Eia mi Domine Iesu bone, verbum patris, comple tu orationem meam, perfice tu verba mea per te dictata, & in os meum commendata, perfice ea & dic amen, dic fiat, dic mihi sicut dixisti illi mulieri Syrophenissæ, *fiat tibi sicut vis.* O dulcis amor Iesu, ô dulcis veritas, ô dulce amen, ô dulce verbum fiat, fiat mihi secundum verbum tuum, fiat amen. Et sciendum quòd Lucas omittit duas petitiones orationis Dominicæ, scilicet tertiam & septimam, quia tertia continetur in duabus præcedentibus, & septima in sexta. In sanctificatione enim animæ quæ petitur in prima, & in resurrectione carnis quæ petitur in secunda, impletur diuina voluntas quæ petitur in tertia. Vel si gloriam Dei principaliter quæramus, & participationem regni eius, quæ continentur in duabus primis petitionibus bene voluntatem eius facimus, & eius voluntas impletur in nobis, quod continetur in tertia, quia ad hoc præcipuè voluntas Dei tendit, vt eius sanctitatem cognoscamus, & cum ipso regnemus. Similiter septima continetur in sexta, vt sciat vnusquisque se liberari à malo, cùm non inducitur in tentationem. Si enim in tentationem non inducimur ei succumbendo, sed magis præualemus resistendo, bene liberamur à malo. Et sic quod Matthæus dicit explicitè, Lucas complectitur implicitè. Vt autem dicit Augustinus; Non negligenter prætereundum est, quòd

Amen & alleluia cur interpretata non sunt.

Amen triplicem efficaciam habet. Hieron. in eum locum Matthæi.

Rabanus in eum locum.

Fiat.

Lucæ 1.

Matth. 15.

Petitiones à Luca omissæ.

Aug. lib. 2. de serm. Domini cap. 18.

ex omnibus his sententiis, quibus nos Dominus orare præcepit, eam potissimum commendandam esse iudicauit quæ pertinet ad remissionem peccatorum, in qua nos misericordes esse voluit, quòd vnum est consilium miserias euadendi. In nulla enim sententia sic oramus, vt quasi paciscamur cum eo. Dicimus enim, dimitte nobis, sicut & nos dimittimus. In qua pactione si mentimur, totius orationis nullus est fructus. Hæc Augustinus. Vnde post orationem subiungitur: *Et cùm stabitis ad orandum, dimitte, si quid habetis adversus aliquem, vt & pater vester qui in cœlis est, dimittat vobis peccata vestra.* Vnde ait Chrysostomus: Ideo cœlorum & patris meminit, vt ex hoc prouocet auditorem. Nihil enim ita Deo assimilat, sicut iniuriam facientibus ignoscere. Inconueniens est autem, si talis patris filius existens feralis efficitur, & ad cœlum vocatus terrenum quendam & vitæ huius proprium habet sensum. Hæc Chrysostomus. *Si enim dimiseritis*, non retinendo rancorem, non appetendo vindictam, *hominibus peccata eorum*, scilicet in vos commissa, *dimittet vobis pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Bene dicit vestra, quia hæc est sola operatio hominis & possessio, scilicet peccatum: in malum enim potest per se, non in bonum. Ecce lex ô homo tibi à Domino posita est. Si enim dimiseris, dimittetur tibi: si non dimiseris, non dimittetur tibi. Vnde Cyprianus: Excusatio enim tibi nulla est in die iudicij: cùm secundum tuam sententiam iudiceris, & quod feceris hoc ipse patieris. Vbi & Chrysostomus: Post impletam orationis formulam nullius prorsus mandati meminit, nisi istius certè quo ad dandum nos veniam concitauit. Ait quippe: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater cœlestis peccata vestra.* Itaque à nobis tota hæc res sumit exordium, futurúmque de nobis in nostra est potestate iudicium. Ne enim vel irrationabilis quispiam, aut in magno aliquo, aut in exiguo delicto de iudicio Dei conqueri posset, ipsum reum Dominum illius fecit esse sententiæ. Quemadmodum, inquit, tuipse iudicaueris, ita tibi etiam iudicabo. Si enim dimiseris conseruo tuo, à me quoque eandem gratiam consequeris. Et certè nequaquam istud æquale est. Tu enim remittis, cùm ipse quoque remissione indigeas, Deus verò cùm nullius vnquam indigeat, ignoscit. Tu conseruo remittis, Deus seruo. Et tu quidem mille peccatorum reus, Deus verò ab omni peccato extraneus. Et tamen sic quoque abundantiam propriæ miserationis ostendit, quo non igitur digni supplicio sumus; cum tali enim à Deo potestate donata, ipsi salutis nostræ efficimur proditores. Quemadmodum verò in aliis causis vt audiamur rogamus, qui nobis ea ipsa quorum domini sumus non impendimus. Nihil est quod sic Dei similes faciat, vt malignis atque lædentibus esse placabilem. Propter & per singula quæque verba nos communes fieri orationes docet: dicendo, *pater noster, &c.* Plurali vbique numero nos vti docens, vt proximis per cuncta placati, ne vestigium quidem in nobis iracundiæ relinquamus. Quòd si vnius diei saltem vellemus nostra peccata dinumerare, tunc optimè disceremus quantorum rei essemus malorum. Quis igitur vestrûm in oratione non habet desidiam? Quis non superbiæ est inflatus tumore? Quis non inanis gloriæ aurula ventilatus? Quis non de fratre detraxit? Quis non concupiscentiam admisit malignam, vel impudicis oculis aspexit? Quis non inimici cum passione animi

Ignoscendi necessitatem ostendit.

Paciscimur cum Deo.

Chrysostom. homil. 20. in Matth.

Similari Deo.

Peccata sunt hominis propria.

Cyprianus tract. de oratione Dominica.

Chrysostom. homil. 20. in Matth.

Cur pluraliter fiant preces.

animi recordatus est? Quis non æmuli sui aut cruciatus est prosperis, aut delectatus aduersis? Veruntamen tot ac talium peccatorum compendiosam nobis ac facilem Deus viam liberationis dedit, totiúsque laboris alienam. Quis enim labor est fratri indulgere mœrenti? labor quidem in remittendo nullus, in retinendo verò inimicitias maximus. Si quidem iracundia liberari magnam menti reddit quietem, & valde hoc est facile volenti. Sufficit velle tantummodo, & omnia continuò peccata deleta sunt. Hæc Chrysostom. Igitur vt ait

Auguft. lib. 2. de serm. Domini.

August. Amplectanda est homini tam benigna conditio, vt dimittendo delicta aliena, diluat sua. Nam

Dimittendi & ignoscendi meritum.

secundum eundem multa sunt eleemosynarum genera, quas cùm facimus, adiuuamur, vt dimittantur nobis peccata: sed ea nihil maius est quàm cùm ex corde dimittimus quod in nobis quisque peccauit, nec simus pigri ad dimittendum aliis, qui enim, vt

Chrysostom. Ibidem.

ait Chrysostomus, remisit proximo, se prius quàm illum de reatibus liberauit. Vnde & Gregor. Si cogitauerimus quoniam non ei qui contristauit nos, sed nobis ipsis largimur, citò dimitteremus venenum iræ. Ad dimittendum autem aliis necesse est

Ira frenanda est.

Augustin. in Psalm. 92.

frenare iram, quæ frequenter nos stimulat ad vindictam. Vnde Augustin. Fratres mei exercete vos quantum potestis ad exhibendam mansuetudinem, etiam erga inimicos vestros. Frenate iram quæ vos stimulat ad vindictam. Si vindicare te vis de inimico tuo, ad ipsam iram te conuerte, quia ipsa est inimica tua, quæ occidit animam tuam. Oraturus es Deum, ventura est hora vt dicas, *Pater noster qui es in cœlis*: venturus es ad illum versum, *dimitte nobis debita nostra.* Quid sequitur? *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, ibi illa inimica stat contra te. Sepit viam orationis tuæ. Murum erigit, & non est qua transeas. Non sæuias contra inimicum tuum, in istam sæuias. Melior est qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem. Non potes illam interimere, potes istam reprimere. Si fortis es iram vince, & ciuitati parce. Hæc Augustinus.

ORATIO.

Expositio breuis orationis Dominicæ per ternas particulas.

PAter noster, excelsus in creatione, suavis in amore, diues in hæreditate. Qui es in cœlis; speculum æternitatis, corona iucunditatis, thesaurus fœlicitatis. Sanctificetur nomen tuum, vt nobis sit mel in ore, cithara in aure, deuotio in corde. Adueniat regnum tuum, iocundum sine permixtione, tranquillum sine perturbatione, securum sine amissione. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra, vt omnia quæ odis, odiamus: quæ diligis, diligamus: quæ tibi placent, impleamus. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, scilicet doctrinalem, pœnitentialem, virtualem. Et dimitte nobis debita nostra, quæcumque contra te commisimus, & contra proximos, vel contra nosmetipsos. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: qui nos offenderunt verbis, vel in personis, aut rebus. Et ne nos inducas in tentationem: mundi, carnis, dæmonis. Sed libera nos à malo: præsenti, præterito, & futuro. Amen.

De non thesaurizando in terra, sed in cœlo.

CAPVT XXXVIII.

Matth. 6. & Lucæ 12.

Thesaurizandum non esse in terris.

DEINDE docens perfectum contemptum terrenorum propter Deum, ponit prohibitionem de collocando thesaurum in periculo, ne scilicet thesaurizemus, *in terra, vbi ærugo*, id est, æris rubigo consumit, & in hoc tangitur corruptio diuitiarum artificialium, vt auri & argenti, ac cæterorum metallorum, *& tinea*, id est, vermis *demolitur*, & in hoc tangitur corruptio diuitiarum naturalium: vt bladi, vini, vestimentorum & consimilium, *vbi fures effodiunt & furantur*, hoc dicit propter lapides preciosos, qui licet non possint rubiginari, nec à vermibus corrodi, tamen possunt à latronibus tolli. Sed væ nobis, quia totum contrarium facimus. Vnde

Chrysostom. lib. 1. de compunctione cordis to. 5.

Chrysost. Quid dicam de illo mandato quo iubemur non thesaurizare super terram? quod fortè quidem faciunt pauci. Cæteri verò quasi econtrariò audierunt præceptum, & quasi dictum sit ad eos, thezaurizate omnimodis super terras, ita relinquentes cœlum, adhærent terræ, & insaniunt erga pecuniam congregandam. Hæc Chrysost. Deinde subdit admonitionem de thesauro reponendo in tuto, vt scilicet thesaurizemus in cœlo, vbi nec ærugo demolitur, quia ibi nulla vetustas, nec tinea, quia ibi nulla passibilitas, & vbi fures non effodiunt, nec furantur, quia ibi nulla violentia vel fraus. Excellentissimus modus thesaurizandi est,

Thesaurizandi modus excellentissimus.

quando bona temporalia, & transitoria in pios vsus consumuntur: & sic in bona spiritualia & æterna, & per consequens incorruptibilia commutantur. Non ergo thesaurizemus in terra emolumenta terrenorum, vbi recondita deficiunt & perduntur, & vnde sumus exituri, sed in cœlo præmia meritorum, vbi recondita proficiunt & seruantur, & vbi semper sumus mansuri. Vnde Hie-

Hieron. in Matth.

ron. Stultitia est illic thesaurum reponere, vnde exiturus es, & illuc non præmittere, vbi semper victurus es. Illuc ergo substantiam tuam colloca, vbi patriam habes: vnde & Greg. Iusti hîc ædificare &

Gregor. lib. 12. moral.

thesaurizare negligunt, vbi peregrinos & hospites se esse cognoscunt: nam qui in propriis gaudere desiderant, in alieno fœlices esse recusant. Vnde

Chrysostom. hom. 15. operis imperf.

Chrysostomus: Qui enim collocat thesauros in terra, non habet quod speret in cœlo, vt quid ergo aspiciet in cœlum, vbi nihil repositum habet? Hæc

Mali frustra respiciunt cælum.

Chrysostomus. Quia verò vnusquisque illuc peruenire desiderat, vbi suas diuitias reconditas esse cognoscit, beatus est qui diuitias suas in cœlo reposuit, vt semper ibi mentem habeat, semperque illuc omnibus viribus & desiderio tendat, quia vt subditur: *Vbi est thesaurus tuus*, id est, res à te amata & desiderata, ibi est cor tuum & affectus tuus. Necesse est enim, vt quo præcessit dilectionis thesaurus, illuc & cogitationis sequatur affectus. Nam secundum Augustinum, amor est animæ pondus, portans eam quocunque ipse fertur, & anima verius est, vbi amat, quàm vbi animat. Vnde

Fulgentius serm. de confessoribus.

Fulgentius: vt ergo in cœlis thesaurizemus, cœlestia diligamus. Vis nosse vbi thesaurizas, attende quod amas: vis nosse quod amas, attende quod cogitas. Ita fiet vt thesaurum tuum ex tuo amore cognoscas, & amorem tuum iudicio tuæ cogitationis intelligas: & ideo vt dicit Gregorius: In tot partes cor diuiditur, quot sunt ea quæ diliguntur.

Chrysostom. homil. 12. in Matth.

Vnde & Chrysostom. Ne thesaurizaueris thesauros in terra: tineæ enim & vermibus & furibus ea congregas. Si autem & hæc effugeris nocumenta, & nihil horum erit, in seruitutem redactum esse cor tuum & affixum esse inferioribus omnino non effugies, in seruitutem redactum esse intellectum ægritudine hac multo difficilius est quàm habitare carcerem. Non paruam sustinebis iacturam inferioribus affixus, & seruus pro libero factus, & à cœlestibus bonis cadens, & nil excelsorum cogitare potens, propter hoc & gentiles non credunt his quæ à nobis dicuntur: de actibus enim, non de sermo-

sermonibus nostris futurorum volunt habere documentum. Nunc verò cùm videant ædificari à nobis splendidas domos, agros emi, balnea atque hortorum amœnitates parati, nolunt credere quòd ad alterius nos vrbis profectionem paremus. Si enim, inquiunt, verum esset istud, vendentes prorsus cuncta quæ possident illuc profectò præmitterent. Hæc igitur considerantes vincula tanti abrumpamus erroris. Qui enim pecuniæ seruit, & præsentibus compedibus stringitur; & futuris paratur. Qui verò istius cupiditatis immunis est, vtraque libertate potietur. Quam vt consequamur grauissimum auaritiæ conterentes iugum ad cœli fastigia subleuemur. Hæc Chrysostom. Vnde & Anselmus: Vilescat tibi mundus: omnis amor carnalis sordeat. Nescias te esse in hoc mundo, quoniam ad illos qui in cœlo sunt & Deo viuunt, tuum transtulisti propositum: vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum: noli cum argenteis simulachris vili marsupio tuo tuum includere animum, qui numquam cum nummorum pondere poterit transuolare ad cœlum: hoc autem secundum Hieronym. non tantum intelligendum est de thesauro pecuniæ, sed vniuersaliter de cunctis voluptatibus ac possessionibus, &c. Gulosi Deus venter est, luxuriosi thesaurus epulæ sunt, lasciui ludicra, amatoris libido, auari pecunia, & sic intelligendum est in aliis, huic enim seruit vitio vnusquisque quo vincitur, & ibi habet cor, vbi thesaurum, & ad hanc conuersionem cordis ad amorem passionum & rerum huiusmodi, sequitur auersio à Deo. Si ergo in cœlo est, mundum est, quia munda sunt cœlestia. Si autem in terra volutatur, id est, si quid agat vt terrena consequatur, quomodo mundum est? Vnde Augustinus, Sordescit aliquid, cùm inferiori naturæ miscetur, quamuis in suo genere non sordidetur, quia etiam de puro argento sordidatur aurum, si misceatur: ita & animus noster terrenorum cupiditate sordescit, quamuis terrena in suo genere munda sint. Igitur vt ait Richardus, Quæcumque in mundo concupiscis, quæcumque in mundo metuis, impende libenter pro libertate cordis: quia, vt dicit August. totum mundum debet contemnere qui sibi thesaurizat in cœlo. Et ne timor subrepat diffidentiæ habendi vitæ necessaria, consequenter excludit diffidentiam quæ nasci posset ex conditione propria, dicens: *Nolite timere pusillus grex*, id est, congregatio humilium, *quia complacuit patri vestro*, cœlesti *dare vobis regnum*, non quidem ob merita vestra, sed ex mera liberalitate & bonitate sua diuina. Quasi dicere: ex quo regnum cœlorum paratum est vobis, parum debetis curare de terrenis. Non enim de vitæ necessariis debet diffidere, cui regnum vitæ promittitur, in quo omnis sufficientia habetur. Dicitur autem grex, propter fidei obedientiam, pusillus, propter voluntariæ paupertatis & humilitatis deuotionem, qua peruenitur ad cœlestis regni possessionem. Vel pusillus dicitur grex electorum, respectu maioris numeri reproborum, quia pauci erant fideles respectu infidelium, & pauci sunt electi, respectu reproborum. Vtinam & ego merear de illis paucis vel minimus esse, & cum eis regnum percipere. Peruenitur etiam ad regni opulentiam per consiliorum supererogationem, quibus itur ad perfectionem, & ideo subiungit, dicens: *Vendite quæ possidetis*, etiam necessaria, & date eleemosynam, quæ ad idem regnum via est: facite vobis sacculos, id est, repositoria bonorum, & loca ad reponendum mercedem eleemosynarum vestrarum, quæ non veterascunt, & deficiunt, scilicet reponendo eleemosynam in manus pauperum; qui vobis per hostes, & fures transeuntibus pecuniam vestram vsque ad locum tutum portent, ne eam amittatis, thesaurum non deficientem in cœlis, & æternis: quia merces eleemosynæ in æternum manet in cœlis. Nam fructus eleemosynæ auget merita, quæ sunt thesaurus indeficiens in patria. Et si per eleemosynam habemus in cœlo thesaurum meritorum, ibi cor nostrum suspiret & expectet thesaurum præmiorum. Deinde docet eos de oculo simplici habendo, quod attendere debemus in omni opere nostro. Vnde ait: *Lucerna corporis tui, est oculus tuus.* Hîc est locutio metaphorica, quia corpus morale hîc accipitur pro congerie operationum, sicut corpus materiale est quædam aggregatio membrorum diuersorum, & ideo sicut oculus materialis regit totum corpus materiale, & dirigit membra ad operandum, sic oculus moralis, scilicet intentio, regit totum corpus morale, & dirigit varias operationes in finem. Ideo subditur: *Si oculus tuus fuerit simplex*, id est, intentio tua recta sine plica simulationis, & erroris, *totum corpus tuum lucidum erit*, id est, congeries operationum tuarum erit bona & meritoria, etiam si non ita hominibus videatur, dum tamen operationes sint bonæ de genere, vel saltem indifferentes & licitæ, aliter non caderent sub recta intentione. Vnde Seneca: Nihil interest quo animo facias quod vitiosum est fecisse, quia facta cernuntur, animus non videtur. *Si autem oculus tuus nequam fuerit*, id est, intentio peruersa, *totum corpus tenebrosum erit*, id est, congeries operationum obscura per peccatum, & mala etiam si operationes sint bonæ de genere, & hominibus videantur rectæ quia opus bonum de genere, efficitur malum ex peruersa intentione. Vide ergo, ne intentio tua sit peruersa, quia per hoc corrumperentur omnia bona. *Si enim lumen quod in te est, tenebræ sunt*, id est, si actio bona de genere quæ est quasi quoddam lumen, efficitur mala propter defectum intentionis bonæ, *ipsæ tenebræ quantæ erunt?* quasi diceret, multo magis, quia actio mala de genere, quæ est quasi quædam tenebra, si cum hoc superueniat intentio mala, est multo deterior quàm prima. Quando enim quæ per se mala sunt, etiam cum mala intentione fiunt, tunc duplex obtenebratio est: & prauæ intentionis & prauæ operationis. Non ergo quid quisque, sed quo animo faciat considerandum, & primò circa puritatem intentionis laborandum est, quia sine ipsa opus sequens nihil valet. Itaque si bonum bona intentione feceris, non habens, in tua conscientia aliquam partem tenebrosæ cogitationis, illuminatur etiam factum tuum, qualemcumque exitum habuerit, & illuminabit te, id est, splendidum & fulgidum reddet, & hîc per splendorem gratiæ, & in futuro splendore gloriæ. Et si bene alicui prouenniat quòd tu non recta & munda intentione facis, quomodo tu feceris tibi imputatur, non quomodo illi prouenerit. Igitur caue ne ipsa cordis intentio, quæ lumen est animæ, vitiorum caligine fuscetur, vt oculus simplex totum corpus faciat lucidum, quatenus quicquid feceris, facias propter Deum, & ad locum vnde exeunt gratiæ redeant, & iterum fluant. Et quia aliquis cupiens assequi terrena & cœlestia, posset dicere, quò recta & simplex potest esse intentio, vt quis agat & propter temporalia, & propter Deum bona quæ agit, hoc remouet exemplo duorum contrariorum dominorum, quia *nemo potest seruire duobus dominis*, scilicet contrariis & disparatis, & non superalternatim positis. Nam, vt ait Beda: non valet simul

Hieron. in Matthæum cap. 6.

Aug. lib. 1. de serm. Domini in monte. cap. 21.

Sordescit viliori commixtum.

August. ibid.

Pusillus grex.

Eleemosyna ad cælos via est.

Corpus morale.

Seneca in Prouerbiis.

Vitiosum, quocumque animo fiat, turpe est.

Intentio consideranda est.

Dominis duobus seruire nemo potest.

Beda lib. 4. in Lucam.

simul transitoria & æterna diligere. Et, vt ait Augustinus: Vnus oculus non potest videre in cœlo & in terra. Vnde & Cyprianus: Mundi amor, & Dei, pariter in vno habitare non possunt, quemadmodum oculi cœlum & terram nequaquam conspiciunt. Sic autem dicit philosophus in libro de animalibus: Aues claudunt oculos cum palpebra inferiori, animalia verò grossa cum palpebra superiori. Per aues intelliguntur viri spirituales, qui ad inferiora & terrena oculos claudunt; per animalia verò grossa intelliguntur viri mundani, qui habent oculos clausos ad cœlestia, & apertos ad terrena & secularia: secundum Chrysostomum: Duos dominos dicis qui contraria iniungunt, plures autem idem iniungentes, non sunt plures, sed vnum. Nam concordia multos facit vnum. Isti domini quibus non potest simul seruiri, sunt vitia & virtutes, cœlestia & terrestria, Deus & diabolus, caro & spiritus, nam ad contraria trahunt, & contraria iniungunt, & ideo consequens est, vt vnum deserat, & alteri obtemperet. Vnde quasi declarando subiungit: Non potestis Deo seruire, & mammonæ. Mammona mammonæ, Syriacè, dicitur diuitiæ Latinè: & Mammon Mammonis nomen & dæmonis, qui præest diuitiis, & tentat de vitio cupiditatis, non quòd in eius ditione sint diuitiæ, vt dare eas possit, vel auferre, nisi quando Deus permittit: sed quòd his vtatur ad decipiendum & irretiendum homines laqueis, quos in diuitiis prætendit. Et licet homo non possit seruire Deo & diuitiis, potest tamen seruire cum diuitiis. Diuitiis enim qui seruit, illi vtique seruit qui de cupiditate diuitiarum tentat & decipit. Ille autem diuitiis seruit qui eas propter se, & vt finem vltimum diligit, aut qui eas cupidè acquirit, vel auarè retinet, & vt seruus custodit. Ille autem qui in operibus piis diuitias expendit, non seruit diuitiis, sed magis diuitiæ seruiunt ei qui eas distribuit vt dominus, & eis vtitur ad opera virtutum sicut instrumentis. Nam secundum Ambros. Sicut diuitiæ sunt impedimenta improbis; ita probis sunt adiumenta virtutis. Vnde Chrysost. Duo ergo sunt nobis Domini propositi, Deus & Mammona, id est, diabolus qui mammonæ est author. Ille nos ad misericordiam prouocat, hic ad auaritiam. Ille ad vitam, hic ad mortem. Ille ad salutem, hic ad perditionem. Cui de duobus obtemperare debemus? Ei vtique qui nos ad vitam inuitat, non ei qui nos trahit ad mortem. Quid enim terribilius est, quàm si propter pecunias à Christi seruitio dicamur excidere: vel desiderabilius, quàm si despectu pecuniarum tota illi possumus mente & dilectione coniungi. Hæc Chrysost. Et cùm nullo modo possit quis duobus dominis seruire, multi tamen fatui conantur contra hanc impossibilitatem, similes illis de quibus in libro Regum dicitur, quòd fuerunt gentes Deum timentes, & nihilominus idolis seruientes. Et sciendum quòd diligere diuitias propter se, & Deum propter se, & vtrunque vt finem vltimum, vt in hoc seruus vtriusque dicatur, & impossibile: licet possit vnum in ordine ad aliud appetere, puta diuitias propter Deum. Actio ergo corporalis potest referri ad finem temporalem, dummodo postea illud temporale referatur ad Deum. Si autem in actionibus finis proximus ponatur Deus, & finis vltimus temporale, peruersissimum est. Quæcunque enim res propter aliud aliquid quæritur, inferior est quàm id propter quod quæritur. Vnde bene licet constituere duos fines, scilicet temporalem, & æternum, & finem sub fine ponere: vt illud quod est æternum

Oculos claudendi modus.

Chrysostom. homil. 12. in Matth.

Duo domini.

Mammona. Mammon nomen est dæmonis.

Seruire Deo cum diuitiis potes. Seruire diuitiis.

Ambros. lib. 8. in Lucam.

Chrysostom. homil. 39. in Ioannem, & hom. 22. in Matth.

4. Reg. 17.

Fines duos constituere licet.

finis vltimus sit: quia vna intentio multos actus informat. Diuersi verò fines, quorum vnus sit ad alium referibilis, non sunt faciendi. Post hoc concludendo inducit, vt de victu & vestitu quæ necessaria sunt non sollicitemur, loquens ad discipulos suos, quos specialiter ad mundi contemptū inuitat: hæc enim specialiter dicuntur Apostolis, eorumque successoribus, & cæteris omnibus qui ad summum perfectionis culmen attingere cupiunt, nam talibus nulla terrenorum bonorum sollicitudo est, quia habentes victum & vestitum his contenti sunt. Hæc omnia dicuntur hîc ad tollendum à prædicatoribus Euangelii sollicitudinem superfluam de necessariis, quantum ad præsentem vitam. Vnde ne dicerent, qualiter poterimus viuere si omnia abiecerimus? idcirco inferendo intentum suum ex præmissis, subiungit: *Ideo dico vobis, ne solliciti sitis,* sollicitudine superflua & inordinata, *anima vestra,* id est, vitæ animali, quæ cibo sustentatur, *quid manducetis,* vel bibatis, *neque corpori vestro quid induamini.* Quasi diceret: Si vultis Deo seruire, oportet renunciare mammonæ in nimia temporalium sollicitudine, non ait: ne laboretis, ne curetis, ne quæratis de cibo, aut potu, aut vestimento: sed, ne solliciti sitis, vt vitiosam sollicitudinem prohibeat, quæ mentem perturbat, & ab æternis retrahit, seu reuocat, & vt necessarium concedat. Vnde Beda: Præcipitur nobis ne solliciti simus quid comedamus, & quia in sudore vultus præparamus nobis panem, labor exercendus est, sollicitudo præcauenda. Vnde & Chrysost. Non enim sollicitudinibus spiritualibus, sed laboribus corporalibus acquirendus est panis, qui laborantibus pro præmio diligentiæ Deo præstante abundat, & negligentibus pro pœna, Deo faciente, subducitur. Item non ait: Vt manducetis vel bibatis, aut induamini; sed quid manducetis, vel bibatis, aut induamini. Manducare namque ac bibere, & indui, necessarium est ad sustentationem naturæ, sollicitari verò circa sumptuositatem, vel delectationem, ad vitium pertinet gulæ, aut vanæ gloriæ, vel etiam auaritiæ. Vbi secundum Bedam, videtur argui qui spreto victu & vestitu communi, lautiora sibi, vel austeriora, præ his cum quibus vitam ducunt, alimenta vel indumenta requirunt. Spiritualiter ergo in manducatione, possumus intelligere gulosos. In induitione, vanè gloriosos. In vtroque auaros. Vnde alibi: *Erat quidam diues,* in quo cupiditas: *qui induebatur purpura & bysso,* in quo vanitas: *& epulabatur quotidie splendidè,* in quo gulositas. Noli ergo quicunque es qui mundi gloriam spreuisti, ac Deo seruire elegisti, noli inquā sollicitus esse vitæ tuæ de victu & vestitu, quia vanum est pro his esse sollicitum. Vnde confirmat spem nostram Dominus, primò de maiori ad minus descendens, & probat à maiori neminem esse sollicitum circa huiusmodi. Si enim maius donabile datur ex amore, & minus dabitur saltem in necessitate: sed Deus dedit nobis maiora beneficia, scilicet animam & corpus, ergo dabit & minora, scilicet victum & vestitum. Non enim anima propter escam creata est, nec corpus propter vestimentum, sed magis è contra est factum: ideò non sit sollicitus animus, ne percipiat quod propter se creatum est. Vnde Chrysostom. Nisi Deus vellet conseruare quod est, ipsum non creasset, quia verò ipse constituit vt anima cibo, & corpus indumento conseruetur: ideò ipse vtrumque tribuit. Hæc Chrysost. Qui ergo dedit sine sollicitudine nostra vitam, dabit sine sollicitudine nostra superflua, etiam illud vnde regatur; fatuus est ergo qui

Sollicitudo tollenda.

Beda in c. 12. Lucæ.

Chrys. hom. 16. operis imperfecti.

Vt manduces, sed non quid, sollicite ris.

Beda in c. 12. Lucæ.

Lucæ 16.

Chrysostom. homil. 16. operis imperfecti.

qui propter minus, ſcilicet eſcam, aut veſtimentum, perdit maius, ſcilicet animã vel corpus. Deinde probat ſingulariter de vtroque, ſcilicet cibo & veſtimento. Et primò de cibo, de quo confirmat ſpem noſtram à minori ad maius aſcendens, & ex minori maius perſuadens. Et ponit exemplum de irrationabilibus creaturis, ſcilicet volatilibus cœli, id eſt, aëris in quo volitant, quia *non ſerunt, neque metunt*, ſcilicet ad cibum acquirendum, *neque congregant in horrea*, ſcilicet ad conſeruandum, *& pater cœleſtis paſcit illa*, propter homines ſine ſollicitudine eorum magna, ergo multo magis paſcit homines qui ſunt chariores ſine ſollicitudine eorum ſuperflua. Rationale enim animal, ſicut & homo, maioris eſt põderis & pretii coram Deo quàm irrationabilia, ſicut ſunt aues, quia animalia facta ſunt propter hominem, finis autem eſt nobilior his quæ ſunt ad finem. Sicut ergo Deus paſcit aues cum ſollicitudine conuenienti ſuæ naturæ, ſic paſcit homines cum ſollicitudine conuenienti eorum naturæ, quæ eſt ſecundum regulam rationis rectæ, ſi tamen ea quæ præcipit, ſtudeãt implere. Quia ſicut natura auium eſt prædicto modo viuere, ſic natura hominis eſt viuere ſecundum dictamen rationis rectæ, ad quod ſequitur ipſũ debere ſollicitari ſollicitudine moderata ad quærẽdum ea quæ non dedit ſibi natura: vt cibum & veſtimentum neceſſarium. Vnde non dicit de auibus, non volant ad grana & ad paſcua, quia non prohibet laborem & prouidentiam, ſed ſollicitudinem & auaritiam: vbi Chryſoſt. Omnia volatilia fecit Deus propter hominem, hominem autem propter ſeipſum. Si ergo animalibus miniſtrat propter hominem, quomodo non homini miniſtrat propter ſeipſum? Deinde probat de veſtimento, & ponit duplex exemplum. Primum eſt de eo quod eſt intra hominem magnitudine corporis, quam dat Deus ſine ſollicitudine ipſius: quod ex hoc patet, quia quantumcunque aliquis ſollicitetur de augmentatione ſua, non poteſt addere ad ſtaturã ſuam cubitum vnum. Cùm igitur veſtimentum competat maius vel minus ſecundum quantitatem corporalem, & quantitas datur ei ſine ſollicitudine ſua, per conſequens veſtimentum conueniens dabitur ei ſine ſollicitudine ſua ſuperflua. Secundum exemplum ſumitur ex eo, quod eſt extra hominem, ſcilicet ex terræ naſcentibus, vt liliis & herbis, quia ſine ſua ſollicitudine creſcunt, & ſecundum ſuam quantitatem à Deo veſtiuntur, propter quod dicit, *non laborant*, ad ornandum ſe coloribus, *neque nent*, id eſt, filant ad faciendum ſibi veſtimentum, & tamen optimè veſtiuntur Dei prouidentia, tam precioſis coloribus induta. Ipſe enim color operimentum eſt florum, qui omnes excellit colores veſtium, & regale excellit ornamentum. Quod probat, quia Salomon licet fuerit rex potentiſſimus, tamen non fuit ita bene veſtitus, quia licet ars imitetur naturam, tamen opera artis non aſſequuntur perfectionem operum naturæ. Vnde Hieronym. Et reuera, quod ſericum, quæ regnum purpura, quæ pictura textricum poteſt floribus comparari? Quid ita rubet vt roſa? Quid ita candet vt lilium? Violæ verò purpuram nullo modo ſuperari murice, oculorum magis quàm ſermonum iudicium eſt. Vnde & Chryſoſt. Cur verò tanto etiam herbas decore veſtiuit, ut ſuam ſcilicet ſapientiam demonſtret, & ſuperabundantiam virtutis, vt vndique eius gloriam diſcamus. Non enim ſoli cœli enarrant gloriam Dei: ſed & terra. Hæc Chryſoſt. Et ex hoc concludit, quòd Deus ſufficienter veſtit hominem abſque ſollicitudine ſuperflua, dicens: *Si autem fœnum*, id eſt, herbam, *agri, quod hodie eſt*, id in præſenti, *& cras in clibanum mittitur*, id eſt, in furno mittitur ſeu ponitur, quia in quibuſdam terris loco lignorum vtuntur ſtipulis & talibus ad calefaciendum furnum, Deus ſic pulchrè & variis coloribus & formis veſtit, & venuſtate adornat, *quanto magis vos minimæ fidei*, ſcilicet ſine ſollicitudine ſuperflua veſtiet? Quaſi diceret: Si de floribus qui nati ſunt tantummodo, vt videantur & pereant, tantam Deus curam gerit, quanto magis de hominibus, qui ad imaginem Dei ſunt facti, & ad æterna vocati. Vocat autẽ eos qui nimis ſollicitantur modicæ fidei, quia ex defectu fidei procedit talis ſollicitudo ſuperflua, non autem ſollicitudo rationalis & moderata. Secundum gloſſam ſancti non immeritò auibus comparantur, qui nihil in mundo habentes, nec laborantes, ſola contemplatione terrena deſpiciunt, cœleſtia petunt, iam Angelis ſimiles. Ecce quòd commendantur in ſanctis tria, ſcilicet paupertas voluntaria, quia nihil habentes, contemplationis quies ſiue ocioſitas ſancta, quia non laborantes, mentis eleuatio ad ſuperna, quia æterna petunt. Per volatilia ergo cœli intelligi poſſunt viri contemplatiui qui non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea, ſe negociis ſecularibus implicando, & Dominus pro eis ſollicitatur neceſſaria miniſtrando. Per lilia verò agri intelligi poſſunt verè caſti, quia propter candorem munditiæ, & propter odorem virtutis, in quibus creſcunt, non tam ſuo labore, quàm Dei dono qui conſiderandi ſunt ad laudandum & imitandum, & incremento bonæ actionis, & in quiete ſanctæ contemplationis, & in decore honeſtæ conuerſationis. Ex his ergo inſtructi non diffidamus de neceſſariis, quia tempore opportuno Deus prouidebit nobis de illis, ſi tamen ea quæ præcipit faciamus. Si enim de temporalibus diffidimus, quomodo æterna ſperabimus? Fides famem non timet. Modica fides quæ nec de minimo certa eſt. nedum æterna non ſperet, qui intelligit quid eſt homo, non deſperat de Deo: qui autem deſperat de Deo, neſcit quid eſt homo, quia Deus in homine, & homo in Deo. De creatore deſperat, qui in creaturis ſpem ponit. Igitur, vt ait Anſelm. Non te futuri temporis ſterilitas terreat, non futuræ famis timor mentem tuam deiiciat, ſed ex ipſo tota fiducia tua pendeat, qui aues paſcit & lilia veſtit. Ipſe ſit horreum tuum, ipſe apotheca, ipſe marſupium tuum, ipſe diuitiæ tuæ, ipſe delitiæ tuæ, ſolus ſit tibi omnia in omnibus. Et ponit hîc Dominus tria bona quæ Deus homini dedit, ſcilicet animam, corpus, & res. Anima debet ſubiici ſuperiori, ſcilicet Deo, ſibi obediendo, & corpus ſuo ſuperiori, id eſt, animæ, ſibi obtemperando, & res ſuis ſuperioribus, ſcilicet Deo, vt pauperibus diſtribuantur, & animæ, vt diſcretè diligantur, & corpori, vt ſibi neceſſaria miniſtrentur. Sed iſtum ordinem peruertunt diuites, qui non ſubiiciuntur Deo, quia pauperibus nihil tribuunt: nec animæ, quia res iniquè diligunt: nec corpori, quia illud fatuè affliciunt. Deinde ad inculcandum arctius quod ſuprà dictum eſt, repetens ſubiungit: *Nolite ergo ſolliciti eſſe dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quod operiemur?* ſecundũ Chryſoſtomum: Quòd dicitur, nolite ſolliciti eſſe, non idem eſt, quod nolite operari: ſed nolite rebus mundanis mente affligi, contingit enim aliquem operantem nihil ſollicitum eſſe. Et ſecundum eundem: Si pro neceſſariis non oportet eſſe ſollicitos, qua pœna digni erunt, qui pro ſuperfluis non dormiunt, & aliena rapiunt. Nolite, inquam, de his ſolliciti eſſe.

Sollicitudo victus.

Animal rationale.

Chryſ. hom. 16. operis imperfect.

Sollicitudo ſtatura & amictus.

Natura vincit artem.

Hieron. in c. 6. Matth.

Chryſoſtom. homil. 23. in Matth.

Pſalm. 18.

Sollicitudinis origo.

Gloſſa in Matth.

Chryſoſtom. homil. 23. in Matth.

Operari licet ſine ſollicitudine.

Hæc

Gentium sollicitudo.

Hæc enim omnia, ſcilicet ad victum & veſtitum pertinentia, *gentes*, id eſt, gentiles, *inquirunt*, cum ſollicitudine nimia & vitioſa, quæ diuinam prouidentiam circa actus humanos negantes, circa talia immoderatè ſollicitantur, quorum videlicet erga præſentem vitam ſtudium omne conſumitur, quibus nulla prorſus cura eſt futurorum, nec confidentia de promiſſione æternorum. Vel, *hæc omnia gentes*, id eſt, homines mundani cum ſollicitudine immoderata & nimia, *inquirunt*, quia magis bona præſentia quàm futura quærunt: & ideò talis ſollicitudo facit eos infidelibus ſimiles. Quid enim amplius habet fidelis à gentili, cuius infidelitas animum ſollicitat, & curis huius vitæ fatigat? Sed heu multi ex nobis ea quæ mundi ſunt, magis quàm gentes inquirunt. Vos ergo hæc quærere non eſt neceſſe, quærere inquam cum ſollicitudine. *Scit enim pater veſter*, qui viſcera non claudit bonis filiis: *quia his omnibus indigetis*, ſcilicet in via neceſſariis: ſine his enim neque viuere, neque Deo ſeruire poteſtis, quæ vtique ipſe dat, niſi infidelitas veſtra auertat. Quia non eſt pater pius, qui non tribuit neceſſaria filiis, indigentiam ſibi notam patientibus. Et quia pater eſt, vult, & quia cœleſtis, poteſt: ſi autem poteſt, & vult, ſine dubio donabit quod nobis expediat ad ſalutem. Vnde Rabanus: Quis rex militibus deuotis debitam non procurat alimoniam? Quis dominus famulis ſuis non miniſtrat cibaria? Quis pater non dat filiis alimentum? Vnde & Chryſoſt. Non dixit, nouit Deus; ſed, nouit pater veſter: vt eos in maiorem ſpem ducat. Si enim pater eſt, & pater talis non poterit deſpicere filios in vltimis malis, cùm vtique neque homines patres exiſtentes hæc ſuſtineant. Eſt enim omnino clarum, quòd Deus naturam ipſam nouit, & eius creator exiſtit, quíque illam talem formando creauit, indigentiam quoque eius magis proſpiciat quàm tuipſe qui eiuſmodi neceſſitatibus coarctaris: nam ipſi vtique ſic placuit, vt hanc indigentiam natura pateretur. Nequaquam erit ergo contrarius in his quibus ei opus eſſe decrevit, neceſſariarum eam rerum perceptione fraudabit. Hæc Chryſoſt. vnde etiam Auguſt. Scit cœleſtis medicus quid nobis daturus eſt ad conſolationem, quidve ſubtracturus ſit ad exercitationem: non enim homo iumento ſuo cibaria ſubtrahit ſine cauſa. Si ergo ſcit vt dictum eſt: & vult, quia pater: & poteſt, quia omnipotens, ergo nec eſt timendum quin prouideat nobis. Hæc Auguſt. Notandum autem, quòd ex pluribus cauſis aliquando patimur penuriam in vitæ neceſſariis. Prima eſt, ex merito peccatorum noſtrorum. Secunda eſt, cauſa exercendæ virtutis. Tertia eſt, ex importunitate noſtræ auaritiæ, nimia namque ſollicitudo, ne deficiant neceſſaria, facit vt aliquando deficiant. Quarta eſt, humana ſuperfluitas, dignum eſt enim, vt qui ſuperflua quærimus, aliquando neceſſariis careamus. Quinta eſt, abuſus temporalium, qui enim creatura Dei abutitur, dignum eſt, vt aliquando ad neceſſitatem ei tollatur. Sexta eſt, ingratitudo, dignum enim eſt, quòd beneficiis Dei priuetur qui ingratus extitit. Septima cauſa eſt, vt credamus Deum nobis præbere temporalia, & non eſſe à nobis, vel ex debito nobis tribui à Deo, ea enim ſubtrahendo oſtendit quòd ipſe ſit Dominus. Prohibet ergo Dominus ſollicitudinem diffidentiæ & timorem, ſed permittit ſollicitudinem prouidentiæ & laborem. Prohibet ſollicitudinem deordinatam & ſuperfluam, per quam impediuntur & poſtponuntur bona ſpiritualia: ſed permittit ſollicitudinem moderatam & neceſſariam, ſecundum regulam rationis rectæ, cùm ſit pars prudentiæ, aliter ſequeretur, quòd homo tentaret Deum, ſi expectaret ab eo omnia neceſſaria, omittendo quod debet fieri circa hæc via humana. Igitur cum duplex poſſit eſſe amor rerum temporalium, ſcilicet reſpectu ſuperflui, vel reſpectu neceſſarii, contra primum prohibet Dominus theſaurizationem, contra ſecundum prohibet præfocantem ſollicitudinem. Vbi notandum, quòd triplex eſt ſollicitudo. Prima eſt naturæ, quæ verius labor & cura dicitur: prouidentiæ, quæ homini ne Deum tentet conceditur, vt tamen omnibus Deus præferatur. Vnde & Adæ dictum eſt: *In labore & ſudore vultus tui veſceris pane tuo*: & Dominum loculos habuiſſe patet ex Euangelio. Secunda eſt, culpæ quæ conſiſtit in quantitate rerum, cùm ſupra neceſſitatem acquiruntur, & hanc ſollicitudinem parit & comitatur auaritia: in qualitate etiam & lautitia rerum, quam comitatur luxuria, in nimis quoque anxia neceſſariorum prouiſione, ex qua ſequitur ſpiritualium negligentia, & hæc ſollicitudo omnino prohibetur, quia vitioſa iudicatur. Tertia eſt, gratiæ quæ conſiſtit in operibus iuſtitiæ, & proximi compaſſione. Vnde Apoſtolus: *Inſtantia mea quotidiana, & ſollicitudo omnium Eccleſiarum*, hæc ſollicitudo præcipitur, quia ad charitatem pertinere dignoſcitur. Prima eſt tolerabilis. Secunda, vituperabilis. Tertia, commendabilis. Tandem concludit de quo debet homo eſſe ſollicitus, quia de æternis, non de terrenis. Et implicat hic triplex bonum, ſcilicet cœleſte, ſpirituale, & temporale. Primum eſt, donum gloriæ. Secundum, gratiæ. Tertium, fortunæ. Primum eſt maximum. Secundum, minus. Tertium, minimum. Ideò primum debet eſſe in intentione, ſicut præmium. Secundum, in operatione, tanquam meritum. Tertium, in adiectione, tanquam ſuſtentamentum. Ita inquit, nolite eſſe ſolliciti circa temporalia quærenda: ſed primùm intentione & affectione, ac præcipuè præ omnibus aliis, & principaliter tanquam beatitudinem omnium actionum, & vltimum finem qui eſt per ſe appetibile, *quærite regnum Dei*, id eſt vitam æternam, & cœleſtia bona, & ne ſit error in quærendo, ſecundò tanquam rectam viam, & id per quod meretur obtineri regnum Dei, quærite, *iuſtitiam*, Dei, ſequendo eius præcepta, etiam iuſtitiæ opera, & tertiò ad vitæ neceſſaria vobis, *hæc omnia*, ſcilicet temporalia, quorum vniuerſitatem in tribus poſuit, ſcilicet in cibo, potu, & veſtimento, *adiicientur* ſcilicet, *vobis*, cooperantibus & collaborantibus, ac ſollicitudinem modò habentibus, quia ſicut propter mala opera fructus terræ ſubducitur, ſic propter bona opera adiicitur. Veruntamen ſi præſentia ſubtrahuntur, ad exercitationem eſt & probationem, ac etiam penitus ſubtracta martyrii promerentur coronam, ſi verò dantur, ad conſolationem eſt, & gratiarum actionem. Quia, *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*; ſcit enim medicus cœleſtis quid magis expediat nobis. Igitur quia primum relatiuè dicitur ad ſecundum, patet quòd non excludit ſollicitudinem omnino circa neceſſaria vitæ: ſed oſtendit, quòd principaliter debemus ſollicitari de ſpiritualibus, & ſecundariò de temporalibus, quia temporalia adiicientur nobis, id eſt, conſequenter ſine vllo noſtro impedimento, ne cùm iſta quærimus, illinc auertamur, aut ne duos fines conſtituamus. Nam ſecundum Auguſtinum. Cùm dixit, primùm quærite regnum Dei, ſignificauit temporale poſterius quærendum, non tempore, ſed dignitate. Illud tanquam bonum, hoc tanquam neceſſarium propter

Marginalia: Rabanus in eum locum. — Chryſoſtom. homil. 23. in Matth. — Auguſt. ſermon. 16. ad fratres. — Penuria cauſæ. — Sollicitudo prohibita & permiſſa. — Amor rerum temporalium duplex. — Sollicitudo triplex. — Geneſ. 3. — 2. Cor. 11. — Bonum triplex. — Roman. 8. — Aug. lib. 2. de ſermon. Dom. in monte cap. 24.

propter illud bonum. Hoc est primum quærere regnum Dei, & posterius temporale, id est, hoc priore loco ponere, & illud posteriore, scilicet vt ideò quæramus temporale, vt habeamus regnum Dei, & non econuersò. Aperte enim ostendit non temporalia sic esse appetenda, vt propter ipsa benefacere debeamus, licet sint necessaria: sed quæcunque facimus, propter regnum Dei facere instruimur. Ergo cùm aliquid boni operamur, non temporalia, sed æterna cogitemus, & primùm intentione & affectione regnum Dei quæramus. Sancti primitiui quæsierunt primò regnum Dei, & ideò Deus adiecit eis regnum mundi, scilicet tempore Constantini: sed hodiè à multis primò, & præcipuè quæritur regnum mundi magis quàm Dei, & magis solliciti sunt pro terrenis & diuitiis, quàm pro animabus & Ecclesiis, & ideò timendum est eis, ne cum regno mundi amittant regnum Dei. Deinde vetat cogitare de crastino & futuro, dicens: ***Nolite ergo solliciti esse in crastinum***, id est, in futurum, sollicitudinem scilicet futuro tempori debitam inordinatè præoccupando, & curam, quæ incumbit diei crastino, in diem hodiernum anticipando. De præsentibus ergo, vt ait Hieronymus, concessit debere esse sollicitos, qui futura prohibet cogitare. Sufficit enim nobis præsentis temporis cogitatio, futura quæ incerta sunt, relinquamus Deo. Vbi Petrus Cantor, suprà prohibuit sollicitudinem vitiosam de præsentibus, quæ scilicet sunt vnius anni: semel enim in anno serimus, metimus, & colligimus. Vnde & præsentia quasi dicuntur, hîc autem prohibet sollicitudinem de futuris, vt de his quæ post annum veniunt. De his enim quæ procurat diuina ordinatio, non conuenit sollicitari. Si ergo prouidentia tua vltra annum extenditur, iam in vitiosam sollicitudinem vertitur, vt Abbatis, qui vsque in tertium annum reseruauit annonam. Cuiusmodi homines modo reputamus sapientes, cùm tamen veniant contra Domini prohibitum, qui concedit tantum curam præsentium. Tales etiam de Deo diffidunt, & ob hoc miserrimi sunt. Hæc Petrus. Vnde & Chrysost. Quòd autem dictum est, nolite cogitare de crastino, scio ego nec audire aliquem, nec omnino seruare. Cùm enim neque orare pro his iubeamur, nos omne studium erga hæc expendimus, & de his singulis cogitando consumimur. Sed quantam in his quæ ad corpus sunt curam ostendimus, tantam in spiritualibus habemus incuriam, imo longè etiam maiorem. Hæc Chrysostomus. Non vult autem Dominus de futuro nos esse sollicitos, tanquam certi de futura vita simus, quia neque de præsenti certi & securi sumus. Vnde Anselmus: Puta te quotidie moriturum, & de crastino non cogitabis. Vnde & Seneca: Omnis dies sicut vltima est ordinanda. Sufficit ergo nobis præsentis cogitatio temporis, futurorum curam, quæ incerta est, relinquamus. *Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi*, id est, ipse affert sollicitudinē suam secum, quia tempus futurum habebit sollicitudinem suam, sibi congruam & debitam, sicut patet, quòd ex variatione temporis occurrunt varia fienda, de quibus sufficit tunc sollicitari cùm venerit eorum hora, ac si dicat: Cùm futurus dies aduenerit, de ipso curabitis, & non antè; sicut enim hodiernam sollicitudinem non interdico, ita nec crastinam, postquam crastinus dies aduenerit. Et secundum hoc in prædictis, hoc nomen *sollicitus* dicit anxietatem auaritiæ, quæ semper est fugienda; hîc discretionem prouidentiæ, quæ de præsentibus, non de futuris est habenda. Sit ergo hodiernus dies de se sollicitus tantummodo, & non de alio. ***Sufficit enim diei malitia sua***, id est, cuilibet tempori labor & fatigatio, calamitas & contritio: dolor & tristitia, afflictio & angustia, sollicitudo & cura. Vnde malitia hîc dicitur, non malum culpæ quod agimus: sed malum pœnæ quod patimur. In statu enim innocentiæ non indiguisset homo tali sollicitudine, ac si dicat, non oportet quòd laboret cogitatus ad habendum vitæ necessaria, diem præueniat, quia ad hoc sufficit dies quo necessaria sumere oporteat, cùm enim pro se suam habeat sollicitudinem, non oportet addere aliam. Cur ergo malitiam malitiæ, laborem labori, curam curæ superaddere velis? Non itaque pro malignitate ponitur hîc malitia, sed pro labore & miseria. Sic enim dicere solemus, multa mala hodie passi sumus, quando aliquo magno labore vel miseria fatigamur. Vnde Chrysostom. Malitiam verò hîc non malignitatem vocat, sed miseriam & laborem. Sicut enim cùm alibi dicit: ***Si est malitia in ciuitate quam Dominus non fecit***, non auaritiā significat, ac rapinas, nec talium quicquam aliud omnino, sed eas profectò plagas, quæ diuinitus inferuntur, de quibus rursus loquitur per Prophetam: ***Qui facio pacem, & creo malum.*** Neque enim hîc malitiam voluit intelligi: sed pestilentias profectò & fames, cæteraque huiusmodi, quæ mala esse putantur à plurimis, ita hîc quoque malitiam pro afflictione posuit, dicens: ***sufficit diei malitia sua.*** Nihil enim ita dolorem infert animæ, vt sollicitudo & cura. Hæc Chrysost. Itaque non labor & prouidentia damnatur, sed mentem præfocans cura. Et ideò secundum Augustin. Hoc loco vehementer cauendum est, ne cùm viderimus aliquem seruum Dei prouidere, ne ista necessaria sibi desint, vel sibi commissis, iudicemus eum contra præcepta Domini facere, & de crastino sollicitum esse. Nam & ipse Dominus cui ministrabant Angeli, propter exemplum, & ad informandam Ecclesiam, loculos habere dignatus est, ne quis in hoc scandalum pateretur. Et iterum satis apparet Dominum nostrum non hoc improbare, si quis humano more ista procuret: sed si quis propter ista Deo militet, vt in operibus suis non regnum Dei, sed istorum acquisitionem intueatur. Ad hanc ergo regulam hoc totum præceptum redigit, vt etiam in istorum prouisione regnum Dei cogitemus, in militia verò regni Dei ista non cogitemus, & simplici corde tantummodo propter regnum Dei debemus operari bonum ad omnes: non autem in hac operatione, vel solam, vel cum regno Dei mercedem temporalium cogitare. Ita enim etiam si aliquando defuerint (quod plerumque propter exercitationem nostram Deus sinit) non solum non debilitant propositum nostrum: sed etiam examinatum propositum confirmant. Hæc Augustinus.

Regnum temporale. — *Crastini cura prohibetur.* — Hieron. in c. 6. Matth. — Petr. Cantor in Matth. — Chrysostom. vt supra. — Seneca de breuitate vitæ & in prouerbiis. — *Crastinus dies.* — *Malitia.* — Chrysostom. homil. 13. in Matth. in Amos 3. — Esaiæ 45. — August. lib. 2. de sermon. Dom. in mōte cap. 26. — *Loculos habuit Dominus.*

ORATIO.

Domine Iesu Christe, fac me non thesaurizare in terra elementa terrenorum: sed in cœlo præmia meritorum, & quia nemo potest duobus dominis seruire per contrarietatem obsequiorum, libera me à dominio & seruitute mundi, carnis & diaboli: vt respiciam contemplationes cœlestes, non terrenas: adiici ad staturam naturæ meæ cubitum gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro: vt considerem lilia agri, deuotos Ecclesiæ, coopertos virtutum candore, potius quam fœnum diuites seculi mittendos in clibanum gehennæ. Quæram præcipuè regnum Dei & iustitiam eius, vt cum viatico temporalium per viam virtutum perueniam ad regnum cælorum. Amen.*

* Emolumenta.

De

De misericordia facienda, & non iudicando: ac fiducia orationis.

CAPVT XXXIX.

POST hæc hortatur nos Dominus ad misericordiam circa proximum faciendam, dicens: *Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est.* Deus enim releuat miserias nostras, non expectando aliquid à nobis, sed propter suam bonitatem, sic nos debemus moueri ad releuandum miseriam proximi, non propter nostrum commodum & emolumentum, sed propter illius salutem, & diuinæ bonitatis amorem, qui enim propter suum commodum vel emolumentum proximo consulit vel benefacit, non vtique per charitatem hoc facit, quia non illius quem debet tanquam seipsum diligere: sed suam vtilitatem quærit, vult nos Dominus patrem imitari in misericordia, qua nos miseri multum indigemus, non in potentia, quam superbè appetens diabolus, in infernum est detractus, non in sapientia, quam appetens homo paradisum perdidit, immortalitatis spoliatus gloria. Magnum ergo præconium pietatis animalibus nostris imprimit, quæ nos Deo conformes reddit. Naturale est omnibus animabus eiusdem speciei adinuicem misericordiam seruare, multo magis homo ad imaginem Dei conditus debet alter alteri tanquam coimagini suæ compati, & vnus alterius miseriam cordis assumere velut suam, & in hoc consistit ratio misericordiæ. De pietatis operibus sic dicit Hieronym. Non memini me legisse mala morte mortuum, qui libenter opera pietatis exercuit, habet enim multos intercessores, & impossibile est multorum preces non exaudiri. Deinde ponit tres species misericordiæ, quarum prima consistit in non iudicando. De multis enim incertum est, quo animo fiant, cùm possint simplici corde fieri aut duplici, & ideò bene subiungitur: *Nolite iudicare*, scilicet iniustè & temerariè de proximo, *& non iudicabimini*, id est, non incurretis peccatum per quod sitis digni à Deo iudicari, & si forte ex humana fragilitate cõtingat vos suspiciosè iudicare, *nolite* tamen *condemnare*, id est, aliquem dignum condemnatione dicere, *& non condemnabimini*, scilicet à Deo pro hoc peccato, quia aliquis est hodie pessimus, qui forte cras erit bonus. Circa istud sciendum est, quòd iudiciũ vno modo est actus iustitiæ pertinens ad iudicem secularem, vel Ecclesiasticum, & de hoc non loquitur hîc. Alio modo accipitur iudicium, prout aliquibus signis aliquis iudicat de proximo malè, & hoc prohibet hic dicens, *Nolite iudicare.* Potest autem aliquis malum iudicare de proximo multipliciter. Vno modo ex euidentia facti: vt cùm aliquis iudicat aliquem homicidam, quia vidit eum interficere hominem, & hoc nullum est peccatum. Alio modo ex signis euidentibus: vt si aliquis iudicet aliquem fornicatorem, quia vidit eum nudum cum nuda, solum cum sola, & hoc similiter nullum est peccatum. Tertio modo ex signis leuibus. Et in hoc iudicio est triplex gradus. Primus est, quando ex leuibus signis incipit aliquis dubitare de fratris bonitate: & hoc peccatum veniale est, quia procedit ex humana infirmitate, & hoc non vocatur propriè iudicium, sed suspicio. Secundus gradus est, quando talibus signis firmiter tenet in animo, quòd frater sit malus: & hoc propriè dicitur iudicium, quia iudicium importat firmam sententiam, & hoc est peccatum mortale, si malum quod iudicat de fratre ex leuibus signis sit de genere peccati mortalis, quia est contra charitatem. Tertius gradus est, quando ex leuibus signis non solum prædicto modo iudicat: sed etiam procedit ad punitionem fratris, sicut de facto, & hoc est grauius, quia non solum est contra charitatem, sed etiam contra iustitiæ æquitatem, & de talibus intelligitur verbum prædictum, *nolite iudicare, &c.* Prohibet Dominus ne temerè iudicemus vel condemnemus. Mali enim homines sæpe in malam partem iudicant, quæ vident vel audiunt. Boni autem in bonam partem interpretantur, & non dubitant quin rectè omnia fiant, Deo cuncta vel rectè operante, vel iustè permittente, & ideò de omnibus lucrum faciunt. Vnde etiam ait Augustin. In tribus consistit ordinatio bonorum, in æstimando bonum de quolibet, in exhibendo bonum cuilibet, in sustinendo malum pro quolibet. Vnde & Bernardus: Caue alienæ conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex, etiam si perperam actum quid deprehendas, nec sic iudices proximum, magis autem excusa. Excusa intentionem, si opus non potes, puta ignorantiam: puta surreptionem, puta casum. Quòd si omnem omnino dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, & dicito apud teipsum, Vehemens fuit nimis tentatio. Quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem. Hæc Bernardus. De dubiis ergo iudicare, est suspectos quasi reos condemnare, penitus repellit à nobis Dominus. Et ideò semper dubia sunt in melius interpretanda, & in dubiis benigniora sunt præferenda. Vnde Augustin. Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi vt ea facta quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Sunt enim quædam facta media, quæ ignoramus quo animo fiant, quia & bono & malo fieri possunt, de quibus temerarium est iudicare, maximè vt condemnemus. Duo autem sunt, in quibus temerarium iudicium cauere debemus, cùm incertum est, quo animo quid factum sit, vel incertum est qualis futurus sit, qui nunc malus vel bonus apparet. Non ergo reprehendamus ea quæ nescimus quo animo fiant, neque ita reprehendamus quæ manifesta sunt, vt desperemus sanitatem, & vitabimus iudicium, de quo nunc dicitur: Nolite iudicare, ne iudicetur de vobis. Hæc Augustin. Vnde & Chrysostomus: Non oportet exprobrare delictum, neque illum qui peccato aliquo sit præuentus, insolenter obruere: sed clementer monere, neque persequi iurgio, sed iuuare consilio. Non enim illum, sed temetipsum profectò condemnas, & facis tibi terribilius esse iudicium, cogisque aduersus te diligentissimam fieri, etiam de minimis, vltionem. Vt enim diligentius peccata examinentur tua, legem primus ipse posuisti seuerius de his quæ proximus peccauerit iudicando. Sunt autem hæ diabolicæ tentationis insidiæ. Nam qui seuerè discutit aliena, nunquam propriorum reatuum merebitur veniam. Et iterum: Si nullum nobis aliud peccatum fuisset admissum, pro hoc solo gehennæ nos tradi satis abundèque sufficeret: Quippe qui in aliorum delictis seueri & amarissimi iudices residemus, nostras autem trabes oculis infixas propriis non videmus, qui aliena etiam minima, tam sollicitè perscrutamur, & ad condemnandos cæteros, omne vitæ nostræ tempus absumimus, à quo vitio, neque seculi hominem, neque monachorum vllum

Luc. 6. & Matth. 11. *Misericordia commendatio.*

Homo homini societatem & pietatem debet.

Hieronymus epist. ad Nepotianum.

Pietatis opera. Misericordia species tres.

Iudicium capitur diuersimodè.

Iudicare de alio, multipliciter fit.

Bonorum ordinatio.

Bernardus serm. 4. in Cantica.

Excusatio factorum alienorum.

Dubia in meliorem partem interpretanda sunt.

August. lib. 2. de sermon. Domin. in monte c. 28.

Iudicium temerarium.

Chrysostom. homil. 24. in Matth.

Indicat se qui alios iudicat.

vllum facilè inuenias liberum. Hæc Chrysostomus. *In quo enim iudicio*, id est, pro quali, scilicet iusto vel iniusto, misericordi vel duro, *iudicaueritis*, alios, *iudicabimini*, à Deo: *& in qua mensura mensi fueritis*, aliis modo, *remetietur vobis*, scilicet in iudicio, id est, iuxta qualitatem temeritatis in iudicando, erit qualitas pœnæ, & secundum mensuram prauæ voluntatis, erit mensura retributionis in futuro. Comminatur ergo duo, scilicet iudicium & mensuram, iudicium refertur ad culpæ & pœnæ qualitatem, mensura ad earum quantitatem. Et secundum Augustinum: Non est intelligendum si temerè nos iudicauerimus, quòd temerè de nobis Deus iudicabit: aut si mensura iniqua mensi fuerimus, quòd apud Deum iniqua mensura nobis remetietur: sed quoniã temeritas qua punis alium, eadem ipsa te puniet. Vnde nõ accipitur hîc æqualitas iniquitatis ad iniquitatem, sed culpæ ad pœnam: vt qui per culpam malè iudicat, per pœnam iusti diuini iudicii mala sustineat, & iuxta mensuram culpæ, sit mensura pœnæ. Ad hunc sensum etiam retorquetur illud: Qui gladio, scilicet iniquæ sententiæ iudex quemque percusserit, gladio diuinæ sententiæ iuste ferietur, & æterna morte morietur. Deinde ponit secundam speciem misericordiæ, quæ consistit in dimittendo, cùm subiungit: *Dimittite*, scilicet iniurias vobis illatas à proximo, & debita vobis à pauperibus, *& dimittetur vobis*, scilicet peccatum vestrum à Deo, cui frequenter iniuriati estis, & debitum quod Deo debetis. Et ponit tertiam speciem, quæ consistit in dando, cùm addit: *Date*, scilicet indigentibus beneficia temporalia, *& dabitur vobis*, scilicet via æterna. Indiuisibiles enim socij sunt dimittere & dimitti, ac similiter dare & dari. Vnde Augustinus: Duo sunt opera misericordiæ quæ nos liberant: Dimittite, & dimittetur vobis: date & dabitur vobis. Dimittite & dimittetur vobis, ad ignoscendum pertinet: date & dabitur vobis, ad beneficium præstandum. Ignosci vobis vultis, ignoscite, remittite, & remittetur vobis. Accipere vultis, *date & dabitur vobis.* Et secundum eundem hæ sunt duæ alæ orationis, quibus volat ad Deum, si illud quod committitur, ignoscit delinquenti, & donat egenti. Vnde & Beda: Dimittere nos iniurias, dare beneficia iubet: vt & nobis peccata dimittantur, & vita detur æterna. Qua sententia breui, sed eximia, cuncta quæ latissimè de conuersando cum inimicis mandauerat, comprehendendo cõcludit. Et quia vt ait Iacobus, *iudicium sine misericordia fiet ei qui non fecerit misericordiam*, multum nobis insistendum est circa misericordiam in proximorum necessitatibus, vt & nos eam in nostris necessitatibus reperiamus. Vt enim ait Augustinus: Vnusquisq; talem indulgentiam accepturus est à Deo, qualem & ipse dedit proximo suo. Et iterum, hoc vnum remediũ est de malis euadendi, vt infirmitatem aliorum ferat, & eis quantum potest opituletur, qui suæ diuinitus desiderat subueniri, & dimittat sicut sibi vult dimitti. *Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus.* Vbi nota ex vitis patrum, quòd cùm fratres cuiusdam monasterii multum abundarent, & ad pauperes multum liberales essent, tandem eleemosynas dimiserunt, & ipsi egere cœperunt. Quod cùm viro sancto referrent, ait: Duo socii in isto monasterio consueuerunt habitare, scilicet, Date, & dabitur vobis, vos expulistis primum, & noluit secundus remanere. Deinde ex vbertate præmii liberales nos facit Dominus ad benefaciendum: & misericordiam impendendum, quia illi quibus fit dabunt, id est, erunt causa quare Deus dabit nobis præmium. Nam per ipsorum intercessionẽ & merita, quibus vel calicem aquæ frigidæ dederimus, dabit nobis in æterna beatitudine mercedem, & *mensuram bonam*, id est, iustã, quia secundum meritorum exigentiam, *& confertam*, id est, plenam, quia supra condignum, *& coagitatam*, quia supra desideratum, *& supereffluentem*, quia supra coagitatum. Vel præmium quo remuneramur misericordes describendo, dicit, *mensuram*, quia vnicuique distribuitur præmium iuxta mensuram meritorum, &, *bonam*, quia bonum est illud beatitudinis præmium, imò bonum omnis boni, complectens in se quæcunque sunt bona, *& confertam*, id est, plenam, plena namque erit anima cœlesti beatitudine, ita vt nihil eius sit vacuum à gloria, *& coagitatam*, id est, firmam, quæ enim firma esse volumus, coagitamus, id est, quassamus: sic præmium beatorum erit stabilitum & securum, *& supereffluentem*, id est, abundantem: quia excedit merita nostra, dedimus temporalia pro æternis, mundana pro diuinis. Et dicit, *in sinum*, quia secundum Gregor. Nihil securius & amabilius eo quod in sinu collocamus. Deinde ponitur æquitas retributionis, cùm subditur: *Eadem quippe mensura qua mensi fueritis*, in merito, *remetietur vobis*, in præmio. Nõ dixit in tanta, sed in eadem, id est, consimili, qui enim bene facit, bene fiet ei: quod est remetiri eadem mensura, sed supereffluentem dicit, quia millies bene faciet ei & vltrà: Deus enim abundantius præmiat quàm mereamur, sicut & minus punit quàm demereamur. Generaliter autem de omnibus quæ mente, lingua, manu gerimus, accipi potest: quia reddet Deus singulis secundum opera eorum, & secundum quòd opera pietatis sunt maiora, similiter erit retributio diuina. Ista tamen maioritas non est attendenda semper secundum magnitudinem operis exterioris: sed secundum magnitudinem affectus interioris. Vnde & vidua quæ misit duo minuta in gazophylacium, secundum testimonium saluatoris dicitur plus misisse quàm multi diuites, qui magna dona miserunt in ipsum. *Dicebat autem illis similitudinem. Nunquid potest cæcus cæcum ducere?* id est, stultus stultum docere, & dirigere in regulam iustitiæ. *Nonne in foueam*, & perditionem, *ambo cadunt*, scilicet primò culpæ, & deinde gehennæ. Nam, vt ait Gregorius: Cùm pastor per abrupta graditur, consequens est, vt grex ad præcipitium sequatur: quasi diceret Dominus, Prædicta facere debetis, vt illuminantes verbo & exemplo alios gubernare possitis, ne sitis de cæcis speculatoribus synagogæ, non Ecclesiæ, ridiculosa res est, imò magis periculosa, speculator cæcus, doctor inscius, præcursor claudus, prælatus negligens, præco mutus. Ergo ratione vitandi periculi non debet ignorans præsidere. Si ergo tu alium iudicas, & ipse in eisdem peccas: iam cæco cæcum ducenti assimilaris. Quomodo enim ille à te ducetur ad bonum, cùm & tu pecces qui te doctorem putas & magistrum? Deinde inducit & aliam similitudinem de eodem dicens: *Quid autem*, id est, quare & quomodo, *vides*, & consideras, *festucam*, id est, paruum & leue peccatum: quod tamen oculum non excæcat, & de facili sicut festuca consumitur ardore charitatis, *in oculo*, id est in intentione & conscientia, *fratris tui trabem autem*, id est magnum & graue peccatum, *in oculo tuo*, id est, in intentione & conscientia tua, *non consideras?* Quasi diceret: Cur habes oculum apertum ad iudicandum minima & aliena, clausum verò ad iudicandum tua magna &, & consideratione tui relicta consideras aliorum errata. Conuenit

Marginalia: Auguſt. lib. 21. de ciuitate cap. 11. *Temerè iudicantes, non iudicabuntur à Deo temerè, sed seuerè.* — *Secunda misericordiæ species.* — *Tertia species.* — Augustinus sermone 15. de verbis Dom. tom. 10. — Augustinus sermone de quadragesima. — *Orationis alæ.* — Beda in cap. 6. Lucæ. — Iacobi 2. — Auguſt. sermo 103. de tempore. — Matth. 5. — *Date, & dabitur, sunt duo socii.* — *Mensura eadem.* — Lucæ 21. — Gregor. in pastorali. — *Speculator cæcus.*

Conuenit autem hoc omnibus,& maximè Doctoribus, qui cùm subditorum minima peccata puniant, propria impunita relinquunt. *At quomodo*, id est, qua conscientia, aut qua fronte dicis, *fratri tuo*, minus peccanti vel innocenti, *frater*, loquendo simulatoriè, *sine*, id est, patienter sustine & permitte, *eiiciam festucam*, id est, culpam licet modicam, *de oculo tuo*, id est, de conscientia & intentione tua te corripiendo, *& ipse trabem in oculo tuo non vides?* Quasi diceret, non potes dicere ordinatè. Vt enim dicit Chrysost. videre festucam & eiicere non est omnium, sed Doctorum & Sanctorum. Et quia secundum eundem Chrysostom. Omnis sacerdos, qui vult docere populum, debet prius docere seipsum, ideò bene sequitur: Igitur tu, *hypocrita*, id est, simulator & repræsentator personæ alienæ, quia sæpe malus bonum arguit, vt iustus videatur, & alium accusat, vt se extollat, *eiice primùm*, per collyrium pœnitentiæ, *trabem*, maioris peccati, *de oculo tuo*, & conscientia, quia magis tui, quàm alterius es cognitor, quia magis vides maiora, quàm minora, quia magis te diligis, quàm alium, quia in maiori peccato, maius est periculum, *& tunc*, scilicet cùm mundatus fuerit oculus tuus, videbis & *prospicies*, *vt eiicias festucam*, minoris peccati, *de oculo*, & conscientia, *fratris tui*, ipsum arguendo, quia oculus conscientiæ purgatus videre potest, sed nube & caligine peccati cæcatus non potest. Sic facias vt exemplo potius, quàm dictis fratrem emendes, ne tibi dicatur, *medice, cura teipsum*, & illud Apostoli, *qui alium doces, teipsum non doces.* Sic est ordo charitatis, quòd à seipso incipiat, & prius se ac postea alios corrigat & emendet. Circa correctionem enim proximi attendi debet ordo correctionis, scilicet, vt homo prius se corrigat, deinde proximum, modus mansuetudinis, causa mouens, scilicet zelus charitatis, circumstantia loci & temporis, æstimatio eventus sequentis. Propemodum & ferè naturale est, vt quilibet peccata sua leuiget, & aliena aggrauet. Vnde dicit Hilarius, quòd vix inuenitur aliquis ab hoc vitio alienus, quia vnusquisque vitiis suis fauens aliena facilè reprehendit. Et ideò, vt ait Augustinus, piè cautèque vigilandum est, vt cùm aliquem reprehendere vel obiurgare necessitas coëgerit, primùm cogitemus, vtrum tale sit vitium, quod nunquam habuimus. Et si nunquam habuimus, cogitemus & nos homines esse, & habere potuisse. Si verò habuimus, & non habemus, tangat memoriam communis infirmitas, vt illam reprehensionem aut obiurgationem non odium, sed misericordia præcedat. Si autem cogitantes nosmet inuenerimus in eo vitio, in quo est ille, quem reprehendere parabamus, non reprehendamus, neque obiurgemus, sed tantum congemiscamus, & non illum ad obtemperandum nobis, sed ad pariter conandum inuitemus. Raro ergo & magna necessitate obiurgationes, adhibendæ sunt, ita tamen, vt etiam in his non nobis, sed Deo vt seruiatur instemus. Hæc Augustinus. In omnibus istis, vt dicit Basilius, considerandum est, quantæ sit difficultatis alios iudicare, quia oportet, vt primò seipsos iudicent & conspiciant, quod videtur grauissimum omnium, quia cùm oculus cuncta videat exteriora, tamen super se visu non vtitur, ita intellectus cùm alienum corrigit peccatum, difficile est proprios defectus percipere. Aduertendum tamen, quòd crimina arguentis aut sunt publica, aut occulta, publica, peccat dupliciter arguendo, scilicet peccato præsumptionis, & peccato scandali, si autem sunt occulta, tunc peccat primo modo tantum, si tamen iste qui arguit primò pœniteat, & postea humiliter arguat, non peccat. Sed quia aliqui Dei præceptis obtemperare cupientes, quandoque aperiendo ea, quæ hi quibus aperiuntur capere & sustinere non possunt, amplius nocent, quàm si occultarent, rectè subiungit: *Nolite sanctum*, id est, sacræ Scripturæ mysteria & fidei secreta, vel etiam Ecclesiastica Sacramenta, *dare*, vel, id est, publicare & reuelare, prædicando mysteria, dispensando Sacramenta, *canibus*, id est, oblatrantibus detractoribus, & veritatis oppugnatoribus, *neque miseritis margaritas*, id est, quod sanctum, *ante porcos*, id est, contemptores & derisores, *ne fortè conculcent eas*, scilicet porci contemnendo & fastidiendo, *pedibus suis*, scilicet intellectu & affectu, *& conuersi*, scilicet canes ab eo quod audierunt à vobis, *dirumpant vos*, reprehendendo & blasphemando, ac fidei simplicitatem & veritatem impugnando. Vt enim ait Augustinus, duæ res faciunt magna non recipi, scilicet contemptus & odium, primum ad porcos, secundum ad canes refertur. Cauendum est ergo, ne quid aperiatur ei, qui non capit, melius enim quærit, quod clausum est, quàm id quod apertum est, aut infestet per odium vt canis, aut negligat per contemptum vt porcus. Et ne possit aliquis ignorantiæ suæ conscius dicere, quod sanctum me dare canibus prohibes, & quas margaritas mittere ante porcos, cùm adhuc me habere non videam, opportunè subiecit, dicens: *Petite*, in fide, & orando, *& dabitur vobis, quærite*, scilicet in spe, & rectè viuendo, *& inuenietis, pulsate*, scilicet in charitate, & perseuerando, *& aperietur vobis.* Vbi Chrysostom. Quoniam maiora erant mandata superius posita, quàm virtus humana, transmittit eos ad Deum, cuius gratiæ nihil est impossibile, dicens: *Petite, & dabitur vobis*, vt quod ex hominibus consummari non potest, per gratiam Dei adimpleatur. Cùm enim alia animalia Deus muniuerit, veloci pedum cursu, aut velocibus pennis, aut vnguibus, aut dentibus, aut cornibus, hominem solum sic disposuit, vt virtus illius sit ipse, vt infirmitatis suæ necessitate coactus, semper necessarium habeat Dominum suum. Vbi & Hieronymus. Si petenti datur, & quærens inuenit, & pulsanti aperietur, ergo cui non datur, & qui non inuenit, & cui non aperitur, apparet, quòd non bene petierit, quæsierit, pulsauerit. Et Chrysostomus. Petentis negligentia reprehenditur, vbi de dantis misericordia non dubitatur. Vnde etiam Augus. Dominus Iesus Christus, inter nos petitor, cum patre dator, non vtique nos tantum hortaretur, vt peteremus, nisi dare vellet. Erubescat humana pigritia, plus vult ille dare, quàm nos accipere. Plus vult ille misereri, quàm nos à miseria liberari. Nam ille quod nos hortatur, propter nos hortatur. Euigilemus, & hortati credamus promittenti, obsecremus, vt & dantem gaudeamus. Hæc Augustin. Sciendum verò, quòd oratio est exaudibilis, tribus concurrentibus. Primum est, quòd sit pia & iusta, id est, de pertinentibus ad salutem, quia exaudiri in aliis, quandoque non expedit. Secundum est, quòd sit perseuerans, id est, non interrupta per aliquid orationi contrarium, quia non cessat orare, qui non cessat benefacere. Tertium est, quod oret pro se, quia licet aliquis piè & perseveranter pro alio oret, oratio tamen posset impediri propter demeritum illius pro quo oratur, sed tribus prædictis concurrentibus, semper exauditur. Et hoc est, quod notatur in tribus

Margin notes: Chrys. hom. 17. operis imperf. Chrys. ibid. — *Festucam videre & eiicere.* — Lucæ 4. Rom. 2. — *Correctionis fraternæ ordo, modus, causa, locus, tempus, euentus.* — Hilar. can. 5. in Matth. — *Causè corrigas.* — Aug. lib. 2. de ser. Dom. cap. 30. — Basilius in regulis breuioribus. — *Iudicandi alios cautio.* — *Arguentis incautè peccata.* — Aug. lib. 2. de ser. Dom. cap. 31 & 32. — *Contemptus & odium.* — Chrys. hom. 18. operis imperfect. — Hieron. in c. 7. in Matt. — *Petenti dabitur, &c.* — Chrys. ibid. — August. ser. 29. de verbis Domini. — *Oratio est exaudibilis per tria.*

verbis hîc positis, scilicet, *petite*, piè, *quærite*, perseueranter, *pulsate, & aperietur vobis*. Ex quo patet, quòd loquitur de oratione facta pro se, cùm dicit, *& aperietur vobis*. Et quia istis concurrentibus, semper exauditur oratio, ideò ne homines desperent in sua oratione exaudiri, subdit omnibus, spem conferens impetrandi: Omnis, inquit, qui credendo petit sicut debet, accipit, & qui sperando quærit sicut debet, inuenit, & operando pulsanti aperietur. Ergo perseuerantia opus est vt accipiamus quod petimus, inueniamus quod quærimus, & quod pulsamus aperiatur. Hac enim tanta conculcatione verborum, manifestè Dominus ostendit, quàm solicitos, molestos, & importunos, violentos, & improbos, ad petendum nos esse velit. Vnde & quidam ait: Labor improbus omnia vincit. Illud enim quod ad salutem petitur, non semper statim datur, sed differtur, vt congruo tempore detur, & vt ex dilatione charius habeatur, quia diu desiderata dulcius obtinentur, citò autem data vilescunt. Expedit etiam, vt ab ociosa locutione abstineat, qui in oratione exaudiri desiderat. Quia secundum Gregor. os nostrum ab omnipotente Domino, tanto minus exauditur in prece, quanto amplius inquinatur stulta locutione. Conetur etiam orans, vt seipsum intelligat, si vult quòd Deus eum exaudiat. Nam secundum Ambros. illam orationem Deus non audit, ad quam iste qui orat non intendit. Vult Deus fideliter peti à se, quod disposuit petentibus erogare. Vnde Bernard. Vult autem à se requiri Deus, etiam quod pollicetur. Et ideò fortè multa quæ dare disposuit, prius pollicetur, vt ex promissione deuotio excitetur, sicque quod gratis daturus erat, deuota oratio promereatur. Non autem dicit Dominus, quid accipit petens, vel quærens, aut pulsans, quia quandoque exauditur ad votum, vt cùm datur id quod petitur, quandoque ad meritum, vt cùm aliquid æquiualens, vel melius datur. Aliquando enim sancti, non recipiendo quod petunt, magis exaudiuntur, quàm si illud reciperent. Vnde Augustin. Nolite pro magno habere, ad voluntatem à Deo exaudiri. Aliquando Deus quasi iratus, dat quod petis, & propitius, negat quod petis. Quid prosit & quid non, medicus nouit, quia Deus si voluntati nostræ non dat, saluti dat. Quid enim si hoc petieris quod tibi obest, & medicus nouit, quia obest tibi, fratres discite rogare Deum, vt medico committatis. Quod ipse nouit, faciat. Tu morbum confitearis, ille medicamentum adhibeat. Non te exaudit ad voluntatem, sed exaudit ad salutem. Non fit quod vis, sed fit quod tibi expedit. Hæc Augustin. Vnde & Bernard. Nemo vestrûm paruipendat orationem suam, quoniam ipse ad quem oramus, non paruipendit eam, sed aut dabit quod petimus, aut quod nouit vtilius. Frequenter Dominus discipulos ad orandum monuit, sæpe opere comprobauit, & exempla plura ad hoc eis proposuit, vt nobis virtutem orationis commendaret. Est quippe virtus eius inæstimabilis & efficax ad omnia bona, & proficua impetranda, ac mala & nociua repellenda. Si ergo vis patienter aduersa tolerare, ora. Si vis prauas affectiones conculcare, ora. Si vis astutias Satanæ cognoscere, & fallacias eius euitare, ora. Si vis lætanter in opere Dei viuere, ac laboribus & afflictionibus non cedere, ora. Si vis in spirituali vita te exercere, & carnis curam in desideriis non agere, ora. Si vis vanarum cogitationum muscas effugare, ora. Si vis animam tuam sanctis & bonis cogitationibus ac desideriis, feruoribus, & deuotionibus impinguare, ora. Si vis cor tuum virili spiritu, & constanti proposito, in Dei beneplacito stabilire, ora. Si vis vitia extirpare, & virtutibus imbui, ora. Si vis ad contemplationem ascendere, & sponsi amplexibus frui, ora. Si vis cœlestium dulcedinem, & alia Dei magnalia degustare, ora. Et breuiter, in quacunque necessitate oratio valet, quæ spiritus malos à nobis fugat, & bonos ad nos vocat. Vnde Beda: Sicut fur audito clamore fugit, & vicini excitantur, & veniunt ad succurrendum, ita clamor orationis diabolum fugat, & Angelos ac sanctos omnes ad succurrendum excitat. Vnde & Bernard. Inter Babylonem & Hierusalem, & nuncius fidelissimus, regi bene notus & curiæ, oratio scilicet, quæ in secreto noctis silentio, per ignotas semitas, arcana cœli penetrare, & cubiculum regis adire, & opportuna importunitate impii regis animum, ad auxilium mittendum inflectere nouit. Hæc Bernard. Vides quàm magnæ potentiæ & virtutis, sit oratio. Ad quorum omnium probationem, omissis scripturarum probationibus, hoc tibi sit pro efficaci probatione, quod audiuimus & videmus quotidie per experientiam, illiteratas & simplices personas, prædicta & plura alia, etiam maiora per orationem impetrare. Magnum quippe signum est gratiæ Dei, vacare frequenter orationi. Vnde August. Cùm videris non à te amotam deprecationem tuam, securus esto, quia non est amota à te misericordia ipsius. Et vt breuiter vtilitatem orationis dicam, multum est necessaria ad salutem promerendam. Vnde August. Nullum credimus ad salutem nisi Deo inuitante venire, nullum inuitatum, nisi Deo adiuuante bona operari, nullum nisi orantem Dei auxilium promereri. Vaca igitur orationi, nihilque aliud, necessariis curis tantum exceptis, te delectet nisi oratio, quia nihil tantum te delectare debet, quantum morari cum Deo, quod fit per orationem. Vnde Chrysostom. Considera quanta est tibi concessa fœlicitas, quanta gloria attributa orationibus fabulari cum Deo, cum Christo miscere colloquia, optare quod velis, quod desideras postulare. Deinde auget orantibus obtinendi fiduciam, à minoribus consurgens ad maiora, confirmans superius promissum per exempla. Et ponit primò similitudinem de amico, qui propter importunitatem, & constantiam amici, media nocte venientis, & petentis, surgit, & panes necessarios commodat. Si enim homo perseueranter petenti, dat ex tædio, multò magis Deus, perseueranter petenti, dat ex amicitia. Vnde Beda: Comparatio est à minore. Si enim amicus homo surgit de lecto, & dat, non amicitia, sed tædio compulsus, quanto magis dat Deus, qui sine tædio largissimè donat quod petitur, sed ad hoc se peti vult, vt capaces donorum eius fiant qui petunt. Vnde & August. Non propter amicitiam, quamuis amicus sit, sed propter improbitatem, quia pulsare non desistit, quia & cùm esset negatum, non se auertit, ille qui nolebat dare quod petebatur fecit, quia in petendo non defecit. Quanto magis dabit bonus pater, qui nos hortatur vt petamus, cui displicet si non petamus. Vbi etiam Ambros. Media nocte perrexit, vt omnibus momentis, non solum diebus, sed etiam noctibus, oratio deferatur. Et ideò scriptorum memores, noctibus ac diebus orationi instantes peccatis nostris veniam postulemus. Nam si ille tam sanctus, & qui regni erat necessitatibus occupatus, *septies in die laudem Domino* dicebat, matutinis & vespertinis sacrificiis intentus, quid nos facere

Orationis fiducia. *Virgilius in Georg.* Ambros. in cap. 11. Lucæ. Bern. hom. 4. super Euang. Missus est. *Exauditio multiplex.* Aug. ser. 53. de verbis Domini. Bern. serm. 5. in quadrag. *Orationis virtus inæstimabilis.* Bernard. in sententiis. *Oratio nuncius fidelis.* *Oratio ad salutem necessaria est.* Chrys. lib. 2. de orando Deum. *Instanter orandum.* *Dans ex tædio.* Beda in c. 11. Lucæ. August. ser. 5. de verbis Domini. Ambros. in c. 11. Lucæ. Psalm. 118.

facere oportet, qui eo amplius rogare debemus, quò frequentius carnis ac mentis fragilitate delinquimus, vt de via lassis, & istius sęculi cursu, ac vitæ huius anfractu grauiter fatigatis, panis refectionis deesse non possit, qui hominis cor confirmet. Nec solum media nocte Dominus, sed omnibus propè docet vigilandum esse momentis. Vigilandum est semper, multæ enim insidiæ sunt nobis, & grauis corporis somnus, quia si dormire mens cœperit, vigorem suæ virtutis amittet. Excita igitur somnum tuum, vt pulses ostium Christi. Hæc Ambrosius. Secundò ponit similitudinem de patre carnali, qui dat filiis suis bona data, & necessaria quæ petunt. Et ponit exemplum de tribus, per quæ intelliguntur, quæ à Deo postulare debemus. Primum est panis, & significat charitatem, quia sicut sine pane, omnis mensa inops dicitur, sic sine charitate, omnis virtus vana & inanis est, & omne opus bonum perditur. Huic opponitur duritia cordis, quæ per lapidem intelligitur. Et pro vtroque istorum debet orari, vt scilicet charitas detur, & duritia cordis auferatur. Secundò ponit exemplum de pisce, per quem intelligitur fides, quia sicut piscis in aqua nascitur, & in fluctibus aquæ non moritur, sed potius purgatur & melioratur, sic in baptismo fides nascitur, & inter tribulationes & fluctus angustiarum huius mundi extinguitur, sed potius purgatur. Huic contrarius est serpens, propter venenum infidelitatis. Istam fidem debemus petere à Deo, & non dabit serpentem, id est, infidelitatem, nobis, aut doctrinam, vel peruersitatem hæreticorum, quæ per serpentem intelligitur. Tertiò ponit exemplum de ouo, & significat spem, quia sicut in ouo, nondum est fœtus perfectus, sed sola spes fœtus, sic spes non est de habitis, sed habendis. Vnde sicut ab ouo expectatur pullus, si ouum à matre fuerit calefactum, sic æterna beatitudo à spe expectatur, si spes à matre conscientiæ in calore charitatis conseruatur. Huic contrariatur scorpio, cuius venenata est cauda. Hanc spem debemus petere à Christo, & non dabit nobis scorpionem, qui pungit cauda, & occidit, & mortem inferni inducit. Tres virtutes prædictas petere debemus, quia sine eis non est salus. Si ergo homo, qui malus est, ad comparationem diuinæ bonitatis & clementiæ, respectu cuius nemo est bonus, qui etiam ideò malus dicitur, quia ad malum est pronus, dat bona data sibi à Deo, scilicet temporalia, filio petenti, multò magis pater noster cœlestis, qui ex natura sua bonus & pius est, per essentiam, *dabit spiritum bonum*, id est, bona spiritualia, scilicet gratiam & gloriam, *petentibus se*, non renuentibus. Vocat autem omne bonum spirituale, spiritum bonum, quia secundum Augustinum, Spiritus sanctus est primum donum, in quo omnia donantur. Vbi Augustinus: Non denegabit se petentibus, qui sponte obtulit se non petentibus. Et præter hæc omnia, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro omnibus tradidit illum, & dedit ad occidendum, quomodo nobis non cuncta quæ petimus donabit? Dabit autem ea quæ petimus, si tamen ea quæ præcepit, fecerimus. Et iterum: Qui vult audiri à Deo, prius audiat Deum. Qua fronte postulas, quod promisit Deus, si non facis, quod iussit Deus? Prius audi monitiones, & sic exige promissiones. Qui à præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat non meretur. Hæc Augustin. Deinde ostendit, per quid oratio à parte orantis exaudibilis sit, & ad meritum exauditionis concludendo, subiungit: *Omnia ergo quæcunque vultis*, scilicet rationabiliter & dictante charitate, *vt faciant vobis homines*, scilicet vtiliter & ordinatè, *eadem & vos facite eis*, scilicet loco & tempore. Qua enim fronte petis Dominum tuum, qui non agnoscis parem tuum? quasi dicat: Si vultis petita accipere, quæsita inuenire, pulsantes intrare, ergò vos facite aliis, quæ vobis fieri vultis ab illis. Sic nec ab aliis expectetis, quod illis non feceritis. Vbi Chrysostom. Ac si diceret: Si ergo cupitis audiri præter illa, quæ dixi, etiam ista perficite. Vidisti certè, quia cum oratione opus sit etiam disciplina virtutum. Quæ vis tibi fieri à conseruo, ea tu erga proximum, inquit, ostende. Quid vnquam hoc præcepto, aut leuius inuenitur, aut iustius? Hæc Chrysost. Et quia iusti faciunt hæc omnia, ideò, *multum valet oratio iusti assidua*. Iustus quippe, fortis turris & murus est in aduersis, & se & alios defendit ab eis. Vnde figura in Numeris est, vbi dicitur, quòd Aaron stans inter mortuos & viuos, deprecatus est, & plaga cessauit, & ab incendio eos liberauit. Vnde & super illo verbo Genes. *Non delebo propter decem*, dicit Ambros. Hinc discamus quantus murus sit patriæ, homo iustus. Illorum fides vos seruat, iustitia ab odio diuino nos defendit. Vnde Gregor. Melius pugnat vir iustus orando, quàm innumeri præliatores pugnando. Oratio enim viri iusti cœlos penetrat, quomodo ergo in terris hostes non vincat? Et nota, quòd cùm dictum sit *omnia*, hoc mandatum non implet, qui aliquid talium omittit, præcipuè quando illud facere potest, nisi maius bonum illud excuset. Quid ergo dicetur de illis, qui non tantum omittendo, sed alios multipliciter affligendo, quod sibi nolunt fieri, aliis facientes, huius mandati transgressores efficiuntur? Dici potest, quòd perfecti tenentur ad vtrunque, scilicet nihil talium omittere, & nihil molestum, quod sibi nollent aliis inferre. Imperfecti autem, tenentur ad vltimum, sed non ad primum, nisi in casu necessitatis, quia primum in tali casu est præcepti, sed in aliis, est supererogationis. Cùm ergo sit duplex præceptum legis naturalis. Vnum negatiuum, de quo in Tobia dicitur: *Quod ab alio tibi oderis fieri, vide ne aliquando alii facias.* Aliud affirmatiuum, de quo hic habetur. In hoc affirmatiuo, negatiuum illud intelligitur. Vnde Chrysost. Cum enim sint duæ viæ, quæ ducunt ad virtutem, scilicet abstinentia mali, & operatio boni, hanc ponit per istam & illam significans. Hæc Chrysostom. Et istud affirmatiuum ad maiorem perfectionem obligat, quàm negatiuum, & ideò rationabile fuit, vt affirmatiuum poneretur in noua lege, quæ maioris est perfectionis. Ibi malum facere interdicimur, hîc autem etiam malis, bona facere iubemur. Quia enim charitas patiens & benigna est, non tantum iniurias proximi fortiter sustinet, sed eius quoque gratiam benignè præuenit, vt beneficiis ad amorem trahat. Perpende quantæ perfectionis sit hoc mandatum, cuius est affectus, non amantem beneficiis cogi ad amorem? Vnde non ait, prout faciunt, facite, sed, prout vultis, vt faciant vobis, facite illis. Qui hanc regulam obseruaret, nullum offenderet, sicut à nullo vellet offendi, & aliis bona impenderet, sicut ab aliis vellet sibi impendi. Qui enim cogitat, vt ea alteri faciat, quæ sibi ab altero fieri expectat, pensat nimirum, vt malis bona, & bonis meliora exhibeat. Et declarans istius præcepti præconium, consequenter adiungit: *Hoc est enim lex & prophetæ*, id est, impletio legis naturalis, quia hæc lex naturalis scripta est in corde hominis, & insita nobis,

Vigilandum est.
Tria à Deo petenda. *Panis.* *Piscis.* *Serpens.* *Ouum.* *Scorpio.*
August. serm. 61. in Ioan. *Spiritus sanctus.*
Exaudiri volenti necessaria.
Chrys. hom. 24. in Matth.
Iusti oratio. Iacob. 5.
Numer. 16.
Genes. 18.
Ambros. lib. 1. de Abraham cap. 6.
Gregor. in lib. 1. Reg.
Præceptum duplex. Tobiæ 4.
Chrys. hom. in Psalm. 5.
Via ad virtutem.
1. Cor. 13.

nobis, per quam quid sit virtus, & vitium, dignoscimus, ac impletio legis Mosaicæ, & propheticæ prædicationis, quia nihil dictum videtur, quàm diliges proximum tuum tanquam te ipsum, quod tamen ex Dei dilectione, est faciendum, quasi diceret: In hoc vno implentur, & ad hoc tendunt, & propter hoc sunt, & hoc docent lex & Prophetæ, & omnes sacræ Scripturæ. Omnia enim præcepta ordinantia hominem ad proximum, non sunt nisi quædam conclusiones, ex isto principio deriuatæ. Vnde Apostolus: *Qui diligit proximum*, legem impleuit. Vbi & Chrysost. Breui sermone, omnia quæ saluti, ac fidei nostræ erant necessaria, Dominus comprehendit, vt ea quæ nobis ab aliis fieri volumus, ipsi quoque aliis similiter faciamus. In quo mandato, vniuersa præcepta legis, ac Prophetarum consistere, Dominus apertè monstrauit, dicendo: *Hoc est enim lex & propheta.* Nam quæcunque lex & Prophetæ sparsim in omnibus præceperunt scripturis, in hoc compendioso continentur mandato, quasi innumerabiles arborum rami in vna radice. Qui ergo ab aliis nobis, non nisi bona & vtilia fieri volumus, ipsi qnoque vicem gratiæ amorisque rependere debemus, vt præcepta legis, ac Prophetarum implentes, retributionem fidei à Domino consequamur. Hæc Chrysostom. Iugum ergo Domini suaue est, & onus eius leue, vt in tam breui regula, eius lex & præcepta, ad proximum compleantur. Nam alio loco, de duobus præceptis, scilicet de dilectione Dei, & proximi loquens, non tantum ait: Lex pendet in his & Prophetæ, sed addidit: Tota lex, & omnes Prophetæ. Quòd cùm hîc non addidit, seruauit locum alteri præcepto, quod ad dilectionem Dei pertinet. Quidam tamen volunt, quòd comprehendatur etiam dilectio Dei, sine qua non impletur charitas proximi, quia nec proximus sine Deo, nec Deus sine proximo, diligitur. Considera nunc præmissa Domini præcepta, & vide quàm rarus sit, qui obseruet ea. Præcepti quidem affirmatiui hîc in Euangelio positi, scilicet: Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite eis, nescio si obseruator aliquis possit hodie reperiri. Præcepti verò negatiui, in Tobia positi, scilicet: *Quod ab alio tibi oderis fieri, ne facias alii*, & si sint operarii, sunt tamen valde pauci, quia, vt dicit Chrysostomus, nos econtrariò omnia faciamus hominibus, quæ ipsi pati nolumus. Hoc quippe non solum in secularibus, sed & in quibusdam patet religiosis, qui sæpe in personis & rebus, siue vtiles aliis subtrahendo, siue de inutilibus se expediendo, fratribus suis iniuriam faciunt. Sicque in his & cæteris modis variis, contra prædictum Domini mandatum, id faciunt, quod ipsi pati nollent, nec mirum si in futuro patientur quod nollent.

Charitatis perfectio.

Rom. 13. Chrys. hom. 18. operis imperfect.

Matth. 11.

Matth. 22.

Tobiæ 4.

Chrys. ibid.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui docuisti nos facere omnibus misericordiam, & non iudicare quemquam, da mihi quod doces perficere, vt tibi per te valeam complacere, hortaris nos vt oremus, & vtique conferre vis, qui semper commones vt rogeris. Peto ergo, quia iubes, quæro, quia præcipis, pulso, quia iniungis. Qui me fecisti petere, fac accipere, qui dedisti quærere, da inuenire, qui docuisti pulsare, aperi pulsanti, vt possit intrare. A te habeo desiderare, à te habeam impetrare. Dona quod offeram, custodi quod exigas, vt velis coronare quod præstas. Amen.

De arcta via, &c. & conclusione sermonis Domini in monte.

CAPVT XL.

Et quia multa & admiranda Dominus Ienus præceperat, cunctisque passionibus suos esse liberos iusserat, ne aliquis diceret, quia importabilia sunt ista prorsus, ac dura, arcta via est ista, valde difficilis obseruationis sunt ista mandata, subdit monitionem dicens, *Contendite* ergo & sollicitè satagite, *intrare per angustam portam*, non per latam, quasi diceret: Quamuis prædicta sunt difficilia & angusta, tamen meritoria sunt, & introitus ad cœlestia. Et notanter dicit, *contendite, quia regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Non enim potest fieri sine conatu magno, quod homo terrenus, fiat ciuis in cœlo. Et hæc contentio, est bona & sancta, qualis fuit in legione Thebæorum, inter quos erat de gloriosæ mortis acceleratione, contentio. Sed hodie est contentio de aliis, quia de maioritate & excellentia, de acquirenda pecunia, de iniuria remordenda, & huiusmodi similia. Deinde reddit monitionis dictæ rationem, dicens: Ita ergo intrate per angustam portam, non per latam, quia lata est porta, & spaciosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Angusta verò & porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Porta, ingressus est, quò ad incipientes, via, progressus est, quo ad proficientes, vel deficientes. Et bene dixit viam ad vitam angustam & arctam, aliam verò latam & spaciosam. Nam ieiunare, vigilare, à carnis desideriis & voluptatibus abstinere, propriam voluntatem non facere, cui non videtur angustum & arctum? At verò deliciosè manducare & bibere, cæterisque carnis desideriis & voluptatibus obedire, ac voluntati suæ in nullo contradicere, cui non videtur latum & spaciosum? Sed heu, per latam viam quasi omnes incedimus, & de angusta, pauci curamus. Vnde Chrysostom. Qui iussi sumus per angustam portam incedere, per latam semper incedimus. Et quidem, si homines seculi latam viam, spaciosamque gradiantur, non valde mirum est. Eos autem qui videntur sustulisse crucem suam, & sequi Christum, non per hanc latam & spaciosam velle incedere, non tibi prodigium videatur. Denique monachi, cùm de monasteriis requirunt, & de locis habitationum percunctantur, ante omnia inquirunt, si requies sit in loco, si abundent omnia, si aquarum copia confluant. Sed & si de eremo requirant, etiam ibi ante omnia de requie tractant, & de opportunitate ministerii corporalis. Iam verò si ad aliquam dispensationem vocaueris, aut aliquid ministerii diuini iniungere volueris, prima statim sollicitudo eius, & prima verba eius, ista sunt: Si est ibi requies, quo eundum est, si inueniantur ea, quæ necessaria sunt abundanter, si nihil desit eorum, quæ lata via & spaciosa deposcit. Quid agis ô homo, quid loqueris? Arctam viam & angustam iussus es ambulare, vt quid de requie, vt quid de abundantia percunctaris? Per angustam ianuam transire iussus es, vt quid amplos requiris ingressus? Est aliquid ista permutatione nequius? est aliquid ista peruersitate deterius? Et quidem, qui principibus seculi ministrant, horum nihil requirunt, sed

Lucæ 13. & Matth. 7.

Matth. 11.

Contentio bona.

Porta angusta. *Via ad vitam est angusta.*

De via lata.

Monachos non ire per arctam viam, deflet.

sed tantum si lucri habeat aliquid temporalis, militiæ ejus locus. *Secularium pro lucro labor.* Quid si solum esse cognouerint, iam nullus refugitur labor, nullum periculum vitatur, nulla indignitas excusatur, seruilia etiam, si ab ingenuo deposcantur, officia non negabit. Peregrinationes quoque longissimas, periculosasque non respuet, contumelias, cruciatus, permutationes temporum feret, omnia spe lucri. Nec timet ne forte ab ipsa miserabili spe decipiatur ac decidat, nec immaturam peregrinis locis mortem & subitam pertimescit, separationem suorum, coniugis etiam ac liberorum absentiam tolerabiliter patitur, non patriæ, non charorum mollitur affectu, sed desiderio & cupiditate pecuniæ velut amens agitur, & amore eius incensus, nihil laboris sentit, nihil doloris intelligit. Nos econtrario, qui non pecuniam quærimus, sed sapientiam, nec terram, sed cœlum petimus, & ad cœli diuitias festinamus, (1. Cor. 2.) quas *neque oculus vidit, neque auris audiuit*, quæ nec in cor hominis ascenderunt. Hæc inquam quærentes, & pro his cœlo ipsi vim parantes, inferre de requie corporis percunctamur. Vide illis quanto miseriores sumus, & molliores. *Omnia dura pro cœlo toleranda.* Quid dicis ô homo, quid agis? Cœlum paras ascendere, & regnum cœli inuadere, & interrogas, ne qua tibi difficultas occurrat in itinere, ne quid in via tibi asperum accidat, aut laboriosum, & non erubescis, non pudore oppressus, sub terram temetipsum defodis. Si enim omnia tibi mala occurrerent, si vniuersa tibi pericula imminerent, si conuitia, si iniuriæ, si ignominiæ, si calumniæ, si gladius, si ferrum, si ignis, si bestiæ, si præcipitia, si fames, si ægritudo, si cuncta quæ dici vel cogitari possunt mala super te irruerent, dignum aliquod erat, vt non tibi hæc omnia pro tantis & talibus causis ridenda prorsus & penitus spernenda viderentur. Anilis animæ metus hic, & effœminatæ. Erit ergo aliquis ita abiectus, & ita infœlix, & ita degeneris animi, vt cœlum cupiens ascendere, de terrena requie cogitet, quam non solum requirere, sed etiam paratam recipere, Iudæorum est. Non video charissime, quòd aliquis nostrûm, vera & perfecta cupidine cœlestium teneatur. Alioquin, omnia quæ videntur esse grauia, vmbras putaret & risum. Hæc de via lata

Greg. lib. 37. moral. c. 24. *De via arcta.* Chrysost. De via verè arcta, sic dicit Gregor. Arcta quippe bene viuendi censura, non est ampla via, sed semita, in qua quisque studiose constringitur, qui sub præceptorum custodia, solicitè coangustatur. An non quasi quædam angustia itineris est, in hoc quidem mundo viuere, sed de mundi huius concupiscentia nil habere, aliena non appetere, propria non tenere, laudes mundi despicere, & pro Deo opprobria amare, gloriam fugere, & despectum sequi, adulatores despicere, despicientes honorare, mala nocentium ex corde dimittere, & erga eos dilectionis gratiam immobilem in corde retinere. Quæ quidem omnia semitæ sunt, sed magnæ, quia quantum in hac vita, pro ipsa viuendi custodia, angustæ sunt, tantò amplius in æterna retributione dilatantur. Perfecta quippe scientia est, & cuncta hæc agere, & de suis viribus scire se nihil posse. (Ioannes Abbas.) Vnde & Ioannes Abbas montis Sinaï, Attendamus nobis ipsis, ne quando arctam & angustam viam ambulare dicamur, amplam & spaciosam tenentes curramus. Arctam viam indicabit tibi, & lucidabit tribulatio ventris, statio ad vigilandum in orationibus per totam noctem, mensura aquæ, & panis penuria, subsannationes, derisiones, illusiones, decisio propriarum voluntatum, ignominiarum poculum, passionum & impulsionum patientia, sub despectione esse sine murmuratione, violentia iniuriarum, læsus sustinere fortiter, detractione non indignari, contemptus & vilipensus non irasci, iudicatus humiliari. Beati post dictam viam ingredientes, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Hæc Ioannes. Non autem te moueat, quia hîc dicitur: *Angusta est porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam*, & dicitur: (Matth. 11.) *Iugum enim meum suaue, & onus meum leue.* Quia sicut onus dicitur leue in comparatione ad mercedem, licet in se sit graue, sic præsentia incommoda, respectu gloriæ futuræ. Itaque lata dici potest hæc via, quia in amore cœlestium, cor dilatat cogitantium. *Quoniam non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* (Rom. 8.) Et angusta, quia amorem terrenorum angustat, & à terrenis hominem alienat. Vnde secundum Chrysost. arcta est via (Chrys. hom. 24. in Matth.) & angusta, & nihilominus leuis ac facilis, quia cuncta aspera vitæ huius pertranseũt, & quia ad bonum finem, scilicet ad vitam perveniunt. *Arctæ viæ facilitas.* Temporale sudorum, & perpetuum coronatorum. Et quia prius sunt laboriosa, quæ transeunt, & postea gloriosa, quæ permanent, maximum potest laborum esse solatium. Igitur etsi in se difficile sit, quod iubemur, tamen faciendum est, vt ad gloriam peruenire mereamur. Qui enim non compatitur, non (2. Tim. 2.) conregnabit, nec coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Et iterum: Si quis viam laboriosam (Ibidem.) existimat, suam desidiam accusat. Si enim nautis pelagi fluctus, si tempestates, atque hyems agricolis, si vulnera cædesque militibus, si grauissimi ictus, plagæque pugilibus, leues videntur, & tolerabiles sunt, propter spem temporalium, ac pereuntium commodorum, tanto magis cùm cœlum præparatur in præmio, nihil ex præsentibus asperitatibus debet sentiri. Nec aspicias quòd via est aspera sed, quò ducit, nec alia, quia lata est, sed vbi desinit. Hæc Chrysost. *Præceptorum Domini facilitas.* Quomodo autem Domini præcepta nobis non difficilia & onerosa, sed magis facilia & leuia esse videantur, docet adhuc idem Chrysost. dicens; His ergo, quæ dicta sunt, ne vltra inobedientiam contentione foveamus, maximè cùm præmia, & voluptatem habeant in se, & vtilitatem ipsa præcepta. Quæ si molesta & onerosa plerisque, & ingentis cuiusdam videntur laboris, intellige propter Christum te illa suscepisse facienda, & quod videtur esse triste, iucundissimum iudicabis. Si enim cogitationem hanc semper habuerimus, nihil experimur onerosum, sed ex diuerso plurimam vndique capiemus voluptatem. Siquidem labor ipse non amplius labor apparebit, sed quanto magis intenditur, tanto dulcior & voluptuosior fiet. Quando igitur te cupiditas pecuniarum, aliorumque obsederit consuetudo vitiorum, ipse ad animam tuam loquere. Tristaris, quia te corporis voluptate defraudo, sed lætare potius, quia cœlorum tibi regna prouideo. Non enim propter hominem, sed propter Deum ista operaris. Paululum igitur expecta, & videbis quàm sit commodum grande paratum. Disce præsentis vitæ pondera magnanimiter sustinere, & ineffabili apud Deum fiducia, ac liberalitate gaudebis. Si enim ista semper nostræ inculcemus animæ, celeriter ab omnibus illam vitiis subtrahemus. Vnum illud à te, ac solum requirit Deus, vt aduersus hostem feras inimicitias, pro honore regis & tua salute suscipias. Itaque si ei istud obtuleris, omne bellum ipse conficiet. Ita etiam illa, quæ importabilia nunc putamus, facilia prorsus, ac leuia, amabiliaque ducemus. Quamdiu enim in

vitiis

Virtus vitiosis ardua. vitiis permanemus, asperam atque difficilem, & omnino arduam opinamur esse virtutem, ipsa verò vitia, desiderabilia prorsus ac dulcia. Sin autem vel breui illa tempore deseramus, tunc & hæc horribilia, & turpia, & virtus delectabilis apparebit, ac facilis. Hæc autem ex illis abundè valemus addiscere, qui vitam suam facta in melius conuersione mutauerunt. Hæc Chrysost. Vnde dicit & Seneca: Quædam non quia difficilia sunt, non audemus, sed quia non audemus, difficilia sunt. Et quia dixit paucos esse qui inueniunt angustam portam, & arctam viam, ne hæretici & peruersi homines, falsitatem apparentia virtutum palliantes, & se plerumque paucitate commendantes, se nomine paucitatis supponant, & simplices in via Dei ambulantes decipiant, statim subiecit, dicens: ***Attendite***, id est, attentè & diligenter cauete ***à falsis Prophetis***. Vnde Hilarius: Quia paucorum est inuenire arctam viam, fraudulentiam eorum qui se eam inuenire mentiuntur, exponit, ne ab illa nos impediat. ***Attendite***, inquit, ***à falsis Prophetis***, id est, à deceptoribus hæreticis, simulatis hypocritis, falsis fratribus, religionis speciem prætendentibus, & huiusmodi. Moraliter tres falsi Prophetæ sunt, caro, mundus, diabolus. Ille enim dicitur falsus propheta, qui vnum prædicit & præmittit, & aliud eueniens soluit, sicque homines decipit & fallit. Primus ergo est concupiscentia carnalis, promittens delectationem, & soluens æternam afflictionem. Secundus est, cupiditas mundialis, promittens sufficientiam, & soluens finalem inopiam. Tertius est diabolus, siue superbia secularis, promittens exaltationem, & soluens futuram abiectionem, quia ***qui se exaltat, humiliabitur***. Potest etiam hoc exponi de omnibus dæmonibus, se in Angelos lucis, vt iustos decipiant, transferentes. Vnde dicit Ioannes. ***Nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus, an ex Deo sint. Qui veniunt ad vos***, scilicet decipiendos, ***in vestimentis ouium***, id est, sub specie religionis in conspectu hominum, similes iustitiæ ministris, in habitu humili & oratione prolixa, in ieiunio arcto, in eleemosynæ largitione, in verbis blandis, cæterisque religionis signis, quia prætendunt simplicitatem, simulant mansuetudinem, ostentant humilitatem, fingunt suam ad populum humilitatem, ***habentes***, secundum Apostolum, ***speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes***. Vnde subiungitur, ***intrinsecus autem***, scilicet in corde & voluntate decipiendi ***sunt lupi rapaces***, quia cùm specie virtutis sint induti, vitæ tamen prauitate sunt corrupti, & ideo magis cauendum, ne rapiendo dilanient vos blanditiis & simulationibus. Vnde etiam ait Chrysost. Nulla res sic exterminat bonum, sicut simulatio, nam malum sub specie boni celatum, dum non cognoscitur, non cauetur. Vbi Hieronym. Et de omnibus quidem intelligi potest, qui aliud habitu ac sermone promittunt, aliud opere demonstrant. Sed specialiter de hæreticis intelligendum est, qui videntur continentia, castitate, ieiunio, quasi quadam pietatis veste se circundare, intrinsecus verò habentes animum venenatum, simpliciorum fratrum corda decipiunt. Hæc Hieronym. Et quia isti falsi Prophetæ non possunt cognosci ex apparentia exteriori, ideo ostendit vnde debeant cognosci, scilicet à fructibus & operibus. Cùm enim alteri sint exterius in conuersatione, alteri interius in affectione, & ita difficile cognoscantur, tamen ***à fructibus eorum***, id est operibus, ***cognoscetis eos***, scilicet finaliter, non tamen omnibus, licet bona & laudabilia opera videantur aliis, sed quibusdam & maximè per impatientiam eorum, tempore persecutionis & aduersitatis, quia de facili in tempore tentationis recedunt, & pro simulata iustitia, pressuras non sustinent. Sed vt dicit Augustin. vestimenta religiosa sine bonis operibus, non solum remedium habere non poterunt, sed etiam iustum Dei iudicium sustinebunt. Vt enim dicit Seneca, malus, vbi bonum se simulat, tunc pessimus est. Igitur, vt idem Seneca dicit, quis sis interest, non quid habearis. Deinde probat, quod proposuit exemplo particulari, quia spinæ, & tribuli, ac vitis, & ficulnea cognoscuntur distinctè ex fructibus diuersis, ergo & homines. Non enim ***colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus***. Vbi Chrysost. Quod verò dicit huiusmodi est. Nihil habent mansuetum, nihil mite, nihil dulce, vsque ad pellem sunt oues, ideòque facilis est cognitio, vt neque de contingenti dubites. Hæc Chrysost. Nomine spinæ, potest intelligi carnalis concupiscentia, quæ semper ardet, & nunquam consumitur. Nomine tribuli, spiritualis malitia, quæ plena est punctionibus peccatorum. Nomine vuæ, feruor vitæ actiuæ. Nomine ficus, dulcedo vitæ contemplatiuæ. Ex concupiscentia ergo carnis, non colligitur bona actio, quæ requirit corpus spiritui obediens, & subiectum, nec de malitia cordis contemplatio, quæ requirit cor deuotum & pacificum, quia ***in maleuolam animam non introibit sapientia***, quò ad contemplatiuam, nec habitabit in corpore subdito peccatis, quò ad actiuam, quæ ministerio corporis exercetur. Deinde confirmat hoc idem, exemplo generali, quia sicut vnaquæque arbor, ex fructu suo cognoscitur, ita vnusquisque homo, ex fructibus & operibus suis, cognosci potest. Ideòque non dixit à foliis eorum, id est, verbis, sed ***à fructibus***, id est, operibus ***cognoscetis eos***. Si enim verba attendimus, non facilè boni discernuntur à malis, sed qui in verbis non discernuntur, in operibus comprehenduntur, si fideles sunt, si mites, si patientes, si humiles, si casti, si auaritiam oderint, & similia, quæ enumerare longum esset. Cognoscentur ergo falsi Prophetæ, à fructibus suis, quoniam & si aliquando bonum aliquod facere videantur, scilicet eleemosynam, orationem & ieiunium, & huiusmodi, tamen quia vel pro lucro, vel pro laude faciunt, eorum simulatio diu non potest celari. Quamuis enim inscrutabile sit cor hominis, potest tamen humano iudicio, maximè longo tempore, cognosci ex actibus & operibus, quæ vocat fructus, quia qualis vnusquisque est, talia dicit, & operatur. Vnde licet mali & vitiosi, malitiam suam operiant aliquo tempore, & operentur bonum ex genere, tamen non est bene possibile, quin operentur quandoque secundum inclinationem suæ malitiæ. Vnde Seneca: Nemo potest diu ferre personam fictam, citò in naturam suam recidunt, quibus veritas non subest, qui autem ex solido nascuntur, tempore ipso in melius proficiunt. Detegitur etiam error, quandoque temporalis commodi tentatione, persecutionis tempore, etsi fingant humilitatem & bona opera, tempore prosperitatis cùm honorantur, detegetur tamen eorum superbia, cùm aduersis tanguntur & honor subtrahitur. Possunt etiam cognosci, quando consecuti sunt ea propter quæ operando laborauerunt, vt dignitates & huiusmodi, quia sæpe postmodum cessant operari. Vnde August. Quæcumque in factis vel dictis apparere non potuerunt, tentationibus aperiuntur. Tentatio autem duplex est, aut in spe adipiscendi

Marginalia (left column): Hilar. can. 6. in Matth. — *Propheta falsi sunt tres.* — Lucæ 14. — 1. Ioan. 4. — *Vestimenta ouium.* — 2. Tim. 3. — Chrys. hom. 19. operis imperfect. — *Simulatio. Simulatores sunt heretici.* — Hieron. in c. 7. Matth.

Marginalia (right column): Seneca in prouerbiis. — *Simulationis malum.* — Chrys. hom. 24. in Matth. — *Spina.* — *Tribuli.* — *Vua.* — *Ficus.* — Sapient. 1. — Seneca in lib. 1. de element. c. 1. — *Persona ficta diu non fertur.* — August. in Psalm 36.

adipiſcendi aliquod commodum temporale, aut in timore amittendi. Cùm enim aliquibus tentationibus cœperint ea ipſa illis ſubtrahi vel negari, quæ iſto velamine vel conſecuti ſunt, vel conſequi cupiunt, tunc neceſſe eſt vt appareat, vtrum lupus in ouina pelle ſit, an agnus in ſua. Hæc Auguſt. Inſuper & in hoc cognoſcuntur, quia ſimplices opprimunt, maioribus detrahunt, minima redarguunt, correctionem impugnant, non faciunt quod dicunt, in dignitatibus ſe iactant, in bonis inceptis faſtidiunt, in aduerſitatibus murmurant, & maximè per impatientiam, in aduerſitatibus, vt ſuprà dictum eſt, cognoſcuntur. Vbi nota, quòd homo non loquitur ita expreſsè, nec ita propriè, ſicut in lingua propria. Sunt autem aliqui, qui faciunt ſicut auis in capula, quæ mutat linguam propriam, & fingit vocem hominum, vel aliarum auium, & licet quando bene fit ſibi hoc faciat, tamen ſi aliquis eam in pede læſerit, vel alibi dolorem ſenſerit, vel quicquam contra voluntatem receperit, ſtatim ad vocem propriam reuertitur. Sic multi quando ſunt in proſperitate, vel quando bene fit eis, mutant vocem propriam, Deum laudant, adulationibus ſeruiunt, ſed ſi ſint in aliqua aduerſitate, vel aliquo modo lædantur, ſtatim ad linguam propriam, ſcilicet ingratitudinem, impatientiam, & huiuſmodi, reuertuntur. Et bene dicit, quòd ex fructibus cognoſcuntur, nam *omnis arbor bona*, id eſt, homo bonus, habens voluntatem bonam, *fructus bonos*, i. e. opera bona, & vitæ æternæ meritoria *facit*, *mala autem arbor*, id eſt, homo habens voluntatem prauam, *fructus malos*, id eſt, opera mala, & demeritoria *facit*. Nã actus interior voluntatis, cauſa eſt immediata actus exterioris. Et ideo, vt dicit Ambroſ. Effectus tuus, operi tuo nomen imponit. Vnde ſecundum Chryſoſt. Voluntas eſt, aut quæ remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo, opera autem, teſtimonia ſunt voluntatis. Et verè ita eſt, quia *non poteſt arbor bona*, inquantum huiuſmodi *fructus malos facere, neq; arbor mala*, inquantũ huiuſmodi *fructus bonos facere*. Iſtud enim compoſitè intelligendum eſt, quia *arbor bona*, manens bona, *non poteſt fructus malos*, & demeritorios *facere*, *& arbor mala*, manens mala, *non poteſt fructus bonos facere*, id eſt, meritorios vitæ æternæ. Et ideo ſi homo bonus facit fructus malos, iam bonus non eſt, & ſi malus vult bona operari, bonus primò fiat. Et verè bona arbor, bonos fructus facit, & mala, malos, quia *bonus homo*, *de bono theſauro cordis ſui*, id eſt, de bona intentione & voluntate, quæ ſicut theſaurus abſconditus latet interius in mente *profert bona* verba, ſcilicet & facta, *& malus homo, de malo theſauro*, id eſt, mala voluntate & intentione *profert mala*, ſcilicet verba & facta, quia contrariæ cauſæ habent contrarios effectus. Nam ſecundũ Bedam, idem eſt, theſaurus cordis, quod radix eſt arboris, & quod de corde profertur, idem eſt, quod arboris fructus. Vnde & Remigius: Theſaurus cordis intẽtio eſt, ex qua Deus iudicat opera, vt aliquando minora maior, aliquãdo maiora minor merces ſequatur. Magnum donum Dei eſt, bona voluntas, & præſtantius ſuper omnes res terrenas. Vnde Auguſt. Bona voluntas eſt, qua appetimus rectè honeſtéque viuere, & ad ſummam ſapientiam peruenire. Voluntatem quiſque cùm habet bonam, idcirco habet, quòd terrenis omnibus regnis, voluptatibúsq; omnibus corporis, longè anteponendum ſit. Quiſquis autem non habet, caret profectò illa re, quam præſtantiorem omnibus bonis, in poteſtate non conſtitutis, ſola illi voluntas per ſe ipſam daret. Et iterum: Si deſit facultas, non quæritur niſi

Auis vocem ſimulans.

Chryſ. hom. 46. operis imperfect. *Voluntas.*

Beda in c. 6. Lucæ. *Theſaurus cordis.* Remigius in eum locum.

Bona voluntatis laus. Aug. lib. 1. de libero arbitrio.

voluntas. Hæc Auguſt. Arboris ergo bonæ radix, eſt voluntas gratia diuina informata, folium, cogitatio, flos, ſermo, fructus, opus. Arboris verò malæ radix, eſt voluntas gratia Dei deſtituta, cuius cadunt folia, marcent flores, putreſcunt fructus, quæ ex bona arbore non poſſunt procedere. Et meritò, quòd de bono vel malo corde procedit, bonus vel malus debet iudicari fructus. Ex abundantia enim bonitatis, vel malitiæ cordis, quæ intus latet, os exterius loquitur verbum dictionis & operis. Ex interiori enim homine, procedit exterior effectus, tam in verbis, quàm in factis, ac verbum & factum exterius, teſtimonium cordis eſt, & ſignificatiuum conceptus interioris. Per oris enim locutionem, vniuerſa quæ dicto, vel facto, vel cogitatu, de corde proferuntur, Dominus voluit ſignificare, nam moris ſcripturarum eſt, verba pro factis & rebus ponere. Vnde de Ezechia: *Non fuit verbum quod non oſtenderit Ezechias in domo ſua.* Qui vtique rerum, & non verborum, Chaldæis reuelauerat arcana. De ore autem, hîc ſpecialiter exemplificat, quia per os, cor maximè manifeſtatur, eo quòd verba, in ſignis primatum tenent, ſecundum Auguſtinum. Deus autem, ſecundum os, omnia cordis diiudicat, quia ex qua intentione verba procedunt, non ignorat. Et notanter dicit *ex abundantia cordis, os loquitur*, quia plus intus eſt, quàm effunditur. Sicut fumus ab igne ſurgit, ſic olla ebulliens redundat. Vnde Chryſoſt. Naturalis enim conſequentia eſt, vt cùm intus abundat nequitia, effluant oretenus verba nequã. Quare cùm audieris hominẽ pernicioſa & inhoneſta loquentem, non tantũ puta in eo latere nequitiam, quanta verbis eius exprimitur, ſed multò ampliorem coniice eſſe fontem. Quod enim exterius dicitur, ſuperfluum eſt eius quod intus eſt. Lingua quidem confuſa, multotiens non repentè effundit nequitiam, cor autem nullum hominum habens teſtem, ſine timore quæcumque vult parit mala, Dei enim non multa cura eſt ei. Hæc ſententia & ſimilitudo de arbore, hîc ponitur contra hypocriſim, ſpecialiter Scribarum & Phariſæorum, ſed infra etiam ponitur, contra eorum malitiam & blaſphemiam, qua dicebant Chriſtum in Beelzebub eiicere dæmonia. Et ne tepidi putent ſe eſſe immunes à pœna, quia à malo abſtinent, aliena non rapiunt, ſine querela viuunt, tamen bona non agunt, proximis non compatiuntur, ſua egentibus non tribuunt, ideo additur, *omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur*, id eſt, ſententia iudicis, à conſortio omnium bonorum, & numero fidelium ſeparabitur, & ſententiæ executione, ab Angelis meſſoribus *in ignem* æternum gehennæ *mittetur*, vbi minatur Dominus, infructuoſis, pœnam damni, quia excidentur à terra viuentium, & pœnam ſenſus, quia mittentur in ignem æternum. Nec exprobrabit Dominus, quòd mala fecerint, ſed quòd bona non egerunt, dicens: *Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare, &c.* Et ſciendum quòd fructus cordis ſunt, contritio, diuinæ legis meditatio, beneficiorum Dei recordatio, mortis memoratio, proximi compaſſio. Fructus oris, oratio, prædicatio, gratiarum actio, conſilium, fratris errantis correctio, ignorantis inſtructio. Fructus operis ſunt, pœnitentia, eleemoſyna, obedientia, obſequiorum diligentia, difficilium tolerantia. Sed ne putemus ad fructus iam pertinere, ſi quis dicat: *Domine, Domine*, & ex eo nobis arbor bona videatur eſſe, ſubiungit: *Quid autem vocatis me Domine, & non facitis quæ dico?* Quaſi vellet dicere hypocritis, & ſpecialiter Scribis & Phariſæis;

Arboris bonæ partes.

Verba pro factis ponere.

Iſaiæ 39.

Auguſt. lib. 2. de doctrina Chriſti c. 2.

Oris locutio.

Chryſ. hom. 43. in Matth.

Contra tepidos.

Fructus cordis, oris, & operis.

ſcis: Votis eſtis arbores habentes folia ſine fructu, & verba ſine opere, & ideo maledicti tales ſunt, ſicut ſalices habentes folia ſimilia oliuis, ſed fructu carentes. Tantum enim eſt inter dicere & facere, quantum inter folia & fructus. Deinde oſtendit, quòd ad ſalutem non ſufficiunt verba confeſſionis, ſed quòd exigitur executio diuinæ voluntatis, dicens: *Non omnis qui* verbotenus nomine tantùm, *dicit mihi Domine Domine* confitendo fidem Catholicã *intrabit in regnum cœlorum.* Confeſſio enim fidei, ſine operibus, non ſufficit ad ſalutem, quia talis fides mortua eſt, ſicut illorũ, qui Deum ore confitentur, factis autẽ negant. Sic modo plurimi in oratione poſiti, verbotenus & nomine tantum dicunt: Domine, Domine, cor autem eorum longè eſt à Deo. Hypocritæ etiam dicunt hoc facto, ſanctitatem exterius ſimulantes coram populo. Sed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Hi enim ſunt fructus boni & bonæ arboris, ſcilicet facere voluntatem patris, cuius faciendæ ſeipſum præbere exemplum dignatus eſt. Quid enim meriti eſt Domino dicere, *Domine, Domine.* Numquid Dominus non erit, niſi fuerit dictus à nobis? Verè dicere, Domine, Domine, vel Dominus Ieſus, eſt corde credere, ore cõfiteri, operibus atteſtari, nam vnum ſine alio negare eſt. Vt enim ait Auguſtinus. Credere in Deum, eſt credendo amare & diligere, credendo in eum ire, & eius membris incorporari. Et notandum, quòd hæc videntur immediatius facere voluntatem Dei, ſcilicet ſuper omnibus agendis, ſuſtinendis & habendis ei ſe conformare, & inde quies mentis, faciem Domini omnia intuentem, ſemper vt præſentem intueri, & inde reuerentia, pudor, & diſciplina intus & extrà, bonitatem gratuitæ liberalitatis Dei libenter conſiderare, ſæpius actualiter aduertendo, inde amor gratuitus & confidentia de futuro ſemper attendere ad ædificationem proximi, omne verbum & opus præmeditari, ſæpius ſuper ſe reflecti. Et ne decipiamur, non ſolùm nomine Chriſti, per eos qui nomẽ, & non facta habent, ſed etiam quibuſdam factis & miraculis adiungit, & dicit: *Multi dicent mihi in illa die*, notabili & famoſa, terribili impiis, & blanda piis, ſcilicet die extremi iudicii, quando ſecundum Chryſoſt. Loquentur corda, & tacebunt ora, quando non perſona interrogatur, ſed conſcientia diſcutitur, vbi non erunt teſtes adulatores, ſed Angeli veraces. *Domine, Domine, nonne in nomine tuo* id eſt, in virtute & inuocatione nominis tui *prophetauimus*, id eſt, propheticum ſermonem protulimus, & occulta denunciauimus, *& in nomine tuo dæmonia eiecimus*, ab obſeſſis, *& in nomine tuo virtutes multas*, id eſt, miracula *fecimus*, his ſimiles ſunt bene docentes, & malè viuentes. Vbi Chryſ. Illi quippe, quia contrarium expectationis ſuæ finem videbunt, quia hìc fuerunt mirabilia faciendo conſpicui, ibi autem ſe intelligent puniẽdos quaſi ſtupentes dicent, atque mirantes: *Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus?* quemadmodum nobis aduerſaris* modo? Quid ſibi vult nouus iſte finis, nec à nobis aliquando præuiſus?

Confeſſio fidei ſine operibus ad ſalutem non ſufficit.

Auguſt. ſer. 181. de tempore. *Credere in Deum. Voluntatem Dei facere.*

Chryſ. hom. 19. operis imperfect. *Corda loquentur in die iudicii.*

Chryſ. hom. 25. in Matth.

* nos aduerſaris.

Deinde ſubiicitur ſententia iudicis, tales reprobantis & abiicientis. *Et tunc*, inquit, *confitebor*, & dicã illis, *numquam*, in prædeſtinatione *noui vos* ſcilicet notitia approbationis, ſed reprobationis. Illos enim dicitur ſcire, quos approbat, illos verò neſcire, quos in ſua dilectione non approbat. Vnde Auguſt. Scit reprobos, quos cognoſcendo iudicat, non autem approbat voluntatem, quæ ab ipſo diſcordat. Vnde & Beda: Non ſcientia ſcripturarum Deo notum facit, quem operum iniquitas obtutus eius oſtendit indignum. Et tandem eos propter opera iniquitatis abiiciendo, ſubiungit: *Diſcedite à me*, bonos glorificantes, *qui operamini iniquitatem. Diſcedite*, id eſt diuiſi per iniquitatem, cedite in æternã damnationẽ, non ergo cognoſcit niſi eum qui operatur æquitatem, à Deo, qui vbique eſt, iubentur recedere, quia licet ſit vbique per præſentiam deitatis, non tamen vt obiectũ beatitudinis. Dicit autem in præſenti, qui operamini, quia affectus malus, adhuc remanet in eis. Vnde Hierõn. Non dixit, qui operati eſtis iniquitatem, ne videretur tollere pœnitentiam, ſed qui operamini, hoc eſt, qui vſque in præſentem horam, cùm iudicii tempus aduenerit, licet non habeatis facultatem peccandi, tamen adhuc habetis affectum. Vnde & Chryſoſt. Non dicit, qui operati eſtis, ſed qui operamini, quia iniqui poſt mortem non deſinunt eſſe iniqui, quia etſi peccare non poſſunt, peccandi tamen voluntatem non amittunt. Nam mors animam quidem à carne ſeparat, animæ autem propoſitum non immutat. Igitur, vt ait Chryſoſt. voluit Dominus hoc loco aſſerere, quòd fides abſque operum ſanctitate nil valeat, & non modo fides, ſed ne ipſa quidem cuipiam mirabilia profutura ſint, ſi ea operatus fuerit abſque poſſeſſione virtutum, quia neque fides, neque mirabilia quicquam valent, ſi non aſſiſtat vita, & iterum, nusquam in opere ſignorum & mirabilium beatitudo ponitur, ſed in expletione mandatorum & perfectione. Qui ſignorum & mirabilium indiciis probari vult, non poteſt probus videri. Vita enim & actus probi, etiã ſine ſignis & mirabilibus, merentur coronam, iniqua autem conuerſatio, etiam ſi ſigna & prodigia fecerit, ſupplicia non euadet. Hæc Chryſoſt. Notandum quòd hìc miraculorum operatio, quandoque prouenit ex merito inuocantis nomen Domini, quandoque ex merito illius ſuper quem inuocatur, quandoque nec ex merito huius, nec ex merito illius, ſed ob vtilitatem aſſiſtentium, vt videntes hoc, Deum honorent, & in Chriſtum credant, quandoque ad damnationem inuocantis & præſentium, vt videntes non videant, & videntes cæci fiant, quandoque etiam in elationẽ & vanam gloriam extollit, vel aliquo alio modo facienti nocet. Non mireris ergo, ſi quandoq; iniqui prophetant, aut miracula faciunt, quia iſtæ ſunt gratiæ Dei gratis datæ, quæ dantur principaliter ad communem vtilitatem Eccleſiæ, & rarò ad vtilitatem ſingularis perſonæ, & ideo aliquando per malos homines, à Deo nobis dantur, ad inuocationem nominis Chriſti, non propter merita inuocantium, ſed ad declarationem virtutis Chriſti, & confirmationem fidei, licet ipſi inuocantes ſint mali. Sicut bona eleemoſyna, aliquando datur à bono domino, mediante malo ſeruo. Bonum ergò ſectemur, malum omne vitemus, totóque affectu præceptis cœleſtibus obtemperemus, ac talibus officiis cogniti Dei ſimus, agentéſque potius quod vult, quàm quod poteſt, gloriemur. Et quia Dominus repellit ipſum confitentes, ore & opere legem ſuam non implentes, concludit inutilitatem auditus, vbi non ſequitur opus, & admonet nos vt Chriſti doctrinam opere impleamus, ne cum operariis iniquitatis ab eo diſcedamus, quia inutilis eſt legis auditio, niſi ſequatur operis impletio. Vnde concludit totum ſermonẽ, cuius concluſio quàm terribiliter inferatur, valde attendendum eſt. *Omnis ergo*, inquit, nullo excluſo *qui audit*, aure interiori intelligendo, *verba mea hæc*, quæ locutus ſum in aperto, *& facit ea*, affectu charitatis, opere

Scire & noſcere Dei.

Diſcedere à Deo.

Operantur adhuc voluntate damnati.

Chryſ. hom. 19. operis imperfect.

Chryſ. hom. 25. in Matth.

Miraculorum operatio non iuſtificat.

opere adimplendo, *assimilabitur viro sapienti*, sibi in futurum prouidenti, *qui ædificauit domum suam*, id est, bonorum operum constructionem, *supra petram*, id est Christum, omnia opera sua faciens propter ipsum, talis enim facit opera bona de genere & recta intentione, quæ duo requiruntur ad impletionem legis Euangelicæ. Non enim quisque firmat quæ audit vel percipit, nisi faciendo, & opere implendo. Et quia petra est Christus, ille in Christo ædificat, qui quod ab illo audit, facit. *Descendit pluuia*, id est, tentatio carnalis lasciuiæ & concupiscentiæ, *venerunt flumina*, mundanæ cupiditatis & auaritiæ, *flauerunt venti*, diabolicæ vanitatis & superbiæ, *& irruerunt*, per impetuositatem & importunitatem tentationum, *in domum illam*, id est, ædificium virtutum in Christo constructum, sed non diruerunt eam, *nec cecidit*, à stabilitate virtutis succumbendo tentationibus istis, *fundata enim erat*, finaliter, radicaliter, & perseueranter per fidem, spem, & charitatem, *super firmam petram* & solidam, scilicet Christum, non in terrenis. Tangitur ergo hîc triplex tentationum differentia, in qua significantur & consistunt omnia tentationum genera. Potest etiam dici, quòd quædam sunt tentationes voluptatis & concupiscentiæ carnalis, quæ designantur in pluuia, quæ guttatim cadit & emollit. Aliæ sunt aduersitatis & tribulationis, quæ significantur per flumina, quæ cum impetu veniunt. Aliæ sunt persuasionis, siue per minas, siue per blanditias humanas, siue per suggestiones diabolicas, quæ designantur per ventos, horum autem omnium, qui prosperitatibus inducitur, aduersitatibus frangitur. Quorum nihil metuit, qui fundatam habet domum supra petram, scilicet Christum, cui innititur in obseruatione præceptorum, id est, qui non solum audit præcepta Domini: sed etiam facit, & his omnibus periculose subiacet, qui audit, & non facit, non enim quisque stabile fundamentum habet, nec firmat in se quæ Dominus præcipit, vel ipse audit, nisi ea fecerit. Vnde consequenter ait, & per oppositum: *Omnis qui audit verba mea hac*, supradicta, *& non facit ea*, sed contemnit, *similis erit*, in culpa, *viro stulto*, & malo, *qui ædificauit domum suam*, id est, ædificium operum suorum, *supra arenam*, id est, amorem terrenorum mobile, & instabile fundamentum, quod facit omnis, qui contemptis cœlestibus, non cessat inhiare terreuis, & qui intentionem suam, super aliud, quàm super ipsum Deum ponit, quia omnis creatura mutabilis est. Arena cupiditati, terrenorum comparatur, quia sterilis, sic qui amat diuitias, frui non potest, quia fluida: sic transeunt omnia velut vmbra, quia fluctibus concussa, sic in mundo est pressura. Item per Arenam, congregationem malorum significat, quia innumerabilis, per multiplicitatem, quia discohærens, per dissensionem, quia sterilis, ad bonorum multiplicationem, & ideo sequitur casus in peccatum, *quia venerunt*, supradicta mala tentationum, *& irruerunt*, subito impetu, & simul, *in domum illam*, malè fundatam, *& cecidit*, per culpam, *& facta est ruina eius magna*, quia ruit vsque in gehennam. Primò ruit in foueam culpæ, & postea in foueam gehennæ, quæ est ruina magna (quia omnino irreparabilis) omnis conscientia, quæ spe fixa in Deo non permanet, in tentationibus subsistere non valet, & tanto amplius agitatur, quanto plus in his quæ mundi sunt, à superioribus disiungitur. Vbi Beda: Manifestum est, quia ingruente qualibet tentatione, mox & verè mali & ficti boni peiores fiunt, donec ad extremum perpetuam labantur in pœnam.

Tentationum tria genera.

Ruina malorum.

Beda in c. 6. Lucæ.

Vbi & Chrysostom. Et facta est, inquit, ruina eius magna. Neque enim exiguarum, leuiúmque rerum periculum est, sed de animæ discrimine, de immortalibus suppliciis, déque cœlestis regni amissione res agitur. Hæc Chrysostomus. Nec tamen semper audiens verbum Dei & non faciens, cadit in illam periculosam ruinam, sed duplici distinctione opus est. Vna, ex parte audientis, quia is qui audit verbum Dei, aut omittit facere ex contemptu, & tunc locum habet similitudo proposita, aut ex fragilitate, & tunc non. Alia est ex parte verbi Dei, quia ea verba quæ quis audit, aut sunt verba necessitatis ad salutem, sicut præcepta Euangelica, & tunc similitudo habet locum: aut sunt verba consilii & supererogationis, & tunc non nisi quantum ad perfectos. Moraliter, domus iusti (cuius ædificatio est bona conscientia) pertinet ad bonorum operum perfectionem, fossio, ad contemptum terrenorum, siue paupertatem, fundatio, ad meditationem cœlestium & amorem, impulsio, ad tentationum impugnationem, immobilitas, ad finalem perseuerantiam. Domus impii, est mala conscientia, de qua in Michea: *Adhuc ignis in domo impii*, cuius terrena ædificatio pertinet, ad terrenorum amorem, fundamenti priuatio, ad mentis instabilitatem, fluminis inundatio, ad carnalium deliciarum fluxibilitatem, casus celeritas, ad peccandi pronitatem, ruinæ magnitudo, ad æternam damnationem, domus etiam concutitur in tentatione, inclinatur in delectatione, cadit in consensu. Et est casus magnus in consensu, quia sic cadit à gratia, maior in opere, quia sic cadit à vita, maximus in obstinatione, quia sic cadit à misericordia. Sapiens ergo qui audita opere complet & perficit, structuram firmam erigit, quia per cumulum bonorum operum Deus gratiam dat, quæ nostra merita absque ruina casus consolidat & confirmat. Per gratiam enim bene operando, meremur perseuerantiam in bono, vt spirituale nostrum ædificium in petra fidei fundatum, per spem erectum, per charitatem solidatum, nec pluuia, nec fluminibus, nec ventis poterit euerti, Christo gratiam suam donante. Stultus verò qui audit & non operatur, sed audita dissimulans, obliuiosus auditor factus, tanquam super arenam, opus ædificationis impendit, & quia aure perceptum opus non firmat, statim tentationibus superuenientibus ruit & euanescit. *Non enim auditores legis, iusti sunt apud Deum, sed factores.* Sunt autem tria genera hominum ædificantium. Sunt enim qui amant solum Deum, & hi ædificant aurum, argentum, & lapides preciosos, in amore virtutis, aurum, in cognitione veritatis, argentum, in cooperatione boni operis, lapides preciosos. Sunt alii qui amant quædam præter Deum, tamen nil contra Deum, nec aliquid plus quàm Deum, & in his fundamentum quidem manet, quia amor Dei non destruitur, tamen quia ex affectu eorum quæ pariter amantur, quædam corruptio contrahitur, lignum, & fœnum, & stipula superædificatur. In ligno, peccatum illiciti operis, in fœno sine opere, peccatum prauæ delectationis, in stipula, peccatum illicitæ cogitationis. Sunt alii qui amant quædam contra Deum, & in his omnino destruitur fundamentum, quia amor Dei esse non potest, vbi vel solus, vel summus non est. Igitur ad primos pertinet laudari & saluari, ad secundos, corripi & liberari, ad tertios, argui & damnari. Item super fundamentum fidei, quidam ædificant aurum contemplationis, quidam argentum prædicationis, quidam lapides preciosos

Chrys. hom. 25. in Matth.

Domus iusti.

Micheæ 6.

Casus in consensu, opere, & obstinatione.

Rom. 2.

Ædificantium tria genera.

Aurum.

Argentum.

Lapides pretiosi. *Ligna.* *Fœnum.* *Stipula.* pretiosos bonorum operum. Isti quidem saluantur, & merito fundamenti, & bonorum operum. Alii verò ædificant ligna, scilicet amorem ardentiorem temporalium. Alii fœnum, scilicet fimum delectationum carnalium. Alii stipulam, scilicet ociosorum verborum, & operum infirmorum. Isti etiam saluantur merito fundamenti, & tamen quasi per ignem quo exuritur ædificium tanto fundamento non idoneum. Deinde ad conclusionem omnium præcedentium subiungitur: *Et factum est, cùm consummasset Iesus verba hæc*, scilicet sermones istos in monte habitos, qui bene dicuntur consummati, quia nihil imperfectionis habent, & omnia saluti necessaria continent, *admirabantur turbæ super doctrina eius*, & de excellentia sapientiæ eius, quia nunquam sic homo est locutus, & bene admirabantur, quia, vt ait Chrysostomus: Quicquid dignè laudare non possumus, admiramur. Vbi ostenditur eminentia doctrinæ Christi, quia admirabantur turbæ, eo quòd eminentissimas virtutes docebat, & imperfectionem legis supplebat, & non solum terrena bona, sed cœlestia bona promittebat, ac doctrinam suam mirabiliter confirmabat. Vnde causam admirationis subdit, dicens: *Erat enim docens eos, sicut potestatem habens*, scilicet per seipsum in sermone, præferendo consilia præceptis, & quæ minus videbantur in lege addendo obscuritates legis, explanando, in iure condendo, & ad libitum suum sicut author, & conditor iuris sui mutando, vel illud sicut nemini subiectus cùm vellet reuocando, vel *sicut potestatem habens*, infirmos sanandi & miracula faciendi, vel *sicut potestatem habens*, imprimendi, & corda audientium ad se conuertendi, *non sicut Scribæ & Pharisæi eorum*, qui ea quæ per legem didicerant, præcepta populis dabant, nec eis aliquid de his mutare licebat. Sicut nec etiam Moyses aliud quàm Dominus iusserat potuit loqui, & nihil de præceptis eis mutare, vel subticere. Vbi Chrysostomus: Admirabantur verò eius inter multa alia præcipuè potestatem, non enim quasi ex alterius persona præcepta ponebat, sicut Moyses fecerat, & Prophetæ, sed ferè vbique se indicabat esse qui imperandi authoritatem teneret. Denique cùm præcepta ipsa sanciret, sæpe dicebat: *Ego autem dico vobis*, & terribilis illius iudicii faciens mentionem, se monstrabat esse iudicem, de præmiis atque suppliciis. Hæc Chrysostomus. Conspice nunc & considera Dominum Iesum in sermone isto, quomodo affectuosè, benignè, & efficaciter loquitur auditoribus, & eos ad actus virtutum inducit. Conspice etiam discipulos, quomodo reuerenter, humiliter, & cum tota mentis intentione eum aspiciunt, & verba illa mirifica auscultant, & ea memoriæ commendant, & cum iocunditate magna, tam in verbis, quàm in aspectu fruuntur. Erat enim *speciosus forma præ filiis hominum, & diffusa est gratia in labiis suis*. In hac enim consideratione iocunderis & tu aspiciendo & auscultando, ac si eum videres, & loquentem audires, & approximando eis, si fortè vocatus fueris, & immorando ibidem, vt Dominus tibi dabit. Deinde conspice eum, vnà cum discipulis de monte descendentem, & cum eis familiariter etiam per viam eundo loquentem, & quomodo ille simplicium cœtus gregatim sequitur eum, non curiosè ordinati, sed sicut pulli post gallinam, & quilibet vt melius audiat, magis eidem nititur appropinquare, sequere & tu preciosum illum thesaurum, vel à longè, si fortè micas vel reliquias aliquas inde cadentes post tergum tam pii magistri valeas colligere.

Chrys. hom. 20. operis imperfecti. *Admiratio.* *Potestas Domini.* Chrys. hom. 25. in Matth. Psalm. 44.

ORATIO.

Domine Iesu Christe clementissime, fac me per arctam viam iustitiæ, & angustam portam pœnitentiæ, intrare ad aulam salutis, & vitam gloriæ. Doce me vitare deceptorum fallaciam, & da mihi imitari spiritualis ouis simplicitatem & innocentiam, fac me radicem cordis cœlo, non terræ affigere, nec in foliis verborum tantum, sed potius in fructibus bonorum operum fidelis merear inueniri. Fac vt voluntatem patris cœlestis faciam, & verba tua audiens, opere adimpleam, vt in te firmatus, nullis à te separer tentationibus. Amen.

De curationes leprosi.

CAPVT XLI.

Lege ergo Euangelica in monte data, consequenter ponitur eius confirmatio per miracula, quia boni magistri est doctrinam suam comprobare per facta. *Cùm* itaque completo sermone, *Dominus descendisset de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ*, propter quarum ædificationem, & rogantis populi deuotionem, mouebatur ad faciendum miraculum. Vnde Hieronymus: Post prædicationem, atque doctrinam signorum, offertur occasio, vt per virtutum miracula, præteritus apud audientes sermo firmetur. Et Chrysost. Post sermonem, immediatè procedit ad miracula, vt verbis præcedentibus authoritatem præstaret, vt mirabilis in verbis, mirabilis appareret in opere. Et Theophilus: Doctrinæ autem operationem immiscuit, nisi enim ostenderet miracula, eius sermoni non crederetur. Sic & tu post doctrinam operare, & non sit in te vacuus tuus sermo. Mysticè *cùm descendisset Iesus de monte*, scilicet diuinæ excellentiæ, in vallem humilitatis * manendo quod erat, assumendo quod non erat, tunc enim de monte descendit, quando se exinaniuit, formam, serui accipiens, tunc post descensum, *secutæ sunt eum turbæ multæ*, quia nisi Deus descendisset, homo ad sequelam suam non ascendisset, quia magna gloria & dignitas est homini, sequi hunc Dominum. Et secundum Augustinum, primò leprosum mundauit, vt ex hoc appareret nouum Testamentum in monte datum, & gratiam Euangelii, supra legem esse, quæ leprosum excludebat, non sanabat. Videtur autem hîc contrarietas, in eo quod Matthæus dicit, cùm descendisset de monte. Lucas verò dicit, cùm esset in vna ciuitatum. Ad hoc dicendum secundum Gloss. quòd post descensum de monte, fuit aliquod interualli, antequam intraret ciuitatem, & in illo interuallo, fuit sanatus leprosus, quod Matthæus suo loco ponit. Lucas verò dicit, cùm esset in vna ciuitatum, scilicet Capharnaum, quia erat ibi propè ad leucam & dimidiam, contra Orientem. *Leprosus* ergo *veniens* non tam passibus corporis, quàm fide cordis, *genu flexo procidens in faciem suam, adorabat eum*, cum humilitate corporis, *& rogauit eum*, cum oratione oris. Vbi tria ista concurrunt, scilicet fides, humilitas, oratio, nihil negatur à Deo, *procidit in faciem*, sicut humilis maculas suas non tegens, sed humiliter confitens & publicans, ideo exaudiri meruit & mundari, sic & tu humilieris, vt exaudiri & mundari merearis. Vnde Ambrosius: Quia in faciem procidit, humilitatis est & pudoris, vt vnusquisque de vitæ suæ maculis erubescat,

Matth. 8. Marc. 1. & Lucæ 5. *Miracula post doctrinam.* Hieron. in c. 8. Matth. Chrys. hom. 21. operis imperfect. Theophilus in Matth. * humanitatis. Glossa in Matth. Ambros. in c. 5. Lucæ.

erubescat, sed confessionem verecundia non repressit, vulnus ostendit, remedium postulauit. *Adorabat ergo eum dicens, Domine* per quem omnia facta sunt, *si vis potes me mundare*, voluntas tua opus est, & opera tuæ voluntati obediunt, non dixit munda me, sed in voluntate ei sicut Deo potestatem & authoritatem curandi tribuit, & ei totum concedit, quasi diceret, quicquid vis, potes sicut omnipotens. Vbi Titus: Addiscamus ex verbis leprosi corporalium infirmitatum medelam non quærere, sed diuino beneplacito totum committere, qui nouit opportuna, & omnia iudicio disponit. Leprosus ergo confitendo in Christo diuinam potentiam, & potestatis authoritatem, ac suam ostendendo fidem, & deuotionem, meruit curationem. *Iesus enim misertus eius*, per compassionem & affectum, & *extendens manum suam*, quod fuit liberalitatis contra auaros, *tetigit eum*, quod fuit humilitatis contra superbos, *dicens volo*, quod fuit pietatis contra inuidos, *mundare*, quod fuit potestatis contra incredulos. Vbi notandum quòd lepram corporalem quinque modis curatam legimus. Primò, per ablutionem, sicut patet in Naamam, & significat lachrymarum effusionem. Secundò, per ostensionem, sicut patet in decem leprosis, qui eundo ad ostendendum se sacerdotibus, mundati sunt, & significat confessionem. Tertiò, per separationem, sicut patet in Maria sorore Moysi, & significat excommunicationem, quæ instar cauterii debet esse medicinalis. Quartò, per inclusionem, sicut patet in manu Moysi, quæ de sinu extracta, leprosa apparuit, sed in sinum reposita, curata fuit. Sic multi qui in seculo spiritualiter erant leprosi, mundantur claustrum ingressi. Quintò, per tactum, sicut patet hîc, vbi manus Christi carnem leprosi tetigit & mundauit. Vbi notandum quòd triplex est Dei tactus valde virtuosus, scilicet tactus purè corporalis, & tactus purè spiritualis, & tactus partim corporalis, & partim spiritualis. Tactus purè corporalis est, in quo & quod tangit, & quod tangitur, est purè corporale, & iste fuit in Christo valde virtuosus, quia omnem infirmitatem sanabat vniuersaliter, sicut de multis patet in Euangelio. Tactus partim spiritualis, & partim corporalis est, in quo quod tangit est spiritus, sed quod tangitur est corporale vel spirituale, hic est tactus tribulationis, & iste tactus est similiter valde virtuosus. Valet namque ad constringendum peccatorum duritiam, & ad reprimendum carnis concupiscentiam, & ad probandum iustorum patientiam. Tactus purè spiritualis est, in quo & quod tangitur est spiritus, & hic est tactus internæ inspirationis, & iste similiter est valde virtuosus. Virtus autem eius ad septem effectus est, secundum septem dona Spiritus sancti. Primus effectus est, boni propositi inspiratio, siue conceptio, & hic pertinet ad donum timoris, à quo concipitur spiritus salutis. Secundus est, per gratiam peccatorum remissio, & hic poterit referri ad donum pietatis, secundùm illud Danielis: *Peccata tua eleemosynis redime.* Tertius est, vtilium siue necessariorum ad salutem instructio, & hoc refertur ad donum scientiæ quæ docet rectè conuersari. Quartus est, bene ad operandum, & ardua aggrediendum roboratio, & hoc quantum ad donum consilii, quod respicit maximè opera supererogationis. Quintus effectus est, in tribulatione consolatio, per quam anima fortificatur ad tolerandum aduersa, & hoc quantum ad donum fortitudinis, quæ

Lepra curatio quintuplex.
4. Reg. 5.
Lucæ 14.
Numer. 12.
Exod. 4.

Tactus Dei triplex.

Virtus tactus Dei ad septem valet.

Daniel. 4.

præcipuè attenditur in tolerantia aduersorum. Sextus est, charitatis & dilectionis Dei inflammatio, & hoc quantum ad donum intellectus, qui docet intelligere, id est, intus legere Dei beneficia, per quæ anima in eius amorem accenditur & inflammatur. Septimus est, à terrenis eleuatio, & cœlestium contemplatio, & hoc quantum ad donum sapientiæ, quæ est de æternis, scilicet donis quæ sursum sunt sapere, non quæ super terram. *Et confestim mundata est lepra eius*, ad Domini imperium & voluntatem, statim est opus secutum, secundum Cyrillum: Ista dictio, confestim, tardius profertur, cùm opus sanationis fuerit factum, cùm autem hîc magna appareat Domini potestas, non minor eius declaratur humilitas. Leprosum enim quem lex extra castra eiiciebat, quem Scribæ & Pharisæi vix respicere dignabantur, ipse tangere non recusauit, non solum propter occultum rei mysterium, sed vt nobis formam humilitatis præberet, & compassionis exemplum, ne quis hominem pro quacumque corporis maculatione, vel infirmitate, sperneret, vel abhorreret. Item tetigit eum, vt se non esse sub lege, sed supra legem, quæ leprosum tangere prohibuerat, nec seruum, sed Dominum legis ostenderet, qui cùm secundùm legem ambulasset, etiam supra legem sanaret eos quos remedia legis non sanauerant. Item vt lepra, quæ contaminare tangentem solebat, econtra tactu Domini fugaretur, & recederet, neque enim manus à lepra facta est immunda, sed corpus leprosum à manu tactum est mundatum. Lex namque quæ facere non potuit, vt lepra tangentem non sordidaret, ideo lepram tangi prohibuit, non vt leprosi non sanarentur, sed vt tangentes non inquinarentur, non autem inquinari à lepra potuit, qui *eam mundauit, & ideo quamuis literam legis soluerit, tamen prohibitioni legis non obuiauit. Nec propositum eius soluit. Quia non erat prohibitum tangere leprosum ei, qui ex tactu suo poterat curare eum, sicut Helias & Helisæus non fecerunt contra legem, tangendo mortuum ad resuscitandum. Licet etiam Dominus posset solo verbo curare leprosum, tamen apposuit manum, quia humanitas Christi erat quasi instrumentum ipsius diuinitatis, & ideo, sicut artifex mediante instrumento operatur, sic virtus diuina in Christo, per applicationem humanitatis aliqua faciebat, vt eam coniunctam diuinitati declararet. Et præcepit ei Dominus, quòd miraculum factum nemini diceret, ne iactanter se sanatum esse prædicaret, vt daretur nobis exemplum, & nos doceret non diligere ostentationem & honorem, & bona quæ facimus, non esse diuulganda, sed subticenda, vt non solum abstineamus à mercede pecuniæ, sed etiam gratiæ, ac laudis humanæ, & vanæ gloriæ, & ista non quæramus in operibus nostris, ne vnquam aliqua sinistra manus, se admisceat dextræ in eis. Vnde ait Chrysostomus: Et nulli hoc eum iussit fateri, docens quàm esset alienus ab aura gloriæ, & pompa iactantiæ. Et certè nouerat ille, quia non esset taciturus, sed passim tam grande beneficium prædicaturus, & tamen quantum in ipso est, fugit ostentare quod fecerat. Et alibi publicari talia ipse præcepit, non contra se veniens, sed curatos à se gratos esse præcipiens. Non enim semetipsum prædicari iussit, sed dari gloriam Deo, vt & per leprosum nos non esse inanè gloriosos, & gloriæ ac iactantiæ renunciandum doceret, & per illum quem à legione mundauerat, non esse ingratos, sed gratias nos Deo referre commoneret, eiusque beneficia confiteri, atque

Humilitas Christi.
Numer. 5.

* qua.

Cur tactu curauerit leprosum.

Cur præceperit nemini dicere.

Chrysost. hom. 26. in Matth.

vt ostenderet semper ex mirabilibus suis, laudem non nisi Deo referendam. Quia enim homines quandiu ægritudine detinentur, Dei semper meminerunt, à morbo autem liberati, grauius obsidentur languore desidiæ, idcirco præcipiens vt & ægroti & sani Deum iugiter recordemur, ei quem curauerat, ait, da gloriam Deo. Hæc Chrysostomus. Vbi notandum quòd triplex est præceptum, scilicet cautelæ, probationis, & obedientiæ. In primo, non interdicitur actus, qui optimus est, sed gloria, quæ immiscet se bonis actibus & honestis, tale præceptum fuit hîc. In secundo, non vult Deus actum, sed ostensionem virtutis, quæ latet in eo cui datur præceptum, & est vtilis sibi, & aliis ostensio virtutis eius, sicut in præcepto facto Abrahæ, de immolatione filii, cui dicitur: Nunc cognoui, id est, te & alios cognoscere feci, quia timeas Dominum. In tertio autem vult Deus actum, vt patet Exod. 20. per totum. Vel iussit vt nemini diceret, propter credentium sponte maiorem vtilitatem, quia meliores sunt qui spontaneè, quàm qui speratis beneficiis credunt. Vel vt nemini diceret, scilicet antequam ea quæ in lege sunt, compleret, quia prius expectandum erat iudicium sacerdotum, ad quos secundum legem pertinebat iudicare de lepra. Vnde Chrysostomus: Vel non simpliciter prohibet, vt non aliquando dicat, sed vt antequam ostenderet se sacerdoti, nemini diceret, ne fortè si antè alicui nunciaret, audirent sacerdotes, & occasionem habentes lepræ, propter odium & inimicitias Christi expellerent eum de populo, quasi leprosum, non recipientes mandatum. Hæc Chrysostomus. Et humiliter misit eum ad sacerdotes, quorum erat lepram discernere, præcepitque secundum legem, munus eis offerre. Hoc autem primò ideo fecit, quia licet esset mundatus, non tamen reputabatur mundus, nec debebat secundum legem restitui ad communem habitationem hominum, nisi prius per sacerdotum iudicium mundatus esse demonstraretur, & munus Domino pro eius mundatione offerretur. Vnde sicut ad eorum arbitrium separabatur, ita non sine eorum arbitrio, ad consortium aliorum admittebatur. Secundò, propter humilitatem, vt sacerdotibus deferens, non videtur eorum gloriam rapere, vel honorem, & vt ostenderet exhibendam sacerdotibus reuerentiam. Tertiò, vt quod in eo sæpe criminabantur, ostenderet se non legis transgressorem, nec legem soluere, sed implere, secundum legem gradiens, & supra legem curans. Quartò vt intelligerent eum, non legis ordine & consuetudine, sed Dei gratia & operatione, supra legem curatum esse, & se maioris virtutis esse, quàm legem, vel sacerdotes, quia lepram cognoscebant, quam mundare non poterant. Item vt sacerdotum animos ad credulitatem prouocaret, & non credentibus omnem excusationem auferret, offerri munus voluit, in testimonium illis, id est, contra illos, si viso miraculo non crederent, sed pro illis, in testimonium salutis, si crederent, vt scilicet videntes leprosum mundatum, si crederent mundatori, salui fierent, & sic credentibus esset testimonium, & causa salutis eorum, si non crederent, inexcusabiles essent, eo quòd viderint & non crediderint, & sic non credentibus fieret accusatio, & testimonium damnationis eorum. Per hoc etiam, quòd eum ad sacerdotes misit, figurare & docere voluit, quòd peccator, qui per leprosum signatur, licet sit mundatus à lepra peccati per contritionem, tamen adhuc tenetur se sacerdoti ostendere per confessionem, & ad eius consilium subire satisfactionem. Vnde Dominus istum leprosum tangendo mundauit, & postea vt sacerdoti se repræsentaret, & sacrificium offerret, præcepit. Tunc enim leprosus à Deo tangitur, quando peccator compungitur. Tunc sacerdoti se repræsentat, quando peccatum confitendo manifestat. Tunc sacrificium offert, quando satisfactionem complet. Piger quippe expectat, donec sacerdos eum quærat, sed tu præueni sacerdotem, & lepram animæ ostende per oris confessionem, quæ confessio quatuor conditiones debet habere. Prima est, quia debet esse voluntaria. Vnde dicit, *vade*, non ductus, nec tractus, nec coactus, sicut qui tormentis afflictus, vel timore mortis in vltimis confitetur peccata. Secunda est, quia confessio debet esse nuda & aperta, Vnde dicit, *ostende*, quid scilicet egisti, quid cogitasti, quid locutus es, non dicit absconde, scilicet excusationibus, aut verborum palliationibus, vel mentiendo, aut etiam mussitando, vel non plenè omnia peccata cum debitis circumstantiis recitando. Tertia est, quia confessio debet esse pura. Vnde dicit, *te*, scilicet ostende, & non alios. Contra quod aliqui dupliciter faciunt, vel aliorum facta recitando, vel eos cum quibus peccauerunt reuelando. Quarta est, quia confessio debet esse ordinaria. Vnde dicit, *sacerdoti*, quia non cuique facienda est, sed sacerdotibus, qui habent clauem scientiæ & authoritatis. Typicè leprosus significat genus humanum, lepra originali infectum, & per hoc ad varia peccata pronum. Per lepram enim, quæ morbus contagiosus est, originalis culpa significatur, quæ per carnalem generationem ad posteros deriuatur, qui manu Christi tactus sanatur, quia virtute eius per baptismum emundatur. Per oblationem autem muneris, & diuulgationem operis, significatur quòd baptizatus tenetur Deo fideliter seruire, & eum iugiter collaudare. Vnde Beda: Typicè autem leprosus, humanum genus, languidum peccaris, significat plenum lepra, quoniam, *omnes peccauerunt, & egent gratia Dei*, illa scilicet vt extrema * manu, id est, incarnato Dei verbo, humanámque contingente naturam, à prisci erroris varietate mundentur, & offerant pro sua emundatione, corpora sua hostiam Deo viuam. Hæc Beda. Hoc idem Dominus miraculum, per gratiam suam facere, quotidie non dedignatur. Quotiescumque enim aliquem impium iustificat, rectè leprosum mundat, moraliter quippe per leprosum significatur peccator, pluribus de causis. Primò, quia lepra est morbus contagiosus, & periculosum est commorari leprosis, sic peccatores contagiosi sunt, & inficiunt alios ad peccandum, & ideò periculosum est conuersari cum eis. Secundò, quia lepra est morbus periculosus, inficit enim totum corpus, non tantum partem eius, sed peccatum est periculosius, quia corpus & animam inficit & corrumpit, & ideò valde timendum & fugiendum est. Tertiò, quia lepra est morbus fœtidus & abominabilis, sic peccatores ferentes sunt & abominabiles Deo & Angelis. Quartò, quia leprosi separantur ab aliis hominibus, & locantur extra alios, sic peccatores positi sunt extra gratiam Dei, & extra communionem fidei & Ecclesiæ, & separantur à bonis, hîc quantum ad meritum, sed in futuro quantum ad consortium, & quantum ad locum, & quantum ad præmium. Quintò, quia sicut lepra varium exprimit colorem in cute, sic peccatum varias habet species

Præceptum triplex.

Chrys. hom. 21. operis imperfect.

Cur ad sacerdotes missus leprosus.

Confessionis conditiones quatuor.

Leprosus typicè acceptus.

Beda in c. 5. Lucæ.

Rom. 3.

* extenta.

Leprosus significat peccatorem.

species in mente. Illa enim anima leprosa est, quæ superbia, ira, auaritia, accedia, gula, inuidia, vel luxuria sordescit. Nam significatur in carnis tumore superbia, in exustione iracundia, in siti auaritia, in ponderositate acedia: in prurigine gula, in putredine inuidia, in fœtore anhelitus, luxuria.

Curatio peccatoris. Talis leprosus confidenter currat ad Iesum, festinet ad medicum, non desperet, verè pœniteat, & mundari desideret. Cum fideli leproso ex humilitate & pudore in faciem procidat, vt de suæ vitæ maculis erubescat. Sed confessionem verecundia non reprimat, vulnus ostendat, ac cum lachrymis & gemitibus se peccatorem recognoscat, detecto vulnere remedium quærat, & Domini misericordiam compuncto animo & corde imploret, & remedium postulet. Deo se humiliet & deprecetur eum, vt sua gratia se tangat & sanet. Confiteatur sese immundum, & Christum potentem ad se mundandum, & apud ipsum cum leproso clamet & dicat: *Domine, si vis, potes me mundare.* Si enim *Psalm 50.* hoc egerit, certus sit de misericordia, non desperet de venia, quia benignus est Dominus, qui neminem ad se venientem repellit, sed omnibus sinum suæ misericordiæ aperit, & expandit. Non eget spatio annorum, vel longitudine temporis in pœnitentia: sed cor contritum & humiliatum requirit, & dignè pœnitentibus peccata per misericordiam relaxat. Tali enim manus diuinæ misericordiæ protenditur, cuius tactu & imperio, cuncta eius crimina relaxantur. Extendit enim Dominus manum, quando diuinæ miserationis impendit auxilium, & statim consequitur remissionem delictorum: nec debet Ecclesiæ reconciliari talis, nisi iudicio sacerdotis. A peccatis autem mundatus, debet Deo offerre munus, id est sacrificium laudis, & eum vbique laudare, quia debet Deo valde gratus esse, ei semper gratias referendo, & proximis bona quæ potest faciendo, seruans erga Deum & erga proximos charitatem. Nihil enim nobis per vanam gloriam debemus attribuere: sed omnia Deo offerre. De omnibus enim operibus nostris, Deus vult vt habeamus totum meritum, & proximus habeat bonum exemplum:

Reseruata Deo tria. sed Deus vult habere laudem & gloriam. Tria enim sibi Deus specialiter reseruauit, & nulli creaturæ vnquam communicare voluit, scilicet gloriam, vindictam, & iudicii potestatem. Gloriam autem auferunt vanè gloriosi, vindictam superbi & iracundi, qui de iniuriis sibi illatis vindicare se cupiunt, iudicium temerarii & præsumptuosi, qui de occultis aliorum iudicare volunt. Et quia, vt dicit hîc Titus, oportet beneficiatum gratum esse, gratias reddere, etiam si beneficians non indigeat. Ideò licet præcepisset Dominus leproso mundato, vt de sua curatione taceret, tamen *egressus*, & recedens, *sermonem*, id est opera & verba Domini, *diffamabat*, & sermo sanitatis & doctrinæ, de illo magis perambulabat, quia hoc ipso, quòd homo fugit famam & gloriam, acquirit eam. Nam vt ait Bernard. hoc solum habet mundi gloria gloriosum,

Gloria fugientem sequitur. quòd insequentes se fugit, & fugientes insequitur. Et ideò comparatur vmbræ, quam si secutus fueris, non apprehendes, & si præcurreris, non effugies. Ille itaque functus officio Euangelistæ, *cœpit prædicare*, & se interius exteriúsque sanatum docere: ita quòd vnius saluatio, multos ad Deum cogeret venire, & Iesus iam non posset manifestè propter turbam, & pressuram hominum, ad quærendum sanitates, & videndum miracula, concurrentium in ciuitates, ad orandum introire: vnde secedebat in desertum, vt secretius oraret. Sanat vt Deus: sed orat vt homo. *Et conueniebant ad eum vndique*, turbæ, vt eius doctrinam audirent, & sanitates perciperent. Strepitum igitur & tumultum Dominus fugit, & secretum locum quærit, vt ostendat se magis quietam, & seculi curis *Tumultum fugit Dominus.* remotam diligere vitam, quia tumulum & carnales mentes declinat, secretas verò à mundanis curis visitat. In quo etiam ostendit, quòd prædicatores verbi diuini, debent fugere applausum populi, & aliquando se retrahere à multitudine, vt vacent orationi. Vbi Hieronym. Quòd autem *Hieron. in c. 8. Matth.* non poterat Iesus manifestè in ciuitatem introire, sed foris in desertis locis esse, significatur quòd non omnibus manifestatur Iesus, qui latis atque plataneis seruiunt laudibus, & propriis voluntatibus: sed his qui cum Petro foras exeunt, & in desertis locis sunt, quæ elegit Dominus ad orandum, & reficiendum populum, qui deserunt delectationes mundi, & omnia quæ possident, vt dicant, Portio mea Dominus. Gloria verò Domini, manifestatur his qui vndique conueniunt, id est, qui per plana & ardua ad eum veniunt, quos nihil potest separare à charitate Christi. Vbi Beda: Quia in vrbe miracula facit, in deserto verò, *Beda in c. 5. Lucæ.* vel monte orando pernoctat, vtriusque nobis vitæ, & actiuæ scilicet & contemplatiuæ documenta præmonstrat: vt nec contemplationis studio *Vita vtraque à Christo commendatur.* quis proximorum curam negligat, nec cura proximorum immoderatius obligatus contemplationis studia derelinquat, quatenus nec amorem Dei præpediat amor proximi, nec amori proximi obuiet amor Dei. In monte quippe orare est, relictis infirmarum cogitationum curis, tota mente quemlibet ad æterna supernæ contemplationis gaudia festinare. In desertum secedere & orare, est exurgentem intrinsecus strepitum terrenorum desideriorum premere, & quoddam sibi cum Domino intra se secretum quærere: vbi cum illo, exteriori cessante tumultu, per interna desideria silenter loquatur. Vnde etiam Gregor. Redemptor noster, per diem miracula in vrbibus exhibet, & ad orationis studium in monte pernoctat: *Greg. lib. 6. moralium cap. 17.* vt perfectis videlicet prædicatoribus innuat, quatenus nec actiuam amore speculationis funditus deserant, nec contemplationis gaudia operationis nimietate contemnant; sed quieti contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos loquentes profundant. Hæc Gregorius. Quòd autem hîc, secundum Marcum & Lucam dicitur, quia Iesus non posset manifestè in ciuitatem introire, sed secedebat in desertum, non intelligitur de illa die qua curauerat leprosum, quia illo curato, intrauit ipsa die Capharnaum ciuitatem, secundo milliario ibi proximam, antequam sermo seu fama ad multos perueniret. Vnde & Matthæus, hoc miraculum de leproso, cum sequenti de Centurionis seruo simul continuat.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui de monte paterni solii, & virginalis vteri descendisti, vt sanares lepram generis humani: ecce ego leprosus variis peccatorum maculis aspersus, Adoro te Domine, si vis potes me mundare. Extende manum gratiæ & pietatis: tange interiora & exteriora leprosi te inuocantis: miserere mihi pœnitenti, & impera morbo peccati. Deus meus & misericordia mea: qui non vis mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat; perfice hæc in me peccatore, vt in anima non moriar, sed conuertar, & viuam tecum in æternum. Amen.

De ſeruo Centurionis paralytico.

CAPUT XLII.

Matth. 8. Lucæ 7.

DEINDE cœpit Ieſus appropinquare ciuitati Capharnaum: quæ, vt dictum eſt ibi, propè erat, & tunc *Centurio*, ſeu tribunus, id eſt, princeps centum militum, poſitus ibi à Romanis, pro collectione tributi & cuſtodia Galilææ, ne fortè vellent contra Romanos, quibus tota illa terra ſubiecta erat, rebellare, propter quod manebat in Capharnaum, quæ erat metropolis illius terræ, tunc ciuitasglorioſa, ſed nunc valde abiecta. *Acceſſit ad eum*, fide, deſiderio, & deuotione, potius quàm greſſu corporalis præſentiæ. Vnde Orig. Acceſſit alienigena generatione, ſed domeſticus corde: alienus natione, ſed proximus fide & princeps militum, & ſocius Angelorum. Iſte non erat Iudæus, ſed Gentilis, & ideò per ſeipſum non eſt auſus ad Ieſum corporaliter accedere, reputans ſe indignum præſentia Chriſti eſſe: ſed primò per ſeniores Iudæorum, quaſi per familiares & dilectos Ieſu, acceſſit, quos miſit ad eum, rogans per eos, & dicens: *Domine*, in cuius poteſtate eſt morbus & ſanitas, mors & vita, *puer meus*, id eſt, ſeruus & ſubditus, quem curialiter loquens, vocat puerum, ab ætate vel familiaritate, potius quàm conditione. Contra ſuperbos, qui dedignantur famulos, *iacet paralyticus in domo*, contra inhumanos dominos, qui de domo ſua expellunt infirmos, & ad hoſpitale mittunt eos: *& malè torquetur*, propter multa incommoda, quæ patitur. Tria verba hæc, ſcilicet iacet, paralyticus, & torquetur, dicit vt & animæ ſuæ anguſtias indicet, & dominum ad miſericordiam flectat. Vnde Chryſoſt. Infirmitatem tantummodo expoſuit, ſed remedium ſanitatis, in poteſtate miſericordiæ eius dimiſit. Diuina autem prouidentia, Iudæi ſunt miſſi, vt inexcuſabiles fierent, ſi viſo miraculo & credente Gentili, non crederent. Iſte quidem Centurio, auditis Chriſti miraculis, firmiter credidit, quòd poterat ſanare ſeruum eius, qui erat ſibi charus & moriturus, niſi per Chriſtum fuiſſet ſanatus, & ideò de eius ſanatione erat ſollicitus. In hoc ergo facto Centurionis, tantam curam & ſollicitudinem pro ſeruo habentis, diſcere debemus commiſereri ſeruis noſtris & ſubditis, ac ſollicitudinem & curam habere de eis. Non erat ipſe ſicut multi ſunt hodie, qui videntes ſubditos ſuos infirmari, eos negligunt: & plus de ſeipſis ſanis, quàm de ſubditis infirmis ſolliciti ſunt, plúſque ſibi ipſis in voluptatibus, quàm ſubditis in neceſſitatibus condeſcendunt. Rogauit, inquam, affectans vt veniret ad domum ſuam, minus plenè præ anguſti ſerui & deſiderio curæ, cogitans Chriſti maieſtatem & reuerentiam. Ieſus autem ſciens deuotionem eius, reſpondit per ipſos internuncios: *Ego veniam*, ecce humilitas: *& curabo eum*, ecce pietas. Venit autem potentia ſanandi, non præſentia corporali. *Et ibat cum illis.* Alteriusmodi erat iſte medicus, quàm ſunt illi qui non pauperes, ſed diuites viſitare ſunt parati. *Et cùm iam eſſet prope domum Centurio*, plenius cogitans, & per actum fidei ſe conuertens, ad Chriſti eminentiam & maieſtatem, acceſſit ante reditum aliorum, per amicos ſibi magis domeſticos, quos, *miſit ad eum*, rogans vt non veniret, *dicens: Domine, noli vexari: non enim ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.* Non dicit palatiũ, non domum, licet princeps eſſet: ſed tectum, præ humilitate ſui, & conſideratione magnitudinis Chriſti. Propter Gentilis vitæ conſcientiam, timebat offendere Chriſtum, quem credebat Deum, ſi corporali præſentia intraret ad eum. Sed ſecundum Auguſt. dicendo ſe indignum, præſtitit ſe dignum: non intra cuius parietes, ſed in cuius cor Chriſtus intraret. Vnde & Chryſoſt. Quia indignum ſe fecit ſuſcipiendi Chriſtum in domo, dignus factus eſt regno. Et ad maiorem ſui humiliationem adiecit, dicens: *propter quod & meipſum arbitratus non ſum dignum vt venirem ad te*, & internuncios ſubmiſi pro me. *Sed tantum*, ſine præſentia corporali, *dic verbo*, per quod omnia creantur, reguntur & ſanantur, *& ſanabitur puer*, & ſeruus meus, ipſe enim dixit, & facta ſunt, vt dicit hîc Beda: Magna eſt fides, quæ dicere, credit eſſe facere. Vbi Petrus Cantor Pariſienſis: Hinc argue melius eſſe abſtinere ab ordine, à confeſſione, vel ſumptione Euchariſtiæ, niſi plurimum ad hoc vel illud accedentem confortet bona conſcientia, quàm ordinari, vel cõficere vel ſumere cum conſcientia, non dico læſa, quia hoc eſſet mortale, ſed dubia, de qua dubito an ſana ſit, cùm ſic accedens potius grauer quàm iuuer. Et quia irregularitas excludit aliquem à miniſterio huius ſacramenti, ideò non debet ignorare, ex quo incurritur irregularitas, ex quo ponit ſe ad talem actum, ſed ſcire debet ſuum ſtatum. In opere huius Centurionis, tres mirabiles nobis oſtenduntur virtutes, ſcilicet humilitas, fides, & prudentia. Magnam enim humilitatem habuit, qui cùm Dominus ad eum venire paratus eſſet, indignum ſe vt ſub tectum ſuum intraret, iudicauit. Perfectam quoque habuit fidem, quia cùm eſſet Gentilis, ſolo verbo Deum credidit poſſe puero reddere ſanitatem. Non paruam etiam prudentiam habuit, quia vltra carnem diuinitatem latentem cognouit, & eum quem corporaliter ambulantem vidit, vbique per diuinitatem eſſe præſentem intellexit. Nec charitas in eo defuit, quia cùm multi pro ſua ſuorúmque filiorum, ac charorum ſalute ad Dominum rogaturi accederent, ille pro ſerui tantum ſanitate rogauit. Vnde adhuc in fidei conſtantia perſeuerans, oſtendit quòd verbo poteſt ſanare, dicens: *Nam & ego homo ſum ſub poteſtate*, altiori, ſcilicet præſide & Imperatore, *conſtitutus, habens ſub me milites*, & ſeruos, *& dico huic*, militi, *vade, & vadit*, quantum ad negocium implendum in abſentia, *& alio*, quod antiqua eſt gramatica, i. e. alii, *dico, veni, & venit*, quantũ ad officium implendum in præſentia, *& ſeruo meo*, dico, *fac hoc, & facit*, ſine reſiſtentia. Ex his concludit, quòd ſi dicto eius, vnus vadit, & alius venit, & alius facit quod iubet, multo plus, ſi Chriſtus Deus & Dominus dicat infirmitati, vade, & vadet, & ſanitati veni, & veniet, & paralytico fac hoc, & faciet: vel ſeruientibus ſibi Angelis, vt hæc miracula faciant, & facient. Et eſt ratio à minori talis: Potius debet fieri verbum Dei, quàm hominis ſubiecta: ſed verbum meum fit, qui ſum homo & non Deus, ſubiectus & non Dominus ſummus, ergo & tuum, qui es Deus & ſummus Dominus. Si ergo ego, qui ſum homo modicæ potentiæ, & maiori ſubiectus, ſolo verbo operor per miniſtros meos: & poſſum imperare inferioribus, qui ad verbum meum mihi obediunt, multo magis, tu qui Deus es vbique præſens, & potens ſuper omnes poteſtates & omnium Dominus, cui omnes poteſtates ſeruiunt, cui Angeli & omnia obediunt, poteris ſolo verbo & ſine præſentia corporali ſeruum meum curare: & ideò non eſt neceſſe, corporaliter eundo te fatigare. *Audiens autem Ieſus* verba Centurionis, expreſſiua tantæ

Orig. hom. 5. in diverſos. *De laude Centurionis.*

Chryſ. hom. 22. operis imperfect.

Seruorum miſereri oportet.

Auguſtinus ſerm. 6. de verbis Dom.

Chryſoſtom. homil. 27. in Matth.

Beda in c. 6. Lucæ.

Dubitantem, a ſacris abſtinere præſtat. Petr. Cantor in Matth.

Virtutes Centurionis.

Humilitas.

Fides.

Prudentia.

Charitas.

tantæ fidei, ſcilicet quòd ſub velamento carnis agnouit excellentiam maieſtatis: *miratus eſt*, id eſt, ad modum mirantis ſe habuit, & vultum mirantis oſtendit. Admirabatur Dominus fidem Centurionis, quam cordi eius mirabiliter miniſtrabat, & magnalia Dei in eo laudauit, non quòd ei aliquid mirandum eſſet, qui cuncta mirabiliter operatur: ſed vt nos in beneficiis Dei, mirari & laudare doceret. Vnde Auguſtin. Quia miratur Dominus, nobis mirandum eſſe ſignat, quibus adhuc opus eſt ſic moneri, omnes enim tales motus, cùm de Deo dicuntur, non perturbati animi ſigna ſunt, ſed docentis magiſtri. Centurionis ergo Dominus fidem admirans, pariter & collaudans, ſequentibus ſe dixit, fidem eius approbando, & in exemplum proponendo, *Non inueni tantam fidem*, id eſt tantæ fidei ſignum, vel fidei facilitatem, ſcilicet in credendo, *in Iſraël*, id eſt in populo Iſraëlitico, ſcilicet huius temporis præſentis. Inuenit enim in antiquis maiorem: vt in Abraham, Iſaac, & Iacob, & aliis pluribus Patriarchis & Prophetis, qui fuerunt fidei noſtræ principium. Excipitur autem ſemper beata Virgo, cùm de meritis vel peccatis fit mentio. Nec tamen hoc verbum Chriſti, de omnibus præſentibus eſt intelligendum, quia excluduntur illi quibus loquebatur, ſcilicet Apoſtoli ſequentes eum. Hoc autem apparet, ſecundum communem vſum loquendi: vt ſi quis intrat domum aliquam cum ſocietate, ſi nullum ibi inuenerit, dicit: Non inueni aliquem in domo iſta. In tali enim modo loquendi non connumerat ſecum venientes, & redditur locutio vera, pro pluribus abſentibus. Vel ſecundum Chryſoſt. Si volumus fidem huius præferre fidei Apoſtolorum, ſic intelligendum eſt, ſecundum quod vnumquodque bonum hominis, ſecundum qualitatem illius laudatur. Rusticum enim dicere aliquid ſapienter magnum eſt, quod de Philoſopho non eſt mirum, ſic & hîc. Non enim erat æquale, Iudæum credere & Gentilem. Vel ſecundùm eundem Chryſoſt. intelligendum eſt quantum ad originem credendi, quia alij pluribus ſignis viſis crediderunt, iſte verò nullo miraculo viſo, ſed tantum auditu credidit. Vbi Hieronym. De præſentibus dicit, non inueni tantam fidem in Iſraël, non de Patriarchis, & Prophetis, niſi fortè in Centurione, fides Gentium præponatur Iſraëli. Et Beda: Præſentibus ideò fides Centurionis antefertur, quia illi legis Prophetarúmque monitis edocti erant: hic autem nemine docente ſponte credidit. Hæc Beda. Mirabatur ergo Ieſus de fide Centurionis, Gentilis hominis, & eam laudauit: vt ex iſtius laude erubeſcant & confundantur Iſraëlitæ, & ideò tunc fidem gentium mirabatur, quam vltra fidem Iudæorum creſcere videbat. Nec ſolùm fides Gentium eſt in Centurione collaudata, ſed etiam præfigurata. Vnde occaſione præcepta, ex fide huius Gentilis, concludit & prædicit Dominus conuerſionem & vocationem Gentilium, & ex oppoſito, ſcilicet infidelitate, reprobationem Iudæorum, dicens: *Amen*, id eſt, fideliter, *dico*, & prædico, *vobis quod*, ad exemplum iſtius, in quo fides Gentium præfiguratur, *multi*, ſed non omnes, quia non omnes obediunt Euangelio, *ab Oriente & Occidente*, ac etiam ab Auſtro & Aquilone, id eſt ex omni parte mundi, & ex omni genere gentium, *venient*, ad fidem & vnitatem Eccleſiæ. Vnde ſecundum Auguſt. Iſtis duabus partibus, ſcilicet Oriente & Occidente, totus orbis deſignatur. Vnde ſub typo Eccleſiæ, dictum fuit Iacob: Dilataberis ad Orientem & Occidentem, ad Septentrionem & Meridiem. Moraliter ab Oriente veniunt, qui ex conſideratione propriæ naturæ & natiuitatis humiliantur, vel qui pœnitentiam agunt in ſua iuuentute: ab Occidente, qui ex memoria mortis conuertuntur, vel qui pœnitentiam agunt in ſenectute ab Auſtro, qui fauente proſperitate vacant operibus pietatis, & inter proſpera ſeruant temperantiam: ab Aquilone, qui neceſſitate vrgente compunguntur, & inter aduerſa ſeruant patientiam. De his enim omnibus aliqui ſaluabuntur. *Et recumbent*, id eſt fœliciter requieſcent, non carnaliter iacentes, ſed ſpiritualiter pauſantes, *cum Abraham, Iſaac, & Iacob*, quorum fidem imitati ſunt, & cum aliis fidelibus & amicis meis, *in regno cœlorum*, & iuſtorum, vbi lux, & gloria, & longæuitas vitæ æternæ, & omne bonum. Abraham, Iſaac, & Iacob ſpecialiter nominantur, quia iſtis principaliter facta eſt promiſſio de terra promiſſionis, per quam patria beatorum ſignificatur. *Filij autem regni*, id eſt Iudæi, in quibus regnabat Deus: vel filij regni vocatione, non electione: promiſſione, non conſecutione: ſua reputatione, non re: qui pro regno habendo facti fuerant, ſed ſe indignos reddiderunt, *eiicientur*, à facie & viſione Dei, in tenebras exteriores, quia in ſe habent interiores. Tenebræ primæ ſunt culpæ: aliæ autem ſunt gehennæ. Nam ſecundum Gregor. interiores tenebræ, ſunt cæcitas mentis: exteriores, æterna nox damnationis. Ideo autem dicuntur ibi eſſe tenebræ exteriores, quia licet ibi ſit ignis, tamen non lucet, ad oſtendendum damnatis aliquid ad eorum conſolationem, ſed ad eorum deſolationem. Vnde Iſidor. Ignis gehennæ lucebit miſeris, ad miſeriæ augmentum: vt videant vnde doleant, non ad conſolationem, vt videant vnde gaudeant. Ibi erit fletus oculorum, ex fumo & calore ignis, eo quòd mors intrauit per feneſtras, quia non licet intueri, quod non licet concupiſci, & ſtridor dentium ex frigore, quia hîc gaudebant de edacitate. Vel fletus ex anguſtia animi, ſtridor ex indignantis affectu: eo quòd ſerò pœnituerunt de peccato: & in hoc oſtenditur tormentorum magnitudo. *Et dixit Ieſus Centurioni*, ſcilicet per internuncios ſupradictos: *Vade*, id eſt ſecurus reuertaris, & *ſicut*, perfectè, *credidiſti*, ſic *fiat tibi*, in ſanatione ſerui tui: vt ſicut per nuncios acceſſiſſe, ſic & per nuncios reuerſus fuiſſe, intelligatur. Vbi Rabanus: Fidei merito oſtendit impetraſſe ſalutem ſeruo, vt fidei robur, magis in eo accreſceret, quo proſpiceret quæcunque vellet per illam impetraſſe ſe poſſe. Et ſanatus eſt puer verbo Chriſti abſentis, ex illa hora, quia Chriſtus protulit hoc verbum, *fiat*: quo etiam verbo omnia creata ſunt, vt fides Centurionis verificaretur, & potentia Chriſti, quam Centurio confeſſus fuerat, ex opere ſubſecuto pateret. Dixerat enim Centurio, & confeſſus eſt: *Dic verbum, & ſanabitur puer meus*, & Chriſtus dixit, & opere compleuit. Vnde Chryſoſtom. Vbi velocitatem admirare, neque enim ſolum curare, ſed inopinatè, & in momento temporis hoc facere, virtutem Chriſti oſtendebat. In itinere autem, verbo ſanauit eum, ne pateretur ire corporaliter ob impotentiam, & non humilitatem. Hîc conſiderandum eſt, quantum vnicuique fides valeat propria, quando tantum valuit aliena. Nam propter fidem Centurionis, ſanitas puero eſt reddita. Conſidera etiam hîc humilitatem Domini, quia ad ſeruum Centurionis, etiam non rogatus, ire paratus fuit: ad filium autem reguli, de quo infra

Admiratio Chriſti.

Auguſt. lib. 1. contra Manichæum cap. 8.

Fidei Centurionis excellentia.

Mariæ præexcellentia.

Chryſoſtom. homil. 22. operis imperf.

Chryſoſtom. homil. 27. in Matth.

Hieron. in c. 8. Matth.

Beda in c. 6. Lucæ.

Auguſt. ſermone 6. de verbis Dom.

Ab Oriente & Occidente venire.

Tenebræ exteriores.

Gregorius lib. 9. moralium cap. 46.

Ignis gehennæ.

Rabanus in c. 8. Matth.

Chryſoſtom. homil. 27. in Matth.

Humilitatis exemplum.

infrà dicitur,quasi pompam refugiens, etiam rogatus ire noluit. Excelsus enim *Dominus humilia*, de prope *respicit:& alta*,id est superba,*à longe cognoscit*, id est contemnit. In quo secundum Gregor. superbia nostra retunditur & increpatur, qui personas acceptando in hominibus, non naturam, qua ad imaginem Dei facti sunt, sed honores & diuitias venerantur. Ecce de cœlo venit, qui seruo occurrere in terram non despicit, & tamen humiliari in terra contemnimus, qui de terra sumus. Quid verò apud Deum vilius, quid esse despectius potest, quam seruare honorem apud homines, & interni testis oculos non timere? Et secundum Ambros. ad reguli filium noluit pergere, ne in reguli filio videretur magis diuitiis detulisse: hîc ipse perrexit, ne videretur in Centurionis famulo conditionem despexisse seruilem, omnes enim, seruus & liber, in Christo vnum sumus. Hæc Ambros. In Centurione fides Gentium præfiguratur, & per eum primitiæ & electi de Gentibus designantur, quia quasi centenario milite stipati, virtutum perfectione sunt sublimes, credentes in Christum, & laborantes ad conuersionem aliorum. Vnde Remigius: Per Centurionem designantur, qui primi ex Gentibus crediderunt, & perfecti in virtutibus fuerunt. Centurio enim dicitur, qui centum militibus præest. Centenarius autem numerus perfectus est. Rectè ergo Centurio pro puero suo rogat, quia primitiæ Gentium pro salute totius Gentilitatis Deo supplicauerunt. Et si opponitur de Magis, qui primò Domino crediderunt: respondendum, quòd Centurio dicitur primitiæ Gentium, quia primus credidit à nullo edoctus, nisi à Spiritu sancto. Magi verò etsi primi crediderunt, edocti tamen per libros Balaam,& per nouæ stellæ indicium. Ipsis autem Gentibus, corporalis Christi præsentia non est exhibita, sed verbum fidei per Apostolos eis misit, & ab infidelitate sanauit. Moraliter per istum puerum Centurionis, significatur peccator, propter quatuor mala quæ peccator incurrit, quæ designantur in quatuor conditionibus, quæ de isto puero hîc scribuntur. Primum malum peccatoris est, seruitus peccati, id est pronitas peccandi. Vnde dicitur de puero isto, quòd erat seruus. Vnde Ioannes: *Omnis qui facit peccatum,seruus est peccati*, & Petrus: *A quo quis superatus est,huius & seruus est*,& Augustinus: Peccator est seruus tot dominorum,quot vitiorum. Peccatum autem,cùm homini dominatur, facit eum pronum ad peccandum: vt ex vno peccato ad aliud tendat. Peccatum etiam vlterius deducit ad aliam seruitutem, scilicet diaboli, quia superbus est seruus Luciferi, auarus est seruus Mammonis, luxuriosus est seruus Asmodei. Secundum malum est, impotentia ad bene operandum, quod significatur per iacentem. Vnde dicitur iste puer iacere in domo. Iacentes enim nihil operantur, vel operari possunt. Iacet autem peccator aliquando in igne iracundiæ, aliquando in luto luxuriæ, aliquando in spinis auaritiæ. Et bene dicitur iacere, quia nullum bonum meritorium potest operari. Tertium malum est, timor & tremor, quia semper est peccator in timore, quod per paralysim designatur, ex qua fit dissolutio & tremor membrorum. Si enim peccator peccatori, vt det eleemosynam, aut malè acquisita vel ablata restituat, timet ne sibi deficiat. Si dicitur quod ieiunet, timet ne esuriat. Si dicitur quod confiteatur peccata sua, timet de verecundia. Si dicitur quòd faciat pœnitentiam & satisfactionem de peccatis, timet de afflictione & incommodo corporis. Ecce quomodo iste paralyticus tremit, & ad sonitum folij pauescit. Quartum malum est afflictio spiritus, quod signatur per hoc, quod de puero isto dicitur, quia malè torquetur. Et reuera, omnis peccator malè torquetur in seipso, propter vermem conscientiæ, qui semper pungit & rodit. Vnde Augustin. Iussisti Domine,& ita est, vt pœna sibiipsi sit omnis ordinatus animus. Vnde & Sapient. *Semper præsumit sæua & perturbata conscientia.* Ex alio etiam torquetur peccator, dum anxius est quomodo acquirat honores, diuitias mundi, oblectamenta corporis. Torquetur inter prospera, per curam superfluam, & inter aduersa, per impatientiam. Item malè torquetur, quando considerat turpitudinem vitiorum, in quibus iacet,& pœnas infernales, quibus æternaliter subiacebit: nec tamen miser, per pœnitentiam resilit. Sed tamen, talem quandoque curat Dominus, veniendo ad eum, suffragantibus meritis sanctorum. Tu ergo si habes animam paralyticam, & talia mala in te sentis: roga & mitte sanctos, vt ad Dominum intercedant pro te, sicut seniores pro Centurione, & clama ad Dominum, dicens deuotè cum eodem: *Domine,puer meus iacet paralyticus in domo, & malè torquetur, & non sum dignus*, propter fragilitatem naturæ, propter fœditatem culpæ, & multiplicitatem miseriæ, *vt intres sub tectum meum*, tam angustum, tam immundum, tam ruinosum, *sed tantum dic verbo, & sanabitur*, ad tuum imperium. Et quia istud verbum Centurionis tantæ efficaciæ fuit, quòd, vt suprà dictum est, dignum præstitit, vt in corde eius Christus habitaret, & ad recipiendum corpus Christi in sacramento Eucharistiæ nullus est dignus: ideò quando ad mensam Christi accedimus, & fragilitatem nostram consideramus, verbis Centurionis edocti, dicamus singuli: *Domine,non sum dignus,vt intres sub tectum meum*, non sum dignus vt corpus & sanguinem tuum suscipiam in os meum: vt videlicet virtute verborum istorum digni effici mereamur. Vnde Origen. Nunc etiam quando sancti & acceptabiles Ecclesiarum antistites sub tectum tuum intrant, ibidem Dominus per eos ingreditur, & tu sic æstimes, quasi Dominum suscipiens,& quando corpus & sanguinem Domini manducas & bibis, tunc Dominus sub tectum tuum intrat,& tu ergo humilians teipsum, dicas: Domine,non sum dignus, ut intres, sub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad indicium ingreditur accipienti. Hæc Origen. Per istum etiam Centurionem significatur ratio, vel intellectus, cuius seruus est appetitus sensitiuus, qui debet obedire rationi, sed ex corruptione naturæ est infirmus ad obediendum ei, propter quod homo per rationem cognoscens hanc infirmitatem, in suo appetitu sensitiuo, per se & per alios debet rogare Deum, vt sanet seruum suum, & sic puer eius sanatur per Dominum. Item sicut ille Centurio dicebat, *nam & ego homo sum sub potestate constitutus,habens sub me milites, & dico huic,vade, & vadit: & alij, veni, & venit: & seruo meo, fac hoc,& facit*, sicut dicit Cassian. perfecta mens, quæ per Centurionem intelligitur, sub Dei potestate constituta, omnibus viribus suis dominatur, & habet potestatem cogitationes noxias depellendi, & in bonis cogitationibus immorandi. Tunc malis cogitationibus dicere possumus, abite, & abscedent; bonis verò dicere, venite, & venient;

Psalm 137.
Greg. hom. 28. in Evang.
Ambros. in c. 6. Lucæ.
Fides gentium.
Remigius in c. 8. Matth.
Centurio primitiarum.
Puer Centurionis.
Mala peccatoris.
Ioann. 8.
2. Petr. 2.
Seruitutes peccatorum.
Iacere quid moraliter.
Timor peccatorum.
Afflictio spiritus.
Augustinus in confessionibus.
Pœna sibi est animus inordinatus.
Sap. 17.
Verbi Centurionis efficacia.
Orig. homil. 5. in diuersos.
Ratio comparatur Centurioni.
Cassianus collatione septima cap. 5.

venient: seruo quoque nostro, id est, corpori, quod debet seruire spiritui, ea quæ castitatis & continentiæ sunt, similiter iniungemus, & sine vlla contradictione obtemperabit, omnémque subiectionis spiritui exhibens famulatum.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, non sum dignus vt intres sub tectum carnis meæ, quia puer sensualitatis iacet paralyticus dissolutus morbo peccati in domo corporis mei, & malè torquetur concupiscentiarum motibus, sed veni per gratiæ infusionem, & dic verbo veritatis, vt sanetur puer meus, & resurgat à peccatis. Præsta misericors Deus mihi misero sub potestate tua gratiæ constituto, & habenti de tua gratia sub me vires & virtutes naturales: vt habeam potestatem cogitationes, & motus noxios repellendi, & in bonis immorandi, ac corpori vt spiritui seruiat imperandi. Amen.

De curatione dæmoniaci, & socru Petri.

CAPVT XLIII.

Marc. 1. & 9. Lucæ 4. & Matth. 8.

Et ingrediebatur Dominus Iesus in ciuitatem Capharnaum, quod interpretatur ager, seu uilla pulchritudinis, & pinguedinis, & consolationis: & significat animam religiosi deuoti, quæ debet esse impinguata pinguedini triplici, scilicet charitatis, deuotionis, & contemplationis. Ad istam villam descendit libenter Christus, & ob hoc efficitur villa pulchritudinis & consolationis. De pulchritudine, & consolatione huius villæ dicit Petrus Rauennas: Iuxta sententiam cordis mei, si paradisus in hac vita præsenti est, vel in claustro, vel in scholis est, quicquid enim est extra hæc duo, plenum est anxietate, inquietudine, amaritudine, formidine, sollicitudine, & dolore. Hoc tamen quod dicit de scholis, intellige de diuinis scripturis, non de aliis vanis scientiis. Vnde Hugo: Nihil in hac vita dulcius sentitur, nihil auidius sumitur, nihil ita mentem ab amore mundi separat, nihil sic animum contra tentationes roborat, nihil ita hominem excitat & adiuuat ad omne opus bonum, & ad omnem laborem, sicut studium sacræ scripturæ. Et statim sabbato quando plures concurrebant, & ab operibus seruilibus quiescendo spiritualibus vacabant, *ingressus synagogam*: vbi legisperiti ad docendum, & communis populus ad audiendum legis doctrinam conueniebant, *docebat eos*, maximè tali tempore & loco docebat Christus: quia erant congruentia doctrinæ eius, tunc enim plurium ad synagogam fiebat conuentus. Sic modo quilibet Christianus tenetur diebus dominicis venire ad Ecclesiam, & audire ibi Missam totam & integram. Et nota quòd Missa est aliquo modo de lege naturæ, diuina & Euangelica: lex naturæ vult quòd quilibet aliquo temporis spatio vacet ad orandum Deum, lex scripturæ præcipit sabbato vacandum ad orationem: sed canones ordiuauerunt ad istam orationem tempus Missæ, vbi Deus & homo realiter continetur. Ideò, vt dicit glossa, peccant mortaliter qui Missam non audiunt, quia præceptum est, nisi cogat necessitas, aliis verò diebus non est præceptum, sed consilium. *Et stupebant*, id est, admirabantur, *super doctrina eius*, tum quia legem & prophetas non didicerat, & tamen clarissimè docebat, tum quia doctrinam suam diuinis operibus confirmabat: vnde subditur, *Erat enim docens eos, quasi potestatem habens*, quia in ostensione signorum & virtutis docebat, & quia pro timore veritatem non celabat, *& non sicut scribæ*, qui solum verbis docebant, & veritatem dicere timebant, vel quia non custodiebant, ideò discere erubescebant. Vnde Beda: Sermo doctoris in potestate fit, cùm ea quæ docet, operatur. Nam qui factis ipse sua destruit, contemnitur: vel ideò in potestate *erat, docens eos, & non sicut scribæ*: quoniam scribæ quæ per legem didicerant, præcepta populis dabant: ipse verò quasi author impletórque legis, vel mutando, vel augendo quæ minus videbantur, liberè substituit. Hæc Beda. Quia ergo Christus doctrinam suam confirmabat per opera miraculosa, cæteri prædicatores & doctores, qui hoc non possunt, debent doctrinam suam confirmare per opera virtuosa: & non sicut scribæ qui dicunt, & non faciunt, ac doctrinam suam verborum iactantia affirmant & ostentant, vnde statim potestas Domini ostenditur per factum, cùm subditur: *Et erat in synagoga eorum*, fortè adductus ad locum sanctum, vt ibi liberaretur, *homo* quidam *habens spiritum immundum*, id est, obsessus à dæmone, *exclamauit* voce magna, *dicens: Quid nobis & tibi Nazarene? Venisti ante tempus perdere nos*, id est, diminuere & auferre nostram potestatem nocendi hominibus, & torquere nos. Quia enim diabolus inuidia motus, de salute hominum torquetur, ideò de Christi doctrina, quæ erat animarum salus & medicina, dolebat, & sic clamabat. Vnde Theophilus: Exire enim ab homine perditionem suam, dicebat dæmonium. Immisericordes enim existunt in homines, malum aliquod pati se æstimantes, cùm homines non molestant. *Scio te quis sis*, id est, vehementer opinor, scilicet sanctus Dei, id est, Christus, ad salutem hominum missus. Per prophetias enim de Christo dictas, quæ determinauerant tempus & modum & locum veniendi ipsius Christi, & per alias circumstantias, sciebant ipsum esse Christum in lege promissum, veruntamen nesciebant ipsum esse Deum: nec per tentationem Christi in deserto diabolus potuit scire de Christo, vtrum Dei filius per naturam esset: licet ad hunc finem tripliciter eum tentauerit. Si enim cognouissent dæmones ipsum esse Deum, nunquam induxissent Iudæos ad ipsum crucifigendum. Vnde Apostolus: *Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Ecce quantæ peruersitatis sunt multi homines, qui in aduersitate sua Deum blasphemant: cùm tamen dæmones ipsum prædicent. Vbi Beda: Non voluntatis ista confessio est, quam præmium non sequitur confitendi, sed necessitatis extorsio, quæ cogit inuitos. Et velut si serui fugitiui post multum temporis Dominum videant, nihil aliud nisi de verberibus suspicantur: sic & dæmones cernentes Dominum in terris repentè versari, ad iudicandos se venisse credebant, præsentia saluatoris, tormenta sunt dæmonum. Hæc Beda. Dicitur autem dæmon spiritus immundus, ab affectu, quia facit immundum quem possidet: sicut dicitur spiritus surdus, vel mutus, quia hominem surdum vel mutum facit. Vel secundum Chrysostom. Immundus dicitur propter impietatem, ac elongationem à Deo, & quia omnibus immundis & prauis operationibus se immiscet. Ipsum quoque immundum spiritum Dominus licet vera de eo testificantem iussit obmutescere, ne veris falsa misceret, & ne videretur ab ipso testimonium quærere, maximè quia Pharisæi dicebant ipsum in Beelzebub dæmonia eiicere, & ne videretur vtilitas crucis

[Marginalia: *Studium sacræ Scripturæ commendatur.* — *Missa est de lege triplici.* — Beda in c.4. Lucæ. — *Docere in potestate.* — Theophilus in eum locum. — *Dæmoniorum in nos malitia.* — 1. Cor. 2. — *Confessio dæmonum.* Beda in c.4. Lucæ. — *Spiritus immundus.* — Chrysostom. in c. 1. Mar. — *Cur tacere iussit.*]

cis & passionis suæ. In quo datur nobis dogma salutiferum, vt dæmonibus qui mendaces sunt, & in veritate non steterunt, non credamus, quantumcunque denuncient veritatem, quia si aliquos sibi credentes inuenerint, veritati mendacium miscent, & veritatem in mendacium conuertunt: ac vera dicendo nituntur credentes in errorem idololatriæ & peccata inducere. Per hoc autem quòd Christus increpauit dæmonem, qui suam confitebatur potestatem & sanctitatem, imponens ei silentium docuit nos laudes turpium fugere.

Laus turpium & malorum fugienda.

Vnde secundum Senecam: Tam triste, & tam turpe nobis debet esse laudari à turpibus, quàm si laudemur ob turpia. Et spiritus immundus iussus exire ab homine, proiecit illum in medium, & ***discerpens eum***, quantum ad afflictionem, ***exiuit inde, & nihil ei nocuit***, quantum ad mutilationem. Vbi Hieronym.

Hieron. in c. 1. Mar.

Spiritus discerpens hominem, exiit ab eo. Appropinquante salute, appropinquat tentatio. Pharao dimissus ab Israël, persequitur Israël. Diabolus contemptus surgit in scandala. Hæc Hieronym. Sic etiam accidit spiritualiter, quia diabolus sæpe in medium proiicit peccatum alicuius, ad eius infamationem, & cùm peccator videt se confusum, dimittit peccatum, cogitúrque diabolus ab eo exire. Vnde in Psalm. ***Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.***

Psalm. 82.

Verecundiæ vtilitas.

Verecundia enim, quam habet peccator de peccato, est valde vtilis ad dimittendum peccatum. Propter quod dicit Seneca, quod non dimittendus est pudor, quia quandiu in animo durauerit alicuius, erit bonæ spei locus. Per hoc autem quòd discerpens eum exiit ab ipso, intelligitur quod nullus liberatur à diabolo, nisi discerpatur per compunctionem, & contritionem salutarem. Et specialiter hoc de carnis vitio intelligitur, quia vitium carnale non nisi carnis afflictione curatur: vt, ***per quæ quis peccat, per hæc & torqueatur.***

Sapien. 11.

Et factus est sicut mortuus: ita vt multi dicerent, quia mortuus est. Vnde Gregorius: Velut mortuus quippe ostenditur, qui à maligni spiritus potestate liberatur: quia quisquis iam terrena desideria subiicit, vitam in se carnalis conuersationis extinguit, & mundo mortuus apparet, quia possessore prauo, qui per immunda desideria se agitabat, caret; quem multi mortuum dicunt, quia spiritualiter uiuere nesciunt, cùm qui carnalia bona non sequitur, extinctum funditur arbitrantur. Hæc Gregorius. Si ergo à maligno liberatus est mortuus, sequitur quod qui non est mundo mortuus, non est à maligno liberatus, quod est verbum terribile mundum diligentibus, ***Iesus autem tenens manum eius leuauit eum, & surrexit***, ipse enim prostratis manum auxilij porrigit, ipse elisos erigit: vbi Ambrosius.

Ambros. in c. 4. Lucæ.

Mysticè autem qui in synagoga habebat spiritum immundum, populus est Iudæorum, qui innodatus diaboli laqueis simulatam corporis mundiciam interioris mentis sordibus inquinabat.

Populus Iudæorum.

Et bene spiritum immundum habebat, quia Spiritum sanctum amiserat. Introierat enim diabolus, vnde Christus exierat: vbi & Theophilus.

Theophilus in eum locum.

Sciendum est etiam quòd multi nunc dæmonia habent, omnes scilicet qui dæmoniorum desideria implent, vt furiosi habent dæmonium iræ, & sic de cæteris. Sed Dominus in synagogam venit cùm mens hominis fuerit congregata, & tunc dicit dæmoni inhabitanti, obmutesce, & statim egreditur ab eo. Et protinus egrediens Dominus de synagoga, scilicet post prædicationem, & eius confirmationem, post dæmonis expulsionem introiuit in domum Petri, vt ibi refectionem acciperet post laborem.

De socru Petri.

Saluator enim noster cùm corpus possibile ad nostram accepisset salutem, aliquando declinabat ad loca familiarium sibi & deuotorum, ad quietem habendam post laborem & fatigationem: & isto modo venit ad Petri domum, seu hospitium: vnde Cyrillus. Aspice autem quomodo manet penes virum inopem Christus, qui spontaneam paupertatem pro nobis passus est, vt discamus cum pauperibus conuersari, nec spernere depressos & pauperes. Vnde Chrysost.

Chrys. hom. 28. in Matth.

Et nimirum excogita, quales erant domus piscatorum horum, sed tamen non dedignatus est sub vilia tuguria piscatorum intrare, erudiens per omnia humanum conculcare tumorem. Et iterum: Propter hoc nunquam intrauit in domum præclaram Christus, sed in domum Publicani, & principis Publicanorum, & piscatoris, palatia dimittens, & eos qui mollia induunt vestimenta.

Domum præclaram non intrauit Christus.

Si itaque eum vis & tu vocare, orna domum tuam eleemosynis, orationibus, supplicationibus, vigiliis. Nullus itaque verecundetur domum vilem habens, si hæc habuerit opertoria. Nullus diues magnum sapiat, domum habens preciosam, sed verecundetur magis, & hanc zeletur, illam dimittens: vt & hîc Christum suscipiat, & illic æternis potiatur tabernaculis. Hæc Chrysostomus. Hîc quidam dicunt, quòd licet Petrus fuerit de Betsaida, tamen ratione vxoris habebat domum in Capharnaum.

Domus Petri quæ & vbi.

Sed contra hoc videtur quod Marcus dicit: Venit in domum Simonis, & Andreæ. Ideo dicendum, secundum Stephanum, quòd domus Petri non dicitur possessiuè, sed ad quam declinare consueuit causa vendendi pisces, & hac etiam familiaritate vxorem duxit de domo illa: quæ etiam dicitur domus Andreæ, propter inseparabilitatem illorum in piscium negociatione. Et mox discipulis petentibus pro socru Petri, id est, matre vxoris eius febricitante, stans Dominus super illam imperauit febri, vt cessaret uel recederet: & apprehensa manu leuauit eam, quæ statim & subito liberata est, ita vt continuò surgens ministrauerit ei & discipulis suis.

Socrus Petri curatio.

Vires quas accepit, quasi gratias agendo, in obsequium sui exercens saluatoris. Non remanente vt solet molestia ægritudinis, quod non nisi diuina virtute potuit fieri. Natura enim non operatur in instanti. Et ideò hoc proprium est medici cœlestis, sed secus est in aliis, licet enim virtute naturæ possit homo à febribus curari, non tamen in instanti, ac ita subitò & perfectè quòd possit statim opera consueta facere: sicut hîc dicitur factum esse, ex quo ostenditur ista curatio miraculosa, ad discipulorum confirmationem in fide.

Natura non operatur in instanti.

Vnde Beda:

Beda in c. 4. Lucæ.

Naturale est febricitantibus, incipiente sanitate lacessere, & ægrotationis sentire molestiam: verùm sanitas quæ Domini infertur imperio, simul tota redit. Non solum ipsa redit, sed & tanto robore comitante: vt eis continuo qui se adiuvarant ministrare sufficiat. Et iuxta leges tropologiæ, membra quæ seruierant immunditiæ ad iniquitatem, vt fructificarent morti, seruiant iustitiæ in vitam æternam.

Febricitantium natura.

Vnde & Cyrillus: Et nos suscipiamus Iesum, cùm enim visitauerit nos, & portauerimus eum in mente & corde, tunc enormium voluptatum æstum extinguet, & incolumes faciet, vt ministremus ei: hoc est, eius beneplacita peragamus. Moraliter autem per hoc datur intelligi quòd ante curationem à peccato, non est gratum seruitium impensum Deo: sed pœnitens quàm citò curatus est à febre peccati, tam citò debet se occupare, & totaliter mancipari seruitio Dei. Secundũ illud Apostoli: ***Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita***

Rom. 6.

ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Si ergo anima tua febre vitiorum est capta, sanctos in adiutorium tuum inuoca: vt eorum rogatu gratia Dei curet te, quòd possis ei & sanctis suis gratam seruitutem exhibere. In hoc etiam quòd discipuli rogauerunt pro illa, datur nobis exemplum orandi pro infirmis, & necessitate aliena. Secundum Bedam: Mysticè domus Petri Ecclesia, de circumcisione eius Apostolatui commissa. Socrus est synagoga, quæ quodammodo mater est Ecclesiæ Petro commissæ in cura & custodia. Hæc synagoga febricitat, quia inuidiæ æstibus laborat, persequens Ecclesiam: cuius manum Dominus tangit, quando carnalia eius opera in spiritualem intellectum & vsum conuertit, & sic erecta ministrat in spiritu. Moraliter autem socrus Petri febricitans est caro concupiscens: cùm enim homo calore concupiscentiæ laborat, quasi febribus æstuat, quòd potest esse tripliciter, iuxta illud Ioannis: *Omne quod est in mundo: aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ*; & sic triplicem habemus febrem. Quædam enim est ex corruptione in spiritibus. Alia ex corruptione in humoribus. Tertia ex corruptione in membris, & in omnibus est calor inordinatus supergrediens naturæ cursus. Primam facit superbia. Secundam, luxuria. Tertiam, auaritia. Ad hanc veniens Iesus videt per gratiam illuminantem, imperat per gratiam iustificantem, tangit manum per gratiam adiuuantem: & sic dimittit febris in contritione, surgit sana in confessione, ministrat in satisfactione. Moraliter autem dicitur stans super illam, quia nullum spiritualiter sanat, nisi eum qui sub eo est, scilicet per timorem se salubriter humiliantem. Vbi Beda: Si virum à dæmonio liberatum, moraliter animum ab immunda cogitatione purgatum diximus, consequenter fœmina febribus tenta, sed ad imperium Domini curata, carnem ostendit à concupiscentiæ suæ feruore per continentiæ præcepta frenatam: omnis enim amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia, spiritus furor est immundi, fornicationem verò, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, febrem illecebrosi carnis intellige. Hæc Beda. Potest enim per socrum Petri, quæ mulier erat, sensualitas, quæ ab Augustino mulier vocatur, significari: per Christum autem qui est imago patris, ratio: secundum quam homo factus est ad imaginem Dei. Igitur moraliter socrus Petri sanatur, cùm sensualitas quæ calore concupiscentiæ febricitans iacet, per rationem ad debitum ordinem moralis virtutis reuocatur. Ideo subditur: *& ministrabat eis*, quia sensualitas reformata virtute morali ministrat, & seruit rationi. Et tunc homo peccatum, quod antè cùm in eo esset non nouerat, incipit agnoscere postquam ab eo exiuerit. Vnde Chrysostomus: Si vis discere peccati fœtorem, excogita id postquam factum est, cùm à desiderio ereptus fueris, cùm non adhuc molestat ignis, & tunc videbis quid est peccatum. Nota etiam de quatuor infirmitatibus præmissis, quòd spiritualiter per lepram potest intelligi culpa originalis: per paralysim, culpa actualis in ommittendo: per febrem, actualis in committendo: per vexationem dæmoniacam, culpa erroris. Deinde ponuntur ad confirmationem legis euangelicæ multa miracula in generali: quia, *audito hoc miraculo & vespere facto*, cùm Sol occidisset, id est, ad occasum venisset, *omnes qui in illa ciuitate habebant infirmos variis languoribus detentos, & à dæmoniis vexatos, ducebant illos ad Iesum: & obtulerunt ei vt curaret eos*, quia tunc ad hoc poterant vacare. Vnde dicit Theophilus, quòd ita tarde adduxerunt eos ad Christum, quia illa dies, erat dies sabbati, & credebant curationes non esse licitas durante die sabbati, quæ finiebatur in vespere illius diei, & ideò expectabant occasum, vt curandos ad Iesum adducerent. At ipse singulis manus imponens curabat omnes: nullius enim morbum horrebat, quod est contra medicos superbos, & indignantis naturæ, qui pauperes & miseros dedignantur visitare & tangere. *Et eiiciebat spiritus immundos verbo*, in signum quòd verbum Christi deuotè auditum, fugat dæmonem de corde peccatorum. Licet autem posset etiam omnes curare solo verbo, tamen quandoque apposuit manus: quia humanitas Christi erat quasi organum, seu instrumentum diuinitatis ipsius, in miraculis faciendis. Et ideò sicut artifex mediante instrumento operatur: sic virtus diuina in Christo, per applicationem humanitatis aliqua faciebat, vt eam coniunctam deitati declararet. Miracula quidem Christi ad duo ordinabantur, scilicet ad manifestationem diuinitatis suæ, & ad confirmationem suæ doctrinæ, per quam homines ad fidem inducebantur. Vnde & ad tactum manus eius sanabantur infirmi, curabantur leprosi, illuminabantur cæci: & ad vocem eius suscitabantur mortui, & eiiciebantur spiritus immundi. Per hoc autem quòd vespere facto obtulerunt sibi infirmos & dæmoniacos, significatur quòd hora mundi vespertina Christus venit dæmones eiicere, & infirmitates hominum curare: & per occasum Solis significatur, quòd passio sua, in qua Sol iustitiæ occidit, futura erat medicina omnis spiritualis infirmitatis. Vnde secundum Bedam: Mysticè, Solis occubitus, passionem mortémque illius significat, qui dicit, quamdiu sum in mundo, lux sum mundi: & Sole occidente plærique dæmoniaci & ægroti sanantur, quia qui temporaliter in carne viuens, paucos Iudæorum docuit, omnibus per orbem gentibus fidei salutisque dona transmittit. Moraliter verò occasus Solis potest dici casus mundanæ prosperitatis, post quam multi sanantur, qui lucente Sole prosperitatis grauiter infirmantur. Considera, quòd paucis verbis multa hîc miracula comprehenduntur, quæ expresse fortassis incredibilia viderentur. Vnde Chrysostomus. Tu autem intende quantam multitudinem curatam transcurrunt Euangelistæ, non vnumquemque curatum dicentes nobis & enarrantes: sed vno verbo pelagus ineffabile miraculorum superuenientes, vt non rursus magnitudo miraculi incredulitatem immittat, si tantam plebem & varias ægritudines in vno temporis momento soluit, & emendauit. Hæc Chrysostomus. *Exibant autem dæmonia à multis clamantia, & dicentia: quia tu es filius Dei. Et increpans non sinebat ea loqui*, quia sciebant per vehementem coniecturam ipsum esse Christum, non tamen per scientiæ certitudinem. Vnde Beda: Dæmonia filium Dei confitebantur, & sciebant ipsum esse Christum, quia cùm ieiunio fatigatum eum diabolus videret, verum hominem intellexit: sed quia tentando non præualuit, vtrum filius Dei esset, dubitabat. Nunc autem per signorum potentiam, vel intellexit, vel potius suspicatus est esse filium Dei: sed se morte illius non præuidit esse damnandum. Verè enim de hoc mysterio à seculis abscondito, dicit Apostolus, quòd nemo principum huius seculi cognouit: *si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Hæc Beda. Ideo autem non sinebat ea loqui, ne homines audientes dæmonem prædicare mundo

[Marginalia, left column: Beda in c. 4. Lucæ. — 1. Ioan. 2. — *Febris triplex.* — *Submissos sanat Dominus.* — Beda in c. 4. Lucæ. — Coloss. 3. — *Sensualitas & ratio.* — Genes. 1. — *Peccati fœtor à deserente percipitur.* — *Peccatorum quatuor genera.*]

[Marginalia, right column: Theophil. in eum locum. — *Cur vesperi adduxerunt.* — *Contra medicos.* — *Miracula Christi ad duo ordinata.* — Beda in c. 4. Lucæ. — *De Solis occasu.* — Ioann. 9. — *Cur paucis multa.* — Chrysostom. homil. 28. in Matth. — *Scientia dæmonum de Christo.* — Beda in c. 4. Lucæ. — Matth. 4. — 1. Cor. 9. — *Dæmonia cur prædicare prohibentur.*]

mundo veritatem, deinceps acquiescerent sibi prædicanti falsitatem. Vnde glossa: Ideò prohibet loqui, ne dum aliquis audit dæmonem vera prædicantem, postea sequatur errantem. Improbus enim magister vera falsis permiscet: vt sub specie veritatis, falsitatis testimonium obtegat. De hoc habes, & alias causas proximè suprà de spiritu immundo dictas. *Facta autem die*, & valde diluculo, *egressus Iesus de Capharnaum ibat in desertum locum*, vt applausum populi fugeret, & ibi secretius oraret. In hoc dans exemplum quòd prædicator & mirabilium diuinorum operator debet vanam gloriam & ostentationem fugere, & ad solitudinem contemplationis, ac secretum orationis, post laborem prædicationis redire: vt Deo gratias agat de profectu præterito, & se disponat pro futuro: vt sibi hauriat quod postea populis effundat. Et secundum Theophilum: Ostendit nobis quòd Deo debet attribui si aliquid boni facimus, & ei debemus dicere, quoniam omne optimum desuper est, descendens à te. In deserto ergo Christus orat, non quòd ipse oratione indigeat: sed vt nobis bonæ exemplificationis, operationis, exemplum & forma fieret, & vt nos tumultum fugere, & curam mundi vitare, ac secretum mentis quærere doceret, cùm eum orare, vel ei silenter loqui, affectamus. Et turbæ requirebant eum, scilicet per fidem, & venerunt vsque ad ipsum, per spem, & detinebant illum per charitatem, ne discederet ab eis, vt profectum consequerentur maiorem. Vbi Chrysost. Gaudens autem eos suscipiebat, sed & voluit eos dimittere, vt & reliqui doctrinæ eius participes essent, & ideò sequitur, quibus ait: *quia & aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei*, id est, qualiter peruenitur ad regnum Dei, quia per pœnitentiam quæ est via ad hoc perueniendi. Vbi Theophilus: Transit enim ad alios magis indigentes doctrina, quia non conuenit in vno loco doctrinam concludere: sed vbique radios eius extendere. Vbi & Chrysost. Simul etiam considera, quòd poterat in eodem loco manendo omnes attrahere ad se, non tamen illud fecit, præbens nobis exemplum vt perambulemus & requiramus pereuntes, sicut pastor perditam, & medicus accedit ad infirmum. Vna enim anima recuperata, poterit aliquis mille delicta abolere. Hæc Chrysost.

Glossa ibid. — *Applausus vitandus.* — Theophil. in eum locum. — Iacobi 1. — Theophil. in eum locum.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, remoue & eijce spiritum immundum à me, ne aliquo modo me valeat maculare, vel in maculis detinere, vt sim & appaream mundo mortuus, cum à possessore prauo, qui per immunda desideria nos agitat, fuero liberatus. Peto etiam Domine te medicum animarum, vt me curare digneris à febre vitiorum, quatenus surgens ab eis valeam tibi ministrare, & gratam seruitutem exhibere. Tu etiam Domine cura me, & omnes variis animæ detentos languoribus, vt à peccatis sani & incolumes facti tibi ministremus, & beneplacita tua peragamus. Amen.

De suscitatione filij viduæ.

CAPVT XLIV.

Lucæ 7.

ET deinceps, *ibat Iesus cum discipulis, & turba copiosa quæ eum sequebatur*, nouitate operum, suauitate doctrinæ, & ex sanctitatis eius deuotione, *in ciuitatem Galilææ quæ vocatur Naym*, secundo miliario à monte Tabor est ciuitas Naym, & supra Naym mons Endor, ad cuius radicem fluit torrens Cyson. Ante huius ciuitatis portam, vbi erat maior concursus populi, obuiauit Dominus multitudini hominum efferentium, id est, extra portantium, defunctum filium vnicum viduæ ad sepeliendum, quia antiquitus loca sepulturæ erant extra ciuitates, & hominum habitationes, ne cadaueribus inficerentur loca & homines. Hoc autem sic factum est, vt euidentius esset miraculum coram multis factum, & multi essent testes tanti miraculi. Et quia vacabant ad pietatis opus prosequendo funus, & consolando viduam & orbatam matrem, meruerunt ipsum videre miraculum. Vbi Gregorius Nicenus, ærumnæ molem, breuibus verbis explicuit: Mater vidua erat, quæ non sperabat vlterius filios procreare: non habebat in quem dirigeret aspectum vice defuncti, quia vnicus erat, hunc solum lactauerat. Hic solus aderat alacritatis causa in domo, quicquid matri dulce ac preciosum, hic solus extiterat. Vnde & Cyrillus: Miseranda passio, & ad fletum & ad lachrymas potens prouocare. Quam cùm vidisset Dominus sic tristem & afflictam, misericordia & pietate motus secundum quòd homo super ea: tum quia vidua erat, tum quia non habebat alium filium à quo in senectute sustentari posset quàm ab ipso, dixit illi verbo consolatorio & dulci: *Noli flere*, quasi diceret, cito consolata eris, desiste quasi mortuum flere, quem mox viuum resurgere videbis. Mœrentium consolator Deus, illorum maximè lachrymas intuetur, qui aliorum miserias & peccata deflent. Secundum Bedam: Dominus misericordia motus est, vt nobis exemplum imitandæ pietatis ostenderet. Vnde & Chrysost. Iubens ergo cessare à lachrymis qui consolatur mœstos, monet nos de præsentibus defunctis consolationem recipere, resurrectionem sperantes. Pagani & Gentiles causam habent plangendi defunctos, quia resurrectionem nesciunt: sed Christiani eam credunt, & ideò causam plangendi non habent. *Et accessit & tetigit loculum*, id est, feretrum, vt effectus salutis tactu corporis sui deueniret, & ostenderet quòd corpus suum deitati vnitum erat instrumentum deitatis, in miraculis faciendis. Loculus diminutiuè, est mortui locus in quo iacet: cui enim viuenti magna palatia, & amplæ domus non sufficiebant pro loco, ei morienti paruum spatium sufficit pro loculo. Vnde mortuo Alexandro dixit quidam Philosophus, quem totus mundus non capiebat, hodie parua continet arca. *Hi autem qui portabant, steterunt*, nec vltra progredi ausi sunt. Et ait: *Adolescens surge*, & sic eum secundum quod Deus suscitauit. *Et recedit qui erat mortuus*: quia surgens sedit in loculo in quo iacuerat prius, *& cœpit loqui*. Vt manifestè appareret quòd erat verè & non apparenter suscitatus, & fortè verba ipsius fuerunt gratiarum actiones, *& dedit illum matri suæ*: quia non suo merito, sed matris resurrexerat: vt quæ de ipso tristis fuerat, in ipso consolaretur. *Omnes autem inuasit timor ex stupore tanti miraculi*, qui timor non fuit alicuius mali, sed reuerentiæ de potentia & bonitate: *& magnificabant*, id est, laudabant, *Deum*, & magnum prædicabant, quia quanto grauior est casus, tanto pietas erigentis est gratior, & spes salutis pœnitentibus est certior. *Et dicebant*: *quia Propheta magnus*, scilicet in lege, & Prophetis promissus, *surrexit in nobis*, imò plusquam Propheta, *& quia Dominus visitauit plebem suam*, mittendo eis Saluatorem, vt eos redimeret, sicut medicus visitat infirmum, vt eum sanet. Mysticè iste defunctus, est homo per peccatum mortale mortuus. Eius mater est Ecclesia, quæ est vniuersitas credentium, & cuius filij sunt credentes singuli. Peccator autem dicitur filius

Naym. — *Sepultura antiquorum.* — Beda in c. 7. Lucæ. — *Misericors Dominus.* — *Mors plangenda incredulis tantum.* — *Loculi tactus.* — *Loculus sepultura.* — *Defunctus mysticè. Ecclesia mater peccatorum.*

vnicus

vnicus matri suæ, scilicet Ecclesiæ, quia quemlibet ita deflet quando in peccatum cadit, sicut mater vnicum filium quando decedit. Ecclesia quoque dicitur vidua, quia sponsi sui morte redempta: vel quia nunc quandiu peregrinatur à Domino, est ab amplexibus sponsi sui priuata, de qua vidua dicitur in Psalm. *Viduam eius benedicens, benedicam.* Effertur defunctus, cùm sensus interior exiit in opus. Quatuor portitores huius defuncti, sunt quatuor affectiones cordis nostri, scilicet gaudium & tristitia, spes & timor. Ista enim quatuor portant mortuum per abusum. de quibus dicit Bernardus: Amant quod non decet, timent quod non oportet, dolent vanè, & gaudent vanius. Vel isti quatuor portitores sunt amor peccati, timor pœnitentiæ, spes emendæ, & præsumptio de Dei misericordia. Vel quatuor portitores, sunt quatuor quæ animam in peccato perseuerare faciunt, scilicet fiducia longioris vitæ, quæ tamen hominem sæpe decipit, consideratio culpæ alienæ, qua homo correctionem propriam deuitat: stulta spes pœnitendi in futuro, & fiducia de venia quam homo concipit ex magna Dei misericordia: impunitas peccatoris, qua redditur ad peccata magis procliuus. Possunt etiam intelligi isti portitores, carnalia desideria, vel adulatorum & benedicentium blandimenta, vel prælatorum mercenariorum verba vngentia, non pungentia, & quicunque verbo vel facto fouentes hominem in peccato. Porta per quam effertur seu egreditur mortuus, est aliquis de quinque corporis sensibus peccati manifestatiuus. Nam qui videt, vel audit, vel loquitur quod non licet, mortuus extrahitur per portam visus, vel auditus, vel oris, & sic suo modo de aliis, & ideo custodiæ ad istas portas sunt adhibendæ. Vnde Beda: Portam ciuitatis qua defunctus efferebatur, puto aliquem de sensibus esse corporis. Qui enim seminat inter fratres discordias, qui iniquitatem in excelsum loquitur, per oris portam extrahitur mortuus. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, per oculorum portam, suæ mortis indicia profert. Qui fabulis ociosis, obscœnisve carminibus vel detractionibus aurem libenter aperit, hanc animæ suæ portam mortis efficit, cæterósque qui non seruat sensus, mortis sibi ipse reddit aditum. Hæc Beda. Loculus est conscientia peccatoris, in quo tanquam in lecto malæ conscientiæ requiescit. Talis autem mortuus per peccatum mortale suscitatur à Deo per preces Ecclesiæ. Sed quomodo resuscitatur in figura, hîc docetur. Sicut enim tria sunt signa mortis spiritualis, sic tria sunt signa resuscitationis spiritualis. Signum mortis spiritualis accipitur, secundum signum mortis corporalis. Signum autem mortis corporalis triplex est. Primum est, carentia operationis, sic carentia ad bene operandum, est signum mortis spiritualis: vnde in Exodo, *Fiant immobiles quasi lapides.* Secundum est, carentia sensus, quando percutitur & non sentit, sic quando homo non sentit percussiones & admonitiones spirituales, signum est quòd ipse spiritualiter est mortuus: vnde in Prouerbiis, *Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & non sensi.* Tertium est rigor, sic homo quando habet cor ita rigidum, quòd flecti non potest per compassionem ad proximum, nec per obedientiam ad Deum, signum est mortis spiritualis: vnde in libro Regum dicitur quòd manus Hieroboam, quam extendit de altare, exaruit. Sic ergo tria sunt signa mortis spiritualis. Bene quippe operari tollit superbia, sensum aufert luxuria, & rigorem facit auaritia. Et econtrà sunt tria signa resuscitationis spiritualis, quæ tanguntur in hoc quòd

Vidua. — Psalm 131. — *Portitores quatuor moraliter.* — Bernard in sententiis. — *Quatuor in peccato perseuerare facientia.* — *Porta qua effertur peccator.* — Beda in c. 7. Lucæ. — Matth. 5. — *Loculus defuncti, est conscientia.* — *Signa mortis tria.* — Exod. 15. — Prouerb. 23. — 3. Reg. 13. — *Signa resuscitationis tria.*

resedit, & cœpit loqui, & dedit illum matri suæ. Per hoc quod dicit, resedit, intelligitur contritio, in contritione enim homo residet & resilit à peccato. Per hoc quod dicit, cœpit loqui, intelligitur confessio, in qua homo loquitur se accusando. Per hoc quod dicitur, dedit eum matri suæ, intelligitur satisfactio. Per hoc enim quòd homo soluitur & iniungitur ei satisfactio, restituitur matri suæ, id est, Ecclesiæ, & communioni fidelium per spiritualem incorporationem, quæ quidem satisfactio fit per tria, scilicet per orationem, ieiunium, & eleemosynam. Sed modus iste resuscitationis tangitur cùm dicitur: accessit & tetigit loculum. Ad mortuum spiritualiter saluator accedit, & appropinquat, cùm aliquam gratiam præuenientem, vel desiderium propriæ salutis ei donat. Loculum tangit, quando conscientiam & cor durum peccatoris ad pœnitentiam emollit, & peccatorem ad sui cognitionem reducit, & tunc mortuus à peccato resurgit. Et sciendum quòd Spiritus sanctus peccatum per mortem voluit designari, ad ostendendum quantum peccatum sit fugiendum, & quantum de eo sit dolendum quando est commissum. Peccatum fugiendum est vt mors, & de eo dolendum est tanquam de morte, sic dolere debet qui amicum suum in peccato mortali videt, ac si eum mortuum videret: imo etiam eum plus dolere debet. Et quia sicut mortuus iste figurat peccatorem, sic eius suscitatio figurat peccatoris conuersionem, ideo sicut multum timendum est peccatum, & multum dolendum de eo commisso, sic multum desideranda est peccatoris conuersio, & multum gaudendum de ipsa iam facta. Obsecra ergo ô peccator Dominum vt resuscitet te à morte peccati, & restituat te sanctæ Ecclesiæ suæ, in laudem & gloriam nominis sui. Et vt ait Ambrosius: Si graue peccatum est quod pœnitentiæ tuæ lachrymis ipse lauare non possis, flet pro te mater Ecclesia, quæ pro singulis tanquam pro vnicis filiis vidua mater interuenit, compatitur quodammodo spirituali dolore naturæ, cùm suos liberos lethalibus vitiis ad mortem cernit vrgeri. Viscera enim sumus de visceribus eius: vnde & Augustinus. De iuuene illo resuscitato gauisa est mater vidua, de hominibus in spiritu quotidie suscitatis gaudet mater Ecclesia. Ille quidem mortuus erat corpore, illi autem mente. Moraliter tres mortuos Christus suscitauit, puellam in domo clausam, id est, mortuum per consensum delectationis prauæ, in cogitatione seu voluntate adhuc tectum. Iuuenem in porta, id est, mortuum per actum peccati in verbo, nutu, vel opere. Lazarum in sepulchro, id est, mortuum: lapide, id est, mole consuetudinis peccandi pressum, malè olentem, & alios fama corrumpentem. Omnes istos suscitat & sanat Dominus, cùm ad ipsum redeunt veraciter pœnitendo, & tanto leuius resuscitatur quisque per gratiam, quantominus mortificatus est per culpam. Vnde Dominus puellam coram paucis de facili suscitat, puellæ dicens, surge. Iuuenem coram pluribus, & quasi difficilius, tangens feretrum, & dicens: *Adolescens tibi dico, surge.* Lazarum difficillimè, quia cùm lachrymis, cum fremitu, cum sui perturbatione, cum magna voce, dicens, *Lazare veni foras*: & quasi cum auxilio & testimonio præsentium, dicens: soluite, & sinite abire, non quòd Domino tam facilis non fuerit resuscitatio Lazari sicut puellæ, cùm vt ait Augustinus, nemo tam facilè excitat in lecto, quàm Christus in sepulchro: sed Domini facta aliarum rerum sunt exempla. Longa enim consuetudine

Modus resuscitandi. — *Peccatum mors est.* — *Peccatum vt mors fugiendum.* — Ambros. in cap. 7 Lucæ. *De matre Ecclesia.* — Augustinus serm. 44. de verbis Domini. — *Mortuos tres suscitauit Dominus.* — Matth. 9. — Ioan. 11. — *Facilitas Christi in suscitando à morte.* — Augustinus serm. 44. de verbis Domini.

Consuetudo peccandi. tudine pressus, vix & quasi cum labore suscitatur. Qui vt suscitetur Dominum cogit lachrymari, & eiulare, & ideo licet omne peccatum, maximè tamen peccandi consuetudinem fugere debemus: quia hæc sanatur difficilius. Vnde Ambros. Omne peccatum consuetudine vilescit, & fit homini quasi nullum sit, sic & econuerso, omnis virtus bona consuetudine fit grata & facilis, quia nihil differt assuesci sic, vel sic. Triplex est ergo mors culpæ designata in prædictorum trium morte, scilicet peccatum cordis, peccatum operis, & peccatum consuetudinis. In suscitatione verò horum trium mortuorum ostensum est, quòd saluator potestatem habet super triplicem mortem, scilicet naturæ, culpæ & gehennæ. Super triplicem vitam, scilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ. Quartum mortuum insinuante discipulo audiuit, sed ad eum ire noluit, id est, ad mortuum in obstinatione, vel desperatione, seu praua peccati excusatione. De quo dixit, dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Hæc igitur audientes, qui stant, non præsumant, sed cauti sint ne cadant: & qui ceciderunt, non desperent, sed solliciti sint vt resurgant. Vnde Augustinus. Hæc ergo charissimi audiuimus, vt qui viuunt viuant, qui mortui sunt reuiuiscant. Siue adhuc peccatum in corde conceptum, non processit in factum, pœniteat, corrigatur cogitatio, resurgat mortuus intra domum conscientiæ, siue iam quod excogitauit admisit, nec sic desperetur. Non surrexit mortuus intus, surgat elatus: pœniteat facti, de proximo reuiuiscat: non eat in profunda sepulturæ, non accipiat desuper consuetudinis molem. Sed fortè iam illi loquor, qui iam duro sui molis lapide premitur, qui iam vrgetur consuetudinis pondere, qui iam quatriduanus putet: nec ipse desperet, profundus mortuus est, sed altius est Christus, agunt etiam tales pœnitentiam. Neque enim Lazaro resuscitato post quatriduum vllus putor in viuente remanserat: ergo qui viuunt, viuant: qui autem mortui sunt, in quacunque harum trium morte se inuenerint, pœnitentiam agant, accelerent, iam resurgant. Vnde & Chrysostomus: Ne audiamus qui stamus, sed dicamus nobisipsis: qui æstimat se stare, videat ne cadat: ne desperemus si cecidimus, sed dicamus nobis, *nunquid, qui cadit non resurget?* Etenim multi in ipsum cœli verticem ascendentes, & omnem patientiam demonstrantes, parum lapsi sunt, & ad ipsum venerunt malitiæ barathrum. Alij autem rursus ad cœlum inde ascenderunt, & à scena & scurrilitate ad Angelicam sunt translati vrbanitatem, & tantam ostenderunt virtutem, vt dæmones abegerint, & multa signa alia operati fuerint, & horum quidem plenæ sunt scripturæ, & plena vita exemplis nobis. Quemadmodum enim medici difficiliores ægritudines libris inscribunt, & huius emendationis methodum, id est, doctrinam docent, vt in maioribus exercitati facilè minora superent: ita vtique & Deus magna peccata in medium adduxit, vt qui parua deliquerunt, per illa facilem horum emendationem inueniant. Si enim maiora habuerunt sanationem, multomagis minora. Igitur armemus nosmetipsos bonis operationibus, & si aduenerit aliquod delictum, abluamur, vt digni efficiamur in gloriam Dei viuentes præsentem vitam, futura frui vita. Hæc Chrysostom. Considera hîc viduam de morte filij flentem: & ita tu omnibus postpositis de morte animæ tuæ luge & lachrymare, vt merearis ab ipsa morte animæ per tactum diuinæ miserationis resuscitari. Abstine à risu & cachinno, cogitans quia de cunctis actibus tuis redditurus es rationem in iudicio: vnde Chrysost. nihil quippe ita conglutinat Deo, vt lachrymæ illæ quas & peccati dolor & amor virtutis effundit, siue propria peccata quis, siue etiam lamentetur aliena. Cuius enim rei gratia in cachinnum laxaris ac diffluis, qui tantorum sponte factus es causa mœrorum, ante terrible illud Christi staturus tribunal, & summa cum examinatione rationem pro cunctis actibus redditurus. Hæc Chrysostomus. Valde autem periculosum est, quòd peccator in sordibus peccatorum, & in morte animæ iacet, non curans se per pœnitentiam purgare & resurgere, si enim linguis hominum loquereris & Angelorum, & si tot per tuam doctrinam conuerteres homines, quot fuerunt homines ab initio mundi, vel quot sunt stellæ cœli, & teipsum per pœnitentiam non mundaueris: *factus es velut æs sonans, aut cymbalum tinniens*; campana enim ad vtilitatem hominum seruiens, pulsando seipsam consumit, & si habueris omnem scientiam, & si per tuam scientiam, & tuis discretis consiliis omnes reges mundi vel principes, imo totus mundus pacificè dirigerentur, & teipsum per pœnitentiam non correxeris, nihil proficies: & si habueris omnem fidem, ita quòd trahas ad fidem omnes Iudæos, hæreticos & paganos: & si in peccato mortali es, nihil tibi proderit ad vitæ æternæ salutem. Item si mille claustra faceres, & mille hospitalia manu propria ædificares, & in illis omnes mundi pauperes bonis tuis pasceres, quamdiu in peccato mortali persistis, in statu saluandorum non es. Item si corpus tuum ad cremandum dares vt Laurentius, ad excoriandum vt Bartholomæus, si crucifigereris vt Christus, & sic cum vnico peccato mortali morereris, numquam saluareris. Item si mille millia Missarum pro te dicerentur, si omnes sancti in cœlo cum omnibus Angelis prostrati ante Deum sanguineas funderent lachrymas, vsque in diem nouissimum orantes pro te: non flecterent misericordiam Dei ad miserendum tui, si decederes in peccato mortali, & ideo peccatori in morte animæ iacente plus valeret vna confessio bona, quàm omnia beneficia prædicta per eum facta, vel sibi impensa.

Ambrosius in Psalm. 1.
Mors triplex.
Quartus mortuus non excitatus.
Augustinus serm. 44. de verbis Domini.
Chrysostom. homil. 27. in Matth.
1. Cor. 10.
Hierem. 8. & Psalm. 40.
Chrysostom. serm. de pœnitentia.
Lachrymandum est nobis.
Periculum status peccati.
1. Cor. 13.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, veni in Naym, animam meam fluctuantem tentationibus, appropinqua portæ cohibendo, ne per sensus veniant ad effectus, accede per gratiam, tange per correctionem, stent portitores occasiones peccandi & opportunitates, dic animæ iacenti in peccatis, vt residat per bonam voluntatem: incipiat loqui per confessionem, surgat per bonam operationem: reddi matri suæ, gratiæ nutrici, vt stet per stabilitatem, & sic plebem tuam, vires animæ, affectiones & cogitationes visitet tua veritas per cognitionem, virtus per operationem, & bonitas per conseruationem. Amen.

De Scriba doloso, & duobus alijs Christum sequi volentibus.

CAPVT XLV.

VIDENS autem Iesus turbas multas circum se, & se sequentes: iussit discipulos ire trans fretum, id est, vltra mare Galilææ in locum secretum, *& iuit vt cum eis transfretaret, & eos à turbis sequestraret.* Docens etiam prædicatorem Euangelij & omnes applausum populi declinare, & nihil ad ostentationem facere. Per hoc etiam

Matth. 8. Lucæ 9.
Cura vitanda.

etiam innuit, quòd curæ mundi sunt fugiendæ, quia turbæ multæ, sunt multæ curæ, quæ turbant animam ex omni parte, & ideo dicit, circum se. Nam impediunt à posteriori, ne posteriora recolat: ab anteriori, ne se ad meliora extendat: à dextris, ne desideret æterna: à sinistris, ne timeat supplicia: vel à posteriori, ne desiderentur defectus vitæ præteritæ: ab anteriori, ne considerentur pericula in statu prosperitatis: à sinistris, ne considerentur pericula in statu aduersitatis. Sicut enim faber quando vult sanguinem minuere equo, cooperit sibi oculos, & tunc percutit vbi vult: sic diabolus volens hominem percutere, operit sibi oculos per curas & sollicitudines, & tunc vulnerat per peccatum, & extrahit sanguinem virtutum, & ideò ab hac turba esset declinandum. Hæc est turba quæ impediebat Zachæum, in videndo Iesum. Et in via ascendens corporaliter, non spiritualiter vnus scriba, id est, legisperitus, seu literatus ait illi: *Magister*, non dicit Domine, quia causa discendi, non seruiendi, venit, nec quærens magistrum, sed ex magistro lucrum, *sequar te quocumque ieris*. Iste duplici de causa volebat sequi Christum, scilicet causa cupiditatis, & lucri temporalis, ac iactantiæ, & vanæ gloriæ, multitudine enim & magnitudine signorum visorum motus, volebat sequi Dominum, vt disceret signa facere propter lucrum acquirendum, vel propter vanam gloriam consequendam. Hoc idem considerans consequi à Domino quod Simon Magus volebat emere à Petro. *Iesus autem videns eius animum, non respondit ad eius verbum*, tantum, sed ad eius animum, dicens: *Vulpes foueas habent*, ad quiescendum & latitandum, *& volucres cœli nidos*, habent, ad quos ascendunt & confugiunt, *filius autem hominis*, id est, virginis: (ecce à parte inferiori denominat genus suum, contra gloriantes de genere suo, & allegantes quod est in eo præcipuum,) non habet domicilium proprium, *vbi caput suum reclinet*, ad pausandum. quasi dicat, Bruta habent sua latibula, & loca vbi possunt latere & quiescere: ego autem sum ita pauper quòd non habeo hospitiolum proprium vbi percipiendo quietem caput reclinem, & ideo frustra venis ad me propter lucrum temporale. Vnde Chrysost. Aspice qualiter paupertatem, quam Dominus docuerat, per opera demonstrat, non erat ei mensa, non candelabrum, nec domus, nec quicquam talium. Hæc Chrysost. Hospitiolum quidem habuit virginis vterum, reclinatorium habuit præsepium non proprium, & crucis patibulum, sepulchrum habuit, sed alienum. Hîc ergo remouetur cupiditas terrenorum, à volentibus sequi Christum. Audita autem Christi paupertate non institit amplius vt sequeretur. Vnde Chrysost. Non autem respondet, sequar te pauperem, hoc enim Dominus forsitan concessisset: vel per vulpes, dolositas, & simulatio: per volucres, inanis iactantia & elatio signatur, quasi dicat Dominus: Dolositas & elatio latent in corde tuo, quia scilicet causa cupiditatis & vanæ gloriæ vis me sequi, & ideo te in societatem meam non recipio, quia filius hominis simplex contra dolositatem, humilis contra superbiam, non habet in te vbi caput reclinet. Caput enim Christi Deus est, Deus autem habitat in humili & simplici, & tremente sermones eius, & ipsa reclinatio capitis, non erectio humilitatis magistra est, quæ in illo locum non habent. In tribus ergo iste reprehenditur à Domino, scilicet in dolositate: quia ficto animo, & non simplici sequi volebat, & in cupiditate, quia eum pro quæstu sequi intendebat, & in elatione, quia propter inanem gloriam ei adhærere cupiebat, sicut vulpes est animal fallax, insidiis intentum, & rapinis plenum: auis verò alta petens & ascendens sursum; hic ergo sequi volebat magistrum, non vt virtutes disceret, non vt paupertatem & humilitatem magistri imitaretur, sed vt fictus discipulus deciperet, & sub magistro humilitatis, & paupertatis, honorum dignitates ambiret, & diuitias congregaret. Et hunc ambitiosi & simoniaci in Ecclesia imitantur, qui cupiunt ad alta sub uehi, quærentes quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi, non vt ministrent, sed vt ministrentur, & ideo vulpi dolosæ, & volanti aui meritò comparantur. Per hunc etiam significantur quærentes intrare religionem, vel monasterium diuitias habentium, non ex deuotione, sed vt ex pauperibus diuites, & ex contemptibilibus honorati fiant. Ideo talibus dicitur: *Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos*, id est, dæmones dolosi & superbi habent in vobis habitaculum, sed non Christus. Potest insuper dici, quòd *vulpes foueas habent*, id est, dolosi habent cautelas, ad quas refugiunt, ne in suis capiantur malitiis, *& volucres cœli nidos*, id est, superbi quærunt eleuari in altis, *filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet*, in talibus, id est, ille qui secundum dictamen rationis viuit talia non quærit: vt ergo dicit Chrysost. Scriba hic non animo credendi, sed simulata mente accessit ad Dominum, vnde inspector cordium & secretorum cognitor Deus tentantem se potius, quàm verè ac fideliter sequi volentem non immeritò refutauit: nam vt ait Augustinus, Videbat eum dolosa simulatione tenebrosum, & ventosa elatione iactatum, non habere locum humilitatis, vbi doctorem se inclinantem exciperet, quia in discipulatu Christi non illius gratiam, sed suam gloriam requirebat: *Dixit autem Dominus alteri*, cuius patrem iam mortuum sciebat, *sequere me*, qui respondit, *Domine*, quod est reuerentiæ, *permitte me*, quod est obedientiæ: quia de discipulis suis scilicet futuris dicitur, & si nondum erat, *primum ire & sepelire patrem meum*, quod est opus misericordiæ: vbi Rabanus, non discipulatum respuit, sed expleta primùm paterni funeris pietate, liberior hunc sequi desiderat, sicut Helisæus vocante se Helia. *Osculer*, inquit, *oro te, patrem meum & matrem meam, & sic sequar te. Iesus autem ait illi*, animo corripiendi, *sequere me*, non obstante patris tui funere, q. d. non est de charitatis ordine minus bonum maiori præponere, *& dimitte mortuos*, scilicet morte culpæ, *sepelire mortuos*, morte naturæ, *suos*, scilicet sibi astrictos vinculo propinquitatis vel naturæ, dicens autem suos, monstrabat quoniam hic non eius mortuus, sed aliquis infidelium erat, cuius & sepultores per infidelitatem impietatis in anima mortuos intelligi volebat. Infideles dicuntur mortui, quia fide carent, quæ vita animæ est, secundum illud: *Iustus ex fide viuit*. hîc ergo remouetur carnalitas propinquorum: per hoc enim quòd dixit ei, *sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos*, ostendit quòd carnalis affectus à sequentibus Christum, est totaliter dimittendus. Et est hoc argumentum contra excusantes se de ingressu religionis, propter curam parentum. Item contra procrastinantes, si enim noluit retardari pro sepultura, multominus pro expeditione diuturna: vnde Chrysostomus. Alius intentione ficta dixit, sequar te, hic etiam sanctam rem petens non finitur recedere, quia alij erant qui sepelirent, & hunc à magis necessariis recedere non oportebat. hæc Chrysost. Et vide quomodo primum dolosum & superbum, qui ficte & simulata mente accesserat, respuit: secundum simplicem & deuotum, qui verè & simplici

[Marginal notes, left column: *Magister.* — *Scribæ intentio.* — Actor. 8. — *Paupertas domini.* — Chrys. hom. 28. in Matth. — *Reprehenditur Scriba.*]

[Marginal notes, right column: *Ambitiosi & simoniaci Scribæ similes.* — Philip. 2. — Chrysostom. ibidem. — *Scriba dolosus.* — Aug. hom. 7. de verbis Dom. — *Futurus discipulus.* — Rabanus in eum locum. — 3. Reg. 19. — *Infideles sunt mortui.* — Abacuc. 2. — *Religionis ingressus non differendus.* — Chrys. hom. 28. in Matth.]

plici mente & puro corde quærebat, ad sui sequelam traxit, & absque dilatione se sequi iubens nec patrem sepelire permisit, quem fortè à sepultura prohibuisset, si alij qui sepelirent non fuissent, ac si ei diceret: Venisti ad vitam, vis redire ad mortem? ego sum vita, ego sum pater, & creator tuus: me sequere *& dimitte mortuos sepelire mortuos suos*, tu autem vade, & annuncia regnum Dei, non fabulas, non curiositates, vel aliquid huiusmodi. Non nego sepulturam esse de operibus misericordiæ, nec dico opera eius proximo non esse impendenda, sed pro maioribus esse postponenda. Annuncia regnum Dei, suscita mortuos in anima. Instruimur ergo hîc vt pro maiori bono minus bonum deseramus, nam si meritorium sit parentem sepelire, dignius est tamen verba vitæ docere, pium quippe erat quod volebat facere, sed docuit magister quid deberet præponere: maius enim est animas mortuorum prædicando ad vitam resuscitare, quàm corpus mortui in terra abscondere: maius est prædicando vnum saltem viuificare, quàm omnes mortuos sepelire. Vnde Ambrosius: Cùm religiosum humani corporis sepeliendi acceperimus officium, quomodo hîc paterni quoque funeris sepultura prohibetur? nisi vt intelligas humana posthabenda diuinis, bonum studium, sed maius impedimentum, nam qui partitur studium, diriuat affectum: qui diuidit curam, differt profectum, ergo prius sunt habenda quæ maxima. Quomodo ergo mortui sepelire mortuos possunt, nisi geminam hîc intelligas mortem: vnam naturæ, alteram culpæ. Est etiam mors tertia, in qua peccato morimur, Deo viuimus, non ergo paterni funeris sepultura prohibetur, sed necessitudini generis diuinæ religionis pietas antefertur. Illud consortibus relinquitur, hoc mandatur electis. Vnde Chrysostom. Inconueniens enim erat, vt qui semel filio Dei credens viuum, & cœlestem Deum patrem habere iam cœperat, de patre mortuo cogitaret, & ideo Dominus ostendit præferendam esse fidem & cognitionem Christi, huiusmodi pietatis officiis, propter quem viuentes parentes iubemur relinquere. Iesus ergo prohibuit eum non iubens contemnere honorem, qui est ad eos qui progenuerunt, sed monstrans quoniam nihil cœlestibus negociis magis nobis necessarium esse oportet: & quoniam cum fastidio vniuersorum his iungi oportet, & neque parum tardare, etsi valde ineuitabilia & incitantia fuerint quæ attrahunt. Etenim multo melius est regnum diuulgare, & alios euellere à morte, quàm mortuum qui in nullo inde vtilitatem habet sepelire, & maximè cùm fuerint qui hæc vniuersa complent. Nihil igitur aliud hîc discimus, quàm quoniam neque contingens tempus perdere oportet, & si decem milia quæ prouocant fuerint, omnibus, & maximè necessariis, ipsis spiritualia præponere. Hæc Chrysost. Moraliter mortui sepeliunt mortuos, quando peccatores in peccatis suis mutuò fouendo celant, & operiunt semetipsos: vnde secundum Gregorium. Per mortuos intelligi possunt adulatores, qui peccatores fouent in peccatis, eósque amplius sepeliunt premendo terram, & terrenam adulationem super caput ipsorum, vt exerceantur in vitiis, institis ligantes pedes eorum, ne in viis Dei ambulent. *Et ait alter*, ad Iesum, *sequar te Domine: sed primùm permitte me renunciare his qui domi sunt*, volebat renunciare ei ne fortè quomodo fieri solet quærerent eum, licentiando se ab eis, & dicturus valete, ac dispositurus familiæ. Sic Helisæus requisitus Heliam sequi dixit: *Oro te vt osculer primùm patrem meum, & matrem meam, & sic sequar te*: sic hodie multi faciunt qui inutiliter ingressum religionis, vel executionem melioris vitæ differunt & dicunt, disponam prius de amicis, vel de rebus meis, & postea religionem intrabo, seu vitam emendabo: quod Hieronym. dissuasit cuidam, eúmque ab hac periculosa dilatione reuocauit dicens: Nauiculæ hærentis in salo funem potius præscinde, quàm solue: vnde & Chrysost. Ne dicam dissoluam negocia mea primùm, principium desidiæ hæc tardatio est. Quoniam vehementer instat diabolus ingressum quem Deus volens accipere, & si paruam vocationem & tardationem apprehenderit, magnam operatur pigritationem: propter hoc admonet quidam, ne tardaueris de die in diem, & hoc etiam remouetur conuenienti exemplo, cùm subditur: *Ait*, enim illi *Iesus. Nemo mittens manum suam ad aratrum*, scilicet pœnitentiæ qua cor euertitur, vt virtutibus seminetur, mittens inquam pœnitendo, & Christum sequi proponendo, *& respiciens retro*, facto vel proposito, ad statum pristinum redeundo, *aptus est regno Dei*, consequendo vel prædicando. Vnde Paulus regnum Dei habiturus, & ipsum aliis prædicaturus ait, quæ retrò sunt obliuiscens, quasi Dominus dicat ei: Vocat te Oriens, & tu attendis ad Occidentem. Hîc ergo remouetur inutilis dilatio, quia cùm propositum mutandi vitam parentibus reuelatur, quandoque ab eis reuocatur. Arator quippe retrò aspiciens facit sulcum tortuosum & ineptum: sic accipiens melioris vitæ statum, & habens affectum redeundi ad statum pristinum, ineptus est ad regnum Dei adipiscendum. Talis est religiosus qui mundum reliquit, sed ad mundum mente recurrit, nunc hos, nunc illos, seu prius habita vel facta in corde reuoluendo, & amorem seu delectationem ad huiusmodi flectendo. Vnde Maximus Episcopus: Omnis enim arans si retroaspicit, aut tortuosum & inutilem facit sulcum, aut aratrum boum suorum vestigia vulnerabit. Ita & qui directo tramite ac spirituali vomere vitia mundana persulcans incedit ad regnum Dei, si aspectum suum ad impia & vana conuerterit, & iuges suos, hoc est, corpus atque animam vulnerabit, & optimi itineris periculosum nimis incurrit errorem. Vnde Augustinus: Apponit manum aratro, qui affectuosus est ad sequendum: retrò tamen respicit, qui dilationem petit occasione redeundi ad domum, cum amicis conferendi. Vnde & Bernardus: Si autem secuturus Dominum discipulus, qui vel domui renunciare velit, arguitur: quid fiet illis qui nulla vtilitatis, nulla fidei ædificandæ gratia sæpius suorum quos in mundo reliquere domos reuisere non timent? hoc facit contra monachos in domibus parentum & secularium conuiuentes. Vnde etiam Chrysostom. Ostendit quòd qui sequi Dominum desiderat, qui manum in aratro ponit, id est, qui in spe crucis Christi Euangelica fide fundatus seculo renunciat, respicere retrò non debeat, id est, rursus ad ea quæ seculi sunt redire, ne per huiusmodi inanem seculi curam & vanam cupiditatem regno Dei efficiatur: vnde non immeritò & Apostolus admonet ne ad infirma & egena mundi reuertamur. Vnde & Bernard. Et hoc omnino timendum est, ne quis aut corde solo, aut etiam corpore fiat apostata. Legimus enim de filiis Israël, quia corde redierunt in Ægyptum. Nam corpore reuerti clausum post eorum talos rubrum mare vetabat: hoc est, quod ego vereor fratres,

Minus bonum pro maiori omittendum.

Ambrof. in c. 9. Lucæ.

Mortuos sepelire mortuos suos.

Chrysostom. homil. 28. in Matth.

Gregorius lib. 4. moral. cap. 25.

3. Reg. 19.

Religio non est differenda.

Chrysostom. ibid.

Philipp. 3.

Arator retrospiciens.

Arantis & religiosi collatio.

Bernardus epist. ad fratres.

Monachi sint in claustro.

Chrysostom. homil. 28. in Matth.

Apostatia cordis.

fratres, ne fortè sint aliqui quibus si pudor negat apostasiam corporis, tepor faciat apostasiam cordis, vt videlicet in habitu religionis cor seculare gerant, & quicquid secularis consolationis inuenire potuerint, læti suscipiant. Hæc Bernard. Qui ergo seculo renunciauit, nullatenus retrò respiciat, quia, vt ait Gregorius: Nil Angelis charius, nil Deo acceptius, nil homini fructuosius, quàm in suscepta religione persistere, iuraque obedientiæ obseruare & complere, &, vt ait Isidorus, atrociter in discussione diuini iudicij arguendi sunt, qui quod professione sposponderunt, opere implere contempserunt, & ideò cauti esse debemus ne mundo vndique retrahente, & post dorsum vt retrò respiciamus strepente seducamur, & retrò cum vxore Loth, quæ in statuam salis versa est, respiciamus. Vnde nota, quòd statua habet figuram humanam, sed non sentit nec mouetur; sic personæ quæ exierunt mundum, habentes cor adhuc ad negocia mundi, non habent sensum vel motum alicuius boni operis. Item terra vbi sal seminatur, efficitur sterilis, sic tales reddunt societatem, in qua sunt, sterilem. Item sal præbet saporem aliis, tamen per consumptionem sui, sic tales consumuntur in religione sine propria vtilitate, & dant aliis exemplum conseruationis, secundum Bedam, etiam manum ad aratrum mittit, qui quasi quodam instrumento compunctionis, scilicet ligno & ferro Dominicæ passionis, duritiam cordis sui emollit & euertit ad pœnitentiam, sicque ad bonos fructus ferendos terram cordis vomere pœnitentiæ aperit, recolens Dominicam passionem. Qui si ad relicta vitia desiderio rapitur, à regno Dei cum vxore Loth excluditur. Sancti enim posteriorum obliti semper in anteriora se extendunt, iuges suos, id est, corpus & animam quasi boues iugo Dei coniunctos, à iugo eius non relaxantes, sed semper colla subdentes, vt fructum plus afferant. Et sciendum quòd quamuis sepelire patrem, & renunciare bonis vel amicis, per se non impediant hominem à perfectione & regno Dei, per accidens tamen & propter aliqua superuenientia imminet periculum retrocedendi à via Dei, quia dum differt implere propositum, potest faciliter immutari ab eo quod proposuit propter intuitum eorum quæ dimisit, vel reuocari à proposito, propter suasum parentum, seu aliorum quos reliquit, vt autem dicit Augustinus, in hoc capitulo, & hoc dicimus, quia quos voluit Dominus, hos elegit, obtulit se vnus vt eum sequeretur, & reprobatus est, alius non audebat, citatus est, tertius differebat, culpatus est, non sis ergo dolosus & superbus, ne cum primo reprobetis, sed magis sis simplex & deuotus, vt cum duobus aliis eligi merearis.

Gregorius in regesto. *Religio obseruanda.* Genes. 9. *Statua salis.* Beda in c. 9. Lucæ. *Sepelire patrem impedit.* *De electione Domini.*

ORATIO.

Domine Iesu Christe, magister bone, inspector cordium, & cognitor secretorum, exclude & remoue à me omnem dolositatem & simulationem, & fac me verum & fidelem tuum discipulum, & sine fictione sequi te veracem magistrum. Da etiam mihi vt propter carnalem quorumcunque affectum te sequi non differam, & minus bonum maiori non præferam. Præsta mihi Domine Deus meus, ne ad aratrum pœnitentiæ manum mittens, & te sequi per melioris vitæ statum proponens, respiciam retrò, facto vel proposito, ad statum pristinum redeundo, vt non efficiar ineptus regno Dei consequendo. Amen.

De eo quòd Dominus excitatus, imperauit ventis & mari.

CAPVT XLVI.

POST hæc Dominus Iesus, dimittens turbas, ascendit serò in nauiculam, ad transeundum lacum Genezareth, vt in locum remotum, propter causas suprà in principio præcedentis capituli dictas, cum discipulis iret. Vt enim dicit Remigius: Tria legitur Dominus habuisse refugia, scilicet nauis, montis, & deserti, & quotiens à turbis comprimebatur, ad aliquod istorum refugiebat. Vbi Origenes: Cùm multa magna & miranda Dominus ostendisset in terra, transit ad mare, vt ibi excellentia opera demonstraret, quatenus terræ marisque Dominum se ostenderet, *& secuti sunt eum discipuli eius*; transfretantes scilicet cum eo, non tantum gressus sequentes, sed magis sanctitatem concomitantes. *Secuti* quidem *sunt eum*, quia trahebantur suauitate sermonis eius, & admiratione operis, & benigna conuersatione ipsius, ita vt esset eis difficile ipsum relinquere. *Et ecce motus magnus*, vt maius appareret miraculum, *factus est in mari*, non naturaliter & ex se, sed Christi imperio & virtute, *ita vt nauicula operiretur*, scilicet ferè *fluctibus*, inundantibus. Et bene dicit operiretur, non submergeretur, quia nauicula Petri concuti potest, sed submergi non potest, cuius figura in arca Noë fuit, *ipse verò dormiebat in puppi*, id est, in posteriori parte nauis, iuxta tabernaculum, super ceruical ligneum, ostendens secundum Chrysostomum, suam humilitatem. Nec mirum si dormiebat, ipse enim multum de nocte in orationibus vigilabat, multúmque de die in prædicationibus laborabat. Dormiebat quidem corpore, sed vigilabat, deitate. Vnde ipse in Canticis dicit: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Vbi Chrysostomus: Ascendit paruam nauiculam, vt nauigaret ille qui totum mundum diuina virtute gubernat. Dormit in somnum, qui populum suum vigilia æterna custodit. Voluit autem Dominus dormire multiplici de causa. Prima, vt veritatem humanæ naturæ in se demonstraret, in miraculis enim Christi semper aliquid ponitur ad ostendendam veritatem humanitatis, & aliquid ad ostendendum veritatem diuinitatis. Secunda, vt discipulorum fidem probaret, non quòd ipse corda eorum ignoraret, sed vt ipsi seipsos agnoscerent. Tertia, vt discipuli magis timerent, & sic eos ad orationem prouocaret. Si enim, vt ait Chrysostomus, eo vigilante tempestas facta esset, vel non timuissent, vel non rogassent. Quarta, vt veritatem diuinæ naturæ, & suam potentiam demonstraret, quæ magis claruit in eo, quòd mox excitatus imperauit ventis qui ei parebant. Timentes ergo discipuli, & in periculo positi, accesserunt recurrentes ad ipsum, & suscitauerunt eum dicentes: *Domine salua nos*, tu enim potes, & nos indigemus, *quia perimus*, & in periculo constituti sumus. Vbi Origenes: O veraces discipuli Saluatorem vobiscum habetis, & periculum timetis, vita vobiscum est, & de morte solliciti estis. Et ideò quòd dixerunt, salua nos, fuit fiduciæ, quia perimus, fuit pusillanimitatis, quòd suscitauerunt, infidelitatis, propter quod increpando dixit eis: *Quid timidi estis modicæ fidei?* quasi dicat si haberetis

Matth. 8. Marc. 4. *Refugia Domini tria.* Orig. hom. 6. in diuersos. *Nauicula Petri mergi non potest.* Chrys. hom. 29. in Matth. Cantic. 5. *Dormitio Domini & eius causæ.* Chrys. ibid. Orig. hom. 6. in diuersos.

retis fidem, non timeretis, sed faceretis quod velletis, & ventos & mare placaretis. Vbi Cyrillus: In quo ostendit quòd timorem non facit tentationum inductio, sed imbecillitas mentis. Sicut enim aurum probatur in igne, sic in tentationibus fides. Redarguit ergo in eis duo, scilicet mentis pusillanimitatem, quia non debebant timere eo præsente quem viderunt tot miracula facere, & cui qui adhæret perire non potest, ac fidei modicitatem, quia non credebant eum tantum posse in dormiendo, quantum in vigilando, vel tantum in mari, quantum in terra. Argumentum hinc habemus, quia modicæ fidei est, qui in aduersitate famis, pressuræ, & huiusmodi, constitutus murmurat, timet, & impatienter fert. Vnde fides maximè necessaria est in periculis, hæc est enim victoria quæ vincit mundum, id est, mundi pericula fides nostra. Vt autem dicit Ambros. OEconomia seruatur in Apostolis, vt aduertas sine tentatione neminem posse ex hoc vitæ curriculo demigrare, quia exercitium fidei tentatio est. Subiecti ergo sumus nequitiæ spiritualis procellis, sed quasi peruigiles nautæ gubernatorem excitemus. *Tunc surgens Iesus imperauit ventis & mari*, sæuientibus, sicut Dominus creaturæ dixi, tace & obtumesce, *& cessauit tempestas, & facta est tranquillitas magna*, ita quòd nec semita nec vestigium alicuius turbationis remaneret; sic itaque vtriusque suæ naturæ, scilicet diuinæ & humanæ veritatem Dominus Iesus Christus dignatus est hîc commendare, quasi enim homo nauem ascendit, sed quasi Deus mare conturbat, quasi homo in naui dormit, sed quasi Deus ventis & mari imperat, & eorum furorem verbo coërcet. Nam sentiunt Dominum mandantem, quorum tamen insensibilis natura videtur, vnde dicuntur Deo obedire inanimata, quia solo verbo de his facit quod vult, secundum quem modum loquendi solet dici materia obediens, vel inobediens medicinæ. *Porrò homines*, secundum Hieronym. non discipuli, sed nautæ & cæteri qui erant in naui, *mirati sunt*, ex effectu virtutem deitatis eius cognoscentes, ac etiam confitentes, & admirando dicentes: *Qualis est hic*, & quantus, id est, quàm magnus, quàm potens, & quantæ dignitatis & potestatis quasi dicat non est homo purus, sed verus Deus. Vbi Chrysostomus: Somnus hominem, tranquillitas Deum ostendebat, ideò dicunt, qualis est hic, quia sicut homo dormit, sicut Deus miracula facit. Tria ergo admirantur, & hominem dormientem, & Deum imperantem, & creaturam obedientem. Vnde addunt: *quia venti & mare*, quæ insensibilia sunt, *obediunt ei*, ad nutum obsequendo, sicut creatura creatori suo. In quo redarguuntur creaturæ rationales, quæ non obediunt creatori, cùm creaturæ insensibiles obediant ei. Qui ergo prius miracula in terra fecit, etiam in mari facere voluit, vt Dominus terræ & maris appareat, & in signum quòd tota ei seruit orbis machina, & cuncta ad nutum suum sunt creata. Per hoc autem quòd à discipulis excitatus & rogatus eos liberauit, ostenditur quòd semper vult rogari à nobis, sæpe enim exponit nos pressuris, quia vult vt eum oremus & sic liberemur ab illis. Vnde patet quòd multo melior est oratio quàm lectio, secundum Chrysostomum, Christus fecit in mari magnam turbationem, vt magna turbatio magnum discipulis incuteret timorem, & magnus timor induceret eos ad clamosam orationem, & clamosa oratio induceret Christum ad magnam miraculi operationem, & magnum miraculum induceret homines ad fidem & admirationem. Vnde Augustinus: Ideò premuntur iusti vt pressi clament, clamantes exaudiantur, exauditi glorificent Deum. Iste autem clamor non tantum debet fieri voce & corde, sed etiam opere, vt insistant ieiuniis & eleemosynis, & macerationi corporis. Mysticè istud potest exponi diuersimode. Primò allegoricè prout pertinet ad totum corpus Ecclesiæ, vt nauicula intelligatur Ecclesia fidelium, quæ ad modum nauis in principio fuit arcta, quia paucos habuit credentes, in fine etiam, scilicet tempore Antichristi, erit angusta, quia tunc pauci erunt fideles, in medio autem est lata, quia modo fides est multum dilatata. In hac naui continentur fideles qui cum Christo per mare seculi ad regnum cœlorum perueniunt. Hanc itaque nauem ascendit Christus per regimen & gubernationem, quia ipse est rector Ecclesiæ & gubernator, in qua discipuli continentur. Hanc autem ascendit in baptismo, quia baptismus est ianua Sacramentorum. In ecclesia ergo tanquam in naue sumus, & Dominus nobiscum propter sua Sacramenta. Sed contra Ecclesiam flant venti varij & validi malorum, & eleuantur fluctus contra eam, vt sic nauicula quasi operiatur fluctibus, submergi tamen non potest, & inter hæc omnia Christus dormire videtur, & non attendere, quia secundum Origenem: Patientiam bonorum, & pœnitentiam impiorum expectat: Christi enim dormitio, est diuina in tribulationibus permissio, qui excitatur, quando bonorum precibus pulsatur; accedamus ergo ad eum dicentes: *Exurge, quare obdormis, Domine, exurge, & ne repellas in finem.* Ipse autem exurget, & imperabit ventis, id est, dæmonibus qui concitant fluctus, id est, malos huius mundi ad immittendum persecutiones sanctis, faciétque tranquillitatem magnam, pacem Ecclesiæ, & serenitatem mundo per cessationem tribulationis conferendo, vel patientiam tribulatis dando. De ista naui sic dicit Chrysostomus: Non dubium est nauem istam Ecclesiam figurasse, quæ in nauigantibus Apostolis, gubernante Domino, flante Spiritu sancto, prædicationis verbo vbique discurrit, portans secum magnum inæstimabile precium, quo totum mundum sanguine Christi mercata est. Mare verò seculum intelligitur, quod à diuersis peccatis & variis tentationibus velut quibusdam fluctibus æstuat, venti autem, nequitiæ spirituales & immundi spiritus intelliguntur, qui ad naufragium Ecclesiæ per diuersas seculi tentationes velut per fluctus maris desæuiunt. Dormire verò Dominus in hac naui intelligitur, cùm ad probationem fidei Ecclesiam suam pressuris & persecutionibus mundi istius tentari permittit. Excitatio verò discipulorum excitantium Dominum & auxilium implorantium, vt liberentur, preces Sanctorum omnium ostenduntur. Et quanuis infestatione inimici Ecclesia vel seculi tempestate laboret, quanuis tentationum fluctibus pulsetur, naufragium tamen facere non potest, quia Dei filium habet gubernatorem. Inter ipsos enim turbines mundi, inter ipsas seculi persecutiones, plus gloriæ ac virtutis acquirit, dum in fide firma & indissolubili permanet. Nauigat enim instructa fidei gubernaculo fœlici cursu per huius seculi mare, habens Deum gubernatorem, Angelos remiges, portans choros omnium sanctorum, erecta in medio ipsa salutari arbore crucis, in qua Euangelicæ fidei vela suspendens, flante Spiritu sancto ad portum paradisi, & securitatem quietis æternæ deducitur. Hæc

Timere quid facit. — *Modicæ fidei quis dicendus.* — 1. Ioan. 5. — Ambros. in cap. 8. Lucæ. — Hieron. in c. 8. Matth. — Chrysostom. homil. 29. in Matth. — *Somni & tranquillitatis significatio.* — *Orari vult Deus.* — *Oratio melior lectione est.* — Chrysostom. homil. 29. in Matth. — *Ecclesia est nauicula.* — Orig. hom. 6. in diuersos. — Psalm. 43. — Chrysostom. homil. 29. in Matth. — *Mare pro seculo.* — *Ecclesia non facit naufragium.*

Hæc Chryſoſtomus. Alio modo hoc idem poteſt exponi allegoricè, prout pertinet ad caput Eccleſiæ, quod eſt Chriſtus, vt nauicula quam Chriſtus aſcendit, intelligatur arbor crucis, cum qua mare huius mundi pertranſitur ſine periculis, cuiúſque beneficio & auxilio fideles adiuti transfretatis & emerſis mundi fluctibus, perueniunt ad littus & portum patriæ cœleſtis. Hanc nauiculam Chriſtus in die paraſceues cum diſcipulis ſuis aſcendit, per quam mare præſentis ſeculi transiuit, non quidem quod ipſi tunc paſſi fuerint, ſed quia tunc eis exemplum patiendi reliquit. Vnde aſcendente eo in hanc nauiculam, ſunt eum conſecuti, quia omnes ad tormenta & vſque ad mortem fuerunt eum imitati. Cùm ergo Chriſtus in cruce poſitus fuiſſet, magnus motus in mari factus eſt, quia mentes diſcipulorum motæ ſunt, quia à ſtabilitate fidei corruerunt, terræmotus magnus factus eſt, petræ ſciſſæ ſunt, & cætera ſigna quæ tunc facta ſunt, ita quòd nauicula operta eſt fluctibus, quia tota vis perſecutionis circa crucem Chriſti fuit, & mentes omnium contra ipſam fluctuabant, & facta eſt crux Chriſti Iudæis ſcandalum, gentibus autem ſtultitia. Sed inter has commotiones ipſe dormiebat in cruce moriendo, quia ſuum dormire hoc loco mori eſt. Excitant autem diſcipuli Dominum, dum turbati mente maximis deſideriorum clamoribus reſurrectionem efflagitant, dicentes: *Salua nos*, reſurgendo à mortuis, quia *perimus*, perturbatione tuæ mortis. Ipſe verò reſurgens, & per reſurrectionem excitatus, primò increpat diſcipulorum modicam fidem, quia exprobrauit incredulitatem eorum & duritiam cordis. *Imperauit autem ventis*, quia diaboli ſuperbiam ſtrauit, imperauit *& mari*, quia veſaniam Iudæorum compeſcuit, *& facta eſt tranquillitas magna*, & conſolatio, quia viſa reſurrectione ſedatæ ſunt mentes diſcipulorum & gauiſæ, nos verò homines videntes hæc omnia & cognoſcentes dicimus, *qualis eſt hic*, & quantus; diſcipuli ergo, id eſt, homines fideles debent eum ſequi, iuxta illud: *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me.* Et quia per pœnitentiam maximè crux tollitur, ideò etiam tropologicè ſeu moraliter per nauiculam pœnitentia deſignatur, quia per ipſam homo ad portum ſalutis deducitur, & quicunque extra iſtam nauiculam inuentus fuerit, & portum ſalutis non perueniet, ſed ipſum vnda infernalis inuoluet, ideò ſignificata eſt per arcam Noë, quia illi qui in eam aſcenderunt fuerunt ſaluati, qui verò non aſcenderunt, fuerunt ſubmerſi. Tunc autem Ieſus nauiculam hanc aſcendit, quando quis ſalutis ſuæ auidus pœnitentiam aſſumit, & ſæpe contingit quòd quando quis pœnitentiam inchoat, grauis tentatio eum pulſat, nec Deus ipſum liberat, ſed auxilium ſubtrahit, ideò recurrere debet ad eum per feruentem orationem, & tam perſeueranter inſtare donec impetret Dei miſerationem. Tanta autem gratia ſæpe eum conſequitur, quòd ipſe etiam in admirationem excitatur. Vnde ſecundum Bedam: Cùm ſigno Dominicæ crucis imbuti ſeculum relinquere diſponimus, nauem cum Ieſu conſcendimus, mare transire conamur. Qui enim abnegans impietatem & ſæcularia deſideria, crucifigit membra ſua cum vitiis & concupiſcentiis, & cui crucifixus eſt mundus & ipſe mundo, quaſi cum Domino nauem aſcendens, mare huius ſeculi tranſire deſiderat, ſed nobis nauigantibus quaſi inter æquoris fremitus obdormit Dominus, quando crebreſcente vel immundorum ſpirituum, vel hominum prauorum, vel noſtrarum cogitationum impetu fidei ſplendor obtenebreſcit, ſpei celſitudo contabeſcit, amoris flamma refrigeſcit, ſed tunc ad Dominum recurramus, quatenus tempeſtatem compeſcat, tranquillitatem refundat, & portum ſalutis indulgeat. Poteſt etiam aliter tropologicè ſeu moraliter exponi, vt per nauiculam intelligatur quælibet fidelis anima, hæc nauicula mari exponitur, quia corpori ſociatur, verè enim corpus noſtrum mare eſt, quia omnia opera eius amaritudinem habent annexam. In hanc nauiculam Chriſtus aſcendit, cùm eam per gratiam inhabitat. Sequuntur autem eum diſcipuli, id eſt, virtutes tres theologicæ, & quatuor cardinales, & ſeptem dona Spiritus ſancti. Ecce quàm pulchra Chriſti comitiua quæ eum ſemper comitabatur, & quotidie cùm in animam fidelem aſcenderit comitatur. Sed & hanc nauiculam commouent venti tentationum, id eſt, exteriores dæmonum impulſiones, & vndæ ſeu procellæ paſſionum, id eſt, interiores vexationes carnales, quæ frequenter inſurgunt piè in Chriſto viuentibus, & nonnunquam eſt tantus tentationum impetus, quòd quaſi anima operiatur fluctibus, ex quibus timendum eſt virtutes & dona periclitari in ea, ſed Chriſtus in ea dormit cùm talia permittit, eo quòd ſomno noſtro conſopiatur in nobis, ita quòd videtur nos dereliquiſſe, ſed non eſt ita, imò ipſe promiſit, dicens: *cum ipſo ſum in tribulatione, &c.* Et ideò redeunte anima ad ſe, virtutes & dona excitant Dominum, exclamantes voce grandi, & dicentes: *Domine ſalua nos, perimus*, tunc Chriſtus omnem turbulentiam ſedat, exteriores ventos dæmonum compeſcit, fluctus carnis contra animam ſe erigentis mitigat, & ſic fit magna tranquillitas exterius, cùm tribulatio & tentatio ceſſat, vel interius cùm patientiam bonam præſtat, & hæc tranquillitas virtutis melior eſt quàm tranquillitas corporalis, ſicut dictum fuit Paulo: *Sufficit tibi gratia mea*, propter quod ſubiunxit: *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti.* Tam magna autem fit tranquillitas, ita vt ipſe totus homo miretur, & dicat: *Qualis eſt hic*: miſericordiſſimus, potentiſſimus, & ſapientiſſimus Dominus: *quia mare & venti*, tentationum & paſſionum, *obediunt ei*, ad nutum. Quid igitur tam benigniſſimum, quàm quòd Deus in hanc nauiculam de cœlo veniens pro delitiis habet eſſe cum filiis hominum? Quid iterum tam admirantiſſimæ vtilitatis eſſe poterit, quàm quòd Deus coniunctus animæ ipſam promouet ad ſalutem, qui deſcendens in animam dormire tunc dicitur, cùm ſubtracta gratia ſpirituali motus tentationis inſurgunt. Vigilare verò & excitari tunc dicitur, cùm ſpiritualis gratia iam præſens ſentitur, ad cuius præſentiam omnia tentationum genera conquieſcunt. Circa iſtud Auguſtin. quaſi de vno exemplum inducens, ſic ait: Intrant venti in cor tuum, vtique vbi nauigas, vbi hanc vitam tanquam procelloſum & periculoſum pelagus tranſis, intrant venti, mouent fluctus, turbant nauem. Qui ſunt venti? Audiſti conuitium, iraſceris, conuitium ventus eſt, iracundia fluctus eſt, periclitaris, diſponis reſpondere, diſponis maledictum maledicto reddere, iam nauis propinquat naufragio, excita Chriſtum dormientem, ideò enim fluctus, & mala pro malis reddere præparas, quia Chriſtus dormit in naui. In corde enim tuo ſomnus Chriſti, obliuio fidei, nam ſi excites Chriſtum, id eſt, recolas fidem, quid

Nauicula eſt arbor crucis

1. Cor. 1.

Marc. vlt.

Lucæ 9.

Pœnitentia per nauiculam.

Beda in c. 8. Lucæ. Titum 2. & Galat. 5. & 6.

Anima fidelis per nauiculam intelligitur.

Pſalm. 90.

2. Cor. 12. Ibidem.

Prou. 8.

Aug. ſerm. in Dominica 3. poſt octauas Epiphaniæ, & tract. 49. in Ioannem.

quid tibi dicit tanquam vigilans Christus in corde tuo, ego audiui dæmonium habes, & pro eis oraui, audit Dominus & patitur, audit seruus & indignatur, sed vindictam vis, quid enim? ego iam sum vindicatus cùm tibi hæc loquitur fides tua, quasi imperat ventis & fluctibus, & fit tranquillitas. Hæc August. Et similiter de aliis quæ nos tentant vel tribulant, intelligas suo modo, vt ex omni parte excludatur mala conditio, quia sicut modicum foramen existens in naui ponit eam in periculo nisi obstruatur, sic anima est in periculo damnationis propter vnam malam conditionem, nisi excludatur, & ideò dicitur in Prouerbiis:
Prou. 4. *Omni custodia serua cor tuum*, & in Ecclesiastico:
Ecclef. 28. *Sepi aures tuas spinis, & ori facito ostia, & seras auribus.* Igitur quando tribulamur & tentamur, debemus esse constantes in fide, & nihil hæsitare, quia licet circa nos, & facta nostra Dominus videatur dormire, ipse tamen diligentissimus est super custodia nostra quotidie, qui etsi iam sui corporis somno non dormiat, caueamus tamen ne nostri
Dormit corpus nostrum. corporis somno nobis dormiat & quiescat. Dormit enim quando ab orationibus, & bonis operibus
1. Cor. 10. cessamus, & suscitandus tunc est in nobis crebris & deuotis precibus, & ipse facit tunc tranquillitatem, quia facit in tentatione prouentum, sed fatui ipsum magis obdormire faciunt, in hoc scilicet quòd magis ad humanum consilium, quàm
Suggestio pessima. ad diuinum confugiunt. Vnde Augustinus: Nihil tam maximè suggeritur humano cordi ab inuisibiliter expugnantibus inimicis, nisi quòd Deus non est adiutor, vt requirentes alia adiutoria inueniamur inualidi, & ab inimicis ipsis capiamur. Hæc August. Volens ergo ad seruitutem Dei accedere, secundum consilium sapientis, præparet se ad tentationes imminentes, cùm enim quis à vitiis & peccatis se subtrahere voluerit, vt soli Deo vacare, id est, intendere possit, commotio magna fit in mari seu mundo, id est, persecutio multiplex, cuius causa est triplex, scilicet impul-
Ecclef. 2. sus ventorum, hoc est, tentatio à diabolo. Turba-
Persecutionis causæ tres. tio maris, hoc est, tentatio à mundo. Commotio tempestatis, hoc est, tentatio à carne, quas tentationes contra se sentit insurgere. Porcella enim tentationis ex inuidia diaboli conatus viri iusti à bono proposito commouere optat, aliquando prauorum persecutionibus exterius, aliquando impulsu malorum cogitationum interius, nonnunquam etiam ex propria fragilitate carnis stimulus, quia quanto magis quis Deo appropinquare voluerit, & in Deum profecerit, tanto amplius inuenit quod durius portet. In exemplo videlicet Israëlitarum qui tunc durius à Pharaone sunt afflicti, quando per Moysen & Aaron ad ter-
Matth. 4. ram promissionis sunt vocati, quod Dominus
Pfalm. 120. etiam suo exemplo ostendit, quando post baptismum & ieiunium tentationes diaboli pertulit, sæpe enim post conuersionem nos diabolus acrius tentat, quos à sua seruitute recedere considerat, sed ille qui non dormitat neque dormiet custodiens Israël, quasi dormit in naui, cùm mentem viri iusti inter procellas tentationum durius permittit fatigari. Cúmque sentit tentationes sua virtute superare non posse, accedit ad omnipotentiam Dei recurrens, & suscitat Dominum cum mentis deuotione illi appropinquans, & suam fragilitatem humiliter recognoscit, ac diuinam potentiam, & Dei misericordiam deuotissimè totis viribus mentis implorare non cessat, quousque in sui adiutorium diuinum excitet auxilium, tunc enim surgens imperat ventis & mari, quia tentamenta diaboli insurgentia contra mentem viri iusti conquiescere facit, & eum sibi liberè seruire permittit. Fit autem tunc magna tranquillitas, quia expulsis malarum tentationum radicibus, virtutes animæ, & ea quæ prius non sine formidine obseruabat, postmodum velut naturaliter per bonam consuetudinem custodire incipit gaudens cum propheta & cantans: *Declinate à me maligni,* Pfalm 118. *& scrutabor mandata Dei mei*, sicque transnauigato mari, & huius seculi fluctibus calcatis, ad portum feliciter peruenit paradisi.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, impera suggestionum & tentationum flatibus & motibus, veni & gradere super cordis fluctus, vt serena & tranquilla fiant omnia mea. Requiescat in te Deus meus cor meum, cor mare magnum tumens fluctibus dormiat ab omnibus quæ sub cælo sunt, vigilans in te, quatenus amplectar te vnum bonum meum, & contempler te lumen oculorum meorum, & lætabundus cantem & dicam, ego dormio & Cantic. 5. *cor meum vigilat, & illud, In pace in idipsum dor-* Pfalm. 4. *miam & requiescam. Amen.*

De duobus dæmoniacis, à legione obsessis.
CAPVT XLVII.

CVM *autem Iesus & discipuli eius trans-* Matth. 8. *fretassent, & mare Galilææ transiuissent,* Marc. 5. *venerunt in regionem Gerasenorum con-* Lucæ 8. *tra Galilæam.* Gerasa quippe est in- *Gerasa ciuitas est Arabia.* signis ciuitas Arabiæ trans Iordanem, iuxta montem Galaad, in quo Laban comprehendit Iacob, in tribu Manasse, non longè à stagno Tyberiadis, ex opposito Galilææ stagno interiacente, à qua ciuitate denominatur regio Gerasenorum, & cùm de naui essent ad terram egressi, *occurrerunt ei duo* homines dæmoniaci, *saui nimis*, quia in se & in alios sæuiebant, non quia dæmoniaci aliquid possint, nisi quantum Deus eis permittit, *ita vt nemo posset per viam illam transire*, hoc enim intendunt sæuientes in nos dæmones, scilicet obstruere nobis viam vitæ, *exeuntes de monumentis*, in quibus habitabant, *& domicilium habebant.* Ideò in monumentis gentilium, vbi cor- *Cur in monumentis habitent dæmones.* pora eorum sepulta erant, dæmones habitabant, tanquam habituri super corpora eorum potestatem iam habebant. In monumentis etiam aliquando dæmoniaci habitant, vt per hoc dæmones terrorem hominibus de animabus defunctorum ingerant, & etiam quia in mortuis operibus, id est, in peccatis delectantur & gaudent, qui etiam vinciebantur catenis, & compedibus, & ruptis vinculis agebantur in deserto à dæmonibus. His similes sunt mali religiosi, quos vincula obedientiæ, & constitutionum non possunt tenere, quin exeant de monumentis, id est, de claustris, in quibus mundo mortui debent esse, & hoc ad negocia secularia, vel inutilia, seu etiam mala, exercenda. *Et virtutem Dei sentientes*, atque ex magno timore, non ex humilitate *ante Iesum procidentes, eum adorauerunt*, & clamantes scilicet coacti voce magna, vt enim dicit Hilarius: Non est vo- Hilar. can. 8. in Matth. luntatis confessio, sed necessitatis extorsio, quia timent eius præsentiam, dixerunt: *Quid nobis &* *Confessio coacta.* *tibi Iesu fili Dei?* quasi dicat, nihil est commune ti- Matth. 4. bi & nobis, tu Deus, nos diaboli, tu humilis, nos superbi, tu venisti saluare, nos perdere. Vnde Apostolus, *quæ conuentio Christi ad Belial?* id est, ad 2. Cor. 6. diabolum,

diabolum, certè nulla, quia Christus omnia facit bene, diabolus omne malè, supra dubitans dixit, *si filius Dei es*, hîc eruditus tormentis asserit, Iesu fili Dei, pœna enim oculos aperit, quos culpa claudit, non cognouerunt ex certa scientia Iesum esse filium Dei, sed ex coniecturis quibusdam opinabantur, non tamen de hoc certi. Vnde Augustinus, quòd dæmones clamant, quid nobis & tibi Iesu fili Dei? magis ex suspicione quàm ex cognitione dixisse credendi sunt: *si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifigi permisissent.* Istis dæmoniacis, ex timore Domini adorantibus & confitentibus, similes sunt qui timore gehennæ potius quàm amore iustitiæ Deo seruiunt, qui magis habent oculum sinistrum ad gehennam, vel ad commodum transitorium, quàm oculum dexterum ad cœlum, & incommutabile bonum non gratis colentes Deum. *Venisti ante tempus debitum torquere nos.* Sciebant enim in die iudicij sibi futuram damnationem, & se mittendos in abyssum, & torquendos, sed iam torqueri se dicebant, quia secundum Hieronymum, Præsentia Saluatoris, tormentum est dæmonum. Vnde Chrysostomus, Etenim flagellabantur inuisibiliter punctis & infixi, & intolerabilia patientes ex præsentia sola. Vel ideò torquebantur, quia suspicabantur quòd exire & à læsione cessare cogerentur, nam secundum Hieron. Magnum tormentum est dæmonibus à læsione hominum cessare, propter odium quod erga nos habent, & tanto grauius dimittunt, quanto diutius possederunt. Caueat ergo læsus à diabolo, vt citò eius iugum disrumpat, quia tanto facilius, quanto citius eius dominium euitatur. Et interrogabat Iesus de nomine, non quia ignoraret, sed vt multitudo dæmonum ex confessione eorum appareret, & magis credibile esset quòd tot dæmones in duobus hominibus fuissent, & vt confessa peste virtus curantis gratior emicaret. Vnde dixerunt, *legio mihi nomen est*, quia multi sumus, legio autem propriè dicitur numerus determinatus armatorum in exercitu, & continet sex milia sexcentos sexaginta sex, & inde dicitur legio in dæmonibus, quia militant contra eos, & quia etsi non possunt hominibus nocere in persona, saltem appetunt eis nocere in substantia, ideò rogabant Iesum si eos eiiceret ne se expelleret extra regionem, id est, habitationem hominum, vel in abyssum & infernum, locus enim inferni debetur dæmonibus, permittuntur tamen inter homines habitare vsque ad iudicium, vt gloriosior sit victoria electorum in superatione dæmonum tentantium, *sed mitteret eos in porcos*, vt saltem sic in aliquo affligerent homines, quia vbique homines in mœstitiam mittere student, & de perditione eorum gaudent. Ecce dæmonum infirmitas, quia nil possunt nisi permissi; sic ergo porcis nocere non poterant, nisi permissi, multominus hominibus factis ad imaginem Dei: oportet igitur Deum solum timere, illos autem contemnere, in quo etiam apparet eorum vilitas, quia ingredi volunt in porcos. *Et permisit*, Dominus concedendo eis petitionem ipsorum, quod patet per sequentem effectum, nam porcorum gregem, qui iuxta pascebantur, inuaserunt, & duo milia in stagno Genezareth, seu Tyberiadis submerserunt, & sic dæmoniaci liberati sunt & curati, permisit autem hoc Dominus non propter eorum persuasionem, vel vt impiam eorum impleret voluntatem, sed propter multiplicem causam & vtilitatem. Quarum prima est, quia fortè homines illius terræ peccatis suis illud damnum sibi fieri

[Margin: Augustin. de quæstio. noui & veteris Testamenti. — *Tormentum dæmonum.* — Hieron. in c. 8. Matth. — Chrysostom. homil. 29. in Matth. — Hieron. in c. 8. Matth. — *Legio.* — *Dæmonum locus.* — *Cur Deus permiserit dæmonibus ingressum in porcos*]

demeruerant. Secunda, vt ex euentu & iacturæ magnitudine appareat hominibus quàm sint crudeles, & nocentes sibi subditis & obtemperantibus, & quòd homines quos magis odiunt plus affligerent, si Deus permitteret & eis liceret. Vnde Chrysost. & concessit eis, volens furiam quam contra homines habent dæmones omnibus demonstrare, & quòd multo peiora vellent hominibus infligere, si possent virtute non impediti diuina, & quia in hominibus hanc demonstrationem fieri eius pietas non ferebat, ipsos in porcos intrare permisit, vt in illis virtus & furor dæmonum videatur. Tertia, secundum Chrysostom. vt discant omnes quoniam neque aduersus porcos audent vel possunt, nisi Deus concesserit vel permiserit. Quarta, propter salutem hominum, vt inde hominibus salutis occasio præberetur, & vt homines regionis illius discerent Dei virtutem, & in eius venirent cognitionem, huius enim occasione pastores fugerunt, & hæc omnia hominibus in ciuitate Gerasa nunciauerunt. Quinta, propter dignitatem homini ostendendam, scilicet quanto dignior sit homo bestiis, cùm propter salutem duorum hominum perire permisit Deus duo milia porcorum; multum ergo peccant, qui hominem perdere, vel mutilare non formidant. Sexta, ad contumeliam dæmonum, quia porcus animal est immundum. Elegerunt enim intrare in porcos, quia hoc magis sibi permitti putabant, & hoc magis congruebat, porci enim propter immunditiam, & serpentes propter astutiam, magis eis competunt. Vnde Remigius: Ideò autem non petierunt mitti in homines, quia illum cuius virtute torquebantur humanam speciem gestare videbant, nec petierunt vt in pecora mitterentur, quia velut munda animalia in templo Dei offerebantur. Petierunt autem vt in porcos mitterentur, quia nullum animal immundius est porco, & dæmones semper in spurcitiis delectantur. Septima, propter mysterium, nam porci qui non habent ad cœlum faciem, sed ad terram, & in luto iacere delectantur, significant illos qui Deum præ oculis non habent, sed vitiis sordidantur, & hi in potestatem dæmonum traduntur, & in infernum cum eis finaliter demerguntur, & nunc suffocati in aquis & voluptatibus huius mundi, tunc suffocabuntur in abyssis & puteo inferni. Vnde gloss. Nisi quis more porci vixerit, diabolus potestatem in eo non habebit, nisi fortè ad probandum, non ad perdendum. Vnde Augustin. Certi mysterij gratia, & certa dispensatione dimisit dæmones in porcos, vt ostenderet diabolum in eis dominari qui vitam porcorum gerunt. Vbi secundum Ambros. Clementiam Domini debemus aduertere, quòd nullum prius ipse condemnat, sed vnusquisque ipse sibi author est pœnæ. Timeant ergo libidinosi, gastrimargi, qui immundi in sordibus luxuriæ & voluptatum viuunt, ne in potestatem diaboli etiam viuentes Domino iubente vel permittente tradantur, & postea cum eo in infernum demergantur. Dicitur etiam quòd dæmones nobiliores peccata detestantur vilia, quantomagis homo debet detestari ea? Patet autem ex hoc quàm detestabilis sit libido, gastrimargia, sicut & superbia, non enim legitur diabolum in aliquod animalis organum intrasse præterquam porci, serpentis, & hominis. Vbi Chrysost. Cùm porcini homines sunt, facilè capi possunt ab actionibus. Porcini sunt homines auidè comedentes per gulam, pingues ad luxuriam, in luto iacentes per accidiam, in terra fodientes per auaritiam,

[Margin: Chrysostom. homil. 29. in Matth. — Chrys. ibid. — *Hominis præstantia.* — *Porci & serpentes dæmonibus apti.* — Remigius in eum locum. — *Porci terrenos signant.* — Glossa in Matth. c. 8. — Aug. tract. 6. in epist. Ioan. — Ambros. in c. 6. Lucæ. — *Dæmones turpia peccata abominantur.* — Chrys. hom. 29. in Matth.]

auaritiam, spumantes per iracundiam. Per porcos etiam significantur detractores, & referendarij, qui pascuntur de fecibus & immunditiis aliorum tanquam porci, referentes quæ vident vel audiunt, rodunt vitam eorum, quos etiam dæmones intrant & demergunt in infernum. Erubesce miser, de hoc detestabili officio pacis turbamento & discordiæ seminario, & insuper time de animæ periculo, quia diabolus in te potestatem accepit, quando te ad hoc officium perduxit, & qui nunc te suffocauit in hoc vitio, postea te suffocabit in inferno. Timeat etiam & caueat auditor ne talibus consentiendo, & aures præbendo eis similis fiat, quia sicut super linguam detractoris, sic super aures auditoris diabolus sedet, & si non esset auditor, non esset detractor. Vnde gloss. super illud: *Ventus Aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem.* sic dicit: Si hilari vultu detractorem audieris, tu illi das fomitem detrahendi; si verò tristi, dicit non libenter dicere quod didicerit non libenter audiri. Aufer Domine opprobrium talium hominum pestiferorum, à religione seruorum tuorum. Mysticè per dæmoniacum significatur diabolus, qui in monumentis & montibus, id est, fœdis & superbis habitat hominibus. Nomen eius legio dicitur, quia multis in malum associatur, eius autem eiectio per Christum, significauit dæmonum multitudinem deuincendam per ipsum, legio quoque ab hominibus pulsa porcos ingreditur, quia dæmones ab illis qui ad vitam æternam prædestinati sunt, per gratiam eiecti, malè viuentibus, & terrenis intendentibus dominantur, quod tamen non faciunt nisi Iesus concedat, quia nec malos tentare possunt, nisi potentia diuina permittat. Grex verò porcorum à legione in mare proiicitur, dum per dæmones malorum vniuersitas ad infernalem amaritudinem perducitur. Non repugnat autem quòd Matthæus de duobus dæmoniacis, Marcus verò & Lucas de vno loquuntur, sed secundum Augustinum, intelligas vnum eorum fuisse personæ alicuius clarioris & famosioris. Vel secundum Chrysostom. sæuioris & insaniæ maioris, pro quo illa regio maximè dolebat, quod volentes significare duo Euangelistæ solum vnum commemorandum iudicauerunt, de quo facti huius fama latius præclariúsque flagrauerat. Illi autem homines de ciuitate exeuntes, *venerunt ad Iesum.* Vbi Titus: Illos autem ad Saluatorem duxit damni necessitas, frequenter enim Deus homines damnat in rebus possessis, & confert beneficium animabus. Et homines Iesum, ac facta videntes conscij fragilitatis suæ velut adhuc infirmi, & præsentia Domini indigni rogabant eum ex humilitate, vt à finibus eorum discederet, quia timore magno admirationis & reuerentiæ tenebantur. Reputabant enim se indignos tanto doctore & eius conuersatione, sicut Centurio reputabat se indignum tanto hospite, & sicut Petrus fragilitatis suæ memor ait, *exi à me Domine, quia homo peccator sum.* Vel fortè isti Geraseni ex peccatis suis territi timebant offendere præsentiam Christi, & per consequens incurrere pœnam maiorem præcedenti, & per eum amplius quàm in amissione porcorum damnificari, sicut Oza tangens arcam Dei. *Ipse autem ascendit nauem,* vt infirmos desereret, quibus oneri suam præsentiam esse videbat. Vbi Chrysostom. Attende autem Christi humilitatem, postquam enim collatis à se talibus beneficiis emittebant eum, non obstat,

Detractores sunt porcis similes.

Auditor detractorum vituperatur.

Glossa in Matth.

Quid per dæmoniacum mysticè significetur.

Aug. lib. 2. de consensu Euang. c. 24.

Chrysostom. homil. 29. in Matth.

Damni temporalis vtilitas.

Lucæ 5.

Chrys. hom. 29. in Matth.

sed discedit, & eos qui seipsos indignos sua doctrina promulgauerant, dereliquit, dans eis doctores liberatos à dæmonibus, & porcorum pastores. *Cúmque Iesus nauem ascenderet, rogabat illum ex deuotione sanatus, vt cum eo esset,* quia gratus de beneficio sibi collato eum sequi volebat. *Iesus autem non admisit,* id est, non recepit eum ad discipulatum, propter præcedentis passionis horrorem, & ne ascriberetur dæmoni, quod iste faceret si discipulus Christi esset. Ex hoc loco accipitur, & consuetum est in Ecclesia, quòd dæmoniaci & furiosi post curationem non promouentur ad Ecclesiastica officia, sed Dominus eum quem curauerat secum ducere noluit, vt iactantiæ causam vitare doceret, & propter fructum prædicationis ipsum ad suos remisit, vt per eum aliis procuraretur salus, & infidelibus esset exemplo ipse sanatus, vnde eum à sua sequela simpliciter non repellit, sed ipsum prædicatorem magnalium diuini constituit, dicens: *Vade in domum tuam,* ad tuos quibus ex officio charitatis plus teneris, *& annuncia illis quanta tibi Dominus fecit,* & tui misertus sit, sanans te in anima & in corpore. Vnde Theophil. Vide Saluatoris humilitatem, non dixit denuncia omnia quæ feci tibi, sed, omnia quæ fecit tibi Dominus, sic tu cùm bonum aliquod operaris, non tibi, sed Deo attribuas. Vnde & Chrysostomus. Licet autem aliis sanatis præcepit nemini dicere, conuenienter tamen huic præcepit quòd annunciet, quoniam omnis regio dæmonibus detenta sine Deo manebat. Vnde etiam Augustin. Quòd autem ille sanatus cupit iam esse cum Christo, & dicitur ei, redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus, sic intelligitur, vt si quisque intelligat post remissionem peccatorum redeundum sibi esse in conscientiam bonam, sicut in domum, & seruiendum Euangelico propter aliorum salutem, vt deinde cum Christo requiescat. Nedum præproperè vult iam esse cum Christo, negligat prædicationis mysterium, fraternæ redemptioni accommodatum. Et Gregor. Cum enim quantumlibet parum de diuina cogitatione perceperimus, redire iam ad humana nolumus quietem contemplationis quærentes, sed Dominus præcepit vt mens prius exsudet in opere, & postmodum refici debeat per contemplationem. *Et abiit,* non mente, sed corpore separatus à Domino, *& prædicauit in Decapoli,* id est, in regione decem ciuitatum, quanta sibi fecisset Iesus magnalia, & omnes mirabantur, & per eum ad fidem ædificabantur. Ecce mutatio dexteræ excelsi, quia ex infideli & dæmoniaco factus est prædicator fidelis & deuotus, operante Domino, & verè fidelis, quia ad gloriam Dei, & ad vtilitatem proximi effectus est talis. Quòd verò hîc dicitur de vno, intelligendum est etiam de alio qui erat cum eo, quia ambo volentes Christum sequi ad suos missi sunt, & ambo salutem sibi factam & magnalia Dei prædicauerunt, hoc quoque exemplo docetur quenquam suo proximo salutem sibi factam prædicare, & à diabolo se liberatum esse verbis, & operibus bonis demonstrare, & alios ad eandem salutem percipiendam vocare. Studeamus ergo & nos si nondum liberati sumus à diabolo liberari, & si iam nos liberatos esse cognoscimus, salutem aliis prædicemus, quam nos obtinuisse gaudemus, memores quod scriptum est, qui audit dicat veni. Sed multi hoc exemplum minimè sequuntur, & de his quæ ad corpora pertinent circa amicos suos solliciti sunt & inquirunt, sed

Dæmoniaci non admittuntur ad Ecclesiastica officia.

Deo attribuit Christus opus suum.

Chrys. ibid.

Aug. lib. 2. quæst. Euangelicarum quæst. 13.

Dæmoniacus prædicator efficitur.

ſed de his quæ ad ſalutem animarum pertinent ſollicitudinem nullam gerunt.

ORATIO.

DOmine Ieſu Chriſte, amator hominum benigniſſime, ſupplico lachrymabiliter bonitati tuæ, libera me ab omnibus peccatorum ſordibus, & dæmonum infeſtationibus, méque ab eis liberatum vſque in finem miſericorditer cuſtodi illæſum, vt ad tuam gloriam & proximorum vtilitatem valeam verbis narrare, & operibus demonſtrare, quanta magnalia feceris animæ meæ per tuam gratiam liberatæ, quatenus cognoſcentes cæteri, quia hæc mutatio dexteræ excelſi, omnes meo exemplo prouocentur, & te miſerante ad meliora conuertantur. Amen. Pſalm. 76.

De curatione paralytici, per tectum dimiſſi.

CAPVT XLVIII.

Matth. 9. Marc. 2. & Lucæ 5.

ET cùm Dominus Ieſus aſcendiſſet in nauiculam, vt de terra Geraſenorum rediret in Galilæam, vnde illuc iuerat, ſecundum Chryſoſtom. Nauigio tranſierat qui poterat pede pertranſire, non ſemper enim voluit potentiam oſtendere in mirabilibus, ne incarnationis noceret myſterio. At contrà homines huius mundi ſi vllam habent potentiam, ſemper volunt ea vti magis quàm veritate iuſtitiæ, ideò etiam vehiculo nauis tranſire voluit, vt nos doceret naui & ſuffragio pœnitentiæ vti in mari ſeculi huius, vt in ciuitatem cœleſtem perueniamus. Hæc enim nauis pœnitentiæ in ciuitatem cœleſtem deducit, ideò ſequitur: *Et venit in ciuitatem ſuam*, ſcilicet Capharnaum, in qua frequentius conuerſari ſolebat & miracula operari. Secundum Chryſoſt. Ciuitatem ſuam hîc dicit Capharnaum, quam, non naſcendo, ſed miraculis illuſtrando ſuam ipſe fecerat. Alia quidem eum extulit, id eſt, extra in lucem duxit, vt Bethlehem. Alia autem nutriuit, vt Nazareth. Alia autem diu inhabitantem habuit, vt Capharnaum. Hanc enim ciuitatem magis frequentauit conuerſatione, & in miraculorum operatione, quia ſecundum Auguſt. erat quaſi metropolis & inſignior ciuitas Galilææ, vbi plurimorum concurſu fides & doctrina eius clarius pateret, & miraculis confirmata ad multos ſalubriter perueniret, vel quia, vt ſuprà dictum eſt, Capharnaum interpretatur villa pulchritudinis, & pinguedinis & conſolationis, quæ ſunt occaſio peccandi multis, ideò ad ſui conuerſionem pluribus indigebat miraculis, vel ſicut metropolim regionis alicuius ciuitatem noſtram dicimus, exiſtentes tamen de ciuitate ſubiecta illi, ita & Capharnaum metropolis Nazareth Galilææ, ſita inter Nazareth & ſtagnum, dicitur ciuitas Domini, in Nazareth concepti & nutriti. *Et cùm in domo doceret turbas, viri quatuor portantes in lecto paralyticum*, inuenientéſque multitudine ianuam obturatam, & non valentes introire per eam, & illum inferre præ turba, *aſcenderunt ſupra tectum*, & nudantes illud per tegulas, *ſubmiſerunt illum cum lecto in medium ante Ieſum*, & hoc fuit ſignum magnum fidei ipſorum. Vnde poſt fidem eorum oſtendit Dominus diuinæ poteſtatis actum, & ſuper animam, & ſuper corpus ipſum. Et hoc tripliciter: Primò, in remiſſione criminis. Secundò, in cognitione cogitationis, & hæc duo pertinent ad animam. Tertiò, in ſubita curatione ægritudinis corporalis, nam videns Ieſus fidem illorum, ſcilicet offerentium, & etiam paralytici oblati, non enim ſe portari, & per tectum ſubmitti ſuſtinuiſſet, niſi curationis fidem habuiſſet, dimiſit ei peccata, dicens: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*, & non dicit, remitto, ſed remittuntur, cauſa humilitatis & pietatis inſinuandæ. Ex hoc patet, quòd fides paralytici aderat, quia licet ſanitas corporalis, vel aliquid huiuſmodi detur alicui propter fidem alienam, remiſſio tamen peccatorum non datur alicui adulto ſine fide propria, & ideò bene filium vocat, quia iam credebat. Vbi Hieron. O mira humilitas, deſpectum & debilem, totiſque membrorum compagibus diſſolutum filium vocat, quem ſacerdotes non dignabantur attingere. Aut certè ideò filium, quia dimittuntur ei peccata ſua. *Et quidam de ſcribis*, id eſt, legiſperitis, *dixerunt intra ſe*, id eſt, cogitabant, quia extrà dicere propter populum non audebant, verbum enim intrinſecum, eſt cogitatio mentis. *Hic blaſphemat*, id eſt, quod Dei eſt ſibi vſurpat. Eſt enim blaſphemare, Deo iniuriam irrogare, quod fit tripliciter. Vel cùm Deo attribuitur quod ei non conuenit. Vel ab eo remouetur, quod ei conuenit. Vel cùm homo ſibi quod proprium eſt Dei, tribuit, & hoc modo tertio iudicabant eum blaſphemare, quia ipſum putabant hominem tantum, & non Deum eſſe, dimittere autem peccata ſoli Deo conuenit. Sed Chriſtus conuenienter eos redarguit, oſtendens ſe eſſe Deum dupliciter. Primò, quia reſpondet eorum cogitationibus, quas cognoſcere per certitudinem ſoli Deo proprium eſt, dicens: *Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* imponendo mihi falsò blaſphemiam, ſcilicet me non poſſe peccata dimittere, & quod Dei eſt vſurpare, quaſi dicat, quia poteſtate cogitationes veſtras video, etiam peccata dimittere poſſum, quia cogitationes ſunt fons boni, & origo mali, ideo Saluator noſter cùm vidiſſet malas Scribarum cogitationes, ne vlterius prodirent in peius, ſtatim redarguit eos, dicens: *vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris*, dans nobis doctrinam, vt quàm citò perpenderimus nos mala cogitatione pulſari, ſtatim debeamus noſmetipſos reprehendere, vt quaſi dicat tibiipſi hæc Chriſti verba, vt quid cogitas mala in corde tuo? Deinde hoc etiam oſtendit ſanando paralyticum, per imperium tanquam propria virtute, quod eſt eiuſdem poteſtatis, ſicut & peccata dimittere, licet enim paralyſis virtute naturæ aliquando poſſit curari, non tamen ſubitò, nec ita perfectè vt ſtatim homo poſſit lectum in quo iacet portare, vt hîc dicitur factum eſſe, vnde ſubiungit, *quid eſt facilius*, inter duo iſta, ſcilicet, *dicere, dimittuntur tibi peccata tua, aut dicere, ſurge & ambula?* hoc eſt ſolo verbo efficere vt dimittantur peccata, an verbo, efficere vt paralyticus ſurgat ſanus & ambulet? quaſi dicat. Si vobis hoc manifeſtius & maius videtur, ſcilicet ſubita curatio corporum, quam animarum, & poſſum horum primum, ergo & reliquum, quia æqualis poteſtatis eſt vtrunque, & vtrunque eſt virtutis infinitæ. Vnde ex hoc concludit virtutem diuinitatis ſuæ, per factum dicens: *Vt autem ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico*, quod verbum interponitur ab Euangeliſta. *Surge*, ſcilicet ſanus à lecto, *tolle lectum tuum*, in quo diu decubueras infirmando, vt quod fuit teſtimonium infirmitatis, ſit probatio ſanitatis, *& vade in domum tuam*, per te, non indigens vt prius portitore. Et fecit ſic, *magnificans Deum*, qui ſanauit eum. Magna virtus, vbi ſine mora ſalus imperium comitatur, vt nemo iam dubitaret eum Paralytico dimiſiſſe peccata, qui eundem

[Marginalia: Chryſoſtom. homil. 30. in Matth. — *Chriſtus quare potentiam non ſemper oſtendit.* — Chryſoſtom. homil. 30. in Matth. — *Capharnaum ciuitas Domini dicitur.* — Aug. lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum cap. 25. — *Paralytici oblatio.* — *Remiſſio peccatorum exigit fidem in adulto.* — Hieron. in c. 9. Matth. — *Blaſphematio tripliciter fit.* — *In curanda paralyſi quomodo fuit miraculum.*]

sublato grabato ambulare præcepit. Vnde meritò qui aderant stupentes & mirantes, relictis blasphemiis ad laudem conuertuntur tantæ maiestatis, propter quod sequitur: *Videntes autem turbæ*, scilicet miraculum factum in paralytico, *timuerunt*, reuerendo & admirando, *& glorificauerunt*, laudando *Deum, qui dedit potestatem talem*, scilicet dimittendi peccata, & curandi solo verbo infirmos, *hominibus*, ad eorum scilicet salutem. Vel secundum glossam, hominem tam potenter inter homines operantem. Et hanc potestatem dedit Deus pater Christo causatiuè, hominibus autem receptiuè. Christus quippe tribus de causis miracula faciebat. Primò propter illorum circa quos hæc faciebat vtilitatem, quia eos in corpore & in anima curabat. Secundò, propter aliorum conuersationem, quia multi videntes ea conuertebantur. Tertiò, propter Dei gloriam & honorem, & ista triplex causa hîc tangitur. Ex hoc tamen quòd timuerunt, videtur quòd nec de Christo plenam cognitionem habebant, quia purum hominem esse & posse, & hanc potestatem à Deo credebant. Vnde gloss. Spectant surgentem increduli, imitantur abeuntem, & diuini operis miracula malunt timere quàm credere. Nam si crederent, non timerent, sed diligerent. *Perfecta enim charitas foras mittit timorem.* Considera hîc quòd Dominus curando Paralyticum, incepit à morbo spirituali, qui erat causa & radix morbi corporalis, quia primò remisit peccata eius quæ fuerunt causa morbi, ad modum boni medici qui primò remouet causam morbi, & tunc postmodum intendit curationem. Infirmitas autem hæc fuerat inflicta paralytico propter peccata sua, vt purgarentur, & ideò Dominus primò remouit causam, quia cessante causa, cessat & effectus, introductus ob illam causam. Nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Vnde secundum gloss. quinque modis infirmitates contingunt. Vel vt iustis merita, per patientiam, augeantur, vt Iob. Vel ad custodiam virtutum, ne superbia tentet, vt Paulo. Vel ad corrigendum peccata, vt Mariæ lepra, & sicut huic Paralytico. Vel ad gloriam Dei, vt cæco nato, vt Lazaro. Vel ad initium pœnæ, vt Herodi, quatenus hîc videatur quid in inferno sequatur. Hîc ergo secundum Hieron. datur intelligi plerasque corporum debilitates euenire propter peccata. Et ideò prius peccata dimittuntur, vt causis debilitatis ablatis, sanitas restituatur, & fit visibile signum, vt inuisibile probetur. Vnde & Beda: Curaturus autem hominem à paralysi Dominus, primò peccatorum vincula dissoluit, vt ostenderet eum, ob nexus culparum, artuum dissolutione fuisse damnatum, nec nisi his relaxatis, membrorum posse recuperatione sanari. Sed heu, nos econuerso magis satagimus de curatione corporis, quàm animæ, ideo sæpe destituimur vtrobique. Vnde Chrysost. Nos autem si corporaliter patiamur, satagimus nociuum abiicere. Cùm verò malè sit animæ, differimus, atque ideò nec à corporis nociuis curamur. Abscindamus ergo fontem malorum, & cessabunt ægritudinum fluxus. Hæc Chrysost. Ergo quia constat quòd propter peccata quandoque homo ægrotat, medicus ægrum visitans, primò eum ad pœnitentiam & confessionem monere debet, ne peccato tanquam ferro manente in vulnere, frustra sit emplastrum apponere. Vnde peccant medici, qui curam materialem adhibent corpori, prius quàm cura spiritualis sit adhibita animæ, ignorantes causam morbi, videlicet quòd pro peccato animæ, inflictus sit corpori. Vbi Chrysost. Sed quia hæc ipsa Domini gesta spiritalium in se rerum continent rationem, cuius typum Paralyticus iste gerat, debemus aduertere. Figuram namque in eo populi Gentilium præostensam esse cognoscimus, qui peccatis grauibus animo dissolutus, quasi quadam insanabili infirmitate plagatus, in quatuor angulis mundi istius, velut in lecto iacebat. Vnde & in eo Paralytico, cui remissa sunt peccata, id ostensum est, quia populus Gentium, qui graui valetudine peccatorum laborabat, data sibi remissione, per medicinam cœlestem, integram & perfectam sanitatem, secundum corpus & animam æternæ salutis acceperit. Cui non immeritò, post remissionem peccatorum, reddita salute, iam dicitur, redi in domum tuam, id est, in domum Paradisi, de qua Adam iam dudum expulsus fuerat, qui huius infirmitatis author extiterat, & meritò sequitur: Hoc viso, turbæ timuerunt, & magnificauerunt Deum, qui tantam potestatem dedit hominibus. Magnificatur enim Deus, qui vel Apostolis suis potestatem dimittendi peccata donauit, vel hominibus tantam gratiam concessit, vt post remissionem peccatorum, per meritum fidei atque iustitiæ, potestatem accipiant ad Paradisum redeundi. Vbi & Hilar. Videntes autem turbæ, timuerunt. Magni enim timoris res est non dimissis peccatis à Christo in mortem resolui, quia nullus est in domum æternam reditus, si cui indulta non fuerit venia delictorum, cessante autem timore, honor Deo redditur, quia potestas hominibus, hac vita data, fit per verbum eius, & remissionis peccatorum, corporum resurrectionis, & reuersionis in cœlum. Hæc Hilar. Moraliter per Paralyticum, qui priuatus est vsu membrorum corporalium, significatur homo peccator, operibus meritoriis priuatus, & turpi marcens ocio. Talis enim priuatur gressu meritoriæ affectionis, & tactu bonæ operationis, & gustu suauitatis cœlestis, & visu diuinæ contemplationis, & auditu diuini sermonis, & odoratu diuinæ consolationis. Et tunc iacet in lecto, quando superueniens, tenet eum praua consuetudo, hæc enim lectus dici potest hoc loco. Ipsum quoque peccatum, more paralysis, facit tremulum per mali dilectionem, reddit insensibilem, per obstinationem, impedit loquelam, per desperationem. Vbi sciendum quòd sicut Dominus legitur resuscitasse tres mortuos (sed multò plus sunt) sic legitur curasse tres Paralyticos, licet etiam plures sint, scilicet paralyticum in domo, Paralyticum iuxta probaticam piscinam, Paralyticum in lecto, vt in proposito. Et quia paralyticus, vt dictum est, peccatorem signat, ideò notandum quòd tria genera peccatorum, scilicet peccator occultus, publicus, & consuetudinarius. Paralyticus in domo, est peccator occultus, paralyticus iuxta piscinam, est peccator manifestus, paralyticus in lecto, est peccator consuetudinarius, & hoc peccatum in consuetudinem ductum, difficulter relinquitur, & Paralyticus hic in lecto iacere dicitur, id est, peccatum continuare dicitur. Prædictos peccatores quatuor exportant extra domum propriæ conscientiæ, & etiam extra Ecclesiam, tam militantem, quàm triumphantem. Primum est, tepiditas boni, quando enim homo incipit ex desidia tepescere in bono inchoato, talis dimittit Deum, & per consequens dimittitur à Deo. Secundum est, delectatio mali, quod coniungitur quasi socius eius, cùm enim Deus derelinquitur, statim anima in malo delectatur, & hi duo socij præcedunt. Tertium est, mali operatio, cùm delectatio ad opus ducitur. Quartum est, mali operis consuetudo, cùm ipsum malum frequentatur. Et hi duo sequuntur portantes peccatorem extra suffragia Ecclesiæ, quibus

Marginalia (left column): Glossa in Matth. — *Miraculorum causæ in Christo tres.* — 1. Ioan. 4. — *Peccata cur prius remisit quàm sanauit.* — Glossa ex Beda in c. 2. Marci. — *Infirmitates contingunt quintupliciter.* — Hieron. in c. 9. Matth. — Beda in c. 5. Lucæ. — *Confessio à medico suadenda est.*

Marginalia (right column): *Paralyticus significat populum Gentilem.* — Hilar. can. 8. in Matth. — *Paralyticus significat peccatorem.* — *Peccatum paralysi comparatur.* — *Paralyticos tres curauit Dominus Iesus.* — *Peccatorum tria genera.* — *Exportantes paralyticum, id est, peccatorem.*

Reportantes eundem. quibus ipse priuatur. Sunt autem quatuor, quæ ipsum reportant & reconciliant. Primum est, vitæ breuitas, vt homo consideret quàm breuis sit vita præsens, & incerta. Secundum est, timor pœnæ gehennalis, vt homo consideret eius acerbitatem, diuersitatem, & æternitatem. Tertium est, consideratio culpæ, vt homo consideret quid grauedinis, quid immunditiæ, quid malitiæ sit in peccatis. Quartum est, spes veniæ, vt quanuis in multis offenderimus, nihilominus tamen veniam speremus. Qui hæc quatuor habuerit, ante Deum portabitur, & misericordiam consequeter. Vel portitores eius, vt sanetur à Christo, sunt quatuor suæ salutis procuratores, scilicet, monens secretè prædicans publicè, orans pro eo, & inuitans exemplo, & sic isti offerunt eum Christo, sollicitantes pro ipso, & ipse offertur, quando eis conformatur consentiendo & meritis eorum obicem non ponendo. Christus autem fidem illorum inspicit, cùm preces eorum exaudit, & Paralyticus curatur, quando peccatum sibi dimittitur, & donatur sibi gratia, per quam ad actus meritorios restituitur. Et tunc suum malæ consuetudinis lectum tollit, quando ab ea per exercitium boni operis recedit, & sic procedens de virtute in virtutem, vadit in domum suam, quando bonis actibus, ad cœlestem festinat patriam, & populus eum glorificat de mutatione tali, quoniam hæc est dexteræ excelsi. Illi verò qui inde murmurant, signant dæmones, qui inde valde dolent. Christus verò curans, quatuor imperat pœnitenti. Primò, ante omnia vt confidat, & spem de venia consequenda habeat, quem etiam iam filium per adoptionem vocat. Deinde volens eum sanare, iubet eum surgere, & lectum tollere, & in domum suam abire. Surgere inquam à peccato, & mentis deiectione, in peccato enim malè delectando, peccator quasi in lecto quiescit, & ex peccato ita mens deiicitur, vt nunquam possit esse læta, quia semper præsumit sæua perturbata conscientia, tunc autem surgit, quando ista deserit. Tollere vero lectum, & portare, est vt peccatum quod erat sibi quieti & delectationi, incipiat sibi esse oneri & dolori. Abire quoque in domum suam, vt in cœlum meditatione pergat, vel conscientiam suam, quæ domus animæ est, discutiat, & si quid ibi immundum inuenerit, per os quasi per ostium, confitendo proiiciat, à qua homo per multitudinem peccatorum ita alienatur, quòd quasi ipsam perdat, & seipsum non cognoscat. Homo ergo Paralyticus, hoc est mollicie, & illecebris carnis, vel voluptate seculi resolutus, & torpens, ac præ turba cogitationum & causarum seculi, videre Deum non valens, postquam supra tectum carnis ascenderit, vt spiritus dominetur carni, videt Deum, & ad cognitionem Dei verè redit, & tunc Deus eum sanat per gratiam, ab omni quod deliquit, & vocat filium per adoptionem, & iubet surgere de torpore negligentiæ, & se erigere à carnalibus desideriis per pœnitentiam, & corpus in cuius desideriis iacuit ad voluptatem spiritus attollere, ac carni dominari per continentiam, & ire ac tendere per bonam operationem, & honestam conuersationem, in domum suam scilicet paradisum, quæ prima fuit hominis domus, hoc est, in habitationem æternam, vel in bonam conscientiam segregatus à terrenis, & custodiens illam, vel ne iterum peccet ad internam sui custodiam. Vbi Beda: Spiritualiter de lecto surgere, est animam se à carnalibus desideriis, vbi ægra quiescebat, abstrahere: lectum verò tollere est ipsam quoque carnem per continentiæ frena correptam spe cœlestium præmiorum, deliciis priuare terrenis. Ipse est enim lectus, qui per singulas noctes lauatur à Dauid, id est, pro vniuscuiusque noxæ maculis digno pœnitentiæ flumine castigatur. Sublato autem lecto domum ire, ad paradisum redire est. Ipsa est enim vera domus, quæ hominem prima suscepit, non iure amissa, sed fraude, tandémque restituta per eum, qui fraudulento hosti nihil debuit. Vbi & Anselmus, sed & domum illam non præteribis, vbi per tegulas paralyticus, ante pedes eius submittitur, vbi pietas & potestas obuiauerunt sibi. *Fili*, inquit, *remittuntur tibi peccata tua.* O mira clementia! ô indicibilis misericordia! Accepit fœlix remissionem peccatorum suorum, quam non petebat, quam non præcesserat confessio, non meruerat satisfactio, non exigebat contritio. Corporis salutem petebat, non animæ, & salutem corporis & animæ recepit. Verè Domine vita in voluntate tua, si decreueris saluare nos, nemo poterit prohibere, si aliud decreueris, non est qui audeat dicere, cur ita facis? Pharisæe, quid murmuras? an oculus tuus nequam est, quia ipse bonus est, certè miseretur cui ipse voluerit, ploremus & oremus vt velit, bonis etiam operibus pinguescat oratio, augeatur deuotio, excitetur dilectio, leuentur puræ manus in oratione, quas non sanguis immunditiæ maculauit, tactus illicitus non fœdauit auaritia non exasperauit, leuetur & cor sine ira & disceptatione, quod tranquillitas sedauit, pax composuit, puritas conscientiæ lauit, sed nihil horum Paralyticus ille legitur præmisisse, qui tamen legitur remissionem omnium peccatorum meruisse. Hæc est autem ineffabilis misericordiæ eius virtus, cui sicut blasphemum est derogare, ita & hoc sibi præsumere stultissimum. Potest cuicunque vult & hoc ipsum efficaciter dicere quod dixit Paralytico: Dimittuntur tibi peccata tua, sed quicunque sine suo labore, vel contritione, vel confessione, vel etiam oratione, sibi hoc dicendo expectat, nunquam ei remittuntur peccata. Hæc Anselmus,

Margin notes: *Salutis procuratores quatuor.* — Psalm. 76. — *Pœnitenti quatuor imperata à Christo.* — Beda in c. 5. Lucæ. *De lecto surgere.* — Psalm. 6. — *De eo quod paralyticus non petitam veniam obtinuit.* — Matth. 20. — Rom. 9.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui in passione tua nauiculam crucis ascendisti, in resurrectione transfretasti, & in ascensione in ciuitatem tuam venisti, ecce timor de peccatis, de ira Dei, de periculo superuenientis infirmitatis, & de incertitudine mortis offerunt tibi animam peccati morbo dissolutam. Dic iacenti in peccatis, vt confidat de gratia remissionis, resurgat per contritionem & confessionem, tollat lectum suum per satisfactionem, ambulet per profectum virtutum in domum suum æternam beatitudinem, vt turba fidelium videant, timeant, & glorificent Deum, qui talem potestatem dedit, ad hominum vtilitatem. Amen.

De Hæmorrhoissa & Archisynagogi filia.

CAPVT XLIX.

POST hæc *quidem princeps Synagogæ, nomine Iairus, accessit ad Iesum,* tam fidei, quàm corporis gressibus, *& adorabat eum,* faciendo sibi reuerentiam debitam, & procidendo ad pedes eius, quibus circumportauit omnibus salutem, *rogans,* pro vnica filia, annorum duodecim, dicens, *Domine filia mea modò defuncta est,* & mortua. Hoc dixit secundum reputationem, quia enim desperabat filiam posse inuenire viuam, de ea lo- (Matth. 9. Marc. 5. & Lucæ 8.)

quebatur vt iam defuncta, desiderans à Domino vel morientem sanari, vel mortuam suscitari. Sed Marcus dicit, quòd erat in extremis, tamen erat morti ita propinqua, quòd reputabatur mortua. Vnde secundum communem modum loquendi, de illo qui sic est morti propinquus, dicitur quòd est mortuus, quia quod modicum distare videtur, quasi nihil reputatur, *sed veni*, & per misericordiam appropinqua, *& impone manum tuam*, adiutricem super eam, *& viuet*, sanitate sibi restituta. Duo petit propter tertium, scilicet vt veniat, & manum imponat, & sic filia reuiuiscat, ignorans scilicet quod & absens liberare poterat. Sic moraliter, cùm quilibet non habeat nisi vnicam animam, magis debet curare de eius sanatione, quia si eam amittit, totum amittit. Spiritualiter autem venit Deus, per gratiam præuenientem, manum imponit, per gratiam concomitantem, & tunc anima viuit, per gratiam cooperantem. *Et surgens Iesus, sequebatur eum, & discipuli eius, & turba multa cum eo.* In hoc datur subditis forma obediendi, ac paribus mutuo obsequendi, & prælatis animas mortuas suscitandi. Vnde Remigius: Mira autem pariter atque imitanda Domini humilitas & mansuetudo. Nam mox vt rogatus est, rogantem cœpit sequi. Hinc subditos & prælatos, pariter instruxit, subditis, exemplum obedientiæ reliquit, prælatis verò, instantiam & sollicitudinem docendi demonstrauit, vt quotiens audierint aliquem mortuum in anima, statim adesse studeant. Vnde & Chrysost. Cùm rogatus esset Dominus à Iaïro, vt ad suscitandam filiam ipsius veniret, non moratur, sed statim surgens, secutus est eum. Quo exemplo docuit nos, impigros in omni opere Dei esse debere. Et dum Iesus pergeret, *ecce mulier hæmorrhoissa*, à morbo quem patiebatur sic dicta, *ab annis duodecim sanguinis fluxum passa, quæ in medicos erogauerat omnem substantiam suam, accessit retrò*, & à tergo, tum quia verecundabatur de infirmitate fœtida, tum quia secundum legem reputabatur immunda, tum quia ante faciem non potuisset accedere præ turba, tum propter mysterium confusionis, quam debet homo habere pro culpa sua, *& tetigit fimbriam vestimenti eius*, non solum tactu corporali, sed & deuotione fidei, in quo laudanda est humilitas eius, quia indignam se reputabat tangere pedes Domini, vel plenitudinem vestimenti. Habeat enim Christus fimbrias iuxta consuetudinem Iudæorum secundum legis præceptum. Ecce quia non habebat Dominus ianitores, vel stipatores, seu masserios, nec aliquem qui comprimentes eum verberaret, & ideo liberè mulier accedit, & turbæ comprimunt. Vbi Remigius: In quo fides eius admiranda est, quia desperans de salute medicorum, in quos sua erogauerat, intellexit cœlestem adesse medicum, & in eo totam suam intentionem collocauit, & ideo saluari promeruit. Vnde Rabanus: Docet mulier quantum sit corpus Christi, quod in fimbria tantam demonstrauit esse virtutem. Quid ergo nos sperare debemus, qui non solum corpus dominicum contingimus, sed conficimus & sumimus? Illa quidem medicinam accepit ex vulnere, væ illis quibus ipsa medicina, in vulnus conuertitur: *dicebat enim intra se*, firmiter scilicet credendo: *si tetigero tantum vestimentum eius, salua* ab infirmitate mea, *ero*, non quia vestimenta aliquam virtutem sanandi habebant, sed quia per hoc declaratur virtus illorum quorum vestimenta sunt. Tangens autem, *confestim est sanata à plaga sua.* Et est notabile quòd accessit, accedens dixit, dicens tetigit, tangens curationem accepit, quia his tribus, scilicet verbo, fide, & opere, omnis salus acquiritur. *Et cognoscens Iesus ex se exiisse virtutem, dixit: Quis me tetigit?* Non quærit ex ignorantia vt doceatur, sed vt mulier sanata confiteatur, & per confessionem appareat fides eius, & à Christo commendetur, tum propter mulieris meritum, per humilem confessionem, tum propter astantium ædificationem, tum propter Dei laudem & glorificationem, tum propter spem archisynagogi augendam, & eius de sanatione filiæ suæ assecurationem. Et dicentibus discipulis, quòd turbæ eum comprimerent, dixit: *Tetigit me aliquis, nam & ego noui virtutem de me exiisse*, id est, effectum virtutis in curatione infirmitatis. Nam licet turbæ, quæ in ipsum præ deuotione audiendi irruebant, eum comprimerent, & in tali pressura corporaliter tangerent, non tamen tangebant eum cum tali deuotione & fide, sicut ista mulier tetigerat, & de tali tactu, singulariter Dominus quærebat. *Videns autem mulier quia non latuit*, timens corde, & *tremens*, corpore ad maiestatem diuinitatis, cuius virtutem in se experta fuit, *venit, & ante pedes illius procidit*, ac causam tactus & sanationem, coram hominibus indicauit, confitendo veritatem de quantitate & prolixitate infirmitatis, & de perceptione integræ sanitatis, hoc enim Dominus sciri voluit, ad laudem Dei, & aliorum vtilitatem. Sed quærit Chrysost. quare ipsam manifestat Deus, cum ipsa latenter accesserit? Et respondens, ponit ad hoc sex rationes. Prima est, vt mulier sanguinaria, Christum tangens, non haberet inde conscientiæ remorsum. Secunda, vt mulierem emendet, quoniam æstimabat hoc latere Christum. Tertia, vt fidem eius ostendat omnibus, ad exemplar celeriter credendi. Quarta, vt monstraret se cognitorem omnium. Quinta, vt ostendat quòd vt Deus sistit sanguinis fluxum. Sexta, vt in fidem dirigat Archisynagogum. *At Iesus conuersus & videns eam*, id est approbans ipsius fidem, dixit illi: *Confide filia, fides tua te saluam fecit*, id est, hanc tibi salutem meruit. Cùm enim operatio miraculosa sit supra naturam, fidei attribuit eam, eo quòd fides est de his quæ sunt supra naturam. Vbi Hieron. Non autem dixit, quia fides tua te saluam factura est, sed saluam fecit, quasi dicat: In eo quod credidisti, iam salua facta es. Vbi & Chrysost. Quia formidolosa erat hæc mulier, propter hoc ait, confide, & filiam eam fecerat. Filiam verò vocat sanatam fidei ratione. Fides enim Christi, Dei filiationem præstat. Notandum etiam quòd Dominus non dixit, ego sanaui te, sed fides tua, vt vitandam ostentationem doceat, & meritum fidei extollat. Vnde secundum Chrysost. Dominus ait, quòd fides sua ipsam sanauerat, nolens suæ virtuti, sed fidei eius sanitatis beneficium arrogare, docens per hoc in virtuosis actibus nostris, non nostram, sed Dei laudem quærere debere, & prædicare. Et addidit Dominus: *Vade in pace*, quæ scilicet prius eras in perturbatione, propter longam infirmitatem tuam corporalem. Vbi Chrysost. Dicit autem ei, vade in pace, mittens in finem bonorum. In pace enim Deus habitat, vt cognoscat, quòd non solum corpore curata est, sed etiam à causis corporalis passionis, id est, peccatis mutata. *Et salva facta est mulier, ex illa hora.* Vbi gloss. Intelligendum est ex illa hora, ex qua tetigit fimbriam, non ex illa hora, ex qua Iesus conuersus est ad eam, iam enim salua facta erat, vt ex verbis Domini perpendi potest. Ex verbis Ambros. quibusdam videtur quòd hæc mulier, Martha fuerit, qui in quodam sermone, inter beneficia Christi, quæ enumerat, sic dicit: Dum largum sanguinis fluxum siccauit in Martha, dum dæmones expulit

Remigius in Matth. *Humilitas Domini.*

Chrysostom. homil. 32. in Matth.

Hemorrhoissa.

Remigius in Matth. *Fides hæmorrhoissæ.*

Rabanus in Matth.

Quæstionis Christi causa.

Chrysostom. homil. 32. in Matth. *Manifestandæ occultæ tangentis causa.*

Fidei argumentum.

Hieron. in c. 9. Matth.

Chrys. hom. 32. in Matth. *Fidei efficacia.*

de Maria, dum corpus rediuiui spiritus, calore constrinxit in Lazaro. Sed ex istis verbis Ambros. bene habetur, quòd Martha fuerit à Christo curata à fluxu sanguinis. Quòd autem Martha fuerit hæc mulier de qua hîc agitur, non habetur ex verbis illis. Et quòd hæc mulier non fuerit Martha, ex hoc videtur, quia de hac muliere dicitur quòd omnem substantiam suam in medicos erogauerat: Martha autem diues erat. Hoc etiam patet per Eusebium, qui dicit hanc mulierem fuisse quandam Cæsareæ Philippi ciuem. Nam secundum eum, mulier hæmorrhoissa, postquam sanata est, fecit in Cæsarea Philippi, vnde oriunda est, statuam æneam, in curia sua fieri, ad imaginem Christi, cum fimbriis vestimenti, ipsámque imaginem, in magna reuerentia habebat, & deuotè adorabat. Fecit & ex opposito imaginem suam, flexis genibus, & manibus iunctis ac cancellatis, quasi precaretur & supplicaret, versus quam imaginem Christi, manum extendebat. Contigit autem quòd subtus imaginem Christi, creuit herba quædam, nullius efficaciæ & virtutis, quæ cum fimbriam attingebat, tantæ virtutis erat, quòd omnes infirmitates sanabat. Iterum dicit Hieron. quòd Iulianus Apostata, cùm cognouisset quòd in Cæsarea Philippi esset simulachrum, quod scilicet sanguinis liberata profluuio fœmina fecerat, eo deposito, suam imaginem ibi collocauit, quæ fulminis ictu fracta est. Hîc habes quoddam valde notabile, ad humilitatis custodiam, sicut Bernard. hoc modo introducit, dicens: Quilibet Domino perfectè seruiens, potest appellari fimbria, quasi vltima pars vestimenti Domini, propter suam humilem reputationem. Qui ergo ad tantum statum peruenerit, quòd sciat se à Domino exaudiri, in liberandis infirmis, vel aliis miraculis, non extollatur propterea, quia non ipse, sed Dominus facit. Quamuis enim hæc mulier tangeret fimbriam, ad cuius tactum se liberari confidebat, & sic contigit, non tamen à fimbria, sed à Domino virtus liberationis exiuit. Et propterea ipse dixit, *sensi de me virtutem exiisse*. Nota igitur hoc bene, & nihil boni tibi in perpetuum attribuas, quia totum est à Domino. Allegoricè mulier sanguine fluens, sed à Domino curata, est Ecclesia de gentibus congregata, quæ fœdata fuit sanguinis martyrum effusione, & idololatriæ pollutione, & his quæ carnis & sanguinis geruntur delectatione. Quæ & fimbriam vestimenti Christi tetigit, quando fidem incarnationis Christi credidit, humanitas enim, vestimentum diuinitatis est Christo. De quo dicitur quòd in similitudine hominum factus est, & habitu inuentus vt homo. Et tunc à fluxu sanguinis sanata fuit, quia fundere sanguinem Catholicum destitit, & ab idololatriæ, ac carnis delectatione, & sanguinis effusione sanata fuit, ac ab eius pollutione cessauit. Pergente autem Domino ad filiam Archisynagogi, mulier morbosa sanata est, quia sic dispensata est salus humani generis, vt primò aliqui ex Israël, deinde plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Hæmorrhoissa autem sanata, Archisynagogi filia nunciatur mortua, quia dum gentilitas ad Deum conuertitur, synagoga perfidiæ & inuidiæ, rectè mortua nunciatur. Hoc etiam significatum fuit in parabola de duobus filiis, quorum senior, de conuersione tristabatur iunioris. Vnde Ambros. Quem autem putamus synagogæ principem esse, nisi legem, cuius contemplatione Dominus synagogam non penitus dereliquit? Ad hanc autem principis filiam, dum properat Dei verbum, vt saluos faceret filios Israël, sancta Ecclesia est

Ambros. in c. 8. Lucæ.

Martham hæmorrhoissam dubitant quidam.

Euseb. lib. 7. historiæ Ecclesia. c. 14.

Statua ab hæmorrhoissa erecta Christo.

Iuliani apostatæ statua deiecta fulmine.

Humilitatis custodiendæ doctrina.

Bern. serm. de quatuor modis orandi.

Ecclesia Gentium.

Cur pergente Domino ad filiam archisynagogi sanata est.

Ambros. in c. 8. Lucæ.

gentibus congregata, quæ inferiorum lapsu criminum deperiebat, paratam aliis fide præripuit sanitatem. Quid autem sibi vult, quòd hæc principis filia, annorum duodecim moriebatur, & mulier ista, fluxu sanguinis ab annis duodecim laborabat, nisi vt intelligatur quia quandiu synagoga viguit, laborauit Ecclesia. Vnde & Hieronymus. Nota ergo quòd eo tempore hæc mulier, id est, Gentium populus, cœperat ægrotare, quo genus credidit Iudæorum, nisi enim ex comparatione criminum, vitium non ostenditur. Moraliter etiam per mulierem sanguinis fluxum pœnitentem, persona peccatrix, à longo tempore, & de peccato in peccatum cadens, potest intelligi, quæ tamen remedium quærit à Domino, dicens ei: *Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ*, Dominus ergo quotidie mulierem sanguine fluentem sanat, dum animam diuersis vitiis corruptam, per gratiam curat. Deinde, cùm nuncij ad Archisynagogum venissent, dicentes eius filiam iam esse mortuam, dixit Iesus Archisynagogo, eum ad fidem confortando: *Noli timere*, in fide dubitando, *tantummodo crede, & salua erit*, à morte. *Et veniens Dominus Iesus ad domum principis*, inuenit filiam eius iam defunctam, & tibicines conductitios carmen lugubre canentes. Diuersæ enim melodiæ, diuersas passiones excitant in homine. Aliquæ enim excitant audaciam, vt patet in tubis bellicis. Aliquæ deuotionem, vt patet in canticis Ecclesiasticis. Aliquæ lætitiam, vt patet in diuersis instrumentis musicis. Aliquæ excitant fletum & deuotam lamentationem, & talibus vtebantur antiquitus in exequiis magnarum personarum, vt prouocaretur multitudo ad fletum & luctum. Christianis tamen non conuenit tales habere, quia non debent inconsolabiliter flere, *& inuenit*, etiam turbam tumultuantem, in fletu, planctu, & vlulatu multo, quod vocatur tumultus, quia inde causatur sonus confusus, ac etiam in præparatione funeralium. Et dicebat, *nolite flere, non est mortua puella*, id est, in morte mansura, *sed dormit*, scilicet mihi, quia ita de facili possum eam suscitare, & de somno excitare. Vnde Beda: Hominibus mortua erat, quia suscitare nequiuerant: Deo dormiebat, in cuius dispositione & anima recepta viuebat, & caro resuscitanda quiescebat. Vnde mos apud Christianos obtinuit, quòd mortui qui resurrecturi esse non dubitantur, dormientes vocentur, *Et deridebant eum*, putantes quòd de dormitione somni diceret, & eam esse mortuam nesciret. Ecce deridetur in curiis principum, nec irascitur, nec arguit eos, quia quanto maior fuit derisio, tanto postea maior virtutis ostensio. Vbi Hieronym. Non autem erant digni, vt viderent mysterium resurgentis, qui resuscitantem indignis contumeliis irridebant. Quamuis autem Dominus deridebatur ab eis, non tamen destitit ab incœpto. In quo instruuntur boni, quòd cùm derideantur à malis, non ideo debent desistere à bono inchoato. Et cùm eiecisset turbam, scilicet lamentantium, & tumultuantium, & deridentium, qui propter incredulitatem & derisionem non erant digni videre miraculum, *intrauit cum patre & matre puellæ*, quos in fide confortare tanto miraculo disponebat, *ac Petro, Iacobo, & Ioanne*, quos specialiter instrui volebat. Hos enim quinque voluit habere testes miraculi, vt in ore duorum parentum, vel trium Apostolorum, staret omne verbum. In hoc etiam facto ostendit nobis Dominus, quia blasphemis & irrisoribus non sunt reuelanda mysteria, sed fidelibus qui honorant ea. Et secundum Chrysostomum, in hoc quòd

Hieron. in c. 9. Matth.

Psalm 50.

Cantuum musicorum excitationes.

Mortua dormit Christo.

Beda in c. 8. Lucæ.

Hieron. in c. 9. Matth.

Derisio non auertat te à bono.

Chrys. hom. 7. in Marcum.

turba eiicitur, & discipuli solum in domum intrant, & neque hi omnes, erudit nos gloriam quæ est à multis, euitare. Vnde & Theophil. Mortuam suscitans eiecit, omnes, quasi nos docens absque inani gloria esse, & nihil ad demonstrationem facere, non enim humilis Christus, ad ostentationem volebat aliquid operari. Prædictos autem tres discipulos tantum permisit Dominus interesse suæ transfigurationi. Item agonis sui orationi. Item huic suscitationi. Primò, propter eorum dignitatem. Secundò, propter signandam Trinitatis fidem. Tertiò, propter testium numerum sufficientem. Quartò, propter omnium statuum Ecclesiæ significationem, & commendationem. Per Petrum enim qui vxorem habuit, significantur coniugati, per Ioannem qui virgo fuit, virgines, per Iacobum, qui nescitur virgo fuisse, vel vxorem habuisse, vidualis status. Patrem autem & matrem permisit intrare, propter eorum credulitatem, & propter eorum testificationem. *Et tenens manum puellæ, ait illi: Tibi dico surge.* Per tactum & vocem eam curabat, vt ostenderet quòd humanitas esset instrumentum diuinitatis, miracula facientis. Vnde secundum Chrysost. manus Iesu viuificatiua existens, mortuum corpus viuificat, vox autem, iacentem excitat. *Et confestim surrexit puella, & ambulabat,* quia nulla mora inter verbum eius, & factum erat. Vbi Chrysostom. In ambulatione eius, non solum suscitata, sed & perfectè sanata ostenditur. *Et iussit illi dare manducare,* ad demonstrandum quòd eam verè suscitauit, & non vt videatur phantasma esse, quod factum est. Mysticè, puella in domo mortua, est anima mortua per peccatum in cogitatione. Dicit autem Dominus, quòd puella dormit, quia qui peccant in præsenti, adhuc per pœnitentiam resuscitari possunt. Tibicines sunt dæmones suggerentes, vel homines adulatores, qui fouent mortuam, & tenent hîc corpus in carnis lasciuia & solatiis, quæ faciliter terminantur, ad luctum inferni & desolationis. Sed nos ad patriam tendentes, mortiferos sirenarum cantus, surda aure prætereamus. Vnde Vlysses fecit se ligari in malo nauis, & aures suas obturauit, ne deceptus sirenarum cantibus in mare saltaret. Turbæ tumultuantes, sunt affectiones, vel amici carnales, derisores, sunt seculares, vel detractores. Turba ergo foris eiicitur, vt puella suscitetur, quia anima intus iacens mortua, non resurgit, nisi prius affectiones carnales, & curæ seculares de corde expellantur, hæc enim impediunt, ne quis ad considerationem suæ salutis se colligat. Tibicines eiici debent, qui tanquam magistri in errorem animam demulcent. Derisores quoque eiiciendi sunt, quia contemnendi, & minimè curandi. Et tunc puella suscitatur, quando Christus domum cordis ingreditur, ducens secum Ioannem gratiam, Petrum cognitionem, & Iacobum supplantationem vitiorum. Qui verò à spiritali morte, scilicet à vitiis, resuscitatus fuerit, non solum à sordibus scelerum exurgere, sed etiam in bonis ambulare & proficere debet, & mox cœlesti pane, scilicet verbi Dei, & Sacramento altaris, satiari necesse habet. Possunt autem hîc notari tria, scilicet peccatoris periculum in filia, id est, anima moriente, pœnitentis remedium in principe, id est, in Ecclesia Deum rogante, creatoris beneficium, in Christo propitiante. Periculum sic procedit, nam morti appropinquat, cùm delectabile illicitum concipit, in extremis laborat, cùm ad consensum accedit, sed moritur, cùm consentit, & tunc opera sunt mortificata. Remedium quæritur, cùm princeps ad Christum accedit credendo, adorat diligendo, dominum appellat metuendo. Beneficium datur, cùm Christus surgit, preces exaudiendo, turbam eiicit, peccata expellendo, vel impedientia remouendo, domum intrat, gratiam infundendo, prius enim eiicitur culpa, & sic ingreditur gratia. Et ad insinuandum humilitatem, docens Dominus Iesus fugere ostentationem, & inanem gloriam, præcepit parentibus, ne alicui dicerent quod factum erat. Ostendens, vt dicit Gregor. quòd largitor bonorum est, non autem cupidus gloriæ, dátque totum, nihil recipiens. Et tamen exiuit fama hæc, in vniuersam terram illam, scilicet prouinciæ Galilææ, ad manifestandam miraculi magnitudinem, & veritatem vbique. Prohibuit quidem Dominus iactantiam, non miraculi manifestationem, quia res ipsa se indicabat, & manifestam faciebat, ac si diceret: Nolite gloriari in bonis operibus vestris, sicut nec ego in eis. Vbi sciendum quòd Christus publicari prohibuit opera miraculorum propter mundi honorem, & laudes hominum, seu vanam gloriam, sed non ad glorificandum Deum, & ad fidem probandam, propter quæ Dominus miracula faciebat, non prohibuit enarrare. Vnde & parentes puellæ, præceptum Domini seruauerunt, propter humanum applausum, ipsum miraculum non publicando, nec contra prohibitionem Dei fecerunt, hoc ad Dei gloriam prædicando. Et similiter fecerunt duo à cæcitate curati, de quibus mox subiungitur, & plures alij, de quibus alibi simile reperitur.

Discipuli à Domino admissi.

Chrysostom. homil. 32. in Matth.

Tibicines.

Vlyssis prudentia.

Notanda tria in puellæ suscitatione.

Gregorius lib. 19. moral. cap. 18.

Miracula publicari vetat Christus.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, adoro pedes misericordiæ & veritatis tuæ, deprecor te piissime, sana tactu gratiæ tuæ animam meam sanguinolentam, & peccatis variis maculatam. Ac resuscita eam à morte voluntatis, propositíque pessimi & occulti, ac restitue me Deo & patri tuo, cui filium inter cohæredes tuos adoptasti. Ne memineris bone Domine iustitiæ tuæ, aduersus peccatorem tuum, neque ire aduersus reum tuum, sed memor esto benignitatis tuæ, erga creaturam tuam, & miserationis tuæ, erga miserum tuum Domine Deus meus. Amen.

De duobus cæcis, & vno muto.

CAPVT L.

ET transeunte inde Iesu, scilicet de domo principis, *secuti sunt eum duo cæci,* misericordiam cum clamore in via petentes, & deuota oratione dicentes: *Miserere nostri fili Dauid.* Vulgata enim erat fama apud Iudæos, quia Christus nasciturus erat de semine Dauid, secundum carnem. Et ideo quia credebant ipsum esse Christum, ipsi Dauid promissum, vocant sic eum Dauid filium. Clamabant autem, quia ad literam non videbant, quoniam propè est Dominus. Vbi Chrysostomus. Vide autem eorum desiderium, & à clamore, & ab ipsa interpellatione. Neque enim simpliciter accesserunt, sed magnè clamantes, & nihil aliud quam misericordiam postulantes. Filium autem Dauid vocabant, quia nomen honoris esse videbatur. *Cum autem venisset domum,* id est ad hospitium suum, in illa regione, interrogauit eos, si crederent eum hoc posse facere, quasi dicat, Confessi estis humanitatem, me dicendo filium Dauid, si creditis quòd possum hoc facere vt

Matth. 9.

Chrys. hom. 33. in Matth.

vt Deus, opus enim est diuinitatis. Non interrogat quasi ignorans eorum fidem, quia omnia sciebat per certitudinem, sed vt confessio exterior adderetur fidei interiori: & sic essent digniores illuminari, & mercede ampliori: quia secundum Apostolum, *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Vnde Rabanus: Non quasi nescius interrogabat, sed vt fidem confessio promat, confessionem virtus, salúsque comitetur virtutem. *Dicunt ei*, fidem confitendo: *Vtique Domine.* Vbi Chrysost. Non vltra filium Dauid vocant, sed altius extenduntur, & Dominum confitentur, quod est nomen potestatis. *Tunc*, post confessionem fidei, *tetigit oculos eorum.* Vbi Raban. Confessio oris tactum meruit diuinæ pietatis. Fœlix tactus, ad quem tanta sequitur virtus. Et dixit, *secundum fidem vestram fiat vobis*, id est sicut fides mentem illuminat, ita oculis lucem restituat. *Et* statim, *illuminati sunt, & aperti oculi eorum.* Ecce quanta est fides simpliciter credentium, quæ meretur tot donorum collationem, & augmentum à Deo vt omnia possibilia sint credenti. Non eos in via curat, vt laudes hominum, & iactantiæ gloriam vitare doceat. Vnde Chrysostomus: Rursus autem hoc erudit nos gloriam multitudinis expellere: quia enim propè erat domus, ducit eos illuc singulariter curaturus. Vnde & propter humilitatem etiam *comminantur eis, ne cui dicant*: vt ad fugiendum iactantiam, & inanem gloriam, nos instruat. Vt enim dicit Chrysost. Iustus cùm laudatur in facie, flagellatur in mente. Sed *illi* cæci illuminati *exeuntes*, scilicet de domo, *diffamauerunt eum*, id est, famam eius per miraculum factum diuulgauerunt, *in tota terra illa*, & publicè nunciauerunt: & propter memoriam gratiæ, non potuerunt beneficium tacere, sed non ingrati gratiæ Dei, facti sunt eius præcones & Euangelistæ. Vnde Hieronymus: Dominus quidem propter humilitatem, fugiens iactantiæ gloriam, hoc præceperat, & illi propter memoriam gratiæ non possunt tacere beneficium. Vnde & Chrysost. Quod autem alteri dicit: Vade & enarra gloriam Dei, non est contrarium illi hoc, sed & valde conueniens. Erudit enim nosipsos quidem, de nobisipsis nihil dicere, sed & eos qui volunt nos, propter nos laudare prohibere. Si autem ad Dei gloriam refertur, non solum non prohibere, sed & iniungere hoc facere. Vt enim suprà dictum est, solum prohibet Dominus publicari beneficia ad laudem humanam, sed non prohibet hæc enarrari ad Dei gloriam. Vbi sciendum quòd præceptum datur, vel ad exequendum, vel ad probandum, vel ad instruendum. Primum obligat ad faciendum rem præcepti. Secundum, ad sequendum voluntatem, seu intentionem præcipientis. Tertium, ad discendum aliquid ex præcepto. Et hoc tertio modo *comminatus est eis ne alicui dicerent.* Vnde non fuit simplex inhibitio dicendi, sed potius moralis instructio: vt exemplo sui, bona quæ faciunt homines velint latere, sed tamen vt prosint aliis, prodant inuiti: & ideo isti non sunt transgressi, quia non fecerunt contra intentionem præcipientis. Vnde Deus iussit taceri, non simpliciter, sed propter gloriam, sed taceri non potuit, verum est vtiliter, propter aliorum salutem. Nam non posse vtiliter fieri, dicitur secundum ius non posse fieri. De hoc etiam habes suprà de curatione leprosi. Allegoricè, vterque populus cæcus & sine lumine veritatis erat, Domino per hoc seculum transeunte: & nisi vterque in domum, id est, in sanctam Ecclesiam veniat, & verbo Dei credat, lumen non meretur recipere. In ipsa enim Ecclesia, in quam venit Christus per carnem, illuminantur cæci per fidem Christi incarnati. Vnde Remigius: Allegoricè autem per hos duos cæcos, duo populi designantur, id est, Iudaicus & Gentilis. De vtroque autem populo, in se credentes Christus illuminauit in domo, per quam intelligitur Ecclesia, quia absque vnitate Ecclesiæ, nullus saluari meretur. Illi autem qui crediderunt aduentum Domini, per vniuersum orbem diffamauerunt. Hæc Remig. Spiritualiter etiam duo cæci sunt intellectus & affectus: duo autem sunt oculi intellectus: dexter, fides diuinitatis: sinister, fides humanitatis. Duo similiter sunt oculi affectus: dexter, amor bonitatis, siue gloriæ diuinæ: sinister, timor iustitiæ vel gehennæ. Et sic est quadruplex cæcitas in quatuor oculis. Prima est, error circa diuinitatem. Secunda est, error circa humanitatem. Tertia est malignitas, contemnens bonitatem, siue gloriam diuinam. Quarta est præsumptuositas, non videns gehennam, & non timens iustitiam. *Egressis autem*, de domo, *illis*, scilicet duobus cæcis iam illuminatis, *obtulerunt ei*, homines illius terræ, *hominem mutum*, & quod peius est, *habentem dæmonium.* Hic secundum Chrysost. non erat mutus à natura, sed à dæmone insidiante, & linguam tenente: & ideo, *eiecto*, & expulso per Dominum, *dæmonio, locutus est*: quia amoto impedimento, habuit loquendi officium, sicut prius. In quo, secundum Hilarium, rerum ordo seruatus est, nam dæmonium prius eiicitur, & tunc reliqua corporis officia succedunt. *Et mirata sunt turbæ*, scilicet ex signorum nouitate, *dicentes: Nunquam apparuit sic in Israël*, id est talia miracula non sunt visa inter Iudæos. Vbi Chrysost. Præponebant quidem cæteris eum, non quia curabat solum, sed quoniam facilè, & velociter, & infinitas ægritudines & insanabiles sanabat. Pharisæi autem dicebant: In principe dæmoniorum, eiicit dæmonia, quasi dicerent: Non est hæc potestas à se, vel à Deo, sed à diabolo. Vbi Hieronym. Quia virtutem negare non possunt, opus calumniantur. Et Remigius: Scribæ namque & Pharisæi, facta Domini negabant, quæ poterant: & quæ non poterant negare, in sinistram partem interpretabantur. Turbæ namque, id est deuoti & simplices, opera Dei confitebantur, & cum Dei reuerentia & laude admirabantur: sed Pharisæi inuidi & insidiantes, expulsionem dæmonis, principi dæmoniorum ascribebant, & opera Dei calumniabantur. Odium enim & inuidia, faciunt interpretari facta in deteriorem partem, & peruerti iudicia. Pharisæi autem oderant Christum, quia acriter arguebat vitia eorum: & ideo miracula à Christo facta virtute diuina, dicebant esse facta arte magica. Et eodem modo, eiectionem dæmonum factam per Christum, dicebant fieri virtute cuiusdam dæmonis superioris, sibi familiaris & priuati, quem vocabant Beelzebub, cui inferiores dæmones obediebant ad nutum, de corporibus exeundo. Sed istud inferius de alio dæmoniaco, rationabiliter reprobatur à Christo. Mysticè autem, in turbis confessio nationum: in Pharisæis, infidelitas signatur Iudæorum. Et sicut in duobus cæcis signatus est vterque populus, Iudæorum & Gentium: ita in homine muto & dæmoniaco, generaliter signatum est omne genus humanum. Vnde prædicatores obtulerunt Domino hominem mutum, id est genus humanum, mutum à confessione fidei, dæmonium habentem, & idololatriæ deditum. Sed *eiectio dæmonio*, & idololatria relicta, *locutus est mutus*, & Christum confessus. Per istum etiam mutum, signatur quilibet homo possessus à dæmone per peccatum mortale. Et dicitur mutus, quia loqui non potest meritorè.

Marginalia: Rom. 10. / Rabanus in Matth. c. 9. / Idem ibid. / *Fidei virtus.* / Chrysostom. homil. 33. in Matth. / *Gloria vitanda.* / Chrysostom. hom. 17. operis imperf. / Hieron. in Matth. c. 9. / Chrysostom. homil. 33. in Matth. / *Gloria Dei, non hominum quærenda.* / *Præcepti dandi triplex ratio.* / Remigius in Matth. / *Oculi intellectus.* / *Cæcitas quadruplex.* / *Muti dæmoniaci curatio.* / Chrysostom. hom. 33. in Matth. / Hilar. can. 9. in Matth. / Chrysostom. homil. 33. in Matth. / Hieron. in c. 8. Matth. / Remigius in Matth. / *Scribarum malitia.* / *Odium Pharisæorum.* / *Peccator censetur dæmoniacus.*

ritoriè. Sed Deo curandus offertur, quando iusti pro eo deprecantur, & tunc dæmon eiicitur, quando peccatum ipsius à Deo per infusionem gratiæ relaxatur, túncque soluitur eius lingua, ad Dei præconia persoluenda. Quando enim à dæmone per peccatum possidetur quis, si conuertatur & ad pœnitentiam redeat, mox videbis mutum loquentem, Deum laudantem, seipsum accusantem, & veritatem prædicantem. Pharisæi autem hoc dæmoniorum principi attribuentes, sunt homines maligni, bona aliorum deprauare & peruertere studentes. Dominus autem non desistebat à prædicatione, propter illorum deprauationem, docens nos accusatoribus nostris retribuere, non accusationes, sed beneficia: vnde Chrysost. Voluit Dominus ipso facto accusationem redarguere Pharisæorum, dicentium, *in principe dæmoniorum eiicit dæmonia:* dæmon enim conuitium passus, non benefacit, sed nocet eis qui eum inhonorant: Dominus autem contrarium facit, qui post conuitia & contumelias, non solum non punit, sed etiam nec increpauit, quinimiò beneficia præstitit. Vnde sequitur: *& circumibat Iesus*, hoc est, contra negligentes, *omnes ciuitates & castella*, id est, omnia loca maiora, & minora: hoc est contra locorum, vel personarum acceptores. Vnde Theophilus: Non solum in ciuitatibus Dominus prædicabat, sed etiam in castellis: vt discamus parua loca non spernere, neque magnas semper quærere ciuitates, sed verbum Dei in vicis abiectis & vilibus seminare. *Circuibat, inquam, docens in synagogis eorum*, id est, in locis communibus & debitis, vbi erat conuentus hominum, non in latibulis, sicut mos est hæreticis, *& prædicans Euangelium regni*, id est, legem nouam, quæ immediatè ducit ad regnum, quod non faciebat lex vetus, non fabulosa, inutilia, vel curiosa, *& curans omnem languorem*, prolixum: qui licet non sit multum vehemens, grauat tamen ex diuturnitate, *& omnem infirmitatem*, scilicet vehementem, quæ grauat ex passionis acerbitate, vt non sermone tantum, sed & opere persuaderet. Ex quo patent multa miracula hîc in quodam generali conclusa, ad confirmationem legis Euangelicæ à Christo facta. Hic enim ponuntur miracula in generali, quia Euangelistæ non poterant omnia facta Christi scribere in particulari. Nam, vt dicit Ioannes, *multa alia signa fecit Iesus, quæ non sunt scripta in libro hoc.* Sicut enim in Ecclesia legitur, & dicitur in martyrologio, & aliorum plurimorum sanctorum martyrum, & confessorum, atque virginum, hac scilicet de causa: quia Carolus magnus fecit inquiri diligenter obitus & actus martyrum, & aliorum sanctorum, & inuentum est quòd diebus singulis occurrebant plus quàm trecenta festa, propter quod statutum est, vt in fine martyrologij addatur clausula prædicta, vt saltem in generali fiat memoria sanctorum, in die transitus eorum. Ita similiter Euangelistæ, quia non poterant omnia miracula Christi in particulari scribere, ideo frequenter multa concludunt in quadam generalitate, sicut patet hîc & alibi in diuersis locis Euangelij. *Circuibat ergo Iesus*, non ad deuorandum & perdendum, sed ad maxima beneficia eis afferendum. Vnum quidem regni Euangelium, aliud autem omnium ægritudinum curationem, in quorum primo salus animarum, in secundo salus corporum exprimitur, & illos quos corpore sanabat extrinsecus, etiam mente sanabat intrinsecus. Omnium quidem salutem affectabat, & bonum commune, magis quàm priuatum procurabat. Sed proh dolor, hodie bonum priuatum, magis quàm commune quæritur: & per hoc in magna parte mundus destruitur. Hoc autem procedit ex defectu charitatis, quæ non quærit quæ sua sunt, sed quæ aliorum: vnde Chrysost. Hæc est perfecta gratia charitatis, quando quis aliis festinat amplius vtilis & lucrosus esse quàm sibi. Igitur ad tam pium Samaritanum, ad tam salutarem pastorem & medicum, in omni necessitate semper est recurrendum, & non solum animarum, sed corporum salus, ab ipso solo est quærenda, & in eo tota spes nostra est ponenda, ipse enim melius nouit & considerat quid cuilibet expediat. Vnde August. Bonum est vt de salute corporis non satagas, nisi vt à Deo illa petas. Si scit tibi prodesse, dabit illam. Si non tibi dederit, non tibi proderat habere illam. Nouit Deus quid nobis expediat, id agamus, vt sanum sit cor nostrum à peccatis. Et quando fortè flagellamur in corpore, ipsum deprecemur. Hæc fratres ideo dixi, ne quis quærat aliquid, præter auxilium Dei. Hæc August. Permittit quidem Deus tribulationes & tentationes aduenire, & scit quandiu debeant durare: ipse enim qui earum nouit principium & introitum, nouit etiam finem & exitum. Et ideo omnia patienter feramus, & ad ipsum solum recurrentes, omnia sibi committamus. Vnde Chrysost. Orationibus cum diligentia intendamus, & si non acceperimus, immoremur, vt accipiamus. Ideo enim aliquandiu, & annuere precantibus differt, & tribulationes irruere permittit, vt continuè ad ipsum refugiamus, nec ab eo aliquando discedamus. Quia si quales in tribulationes sumus, tales essemus etiam in requie, nequaquam egeremus afflictionibus eruditi. Et quid dico de vobis. Etenim omnes quicumque vmquam clariores induti sunt coronas, à tribulationibus & tentationibus induti sunt, & famosi effecti. Qui omnia cognoscentes, ne festinemus in tempore inductionis mali, sed vnum solum erudiamur, vt viriliter cuncta toleremus, nec de his quæ nobis accidunt, quæstionem curiositatis moueamus. Scire enim quando oportet solui tribulationes, permittentis est eas aduenire: illatas autem, ferre cum omni gratiarum actione, nostræ est bonæ mentis opus. Quod si fiet, omnia bona sequentur. Vt igitur hæc consequamur, & probabiliores hîc, & clariores illic fiamus, omne quodcumque superuenerit, æquo animo suscipiamus, gratias agentes ei qui super omnes scit magis id quod nobis expediat: & his qui genuerunt vehementius nos diligenti, & ad singula quæque discrimina, has vtrasque excogitationes in nobisipsis cantantes, iustitiam comprimamus. Glorificemus autem in omnibus Deum, pro nobis cuncta facientem, nobísque omnia prouidentem. Sicut enim facilè & eas quæ virtuti opponuntur expellemus insidias, & immarcessibiles consequemur coronas. Hæc Chrysostomus.

Chrysostom. homil. 33. in Matth. — *Parua loca non spernenda.* — Ioan. 20. — *Languor.* — *Infirmitas.* — *Sanctorum numerus.* — Carolus Magnus martyrologum confici iussit. — *Mundi pereuntis causa.* — 1. Cor. 10. Lucæ 10. Ioan. 10. Lucæ 5. — Matth. 6. August. in Psalm. 49. — *Tribulatio coronat.*

ORATIO.

Domine Iesu Christe, lumen claritatis æternæ, illumina oculos meos interiores, nec vnquam obdormiam morte animæ, vt per tuam gratiam illuminatus, omnia quæ agenda sunt videam, & per eandem adiutus ad implendum quæ videro conualescam: ac inde tua beneficia enarrem, ad tui gloriam & aliorum vtilitatem. Aperi etiam Domine os meum mutum, peccata mea per infusionem gratiæ ralaxando, & linguam meam ad tua præconia soluendo, vt loquendi gratia præcepta me ipsum accusem, te Deum laudem, proximum ædificem, & prædicem veritatem. Amen.

De missione Apostolorum ad prædicandum cum potestate curationum.

CAPVT LI.

Matth. 9. & 10. Marc. 4. & Luc. 9.

POSITA Euangelica legislatione, per Christi prædicationem, & descripta eiusdem legis confirmatione, per miraculorum operationem: nunc consequenter ponitur prædictæ legis promulgatio, per discipulorum missionem. Vbi Chrysostomus. Attende autem opportunitatem missionis. Postquam eum viderunt mortuos suscitantem, mare increpantem, & cætera huiusmodi, & sufficienter virtutis eius demonstrationem susceperant per verba & opera, tunc eos emittit. Vnde & Gloss. Non ab initio misit illos, sed postquam viderunt paralyticos curatos, & mortuos suscitatos. Quia ergo multi Iesum sequebantur, tum propter prædicationem audiendam: tum propter infirmitatem curationem habendam. Iesus enim ita pauper erat, quòd nec domicilium, vbi caput reclinaret, habebat: & ideo turbæ sequentes eum, fessi & vexati sub diuo, super terram iacebant. Propter quod *videns*, intuitu clementæ, *turbas*, ad se congregatas, viscera misericordiæ expandens circa ipsas, *misertus*, & compassus *est eis: quia erant vexati*, labore corporali, & etiam spirituali, scilicet corporum & peccatorum, & abiectè iacentes, sicut oues pastorem, qui eos dirigeret, non habentes. In quo pontifices Iudæorum redarguit, qui magis lupi, quàm pastores erant. Vnde Hieronym. Vexatio gregis & ouium atque turbarum, pastorum culpa, & vitium magistrorum est. Sacerdotes enim & Doctores illius temporis, intenti auaritiæ, non vacabant debito modo eorum doctrinæ, sed erant sicut lupi rapaces, spoliantes populum bonis temporalibus, per malum exemplum reuocantes à spiritualibus. Iesus verò tanquam pastor bonus, pascebat eos continuè, verbo doctrinæ suæ spiritualiter, & aliquando etiam temporali subsidio corporaliter. Sicut autem tunc, sic & hodie proh dolor, multi qui pastores dicuntur, attamen ea quæ luporum sunt facere non verentur. Non solum enim non emendant subditos, sed per negligentiam & mala exempla, nocent eorum profectibus. Mittunt collectores decimarum, & confiscatores rerum temporalium, non inquisitores hæreseon, & emendatores vitiorum, & ideo tot & tantæ hæreses, & sentes vitiorum in horto Ecclesiæ iam pullulant & crescunt, quòd vix eradicari & exterminari possunt. Vexatio ergo ouium, & negligentia pastorum, fuit occasio mittendi Apostolos ad prædicandum populo, & sanandum infirmos, vt non esset necesse quòd turbæ currerent post Iesum tanto labore. Et quamuis primò Apostolis, & postmodum septuagintaduobus discipulis, cùm eos mitteret, præcepta quædam Dominus dederit, tamen quia ferè omnia, & his, & illis, & non solum ipsis, sed & eorum successoribus & imitatoribus conuenire videntur: ideo in sequentibus, simul ordine congruenti ponuntur. Considerans itaque Iesus vexationem ouium, & negligentiam pastorum, poterat dicere discipulis suis: *Messis quidem multa*, id est, multitudo præparata, ad hoc quod per fidem colligatur, & in horreum reponatur. Vnde & alibi dicitur: *Leuate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ sunt ad messem, operarij autem pauci*, id est, doctores & prædicatores veri, respectu tantæ multitudinis conuertendæ, quia adhuc nondum prædicauerant Christi discipuli. Messis, est turba credentium, in qua nunc sunt grana cum paleis, id est, boni cum malis, sed in futura messione separabuntur. Dicitur enim vno modo messis, collectio hominum ad fidem: alio modo, collectio fidelium ad retributionem. Operarij sunt in Ecclesia, qui quærunt opus, non ocium: onus, non honorem: animas, non decimas: prodesse, non præesse. Pauci autem sunt operarij, sed multi conducticij: pauci operarij, sed multi mercenarij: pauci operarij salutem animarum quærentes, sed multi quæstuarij, lucrum temporalium sectantes. Et ideo rogandus est Dominus, vt operarios multiplicet & mittat eos, quia etsi sunt qui bona audiant; desunt tamen qui dicant. *Rogate ergo Dominum messis*, scilicet me, qui secundum quod Deus, sum Dominus messis, *vt mittat operarios in messem suam*, id est, prædicatores ad erudiendum populum, quia nullus fit aptus ad prædicationem verbi diuini, nisi per gratiam Dei, & ab eo missus immediatè, vel mediatè. Ecce optima & necessaria oratio, quam quotidie debemus Deo facere, vt mittat inquit, non vt ipsi se ingerant, sicut fures & latrones faciunt, in messem suam, id est in salutem animarum. Ad hoc enim mittuntur, sed multi conuertunt falcem suam in messem alienam, scilicet in temporalia, ad quæ non diriguntur. Dominus mittere proponit, & tamen rogari vult, & hoc propter rogantium excitandam charitatem, & augendum meritum, quatenus fideles sui, non solum de operatione, verumetiam de affectu & voluntate remunerentur. Ex quo patet, quòd licet Deus velit aliquid facere, vult tamen quandoque pro hoc, à iustis exorari. *Et conuocatis duodecim Apostolis, dedit eis potestatem*, eiiciendi spiritus immundos ab obsessis, *& curandi omnem languorem*, corporum, *& infirmitatem*, animarum: quæ quidem Dominus facit potestatiuè, sed discipuli fecerunt in eius nomine, id est, inuocatione & virtute. Vnde Beda: Benignus & clemens Dominus, non inuidet seruis atque discipulis virtutes suas. Et sicut ipse curauerat omnem languorem, & omnem infirmitatem, Apostolis quoque suis, dedit potestatem, vt curent omnem languorem, & omnem infirmitatem. Sed multa distantia est inter habere, & tribuere, donare & accipere. Iste quodcumque agit, potestate agit: illi si quid faciunt, imbecillitatem suam, & virtutem Domini confitentur, dicentes: in nomine Iesu, surge & ambula. Hæc Beda. Per istum numerum Apostolorum duodenarium, qui componitur ex denario & binario, significatur quòd Apostoli & eorum successores, debent præ cæteris implere decalogum legis, & duo præcepta charitatis. *Et misit illos binos*, in signum charitatis, quæ requiritur in prædicatoribus, & vt haberent mutuò solatium societatis, quia adhuc erant infirmi. Quando autem erant perfecti, scilicet post perceptionem Spiritus sancti, misit eos simpliciter, siue binos, siue solos, quia tunc erant Spiritu sancto solidati. *Misit*, inquam, *illos prædicare regnum Dei*, id est Euangelium, quod promittit regnum Dei, & docet qualiter ad hoc itur & peruenitur, quia per pœnitentiam. Vel, *prædicare*, id est, in sua prædicatione pœnitentibus promittere regnum Dei, & *sanare infirmos*, corporaliter & spiritualiter. Hoc etiam quotidie facit prædicatoribus Euangelij, si faciant quod in se est, quia dat eis potestatem eiiciendi dæmones spiritualiter de cordibus hominum, & sanandi languores vitiorum. Instruxit etiam Dominus Apostolos quò pergerent, & quid facerent,

Chrysostom. homil. 33. in Matth.
Missio discipulorum opportuna.
Hieron. in c. 9. Matth.
Pastorum culpa.
Ioann. 4.
Messis allegoricè.
Operarij.
Mitti debent prædicatores.
Orari vult Deus.
Beda in c. 9. Lucæ.
Miracula discipulorum.
Duodenarius Apostolorum numerus.
Matth. 6. & Lucæ 10.
Missorum qualitates.

faceret, quo vterentur, & à quo abstinerent, & à quibus cauerent, & à quibus non timerent. Sicut itaque ex præcedentibus & sequentibus potest intelligi, non nisi virtuosi sunt missi, pauperes & expediti, stabiles, impigri, & benigni, non malis communicantes, nec cupidi debent prædicare regnum Dei. *Misit*, ergo, *duodecim, præcipiens eis, & dicens: In viam gentium*, scilicet quæ ad gentes ducit, *ne abieritis*, vbi prohibuit eis, ne irent ad prædicandum gentibus extra terram promissionis: *& in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis*: qui Samaritani, licet essent in terra promissionis, tamen erant partim Gentiles, & partim Iudæi: quia receperunt libros Moysi, & cum hoc seruierunt idolis. Ideo autem Apostoli fuerunt prohibiti prædicare prædictis gentibus, quia vsque ad passionem Christi non erat magnum tempus, & conueniens erat vt eius aduentus primò denunciaretur Iudæis, quibus principaliter erat missus, & ideo tempus quod erat vsque ad passionem Christi futurum, erat necessarium ad manifestandum Iudæis, per Apostolos, Christi aduentum. Et hoc est quod subditur, *sed potius ite ad oues domus Israël, quæ perierunt*, propter idololatriæ peccatum, & legis præuaricationem. Non ergo negat quin aliquando ituri sint ad Gentes: sed potius & primò ad Iudæos, ne Iudæi haberent excusationem, & causam non recipiendi Dominum & Euangelium, quia ad Gentes misit Apostolos, dicentes se, qui proprij erant, esse reiectos. Vnde post resurrectionem, ascensurus in cœlum, dixit eis: *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur*. Vbi Hieron. Non est contrarius locus iste, ei præcepto quo postea dicitur: Euntes docete omnes gentes: quia hoc ante resurrectionem, illud post resurrectionem præceptum est. Et oportebat prius aduentum Christi nunciare Iudæis, ne iustam haberent excusationem, dicentes ideo se Dominum reiecisse: quia ad Gentes & Samaritanos Apostolos miserit. Vnde & Gregor. Redemptor noster, prius soli Iudææ voluit, & postmodum cunctis Gentibus prædicari, vt dum illa vocata, conuerti renueret, prædicatores sancti ad vocationem Gentium, per ordinem venirent: quatenus Redemptoris nostri prædicatione, à propriis repulsa, gentiles populos quasi extraneos quærerent. Hæc Gregorius. Mysticè in viam Gentium non est abeundum, id est, modus viuendi eorum non est tenendus: & in ciuitates Samaritanorum per quas significantur conuenticula hæreticorum, non est intrandum per consensum. Sicut enim Samaritani, id est, Gentiles, partim tenebant vetus Testamentum, & partim negabant, sic hæretici, partim confitentur fidem Christi, & partim negant. Deinde ostenditur forma docendi, cùm dicitur: *Euntes autem prædicate, dicentes quia appropinquabit regnum cœlorum*. quasi diceret: Prædicate quia propè est, vt aperiatur ianua regni cœlestis, scilicet mea passione, quod regnum ante Christi aduentum erat longè, quia nullus poterat illuc peruenire. Hoc regnum, diuersimodè nominatur. Aliquando regnum Dei, à regnante: aliquando autem regnum cœlorum, à subditis Angelis, & sanctis, qui cœli dicuntur. Item etiam quia propè est, vt Rex cœlorum regnet in hominibus sibi subditis in fide, & hominibus obedientibus. Vel *appropinquabit regnum cœlorum*, id est, Christus, qui est dator regni cœlorum. A prædicatione igitur regni cœlorum, incipit Ioannes & Christus, & discipuli eius. Et quia doctrina non est efficax, nisi assit probatio, sequitur modus conueniens ad probandum veritatem huius doctrinæ, scilicet opera facta virtute diuina, cùm dicitur: *Infirmos*, corpore vel mente *curate: mortuos*, in corpore vel in anima, *suscitate: leprosos*, respersos maculis in corpore vel anima, *mundate: dæmones*, ab obsessis, & crimina à peccatoribus, *eiicite*. Hic ponuntur quatuor genera miraculorum, ad prædicationis confirmationem. Procedit autem ordo secundum mysterium: quia infirmi sunt, qui tentationibus consentiunt. Mortui sunt, qui operantur, & digna mortis opera faciunt. Leprosi sunt, qui consuetudine se & alios inficiunt. Dæmoniaci sunt, qui contemnunt. Hæc autem ideo Dominus concessit, vt ipsa miraculorum operatio, fidem sermoni eorum faceret. Vnde Hieron. Ne hominibus rusticanis, & absque eloquij venustate indoctis, & illiteratis, pollicentibus regna cælorum, nemo crederet: dat potestatem miracula faciendi, vt magnitudinem promissorum, probet magnitudo signorum. Vnde & Gregor. Adiuncta sunt autem prædicatoribus sanctis miracula, vt fidem verbis daret virtus ostensa, & noua facerent, qui noua prædicarent. Et iterum. Hæc autem signa in exordio Ecclesiæ necessaria fuerunt, vt enim fides cresceret credentium, miraculis erat nutrienda. Et Chrysost. Postea autem steterunt, reuerentia fidei vbique plantata. Si autem & postea facta sunt, pauca & rara fuerunt. Deinde excludens ab eis cupiditatem, subiungit; *Gratis*, & sine precio, *accepistis*, potestatem miracula, faciendi, gratiam prædicandi, & ministerium, sacramenta dispensandi, & dona alia à Deo vobis collata, *Gratis*, & sine precio, *date*, aliis eodem modo quo accepistis, ne desinat esse gratia, sed merces videatur, ne vilescat inæstimabile, dum preciabile reputatur. Quasi dicat secundum Hieronym. Ego magister & Dominus absque precio hæc tribui, ergo & vos sine precio date. Vnde & Chrysost. Ne videatur eorum beneficium, superbiam eorum comprimit, dicens: Gratis accepistis, & ab amore pecuniarum eos mundos præparat dicens, Gratis date. Et iterum, Quasi dicat: Nihil vos de vestro largimini suscipientibus, neque enim mercede hoc accepistis, neque laborantes in ea est gratia, gratis enim accepistis, ita igitur aliis date, neque enim est condignum precium eorum inuenire. Hæc Chrysost. Hæc audiant Simoniaci, hoc audiant illi qui spiritalia vendere vel emere non formidant. Pro spiritalibus enim actibus, vt pro administratione sacramentorum, & prædicatione, vel miraculorum operatione, & consimilibus, non debet aliquid quasi precium accipi, quia non est precium eorum dignum inuenire. Deinde ab omni eos liberat sollicitudine, vt vacationem omnem tribuat verbo Dei, & tota sollicitudo eorum congregata, conuertatur ad prædicationem Euangelij, dicens: *Nihil tuleritis in via*, euntes ad prædicandum, *neque aurum, neque argentum, neque pecuniam aliquam in zonis*, & bursis *vestris*. ad prouidendum, scilicet vobis, in via de necessariis, *neque sacculum, neque peram*, id est, repositorium ciborum, ad portandum in via, *neque panem*, qui magis videtur necessarius inter alia, & multò minus cibaria delicata. *Neque duas tunicas*, id est, vestes superfluas, *habeatis*: quotquot enim sunt necessariæ, pro vna reputantur, *neque calciamenta*, scilicet integra, quia Apostoli sandaliis vtebantur, *neque virgam*, quæ scilicet itinerariis præbet auxilium. Qui enim Domini habet auxilium, cur baculi, vel alterius rei quærat præsidium? Sed si prohibet virgam & quædam alia, quæ videntur necessaria, quid de equis

Samaritani. — *Quando gentibus prædicare congruit.* — Marci vlt. — Hieron. in c. 10. Matth. — Greg. hom. 4. in Euang. — *Regni cœlorum nomina.* — *Miraculorum quatuor genera Apostolis concessa.* — *Causæ miraculorum concessorum.* — Hieron. in c. 10. Matth. — Greg. hom. 4. in Euang. — Chrysost. in Psalm. 142. — *Gratis date.* — Hieron. in c. 10. Matth. — Chrysostom. homil. 33. in Matth. — *Contra Simoniacos.* — *Contra pomposos monachos.*

equis & equorum phaleris, vel cæteris superfluis. Vbi omnis cupiditas, & auaritiæ occasio, & sollicitudo temporalium tollitur, omne superfluum amputatur, & sola necessaria conceduntur. Denique expeditur via, & fugit timor, crescit securitas, Vnde non immeritò poëta Iuuenalis ait:

Iuuenal. satyra 10.

Cantabit vacuus coram latrone viator.

Hoc ergo totum dicit, ad excludendum à prædicatione verbi diuini sollicitudinem temporalium. Temporalia enim, in sui acquisitione molestant animum, & adhuc plus in sui possessione turbant eum, quia iam sunt quasi membra, ipsi habenti incorporata, & ideo magis trahunt animum hominis ad inordinatam dilectionem sui. Et quia hoc suffocat verbum Dei, ideo non debet esse in prædicatoribus Euangelij. Igitur, vt dicit Gregorius, tanta prædicatori debet in Deo esse fiducia, vt præsentis vitæ sumptus, quamuis non prouideat, tamen sibi hos non defecturos certissimè sciat, ne dum mens eius occupatur ad temporalia, minus aliis prouideat æterna. Et secundum Gregor. Nazianzenum, horum summa est, vt adeo virtuosi existant, quòd non minus propter vitæ modum, quàm propter eorum verbum, Euangelium proficiat. Vnde & secundum Chrysost. hoc etiam eis Dominus præcepit, vt per habitum ostenderent quantum à diuitiarum desiderio distabant. Et secundum Theophilum, vt videntes eos prædicare paupertatem, acquiescant, cùm Apostoli nihil habent. Ita autem expresse prohibuit possessionem temporalium, quia sic oportebat in primitiua Ecclesia, vt ostenderent omnia gubernari dispensatione diuina, & ostenderetur virtus fidei, contra errores hominum, qui cursu siderum, vel fortuna, credebant agi omnia, & hoc adhuc competit Apostolicis viris, Apostolorum successoribus. Quidam tamen sunt qui potestati, non paupertati succedere volunt: cùm tamen non potestati, sed paupertati regnum cœlorum sit promissum. Tres ergo sunt rationes, quare hoc præcepit. Prima, ne sint quasi cupidi & ambitiosi. Secunda, ne sint solliciti quasi pusillanimes. Tertia, vt mittentis virtutem ostenderet, quando nihil eis deest. Si quæritur an alij ad hoc obligantur: dicendum quòd consilium est, non præceptum. Sed certè non auderet aliquis vtile & sanum consilium repellere in facie eius, quanto magis illud, quod dedit magni consilij Angelus: & quicumque huic consilio fiducialiter adhæreret, non dubium quin Deus sufficienter sibi prouideret. Quando enim missi fuerunt Apostoli ad prædicandum, sine sacculo & prouisione aliqua necessariorum, fuit diuinitus eis lautè prouisum, quia nihil eis defuit; quando verò relaxatum fuit illis prouidere sibi de necessariis in via, passi sunt penurias multas postea. Hoc autem fecit Deus ad dandum fiduciam pauperibus prædicatoribus, ad exequendum constanter prædicandi officium.

Temporalium sollicitudo proscribitur à prædicantibus.

Greg. homil. 17. in Euang.

Gregor. Naz. oratione de Paschate.

Chrysostom. homil. 33. in Matth.

Rationes paupertatis prædicatorum, an alij seruare teneantur.

Religiosi peregrini.

Vbi nota pulchrum de duobus religiosis, vltra mare ad terram sanctam profectis, exemplum. Cum enim vltra mare, & redeundo circa mare, adhuc inter ignotos essent, semper in Deo solo spem habebant, & nihil de necessariis eis deficiebat. Cùm autem peruenissent ad dulce natale solum, dixit vnus inter eos ad alterum: Modo pericula euasimus, quia iam in terra nostra, & inter notos sumus. Et cùm sic ponerent spem in homine, inceperunt in necessariis deficere, & maiorem passi sunt penuriam, quàm antè. Et quia quodammodo nudos & expeditos, ad prædicandum discipulos Dominus miserat, seueritatem præcepti in sequenti sententia temperauit, dicens: *Dignus est enim operarius*, id est, prædicator, qui operatur opus Dei ad vtilitatem proximi, *cibo suo*, id est, necessariis ad vitam, quia in cibo intelligitur etiam vestimentum & domicilium, sine quibus decenter non viuit genus humanum: quasi diceret: Tantum accipite, quantum in victu & vestitu, vobis necessarium est. Vnde & Apostolus replicat: ***Ordinauit Deus his qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.*** Et iterum: ***Habentes victum & vestitum, his contenti simus.*** Hinc est quòd diaconus procedit à presbytero, quasi missus à Domino, ad prædicandum Euangelium, cui subdiaconus fert puluinar quo liber sustentatur: quia alij debent prædicatorem sustentare. Dignus est enim operarius mercede sua, non solum æterna, quæ debetur in patria ad remunerationem, sed etiam temporali, quæ debetur in via, ad sustentationem, scilicet conuenienti victu, ac vestitu, & domicilio. Hîc est duplex honor, quo digni sunt qui bene præsunt. Nam secundum Gregorium, merces prædicationis hîc inchoatur, & in cœlo perficitur: quia vni nostro operi, duæ mercedes debentur, vna in via, quæ nos in labore sustentat: alia in patria, quæ nos in resurrectione remunerat. Ergo qui non operatur nec laborat, non manducet, nec mercedem exigat. Ecce quare præcepit eis nihil ferre, quia omnia debentur eis pro labore. De iure enim naturali est, & diuino, ac etiam humano, vt illis qui seruiunt communitati in spiritualibus, scilicet in diuino cultu & doctrina, prouideatur à communitate in temporalibus necessaria. Non ergo prohibuit eis ferre necessaria, ad sustentationem huius vitæ, sed vt demonstraret hæc eis deberi ab illis quibus prædicarent. Nec omnino & simpliciter præcepit eis illa: sed magis ad reuocandum eorum affectum ab inordinato amore temporalium, vt non quærerent superflua, sed eis sufficerent necessaria, quæ in eis non defectura Dominus ordinauit, dando eis potestatem sumendi ea ab his quibus euangelizabant: & sic carnalia meterent, qui spiritualia seminabant. Nec tamen inobedientes sunt, qui de suo iure cedunt. Vnde Augustinus: Apparet autem hæc non ita præcepisse Dominum, tanquam Euangelistæ viuere aliunde non debeant, quàm eis præbentibus, quibus annunciant Euangelium. Alioquin contra hoc præceptum fecisset Apostolus, qui victum de manuum suarum laboribus transigebat, ne cuiquam grauis esset, sed potestatem dedisse Apostolis, in qua scirent sibi ista deberi. Cùm enim à Domino aliquid imperatur, nisi fiat, inobedientiæ culpa est. Cùm autem potestas datur, licet cuique non vti, & tanquam de suo iure cedere. Hæc Augustinus. Et nota secundum Chrysost. quòd Matthæus & Lucas non calciamenta, neque baculum portare permittit, quod ostendit perfectissimum esse. Marcus verò iubet baculum assumere, & sandaliis calciari, quod dictum est permissiuè. Vnde & illud de duabus tunicis non portandis, exponit Hieronym. non ad literam, sed quòd vna tunica dicatur vestimentum necessarium, secunda superfluum, ne alio vestiti aliud nobis futurorum timore seruemus. Sed si non propter timorem, multò minus propter ostentationem. In quo comprehenduntur, qui particas vestiunt, & arcas implent, & qui equos mutatoriis vestimentorum onerant. Vnde & August. Hoc de duabus tunicis intelligendum est, ne quisquam eorum præter eam quam esset indutus, aliam portandam, putaret sollicitus, ne opus esset, cùm ex illa potestate posset accipere. In Matthæo etiam & in Marco, virga accipitur æquiuocè. In Matthæo enim accipitur metaphoricè,

Victus prædicatoribus accipiendus.

1. Cor. 9.

1. Tim. 6.

Greg. homil. 17. in Euang.

Prædicatorum merces.

Augustinus lib. 2. de consol. c. 30.

Viuere de suo licet prædicantibus.

Potestate non vti licet.

Chrysostom. homil. 33. in Matth.

Tunicæ duæ.

Hieron. in c. 10. Matth.

August. lib. 2. de consol. ca. 30.

Virga non portanda.

taphoricè, vt sit sensus: Neque virgam, id est, nec minimas res. Vel non innitamini subsidio temporali, sicut corpus innititur baculo sustentanti, & similibus. In Marco autem, vbi dicitur: Nisi virgam, tantum accipitur ad literam: per quam tamen intelligitur potestas accipiendi sumptus, qua vti potuerunt, vel non vti, secundum quod voluerint. Vnde doctores Hebræorum, in signum doctrinæ, virgam in manu portabant: quia apud Iudæos consuetum erat prouideri eis de victu à populo quem docebant. Ideo Christus voluit, quòd hoc eis pro alia prouisione sufficeret. Per hoc enim ostendebatur, quòd populus cui prædicabant prouidere eis debebat. Igitur non prohibet Dominus necessitatem, sed superfluitatem: & prohibet Euangelium annunciantibus, nimiam curam & sollicitudinem de temporalibus, ne velint portare vltra necessaria aliud, timentes quòd sibi deficiat. Item vt sub quanta festinatione ad prædicandum pergere debeant ostendatur, adiunxit: *Et neminem per viam salutaueritis*: non simpliciter salutationem prohibuit, sed cum mora & confabulatione, hanc fieri noluit, ne occasione salutationis impedirentur à cursu prædicationis, quominus scitò salutem prædicarent auditoribus. Vel prohibuit ne salutarent, scilicet ex curiositate. Sicut quidam faciunt, qui non ex studio salutem optandi salutare consueuerunt: sed non prohibuit hoc fieri ex charitate, & ad consulendum, ac studio optandi salutem. Vbi ostenditur, quanta diligentia & festinatione prædicator verbi diuini debet officium sibi iniunctum exercere, quia non debet ab officio huiusmodi, propter familiaritatem cum aliquo retardari. Et ideo prædicator multum debet plangere tempus, quo prætermittit fructum prædicationis: & similiter alij debent plangere tempus, quo prætermittunt spiritualia exercitia, ad eorum statum pertinentia. Item omnium eis aperiens domos de necessario cibo, fecit eos confidere, dicens: *In quamcumque autem ciuitatem aut castellum*, id est, quæcumque loca maiora vel minora, *intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit*, id est, fidelis & bonæ famæ, & non suspectus ipse vel locus eius, ne infamia suscipientis, fama & dignitas prædicatorum maculetur, & eorum prædicatio & doctrina deturpetur, ac tanquam suspecta impediatur. Vbi Hieronymus: Testimonio vicinorum & per famam, eligendus est hospes, ne eius infamia, prædicatio lædatur. Ergo multò magis socius eligendus est dignus. Item hoc dicit, vt sciat hospes se magis gratiam accipere, quàm dare. *Et in quamcumque domum intraveritis*, causa hospitandi, *in eadem manete*, non sine honesta causa inde exeundo: nec curiosè & inutiliter discurrendo, *donec exeatis*, transituri scilicet aliò ad prædicandum. Non est tamen intelligendum, quod per hoc velit excludere causas honestas exeundi, vt ad docendum, vel aliquid huiusmodi faciendum, cùm propter hoc intrauerint ciuitatem vel castellum, sed per hoc vult discursus vagos excludere, qui non debent esse in prædicatore: sed magis cessante necessitate exeundi, debet vacare contemplationi, vt ibi hauriat, quod populo postea effundat. Item hortatur eos ad temperantiam, dicens: *edentes & bibentes, quæ apud illos sunt*, id est, non quærentes, nec quæri facientes extra domum, delicata & superflua, quæ apud illos non sunt: sed manducate quæ vobis sponte apponuntur & offeruntur ab illis, quamuis modica sint & vilia, non quærentes lautiora vel plura, etiam si apud illos sunt talia. Et certè quanto paucioribus & vilioribus vtuntur, tanto amplius implent quod

Salutare in via quatenus prohibitum.

Hieron. in c. 10. Matth.

Hospes eligendus.

Discursus vagi prohibentur.

Sobrietatem & temperantiam præcipit.

hîc dicitur: Dignum est, vt ibi maneant, & ab eis consequantur terrena, quibus offerunt cœlestia, *dignus est enim operarius mercede sua*, non solum æterna in patria ad remunerationem, sed etiam temporali, in via, ad sustentationem. Item iubet ne de domo ad domum quadam vaga facilitate demigrent, & hospitem propter lautiora habenda non mutent, quem etiam ex hoc infamare possent. Vnde iubet hoc ideo secundum Chrysostomum, ne leues & vagabundi discursores videantur & gulosi, quibus non sufficit vnius hospitis victus necessarius, & ne contemnere & iniuriari, seu contristari viderentur suscipientem, vt ingrati. Duo ergò hîc mandantur, vnum de electione hospitij: aliud de impermutatione electi. Nec dicitur hîc quin liceat prædicatori aliquando mutare hospitium, vel cum aliis comedere, maximè vt non grauet hospitem suum, dum tamen ad dignos diuertat & honestos, sed prohibuit Dominus mutationem hospitij, ratione triplici. Vna est vitatio leuitatis, quæ nullo modo debet apparere in prædicatore. Alia, suspitio gulositatis: quia consueuerunt nouos hospites lautius procurare. Tertia, declinatio infamiæ hospitis: quia si dimitteretur, videretur indignus. Item iubet vt cum benedictione intrent domum dicens: *Intrantes autem in domum, salutate eam*, scilicet familiam, scilicet homines habitantes in ea, vt sit lata relatio, scilicet antecedens pro continente, & relatiuum pro contentis, *dicentes: Pax huic domui*, id est, familiæ, vt qui cibum & necessaria recipiunt, salutem pacis beneficium largiantur. Quia prædicator debet habitantibus in domo quam intrat pacem offerre & optare, & non solum optare, sed etiam Euangelium Christi, quod est Euangelium veræ pacis, prædicare, & eos ad pacem internam & fraternam inducere: ac salutem habitantium, bonis verbis & exemplis procurare, vt appareat eos legatione fungi pro Christo Iesu, qui est vera pax, & salus omnium. Ob hoc solis vicariis Apostolorum, scilicet Episcopis præcipuis Ecclesiæ sponsis, licet in principio Missæ salutare populum, & dicere: Pax vobis, pax peccatorum, pax temporis, tandem pax æternitatis. Fit ergo introitus, cum optatione salutis: salus, cum optatione pacis. Et hæc duo sunt optanda hospitibus: salus, in amotione malorum: pax, in adoptione bonorum: salus, contra periculum damnationis: pax, quantum ad bonum reconciliationis. Hunc autem modum intrandi & salutandi, Dominus dedit: vt ex hoc ostenderet ad quid veniret, pacem scilicet facere, bella sedare, prædicatores non de nugis, sed de salute animarum loqui debere, *& si fuerit domus illa digna* recipiendi pacem oblatam, id est, si fuerit eius familia ad vitam æternam prædestinata, *& ibi fuerit filius pacis*, id est, amor vel obseruator, vel hæres pacis, ad pacem æternam ordinatus, *veniet*, & requiescet, *super illam pax vestra*, à vobis nunciata, & eis optata, quia oratio vestra & prædicatio habebit ibi effectum: recipiéntque pacificè vestram doctrinam, & sequentur eam, quæ prouocat ad pacem æternam. *Si autem non fuerit digna*, id est, ad vitam æternam non ordinata, & nullus doctrinam vestram receperit & secutus fuerit, vos tamen non eritis sine fructu, nec priuati merito vestro, quia, *pax vestra*, id est, meritum & merces optatæ pacis, ad vos reuertetur: nam vobis à Deo recompensabitur. Et quamuis non habeat quantum ad ipsos effectum: vos tamen habebitis mercedem inde apud Deum, à quo pro labore vestri operis reddetur vobis præmium. *Et quicumque non receperint vos*, hospitio, necessaria vobis ministrando, *neque audierint sermones*

Hospes non mutandus.

Chrysostom. homil. 33. in Matth.

Hospitij non mutandi rationes.

Pax vobis ab Episcopis in principio Missæ dicitur.

Pax & salus.

sermones vestros, vestris monitis obtemperando, *exeuntes de domo*, vel ciuitate illa, *excutite puluerem pedum vestrorum in te testimonium illis*, siue signum scilicet triplex, qui Iudæi signa quærunt, & mos fuit Iudæorum typicis & figuratiuis vti operibus. Primum, vt dicit Hieronymus, in testimonium laboris sui, scilicet quòd ingressi sunt ciuitatem, & prædicatio ad illos peruenit. *Excutite ergo puluerem*, id est, minima itineris & laboris, quæ pro illis sustinuistis, exponite: & erit eis occasio maioris damnationis. Secundum signum est, quia puluis in pedibus, signum est laboris: excussio pulueris, inutilitatem significat laboris: inutilia enim excuti solent & abiici. Excutiendo ergo puluerem, ostendunt quia inaniter laborauerunt, & ideò inexcusabiles erunt: nec iniustè damnabuntur qui salutem sibi oblatam recipere noluerunt. Tertium signum est, vt ostenderent se ab eis nihil terrenum quærere, nec etiam minimum de terrenis opibus accipere: vt nec etiam puluerem de terra sua sibi paterentur adhærere, cùm incorrecti fuerint, & Euangelium spreuerint. Ergo nihil vnquam, nec etiam necessaria accipiantur ab incorrectis, & à contemptoribus Euangelij & indignis. Vel *excutite puluerem pedum*, id est, leuia peccata, quæ solent ex talibus accidere, etiam in hominibus perfectis. Moraliter pedes iubentur excuti in signum excussionis terreni appetitus, vel humanæ laudis. Prohibentur ergo in prædicatoribus & prælatis, sarcinarum multiplicitas, victus curiositas, temporalium cupiditas, vestium superfluitas, instabilitas, & malorum communicabilitas. Et ne leuis culpa videatur Apostolos non recipere, subdit: *Amen dico vobis: tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati*, id est, habitatoribus illius ciuitatis, quæ spreuit vos & sermones vestros. Huius ratio est secundum Hieronymum, quia illis non fuit prædicatum: huic autem cùm prædicatum sit, non recepit Euangelium. Et secundum Rabanum, quia illi solum legem naturæ transgressi sunt, sed isti etiam legem scriptam, & dicta Prophetarum & Apostolorum. Non fit comparatio horum, quantum ad peccatum carnale, quo Sodomitæ grauius peccabant: sed quantum ad peccatum inhospitalitatis, quo isti magis peccabant, quia de illis dicitur quòd egeno manum non porrigebant: sed isti tantos post auditam veritatem repellebant, & non est dubium, quod grauius peccatum est negare victum seminantibus spiritualia, quibus tenentur homines de iure naturali, diuino, & humano, quàm manum non porrigere egeno simplici spiritualia non seminanti. Cui enim multum datum est, multum quæretur ab eo. Vnde Beda: Sodomitæ, etsi inhospitales fuerint, inter cætera carnis animæque flagitia, nulli tamen apud eos tales hospites, quales Apostoli reperti sunt. Et Loth quidem aspectu & auditu iustus erat: non tamen ibi aliquid docuisse, aut signa fecisse, perhibetur. Vnde & Remigius: Specialiter tamen Sodomorum & Gomorrhæorum mentionem facit, vt per hoc demonstret, quia illa peccata sunt Deo magis odibilia, quæ fiunt contra naturam, pro quibus deletus est mundus aquis diluuij, & quatuor ciuitates summersæ, & mundus quotidie diuersis malis affligitur. Vnde secundum Hieronymum, videns Dominus hoc peccatum in carne, penè desiit incarnari, quia naturam, quam assumpturus erat, corruperant. Summa enim munditia, talem summam immunditiam maximè abominatur, & sustinere non potest. Vnde etiam dicit Augustinus: Qui autem faciendo quod malum est, etiam mala consuetudine se implicant: vt ipsa consuetudo mali non eos sinat videre quia malum est, fiunt defensores malorum factorum suorum, irascuntur cùm reprehenduntur, intantum vt Sodomitæ quondam dicerent Loth reprehendenti nequissimam voluntatem, habitare venisti, non leges dare. Tanta enim ibi nefandæ turpitudinis consuetudo erat, vt iam nequitia esset iustitia, & prohibitor potius reprehenderetur, quàm factor. Hæc Augustinus. Quàm grauiter autem hoc peccatum Deus punierit, testatur mare mortuum, siue diaboli: & verè mortuum, quia nil viuum recipit, & diaboli, quia instinctu eius quatuor ciuitates, igne sulphureo concrematæ, in illud submersæ sunt. Vnde mare maledictum, etiam appellatur, semper fumans, & tenebrosum de vaporibus, quasi sit inferni caminus. Est vltra Hiericho, non longè positum: diuiditque Iudæam & Arabiam, & habet in latitudine septem leucas. Et licet quinque ciuitates fuerint destructæ propter hoc peccatum, tamen duæ nominantur tantum, quia maiores & famosiores erant in multitudine populi, & turpitudine peccati.

Signum triplex. — *Hieron. in c. 10. Matth.* — *Pulueris excussio.* — *Hieronymus ibidem.* — *Rabanus in Matthæum.* — *Grauitas peccati prædicatorem repudiantis.* — *Ezechiel. 16.* — *Beda in c. 9. Lucæ.* — *Sodomitici criminis detestatio.* — *Sodomiæ abominatio.* — *Augustinus serm. 44. in verbis Domini.* — *Genes. 19.* — *Sodomiæ punitio.* — *Mare maledictum.*

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui discipulos tuos id prædicandum mittens, dedisti eis potestatem curandi ac præcepta viuendi & conuersandi: dirige pedes meos in viam pacis: & da mihi salutem mentis & corporis: & vt habeam in operibus iustitiam, in moribus disciplinam, et in omnibus tuum timorem & amorem: mortifica in me omnia vitia: méque tuis donis interius & exterius restaura: vt ea quæ discipulis tuis præcepisti, pro modulo meo merear imitari: & cum ipsis æterna gloria de tua misericordia munerari. Amen.

De patientia in aduersis habenda.

CAPUT LII.

Et quia omnem sollicitudinem discipulorum abiecit, & eos signorum ostensione armauit, ac ferreos quosdam operatus est & fecit, ab omnibus huius vitæ negociis eos eruens, & ab omni temporanea sollicitudine liberans: nunc post prospera, dicit etiam illa quæ debent eis contingere mala, ad præliandum contra mundum & diabolum: eos præparans, & ad patientiam contra aduersa toleranda instruens. Quia, vt dicit Seneca, cuius dolori est remedium, patientia. Et hæc præcipuè discipulis erat necessaria. Qui enim, vt dicit Gregorius, locum prædicationis suscipit, mala inferre non debet, sed tolerare: vt ex ipsa sua mansuetudine, iram sæuientium mitiget, & peccatorum vulnera in aliis, ipse afflictionibus vulneratus sanet. Dicit ergo: *Ite*, scilicet ad prædicationis officium, *ecce ego*, Dominus & magister vester, qui vos elegi, vos docui: ego Dominus omnipotens, qui vos armaui: ego cui nemo resistere valet: ego inquam qui Dominus sum messis, *mitto vos*, homines electos, doctores instructos, milites armatos, medicos peritos, *sicut oues*, id est, simplices & innocentes, per arma vos non defendentes: vt lacte doctrinæ alios nutriatis, exemplo mansuetæ conuersationis attrahatis, pro eis etiam corpora exponatis, *in medio luporum*, id est, Scribarum & Pharisæorum, & aliorum crudelium persecutorum & detractorum: qui dicuntur lupi propter rapacitatem, crudelitatem, & dissimilitudinem, q.d. Sicut mansueti

Matth. 10. — *Seneca in Prouerb.* — *Patientia prædicanti necessaria.* — *Greg. homil. 17. in Euang.*

mansueti inter crudeles, ad patiendum itis, patientiam & innocentiam custodite. Non vos defendatis, quia oues estis, sæuiant illi qui lupi sunt. Mirabilis venator est Dominus, qui per agnos, siue oues, capit & deuincit lupos: per patientiam, vincit potentiam. Et bene dicit, *in medio luporum*, vt patientia sit quasi centrum ad omnem iniuriam circundantem. Item, *in medio*, per communem omnium conuersionem, ac propter ovium vnitatem in fide, & luporum pluralitatem in erroribus. Et hæc vnitas maximè facit vincere. Quia, vt dicit Ambrosius, omnis pugna vnanimiter aggressa, parit victoriam. Dicit autem: *Ecce ego mitto vos*, vt dum mittentis potestas consideratur, periculi magnitudo non timeatur. Vnde Chrysostomus: Quæ igitur horũ erat consolatio? Mittentis virtus. Ideóque hoc ante omnia posuit, dicens: *Ecco ego mitto vos*. Sufficit hoc ad confitendum, & nullum formidandum superuenientium: vides authoritatem, vides potestatem, vides virtutem inexpugnabilem. Hæc Chrysostomus: Mittit Dominus discipulos, sicut oues inter lupos: sed heu hodie multi Prælati sunt inter suos, sicut lupi inter oues. *Estote ergo prudentes sicut serpentes*, contra Scribarum astutiam & fallaciam, scilicet ad intelligendas & cauendas fraudes & insidias, *& simplices sicut columbæ*, contra tyrannorum crudelitatem & malitiam, scilicet ad sustinendas, & ignoscendas læsiones & iniurias. Prudentia est necessaria, in præcauendis malis: simplicitas, in faciendis bonis. q. d. Sicut serpentes residuum corporis, pro capitis periculo exponunt, & caput in quo vita est, toto corpore occultando custodiunt, & lethale vulnus excludunt: ita & vos totius corporis periculo, caput vestrum, id est, me, ac fidem, & animam, integrè & incorruptè seruate & custodite. Et sicut columbæ sine felle & amaritudine malitiæ sunt, & nulli malum faciunt: ita & vos innocentiam custodiendo, malum inferre vel referre aliis nolite: vt per prudentiam, malum deuitetis, & per simplicitatem, nulli malum faciatis. Potest etiam prudentia serpentis considerari in tribus. Veterem enim pellem ad arctum foramen deponit, corpus pro capitis salute exponit, & cùm sit frigidæ naturæ, solem diligit. Pellis depositio pertinet ad incipientes, qui debent deponere, secundum pristinam conuersationem, veterem hominem, cum actibus suis. Corporis expositio pro capite, ad proficientes pertinet, qui pro mente defendenda, quæ est caput hominis, totum hominem morti tradunt. Solis dilectio, pertinet ad perfectos, qui insistunt diuinæ contemplationi, qua & illuminantur & inflantur. Sic enim serpens propter duo diligit solem, scilicet propter calorem, quo natura vigoratur: & propter lucem, qua illuminatur, quia cùm senescit, amittit visum: sed ad radios solis, directè oculos opponens, recipit eum. In his tribus nos Dominus voluit assimilari prudentiæ serpentis: sed non in venenata complexione, non in linguæ partitione, non in anfractuosa deambulatione. Simplicitas similiter columbina debet esse in tribus, scilicet, Cognitionis in iudicando: habet enim blandos oculos, & dulcem aspectum. Affectionis in diligendo, figitur enim in amore ad genus suum, vnde & frequentat osculum. Intentionis in operando, residet enim super fluenta aquarum, vt accipitris insidias caueat per vmbram. Et secundum Remigium, bene adiungit prudentiæ simplicitatem, quia simplicitas absque prudentia, facilè decipi potest: & prudentia periculosa est ad decipiendum, nisi simplicitate temperetur. Vnde patet, quòd astutia vulpina vituperabilis est, & similiter ruditas bouina: sed medium est tenendum, & medio modo est incedendum. Vnde & Gregor. Vtraque necessariò in admonitione coniunxit: vt simplicitatem columbæ astutia serpentis instrueret, & rursus serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Vnde & Chrysost. Estote ergo prudentes sicut serpentes, ad intelligendas fraudes: estote simplices sicut columbæ, ad ignoscendas iniurias. Nolo vos esse semper quasi columbas, ne propter simplicitatem nimiam, per seductionem in laqueum incurratis. Nolo vos esse semper sicut serpentes, ne ex corde contra aliquem venena fundatis: sed secundum tempus & personas mutetis & mores. Et, vt breuiter dicam, estote prudentes sicut serpentes, vt omne malum intelligatis & caueatis: estote simplices vt columbæ, vt non faciatis vllum malum, quia intelligere malum, laudabile est; facere autem, vituperabile. Nec qui intelligit malum, ille facit malum, sed qui facit malum. Hæc Chrysost. Et subiungit aperiendo quos lupos dixerit: *Cauete autem ab hominibus*, scilicet lupis deterioribus, id est, ab hominum persuasionibus, qui quærunt fraudulenter vos decipere, & violenter peruertere. Vbi se exponendo Dominus declarat, quòd lupos non bruta, sed homines dixerit. Vnde Chrysost. ita dixit: Attendite vobis ab hominibus, quasi à quibusdam pessimis malis, & super omnia mala malis: ostendere volens, quia præ omnibus malis homo est pessimum malum. Nam si bestiæ eum comparare volueris, peiorem inuenies eum. Bestia enim, quamuis sit crudelis, tamen quia irrationalis est, declinabitur ab homine crudelitas eius. Homo autem crudelis, cùm sit rationalis, non facilè euadetur crudelitas eius. Si comparaueris hominem serpenti, peiorem inuenies eum: quoniam serpens, etsi malitiam habet, tamen & hominis habet timorem. Ideò si quidem potuerit, mordet: si autem non potuerit, fugit. Homo autem malitiam habet serpentis, & timorem non habet sicut serpens. Ideò quandiu non habet tempus, latet sicut serpens: si autem tempus inuenerit, irruit sicut bestia. Adhuc autem omnis bestia, si quidem irritata fuerit, sæuit; si autem irritata non fuerit, in silentio transit. Homo autem non irritatus, insanit à quibus non fuerit irritatus. Et vt breuiter dicam, vnaquæque bestia, vnum & proprium malum habet: homo autem omnia mala habet in se. Denique homo malus, peior est quàm ipse diabolus. Diabolus enim, si viderit hominem iustum, non est ausus ad eum accedere: homo autem malus, quamuis hominem sanctum viderit, non solum illum non timet, sed adhuc magis contemnit: non enim diabolus præstat homini virtutem, sed homo diabolo. Arma ergo diaboli, homo est malus. Sicut enim homo sine armis non potest aliquid facere, contra hostem, sic & diabolus sine homine non valet contra sanctos. Et iterum: Virtus diaboli, homines mali sunt: nec enim potest aliquod malum seminare in mundo, nisi per suos ministros, quia in sanctis non inuenit locum. Hæc Chrysost. Vnde & Augustinus. Si Christianus es, ipse mundus inimicus est, absque priuatis inimicitiis. *Non enim est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem; sed aduersus principes & potestates, & spiritualia nequitiæ*, id est, aduersus diabolum & angelos eius, quia & quando patimur, homines importunos ille instigat, ille inflammat, ille tanquam vasa sua mouet. Attendamus ergo duos hostes, quem videmus, & quem non videmus: hominem videmus, diabolum non videmus:

Venator mirabilis Dominus.

Chrys. hom. 34. in Matth.

Prudentia & simplicitas necessaria sunt.

Prudentia serpentis in tribus.

Serpenti assimilari debemus.

Simplicitas columbina in tribus.

Prudentia simplicitati adiuncta.

Remigius in c. 10. Matth.

Gregor. lib. 1. moral. c. 2.

Chrysostom. hom. 24. operis imperf.

Chrys. hom. 24. operis imperfect.

Homo malus, pessimum malum, & bestia peior.

Homo omnia habet mala, bestia vnum.

Homo malus arma diaboli.

Augustinus in Psal. 55.

Ephes. 6.

Hostes duo.

mus: hominem diligamus, diabolum caueamus: pro homine oremus, contra diabolum oremus. Hæc August. Vnde etiam legitur in vita sancti Columbani, quod cùm ipse per opaca saltus inter deuia ambularet, & librum humeris ferens, de scripturis sacris secum disputaret, subitò cogitatio in mentem ruit, quid eligeret, melius in hominum iniurias incidere, an ferarum sæuitiam sustinere. Cùmque vrgeret cogitationem illata seueritas, crebro frontem signo crucis armans, atque orans, inter se ait: Melius esse ferocitatem, bestiarum absque alieno peccato, quàm hominum rabiem sustinere, cum damno animarum. Vnde interrogatus quidam à philosophis, quare horribilis homo grauior esset ei, quàm quodlibet pondus, taliter eis respondisse fertur: Homo, inquit, horribilis pondus est solius animæ: alia verò pondera animæ & corporis sunt. Vnde Seneca: Quid est homini inimicissimum? Alter homo. *Cauete igitur ab hominibus*, vos malitiosè & insidiosè ad peccatum trahere nitentibus, ne vos decipiant, ne vos seducant, ne vos blanditiis & persuasionibus, ne vos minis & flagellis, à veritate deuiare faciant, *Tradent enim vos*, primùm in consiliis, id est, in locis priuatis, vbi conuenientes consiliantur, quasi rationabiliter operentur, vos ibidem conueniendo, vel prohibendo, ne prædicetis in nomine meo, & deinde incorrectos, *flagellabunt vos in synagogis suis*, id est, in publicis conuentibus & congregationibus, vbi conueniunt sub specie cuiusdam iustitiæ & sanctitatis, & tandem ad magistratus, id est, principes synagogæ, scilicet Pontifices, *& ad reges*, id est, ad maiores principes, *& præsides*, id est, principes maiores scilicet Romanorum, *ducemini*, scilicet violenter, non mansuetè: vt scilicet condemnemini ad mortem, quod non licebat Iudæis, quia erant subditi Romanis, *propter me*, id est, confessionem nominis mei: ecce optimus titulus, & honestissima causa patiendi. Quia, vt dicit Beda, fœlix iniuria, cui Deus est causa. Vnde & Chrysost. Non enim parua consolatio est propter Christum pati, quoniam non vt perniciosi & nociui hoc patiebantur. Et hoc *in testimonium illis*, scilicet Iudæis de eorum peruersitate, *& gentibus*, de earum correctione, illis ad accusationem, & Gentibus ad compunctionem & correctionem, *in testimonium*, quippe saluationis electorum: & *in testimonium*, damnationis reproborum, quia contra illos, & pro istis, feretis testimonium. Vnde Chrysostomus: Ante reges & præsides stabitis, in testimonium illis Gentibus, & dum Apostoli accusantur, dum respondent in quibusque prætoriis, Christi veritas prædicetur, Iudæorum perfidia demonstretur, & Gentibus ad salutem credentibus mysterium reueletur. Et mors quippè iustorum, bonis in adiutorium est, malis in testimonium: vt inde peruersi sine excusatione pereant, vnde electi exemplum capiunt vt viuant. Hæc Chrysost. Futuris ergo aduersis, vt præuisa minus lædant, à Domino prædictis, quia tot terroribus auditis, discipuli turbari poterant, subiungit contra terrores consolationem, dicens: *Cùm autem*, inducent, & *tradent vos*, ad iudices, adducendo oppositiones contra vos, machinando vt me negetis, *nolite cogitare*, & solliciti esse, vos præ sollicitudine anxiando, qualiter aut, *quomodo*, id est, de modo proferendi, quò ad formam, *aut quid*, id est, de modo inueniendi, quò ad materiam, *respondeatis*, interrogantibus vel, *loquamini*, discere volentibus, *dabitur enim vobis*, scilicet à patre luminum, *in illa hora*, scilicet ad respondendum opportuna, *quid loquamini*, id est, sapientiam in mente, &

Homo horribilis grauissimum pondus.
Senec. in lib. de moti.
Iniuria fœlix.
Chrys. hom. 24. operis. imperfecti.
Chrys. ibid.

eloquentiam in ore. Non confidatis de scientia vestra & eloquentia, sed de diuina prouidentia, quia Spiritus sanctus docebit vos: tunc sine præmeditatione vestra, quid loqui oporteat. *Non enim vos estis qui loquimini*, id est, non ex solo ingenio vestro, procedunt verba vestra: sed ex Spiritus gratia: *spiritus enim patris vestri, est qui loquitur in vobis*, vt in organis, quia sicut organa emittunt modulationem ad motum temperantis, sic bonum quod prædicator loquitur, ad voluntatem patris inspirantis. Per hoc autem, vt dicit Chrysostomus, ad Prophetarum eos dignitatem reduxit, qui scilicet Dei spiritu sunt locuti. Vnde Gregorius: Ac si membris suis infirmantibus dicat: Nolite pertimescere, vos ad certamen acceditis, sed ego prælibabor, vos verba editis, sed ego sum qui loquor. Hinc Paulus ait: *An experimentum quæritis, eius qui in me loquitur Christus?* Securi ergo ibant quocunqne ducebantur. Securus enim ad prælium vadit, qui talibus armis, & sub tali principe pugnat: securus ad concilium pergit, qui tali prolocutore causam suam defendit. Vnde Chrysostomus. Cùm autem tradent vos, nolite solliciti esse quomodo aut quid loquamini, mea est enim causa. Ideò vos mihi tantummodo personas præstate, & ego vobis sensum. Nam sollicitum esse ante iudicium, non est præparatio rei, sed desperatio de Deo. Sinite ergo, vt in causa sua Deus loquatur pro vobis, qui conscientiam interrogantis agnoscit. Non enim est possibile, vt rex qui milites suos mittit ad bellum, non præstet illis arma aduersus hostem. Qui ego sollicitus est quid loquatur, in sua sapientia sperat, quæ est prima causa ruinæ. Num in persecutionibus virtus Dei non requiritur, nisi præcesserit fides. Vnde & Hyeronimus: Cùm ergo propter Christum ducimur ad iudices, voluntatem tantum nostram pro Christo debemus offerre. Cæterùm ipse Christus, qui in nobis habitat, loquitur pro se: & Spiritus sancti in respondendo, gratia ministrabitur. Hæc Hieronymus. Per hoc tamen non intendit excludere meditationem respondendi, & viam prouidendi de responsione, si tempus & scientiæ facultas assit, sed promittitur securitas si ista deficiant. Quod frequenter contingebat in primitiua Ecclesia, quia tunc sæpe fideles illiterati & simplices, subitò trahebantur ad iudices & Deus prouidit illis. Vnde non debent propter hoc conturbari, si ista deficiant, quia hominibus de Deo confidentibus, Spiritus sanctus non deficit in necessitate, cùm non possunt aliter occurrere. Et item, quia in tali casu sufficit ad salutem, confiteri constanter in generali, fidem, quod potest facere quilibet Christianus, quantumcunque simplex. Et patet ex prædictis quòd non loquitur hîc de verbis prædicatoris. Debet enim prædicator verbi diuini, præcogitare qualiter debeat verbum Dei proponere: aliter tentaret Deum, si negligeret de hoc cogitare, dum tamen de hoc tempus opportunum possit habere. Hanc prohibet Dominus prouisionem, in dicendis ornatum, & nimiam sollicitudinem, per multum temporis. Facile est enim veritatem dicere, quæ sine ornatu persuadet vt recipiatur vbique. Et ne in auxilio amicorum confidant, subiungit grauiorem persecutionem, quæ est ab amicis. Quia secundum Gregorium, plus in nobis ea tormenta sæuiunt, quæ ab illis patimur, de quibus præsumebamus, quia cum damno corporis, mala nos cruciant, amissæ charitatis. Vnde ait: *Tradet autem frater fratrem, pater filium, & filius parentes in mortem*, scilicet infidelis fidelem. Quia, vt ait Hieronymus, non est

Chrysostom. homil. 34. in Matth.
Prophetarum dignitas Apostolis collata.
Gregorius in explanatione in septem Psal.
Psalm. 3.
1. Cor. 3.
Chrys. ibid.
Sollicitudo ante iudicium.
Hieron. in c. 10. Matth.
Spiritus sanctus loquitur in bonis, sed cum bonis.
Simplex bene respondere potest.
Prædicator præcogitet dicenda.
Amicorum persecutio cur grauior.
Gregorius homil. 35. in Euang.
Hieron. in c. 10. Matth.

est inter eos vllus fidus affectus, quorum diuersa fides est. Vnde Chrysostomus. Nemo speret in patronis, nemo in amicis, aut parentibus: cum etiam frater fratrem tradat in mortem, pater filium, & filius patrem. Vide quale tunc incendium persecutionis ardebit, vt nec sibiipsi parcat natura. Quomodo autem tunc patronorum, aut amicorum fidem integram quæras, cùm videris amicitiam fraternitatis & paternitatis esse extinctam; si enim amicitia in ipsa natura deficiet, quomodo inuenietur extra naturam? Hæc Chrysost. ***Et eritis odio omnibus hominibus***, humana sapientibus, scilicet amatoribus mundi, qui inimici sunt Dei. Homo enim hîc magis dicit vitium, quàm naturam, quia multum repugnat amor Dei, & mundi: distant enim plus, quàm cœlum & terra; quasi dicat: Eritis odio non solum inimicis, sed etiam amicis, non solum extraneis, sed etiam propinquis, scilicet parentibus & fratribus. Sequentes enim Christum frequenter sunt odiosis aliis, etiam carnalibus fratribus. Et subditur, ***propter nomen meum***, quod additur propter consolationem eorum, quia delectabile est propter amorem nominis Domini, esse odiosum. Quòd enim habetur odio, propter nomen Christi, causa est sufficiens patienter persecutiones sustinendi: & ad hoc magnum sequitur præmium, quia non martyrem facit pœna, sed causa. Et ne in tribulationibus deficiant, consolatur eos subiungens: ***Qui autem perseuerauerit vsque in finem***, scilicet in gratia permanendo, non finaliter succumbendo. Vel secundum Remigium, qui præcepta fidei non deseruerit, & in persecutionibus non defecerit, ***hic saluus erit***, quia finis, non pugna, coronat: non enim cœpisse, sed perfecisse, virtutis est. In quo non modicam dat consolationem inter persecutiones, & in tolerantia tribulationum, quia non inchoantibus, sed perseuerantibus, confertur præmium. Non enim coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Hoc significatur in signo Tau, quæ est vltima litera, quo omnes saluandi signantur. Dicit enim hîc, in signum discretionis, singularitatis, & paucitatis. Vnde Chrysost. Quia incipere multorum est, finire paucorum: semper in principio delectatio est, in fine probatio. Cura bonæ fidei, est exitus bonus, quia non incipere aliquod bonum gloriosum est, sed finire. Quod propter Deum fit æternum est, sicut Deus æternus est. Cùm ergo conuersus fueris ad Deum, & cœperis Deo seruire, & opera iustitiæ facere, nec aliquando acta tua præterita recorderis, sed finem tuum cogita, quia præteritorum operum bonorum consideratio, negligentiam vel iactantiam operatur, consideratio autem finis timorem. Vnde & Bernard. Perseuerantia est vigor virium, consummatio virtutum, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vinculum, sanctitatis propugnaculnm. Tolle perseuerantiam, nec obsequium habebit mercedem, nec beneficium gratiam, nec fortitudo laudem. Denique non qui inceperit, sed qui perseuerauerit, saluus erit. Hæc Bernard. Et nota quòd duplex est perseuerantia. Vna est, continuatio in bonis operibus: hæc non est in præcepto. Alia, perseuerantia voluntatis in proposito bene agendi, & hæc est in præcepto. Et quia Apostoli adhuc erant infirmi, nondum virtute ex alto induti, docet eos tanquam teneros fugere, vt pluribus possint prodesse, dicens: ***Cùm autem persequebantur vos in vna ciuitate, fugite in aliam***, vt amplius diuulgetur nomen vestrum, & vestra prædicatio audiatur, & vt vestræ infirmitati prouideatur, & hostibus parcatur. Vnde Chrysost. Sciens in tentationibus infirmitatem humanæ naturæ: ***si quis vos***, inquit, ***persecutus fuerit in ciuitate ista, fugite in alteram***. Non enim contemno timidos, nec eligo tantum fortes, quia non virtutem hominum Deus considerat, sed voluntatem. Nam ille qui fugit, etsi virtute quidem dissimilis est, voluntate tamen æqualis est. Nam sicut iste ideò passus est, ne se magis videatur amare, quàm Deum: ita & ille ideò fugit, ne victus in doloribus, thesaurum Christianitatis amittat. Hoc autem mandat, non vt qui steterit peccet: sed vt qui fugerit non peccet. Infirmitati humanæ consulit, non fidei promptioris virtutem excludit. Dicimus autem ad consolationem fugientium Christianorum, quoniam stare quidem fortis fidei est: magnæ autem humilitatis, fugere. Hæc Chrysost. Vnde & Remig. Sicut præceptum perseuerandi in persecutionibus, specialiter ad Apostolos pertinet, & ad eorum successores viros fortes: sic licentia fugiendi satis conuenit infirmis in fide. Cuilibet condescendit pius magister, ne si se vltro ad martyrium obtulissent, fortassis positi in tormentis negarent, leuius enim erat fugere, quàm negare. Sed quamuis fugiendo, perfectæ fidei constantiam in se non ostenderent, tamen magis meriti erant: quoniam omnia pro Christo parati erant deserere fugiendo. Nisi autem illis licentiam fugiendi dedisset, dicerent eos aliqui alienos esse à gloria regni cœlestis. Hæc Remigius. Vbi sciendum quòd persecutio aliquando est personalis, vt quando quis quæritur ad mortem: non quia fidelis principaliter, sed propter odium personæ determinatæ, & tunc est semper fugiendum: sicut Paulus quærebatur ad mortem in Damasco. Quod patet ex hoc, quia alij fideles permittebantur ibi pacificè habitare: sed quærebant solum paulum interficere. Ideò dimissus à fratribus per murum, fugit persecutionem personalem: non timendo persecutionem, sed potius declinando, vt multis prodesset. Itaque non est imperfectionis fugere, secundum dictamen rectæ rationis ad tempus salubrius: vt saluetur fugiens ad maiores fructus. Aliquando autem non solum est persecutio personæ, sed etiam fidei & iustitiæ: & tunc si homo percipiat probabiliter quòd ex fuga sua sequatur derisio fidei, & depressio iustitiæ, fuga est mala, & peccatum mortale. Si autem non apparet hoc probabiliter, sed magis contrarium, vtpote, quia ex fuga tali potest alibi fieri vtilitas Ecclesiæ, ex mansione autem non habetur nisi occisio ministrorum Ecclesiæ, & conculcatio articulorum fidei ab obstinatis infidelibus, tunc est fugiendum, & alibi proficiendum, qui enim non potest in vno loco proficere, debet ad alium transire. Vnde Augustinus: Faciant ergo serui Christi, quòd præcepit vel permisit, sicut ipse fugit in Ægyptum. Fugiant omnino de ciuitate in ciuitatem, quando eorum quisquam specialiter à persecutoribus quæritur, vt ab aliis qui non ita quæruntur, non deseratur Ecclesia, sed præbeant cibaria conseruis, quos aliter viuere non posse nouerint. Cùm autem omnium, id est, Episcoporum, clericorum, & laicorum est commune periculum, hi qui aliis indigent, non deserantur ab aliis quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes transeant: aut qui habent necessitatem remanendi, non relinquantur ab eis, per quos illorum Ecclesiastica supplenda est necessitas, vt vel pariter viuant, vel pariter sufferant quod eos paterfamilias volet pati. Hæc Augustinus. Sed ne dicerent, Iussisti ne

Chrys. hom. 24. operis imperfecti. *Persecutio fratrum.*

Remigius in eum locum.

2. Tim. 2. Chrys. hom. 24. operis imperfecti.

Bernardus epist. 129. *Perseuerantia laus.*

Perseuerantia duplex.

Remigius in eum locum. *Fugere possunt infirmi.*

Persecutio personalis.

2. Cor. 11.

Augustinus epist. 180. *Persecutio fidei.*

Fugere quando liceat Prælatis.

ne ad Gentes iremus; quid ergo faciemus, si omnes ciuitates Iudææ circumibimus, & nos abiecerint? Hoc præuenit, hunc timorem remouendo, dicens: *Amen dico vobis, non consummabitis ciuitates Israël*, prædicando scilicet ibi aduentum, vel fidem Christi, *donec veniat filius hominis*, resurgendo scilicet à mortuis, quia denunciato aduentu Christi ab Apostolis per ciuitates Iudææ, immediatè passus est Christus, & à mortuis resurgens, apparuit discipulis. Vnde Rabanus: Prædicit quòd non antè prædicationibus suis, ad fidem præducerent ciuitates Israël, quòd resurrectio Domini fuerit perpetrata, & toto orbe terrarum, prædicandi Euangelium potestas concessa. Vel si intelligatur de aduentu Christi ad iudicium, tunc intelligenda est consummatio prædicationis Apostolorum per totum orbem: quantum ad conuersionis effectum, quia vbique dispersi sunt filij Israël, secundum prædestinationem. Licet enim prædicatio Apostolorum discurrerit per totum orbem tempore ipsorum: *quia in omnem terram exiuit sonus eorum*, tamen effectus conuersionis fidelium, quantum ad eos qui generaliter conuertendi sunt ad fidem, habebit plenariè effectum circa mundi finem. Vnde dicit: *Amen dico vobis, non consummabitis*, id est, complebitis *ciuitates Israël* fugiendo, vel fidem prædicando, & ad fidem conuertendo: *donec veniat filius hominis*, scilicet ad resurrectionem generalem, in gloria patris. Non enim conuertentur communiter filij Israël, donec prope finem mundi. Vnde Chrysostomus: Et quasi dicentibus eis, quandiu possumus fugere. Grauior est enim fuga longa, quàm velox mors consolans eos. Propterea Dominus ait: *Non consummabitis ciuitates Israël, donec veniat filius hominis*. Si de Apostolis hoc tantum intelligitur dictum, non procedit intellectus, cùm multò antè defuncti sint Apostoli, quam Christus adueniat. Sed omnia quæ ad Apostolos loquitur, etiam ad illos loqui videtur, qui postmodum per illos fuerant credituri, vsq; ad exitum mundi. Ipsi enim duodecim erant capita totius Christianitatis futuræ. Et quemadmodum, quod in os miseris, per tota corporis membra dispargitur, sic & Apostolis quod dicebatur, ad totam plenitudinem Christiani corporis pertinebat. Sciebat enim Dominus, quia notitia eius tot occupatura fuerat ciuitates, ita vt penè omnes totius orbis terræ ciuitates Israëliticæ dicerentur. Hæc Chrysostomus. Deinde post ostensam magnitudinem tribulationis imminentis, hortatur discipulos ad eius tolerantiam, & consolatur eos suo exemplo, & procedit à minori sic: Si in magistro, in Domino, in patrefamiliâs blasphemias iniecerunt, & iniurias multas sine causa fecerunt, & ipse patienter & intrepidè sustinuit: multo plus fiet in ipsis qui sunt vt discipuli, serui, & famuli, & ipsi similiter debent patienter sustinere. Vnde dicit: *Non est discipulus super magistrum, neque seruus supra dominum suum*, intelligendum est donec & quamdiu fuerit discipulus, & seruus, non est, inquam, super magistrum & dominum, secundum honoris naturam: vel *non est discipulus*, id est, non debet esse, *supra magistrum, nec seruus* debet velle *supra dominum suum*: contraria, & quasi potentiora magistro, & domino suo operando, quasi dicat. Non dedignemini tolerare vos serui & discipuli, quod ego tolero, vel tolerabo, Dominus & magister: quia Dominus sum faciens quod volo, & magister docens quod vtile scio. Mea exempla vos doceant, ad me respicite, quid in me fieri videtis, hoc in vobis ne formidetis. Qui me offendere & persequi non timent, vos quoque offendere & persequi non timebunt. Vnde Chrysostomus: Nunc incipit eos consolari in passionibus eorum futuris suo exemplo. Naturalis est res, si pro Deo iniuriam patimur, ab aliquibus indignis irascimur & dolemus. Si verò audierimus aliquam præclaram personam quæ similiter passa est, refrigeramur, & inflatio indignationis nostræ laxatur. Dicimus enim, si vir ille qui clarior est quàm ego, passus est talia, planè ego iniuriæ meæ non debeo sentire dolorem. Quanto magis consolabuntur discipuli in passionibus suis, cùm discipuli essent, & serui, recordantes Christum Dominum & magistrum talia aut maiora perpessum. Hæc Chrysostomus. Et ideò debent Dominum non solum patienter, sed etiam gaudenter sequi: quia, vt dicit Seneca, Malus miles est, qui imperatorem gemens sequitur. Et subiungit: *Sufficit discipulo*, id est, sufficere debet, *vt sit sicut magister eius, & seruo, vt sit sicut dominus eius*, iniurias suscipiens, & vindictam non quærens: mala recipiens, & beneficia conferens, vel sufficere debet ei si non plus conculcetur & contemnatur. Perfectus autem erit si sit sicut magister, & dominus eius ipsum in suis imitando operibus, quia perfectio est assimilatio magistri. Vnde Beda: Si magister non suas vult vindicare iniurias, qui Deus est, sed ipsos mauult insectatores patiendo reddere mitiores, eandem necesse est discipuli qui puri homines sunt, vt regulam perfectionis sequantur. Hæc Beda. Hoc autem dictum Domini in proposito est verum, vbi de se loquitur, qui est magister & Dominus: imò pater omnium, se enim dicit magistrum & Dominum: Apostolos autem & eorum imitatores vsque ad finem seculi dicit discipulum & seruum. Huius magistri, & Domini imitatio, est humana perfectio. Vnde Augustinus: Summa Christianæ religionis, est imitari quem colis. Non autem dicit hoc Dominus de alio: si enim magister indoctus fuerit, non sufficit discipulo ignorantia magistri: & si Dominus miser fuerit, non sufficit seruo miseria Domini. Vel secundum Chrysostomum: Non secundum ea quæ rarò contingunt, sed ab amplioribus & ab his quæ sunt in pluribus, suscipit hunc sermonem. Et addit: *Si patrem familiâs*, id est, me qui paternam gero sollicitudinem, patris habens authoritatem, *Beelzebub vocauerunt*, id est, me operari in Beelzebub dixerunt, *quanto magis domesticos eius*, scilicet vos in hoc etiam diffamabunt? Quòd enim Apostoli facerent miracula virtute dæmonis, sæpe dixerunt Iudæi & Gentiles, vt patet multipliciter ex Apostolorum legendis. Non ergo boni contristari debent, si fortè ab aliquibus prauis hominibus sine culpa detrahatur eis: quia ad consolationem nostram sua Dominus opprobria adducere dignatus est, dicens: *Si patrem familiâs Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius*? Sunt enim plurimi qui vitam bonorum fortasse amplius laudant quàm debent, & ideò ne eis elatio de laude surrepat, permittit omnipotens Deus malos in obtrectatione prorumpere: vt si qua culpa ab ore laudantium in corde bonorum nascitur, per obtrectationem malorum ad pœnitentiam reuocentur. Sed inter verba laudantium & vituperantium, ad mentem semper recurrere debemus: & si in ea non inuenitur bonum quod de nobis dicitur, magna tristitia in nobis generari debet: & si in ea non inuenitur malum quod de nobis dicitur in magnam lætitiam resilire debemus. Vnde Gregorius: In omne quod de nobis dicitur, semper taciti ad mentem recurrere debemus interiorem testem, & iudicem quærere. Quid enim

[Marginalia: Rabanus in Matthæum. — Psalm. 18. — Tribulatio toleranda. — Exemplum Christi. — Seneca epistola 108. — Aug. lib. 8. de ciuitate cap. 18. — Imitatio Christi hominis est perfectio. — Chrysostom. homil. 35. in Matth. — Detractio quibusdam expedit. — Te non quæsieris extrà. — Gregor. epist. 45. lib. 8.]

prodest si omnes laudent, cùm conscientia nos accuset? Aut quid poterit obesse, si omnes nobis derogent, & sola nos conscientia defendat? Vnde Cato:

Cùm te quis laudat, iudex tuus esse memento;
Plus aliis de te, quàm tu tibi credere noli.

Sed vt dicit Gregorius: Qui non amat gloriam, non sentit contumeliam. Et de virtutibus aliis & vitiis similiter iudicabis. Valde autem periculosum est hominem in præsentia sua laudari, quia oporteret eum valde fortem in Deo esse, quòd non eleuaretur intus in corde: vt etiam consulit Horatius:

Laudari in præsentia periculosum est.

- - *Quales commendes aspice, ne mox*
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.

Igitur loco gloriæ id amplectimur, si Domino nostro in passionum conditionibus adæquamur. Quia enim in igne tribulationis peccata purgantur, ideò sicut tunc caput Ecclesiæ Christum fluctibus passionum Deus exposuit: sic & corpus eius, scilicet Ecclesiam suam vsque in finem seculi, ad probationem & purgationem tribulari permittit. Aspera enim & dumis ac sentibus plena & horrida est virtutis via. Sic Patriarchæ, sic Prophetæ, sic Apostoli, sic Martyres, sic Confessores & Virgines, & quotquot placuerunt Deo, per multas tribulationes transiêre fideles, sic etiam omnia Christi membra vsque ad diem iudicij pertransibunt. Vnde Augustinus: Nullus seruus Christi sine tribulatione est. Si putas non habere persecutiones, nondum cœpisti esse Christianus. Et subiungit Dominus concludendo, *ne ergo* domestici & imitatores mei, *timueritis eos*, scilicet persecutores, homines fragiles & peccatores, nec eorum blasphemias, vel sæuitias, omittendo veritatem fidei propter persecutionis timorem: sed ferte patienter iniurias, propter Dei amorem. Ad tolerandum igitur patienter aduersa, multum iuuat, si quis Christum pro se passum cogitat. Vnde Augustinus: Noli esse pusillanimis, si enim pleno corde intuitus fueris quid pro te Christus passus fuerit, nec tu pusillanimitate deficies: sed magnanimiter & tu quicquid aduersi acciderit, tolerabis, insuper & gaudebis, quia inuentus es in aliqua similitudine passionum regis tui. Et iterum si ille qui verissimè dixerat: *Ecce venit princeps mundi huius, & in me nihil inueniet*, dictus est peccator iniquus, Beelzebub insanus, tu dedignaris serue audire pro meritis tuis quod Dominus audiuit nullis meritis suis: ille venit, vt præberet tibi exemplum, quasi gratis hoc fecerit, si tu non proficis. Quare enim ille audiuit, nisi cùm audire tu non deficeres? Ecce tu audis, & deficis. Frustra ergo ille audiuit, non enim propter se, sed propter te audiuit. Ideò enim prior ille sustinuit, vt nos sustinere disceremus, & si ille qui non habebat quod sibi obiiciebatur: quanto magis nos qui etsi non habemus peccatum quod nobis obiicit inimicus, habemus tamen alterum quod dignè in nobis flagellatur. Nescio quis furem te dicit, & non es fur: audis opprobrium, non tamen si non es fur, vt non sis aliquid quod Deo displiceat. Et iterum: Vnusquisque considerans conscientiam suam, si mundi amator est, mutetur: fiat amator Christi, ne sit Antichristus. Si quis ei dixerit quòd Antichristus sit, irascitur, iniuriam sibi factam putat. Dicit ei Christus, Patiens esto, si falsum audisti, gaude mecum, quia & ego ab Antichristis falsa audio. Si autem verum audisti, conueni conscientiam tuam, & si audire times esse, plus time. Hæc August. Vnde & Gregor. Tunc illata conuitia bene toleramus, cùm in secreto mentis ad mala perpetrata recurrimus. Leue quippe videbitur, quòd iniuria percutimur, dum in actione

Tribulatur Ecclesia militans.

Augus. in Psalm. 55.

Passionis Christi memoria.
Augus. in Psalm. 68.

Ioan. 14.

Contumeliam & opprobria audire docemur.

Antichristi qui sint.

Gregorius lib. 30. mor. cap. 17.
Conuitiorum tolerandorum facilitas.

nostra conspicimus, quòd peius est quod meremur. Hæc Gregorius. Deinde Dominus hortatur discipulos ad tolerantiam, ex consideratione diuini iudicij, in quo omnia manifestabuntur: quia bona & mala omnium erunt omnibus manifesta, tale enim erit iudiciũ quod omnibus videbitur iustum: quod non posset esse nisi merita, & demerita viderentur ab omnibus manifestè. Vnde dicit: *Nihil enim est opertum*, in præsenti tempore quantum ad opera quæ occultantur ex industria, *quod non reueletur*, in iudicio futuro, *& nihil est occultum*, nunc quantum ad cogitata quæ occultantur ex propria natura, *quod* tunc *non sciatur*: quia non solum opera, sed etiam cordis secreta quæ soli Deo sunt nota, tunc erunt nobis manifesta. q. d. secundum Hieronymum: Nolite timere persequentium sæuitiam, & blasphemantium rabiem, neque æmulemini simulatores, quia veniet dies iudicij, in quo & vestra virtus, & eorum nequitia omnibus demonstrabitur, & cuilibet secundum opera sua tam interiora, quàm exteriora reddetur, quia tunc patientia martyrum præmiabitur, & nequitia persecutorum punietur. Nolite ergo Euangelium erubescere, sed tota intentione verbo operam date, fixa mente retinentes illum extremæ retributionis diem, quo illuminabit Deus abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordium: tunc enim erit vobis à Deo laus, & aduersariis veritatis pœna manet æterna. Consideratio huius manifestationis debet dare magnam audaciam in veritatis prædicatione, & prædicatores monere ad prædicandum veritatem securè. Propter quod subditur: *Quod dico vobis*, scilicet modo existentibus, *in tenebris*, scilicet timoris, id est, dum adhuc in timore carnali estis, *dicite*, id est, prædicate *in lumine*, id est, in fiducia securitatis: quod & fecerunt accepto Spiritu sancto, *& quod in aure auditis*, id est, solo auditu percipitis, *prædicate*, opere complendo, existentes, *super tecta*, id est, corpora vestra, quæ sunt animarum domicilia. Vel *quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine*, id est, quod auditis in mysterio, & ænigmate, prædicate apertius & manifestè, *& quod in aure auditis, prædicate super tecta*, id est, quod vos erudiui in paruulo Iudææ loco, audacter dicite in toto mundo: vel *quod dico vobis in tenebris*, id est, in locis priuatis, *dicite in lumine*, id est, in locis publicis & communibus: quia Apostoli postea in palàm populo prædicauerunt ea quæ seorsum à Christo didicerunt, *& quod in aure auditis*, id est, in secreto soli, prædicate super tecta, id est, publicè coram omnibus, nulli abscondentes verbum, quasi quis stet super tectum, & clamet in publicum. Et loquitur secundum modum in Palæstina, vbi domus non habent tecta cacuminata, sed plana, & ibi solebant sermones fieri ad populum inferius in terra positum. Considera hîc, quia discipuli Domini exponuntur persecutionibus, nos autem in pace pigritamus, propter quod venia digni non sumus. Vnde Chrysostom. Quo vtique erimus digni, in pace molliti & pigritantes? Nullo denique bellante occidimur, nullo persequente dissoluimus. In pace saluari iussi, & neque hoc possumus, quæ igitur nobis venia? Non flagella, non carceres, non principes, non synagogæ, non aliud aliquid talium imminet, sed & contrarium vniuersum. Nos regnamus, etenim reges pij sunt, & honores multi sunt Christianis, & neque ita superamus. Si igitur fieret prælium Ecclesiarum, & persecutio, excogita quanta esset decisio, quanta opprobria. Et valde decenter: cùm enim in palæstra nullus exercitatur, qualiter in agone erit clarus?

Hieron. in c. 10. Matth.

Super tecta prædicare.

Tecta Palæstinorum.

Pigritia nostra reprehenditur.
Chrysostom. homil. in Matth.

Sta

Sta igitur aduersus passiones, fer vtiliter dolores qui sunt mentis, vt & eos qui sunt corporis, sustineas: Etenim beatus Iob, nisi bene esset exercitatus ante agones, non vtique ita clarus in agonibus effulsisset, nisi meditatus fuisset extra omnem tristitiam esse, dixisset vtique aliquid pertinax, nunc autem ad omnia stetit certamina. Hanc igitur fortitudinem, hanc mansuetudinem, & nos zelemus illius qui ante legem & gratiam fuit, vt æternis cum eo possimus communicare tabernaculis. Hæc Chrysostomus.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, clementissime, qui discipulos tuos ad præliandum contra mundum & diabolum sicut oues inter lupos misisti, & eis consolationē in tolerantia tribulationum præstitisti, confirma fragilitatem meam & mihi contra mundi pericula, & insidias diaboli, præbe firmitatem, custodi me ab hostibus meis visibilibus & inuisibilibus, & da mihi patientiam in aduersis & tribulationibus, vt te meum creatorem semper sentiam meum defensorem, & in præsenti vita semper à te defensus, post hanc ad te perueniam à peccatis omnibus absolutus. Amen.

De morte non timenda, & Christo confitendo.

CAPUT LIII.

Matth. 10. c. POSTQVAM Dominus excussit discipulis timorem persecutionum, & infamiæ, seu maledictionis, consequenter aufert eis timorem mortis corporalis, quæ est vltimum omnium terribilium in hoc mundo & finis. Et vt ait Chrysostomus (Chrysostom. homil. 35. in Matth.): Non promittit eis ereptionem à morte, sed permittit mori, maiora largiens quàm si non fecisset hoc pati, suadere enim contemnere mortem, maius est quàm eruere à morte. Euacuat autem Dominus timorem mortis sex rationibus, quæ in serie literæ ponuntur. (*Timor mortis expellitur sex rationibus.*) Prima est ex consideratione humanæ impotentiæ, quia homines non possunt lædere nisi in minimis, scilicet in corpore, & sic læsus proficit in magnis, scilicet in anima. Vnde ait: Dico autem specialiter vobis amicis meis, qui nihil terrenum cupitis, qui debetis aliis esse exemplum fortitudinis. *Nolite timere eos qui occidunt corpus*, id est, hominem in corpore tantum, & ad tempus, *animam autem non possunt occidere*, quin Deus eam corpori reddat, & ipsum corpus resuscitet. Vbi Chrysostomus (Chrys. hom. 25. operis imperfect.): Nolite timere eos qui occidunt corpus, ne forte propter timorem mortis, non liberè dicatis in lumine, quod audistis in tenebris, nec fiducialiter prædicetis omnibus, quod in aure soli audistis. (*Vera taceri nolunt.*) Sicut ergo ex his verbis ostenditur, non solum ille est proditor veritatis, (*Proditor veritatis.*) qui transgrediens veritatem palàm pro veritate mendacium loquitur, sed etiam ille qui non liberè pronunciat veritatem, quam liberè nunciare oportet, aut non liberè veritatem defendit, quam liberè defendere conuenit, proditor est veritatis. Non solum ille transgressor est veritatis, qui palàm denegat veritatem, sed etiam illi qui propter timorem eorum qui possunt occidere corpus, tacet veritatem. Et quid dico, quia propter timorem mortis tacent homines veritatem, propter miserum ventrem, & propter spem vani honoris tacent homines veritatem. Sed forte dicis: Si taceo veritatem ante aduersarios, nunquid consentio mendacio eorum? Dic mihi: Si princeps aliquis Romani Imperatoris, videns ciuitatem Romanam ab hostibus expugnari, cùm possit liberare, defendere neglexerit, num ipse videbitur tradidisse, quam potuisset liberare si voluisset? sic & tu videns veritatem Dei ab impiis expugnari, cùm possis eam defendere si loqui voluisses, tacens expugnasti per hoc ipsum quòd eam passus es expugnari. Et si propter timorem eorum, qui occidunt corpus, tacere veritatem impietas est, quomodo non sit impietas maior tacere veritatem, propter miserum ventrem, & spem vani honoris, melioremque facere gratiam panis & honoris, quàm gratiam veritatis Dei. *Et nolite timere eos qui occidunt corpus*, quoniam corpus etsi ab impiis occisum non fuerit, propter Deum, à seipso post modicum morietur propter naturam; ergo occisi secundum corpus ab impiis, nihil perdunt nisi mortis dilationem, magis autem nec ipsam dilationem. Si enim verum est, quòd nec folium cadit de arbore sine præcepto Dei, & quia numerati sunt nobis dies ad vitam, credere debemus quòd nec moriuntur ante diem, nec transire possumus diem. Tamen ponamus quoniam & ante diem moritur, qui moritur propter Deum. (*Ante diem mori.*) Si ergo & gratis post modicum morituri sumus, nulla Dei causa proposita, quare non ante modicum in causa Dei cum gloria morimur, vt fiat sacrificium voluntarium proposita causa Dei, vt offeramus Deo pro munere quod aliquando reddituri sumus pro debito. (*Mutuo accepit anima corpus.*) Ecce si mutuo acceperis vt puta bouem, aut equum, aut asinum, nónne assiduè opus tuum operaris in eum? Dicis enim apud te, hodie aut cras tollendus est à me, quia non est meus. Et in corpore corruptibili natus, quare non ad vtilitatem animæ tuæ vteris corporali corpore tuo, sciens quia post modicum tollendum est à te, quia non est tuum. Quæ est ista insipientia nostra odire quod nostrum est, & amare quod nostrum non est? Studere quod seruare non possumus, & negligere quod in æternum habebimus? *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* Quid est timor mortis? Non dolor exeundi de corpore, sed desperatio vitæ post mortem, (*Timor mortis quid sit.*) id est, timet mortem, qui non putat se viuere post mortem. Vis scire: Ecce frequenter homines grauem dolorem patiuntur in infirmitate, & non moriuntur, & tamen magis contenti sunt grauem dolorem pati, & non mori. Vides ergo quia non dolor mortis, sed mors ipsa timetur. Et iterum: Qui malæ conscientiæ est, semper pusillanimis ac timidus est. Hæc Chrysostomus. Vnde ait Seneca: Timidum non facit animum, nisi reprehensibilis vitæ conscientia mala. Hæc Seneca. Sit ergo tibi singularis & superexcessiua, fiducia in Christo, & eius promissis & verbis in omni periculo & dubio, & in omni inopia cor ineffabiliter assecurans, ita quòd si omnia castra dæmonum, & tota synagoga peccantium, ac tota caterua mundanorum sapientium & principum te obsideant, habeas omnes pro fumo volatili, & pro stuppa, & pro spuma gracili & inani, & si in principio tentationis fortis fueris, postea minus vinci poteris. Vnde Chrysostomus (Chrys. hom. 25. operis imperfect.): Omnis operatio inimici talis est. In primis grauis, & ferè intolerabilis est impetus eius. Quia si quis forti animo sustinuerit eum, secundò inueniet eum infirmiorem. (*Impetus aduersarij nostri.*) Et quanto plus repercussus fuerit, tanto magis frigescit. Vnde puto in persecutionibus Christianis si in primis quando comprehenduntur non denegauerint territi, nullis poterunt postea vinci doloribus, quia diabolus non tantum

habet in se virtutis, quantum terroris. Hæc Chrysostomus. Secunda ratio est, est consideratione diuinæ potentiæ, quia Deus potest potestate ordinaria, non ab alio delegata vel permissa, & animam & corpus perdere, quod plus est quàm corpus occidere. Vnde dicit: *Sed potius eum timete, qui potest corpus & animam perdere in gehennam*, quæ est mors animæ æterna. Manum enim omnipotentis nullus potest effugere, neque viuus, neque defunctus. Vnde in Ecclesiaste: *Deum time & mandata ejus obserua, hoc*, id est, ad hoc, *est omnis homo*. Nullum siquidem summè pius perdit, sed perdere dicitur quando non saluat, sicut indurauit cor Pharaonis, id est, non emolliuit, sed indurari permisit. Vt autem dicit Gregorius: Magna securitas est nihil timere præter Deum, & stultus timor est quo plus timetur humana indignatio quàm diuina. Nam, vt dicit Sapiens: *Qui timet hominem, citè corruet, qui speret in Domino, subleuabitur*. Sed proh dolor! hodie à multis plus timetur offensa hominis, quàm Dei, & magis damnum corporis quàm animæ. Iustum enim est, vt timeamus non timenda, qui timere nolumus timenda. Vnde Chrysostomus: Quia enim quæ oportet non timemus, propter hoc quæ non oportet formidamus. Timore igitur mundi expulso, seruite Domino timore gehennæ, donec illum charitas foras mittat permanente casto timore, id est, reuerentia fine fine Deo exhibenda. Vt enim dicit Chrysostomus: In natura creauit Deus timere carnalia mala, vt per timorem carnalium magis timeamus spiritualia. Et sciendum, quòd multiplex est timor, scilicet humanus, mundanus, naturalis, seruis: initialis, filialis, siue castus. Duo primi sunt vitia, duo vltimi sunt virtutes, duo medii nec vitia, nec virtutes. Humanus timor ille est, quo quis à bono declinat ad malum, vt vitet corporale periculum. Sicut Petrus qui ne mortem incurreret, vitam negauit, immemor ejus quod audierat à magistro, nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Mundanus timor est ille quo quis à bono declinat ad malum, vt vitet temporale incommodum siue damnum. Sicut Herodes, qui ne regnum perderet innocentes occidit, illic trepidans timore ubi non erat timor. Naturalis timor est ille quo quilibet homo naturaliter horret pœnam, & timet nocumentum naturæ. Sicut & ipse Christus, de quo legitur, quòd Iesus cœpit pauere & tædere, contristari & mœstus esse. Seruilis timor est ille quo quis timet peccare propter gehennam, & non amore justitiæ, sed formidine pœnæ cohibet manum, sed non animum à peccato. Et de tali timore legitur: Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Initialis timor est ille quo quis timet gehennam, & cum hoc Dei offensam, ac declinat à malo partim amore justitiæ, & partim formidine pœnæ. De hoc timore legitur: *Initium sapientiæ timor Domini: intellectus bonus omnibus facientibus eum*. Omnes isti timores sunt imperfecti, quia perfecta charitas foras mittit timorem. Sed filialis siue castus timor est ille, quo quis amore boni & virtutum succensus pure timet offendere Deum, & ab eo separari, ac declinat à malo tantum amore justitiæ. Iste timor est perfectus & non expellitur per charitatem, imò augetur secundum augmentum charitatis. Et de isto timore legitur: *Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi*. Prohibet ergo Dominus, ne timore humano vel mundano, & propter corporale periculum vel temporale commodum de virtute ad vitium declinemus. De timore seruili & filiali, seu casto, specialiter sic dicit Augustinus: Est timor seruilis, & est timor castus. Est timor ne patiaris pœnam. Est alius timor ne amittas justitiam. Timor ille ne patiaris pœnam, serui est. Non est magnum timere pœnam, sed magnum est amare justitiam. Eam Deus innocentiam probat, qua homo non metu pœnæ fit innocens, sed amore justitiæ. Nam qui timore non peccat, quamuis non noceat cui vult nocere, sibi tamen plurimum nocet & abstinens ab iniquo opere, sola tamen reus est voluntate. Et iterum: Inaniter putat victorem se esse peccati, qui timore pœnæ non peccat, quia etsi non impletur foris negocium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Nam quantum in ipso est, mallet & non esse justitiam punientem peccata. Inimicus justitiæ est qui pœnæ timore non peccat, amicus autem erit si ex amore justitiæ non peccauerit. Mandatum Dei si timore potius fit pœnæ quàm amore justitiæ, seruiliter fit, & non liberaliter, & ideò nec fit. Non enim bonus fructus est qui non de charitate procedit. Nemo inuitus facit bonum, etiam si bonum est quod facit, quia nihil prodest spiritus timoris, vbi non est spiritus charitatis. Hæc Augustinus. Vnde & Chrysostomus: Qui in timore seruit Deo, pœnam quidem euadit, mercedem autem justitiæ non habet, quia inuitus fecit bonum propter timorem. Vnde etiam dicit Horatius:

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Vnde dicit Seneca: Non putes virtutem hoc effecturam, quod efficit nimia formido. Tertia ratio est, ex consideratione diuinæ Prouidentiæ, quia prouidentia Dei ordinatur vita & mors sanctorum, quia & irrationabilium animalium, ergo non est eis timendum, siue viuant, siue moriantur. Vnde dicit: *Nonne duo passeres asse veneunt*, id est, venduntur: (quia veneo, venis, habet sensum passiui sub voce actiua) *& tamen unus ex illis*, quantuncunque sint parui precii & valoris, *non cadet super terram*, & in laqueum, id est, non morietur *sine patre vestro*, id est, sine Dei patris prouidentia in qua sunt omnia, quasi dicat: nolite timere mortem, quia mori non potestis sine nutu & voluntate Dei patris quod liquet in minoribus. Si enim passeres qui parui & viles sunt in auibus, & minimi precii sine Dei voluntate vel permissione non possunt mori, quanto magis vos qui pluris estis, hoc est apud Deum majoris dignitatis & precii, quia rationales ac empti precio magno, & redempti sanguine Christi, non moriemini sine ordinatione Dei. Non est enim proportio valoris infinitorum passerum ad unum spiritum. Et ita patet ratio secundum appreciabilitatem. Item potest probari secundum æternitatem, & est sensus secundum Hieronymum: Si peritura sine Dei prouidentia non pereunt, vos qui æterni estis timere non debetis quod absque Dei prouidentia viuatis. Vbi Chrysostomus: Si ergo passeres in voluntate Dei positi sunt, non in potestate hominis, quos Deus ad usum hominum fecit, quanto magis vos non estis in potestate hominum, sed in voluntate Dei, quos Deus ad suam gloriam fecit. Si passer euentu nec moritur, nec cadit, propter hoc ipsum quia opus Dei est, quanto magis justus homo non est in euentu positus, quia imago Dei est, sed aut à Deo traditus, aut à Deo liberatus euadit. Si in passeribus nihil sine ratione agitur, quorum duorum precium vnus est assis, quanto

Ecclesf. 12. — *Securitas magna.* — Prouerb. 19. — Chrys. hom. 25. operis imperfect. — Chrys. ibid. — *Timor naturalis.* — *Timor multiplex.* — *Humanus timor quid est.* — *Mundanus & naturalis timor quis.* — Psalm. 52. — Marc. 14. — *Seruilis timor quis est.* — 1. Ioan. 4. — *Initialis timor quis.* — Ecclesf. 1. — *Filialis timor.* — Psalm. 18.

Aug. tract. 43. in Ioan. — *Timor serui lis & castus.* — *Bonum nemo inuitus facit.* — Chrysostom. hom. 1 de verbis Isaiæ. — Horatius in epistolis. — *Passer non cadit sine Deo.* — Hieron. in c. 10. Matth. — Chrys. hom. 25. operis imperfect.

quanto magis in vobis sine Deo nihil agitur, quorum precium est sanguis meus. Si sic habentur passeres, quomodo habendi sunt filij? Ideoque non debetis timere homines, quia non est in vobis illorum potestas, sed Dei. Non enim quando volunt impij, tunc possunt nocere sanctis, sed quando illis nocendi tempus concesserit, vt prouideat sanctis suis coronam. Quæ est ergo sapientia illum non timere qui dat potestatem, sed illum timere qui accipit? Si ergo non es traditus, sine causa times, & si traditus es, pariter sine causa times. Deo enim liberante homo tibi nocere non potest, Deo autem tradente, homo tibi parcere non potest, etsi vult. Nescitis quomodo Pilatus volebat dimittere Christum, sed non potuit, quia Deus eum tradebat. Hæc Chrysost. Vnde dicit & Seneca. Vir bonus quicquid illi accidit, æquo animo sustinebit, scit enim id accidisse lege diuina, qua vniuersa procedunt. Mysticè secundum Hylarium: Duo passeres, scilicet corpus & anima, minimo precio venduntur, cùm pro minima delectatione diabolo traduntur. Quarta ratio est ex consideratione resurrectionis futuræ, quæ solum pertinet ad hominem, quia Deus habet prouidentiam de minoribus, scilicet de capillis qui sunt extrema pars, & de superfluo hominis, vt corpore indebito numero redeant, ergo non est timendum de aliis maioribus si propter Deum morti tradantur. Vnde dicit: *Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt* apud Deum, & in Dei præsentia, & redibunt, quantum sufficit ad ornatum corporis, in resurrectione futura, & longè magis corpus & partes corporis, etiam si à bestiis comesta fuerint, quantum sufficit ad debitam substantiam, in resurrectione redibunt. Quasi diceret: Mori ne timueritis, quia in plenitudine resurgetis. Vnde gloss. Vt de tota taceam massa corporis, etiam minimæ particulæ futuræ resurrectioni seruantur. Meditatio huius resurrectionis multum facit ad tolerantiam martyrij, quia per resurrectionem redibunt in electis, non solum illa quæ sunt de necessitate humanæ naturæ, sed etiam ea quæ faciunt ad decorem, cuiusmodi sunt capilli. Non ergo nostrorum corporum casum pertimescamus, sed omnem curam in eum apud quem nec capillus perit, proiiciamus, secundum Hieronym. Non dixit Saluator quòd capilli omnes saluandi sunt, sed numerati, vbi scientia numeri demonstratur, non eiusdem numeri conseruatio, quod immensam Dei erga homines ostendit prouidentiam, & ineffabilem affectum significat, quia nihil nostrorum Deum lateat. Non ergo actu computationis, sed facilitate cognitionis sunt à Deo omnia numerata, quia cùm cognita sunt omnia, numerata sunt omnia. Bene etiam numerata dicuntur quæ seruat, quia illa quæ volumus seruare numeramus, vnde capilli numerati sunt, vt seruentur ad resurrectionem gloriosam, sicut numeratur pecunia vt seruetur. Mysticè, secundum Remigium, Christus caput est, inde prodeunt capilli, scilicet omnes iusti, qui pulchrè numerati dicuntur, quia nomina Sanctorum scripta sunt in cœlis. Et secundum Cyrillum: Caput hominis est intellectus, capilli verò minutissimæ cogitationes, quæ patent Deo, & discutientur in iudicio. Et bene per capillos intelliguntur cogitationes, sicut enim capilli capiti, sic cogitationes cordi adhærent, & omnes istæ numeratæ sunt, vt bonæ remunerentur, & malæ puniantur. Omnia etiam opera nostra, siue bona, siue mala, Deo numerabilia sunt & nota, vt ista remunerentur, illa puniantur. Deinde concludendo subiungit: Nolite ergo timere, scilicet mortem, quia multis passeribus meliores vos estis, scilicet quò ad statum naturæ, quia rationales & perpetui, quò ad statum gratiæ, quia per adoptionem filij, quòad statum futurum, quia in gloria beatificandi, & pluris ac maioris reputationis estis apud Deum, quia ad imaginem eius facti, quod non competit creaturæ irrationabili. Quinta ratio est, ex consideratione beatæ retributionis, quia omnis qui confitebitur me, & fidem meam, coram hominibus scilicet malis, non timendo eos apud quos confessio Christi est odibilis, sed non est magnum confiteri coram bonis, confitebor & ego eum gloria & vita æterna dignum, coram patre meo rege summo, qui est in cœlis æternæ beatitudinis, vt approbet, vt recipiat, vt remuneret. Qui ergo Christum hìc confitebitur, id est, simul corde, & opere fatebitur, non recusans mori pro eo, & confessione nominis Christi, ac mandatis eius vsque ad mortem fideliter firmitérque persistens, confitebitur & Christus eum de diuino iudicio coram parte suo pro eo attestans, ac ipso affectu remunerationem testimonij adiecit, dicens: Venite benedicti patris mei percipite regnum. Non solum enim martyres, sed & confessores Christum confitentur. Vnde Anselmus, quem olim venerandi confessores, & doctrinis sacris, & operibus iustis confessi sunt coram hominibus, nunc confitetur eos coram patre suo, & sanctis Angelis eius. Quanto autem melior est Deus homine, tanto melior est confessio eius confessione hominis. Sexta ratio est, ex consideratione futuræ damnationis, quia *qui coram hominibus*, vbi debet prodesse confessio nominis mei, *negauerit me*, non audens me confiteri, & veritatem Euangelij, *negabo & ego eum coram patre meo*, tanquam indignum consequi gloriam in cœlo. Qui ergo hìc Christum negauerit corde non credendo in eum, vel ore quia non solum corde credere est necessarium ad salutem, sed etiam confiteri ore pro loco & tempore casu recurrente, vel opere, quia qui præceptis non obedit, & si ore confiteatur, factis tamen negat, hunc Christus negabit in tempore, scilicet extremæ necessitatis, quando dicet: *Nescio vos, & ite maledicti in ignem æternum.* Vbi Chrysostomus. Omnem rem possibilem quantum ad naturam carnalem mandauerat, nunc & pœnam proponit & præmium, vt modo timore pœnæ, modo desiderio præmij, virtus animæ adiuuetur. Sed prius dicit præmium, postea pœnam, quia misericors Deus paratior est ad remunerandum quàm ad puniendum. Igitur, vt ait Augustinus, Ama quæ pollicetur omnipotens Deus, time quæ minatur omnipotens, & sic vilescit omnis mundus, siue promittens, siue terrens, qui mundus secundum Augustinum periculosior est blanditiis quàm molestiis, & magis cauendus cùm allicit se diligi, quàm cùm admonet, cogitque contemni.

[Marginalia, left: Hilar. can. 10. in Matth. — Glossa in Matth. *Resurrectionis meditatio.* — Hieron. in c. 10. Matth. *Capilli numerati.* — Remigius in c. 10. Matth.]

[Marginalia, right: Matth. 25. *Confessores.* — *Oris confessio interdum est necessaria.* — Matth. 25. Chrys. hom. 25. operis imperfect. — August. epist. 144.]

ORATIO.

Domine Iesu Christe, da mihi vt sic omnes cupiditates terrenas, et delectationes vitiosas despiciam, quòd nihil pro tuo nomine in terris pati timeam, sed tuum nomen & tua passio sic cordi meo semper inscribantur, vt palmam victricem contra omnia aduersa & prospera anima mea habere mereatur, & sic te confitear corde, ore, et opere coram hominibus in terris quòd tu secundum promissum tuum confitearis me coram patre tuo in cœlis, vbi de tua pietate & misericordia cum sanctis & electis tuis percipere merear gaudia, per te bone Iesu sic confitentibus repromissa. Amen.

De

De quibusdam impedimentis perfectionis, & sequelæ Christi.

CAPVT LIV.

Lucæ 12. & 14. & Matth. 10.

ET quia Dominus Iesus valde nos dilexit, & ita etiam diligi vult à nobis, ideò vehementiam amoris quem expetit ostendens consequenter subiungit, dicens: *Ignem,* sc. diuinum, id est, feruorem Spir. S. ac charitatem Dei & proximi, *veni* per incarnationem, *mittere in terram*, id est, in homines ad consumptionem peccatorum, & innouationem animarum, *& quid volo*, nisi vt mediante sufflatorio diuinæ inspirationis, vel humanæ prædicationis, vel secretæ meditationis, accendatur, id est, ardeat & augmentetur, quia charitas meretur augeri, vt aucta mereatur perfici. Vnde Gregorius: Ignis quippe in terram mittitur, cùm per ardorem Spiritus sancti afflata terrena mens à carnalibus desideriis suis concrematur. Succensa autem à spirituali amore malum quod fecit plangit, & sic ardet terra, quando accusante se conscientia, cor peccatoris in dolore pœnitentiæ concrematur. Vnde Beda: Ignem quippe dicit Spiritus sancti feruorem, qui secreta cordis illuminans continuis motibus ad superna prouocat, vitia concupiscentiæ carnalis quasi spinas tribulósque comburit, aurea dominicæ domus vasa probando meliorat, & lignum, fœnum, stipulámque consumit, & qui ob hoc solum de sinu patris exiui, & veni in mundum, vt homines à terrenis cupiditatibus ad cœlestia desideria succendam, quid volo aliud quàm vt huius incendij iubar cunctas mundi plagas illustret, huius flamma deuotionis, vsque in finem seculi, fidelium semper augescat in corde, neque vllo infidelium, vel fluctuum, extinguatur incursu vel flatu. Hæc Beda. Vnde etiam Hugo de sancto Victore: Homines gratiæ sunt hi qui per aspirationem Spiritus sancti sunt illuminati, vt bonum quod faciendum est agnoscant, & inflammati vt diligant. Hæc Hugo: Si ergo te à vitiis purgaueris, accendes in te ignem diuini amoris, si dulcedinem diuini amoris in te perfectè gustaueris, de dulcedine temporali non curabis. Et subdit tempus missionis istius ignis, quia non perficietur eius missio donec ipse passus fuerit. Vnde dicit: *Baptismo autem habeo prius baptizari*, id est, secundum Bedam, sanguinis proprii tinctione prius habeo perfundi, & sic corda credentium spiritus igne inflammare, quod est dicere, antequam mitto spiritum, dabo me crucifigendum. Vnde dicitur, non erat spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat per resurrectionem, & passionis victoriam glorificatus. Quia enim passio Christi quam ex magna charitate pro nobis sustinuit, est maximum charitatis incentiuum, ideò dicit se prius baptismo baptizandum, baptismum hîc appellans effusionem & tincturam sui sanguinis in sua passione benedicta, ex quo baptismus & alia Sacramenta Ecclesiæ habent efficaciam quasi dicat: vt ignis iste accendatur, quo à meis omnia terrena despiciantur, respersione proprij sanguinis perfundi habeo, vt baptizatus in sanguine meo alios baptizem in eo, vt eos magis in meum accendam amorem. Nihil enim est quod ita excitet, & accendat nos ad diligendum Deum, sicut quòd passus est pro nobis, & in sanguine suo lauit nos à peccatis nostris. Vt autem dicit Ambrosius: Tanta est Domini dignatio, & infundendæ nobis deuotionis, & consummandæ perfectionis in nobis, & maturandæ pro nobis passionis studium sibi inesse testetur. Vnde sequitur: *Et quomodo coarctor*, vel angor, & contristor *vsque dum perficiatur*, per passionem meus baptismus & hominum salus, id est, quanto desiderio affecto orationem meam & passionem pro salute generis humani consummari. quasi diceret, multum. Per hoc ergo intelligitur magnum desiderium eius perficiendi nostram salutem per suam passionem. Vnde alibi: *Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum*, vt mihi vniremini per dilectionem. Vnde Ambrosius: Cùm enim in se nihil habuit quod doleret, nostris tamen angebatur ærumnis, & tempore mortis mœstitiam prætendebat, quam non ex metu mortis suæ, sed ex mora nostræ redemptionis assumpserat. Vt autem dicit Beda: Quomodo post baptisma suæ passionis, post ignis spiritualis aduentum terra sit arsura, declarat subdens: *Nolite arbitrari*, id est, falso iudicio rationis opinari: *quia veni mittere*, id est, procurare, vel confirmare *pacem in terra*, id est, concordiam prauæ colligationis suæ carnalis afflictionis. Non veni pacem, scilicet talem mittere, quia guerram constituit & hominem inimicum Dei facit: *sed gladium*, id est, separationem & præcisionem eius quæ pacem inducit, & hominem Deo coniungit. *Veni separare filium aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam*, id est, secundum glossam. Veni priuatos carnis affectus extinguere, quibus ita inuicem diligunt vt Deo minus seruiant, vel penitus à Dei seruitio se auertant. Vnde loquitur hîc de separatione spirituali, scilicet ab amore amicorum inordinato, non de corporali quando est sine contumelia creatoris & offensa, & inimici hominis, qui scilicet sic operatus est ab aliis, vel fide, vel religione, & moribus sunt domestici eius, qui etiam ante separationem & si carnaliter diligunt, tamen spiritualiter odiunt dum cursum vitæ spiritualis impediunt. Deinde ostendit modum quo venit separare hominem ab amicis, & ponit primum impedimentum perfectionis & sequelæ Christi, quod est inordinatus amor propinquorum, dicens: Qui amat patrem, aut matrem, vel filium, aut filiam plusquam me, quod fit multipliciter, cùm propter eos ad fidem non venit, vel acceptam dimittit, vel mortale committit, vel status sui periculo se exponit, non est me dignus, me scilicet in mundo habere hospitem, in iudicio testem, in regno remuneratorem. Secundum enim Augustinum, Peccator etiam non est dignus pane quo vescitur. Quasi diceret Dominus: Sic veni separare hominem à patre vel amicis, non quin patrem diligat, & in parentes pietatem seruet, sed ne paternam pietatem suæ saluti, diuinæ religioni, ac pietatis cultui anteponat, & vbi patri vel matri non potest seruari honor aut pietas sine offensa Dei, & factura propriæ salutis, tunc odium in suos, pietas est in Deum, & salubriter relinquitur pater & mater, quia præferendus est creaturæ creator. Charitas enim est sic ordinata quòd homo debet Deum diligere super omnia, etiam super seipsum, & ideò pro nullius quantumcunque amicitia debet retardari, quin prosequatur ea quæ pertinent ad honorem Dei. Sub Deo, & propter Deum quicquid amatur est amandum. Vnde Hieronymus. Hic ordo in omni affectu necessarius est. Ama post Deum, patrem, ama matrem, ama filios, si autem necessitas venit vt amor parentum ac filiorum amori Dei comparetur, & non possit

Greg. hom. 2. in Ezech. *Ignis in terram missus.*

Beda in c. 12. Lucæ.

Homines gratiæ qui sunt.

Beda ibid.

Ioann. 7. *Passio Christi.* *Baptismus eius.*

Passio Domini inflammat nos. Ambros. in c. 12. Lucæ.

Desiderium Domini.

Lucæ 22.

Ambr. ibid.

Beda in c. 12. Lucæ.

Gladium mittit Dominus.

Impedimentum à sequela Domini.

Peccator indignus pane.

Charitas ordinata.

Hieron. in c. 10. Matth. *Exemplum de parentum exigua fidelitate.*

possit vterque seruari, etiam odium in suos, pietas in Deum est. Circa hoc primum impedimentum sequendi Christum, nota hîc vtile exemplum. Cùm enim quidam amore propinquorum detentus, per hoc à sequela Domini esset impeditus, quadam vice volens apponere remedium, conuocauit eos ad conuiuium, & inter epulas rogauit vnum ex illis quem magis sibi fidelem esse credebat præ cæteris, vt si eum diligeret, digitum suum minimum pro eo in ignem mitteret, sed ille pœnam timens hoc facere renuit, nec fidem quam simulauerat exhibuit, & deinde cæteris omnibus per ordinem similiter requisitis, idem quod in primo, etiam reperit in eis. Tunc propositum suum aperiens omnibus dixit, quòd ob solum amorem eorum hactenus à sequela Domini retardatus esset, sed quia fidem in eis non inuenit, amplius retardari nollet, & quia ipsi minimum membrum corporis noluerunt pro eo ad horam exponere igni transitorio, nec ipse totum corpus & animam pro eis exponere vellet igni perpetuo, & valedicens omnibus illis, recessit ab eis. Deinde subiungit, de non diligendo corpore proprio plusquam Christum, & ponit secundum impedimentum, quod est amor carnalis voluptatis, dicens: *Et qui non accipit crucem suam,* quotidie *& sequitur me, non est me dignus*, quia nec meo consortio per gratiam, nec meo solatio per familiarem præsentiam, nec meo conuiuio per gloriam. Vt enim dicit Bernardus. Declinata est diuina consolatio, & non datur admittentibus alienam, crucem autem accipimus, cùm propter fidem Christi martyrium sustinemus, passionem Domini per sanguinis effusionem imitando, aut cum pœnitentiæ onus assumimus, concupiscentias carnis per eius afflictionem reprimendo, aut cùm proximis compatimur, necessitatem illius nostram compassionem putando. In cruce enim omnia tormentorum genera designantur. Vnde crux à cruciatu dicitur, & cruciari dicitur qui quolibet modo affligitur, & quotidie ac semper crucem portare debemus, vt amorem Christi ostendamus, & semper nos Christum amare doceamus. Non sunt aduersa timenda, non prospera & carnalia desideria sectanda, vt crux ipsi feratur quæ necessariò in hac vita est ferenda. Vnde Augustinus. Crux Domini non tantum illa dicitur, quæ tempore passionis ligni affixione construit, sed & illa quæ totius vitæ curriculo cunctarum disciplinarum virtutibus coaptatur, tota enim vita Christiani hominis, si secundum Euangelium viuat, crux atque martyrium est. Vbi Chrysostomus: Crucem suam tollit, qui paratus est ad omne periculum propter Deum, si necesse fuerit vsque ad mortem, magis quàm relinquere Christum. Ille talis etsi misericordia Dei euadat, tamen quantum ad propositum suum quotidie cruciatur, ideò etsi nihil tale passus fuerit, tamen mercedem accipiet, voluntas enim apud Deum remuneratur, non opus, quia voluntas ex arbitrio nostro procedit, opus autem Dei per gratiam consummatur. Hæc Chrysostomus. Et quia crucis acceptio posset fieri sinistra intentione, ideò additum est, *& sequitur me*, non mundum, per viam cupiditatis, non carnem, per viam voluptatis, non homines, per fauorem & gloriam vanitatis. Dominum enim sequitur, licet crucem ferre videatur, qui non propter Dei laudem & æternam intentionem, sed propter inanem gloriam, & temporale lucrum, aut commodum, imitatur Domini passionem, seu affligit carnem, seu proximo carnaliter compatitur, vt culpæ eius faueat, vel etiam qui in angaria vt rota fœnum crucem portat. Quia verò, vt dicit Chrysostomus, præcepta hæc quæ iniungit, onerosa videbantur, ponit & vtilitatem eorum maximam, dicens: *Qui inuenit animam suam*, scilicet hanc præsentem vitam quæ causatur ab anima existente in corpore, & quærit eam saluam facere, scilicet potius Christum & nomen eius negando, vel amore eius cadendo, vel quodcunque opus iustitiæ deserendo, vel etiam carnis desideria sectando, vel aliàs verbo, aut opere postponendo, quàm vitam præsentem temporaliter amittendo, *perdet eam*, æternaliter, quia perdet vitam æternam. Vnde Remigius: Qui hanc præsentem vitam & lucem, ac eius delectationes & voluptates ad hoc desiderat, vt semper inuenire possit, istam quam seruare cupit perdet, & animam suam æternæ damnationi præparat: *& qui perdiderit*, temporaliter *animam suam*, id est, vitam hanc animalem, & paratus est perdere eam ad mortem temporalem, eam pro Christo exponendo, & omnia Christi amore postponendo, & ideò sequitur, *propter me*, scilicet diligendum in corde, confitendum in ore, imitandum in opere, non propter se vt latrones, vel propter fauorem humanum, vt superbi vanè gloriantes, non propter temporalem mercedem, vt cupidi terrena sectantes, *inueniet eam*, in futuro saluam, quia inueniet & accipiet pro transitoria æternam. Vnde Augustinus: Quisquis propter Deum hanc vitam, quæ nunc corporis viuificatione ex anima temporaliter mortalis, constat, libenter despexerit, in futuro eandem corporis, non solum animæ, vitam æternam & immortalem recipiet. Hæc Augustinus. Animam ergo in hoc loco pro vita præsenti posuit, quia omnis vita nostra in anima est. Anima quippe dicitur, inquantum corpus animat, siue viuificat; spiritus, dum spirat, mens, in quantum recordatur seu meminit, animus, dum vult, ratio, dum rectum iudicat, sensus, dum sentit, memoria, dum recordatur, voluntas, dum consentit. Hæc nomina diuersa sunt animæ, nec propter animæ pluralitatem, sed propter effectuum multitudinem. Vnde Augustinus: Anima ex eo dicta est, quòd animet corpus ad videndum, hoc est viuificet, spiritus est ipsa anima, pro spirituali natura, vel pro eo, quòd spiret in corpore, spiritus ad substantiam dicitur, anima ad viuificationem. Eadem est substantia, sed proprietas diuersa. Nam vnus & idem spiritus, ad seipsum dicitur spiritus, ad corpus anima. Hæc Augustinus. Spiritus ergo qui est substantia nostræ animæ, si desiderat ea quæ sunt corporis, in his perditur totum bonum eius, quia totum bonum spiritus nostræ animæ est in auertendo se à carne, & abstrahendo se à desideriis concupiscentiæ, sic enim vincit passiones, & virtute perficitur, & contemplationi coniungitur superiorum, & depuratur & mundatur, vt sit honestati subiectum, & diuinæ sapientiæ speculum. *Qui* ergo *animam*, id est, vitam præsentem in anima designatam *inuenit*, & amat inordinatè, in ea carnaliter viuere cupiendo, vnde & dicitur animalis homo, *perdet eam*, in futuro. Res enim perditur, quæ finem debitum non consequitur, sicut medicina perditur, cùm per eam sanitas non acquiritur, & eodem modo vita præsens, quæ finaliter ad consecutionem vitæ æternæ ordinatur, rectè perditur, quando per ipsam ad æternam vitam non peruenitur, quod illi contingit qui inordinatè ipsam diligit. Et econtrariò, *qui perdiderit*, vitam præsentem propter Christum negligendo,

Marginalia: *Corpus proprium minus Deo diligendum.* — Bern. serm. 3. de Natiuit. — *Crux assumenda.* — Aug. lib. de vita Christiana. — Chrys. hom. 26. operis imperfect. — Chrysostom homil. 36. in Matth. — *Vita præsens non amanda.* — August. de vita Christiana. — *Animæ exceptiones.* — Aug. lib. de dogmatibus Ecclesiasticis cap. 20. — *Spiritus nostri bonum.* — *Res quæ perditur.*

gendo, talis enim dicitur perdere non secundum veritatem, sed tantum secundum hominum opinionem, *inuenit eam*, accipiendo pro transitoria æternam. Non debet ergo homo trahi à bono, propter dulcedinem præsentis vitæ, quæ est breuis & transitoria, & ad merendum æternam vitam ordinata; finis enim melior est his quæ sunt ad finem, imò ea quæ sunt ad finem, non sunt nisi propter finis assecutionem, ideo de ipsis non curatur, nisi quòd finis habeatur, propter quod non est curandum de vita præsenti, sed assecutione vitæ æternæ. Vnde Chrysost. Melius est pro tempore mori, & in perpetuum viuere, quàm pro tempore viuere, & in perpetuum mori. Si ille pro nobis mortuus est, qui mori non poterat, nisi voluisset, quanto magis nos pro eo mori debemus, qui etsi nolumus, mortales sumus. Si Dominus pro seruo mortuus est, & hoc sine præmio, justius est vt seruus pro Domino moriatur, & hoc cum præmio. Vnde & Augustinus: Non habebat ille quare moreretur, & mortuus est, tu habes, & quare mori dedignaris? Dignare æquo animo pati per meritum tuum, quod ille pati dignatus est, vt te à sempiterna morte liberaret. Circa prædictum secundum impedimentum, nota hic pro ædificatione exemplum. Nam cum quidam monachus deuotione motus, vitam austeram duceret, & parentes sui hoc cognito ad eum venientes, ipsum super hoc arguerunt, tale eis dedit responsum, corde & memoriæ commendandum: Tanta & talia audiui, & legi de vita æterna, quòd non curo quantum mihi constet, & quid expendam pro ea. Quia autem dicit Matthæus de non amare patrem, & huiusmodi, plusquam Christum, hoc refert Lucas de odire, dicens: *Si quis venit ad me*, id est, vult venire per fidem credendo, vel statum perfectionis assumendo, *& non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam*, id est, animalitatem, & vitam animalem seu corporalem, eam contemnendo propter Deum, paratus si opus fuerit pro fide exponere, & eligens occidi potius quàm in Deum peccare, ejusque acquiescendo desideriis carnalibus, *non potest meus esse discipulus*, quod valde damnosum est, quia ipsa est veritas, & vera docet. Non quòd propinquorum naturam odiamus, sed ea quibus nobis in itinere Dei obsistunt, & nos impediunt, ne ad Christum, fide & charitate accedamus. Nullus enim odio est habendus, etiam si sit malus. Vnde Boëtius: Apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquitur, nam bonos quis nisi stultissimus oderit, malos verò odisse, ratione caret, nam si vti corporum languor, ita vitiositas quidem est quasi morbus animorum, cùm ægros corpore minimè dignos odio, sed potius miseratione judicemus, multo magis non insequendi, sed miserendi sunt, quorum mentes omni languore atrocior vrget improbitas. Hæc Boëtius. Vnde excluditur hîc affectio carnalis, scilicet amor inordinatus parentum & conjunctorum, & hoc est vnum impedimentum suprà secundum Matthæum etiam dictum, quod obest sequelæ Christi, & volentibus venire ad ipsum. Vbi Ambrosius. Etenim si propter te Dominus suæ renunciauit matri, dicens: Quæ est mater mea, aut qui fratres mei, cur tu Domino tuo cupias anteferri? sed neque ignorare naturam, neque seruire naturæ Dominus jubet, sed ita indulgere naturæ, vt venerari authorem, nec à Deo parentum amore desistas. vnde Gregorius: Quisquis jam æterna concupiscit, in ea quam aggreditur causa Dei extra patrem, extra vxorem, extra filios, extra cognatos, extra semetipsum fieri debet, vt eò verius cognoscat Deum quò in ejus causa neminem recognoscit. Amandi ergo sunt proximi, impendenda charitas omnibus & propinquis, & extraneis, nec tamen pro eadem charitate à Dei amore flectendum. Fideles quique compatiantur proximis per charitatem, & tamen de via Dei non exorbitent per compassionem. Secundum impedimentum, etiam secundum Matthæum supra positum, est amor carnalis voluptatis, & hoc tangitur secundum Lucam, cum subditur: *Et qui non baiulat crucem suam & venit post me, non potest meus esse discipulus.* Nam vt ait Chrysost. perfectus Christi discipulus est, qui omnia mala patitur, aut pati paratus est propter Christum. De his duobus impedimentis jam supra dictum est latius, simile etiam habes infrà ante Domini transfigurationem, sed non est idem. Tertium impedimentum, est inconsiderata leuitas mentis, qua quis impeditur à perseuerantia vitæ assumptæ, dum inconsideratè aggreditur viam quam non potest perficere. Vnde huic qui aggreditur viam perfectionis, necessaria est discretio, vt consideret, si habeat illud quod ad hoc requiritur, quod est fortitudo animi ad relinquendum omnia, & sustinendum aduersa pro Deo, ne propter indiscretionem resiliat ab incepto, & hoc ostendit per similitudinem de volente ædificare turrim, id est, aggredi perfectionem Euangelicam, & vitæ sublimitatem, per quam Christi sumus discipuli, qui ergo Christi discipulus esse & dici desiderat, sedeat prius & computet, id est, deliberans consideret si habeat sumptus requisitos ad perficiendum, si discipulorum vitam tenere, patientiam habere, laborem sustinere, & simul cum eis turrim virtutum ædificare, contra hostes pugnare, & cætera quæ sequuntur agere valeat. Magnam etenim turrim ædificare incipit, qui mundi honores, diuitias, & dignitates, contemnens, omnia relinquit, & apostolorum vitam, ac monachorum conuersationem promittit, sed iste prius computare debet, quàm arctam & laboriosam viam aggrediatur, & quàm magnum & difficile opus agere incipiat: quia secundum Gregorium: Omne quod agimus, præuenire per studium considerationis debemus. *Sedens* igitur, id est, à vita veteri & à tumultibus mundi & passionum quietatus & quiescens, *computet* & diligenter discernat erogandam esse substantiam temporalem, & cor à cupiditatibus auertendum, & animam, contra seculi aduersa præparandam. Debet etiam cogitare si habeat sumptus spirituales virtutum & bonorum operum, sumptus enim temporales potius spargendi sunt, antequam congregandi: *Si habeat*, inquam, *ad perficiendum*, opus intentum, id est, humilitatem, patientiam, obedientiam, & perseuerantiam quæ consumat, tenere & custodire valeat, sine quibus hoc ædificium perfici non potest. Sumptus quidē sunt ea quæ debes Deo, tibi proximo. Ædificans ergo spiritualiter considera si piè, sobriè, & justè vixeris: *ne posteaquam posuerit fundamentum*, quod consistit in obseruantia mandatorum, *& non potuerit perficere*, à bono proposito declinando, & in ædificio bonæ operationis deficiendo, irrisionem patiatur ab inimicis, scilicet malignis spiritibus, nostris bonis operibus semper insidiantibus, & ex nostris defectibus gratulantibus: *& omnes qui viderint* eū deficere, *incipiant illudere ei*, aut homines in vita, aut dæmones in morte, aut Dominus in judicio, & etiam sancti qui super eum ridebunt, dicētes, *quia hic homo cœpit ædificare*, iter perfectionis assumendo, *& non potuit consummare*, in incepto perseuerando.

Chrys. hom. 26. operis imperfect.
Moriendum pro vita cum Deo habenda.
Exemplum contemnendi mundum.
Lucæ 14.
Odium nulli sit in naturam, sed in vitia.
Amor parentum exclusus.
Ambros. in cap. 6. Lucæ, Matth. 12.
Naturæ non seruiendum est.
Gregorius homil. 37. in Euang.
Chrysostom. vbi supra.
Turris magna ædificatio.
Gregorius homil. 37. in Euang.
Sumptus ædificii spiritualis.

perseuerando. Sed quid ei cœpisse prodest, si saluus non erit? Non enim qui cœperit, sed qui perseuerauerit, hic saluus erit. Quartum impedimentum, est confidentia stultæ securitatis, dum quis confidit in securitate suarum virium vel meritorum, quibus violenter credit cœleste regnum obtinere, & ex meritis saluari iuste, sed quia non potest, cùm nullus meritis suis ad gloriam pertingere possit, nisi seueri iudicis sententia temperetur per misericordiam, necesse est vt præmittens legationem lachrymarum & operum bonorum, *roget ea quæ pacis sunt*, & ad pacem animæ pertinent, in conspectu enim eius omnis homo imperfectus est, & nullus iustus. Et hoc ostendit per similitudinem de rege volente committere bellum aduersus alium regem, qui cùm non possit cum decem milibus occurrere, venienti cum viginti milibus quærit pacem. Si rex à rege pacem quærit, multomagis nos infirmos cum Deo pacem habere congruit. Hîc quippe accipitur rex, quicunque vult aggredi statum perfectionis, quia debet bene regere operationes & cogitationes suas, omnésque sensus suos interiores & exteriores, & habent committere bellum ad rapiendum sibi cœleste regnum, quia regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Ecclesiam quasi committere bellum cum Deo, est aliquem confidere se ex meritis debere ab eo saluari. Sed quasi cum decem milibus Deo occurrit, qui offert opera & obseruantiam decem mandatorum quæ exterius gessit. Deus verò cælestis duplicem obseruantiam exigit ab eo, scilicet mandatorum & consiliorum, quia prima non sufficit ad perfectionis statum acquirendum. Vel secundum Gregorium: Deus rex quasi cum duplo exercitu contra simplum venit, quia nos vix in solo opere præparatos, simul de opere & cogitatione discutit, vel quia multo plura se pro nobis sustinuisse allegabit. Mittamus ergo ad eum nobis placandum legationem, assentiendo ei in obseruantia consiliorum, vel offerendo munera lachrymarum, orationum, & bonorum operum. Sicut ergo præmeditatio est necessaria ad cauendam inimicorum irrisionem, ita est necessaria ad impetrandam iudicis misericordiam. Vnde hæc similitudo eadem est quæ & superior, nihil enim aliud his verbis admonemur, nisi vt vltra vires nostras nos non extendamus. Quintum impedimentum, est amor substantiæ temporalis, qui multum impedit perfectionem & sequelam Christi. Vnde subiungit inferens ex similitudinibus præmissis; sic ergo *omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*, quia non potest quisque Deo seruire simul & mundo, propterea, vt ait Prosper, voluit Deus cultores suos omnibus renunciare, vt exclusa mundi cupiditate, diuina in eis charitas possit augeri & perfici. Vnde August. Disce non diligere mundum, vt discas diligere Deum, funde vt implearis, auerte vt conuertaris, dilectio ergo temporalium, non possessio hîc reprehenditur, quia, vt dicit Augustinus, non damnat Deus diuitias, vnde meremur cœlum, sed cor appositum quod eas non expendit, sed recondit. Vnde Abraham legitur multas possessiones habuisse, & tamen fuit perfectus. Non dixit ei Dominus, relinque omnia, sed ambula coram me, scilicet perfectè me amando, & sic esto perfectus. Sed quia difficile est diuitias habere in arca per possessionem, & non in animo per amorem, ideò consulit Dominus iuueni diuiti, dicens: *Si vis perfectus, esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me.* Hac igitur conclusione secundum

Matth. 10. | Rex hoc loco quomodo capitur. | Gregorius homil. 37. in Euang. | Deus rex placandus nobis. | Diuitiæ non amandæ. | Augustinus in Psal. 51. | Matth. 19.

glo... ostenditur quòd ædificare turrim, facere eum fortiori pacem, nihil aliud est quàm esse discipulum Christi, præparare verò sumptus, mittere legationem, nihil aliud est quàm renunciare omnibus, & ideò infert ex prædictis similitudinibus, quòd sicut non potest ædificare qui non computat sumptus, nec securè occurrere qui non præmittit legationem, *sic omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Hæc omnia sunt non solum temporalia, sed & amor proximorum, & ipsa anima quibus omnibus Deum præponere debemus, vt renunciemus temporalibus, & carnalibus propinquorum affectibus, & animalitati nostræ, vt etiam ipsam animam, vitam scilicet præsentem, pro Deo & proximo, si opus fuerit, ponamus. Vnde dicit, *omnibus*, vt innuat quòd integra debet esse renunciatio, scilicet quò ad sua, quò ad suos, & quò ad se, secundum quod dictum est Abrahæ: *Egredere de terra tua, &c.* Vnde quidam ait:

Christe tuos, tua, te, gratis accepimus à te. Genes. 12.

Ergo meos, mea, me, meritò nunc exigis à me.

Istud quod dictum est Abrahæ, potest exponi de religioso, cui loquitur Deus, dicens: Egredere de terra, per votum paupertatis, quia sicut lutum & puluis adhærens fatigat & impedit ambulantes, sic terrena cupiditas post Dominum ire volentes. Et de cognatione tua, quantum ad votum castitatis, in cognatione enim tangitur carnalitas, quæ multum impedit castitatem. Et de domo patris tui, quantum ad votum obedientiæ, quia monachus debet esse in religione sine patre, sine matre, sine genealogia. Ista tria significata fuerunt per munera Magorum, per aurum, votum paupertatis per myrrham, castitatis, per thus deuotæ obedientiæ, humilitatis. Et veni in terram quam monstrauero tibi, spiritualiter non dedero, quia adhuc quamdiu sumus in hac vita non datur terra Paradisi, sed ostenditur. Et nota quòd secundum Bedam, distat inter renunciare omnibus, & relinquere omnia, paucorum enim, scilicet perfectorum, est relinquere omnia, hoc est omnia temporalia, & curas mundi postponere, & solis æternis inhiare, cunctorum autem fidelium est, renunciare omnibus, hoc est, sic gerere terrena, & tenere quæ mundi sunt, vt tamen per ea non teneantur à mundo, sed tota mente tendant ad cœlestia. Vnde renunciare conuenit omnibus eis qui licitè mundanis vtuntur, relinquere verò omnia, perfectorum est, vt Apostolorum & suorum sequacium. Omnibus ergo renunciat, qui quanuis aliqua possideat, omnia tamen si necesse sit pro Christi nomine amittere non timeat. Nam ipsi quoque Apostoli & vestimenta & calciamenta qualiacunque habebant, quibus tamen iam renunciauerant, quoniam, si necesse esset, ea simul cum ipsa vita perdere non timebant. *Habentes igitur victum & quibus tegamur, his contenti simus*, hoc enim, vt ait Bernardus, est perfectio Euangelica. Et secundum considera, quòd duplex est discipulatus Christi. Vnus est necessitatis, & sic in primitiua Ecclesia omnes dicebantur discipuli, qui nunc dicuntur Christiani. Alius est supererogationis, quo quis Christum sequitur in consiliis Euangelicis. Primo discipulatui necessarium est renunciare omnibus, quantum ad affectum, ne quis ita afficiatur ad bona temporalia, vt postponat æterna, & amore temporalium superatus ordine peruerso diligat creaturam super creatorem. Secundo discipulatui necessarium est omnia relinquere, non solum quantum ad affectum, sed etiam quantum ad rem in effectu, sicut Apostoli omnia reliquerunt per voluntariam

Monachus Melchisedech. | Beda in c. 14. Lucæ. | Renunciare omnibus | Relinquere omnia. | 1. Tim. 5. | Discipulatus Christi duplex. | Bern. epist. 2. 51.

paupertatem; non ergo omnes tenentur omnia relinquere, quantum ad effectum, nisi perfecti, qui voto paupertatis sunt astricti; omnes verò tenentur renunciare omnibus quantum ad affectum, ne plus afficiantur ad ista quàm ad Deum. Similiter relinquendi sunt parentes & propinqui secundum carnem, & amici secundum seculum, quia aliter non potest quis esse Christi discipulus. Quod quantum ad primum discipulatum intelligendum est, sic quòd homo huiusmodi propinquos & amicos non amet nisi in ordine ad honorem Dei, & ideò si instigent ad aliquid quod si contra diuinum honorem, tunc sunt odiendi & relinquendi. Sed quantum ad secundum discipulatum, relinquendi sunt realiter, quantum ad omnem conuictum mundanum, etiam in licitis, nisi quantum cedit ad honorem Dei. Tertiò, relinquendum est corpus proprium, & vita corporalis, quod significat Dominus per animam, secundum vnum sensum, cùm ait, adhuc autem & animam suam. Vbi, vt suprà dictum est, anima accipitur pro vita animali, prout anima viuificat corpus & delectatur in eo. Et sic secundum August. Anima est dupliciter odienda. Vno modo, vt homo mortem pro Christo non timeat, vt cum Christo in perpetuum viuat. Alio modo, vt huius vitæ delectationem respuat, vt voluptatem fœliciter in regno Dei inueniat. Et vtrunque horum est necessarium, si velimus esse discipuli Christi, quantum ad discipulatum vtrunque. Nam primo discipulatui necessarium est, vt quis in causa fidei interrogatus & exactus, mori pro Christo non timeat, secundum præparationem animi, quantum ad primum, & in delectationibus corporalibus ad peccandum nullatenus acquiescat, quantum ad secundum. Secundo autem discipulatui necessarium est, vt quis etiam non exactus, cùm de fide agitur, ad mortem se offerat, & hoc quantum ad primum. Rursus quantum ad secundum huic discipulatui conuenit, vt quis non solum non frangatur delectatione carnali, sed etiam vt corpus non nutriatur propter voluptatem, sed propter solam naturæ necessitatem, ne hoc propter se, sed propter honorem diuinum, vt ex hoc Deo expeditius seruiatur, ita quòd homo imaginetur quasi Deus sedeat in mente, expetendo corporis necessaria tanquam sui mancipij, & sic quidquid homo de cibo vel potu sumit, per hoc intendat non solum suæ necessitati subuenire, etiam Deo principaliter ministrare, & propinquare pro sui mancipij sustentatione. Similiter est intelligendum de quolibet commodo corporali. Quartò, relinquenda est anima propria accipiendo pro nobiliori vi animæ, qualis est voluntas, & secundum hoc in proposito relinquere animam, nihil est aliud quàm voluntatem propriam relinquere, & eam diuinæ voluntati conformare. Quod contingit dupliciter secundum duplicem discipulatum. Vno modo quantum ad diuina præcepta, quibus homo non velit aliqualiter contraire, & hoc est necessarium primo discipulatui. Alio modo, quantum ad quæuis diuina beneplacita, quibus homo voluntatem suam inquantum scit, & potest per omnia conformat. Ita quod animus quasi sui, & omnium exteriorum oblitus, se totum in diuinam voluntatem transformet, iuxta illud verbum Domini: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum.* Vbi dicit Basilius, quòd abnegatio sui ipsius est totalis sui obliuio, & recessus à propriis voluntatibus, & isto modo relinquere animam propriam conuenit secundo discipulatui. Et nota quòd hæc omnia prædicta propter Christum relinquenda: comprehenduntur in professione religiosorum, etiam hoc modo & aliter quàm suprà, nam relictio rerum exteriorum ac etiam propinquorum, & amicorum, comprehenduntur in voto voluntariæ paupertatis, relictio vitæ carnalis, & delectationis corporalis, intelligitur in voto castitatis, relictio propriæ voluntatis, intelligitur in voto obedientiæ.

August. lib. 50. hom. 37. *Anima odienda est dupliciter.*

Voluntas Deo subdenda.

Lucæ 9. Basil. in regulis fusius disputatis, interrogat. 6.

Professio religiosorum continet relinquenda.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, splendor paternæ gloriæ, mitte in me ignem & feruorem Spiritus sancti, vt accendatur & augeatur, ac perficiatur in me charitas Dei & proximi. Da mihi affectionem carnalis propinquitatis, & amorem corporalis delectationis omnino relinquere, téque super omnia diligere, ac per considerationem & discretionem in omnibus agendis habere, & nunquam in securitate virium vel meritorum meorum confidere, sed legationem lachrymarum & bonorum operum semper ad te mittere, pacémque à te petere & reportare. Da etiam mihi vt omnibus renunciem ex affectu, & omnia relinquam in effectu, vt sic tuus verus sim discipulus, Amen.

De consolatione discipulorum, inter onera præceptorum.

CAPVT LV.

QVIA verò Dominus separat discipulos ab amicis & temporalibus bonis, dat eis pro consolatione alios qui eos charitatiuè suscipient, & ipsis domos suas aperient, ac necessaria ministrabunt vitæ, propter spem retributionis æternæ, dicens: *Qui recipit vos,* corporaliter, *me recipit,* spiritualiter, *& qui me recipit, recipit eum qui me misit.* Simile alibi habetur, vbi dicitur, *qui accipit si quem misero, me accipit. Qui autem me accipit, accipit eum qui me misit.* Quia inquit, vos membra mea estis, & ego in vobis sum, *qui recipit vos, me recipit.* Similiter autem quia ego & pater vnum sumus, & ego sum in patre, & pater in me est, *qui me recipit,* in membris meis, *recipit eum qui me misit,* scilicet patrem. Et per consequens etiam recipit Spiritum sanctum, qui cum patre & filio per gratiam inhabitat recipientis mentem. Vnde manifestum est, quia & patrem & filium totámque Trinitatem recipit, qui Dei nuncium veneratur & recipit. Qui verò Dei ministro iniuriam facit, Deo omnipotenti & Trinitati inseparabili iniuriam facit. Et certè hoc magnum est præmium, quòd tu recipiendo hominem efficiaris totius Trinitatis habitaculum. Et per hoc hortatur eos qui discipulos suos & nuncios recipiunt, ostendens magnitudinem præmij quam habebunt. Vnde Chrysost. Seipsum posuit in eis, vt ad susceptionem eorum omnem Christianum populum prouocaret, sibi imputans acceptum quod eis foret datum. Hæc Chrysost. Sed studeant prædicatores & discipuli Domini, vt se tales exhibeant, quòd cæteri bonorum operum eorum exemplo prouocati, beneficia charitati libentius eis impendant. Vnde dum quidam in prædicando exclamationem non modicam faceret, de hoc quòd charitas & affectus hominum multorum ad Deum & ad sanctos eius defecisset, & quòd Christus suam Martham in mundo iam non inueniret, quæ tot vt olim obsequia sibi faceret, post completum sermonem quædam matrona deuota ipsum adiit, eíque quasi substomachando dixit: O frater si Martha nunc vt olim inueniret

Matth. 10. Ioan. 13.

Trinitatem recipit qui Christum recipit. *Christum recipere.*

Chrys. hom. 26. operis imperfect. *Contra prædicatores.*

inueniret suum Christum, vtique Christus nunc quoque sicut olim inueniret suam Martham, intendens quòd si quidam de prædicatoribus essent sicut deberent, adhuc essent qui eis cum omni deuotione subuenirent. Et vt in suscipiendis discipulis vnusquisque credentium Christum se suscipere arbitraretur adiungit: *Qui recipit prophetam*, non simpliciter, sed *in nomine iusti*, id est, non ex affectu carnis, seu propter consanguinitatem vel affinitatem, aut quia amicus est, seu compatriota vel huiusmodi, nec propter lucrum vel commodum temporale, quia sic non recipit eum purè in Dei vel Prophetæ seu iusti nomine, sed quia Dei minister est, ac Christi fidem prophetat & nunciat, vel iustitiæ opera facit, *mercedem Prophetæ, vel iusti, à Deo*, cuius propheta ille est, & qui hunc iustificat, *recipit*. Recipitur enim quis dupliciter, vel intuitu doctrinæ suæ, sic dicit Prophetam, vel intuitu bonæ vitæ, sic dicit iustum. Merito Prophetiæ & iustitiæ mercedem accipiet, qui intantum Prophetiam & iustitiam diligit, vt omnibus hominibus ex affectu seruiat, in quibus Prophetiam vel iustitiam esse cognoscit. Nam quasi operarios in Prophetia & in operibus iustitiæ sibi constituit, dum sua largitate eos sustentat, ne propter inopiam deficiant, qui enim spiritualia dona habentibus temporalia subsidia tribuit, in ipsis spiritualibus donis eis collaborat & cooperator existit, idcirco cum illis apud Deum præmia habebit, & princeps meriti eorum erit. Similiter qui sacerdotes pro Christi nomine, & quia sacerdotes sunt, veneratur & recipit, mercedem sacerdotij habebit. Eandem itaque mercedem habebit recipiens de receptione, quam Propheta de Prophetia, & iustus de iustitia, & sacerdos de sacerdotio, & potest esse æqualitas quantum ad mercedem substantialem, si æquali operentur charitate. Vbi Chrysost. Prophetæ Doctores intelliguntur, iusti autem omnes Christiani. Prophetæ ergo nomine voluit ostendere omnes prædicatores Christi, iusti autem nomine omnem hominem Christianum. In nomine Prophetæ, id est, quasi Prophetam Christi. In nomine iusti, id est, quasi iustum Christi seruum. Qualem autem mercedem habet ille, qui propter Deum peregrinatur, talem mercedem habet & iste qui suscipit propter Deum peregrinantem, & fiunt ambo æquales, & ille qui propter Deum laborat, & iste qui propter Deum laborantem refrigerat, vtpote suscepisti sacerdotem, sacerdotis habes mercedem, suscepisti laicum iustum, laici iusti habes mercedem. Hæc Chrysost. Si ergo omnibus sufficis, omni petenti & indigenti sine personarum electione tribue, des naturæ, vel gratiæ, nunquam culpæ, si non omnibus sufficis, des tantum gratiæ, iuxta illud, Desudet eleemosyna in manu tua, donec iustum inuenias, tamen si opus fuerit, pasce fame morientem, alioquin si non paueris, occidisti. Et secundum Hieron. Ne quis posset se per paupertatem excusare ac causari & dicere, paupertas me retinet quòd hospitalis esse non possum, hanc excusationem leuissimo præcepto deleuit dicens: *Et quicunque potum dederit*, non dico aliud, *vni*, non pluribus, *ex minimis meis*, non solum maioribus, *calicem*, non lagenam, *aquæ*, non vini, *frigidæ*, non calidæ, *in nomine discipuli*, id est, intuitu isto, quia est discipulus meus & fidelis denuncians fidem Christianam, *amen dico vobis*, id est, fideliter & certitudinaliter promitto, *non perdet mercedem*, quam ex bono affectu potius meruit quàm ex actu, quia & actu meruit, & affectu, non enim inquit, de maiori obsequio, sed de minimo quoque mercedem suscipiet, quicunque in nomine discipuli vobis seruierit. Hoc autem de aqua frigida dicit, vt nemo excusetur excusando se per inopiam, non enim ait aquæ calidæ, ne in calida & paupertatis penuria de lignorum occasione quæreretur, & ideò qui non habet vnde aquam calefaciat, saltem frigidam det pro Deo petenti. Quilibet ergo quantumcunque pauper potest aliqua pietatis opera facere, quia potest aquæ frigidæ potum dare. In his enim quæ dantur propter Christum, non tantum pensatur quantitas doni quod datur, quantum pensatur quantitas bonæ voluntatis, ex qua datur, non quantum des, sed ex quanto, attendit Deus. Vtrunque quidem attendit, sed potius hoc quàm illud. Vnde Chrysostomus: Verè iustus iudex, qui enim & pro verbo ocioso constituit pœnam, iustum erat vt pro aqua frigida daret mercedem. Frigidam aquam ideò dixit, vt nec calefaciendi impendat laborem, non quia aliquid est quod dat, ideò habet mercedem, sed quia magnus est propter quem dat. Quid enim si aliquid amplius voluit dare & non potuit, nunquid iustum est vt secundum modicum opus angustetur larga voluntas? Melius est ergo vt opus extendatur secundum voluntatem, quàm larga voluntas angustetur secundum opus; quomodo ergo omnes pauperes volentes benefacere confortat, ita nolentes benefacere inexcusabiles reddit, qui enim aquæ frigidæ mercedem constituit, puto quòd sine opere nudæ voluntati reddet mercedem. Hæc Chrysostomus. Et nota, quòd triplicem recipiendorum differentiam ponit, Prophetam, & iustum, & minimum discipulum. In Propheta, prærogatiua doctrinæ. In iusto, prærogatiua vitæ. In minimo discipulo, prærogatiua supererogationis, secundum glossam enim minimi sunt, qui nil penitus ex hoc mundo habent, & ideò iudices cum Christo erunt. Vltimo autem loquitur de receptione discipulorum, quia hoc principaliter intendebant, quasi ex præmissis, concludere sic, maior est imitatio discipuli ad magistrum, quàm prophetæ vel iusti, sed illorum receptio remunerabitur à Christo, ergo multo plus discipulorum Christi receptio. Magno ergo affectu recipiendi sunt discipuli propter Christum, qui tam minima beneficia non euacuat à mercede. Ea enim quæ fiunt Christi fidelibus, reputat sibi fieri Christus, & hoc tam in factis malis sicut ibi: *Saule, Saule quid me persequeris*, id est, fideles meos quàm etiam in bonis, sicut patet hîc ex præmissis, quia dicit se esse receptum in discipulis suis. Vnde Benedictus in regula: Omnes superuenientes hospites tanquam Christus suscipiantur, quia ipse dicturus est, *hospes fui & suscepistis me*. Omnibus venientibus siue discedentibus hospitibus inclinato capite Christus in eis adoretur, qui & suscipitur. Pauperum & peregrinorum maximè susceptio omni cura sollicitè exhibeatur, quia in ipsis magis Christus suscipitur. Infirmorum cura ante omnia & super omnia adhibenda est, vt sicut reuera Christo, ita eis seruiatur, quia ipse dixit: Infirmus fui & visitastis me. Et quod fecistis vni de his minimis meis, mihi fecistis. Hæc Benedictus. Igitur, vt dicit Chrysostomus, caueamus ne si nos duri in hospitum receptione fuerimus, post hanc vitam nobis hospitia Sanctorum denegentur. Deinde ad commendandum obedientiam subiungit: *Qui vos audit, audit me, & qui vos spernit, me spernit, qui autem me spernit*, in vobis, *spernit eum qui me misit*, scilicet patrem, quia ego & pater vnum sumus. Hoc addit Saluator, ad ostendendum quòd doctrina discipulorum eius est deuotè & reuerenter audienda, saltem

Recipitur quis dupliciter.

Recipientium merces.

Chrysost. hom. 26. operis imperfect.

Tribuendum omnibus. Ecclesi. 19.

Hieron. in c. 10. Matth.

Aqua frigida.

Chrysostom. homil. 26. operis imperfect.

Iudex iustus Deus.

Recipiendorum triplex differentia.

Actor. 9.

Matth. 25.

Ibidem.

Chrysostom. homil. 43. in Genesin.

Hospitalitatem commendat.

Obedientiam commendat. Lucæ 10.

Prædicat in suis Dominus.

ſaltem propter reuerentiam ipſius Dei, cuius principaliter eſt hæc doctrina, quia enim Christus in diſcipulis, pater verò in filio, & filius in patre eſt, non poteſt vnus honorari ſine alio, vel contemni. Igitur in audiendo Euangelij prædicatores, ſciat ſe quiſque non viles perſonas quaslibet audire vel ſpernere, ſeipſum Dominum Saluatorem & ſuum patrem. In diſcipulo enim magiſter auditur, & in filio pater honoratur. Quicumque ergo es qui ſacerdotes audire contemnis, & eorum verbis & exhortationibus acquieſcere deſpicis, ſaltem Deum ipſum non paruipendas, & eum audire non faſtidias. Si deſpicis audire ſacerdotem, audi vel Dominum in eo loquentem, per eum te admonentem, & ad vitam reducentem. In ſacerdotibus enim & diſcipulis Chriſtus loquitur, & in eis honoratur vel contemnitur. Vnde Apoſtolus: *An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus?* Noli itaque ſpernere diſcipulos & nuncios Chriſti, ne ad illum perueniat quod illis feceris, imò noli Deum ſpernere in diſcipulis & nunciis ſuis. Hîc ergo Chriſtus nos inſtruit, vt præceptis Eccleſiæ & prælatorum obediamus, ne ad Deum perueniat iniuria quam illis fecerimus, & ideò quilibet ſic miſſum & propoſitum accipiat, vt in eo mittentem & proponentem attendat, vt in Petro Chriſtum, ſcilicet in ſeruo Dominum, in Chriſto patrem, ſcilicet in vnigenito genitorem, & Deo ac prælato, non in his quæ expreſsè docent vel dicunt, ſed in his quæ nouerit eorum præciſè eſſe voluntatis, vel conſilij, obediat. Vnde Auguſt. Magna eſt vtilitas hominis iubenti Deo, etiam incognita iuſſionis ratione, ſeruire, iubendo enim Deus vtile facit, quicquid iubere voluerit, de quo metuendum non eſt, ne non profutura recipiat, nec fieri poteſt vt voluntas propria non grandi ruinæ pondere ſuper hominem cadat, ſi eam voluntati ſuperioris extollendo præponat. Et iterum: Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quando faciunt quod volunt, non quod iubet Deus, vt diuinæ ſeruiant voluntati, quando autem ita faciunt quod volunt, quamuis volentes agant quod agunt, illius tamen voluntas eſt à quo præparatur & iubetur quod volunt. Volens fac quod iuberis, atque ita & hoc facies quod vis, & non voluntatem tuam facies, ſed iubentis. Vnde Bernard. Spiritum diſcretionis nihil ita extinguit ſicut propria voluntas, voluntatem dico propriam, quæ non eſt communis cum Deo & hominibus, ſed noſtra tantum, id eſt, quando quod volumus non ad honorem Dei, non ad vtilitatem proximi, ſed propter noſmetipſos facimus, non intendentes placere Deo, & prodeſſe proximis, ſed ſatisfacere nobis ipſis. Huic contraria charitas eſt, quæ eſt Deus, quid enim odit, aut quid punit Deus, præter voluntatem propriam? Ceſſet voluntas propria, & infernus non erit; vt autem ait Hieronymus: Tantum virtuti adiicies, quantum voluntati ſubtraxeris, & ergo non confidas in orationibus & operibus priuatis, contempto mandato ſuperioris. Quia, vt dicit Auguſtin. citius exauditur vna oratio obedientis, quàm decem millia contemptoris. Et ideò, vt dicit Bernardus, grande malum eſt propria voluntas, qua fit vt bona tua tibi bona non ſint. Quando verò magis, & quando minus meritoria ſit obedientia, oſtendit Gregor. Obedientia aliquando ſi de ſuo aliquid habeat, nulla eſt, aliquando autem ſi de ſuo aliquid non habeat, minima. Nam cùm huius mundi ſucceſſus præcipitur, cùm locus ſuperior imperatur, is qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ ſibi virtutem euacuat, ſi ad hæc etiam ex proprio deſiderio anhelat. Neque enim ſe ſub obedientia dirigit, qui ad percipienda huius mundi proſpera libidini propriæ ambitionis ſeruit. Rurſum cùm mundi deſpectus præcipitur, cùm probra adipiſci & contumeliæ iubentur, niſi hæc ex ſemetipſo animus appetat, obedientiæ ſibi meritum minuit, qui ad ea quæ in hac vita deſpecta ſunt, inuitus nolenſque deſcendit. Debet ergo obedientia & in aduerſis ex ſuo aliquid habere, & rurſum in proſperis ex ſuo aliquid omnino non habere, quatenus in aduerſis tanto ſit glorioſior, quanto diuino ordini etiam ex deſiderio iungitur, & in proſperis tanto ſit verior, quanto à præſenti ipſa, quam diuinitus percipit gloria, funditus ex mente ſeparatur. Hæc Gregor. Vt autem dicit Bernard. Tria vincula debet habere vera obedientia, videlicet celeritatem in iuſſione, iocunditatem in labore, perſeuerantiam in operis executione. Quantum verò bonum ſit obedientia, & per oppoſitum quantum malum inobedientia, oſtendit Auguſtinus dicens: Perfectè Deus euidentérque monſtrauit quantum ſit bonum obedientia, cùm hominem in paradiſo poſitum ab ea re prohibuit, quæ non erat mala. Sola ibi obedientia potuit tenere palmam, ſola inobedientia incidit pœnam. Vnde & Bernardus: Inobedientia Deum offendit, Angelos alienat, eiicit à communione Sanctorum, vitam æternam amittit, gaudium facit dæmonibus, æternum meretur ſupplicium. Et iterum: Non dabit inobedienti copiam ſui tantus amator obedientiæ, qui maluit mori quàm non obedire, & ne perderet obedientiam, perdidit vitam. Hæc Bernard. *Cùm ergo conſummaſſet Ieſus*, ſermones prædictos, *præcipiens duodecim diſcipulis ſuis*, modum ſcilicet prædicandi & viuendi prædictum, tranſit inde vt doceret & prædicaret in ciuitatibus eorum, ſcilicet diſcipulorum, quarum domini non erant, ſed in quibus nati vel enutriti, ſeu morati fuerant, hoc eſt vt prædicaret Iudæis quibus miſſus erat. Prædicans itaque ibidem Iudæis, non Samaritanis, non gentibus, fecit quod docuerat & mandauerat diſcipulis, vt ſecundum promiſſa prius offerretur Iudæis occaſio ſalutis. Hic ergo dat maioribus prælatis exemplum, vt ipſi prædicare non deſinant, quamuis alios deſtinent ad prædicandum, ne aliis laborantibus ocioſi fiant, & bonorum glorioſum fructum perdant. Sed heu, hodie multi prælati vicarios, non adiutores, quærunt, & quieſcere, non collaborare volunt, opinantes quòd ſic ſuæ & ſubditorum animæ requieſcant in pace. Immo, quod peius eſt, prædicationibus omiſſis, quidam vacant guerris & pugnis, & qui prædicando deberent animas viuificare, guerras faciendo non timent & corpora & animas perimere, & ſic lotis extrinſecus manibus, ſed pollutis intrinſecus cordibus ad altare accedere. Vbi Chryſoſt. Cùm conſummaſſet Ieſus præcipiens diſcipulis ſuis exiit ad prædicandum, ne laborantibus diſcipulis ocioſus eſſet magiſter. Non enim vicarios operis ſui illos ordinauerat, ſed adiutores, & ideo feſtinantibus mercenariis, neceſſe erat vt amplius ipſe pater familias feſtinaret, nam in ſecularibus qui fuerit maior aut clarior, & habuerit ſecus ſe minores aut ſubditos, à Deo omnia quæcunque neceſſaria fuerint ipſi adimplent, ille autem in ſuo honore conſtitutus tantummodo iuſſionibus præeſt, ab omni labore ſecurus eſt. In ſpiritualibus autem viris non eſt ita, ſed qui maior eſt, maiorem habet laborem, ideò prædicantibus Apoſtolis amplius laborabat Chriſtus, miſerat enim illos quaſi Sol radios ſuos: quaſi roſa ſuauitatis odores, quaſi ignis ſcintillas

ſuas

Marginalia: 2. Cor. 19. — Auguſtinus ſermone de obedientia. *Iubenti Deo ſeruire non cognita ratione.* — Bern. ſerm. 3. de Reſurrectione Domini. *Voluntas propria & eius mala.* — Hieronymus in epiſt. — *Obedientia merita.* Bern. ſer. 17. in Cantica. — Greg. lib. 35. moral. c. 13. — *Obedientia in aduerſis & proſperis.* Bernardus de præcepto & diſpenſatione. — Auguſtinus de arbore ſcientiæ boni & mali, tom. 9. — Bern. ſer. 46. in Cantica. *Inobedientia mala.* — *Prædicent prælati* *Contra prælatos.* — *Magiſter non ceſſet.*

ſuas diſperſit, vt ſicut Sol in radiis ſuis apparet, ſicut roſa in odoribus ſuis ſentitur, ſicut ignis in ſcintillis ſuis aſpicitur, ſic in illorum virtutibus Chriſti potentia cognoſcatur. Quis enim videns diſcipulos ſuos bene inſtructos, non ſcientiam magiſtri collaudet? Aut opera eorum magna conſiderans, non potentiam admiretur authoris? faciebat enim Chriſtus miracula, faciebant & diſcipuli eius, & inter mirabilium operationes maior virtutum fama creſcebat. Hæc Chryſoſt. Exeuntes autem xij. diſcipuli circuibant per caſtella euangelizantes, non ſolum procurationem recipientes & curantes in anima & corpore, non malo exemplo occidentes, & hoc vbique ſine perſonarum acceptione. Exierunt ab arce contemplationis ad actionem prædicationis & curationis, in ducendo homines verbo & exemplo, vt pœnitentiam agerent da peccatis; ſed heu multi hodie exeunt à latebris peruerſæ cogitationis, ad actionem iniquitatis, corrumpendo homines verbis & exemplis malis.

Exitus diſcipulorum.

ORATIO.

DOmine Ieſu Chriſte, magiſter bone, da mihi Prophetas ſcilicet qui doctrina te prædicant, & iuſtos, qui bona vita te demonſtrant, ac diſcipulos, ac nuncios tuos, qui te quoquo modo denunciant, ſic pro nomine tuo venerari & recipere, ac eis charitatis obſequia, & beneficia impendere, vt mercedem cum eis merear, te donante, meritis eorum obtinere. Da mihi etiam Domine Deus meus prælatos prædicatores & ſacerdotes reuerenter audire, & eorum admonitionibus obediendo, acquieſcere, vt cum veris obedientibus valeam apud te gratiam inuenire. Amen.

De quæſtione Ioannis Baptiſtæ, & eius commendatione.

CAPVT LVI.

Matth. 11. & Lucæ 7.

IOANNES autem Baptiſta in vinculis & in carcere conſtitutus, cùm per diſcipulos ſuos magis inuidia, quam ſimplici corde ſtimulatos, audiſſet opera & miracula quæ faciebat Chriſtus, plus de diſcipulorum ſalute quàm de ſuo periculo ſollicitus, mittens duos de diſcipulis ſuis dubitantibus, vt ipſis reuerſis crederetur ab aliis, quia in ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum, *ait illi*, ſcilicet Chriſto, per diſcipulos ſuos miſſos. quaſi dicat, ſi mihi non creditis qui teſtimonium de Chriſto perhibui, voſipſi dicite ei: *Tu es qui venturus es Chriſtus*, & Meſſias in lege promiſſus, qui debes ſaluare Iſraël, *an alium expectamus*, ad ſaluandum? Ioannes interpretatur gratia, Ioannes ergo in vinculis eſt, cùm gratia in aliquo vinculis mundi, vel carnis, vel peccati ligata tenetur ne proficiat. Heu in multis hodie Ioannes tenetur vinculis, corpus enim carcer eſt impediens hominem à contemplatione veritatis, non autem ipſe Ioannes dubitauit, nec dubitando quæſiuit qui de Chriſti præſentia in vtero matris exultauit, qui ei etiam ad baptiſmum venienti dixerat, ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me, & in baptiſmo eum per columbam deſcendentem, ac per patris vocem & teſtimonium agnouit, & poſtea digito demonſtrauit, qui etiam pro Chriſto, ac fide eius, & iuſtitia poſitus eſt in carcere, & paratus mortem ſuſtinere, ſed morem dubitantis gerens quæſiuit, vt diſcipulorum dubitationi conſulendo eos per Chriſtum confirmaret, & Chriſti diſcipu-

Deut. 19. *Quæſtio Ioannis.* *Ioannes in vinculis.* *Corpus carcer eſt.* *Lucæ 1. Matth. 4. Ibidem & Ioann. 1.* *Ioannes quæſiuit vt ſuos doceret.*

los faceret, quos de Chriſto adhuc dubitantes nouerat, vt videntes ſigna & correcti dictis crederent, ſcandalum enim patiebantur, quia Ieſum præponi & præferri ſuo magiſtro audierant. Vnde Auguſtinus. Ite dicite illi, non quia ego dubito, ſed vt vos inſtruam, quod ego ſoleo dicere, ab ipſo audite, audiſtis præconem, confirmamini à iudice. Vnde & Hilarius: Ioannes igitur non ſuæ, ſed diſcipulorum ignorantiæ conſuluit, vt enim ſcirent non alium à ſe prædicatum, ad opera eius intuenda diſcipulos ſuos miſit, vt authoritatem dictis illius opera conferrent, nec Chriſtus alius expectaretur quàm cui teſtimonium opera præſtitiſſent. Vnde etiam Chryſoſtom. Ioannes in carcere ſciens ſe eſſe iam in exitu conſtitutum, volebat diſcipulos ſuos Chriſto adiungere, tanquam ſi prouidus pater moriens filios ſuos conſignet fideli tutori, deſiderabat enim viuens plenam fidem videre diſcipulorum ſuorum, & ſine dubitatione aliqua credentes Chriſto. Sicut pater moriens ſi viderit filios ſuos bonis moribus ornatos, & omni ſapientia perfectos, quaſi ſecurus moritur, nihil de cætero timens de illis; ſic & Ioannes volebat diſcipulos ſuos perfectos videre in Chriſto, vt iocundius moreretur. Magis autem non ſicut pater filios ſuos commendauit Chriſto quaſi tutori, ſed quaſi pædagogus alienos filios quos ad tempus acceperit vt erudiret, eruditos volebat Chriſto reddere, quaſi proprio patri ipſorum, ideò interrogabat per diſcipulos ſuos, non vt ipſe accipiens reſponſum à Chriſto audiret & diceret, ſed vt miſſi diſcipuli oculis ſuis viderent opera eius & crederent. Miſit Ioannes diſcipulos ad Chriſtum vt miracula eius viderent, qui tot fecit vt paucorum animas lucraretur, quia melior eſt apud Deum vnus iuſtus, quàm totus mundus peccatoribus plenus. Hæc Chryſoſt. Sed ſecundum Gregor. Quærit Ioannes per diſcipulos, tu qui veniſti in mundum naſcendo, es tu venturus ad inferos moriendo? & poteſt dici quòd non ſimpliciter dubitauit de deſcenſu ad inferos, ſed de deſcenſu in anima & corpore ad eos. Ieſus autem amouit dubitationem diſcipulorum, & oſtendit eis primò factis, & poſtmodum verbis, quia ipſe eſſet Chriſtus, ſecundum illud: *cœpit Ieſus facere & docere.* In quo prædicatores & doctores inſtruxit, vt non ſolum verbis, ſed etiam factis doceant. In eorum enim præſentia, & multorum qui ibi aderant, cæcos, ſurdos, claudos, & leproſos curauit, & alia miracula fecit, populo prædicauit, cuius Euangelium primò pauperes receperunt, quia pauperes & humiles magis credunt Euangelio, quàm diuites. Et per hoc reſpondit quæſtioni Ioannis, vel magis diſcipulorum eius, oſtendens per miracula ſoli diuinæ virtuti poſſibilia, quòd ipſe eſſet verè Chriſtus. Hæc enim plenum perhibebant ei teſtimonium quòd eſſet Dei filius. Nam etſi ante Euangelium aliqui ſimilia egerunt, rari tamen fuerunt, nec ſua authoritate & iuſſione, ſed miniſterio & oratione hæc fecerunt. Vnde dicitur, *& reſpondens Ieſus*, ſcilicet verbis & factis, *ait illis: Ite & renunciate Ioanni quæ audiſtis*, ab aliis antequam veniretis, *& vidiſtis*, præſentialiter ad præceptum meum fieri poſtquam veniſtis, & vos de me certificemini per eum potius quam ipſe, vel *quæ audiſtis*, in prædicatione, *& vidiſtis*, in miraculorum operatione. quaſi dicat: Videtis me, agnoſcite me, videtis facta, agnoſcite factorem. Cæcos illumino, mortuos ſuſcito, pauperes ad fidem conuerto, & cætera facio quæ me facturum prophetæ nunciauerunt. Ipſa opera quæ ego facio teſtimonium perhibent de me. Vnde ſi mihi non creditis, vel operibus credite.

Auguſt. in quæſtionibus ex nouo Teſtamento quæſt. 14. Hilar. can. 11. in Matth. Chryſ. hom. 27. operis imperfect. *Iuſti precium.* Gregorius homil. 6. in Euang. Actor. 1.

Conferte opera quæ in me vidistis, cum prophetarum oraculis quæ legistis, vt & me illum de quo dixerunt esse cognoscatis. *Cæci vident*, vt impleatur illud propheticum, tunc aperientur oculi cæcorum. *Claudi ambulant*, vt impleatur illud, tunc saliet sicut ceruus, claudus. *Leprosi mundantur*, vt impleatur illud: Languores nostros ipse tulit, cuius liuore sanati sumus. *Surdi audiunt*, vt impleatur illud, & aures surdorum patebunt, *Mortui resurgunt*, vt impleatur illud, Viuent mortui, interfecti mei resurgent. *Pauperes euangelizantur*, id est, per Euangelium instruuntur & illuminantur, & ad fidem conuertuntur, vt impleatur illud, Euangelizare, vel ad annunciandum pauperibus misit me. Fit autem potius mentio de pauperibus, quàm de diuitibus, quia pauperes conuertuntur facilius. Vbi Hieron. Pauperes autem euangelizantes intellige, vel pauperes spiritu, vel certè opibus pauperes, vt nullam inter nobiles & ignobiles, inter diuites & egenos, in prædicatione distantia sit. Narrate ergo Ioanni, quæ quidem audistis in Prophetis per Messiam fienda, vidistis modo per me impleta, ea enim tunc agebat Christus, quæ Prophetæ loquentes de tempore Messiæ prædixerant eum facturum. Subtiliter ergo respondit, innuens talem rationem: Qui operatur opera omnem naturæ facultatem excedentia, & quæ Prophetæ prædixerant de Christo, ille profectò Christus est, sed ego talia operor, ergo ego sum. Vtiliter ergo ad Ioannis discipulos respondit Dominus, potius per opera, quàm si dixisset, ego sum, vt ipsa opera eius manifestarent eis quod ipse esset Messias, potius quàm verba, quia testimonium quod est de rebus & operibus credibilius & validius est testimonio quod est à verbis, & validior est vox operis, quàm sermonis. Noluit etiam apertis verbis dicere, ego sum, propter arrogantiæ vitandæ exemplum, sed tamen euidentissimè ostendit se esse illum de quo quærebant eum. Moraliter per sex opera Christi mirabilia hîc posita, quibus liberauit homines à corporalibus defectibus, possunt accipi sex mala à quibus quotidie spiritualiter liberat animas. Cæcitas, est ignorantia, & error rationis eligentis. Claudicatio, est infirmitas & curuitas affectionis mouentis. Lepra, est concupiscentia & immundicia concupiscentiæ carnalis. Surditas, est malitia & duritia obstinatæ mentis. Mors est separatio animæ à Deo, per mortale peccatum. Paupertas est defectus gratiæ & virtutum. Hæc sex mala pro magna parte, nobis ex peccato primi hominis inflicta tollit fides & prædicatio Christi deuotè accepta. Nam ratio illuminatur, affectus certificatur, concupiscentiæ ardor extinguitur, obstinatio frangitur, peccatum fugatur, & gratia confertur. Quidam enim sunt cæci per ignorantiam, quos liberat Christus, illustrando mentem ad diuinorum cognitionem. Quidam sunt claudi, in affectu prauæ voluntatis, qui bene vident quid agendum sit, & quomodo derelicto mundo Christus sequendus esset, sed nolunt, vel partim volunt sequi mundum, partim Christum, claudicantes in duas partes, id est, versus Deum & mundum, quos liberat Christus disponendo mentem ad diuinæ voluntatis expletionem. Quidam sunt leprosi lepra luxuriæ, quæ corpus & animam maculat, vel alterius peccati contagione, quos liberat Christus depurando mentem omnimodo à culpabilibus defectibus quibuscunque. Quidam sunt surdi per cordis duritiam & immisericordiam, siue ad prædicationis vocem, siue ad pauperum clamorem, quos liberat Christus inclinando mentem ad verbi Dei & pauperum obauditionem. Quidam sunt mortui per peccati mortalis obstinationem, quos liberat Christus viuificando & renouando mentem, & hominem interiorem. Quidam sunt pauperes à cœlestibus gratiis & virtutibus nudi & miseri, quos Christus liberat ditando mentem gratiis & vestiendo virtutibus. Ista autem miracula spiritualia sunt maiora quàm corporalia, magis enim est, secundum August. iustificare impium, quàm creare cœlum & terram, plus est iustificare animam in æternum victuram, quàm suscitare carnem iterum morituram, plus est in anima reformare imaginem Dei, quàm in corpore reformare materiam nostri limi. Deinde Dominus subiungit: *Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me*, scilicet in infirmitate & humanitate mea, dubitando de deitate & diuina potentia, credens me purum hominem esse, quia me videt in passibili carne, beatus qui me pati viderit, & non me negabit, cuius fidei nihil tentamenti affert, crux, mors, & sepultura. Vnde & latro fuit beatus, quia non fuit scandalizatus quasi dicat: Licet operer vt Deus mirabilia, quia tamen vt homo sum crucifigendus, cauendum est valde hominibus, ne in me mortem despiciant, qui signa venerantur. Et bene dixit in me, non à me, quia Christus nunquam fuit causa scandali actiuè, sed potuit esse quodammodo materia scandali & occasio. Vnde & dicitur petra scandali, petra enim nullum scandalizat, quia naturæ suæ debitum facit, sed de petra cæcus, vel incautus scandalizatur qui læditur. In hoc ergo Dominus internuncios Ioannis qui eum Christum non credebant percutit, & à perfidiæ scandalo castigat. Hoc enim induxit vt Ioannis discipulos ad se traheret qui de eo offendebantur, quia Ioannes in operibus maior clarebat, quasi eis diceret: Videte ne scandalizemini in me, & ne in aliquo de me minus sentiatis. Sicut autem præcursor intendebat amouere à discipulis dubitationem de Christo, sic Saluator viceuersa à turbis de præcursore, commendans eum multipliciter turbis, quæ nesciebant mysterium secretum, seu causam interrogationis, ne turbæ suspicarentur Ioannem malè motum fuisse, & ideò discipulos misisse, ac per hoc minus crederent præteritis testimoniis Ioannis. Audientes enim quæstionem à discipulis Ioannis Christo propositam, putare poterant Ioannem leuem in fide, & mollem in vita, quia videbatur prius dum erat liber de Christo affirmasse, quæ modo in carcere quasi aduersitate fractus videtur quærere. Leuitas, ad hæsitationem rationis, mollicies, ad concupiscentiam voluptatis pertinet, & vtraque Dominus à Ioanne excludit, & eum de contrariis, & quibusdam aliis commendat. Magis autem voluit commendare Ioannem in absentia discipulorum eius, quàm in præsentia, vt eius commendatio non ex fauore humano, vel ex adulatione, sed amore veritatis procedere videretur. Et per hoc docuit nos fugere notam adulationis in commendatione aliorum, & maximè magnorum in præsentia eorum. Vnde Chrysostom. quàm bene recedentibus discipulis cœpit laudare Ioannem. Non sicut quidam homines blanditores, qui libenter homines in facie laudant, aut quando vident amicos eius fideles, aut domesticos eius quos credunt nunciaturos illi quicquid audierint. Nam qui insipiens est, gaudet laudatus in facie, vir autem sapiens quando laudatur in facie, flagellatur in corde. Propter duas ergo causas homo in facie laudari non debet. Primùm, si sapientem illum putas, grauiter suscepturus est. Et quare illi laudibus tuis molestiam facis? Si insipientem illum existimas, extollendus est, quare insipientiam eius

Isaiæ 53. Ibidem. Isaiæ 29. Isaiæ 26. *Pauperum cur mentio fiat.* Hieron. in c. 11. Matth. *Ratio responsionis Christi.* *Sex opera Christi, contra sex mala.* *Cæci.* *Claudi.* *Leprosi.* *Surdi.* *Mortui.* *Pauperes.* Aug. tract. 71. in Ioan. *Iustificare impium.* *Latro beatus* *Scandalizari in Christo quid sit?* *Commendatio Ioannis in absentia à constantia.* *Adulatio vitanda.* Chrys. hom. 27. operis imperfect.) *Laudari in facie.*

eius laudibus tuis nutris? Hæc Chrysostomus. Deinde consequenter commendat Ioannem à multis, & primò à constantia fidei & mentis. Dicit ergo: *illis autem*, scilicet discipulis Ioannis, *abeuntibus*, scilicet à Christo, & reuerentibus ad Ioannem, *dixit Iesus ad turbas*. *Quid*, id est, qualem, *existis in desertum videre*, non modo, sed olim cùm adhuc Ioannes esset in deserto, nec enim erat in carcere. Quasi diceret. Qualis creditis quòd sit ille quem iamdudum ante vincula frequenter, *existis videre?* Vnde Chrysostomus. Ac si diceret, propter quid ciuitates dimittentes conuenistis in desertum? non plebs tanta cum tanto desiderio in eremum venisset: nisi magnum quendam & mirabilem, & petra solidiorem se videre æstimans. *Existis inquam videre arundinem vento agitatam?* quasi dicat. Non fuit mobilis sicut arundo, vt leuitate mentis & fidei de Domino ambigeret quem antea prædicauerat: sed ita constans quòd nec timore, nec fauore à veritate declinabat. Non fuit arundo Ioannes, sed columna: non mouebatur vento: nec prosperis erigi, nec aduersis inclinari nouerat, sed inter aduersa & prospera immobilis permanebat, seruans in prosperis humilitatem, & in aduersis patientiam: non quatiebatur timore, nec flectebatur adulatione: nec eum blandum gratia, nec asperum ira cuiuslibet faciebat: vno eodémque vultu respiciebat illos qui eum laudabant, & illos qui eum vituperabant. Sic inimicos, & amicos diligebat: sic potentes & impotentes arguebat: arundo igitur vento agitata Ioannes non erat, quem à statu suæ rectitudinis nulla rerum varietas inflectebat. Vnde Chrysost. Calamus est vacuus, & nullam habens virtutem: & ideò qualis vis ventus leuis flauerit super eum, huc & illuc flectit eum: sic & homo carnalis & secularis in quo fidei nulla est medulla, & virtus veritatis non inuenitur in eo, qualiscunque tentatio venerit super eum curuat eum. Vnde & Gregor. Discamus ergo fratres charissimi arundo vento agitata non esse: solidemus animum inter auras linguarum positum: stet inflexibilis status nostræ mentis; nulla nos detractio ad iram prouocet, atque ad remissionem inutilis gratiæ nullus fauor inclinet: non nos prospera eleuent, non aduersa perturbent, vt qui soliditate fidei figimur, nequaquam rerum transeuntium mutabilitate moueamur. Hæc Gregorius. Mysticè hîc Ioannem laudat: vt sicut ipse nec mortis timore, nec carnalis vitæ amore formam iustitiæ deseruit, sic nec nos vtilia relinquamus pro vanis, vel æterna pro transitoriis, & crucem potius quam phaleras mundi eligamus. Secundò commendat eum ab austeritate vitæ & pœnitentiæ: quia non fuit mollibus vestitus, nec delitiis vsus. Vnde dicit: *Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum?* scilicet per carnis curam delitiosum? non dicat, non: quia, vt dictum est suprà, Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & esca eius erat locusta & mel siluestre: vt ipso conuersationis suæ testimonio contemneret mundum cum bonis & delitiis suis. Ad hoc etiam manebat in deserto: vt austeram vitam duceret, non solum victu, & vestitu, sed etiam ex loco: propter quod subditur: *Ecce qui mollibus vestiuntur*, & delitiis vtuntur, non in deserto: sed, *in domibus regum sunt*, quia ibi vita delitiosa agitur. Ad hoc enim multi magnatibus adulantur, vt cum ipsis commorantes delitiis vtantur: sed homines viritatis talia aspernantur. Vnde narrat Valerius Maximus, quòd quidam dixit Diogeni olera lauanti: Si tu Dionysio adulari velles, ista non ederes. Cui respondit: si tu ista edere velles, Dionysio adulari nolles. Et sequitur: hic veridicus veritatis annunciator, malens oleribus sustentari, quàm magnatibus adulari. Sed heu hodie multi etiam religiosi contrarium faciunt, & pro modico maioribus & etiam aliis adulari non erubescunt. Et bene dicit, *in domibus regum*, non Pontificum. Debent enim Pontifices & omnes Prælati Ecclesiæ, & etiam eorum familia indui veste simplici & religiosa: non molli & preciosa. Vnde legitur de beato August. quòd vestimenta eius erant nec nitida plurimum, nec abiecta nimis. Vnde & Hieronymus: Ornatus & sordes pari modo fugiendi sunt, quia alterum delitias, alterum gloriam redolet. Quomodo ergo clerici & religiosi æquè mollibus & delitiis vtuntur, sicut & hi qui in domibus regum sunt? sed timeant & caueant sibi, quia non cœlesti, sed terreno regi militant qui pro Deo perpeti aspera fugiunt: sed solis exterioribus dediti, præsentis vitæ molliciem & delectationem quærunt. Si ergo vilibus vestimentis indui virtus non esset, nequaquam Dominus Ioannem de vestimenti sui asperitate laudasset. Et si preciosis indui vestimentis peccatum non esset, nequaquam de pœna diuitis locuturus præmisisset, quia induebatur purpura & bysso. Quàm verò periculosum sit vti mollibus vestibus, patet per Chrysostomum, qui dicit: Mollis vestis dissoluit rigidam animam: & si rigidum corpus assumat & asperum, facile per huiusmodi molliciem delicatum reddit & fragile. Facto autem corpore molliori, necesse est & animam participare læsionem: nam vt plurimum operationes ipsius consonant dispositionibus corporis. Hæc Chrysost. Mysticè per vestitos mollibus, possunt intelligi adulatores: quod bene significatur per indumentum: sicut enim indumentum adaptat se ille cuius est, sic adulatores adaptant se malis, vt qui timore persecutionis, vel amore laudis, peccantium vitia non redarguunt: & vt temporalia lucra vel commoda consequi possint, illis se conformare non metuunt. Sed secundum Gregorium Ioannes sic mollibus vestitus non erat: quia peccantium vitia non blandiendo fouere, sed increpando castigare nouerat. Moraliter secundum Hieronymum, & Rabanum: Docemur hîc quòd prædicatores veritatis declinare debent mollium palatia, quæ mollibus induti adulatores frequentant: qui vitam peccantium palpant, vngunt, & non pungunt. Item notatur hîc, quòd prædicatio veritatis conuenit cum duritia cibi & vestis: qui autem falsa prædicant, adulatores sunt, lucra sectantur, diuitias quærunt, delitiis affluunt. Et tales sic mollibus vestiti, *in domibus regum sunt*, id est, secundum Gregorium, extorres regni cœlestis sub iure diaboli sunt, qui sunt reges tenebrarum. Per desertum quoque potest intelligi religio: quia sicut desertum fuit medium, & quædam via inter Ægyptum & terram sanctam promissionis, sic religio est quoddam medium inter cœlum & mundum, & quasi quædam via directa qua itur ad cœlum. Per Ioannem existentem in deserto, intelligitur religiosus, qui non debet esse arundo, id est, hypocrita exterius: sicut arundo virens & interius vacuus: sed exterius debet virere per honestam conuersationem, & interius debet esse plenus per fidem & feruentem deuotionem. Item non debet esse fragilis sicut arundo, & omni vento cedere: sed debet esse firmus, & omni tentationi resistere, & nec benedictione, nec maledictione debet moueri. Item non debet esse mollibus vestitus, id est, adulator: sed seriosus ad vitia: & nullius

[Marginal notes, left column: Chrys. ibid. — *Arundo non fuit Ioannes.* — Chrys. ibid. *Calamus.* — Gregorius homil. 6. in Euang. *Arundo ne simus.* — *Commendatur à vestitu.* — *Vestitus Ioannis.* — *Domus diuitum vitandæ.*]

[Marginal notes, right column: *Vestis Ecclesiasticorum.* — Hieron. lib. 1. contra Pelagian. tom. 2. — Chrysostom. homil. 29. in epist. ad Hebræos. *Vestitus mollis.* *Vestiti molliter.* — Gregorius homil. 6. in Euangel. — Hieron. in c. 11. Matth. *Prædicatores vitent palatia.* — Gregorius homil. 6. in Euangel. *Desertum moraliter religio.*]

nullius in hoc personæ acceptor. Tertiò commendat Saluator Ioannem ab excellentia personæ & claritate notitiæ: quia plusquam propheta fuit. Propheta quidem fuit, quia Christum præuidit & prædixit, quod & alij prophetæ fecerunt. Vnde suprà dictum est: Tu puer Propheta altissimi vocaberis. Item plusquam Propheta fuit. Primò, quia à Deo per Angelum prophetatus fuit. Secundò, quia in vtero matris prophetare cœpit. Tertiò, quia filius * prophetarum fuit. Quartò, quia Christum à se & ab aliis præuisum & prædictum digito demonstrauit, quod alij non fecerunt. Nam secundum Gregor. Prophetæ officium est ventura prædicere: sed non etiam demonstrare. Quintò, secundum August. & Ambros. est maior prophetis: quia prophetæ Dominum venturum prænunciauerunt, quem videre desiderauerunt, & non viderunt: huic autem præstitum est quod illi quæsierunt. Sextò, secundum Hieronym. quia ad priuilegium prophetale etiam baptistæ accessit præmium, vt suum & prophetarum baptizaret Dominum. Septimò, quia Angelus, etsi non natura, tamen officio dictus est. Octauò, quia proximior Christo fuit, & penè cum ipso venit. Vnde Chrysost. Omnes quidem prophetæ ante faciem Christi transmissi sunt: solus autem Ioannes sic missus est ante faciem Christi vt penè cum Christo veniret. Quantum præ cæteris prophetis Ioannes in tempore iuxta Christum: tantum iustitia præ illis proximior erat Christo. Multæ quidem stellæ ante lucem præcedunt, nunciantes lucis aduentum: nulla earum Luciferi nomen habere meruit nisi vna, quia cum ipsa luce procedit. Sic omnes prophetæ ante faciem Christi præcedunt nunciantes aduentum eius: solus tamen Ioannes præcursor est appellatus, quia non solum aduentum eius annunciat, sed etiam illum digito ostendit dicens: *Ecce agnus Dei.* Hæc Chrysost. Quartò commendat eum ab authoritate doctrinæ, & officij dignitate, cùm dicitur: *Hic est enim de quo scriptum est,* in Malachia, & sunt verba patris ad filium Ioannem commendantis, & dicentis, *Ecce ego mitto Angelum meum,* id est, nuncium, scilicet Ioannem Baptistam: qui etiam vitam duxit Angelicam, *ante faciem tuam,* id est, ante præsentiam tuam temporalem: & ante eiusdem potentiæ * manifestationem & cognitionem, *qui præparabit viam tuam,* prædicando pœnitentiam: baptizando ad assuefactionem, te annunciando ac manifestando, ac corda auditorum ad recipiendum te & tuam prædicationem peruia reddendo, *ante te,* id est, ante ostensionem tuam ad mundum; sic officium prædicatorum est præparare corda auditorum, ante aduentum Domini ad iudicium, vel in mentem. Dictus est autem Ioannes Angelus, propter duo. Primò, propter officij dignitatem: quia nuncius. Officium enim Angelorum, est arcana reuelare: sic officium Ioannis, arcana prædicere. Nam sicut Angelus Gabriel natiuitatem saluatoris paucis annunciauit personis, scilicet virgini, Ioseph, pastoribus, & Magis: ita Ioannes palam illum toti mundo nunciauit. Vnde Beda: Angelus vocatur Ioannes, non naturæ societate, sed officij dignitate. Quo nomine rectè appellari potuit homo ille, qui fuit missus à Deo, vt testimonium perhiberet de lumine, & venientem in carne Dominum, mundo nunciaret. Et sacerdotes Angeli nuncupantur. Vnde Apostolus prohibet, ne mulieres detecto capite orent, propter Angelos Dei, id est, sacerdotes. Et secundum Gregor. Vnusquisque fidelis, si à prauitate proximum reuocat, & ad bonum exhortatur, si æternum regnum, vel supplicium erranti denunciat, profectò Angelus, id est, nuncius Domini est. Secundò dictus est Angelus, propter vitæ angelicæ puritatem, quam duxit in solitudine, id est, virginitate, in contemplatione. Vnde Chrysost. Beatus Ioannes, qui talem meruit habere laudatorem. Audi nunc & intellige dignitatem: puto si non esset audaciæ dicere quòd gloriosior est Ioannes, quia homo fuit, & propter meritum virtutis Angelus est vocatus, quàm si nomine Angelus & natura fuisset. Angelus enim hoc ipsum quòd Angelus est, non tantum est virtutis præmium, quantum naturæ proprietas. Iste autem mirabilis est, qui in natura humana Euangelicam transgressus est sanctitatem. Et hoc obtinuit per gratiam Dei, quod non habuit natura. Hæc Chrysost. Et vt summam virtutum commendationis eius Dominus breuiter comprehendat, subdit: *Amen dico vobis, inter natos mulierum, non surrexit maior Ioanne Baptista.* Signanter dicit, *natos,* non natas, ne virgini matri Christi perferri, vel æquari quò ad sanctitatem intelligatur, quæ prælata est omnibus sanctis, & post Christum sanctior fuit vniuersis. Dicit autem, *mulierum,* non virginis, ne Christo comparari videatur: quia mulier ibi non solum sexum, sed etiam corruptionem significat: secundum quem modum, beata Virgo mulier non fuit. Et si mulier aliquando in Euangelio nuncupatur, ibi mulier pro fœmina & sexu ponitur. Nec cæteris Prophetis, & Patriarchis, cunctisque hominibus præfertur hîc Ioannes, sed æquatur, vel nullus ei anteponitur. Non enim statim sequitur, si alij eo meliores non sunt, ille maior aliis sit. Vnde non negat, quin æqualis sibi aliquando surrexit: vtrum verò postea sanctior eo aliquis fuerit, vel adhuc futurus sit, indiscussum relinquitur. Vnde Chrysost. Scriptura quidem non dicit Ioannem maiorem esse cæteris sanctis, sed cæteros sanctos non esse maiores Ioanne. Coæquauit enim cæteris, non præposuit. Et iterum: Quod autem dicit tale est. Non peperit mulier isto maiorem. Et sufficit quidem hæc annuntiatio Christi. Si autem vis à rebus ipsis discere: hîc excogita eius immensam conuersationem, & mentis altitudinem. Velut enim qui cœlitus descendisset, degebat in terra, ferè nullam gerens curam de corpore, intellectualiter erectus in cœlum, & soli Deo coniunctus, de nullo mundanorum sollicitus: sicut enim in cœlo ita conuersabatur, & naturæ necessitatibus superior effectus, extraneam quandam ambulabat viam, in hymnis & orationibus omne pertransiens tempus, hominum quidem nulli, Deo autem continuè soli colloquens. Neque enim vidit aliquem conseruorum, neque visus est alicui horum: non lacte vsus est, non lectulo, non tecto, non foro, non aliquo quoque potius est humanorum: sermo seuerus & leuis. Nam cum populo Iudæorum viriliter & feruenter, cum rege audacter, cum discipulis leniter conferebat: nihil frustra, vel leuiter, sed omnia conuenienter agebat: propter hoc dixit: Non surrexit in natis mulierum, maior Ioanne Baptista. Hæc Chrysostomus. Et quia multa est Ioannis cum filio Dei collatio: ideò secundum Chrysost. vt copia laudum Ioannis, Iudæis occasionem non daret præferendi Ioannem Christo; subdit distinguendo excellentiam Christi, ab excellentia Ioannis dicens: *Qui autem minor est,* scilicet ætate & multorum opinione *in regno cœlorum,* id est, in Ecclesia sanctorum militante, *maior est illo,* scilicet dignitate & maiestate. Quod de Christo rectè accipitur,

Ioannis commendatio à persona. Lucæ 1. *Ioannes plusquam propheta.* * finis. Gregorius homil. 6. in Euang. August. lib. 2 contra literas Petiliani. cap. 37. Ambros. in c. 7. Lucæ. Hieron. in c. 11. Matth. *Angelus Ioannes.* Chrys. hom. 27. operis imperfecti. Ioann. 1. *Commendatur Ioannes ab authoritate doctrinæ, &c.* * præsentiæ. *Ioannes Angelus propter duo.* Beda in c. 7. Lucæ. Ioann. 1. 1. Cor. 11. Gregorius homil. 6. in Euang. Chrys. hom. 27. operis imperfect. *Mulier.* Chrys. hom. 27. operis imperfect. *Ioannis vita & conuersatio.* *Christi cum Ioanne comparatio.*

pitur, qui tunc in Ecclesia militante, quæ à primo iusto incipiens, vsque ad vltimum electum perdurat; minor à multis reputatur. Sed secundum Chrysostomum: Non putes quòd comparatiuè se dixerit maiorem Ioanne. Vt enim etiam dicit Ambros. alia est ista natura, nec cum humanis generationibus comparanda, non enim potest homini cum Deo vlla esse collatio: vel nouissimus Angelorum, qui in regno cœlorum, id est, in Ecclesia triumphante ministrat: seu minimus sanctorum, qui iam ibi cum Deo regnat, maior est eo, propter statum fruitionis: quia quilibet beatus,& comprehensor quantumcumque minimus, maior est actu, quàm quilibet viator purus: licet aliquis viator sit maior in potentia, aliquo iam beato. Vnde Hieronym. Nos autem simpliciter intelligamus, quòd omnis sanctus qui iam cum Deo est, maior sit illo qui adhuc consistit in prælio. Aliud est enim coronam victoriæ possidere, aliud adhuc in acie dimicare: intellige tamen quantum ad præmij securitatem, non quantum ad meriti magnitudinem. Deinde quasi declarando quòd erat plus quam Propheta, commendat eum à temporis commoditate, in quo venit: quia in tempore gratiæ, commodo,& vtili humano generi. *A diebus enim Ioannis*, id est, postquam cœpit Ioannes prædicare consecutionem regni cœlestis per pœnitentiam *vsque nunc* inclusiue: quia tempus gratiæ, à tempore prædicationis Ioannis inchoatum, semper erit, quandiu nunc dici potest,& vsque ad finem mundi durabit *regnum cœlorum vim patitur* à pœnitentibus, *& violenti* illi scilicet qui non videntur habere ius, sicut publicani & peccatores: *rapiunt illud*, exclusis scilicet filiis regni. A simili dictum est, sicut si aliquod regnum datum esset extraneis, quasi violentia videretur inferri ipsi regno. Vnde Hilarius: Regnum cœlorum vim patitur, quia gloria Dei Israël patribus debita, à Prophetis prænuntiata, à Christo oblata, fide gentium occupatur, dum per pœnitentiam quam Ioannes prædicauit, fideles ad cœlestem patriam, quasi in locum alienum penetrantes. Vnde Chrysost. Vides ergo quia magnus est Ioannes, in cuius tempore, tanta gratia effusa est super terram,& quod in diebus omnium Prophetarum factum non est, in illius tempore factum est, & ipse factus est gratiæ huius minister. Hæc Chrysost. *A diebus ergo Ioannis regnum cœlorum* patuit pœnitentibus, à quibus *vim patitur* & violenter rapitur: quia primus pœnitentiam prædicauit, qua velut quadam violentia nos affligendo, & pro peccatis satisfaciendo, regnum cœlorum, quasi violenti, non pigri, rapimus & intramus. A quo enim per peccatum, alieni facti sumus, vi & virtute pœnitentiæ acquirimus,& id quod nobis de iure non debetur, labore & violentia rapimus. Quasi rapere quidem est, vbi nullum ius habemus, & quod Angelorum est possessio acquirere. Non potest enim homo natus in terra, rapere cœlum, nisi sibi faciat violentiam, coercendo à delectationibus proprium appetitum, & subiugando spiritui carnem suam. Vnde Hieronym. Grandis est violentia, nos in terra genitos esse, & cœlorum sedem quærere: possidere per virtutem, quod non tenemus per naturam. Vnde & Ambrof. Et ideò faciamus vim regno cœlorum. Omnis enim qui vim facit, vehementi studio properat, non torpenti lentescit affectu, & ideò vim facimus naturæ, vt non ad terrena dimergat, sed ad superna se subrigat. Vnde Gregor. Cùm peccatores ad pœnitentiam redeunt, quasi in locum alienum intrant, & violenter regnum cœlorum rapiunt. Et iterum:

Chrysostom. homil. 38. in Matth.

Ambrof. in cap. 7. Lucæ.

Hieron. in c. 11. Matth.

Commendatur Ioannes à temporis commoditate.

Regnum cœlorum vim patitur.

Hilarius canone 11. in Matth.

Rapere.

Hieron. in c. 11. Matth.

Ambrof. in c. 7. Lucæ.

Gregorius homil. 6. in Euang.

Recogitemus ergo fratres charissimi mala quæ fecimus, & nosmetipsos assiduis lamentis atteramus: hæreditatem iustorum quam non tenuimus per vitam, rapiamus per pœnitentiam: vult à nobis omnipotens Deus talem violentiam perpeti. Nam regnum cœlorum rapi vult nostris fletibus, quod nostris meritis non debetur. Vnde & Eusebius: Non sine violentia fieri potest, vt vnusquisque iracundiam patientia, superbiam humilitate commutet: amore paupertatis & indigentiæ, affluentiam superet: vinolentiam sobrietate, luxuriam castitate commutet, & homo subitò in virum alterum transmutetur, & sic à talibus, per violentiam regnum cœlorum diripitur. Vnde etiam in collatione abbatis Abraham, sic dicitur: Regnum etenim cœlorum non desides, non remissi, non delicati, non teneri, sed violenti diripiunt: qui non aliis, sed animæ suæ præclaram inferunt violentiam, omni eam præsentium rerum voluptate fraudantes. Isto profectò sunt laudabiles violent, qui vim faciunt perditioni suæ. Homo enim, vt scriptum est, in doloribus laborat sibi, & vim facit perditioni suæ. Perditio nostra, est oblectatio præsentis vitæ, & executio desideriorum voluptatumque nostrarum: quas si quis ab anima sua subtraxerit, ac mortificauerit, gloriosam profectò, & vtilem perditioni suæ vim facit: abnegans duntaxat ei iocundissimas voluptates. Hæc Abraham. Secundum Bernardum, Quidam regnum Dei mercantur, vt qui exercent opera misericordiæ, eleemosynam, & huiusmodi. Quidam furantur, vt qui faciunt occultas pœnitentias. Quidam compelluntur intrare, vt pauperes necessarij, non voluntarij. Quidam rapiunt, vt pauperes voluntarij, qui pauperes Spiritu sunt. Si autem adhuc dubitas regnum consequi, fortè propter defectum meriti, vel auxilij, audi Augustinum dicentem tibi: Si quæris quomodo istud potest fieri, quibus meritis, quibusve auxiliis, audi: Res ista est pòsita in potestate facientis, quoniam regnum cœlorum vim patitur. Regnum cœlorum ô homo, aliud non quærit precium, nisi teipsum: tantum valet, quantum es: te da, & habebis illud: quid turbaris de precio? Christus semetipsum tradidit, vt te acquireret regnum Deo patri: ita temetipsum da, vt sis regnum eius: vt non regnet peccatum in tuo mortali corpore, sed Christus in acquisitionem vitæ. Et iterum: Vænale habeo, quid Domine? Regnum, quo emitur? Paupertate regnum, dolore gaudium, labore requies, ignominia gloria, morte vita. Vnde & Chrysostomus. Qui seipsum donauit hominibus, quomodo regni sui societatem non dabit? Hæc Chrysostomus. Igitur non cures quid vel quantum modo constet, & quid vel quantum de commodis seu lucris temporalibus perdas, aut quid vel quantum de incommodis seu damnis temporalibus sustineas: vt regnum illud, de quo tam gloriosa dicta sunt, rapias & possideas. Deinde subditur, *omnes enim Prophetiæ & lex* quæ erant de Christo venturo, durauerunt *vsque ad Ioannem*, id est, vsque ad tempus Ioannis,& etiam Christi: quia Christus & Ioannes fuerunt quasi contemporanei, extunc enim cessauerunt legalia & prophetica. Vbi Christi tempus ostenditur, vt quem illi venturum esse dixerunt, Ioannes venisse ostenderet, non quòd tunc lex & Prophetia fuerit annihilata, imò impleta, & imperfectio eius amota: quia ex tunc prædicari cœpit perfectio Euangelica. Ita Ioannes initium est Euangelij, & terminus legis & Prophetarum. Lex enim & Prophetia ibi finit, vbi id quod præfigurauerat,

Cassian. collatione 16. cap. 24.

Vim facere perditioni.

Bernard. in sententiis.

August. in Psalm. 93.

Ioannis & Christi tempus.

Lex vsque ad Ioannem.

rauerat, & prophetauerat, adimpletur. Nam vsque ad Ioannem, lex & Prophetæ figurant & promittunt: sed extunc in antea, figurata & promissa succedunt, quia in lege & in Phrophetis, veritas de Christo erat sub figuris & ænigmatibus: sed à Ioanne est manifestè ostensa, quem enim lex & Prophetæ venturum prædixerant, Ioannes venisse ostendit, dicens: Ecce agnus Dei. Et quamuis post Ioannem fuerunt Prophetæ, vt Agabus, & quatuor filiæ Philippi, non tamen de Christo in carne venturo sunt vaticinati, vt præcedentes, de quibus tentus est hîc sermo. Vnde Beda: Lex & Prophetæ, vsque ad Ioannem, quia non potuit vltra venturum prophetari, quòd Ioannes præconio, iam venisse clarebat. Vnde & August. Inter omnes diuinas authoritates, Euangelium meritò excellit. Quod enim lex & Prophetæ futurum prænunciauerunt, hoc redditum atque completum in Euangelio demonstratur. Non obseruamus sacramenta, quæ in lege & Prophetis præcepta sunt: quia mutata sunt, quia intelligimus quæ ibi prædicta sunt, & tenemus quæ ibi promissa sunt. Vnde etiam Chrysost. Ergo finis promissionis, Ioannes est. Si autem finis promissionis Ioannes est; & initium beatitudinis ipse est. Quæcunque enim promissa sunt seculi isti, vsque ad Ioannem promissa sunt. Ex illo autem iam non promittuntur futura, sed ea quæ promissa fuerant, adimplentur. Vsque ad eum fuit spes; ex illo autem cœpit esse res. De commendatione etiam Ioannis, sic dicit Bernard. Ioannes vbique maior, in omnibus singularis, mirabilis super omnes. Quis sic gloriosè annunciatus est? Quis sic specialiter in matris vtero, Spiritu sancto legitur fuisse repletus? Quem legisti intra matris vterum exultasse? cuius natiuitatem vidisti Ecclesiam celebrare? Quis sic puer eremum concupiuit? Quis ita sublimiter legitur conuersatus? Quis pœnitentiam & regnum cœlorum primus ostendit? Quis regem gloriæ baptizauit? cui se primùm Trinitas sic apertè reuelauit? cui tale testimonium perhibuit Dominus Iesus Christus? Quem sic honorauit Ecclesia? Ioannes patriarcha, imò patriarcharum finis & caput. Ioannes propheta, imò plus quàm propheta, quia quem venientem nunciat, digito demonstrat. Ioannes Angelus: sed & inter Angelos electus, saluatore attestante, cùm dicit: Ecce mitto Angelum meum, &c. Ioannes Apostolus, sed & Apostolorum primus & princeps: quia fuit homo missus à Deo. Ioannes Euangelista, sed & Euangelij primus inceptor, prædicans Euangelium regni. Ioannes virgo, imò virginitatis norma, pudicitiæ titulus, castitatis exemplum. Ioannes martyr, sed & martyrij lumen, inter natiuitatem siquidem mortemque Christi constantissima forma martyrij. Ipse vox in deserto clamantis, præcursor iudicis, præco verbi. Ipse est Helias, vsque ad quem lex & Prophetæ, lucerna ardens & lucens, amicus sponsi, sponsæ præparator. Silentio transeo cætera. Sic nouem ordinibus Angelorum insertus est, vt etiam ad Seraphim apicem transferatur. Hæc Bernard. Deinde Dominus subdit: *Et si vultis recipere* & intelligere, *ipse est Helias*, non in persona, sed in spiritu: quia fuit similis Heliæ, & hoc in tribus. Primò, in austeritate pœnitentiæ, quia de Helia scribitur quòd erat vir pilosus: quia habebat vestem hirsutam & asperam, & zona pellicea accinctus renibus. Similiter de Ioanne dicitur quòd habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos. Secundò, in soliditate constantiæ: de Helia enim scribitur, quòd ipse constanter arguebat regem Achab, & regem Ochoziam, & similiter Ioannes constanter arguebat Herodem. Tertiò, in authoritate doctrinæ, quia sicut Helias venturus est, per prædicationem suam denuncians Christi aduentum secundum: ita Ioannes, vt suprà dictum est, præuenit primum. Et secundum Hieronym. hoc dictum ipse est Helias, mysticum esse, & egere intelligentia, sequens Domini sermo demonstrat, dicens: *Qui habet aures* cordis *audiendi*, id est, intelligendi, *audiat*, id est, intelligat: scilicet quia non dixit Ioannem esse Heliam in persona, sed in spiritu. Vel *qui habet aures* ad officium audiendi exterius, *audiat* interius adhibendo diligentiam, circa ea quæ dico & dixi superius. Vtitur autem Christus talibus verbis, proponendo aliquod arduum vel mysticum, & hoc vel vt moueat intellectum ad intelligendum, vel affectum ad acquiescendum & exequendum.

[Margin: Beda in c. 7. Lucæ. — August. lib. 1. de consensu Euang. — Chrysostom. homil. 36. in Matth. — *Ioannis laus.* — Bernardus serm. de natiuit. S. Ioannis Baptist. — *Ioannes omnis sanctus.* — Matth. 11. & Marc. 1. Ioann. 1. — *Heliæ similis Ioannes.* 4. Reg. 1. — 3. Reg. 21. & 4. Reg. 1. — Marc. & Lucæ 3.]

ORATIO.

Domine Iesu Christe, quoniam tu es qui venturus es ad saluandum nos, & alium non expectamus: da nobis vt vincti tuo amore & timor exeamus de arundineto vanitatis, & de molli vestitu voluptatis, in desertum pœnitentiæ. Renuncia nobis per effectum misericordiæ tuæ, quia tu es veritas, qua mente cæci vident: charitas, qua affectu claudi ambulant: humilitas, qua superba leprosi mundantur: verbum, quo surdi audiunt: vita, qua mortui resurgunt, & virtus, qua pauperes euangelizantur, vt omnes ad te conuertantur. Amen.

De increpatione & condemnatione infidelium Iudæorum.

CAPVT LVII.

PRÆMISSA igitur commendatione Ioannis, increpat & condemnat Dominus superbiam Iudæorum, qui prædicatione Ioannis moti non sunt: sed & ipsius Christi prædicationem despexerunt, & comparat eorum generationem peruersam & obstinatam: per quam tam prædicantes, quàm audientes comprehendit *pueris in foro clamantibus, & eorum coæqualibus*, id est, in partes æquales, diuisis, ac sibi inuicem improperantibus, & dicentibus: *Cecinimus vobis, & non saltastis: lamentauimus, & non planxistis.* Vbi sciendum quòd pueri Hebræorum, ad exercendum se in ludis honestis, inducentibus ad virtutes, & retrahentibus à vitiis, talem ludum habere consueuerunt. Diuidebantur in medio ciuitatis, in duas partes æquales, & illi qui erant ex vna parte, canebant carmen lætitiæ, & alij ex opposita parte, carmen lugubre, deridentes transmutationem repentinam præsentis vitæ, & postea sibi mutuò exprobrabant, & exultantes dicebant aliis, quare sibi non congaudebant & econtrariò alij, quare sibi compatiendo non condolebant. Et hoc fiebat ad comprimendam vanam lætitiam hominum, & defectum compassionis & amicitiæ, adinuicem in hoc mundo: sicut videmus frequenter fieri in eadem ciuitate, imò & in eodem vico, vel etiam eadem domo, quòd aliqui lætantur, & aliqui ex opposito tristantur, & quandoque modicum sibi inuicem compatiantur. Huic negotio, simile est negotium circa Iudæos, & postea Christi tempore factum. Multi enim Prophetarum, sedentes propter docendi & iudicandi authoritatem in foro, id est, in Ecclesia, vbi lex & iura promuntur, & canentes

[Margin: Matth. 11. & Lucæ 7. — *Ludus Iudæorum.* — *Cantilena Iudæorum.*]

nentes per gaudiorum æternorum promiſſionem, monuerunt Iudæos exultare pro ſpe futurorum, & exultare noluerunt. Multi etiam lamentantes, per tormentorum comminationem, monuerunt eos dolere pro peccatis, & noluerunt. Propter hoc igitur poterant eos arguere Prophetæ, dicentes: *Cecinimus vobis, & non ſaltaſtis*, ad laudes Dei aſſurgendo, *lamentauimus, & non planxiſtis*, pœnitentiam agendo. Id eſt, inuitauimus vos ad exultandum pro ſpiritualibus bonis, & non exultaſtis niſi in terrenis: monuimus ad pœnitentiam, & non pœnituiſtis, nec doluiſtis. Eo modo etiam factum eſt tempore Chriſti. Ioannes enim ieiunans & abſtinens, inuitabat eos ad dolendum pro peccatis, & dolere noluerunt: Dominus autem comedens & bibens cum eis, inuitabat eos ad exultandum pro gratiis: quia mos comedentium eſt exultare, & noluerunt hoc facere. Sub ſimilitudine ergo, eos increpat: quia nec habuerunt planctum compunctionis, ex pœnitentia prædicata à Ioanne: nec ſaltum exultationis, ex miſericordia exhibita à Saluatore. Ioannes enim prædicabat lamenta pœnitentiæ: Chriſtus exultationem miſericordiæ, ſed generatio Iudaica non plorat cum Ioanne plorante, nec gaudet cum Chriſto gaudente. Per clamantes ergo, intelliguntur prædicantes, ſcilicet Ioannes & Chriſtus, & per coæquales, ipſi quibus prædicant, ſcilicet auditores. Nam quòd ait: *Lamentauimus, & non planxiſtis*, ad Ioannem pertinet, cuius abſtinentia à cibo & potu, luctum pœnitentiæ ſignificabat, quòd autem ait *cecinimus & non ſaltaſtis*; ad ipſum Dominum pertinet: qui vtendo cum cæteris cibo & potu, lætitiam futuri ſeculi & regni figurabat. Ioannes enim præceſſit in typo præſentis vitæ, quæ debet eſſe in lamento: ſed Chriſtus ſecutus eſt in typo futuræ, quæ erit in gaudio. Vnde Pſalm. *Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent.* Sed peruerſi Iudæi, videntes auſteritatem Ioannis, per hoc moti non ſunt ad pœnitentiam, & poſtea dulcedinem Chriſti, & tamen per hoc moti non ſunt ad pietatem. Vnde Hieron. Dicunt ergo, cecinimus vobis, & prouocauimus vos, vt ad noſtrum canticum bona opera faceretis, & noluiſtis: lamentauimus, & vos ad pœnitentiam prouocauimus: nec hoc quidem facere voluiſtis, ſpernentes vtramque prædicationem, tam exhortationis ad virtutes, quàm pœnitentiæ poſt peccata. Hæc Hieron. Doctor vel prædicator cantat, quandocunque ſcilicet de virtutibus & æternis gaudiis docet, vel prædicat, & tunc auditores extra vitia, vt mundum ſaltare debent: quandoque lamentatur, quandocunque ſcilicet vitia & inferni dolores deteſtatur, & tunc auditores plangere debent, & pœnitere. Spiritualiter, pueri ſunt prædicatores & doctores pueri, per conſeruationis humilitatem, per columbinam ſimplicitatem, & per vitæ puritatem, ſedentes in foro: quia venditores cœleſtium, iudices animarum, & præcones regularium * præceptorum, clamantes prædicando coæqualibus, ſecundum capacitatem auditorum doctrinam contemperando: canentes miſericordiam peccatorum, gratiam iuſtorum, gloriam beatorum exprimendo. Tripelx ergo canunt carmen, ſcilicet Nuptiale, pro vnione Dei & animæ. Familiare, pro inhabitatione diuinæ præſentiæ. Triumphale, pro conſummatione victoriæ. Et non ſaltant mali ſaltu conuerſionis, quò ad primum: ſaltu deuotionis, quò ad ſecundum: ſaltu contemplationis, quò ad tertium. Lamentant oſtendentes culpam multiplicem, miſeriam præſentem, pœnam æternam: ſed mali non plangunt planctu compunctionis, pro culpa: planctu compaſſionis, pro miſeria: planctu orationis, pro pœna. Deinde applicando ſimilitudinem ad propoſitum, ſubdit increpationis duplicem rationem: quia non crediderunt Ioanni, ad pœnitentiam exhortanti: nec ſaluatori, ad miſericordiam aduocanti. Nam nec prædicatio & pœnitentia Ioannis, eos ad luctum & pœnitentiam inflexit: nec prædicatio & conuictus Chriſti, eis placuit: ſed remanſerunt obſtinati in peccatis, vtriuſque prædicationem contemnendo, & vtriuſque vitam in malum interpretando. *Venit enim Ioannes, non manducans, neque bibens*, id eſt, in abſtinentia maxima viuens. Ille enim qui parum comedit, dicitur non comedere, ſecundum communem modum loquendi. Vel *non manducans neque bibens*, dicata ſcilicet, vel *non manducans*, ſcilicet panem: *neque bibens*, ſcilicet vinum & ſiceram. Secundum Auguſtinum, Ioannes dictus eſt non manducans neque bibens: quia illo victu quo Iudæi vtebantur, non vtebatur: hoc ergo Dominus, niſi vteretur, non in eius comparatione manducans & bibens diceretur. Ecce vnus puerorum lamentantium, id eſt, Prophetarum, ad pœnitentiam verbo & exemplo prouocantium, & tamen non credunt ei Iudæi: ſed dicunt *dæmonium habet*. quaſi dicat more dæmonum, non comedit neque bibit: vel dæmoniacus & inſanus eſt auſteritatem eius dæmoni attribuendo. Dæmoniaci enim poſſunt multa agere & pati, quæ non poſſunt alij. Vel non eſt hic homo à Deo, ita rigidus ſibi & aliis, cùm Dominus ſit ſuauis & mitis. *Venit filius hominis*, ſcilicet virginis: non hominum, ſcilicet viri & mulieris, *manducans & bibens*, ſcilicet in mundo & in publico, cum aliis hominibus, id eſt, communem vitam inter homines ducens: hoc enim facere debebat, quia mediator Dei & hominum erat, & ideò talem vitam debuit communiter ducere, vt communiter viuentes peccatores, acceſſum familiarem ad ipſum poſſent habere. Ecce vnus puerorum gaudentium, id eſt, prophetarum lætitiam promittentium, *& tamen dicunt* pueri generationis & Phariſæi male interpretando. *Ecce homo* nil habens diuinum *vorax* per auiditatem, *potator vini* per conſuetudinem *publicanorum* id eſt, peccantium publicè *& peccatorum* id eſt, peccantium occultè *amicus* ſcilicet per malam ſocietatem, cum illis manducans & bibens: quod tamen non faciebat vt eorum vitia amaret, ſed magis vt ſanaret, & eos alliciendo attraheret, & ad pœnitentiam conuerteret. Ipſe enim homines attrahebat, & victus conformitate, & familiaritatis oſtenſione. Vbi Hieronym. Si ergo ieiunium placet vobis, cur Ioannes diſplicuit; ſi ſaturitas vobis placet, cur non placet filius hominis? Quorum alterum dæmonium habentem, alterum voratorem nuncupaſtis & ebrium. Hæc Hieronym. Ecce peſſima lingua, quæ & manducantes iudicat, & non manducantes, & ex vtraque parte ſcindit, quia maledicit Deum & homines: nec eſt enim qui ſe abſcondat à furore eius. Abſtinentia quidem Ioannis, fuit aliis exemplum auſteritatis & pœnitentiæ. Manducatio verò Chriſti, fuit aliis exemplum condeſcenſionis & miſericordiæ. Per illos igitur qui vtrumque in malum interpretantur, ſignificantur detractores, bonos actus aliorum nequiter deprauantes. Sunt namque quidam peruerſi, iſtis ſimiles, de omnibus malè iudicantes. Dicunt enim, ſi quis ſtudet & vacat humilitati, quòd hypocrita eſt: ſi patientiæ & manſuetudini, timidus eſt: ſi iuſtitiæ, impatiens eſt: ſi ſimplicitati, fatuus eſt: ſi prudentiæ, malitioſus eſt: ſi maturitati,

phlegma

Increpantur Iudæi. | Pſalm. 125. | Hieron. in c. 11. Matth. | *Cantus docentium. Lamentum eorum.* | * regalium. | *Non manducans Ioannes.* | Auguſtinus lib. 16. contra Fauſtum c. 31. | Hieron. in c. 11. Matth. | *Lingua peſſima.* | *Iudices iniqui & detractores.*

phlegmaticus est: si iocunditati, dissolutus est: si religioni, singularis est: si societati, secularis est: si silentio & paci, melancholicus vel dissimulator est: si aliorum correctioni, turbator pacis & præsumptuosus est: si dissimulat, negligens est: si instat vigiliis & orationibus, indiscretus est: si communi dormitioni, somnolentus est: si prædicationi & aliorum saluti, appetitor laudis est: si desistit, remissus est: si habet gratiam hominum, adulator est: si adulari tenuit, superbus est, & similiter in multis aliis, temerè iudicant, & quæ bene fieri possunt, in malum interpretantur. Qui cum talibus habitat, potest dicere illud Iob: *Frater fui draconum, & socius struthionum.* Dominus ergo, & per se, & per Ioannem, conatus est Iudæos, in regnum introducere, ac si cum propheta diceret: *Quid debui facere vineæ meæ, & non feci?* Et secundum Chrysostomum, fecit sicut faciunt venatores: qui per duas vias contrarias, alicui insidiantur animali, vt in alteram incidat & capiatur. Misit enim Ioannem, cum ita austera, venit ipse, cum communi vita: sed ipsi renuerunt, & vtranque viam salutis respuerunt, quia nec cum Ioanne lugere, nec cum Christo gaudere voluerunt. Istis Iudæis similes sunt multi, qui nec flagellis, nec beneficiis, à malo reuocari, vel ad bonum prouocari possunt, & ideò cum superbis & peruersis Iudæis, in fasciculis simul colligati, pœnas meritò sustinebunt. Et licet Christus, qui est sapientia Dei Patris, si prædicto modo reprobatus à Pharisæis & legisperitis, qui Dei consilium & vitæ documentum spreuerunt: tamen iustificatus est, id est, cognitus, & comprobatus iustus *à filiis suis*, id est, discipulis, & ab eis qui regnum cœlorum fidei iustificatione diripiunt: qui sunt filij Christi per adoptionem, confidentes iustum sapientiæ opus, ac Dei dispositionem & doctrinam.

Iob 30.

Isaiæ 5.

Venator Dominus.

1. Cor. 1.

Ciuitatum exprobratio.

Deinde post communem Iudæorum increpationem, quasi nominatim increpat tres ciuitates Galilææ, sitas in littore laci Genezareth: quibus specialiter prædicauerat, & miracula fecerat, nec tamen conuerti volebant. *Tunc* enim, scilicet postquam increpauit Iudæos in communi, & vidit eos obstinatos, *cœpit* in speciali *exprobrare*, id est, ad modum exprobrantis, mala futura prædicere *ciuitatibus, in quibus facta sunt plurimæ virtutes eius*: vt saltem operum magnitudini & multitudini crederent, *quia pœnitentiam non egissent*: q. d. & doctrinam audierunt, & miracula viderunt, & tamen credere noluerunt, sed peiores gentibus remanserunt.

Exprobrandi modus & intentio Domini.

Exprobrat eis Dominus ad correctionem, & comminatur eis væ, id est, æternam damnationem, prædicando ventura, non optando mala, sicut & cùm dicitur: Maledicam illis, qui maledicent tibi: id est, qui malè facient, infligam eis pœnam. Maledictio enim in scriptura, nunquam est imprecatiua, sed prophetica. Vbi Chrysost. Deplorat autem Dominus, ad nostrum exemplum, eo quòd effusio lachrymarum, & gemitus amarus super patientes, insensibilitatem doloris, non modicum antidotum est, & ad correctionem patientium, & ad remedium ingemiscentium super eos. Hæc Chrysost. Dicit ergo *væ* scilicet damnationis æternæ imminet tibi *Corozaim* prope quam ciuitatem, Iordanis ingreditur mare Galilææ: & in qua nutrietur Antichristus. *væ tibi Bethsaida*, de qua ciuitate fuerunt Petrus & Andreas, Iacobus & Ioannes: & distat à Corozaim, quarto milliario *quia si in Tyrone & Sidone*, quæ fuerunt vrbes Gentilium, idololatriæ & vitiis deditæ: quæ tantum legem naturalem habebant *facta essent virtutes*, id est, diuina prodigia & miracula, quæ facta sunt in vobis frequenter, & prædicatum eis fuissent sicut vobis: olim pœnitentiam quam vos non fecistis, ipsi egissent dolentes de peccatis in cinere, ex consideratione mortis, & cilicio, ex consideratione peccati pungentis: sedentes, id est, in conscientiis se humiliantes. Vel in cinere, humiliatio interior: in cilicio, exterior designatur: hæc addit, quia antiquitus erat mos sic agere pœnitentiam. *Veruntamen dico vobis* Iudæis *quòd Tyro & Sidoni* licet non sunt conuersi, *remissius erit in die iudicij, quàm vobis*: quia minus punientur quàm vos Iudæi obstinati: nam minus peccauerunt illi. Gentiles enim, neque legem scriptam receperunt, neque prædicatores habuerunt: neque miracula viderunt: sed tantum legem naturæ transgressi sunt. Iudæi verò doctrinam audierunt, & miracula viderunt, & post transgressionem legis naturalis & scriptæ, etiam legem gratiæ, & signa paruipenderunt: & ideò propter ingratitudinem punientur, isti seuerius, & illi remissius: quia grauius est fidem auditam repellere, quàm mori in gentilitate. Et est argumentum, quòd cæteris paribus, maior erit pœna Christianorum, quàm infidelium, clericorum, quàm laicorum: sapientum, quàm simplicium: prælatorum, quàm subditorum: nam *cui multum donatum est, multum ab eo quæretur, & potentes, potenter tormenta patientur*: & *seruus sciens voluntatem Domini, & non faciens, plagis vapulabit multis.* Deinde separatim exprobrat ciuitati Capharnaum: quia districtius aliis iudicanda: eo quòd bona à Domino acceperat crebriora. Item quia duas alias arguerat, de omissione pœnitendi & negligentia: hanc verò de contemptu & superbia. Vnde & aliis comminatus est pœnam in genere, cùm ait *væ*: huic autem in specie, quid appareт plus esse. Dicit ergo: *Et tu Capharnaum* ponendo, vt suprà continens pro contento. *nunquid* secundum opinionem tuam *vsque in cœlum exaltaberis?* quasi dicat, non. Imò propter peccatum superbiæ & ingratitudinis *vsque in infernum descendes.* Nam qui se exaltat, humiliabitur. *Quia si in Sodomis*, qui tamen fuerunt homines pessimi, *factæ fuissent virtutes* quæ frequenter factæ sunt in te, fortè permansissent vsque in hanc diem: quia fecissent pœnitentiam, vt Niniuitæ fecerunt, ad Ionæ prædicationem. Dicit autem fortè, non ad denotandum dubitationem ex parte sua, sed ad denotandum mutabilitatem liberi arbitrij ex parte hominis. *Veruntamen dico vobis quia terræ Sodomorum remissius erit in die iudicij, quàm tibi*: id est, minorem pœnam sustinebunt, ratione incredulitatis: sed maiorem, ratione enormitatis peccati & criminis. Per istas ciuitates, quibus Christus frequenter prædicauerat, & miracula fecerat: significantur illi qui frequenter audiunt verbum Dei, & vident exempla virtutum, & tamen in peccatis suis obdurantur: propter quod, cæteris paribus, grauius aliis puniuntur. Specialiter autem per has tres ciuitates, assignantur tria in hominibus, quæ maximè aggrauant ingratitudinem in eis. Primum est, litteratura & sapientia, quod per Corozaim, quæ interpretatur secretum nihil, vel mysterium meum. Secundum est ordo vel prælatio, quod per Bethsaidam, quæ interpretatur domus pecudum, & domus venatorum, seu domus frugum. Sunt enim domus Domini peculiares, & refugium pecudum, id est, subditorum & cæterorum. Tertium est religio, quod per Capharnaum, quæ interpretatur villa pulchritudinis, seu consolationis, vel ager pinguedinis, & vtinam interius sicut exterius. Et isti si inuenti fuerint negligentes, seu peccatores, & Christo inobedientes, durius quàm cæteri redarguentur,

Corozaim.

Bethsaida.

Gentilium transgressio.

Sapient. 6.

Lucæ 12.

Capharnaum.

Luc. 14. & 18.

Fortè, dictum à Domino.

Ingratitudinem grauantia tria.

guentur, & acrius punientur. Vel per Corozaim, significantur huius sæculi sapientes, per Bethsaidam, diuites: per Capharnaum, carnales, qui specialiter Christum repellunt, sicut illæ ciuitates fecerunt. Vbi Chrysost. Considerate Christiani: quia quædam miracula facta sunt in Corozaim, quædam autem in Bethsaida, alia in Capharnaum: apud nos autem Christianos, omnia facta sunt. Quæ enim facta sunt in corozaim, forsitan Bethsaida non cognouerat: & quæ facta sunt in Bethsaida, forsitan Capharnaum nesciebat. Nos autem Christiani, quicquid vbique operatus est Christus, omnia Euangelio referente didicimus. Si ergo sic Christus luget super illas ciuitates, quia pœnitentiam non egerunt, quæ non omnia mirabilia viderunt: putas quomodo quotidie luget super nos Christianos, qui quotidie virtutes eius in Ecclesia legimus & audimus, & tamen pœnitentiam peccatorum nostrorum non agimus? Si tempore Sodomitarũ Christus venisset, & talia demonstrasset, forsitan conuersi fuissent. Illi, quia Loth hominem Iustum non audiuerunt, sulphure & igne combusti sunt. Nos quæ & qualia expectant tormenta, qui ipsum contemnimus Christum? Et vide quia non dixit, Tunc improperauit ciuitatibus: sed tunc cœpit improperare. Si ergo tunc cœpit, & vsque nunc quotidie improperat talibus. Et quotiens legitur in Ecclesia, improperans, improperat his qui tales sunt in Ecclesia. Væ ergo vobis Christianis, quibus quotidie omnes scripturæ vociferantur, & vos tanquam aspides surdæ, obturantes aures vestras, non auditis voces earum. Quidam enim dicunt: Peccata nostra erubescimus confiteri. Dic homo, quid est peius facere malum, an dicere? Si ergo ante Dei conspectum, facere malum non erubuisti: quomodo ante conspectum hominis, erubescis dicere? Ad iracundiam Deum excitare non timuisti, & ad misericordiam eum flectere dubitas. Hæc Chrysost. Oportet igitur lectioni scripturarum vacare, & intendere: ita enim peccator ad melius poterit proficere. Vnde idem Chrysost. Debemus scripturas scrutari cum diligentia, & non simpliciter: poterimus salute nostra potiri, si semper eis immorabimur. Et si vehementer durus quis fuerit, & si nihil lucratus fuerit in aliis temporibus: tempus saltem lucrabitur hoc, & suscipiet aliquam vtilitatem. Quid igitur ais? quoniam audiens non facio, non paruum lucrum miserum vocare seipsum, non inutilis hic timor. Si ingemueris solum quoniam audiens non facis: omnino ad faciendum venies quandoque. Non enim est Deo loquentem & audientem Deum, loquentem non luctari. Et iterum: Quicquid quæritur ad salutem: totum iam adimpletum est in scripturis. Qui ignarus est, inuenit ibi quod discat. Qui contumax est & peccator, inuenit ibi futuri iudicij flagella, quæ timeat. Qui laborat, inuenit ibi glorias promissionis perpetuæ vitæ: quas manducando, amplius excitetur ad opus. Qui pusillanimis est & infirmus, inuenit ibi mediocres iustitiæ cibos: qui etsi pinguem animam non faciunt, tamen mori non permittunt. Qui magnanimus est & fidelis, inuenit ibi spiritaliores escas, continentioris vitæ, quæ perducent eum propè ad Angelorum naturam. Qui percussus à diabolo vulneratus est in peccatis, inuenit ibi medicinales cibos, qui eum per pœnitentiam reparent ad salutem. Hæc Chrysostomus, secundum Bedam: Quare non olim, his qui credere potuerunt, verùm Iudæis qui credere noluerunt, sit euangelizatum: ipsius est scire cuius vniuersæ sunt viæ misericordia

Miracula nobis omnia sunt facta: quia scripta.

Cœpit improperare, signātur dictum.

Sacræ scripturæ intendendum est. Chrysostom. homil. 52. in Ioannem.

Scripturarum laus & vtilitas.

Beda in c. 10. Lucæ. *Iudicia Dei occulta.* Psalm. 118.

& veritas. Quia secundum Anselm. alio modo, iustè damnat malos: alio modo, iustè parcit malis. Nam cum damnat malos, iustum est, quia illorum meritis conuenit, cùm verò parcit malis, iustum est: non quia illorum meritis, sed quia bonitati suæ condecens est. Parcendo ergo malis, iustus est secundum se, & misericors, secundum nos, non secundum se. Non enim ideò est misericors, quia miserum cor habeat: sed quia circa miseros, cor pietatis impendit. Qui etiam secundum August. cuius vult miseretur, non in iustitia, sed gratia: quem vult obdurat, non iniquitate, sed veritate vindictæ. Sic tamen misericordia & veritas, obuiant sibi, vt nec misericordia impediat veritatẽ, qua plectitur dignus: nec veritas misericordiam, quia liberatur indignus. Deus quidẽ, ab æterno sciens conuersationem hominum malam futuram, & quia nec sola seueritate posset saluari, nec sola misericordia peruenire ad profectum meritorum: decreuit, quod in vnoquoque tempore prædicandum esset, vnumquemque permittens suo iudicio, id est, naturali legi, quæ dicit in corde, quod tibi fieri non vis, aliis ne feceris. Sed quia naturalis lex obtorpuit consuetudine peccandi, prædicata est, quæ refrænaret peccantes. Et quia iterum homo, non se per legis seueritatem cohibet, imò per interdictum reus tenebatur, prædicat est misericordia, quæ saluaret confugientes ad eam, vt excæcaret refutantes mittens ad promissionem Iudæorum, vt ipsi Iudæi, saltem æmulatione gentium conuerterentur. Et hæc est altitudo consilij Dei, quo mira prouidentia, Iudæos & Gentes reduxit ad vitam quam perdiderant in Adam.

Anselmus in Prosologio cap. 9. Rom. 9.

August. in enchiridio cap. 99.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui nos verbo & exemplo prouocasti ad dolendum pro peccatis, & ad exultandũ pro spiritualibus bonis: da mihi gratiam lachrymarum, & terram cordis mei aridam, irriguo cœlesti fœcunda, vt plangam me quotidie in omni vita mea: ita vt efficiantur mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, & mens mea oblita vanitatis & miseriæ, ardeat in tuo amore: ita vt saltando ad bona opera, & laudes Dei assurgendo, nunc exultem in spe, & tandem semper te laudando, tecum gaudeam sine fine. Amen.

De reuersione Apostolorum, ac missione, & reuersione septuaginta discipulorum.

CAPVT LVIII.

Reuertentes *autem Apostoli* de prædicatione *ad Iesum, nunciauerunt ei quæ docuerunt* prædicando, & fecerant miracula, operando: ostendentes quòd mandatum eius, fideliter executi fuerunt: & gratias referentes super his, quæ acceperunt. Veniunt Apostoli ad Iesum, riui ad fontem, ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur vt iterum fluant. Ibant animalia de quiete contemplationis, ad laborem actionis, & reuertebantur iterum ad quietem contemplationis. Et compatiendo eis de laboribus suis, duxit eos *seorsum in desertum locum* vt post laborem quiescerent *pusillum* segregati à tumultu populorum: & vt se colligerent in oratione, sicut dispersi fuerant in prædicatione; *nec enim spatium edẽdi habebant* præ turbis quæ veniebant & redibant. Vnde Beda: Vbi magna tẽporis illius fœlicitas, de labore docentium simul & discentium, studio demonstratur, quæ vtinam in nostro æuo rediret: vt tanta ministris verbi fre-

Marc. 6. Luc. 9. & 10. Matth. 11.

Eccles. 1. Beda in c. 6. Marci.

quentia, fidelium insistat auditorum: quæ nec liberum eis curandi corporis spatium concedat. Nam quibus necessaria curandi corporis hora negatur: quanto minus illecebris animæ suæ, carnis studendi facultas adest: quin potius à quibus verbum fidei, & salutare mysterium opportunè, importunè exigitur, horum animus consequenter, ad agenda semper, & cogitanda cœlestia succenditur: ne ea quæ verbis docent, factis impugnent. Hæc Beda.

Hieron. in c. 6. Marci. *Electorum segregatio.*

Mysticè autem secundum Hieron. seorsum ducit Dominus quos elegit: vt inter malos viuentes, mala non intendant. Et bene dicitur, vt quiescerent pusillum: quia pusilla requies est hîc, sanctis & labor magnus: sed postea dicetur eis, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.

Requies Sanctorum in terris pusilla. Apoc. 14. Gregorius in pastoral.

Vnde dicit Gregor. quòd tanto tunc maior requies erit, quanto modo ob amorem conditoris sui, requies nulla fuerit. Et econtra intellige ô piger, quòd tanto tunc minor requies erit, quanto nunc ob amorem carnis, requies maior fuerit. Et ideo vt tunc gaudere possis dulcedine quietis, non adhorreas nunc gustare amaritudinem laboris, attendens verba Boëtij dicentis: Dulcior est apium melle labor, si malus ora prius sapor edat.

Boëtius.

Quiescere ergo facit Christus discipulos suos, vt discant omnes, & maximè qui præsunt, quòd qui laborant in opere & sermone, requiem promerentur. Per hoc etiam ostenditur, quod prædicatores, post prædicationis discursum, redire debent ad contemplationis secretum, & opera sua coram Deo discutere, & diligenter examinare: vt de bonis gratias agant, & de defectibus veniam petant.

Quiescendū interdum est.

Admonemur itaque hîc in Domini factis, vt aliquando ab actione quiescamus, & ad secretum contemplationis transeamus: quia in actione exteriori, spatium contemplandi non habemus. Quæ contemplatio, rectè desertum dicitur: quia à multis deseritur, & à paucis inhabitatur: in qua requiescimus pusillum, quia pro nostra fragilitate, non diu diuinæ visioni valemus inhærere: nec pro necessitate proximi, illius curam diu prætermittere. Taceas ergo ad tempus, à proximorum ædificatione: vt tacendo discas, qualiter suo tempore vtiliter eloqui valeas. Rogando tamen Deum quòd per seipsum suppleat cordibus proximorum, interius ea inspirando, à quibus interim te abstineas, linguam per silentium edomando.

Gregorius in pastoral. c. 5. 1. partis. *Contemplandum interdum.*

Vnde Gregor. Nemo debet propter contemplationem Dei, omnino postponere necessitatem proximi: nec propter necessitatem proximorum, contemnere contemplationem Dei. Quid enim prodest, si amantes nosmetipsos, relinquamus proximos? Vel quid rursus prodest, si amâtes vel zelantes proximos, relinquamus nosmetipsos? Et *post hæc Dominus Iesus designauit*, id est, signanter elegit, & ab aliis distinxit, ac instituit *septuagintaduos* discipulos *alios* præter duodecim prædictos: in signum quòd post Christi resurrectionem & ascensionem in cœlum, fides Christi prædicanda erat gentibus, septuagintaduarum linguarum: sicut antè duodecim tribubus, secundum numerum duodecim Apostolorum.

Prima lingua.

Prima ergo lingua, inter omnes erat Hebraica: quæ postea in septuagintaduas fuit diuisa.

Apostolorum & discipulorum significatio.

Et sicut Apostoli, formam demonstrabant Episcoporū, id est, primi ordinis & maiorum sacerdotum: sic & isti figuram gerebant presbyterorum, id est, secundi ordinis, & minorum sacerdotum, scilicet curatorum. In primis tamen Ecclesiæ temporibus, vtrique presbyteri, vtrique vocabantur Episcopi. Qui ergo Episcopi sunt, sunt successores Apostolorum, ideò si gaudent de Apostolico honore, debent eis similes esse in labore.

Septuaginta.

Septuaginta quoque consurgunt ex ductu denarij per septenarium, ideo significant impletionem decalogi, cum septem donis Spiritus sancti. Per binarium verò superadditum, significatur maximè gemina charitas, scilicet, Dei, & proximi, quæ omnia debent esse in prædicatoribus Euangelij. *Et misit illos binos*, sic etiam secundum Orig. & duodecim bini & bini numerati fuerunt: vt in eorum catalogo Matthæus ostendit.

Bini cur mitti dicantur.

Misit autem binos. Primò, propter duos populos conuertendos, Iudæorum scilicet & Gentium. Secundò, propter salutem duplicem operandam, corporis scilicet, & animæ. Tertiò, propter duplex mandatum charitatis: scilicet Dei & proximi, quæ debet esse in prædicatore Euangelij. Quartò propter geminam perfectionem, scilicet vitæ & scientiæ prædicatori necessariam. Quintò, propter mutuam conseruationem, & securitatem custodiæ: vt vnus esset custos castitatis alterius & bonorum cæterorum. Sextò, propter mutuam consolationem, & societatis emolumentum. Septimò, propter confirmationem veritatis prædicandæ ab ipsis, & eius testimonium: vt in ore duorum testium, staret verbum, *ante faciem suam*, scilicet ante præsentiam, vt aduentus Christi non lateret, & vt ei viam & hospitium in cordibus hominum præpararent, *in omnem ciuitatem & locum*, qui indifferenter Christus & discipuli ejus prædicabant in ciuitatibus & locis, paruis & magnis, *quò erat ipse venturus*, scilicet in Iudæam.

2. Cor. 13.

Post resurrectionem tamen & ascensionem Domini, ad prædicandum etiam Gentibus missi sunt, secundum Gregor. Prædicatio præuenit, & sic ad habitaculum mentis Dominus venit: quia verba exhortationis percurrunt, per quam veritas in mente suscipitur.

Gregorius homil. 17. in Euang.

Et dicebat illis: Messis quidem multa: operarii autem pauci. Ista & plura alia quæ sequuntur, modum prædicandi & viuendi discipulorum continentia, dicta sunt suprà de missione Apostolorum: & ideo hîc repetere, non est necessarium.

Reuersio discipulorum.

Expleto autem ministerio legationis suæ, reuersi sunt 72. discipuli, *cum gaudio*, tum de fructu prædicationis suæ, per quam populum ædificauerant: tum de miraculorum operatione, quia dæmones eiecerant, gloriantes, & *dicentes*, sibi, *in nomine*, & inuocatione nominis Christi, non solum languores & infirmitates, non solum homines iniquos, sed *etiam dæmonia*, subiici: quæ tamen sunt tantæ potestatis, vt non sit potestas super terram, quæ comparetur eis.

Beda in c. 10. Lucæ.

Vbi Beda: Bene quidem professi sunt deferentes honorem nomini Christi: sed infirma adhuc fide, gaudebant in virtutibus. Et quia discipulos, de signorum operatione Dominus vidit elatos: qui ex hoc nimis gloriabantur, tanquam infirmi & imperfecti: ideo hæc gloria eorum reprimitur, cùm subditur: *Et ait illis, Vidi Satanam, sicut fulgur de cœlo cadetem*, quia præsens erat quando corruit, imo eum præcipitauit.

Vidit casum Luciferi Dominus. *Fulguris casus.*

Fulgur enim cadit celeriter, & manifestè, & cum fœtore & in flammatione: sic dæmones de cœlo empyreo ceciderunt in instanti, & videntibus sanctis Angelis, & cum fœtore proprij peccati, ad inflammandum homines per tentationem parati. Et causa huius ruinæ fuit elatio, siue superbia de sua excellentia. q. d. Saluator discipulis suis: Cauere diligenter debetis, ne ex elatione & potestate concessa super dæmones, nimis eleuemini, & sic corruatis:

Casus cur mentio facta.

Satanæ ergo exemplo deterrentur, & ad humilitatem reuocantur, vt qui hunc ob superbiam de cœlo recordaretur eiectum, multo magis se de terra editos, si superbierint, humiliandos: vt casum proprium hoc exemplo caueant; *& qui stat, videat ne cadat.* 1. Cor. 10.

Et

Et si ille propter superbiam de cœlo cecidit, multo minus superbus illud ascendet: quia, vt alibi dicitur, turpius eiicitur, quam non admittitur hospes. Vnde Gregor. Mirè autem Dominus, vt in discipulorum cordibus elationem premeret, iudicium ruinæ retulit, quod ipse magister elationis accepit: vt in authore superbiæ discerent, quid de elationis vitio formidarent. Vnde Isidor. Quisquis iam ex deteriori, melior esse cœpit: caueat de acceptis extolli virtutibus: ne grauius per vanam gloriam corruat, quam prius per lapsum vitiorum iacebat. Itaque non confidas in naturæ dignitate, non superbias de sapientia, non de honore, non de statu, non de potestate: quia in omnibus natura Angeli te excedit, & tamen ex superbia cecidit, & ex cœlo est eiectus, & tuis pedibus subiectus. Vt enim dicit August. Melior est in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio. Et plus placet Deo humilitas in factis malis, quam superbia in bonis. Humilitas tamen non illa tantum laudatur, quæ de conscientia peccatorum venit: sed illa quæ ex virtute descendit, Deo cara est. Igitur non debet homo gloriari in gratia gratis data, quæ malis & iniustis quandoque confertur: sed in gratia gratū faciente, per quam in libro vitæ ascribitur, & cum humilitate, in omnibus gratias agere. Vnde ait: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi*, scilicet pede spirituali, *super serpentes & scorpiones, & supra omnem virtutem*, & multiplicia spiritualia nocumenta inimici, & omne genus immundorum spirituum, de obsessis corporibus eiiciendi, & nihil vobis nocebit, secundum Bedam, Quia serpentes dente, & scorpiones cauda nocent. Serpentes enim morsu oris, scorpiones punctione caudæ, venenum fundunt. Ideo serpentes apertè sæuientes, scorpiones clanculo insidiantes, vel homines vel dæmones significant. Vel serpentes sunt qui inchoandis virtutibus, venena prauæ persuasionis obiiciunt: scorpiones, qui consummatas virtutes, ad finem vitiare intendunt, secundum Theophilum; serpentes sunt, qui visibiliter nocent: velut fornicationis, & homicidij dæmon: qui verò inuisibiliter nocent, scorpiones vocantur, sicut in vitiis spiritualibus. Insuper etiam calcare serpentem, est subiicere rationi sensualitatem: quæ secundum August. significatur per serpentem: & calcare scorpionem, est detestari detractorem: & calcare omnem virtutem inimici, est obiicere omnem occasionem mortalis peccati. Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis infirmis subiiciuntur: nam malos spiritus arcere, & alia signa facere, aliquando concessum est, etiam malis hominibus: non propter seipsos, sed ad confirmationem fidei Christi prædicatæ per eos: & aliquando non est meriti eorum qui operantur, sed potius per inuocationem nominis Christi conceditur: vel ad maiorem condemnationem eorum qui inuocant: vel ad vtilitatem eorum qui vident & audiunt: in quo semper honoratur Deus: per cuius nomen miracula fiunt, licet despiciantur qui faciunt. Vnde Chrysost. Eiicere dæmones, commune opus est, inter ministros Dei, & ministros diaboli. Veritatem confiteri, & iustitiam facere, priuatum est opus tantum sanctorum. Ideo quem videris dæmonia eiicientem, si non est confessio veritatis in ore eius, nec iustitia in manibus eius: non est homo Dei. Si autem videris veritatem confitentem, & iustitiam facientem: & si dæmonia non eiicit, homo Dei est. Et iterum: Non signa pete: sed animæ sanitatem. Si autem signa vis facere, eruaris à delictis, & omnia explesti. Etenim magnus dæmon est peccatum: & si aufers, maiora decem mille dæmones abigentibus operatus es: signa enim multotiens aliis profuerunt, facienti autem obfuerunt, in elationem extollentia, & vanam gloriam, vel in alio aliquo modo. In operibus verò nihil tale suspicari est, sed & participantibus eis & aliis multis, prosunt. Hæc itaque cum magna diligentia operemur. Si enim ab inhumanitate, ad eleemosynam transmutatus fueris: siccam manum existentem extendisti. Si à spectaculis desistens, ad Ecclesiam ieris, claudicantem pedem correxisti. Si autem destiteris oculos tuos à meretrice, & pulchritudine aliena: cæcos existentes aperuisti. Si pro satanicis viis, didiceris psalmos spirituales: mutus existens, locutus es. Hæ itaque miracula sunt maxima: hæc signa sunt inopinabilia. Si hæc signa fecerimus, & ipsi magna quidem & mirabiles per hæc erimus, & perniciosos vniuersos ad virtutem attrahemus, & futura fruemur vita. Hæc Chrysost. De hoc etiam habes suprà, circa finem sermonis Domini in monte. Si ergo non est gaudendum in subiectione spirituum: multo minus est gaudendum in subiectione hominum: & adhuc minus in subiectione rerum temporalium: de quibus tamen gaudent multi, etiam qui videntur spirituales & deuoti. Et subiungit: *Gaudete autem, quia nomina vestra scripta*, & sine obliuione memoriæ tradita, *sunt in cœlis*, id est, in libro vitæ, licet deleantur tanquam malum & eiiciantur in terris, & hominum reputatione. Econtra nomina malorum scribuntur, & magnificantur in terris: & ideo non in cœlis. In libro vitæ, aliquorum nomina dicuntur scripta dupliciter. Vno modo, secundum præsentem iustitiam, quæ scriptura est delebilis. Alio modo, secundum æternam prædestinationem, quæ scriptura est indelebilis: & vtroque modo nomina eorum erant scripta in cœlis: quia erant prædestinati: & cum hoc habebant gratiam Dei: quia ista gloriatio quam habuerunt de eiectione dæmonum, non fuit mortale peccatum. Si autem & tuum nomen vis scribi in cœlis, stude vt bonum, & non malum opereris: quia qualia opera facis, talibus nomen tuum inscribitur literis. Et ex his literis, elicietur iudicium: quia in Apocalyps. dicitur: Iudicati sunt mortui, ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. Vnde Beda: Salubriter autem intelligendum est, quòd siue cœlestia, siue terrestria quis opera gesserit: per hæc quasi literis annotatus, apud Dei memoriam sit æternaliter affixus. Quædam autem sunt quæ scribuntur, quidem non in vita, sed secundum Hieronymum in terra: vt secundum hoc intelligatur duplex quædam conscriptio: horum quidem ad vitam, illorum ad perditionem. Quòd autem dicitur, de libro viuentium, intelligitur de his qui digni putabantur in libro Dei conscribi. Et secundum hoc fieri dicitur scripturæ mutatio, quandò à virtute dilabimur in peccatum, vel econtra. Hæc Beda. Gaudeant ergo discipuli Christi, non de humiliatione dæmonum, qui per superbiam cœli sedem amiserunt, sed de sua sublimatione: quia in locum illorum electi sunt: vt vnde illi ceciderunt sublimati, illuc isti ascendant humiliati. Illud enim gaudium vanum & temporale est: hoc autem, vtile & æternum. Illud, ad vanam respicit gloriam: hoc, ad gloriam spectat æternam. Et illud quidem simul habere possunt & mali, & boni: hoc autem, non nisi boni. Et quia regressi discipuli de duobus gaudebant: primò, quia prædicationem eorum receperant illi ad quos missi fuerant: secundò, quia dæmonia subiicie

Marginalia (left): Greg. lib. 23. moral. c. 4. — August. in Psalm. 93. *Humilitatis excellentia.* — Beda in c. 10. Lucæ. *Serpentes. Scorpiones.* — August. in Psalm. 41. — *Mali possunt malos spiritus arcere.* — Chrysostom. homil. 33. in Matth. *Eiicere dæmones.* — *Peccatum dæmon est.*

Marginalia (right): *Miracula omnibus concessa.* — *Nomina scribi in libro vitæ.* — Apoc. 20. — Beda in c. 10. Lucæ. — *Gaudendum vnde sit, & vnde non.*

ſubiiciebantur eis: ideo repreſſa ſuperbia in diſcipulis, & audita fide eorum & illorum quibus prædicauerant verbum ſalutis, *exultauit*, Dominus Ieſus in donis Spiritus ſancti: & gratias egit pro ſalute hominum Deo patri. Vnde Theophil. Sicut benignus pater videns filios ſuos dirigi, gaudet: ſic Chriſtus exultat quòd diſcipuli tantis bonis facti ſunt digni. Vnde & Cyrillus: Inſpexit quidem per ſpiritus operationem, quam Apoſtolis tradidit, plurium acquiſitionem. Vnde & in Spiritu ſancto lætatus dicitur, id eſt, in effectibus qui per Spiritum ſanctum proueniunt. Quaſi enim amator hominum, gaudij reputabat materiam conuerſionem errantium, de quo gratias egit. hæc Cyrillus. Gratias ergo egit dicens: *Confiteor tibi*, id eſt, gratias ago: & laudo te pater per æternam generationem, *Domine cœli & terræ*, inuiſibilium & viſibilium: per temporalem creationem, *quia abſcondiſti*, per iuſtitiam, *hæc*, ſcilicet myſteria fidei & arcana ſapientiæ tuæ: quæ in aduentu filij ſunt impleta, *à ſapientibus et prudentibus*, ſecundum ſuam reputationem: & in oculis ſuis, ſcilicet Scribis & Phariſæis, & aliis ſuperbis ſapientibus quidem in diuinis: vt in lege & Prophetis: & prudentibus in mundanis, ſeu humanis, vel, *ſapientibus*, ſecundum philoſophiam humanam, de qua Apoſtolus: *Stultam fecit Deus ſapientiam huius mundi.* Hæc autem eſt triplex: ſcilicet terrena, propter affectum terrenæ cupiditatis: animalis, propter affectum carnalis voluptatis: diabolica, propter affectum mundialis ſublimitatis. Terrena, eſt in cupidis & auaris. Animalis, in voluptuoſis & luxurioſis. Diabolica, in ſuperbis & ambitioſis, *& reuelaſti ea paruulis*, id eſt, humilibus, & intellectum in obſequium fidei captiuantibus, ſcilicet piſcatoribus, & aliis ſimplicibus ſe exaltare neſcientibus: vt humiles ad te veniant, & ſuperbi à te recedant. Chriſtus in eo quòd Deus, eſt æqualis patri: in eo quòd homo, confitetur: id eſt, gratias agit Deo patri, imo indiuiduæ Trinitati. Pulchre autem ſapientibus & prudentibus, non inſipientes & hebetes; ſed paruulos, id eſt, humiles oppoſuit: vt ſecundum Gregor. probaret ſe damnare tumorem & ſuperbiam: non acumen ingenij & ſapientiam. Et ſecundum Chryſoſt. vt erudiret per omnia nos ab elatione erui, & humilitatem zelare. Magnus honor ex hoc eſt humilibus veris: quia ſunt de ſecreto conſilio ſummi regis, vocati & admiſſi ad notitiam veritatis: vt enim dicit Beda, Humilitas eſt clauis conſcientiæ, qua ad notitiam veritatis Chriſti poterit perueniri. Vbi Chryſoſt. Gratias agit, quia illuminati ſunt ruſtici & ſimplices homines qui totum quicquid fecerint boni imputant authori: non ſapientes Iudæorum, qui prius ſapientes videbantur in eloquiis Dei, cùm non eſſent ſapientes: ſapientia enim eſt, non eloquia Dei ſcire, ſed ſecundum eloquia Dei viuere. Tu autem ad quaſcunque volueris perſonas potes dilatare tractatum: quoniam & omnibus ſapientibus, qui ſecundum ſenſum carnis ſunt ſapientes, & non ſecundum ſpiritum cordis: abſcondit Deus ſemper myſterium veritatis: & reuelat illud paruulis. Sic ergo quòd Iudæi quotidie meditantes, legem Dei inuenire non potuerunt: piſcatores & ruſtici inuenerunt, quotidie tractantes retia manibus ſuis. Hæc Chryſoſt. Non lætatur Dominus, quia eſt ſapientibus occultatum: ſed quia humilibus eſt reuelatum: quia hoc dignum eſt lætitia, illud autem mœſtitia. Vnde Chryſoſt. Quid igitur in perditione lætatur: & quia non didicerunt hoc illi? Nequaquam. Reuelatum enim eſſe his dignum eſt lætitia: occultari autem ab illis non lætitia, ſed lachrymis eſt dignum. Hoc denique & fecit lugens ciuitatem. Non ergo propter hoc lætatur, & gratias agit quòd Dei myſteria latebant Scribas & Phariſæos: non enim erat materia alacritatis, ſed gemitus: ſed quia quod ſapientes non nouerant, humiles nouerunt. Hæc Chryſoſt. Accipitur ergo hîc confeſſio, pro gratiarum actione & laude: quia (vt dicit Hieron.) confeſſio non ſemper pœnitentiam, ſed & gratiarum actionem ſignificat. Vnde & Auguſt. Non ſolius eſt confeſſio peccatoris; ſed aliquando etiam laudatoris. Confitemur ergo ſiue laudantes Deum, ſiue accuſantes noſmetipſos. Hæc Auguſt. Et ſic patet quòd cauſa ex parte credentium fuit eorum humilitas, quæ ad ſapientiam diſpoſuit: quia vt dicitur in prouerbiis, *vbi humilitas, ibi ſapientia.* Et vt dicit Ptho. Philoſophus: qui inter ſapientes eſt humilior, inter ſapientes eſt ſapientior. Ex parte autem non credentium, fuit eorum ſuperbia, quæ eſt intellectus excæcatiua: ſed ex parte Dei cauſa fuit ſimplex voluntas diuina, & hoc eſt quod ſubdit: *Ita pater factum eſt: quoniam ſic placitum eſt ante te*, id eſt, tibi in conſpectu tuo: ante quem ſcilicet nihil iniuſtum poteſt placere. Nullam verò aliam rationem reddere voluit filius: quia pater illos reprobauerit, & hos elegerit; niſi ſolum beneplacitum ipſius patris: in exemplum, ne ſecreta Dei diſcutiamus: & in confuſionem illorum qui de ſecretis Dei volunt quærere rationem. Vnde Gregor. His Domini verbis exempla humilitatis accipimus: ne temerè diſcutere ſuperna conſilia de aliorum vocatione, aliorúmve repulſione præſumamus. Cùm enim præmiſiſſet vtrumque, non mox rationem reddidit, ſed ſic Deo placitum dixit: hoc videlicet intendens quòd iniuſtum eſſe non poteſt quod placuit iuſto. In cunctis ergo quæ exterius à Deo diſponuntur, aperta cauſa rationis eſt, occulta iudicia voluntatis. Vnde & Chryſoſt. Non dicit, qua ratione ſic ei placuit; ſed tantum gratias agit patri; quia ſic ei placuit. Sic & tu nunquam diſcutias conſilia Dei in operibus eius, quid fecit, aut qua ratione fecit: ſed quocunque modo rem ſuam voluit ordinare, gratias ei agas: ſufficit tibi ad teſtimonium ipſa Dei natura; quia Deus ſine ratione & ſine iuſtitia nihil facit. Non enim ad diſcuſſionem ſuam, ſed ad honorem ſuum creauit te: nec iudicem te voluit eſſe actuum ſuorum, ſed ſeruum præceptorum. Boni enim Domini, eſt omnia prouidere quæ ad vtilitatem pertinent ſerui: boni autem ſerui eſt, fideliter operari, & non diſcutere Domini ſui actus. Hæc Chryſoſt. Vnde & Auguſt. Quare illum trahit, & illum non trahit: noli velle diiudicare, ſi non vis errare. Vt autem dicit Proſper: Deus reſiſtentem non trahit, inuitúmque non compellit; ſed ex inuito, volentem facit: & infidelitatem reſiſtentis inclinat, vt cor audientis obediendi in ſe delectatione genita ibi ſurgat vbi premebatur; inde velit, vbi nolebat. Hæc Proſper. Et licet in ſpeciali non poſſit aſſignari ratio quare illum eligat, & illum dimittat, niſi eius ſimplex voluntas. Quòd tamen aliqui ſint electi, & aliqui reprobati, bene poteſt aſſignari cauſa in generali: etiam ex parte Dei, vt in electis appareat Dei miſericordia: in aliis autem, eius iuſtitia: quia ſicut ad gloriam regis & decorem ſui regni non ſolum pertinet aula in qua ſtrenui milites honorantur: ſed etiam patibulum in quo malefactores puniuntur; ſic ad gloriam Dei non ſolum pertinet præmiatio bonorum: ſed etiam punitio reproborum. Et quia dictum eſt de vocatione humilium: conſequenter ponitur huius vocationis medium. Chriſtus enim mediator Dei eſt & hominum:

debitus

Gratias cur egit Dominus. — *Sapientia mundi.* — 1. Cor. 1. — *Sapientia reuelata paruulis.* — Gregorius in cap. 9. 1. Regum. — Chryſoſtom. homil. 39. in Matth. — Beda. — *Humilitatis laus.* — Chryſ. hom. 28. operis imperfect. — Chryſoſtom. homil. 39. in Matth. — *Lætitia Chriſti ratio.* — *Confeſſio Domini.* — Auguſt. in Pſalm. 94. — Prouerb. 11. — *Secreta non inquirenda.* — Greg. lib. 11. moralium. — Chryſ. hom. 28. operis imperfect. — *Iudicem nos Dei, nec operum eius eſſe licere.* — Auguſtinus tract. 26. in Ioannem. — *Deus neminem cogit.* — *Medium vocationis humilium.*

debitus autem processus est, vt ab extremo in extremum procedatur per medium: ideo omnis processus gratiæ deriuatur ad nos per Christum: & hoc est quod dicit, *omnia mihi tradita sunt à patre*, quia secundum naturam diuinam, Christus habet esse à patre, & per consequens posse: licet habeat idem esse numero, & posse cum ipso: & sic omnia tradita sunt sibi à patre ab æterno. Secundum autem naturam humanam, omnia tradita sunt in potestate Christi & Domino, à Deo patre. Vno modo, quantum ad authoritatem: & sic sibi sunt tradita ab instanti conceptionis, quia eo ipso quod natura humana verbo est vnita: omnia creata sibi sunt tradita: alio modo, quantum ad effectum, & sic in iudicio omnia erunt subdita pedibus eius: quia tunc eius voluntas perfectè implebitur in omnibus. Et quia secundum diuinam naturam est idem cum patre: ideo subdit, *Et nemo nouit filium, nisi pater: neque patrem quis nouit, nisi filius.* Nec tamen per hoc excluditur Spiritus sanctus, quia fit exceptio essentialis, non personalis, sed Spiritus sanctus non est alterius essentiæ, quàm pater. Et quia Christus est mediator Dei & hominum: ideo notitia diuinorum ad nos deriuatur per Christum, propter quod subditur: *Et cui filius voluerit reuelare*, non quod isti quibus reuelatio fit mediante filio, habeant notitiam comprehensionis sicut filius, quia hoc est impossibile creaturæ: illud enim quod comprehenditur, totaliter & perfectè cognoscitur. Et quia (vt dictum est) Christus est mediator Dei & hominum: ideo consequenter ostendit quòd familiariter & securè ad ipsum est accedendum. Vnde nos ad hoc inuitans ait: *Venite*, credendo & obediendo, non pedibus, sed moribus; non corpore, sed fide. Iste namque spiritualis est accessus, quo quisque Deo appropinquat verius ad me orandum per fidem, ad me comitandum per imitationem, ad me fruendum per glorificationem: ergo, *venite*, vos clausi, *ad me*, ostium veritatis, *venite*, vos ægri ad me medicum, salutis, *venite*, vos naufragi ad me portum quietis. Fœlix terminus ad quem: sed infœlix terminus à quo, ideo ait: *Omnes qui laboratis*, siue secundum naturam in qua nascimur: siue secundum culpam, qua transgredimur: siue secundum pœnam, in qua morimur: specialiter tamen loquitur hîc de dolore infidelium in cultura idolorum. O tamen quantum laborat luxuriosus in voluptatibus, auarus in cupiditatibus, ambitiosus in dignitatibus? *& onerati estis*, triplici onere: scilicet veteris legis, pharisaicæ traditionis, diabolicæ seruitutis. O Dei nostri dignatio admirabilis, ô charitas ineffabilis, ô verba dulcia, verba deifica. Ecce inuitat inimicos, hortatur reos, allicit ingratos: vbi Chrysost. Non autem dixit, venite ille & ille: sed, omnes qui in solicitudinibus, qui in tristitiis, qui in peccatis estis: non vt expectem noxas: sed vt soluam peccata: venite, non quoniam indigeo vestra gloria: sed quia volo vestram salutem. Vnde dicit: *& ego*, non solum exonerabo: sed etiam, *reficiam vos*, triplici cibo: scilicet doctrinæ, eucharistiæ, & gloriæ. Vel reficiam vos, id est, interna refectione: & iocunditate saturabo & recreabo, & in præsenti per gratiam, & in futuro per gloriam. Vbi Chrysost. Non dixit, saluabo solum, sed quod multò amplius est, reficiam vos, id est, in omni quiete constituam. Ad ipsum quippe est veniendum, qui est quies laborantibus: est subleuator oneratis, est refectio famelicis & deficientibus: & non venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Vnde Bernard. Mundus clamat, ego deficiam: caro clamat, ego interficiam: Christus clamat, ego reficiam, ad quem ibis? Iugum ergo legis ac peccati & solicitudinis temporalium quæ vobis laboriosa sunt & onerosa, abiicite, & ita *tollite*, id est, voluntariè accipite, *iugum*, à iungendo dictum, iugum inquam Euangelicæ lectionis & eruditionis, eo quòd Gentes & Iudæos in vnam fidem iungat: iugum amoris & dilectionis, eo quòd homines Deo iungat: iugum crucis siue mortificationis, eo quòd carnem spiritui subiiciat: *meum*, dicit: quia prius pro nobis illud tulit: primum docendo, secundum diligendo, tertium sustinendo, *super vos*, vt impleatis & in honore habeatis: ne fortè subtus ponentes & contemnentes, pedibus vitiorum conculcetis. Vbi Chrysost. O gratissimum pondus quod magis confortat portantes. Nam pondus terrestrium dominorum atterit paulatim ministrantium vires: pondus autem Christi magis adiuuat baiulantem, quia non nos portamus gratiam, sed gratia nos, nec nos ad auxilium gratiæ dati sumus, sed gratia magis ad nostrum. Hæc Chrisost. *Et discite à me*, magistro, docente verbo & exemplo, *quia mitis sum*, exterius, in moribus, interius, in affectibus: corde, & non fictus pro humanis laudibus: *mitis sum*, quia nullum lædo, *humilis*, quia nullum despicio: sed *corde*, quia nullum decipio. Ecce tria imitanda; mititas, in conuersatione: humilitas, in cogitatione: veritas, in intentione: quibus maximè generatur ac nutritur & conuersatur dilectio, quasi dicat. *Discite à me*, quòd sitis mites moribus, vt neminem lædatis. Humiles mentibus, vt neminem contemnatis. Corde: vt quod extrà est in opere, sit & intus in corde: ne lateat serpens in specie columbæ. Meritò ergo iugum est tollendum, quia mitis est & humilis: libentius est enim quis sub iugo Domini mansueti & humilis, quam rigidi & superbi. Considera hîc, quia Dominus inter cæteras suas virtutes specialiter ad humilitatem nos remittit: vt hanc ab eo discamus; quia omnium virtutum radix & fundamentum est: vnde Ambros. Non dixit, discite à me quia potens sum. Non dixit, discite quia gloriosus sum: sed, discite quia humilis sum: quod potestis imitari. Vnde August. Fratres mei, tota medicina nostra est ista: discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Discite, inquit, à me, non mundũ fabricare, non cuncta visibilia creare, non in ipso mundo miracula facere, & mortuos suscitare: sed quia mitis sum & humilis corde. Vnde etiam Bernard. Quid deinde author & dator virtutum Christus: in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt absconditi: in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter, nonne tamen ipse de humilitate tanquam summa suæ doctrinæ, suarumque virtutum gloriatus est? Discite, ait, à me, non quòd sobrius, aut castus, aut prudens, aut aliquid huiusmodi: sed quia mitis sum & humilis corde: à me, inquit, discite: non ad doctrinas Patriarcharũ, non ad Prophetarum libros vos mitto: sed meipsum vobis exemplum, me formam humilitatis exhibeo. Nescio quo pacto familiarius semper humilitati propinquare solet diuinitas. Denique illa se induit, vt appareret hominibus: substantiam, formam habitum gestauit humilem: ipsius nobis commendans virtutis excellentiam: quam speciali sui voluit honorare præsentia. Vnde & Gregorius. Ad hoc namque vnigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit: ad hoc inuisibilis, non solum visibilis: sed etiam despectus apparuit: ad hoc contumeliarum ludibria, & irrisionum probra, passionum tormenta tolerauit: vt superbum non esse hominem doceret Deus. Quanta ergo humilitatis virtus est, propter quam solam veraciter edocen-

Tradita omnia Christo. — *Diuinorum notitia est nobis à Christo.* — *Onus triplex* — Chrysostom. homil. 39. in Matth. — *Saturatio Domini.* — Chrys. ibid. — Bernardus de duodecim gradibus humilitatis. — *Iugum Domini.* — *Iugum.* — Chrys. hom. 28. operis imperfecti. — *Pondus gratum.* — *Discenda à Christo mititas & humilitas.* — Ambros. in Psalm. 118. — Augustinus serm. 10. de verbis Domini. — Bernardus ibid. — Coloss. 2. — Ibidem. — *Superbiam vitandam docet.* — Greg. lib. 34. moral. c. 22. & 23. — *Humilitatis excellentia.*

ed ocendam, is qui sine æstimatione magnus est, vsque ad passionem factus est paruus. Ecce quippe nouimus eum de suæ celsitudinis culmine: vt humano generi gloriam daret ad ima descendisse. Quia enim originem perditionis nostræ se præbuit superbia diaboli, instrumentum redemptionis nostræ inuenta est humilitas Dei: quia igitur Redemptor noster corda regit humilium, & Leuiathan Rex dicitur superborum: apertè cognoscimus quia euidentissimum reproborum signum superbia est: ac contrà electorum, humilitas. Cùm ergo quam quisque habeat cognoscitur, sub quo rege militet inuenitur: vnusquisque enim quasi quendam titulum portat operis, quo facile ostendat sub cuius seruiat potestate rectoris. Hæc Gregor. Et breuiter dicit Cassiodor. Tanta fuit in sancta incarnatione humilitas, quanta est in diuinitate incomprehensibilis maiestas. Elige ergo magis sub rege cœli, quàm principe mundi militare: & magis sub Dei, quàm hominis potestate seruire. Et ad hoc faciendum nota hìc vtile exemplum. Cùm enim quidam miles Domino suo, scilicet cuidam Marchioni militando, diu ad voluntatem deseruisset, tandem ad infirmitatem de qua & mortuus est peruenit. Quem & ipse Marchio in infirmitate eadem visitans, exhibuit se paratum ad omnia quæ pro eo facere posset, dicens, quòd nec auro nec argento pro ipsius necessitate parceret. Cui miles gratias agens, dixit quòd eum iuuare non posset, quia ipse secundum medicorum iudicium moriturus esset. Deinde idem miles aduocans simul in vnum, nobiles, & alios qui circa Marchionem erant, admonuit eos, dicens: charissimi, quia videtis quòd dominus meus Marchio cui diu ad nutum seruiui, iam me in necessitate positum iuuare non potest, quamuis etiam vellet: & sic corpus & tempus, ac seruitium meum perdidi vanè, quod me pœnitet, rogo vos & admoneo, vt tali domino studeatis seruire, qui vobis in necessitatibus omnibus poterit subuenire. Deinde subjungit præmium, dicens: Et si iugum acceperitis & didiceritis obediendo, *inuenietis requiem animabus vestris*, scilicet in præsenti & futuro: quæ requies hìc inchoatur, sed in patria perficietur. Vnde Chrysost. Non dixit, & inuenietis requiem, & tacuit, sed addidit, animabus: quoniam mandata Christi in hoc seculo animarum requies sunt, non corporum. Quoniam etsi laborant & tristantur in corpore, requiescunt & gaudent in spiritu & in spe. Ideo alibi dicit: Hæc autem locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis in hoc mundo autem tribulationes. Et ne ex iugo legis Euangelicæ tanquam graui & oneroso aliqui terreantur & timeant: & quare sub jugo Domini requiem animabus suis inueniant, subjungit dicens: *Iugum enim meũ suaue est*, sed graue erat iugum legis propter multiplicitatem ceremonialim, propter austeritatem iudicialium, propter defectum sacramentorum iustificantium, sed non sic erat Euangelii jugum. Vnde & sequitur, *& onus meum leue*, quia sufficit Charitas pro hujus oneris releuatione. Vnde Hieron: Nil amantibus durum, nullus labor difficilis. Amemus Christum, & facile nobis videbitur omne difficile. Vnde etiam Quintilianus dicit, quòd nulla pœna est, nisi inuito, nullum habemus nisi de impatientia dolorem, & vt crudele aliquid sit, metus facit. Quæritur autem qualiter iugum Euangelii suauius sit, quàm legis? cùm in lege adulterium, in Euangelio concupiscentia, in lege homicidium, in Euangelio ira puniatur. Et respondetur secundum Hieronymum, quia in lege, opera requirebantur: in Euangelio, sola bona voluntas præmium non amittit. Item cur dicit, onus leue, cum superius dixerit, angustam portam, & arctam viam, quæ ducit ad vitam. Et respondetur secundum Augustinum & Hilarium, quòd arcta vel angusta via dicitur: quia angustat in initio, graue est enim consuetudinem dimittere, sed in processu temporis, ineffabili dilectionis dulcedine dilatatur, sicut stupentibus dentibus grauat in principio comedere, sed postea delectat. Suauis ergo & leuis est impletio Euangelii amanti, atque charitatem habenti, vel in progressu consuescenti, vel in respectu operum legis, vel respectu expectatæ mercedis.

Exemplum vt Deo seruiamus.

Præmium seruientium Deo.

Chrys. hom. 28. operis imperfecti.

Onus Domini leue.

Hieron. in c. 11. Matth.

Iugum Euangelii.

Quomodo leue.

Augustinus serm. 9. de verbis Domini.

Hilarius can. 11. in Matth.

ORATIO.

D*omine Iesu Christe, da mihi per sanctam discipulorum tuorum prædicationẽ sic gratia tua edoceri, quòd non in vanitatibus vel quibuscunque eleuationem & extollentiam mihi ingerentibus, sed in tua cruce & singulis humilitatem in me excitantibus mihi libeat gloriari. Ipsa sancta doctrina Euangelica in profunda humilitate, & in omnibus virtutibus cor meum confirmet semper & corroboret: vt à vitiis purgatus & virtutibus ornatus merear in præsenti vita & in futura requiem animæ inuenire: quia inquietum est cor meum donec requiescat in te Iesu bone. Amen.*

De homine sauciato & vulnerato à latronibus.

CAPUT LIX.

ET quia dixerat Dominus Iesus mysteria fidei & arcana sapientiæ abscονsa superbis, & reuelata humilibus, consequenter omissa Iudæorum excæcatione ostendit discipulorum illuminationem, vt ostendat eos esse paruulos, quibus pater aduentus sui mysteria reuelauit. Vnde dicit eos beatos: quia in eis fuit completum quod antiquis patribus fuerat promissum. *Beati*, inquit, *oculi qui vident quæ vos videtis*. Et per hoc beatos dicit: quia Dominum Iesum & corporaliter oculis exterioribus, & mentaliter oculis interioribus videre meruerunt. Videntes enim Christum per fidem charitate formatam, beati sunt in spe, & si perseuerent, beati erunt in re. *Dico enim vobis quòd multi Prophetæ*, pollentes in cogitatione *reges*, seu iusti pollentes in sanctitate: quos enim Lucas reges dicit, Matthæus iustos appellat, quia magni reges sunt, qui tentationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præesse nouerunt: *voluerunt videre quæ vos videtis & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierũt*, desiderauerunt enim videre & audire eo modo, quo discipuli viderunt & audierunt, sed non viderunt, neque audierunt eo modo: quia non corporaliter, licet spiritualiter, sed discipuli vtroque modo. Nam exterius viderunt præsentiam corporalem, & miracula conspiciendo: interius viderunt diuinitatem latentem, intelligendo: & exterius audierunt vocem, doctrinam percipiendo: & interius audierunt, per fidem assentiendo. Prophetæ siquidem & reges à longè aspicientes per figuras vel visionum species, quasi per speculũ & in ænigmate Christum viderunt & audierunt per fidem sed discipuli præsentem Dominum habentes, & ab ipso quæ volebant interrogantes, docebantur per ipsum apertè, non per angelos, aut varias visionum species in ænigmate. Non beatificat eos, qui enim

Lucæ 10.

Videre spiritualiter Christum.

Beati non qui corporis, sed mentis oculis Deum viderunt.

enim corporaliter & non mentaliter per fidem eum viderunt, vt Iudæi, qui increduli remanserunt, & quem corporaliter viderunt, mentis oculis non viderunt, & ideo eorum oculi non beati, sed maledicti, sed eos beatificat, qui eum per fidem videbant, non solum exteriora conspiciendo, sed etiam virtutem diuinitatis latentem intelligendo, quorum interiores oculi beati, per quos etiam præsentem cernere meruerunt. Viderunt enim Apostoli gratiosam præsentiam, in assumpta humanitate, viderunt sanctitatem vitæ, in eius conuersatione, viderunt eius potestatem, in miraculorum operatione, viderunt eius gloriam in Transfiguratione. Beati & illi qui licet corporaliter non viderunt per fidem, tamen & mentis oculis viderunt & crediderunt, quòd per speciem & facie ad faciem quandoque videbunt. Vtrique beati per fidem, & hoc in spe, sed illi qui non viderunt propter difficiliorem assensum, in quo maior strenuitas, isti qui viderunt propter præsentialiorem aspectum, in quo maior delectabilitas. Vbi secundum Chrysostomum, vtriusque testamenti liquet veritas, vt quod patres veteris Testamenti futurum præuiderunt, & videre cupierunt, hoc in nouo est completum, & ab eodem spiritu & eadem fide antiqui viderunt futurum Christum, quem Apostoli præsentem viderunt, & nos credimus aduenisse, vt eadem fides probetur in nobis & in patribus, & idem author non authores contrarij fuerunt vtriusque testamenti. Et notandum quòd quadrupliciter videtur Christus, scilicet oculo corporali, quomodo visus est in carne. Ista autem visio non beatificat, quia sic etiam eum viderunt Iudæi & infideles. Secundò, ex visione corporali oritur in mente admirabilis visio, qua ipse creditur filius Dei. Vnde est illud: *Quia vidisti me Thoma*, scilicet oculo corporis, *credidisti*, videndo me oculo fidei. Hæc visio beata non est, sed huius beatitudinis mercatio, qua meremur beatitudinem. Tertiò, ex visione fidei, orietur visio qua Christus ipse videtur oculo intellectiuæ contemplationis, & hæc visio iam est aliqua beatitudinis participatio, inde videtur & gustatur quoniam suauis est Dominus. Quarta visio qua ipse videtur sicuti est in lumine gloriæ. Hæc visio beatificat intellectum, quemadmodum perfecta charitas, beatificat voluntatem nostram. *Et ecce tunc quidem legisperitus*, peritia literali, non intelligentia spirituali, verba legis tenens, vim autem legis ignorans: *surrexit*, vt melius audiretur, vel vt bonus videretur, *tentans eum*, non vt addisceret, sed vt reprehenderet, *& dicens*: *Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo?* Magistrum vocat, non Dominum, quia vult scire, non seruire, audire, non obedire. Magistrum vocat, cuius non vult esse discipulus, & significat laudatores Sanctorum, non imitatores. Et bene dicit, *quid faciendo*, quia non auditores legis, sed factores iustificabuntur, & non in sermone est regnum Dei, sed in virtute. Et Dominus dixit ad eum. *In lege*, scilicet diuina, *quid scriptum est? Quomodo legis?* scilicet de habendo vitam æternam, hæc lex diuina, est lex legum, de qua fiet interrogatio in examine districti iudicij, secundum illud Apostoli: *qui in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur*. In hac ergo studere debemus, vt de ea respondere possimus, sicut vir iustus de quo in Psalmo dicitur: *Et in lege eius meditabitur die ac nocte*. Sed vt ait Hieronymus, tanquam maiora sint Imperatorum scita, quàm leges Christi, ea amamus, Euangelia contemnimus, secundum Bedam. Iste tentando quæsiuit de vita æterna, si fortè diceret aliquid contra Moysen, & ideo Christus per verba Moysi respondendo, confudit eum per hoc ostendens quod derisores fidei Catholicæ sunt confutandi, per illud quod tenent indiscussè, scilicet Iudæi per scripturas Hebræorum, & Sarraceni per legem Mahometi. *Ille*, verò, *respondens, dixit*, quod legerat, sed nondum impleuerat. *Diliges Dominum*, quia per suam potentiam te creauit, *Deum*, quia per suam sapientiam te docuit, *tuum*, quia per suam bonitatem se tuum fecit, & sic te redemit, *ex toto corde tuo*, id est ex tota voluntate tua, quia sicut ex corde oritur motus ad alias partes corporis, ita voluntas mouet animæ potentias, *& ex tota anima tua*, id est ex appetitu sensitiuo, qui mouetur per voluntatem. Vnde pars sensitiua potest hîc intelligi per animam, secundum quod scribitur in Genes. *Factus est homo in animam viuentem*, id est, vt dicit gloss. vitam animalem, id est sensibilem corpori dantem, *& ex tota mente tua*, id est ex toto intellectu qui etiam mouetur per voluntatem ad assentiendum his quæ sunt fidei, & ad meditandum de Deo dilecto, *& ex omnibus viribus tuis*, vel ex tota fortitudine, seu virtute tua quod idem est, per quod notantur potentiæ motiuæ & executiuæ, quæ etiam mouentur per voluntatem ad operandum ex dilectione viriliter, & non remissè. Vbi Maximus: Cùm hac igitur intentione, trinam ad Deum dilectionem lex pertractat, vt euellat nos à trina mundi habitudine, qua respicitur ad possessiones, ad gloriam, & ad voluptates, in qua etiam tentatus est Christus. Sequitur *& proximum tuum*, id est, omnem hominem, *sicut teipsum*, id est eo affectu quo teipsum, vel ad quod teipsum, scilicet ad gratiam in præsenti, & gloriam in futuro. Vbi Basilius: Est igitur primum & præcipuum mandatum diuinæ dilectionis. Secundum autem primi completiuum, & ab eo completum, quo commonemur diligere proximum. Vbi & Chrysost. Tu autem attende qualiter ferè cum eodem excessu postulat vtrumque præceptum. De Deo enim ait, toto corde tuo, de proximo, sicut teipsum. Quod si diligenter obseruaretur, nec seruus esset, nec liber, nec victor, nec victus, nec diues, nec pauper, nec notus vnquam esset diabolus. Potius enim paleæ ignis sustinerent immissionem, quàm feruorem charitatis diabolus, adeò cuncta superat dilectionis constantia. Vnde etiam Gregor. Cùm autem dicatur, diliges proximum tuum sicut teipsum, quomodo alteri miserendo pius est, qui adhuc iniustè viuendo fit impius sibimetipsi? De hac materia habes latius infrà, scilicet feria tertia post Palmas. *Dixit illi*, Dominus, *Rectè respondisti. Hoc fac*, scilicet Deum & proximum diligendo. Et dicit, fac, quia non sufficit diligere, nisi dilectio demonstretur in opere, quia probatio dilectionis, exhibitio est operis, *& viues*, scilicet vita perpetua. Hæc est enim excellentior via eundi ad vitam æternam, quasi dicat. Hæc dicis, sed non facis, & ideo ad vitam non vadis. *Ille autem volens iustificare seipsum*, id est iustum ostendere secundum apparentiam, putans se esse ante hominem, qui tantum videt exterius, & non ante Deum, qui videt interius, dixit ad Iesum: *Et quis est meus proximus?* In quo à dilectione proximi, vacuum se ostendit, quia proximũ non nouit. Forsitan putabat quòd Christus diceret, Iudæus est proximus tuus, & tunc responderet, Deum & Iudæum diligo, & sic appareret iustus. *Suspiciens autem Iesus*, id est sursum aspiciens Iesus, proposuit ei parabolam de homine, qui descendens ab Hierusalem in Hiericho, incidit

Videtur Christus quadrupliciter.

Ioan. 20.

Psalm. 33.

Rom. 2.

Psalm. 1.

Hieronymus epist. ad Nepotianum de vita clericorum.

Beda in c. 10. Lucæ.

Anima.

Genes. 1.

Triplex dilectio Dei.

Basil. in moralibus.

Dilectionis mandatum.

Gregorius lib. 19. moral cap. 10.

Surfum aspicere. incidit in latrones. Ideo sursum aspexit, quia de rebus magnis locuturus erat. Vnde scilicet humanum genus descenderat, dum per peccatum cecidit. Secundum aliquos est hîc parabola, secundum alios est res gesta, quia inter Hierusalem & Hiericho, erat quædam solitudo, vbi frequenter homines transeuntes spoliabantur & occidebantur, à latronibus desertum illud inhabitantibus. Allegoricè, *Homo*, iste designat genus humanum, qui in primis parentibus, *descendebat ab Hierusalem*, quæ visio pacis dicitur, id est, à paradiso & supernæ ac cœlestis beatitudinis pace & visione, *in Hiericho*, quæ luna interpretatur, & mutabilitatem significat, id est, in defectum & miseriam huius vitæ mutabilis & erroneæ, quia à contemplatione superna & vita pacifica, quam in paradiso habuisset, ad mutabilitatem huius exilij, & terrenæ miseriæ per culpam corruit, *& incidit in latrones*, id est, in potestates dæmonum, seu in diabolicas, vel etiam humanas tentationes, in quos non incidisset, nisi prius intus tumuisset. Vera est enim sententia, dicens: *Ante ruinam exaltatur cor, qui eum despoliauerunt*, vestem innocentiæ, & immutabilitatis, seu immortalitatis, per fraudulentiam auferendo. Veste innocentiæ, seu stola prima amissa, cognouit se esse nudum, gloriàque immortalitatis perdita pelliceum, hoc est, mortale sumpsit indumentum. Vnde in signum mortalitatis, induit Deus primos parentes tunicas pelliceas, quæ de mortuis fiunt animalibus, *& plagis*, peccatorum, *impositis*, & illatis, id est, naturalibus per peccatum vulneratis & debilitatis, *abierunt*, non ab insidiis cessando, sed eas occultando. Primò enim sensibiliter, in specie serpentis, diabolus decepit, sed pôst occultè & inuisibiliter tentauit: *semiuiuo relicto*, quia & si immortalitas potest auferri, oculus tamen rationis remanet hominum, quo Deus potest cognosci. Vnde Beda: Semiuiuum reliquerunt, quia beatitudinem vitæ immortalis exuere, sed non sensum rationis abolere valuerunt. Ex qua enim parte sapere & cognoscere Deum potest, viuus est homo, ex qua vero peccatis contabescit, & miseria deficit, mortuus idem, lethiferóque est vulnere fœdatus. Vnde & Theophilus: Ac semiuiuus dicitur homo, post peccatum, quia anima immortalis est, corpus verò mortale, ita vt medietas hominis succumbat. Vnde Augustin. Semiuiuus enim habet vitalem motum, id est, liberum arbitrium vulneratum, quo ad æternam, quam perdiderat, redire non sufficiebat. Et ideo iacebat, quia vires ei propriæ ad surgendum non sufficiebant, vt ad se sanandum medicum, id est, Deum requireret. Vel semiuiuum reliquerunt, remanente vita naturæ, non vita gratiæ, iuxta illud Apostoli: Viuo autem, scilicet vita naturæ, iam non ego, scilicet vita culpæ, viuit verò in me Christus, scilicet vita gratiæ. Fecerat enim Deus hominem ad imaginem suam secundum rationem, ad similitudinem, secundum dilectionem, vt per vtrumque Deo adhæreret, & inhærendo beatus esset. Sed diabolus humanæ beatitudini inuidens, contra duo bona prædicta, duo homini in originali, intulit principalia mala. In eo namque quod factus erat ad imaginem, seu secundum rationem, vulnerauit eum per ignorantiam boni, in eo verò quòd factus est ad similitudinem Dei, secundum dilectionem, vulnerauit eum per concupiscentiam mali. Homo ergo vulneratus, semiuiuus relictus est, quia & si in humana natura possit diuina similitudo, quæ in dilectione est, penitus corrumpi, diuina tamen imago, quæ in ratione est, non potest pœnitus deleri. Quanuis enim tanta malitia possit affici, vt nil diligat boni, non tamen ignorantia tanta excæcari potest, vt nil cognoscat veri. *Sacerdos* autem, *& leuita*, descendentes, *eadem via, viso*, spoliato & vulnerato, *præterierunt*, & vitæ præsentis statum tunc sanctè viuendo pertransierunt, sed humanum genus per culpam vulneratum, sanauerunt minimè, quia sacerdotium legis & eius ministerium, peccata non curauerunt, sed solum ostenderunt. Impossibile enim erat sanguine vitulorum, & agnorum, & hircorum, auferri peccata hominum. Vel sacerdos & leuita, intelliguntur lex & Propheta, quæ hominem non sanauerunt, sed peccata ostenderunt, & reprehenderunt. *Samaritanus verò iter faciens*, id est, Christus, qui animas custodit per humanitatem, momenta vitæ huius currens, pro nobis enim factus est homo in mundo, *venit secus eum*, id est, vulneratum, quia in similitudine hominum factus, & habitu inuentus est vt homo, *& videns eum*, oculo clementiæ, *misericordia motus*, est, ex compassione. *Et appropinquans*, homini vulnerato miserationis exhibitione, *alligauit vulnera eius*, quia redarguens peccata cohibuit, *& vinculis*, gratiæ, *ligauit, infundens oleum*, mitigatiuum, spem veniæ pœnitentibus promittendo, *& vinum* pungitiuum, terrorem pœnæ peccantibus incutiendo. Alligat ergo vulnera, dum præcipit, Pœnitentiam agite, infundit oleum, dum addit, appropinquabit enim regnum cœlorum, infundit vinum, cùm dicit, omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Qua in re docuit nos Dominus, qualiter infirmis, & ad pœnitentiam venientibus, mederi debeamus. Vulnera enim ligamus, quando per peccatorem, à peccato cessare iubemus. Oleum autem infundimus, quando misericorditer & blandè consolando, indulgentiam peccatori promittimus. Insuper & vinum infundimus, quod asperè & austerè increpando ieiunare, & carnem macerare iubemus. Non sit igitur oleum sine vino, neque vinum sine oleo. Vnde Gregorius: Miscenda ergo est lenitas cum seueritate, faciendum est quoddam ex vtroque temperamentum, vt neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur. Vnde & Bernardus, Semper punire, ferocitatis est, semper parcere, pusillanimitatis, nec hoc nec illud æquitatis habere, plus amaritudinis, quàm suauitatis, damnabile est, econuerso commodabile, vtrumque tolerabile, *Et leuans, illum, in iumentum suum imposuit, ac ducens in stabulum, curam eius egit*. Iumentum dicitur hîc caro Christi, in qua ad nos venire dignatus est. Huic iumento sauciatum imposuit, fidem incarnationis inspirando, & peccata nostra, in corpore suo, super lignum portando, & iuxta aliam parabolam, inuentam quæ errauerat ouem, humeris suis impositam, ad gregem reportando. *Et duxit in stabulum*, id est, intra sanctam præsentem Ecclesiam collocauit, vbi deposito onere peccatorum, viator lassus reficitur, & refectus, salubri pascua reparatur. Non domum, sed stabulũ vocat, quo nomine, fœtores & miserias huius præsentis vitæ significat, ne homo in hoc exilio, tanquam in patria gaudeat. Et vt bonus medicus & necessarius, *curam eius egit*, quandiu in hac vita cum eo fuit, quia circa ægrotum sollicitus fuit. *Et altera die*, post peractum ministerium redemptionis, scilicet post Domini Resurrectionem, quæ magis splendet, quàm tempus præcedens. Prima enim dies, fuit dies mortalitatis & passidilitatis. Altera

Marginalia: *Hiericho luna interpretatur* — Prouerb. 16. — Beda in c. 10. Lucæ. — *Semiuiuus derelictus.* — August. lib. 2. quæst. Euang cap. 19. — Galat. 2. — Genes. 1. & 9. — *Sacerdos & leuita.* — *Vulnerum curatio.* — Matth. & Lucæ 3. — Matth. 3. — *Olei infusio. Vini infusio.* — Gregorius in cap. 3. 1. Regum. — Lucæ 17.

Altera dies, fuit immortalitatis & impassibilitatis, quando splendor lucis æternæ magis effulsit, *protulit duos denarios*, scilicet duo testamenta, in quibus & nomen & imago regis æterni continentur, & quorum precio, vulnera nostra curantur, *& dedit stabulario*, quia distribuit vtriusque testamenti scientiam, & prædicandi gratiam Apostolis, quibus sensum apperuit, vt scripturas intelligerent, ac prælatis & omnibus qui Ecclesiam gubernare debent, vt curam ægroti agerent & haberent. Qui etiam debet in hac cura aliquid supererogare, vt non solum ea quæ in duobus testamentis continentur studeant prædicare, sed & alia multa, secundum ea quæ scripta sunt, laborent aliis prædicatione manifestare. Supererogat etiam, qui sine sumptibus, exemplo Apostoli, prædicat, & ab eis quibus prædicat, sumptus non accipit. Item supererogat, qui non solum præcepta, sed etiam consilia implet vel prædicat. In die autem iudicij, cùm Dominus redierit, totum quod promiserat, tanquam debitor reddet, cùm fideli seruo dicet, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Quilibet ergo peccator, qui peccando mortaliter, à Deo, qui est pax nostra, tanquam ab Hierusalem se auertit, & ad Hiericho, id est, ad culpabilem defectum se conuertit, & sic à bono incommutabili, ad bonum commutabile descendit. Homine autem sic lapso in latrones, & spoliato, ac vulnerato, & relicto, quid aliud restat nisi flagitare? Vt Samaritanus ille, id est, custos animarum, Iesus Christus iter miserationis suæ, per nos faciat, latrones fugitet, spoliatos gratia restituat, & vulnera nostra liget, semiuiuos in integrum habilitet, & sic demum in cœlestem Hierusalem nos perducat. Moraliter per Hierusalem, status virtutis designatur. Et ideo per hominem descendentem ab Hierusalem in Hiericho, designatur peccator, descendens à statu iustitiæ, in peccatum mortale, qui incidens in latrones, id est, dæmones, spoliatur per eos gratuitis, & vulneratur in naturalibus, ac relinquitur semiuiuus, quia tollitur ab eo vita gratiæ, remanente vita naturæ. Sacerdos & leuita transeuntes, sunt mali ministri Ecclesiæ: Samaritanus est confessor, & prædicator, motus ex charitate, alligans vulnera sauciati, per sanum consilium, infundens oleum misericordiæ, & vinum iustitiæ, & imponit illum in iumentum, quia non solum mente præbet auxilium, sed etiam, prout potest corpore, quod est animæ iumentum, & ducit in stabulum & domum Ecclesiæ, vbi datur pabulum verbi Dei, & Sacramenti Eucharistiæ, & altera die, postquam duxit in stabulum, protulit duos denarios, per quos designatur gratia in præsenti, & gloria in futuro, & dedit stabulario, id est, dandos denunciauit bono curato, facienti debitum suum erga peccatorem sibi subditum, & ei curam peccatoris commendauit dicens, *curam illius habe*, debitum tuum exercendo, *& quodcumque supererogaueris*, faciendo circa debitum aliquod bonum, ad quod non teneris, *reddam tibi*, id est, reddendum denuncio, promittens ei vitam æternam, pro salario. Et interrogatus legisperitus à Domino, quis prædictorum proximus fuisset ei qui incidit in latrones, respondit, *Qui fecit misericordiam in illum*. Vbi Cyrillus: Neque enim sacerdos, neque leuita factus fuit proximus patientis, sed ille qui est eius misertus. Inutilis est enim sacerdotij dignitas, & legis scientia, nisi per bona opera confirmetur. Vnde Beda: Iuxta literam, manifesta est Domini sententia, nullum nobis amplius, quàm qui miseratur esse proximum. Sic ciui Hierosolymitæ, non sacerdos, non leuita ex eadem gente, imò in eadem vrbe nati & nutriti, sed externæ gentis accola, quia magis misertus est, factus est proximus. Deinde Dominus, ex legisperiti responsione & confessione, ostendens omnem hominem misericordiam facientem esse proximum, & specialiter ipsum Dei filium, conclusit dicens: *Vade*, scilicet de virtute in virtutem, *& tu fac similiter*, proximo, sicut Samaritanus fecit Iudæo, quod scilicet omnem hominem, etiam inimicum, proximum reputes, & ei misericordiam affectu, affatu, & effectu impendendo necessitates eius subleues, vt te proximum diligere sicut teipsum manifestes. Vnde Chrys. quasi dicat: Si quem vides oppressum, non dicas, vtique nequam est, sed siue sit Gentilis, siue Iudæus, & ope indiget, non cauilleris, ius habet auxilium, quicumque mala fuerit passus. Hæc Chrysost. Ex responsione quoque legisperiti, Dominus concludit quòd propinquitas generis non facit proximum, sed opus misericordiæ impensum. Ac si dicat ei: Tu ergo me dilige, & in me vtrumque mandatum legis implere stude, quia sum Deus, & sum ille tuus proximus, & quicquid vales in proximi necessitate subleuanda, vel corporali, vel spirituali deuotus operare, vt manifesteris proximus esse. Vnde Bernardus. Vtramque teneo dilectionem Dei & proximi, cùm te amo Domine Iesu, qui meus proximus es, quoniam homo es, & fecisti mecum misericordiam. Hæc Bernard. Ex vtraque ergo Domini conclusione legisperitus conuincitur, quia Christum Deum & hominem proximum non dilexit, qui suscipiens carnem nostram per humanitatem factus est nobis proximus, & tot misericordiæ opera impendit, vnde meritò diligi debet. Ad Dei enim dilectionem in nobis excitandam, nutriendam, & augendam, nihil ita valet sicut beneficiorum eius frequens & diligens consideratio. Magna est igitur misericordia, quæ ignotis & extraneis nos proximos facit, magna est misericordia, per quam vita possidetur æterna. Ille quippe est proximus tibi, cui miserendo appropinquas, qui verò nulli miseretur, nullum proximum habet. In illo ergo mandato, Diliges proximum tuum sicut teipsum, Dominus proximum intelligit omnem hominem, hîc autem, eum qui implet legem naturalem, vt qui facit alij, quæ sibi fieri vult. Vbi Ambros. Ergo quoniam nemo magis proximus, quàm qui vulnera nostra curauit, diligamus eum quasi Dominum, diligamus & eum quasi proximum. Nihil enim tam proximum, quàm caput membris. Diligamus etiam eum, qui imitator est Christi. Diligamus eum, qui inopiæ alterius corporis vnitate compatitur. Neque enim cognatio facit proximum, sed misericordia, quia misericordia secundum naturam est. Nihil enim tam secundum naturam, quàm iuuare consortem naturæ. Hæc Ambros. Ad hoc quoque faciendum, hortatur nos August. dicens: Nunc cùm in hac vita, id est, in hac via sumus, inuicem onera nostra portemus, vt ad eam vitam quæ caret omni onere, peruenire possimus. Dilectionis officium est inuicem onera nostra portare. Nihil enim sic probat amicum, quemadmodum oneris amici portatio. Neque vlla res officiosum istum laborem, ad portandum onera aliorum, facit libenter impendi, nisi cogitemus quanta pro nobis pertulit Dominus. Hinc admonens, ait Apostolus: *Hoc sentite in vobis, quod in Christo Iesu*. Huic cogitationi, accedit

Supererogatio.

Peccator vulneratus.

Proximus noster.

Beda in c. 10. Lucæ.

Dilectio vtraque in Christo, qui Deus & proximus, implenda est.

Bern. serm. 10 in Cantica.

Misericordia laus.

Ambros. in c. 10. Lucæ.

Augustinus de verbis Apost. c. 23.

Dilectionis officium.

Philipp. 2.

accedit etiam illa, quia homines sumus, & quòd ægritudinem, siue animi, siue corporis, quàm in homine alio videmus, etiam nos habere potuimus, aut possumus. Hoc ergo exhibeamus ei, cuius infirmitatem portare volumus, quod ab illo vellemus nobis exhiberi, si fortè nos in eo essemus, & ipse non esset. Ad hoc pertinet quod Apostolus ait: *Omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrificarem*, cogitando scilicet in eo vitio se esse potuisse, vnde cupiebat alium liberare. Deinde etiam illud cogitandum, nullum esse hominem, qui non possit habere aliquod bonum quod tu non habes, etiam si lateat, in quo sine dubio possit te esse superior. Vnde Apostolus: *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam*, sed in humilitate mentis, alter alterum existimantes superiorem sibi, istæ cogitationes deprimentes mentis superbiam, & acuentes charitatem, faciunt onera fraterna inuicem non solum æquo animo, sed etiam libentissimè sustineri. Hæc August. Vnde & Gregor. Si quisque sua incommoda, quæ ab aliis portantur, considerat, ea quæ ab aliis sustinet, leuius portat. Et iterum: Quia illa interna pacis visio, ex sanctorum ciuium congregatione construitur: Hierusalem cœlestis vt ciuitas ædificatur. Quæ tamen in hac peregrinationis terra, dum flagellis percutitur, tribulationibus tunditur, eius lapides quotidie quadrantur. Quæ videlicet ciuitas habet hîc in sanctorum motibus, magnum iam ædificium suum. In ædificio quippe, lapis lapidem portat, & qui portat alterum, portatur ab altero. Sic nunc in sancta Ecclesia, vnusquisque & portat alterum, & portatur ab altero. Nam vicissim se proximi tolerant, vt per eos ædificium charitatis surgat. Omne autem pondus, fabricæ fundamentum portat, quia redemptor noster, de quo Paulus Apostolus ait: *Fundamentum aliud nemo ponere potest, præter id quod est positum, quod est Christus Iesus*, Omnia nostra tolerat, sed in ipso malum non fuit, quod tolerari debuisset. Hæc Greg. Ex his verbis Gregorij colligitur, quòd quanto plura quis pro Deo portauerit, tanto erit ipsi fundamento, scilicet Iesu, propinquior, & quanto pauciora portauerit, tanto erit ab ipso fundamento remotior. Hæc igitur omnia bene considera, & proximorum infirmitates, ac defectus & onera, non solum patienter, sed etiam libenter pro Deo porta & tolera. Vnde Anselmus: Qui bonis alterius arridet, sanctis consentit, qui verò inuidet, diabolis. Siquidem magis puto, saluationem eius sperandam, qui parum boni facit, & factis aliorum fauet, quàm qui multa, & inuidet. Et iterum: Charitas quæ colligit & viuificat omnia membra Ecclesiæ, cùm nos viderit de alterius ruina gaudere, statim nos præcidit de corpore. Fortè igitur non dolemus de ruina proximorum nostrorum, quia præcisi sumus à corpore. Si enim ibi essemus, sine dubio doleremus, quia tandiu dolet membrum, quandiu in corpore continetur. Si autem abscisum fuerit, non dolere poterit, nec sentire. Ex his ergo homo potest perpendere, si est membrum Christi. Et sicut dictum est de compassione, & congratulatione, ita intellige de communicatione, quia in corpore humano, vnum membrum communicat alteri, indigenti suum officium, & cibum quem recipit, ita in corpore Christi, quod est Ecclesia, quilibet debet alteri communicare gratiam sibi diuinitus datam, ac cibum & etiam temporalia omnia à Deo recepta. Similiter intellige de consideratione, vt sicut membra inter se adunantur tanta amoris concordia, vt nulla ratione inter se valeant dissentire occasione aliqua, ita etiam sit inter vos. Similiter intellige de supportatione, vt sicut vnum membrorum supportat alterum, & sustinet læsionem pro curatione, siue protectione alterius, & si læditur ab alio, sine vltione sustinet læsionem, sic debet esse in nobis. Hæc Anselmus.

Exhibitio operis misericordiæ. — 1. Cor. 9. — Philipp. 2. — Gregorius homil. 13. in Ezechielem. — 1. Cor. 3. — Anselm. lib. de similitudinib. c. 45. — *Charitas.* — *Membrum Christi quis sit.*

ORATIO.

DOmine Iesu Christe, custodi nos descendentes de contemplatione ad actionem, ne incidamus in latrones sensuum appetitus, nec spoliemur gratuitis, nec vulneremur in naturalibus, sacerdos & leuita superior, & inferior portio rationis non descendant eadem via consentiendo in peccatum, sed potius ascendant sursum. Samaritanus vero gratia prædestinationis, secùs nos appropiet, nobis vulnera peccatorum liget, infundens oleum spem veniæ, et vinum timorem iustitiæ imponat in iumentum, ordinando rationem supra sensualitatem, ducat in stabulum in consideratione peccatorum, altera die resurrectionis det duos denarios, stolam animæ & corporis. Amen.*

De pœnitentia Mariæ Magdalenæ.

CAPVT LX.

POst hæc ascendit Iesus de Galilæa in Iudæam, vbi *quidam de Pharisæis*, scil. Simon leprosus, volens se iustificare, & de iustitia iactare, *rogauit Dominum Iesum, vt cum illo manducaret*. Cuius tamen simulatam iustitiam benignus medicus non vitauit, sed magis curare voluit, *& ingressus domum Pharisæi discubuit*. Legitur autem Christum manducasse cum publicanis & peccatoribus, vt eos ad pœnitentiam prouocaret, sicut quando in domo Matthæi, cum publicanis comedit. Item cum iustis eum diligentibus, vt eorum amorem & deuotionem nutriret & augeret, sicut dicitur de Martha & Maria. Item cum cognatis & pauperibus, vt eorum inopiam suppleret, sicut habetur de nuptiis, vbi aquam in vinum vertit. Item cum Pharisæis superbientibus, vt eorum superbiam reprimeret, & eorum vitia argueret, sicut in hoc loco facit. Aliquando etiam humiliter, & cum gratiarum actione, cùm inuitabatur, recipiebat pro loco & tempore, ex paupertatis amore, quia pauper erat, & de huius mundi substantia parum habebat. Non immeritò talis & tantus hospes est inuitandus, & cùm se inuitat, libentius suscipiendus, veniunt enim omnia bona pariter cum illo. Audiens autem hoc Magdalena, quæ iam fortè ipsum prædicantem audierat, tacta dolore cordis intrinsecus pro peccatis suis, & de eis plenè & perfectè contrita, amorisque eius igne accensa, cum alabastro, id est, tali vase vnguenti, perrexit ad locum conuiuij. Vt enim dicit Beda, alabastrum est genus marmoris candidi, variis coloribus intertincti, quod ad vasa vnguentaria cauare solent, eo quòd optimè seruare incorrupta dicatur. Iste Pharisæus, quandoque in Euangelio Simon leprosus dicitur, cuius lepra non sine causa memoratur. Vnde Chrysostom. Non simpliciter autem lepræ Simonis meminit Euangelista, sed vt ostendat vnde confidens accessit hæc mulier, quia enim lepra videbatur valde immunda esse passio & abominabilis, vidit autem quòd Iesus curauerat illum hominem, confidit quoniam & animæ eius immunditiam

Lucæ 7. — *Manducandi cum peccatoribus ratio.* — Marc. 2. & Lucæ 5. — Lucæ 10. & Ioan. 11. — Ioann. 2. — Beda in c. 7. Lucæ. — *Alabastrum quid est.* — Chrysostom. homil. 81. in Matth.

tiam facilè expurgabit. Hæc Chrysostom. Et cùm mulier ad locum peruenisset, facie inclinata, & oculis in terram demissis, ante conuiuas transiens, non quieuit donec ad Iesum perueniret, & tunc illico retro ad pedes eius prostrata, quia se antè ponere non audebat, præ peccatorum suorum verecundia, & procumbens vultu super pedes ipsos, cum quadam confidentia, quia iam intensè, & super omnia eum diligebat, & in eius amore ardebat, cœpit fortiter fletibus & singultibus abundare, ac lachrymis largiter decurrentibus, pedes Domini balneare & lauare. Vnde patet magnitudo contritionis, ex qua lachrymas pœnitentiæ, sanguinem cordis fundens, tantum fleuit, quod pedes vnius hominis lauare potuerunt, tandem à fletu cessans, capillis suis pedes Iesu lotos extersit, & amore crescente, osculabatur eos sæpe dulciter & amanter, nec de hoc satiari potuit. Et quia propter itinera squalidi & lassi erant, eos etiam vnguento precioso vngebat, ad refrigerium caloris, & mitigationem doloris, ex labore itineris. Et hæc quidem quæ dicta sunt, agebantur exterius, quæ verò reuoluebat eius intentio, multò feruentiora erant quæ solus Deus inspiciebat. Vnde Gregor. Nicenus: Indignitatem autem suam ostendens, stabat post tergum, deiectis luminibus, & effusa coma pedes amplectens, lachrymisque eos perfundens, rebus tristem animum ostendebat, veniam implorans. Hæc Gregor. In eo ergo quòd mulier retrò stat, deuotio & humilitas agnoscitur, in eo verò quòd lachrymis pedes rigat, verà pœnitentia & cordis compunctio demonstratur. Et quoniam easdem lachymas capillis tergendo abscondit & delet, sese de illis non esse ostendit qui opera sua faciunt, vt ab hominibus videantur, in osculo pacem, amorem, & dilectionem monstrabat, in vnguento verò, cordis intima blandimenta, & deuoti obsequij affectionem significabat. Per alabastrum, pectus & cordis secretarium, plenum fide & charitate possumus intelligere. tale enim alabastrum, huiusmodi vnguentum consueuit seruare. Vbi Gregor, Cogitanti mihi de pœnitentia Mariæ, flere magis libet, quàm aliquid dicere. Cuius enim vel saxeum pectus, illæ huius peccatricis mulieris lachrymæ, ad exemplum pœnitendi non emolliant? Considerauit namque quid fecit, & noluit moderari quid faceret. Super conuiuantes ingressa est, non iussa venit, inter epulas, lachrymas obtulit. Discite quo dolore ardet, quæ flere & inter epulas non erubescit. Sed quia turpitudinis suæ lachrymas aspexit, lauanda ad fontem misericordiæ cucurrit, conuiuantes non erubuit. Nam quia semetipsam grauiter erubescebat intus, nihil esse credidit, quod verecundaretur foris. Hæc Gregor. Mysticè, pedes Dominici corporis sunt pauperes, quia sunt inferior pars corporis mystici, per deiectionem, & cruci affixi, per afflictionem. Diues ergo & peccator, volens obtinere veniam in præsenti, & regni, quod pauperum est, gloriam in futuro, debet secus pedes istos stare per familiaritatis exhibitionem, & amicitiæ acquisitionem, lachrymis rigare, per compassionem, capillis extergere, per squalorem paupertatis, & refouere per temporalium, quæ per capillos designantur, communicationem, & miseriæ reuelationem, osculum dare, per affabilitatem, & blandam allocutionem, fraternitatisque amorem, vnguento vngere, per miserendi hilaritatem, & cordis benigni dulcedinem, ac consolationis suauitatem. Aliter enim, secundum Augustinum, non possunt diuites dicere competenter, Pater noster, nisi se fratres pauperum cognoscant. Sed heu, multi faciunt his contraria, & ergo cum Pharisæo, nec gratiam merentur, nec gloriam. Vnde Gregorius. Nos ergo, nos illa mulier expressit, si toto corde ad Dominum post peccata redeamus, si eius pœnitentiæ luctus imitemur. Quid autem vnguento, nisi bonus odor opinionis exprimitur? Si igitur rectà opera agimus, quibus opinionis bonæ odore Ecclesiam respergimus, quid aliud in Domini corpore, nisi vnguentum fundimus? Contra pedes Domini stetimus, cùm in peccatis positi, eius itineribus renitebamur. Sed si ad veram pœnitentiam post peccatum conuertimur, iam retro secus pedes stamus, quia eius vestigia sequimur, quem impugnabamus. Lachrymis mulier pedes rigat, quod nos quoque agimus, si quibuslibet vltimis membris Domini, per compassionis affectum inclinamur. Capillis pedes Domini tergimus, quando sanctis ejus quibus ex charitate compatimur, etiam ex his quæ nobis superfluunt, miseremur. Osculatur mulier pedes quos tergit, quod nos quoque agimus, si studiosè diligimus quos ex charitate continemus. Hæc Gregor. Per hanc ergo mulierem peccatricem ad Domini pedes accedentem, significatur quælibet persona verè de peccatis pœnitens, & contrita, ad quod requiritur quòd sicut Deum offendit per culpam, ita ei seruiat per pœnitentiam, secundum illud Apostoli: *Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibete nunc seruire iustitiæ in sanctificationem*, & sic fecit mulier hæc pœnitens. Vnde Gregor. Liquet fratres quòd illicitis actibus prius intenta vnguentum sibi pro odore suæ carnis adhibuit. Quod ergo sibi turpiter exhibuerat, hoc iam Deo laudabiliter offerebat. Oculis terrena concupierat, sed hos iam per pœnitentiam conterens, flebat. Capillos ad compositionem vultus exhibuerat, sed iam capillis lachrymas tergebat. Ore superba dixerat, sed pedes Domini osculans, hoc in redemptoris sui vestigia figebat. Quod ergo in se habuit oblectamenta, tot in se inuenit holocausta. Conuertit ad numerum virtutum numerum criminum, vt totum seruiret Deo in pœnitentia, quicquid ex se Deum contempserat in culpa. Hæc Gregor. Consimile inducit Hieronymus, de beata Paula, dicens: Cùmque à nobis crebrius moneretur vt parceret oculis, vt eos Euangelicæ seruaret lectioni, aiebat, Turpanda est facies, quam contra Dei præceptum, purpurisso, & cerussa, & stibio depinxi. Affligendum est corpus, quod multis vacauit delitiis, longus risus perpetuo compensandus est fletu. Mollia linteamina, & serica preciosissima, asperitate cilicij sunt commutanda. Quæ viro & seculo placui, nunc Christo placere desidero. Hæc Hieron. Hinc ergo habemus quomodo facienda sit pœnitentia. In quo enim quis peccat, in eodem per contrarium pœnitentiam agat. Verbi gratia: Peccasti nimis potando, pœnitentiam age à potu abstinendo. Qui nimis comedisti vel preciosiora, ieiuna & comede viliora. Et sic de aliis suo modo. Conspice igitur bene hanc mulierem, & ejus deuotionem, & super his morosè meditare, quia factum hoc solemne fuit valde. Conspice etiam Dominum Iesum quàm benignè eam suscipit, & quàm patienter sustinet quicquid facit. Cessat & quiescit à comedendo, donec negocium compleatur, cessant & conuiuæ, & omnes super hac nouitate mirantur. Sed *Pharisæus qui eum vocauerat*, non tamen inuocauerat, quod melius fuisset, fallaciter iustus,

Contritio Magdalenæ.

Gregorius homil. 33. in Euang.

Pœnitentia Magdalenæ

Pedes Domini.

Augustinus homil. 42. lib. 50 hom.

Fratres pauperum qui filii. Domini.

Gregorius homil. 33. in Euang.

Vnguentum fundere, &c.

Pœnitens contraria faciat.

Rom. 6.

Gregorius homil. 33. in Euang.

Holocausta Magdalenæ.

Hieron. in epitaphio Paulæ ad Eustochium.

Paulæ pœnitentia.

Pœnitentiæ agendæ forma.

iustus, ac de falsa & putatiua iustitia veraciter superbus, nullaque compassione naturæ mutus, & suæ fragilitatis oblitus de hoc murmurans, *ait intra se*, contra suum hospitem murmurando dicens: *Hic si esset propheta*, verus, sciẽs occulta, *sciret vtique quæ*, in persona, *& qualis*, in vita *est mulier quæ tangit eũ*, & per consequens non permitteret se tangi ab ea, *quia peccatrix est*, & ideo vnguentum eius vitare deberet. Ægram reprehendit de ægritudine, quæ potius erat commendanda, quia languoris sui remedium quærebat apud tantum medicum, quem etiam reprehendit de subuentione, de qua gratiarum actiones erant referendæ, qui ipse quoque de elationis vulnere ægrotabat, & ideò nec medicum pro subuentione requirebat. Nescis, Pharisæe stulte, nescis, nuper te mundauit à lepra, quem modo non credis esse Prophetam. Et Propheta quidem est, & optimè scit quia peccatrix est mulier quæ eum tangit. Ad hoc enim ipse venit, ad hoc ipse de cœlis descendit. *Non enim venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam*, hoc ipse testatur, eius verba sunt hæc. Non horret ergo peccatores, qui pro peccatoribus factus est homo. Igitur secundum Gregorium: Necesse semper est, vt cùm peccatores quosque conspicimus, nosmetipsos prius in illorum calamitate defleamus, quia fuisse in similibus aut lapsi sumus, aut labi possumus, si lapsi non sumus. Per istum Pharisæum qui Christum notauit de ignorantia, & mulierem de immunditia significatur hypocrita de falsa iustitia præsumens & alios contemnens, quia secundum Gregorium, vera iustitia compassionẽ habet, falsa verò indignationem, propter quod iste Pharisæus arguitur de pietatis omissione immodicis respectiuè, & mulier commẽdatur de maioribus valde. Vnde Dominus Iesus non verba Pharisæi audiens, sed cogitationes inspiciens, respondit cogitationi eius ad confutationem illius, per hoc enim quòd ad eius respondit cogitationem, quæ soli Deo est nota, ostendit se plus quàm Prophetam, & Dominum prophetarum, & proposuit ei parabolam de duobus debitoribus, vt conuenientius concludat contra eum ex responsione ipsius. Cùm enim de sua sententia Pharisæus conuincitur, quasi phreneticus funem portat cum quo ligetur. Isti duo debitores erant Maria Deo debitrix quingentorum denariorum, & Pharisæus qui quinquaginta debebat, quia minus se peccasse credebat, & ideò Maria plus diligere debebat, quia maiorem remissionem acceperat, & plus diligebat, ideò maiora obsequia Christo præbebat. Exemplo igitur debitorum & fœneratoris conuincit Pharisæum, quòd hæc mulier esset gratia diuini amoris iustificanda, & dignior amari, & peccata sibi remitti, quæ plura grata Deo obtulit in hoc facto, quàm superbus Pharisæus in conuiuando, quia amor in humanis plerunque causatur ex donis præcedentibus, & per consequens maior amor ex donis maioribus. Vnde Dominus enumerans bona peccatricis & mala falsi iusti, redarguit Pharisæum ex defectu triplici, scilicet pietatis quia non dedit aquam pedibus suis, qui tamen erant fessi & dolentes ex labore itineris, ac lutosi, seu puluerizati, eo quod incedebat sine calciamentis. Vnde Titus, quasi dicat, Facilis est vsus aquarum, non est facilis lachrymarum effusio, tu promptis non es vsus, hæc effudit non prompta, lauans lachrymis pedes meos, lauit lachrymas proprias. Secundò redarguit ex defectu charitatis, quia non dedit ei osculum, quod est signum amicitiæ & dilectionis. Tertiò ex defectu hilaritatis, quæ designatur in nomine olei, quo

Reprehensio iniqua Pharisæi.

Matth. 4.

Gregorius homil. 33. in Euangel.

Peccatores visis flendum nobis.

Gregorius homil. 33. in Euang.

Amoris mundani causa.

Pharisæi defectus tres.

Lachrymarum difficultas.

non vnxit caput eius, tria enim prædicta faciebant olim suis hospitibus, quia primò dabant osculum in signum securitatis, deinde lauabant pedes, propter laborem itineris, postea vngebant caput vnguentis refrigeratiuis, contra æstũ caloris. Et prædicta tria, scilicet charitas, pietas, & hilaritas, requiruntur in hospitalitate vera & gratiosa, ex qua ad obsequium magis tenebatur Pharisæus, quàm mulier superueniens ab extrà. Vnde considera, quòd præfertur hîc deuotum obsequium largitioni cibi & potus, quos credibile est Pharisæum in domo sua Domino præbuisse. Hinc potest elici argumentum, quòd cùm suscipitur quis hospitio, magis meritorium est ei benignè ministrare, quàm ipsum cibum & potum exhibere. Et econuersò laudat Dominus mulierem, de triplici perfectione, defectibus Pharisæi opposita, prout clarè patet in litera. Ex factis ergo mulieris apparet, quòd Dominum multum dilexit, & ideo veniam reportans instificata fuit, propter quod & ex peccatis multis sibi dimissis magis in amore eius exarsit. Vnde volens Dominus monstrare, quòd omnia in dilectione consummantur, dixit Simoni: *Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniã dilexit multum, charitas enim operit multitudinem peccatorũ* Et tu plurimum dilige, vt tibi plurimum remittatur. Vnde Chrysost. Nam qui vehementer se ingesserunt malis, rursus & bonis vehementer insistent, conscij ad quod debita se obligauerunt. *Cui autem minus dimittitur, minus diligit*, vt scilicet tu Pharisæe. Sed non superbias si in paucioribus teneris, quia tu quoque venia eges, nullus enim potest, per semetipsum, à debito peccati liberari, nisi diuina gratia veniam consequatur. Igitur, vt ait Chrysost. Opus est nobis feruenti anima, quia nihil impedit hominem fieri magnum. Nullus ergo constitutorum in peccatis, desperet, neque virtuosus dormitet. Nec hic confidat, sæpe enim meretrix præcedet eum, nec ille diffidat, possibile nanque est eum etiã primos superare. Hæc Chrysost. Vnde & Gregor. Quid fratres mei esse dilectionem credimus, nisi ignem? Et quid culpam, nisi rubiginem? Vnde nunc dicitur, *remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum*. Incendit planè peccati rubiginem, quia ardet valde per amoris ignem. Et si durum est valde quod coquitur, abundat tamen amoris ignis quo etiam dura consumantur. Tanto nanque amplius peccati rubigo consumitur, quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. Vbi August. Hic multa commisit, & multorum debitor factus est, ille, gubernãte Deo, pauca commisit. Cui deputat ille quod dimisit huic, & iste deputet quod non commisit. Nullum est enim peccatum quod facit homo, quod non posset facere & alter homo, si desit rector à quo factus est homo. Vnde & Bernard. Quis non videat quod sicut in multa peccata cecidi, sic & in multa alia cecidissem, nisi omnipotens pietas seruasset? Fateor & fatebor, *nisi quia Dominus adiuuit me, paulominus habitasset in inferno anima mea*, videlicet cecidisset in omne peccatum anima mea. Mysticè fœnerator iste Deum significat, qui pro culpa pœnam, & pro donis gratiarũ, meritum bonorum exigit. Debitores dici possunt Maria, & Pharisæus, quantum ad propositum, vel populus gentium, & Iudaicus, vel peccator notorius, & occultus. Vel clericus & laicus, & sic duo debitores sunt duo populi, vel duo status peccatorum, primi debent quingentos denarios, quia plus peccant, secundi quinquaginta, quia minus. Sed non habent vnde reddant, quia nullus prædictorum potest

Perfectio triplex Magdalena.

Iacobi 4.

Chrysostom. homil. 6. in Matth.

Chrysostom. homil. 68. in Matth.

Matth. 21.

Gregorius homil. 33. in Euang.

Augustinus lib. 50. homiliarum hom. 23.

Psalm. 93.

Peccator non est soluendo.

potest absolui propriis viribus absque gratia, & ideò donat vtrisque, id est, donum gratuitum dat, per quod eis debitum dimittit, non enim sine dono Dei gratuito fit culpæ remissio. *Dixit autem Dominus ad mulierem, remittuntur tibi peccata*, scilicet non solum quantum ad reatum & culpam, sed etiam quantum ad reatus pœnam, & hoc fit ex vehementi amore Dei, & horrore peccati præteriti. O fœlix Maria, cui tot dantur munera. Nam primò datur ei peccatorum remissio, vt hîc dicitur. Secundò fit spiritualiter familiaris Domino, vt in sequenti capitulo subditur. Tertio fit ei dominicæ resurrectionis prima apparitio, prout infra de resurrectione Domini narratur. Et accumbentes simul cum Domino, *dicebant intra se*, in corde suo: *Quis est hic qui etiam peccata dimittit?* Hoc dicebant, quia humanitatem exterius apparentem, quæ non potest peccata dimittere, tantum videbant. Sed Dominus cogitationes eorum paruipendens, dixit ad mulierem, *Fides tua*, id est, à Deo tibi infusa, *te saluam fecit*, quia ista fides charitate formata fuit, & ideò habentem dignum vita æterna fecit, secundum Gregorium, Fides eam saluam fecit, quia hoc quod petiit, posse accipere non dubitauit. Spem enim iam ab illo acceperat, à quo salutem quærebat. *Vade in pace*, id est, in quiete & cessatione à vitiis, non discordando à gratia tui amoris. In pace ire præcipitur, vt in veritatis itinere perseueret, & ab eo in vita scandali vlterius non declinet. Vnde Theophilus: Postquam autem ei peccata dimisit, non sistit in remissione peccati, sed adiicit operationem boni. Vnde subditur: *Vade in pace*, id est, in iustitia. Nam iustitia est pax hominis ad Deum, sicut peccatum est inimicitia inter Deum & hominem. Quasi diceret: Operare omnia, quæ ad pacem Dei te ducunt. Hæc Theophilus. In hoc ergo quòd dicitur, *vade in pace*, notatur quòd ipsa iuit sollicitè per bona opera, & quòd ipsa habuit pacem in conscientia. O verbum delectabile & suaue, quàm libenter in Magdalena audiuit, & quàm iocundè recessit, & perfectè ad Deum conuersa, deinceps honestè & sanctè vixit, ac Domino Iesu & matri eius perseueranter adhæsit. Et bene ait, in pace, post remissionem peccatorum, quia iustificatis est pax, cùm conscientia non remordet, sed non est pax impiis & existentibus in peccatis. Hic habes apertè quòd charitas reformat pacem inter Deum & peccatorem. Vnde & beatus Petrus dicit, quòd *charitas operit multitudinem peccatorum*. Sine quo profectò impossibile est placere Deo, cum qua sine dubio placet quicunque, & ideò hanc præcipuè debemus Deo referre. Vnde Ambrosius: Quoniam nihil est quod dignè referre Deo possumus, quid enim referamus pro susceptæ carnis iniuria? Quid pro verberibus? Quid pro cruce, obitu, sepultura? Væ mihi si non dilexero. Audeo dicere, non reddidit Petrus, & ideò plus dilexit. Non reddidit Paulus: reddidit quidem mortem pro morte, sed alia non reddidit, quia multum debebat. Reddamus licet crucem pro cruce, funus pro funere, nunquid reddimus, quia ex ipso, & per ipsum, & in ipso habemus omnia? Reddamus ergo amorem pro debito, charitatem pro munere, gratiam pro sanguinis precio. Plus enim diligit, cui donatur amplius. Hæc Ambrosius. Nemo ergo desperet, nemo de Dei misericordia diffidat. Clemens est Dominus, qui ex corde conuersis tam facilè miseretur. Vnde si quid confessio & lachrymæ possunt, videre vis, vide quid fides & dilectio operatur. Paruo temporis spacio iustificata est mulier, & ab omni peccato mundata, quæ vniuersis vitiis plena, & iam peccatrix fuerat vt eam Pharisæus videre dedignaretur. Hanc igitur imitans peccator, peccata nunc defleat, vt eius lachrymas quandoque Deus abstergat. Nam vt ait Bernardus: Fœlices lachrymæ quas benigna manus conditoris absterget, & beati oculi qui in talibus liquefieri fletibus potius elegerunt, quàm eleuari in superbia, quàm omne sublime videre, quam auaritiæ petulantia famulari. Vnde & Chrysost. Sicut autem vbi vehemens himber prorumpit, fit serenitas, sic lachrymis effusis apparet tranquillitas, & perit caligo reatuum. Et sicut per aquam & spiritum purgamur, sic per lachrymas & confessionem denuò mundamur. Vbi Anselm. Iam nunc ingredere domum Pharisæi, recumbentem ibi Dominum tuum attende, accede cum benignissima peccatrice ad pedes eius, laua lachrymis, terge capillis, demulce osculis, foue vnguentis. Nónne iam sacro liquoris illius odore perfunderis? Si tibi adhuc suos negat pedes, insta, ora, & grauidos lachrymis oculos attolle, tuísque suspiriis inenarrabilibúsque gemitibus extorque quod petis, luctare cum eo, sicut Iacob vt ipse se gaudeat superari. Videbitur tibi aliquando quòd auertat oculos, quòd aures claudat, quòd desideratos pedes abscondat. Tu nihilominus insta opportune, importunéque clama: *vsquequo clamabo & non exaudies.* Redde mihi Iesu bone lætitiam salutaris tui, quia tibi dixit cor meum, quæsiui faciem tuam, faciem tuam requiram. Hæc Anselmus. Nullus ergo peccator debet de clementia Dei desperare, quia præsto est cunctis debita relaxare, & pœnitentes ad regnum cœlorum reuocare. Istud Deus per Manassem Regem Israël olim præfigurauit, quem propter pœnitentiam ad gratiam reuocauit. Manasses infinitis Deum offenderat. Isaiam qui eum de peccatis suis redarguit, serra lignea per medium desecari fecit, & tot Prophetas ipsum arguentes trucidauit, quòd plateas Hierusalem sanguine prophetarum purpurauit. Tandem ab hostibus est captus, & in exilium deductus, carceri deputatus, vbi cœpit pœnitere, & ex corde scelera sua deflere. Et cum lachrymis orauit Dominum, dicens: Peccaui Domine super numerum arenæ maris, & iam non sum dignus videre cœli altitudinem, propter iniquitatum mearum multitudinem. Misertus Dominus pœnitentiam eius acceptauit. Nam de captiuitate eum liberauit, & in regnum suum in Hierusalem reuocauit. Per hunc peccator designatur, qui Prophetas Domini ipsum arguentes cruciat, quando prædicatores & doctores audire recusat. Et quamdiu talis perseuerat in peccato mortali, tamdiu est in captiuitate Diaboli, si autem ex corde egerit pœnitentiam, Deus paratus est eum suscipere ad gratiam. Hoc idem præfiguratum fuit in Rege Dauid, qui adulterium & homicidium perpetrauit. Cúmque redargutus à Nathan peccaui diceret, statim Natham respondit, Dominus transtulit peccatum, id est, dimisit. O quàm magna est pietas Domini, & quàm ineffabilis qui nullum pœnitentem despicit cuiuscunque conditionis. Non ergo propter immanitatem peccatorum nostrorum desperemus, quia diuersos testes diuinæ misericordiæ habemus. Neque vltrà peccatis seruiamus, quia magnam dignitatem amittunt miseri homines, seruiendo peccatis, quidam carnis voluptates & concupiscentias, quidam aspirando ad honores, & excellentias, quidam pertinaci studio quærentes mundi facultates & diuitias. Et quia pauci sunt hodie qui istum trinarium nefandum non sequantur, certè miseri meritò dicuntur, quia illis rebus quæ eis deberent

Munera in Magdalenam collata.
Fides Magdalenæ.
Gregorius homil. 33. in Euang.
Theophil. in eum locum.
Iustitia est pax, &c.
1. Petr. 4.
Charitas pacifica est Deo præcipuè offerenda.
Ambros. in c. 7. Lucæ.
Desperandum non est.
Bernardus in serm. de verbis Euang. ecce relinquimus omnia.
Lachrymarum virtus.
Chrysostom. homil. 6. in Matth.
Anselm. in medit.
Genes. 32.
Abacuc 1.
Manasses pœnitens.
4. Reg. 21.
In oratione eius in fine secundi paralipo.
4. Reg. 11.
4. Reg. 12.

deberent seruire & obsequi, seruiunt & obsequuntur. Tales proculdubio se viles ostendunt, non nobiles, non dominos, sed potius garsiones & seruos. Exemplum de Diogene, de quo legitur quòd cùm quadam vice ratione suæ eminentis scientiæ & sapientiæ Imperator eum visitaret, philosophus ei assurgere noluit, quod videns Imperator iracundia motus retrocessit, veneruntque serui eius & dixerunt ad eum. Domine quare sic agere voluisti? non modicum te Imperator honorabat, quia te pauperem talis ac tantus visitabat, tu verò econuersò ipsum inhonorasti, quia ei assurgere noluisti. Quibus respondit: Non decet dignitatem meam, vt seruo serui mei reuerentiam faciam. Seruit iste seruo meo, scilicet mundo, qui mihi seruit, eo factus est vt mihi seruiat. Igitur non decuit me signum alicuius reuerentiæ sibi exhibere. Bene dominabatur iste mundo & imperabat, bene naturæ suæ dignitatem & præsidentiam obseruabat.

Diogenes in dolio iacens, & Alexander Magnus.

Mundus nobis seruire debet.

ORATIO.

O Iesu bone, spes pœnitentium, qui Mariæ peccatrici ad tuos pedes flenti, & eos lachrymis riganti, capillis tergenti, labiis osculanti, pietatis signum aperiens peccatorum veniam tribuisti, ne despicias Iesu misericors me peccatorem ad clementiæ tuæ vestigia prouolutum, rigantem lachrymis intimæ compunctionis, osculantem labiis deuotæ orationis, & fac me audire vocem tuam pietate & clementia, suauitate, & misericordia plenam, quam audire meruit & ipsa, vt dimittantur mihi peccata mea multa per tuam gratiam & ipsius merita. Amen.

De ministerio Marthæ, & ocio Mariæ Magdalenæ.

CAPVT LXI.

Lucæ 10.

ET post hæc quadam vice, *intrauit Iesus in quoddam castellum*, scilicet Bethaniam, quæ interpretatur domus obedientiæ, per quod signatum est, quòd libenter intrat Dominus dominum conscientiæ, vbi ei obeditur deuotè. Et venit ad domum Marthæ & Mariæ, ad illam enim domum frequenter diuertebat, & securè propter specialem ibi habitantium amicitiam & deuotionem. Sed Marthæ domus hîc appellatur cùm dicitur, *& mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam*, quia maior natu erat & curam domus habebat. At illæ sorores toto affectu Iesum diligentes reuerenter, & alacriter eum susceperunt, de tanti hospitis aduentu gaudentes. Et Martha quidem se incontinenti ad refectionem Domino, & discipulis suis procurandam parauit, & in ministerio laborauit, vt eis conuenienter prouideret, Maria verò ad pedes Domini se posuit, vt diligentiam, assiduitatem, solertiam erga auditionem ostenderet, & multam reuerentiam quam ad Dominum habebat. Illa stabat & satagebat vt pasceret Dominum, cibo vtique corporali, hæc sedebat & audiebat, vt pasceretur à Domino suo cibo spirituali. Sanè quanto melior est anima corpore, tanto dulcior est cibus spiritualis in mente quàm carnalis in ventre. Vt autem dicit August. Quanto humilius sedebat, tanto amplius capiebat, confluit enim aqua ad humilitatem conuallis, denatat de tumoribus collis: Et cum Dominus more suo, nolens stare ociosus, verba vitæ loqueretur æternæ, per hoc dans exemplum discipulis, & cùm recipiuntur in domibus, suscipientes repleant sacris doctrinis. Maria oculis & auribus in eum intenta speciosissimam faciem eius contemplabatur, & in eius suaui sermone reficiebatur, & vltra quam dici possit in aspectu & verbis eius iocundabatur, nec quicquam aliud cogitabat, sed tantum dulcedini verbi diuini & operibus vitæ contemplatiuæ intenta erat, & de illa mensa Domini opulenta micas de verbo Domini colligebat. Martha verò in operibus vitæ actiuæ occupata stetit, & substitit quasi fatigata & fessa labore ministerij cessans aliquantulum, & molestè ferens quòd ipsa sola in necessitatibus domus laboraret, soror verò eius ocio & quieti vacaret, & Domino hoc permittenti conquerens postulauit ab eo, vt ad laborandum secum in ministerio & iuuandum illam compelleret, sed contrariam sententiam reportauit. Maria autem Martham audiuuat consiliis, opera eius dirigendo, & suffragiis pro ipsa orando. Ecce quòd sorores istæ nec seruum nec ancillam habebant, qui eis seruirent, nec Dominus coquum vel hostiarium qui eius commodo prouiderent, ex quo habes argumentum contra superbiam præsertim prælatorum. Martha de sorore conquerens ex illorum persona loquitur, qui adhuc diuinæ contemplationis ignari solum quod didicerunt fraternæ dilectionis opus Deo placitum ducunt, ideòque cunctos qui Christo per contemplationem deuoti esse volunt, huic mancipandos autumant. Hanc ignarorum obiectionem soluit Hieronymus in epistola, in qua inuitat nobilem & diuitem matronam ad eremum dicens: Quando finem habebit ista seruitus imperfecta? Nunquid non habebit Dominus, vnde alet pauperes nisi per te? Inuenitur autem Maria accusata tripliciter, scilicet à Pharisæo, de præsumptione & temeritate, eo quòd peccatrix Christum recumbentem tetigit. A Iuda, de prodigalitate, eo quòd preciosum vnguentum effudit, ac caput & pedes Domini vnxit. A sorore, de ociositate, sicut patet hîc, & vbique Maria tanquam patiens tacuit & Christus semper pro ipsa respondit & eam excusauit, ostendens Pharisæo quòd factum Mariæ non erat præsumptionis, sed deuotionis, ostendens quoque Iudæ, & aliis discipulis, quòd illa effusio vnguenti non erat prodigalitatis, sed pietatis, ostendens etiam sorori, quòd sessio Mariæ non erat ociosa, sed melioribus actibus occupata. Maria autem quæ in verbis Domini quiescebat, & mira suauitate tenebatur, ad clamorem sororis quasi somno euigilans de quiete sua timuit, & facie inclinata in terra siluit, ac causam suam tanquam ociosa iudici commisit, non parans respondendi sermonem, ne remitteret, vel interrumperet audiendi intentionem. Et Dominus excusando Mariam, dixit ad Martham. *Martha Martha*, repetitio nominis signum est dilectionis, vel monendæ intentionis, vt scilicet audiret intentius, *solicita es, & turbaris erga plurima*, ac circa multa es occupata, opera enim vitæ actiuæ sollicitudinem & distractionem mentis inducunt, & frequenter perturbationem ingerunt. Si ergo vis cum lætitia viuere, noli multa agere, quia in multis actionibus minor eris. *Porrò vnum est necessarium*, scilicet Deo iugiter inhærere, secundum illud: Vnam petij à Domino, hanc requiram, &c. Vel *vnum*, scilicet ipse Deus, qui vnus est præ omnibus quærendus, vel *vnum*, id est, vnitas mentis ad Deum, quia per vitam contemplatiuam mens adhæret Deo, qui est simpliciter vnus, sicut econtrà per vitam actiuam intendendo creaturis, quæ multæ sunt, anima diuiditur, & per multa distra-

Martha.

Magdalena.

Augustinus serm. 27. de verbis Domini.

Humilitas Magdalenæ.

Marthæ & Magdalenæ status.

Contra sciolos & ignaros.

Hieron. in epist. ad Paulam & Eustachium.

Accusatio Magdalenæ triplex.

Defensio eius.

Ecclesiastes 12. & 38.

Psalm. 26.

distrahitur. Et tamen multa sunt necessaria tendentibus ad vnum, quod omnibus est præferendum. *Maria optimam partem elegit*, securam magis & digniorem, quasi dicat: Non tu malam, sed illa meliorem. Ne ergo conqueraris de ocio sororis, quia maior est qui recumbit, quàm qui ministrat. Sed quomodo dicitur optima, cùm eum tantum sit consecutura in patria? Sed & illam optimitatem dulcedinis, & iocunditatis patriæ iam hîc prægustauit, non sicut in futuro apprehendit. Non tamen reprehenditur pars Marthæ, quia & ipsa est bona, sed laudatur pars Mariæ, quia optima, cuius causam subiungit, quia *non auferetur ab ea*, hoc enim elegit quod semper manebit. In hac vita incipit & augetur, in alia vita plenius perficietur, quia quod non videt per speculum in ænigmate, tunc videbit facie ad faciem. Et amoris ignis qui hîc ardere inchoat, cùm ipsum quem amat viderit, in amorem amplius inardescet. Charitas nunquam excidit, quia vna & eadem charitas hîc, & in patria remanet. Ignis est in Sion, & caminus in Hierusalem, ita & contemplatiua eadem est hîc & in patria, sed hîc iucunditas mentis est semiplena, & ibi erit perfecta. Non ergo contemplatiua auferetur, quæ subtracta præsentis seculi lucta perficietur, actiua verò sicut & fides euacuabitur quandoque, & auferetur, quia in æterna patria non erunt opera pietatis necessaria, in quibus ipsa exercetur. Maria ergo per Domini excusationem excusata, deinde securius sedit, & iocundius quieuit. Vnde August. Dominus pro Maria respondit Marthæ, & ipse eius factus est aduocatus qui iudex fuerat interpellatus. Quæ sententia interpellanti respondit, & susceptam defendit. Intenta erat Martha quomodo pasceret Dominum, intenta Maria quomodo pasceretur à Domino. A Martha conuiuium Domino parabatur, in cuius conuiuio iam Maria iocundabatur. Mira enim suauitate tenebatur, quæ profecto est maior mentis, quàm ventris. Excusata est, sedit securior. Non ergo Dominus opus reprehendit, sed munus distinxit, vna est theorica, id est, contemplatio Dei, cui merito vniuersa virtutum studia postponuntur. Vnde & Ambrosius: Agat te sicut Mariam desiderium sapientiæ, hoc enim maius, hoc perfectius opus. Nec ministerij cura à cognitione verbi cœlestis te auertat. Nec arguas eos & ociosos iudices quos videas studere sapientiæ. Nec Martha tamen in bono ministerio reprehenditur, sed Maria, quòd meliorem partem sibi elegerit, antefertur. Iesus enim multis abundat, & multa largitur, & ideò sapientior quod principale aduertit, elegit. Denique Apostoli optimum non putauerunt relinquere Dei verbum, & ministrare mensis. Hæc Ambrosius. Itaque Mariæ pars, id est, contemplationis ocium Marthæ ministerio prælata est, quia dignior, scilicet Angelorum conuersationi vicinior, & quia securior, & quia quietior, & quia iocundior, & quia diuturnior, quia *non aufertur*. Illa verò periculosior, propter lutum & puluerem pedibus actiuorum adhærentem, & laboriosior, propter solicitudinem & occupationem, proximis tamen vtilior, propter subuentionem & ædificationem. Actiua autem, quædam est prælationis & prædicationis, quædam ministerij & vitæ communis. Sicubi ergo legitur actiuam præferri contemplatiuæ, intelligendum est de actiua prælationis & prædicationis, in aliquo enim excedit actiua contemplatiuam, & in aliquo exceditur per illam. Vbi sciendum, quòd distinguitur duplex actio à doctoribus. Vna quæ consistit in exercitio virtutum moralium, & ista disponit ad contemplationem.

Lucæ 22.
1. Cor. 13.
Ibidem.
Contemplatiua vita manet.
Sapientiæ studentes non sunt ociosi.
Actor. 6.
Actiua vita.
Actio duplex.

Vnde Gregor. Qui contemplationis arcem tenere desiderant, necesse est vt prius in campo actionis se probent. Sedatis enim passionum tumultibus per exercitium virtutum moralium, disponitur anima vt liberè possit eleuari in contemplationem virtutis, ex quo patet quòd talis actio ordinatur ad contemplationem sicut ad finem, finis autem melior est his quæ sunt ad finem. Et ideò de tali actione concedunt omnes quod contemplatio est melior. Alia autem actio est, quæ sequitur contemplationem, procedens ex plenitudine contemplationis, sicut est docere, & in regimine animarum laborare, & huiusmodi opera facere, & de tali actione dicunt aliqui, quòd est melior ipsa contemplatione, & de ista actione non loquitur hîc Christus, vt patet intuentibus. Alij verò dicunt, quòd etiam in ista actione contemplatio melior est, quia id quod simpliciter præeligitur, videtur esse melius absolutè, quàm id quod præelegitur in casu, sed contemplatio est per se eligenda, cura autem animarum in casu necessitatis fraternæ est suscipienda. Vnde August. Ocium sanctum quærit charitas, negocium iustum suscipit necessitas charitatis, quam sarcinam si nullus imponit intuendæ veritati vacandum est, si autem imponitur suscipienda est, propter charitatis necessitatem. Hæc August. Hæ duæ sorores Domino dilectæ, scilicet Martha & Maria, duas vitas demonstrant spirituales, quibus præsens exercetur Ecclesia. Martha actiuam, qua proximo in charitate associamur, Maria contemplatiuam, qua in Dei amore suspiramus. Vnde non Maria, sed Martha Christum suscepisse dicitur in domo sua. Maria enim non habet domum, quia vita contemplatiua omnem huius seculi spernit habere possessionem. Sufficit ei ad pedes Domini sedere, & verbum Dei semper audire, ac mentem potius quàm ventrem nutrire. Sufficit ei remotis omnibus curis & sollicitudinibus lectioni & orationi assiduè insistere, & in Dei contemplatione vacare, crebra quoque lachrymarum compunctione, pro peccatorum remissione, & æternæ vitæ susceptione, dulcissimè suspirare. Tales enim Prophetæ fuerunt. Tales & Apostoli. Tales & multi alij, omnia relinquentes, mundum fugientes, Domino adhærentes, tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Actiua verò vita dicitur, quia semper in actu, semper in fatigatione & labore est, & vix aliquando in quiete potest esse. Vnde hîc de Martha dicitur, quia, *satagebat circa frequens ministerium*. Videmus enim multos Ecclesiarum præpositos & ministros, ac multos alios sollicitè discurrere, laborare, æstuare, & multis modis fratrum & proximorum necessitatibus, & misericordiæ operibus insudare, vt eos quoque non immeritò circa frequens ministerium satagere dicamus. Et ideò Maria sedet, quia contemplatiua, peccatis vitiorum tumultibus, optata iam in Christo quiete mentis perfruitur. Martha verò stat, quia actiua laboriosa desudat in certamine. Vnde August. Remanserunt ergo in illa domo, quæ susceperat Dominum, in duabus fœminis duæ vitæ, ambæ innocentes, ambæ laudabiles. Vna laboriosa, altera ociosa, nulla facinerosa, quam cauere debet laboriosa, nulla desidiosa, quam cauere debet ociosa. Erant ergo in domo illa duæ vitæ & ipse fons vitæ. Hæc August. Hæ autem mulieres prudentissimæ totius Ecclesiastici exercitus duces & præuiæ sunt. Has cætera turba sequitur, alij post Martham, alij post Mariam vadunt. Nulli enim cælestem illam patriam ingrediuntur, nisi qui hanc vel illam sequuntur.

Gregorius in c. 14. lib. 1. Regum.
Augustinus lib. 19. de ciuitate c. 19.
Ocium sanctum.
Vita duplex.
Contra sollicitudinem Ecclesiasticorum.
August. ser. 27. de verbis Domini.
Vita duplex innocentia.

Delectus vitæ habendus.

Sed in his necesse est, vt vnusquisque vires suas consideret, & ad quod opus aptior sit. Si enim ad contemplationem sit habilior, & ad orandum deuotior, tutè se transferat ad eremum, pro se & aliis oraturus, nec sic abscondit talentum in terra, sed in Domino, licet non prædicet, quia talentum orationis & deuotionis in quo amplius valet, & meliorem se sentit, omnibus erogat, nec piger dici debet, qui totus in sancta deuotione & oratione, ieiuniis, & vigiliis, & lachrymis est. Et de actiua similiter suo modo accipe & intellige. Non tamen sit diuisio inter has species vitæ, quasi per opposita, sed per officia, conueniunt enim etiam eisdem, sed officia habent distincta. Actiuus enim sæpe est contemplatiuus, & econuerso, qui tamen denominatur ab altera, cuius scilicet plura, & frequentius gerit officia. Sunt autem officia actiuæ legere, in publico prædicare, corripere, errantes reuocare, nescientes docere, pauperes sustentare & alere, petentibus consilium & auxilium dare, inopem de manu fortis eripere, infirmantis curam gerere, commissis nobis qualiter subsistere valeant prouidere, quæ singulis quibúsque expediant dispensare, opera pietatis omnia exercere. Officia contemplatiuæ sunt, sibi & in secreto legere, in lege Dei meditari, secretò orare, suauitatem & dulcedinem patriæ cum Angelis prægustare & præsentire, soli desiderio conditoris inhærere, exutam mentem à cunctis habere terrenis, eámque quantum humana imbecillitas sinit vnire cum Christo, vt nil iam agere libeat, sed calcatis curis omnibus ad videndam faciem sui creatoris animus inardescat, adeò vt conuersatio contemplatiui, iam quasi in cœlis sit, & nihil de terrenis sapiat. Contemplatiuus enim & verè spiritalis homo tam fidelis debet esse in tota vita sua, & in omni opere suo, ac si singulis horis iudicari debeat coram Deo, & tam ardenti desiderio viuere & ardere, quasi singulis horis debeat iungi Angelorum cœtibus ad fruendum Deo æternaliter, & qui habet cor in supernis eleuatum quando sedet, quando ambulat, quando requiescit, quando aliquid facit, cor à Deo non recedit, omnes ad Dei amorem exhortatur, deridet huius mundi gloriam & fœlicitatem, miratur hominum cæcitatem, & quàm stultum sit in transitoriis fiduciam habere ostendit. Contemplatiuus tamen pro opportunitate temporis & necessitate instante, alter alterius sumat officia, sitque de contemplatiuo actiuus, & econuerso, cum expedire visum fuerit Ecclesiæ. Vnde Cenomanensis scribens cuidam assumpto in prælatum, conquerenti ademptam sibi esse contemplationis requiem, & actiuæ sollicitudinis sarcinam se inuitum sustinere ait: Ad pedes Domini cum Maria sedebas, nunc cum Martha Domino ministras. Species Rachelis te allexit, sed nec fastidias Lyam lippam, quia gignit sibi sobolem. Maria à Domino fercula sumit: Martha Domino præparat, & apponit, hæc Deum reficit, illa à Deo reficitur, hæc ministrat panem hominum, illi ministratur panis Angelorum. In mensa eius nil fastiditur, in mensa Marthæ multa. Ibi audiebas Canticum Angelorum, videbas lilia virginum, rosas martyrum, violas confessorum, hîc filium Dei de cœlis descendentem & dicentem: *gaudium maius est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente &c.* Videtur tibi contemplatiuam actiuæ debere præponi, tamen si sollicitè consideres, actiua materia est ad gloriam, sicut contemplatiua non descensus ad ruinam, quarum vtranque in eodem & in diuersis inuenies. Christus enim docens in campestribus, in monte orauit. Moyses in monte & in tabernaculo loquebatur cum Domino, descendens de monte, & egressus de tabernaculo, loquebatur cum populo. Petrus cui dictum est in cœnaculo, macta, & manduca, prædicauit populo. Apostolus raptus in paradisum, factus est doctor gentium. Maria legitur tantum sedisse & audisse, nec aliquando sorori discurrenti subuenisse, licet eius auxilium quadam mentis amaritudine anxia soror postularet. Martha nequaquam legitur partem Mariæ suo miscuisse obsequio, & ideò sicut Dominus testatur, *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Per Mariam ergo signantur quorum conuersatio in cœlis est, vt qui dicunt: *Ecce elongaui fugiens, &c.* Per Martham, negociosi sacerdotes reprehenduntur, in quibus turba negociorum contemplationis excludit sacrarium, & contriti cordis extinguit sacrificium. Neque enim fieri potest, vt aliquando loquatur cum Domino, qui etiam silens cum toto fabulatur mundo. Talibus occursant inimica negocia, quorum recordatio illos sequitur vsque ad sacra altaria, qui illis furantur orationum suffragia, & defraudant suis temporibus Ecclesiastica officia. Martha ministrauit, sed Christo, discurrit, sed pro Christo. Si nobis discurrimus, quærentes quæ nostra sunt, aucupantes temporalia, nec Martha sumus, sed negociatores. Vnde si discurris, iusta est tibi flendi & conquerendi ratio. Cæterùm si Martham simpliciter agis, bene agis. Si inter Lyam discurris & Rachelem, melius agis. Si cum Maria sederis, & audieris, optimè. Bonum est seminare quod illa fecit, melius est metere quod ista. Hæc iccirco dixerim vt magnum repures bonum sic alternare studia istarum, vt nunc quieti vaces, nunc proximorum vtilitati. Vna quippe & eadem est scala qua Iacob ascendentes & descendentes vidit Angelos. Rachelem diligas pro specie: Lyam pro prole. Neutra ergo prælato est postponenda, sed vtraque amplectenda. Vtram verò alteri præponas, ignoro. Verùm hoc scio, quòd *duo sunt in lecto, vnus assumetur, & alter relinquetur, &c.* Hæc Cenomanensis. Hæc autem historia quæ hîc tangitur, licet ad beatam Mariam non pertineat, tamen hoc Euangelium in die assumptionis eius legitur, quia ipsa est castellum in quod Dominus intrauit, vel quia vitas & officia istarum sororum habuit. Castellum quippe fuit corpus intemeratæ Virginis Mariæ, quod intrauit Dominus Iesus in conceptione. Quod bene dicitur castellum, propter septem, quæ constituunt nobile castrum. Primum est situs altus, vt videlicet castrum sit in alto situm, per quod spiritualiter altitudo vitæ spiritualis accipitur, vt homo spiritualis sit eleuatus ab inquietudine & affectione eorum qui in mundo sunt, & in altitudine cœlestium desideriorum, & contemplatione diuinorum. Talis fuit beata virgo Maria, quæ altitudinem vitæ spiritualis excellentissimè in se habuit, quò ad omnia prædicta. Secundum est, murus clausus & firmus, per quem intelligitur firma clausura, & vigil custodia virginalis integritatis, quæ excellentissimè fuit in beata Virgine, quam ita murus virginalis integritatis vndique vallauit, vt nullus vnquam libidinis accessus ad eam esset, nec sensus eius sola etiam cogitatione ab aliqua tangeretur libidine, vnde in ea verificatum est illud Canticorum: *Hortus conclusus es, fons signatus.* Tertium est turris, per quam intelligitur humilitas, quæ hominem prouehit in altum vsque ad cœlum, iuxta illud: *Qui se humiliat exaltabitur,* & sicut turris est ad protectionem omnium qui

Officia vitæ actiuæ. — *Contemplatiuæ vitæ officia.* — *Contemplatiui fidelitas.* — Lucæ 15. — *Vtraque vita in eisdem.* — Actuum 10. — Psalm. 54. — *Contra sacerdotes seculari attrectantes.* — *Vita actiua. Vita mixta. Vita contemplatiua.* — Genes. 28. — Matth. 24. — *Assumptionis Mariæ cur hoc Euangelium.* — *Mariæ castellum.* — *Castelli nobilitas.* — Cantic. 4. — Lucæ 14.

qui sunt in castro, sic humilitas protegit & conseruat omnes virtutes in homine. Et hoc munimentum turris humilitatis, valde conueniens est ad murum virginitatis, quæ duo inuicem se defendunt, & excellentissimè in beata virgine fuerunt. Quartum est fossatum, per quod intelligitur paupertas, quæ omnem terreneitatem euacuat ab anima, & hæc fuit in Virgine Maria, de qua dicitur quòd non erat ei locus in diuersorio, quo suum pareret filium. Quintum est armatura ad protectionem castri, & confugientibus ad id necessaria, per quam intelligitur abundantia pietatis, quæ est in virgine beata, qua protegit peccatores, & ab hoste compressos fugientes ad eam. Sextum est alimenta, sine quibus castrum conseruari non potest, per quæ intelligitur copia alimenti spiritualis, quam sufficientissimè in se beata virgo habuit, ipsa enim intra se continebat panem viuum & verum qui de cœlo descendit. Septimum est fluuius confluens, per quem intelligitur plenitudo gratiæ, quæ confluxit in beata Virgine. Vnde Hieron. Cæteris per partes: Mariæ autem se totam infudit plenitudo gratiæ. *Intrauit ergo Iesus in quoddam castellum*, scilicet in beatam Virginem, in quam venit ipse Deus ad expugnandum diabolum, *& mulier quædam Martha nomine*, id est, beata Virgo, *excepit illum in domum suam*, id est, in vterum suum, *& huic erat soror nomine Maria*. Beata virgo Martha fuit & Maria: Martha, propter studium bonæ actionis, Maria propter ocium contemplationis. Martha enim & actiua in Christo filio suo fuit, quando omnia opera misericordiæ & pietatis circa illum exercuit, & curam eius obnixè sicut mater egit. In membris eius etiam quando Elizabeth cognatæ suæ præcursorem Domini parienti ministrauit, & ipsum præcursorem in cunabulo fouit, & in balneo lauit: aliáque obsequia vtrique humiliter exhibuit. Fuit etiam Maria & contemplatiua audiendo Angelum & Dominum, & cum eis loquendo, ac seruans & conferens ea quæ videbat & audiebat in corde suo, quæ non nisi tempore suo aperuit, cùm scilicet Euangelium scribi cœpit, & tunc docuit Apostolos ea quæ didicerat, in quo actiua erat. Ideò dicitur hîc, *& huic erat soror nomine Maria.* Quæ stetit constans in fide, *& ait, Domine non est tibi curæ &c.* Ista Martha quæ conqueritur de sorore sua, est ratio inferior, attendens & videns filium suum ad mortem comprehendi inter hæc sollicita naturali compassione, quasi satagebat eum liberare, sed Maria est ratio superior, contemplans diuinam voluntatem, & attendens totum factum esse ex Dei ordinatione, quasi *sedens secus pedes eius, audiebat*, ea quæ filius suus prædixerat de sua passione, & conformans se diuinæ voluntati, consentiebat quòd sic fieret, ita quòd quasi ratio inferior beatæ Virginis conquerebatur de superiori. Sed quid respondet Dominus, audiamus, *Martha Martha sollicita es, & turbaris erga plurima*, quia beata Virgo sollicita fuit, quando Herode persequente in Ægyptum fugit, quando Iudæos filium suum persequentes cognouit, *sed vnum est necessarium*, vt scilicet vnus moriatur pro populo, & non tota gens pereat, *& Maria*, scilicet ratio superior, *optimam partem elegit*, scilicet in omnibus consentire diuinæ voluntati, & ideò, *non auferetur ab ea*, quia sic oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Vnde Anselmus: Hoc castellum quod intrauit Iesus singulariter intemeratam Virginem, eiusdem Iesu genitricem Mariam, per similitudinem accipimus. Castellum enim dicitur quælibet turris, & murus in circuitu eius, quæ duo sese inuicem defendunt, ita vt hostes per murum ab arce, & à muro per arcem arceantur. Huiusmodi castello non incongrue Virgo Maria assimilatur, quam virginitas mentis & corporis, ita quasi murus vndique vallauit, vt nulli vnquam libidini esset ad eam accessus, nec sensus eius aliqua corriperetur illecebra. Et quia virginitatem cùm libido vincere non possit, solet impugnare superbia, est in eadem virginitate turris humilitatis, omnem repellens superbiam. Itaque hæc duo, murus videlicet virginitatis, & turris humilitatis ab alterutro muniuntur, vt nunquam in humili virgine fuerit nec superba virginitas, nec inquinata humilitas, sed semper in eadem permanserit & humilis virginitas, & virginalis humilitas. Duæ istæ sorores (sicut sancti Patres plenissimè exposuerunt) duas in sancta Ecclesia vitas designant: Martha, scilicet actiuam: Maria verò contemplatiuam. Ista laborat ad exhibenda indigenti omnia humanitatis officia, illa vacat, & videt quoniam suauis est Dominus. Ista circa exteriora occupatur, illa interiora contemplatur. Sicut autem Maria singularis est mater Domini, ita & effectus istarum vitarum, quarum istæ duæ sorores typum tenent, in ea extitit singularis. Nunquam in aliqua persona, immò in omnibus, Martha sic est operata, nunquam sic aliâs Maria contemplationi vacauit, nunquam sic aliâs hæc vel illa quod suum est exhibuit. Alteram Martham & Mariam dico, eorum significantiam intelligo. Sed iam videamus actionem huius Marthæ, deinde coniiciamus contemplationem huius Mariæ, & vt plenius id faciamus, quid alij per Martham operantur, & quid ista operata est conferamus. Alij hospitem quemlibet in domo sua suscipiunt, ista non quemlibet, sed proprium filium Dei, qui non habet vbi caput suum reclinet, non in domo, sed in vtero suscepit. Alij nudum quemlibet veste mutabili atque corruptibili vndelibet composita operiunt, ista verbum Dei, quod in eadem virgine carnem in vnitate personæ assumpsit, quæ fine fine incorruptibilis atque incommutabilis permanebit. Alij quemlibet esurientem, vel sitientem, cibo vel potu exteriori reficiunt, ista hominem Deum humanitus indigentem, non solum exterioribus cibis vel potibus pauit, verumetiam interiori suo lacte aluit. Et vt breuiter sex illa opera misericordiæ percurramus, quæ si vni ex his minimis fiunt, Deus sibi facta confitetur, ista non quemlibet ex minimis, sed summum Dei filium hospitem suscepit, nudum carne, vel etiam pannis, operuit, esurientem pauit, sitientem lacte potauit, infirmum per infantiam & iacentem non solum visitauit, sed & balneando, liniendo, fouendo, gestando frequentauit, vt meritò de illa dicatur, *Martha autem satagebat circa frequens ministerium.* Comprehenso & crucifixo, quasi in carcere posito, affuit, sicut scriptum est: Stabat autem iuxta crucem Iesu mater eius. Inter hæc sollicita erat, & turbabatur cum fugeret in Ægyptum à facie Herodis, turbabatur cùm Iudæos insidiantes, & mortem ei inferre volentes, cognosceret. Ad vltimum turbata est valde, cùm vidit filium suum talem comprehendi, ligari, flagellari, conspui, spinis coronari, derideri, colaphizari, crucifigi, mori, sepeliri. Vnde ei congruit quod dicitur: *Martha Martha sollicita es*, & turbaris erga plurima. Nemo verò dubitat quin beata Maria filium vellet de omni tribulatione eripi, & seipsam in perturbatione adiuuari à diuinitate, quam eidem filio sciebat inesse per theoricam, quæ est pars Mariæ. Hoc

Lucæ 1.
Ioann. 6.
Hieron. ser. de Assumpt. *Plenitudo gratiæ Mariæ.*
Maria Martha fuit & Magdalena.
Lucæ 2.
Anselm. in Euangelium Lucæ, intrauit Iesus in quoddam castellum. tom. 3.
Opera misericordiæ.
Matth. 25.
Ioan. 19.
Maria turbatio.

Hoc est, quod Martha conqueritur, quòd eam soror reliquit solam ministrare, & eius auxilium in ministerio flagitat. Hæc de parte Marthæ. Porrò de parte Mariæ, quæ optima prædicatur, quanta vel qualis fuerit in beata Maria, quis dignè loquatur? Si talis est vt diximus, imò melior est, quàm diximus in beata Maria pars Marthæ, quæ tamen à Domino non laudatur, sed tamen non vituperatur, qualis est pars quam optimam Maria elegit, quæ sic laudatur, vt ab ea non auferri dicatur? O quam magna multitudo dulcedinis Dei fuit in beata Virgine Maria, quando Spiritus sanctus in eam superuenit, & virtus altissimi ei obumbrauit, & de eodem Spiritu sancto concepit, quid de eo non sapiebat, in qua sapientia Dei latebat, & in cuius vtero corpus sibi aptabat. Hæc autem non solum, *ad pedes*, sed ad caput, *Domini sedens, audiebat verbum ex ore eius.* Hæc conseruabat omnia verba Angelorum, pastorum, magorum, nec non ipsius filij sui, conferens in corde suo. Nemo vnquam sicut ista gustauit quàm suauis est Dominus, inebriatur ab vbertate domus Dei, & torrente voluptatis eius potabatur. Nec mirum, quoniam apud eam, imò intra eam, erat fons vitæ de quo manabat tanta perfectio vtriusque vitæ. Circa plurima, vt Martha, occupabatur, circa vnum, vt Maria, delectabatur. *Porrò vnum est necessarium*, quia plurima auferuntur, vnum manet. Singulariter igitur partem Marthæ peregit, singulariter optimam Mariæ partem elegit. Sed pars Marthæ ei aufertur, iam enim non erit sollicita, vt ministret ei sicut puero, cui omnes Angelorum ordines ministrant sicut Domino. Iam non tristabitur fugiens in Ægyptum à facie Herodis, quia ipsa ascendit in cœlum, & Herodes descendit ad infernum à facie eius. Iam non turbabitur erga plurima, quæ fecerunt filio suo Iudæi, quia omnia subdita sunt ei. Iam filius Mariæ à Iudæis vel militibus non flagellabitur nec occidetur, quia Christus resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Pars ergo Marthæ aufertur, sed bono suo, quia pars Mariæ ei præficitur, quæ non auferetur ab ea. Exaltata enim est super choros Angelorum, repletum est in bonis desiderium suum. Videt Deum facie ad faciem sicuti est, gaudet cum filio suo in æternum. Hæc est pars optima, quæ non auferetur ab ea. Cuius & nos participes simus, meritis & precibus eius, per Iesum Christum Dominum nostrum. Amen. Hæc Anselm. Ipsa etiam virgo Maria elegit optimam partem, & in gratia, & gloria. In gratia quidem in vita ista per omnimodam virtutum superabundantiam, quia (vt dicit Hieronym.) Sicut in comparatione Dei nullus homo bonus, sic in comparatione matris Domini, nulla inuenitur perfecta, quantumcunque virtutibus eximia comprobetur. Ideò bene de ea canit Ecclesia,

Pars Mariæ matris Domini.

Marthæ pars ablata Mariæ matri Domini.

Magdalenæ pars permanens.

Maria optimam partem elegit.

Hieron. ser. de Assumpt.

In officio matutino

Nec primam similem visa est, nec habere sequentem.

In gloria etiam elegit optimam partem, illam videlicet partem, quia in cœlo citra thronum Dei maiestatis sublimior, quia exaltata est super omnes choros Angelorum, & hæc pars optima nunquam auferetur ab ea in æternum. De hac parte optima August. loquens ad eam dicit: Ad hanc vsque gloriam tu virgo gloriosa prouecta es, vt superno regi nil superius habeas in supremis, quæ etiam Angelicam transcendens dignitatem ad superni Regis es sublimata consessum. Vbi enim rex filius tuus posuit quod ex te sumptum est, ibi posuit & te matrem ex qua sumptus est. Neque enim fas est credere te esse alibi, quàm vbi id est quod ex te sumptum est. Hæc August. Moraliter exponitur istud de religiosis vt castellum sit ipsa religio, muri istius castelli est Abbas & prælati cæteri, fossata sunt paupertas, quæ fossata diabolus, vt castellum possit capere conatur abundantia diuitiarum implere, aqua circundans hoc castellum, est fons lachrymarum, alimenta, sunt vigiliæ, ieiunium, disciplinæ quibus caro attenuatur, sed anima impinguatur, turris est contemplatio. In hoc castello est Martha, scilicet officiales qui sunt solliciti, & turbantur erga plurima, & Maria, scilicet claustrales in claustro circa pedes Domini residentes. Ad istud castellum venit Iesus, quando aliquis causa hospitalitatis ad ipsam religionem declinat: Iesus enim recipitur, quando aliquis nomine eius recipitur. Igitur Iesus in membris suis *intrat in quoddam castellum*, id est, religionis locum, *& mulier quædam Martha*, scilicet compassio, & significat quòd Officiales debent esse mites, benigni, & seduli circa hospitum receptionem, *& huic erat soror nomine Maria*, non domina, non ancilla, quia officiales in claustro non debent esse domini claustralium, nec econuersò, sed omnes fratres, quia magister vnus est Christus, & vnus est pater Christus, vna mater regula. *Quæ sedens secus pedes Domini*, vbi describitur officium claustralium, scilicet sedere, tacere, meditari, audire Dominum loquentem in scriptura, & in cordibus eorum. Sed Martha conqueritur, dicens. *Domine non est tibi curæ &c.* quia officiales qui sunt circa temporalia occupati, debent de claustralibus qui vacant contemplationi conqueri, pacem contemplationis appetendo, & tumultum negociorum mundanorum fugiendo. Vnde Bernard. Fœlix domus & beata congregatio, vbi Martha conqueritur de Maria, nam Maria Martham æmulari indignum est prorsus, nam Maria optimam partem elegit, scilicet claustrales qui vacant contemplationi, quæ non auferetur ab ea, quia nullus hodie appellat contra claustralem, qui vult in claustro residere, sed bene appellatur contra eum qui vult Abbas fieri, vel quæ non auferetur ab ea, quia vita actiua cum vita præsenti deficit, vita verò contemplatiua, post hanc vitam proficit.

August. ser. de Assumpt.

Moraliter de religiosis.

Bernardus serm. 3. de Assumpt.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui pro nobis venisti in carnem per diuinæ naturæ & humanæ vnionem, moueantur viscera misericordiæ tuæ super me indignum seruum tuum peccatorem & reum, & illius Marthæ quæ te in virginali vtero suscepit hospitio, & illius Mariæ, quæ verba tua conseruauit conferens in corde suo, scilicet illius clementissimæ genitricis tuæ fide meritis & precibus, veni & in mentem meam per gratiæ infusionem, vt nil præter te diligam, nil quæram, nil etiam cogitare concupiscam, sed tu solus mihi sis spes & omne opus. Oro, vt & hic prælibare aliquatenus valeam consolationis tuæ dulcedinem. Amen.

De muliere Samaritana.

CAPVT LXII.

Et abiit iterum Iesus in Galilæam, de qua venerat in Iudæam. Antequam veniret autem in Galilæam *oportebat eum transire per Samariam* regionem, non ex intentione declinandi ad Samaritanos ne doctrinæ suæ videretur contrarius, qui dixit discipulis suis: *In viam gentium ne abieritis*, quia Samaritani partim erant Gentiles, sed ex viæ dispositione & necessitate, quia

Ioann. 4.

Matth. 10.

Samaria. *Sichem.* quia Samaria media est inter Iudæam & Galilæam. *Venit ergo iuxta Sichem* ciuitatem regionis Samariæ, *Neapolis Sebaste.* quæ corruptè Sichar dicebatur: nunc verò Neapolis dicitur, quarto miliario à ciuitate quæ Samaria dicebatur: nunc verò Sebastè dicitur: à qua tamen adhuc regio Samaria denominatur. Distat verò Sichem de Hierusalem xiij. leucis ad Aquilonem. Genes. 34. Vt autem in Genesi dicitur: Iacob veniens de Mesopotamia emit agrum ab Emor principe ciuitatis Sichem, & ibi ad tempus habitauit iuxta vrbem: sed propter raptum Dynæ filiæ suæ occisi sunt habitatores illius à filiis Iacob, & sic cessit in possessionem eius: quem locum dedit Iacob moriens filio suo Ioseph, sed tempore procedente venit ad Samaritanos & Gentiles: *Erat autem ibi fons Iacob,* *Puteus Iacob nunc Samaritanæ.* id est, puteus non longè à porta Sichem australi, quem ipse foderat, quando ibi habitabat: qui hactenus sic vocatus fuerat, sed ex euentu qui sequitur, postea puteus Samaritanæ est denominatus: super quem Ecclesia fuit constructa in modum crucis: in cuius medio ipse puteus est situs: ad cuius sinistram ostenditur mansio Iacob, & prædium quod dedit filio suo. Iste puteus est fons dictus, quia omnis puteus fons est: sed non omnis fons *Fons & puteus.* puteus. Fons enim dicitur vbicunque manat aqua de terra: sed si in superficie scaturit, fons tantum, & propriè dicitur: si in profundo scaturit: ita puteus appellatur, vt nomen fontis non amittat: hîc autem fons pro puteo ponitur. *Iesus ergo fatigatus ex itinere* in quo apparebat veritas humanæ naturæ, ex infirmitate: *sedebat supra,* id est, iuxta *fontem,* seu puteum, propter loci aptitudinem, ad quiescendum & docendum, vt scilicet requiescere faceret corpus: quia sessio propter laborem facta Chrysost. in homil. 30. in Ioannem. est, vt dicit Chrysostomus. Et iuxta fontem erat locus aptus Christi doctrinæ, apud quem est fons aquæ sapientiæ, gratiæ, & vitæ: vnde etiam propter authoritatem docendi sedebat, quia summus *Hora sexta fatigatio Christi.* doctor erat. Hora autem erat quasi sexta. Hoc dicitur ad ostendendum causam fatigationis: quia per magnum tempus etiam prædicando laborauerat, non enim iumentum habebat. Ista fatigatio Christi hora sexta fuit signum passionis eius futuræ tali hora. Fatigatur Dominus secundum carnem, cuius fortitudine conditi sumus: fatigatur, per quem fatigati recreantur: fatigatur, quo deserente *Suscepit Christus infirmitatem nostram.* fatigamur, quo præsente, firmamur. Suscepit enim omnia, quæ nostræ infirmitatis sunt sine peccato: vt nos à peccato liberaret, & nos quasi infirmus infirmos nutriret. Fortitudo namque eius nos creauit, infirmitas nos recreauit. Assumpsit non solum naturam humanam, sed etiam defectus circa naturam, quos videlicet ipsum decuit assumere. Vnde cùm pœnæ sint exercitatiuæ virtutis perfectæ, & testificatiuæ humanæ naturæ: non simulatiuè assumpsit pœnalitates, tam corporales, quàm spirituales: quæ respiciunt nostram naturam in communi, sicut famem & sitim in absentia alimenti, tristitiam & timorem, in præsentia nocumenti: & cætera huiusmodi: vt est calor & frigus, lassi- *Non omnes defectus nostros assumpsit.* tudo, & similia. Nec tamen omnes defectus assumpsit corporales, sicut sunt defectus ægritudinum multiformium, nec omnes spirituales sicut sunt peccatum, ignorantia, rebellio carnis ad spiritum. Christus quippe volens ostendere veritatem humanæ naturæ, permittebat eam agere, & pati quæ sunt propria hominis, volens etiam in se ostendere voluntatem diuinæ naturæ, faciebat & operabatur opera Dei. Vnde quando retrahebat influxum diuinæ naturæ virtutis à corpore, esuriebat & fatigabatur: quando verò ipsam virtutem diuinam corpori exhibebat, sine cibo non esuriebat, & in laboribus non fatigabatur. Iuerunt autem discipuli in ciuitatem Sichem, vt cibos emerent. Hinc secundum Chrysostomum, Euangelista ostendit Chrysost. ibid. Christi humilitatem, in eo quòd solus relinquebatur: etenim ita discipulos assuefecit omnem superbiam conculcare. *Christi humilitas.* Vbi etiam nota Christi parsimoniam: nam ita parum de cibis curabat, quòd nihil comestibile secum ferebat. Et *venit mulier de Samaria,* regione, scilicet de ipsa ciuitate Sichem, tunc Samaritanorum metropoli, *haurire aquam,* literaliter propter defectum corporalem: sed in mysterio, propter defectum spiritualis doctrinæ & gratiæ prædicto peiorem: inter quam & Christum dialogus fuit: quia plures locutiones mutuo habuerunt. Domino ergo potum petente, quasi fidem eius sitiente: quia & sitiebat aquam propter itineris fatigationem: & salutem hominis propter eius amorem: mulier notans eum & cognoscens ex fimbriis pallij ipsum esse Iudæum: dixit Iudæos non coüti Samaritanis: quia Iudæi abstinent à rebus eorum. Ex habitu ergo quem portabat cognouit mulier, quòd Iudæus esset: quia sicut erant distincti ab aliis in cultu Dei, & in corporali circuncisione: ita etiam in veste. Iudæi enim habebant fimbrias in vestibus, per quas discernebantur à Gentibus. Ergo & tu ex habitu cognoscaris esse Christianus: ex habitu & sobrietate ciborum & ædificiorum & huiusmodi clericus, vel religiosus. Sed heu hodie vix cognoscuntur, & ab inuicem discernuntur clerici à laicis, & Christiani ab infidelibus. Et sciendum hîc, quòd sublatis decem tri- *Samaritanorum religio, ob leones introducta.* bubus in captiuitatem, rex Assyriorum misit proprios homines in odium Iudæorum, ad incolendum regnum decem tribuum, scilicet terram Samariæ, & misit Dominus leones eos deuorantes: & ideò rex Assyriorum habito super hoc consilio, misit vnum de sacerdotibus captiuis, vt doceret eos colere Deum: qui consilio persuasi receperunt ob metum ferarum à Deo immissarum libros Moysi à Iosue discipuli eius, & legitima terræ: non autem prophetias, & inde illis circuncisio inerat: non tamen ab idololatria cessabant, quia cum lege etiam idola colebant: & sic partim erant Gentiles, & partim Iudæi: qui primò Cynæi à fluuio vocati: *Cynæi.* tunc dicebantur Samaritani: quasi inter Gentiles & Iudæos medij. Hos igitur Iudæi execrantur: abstinendo se à cibis & vasis eorum: supplantatorésque vocant: quia hæreditatem patriarchæ Iacob sibi vendicant: à quo etiam Samaritani Iacobitæ *Iacobitæ Samaritani odio habiti.* sunt dicti. Licet enim esset Iudæis præceptum ne iungerent fœdus & amicitias cum nationibus: tamen specialiter abominabantur Samaritanos, & eos habebant, tanquam excommunicatos. Tum quia terram eorum pro parte occupauerant. Tum quia eis multas molestias in reædificatione templi & ciuitatis fecerant: tum quia idola colebant: tum quia in monte & non in templo Dei orabant. Cúmque colloquendo cum Iesu mulier accepisset ab eo, quòd quinque viros, scilicet legitimos habuerat: & sexti concubina erat: quia non erat suus legitimus vir: licet hoc ab hominibus loci illius crederetur, ait: *Video,* scilicet per effectum: hoc est per secreti reuelationem, *quia Propheta es tu,* quasi dicat, secundum Chrysostomum. In hoc quòd mihi Chrysostom. homil. 31. in Ioannem. occulta dicis, ostenderis Propheta esse. Et ideo conuertit se ad interrogandum eum de quodam *Orandi locus.* dubio: quod inter Iudæos & Samaritanos vertebatur, scilicet de loco debito orationis, qui apud eos alius & alius habebatur. Dicebant enim Iudæi proprium locum adorandi esse Hierusalem, & tem-

 plum

plum à Salomone in monte Moria ædificatum : pro quo templo Iudæi se Samaritanis præferebant. Econtra verò Samaritani montem Garizim iuxta Sichem situm, iuxta fontem prædictum ad dexteram: in quo patres eorum adorauerunt : quia ante templi ædificationem Iudæi in montibus adorare & sacrificare consueuerunt: & ideo probabile est, quòd Iacob & filij eius, qui prope locum illum manserunt, in monte Garizim orationes, & sacrificia fecerunt. Vbi est adhuc phanum Iouis hospitale: de quo dicitur secundo libro Machabæorum: ut patet intuenti. Pro hoc ergo monte Samaritani, aduersus Iudæos se iactabant: qui adhuc celebris locus erat. Et vocabant Samaritani patres veteris testamenti patres suos: quia receperant libros Moysi: & in parte erant Iudæi. Sciendum tamen, quòd locus conuenientior erat in Hierusalem : quia erat à Deo electus, vt esset orationis, & sacrificij locus. *Iesus autem, respondens, dixit*, tempus venisse, scilicet publicationis Euangelij: *quando neque in Hierusalem adorabunt homines*, *quia ceremoniæ cessauerunt Iudæorum*, neque *in monte* illo : quia similiter cultus cessauit Gentilium : sed *veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.* Dicit autem patrem: quia adoratio legis non erat patri, sed Domino : nos enim adoramus, vt filij per amorem: illi verò adorabant, vt serui per timorem. Dicit etiam, *in spiritu*, per quod excluduntur figurales, & carnales cerimoniæ legis & Iudæorum. Et subdit, *& veritate*, per quod excluditur falsitas & error idololatriæ, qui erat in cultu Gentilium : quia vtrunque est amotum per Christum. A tempore enim prædicationis Christi incepit prædicatio Euangelij: per quam introductus est verus cultus diuinus : & ex Iudæis & Gentibus factus est vnus populus Christianus. Cùm ergo vmbra ablata, lux veritatis fidei radiauit, apparebat non esse Deum in locis materialibus, sed potius in puris mentibus. Quasi diceret: non præfero locum loco in adorando: vbique adoretur Deus, tantum, *in spiritu & veritate*, id est, in feruore spiritus, & ex dilectione, seu charitate, quæ est à spiritu : pro his quæ verè sunt, id est, pro æternis : vel *in spiritu & veritate*, id est, in intimo cordis speciali adoratione, ac veritate fidei, & eius cognitione. Nec putetis orationem esse meliorem ratione corporalis loci: sed magis ratione feruoris & desiderij. Cùm enim Deus sit spiritus, & non corpus: spiritualem locum, scilicet cor mundum & deuotum, ac puram mentem, & non fictam quærit: non corporalem locum & montem, vel templum in quo orandum sit: quia locus non sit de substantia orationis, sed eius templum est spiritus purus: in quo oretur de veris bonis, scilicet æternis: non de vanis & transitoriis. Qui sicut vbique est: ita vbique adorari vult & potest. Vnde Dauid ait: *In omni loco dominationis eius benedic anima mea Domino.* Vnde Theophilus : Samaritanorum erat opinio, quòd Deus loco concluderetur : & quòd in hoc loco Deum adorare oporteat : contra quos dicit quòd, *veri adoratores*, non localiter, sed spiritualiter adorant. Iudæis verò omnia sub figura erant: & ideo dicit quòd veri adoratores non in figura adorabunt, sed in veritate. Quia enim Deus spiritus est, spirituales adoratores quærit: quia veritas, veros. Vnde & Augustinus. O si inuenirem, dicebas, montem aliquem altum & solitarium : credo enim quia in alto est Deus: magnus me exaudiet ex alto. Quia in monte es, propinquum te Deo putas, & cito te exaudiri, quasi de proximo clamantem, In excelsis habitat, sed humilia respicit, prope est Dominus : quibus ? fortè altis his qui obtriuerunt

Adoratio patris.

Deus vbique adorari vult. Psalm. 102.

Loco non circumscribitur Deus.

Augustinus tract. 15. in Ioannem.

cor. Mira res est, & in altis habitat, & in humilibus propinquat. Humilia respicit: excelsa autem à longè cognoscit. Superbos longè videt, eò illis minus propinquat, quò sibi videntur altiores. Quærebas ergo montem ? descende vt attingas. Sed si ascendere vis, ascende: noli montem quærere. Ascensus, inquit, in corde eius. Hoc Psalmus dicit, in conualle plorationis, conuallis humilitatem habet, ergo intus age totum. Et si fortè quæris aliquem locum altum, aliquem locum sanctum, intus exhibe te templum Deo. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. In templo vis orare : in te ora, sed prius esto templum Dei. Et sic patet quòd Christus instruxit mulierem de vero cultu diuino in proximo futuro: quia idololatriæ gentium, & cerimoniæ Iudæorum conuertendæ erant in spiritualem nouæ legis cultum diuinum, *Et venientes discipuli de ciuitate*, cum cibis emptis, *mirabantur, quia cum muliere loquebatur*, non propter aliquam suspicionem, sed quòd talis & tantus doctor, ac Dominus orbis terræ dignatus est alloqui vnam solam mulierem pauperculam & gentilem. Non mirabantur, quòd cum muliere loquebatur : quia mulieribus quandoque loqui consueuerat: & quandoque in comitatu eas habebat : sed mirabantur clementiam qua gentilem, & alienigenam erroneam docebat : ignorantes mysterium quòd mulier ista typum gereret Ecclesiæ de gentibus futuræ: quam quærebat qui venit quærere, & saluum facere, quod perierat. Vnde Chrysost. Mirabantut quidem superabundantem Christi mansuetudinem & humilitatem : quoniam ita perspicuus existens sustinuit loqui cum tanta humilitate inopi, & Samaritanæ. *Nemo tamen illorum dixit ei: quid quæris, aut quid loqueris cum ea* ? scientes quòd eius locutio cum muliere, non erat inutilis & vana, quanuis hoc non viderent, quod bene ex sequenti effectu patet. Nam, *mulier*, edocta à Christo ex feruore denunciandi quod audierat, *reliquit hydriam suam, & abiit in ciuitatem*, annunciare de Christo magnalia: monens ciues egredi ad videndum hominem, qui dixit ei quæcunque fecerat, etiam occulta. Ex quo patet eius deuotio quam conceperat de Christo: quia oblita aquæ necessariæ ad vitam corporalem, cucurrit ad denunciandum aquæ sapientiæ necessariam ad vitam spiritualem : non curans de corporali commodo propter salutem. In quo etiam sequitur exemplum Apostolorum: qui relictis omnibus secuti sunt Dominum. Ex hoc discant Euangelizaturi, prius deponere curam, & onus seculi. Vnde Chrysostom. Sicut Apostoli vocati dimiserunt retia: ita hæc dimittit hydriam, & Euangelistarum opus facit: & non vnum tantum vocat, sed ciuitatem integram. Vnde & Augustinus: Oportebat autem vt Christo credens seculo renunciaret: & relicta hydria cupiditatem secularem se reliquisse demonstraret. Proiecit ergo cupiditatem, & properauit annunciare veritatem. Discant qui volunt euangelizare, vt prius hydriam ad puteum proiiciant. Hæc Augustinus. Item ex eo patet mulieris deuotio: quia non veretur fateri suam turpitudinem, vt eos adducat ad Christi prædicationem. Vnde Chrysostomus. Non verecundata autem est hoc dicere : anima enim cùm ignita fuerit igne diuino, ad nihil eorum quæ sunt in terra de reliquo inspicit: neque ad gloriam, neque ad verecundiam, sed ad illam solam quæ detinet eam flammam. Et dicebat: *nunquid ipse est Christus* ? quasi dicat sic videtur per effectum. Videtur enim magis Deus quàm homo : quia solus Deus nouit cogitationes & secreta hominum.

Loqui cum muliere consueuit.

Chrysostom. homil. 32. in Ioannem.

Chrysostom. homil. 33. in Ioannem.

Hydriæ dimissio.

Augustinus lib. 83. q 64.

Samaritanæ deuotio.

Chrysostom. homil. 33. in Ioann.

Nota hîc quòd Christus hanc mulierem, & nos in ea ad tria induxit. Primò ad contemnendum amorem mundi cum dixit: *Omnis qui biberit ex aqua hac*, scilicet materiali, *sitiet iterum*, licet ad tempus sitim auferat: amor enim mundanorum, scilicet diuitiarum, deliciarum, & honorum, sitim non extinguit, sed auget: de quibus dicitur in Prouerbio, *Sanguisugæ duæ sunt filiæ, quæ semper dicunt affer, affer*. Sanguisuga est mater superbiæ quæ est causa & initium omnium malorum: habet autem duas filias, scilicet cupiditatem & voluptatem: quia superbus non tantum honores ambit, sed etiam bona aliorum rapit, voluptuosè viuit. Ista autem quàm sint vacua & vana, in morte ostenditur Alexandri, qui cùm esset totius mundi Dominus, diuitiis plenus, & libidinosus: & eius ossa in vase aureo reposita fuissent, philosophi ibidem conuenerunt. Vnus ergo volens suum Dominum ostendere vanum fuisse, ait: Heri isti non sufficiebat totus mundus: hodie parua sepultura est contentus. Alius volens ostendere vanum esse aurum & argentum congregare, ait: Heri iste faciebat thesaurum de auro: hodie aurum thesaurum faciet de ipso. Alius volens ostendere vanum esse corpus deliciis nutrire, dixit: Heri iste nutriebat corpus suum diuersis deliciis: hodie verò comeditur à vermibus. Secundò Christus inducebat istam mulierem, & nos in ista, ad desiderandum amorem Dei, cùm ait: *Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei*, scilicet de gratia Spiritus sancti, *non sitiet in æternum*, quia amor Spiritus sancti extinguit amorem mundanarum deliciarum, & honorum. Vnde Augustinus: Qui biberit de fluuio paradisi, cuius vna gutta maior est Oceano: restat vt in eo omnis sitis mundi huius penitus extincta sit. Hæc Augustinus. Huius fluuij paradisi vnam guttam perceperat Paulus, & statim extinxit in eo omnem superbiam: ita quòd ferocem lupum mutauit in agnum mansuetum. Perceperat Matthæus, & statim extinxit in eo omnem auaritiam, ita quòd rapacem conuertit in contemplatorem: nam qui prius rapiebat aliena, postmodum contempsit propria. Perceperat Maria Magdalena, & mox extinxit in ipsa omnem luxuriam, ità quòd corniculam nigram conuertit in columbam candidam. Tertiò inducebat eam, & nos in sui cognitionem. Gradatim autem mulier surrexit ad cognitionem Christi: nam primò dixit eum esse vnius Dei cultorem, in hoc quòd dixit eum esse Iudæum, & hoc fuit magnum. Deinde dixit eum esse Prophetam, & hoc fuit maius: tandem dixit & credidit eum esse Christum, & hoc fuit maximum. Per hoc datur intelligi, quòd debemus à minimis & paulatim ascendere ad maiora. Iste gradus significatur in Marco, vbi dicitur: Vltrò terra fructificat, primò herbam, deinde spicam, deinde plenum fructum in spica, hoc est secundum glossam, timorem, pœnitentiam, & charitatem. Primum pertinet ad incipientes: secundum, ad proficientes: tertium, ad perfectos. De hoc habebis latius, infrà post sequens capitulum in secunda parabola, quæ est de zizania. *Et exierunt*, homines de ciuitate venientes ad Iesum, vt præsentialiter audirent eum. In quo datur intelligi, quòd si ad Christum volumus ire, oportet nos ciuitatem exire, id est, amorem carnalis cupiditatis deponere. *Interea*, scilicet dum mulier abesset, ac ciuibus prædicaret, & antequam Samaritani ad eum venissent, *rogabant eum*, quem fatigatum videbant, *discipuli*, qui cibos attulerant vt manducaret, quia hora comedendi, & locus ad hoc aptus erat, & similiter tempus aptum ad prandium in absentia aliorum. Habita autem occasione ex cibo corporali, incipit loqui de cibo spirituali, scilicet de conuersione Samaritanorum, qui per eius prædicationem sunt ei incorporati. Vnde subdit: *Ego cibum habeo* ex patris ordinatione, *manducare*, id est, mihi incorporare: *quem vos nescitis*, quasi dicat: alius cibus, scilicet conuersio gentium plus me delectat, quàm cibus per vos apportatus. Vbi Theophilus. Hominum salutem hîc cibum vocauit, ostendens quantum desiderium habet nostræ salutis. Sicut enim nobis concupiscibile est comedere: ita ei saluare nos. Hæc Theophilus. Dicant ergo hoc Prælati Ecclesiæ exemplo Domini, cùm eis offeruntur xenia ciborum & huiusmodi: ego cibum habeo manducare quem vos nescitis, & contemnant oblata eis, quia excæcant oculos cordis. Et adiungit: *Meus cibus est*, id est, in hoc est mea refectio, & delectatio, ac firmitas & sustentatio, vt non curans de corporali commodo propter salutem, in quo etiam sequitur exemplum Apostolorum, qui relictis omnibus secuti sunt Dominum, *vt faciam voluntatem eius, qui misit me*, vt perficiam & compleam opus eius, quod scio eum velle in hominum conuersione & redemptione, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem eius venire. Voluntas quippe patris est, vt in filium eius credamus: opus verò patris est, prouisio nostræ redemptionis. Cibus ergo & potus, id est, delectabilis refectio Christi, nostra est fides, & nostra est salus, quam ipse cum magno quærebat desiderio: cuius delitiæ sunt esse cum filiis hominum. Tunc ergo Deo cibum spiritualem offerimus, quando per præuenientem gratiam ab eo salutem nostram poscimus, cùm scilicet petimus, fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Secundum Originem: Omnis homo qui benè operatur, ad duo debet dirigere suam intentionem, scilicet ad honorem Dei, & vtilitatem proximi: quia *finis præcepti est charitas*, quæ continet amorem Dei & proximi: & sic quando aliquid facimus propter Deum, finis præcepti est Deus: quando verò propter vtilitatem proximi, finis præcepti est proximus. Facit ergo voluntatem patris, docendo credere in se: facit opus eius, manifestando mysterium incarnationis, quousque per passionem & cætera perficiat illud & compleat. Et quòd instet tempus hoc faciendi, ostendit, dicens: *Nónne vos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt, & messis venit* vnde perpenditur (sicut in scholastica historia dicitur,) quòd hyemis tempore hoc factum est, & videtur quòd factum sit in mense Ianuarij: quia in illa calida regione sunt messes tempestiuæ. vnde in festo Pentecostes offerebantur frugum primitiæ, quasi dicat Christus, licet tempus messis corporalis adhuc distet: tempus tamen messis spiritualis iam instat. Dicitur enim messis materialis & corporalis collectio frugum, & ad huius similitudinem messis intelligibilis & spiritualis dicitur vocatio & collectio hominum ad fidem, per quam congregamur in Domini horreum. Vnde sequitur: *Ecce dico vobis: leuate oculos vestros*, scilicet spirituales, *& videte regiones*, ad fructum fidei dispositas, *quia iam albæ sunt*, scilicet candore deuotionis vestitæ & maturæ, *ad messem*, & metendum. Hoc dicebat propter Samaritanos ad ipsum venientes, quos vocauit segetes albas & paratas ad messem, id est, paratos & dispositos ad credendum. Ex ciuitate autem illa, quæ dicebatur Sichem, multi Samaritanorum crediderunt in eum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis, quia dixit ei quæcunque fecerat, quæ etiam occulta erant. *Cùm ergo Samaritani*, audita fama

Marginalia: Prouerb. 30. — *Sanguisuga quid est.* — *Alexandri Magni sepultura.* — *Fons aquæ viuæ.* — *Gutta fontis viui.* — *Gradus in cognoscendo.* — Marc. 4. — *Cibus Christi.* — *Intentio debita.* — Origen. tom. 15. in Ioan. — 1. Tim. 1. — *Messis, quid dicitur.* — *Samaritanorum deuotio.*

fama Christi, *ad eum venissent: rogauerunt vt ibi maneret*, vt ab eo instruerentur melius, & firmi in fide fierent. Ecce deuotio auditorum: quia accepta fide desiderabant per eius doctrinam amplius informari ad suam confirmationem. In quibus omnibus econtrariò arguitur duritia Iudæorum, qui in omnibus fecerunt contrarium. Vnde Chrysostomus:

Chrysostom. homil. 33. in Ioannem.

Sic ergo solo mulieris testimonio credentes, & nullum signum videntes, exierunt deprecantes Christum, vt apud eos maneret. Iudæi verò miracula videntes, omnia egerunt, vt à regione eorum eum abiicerent. Et Iudæi quidem etiam visis signis incorrecti manserunt: hi autem & sinè signis multam circa eum fidem demonstrauerunt. Et acquiescens Dominus petitioni eorum, quæ erat honesta & deuota, mansit ibi: quia semper satisfaciat deuotis in oratione sua, per duos dies, propter duo præcepta charitatis, quibus instruit credentes. Tertius autem dies, est dies gloriæ, & in hoc non mansit ibidem: quia Samaritani nondum erant capaces gloriæ. Sic & hodie quotidie mulier, id est Ecclesia, his qui foris sunt Christum annunciat: veniunt ad Christum per famam, & credunt: & Christus manet per charitatem biduo apud illos: hoc est, dat eis duo præcepta charitatis, scilicet dilectionis Dei & proximi, in quibus pendet lex & Prophetæ. Rogemus eum & nos, vt & nobiscum duos dies maneat: quatenus duo præcepta charitatis, duorúmque testamentorum fidem & amare, & tenere nos doceat. *Et multo plures, quàm in principio crediderunt*, propter sermonem eius quem sicut verba vitæ præferebant verbis mulieris, quia nunquam sic homo est locutus. *Et mulieri dicebant, quia iam propter loquelam tuam non credimus*, quæ nihil est in comparatione eius, quod videmus. Licet enim ex doctrina alicuius inducatur quis ad credendum: fides tamen secundum se innititur diuinæ veritati, seu virtuti ad id quod credit firmandum. *ipsi enim*, exterius & interius audiuimus sapientiæ verba, ab ipso qui est Deus & homo, *& scimus*, firmiter credendo, quia in fide est maior certitudo adhærentiæ quàm in scientia, & quia non sufficit corde credere, sed oportet fidem confiteri ore: ideo fidem suam confitentur dicendo, *quia hic*, per eminentiam singularem, *est Saluator*, per efficaciam salutarem; *mundi*, per influentiam generalem.

Meditatio historiæ.

Conspice nunc Dominum Iesum, quia itinerando non vtitur subiugalibus aut vecturis, sed pedibus incedebat, ne grauis esset his ad quos declinabat, & quomodo fatigatus planè & morosè incedit, ac tandem ad quiescendum super puteum se ponit.

Fatigatio Christi.

In hoc ergo quòd fatigatus est ex itinere, datur nobis exemplum non refugiendi laborem pro aliorum salute: simúlque datur & paupertatis exemplum, quia prædicabat & sedebat sic prout contigit iuxta puteum, super nudum locum, quasi dicat secundum Chrysostomum.

Chrysostom. homil. 30. in Ioann.

Non in throno, aut puluinari, sed simpliciter iuxta puteum, & vt contingebat super terram. Sæpe fatigatus est Dominus Iesus, & tota vita sua in paupertate & labore fuit. Vnde Psalmista in persona ipsius. *Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea.* Vnde Chrysostomus.

Psalm. 87.
Chrys. ibid.

Christus igitur in Samariam accedens facilem & delitiosam vitam abiiciens, laboriosam verò & strictam sequens non subiugalibus vtitur, sed ita validè & difficulter incedit vt ex itinere fatigetur. Ex hoc vbique erudit se operatorem esse, & non superflua petere, & non multis indigere. Ita enim vult à superfluis alienos nos esse, vt & ipsorum necessariorum multa abscindamus à nobis. Propterea dicebat: *Vulpes foueas habent, & volucres cæli habitationes,*

Matth. 8. & Lucæ 9.

filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Propterea & in montibus quamplurimum conuersatur, non solùm in die sed & in nocte, & in desertis. Hæc Chrysostomus. Considera etiam quia discipuli non deferebant victualia: sed hora comedendi instante ibant ad comparandum ea. Vnde Chrysostomus:

Ventris & gulæ contemptus.
Chrys. ibid.

discimus autem Domini non solum circa itinera validum robur: sed etiam circa cibaria negligentiam. Non enim discipuli eius deferebant victualia, sed viaticula: & ostendit hoc alius Euangelista dicens: Cùm de fermento Pharisæorum eis loqueretur, quoniam illi æstimauerunt: quia panes non portauerunt, & cùm esurientes inducit, & incidentes spicas & comedentes, & cùm dicit eum ad ficum propter esuriem venisse: nihil aliud per omnia nos erudit, quàm hoc, scilicet contemnere ventrem, & non studiosam eius æstimare esse ministrationem. Intuere equidem eos & hîc: neque deferentes vtique quid, neque quia non portabant statim ab initio diei huius sollicitos, sed secundum tempus, secundum quod omnes pulmentum accipiunt, escas comparantes: sed non vt nos qui mox è lectulo surgentes præ aliis hæc intendimus: coquos & mensæ positores vocantes, & cum multo hoc scrutantes studio, & post illa ita alia tangentes, secularia ante spiritualia facientes, & quæ superuacua habere oportebat vt necessaria honorantes, propter hoc omnia sursum & inferius sunt. Contrarium enim oporteret omnium spiritualium multam facientes rationem. Postquam compleuerimus, illa tunc tangere hæc. Hæc Chrysostomus:

Meditatio operum Christi.

Ambulauit ergo Christus sine equis, vsque ad lassitudinem: sine expensis, vsque ad esuriem, ac sine seruitoribus & pompis, vsque ad ministrationem. Conspice etiam quomodo non dedignatur cum neglecta & alienigena muliere loqui: monstrans quàm mitis, quámque humilis sit. Non despicit personas viles & humiles, tales enim interdum capiunt arcana salutis plusquam diuites & nobiles. Item conspice quomodo intentus erat studio spirituali, quia cùm esset tempus comedendi: voluit tamen differre vt intenderet prædicationi: & distulit refectionem corporis accipere, nolens comedere antequam illis de ciuitate prædicaret: quanuis iam esset hora sexta, & ipse etiam ex itinere fatigatus esset: volens prius intendere conuersioni Samaritanorum, & operari ea quæ erant spiritus, quàm ea quæ erant corporis, quantumcumque tunc indigeret. In quo dans exemplum aliis similiter faciendi: ostendit verbo & facto quantum prædicator Euangelij debet esse sollicitus de salute hominum, & postponere omne aliud negocium, & quòd homo debet esse magis sollicitus de sui proximi salute spirituali, quàm de propria necessitate corporali. Item conspice quomodo fatigatus & famelicus sedet in terra nuda, non supposito puluinari, & reficitur cum discipulis sicut aliquis pauper de populo communi, nec ad magna hospitia in ciuitate declinat, sicut nos miseri. Non enim legitur, quòd ciuitatem tunc intrauerit: ne sibi contrarius esset qui discipulis dixit, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis.

Matth. 10.

Nec credas, quòd sola hac vice in terra comedit Dominus humilis & amator paupertatis, sed sæpè cùm ibat per mundum comedebat extra ciuitatem & villam, ad aliquem riuum vel fontem: quantumcunque fatigatus foret & afflictus. Non habebat cara & exquisita cibaria, non vasa diuersa vel curiosa, non preciosa & delicata vina: sed habebat aquam puram de ipso fonte vel riuo, quæ vineas fœcundat, & panem tanquam pauper sedens in

in terra humiliter comedebat, qui escam omni carni ministrat. Compatere sibi, quia vides eum fatigatum, & sic humiliatum, ac sustentatione potus & cibi corporalis indigentem, & sicut cæteros de populo his vtentem. Vnde Augustinus. Esuriuit qui omnes pascit, sitiuit qui est fons sitientium, fatigatus est ex itinere, qui viam nobis fecit in cœlum.

Augustinus lib. 83. quæst.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, diues omnium bonorum, & largitor opulentissime: da mihi fatigato in huius vitæ itinere cibum & potum, vt reficiar à te: fons vitæ & omnium gratiarum vberrime, cor meum ab vbertate voluptatis tuæ inebria: vt obliuiscatur omnia ista transitoria. panis viuus quo numquam deficis: da mihi hunc cibum spiritualem, vt tuam in omnibus faciam voluntatem. mane apud me duos dies: quatenus duo præcepta charitatis, duorúmque testamentorum fidem me amare facias & obseruare, ac tertia die, scilicet gloriæ, apud te semper manere. Amen.

De filio reguli sanato.

CAPVT LXIII.

Ioann. 4.

DEINDE post duos dies, quibus Dominus Iesus mansit apud Samaritanos, *exiit inde*, scilicet de Samaria confirmatis Samaritanis in fide, *& abiit ein Galilæam*, vbi fuerat nutritus: per quod significatur, quòd in fine seculi confirmatis gentibus in fide & veritate, reuertetur ad Iudæos conuertendos: *venítque iterum in Cana Galilææ, vbi*, in nuptiis, *fecit aquam vinum*, coram discipulis suis. *Et erat quidam regulus cuius filius infirmabatur Capharnaum, hic cùm audisset Iesum*, ad partes sibi vicinas aduenisse, *abiit ad eum*, in Cana, vbi eum nouerat esse, *& rogabat eum vt descenderet*, scilicet in Capharnaum, quæ erat in basso respectu loci, in quo Iesus erat, *& sanaret*, præsentialiter, *filium eius*, quem diligebat: quasi non posset sanare, nisi præsens esset. Secundum Theophilum, Iste regulus interfuit miraculo facto in nuptiis, quando Christus aquam in vinum mutauit: quia tunc credidit, sed tamen Christi diuinitatem perfectè non cognouit. Dicitur autem regulus multipliciter: Vno modo paruus rex, qui paruo præest regno, & hoc modo non accipitur hîc, quia tunc temporis non erat rex in Iudæa. Romani enim volentes frangere Iudæorum superbiam, abstulerunt ab eis regiam dignitatem: regnum Iudææ in quatuor tetrarchias diuidentes, ad præcauendum eorum rebellionem. Alio modo, secundum Chrysost. dicitur regulus, aliquis de stirpe regia: seu generis existens regalis: nec hoc modo accipitur hc. Tertiò modo dicitur aliquis regulus, regum officialis: & isto modo accipitur hîc: quia erat officialis imperatoris, deputatus ad custodiam Galilææ, propter quod manebat in Capharnaum; quæ erat metropolis illius terræ: vel fortè aliquis de familia Herodis Tetrarchæ, pollens aliqua principatus dignitate. Regulus iste auditis miraculis Christi sperauit ab eo impetrare sanitatem filij sui: & credidit ipsum posse sanare filium suum à quo salutem quæsiuit: sed in fide dubitauit in hoc, quòd præsentiam eius requirens, non nisi præsentia corporali, & tactu eum posse sanare putauit. non enim vbique præsentem eum esse credidit, sicut Centurio, qui ait: *Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.* Agnoscens itaque Dominus cor diffidentis, arguit hominem in fide tepidum, dicens, *Nisi signa*, scilicet communia, *& prodigia*, scilicet signa maiora quæ sunt sine exemplo, eo quòd similia eis non sunt visa, vel audita: & ideo procul à digito, id est, à similium demonstratione dicta, *videritis*, sicut increduli, *non creditis*, nam signa dantur infidelibus ad confirmationem doctrinæ, non fidelibus, qui assentiuntur scripturæ. Non reprehendit eum de petitione salutis filij sui, sed de defectu fidei. Veruntamen quia ex deuotione repetit petitionem, dicens: *Domine descende priusquam moriatur filius meus*, ideo exauditur à Domino. Iesus tamen, ibidem remanens, & propter semiplenam fidem eius se non deesse, sed vbique sicut Deum præsentialiter esse indicans, solo iussu & verbo filium absens sanat, vt pater amplius credat, dicens: *Vade*, non enim voluit Iesus ire corporaliter: vt amoueret ab eo falsam æstimationem, qua putabat ipsum posse sanare tantum per præsentiam corporalem, *filius tuus viuit*, id est, restitutus est perfectæ sanitati, de ianua mortis cui appropinquauit: quia mori incipiebat. *credidit homo sermoni Iesu*, quia fides requiritur ad obtinendum Dei beneficium, & ibat siue corporali præsentia Christi, credens, quia vbique esset virtus eius ad curandum. Iam incipit credere, quia sermone sanat, & ita eum Deum esse & præsentem vbique existere, quod non suprà credebat. Ad informationem ergo nostram cessit Dominus superbo regulo, ne iret cum eo ad filium suum: concessit humili centurioni, vt iret ad eius seruum. Vnde Gregorius: Quid est quòd regulus rogat, vt ad eius filium veniat, & tamen corporaliter ire recusat: ad seruum verò Centurionis non inuitatur, & tamen se corporaliter ire pollicetur. Reguli filio per corporalem præsentiam non dignatur adesse: Centurionis seruo non dedignatur occurrere. Quid est hoc, nisi quòd superbia nostra retunditur: qui in hominibus non naturam, qua ad imaginem Dei facti sunt, sed honores & diuitias veneramur? Cúmque pensamus quæ circa eos sunt, profectò interiora minimè prouidemus. dum ea consideramus, quæ in corporibus despecta sunt, negligimus pensare quod sunt. Redemptor verò noster, vt ostenderet, quia quæ alta sunt homini, sanctis despicienda sunt, & quæ despecta sunt homini, despicienda non sunt, ad filium reguli ire noluit, ad seruum Centurionis ire paratus fuit. Increpata est ergo superbia nostra, quæ nescit pensare homines, propter homines. Hæc Gregor. Non ergo consideremus aut pensemus, quæ circa homines sunt, sed quid sunt. Multi enim negligentes quod sunt, sollicitè gloriam aliunde sibi quærunt. Vnde Chrysostomus. Nabuchodonosor itaque plurimi nunc inueniuntur imitari. Vt enim ille tunc de imagine: sic modo alij de veste preciosa: de equis, vel curribus: de amplitudine domorum: de pulchritudine columnarum, & picturis parietum opinantur esse meliores. Quia enim quod erant homines perdiderunt, sollicitè huc illúcque circumeunt, aliunde sibi gloriam colligentes omni sanè irrisione plenissimam. Hæc Chrysostomus: *Credidit ergo regulus sermoni Iesu*, non tamen integrè, neque sanè: quod ostenditur ex hoc quod sequitur. Nam eo descendente de Cana Galilææ in Capharnaum, quæ magis est in valle, cum serui sibi occurrerent, & congaudendo filium suum sanatum nunciarent, *interrogabat horam ab eis in qua melius habuerat.* Quod fecit ad certificationem miraculi respectu sui, volebat enim scire vtrum

Regulus multipliciter dicitur.

Matth. 8.

Prodigia.

Doctrina, quibus cedamus.

Gregorius homil. 28. in Euang.

Ne te quæsieris extrà.

Chrysostom. homil. 23. ad popul. Antiochenum.

vtrum casu hoc factum esset, vel ex præcepto Christi. *Et dixerunt ei, quia heri hora septima reliquit eum febris.*

Chrysostom. homil. 34. in Ioannem.

Vbi Chrysost. Vide qualiter miraculum manifestum est: non enim simpliciter, neque vt contigit à periculo erutus est, sed repentè & simul: vt appareat non esse ex naturæ consequentia quod fiebat, sed actione Christi. Vnde sequitur: *Cognouit ergo pater quia illa hora erat, in qua dixit ei Iesus,* author salutis: *filius tuus viuit,* & quòd in hora verbi dominici sanatus esset, *& credidit ipse & domus,* id est, *familia eius tota,* & hæc est conclusio intenta.

Miraculi finis.

Ad hoc enim factum est istud miraculum, vt regulus cum familia sua crederet in Christum: & ex tunc perfectus in fide fuit, quia perfectè credidit.

Augustinus tract. 16. in Ioannem.

Vnde secundum August. & Bedam datur intelligi & in fide gradus esse sicut & in aliis virtutibus, scilicet initium, incrementum, & perfectionem.

Gradus in fide.

Huius ergo reguli fides initium habuit, quando Dominum rogauit: vt descenderet & filium suum sanaret: tunc enim & credidit, & dubitauit. Credidit quidem quòd filium suum sanare posset: sed non credidit quòd eum sanare posset, nisi & corpore præsens esset. Deinde fides eius accepit incrementum, quando scilicet credidit sermoni Domini dicentis: *Vade, filius tuus viuit.* Sed perfectionem obtinuit, quando scilicet serui sanitatem filij nunciauerunt: quia tunc perfectè credidit, & domus eius tota,

Lucæ 19.

secundum illud Lucæ: *Hodie huic domui salus à Deo perfecta est.* Iam ergo hic regulus Euangelista efficitur, dum ad fidem susceptam alios inducebat.

Regulus. Homo. Pater.

Et ideo signanter qui prius regulus in Euangelio est vocatus: postea crescente fide homo est dictus: & consequenter propter perfectam fidem pater est appellatus. Item notandum, quòd tribus vicibus in hoc Euangelio de vita filij istius reguli habetur ostensio. Primò per Dominum qui dixit, *filius tuus viuit.* Secundò, per seruos: qui nunciauerunt dicentes, quòd filius eius viueret. Tertiò pater hoc cognouit, *quia illa hora,* id est, septima sanatus esset:

Mors & vita triplex.

& hoc ad denotandum, quòd triplex est vita triplici morti opposita. Prima naturæ, quæ habet oppositam mortem naturæ. Secunda gratiæ, cui opponitur mors culpæ. Tertia gloriæ, cui opponitur mors gehennæ.

Mysticè.

Mysticè iste filius reguli, significat humanum genus, filium reguli propagatum de Adam: qui de rege factus est regulus, quando perdita charitate factus est malus. Hic filius reguli febre laborabat, quando per diuersa vitia genus humanum æstuabat, cuius salus inter Cana & Capharnaum completur: ad dandum intelligere, quòd de zelo misericordiæ diuinæ, quia Cana zelus interpretatur, processit salus in homine, qui erat in Capharnaum: hoc est, comessationibus & ebrietatibus deditus, quia Capharnaum interpretata, pinguedo dicitur.

Illustrationes Solis iustitiæ.

Horæ autem septem, sunt septem illustrationes Solis iustitiæ, qui est Christus, scilicet sanctificationis naturæ, in incarnatione: visitationis hominum, in natiuitatis humilitate: & condemnationis concupiscentiæ, in circumcisione: regenerationis nostræ, in baptismo: sanctificationis pro nobis, in ieiunio: eruditionis nostræ, in prædicatione & miraculis: & redemptionis nostræ, in passione: quando hora septima sol declinauit, & infirmitas sanata fuit. & hoc significabatur in libro

4. Reg. 5.

Regum, vbi dicitur: Vade lavare septies in Iordane, &c. Iordanis enim, humilis decursus interpretatur: & significat per septem horas descendentem ad nos Dominum, in cuius gratia lauamur ad sanitatem. Vel horæ septem, sunt septem recordationes Solis iustitiæ, quia in nocte in matutinis recolimus Domini captiuitatem: in prima, illusionem in tertia, productionem ad iudicium: in sexta, sententiam: in nona, mortem: in vespera, sepulturam: in completorio, positionem custodum circa sepulchrum. his enim horis perducimur ad vitam & salutem. Vnde in Psalmo: *Septies in die laudem dixit tibi, super iudicia iustitiæ.* Psalm. 118.

Mysticè etiam iste cuius filius infirmabatur, non rex, sed regulus appellatur, nam sicut in Prouerbiis dicitur: *rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo.* Prouerb. 20.

Qui ergo seipsum bene disponit regere, sedeat in solio iudicij discutiens omnia opera sua: vt si quid intermisceat, discretionis intuitu illud dissipet: quoniam qui regnum suum bene administrat, meritò rex dicitur. Vnde Seneca: Vis habere magnum honorem, dabo tibi imperium, impera tibi. *Imperare sibi.*

Qui verò malè regnum administrat, non rex, sed regulus dici debet. Quilibet ita peccator potest dici regulus diminutiuè: quia deficit in sui ipsius regimine: & tunc eius filius infirmatur, quando rationi sensibilis appetitus contrariatur, qui debet obedire rationi, sicut filius suo patri: sed cùm homo per rationem Christum fideliter deprecatur: tunc iste filius per virtutem Christi sanatur, per quem sensibilis appetitus sub ordine rationis collocatur. Ipsa ergo ratio rex est in regno: quæ bene rex dicitur, quia totum corpus hominis per eam regitur, & affectu hominis ab ea dirigitur & informatur: nec non & filiæ, scilicet vires animæ, eam sequuntur. Sed quandoque dicitur regulus, quando scilicet diminuitur in cognitione, & obscura sequitur inordinatas passiones, & non resistit eis, & ideo filius eius, id est, affectus infirmatur, id est, deuiat à bono & declinat ad malum. Si enim ratio fuisset rex, id est, fortis: filius eius non infirmaretur, sed quia regulus est, ideo filius eius infirmatur. Serui rationis, sunt opera hominis, quia homo est dominus actuum suorum, & affectus partis sensitiuæ, quia obediunt rationi imperanti & dirigenti. Isti autem serui annunciant, quòd filius reguli, scilicet rationis, viuit, quando relucet in opere quòd vires inferiores obediunt rationi. Per horam autem septimam, in qua puer à febre dimittitur, signantur septem dona Spiritus sancti, in quo omne peccatum dimittitur, & vita spiritualis in anima creatur: ac tota & perfecta salus mentis & corporis consistit. Horæ etiam septem quibus anima de peccato per pœnitentiam resurgit, possunt dici istæ: *Horæ septem.* Vna est in contritione, tres in confessione quæ est vera, simplex, & integra: & tres in satisfactione, scilicet ieiunium, oratio, & eleemosyna. Iste septem horæ significantur in lib. Regnum, vbi dicitur, quòd puer 4. Reg. 4.

ab Helizæo resuscitatus oscitauit septies, & rediit ad vitam: quia istis septem resurgitur à portis mortis ad vitam. Vbi Theophil. Regulus est omnis homo: non solum quia regi vniuersorum propinquus secundum animam existit, sed quia ipse super omnia principatum sumpsit: *Regulus quilibet.* cuius filius, id est, mens, febricitat voluptatibus prauis & desideriis. Accedit autem ad Iesum & deprecatur vt descendat, id est, vt condescensu misericordiæ vtatur, & peccatis parcat priusquam à voluptatum infirmitate mortificetur. Sed Dominus dicit, vade: id est, profectum continuum circa bonum ostendas, & tunc filius tuus viuet. Si autem ambulare cessaueris, mortificabitur tibi intellectus circa boni operationem. Hæc Theophilus. Quotidie etiam regulus pro filio infirmo sanando intercedit: dum Prælatus quisque pro suo subdito variis tentationibus deprauato, vt à Domino sanetur, preces effundit. Infirmus verò sanatur, dum per culpam deprauatus, per gratiam ad iustitiam reuocatur.

Debe-

Debemus ergo rogare Deum, vt à peccatis sanemur, quia nullus per se potest ad statum redire iustitiæ, nisi à Deo sanetur. In hoc autem quòd infirmabatur Capharnaum, notantur tria quæ sunt causa spiritualis infirmitatis.

Capharnaum quid interpretetur.

Capharnaum enim interpretatur ager pinguedinis, vel villa consolationis, erat etiã ciuitas magni honoris. Ex quibus habetur quòd sæpe causa spiritualis infirmitatis est abundantia rei temporalis, & nimia consolatio mundana, & nimia exaltatio terrena, quia prospera plus nocent homini, quàm aduersa.

Prosperitas nocet.

Vnde Boëtius: Plus hominibus reor aduersam, quàm prosperam prodesse fortunam. Vnde & Seneca.

Seneca lib. de diuina prouidentia.

Tunc consilia salutaria aduoca, cùm tibi alludit vitæ prosperitas. Tunc te velut in lubrico sustinebis ac sistere, nec dabis tibi impetus liberos, sed circunspicies quò eundum sit, vel quousque. Hæc Seneca. In hoc etiam quòd erat filius reguli, datur intelligi, quòd nobilitas generis sæpe est causa infirmitatis spiritualis, quia nobiles sæpe efferuntur in superbiam, sæpe exercent rapinam, sæpe etiam immergunt se in lutum luxuriæ, & lasciuiam. Cauendum ergo in prosperitate huius mundi, ne spiritualiter infirmemur, quia tunc facilius & frequentius per peccatum arripimur. Vnde Chrysost.

Chrysostom. homil. 46. ad pop. Antiochenum.

Quando prosperitate perfruimur, cum in malignitate viuamus: tunc magis nobis est, ac magis dolendum. Nam semper quidem nos oportet metuere peccantes, maximè autem cum nihil triste perpetimur. Quando enim per partes ab vnoquoque nostrum pœnas exigit, leuiorem nobis ipsam animaduersionẽ facit. Quando verò patientius nostra videtur dissimulare delicta, ad maximã nos in talibus permanentes pœnam reseruat. Sanatur autem filius hora septima in virtute verbi Dei: hora enim septima declinat sol à meridie & vergit ad occasũ. Cùm ergo vitæ nostræ videmus transisse meridiem, & nos in declinatione positos: tempus est vt in virtute diuinæ prædicationis relinquat nos febris, & ad Dominum conuertamur. Et notandum quòd bene per febrem significatur peccator, & febricitans potest intelligi peccator.

Febris.

Sicut enim febricitans nunc habet calorem, nunc frigus & tremorem, sic peccator habet modo cupiditatem, & inordinatum amorem boni transitorij, & hic est calor animæ: modo habet timorem, qui est frigus eiusdem animæ. Vnde dicit Augustinus, quòd omnia peccata duæ res faciunt in homine, scilicet timor & cupiditas.

August. in Psalm. 79. Peccatorum origo.

Timor facit fugere omnia quæ sunt carni molestã: cupiditas facit appetere omnia quæ sunt carni suauia. Et secundum hæc duo duplicem pœnam habebit peccator in inferno, secundum illud Iob: *Ad nimium calorem transibit, ab aquis niuium.*

Iob 24.

Inter cætera etiam incomoda quæ patitur febricitans, est istud, quòd habet palatum inordinatum: propter quod dulcia videntur sibi amara & insipida, & econuersò eodem modo peccator sic habet inordinatum palatum, quòd omnia spiritualia sibi videntur insipida: dicitur autem febris à feruore, & ideò omnis inordinata passio, feruens igne maligno, febris est animæ.

Febrium species.

Sicut autem sunt diuersæ species febrium: sic etiam sunt diuersa genera peccatorum. Prima est ephemera, quæ dicitur ab ephemero pisce marino: qui eodem die quo nascitur, moritur: & significat motum inordinatæ passionis: & specialiter subitum iræ motum, qui debet finiri ante solis occasum, secundum illud Apostoli: *Sol non occidat super iracundiam vestram.*

Ephes. 4.

Secunda febris est tertiana, quæ vno die interrumpitur: qua laborant illi qui cùm peccauerint dolent de peccato: & sic habent vnum diem pœnitentiæ, quæ est contritio: sed ad secundum diem confessionis non perueniunt, & ideo statim in idem redeunt. Tertia febris est quartana, vbi duo dies absque accessione sunt. Quidam enim post accessionem peccati, duos dies pœnitentiæ, scilicet contritionem & confessionem assumunt, sed quia iuxta sacerdotis arbitrium ad diem tertium, scilicet satisfactionis non perueniunt: ideo rursus in peccati passionem incidunt. Quarta febris est quotidiana: eorum videlicet quæ absque contritione aliqua frequentant mala, qui ad literam omni die gulæ seruiunt, aut mendaciis & litibus, seu iurgiis vocant. Sed hanc sequitur febris quinta, scilicet continua, quia frequentationem sequitur continuitas. & hac febre maximè laborant luxuriosi & inuidi & auari, qui propter consuetudinem difficulter possunt curari. Sexta febris est iam generatæ consuetudinis, quæ per ethicam intelligitur.

Ethica febris

Ethica enim dicitur, quæ in morem est deducta: ἦθος namque mos appellatur. Hæc autem febris radicatur in membris, & naturalem humiditatem assumit & consumit, & specialiter significat seculi tristitiam quæ ossa exiccat, & mortem operatur. Vnde in Prouerbiis: *Spiritus tristis exiccat ossa*, id est, robur virtutum.

Prouerb. 17.

Septima febris est acuta, quæ est defensio consuetæ iam nequitiæ: cùm quis iam non erubescit, nec timet, nec pauescit facere, quæ consueuit. De salute talis valde timendum est, quia in tali febre solent medici desperare. *Hoc iterum secundũ signum fecit Iesus.* In Cana Galilææ, vbi primò mutauit aquam in vinum, & nunc secundò sanauit reguli filium. Quamuis enim filius reguli, cùm sanaretur, Capharnaum fuerit: Iesus tamen in Cana hoc signum fecit, quia ibi corporaliter existens, verbo eum absens sanauit.

Mysticè.

Mysticè autem per duplicem Domini aduentum in Cana, significatur duplex effectus verbi Dei in mente. Primò enim lætificat, & significatur in miraculo vini, quod lætificat cor hominis.

Psalm. 103.

Secundò sanat, & hoc significatur in cura infirmi. Item per hoc significatur duplex aduentus filij Dei, scilicet primus, qui fuit mansuetudinis ad lætificandum, quia in natiuitate eius Angelus nunciauit pastoribus, & omni populo magnum gaudium, & hoc significatur per vinum. Secundus aduentus eius in mundum, erit maiestatis: quando veniet tollere infirmitates, & pœnalitates nostras, & configurare nos corpori claritatis suæ, & hoc significatur in cura infirmi.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui de Iudæa Angelicæ confessionis & laudis in Galilæã rotam huius mundi aduenisti, quoniam infirmus sum, temporalium rerum pulchritudine tentatus, & ideo incipio mori tentatione fatigatus. Miserere mei priusquam moriar morte culpæ, vel corporis, aut gehennæ: vt virtute verbi, humilitate confessionis, ieiunio, oratione, pietate, & exemplo per gratiam tuam liberer à febre fomitis, & ægritudine peccati, & nulli succumbam inordinatæ passioni. Amen.

De quatuor parabolis Domini ad turbas, & tribus ad discipulos habitis.

CAPVT LXIV.

Matth. 13. Lucæ 8. Marci 4.

POST hæc Dominus Iesus iuit ad mare piscaturus homines in terra existentes, & præ turba ad eum congregata ascendens cum discipulis in nauiculam, & sedens in ea docebat turbas simplices & deuotas in littore stantes,

Chrysostom. homil. 45. in Matth.

stantes. Vnde Chrysost. ascendit in nauem, vt post se neminem dimitteret, sed omnes auditores ante faciem haberet, & vt audiret eum populus, & videret, & visus delectaret auditum & auditus, visum.

Beda in c. 6. Ioann. *Nauis Ecclesiam significat.*

Vbi & Beda. Præfigurabat hæc nauis Ecclesiam in medio nationum ædificandam, in qua Dominus dilectam sibi consecrat mansionem. Et proposuit Dominus turbis quatuor parabolas diuersas, diuersis conditionibus hominum congruentes, vt pro varietate morborum, varia esset medicina: alij enim amaris, alij dulcibus, alij austerioribus, alij lenibus delectantur cibis. Vt enim ait Hieron.

Hieron. in c. 13. Matth. *Turba varietas.*

Turba non vnius sententiæ est: sed diuersarum in singulis voluntatum, & ideo loquitur ad eam in multis parabolis, vt iuxta varias voluntates, diuersas reciperent disciplinas, & quasi diues paterfamilias inuitatos diuersis reficiens cibis: vt vnusquisque secundum naturam stomachi sui alimenta varia susciperet. Et sciendum secundum eundem Hieron.

Hieron. ibid. *Parabolicè quædam duntaxat.*

quod non omnia locutus sit eis in parabolis, sed multa. Si enim dixisset cuncta in parabolis, absque emolumento populi recessissent: perspicua miscet obscuris: vt per ea quæ intelligunt, prouocentur ad eorum notitiam quæ non intelligunt. In his autem quatuor parabolis, & aliis tribus consequenter sibi succedentibus, ponitur decursus Ecclesiæ à prædicatione Christi vsque ad finem mundi.

Parabola prima.

In prima parabola, quæ est de semine proiecto in terram, cuius quarta pars tantum fecit fructum: denotatur prædicatio Christi, & Apostolorum qui prædicauerunt Iudæis indifferenter bonis & malis, & pauci comparatiuè crediderunt: pro maiori autem parte in infidelitate remanserunt. Prima ergo est de semine, & verbo Dei quod ipse exiens à patre, quando de inuisibilitate patris mundo visibilis apparuit seminauit in mundo, & in quatuor locis cecidit, scilicet in terram tripliciter malam nec ferentem fructum, & in terram bonam, facientem fructum triplicem.

Seminum plura genera.

Seminauit autem plura genera seminum. Primò seminauit legem naturalem in mente cuiuslibet hominis, sicut est: quod tibi fieri non vis, aliis ne feceris, & quod tibi fieri vis, aliis feceris. Item seminauit per Angelos reuelationes: per Moysen legem scriptam, scilicet præcepta & prohibitiones: per Prophetas promissiones & comminationes, sed nunc exiit seminare per seipsum legem Euangelicam omnibus fidelibus. Non cessat etiam semper in nostris animabus seminare: non solum cùm docet, sed etiam cùm creat in eis semina bona virtutum, scilicet donorum. *Exiit* ergo Dei filius de sinu patris, non secundum diuinitatem: quia sic est vbique, sed secundum humanitatem & carnis assumptionem.

Chrysostom. homil. 45. in Matth.

Vnde Chrysost. Exiit autem qui vbique est, non localiter, sed incarnatione: & per amictum carnis propinquior nobis factus. *Exiit* inquam *qui seminat*, id est, qui habet officium, scientiam, & gratiam seminandi: *seminare semen suum*, id est, doctrinæ verbum. Seminator ergo propriè Christus est: prædicator enim potius est cophinus seminatoris, quàm seminator. *Et dum seminat*, id est, doctrinam indifferenter spargit, *aliud cecidit secus viam*, id est, super cor deuium, per errores: vagum, per lasciuias: attritum, per carnales affectiones: ac suggestionibus dæmonum, & variis tentationibus vitiorum ad modum viæ expositum, per carnis concupiscentias, & horum omnium sedulo transitu & frequenti meatu semen verbi conculcatur, ne germinare possit *& volucres cæli*, scilicet aërei, id est, dæmones qui volucres cæli dicuntur: siue propter aëres inhabitationem, quia per aëra discurrunt: siue propter naturam cœlestem, quia cœlestis siue spiritualis naturæ sunt, siue propter velocitatem ad malum: quia ad hoc semper intendunt *comederunt illud*, id est, sua suggestione rapuerunt, & fructum impedierunt, & sic tollunt verbum & memoriam verbi de corde: vt nec memoria, nec mens teneat quod opere exercere neglexit: vt impedito verbo, impediatur fides, ne credentes salui fiant, quia fides ex auditu est. *Rom. 10.*

Hi sunt qui audiunt: sed in verbi virtute non afficiuntur. Vnde neque nascitur, quia diabolus de corde eorum tollit. Verba ergo Dei mente retinenda sunt, & sicut semen sub terra, ita verbum Dei in memoria debet occultari vt fructificet. quia secundum Gregorium, sicut de eius vita desperatur qui languente stomacho alimenta non retinet: sic æternæ mortis periculum formidare debet qui verba vitæ, id est, alimenta iustitiæ in memoria non tenet. *Stomachus languens allegoricè.*

Aliud cecidit supra petram, id est, supra cor petrosum & durum ac rebelle, & proteruum per superbiam, *& natum* statim sole & feruore tentationis orto *aruit* & vigorem * fidei perdidit, *quia non habebat profunditatem terræ*, id est, stabilitatem patientiæ *& humorem* deuotionis & gratiæ. ** vigorem.*

Hi sunt qui audiunt, & aliquo modo afficiuntur: sed non proponunt facere quod dicitur, vnde non radicatur in eis verbum per bonum propositum. In cordibus enim duris quandoque citò ad horam nascitur germen compunctionis, cùm verbum comminationis audiunt, & statim feruore persecutionis vel cuiuslibet tribulationis & tentationis arescit: cùm per impatientiam desolantur & deficiunt: quia verbum prædicationis sine humore gratiæ & amore virtutis non proficit. Et hi radices non habent, scilicet profundæ firmitatis & firmi desiderij, & ideò ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt: quia verbum prius receptum renuunt. Et sicut arbor quæ sæpe transplantatur, radices fixas non habet: sic hi frequenter de bono in malum mutantur, & ideò in bono non radicantur. *Transplantatio frequens nocet.*

Tentatione nempe probatur si verbum Dei radices fixerit: sicut impetu ventorum apparet si arbor bene radicata sit: tales instabiles sunt de familia regis Saul, qui inter Prophetas erat Propheta, & inter stultos stultus. *Aliud cecidit inter spinas*, id est, in corda diuitiarum ambitione sollicita, & sollicitudinibus earum lacerata: ac curis temporalibus nimis dedita per auaritiam, *& simul exortæ spinæ*, id est, multiplicatæ diuitiæ, *suffocauerunt illud*, id est, impedierunt fructum prædicationis, occupando mentem, vt in ea proficere non posset fructus spiritualis. Hi sunt qui audiunt & afficiuntur, & proponunt bonum facere, sed non perficiunt: quia suffocatur in eis bonum propositum, præualentibus in eis curis & diuitiis & voluptatibus. Euntes enim à loco prædicationis ad mundana, suffocantur à sollicitudinibus, quæ important auaram acquisitionem, & diuitiis quæ notant auaram conseruationem, & voluptatibus vitæ, quæ important lasciuam fruitionem, & fructum non referunt: quia hæc tria semen spirituale fructificare non sinunt: sicut spinæ ex condensatione semen immissum suffocant, & oriri non permittunt.

Diuitiæ sunt spinæ.

Diuitiæ quippe & honores, spinæ sunt: quia sicut spinæ suis punctionibus corpus laniant & cruentant, ac turpe & fœdum in oculis hominum reddunt: sic amor & ambitio diuitiarum & honorum, cogitationum suarum punctionibus, ac curis & sollicitudinibus: quæ sunt spes acquirendi, ac timor perdendi, & sollicitudo conseruandi animam lacerant, & cùm vsque ad peccatum pertrahunt,

quasi

quasi inflicto vulnere cruentant: ac miseram & infœlicem coram oculis Dei faciunt. Et tamen sub his sentibus, esse delitias multi reputant, & quando de spiritualibus cogitare incipiunt, statim se temporalibus immiscent: ac suffocati & emolliti rigorem virtutum amittunt. Sicut ouis conuersans inter spinas, semper ibi de lana dimittit, sic vacans curis temporalibus & mundo, multa bona spiritualia amittit. Vnde Chrysost. Quemadmodum spina vndecunque detineatur, pungit eum qui detinet, ita & secularia vndecunque detineantur, contristant eum qui constringit ea & fouet. Sed non quæ spiritualia talia, sed margaritæ alicui assimilantur, vndecunque circumuolueris deiectant oculos. Hæc Chrysost. Vel diuitiæ dicuntur spinæ, quia pungunt animam in mundo, in iudicio, & in inferno. In mundo triplex est punctura, scilicet laboris, in acquisitione: timoris, in possessione, & doloris, in amissione. In iudicio etiam pungunt mentem, quando Dominus dicet auaris: *Esuriui, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi bibere*, &c. Istæ puncturæ erunt ita pœnosæ, quòd ipsi auari quasi cupiant non esse, quia *dicent montibus, cadite super nos, & collibus, cooperite nos*. In inferno etiam istæ spinæ pungent animam perpetuo cruciatu, quia ex eis paratur ignis, quo peccatrix anima comburitur. Et nota ordinem istorum prædictorum trium seminum non fructificantium. Primum non germinat, sed conculcatur, & ab auibus comeditur. Secundum germinat, sed non multum erigitur, quia humorem non habet. Tertium verò iam in stipitem eleuatur, sed non fructificat, quia à spinis suffocatur. *Aliud*, scilicet quartum, *cecidit in terram bonam*: quæ est nigra per despectum, pinguis per affectum, culta per virtuosum exercitium, & sic fœcunda per fructum, id est, inter fidele & deuotum, *& ortum fecit fructum*, bonorum operum. Vbi Beda. Terra autem bona, est electorum conscientia, quæ omnibus prædictis tribus terris contraria facit, quia & commendatum sibi semen verbi libenter excipit, & exceptum inter aduersa ad prospera constanter ad fructus vsque conseruat. Hæc Beda. *Aliud autem fecit fructum centesimum, aliud sexagesimum, & aliud tricesimum*. Ista verò triplex differentia fructuum primò potest considerari quantum ad tres status fidelium: qui sunt incipientes, proficientes, & perfecti. Incipientes sunt tanquam terra quæ profert fructum tricesimum, quia sufficit vt habeant fidem Trinitatis, cum impletione decalogi, proficientes sunt tanquam terra quæ profert fructum sexagesimum, quia non tantum habent fidem Trinitatis, & seruant decem præcepta, sed etiam exhibent sex opera misericordiæ. Perfecti sunt tanquam terra optima, quæ profert fructum centesimum, quia habent duplicem perfectionem, seruantes veteris legis præcepta, & Euangelij consilia. Iste triplex gradus, scilicet incipientium, proficientium, & perfectorum, tangitur infrà in secunda parabola, vbi dicitur: Vltrò enim terra fructificat: primò herbam, deinde spicam, & deinde plenum fructum in spica. Secundò potest considerari quantum ad tres status saluandorum, scilicet virgines, viduas, & coniugatos. Aliud ergo fecit fructum centesimum, scilicet in virginibus. Virgines enim nolunt multiplicari per opus carnale in aliis, sed per opus spirituale in seipsis, & ideo significantur per centenarium, qui fit ex ductu denarij in seipsum. Aliud autem fecit sexagesimum, scilicet in viduis & continentibus: sexagesimus enim constat ex denario ducto per senarium, in quo significatur decalogus cum senario operum misericordiæ. Aliud verò facit tricesimum, scilicet coniugatis, propter fidem Trinitatis, cum obseruantia decalogi. Vbi tanguntur tres gradus castitatis. Primus est, castitas coniugalis: per quem gradum vitatur illicitus concubitus, licito tamen concubitu retento in matrimoniali actu. Secundus gradus est, castitas vidualis: per quem euitatur de cætero omnis concubitus, vt animus possit de cætero liberius Deo seruire, licet possit licitè matrimonium contrahere. Tertius gradus est virginalis, quæ est superior istis: per quem omnis concubitus simpliciter euitatur, vt mens ipsa tanquam sponso suo soli Deo per amorem copuletur. Vnde Theophil. Qui in centum fructificant, sunt qui perfectam habent vitam, vt virgines & eremitæ. Qui autem in sexaginta, qui mediocriter se habent: vt continentes, & qui in cœnobiis sunt. Qui autem in triginta, qui parui quidem sunt secundum propriam virtutum fructum ferentes: vt laici, & qui in coniugio sunt. Vnde & August. Centesimus fructus est martyrum, propter sanctitatem vitæ, vel contemptum mortis: sexagenarius, virginum, propter ocium interius, quia non pugnat contra consuetudinem carnis. Tricesimus verò, coniugatorum: quia hæc est ætas præliantium: ipsi enim acriorem habent conflictum, ne libidinibus superentur. Hæc August. Vel tricesimum fructum affert, qui detrimentum in exterioribus bonis constanter sustinet: sexagesimum, quando sustinet detrimentum etiam proprij corporis, per flagellationem & incarcerationem & cætera huiusmodi: centesimum, quando contemnit etiam totam vitam per martyrium. Vnde Chrysost. Terra bona sunt, qui abstinent se à malis, & secundum vires suas faciunt bona, & est iste fructus eorum tricesimus. Si autem & omnia bona sua contemnant, & accedant ad seruiendum Deo, habent sexagesimum. Si autem & præceptum imperialis sententiæ de morte eorum processerit, habent centesimum: aut si bona eorum percussa fuerint & filij, habent sexagesimum: si autem infirmitas aliqua corporis eis contigerit, & fideliter sustinuerint, habent centesimum. Nam Iob ante tentationem tricesimum habuit in facultatibus suis iuste viuendo: post damna substantiæ & filiorum, sexagesimum: post plagam autem corporis, centesimum fecit. Qui centesimum habet in se, & sexagesimum habet, & tricesimum. Econtra qui tricesimum habet, sexagesimum non habet: & qui sexagesimum habet, non etiam centesimum habet. Semper enim maius, quod minus est in se habet inclusum: illud autem quod minus est, maius in se non habet. Hæc Chrysost. Item, vt dicit Remigius, semen verbi Dei, tricesimum fructum facit, quando bonam cogitationem gignit: sexagesimum, quando bonam locutionem: centesimum, quando ad fructum boni operis perducit. Hi ergo per terram bonam designati, in corde bono quod intendit verbum Dei audire: & optimo quod intendit secundum hæc operari: audientes verbum Dei deuotè, retinent fideliter in memoria, & fructum afferunt in patientia, scilicet vsque ad finem, expectando præmia: quia secundum Gregor. dum æquanimiter proximorum mala tolerant, & humiliter flagella suscipiunt: postmodum ad requiem sublimiter suscipiuntur. Et aduerte quòd bona terra habet conditiones penitus oppositas aliis in quibus semen cecidit. Quia enim hi audientes verbum retinent: est contra eos qui sunt secus viam: & venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum. quòd autem

Marginal notes: Matth. 25. — Lucæ 23. — *Seminum non fructificantium ordo.* — Beda in c. 8. Lucæ. *Terra bona.* — *Status tres fidelium.* — *Perfecti.* — *Status saluandorum tres.* — *Gradus castitatis tres.* — Augustinus lib. de sancta virgin. c. 45. tom. 6. — Chrys. hom. 31. operis imperfect. *Terra bona.* — Remigius in Matth. c. 13. — Gregorius homil. 15. in Euang.

fructum afferunt, sanctorum scilicet operationum, est contra eos qui sunt spinæ suffocantes Dei verbum, quòd verò hoc faciunt in patientia est contra eos qui supra petram, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Terra ergo mala in loca secus viam petrosa & spinosa distinguitur: sed terra bona non subdiuiditur: quia vna est Ecclesia, vna est columba mea: licet fructus & virtutes eius subdiuidantur in centesimum, sexagesimum, & tricesimum: ita etiam & præmia diuersa sunt: quia differt stella à stella in præmio, sicut & in merito. De semine itaque tres partes, pro dolor, pereunt: ac vna tantum saluatur & proficit, & neque hoc æqualiter, sed cum multa differentia. Quamuis enim semen diuini verbi de se sit fœcundum: fit tamen (vt visum est) tripliciter infructuosum. Vnde Theoph. Vide quomodo mali sunt plurimi, & pauci saluantur, quarta enim pars seminis saluata inuenitur. Ex quo patet quòd exemplo Christi, prædicator verbi diuini non debet cessare à prædicatione: licet videat inde paucos proficere, quia faciens quod in se est, meritum suum non perdit. Vnde nota secundum Theophil. quòd non dixit, quòd seminas aliud proiecit secus viam, & cætera, sed quod semen cecidit. Qui enim seminat, docet rectum sermonem sed sermo diuersimodè cadit in audientes, quia semen quodlibet recipitur secundum modum & dispositionem terræ in qua seritur, quæ si sit fertilis & culta, profert bonum fructum: si autem sit sterilis & inculta, germinat spinas & tribulos, vel etiam nullum fructum: ita quòd secundum variam dispositionem terræ, semen diuersimodè proficit ad fructum: sic in nobis secundum variam dispositionem cordis nostri, diuersimodè recipitur semen, quod Christus verus agricola de cœlo nobis adduxit. Primum ergo debemus verbum Dei cum deuotione audire, ac cum gaudio & desiderio suscipere. Deinde intelligere, ac inter prospera & aduersa vtiliter conseruare, & denique fructus facere, vel centesimum, vel sexagesimum, vel tricesimum. In secunda parabola quæ est de zizania, describitur status Ecclesiæ sequens immediatè post mortem Christi & Apostolorum, quia diabolus fidei in cordibus fidelium seminatæ inuidit, & ideo post Christi & Apostolorum dormitionem, per mortem aliquos inter fideles ad perfidiam hæresis commouit, quasi seminans zizaniam in medio tritici ad ipsius destructionem. Potest autem omnis immunditia in segete zizania dici: vt lolium, sterilesque auenæ, & huiusmodi. Sicut ergo zizania boni semini: sic hæreses bonis scripturis superseminantur, & eis se admiscent. Vnde August. Neque enim natæ sunt hæreses & quædam dogmata peruersitatis illaqueantis animas & in profundum præcipitantis, nisi dum scripturæ intelliguntur non bene, & quod in eis non bene intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur. Et notandum quòd Christus habet triplicem agrum suum proprium: in quo seminat triplex semen bonum. Primus ager est mundus, in quo Christus seminauit semen verbi Dei, siue doctrinam veritatis. Secundus ager est Ecclesia catholica, in qua Christus seminauit fideles homines qui sunt filij regni, id est, sancti & electi viri, qui inter filios regni computantur. Tertius ager est anima, in qua Christus seminat duplex semen bonum. Primum semen est bona voluntas, & hoc semen debet proferre fructum bonæ operationis. Secundum semen est cognitio sui, mundi, & Dei. Ex cognitione sui, quasi ex quodam semine oritur dolor, secundum illud

Terra mala distinguitur.

Cecidit, non factum est, semen.

Parabola secunda.

Zizania.

Augustinus tract. 18. in Ioannem.

Ager Christi triplex.

Semen bonum duplex.

Ecclesiastes: Qui addit scientiam, addit dolorem. Ex cognitione mundi oritur timor, quia in medio laqueorum homo ingreditur. Ex cognitione Dei oritur amor, quia ipse est creator, redemptor, & glorificator. Primum ergo semen seminat Deus in agro affectus: secundum in agro intellectus, sed inimicus diabolus superseminat zizaniam, scilicet errores in intellectu, & cogitationes malas in affectu. Hoc semen tripliciter extinguitur. Primò, igne contritionis. Secundò, per præcisionem confessionis. Tertiò, per eradicationem satisfactionis. Studeat ergo anima fidelis, vt semen Dei in ea germinet sanctis desideriis, & operibus virtuosis. Hic autem ager, scilicet anima, sepitur fide, aratur prædicatione, compluitur pluuia gratiæ, & rore misericordiæ. Secunda itaque parabola est de zizaniis & loliis, bono semini superseminatis, quæ describit cœtum hæreticorum. *Simile est enim regnum cœlorum*, id est, Ecclesia militans, seu status eius, *homini*, scilicet Christo, qui dat regnare in cœlestibus: & cui seruire regnare est, *qui*, per se & Apostolos, *seminauit in agro suo*, id est, in mundo, seu in Ecclesia labore & sanguine Christi exculta, *bonum semen*, id est, sanctam doctrinam & fidem catholicam, ac eos quos filios regni vocat. Et nota hîc quòd in istis parabolis non fit comparatio personæ ad personam: sed negocij ad negocium, seu facti ad factum, ac si diceret: factum quod agitur circa regnum cælorum & circa Ecclesiam, simile est tali facto vel negocio. *Cùm autem dormirent homines*, id est, custodes, interius, qui ad tutelam & custodiam sunt deputati: per quos significantur prælati, quorum somno, id est, negligentia interueniente diabolus superseminat zizaniam, seu lolium. Dormiunt enim prælati tripliciter: vel cùm torpent inertia, vel cùm resoluuntur lasciuia, vel cùm premuntur ignorantia siue culpa. Hæc autem dormitio non solum significat superiorem negligentiam, circa custodiam gregis: sed etiam negligentiam cuiuslibet, circa custodiam suæ propriæ personæ & salutis. Vtramque enim negligentiam explorat diabolus, & sic per suggestiones malas seminat zizaniam in cordibus humanis. *Cùm ergo dormirent, venit inimicus*, id est, diabolus, *& superseminauit zizaniam*, id est, errores & sequentes iniquitates, ac eos quos filios maligni Dominus interpretatur, *in medio tritici*, id est, electorum, hoc est, hæreticos permiscuit electis. Zizania alio nomine dicitur lolium, & est fœminini generis in singulari, sed neutri vel fœminini in plurali: Vnde est versus,

Est zizania, sunt zizania plura, niæque.

Et dicunt aliqui quòd zizania in singulari penultimam producit, sed in plurali corripit. Vigilent ergo præpositi Ecclesiæ & subditi, ne per eorum negligentiam diabolus valeat zizaniam seminare. *Cùm autem creuisset herba*, per profectum fidei: *& fructum fecisset*, per effectum operis boni, quia fides sine operibus mortua est: *tunc apparuerunt zizania*, per manifestationem errorum & sordium peccati, & persecutionem fidelium Christi. Et cùm serui hoc Domino dicerent, *ait illis*: *Inimicus homo fecit hoc.* Diabolus dicitur inimicus homo, quia sub similitudine rationis humanæ hominem decipit, vel ex eo quod homini à principio inimicatus sit, vel ab euentu, quia hominem vicit, sicut ab Africa, dicitur Scipio Africanus, quia Africam deuicit. Serui isti sunt patres antiqui, qui fuerunt in primitiua Ecclesia, qui admirantes perfidiam hæresis insurgentem in ea, accesserunt ad Deum per orationem, inquirentes vnde oriretur talis perfidia:

Eccles. 1.

Seminis extinctio.

Comparatio factorum.

Zizania.

Iacobi 2.

Inimicus homo, dicitur diabolus.

fidia: quibus fuit diuinitus reuelatum, quòd hoc erat ex diaboli opere, Deo permittente factum, & hoc vt stabilitas probaretur fidelium. Diabolus quidem in mundo seminauerat tria semina pestifera, scilicet ignorantiam obtenebrantem, culpam infrigidantem, & miseriam ignominiosam. Ideo de cœlo venit cœlestis agricola, portans tria semina illis contraria, scilicet sapientiam illuminantem, gratiam inflammantem, & gloriam exaltantem. Seminauit quoque Christus sanctam doctrinam & fidem catholicam, & superseminauit diabolus errores & iniquitates multiplices. Seminauit Deus in mundo pacem & fraternam charitatem, superseminauit diabolus inuidiam & malam voluntatem. Seminat etiam Deus quotidie in agro interiori, id est, mente, bona proposita, diabolus superseminat desideria carnalia. Seminat Deus in agro exteriori, id est, in corpore, munditiam & puritatem, superseminat diabolus immunditiam & carnalitatem. *Serui autem dixerunt*, id est, sancti patres per orationem diuinum consilium quæsierunt. *Vis imus & colligimus ea?* separando malos à communitate Ecclesiæ, per excommunicationem, & tandem dimittendo iustitiæ seculari, exterminandos per mortem. *Et ait: non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul*, cum eis, *& triticum*, id est, illud quod est triticum quò ad se, sicut si aliquis fidelis damnaretur sola suspicione, vel quod est triticum quò ad alios, sicut eradicatur non primò victus: tunc alij fideles scandalizantur, quia non seruatur ordo iuris, & sic eradicatur triticum, id est, alij fideles per scandalum, vel quod est futurum triticum, quia modo est aliquis malus, qui cras erit bonus. Vbi prohibetur eradicatio festinata, damnosa, & suspiciosa. Festinata est, quam non præcedit admonitio. Damnosa est, quando multitudo est in causa vel princeps, nisi fuerit causa manifesta redundans in iniuriam Ecclesiæ. Vnde August. dicit quòd aliquando tolerandi sunt mali pro pace Ecclesiæ, quando timetur de Schismate. Suspiciosa est, quando non habetur certitudo de alicuius hæresi vel vitio. Tales ergo non sunt excludendi, quia in his tribus modis prohibetur hîc eradicatio fieri. *Sinite vtraque*, scilicet zizaniam & triticum, malos & bonos, *crescere vsque ad messem*, id est, vsque ad consummationem seculi & diem iudicij. & hoc est intelligendum de illis qui non sunt notorij neque pertinaces, neque per eos imminet vniuersale damnum Ecclesiæ. Hic datur Pœnitentiæ locus, & discretionis exemplum. In hoc enim monemur ne occultorum iudicium nobis vsurpemus, sed Deo illud reseruemus, qui tribuit vnicuique iuxta opera sua. Nec istud est contrarium Apostolo, qui ait: *Auferte malum ex vobisipsis*: quia hoc dictum Domini intelligitur de ambiguis: illud autem Apostoli, de manifestis. Hîc etiam innuitur diuina benignitas, & patientia dilationis, sustinet enim patienter diuina clementia zizanias cum tritico, hoc est malos cum bonis. Sustinet autem eos tribus de causis. Prima, vt si velint conuertantur, & per bonos adiuuentur. Secunda, vt iusti plurimum Deo regratietur, quòd electi sunt per gratiam de numero pereuntium, & eorum comparatione, plus nitantur ad bonum. Tertia, vt bonis proficiant, & eis merita sua augeant. Prosunt enim mali bonis purgando, si qua est in eis peccati rubigo, eliminetur. Exercitando, vt virtus in bonis latens manifestetur. Ac stimulando, vt electi in via huius exilij segnes non efficiantur, sed ad patriam suam festinent. Et coronando, quia dum tribulationes iustis ingerunt, lapides preciosos in

Eradicatio triplex.

Augustinus lib. 3. contra Patrimoniū tom. 7.

1. Cor. 6.

Sustinentur mali tribus de causis.

Mali prosunt bonis.

corona cœlestis gloriæ apponunt. Seruiunt ergo mali bonis, prædictis modis, & ideo permittuntur viuere cum eis. Deinde Dominus subiungit: *Et in tempore messis*, id est, iudicij & finalis consummationis, *dicam messoribus*, scilicet Angelis: *Colligite primum zizania*, id est, malos, à consortio bonorum eos excludendo, & hoc quò ad pœnam damni, & sequitur pœna sensus: *& alligate ea in fasciculos ad comburendum*: quia ministerio Angelorum separabuntur tunc mali de medio iustorum, & mittentur in infernum, qui creditur esse in centro terræ, & terra vallatus vndique. Et bene dicit, *in fasciculos*, non in vno fasce: quia vnusquisque punietur pro modo peruersitatis suæ, & simul erunt immundi cum immundis, gulosi cum gulosis, auari cum auaris, superbi cum superbis, & sic alij impij cum suis similibus: vt qui socij fuerunt in culpa, simul torqueantur in pœna. Quò ad pœnam sensus, erunt plures fasciculi: sed vnus erit quò ad pœnam damni. Et subdit: *Ibi erit fletus*, id est, dolor vehemens ex damno, scilicet pro carentia visionis diuinæ: & exponitur pro tristitia & dolore, quia fortè non erunt ibi corporales lachrymæ: *& stridor dentium*, id est, passio vrgens ex pœna sensus: & tormento, scilicet pro pœnarum acerbitate. In quo signatur duplex pœna inferni. Vna ex parte mentis, scilicet tristitia vehemens, quæ significatur per fletum. Et alia ex parte corporis, quæ significatur per stridorem dentium. Vel fletus, ex calore dissoluente: & stridor dentium, ex frigore constringente. Vnde Iob: *Ab aquis niuium, transibit ad calorem nimium.* Deinde sequitur: *triticum autem*, id est, fideles & electos, qui in area huius mundi sunt triturati flagellis, afflictionibus, & tentationibus variis: ita vt in eis nulla sit palea vel macula, *congregate in horreum meum*, scilicet cœlestium mansionum. Et tunc iusti fulgebūt sicut sol, & hoc per dotem claritatis, ex gloria animæ ad corpus redundante. Vbi Chrysostomus. Non quia ita solum sicut sol, sed quia hoc sydere aliud magis luculentum non noscimus, cognitis nobis vtitur exemplis. Hæc Chrysostomus. Comparatur autem gloria iustorum soli, maximè quò ad corpus: quia anima glorificata multo pulchrior erit sole. In sole autem quatuor dotes corporis glorificati notantur, scilicet claritas, quia in creaturis inferioribus nihil sole est clarius. Agilitas: quia exiens ab Oriente, statim apparet in Occidente. Subtilitas: quia transit per vitrum illæsum. Impassibilitas: quia radius eius non læditur, nec maculatur. Et subditur, in regno patris eorum. ergo tanquam filij regis accipient regnum decoris. O quàm gloriosum est regnum, in quo sancta societas, quia iusti. in quo perfecta claritas, quia fulgebunt. in quo perfecta delectabilitas, quia sicut sol, dulce enim lumen est & delectabile. in quo sublimis dignitas, quia in regno, in quo paterna charitas, quia patris eorum. Hanc parabolam secundam tangit Marcus, faciens tantum mentionem de bono semine, quod ad solos electos pertinet: qui tanquam triticum & frumentum, in horreum æternæ beatitudinis colligentur, quando zizania & lolium in caminum ignis mittentur. Vnde comparat regnum cœlorum, id est, Ecclesiam quæ à Deo regitur, & homines regit: homini iacienti semen in terram, &c. Per semen intelligitur verbum vitæ, quod homo scilicet Christus seminauit in corda humana, & dormiuit per mortem, *Exurgit*, autem semen, *nocte & die, ac germinat & crescit*, quia post somnum Christi, numerus credentium per aduersa & prospera germinauit in fide, & creuit in opere

Fasciculi malorum.

Pœna inferni duplex.

Iob 24.

Chrysostom. homil. 48. in Matth.

Soli comparatur gloria iustorum.

Dotes solis quatuor.

dum nescit ille, hoc est nescire nos facit, quem scilicet fructum vsque in finem afferat, *& terra vltrò fructificat*, quia voluntate adducitur, vt fructum faciat, *primo herbam, deinde spicam, & tandem plenū fructum*. Ex semine enim isto recepto in aliquo homine, primo concipitur timor diuinorum iudiciorum, & significatur per herbam, quæ est quid imperfectum, & quia ex timore cessat homo à malis, & incipit se exercere in bonis: ideo secundò concipitur spes diuinorum beneficiorum, quia significatur per spicam, in qua est iam spes grani futuri. Tertio ex hoc datur charitatiuus amor, qui habet opus perfectum, & ideò significatur per plenum granum: quia, vt dicit Apostolus, *Plenitudo legis, est dilectio*. Vel, *terra fructificat primò herbam, deinde spicam, deinde plenum fructum*: hoc est timorem, pœnitentiam, & charitatem. Illi qui generant herbam, id est, timorem, sunt incipientes, qui debent incipere à timore. Sicut enim herba est principium spicæ: sic timor Domini est principium vitæ, & initium sapientiæ. Illi qui generant spicam, id est, pœnitentiam duram, sunt proficientes: qui sicut delectati sunt in peccatis, sic debent se affligere in pœnitentia & lamentis. Illi qui producunt plenum fructum, id est, charitatem, & bonorum operum plenitudinem, sunt perfecti, qui habent charitatem Dei & proximi: quia plenitudo legis est charitas: & tunc est homo dispositus, vt de statu gratiæ transeat ad gloriam. Et ideo Dominus tunc, *mittit falcem*, id est, mortem, abscindendo iustos de præsenti vita, vt transferat ad gloriam: *quoniam adest messis*, id est, collectio iustorum in patria. Secundum Gregorium. Semen homo iacit in terram, cùm cordi suo bonam intentionem inserit. Et postquam semen iactauerit, dormit: quia iam in spe boni operis quiescit. Nocte verò exurgit ac die, quia inter aduersa & prospera proficit. Et semen germinat, & crescit dum ille nescit: quia & cùm adhuc meriti incrementa sua non valet, semel concepta virtus ad profectum ducitur. Et vltrò terra fructificat, quia præueniente se gratia, mens hominis spontanea ad fructum boni operis assurgit. Cùm ergo desideria bona concipimus, semen in terra mittimus. Cùm verò operari recta incipimus, herba sumus: cùm autem ad profectum opus trahimus, ad spicam peruenimus, cúmque in eiusdem operis perfectione solidamur, iam plenum frumentum in spica proferimus. Omnipotens autem Deus in productum fructum falcem mittit, & messem suam desecat: quia cùm vnumquemque ad opera perfecta perduxerit, eius temporalem vitam per immissam sententiam incidit, vt granum suum ad cœlestia horrea perducat. Vide ergo ne sis tantum in herba vel spica, & maturitatem expectes in purgatorij pœna: non enim fructum immaturum congregat Deus in horreum suum. Nullus tamen qui ad bonum propositum adhuc in mentis teneritudine esse conspicitur, despiciatur, quia frumentum Dei ab herba incipit vt granum fiat. In tertia parabola, quæ est de grano sinapis, describitur Ecclesiæ status sequens immediatè post surrectionem hæresum, quia contra hæreses insurgentes, suscitauit Dominus in Ecclesia doctores sanctos literatos, vt per rationem & scripturam confutarent hæreticos, & licet primò fuerint humiles & abiecti, tamen diuina dispositione fuerunt posteà exaltati. Tertia ergo parabola est de exaltatione Ecclesiæ, ac prædicationis fidei & Euangelij, in qua comparatur regnum cœlorum grano sinapis. *Simile est enim regnum cœlorum*, id est, prædicatio Euangelij, quæ dicitur regnum, quia

[Margin: *Spes.* — Rom. 13. — Gregorius homil. 15. in Euang. — *Tertia parabola ad turbas.* — *Parrbola tertia.*]

docet regere manum, cuius ciues sunt opera, regere os, cuius ciues sunt verba: regere cor, cuius ciues sunt cogitationes & desideria; *grano sinapis*, qui calefacit in amore, venenum expellit, id est, errorem: caput purgat, id est, mentem: quod accipiens homo, scilicet Christus à patre, *seminauit*, & per se & per discipulos suos, *in agro suo*, id est, in mundo, *quod minimum est omnibus seminibus*, id est, omnibus disciplinis, vel quia vix ei in principio creditur, vel quia docet quæ in mundo minima & vilia reputantur, quia ampullositati verborum non innititur, *cùm autem creuerit*, per diuulgationem, *maius est omnibus oleribus*, id est, scientiis, physicis, naturalibus, & poëticis, quæ dicuntur olera, quia citò decidunt nec fructum æternum, sed temporalem habent, *& fit arbor alta*, per eius sublimationem: fructifera, per eius vtilitatem; *ita vt volucres cœli*, id est, animæ credentium cœlos affectantium, *veniant*, per fidem, *& habitent*, per amorem, *in ramis eius*, id est, in dogmatibus, vel *volucres* id est, prædicatores qui vt nubes volant, *veniant*, studendo, *& habitent*, meditando & operando, *in ramis eius*, id est, diuersis expositionibus & sententiis. quatuor enim rami sunt, historia, tropologia, allegoria, anagoge. Vnde *regnum cœlorum*, potest hîc intelligi primitiua Ecclesia, quæ ratione humilitatis, paupertatis, & paruæ multitudinis, quæ videbatur etiam abiecta: sed virtute est magna, vel pro feruore fidei, quæ modica videbatur propter scandalum crucis, sed feruida est propter calorem dilectionis, paruo, *grano sinapis*, comparatur, *quod cum sit minimum*, quantitate, tamen est magnum in virtute & calore, quæ creuit in arborem magnam, quia vbique orbis est expansa, habens stipitem per spem, & ramos exaltatos, per dilectionem Dei, dilatatos, per charitatem proximi. Alta est, quia ad cœlestia sustulit; ampla, quia totum mundum occupauit. Quam arborem ascendit Zachæus vt Christum videret, quia nisi in ecclesiæ & fidei arbore Christus non videtur. & *volucres cœli*, id est, principes huius mundi, alta petentes, vel alti intellectu, scilicet huius mundi sapientes, *habitant in ramis eius*, & ei subiecti reguntur eius consilio. Vel *volucres*, id est, sancti, qui pennis virtutum in alta ascendunt, & ad præmia cælestium bonorum volare contendunt, *habitant in ramis eius*, id est, in diuersis eius sententiis spiritualibus. Rami Euangelicæ arboris, sunt dogmatum diuersitates; vt pro varietate morborum, varia sit medicina, in quibus vnaquæque volucrum, id est, animarum iustarum requiescit. Volucres enim cœli sunt animæ fideles, quæ cor à terrenis leuantes ad cœlestia per desiderium volant, & neglectis temporalium rerum cupiditatibus, sursum cor habent in cœlestibus, atque in sanctorum dictis & consolationibus respirant: & requiescunt ab huius vitæ fatigationibus. Vnde Psalm. *Quis dabit pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam?* Assumamus ergo & nos pennas columbæ, vt ad altiora volantes possimus in ramis huius arboris habitare: & nidulos doctrinarum nobis facere, terrenaque fugientes, ad cœlestia festinare. Magnum quoque & feruens sit nobis desiderium exaltandi fidem nostram, vt Dominus Iesus Christus ab omnibus timeatur, cognoscatur, & ametur. In quarta parabola quæ est de fermento, describitur status Ecclesiæ sequens exaltationem prædictorum sanctorum, quia per diligentiam eorum ad prædicandum, iam fides vbique est diuulgata. In hac ergo parabola comparat regnum cœlorum fermento, *quod mulier abscondit in tribus farinæ satis*,

[Margin: Lucæ 19. — *Arboris Euāgelicæ rami.* — Psal. 54. — *Parabola quarta.*]

Satum quid est. *tis*. Est autem satum mensura in Palæstina capiens vnum modium & dimidium. Regnum cœlorum est Ecclesia militans, in qua Deus per fidem regnat, vel doctrina fidei, quæ regnum cœlorum prædicat: mulier autem Dei sapientia, vel diligentia sanctorum ad prædicandum vsquequaque fidem Catholicam. Tria verò sata farinæ, sunt tres partes mundi, scilicet Asia, Africa, & Europa, vel tres linguæ, scilicet Hebræa, Græca & Latina. *Fermentum quid est?* Fermentum autem licet in scriptura frequentius accipiatur in malo, eo quòd est corruptiuum, tamen quia aliud est fermentum zizaniæ, & aliud fermentum tritici, hîc accipitur in bono tantum, & propter virtutem alterandi, significat verbum Euangelicum, quod ad fidem transmutauit magnam partem mundi, & adhuc amplius transmutabit ipsum. *Pentecoste.* Vnde in figura in pentecostem quæ celebratur à Iudæis propter beneficium legis datæ quinquagesima die ab exitu de Ægypto, quæ fuit Euangelij figura, offerebantur duo panes de simila fermentata. Mulier ergo, id est, Dei sapientia, vel Sanctorum diligentia, accepit fermentum, quod propter calorem intrinsecum & inclusum, legem Euangelicam, quæ est lex amoris, & feruorem fidei, significat, & abscondit seu posuit in tribus fabrinæ satis, donec fermentaretur totum. Hoc enim fermentum positum fuit in tribus mundi partibus à tempore Apostolorum, & amplius ponetur donec fermentetur totum, & multiplicetur fides Trinitatis per totum mundum, quia inde totum pene mundum iam fermentatum & viuificatum in Ecclesiæ corpus creuisse videmus, sicut modicum fermenti magnam farinæ massam transmutat in sui ipsius virtutem, ac viuificat & *Beda in c. 8. Lucæ.* crescere facit. Secundum Bedam: Mulier, id est, anima sancta, abscondit per rectam intentionem à mundi laudibus occultando fermentum, id est, dilectionem in tribus satis farinæ, id est, in tribus *Modi diligendi tres.* modis diligendi, scilicet ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, vel in tribus animæ viribus, scilicet rationali, concupiscibili, irascibili, in quibus charitas siue doctrina absconditur, donec totam mentem in sui perfectionem commutet, quod quidem hîc inchoatur, sed in futuro perfici- *Hilarius can. 13. in Matth. Farina.* tur. Secundum Hilarium, farina est plebs ex diuersis collecta, tria sata, triplex status fidelium, scilicet Noë, Daniel, Iob. vel quia de tribus filiis Noë processit totum genus humanum, cui Dei sapientia fidem & Charitatem, & sanam doctrinam commendat in præsenti, donec totum fermentetur, id est, donec in fine mundi completo numero electorum fideles ad resurrectionis gloriam perueniant, & tunc perfecta calefient charitate, modo enim est ignis paruus, sed tunc erit caminus, *hæc omnia*, scilicet prædicta & talia multa, *locutus est Iesus ad turbas in parabolis*, & licet alia multa sine parabolis dixerit turbis, tunc tamen nihil sine parabolis dixit eis, vt scilicet mouerentur ad interrogandum de auditis. Quia enim hominibus rudibus loquebatur de regno Dei, opus erat induci eos talibus parabolis, & rerum sensibilium eis cognitarum similitudinibus ad diuinorum arcana, vt ex his quæ animus nouit, surgat ad incognita, & exemplo visibilium, rapiatur ad inuisibilia, ac per ea quæ visu didicit, discat amare quæ non nouit, vt qui cœlestia capere non pote- *Parabola.* rant per similitudinem terrenam audita perciperent. Parabola enim Græcè, similitudo dicitur Latinè, per quam veritas demonstratur, & in qua aliud dicitur, & aliud rationabiliter intelligitur. Vnde subdit admonitionem, *hæc dicens clamabat*: *Qui habet aures audiendi audiat.* Hanc admonitionem addit Dominus in locis pluribus. *Aures audiendi.* Nam secundum Hieronym. vbicunque ponitur hoc verbum, designatur mysticus intellectus, quia sub *Hieron. in c. 13. Matth.* verbis parabolicis, alius sensus est per intellectum requirendus. Et secundum Bedam, aures audiendi sunt aures cordis & sensus interiores, scilicet *Beda in c. 8. Lucæ.* aures intelligendi, obediendi, & faciendi quæ iusta sunt. Innuit ergo triplicem auditum, scilicet sentiendi, intelligendi, obediendi. *Auditus triplex.* Primus est exterior in corpore, de quo dicit, *qui habet aures*. Secundus interior in mente, de quo subdit, *audiendi*. Tertius vtrunque complectens, de quò addit, *audiat*. Primus auditus est sensitiuè. Secundus, intellectiuè. Tertius, affectiuè. De his dicitur in Psalm. per ordinem. *Audi filia*, quo ad primum, *Psalm. 44.* *& vide*, quò ad secundum, *& inclina aurem tuam*, quò ad tertium. Et in Iob: *Auditu auris audiui te.* *Iob. 42.* In hoc autem quòd Iesus hæc dicens clamabat, tangitur magnitudo affectus eius in prædicando. Clamor enim iste, signum erat magni affectus in ipso. *Clamor Domini.* De hoc clamore Christi, dicit August. Intonuit Dominus Iesus Christus clamans, dictis factis, voce, vita, descensu, ascensu vt redeamus ad eum. Clamat surdis, vt audiant, clamat dormientibus, vt euigilent, clamat transeuntibus, vt attendant, clamat ignorantibus, vt intelligant, clamat errantibus, vt redeant, clamat peccatoribus, vt pœniteant. Clamauit quippe prædicando, clamauit orando, clamauit Lazarum resuscitando, clamauit tandem moriendo, quotidie in cœlis existens clamat ad nos, dicens: *Venite ad me omnes* *Matth. 11.* *qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Et nos miseri adhuc tantos clamores contemnimus. Hæc Augustinus. *Tunc dimissis turbis*, quæ eum non interrogauerunt, & secedens à tumultibus, *venit in domum*, vt discipuli tanquam digniores haberent opportunitatem quærendi & interrogandi eum. *Et accesserunt ad eum discipuli eius* tanquam familiares, non tam corpore, quàm discendi voluntate, quærentes, *quare in parabolis*, loqueretur turbis, cùm ipsi non caperent, & petentes vt eis parabolas exponeret. Quia enim percipiebant Christum mysticè loqui, quæsierunt intellectum, & sibi exponi. Qui respondens ait: *Vobis*, credentibus, vobis humilibus, vobis obedientibus, vobis mihi adhærentibus & dilectis, vobis mundo abiectis & odiosis. Vobis volentibus, & simpliciter dignis, ac vestris sequacibus ad me accedentibus, *datum est*, diuinitus, & ex gratia Dei, non ex merito vestro, *nosse apertè*, sine parabolarum inuolutione, *mysteria regni Dei*, id est, secreta & intelligentiam sacræ Scripturæ quæ continet statuta atque decreta illius regni seu abdita, & profunditatem veritatis Euangelicæ, quæ ducit ad regnum cœleste. Vel *mysterium regni cœlorum*, id est, Ecclesiæ militantis, siue triumphantis Apo- *Apostoli fundatores Ecclesiæ.* stoli enim erant quasi fundatores Ecclesiæ post Christum, & ideò ad ipsos pertinebat scire secreta Ecclesiæ, de quibus erat processus Ecclesiæ vsque ad finem mundi, quia ista erant futura in diuina dispositione præordinata, & istud potest hic vocari, *mysterium regni cœlorum*, id est, secretum Ecclesiæ. *Cæteris autem*, qui foris sunt, qui clausis sensibus non curant intrare & cognoscere veritatem, scilicet vulgaribus turbis, seu etiam Scribis & Pharisæis incredulis, non est datum neque concessum ista intelligere, & propter hoc loquebatur eis talia parabolicè, *vt videntes*, id est, videre se reputantes, non videant secundũ veritatem, *& audientes*, id est, intelligere se putantes *non intelligant*,

sententiam interiorem, nam hæc est vna causarum quare Dominus loquebatur in parabolis, vt scilicet veritas occultaretur malis, & boni ad inquirendum exercerentur in eis. Vnde sequitur: *Qui habet*, scilicet amorem verbi, *dabitur ei*, scilicet intelligentia verbi amati, *& abundabit*, scilicet sensu intelligendi, quia habentibus deuotionem & fidem, datus est verus sacræ Scripturæ intellectus. Dicitur enim in Luca, quòd aperuit eis sensum vt intelligerent scripturas, & ex abundanti reuelatus est eis Ecclesiæ processus. Item, *qui habet* opus *dabitur*, ei intellectus, *& abundabit*, augmento profectus. Item *qui habet* gratiam *dabitur ei* perseuerantia *& abundabit*, gloria, quia gratiam & gloriam dabit Dominus. *Qui autem non habet*, scilicet amorem verbi, *id quod videtur habere*, scilicet naturali ingenio, vel literarum studio, *auferetur ab eo*, quia nulla veræ sapientiæ gaudebit dulcedine. Vnde non habentibus fidem & deuotionem ad Christi doctrinam, intellectus scripturæ veteris Testamenti ablatus est propter eorum incredulitatem, & datus est gentibus propter eorum fidem. Item qui non habet opus, id quod videtur habere, scilicet intelligentiæ, auferetur ab eo, quia fides sine operibus mortua est. Item sicut auarus multas habet opes & nullas, sic qui non diuinam sapientiam habet, nullam habet, quia secundum Hieronym. literas nescit, qui sacras ignorat. Secundum Ambros. intelligitur, quod habet, id est, quod se putat habere. Seorsum autem, scilicet in domo, discipulis suis disserebat omnia. Vnde patet quòd non solum parabolas, de quibus eum interrogabant, sed etiam alia ibidem eis exposuit, licet de aliarum expositione mentio hîc non fiat. Et tunc etiam in parabolis locutus est discipulis, proposuítque eis tres parabolas alias à prædictis. In quarum prima quæ est de thesauro abscondito in agro, designatur status Ecclesiæ sequens post prædictum, quia diuulgata fide in orbe terrarum per prædicationem Sanctorum, multi valentes & literati viri, vt August. & alij, ad fidem Catholicam conuersi, inceperunt se exercere, & sententiam suam ad vtilitatem animarum conuertere. Assimilat ergo regnum cœlorum, id est, cœlestem patriam thesauro abscondito in agro, qui ager omnibus venditis emitur, vt thesaurus ibidem inuentus habeatur. Ager iste, labor est in exercitio vitæ actiuæ, & operibus omnibus misericordiæ in regimine Ecclesiæ. Thesaurus autem absconditus, est præmium cœleste, cuius diuitiæ nondum omnibus apparent manifestè, secundum illud Psalm. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te.* Inuenitur tamen ipse thesaurus, & si non ad plenum, quoniam Sanctorum doctrina & prædicatio qualis quantaue sit, ex magna parte declaratur, hunc autem thesaurum inuentum abscondit, qui cognito qualis sit corde retinet, & mente diligit, eiusque nullo modo obliuiscitur. *Et præ gaudio illius vadit*, pedibus mentis ipsum affectando, *& vendit vniuersa quæ habet*, temporalia ac voluptates carnis, & desideria terrena contemnendo. *Et emit agrum illum*, omnibus aliis dimissis in agro Dominico propter cœleste præmium laborando, & totaliter cœlestibus inhiando. Contemnere ergo secularia debet, vt totum possideat, & vt sit ei potestas vtendi thesauro cum agro, quia cœlestes diuitiæ non nisi damno seculi possidentur ab aliquo. Ad laudem virginum exprimitur ista parabola, & sic thesaurus in agro, est virginitas in carne. Circa istum thesaurum consideranda sunt tria. Primum est, quòd inueniatur. Secundum, quòd inuentus abscondatur. Tertium, quòd absconditus cæteris præponatur. Non autem inuenitur in luxuriosis, non absconditur in vaniglorìosis, non præponitur in auaris, sic ergo habemus triplicem virtutem, scilicet virginitatis, humilitatis, & paupertatis. Virginitas nouit thesaurum inuenire, vt habeatur, humilitas nouit thesaurum abscondere, ne amittatur, paupertas nouit thesaurum omnibus præponere, ne vilipendatur. In secunda parabola quæ est de Margarita, declaratur status Ecclesiæ immediatè sequens præcedentem, quia post statum prædictum inceperunt aliqui contemptis mundi deuitiis & honoribus, intendere vitæ contemplatiuæ, sicut beatus Benedictus & alij sequentes eum in diuersis statibus & gradibus religionum. Et iste status figuratur per Margaritam quæ inuenitur in conchyliis maris, quia religio fundatur & nutritur in humore deuotionis. Ista autem margarita dicitur vna & preciosa. Vna, quia hominem vnit: Actiua autem vita magis diuidit, & propter hoc dicitur quòd Martha erat circa multa occupata: Maria verò circa vnum intenta. Dicitur etiam preciosa, quia vita contemplatiua simpliciter & absolutè melior est quàm actiua, licet in casu actiua sit magis fructifera, propter quod dicitur: Maria optimam partem elegit. Assimilat ergò, *regnum cœlorum*, id est, præsentem Ecclesiam, *homini negociatori*, quia sicut homo ille vnius margaritæ desiderio omnia vendit, & emit eam, sic & ista, *inuenta vna preciosa margarita*, scilicet dulcedine vitæ contemplatiuæ, *vadit*, ad forum spiritualium mercationum, *& vendit omnia quæ habet*, per contemptum terrenorum, *& emit eam*, per conatum & desiderium æternorum. Moraliter in hac parabola, proponuntur nobis tria imitanda, scilicet officium Sanctorum, studium morum desiderium æternorum. Officium notatur, in negociando, studium, in quærendo, desiderium, in operando. Fœlix qui nouit negociari spiritualiter, siue quantum ad statum actionis, in operibus misericordiæ intendendo, siue quantum ad statum perfectionis, pro Christo omnia relinquendo, siue quantum ad statum supererogationis, per prædicationem animas Deo lucrificando. Item fœlix negociator, qui nouit quærere non nociua, sicut ambitiosi, non inutilia sicut curiosi, sed salubria, sicut sancti. Item fœlix qui inuentis bonis mercibus bene nouit lucrari, qui scilicet abiit à se, per carnis mortificationem, vendidit terram pro cœlo, per omnium abrenunciationem, comparauit eam, per propriæ voluntatis subiectionem. Et quia iste status duraturus est vsque ad finem mundi, ideo non ponitur alia parabola post istam, nisi illa quæ finem mundi significat, quæ est de sagena in mare missa. Igitur quia sub parabola thesauri & margaritæ, induxit nos ad æternæ beatitudinis amorem, consequenter sub parabola sagenæ, inducit nos in timorem, vt mala caueamus & bona sectemur. Assimilat ergo, *regnum cœlorum*, quod hîc notat præsentem Ecclesiam, *sagenæ*, quia piscatoribus & commissa, & per eam quisque ad æternum regnum de præsentis seculi fluctibus trahitur, ne æternæ mortis profundo mergatur, *missæ in mare*, id est, in mundum, qui dicitur mare propter magnitudinem, & propter amaritudinem *& ex omni generi piscium*, id est, hominum, *congreganti*, scilicet bonorum & malorum, quia missa in huius seculi fluctibus, nullum respuit, sed malos cum bonis capit, & omnis generis homines ad veniam vocat. *Quam*

Margin notes: Lucæ 24. — *Auferri à non habente.* — Ambrosius serm. 80. — *Parabola prima discipulis dicta.* — *Thesaurus absconditus.* — Psalm. 30. — *Virginum laus.* — *Secunda parabola ad discipulos. Margarita.* — Lucæ 10. — *Moraliter imitanda tria.* — *Parabola tria. Sagena.*

Quam cùm impleta eſſet, quod erit in fine ſeculi, quando humani generis ſumma concluditur, & numerus electorum impletur, *educentes*, ſcilicet de mari & de fluctibus vitæ huius, & trahentes ad littus vitæ alterius, quia ſecundum Gloſſ. ſicut mare ſeculum, ita littus maris eſt finis ſeculi, *& ſecus littus ſedentes*, per immortalitatem, *elegerunt bonos in vaſa ſua, malos autem foras miſerunt*. Nunc enim malos bonóſque communiter quaſi permixtos piſces ſagena fidei continet, ſed littus indicat quos ſagena Eccleſiæ trahebat. Nam ſicut non diſtinguntur boni piſces à malis, quandiu ſagena eſt intra aquas, ſic in Eccleſia militante permixti ſunt mali cum bonis. Sed in fine mundi trahetur & littus per apertum iudicium, quia tunc erunt manifeſta abſcondita cordium. Vnde ſubditur: *Sic erit in conſummatione ſeculi*, id eſt, in fine mundi. Et dicitur conſummatio tripliciter, vel quia tunc completus erit numerus electorum, vel quia terminabitur ſtatus meritorum, vel quia ceſſabit ſucceſſio rerum mutabilium. *Exibunt Angeli*, de cœlo empyreo ad conuocandum populum iudicandum, *& ſeparabunt malos de medio iuſtorum*. O quàm dura ſeparatio quippe malis, quia irremediabilis, quia irreuocabilis. *Et mittent eos*, ſcilicet malos, *in caminum ignis*, inferni, torrendos & exſiccandos, & ſic Eccleſia purgata offeretur Deo patri ſine macula & ruga, tunc enim boni mittentur in vaſa cœleſtium manſionum, malis ſeparatis & detruſis in infernum. Sic introductis prudentibus virginibus, & excluſis fatuis, clauderur ianua regni cœleſtis. Et ſubditur de pœnis

Matth. 25. *Tormenta malorum.* malorum, cùm dicitur: *Ibi erit fletus*, præ ardore, *& ſtridor dentium*, præ frigore. Tunc ſerò mali pœnitebunt & ingemiſcent, ſerò ſibiipſis iraſcentur & indignabuntur quòd tam pertinaci improbitate deliquerint. Apertè in multis locis ſacræ Scripturæ dicitur de tormentis malorum, ne quis ſe excuſet per ignorantiam, & totiens commemorantur ſupplicia gehennalia, vt ſitiamus & anhelemus ad gaudia cœleſtia. Deinde ponitur concluſio principalis, ad hoc enim in prædictis parabolis perſcriptus eſt proceſſus Eccleſiæ militantis, vt Apoſtoli qui erant ipſius fundatores poſt Chriſtum intelligerent huiusmodi proceſſum. Vnde ſubiungitur: *Intellexiſtis hæc omnia?* ſcilicet parabolas prædictas, quaſi dicat, ad vos pertinet intelligere eas. Vnde Gloſſ. Ad Apoſtolos ſit ſermo, quos non tantum vult audire vt populos, ſed

Facere & docere decet. etiam intelligere. Et eſt argumentum quòd non ſufficit maioribus tantum audire ad faciendum, ſed oportet etiam intelligere ad docendum. *Dicunt ei, etiam*, ſcilicet, intelligimus. Deinde vtitur exhortatione ad alios docendum, cùm ſubditur: *Ait illis, ideo omnis Scriba*, id eſt, doctor, vt enim

Auguſtinus in quæſt. in Matth. dicit Auguſtin. Apoſtoli ſunt Scribæ & notarij Chriſti, verbum eius ſignantes in tabulis cordis, doctus & inſpiratus in his quæ neceſſaria ſunt ſibi & aliis, *in regno cœlorum*, id eſt, in Eccleſia militante. Vbi tria dicit, quòd ſit doctus, per habitum ſcientiæ, ſcriba, per officium doctrinæ, in regno cœlorum, per meritum vitæ, *ſimilis eſt homini patrifamilias*, id eſt, mihi. Et intelligitur de ſimilitudine imitationis, non æquiparationis, *qui profert de theſauro ſuo*, id eſt, de ſcientia ſua in corde abſcondita, *noua & vetera*, id eſt, authoritates noui & veteris Teſtamenti, ex quibus Teſtamentis contexta eſt Eccleſiæ ſagena. Vel ſecundum Gregor. *noua*, de ſuauitate regni, *& vetera*, de terrore ſupplicij, vt ſcilicet pœnæ terreant, quos præmia non inuitant. Vel, *noua*, per admonitionem virtutum, *& vetera*, per deteſtationem vitiorum. Ex quo patet quòd Epiſcopi, qui ſunt ſucceſſores Apoſtolorum, debent habere notitiam vtriusque Teſtamenti, in cuius ſignum portant mitram in capite cum cornu duplici. Et bene comparat eum patrifamiliâs, quia ſicut paterfamiliâs habet paſcere filios pane corporali, ſic iſte paruulos fideles pane ſpirituali. Hortatur ergo Dominus diſcipulos quòd parabolas intelligant, vt alios docere ſciant, quia ideo ſimiles ei erunt, ſi alios docebunt.

ORATIO.

DOmine Ieſu Chriſte, fac me de veteri vita exire ne ſemen verbi tui, quod in meo intellectu, boni propoſiti, quod in meo affectu, boni operis, quod in meo actu ſeminaſti, comedatur à volucribus inanis gloriæ, non conculcetur in via aſſiduitatis, ne areat in petra duræ obſtinationis, & ne ſuffocetur in ſpinis ſollicitudinis, ſed potius in terra bona & optima cordis humilis compatientis & hilaris, centeſimum fructum afferat in patientia. Fac etiam me hæc omnia in parabolis dicta intelligere & facere, ac verbo, vel ſaltem exemplo alios docere. Amen.

De aduentu Domini in Nazareth, quando legit in ſynagoga eorum, & ipſi volebant præcipitare eum.

CAPVT LXV.

ET factum eſt cùm conſummaſſet Ieſus parabolas iſtas, tranſiit inde cùm diſcipulis ſuis, & abiit per patriam illam, ſcil. Galilæam, *& docebat in ſynagogis eorum*, tum propter plurium ibi conuenien- Matth. 13. Marc. 6. Lucæ 4.
tium vtilitatem, tum propter maiorem authoritatem, *& magnificabatur*, propter doctrinæ, & miraculorum excellentiam, *ab omnibus*, id eſt, pluribus, & de omni ſtatu, non tamen ab omnibus vniuerſaliter, cùm multi eum contemnerent, & ſibi contradicerent. *Et venit in Nazareth, vbi erat nutritus*, licet in Bethlehem fuiſſet natus. *Et*, die Sabbati quando plures conueniebant, *intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam in ſynagogam*, quæ erat locus orationis & doctrinæ legis, quibus Iudæi ſecundum præceptum legis, vacare debebant in ſabbatis. *Et ſurrexit legere*, vt non prædicaret ſeipſum verbo ſuo tantum, ſed etiam teſtimonio ſacræ Scripturæ. Ergo non eſt legendum in Eccleſia niſi ſtando, pſallere tamen poſſumus ſedendo, *& traditus eſt ei*, à miniſtris, quorum officium hoc erat, *liber Iſaiæ Prophetæ*, clauſus, qui de Chriſto loquitur apertius. Et ſecundum Hieronymum, non tam Propheta quàm Euangeliſta eſt dicendus. Myſticè autem ſecundum Gloſſ. ideo traditus eſt ei liber Propheticus, vt oſtenderetur eſſe qui locutus eſt in Prophetis, & quòd omnes prophetiæ ad ipſum pertinent, & in ipſo implentur, & per ipſum aperiuntur. Item vt in hoc oſtenderetur quòd omnes Prophetæ libros ſuos ei tradiderunt, id eſt, illi aſcripſerunt quicquid dixerunt. *Et vt reuoluit*, id eſt, aperuit librum, in quo intelligere dedit ſe illum eſſe qui aperiret ſcripturas, *inuenit*, non à caſu, ſed ex propoſito, quia ſciebat paſſus ſcripturæ loquentes de ſe, *locum vbi*, ſecundum tranſlationem lxx. interpretum, *erat ſcriptum: Spiritus Domini ſuper me &c.* prout patebit infrà. Circa quod ſciendum quòd

Hieron. in proœmio in Iſaiam. *Liber traditus Chriſto.*

Iudæi

Expectatio Iudæorum. Iudæi expectant illa quæ eis promittuntur in hac prophetia impleri per Messiam quem expectant futurum, & toti mundo temporaliter dominaturum, & educturum Iudæos de captiuitate, & positurum eos in maxima gloria & honore super omnes gentes. Sed quia tempus aduentus Christi transiit, ideo Christus hunc locum conuenienter de seipso exposuit, dicens: *Spiritus Domini*, scilicet patris, *super me*, scilicet requiescit tanquam ductor & præceptor, cuius exhortationibus semper obedio, *propter quod vnxit me*, idem spiritus ab instanti conceptionis plenitudine gratiæ in regem, in pontificem, in prophetam, & in deitatis tabernaculum, *euangelizare*, id est, bona nunciare, *pauperibus*, id est, humilibus quibus doctrina proficit, non superbis, *misit me*, quod & ipse perfecit, dicens: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*, & per hoc, *sanare*, non tantum corporaliter, sed & spiritualiter, *contritos corde*, vulneratos à peccatis, *& prædicare captiuis*, à diabolo peccatorum cum carcere & vinculis, *remissionem*, scilicet ad pœnitentiam eos vocando, *& visum*, id est, verum Dei cognitionem, *cæcis*, id est, Gentilibus excæcatis per errorem, *dimittere, confractos*, & depressos importabili pondere legis, *in remissionem*, scilicet per gratiam nouæ legis alleuiando, *prædicare annum Domini acceptum*, annum scilicet benignitatis, quia nunc tempus acceptabile, nunc dies salutis. Iste annus est totum tempus Ecclesiæ, & specialiter annus passionis Christi, in quo Dominus placatus est humano generi, soluta emenda primi peccati, *& diem retributionis*, extremi iudicij sententiam comminando secundum merita, vbi retribuetur vnicuique secundum opera sua. Tanguntur autem hîc sex conditiones, quas debet habere prædicator vel prælatus. Prima est, miserorum consolatio, ibi, *euangelizare pauperibus*. Secunda est, pœnitentium confortatio, ibi, *sanare contritos*. Tertia est, captiuorum visitatio, ibi, *prædicare captiuis remissionem*. Quarta est imperitorum instructio, ibi, *cæcis visum*. Quinta est oppressorum releuatio, ibi, *dimittere confractos*. Sexta est pigrorum excitatio, ibi, *prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis*. Reuolutum ergo librum legit, quia palam locutus est, & omnem veritatem docuit. Et deinde plicuit librum in quo legerat, in quo intelligere dedit, quòd non omnia omnibus sunt prædicanda. Hoc etiam fecit, ad ostendendum quòd libri sacræ scripturæ reuerenter tractandi sunt. Vnde & Iudæi hanc reuerentiam faciunt libris veteris Testamenti, quòd nullo modo iuxta illos sederent tam altè, quàm libri sunt positi, multo magis debemus nos reuerentiam libris Euangelij exhibere, quod tantæ est reuerentiæ, vt secundum Chrysostomum, si Euangelium suscipere oporteret non lotis manibus, non vtique eligeres hoc facere. Ex quo patet quòd Christiani sunt multum reprehendendi, qui non solum libros veteris Testamenti, sed etiam noui, & sacra Euangelia ita irreuerenter tractant, & quandoque irreuerentius, quàm libros Gentilium damnatorum, seu vestes & multa alia rerum transeuntium. Et bene dicit reuoluit & plicuit, nec dicit, aperuit & clausit, quia libri Iudæorum in rotulis sunt, *dedítque ministro*, librum plicatum, quia aliis tradidit euangelizandi officium, & pro captu audientium, commisit dispensandum verbum. *Et sedit*, vt sedendo exponeret maturè, quod stando legerat reuerenter & deuotè. Stans ergo legit, quia dum nobis scripturas aperuit, in carne operatus est, sed postea sedit, quia se supernæ quieti restituit. Et instruimur hîc, quia primò nobis est sedendum & flendum per humilitatem pœnitentiæ, deinde surgendum à vitiis per serenitatem conscientiæ. Tertiò legendum, id est, bene operandum, & prælato etiam prædicandum, & postea residendum, præmia quietis expectando, vt ea demum accipiamus, in quibus in æternum quiescamus. *Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum*, propter efficaciam verborum, & aspectum humilem & decorum, quia in facie eius, quidem fulgor diuinæ gratiæ relucebat, qui animos intuentium attrahebat. Fuit enim pulcherrimus, vtpote virgo de virgine, non ex voluntate viri, sed ex Deo natus. Fuit & eloquentissimus. Et de vtroque sic ei dictum fuerat per Prophetam: *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis.* Et prophetiam quam legerat in seipso impletam ostendens, dixit ad illos: Attendite & intelligite, *quia hodie impleta est scriptura hæc in auribus vestris*, scilicet in meipso. Impletam dicitur esse scripturam, quia sicut illa prædixerat, sic ipse faciebat, quasi diceret: In me impletam & videre potestis oculis, quia cæci vident, claudi ambulant, pauperes euangelizantur, & audire etiam & intelligere auribus mentis, cùm vobis eam exposuerim ad me esse referendam. Conspice bene Dominum quomodo humiliter suscipiens lectoris officium, benigno & placito vultu legit inter eos. Vt enim ait Ambrosius, ita ad omnia se curauit obsequia, vt nec lectoris quidem aspernaretur officium. Conspice etiam quomodo humiliter se manifestans dicit: *Hodie impleta est scriptura hæc in auribus vestris*, quasi diceret: Ego sum ille de quo loquitur. Igitur exemplo suo approbat officium lectoris in hoc loco. Officium ostiarij, quando eiecit vendentes & ementes de templo. Officium exorcistæ, dæmones de obsessis corporibus expellendo. Officium acolyti, siue ceroferarij, se lumen mundi ostendendo, & dicendo. Sic ergo patet Dominum quatuor officia minorum ordinum in quatuor suis operibus exercuisse & approbasse, propter quod nullus, quantumcunque magnus, debet dedignari minores ordines suscipere, vel eorum officia exequi & exercere. Cùm enim Christus ea exercuerit, nobis vtique reliquit exemplum vt sequamur vestigia eius. Siquidem omnis Christi actio, nostra est instructio. Subdiaconatum verò exercuit, quando linteo se præcinxit, & pedes discipulorum lauit. Diaconatum exercuit, quando in cœna corpus & sanguinem suum ministrauit. Presbyteratum exercuit, quando in cœna panem & vinum in corpus & sanguinem suum mutauit. Deinde vt pontifex in ara crucis se obtulit. *Et omnes*, id est, multi de omni populo, *testimonium illi dabant*, scilicet quòd illa scriptura esset impleta, & quòd ipse esset ille de quo Isaias & alij Prophetæ scripserunt, & hoc erat signum veritatis, quia vt dicit Seneca, veritatis argumentum est, omnibus, aliquid videri. *Et mirabantur in verbis gratiæ*, id est, gratiosis, *quæ de ore eius procedebant*. Bonus enim homo de bono thesauro cordis sui profert bona, ergo de thesauro gratiæ, verba gratiosa. In ipso autem erat thesaurus gratiæ, quia plenus gratiæ & veritatis, de cuius plenitudine nos omnes accepimus. Deinde post attestationem simplicium de Christo, subditur Scribarum & Pharisæorum detractio & æmulatio, cùm dicitur: *Et dicebant*, scilicet Scribæ & Pharisæi ei inuidentes, dicebant inquam despectiuè & eum deridentes. *Vnde huic sapientia hæc?* in doctrina & in verbis,

Marginal notes:

Expectatio Iudæorum.

Matth. 5.

2. Cor. 6. *Annus.*

Prædicatoris & prælati conditiones sex.

Iudæorum reuerentia erga libros sacros.

Libri Iudæorum in rotulis.

Pulchritudo & præeminentia Christi.

Psalm. 44.

Lector Dominus. Ambros. lib. 4 in Lucam. *Lectoris officium approbatum.*

Officia quatuor minorum ordinum exercuit Christus.

Diaconus. Dominus. Presbyter.

Matth. 12. & Lucæ 6. Ioann. 1.

Pharisæorum detractio.

verbis, *& virtutes*, in operibus miraculosis, hoc dicebant, quia non viderant eum literas discentem, nec in lege studentem. quasi dicerent: Non habet hæc à Deo, vel exercitij studio, sed magis habet à diabolo, quod arguunt ex infirmitate & paupertate parentum, dicentes: *Nonne hic est fabri filius?* id est, Ioseph, qui erat faber lignarius, cuius ipse putabatur filius, quia eum Maria Ioseph desponsata genuerat. Putabatur quidem, sed non erat. *Nonne mater eius dicitur Maria? & fratres eius*, id est, consanguinei, *& sorores eius*, id est, cognatæ, *nonne omnes apud nos sunt?* Secundum enim consuetudinem scripturarum, consanguinei & propinqui Domini more Hæbraico fratres & sorores eius solent appellari. *Vnde ergo huic omnia ista?* quasi dicerent: Si non habet ex exercitio, vel ex genere, ergo habet ex dæmone, & ideò sequitur: *Et scandalizabantur in eo*, id est, conturbabantur & indignabantur, considerantes generis paupertatem & humilitatem, ac si sapiens & virtuosus non posset de pauperibus & humilibus procreari, cùm potius oporteret propter hoc maximè obstupescere, & ipsum honorare, quia maius miraculum & amplior stupor erat quòd de talibus existens, talia loquebatur & faciebat, quia manifestè apparebat, quòd non ex humana diligentia, sed à diuina gratia erat. Humilia enim Dominus respicit, & alta à longè cognoscit. Irrationabiliter ergo mouebantur, despicientes eum propter paupertatem & humilitatem generis, & attribuentes virtuti dæmonis, quod debebat attribui virtuti diuinitatis. Quia Dauid qui fuit radix regum, & eximius Prophetarum, fuit pastor ouium, & cuiusdam agricolæ, scilicet Iesse filius. Sed & Moyses legislator valde à se deficientem habuit patrem, & in pluribus aliis simile poteris reperire, à quibus ergo oportebat admirari Dominum, ab his qui contemnunt eum. Vnde & hoc quod veritatis est, & honoris, pro vituperio inducunt, dicentes eum fabri filium, seu fabrum. Sicut enim pater per filium in principio omnia fabricauit, sic ipse filius per quem omnia facta sunt, omnium fabricator existit, & verè & fabri filius, & faber dici possit. In illorum ergo errore veritas latet, nam vtique fabri filius erat, sed non illius cuius ipsi putabant, sed fabricatoris omnium, qui fabricatus est auroram & solem, id est, Ecclesiam primitiuam & sequentem. Magna cæcitas eorum erat, quia eum in verbis & factis illius Christum cognoscere poterant, & tamen propter generis notitiam eum contemnebant, & ex paruitate generis, & infirmitate carnis, volebant ab eo excludere potentiam maiestatis. Et quia auditis famosis miraculis, ab eo frequenter in Capharnaum factis, illi de Nazareth indignati sunt contra eum, nec credebant miracula eius esse vera, ipse intuens eorum corda, obiectionem eorum tacitam sibi ipsi obiecit, vt ad eam congruenter responderet. Vnde subditur: *Et ait illis Iesus*, scilicet Scribis & Pharisæis. *Vtique dicetis mihi*, qui multos in Capharnaum curaui, *hanc similitudinem*, id est, obiectionem à similitudine medici corporalis ad spiritualem sumptam, *medice, cura te ipsum*, id est, tuos compatriotas, quibus magis teneris impendere beneficium charitatis. Sicut enim medicus verus citius & libentius curat seipsum & alios ad se pertinentes quàm extraneos, ita dicebant & ei. Si tu faceres vera miracula, citius faceres ea in ciuitate tua, & potius inter propinquos tuos, quàm inter extraneos. Vnde subiungitur: *Quanta*, miracula, *audiuimus facta à te in Capharnaum? fac & hic in patria tua*, id est, in tua ciuitate, vbi conceptus es & nutritus, tot & tanta vt credamus, quin quæ facis apud alienigenas, magis debes facere apud tuos compatriotas, magis enim teneris beneficia impendere tuis compatriotis, quàm alienis. quasi dicant: Multa audiuimus à te facta miracula, sed non credimus quod incerta fulgauit fama, cùm apud nos nihil tale feceris, quibus conuenientius talia impendenda erant beneficia quàm cæteris. Sed Dominus consequenter respondens, ostendit quòd non dimittebat inter eos facere miracula propter odium patriæ, vel defectum potentiæ, sed propter eorum incredulitatem & malitiam. Quòd enim ibi miracula non faciebat, non erat propter hoc quòd patriam suam despiceret, quam sua conceptione & educatione honorauerat, vel propter hoc quòd ipse impotens esset, sed quia ipsi indigni erant. Et ad hoc inducit sacræ Scripturæ exempla. Vnde sequitur: *Ait autem Iesus. Amen*, id est, verè, *dico vobis, quia nemo Propheta acceptus est in patria sua*, in qua natus est, *& in domo sua*, ex qua secundum carnem processit, & hoc vt in pluribus ac cum debito honore & reuerentia. Minus enim Helias & cæteri Prophetæ in suis ciuitatibus fuerunt honorati, quàm in aliis. Isaias sectus, Hieremias carceratus, & cæteri vituperati. Mos enim & penè naturale est, ciues ciuibus inuidere, & non præsentia viri opera, nec virtutes considerare, sed infantiæ fragilitatem recordari, qua si non & ipsi per eosdem ætatis gradus ad maturam ætatem peruenerint, dum enim ciuis & contribulus ad alicuius virtutis vel probitatis eminentiam ascendit, eiusque fama crescit, conciues & contribuli qui non sic laudantur, inde grauius sauciantur, & æstimant se contemni si eis in laude & fama probitatis, præsertim minor genere, præferatur. Hinc habemus in Ioseph exemplum respectu fratrum suorum. Vnde contingit quòd facilius promouentur homines in terra aliena, quàm in patria propria. Idcirco igitur non curo patriam meam, quia ei acceptus non sum, & quia fidem in ea non inuenio, & mihi sicut cæteri non credit, tantòque minus me cognoscit, quanto plus præ cæteris me notum habuit, & quia non erat acceptus eis, nec ei credebant, ideò, *virtutes multas*, id est, signa & miracula, *ibi facere non poterat*, non de impotentia, sed de inconuenientia, non enim conueniens fuit, quia digni non erant, & causa statim subditur, scilicet, *propter incredulitatem eorum*, propter quam etiam Dominus, *mirabatur*, quia ipsum etiam præsentem habentes Christum, agnitionem sui verbis & signis eis ingerentem nihilominus increduli perdurabant. In hoc patet quòd fides maximè cooperatur in miraculis faciendis, quia propter incredulitatem subtracta sunt illis, aliquas tamen virtutes ibi fecit, scilicet paucos infirmos fideles & deuotos manibus deificis impositis curando, quod patet ex hoc quod suprà dixerunt, vnde huic sapientia hæc, & virtutes? Pro tanto ergo non posse dicitur, quia noluit, nec decuit propter incredulitatem eorum, vt negetur potentia non absoluta, sed ordinata, ac congruitatis & decentiæ, qua se disposuerat non facturum, quia non erat decens & congruum quòd ibi miracula faceret & multa, fides enim credentium est meritoria, de congruo, quòd eis fiant miracula. Ideò autem aliquas virtutes ibi fecit, vt fideles confirmaret, & infideles excusationem de peccato suo non haberent, dum opera diuinitatis in eo viderent, nec fecit multas, ne infideles amplius damnarentur, id est, plus punirentur, dum scilicet

Fratres Domini. *Psalm. 137.* *Dauid.* *Cæcitas Pharisæorum.* *Medici curatio.* *Propheta in patria non accipitur.* *Fidei augmentatio.*

Chrysostom. homil. 49. in Matth. scilicet contemnerent. Vnde Chrysostomus: Pauca fecit signa, ne dicerent, hostis est nobis, & proprios despicit, si facta essent signa, & nos vtique credidissemus. Propter hoc ergo fecit, vt quod suum est impleat, sed continuit, vt non illos amplius condemnet. Ad sui autem excusationem quare ipse Dominus in patria sua vbi acceptus non erat, multas virtutes non fecit, ostendit exemplo Heliæ & Helisæi, quod similiter Prophetæ veteres in maiori honore habebantur apud extraneos, quàm apud domesticos, & quòd plura miracula faciebant apud alienos, quàm apud suos. Helias enim à Iudæis expellebatur & contemnebatur, à Gentibus autem & alienis recipiebatur & honorabatur, & ibi miracula operabatur. *Missus*, enim, *ad viduam in Sarepta*, vrbe Sydoniæ prouinciæ, receptus est honorificè, ibique duo miracula fecit, quia farina & oleum non defecit, & filium viduæ mortuum, scilicet Ionam Prophetam suscitauit, non ergo in Israël vbi multæ viduæ erant, sed in Sydonia operabatur miracula, quia viduæ Israël non erant ita deuotæ, sicut illa mulier Sareptana, & quia Helias persecutionem patiebatur in terra Israël, quæ debuisset sibi esse grata & gratiosa. *Sarepta vrbs est.* Sarepta vrbs Sydoniæ est, in littore maris, ante cuius portam ostenditur locus vbi Helias venit ad viduam eiusdem vrbis. Deinde est quædam capella, vbi erat cœnaculum, in quo quieuit, & vbi filium viduæ suscitauit. *Heliæ oratione clausum est cœlum.* Quare autem oratione Heliæ clausum est cœlum, & facta fames, ostendit Basilius dicens: Basil. orat. secunda de ieiunio. Vt enim aspexit ex saturitate non modicum generari Dei opprobrium, per famem illis ieiuniū attulit, quo culpam illorum quæ in immensum crescebat, cohibuit. Non ergo nunc mirentur homines si propter eorum lasciuiam fiat fames. *Helisæi derisio.* 4. Reg. 2. 4. Reg. 5. Helisæus etiam à Iudæis derisus & contemptus, à Naaman Syro deuotè est quæsitus, quem à lepra suâ curauit, quia deuotionem eius agnouit, qui ante curationem bonus fuit, quia per illum Deus salutem Syriæ dedit, & post curationem adhuc melior ac valde gratus Deo & Helisæo fuit. Curauit ergo alienum & gentilem, sed non conciues & consortes, propter eorum erga Deum ingratitudinem, quia regnum Israël declinauerat ad idololatriam, colendo vitulos aureos quos fecerat Hieroboam. Si ergo isti famosissimi Prophetæ non fuerunt accepti compatriotis suis, non propter suam sed propter compatriotarum malitiam & inuidiam, multo fortius minores Prophetæ fuerunt accepti in patria sua. Ex quo patet verum esse quod dixerat: *quia nemo Propheta acceptus est in patria sua.* *Moraliter.* Moraliter autem vidua (de qua dictum est) significat animam peccatricem, quæ priuata est amplexibus sponsi sui Christi, modò multæ viduæ tales sunt in mundo, tamen ad nullam mittitur Helias, nisi ad illam quæ est in Sarepta Sydoniæ. *Sarepta. Sydonia.* Sarepta interpretatur incendium, vel angustia panis: Sydonia, venatio inutilis, & significat animam peccatricem, quæ propter hoc quòd considerat quòd quicquid quæritur in mundo, est venatio inutilis, siue diuitiæ, siue delitiæ anguftiantur, quia perdidit illum panem verum quo reficiebatur: Christum scilicet qui dicit: Ioann. 6. *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi*, & inceditur per contemptum terrenorum, & desiderium supernorū. Ad talem animam venit verus Helias Christus, vt eam pascat & reficiat cum filiis suis, id est, cogitationibus & affectionibus suis. Similiter Naaman Syrus significat peccatorem, eo quòd peccatum sicut lepra inficiat hominem. Modo multi tales sunt in mundo, tamen ad nullum venit Helisæus nisi ad Naaman Syrum. *Naaman.* Naaman interpretatur decorus, vel commouens me: Syrus sublimis, & significat peccatorem, qui commouet seipsum per contritionem, currit ad Iordanem, qui *Iordanis.* interpretatur riuus iudicij, id est, ad confessionem, & ibi induit gratiæ decorem, & per hoc efficitur sublimis, quia per hoc eleuatur ad Deum. Ad talem venit verus Helisæus, id est, Christus. *Et omnes in synagoga hæc audientes*, scilicet quòd eos indignos reputaret inter quos miracula faceret, indignati sunt, *& repleti ira*, qui ex Christi doctrina quiescere debebant à malitia. Per istos significantur illi qui persequuntur prædicatores & defensores veritatis, eo quòd dicunt displicentia illis. Hoc autem facto probatur verbum Christi quod dictum est supra, *quia non est acceptus Propheta in patria sua.* Nam cùm audirent Nazareni quòd Prophetis Prophetam se comparabat, & quia eos de incredulitate notabat, & deuotionem Gentium, quas vt canes abominabantur, deuotioni eorum præferebat, creuit zelus, creuit ira, creuit inuidia. Et quod Dominus de eis dixerat & testabatur verbo, hoc ipsi ostendunt & testantur facto, mala pro bonis retribuendo. Vnde, *surrexerunt*, & eum tanquam dignum morte, extra ciuitatem suam Nazareth eiecerunt, vt illum interficerent. Vnde dicit Ambrosius: Non mirū si perdiderunt salutem, qui Ambros. lib. 4. in Lucam cap. de indignatione Iudæorum. de finibus suis eiecerunt Saluatorem. Dominus autem qui docuerat exemplo suo omnibus omnia fieri, nec volentes repudiat, nec inuitos alligat, nec eiicientibus reluctatur, nec rogantibus deest. *Et duxerunt illum vsque ad supercilium montis*, super quē ædificata erat ciuitas eorum, *vt præcipitarent eum.* Nazareth quidem ædificata erat super montem, sed non in cacumine, vnde extra ciuitatem, ad cacumen duxerunt eum ad præcipitandum. In quo (secundum Bedam) Iudæi discipuli peiores diabolo magistro suo ostenduntur, quia ille verbo Beda in c. 4. Lucæ. tentans ait: Mitte te deorsum, isti facto, de supercilio montis eum mittere & præcipitare conabantur. *Potentia Christi.* Iesus autem virtute diuinitatis, qua poterat se seruare illæsum quando volebat, *transiens, per medium illorum ibat*, & descendit de monte non visus ab eis quos deserebat, mente furentium subito per Deum mutata vel obstupefacta. Etenim quando vult capitur, quando vult labitur, quando vult suspenditur, quando vult non tenetur. Quòd capitur & tenetur, à paucis voluntatis est, quòd à populo non tenetur sed transit, maiestatis est, non ergo resistit, nec se vindicat, docent nos in hoc vt non quæramus vindictam de iniuriis nobis factis, sed per medium inimicorum transiens, canes hinc-inde latrantes contemnit, malens eos sanare quam perdere, vt cassatam videntes suam nequitiam, deinde desisterent ab eius morte. Tunc enim euadere voluit, quia pœnitentiæ locum adhuc illis reseruabat, & quia nondum hora passionis eius venerat, nec tunc in loco passionis erat, & quia hoc genus mortis (qui crucifigendus præconizabatur) non elegerat. Adhuc ibi ostenditur locus, qui dicitur præcipitium & saltus Domini, scilicet *Præcipitium Domini & saltus.* per miliare à Nazareth, contra Meridiem, versus Hierusalem. Vbi, secundum Bedam: Cùm Dominus Beda in c. 4. Lucæ. de manibus illorum elapsus per medium illorum de rupe descenderet, atque in ipsa rupe latere vellet, subitò ad tactum dominicæ vestis, Saxum illud subterfugit, & instar ceræ resolutum quendam sinum quò dominicum corpus reciperetur effecit, tantæ vtique capacitatis, quantæ ipsum dominicum corpus extitit quantitatis, in quo vestigia pedum & vniuersa lineamenta & rugæ vestis quæ à tergo Domini fuerant, veluti de manu sculptoris

sculptoris impressa seruantur. Saxea durities sub descendente recedit, & quasi nolens lædere ei cedit, & sub pede pressa emollescit. Mira res. Lapis emollescit & ipse homo emolliri nescit, sed lapidescit, agnoscit Dominum lapis emollitus, & ipse homo, à quo erat cognoscendus, erat fortius. Et notandum quòd quatuor modis est Domino mors intentata. quidam enim tentauerunt eum perimere gladio, sicut Herodes, quidam præcipitio, sicut hîc Nazareni, quidam lapidatione, sicut in templo Iudæi, quidam crucifixione, sicut in passione etiam Iudæi. Adhuc etiam Christus spiritualiter crucifigitur, in nostra reciduatione, lapidatur, in nostra obduratione, præcipitatur, in nostra desperatione, gladio perimitur, in blasphematione.

Quatuor modis mors intenta Christo.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui sic ad omnia te humiliasti obsequia, vt nec officium lectoris suscipere dedignareris, ac tandem post doctrinæ beneficium Nazarenis humiliter impensum, mala pro bonis patienter recepisti, cùm te ab ipsis præcipitare te volentibus duci sine resistentia permisisti; da mihi bone Iesu hanc gratiam, vt te imitando ad omnia humilitatis obsequia me curuare appetam, & paratum gaudenter exhibeam, da etiam mihi iniurias patienter tolerare, & de ipsis vindictam non quærere, omnésque meos aduersarios ex corde diligere, & eis beneficia exhibere. Amen.

De decollatione Ioannis Baptistæ.

CAPVT LXVI.

Matth. 14. & Marc. 6.

POST hæc autem imminente paschali festiuitate, passio & mors Ioannis Baptistæ est subsecuta, & ponitur motiuum continens multiplicem culpam. Herodias enim timens ne prædicatione Ioannis Herodes pœniteret, & ipsam fratri redderet, cum quo non sine periculo remaneret, ideo cogitauit modum quo interficeretur Ioannes absque seditione populi, & Herodes conscius fuit eiusdem doli. *Cùm igitur Herodes*, tetrarcha (qui aliquando rex dicitur, non à regia dignitate, sed à regendi officio) diem natalis sui celebraret coram principibus & primis Galilææ, *saltauit filia Herodiadæ*, id est, tripudiauit in medio, vt videretur ab omnibus, & hoc fuit ex dispositione matris & Herodis, *& placuit Herodi*, quod tamen deberet erubescere, quia signum fuit impudicæ filiæ & dissolutæ, *& cum iuramento promisit ei dare quicquid ab eo peteret.* Secundum Hieronym. Ad hoc forte iurauit, vt occasionem apparentem ad occidendum Ioannem, & reprimendum populi seditionem haberet, vt videretur facere inuitus, quod faciebat spontaneus. Et præmonita à matre, petiit pro munere dari in disco, id est, scutella, caput Ioannis Baptistæ. Est enim in hoc loco discus, vas rotundum, desuper extensum. Quandoque etiam mensa inferior discus dicitur, & aliquando mappa seu mensale discus appellatur. Vnde & animalia dicuntur Petro apparuisse in disco, qui in Actibus Apostolorum linteum vocatur. Vnde Chrysostom. Hæc est mulier antiqua malitia, quæ Adam eiecit de Paradisi delitiis, hæc cœlestes homines facit terrenos, hæc humanum genus mersit in infernum, hæc vitam abstulit mundo propter vnius arboris pomum, hæc malum fecit quod homines inducit ad mortem, hæc inuenit verum laborem & pressuram, quæ nunc occidit Baptistam, deiicit pueri tiam, perdit iuuentutem, allicit & inquietat mortuam senectutem. *Et contristatus est rex*, simulatoriè, non verè, vt postea videretur implere coactus, quod disposuerat facere voluntarius. dicitur ergo contristatus, id est, tristari visus, quia secundum Bedam: Dissimulator mentis suæ, tristitiam præferebat in facie, cùm tamen lætitiam haberet in mente, scelus excusabat iuramento, vt sub occasione pietatis magis impius fieret. Et ideò per ipsum Herodem significantur illi qui sub specie religiositatis, machinantur opus facere malignitatis. Per Herodiadem verò significatur luxuria, per saltatricem, dissolutio libidinosa, per quas Ioannis, id est, hominis gratiosi frequenter procuratur mors spiritualis, & aliquando corporalis. Rex verò noluit eam contristare, *propter iusiurandum*, quod tamen non erat obseruandum, quia secundum Isidorum: Non est iuramentum obseruandum, vbi malum incautè promittitur, & in malis promissis, rescindenda est fides. Quasi diceret rex: Non est ex malitia quod ego facio, sed, *propter iusiurandum*, quod transgredi non licet. Fuit enim dolosus in promittendo, & sacrilegus id soluendo, *& propter simul recumbentes*, coram quibus publicè iurauerat, vt omnes fierent sceleris sui consortes, non correptores, non resistentes. Ecce quàm de facili peccatum transit de vno in omnes. Similiter etiam qui ludum & spectaculum illud inspiciebant, consortes sceleris cum facientibus fiebant. Nam secundnm Chrysost. Sicut si non essent inspectores, non vtique essent qui talia exercerent, ita quia sunt, & ipsi eorum quæ fiunt ignem vel scandalum sentiunt. O quàm multi subditi hodie periclitantur in conscientia, & anima, propter præsentium facta minus iusta. *Misitque spiculatorem*, qui ex officio portabat spiculum quo amputabantur capita damnatorum, *& decollauit Ioannem in carcere*, occultè pro vitanda populi seditione, *& attulit caput eius in disco*, cruentas epulas in luxuriosum conuiuium, & tam digno ferculo indignum, *& dedit illud puellæ*, in præmium saltationis suæ, *& puella dedit*, in ludibrium matri suæ, vt illi mortuo illuderet, qui suum incestum reprehenderat, & vt in sua potestate linguam haberet, quæ illicitas nuptias arguebat. Ecce quatuor crudelia, magna enim crudelitas quòd sanctum caput est decollatum, maior quòd allatum & homicidium ostentatum, & adhuc maior, quòd saltatrici datum, sed maxima, quòd in potestatem adulteræ assignatum. Conuiuante itaque Herode, paulo ante horam diei nonam, sanctus Ioannis Baptista est decollatus in custodia, clamando voce magna: Domine Deus meus, tibi comendo spiritum meum, & nudus sub aëre admodum despectiuè iacuit, expositus spectaculis, donec tolleretur à discipulis. Per hoc quòd in conuiuio iussus est Ioannes decollari, ad saltatricis & suæ matris adulteræ petitionem, ostenditur quòd multa mala fiunt propter crapulam, & mulierum malitiam. Vnde in Ecclesiastico: *Vinum & mulieres, apostatare faciunt sapientes.* Secundum Remig. in Herode minus peccatum factum est causa maioris peccati. Nam quia libidinosam voluntatem non extinxit, ideo vsq; adeo luxuriam peruenit, & quia luxuriam non coërcuit, ad reatum homicidij descendit. Sed contra Herodis impietatem, qui Ioannem propter veritatem decollauerat, & insepultum reliquerat, commendatur discipulorum religiosa & officiosa pietas, quia hoc audito, venerunt, & tulerunt corpus eius de carcere, quòd rex ipsis reddi iussit, & sepelierunt illud reuerenter vt decuit, & venientes nunciauerunt

Iuratio Herodis.
Hieron. in c. 14. Matth.
Discus.
Actor. 10.
Chrysostom. ex variis in Matth. locis hom. 16.
Herodis dissimulatio.
Beda in Marcum c. 6.
Spectantium scelus.
Chrysostom. homil. 49. in Matth.
Crudelia quatuor in decollatione Baptistæ.
Ecclesi. 19.
Remigius in Matth.

nunciauerunt Iesu, scilicet passionem Ioannis, ac etiam opera & doctrinam. In omnibus verò ostendunt discipuli deuotionem suam ad magistrum, & quòd venerunt velociter, & tulerunt reuerenter, *& sepelierunt*, humaniter, & quòd *nunciauerunt* con patienter. Isti erant discipuli Ioannis, qui ad Christi discipulatum transierunt, huius enim pietatis officio transire in Christi societatem meruerunt. Vnde Chrysost. Tu autem mihi intende qualiter discipuli Ioannis iam magis familiares facti sunt Iesu. Ipsi enim sunt qui nunciauerunt quod factum est de Ioanne, & vniuersos dimittentes ad ipsum confugiunt. Secundum Hieronym. & Iosephum, Ioannes occisus est Sebaste vrbe Palestinæ, quæ olim dicta est Samaria, vbi Herodes fecerat domum regiam, sed sepultus est in Matheronta oppido Arabiæ trans Iordanem, in sorte duarum tribuum & dimidiæ. Sed hoc videtur contrarium Ecclesiasticæ historiæ, in qua dicitur quòd in Matheronta sit occisus, sed in Sebaste sepultus. Caput verò fecit Herodias in Hierusalem deferri, & ibidem iuxta Herodis habitaculum cautè sepeliri, timens ne Propheta resurgeret si cum corpore caput sepultum esset, quod postea reuelatione beati Ioannis, duo monachi inuenerunt, saccis cilicinis inuolutum, vestibus (vt æstimatur) quibus in deserto fuerat indutus, & in Hierusalem inter Helisæum & Abdiam Prophetas fuit sepultus. Decollatus est autem Ioannes, non eo die quo decollationis eius festiuitas celebratur, sed circa dies azymorum paschæ Iudæorum, in anno passionem Christi præcedente, cum iam vno anno stetisset in carcere. Oportuit autem vt propter dominica Sacramenta passionis & resurrectionis Christi, minor scilicet Ioannes, cederet maiori, scilicet Christo, & ob hoc decollationis festiuitas fuit alio tempore fieri instituta, scilicet eo die quo caput eius inuentum est, siue eleuatum. Vnde ait Augustinus. Factum est Ioanni quod ipse prædixerat, de domino enim Iesu Christo dixerat: *Illum oportet crescere, me autem minui.* Iste minutus est in capite, ille creuit in cruce. Secundum Gregorium: Decollatio Ioannis minorationem famæ illius qua Christus à populo credebatur insinuat, sicut exaltatio Saluatoris in cruce, profectum designabat fidei, quia & ipse qui prius à turbis Propheta esse credebatur: Dominus Prophetarum & Dei filius à cunctis fidelibus & agnitus. Vnde Ioannes quem oportebat minui, cùm diurnum lumen decrescere incepit natus est: Dominus autem eo tempore, quo dies crescere incepit. Vbi Hieron. Hoc iuxta literam factum sit, nos autem vsque hodie cernimus in capite Ioannis Prophetæ, Iudæos Christum, qui caput est Prophetarum, perdidisse. Et iterum caput legis quod est Christus de corpore abscinditur proprio, id est, Iudaico populo, & datur Gentili puellæ, id est, Romanæ Ecclesiæ, & puella dat matri suæ adulteræ, id est, synagogæ credituræ in fine. Corpus Ioannis sepelitur, caput in disco collocatur, litera humata tegitur, spiritus in altari honoratur ac sumitur. Hæc Hieron. Ioannem etiam incarcerat, quando quis dona gratiæ quæ habet, ad terrena deflectit, aufert, ei caput, quando bona quæ habet, de se non à Deo habere præsumit. Conspice nunc Ioannem reuerenter, qualiter ad iussum vilis spiculatoris collum parat, humilitet genua flectit, & gratias Deo agens ceruicem extendit, & patienter ictus sustinet quousque caput totaliter abscindatur. Sanctus ergo Domini præcursor qui ante faciem eius baptismum in aqua præparauerat, baptizando, & baptismum in lachrymis compunctionis prædicando, modo præparat baptismũ in sanguine passionis moriendo. Ecce quomodo vadit Ioannes amicus intimus Domini Iesu, & consanguineus ac Dei maximus secretarius, & qualiter talis & tantus vir imperante nequitia ac si esset vilissimus malefactor, occubuit. O impietas! ò crudelitas, iustus decollatur, fit caput eius precium saltationis, in disco affertur, conuiuantibus apponitur, magnum quidẽ ferculum, sed horribile ad vidẽdum. Vnde Chrysostom. Hodie nobis Ioannis virtus: Herodis ferias, cùm refertur, concussa sunt viscera, corda tremuerunt, caligauit visus, hebuit intellectus, aufugit auditus, aut quid constat in sensibus humanis quando virtutum magnitudinem operit criminum magnitudo. Ioannis stola virtutum, magisterium vitæ, sanctitatis forma, norma iustitiæ, virginitatis speculum, pudicitiæ titulus, castitatis exemplum, pœnitentiæ via, peccatorum venia, fidei disciplina, Ioannes maior homine, par Angelis, legis summa, Euangelij sanctio, Apostolorum vox, silentium Prophetarum, lucerna mundi, præcursor iudicis, Christi mediator, testis Domini, totius medius Trinitatis. Et hic tantus datur incestui, traditur adulteræ, addicitur saltatrici. Meritò ergo concussa sunt viscera, corda tremuerunt. Et iterum Deus autem sustinuit, & iustum amplius coronans, & his qui postea iniustè patiuntur, multam derelinquens mitigationem. Audiamus igitur quicunque in virtute viuentes, mala patimur à perniciosis hominibus. Etenim Deus tunc sustinuit eum qui in eremo, eum qui in zona pellicea, eum qui in cilicino vestimento, eum qui Propheta Prophetarum minor erat, eum qui nullum maiorẽ habebat, occidi à puella incontinente & corrupta meretrice, & hoc leges defendentem diuinas. Hæc itaque cogitantes feramus vniuersa viriliter quæcunque patimur. Quis enim non vtique horresceret, sacrum illud caput sanguine stillans, videns in cœna præpositum? Si enim nos audientes hæc horrescimus, quid dignum erat visum illum tunc operari, quid pati eos qui simul recumbebant nouiter occisi capitis sanguinem stillantem videntes in medio conuiuij? Sed non iniquus Herodes, neque abominabilior eo mulier, neque sanguinis voratrix illa, passa est aliquid ob spectaculum istud. Hæc Chrysost. Vnde & Gregor. Non sine admiratione grauissima perpendo quòd ille Prophetiæ spiritu intra matris vterum repletus, quo inter natos mulierum nemo maior surrexit, ab iniquis in carcerem mittitur, & pro puellæ saltu capite truncatur, & vir tantæ sanctitatis pro risu turpium moritur. Nunquid nam credimus aliquid fuisse in eius vita, quod illa sic despecta mors tergeret? Sed quando ille vel in cibo peccauit, qui locustas solummodo & mel siluestre edit, quando conuersatione sua offendere potuit, qui de eremo non recessit? Quid est quod omnipotens Deus sic vehementer in hoc seculo despicit, quos sic sublimiter ante secula elegit, nisi quod pietate fidelium patet, quoniam idcirco sic eos premit in infimis, quia videt quomodo remuneret in summis, & foras vsque ad despectum deiicit, quia intus ad incomprehẽsibilia perducit. Hinc ergo vnusquisque colligat quid illic passuri sint quos reprobat, si sic cruciat hîc quos amat. Hæc Gregor. Mortuus est igitur Ioannes pro Christo, quia pro veritate. Vnde Gregor. Neque enim Baptista Ioannes de confessione Christi, sed de iustitiæ veritate requisitus occubuit. Sed quia Christus est veritas, idcirco vsque ad mortem pro Christo, quia scilicet pro veritate, peruenit. Ex quo patet quòd non solum pro fide, sed etiam pro veritate iustitiæ martyr quis efficitur.

Discipulorum Ioannis deuotio.

Chrys. hom. 50. in Matth.

De loco necis Ioannis.

Hieron in c. 14. Matth.

Caput Ioannis.

Decollationis Ioannis dies.

August. ser. de decollat. Ioannis.

Ioann. 3.

Gregorius hom. 6. in Euang.

Hieron. in c. 14. Matth.

Meditatio.

Ioannis laus Chrys. hom. 16. ex variis in Matth.

Ioannis innocentia.

Gregorius lib. 3. moralium c. 5.

Martyr. Ioannes.

Gregorius lib. 29. moralium c. 6.

efficitur. Vnde dicit August. quòd cùm mors pro veritate iustitiæ suscipitur, martyres facit. Vnde & in Ecclesiastico dicitur: *Certa vsque ad mortem pro iustitia.* Martyrem enim non facit pœna, sed causa, id est, mors propter Christum suscepta. Vbi nota quòd multis de causis potest quis martyr fieri, scilicet pro iustitia, vt Abel. pro lege, vt Machabæi. pro assertione veritatis, vt Isaias & Hieremias. pro arguitione peccati, vel etiam assertione veritatis, vt Ioannes Baptista. pro salute populi, vt Christus. pro fide Christi, vt Stephanus. pro Christo, vt Innocentes. pro libertate Ecclesiæ, vt Thomas Cantuariensis. Et non solum mors pro veritate & aliis prædictis causis suscepta, sed etiam vera in aduersis patientia, martyrem facit. Vnde Gregor. Duo quippe sunt martyrij genera, vnum in mente, aliud in mente simul & actione. Itaque sine ferro martyres esse possumus, si patientiam veraciter in animo custodimus. Patientia autem vera secundum eundem Gregor. est iniurias fortiter sustinere, & postea vindictam non quærere, sed ex corde ei qui mala irrogat ignoscere, & contra eum nullo dolore morderi. Ille enim veraciter patiens est, qui & ipsum amat quem portat, nam tolerare & odisse non est virtus mansuetudinis, sed velamentum furoris, vt etiam dicit Bernard. Vera patientia est pati vel agere contra quod libeat, sed non præter quod liceat. Insuper secundum Chrysostom. Martyrium non sola sanguinis effusione, sed & abstinentia peccatorum & exercitatione præceptorum Dei perficitur. Vnde & Bernard. Semper Christiani persecutionem patiuntur. Omnia quæ in mundo sunt persequuntur Christianum. Si comedero paululum, & corpusculum meum fuerit robustum, sanitas corporis mei persequitur animam meam. Quocunque me vertero, persecutio mihi est. Si videro mulierem, oculus meus persequitur me, cupit enim interficere animam meam. Si videro diuitias, si aurum, si possessiones, si delitias corporales, si pulchra vestimenta, quodcunque videro persequitur animam meam. Adolescentulum libido persequitur. Non putemus tantum in effusione sanguinis esse martyrium Christianis ac religiosis. Si ergo sunt martyria in pacis tempore, sunt & negationes. Ego hodie qui videor monachus, si rupero propositum meum, Christum negaui. Et si in pace Christum nego, in persecutione quid facerem? Hoc ergo dico, quia omni tempore sunt martyria, sunt & persecutiones. Hæc Bernard. Sicut ergo patienter sufferre debemus iniurias ab aliis in nos delatas, ita & tribulationes infirmitatum, & pœnas quæ nobis eueniunt, patienter sufferre necesse est. Multis enim calamitatum tentationibus mentes bonorum pulsantur, & multis modis à diabolo tentantur. Sed non amplius tentat eos, quàm Dei voluntas permittit, & si nolens, tamen vtilitati eorum seruit, quando eos tentationibus suis non decipit, sed potius erudit. Tentat autem eos aliquando per stimulos paupertatis, non potest eos mouere, diuitias adhibet ad seducendum, & dum per contumelias & opprobria non præualet, laudes & gloriam adhibet. Si per salutem corporis non potest, ægritudines mittit, & dum per delectationes seducere eos non potest, per molestias quæ contra votum eueniunt, eos conatur subuertere. Infirmitates verò etiam quasdam aduersus eos qui tentandi sunt adhibet, vt per eas pusillanimes faciens, conturbet charitatem eorum quam habent ad Deum. Sed quamuis concitatur corpus, & febribus validissimis inflammetur, insuper etiam si intolerabili contritione affligatur, quisquis es qui hæc sustines, recordare futuri seculi pœnas, & æternum ignem, & perpetua tormenta, & hæc cogitans, non deficies ad ea quæ in præsenti contingunt. Insuper etiam gaude, quia visitauit te Deus: *Quem enim diligit Deus, corripit, & flagellat omnem filium quem recipit.* Exulta videns cui similis factus es. Nam Paulo Apostolo simile donum accipere meruisti, qui dixit: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis: vt inhabitet in me virtus Christi.* Et rursum: *Quando enim infirmor, tunc fortior sum & potens.* Si frigore, si febribus castigaris, memor esto quod scriptura dicit: *Transiuimus per ignem & aquam,* quia residuum est vt inducaris in refrigerium. Clama etiam cum Propheta: *In tribulatione dilatasti me.* Perfectus enim eris per huiusmodi tribulationes. Si fortè amittis oculos, non feras grauiter, extollentiæ enim instrumentum amisisti, sed interioribus oculis gloriam Dei speculari stude. Surdus factus es, non contristeris, quia auditum vanum amisisti. Manus tuæ ex aliqua passione debilitatæ sunt, sed interiores paratas habeas aduersus inimici tentationes. Infirmitas totum corpus tuum tenet, sed interiori homini sanitas crescit. Nihil enim aliud est ægritudo corporis, quam sanitas mentis. Si infirmitas talis tibi fuerit vt non possis stare ad orandum & psallendum, non contristeris inde, quia ipsa infirmitas orat pro te. Si ieiunas, non tibi inuenias occasionem dicendo quia grauatus in ægritudinem incurristi, quoniam & qui non ieiunant, similes ægritudines incurrunt. Inchoasti aliquid boni, non reuoceris per impedimenta inimici, quoniam ieiunia & labores nobis constituti sunt propter turpes delectationes. Hæc omnia nobis proficiunt ad destruenda corporis desideria. Quapropter discat non murmurare qui patitur, si ignorat cur patitur, & per hoc iustè se pati arbitretur, quòd ab illo iudicatur, cuius nunquam iudicia iniusta sunt. Qui ergo in flagellis murmurat, iustitiam iudicantis accusat. Qui verò iustè recognoscit à iusto iudice pati quod sustinet (etiam si causam pro qua patitur ignoret) per hoc iam iustificatur, per quod seipsum accusat, & Dei iustitiam laudat. Igitur pro Christo, pro fide, pro veritate, pro iustitia viriliter vsque ad mortem certemus, & ad sufferendum pro Deo patienter aduersa, nos quotidie præparemus. Et ideo martyres maximè commendantur, quia plura sustinuerunt propter amorem Dei, tentationes contra humanam voluntatem. Vnde Eleazar dum plagis perimeretur, ingemuit & dixit: Domine qui habes scientiam sanctam, manifestè scis tu, quia cùm à morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores, secundum animam verò propter amorem tuum libenter hæc patior. In martyrio enim non debetur præmium secundum hoc quod ab exteriori infligitur, sed secundum hoc quod pro Christo voluntariè sustinetur, quia non meremur nisi per ea quæ sunt in nobis, & non per ea quæ sunt extra nos, sicut nec demeremur, nisi per ea quæ sunt intra nos. Quanto autem illud quod quis sustinet voluntariè, difficilius est voluntati sustinere, tanto voluntas quæ propter Christum illud sustinet, ostenditur firmius in Christo fixa esse, & ideò excellentius ei præmium debetur. Ad efficaciam quippe merendi, tria valent. Primum est, difficultas operis, quod patet in martyrio, quia vt ait Gregorius, maioris meriti est aduersa patienter tolerare, quàm bonis operibus insudare. Secundum est, promptitudo voluntatis, quia secundum Apostolum, *Hilarem datorem diligit Deus.* Et secundum Augustinum: Nemo inuitus benefacit, etiam si bonum sit quod facit. Tertium est magnitudo charitatis,

Margin notes (left): August. lib. 13. de ciuitate c. 8. — Eccles. 4. — *Martyr fit multipliciter.* — Gregorius hom. 35. in Euang. — *Patientia vera.* — Idem hom. 17. in Ezech. — Bernardus epist. 7. — Chrysostom. in Psalm. 95. — *Martyrium perfectum.* — *Tentationum pulsatio.*

Margin notes (right): Hebr. 12. — 2. Cor. 12. — Ibidem. — Psalm. 65. — Psalm. 4. — *Murmurandum non esse.* — *Martyres maximè commendantur.* — 2. Mach. 6. — *Merendi tres causæ.* — 1. Cor. 9.

charitatis, quia ipsa charitas pondus est sanctuarij, secundum quod omnia quæ in templo erant, ponderabantur. Et ideò opus tantum in conspectu iudicis ponderat, quantum amor vnde procedit. Opera autem bona meritoria sunt trium, scilicet vitæ æternæ, augmenti gratiæ, remissionis pœnæ. Primum, scilicet substantiale præmium, vitæ æternæ, respondet radici operis, scilicet charitati. Præmium verò accidentale, scilicet augmentum gratiæ, respondet generi operis, quia operibus excellentibus, & operibus supererogationis meremur magis augmentum gratiæ, quàm operibus aliis. Remissio autem pœnæ, respondet pœnalitati operis. Nam opera quæ magis sunt pœnalia, magis sunt meritoria remissionis pœnæ. Est enim regula in Theologia, quòd pœna pœnæ est resolutoria. Sanctorum igitur pugnam & patientiam ante oculos ponamus, vt singula nobis aduersa & contraria faciamus pro Deo libentius, aut patiamur. Vnde Gregorius: Labores præcedentium Sanctorum recolamus, & non erunt grauia quæ toleramus. Vnde & Chrysost. Sanctorum luctamina in corde nostro sicut in tabula describamus, & assiduè meditemur contra omnem spiritualium inimicorum armaturam, & eorum patientiam nobis proponamus ad exemplum inuictæ virtutis, vt istic æmulantes fortitudinem illorum, similiter illic eorum coronam possimus adipisci. Quantam illi patientiam in periculis corporalibus ostenderunt, tantam nos in passionibus irrationabilibus continentiam demonstremus, id est, contra iram, vel auaritiam, vel inanis gloriæ concupiscentiam, & huiusmodi diuino timore munitis sensibus repugnantes, & consimilia figmenta diaboli destruentes in nobis. Si enim cupiditatum & vitiorum huiusmodi ignes vicerimus, sicut illi tyrannidis ignem vicerunt, poterimus iuxta ipsos pari gloria constituti similes haberi. Et iterum: Speculum est & spirituale bonorum virorum memoria, & beatæ vitæ ipsorum historia, & scripturarum lectio, & quæ à Deo datæ sunt leges. Et si volueris semel solum inspicere ad sanctorum illorum imagines, & turpitudinem videbis mentis tuæ, & videns nullo indigebis alio in liberationem sordis huius. Etenim in hoc vtile est nobis speculum, & facilem facit transpositionem. Neque enim monstrat deformitatem solum, sed transponit eam ad pulchritudinem ineffabilem si voluerimus. Hæc Chrysost. Vnde etiam August. Christum animo attende, attende Apostolos, attende animo tot martyrum milia. Ibi videbis non solum viros, sed etiam fœminas, postremò pueros & puellas nec imprudentia decipi, nec iniquitate peruerti, nec periculorum timore frangi, nec seculi amore corrumpi. Ita te non inuenientem quid excuses, non solum præceptorum ineuitabilis rectitudo, sed etiam exemplorum innumerabilis multitudo circundabit. Hæc August. Sed væ nobis miseris, qui nec flectimur præceptis, nec monemur exemplis. Vt enim ait Gregor. Nos plerunque à bono opere verba reuocant, sanctos viros à sancta intentione frangere nec tormenta potuerunt, nos ad præcepta dominica largiri, nostra saltem superflua, nolumus: sancti non solum Deo suam substantiam contulerunt, sed pro illo etiam propriam carnem dederunt. Hæc Gregor. Et magna quidem alacritate hoc multi fecerunt, & illam horam tanquam ad nuptias inuitati expectauerunt. Vnde Isaac Abbas Syriæ dicit de multis martyribus, quòd in hac die qua præstolabantur coronam percipere martyrij, si præsciebant, hoc est ex reuelatione, vel ab aliquo amico suo, in illa nocte aliquid non gustabant, sed à sero vsque ad manè stabant vigilantes in oratione, glorificantes Deum in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus, & in lætitia & exultatione sperabant horam illam, sicut illi qui sunt ad nuptias præparati, præstolantes occurrere gladio in ieiunio suo. Nos quoque qui ad inuisibile martyrium vocati sumus, ad repiciendas sanctificationis coronas, vigilemus, nec in aliqua parte negationis signum nostris inimicis exhibeamus. Hæc Isaac. Vides ergo quia secundum doctorum consilium debemus labores & agones Sanctorum nobis ante oculos ponere in exemplum. Væ ergo illis qui gesta Sanctorum tanquam apocrypha exsufflantes, non solum legere nolunt, sed quantum in ipsis est, nec inter alios legi permittunt. Et ideò tanquam illegitimi à sanctis Patribus in religione Christiana degenerantes, sortem hæreditatis inter filios Dei non merentur, nec merita Sanctorum qui pro Deo passi sunt, eis suffragantur. Contra quos pulchrè & congruè in quodam prologo passionis beatæ Anastasiæ, sic dicitur: Omnia quæ à sanctis gesta sunt, vel geruntur, si quis voluerit studiose perquirere, & sibi & plurimis ædificationis exhibet fructum, & quasi arbor fructifera non sine causa probatur terram occupare dum viuit, cùm ipse suis pomis ornatur, & omnis qui ex eo fructus percipit, saginatur. Scribimus, vt in gestis inuenimus, quid egerint, quid locuti, quid passi sint sancti. Ostenditis vos esse Catholicos, qui Christi victorias libenter legitis, libenter auditis. Interrogo vos, qui ista inter apocryphas literas exsufflandas censetis, per quos stat canon scripturarum omnium diuinarum, nunquid non per eos qui pro ipso canone occidi magis optauere, quàm vici? Quid enim tenuerunt martyres? Fidem certam, quæ sacris voluminibus, certo librorum numero, continentur. Agunt illis gratias apices sacratissimi, quia per eorum perseuerantiam perseuerant. Et ideò volunt eorum gesta conscribi, vt in conspectu Dei & hominum semper sancti laudentur, qui in conspectu incredulorum, pro eorum defensione, tormenta immania pertulerunt. Nihil ergo præter scripturas canonicas recipientes, eorum gesta studiosè conscribimus, ostendentes dogma Catholicum, per Catholicos martyres custoditum, exemplum posteris damus, ædificationem credentibus tradimus, artem belli Christi militibus demonstramus. Constat eos quidem nolle pugnare, si necesse sit, qui nolunt legere pugnatores. Imperent silentium infideles, spectent pugiles diabolicos, qui athletas Domini spectare contemnunt, nos diuinas virtutes loquimur, scribimus, prædicamus. Prohibeant æmuli, imperent silentium timidi, verberent contemnentes, legentes increpent, libenter hæc audientes accusent, gloriosos faciunt milites vulnera pro Imperatoris laude suscepta, pro cuius amore etiam animas ponere libenter optamus. Triumphum Christi, ac victoriam laboriosi exercitus, de occultis foras proferimus. Scimus enim quæ illi visibiliter passi sunt, inuisibiliter nobis excitari quotidie, & negligenter pugnantes acrius vulnerari. Ergo vt arma pertractes, attende bellantes. Da mentem studiis, vt hostis incipiat te timere. hæc vbi suprà. Vides ergo impudens Sanctorum detractor, & Christianæ religionis impugnator, quia secundum hæc dicta, tanquam arbor infructuosa, terram occupas dum viuis, & non te Catholicum, sed infidelem esse ostendis, ideóque timere habes ne meritò excidaris, & in ignem mittaris, ac partem cum infidelibus

consequaris

Leuit. 27. *Opera bona.* *Præmium duplex.* *Greg. lib. 14. moral.* *Memoria Sanctorum.* *Speculum spirituale.* *Induratio nostra.* *Præsentia martyrum.* Isaac Abbas apud Cassianum collat. 9. *Sanctorum imitatio necessaria.* *Gloria militum.*

consequaris. Da ergo miser gloriam sanctis, vt cum eis partem habere merearis.

ORATIO.

O Beate præcursor & alme baptista, & magne amice Christi Ioannes, lucerna lucens & ardens, ora pro me misero ad Deum patrem misericordiarum, vt cor meum tenebrosum & frigidum illuminet & accendat, & ita vt te imitando pro Christo, pro fide, pro veritate, pro iustitia patienter aduersa sustineam, & viriliter etiam vsque ad mortem certare non timeam, vt post hanc fragilem vitam, tuis meritis & precibus intercedentibus, fœliciter peruenire valeam ad regales nuptias immaculati agni, quem tu almo tuo digito populo ostendisti. Amen.

De refectione quinque millium hominum

CAPVT LXVII.

Matth. 14. Ioann. 6. & Lucæ 9.

CVM autem audisset Iesus necem Ioannis, propter Doctrinam veritatis, *assumptis discipulis ascendit in nauiculam, & abiit trans mare Galilææ, in montem, & desertum locum seorsum*, deuotioni & doctrinæ aptum, iuxta Tyberiadem ciuitatem Galilææ, & ibi sedebat cum discipulis suis, & docebat eos, vt dicit Chrysostomus. Ascendit in montem, erudiens nos à tumultibus & ab ea quæ est in mundo turbatione quiescere. *Secessit*, autem Dominus, & declinauit Herodis tyrannidem, non timens mortem, sed quia nondum venerat hora suæ passionis, & vt parceret inimicis, ne homicidium Domini iungerent homicidio Ioannis, & vt ostenderet quod aliquando ad tempus est cedendum humanæ malitiæ, quodque licitum est Christi fidelibus fugere in persecutione, vt se seruent pro multorum salute, & vt præberet nobis exemplum vitandæ temeritatis vltro tradentium seipsos, quia nos omnes eadem constantia perseuerant in tormentis, qua se offerunt torquendos. Secessit etiam vt probaret fidem credentium, si scilicet sequerentur eum. Vnde sequitur: *Cum* autẽ, *cognouissent*, hoc *turba*, simplices scilicet & humiles ac pauperes, non sapientes huius mundi, non potentes, non diuites, *secuti sunt eum*, non in iumentis & vehiculis, sed proprio labore pedum, & *pedestres*, vt ardorem mentis & desiderium suæ salutis ostenderent. Erubescebant etiam Dominum pedestrem, in equis sequi & quadrigis. Minores sequebantur, sed maiores persequebantur. Adhuc temporibus istis pauperes & populares magis currunt ad sermones, quàm diuites & potentes. Circa eos autem benignitas Christi multipliciter apparuit, qui viscera misericordiæ in eis expandit. *Cum enim subleuasset oculos, & vidisset eos*, venientes ad se, descendens de monte, & obuiam eis exiens, curialiter illos excepit, *& misertus*, in corpore & anima, *curauit*, vt plena fides statim præmium haberet. Nam quoscunque in corpore saluabat, eos pariter & in anima reformabat. Secundũ Bedam: Per hoc quod dicitur subleuasse oculos Iesus, datur intelligi quòd oculos non erigebat huc atque illuc, sed pudicè sedebat attentus cum discipulis suis. Et secundum Chrysost. Non simpliciter & ociosè sedebat, sed diligenter loquens eis aliquid, & eos ad seipsum conuertens. Quatuor autem beneficia fecit Dominus se sequentibus, excepit enim fatigatos, docuit inscios, sanauit infirmos, refecit famelicos, per hoc quantum deuotione credentium lætetur insinuans. Hæc sunt quatuor beneficia, quæ Dominus spiritualiter exhibet sequentibus eum. Primò suscipit ad pœnitentiam, operibus peccatorum fatigatos. Secundò illustrat per gratiam, tenebris peccatorum excæcatos. Tertiò sanat per iustificationem, iaculis peccatorum vulneratos. Quartò reficit per internam consolationem, pondere peccatorum debilitatos & desolatos. Sic etiam debet bonus prælatus facere subditis, scilicet suscipere dulciter, docere sapienter, sanare efficaciter, reficere spiritualiter. Qui ergo inter deserta Christum quærunt, & non fastidiunt, à Christo suscipiuntur, ac corporaliter & spiritualiter si indigent curantur. Sed nemo cibum Christi accipit, nisi antea sanatus fuerit, quia post remissionem peccatorum, tribuitur alimonia cœlestis. *Erat autem proximum Pascha, dies festus Iudæorum.* Istud erat secundum festum paschale, & in eo non fuit Dominus in Hierusalem. Sicut enim seruando legem ostendebat se esse verum hominem de filiis Israel secundum carnem, sic aliquando prætermittendo obseruationem eius, ostendebat se esse Deum supra legem. Vbi nota, quòd istud Euangelium bis in anno in Ecclesia recitatur, scilicet, in quarta dominica quadragesimæ, & hoc propter principium Euangelij, vbi dicitur, *erat proximum pascha, dies festus Iudæorum*, & in vltima dominica ante aduentum, & hoc propter finem Euangelij, vbi dicitur, hic est Propheta, qui venturus est in mundum. *Vespere autem facto, iam hora*, redeundi ad propria & comedendi, *præteriit*, & ideo refectio necessaria fuit. In quo ostenditur desiderium Saluatoris, quod de salute animarum habebat, quia vsque ad vesperam sermonem protrahebat, & turbarum deuotio, quæ dulcedine sermonis dominici tenebantur, nec propter noctem imminentẽ ab eo recedebant, quamuis alimenta non haberent. Tantum enim desiderabant audire Christum, quòd omiserant apportare secum alimentum, propter quod necessarium erat fieri miraculum. Vbi Chrysostomus. Turbarum fidem ostendit, quod Dominum etiam famem patientes, expectabant vsque ad vesperam. *Cum ergo subleuasset Iesus oculos*, misericordiæ suæ, *& vidisset*, miserationis intuitu, quia multitudo maxima venit ad eum, totius mundi significabat multitudinem concurrentem ad Christum, incepit conferre cum Philippo de tantæ multitudinis refectione, qui secundum Chrysostomum magis rudis fuit, & magis indigens instructione, & cognouit reuerente Andrea, quòd vnus puer inter eos, quinque panes hordeaceos, & duos pisces tantum haberet, quos eo iubente in medium attulerunt, propter spiritualem refectionem, quam continuè à Domino habebant, non multum de corporali refectione sibi curabant prouidere. In quo arguuntur successores eorum, qui de deliciis sibi prouidere non cessant. Vbi Chrysostomus: Addiscimus autem in hoc discipulorum Philosophiam, qualiter contempserunt escam. Duodecim enim existentes, quinque panes habebant, & duos pisces, contemptibilia enim eis erant corporalia, & à spiritualibus possidebantur. Oportebat autem erudiri, discipulorum exemplo, quoniam & si pauca habuerimus, oportet tribuere indigentibus. Iussi nanque discipuli afferre quinque panes, non dicunt, vnde mitigabimus famem nostram sed obediunt confestim. Et fecit turbas discumbere, id est, ordinatè ad comedendum sedere, super fœnum, id est, super herbam agri viridem, in quo ostenditur, quòd locus erat aptus ad sedendum. Vbi innuitur probatio fidei turbarum, quia aliter non sedissent ad comedendum, nisi credidissent miraculum.

Christi benignitas multiplex.

Chrysostom. homil. 41. in Ioann.

Beneficia fecit Dominus quatuor sequentibus se.

Euangelium bis recitatum

Chrysostom. homil. 50. in Matth.

Chrys. hom. 41. in Ioann.

Chrysostom. homil. 50. in Matth.

Fides turbæ

miraculum. *Discubuerunt ergo quinque milia virorum*, perfectorum, absq; paruulis & mulieribus, secundum modum enim Hebraicum soli viri à viginti annis, & suprà numerantur, sed paruuli & mulieres tacentur. Hoc autem dicit Euangelista, vt appareat maius miraculum. *Accepit ergo Iesus panes*, & pisces in manibus gloriosis & venerabilibus, quæ vim multiplicandi habebant, vt sacratissimarum manuum tactu multiplicarentur, ac magna munera daturus prius in cœlum aspexit, vt omne datum optimum & donum perfectum desursum esse insinuaret, vt patrem suum honoraret, & non virtute elementari, sed cœlesti hoc factum esse ostenderet. Deinde orauit, patri *gratias agens*, vt ostenderet quantum de nostris profectibus gratuletur, & secundum Chrysostomum, vt informaret nos ad agendas semper Deo gratias, cùm vel in carne reficimur, vel in anima, & non prius tangere mensam, donec gratias egerimus ei, qui cibum hunc nobis præbuit, & dat nobis escam in tempore opportuno. Similiter etiam, *benedixit*, vt sua benedictione multiplicarentur, sic enim in principio creationis rerum omnibus creaturis benedicens, contulit illis naturalem virtutem, vt ex se inuicem naturaliter multiplicarentur, cuius benedictione semel accepta, vsque hodie fructificare non cessant, in quo dat exemplum, quòd in principio mensæ debemus panem Deo offerre, & benedictionē supernam super ipsum elicere, & quòd non debemus ad mensam accedere, vel cibum sumere, nisi præmissâ benedictione. Et istam benedictionem (vt creditur) Christus aliquibus verbis expressit, quibus creaturam & sanctificauit, & multiplicauit, sed quæ illa verba fuerint, Euangelistæ non ponunt, quia fortè secretè ea protulit. *Et fregit*, in grossas partes, non scidit per minutias, vt nos doceret panem nostrum frangere debere, & dare pauperibus, & sic multiplicata est illa materia inter manus Christi frangentis, quia hoc fiebat, virtute deitatis, cuius organum & instrumentum est humanitas eius. Secundum Chrysostomum, Multiplicat panes & pisces, ad significandum, quòd tam mari, quàm aridæ dominatur. Fregit ergo, & frangendo multiplicauit, *deditque discipulis suis*, scilicet panes & pisces multiplicatos, vt ponerent ante turbas, in signum quòd data sunt temporalia prælatis, propter pauperes pascendos, & sic per discipulos distribuit, id est, distribui fecit discumbentibus, officium enim prælati est ministrare, & non ministrari. Ipsos autem panes & pisces Dominus ita multiplicauit, vt omnes pro libitu suo comederent, & multa fragmenta superarent. vnde sequitur: *Vt autem impleti sunt*, quia omnes manducauerunt & saturati sunt, quod significat cœlestem refectionem, in qua sancti plenè satiantur: *dixit Iesus discipulis*, vt fragmenta residua colligerent, vnde postea cibum egentibus præberent, non sic diues epulo fecit, cuius reliquias canes non pauperes comedebant, cui hodie multi sunt similes, idem vel peius facientes. In hoc quippe, quòd turbam pauit, dedit nobis exemplum, vt operibus misericordiæ insistamus, & licet hoc sit laboriosum, tamen est multum fructuosum. *Collegerunt ergo & impleuerunt*, de reliquiis, *duodecim cophinos*, hoc est, magnas sportas, quæ circulis per quos brachia inseruntur in dorso portantur, vnusquisq; enim Apostolorum implet cophinum suum, vt quolibet vnum super humerum apportante, ineffabile videretur miraculum. Hîc Domini miraculum augmentatum est. Magnum enim miraculum esset, si de quinque panibus & duobus piscibus quinque milibus hominum satiatis, nil superesset. Sed signum creuit iuxta admirationem, quia non solum quinque milia hominum satiati sunt, sed etiam tot fragmenta remanserunt, vnde duodecim cophini replerentur. Hoc ergo etiam ad euidentiam miraculi facit, quòd plus remansit, quàm à principio fuit. Et secundum Cyrillum: Hoc factum est, vt hinc esset manifesta certificatio, quòd opus charitatis in proximos, vberem vendicet retributionem à Deo. Et secundum Theophil. vt addisceremus quantum hospitalitas potest, & quantum augentur nostra, cùm indigentibus subuenimus. *Illi ergo homines*, aliquid de ratione habentes, *cùm vidissent*, potentiam diuinam per effectum probatam, *quod faceret signum*, aliàs non auditum, in quo probauit se esse Deum, quia illa multiplicatio per Helisæum facta, multum deficiebat ab ista, *dicebant*, magnificantes Deum, *quia hic est verè Propheta*, imo secundum Augustinum: Ipse Dominus Prophetarum, de quo dixit Moyses, Prophetam suscitabit vobis Dominus de fratribus vestris, tanquam me audietis eum, secundum legis dictum venturus est in mundum ab ipsum saluandum, sic autem non venerunt alij Prophetæ, sed solum ad denunciandū istius aduentum. Vbi sciendum quòd Christus promissus erat in lege, tanquam Propheta cæteris excellentior, & ideo viso miraculo prædicto, populus confessus est illum esse, de quo loquitur prædicta scriptura, & sic confitebatur esse verum Christum. Conspice igitur Dominum Iesum, qualiter indigentibus misericorditer condescendit & subuenit, ac omnia ordinatè facit, & qualiter illos comedentes aspicit, & in eorum iocunditate lætatur, & quomodo illi super isto miraculo admirantur, & vnus ad alterum inde loquitur, dicentes, *quia hic est verè Propheta*, & plura alia ad laudem eius pertinentia. Lætantur, & cum gratiarum actione manducant, non solum corporaliter cibum sumentes, sed etiam mentaliter, saltem aliqui ex eis, refectionem percipientes. Sta & tu à longè famem desiderij, & miseriam lachrymis prode, manum tanquam mendicus extende, si fortè de Dei donis & beneficiis saltem modicum quid merearis accipere. vbi consideranda est parsimonia victus discipulorum Christi, in duobus: Primò, in qualitate, quia pane hordeaceo vtebantur, qui est cibus iumentorum. Secundò, in quantitate, quia duodecim viri, & Christus cum eis, & fortè nonnulli de aliis discipulis eos comitati, non nisi quinque panes hordeaceos habebant, in quo notatur mira inopia Christi discipulorum, quòd paucos panes habebant, & viles, vnde & frequenter cum Domino passi sunt famem. In quo etiam apparet, quantum escam carnalem contempserunt, solis spiritualibus intendentes. Vnde Chrysostomus: Discamus autem hinc, qui voluptati attendimus, quæ comedebant mirabiles viri illi & magni, & quantitatem eorum quæ inferebantur, & vilitatem mensæ eorum. Et iterum: Ioannes autem panes hordeaceos esse dicit, non inaniter hoc enarrans, sed tumorem preciositatis erudiens nos conculcare, talis enim Prophetarum mensa erat. Et iussit eos super fœnum iacere, philosophari turbas erudiens. Non enim nutrire corpora solum volebat, sed & animam erudire. Et à loco igitur, & à nihil amplius panibus dando & piscibus, & ab apponendo omnibus eadem, & à faciendo communia, & à nihil alteri plus præbendo, & humilitatem, & parsimoniam, & charitatem quæ omnia æstimarent communia, eos erudiuit, & quod videbatur in eremo Iudæis esse mirabile, dicebant quippe,

Iacobi 1.
Christus gratias egit.
Chrysostom. homil. 50. in Matth.
Psalm. 144.
Genes. 1. 8. & 9.
Christi benedictio.
Chrys. ibid.
Lucæ 16.
Theophil. in Lucam c. 9.
Augustinus tract. 24. in Ioannem.
Christus promissus vt Propheta.
Deut. 18.
Christi inopia.
Chrysostom. homil. 41. in Ioannem.
Hordeaceus panis.

quippe: nunquid & panem poteſt dare, vel parare menſam in deſerto? hoc per opera oſtendit, propter hoc & in deſertum eos ducit: vt ſine omni ſuſpicione ſit hoc miraculum: & nullus æſtimet ex caſtello aliquo propè exiſtenti, inferri aliquid ad menſam. Hæc Chryſoſtomus: Voluit etiam in deſerto hoc miraculum facere, vt ſignificaret ſe eſſe illum, qui quadraginta annis pauit populum in deſerto, qui patribus erat promiſſus. Item in ſignum futuri, quia in regione & ſtatu multorum: vbi nec ſeminatur, nec metitur, paſcit Deus ſeruos ſuos. vnde ſecundum Theophilum: Addiſcimus ex miraculo perpetrato non fieri puſillanimes in coarctationibus paupertatis. Et bene panibus pauit hordeaceis: quia panis delicatus non hic, ſed in futuro eſt guſtandus. Quotiens autem Dominum legimus ex paucis panibus multas hominum turbas pauiſſe: non tantum eſt mirandum, quantum venerandum. Non eſt mirum quia pauit: ſed potius venerandum, quia facere voluit. Qui enim ex nihilo cuncta creauit, non eſt mirum, ſi ex paucis panibus multas turbas pauit. Myſticè per quinque panes, quinque libri Moyſi: per duos piſces, Prophetæ & Pſalmi intelliguntur. In his enim tribus, ſcilicet lege, Prophetis, & Pſalmis, totum vetus teſtamentum comprehenditur. per quinque autem milia virorum, Dominum ſequentium, deſignantur actiui omnes quinque ſenſibus interioribus & exterioribus, quæ poſſident bene vtentes: per mulieres verò & paruulos, ſignificantur infirmi nondum pugnæ idonei, qui numero ſunt indigni. Hi ergo prædicti rectè quinque panibus aluntur: quia tales neceſſe eſt legalibus adhuc præceptis inſtitui: nam qui mundo ad integrum renunciant, quatuor ſunt milia, & ſeptem panibus refecti: hoc eſt Euangelica perfectione ſublimes, & ſpiritali ſunt gratia docti. Cùm ergo in hoc conuiuio Domini tantummodo viri fuiſſe dicuntur, myſticè monemur, vt ſi quàm ſuauis ſit Dominus, guſtare deſideramus: viri, id eſt, fortes contra tentationes ſimus: vir enim à viribus dicitur, & virorum nomine illos ſcriptura ſancta deſignare conſueuit, qui viriliter tentamenta vicerunt. Qui ergo cœnam Domini manducant, virtute mentis & ſenſu viri eſſe debent: non in concupiſcentiis emolliti ſicut fœminæ: nec puerilem ſenſum habentes, ſicut pueri. Per diſcubitum autem, & ſeſſionem corporis, intelligitur quies mentis: qui enim à Deo ſpiritualiter paſci deſiderat, oportet quòd ſedeat, id eſt, à curis ſuperfluis, & turbationibus conquieſcat. Secundum Bedam quoque ſuper fœnum diſcumbentes dominicis paſcuntur alimentis, qui per continentiam calcatis concupiſcentiis, audiendis implendiſque Dei verbis opera impendunt. Fœnum enim carnem ſignificat, ſecundum illud: Omnis caro fœnum, nec ad menſam Dei dignè ſedere poterit, qui carnem per ſeruitutem ſpiritui non ſubiicit. Qui ergo vult refici pane gratiæ ſpiritualis, congruum eſt vt ſedeat ſuper fœnum, id eſt, vt dominetur corpori ſuo, & mortificet carnem ſuam. Saluator autem non noua creauit cibaria, ſed præſentibus benedixit: quia veniens in carne, non alia quàm quæ lex & Prophetæ prædixerant, prædicauit, & ea myſteriis gratia grauida demonſtrauit. Reſpexit in cœlum, vt illuc dirigendam mentis aciem, ibi lucem ſcientiæ doceat eſſe quærendam. Sed tripliciter impeditur quis ne oculos ſubleuet ad Deum. Primò, quando nimis occupatur circa ſenſibilia, id eſt, terrenas diuitias: quia tunc oculus fœdatur puluere auaritiæ. Secundò, quando occupatur circa delectabilia, id eſt, circa carnales delicias: quia tunc oculus excæcatur igne concupiſcentiæ. Tertiò, quando occupatur circa ſublimia, id eſt, circa ambitiones mundanas: quia tunc oculus obſcuratur fumo ſuperbiæ. Fregit quoque, & ante turbas ponenda diſcipulis diſtribuit: quia clauſa ſacramenta legis, & Prophetiæ ſanctis doctoribus, qui hæc toto orbe prædicent patefecit. Quod autem turbis ſupererat, à diſcipulis colligi voluit: quia ſecretiora intelligentiæ, & ſacratiora myſteria, quæ à rudibus capi nequeunt, non ſunt negligenter omittenda, ſed à diſcipulis Domini, & eorum ſucceſſoribus diligenter inquirenda, & illis qui idonei ſunt alios docere, committenda. Nam per cophinos duodecim, Apoſtoli, & ſequentes viri Apoſtolici, & doctores figurantur: foris quidem hominibus deſpecti, ſed intus ſaluatoris cibi reliquiis cumulati. Cophinis enim ſeruilia & ruſticana aguntur opera & officia, & Deus infirma mundi elegit, vt confundat fortia. Eſt autem Cophinus, ſecundum Iſidorum, vas ex virgultis factum, & de iuncis vel viminibus, aut foliis palmarum contextum: aptum ad portandum purgamenta, & ad ſeruilia opera. Vnde in Pſalm. de Ioſeph dicitur: *manus eius in cophino ſeruierunt*. Sicut autem pauci panes & piſces fracti, in multas reliquias excreuerunt: ſic cibus verbi Dei, quanto magis diſtribuitur, tanto magis multiplicatur. Nec à caſu, ſed ex diuina diſpoſitione impleti ſunt duodecim cophini, ſecundum numerum duodecim Apoſtolorum, nec data ſunt turbæ fragmenta portanda, ſed diſcipulis, vt per hoc deſignaretur quòd fragmenta, & reliquiæ verborum Chriſti, per Apoſtolos erat per mundum portanda, & per eos corde ieiuna paſcenda, qui bene duodecim eſſe dicuntur: quia fides ſanctæ Trinitatis, in quatuor mundi partibus, per eos erat prædicanda. Vnde Ambroſius. Hic verò panis quem frangit Ieſus, myſticè quidem Dei verbum eſt, & ſermo de Chriſto, qui dum diuiditur augetur: de paucis enim ſermonibus, omnibus populis redundantem alimoniam miniſtrauit. Dedit ſermones nobis, velut panes: qui noſtro dum libantur ore, germinantur. Hæc Ambroſius. Moraliter per Apoſtolos, intelliguntur prælati: per quinque panes hordeaceos quinque bona ſpiritualia, quibus anima à Deo reficitur in præſenti. Sicut enim in domo patrisfamiliâs ſolet eſſe multiplex panis, ſcilicet pauperum, famulorum, filiorum, Dominorum, & amicorum: ſic in Domo Dei, quæ eſt Eccleſia, ſunt diuerſa genera panum ſpiritualium. Primum eſt panis naturæ, & abſtinentiæ corporalis: hic eſt panis pauperum, id eſt, peccatorum: hunc enim panem largitur Dominus, etiam peccatoribus, qui verè pauperes ſunt. de quo in Geneſi dicitur: *In ſudore vultus tui, veſceris pane tuo*. & in Eſaia: *Dabit tibi Dominus panem arctum, et aquam breuem*. Iſtum panem debemus pauperibus communicare, ſi volumus quòd facta noſtra Deo ſint grata: aliàs enim bona noſtra opera Deo non placent, niſi eleemoſynis ornata ſunt. Secundus eſt panis pœnitentiæ luctualis: hic eſt panis famulorum, de quo in Pſalmo dicitur: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ, panes die ac nocte*. Et iterum: *Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis in lachrymis in menſura*: ſcilicet proportionis, id eſt, pro modo culparum: quia quantum homo delectatus eſt in peccatis, tantum debet ſe affligere in pœnitentiæ lamentis. Hunc panem dat Dominus, per prælatos pœnitentibus, inducendo eos ad contritionem, & iniungendo pœnitentiam. Tertius eſt panis intellectualis & doctrinalis: hic eſt panis filiorum, de quo in Euangelio dicitur:

In Exodi libro, & Numeris.

Myſticè.

Beda in c. 9. Lucæ.

Fœnum.

Oculorum ſubleuandorum triplex impedimentum.

Cophinus.

Pſalm. 80.

Ambroſ. lib. 6. in Lucam.

Moraliter.

Panis multiplex.

Geneſ. 3.
Eſaiæ 30.

Pſalm. 41.
Pſalm. 79.

Matth. 15. Ecclesf. 15. *Non est bonum sumere panem filiorum.* Et in Ecclesiastico: *Cibauit illū pane vitæ & intellectus.* Hunc panem ministrat Dominus fidelibus, per prælatos & curatores, verbum Dei seminando: vnumquenque pro modulo suo pascendo. Quartus est panis Eucharistiæ sacramentalis: hic est panis dominorum, de quo in Euangelio dicitur: *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi.* Et Apostolus: *Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat.* Hunc panem dat Dominus per prælatos mundis & peccato dominantibus: quia immundis & malis non est dandus. Quintus est panis deuotionis internalis: hic est panis amicorum: licet enim paterfamilias habeat in domo sua panem bonum, tamen amicis superuenientibus quærit meliorem. de quo in Esaia: *Erit panis terræ nostræ vberrimus & pinguis.* Duo autem pisces dulcorantes hos panes, sunt spes veniæ & amor Dei: vel intellectus & operatio: quia sine eis nullus istorum panum est sapidus. Istis verò quinque panibus & duobus piscibus, reficit Dominus animam in præsenti effectiuè, & prælatus ministerio. O quam fœlix anima est illa, apud quam inuenti fuerint isti panes & pisces, vt de ea dicatur: *est puer vnus hic, qui habet quinque panes & duos pisces.* Per puerum enim intelligitur fidelis anima à puritate innocentiæ puer dicta, quæ in quolibet fideli, etiam obnoxio peccatis, debet per pœnitentiam reparari: ad quod assequendum requiruntur quinque panes, & qui habet illos, est verè puer Euangelicus. Est & panis cœlestis, quem sancti manducabunt in mensa Christi, de quo in Luca dicitur: *Beatus qui manducat panem in regno Dei.* Et de ista manducatione dicitur in eodem: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum: vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Moraliter etiam simul & allegoricè & anagogicè faciamus quinque panes pœnitentiæ doctrinæ, & refectionis æternæ. Moraliter pœnitentiæ, quinque sunt panes, scilicet panis compunctionis ex consideratione peccati: panis afflictionis ex consideratione passionis Christi, quem ille comedit, qui considerando Christi passionem corde & corpore, se mortificando subiicit: panis compassionis, ex consideratione defectuum, & miseriarum proximi: panis timoris & tremoris, ex consideratione futuri supplicij, & panis suspirij, & deuotionis ex consideratione dilationis cœlestis gaudij & præmij. Omnes isti panes sunt hordeacei: ideóque sunt cum amaritudine sumendi. Pisces autem duo, sunt spes veniæ, & dulcedo vitæ æternæ. Allegoricè autem panes doctrinæ sunt quinque libri Moysi: hordeacei, propter literæ duriciem: reficientes tamen, propter spiritualem intellectum reficientem. Duo autem pisces, sunt dulcedo prophetiæ, & dulcedo Psalmorum. Anagogicè verò, refectionis æternæ sunt panes quinque ad quos suspiramus, & ex quibus reficimur in æternis: quorum vnus est præsentia Dei. Secundus est, pulchritudo visionis faciei Dei. Tertius est, societas Angelorum: inter quorum sortes, est sors nostræ beatitudinis. Quartus est, consortium sanctorum, qui cum Christo regnant in cœlis. Quintus est, dulcedo internæ beatitudinis, quam hic parumper experimur. In omnibus his hordeum est, dilatio suspirantis ad ista. Dulcedo autem duorum piscium consolantium, certitudo conscientiæ, & certitudo fidelitatis diuinæ. Item primus panis hordeaceus, qualis conuenit peccatori, verè pœnitenti, est contritio in corde. Secundus est, pudor in confessione. Tertius est, ieiunium in carne. Quartus, oratio in mente. Quintus, pietas in opere.

Ioan. 6. 1. Cor. 11.

Isaiæ. 30. *Pisces duo.*

Lucæ 9.

Moraliter.

Allegoricè.

Anagogicè.

Duo verò pisces condientes hordeaceos panes, sunt timor, qui capitur in salsissimo mari, id est, pœnis inferni, & spes quæ capitur in dulcissimo fluuio paradisi: cogitas quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Insuper moraliter quinque panes significant quinque quæ Dominus dat nobis ad spiritualem quinque sensuum refectionem. Primò dat præsentia, quo pane reficitur visus, dum videt omnia transitoria esse, & caduca. Secundus panis quem dat, sunt præterita, quo pane reficitur auditus, quando audit, quòd omnia transeunt velut vmbra, & ideo spernis ea. Tertio dat futura: quo pane reficitur odoratus, quando cogitat mortem futuram, & inferni pericula, & ideo se comprimit operibus virtuosis. Quartò dat spiritualia æterna, scilicet bona cœlestia: quo pane satiatur gustus, quando propter amorem eorum omnia contemnuntur. Quintò dat flagella: quo pane satiatur tactus, quando per flagella mouetur ad dilectionem Dei, & contemptum mundi. Et pisces secundum istum modum significant cognitionem, quæ illuminat intellectum, & dilectionem, quæ inflammat affectum. Cognitio enim tribus primis dat saporem: quia cognitio præsentia intelligit: futura præuidet, & præterita recordatur. Dilectio similiter duabus vltimis dat saporem: quia diligens Deum præ amore, & degustatione cœlestium, & in flagellis Domini delectatur. Hoc autem facto miraculo, *statim compulit Dominus discipulos ascendere in nauiculam, & præcedere trans fretum ad Bethsaidam,* ciuitatem Andreæ & Petri & Philippi Apostolorum: vt ab illo loco recederent, donec turbas dimitteret, sub forma alicuius benedictionis & valedictionis: volebat enim separare se à turbis: quia sciuit quod venturi erant, vt facerent eum regem, & ideo se à discipulis, inter quos à turbis quærebatur, separauit. Coëgit eos, quia non libenter recedebant absque magistro suo, eius societate & doctrina delectati. vnde Chrysostomus: Cùm autem dicat, coëgit, multam discipulorum instantiam ostendit: quia non de facili ab eo poterant separari, & hoc quidem tum propter nimium affectum, quem ad eum habebant: tum quia sollicitabantur, qualiter ad eos veniret. Et Hieronym. Quo sermone ostenditur inuitos eos à Domino recessisse, dum amore præceptoris, nec puncto quidem temporis ab eo volunt separari. Rectè autem quasi inuiti, & retractantes Apostoli à Domino recesserant: ne illo abeunte naufragia sustinerent. Et quia Christus erat promissus rex futurus, ideo postquam confessi sunt eum Christum, voluerunt consequenter ipsum facere regem: considerabant enim quod ipse qui eos satiauit, posset eorum necessitatibus subuenire, & sub tali rege videbatur eis non posse egere. Putauerunt forsitan illum sic venisse, vt iam regnaret, & volebant præuenire tempus eius, quod ipse apud se vsque in finem seculi occultabat. Vbi Beda: Turbæ viso tanto miraculo intellexerunt pium atque potentem, & idcirco voluernnt eum facere regem, & homines nanque volunt habere regem pium ad regendum, & potentem ad tuendum. Vnde & Chrysostomus: Nouit enim eos, quia tam faciliter multos procurauit, & ideo sub ipso ociosam & resolutam & gastrimarginosam putabant ducere vitam: qui omnibus abundarent, & nihil laborum, vel impensarum impenderent, & ideo corruptam eorum nouit esse intentionem, & non consentiens resolutæ ociositati, & gulositati, fugit ab eis: quia quamuis bonum vellent, non tamen

Moraliter quinque dona Dei sensuum.

Cognitio dat saporem.

Coactio turbæ.

Chrysost. homil 50. in Matth.

Hieron. in c. 14. Matth.

Beda in c. 9. Lucæ.

Fuga Christi. men bene voluerunt. Vnde etiam Augustinus: Fugit Christus cùm eum voluerunt facere regem. Omnia enim bona terrena contempsit homo Christus, vt contemnenda monstraret: omnia mala sustinuit, vt nec illis quæreretur fœlicitas, nec in istis timeretur aduersitas. *Iesus ergo*, scrutator cordium, cognoscens voluntatem eorum, postquam præcepit discipulis suis transfretare, *fugit ipse solus*, à turbis, *in montem orare*, & gratias patri pro beneficiis agere, & nobis in hoc formam dare, ita quòd illi non perpenderunt, nec eum inuenire tunc potuerunt. Sequere autem tu eum à longè, si fortè dignabitur te vocare: vel saltem aliquid de reliquiis refectionis & gratiæ tibi impartiri. *Fugit ergo Dominus in montem*, id est, celeriter ascendit: noluit enim temporaliter honorari, exemplo suo nos docens, vt vanam gloriam fugiamus, & in bonis, quæ agimus humani fauoris retributionem vitemus. vnde Chrysost. Considerandum autem, quòd cùm Dominus magna operatur, dimittit turbas: docens nos nunquam gloriam, quæ à multis est, persequi, neque attrahere multitudinem. Et vt dicit Augustinus: noluit rex ab hominibus fieri: quia humilitatis viam ostendit miseris. Dedit itaque nobis exemplum humilitatis, & fugiendi honores, & acceptandi labores: quia quæsitus ad regnum & honores fugit: quæsitus ad passionem & mortem, vltro se obtulit, vt scilicet exemplo eius parati simus ad aduersa toleranda, cauti ab blandimenta declinanda, & ne nos aduersa fatigando deiiciant, vel prospera emolliendo decipiant: crebris precibus à Domino imploremus, & eius auxilium inuocemus. Omnem ergo laudem humanam fugias, cum honore, tanquam venenum mortiferum, & omnem cogitatum suggerentem tibi appetitum cuiuscunque altitudinis, sub quocunque prætextu charitatis, in ipso principio & ortu suo, velut caput draconis infernalis, tam citò mortifices cum baculo crucis. Præpara quoque teipsum ad quæcunque opprobria, quæcunque aspera, quæcunque aduersa, pro Christi nomine sufferenda, & in despectu tuo gaudeas: teipsum talem verè & ex corde reputans, qui merito ab omnibus despici debeas, semper tibi Christi humilitatem & durissimam passionem reuocando ad memoriam, qui regnum fugiens, crucem voluntariè est amplexus, omni confusione contempta, *Ascendit*, itaque Dominus, *in montem*, velut in locum cœlo proximiorem, innuens vt ad sublimia vitæ virtutum cliuum ascendamus, & cœlo proximi esse cupiamus, & orare, vt si bene orare velimus, mentem sursum à terrenis leuemus, & solus, vt non in strepitu, sed in loco quieto oremus, & nos totos & vires nostras ad Deum colligamus. Et bene coniungit ista duo, scilicet solus, & orare: quia solitudo amica, & vtilis est orationi, secundum illud: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: habemus hîc exemplum triplex, scilicet à terrenis recedendi, orandi, & nobisipsis vacandi. Et est notandus ordo: quia orationem præcedit dimissio turbarum: dimissa enim turba, scilicet tumultu hominum, & affectionum, cogitationum, ascendit in montem ad orandum, & comitatur solitudo: quia solus ascendit cum intentione orandi, & sequitur nobsipsis vacatio: quia, *vespere facto solus erat ibi.* In quo dat exemplum, quòd homo post sermonem, vel aliud opus bonum debet à turbis recedere & tumultibus, & redire ad locum solitarium, vt proprios defectus qui contrahuntur ex conuersatione cum hominibus, recolligat & abstergat: profectus verò, si quos inuenit, Dei gloriæ ascribat, & debet ascendere in montem ad orandum, vt Deum orando quærat: non enim debet orans in terrenis desideriis iacere. nam secundum Bedam: Qui de diuitiis & honore seculi obsecrat, & in infimis iacet, viles ad Deum preces mittit. debet etiam sibi vacare vt hauriat, quod postea docendo effundat, vel operando exerceat. Hîc datur intelligi, quia cùm Dominus sederet in monte cum discipulis suis, & videret turbas ad se venientes, descendit de monte, & circa inferiora loca turbas pauit, & deinde fugiendo honorem regium, iterum in montem solus ascendit. Vnde Chrysostomus: Faciebat autem hoc, rursus erudiens nos neque turbis commisceri continuè, neque fugere multitudinem semper, sed alterutrum vtiliter facere. Conspice nunc Dominum Iesum, quomodo fugit honorem, & ascendit in montem orare, videlicet docens mundi prospera fugere, & contra ea Deum inuocare, & quomodo quærit loca solitaria, & vadit ad ea, affligit se & vigilias longas impendit, pernoctans in orationibus, & se humilians coram patre intercedit pastor fidelis pro omnibus suis. Orat enim non pro se, sed pro nobis, tanquam aduocatus noster, & mediator apud patrem. Orat etiam vt det nobis orandi exemplum. Frequenter inde discipulos monuit, & hîc opere comprobauit. Non orat inquantum Deus, quia sic ei orare non competit, sed inquantum homo, & sic ei competit, quia aduocatus noster factus est, & ideo pro peccatis nostris interpellat.

Chrysostom. homil. 50. in Matth. — *Augustinus tract. 25. in Ioannem.* — *Laus humana fugienda.* — *Orare competit solis.* — *Chrysostom. homil. 50. in Matth.* — *Meditatio.* — *Oratio Domini pro nobis.*

ORATIO.

Domine Iesu Christe, fac me oculos mentis à carnalibus delitiis à terrenis diuitiis, & à mundanis ambitionibus ad te sublevare, & super fœnum carnalis voluptatis, temporalis possessionis, & mundialis gloriæ discumbere, vt merear satiari quinque spiritualium panum refectione: scilicet timore diuini iudicij, horrore peccati, dolore contritionis, pudore confessionis & labore satisfactionis: ac duobus piscibus stabilitate scilicet propositi, & desiderio in melius commutandi & proficiendi, quos puer vnus scilicet humilitas habet, quæ gratiam & gloriam mereri solet. Amen.

De ambitione, & quibusdam aliis clericorum & religiosorum defectibus.

CAPVT LXVIII.

CIRCA præmissa meditare & considera, quomodo Dominus verè, & non fictè honorem regium fugit & declinauit: non sicut illi, qui ne apud homines vilescant, recusant orare quod corde desiderant. Sunt enim multi, & potissimè religiosi, qui dignitates se non appetere simulant, sed cùm offeruntur, manibus & pedibus promptissimi occurrunt, & læti suscipiunt, imò & quandoque voluntariè se offerunt. Sunt etiam ex his aliqui, qui in dignitatibus positi fingunt se velle eas non habere, sed nihilominus per se, & mediatores procurant, & occasiones quærunt sollicitè, quòd possint in ipsis officiis remanere. Non fuit huiusmodi simulatio & fictio in Domino, prout patet ex eius facto. Misit enim discipulos per mare, nec cum eis nauem intrauit, ne turbæ eum inter discipulos quærerent, & deinde ipsis non aduertentibus solus in montem ascendit, & sic manus eorum euasit. Vnde cum quanto studio & cautela fugit, & declinauit honorem. Exemplum dedit

Ambitio si clerici tantur.

Ioann. 13.

dedit nobis, vt & nos ita faciamus. Nemo enim pro se, sed pro nobis fugit. Cognoscebat namque quantæ

Honorum pericula.

sit temeritatis, si ad honores aspiceremus. Honor enim de maioribus est laqueis, & grauioribus ponderibus ad subuersionem animarum, siue sit honor prælationis, siue potentiæ, siue scientiæ, & similium. Vix enim fieri potest, quòd qui in honore delectatur, in periculo vel præcipitio non sit: vel

Ambitionis malum.

quod est peius, iam præcipitio collisus. Ambitio enim est vitium pessimum, ac causa & radix multorum aliorum vitiorum. Multos quippe hæc passio sic excæcat, vt etiam ea quæ multis aliis mani-

Marci 8.

festa sunt ipsi non videant, sicque in foueam primæ culpæ, & deinde gehennæ cadant. Et quid prodest eis si mundum lucrentur vniuersum: seipsos autem perdant, & detrimentum sui faciant? Si fortè blandiuntur sibi aliqui ambitiosi sub specie lucri animarum, quasi sic melius possent intendere

Bernardus epist. 42.

saluti aliorum. Quibus Bernardus respondet dicens: Vtinam quisquis sic intrat, si fieri posset, tam fideliter ministraret, quàm fiducialiter se ingessit. Ac difficile fortassis & impossibile est, vt ex amara radice ambitionis, suauis fructus prodeat charitatis. Sed seu communiter hodie honor & non onus, gloria & non pœna attenditur, & ho-

Bernardus epist. 42. ad Henricum Senonensem Episcopum.

noris nomen virtutis tenetur. Vnde Bernardus: Curritur à clero passim ab omni ætate & ordine: à doctis pariter & indoctis, ac ecclesiasticas curas, tanquam sine curis iam quisque victurus sit, cùm ad curas peruenerit. Multi non tanta fiducia, & ala-

Onera honorum.

In ambitiosos.

critate currerent ad honores, si esse sentirent & onera. Grauari profectò metuerent, nec cum tanto labore & periculo, quarumlibet affectarent infulas dignitatum. Nunc verò quia sola attenditur gloria, & non pœna, purum esse clericum erubescitur in Ecclesia, seque viles æstimant & ingloriós, qui quocunque eminentiori loco non fuerint sub-

Idem in illud Euangelij, Ecce nos reliquimus omnia.

limati. Idem etiam Bernardus, quasi subsannando alloquitur ambitiosum, sic dicens: Age ergo quoniam durissimum iudicium his qui præsunt fiet: & potentes potenter tormenta patientur: ascendit superbia tua semper: sequere regem tuum, omne sublime videant oculi tui, festina multiplicare præbendas, in archidiaconatum vola: deinde spira ad episcopatum, nec ibi quidem requiem habiturus, quoniam sic itur ad astra. Quò progrederis miser? An vt ab altiori gradu sit casus grauior? neque enim sic paulatim decides, sed tanquam fulgur impetu vehementi, quasi alter Sathanas subi-

Hieronymus in comment. in cap. 44. Ezechielis.

tò deiicieris. Hæc Bernardus, vnde Hieronym. Lætamur ad ascensum: timeamus lapsum: non est tanti gaudij excelsa tenuisse, quanti terroris de excelsis cecidisse. Hæc Hieronymus. Timeat ergo ambitiosus & se corrigat, ne apud homines exaltatus, & ad tempus falsis florens bonis, apud Deum humilietur, & in æternum veris pereat tormentis. Quanto enim maiori honore sublimatus quis fuerit, tanto maioris virtutis debitor erit, aut maiori

Honores incendij materia.

supplicio subiacebit. Honores enim sunt, quasi quædam ligna ad augmentandum ignem in futu-

Chrysostom. homil. 23. ad pop. Antiochenum.

ra pœna. Vnde Chrysost. Honoris siquidem magnitudo his, qui non dignè viuunt in honore, cumulus incipit esse pœnarum. Hæc Chrysostomus: Et tunc ambitiosus nullam requiem habebit: sicut nec in præsenti habere voluit. Cor enim ambitiosi nunquam quiescit, sed vel honorem, quem non habet appetit, vel eum quem habet amittere metuit, & sic diabolus cor eius semper mouet & rotat, tanquam molendinum quod nunquam pausat. & nota circa hanc materiam, quòd præter simoniam & alia mala, quæ frequenter non sine graui scandalo committuntur, sunt adhuc quædam mala, quibus hodie multi, quasi non mala, sed licita essent, implicantur. Primum malum est, quia plerique antequam vocentur, promoueri ad dignita- *Beneficia petentes.*

tes & curas Ecclesiasticas, per se, & per alios sollicitè quærunt, nec vocationem humiliter expectant, sed ambitiosè præueniunt. Hi malè accedunt testante Apostolo, qui sic ait: *Nec quisquam sumit* Hebr. 5.

sibi honorem: sed qui vocatur à Domino tanquam Aaron. Quantumcunque enim sufficiens quis fuerit & virtuosus: profectò non erit dignus, si non assumatur inuitus. Nam cùm quis honoris primatum ambit, ex hoc solo efficitur indignus: quia indebitè præsumit. vnde Augustinus: Status superior, sine Augustinus

quo respublica non regitur, & si bene administre- lib. 19. de ciuit. cap. 19.

tur, indecenter tamen appetitur. vnde & Gregorius, Virtutibus pollens coactus ad regimen veniat, virtutibus verò vacuus, nec coactus accedat. De his qui sese in patrimonium Christi ingerunt, Oseæ 8.

sic dicit Bernardus, Audi querelas Domini, quid super hac temeritate loquatur. *Ipsi, inquit, regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & ego non vocaui eos.* Quid istud temeritatis, imo quid insaniæ? vbi timor Dei, vbi mortis memoria? vbi gehennæ metus, & terribilis expectatio iudicij? hæc Bernard. Bernardus in serm. in illud Euangelij, Ecce nos reliquimus omnia.

Vnde si aliquis ad primum locum in Ecclesia eligi- Idem ibid.

tur, tolerabile est licet periculosum: quia secundum Bernard. non omnes qui vocantur ad ministerium, eliguntur & ad regnum. sicut patet de Saule in regno, & de Iuda in sacerdotio electis à Deo, sed si se ingerit procurando se eligi, damnabile est & perniciosum omnino, nemo enim debet eligi, vel promoueri, seu præfici, nisi de quo Spiritus sanctus inspirauerit: alioquin ipsi Spiritui sancto iniuria fit. Vbi nota quòd cum sanctus Ludouicus rex *Ludouici regis Franciæ quæstio.*

Franciæ, à quodam deuoto quæreret, cur Episcopi modo, sicut olim sancti non essent, ille (vt creditur) nutu diuino respondit: quia tunc Episcopi per inuocationem & inspirationem Spiritus sancti, ab electoribus canonicè eligebantur: tunc verò per supplicationes & procurationes aliàs de eis prouidetur, & ob hoc modo sancti non sunt, sicut olim communiter fuerunt. Quo audito rex dixit, quòd de cætero nullatenus pro aliquo supplicaret. Non solum autem qui ad curas & dignitates se ingerunt, in periculo sunt: sed etiam qui ad eas cum delectatione accedunt, vel in eis cum delectatione perseuerant. Vnde Gregorius: vnusquisque su- Gregorius

perbus rector totiens ad culpam apostasiæ dilabi- epist. 38. & in pastorali.

tur, quotiens præesse hominibus delectatur, ac honoris sui singularitate lætatur. Vnde autem hæc vitiorum radix pullulat in corde regentium, nisi ex imitatione illius qui despectis Angelorum socie- *Luciferi imitatores.*

tatibus dixit: *Ascendam super altitudinem nubium, & similis ero Altissimo.* Vnde magnopere curandum Isaiæ 14.

est, vt qui regendis hominibus præfertur, apud se penset, qui ad satisfaciendum districto iudici de sua tantummodo anima vix sufficit, & quot regendis subditis præsto est reddendæ apud eum rationis tempore, vt ita dicam, tot solus animas habet. Nam cui esse nunc iudicem libet, huic videre tunc iudicem non libet. Numerari enim culpæ nequeunt, *Diligere honorem.*

quæ habendæ potestatis amore perpetrantur. Hæc Gregorius, non dicit qui iudex est: sed cui iudicem esse libet, animam videlicet, non gradum redarguens, & ad voluntatem, non ad factum vituperationem referens. Cui autem videre tunc iudicem non libet, de numero reproborum se esse non dubitet. Sicut enim electi tunc de visione iudicis gaudebunt, quia appropinquat eorum redemptio, sic & reprobi de visione iudicis dolebunt: quia appropinquat

propinquat eorum perditio. Vnde & alio loco Euangelij, Dominus dicit: *Væ*, id est, æterna damnatio *vobis*, scilicet imminet, *qui diligitis primas cathedras*: non dicit, qui habetis: sed, qui diligitis: non arguens eos qui his vtuntur ex officij ordine, sed eos qui hæc dum habent amant, vel dum non habent affectant, quod procedit ex ambitione. Væ quippe in scriptura sacra, notat æternam damnationem, & gehennæ supplicium: sed heu huius seculi peregrinationem, & præsens exilium. vnde & Chrysostomus. Hæc dictio væ semper in scripturis dicitur de his qui non possunt euadere à futuro supplicio. Solent autem ambitiosi se excusando quandoque allegare illud Apostoli, & dicere: *Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Quibus responderi potest, quòd opus est bonum, sed desiderare est malum. Sic & dici potest, qui aurum furatur, bonam rem furatur, quia aurum bona res est, sed furari malum est. vnde Apostolus ipsum opus, tanquam bonum & fructuosum, commendat, Christus verò ipsum desiderare, tanquam malum & vanum, condemnat. Sic ergo patet ex Christi verbis & cæteris scripturis, quòd ambitiosus non est in statu gratiæ & salutis. patet hoc etiam ex quibusdam rationibus & causis, quia in tot humanis defectibus, nullus relinquitur ambitioso locus excusationis, & per hoc graue ei imminet periculum perditionis. Multi enim per infirmitatem vel ignorantiam, aut in toto aut in parte de peccatis excusantur, sed ambitiosus cui præesse libet, per nullum horum defenditur. Non quidem per infirmitatem, quia ducatum gregis libens suscepit & tenuit, & ideo tanquam aries in grege fortis præ cæteris esse debuit, nec per ignorantiam, quia magisterium aliorum assumere & tenere sibi placuit, & ideo ignorare non debuit qui magister esse voluit. Talem ergo scilicet ambitiosum, & cæcitatem eius valde plangere debemus, quia hominem ad Dei imaginem factum ipsum Luciferum (vt suprà per Gregorium dicitur) imitari videmus. Et quia ambitiosus in tanto versatur periculo, ideo qui scienter talem eligunt vel promouent, aut in statu suo fouent & defendunt, grauiter Deum offendunt, & se participes cum eo in culpa faciunt. Vnde timendum est consentientibus ambitioso, ne cadant cum eo, sicut consentientes Lucifero ceciderunt cum illo. Ista maledicta pestis ambitionis, totam inficit religionem Christianitatis, & scandalum toti mundo parturit, non solum in clericis, sed & in religiosis. Væ ergo miseris ad quos Pharisæorum, quibus Dominus væ imprecabatur, vitia transierunt, qui per breue & incertum huius vitæ suæ curriculum, quo peccata plangere debuerunt, ad dignitatem, & honorem aspirare, vel pro his laborare, seu etiam certare Dei timore postposito non metuunt. Secundum malum est, quia sæpe carnales amici in beneficiorum collatione aliis melioribus, & dignioribus præferuntur, quorum promotoribus væ damnationis Propheta comminatur dicens, *Væ qui ædificat Sion in sanguinibus.* Multi enim qui pro amicorum carnalium promotione, & corpus & animam æternis exponunt incendiis, qui econuerso pro eorum liberatione extremum digiti vix ad horam ponerent in tormentis. Multis quidem prælatis, procurat diabolus amicorum carnalium multitudinem, vt eorum in carnali affectione & promotione, obscuret dignitatem & sanctitatem. Sæpe nanque nepotes prælatorum, & alij carnales amici, qui ante ipsorum prælatorum promotionem non apparebant, post promotionem eorum apparere incipiunt, quasi vna die, scilicet promotionis nati videantur. Sed super hoc potest Ecclesia dicere illud Esaiæ, Quis genuit mihi istos? Ego sterilis & non pariens, transmigrata & captiua, & istos quis enutriuit? Ego destituta & sola, & isti vbi erant, scilicet ante prælati promotionem? Vnde ait quidam,

Cùm factor rerum priuaret semine clerum;
Ad Sathanæ votum successit turba nepotum.

Hi tales qui in promotionibus amicos carnales præferunt factis & operibus suis, illud Psalmistæ dicunt, *Hereditate possideamus sanctuarium Dei.* Et ideo timere habent maledictionem, quæ ibidem sequitur, quam non solum Ecclesia & alij, sed etiam ipsimet sibiipsis imprecantur sæpius, cùm orant dicentes, *Deus meus pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti. Sicut ignis qui comburit syluam, & sicut flāma comburens montes. Ita persequeris illos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos. Imple facis eorum ignominia, & quærent nomen tuū Domine. Erubescant & conturbentur in sæculū seculi, & confundantur & pereant.* Vbi nota visionem de quodam pontifice nimis ad carnales amicos affecto, quæ statim post mortem eius ostensa est cuidam legato Ecclesiæ in via iam posito. Quodam enim mane, cùm idem legatus excitatus à somno vellet orare vt consueuerat, submissus est quidam lectus, in superficie aureis tapeciis circunseptus, in camera vbi quiescebat, in quo residere videbatur ipse defunctus, ad modum pontificis ornatus, & in gyro eius multi de genere suo per eum promoti, & ditati choream ducebant, & cantilenas lugubres cantantes in hunc modum proclamabant, Maledicta promotio, & exaltatio tua, tu enim es perditionis nostræ causa. Ille verò circunquaque respiciens, maledictionem similiter eis imprecabatur dicens, Maledicti vos à Deo, quia propter vos traditus sum igni perpetuo. Et hæc dicens coopertorium aureum eleuauit & flamma de lecto cum fumo fœtidissimo ascendit, & sic visio disparuit. Hæc autem visio prædicto legato, Angelo sibi referente ideo ostensa fuit, vt ipse à similibus abstineret, quia defuncti successor futurus esset. Post hæc quodam tempore, quidam Pontifex alius promotioni carnalium amicorum nimis intentus, cùm ex infirmitate in qua per medicos neglectus fuerat, morti esset propinquus, quasi de salute corporis & animæ desperans, dixit pluribus circunstantibus & audientibus: Medici abstulerunt mihi corpus, & amici animam. Ecce qualem retributionem de amicis habuit, quos sic carnaliter dilexit & promouit. Sic & hodie multi religiosi carnalitatem nimis sequentes, non ea quæ spiritus & Dei sunt, sed quæ carnis & diaboli sunt, in electionibus suis sapiunt, & magis corpori quam animæ prouidere solliciti sunt. Multi enim potius eligunt bonum cocum, qui carnalibus voluptatibus eorum satisfaciat, quàm virum deuotum qui vtilitatibus animarum proficiat, vt sic simul cum illo ducant in bonis dies suos, & quasi de alia vita desperati, recipiant bona in vita sua, ac sic iretur ad astra. Hi tales similes illis sunt, de quibus Seneca sic dicit, Quidam voluptatibus se immergunt, quibus in consuetudinem adductis carere non possunt, & ob hoc miserrimi sunt, quòd eo peruenerunt, vt illis quæ fuerunt superuacua, facta sint necessaria. His etiam talibus applicari potest, quod de quodam patre factum est. Qui cùm quadam vice melius solito se refecisset, nocte sequenti diabolus sibi assistens, ventrem eius suauiter quasi manibus contrectando deliniuit, & quasi eum subsan-

Margin notes: Lucæ. 11. — Væ quid notet. Heu quid. — 1. Tim. 3. Desiderare. — Secundū malum, affectio carnalis. — Abacuc. 2. — Isaiæ 49. — Psalm. 82. — Visio Pontificis. — Amici animam aufe-runt. — Co. us Prælatus sapiens. — Gulæ consuetudo. — Seneca lib. de beata vita.

Modo bene. nando dixit: Modo bene, modo bene. Ille autem diaboli illusionem intelligens, pœnitentiam de hoc excessu egit, & ab abstinentiam consuetam rediit. Istud etiam verbum, scilicet modo bene, modo bene, potest dici cuilibet in hac vita prospere vel delicate viuenti. Et similiter istud Euangelij, *& quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis*, scilicet mala futuri temporis. Tertium malum est, quia plerunque causa mala mouente & alliciente, indigni, & quandoque etiam mali & hostes Christi ad Ecclesiastica beneficia promouentur, & magis personis quàm Ecclesiis, magisque vtilitati priuatæ, quàm communi prouidetur, nec fiunt clerici vel prælati Deo, sed mundo. Vnde magna cura est multis, vt in domo sua officiales vtiles præficiant, sed parua cura est eis, vt in domo Dei ministros idoneos instituant, quia heu quasi nulla ministrorum Christi est electio, cùm tamen ministri hominum sæpe cum magno eligantur consilio. Proh dolor! sæpe magis insufficientes assumuntur ad statum clericorum, & ad Ecclesiastica beneficia etiam curata, quàm ad statum mechanicorum, vel ad aliqua huiusmodi officia. Qui enim mechanicus esse voluerit, necesse est vt ad suum officium spectantia sciat, vel addiscat, sed plerunque in clericis hoc fallit. Quomodo ergo tales per ignorantiam poterũt excusari, maximè si ad dignitates & beneficia curata fuerint promoti? Vnde Bernardus: Quæ ignorantia excusare possit hominem, qui se magistrum infantium, doctorem insipientium profitetur? Talium quippe dum quis promouetur, rectè à diabolo supra templi pinnaculum eleuatur, cui diabolus quasi subsannando tunc loquitur: *Si filius Dei es, mitte te deorsum.* Iam inter filios Dei computatus es, iam ab his qui te non cognoscunt, videris esse quod non es. Fac igitur aliquid vnde lauderis, vnde gloriosus habearis, & vnde magnus ab hominibus videaris, *Mitte te deorsum.* Quid enim tam proprium diabolo quàm suadere, vt vnusquisque indignus Ecclesiæ se sibi submittat? Et reuera hi tales semper deorsum se mittunt, quia solas diuitias, dignitates & gloriam quærentes, quotidie deteriores fiunt. Promotores etiam talium in quacunque dignitate, quasi supra templi pinnaculum constituti, se ad persuasionem & consilium diaboli deorsum mittunt, quando per carnalem affectionem, vel aliam causam malam eos excæcantem, talibus condescendendo, eos promouent, vel eorum promotionibus acquiescunt. Simia quippe ponitur in tecto, & latro in scalis coram populo, non ad sui honorem, sed ad derisionem, sic etiam est de indigno, in Ecclesia exaltato. vnde Seneca, Loco ignominiæ est apud indignum dignitas. Vt autem dicit Gregor. Necesse est vt is qui præest, quæ exempla subditis præbeat solerter attendat, & tantis se sciat viuere quantis præesse. Et ideo vt idem dicit, non debet hominum ducatum suscipere, qui nescit homines bene viuendo præire, neque ad hoc eligatur, vi aliorum culpas corrigat, qui quod resecare debuit ipse committit. Et iterum, Durum quippe est vt qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex fiat vitæ alienæ. Hæc Gregorius. Sic & hodie apud multos etiam religiosos in electionibus & prouisionibus timore Dei postposito, Iesus, id est, vir bonus & dignus, ac Dei amicus, qui se & alios saluare studet, reprobatur, & Barrabas latro insignis, id est, malus & indignus, ac Christi hostis, qui se & alios in anima perimit, eligitur. Vnde qui in talibus promotionibus,

Lucæ 19.

Tertium malum promotio malorum.

Ignorantia non excusans.

Bernardus in Psal. Qui habitat.

Matth. 4.

Greg. lib. 24. moralium cap. 30.

faciendo vel consentiendo culpabiles sunt, ipso suo facto, vel consensu, cum Iudæis dicunt: *Non hunc, sed Barrabam.* Et ideo timeant tales, ne alienati à Iesu saluatore, partem sortiantur cum Barraba latrone. Tales quippe sic electi sunt subditis magis in ruinam & scandalum, quam in resurrectionem & boni exemplum, & hoc fermentum prælatorum corrumpit totam massam subditorum, quia dum caput ægrotat, cætera membra dolent. Ægrotant quidem, sed non sanantur, quia morbum noli me tangere habere videntur, & intacti remanentes, per eos quorum interest debite non corriguntur. Et ideo heu, iam apud plures de capite facta est cauda, de priore posterior, & de magistro discipulus, & vtinam Christi, non diaboli. Sed timere habent homines in his culpabiles, ne iustitia per eos neglecta ad supernum iudicem querelam suam dirigat, & ille voces querimoniæ eius suscipiens, iusto iudicio suo vindictam suam super præuaricatores rectitudinis inducat. Et istud in multis talibus factum nouimus, & adhuc frequenter fieri videmus, sed quidam miseri sic sunt excæcati, quod nec cognoscere defectus suos volunt, vnde talia flagella procedunt, & ideo sæpe grauiora eis superueniunt. Quartum malum est, quia vnus beneficio vno non est contentus in aliorum clericorum præiudicium & damnum, plura occupat, & aliis esurientibus ipse se pompis & vanitatibus inebriat. Pauperum enim necessitatibus subtrahitur, quicquid diuitum vanitatibus accedit, & multitudo seruorum, multitudinem pauperum facit. Vnde est quod communiter dicitur:

Quicquid delirant reges plectuntur Achiui.

Et quod peius est, interdum vnus ad vnum etiam beneficium minus idoneus, plura occupat, & qui vnicum quamuis modicum vix officium implere sufficeret, plurimorum stipendia sibi vendicat. Plura quidem beneficia habentibus, paratur vagandi & delinquendi materia, diuinus cultus & hospitalitas in ipsis beneficiis minuitur, Ecclesiarum commodis & honori detrahitur, quæ per hoc in spiritualibus & temporalibus multipliciter collabuntur. Sed esto quod tales habeant dispensationem super pluralitate beneficiorum, nunquid dispensationem habere poterunt super perpetratione prædictorum malorum? Quæ quidem mala tanta sunt, quod sola ad damnationem sufficiunt, & reum in infernum detrudere possunt, vbi vnus vt plures in beneficiis, erit vnus vt plures in tormentis. Istos secundum Bernardum supra montem excelsum valde diabolus ducit, quibus etiam omnia regna mundi, & eorum gloriam ostendit, & ostensa si procidentes eum adorent dare promittit, & reuera postquam auaritiæ suæ consulendo, multa beneficia adepti sunt: eum adorant, eum colunt & venerantur, eum quasi Deum sequuntur, & post eum in tenebris demerguntur. Vbi nota quædam exempla de hac materia. Guilhelmus Parisiensis Episcopus, in Theologia regens, conuocationem fecerat magistrorum. Et proposita quæstione de pluralitate beneficiorum, solerti & longa disputatione probatum est, duo beneficia, dummodo vnum quindecim libras Parisienses valeret, ab vno teneri cum salute non posse. Hoc determinauit prædictus Episcopus, hoc omnes alij magistri theologiæ determinauerunt, exceptis duobus, scilicet magistro Philippo Parisiensi Cancellario, & magistro Arnoldo postmodum Ambianensi Episcopo. Quid autem prædicto Philippo contigerit audiamus. Agonizantem in morte Dominus

Ioann. 18.

Caput fit cauda.

Quartum malum, beneficiorum pluralitas.

Horatius in principio epistolarum.

Dispensatio.

Bernardus in Psal. Qui habitat.
Matth. 4.

Guil. Parisiensis quæstio.

Philippi Cancellarij damnatio.

Dominus Guilhelmus Episcopus, tanquam bonus pastor visitauit: rogans eum vt singulari opinioni de pluralitate beneficiorum cederet, & omnia beneficia sua vno excepto in manus Ecclesiæ resignaret. Sed renuit, dicens se velle experiri vtrum esset damnabile plura beneficia ab vno teneri. Mortuus est ergo sic: & post paucos dies dicto Parisiensi Episcopo in terra & miserabili forma apparuit, dicens inter cætera, propter pluralitatem beneficiorum se esse damnatum. Similiter alius quidam clericus magnæ litteraturæ, apparens cuidam post mortem suam, dixit se damnatum ob hanc solam causam, quia duas tenuit præbendas. Super hac eadem quæstione Robertus Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, & magister in Theologia, interrogatus morti vicinus, respondit: Dico iam migraturus à vita, quòd mortale & damnabile est, plura tenere beneficia.

Hoc idem sanctæ memoriæ Petrus Cantor Parisiensis, & dixit, & scripsit. Hoc idem magister Guilhardus Cameracensis Episcopus, verbo huiusmodi confirmauit: Nollem, inquit, pro toto auro Arabiæ vna nocte duo beneficia detinere, & hoc propter discrimen incertæ vitæ. Super hoc etiam narrante Bernardo, quondam domini Papæ pœnitentiario, cùm beata memoriæ Gregorius Papa nonus interrogaretur, si posset de plenitudine potestatis cum plurium beneficiorum detentoribus dispensare, respondit: Non possum, inquit, nisi tantum super vexatione detinentium dispensare. *Dispensatio Papæ.* Quod fortè ideo dixit, quia vt visum est, plura mala ac peccata grauia & ineuitabilia inde subsequuntur, super quibus faciendis dispensatio cadere non videtur, quia peccatum in nullo casu conceditur. Quis ergo erit sapiens qui se fallat, & tanto discrimini committatur. Esto quòd multi dicant hoc, & multi alij in contrarium opinentur, hoc solum tamen mortale ab Augustino doctorum maximo iudicatur, cùm quis incertitudinis periculo, aut mortalis peccati discrimini se committit. Sic & hodie multi religiosi non solum grangias, sed & Ecclesias non sine animarum periculo sibi incorporando multiplicare solliciti sunt, exponentes se periculo reddendæ rationis de animabus Ecclesiarum, quarum decimas & fructus percipiunt.

Quintum malum. Quintum malum est, quia plerique in beneficiis non resident, & fructus eorum percipientes debitum pro his laborem vel seruitium Ecclesiis non impendunt. Gaudent & se iactant, quia habent tot florenos sibi apportatos, sed timeant ne sint floreni eos ad infernum portantes. Frustra enim se iactant habere beneficium, vel mercedem cuius non exhibent operationem. Sed esto quòd tales habeant dispensationem, super absentia seu non residentia: nunquid dispensationem habere potuerunt super peccatis, & malis committendis quæ ineuitabiliter sequuntur ex eorum absentia & negligentia? Et ideo bene eis esset, si haberent vicarium in tormentis, sicut excusando se dicunt habere in beneficiis. Qui enim residere nolunt in beneficiis, timere habent ne residentiam perpetuam faciant in tormentis. Et hoc magis delinquunt Prælati, & curam habentes animarum: quia ex illorum absentia maius sequitur periculum. Pauci quidem ex eis pastores, sed multi mercenarij sunt: quia non lucrum animarum, sed mercedem temporalis commodi, aut lucri, vel honoris quærunt. Istis bene congruit illud Bernard. vbi ait: *Bern. serm. in illud Euangelij, Ecce nos reliquimus omnia.* Væ tibi clerice, mors in olla, mors in huiusmodi delitiis. *4. Reg. 4.* Peccata enim populi comedis, ac si propria minus sufficere viderentur. Sumptus ecclesiasticos gratis habere te reputas, sed bonum erat magis fodere & mendicare. Et iterum: Indignus lacte & lana conuincitur, si non pascit oues: si non vigilat in custodia gregis, Iudicium sibi manducat & vescitur. Quid tibi insipiens delitiæ sapiunt: quid diuitiæ illæ cæcos delectant oculos, quibus mereris tam graue iudicium, tam duræ temetipsum obligas rationi. Vniuersa siquidem vsque ad quadrantem nouissimum exigeris. Hæc Bernardus: Et iterum super illo verbo Prophetæ. *Peccata populi mei comedent.* *Oseæ 4.* Quasi dicat, peccatorum precia exigunt, & peccantibus debitam sollicitudinem non impendunt. Quem dabis mihi de numero præpositorum, qui non plus inuigilet subditorum euacuandis marsupiis, quàm vitiis extirpandis? Vbi qui orando flectat iram, qui prædicet annum placabilem Domino? Leuiora loquimur, grauiora grauius manet iudicium. Ministri Christi sunt, & seruiunt antichristo. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non fecerunt. Hæc Bernardus. Sunt autem quidam qui Ecclesiis & ouibus suis propriis derelictis, aliis deseruiunt Ecclesiis vel prædicant populis, sed per hoc de negligentia Ecclesiarum, & ouium suarum non excusantur apud Deum, quia reddent rationem de omnibus vsque ad quadrantem nouissimum. *Matth. 5.* Allegant etiam quandoque non residentes, quòd in Ecclesiis eorum sunt rebelles & tyranni, vel infideles & huiusmodi. In quo ipsos magis redarguunt, qui vident lupum & fugiunt, cùm tamen pro illorum & Ecclesiæ vtilitate deberent tunc potius residere. *Claustri fuga.* Sic & hodie multi in religione curam animarum habentes claustrum quasi carcerem fugiunt, & cum Satan circumeundo terram & perambulando eam quasi vagi discurrunt: parum timentes, quòd ligatis vagis eorum pedibus proiiciantur in tenebras exteriores. Primi quidem religionis patres vrbes & palatia relinquentes, solitudinem petebant, dicentes cum Hieron. Oppidum mihi carcer est, & solitudo paradisus, sed isti vagi solitudinem deserentes, vrbes & palatia quærunt, quasi intra se dicentes: solitudo mihi carcer est, & oppidum paradisus. Vnde talibus bene competit, & de eis scribi posset, quod de quodam huiuscemodi post mortem eius, quasi pro epitaphio, quidam versificator sic scripsit:

Dum fuit in mundo, per mundum vexit eundo. *Epitaphium vagi.*
Hæc postrema dies, hæc sibi prima quies.

Sextum malum. Sextum malum est, quia multi fructibus beneficiorum & bonis Ecclesiasticis abuti non metuunt, ac patrimonium Christi, & res pauperum in vsus superfluos & illicitos conuertunt. Quantumcunque enim vtiliter in beneficio quis laboret, vltra tamen victum & vestitum sibi vendicare non debet. Quicquid amplius est, pauperum est. Vnde Bernard. *Bern. serm in illud Euangelij, Ecce nos reliquimus omnia.* Sed esto, studiosè quis & fructuosè laboret, viuat de altario vt alimenta & quibus tegatur habens, his contentus sit. Non superbiat, non luxurietur, denique non ditetur, nec ex clericatu ditior fiat: non sibi de bonis Ecclesiæ ampla palatia fabricet, nec loculos inde congreget, nec in vanitate aut superfluitate dispergat, non extollat de facultatibus Ecclesiæ consanguineos suos aut nepotes, ne filias dixerim nuptui tradat. Res pauperum non pauperibus dare, par sacrilegij crimen esse dignoscitur. Nec enim ordinauit Deus his qui Euangelio seruiunt de Euangelio quærere aut habere delitias, aut ornatum: sed viuere ait Apostolus de eo, vt videlicet sint contenti alimenta corporis, non gulæ irritamenta, aut incentiua libidinis, & quibus tegantur, non quibus ornentur, accipere. Et iterum: Pauci admodum sunt qui non quæ sua sunt quærant. Diligunt munera, non possunt pariter

pariter diligere Christum: quia manus dederunt mammonæ. Intuere quomodo incedunt nitidi & ornati, circumamicti varietatibus, tanquam sponsa procedens de thalamo suo: nonne quempiam talium repentè eminus procedentem aspexeris, sponsam potius putabis, quàm sponsæ custodem. Vnde verò hanc illis exuberare existimas rerum affluentiam, vestium splendorem, mensarum luxuriam, congeriem vasorum argenteorum & aureorum, nisi de bonis sponsæ? Inde est, quòd illa pauper & inops, & nuda relinquitur, facie miseranda, inculta, hospida, exanguis. Propter hoc non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare, non est custodire, sed perdere, non est defendere, sed exponere, non est instruere, sed prostituere, non est pascere gregem, sed mactare & deuorare, dicente de illis Domino, *qui deuorant plebem meam vt cibum panis, & quia comederunt Iacob, & locum eius desolauerunt.* Hæc Bernardus: Si & hodie multi religiosi bonis monasterij abuti non verentur, & diuitem purpura & bysso indutum imitando, quærunt ad induendum non quod vtilius, sed quod subtilius inuenitur, non quod frigus expellat, sed quod superbire compellat, & cum eodem diuite epulari quotidie splendidè volunt, & pro carnibus, à quibus abstinetur, studium suum in piscibus & deliciis variis ponunt. Et secundum quod de quibusdam dicitur, plus in Salmone, quàm in Salomone student, quod, secundum Prosperum, non est delicias resecare, sed vnam in aliam commutare. Vnde & Augustinus: Qui sic à carnibus se temperant, vt alias escas, & difficilioris præparationis & precij maioris inquirant, multum errant. Non enim est hoc suscipere abstinentiam, sed inuitare luxuriam. Isti non intelligunt quòd in his hamum accipiunt, quia pœnam pro singulis exoluent, & quantum se glorificauerunt & in deliciis fuerunt, tantum de tormento & luctu habebunt. Vtinam multi mercenarij, & pseudopastores hæc attenderent, qui plus de seipsis etiam sanis, quàm suis subditis etiam infirmis, solliciti sunt, plusquam sibi in voluptatibus, quàm subditis in necessitatibus condescendunt. Et ideo sæpe huiusmodi mercenarij diris à Deo castigantur flagellis, sed intelligere nolunt vnde hæc flagella procedunt, conquerentes quandoque de percussione, sed tacentes de causa mouente, secundum illud quod communiter dicitur, percutitur puer, & quæritur, sed causa tacetur. Quandoque etiam iusto Dei iudicio tales in necessitate deseruntur ab aliis, & sicut fecerunt fiat & ipsis, & vtinam hæc saperent, & intelligerent, & se emendarent. Septimum malum, quod præcedenti sæpe malo est annexum, est maledictum curiositatis vitium, à quo tam in faciendo, quàm vtento tanquam à venenoso serpente est omnibus Dei seruis abstinendum. Curiosa enim qui faciunt, & qui eis vti volunt, mundo viuunt & seruiunt: talia nanque sunt ornamenta mundi, & blasphemia Dei. Qui verò in puritate conscientiæ intendit viuere, mirum quomodo in faciendo vel vtendo se audet hac fæce fœdare. Est enim periculosum, & est valde magnum vitium. Primò, quia tempus ad laudandum Deum concessum perditur, & contra ipsum in vanis expenditur. Multo enim plus de tempore occupat curiosum opus, quàm expediat & hoc valde malum esse nullus sapiens ignorat. Secundò, quia facienti est causa vanæ gloriæ & iactantiæ. O quotiens cogitat & recogitat, ac mente reuoluit, etiam quando non operatur, ac etiam quando diuinis intendere debet, vt pulchrum opus faciat. O quotiens illud aspicit, & inde se reputat & apud alios reputari vult & se iactat. Tertiò, quia etiam ei cui facit, est causa & occasio superbiæ. Tali enim oleo ignis superbiæ nutritur, & magis accenditur. Nam sicut rudia & grossa sunt humilitatis fomentum, sic curiosa & pulchra sunt superbiæ nutrimentum. Quartò, quia est materia & occasio retrahendi animum à Deo. Nam secundum Gregorium: Tanto quis à superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur. Quintò, quia est concupiscentia & voluptas oculorum. Ad nihil enim talia curiosa valere videntur: nisi vt inde oculi pascantur, & per consequens etiam animus ex eis distrahitur. Sextò, quia multorum aliorum est laqueus & ruina. Nam talia respicientes multis modis offendere possunt, vel delectabiliter aspiciendo & similia concupiscendo, vel detrahendo & maledicendo, seu aliis scandalum & malum exemplum inde trahendo. Cogita ergo quotiens Deus offendi poterit antequam illa curiositas delata sit. De omnibus autem illis offensis ipse qui tale opus fecit, vel fieri procurauit, est in causa, & per consequens in culpa. Ecce quod mala ex tali curiositate proueniunt. Adhuc est & aliud magnum malum valde, quia curiositas directè obuiat paupertati. Et vltra omnia prædicta est hoc malum, quòd leuis, ac vani & inconstantis animi est indicium, & superbiæ in corde latentis signum. Hoc autem malum curiositatis non solum reperitur in clericis, sed etiam plerisque religiosis. Quidam enim eorum relicta, & quasi contempta antiquorum patrum simplicitate & humilitate, nouitates seculares in multis ad vsum pertinentibus adinueniunt, & diabolum adulterantem cum suis satellitibus in religionem introducunt: vnde non videntur filij religionis veri & legitimi, sed potius adulteri: quia à sanctis Patribus degenerantes, adulterinas nouitates & curiositates adinueniunt, & quales sunt talia opera faciunt. Vnde de eis illud vulgare dici potest:

Qualis erat mulier, tale coquebat olus.

Ministri ergo diaboli sunt, quia opus eius faciendo sibi seruiunt. Et ideo propter nullum de mundo tale opus quis facere debet, nec velle pro se fieri etiam si gratis fieret: quia nulla de causa peccato est consentiendum, & ab offensa Dei est omnibus modis abstinendum. Nam, vt dicit Anselmus: Omne peccatum per præuaricationem Deum exhonorat. Si ergo peccare, est Deum exhonorare: hoc homo facere non deberet, etiam si necesse esset perire omne quod Deus non est. Mirum ergo valde quomodo homuncio, cinis & puluis, tam audacter Deum & tantam maiestatem præsumit offendere. Vnde Bernard. Tangit montes & fumigant, & tam tremendam maiestatem audet irritare puluisculus vno leui flatu dispergendus, & minimè recolligendus. Et si propter nullum alium curiosa facere deberes, quanto magis offendis si proprio motu ad solam complacentiam talia facis, volens magis complacere creaturæ, quàm creatori. Ex præmissis igitur apparet aliquantulum in quali & quanto periculo sit hodie status clericorum, & quanta per eos veniunt scandala, quantámque persecutionem suscitant in Ecclesia. Illi enim verè Ecclesiam persequuntur, qui vitiis & malis exemplis persequuntur. Illi acerbius sanguinem fundunt, qui Christum quantum in ipsis est in homine occidunt. Vnde Bernard. Si Dominus proprium sanguinem dedit in precium redemptionis animarum: nónne tibi videtur grauiorem suscitare persecutionem, qui suggestione mala, exemplo pernicioso, scandali occasione, auertit ab eo animas quas redemit, ab

Marginalia: *Prælatorum pompa.* — Psalm. 13. Psalm. 78. — Lucæ 16. — August. serm. de ieiunio. — *Hamus in cibis & vestibus superfluis.* — *Septimum malum, Curiositas clericorum.* — *Curiositatis pericula & mala.* — Gregorius lib. 18. moralium cap. 6. — *Curiositas religiosorum.* — Anselmus de conceptu virginali. Psalm. 103. — *Periculum clericorum.* — Bern. serm. 1. de conuersione Pauli. *Scandalizantium malum.*

ab illo qui sanguinem suum fudit? Et iterum: Quis obsecro laicorum auidius clericis acquirit temporalia, & ineptius vtitur acquisitis. Cùm tantum fastum videant laici in supellectile clericorum: nónne per eos potius inuitantur ad mundum diligendum, quàm negligendum? (Lucæ 4.) *Medice cura te ipsum.* Si mundum prædicas contemnendum, contemnetur prius, & ad ipsum alios efficacius inuitabis. Da voci tuæ vocem virtutis: consonet vita verbis, & statim erit in ore tuo viuax, & efficax sermo Dei, & penetrabilior omni gladio ancipiti. (Hebr. 4.) Non sic profectò est: sed sicut populus, sic sacerdos: sicut laicus, sic & clericus: vterque cupit, vterque diligit mundum, & ea quæ in mundo sunt. Laicus tamen cum labore, sed clericus sine labore volunt possidere totum mundum. Communicare volunt cupiditati & superfluitati hominum, sed non labori. Peccare volunt, sed non flagellari cum hominibus. Vnde timendum est quòd flagellentur cum dæmonibus. Quomodo seculares non expenderent substantiam suam viuendo luxuriosè etiam in præsentia sacerdotum: quomodo non intenderent vanitatibus & lenociniis huius seculi? quomodo non essent insolentes & elati, cùm tantum fastum, tantam insolentiam videant clericorum? Nónne in præsentia eorum irreuerenter abutimini eleemosynis pauperum? De patrimonio crucis (Threnor. 4.) Christi non facitis codices in Ecclesiis, sed pascitis pellices, impinguatis canes, adornatis equos. Et (*Lapides sanctuarij.*) verè in capitibus omnibus omnium platearum dispersi sunt lapides sanctuarij. Plateæ latæ sunt, & lata est via, quæ ducit ad mortem. Lapides ergo sanctuarij, id est, sacerdotes sunt in capitibus, id est, in introitu latarum viarum: docent enim populos per praua exempla ingredi vias latas quæ ducunt ad mortem, & demergunt in profundum inferni. Dolor capitis in membra redundat. Et meritò clamat sancta Ecclesia hodie. (Isaiæ 38.) *Ecce in pace amaritudo mea amarissima.* Multa est hodie & longè & grauior, quàm credi possit persecutio sanctæ Ecclesiæ, & talis incumbit, qualis non fuit à principio. Multis modis persecutus est eam diabolus, sed nunquam grauius quàm hodie: quia nunquam fuit maior perditio Christianorum, nec liberior aut securior transgressio diuinorum præceptorum: Ecclesiam incipientem persecutus est per tyrannos: proficientem persecutus est per hæreticos: iam lætam & florentem persequitur per motus illicitos. Hæc Bernard. Adhuc autem vnum de clericis in fine sub(*Exemplum de clerico.*)iungo exemplum: Clericus quidam in synodo Episcoporum prædicare compulsus angustiabatur non modicum, quidnam dignè posset coram tot Ecclesiæ Prælatis prædicare. At vbi accessurus in oratione iaceret, venit ad eum diabolus, & dixit: Quid angustiaris istis clericis prædicare? Dic eis istud, & non aliud: Princeps inferni salutat principes Ecclesiæ. Læti omnes nos eisdem referimus gratias, quia per eorum negligentiam ad nos ferè totus mundus deuoluitur, quia cum ipsis Prælatis nobis eorum subditi pariter offeruntur. Inuitus quidem tibi dico, sed altissimi iussione coactus. Quàm vera ista sint, status proculdubio Ecclesiæ monstrat: qui nullam trium malorum quæ in mundo sunt, scilicet superbiæ, auaritiæ, luxuriæ comparationem recipit in clericis & Prælatis. Vide moderatores orbis, & reges magnos: vide duces, comites & barones, nihil videbis in eorum cultu & apparatu tam singulariter exquisitum, tam pomposum. Eorum auaritiam si attendas, nullam mercatorum, nullam ciuium talem reperies. Qui tamen hæredes legitimos si haberent, tolerabilior insania videretur. De luxuria verò eorum nihil (*Luxuria clericorum.*) diffinire præsumo, nisi quòd illam solus nouerit omnipotens, qui renum & cordium scrutator est (Psalm. 7.) Deus. A qua quidem luxuria valde terrere deberent eos quorundam clericorum exempla, de quibus noui quosdam subitò & improuisè in latrina & fœtore vitam suam fœtidam terminasse, & quendam in ipso actu simul cum fine operis expirasse. Et si quæris de gula, quæ fomentum est luxuriæ, inuenies populum semel in anno carnisprinium facere, sed clerum quotidie. In sabbato quoque delitiis affluere mos erat Iudæis veri sabbati ignaris: quos clerici in hoc satis imitantur, in festis diebus delicatius conuiuantes, nec aliter diem festum, nisi plus solito se ingurgitent reputantes. Vnde Hieronymus: Cùm superbia propria sit dæmonibus, (*Monstrum ex vitiis malus clericus est.*) siue mulieribus, luxuria, pecudibus, auaritia, mercatoribus, ex his factum est monstrum, quod est malus clericus. Similiter in religiosis inuenire poteris vnum monstrum ex huiusmodi malis compositum. Quandoque enim præsidens est superbus & ambitiosus, diligens præesse, & quærens modis omnibus in officio remanere. Est etiam quandoque cum hoc concupiscentiæ carnis deditus, quærens frequenter occasiones vacandi delitiis & voluptatibus. Est insuper quandoque concupiscentia oculorum, & auaritia cæcatus pro quæstu faciendo, discurrens & qualitercunque temporalia acquirens, vel acquisita recipiens. Et quia in se habet (*Tria capitalia mala.*) hæc tria ex quibus oriuntur omnia huius seculi mala: nam testante Ioanne, Omne quod est in mun(1. Ioann. 2.)do, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ: ideo expectare habet pro retributione condigna omnia seculi alterius incommoda. Si quis propter prædicta mihi ea scribenti irascitur, talis de seipso quòd huiusmodi sit confitetur. Multi enim cùm eis veritas proponitur indignè ferunt, & cùm aliter euadere non possunt, respondent quòd de talibus sibi conscientiam non faciunt, & hæc est mala conscientia, quia veritati & rationi contraria. Vnde notandum quòd quadru(*Conscientia quadruplex.*)plex est conscientia, scilicet duæ bonæ, & duæ malæ. Prima est bona & tranquilla, & hæc est illius qui peccata præterita punit, & committenda diligenter refugit. De qua in Psalm. (Psalm. 31.) *Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum.* Omne autem quod ipse non imputare decreuit, sic est quasi non fuerit. Secunda est bona, sed turbata: quæ se leuat, non tamen in dulcedine, sed in amaritudine repugnante sensualitate: ita vt dura videatur ei via recta, parca vita, longa vigilia, oratio prolixa, rudis vestis, cibus agrestis, & tamen retinet se freno timoris. Sed audiet iste à Christo cum Apostolis: (Lucæ 22.) *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis.* & illud Psalmi: (Psalm. 90.) *Cum ipso sum in tribulatione.* Tertia est mala & turbata, quæ non tantum timet peccatum, quantum deprehendit in peccato, & minus timet Dei offensam, quàm peccati infamiam. De qua in Psalmo: (Psalm. 9.) *In operibus manuum suarum comprehensus est peccator.* Et iterum: (Psalm. 82.) *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.* Quarta est mala & tranquilla, ac per hoc summè periculosa. Ista nec timet Deum offendere, nec hominem veretur scandalizare: quæ cùm venerit in profundum peccatorum, contemnit: & ideo in peccato quietè manet. (Prouerb. 18.) Sed nihil est quo tantum prouocetur vindicta iudicis, sicut (*Peccare cum securitate.*) cum securitate peccare, & non desistere à peccatis. Talis est conscientia quorundam, qui cùm errant & malefaciunt, ita quòd etiam scriptura vel ratione conuinci possunt: postposito Dei timore, dicunt quòd non faciunt sibi conscientiam, putantes

putantes quòd Deus in iudicando eorum sequatur opinionem phantasticam, & relinquat iustitiam.

ORATIO.

Iacobi 4. *Domine Iesu Christe, qui superbis resistis, & humilibus das gratiam: da cunctis statum dignitatis & regiminis pro bono obedientiæ humiliter & sine ambitione suscipientibus, & sic in eo perseuerantibus, gratiam in præsenti, & gloriam in futuro: & resistere ambitiosis, sepiendo vias eorum spinis, ne prosperentur in eis: ita vt neque præesse hominibus delectentur, neque honoris sui singularitate lætentur: sicque tandem illuminati, & ad cor reuersi, à pestifero vitio ambitionis desistant, & tales esse desinant, vt te miserante in æternum non pereant. Amen.*

De eo quòd Dominus supra mare ambulauit, & Petrum ne mergeretur erexit.

CAPVT LXIX.

Matth. 14. Ioan. 6. Marci 6. INTERIM autem quòd Dominus orauit in monte solus, *nauicula*, in qua erant discipuli, *in medio maris iactabatur fluctibus*, & laborabant in remigando, *quia ventus erat eis contrarius.* Ex quo aduerte quàm formidanda sit Christi absentia, quia illi qui Christi societate carent, tentationibus exponuntur. Conspice igitur eos, & ipsis compatere, quia in magna sunt angustia & tribulatione. Tempestas enim eos inuasit, & tempus nocturnum est, & absque Domino suo sunt. Cùm autem à sero & deinceps, quasi per totam noctem laborassent: *videns eos Dominus, oculis misericordiæ, in mari laborantes*, quarta vigilia noctis, de monte descendit: *& ambulans supra mare*, eis appropinquauit. *Noctis quatuor partes.* Diuiditur autem nox in quatuor partes, secundum quatuor excubias, seu vigilias quas faciunt in castris excubantes, & per vices quatuor sibi succedentes. *Conticinium.* Prima dicitur conticinium: quia tunc omnes dormiendo conticent & tacent. *Intempestum.* Secunda, intempestum: quia nondum est tempus ad surgendum vel operandum. Tertia, *Gallicinium.* gallicinium: quia tunc excitatur gallus ad cantandum. *Antelucanum.* Quarta, antelucanum: quia ante lucem. *Vigiliæ tres.* Vnde quælibet vigilia tres horas habet, quia (vt ait Hieronymus, *Hieronymus in cap. 14. Matth.* Stationes & vigiliæ militares in trina horarum spacia diuiduntur. Patet ergo quòd quasi per totam noctem periclitati fuerunt, quia penè iam nocte finita Dominus ad eos venit, & non mox, sed demum tamen eis succurrit, quia & si ad horam differre videtur auxilium tribulatis, tandem tamen eos consolari & corroborare non desinit. *Theophil. in eum locum.* Vnde Theophilus: Permisit autem Dominus periclitari discipulos, vt fierent patientes, vnde non statim eis astitit, sed per totam noctem periclitari permisit, vt doceret eos patienter expectare, vt non à principio in tribulationibus sperarent subsidium. Et iterum: Vide quomodo non in principio periculi Dominus astitit, sed in fine, permittit namque nos esse in medio periculorum, vt certantes in tribulationibus probabiliores fiamus, & vt ad ipsum solum recurramus, qui potens est ex insperatis nos liberare. Cùm enim intellectus humanus sibi prouidere non poterit, tunc salus diuina aduenit. *Meditatio vigiliæ Dominicæ.* Considera nunc Dominum quomodo fatigatus ex vigilia longa, & oratione prolixa, solus descendit noctis tempore pedibus nudis de monte laborioso & fortè petroso, & vehementer ei compatere, & quomodo vadit supra mare firmo vestigio, & non infusis pedibus sicut supra terram, non quidem assumpta agilitate, sed corporis grauitate, & aquarum liquiditate manente, cognouit enim creatura suum creatorem, cuius etiam potestate subiectæ sunt omnes tribulationes mundi. Vnde miraculosè hoc fecit, sicut quando virgo manens, virgo peperit, & quando manente corporis soliditate, per clausa ostia Dominus intrauit. Cùm autem appropinquauit naui, discipuli videntes eum turbati sunt, & præ timore, *clamauerunt, putantes esse phantasma*, & apparitionem *Ioann. 20.* rei non existentis, vel alicuius spiritus nocere volentis, & tamen iam viderant eum tanta miracula fecisse, quòd credere deberent ipsum super aquas posse ambulare. Et quia (vt ex hoc apparet) paruæ fidei erant, ideo, *eos præterire volebat*, id est, ad modum volentis se habebat, eo modo sicut post resurrectionem suam ambulans cum duobus discipulis, finxit se longius ire, *Lucæ 24.* quia non cognoscebatur, tales enim apparitiones fiunt communiter secundum dispositionem interiorem ipsorum quibus ostenduntur. Ideo etiam ad horam præterire volebat, vt dilata gratia magis grata foret, & liberatio dulcior esset, sic & finxit se longius ire, vt desiderium accenderet. At benignus Dominus amplius eos vexari nolens, ne absorberentur à timore, quia prope est omnibus inuocantibus eum *Psalm. 144.* in veritate, statim assecurauit eos dicens: *Habete fiduciam*, scilicet liberationis, contra desperationem tribulationis: *Ego sum*, liberator non phantasma, *nolite timere*, quia possum vos de periculo aquæ eripere. Secundum Hieronymum non dixit quis esset, *Hieronymus in cap. 14. Matth.* quia ex voce sibi nota poterant magistrum agnoscere, vel vt intelligerent ipsum esse qui Moysi dixerat, *qui est misit me ad vos.* *Exodi 3.* Vbi Chrysostomus: *Chrysostom. homil. 51. in Matth.* Non cognoscebant personam eius propter tenebras, statim autem in voce cognouerunt eum, & timor solutus est. Vbi & Theophilus: Cùm autem homines vel dæmones nos per timorem nituntur mouere, audiamus Christum dicentem: *Ego sum, nolite timere*, id est, ego semper assisto, & sicut Deus permaneo, & nunquam pertranseo. Non perdatis in me fidem, pro falsis terroribus. Tunc Petrus amore vehementi succensus, & stimulatus, cupiensque ad Dominum venire, & illi propinquior esse dixit: *Domine si tu es*, scilicet liberator & saluator, *iube me venire ad te super aquas*, quasi diceret secundum Hieronymum: Tu præcipe, & illicò solidabuntur *Hieron. in eum locum Matth. 14.* vnde, leue fiet corpus, quod per se est graue. Et innuit illi Dominus, voce & manu, vt veniret. *Ambulatio Petri super mare.* Et confisus de Domini potentia, insiliit in mare, cœpitque & ipse supra mare ambulare, vt ad Iesum posset venire. *Petri feruor.* Fœlix motus, quia super aquas mundanæ prosperitatis per contemptum, sed fœlicior terminus, quia vt veniret ad Iesum saluatorem animarum. Intantum enim desiderabat Christi societatem, quòd nolebat expectare aduentum eius vsque ad nauem: sed volebat occurrere super aquam, oblitus præ amore Christi aquæ periculum. Vbique Petrus frequentissimæ & ardentissimæ fidei fuisse monstratur. Neque enim profundissimo pelago sese crederet, nisi fidem certissimam de Domino haberet. Sciebat enim Saluatorem nostrum omnia posse, & nihil minus de potestate in mari, quàm in terra eum credebat habere. Et in hoc miraculum maius apparuit: quia non solum Christus virtute diuinitatis super aquas ambulauit, sed etiam Petrus eadem virtute ad ipsum venit. Sed postea Petrus videns ventum validum & vehementem, timuit ex infirmitate hominis, & titubauit: & quia parum dubitauit,

parum submersus fuit. Fides ardebat, sed humana infirmitas in profundum trahebat. Supra mare Dominus eum ambulare facit, vt diuinitatis suæ potentiam ostendat, mergi facit, vt propriam infirmitatem cognoscat, ne putet se æqualem Deo, & superbiat. Relinquitur ergo paululum tentationi, vt ita per orationem augeatur fides eius, credentes se Domini imperio posse liberari. *Et cùm cœpisset mergi*, statim Dominum inuocauit, & dextra Domini eum ne mergeretur erexit, ac naui restituens dixit ei: *Modicæ fidei quare dubitasti?* In hoc enim paruitas fidei in Petro apparuit, quia ex quo ad præceptum Dei super aquas liquidas ambulauerat, de vento contrario timere non debebat. Vnde Chrysostomus: Vt igitur monstraret quoniam non venti immissio, sed illius modica credulitas periculum operabatur, subditur, *modicæ fidei quare dubitasti*. In quo manifestat, quia neque ventus nocere potuisset, si fides firma fuisset. Modicæ fidei erat Petrus, respectu eius quæ expediebat ei, magnæ tamen & ardentissimæ, respectu nostræ fidei, vnde Hieronymus: Si Apostolo Petro qui confidenter saluatorem rogauerat, dicens: Domine, si tu es, iube me venire ad te super aquas, quia paululum timuit, dicitur, modicæ fidei quare dubitasti? quid nobis dicendum est, qui huius modicæ fidei nec minimam quidem habemus particulam. Intrauit autem Dominus nauem, *cessauitque & ventus*, & tempestas, & omnia sunt pacata. In hoc Christus se ostendit Dominum aëris, sicut in deambulatione super aquas ostenderat se Dominum maris. Vnde datur intelligi, quòd Dominus patitur nos ad tempus tribulari, vt virtus nostra probetur, finaliter tamen & in necessitate non deserit, sed nobis proximus fit. *Et statim*, virtute diuina, *fuit nauis ad terram*, ad quam ibant, scilicet Bethsaidam ciuitatem, *in terra Genezareth*. Quòd autem Ioannes dicit discipulos venisse trans mare in Capharnaum, non est contrarium, quia Capharnaum & Bethsaida in eodem littore sunt & vicinæ, & fortè discipuli venerunt in confinio vtriusque, medium autem ab vtroque extremo possumus denominare. Vel vento compellente venerunt primò Capharnaum, & postea inde Bethsaidam. Et sic à deserto Bethsaidæ, id est, quo pertinet ad terminos ciuitatis Bethsaidæ, in quo deserto Dominus turbas pauit, migrauerunt vsque ad ciuitatem Bethsaidę, quia inter ciuitatem & desertum, pertinens ad ciuitatem, est mare, seu stagnum medium. Pluries legimus discipulorum nauiculam fluctibus & ventis exagitatam, sed nunquam submersam, semper enim Deus adest suis in tribulatione, quia promisit cùm eis tunc esse. Vnde Bernardus: Quantumcunque sæuiat tribulatio, non memineris te derelictum, sed memineris esse scriptum, cum ipso sum in tribulatione. Et ego aliud interim in tribulatione, quid requiram? Bonum mihi Domine tribulari dummodo ipse sis mecum, quàm regnare sine te, epulari sine te, gloriari sine te. Mysticè nauicula ista est Ecclesia, vel quælibet fidelis anima, quæ fluctibus persecutionum & tentationum seculi, modo in hæreticis, modo in tyrannis, modo in falsis fratribus tunditur & turbatur, cùm ad patriam cœlestem tendere conatur. Ventus contrarius, est malignorum spirituum flatus, labor discipulorum in remigando, labores designat fidelium ad quietem patriæ cœlestis peruenire conantium, sed Dominus videns laborantes pietatis intuitu corroborat, & aliquando manifesto adiutorio liberat. Non enim aufert auxilium, etsi differat: non derelinquit, etsi quandoque pressuras exponat. Diluculo autem

Petri hæsitatio.

Chrysostom. homil. 51. in Matth.

Hieron. in c. 14. Matth.

Bernardus in Psalm. Qui habitat.

Tribulatis bonis adest Deus.

Psalm. 90.

Nauis Ecclesia.

appropinquante, Dominus supra mare ambulans & pressuras seculi comprimens, venit ad eos: quia cùm homo mentem ad superni lumen præsidij erexerit, aderit Dominus, qui sicut Lucifer matutinus omnes tenebras pellit, & pericula tentationum cessare facit: Deo enim præsente pacificatur anima, & fit tranquilla. Quia verò hæc nauicula non torpentes vehit, sed fortiter remigantes: significatur quòd in Ecclesia non desidiosi & molles, sed fortes & in bonis operibus perseuerantes, perueniunt ad portum æternæ salutis. Moraliter mare mundus est: nauicula, est pœnitentia vel crux Christi: motus autem maris, motus est tentationum ex flatu dæmonum: discipuli sunt in naui, quia pœnitentia, quæ est participatio crucis & passionis Christi, non continet nisi discipulos Domini. Iesus non est in naui, quia pœnitentia non indiget eo quod aquas concupiscentiæ calcauit. Hæc est secunda tabula post naufragium, vt dicit Hieronymus, sine qua nullus venit ad littus solidæ æternitatis. Iesus author salutis inducit tranquillitatem, quia sedeat tentationem, turbæ admirantur, quia nihil talis tranquillitatis in se experiuntur, quia non est pax impiis. Petrus ambulans super aquam, nil mali passus est ab aqua, sed à vento, qui eum ferè submersit, sic homines ambulando super aquam mundi, per contemptum diuitiarum, nil ab eis mali patiuntur, tamen debent timere periculum venti superbiæ & elationis, propter contemptum huiusmodi exurgentis. Hoc debent timere illi qui in angusta pœnitentia vel religione sunt, & terrena dimiserunt, & pedibus, id est, affectionibus & desideriis quibus anima graditur, super aquas ambulant, ne vento superbiæ agitentur, & submergantur. Vnde primo homini dictum est: Dominamini vniuersis quæ mouentur super terram. Item moraliter nauis est corpus humanum, in quo anima est sicut nauta in naui, quæ fluctibus passionum iræ & concupiscentiæ, quæ in organis corporalibus sunt frequenter impellitur, & aliquando periclitatur, nam motus passionis aliquando subuertit iudicium rationis. Sed quarta vigilia, quæ terminatur in luce matutina, Christus venit, quia dum mens ad superni luminis claritatem oculos erigit, passionum impetus conquiescit. Et tunc fit applicatio ad terram Genezareth, id est, generantis auram, per quam significatur spiritus auræ lenis, vbi est Dominus, & sanantur infirmi à languore peccati. Sic ergo triplex hic concurrit miraculum, scilicet ambulatio super mare, subita tempestatis sedatio, & nauis multum à terra distantis ad portum deductio, vt discamus quòd fideles, in quibus est Christus, tumorem mundi premunt, fluctus tribulationum calcant, & velociter ad terram viuentium transeunt. Vbi Augustinus: Attendite seculum quasi mare. Ventus validus & magna tempestas, vnicuique sua cupiditas. Amas Deum, ambulas super mare, sub pedibus tuis est seculi tumor. Amas seculum, absorbet te. Amatores suos vorare nouit, non portare. Sed cùm fluctuat cupiditate cor tuum, vt vincas tuam cupiditatem, inuoca Christi diuinitatem. Disce calcare seculum, momento fidem in Christo. Et si motus est pes tuus, si titubas, si aquam non superas, si mergi incipis: dic, pereo, libera me. Dic pereo, ne pereas. Solus enim à morte carnis liberat te, qui mortuus est in carne pro te. hæc Augustinus. vbi & Beda: Nec mirandum si ascendente in nauiculam Domino ventus cessauit: in quocunque enim corde Deus per gratiam sui adest amoris, mox vniuersa vitiorum & aduersantis mundi,

Moraliter.

Tabula secunda est pœnitentia.

Hieronymus epist. ad Demetriadem.

Isaiæ 45.

Genes. 1.

Nauis moraliter.

Miraculum triplex.

Augustinus serm. 13. de verbis Domini.

Amor seculi.

Beda in c. 6 Marci.

Tentationum cessatio.

siue spirituum malignorum, bella compressa quiescunt. Et vt ait Theophilus: Si voluerimus Christum in nauiculam nostram suscipere, id est, in cordibus nostris habitare, statim inueniemur in terra, ad quam ire volumus, id est, cœlum. *Cùm autem,* Dominus Iesus & discipuli eius, *transfretassent, venerunt in terram Genezareth,* sic dictam à loci vicinitate, & gentes regionis illius cognouerunt Iesum, alij rumore & fama, alij facie & præsentia. Et perquirentes infirmos vniuersæ regionis illius, adduxerunt eos ad Iesum, *vt vel fimbriam vestimenti eius,* mererentur tangere, scientes quòd poterat eos curare, & consequebantur beneficia curationum, tam mente quàm corpore, quia illos quos Christus sanabat corpore, sanabat & mente. Vbi Chrysostomus: Nos autem non solum fimbriam aut vestimentum Christi habemus, sed etiam corpus eius vt comedamus. Si ergo qui fimbriam vestimenti eius tetigerunt, tantam acceperunt virtutem, multo magis qui totum ipsum sument. Hæc Chrysostomus. Mira fides Gerasenorum, vt non tantum præsentium salute contenti sint, sed mittant ad alios per circuitum, vt currant omnes ad medicum. Curre & tu pro quacunque infirmitate ad Iesum authorem salutis, vt beneficium curationis consequi merearis. Hoc autem facto Domini Iesu significatur, quòd prædicator Euangelij debet curare languidos spiritualiter, medicina prædicationis, & sanctæ operationis. Mysticè transfretatio hæc significat transitum Christi ad Gentiles per Apostolos. Innuit ergo primò transitum Apostolorum ad gentilium conuersionem. Genezar enim interpretatur vitium natiuitatis, & significat gentilitatem, secundò, sequentem fidei cognitionem, quia cognouerunt eum, tertiò, fidelium multiplicationem, quia ad congregandum infirmos miserunt in vniuersam regionem. *Et audiuit Herodes tetrarcha famam de Iesu,* id est, de doctrina & miraculis eius, ita vt & ipse, & quidam alij mirarentur in eo Ioannem resurrexisse à mortuis. Et verè de mortuis surrexit, qui de morte huius miseriæ corporalis, secundum spiritum, in vitam immortalem transiuit. Opinio enim omnium loquentium de resurrectione & immortalitate animæ, fuit, quòd post resurrectionem fit homo maioris & excellentioris potentiæ & virtutis quàm antè, dum adhuc grauaretur infirmitate carnis, & ideo licet Ioannes Baptista non fecisset miracula in vita sua: Herodes tamen credens eum surrexisse à mortuis, asserebat eum facere miracula. Vnde Theophilus: Sciens Herodes quòd Ioannem iustum existentem sine causa occiderat, credebat eum à mortuis surrexisse, & quòd ex resurrectione suscepisset miraculorum operationem. Hæc Theophilus. Per hoc autem moraliter designatur, quòd resurgentes de morte culpæ, maiora virtutum opera debent facere quàm antè, vt sic ostendant se gratos de sua resurrectione. Moraliter quoque Ioannem decollat, qui bonum propositum ab aliquo aufert, vel in se necat. Herodes vero inter dubium timidúmque vacillans, optabat sæpius & quærebat videre Iesum: magis ductus curiositate videndi miracula, quàm deuotione, & vt si fortè sic Ioannem possit agnoscere, imò volebat eum occidere. Per hunc significantur curiosi, qui facta miracula videre quærunt & audire, sed non imitari. Tremebat quidem & formidabat Herodes Ioannem adhuc viuum, pauperem prorsus & nudum: timebat etiam & formidabat eum iam occisum & mortuum. Vnde Chrysost. Sed nec abscissum eius caput securè poterat ac libenter aspicere, quia post mortem quoque Ioannis in illo terror vigebat. Tanta est vis quippe virtutis, vt post mortem quoque sit viuentibus fortior: adeo est imbecillis nequitia, etiam si honore regis iuuetur, etiam si præsidio multitudinis, atque vniuersa huius mundi potentia fulciatur: omnes tamen quorum pectoribus inest, cunctis omnino rebus fragiliores facit. Et iterum: Peccatores enim scientes & nescientes, quemque strepitum pertimescunt: peccatum enim, nemine arguente, hominem prodit: nemine accusante condemnat, & timidum, & pigrum reddit delinquentem. Hæc Chrysostomus.

[Margin: Theophil. in Matth. — Chrysostom. homil. 51. in Matth. — *Fimbria vestimenti Christi.* — *Gerasenorum fides.* — *Mysticè. Transfretatio.* — *Genezar.* — Matth. 14. — *Resurrectio defunctos maiores reddit.* — Theophil. in Matth. c. 14. — *Decollare Ioannem quis dicatur.* — Chrysostom. homil. 49. in Matth. — *Ioannes erat timori etiam defunctus.*]

ORATIO.

Domine Iesu Christe, clementissime, dignare in nauiculam pectoris mei ascendere, & superbiæ ventositatem, ac vitiorum insurgentium procellas sedare: ne me in aliquo tentationum ventus subuertat, vel vnda submergat. Da mihi in perturbatione consilium, in persecutione auxilium, in tribulatione solatium, in aduersitate fortitudinem, in omni tentatione virtutem. Libera me à tempestatibus huius procellosi maris, & perduc me ad tranquillitatem quieti littoris, dans mihi nunc pacem temporis & pectoris post hoc æternitatis. Amen.

De verbis Domini propter quæ quidam retrò abierunt.

CAPVT LXX.

POSTQVAM ergo Dominus Iesus transfretasset cum discipulis à deserto vsque ad Genezareth, *altera die* turbæ quas pauerat, non inuenientes eum in loco vbi hoc fecerat, intrauerunt naues superuenientes à ciuitate Tyberiade, quæ est iuxta idem desertum, & transfretantes *venerunt Capharnaum.* Et inuenientes Iesum mirabantur quomodo illuc venisset, cùm solam nauiculam vidissent, quam cum discipulis non intrauerat, & dixerunt ei. *Rabbi quando huc venisti?* qui scilicet nec discipulorum, nec aliam nauem intrasti. *Respondit eis Iesus,* non ad quæstionem eorum, sed ad intentionem. *Amen dico vobis,* licet vos quasi deuotos ostendatis, tamen *quæritis* & sequimini *me,* scilicet aliqui ex vobis, etsi non omnes *non propter signa quæ vidistis* quibus me cognoscere potuistis, non propter sermonem quem audistis, non vt mihi vel signis meis, quæ facio credere velitis, sed quia manducastis ex panibus & saturati estis, hoc est, non propter me, sed propter refectionem, ne pro victu oporteat vos laborare & habere sollicitudinem: quasi diceret, propter carnem me quæritis, non propter spiritum, quia scilicet vt saturemini iterum, sed deberetis esse magis solliciti de cibo spirituali quo anima sustentatur, quia tanto melior est cibo corporali, quo corpus reficitur, quanto anima melior esse corpore dignoscitur. Considera modo quantæ suauitatis fuerunt panes illi quamuis hordeacei, quorum dulcedine illæ turbæ captæ adhuc dominum sequebantur, tam solliciti. Nec mirum, quia suauis & dulcis erat prouisor & dispensator panum illorum. Similiter quotidie multi quærunt Iesum, non propter Iesum, sed vt bene sit eis in hoc tempore & præsenti vita, vt assequantur commoda, & vitent damna. Multi etiam conficiunt Iesum, non propter Iesum, sed propter nummum. Hic lætus obuiat intrantibus religionem, & assumentibus clericatum ex ignauia, vt sic ociosè, & sine labore panem

[Margin: Ioann. 6. — *Panes hordeacei suauissimi.*]

panem manducent. Quibus ait Dominus: *Quæritis me*, ab ambitione plurium redditu um Ecclesiarum, celebratione plurium Missarum, & propter alia huiusmodi, *non quia vidistis signa*, id est, opera in quibus velitis me imitari, de quibus ô Domine fac mecum signum in bonum, *sed quia manducastis*, ex redditibus & oblationibus, *nec tamen saturati estis*, quia secundum dictum commune, quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ. Ita etiam de cupiditatis pane. Vnde Gregorius, de panibus enim fuerant saturati, & per eorum personam Dominus illos intra sanctam Ecclesiam detestatur, qui per sacros ordines ad Dominum propinquantes, non in eisdem ordinibus virtutum merita, sed subsidia vitæ præsentis exquirunt, nec cogitant quid viuendo imitari debeant, sed quæ compendia percipiendo satientur. Satiatos quippe de panibus Dominum sequi, est de sancta Ecclesia temporalia alimenta sumpsisse, & non pro signis Dominum, sed pro panibus quærere, est ad religionis officium non pro agendis virtutibus, sed pro requirendis subsidiis temporalibus inhiare. Vnde & Chrysostomus: Discamus assistere Iesu, sed non propter dationem sensibilium, vt non exprobremur, secundum Iudæos. Etenim quæritis me ait, non quoniam vidistis signa, sed quoniam comedistis ex panibus & saturati estis. Propter hoc neque continuè facit hoc signum, sed secundò solum, vt erudiat eos non ventri seruire, sed spiritualibus adhærere continuè. His itaque adhæreamus & nos, & quæramus panem cœlestem, & accipientes omnem proiiciamus vitæ huius sollicitudinem. Vnde etiam Augustinus. Quàm multi non quærunt Iesum, nisi vt illis faciat bene secundum tempus. Alius negociationem habens, quærit intercessionem clericorum. Alius premitur à potentiore, fugit ad Ecclesiam. Alius vult pro se interueniri apud eum, apud quem parum valet. Ille sic, ille sic. Impletur quotidie talibus Ecclesia. Vix quæritur Iesus propter Iesum. Vnde & Beda: Illi etiam qui in oratione quærunt non æterna, sed temporalia, quærunt Iesum non propter Iesum, sed propter aliquid aliud. Et quia turbæ in hoc operabantur, scilicet sequendo Christum propter cibum corporalem, inducit eos ad opera meritoria, vt ad reficiendum quærant cibum spiritualem. Vnde satagens eorum satiare mentes, quorum satiauerat ventres, altiorem eis panem ostendit, & ait: *Operamini*, id est, operando quærite, seu operibus mereamini, *non cibum qui perit*, scilicet corporalem, *sed qui permanet in vitam æternam*, scilicet spiritualem qui æternam tribuit vitam. Cibum qui perit operatur omnis ille qui intentionem spiritualem ad temporale refert lucrum, sicut illi qui Dominum sequebantur ad hoc quòd corporaliter pascerentur, qui autem laborem corporalem per intentionem refert ad spiritualia, hic *operatur cibum qui non perit, sed qui permanet in vitam æternam*, hic autem cibus est verbi Dei & gratiæ, pro cuius deuotione sequi debuerant præcipuè. Opus ergo nostrum, id est, principale studium & intentionem nostram, dirigamus ad quærendum cibum qui ducit ad vitam æternam, scilicet bona spiritualia. Ad temporalia autem non debemus principaliter accedere, sed accessoriè solum ea procurare, ratione corporis corruptibilis, quod in hac vita oportet sustentari. Vbi Chrysostomus. Quasi diceret, vos exquiritis escam temporalem, ego autem corpora vestra nutriui, vt per hoc exquireretis illam escam quæ non temporalem, sed æternam tribuit vitam. Etiterum: Sed quia quidam eorum qui volunt pigrè nutriri, abutuntur hoc verbo, necessarium est inducere id quod est Pauli: *Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret manibus suis vnde tribuat necessitatem patienti*. Sed & ipse Corinthum veniens morabatur apud Aquilam & Priscillam, & operabatur. Dicendo ergo, ne operemini cibum qui perit, non insinuat quòd oporteat pigritari, sed quòd oporteat operari & dare, hoc enim est cibus qui non perit. Operari autem cibum qui perit, est affici secularibus rebus. Hoc igitur dixit, quia illi nullam fidei curam habebant, sed solum volebant ventrem implere nihil laborantes, & hoc decenter cibum qui perit vocauit. Hæc Chrysostomus: Quem cibum permanentem filius hominis dabit vobis, id est, paratus est dare, quia ad hoc venit in mundum missus à patre. Hunc enim filium hominis Deus pater signauit, id est, ad hoc ipsum specialiter assignauit & instituit, mittendo in mundum, vt daret vitam æternam mundo. Vnde infrà dicit: *Ego ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati*, & hoc est dare cibum spiritualem. Operam ergo date, vt possitis cibum spiritualem habere. Quæritis me propter aliud, quærite me propter me, non propter aliud, qui sum cibus permanens in vitam æternam. Seipsum enim hunc cibum insinuat, vt statim patebit. Operamur ergo opus Dei, id est, quod ipse acceptat, & per quod consequi possumus hunc cibum qui non perit, dum per fidem veram, & bona opera nos Christo incorporamus, & efficimus eum nostrum mentis cibum, quem ipse per gratiam seipsum nobis dat, vt maneat nobiscum in æternum. Ipse enim est cibus quo viuunt Angeli, qui permanet in vitam æternam. Sed Iudæi quasi ingrati de cibo, quem eis Dominus dederat, manna quod patres in deserto comederant præferebant dicentes: *Patres nostri manducauerunt manna in deserto*, sicut scriptum est: *Panem de cœlo dedit eis manducare.* Quasi diceret: Tu adhuc non fecisti similia Moysi, Moyses enim dedit manna, & annis quadraginta: tu autem panem hordeaceum, & pauisti nos semel tantum. Vnde Augustinus: Attendebant itaque qualia fecisset Moyses, & adhuc aliqua maiora volebant fieri. Quasi dicant: Tu promittis cibum qui non perit, & non talia operaris qualia Moyses, panes enim hordeaceos ille non dedit, sed manna de cœlo. *Et dixit eis Iesus. Moyses panem*, scilicet significatiuum de aëre, quia descendebat vt ros vel pruina, & non verum *panem de cœlo*, descendentem vobis tunc, *dedit*, *sed* modo *pater meus dat vobis panem de cœlo verum*, ipsum scilicet Dominum Iesum, quem ille panis figurabat, nam ille panis figura erat istius panis qui veritas est. Vnde non diuiditur, sed distinguitur hic verum contra falsum, quia panis ille verus, non falsus fuit, sed contra figurale, & sic panis ille propriè non fuit panis verus quia fuit figura panis substantialis dati in Sacramento, & ideo iste panis est verus, qui fuit per illum figuratus: *Panis enim Dei verus*, non figuralis, *est qui descendit de cœlo, & dat vitam mundo*, effectus nanque panis est, vitam conseruare, & ideo ille est verus panis spiritualis, qui dat & conseruat vitam spiritualem, hoc autem competit Verbo incarnato, cuius egressio à summo cœlo, id est, à patre, vnde venit, *vt vitam daret mundo*. Panis corporalis non dat vitam, sed tantum præexistentem conseruat ad tempus, panis verò spiritualis ita viuificat, quod ipse dat vitam, nam anima incipit viuere per hoc, quòd adhæret verbo Dei, & ideo ipsum verbum Dei princi-

Psalm. 85. Gregorius lib. 23. c. 26. moralium. *Panis cupiditas.* *Panum sectatores.* Chrysostom. homil. 43. in Ioannem. *Iesus propter se quærendus.* Augustinus tract. 25. in Ioannem. *Christi quæsitores.* *Cibum qui perit operari.* Chrysostom. homil. 43. in Ioannem. Ephes. 4. Actor. 18. *Cibus spiritualis qui non perit.* Ioann. 18. Psalm. 77. Augustinus tract. 25. in Ioannem. *Verus panis.*

principaliter dicitur panis vitæ, propter quod Christus dicit: *Ego sum panis vitæ*, id est, dans vitam per diuinitatem, *qui de cœlo descendi*, per assumptam humanitatem, *ex quo si quis* dignè *manducauerit*, ac ei fide & dilectione coniunxerit se, *non morietur*, morte animæ, *sed viuet*, non tantum in præsenti, & tunc vita gratiæ, sed etiam in futuro & in æternum vita gloriæ. Non sicut *patres* eorum qui similes istis erant, *manducauerunt manna*, *& mortui sunt*, morte animæ, quia quod videbant, intelligebant, quod non videbant, non intelligebant. Iusti autem qui similes istis non erant, non secundum animam mortui sunt, quia visibilem cibum spiritualiter intellexerunt. Vnde erga deuotos habebat omne delectamentum suauitatis, malis autem erat insipidus, quorum anima nauseam habebat, super cibo illo quando edebant. Sic Eucharistia dignè sumentibus, est vitæ spiritualis solatium, & indignè sumentibus, iudicium. Ille ergo est verè panis vitæ, seu viuus, & de cœlo descendens, qui potest præseruare à morte secundum animam, & dare vitam æternam, talis verò panis est Verbum incarnatum, non autem datus à Moyse in deserto, quia multi qui ex illo manducauerunt, mortui sunt in anima, & morte æterna.

Numer. 21.

Et tunc inter cætera dixit ei Iesus verba spiritualia de corpore & sanguine suo, *Panis*, inquit, id est, signatum per panem, *quem ego* summus sacerdos *dabo*, sacramentaliter & spiritualiter, vel saltem spiritualiter manducanti, *caro mea est*, latens sub specie panis, pro mundi totius vita sufficienter, & si in quibusdam non efficit, culpa eorum est. Et iterum: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis*, viuificam ad vitam gratiæ & gloriæ, *& biberitis eius sanguinem*, intima aspergentem & emendantem, *non habebitis vitam in vobis*, id est, pignus vitæ, gratiæ, & gloriæ. Et iterum: *Qui manducat carnem meam*, quæ pignus est vitæ, quia in carne est deitas quæ viuificat, *& bibit meum sanguinem potu spirituali*, qui inquam manducat & bibit vt debet, scilicet non solùm sacramentaliter, sed etiam spiritualiter, *habet vitam æternam*, quia habet principium viuificans in æternum. Et iterum: *Caro mea verè est cibus*, in quantum est coniuncta verbo Dei, quod est cibus quo viuunt Angeli, *& sanguis meus verè est potus*, quia totus purus, nihil habens de contrario admixtum, & cætera huiusmodi dixit tunc eis. Qualiter autem eius verba intelligere debeamus, ipse Dominus exponit dicens: *Qui manducat carnem meam*, vt spiritualem cibum, *& bibit sanguinem meum*, vt spiritualem potum, *in me manet*, per vitæ conformationem, *& ego in illo*, per gratiæ inhabitationem. Profectò fides in corde tuo, est Christus in corde tuo; crede ergo in eum, & manducasti. Hæc fides per dilectionem operans est opus Dei, vt initium & finis omnis boni, quia per fidem veram homo incorporatur Deo. Vnde Augustinus: Credere in eum, est credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & eius membris incorporari. Ipsa est fides quam de nobis exigit Deus, quæ per dilectionem operatur. Credere ergo in eum, est manducare cibum qui manet in vitam æternam. Vt quid paras dentes & ventrem? Crede & manducasti. Hæc Augustinus: Caro enim Christi duplex est, spiritualis, scilicet Ecclesia materialis, quam assumpsit de Virgine Maria. Comestio ergo fit duobus modis, scilicet spiritualiter, quando quis Ecclesiæ vnitur, & sacramentaliter, quando corpus & sanguis in altari sumitur. Vnde panis in altari, est Sacramentum corporis Christi, quod est in Ecclesia, & quod

Panis sacramentalis.

Augustinus tract. 29. in Ioannem. *Credere in Christum.*

Christi caro duplex.

sumpsit de Maria. *Et cùm hæc dixisset in synagoga*, vbi locus communis & publicus erat docendi, docens in Capharnaum, quæ erat metropolis Galilææ. Per quod ostenditur quòd Christus palam docebat, sicut habens doctrinam sanam, & non suspectam, & hæc dicendo charitatem suam nobis commendasset in dando corpus & sanguinem suum, *multi ex discipulis eius*, id est, ex his qui eum sequebantur, ea tanquam carnales propter cæcitatem cordis non intelligentes, sed carnaliter accipientes, & abhorrentes, murmurabant, & dixerunt (scilicet secretè) apud discipulos, *Durus est hic sermo*, atque difficilis, *quis potest eum audire?* id est, intelligere & obedire. Durum enim putabant, ad intelligendum, inaudibilem, ad faciendum. Hoc autem, secundum Augustinum Dominus dispensatiuè permisit, vt bene docentibus causam patientiæ & consolationis, contra malignantes eorum dicta, præberet, cùm discipuli etiam verbis Christi detrahere præsumant. *Sciens autem Iesus*, qui scrutatur corda, *quia de hoc* occultè *murmurarent*, soluit quod illos mouebat, & aperit vnde fuerunt scandalizati, si tamen intelligerent. Illi enim putabant eum erogaturum corpus & sanguinem suum, ipse autem dixit se ascensurum in cœlum vtique integrum; ergo de spirituali manducatione hoc intellexit, non de carnali. *Cùm videritis*, inquit, oculis cordis, *filium hominis ascendentem*, vbi erat prius quàm assumeret carnem, certè vel tunc intelligetis, quia gratia eius non consumitur morsibus, & quia non eo modo quo putatis erogat corpus suum. Ipsi enim intellexerunt carnem, quomodo in cadauere laceratur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Vbi Augustinus. Filius hominis Christus ex Virgine Maria hîc esse cœpit in terra, vbi carnem assumpsit ex terra. Quid ergo sibi vult quod ait: Cùm videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius, nisi vt intelligamus vnam personam esse Christum Deum & hominem, non duas, ne fides nostra non sit Trinitas, sed quaternitas. sic ergo erat filius hominis in cœlo, quemadmodum filius Dei erat in terra in suscepta carne, filius hominis in cœlo in vnitate personæ. Vnde & Theophilus: Non ergo propter hos putes quòd de cœlo corpus Christi descenderit, sed quia vnus & idem erat filius Dei & hominis. Deinde dicit: *Spiritus est qui viuificat*, id est, verba secundum spiritualem sensum intellecta viuificant & vitam dant, *caro autem non prodest quicquam*, sine spiritu, id est, secundum carnalem sensum intellecta nihil proderunt, imò nocent. Sicut scientia sine charitate inflat, sed per charitatem ædificat. *Verba quæ ego sum locutus vobis*, ad vtilitatem vestram, de corpore meo manducando, & sanguine bibendo, *spiritus & vita sunt*, id est, spiritualem habent intellectum, & spiritualiter & non ad literam intelligenda sunt, & viuificant. *Litera enim occidit*, *spiritus autem viuificat*. Nam sicut palea frumentum, sic & litera regit spiritum. Hinc enim voluit intelligere manducatores & potatores carnis & sanguinis sui, vt in illo maneant, & ipse in illis. *Ex hoc autem multi discipulorum eius*, in doctrina eius non perfectorum, qui ad audiendum eius doctrinam ipsum sequentes videbantur, sed non erant verè discipuli, *abierunt retrorsum*, & retrocesserunt, *& iam non cum illo ambulabant*, credentes, vel per pœnitentiam redeuntes. *Dixit ergo Iesus ad duodecim*: *Nunquid & vos*, quos specialiter elegi, *vultis abire?* Non petit quasi ignorans, sed vt ostendat se eis non indigere, quia ponit in eorum optione cum alijs

Durus sermo.

Augustinus tract. 27. in Ioannem.

August. ibid. *Christus in cœlo fuit.*

Theoph. in c. 6. Ioan.

1. Cor. 8.

2. Cor. 3.

aliis recedere. *Et Petrus*, qui erat principalior, & obediens, ac firmus sicut petra, & in omnibus maximè ad interrogandum Dominum, eique respondendum promptus, ex feruore charitatis pro se & aliis, *respondit*: Domine in cuius ditione cuncta sunt posita, *ad quem ibimus*, quia non est dux veritatis nisi tu, quasi dicat. Similem tui inuenire non possumus, tu solus sufficis nobis, propter quem omnia reliquimus. Et cùm non sit similis tibi, non est

Augustinus tract. 27. in Ioannem.

à te, sed ad te eundum. Vnde August. Si nos repellis à te, da nobis alterum te quem sequamur.

Petri feruor. Chrysostom. homil. 46. in Ioannem.

In Petri responsione, exprimitur maxima dilectio ad Christum. Vnde Chrysostomus. Petrus fratrum amator, amicitiæ conseruator, pro toto respondet collegio: *Domine ad quem ibimus?* Hoc autem verbum multæ amicitiæ est ostensiuum, iam enim Christus eis honorabilior erat quàm patres & matres. *Verba vitæ æternæ habes*, id est, verba vitæ æternæ promissiua, & ad eam inductiua, quibus qui non crediderit, in æternum peribit. Qui in ministratione corporis & sanguinis tui promittis vitam, etiam in verbis prædicationis tuæ promittis eam, virtus enim Dei est in Euangelio. Moyses habuit verba Dei, similiter & Prophetæ, sed rarò verba vitæ æternæ, tu verò promittis vitam æternam. Quid ergo aliud maius quærimus? Exprimitur enim in Petri responsione vera confessio fidei, cùm subditur: *Et nos credimus corde*, & cognouimus signorum virtute, vel *credimus & cognouimus*, quia de credere procedit, & intelligere, *quia tu es Christus*, quantum ad humanitatem, in qua vnctus es vnctione deitatis vt rex & sacerdos, *filius Dei*, patris naturalis quantum ad diuinitatem, & per consequens æqualis ei in natura & po-

Augustinus tract. 27. in Ioannem. *Panis & sanguis, Ecclesia est.* Ioann. 21.

tentia, id est (secundum Augustin.) quia ipsa vita æterna tu es, & non das in carne & sanguine nisi quod es, scilicet vitam æternam. Panem ac carnem & sanguinem suum vocat hîc Dominus fidelium societatem in corpore suo, quod est Ecclesia. Panem, quia Ecclesia quotidie reficit quos recipit, & in ea quousque ad plenam satietatem perueniatur, alter alterum verbo & exemplo pascit. Vnde Dominus ad Petrum: *Pasce oues meas.* Caro autem & sanguis Christi Ecclesia dicitur, quia incarnatione verbi, fide & Sacramentis vnita, viuit de spiritu Christi. Sicut enim corpus uniuscuiusque hominis viuit de spiritu suo, id est, de anima sua, ita fideles animæ viuunt de Spiritu sancto. Vnus ergo panis, & vnum corpus, siue vna caro & sanguis Christi, multi sumus. Conformitas etiam Christi & Ecclesiæ, pariter & caro & sanguis Christi appellatur, eo quòd sit proprius effectus incarnationis verbi, & finalis causa dominicæ passio-

August. ibid.

nis. Vnde Augustinus: Hunc itaque cibum & potum, societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia. Huius rei Sacramentum, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi, in dominica mensa præparatur, & de mensa Domini sumitur. Qui accipit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Hoc est ergo manducare illam escam, & illum potum bibere, in Christo manere, & illum manentem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, procul dubio non manducat spiritualiter eius carnem, nec bibit eius sanguinem, licet carnaliter & visibiliter premat dentibus Sacramenta corporis & sanguinis Christi, & tantæ rei Sacramentum, ad iudicium sibi manducat & bibit. Signum ergo quia manducauit & bibit, hoc est, si manet & manetur, si habitat & inhabitatur, si hæret & non deseratur. Manemus autem in illo, cùm sumus membra eius, manet autem ipse in nobis, cùm sumus templum eius. Hæc dicuntur vt amemus vnitatem, & timeamus separationem. Hoc totum quod Dominus de carne & sanguine suo locutus est, ad hoc nobis valeat, vt carnem & sanguinem Christi *Manducandi corporis Christi forma.* non edamus & bibamus tantum in Sacramento, quod & multi faciunt mali, sed vsque ad spiritus participationem manducemus & bibamus, vt in Domini corpore tanquam membra maneamus, vt eius spiritu vegetemur. Hæc Augustin. Et secundum eundem, ille sacramentaliter manducat & bibit, qui ipsum Sacramentum tantum sumit, spiritualiter verò, qui pertingit ad rem Sacramenti, quæ est res duplex, vna signata & contenta, quæ est Christus integer, qui continetur sub specie panis & vini. Alia res est signata & non contenta, & hoc est corpus Christi mysticum, quod est in prædestinatis vocatis, & iustificatis. Et sciendum quòd nonnulli doctores aliqua de prædictis incidentaliter ad altaris Sacramentum referunt, sed in continua expositione nullus, quia de Sacramento altaris propriè habetur infrà in cœna Domini, quando hoc Sacramentum instituit.

ORATIO.

Domine Iesu Christe sufficiens salus animæ meæ, da mihi te solum desiderare, desiderando te propter te, non propter aliud, quærere, quærendo inuenire, inueniendo tenere, tenendo amare, amando peccata redimere, redempta non iterare. Illustra quæso Domine cor meum lumine tuæ gratiæ diuinæ, vt te ductorem in omnibus viis meis habeam, & semper te, qui es super omnia, præ omnibus timeam & diligam, tuámque in omnibus faciam voluntatem, nec vnquam à te recedam, sed semper tibi adhæream, quia tu solus sufficis, & vitam æternam promittis, ad quam misericorditer perducere me digneris. Amen.

De transitu Domini & discipulorum per sata.

CAPVT LXXI.

DEINDE cùm Dominus quadam die sabbati, *transiret per sata*, seu blada, id est, per campos vbi erant segetes, *discipuli eius*, vt homines esurientes, *vellebant spicas*, propter ciborum defectum & penuriam, *& manibus suis confricantes edebant grana*, consolando famis inopiam. Ecce fercula Apostolorum, scilicet grana spicarum, erant enim columbæ, quarum est grana comedere. Esuriebant tum ex paupertate, tum ex turbarum importunitate, in quo signatur quòd prædicatores & prælati debent postponere cibum corporum propter salutem animarum. Vnde Beda, non habentes enim discipuli spatium manducandi propter importunitatem turbarum, esuriebant vt homines, sed vellentes spicas inediam consolabantur, quod est indicium austerioris vitæ, non præparatas escas, sed simplices quærere cibos. Vnde & Chrysost. Putas quantam occupationem doctrinæ habebant Apostoli, vt nec manducandi licentiam inuenirent. O beati Apostoli, in quibus tunc corpus quod suum est suggerebat, quando animus quid ageret non habebat. Carnales autem homines, nec tunc spiritualia curant, cùm nihil habuerint carnale quod agant. *Pharisæi autem videntes,*

Lucæ 6. Matth. 12.

Fames Apostolorum.

Beda in c. 6. Lucæ.

dentes, reprehenderunt Dominum de hoc, quasi contra legem agerent discipuli ex doctrina magistri & dicunt: *Ecce discipuli tui faciunt quod non licet eis facere Sabbatis.* Non arguebant eos agere contra legem, quasi raperent alienum, quia secundum legem licitum erat famelico intrare segetem vel vineam proximi & comedere, non tamen falcem mittere, seu foras eiicere vel portare, sed super eo quòd spicas vellendo, & fricando die sabbati cibum præparabant sibi, quia præceptum erat in lege quòd cibaria præpararentur die præcedenti, & non in die sabbati. Vbi Chrysostomus: Iudæi scientes quia discipuli quasi speculum sunt magistri, quia in discipulis magister videtur, propter hoc errorem discipulorum volentes in opprobrium Christi vertere, ita dicebant: Non propter iniuriam legis dolentes, sed detractionis occasionem inuenire cupientes, ista dicebant. Nec enim poterant aliis contra legem agentibus contristari, cùm ipsi quotidie in legem peccarent. Nam qui alio peccante dolet, ipse circa iustitiam multum est perfectus. Nec enim potest aliquis alteri amplius misericors esse quàm sibi. Hæc Chrysostomus. Dominus autem confutat Pharisæos, discipulos rationabiliter excusando, & quòd contra legem non faciebant ostendendo. Et primò per exemplum, in quo duplex tangitur ratio. Prima est à simili, ex parte sumentium, quia similis necessitas fuit in discipulis, quæ fuit in Dauid, quando comedit consecratos, *panes propositionis, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant.* Si ergo Dauid excusatur, quia comedit in necessitate, quod aliâs non licebat, per consequens & discipuli excusantur, quia necessitas eis imminebat. Secunda est à minori, ex parte sumptorum, quia Dauid in necessitate comedit sanctos panes licitè, quod licebat solis sacerdotibus, ergo multo magis discipuli spicas communes omnibus, quasi dicat si necessitas ibi legem non habuit, nec hîc habere debet. Necessitas enim facit aliquid licitum, quod aliâs esset illicitum. Et ideò discipulis esurientibus, quod licitum non erat in lege, factum est licitum famis necessitate. Sic hodie, si quis æger ieiunium fregerit, reus non habetur. Cùm ergo Pharisæi illa legunt, laudant misericordiam factam in Dauid & suis, & quando ista vident reprehendunt transgressionem in discipulis, ex quo apparet quòd non legis iniuriam defendunt, sed suam malitiam ostendunt. Alia ratio est à maiori, quia sacerdotes, quorum interest maximè cerimonias legis obseruare, violando sabbatum quandoque sine crimine sunt, vt dum in templo opera manualia circa sacrificia faciunt, animalia occidendo, excoriando, hostias lauando, carnes coquendo, & consimilia faciendo, vel etiam dum pueros circuncidunt. Ergo multo plus discipuli, qui nullius in hoc legis sunt, vel Ordinis, vellentes spicas in die sabbati, & comedentes sine crimine sunt. Deinde post authoritates alienas, conuicit eos authoritate propria. Et primò per assertionem veritatis, & est ratio talis, quia potentius est templum spirituale quàm figurale, sed figurale potuit defendere sacerdotes sibi seruientes, ergo multo plus spirituale, quod est Christus, discipulos sibi credentes, de quo templo dicit: Soluite templum hoc, *quia maior templo est hic*, scilicet Christus, quia est templi Dominus. Secunda ratio est, in qua conuicit eos per affectum pietatis, & est talis: Magis vult Dominus affectum misericordiæ & pietatis, quàm cerimonias veteris legis. Sed pascere esurientes, est opus misericordiæ, & obseruare sabbatum, vel victimas offerre, est cerimoniale, ergo, &c. Vnde magis vult Deus misericordiam, qua quis subuenit alteri, vel sibi indigenti, quàm sacrificium, & opera misericordiæ sunt magis accepta Deo, quàm victimæ, hostia enim Deo placabilis, est salus hominum. Tertia ratio est, in qua conuicit eos per suæ potestatis ostensionem, & est talis, Dominus potest disponere in his rebus quibus totaliter præest, sed Christus præest totaliter & discipulis, & sabbato, ergo potest dispensare cum discipulis de opere in sabbato. Ipse enim fecit sabbatum propter hominem, vt in eo quiescat, & Deo vacet, & non hominem propter sabbatum, & ita, *Dominus est etiam sabbati.* Et ideo secundum Ambrosium, sicut posuit sabbatum, ita potest etiam destruere. Quia ergo sabbatum propter hominem fecit, & Dominus sabbati est, magis curam adhiberi voluit saluti hominum, quàm custodiæ sabbati, permittendo discipulos spicas vellere, & famem repellere. Christus itaque non subest obseruationi legis, sed præest, & eam mutare potest, & ideo non peccat qui secundum ordinationem eius obseruat. Quòd autem dicitur, factus sub lege, subiectio illa erat voluntatis, non necessitatis, ideò quandoque se subiecit, propter humilitatem, quandoque se præfuisse ostendit, propter authoritatem. Vbi Chrysostom. Sabbatum non propter ocium factum est, vt omnino in die sabbati vacent, sed vt ociantes meditentur Deum, suum esse factorem, & per vacantiam, Dei opera recordentur, vt dum vacantiæ illius ratio quæritur, Deus rerum opifex demonstretur. Ipse enim legem dans sabbati, nihil facietis, ait, præter ea quæ faciet anima, hoc est enim festum, si intendantur spiritualia, & secedant terrestria, & vacemus vacatione spirituali. Hæc Chrysostomus. Mysticè, per Apostolos intelligi possunt prædicatores & prælati, per esuriem, fames salutis humanæ, per sata mundus in quo sunt diuersa hominum genera seminata, per diuersas segetes, diuersæ nationes, per spicas, homines, per paleas corpora, per grana, animæ, quia sicuti in spica duo sunt, scilicet granum & palea, sic in homine corpus & anima. Discipuli ergo, id est, prædicatores & prælati, esurientes hominum salutem, debent transire per sata, id est, per mundum prædicando, & euellere spicas, homines à terrenis, quibus corde inhæserant, separando, confricare manibus exemplo suæ operationis ad bonum prouocando, in qua separatur vitium à virtute, scilicet palea à grano, & sic manducare, Ecclesiæ incorporando, & sabbato debent hoc agere, scilicet spe quietis æternæ, ad quam alios volunt inuitare. Et de hoc conqueruntur Pharisæi, id est, dæmones, & infideles Pharisæorum consortes. Vbi Beda: Vellere itaque spicas, est homines à terrena intentione, qua solum mentis quasi radice fixerant, eruere: Fricare autem manibus, exemplis virtutum ab ipsa carnis concupiscentia quasi folliculis atque integumentis aristarum puritatem mentis exuere. Grana verò manducari, est emundatum quemque ab omni inquinamento carnis & spiritus per ora prædicantium Ecclesiæ membris incorporari. Hæc Beda. Item per sata intelligitur sacra Scriptura, quæ diuinarum sententiarum seminibus est seminata. Per diuersas segetes, diuersi libri, per spicas, sententiæ. Item per sata prædicatores cum Domino ambulant, cùm sacras Scripturas deuotè studendo & meditando inuestigant. Esuriunt, dum in eis panem vitæ pro se & aliis inuenire desiderant, spicas euellunt, dum ea quæ sibi vtiliora videntur in eis,

Deut. 23.

Discipuli speculum sunt magistri.

Dolere de peccato alieno.

1. Reg. 21.

Necessitas legem non habet.

Ioann. 2.

Sabbati Dominus.

Ambros. lib. 5. in Lucam cap. 6.

Galat. 4.

Chrysostom. concione 1. de Lazaro.

Sabbati institutio.

Homines per spicas denotantur.

Beda in c. 6. Lucæ.

Vellere spicas.

eis, colligunt, collectas confricant, dum tandiu discutiunt, donec sub paleis literæ, grana spiritualis intelligentiæ inueniant, grana verò ipsa manducant, cùm sibi & aliis ministrando per impletionem operum incorporant, & virtutes roborant, & hoc sabbato faciunt, dum à terrenis necessitatibus, & etiam turbidis cogitationibus quiescentibus, Deo vacant, secundum illud Eccles. *Sapientiam scribe in tempore vacationis.* Hoc Dominus sabbati, scilicet Christus, probat, sed Iudæi vel adulatores, mentis refectionem & requiem animarum nescientes, reprobant, dicentes quia quiescendum est saltem in sabbato, non intelligentes quòd tunc magis debemus videre quoniam suauis est Dominus, & requiem cœlestem quærere operando. Considera nunc & intuere discipulos, & in tanta necessitate constitutis compatere, quamuis ipsi gaudenter hoc faciant paupertatis amore. Quid enim est cogitare principes mundi præsente omnium conditore, ad tam tenuem paupertatem redactos, vt tali pabulo more animalium oporteat sustentari? Vnde Chrysostomus: Tu autem admirare discipulos, qui ita erant oppressi, & nullam temporalium habebant curam, sed contemnebant carnalem mensam, & fame oppugnabantur continua, & neque ita desistebant à Christo. Nisi enim eos coëgisset vehementer esuries, nequaquam hoc fecissent. Hæc Chrysostomus. O quàm dulcis erat ille cibus esurientibus, sicut & illa aqua instar mellis sitientibus obtinere videbatur, de qua dicitur: De petra melle saturauit eos. Aspiciebat eos Dominus, & eis compatiebatur, quia tenerrimè eos diligebat. Sed nihilominus gaudebat, tam propter eos quos in hoc multum mereri sciebat, quàm propter nos quibus exemplum relinquebat. In hoc enim exemplo ad multas virtutes proficere possumus. Nam hîc mirabiliter paupertas relucet, pompa mundi contemnenda ostenditur, sumptuosa & saporosa ciborum præparatio destruitur, & gulæ voracitas cum turpi vnctuositate & insatiabili appetitu totaliter eneruatur, insuper & bestialitas multorum hominum hîc confunditur, quia vt dicit Augustinus, appetere voluptates corporis, & vitare molestias, ferinæ vitæ actio est. Igitur, vt ait Bernardus, Ridiculum est sanctos honorare conuiuiis, qui Deo abstinentiis placuerunt. Hîc etiam renouata videtur primæ ætatis beata simplicitas, in qua homines fructibus arborum, ac herbis & aqua contenti viuebant. Vnde Boëtius:

Fœlix nimium prior ætas.
Contenta fidelibus aruis:
Nec inerti perdita luxu.
Facili quæ sera solebat.
Ieiunia soluere glande,
Somnos dabat herba salubres:
Potum quoque lubricus amnis:
Umbras altissima pinus.
Utinam modo nostra redirent.
In mores tempora priscos:
Sed sæuior ignibus Ætna.
Feruens amor ardet habendi.

Hæc Boëtius. Vnde & Hieronymus: Videns Deus quòd diligenter appositum esset ad malitiam cor hominis ab adolescentia, & spiritus eius in his permanere non posset, quia erant caro, opera carnis diluuio condemnauit, & auidissimam hominum gulam probans, dedit eis licentiam comedendarum carnium. Esum enim carnium vsque ad diluuium ignoratum fuisse scias, post diluuium autem quasi in eremo murmuranti populo coturnices ita dentibus nostris neruos & virulentas carnes ingestas. Vinum enim cum carnibus post diluuium dedicatum est. Vnde etiam Petrus Damianus: Post mundi nascentis exordium, per mille ferè atque sexcentos annos humanum genus sine vini poculo & esu carnium vixit, nec tamen, quispiam eorum quos scriptura commemorat languore contabuit. Hæc Petrus. Tunc ergo simplex erat cibus, & morbus rarissimus: nunc autem contrarium videmus. Vnde Seneca: Immunes erant ab istis malis, qui nondum se deliciis soluerant. Multos morbos multa fercula fecerunt, variúsque ex discordi cibo morbus est. Innumerabiles esse morbos non miraberis, coquos numera. Ex istis non singulares morbi nascuntur, sed inexplicabiles, diuersi, multiformes. Vnde & Chrysost. Voluptas & ingluuies sanitatis nostræ stabilitatem omnem subtrahit facilè. Et si iueris ad medicinalem locum, & accedens interrogaueris, omnes ferè ægritudinum causas illinc inuenies existentes. Nam vilis quidem & parua mensa, sanitatis mater est. Propterea & medici ita eam vocarunt, non saturari demum sanitatem vocantes, insatietas enim cibi, sanitas est, indigenter cibari, matrem sanitatis dicentes. Si verò indigentia est mater sanitatis, manifestum est quoniam plenitudo mater est morbi & ægritudinis, & generat passiones, & ipsorum superexcedens medicorum artem. Etenim pedum dolores, & capitis grauedinem, & caligines, & manuum dolores, & tremores, & dissolutiones membrorum, & ictericiæ, febres longæ & flammeæ, & his multò ampliora, non parsimonia & philosophica diæta, sed ex abundanti comestione & plenitudine generari apta nata sunt. Si verò vis & animæ ægritudines videre quæ hinc nascuntur, aspicias quoniam auaritiæ, luxuriæ, melancholiæ, desidiæ, incontinentiæ, inscitiæ, omnes hinc habent principium. Quæ omnia excogitantes, fugiamus & ebrietatem & voluptatem, non eam tantum quæ in mensis est, sed & aliam omnem quæ est in rebus mundanis, & pro ea permutemus eam quæ à spiritualibus est voluptatem, & secundum Prophetam voluptemur in Domino, in his quæ hic sunt, & futuris potiamur bonis. Hæc Chrysostom. Voluptates ergo corporis spernendæ sunt, quia dolores ingerendo nocent. Vnde Horatius:

Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas.

Nec solum corpori nocent, sed & animam occidunt. Vnde Gregorius: Dum os delectatur in condimentis, anima necatur comedentis. Et ideo qui sapiens est, voluptatem corporis in voluptatem animi commutet. Vnde Rabanus: Si dulcedinem diuini amoris perfectè gustaueris, de temporali dulcedine non curabis. Vnde & Seneca: Animi voluptates quisquis sequitur, & bene intelligit, omnium sensuum blandimenta contemnit. Si ergo sic hodie fieret, prout tunc discipuli, & in prima ætate communiter homines faciebant, non indigeremus apparatu rerum, nec supellectili varia & pomposa, in quibus genus humanum est inextricabiliter intricatum. Vnde Chrysostom. Vbi enim coquorum ars vtilis est, nobis nusquam, sed & valde inutilis & nociua, corpori & animæ nocens, & mater est vniuersarum ægritudinum & passionum, & lasciuiam, cum multa munificentia inducit. Vnde & Seneca: Si audire humanum genus voluerit, tam superuacuum sciet sibi coquum esse quàm militem. Non desiderabis artifices, si quæris naturam. Simplici cura constant necessaria, in deliciis laboratur. Vnde etiam Boëtius. Si de eo quod naturæ satis est replere indigentiam velis, nihil est propter

Marginalia (left column): Eccles. 38. — Psal. 33. 85. 99. & 144. — Chrysostom. homil. 40. in Matth. — Psalm. 80. — *Paupertas. Voluptas.* — Augustinus serm. 49. ad fratres in eremo. — Bernardus in vigilia S. Andreæ. — Boëtius lib. 2. de consol. metro 5. — Genes. 8. — Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum tomo 2. — *Carnium esus.*

Marginalia (right column): Exod. 16. — *Vini inuentio.* — *Morbi origo ex cibo varii.* — Chrysost. homil. 55. ad populum Antiochænum. — *Gula mala.* — *Voluptas spernenda.* — Horatius in epistolis. — Gregorius in pastoral. 3. parte c. 20. — Chrysostom. homil. de his qui deliciis vacant. — Seneca lib. de paupertate. — Boëtius lib. 2. de consol. prosa 5.

propter quod fortunæ affluentiam appetas, paucis enim minimisque natura contenta est. Cuius satietatem si superfluis vrgere velis, aut iniucundum quod infuderis, aut noxium erit. Quàm modicis autem natura contenta sit, ostendit Seneca, qui dicit, panem & aquam natura desiderat, nemo ad hæc pauper est. Et Lucanus:

Discite quàm paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat fluuium Cererémque.

Condimentum facile famenti. Bernardus epist. 1.

Si verò istis famem pro condimento, & salsa addideris, miro modo sapida reperies, quæ sine hac insipida videntur. Vnde Bernardus: Prudenter sobriéque conuersanti, satis est ad omne condimentum sal cum fame. Qua sola non expectata, necesse est alias atque alias de nescio quibus succis extraneas confici permixtiones, quæ videlicet, & palatum reparent, gulam prouocent, excitent appetitum. Hæc Bernard. Igitur (vt dicit Seneca) voluptatibus resistamus, quia facilius non recipiuntur, quàm exeunt. Et iterum: Proiice quæcunque cor tuum laniant, voluptates præcipuè extirpa, & inimicissimas habe more latronum, qui in hoc nos amplectuntur vt strangulent. Et (vt idem dicit) ad rabiem cogunt venire delitiæ, vt quicquid non ex voluntate respondet, iram euocet. Ad debellandum autem voluptates, multum valet fugere earum occasiones. Vnde Seneca: Debellandæ sunt in primis voluptates, & nihil delicatè, nihil molliter faciendum, his cogitationibus intentum loca seria sanctaque eligere oportet. Effœminat animos amœnitas nimia, nec dubiè aliquid ad corrumpendum vigorem regio potest. Sed quidam excusantes se, dicunt quia debiles sunt, & quia assuetis carere non possunt. Quibus idem Seneca respondet, dicens: Occurres hoc loco mihi illa voce: Nimis dura præcipis, nos homunciones sumus, omnia nobis negare non possumus. Scis quare non possumus ista? quia nos posse non credimus. Nolle in causa est, non posse prætenditur. Et iterum: Molestum est, inquis, carere assuetis voluptatibus, abstinere cibo, sitire, esurire. Hæc prima abstinentia grauia sunt, deinde cupiditas relanguescit, inde morosus est stomachus, inde quibus fuit auidus, tibi odium est, desideria ipsa moriuntur. Non est acerbum carere eo quod cupere desieris. Quemadmodum perniciosior est hostis fugientibus, sic omne incommodum magis instat cedenti & auerso. Hæc Seneca. Expedit autem vt non solum in delicatis, sed etiam in vilibus escis concupiscentia inordinata vitetur, ad cauendum murmur, quo Deus multum offenditur. Vnde August. De nulla re magis Deum offendisse ille populus dictus est, quàm contra Deum murmurando. Sed vt sciremus non Dei creaturam esse culpabilem, sed inordinatam cupiditatem, non propter porcum, sed propter pomum mortem primus homo inuenit, & Esau primatus suos, non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit. Et iterum: Daniel ideò vir desideriorum appellatus est, quia panem desiderij non comedit, & potum concupiscentiæ non bibit, quia magis Christum quàm epulas desiderabat. Hæc August. Et non solum corporis, sed & animi voluptates sunt debellandæ, quia (vt dicit Gregor.) Incassum caro atteritur, si à prauis suis voluptatibus animus non refrenatur. Tu ergo hoc exemplo discipulorum animatus, paupertatem totis amplectere viribus, quæ sic emicuit in præfatis mundi principibus, & similiter in Domino Iesu & sua matre, & in omnibus qui voluerunt eos perfectè imitari. Spiritu autem eam complectere, & corde dilige, quia alias meritoria non esset. Laudabile

Seneca epist. 52. Seneca epist. 52. *Prima abstinentia dundaxat dura. Cupiditas in vilibus nocet.* Augustinus serm. de murmuratione. Idem serm. 2. dominicæ primæ quadragesimæ. *Animi voluptas refrenanda.* Gregorius in Psalm. 3. Pœnitentialem.

quidem non est pauperem esse, sed in paupertate paupertatem amare, & paupertatis inopias propter Christum gaudenter & hilariter sustinere. Proh dolor, quia multi de paupertate solo nomine gloriantur, sed quo pacto vt eis penitus nihil desit. Dicunt se amicos dominæ paupertatis, sed paupertatis sodales & amicos fugiunt toto posse, scilicet famem, sitim, frigus, defectus, contemptum, despectum, & huiusmodi. Et vt dicit Bernard. volunt esse pauperes sine defectu, humiles sine despectu, patientes sine contumeliis. Tu verò nunquam pro aliqua re ipsam paupertatem lædere velis, & nihil omnino vltra necessitatem habeas, vel habere desideres. Et si quæris quæ sit illa necessitas? Respondeo tibi quòd quanto intimius paupertatem dilexeris, tanto subtilius de necessitate iudicabis. Illa nanque necessaria sunt nobis, sine quibus esse non possumus. Vide ergo ea sine quibus commodè potes esse, & illa nec habere, nec appetere, nec procurare, nec à sponte dantibus recipere. Vnde Seneca: Circuncide superflua, & in arctum desideria tua constringe. Considera tecum quantum natura poscat, non quantum cupiditas expetat. Impone concupiscentiæ frenum, omnia quæ sunt blandimenta reiice. Hæc Seneca. Sed multi in iudicando de necessariis & superfluis decipiuntur, & superfluis tanquam necessariis vtuntur. Vnde August. Multa nos in facultatibus nostris superflua habere probamur, si necessaria sola retineamus, nam vana quærentibus nihil sufficit, & aliorum quodammodo retentor est, qui profutura pauperibus inutiliter habet. Vnde & Seneca: Quàm multa superuacua essent non intelleximus, nisi deesse cœperint. Tota mihi vita mentitur, necessaria indicat, quorum magna pars superuacua est, quæ si quandoque necessitas abstulit, non sentimus ablata. Hæc Seneca. Non solum autem superuacua, sed & necessaria sunt quandoque contemnenda. Vnde iterum Seneca. Non te laudes si contempseris aureos lectos, & gemmeam supellectilem, quæ est enim virtus superuacua contemnere? Tunc te admirare cum contempseris necessaria. Non magnam rem facis, si viuere sine apparatu potes, tunc te mirabor, si contempseris etiam sordidum panem, si tibi persuaseris herbam, vbi necesse est non pecori tantum, sed homini nasci. Et notandum quod abstractio à rebus mundanis (secundum Bernardum) fit tribus modis. Primus modus est, quòd quis solum in necessariis contentetur, & tanquam aduenam & peregrinum se reputans, victu & vestitu contentus, graue existimet aliis onerati, quia (secundum Gregorium) hoc ipsum grauiter tolerant, quòd festinantes ad patriam in itinere multa portant. Secundus modus est, quòd quis nec in necessariis delectetur, & in nullo ad temporalia sit affectus, sed tanquam mundo & mundialibus mortuus abundantiam & defectum, laudem & opprobrium æqualiter accipiat. Mortuo enim si quid defuerit, non sentit, sic anima in suis affectibus mortificata, commodum & incommodum non discernit. Tertius modus est, quòd quis in vsu necessariorum non solum non delectetur, sed potius affligatur & crucietur, vt dicere possit cum Apostolo: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Talis nanque non solum mundo est mortuus, quia mundana non sentit, sed etiam mundo crucifixus, quia omnia velut stercora arbitratur. Tali pœna est res creatas pro quacunque necessitate prospicere, sed solum delectatur per amorem Deo dulciter adhærere. Nec tamen Dominum in paupertate perfectè imitari poteris quantumcunque te adstrinxeris.

Paupertatis sodalis. Bernardus serm. 4. de aduentu. *Necessaria nobis.* Seneca epist. 11. Seneca lib. de consolatione. *Necessaria contemnenda.* *Abstinentia tribus modis fit.* Bernardus serm. 7. in quadrag. Galat. 6. Philipp. 3. *Paupertatis dominica excellentia.*

Nec

Nec videtur quòd nostra paupertas suæ æquipari possit, quantumcunque à nobis totis viribus observata fuerit. Ad quod, omissis aliis quæ reddi possunt rationibus, scilicet & quia Deus est, & quia ditissimus, & omnium Dominus, & quia perfectissimus, & huiusmodi similibus, hanc specialem adduco rationem, quia ipse non solum paupertatis penuriam, sed eius opprobrium assumpsit. Nam nostra paupertas, quia voluntariè & pro Dei amore assumpta est, reputatur & est virtuosa, & ideò non opprobriosa, sed honorifica habetur, etiam apud malos. Ipsius verò non sic, non enim cognoscebatur, nec sciebatur quòd voluntariè pauper esset, sed credebatur quòd necessaria paupertas eum teneret, & hæc opprobrium & contemptum parit. Cùm esset absque domo & possessionibus & diuitiis, scientibus hoc vniuersis, magis habebatur contemptui à multis, huiusmodi enim pauperes quasi ab omnibus conculcantur, si sapientes sunt, non eis creditur, si nobiles, nihilominus deridentur & contemnuntur, imò quod plus est, sapientia & nobilitas, & omnis virtus in reputatione hominum, in eis extincta videtur. Deiiciuntur enim quasi ab omnibus, adeo vt nec amicitiæ antiquæ, nec sanguinis vincula vt plurimum eis prosint, cùm omnes ferè tales amicos vel consanguineos habere recusent. Vides bene, quomodo nec eius paupertati æquiparari, nec eum imitari potes in tã profundæ paupertatis & humilitatis abiectione. Et propterea pauperes mundi contemnendi non sunt, qui ipsum Dominum repræsentant. Quantum etiam nostra paupertas à Domini paupertate distet, considerare potes ex pluribus quæ simul tangit Chrysostom. dicens: Cùm nasciturus erat, non exquisiuit claram domum, neque matrem diuitem, sed pauperem, & sponsum tectorem habentem. Et in tugurio nascitur, & in præsepio ponitur, & discipulos eligens, non rhetores, non sapientes, non diuites, non nobiles, sed pauperes & ex pauperibus, & vndiq; ignobiles elegit, & mensam apponens, quandoque quidem hordeaceos panes apponit, quandoque autem ipso tempore discipulos à foro emere iubet. Et sedilia faciens de fœno facit. Et vestimenta induens vilia, & à multis illo in tempore differentia circumamicitur, domum autem non habuit. Si autem transire de loco ad locum oportebat, ambulans hoc faciebat, & ita ambulans, quòd fatigabatur. Et sedens non throno opus ei erat, neque puluinari, sed pauimento. Sic ergo Christus pauper erat, qui tamen Dominus omnium, rex expectabilis erat. Hæc Chrysostom. Attendamus hæc, & erubescamus nos miseri, quia talibus non contenti, Dominum contemnimus imitari. Et maximè hoc tempore malo, quo omnis qui panem habet, contentari deberet. Vnde Hieronymus: Iuxta miserias huius temporis, & vbique gladios sæuientes, satis diues est qui pane non indiget, satis potens qui seruire non cogitur.

[Marg.: Chrysostom. homil. 67. in Matth.]

[Marg.: Hieron. in regula monachorum cap. de paupertate.]

ORATIO.

Domine Deus omnipotens, qui omnia quæ cœli ambitu continentur, sub pedibus hominis subiecisti, vt solus homo tibi subiectus esset totus exteriora nempe pro hominis corpore cuncta creasti, ipsum verò corpus pro anima, animam verò pro te, vt tibi soli vacaret, & te solum amaret, qui etiam das iumentis escam ipsorum, ac volucribus cœli, & piscibus maris pastum, da mihi huius vitæ necessaria ad salutem meam, & ad laudem tuam, vt sic per te prouisus, melius tibi vacare valeam, da quoque mihi in omni defectu & penuria patientiam, ne pusillanimitate fractus deficiam. Amen.

[Marg.: Psalm 146.]

R. P. Ludol. Sax. vita Christi.

De manco manum aridam habente.

CAPUT LXXII.

Factum est autem post hæc in alio sabbato, *vt intraret Iesus in synagogam eorum & doceret.* Nam secundum Hilarium, præmissa in campo dicta sunt & gesta, & post hoc Synagogam ingreditur. Sabbato intrauit Synagogam ad docendum, propter maiorem populi frequentiam & conuentum. Vnde Beda: Sabbatis præcipuè Dominus in Synagoga docet, operatúrque virtutes, non solum propter insinuandum spirituale sabbatum, sed etiam propter celebriorem eo die populi conuentum, cui tunc moris erat, quia vacare à labore per legem iubebatur, legendis audiendísque scripturis operam dare. Nam sicut hi quibus venandi ars est, vbi feras, vbi pisces & volucres plus abundare didicerint, ibi maximè sua retia tendunt, ita Dominus semper docuit in Synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniebant, volens omnes homines saluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire. Hæc Beda. Ecce in Christo tria, scilicet Mentis stabilitas, quia licet Pharisæi insidiarentur ei, non tamen metuebat venire vbi erant, & hoc est contra pusillanimes. Doctrinæ veritas, quia in publico docebat, & hoc est contra hæreticos. Zeli immensitas, quia totum hoc propter salutem animarum faciebat, & hoc est contra eos qui inde quærunt vanam gloriam, vel temporale lucrum seu commodum. *Et erat*, in Synagoga, *homo habens manum aridam*, & contractam, *& obseruabant*, id est, dolosè seruabant eum Pharisæi, si Sabbato curaret, vt illum arguerent vel accusarent. Vnde interrogabant eum malitiosè, si licet sabbatis curare? vt si diceret, non, arguerent eum de immisericordia vel impotentia, si diceret sic, accusarent eum de sabbati transgressione. Vbi Beda: Quia solutionem sabbati quam in discipulis arguebant excusauerat, ipsum calumniari volentes obseruabant, vt si in sabbato curet, transgressionis eum accusent, si non curet, crudelitatis aut imbecillitatis arguant. Vt enim ait Bernardus: In factis obseruatores, in verbis exprobratores, in tormentis sustinuit illusores. Et videns Dominus cogitationes eorum, iussit hominem infirmum surgere & stare in medio, vt miraculum esset magis manifestum, & euidentius argueretur cæcitas malignantium, & quasi repetendo quæstionem ab eis motam, sub aliis verbis hoc idem quæsiuit ab ipsis. Illis autem sic tacentibus, proposuit similitudinem de animali, & soluit quæstioné prius verbo, ostendens per rationem quòd licitum est sanare hominem die sabbati, & est ratio talis: Magis subueniendum est homini quàm animali, sed animal si ciciderit in puteum vel foueam, extrahitur & liberatur die sabbati, ergo multo plus homo qui est nobilior & melior, cùm sit factus ad imaginem Dei, si in infirmitatem ciciderit, curatur die sabbati. Si enim hoc fit propter cupiditatem temporalium, multo magis debet istud fieri, vbi salus quæritur animarum. Et sic ipsi vitæ communis & propriæ consuetudinis vincuntur exemplo. Vnde Chrysostomus: Vobis ouem licet in sabbato saluare, & mihi hominem non licet? Vobis manibus licet extrahere, mihi nec verbo licet curare? Ecce nec medicinam conficio, nec manum meam super illum extendo. Dico verbo, & sanatur infirmus, & legem sabbati vestri non transgredior,

[Marg.: Matth. 12. Lucæ 6. Marci 3. Hilarius can. 12. in Matth.]

[Marg.: Beda in c. 6. Lucæ.]

[Marg.: Christi præconia tria.]

[Marg.: Beda in c. 6. Lucæ.]

& sine opere opus virtutis consumo. Hæc Chrysostomus. Sed auari Pharisæi plus diligunt ouem quàm hominem proximum,& laudant impendere subsidium in oue, & accusant beneficium charitatis in homine. Vnde Hieron. Sic soluit quæstionem propositam, vt interrogantes auaritiæ condemnaret. Si vos,inquit,in sabbato ouem & quodlibet aliud animal in foueam incidens eripere festinatis, non animali,sed vestræ auaritiæ consulentes,quanto magis ego hominem,qui multo melior est oue,debeo liberare? Vnde & Rabanus: Competenti ergo exemplo soluit quæstionem eorum, vt eos ostendat, sabbatum violare in opere cupiditatis, qui eum violare arguunt in opere charitatis, legem malè interpretantes, qui dicunt in sabbato à bono feriandum, in quo à malis tantum feriandum est. Vnde opus seruile non facietis in eo,id est peccatum, quia qui facit peccatum, seruus est peccati. Sic in æterna requie à malis tantum feriabitur, non à bonis. Hæc Rabanus. Secundo soluit quæstionem facto, hominem habentem manum aridam sanando. Tunc enim ait illi, extende manum tuam, & cùm extenderet,statim restituta est sanitati. In quo patet perfectio sanitatis. Vbi Chrysost. Vt propositum legis,quam Iudæi non intelligunt, sanitas manifestat. Si enim Deus offenditur in opere sabbati, sine dubio infirmitas non fugatur,quia non potest iniuriam Dei beneuolentia sequi. Iste mancus,secundum Hieronym. in Euangelio quo vtuntur Nazaræi, cementarius scribitur, istiusmodi vocibus auxilium precans: Homo cementarius eram, manibus victum quæritans, precor te Iesu, vt mihi restituas sanitatem, ne turpiter mendicem cibos. Dominus Iesus maximè in sabbatis docebat, & operabatur virtutes. Primò, vt ostenderet quòd Euangelicum & spirituale sabbatum, melius & fructuosius veteri sabbato succedebat. Secundò, vt sabbato pluribus occurrentibus, proficeret pluribus, & Saluator mundi ex miraculorum virtute manifestus fieret. Tertiò, vt Dominus legis & sabbati probaretur. Quartò,vt malum intellectum Iudæorum de obseruantia sabbati auferret, dum bene operando sabbatum se non violare probaret, qui in sabbato curabat,& in hoc coram pluribus legisperitos confutabat. Circa quod sciendum, quòd aliqui sunt actus boni in genere entis, qui tamen ex se non habent bonitatem in genere moris, sicut ædificare domum, vel huiusmodi, & talia non erant licita in die sabbati. Alii autem sunt actus boni in genere moris, secundum se, sicut sunt opera virtutum, & talia licita sunt in die sabbati, de quibus erat sanatio manus aridæ, quia erat opus pietatis,& cum hoc erat ad gloriam Dei manifestandam, in quantum fiebat miraculosè & supra naturam,& ideo talia possunt fieri in die sabbati, non solum licitè, sed & laudabiliter. Mysticè, secundum Bedam & Rabanum, homo qui habebat manum aridam, humanum genus in bono opere arefactum, pro manu in primo parente ad pomum vetitum extensa, sed in miseratione Domini, saluti & bonorum operum fructibus, per innocentes Christi manus in cruce extensas, est restituta. Et bene manus in synagoga erat arida, quia vbi maius donum scientiæ, ibi transgressor maiori subiacet culpæ, & grauius est periculum inexcusabilis noxæ. Sananda manus arida iubetur extendi, quia infructuosa debilitas animæ, nullo melius ordine quàm eleemosynarum largitate curatur. Habebat autem homo dexteram manum languidam, quia ab eleemosynis torpebat, sinistram sanam, quia suæ vtilitati intendebat. Sed veniente Domino, dextera sanatur vt sinistra, quia quod congregauerat auide, modo distribuit charitatiuè. Mysticè etiam in hoc infirmo docuit quatuor necessaria pœnitenti, scilicet quòd surgat à culpa, per pœnitentiam, quòd stet in gratia, per perseuerantiam, quòd in medio, per boni exempli euidentiam, quòd extendat manum, per bonam operationem. Extende ergo manum primò ad pauperes, in eleemosynarum largitione, secundò ad Deum, in feruenti oratione, quia secundum Gregor. Frustra pro peccatis rogaturus ad Deum manus expandit, qui eas pro posse ad pauperes non extendit. Moraliter homo habens manum aridam,est peccator, habent enim quidam cor aridum, quia sine bona affectione, sine compassione, quidam linguam aridam, quia sine bona locutione, sine Dei laude, quidam manum aridam, quia sine bona operatione. Hæc autem triplex ariditas sumitur ex similitudine arboris aridæ, quia tunc est verè arida, quando est sine succo, sine foliis, sine fructu. Cor habent aridum, inuidi, linguam, maliloqui, manum, auari. Iste ex obedientia diuina manum debet extendere ad proximum, per eleemosynarum largitionem. Ille lingua loqui ad Deum, per deuotam orationem. Alius cor eleuare ad cœlum, per sanctam meditationem, & sic sanatur peccator. Item secundum Theophilum: Aridam dexteram habet manum, quisquis non operatur quæ sunt dexteræ partis, quia talis est impotens ad bona, sed potens ad mala. Ex quo enim manus constituitur in operibus prohibitis, ex tunc arescit in operibus bonis. Iterum verò restaurabitur, quando in virtute stans operabitur. Per manum enim, quæ est organum organorum, conuenienter intelligitur opus meritorium, & ideo manus est arida, quæ est ad hoc opus inualida, sed cùm ad verbum Christi surgit per gratiam, tunc manum extendit per sanctam operationem. Potest etiam per hominem, manum aridam habentem, signari piper & ociosus, quia ad operandum est inualidus, sed cùm ad verbum Christi stat in medio virtutis, manus eius sanatur, & in bonis operibus exercetur. Specialiter tamen & præcipuè per hunc hominem auarus signatur, cuius manus ad opera pietatis & largitatis inualida reperitur. Huius manus sunt quinque digiti. Primus, inordinatum desiderium habendi. Secundus, labor acquirendi. Tertius, sollicitudo conseruandi. Quartus, studium multiplicandi. Quintus, infidelitas dispensandi. Sed vt sanetur, ei per gratiam dicitur, extende manum tuam, quia cùm ex Dei dono ad opera pietatis extenditur, tunc sanatur. Vnde Ambrosius: Audisti Domini verba dicentis, extende manum tuam. Communis ista generalisque medicina est. Et tu qui putas manum habere te sanam, caue ne auaritia, caue ne sacrilegio contrahatur. Extende sæpius eam. Extende illam ad pauperem, qui te obsecrat. Extende, vt proximum iuues, vt viduæ præsidium feras, eripias iniuriæ quem vides iniustè calumniæ subiacere. Extende ad Deum pro peccatis tuis. Sic manus extenditur, sic sanatur. Hæc Ambros. Igitur ô auare, qui manum aridam & contractam habens non vis dare, vis accipere, non vis largiri, vis prædari, extende manus tuas, vt tribuas indigentibus, quia in hoc tibi ipsi prouidebis, & thesaurizabis in cœlis. Vnde Chrys. Eleemosynam faciamus,& ne despiciamus à fame correptos. Etenim tibi ipsi benefacies magis, illis benefaciens. Nam his quidem præsentia porriges, tibi ipsi verò futuram gloriam prædæ ponis. Hæc Chrys. Inter omnia ergo opera misericordiæ prærogatiuam habet

Hieronymus in cap. 12. Matth.

Exod. 20. & Leuit. 23. Ioann. 8.

Hieron. in c. 12. Matth.

Beda in c. 6. Lucæ.

Pœnitenti quatuor necessaria.

Gregorius Epist. 57.

Theophil. in Matth.

Digiti quinque auari.

Ambrosius libro 5. in Lucam.

habet eleemosyna, quam totiens & tam attentè nobis inculcat diuina scriptura. *Pharisæi autem*, repleti insipientia, id est, irrationabili iracundia, cùm magis deberent esse grati de diuino beneficio, *exeuntes*, de Synagoga, & de conspectu Christi, & à lumine recedentes, *statim cum Herodianis*, Principis secularis satellitibus, *consilium faciebant aduersus Iesum, quomodo eum perderent*, secundum Ambrosium, quomodo vitam perderent, non quomodo vitam inuenirent. Iam ergo de morte ipsius tractabant, & hic primò loquitur de procuratione mortis Christi, pro qua tunc primò consilium faciebant. Magna insipientia de nece eius tractare, cuius beneficiis plurimum indigebant, quos etiam ad hoc non eius culpa, sed liuor mouebat. Magna etiam eorum fuit obstinatio, quia nec verbis Christi, nec factis, resilierunt à malo suo, sed amplius inuidia permoti, remanserunt in malo obstinati. Vnde Chrysost. Pharisæi autem consilium acceperunt, scilicet à diabolo, vt perderent eum. Inuidentes enim Christo, nolebant eum facere signa, ne gloriam acquireret, & discipulos congregaret, sed turpitudinem inuidiæ suæ, sabbati defensione tegebant, vt in prima quidem facie viderentur sabbati iustitiam defendere, reuera autem suam exequerentur inuidiam. *Iesus autem*, sciens machinationes eorum, quia nihil eum latebat, recessit inde, *cum discipulis suis, & ad mare secessit*. Recessit autem inde propter multa. Primò, vt eis parceret, & occasionem impietatis auferret, maiorique utilitati Ecclesiæ se seruaret. Secundò, quod nondum venerat tempus passionis suæ præfinitum à patre, necdum impletæ erant Prophetarum scripturæ. Tertiò, quia non aderat locus, scilicet Hierusalem extra quam non fuit locus passionis eius. Quartò, propter dandum suis in persecutione fugiendi exemplum, ne fuga eorum imputaretur in peccatum. Quintò, propter humilitatis & patientiæ indicium, & cùm possit aduersarios suos nutu deiicere in abyssum. Sextò, ad ostendendum veræ humanitatis signum, cùm licet ipse mortem non timeret, tamen tanquam homo fugit à consilio malignantium. In quo etiam nos docuit, vt ab illis recedamus, quos bonis monitis semper deteriores fieri videmus, homines enim in malis obstinati, vix possunt per rationem cōpesci. Vnde Chrysost. Sciens autem Dominus consilium eorum, non diu contendit, sed vna reddita ratione recessit, ne magis insaniam eorum excitaret, quia non potest fieri, vt malitia ratione placetur. Ignorantia quidem ratione placatur, malitia autem amplius excitatur. Sciens ergo paratos illos esse ad malefaciendum secessit, non quasi timidus subtrahens se ab eis, sed quasi misericors parcens eis, ne eos ad opus impium amplius irritaret, quamuis enim qui paratus est malum facere, apud Deum iam fecit, tamen qui intelligit paratum esse aliquem opus malum facere, & irritat eum, dans ei occasionem vt compleat malum, ipse particeps est peccati eius. Vt quid enim tes mala per te exitum suum inuenit. Et qui sine te fuerat periturus, aut quantum ad voluntatem suam iam perditus erat, vt quid per te impleta est perditio eius? Hæc Chrysostom. *Et multi*, infirmi, *secuti sunt eum*, ex eo quòd viderant prædictum hominem curatum, *curauit eos omnes*, remunerans fidem ipsorum, forsitan quia omnes digni fuerant curatione. Docti ergo, visis signis, persequuntur, indocti, opinione eius ducti, amando sequuntur, & ideo curari merentur. Vnde Remig. Quem Pharisæi vnanimi consilio perdere quærunt, turba indocta vnanimi dilectione sequitur,

Pharisæorum mala & cæcitas.

Recedendum ab obstinatis in malo.

Ignorantia ratione placatur, malitia excitatur.

Remigius in Matth. c. 12.

vnde mox sui desiderii consequitur effectum, si vis & tu curari, si vis sanari, si vis à mortis periculo liberari, sequere & imitare Iesum, ipse enim neminem repellit, omnes qui eum sequuntur sanat. Per Pharisæos qui diuisi interpretantur, discoli qui dissensiones faciunt signantur, per Herodianos verò superbi, qui gloriosi in pellibus interpretantur. Isti verò consilium faciunt contra Iesum, qui cum humilibus & charitatem habentibus commoratur, & ideo recedit ab illis se elongando, & humilibus eum sequentibus benefacit, beneficia salutis impedendo. *Et præcepit eis*, qui curati erant, *ne*, eum diuulgarent, &, *manifestum facerent*, vt inanem gloriam & gloriandi de se iactantiam declinaret, & vt nobis exemplum vitandi eam daret. Non prohibuit Dominus miraculorum prædicationes ad vtilitatem audientium, sed in beneficiis vanæ gloriæ appetitum. Vnde Ambrosius: Hic mysticè instruit nos, ne cùm magnum aliquid facimus, laudē foris quæramus. Vnde Chrysost. Vbi quidem propter alios alii curantur, non præcepit eis, vt nemini dicerent, quale est vbi oculos cæci nati aperuit, & Paralyticum triginta & octo annis iacentē erexit. Vbi autem non propter alios, sed propter meritum ipsius curat hominem, præcipit ei vt nemini dicat, sicut & leproso mandauit. Ideo & istis præcepit ne vulgarent eum, quia propter ipsos solos curauerat eos, quia non æstimationem hominum miraculis venabatur, sed credentium desiderabat salutē. Hæc Chrysost. *Et venerunt in domum*, quandam ad hospitandum, *& conuenit iterum turba*, ad audiendum Dei verbum, & tunc ita feruenter intendebant prædicationi, quòd ipsi discipuli eius non habebant tempus panem manducandi. Hoc est contra illos qui dimittunt opus prædicationis, propter curam & saturitatem comestionis. Vbi Beda: O quàm fœlix occupatio Saluatoris, quàm beata frequentia turbæ confluentis, cui tantum studii ad audiendum verbum Dei, tantum fuit curæ ad obtinendam salutem, vt authori salutis cum his qui secum erant ne vescendi quidem hora, à solatio vitæ miseris impendendo, libera maneret. Vtinam Domine Iesu, & in nostri temporibus æui, tantum gratiæ tuis fidelibus largiaris, qui doctores suos assiduitate discendi non solum ab appetitu carnalium voluptatum, verum etiam nonnunquam ab ipsa quoque panis quotidiani perceptione præpediant. Hæc Beda. *Et cùm sui*, scilicet Iudæi, qui ex parte matris de cognatione sua erant, viderent insolitum feruorem in eo, & audirent altitudinem diuinæ sapientiæ, quam capere non valebant, æstimabant eum mente alienatum, & in furorem versum sensu perdito loqui, *& exierunt tenere eum*, & ligare, ne sibi vel aliis posset nocere. Vbi Beda: Verè sicut ipse dicit alibi: Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua. Quem enim exteri quasi authorem vitæ, & sapientiam Dei adire & audire desiderant, hunc propinqui quasi mentis impotem esse ligandum decernunt. Allegoricè autem in eo quòd turba ad illum conueniente frequenti, vt furiosus à suis contemnitur, salus credentiū de Gentibus approbatur, & inuidia Iudæorum & perfidia notatur, de quibus ait Ioan. *In propria venit, & sui eum non receperunt.* Hæc Beda. Similiter & hodie qui ad sequendum Christum sunt feruidi, à mundanis hominibus insani reputantur, & per eos quantū possunt à bono retinentur. O quantū vna non dico mensura, sed gutta huius vini valeret, quæ hanc insaniam induceret. Fœlices qui hac laborant insania, vt de illis dici possit illud Sapientiæ: *Nos insensati vitam illorum æstima-*

Pharisæi.

Laudis humanæ vitatio.

Beda in c. 3. Matth.

Beda ibid.

Ioan. 1.

Sapient. 5.

æstimabamus insaniam, vtinam & ego miser vnus de illis merear fieri, ac cum eis inter filios Dei computari, & inter sanctos sortem habere.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, rogo te per viscera misericordiæ tuæ, vt me mancum, ad faciendum opera bonum inualidum, digneris misericorditer sanare, & ad omne opus bonum, fortem & aptum facere. Fac me stare in medio virtutum, vt te iubente & faciente, extendam ad iustitiam, non ad iniquitatem, manus meas, méque in bonis exercendo, tuum beneplacitum in omnibus faciam, & in malis arescendo, ab offensa tua omnino abstineam. Da mihi bone Iesu, vt præ omnibus diuitiis & deliciis seculi, intendam verbo Dei, ac meæ & aliorum saluti. Amen.

De dæmoniaco, cæco, & muto.

CAPVT LXXIII.

POST prædicta, oblatus est ei homo dæmonium habens, cæcus, & mutus, sed Lucas mutum tantum, non cæcum dicit, tacens quòd Matthæus expressit. Nec talia sunt in dæmone formaliter, sed solum effectiuè, quia effecerat hominem cæcum & mutum, & ideo ipso eiecto, vidit, & loquebatur homo. Vnde sequitur: *Et curauit eum*, in quo notatur à dæmonio liberatio, *ita vt videret*, in quo cæcitatis illuminatio, *& loqueretur*, in quo loquelæ restitutio. Vbi Hieron. Tria signa simul in homine perpetrata sunt, cæcus videt, mutus loquitur, possessus à dæmone liberatur. Quod tunc quidem carnaliter factum est, sed quotidie completur in conuersione fidelium, vt expulso dæmone primùm lumen fidei accipiant, deinde in laudes Dei tacentia prius ora relaxentur. Vnde & August. Dæmonium enim habens, cæcus & mutus est, qui non credit Deo, & subditus est diabolo, qui non intelligit, & non confitetur, ipsam fidem, vel qui non dat laudem Deo. Vnde etiam Chrysost. Ne aliquis putet, quia sufficit homini fideli cognoscere Deum, est & necessarium confiteri Deum, & ideo cæcum & mutum curauit, oculos ad cognoscendum, os ad confitendum Deum. Qui cognoscit, & non confitetur ille etsi oculos mentis habeat curatos, tamen adhuc mutus est. Qui ergo videns non facit præcepta Dei, & qui loquens non loquitur laudem Dei & gratiam, ille etsi loquitur & videt quantum ad Deum, tamen & mutus & cæcus est. Non enim ille videt Deum, qui scit Deum, sed qui timet & diligit Deum. Et qui orat & psallit, & non facit quæ laudat, ille corpore loquitur, animo autem tacet. Hæc Chrysost. Spiritualiter dæmonium ille habet, qui in peccato mortali perseuerat. Quandiu enim peccatum in homine regnat, tandiu victus & captiuus à diabolo possidetur & captiuatur. Vexat autem dæmonium triplex, superbia, in mente, concupiscentia, in carne, cupiditas, in rebus, quia omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Hoc autem triplex dæmonium facit mutū, nam cùm loquela data sit homini ad laudandum Deum, & gratias agendum, ad loquendum veritatem, & ædificandum proximum, ad confitendum peccatum & veniam de eo petendum. Primam loquelam aufert superbia, quæ quod Dei est, scilicet laudem, vsurpat sibi. Secundam aufert auaritia, quæ soli sibi intendit, non proximo. Tertiam aufert luxuria, & maximè contra naturam. Vnde Sodoma interpretatur silentium, siue muta. Item facit cæcum, vt ad salutem suam pertinentia & sibi proficua non videat, & eam lucem, quæ ait, Ego sum lux mundi, non sequatur, sed in tenebris ambulet. Hic dæmoniacus, cæcus, & mutus si Domino offeratur, si ad pœnitentiam conuertatur, mox Iesus curabit eum, ita vt eiecto dæmonio, videat & loquatur. Abundat dæmonis malitia, superabundat diuina clementia. In isto dæmoniaco, malitia dæmonis multum abundauit, quia cùm tenebat obsessum, ipsum fecerat cæcum & mutum, ac secundum Chrysost. etiam surdum, sed Dei misericordia in ipso abundauit, quia dæmonium ab obsesso eiecit, loquelam sibi restituit, lumen reparauit, & auditum reserauit. Per hunc igitur hominem sic curatum, intelligere possumus peccatorem iustificatum, cui Deus spiritualiter quatuor beneficia supradicta concedit. Primum est, quòd diabolum ab eo expellit. Peccator enim diabolum in domum animæ suæ inducit, sed Christus eum expellit vt eam inhabitet. Domus autem animæ, tria habet solaria, vnum superius, scilicet spiritum, aliud inferius, scilicet corpus, tertium medium, scilicet animam, Deus in superiori solario, scilicet spiritu, habitat, quando ipse spiritus contemplationi vacat, habitat in solario medio, id est, in anima quando ipsa intendit internæ meditationi, habitat in solario inferiori, id est, in corpore, quando ipsum corpus exercitatur & intendit mortificationi. Secundum beneficium est, quia Deus peccatori linguam aperit. Deus dedit homini linguam ad tria, scilicet vt Deum laudet, vt proximum ædificet, vt in confessione coram Deo se reprehendat & accuset. Peccator autem quia lingua sua ad ista tria non vtitur, ideo rectè mutus dicitur. Cùm ergo Deum incipit laudare, proximum ædificare, & se accusare, tunc loquitur, & lingua ad debita officia vtitur. Tertium beneficium est, quando Deus peccatori lumen restituit. Signum autem quòd ipse sic illuminatus est, quando videt antè & retrò, à dextris & à sinistris. Ille habet oculos retrò, qui considerat & cogitat peccata quæ fecit, quàm turpia, quàm multa, quàm grauia, & inde habet dolorem. Ille habet oculos ante se, qui videt & cogitat de iudicio Dei futuro, & inde habet timorem. Ille habet oculos à dextris, qui videt & cogitat mundi prospera, quàm sint caduca & vana, & ad ea non allicitur per amorem, sed resilit per aspernationem. Ille habet oculos à sinistris, qui videt mundi aduersa, quàm sint breuia & vilia, & ideo in eis non frangitur per impatientiam. Quartum beneficium est, quando Deus peccatori auditum restituit. Est enim peccator surdus, quia non audit Deum admonentem, nec Deum benefacientem, nec Deum inspirantem, nec Deum comminantem, tunc autem surdus auditum recipit, quando Deum in huiusmodi audit. *Et stupebant turbæ*, scilicet simplices, diuinam virtutem in Christo admirantes. *Et dicebant: Nunquid iste est filius Dauid?* quasi dicat, sic, quia hic est Christus nobis promissus de semine Dauid. Moraliter eiicitur dæmonium, in contritione, loquitur qui prius erat mutus, in confessione, admirantur turbæ, in satisfactione, scilicet quando vident bene operari eos qui non solebant nisi mala facere. Scribæ autem & Pharisæi, scilicet literati & maiores inuidiæ nequitia pleni, audientes turbas, scilicet ipsum confitentes esse Christum, propter euidentiam facti, *dixerunt*, in corde & cogitatione. *In*

Margin notes: Matth. 12. Luc. 11. — Hieron. in c. 12. Matth. — Augustinus lib. 1. de quæstionibus Euang. — *Moraliter.* — *Dæmonium vexans mentem, triplex peccatum est, faciens mutum & cæcum.* — Ioann. 8. — Chrys. hom. 42. in Matth. — *Iustificato conferuntur quatuor beneficia.* — *Lingua cur data.* — *Oculos habere ante & retrò.* — *Moraliter.*

In Beelzebub principe dæmoniorum, eiicit dæmonia, & sic in spiritum (cuius opus est dæmones eiicere, & sanitates perficere) contumeliam inferebant. Quia enim factum mirabile negare non poterant, ideo modum faciendi calumniabantur, & sic factum infamare conabantur, dicentes Iesum Christum per aliquem dæmonem superiorem sibi, etiam familiarem & priuatum, eiicere dæmones inferiores de corporibus obsessorum. Nam vt ait Chrysostomus, Inuidia non quærit quid dicat, sed solum vt dicat. Sic & hodie, multi cùm non possunt aliorum verba vel facta directè reprehendere, conantur intentionem & modum eorum infamare. Vbi Beda: Turbis autem, quæ minus eruditæ videbantur, Domini facta mirantibus, Scribæ & Pharisæi, vel negare, vel sinistra interpretatione peruertere laborabant, quasi non diuinitatis, sed immundi spiritus opera fuissent. Secundum eundem Bedam, nomina idolorum, à Belo habuerunt originem. Ninus enim rex conditor, vel potius reparator Niniuæ, Belo patri suo (qui fuit primus rex Assyriorum) statuam post mortem eius consecrauit, ad quam confugientes qui forsfecerant, veniam merebantur. Vnde ipsam statuam cœperunt venerari, & tandem instigante diabolo, diuini honores sunt ipsi statuæ attributi, & incepit cultus idololatriæ. Cuius simulachri consuetudinem Chaldæi suscipientes, vocauerunt Beel, Palæstini Baal, Moabitæ Beelphegor, secundum diuersitatem linguarum. Iudæi autem vnius Dei cultores, in derisionem Gentium Beelzebub appellabant, quod sonat vir, seu princeps muscarum, propter multitudinem muscarum, quæ in templo eius erant, propter sordes immolati sanguinis, quem muscæ sequi solebant. In hoc simulachro dicebant Iudæi principem dæmoniorum habitare, tum quia in eo fuit principium idololatriæ, tum quia nullum idolum inueniebatur illo efficacius, tum quia cultus erat generalior apud omnes gentes. Licet enim quælibet natio habeat alios Deos speciales, hunc tamen tanquam vniuersalem Deum venerabantur omnes. Itaque in virtute principis dæmoniorum, qui in hoc idolo habitabat, Pharisæi Dominum facere miracula dicebant. Vnde Remigius: Beelzebub autem ipse est Beel, & Baal, & Beelphegor. Bel fuit pater Nini regis Assyriorum. Baal dictus est, quia in excelso colebatur. Beelphegor à loco, id est, à monte Phegai. Zebub, seruus fuit Abimelech filij Gedeonis, qui occisis lxx. fratribus, ædificauit templum Baal, & constituit eum sacerdotem in ipso, ad abigendas muscas, quæ ibi congregabantur, propter nimium cruorem victimarum. Zebub namque musca dicitur: Beelzebub ergo vir muscarum interpretatur. Vnde propter spurcissimum ritum colendi, dicebant eum esse principem dæmoniorum. Nihil ergo sordidius inuenientes, quod Domino obiicerent, dicebant eum in Beelzebub eiicere dæmonia. Hæc Remigius. Hoc autem totum ex inuidia faciebant, de qua hîc dicit Chrysost. Tale quid est æmulatio, qua non vtique erit malitia alia deterior. Sicut enim porcus gurgite, & dæmones iactura nostra, ita & æmulator proximi lætatur malis, & quemadmodum scarabæi nutriuntur stercore, ita & hic aliorum infortuniis. Hæc Chrysost. Vbi notandum quòd dæmones habent sua officia valde ordinata in malum. Est enim unus dæmon, qui præest superbiæ, & vocatur Lucifer, & iste multos habet satellites qui sibi astant, & multos subiectos quibus principatur, scilicet superbos. Vnde Iob: *Ipse est rex super omnes filios superbiæ.* Et hic expellitur per veram humilitatem cordis. Alius qui præest luxuriæ, & iste vocatur Asmodeus, de quo dicitur in Tobia, quòd interfecit septem viros Saræ. Iste enim odit legitimum matrimonium, & ideo per hunc modum volebat trahere hanc puellam ad fornicationis vitium. Et iste dæmon multos habet satellites, qui sibi assistunt, & multos habet subiectos, scilicet omnes luxuriosos. Et hic expellitur per ieiunium & mortificationem corporis. Tertius est qui præest auaritiæ, & uocatur Mammona. Vnde dicitur in Matthæo: Non potestis seruire Deo & Mammonæ. Et iste multos habet satellites qui eum iuuant, & multos subditos super quos regnat, scilicet super omnes auaros. Et hic expellitur per temporalium abiectionem, quæ fit aut totaliter, sicut faciunt perfecti, qui omnia admittunt, aut particulariter, sicut faciunt qui de sua abundantia pauperibus largiuntur. Quartus est qui præest immundis cogitationibus, & rancoribus, & inuidiis, & malis affectionibus, & vocatur Beelzebub, id est vir muscarum, immittit enim muscas, id est, cogitationes immundas, odia, & voluntates malas, quæ dicuntur muscæ, quia ad animã citò volant, & ipsam commaculant. Istæ autem dæmon multos habet satellites qui eum adiuuant, & multos subditos, quibus præest. Et expellitur per confessionem & sacerdotalem absolutionem. Iesus autem, *videns cogitationes eorum*, probat pluribus rationibus quòd non in Beelzebub, sed in digito & spiritu Dei eiicit dæmonia, & quòd miracula quæ faciebat, non poterant attribui spiritui maligno, sed oportebat ea attribui spiritui diuino. Comparatur autem Spiritus sanctus digito propter tria. Primò, propter processionem, quia sicut manus & brachium procedunt de substantia corporis, & digitus de manu & brachio, & etiam à corpore, ita filius à patre, & Spiritus sanctus à patre & filio. Secundò propter partitionem, quia sicut in digito sunt plures articuli distincti, ita diuersa & distincta sunt dona Spiritus sancti. Tertiò, propter operationem, quia sicut manus & brachium operatur per digitos, sic filius per Spiritum sanctum, filius autem, manus & brachium patris dictus est, quia cuncta per eum operatur. Ad cogitationes verò eorum respondit, & in hoc deitatem suam ostendit, quia solus Deus cogitationes scit, vt vel sic compellerentur credere in eum, qui cordis occulta videbat. Nam secundum Chrysostomum, Cùm eorum suspicio irrationalis esset, metu multitudinis non audebant eum diuulgare. Probat ergo primò ratione tali, quia si per dæmonem aliquem eiiciebat alios, sequitur quod diuisio esset inter eos, & sic non posset diu stare potestas diaboli, & ex hoc sequitur aduentus Christi, per quem potestas dæmonis debebat auferri. Vnde dicit: *Omne regnum in se & contra se diuisum*, vtpote per discordias Principum, contra se alternatim pugnantium, *desolabitur*, & dissipabitur, & omnis ciuitas vel domus diuisa contra se per contrarias voluntates & operationes, non stabit, sed dissoluetur. Nam secundum Salustium, concordia paruæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur. Inductionem facit in tribus, in regno, in ciuitate, in domo, secundum triplicem vnitatem, sub qua viuunt homines. Aliqui enim viuunt tantum sub vna lege vel iure, & hi per regnum, alij sub vna consuetudine, & hi per ciuitatem, alij sub vno victu & societate, & hi per domum. Item à regno, ciuitate, & domo, sumit exemplum, id est à magnis, mediocribus, & paruis, vt per hoc rationem suam ostendat fortiorem & sufficientem.

Marginalia: *Inuidia mos.* — Beda in c. 11. Lucæ. — Beda ibid. *Idolorum origo.* — *Beelzebub.* — Remigius in eum locum. *Bel.* — *Zebub.* — Chrys. hom. 42. in Matth. *Æmulationis mala.* — *Dæmones prælati vitiis.* — Iob. 41. — *Asmodeus.* Tobiæ 3. — Matth. 6. — *Digito comparatur Spiritus sanctus.* — Chrys. hom. 42. in Matth. — *Vnitas triplex.*

Chrysostom. homil.42. in Matth.

Vnde Chrysostom. Nihil enim est in terra regno potentius, sed tamen per altercationem perit. Quid autem dicendum de ciuitate, vel de domo? Siue magnum, siue paruum fuerit, contra seipsum pugnans perit. Hæc Chrysost. Sed, *si Satanas*, per me & ad meum imperium expellit &, *eiecit Satanam*, dæmonum regnum diuisum est contra se, & discors sibi, quia contra se pugnant, & ergo regnum & potestas malitiæ ipsorum stare non potest, & ita finis mundi erit, quia vsq; ad finem mundi stabunt hîc ad tentandum nos. Regnum enim Satanæ, est in malis hominibus, quos sibi subditos tenet, quod ante finem mundi non cessabit, tum propter diuinæ iustitiæ ordinationem, & hoc ad hominum excitationem, tam propter Prophetiarum nondum impletionem. Vnde Chrysost. quasi dicat. Regnum contra se intestino bello diuisum, necesse est desolari, quod & in domo & in civitate videtur. Quocirca & si Satanæ regnum in seipsum diuisum est, ita quòd Satanas ab hominibus Satanam repellat, desolatio regnum dæmonum appropinquauit, regnum autem eorum in hoc est quòd homines subditos tenent. Si igitur ab hominibus pelluntur, hoc non est aliud, quàm regnum eorum dissolui. Si autem adhuc in hominibus potestatem tenent, manifestum est quòd regnum maligni adhuc stat, & non est contra seipsum diuisum. Hæc Chrysost. Moraliter regnum diuisum, est anima hominis mali, cuius sensualitas rebellat rationi, & hoc regnum desolatur, quia Christus qui est veritas, inde recedit, & diabolus ingreditur. Item per regnum in se diuisum, signatur omnis congregatio, carens concordia & pace, in qua sunt duo Satanæ, quorum quilibet nititur suam partem ampliare, vt sic possit alteri parti præualere, & talis congregatio desolabitur, & concordia dissipabitur, quia si sint à se diuisi, per contrarietatem effectuum non potest durare, sed deficit domus & congregatio eorum. Sed heu! vix inueniuntur aliqui homines, qui tantam concordiam habent in bono, quantam mali spiritus in malo. Cùm enim sint infiniti & innumerabiles, omnes tamen in eo concordant, quòd nihil nisi malefacere desiderant. Et vtinam sic homines in bono concordarent, & ad faciendum bonum se mutuo animarent. Deinde probat idem hoc secunda ratione, quæ talis est: Eiusdem potestatis est eiectio dæmonum per me & per filios vestros, sed illi, secundum vos, non eiiciunt dæmonia in principe dæmoniorum, ergo nec ego. Vnde dicit: *Et si ego in Beelzebub*, id est, authoritate principis dæmoniorum, *eiicio dæmonia*, à corporibus obsessis, *filij vestri*, id est, exorcistæ, secundum Bedam & Rabanum, vel Apostoli de eis nati, secundum Augustinum, & Hieron. *in quo*, id est, in qua potestate, *eiiciunt?* quasi dicat. Cùm non possitis attribuere eiectionem per filios vestros factam, nisi uirtuti diuinæ, per consequens nec eiectionem factam per me. *Ideo ipsi iudices vestri erunt*, scilicet exorcistæ, vos condemnantes de mendacio quod dicitis contra me, quia si in virtute Dei eiiciunt, multo plus & ego, cuius oppositum mendaciter affirmatis, hoc dæmoni attribuendo. Vel Apostoli de eorum stirpe geniti, qui sibi bene conscij sunt nil malæ artis à Christo didicisse, erunt iudices eorum in futuro, scilicet assessione & approbatione iudicij, quia sedebunt in duodecim soliis, iudicantes duodecim tribus Israel. Deinde elisa falsitate Pharisæorum, astruit veritatem, quia ex quo non eiicit virtute diaboli, sequitur quòd eiicit virtute Dei, cùm aliud medium non possit dari. Dicit ergo: *Si*, id est, quia, *in digito spiritu Dei eiicio dæmonia*, & sic expello regnum diaboli, vt conclusum est ex prædictis, & expulsio vnius contrarij, est introductio alterius, *profecto peruenit in nos regnum Dei*, id est, ego Christus qui Deus debeo regnare in vobis, quare ergo me blasphematis? Vel *regnum Dei*, id est, tempus gratiæ, ad merendum regnum gloriæ, quod vobis offertur, dum per verba veritatis, & miracula potestatis prædicatur. Vel *peruenit in vos regnum Dei*, id est, aditus regni cœlorum patefactus est vobis & credentibus. Probato ergo quòd dæmon non est actor miraculi, deinde consequenter probat Christus multipliciter, quòd ipse non est minister diaboli, & prima ratio est talis: Minister non est potentior actore, sed Christus potentior est diabolo, ergo Christus non est minister diaboli. Hoc autem ostendit sic: Non enim, *potest quisquam intrare in domum fortis*, domum suam custodientis, *& bona eius diripere, nisi prius*, tanquam fortior, *alligauerit fortem, & tunc* eo victo, *domum & vasa, arma & spolia illius diripiet*, auferet, *& distribuet*. Diabolus fortis est fortitudine naturalium bonorum, de quo scribitur in Iob, quòd non est potestas super terram, quæ ei comparetur. Arma eius sunt astutiæ & doli nequitiarum spiritualium, & omnes species peccatorum. Domus & atrium eius, & mundus in quo principabatur vsque ad Saluatoris aduentum. Vasa & spolia eius, sunt homines obsessi vel decepti à diabolo. Quo custodiente atrium suum, in quo sicut in domo habitabat, in pace fuerunt omnia sua, quia nemo sibi resistebat, & adhuc, *in pace sunt*, ad eum, *omnia quæ possidet*, id est, omnes peccatores qui ei obediunt & fauent, quia secundum Gregorium, Illos pulsare negligit, quos quieto iure possidere se sentit. Sed *fortior eo*, scilicet Christus, *superueniens*, id est, desuper de cœlo veniens, *vicit eum*, tentationibus eius viriliter resistendo, & passionem ab eo procuratam patienter sustinendo, eòque in infernum relegato, & sub pede Domini contrito, *vniuersa eius arma*, id est, callidissimas versutias nequitiæ spiritualis, *in quibus confidebat*, abstulit, eas compescendo & detegendo, *& vasa eius diripuit*, id est, peccatores diabolo subiugatos à potestate eius eripuit, *& spolia eius distribuit*, id est, peccatores prius à diabolo captos, diuersis officiis Ecclesiasticis assignauit, quia quosdam Apostolos, alios Euangelistas, hos Prophetas, illos pastores & doctores ordinauit. Secundum Bedam, distribuit spolia in regno Ecclesiæ tam militantis, quàm triumphantis, in diuersis dignitatibus & præmiis. Et quia Christus ista fecit, sequitur quòd potentior est dæmonibus, & ideo non est minister eorum, nec virtute eorum egens ad eiiciendum. Ex quo etiam concluditur quòd ipse sit verè Christus, quia in aduentu Christi, potestas dæmonis erit diminuenda & arcenda. Non ergo debemus esse securi, quia aduersarius noster fortis, victorisq; vocibus comprobatur, nec debemus desperare, quia princeps noster fortior illo non dubitatur. Vnde Chrysost. Non debet hostem timere fortem, qui habet principem fortiorem. Sed vigilemus & laboremus, ne fiducia principis fortioris contemnamus aduersarium nostrum. Nam si contendimus contra eum, fortiores illo sumus, si autem negligimus, ille fortior inuenitur. Fortem enim diabolum nostra negligentia facit, non illius potentia. Hæc Chrysost. Vnde & Gregor. Diabolus cùm ei resistitur, est debilis sicut formica, cùm verò eius suggestio recipitur, & fortis ut leo. Et Hieron. Tentamenta si ad te respicias, grandia sunt, si ad Deum bellatorẽ fortissimum, ludus & vmbra sunt,

Deinde

Marginalia: *Regnum Satanæ.* — Chrys. ibid. — *Moraliter Regnum diuisum.* — Beda in c.11. Lucæ. Augustinus lib.1. de quæstion. Euang. Hieron. in c.12. Matth. — Matth. 19. — *Christum non esse ministrum diaboli probat.* — *Diaboli fortitudo.* — Iob. 41. — *Arma diaboli & diuitiæ.* — Gregorius lib.24. moralium cap.12. — Beda in c.11. Lucæ. — Gregorius lib.5. c.16.

Deinde ponit secundam rationem, quæ talis est: Minister & author *concordant in voluntate, sed Christus & diabolus habent contrarias voluntates, ergo Christus non est minister diaboli. Et hoc est quod dicit: *Qui non est mecum*, in bono conueniens meæ voluntati, *contra* seu aduersum *me est*. Et huiusmodi est diabolus, quia Christus vult animas saluare, sed diabolus vult eas perdere. Christus vult homines à peccatis retrahere, & ad virtutes reuocare, diabolus ad peccata trahere, & per vitia distrahere. Vnde Hieronymus. Diabolus qui cum Domino non est, contra ipsum est, quia ille vult animas tenere captiuas, quas Christus liberare desiderat. Deinde ad idem ponitur tertia ratio talis: Eadem sunt opera authoris * & ministri, sed non eadem Christi & diaboli, ergo Christus non est in operando eius minister. Et hoc est quod dicit, *Et qui non congregat seu colligit mecum*, scilicet in fidei vnitatem, in Ecclesiæ sinum, in oliuæ supernum, *spargit, siue dispergit*, sicut lupus, & hic est diabolus, qui diuersas sectas & hæreses, ac schismata quantum potest introducit. Diuersa enim sunt opera Christi & diaboli, quia Christus colligit dispersa, sed diabolus dispergit colligata. Ille prædicat idola, hic vnius Dei notitiam. Ille trahit ad malum, hic reuocat ad bonum. His ergo & aliis modis diabolus & contrarius Christo, & non est secum per concordiam in voluntate & facto, & ideo non est secum, nec cooperatur sibi in eiiciendo dæmones & expellendo. Vnde Chrysost. Qui igitur non mecum est, neque mecum congregat, non erit mihi cooperator, vt mecum dæmones eiiciat, sed magis quæ mea sunt, spargere desiderat. Deinde post instructionem veritatis, subdit comminationem damnationis. Quia enim eos induratos sermonibus insuasibiles videt, ad cominationes, terrores se conuertit, & blasphemiam Spiritus sancti per quem peccabant, dicentes opus Spiritus sancti in Beelzebub fieri, dicat omnino carere venia in hoc seculo & in futuro, intellige tamen, nisi pœniteant de peccato. Vnde Chrysostomus. Quia Dominus Pharisæis excusando responderat, iam eos terret; est enim hæc correctionis non parua pars, non solum excusando respondere, sed & comminari. Dicit ergo, quia non vultis acquiescere rationibus nec operibus, imò blasphematis, *ideo dico vobis* veraciter & pro certo *quòd omne peccatum & blasphemia*, scilicet procedens ex humana infirmitate, vel ignorantia, *remittetur hominibus* per pœnitentiam, id est, remissibile peccatum est de se, quia non obuiat directè principio per quod fit peccatorum remissio, sicut obuiat peccatum in Spiritum sanctum, cuius sex sunt species, scilicet Desperatio, Præsumptio, Obstinatio, Finalis impœnitentia, Inuidentia fraternæ gratiæ, Impugnatio veritatis agnitæ. Vnde subditur: *Spiritus autem blasphemia non remittetur*, id est, difficilè & vix remittetur, quia vix aut nunquam tales pœnitent, & hoc peccatum non habet annexam excusationis rationem. Ex hoc patet differentia inter peccatum, blasphemiam, & spiritum blasphemiæ, quia duo prima sunt remissibilia, tertium non. Peccatum, in se vel in alterum, blaphemia, in Deum, quæ si est ex ignorantia vel infirmitate, dicitur simpliciter blasphemia, si est ex certa malitia, dicitur spiritus blasphemiæ. Vnde blasphemia erat in turbis, sed spiritus blasphemiæ in Pharisæis, qui scientes scripturas, ex inuidia impugnabant opera Christi, & ex certa malitia blasphemabant Deum, dicentes falsa de ipso quando miracula diuinitus facta attribuebant diabolo, quod erat impugnatio veritatis agnitæ, quædam species peccati in Spiritum sanctum. Blasphemia quippe est, per quam de Deo falsa dicuntur. Sed secundum Augustinum, rarò iam inueniuntur qui blasphemant lingua, sed multi vita. Quidam autem blasphemant ex coactione, & hi peccant in patrem per infirmitatem, quæ est contraria patris potentiæ, quidam ex deceptione, & hi peccant in filium per ignorantiam, quæ contrariatur filii sapientiæ, quidam ex studio, & hi peccant in Spiritum sanctum per malitiam, quæ est contraria bonitati Spiritus sancti. Primum & secundum dimittetur dignè pœnitentibus, quia ex aliqua circunstantia remissione dignum est, scilicet quia per infirmitatem vel ignorantiam commissum est, quæ peccatum attenuant, sed tertium non remittetur, id est remissione dignum non erit, quia circunstantiam excusantem non habet. Inexcusabiliter enim meretur supplicium, qui si voluisset, potuit vitare peccatum. Vnde Bernardus: Potentia ad patrem, sapientia ad filium, charitas pertinet ad Spiritum sanctum. Hoc est quod alibi dicitur, peccare in Spiritum sanctum. Quando enim ex fragilitate peccamus, in patrem quasi contra potentiam peccamus, quando ex ignorantia peccamus, in filium quasi contra sapientiam peccamus, quando verò ex maleuolentia peccamus, in Spiritum sanctum peccamus, quasi contra dilectionem. Et ideo peccare in patrem & filium, hîc siue in futuro remittitur, quia qui ex fragilitate vel ignorantia peccat, sicut aliquam excusationem habet in culpa, ita etiam aliquam remissionem habere debet in pœna, siue in hoc seculo, si pœnituerit, vt facilius consequatur indulgentiam, siue in futuro, si in malo perseuerauerit, vt tolerabiliorem sentiat pœnam. Qui verò ex malitia peccant, eorum delictum nullam excusationem habet, & ideo pœna eorum remissionem habere non debet, quia si pœnituerint in hoc seculo, plena satisfactione mulctandi sunt, si non pœnituerint, plena damnatione in futuro seculo, non quia pœnitentibus venia denegetur, sed quia pleno peccato, plena retributio debeatur. Hæc Bernardus. Spiritus ergo blasphemiæ non remittetur homini, non quòd ei negetur remissio si pœniteat, sed quia hic blasphemus, exigentibus malis meritis, sicut nunquam ad remissionem, ita ad pœnitentiam peruenturus est. Vnde ait Ioannes: *Est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis.* Secundum Gregor. Peccatum ad mortem, est peccatum vsque ad mortem, pro quo non est rogandum, quia scilicet peccatum quod hîc non corrigitur, eius venia frustra postulatur. Peccatum ergo in Spiritum S. est obstinatio, vel pertinacia mentis in nequitia obduratæ, procedens ex præsumptione vel desperatione. Qui enim præsumit de misericordia Dei, promittens sibi impunitatem, putans ita Deum peccata impunita relinquere, eo ipso obstinatur, id est pertinaciter in peccato obduratur, peccata peccatis superaddens. Et ita peccat contra iustitiam Spiritus sancti, qui ita misericors est in iustitia, quòd est & iustus in misericordia, qui oleum habet cum vino, & viceuersa. Qui autem propter magnitudinem sceleris desperat de misericordia Dei, tanquam magnitudo peccati sui excedat magnitudinem misericordiæ Dei, inde obstinatur, peccata peccatis superaddens, de peccato in peccatum effrenata libertate ruens, quousque ad cumulum damnationis veniat. Sed quamuis tota etiam Trinitas peccata remittat, huiusmodi tamen peccatum ideo specialiter attribuitur Spiritui sancto, quia Spiritus sanctus, amor est patris & filii, & benignitas

*alias, actor.

Hieron. in c. 12. Matth.

*alias, actoris.

Chrys. hom. 42. in Matth.

Chrys. ibid.

Peccatorum in Spiritum sanctum species.

Augustinus tract. 27. in Ioannem.

1. Ioann. 5.

Peccatum ad mortem.

Greg. lib. 16. moral. c. 31.

Cur in Spiritum sanctum dictum.

gnitas vtrorumque. Qui autem desperat, vel præsumit, specialiter facit illi iniuriam, cuius benignitati attribuitur remissio peccatorum, quia putat eum immisericordem vel iniustum, quia sicut ex misericordia peccata remittit, ita ex iustitia ea impunita non relinquit. Malè ergo de iustitia vel misericordia Spiritus sancti sentit, qui desperat vel præsumit. Sicut ergo morbus incurabilis dicitur, qui directè tollit remedia, per quæ expellitur morbus & curatur, vt cùm tollit virtutem naturæ vel virium naturalium: Deus tamen qui est super omnia, potest curare eum, sic peccatum in Spiritum sanctum contemnit & excludit illa, per quæ peccatum debet curari & vitari, vt timorem diuinæ iustitiæ, & spem veniæ, & huiusmodi, & sic ex sui natura dicitur irremissibile: Deus tamen sua benignitate, omne peccatum pœnitentibus remittit. Vnde dicitur irremissibile, quasi de difficili & vix remissibile. De hac materia sic dicit Augustinus. Dico Charitati vestræ, fortè in omnibus sanctis scripturis nulla maior quæstio, nulla difficilior inuenitur, in eo quod ait: Qui blasphemauerit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum, non quocunque modo blasphemauerit, reus erit huius irremissibilis delicti, sed modo quodam quem nos quærere atque intelligere voluit, qui hanc sententiam veram terribilemque deprompsit. In Spiritu enim sancto, quo in vnum Dei populus congregatur, eiicitur spiritus immundus, qui in se ipsum diuisus dicitur. Contra hoc donum gratuitum, contra istam Dei gratiam, loquitur cor impœnitens. Ipsa ergo impœnitentia, est spiritus blasphemiæ: *quæ non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro.* Contra spiritum enim sanctum quo baptizantur, quorum peccata omnia dimittuntur, & quem accepit Ecclesia, vt cui dimiserit peccata, dimittantur ei, verbum valde malum & nimis impium, siue cogitatione, siue etiam lingua sua dicit, quem patientia Dei, cùm ad pœnitentiam adducat ipse, secundum duritiam cordis sui, & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera eius. Hæc ergo omnino impœnitentia non habet remissionem neq; in hoc seculo neque in futuro, quia pœnitentia impetrat remissionem in hoc seculo, quæ valet in futuro. Sed ista impœnitentia vel cor impœnitens, quandiu quisque in hac vita viuit, non potest iudicari: de nullo enim desperandum est, quandiu patientia Dei ad pœnitentiam adducit, nec de hac vita rapit impium, qui non vult mortem impij, quantum vt conuertatur & viuat. Ideo autem omne prorsus peccatum & blasphemia remittetur hominibus, quia vbi hoc peccatum non fuerit cordis impœnitentis contra Spiritum sanctum, quo in Ecclesia peccata soluuntur, cuncta alia dimittuntur. Quomodo autem hoc dimittetur, quod etiam remissionem impedit aliorum. Omnia ergo dimittuntur eis, in quibus hoc non est quod nunquam dimittetur. In quibus autem est, quoniam hoc nunquam dimittitur, nec alia dimittuntur, quia omnium remissio vinculo istius impeditur. Ideo peccatum omne atque omnis blasphemia dimittetur hominibus in hac congregatione, quam in Spiritu sancto, & non aduersum seipsum diuiso congregat Christus. Ipsius autem spiritus illa blasphemia qua fit, vt corde impœnitenti huic tanto dono Dei vsque in finem vitæ istius resistatur, non remittetur. Vnum ergo suffugium est, ne sit irremissibilis blasphemia: cor impœnitens caueatur, nec aliter pœnitentia prodesse credatur, nisi vt teneatur Ecclesia vbi remissio peccatorum datur, & societas spiritus in pacis vinculo custoditur. Hæc Augustinus. Deinde ad refellendum & corrigendum Pharisæorum errorem, inducit sententiam sub similitudine arboris, ostendens quòd miracula sua non sunt à virtute maligna & diabolica, sed à virtute bona & diuina. Vnde dicit, *aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum.* Loquitur vulgariter, facite, id est, dicite: secundum quod dicitur, iste facit bonum, id est, dicit. Arbor autem hîc accipitur principium ipsorum operum, & fructus, ipsa opera. Inter arborem verò & fructum, semper est similitudo: quia arbor bona semper fructum bonum, & arbor mala fructum malum producit: ergo quia opera miraculosa quæ Christus faciebat, non erant mala & vana, sicut quæ fiunt arte magica, sed erant bona & salubria: concludit quòd principium per quod talia faciebat, erat sanctum & bonum. q. d. Considerate fructum arboris bonæ, & fructū arboris malæ, vt ex fructu cognoscatis vtrum sit bona an mala, quia *ex fructu arbor cognoscitur.* Similiter considerate opus actoris, vtrum sit bonum an malum: quia opus bonum, procedit à bono principio, & malum à malo: & sic ex bonitate operum quæ ego facio, potestis perpendere quòd virtus per quam ea facio, non est mala, sed bona: & ex operibus quæ fiunt per artem magicam, cùm sint mala & vana, potestis perpendere quæ fiunt virtute maligna. Opus ergo eiiciendo dæmonia, cùm sit bonum, non est à malo principio, quale est dæmonium, sed à bono principio, quod est Spiritus sanctus. Malè ergo dicitis, quia ego in Beelzebub eiicio dæmonia. Vbi Augustinus. In hoc admonuit nos Dominus, vt bonæ arbores simus, vt bonos fructus habere possimus. Vbi enim ait: Facite arborem bonam, & fructum eius bonum: est præceptum salubre, cui obedientia necessaria est. Quia autem dicit, Facite arborem malam, & fructum eius malum: non est præceptum vt faciatis, sed monitio vt caueatis. Hæc Augustinus. Deinde quasi explanando & aptando dictam similitudinem Pharisæis, ostendit falsitatis eorum radicem. Radix enim ista erat inuidia & odium, quia licet Pharisæi & legisperiti primò cognouerint Christum, tamen quia cœpit reprehendere vitia eorum, ideo conceperunt odium & inuidiam contra ipsum, ex quibus excæcati, ceciderunt à prima notitia in errorem, quia talia peruertunt iudicium rationis rectum, & extunc inceperunt omnia facta eius interpretari in malum, ad diffamandum ipsum. Ostendit ergo illos esse malam arborem ex mala radice, & malos fructus dare, cùm intentione cordis eorum malitia abundet inuidiæ, dicens: *Progenies seu genimina viperarum*, id est, venenati filij venenatorum Iudæorum, quia venenum inuidiæ ex vestris parentibus traxistis, qui persecuti sunt Prophetas ex inuidia, & vos ex eadem ratione persequimini me patrem Christum, & matrem Ecclesiam *quomodo potestis bona loqui, cùm sitis mali?* quasi dicat. Non potestis de me bona loqui, inuidia prohibente, cùm enim sitis arbor mala, non poteritis fructum bonum ferre, vtilia quidem aliis possunt loqui, sed non meritoria sibi. Vbi Chrysostomus: Non potest fieri vt alia germina producantur, nisi qualis fuerit radix in terra. Voluntas enim hominum, radix est, verba autem & opera, fructus sunt voluntatis. Ideo quale cor vnusquisq; habuerit, talia & verba loquitur, & opera facit. Hæc Chrysost. Et ideo subditur: *Ex abundantia enim cordis os loquitur*, quia verbum exterius, & significatiuum

Morbus incurabilis.

Irremissibile peccatum.

Augustinus serm. 11. de verbis Domini.

Impœnitentia.

Cor impœnitens.

Facere pro dicere & æstimare.

Augustinus serm. 12. de verbis Domini.

tiuum interioris conceptus, quasi dicat. Cor vestrum plenum est veneno, & eructat de pleno. A parte autem totum intellige, scilicet per locutionem oris, locutionem cordis, & locutionem operis. Per oris enim locutionem, vniuersa quæ actu, vel cogitatu, vel sermone de corde proferuntur, Dominus significat. Nam verbum pro facto quandoque poni solet. Vnde & Esaias de Ezechia: *Non fuit verbum quod non ostenderet eis*, id est, res digna verbo. Vbi Chrysost. Et vide ad maiorem accusationem malorum, & maiorem laudem bonorum, quod dicit: *Ex abundantia cordis os loquitur*, id est, cùm homo locutus fuerit verbum bonum vel malum, ne putes, quia tantum boni vel mali habet in corde, quantum ostendit in verbo, sed multo amplius. Ex abundantia enim boni vel mali quæ est in corde, sermo procedit. Quod enim exterius dicitur, est superessluentia eius quod intus est. In quo eos vehementer tetigit. Si enim quod dictum est ab eis, ita malum est, excogita radicem verborum quàm est magna. Hæc Chrysost. Et ideo vt dicit Gregor. Curandum est & omni custodia mens seruanda, non enim ante oculos Dei transuolant cogitationes nostræ, & nulla momenta temporis per annum transeunt sine statu retributionis. Et quia *ex abundantia cordis os loquitur*, ideo bene sequitur: *Bonus homo de bono thesauro*, id est, de bona intentione & voluntate, quæ sicut thesaurus absconditus latet interius in mente, *profert bona* cogitationis, locutionis, & operis, *& malus homo de malo thesauro suo profert mala*, quia contrariæ causæ habent contrarios effectus. Ac si dicat: Vos mali estis, ideo de thesauro cordis vestri non nisi mala profertis, secundum gloss. Thesaurus cordis, est intentio, ex qua Deus iudicat opera, vnde aliquando minora maiorem, & maiora minorem habent mercedem. Sæpe enim maiora in genere, minori fiunt charitate, & econuersò. Sicut sæpe aliquis maiori charitate dat eleemosynam, quàm alius cantat Missam, ideòque hic magis meretur de eleemosyna, quam ille de Missa. Vnde paupercula vidua, dando duo minuta, parificata est diuiti Zachæo, quia Deus non pensat quantum, sed ex quanto. De prædicta similitudine arboris & aliis iam tactis, habes etiam suprà circa finem sermonis Domini in monte, vbi plura de his videre poteris. Postquam autem processit probando & arguendo, consequenter procedit comminando, ne credant paruum vitium malè loqui, & mala verba non puniri. Ita ergo malus profert mala verba, quæ quidem non sunt paruipendenda, *quoniam de omni verbo ocioso*, non tantum pernicioso, *reddent homines rationem*, quod erit valde difficile: quia locuti sunt sine ratione, vel *reddent rationem*, id est, soluent *in die iudicii* pœnam: quod iudicium erit terribile, quia sine spe veniæ. Si autem dicitur, quòd verbum ociosum est, quod ratione vacuum est: ergo de eo non debet quæri, nec potest ratio reddi: respondendum quòd licet ociosum sit ratione vacuum: tamen quia verbum debuit habere rationem, ideo de ipso exigitur ratio, scilicet omissionis rationis. Et ex hoc patet quòd longè magis verbum nociuum & criminosum acriter punietur, & reddet homines in die iudicii condemnabiles, quale est verbum eorum quo opera Spiritus sancti calumniabantur, & blasphemabãt, dicentes: *In Beelzebub eiicit dæmonia*. Et est sensus secundum Hieronymum: Si ociosum verbum non est absque periculo eius qui loquitur, & in die iudicii reddet vnusquisque rationem sermonum suorum: quanto magis vos reddituri estis rationem calumniæ vestræ? Caueant ergo sibi detractores, opera proximorum minuentes vel infamantes, dicendo illa esse facta in hypocrisi, vel pro vana gloria, vel aliquo indebito fine, & ita in Beelzebub dæmoniorum principe. Si enim ita iudicat Dominus de verbo ocioso, quanto magis de nociuo & criminoso? Vt autem dicit Hieronymus: Ociosum verbum est quod sine vtilitate loquentis dicitur & audientis: si omissis seriis de rebus friuolis loquamur, & fabulas narremus antiquas. Cæterùm qui scurrilia replicat, & cachinnis ora dissoluit, & aliquid profert turpitudinis: hic non ociosi sermonis, sed criminosi tenebitur reus: ideòque in verborum pondere probatio consistit humanæ vitæ. Et iterum: Quicquid non ædificat audientes, in periculum vertitur audientium. Et Origenes: Inanis est omnis sermo, in quo non est intrinsecus aliquid pro Deo, vel pro Dei mandato. Vnde etiam Gregor. Ociosum verbum est, quod aut ratione iustæ necessitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret. Et si de verbo ocioso & cogitatione minutissima reddenda est ratio in die nouissimo, pensandum est, quanta peccata sequantur multos. Sic enim Deus vniuscuiusque vias considerat: sic gressus enumerat, vt nec minutissimæ cogitationes, ac tenuissima verba, quæ apud nos viluerunt, eius iudicio indiscussa remaneant. Vnde & Chrysostom. Ociosum verbum intelligitur, non malum, sed bonum quod non operatur, id est, quod non ædificat audientem. Si ergo pro bono verbo & ocioso ratione sumus reddituri, quid speramus de malo? Et si de malo verbo rationem daturi sumus, quid speramus de opere malo? Hæc Chrysostomus. Et ideò cauendum est à verbis ociosis & malis. *Ex verbis enim tuis* si fuerint bona, ac bonitate mentis consona, & sub debitis circumstantiis prolata, *iustificaberis*, id est, mereberis, vel tanquam iustus remuneraberis, *& ex verbis tuis condemnaberis*, si fuerint mala, & prædictis contraria. Scriptum est enim, quia *mors & vita in manibus linguæ*. Et ideo ex sermonibus tuis iustificaberis vel condemnaberis, quod omniũ est iustissimum: etenim tu Dominus es, & dicendi, & non dicendi. Vnde Chrysost. Mansuetum iudicium, non enim ex quibus alius dicit de te, sed ex quibus ipsemet locutus es, calculationes iudex feret, & tu Dominus es dicendi. Et iterum: Vnusquisque hominum ex voluntate sua sola, aut peccator, aut iustus constituitur. Conuincitur autem vniuscuiusque peccatoris voluntas testimoniis tribus, id est, cogitationum, verborum, & operum. Hæc Chrysost. Hîc ergo docemur, vt os nostrum custodiamus, ne verba ociosa vel mala loquamur, quia sicut vas quod non operitur, citò immundum fit, & quicquid est interius, frigescit, sic est & de corde, nisi os quod est eius operculum, teneatur cum discreta custodia clausum. Et vt dicit Gregor. Ab omni rectitudinis statu pereunt, qui per noxia verba dilabuntur. Et ideo frequenter oremus, dicentes: *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labiis meis*. Vnde Chrysost. Magis vtique virgine aliqua custodi linguam. Equus est regalis lingua. Si igitur imposueris frenum, & docueris ambulare cum bona compositione, quiescit super eam, & desuper sedebit rex. Si autem infrenatam dimiseris ferri, & saltare, diaboli & dæmonum sessio fit. Hæc Chrysostomus. Vnde & Origenes: Eorum qui verba Dei loquuntur, os Deus aperit; illorum verò qui loquuntur mendacium, falsum testimonium, scurrilitates, turpitudines, susurronum quoque & detractorum, & eorum qui ocia loquuntur, diabolus os aperit. Magnum ergo periculum

Marginalia: *Verbum pro facto.* 4. Reg. 20. — Chrysost. in c. 12. Matth. — Greg. 3. part. pastoralis. — *Thesaurus cordis.* — Lucæ 21. Lucæ 19. — *Ratio reddenda de omni verbo ocioso.* — Hieron. in c. 12. Matth. — *Detractorum periculum.* — Hieron. ibid. — Gregorius homil. 6. in Evang. — Chrysostom. homil. 43. in Matth. — Prouerb. 18. — Chrysostom. homil. 43. in Matth. — Greg. lib. 7. mor. c. 25. — Psalm. 140. — Chrys. hom. 46. in Matth. — Orig. hom. 3. in Exodum.

periculum est loqui de secularibus & vanis, cùm multa sint diuina & vtilia de quibus loqui possumus. Vnde Ambrosius. Non mediocre periculum est, cùm tanta habeamus eloquia Dei, & opera quæ fecit, his prætermissis loqui quæ sæculi sunt. Et maximè à verbis detractoriis cauere debemus, ne malè loquamur de aliis. Vnde August. Vide quomodo irasceris si quis de te mala loquatur: quomodo irascèris alteri, quando de te malè loquitur: sic irascere tibi, quando de altero malè loqueris. Et non solum cauere debemus ne verba detractoria loquamur, sed etiam ne audiamus, quia si non esset auditor, non esset detractor. Vnde Bernardus: Detrahere, & detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facilè dixerim. Et iterum: Lingua detractoris, & auditoris, diabolus sedet super vtramq;. Cauendum est etiam valde à verbis contentiosis & rixosis, quia occasionem dant multis malis. Vnde Chrysostomus. Contentio, est altercatio longa. Nascitur autem ex vana gloria, quæ dicitur amor victoriæ. Nemo enim diu contendit, nisi qui vincere concupiscit. Gloriam tibi putas esse si viceris, sed occidisti gladio amicum & amicitiam eius in ipso, & ideo quasi de amico occiso dabis rationem. Nam si hominem non occidisti ferreo gladio, amicum tamen occidisti gladio contentiosi sermonis. Hæc Chrysost. Multum insuper cauere debemus, ne proximum verbo vel cogitatu iudicemus. Vnde Chrysostomus: *Ex sermonibus tuis condemnaberis*, ait: Non audis quoniam & Pharisæus vera locutus est, sed tamen vltimam dedit vindictam. Etenim habet iudicem qui deliquit. Ne igitur capias dignitatem vnigeniti, illi iudicij thronus conseruatus est. Sed si uis iudicare, est tibi iudicium multum lucrum habens. Sedere fac in conscientia tua intellectum discernentem, & affer in medium omnia delicta tua, & inuestiga omnia peccata animæ, & expete cum diligentia noxas, & dic: Propter quid hæc & hæc tu facere ausus es? Et si hæc quidem fugerit omnia, quæ autem aliorum sunt inuestigauerit, dic ad eam: Non pro his te iudico, non pro his intrasti te accusatura. Quid enim si ille debeat, tu cur hæc & hæc deliquisti? Excusantem te accusa, quæ tui ipsius sunt intuere, non quæ aliorum. Et continuè in hanc deduc agoniam. Deinde si nihil habere dicat, sed retardatur, dilania, flagella eam velut quandam ancillam elatam & fornicatam. Et hoc secundum vnamquamque diem constitue iudicium, & subscribe flumen ignis, vermem conscientiæ venenum emittentem, & alia loca termentorum, & ne dimittas eam esse cum diabolo. Et si doluerit hæc audiens, ne subtrahas manum. Non enim morietur si percusseris, à morte autem eam eripies. Et paruorum magnas expete noxas, vt neq; prope magna deuiat. Si hæc feceris, secundum vnamquamque diem cum libera propalatione stabis secus tribunal illud terribile. Ita Paulus factus est purus. Propter hoc & dixit: *Si nosmetipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur.* Hæc Chrysostomus. Moraliter autem in verbis, siue in loquendo, attendenda sunt quinque, scilicet quid, cui, vbi, quando, & qualiter dicatur. Isti sunt quinq; digiti in manu linguæ. Quid determinat Apostolus, dicens: *Sermo vester sit semper in gratia sale conditus*, id est gratus, vtilis, sine ociositate. Ociosa sunt omnia quæ aut inutilia, aut inhonesta, aut nociua sunt. Inutilia sunt quæ nec loquentibus, nec audientibus prosunt. Inhonesta, quæ nec dignitati loquentis, nec audientis conueniunt. Nociua sunt, quæ vel ad errorem, vel ad prauitatem ducunt. Cui, determinat sapiens, dicens: *Cum stulto non multum loquaris.* Qui ergo cum alio loquitur, consideret an propter se, vel propter alium loqui habeat. Si propter illum, vtrum sit talis qui sua correctione indigeat, vel qui correctionem non recipiat. Vbi, quædã enim sunt loca, vbi nullo modo, vt in sanctuario, quædam vbi rarò, vt in conuiuio, quædam vbi moderatè, vt in locutorio est loquendum. Quando, determinat Ecclesiastes, dicens: *Tempus tacendi, & tempus loquendi.* Tacendum est aliquando propter auditorum infirmitatem, aliquando propter vitandam præcipitationem, aliquando propter personæ alterius reuerentiam, aliquando propter auditorum indignitatem. Quomodo autem loquendum, id est, quo gestu, quo sono, qua significatione. Sit ergo gestus simplex & humilis, sonus mitis & suauis, significatio verax & dulcis. Compendium autem omnium prædictorum hoc esse videtur, vt tardè & rarò quis loquatur. Vnde Seneca: Summa summarum hæc est, tardiloquum te esse iubeo. Et iterum: Quicquid dicturus es, antè quàm aliis, dixeris tibi. Magna est res, vocis & silentij temperamentum. Et iterum: Quod tacitum esse vis, nemini dixeris, quia non poteris ab alio exigere silentium, si tibi ipsi non præstas. Hæc Seneca. Sed heu sunt aliqui non solum seculares, sed & religiosi, qui quandoque etiam sine causa rationabili aliis irati toruos oculos & vultus ostendunt, ac insuper dentibus stridendo, voces furiosas emittunt, & sic dæmonem qui intus eos possidet, aliis extrà produnt. Hi tales bene in hoc Daciano in beatum Vincentium sæuienti assimilantur, de quo in sermone Augustinus, sic dicitur: Per furiosas enim Daciani voces, per truces oculos & minaces vultus, & totius corporis motus ille habitator eius interior monstrabatur, & per hæc signa visibilia tanquam per sui vasculi quod impleuerat crepantis rimulas videbatur. Hæc Augustinus. Tales etiam quandoque suis linguis acutis parcunt, & se abscondentes taciturnitati insistunt, ac silentium quod boni ex religionis obedientia Deo sacrificant, ipsi ex peruersitatis malitia dæmoniis, & non Deo, immolant. Vnde in collatione abbatis Ioseph, de amicitia sic de talibus dicitur: Illud verò quale est, quòd interdum patientes esse nos credimus, quia respondere contemnimus lacessiti, sed ita commotos fratres amara taciturnitate, vel motu gestúque irrisorio subsannamus, vt eos magis ad iracundiam vultu tacito prouocemus, quàm tumida potuissent incitare conuitia, in eo nos æstimantes minimè apud Deum reos, quia nihil ore protulimus, quod nos notare hominum iudicio aut condemnare potuisset. Ita igitur tacere nihil prodest, si idcirco nobis indicimus silentium, vt quod agendum conuitio fuerat, hoc taciturnitate faciamus, assimilantes quosdam gestus, quibus & ille quem curare nos oportuit, vehementiore inardescat iracundia. Vtique enim tale silentium erit æqualiter noxium, quia sicut exaggerat in alterius corde tristitiam, ita in suo non permittit extingui. Nonnulli quoque cùm tristificati fuerint, vel irati, ab ipso etiam pertinaciter abstinent cibo. In quo planè sacrilegij crimen euidenter incurrunt: ieiunia scilicet quæ soli Deo pro humiliatione cordis, & purgatione vitiorum, sunt specialiter offerenda, pro diabolico tumore tolerantes. Quod tale est ac si orationes atq; sacrificia non Deo, sed dæmonibus deferant: illam quoque Mosaicam increpationem mereantur audire: *Sacrificauerunt dæmonijs, & non Deo, dijs quos ignorabant.* Hæc vbi suprà. Sic ergo prædicti miseri tam peruersè litigando, quàm

malitiosè

Ambros. in Psalm. 38.

Augustinus serm. de detractione.

Detractor non audiendus.

Bern. serm. de custodia linguæ.

Contentio vitanda.

Iudicatio vitanda.

Chrysostom. homil. 43. in Matth.

Ioan. 5.

Accusa & iudica teipsum.

1. Cor. 11.

Coloss. 4.

Eccles. 22.

Eccles. 3.

Seneca epist. 40.

Idem in Prouerbiis.

Augustinus sermone de S. Vincentio tom. 10.

Cassian. collat. 16. c. 18. & 19.

Ieiunia diabolica.

Deut. 32.

malitiosè tacendo dæmonibus seruiunt: qui vtrobique se ingerendo eis illudunt. Quorum illusiones non incurrerent, si non fictam, sed veram humilitatem & charitatem haberent: quia nec tunc ad tantam impatientiam deuenirent. Et (quod adhuc peius est) tales sæpe absque fratris offensi reconciliatione accedunt ad altare, & sic accedentes iudicium sibi manducant & bibunt. Et insuper à diabolo excæcati, quandoque se excusando dicunt: quia nihil aduersus alium habent: non intelligentes quia secundum Euangelium attendere debent, si alius aduersus eos quid habet? Aufer Domine opprobrium talium peruersorum à religione seruorum tuorum.

1.Cor. 11.

ORATIO.

O *Vera virtus, eiice à me dæmonium per contritionem. O verbum Patris, sana mutum per confessionem. O intima lux, illumina cæcum per satisfactionem: & vt fortis armatus me non possideat, vniuersa arma eius, scilicet vires animæ meæ interiores, & corporis sensus exteriores in tuum conuerte obsequium. Opto etiam & desidero Deus altissime, vt quotienscunque malignus spiritus abominandas cogitationes blasphemiæ mihi immiserit: totiens ex voto omnium desideriorum meorum ineffabilis laus & gratiarum actio tibi sit in perpetuas æternitates, & blasphemia sua secum sit in perditionem. Amen.*

De Iudæis signum de cœlo quærentibus, & de spiritu immundo olim eiecto ab eis.

CAPVT LXXIV.

Matth. 12.

FINITIS autem verbis Domini aduersus blasphemiam Scribarum & Pharisæorum: quidam ex eis procaciores volentes experiri voluntatem Christi, & capere eum, dixerunt: *Magister, volumus à te signum videre,* scilicet non quodcunque, sed de cœlo. Reputabant enim miracula Christi parua, eo quòd erant vt communiter circa inferiora, vtpote circa sanitates corporum & similia. Ideo quærebant ab eo signa fieri circa corpora cœlestia, fortè manna descendere, vt tempore Moysi: vel sanare tonitrua, sicut tempore Samuelis, quod magnum fuit in Palæstina tempore æstatis: propter defectum materiæ, & potentiam agentis, scilicet solis omnes vapores consumentis: vel ignem de sublimi descendere, vt tempore Heliæ: vel solem stare, sicut tempore Iosuæ: vel retrocedere, vt tempore Ezechiæ: vel alia huiusmodi, quasi non possent & illa calumniari & dicere, ex occultis & variis passionibus accidisse. Nam qui calumniatur eis quæ oculis videt, manu tenet, vtilitate sentit: quid facturus est de his quæ de cœlo venerint? Vtique respondebit, & magos in Ægypto multa signa fecisse de cœlo, vel calumniabitur alio modo. Vnde Chrysostomus: Cùm multa signa vidissent, tanquam si nullum vidissent ita signum petebant. Verè enim nullum viderunt: quia corporali aspectu viderunt, non spirituali affectu. Vbi sciendum quòd aliqui malignantes detrahebant miraculis Christi dupliciter. Vno modo attribuebant ea virtuti dæmonis, vt visum est suprà in præcedenti capitulo. Alio modo reputando ea parua, vt dicitur hoc loco. Isti enim ac si signa eius non vidissent, vel quasi quæ viderant parua vel nulla fuissent, tentantes eum de cœlo signum quærunt: non ex deuotione vt ex hoc credant, sed

Exodi 16. 1.Reg. 12. Iosue 10. 4. Reg. 1. 4. Reg. 2. 4. Reg. 20.

Chrysostom. homil. 44. in Matth.

magis ex curiositate, & vt facilius quàm primis contradicant. Adulantes autem dicunt, Magister: vt blanditiis alliciant, quem conuitiis blasphemauerant. Vnde Chrysostomus. Hi quos oportebat admirari & obstupescere, & credere: nunc à nequitia non desistunt. Vnde autem verba & adulatione, & ironia sunt plena, putabant enim allicere per hoc. Et nunc quidem conuitiantur, nunc adulantur, nunc autem dæmoniacum vocant, nunc magistrum: vtraque pernicioso consilio: & si contraria sint quæ dicebantur, propter hoc & eos, & vehementer tetigit. Hæc Chrysost. Et quia malè quærebant, ideo non dat eis signum: sed *respondens ait illis: Generatio mala* in opere, *& adultera* in fide: quia relicto proprio viro, scilicet Deo, idolis seruiebant, etsi idola non colebant, tamen à vero sponso Christo se alienabant, *signum de cœlo quæris* ad calumniam contra me, quasi alia quæ viderunt signa non fuerint. Vide quomodo cùm Iudæi Christo conuitiabantur, dicentes, in principe dæmoniorum eiicit dæmones, mansuetè eis respondet per rationes improbans dictum eorum, hîc verò cùm laudando adulantur, magistrum vocantes, asperè eos tangit, demonstrans, (secundum Chrysostomum,) quò vtraque passione erat superior, & neque conuitiis in iram conducitur, neque adulatione mollitur, in quo ostendit amplectenda esse opprobria, & adulationes vitandas. Nam (vt ait Chrysostomus,) Vir sapiens in faciem cæditur, quando in facie laudatur. Non sic multi maiores huius temporis faciunt, qui bona suadentes contemnunt, & eis tanquam conuitiantibus irascuntur, sed mala suggerentes audiunt, & eorum adulatione molliuntur. Vtinam attenderent consilium sapientis, qui dicit: *Melius est à sapiente corripi, quam stultorum adulatione decipi,* deinde subiungit. *Et signum non dabitur ei,* scilicet potestatis, & de cœlestibus quale petit ad calumniam, *nisi signum Ionæ Prophetæ,* quod fuit humilitatis & abiectionis contra eorum superbiam, quasi diceret: Tu generatio praua petis signum cœleste, & signum potentiæ vel gloriæ de sublimi, & tibi non dabitur, nisi signum terrenum, & signum passionis & infirmitatis, significatum signo & facto Ionæ Prophetæ. Ionas enim fuit Niniuitis signum dupliciter, scilicet verbo & facto. Verbo, quia viua voce eis significauit, quòd perirent nisi conuerterentur. Facto, eo quòd fuerit in ventre ceti, tribus diebus & noctibus. Vbi fuerunt tria, scilicet absorptio, detentio, euomitio. Absorptio fuit signum mortis Christi, detentio, sepulturæ, euomitio, resurrectionis, Et sic dabitur eis signum, id est, significatio in facto Ionæ, vt scilicet conuertantur & saluentur. Non hoc est dictum, quasi alia signa ante mortem Christi non fuerint data, sed quia mors & passio Christi fuit signum præcipuum & vltimum, & signum signorum, in quod omnia signa ducebant, ideo dandum Iudæis dicitur, quia si illi crederent, saluarentur, si non crederent, damnarentur, sicut Ionas fuit signum Niniuitis, vt si vellent credere, saluarentur, sin autem, subuerterentur. Non ergo dat eis signum diuinitatis de cœlo quod quærebant, quia propter eorum curiositatem & malitiam videre indigni erant, sed de abysso maris, & profundo inferni, quale Ionas à ceto voratus, sed de abysso mortis liberatus, & accepit & dedit signum videlicet incarnationis, non diuinitatis, passionis, non glorificationis. Discipulis autem suis signum de cœlo dedit, quibus æternæ beatitudinis gloriã, & prius figuraliter in mõte transfiguratus, ac postea veraciter in cœlum subleuatus ostendit. Quia enim

Chrys. ibid.

Chrys. ibid.

Adulatores vitandi.

Eccles. 7.

Ionas fuit signum.

Matth. 17.

enim Iudæi terreni & infimi erant, ideo de terrenis & infimis signum debebant habere. Vnde dat eis signum de imo suæ passionis & sepulturæ dicens: Marc. vlt. Ionæ 2. *Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti, tribus diebus & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus*, per synecdochen, accipiendo scilicet partem sextæ feriæ, & totã diem sabbati, & partem diei Dominicæ resurrectionis, pro tribus diebus & noctibus. Per istos qui quærebant signum de cœlo, signantur curiosi & superbi, qui supra vires cœlestia rimantur, & nimis curiose diuina scrutantur de cœlo, & cœlestibus ac secretis diuinis disputantes, vel de reuelationibus & visionibus præsumentes, omissa via, scilicet præceptis Domini & consiliis, quibus venitur ad illa, propter quod opprimuntur à gloria, quia per hoc aliquando labuntur in erronea documẽta, vel quandoq; in peccata spiritualia & carnalia, propter quod dicitur eis, *generatio mala & adultera, & cætera*, quia quærunt quæ non sunt scibilia, nec ad fidem vel mores vtilia, & ideo non dabitur eis signum, nisi signum Ionæ Prophetæ, quem deglutiuit cetus, & sic deludit & deglutit eos diabolus. Deinde Iudæorum malitiam quam obstinatam, & obduratam Dominus præuidit, exemplis quibusdam condemnat, quia conuersio Niniuitarum & factum reginæ Austri ostendit istos in iudicio, quo omnes tam boni quam mali surgent, grauius puniendos, & condemnabit eos, id est, ostendet condemnandos, quia ex illorum facto apparebit iusta istorum condemnatio. *Niniuitarum cum Iudæis comparatio.* Vnde dicit: *Viri Niniuitæ* qui sunt Assyrii *surgent*, scilicet in resurrectione generali *in iudicio* futuro *cum generatione ista*, scilicet Iudaica, quæ similiter tunc surget, *& condemnabunt eam*, id est, condemnandam ostendent, scilicet primò ex comparatione populi ad populum, quia ibi Niniuitæ, Gentiles, & Barbari, hîc Iudæi populus Dei. Secundò ex comparatione prædicantis ad prædicantem, quia ibi Ionas propheta purus homo, hîc Christus Dominus Prophetarum, Deus & homo; ibi Ionas peregrinus, hîc Christus conciuis suus. Tertiò ex comparatione prædicationis ad prædicationem, quia ibi Ionas tantum tribus diebus, hîc Christus tribus annis prædicauit, ibi Ionas nullum miraculum, hîc Christus multa fecit. Quartò ex comparatione effectus ad effectum, quia illi egerunt pœnitentiam, isti verò non, sed etiam addiderunt blasphemiam. Chrys. ibid. Vbi Chrysostomus: Illi Prophetam susceperunt, isti Dominum Iesum repulerunt. Illi neque in lege instructi, neque Prophetis admoniti ad Dominum conuersi sunt, cognoscentes suum peccatum, isti tot præceptis eruditi legis & Prophetarum, à Domino recesserunt. Illi qui semper populus diaboli, infra tres dies facti sunt populus Dei, isti qui semper videbantur populus Dei, infra tres dies facti sunt crucifixo Christo populus Satanæ. 3. Reg. 10. Deinde subditur: *Regina Austri*, id est, regina Saba, cuius regnum erat in Australi parte respectu Hierusalem, quæ non dubitatur electa esse, & secundum quosdã dicebatur Sibylla *surget*, id est, resurget *in iudicio* extremo, *cum generatione ista* pessima, *& condemnabit eam*, i. e. ostendet condemnandam, hoc est ex facto suo ostendetur iusta istorum condemnatio, *quia venit à finibus terræ*, i. e. à lõginquis partibus *audire sapientiam Salomonis*, qui tamen non fuit nisi solum forma Christi. Ex his aggrauatur Iudæorum malitia, quia illa mulier, isti viri, illa à remotis venit, isti præsentem habuerunt, illa cum labore, isti sine difficultate. Illa laudauit alienigenam, isti condemnauerunt proprium terrigenam. Illa ad ipsum venit, quem sola fama cognouit, isti probatum miraculis contempserunt. Illa ad purum hominem, isti ad Deum & hominem. Illa cum muneribus, isti cum opprobriis & vulneribus. *Et ecce plus quam Salomon hic*, scilicet Christus præsentialiter positus, quia hic Deus, ille homo, ille scientiam habuit terrestrium, hic omnium, ille ædificauit templum defectibile, hic indefectibile. Vbi Chrysostomus: Chrys. ibid. Regina Austri cùm esset gentilis, & mulier ob tantam longitudinem itineris venire ad eum, nec propter infirmiorem sexum impedita est: concupiscentia enim sapientiæ infirmitati dabat virtutem: isti autem viri & sacerdotes quorum proprium esse debuerat amare sapientiam ante oculos suos, & in medio gremio sapientiam positã contempserunt. *Regina Austri.* Illa ad hominem occurrit, isti à Deo recesserunt. Illa munera multa obtulit, vt audiret eum, isti autem nec præmia regni cœlorum accipere volunt, nec credunt. Et iterum: Regina Austri venit à finibus terræ ad audiendum Salomonem, & Christiani nolunt venire de plateis ad audiendum Christum: multi etiam de Ecclesia exeunt, & ibi Christum solum relinquunt. Hæc Chrysost. Mysticè hîc damnata plebe Iudæorum, Ecclesiæ mysterium secretum exprimitur, quæ in Niniuitis, & in regina Austri de totius finibus orbis congregatur, & in illis fides gentium Israël antefertur. Duæ enim sunt partes Ecclesiæ, vel duo genera hominum in ea, vnum quod peccauit, sed desistit per pœnitentiam, & hoc signatum est per Niniuitas, de quorum peccato legitur. Alterum quòd mortaliter non peccauit, & hoc signatum est per reginam Austri: de peccato cuius non legitur. Vnde Ambros. Ecclesia fidelium ex gentibus collecta, quæ in Niniuitis per pœnitentiam præterita peccata delet, & in regina Austri quæ electa esse non dubitatur, per sapientiam cauet futura: in iudicio condemnabit generationem hanc nequam: damnabit autem non sine potestate, sed operationis exemplo, quia præfertur Ecclesia synagogæ. Ex duobus igitur constat Ecclesia, vt aut peccare nescias, aut peccare desistas: pœnitentia enim peccata abolet, sapientia cauet. Hæc Ambrosius. Ambr. lib. 7. in Lucam in cap. 11. Per Niniuitas etiam signantur peccatores ad vocem prædicatoris pœnitentiam agentes, & per reginam Austri simplices sapientiam Christi deuotè quærentes, quorum salus secundum sententiam Saluatoris præponitur saluti eorum, qui videntur iusti, vel sapientes, & de sua iustitia vel scientia præsumentes. *Niniuitæ.* Niniuitæ quoque interpretantur germina pulchritudinis, ideo etiam significare possunt iuuenes existentes in statu potissimo iuuentutis, qui solent de facili ad vitia declinare, & ad bonam intentionem de facili pœnitere, propter quod subditur, quòd fecerunt pœnitentiam ad prædicationem Ionæ, qui columba interpretatur, & ideo per eum simpliciter admonens significatur. *Morale.* Per reginam verò Austri, signari potest anima rationalis, quæ si bene regat vires inferiores per dictamen legis naturæ, dicitur regina, sed si hoc facit ex charitatis feruore, tunc dicitur regina Austri, eo quòd ab Austro prouenit feruor caloris signans feruorem charitatis. Et hæc regina venit ad verum Salomonem Iesum Christum per deuotionem afferens ei aurum sapientiæ & gemmas virtutum, & aromata bonæ famæ, istis vtendo ad diuinum honorem. Ex hoc facto igitur iuuenum prædictorum, obstinati senes, ex facto animæ bene & ex charitate se regentis, anima frigida & negligens, condemnabiles ostenduntur: qui per generationem Iudæorum signantur. Post hæc Dominus contra Iudæos nolentes assimilari Niniuitis,

nitis, quia eo pœnitentiam prædicante non pœnituerunt, vel reginæ Austri, quia eo docente non didicerunt, inducit exemplum ad arguendum ingratitudinem eorum: ostendens eos similes homini prius à dæmone obsesso, & post liberato, & iterum propter negligentiam plenius possesso. Nam primò diabolus habitauit in eis, quando erant in Ægypto viuentes, secundum ritum Ægyptiorum, qui expulsus fuit ab eis, quando in figura Christi mactauerunt agnum, & sanguine eius liniti sunt, quando & legem acceperunt, quæ excludebat cultum dæmonum, & inducebat ad colendum vnum verum Deum, & sic eiectus transiit ad possidendum plenius gentiles, sine lege & Prophetarum oraculis viuentes, & ideo eos tenebat in idololatria subiectos. Sed adueniente Christi prædicatione & Apostolorum, Iudæi pro maiori parte increduli permanserunt: Gentiles verò deuotè fidem Christi acceperunt, & sic diabolus eiectus à gentibus, reuersus est ad possidendum populum Iudaicum errore excæcatum, & facta sunt nouissima huius populi peiora prioribus, quia peior est modo *quàm à principio ante legem datam fuerit*, status eius. Vnde ait: *Cùm immundus spiritus*, scilicet diabolus immundum faciens, & immundiciā diligens vel inhabitans, dæmones enim dicuntur spiritus immundi, vel affectione, quia diligunt immunda, vel persuasione, quia suadent immunda, vel inhabitatione, qui inhabitant corda immunda, *exierit ab homine*, scilicet à populo Iudaico, quia secundum Ambrosium: In homine totius Iudaici populi comparatio est, à quo viuente adhuc sub lege naturæ immundus spiritus exierat per susceptionem legis Mosaicæ *ambulat per loca arida & inaquosa*, id est corda Gentilium prius humore gratiæ & virore fidei, ac pinguedine Spiritus sancti carentia ritum idololatriæ & maculas criminum eis immittendo *quærens* in eis *requiem*, id est, perpetuam mansionem, appetens ibi finaliter manere per infidelitatem & dominationem, *& non inuenit*, quia adueniente Christo, & prædicantibus Apostolis, suscepta Christi fide inde eiectus fuit. *Tunc dicit*, intra se, *Reuertar in domum meam*, id est, ad populum Iudaicum, *vnde exiui* eos dimittendo. *Et veniens inuenit eam vacantem* ab obseruantia legis, & operibus virtutum per negligentiam, ac fide & bonis operibus vacuam, & Christum, hospitem nō habentem, *& scopis mundatam* ab operibus vitiorum superficialiter, & secundum apparentiam, quia populus Iudaicus habebat quandam exteriorem munditiam, sicut enim scopa non tollit tenaces sordes, sed superficiales, ita ipsi quod de foris & scopabant & mundabant, ac mundiciam exteriorem quærebant, sed intus sordidi manebant, & ornatam exterius per hypocrisim & boni simulationem propter legis apparentiam, & traditionum Pharisæorum obseruantiam. Tangit ergo tria quæ dant locum diabolo, scilicet ociositatem, sanctitatis præsumptionem, & virtutis simulationem. Similiter hodie timendum est Ecclesiæ, ne olim expulsus ab ea diabolus eam inueniat vacantem ab obseruantia mandatorum Dei, *& scopis mundatam*, secundum exteriorem apparentiam *& ornatam*, per exteriorem cultum & obseruantiam humanarum traditionum. Multi enim hodie plus attendunt ad cultum Ecclesiæ corporalem, quàm spiritualem, quia parietes Ecclesiæ & altaria ornantur, & de ornatione & purgatione ministrorum parum curatur. Sed econtrariò in Ecclesia fuit primitiua, maior enim vis fiebat in ornatu spirituali & interiori. Et ideò multum

Diabolus inuidens.

Immundus spiritus.

Ambrosius in c. 11. Lucæ.

Matth. 23.

distat nunc Ecclesia in hoc tempore malo à statu suo pristino. Vnde Hieron. Christi Ecclesia prius nata, & post adulta, persecutionibus creuit, martyriis coronata est. Et postquam ad Christianos principes venit, potentia quidem & diuitiis maior, sed virtutibus minor est facta. *Tunc* vt firmius possideat Iudæos, *vadit* per conatum *& assumit septem alios spiritus* per quos vniuersitas dæmonum & vitiorum quibus tentat intelligitur, quia vniuersitas hoc numero sæpe designatur, hæc sunt septem gentes pugnantes contra filios Israel. Iste autem septenarius septem donis Spiritus sancti expellitur. Et addit *nequiores se*, vel propter numerum, vel propter conatum, vel propter effectum quem inducunt: quia eos ad hos redeunt nequiores, quàm antè faciunt. *Et intrantes*, seu, ingressi *habitant ibi*, & sic omnia cumulantur in eis vitia. Hæc est enim intentio dæmonum, vt non transeant ad horam vel tempus modicum, sed vt immorentur vsq; ad obitum. *Et fiunt nouissima hominis*, scilicet populi Iudaici *priora prioribus*, quia Iudæi ante legem datam fuerunt peccatis irretiti, & à diabolo possessi, sed post aduentum Christi in peccato suo obstinati sunt peiores facti, quia eorum peccata propter ingratitudinem sunt quasi duplicata, deteriores enim sunt Israelitæ blasphemantes Christum in conuenticulis suis, quàm olim fuissent in Ægypto ante notitiam legis, quia maior infidelitas est venientem non suscipere, quàm venturum non credere. Deinde similitudinem dictam, & quò tendat parabola, exponit, quòdque hîc quasi de vno homine per similitudinem dictum de toto populo Iudaico intelligatur, ostendit dicens: *Sic erit generationi huic pessima*, scilicet Iudaicæ, prout suprà dictum est de homine vno. Mala fuit generatio hæc in deserto, quando vitulum adorauit, quando contra Dominum murmurauit, quando terræ promissionis detraxit, sed peior in terra promissionis ante aduentum Christi, quando filius & filias dæmoniis immolauit, sed pessima post aduentum Christi, quando Deum filium ad eam missum crucifixit. Moraliter exponitur istud exemplum de homine, qui post gratiam baptismalem, vel pœnitentialem, recidiuat in culpam, sicut canis reuersus ad vomitum, diabolus enim ab homine exit, quando in baptismo pompis illius, & præcedentium peccatorū illecebris homo abrenunciat, vel quando per pœnitentiam & confessionem à peccatis mundatur, proponens quòd ab eis abstineat, qui eiectus *ambulat per loca arida & inaquosa*, quia corda iustorum ab omni carnalis concupiscentiæ amore siccata & immunia tentando explorat, si quos ibi nequitiæ suæ gressus figere possit. Sed in eis, tanquam per gratiam Dei solidatis, requiem non inuenit, quia qui prauis cogitationibus & actibus pascitur, in mentibus fidelium omnia sua tentamenta cessare perpendit. *Et volens reuerti in domum* priorem: peccator enim est domus diaboli, sicut iustus templum Dei, *inuenit eam vacantem* à bonis actibus per negligentiā, *& scopis mundatam* à sordibus vitiorum, secundum apparentiam, *& ornatam* simulatis virtutibus, scilicet exterioribus & apparentibus, non interioribus & veris. *Tunc assumit alios septem spiritus nequiores se*, i.e. vniuersa vitia diabolo nequiora, quia diabolus solum suggerit malum: habitus autem vitiosi intranei cum quadam violentia ad malum inclinant, & ingressi inhabitant vacantem & torpentem: à tot enim dæmonibus homo possidetur, quot vitiis subiicitur: singulis enim vitiis singuli dæmones præsidere dicuntur. *Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus*, &

Hieronymus aduersus errores Ioannis Ierosolymitani tomo 2.

Moraliter. De recidiuante.

Prouerb. 26.

& hoc propter ingratitudinem doni & gratiæ præcedentis: grauiora enim sunt crimina post baptismum, vel pœnitentiam, quia melius est, i. e. minus malum est viam veritatis non agnoscere, quã post agnitam retrorsum conuerti, ist est, leuius est committere aliquod peccatum cum ignorantia, quàm idem cum scientia quò ad pœnam: minorem enim pro illo patietur pænæ vindictam, quia per contemptum gratiæ, quam de se malè viuendo pellit, deteriora supplicia meretur, & vulnus iteratum tardius sanatur. Vnde Chrysost. Hæc autem non solum ad illos, sed ad nos etiam dicta esse rationem habet, si illuminati & à prioribus eruti malis, rursus ab eadem possideamur nequitia. Etenim difficilior iam erit pœna posteriorum peccatorum propter quod paralytico dixit Christus: *Ecce sanus factus es; noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* Et iterum. Cùm semel aliquis liberatus à malis non sobrius efficitur, multo difficiliora patietur prioribus. Etenim difficilior iam erit pœna posteriorum peccatorum: hinc autem non solum pœnam excogita, sed etiam infinitam Dei longanimitatem. Sed ne confidamus, sed timeamus. Etenim Pharao si in prima plaga eruditus fuisset, non vtiq; accepisset experientiã posteriorum, non vtiq; postea simul cum ipso exercitu submersus esset. Sed nõ rubrum mare iam pertransire nunc est, sed pelagus est ignis: pelagus non tale, neq; tantum, sed multo maius & syluestrius. Ideo rogo vt compungantur sermones gehennæ audientes. Nihil enim delectabilius est dispositione hac, quare hac nihil amarius. Conuertit enim animas nostras, & erigit intellectũ, & perniciosam concupiscentiarum captiuationem proiicit, & medicina nobis hæc fit. Excogitemus igitur & mittamus principium vel nunc, & ostium pœnitentiæ, & tangamus viam arctam. Vsquequo lasciuia, vsquequo remissio, non impleti sumus pigritantes, deridentes, tardantes? Non eadem rursus erunt mensa & saturatio, & superabundantia, & pecuniæ, & possessiones, & fabricationes. Et quis finis? Cinis, & puluis, & sepulchra, & vermis. Ostẽdamus itaq; nouam quandam viam, faciamus terram, cœlum, & omnino assumamus virtutem, vt futuris potiamur bonis. Hæc Chrysostomus.

2. Petr. 2.
Chrysostom. homil. 44. in Matth.
Ioann. 5.
Exodi 5. & seq.
Ibidem 14.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, magister bone, fac mecum signum gratiæ tuæ in bonum, vt me miserum quem cetus & draco ille magnus absorbuit peccatis spiritualibus & carnalibus tanquam diebus & noctibus, & hoc tribus: quia consensu, & opere, ac consuetudine, tu misericorditer de faucibus eius digneris liberare. Fac etiam me præterita peccata plangere, & futura cauere. Exicca me ab humore concupiscentiæ, vt quietem non inueniat in me, munda me scopis confessionis à vitiorum sordibus, & orna me veris virtutibus, ne me à bonis vacantem inueniat, & iteratò deterius peccare faciat. Amen.

De muliere vocem de turba extollente, ac de matre & fratribus Domini eum quærentibus.

CAPUT LXXV.

Factum est autem cùm Dominus Iesus hæc diceret, respondens blasphemiis Iudæorum, *extollens*, id est, ex corde tollens, ac constanter & altè proferens *vocem* in Christi commendationem, & Iudæorum blasphemantium confutationem, *quadam mulier* non diues, non potens, non nobilis, sed pauper, *de turba* & de communi plebe, & popularibus. Solent enim populares deuotiores esse maioribus, prorupit in laudem Christi contra vituperium Iudæorum. Et dicitur fuisse sancta Marcella ancilla beatæ Marthæ, quæ non potuit amplius blasphemias Iudæorum contra Christum sustinere, & contra blasphemos vocem extulit in laudem Christi & matris suæ, commendans eius conceptum, & partum corporalem, & dicens: *Beatus est venter, qui te portauit*, per quem omnes beatificamur, *& beata sunt vbera quæ suxisti.* Matrem beatificat & laudat ex filio, & non è conuersò, quia gratia & gloria prouenit principaliter ab ipso. Vbi apparet magna confidentia, & audacia, & fides, & deuotio istius mulieris in duobus. Primò, in eo quòd non silenter & in aure loquebatur, sed extollens vocem in altum non timuit, suauitate enim verborum Christi accensa fuit. Secundò, in eo quòd Scribis & Pharisæis Dominum tentantibus, simul & blasphemantibus ipsa magna fiducia Dei filium confitetur, vt & præsentium Iudæorum calumniam, & futurorum hæreticorum perfidiam confundat. Nam sicut tunc Iudæi blasphemantes, & eum in Beelzebub eiicere dæmonia dicentes, negabant eum esse Dei filium, ita postea quidam hæretici negabant eum esse verum hominem, dicentes eum non veram carnem ex Maria virgine assumpsisse, sed corpus æthereum attulisse. Hæc autem mulier vtrosque confutat, quia & verum Dei filium patri consubstantialem aduersus blasphemantes confitetur, cum matrem ex filio tanquam principio ratione diuinitatis beatificat, & verum non phantasticum hominis filium matri consubstantialem testatur, cum eum ventre portatum, vberibusque lactatum significat. Spiritualiter autem ista mulier sanctam Ecclesiam signat, quæ inter turbas Iudæorum, paganorum, & hæreticorum credula voce Dominum Iesum Christum confitetur: cuius reuera voce venter Mariæ Virginis beatus prædicatur, qui totius mundi redemptorem portare meruit, sicut ipsa de se ait: Ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Vbi Beda: Et nos igitur extollamus vocem cum Ecclesia Catholica, cuius hæc mulier typum gessit: extollamus & mentem de medio turbarum, dicamúsque Saluatori: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. Verè enim beata parens, quæ sicut quidam ait:

Lucæ 11.
Marcella.
Fides & deuotio mulieris.
Beda in c. 11. Lucæ.
Laus Mariæ.

——Enixa puerpera regem,
Qui cœlum terrámque regit per secula: cuius
Nomen ab æterno, complectens omnia gyro:
Imperium sine fine manet, quæ ventre beato
Gaudia matris habens, cùm virginitatis honore.
Nec prima similem visa est, nec habere sequentem.

At Iesus confirmando verbum mulieris & commendando laudem matris, ac fidem & constantiam eiusdem mulieris aliorúmq; similium dixit: *Quinimmo: beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.* Per quod signauit beatam Virginem se concepisse fœlicius, per fidem & deuotionem spiritualiter, quàm corporaliter. Ac si dicat: Iuxta tuam sententiam principaliter beata est illa cuius venter me portauit, sed non solum ipsa beata est, imò etiã omnes sunt beati in præsenti in spe, & tandem in futuro in re *qui audiunt verbum Dei*, corde credentes, *& custodiunt illud*, opere adimplentes. Beata quidem & felix est mater mea, quæ me portauit & lactauit, sed magis ideo felix atque beata, quia verbum Dei audiuit, audiendo credidit, credendo custodiuit: hoc enim nisi fecisset, nec fœlix, nec

Lucæ 1. nec mater mea esse potuisset. Vnde Elizabeth ad eã ait; *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur in te quæ dicta sunt tibi à Domino.* Beatior ergo fuit, quia verbum spiritualiter mente concepit, auditu fidei suscepit, memoriterque ac studiosè operatione custodiuit, quia conceptio spiritualis, qua Christus in corde concipitur, fœlicior est quàm carnalis. Fides enim per dilectionem operans beatitudinem autem æternam promeretur: non autem conceptio vel portatio sine fide, quia impossibile & sine fide Deo placere. Vnde secundum Augustinum: Beatior fuit Maria profitendo fidem Christi, quàm concipiendo carnem Christi, & fœlicius concepit Deum mente per fidem, quàm corpore per carnis assumptionem. Nihil enim Mariæ materna propinquitas profuisset, nisi illum fœlicius corde quàm carne gestasset. Vnde Chrysostomus. Neque concipere Christum, neque mirabilem illum fœtum parere habet aliquam vtilitatem, virtute non existente: quoniam nulla huius ei vtilitas si non vniuersa quæ oportet fecerit, & nihil partus ei profuisset, nisi valde bona & fidelis esset. Si verò Mariæ nihil prodesset sine ea, quæ secundum animam est virtute, genitum ab ea esse Christum: multo magis nos etsi patrem, etsi filium habuerimus virtuosum & nobilem: ipsi verò longè erimus à virtute illius, nobis prodesse poterit. Hæc Chrysost. Vbi Beda: Pulchræ attestationi mulieris annuit, non eam tantummodo quæ verbum Dei corporaliter generare meruerat, sed & omnes verbum Dei spiritualiter auditu fidei concipere, & boni operis custodia, vel in suo, vel in proximorum corde parere, & quasi alere studuerint asserens esse beatos: quia & eadem Dei genitrix, & inde quidem beata, quia verbi incarnandi ministra facta est temporalis, sed inde multo beatior, quia eiusdem semper amandi custos manebat æterna. Qua sententia sapientes Iudæorum tanquam indignos beatitudine clam percutit, qui verbum Dei non audire & custodire, sed negare & blasphemare quærebant. Hæc Beda. Et secundum eundem tota vitæ cœlestis perfectio duobus his comprehenditur, vt verbum Dei audiamus & faciamus. Quem ergo beatitudo Mariæ delectat, verbum Dei libenter audire & custodire studeat, & beatus erit. Quisquis enim verbum Dei libenter audit, Christum concipit, si autem opere impleuerit, Christum parit: quem Maria portauit corporaliter, ipse portat spiritualiter. Vnde Augustinus: Qui corde credit ad iustitiam, concipit Christum, & qui ore confitetur ad salutem, parit Christum, vnde Dominus alibi: Si quis fecerit voluntatem Patris mei, ipse meus frater, soror & mater est. Hac laude Christi matrísque eius cùm se audiret laudari à quadam muliere Robertus, fundans & ædificans monasterium Præmonstratense ait ei: Et maledicta tu, & qui tibi suggessit verba dominica, & laudem eius in me miserum retorquere, qui etiam modica laude capi consueueram. Verbum Domini debet audiri reuerenter propter preciositatem. Si enim aliquis haberet particulam de veste Domini, vel lachrymam quæ exiuit de oculis eius, vel stillam sanguinis quæ exiuit de carne ipsius: valde reuerenter susciperet & seruaret: multo fortius verbum Domini quod nonsolum egreditur de ore eius, sed de intimis cordis ipsius. Item patienter non cum tædio, vel murmure & detractione. Item obedienter, vt scilicet quod quis audit opere impleat. Mali libenter debent audire verbum Dei vt corrigantur, nam verbum Dei est medicina animæ contra morbum peccati. Boni etiam, qui sunt in statu triplici, libenter

Beata Maria, ex fide præcipuè.

Auguft. lib. de sancta virginitate cap. 3.

Chrysostom. homil. 45. in Matth.

Beda in c. 11. Lucæ.

Verbum Dei audire nolentes beati esse nequeunt.

Rom. 10. Matth. 7.

Robertus Præmonstratensium fundator.

Verbi Domini preciositas, & quomodo audiendum sit.

debent audire verbum Dei. Incipientibus enim hoc conuenit vt erudiantur, & illis verbum Dei est lac. Proficientibus etiam conuenit audire verbum Dei, vt dirigantur in via profectus spiritualis. Perfectis etiam conuenit audire verbum Dei, vt amplius perficiantur, quibus verbum Dei est solidus cibus. Est enim verbum Dei manna cœleste, & sapit cuilibet pro suo velle. Vnde Origenes: Non ergo festinemus cœleste manna suscipere, illud enim manna prout quisque desiderat, talem saporem reddit in ore eius. Tu ergo si verbum Dei, quod in Ecclesia prædicatur, tota fide, & tota deuotione suscipias, fiet tibi ipsum verbum quodcunq; desideras. Verbi gratia: Si tribularis, consolatur te dicens: *Cor contritum & humiliatum, Deus non despicies.* Si lætaris prosperè, futurorum cumulat tibi gaudia dicens: *Lætamini in Domino & exultate iusti.* Si iracundus es, mitigat te, dicens: *Desine ab ira & delinque furorem.* Si in doloribus es, sanat te, dicens: *Dominus sanat omnes languores tuos.* Si in paupertate consumeris, consolatur te, dicens: *Dominus alleuat de terra inopem, & de stercore erigit pauperem.* Sic ergo manna verbi Dei reddet in ore tuo saporem quemcunq; volueris. Hæc Origenes. *Adhuc autem,* Domino Iesu prædicante, & quæ suprà dicta sunt, *ad turbas loquente, mater eius & fratres,* i. e. consanguinei venerunt, *quærentes eum,* licet enim Pharisæi essent mixti cum turbis, tamen principaliter prædicabat propter turbas erudiẽdas. Et quia faciliter eum adire præ turba nõ poterant, & etiam ne fructum diuini verbi impedirent, *foris stabant,* & miserunt ad eum vocantes ipsum. Fratres hic vocantur consobrini Domini, secundum morem scripturæ, quæ sæpe consanguineos solet fratres nominare. Et cùm Dominus erat occupatus in officio prædicãdi, primò vnus, & post illum plures de turba dixerunt ei: *Ecce mater tua, & fratres tui foris stant quærentes te.* Isti insidias tendebant, ac malitiose & insidiando hæc dicebant, scilicet ad tentandum & explorandum, si carnis affectu prædicationem inceptam dimitteret, vel interrumperet, vt si spirituali operi præferret carnem & sanguinem, arguerunt ipsum esse purum hominem, natum propter affectionem carnalem, & vt populus videns, quòd parentes carnales haberet, ipsum filium Dei non crederet, cùm Deus carnaliter non generet. Et ideo multas implicant circumstantias quæ ipsum mouere poterant ad cessandum, dicentes: *Ecce mater tua,* quæ præcipitur honorari, *& fratres tui,* quos & natura & lex iubet diligi, *foris stant,* expectantes te in loco exteriori, vbi verecundum est stare, *quærentes te,* quasi propter te tantum venerint, & ideo debes meritò ad eos egredi. Vnde Chrysostomus: Videns diabolus quia persuadebat populo Christus, esse se filium Dei, dicens: & ecce plus quàm Salomon hic: timens ne si filius Dei cognosceretur, qui putabatur homo, ipse derelinqueretur ab omnibus: ad conuincendos sermones eius, subintroduxit parentes ipsius carnales, vt per eorum contemplationem diuinitatis eius obscuraret naturam. Ideóque venit aliquis, quasi diaboli aduocatus, qui humano ore verba diabolica loquerettur, dicens: *Ecce mater tua, & fratres tui foris stant volentes loqui tecum,* ac si dicat: Quid gloriaris ô Iesu de cœlo dicens te descendisse, qui radices habes in terra? Ecce mater tua, & fratres. Non potes esse filius Dei, quem homines genuerunt: non potes in te filium abscondere, quem natura conuincit. Hæc Chrysostomus: Sic & hodie multis Prælatis procurat diabolus propinquorum multitudinem, vt in carnali affectio-

Verbum Dei audiendum.

Orig. hom. 7. in Exodum.

Psalm. 50.

Psalm. 31.

Psalm. 30.

Psalm. 102.

Psalm. 112.

Fratres Domini.

Chrys. hom. 45. in Matth. Matth. 12. & Lucæ 11.

affectionem obscuret eorum dignitatem & sanctitatem. Et bene dicitur, foris stant, ad significandum, *Foris stant parentes.* quòd carnales amici clericorum debent esse remoti ab eis, vel saltem à cordibus eorum, quantum ad carnalem affectum, & tamen in multis videmus hodie contrarium. *Mysticè.* Mysticè secundum Bedam, Mater & fratres Iesu possunt dici Synagoga, & Iudæi, *Beda in c. 11. Lucæ.* ex quibus secundum carnem est editus, qui foris stare dicuntur Christo prædicante, quia Gentibus Christo credentibus Synagoga cum Iudæis extra fidem mansit pro maiori parte. Et notandum de beata Virgine, quòd tanquam pia mater filium quærebat paruulum, *Maria Christum quæsiuit ter.* quia eius absentiam non sustinebat, scilicet quando eum amiserat, quærebat adultum, quia eius præsentia satiari non poterat, vt hîc patet: quærebat magistrũ factum, scilicet crucifixum, quia iam eius præsentiam amittebat, quando iuxta crucem stabat. Sed inuenit primò in medio docto- *Non intermittenda officia diuina.* rum interrogantem, nunc in medio populorum prædicantem, vltimo in medio latronum patientem. Primò, in templo. Secundò, in domo. Tertiò, in patibulo. Ibi cupiebat inuenire, & ideo laborabat & dolebat in quærendo filium, hic cupiebat videre, & ideo stabat foris expectando eius aspectum, ibi cupiebat simul crucifigi, & ideo stabat iuxta crucem vsq; ad finem suum. Iesus autem ad requisitionem matris vocatus, prædicationis officium, propter matris affectum (licet eam summè diligeret & honoraret) relinquere, vel interrumpere noluit, quia nobiliora sunt opera misericordiæ spiritualis, quàm corporalis, & vtilitas matris Ecclesiæ, præferenda est vtilitati matris propriæ. In quo feruor Christi apparuit, quem in prædicando habuit. Vnde insidiantes confutauit, & sicut qui intus prauam intentionem vidit, malignum eorum verbum rationabiliter repulit, ostendens quòd spiritualis occupatio carnali affectioni, & opus Dei negociis familiarium personarum præponi debet, dicens: *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?* Ac si diceret matri & proximis. Nescio vos in opere spirituali, & patris mei prædicatio non est propter vos dimittenda, seu etiam interrumpenda. *Et* quasi ad protestandum veritatem, *extendens manus in discipulos suos*, qui in circuitu eius sedebant, *dixit: Ecce mater mea*, scilicet hi qui me in suo corde concipiunt, & me per prædicationem in cordibus auditorum pariunt, *& fratres mei*, qui opera patris faciunt, & mihi in cœlo cohæredes erunt, quasi diceret, intantum est mihi aliquis propinquus, inquãtum est spiritualibus actibus intentus. Et ille est mihi magis propinquus, qui spiritualibus operibus est magis intentus. Spirituales proximos præfero carnalibus, & vtiliora opera minus vtilibus, adeo vt spirituali operi vacans omnino carnales postponam affectus. *Matrem nosse dissimulat Dominus.* Dominus se nosse matrem dissimulat, & per cognationem proximos, dicens sibi proximos esse per spiritum coniunctos. Quo exemplo nobis monstrauit, quod verbo docuit, scilicet qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus, id est, qui operi spirituali carnales præponit affectus. Qui ergo in conferendis beneficiis & dignitatibus Ecclesiasticis, personas accipit, præferens carnem spiritui, & opus minus vtile vtiliori, formam à Domino præscriptam relinquit, & *Hieron. in c.12. Matth.* maximè Deum offendit. Vnde Hieronymus: Non matrem negauit, ne natus de phantasmate putaretur, sed Apostolos cognationi prætulit, vt & nos in comparatione dilectionis carni spiritum præferamus. *Ambr. lib. 7. in Lucam.* Vnde & Ambrosius: Nec tamen iniuriosè refutantur parentes, sed religiosiores copulæ mentium docentur esse quàm corporum: nec putet esse aliquis offendiculum pietatis, vbi mandatum legis impletur. Vnde etiam Chrysost. Non spernens generationem carnalem, neque erubescens humanam conceptionem tale dedit responsum, sed volens ostendere, quia præponenda est cognatio spiritualis carnali. Deinde Dominus Iesus, quasi rationem dicti sui reddit quasi dicendo, nec solum discipuli specialiter, sed etiam quicunque fideles, & iusti æternaliter sunt mater mea & fratres mei. *Quicunq; enim fecerit*, corde, ore, & opere, *voluntatem*, in præceptis ac consiliis & exemplis *patris mei qui in cœlis est ipse meus frater, & soror, & mater est*, frater & soror credendo, quia filius Dei est, dedit enim eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. *Ioan. 1.* Frater quippe & soror dicitur, propter vtrumque sexum qui ad fidem colligitur. Qui autem Christi frater & soror est credendo, mater eius fit prædicando, & in cordibus proximorum dicto, vel exemplo eum generando. Igitur qui filii & filiæ ac hæredes Dei sunt per gratiam, fratres, & sorores, & matres, ac hæredes Christi sunt, qui est Dei filius per naturam. Hinc etiam eos & fratres, & sorores, ac matres vocat, quoniam quasi fratres, & sorores ac matres diligit. Et his quidem verbis apertissimè monstratur quòd carnali amori spiritualis amor debet præferri, & propinquitas charitatis propinquitati consanguinitatis. Eo enim *Amor spiritualis præferendus carnali.* amore & matrem, & fratres, omnésq; propinquos nostros diligere debemus, quo Christus matrem & fratres suos dilexit. Diligebat enim eos, non quia magis secundum carnem propinqui erant, sed quia voluntatem patris eius magis faciebant. Ille ergo magis Christo est propinquus, qui est melior. quia vt dicit Hieron. Non in sexibus, sed in factis discernit. Et vt ait Gregorius: Apud Dominum non gra- *Gregorius Epist. 32.* dus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. Hanc autem sententiam, secundum Chrysost. *Chrysostom. homil. 45. in Matth.* Dominus induxit, vt nullus de generis nobilitate, aut sanctorum propagine sine virtute confidat, docens nos in nulla cognatione confidentes virtutem negligere. Si enim Mariæ nihil prodesset matrem esse, nisi virtus adesset, quis vtique alius per cognationem saluabitur? Vna enim nobilitas sola est, voluntatem Dei facere, & hic nobilitatis modus est illo melior & principalior.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, da mihi vt verbum tuum audiam fide credendo, & custodiam opere adimplendo, fac me spiritualiter per auditum portare, & per custodiam nutrire Dei verbum. Da mihi Domine Deus vt occupationem spiritualem omni affectione carnali, & opus Dei negociis humanis, ac vniuersaliter vtiliora minus vtilibus, te rectore, te duce præferam semper & præponam. Fac me corde, ore, & opere tuam in præceptis, consiliis, & exemplis facere voluntatem, vt merear seruitor tibi gratus fieri, & tandem inter Dei filios & hæredes per tuam gratiam computari. Amen.

De increpatione Pharisæorum & legis Doctorum.

CAPVT LXXVI.

Cvm autem Dominus iam præmissa loqueretur, *rogauit eum quidam Pharisæus vt pranderet cum illo.* *Lucæ 11.* Inuitabant Pharisæi Dominum, non vt reficerent, sed vt comprehenderent, *Matth. 23.* accusarent, & perderent. Vnde ad domum Pharisæo

Pharisæorum non intrabat nisi rogatus, sed ad conuiuium Publicanorum bene ibat etiam non inuitatus. Supponendum est quòd Dominus post sermonem exiens de domo, in qua hospitatus fuerat & docuit, locutus est matri, decentem honorem exhibens ei: & deinde iuit ad domum Pharisæi, magis intendens reficere, quàm refici. Vnde Cyrillus: Sed Christus qui Pharisæorum nequitiam nouerat, dispensatiuè condescendit, satagens commonere eos, ad similitudinem optimorum medicorum, qui grauius infirmantibus afferunt remedia suæ industriæ. Et, *ingressus*, domum, *recubuit*, & requieuit, id est, ad comedendum se posuit. Omisit autem lauare manus, vt illorum errorem corrigeret qui credebant, quòd illa lotio ad salutem necessaria esset, & vt per eam interior mundatio à peccatis fieret, & vt demonstraret, quòd non lotis manibus manducare, hominem non coinquinat. Vnde Pharisæus intra se murmurauit, & reputauit magnam esse culpam quòd secundum traditiones Iudæorum non esset lotus ante prandium. Mira stultitia: filium Dei arguit, quia præcepta hominum non seruat, qui traditionibus hominum subiectus non erat. Dominus autem cogitationi illius respondit: ostendens per hoc se esse Deum, cui nuda & aperta sunt secreta cordium, & arguit ipsos Pharisæos, qui quod foris erat à sordibus exterioribus mundabant, & quod intus erat, à macula rapinæ, & iniquitatis & fraudis non mundabant: quia de mundicia exteriori in vasis & corporibus suis erant multum solliciti & diligentes, & de mundicia interiori ipsius mentis negligentes, & non curantes, cùm tamen meritò deberet esse econuerso, quia interior mundicia est necessitatis, exterior autem solummodo honestatis, vnde non interior, sed exterior sine peccato omitti potest. Et ideo Christus exteriorem lotionem omisit, vt haberet occasionem arguendi Pharisæos, de exteriori mundicia tantum curantes, & interiorem negligentes, exterius simulantes iustitiam, & sanctitatem, intus retinentes nequitiam & iniquitatem. Sed ô Pharisæe munda prius quod intus est, scilicet cor & animam à fraude & malis desideriis, vt mundum fiat, quod est de foris, vt foris per opera veraciter sanctitatem ostendere possis. Qui enim vtramque hominis naturam, scilicet corpus & animam fecit, vtramque mundari desiderat. Vbi Beda: Hoc contra illos qui corporalia peccata, fornicationem videlicet, immundiciam, libidinem, furtum, rapinam & cætera talia, quasi grauissima detestantur: spiritualia verò quæ non minus damnat Apostolus, hoc est, amaritudinem, iram, indignationem, clamorem, blasphemiam, superbiam, & auaritiam quæ est idolorum, seruitus, vt leuia contemnunt. Hæc Beda. Per hoc etiam arguuntur illi qui de minoribus magnam vim faciunt, & de maioribus parum curant. Sicut aliqui religiosi plus ponderant fractionem silentij, vel aliquid eiusmodi, quàm iniustum grauamen proximi, vel aliam etiam transgressionem præceptorum Dei. Pharisæis etiam similes sunt clerici, qui bene tonso capite & rasa corona in veste alba & munda, & lotis manibus accedunt ad altare intus pleni auaritia & iniquitate, aliísque immundiciis multifariè, ac legem Dei postponentes, & traditiones hominum in exterioribus sollicitè custodientes. Deinde Dominus, quasi bonus præceptor, docet, qualiter nostri contagium corporis mundare debemus, dicens: *Verumtamen* do vobis salutis consilium, scilicet *quod superest*, id est, de

Beda in c. 11. Lucæ.

Ephes. 5.

Pharisæorum similes.

eo quod superest post aliorum restitutionem *date eleemosynam*, quia primò debet fieri restitutio, & de eo quod remanet eleemosynarum elargitio, vel secundum Bedam, de eo quod superest victui & vestitui necessario. Neque enim ita facienda iubetur eleemosyna, vt teipsum consumas inopia, sed vt tui cura corporis expleta, inopem quantum vales sustentes. *Et ecce omnia munda sunt vobis*, quia eleemosyna magnam habet virtutem ad peccatorum remissionem. Vnde in Daniele dicitur: *Peccata tua eleemosynis redime.* Vel, *veruntamen*, consilium & remedium, *quod superest*, & restat post tanta scelera do vobis, hoc scilicet, *date eleemosynam*, scilicet ordinatè vt incipiatis à vobis. Quod dictum sic est intelligendum, vt prius homo sibi faciat eleemosynam mundando se interius per fidem & baptismum, credendo in Christum, & si post baptismum immundicia innocentiæ fuerit fœdata, emundet conscientiam per pœnitentiam, qui enim vult ordinatè eleemosynam dare, id est, misericordiam facere, à seipso debet incipere, & eam primò sibi dare. Est enim eleemosyna omne opus misericordiæ. Vnde in Ecclesiastico dicitur: *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Nullum enim opus hominis Deo placere potest, nisi ipsi prius placeat. Vnde in Genes. legimus, quòd Deus prius respexit ad Abel quàm ad munera eius. Et tunc superest, vt qui propriæ subuenit miseriæ, subueniat & alienæ dando eleemosynam procedentem ex fide & charitate, & sic per misericordiam sui & proximi omnia munda sunt, & nullam mentem inquinant, & immundam faciunt. Ergo misericordia & abolitio peccati promittitur omnibus misericordiam facientibus. Quod itaque hic dicitur, *date eleemosynam*, ad omnia quæ vtili miseratione fiunt, valet. Non enim solum qui dat esurienti cibum, & cætera huiusmodi: verum etiam & qui dat veniam peccanti, atque orat pro eo: & qui corripit, & alia emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat. Vnde Augustinus: Facere eleemosynam, est facere misericordiam. Si intelligis, à te incipe. Quomodo enim misericors es alteri, si crudelis es tibi? Audi scripturam dicentem: Miserere animæ tuæ placens Deo. Redi ad conscientiam tuam quicunque malè aut infideliter viuis, & ibi inuenies mendicantem animam tuam: inuenies egentem, pauperem, ærumnosam, inuenies forte nec egentem, sed egestate obmutescentem: quando inueneris animam talem intus in corde tuo, illi fac prius eleemosynam. In iudicio & charitate fac eleemosynam cum anima tua. Quid est iudicium? Displice tibi. Quid est charitas? Dilige Deum, dilige proximum. Hanc eleemosynam si prætermittis, quantumuis ames: nihil facis, quando tecum non facis. Hæc Augustinus. Et quia Pharisæi ex hypocrisi non solum quærebant exteriorem mundiciam, sed etiam apparentem iustitiam ac decimas dabant, & eleemosynam faciebant: putauerunt Christum inaniter loqui, quasi eis qui eleemosynam non facerent, & eum in cordibus suis deridebant. Non solum enim triticum, vinum, & oleum, sed etiam res contemptibiles, scilicet criminum, rutam, mentam, & huiusmodi decimabant, & de residuo eleemosynam faciebant, quod non facile facit Christianus aliquis, vt per hoc apparerent iusti, quasi volendo implere mandatum Dei de decimis reddendis, etiam circa minima, vt per hoc crederentur multum voluntarij ad implendum diuina mandata, cùm tamen essent

Daniel. 4.

Ecclef. 30.

Genes. 4.

Augustinus serm. 30. de verbis Domini.

Eleemosynam facere.

essent transgressores in maioribus,& vt de eis diceretur à videntibus, quoniam omnium decimas dant, qui etiam olerum decimas dare non negligunt. Dominus verò cogitatum eorum sciens, subiunxit dicens, *Va*, scilicet damnationis, *vobis Pharisæis qui decimatis mentam,& rutam,& omne olus*,scilicet minuta & contemptibilia fructuum vestrorum,*& relinquitis grauiora legis*,scilicet,*iudicium & iustitiam*, subuertendo, *ac charitatem*, & opera misericordiæ omittendo. Non est hoc facere misericordiam & eleemosynam;*hæc* enim,scilicet iudicium & charitatem,*oportet facere*, primo loco,quia hæc præcepta sunt ad Dei honorem,& illa scilicet decimam & eleemosynam non omittere, quæ sunt ad sacerdotum & proximi necessitatem. Illa facite, & ista præponite. Non enim per eleemosynam emitur impunitas in iniquitate manentibus. Decimantes igitur & eleemosynam facientes, exteriora mundabant, sed quia iudicium & charitatem relinquebant, interiora non mundabant. Optimè autem coniunguntur iudicium & charitas, quia iudicium sine charitate vergit in crudelitatem, charitas sine iudicio in remissionem,charitas cum iudicio in æquitatem. Istud autem de decimatione potest dupliciter intelligi. Vno modo respectu sui, quia licet ministri templi acciperent decimas à populo, tamen de illis acceptis à populo, & de his quæ habebant ex labore suo,decimas reddebant sacerdoti summo, & ideo ad simulationem sanctitatis reddebant eis decimas de minimis.Hoc etiam faciebant ratione cupiditatis, vt per exemplũ sui inducerent populum ad reddendum sibi decimas de omnibus vsq;ad minima.Alio modo potest intelligi respectu aliorum, quos per doctrinam suam inducebant ad decimas strictè sibi soluendas. Illud etiam quod de omissione grauiorum legis additur,similiter dupliciter intelligitur. Vno modo respectu sui,quia ista quæ erant magnæ necessitatis facere omittebant. Alio modo respectu aliorum, quia alios ad talia obseruanda inducere negligebant. Similiter hodie faciunt sacerdotes Ecclesiæ & prælati qui solliciti sunt circa subiectos de redditione decimarum, & similium quæ eis debentur, & parum curant si in maioribus criminibus inuoluantur. Et quia honor est præmium virtutis,& ex appetitu apparentis iustitiæ, sequitur appetitus indebiti honoris, ideo consequenter arguit arrogantiam & ambitionem Pharisæorum, comminando eis væ & pœnam æternam,dicens: *Va*,id est, æterna damnatio imminet,*vobis Pharisæis qui diligitis primas cathedras in synagogis*. Non dicit qui habetis cathedras,sed, qui diligitis, has enim appetere, ambitionis est, iniunctas suscipere, charitatis. In quo reprimit omnem indebitum appetitum honoris,& instruit nos, vt ambitione careamus, & primatum in Ecclesia non ambiamus.Væ ergo miseris ad quos Pharisæorum vitia transierunt, qui per breue & incertum huius vitæ suæ curriculum, quo peccata humiliter deplangere debuerunt,ad prioratum aspirare, vel pro eo certare non metuunt. Et non solum volebant esse doctores & magistri in synagogis, volentes vocari ab omnibus Rabi,sed etiam quærebant, *salutationes in foro*,causarum & negociorũ,ex quo videtur, quòd iidem erant in synagoga magistri, & in foro aduocati. Sed non conuenit, vt litibus intendant qui diuino officio mancipantur, nemo enim militans Deo implicat se negociis secularibus. Vnde Rabanus. Culpa non carent,si in foro litibus intendant, qui in cathedra Moysi & Synagogæ magistri cupiunt appellari. Et quia vitia occulta punientur adeo grauius, quanto peccatores tales volunt aliis præferri in honoribus, ideo post hæc arguit eorum simulationem comminando eis væ pœnæ æternæ, quia erant quasi sepulchra quæ non apparent, scilicet exterius qualia sunt interius, quia aliquando exterius ornantur, & fœtore interius replentur, & homines ambulantes supra, nesciunt qualia sunt intrà. Sic quicunque decepti per Pharisæorum & hypocritarum sententias eos imitantur, quasi supra sepulchra ignoranter gradiuntur. Et bene comparat eos mortuorum sepulchris, quia anima mortua est in corpore hypocritæ & peccatoris. Vnde sepulchrum dicitur, quasi semipulchrum, & tales sunt hypocritæ exterius nitidi,& interius fœtidi. Tales non sunt filij sponsæ, id est, Ecclesiæ,quæ dicit: Nigra sum,scilicet exterius,sed formosa sum, scilicet interius, sed isti econtrariò sunt dispositi. Hic reprehenditur quælibet sanctitatis simulatio falsa, vt abstineamus ab ea. Vnde Cyrillus: Per ea quibus illos reprehendit, nos facit meliores, vult enim ambitione nos carere, & non plus venari apparentiam, quàm veram existentiam,quod tunc Pharisæi agebant. Vnde & Chrysostomus: Sed quod tales extiterint Pharisæi non est mirabile. Si autem nos digni reputati fieri templa, fiamus repentè sepulchra solum fœtorem continentia, hoc est,extremæ miseriæ. *Quidam autem legisperitus*, dicta à Christo contra Pharisæos in contumeliam legisperitorum, retorquet dicens:*Magister hac dicens*,non tantum Pharisæis,sed,*etiam nobis*, legisperitis qui maiores sumus, *contumeliam facis*. Hic legisperitus ignorabat imperitus legem veritatis, quia redargutio culpæ, non est contumelia personæ, & qui erubescit redargui,cessat à culpa, nec offendat eum corripientis charitas, sed propria iniquitas. Vbi Beda: Quàm misera conscientia, quæ audito Dei verbo, sibi contumeliam fieri putat,& commemorata pœna perfidorum, se semper intelligit esse damnandum.Vnde mihi messque similibus vnum superest suffragium Domino cum Propheta supplicare: *Vtinam dirigantur viæ meæ, ad custodiendas iustificationes tuas,tunc non confundar,dum respiciam in omnia mandata tua.* Hæc Beda. Communiter scribæ & legisperiti erant doctores legis,quæstiones legis soluentes:Pharisæi verò, scilicet sacerdotes Iudæorum, diuisi ab aliis, quasi religiosi videbantur. Dominus autem liberrimus vitiorum corrector,nec legisperitorum altitudinem verebatur, sed eos redarguit, quia peccata eorum publica & manifesta erant, & ideo publicè eos arguendo, contumeliam eis non faciebat: prout iste legisperitus sibi imponebat. Sed non sic hodie nostri maiores faciunt qui in corrigendo personas accipiunt. Vnde Augustinus: Nostri principes cùm pauperes delinquentes publicè arguant & confundant, diuitibus maiora peccantibus, nec nutum faciunt. Quapropter Anaxagoras leges principum telis aranearum comparabat, quæ minora animalia capiunt, & maiora transmittunt. Vnde Chrysostomus. Si possibile esset in diuites vindictam procedere, videres ex eis repleri carceres vniuersos. Sed cum omnibus suis hoc malum habent diuitiæ, quòd in malignitate peccantes ab vltionibus eruunt. Vnde etiam Valerius Maximus narrat, quòd Socrates videns vnum duci ad suspendium risit, & interrogatus cur rideret, respondit: Video magnos latrones ducentes paruum latronem ad suspendium. Minuta sacrilegia puniuntur, sed magna triumphis extolluntur. Vnde & Augustinus: Remota iustitia, quid

Prælatorum auaritia.

Litibus abstineat clericus.

Rabanus in Matth.

Simulatio proscribitur.

Chrysostom. homil. 74. in Matth.

Beda in c. 11. Lucæ.

Psalm. 118.

August. lib. 4. de ciuit. c. 4.

quid sunt regna nisi magna latrocinia? & latrocinia quid sunt nisi parua regna? Ideo eleganter & veraciter Alexandro Magno quidam pirata comprehensus, cum ab eo interrogatus, quid sibi vt mare infestum haberet, ille libera voce respondit, quid tibi vt orbem terrarum? Sed quia ego exiguo nauigio facio, latro vocor, quia tu magna classe, Imperator. Et reuera sic heu est & hodie, nam minores & pauperes pro leui transgressione grauiter puniuntur, sed maiores & potentes etiam pro enormibus nihil patiuntur. Sed non glorientur, quia in præsenti sic intacti permanent, nam in futuro pœnas debitas cum vsura recipient. Tunc potentibus qui hic perperam pauperes innocentes iudicabant, nullum erit consistorium, nullum tribunal, sed coram illis tunc iudicio stabunt, quos hic suo peruerso iudicio nedum iudicabant, sed & sæpius condemnabant. O quot iniustitiæ fiunt hodie in vna ciuitate, de quibus non esset mirum si ipsa & tota patria redigeretur in nihilum. Aliter enim iudicant extraneo quàm domestico. Aliter minori quàm maiori. Aliter per carnem coniuncto quàm remoto. Aliter pauperi quàm diuiti, quod omnino & manifestè est contra legem Dei altissimi. Nullam quippe legem scriptam in iudicando respiciunt, sed secundum affectiones varias quas ad diuersas personas habent, sententias varias proferunt, dicentes, sic vel sic mihi videtur, nec dicunt, sic vel sic in lege scriptum habetur. Quanta autem mala iniustitia inducit, patet ex bonis quæ iustitia facit. De quibus Cyprianus sic ait: Iustitia regis, pax populorum, tutamen patriæ, vnitas plebis, munimentum gentis, cura languorum, gaudium hominum, temperies maris, aëris serenitas, terræ fœcunditas, solatium pauperum, hæreditas filiorum, & sibimetipsi spes futuræ beatitudinis. Hæc Cyprianus. Horum omnium contraria timenda & expectanda sunt de iniustitia, quia in lege veteri & Euangelica legitur populus punitus propter mala iudicia. Et heu iniustitia & malorum consuetudo in multis locis intantum excreuit, quòd vix extirpari possit. Vnde quia mala consuetudo multa mala inducit, ideo apud Longobardos communiter dici consueuit, quòd melius est in ciuitatem ignem ponere, quàm malam consuetudinem inducere, quia ad extinguendum ignem omnes currunt, ad malam verò consuetudinem ampliandam omnes intendunt. Sed vtinam sequerentur doctrinam & consilium Senecæ, qui sic dicit de consuetudine: Bona consuetudo excutere debet, quod mala induxit. Et primò redarguit Dominus legisperitos de immoderata dominatione & inordinata austeritate, comminando eis, *væ*, damnationis, quia aliis onera importabilia imponebant, & ipsi nec vno digito tangere sarcinas curabant, id est, aliis imposita nec in minimis perficiebant, aliis erant seueri, & sibi nimis propitij, contra ius naturale in alijs fieri volebant quod sibi nolebant, dicebant & non faciebant, docebant grandia, & non faciebant minora. Isti diuersa pondera habebant, aliter enim facta propria, & aliter aliena ponderabant. Vbi Theophilus: Quotiens enim doctor facit quæ docet, alleuiat fascem tradens ad exemplum seipsum. Quando verò nil agit eorum quæ docet, tunc graues fasces videntur eis qui doctrinam suscipiunt, vtpote quæ nec à doctore possunt portari. Per istos signantur prælati, aliis imponentes grauia & magna, & pauca facientes aut nulla. Vnde Gregorius Nicenus: Tales sunt modo multi iudices seueri peccantium, & debiles agonistæ, intolerabiles legislatores, & debiles portitores, nec appropinquare volentes nec palpare vitæ honestatem, quam irremediabiliter exigunt à subiectis. Deinde redarguit legisperitos condemnando eos de simulata deuotione, & falsa religione, quia ob fauorem vulgi captandum simulabant se horrere & condemnare acta & peccata ac perfidiam patrum suorum, *monumenta Prophetarum, quos occiderunt patres*, eorum per hypocrisim & non ex pietate, magnificè ædificando & ornando, quasi de morte innocentum Prophetarum dolentes & dicentes quòd si fuissent in *diebus patrum*, suorum, *non essent socij in sanguine Prophetarum*, vt viderentur iustiores patribus suis, qui occiderunt illos, sed ipso opere testificabantur quantum paternæ nequitiæ consenserint persequendo Christum Dominum Prophetarum eis promissum, & ab ipsis Prophetis prænunciatum. Defectus aliorum videbant & non suos. Quia vt dicit hoc Chrysostomus. Alter alterius culpam facile intelligit, suam difficilè. Secundum literalem sensum hoc faciebant, vt viderentur horrere crudelitatem patrum suorum, & similiter faciunt qui vitia verbis detestantur, vt ab eis immunes ab ignorantibus videantur. Deinde redarguit legisperitos condemnando eos de praua & peruersa scripturarum expositione, quia gloriabantur se habere notitiam legis & Prophetarum, quam Christus vocat clauem scientiæ, quia per hanc notitiam potuerunt in fidem & veritatem Christi intrare, sed ipsi malitia excæcati hanc clauem abstulerunt, dicta legis & Prophetarum, vel truncando, vel peruersè intelligendo & exponendo, ac Christi dogmata & opera denigrando, vt ipsi ad intellectum veritatis & fidem non intrarent, nec alios qui intrare desiderabant, intrare permitterent, quia peruersitate doctrinæ suæ prohibebant. Clauis ergo scientiæ est authoritas docendi, per quam debet intellectus verus latens interius aperiri, & ipsi econtrariò claudebant peruersè interpretando, & alios in errorem ducendo, vt patet circa præceptum de honore parentum, quod per suam euacuabant doctrinam, & etiam circa alia plura Domini præcepta secundum Bedam. Omnis etiam doctor qui auditores quos verbo ædificat, exemplo scandalizat, nec ipse regnum Dei intrat, nec eos qui poterant intrare permittit. De præmissis redargutionibus Scribarum & Pharisæorum habes latius infrà feria tertia post palmas, vbi ponuntur multa similia, sed non sunt eadem, quia diuersis temporibus dicta. Vltimo exaggerat Pharisæorum & legisperitorum nequitiam & obstinationem, qui ex verbis Christi non fuerunt emendati, sed magis peiorati, quia *cùm*, Dominus, *hæc*, præmissa ad illos diceret, veritate offensi cœperunt doctorem veritatis persequi, & dolosè sibi insidiari, quia cœperunt hæc grauiter insistere, id est, resistere ac instare, *& os eius comprimere*, id est, sermonem eius in pluribus interrumpere, seu verba oris eius calumniari, *de multis insidiantes ei, &* multa ab eo insidiosè, *quærentes*, vt eum terrerent & stupefacerent, quia conturbati minus præuident, & sic ex variis quæsitis & obiectis aliquid calumniabile de ore eius extraherent, & in verbis eum caperent, vt accusare eum possent. Doctrina ergo veritatis fiebant deteriores, qui inde debuerant fieri meliores. Vnde Beda: Quàm vera perfidiæ simulationis & impietatis suæ crimina audierint, ipsi testantur, qui tanto

Pirata responsum.

Cyprian. lib. de duodecim abusionibus.

Iustitia laudes.

Consuetudo mala plus nocet igne.

Chrys. hom. 45. operis imperfect.

Beda in c. 11. Lucæ.

Pharisæorum obstinatio.

Beda in c. 11. Lucæ.

tanto intonante turbine, non ipsi resipiscere, sed doctorem veritatis insidiis moliuntur aggredi.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, da mihi ante prandium spirituale, scilicet ante perceptionem sanctæ Eucharistiæ, per confessionem puram spiritualiter baptizari & lauari, vt ab inimicorum insidiis & accusationibus, te protegente valeam liberari. Da mihi vitare omnem hypocrisin & simulationem, omnem arrogantiam & ambitionem, ne peccem in te, vel in proximum meum per mendacem vsurpationem perfectionis, per excellentiam singularitatis, per temeritatem iniusti iudicij, vel per prauitatem cuiuscunque mendacij, ne cum Pharisæis in vanitate participem, sed te veritate me ducente, per te viuam, ad te vitam misericorditer perueniam. Amen.

De fratre petente diuidi hæreditatem, & de diuite volente horrea ampliare.

CAPVT LXXVII.

Quidam autem de turba cognoscens Iesum esse iustum, dixit ei: *Magister dic fratri meo, vt mecum diuidat hæreditatem.* Non fuit iste
Lucæ 12. expertus quàm bonum, & quàm iocundum,
Psalm. 132. habitare fratres in vnum. Inconuenienter autem petebat, quia nec tempus, nec locus erat,
Christus litium iudex esse noluit. & Christus temporalibus non intendebat, imo ea contemnere docebat, qui etiam tantum colligere & non dispergere venerat, & ideò respondit dicens: *Homo*, scilicet carnalis & terrenus, humum sapiens, & secundum hominem ambulans, *quis me constituit iudicem*, scilicet litium, *aut diuisorem*, scilicet facultatẽ, *super vos*, scilicet qui fratres estis, inter quos nõ iudex, sed pietas debet esse sequestra, quasi diceret: Non sum missus, siue constitutus ad iudicium terrenarum possessionum, sed cœlestium. Non sum dissensionis Deus, sed collectionis, & pacis, & vnitatis, qui veni homines pacificare cum Deo & Angelis, & vt multi cor vnum & animam vnam habeant, non vt diuidantur per diuersa, sed vt colligantur & habeant omnia communia, nec sit aliquis egens inter illos, sed diuidatur singulis, prout vnicuique
Actor. 4. opus fuerit. Ille qui non colligit mecum, est fra-
Beda in c. 12. Lucæ. ternitatis diuisor & dissensionis author. Vbi Beda: Qui magistro supernæ pacis gaudia commendanti terrenæ diuisionis vult ingerere molestiam,
1. Cor. 3. merito homo vocatur, secundum illud: *Cùm sit inter vos zelus & contentio, nonne homines estis?*
Ambros. l. 7. in Lucam. Vbi Ambros. Bene ergo terrena declinat, qui propter diuina descenderat. Nec iudex dignatur esse litium & arbiter facultatum, viuorum habens mortuorúmq; iudicium & arbitrium meritorum: Non solum ergo quid petas, sed à quo postules intuendum est. Nec maioribus intento animo, putes minoribus obstrependum. Vnde non immeritò refutatur hic frater, qui dispensatorem cœlestium gestiebat corruptibilibus occupare. Hæc
Prædicatores a secularibus abstineant. Ambrosius. Per hoc quòd Christus noluit se intromittere de diuisione hæreditatis terrenæ, ostendit quòd prædicatores Euangelij, & spiritualibus dediti, non debent se intromittere de negociis secularibus, ob quæ minus solliciti sint de spiritualibus. Sic & Apostoli vt possent vacare verbo Dei, curam temporalium à se abiecerunt dicen-
Actor. 6. tes: *Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.* Sed heu hodie personæ Ecclesiasticæ litibus & causis eousque occupantur, vt his solummodo vacare videantur, vtiliora postponentes, & legem Dei, auaritia ad hoc tracti & inuitati. Primò quidem floruit Ecclesia in strage martyrum. Secundò, creuit in persecutione hæreticorum, nunc autem corruptione falsorum fratrum litibus & inutilibus crescere non desinit. Quamuis ergo Dominus poterat, tamen diuidere nolebat, ne, sicut multi faciunt, spiritualia propter temporalia intermitteret, & ne fauere videretur auaræ cupiditati petentis, qui ad circunueniendum fratrem hoc petebat, & quem non tam ius, quàm res & amor habendi trahebat, quíque terrena & non cœlestia sapiebat, sicut terreni inter quos huiusmodi zelus, & contentio diuidendæ hæreditatis esse solet. Vnde & ex hoc consequenter auaritiam quæ à Deo separat, statim reprehendit, & cauere docuit dicens, tam ad turbas quàm ad discipulos, quia auaritia commune vitium est tam clericorum, quàm laicorum, tam religiosorum, quàm secularium, tam minorum, quàm maiorum, quia omnes auaritiæ student. Vnde eos, secundum Bedam, occasione huius stulti Beda in c. 12.
petitoris aduersus auaritiæ pestem, quæ radix om- Lucæ.
nium malorum est, præceptis pariter & exemplis munire satagit dicens: *Cauete ab omni auaritia,* 1. Tim. 6.
scilicet tam interiori quàm exteriori, quæ consistit in cupida acquisitione temporalium, & tenaci retentione eorum. Vnde Beda: Dicit autem, Beda ibid.
ab omni, quia nonnulla simpliciter ab hominibus geri videntur, sed internus arbiter qua intentione fiant, quia cernit, diiudicat. Vel secundum Cyrillum, dicit ab omni, scilicet magna & parua.
Quia non in abundantiam diuitiarum cuiusquam Matth. 4.
vita eius est, scilicet spiritualis, per quam coniungitur Deo, quia non in solo pane viuit homo, nec etiam corporalis, quia temporalis vita diuitiarum multitudine non protenditur, imo frequenter ex sollicitudinibus animarum, & delitiis corporum, minuitur. Vita hominis temporalis non consistit in abundantia rerum, quia quandoque plus minuitur & abbreviatur in prosperitate, quàm aduersitate. Vita etiam spiritualis non consistit in abundantia, imò frequenter periclitatur. Vnde
Chrysost. Neque enim animæ soli, sed ipsi corpori sunt nociuæ delitiæ, eo quòd ex forti ut debile, & ex sano ægrotiuum, ex agili graue, ex formoso deforme, ex iuuene veternosum. Vnde & Seneca: Chrysost. de his qui vacant delitiis.
Potest nostra prouidentia longiorem prorogare Seneca de vitæ breuitate.
huic corpusculo moram, si voluptates quibus maior pars perit, poterimus regere & coërcere. Hæc Seneca. Propter abundantiam quoque & superfluitatem ciborum & potuum, mors plurimum acceleratur. Plures enim ex repletione quàm ex attenuatione moriuntur. Vnde dicit Hippocrates quòd ex plenitudine, quæcunque ægritudines generantur. Vitæ etiam pauperum nullus struit insidias, diuites autem in omni loco, cibo & potu timent eas. Vnde Theophilus: Hoc dicit Domi- Theophil. in eum locum.
nus refellens auarorum intentiones, qui videntur coaceruare diuitias, quasi diu victuri. Sed nunquid te opulentia longæuum efficiet: Quid igitur manifestè sustines mala tam incertæ quietis. Nam dubium est an debeas attingere senium, cuius gratia thesaurizas. Et ad detestandum auaritiam, & ad suum propositum declarandum, inducit similitudinem. Vnde Theophilus: Dico quòd Idem ibid.
ex affluentia opum non protelatur vita humana, ad huius fidem parabolam subdit: *Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit*, id est, abundantes & multo plures quàm solito cursu consueuit,

-fueuit, & cogitabat præ sollicitudine, quia abundantia diuitiarum inducit sollicitudinem, & per consequens animi anxietatem, quia non supplent indigentiam. *Cogitabat, inquam, intra se dicens*, non extra se proferens, ne audiretur, diues enim auarus omnem hominem timet, nam secundum

Augustinus serm. 20. de verbis Dom.

Diuites omnes formidolosi sunt.

August. Videt diuitem, & æstimat prædonem, videt pauperem, & suspicatur furem. *Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos.* Angustiabatur iste diues ex opulentia, infœlix in præsentibus bonis, infœlicior in futuris, ager enim ei non tam redditus, quàm gemitus attulit grauiores, & sollicitudo nimia creuit ei ex auaritia, & angustia ex satietate, *destruam horrea mea, & maiora faciam.* Non oportebat eum horrea dilatare, bene erant horrea parata, scilicet pauperum esurientium ventres, sed non meminit communis naturæ, nec sciebat cogitare, nisi de congregatione temporali, non de cœlesti, cuius horrea sunt pauperes Christi. *Et illuc*, inquit, *congregabo*, cùm econtrariò deberet dicere, dispergam pauperibus, *omnia quæ nata sunt mihi*, i, e. propter me solum, vel meo labore, *& bona mea*, in quo dicit mendacium, quia ex iniquitate dictum est meum & tuum, cùm omnia iure naturæ essent communia. Bona sua reputant temporalia, cùm tamen hominis, vt homo est, sint bona spiritualia, & non terrena. Vnde Gregorius: Non est hominis terrena pos-

Ambros. l. 7. in Lucam.

sessio, sed cœlestis. Et Ambrosius: Non sunt bona hominis, quæ secum ferre non potest, sola misericordia est comes defunctorum. Vnde dixit quidam Philosophus, qui de incendio euaserat. Ego nihil perdidi, bona mea mecum sunt, animo enim illa porto, non humeris. Bona nostra, bona interna sunt. Vnde Seneca: Sapiens intra se omne bonum terminabit. Et dicit idem Seneca, quòd qui-

Bias.

dam capta patria & liberis amissis, cum ex incendio publico solus, & tamen beatus exiret, interroganti victori num aliquid perdidisset, nihil inquit perdidi, bona mea mecum sunt. *Et dicam animæ meæ*, id est, animalitati meæ, vel mihimetipsi, secundum quòd totus homo denominatur à parte digniori. *Anima mea habes multa bona*, imo habebatur ab eis, *posita*, id est, reposita & congregata ad obseruandum auarè, non ad erogandum liberè, *in annos plurimos.* Vbi Cyrillus: Diues igitur non parat permanentia horrea, sed caduca, & quod stultius est, vitæ sibi taxat longitudinem. Sed ô diues, fructus quidem habes in horreis, sed annos plurimos vnde poteris obtinere? Hîc arguitur habentium redditus sibi sufficientes reprehensibilis detentio, & collectio supra annum eorum, quæ singulis annis redeunt & innouantur. Et subiungit: *Requiesce*, scilicet à labore, vbi pesti auaritiæ pestem iungit desidiæ, vt nec pro temporalibus Deū interpellet, ecce ociositas: *comede*, ecce gulositas, *bibe*, ecce ebrietas, *epulare*, splendidè & superbè magno delitiarum apparatu, vbi prædictis malis etiam lasciuiam & voluptatem addit, ecce comessationis celebritas. Hîc ergo exprimuntur quatuor mala quæ euenire solent ex diuitiarum abundan-

Ezechiel 16.

tia. *Hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia*, in epulatione, *saturitas panis*, in comestione, *& abundantia*, in ebrietate, & ocium in requie. Vbi Beda:

Eccles. 11.

Cui simile est quod in Ecclesiast. legitur: *est qui locupletatur parcè agendo, & hæc est pars mercedis illius in eo quòd dicit, inueni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus, & nescit quòd tempus prætereat & relinquat omnia aliis.* Secundum eundem Bedam non reprehenditur iste diues in eo, quòd terram coluerit, & fructus seruare voluerit, sed quòd omnem vitæ suæ fiduciam in sua abundantia posuerit, fructúsque natos fructus suos & sua bona computans, nihil pauperibus erogare constituerit, iuxta imperium Domini dicentis: *Quod superest date eleemosynam*, Lucæ 11.

sed suæ in futurum eleemosynæ reseruare studuerit. Sed (vt dicit Basilius:) dum in abscondito lo- Basilius hom. quitur, eloquia eius examinantur, vnde sibi re- 6. in dite- sponsa proueniunt. Sequitur enim: *Dixit autem* scentes. *illi Deus*, id est contrarium suæ cogitationi fecit, dicere enim Dei, facere est, secundum illud Psalm. *Ipse dixit & facta sunt. Stulte*, qui non cogitas de Psalm. 148. Dei prouidentia & iustitia. Vbi Basilius: Audi Basil. ibid. conueniens tibi stultitiæ nomen, quod tibi nullus imponit hominum, sed ipse Deus, *hac nocte repetent*, scilicet exactores & dæmones, *à te animam tuam*, tanquam suam, & sibi per peccatum venditam & obligatam, vt de cætero tempus non habeas emendandi & te redimendi. Vnde in Eccles. *Nihil iniquius quàm amare pecuniam, hic enim* Eccles. 10. *animam suam venalem habet.* Vbi Beda: Qui mul- Beda in c. 12. ta tibi delitiarum tempora promittebas, proxima Lucæ. hac nocte morte præreptus aliis congregata relinques. Hæc à Deo ad homines dicere est prauas eius machinationes subita animaduersione compescere. Dies enim exitus tanquam fur in nocte comprehendit, quando stultorum animas futura non præmeditantes eiicit. Vnde & Gregor. Ea- Gregorius dem enim est nocte sublatus, qui multa fuerat lib. 22. moprætolatus, vt scilicet qui in longum sibi subsidia ralium c. 2. colligendo prospiceret, subsequentem diem vel vnum minimè videret. In nocte autem ablata est anima, quæ in obscuritate cordis est euulsa. In nocte ablata est, quæ considerationis lucem habere noluit, vt quod pati poterat præuideret. Hæc Gregorius. *Quæ autem parasti cuius erunt?* Quasi diceret, non erunt tua, quia non portabis ea tecum, solas enim diuitias virtutum portat homo secum. Vnde Chrysostom. Hîc enim ea deseres, Chrys. hom. non solum nullum inde percipiens commodum, de Lazaro. sed etiam sarcinam peccatorum portans super humeros proprios, & quæ quidem à te congesta sunt *Opum congestio.* plerunque in manus inimicorum peruenient, à te verò super his ratio requiretur. Vnde & Ambro- Ambros. lib. sius: Frustra enim congregat opes, qui se his ne- 7. in Lucam. scit vsurum. Neque enim nostra sunt, quæ non possumus auferre nobiscum. Sola virtus comes est defunctorum, sola nos sequitur misericordia, quæ tabernacula defunctis acquirit æterna. Hæc Ambros. Hæc quæstio, scilicet, *quæ parasti cuius erunt*, potissimè potest fieri personis Ecclesiasticis, quæ non possunt relinquere bona Ecclesiæ hæredibus suis. Vnde in Ecclesiaste: *Vnus est, & secundum non* Eccles. 4. *habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, & non satiantur oculi eius diuitiis.* Et applicando ad propositum, subiungit: *Sic est*, videlicet similiter stultus, & ad similem finem venturus, ac in nocte & improuisè à diuinis iudiciis rapiendus, *qui sibi*, id est, vtilitati priuatæ, *thesaurizat*, scilicet bona temporalia non distribuens pauperibus, vt ab eis recipiatur in æterna tabernacula, talis enim in morte pauperrimus erit, quia thesaurizat, & ignorat cui ea congregabit, an tineæ demolienti, an furi effodienti, an hosti diripienti, an igni deuoranti, *& non est diues in Deum*, quia vacuus bonis spiritualibus, & sine thesauro meritorum, cuius expectatio non est Dominus, nec apud Deum est substantia eius. In Deum namque *In Deum* diues est, qui transitoria contemnens pauperibus *Diues.* tribuit, cuius expectatio est Dominus, cuius substantia, id est, conscientia, fides, & possessio qua susten-

sustentatur & pascitur, est apud Deum, non in saculis & inferioribus terræ huius. Sed (vt dicit Gregorius,) tanto quisque minus dolet, quòd desunt æterna, quanto magis gaudet, quòd assunt temporalia. Vbi Beda: Si is qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues, stultus est & in nocte rapiendus, ergo qui vult esse in Deum dives, non sibi thesaurizet, sed possessa pauperibus distribuat, sic enim sapiens & filius lucis esse merebitur. Vnde bene & Psalmista, cum de auaro quolibet dixisset praemisisset, *sed & frustra conturbatur, thesaurizat & ignorat, cui congregabit ea*, mox vbi cordis sui thesaurum locasset, aperuit, dicens: *Et nunc quæ est expectatio mea, nónne Dominus, & substantia mea apud te est?* hæc Beda. Per istum ergo diuitem intelligitur omnis homo congregans & conseruans bona temporalia, vt inde ociosè & deliciosè viuat, & frequenter contingit quòd tales subitò moriuntur, & sic à proposito suo defraudantur. Cum isto enim diuite, & multi hodie dicunt apud se: Epulare, lætare, quiesce, plenus es bonis, vtere, lætus eris, non curo qualia sint post me tempora, fiat tantum pax & fertilitas in diebus meis. Sed timeant tales ne subitò & improuisè animam ab eis rapiant dæmones exactores. Vnde bene de talibus & similibus, sic dicit Augustinus: Gaudet piscis quando hamum non videns escam deuorat. Sed cùm piscator eum adducere cœperit, viscera eius torquentur primò, deinde ab omni lætitia sua per ipsam escam de qua lætatus est, ad consumptionem trahitur. Sic sunt omnes qui de bonis temporalibus beatos se putant. Hamum enim acceperunt & cum illo vagantur, veniet tempus, vt sentiant, quanta tormenta cum auiditate deuorauerunt. Hæc Augustinus. Quis intelligens hæc in diuitiis spem suam ponet, cùm & diuitiæ tam facile amittantur, & homo tam subitò moriatur? Qui enim ista bene attenderet, de facili ab auaritia caueret. Nam vt ait Hieronymus: Facilè contemnit omnia, qui se cogitat moriturum. *Diuitiæ ergo si affluant, noli cor apponere*, & si non affluant, noli sollicitus pro eis esse, ne immunda peste maculeris auaritiæ. Nam vt ait Ambrosius: Omnes cupidi, omnes auari, Giezi lepram cum diuitiis suis possident. Et, vt dicit Chrysostomus: Qui auaritiæ seruit, & præsentibus compedibus constringetur, & futuris incendiis præparatur. Dicitur tantum malum esse in inferno quòd semper sitiant, & nunquam satientur, & hanc pœnam auari iam sustinent, qui tantam cupiditatem acquirendi diuitias habent, vt nullo modo satientur. Vnde dicit Basilius de isto diuite, quòd horrea quidem crepabant præ copia conditorum, auarus tamen animus nequaquam implebatur. Quæ est ista auiditas hominum, cùm ipsius beluæ modum non habeant. Tunc enim beluæ rapiunt, quando esuriunt, parcunt verò prædæ, cùm saturitatem sentiunt. Inexplebilis est auaritia hominum, semper rapit, & nunquam satiatur, nec Deum timet, nec hominem reueretur, nec patri parcit, nec matrem agnoscit, non fratri obtemperat, non fidem amico seruat, viduam opprimit, pupillum inuadit. Quæ est insania hæc, acquirere aurum, & perdere cœlum? vt autem dicit Petrus Damianus: Auaritia quasi biceps est coluber, vtroque consueuit ore mordere, vtroque pestiferum virus influere, dum aut aliena res quæritur, aut habita delectabiliter possidetur. Aliena etiam, secundum Gregorium, rapere conuincitur, qui vltra sibi necessaria retinere probatur. Vnde dicit hic Basilius: An iniustus est Deus inæqualiter res nobis distribuens? Cur tu abundas, ille verò mendicat, nisi vt tu bonæ dispensationis merita consequaris: ille verò patientiæ brauiis decoretur? At tu nónne spoliator es, quæ dispensanda suscepisti propria reputando? Est panis famelici, quem tu tenes, nudi tunica, quam in conclaui conseruas, discalceati calceus qui penes te marcessit, indigentis argentum quod possides, quocirca tot iniuriaris, quot dare valeres. Vnde & Bernardus: Clamant nudi, clamant famelici, conqueruntur, & dicunt diuitibus: Nobis fame & frigore miserabiliter laborantibus, quid conferunt tot mutatoria, vel extensa in perticis, vel plicata in manticis? Nostrum est quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditis. Et nos enim Dei plasmatio, Christi nos sanguine redempti sumus. Nos igitur fratres vestri videte, quale sit de fraterna portione pascere oculos vestros, vita nostra cædit vobis in superfluas copias. Nostris necessitatibus detrahitur, quicquid accedit vanitatibus vestris. Duo denique mala de vna prodeunt radice cupiditatis, dum & vos vanitando peritis, & nos spoliando perimitis. Vnde & Chrysostomus: Omnia quæ nobis Deus dat, per nos aliis dat, vt de eo quod accepimus, partem impotentibus faciamus.

Beda in c. 12. Lucæ. Psalm. 38. Hieronymus ad Heliodorum. Psalm. 61. Ambrosius libro 7. in Lucam. 4. Reg. 5. Basilius hom. 6. in ditescentes. Greg. lib. 15. moral. c. 10. Basilius hom. 6. in ditescentes. Bernardus epist. 42. Chrysostom. lib. 1. de prouidentia.

ORATIO.

Ne reuoces me Domine in dimidio dierum meorum, nec morte improuisa me perire permittas, sed spacium vera & fructuosa, & tibi grata pœnitentia mihi concedas, vt sic valeam transitoria contemnere, & digna satisfactione in hac vita peccata delere, quatenus post hanc vitam merear sine impedimento te videre, & ad te lætus ac securus peruenire. Tu es enim Domine expectatio mea, & apud te est mea substantia, tu es pars hæreditatis meæ, qui restitues hæreditatem meam mihi, vbi cum fratribus meis electis tuis quiescam, epuler, & iocunder in conspectu tuo, in æternum. Amen.

De probatica piscina, & Paralytico.

CAPVT LXXVIII.

Post hæc ascendit Iesus in Hierusalem, ad diem festum Iudæorum, scilicet Pentecostes, & hoc erat festum nouorum, quia in hac solennitate mensis primitiuorum offerebantur primitiæ frugum. Vbi notandum quòd apud Iudæos erant præcipuè tria festa, in quibus debebat quilibet ascendere ad locum statutum à Deo, sicut erat tunc templum, scilicet in solennitate azymorum, in solennitate hebdomadarum, & in solennitate tabernaculorum. Prima solennitas, scilicet azymorum, quæ vocabatur Phase, fiebat annuatim in primo mense, hoc est in Martio, ad commemorandum beneficium liberationis de Ægypto, quia Phase interpretatur transitus. Istud festum spiritualiter celebramus, quando iam dimissis vitiis ad virtutes transimus. Secundum festum, scilicet hebdomadarum, hoc est Pentecostes, fiebat in memoriam legis datæ, quæ data fuit quinquagesima die ab exitu de Ægypto. Hoc festum nos celebramus, cum legibus obtemperamus. Tertium festum, scilicet tabernaculorum, hoc est, scenopegia fiebat ad rememorandum diuinum beneficium protectionis, & deductionis per desertum, vbi in tabernaculis habitauerunt sub

Ioann. 5. *Festa Iudæorum.*

vmbra ramorum, ad signandum quod per aridam terram deserti eos duxerit ad terram promissionis. Hoc festum nos celebramus, quando per hunc mundum quasi peregrini transimus, & sic transeundo virides ramos habere, & de virtute in virtutem proficere debemus. Ad dies festos Iudæorum Dominus ascendit homo cum hominibus solennitates celebrans, & cum eis dies festos agens, ne legi contrarius videretur, & vt populis vndique tunc confluentibus fidei doctrinam annunciaret, & impartiretur, salutisque mysterium panderet, & veritatis lumen ostenderet, ac virtutem suam manifestaret, & eos per doctrinam, & signa attraheret. *Erat autem in Hierusalem*, iuxta templum, *probatica piscina*, in qua aquæ pluuiales à templo & ædificiis templi stillantes colligebantur. Et dicebatur piscina, quia aqua non habens pisces in aliqua concauitate collecta etiam piscina, quasi per contrarium dici solet. Et ἀπροβατον Græcè quòd est ouis Latinè, dicebatur probatica, quasi ouina, seu ouiaria vel peculialis, quia ministri scilicet Nathinæi, qui aquæ baiuli in templo erant, *exta*, & cadauera pecudum, & præcipuè ouium quæ vt plurimum in sacrificiis offerebantur in ea ad sacrificium primò lauabant, & postea in luteribus in atrio sacerdotum existentibus, cuius interpretationem ponit, in Hebraico dicens, *qui cognominatur Hebraicè Bethsaida*, id est, domus pecorum, seu peculialis, quia ibi corpora pecorũ in porticu iacebant, donec lauarentur à ministris. Et *habebat quinq; porticus*, & aditus in circuitu, vt per plura loca possent ministri ad aquam descendere, & inde hostias abluere. *In his*, scilicet porticibus, *iacebat*, in casulis, & locis ad quiescendum paratis, *magna multitudo languentium, cæcorum, claudorum, aridorum*, & aliorũ infirmorum, *expectantium aquæ motum*. Et subditur causa. *Angelus autem Domini secundum tempus*, aliquod, i.e. in diuersis temporibus per interpolationẽ, *descendebat in piscinam, & mouebatur aqua*, ex descensu Angeli qui dabat virtutem sanatiuam aquæ illi, *&* *sanabatur*, vnus infirmus, scilicet qui primus descendebat in aquam post eius ab Angelo motionem, *à quacunque detinebatur infirmitate.* Quia enim incertum erat tempus quo Angelus in piscinam descendere, & aquam mouere debebat, ideo, languentes continuè ibi iacebant vt parati essent, dicuntur autem languentes, diu ex quacunque infirmitate infirmati, quia languor est longus angor. Causa verò descensus Angeli & ipsius miraculi assignatur à quibusdam dicentibus, quòd in piscina fuit lignum Dominicæ crucis, & propter eius præsentiam & reuerentiam fiebant ista, quod ibi per aquæ motionem enatauit tempore conuenienti, scilicet appropinquante passione Christi. Per hoc etiam ostendebatur, quòd natura humana à morbo peccati per lignum dominicæ crucis erat sananda. Et quia hoc authoritate non probatur, ideo potius est dicendum quòd piscina reuerentiam accepit, tum à facto, tum à mysterio. A facto autem duplici, scilicet ab ablutione sacerdotum & hostiarum, & ab hospitalitate pauperum ibi receptorum. A mysterio autem, quia ibi Spiritus sanctus dignitatem figuralium hostiarum ostendere voluit, propter dignitatem passionis Christi, quæ in eis significata fuit, & ideo Angelus locum illum visitauit, & mouebatur aqua, vt infirmi ex ipso aquæ motu scirent gratiam curationis adesse. Mouebatur autem forti motu & turbabatur, quia à fundo commiscebatur, quod relictum fuit ex ablutione de carnibus sanctis cum

Piscina probatica.

Languor.

Lignum crucis.

Piscina mouendæ causa.

aqua sanctificationis & curationis, vt baptismus significaretur commixtus cum passione Christi, qui curationem spiritualem perfectam fuit exhibiturus. Voluit ergo Dominus expressam figuram baptismi in hac piscina ostendere, quæ conueniebat cum baptismo in mundando & sanando virtute occulta Dei ad motionem Angeli, sicut baptismus sub sensibili elemento mundat animam virtute occulta verbi, & aliquando cum hoc sanat corpus miraculosè. Veruntamen quia figura est, deficit à figurato, ideo ista piscina non sanabat nisi corpus, & vna vice non sanabat nisi vnum. Baptismus autem pertingit ad animam, & sanat omnes quotquot veniunt ad ipsum, nisi ponant impedimentum. Hæc itaque piscina sanans infirmitates, inuisibili virtute apparuit ante baptismum Christi, ad signandum virtutem huius baptismi, *quinque porticus habens*, id est, aditus per quos signantur Lex, Prophetæ, Agiographa, Euangelium, & Apostolica doctrina, hæc enim quinque mentionem faciunt de Christi baptismate, quasi ad ipsum præbentes aditum, tria prima figuratiuè, duo alia exhibitiuè. Per Angelum descendentem in piscinam, signatur Christus, qui dicitur magni consilij Angelus. Ipse enim descendens in Iordane vim regeneratiuam dedit aquis tactu sanctissimæ carnis suæ. Sed quoniam diuina virtus non alligatur Sacramentis, ideo ad hoc significandum languidus iste de quo hîc agitur, non fuit sanatus per descensum in piscinam, per Christi sermonem, cùm ei dixit, *surge, tolle grabatum tuum & ambula.* Multi erant ibi infirmi, sed vnus sanabatur, quia solus in vnitate fidei & Ecclesiæ, quæ vnum Deum colit, consistens iustificatur vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Væ ergo illis qui vnitatem odiunt, & in hominibus partes faciunt. *Erat autem ibi*, paralyticus iacens in grabato, & *triginta octo annos habens in infirmitate sua.* In quo ostenditur infirmi patientia, qui tot annis expectauit eripi, & non desistebat, & per hoc dignior ad sanandum apparebat. Iste enim propter peccatum præcedens infirmitatem incurrerat, & diu punitus fuerat, & quia pœnam patienter sustinuerat, ideo dignum erat vt ei subueniretur. Propter quod Dominus non solum oculo corporis, sed etiam miserationis eum videns, dixit ei: *Vis sanus fieri?* quasi diceret, in voluntate tua est, quia tu tibi per peccatum fuisti causa infirmitatis, & ideo voluntatem ad me à peccato conuerte, sicut ad authorem salutis, & curaberis. Non petit quasi dubitans de voluntate, sed vt eum erigat in spem sanitatis, de qua iam quasi desperabat, & vt magis excitet desiderium eius, quia per hoc dignior efficitur accipere Dei donum. *Respondit ei languidus*, ostendens suum desiderium. *Domine hominem non habeo, vt cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piscina, dum enim venio ego, alius ante me descendit*, quasi diceret: Multum desidero & bene habeo voluntatem, sed inopia tanta est quòd non habeo adiuuantem & portantem, & ego tam debilis sum, quòd ita citò sicut alij venire non possum. Peccator enim omni destituitur auxilio humano, & hoc quidem facit peccatum in homine ipso, quia tollit communionem Sanctorum, per quam deberet habere adiutorium ab alio, & vulnerat ipsam naturam, per quam deberet habere auxilium in seipso; hoc autem dicebat Paralyticus, quia videbat Iesum fortem, & aptum ad portandum eum, & magnum reputaret, si in hoc ei seruire vellet, sed statim contulit ei maius beneficium, videlicet sanitatem perfectam. Vnde sequitur:

Piscina sanatio defecit.

Quinque de Christo testificantia.

Isaiæ 9.

Ephes. 4.

Paralytici infirmitatis causa.

Peccator omni auxilio destituitur.

sequitur : *Dicit ei Iesus, Surge*, restitutus sanitati, *tolle grabatum tuum*, restitutus pristino vigori, *& ambula*, ad declarationem diuini miraculi. Grabatum Siriacè dicitur à graba, quod est caput, quia est lectus portabilis in quo tantum capiti aliquid substratum est, & solum caput in stramento requiescit, sicut pauperes infirmi habere solent. *Et statim sanus factus est*, quia diuina virtus infinita est, & in instanti operatur, sanitas autem quæ virtute naturæ restituitur, in tempore est, & non in instanti acquiritur, *& sustulit*, seu portauit, *grabatum suum, & ambulabat*, in signum restitutæ virtutis. Et sic portat, pœnitens onus peccati in quo prius requieuit, quando iniunctam sibi pro peccato pœnitentiam suffert & ambulat, sicut gradu corporis, ita profectu virtutis. Grabatum enim in quo iacet peccator, est peccati delectatio, quia quamdiu homo portatur ab isto grabato, vel de eo surgere non potest, infirmus est, sed cùm surgit de eo & portat eum, tunc est perfectæ curationis signum, sed multotiens impeditur homo, ne portet grabatum suum, propter peccati consuetudinem. Sic ergo factum est miraculum, & intus in anima, & exterius in corpore. Ad literam quippe præcepit vt surgeret, & tolleret grabatum & ambularet, vt ostenderet perfectam sanitatē homini restitutam. In omnibus enim miraculis, secundum ipsius naturæ optimum, Dominus opus fecit perfectum, sicut de aqua perfectum fecit vinum, quia Dei perfecta sunt opera. Nihilominus tamen hæc tria in iustificatione præcepit peccatoris. Primò, quòd surgat, recedendo à peccatis. Secundò, ut tollat grabatum, portando onus præcedentiæ pro eo. Tertiò, vt ambulet, proficiendo in bonum, & de bono in melius, & eundo de virtute in virtutem. Considera hîc quòd triginta octo annos iste infirmus habebat, & tamen non desperabat, in quo peccatoribus exemplum datur patientiæ, & vt perseueranter insistant orationi cum spe salutis consequendæ ab eo qui ait: *Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis*. Vnde Chrysost. Ostenditur patientia Paralytici, triginta enim & octo annos manens hic, & secundum unumquemq; alios quidem erutos videns, seipsum verò detentum ægritudine, neq; ita recedit, neq; desperauit. Et nimirum non solum præteritorum tristitia, sed & futurorum desperatio, sufficiens erat eum (nisi patiens esset) abigere ab hoc loco. Sed tunc quidem infirmitas impedimentum volenti curari fiebat, nunc autem potens vnusquisque est accedere. Non enim Angelus est qui turbat, sed Angelorum dominator, qui omnia operatur. Non est nunc dicere, laborantem hominem non habeo, non est dicere, in quo venio descendere, alius ante me descendit, sed & si orbis terrarum vniuersus veniat, gratia non consumitur, neque actio finitur, sed simul manet, & talis qualis ante hoc, & sicut solares radij per vnamquamque illuminant diem, & non consumuntur, neque à multa largitione minor eius fit lux, ita & multo magis spiritus actio in nullo minuitur à multitudine eorum qui potiuntur ea. Et iterum : Erubescamus dilecti & ingemiscamus in multa desidia. Triginta & octo annos habebat assistens Paralyticus, & non potitus est his quæ volebat, & non potiebatur, non à propria negligentia, sed præpedibus ab aliis, & vim patiens, & neque ita torpebat. Nos autem si decem diebus assiderimus studiosè pro aliquo rogantes, & non potiti fuerimus, negligimus de reliquo eodem vti studio. Et hominibus tanto quidem assidemus tempore militantes, & afflicti, & in fine multotiens ab ipsa spe excidentes; dominatori verò clementi, vbi omnino est recipere retributionem multo maiorem laboribus, non sustinemus assidere cum decenti studio. Et quanto hæc supplicatio digna? Et si nihil suscipere esset hoc ipsum, scilicet continuè ei loqui, nónne infinitis dignum bonis esset æstimare? Sed laboriosum, ais, continua oratio. Et quæ tibi gratia vtique esset, vt eius rei susciperes mercedem, si non laboriosa hæc res esset ? Quoniam circa illa magis anima affectuosè disponitur pro quibus laborauit. Hæc Chrysost. Considera etiam quòd sicut Dominus requisiuit infirmum si vellet sanus fieri, ita nobis sine nostro consensu salutem non dabit. Et faciliter consequitur homo veniam à Deo, dummodo velit, & obicem non ponat. Et ideo inexcusabiles sunt peccatores voluntati Domini, & suæ saluti non consentientes, quia, vt ait August. Qui creauit te sine te, non iustificabit te, sine te. Moraliter probatica piscina, id est, ouilis in qua oues lauabantur, quæ in sacrificio Deo offerebantur, conuersationem designat sanctam, & religiosam, in qua lauatur anima, quæ ouis debet esse per innocentiam, vt offeratur Domino per operationem bonam. Habet ista piscina quinq; porticus, propter quinque sensus corporis, per quos omnis nostra actio ad effectum, seu profectum ducitur. In his autem, id est, sensibus nostris iacet multitudo magna languentium, quia multiplex est corruptio sensuum corporalium. Quotquot enim in aliquo sensu illicitos appetitus quis habet, tot in eodem sensu languentes continet. Aqua in qua languidi sanabantur, significat compunctionem : Angelus verò qui mouebat aquam, Spiritum sanctum. Angelus Domini descendebat in piscinam, & mouebatur aqua, & sanabatur infirmus. Sic Spiritus sanctus quotiens in nos descendit, & in nobis excitat gratiam compunctionis, sanatur noster animus, vel sensus à quacunque detinetur infirmitate corruptionis. Circa istos infirmos prædictos notatur morbi diuersitas. Omne enim peccatum, aut fit per inertiam & desidiam, aut per ignorantiam, aut per infirmitatem humanam, aut per certam malitiam, aut per consuetudinem longam. Illi qui peccant per inertiam & desidiam, sunt languidi qui languent propter inopiam & defectum gratiæ & boni. Illi qui peccant per ignorantiam intelliguntur per cœcos, quia cæci sunt qui lumen fidei non habent, vel qui nec Dominum nec eius mandata cognoscunt. Illi qui peccant per infirmitatem humanam, intelliguntur per claudos, claudi enim sunt qui firmum gressum non habent, & in semita iustitiæ, ac bonorum operum gressus non dirigunt, vel qui quæ vident operari non possunt. Illi qui peccant per malitiam, intelliguntur per aridos, tales enim arefacti sunt ab humore gratiæ & voluntatis bonæ, nam aridi sunt, qui quicquid agant sine pinguedine charitatis sunt & operantur, vel qui in bona actione, vel eleemosynarum largitione manus non porrigunt. Illi qui peccant per consuetudinem inueteratam, intelliguntur per infirmum, qui trigintaocto annos in infirmitate sua habebat. Ideo autem potius sanauit istum inueteratum, quàm aliquem cæcum, claudum, vel aridum, ad innuendum quòd si Deus aliquando iustificat hominem, qui peccauit per consuetudinem longam, non debet desperare aliquis qui peccauit, aut per desidiam, vt languidus, aut per ignorantiam, vt cæcus, aut per infirmitatem, vt claudus, aut per malitiam, vt aridus. Quòd autem vnus tantum sanatur de multitudine languidorum, signat, quòd pauci saluantur de multitudine vocatorum, qui

Grabatum literaliter quid.
Grabatum moraliter quid.
Pœnitens tria faciat.
Lucæ 11.
Chrysostom. homil. 36. in Ioannem.
Paralytici patientia.
Orandum perseueranter.
Augustinus serm. 15. de verbis Apostoli.
Moraliter.
Quinque porticus, quinque sensus.
Peccati causa.
Saluandorum paucitas.

qui languerat ſurgit, ac grabatum domi reportat & ambulat, cùm anima à vitiis ſurgens, & à torpore ac praua conſuetudine ſe erigens, peccatorum remiſſione curata ſe ad internam ſui cuſtodiam cum ipſo corpore refert, ne quid iterum vnde feriatur admittat, ac de virtute in virtutem ambulans, & in bono opere proficiens, vſque ad viſionem Dei feſtinat. *Erat autem ſabbatum die illa*, quando fiebant iſta in quo non eſt licitum opera facere ſeruilia. Dicebant ergo Iudæi illi qui ſanatus fuerat, *Sabbatum eſt*, id eſt, dies feriatus, *non licet tibi*, propter legis prohibitionem, *tollere grabatum tuum*, quaſi dicerent: Si ſanitas non erat differenda, nunquid & opus fuerat imperandum? Sic dicunt mali conſiliarij, feſtum eſt, non licet tibi ieiunare, aut pœnitentiam facere. Iſti falſum dicebant, quia opera corporalia quæ ad cultum & honorem Dei ſunt, in ſabbato licitè fieri poſſunt. Sicut ſacerdotes corporaliter operabantur in templo, ipſum templum ornando, hoſtias lauando & immolando, & conſimilia faciendo. Similiter portatio illius grabati erat ad magnificentiam diuini miraculi, ſicut & modo illi qui de carceribus & huiuſmodi liberantur, portant compedes ſuos publicè ad manifeſtationem ſuæ liberationis miraculoſæ. Sed tamen aliter ſe excuſat iſte ſanatus, quia authorem ſanitatis ſuæ obiiciens calumniantibus & authorem dominicæ legis prætendens, *reſpondit ei dicens: Qui me ſanum fecit*, & per hoc ſe diuinam virtutem habere oſtendit, *ille*, tantæ authoritatis & virtutis, *mihi dixit, tolle grabatum tuum & ambula*, & huic obediendum fuit, quaſi diceret: Ille qui me diuina virtute ſanauit, eadem virtute & authoritate mihi præcepit, & per conſequens ſibi qui tantus eſt, & beneficium mihi tale contulit, obedire teneor, nec ſum tranſgreſſor. [*Paralytici ſanatio.*] Quare enim non acciperem iuſſionem à quo acceperam ſanitatem? Non cedit aduerſariis, nec timet prædicare eum qui eum ſanum fecit. Sed quid vel vbi eſt qui nunc contra ſæuitiam principum, vel damnum proprium eum prædicet? Et quia curatum hominem qui per curantem ſe conuenienter excuſabat calumniari non poterant, ideo Chriſtum curantem calumniari nitentes, quærebant de eo, non quidem bona intentione vt proficerent, ſed maligno animo non perderet. Et hanc eorum malitiam ipſorum verba manifeſtant, cùm enim Dominus & ſanauerit languidum, & tolli iuſſerit grabatum, primũ virtutis diuinæ oſtenſiuum, & irrefragabile ſignum ſubticent, & aliud quod tranſgreſſio legis videbatur replicant, interrogando eum dicentes: *Quis eſt ille homo qui tibi dixit, tolle grabatum tuum, & ambula*? quaſi dicerent: Malus homo eſt, qui talia præcepit. Non calumniantur de collatione ſalutis, ſed de portatione lecti, & ſic accipiebant quòd poſſent ſaltem apparenter reprehendere, non quod poterant laudare. [*Peruerſorum mos.*] Sic mali homines & malicioſè contra aliquem agentes, frequenter notant & conſiderant in aliis, quod poſſint reprehendere & accuſare, non quod poſſint laudare, & ad ædificationem trahere, ſi quid boni in eis vident, tacent, & mala ſi qua vident, manifeſtant, & quandoque etiam bonum in malum conuertunt. [Chryſoſtom. hom. 41. in Matth.] Vbi Chryſoſt. Videamus quantum liuor malum, & qualiter animæ oculos excæcat, aduerſus eius qui captus eſt ſalutem. [*Liuoris, ſeu inuidiæ mala peſſima.*] Inuidi enim propriè rationem non faciunt ſalutis, & feris ſunt deteriores. Illi quidem aut cibo indigentes, aut prius à nobis exacerbatæ aduerſus nos armantur. Hi verò & benefacientes multotiens his quæ ſunt iniuſta facientium benefactores diſpoſuerunt. Igitur feris quidem hi ſunt difficiliores, dæmonibus pares, fortaſſis autem illis deteriores. Illi enim ad nos quidem inexpiabilem habent inimicitiam, his autem quibus ſunt eiuſdem generis, non inſidiantur. Hi verò neque communionem naturæ verecundantur, neque ſibi ipſis parcunt, prius enim quàm eorum quibus inuident, ſuas ipſorum animas torquent, tumultu omni & triſtitia implentes eas vanè & inaniter. Hæc paſſio & fornicatione, & adulterio multum eſt deterior. [*Inuidia fornicatione peior.*] Nam hæc quidem vſque ad eum qui egit ſtant, liuor verò tyranni Eccleſias integras euertit, & orbem terrarum vniuerſum læſit. Hæc homicidij mater eſt: interfecit fratrem Cain, ita Iacob Eſau, ita Ioſeph fratres, ita homines vniuerſos diabolus: Et nimirum aliis eſt difficilior: etſi enim miſerearis, etſi vigiles, etſi ieiunes, omnibus ſordidior factus es inuidens fratri. Hæc Chryſoſt. Is autem qui ſanus fuerat effectus, *neſciebat*, de Ieſu, *quis eſſet*, ſcilicet genere & patria, licet ſciret in perſona & præſentia, & quia diu languidus iacuerat, ideo & facta Chriſti, & eius famam ignorabat. *Ieſus autem*, nolens ſe iactare de miraculo, *declinauit à turba conſtituta in loco*, permittens ab ipſis ſuum factum examinari, vt eo abſente teſtimonium fieret inſuſpicabile, dans quoque exemplum non quærendi in bonis operibus laudem & fauorem hominum, ac declinandi aliquando conſortia calumniari volentium, & fugiendi oculos inuidorum in operibus noſtris, ne ex hoc inuidia creſcat in eis. *Poſtea*, propalato miraculo & ſoluta turba, *inuenit eum Ieſus in templo*, quia ad agendum gratias de ſanitate ſibi collata frequentabat templum, quod eſt locus ad orandum. In turba poſitus non cognouit Ieſum, ſed poſt in templo inuenit, & cognouit eum. In quo myſticè datur intelligi quòd Ieſus in multitudine hominum, & in turbine curarum temporalium de facili non inuenitur, ſed in ſpirituali ſecreto, & in templo cordis, quod Deus inhabitare dignatur. Vnde Chryſoſt. [Chryſoſtom. homil. 37. in Ioannem.] Inuenit eum in templo, quòd maximæ religionis eſt ſignum. Non enim ſeceſſit ad nundinas & circuitiones, neque voluptati aut negligentiæ & remiſſioni dedit ſeipſum, ſed in templo conuerſabatur. Ieſum in turba non cognoſcebat, cognouit in templo, in loco ſacrato. Vnde & Auguſtinus: Difficile eſt in turba videre Ieſum. Solitudo quædam neceſſaria eſt menti noſtræ. Quadam ſolitudine intentionis videtur Deus. Turba ſtrepitum habet, viſio iſta ſecretum deſiderat. Hæc Auguſtinus. [Auguſtinus tract. 17. in Ioannem.] In hoc ergo datur nobis intelligi, quia ſi gratiam conditoris cognoſcere & ad eius viſionem venire volumus, fugienda eſt turba cogitationum & effectuum prauorum, declinanda ſunt conuenticula hominum malorum, & fugiendum eſt ad templum cordis noſtri, & internæ orationis, id eſt, ſecretum mundæ conſcientiæ, vt nos ipſos templum Dei ſtudeamus facere, quos Deus inuiſere, & in quibus manere dignetur. *Et dixit ei*, inſtruens eum ad cautelam futurorum, *Ecce ſanus factus es*, Dei beneficio, *iam noli*, id eſt, non velis, *peccare*, de cætero, hoc eſt, habe voluntatẽ firmam non peccandi, quia omne peccatum ex voluntate, ſicut ex radice, procedit. Deinde ponit & oſtendit quàm periculoſa ſit recidiuatio in peccatum, dicens, *ne deterius aliquid tibi contingat*, vel hic vel in futuro, quia in recidiuante nouiſſima fiunt peiora prioribus. Et iſtud periculum attenditur. Primo ex parte Dei, quia recidiuans grauiter peccat, propter ingratitudinem, & ideo à Deo grauius punitur. Secundò attenditur ex parte diaboli, quia ſicut miles caſtrum quod ſemel perdidit, ſi

postea illud recuperat fortius munit, & cautius custodit, sic diabolus fortius munit recidiuantem, quia septem spiritus nequiores se ibi ponit, & ad omnia septem peccata mortalia ipsum trahit. Tertiò attenditur ex parte hominis, quia recidiuans facilius postea in peccatum cadit, iam enim, ex quadam mala consuetudine, peccare pro nihilo ducit. In his ergo verbis suis innuit Dominus, quòd propter peccata Paralyticus languebat, & quòd infirmitas illa propter peccata inflicta fuerat. Vnde Chrysostomus: Vbi discimus quòd ex peccatis ei nata est hæc ægritudo. Quia enim sæpius anima in nobis ægritante insensibiliter nos habemus, corpus autem si paruam susceperit læsionem, omne facimus studium vt ab infirmitate liberemur, propterea Deus punit corpus, pro his quæ anima deliquit. Cum his & illud discimus, quòd si grauem sustineamus pœnam pro prioribus peccatis, deinde in eadem inciderimus, grauiora patiemur, & hoc decenter, qui enim neque supplicio factus est melior, vt insensibilis de reliquo & contemptor, ad maius ducetur tormentum. Si autem hîc non omnes pro peccatis torquentur, non confidamus, nihil enim nos hîc pati pro peccatis, signum & maioris illic supplicij. Cauere ergo debemus, ne Deum in pœnis contemnendo, tanquam indurati, in peccato permaneamus, vel sanati à Domino, tanquam ingrati, in peccatum relabamur, ne propter contemptum vel ingratitudinem deterius nobis contingat, vel quia deteriores efficeremur, vel grauiori supplicio hic, vel in futuro traderemur. Iesus ergo sicut exterius corpore, sic interius mente Paralyticum sanauit, præmonens ne iterum peccaret, & grauius iudicium incurreret, quasi diceret, Præcedens peccatum est tibi dimissum, ne iterum peccando constituas te magis reum. Quis enumerare sufficiat mira & magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius, quæ in materiam laudis suæ, & in vsum necessitatis nostræ creauit? Vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant valde bona, & nihil odit eorum quæ fecit. Solum peccatum, quod nihil est, odit, persequitur, & destruit. Vnde cùm sex diebus solo verbo cuncta creauit, annis plusquam triginta ad destruendum peccatum in mundo laborauit. Hoc solum est quod ei displicet, quod oculos maiestatis eius offendit, quod ipsum mitem & suauem, nobis asperum & durum reddit, hoc est quod de Angelo diabolum fecit, de amico inimicum, de libero seruum, de incorrupto mortalem & corruptum, de beato miserum, de ciue exulem & eiectum, de filio Dei, filium diaboli, hoc est, quod nunquam impunitum est relinquendum. *Tunc abiit ille homo*, ad publicandum Christi virtutem, *& nunciauit Iudæis, quia Iesus esset qui fecit eum sanum.* Ecce nunc in mente sanatus fide cognouit Dominum, & eo noto non est piger in annunciando illum. Vnde Augustinus: Nunc autem ille posteaquam vidit Iesum, & cognouit eum salutis suæ authorem, non fuit piger in euangelizando quæ viderat. Iste ergo nunciauit salutem vt sequatur, sed illi econtrà persequuntur. Vnde sequitur: *Propterea persequebantur Iudæi Iesum*, tanquam violatorem legis diuinæ, *quia hoc faciebat in sabbato*, agens contra Deum, qui requieuit in eo opinantes quòd nihil penitus esset in sabbato faciendum, sed ab omni opere hominum vacandum, quantumcunque sit vtile & diuinum. Malè de sabbato intelligebant, quia hominem in sabbato curare, ac pietatem & misericordiam exercere, peccatum esse putabant.

Chrys. hom. 37. in Ioann.

Peccatum causa morbi.

Psalm. 110.

Peccati destructio difficilior quàm mundi creatio.

Augustinus tract. 17. in Ioannem.

Iudæi persequebantur Christum, opus eius bonum peruertentes in malum, & adhuc multos habent sequaces, frequentet seruos Christi propter opus bonum molestantes. Cùm ergo arguerent eum, & murmurarent de hoc quòd in sabbato operabatur, excusans se, ait illis: *Pater meus*, qui est in cœlis, quanuis in sabbato cessauerit ab omni opere creationis, dispositionis, & ornatus, tamen, *vsque modo operatur*, gubernando & instaurando quod corrumpitur in opere, & propagando, & per hoc non soluit sabbatum; ergo cum & ego operor, restaurans & reparans corrupta, & sanans infirma, non soluo sabbatum, sed in operando, me patri conformo, & sicut in principio creando, disponendo, & ornando operatus sum cum ipso, ita facio & modo, ac si dicat, non tantum sex diebus primis (vt putatis) operatus est pater meus, creaturas nouas condendo & producendo, à quibus requieuit die septima, sed vsque modo, & semper vsque in finem continuè operatur, in esse conseruando & gubernando, vt condita permaneant. Nonsolum enim Deus omnia fecit, sed & facta, ne deficiant, in esse conseruat, ita quòd si se rebus subtraheret, & eas manu regiminis non retineret, sicut de nihilo facta sunt, sic in nihilum vniuersa tenderent & defluerent. Vnde sic Deus intelligendus est requieuisse ab omnibus operibus suis, vt iam nullam nouam creaturam conderet non vt conditas continere & gubernare cessaret, cum quo in cunctis pariter, *& ego*, operatus sum & *operor*, quia sum verbum patris, per quod omnia facta sunt, & conseruantur in esse, & ergo bonum est quod ago, nec mirum si hominem in sabbato sano, qui Deus cum patre omnia semper operor. In nullis enim quæ fiunt, operatio mea deest operationi patris, sed in omnibus simul ego cum patre operor, cùm diuina potentia nihil nisi per sapientiam suam faciat. Si ergo me in aliquo quod per me factum sit reprehendere præsumitis, reprehendite & Deum patrem, pariter mecum operantem, cuius vos populum peculiarem esse iactatis. Vbi & Augustin. Quomodo ipse pater & filius inseparabiles sunt, sic & opera patris & filij inseparabilia sunt, non tantum patris & filij, sed etiam Spiritus sancti, sicut æqualitas & inseparabilitas est personarum: ita etiam opera inseparabilia sunt. Hæc August. Hinc autem totius Trinitatis opera indiuisa, id est, communia esse dicuntur, quia quicquid potentia geritur, ibidem sapientia moderatur, & bonitate conditur. Vnde bene in his quæ facimus, vel Deum facere exoramus, commemorationem Trinitatis facimus, dicentes: In nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti, vel In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, vt sicut personarum indiuisa est operatio, sic & earum sit inseparabilis inuocatio. Et sic Christus excusatur in sabbato operando. sed quia ex hac excusatione sequitur quòd Christus sit æqualis Deo patri, ideo ex hoc verbo magis persequebantur eum tanquam blasphemum, quia blasphemia magis peccatum est, & acrius punitur in lege, quàm violatio sabbati. Vnde subditur: *Propterea ergo magis*, id est, auditori animo & feruentiori zelo, quàm prius pro opere sabbati, *quærebant Iudæi interficere eum, quia non solũ*, vt eis apparebat, *soluebat sabbatum, sed patrẽ suum*, naturalem & sibi consubstantialem, *dicebat Deum*, non vt nos, qui adoptati patrem vocamus eũ, æqualem se faciens & ostendens Deo per æqualitatem naturæ & potestatis, quod illi blasphemiam esse dicebant. Cùm enim eum tantummodo hominem putarent, imponunt ei quòd rapinam faciat, se

Ioann. 1.

Operatio Trinitatis indiuisa.

August. ibid.

Philipp. 2.

se æqualem faciens Deo, quasi non esset, cùm reuera esset talis, quia ipse per naturam natus est ei æqualis. Duo quippe crimina in lege morte punita fuerunt, scilicet crimen solutionis sabbati, & magis crimen blasphemiæ. Et hæc duo ei imponebant, & propterea eum occidere quærebant. Et quia excusauit se de primo, consequenter excusat se de secundo, probans se esse filium Dei & æqualem patri. Et ne Iudæi dicerent: Tibi non credimus, nullus enim sibi testans dignus est fide. Ideo ad confirmationem propositi multiplex inducit testimonium, scilicet Ioannis, & operum, ac patris, & scripturarum. Dicit ergo: *Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum*, id est, efficax secundum reputationem vestram, quanuis in se sit efficacissimum. Vnde secundum Chrysost. hoc quod dicit, non est verum, non quantum ad dignitatem suam, sed quantum ad illorum suspicionem loquebatur. Nota ergo quòd in testimonio possunt quatuor reperiri, scilicet veritatis demonstratio, veritatis confirmatio, veritatis immobilitas, & ipsa veritatis veritas. Demonstratio autem fiebat per Ioannem. Ipse enim Ioannes ad quem Iudæi miserunt, & quem magis omnibus fide dignum putabant, testimonium perhibuit, non sibi, sed veritati Christo, sicut amicus veritatis. Confirmatio fiebat per opera fortissima. Quòd enim cæcos illuminauit, aures aperuit, ora mutorum resoluit, dæmonia fugauit, mortuos resuscitauit, hæc opera testimonium Christo perhibebant. Immobilitas patebat per attestationem patris, qui testimonium perhibuit de Christo, quia vox patris audita est in baptismo, & in monte ipso Christo transfigurato. Veritas autem ostendebatur ex scripturis, quæ mentiri non poterant, eo quòd à spiritu veritatis processerunt, scripturæ enim legis quæ datæ sunt per Moysen & Prophetas, perhibent de Christo testimonium. Et sic penes hæc quatuor, quæ omne testimonium veritatis fulciunt, ista quatuor testimonia accipiuntur. Et quanuis essent per tot incontradicibilia inducti, & conuicti testimonia, tamen nolebant credere in eum. Vnde dicit, *& non vultis venire ad me*, scilicet per fidem, id est, non vultis credere in me, & à me quærere veram salutem, ex sola malitia vestræ voluntatis, quia nihil aliud impedit vos, nisi odium contra me conceptum à vobis, *non vultis*, inquam credere in me, *vt vitam æternam habeatis*, nunc in spe, & in futuro in re, quæ habetur per fidem formatam charitate, ita nec veritas vos conuincit, nec promissio vitæ vos trahit. Deinde redarguit eorum duritiam & tarditatem ad credendum, dicens: *Ego veni in nomine*, & ad honorem, *patris mei*, vt per me pater glorificetur, quod patet per prædicta testimonia, & non accepistis me, nec in me creditis, sed magis persequimini, quia dilectionem Dei non habetis. Et inde pœna peccati vobis hæc erit, quia alium, id est, Antichristum in nomine suo venientem, id est, non habentem prædicta testimonia & suam gloriam propriam quærentem accipietis pro Christo & vero Deo, vt secundum Apostolum credant mendacio qui noluerunt credere veritati. quasi dicat: Quia non accepistis me, id est, quia non credidistis me esse Christum, hæc pœna infligetur vobis vt decepti pro Christo Antichristum recipiatis. Per hoc arguitur quòd Iudæi primi erunt qui ad Antichristum conuertentur. Iudæi enim in fine Antichristum recipient, & templum ei facient, quia faciet se circuncidi, & dicet se eis promissum, & ei adhærebunt quousque eius falsitas detegatur per Enoch & Heliam, secundum Augustinum. Antichristus ceremonias legis tentabit restaurare, vt Euangelium soluat, quæ res Iudæos eum pro Christo recipere suadebit. Deinde causam infidelitatis eorum subdit, *quia gloriam humanam ab inuicem accipientes*, & acceptantes, id est, ex superbia humanum fauorem captantes, *quæ à solo Deo est*, id est, humilitatem quæ est vera gloria, vel gloriam cœlestem non quærebant. Non ergo, quia non est aperta veritas non credunt, sed quia superbia eos excæcat, quæ laudari, & se super alios efferre desiderat. Ideo enim in Christum credere non poterant, quia cùm superba mens eorum gloriam & laudem appeteret, & sese super alios efferret, reputabant inglorium & dedecus in Christum credere, qui abiectus & pauper videbatur, & ideo ei credere non poterant, sed ille in eum credere potest qui cor habens humile solius Dei gloriam quærit, & ei placere appetit. Ex quo apparet quòd multum periculosa est inanis gloria. Vnde Chrysostomus. Nihil ita deformat animam, sicut gloriam desiderare terrenam, non enim est possibile qui hanc gloriam amat, gloriam quærere crucifixi. Vnde dicit & Tullius, quod cauenda est hominum gloria, quæ aufert animi libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio. Et ideo secundum gloss. magnum vitium est iactantia & humanæ laudis ambitio, quæ de se æstimari appetit quod in se non habet, & gloriam suam, non Dei, quærit. Econtrà verò, magna virtus est humilitas, quæ se nihil reputat, & solius Dei gloriam quærit, eique soli placere appetit. Hæc est etiam causa cur mandata Dei non impleamus, quia non humiles, sed superbi & ambitiosi sumus, præsumentes de industria & viribus nostris, vt ad ea implenda nequaquam humiliari possimus. Vel hoc impediuit Iudæos à fide Christi in parte, quia solum attendebant, & adhuc intendunt ad gloriam & exaltationem temporalem, dandam eis per Messiam. Videbant autem Christum pauperem & abiectum, & ideo non receperunt eum, non attendentes scripturas Prophetarum, quæ de eius paupertate & abiectione loquuntur. Gloria autem & exaltatio, quæ per Christum danda promittitur, illa est gloria cœlestis, quam non intelligebant, & ideo gloriam quæ à solo Deo est, non quærebant, & propter hoc in infidelitate permanserunt. Ipse solus potest Christi pauperi & abiectio credere, qui non propriam, sed Dei gloriam quærit. Vbi de vitio vanæ & humanæ gloriæ sic dicit Beda: Hoc autem vitium caueri melius non potest, quàm vt ad conscientias nostras redeamus, nósque puluerem esse consideremus, & si quid boni nobis inesse deprehendamus, non nobis, sed Deo ascribamus. Hæc Beda. Vbi & Chrysost. Vanam gloriam fugiamus omni studio. Et qualiter eam superabimus, ais: Si ad aliam respexerimus gloriam quæ ex cœlis est, à qua eiicere nos hæc cogit. Quæ igitur nobis spes erit salutis, cùm iussi esse ab his exteri, quæ hîc sunt exteri à cœlis sumus, & coram quæ illic sunt. Quid hac insensibilitate deterius fiet vnquam, cùm secundum vnamquanque diem, ea quæ iudicij, ea quæ regni audientes, eos qui sub Noë & in Sodomis erant imitemur, experientia rerum expectantes omnia discere. Et nimirum propter hoc omnia illa scripta sunt, vt si quis futuris decredit, ab his quæ facta sunt manifestam & de futuris demonstrationem accipiat. Hæc igitur intelligentes, & præterita & futura, parum saltem respiremus à difficili hac seruitute, & aliquam animæ

Marginalia: Chrysostom. homil. 39. in Ioannem. — *Testes quatuor veritatis.* — Ioann. 1. — Matth. 3. — *Duritia Iudæorum ad credendum.* — *Antichristum Iudæi suscipient primi.* — Augustinus tractatu de Antichristo tom. 9. — *Cur in Christum non credant Iudæi.* — Chrysostom. homil. 37. in Ioannem. — *Gloria vitanda.* — *Gloria temporalis à Iudæis expectata.* — Beda in c. 5. Ioan. — *Gloria superanda via.* — Chrysostom. homil. 37. in Ioannem.

animæ faciamus rationem, vt & præsentibus & futuris potiamur bonis. Hæc Chrysostom.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, sana me languidum longo languore malè vexatum, & Paralyticum diutino corpore boni grauatum, da mihi vt surgam, recedendo à peccato, ac tollam grabatum, portando onus pœnitentiæ pro eo, & ambulem proficiendo in bonum, & de bono in melius, & eundo de virtute in virtutem, sanus quoque factus, tuo beneficio studeam à peccatis abstinere de cætero, ne deterius mihi aliquid contingat, vel hic, vel in futuro. Da mihi etiam bone Iesu, vt de humilem sequens humanam & terrenam gloriam contemnam, ac laudari & me super alios efferri non cupiam, sed tui solius gloriam quæram, & tibi soli placere appetam. Amen.

De arbore infructuosa, & muliere curuata.

CAPVT LXXIX.

Lucæ 13. Et relictis illis in incredulitate sua, *iterum abiit*, Iesus, *in Galilæam*. Cúmque ibi maneret & doceret, *aderant eo tempore quidam*, Iudæi, *nunciantes*, Christo quòd Pilatus quosdam, *de Galilæis*, scilicet viginti viros, dum sacrificarent, & in actu in sacrificiis occupati essent, interfecit, *& sanguinem eorum cum sacrificiis miscuit*, quia morte cum sacrificiis concurrente, sanguis interfectorum cum sanguine sacrificiorum mixtus fuit. Secundum Cyrillum, isti erant sequaces dogmatum Iudæ Galilæi, cuius mentionem Lucas in actibus Apostolorum facit, qui dicebat quòd illicitum erat Iudæis cognoscere aliquem Dominum præter Deum, & multi consenserunt ei, intantum quòd prohibebant oblationes statutas à populo fieri pro salute Romani imperij. De quo Pilatus indignatus, venit super eos sacrificantes, secundum ritum suum, & inter ipsas victimas quas ritu legis se offerre putabant, eos occidit, ita quod sanguis offerentium, oblatis victimis misceretur. Vnde ortæ sunt inimicitiæ inter ipsum & Herodem, quia Galilæi de Herodis potestate erant. Et quia aliqui de vulgo, illam occisionem subitam & horrendam, horribilibus peccatis ipsorum occisorum imputabant, credentes iustissimè eos talia passos esse, narrauerunt hoc Saluatori, volentes percipere quid ei super hoc videretur. Dominus autem non negat, sed ponit eos peccatores fuisse, & propter hoc periisse, non tamen asserit talia esse passos eos, tanquam peiores non patientibus, quia talis mors non est argumentum sufficiens quòd grauius peccassent cæteris omnibus, quia frequenter Deus peccata minus grauia punit in præsenti vita, & grauiora post vitam præsentem differt grauius punienda. Mysticè Pilatus signat diabolum, semper animas occidere paratum, sanguis exprimit peccatum, & sacrificia bonas actiones. Galilæi qui interpretantur transmigrantes, signant huius mundi viatores, mors quoque istorum corporalis, signat spiritualem mortem eorum qui non purè offerunt sacrificia. Pilatus ergo sanguinem Galilæorum, cum sacrificiis eorum miscet, quando diabolus preces, eleemosynas, ieiunia, cæteráque bona opera fidelium, vel mortifera carnis & sanguinis delectatione, vel odij meditatione, vel inuidiæ furore, vel humanæ laudis ambitione, vel sinistra intentione, vel alia qualibet nefaria peste commaculat, vt quanuis oblata Domino videantur, nihil tamen prosint offerentibus, sed potius interdum fiant in peccatum. De Iuda enim qui inter sacrificia positus, proditionem Dominici sanguinis cogitabat, scriptum est: *Et oratio eius fiat in peccatum.* Et ait Dominus eis qui hæc sibi nunciabant, Iudæos non minus illis Galilæis sceleratos, & nisi de peccatis pœnituerint, similiter in corpore & anima perituros. Sola enim pœnitentia liberat à periculo, quia est secunda tabula post naufragium. Illi quidem Galilæi, non solum quia peccatores fuerunt, sed & in terrorem aliorum puniti sunt, quia frequenter mouentur homines ad pœnitentiam ex morte aliorum horrida & repentina. Vnde Chrysost. In hoc autem ostendit quòd illos permisit talia pati, vt viuentes, alienis periculis territi, fierent hæredes regni. Quid igitur, dices, vt melior ego fiam, ille punitur? Non ideo, sed punitur quidem propter alia crimina, fit verò ex hoc videntibus salutis materia. Deinde ponit aliud exemplum de decem & octo Hierosolymitis, qui dum ædificarent quandam turrim in Siloa, subitò cecidit super eos & oppressit, punitique sunt instrumento suæ offensionis, quam ruinam aliqui imputabant enormitati peccatorum suorum, de quo similem sententiam dicit Christus, sicut & de primo exemplo supradicto. Vnde Beda: Illi etiam Hierosolymitæ à ruina turris oppressi, significant Iudæos qui pœnitere noluerint, cùm mœnibus suis esse perituros, illa turris signat illum qui est turris fortitudinis, quæ meritò est in Siloa, quæ interpretatur Missus, signat enim eum qui missus à patre, venit in mundum, qui omnes super quos ceciderit, conterat. Hæc Beda. Super quo dixit eis similitudinem ficulneæ fructum non facientis, & terram inutiliter occupantis, quam Dominus vineæ succidi voluit, quia tertio anno fructum in ea quærens, non inuenit, sed à cultore vineæ circa eam fodere, & stercora mittere volente, rogatus etiam ipso anno tertio, propter spem emendationis dimisit. Concludens quòd Iudæi similiter essent præscindendi de vita præsenti, & puniendi, nisi fructum pœnitentiæ & bonorum operum facerent. In hac similitudine, quanta sit Dei patientia, quanta sit hominis negligentia manifestatur. Ficulnea plantata in vinea, est synagoga erecta in domo Israël & plebe Iudaica, tres anni visitationis, sunt legis edicta, Prophetarum contestationes, & coruscantis Euangelij gratia, in quibus Deus quæsiuit fructum bonorum operum à Iudæis, & non inuenit, nisi in valde paucis, qui quasi nihil computabantur, respectu tantæ multitudinis. Et quamuis cultores eius circa illam foderent ligone acutæ increpationis eam humiliando, & terrorem diuinorum iudiciorum sibi immittendo, ac stercora mitterent, fœditatem & abominationem peccatorum suorum ei ostendendo, per quæ solent humilitas & compunctio suscitari, & homines de peccatis suis pœnitere, parum tamen cultores profecerunt, & ideo Iudæi succidi meruerunt. Dei etiam ager & vinea mundus dicitur, cuius arbores & vites sunt homines, & aliæ quidem fructuosæ, aliæ verò infructuosæ. Huius verò cultores, sunt prælati & sacerdotes. Sed & cuiuslibet anima est arbor, vinea, hortus, & ager illius qui illam excolere habet vt fructus faciat. Sed (heu) in multis terram inutiliter occupantibus, fructus non inuenitur, & ideo timere habent pœnam quam eis Dominus non comminatur. Vnde Gregor. Tertiò autem Dominus ad ficulneam venit, quia naturam generis humani ante legem, sub lege, sub gratia expectando, admonendo, visitando

Marginalia: *Iudas Galilæus.* Actuum 15. — *Pilatus interfector Galilæorum.* — *Mysticè.* — Psalm. 108. — Chrysostom. concione 3. de Lazaro. — Beda in c. 13. Lucæ. — *Moraliter.* — Gregorius hom. 31. in Euang.

visitando requisiuit, sed tamen in tribus annis fructum se non inuenisse conqueritur, quia quorundam prauorum mentes nec inspirata lex naturalis corrigit, nec præcepta erudiunt, nec incarnationis eius miracula conuertunt. Se cum timore audiendum est quod dicitur: *Succide eam, vt quid terram occupat?* Vnusquisque enim iuxta modum suum si fructum bonæ operationis non exhibet, velut infructuosa arbor terram occupat. Hæc Gregor. Cultores verò sunt qui ficulneæ præsunt, & eius curam gerunt, vel sancti qui intra Ecclesiam orant pro eis qui extra eam sunt, qui omnes interpellant Dominum pro ficulnea, dicentes: *Domine dimitte illam hoc anno*, id est, tempore isto sub gratia, *vsq; dum fodiam circa illam*, excolendo, & vitia reprehendendo, *& mittam stercora*, per fœtorem peccatorum ad pœnitentiam suscitando. Circunfodere enim, est humilitatem pœnitentiæ & patientiam docere, fossa namque est humilis terra, stercus autem sordes sunt, & memoria peccatorum, & fructum dant.

Gregor. ibid. Quid enim stercore sordidius? & tamen si bene vtaris, quid fructuosius. Vnde Gregor. Ex stercore igitur ad fructum reuiuiscit arbor, quia de consideratione peccati, ad bona se opera resuscitat. Vel fossio, est peccatorum recognitio, peccator enim peccata sua cooperit, sed fodiendo videbit abominationem

Moraliter. peccatorum, & inde erubescet. Stercoratio autem, vel fimi appositio, est mortis recordatio, in morte enim homo stercus efficitur & putredo, ipsa namque mortis memoria à peccato præseruat, in bono opere sollicitat, & gratiam Dei conseruat. Per arborem etiam fici moraliter potest quælibet persona in Ecclesia Dei ad fructificandum plantata signari, & per tres annos in quibus non facit fructum, inuentus & ætas media & senecta intelligi, propter quod meruit per mortem de præsenti vita succidi, per cultorem autem, Angelus custos huius hominis, accipitur, qui rogat vt adhuc in senio viuere dimittatur, vt per eius diligentiam circa talem hominem se emendet, & fructificet, alioquin succidatur, & in ignem mittatur. Potest etiam moraliter arbor fici dici religio, quam Dominus eius qui eam seruat, scilicet Christus, *habebat plantatam in vinea sua*, id est, in Ecclesia, scilicet per Antonium, per Benedictum, per Augustinum, *& venit quærens fructum*, scilicet religionis & sanctitatis, profectum in illa scilicet religione, *& non inuenit nisi folia tantum*, & nihil de veritate religionis, præter verba & exteriorem habitum. *Dixit autem ad cultorem vineæ*, scilicet ad cœtum prælatorum, & doctorum, quorum officium est sarmenta amputare, spinas euellere, & cætera huiusmodi facere. *Ecce tres anni sunt*, scilicet tempus Antonij, Benedicti, & Augustini, *ex quo venio quærens fructum*, scilicet virtutum & operum, *& non inuenio*, illum, nimis enim prope viam & mundum erat, & ideo fructus vsque ad maturitatem & finem seruare non poterat. Sed reuera omni religioso timor incutitur, cùm hîc dicitur: *Succide ergo illam*, id est, succidendam annuncia, quia est infructuosa, *vt quid terram occupat?* & temporalibus vtitur, quia locum quem tenet, operibus bonis non exercet. Vt enim dicit August. peccator non est dignus pane quo vescitur. *Et respondens*, prælatus, quia prælati debent se opponere pro subditis, *dixit*, scilicet orando pro

Spatio pœnitentiæ abutentes. eis: *Domine dimitte illam & hoc anno*, scilicet vt pœniteat & fructificet. (Sed heu quia concesso spatio pœnitentiæ multi abutuntur in superbia, se non emendando!) *vsque dum fodiam circa illam*, scilicet per increpationem humiliando, & ob amorem terrenorum reuocando, qui enim fodit, terram extrahit, & fossam, id est, humilitatem facit, *& mittam stercora*, scilicet malorum quæ facit abominationem & fœditatem, & vtilitatem ad memoriam reducendo. Sunt tamen multi qui nec sic pœnitere volunt, sed murmurant contra illos qui eis peccatorum suorum abominationem ad memoriam reducunt, siue in prædicatione, siue in lectione, siue in correptione, siue in accusatione, & ideo timendum est eis ne succidantur, quia arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Tres etiam anni possunt significare tria vota communia omni religioni, super quibus Dominus quemlibet nostrum interrogabit cum exactione magna quomodo fuerint obseruata, sed timendum est multis, ne ista vota inueniat fracta, vel malè obseruata. Vota omnis religionis. Cultor etiam huius vineæ potest ipsa ratio esse, quæ debet fodere circa conscientiam suam, in faciendo foueam humilitatis, & ipsam euacuando ab omni appetitu mundi huius, & debet mittere circa illam stercora, considerando huius mundi miseriam, quia omnia mundana, secundum Apostolum, non sunt nisi stercora, & istorum consideratio & fossio prædicta, faciunt ficum conscientiæ religiosi fructificare. Et bene per arborem fici, intelligitur religio. Primò, quia sicut ficus sub vno cortice multa grana continet in quadam dulcedine, ita religio sub vno modo viuendi, & sub vna regula, multos habet homines concorditer viuentes. Religio per arborem fici intellecta. Secundò, quia folia ficus habent quasi similitudinem manus humanæ, sic verba religiosorum, quæ per folia significantur, debent operibus adæquari, vt quicquid dicunt, illud faciant. Tertiò, quia tauri ferocissimi dicuntur mansuescere, quando ficui alligantur, sic iuuenes insolentes & dissoluti mansuescunt, & Christi iugo humiliter subiiciuntur, quando religionem ingrediuntur, & ceremoniis ordinis alligantur. Tauri ad fi. cum ligati mansuescunt. Sed nota quod in Hieremia dicitur: Quid tu vides Hieremia? Ficus bonas, bonas valde, & ficus malas, malas valde, quia quando religiosus est bonus, non est melior eo, & quando est malus, non est peior eo. Hierem. 24. Vnde August. Simpliciter fateor ex quo Deo seruire cœpi, quoniam sicut difficile expertus sum meliores, quàm qui in monasterio profecerunt, sic non sum expertus peiores, quàm qui in eis defecerunt. Augustinus epist. 137. Religiosi optimi aut pessimi. Docemur ergo hic & monemur, vt non simus steriles, sicut arbor infructuosa, & terram inutiliter non occupemus, ne sine fructu bonorum operum inuenti, succidamur, & in ignem mittamur. Quia (vt ait Bernard.) arbori infructuosæ duo debentur, securis, & ignis. Potest autem per terram sterili ficu occupatam, Ecclesia significari, quæ noxia prælatorum & præpositorum vmbra premitur, ne lumen veritatis videat, & exemplis eorum impeditur, ne sole dilectionis Dei calescat, de quibus bene dici potest: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi, qui clauditis regnum cœlorum ante homines.* Matth. 23. Vnde Ambrosius: Inutiliter terram occupat, qui locum quem tenet, bonis operibus non exercet, qui exemplo prauitatis, impedimentum præstat cæteris. Sed vt ait Hieron. Qui viderit se insufficientem esse, vel non proficere in loco in quo ministrare & aliis prodesse debet, tenetur cædere, ne melioris locum occupet. Vbi & August. Nihil est quod sic quisque cogitare debeat, nisi vt in semetipsum oculos conuertat, se discat, se discutiat, se quærat, & se inueniat, & quod displicet, necet, quod placet, aptet & plantet. Augustinus serm. 144. de tempore. Cùm enim se homo inanem inuenerit meliorum bonorum, vt quid est auidus exteriorum bonorum? Ecce quid prodest plena bonis arca, si inanis est conscientia? Bona vis

habere, & bonus non vis esse. Non vides erubescere te debere de bonis tuis, si domus tua plena est bonis, & te habet malum? Quid enim est quod velis malum habere, dic mihi? Nihil omnino. Non vxorem, non filium, non seruum, non villam, non tunicam, postremò non caligam, & tamen vis habere vitam malam. Rogo te præpone vitam tuam caligæ tuæ. Omnia quæ circumiacent oculis tuis elegantia & pulchra, tibi chara sunt, & tibiipsi vilis es, fœdus es. Si possent tibi respondere bona, quibus plena est domus tua, quæ habere optasti, quæ perdere timuisti, nonne tibi clamarent, tu nos bona vis habere, sic & nos volumus bonum habere? Tacita voce interpellant contra te dominum suum: Ecce tanta bona dedisti huic, & ipse malus est. Quid enim prodest quod habet, quando eum qui omnia dedit non habet? Hæc August. Per hæc verba prædicta quendam lubricum à peccatis retraxit Augustinus in quodam sermone suo. *Erat autem docens in Synagoga eorum*, in loco communi, vbi conueniebant Iudæi, &, *in sabbatis*, in quibus homines debent intendere diuino cultui ad audiendum verbum Dei, vt ibi prædictam similitudinem proponens, eam ad synagogam pertinere indicaret, & quod synagogam infructuosæ arbori compararet. Arboris enim succisio, significabat synagogæ excisionem quò ad quosdam reprobos & damnandos, sed mulieris de qua sequitur erectio, Ecclesiæ exaltationem & cuiuslibet fidelis animæ erectionem, siue ad fidem & gratiam, siue ad gloriam. Vnde Ambros. Quàm clemens Dominus, quàm pius in vtroque, cùm aut miseretur, aut vindicat in synagogæ typo, arborem excidi iubet, in typo Ecclesiæ, fœminam saluat. Tunc ergo mulierem quandam, *qua habebat spiritum infirmitatis*, id est, infirmitatem à spiritu maligno inflictam & causatam, quia erat à Satana, *decem & octo annis*, vinculo infirmitatis alligata, & more brutorum incuruata, ita vt, *nec posset sursum respicere*, in cœlum, ad quod erat facta, quia terrena sapiens, & infirma requirens, cœlestia & superiora cogitare nondum sciebat, cùm eam videret, vocauit ad se, & sanauit, & cùm manus ei imponeret, *confestim erecta est & glorificabat Deum*, pro beneficiis acceptis, solam enim gloriam retinet Deus de operibus suis, totam verò vtilitatem concedit nobis. In hoc ostendit Dominus suam humilitatem, quia infirmos non dedignabatur tangere, quantumcunque deformem vel grauem haberent infirmitatem. Licet autem ista inclinatio mulieris intelligatur de inclinatione infirmitatis, quam diabolo vexante sustinebat, tamen accipimus eam moraliter sic, quod vtinam omnis mulier si haberet vultum & oculos ad terram demissos, quòd in perpetuum hominem non respiceret, quia aspectus eius valde est periculosus. Hic erudimur ne vita nostra sit terrenis implicata, sicut mulier terræ erat inclinata. Quia, vt dicit Augustinus, quanto magis quisque terrenis occupationibus implicatur, tanto magis à sui conditoris visione præpeditur. Et vt dicit Gregorius, Concupiscens visibilia, inuisibiles virtutes amittit. Ille quippe homo curuus est, qui inclinatus ad culpam, sursum respicere non potest per iustitiam, quia terrenis voluptatibus deditus, sola terrena & transitoria cogitat, & diligit, ad cœlestia contemplanda, mentis oculos non erigit, & æternæ fœlicitatis diuitias non requirit. Hunc autem si Dominus per gratiam tangat, & suæ misericordiæ manum super eum ponat, statim per iustificationem erigitur, & terrenorum oblitus, cœlestia contemplatur. Vnde Gregor. Omnis enim peccator terrena cogitans, & cœlestia non requirens, sursum respicere non valet, quia dum desideria inferiora sequitur, à mentis suæ rectitudine curuatur, & hoc semper videt quod sine intermissione cogitat. Et quia ad cœleste desiderium non assurgit, quasi mulier inclinata, sursum respicere nequaquam potest. Vsitata etenim culpa obligat mentem, vt nequaquam assurgere possit ad rectitudinem. Conatur & labitur, quia vbi diu sponte persistit, ibi & cùm noluerit coacta cadit. Si ergo iam bona patriæ cœlestis agnouimus, displiceat nobis quòd curui sumus. Ponatur ante oculos mulier curua, & arbor infructuosa. Vnde & August. Ergo qui sterilis est, agat pœnitentiam, & faciat fructum dignum pœnitentiæ. Qui curuus est vt terram intueatur, terrena fœlicitate lætetur & erigatur. Si per seipsum non potest, inuocet Deum. Hæc August. Et meritò se erigere debet homo, habet enim faciem ad cœlum erectam, vt plus intendat cœlestibus & æternis, quàm istis temporalibus & caducis. Vnde August. Erecta in cœlum corporis forma, admonet quæ sursum sunt sapere. Beluas Dominus prostratas in faciem fecit, pastum quærentes de terra, te in duos pedes erexit, tuam faciem sursum attendere voluit. Non discordet cor tuum à facie tua, vt habeas faciem sursum, & cor deorsum. Vnde & Basilius: Bestiæ terrestres sunt ad terram respicientes, sed cœlestis arbor homo, quantum figura corporalis plasmationis tantum & dignitate animæ differt. Quadrupedum figura qualis est? Capite vel corpore ad terram respicit, super ventrem vadit, & quicquid voluptuosum est, ex omni parte prosequitur. Tuum caput ad cœlum erectum est, oculi tui superiora contemplantur, vt si quando tu passionibus carnis teipsum conuitiaberis ventri seruiens, & his quæ sub ventre sunt, comparatus est bestiis insipientibus, id est, non sapientibus, & assimilatus es eis, alia tibi sollicitudo est digna, quæ superius suos quærere, vbi Christus est, superque terrestria esse mente, vt formatus es, ita dispone tuiipsius vitam. Vrbanitatem habes in cœlis, vera tua patria, quæ superius est, Hierusalem. Vnde & Bernard. Curuitas animæ est, quærere & sapere quæ super terram sunt. Turpe est in humano corpore, quod est erectæ formæ, beluinam mentem gerere. Et iterum: Corporis staturam dedit homini Deus rectam, forsan vt ista corporea exterioris viliorísque rectitudo figmenti, hominem interiorem illum, qui ad imaginem Dei factus est spiritualis suæ seruandæ rectitudinis admoneret, & decor limi deformitatem argueret animi. Quid enim indecentius, quàm curuum recto corpore gerere animum? Peruersa res & fœda, luteum vas, quod est corpus de terra, oculos sursum habere, cœlos liberè suspicere, cœlorúmque luminaribus oblectare aspectus, spiritalem verò cœlestémque creaturam suos econtrariò oculos, id est, internos sensus atque affectus trahere in terram deorsum, & quæ debuit nutriri in croceis, hærere luto quasi vnam de suibus, amplexaríque stercora. Hæc Bernardus. Vnde & Boetius:

Qui recto cœlum vultu petis, exerísque frontem,
In sublime feras animum, ne grauata pessum
Inferior sidat mens, corpore celsius leuato.

Et Ouidius:

Pronaque cùm spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit cœlúmque tueri,
Iussit & erectos ad sydera tollere vultus.

Nota etiam, vt dicit Aristotel. in libro de Animalibus, quòd aues claudant oculos cum palpebra inferiori, animalia verò grossa, cum palpebra superiori,

Augustini verba quibus lubricum conuertit.

Ambrosius libro 7. in Lucam.

Humilitas Domini.

Aspectus mulieris.

Gregorius homil. 31. in Euang.

Gregor. ibid.

Augustinus serm. 11. de verbis Domini.

August. ibid.

Basilius homil. 9. in exaëmeron.

Psalm. 68.

Bernardus serm. 24. *Curuitas animæ.*

Boetius lib. 5. de consol. metro 5.

Ouidius 1. Metamorph.

Palpebræ auium.

superiori. Per aues intelliguntur viri spirituales, qui ad inferiora & terrena oculos claudunt, ac cœlestibus & superioribus intendunt. Per animalia verò grossa, intelliguntur viri mundani, qui habent oculos clausos ad cœlestia & spiritualia, & apertos ad terrestria & secularia. Per hanc mulierem curuam signatur peccatrix anima,& mens auara. Mulier, quia propter absentiam charitatis frigida. Inclinata, quia longo tempore, diabolo procurante, sic ad inordinatum amorem terrenorum est incuruata, quòd propter longam consuetudinem aspicere non potest superna, tanquam cœli oblita. Fratres enim fuerunt Manasses, id est, obliuio, & Ephraim, id est, frugifer. Habens spiritum infirmitatis, quia ad spiritualia infirma. Decem & octo annis, quia valde diuturna. Secundum enim Augustinum. Cum cætera vitia, homine senescente, senescant, sola auaritia iuuenescit. Sed Iesus eam tangit in sabbato, quando eius inspiratione quiescit à peccato, & sic erigitur sursum per cœlestium appetitum. In sanatione autem mulieris, fecit Dominus quinque: vidit misericorditer, vocauit, sanauit, tetigit, & erexit. Sic Dominus animam peccatricem perfectè curaturus. Primò, videt eam per pietatem. Secundò, vocat eam per internam inspirationem. Tertiò, sanat per peccati remissionem. Quartò, tangit per satisfactionis dolorem. Quintò, erigit ad superna, per amoris feruorem. Per archisynagogum verò, de quo statim subditur, hypocrita, qui se super alios extollit signatur, qui de hoc murmurat quando malè iudicat & interpretatur. Propter quod meritò arguitur de murmure tali, quia cura maior circa humanam naturam, quàm circa animalia bruta debet adhiberi. Vnde sequitur. *Respondens autem Archisynagogus*, id est, princeps Synagogæ, qui ex inuidia nitebatur gesta Christi decolorare, *indignans*, de hoc facto, quasi ex legis zelo, *dicebat turbæ*, quòd non venirent pro cura die sabbati, sed sex aliis diebus, in quibus licet operari, quasi indirectè arguens Dominum, turbæ dicebat, quia eum personaliter & directè arguere non audebat. Et respondit illi Dominus, vocans eos hypocritas, quòd bene licebat mulierem ipsam soluere à vinculo infirmitatis die sabbati, quia & ipsi bouem aut asinum tunc soluunt à præsepio, & ducunt adaquare. Vbi Ambros. Quàm dulcis parabola, facilis autem. Vinculum vinculo comparat, vt insimulatio Iudæorum actu ipsorum redarguatur. Nam cùm ipsi animalibus sabbato soluunt vincula, reprehendunt Dominum, qui homines à peccatorum vinculo liberauit. Denique & Deus ab operibus mundi requieuit, sed non ab operibus sanctis, cuius sempiterna & iugis operatio est, sicut filius ait: *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor.* vt ad similitudinem Dei, secularia opera nostra non religiosa cessarent. Hæc Ambros. Archisynagogus ergo malè legem intelligebat, qui pietatis & misericordiæ opera in sabbato fieri nolebat. Lex enim non filiale & liberale, sed seruile & noxium opus sabbato prohibebat, præfigurans tempus quo nostra secularia opera, non religiosa & laudandi Deum cessabunt. In signum etiam huius rei Dominus sabbato curabat, vnde curatio & miraculorum operatio quæ ordinatur ad Dei gloriam, & videntium deuotionem excitandam, poterat fieri in die sabbati, & conuenientius in die illa, quàm in aliis, eo quòd dies illa erat ordinata diuino cultui, & ad deuotionem populi. Sed ipsi opus charitatis, scilicet sanationem hominis, non verentur postponere operi cupiditatis, scilicet pecoris, ideo bene eos hypocritas, id est, simulatores vocat, quia cùm magistri plebium videri appetunt, hominem bestiæ postponunt. Vnde Chrysost. Bene dicit hypocritam principem Synagogæ, quia faciem habebat legis cultoris, mens verò eius erat versuti & inuidi. Non enim turbatur propter sabbatum, quia violatur, sed propter Christum, quia glorificatur. Hæc Chrysost. Similiter hodie multi non solum seculares, sed etiam religiosi, sunt tales, magis de pecore, quàm de homine curantes. Vnde Bernard. Cadit asina, & est qui subleuet: petit anima, & non est qui curet. Ergo qui præponit curam equi, vel cuiuscunque pecoris sui, vel etiam corporis, libentius sumptus faciendo & laborando, vt liberetur à morbo, vel ab aliis periculis, quàm pro anima Christiani vt sanetur & liberetur à diaboli laqueis: cùm eam multo magis teneatur diligere quàm corpus proprium: hypocrita est, & graue facit peccatum. Et sciendum quòd quando dicitur, Sabbata sanctifices: istud potest tripliciter accipi. Primò generaliter, vt cessemus à vitiis & peccatis. Secundò specialiter, vt cessemus ab operibus corporalibus, quæ impediunt vacationem ad Deum & eius cultum, vt sunt opera mechanica, & agricultura, ac mercantium, & placitantium & huiusmodi. Tertiò specialissimè, vt est in viris contemplatiuis, qui ab omnibus mundanis se separant, vt totaliter Deo vacent. Prima vacatio est necessaria. Secunda, debita. Tertia, perfecta. *Et cùm hæc diceret, erubescebant omnes aduersarij eius*, confusa sua rationabili responsione, quia veritati apertæ non poterant contradicere. *Et omnis populus*, scilicet simplices & humiles, *gaudebant*, in factis & dictis suis gloriosis, tanquam amatores veritatis. *In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum dicentes illi*, scilicet Iesu: quidam fortè bono zelo, scilicet vt sibi consulerent: quidam malo, scilicet vt probarent si timore mortis à doctrina cessaret: *Exi & vade hinc*, scilicet ad locum in quo Herodes partem non habet. Et ostendens se talibus non terreri, ait illis: *Ite dicite vulpi illi.* Per vulpem intelligitur malus princeps. Vulpes enim est animal dolosum, rapax, tortuosè incedens, & fœtidum. Sic princeps malus, qualis erat iste Herodes, est dolosus per machinationem mali: rapax æris alieni: tortuosus incedens, peruersitate iudicij: fœtidus, per infamiam nominis sui. Qui etiam nititur Christum occidere in se & in suis membris, quantum in ipso est. Vnde Bernard. Patet quantum noceat iniqua potestas, quomodo caput impium subiectos quosque suæ conformet impietati. Misera planè ciuitas, in qua regnat Herodes, quoniam Herodianæ particeps erit malitiæ. Herodiana verò malitia fuit, nascentem velle extinguere religionem. Si quis ergo religionis, vel sanctitatis ortum, vel profectum, vel consummationem impedit, vel persequitur, talis cum Herode Christum persequitur. Hæc Bernard. *Dicite inquam vulpi illi: Ecce eiicio dæmonia*, & non possunt resistere, cùm sint maioris potestatis quàm Herodes, & ideo non habeo timere eum, *& sanitates*, scilicet in corpore & anima, *perficio hodie & cras*, id est, paucis diebus, vsque ad tempus passionis meæ. *& tertia die consummor*, per mortem. q. d. Herodes non poterit me impedire quin faciam quod intendo. Tangit autem intentionem in tribus dietis. Prima constitit in dæmonum expulsione. Secunda, in infirmitatum curatione. Tertia, in officij sui per crucis patibulum consummatione, tunc enim consummata sunt omnia de ipso in lege & Prophetis dicta. Vnde dixit: *Consummatum est.* Et notandum quòd aduerbia, hodie & cras, singulatim reddenda sunt verbis, vt sit sensus, hodie eiicio dæmonia, & cras perficio

Anima peccatrix.

Augustinus serm. 48. ad fratres in eremo.

Ambros. lib. 7. in Lucam.

Ioan. 5.

Bernard. lib. 4. ad Eugenium.

Exodi 20.

Sabbata quomodo sanctificanda.

Bernardus sermon. 3. de Epiphan.

Dietæ tres.

perficio ſanitates. Primò enim eſt dæmonum eiectio, poſtea, ſanitatis collatio, tertiò, ſanitatis collatæ conſummatio.

Myſticè. Myſticè prima dieta fuit hoſtis expulſio. Secunda, naturæ vulneratæ perfecta ſanatio. Tertia, hominis ad Deum reconciliatio.

Moraliter. Moraliter, prima dieta conſiſtit in abiectione vitiorum. Secunda, in collatione virtutum, & exercitio morum. Tertia, in adeptione præmiorum.

Oſee 6. Vnde in Oſee: *Viuificabit nos poſt duos dies, & in die tertia ſuſcitabit nos*, ſcilicet ad glorificandum. Vel iſti tres dies ſignificant tres partes pœnitentiæ, quæ ſunt contritio cum dolore, confeſſio cum pudore, ſatisfactio cum labore. Et ſubiungit de loco paſſionis, vbi conſummabitur per mortem, dicens: *Veruntamen oportet me*, non facili neceſſitate, ſed patris & mea voluntate, *hodie & cras & ſequenti cras*, id eſt, paucis diebus, *ambulare*, ſcilicet ad locum paſſionis, *quia non capit*, id eſt, non conuenit, abſolutè intelligendo, non tranſitiuè, *non capit inquam Prophetam*, ſcilicet me, *perire*, id eſt, occidi, *extra Hieruſalem*, vbi mei Prophetæ ſunt occiſi, ibi ego caput Prophetarum, de quo omnes Prophetæ ſcripſerunt, debeo immolari, vbi ſcilicet non dominatur Herodes, ſed Pilatus. Ex quo patet quòd mors mea non eſt in poteſtate eius, ſicut nec hora, nec tempus. quaſi dicat: Bene, ſcio quando debeo mori, ſed ipſe non, bene ſcio locum paſſionis meæ, ſed ipſe non. Vtinam & hodie prædicatores & prælati, ac fideles cæteri à doctrina & confeſſione veritatis, timore principum & malorum non ceſſarent, ſed Chriſtum imitando veritatem coram hominibus confiterentur audacter, & defenderent.

ORATIO.

Domine Ieſu Chriſte, da mihi fructum bonorum operum feruenter facere, & in eis iugiter perſeuerare, ne ſine fructu inuentus, merear ſuccidi & in ignem mitti. Da etiam mihi Deus meus, vt non ſim deorſum inclinatus per culpam, ſed ſurſum reſpiciam per iuſtitiam, nec à mentis rectitudine curuatus, terrena & tranſitoria cogitem & diligam, ſed ad cœleſtia contemplanda mentis oculos erigam, & æternæ fœlicitatis diuitias requiram. O Domine, vide me per pietatem, voca me, per internam inſpirationem, ſana me, per peccati remiſſionem, tange me, per ſatisfactionis dolorem, erige me ad ſuperna, per amoris feruorem. Amen.

De hydropico, & exhortatione ad humilitatem & miſericordiam.

CAPVT LXXX.

Lucæ 14. DEINDE ibat Ieſus per ciuitates & caſtella, docens & indifferenter prædicans, non perſonas accipiens. *Et factum eſt vt dum intraret domum cuiuſdam principis Phariſæorum ſabbato manducare panem* neceſſitatis, non delitias, non fercula voluptatis.

Panis. Nomine enim panis, vitæ neceſſaria, excluſis ſuperfluis, deſignantur: paruis quippe erat contentus, nec receptori oneroſus. Supponendum eſt quòd intrauerit ab eo inuitatus, quia Dominus non venit ad conuiuium Phariſæorum, niſi rogatus, qui inuitabant eum, non ex deuotione, ſed malitioſè. Ad conuiuium autem publicanorum, acceſſit etiam non rogatus. Phariſæi enim ſe iuſtos & ſanos reputabant, nec medico egere, ſed publicani ſe peccatores & infirmos confitebantur, & medico indigere. Ideo iſtos, vt illuminet, præoccupat, illos autem rogatus, vt ſe humilient, expectat. *Et ipſi obſeruabant eum* inſidiando, vt vel in eius factis viderent aliquid vnde eum reprehendere & accuſare potuiſſent. Magna malitia eorum, qui eum paſcebant, & ſibi inſidias parabant, cum eo comedebant, & ipſum mordere volebant. *Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum*, ſperans de infirmitate ſua remedium. *Et reſpondens Ieſus* non ad verba, quia ſibi quæſtio non proponebatur, ſed ad cogitationes Phariſæorum & legiſperitorum, quoniam cogitabant curationem in ſabbato eſſe illicitam. In quo Dei ſapientiam ſe habere monſtrabat, qui corda hominum intellexit, *dixit ad eos: Si licet ſabbato curare?* Sic interrogat, vt ex dictis propriis eos confutet. *Ac illi tacuerunt.* Vbi Beda: Sed meritò interrogati tacent, *Beda in c. 14. Lucæ.* quia contra ſe dictum, quicquid dixerunt, vident. Nam ſi licet ſabbato curare, quare ſaluatorem an curet obſeruant? Si non licet, quare ipſi ſabbato pecora curant? Tacebant ergo, quia neſciebant quid dicere debuiſſent. *Tacent Phariſæi.* Iſte hydropicus non petebat ſanitatem, quia infirmitas pro eo loquebatur. Vel propter Iudæorum præſentiam, non audebat in ſabbato petere curationem. *Ipſe autem apprehenſum eum ſanauit* tangendo, *ac dimiſit* liberè ſine precio, quia per impoſitionem manus ipſum curauit, & poſtea manum retraxit. Tetigit eum, non cauſa neceſſitatis, ſed humilitatis, & vt diuinitatem in carne oſtenderet, eum ſanauit. Vbi Cyrillus: Neglectis ergo Iudæorum inſidiis, liberat à morbo *Hydropici curatio.* hydropicum, qui metu Phariſæorum remedia non poſtulabat, propter ſabbatum, ſed ſolum aſtabat, vt ex aſpectu miſertus eius ſanaret eum, quod Dominus agnoſcens, non poſtulabat ab eo ſi vellet ſanus fieri, ſed protinus eum ſanauit. Et reſpondens cogitationibus eorum, qui murmurando cogitabant factum illud eſſe illicitum, oſtendit illud eſſe licitum, per exemplum animalis bruti, cuius periculo licitum erat, etiam ſecundum ipſos, ſuccurrere in ſabbato. Si enim licet tunc ſubuenire pecori, quod eſt opus cupiditatis, multo magis licet ſubuenire homini, propter quem facta ſunt animalia bruta, & qui factus eſt ad imaginem Dei, quod eſt opus charitatis. Vnde Beda: Competenti *Beda in c. 14. Lucæ.* ergo exemplo ſoluit quæſtionem, vt oſtendat eos violare ſabbatum in opere cupiditatis, qui eum violare arguunt in opere charitatis. His Phariſæis *Phariſæorum ſimiles.* ſimiles ſunt hodie multi prælati, qui plus ſolliciti ſunt pro ſalute beſtiarum, quàm hominum eis commiſſorum. Si patitur vel deficit beſtia, ſtatim remedia procurant, ſi frater vel ſubditus, parum curant, & multi habent de paruis curam magnam, de magnis paruam vel nullam. Mirum autem erat quòd de curationibus in ſabbato eum arguebant. Habent enim in traditionibus ſuis determinata genera operum circiter lxx. à quibus eſt vacandum *Opera quibus abſtinendum ſabbato.* in ſabbato, inter quæ non eſt curatio, maximè quæ ſolo fit verbo, ſicut Dominus ſæpe legitur curaſſe. Sæpe Dominus in ſabbato docebat & curabat, ſiue *Curandi in ſabbato cauſa.* vt plures qui ad ſabbatum conueniebant, lucrifaceret, ſiue vt in ſabbato cœleſtis quietis omnes infirmitates curandas eſſe oſtenderet, ſiue vt interdum à quiete contemplationis, propter ſalutem animarum, nos ſubtrahendos eſſe doceret. Et ideo ad manducandum ſabbato cum iſto principe intrauit, non propter cibum, ſed propter anmiarum lucrum, vbi etiam hydropicum iſtum in corpore & in mente curauit. Et non poterant ad hæc reſpondere illi tanquam victi & confuſi ratione euidenti. *Myſticè.* Myſticè, princeps iſte fuit Moyſes, domus eius, ſynagoga, hanc intrauit Chriſtus, cùm venit in mundum manducare panem, id eſt, delectari in

pœnitentia

Apoc. 3.

pœnitentia Iudæorum. Vnde in Apoc. *Si quis audierit vocem meam*, ſcilicet in prædicatione, & aperuerit mihi, ſcilicet in contritione, *intrabo ad eum*, ſcilicet in oris confeſſione, *& cœnabo cum eo & ipſe mecum*, ſcilicet delectando in operum ſatisfactione. Iſtud etiam poteſt ſimili modo accipi de Prælato & Eccleſia domo eius, quam tunc intrauit, & quotidie intrat Chriſtus. Et notandum quòd proprietates hydropici ſunt ſeptem, per quæ ſeptem capitalia vitia deſignantur: & ideo iſte hydropicus quemlibet peccatorem ſignificare perhibetur.

Hydropici proprietates ſeptem peccata totidem ſignificantes.

Habet enim hydropicus corporis tumorem, ſic ſuperbus cordis inflationem. Secundò habet ſpirituum compreſſionem: ſic inuidus bona comprimit, ne publicentur & veniant ad lucem. Tertiò, ſatis ardorem: ſic auarus quanto plus de diuitiis bibit, tanto plus ſitit. Quartò, humorum indigeſtionem: ſic iracundus per iram diminuit dies ſuos. Quintò, pedum pigritiam: ſic acidioſus pigritiam affectionum & cogitationum ad bene operandum. Sextò, genitalium inflationem: ſic luxurioſus eorundem tumefactionem. Septimò, oris fœtorem: ſic guloſus oris corruptionem. Specialiter autem hydropiſis auaritiam deſignat, quia hydropicus quanto magis abundat humore inordinato, & quanto plus bibit, tanto amplius ſitit: ſic auarus, quanto eſt copioſior diuitiis quibus non bene vtitur, & quò plus diuitias adeptus fuerit, tanto ardentius eas concupiſcit, quia vt Iuuenalis dicit:

Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.

Ferociſſima peſtis eſt cupiditas, quæ eos quos capit, egenos efficere ſolet, dum finem inquirendi non inuenit, ſed vt magis quò fuerit locupletata mendicat.

Auaritia fera peſſima.

Et iſte auarus ſtat ante Ieſum, cùm conuertitur ad Deum, paratus acquiſita diſpenſare ad honorem diuinum, ac ſi recuperat ſanitatem, quia de cupiditate mutatur in liberalitatem, & ideo ante Phariſæos hydropicum curat, & mox eos per exemplum animalis bruti ſic conuincit, vt eoſdem etiam auaritiæ condemnet. Comparatur etiam hydropicus ſpiritualiter ei quem fluxus carnalium voluptatum exuberans aggrauat.

Prouerb. 30.

Hæ enim ſunt duæ filiæ ſanguiſugæ, quæ ſemper dicunt, affer affer, ſcilicet carnis voluptas, & auaritiæ cupiditas. Deſignat quoque hydropiſis ſpecialiter ſuperbiam, quia ſicut in hydropico erat turgens corporis inflatio, ſic in ſuperbo eſt tumens mentis elatio, & ideo coram ſuperbis Phariſæeis curat hydropicum corporaliter, vt hoc exemplo ipſi diſcant curari ſpiritualiter, & per iſtius ægritudinem corporis, oſtendit in illis ægritudinem mentis, quod enim iſte in corpore, hoc illi geſtabant in mente.

Inuitat ad humilitatem.

Vnde intendens quomodo primos accubitus, id eſt, primas & honorabiliores ſedes in conuiuiis ſolennibus eligerent, hortatur eos ad humilitatem, proponens exemplum vnius operis humiliter faciendi, vbi loci ſuperioris arcetur appetentia, vt ad ſimilitudinem eius fiant cætera, & docens humilitatem non ſolum apud Deum, ſed etiam apud homines eſſe laudabilem. Non enim intendebat principaliter docere quod hîc dicitur ad literam, ſed myſticè aliud intendebat ſecundum ſpiritualem intelligentiam. Monet ergo inuitatos ad nuptias, vt non in primo, ſed in nouiſſimo recumbant loco,

Eccleſ. 3.

iuxta illud Sapientis: *Quanto maior es, tanto te humilia in omnibus.* Vt enim ait Chryſoſt. Nihil ita Deo amicum eſt, vt cum vltimis ſeipſum numerare, hoc enim philoſophiæ vniuerſæ principium eſt.

Humiliationis vtilitas.

Hoc autem non tantum corporaliter, ſed & ſpiritualiter intelligi debet. Multi enim cum iactantia & ſuperbia cordis recumbunt in nouiſſimo loco, non niſi vt iuſti & humiles ab aliis videantur, & multi verè humiles recumbentes in cornu, conſcientia & corde reputant ſe in nouiſſimo loco eſſe. Vnde Chryſoſtomus. Iubet nos Dominus in vltimo loco recumbere, non ſolum vt corpore in nouiſſimo iaceamus, ſed etiam animo, vt nouiſſimos nos eſſe omnium iudicemus.

Chryſ. hom. 43. operis imperfecti.

Sine cauſa loco ſe humiliat, qui corde ſe præfert. Vbi notandum quòd ſunt quædam nuptiæ ſpirituales, & quædam cœleſtes. Spirituales ſunt quæ facit Deus in præſenti cum anima in thalamo conſcientiæ.

Nuptiæ ſpirituales.

Coniunctio autem animæ cum Chriſto, fit per fidem & dilectionem. Ex qua coniunctione venit triplex bonum, ſcilicet fidei, prolis, & ſacramenti. Bonum fidei eſt, ne diabolum adulterum ſuſcipiat. Bonum prolis eſt, vt ſponſa Chriſti per bona opera ſe exerceat. Bonum ſacramenti eſt, vt inter ſponſum & ſponſam diuiſio nunquam fiat.

Bona matrimonii ſpiritualis.

Nuptiæ cœleſtes ſunt refectio viſionis diuinæ, vbi erit plena ſatietas, in nuptiis enim conſueuerunt omnia abundare.

Nuptiæ cœleſtes.

Via autem veniendi ad iſtas nuptias, eſt humilitas, quod notatur cùm dicitur, *vade & recumbe in nouiſſimo loco.* Et concludendo ſubiungit rationem. *Quia omnis qui ſe exaltat* ſuperbiendo *humiliabitur* vel hîc vel in futuro. Non dicit, exultabitur, quia ſecundum Gregorium, Non poteſtas, ſed elatio in crimine eſt. *Et qui ſe humiliat* voluntariè, non qui humiliatur quaſi ex neceſſitate *exaltabitur* in futuro, & quandoque etiam in hoc mundo.

Superbi abiecti ſunt Deo.

Hæc ſententia infallibiliter eſt vera in conſpectu Dei, in cuius iudicio ſuperbi abiecti ſunt, & humiles accepti, quamuis in iudicio hominum aliquando fit econtrà, vt ſuperbi ſint in gloria, & humiles contempti. Et ſi ſuperbi exaltantur in hoc mundo, humiliabuntur in inferno, & ſi humiles abiiciuntur in hoc mundo, exaltabuntur in cœlo. Vnde Cyrillus. Hoc dicitur ſecundum diuinum iudicium, non ſecundum humanam conſuetudinem, ſecundum quam plures concupiſcentes honorem conſequuntur. Alij verò ſe humiliantes, inglorij remanent. Vnde & Theophil. Porrò non finaliter, nec omnibus hominibus eſt reuerendus qui ſe honoribus ingerit, ſed dum à quibuſdam honoratur, alij detrahunt ei, & quandoque etiam ipſi honorantes. Vbi nota quòd cùm quidam ſuperbus per procurationem ſuam exaltatus audiret in Eccleſia legi hæc verba Euangelij: *Omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur*, hoc verum eſſe non reputans, & quaſi in verba blaſphemiæ prorumpens dixit, quòd ſi ſe humiliaſſet & non ſe exaltaſſet, ad ſtatum illum non perueniſſet, & ſtatim in eodem loco cecidit, & à diabolo ſuffocatus expiauit.

Superbi exemplum.

Heu quam multi hodie hoc dicunt corde vel facto, ſi non verbo: quaſi nunquam exaltari poſſent, ſi ad hoc per ſe nihil facerent. Per primum ergo locum, non ſolum intelligitur hîc honorabilior ſeſſio in conuiuiis ſolennibus, ſed etiam quælibet dignitas in Eccleſia, ſeu primatus.

Locus primus.

Ad dignitates enim nullus catholicus ad Chriſti & Eccleſiæ nuptias inuitatus, ſe debet ingerere, ſed alios meliores præponere quantum in ſe eſt: alioquin inuitator principalis, ſcilicet Deus, à quo eſt omnis poteſtas, deiiciet eum à ſua dignitate, ſaltem ſpiritualiter, ſententia æternæ damnationis: aliquando etiam deiicit tales pœna damnationis temporalis. Si autem humiliter & ex corde refugiens (ſicut faciebant antiqui Patres, vt Gregorius & conſimiles) dignitatem ex obedientia ſuſceperit, & ex charitate fraterna bene ea vſus fuerit, tandem cœleſtem gloriam obtinebit. *Quia omnis qui ſe exaltat* præſumptione ſe dignitatibus ingerendo,

rendo, *humiliabitur* modo prædicto: *& qui se humiliat*, non fallaciter & fictè, sed veraciter & ex corde *exaltabitur*: quia secundum quod dicitur in Prouerbiis, *humilem spiritu suscipiet gloria.* Vbi sciendum, quòd humilitas meritoria cui debetur exaltationis gloria consistit in tribus. Primò, in propriæ æstimationis annihilatione, & hæc inducit contemptum sui, ita vt homo nihil reputet seipsum, & omnium quæ habet recognoscat datorem esse Deum. *Quid enim habes*, inquit Apostolus, *quod non accepisti*? Secundò, consistit in dignitatum vilipensione, & hæc inducit honorem Dei, & hæc habetur quando homo in magnis virtutibus, donis, & honoribus constitutus inde non extollitur, sed totum illi infundit & integrum restituit, à quo omne bonum fluit. Tertiò, consistit in aliorum sibi prælatione, & hæc inducit proximi appreciationem, quomodo seruare poterimus quod dicit Apostolus, honore inuicem præuenientes, nisi alios digniores nobis in virtutum meritis æstimemus? Homo enim illum quo se digniorem æstimat, vix honorat, sed potius contemnit. Potest & hoc quod dictum est de dignitate, etiam accipi de meritorum præsumptione. Vnde Beda. Mysticè quisquis nuptias Christi & Ecclesiæ inuitatus adierit, membris Ecclesiæ per fidem coniunctus non se extollat quasi sublimior cæteris, gloriando de meritis. Dabit enim locum honoratiori post inuitato, cùm illorum qui se in Christo secuti sunt, agilitate præitur. Et cum rubore nouissimum locum tenet, quando de aliis meliora cognoscens, quicquid de sua operatione celsum sentiebat humiliat. Sed recumbit aliquis in nouissimo loco secundum illud, quanto magnus es humilia te in omnibus. Veniens autem Dominus quem humilem inuenerit, amici nomine beatificans superius ascendere præcipiet. Quicunque enim humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cœlorum. Pulchrè autem dicitur, *tunc erit tibi gloria,* ne nunc quærere incipias quod tibi seruatur in fine. Potest etiam & hoc in hac vita intelligi, quia quotidie Dominus suas nuptias intra superbos despiciens, & humilibus sæpe tanta sui spiritus onera præstans, vt discumbentium cœtus eos admirando glorificet. Qui enim se de meritis eleuat, humiliabitur à Domino, & qui se de beneficiis humiliat, exaltabitur ab eo. Hæc Beda. *Cùm ergo inuitatus fueris*, à Domino per prædicatores suos ad nuptias spirituales, quæ consistunt in coniunctione Christi & Ecclesiæ, ad quas nuptias inuitati sunt omnes Christiani, quorum quidam cæteros dignitate præcedunt, alij verò merito virtutum, & excellit vnus vna virtute, & excellitur alia, alij verò excellunt sacra intelligentia, *non discumbas in primo loco*, aut meritorum tuorum præsumptione, aut bonorum mundanorum ambitione, aut appetitu inanis gloriæ. Quare autem primus locus non sit ambiendus, probat ex tribus. Primò, ex comparatione dignioris, *ne fortè honoratior*, id est, dignior maiori honore, *sit inuitatus ab eo*, & talem debes tibi præponere. Dignior enim maiori honore est virtuosior, & ideo quilibet quantacunque dignitate polleat, habet incitatiuum fugiendi honorem si attendat quòd in congregatione esse potest aliquis eo honoratior. Non enim dignitati debetur excellentia honoris, nisi quia ipsa attestatur excellentiam virtutis. Secundò, hoc idem probat ex indigni eiectione, quia locus sublimis indigno non est stabilis, sed sæpe inde eiicitur, Vnde dicitur. *Et veniens*, per effectum, *qui te inuitauit & illum, dicat tibi*, facto scilicet te humiliando, & alium tibi præferendo, *da huic locum*, quo reputabas te dignum. Hoc sæpe euenit, quòd qui putabat se dignum honore, eiicitur à sua cogitatione, & expellitur inde. Tertiò, hoc idem probat ex confusione quæ sequitur. Vnde subditur, *& tunc incipias cum rubore nouissimum locum tenere*, erubescens scilicet, quando qui de te maiora præsumpsisti, incipies humiliari, quasi deiectus in animo tuo, aut eiectus de tuo officio, aut deiectus post mortem in inferno. Deinde ostendit quid sit obseruandum ei qui vult honorem acquirere, quia debet humilia de se sentire. Vnde dicit, *Sed cum inuitatus fueris vade*, non te excusa, *& recumbe in nouissimo loco*, minorem te aliis reputando, & te esse in omnibus in imo merito, & si forte sis excellentior dignitate vel originis nobilitate. Et notandum, quòd triplex distinguitur nouissimum, scilicet statuum, graduum, & locorum. Inter status locus nouissimus est incipientium, medius proficientium, supremus perfectorum. Inter gradus locus nouissimus est subditorum, medius prælatorum minorum, supremus maiorum. Inter loca nouissimus est inferni, medius mundi, supremus cœli. Recumbe ergo aut in nouissimo primo, scilicet in statu incipientium te reputando per humilitatem, aut in nouissimo secundo, scilicet in gradu subditorum per Dei timorem, aut in nouissimo tertio, scilicet in inferno per iugem meditationem. Et adducit tria, propter quæ nouissimus locus est eligendus. Primum est, quia ex hoc habetur gratia amicitiæ, *vt cum venerit*, mentes visitando, vel merita post mortem discutiendo, *qui te inuitauit ad nuptias, dicat tibi, amice*, scilicet propter tuam humilitatem. Secundum est consecutio loci dignioris, *ascende superius*, & in præsenti per gratiam, & in futuro per gloriam, quia te humiliasti, & quia etiam amicus. Tertium est honoris gloria quæ sequitur dignitatem, *tunc erit tibi gloria* honoris *coram simul discumbentibus*, in eadem fide vel in eadem beatitudine quiescentibus, tum quia humilis, tum quia amicus principis, tum quia alto gradu sublimatus. Et nota quòd Dominus non intendit hic dicere, quomodo acquirere debeamus humanam gloriam, sed exemplo acquirendi gloriam istam humanam docet nos acquirere gloriam cœlestem, ita quòd sicut humilitas est necessaria ei qui cupit exaltari honore Ecclesiastico, sic est necessaria ei qui cupit exaltare honore gratiæ & gloriæ. Sed differentia est, quia quicunque se humiliat vt exaltetur promotione Ecclesiastica, peccat, est enim falsa humilitas in qua latet immunda superbia, qui verò se humiliat vt exaltetur donis gratiarum & præmio gloriæ, habet rectam intentionem. Quia, vt dicit Hieronymus, Sancta superbia est virtutes appetere. Vltimò assignat rationem dicti, quantum ad omnia præmissa. *Quia omnis* siue laicus, siue clericus, siue religiosus *qui se exaltat* scilicet superbiendo, *humiliabitur* sponte vel necessario, hic vel in futuro, *& qui se humiliat* voluntariè, non qui humiliatur quasi ex necessitate *exaltabitur* vel hìc vel in futuro, & hoc aut in officio, aut in merito, aut in præmio. Humiles dicti sunt ab humo cui prostrati sunt, eo quòd nihil inferius se nisi humum reputant, & se conculcandos omnibus exhibent, & propter hoc exaltari merentur, & ideo homo qui factus est de humo humiliari debet, & exaltatio non debetur ei nisi per humilitatis meritum, & talis humilitas ducit ad lætabundum gaudium. Vnde Bernardus: Semper in corde tuo debes habere, quòd sis peccator vilissimus, omni domo & gratia Dei indignus, nec ad hoc aliquo modo aptus, vt Deus orationem tuam exaudiat. Multum ergo

Marginalia: Prou. 29. d. — *Humilitas meritoria consistit in tribus.* — 1. Cor. 4. — Iacobi 1. — Rom. 12. — *Meritorum præsumptio.* — Beda in c. 14. Lucæ. — Matth. 18. — *Locus primus appetendus.* — *Nouissimi loci appetendi rationes.* — *Gloriam cœlestem docet acquirere.* — *Humiliandi sui causa.* — *Aliàs appetere.* — Hieron. in cap. 1. Sophoniæ. — *Humiles vnde dicti.*

go debemus fugere superbiam, quæ nos derisibiles & inimicos Deo & hominibus constituit, & amplecti humilitatem, quæ nos desiderabiles & amicos eisdem facit. Vnde Chrysostomus: Ne timeas honore tuo destructo si humiliaueris teipsum. Ita enim magis extollitur gloria tua, ita maior efficitur. Hæc regni est ianua. Si voluerimus magni apparere, non erimus magni, sed & omnibus dehonorabiliores. Qui enim derisibiles sunt, & omnibus inimici, & ab inimicis facilè captabiles, & immundi, apud Deum hi maximi omnium sunt. Quid autem humilibus est delectabilius, aut beatius, cùm humiles Deo sint desiderabiles? Sed & ea quæ ab hominibus est gloria, hi maximè potiuntur, & omnes eos velut patres honorant, sicut fratres salutant, sicut propria membra amplexantur. Hæc Chrysostomus. Et quia Dominus instruxit inuitatos ad humilitatem, nunc instruit inuitantes ad misericordiæ pietatem, & ad pauperum ac debilium potius quàm amicorum & diuitum inuitationem, vt conuiuia faciant, non propter hominum fauorem & vanitatem, sed propter charitatem & pauperum necessitatem, arguens per hoc Pharisæos, quia faciebant conuiuia, non moti pietate, sed magis cupiditate, intendentes per hoc consequi vtilitatem, seu honorem temporalem. Vnde Dominus, vt pro refectione corporali rependeret spiritualem, scilicet documentum pietatis, *dicebat ei qui se inuitauerat*, & per hoc etiam alios assidentes qui erant in hoc culpabiles arguebat: *Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos*, id est, propter amicitiam secularem *neque fratres tuos*, id est, propter consanguinitatem, *neque cognatos*, id est, propter affinitatem, *neque vicinos*, id est, propter familiaritatem, *neque diuites*, id est, propter aliquam vtilitatem consequendam, hæc determinatio scilicet diuites, omnibus prædictis videtur debere subintelligi, & ita fratres, & cognatos, amicos, & vicinos pauperes sicut & alios egenos vocare potero, vt eis sicut & aliis pauperibus distribuam pro Deo. Et subditur causa, cùm dicitur, *ne fortè & ipsi reinuitent te.* Hæc enim est consuetudo carnalium hominum, scilicet reinuitare inuitantes se, *& fiat tibi retributio*, ab homine, non à Deo, in præsenti, non in futuro, ista nanque reinuitatio intelligitur cuiusque boni temporalis recompensatio. Vnde dicit Ambrosius, quòd hospitalem remuneraturis esse, affectus auaritiæ est. Sciendum tamen, quòd si vocentur prædicti ad conuiuia propter charitatem mutuò nutriendam, meritorium est. Si autem ad lasciuiam vel ad gulam exercendam, vel ad inanem gloriam, peccatum est, & inuitans sustinebit pœnam, si autem ad reinuitandum, recepit mercedem suam, si autem ab beneuolentiam seu liberalitatem, indifferens est, & potest bene fieri & malè, prout ad finem vlteriorem ordinatur, qui potest esse bonus vel malus. Vnde hæc inuitatio permittitur nisi de patrimonio Christi, quod *totum* debet in vsus pauperum expendi, sicut de testamento mihi commisso ad faciendum eleemosynam, non possum in alios vsus expendere quicquam. *Sed cùm facis conuiuium*, motus pietate *voca pauperes*, censu, qui non habent de suo ad viuendum, *& debiles conatu*, qui potentiam non habent ad laborandum, *& claudos* gressu, qui ire nequeunt ad mendicandum, *& cæcos* visu, qui non vident ad aliquod artificium operandum, *& beatus eris*, scilicet in præsenti beatitudine spei, & in futuro beatitudine rei, *quia* inuitati *non habent retribuere tibi*, & ideo Deum nunquam obliuiscentem habebis debitorem, pietas enim ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ. Vbi Chrysostomus. Non ergo turbemur cùm non recipimus beneficij recompensationem, sed cùm recipimus. Quoniam receperimus, non amplius recipiemus illic, sed si minimè retribuit homo, tunc tibi Deus retribuet. Vnde sequitur: *Retribuetur enim tibi*, scilicet à Domino, *in resurrectione iustorum*, secundum Bedam: Et si omnes resurgant, singulariter tamen & quasi propriè non immerito resurrectio iustorum dicitur, qui in ea immutandi sunt, & se beatos esse futuros non dubitant. Vbi Gregor. Nissenus: Non ergo negligas iacentes, quasi nullo sint digni. Cogita quid sint, & preciositatem eorum inuenies. Saluatoris induerunt imaginem, futurorum bonorum hæredes, regni clauigeri, accusatores & excusatores idonei, non loquentes, sed inspecti à iudice. Vbi & Chrysostomus: Deceret ergo eos sursum in solario suscipere. Si non placet saltem deorsum, vbi sunt subiugalia & famuli. Christum suscipias, fiat saltem pauper æditus. Vbi est eleemosyna, non audet intrare diabolus. Et si secum consideas, mitte ei de mensa fercula. Et iterum, si dicis: immundus est pauper & sordidus. Laua eum, & fac tecum in mensa sedere. Si vestes sordidas habet, mundum indumentum exhibeas. Christus accedit per eum, & tu friuola loqueris. Hæc Chrysostomus. Moraliter *cùm facis conuiuium*, id est, cùm accedis ad orationem, vt reficiaris, pane lachrymarum, & inebrieris vino compunctionis, *noli inuitare amicos*, id est, noli orare tantum pro amicis & consanguineis tuis, & pro diuitibus, id est, pro iustis qui sunt diuites in virtutibus, sed pro inimicis & peccatoribus, qui verè pauperes sunt. Vnde subdit: *Sed voca pauperes*, id est, associa in tua oratione peccatores, & subdiuidit in tria genera peccatorum, dicens: *debiles*, id est, peccantes ex infirmitate, *claudos*, id est, peccantes ex malitia, scilicet qui habent pedem intellectus sanum, sed pedem affectus infirmum, *& cæcos*, id est, peccantes ex ignorantia. Prædicator etiam verbi diuini facit spirituale conuiuium, sed si facit hoc propter honoris vel lucri temporalis consecutionem, non habebit à Deo mercedem: si verò facit propter animarum salutem, recipiet cum iustis vitam æternam. Ex eo autem quod Dominus hîc ait: *retribuetur in resurrectione iustorum, quidam de simul discũbentibus*, rudis & carnalis, motus verbis Christi, credidit quòd resurrectio futura esset ad vitam cibis corporalibus indigentem, & quòd Christus promitteret escas corporales in regno cœlorum, *& dicit ei beatus est qui manducat panem in regno Dei.* Vnde Cyrillus: Homo iste animalis erat, non diligenter percipiens ea quæ Christus protulerat. putauit enim corporeas esse remunerationes sanctorum. Sed quidam dicunt, quòd per panem iste intelligebat beatitudinem veram quæ consistit in visione & fruitione deitatis Christi principaliter, & humanitatis secundariò, qui vocat se panem vitæ. Vnde Augustinus, vel quasi in longinqua iste suspirabat, & panis iste, scilicet quem desiderabat, ante illum discumbebat. Quis enim est panis regni Dei, nisi qui dicit, *ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi?* Noli parari fauces, sed cor. Hæc Augustin. *Beatus igitur qui hunc panem*, qui refectio animarum est, *manducabit in regno Dei*, videndo scilicet & fruendo, de quo dicitur in Ecclesiastico, *Qui edũt me adhuc esurient*, non propter famis inediam, sed propter fastidij absentiam. Vnde Beda: Panis qui manducantur in regno Dei, non corporalis intelligendus est cibus, sed ille vtique qui ait: *Ego sum panis viuus*

Chrysostom. homil. 66. in Matth.
Humilitatis præmia.
Ambr. lib. 7. in Lucam.
Bona Ecclesiæ expendantur in pios vsus.
Chrysostom. homil. 1. in epist. ad Colossens.
Chrysostom. loco citato.
Moraliter.
Conuiuium prædicatoris.
Augustinus. serm. 31. de verbis Domini.
Ioann. 6.
Ecclesi. 24.
Beda in c. 14. Lucæ.
Ioann. 6.

viuus qui de cœlo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, id est, si quis meæ incarnationis sacramento perfecte incorporatus meæ diuinæ maiestatis visione frui meruerit, hic perpetua vitæ immortalis beatitudine gaudebit. Hæc Beda.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, manu misericordiæ tuæ me apprehende, & protege, ne præualeat in me hydropisis carnalis voluptatis, vel auaritiæ, aut superbiæ, & da mihi vt per veram cordis, oris & operis humilitatem in nouissimo loco recumbam, minorem me aliis reputando, & per misericordiam indigentes inuitare non omittam, eorum necessitatibus pro posse succurrendo. Largitor opulentissime Deus, da mihi misero panem cœlicum (qui tu ipse es) manducare in regno Dei, pro quo pane tibi Domine quotidie militamus, pro quo tota die mortificamur, vt in tota vita viuamus. Amen.

De inuitatis ad cœnam magnam.

CAPUT LXXXI.

Lucæ 14. ET quia nonnulli terrenis, vel voluptatibus mundi huius dediti, hunc panem de quo dictum est, fidetenus quasi odorando percipiunt, dulcedinem verò attingere veraciter gustando fastidiunt, ideo ad ostendedum talium teporem cœlestibus epulis non esse dignum, subiungit Dominus parabolam, in qua demonstrat diuinæ largitatis effluentiam, & arguit multiplicem Iudæorum ingratitudinem, qui præ cæteris gentibus fuerunt inuitati ad cœlestem beatitudinem. *Ingratitudo Iudæorum.* Primò, per Prophetas. Secundò, per ipsum Christum. Tertiò, per Apostolos, & tamen renuerunt venire per fidem, & ita vocati sunt Gentiles. Dicit ergo, *Homo quidam*, id est, Christus verus homo & verus Deus, qui dicitur homo ratione veritatis naturæ humanæ, quidam, ratione singularitatis personæ respectu aliorum, *fecit cœnam magnam*, id est, præparauit futuram gloriæ & vitæ æternæ refectionem, & cœlestem seu æternam beatitudinem, quam sanctis animabus ab æterno præparauit Dominus. *Cœna magna.* Quæ vocatur cœna eo quòd est refectio vltima, quia sicut cœna paratur declinante die, post quam nulla refectio sequitur, sic vita æterna datur per diem præsentis vitæ, vbi nihil aliud expectatur. Item dicitur cœna magna imò sic maxima, vt eius immensitas in cor hominis non possit ascendere, *& vocauit multos*, quia vult omnes homines saluos fieri & beatos. *Vocatio Domini.* Vocauit Dominus quosdam per Angelos, quosdam per Patres, quosdam per Prophetas, quosdam per seipsum, quosdam per Apostolos, quosdam aliorum prædicatorum verbis, quosdam inspirationibus internis, quosdam beneficiis & prosperis, quosdam flagellis & aduersis. *Et misit seruum suum*, id est, prædicatorem Euangelicum, & licet plures sint serui personarum statuum & habituum diuersitate, vnum tamen debent esse fidei & charitatis vnitate. *hora cœnæ*, id est, vltima ætate & tempore gratiæ. Hora Cœnæ est finis sæculi, scilicet vltima ætas. Nam etsi homines in aliis ætatibus ad cœnam inuitabantur, nullus tamen recipiebatur ad cœnam, sed omnes ad limbum descendebant, *dicere inuitatis vt venirent*, id est, ad veniẽdum per bona opera se præpararent, *quia iam parata sunt omnia*. *Cœnæ tempus.* Ante aduentum Christi, nondum erat cœna Christi parata, quia nullus poterat ingredi vitam æternam, sed agno Christo immolato apertus est regni cœlestis aditus, & tunc missi sunt Apostoli ad quos ante fuerant Prophetæ missi. Sicut enim Christus missus fuit à patre vt inuitaret ad cœnam, ita ipse seruos suos Apostolos suos misit & mittit prædicatores, vt dicant nobis venite ad cœnam quia parata sunt omnia. *Cœna cœlestis consistit in tribus.* Consistit autem illa cœna in tribus, scilicet in beata visione diuinarum personarum, in societate Angelorum, & in consortio sanctorum. quæ omnia vt hic dicitur, sunt parata. *Et cœperunt se simul omnes excusare*, id est, per mala opera se retrahere, quia plus dilexerunt terrena & corporalia, quàm cœlestia & spiritualia. Omnes se excusant, & si non verbo saltem cogitatu vel facto. *Omnes pro plurimis.* Omnes dicit, id est, pro maiori parte, quia pauci saluantur respectiuè secundum Gregorium. Multi vocantur, sed pauci veniunt, quia multi qui per fidem ei subiiciuntur, malè viuendo eius conuiuio contradicunt. Sed væ nobis, quia secundum eundem Gregorium, *Gregorius homil. 36. in Euang.* Ecce homo diues inuitat, & pauper occurrere festinat, ad Dei inuitamur conuiuium, & excusamus. Dominus clementer omnes inuitat, sed qui venire nolunt excusant, & sic æternum conuiuium quod Deus non rogatus, sed gratis offert volentibus, sibi intercludunt. *Excusatio à cœna.* Excusatio enim ista est indispositio voluntaria, qua alij cadunt in superbiam, alij in auaritiam, alij in luxuriam. Primi signantur per villam emptam videntes. Secundi, per iuga boum empta probantes. Tertij, per vxorem ducentes, & omnes isti ad cœnam Dominicam sunt inepti. Vnde consequenter excusantium causæ subduntur, cùm dicitur. Primus dixit, *Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam.* *Villam emit amator mundi superbus.* Vbi notantur superbi amatores mundi, in quibus est ambitio dignitatum & huiusmodi, in villa enim empta dominatio notatur & superbia, quia superbi volunt aliis dominari. Et alter dixit: *Iuga boum emi quinque, & eo probare illa.* *Iuga boum auarus.* Vbi intelliguntur auari & cupidi quinque sensibus, & terrenis nimis intenti, in quibus est cupiditas terrenorum & mundanorum, per boues enim qui terram versant terrena signantur. Et alius dixit: *Vxorem duxi & ideo non possum venire.* *Vxorem duxit carnalis.* Vbi notantur carnales & luxuriosi deliciis carnis dediti, in quibus est amor voluptatum carnalium, vxor enim ad voluptatem carnis pertinet. Dicit autem secundum Basilium, non possum venire, eo quòd intellectus humanus vergens ad humanas illecebras, debilis est ad agendum diuina. Omnes ergo prædicti sunt indigni cœna nuptiarũ agni. Vnde sunt versus isti:

Villa, boues, vxor, cœnam clausere vocatis,
Mundus, cura, caro, cœlum clausere renatis.

Ad ista verò tria vitia, reducuntur omnia à beatitudine cœlesti excludentia. Quia (vt ait Ioannes) *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.* 1. Ioann. 2. Vnde Augustinus: *Augustinus serm. 33. de verbis Domini.* O qui ad cœnam Dei venitis, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Amor rerum terrenarum, viscus est spiritualium pœnarum *, *Amor terrenarum.* quoniam omnia quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis sunt, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi. * Pennarum. Concupiscentia carnis, vxorem duxi, concupiscentia oculorum, quinque iuga boum emi, ambitio sæculi, villam emi. *Excusatio tollatur.* Tollamus ergo de medio excusationes vanas, & malas, & veniamus ad cœnam, quia intrinsecus saginabimur. Non nos impediat extollentia, non superbia extollat, non nos teneat curiositas illicita & auertat à Deo, non nos impediat voluptas carnis à voluptate cordis. Veniamus & saginemur. Hæc Augustinus. Secundum Chrysost. *Chrys. hom. 42. operis imperfecti.* Quamuis videantur rationabiles excusantium occasiones esse, tamen

tamen hinc discimus, etsi necessaria fuerint quæ detinent omnibus prima facere spiritualia. Excusat quippe omnis qui plus terrena, quàm cœlestia diligit, etiam si se ad cœlestia tendere dicit. Quòd hodie clericis & religiosis multis obiici potest, qui curam & sollicitudinem tantam habent de terrenis & omnibus quibus laici occupantur, vt nulla differentia inter hos & illos videatur. Vnde Gregorius: Sed ecce inter hæc pensare possumus, quid sibi corda nostra respondeant. Occultis enim fortasse sibi cogitationibus dicant: Excusare nolumus, ad illud enim supernæ refectionis conuiuium & vocari & venire gratulamur. Loquentes nobis talia, mentes nostræ verum dicunt, si non plus terrena, quàm cœlestia diligunt, si non amplius rebus corporalibus, quàm spiritualibus occupantur. Hæc Gregorius. *Et reuersus seruus, nunciauit hæc Domino.* Prædicatores exeunt ad prædicationem, reuertuntur ad Dei contemplationem, nunciant quid egerunt per interiorem confessionem. *Tunc iratus paterfamiliàs*, scilicet Christus (cuius familia sunt omnes Angeli, omnes electi fideles) contra suæ cœnæ contemptores ira, non affectus, sed effectus, quia punit vt iratus. Nam secundum Augustinum, Ira Dei est vindicta peccati. Et iustè irascitur Deus de negligentiis hominum, quòd paratam pro eis æternæ vitæ cœnam contemnunt, & vilibus cibis mentem implent. Iratus (inquit) dixit *seruo suo*, scilicet prædicatori euangelico: *Exi* citò, scilicet ab ostio studij & contemplationis ad publicum actionis & prædicationis *in plateas & vicos* ciuitatis. Per vicos & plateas ciuitatis, quæ scilicet clausuram habent, intelligitur vocatio Iudæorum, qui clausi erant legalibus obseruantiis, & quasi Dei ciues, vtpote eius legem tenentes, quorum quidam erant in plateis, id est, in lata via prosperitatis & voluptatis, quidam in vicis, id est, in angustia aduersitatis & tribulationis. Vicus enim arctior est quàm platea, & pauperes propter defectum gratiæ & virtutis, ac debiles, propter defectum bonæ operationis, & cæcos, propter defectum veræ cognitionis, & claudos, propter defectum rectæ affectionis & intentionis, hoc est humiles, qui se tales reputant, & intrare desiderant, introduc huc, tales enim vult Dominus ad pœnitentiam vocari, & ad suum conuiuium introduci. Nam principibus & sacerdotibus, ac legisperitis Iudæorum, propter ingratitudinem & superbiam dimissis à Deo, & relictis, humiles, simplices, & publicani illius populi sunt vocati, vt patet in Apostolis & pluribus aliis ex decursu Euangelij. Vnde Gregor. Quia ergo venire superbi renuunt, pauperes eliguntur: quia infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: peccatores superbi respuuntur, & peccatores humiles eliguntur: hos itaque elegit Deus, quos despicit mundus, quia plerunque ipsa despectio hominem reuocat ad semetipsum. Pauperes ergo & debiles, cæci & claudi, vocantur, & veniunt: quia infirmi quique, atque in hoc mundo despecti, plerunque tanto celerius vocem Dei audiunt, quanto in hoc mundo non habent vbi delectentur. Vnde & Augustinus: Et qui venerunt nisi mendici, debiles, claudi, cæci? Illi autem non venerunt diuites, sani, quasi bene ambulantes, & acutè cernentes, multum de se præsumentes, & ideo tanto despectiores, quanto superbiores. Veniant mendici, quia ille inuitat qui propter nos factus est pauper, cùm diues esset, vt illius paupertate mendici ditaremur. Veniant debiles, quia non est opus sanis medicus, sed malè habentibus. Veniant claudi, qui ei dicant: Compone gressus meos in semitis tuis. Veniant cæci, qui dicant, *illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte.* Hæc August. *Et ait seruus: Domine factum est, vt imperasti,* sed etiam eo modo vt imperasti; & sic notatur perfecta obedientia, scilicet in opere & in modo, *& adhuc locus est,* quasi dicat: Multos introduximus de Iudæis, *sed adhuc est locus,* vbi recipiantur Gentiles. hoc etiam ideo dicitur, quia Ecclesia plures recipere semper est parata. *Et ait Dominus seruo: Exi citò in vias & sepes,* id est, extra Iudæam discurrendo ad Gentilem populum. Per vias enim & sepes intelligitur vocatio Gentilium, qui tanquam agrestes in viis & sepibus erant dispersi, & direptioni hostium expositi in viis, scilicet mundanæ prosperitatis, & sepibus aduersitatis, *& compelle intrare,* instantia & importunitate prædicationis. Vocantur enim, qui à malo retrahuntur feruentibus exhortationibus: compelluntur, qui trahuntur duris comminationibus. Vnde Iudæos monet vocari, & Gentiles compelli, quia Iudæis tanquam legem & Prophetas habentibus, leuior vocatio debebat sufficere, quæ non sufficiebat gentibus, *vt impleatur domus mea,* scilicet cœlum & cœlestis patria, vbi fit æternum conuiuium debito numero prædestinatorum, qui numerus non remanebit inexpletus. Vel compelluntur intrare hæretici, qui per Ecclesiam puniti resipiscunt, vel quicunque alij qui huius mundi aduersitatibus fracti, ad Dei amorem redeunt. Fœlix necessitas, quæ ad meliora compellit. Multi enim qui in securitate & prosperitate mundo viuunt, instante aduersitate & periculo ad Deum fugiunt. Vnde Chrysostomus: Multo laboriosius est in securitate concupiscentias vincere, quàm in periculo diuitias posse contemnere. Ipse enim timor periculi adiuuat animum, & facilè vincitur delectatio corporalis. Quot enim sunt qui in securitate non fuerunt contenti pauperes esse, & tamen videntes persecutionem, magis contenti fuerunt bona sua dimittere, quàm perire. Illos tales sciens Deus, frequenter præcidit diuitias eorum, vt à sollicitudinibus releuati, securius & melius permaneant Deo. Hæc Chrysost. Liquet ergo (vt ait Gregorius) quòd alij vocantur, & venire contemnunt, vt qui donum intellectus accipiunt, sed eundem intellectum operibus non sequuntur. Alij vocantur & veniunt, vt qui acceptam intellectus gratiam operando perficiunt: alij intrare compelluntur, vt quos Ecclesia temporaliter punit. In fine autem concludendo, subiungit, *Dico autem vobis,* cuius dicere infallibile est, *quòd nemo vtrorum illorum qui vocati sunt,* & excusantes venire noluerunt, *gustabit cœnam meam,* imò nec videbit; sed sancti gustant & vident etiam in præsenti, secundum illud Psalm. *Gustate & videte quoniam suauis est Dominus.* Implenda est enim domus Dei numero prædestinatorum, sed superbi peccatores qui vocati venire noluerunt, seipsos irrecuperabiliter excusarunt. Hæc sententia Domini (vt ait Gregorius) valde timenda est. Nemo ergo venire contemnat, ne dum vocatus excusat, cùm voluerit intrare non valeat. Et certè qui non intrauerit, famelicus & inanis à refectione diuinæ fruitionis & visionis remanebit. Ecce quàm periculosum est contemnere inuitationem Iesu Christi, tales enim à refectione eius in præsenti per gratiam, & in futuro per gloriam, merentur excludi. Hæc igitur omnia, & ad quæ vocati sumus, diligenter consideremus, & præsentia despicientes, ad futura nos præparemus. Vnde Chrysost. Permaneamus igitur custodientes eam quam initio suscepimus dignitatem, & futura quotidie regna quæramus. Omniáque præsentia, vmbras esse prorsus ac somnia iudicemus. Neque enim

[Marginalia: Gregorius hom. 36. in Euang. — August. in Psalm. 78. *Ira Dei iusta.* — *Iudæorum vocatio.* — Gregorius homil. 36. in Euang. — *Pauperum electio.* 1. Cor. 1. — Augustinus serm. 33. de verbis Domini. — 1. Cor. 8. — Matth. 9. — Psalm. 16. — Psalm. 12. — *Vocatio Gentilium.* — *Intrare compulsi.* — *Tribulationum bona.* — Gregorius homil. 36. in Euang. — Psalm. 33. — *Prædestinati solum ad cœnam recipientur.* Gregor. ibid. — Chrysostom. homil. 5. ad pop. Antiochenum.]

enim si rex terrenus aliquis, assumens te pauperem ac mendicum, repentè sibi adoptaret in filium: tu iam ad tugurij tui respiceres vilitatem. Ita nunc igitur nihil præsentium putes esse preciosum. Longè quippe maiora sunt ad quæ vocatus es capessenda. Hæc Chrysostomus.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui omnes homines volens saluos fieri, refectionem cœlestis beatitudinis omnibus præparasti, & multos ad eam multis modis vocasti, ne me miserum excludas ab illa gratia generali quam omnibus venisti impartiri, & da mihi calcare omnem superbiam & ambitionem, auaritiam & cupiditatem, concupiscentiam carnis & voluptatem, ne hæc vel alia impedientia, mihi æternum intercludant conuiuium, sed qui sum pauper in gratia & virtute, & debilis in bona operatione, ac cæcus in vera cognitione, & claudus in recta affectione, misericorditer introducat in idipsum. Amen.

De scenopegia festiuitate Iudæorum.

CAPVT LXXXII.

Ioann. 7. POST hæc ambulabat & manebat adhuc *Iesus in Galilæa* docendo in synagogis eorum: *non enim volebat in Iudæam ambulare, quia Iudæi quærebant eum interficere:* Licet enim posset inter eos sine nocumento esse, voluit tamen aliquando ante tempus passionis, se ab eis subtrahere. Primò, ratione sui, quia nondum venerat tempus quo volebat occidi. Secundò, ratione nostri, vt nostram consolaretur infirmitatem, dando nobis exemplum, quòd possumus aliquando declinare persecutionem. Tertiò, ratione Iudæorum, ne manens in medio eorum, magis eos incitaret in odium. *Erat autem in proximo dies festus Iudæorum scenopegia*, id est, festiuitas tabernaculorum, quando habitabant filij Israël in tabernaculis septem diebus, sub vmbra ramorum, in similitudinem & memoriam tabernaculorum, in quibus habitauerunt patres eorum, cùm educti ex Ægypto peregrinarentur in eremo, velut reminiscentes beneficia Domini, qui erant Dominum occisuri. Et est *Scenopegia quid.* scenopegia dictio Græca, composita à scenos quod est vmbra, & phagin quod est comedere, quia in vmbraculis comedebant, durante illa festiuitate. Et celebrabatur collectis fructibus anni in Septembri mense septimo, quia illo tempore quo vuæ erant colligendæ, exiuerunt de eremi tabernaculis, & venerunt in terram promissionis, vnde exploratores portauerunt in vecte vuas. Et tunc Iudæi Numer. 13. habitabant in vmbraculis, quia patres eorum per quadraginta annos habitabant in tabernaculis. Imminente igitur scenopegia, *fratres*, id est, consanguinei Domini, non Apostoli, sed alij propinqui eius cognatione ex parte virginis Mariæ, quia viderunt ipsum non esse paratum ad ascendendum, inuitabant eum vt ad diem festum in Hierusalem, quæ caput regni est, ascenderet: ibique gloriam miraculorum ostenderet, & se manifestaret. Christus enim habebat quosdam cognatos secundum carnem, qui more Iudæorum fratres dicebantur. Et dixerunt ad eum: *Transi hinc, & vade Iudæam*, hoc est, Hierusalem Iudææ metropolim, *vt & discipuli tui*, id est, turbæ te sequentes, seu aliæ vndecunque illuc conuenientes *videant opera tua*, & miracula. Ac sic Beda in c. 7. Ioannis. (secundum Bedam) dicant: Tu signa facis, & pauci ea vident. Transi ergo ad regiam vrbem vbi sunt principes, vt visis signis laudem consequaris ab eis, carnales amici gloriam eius quærentes: vt illius *Amicorum carnalium consilium.* participes fierent, & per miracula eius magnificarentur, carnale consilium dabant, quò Saluator noster mundi gloriam acquireret, & suum nomen longius dilataret, ideoque non in occulto & abscondito, sed palam & in conuentu multorum, miracula Dominum Iesum facere admonebant. Est nanque proprium inanis gloriæ cupidorum, vt quicquid gloriosum suum vel suorum extiterit, ostendatur in publico. *Neque enim fratres*, id est, consanguinei *eius* humanam & mundanam gloriam requirentes fideliter *credebant in eum* æstimantes eum vanè gloriosum, & gloriæ hominum amatorem & cupidum. Facis inquiunt miracula, sed in abscondito, innotesce & appare hominibus, vt laudari possis ab hominibus. Putabant enim quòd laus & fauor mundi esset fructus virtutum, & miraculorum suorum. Et quia suggerebant ei malum, scilicet gloriam mundanam quærere, ideo recusauit, & eis non acquieuit, vt daret nobis exemplum non quærendi gloriam huiusmodi, dicens: *Tempus meum*, id est, gloriæ meæ manifestandæ *nondum aduenit*, quia post resurrectionem manifestanda erit, *tempus autem vestrum*, scilicet mundanæ gloriæ, quo & mundi laude, hominúmque fauore & vana gloria decipiamini *semper est paratum*, id est, mundi gloria quam affectatis & quæritis, semper est parata vobis. Ea enim quæ omnibus horis mundus exhibet quæritis, scilicet honores, diuitias, & delitias, & ideo sicut vos tempori parati estis, ita tempus paratum est vobis. Mundani ergo habent tempus gloriæ paratum, quia eadem amant quæ mundus & mundo consentiunt, & ideo quod quærunt, semper inueniunt, sancti verò, qui quærunt gloriam spiritualem, non habent hic tempus paratum, quia vituperant quæ mundus amat, & mundum contemnunt. Et ideo dicit: *Non potest mundus*, id est, mundani, *odisse vos*: quia cum mundo conuenitis, & de amatoribus eius estis, & similium in voluntate, & voto & opere non est odium, sed amor & amicitia. Vnde Chrysostomus. Qualiter eos mundus Chrysostom. homil. 47. in Ioannem. odit, qui eadem cum mundo volunt & pro eo student? *me autem* & meos *odit* propter dissimilitudinem quæ est in voluntate, voto, & opere, quia opera eius mala non approbamus, sed magis redarguimus. Sicut autem duæ gloriæ, ita & diuersa sunt *Gloria & festum duplex.* festa. Mundani enim habent festa temporalia, scilicet gaudere, epulari, & huiusmodi delitias exteriores, sancti verò habent festa spiritualia, quæ consistunt in delectationibus spiritus. Et ideo bene subdit: *Vos* qui gloriam mundi & festa gaudiorum mundanorum quæritis *ascendite ad diem festum hunc*, in quo videri & videre in vanitate & concupiscentia vultis, id est, ad festum lætitiæ temporalis. Vbi laus humana & voluptas quæritur, vbi carnalia gaudia extenduntur, *ego* qui talibus non delector *non ascendam*, scilicet vobiscum *ad diem festum istum*, & hoc modo sicut vos vultis, scilicet quærens gloriam, *quia tempus meum*, id est, gloriæ meæ secundum humanitatem, ad quam perueniendum est, impleta prius humilitate *nondum est impletum.* non enim nisi impleta humilitate passionis, sequitur tempus gloriæ & immortalitatis. Vel *vos ascendite ad diem festum hunc*, id est, ad principium solemnitatis huius, quia Iudæi magis vacabant epulis & lætitiæ in principio festi, quàm in fine: *ego autem non ascendam ad diem festum istum*, scilicet primum, *quia tempus meum nondum est impletum.* Tempus enim aptum doctrinæ veritatis, propter quam Saluator venerat, non erat sic in principio solemni

solemnitatis propter prædicta, sicut circa finem, quia tunc paratiores sunt omnes ad doctrinam. Dicendo autem, vos ascendite, non consulit nec præcipit, nec eos ad talia inuitat, sed prædicit & præmittit, & ostendit quid ipsi quærebant qui mundana adhuc tantum sapiebant. Isti semper volebant esse in festo, & non in vigilia, qui semper volebant habere mundi laudem & voluptatem, & nullam ferre mundi molestiam. Similes sunt multi in præsenti vita, qui semper volunt habere festa, & ideo in futuro facient vigiliam, volunt enim modo esse in comessatione, & ebrietate, ac risu & vanitate, & ideo semper erunt in fame, & siti, & fletu, & tribulatione.

Festum diabolicum. Istud autem festum diabolicum triplici de causa non est faciendum. Primò, quia hæc vita est vigilia, ideo debemus ieiunare, & peccata nostra plangere, vt possimus ad festum cœlestis patriæ peruenire. Vnde Matthæus, *Beati qui lugent*, ecce vigilia, *quoniam ipsi consolabuntur*, ecce festum. (Matth. 5.) Sed vani homines volunt hic festum facere, & ideo venient ad vigiliam. Vnde Lucas: *Væ vobis qui saturati estis*, ecce festum, *quia esurietis*, ecce vigilia. Secundò, quia ista vita est exilium, & stultus esse peregrinus qui in exilio positus vellet facere festum, sed debet expectare quousque ad patriam suam redeat, patria autem nostra, est regio cœlestis, quæ nos expectat, & quia peccatores de hoc exilio patriam faciunt, ideo à patria cœlesti exules & banniti semper erunt. *Labor huius mundi.* Tertiò, quia ista vita est locus laboris, & ideo serui Dei sunt in labore continuo, & de labore veniunt ad quietem: vani autem homines volunt esse in ocio, & ideo de ocio veniunt ad laborem. Hic ergo ostenditur discretio seu distinctio bonorum à malis, tempus enim gloriæ malorum semper est in præsenti, vbi dies mali sunt, & mali florent, tempus verò gloriæ bonorum erit in futuro, quando cum Christo regnabunt, ad quam gloriam per passiones & tribulationes perueniunt. Dicant ergo deuoti aliis ad conuiuia & lasciuias eos inuitantibus: *Vos ascendite ad diem festum hunc*; nos qui talia non appetimus, non ascendimus. Non enim debet seruus Christi in talibus delectari, quia delicatus miles est, qui vult simul gaudere cum seculo, & regnare cum Christo, cùm dictum sit, *Væ his qui in bonis ducunt dies suos, quia in puncto horæ descendent ad inferni nouissima*, (Iob. 21.) receperunt enim bona in vita sua. Vnde August. (Augustinus tract. 28. in Ioannem.) Simus recti corde, tempus gloriæ nostræ nondum venit. Dicatur amatoribus huius seculi, quales erant fratres Domini: Tempus vestrum semper est paratum, tempus nostrum nondum venit. (*Tempus nostrum nondum venit.*) Audeamus enim & hoc dicere & nos. Et quoniam corpus Domini nostri Iesu Christi sumus, quoniam membra eius sumus, quoniam caput nostrum gratanter agnoscimus, dicamus prorsus, quoniam propter nos & ipse dignatus est dicere, quando nobis insultant amatores huius seculi, dicamus eis: Tempus vestrum semper est paratum, tempus nostrum nondum venit. Hæc August. Tempus etiam diuitum semper est paratum, quia est in bursa eorum, si enim est frigus, bene se induunt, vel aliter calefaciunt, si est calor, habent domos frigidas, vel subuentiones alias, & similiter in aliis defectibus corporum, promptum habent remedium, & ideo tempus eorum semper est paratum, pauperes verò totum habent contrarium, sed aliter erit in alio seculo. *Hæc cum dixisset Iesus, mansit in Galilæa*, ex ratione supradicta. *Postquam autem ascenderunt fratres eius*, duobus diebus transactis, latenter ascendit sine eis. Sicut enim noluit esse in principio festiuitatis, ne fratribus suis malum persuadentibus videretur fauere, sic noluit se omnino subtrahere, nec doctrinam salutis omittere, quam venerat docere: *Ascendit ergo ad diem festum*, sed non ad illum ad quem fratres eius ascenderunt, nec vt illi, scilicet manifestè & cum magna comitiua, nec vt videretur ab hominibus, ne occasionem maioris inuidiæ daret Iudæis, quia non cupiebat gloriari temporaliter, sed aliquid docere salubriter, homines corrigere, de festo æterno admonere, amorem ab hoc seculo auertere, *sed ascendit quasi in occulto*, id hoc condescendens fidelibus qui timore mortis occultandi erant, & ne se hominibus ostendens, fauorem humanum quæreret, quia dies festus Domini, non exterius, sed interius, non facie, sed in mente agitur, de quo in Psalmo dicitur: *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi?* (Psalm. 75.) Sic ergo age diem festum, (*Festa secretè agenda.*) si ad tuam festiuitatem vis venire Iesum. Qui enim agunt in manifesto, & vt ab hominibus videantur, receperunt mercedem suam. Vbi Beda. (Beda in c. 7. Ioannis.) Mysticè autem designatur quòd singulis quibusque carnalibus, humanam gloriam quærentibus, (*Mysticè.*) Dominus manet in Galilæa, quæ interpretatur transmigratio facta, id est, in membris suis, quæ transmigrant de vitiis ad virtutes, & in eis proficiunt. Postmodum verò Dominus ascendit, quia membra Christi non huius vitæ, sed æternæ gloriam quærunt, occultè autem Dominus ascendit, quia omnis gloria eius ab intus, id est, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. hæc Beda. Nota quia Dominus docturus miracula, imo in omnibus magnis operibus potentiæ & virtutis suæ gloriam fugit, nolens socios habere, vel nuncios præambulos, vt patet hic & in pluribus aliis, quasi diceret: *Quanto maior es, humilia te in omnibus.* (Ecclesi. 3.) In operibus verò humilitatis turbam comitem habuit, veniens ad passionem, & discipulos præmisit, vt sibi asinam & pullum adducerent. Etiam comesturus agnum paschalem, præmisit qui præpararent locum, sed hoc fecit in tanti sacramenti mysterium, quod non debet sumi, nisi cum magna præparatione virtutum & bonorum operum. *Iudæi ergo* communiter *quærebant eum in die festo* antequam ascenderet, quia non viderant eum adesse cum fratribus, *& dicebant: Vbi est ille?* scilicet talis & tantus prædicator, & miraculorum operator. Non nominant eum nomine proprio, tam quærentes eum animo bono, quàm malo. Quidam enim quærebant Deum desiderio (*Quærentium dominum intentio.*) addiscendi, vt eius doctrinam deuotè audirent, alij desiderio malignandi, vt eum interficerent, alij vana curiositate, vt eum viderent. Illi ergo qui quærebant eum ex odio, dedignabantur eum nomine proprio nominare, quia nomen suum fuit eis graue. Sed illi qui quærebant eum ex deuotione, non audebant eum nominare, vel ita reputabant eum famosum & authenticum quòd non oportebat nomen proprium exprimere. Vani autem non curabant de suo nomine. *Et erat murmur de eo in turba*, & dissensio propter contrarietatem opinionum de eo; *quidam enim*, scilicet qui pia intentione quærebant eum, *dicebant quia bonus est*, approbantes eius doctrinam & miracula; *alij autem*, scilicet qui mala intentione quærebant eum, *dicebant, non, sed seducit turbas*, dicta eius persequentes & opera. Vbi Chrysost. (Chrysostom. homil. 48. in Ioannem.) Illam quidem æstimo opinionem multitudinis esse, hanc verò principum & sacerdotum. Vides vtiq; principatum corruptum, eos autem qui principatui subiiciuntur sanos iudicio. *Nemo tamen*, scilicet illorum qui dicebant quia bonus est *palam loquebatur de eo propter metum Iudæorum*, scilicet principalium, ne extra synagogam & congregationem fieret alienum. Ex quo patet quod principes populi illius dicebant eum seductorem, & maior pars dicebat contrarium,

trarium. Seducit turbas, clarius sonabant; sed bonus est, pressius susurrabant. Ecce quantum deprimitur veritas, & extollitur falsitas. Quidam erant ibi formidolosi & timidi qui in Christum credebant, sed veritatem dicere non audebant: & ideo in veritate peccabant. Tribus enim modis (secundum Chrysostomum) in veritate quis peccare potest. Aut veritatem præ timore tacendo. Aut ipsam veritatem in mendacium commutando. Aut ipsam veritatem non defendendo. De primis dicitur, *alij dicebant quia bonus est, nemo tamen palàm loquebatur de illo propter metum Iudæorum*, vt dicit August. Vterque est reus apud Deum, & qui veritatem tacet, & qui mendacium dicit, ille quia prodesse non vult, iste quia nocere desiderat. De secundis subditur, *alij autem non, sed seducit turbas*. De talibus dicit Apostolus: *Commutauerunt Dei veritatem mendacium*. De tertiis dicitur, *multum murmur erat de eo in turba*. Murmurabant quidem de eo quòd Pharisæi Christum persequebantur, sed tamen eum non defendebant, nec apertè resistere audebant, cùm tamen dicat Sapiens: *Vsque ad mortem certa pro iustitia*. De omnibus seruis Christi hoc idem dicitur. Sed non mirum si de eis iniqui homines aliquando malè loquuntur, cùm de ipso Dei filio talia loquerentur. Vnde August. De omnibus seruis eius intelligendum hoc dicitur modo. Quicunque apparuerit in aliqua gratia spirituali, alij dicunt bonus est, alij, non, sed seducit turbas. Quod dictum est ergo de Domino, valet ad consolationem nostram, de quocunque hoc dictum fuerit Christiano. Hæc August. Sed si bene consideras, hæc malorum derogatio commendatio est. Vnde Gregorius: Stultum valde est si illis placere quærimus, quos non placere Deo scimus. Peruersorum autem derogatio, vitæ nostræ approbatio, quia iam ostenditur aliquid iustitiæ nos habere, si illis displicere incipimus, qui non placent Deo. In omni igitur quod de nobis dicitur, semper tacitè recurrere ad mentem debemus, interiorem testem & iudicem quærere. Quid enim prodest si omnes laudent, cùm conscientia accuset? Ad quid poterit obesse si omnes derogent, & sola conscientia defendat? Vnde & Boëtius: Itaque nihil est quod admireris, si in hoc vitæ salo circunflantibus agitemur procellis, quibus hoc maximè propositum est pessimis displicere. Vnde etiam Seneca: Tam turpe est laudari à turpibus, quàm laudari ob turpia, vel esse turpem. Et iterum. Nemo mihi plus videtur æstimare virtutem, nemo illo magis deuotus, quàm qui boni viri famam perdidit ne conscientiam perderet. Honesta turpitudo est pro bona causa. Hæc Seneca. *Iam autem die festo mediante*, id est, in medio solennitatis, scilicet die quarta, quando etiam Deus ab initio mundi corruscare fecit lumen in cœlis, *ascendit Iesus in templum* publicè, quia ibi erat locus communis aptus doctrinæ, *& docebat* quia in principio festi his quæ festi erant magis intendebant, & ideo postea Christum attentius audiebant. Euangelistæ quandoque more Iudæorum dies septem, quibus celebritas durabat, diem festum propter vnam festiuitatem appellauerunt. Octauus autem dies de integritate scenopegiæ non erat, & tamen totus celebris manebat. Fiebat enim in eo collecta ad opus pauperum, & in necessitates fabricæ & vtensilium eius. Et quidam de turba dicebant eum verè prophetam & Christum. Alij dicebant eum habere dæmonium, quod patet manifestè falsum, quia dæmonia expellebantur per ipsum. Dominus autem non turbatus, sed tranquillus non reddidit maledictum pro maledicto, sed tranquillè ad omnia respondit. In quo secundum Bedam nobis patientiæ reliquit exemplum, vt quotiens nobis ab aliquo falsa obiiciuntur conuitia, patienter toleremus, & vera quæ possumus non obiiciamus, sed salutaria monita prædicemus. *Et quærebant apprehendere eum* ad occidendum, sed repressi sunt diuina virtute, *& nemo misit manus in illum*, quia nihil ei facere poterant, nisi quantum & quando ipse permittebat, *quia nondum venerat eius hora*, id est, ab eo ordinata de captione sua. Voluit enim præmissa longa serie præconum, opportuno tempore nasci, & similiter prædicato Euangelio opportuno tempore mori. *Quidam autem de turba*, humiles & pauperes, prædicatione & miraculis eius moti *credebant in eum*, verba & facta eius glorificantes. Non dicit de principibus, quia quanto maiores erant, tanto magis insaniebant. *Audientes autem principes & Pharisæi* turbam de illo bona secretò murmurantem, & eum glorificantem, quia turbæ non audebant confiteri palam, & propter contrarias de eo opiniones dissensionem in turba factam, inuidia commoti *miserunt ministros*, scilicet satellites præsidis, quos ad hoc conduxerant, *vt eum apprehenderent*. Non sunt ausi ire personaliter ad capiendum Christum timore turbarum, sed miserunt ministros, tanquam periculis expositos, quia tales personæ pleni precio non timent se periculis exponere. Ipsi quidem maiores stantes in littore, non timent alios submergere. Insani audito murmure quòd Christus à turba glorificaretur, & tanta bona de ipso dicerent, doluerunt valde, & quærebant eum occidere. *Dixit ergo eis Iesus*, erudiens ad salutem etiam pertinacium peruicaciam. *Adhuc modicum tempus vobiscum sum*, quid festinatis me interficere? paruum tempus, scilicet septem mensium, expectate, quod modo facere vultis, facturi estis, non modo, quia iam nolo. q. d. Non modo implebitis quod vultis, quia adhuc modico tempore volo manere in populo, ad docendum, & miracula faciendum. In vanum laboratis & vos & principes vestri, quia non in vestra, sed in mea potestate est vt me apprehendatis. Expectate dum tempus adueniat, citò vos relinquam & perfecto opere redemptionis, propter quod vobiscum sum, *vado* quasi spontaneus, scilicet per passionem & mortem, *ad eum qui misit me*, scilicet ad patrem. Implere debeo meam dispensationem, prædicando scilicet & miracula faciendo, & sic peruenire ad meam passionem, completo dispensationis officio. *Quæretis me, & non inuenietis.* Hoc secundum August. fuit post Christi ascensionem, quando multi Iudæi compuncti ad prædicationem Apostolorum crediderunt. Istud autem quotidie accidit, quia Christum multi quærunt & non inueniunt, quia quærunt eum non ibi vbi est, sed vbi non est. Christus non est in deliciis, nec in diuitiis, nec in honoribus, & ideo non ibi inuenitur. Vnde in Iob: *Non inuenitur in terra suauiter viuentium*, quantum ad delitiosos, *abyssus dicit, non est in me*, quantum ad auaros, quorum cupiditas non habet fundum, *& mare loquitur, non est mecum*, quantum ad superbos, qui semper sunt tumidi & inflati. Inuenitur autem in humilitate, paupertate, & asperitate, quia ibi est, ista enim tria Christus in hunc mundum veniens secum portauit, & cum istis nasci voluit. Vnde in Luca: *Inuenietis infantem*, ecce quanta humilitas, *pannis inuolutum*, ecce quanta paupertas, & *positum in præsepio* ecce quanta asperitas. *In nouissimo autem die festiuitatis*, scilicet die septimo, qui sicut primus erat celeberrimus, & in quo maior erat populi concursus, vel *in nouissimo*, id est, in octauo, quia peractis septem diebus festiuitatis tabernaculorum, in octauo die erat festum cœtus vel collectæ, & dicebatur illa dies

Augustinus tract. 28. in Ioan.

Rom. 1.

Eccles. 4.

Detractio communis est.

Augustinus tract. 28. in Ioannem.

Gregorius epist. 45.

Displicendum malis.

Scenopegiæ duratio.

Beda in c. 7. Ioannis.

Quærentes & non inuenientes Christum.

Augustinus tract. 31. in Ioannem.

Iob. 28.

Christi locus.

Lucæ 2.

dies ſanctiſſima in lege, quia figurabat congregationem ſanctorum in ſuperna fœlicitate *ſtabat Ieſus* firmè, qui ſe nunquam deflectebat à rectitudine, *&* conſtanter *clamabat* prædicando verbum Dei publicè. Vocat Dominus Ieſus non vtrumque loquendo, ſed clamando vocis intentione, vt omnes poſſent eum audire. In quo oſtendit ſui feruoris deſiderium, & affectus magnitudinem, ad noſtram informationem & ſalutem. Secundum Chryſoſt. Primo die laudibus & ſacrificiis dediti erant, intermediis diebus epulando coram Domino voluptati vacabant, in vltimo die feruentius audiebant, vt doctrinæ aliquid ſecum recedentes portarent, & ideo illo die Dominus magis doctrinæ inſtabat, & quaſi viatica ſalutis in doctrina dabat, quæ percipientes ſecum meditarentur vſque ad aliud feſtum, quo iterum doctrinam perciperent. Septem autem iſti dies, ſignificant ſeptem feſta cordis, quæ Domino agimus, in quorum primo ſacrificium laudis offerimus, quinque autem ſequentibus refectiones coram Domino accipimus. Primò quidem in pane lachrymarum pro peccatis. Secundò, in confortatione conſcientiæ, & refectione virtutis. Tertiò, in pane ſerenatæ conſcientiæ à peccatorum reliquiis. Quartò, in refectione deſiderij. Quintò, in conſolatione Spiritus ſancti. Sextò, in refectione ſacramenti. Septimo die ſurgit Ieſus, reficiens in pane verbi. Quid autem docebat, ſubditur: *Si quis ſitit*, ſcilicet intus, id eſt, deſiderat aquam gratiæ, doctrinam vitæ, & gratiam Spiritus ſancti neminem compello, ſed ſi quis multum deſiderat, & feruens deſiderium habet, hunc ego voco. generaliter loquitur ſi quis, nullum excipiendo, cuiuſcunque ſtatus & conditionis, quilibet ſecundum ſuam ſitim potum inueniet apud Deum. *Si quis inquam ſitit, veniat ad me*, fontem aquæ viuæ, veniat autem, non corporis, ſed fidei formatæ paſſibus, non pedibus, ſed affectibus, non migrando, ſed me amando, & ab amore mundi recedendo, *& bibat*, abundanter aquam ſapientiæ ſalutaris, & Spiritum ſanctum, non ſolum ad ſufficientiam, ſed etiam ad redundantiam, & tunc, *flumina aquæ viuæ*, purgantis mentes, ac viuificantis, & ſemper agentis, ſcilicet doctrina ſacra, & dona gratiarum, ac beneuolentia, quæ vult conſulere proximis, *fluent abundanter de ventre eius*, interioris hominis, ſcilicet conſcientia cordis ad alios per redundantiam, quia fides & bonitas vnius fidelis debet ad alios deriuari, non enim fluunt aquæ viuæ de eius ventre, qui quod bibit, putat ſibi ſoli ſufficere. Si autem proximo conſulere feſtinat, ideo non ſiccatur, quia manat. Propter quod admonendo dicit Petrus: *Vnuſquiſque, ſicut accepit gratiam in alterutrum illam adminiſtrantes:* Dominus vocat illos ſitientes qui ſunt vacui ab amore mundi ad aquas gratiæ, ſcilicet ad amorem Dei. Vnde Auguſt. Si habitat amor mundi in te, non eſt quo intret amor Dei in te. Vas es, ſed plenus es, funde quod habes, vt recipias quod non habes, funde amorem ſeculi, vt amore Dei implearis. Hæc Auguſt. Vocatur autem ſecundum Chryſoſtomum, Spiritus ſanctus flumen, quia ſicut flumen non reuertitur, nec ſtat, ſed ſemper currit, ſic & illi qui habent Spiritum ſanctum, non reuertuntur ad peccata, nec ſtant per ocium, ſed ſemper currunt ad fortia: dicitur quoque Spiritus ſanctus aqua viua, quando aliquis habet gratiæ continuationem & perſeuerantiam, ſine qua nihil valerent omnia præcedentia. Vnde Bernardus: Tolle perſeuerantiam, nec obſequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. *Miniſtri*, ergo ſermonibus eius delectati, & doctrinæ ſuæ verbis capti redierunt, ſe excuſantes & dicentes, quia, *nunquam ſic locutus eſt homo ſicut hic homo loquitur*, quaſi dicerent: Ita bene loquitur, quòd non videtur homo purus, ſed plus, propter quod temerarium eſſet ponere ſuper eum manus, vtinam & vos præſentes fuiſſetis, vtinam & vos eius verba audiſſetis, nunquam fortaſſe vlterius aduerſus eum aliquid ageretis. Phariſæi ergo inuidia moti reputabant eos ſeductos, ſicut & turbam, quæ de facili poteſt ſeduci, per ignorantiam, quos & maledictos dicunt. Secundum illud Deuteronomij: *Maledictus qui non permanet in lege.* In me (vt dicit Auguſtinus) ſit iſta maledictio. Ita etiam & nunc eſt in Eccleſia, quòd ſimplices & laici, ſunt aliquando deuotiores, quàm alij. Secundum illud Eſaiæ: *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. Iſraël autem me non cognouit.* Et quia Chriſti doctrina, miniſtrorum præconia, populorum fides Phariſæos à ſua malicia non traxerant, ſurgit ad hoc Nicodemus, qui ad Ieſum nocte venerat, qui & vnus ex ipſis erat, & legis authoritate nititur eos à perſecutione & captione Chriſti compeſcere, ac Chriſtum in quem occultè credebat excuſare ex lege, dicens: *Nunquid lex noſtra hominem iudicat, niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat?* Nemo enim ſecundum legem condemnatur, niſi ex ſe confeſſus, vel ab aliis conuictus, & præſens, non abſens, quia in damnatione hominis non leuiter eſt procedendum. Nam etiam ſecundum leges ciuiles diligens inquiſitio debet præcedere ſententiam: ſed illi volebant peruersè antè eſſe damnatores, quàm cognitores. Credebat Nicodemus, ſi tantummodo Dominum Ieſum vellent patienter audire, quòd verbum Chriſti eſſet tantæ efficaciæ, quòd fortè ſimiles fierent illis, qui ad tenendum eum miſſi fuerant, & ad verba eius conuerſi ſunt in eo facto ad quod miſſi erant, & crederent, ſicut illi crediderunt. Et ideo volebat per hoc eos inducere ad audiendum Chriſtum, vt conuerterentur per verba eius, ſicut etiam ipſe fuit conuerſus. Phariſæi verò inuidia & iracundia agitati non recipientes de veritate perſuaſionem, ſed magis Nicodemo contradicentes, tandem, *reuerſi ſunt confuſi in domum ſuam*, & in propria, nullo perfecto negocio, vacui fide, & fraudati à malo deſiderio ſuo, vel, *in domum ſuam*, id eſt, in propriam cordis maliciam, ſcilicet in infidelitatem & impietatem ſuam, valde dolentes, quòd facere non potuerunt voluntatis ſuæ propoſitum, quia conſilium eorum per diuiſionem fuit diſſipatum. *Ieſus autem*, qui miſericordiæ viſceribus abundabat, *perrexit in montem Olineti*, in cuius latere Bethania erat, & domus Marthæ in qua hoſpitari ſolebat, nam dominus hanc ſibi conſuetudinem fecerat, vt per diem quando Hieroſolymis erat in diebus feſtis in templo prædicaret, ſigna & miracula oſtenderet, & in ſero reuertebatur in Bethaniam, vt ibi hoſpitando quieſceret.

Chryſoſtom. hom. 50. in Ioannem.

Septem feſta cordis.

2. Petr. 4.

Auguſtinus tract. 32. *Amor ſeculi effundendus eſt.*

Chryſoſtom. homil. 50. in Ioannem. *Flumen eſt Spiritus ſanctus.*

Perſeuerantia neceſſaria eſt.

Bernardus Epiſt. 129.

Deut. 27.

Iſaiæ 1.

Conſuetudo Domini.

ORATIO.

Domine Ieſu Chriſte, da mihi corde & deſiderio aſcendere ad diem feſtum ſolennitatis æternæ, & me ſemper ad illam præparare, vt cùm tempus viſitationis tuæ aduenerit, ad contemplandum te facie ad faciem merear illuc fœliciter peruenire. O fons aquæ viuæ, ſitio & deſidero ego miſer gratiam tuam, venio & ſuſpiro ad te toto affectu, requirens eam; da ergo mihi bibere, & tam abundanter de ea percipere, vt dona gratiarum, & mihi ſufficiant, & per beneuolentiam à me ad proximos fluant, eiſque proficiant, vt tu videns in me opus miſericordiæ, mouearis ampliorem gratiam mihi infundere. Amen.

De muliere in adulterio deprehensa.

CAPVT LXXXIII.

Ioan. 8. SEQVENTI autem die, *iterum diluculo venit Iesus in templum*, in quo ostenditur in eo cœlus animarum, *& omnis populus venit ad eum*, in quo patet deuotio audientium, *& sedens docebat eos*, de salute animarum: *Scribæ verò*, qui habebant notitiam scripturarum, *& Pharisæi*, qui videbantur præ aliis religiosi inuidentes & insidiantes ei, quia sciebant eum mansuetum, & misericordiæ prædicatorem, & ob hoc habere populi gratiam & fauorem, *adduxerunt ei mulierem in adulterio deprehensam*, & ob hoc secundum legem lapidandam, *& statuerunt eam in medio*, vt omnium ore condemnaretur ad mortem, tentando expectantes Christi sententiam, & quærentes quid de ipsa faciendum esset, vt si eam lapidari iudicaret, quasi crudelem & contrarium misericordiæ eum irriderent, & non habentem misericordiam quam populo prædicabat, propter quam etiam populus eum diligebat, si autem dimitti decerneret, quasi contrarium iustitiæ, & præuaricatorem legis, quæ adulteram lapidari præcipit, cum ipsa adultera reum mortis iudicarent. Putabant Deum vel immisericordem esse in iudicando, vel iniustum. De iustitia facienda non curabant, sed Christum in sermone capere volebant. Ipse autem vtramque calumniam prudenter euitauit, quia & iustitiam in iudicio seruauit, & à misericordia non declinauit. Protulit enim iustum iudicium salua misericordia, & sic suum sermonem temperauit, vt & legi non contradiceret, & pietatem non amitteret. Non tamen statim iudicauit, sed prius, *inclinans se*, humiliter à rigiditate iustitiæ, *digito scribebat in terram*, tanquam (secundum Augustinum) illos tales in terram scribendos significaret, non in cœlo. Secundum Alcuinum: Per terram cor humanum ostenditur, quod bonarum vel malarum actionum solet reddere fructus, per digitum autem qui articulorum compositione flexibilis est, sublimitas discretionis exprimitur. Nos ergo instruit vt auditis malis proximi, non statim ea temerè iudicemus, sed prius ad conscientiam cordis humiliter reuersi digito discretionis ea sollicitè disquiramus, nos etiam ipsos si sine peccato sumus, intus discutiamus. Iudex igitur qui audit accusantes, non debet statim dare sententiam, sed discutere, & ea quæ audit debet in corde scribere, id est, discretè inquirere, & quæ agenda sunt videre. Digito quidem Dominus in terra scribebat, ac si eis diceret: Vos legis mihi testimonia affertis, & legis verba narratis, qui legem ipsam non intelligitis, hic est digitus ille qui quondam ipsam legem scripsit in lapide. Præcepit enim lex mulierem huiusmodi lapidari, sed non sicut vos intelligitis, neque à talibus quales vos estis, præuaricatores legis legem implere cupiebat. Vnde, *cùm*, in temeritate, *perseuerarent interrogantes eum erexit se*, ad eorum importunitatem reprimendam, & proposuit eis sententiam iustitiæ, dicens, *qui sine peccato est vestrum primus in illam lapidem mittat*, sine peccato, id est, sine crimine, potest enim aliquis sine crimine esse, sed vix sine peccato, quasi diceret, ascendat vnusquisque tribunal mentis suæ, & inueniet se peccatorem esse. Aut ergo istam dimittite, aut simul cum illa pœnam legis accipite, puniatur peccatrix, sed non à peccatoribus, impleatur lex quam allegatis, sed non à legis præuaricatoribus. Prius iusti sitis, postea ream puniatis. Ecce plenam iustitia, vt iustus mala puniat, non reus. Vbi Augustinus: Non dixit, non lapidetur, ne contra legem dicere videretur, absit autem vt diceret lapidetur, venit enim non perdere quod inuenerat, sed quærere quod perierat. Hæc Augustinus. Si quis ergo in mortali est, neminem iudicare debet: quia qui alium iudicat de illo, vel consimili, quo ipse tenetur obnoxius: seipsum in hoc damnat, vel damnandum ostendit: ergo antequam aliquem iudicemus, conscientiam nostram videamus, & iusta examinatione dirimamus. Rigor enim diuinæ iustitiæ exigit, vt nemo alium de crimine arguat, accuset, testimonium ferat, iudicet, si de pari vel de maiori redarguendus est. Sed nos hunc rigorem nimis temperamus, & magis quàm iustum est relaxamus. Audi de hoc Senecam: Te primùm exhibe bonum, & sic quære alterum similem tui. Vide si adhuc malus es, & similibus parce. Hæc Seneca. Quid autem Dominus in terra scripsit, ad literam incertum est. Augustinus tamen dicit, quòd scripsit illud, quod voce expressit & eis respondit, scilicet quòd qui sine peccato est vestrum, & cætera. Et sic ipse secundum modum iudicialem suam sententiam primò scripsit, secundò protulit * Hieronymus autem in quadam epistola videtur velle eum scripsisse, terra terra, absorbe viros istos abdicatos. Vel secundum Ambrosium: Terra terram accusat, vel secundum quosdam, primò se inclinans scripsit verba hæc, Terra, terra, terra, mea est æquitas, meum est iudicium, meum est iudicare illum vel illam; secundò verò se inclinans scripsit, terra terram accusat, meum autem est iudicium, vel secundum glossam scribebat peccata eorum, vt eos ostenderet ineptos ad huius sententiæ executionem, quæ illi legentes præ verecundia exierunt. Et erat illa scriptura tantæ virtutis, quòd quilibet eorum cognoscebat in ea peccata sua. Non scribebat per singula, sed potius facere virtute diuina quòd in aliqua figura ab eo protracta quilibet eorum videret sua propria peccata, & non alia. *Et iterum se inclinans scribebat*, eadem denuò, *in terra*, quasi diceret: Si ista est peccatrix, & vos similiter estis peccatores. Eadem denuò inclinatus scripsit, vt ostenderet maiorem sententiæ suæ firmitatem, & eos sua visione indignos esse. Vnde cùm eos zelo iustitiæ percussisset, non est dignatus eos attendere, sed obtutum ab eis auertit. In quo docet nos, sicut prius ante correptionem alterius, ita & post nosipsos humiliter inuestigare, ne idem vel aliquid simile in nobis sit. Inclinauit se, & vultum alio vertit, benignus Dominus etiam pro æmulis & aduersariis suis, quasi dissimulans vt à stultitia sua declinarent, & vt eorum verecundiæ consulens liberam exeundi facultatem eis daret, quos citius exituros quàm plura interrogaturos præuidebat. Si enim eos intueretur in facie, magis erubescerent exire, fac simile, ac confusis condole, & in faciem noli respicere. Hic instruimur ex Christi actione qualiter in iudicandis proximorum defectibus fidelis quisque debeat se habere. Ad quod sciendum quòd primò debet homo ante oculos cordis peccata & defectus proprios scribere, vt sic seipsum iudicet, & tunc dignior fit alios iudicare. Quæstio: Vtrum peccator possit, iudicare, & reprehendere alios? Ad quod dicendum quòd iudicans aut est irretitus solum communibus peccatis & leuibus, & tunc ad corripiendum non redditur indignus, aut eodem peccato vel maiori de quo corripit alium, & tunc aut peccatum corripientis est manifestum, aut occultum. Si

Prudentia in Christi sermone.

In terra scribendi ratio.

Augustinus tract. 31. in Ioannem.

Sententia non præcipitanda.

August. ibid.

Lucæ 16.

Rigor iustitiæ diuinæ.

Scriptum à Domino in terra.

August. ibid.

* hoc habet Ambrosius epist. 58.

Bis scripsit in terra.

Indicare quis debet se ipsum, sed an peccator alium?

Si manifestum, tunc non potest corripere propter proximi scandalum. Si occultum, aut pœnitet, & tunc potest cum humilitate corripere alios, vt & ipsi de suis peccatis pœniteant. Aut non pœnitet, & tunc nullo modo dignus est alios reprehendere, quia talis correctio non procedit ex charitate, vel vitij detestatione, quia aliàs prius detestaretur, in se quàm alio, nec homo debet plus diligere proximum quàm seipsum, immo in hoc casu in quo ipse alium iudicat, seipsum condemnat. Ex hac autem propriorum defectuum consideratione innascitur humilitas, & hæc humilitas docetur in inclinatione Domini deorsum vsque ad terram. Secundò debet etiam homo antequam alium corripiat cum summa discretione disquirere duo, primò, personæ dispositionem, an scilicet sic sit dispositus vt ex hoc emendetur, aut non secundò facti qualitatem & circumstantiam, an scilicet factum quod reprehendit in alio, sit secundum se malum, & tunc debet corripere, aut ad vtrumlibet, vt scilicet bene fieri possit & malè, tunc est in meliorem partem interpretandum. Tertiò debet disquirere propriam intentionem, an scilicet ex charitate mouebatur ad talem correptionem, vel ex propria ostentatione, vel ex passione, vel suspicione. de talibus iudiciis temerariis, dicitur alibi: *Nolite iudicare, vt non iudicemini.* At illi, *discesserunt omnes vnus post alium*, quia omnes peccatores se esse sciebant, quod & ipso abscessus de se confessi sunt, *incipientes à senioribus*, tum quia grauioribus implicati erant peccatis & criminibus, tum quia melius cognoscebant æquitatem sententiæ prolatæ, & euanuerunt eorum astutiæ. *Et remansit Iesus solus*, scilicet ab illis calumniatoribus, quia discipuli & multitudo populi manserunt cum eo. *Et mulier stans in medio.* Relicti sunt duo, scilicet Iesus misericordia, & mulier miseria. Et meritò remansit misericordia cum miseria, quia miseriæ necessaria est misericordia. Posito ergo timore iustitiæ, consequenter Christus ipsum temperat dulcore misericordiæ. Nam confutatis calumniatoribus, *erigens se iterum Iesus dixit*: *Mulier, vbi sunt qui te accusabant?* quasi diceret: Qui venerant ad quærendum iustitiam, fugati sunt iudicio iustitiæ. Ille autem qui aduersarios repulerat lingua iustitiæ, leuans in illam oculos mansuetudinis, interrogauit eam, dicens, *nemo te condemnauit? Quæ respondit, nemo Domine*, iam enim recesserant, & quilibet eorum se similiter inquinatum sciebat. Vnde Augustinus: Ideo enim liberauit Dominus peccatricem, quia non erat qui iustè mitteret lapidem. Quomodo lapidaret, qui se lapidandum cognosceret? Hæc Augustinus. Et quia mulier territa poterat timere ne ipse qui sine peccato est, eam puniret, & timens ei dicere, nemo quippe me condemnauit, tu autem qui sine peccato es si vis potes, quia tibi soli peccaui, ideo subditur Christi absolutio. Audiuimus ergo suprà vocem iustitiæ, audiamus nunc vocem misericordiæ. Nam dixit ei Iesus, *nec ego te condemnabo*, à quo fortè te damnari timuisti, quia in me peccatum non inuenisti, nec mirum, quia veni peccatores saluare, non condemnare. Noli timere, sed secura sis, crede tantummodo meis consiliis, non abiicio peccatores, sed suspicio pœnitentes, quasi diceret: Illi dimiserunt te indamnatam propter peccata sua, & ego te absoluo ex misericordia mea. *Vnde*, absoluta à culpa & à pœna, *& iam amplius noli*, id est, non velis, peccare, hoc est non sit tibi voluntas peccandi. Magnum ergo peccatum est voluntas peccandi. Facta secura de præterito,

Iudicaturus disquirat duo aut tria.

Matth. 7.

Augustinus tract. 23. *Liberatio peccatricis.*

Psalm. 50. *Vox misericordiæ dominica.*

caue de futuro, delcui quod commisisti, obserua quod præcepi, vt inuenias quod promisi. Ergo & Dominus damnauit, sed peccatum, non hominem, saluando enim naturam, damnauit culpam, qui ergo amant in Domino mansuetudinem, timeant & veritatem, etenim dulcis & rectus est Dominus. Erectus itaque dedit sententiam iustitiæ in accusantes, & iterum erectus sententiam misericordiæ circa accusatam, quia hoc vtrumque facere diuinæ est potentiæ, & æque vtrumque proprium est Deo, punire scilicet & parcere, & æque iustum est seruare misericordiam sicut iustitiam. Punit iustè, & parcit piè. Et sicut primò protulit iudicium iustitiæ salua misericordia, sic secundò protulit iudicium misericordiæ salua iustitia, scilicet vt misericors peccata præterita dimittens, & vt iustus ne amplius peccaret interdicens, nam vniuersæ viæ Domine misericordia & veritas. Sic ergo liberata est misera iubente misericordia. Licet autem Deus sit iustus, sit & misericors, tamen dicitur ei proprium esse potius misereri, quàm iustum esse, quia nihil requiritur ad complendum opus misericordiæ, nisi voluntas eius tantum, sed ad complendum opus iustitiæ requiritur etiam aliquid ex parte hominis, scilicet exigentia meritorum. Vnde Anselmus: Occurrat iam nunc memoriæ mulier illa in adulterio deprehensa, & Iesus rogatus sententiam ferre, quid egerit, quod dixit recordare. In terram oculos iecit, ne fortè accusatam respiciens nimis confunderet. Cùm enim scribens in terra terrenos eos, non cœlestes, prodidisset, qui sine peccato, inquit, est vestrum, primò in illam lapidem mittat. O mira & ineffabilis Christi bonitas. Quam condemnare iustè potuit, aduerte quàm piè, & quàm cautè liberauit. Cùm enim omnes sententia terruisset & expulisset de templo, imaginare quàm pios oculos in illam leuauerit, quàm dulci & suaui voce sententiam absolutionis eius protulerit. Puta quòd suspirauerit, quòd lachrymatus fuerit cùm diceret: Nemo te condemnauit mulier, & cætera. Fœlix (vt ita dicam) hæc adultera mulier, quæ de præteritis absoluitur, secura efficitur de futuris. Iesu bone, te dicente, nec ego te condemnabo, quis condemnabit? Deus est qui iustificat, quis est qui condemnet? Audiatur tamen de cætero vox tua, vade & iam amplius noli peccare. Hæc Anselmus. Et quamuis Dominus Iesus mulierem à culpa absoluendo, & ne amplius peccaret interdicendo, nullam aliam iniungeret ei pœnitentiam seu pœnam, tamen hoc factum Christi non est trahendum ad consequentiam, & in consuetudinem, vt exemplo Domini aliquis absque confessione, & pœnæ inflictione quenquam absoluat, quia Christus excellentiam in Sacramentis habuit, & potuit conferre effectum Sacramenti sine Sacramento, quod nullus purus homo potest, imò debent sacerdotes in foro pœnitentiali imponere pœnitentiam, secundum conditionem peccantis, & peccati, quia non habent talem potestatem remittendi. Poterat etiam Christus illi mulieri tantam contritionem dare quòd sufficeret ad deletionem totius culpæ & pœnæ, & illam contritionem cognoscere, non sic autem alius sacerdos potest, qui nec mouet cor, nec videt. Simili modo quotidie Dominus recipit adulteram, cùm per gratiam recipit quamlibet animam à diabolo corruptam per culpam. Per mulierem enim in adulterio deprehensam, significatur quælibet persona Christo per fidem desponsata, sed postea per mortale peccatum cum diabolo adulterata,

Psalm. 24.

Bonitas Christi ineffabilis.

Pœnitentia est iniungenda.

Moraliter.

terata,

terata, per scribas verò & Pharisæos significantur dæmones qui dicuntur hic scribæ, quia peccata nostra retinent memoriter tanquam firmiter scripta, & Pharisæi, id est, diuisi rectè dicuntur, quia à Christo & Sanctorum consortio separantur. Hi mulierem ad iudicium adducunt, quia damnationem hominum sollicitè quærunt. Et quia Dominus non vult mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur & viuat, ideò ei dicit, *vade & amplius noli peccare*, quia sibi sufficit vera pœnitentia de præteritis, & cautela contra recidiuam pro futuris.

ORATIO.

O Iesu clemens qui deprehensam in adulterio clementer ab accusatoribus liberasti, & à te incondemnatam in pace misericorditer dimisisti, stat coram te anima mea adulteratrix, quæ totiens à te vero sponso recessit, quotiens suggestionibus adulterantis inimici consensit, accusat conscientia, accusant opera & actio praua, non intres Domine in iudicium cum ea, ne memineris iniquitatum eius antiquarum, libera ab accusatoribus peccatricem & ream, dimitte in pace sibi conscientiam à tuo remedio iudicio absolutam, quia tibi proprium est misereri semper & parcere, & non est numerus tuæ misericordiæ. Amen.

De quibusdam verbis, Domini pro quibus volebant eum Iudæi lapidare.

CAPVT LXXXIV.

Ioan. 8. QVIS verò, secundum Alcuinum, Iesus mulierem absoluerat à crimine, ne aliqui dubitarent, an ille quem videbant verum hominem, posset peccata dimittere, dignatur ipse apertius diuinitatis suæ potentiam demonstrare. Vnde dicitur: *Iterum ergo locutus est eis Iesus dicens: Ego sum lux mundi*, scilicet totius, non particulariter gentis vnius. Et ideo accedens ad eum per fidem & deuotionem, ab eo illuminatur ad salutem, ab eo verò recedens, obtenebratur ad gehennam. Christus secundum vtramque naturam dicitur lux, quia secundum diuinitatem illuminat intus animam, & secundum humanitatem informat exterius vitam, & hoc tripliciter, scilicet miraculis, prædicationibus, & exemplis, & primum est potentiæ, secundum sapientiæ, tertium bonitatis. Ipse quippe est lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quia ipse vniuersaliter omnes illuminat, & est solus lux per essentiam, quia ab ipso omnis notitia deriuatur, cuius participatione alij ab hac luce illuminati dicuntur lux, sed non per essentiam vt ipse, quia ipse est verbum à patre progrediens, sicut lux à luce. Vnde secundum Augustinum: Lux mundi à patre egrediens nube carnis tegitur, & sic contemperata toleranda hominibus efficitur, vt per hominem veniatur ad diuinitatem. Illa ergo luce illuminante illuminamur modo collyrio fidei, qui de Adam cæci nati sumus, & sequitur tam verbis, quàm exemplis obediendo, vt exclusis ignorantiæ, vel peccatorum tenebris, in futuro manifesta visione deitatis illuminemur. Itaque subiungit: *Qui sequitur me*, scilicet credendo, amando, & imitando, *non ambulat in tenebris*, scilicet ignorantiæ, quia ego sum veritas, nec culpæ, quia ego sum via, & per consequens non venit ad tenebras gehennæ, quia ego sum vita, fructus autem huius lucis subditur, *sed habebit lumen vitæ*, nunc & in futuro, quia habebit Christum Dei sapientiam, qui est lumen indeficiens & inextinguibile, hic per fidem, & ibi per speciem. Vnde hoc quod dicit, *qui sequitur me*, pertinet ad meritum, quòd verò dicit, *habebit lumen vitæ*, pertinet ad præmium. Vbi Augustinus: Ergo fratres mei, quoniam Dominus breuiter ait: *Ego sum lux mundi, qui me sequitur non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ*, quibus verbis aliud est quod iussit, aliud quod promisit, faciamus quod iussit, ne impudenti fronte desideremus quod promisit, ne dicat nobis in iudicio suo: Fecisti ne quod iussi, vt expetas quod promisi? Quid igitur iussisti Domine Deus noster? dixi tibi vt sequereris me, ergo modo faciamus, sequamur Dominum, soluamus compedes quibus impedimur. Sequamur Christum lumen mundi, ne ambulemus in tenebris, tenebræ metuendæ sunt, sed morum, non oculorum. Et si oculorum, non exteriorum, sed interiorum, vnde discernitur non album & nigrum, sed iustum & iniustum. Hæc Augustinus. De superexcellentia autem istius luminis nobis promissi dicit idem Augustinus: Tanta est iocunditas lucis æternæ, vt etiam si non liceret in ea amplius manere quàm vnius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni huius vitæ pleni delitiis, & circumfluentia bonorum temporalium rectè meritóque contemnerentur. Deinde post aliqua iam incipiens ad certamen passionis Iudæos procurare, dixit eis: *Cùm exaltaueritis*, scilicet in cruce, *filium hominis*, id est, filium virginis, secundum cuius carnem debebat pati, & exaltari in cruce, in qua fuit extensus, exaltatus in aëre, propter quod & exaltatus est à Deo patre, *tunc cognoscetis*, scilicet aliqui ex vobis per fidem, *quia ego sum*, scilicet verè Christus, *ego sum*, sub carne Deus absconditus, vbi prædicit quosdam de eis post passionem suam cognituros quis esset, & credituros in eum, prænuncians eis per quæ debeant peruenire ad fidem, quia per suam passionem. Vnde Augustinus: Differo cognitionem vestram, vt impleam passionem meam, hoc oportebat impleri per manus eorum, qui postea fuerant credituri. Quare hoc? nisi vt nemo desperaret in quocunque scelere malè sibi conscius, quando fidet eis donari homicidium qui occiderant Christum. Hæc Augustinus. Tribus modis nos offendimus Deum, & ipsum humiliamus, scilicet malis cogitationibus, malis verbis, & malis operibus. Quando verò conterimur, confitemur, & satisfacimus, tunc ipsum exaltamus in anima, ipsum super omnia diligendo, & per consequens cognoscimus ipsum super omnia venerando. Si ergo vis cognoscere Deum, exalta eum tribus modis prædictis, scilicet cordis contritione, contra malas cogitationes, oris confessione, contra malas locutiones, & corporis satisfactione, contra malas operationes. Deinde quibusdam Iudæis, tunc in se credentibus, dicebat, *si vos manseritis in sermone meo*, id est, si perseueraueritis vsque in finem in fide, quæ in vobis cœpit esse per sermonem, à doctrina & disciplina mea non recedendo, nullísque tentationibus cedendo, tunc, *verè discipuli mei eritis*, hoc dixit quia aliqui eorum fictè credebant, & isti veri discipuli non erant, *& vos cognoscetis veritatem*, quæ modo carne tecta loquitur vobis, & latet vos, vel veritatem doctrinæ quam ego doceo, & fidei quam modò creditis, *& veritas*, cognita, *liberabit vos*, id est, liberos faciet, quia in præsenti liberat à seruitute culpæ, & dat libertatem gratiæ, & tunc vera libertas inchoatur, & in futuro liberabit à seruitute

Marginalia: *Lux mundi Christus.* — Ioan. 1. — Augustinus tract. 34. in Ioannem. — August. ibid. *Sequendus est Christus.* — *Lucis æternæ iocunditas* — Augustinus tract. 40. in Ioannem. *Cognosci noluit, vt crucifigatur.* — *Offendimus Deum tripliciter.*

seruitute miseriæ, & dabit libertatem gloriæ, & tunc vera libertas perficietur. *Responderunt*, alij non credentes, & iactando dixerunt se esse *semen Abrahæ*, & nemini vnquam seruisse, quasi liberi essent, & liberatione non indigerent. Sed manifestè patet dictum eorum falsum esse, quia primò in Ægypto fuerunt in magna seruitute, & iterum in Babylone. In terra etiam sua seruierunt regi Assyriorum, & nationibus aliis, & iterum Romanis, soluentes tributa eis. Dominus autem proposuit eis seruitutem difficiliorem quàm hominum, dicens: *Amen dico vobis, quòd omnis qui facit peccatum*, cuiuscunque conditionis ille sit, siue nobilis, siue ignobilis, Iudæus vel Græcus, diues vel pauper, Imperator vel mendicus, *seruus est peccati*. Vnde Chrysostomus: Omnis qui diaboli sequitur voluntatem, seruus est, etsi sit liber. Qui autem Deo obedit, ille verus ingenuus est, etsi fuerit seruus. Ingenuitatem enim spiritualem non sordidat seruitus corporalis, nec turpitudinem spiritualem honestat corporalis libertas. Seruitutem enim non Dei dispositio, sed humana violentia introduxit. Omnis enim homo liber creatus est, quem Deus in libero arbitrio posuit, nisi ipse se fecisset seruum. Vnde & Augustinus: Bonus etiam si seruiat, liber est, malus autem, etiam si regnet, seruus est, nec vnius hominis, sed quod est grauius, tot dominorum, quot vitiorum. Seruus essem vtinam hominis, non peccati. Et iterum. *Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati.* O miserabilis seruitus! Plerumque homines cùm dominos malos patiuntur, venales se petunt, non quærentes Dominum non habere, sed saltem mutare. Seruus peccati quid faciat? quem interpellet? apud quem venalem se petat? Deinde seruus hominis aliquando sui domini duris imperiis fatigatus fugiendo requiescit. Seruus peccati quo fugit? secum se trahit quocunque fugerit. Non fugit seipsam mala conscientia, non est quo eat: sequitur se, immo non recedit à se. Peccatum enim quod facit, intus est, fecit peccatum vt aliquam corporalem caperet voluptatem. Voluptas transit, peccatum manet. Præteriit quod delectabat, remansit quod pungat. Mala seruitus. Ad Christum omnes fugiamus, contra peccatum Deum liberatorem interpellemus, venales nos petamus, vt eius sanguine redimamur. Liberat ergo ab hac seruitute solus Dominus. Qui illam non habuit, ipse de illa liberat. Solus enim in hac carne venit sine peccato. Hæc Augustinus. Peccator ergo, vt dictum est, seruus est tot dominorum, quot vitiorum. Vnde legitur de Diogene Philosopho, quòd cum Alexander diceret se dominatorem orbis, ille ait, nequaquam es dominus, sed seruorum meorum seruus. Superbia enim, domina tua & ancilla mea, te circumducit, ego autem eam suppeditaui, carnalis concupiscentia & gula sunt dominæ tuæ, & ancillæ meæ, quæ te ducunt & tibi dominantur: ego autem eas suppeditaui & vici, & ideo tu es seruorum meorum seruus. Deinde ostendit pœnam huius seruitutis, dicens, *Seruus autem*, scilicet culpæ, *non manet in domo*, id est, in Ecclesia, *in æternum*, licet modo ad tempus inquantum est de numero fidelium, quia modo sunt admixti mali cum bonis, & in futuro ab inuicem separabuntur, sicut oues ab hœdis, *filius autem*, scilicet Dei naturalis, *manet in æternum*, quia solus est sine peccato, & sic habet potestatem alios liberandi à peccato, faciendo eos filios Dei per gratiam adoptionis, vt secum maneant in domo libertatis, & hoc est quod concludit, dicens:

Seruitus Iudæorum.

Chrysostom. homil. 41. operis imperfect.

Augustinus tract. 41. in Ioannem.

Seruitus peccati pessima.

Peccator seruus.

Diogenis ad Alexandrum responsum.

Si ergo filius, qui verè liber est, & potens in domo libertatis, *vos liberauit*, à seruitute culpæ, *verè liberi eritis*, non à Barbaris, sed à diabolo, non à corporis captiuitate, sed ab animæ iniquitate, vt peccatum non dominetur in vobis, quia in hoc consistit vera libertas. Vnde dicit Gregorius: Quem conscientia defendit, etiam inter accusatores liber est. Vnde & Boëtius: Liber est qui habet liberam conscientiam; pater ergo quòd mundana libertas, de qua gloriabantur, non est vera libertas, nec carnis nobilitas, est vera nobilitas. Sed hodie heu sunt multi qui de carnali nobilitate & libertate quærunt extolli, non verecundantes de seruitute peccati. Secundum Augustinum: Qui ex amore peccat, non ex languore naturæ, nec ex ignorantia leui, seruus est peccati, alia enim sunt peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ. Infirmitas & imperitia contraria sunt virtuti, & sapientiæ, malitia contraria est bonitati. Deinde ostendit eos non esse filios Abrahæ, de quo gloriabantur, sed potius degeneres, quia cum operibus fidei non imitantur. Vera enim filiatio declaratur per imitationem paternæ conditionis, quia imitatio patris est signum veræ filiationis: Iudæi autem non imitabantur facta Abrahæ, quia quærebant eum interficere, quod Abraham non fecit, ex quo Saluator concludit quòd eius verè filij non erant quanuis ab eo carnaliter descendissent. Vnde erant filij Abrahæ tantummodo carne, sed non operum & fidei imitatione. Caro quidem illorum ex ipso erat, sed vita non erat. Ex hoc patet quòd frustra quis gloriatur, quia secundum habitum est filius Augustini, vel Benedicti, seu alterius sancti, nisi opera ipsius secundum suam possibilitatem studeat imitari. Vendentes autem Iudæi quòd ex operibus filiationem arguebat, ideo dixerunt se filios Dei, cuius legem & cæremonias seruabant, non sicut alij idololatriæ dediti, vnde dicunt ei, *nos* vnius Dei cultores, *ex fornicatione*, scilicet spirituali gentilitatis, quæ fornicatur cum multis diis, *nati non sumus*, idola colentes sicut ipsi, sed in fide vnius Dei, fornicationem enim vocant idololatriam, sicut & frequenter nominatur in sacra Scriptura, quia anima separatur à Deo per eam, *vnum patrem*, spiritualem, *habemus Deum*, quem colimus, quia non colebant pluralitatem deorum, sicut gentiles. Sed hanc paternitatem Saluator excludit, & Deum non esse eis patrem ostendit, quia non diligunt, nec cognoscunt eius filium, scilicet ipsum Christum ab eo missum, nam dilectio & notitia Christi, est signum filiationis Dei, eorum enim quæ ab vno procedunt mutua est dilectio in illo à quo procedunt. Deinde ostendit cuius sint filij, & dicit eos ex patre diabolo esse, non creatione, sed imitatione, qui desideria patris sui, scilicet diaboli, volunt perficere, & innocentem occidere, quod probat consequenter conditiones diaboli explicans, & postea ad ipsos applicans, vnam autem conditionem diaboli primò tangit dicens: *Ille homicida erat ab initio*, mundi, & conditi hominis, primos homines malis suasionibus occidendo, & eis immortalitatem auferendo. Homo enim in specie humana reponitur per animam, & ideo magis propriè est homicida qui animam per peccatum mortale occidit, quàm ille qui occidit corpus, per quod homo cum brutis conuenit. Vbi Augustinus: Noli ergo putare non esse homicidium, quando fratri tuo malè persuades. Si fratri tuo malè persuades, occidis, & vt scias quòd occidis, audi Psalmum: *Filij hominum, dentes eorum arma & sagitta & lingua eorum*

Gregorius epist. 39. lib. 9.

Augustinus tract. 41.

Peccati differentiæ.

Filiatio vera.

Deum patrem habentes.

Filij diaboli.

Augustinus tract. 42. in Ioannem.

Psalm. 56.

eorum machæra acuta. Alia conditio diaboli tangitur, cùm subditur, *& in veritate,* operis & iustitiæ, *non stetit,* id est, in debita obedientia ad Deum, quia non est veritas in eo.

Res veræ qua sint.

Res enim dicuntur veræ, inquantum conformantur veritati primæ, à qua veritate deuiauit diabolus per peccatum superbiæ, & deseruit ordinationem naturæ suæ, quæ erat vt Deo subiiceretur continuè, nec stetit in veritate vocis & loquelæ, quia mendax est, & pater, id est, inuentor eius, scilicet mendacij, sicut Deus pater est veritatis. Ante ipsum non erat mendacium, ab ipso, & per ipsum est factum, vt sit omnis homo mendax.

Mendacij pater.

Ille quidem dicitur mendax, non tantum pater mendacij, qui mendacium ab aliis in mentem refert, sed mendax est & pater mendacij, qui non solum refert illud, sed & facit, & propter hæc diabolus dicitur pater mendacij, quia primum mendacium adinuenit, dicens mulieri: *Nequaquam moriemini.*

Genes. 3.

Hanc ergo proprietatem, hanc nefariam hæreditatem filiis suis diabolus dereliquit, vt mentiantur & patrem suum diabolum mentiendo sequantur. Cùm enim mentiuntur, à diabolo accipiuntur, & eum imitantur. Attendant mendaces illud verbum Christi dicentis: *Ego sum via, veritas, & vita,* quia recedendo à veritate, recedunt à via & vita.

Ioann. 14.

Tales ergo tanquam illegitimi in religione Christiana meritò sunt habendi, quia à Deo patre degenerantes facti sunt filij diaboli. O quàm multi sunt huiusmodi filij diaboli etiam religiosi, & quàm plenus est de eis mundus. Et vtinam omnes tales characterem patris sui diaboli in fronte gestarent vt cognoscerentur, ne alij per eorum mendacia deciperentur. Sed heu aliqui habent frontem meretricis, & parum erubescunt de mendaciis. Vt quid terram occupant tales pestiferi seductores, errantes & in errorem mittentes, ac si patrem suum qui vniuersum orbem seducit imitantes. Mendax ergo in loquendo, & mendacia fingendo, proprietatem diaboli assumit malè viuendo. Vnde dicit Augustinus.

August. de quæst. Euangelicis c. 90. *Diabolus nomen commune officij.*

Quòd diabolus non speciale nomen est, sed commune, & in quocunque opera diaboli fuerint inuenta, diabolus est appellandus, operis enim nomen est, non naturæ. Erubesce ergo ô Christiane, & maximè tu religiose, de hoc nomine, & ab omni mendacio abstine, quia in quolibet Christiano debet esse veritas tanta, vt inter iuramentum & simplicem affirmationem nulla sit differentia.

Veritas in Christiano.

Et quia solent innocentes antequam subeant iudicium passionis, expetere iudicium examinationis, ideo dominus noster sciens Iudæos in mortem suam conspirasse, iudicium examinationis ab eis expetiit, ad ostendendam suam innocentiam, & Iudæorum malitiam, & ad conuincendam apertius eorum iudiciariam iniustitiam. Quamuis enim vltro mortem pati voluerit, ipse tamen Christus suam innocentiam omnibus manifestam esse voluit. Vnde dicit: *Quis ex vobis,* coram quibus palam docui, & miracula feci, *arguet,* & reprehendere potest me de peccato? quasi diceret, vos vultis me interficere, ostendite peccatum quo meruerim mortem, quod si non poteritis, manifestum erit, quòd me innocenter occiditis. Secundum Gregorium.

Gregorius homil. 18. in Euang. *Mansuetudo Christi.*

Pensanda est mansuetudo Dei qui venerat peccata relaxare, quia non dedignatur ex ratione ostendere se peccatorem non esse, qui etiam ex virtute diuinitatis poterat peccatores iustificare. Et ideo cùm non possitis me de peccato arguere, *si,* id est, quia, *veritatem dico vobis,* quoniam scilicet dico me filium Dei, *quare vos non creditis mihi,* & in me, ex quo non sum peccator sicut cæteri? Et subdit causam dicens: *Qui est ex Deo,* non natura, sed fide, non ore, sed amore & per conformitatem voluntatis, *verba Dei audit,* & hoc aure cordis, non solum corporis audit ea libenter & amat, quia quilibet libenter audit doctrinam ad quam affectum habet, quia quasi connaturalis est. Ille enim qui veraciter in Deum credit, ac veraciter Deum timet & diligit, Dei verba libenter audit. Qui verò non habet fidem nec amorem, sicut Iudæi erant, verba Dei audire non possunt. In his verbis Domini vnusquisque conscientiam suam probare potest, vtrum ex Deo sit an non, qui enim verba Dei & cœlestem patriam desiderare, carnis desideria & mundi gloriam contemnere, aliena non appetere & propria largiri, & alia huiusmodi iubentis libenter audit, & libentius opere complet, nullo modo se ex Deo esse dubitet. Qui verò væcors & durus verba Dei audire contemnit, vel si hoc aure corporis audierit, & tamen nullo studio vel labore in opus mittere conatus fuerit, profectò se ex Deo non esse ostendit. Et tales erant isti, quibus concludendo à Domino hic dicitur: *Propterea vos non auditis,* id est, non recipitis verba Dei ex ore meo, & mihi non creditis, *quia ex Deo non estis,* propter vitium quod à Deo non est, sed à diabolo suggeritur, & à mala voluntate perficitur. Et quia non estis ex Deo, non habentes fidem nec amorem, sequitur quod sitis ex diabolo, non per creationem, sed per imitationem. Vnde Augustinus:

Augustinus tract. 42. in Ioannem.

Cùm dicit, ex Deo non estis, noli attendere naturam, sed vitium, ex Deo quidem sunt secundum naturam, sed ex Deo non sunt vitio & praua affectione.

Gregorius homil. 18. in Euang. *Affectorum gradus.*

Est autem secundum Gregorium triplex gradus malè affectorum. Nam sunt nonnulli qui præcepta Dei nec aure corporis, id est, exteriori auditu percipere dignantur, quidam verò percipiunt, sed nullo mentis desiderio complectuntur, non habentes voluntatem implendi quæ audiunt, quidam autem libenter audiendo compunguntur, sed post lachrymas tribulationibus pressi, aut delitiis allecti ad iniquitatem reuertuntur, hi profectò verba Dei non audiunt, quia exercere in opere contemnunt. Licet ergo omnes sint filij Dei per naturam, illi tamen ex diabolo per vitium sunt, qui verba Dei non diligunt. Qui verò ex Deo generationis adoptione renati sunt, audiunt verba Dei & custodiunt. Dum terra est sub tecto & non compluta, latet quod fructus sit ferre apta, sed si est sub aëre nudo & compluta, patet quis fructus veniat ex ea. Igitur si diuinus sermo sit tibi grauis, & quasi sarcinat aures, time ne sis præscitus cum Iudæis quos imber verbi compluit, & ipsi spinas & tribulos exercuerunt, quo patuit quòd terræ maledictio proxima erat, quam ignis deuastare debuit. Et quia Iudæi conuicti sunt non esse filij Abrahæ vel Dei, sed diaboli, ideo nescientes contradicere veris, contradicunt iniuriis, & ingerunt conuicia, quia resistere non possunt ex veritate aliqua.

Conuictorum de peccato modus.

Modus enim hominum qui nesciunt rationabiliter respondere, est ad conuicia se conuertere, & ideo Iuædi non habentes quid rationabiliter Christo responderent, ad conuicia se conuertunt. Vnde contradicentes dicunt eum Samaritanum esse, & dæmonium habere, licet enim Christus esset genere Iudæus & non Samaritanus, tamen vocant eum Samaritanum ex causis pluribus.

Samaritanus cur vocatus Christus.

Samaritani enim qui erant Gentiles, Iudæis infesti & odibiles erant, eo quòd terram eorum possidebant, & ideo vulgare erat apud Iudæos, quòd homines malos & eis odibiles etiam

si Iudæi essent vocabant Samaritanos, talis autem erat Christus secundum opinionem eorum, quem credebant arguere eos propter odium, ideo vocabant eum Samaritanum, & quasi aduersarium. Vel quia Samaritani partim legem seruabant, & partim non seruabant, videntes Iudæi Christum in aliquo legem seruantem, & in aliquo dissoluentem, vocabant eum Samaritanum, quasi à lege diuina alienum. Vel à Samaritanis cum quibus conuersatus erat, eum Samaritanum quasi peccatorem vocabant, quia peccatores illos reputabant, nec eis coüti volebant. Dicebant etiam eum dæmonium habere propter mirabilia quæ faciebat, quæ magicis artibus imputabant, vel quia cogitationes & secreta eorum reuelabat, & frequenter dicebat, quod dæmoni attribuebant, cui tamen cordium occulta sunt abscondita. Vel quia aliquando quædam alta, & subtilia loquebatur quæ non intelligebant, credebant quòd quasi dæmonio plenus loqueretur, & eum arrepticium reputabant. Dominus autem hîc, sicut & vbique, ad patientiæ & mansuetudinis exemplum nos prouocat, quia mansuetè iniuriam declinat. Accepta iniuria non irascitur, neque conuitiis conuitia reddit, &, vt dicit Petrus, *cùm malediceretur non maledicebat*. Et attende quòd licet Dominus Iudæos sæpe docendo, vel corrigendo durè & asperè reprehenderit, tamen dura verba vel facta inferentibus, nunquam vel hic vel alibi durè vel asperè respondit. Erudiens nos secundum Chrysostom. quæ ad Deum pertinent, vindicare, quæ verò ad nos, despicere. Vnde cùm in veritate eis respondere posset, vos dæmonium habetis, tamen noluit, sed malum quod in eis esse cognouit, patienter tacuit, imitabilem nobis patientiam ostendens, vt quotiens à proximis iniurias patimur, eorum etiam vera mala patienter taceamus, ne fortè talis correptio non ex dilectione, sed ex odio nata videatur. In his ergo, secundum Gregorium, superbia nostra confunditur, quæ si exagitata vel leuiter fuerit, atrociores iniurias reddit quàm acceperat, facit mala quæ potest, & minatur facere quæ non potest. Duo quippe ei illata fuerant, vnum negauit, & aliud tacendo consensit. Tacuit quod recognouit, & patienter repulit quod dictum fallaciter audiuit. Dæmonium se non habere respondit, sed tamen Samaritanum non esse negauit. Quia enim Samaritanus interpretatur custos, & ipse præcipuè custos noster est, non enim dormitat qui custodit Israël, ideo se Samaritanum esse non negauit. Negauit autem dæmonium habere, diabolus enim honori Dei resistit; qui ergo honorem Dei quærit, alienus à diabolo est, & ideo Christus qui honorificat patrem suum, scilicet Deum, dæmonium non habet. Vnde ait: Sed honorifico Deum, *patrem meum*, declarando eius virtutem in miraculis, & omnia ei attribuendo, pro cuius honore, *vos me inhonorastis*, per falsa opprobria, & quod virtuti diuinæ attribui debet, dæmoni ascribendo. Imò in hoc quòd inhonorastis me, inhonorastis & patrem meum, qui enim non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum. Item habens dæmonium, qui est rex super omnes filios superbiæ, superbus est, & se extollit quærendo gloriam suam, *ego autem non* sic, non enim, *quæro gloriam meam*, sicut simulatores, qui se ostendunt, & quærunt videri quod non sunt. Et verè non quærit, qui semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Non quæsiuit in isto mundo gloriam, nec vllam magnificentiam, venit enim vt doceret omnem mundi gloriam contemnendam. Inquantum homo est loquens dicit, *ego gloriam meam non quæro*, solus enim Deus est, qui potest gloriam suam quærere absque culpa & peccato, alij autem non nisi in Deo. Sed *est qui quærat*, veram & debitam gloriam meam, *& iudicet*, scilicet iudicio discretionis, id est, à gloria vestra humana, & secundum seculum discernat & separet, scilicet pater meus qui me & glorificantes me remunerat, & vos & omnes qui me non glorificant damnat. Cùm itaque filius Dei multa signa faceret, & virtutes multas ostenderet, gloriam suam non quæsiuit, vt nos eius exemplo instructi discamus de bono quod agimus non gloriari, & cum à patre omne iudicium sibi datum esset, illatas iniurias patris iudicio seruauit, vt nobis insinuaret quantum nos esse patientes debemus, dum se vlcisci non vult & ipse qui iudicat. Accepta ergo contumelia meditemur in opere vocem Domini illam, *ego non quæro gloriam meam, est qui quærat & iudicet*. Et quia, secundum Gregorium, cum malorum peruersitas crescit, non solum prædicatio frangi non debet, sed etiam augeri, ideo Dominus postquam habere dæmonium dictus est, prædicationis suæ beneficia largius impendit. In quo ostenditur magna Christi benignitas, quia illis à quibus tantum receperat conuitium, non negauit suæ doctrinæ beneficium. Vnde dicit, *amen amen*, id est, fideliter, *dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit*, non solum fide, sed etiam vita & opere, *mortem non videbit*, id est, non experietur, *in æternum*, hoc est, æternæ mortis amaritudinem, sed vitam habebit æternam. Deinde ex his verbis Domini volentes ostendere eum habere dæmonium, dixerunt: *Abraham mortuus est & Prophetæ*, sed fundabant rationem suam super falsum, scilicet quòd Christus dixisset de morte temporali, qui tantum intellexerat de morte æterna, & post pauca subiungit, *si ego*, scilicet solus, sine patre meo, *glorifico meipsum*, scilicet inaniter, & quæro gloriam meam præter regulam diuinæ veritatis, vt vos mihi imponentis, *gloria mea*, quam dicitis meam, *nihil est*, & falsa, quia falsum est non ens, & nihil. Gloria mundi nihil est, quia est fumus transiens, & ventus tumens, & ad nihil culpæ & ad infernum deducens. Sed gloria mea est à Deo patre, à quo nullum falsum potest esse. *Est enim pater meus*, substantialis, *qui glorificat me*, voce & per miraculorum operationem, & postea glorificabit per resurrectionis, & ascensionis gloriam, *quam vos dicitis, quia Deus noster est*, per operum imitationem, sed hoc est falsum, quod probat dicens, *& non cognouistis eum*, scilicet per fidem formatam, in qua consistit Dei simulatio per adoptionem. quia dicentes, *nunquid tu maior es parte nostro Abraham*? reputabant Dominum eo minorem, ideo ostendit se esse maiorem, quàm Abraham, quia Abraham ab eo tanquam à maiore bonum redemptionis expectat sibi promissæ. Vnde dicit, *Abraham pater vester*, secundum carnem, de quo scilicet gloriamini, credens, *exultauit*, in spiritu sperando, *vt videret diem meum*, intelligendo & cognoscendo tantum mysterium, quia desiderauit cognoscere tempus aduentus Christi, quod est videre Christum in spiritu, & vidit in figuris & fide, diem æternitatis, & diem futuræ temporalis meæ natiuitatis quando in figura trium Angelorum, sibi apparentium, cognouit Trinitatis mysterium, & quando dictum est ei, in semine tuo benedicentur omnes gentes terræ, & in oblatione Isaac, in loco qui ideo dictus est Dominus videt. Quia Dominus fecit

Abraham

Dæmonium habere dicitur Saluator. — 1. Petri 2. — *Responsio Christi semper mollis.* — Chrysostom. hom. 54. in Ioannem. — *Mala proximi tacenda. Impatientia nostra.* — Gregorius homil. 18. in Euang. — *Samaritanus.* — Psalm. 120. — Philipp. 2. — *Gloriam suam non quæsiuit Christus.* — Ioann. 5. — Gregorius homil. 18. in Euang. — *Christi dies Abrahæ visa.* — Genes. 18. — Genes. 21. — Genes. 26.

Abraham videre occultum Christi mysterium, *& gauisus est*, propter beneficium à me vt à maiore sibi promissum.

Gaudium Abrahæ de Christo.

Ineffabili nanque gaudio exultare potuit, quando & verbum apud patrem manens, & idem aliquando in carnem venturum non de patris gremio recessurum perspexit, quando eum de stirpe sua nasciturum præuidit, per quem non solum ipse saluaretur, sed etiam totus mundus redimeretur, & facta eius de Christo repromissio impleretur. Et cùm Iudæi solam in eo ætatem carnis non diuinam naturam pensantes, & de verbis suis mirantes dicerent ad eum, *quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?* qui scilicet ante mille annos est mortuus, quasi dicerent, hoc est impossibile, volens eos ab intuitu carnis ad deitatem trahere respondit eis: *Antequam Abraham fieret*, scilicet temporali generatione, *ego sum*, æternaliter manens, non dicit Abraham esset, sed fieret, quia Abraham creatura fuit, nec dicit ego fio, sed ego sum, quod est verbum substantiuum, quia non creatura, sed creator est omnium.

Esse & fieri. Esse Dei.

Vbi ostenditur eius æternitas coniungendo verbum præsentis, scilicet ego sum, cum verbo præteriti, scilicet antequam fieret, quia æternitas omni tempore assistit. Vnde Deus solus habet esse perfectum, quia illud perfectum est, cui nihil deest extra ipsum, & ideo diuinum esse cùm totum simul sit, nec quicquam de illo præterierit aut futurum sit, perfectissimum est: nostrum autem esse quia habet aliquid extra se, imperfectum est; deest enim nobis aliquid quod de nostro esse iam præteriit, vel quod futurum est. Quantum ergo ad substantiam diuinitatis Christus est ante Abraham, sed secundum naturam assumptam fuit post Abraham. Vnde Christus vidit Abraham oculo diuinitatis, & Abraham vidit Christum oculo cordis, fide videlicet illuminatus. At infideles insensati Iudæi considerantes quòd æternitas non nisi Deo conuenit, & quòd se per æternitatem Deum esse profiteretur & ostenderet, istaque æternitatis verba intelligere & sustinere non valentes, reputabant ea blasphemiam, quodque pro tali blasphemia esset lapidandus, & ideo secundum legis mandatum eum tanquam blasphemum lapidare volentes, *tulerunt lapides vt iacerent in eum*, sicut in blasphemum & mortis reum. Quia enim non valebant sapientiæ quæ loquebatur resistere, nec sciebant verbis eius rationabiliter contradicere loquendo, ideo conuertentes se ad lapides contradixerunt corporaliter persequendo, & quem intelligere cuiúsque sermoni resistere non poterant, eum lapidibus obruere quærebant.

Lapides Iudæis congruentes.

Lapides enim cordis contra veritatem, ac duri & inflexibiles ad credendum erant, & eorum animus facto eorundem consonabat. Vnde ad hoc significandum lex scripta est in tabulis lapideis per Dominum.

Augustinus tract. 43. in Ioannem.

Vbi Augustinus: Tanta duritia quo curreret, nisi ad lapides sibi similes? Sed Dominus qui solo verbo eos superare poterat, vindicare se noluit, quia pati venerat, & hostes suos non potestate, sed humilitate vincere, & ideo abscondit se vt homo & vt humilis, *& exiuit de templo*, quia commendanda erat patientia, non exercenda potentia.

Domini absconsio.

Abscondit se, non timore mortis, neque impotentia resistendi eis, sed cedens furori eorum vsque dum veniret hora passionis, & docens nos furore hostium quandoque & pro tempore declinare, *& exiuit de templo*, ab eis, designans derelictionem Iudæorum, & transitum ad gentes. Notandum autem quòd Dominus aliquando fugiebat, aliquando occurrebat, aliquando se occultabat.

Fuga Domini.

Fugiebat quidem honores, vt quando venturi erant vt facerent eum regem, occurrebat suis crucifixoribus quando volebant capere eum, abscondebat se sicut hic patet à Iudæis furentibus, vt occasionem furendi subtraheret ab eis. Per ista tria exempla, dat nobis tria salutaria documenta, scilicet vt fugiamus mundi prospera, desideremus pro Christo pati aduersa, & vitemus iurgia. Nos autem contrarium facimus, quia honores appetimus & procuramus, aduersa fugimus & vitamus, & litigiis nos immiscemus.

Gregorius homil. 18. in Euang.

Considera hic (vt ait Gregorius) Saluatoris nostri consuetudinem & humilitatem, qui cùm potentia diuinitatis nutu tacitæ mentis suos persecutores posset subitò in pœnas mortis obruere, tanquam pauidus humiliter se abscondit. Hoc autem fecit propter tria. Primò, quia tempus mortis suæ nondum aduenerat. Secundò, quia tale genus mortis non elegerat. Tertiò, vt daret nobis intelligere, quòd liceat persecutores declinare, & hoc quando est persecutio personalis, secundum illud quod dixit discipulis: Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. *Matth. 10.* Sed quando non est persecutio personalis, tunc prælatis non licet fugere, vt patet de mercenario & pastore. *Ioann. 10.* Ideo etiam abscondit se ab eis corpore, quia non merebantur eum videre mente.

Gregor. ibid.

Vnde Gregorius: Illis ipsa veritas absconditur, qui eius verba sequi contemnunt, quia eam quam non inuenit humilem veritas fugit mentem.

Augustinus tract. 43. in Ioannem.

Et Augustinus: Tanquam homo à lapidibus fugit, sed væ illis à quorum lapideis cordibus Deus fugit. Secundum Augustinum: Non abscondit se in angulo templi quasi timens, aut in domunculam fugiens, vel post murum aut columnam diuertens, sed cœlica potestate se inuisibilem insidiantibus constituens, per medium illorum exiuit, à suis tamen discipulis videbatur, quia illi eum sequebantur.

Abscondendi occasio.

Hoc ergo exemplo suo Dominus nos instruit vt locum iræ demus, & vt persecutorum ac malorum sæuitiam quantum sine fidei periculo fieri potest fugiamus.

Gregorius homil. 18. in Euang.

Vnde Gregorius: Quid autem nobis hoc exemplo loquitur, nisi vt etiam cùm resistere possumus, iram superbientium humiliter declinemus? Quanta humilitate iram proximi fugere debeat perpendat homo, si furores irascentium abscondendo se declinauit Deus. Nemo ergo se contra acceptas contumelias erigat, nemo conuiciis conuicium reddat. Imitatione etenim Dei gloriosius est iniuriam tacendo fugere, quàm respondendo superare. Hæc Gregorius. Sunt autem multi qui Iudæorum duritiam reprehendunt, sed suam minime attendunt.

Gregor. ibid.

Vnde Gregorius: Quam multi sunt hodie, qui Iudæorum duritiam detestantur, quia prædicationem Domini audire noluerunt, & tamen quales illos arguunt fuisse ad fidem, tales ipsi sunt ad operationem. Præcepta Dei audiunt, miracula cognoscunt, sed conuerti à suis prauitatibus renuunt. Hæc Gregorius. Conspice hic Dominum Iesum bene, & cum vehementi dolore, quomodo volens Iudæorum furori cedere abscondit se, & intuere ipsum ac discipulos tanquam imbecilles mœstè & inclinato capita recedere, & eis ex corde compatere.

ORATIO.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui ad audiendum verbum Dei nos inuitas, doce nos contumelias & iniurias sufferre, propriam gloriam non quærere, veritatem vitæ, iustitiæ, & doctrinæ propter scandalum vitandum non omittere propter iteratam contumeliam & iniuriam à prædicatione non desistere. Iesu Christe summa veritas, bonitas, iustitia, misericordia, largitas, munditia, sobrietas, humilitas, charitas, qui lapidaris, & absconderis à mendacibus & malitiosis, iniustis, impiis, cupidis, immundis, luxuriosis, superbis & odiosis, ne exeas à templo animæ meæ, redde me corrigibilem, & tecum per omnia concordantem. Amen.

De cæco à natiuitate, illuminato.

CAPUT LXXXV.

Ioann. 9. ET præteriens inde Iesus, in exitu templi, *vidit hominem cæcum à natiuitate*, qui ibi sedebat mendicans eleemosynam ac ingredientibus in templum, & diligenter intuitus est eum Iesus, vt dicit Chrysostomus, quasi vellet aliquid agere circa eum, vt ex hoc se misericordem ad miserum ostenderet, & discipulos in admirationem, & ad quærendum prouocaret, & ideo discipuli moti sunt ad quærendum de causa cæcitatis eius, dicentes: *Rabbi quis peccauit, hic, aut parentes eius, vt cæcus nasceretur?* in vindictam scilicet talis sui, vel parentum peccati. Putabant enim pœnam sine culpa non infligi, & ideo crediderunt quòd peccatum ipsis, vel parentes eius essent causa huius cæcitatis. Iesus autem non negat simpliciter ipsum peccasse, vel parentes eius, sed solum ad id de quo est interrogatus, dicens: *Neque hic peccauit, neque parentes eius*, scilicet vt ideo cæcus nasceretur, quasi diceret. Neque peccato proprio cæcus natus est, quia ante natiuitatem peccare non potuit, in quo apparet quæstio Apostolorum simplex quantum ad hanc partem, nec mirum, quia adhuc rudes erant ante Spiritus sancti receptionem, vel potest esse sensus talis: *Rabbi quis peccauit &c.* Hoc est, vtrum peccatum originale huius, an peccatum actuale in parentibus fuerit causa cæcitatis istius? omnes enim filij iræ nascimur, filius autem iræ meritò punitur. Et si obiicitur quia sic quilibet puniendus esset, cum quilibet in originali concipiatur. Dicendum quòd misericordiæ diuinæ est quando alicui parcitur, iustitiæ autem est, quando aliquis punitur. Vnde in Threnis: *Misericordiæ Domini multæ quòd non sumus consumpti.* Et Apostolus: *Omnes peccauerunt, & egent gratia Dei*, & sic quæstio ad hanc partem fuit bona. Neque peccato parentum hoc contigit licet peccauerint. Vbi sciendum quòd est duplex pœna, qua homines puniuntur. Vna spiritualis, quantum ad animam, qua nunquam filius pro patre punitur, quia anima filij non est ex patre, sed à Deo, scilicet per creationem. Alia corporalis quantum ad corpus, qua filius, cùm quantum ad corpus sit res quædam patris, pro patre punitur temporaliter, hoc est malus pater in filio, vt filium videndo torqueatur. *Sed*, hæc causa cæcitatis huius, scilicet, *vt manifestentur opera Dei in illo*, in eius illuminatione mirabili, ac si dicat. Non est cæcus natus ad punitionem peccati, sed potius cæcitas ista est dispensatiua, vt manifestato opere mirabili, in eius illuminatione filius Dei manifestetur, & diuina eius virtus declaretur, & sic ad fidem homines ædificentur. Vbi considerandum quod egrediens de templo studiosè venit ad opus sui manifestatiuum. Ipse enim vidit cæcum, & non cæcus accessit ad eum. Vnde dicit Chrysost. quod exiens de templo curauit cæcum, & absentatione furorem mitigans, & per operationem signi duritiam & insanabilitatem eorum molliens, & his quæ dicta sunt fidem faciens. Et expuit in terram, vt ostenderet quod virtus sanatiua quodamodo erat ab eius humanitate, inquantum est organum diuinitatis, saliua enim fluit à capite, *& fecit lutum ex sputo*, vt ostenderet se esse illum, qui formauit primum hominem de limo, & liniuit lutum super oculos eius, sic & homo excæcatus per peccati delectationem apponere debet, pro remedio peccati vilitatem, *& misit eum ad natatoria Siloe*, ad lauandum, vt cæcus transeundo sic per ciuitatem linitus luto, à multis videretur, & per consequens miraculum magis diuulgaretur & firmaretur, *quod interpretatur missus*, hoc addit Euangelista volens interpretari nomen Hebraicum, & ad designandum mysterium Christi, missi ad salutem hominum, & abiit & lauit, & venit videns, non virtute luti vel aquæ, sed virtute diuina qua fuit illuminatus. Est autem Siloa fons ad pedem & radicem montis Sion descendendo in vallem Iosaphat, qui non iugibus aquis, sed in certis horis per concaua terrarum ebullit, quia non singulis & continuis, sed interpolatis diebus, ter vel quater in hebdomada dulces aquas ex visceribus suis emittit, de quibus cum exciperentur, quasi stagnum non longè à fonte constructum erat, quam collationem modo piscinam, modo natatoria Scriptura vocat. Ibi est & fons virg. Mariæ, de quo ipsa aquam pro se, & pro suo filio hauriebat: & suos pannos lauabat. Erat autem sabbatum, quando hæc fiebant, & ideo Pharisæi hæc cognoscentes reprehendebant, sed errabant, quia opera ad Dei magnificentiam ordinata licitè in sabbato fiebant. Vnde August. Ipse potius sabbatum custodiebat qui sine peccato erat. Sabbatum enim obseruare spiritualiter, est non habere peccatum, & hoc admonet Deus quando commendat sabbatum, omne opus seruile, non facietis in eo. Quid sit opus seruile, à Domino audite: *Omnis qui facit peccatũ, seruus est peccati.* Sed isti sabbatum carnaliter obseruabant, spiritualiter violabant. Hæc Chrysost. Ecce quomodo hi traditionibus suis innitebantur, vt nullo modo violari eas permitterent, & mandata Dei magis necessaria omittebant, colantes culicem, & glutientes camelum. Sic & hodie multi suas traditiones & instituta magis sequuntur & obseruant, quàm Dei mandata, similes in hoc Pharisæis in opere, sed timeant ne etiam in mercedis retributione. Et cum schisma & dissensio inde fieret, cæcus illuminatus constanter & viriliter etiam contra maiores Iudæorum partem Domini defendit. In quo gratitudo eius magna apparuit, & per hoc etiam ostendit quòd quilibet gratanter & constanter beneficium diuinum recognoscere debet. Constans athleta & immobilis confessor veritatis, apertè fatetur beneficium, ne incurrat ingratitudinis damnum. Annunciat gratiam, euangelizat & confitetur liberè veritatem ad gloriam Dei & laudem, hoc non nisi à Domino, nec à discipulis nisi Deus esset in eis, fieret. Vnde Chrysost. Vides præconem veritatis vides quanta audiuit ex initiis & quanta passus est, & per verba, & per opera, & qualiter testatus est, non enim verecundatus de priori cæcitate, neque formidauit furorem plebis, neque renuit ostendere seipsum,

Marginalia: Chrysostom. homil. 55. in Ioannem. — Thren. 3. — Rom. 3. — *Pœna duplici homines puniuntur.* — Chrysostom. homil. 55. in Ioannem. — *Siloa quid est.* — *Fons Mariæ.* — Augustinus. tract. 44. in Ioannem. — Ioann. 8. — Chrysostom. homil. 56. in Ioannem. — *Veritatis præco*

seipsum, vt prædicet benefactorem, hæc autem scripta sunt, vt & nos imitemur. Et iterum hæc veritatis est natura, per quæ putatur insidias ab hominibus pati, per hæc fortior fit, per hæc claret, per quæ obumbratur. Mendacium verò sibi ipsi obuiat, & per ea per quæ lædere veritatem videtur, per eo clariorem eam ostendit, quod & nunc factum est, secundum eundem Chrysostomum. Ex ista cæci constantia apparet, quàm forte quid sit veritas, quæ si despectos assumpserit, claros & fortes eos facit & ostendit, & quàm imbecille quid sit mendacium, quod etsi cum fortibus fuerit, imbecilles eos monstrat, & reddit. Tandem post longam concertationem maledixerunt ei, secundum suam reputationem, licet magis esset benedictio, secundum veritatem, & dixerunt, *tu discipulus illius sis*: Vnde Augustinus: Maledictum est, si cor discutias, non si verba perpendas. Tale maledictum sit super nos, & super filios nostros. Et sequitur, *nos autem moysi discipuli sumus*. Moyses prædicauit seruantibus legem, fertilitatem, & bona temporalia, & propter hoc habet plures discipulos quàm Christus, qui prædicauit paupertatem, & similia, *&* iniustè condemnantes, *eiecerunt eum foras*, extra synagogam, id est, extra societàtem Iudæorum, tanquam excommunicatum & reprobatum. quod apud eos erat maximum opprobrium, sicut apud nos excommunicatio & eiectio à societate & communione Christianorum. Ob confessionem quidem veritatis, & quia Domino adhæsit immobilis, eiectus est foras à Iudæis. Ipse ne Deum contemneret, voluit contemni ab hominibus, nos verò ne ab hominibus contemnamur, Deum contemnimus. Deinde cùm cæcus curatus foras à Iudæis eiectus esset, & ad Iesum venisset, ab eo interrogatus & instructus etiam lumen fidei recepit, & fidem suam quam corde credidit, ore confessus est, dicens: *Credo Domine*, & opere protestatus, quia *procidens adorauit eum*, adoratione & seruitute latriæ, per hoc eius diuinam virtutem ostendens, & verbo opus adiungens, nam prostratio & adoratio debetur soli Deo & creatori, in signum quòd manu eius de nihilo sumus erecti, sicque eum credidit, & confessus est, verum Deum & hominem. Quem ergo Iudæi repellebant, hunc Christus recipiebat, quanto magis enim quis propter Deum ab hominibus contemnitur, tanto magis à Deo diligitur, & quanto amplius ab illis eiicitur, tanto amplius ab ipso recipitur. Vnde Chrysostomus: Qui propter veritatem & Christi confessionem iniuria opprimuntur, hi maximè honorantur, quod in cæco factum est. Eiecerunt enim eum ex templo Iudæi, & inuenit eum Dominus templi, & eum suscepit, sicut agonetheta athletam multum laborantem, & coronauit. Hæc Chrysostom. Christus itaque hunc totum sanat, extrà oculos, & intus cor aperit. Iam Dominus agnus missus ad tollenda peccata mundi, lauat inuncto faciem cordis, iam mentis oculos illuminat, & ille confitetur non tantum filium hominis, sed etiam Dei. *Et* commendando cæcum ex deuotione, & fidei illuminatione, *dixit ei Iesus. In iudicium*, scilicet discretionis, non damnationis, *ego in hunc mundum*, qui complectitur bonos & malos, *veni*, scilicet per assumptionem carnis, *vt* simplices & humiles *qui non vident*, id est, se non videre reputant & confitentur, ac medicum requirunt, vt *videant* & illuminentur per fidem, & veritatis cognitionem, *ac* legisperiti & sapientes superbi, *qui vident*, id est, se videre præsumunt, & iactant, ac medicum non quærunt, *cæci fiant*, amplius, id est, in sua cæcitate

Idem ibid.
Veritatis firmitas.

Augustinus tract. 44. in Ioannem.

Chrysostom. homil. 58. in Ioannem.

permaneant, & indurentur per infidelitatem, & quantum ad intuendam veritatem nolentes sustinere veritatis lucem, vt patet impletum in hoc cæco nato, & in Apostolis qui propter suam humilitatem à Christo sunt illuminati! Sacerdotes autem & legisperiti, propter suam superbiam sunt excæcati. Item exponitur hoc de illuminatione Gentilium, per fidei susceptionem, & obtenebrationem Iudæorum, per fidei refutationem, quia antè reputabantur Gentiles cæci, & Iudæi videntes, modo econuersò Gentiles vident, & Iudæi cæci sunt, vnde non accipitur hîc iudicium condemnationis & præmiationis manifestum, quod in secundo aduentu expectatur futurum, sed iudicium discretionis credentium, & non credentium occultum, quod in primo aduentu est factum, quasi diceret: In hoc quod te illuminaui, intellige quòd ego veni separare pauperes spiritu à superbis, vt illi illuminentur, isti cæcentur. Et notat hîc causam, quia ad hoc non venit finaliter, vt aliquis excæcaretur, sed notat terminum, quia aduentus eius fuit ad hoc terminatus, sicut boni medici operatio in desperatis terminatur ad mortem. *Et audientes Pharisæi*, repugnauerunt dicentes, *nunquid & nos cæci sumus?* qui religiosi & literati in lege sumus, & spiritualem visum illuminatum habemus. Sed ex eorum responsione eos confutat dicens: *Si cæci essetis*, id est, ignorantes scripturas & prophetias de me, *non haberetis peccatum*, scilicet tantum quantum habetis, *nunc verò quia dicitis videmus*, id est, reputatis vos intelligere scripturas, *peccatum vestrum manet*, id est, aggrauatur, & magis punietur. Ex quo patet quò scientes scripturas, & non obseruantes eas, grauius delinquunt, & grauiorem pœnam incurrunt, secundum illud: Seruus qui scit voluntatem Domini sui & non facit, vapulabit plagis multis. Potest etiam exponi de corporali visione miraculorum & operum Christi, quia si ea non vidissent, haberent aliquam excusationem de hoc quòd ei non crediderunt, nunc autem quia viderunt, ideo peccatum eorum aggrauatur & magis puniendi sunt, vel *si cæci essetis*, vestra reputatione, id est, si ex humilitate vos cæcos aduerteretis, seu reputaretis, recognoscentes per humilitatem peccatum vestrum, & currentes ad veniam & medicum, *non haberetis peccatum*, quia ego veni auferre peccatum, quod remittitur per gratiam, quæ non datur nisi humilibus, & de se non præsumentibus: *Nunc verò*, quia superbè *dicitis videmus*, id est, vos videre reputatis, ac veniam & medicum non quæritis, *peccatum vestrum manet*, id est, non remittitur, & in cæcitate infidelitatis vestræ permanetis. Mysticè cæcus iste à natiuitate, humanum genus est, habens cæcitatem ab Adam, vnde secundum mentem cæci nati sumus, hæc enim cæcitas contigit in primo homine per peccatum, de quo omnes originem traduximus, non solum mortis sed etiam iniquitatis. Cæcus etiam ideo nascitur omnis habens peccatum originale, quia priuatus est Dei visione. Cæcum ergo à natiuitate, id est, omne genus humanum, Dominus in hunc mundum veniens illuminauit. Spuit in terram, deitatem associans naturæ humanæ, ac de saliua & terra lutum fecit, contemperando terram sapientiæ diuinæ, id est, Deus homo factus est, per sputum enim quod est saliua de capite descendens, significatur verbum, quod à Deo capite omnium rerum procedit, & sapientia quæ ex ore Altissimi prodiit, saliua enim est humor salsus, & sal sapientiam significat, per terram verò caro & humanitas, quam pro nobis suscepit, liniuit

Excæcandi alicuius causa non venit Christus.

Lucæ 12.

Mysticè Cæcitas mentis.

liniuit autem seu vnxit oculos, scilicet cordis ipsius cæci, id est, generis humani, per fidem incarnationis Christi, quando fecit catechumenum, quod interpretatur instructus, qui fidem habet, sed nondum baptizatus est, & ideo mittit eum ad piscinam, vt lauetur & illuminetur, id est, baptizetur, & in baptismo plenam illuminationem recipiat. Vnde secundum Dionysium: Baptismus dicitur illuminatio, quæ piscina vocatur Siloë, quod interpretatur missus, quia quicunque baptizantur, oportet, quòd baptizentur in Christo, qui est missus à patre, & tunc eum illuminat, nisi enim ille fuisset missus, nemo nostrum esset ab iniquitate dimissus. Qui ergo de limo terræ hominem formauit, per idem genus luti humanum genus reformauit, & reformando significauit. Vnde puluerem massans de sputo, liniuit super oculos cæci, quasi dicat ei, ego sum qui puluerem de terra accipiens hominem plasmaui. In facto etiam huius cæci illuminati significatur modus curationis, cuiuslibet peccatoris iustificati, qui bene per cæcum intelligitur, peccatum enim mentis oculos obtenebrat & obscurat. Vbi notandum quòd cæcitas spiritualis causatur tribus modis. Primò, à puluere cupiditatis terrenæ. Secundò, ex igne carnalis concupiscentiæ. Tertiò ex tumore superbiæ. Plerunque etiam peccator, vel ex consuetudine peccandi, vel ex obstinatione mentis, vel etiam ex obcæcatione diaboli, peccatum suum non videt, quia videre non vult, nec peccatum, reputat peccatum. Vnde Gregor. Cùm in graui peccato miser homo labitur, suadet ei diabolus ne pœniteat, ne confiteatur peccatum, leue & modicum in corde affirmat, misericordiam prædicat, longum spatium vitæ promittit, vt permaneat in peccato suggerit, vt sic eum in contemptum Dei, & desperationem sui inducat, & perdat. Ad huius cæci illuminationem tria necesse est concurrere. Primum est, diuinæ gratiæ præuenientis respectio. Et secundum est, cordis de peccatis compunctio. Tertium est, pura peccatorum confessio, hæc tria per ordinem designauit Dominus in curatione istius cæci. Primum significauit in eo quod dicitur, quòd vidit cæcum oculo, scilicet misericordiæ & gratiæ præuenientis, quæ ante omnia præexigitur, ad conuersionem peccatoris, homo enim per se potest in peccatum labi, sed per se resurgere non potest sine auxilio gratiæ Dei. Nisi ergo Dominus peccatorem oculo misericordiæ respiciat, resurgere non valebit. Secundum designauit Dominus per hoc, quòd expuens in terram, fecit lutum ex sputo, quo liniuit oculos cæci. Per sputum vel saliuam, quæ à capite in os defluit, intelligitur diuina sapientia, quæ ex ore Altissimi prodiit, per terram autem, intelligitur corpus humanum, quæ duo commixta fuerunt in Christo, scilicet verbum æternum, quod per saliuam, & caro humana, quæ per terram intelligitur, & hoc benedictum lutum est remedium cæcitatis nostræ, si tamen super oculos cordis nostri liniatur, quod fit quando peccator ad considerationem Dei, per peccatum offensi, ad recognitionem vilitatis suæ, propter peccatum, inducitur, tunc enim nobile lutum Christi, supra vile lutum peccatoris ponitur, ex quo compunctio causatur. Prædicto igitur luto suo, tunc Deus luteos oculos peccatoris liniuit, quando eum ad considerationem suæ offensæ, & vilitatis peccati, ac miseriæ sui status instigat & inducit. Vt autem peccator plenè illuminetur ad rectam cogitationem, & veram compunctionem, oportet quòd ex gratia Dei consideret hæc septem. Primò, vt consideret peccatum quod commisit, vt possit videre peccati multitudinem, & omissionem boni, & commissionem mali cogitatione, locutione, & operatione, quinque sensibus contra decem præcepta, contra septem Sacramenta, in operibus misericordiæ, & tunc dicat, peccaui super numerum arenæ maris, & cætera. Item peccati magnitudinem, quòd tam magna peccata fecit, & contra tam magnum Dominum, & dicat, pater peccaui in cælum, & coram te, & non sum dignus, & cætera. Item peccati turpitudinem, quòd tam turpia peccata fecit. Secundò, vt videat tempus quod amisit, vide ergo quot dies, quot menses, quot annos inaniter consumpsisti. Et quia secundum Bernardum: Omne tempus perdidisti, in quo de Deo non cogitasti. Tertiò, vt videat pulchritudinem animæ, quam polluit, quæ pulcherrima fuit & dignissima, quia ad imaginem Dei creata, & quòd se sic turpiter vilificauit. Quartò, vt videat gratiam quam amisit, & quanta bona per peccatum perdidit. O quàm multam gratiam multi negligunt: Deus enim semper paratus est dare, sed pauci volunt accipere. Quintò, vt videat iram Dei, quam prouocauit, & quòd beneficiis Dei ita ingratus fuit. Sextò, vt videat pœnam, quam meruit, quæ est æterna, amara, & diuersa. Septimò, vt videat gloriam, quam perdidit, quæ est infinita, pro cuius gustu ad vnam horam, secundum Augustinum, contemnenda essent omnia. His septem consideratis, bene durum & lapideum cor haberet homo, qui non amara contritione compungeretur de peccatis suis. Tertium, quod est pura peccatorum confessio, designauit Dominus per hoc quòd istum cœcum sic linitum misit lauare se per confessionem apud sacerdotem. Quanuis enim Deus dimittat peccatum ad contritionem peccatoris, obligat tamen eum ad confessionem homini vice Dei faciendam. Et talis absolutio facta in confessione (secundum Augustinum) reducit hominem ad baptismi puritatem. Præmissis autem tribus peractis, tunc incipit peccator videre, & sic à sua cæcitate diuina gratia curatus procidat humiliter, & adoret suppliciter gratias agens Deo. Signum verò est quòd peccator sic illuminatus est, quando clarè videt & cognoscit. Illa autem cognitio in duobus consistit, scilicet in cognoscendo Deum, & in cognoscendo seipsum. Cognoscere Deum in præsenti, est cognitio suæ potentiæ & suæ bonitatis. Cognitio autem potentiæ generat in nobis timorem, qui timor facit recedere à malo, cognitio bonitatis generat in nobis amorem, qui amor ducit nos ad bonum faciendum. Cognitio autem nostri generat in nobis humilitatem, quæ est mater omnium virtutum. Et sic patet quòd hæc duplex cognitio, scilicet Dei & nostri, est causa totius nostræ salutis, nam cognitio potentiæ Dei generat timorem, qui facit vitare malum, cognitio bonitatis Dei generat amorem, qui facit operari bonum, cognitio nostri generat humilitatem, quæ nos conseruat in euitatione mali & in operatione boni. Tempus igitur obseruemus & ab intemporaneis abstineamus, ne cum cæcis Iudæis illud in vanitatibus consummentes, cum ipsis in cæcitate maneamus. Vnde ait hoc loco Chrysost. Dedit tibi vitam Deus vt se coleres, tu eam incassum & inutiliter consumis. Quæris quod sit damnum? Si parum argenti temere consumpseris, id omnino damnum appellas, si totos dies in diaboli operibus consumpseris, nihil amisisse opinaris. Opus est in sacrificiis & orationibus vitam omnem impendere, tu ad clamores, perturbationes, obscœna verba, contentiones intempestiuas, voluptates

Marginalia: Dionysius lib. de Eccles. hierarchia. — *Cæcitatis spiritualis causæ.* — *Illuminationi necessaria.* — *Compunctio cordis.* — *Consideranda peccatori septem.* — 2. Paral. 36. in oratione Manasses. — Lucæ 15. — *Cognitio clara.* — *Cognitio duplex.* — *Temporis vsus.* — Chrysostom. homil. 57. in Ioannem.

voluptates magicas vitam tuam temere consumis, & in tuum conuertis detrimentum, & cum hæc commiseris, quod damnum acceperis interrogas, neque intelligis, omnia potius amittenda quam tempus. Aurum amittis, poterit recuperari, amissum tempus difficulter. Breue nobis in præsenti vita præstatur, quo nisi in necessariis vtamur, quid illuc migrantes faciemus. Dic quæso si cui filiorum tuorum præciperes, vt aliquam artem disceret, ille autem vel domi, vel alibi tempus frustra consumeret, possetne apud magistrum excusari? Nonne diceret, conuenimus, tempus statuisti. Si tibi non curæ est, vt apud me arti incumbat filius, quomodo eum erudiemus? Et qua gratia nobis breue tempus præscripsit Deus? O stultitiam, ô insipientiam, pro quo maximæ gratiæ habendæ sunt, quod labores nobis & sudores minuit, quod requiem nobis & æternitatem largitur, id reprehendis, & molesto fers animo. Hæc Chrysost. Vnde & Seneca: Etiam si multum superesset ætatis, parcè dispensandum erat vt sufficeret necessariis, nunc quæ dementia & superuacua discere in tanta temporis egestate? Eo magis itaque indignor aliquos ex hoc tempore quod sufficere ne ad necessaria quidem potest, etiam si custoditum diligentissimè fuerit, in superuacua maiorem partem erogare. Non tam benignum ac liberale tempus natura nobis dedit, vt aliquid ex eo vacet perdere. Et vide quàm multa etiam diligentissimis pereant. Aliud valitudo sua cuique abstulit, aliud suorum. Aliud necessaria negocia, aliud publica occupauerunt. Vitam nobiscum diuidit somnus. Ex hoc tempore tam angusto & rapido & nos auferente, quid iuuat maiorem partem mittere in vanum? Hæc Seneca.

Seneca epist. 50.

ORATIO.

DOmine Iesu Christe, qui illuminasti oculos cæci nati, illumina quæso oculos cordis mei ne in tenebris offendam, vel vnquam in morte obdormiam. Deus vita mea, quàm vanè consumpta sunt, quàm infructuosè lapsa sunt tempora mea, quæ dedisti mihi vt facerem voluntatem tuam in eis, & non feci. Quot anni, quot menses, quot dies, quot horæ perierunt apud me, in quibus sine fructu vixi coram te? Fiat amande pater hoc residuum temporis mei fructuosum & sanctificatum in gratia tua, vt in diebus æternitatis inueniat locum, & computabile sit ante te. Amen.

De pastore ouium.
CAPVT LXXXVI.

Ioann. 10.

ET quia cæci & increduli Pharisæi & Iudæi non accedentes ad lucem Christum qui est via, veritas, & vita, nec intrantes in ouile ouium vt oues Domini fierent, iactabant se videre sine Christo, & per consequens posse ad veritatem peruenire sine eo, ideo Christus qui suprà incœpit disputare contra superbiam & iactantiam eorum, nunc vt hanc magis retundat proponit contra eam, similitudinem humilitatis de ouili & ostio eius, quorum vtrunque est humile, nec admittit nisi humiliantes se, ac si eis diceret. Si vultis intrare per humile ostium in humile ouile ouium, oportet vt vos humilietis, nec tam alta de vobis sentiatis. Et non tantum inducit hanc similitudinem ad humilitatis insinuationem, verumetiam vt ostendat per quod ostium in ouile ouium sit intrandum, & exprimitur in ea distincta conditio furis & pastoris ouium, propter diuersum ipsorum ingressum, & officium. Dicit ergo. *Amen amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, ille fur est & latro.* Non enim venit propter bonum, ideo quærit indebitum ingressum, *qui autem intrat per ostium, pastor est ouium,* quærens bonum earum. *Huic ostiarius aperit,* quia scit eum ouibus beniuolum, *& oues vocem eius audiunt,* id est, cognoscunt, quia bruta animalia suos benefactores recognoscunt, *& proprias oues vocat nominatim,* quia distinctè eas cognoscit, quod alienus non facit, & educit eas ad pastum vitæ huic necessarium, *& cum proprias oues emiserit, ante eas vadit,* quia communiter solent pastores præcedere greges, & ad pastorum gressum oues diriguntur, ideo subditur, *& oues illum sequuntur, quia sciunt,* & cognoscunt, *vocem eius, alienum autem,* id est, furem, *non sequuntur,* sed fugiunt ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum pastores se mentientium. Ostendit itaque Christus Pharisæis, quia nec sapientia, nec obseruatio legis, nec bona vita quicquam valet nisi per eum, & quòd impossibile est eos videre sine Christo, & ad veritatem peruenire sine eo, dicens: *Qui non intrat per ostium,* id est, per Christum, *in ouile ouium,* id est, in Ecclesiam & congregationem fidelium, *ille fur est & latro,* quales sunt omnes infideles, & etiam mali fideles. Vbi August. Intrat per ostium, qui intrat per Christum, qui imitatur passionem Christi, qui cognoscit humilitatem Christi. *Qui autem intrat per ostium,* id est, per fidem Christi & humilitatem, & alias eius virtutes, *in ouile ouium,* ad pascendum eas, *pastor est ouium,* secundum veritatem. Non omnis qui intrat per ostium pastor est, quia & oues intrant, veruntamen vnitas vniuersitatis Ecclesiæ verbo & exemplo pascit quotidie. *Huic,* scilicet pastori, *ostiarius,* Spiritus sanctus reuelando, *aperit,* ostium veritatis ad rectè intelligendum, & iustitiæ ad bene operandum, vt oues pascere possit, *& oues vocem eius audiunt,* id est, doctrinam recipiunt, *& vocat eas nominatim,* condescendendo familiariter subditis singulis, vt ex familiaritate vnicuique det ausum veniendi ad se, & educit eas per instructionem de tenebris erroris in lumen veritatis, & ex mœrore seruitutis in regnum libertatis, *& cum proprias oues emiserit,* de tenebris ignorantiæ ad lumen vitæ, & de carcere culpæ ad libertatem gratiæ, *ante eas vadit,* per exempla bonorum operum & vitæ, *& oues illum,* ac vestigia eius, *sequuntur,* per imitationem & rectam operationem, *quia sciunt vocem eius,* id est, cognoscunt & in ea delectantur, *alienum autem,* voce & vita, *non sequuntur,* recipientes eius doctrinam vel exempla, quia verba inducunt ad errorem, & exempla ad malum, *sed fugiunt,* ab eo, tanquam à latrone & inimico, *quia non nouerunt,* approbando, *vocem,* & doctrinam, *alienorum,* quia alieni aliena loquuntur, & ideo non cognoscuntur. Ouile ergo ouium commune est Ecclesia Catholica, sub vno pastore Christo, Ecclesiæ autem congregationes particulares continentes sunt etiam ouilia & caulæ ouium, sicut conuentus religiosorum & Ecclesiarum & conuentualium & parochialium, in quibus fecit Deus accubare suas oues, hoc est fideles, simplices & mansuetos, subiectos & humiles. *Qui ergo non intrat per ostium,* hoc est, qui per principia religionis Christianæ non venit, sicut per principia veritatis non venit hæreticus, per principia gratiæ non venit simoniacus, per principia libertatis non venit potenter vel armatis precibus intrusus, per principia simplicitatis non venit dolosus, *sed ascendit aliunde,* quidam enim ad intrandum desuper per scalas ascendunt, sicut

Intrare per ostium.

Ouile est Ecclesia.

ſicut ambitioſi cum Lucifero ac cum Datan & Abiron, quos propter ambitionem viuos terra abſorbuit, quidam parietem irrumpunt, ſicut auari cum Simone Mago, quidam fundamenta ſuffodiunt, ſicut hæretici cum Ario, *ille fur eſt, & latro*, qui in hoc differunt, quia fur eſt qui in furuo, hoc eſt in nigro, id eſt, in tenebris ſcilicet ignorantibus hominibus) alienam rem contrectat inuito domino. Latro autem eſt qui violentiam infert & manifeſtè contrectat domino inuito. Et ideo fur eſt qui ouile ouium ſuffodit, ac oues & vtilitatem ouium clam inuito domino contrectat, & iſte eſt occultus & ſubdolus, vel hypocrita, vel hæreticus, quia vterque oues & vtilitatem ouium furatur. Latro autem eſt qui violentiam facit vt rapiat, & tales ſunt qui potenter ſe intrudere volunt. Fur ergo & latro per oſtium non intrat, quia vel ambitiosè aſcendit aliunde, vel dolosè ſuffodit occultè, vel violentia irrumpit manifeſtè, vt intrudat ſe. *Qui autem intrat per oſtium*, in Catholicam vitam & dignitatem, *paſtor*, verus, *eſt ouium*, & iſte introitus eſt veritatis, libertatis, gratuitæ bonitatis, & ſimplicitatis. Intrat autem oſtium veritatis per Catholicam fidem, intrat oſtium libertatis per ſupernam vocationem, intrat oſtium gratuitæ bonitatis, nulli propter hoc faciens aliquam promiſſionem, intrat oſtium ſimplicitatis, non obtinens per aliquam doloſitatem. Chriſtus autem eſt oſtium veritatis & libertatis & gratuitæ bonitatis & ſimplicitatis. Si verò aliquis aliter intrauerit, dicetur ei illud: *Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?* & eiicietur extra oues in tenebras exteriores. Huic vero paſtori oſtiarius aperit, qui eſt triplex: Chriſtus quidem exemplo, ſcriptura, doctrina, & Spiritus ſanctus inſpiratione, iſti enim ſunt oſtiarij Eccleſiæ. Chriſtus dat claues, hoc eſt ligandi & ſoluendi poteſtatem, ſcriptura docet claues voluere, & ſeras reſerare, vnde etiam vna clauium eſt authoritatis diſcernendi, quæ eſt ſcientia, Spiritus autem ſanctus dignitatem & idoneitatem confert ad intromittendum, ſicut ianitor fidelis, cui committitur cuſtodia rerum. Talis ergo oſtiarius exemplo Chriſti, doctrina ſcripturæ & dignitate Spiritus ſancti, aperit tali paſtori, aperit autem oſtium humile, ad quod ſuperbi impingunt, vero paſtori humili, vt non impingat, aperit oſtium arctum, per quod auari intrare non poſſunt, pauperi paupertate ſpiritus, vt non conſtringatur, vt humilem & conſtrictum in vita recipiat, & alios repellat. Hic etiam nota quòd tribus modis munera captantur in officiis, ad quæ à pleriſque feſtinatur. Eſt enim munus à corde, ſcilicet, fauor & gratia, munus ab ore, ſcilicet popularis adulatio, munus à manu, ſcilicet præmij donatio. Qui ab his ſe excuſſerit, & ſine horum intentione intrauerit, beatus erit, quia autem horum intentione ingreditur, fur eſt & latro. *Hoc prouerbium dixit eis Ieſus*, prouerbium dicitur, quando verbum pro verbo ponitur. Sic eſt in parabola, quando per vocem vnam rem ſignificantem aliud deſignatur. Et quia illi non intellexerunt, conſequenter exponit dicens: *Ego ſum oſtium ouium*, per doctrinam & exemplum, per quod oſtium eſt intrandum. *Omnes quotquot venerunt*, non per me, & non intrantes per oſtium, ſed præter me, præter diuinam authoritatem & ſuſpicationem, non cum intentione diuinæ gloriæ quærendæ, ſed quippe non à Deo miſſi, ſed propria ſponte ingerentes ſeipſos impudicè, *fures ſunt*, alienum, ſcilicet oues Dei, ſibi vſurpando, *& latrones*, malo exemplo & peruerſa doctrina quantum in ſe eſt occidendo, *ſed non audierunt eos oues*, id eſt, fideles in ouili Ec-

Fur quis dicitur.

Latro quis dicitur.

Oſtium veritatis Chriſtus, &c.

Oſtiarius triplex.

Claues Eccleſia.

Munera captantur tripliciter.

cleſiæ permanentes, illi ſcilicet de quibus dictum eſt: Nouit Dominus qui ſunt eius. Deinde probat ſe eſſe oſtium, quia officium oſtij eſt ſaluare ea quæ ſunt intra domum, & quòd per ipſum ſit ingreſſus & egreſſus; ſic autem eſt de Chriſto, quia per ipſum fideles ſeruantur & ſaluantur, & ſimiliter per ipſum eſt ingreſſus ad fidem, & egreſſus ad gloriam. Per Chriſtum enim qui ſolus eſt oſtium, *ſi quis introierit*, & perſeuerauerit, *ſaluabitur*, quia non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus in quo oporteat nos ſaluos fieri, *& ingredietur*, hic ad fidem & Eccleſiam, *& egredietur*, ab iſta miſeria ad gloriam & vitam æternam, à fide ad ſpem, à credulitate ad contemplationem, *ingredietur*, etiam per ſtudium contemplationis, & ſecretum orationis, *& egredietur*, per exercitium, boni operis, & exemplum bonæ actionis, *& ſic inueniet*, in æterna refectione, *paſcua*, viriditatis, ſcilicet mel diuinitatis, & lac humanitatis, quia beati reficiuntur interius in aſpectu diuinitatis, & exterius in aſpectu humanitatis Chriſti, per quam ſunt ſaluati, & ideo dicit, *paſcua*, in plurali. Vel in Eccleſia militante inueniet paſcua, ſcilicet doctrinæ & gratiæ, & in Eccleſia triumphante, ſcilicet gaudij & gloriæ. Vnde Auguſtinus: Quamuis ergo & hîc in ipſo ouili non deſint paſcua, inuenient tamen paſcua, vbi ſaturentur, qualia inuenit cui dictum eſt, hodie mecum eris in paradiſo. *Fur non venit*, ad populi ſalutem, ſed magis ad eius deſtructionem, ſcilicet, *vt furetur*, quod non eſt ſuum ſibi vſurpando, non de præceptis Chriſti ſuos ſectatores inſtruens, ſed ſuis exemplis eos viuere ſuadens, *& mactet*, prauo exemplo, & mala doctrina ad malum trahendo, *& perdat*, in æternam damnationem mittendo. *Ego veni*, non ſicut fur, ſed pro hominum ſalute miſſus à patre, *vt*, ingredientes in ouile, *vitam*, gratiæ, *habeant*, in præſenti per fidem in ſpe, quia iuſtus ex fide viuit, *&*, egredientes de corpore, vitam gloriæ, *abundantius habeant*, in futuro per ſpem in re, quia gloria, eſt gratia conſummata. Vnde Gregorius: Oues ergo eius paſcua inuenient, quia quiſquis illum corde ſimplici ſequitur, æternæ viriditatis pabulo nutritur. Attendamus ergo animum fratres, inardeſcant ad ſuperna noſtra deſideria. Ab æternæ ſolennitatis gaudio, nulla nos aduerſitas reuocet, quia ſi quis ad bonum propoſitum ire deſiderat, eius deſiderium quælibet viæ aſperitas non immutat. Nulla nos proſperitas blandiens ſeducat, quia ſtultus viator eſt, qui in itinere amœna prata conſpiciens obliuiſcitur quò tendebat. Vt ſi cœleſtis paſtoris veraciter oues ſumus, quia in via delectationis non figimur, æternis paſcuis in peruentione ſatiemur. Hæc Gregorius. Deinde oſtendit ſe etiam eſſe paſtorem, hoc autem patet per hanc rationem, quia ſicut per paſtorem grex gubernatur, & paſcitur, ita etiam per Chriſtum fideles reguntur, & ſpirituali cibo, ac etiam corpore & ſanguine ſuo reficiuntur; ſed ad differentiam mali paſtoris, & furis, addit *bonus*. Bonus quidem non ſo im in natura & gratia, ſed & in paſtorali cura, quia implet boni paſtoris officia. Vnde Chryſoſtomus: Paſtorem ſeipſum, & oſtium, indifferenter prædicat. Quia enim adducit nos patri, oſtium ſe dicit, quia verò procurat, paſtorem, & ponit conditiones boni & mali paſtoris, quia bonus & verus paſtor, qui attendit ad præmium gloriæ, debet habere affectionem ad gregem, intantum, quòd pro eo, ſi neceſſe eſt, ſuſtineat mortem. *Bonus enim paſtor animam ſuam, propriam*, id eſt, vitam corporalem, *dat*, cùm opus eſt, ſemper

Auguſtinus tract. 45. in Ioannem.

Paſcua inuenienda.

Abacuc 2.

Gregorius homil. 41. in Euang.

Chriſtus paſtor.

Chryſoſtom. homil. 58. in Ioannem.

Bonus paſtor quis ſit.

semper autem paratus est dare, *pro ouibus suis*, & earum salute. Si hæc est descriptio boni pastoris & signum, valde timendum est de paucitate bonorum pastorum. Cadit enim bestia proximi, & multi eam subleuant, cadit anima iusti, & non est ex omnibus charis eius qui eam releuet, cùm tamen quilibet plus teneatur diligere animam proximi, quam corpus proprium. Sed quomodo pro ea corpus meum ponam, qui nec rem temporalem dare volo vt eam à peccato eripiam? Et nota quòd mori pro grege dominico potest esse tripliciter, aut pro ipso de bono in melius promouendo, & sic est supererogationis, quantum ad omnes prælatos, sed ad opera supererogationis nullus tenetur, nisi voto se astrinxerit. Aut pro ipso ab imminente periculo liberando, & sic tenetur quilibet prælatus, quia suscepit curam dominici gregis, & de manu eius requiretur sanguis. Aut pro ipso in extremo articulo necessitatis constituto, qui non potest euadere damnationem, nisi homo morti se exponat, & sic est necessitatis, sicut vendere sua, & dare pauperibus in extrema necessitate existentibus. Sed sciendum quòd si est persecutio generalis, quæ populo indicitur, tunc debet pastor se opponere, & animam suam ponere, ne totus grex dispergatur; si verò est persecutio personalis, & ipse solus quæritur, tunc licet fugere persecutionem, exemplo Christi, qui à facie Herodis fugit in Ægyptum, & exemplo Pauli, qui dimissus fuit per murum, oues namque pastori in cœlo sedenti orationibus commendabat, se autem vtilitati earum fugiendo seruabat. Hinc ait Dominus: *Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.* Aliquando autem debet fugere, nec animam suam ponere, sed patienter expectare, quando scilicet tantum lana, id est, temporalia diripiuntur, non personæ. *Mercenarius autem*, à mercede dictus, vel quia mercede conductus est, vel quia mercedem terrenam sperat, *& qui non est*, propriè, *pastor*, quia non attendit ad præmium gloriæ cœlestis, sed ad commodum rei temporalis. Talis enim, secundum Gregorium, meritò nomen pastoris perdit, eo quòd terrenam substantiam plus quàm oues diligit, & ideo eius, *non sunt oues propriè*, sed tantum vsurpatiue, quod probat per effectum, quia *videns lupum venientem*, scilicet diabolum, vt oues rapiat, vel hæreticum vt decipiat, vel tyrannum vt corporaliter affligat, & timens damnum rerum vel corporis incurrere, *dimittit oues*, direptioni patere, *& fugit*, tacendo, non resistendo, & auxilium debitum subtrahendo. Dum enim sola exteriora commoda requirit, interiora & etiam exteriora gregis damna negligenter patitur, & contra hæc nullo zelo accenditur, nullo feruore dilectionis excitatur quia mercenarius est, solum curans de mercede ac lucro & commodo temporali, *& non pertinet ad eum*, id est, ad eius curam, *de ouibus*, de quarum perditione non sollicitatur & curat, quia non amore earum, sed pro sua mercede temporali laborat, nam secundum Augustinum. Non diligit in ouibus Christum, sed lac & lanam, *& lupus rapit*, ad malum & periculum pertrahendo, *& dispergit oues*, ab vnitate charitatis, & Ecclesiæ separando, vel affligendo. *Sed bonus pastor*, aduersus prædictos lupos, *animam suam ponit*, quia resistit tentationibus diaboli, arguendo & increpando vitia, resistit fallaciis hæreticorum, prædicando vera, resistit persecutionibus malorum, orando & implorando cœleste beneficium. Bonus pastor quærit vtilitatem ouium, sed malus pastor & mercenarius, commodum proprium, *bonus pastor videns lupum venientem*, id est, tentationem diabolicam, deceptionem hæreticam, vel sæuitiam tyrannicam, opponit se, & subditos contra hunc lupum triplicem tuetur & defendit, sed malus pastor fugit & dimittit oues, nec aduersariis resistit. Vnde in Zacharia: *O pastor & idolum derelinquens gregem*, quasi diceret: Non es pastor, sed similitudinem & idolum geris pastoris, bonus pastor non quærens, quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, supra gregem suum sollicitè vigilat, cogitans quotidie quam rationem de commissis Deo reddat. Vnde Augustinus dicebat: Et pertinetis ad curam nostram, vt rationem de vobis bonam reddamus, tota autem ratio nostra, quæ est scitis. Domine scis quia dilexi, scis quia non tacui, scis quia ex animo dixi, scis quia fleui cùm dicerem, & non audiret, ipsa puto quòd integra ratio mea est. Hæc Augustinus. Mercenarius verò, sua, non quæ Iesu Christi quærens, supra gregem non vigilat, nec de grege sollicitus cogitat quam rationem de eo reddere valeat, quia non propter Deum, sed propter mercedem temporalem, quam hîc recipit, Deo militat. Vnde Gregor. Mercenarius quippe est qui locum pastoris tenet, sed lucra animarum non quærit. Terrenis commodis inhiat, honore prælationis gaudet, temporalibus lucris pascitur, impensa sibi ab hominibus reuerentia lætatur. Istæ sunt etenim mercedes mercenarij, vt pro eo ipso quòd in regimine laborat, hîc quod quærit inueniat, & ab hæreditate gregis in posterum alienus existat. Hæc Greg. Deinde quod dixerat probat per signa dicens: *Ego sum pastor bonus*, & subditur signum huius, *& cognosco oues meas*, non solum scilicet notitia visionis, qua omnia nuda & aperta sunt oculis eius, sed etiam notitia approbationis & dilectionis, qua cognoscit solum dignos vita æterna promissa eis, cognoscit etiam Christus oues suas per imaginem & similitudinem suam, quam eis impressit, per arma & vestimenta virtutum, quibus fideles ornauit, per signa bonorum operum, quibus eos decorauit, per doctrinam suam, & specialiter per charitatem adinuicem, qua eos informauit, quæ omnia in eis inuenit. *Et cognoscunt me meæ*, quia verè fideles cognoscunt Christum, noticia per dilectionem operante, & ideo decipi non possunt, beneficia quoque eius manifestè cognoscunt. Boni ergo pastoris signum est, mutua cognitio ipsius & ouium suarum, quod prouenit ex hoc, quia pastor frequenter & sollicitè oues suas visitat, & sic particulariter cognoscit eas, & indiuidualiter & conditiones earum ac diligit, & oues ex frequenti imaginatione beneficij pastoris ipsum attendunt, & specialiter recognoscunt, ac diligunt. Sic autem est de Christo & verè fidelibus, & ergo est pastor bonus & verus. Secundum signum boni & veri pastoris est, affectio quam ostendit ad oues, quæ non potest esse maior quàm se exponere pro ouibus, sic autem est de Christo & fidelibus, & ideo subdit, *& animam meam pono pro ouibus meis*, solis enim ouibus Christi, proficit passio eius. Vnde Petrus Rauennas: Ecce pastor bonus animam suam pro ouibus suis dat, quod vtique facit vis amoris, quia nil durum, nil amarum, nil graue, nil lethale computat amor verus, quod enim ferrum, quæ vulnera, quæ pœna, quæ mortes amorem præualent superare perfectum? Amor est impenetrabilis lorica, respuit iacula, insultat periculis, mortem ridet. Hæc Petrus. Sed cùm homo habeat tria, scilicet res, propinquos, & personam propriam, ista tria pro ouibus sunt ponenda, sua autem pro ouibus non ponunt, qui temporalia eis non tribuunt, suos non ponunt, qui consanguineos insufficientes promoueri

Mori pro grege dominico tripliciter possumus.

Fuga pastores non mala.

Matth. 10.

Mercenarius vnde dictus.

Gregorius homil. 14. in Euang.

Augustinus tract. 45. in Ioannem.

Zach. 11.

Augustinus serm. 49. de verbis Domini.

Gregorius homil. 14. in Euang.

Cognitio gregis, signum primum boni pastoris.

Amor verus, secundum signum.

Petrus Rauennas Chrysol. serm. 40.

Tria pro ouibus ponenda.

promoueri faciunt, personam non ponunt, qui malis est resistunt. Christus autem ista tria pro ouibus posuit. Vnde in Hieremia: *Reliqui domum & familiam meam*, scilicet Angelos, *dimisi hereditatem meam*, scilicet cœlestem substantiam, *dedi dilectam animam meam in manus inimicorum meorum.* Tertiũ signum boni & veri pastoris est, quia oues omnes ad ouile deducit. Vnde Christus ne crederetur quòd quo solis Iudæis mori debere, subiungit: *Et alias oues habeo*, iam in prædestinatione ex gentibus mihi credituras, *quæ non sunt ex hoc ouili*, scilicet de synagoga Iudæorum, sed de populo Gentium, *& illas oportet*, id est, opportunum est, *me adducere*, in fidem & Ecclesiam cum populo Iudæorum, quod factum est per prædicationem Apostolorum Christo principaliter operante in prædicatione eorum. secundum Chrysostomum hoc quod dicit, oportet, non est necessitatis demonstratiuum, sed confirmatiuum eius quòd omnes oues suas saluas faceret. Et subdit, *& vocem meam audient*, & ad fidem venient, quia Gentiles ad prædicationem Apostolorum deuotè fidem receperunt, *& fiet vnum ouile*, & fidelium receptaculum, id est, vna Ecclesia ex Iudæis & Gentibus collecta, *& vnus pastor*, qui in cœlo est Christus, quia ipse est pax nostra qui fecit vtraque vnum, in terra autem est Papa Christi vicarius. Bonus etiam pastor gregem suum pascere debet. Vnde à pascendo nomen accepit, hinc ait Dominus Petro, quando pastorem Ecclesiæ ipsum instituit, pasce oues meas. Secundò debet ipsum diligere, ideo Petrus quando debuit præfici Ecclesiæ, fuit examinatus de charitate: Petre amas me? Tertiò debet gregem à lupo custodire & defendere. Vnde Dominus ait Petro, & *tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos*, scilicet contra quorumcunque luporum turbationes. Hæc autem tria per quandam excellentiam facit nobis Dominus noster, vt meritò bonus pastor dici debeat, etenim nos pascit, nos diligit, nos defendit, ostendit itaque Christus sub metaphora prædicta, quòd per eum tanquam per ostium sit intrandum, & quòd ipse pastor bonus sit sequendus; bonum ergo pastorem Christum sequamur, sub eius disciplina maneamus, & vocem præceptorum, ac consiliorum eius audiamus, vt ab ipso pasci mereamur. Quanta verò fuerit huius piissimi pastoris ad perditas oues sollicitudinis cura, quantaque clementia, ipse bonus pastor alibi in parabola pastoris & ouis centesimæ perditæ, multáque cura quæsitæ, ac tandem inuentæ, & in humeris cum gaudio reportatæ, pia metaphora indicat, sed hîc sermone expresso apertè declarat cùm dicit, *bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis*, & in eo illud propheticum verè & perfectè impletur, sicut pastor gregem suum pascet, nam propter labores, lassitudines, & inedias passus, inter Pharisæorum insidias & pericula multa euangelizando regnum Dei, ciuitates circuibat & castella, noctes ducebat in oratione peruigiles, nec Pharisæorum veritus murmur & scandalum, publicanis se præbebat affabilem, asserens propter malè habentes se venisse in mundum, ad pœnitentes quoque paternum prætendebat affectum, apertum eis ostendens diuinæ misericordiæ signum. Audite hæc pastores, & ab vno pastore boni pastores esse discite: quod ipse fecit, hoc & vos, sic necesse fuerit, facite. Vt autem Hugo dicit, animam pro ouibus ponit, qui periculosum regiminis locum ascendens, clauso silentij ostio claustralium gregem in pace custodit, animam ponit, qui solus inter mundana pericula exteriora negotia curans, necessaria quærit, animam ponit, qui ad sustinenda iurgia rei familiaris exit, qui inter adulantium & detrahentium linguas medius incedit, qui pro infirmis laborat, & laborantes pascit, consolatur pusillanimes, & cum superbis increpando contendit. Hæc Hugo. Nempe ad onus curæ pastoralis portandum, & salutem proximorum quærendam hortatur Bernardus ad quendam Abbatem, sic scribens: Pascas verbo, pascas exemplo, pascas & sanctarum fructu orationum. Manent itaque tria hæc, verbum, exemplum, oratio, maior autem his est oratio, nam etsi vocis virtus sit opus, operi tamen & voci gratiam efficaciámque promeretur oratio. Quid causaris te aliquorum, qui tecum sunt, magis grauari consortio, quàm frui solatio? Denique inquantum grauaris, intantum lucraris, & inquantum iuuaris, intantum tua tibi præmia minuit. elige ergo quos eligas, an qui grauando iuuant, an qui iuuando grauant. Hi tibi promeritores, illi fraudatores meritorum existunt. Nam qui socij laboris, proculdubio & mercedis participes erunt. Sciens ergo te missum iuuare, non iuuari, illius te & agnosce vicarium, qui venit ministrare, & non ministrari. Beati si sic permanserimus vsque in finem, semper & vbique quærentes non quæ nostra sunt, sed quæ Iesu Christi. Hæc Bernardus. Sed ad hæc facienda necesse est habere cor bene sibi conscium, & conscientiam securam. Vnde idem Bernardus: In omnibus actis, vel dictis suis, nihil suum quis quærat, sed tantum aut Dei honorem, aut salutem proximorum, aut vtrunque, nec purè valet Dei, vel proximi quærere lucra, qui propria non contempserit. Bona obliuio si teipsum nescias, vt proximo prosis. Sanè in tanta obliuione sui, necesse est cor bene esse conscium sibi, quo se in lucra securius foras extendat, cùm securam intra se reliquerit conscientiam. *Quid enim prodest homini si mundum vniuersum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur?* Sed & ordinis exigit ratio, vt qui ad sui mensuram proximum iubetur diligere, prius seipsum diligere norit. Itaque duo sunt, quæ post peccata bonam reddunt conscientiam, pœnitere de malis, & abstinere à malis: hoc est (vt verba loquar beati Gregorij) & commissa flere, & flenda non committere: horum neutrum sufficit. Vtriusque virtutis bene conscius animus, securè iam seipsum deserat, & quodammodo perdat, vt alios lucrifaciat. Hæc Bernardus. Caueant autem pastores ne subditos scandalizent, vel occsionem ruinæ eis præbeant. Væ enim æternæ damnationis eis imminet, per quos scandala veniunt, & animarum pericula procedunt, nam secundum Gregorium, tot mortibus prælati digni sunt, quod ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Et secundum Augustinum: Quia animas ad peccandum inflammant, & Deo subtrahunt, magis peccant, quàm qui carnem Christi crucifixerunt. Et secundum Isidorum: Qui exemplis vitam moresque bonorum corrumpunt, deteriores sunt his qui substantias aliorum prædiaque diripiunt. Non præsumant tales de quibusdam iustitiis & operibus suis, nec sperent saluari, aliis neglectis. Nam vt ait Gregorius: Nihil ei sua iustitia suffragatur, de cuius manu anima pereuntis exigetur. Vnde & Chrysostomus: Sacerdos etsi propriam bene dispensauerit vitam, aliorum verò non cum diligentia curam habuerit, cùm perniciosis in gehennam vadit. Hæc Chrysostomus. Attendant etiam pastores, quia subditorum culpas Deus per ipsos leuius vindicat, sed prælatorum mala per semetipsum grauius damnat. Vnde Gregorius: Qui modo subditorum culpas per præpositos vlciscitur, tunc præpositorum

Marginalia: Hierem. 12. — *Signum tertium boni pastoris.* — Chrysostom. hom. 59. in Ioannem. — *Pastor à pascendo dictus.* — Ioann. 21. — Lucæ 22. — *Pastor bonus dominus.* — *Animam pro ouibus ponere.* — Berardus epist. 201. — *Orationis excellentia.* — Matth. 16. — *Conscientiam bonam faciunt duo.* — Gregor. 3. p. pastoral. admonitione 5. — Chrysostom. homil. 51. operis imperfecti. — *Prælatorum culpa.* — Gregorius lib. 12. epist. 31.

rum mala per semetipsum sæuiens damnat. Attendant autem subditi ne propter negligentes & malos pastores à cursu certaminis sibi propositi deficiant, sed aspicientes in Iesum totius boni speculum: etiam talium iudicium patienter suscipiant, quia tunc postmodum non habebunt aliud iudicium, cùm non puniat Deus bis in idipsum. Vnde super illud verbum Esaiæ: *Nunquid tota die arabit arans, vt serat?* dicit* glosator arans. De milio autem & vicia non dicit textus an trituretur, quia subiecti quotidie de suis actibus infirmis, per prælatos iudicantur. Et si præsens iudicium patienter susceperint, ac de cætero mores suos emendauerint, non vltra iudicabuntur, alioquin & ipsi iudicabuntur. Attendant etiam subditi & humilientur, quia defectus & negligentia pastorum, sæpe prouenit de meritis subditorum, & à Deo idcirco permittitur, quia bonos pastores habere non merentur. Vnde Gregor. clero Mediolanensi, pastorem ab eo postulanti, inter cætera scribit: Veruntamen quia antiquæ meæ deliberationis intentio est, ad suscipienda pastoralis curæ onera pro nullius vnquam misceri persona, orationibus prosequar electionem vestram, vt omnipotens Deus talem vobis pastorem præbeat, in cuius lingua & moribus exhortationis diuinæ pascua valeatis inuenire. Sed quia iuxta meritum plebium solent superno iudicio personæ prouideri pastorum, vos spiritualia quærite, cœlestia amate, temporalia & fugitiua despicite, & certissimum tenete, quia placentem Deo pastorem habebitis, si vos in vestris actibus Domino placetis. Hæc Gregorius.

Isaiæ 28.
*aliâs, glosator Herueus, de milio, &c.
Gregorius lib. 1. epist. epist. 29.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, pastor bone, qui pro ouibus tuis posuisti animam tuam in precium, carnem in cibum, & sanguinem in potum, qui factus es nobis ostium in Ecclesiam militantem & triumphantem, vt per te ad saluandum introeamus ad te, cognosce me inter oues tuas, & misericorditer nos respice in viam salutis dirigendo, vt cognoscamus te, & tibi conformemur te imitando, non audiamus vocem alienorum, scilicet mundi, carnis, & diaboli, sed tantum tuam, obediendo tuis præceptis & consiliis, vt vitam habeamus gratiæ, & abundantius habeamus gloriæ, & apud te pascua inueniamus refectionis æternæ. Amen.

De Encæniis, in quibus voluerunt Iudæi Iesum lapidare.

CAPVT XXXVII.

Ioann. 10.
Encænia vnde dicantur.

FACTA *sunt autem encænia in Hierosolymis, & hyems erat.* Encænia dicuntur ab en, quod est in, & neos, quod est nouum, interposita ce syllabica adiectione, & sonat innouationes, quando scilicet aliqua res noua suo vsui applicatur, vel aliqua res à communi vsu ad celebrem & diuinum vsum dedicatur, quod enim Latinus dicit dedicationem, Hebræus vocat inchoationem vsus nouæ rei, seu innouationem. Vnde & vsus habebat hoc verbum, vt si quis noua veste indueretur, encæniare diceretur: est igitur encænio, as, are, id est, initiare & aliquid de nouo facere. vnde vestem nouam encæniat, qui primò eam vestem portat, & Episcopus Ecclesiam encæniat, quando eam dedicat; hîc igitur encænia vocantur festum dedicationis templi, quia in dedicatione templi applicatur diuino vsui, quod festum annuatim solenniter celebrant Iudæi. Et dicitur encænia encæniorum in plurali, quia istud festum per plures dies solebat agi, hoc autem non ad primam, neque ad secundam, sed ad tertiam spectabat dedicationem. Legitur enim triplex dedicatio templi, facta à diuersis temporibus. Prima à Salomone decima die Septembris, quæ celebrabatur eadem die, quotannis vsque ad euersionem templi factam à Babylonijs. Secunda, tempore Esdræ à Neemia, & Zorobabel, & ab his qui redierunt de Babylonica captiuitate reparato templo, ab eis facta est duodecima die Martij, & eadem die quotannis celebrabatur, quousque illud polluit Antiochus, ponens in templo idolum Iouis. Tertia propter hanc contaminationem, facta est à Iuda Machabæo, qui templum prophanatum à gentibus mundauit, quintadecima die Decembris, & eadem die exinde celebrata est quotannis, & hæc dedicatio tempore Christi celebrabatur, vnde hîc agitur. Tunc, *ambulabat Iesus in templo,* scilicet, *in porticu Salomonis,* id est, in porticu templi, vbi Salomon ad orandum stare solebat. nomine enim templi non solum corpus ipsius, sed etiam porticus, & atria, seu loca circumstantia, & ad domum Domini pertinentia, intelliguntur, in quibus populus stabat ad orandum, non in templo, non enim licebat ingredi templum, nisi solis templi ministris. Alij autem orabant extra in porticibus, seu atriis templum cingentibus, vbi rex Salomon sibi oratorium fecerat, quod hîc appellatur porticus, in quo oratorio die dedicationis columnam, seu basem æneam, habentem quinque cubitos longitudinis, & tres cubitos altitudinis erexit, super quam genibus flexis orauit, qui locus etiam regis oratorium dicebatur. Vbi Theophilus: Satagas tu quoque dum hyems imminet, id est, vita præsens turbinibus iniquitatis concussa, spirituales encænias tui templi celebrare, semper renouando teipsum, & ascensiones in corde tuo disponens, tunc Iesus erit præstò in porticu Salomonis, pacificum statum tibi tribuens sub regimine proprio, in seculo autem futuro nemo renouationis solennia perficere poterit. *Circumdederunt eum ergo Iudæi,* comprimentes, animo circumueniendi & persequendi, vt citius enim in verbis caperent, *& dicebant ei: Quousque animam nostram tollis,* id est, crucias, dimittendo nos in suspenso dubitationis, certificandi enim sumus de te. Adulatoriè loquuntur, volentes per hoc ostendere se desiderare scire veritatem de ipso, quasi dicerent, anima nostra est in suspenso desiderij, quandiu vinctos nos derelinquis. *Spes quæ differtur affligit animam,* per hoc innuentes quòd vellent eius dicto stare, & eum libenter sicut Christum recipere, cùm tamen contrarium haberent in corde. *Si tu es Christus,* id est, rex, & vnctus, quem enim nos regem dicimus, Iudæi appellant Christum, id est, vnctum, quia vinctio debebatur regibus, *dic nobis palàm,* vt sciamus quem sequamur, palàm enim annunciandum est de veritate, quasi dicerent, peccamus si tu es Christus & Messias in lege promissus, & tibi non credimus. Insidiosè hæc ab eo quærebant, vt si se Christum diceret, quasi se regem faciens, Cæsari contradiceret, mox teneretur, & Romanorum ministris occidendus traderetur. Vnde glosa: non veritatem desiderabant, sed calumniam præparabant, & quia dolo loquebantur, ideo responsum temperauit dicens: *Loquor vobis,* vt verbum Dei, & dico vobis veritatem, & qui sim probo per opera, *& non creditis mihi. Opera quæ ego facio in nomine patris mei,* & ad gloriam eius, confitendo eum, & gloriam eius, non aliam vbique quærendo, eique omnia tribuendo, *hæc testimonium perhibent*

Dedicatio templi triplex.
Templum.
Oratorium regis.
Prou. 13.
Encænio.

perhibent de me, & de mea deitate, quia scilicet non possunt nisi à Deo fieri, & ideo manifestè apparet quòd à Deo veni, quasi dicat: Vultis à me audire si ego sum Christus, & ego respondeo vobis, quòd non oportet vt ego dicam verbis, quia *opera quæ ego facio, illa testimonium perhibent ad me.* Et si operibus non creditis, qualiter verbis credetis? & sic non dixit expressè se esse Christum, quod quærebant, sed dixit aliquid æquiualens, vel maius, quòd tamen eius non sufficiebat, vt veritatem respondere, & calumniæ malitiam excluderet. Sic ergo temperauit responsum vt nec illis sit calumniæ locus, & fidelibus propter quos hæc referuntur, manifestè appareat quòd ipse sit Christus, non homo tantum, vt illi putant, sed verbum patris, & Dei filius. Illi enim Christum purum hominem credunt venturum, sed præ omnibus regnaturum. non ergo propter illos tantum respondit eis, sed & propter posteros fideles. Alia testimonia quòd sit verus Deus, & verus homo, ponit Ioannes dicens: *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, verbum, & Spiritus sanctus. Et tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis*, quòd enim Christus fuerit cœlestis, id est, verus Deus, testimonium dedit pater, quando dixit, *Hic est filius meus dilectus.* Testimonium dedit Spiritus sanctus, quando in specie columbæ super ipsum baptizatum descendit. Testimonium dedit ipse filius quando dixit, ego & pater vnum sumus. Quòd autem fuerit terrestris, id est, verus homo, tres testes sunt, scilicet spiritus, id est, anima quam in cruce emisit. Aqua, quæ de eius latere, & sanguis qui de eius venis effluxit. Causa autem incredulitatis eorum subditur, *sed vos non creditis, quia non estis*, nec esse vultis, *ex ouibus meis*, id est, innocentes & humiles, sed superbi & maligni, & ideo Dei iudicio excæcati. *Oues meæ*, id est, humiles quibus reuelatur veritas à me, *vocem meam audiunt*, credendo corde, & obediendo opere, *& ego cognosco eas*, non solum notitia visionis, sed etiam approbationis, *& sequuntur me*, imitando hic in præsenti per gratiam, & in futuro per gloriam, ideo sequitur, *& ego vitam æternam do eis*, hîc in pastu mei corporis & sanguinis, & in futuro in dulcedine fruitionis, *& ideo non peribunt in æternum*, quia prædestinatio de eis frustrari non potest. *Et*, ideo, *non rapiet eas quisquam de manu*, id est, potestate, *mea*, per violentiam hîc trahendo ad culpam, vel in futuro ad pœnam, quod probat dicens, *Pater meus, quod dedit mihi, maius omnibus est*, id est, deitas quam habeo à patre, quia omnia excedit in infinitum. Vnde Augustinus: Dedit mihi, vt sim verbum eius: vt sim vnigenitus filius eius, vt sim splendor lucis eius. Et nemo potest rapere de manu patris mei per violentiam, cùm sit infinitæ potentiæ, ergo nec de manu mea continente eas & conseruant. *Ego enim & pater vnum sumus*, scilicet in virtute & potentia, sicut in deitate & essentia. Notandum autem, quòd ex hoc verbo saluatoris, *ego & pater vnum sumus*, excluduntur duo errores contrarij circa articulum sanctissimæ Trinitatis. Sabellius enim posuit in Deo vnitatem personæ, sicut & essentiæ, & hoc remouetur cùm dicitur, *ego & pater vnum sumus*, si enim pater & filius essent vna persona, dixisset sum in singulari. Arius autem econtra posuit diuersitatem essentiarum, sicut & personarum, & hoc excluditur cùm dicitur, vnum, si enim pater & filius haberent diuersas essentias, non diceret vnum neutraliter, sed plura. igitur per, *ego & pater sumus*, discretio & æqualitas personarum exprimitur, per, *vnum*, vnitas diuinæ substantiæ intelligitur. In theologia enim per neutrum genus dicitur substantia diuina, per masculinum personæ, per fœmininum notio. Vnde patet, quòd non debet in hymno cantari vnus patri cum filio, sed vnum, quia pater & filius non sunt vnus in persona, sed vna in substantia. Vnde Augustinus, vtrumque audi, & vnum sumus, quòd dixit vnum, liberat te ab Ario, quòd sumus, liberat te à Sabellio. Si vnum, ergo non diuersum. si sumus, ergo pater & filius. Oues ergo Dei per signa quatuor cognoscuntur, quæ hîc per ordinem tanguntur. Primò, per bona opera quæ faciunt, cognoscuntur, quia oues Christi sunt. Istud signum ponit Dominus de se, qui est pastor, cùm dicit, *opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me.* Notandum tamen est, quòd sunt quædam opera quæ hominem sanctum ostendunt, sed non faciunt, sicut sunt opera miraculorum, quæ etiam aliquando mali faciunt virtute fidei. Alia sunt opera quæ sanctum faciunt, sed non ostendunt, sicut est simplicitas & humilitas sanctorum hominum, & cæteræ virtutes eorum quæ faciunt hominem sanctum coram Deo, sed sæpe reddunt despicabilem coram mundo. Alia sunt opera quæ hominem sanctum faciunt, & ostendunt, sicut sunt opera pietatis, quæ ex charitate fiunt. Secundum signum est, quòd oues Christi sunt, quando vocem eius audiunt. vnde subditur, *oues meæ vocem meam audiunt.* Quatuor autem voces iste pastor dat ouibus suis. Prima, est exterior exhortatio. Secunda, interior inspiratio. Tertia, est beneficiorum elargitio. Quarta, est corporalis flagellatio, sed multi sunt qui istas voces non audiunt, ideo Dominus conqueritur dicens: *Vocaui*, scilicet per exteriorem exhortationem, *& renuistis, extendi manum meam*, multa bona faciendo, & non fuit qui aspiceret: despexistis omne consilium meum quo vobis bona proposita inspirabam, & increpationes meas neglexistis, per quas aliquando vos arguebam, & flagellabam: ideo subditur magna comminatio, ego quoque in interitu vestro ridebo. Tertium signum est, quòd aliqui sint oues Christi, quando Christus qui est pastor eas cognoscit. Vnde sequitur: *& ego cognosco eas.* Cognoscit autem, vt etiam suprà dictum est, fideles suos per imaginem & similitudinem suam, quam eis impressit: per arma virtutum, quibus eos ornauit: per signa bonorum operum, quibus eos decorauit: per charitatem adinuicem, qua eos instruxit. Quartum signum est, quòd sint oues Christi, quando ipsum verum pastorem sequuntur. Vnde subditur: *& sequuntur me*, mali autem nolunt sequi Christum, sed ab eo fugiunt & se auertunt: boni verò sequuntur ipsum per imitationem bonorum operum. Christum etiam quidam sequuntur fictè, sicut hypocritæ: quidam lentè, sicut tepidi & negligentes: quidam sollicitè, sicut amore Dei feruentes. Hæc autem prædicta Domini verba quando dixit, ego & pater vnum sumus, *Iudæi*, cætera ferentes iam non tulerunt, sed *lapides sustulerunt*, & hoc durissima intentione fecerunt: scilicet, *vt lapidarent eum*, sicut blasphemum, moti liuore inuidiæ, non amore iustitiæ: quia absque legis ordine: quia enim duri erant, & profunda Domini verba intelligere non poterant, lapidibus similes ad lapides currebant. *Respondit eis Iesus*, dulciter eos reprimendo, *multa bona opera ostendi vobis*, ad vestram vtilitatem, *ex patre meo*, hoc est virtute patris mei facta, scilicet veritatem docendo, infirmos curando, & alia miracula faciendo, *propter quod horum*, operum, *me lapidatis*, cùm tamen ob hoc me honorare deberetis. Vbi sciendum, quòd sunt qui reddunt mala pro malis, & istud est prohibitum; quia Deus vindictam sibi reseruauit,

Responsi temperatio.

1. Ioan. 5.

Matth. 3.
Ibidem.
Ioann. 10.

Augustinus tract. 48. in Ioannem.
Personæ in Deo plures.

Essentia vna.

Vnus & vnum.

Augustinus tract. 36. in Ioannem.

Ouium Dei signa quatuor.

Voces Christi quatuor.

Prouerb. 1.

reseruauit, & dicit: Mihi vindictam, & ego retribuam. Alij sunt qui reddunt bona pro bonis, & istud est quoddam naturale debitum, & non meritorium, quia & publicani hoc faciunt. Alij sunt qui reddunt bona pro malis, & istud est perfectæ charitatis indicium, sic fecit Christus, & docuit suos discipulos. Alij sunt qui reddunt mala pro bonis, & istud est valde iniquum, & tales erant Iudæi circa Christum, & ideo eos arguit dicens, multa bona opera, &c. *Responderunt ei Iudæi dicentes: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quia tu homo cùm sis, facis teipsum Deum.* Asserens enim se esse vnum cum patre, innuit se esse Deum, non autem ipse seipsum fecit Deum, sed pater generans eum, fecit ipsum Deum. Dominus autem volens eorum furorem temperare, *respondit eis*, se non esse blasphemum, dicendo se esse Deum, vel Dei filium naturalem, quod probat primo per scripturam, quia scriptura sacra, cùm sit inspirata, non potest esse falsa, & hæc tribuit hominibus sanctis, & Prophetis deitatem participatiuè, ergo multo magis, *quem pater sanctificauit*, id est, sanctum ab æterno genuit, secundum deitatem, & iam sanctificauit, id est, plenitudine gratiæ repleuit quantum ad humanitatem, *& misit in mundum*, ad saluandum & sanctificandum ipsum, sicut erat per Prophetas dictum, potest dici Deus propriè, cùm tamen dicatur homo Deus, & verbum Deus dissimiliter, quia homo adoptione, verbum naturaliter. Si inquit, adoptiui filij dij dicuntur, quare naturalis filius Deus non dicatur? Scriptura quidem sacra attribuit hominibus sanctis deitatem participatiuè dictam, sed Christo attribuit Deitatem propriè dictam, secundum enim August. tribus modis dicitur Deus, natura, vt Deus omnipotens, adoptione, vt particeps deitatis, de quibus in Psalmista dicitur, dij estis: opinione, seu nuncupatione, vt idola & Dæmones. Deinde hoc idem ostendit per rationem, scilicet ex operibus patris quæ faciebat. Omnia enim, secundum Philosophum, determinantur proprio opere, & ideo per propriam operationem certificamur de natura rei, Christus autem faciebat opera diuinitatis propria, scilicet miracula, totam facultatem creaturæ transcendentia, & virtute propria, non solum obsecrando diuinam potentiam, sed aliquando imperando, ex quo concluditur, quòd in eo verè erat natura diuina, & per consequens non erat blasphemus dicendo se esse Deum, vel filium Dei, ac si diceret, non tantum per verba me esse filium Dei credatis, sed etiam per opera, quæ & modo quo ea facio, & facto ipso ostendunt in me naturam & virtutem Dei esse. *Si non vultis credere verbis*, fidem adhibete, *operibus*, vt merito fidei, amplius cognoscendo opera, veniatis ad fidem deitatis, *vt cognoscatis & credatis quia in me est pater*, per naturæ inseparabilitatem, & sui consensus voluntatem in omnia facta mea, *& ego in patre*, sicut à quo habeo naturam, & veritatem, & opera. In eo est pater & ipse in patre, inquantum est vna natura amborum sicut vna operatio. Qui ergo magis diligit, vel credit, amplius cognoscit. Vide hîc mirabilem Iudæorum insaniam. Ipsi volebant scire si esset Christus, & quia verbis & operibus hoc probabat, eum lapidare volebant, Ipsi verò nec verbis, nec operibus inducebantur ad credendum, sed tanquam obstinati, *quærebant*, studiosè, *eum apprehendere*, non bona apprehensione, scilicet ad credendum & intelligendum, sed mala, scilicet ad sæuiendum & occidendum. Tu apprehendas vt habeas, illi apprehendere volebant vt non haberent: *Et exiui de manibus eorum*, virtute diuina transiens per ipsos, sicut aliàs fecerat, vt ostenderet se non posse detineri, nisi quando vellet, & vt daret nobis exemplum declinandi malorum sæuitiam, quando sine fidei periculo fieri potest. Non enim apprehenderunt, quia manus fidei non habuerunt. Et relicta Iudæa propter incredulitatem eorum, *abiit iterum trans Iordanem, in locum vbi Ioannes primùm baptizauerat, & ibi*, ad tempus cum discipulis suis, *manebat*, vt populi venientes ad ipsum, recordarentur de testimonio Ioannis, & de testimonio Dei patris, & aliis ibi factis, & dictis, & sic habita primorum & nouissimorum collatione, confirmarentur in fide ipsius. Conspice igitur tam eum, quam discipulos suos mœstos recedere, & eis toto posse compatere. *Et multi venerunt ad eum*, non tam corpore, quàm mentis deuotione, & crediderunt in ipsum, ex corde. Ecce isti apprehenderunt permanentem, vt haberent, sed iniqui Iudæi apprehendere voluerunt discedentem, vt non haberent: Mysticè autem, secundum Theophilum, recedens ab Hierosolymis Dominus, hoc est, à plebe Iudaica, ad loca fontes habentia se transfert, id est, ad Ecclesiam ex gentibus, quæ habet fontem baptismi, per quem multi ad Christum accedunt, quasi transeuntes Iordanem. Sciendum est hîc, quòd mali Iudæi sunt, non solum illi qui, literæ legis & circumcisioni carnis innitentes Christum blasphemant, sicut isti de quibus hîc dicitur, sed etiam omnes mali Christiani, qui solo nomine Christiani sunt, & solum nomen habent Christi, à quo appellantur Christiani, qui verbis confitentur Christum, factis autem negant, de quibus etiam verificatur quod hîc dicitur, *quia sustulerunt lapides, vel lapidarent Iesum.* Vnde Ambrosius. Quod fecerunt tunc Iudæi persequentes, hoc verè faciunt hodie mali Christiani malè viuentes: Christum enim lapidant & occidunt. Quid est Christus? Veritas, pax & iustitia. Qui ergo pro falsitate veritatem derelinquunt, pro discordia odiunt vnitatem & pacem, pro temporali precio relinquunt iustitiam, nil aliud facere videntur quàm lapidare, crucifigere, & occidere Christum, quia ipsius dona extinguunt in seipsis. Hæc Ambrosius. Et tales sunt in triplici genere. Quidam enim lapidant Iesum corde, quidam ore, & quidam manu. Primi sunt, corda sua prauis cogitationibus, & malis voluntatibus indurantes: secundi sunt, verba blasphemiæ in Deum & sanctos proferentes, vel præceptis maiorum & Prælatis suis recalcitrantes: tertij sunt, per oppressionem violentiæ proximos lædentes. Primi ergo lapidant Dominum Iesum, quælibet enim mala cogitatio, & mala voluntas, est vnus lapis qui iacitur contra eum. Vnde Beda: Quotquot malas cogitationes quis assumit, quasi tot lapides in Christum mittit. Et ideo beatus Ambrosius nos admonet dicens: Videte fratres ne per opera, vel cogitationes malas, lapidetis Iesum. Sed dices, quomodo tam graue iudicatur peccatum cogitationis, si ad opus non procedit? Ad hoc dicendum, quòd tota ratio peccati est in corde: actus autem exterior non aggrauat peccatum, nisi extensiuè. Et quia Christus habet domicilium suum in corde, dicente Apostolo: Vos estis templum Dei viui: hinc est quòd sicut Christus inuitatur ad templum suum, per cogitationes & voluntates bonas, ita expellitur per malas. Et secundum hoc quælibet mala voluntas, est quasi lupis quo Dominus Iesus lapidatur, & expellitur de templo suo. O quàm detestabile est Dominum domus lapidare, & eiicere de hospitio suo? Nam sicut dicit Apostolus: Quis consensus templi Dei, cum idolis? Quid autem aliud sunt cogitationes

Marginal notes: Deut. 32. & Rom. 12. — *Filij Dei participatiui.* — Psalm. 81. — *Iudæi mali qui dicendi.* — Titum 1. — *Lapidantes Christum triplices.* — Beda in c. 10. Ioannis. — 2. Cor. 6. — Ibidem

nes quas quis format in corde quasi quandam imaginationem contra honorem Dei, nisi quædam idola? Et cum talibus idolis, Christus in eodem templo habitare dedignatur. Vnde ad conseruandam Christi præsentiam in templo suo, hortatur nos Apostolus Petrus: Dominum, inquit, Iesum sanctificate in cordibus vestris. Ille Dominum Iesum in Corde suo sanctificat, qui nihil nisi quod sanctum, & Deo placitum est, in corde versat. Secundi lapidant Dominum Iesum multipliciter, secundum quod blasphemia in Deum multis modis committitur. Primò enim cōmittitur, quando Deo negatur quod sibi conuenit, sicut qui negaret in Deo omnipotentiam, & omnem scientiam, vel prouidentiam. Et ad hanc speciem blasphemiæ pertinent illi qui in aduersis successibus dicunt in animo suo, verè Deus non curat res humanas, vel similia, de quibus dicit August. Item illi de quibus dicit Bernard. qui vellent Deum peccata sua vel vindicare non posse aut nolle aut ea nescire. Vult ergo eum non esse Deum, qui quantum in ipso est vult eum ad impotentem, aut iniustum, aut insipientem esse. Crudelis planè & omnino extranea malitia, quæ Dei potentiam, iustitiam, sapientiam perire desiderat. Qui autem vult Deum esse iniustum, vult Deum non esse Deum, & qui Deum desiderat non esse, nonne quantum in se est Deum lapidat & occidit? Hæc Bernardus. Secundo modo, blasphemia in Deum committitur quando Deo attribuitur quod sibi non conuenit, sicut illi qui dicunt Deum esse authorem peccati. Ad quam speciem blasphemiæ pertinent illi qui peccata sua in Deum retorquent, dicentes: Deus sic voluit vt adulterarer, furarer, vel occiderem, & vt sic confunderer & turbarer, & ita omnia fato ascribunt. Ad hanc etiam pertinent lusores, qui cum non ad votum prosperantur Deo maledicunt, & conuicia in sanctos proferunt. Similiter & illi qui iurant per Deum verbis execrabilibus & vituperosis, scilicet per nares Dei, per iecur Dei, vel per brachia Dei, & similia, quæ sunt execrabilia auditui. Tertio modo, blasphemia in Deum committitur, quando illud quod Dei est aliquis sibi vel alteri creaturæ attribuit, sicut illi qui sibi diuinum honorem vsurpare præsumpserunt, vt Simon Magus & omnes idololatræ. Et ad istam speciem pertinent ambitiosi, ac superbi, & vanè gloriosi, qui sibi gloriam attribuunt, quasi eam ex seipsis & meritis suis habeant, cùm tamen gloria sit Dei propria. Item ad hanc partem pertinent iracundi, qui sibi vsurpant vindictam quæ propria est Dei. Similiter & illi temerarij, qui præsumunt & volunt de aliorum cordibus iudicare, cùm hoc sit proprium Dei tantum. Præter hæc est & aliud blasphemiæ genus, quod committitur in sanctos regnantes cum Christo, & in quibus regnat Christus. Vnde in eis Christus laudatur, ac etiam blasphematur, & in Prælatos qui seruiunt Deo in subditis, & vice Dei supra subditos positi sunt, ac per hoc in eis Deus honoratur, ac etiam blasphematur. Tertij similiter lapidant Dominum Iesum, sicut Iudæi lapidauerunt Stephanum, sic enim mali Christiani spiritualiter nunc lapidant Stephanum, imò ipsum Christum, quando vi opprimunt & affligunt proximum. Lapis enim dicitur à lædendo, & ideo cùm proximus qui est membrum Christi læditur, ipse Christus in membro suo lapidatur, Sed sæpe tristitia taliter oppressorum conuertitur eis in gaudium, sicut lapides quos mittebant Iudæi contra Stephanum ad afflictionem carnis, dulces illi fuerunt ex gaudio mentis, & conuertebantur in lapides preciosos ad coronam capitis, quia posuit Deus in capite eius coronam de lapide precioso, &c. Posset etiam dici, quòd vniuersaliter homo Christianus in omni peccato mortali lapidat Christum. Vnde Ambrosius. O quàm pauci sunt in tanta multitudine Christianorum, qui Iesum non persequantur & lapident & occidant. Huiusmodi etiam lapidatio sic declaratur. Cùm enim Christus sit aduocatus noster, & propitiatio pro peccatis nostris, qui interpellat pro nobis apud patrem, idcirco ipse de peccatis dolet & luget, sicut econuerso de nostra conuersione gaudet. Quotienscūque enim peccamus, Christum contristamus & lædimus, ac per hoc eum quodammodo lapidamus. Et intelligenda sunt hæc sanè, non quod Christus in corpore suo iam glorioso lædatur sensibiliter, cum corpus illud sit impassibile, vel quòd in ipsum cadant passiones animæ, vel partem sensitiuam, & quasi sic peccatis nostris lapidetur. Sed huiusmodi lapidatio est metaphorica, sicut & crucifixio, quemadmodum dicit Apostolus de quibusdam baptizatis & prolapsis, rursum crucifigentes in semetipsis filium Dei. Vbi glossa: Non quòd crucifigant filium Dei, sed quia similes sunt crucifixoribus, crucifigunt autem in semetipsis, id est, quantum in ipsis est. Sic in proposito quando mortaliter peccamus, Christum lapidamus & lædimus & contristamur, quia quantum in nobis est, eum gaudio quod ipse de nobis expectat priuamus. In quo etiam sensu loquitur Bernardus in persona Christi sic alloquens peccatorem. Nonne propter te vulneratus sum? Nunquid non pro iniquitate tua afflictus sum? vt quid addis afflictionem afflicto? magis aggrauant me vulnera tui peccati, quam vulnera corporis mei. Hæc Bernardus. Sed væ omnibus istis Dominum Iesum lapidantibus, quia abscondit notitiam suam talibus, exit de templo cordium eorum, & manifestat se amatoribus suis, & habitat in illis.

1. Petr. 3.

Blasphemiarum species.

August. in Psalm. 31.

Bernardus in Cantica.

Lapidantes opere.

Lapis vnde dicitur.

Psalm. 20.

Hebr. 6.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, fac me encania & innouationes in tēplo cordis mei spiritualiter celebrare, semper meipsum renouando, & ascensiones in corde meo disponendo. Da mihi bona opera facere quæ testimonium perhibeant de me, ac vocem tuam audire credendo corde, & obediendo opere tèque per imitationem bonorum operum sequi, & inter oues tuas à te misericorditer cognosci. Custodi etiam me Domine, ne vnquam malis cogitationibus & voluntatibus, aut locutionibus vel operibus, quasi lapidibus te à me expellam, sed semper te per gratiam in me habitare sentiam. Amen.

De traditionibus Pharisæorum, etiam contra Dei mandatum.

CAPUT LXXXVIII.

QVIA verò scribæ qui putabant se habere perfectionem scientiæ, & Pharisæi qui simulabant se habere perfectionem vitæ, Dominum Iesum in templo reprehendere non potuerunt, venientes ab Hierosolymis in Galilæam eum insequuntur. In quo nimia apparet malitia eorum, quia descendentes ab Hierusalem ciuitate sancta, relinquentes templum sequebantur eum, & quia seniores populi & legis doctores erant, & non ad sciendum, sed ad reprehendendum Dominum venerant, obseruando & insidiando vt eum caperent in sermone vel facto. Vnde vt saltem

Matth. 15. & Matth. 7.

tem ex discipulis magistrum tanquam contemptorem doctrinæ seniorum arguant, & sic eum populo odiosum reddant, videntes discipulos eius communia Gentilibus non lotis manibus manducare, quia Iudæi communia Gentilibus immunda reputabant, ei dicebant: *Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? Non enim lauant manus, cùm panẽ manducant.* Vbi Beda: Spiritualia enim Prophetarum verba carnaliter accipientes, quæ illi de cordis & operis castigatione præcipiebant dicentes, lauamini, mundi estote, & mundamini qui fertis vasa Domini. isti de solo corpore lauando seruabant. Superstitiosa ergo hominum traditio ob manducandum panem præcipit crebrius lauare, sed necessarium est eos qui panem de cœlo descendentem participare desiderant, crebro eleemosynis, lachrymis, & aliis iustitiæ fructibus sua opera purgare. Hæc Beda. Isti gerunt typum eorum qui plus zelant transgressionem humanarum traditionum, quàm diuinorum præceptorum, plus decretalium quàm Euangeliorum, plus consuetudinum quàm vtilitatum. Per istos etiam multum solicitos de munditia exteriori & modicum de interiori, signantur hypocritæ & simulati, arguentes alios de leuibus, cùm tamen sint infecti grauibus, videntes festucam in alterius oculo, & non trabem in suo. His quoque similes sunt multi, qui volunt habere exteriora pulchra, interiora autem habent fœtida. Discipuli autem Domini instructi ea quæ virtuti tantum sunt operari, non lotis manibus manducabant, quia hoc non pertinere ad veritatem vitæ intelligebant. Vnde Chrysostomus: Ideo autem discipuli non lotis manibus manducabant, quia iam superflua despiciebant, ea solum quæ sunt necessaria attendentes, & neque lauari neque non lauari pro lege habentes, sed vt contingebat alterutrum facientes. Qui enim & ipsum necessarium cibum contemnebant, qualiter circa hoc studium haberent? Et quia hæc traditio, scilicet iubere manus lauari, non erat contraria legi, ideo Dominus aliam traditionem legi contrariam ducit in medium, & quasi clauum clauo retundens dicit eos deficere, quia faciebant transgredi mandatum Domini propter mandatum hominum, quod non erat faciendum, quia secundum Bernardum, nihil placet Deo quodcunque ei obtuleris, neglecto eo quod teneris. Vnde, *respondens ait illis, quare & vos transgredimini mandatũ Dei, propter traditionem vestram?* quasi diceret secundum glosam: Si vos contemnitis mandata Dei pro traditionibus hominum, quare arguitis discipulos meos, qui mandata hominum dimittunt vt præcepta Dei custodiant? Et Dominus quidem non reprehendit munditiam corporalem, sed hoc reprehendit, quòd relicta munditia interiori putabant sufficere tantum exteriorem. Deinde hoc quod dixit, probando subdit *Nam Deus dixit honora*, scilicet necessaria dando, & reuerentiam exhibendo, nam honor, iste non solum intelligitur reuerentia, sed etiam necessariorum administratio. *patrem & matrem*, in quibus etiam proximus quilibet intelligitur, sed illi nominantur quibus obligamur. *Et qui maledixerit patri, vel matri*, non tam verbo vel signo, quàm facto, *morte moriatur*, Dominus enim imbecillitati & penuriæ parentum consulens, hoc per Moysen præcepit, & ideo væ illis qui parentes debiles vel pauperes contemnunt, & debitis obsequiis, scilicet reuerentia & necessariorum exhibitione defraudant. Hanc autem legem Pharisæi cupidi per suam doctrinam falsam subuertentes vt suæ auaritiæ consulerent, & sub nomine pietatis impietatem

Beda in c. 7. Marci.
Isaiæ. 1.
Eiusdem 52.
Lucæ. 6.
Chrysostom. homil. 52. in Matth.
Bernardus de præcepto & dispen.
Honoratio parentum.

inducerent, docebant filios parentum, & dicebant quòd melius erat bona parentibus administrando Deo fauere & offerre, tum quia est pater principalis & spiritualis, tum quia licet per talem oblationem parentes sustinerent detrimentum corporale, consequebantur tamen bonum spirituale, inquantum illud quod erat in eorum necessitatem conuertendum, Deo offerebatur, vt ita parentibus suis ab eis necessaria exigentibus ea negare possent, & ditiores frequentius offerrent, ex quo parentes egeni fiebant, & oblatio filiorum sub prætextu religionis in lucra sacerdotum cedebat. Vnde instruebant filios quid egenis parentibus respondere nt, & hoc est quod Saluator dicit: *Vos autem*, scilicet aduersatiuè, *dicitis*, id est, in traditione vestra alios instruitis falsò, scilicet exponendo mandatum Dei pro lucro vestro, *quicunque dixerit*, id est, dicere poterit, *patri vel matri*, ò pater & mater qui indiges & petis munus à me, *munus quodcunque est ex me*, id est, ex mea deuotione Deo scilicet consecratum & oblatum, *tibi proderit*, scilicet ad vtilitatem animæ, magis quam si darem tibi, quia tunc prodesset soli corpori. Vel potest legi interrogatiue sic, *munus quodcunque est ex me*, id est, ex meis rebus iam deuotum Deo, *tibi proderit?* quasi dicat, Quod voui Deo vis tuis vsibus applicare, & tibi prodesse? absit, quia sacrilegium faceres si acciperes. Sic dicebant parentibus, vt illi timentes accipere quòd Deo videbant mancipatum, & sacrilegij crimen incurrere, inopem magis vellent vitam ducere quàm de sacramentis comedere. Et est hic constructio defectiua. Vnde est sensus. *Quicunque dixerit*, &c. scilicet licite, & bene potest dicere illud, & implet præceptum diuinum & legem, & est dignus vita æterna & regno cœlorum. quod tamen est falsum, quia secundum veritatem est transgressor præcepti, & hoc est quod subditur, *&*, sic per vestras suasiones filius postea, *non honorificabit patrem suum & matrem*, illud quod erat sibi debitum subtrahendo, *&*, ita quòd, *irritum fecistis mandatum Dei*, de parentibus honorandis & sustentandis, *propter traditionem vestram*, quæ vestræ seruit auaritiæ, quasi diceret, mandatum pietatis deseritis propter cupiditatẽ impietatis. Sed vide ne hac authoritate (vt plurimi faciunt) abutaris, supra modum de rebus Ecclesiæ & pauperum erogans parentibus. Ad maiorem autem intellectum est considerandum, quòd pater per se tenetur filiis prouidere, quia est causa eorum quantum ad esse, & ideo debet eis nutrimentum & documentum. Filius autem tenetur prouidere parentibus de necessariis per accidens, scilicet si illi indigeant, & ipse sit potens. Et ideo si pater iam necessitatem incurreret, bona de quibus filius potest ei administrare, iam sibi debita sunt. De alieno autem nullus potest Deo facere sacrificium, & ideo talia offerre non est licitum, quia hoc est transgredi præceptum de honore parentum. Secus autem si filius bona sua vouisset antequam parentes in necessitate positi essent, quia tunc non esset licitum de eis prouidere parentibus. Deinde redarguens eos de sanctitatis simulatione subdit, *hypocritæ, bene prophetizauit de vobis Esaias dicens, populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me*, quia ostendebant sanctitatem in verbis & exteriori conuersatione, cùm tamen corrupti essent mala intentione. Hoc potest dici de illis qui bene docent, & malè viuunt, labiis enim & non corde Deum honorare, est bene loqui, & malè viuere. *Sine causa*, frustra, *colunt me*, non habentes fructum inde, sicut enim medicina dicitur frustra & sine causa propinari, quæ non confert

Parentum sustentatio.
Isaiæ 29.

confert sanitatem, si cultus diuinus qui non ducit ad fœlicitatem, *docentes doctrinas & mandata hominum*, & per hæc transgredi Dei mandatum, propter auaritiam & lucrum. Et confutatis superbis & superstitiosis, Scribis & Pharisæis qui ad partem videntur sibi prædicta contra discipulos dixisse, conuertit se ad turbam humilem & simplicem, volens eos à falsa doctrina Pharisæorum reuocare, & conuocatis eis dixit: *Audite*, exterius aure corporis, *& intelligite*, interius aure mentis, audite vocem, & intelligite virtutem. *Non quod intrat in os*, corporis, scilicet cibus corporalis, *coinquinat hominem*. spiritualiter, scilicet in anima & apud Deum, nisi in quantum per delectationem malè afficitur quis ad cibum, vel aliàs esset sibi prohibitum, quia non intrat in cor eius, hoc est in animam, quæ causa est omnis immunditiæ spiritualis. Vnde corporales sordes non coinquinant spiritualiter, & ideo non est curandum vtrum lotis, vel non lotis manibus corporalis accipiatur cibus, *sed quod procedit ex ore*, cordis, & ab interiori radice voluntatis, *hoc coinquinat hominem*, scilicet verba malæ cogitationis, quæ sunt malitiæ interioris significatiua, quia ex cibo secundum se non est culpa, sed ex his quæ procedunt ex ore cordis & corporis, & ideo os ipsum est diligenter custodiendum. Et quia non sufficit custodia humana, petenda est custodia diuina, sicut petebat Propheta dicens: Pone Domine custodiam ori meo. *Tunc*, scilicet, quando audierunt illorum religionem euacuari, *accesserunt discipuli*, simplicitate moti, & dixerunt ei: Scis quia Pharisæi, quorum magna est religio in cibis, audito hoc verbo, quod scilicet euacuat discretionem ciborum, & traditionem seniorum, scandalizati sunt, id est, indignati, vel offensi. Istud non erat scandalum actiuum, quia neque ex facto, neque ex dicto minus recto, sed potius passiuum, quia audito verbo veritatis, pietatis, & æquitatis scandalizati sunt, quia oculis ægris odiosa est lux, vnde non dicunt, tu scandalizasti, sed scandalizati sunt. Et propter tale scandalum aliorum veritas vitæ iustitiæ, & doctrinæ non est dimittenda, quia procedit ex ipsius scandalizati malitia. Vnde Gregorius: Si de veritate scandalum oritur, rectius oriri permittitur quàm quòd veritas relinquatur. *Et Dominus respondens ait*, *Omnis plantatio*, traditionum humanarum, id est, doctrina ab homine inuenta, quæ legi Dei non est consona, *quam non plantauit pater meus cœlestis*, imò consuluit tepiditas carnalis, *eradicabitur*, cum plantatoribus suis, & hoc à fundamento Christo, per reprobationem, à fidelibus, per separationem, à terra viuentium, per priuationem, quia non habet firmum fundamentum & radicem. *Sinite illos*, in præcipitium damnationis ire, & doctrinam illorum euitate. *Cæci sunt*, in se carentes vero intellectu legis, *& duces cæcorum*, in regimine aliorum, quia alios suo errore excæcant, & eos ad præcipitium ducunt. *Cæcus autem*, vt prælatus, *si cæco*, vt subdito, *ducatum præstet, ambo in foueam cadunt*, sicut obliquitas lineæ, procedit ex obliquitate regulæ. Vnde Gregorius. Cùm pastor per abrupta vitiorum graditur, consequens est vt grex in præcipitium ducatur. Et Bernardus. Ridiculosa res est, imò magis periculosa, speculator cæcus, doctor inscius, præcursor claudus, prælatus negligens, præco mutus. Sed heu quia sicut claudi volunt præire, ita fatui præesse. Deinde Petro exigente exposuit discipulis parabolam prædictam. Quia, *omne quod in os intrat*, id est, aliqua pars de omni quod intrat in os, *in secessum*, per euacuationem tanquam superfluum, *emittitur*, & aliud tanquam necessarium retinetur, & neutrum istorum coinquinat hominem spiritualiter, & iste modus loquendi frequens est in scriptura, vt in Michæa: Omnes sanguini insidiantur, id est, de omnibus multi, & similia. *Quæ autem procedunt de ore, intus nascuntur, & de corde exeunt*, id est, de cordis immunditia, sicut fumus de igne, & fœtor de latrina, *& ea hominem*, iam inquinatum cogitatione praua, *coinquinant*, id est, simul & magis inquinant locutione sordida, quia sunt conceptus mentis, & malæ cogitationis significatiua. Ex cogitationibus enim malis proueniunt, & mala verba, & mala facta, & in actu interiori principaliter est culpa, cuius ea quæ extrà apparent sunt testimonia. Vnde subiungit: *De corde enim*, in quo est sedes animæ, & de libero arbitrio, *exeunt cogitationes malæ*, sicut principia malitiæ, & ex cogitationibus malis mali actus, & verba procedunt vlterius, scilicet, *homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ, auaritia*, inquantum aliqua iniustè detinentur, *nequitia*, cùm malum affectamus, & implere non possumus, *dolus*, qui consistit in deceptione proximi, *impudicitia*, in cogitationibus, in verbis, in aspectu, in tactu, & quantum ad quamlibet corruptionem mentis & corporis, *oculus malus*, id est, odium & adulatio, nam qui odit, oculum inuidum & malum habet ad eum quem adit, & adulator non recto oculo videns quæ sunt proximi, ad malum ipsum deducit, superbia, in verbis, factis, vel signis, stultitia, cùm scit malum, & non cauet, vel stultitia est cùm non rectè sentitur de Deo, contrariatur enim sapientiæ, quæ est diuinarum rerum cognitio. Omnia hæc mala, & huiusmodi transgressiones præceptorum Dei, in corde generantur, & abintus à corrupta voluntate procedunt, ac spiritualiter hominem coinquinant, id est, immundum, & impurum reddunt. Hoc enim in culpam homini imputatur, quod in sua potestate existit, talia autem sunt quæ procedunt ab interiori voluntate, per quam homo est actuum suorum dominus, & ideo causa immunditiæ spiritualis non est nisi mala voluntas. Igitur Scribarum & Pharisæorum verba maledicta, quæ ex iniqua voluntate contra Christum & discipulos eius procedunt, illa eos coinquinant. Non lotis autem manibus manducare, & huiusmodi transgressiones superstitiosarum traditionum, non coinquinant hominem immunditia spirituali, nec faciunt impurum, quasi diceret, Ex quo nullus cibus coinquinat spiritualiter hominem; ergo à minori non lotis manibus manducare non coinquinat eum, & sic ostendit quòd spiritualia literaliter intelligi non debent. Vnde quando præcipitur in scriptura lotio absolutè, magis de spirituali quàm de corporali intelligendum est lotione. Sed vt dicit Chrysostomus: Videmus multos vt intrant Ecclesiam lauantes manus & os; qualiter autem mundam offerant animam, curam nullam facientes. Marcus pro non lotis, ponit communibus, & pro coinquinat, ponit communicat, iuxta Hebræorum idioma, qui commune immundum dicebant. Iudæi enim partem se Dei esse iactitantes, communes cibos vocant quibus omnes vtuntur homines, quos ideo quia in lege prohibiti erant, immundos iudicabant. Commune ergo quod cæteris hominibus patet, & quasi de parte Dei non est, immundum appellant. Ex eo autem quòd dictum est, de corde exeunt cogitationes malæ, &c. colligitur quòd etsi diabolus quandoque immittit homini cogitationem mali, cogitationem tamen malam non potest immittere, quæ mala fit tantum per

[Marginalia: *Intrans per os, non coinquinat.* — Psalm. 140. — Gregorius homil. 7. in Ezech. — Gregor. 2. p. pastoral. — *Abusiones.* — Michææ 7. — *Odium.* — *Peccata in corde generantur.* — *Commune pro immundo.* — *Cogitatio mali.* — *Cogitatio mala.*]

per consensum qui est in corde. Vnde quando dicitur cùm misisset diabolus in cor Iudæ, & in Psalmista: *Immissiones per Angelos malos*, immissio accipitur pro suggestione, aliter enim non potest illabi animæ. Vbi Hieronymus: Ex hac sententia arguendi sunt, qui cogitationes à diabolo immitti putant, & non ex propria nasci voluntate. Diobolus adiutor & incensor malarum cogitationum esse potest, author esse non potest. Si autem semper insidiis positis leuem cogitationum nostrarum scintillam suis fomitibus inflammat, non debemus opinari eum cordis quoque occulta rimari, sed ex corporis habitu & gestibus æstimare, quid versemus intrinsecus. Verbi gratia, si pulchram mulierem nos crebrò viderit aspicere, intelligit cor amoris iaculo velneratum. Vnde & Augustinus: Internas animæ cogitationes diabolum non videre certi sumus, sed motibus eas corporis & affectionum indiciis, ab illo colligi experimento didicimus. Secreta autem cordis solus nouit ille ad quem dicitur, *Tu solus nosti corda filiorum hominum*. Hæc Augustinus. Solet quippe diabolus antequam veniat præmittere sui aduentus præcursorem, scilicet mali cogitationem, quam si quis in corde susceptam nutrierit, diabolus in corde suo habitaculum præparauit. Et quanuis diabolus quandoque sit adiutor, & occasio malarum cogitationum, non tamen omnium, quia quandoque procedunt ex nobis tantum. Vnde Augustinus: Non omnes malæ cogitationes nostræ, à diaboli instinctu excitantur, sed aliquotiens ex nostri arbitrij motu emergunt, bonæ autem cogitationes semper à Deo sunt. Qualiter autem cogitationibus malis resistendum sit, docet Anselmus dicens: Quomodo autem prauam voluntatem, aut malam cogitationem à vobis excludatis, hoc paruum consilium quod vobis do, intelligite & tenete, nolite litigare cum peruersis cogitationibus, vel peruersa voluntate, sed cùm vobis infestæ sunt, aliqua vtili cogitatione & voluntate mentem vestram donec illæ euanescant fortiter occupate. Nunquam enim expellitur cogitatio vel voluntas, nisi alia cogitatione vel voluntate, quæ non concordat illi. Sic ergo vos habete & inutiles cogitationes, vt toto nisu intendendo ad vtiles mens vestra dedignetur eas saltem recordari, vel aspicere. Cùm autem vultis orare, aut in aliquam bonam meditationem intendere, si vobis tunc importunæ sunt cogitationes quas non debetis suscipere, nunquam propter illarum importunitatem bonum quod incepistis velitis dimittere, ne instigator earum diabolus gaudeat, quia vos ab incepto facit deficere, sed eo quem dixi modo illas contemnendo eas superate, neque doleatis nec tristemini de illarum infestatione, quamdiu illas, sicut dixi, contemnendo nullum eis assensum præbetis, ne occasione tristitiæ iterum redeant ad memoriam, vt suam importunitatem resuscitent. Hanc enim habet mens hominis consuetudinem, & hoc vnde delectatur aut contristatur sæpius ad memoriam redeat, quam hoc quod negligendum sentit aut cogitat. Similiter se debet habere persona in sancto proposito, studiosa in quolibet motu indecenti corpore vel anima, sicuti est stimulus carnis, iræ, inuidiæ, vel inanis gloriæ. Tunc enim facillimè extinguuntur, cùm & illos velle sentire, aut de illis cogitare, vel quid eorum suasione facere dedignamur, neque timeatis quòd huiusmodi motus, vel cogitationes vobis ad peccatum imputentur, si nullatenus voluntas vestra se illis associat, quoniam nihil damnationis est his qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Secundum carnem enim ambulare, est carnis voluntati concordare. Carnem autem vocat Apostolus omnem vitiosum motum in anima, vel in corpore, cùm dicit: *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem*. Facilè quippe huiusmodi suggestiones extinguimus, si principium earum secundum prædictum consilium conterimus, difficilè verò postquam caput earum, intra mentem admittimus. Hæc Anselmus. Vnde & Hieronym. Ad peccatum quod opere perpetratur nunquam peruenies, si incentiua vitiorum statim in mente iugulabis, & paruulos Babylonis ad petram allides, in qua serpentis vestigia non reperiuntur, & tandem Deo promittis si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero. Hæc Hieronymus. Ad vitandum etiam cogitationes malas, multum habere valet cor vnitum cum Deo, quia hoc ipse à nobis præcipuè requirit. Vnde Hugo: In omni creatura quæ sub cœlo vanitatibus humanis occupatur, nihil humano corde sublimius, nil nobilius, nihilque Deo similius reperitur, quare nihil aliud quærit à te nisi cor tuum. Et vniuersaliter in omni tentatione remedium salubre est Deo inhærere. Vnde Augustinus. Cùm inhæsero tibi exonero me, & omnino nusquam erit mihi labor & dolor. Moraliter autem in hoc Euangelio ponit Dominus quædam ad increpationem Pharisæorum, quædam ad instructionem discipulorum. Increpat verò Pharisæos, de tribus principaliter. Primò, de impietate, cùm dicitur, *quare & vos transgredimini*. Secundò, de simulatione, cùm subditur, *hypocritæ, bene prophetauit de vobis Esaias*. Tertiò de superstitione, cùm subiungitur, *& conuocatis turbis*. In primo suggillantur tyranni, qui mala statuta faciunt. In secundò falsi fratres, qui simulant exterius quod intus non sunt. In tertio hæretici, qui prohibent homines à cibis quos Deus creauit, & non abstinent à falsis doctrinis, quibus se & alios corrumpunt. Circa secundum ponit triplicem instructionem gulositatis, cùm dicit, *omne quod in os intrat*, aliam in refrenationem oris, cùm subdit, *quæ autem procedunt de ore*. Tertiam in custodiam cordis, cùm subiungit, *de corde enim exeunt, &c.*

Psalm. 77. — Hieron. in c. 15. Matth. — August. de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 81. — 3. Reg. 8. — Augustinus ibid. c. 81. *Cogitationes vnde.* — *Cogitationibus malis resistendum est.* — *Principiis obsta.* — *Ambulare secundum carnem.* — *Caro.* Galat. 5. — Psalm. 18. — August. in soliloq.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, da mihi sic mandata Dei sine transgressione seruare, vt ea omnibus & singulis præferam, & ab eis quacunque occasione non recedam: da etiam mihi in omni quod in os corporis intrat, gulositati resistere, ac interiori cordis munditiæ præcipuè intendere, & os cordis ac corporis diligenter custodire. Et quia non sufficit custodia humana nisi assit diuina, ideo te Domine suppliciter peto: pone tu custodiam ipsi vtrique ori meo, ne aliquid in illud intret vel inde procedat, quod me spiritualiter in anima & apud te maculare valeat.

De muliere Cananæa, & eius filia,

CAPVT LXXXIX.

Et relictis Scribis ac Pharisæis calumniatoribus, propter ingratitudinem eorum *egressus inde Iesus*, scilicet à partibus Iudæorum, *abiit, & secessit in partes Tyri, & Sidonis*, vt Tyrios Sidoniósque curaret, & gentibus benefaceret. Tyrus enim & Sidon vrbes fuerunt Cananæorum, & gentilium, sitæ tamen in terra promissionis prope montem Libani in corde maris:

Matth. 15. — *Tyrus & Sidon.*

maris: quia filij Israël non potuerunt totaliter expellere, & exterminare gentiles de terra promissionis. Et cùm ingressus esset quandam domum causa quietis ex labore viæ, accessit ad eum, *mulier* Gentiles non edocta per Prophetas & legem, *Cananæa* natione, Syrophenissa genere, quia Cananæi quandoque Syriam & Phœnicem tenebant, vt dicatur Syrophenissa, quia à Syris & Phœnicibus descenderat. Syria quippe est nomen generale prouinciæ, Phœnis nomen cuiusdam specialis contractæ, in illa prouincia sitæ, & ideo componitur Syrophenissa, id est, de tali contracta oriunda, à finibus illis egressa, non solum à ciuitatibus pro peccatorum dimissione, sed à finibus per elongationem, & occasionum vitationem, quia istud in finibus gestum est gentilium vbi mulier sequebatur Iesum. *Mulier à finibus illis*, scilicet gentilium & peccatorum *egressa*, significat animam peccatricem, à finibus peccatorum per pœnitentiam se auertentem. Non enim sufficit homini à peccatis se auertere, nisi etiam exeat à finibus peccatorum, qui sunt occasiones peccandi & causæ. Vnde Augustinus: Fines peccatorum exire, est causa peccatorum excindere, & eorum suggestionibus aditum non indulgere. Vbi notandum, quòd quando supra dixit Dominus. *In viam gentium ne abieritis*, scilicet ad prædicandum, istud verbum, prohibet inuitationem, non receptionem si venirent, vnde Dominus mulierem exterius non inuitauit, sed venientem recepit, & hoc significatur in aduentu Magorum, qui à Domino sunt recepti quasi primitiæ gentium. Ista enim mulier famam & miracula Iesu audiuerat, ideo firmiter credebat quòd filiam suam sanare poterat. Vnde *clamauit dicens ei*: *Miserere mei*, quia misera sum, & in hoc quòd dicit, mei, patet vehementia affectus sui, quia malum alienum, scilicet filiæ reputat suum, sic debet facere prælatus quilibet. *domine*, propter naturam diuinam, *fili Dauid*. propter humanam, sed simul *domine fili Dauid*, propter personam in duabus naturis vnitam, quasi diceret, ex diuina habes potestatem, quia potens es Domine, ex humana voluntatem, quia Dauid mansuetudinem: ex vnione commissionem, quia ideo Deus factus est filius Dauid, vt nos saluet. Filium autem Dauid appellat, quia Christum promissum Iudæis descendere de genere Dauid audiuerat. Magna fides Cananææ hîc notatur, quia verum Deum, & verum hominem Iesum confitetur, Deum credit vbi Dominum vocat, hominem credit vbi filium Dauid dicit. Nihil ex merito postulat, sed solum Dei misericordiam efflagitat dicens *miserere*, quasi diceret, non allego meritum, non peto iudicium, non obliuiscor defectum, sed postulo beneficium, & ideo *miserere mei*. Vnde Chrysost. Miserere mei Domine fili Dauid. O præclara confessio. Euangelista fit mulier, deitatem eius, & dispensationem annuncians, confitetur enim & dominationem, & incarnationem eius, miserere mei. Vides philosophiam mulieris dicentis, miserere mei. Non, inquit, habeo conscientiam bonorum operum, nec rectæ vitæ fiduciam. Ad misericordiam confugio, vbi cessat iudicium, ad misericordiam confugio, vbi ineffabilis salus est, miserere mei. Modicus sermo, sed immensum benignitatis continet pelagum, vbi enim misericordia postulatur, ibi vniuersa comprehensa sunt bona. Hæc Chrysostomus. Et vt magis eum ad compassionem moueat, totum ei dolorem enarrat dicens, *Filia mea*, non ancilla, non extranea, sed filia, quod est mihi grauius, *malè vexatur*, non quocunque dolore, sed *à dæmonio*, quod est ei periculosius. In quo vulnera medico detegit, & magnitudinem & qualitatem morbi qui premit. *Iesus autem non respondit ei verbum*, non propter indignationem, sed vt eius constantiam probaret, & probatam manifestaret, & vt ex perseuerantia in prece ostenderetur fides eius, & deuotio dignior exauditione, & in illo silentio secundum Augustinum, Christus exiuit domum cum discipulis, quos mulier sequens in via nihilominus instabat & perseuerabat clamans, intantum vt & discipuli mysterij ignari misericordia moti importunitate mulieris victi rogarent pro ea, *dicentes*, *Dimitte eam*, quam tenes non exaudiendo, *quia clamat post nos*, præ angustia quæ eam tenet premendo. Fac quod ipsa petit, & sic recedet, moti enim erant ad hoc, videntes eius fidem & deuotionem. *Iesus autem respondens ait, non sum missus nisi ad oues domus Israël*, id est, ad Iudæos *qui perierunt*, scilicet per infidelitatem à Deo recedentes, ad illos potius venire debuit quibus promissus fuit. In hoc vitat scandalum Iudæorum quantum est in se, & reddit eos inexcusabiles. Loquitur de sua missione ad prædicandum in persona propria, quia non fuit missus nisi ad Iudæos primò & personaliter, sed ex consequenti & per Apostolos ad gentes, & ideo Iudæis tanquam eorum Apostolus principaliter missus, in propria persona tantum prædicauit, & miracula fecit, nisi in casu ex aliqua causa speciali etiam circa alios hoc ageret, vt scilicet Ecclesiam in fide gentium esse fundandam ostenderet, sicut habetur hic & suprà vbi Christus prædicauit Samaritanis deuotè eum recipientibus, post mortem autem Christi prædicata est fides publicè gentilibus. *At illa*, misera misericordiam sequitur, repulsa non erubescit, importunè clamat, saluatorem adoratione latriæ adorat, *dicens: Domine adiuua me*, se adiuuari postulat, infirmitatem enim filiæ suam reputat, & per consequens etiam sanitatem, quasi diceret: Si vsque modo non fui, tamen modo volo esse ouis Dei, in signum huius adoro te, sicut ouis pastorem, & ideo *Domine adiuua me*, sicut pastor adiuuat ouem suam debilem & infirmam. *Qui respondens ait: Non est bonum*, quia est contra ordinem iuris, & etiam naturæ, *sumere*, & auferre *panem*, id est, verbum Dei & salutis, seu doctrinam & operationem miraculosam *filiorum*, id est, Iudæorum, quia promissa sunt Iudæis, tanquam spiritualibus filiis propter cultum vnius Dei, *& mittere canibus*, id est, dare gentilibus qui ante conuersionem dicebantur canes ratione immunditiæ, ratione idololatriæ, ratione sæuitiæ in sanctos. *At illa dixit*, ecce humilitas mulieris quæ tanto plus magnificatur, quanto maior fuit obiurgatio, quæ quanta fuit patet ex tribus, quia non filia, non pane digna, sed potius canis est dicta, & ipsa concessit omnia. Vnde sequitur *etiam Domine*, quasi diceret, verum dicis, quia sum canis. Canem me vocas, canis tuus esse volo, ergo me canem tuum nutri, quia non possum relinquere mensam Domini mei. Domini canes non expellunt, & si expelluntur per vnam portam, ipsi reuertuntur per aliam. Si ergo sum canis, non debes me expellere à te, & si expellis me à te, protinus redibo ad te. *Nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum*, quasi diceret: Domine, non peto panem, sed micam, quia istud quod peto est tibi quasi mica parua, & quia consuetudo est quòd domini dant canibus & catellis suis saltem micas, ergo da mihi istam micam quam peto, scilicet filiæ meæ curationem. Vel *etiam Domine*, id est, bonum est in casu: vnde non est contrarietas in verbo

Syrophenissa. — *Matth.* 10. — *Cananææ fides.* — *Confessio Cananææ.* — Chrysostom. homil. 17. ex variis in Matth. locis. — *Perseuerantiæ commendatio.* — August. lib. 1. de consensu Euang. c. 49. — *Missus ad Iudaos Christus.* — *Cananææ humilitas ex tribus.*

Christi & mulieris, quia verbum Christi est intelligendum, quod non erat regulariter & vniuersaliter bonum cùm Christus esset Apostolus Iudæorum, sed verbum mulieris intelligendum est in casu, scilicet propter petentis deuotionem, & vt ostenderet Ecclesiæ gentium futuram fundationem. *nam & catelli edunt, &c.* quasi diceret: Si catelli aliqua modica, scilicet micas cadentes de cibo filiis concesso percipiunt, ita etiam Gentiles aliquid saltem modicum de beneficiis Christi percipere debent. Vnde sic intelligi potest, *nam & catelli*, id est, Gentiles immundi & miseri *edunt*, id est, edere debent, *de micis*, id est, de reliquiis, *quæ cadunt de mensa dominorum suorum*, id est, Iudæorum, quibus mensa scripturæ & fercula miraculorum & alia quæ ad salutem nostram pertinent posita sunt, quasi diceret, debemus habere aliquam micam tuæ largitatis. Vnde & si non vis facere nobis sicut Iudæis varia miracula, saltem vnum fac, sana filiam meam. Non peto panem integrum cum filiis in mensa patris, sed micas & reliquias sub mensa eius cum catuelis, quasi diceret, Non in dignitate mea, sed tantum in misericordia tua confidens gratiam tuam peto. In me seruetur ista similitudo panis & canis, & si indigna sum vt panem integrum præbeas, vel micam tribue filiam meam sanando, quod quasi mica reputabitur respectu mirabilium quæ fecisti.

Chrysostom. homil. 53. in Matth. *Humilitas & patientia.*

Vbi Chrysost. Vide mulieris patientiam & humilitatem: Deus enim vocat Iudæos filios, & illa dominos, nec doluit de inimicorum laudibus, nec de suo molestata est conuicio, imò amplius se humiliauit. nam Deus Gentiles vocat canes, & ista catellos, ille panem, hæc mensam dixit.

Hieron. in c. 15. Matth.

Vnde & Hieron. Mira sub persona mulieris Chananitidis Ecclesiæ fides, patientia, humilitas. Fides, qua credit sanari posse filiam suam, patientia, qua toties contempta precibus perseuerat, humilitas, qua se non canibus, sed catulis comparat. Scio me, inquit, filiorum panem non mereri, nec integros capere cibos posse, nec sedere ad mensam cum patre, sed contenta sum reliquiis catulorum, vt per humilitatem micarum ad panis integri veniam magnitudinem. Hæc Hieron. Et nota hic triplicem mulieris petitionem. In prima, petit liberari, dicens, *miserere mei Domine fili Dauid.*

Petitio triplex Cananææ.

In secunda, petit adiuuari, dicens: *Domine adiuua me.* In tertia, petit satiari, dicens, *nam & catelli edunt &c.* In prima confitetur se miseram: ideo ait, *miserere*, in secunda infirmam: ideo addit, *adiuua me*, in tertia mendicam: ideo superaddit, *nam & catelli, &c.* quasi diceret, & si à mensa, non tamen à micis excludas. Hic enim est ordo, primo fit homo miser per peccatum, secundo impotens ad resurgendum, & tertio mendicus ad releuandum. In illis ergo petitionibus significatur ordo effectuum gratiæ. In prima petit gratiam remissionis, & hæc pertinet ad gratiam iustificantem. In secunda gratiam operationis, & hæc ad gratiam operantem. In tertia gratiam consolationis, & hæc ad gratiam consummantem. Et quia sic prudenter habuit se, ideo tandem benignum audire responsum meruit.

Fides Cananææ.

Tunc enim, *respondens Iesus ait illi: O mulier, magna est fides tua*, quod patet ex verbo & facto suo, quia non fuit retardata à feruore petendi, primo propter taciturnitatem, nec postea propter eius negatiuam responsionem, nec propter illatum conuicium. Iam te non voco canem, sed mulierem fidelem, quia tanta est fides tua, quòd me superauit & vicit, & ideo *fiat tibi sicut vis*, quasi diceret: Fides tua hoc meretur. quod patet ex facto cum subditur. *Et sanata est filia eius ex illa hora*, ex qua scilicet Dominus dixit, *fiat tibi sicut vis*. dicere enim Dei est facere, quia enim à feruore petitionis non refriguit, sed perseuerauit, & valde se humiliauit, ideo diuina pietas se amplius continere non potuit, quæ semper in orationem humilium respexit, & preces eorum non despexit. Igitur quia magnam fidem habuit, hoc quod petiit impetrauit, imò plus obtinuit quàm postulauit. Nam postulauit filiæ suæ corporis sanitatem, & non solum hanc ei obtinuit, sed etiam mentis iustificationem & sibiipsi plenam conuersionem. Sæpe enim propter magnam fidem petentis Deus plus exaudit, & plus concedit quàm ille petit.

Chrysostom. homil 17. ex variis in Matth. locis

Vnde Chrysost. O mulier, magna est fides tua, non vidisti mortuum suscitatum, nec leprosum mundatum, nec Prophetas audisti, nec legem meditata es, neque mare in diuisionibus scindi vidisti, nihil horum contemplata es, insuper & despecta & contempta es à me, & non recessisti, sed perseuerasti petendo, & quia magna est fides tua, copiosa effusa est gratia, *& sanata est* (inquit) *filia eius ex illa hora*, non ex qua venit mater in domum eius, sed ex qua Domini sermo processit. Et iterum. Cananæam mulierem magno dono impletam remisit. In hoc euidenter ostendi, quoniam Deus etiam illa quæ nobis parata non sunt, dare possit, si vehementius postuletur,

Matth. 15.

non est, inquit, bonum tollere panem filiorum & dare canibus, & tamen dedit, quia illa vehementer exegit. Iudæis verò è regione monstrauit, quia desidiosis nec illa quidem tribuat, quæ eis fuerant præparata. Denique illi nihil acceperunt, imò etiam propria perdiderunt. Et ideo quia minimè quæsierunt, ne sua quidem acceperunt, illa verò quia vehementer incubuit vendicare, & rem filiorum accepit canis, tantum quippe bonum est fides sedula, & deprecatio perseuerans. Et iterum: Tu autem intende qualiter Apostolis victis, & non perficientibus ipsa perficit, tam magnum quid est instantia orationis, etenim pro nostris noxiis à nobis vult magis rogari, quàm ab aliis pro nobis. Hæc Chrysostomus.

Sidon & capella eius.

De Sarepta ad duas leucas est Sidon ciuitas, ante cuius portam ostenditur vna capella, in loco vbi locutus est Dominus Cananææ, & deinde sanauit filiam eius in via, quæ ducit Cæsaream Philippi in Ituræam; sicut autem fides matris cooperatur filiæ, sic fides Ecclesiæ paruulis qui baptizantur in eius fide.

Remigius in Matth. *Catechizandi argumentum.*

Vnde secundum Remigium: Datur hîc exemplum catechizandi, & baptizandi infantes, vt fideles pro suis paruulis Deo fidem promittant, quatenus sicut fide istius mulieris sanata est filia eius, ita & fide catholicorum virorum peccata paruulis relaxentur. Per fidem enim Ecclesiæ, & confessionem, seu responsionem offerentium in baptismo, liberantur à dæmonio paruuli, qui nec dum per se sapere, vel aliquid agere possunt boni aut mali.

Allegoricè.

Allegoricè autem, secundum eundem Remigium. Hæc mulier sanctam Ecclesiam signat de gentibus congregatam. Per hoc enim quòd Dominus relictis Scribis & Pharisæis, venit in partes Tyri & Sidonis, signat quia relicturus erat Iudæos, ac transiturus ad gentes. Est autem hæc mulier egressa à finibus suis, quia sancta Ecclesia recessit à pristinis erroribus & vitiis. Rogat quoque pro filia, id est, pro populo suo nondum credente, vt & ipsi absoluantur à fraudibus diaboli. Et si ad primam petitionem Ecclesiæ Dominus salutem animæ differt dare, non est desperandum, vel à petendo cessandum, sed magis precibus insistendum, & ad Deum, & ad sanctos recurrendum, & tunc perficietur oratio, vt sequatur effectus quantumcunque fuerit Cananæus, Gentilis, canis & immundus. Meritò autem magna dicitur fides Ecclesiæ

de gentibus, quia cùm gentes nec lege fuerint imbutæ, nec Prophetarum vocibus instructæ, ad prædicationem mox Apostolorum, in auditu auris obedierunt, ideóque salutem impetrare meruerunt. *Moraliter de anima.* Moraliter autem filia est anima, vel conscientia cuiuslibet intra Ecclesiam diabolo mancipata, pro qua mater Ecclesia orat, vel ipse homo pro fœdata conscientia. Vnde Rabanus (*Rabanus in c. 15. Matth.*): Si quis conscientiam habet alicuius vitij sorde pollutam, filiam habet à dæmonio vexatam. Et si quis bona quæ gessit peccatorum peste fœdauit, filiam habet immundi spiritus furiis agitatam. Ideóque necesse est, vt ad preces lachrymásque confugiat: sanctorúmque intercessiones & auxilia quærat. Vnde & Chrysostomus (*Chrysostom. homil. 17. ex variis in Matth. locis.*): Imitare Cananæam, vir mulierem. Sed forsitan dicis: Non habeo filiam quæ dæmonio plena sit, sed habes animam peccatis refertam. Dicito & tu: miserere mei Domine, quia anima mea malè à dæmonio vexatur, grandis enim dæmon peccatum est. Hæc Chrysostomus. Malè autem vexatur anima, quando vexatio non sentitur: peius, quando morbus desperatur: pessimè, quando medicus contemnitur. secundum Theophilum (*Theophil. in eum locum.*) quoque: vnusquisque nostrum cùm peccat, mulier est anima eius peccatrix, id est, fragilis, infirma: cuius filia est operatio praua, quæ filia à dæmone est possessa, quia actus praui dæmonum sunt. Peccatores nos autem existentes (*Peccatores catelli sunt.*), nuncupamur catelli impleti immunditiis: propter quod non sumus digni panem Dei recipere, aut participes fieri immaculatorum mysteriorum Dei. Si verò cognoscentes nosmetipsos per humilitatem esse catulos, humiliter confiteamur peccata nostra, tunc sanatur filia, quia deletur operatio praua. secundum verò Augustinum (*Augustinus serm. 74. de tempore.*), per mulierem Cananæam potest intelligi ratio superior, quæ legibus æternis inspiciendis & consulendis intendit: per dæmonem autem intelligendum est ipsa sensualitas, quæ etiam per serpentem signatur. Sic ergo pariformiter filia mulieris Cananææ vexatur, quando per sensualitatem inferior ratio ad consensum peccati mortalis impellitur, cuius sanatio per matrem, id est, rationem superiorà Domino petitur: nam ratio superior ad optima deprecatur. Et sicut Dominus distulit exaudire petitionem mulieris Cananææ, vt eius fides clarius appareret: sic & Dominus aliquando dimittit impulsum rationis inferioris per sensualitatem diutius protrahi, vt augeatur meritum tentati: propter quod Paulo petenti stimulum carnis à se auferri dicit Dominus, virtus in infirmitate perficitur (*2. Cor. 12.*). Imitemur ergo & nos Ecclesiæ filij hanc mulierem, quæ de gentibus credendo mater nostra in fide effecta est, quia de gentilitate venimus. Habeamus fidem, vt vnum & trinum Deum credentes, quicquid iustè ab eo petimus, nos impetrare posse credamus. Habeamus constantiam, vt si diuina dispensatio preces nostras tardius exaudierit, tamdiu preces precibus ungamus, quousque hoc quod petimus impetremus. Et si ad impetrandum nos idoneos non sentimus, spiritualium fratrum orationis adiutorium quæramus, vt sicut ista mulier Apostolis pro se interuenientibus quod petebat promeruit, ita & nos communibus precibus magis quàm singularibus & propriis adiuuari credamus. Habeamus humilitatem, vt aliis de nobis maiora existimantibus, nos minores iudicemus, exemplo huius mulieris: quæ cùm à Domino canibus comparata esset, ipsa de se humilius sentiens, catellis se coæquauit: hanc humilitatem in corde habebat, qui despectus ab aliis dicebat (*Dauid. 2. Reg. 6.*): Ludam & vilior fiam plus quam factus sum, & ero humilis in oculis meis. Oremus instanter Dominum, vt sanet filias nostras: oremus, vt sanet à peccatis, & liberet nostras animas quæ malè à dæmoniis & vitiis vexantur. Clamemus humiliter & perseueranter ad eum, dicentes cum Cananæa, miserere mei Domine fili Dauid, & Domine adiuua me. Illa enim anima à dæmonio vexatur, quæ peccare non cessat, & in crimine perseuerat: quæ si bene conuersa fuerit, & de Christi misericordia non desperauerit, dicetur ei à piissimo Domino, fiat tibi sicut vis, & sanabitur ex illa hora, quia non peccator quacunque hora conuersus fuerit & ingemuerit, vita viuet & non morietur (*Ezechiel. 18.*). Noli ergo desperare, vel à petendo cessare, quia si corde integro, fideli & puro, in oratione perseuerans, coram Deo tuo humiliaueris, reputans te indignum omni beneficio suo: certissimè credas, quòd quæcunque petieris obtinebis. Et sicut Apostoli rogauerunt pro Cananæa, sic & Angelus pro te rogabit, & orationem tuam Deo offerens vtilitatem tuam procurabit.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, te rogo & obsecro, miserere mei, & adiuua me in meis necessitatibus, ac tentationum & tribulationum vexationibus, & si Domine quia canis sum, & apud te vix vt canis, non sum dignus integrum à te panem, id est, magnitudinem donorum tuorum recipere: saltem da mihi micas paruulas, id est, aliquantulum de gratia tua, sine qua anima mea malè dæmonio vexatur, cùm ipsa verò quantumcunque praua fuerit, à peccato & dæmonio liberabitur. Nam gratia tua existens in anima, & delet omnia peccata, & Deo facit animam filiam adoptiuam. Amen.

De surdo & muto, à dæmone possesso.

CAPVT XC.

Et iterum *exiens Iesus de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos.* (*Marci 7.*) Decapolis (*Decapolis.*) nomen est regionis decem vrbes continentis, & dicitur à Decas quod est decem, & polis quod est ciuitas, & huius regionis vna pars est vltra Iordanem, & alia citra. Igitur mare Galilææ (*Mare Galilææ.*), quod est quidam lacus per quem transit Iordanis fluuius, respicit vtriusque partis regionis prædictæ fines, & terminos. *Et adducunt ei*, per fidei suæ deuotionem, *surdum & mutum.* Non erat iste talis à natiuitate, nec ab infirmitate superueniente, sed à dæmone ipsum obsedente, ac eius auditum & loquelam impediente, & in ipso tria miracula concurrunt, quia auditus & affatus fuit ei redditus, & à dæmone fuit liberatus. *Et deprecabantur eum, vt imponat illi manum*, omnipotentem quæ condiderat eum: efficax est enim manus Christi ad saluandum. Sanatur quem tangit Iesus, sanatur quem tangit Saluator, quia ipse est salus & vita, non aliunde quærit herbas, ipse est medicus, & medicina. Tangit & sanat: respicit, & medetur. Moraliter omnis Christi actio, nostra est instructio (*Sensus moralis.*): si ergo tu vis curari, sequaris exemplarem instructionem medici. Exeas de Tyro, id est, de peccato, per contritionem, interpretatur enim angustia, venias per Sidonem, id est, confessionem: interpretatur enim venatio, & confessio venatur circunstantias peccatorum, ad mare Galilææ transmigrando per satisfactionem, à dele-

à delectationibus carnis ad opera satisfactoria per medios fines Decapoleos, obseruando scilicet decem præcepta, conducant autem te timor & amor. *Et apprehendens eum Iesus de turba seorsum misit digitos suos in auriculas eius, & expuens tetigit sputo linguam eius.* Christus aliquando sanauit infirmos tangendo eos corporaliter, vt ostenderet humanitatem suam esse deitatis instrumentum, quia per humanitatem faciebat miracula instrumentaliter, sed per deitatem principaliter, *& suspiciens in cœlum ingemuit,* ex compassione, vt quærens à Deo auxilium, ostenderet se verum hominem, *& ait effeta, quod est, adaperire,* scilicet tam in vinculis aurium, quàm in vinculis linguæ, vt audias & loquaris perfectè. In quo ostendit se esse verum Deum, curando per imperium. Hoc vno sermone curauit eum, quia statim ad eius imperium, *apertæ sunt aures eius,* & soluta est lingua eius, & loquebatur rectè. Mysticè per surdum, & mutum accipitur genus humanum, quod monita salutis non audierat, & à laude Dei cessabat, pro quo deprecabantur Patriarchæ & Prophetæ incarnationem Christi desiderantes, vt imponat illi manum misericordiæ, quæ hominem sanat per aduentum eius in carnem, sed & varia peste, & omnium fere morbo in primo parente percussum est genus humanum. Cæcatur, dum videt non videnda. Surdus fit, dum audit non audienda. Dum odorat, emungitur. Obmutescit, dum loquitur. Mancus fit dum manum erigit, & ad vetitum pomum extendit. Incuruatur, dum superbia erigitur. Hydropicus fit, dum concupiscit. Claudus fit, dum progreditur. Lepra suffunditur, dum virtutibus nudatur. Dæmone impletur, dum deitatem appetit. Moritur, dum audacter peccatum excusat. Circa sanationem istius languidi, plura hîc tanguntur. Primum est, eius adductio ad Deum, per preces Patrum sanctorum. Secundum est, apprehensio, vt enim genus humanum liberaret, naturam nostram apprehendit. Tertium est, ipsius à turba sequestratio, vt doceret nos fugere inanem gloriam, in actibus nostris. Quartum est, digitorum immissio, vt doceret in eius membris diuinitatem habitare, licet potens esset etiam verbo sanare. Digiti etiam, qui in aures mittuntur, dona Spiritus sancti sunt, de quo dicitur, digitus Dei est hic, & ita digitos in auriculas mittit, cùm per dona sancti Spiritus aures cordis ad intelligendum verba salutis aperit, & præceptis suam gratiam obediendi tribuit. Quintum est, tactus linguæ eius cum saliua, vt ostenderet quòd omnia membra sacri corporis eius diuina existunt & sancta, & etiam sputum quo vinculum soluit, etenim omne sputum superfluitas quædam est, sed in Domino omnia sunt diuina. Saliua etiam ex capite in os defluens diuina sapientia est, quæ vincula labiorum soluit. Et sic expuens linguam tangit, cùm ad fidei confessionem & prædicationem sapientiam dat, & ora relaxat. Sextum est, aspectus in cœlum, vt inde cunctis infirmantibus medelam, ac omne remedium quærendum esse ostenderet, & in cœlum thesaurum cordis nostri erigere, & ad Deum intentionem nostram semper dirigere doceret. Septimum est, gemitus, non quia ipsi opus esset cum gemitu aliquid petere à patre, qui cuncta petentibus dat cum patre, sed vt gemere nos doceret, & gemendi exemplum nobis daret, cùm pro nostris seu aliorum excessibus & erroribus, vel desiderio patriæ cœlestis supernæ, pietatis præsidia inuocamus. Ingemuit etiam, nostram causam suscipiens in seipso, ac naturæ misertus humanæ, & compassus miseriæ tantarum infirmitatum, in quas genus humanum incidit propter peccatum. Octauum est Christi imperium, cùm ait, effeta, quod est Hebræum, & idem quod adaperire imperatiuum passiui verbi, id est, sis apertus quod licet propriè loquendo ad solas aures referatur, tamen per verbum istud Dominus intellexit, quod vtraque infirmitas curaretur, quod patet per effectum subsecutum. Vbi secundum Bedam, vtraque natura vnius & eiusdem est Christi manifestè distincta. *Suspiciens enim in cœlum,* quasi homo Deum precaturus, *ingemuit,* sed mox vno sermone, quasi potens diuina maiestate curauit. Aures denique infirmi ad audiendum aperiuntur, & lingua ad loquendum soluitur, dum surdus qui præceptis diuinis aures cordis non commodat, & mutus qui clausa in diuinis laudibus ora tenet, per gratiam Dei iustificatus vtrunque operatur. Vinculum quoque linguæ soluitur, quando ad orationem, ad proximi ædificationem, ad peccati confessionem, & ad Dei laudem lingua vtimur. Hinc igitur docemur, vt quoslibet peccatores quotidie per prædicationem nostram Deo adducere studeamus, & pro illis iugiter exoremus. Deprecatio enim adducentium, significat Ecclesiæ intercessionem. Vnde Beda: Surdus & mutus est, qui nec aures habet audiendi verba Dei, nec os aperit pro loquendis, quales necesse est, vt hi qui loqui iam & audire diuina eloquia didicerunt. Domino saluandos offerant. Vnde & Gregor. Sed cui aures cordis ad obediendum apertæ fuerint, ex subsequenti proculdubio etiam linguæ eius vinculum soluitur, vt bona quæ ipse fecerit, etiam facienda aliis loquatur. Vnde & bene subditur, *& loquebatur rectè.* Ille enim rectè loquitur Dominum confitendo, vel aliis prædicando: qui prius obediendo fecerit, quæ loquendo admonet esse facienda. Quilibet etiam peccator, quò ad Deum surdus est, qui obturat aures suas ne audiant Deum sibi loquentem, siue per prædicationem, siue per scripturam, siue per instinctum internum: his enim tribus modis Deus loquitur nobis, & surdi sunt qui eum non audiunt. Sed etiam muti, qui Deo per multa beneficia eos ad se vocanti non respondent per gratiarum actionem, & debitam recognitionem: quantum ad vtrumque defectum conqueritur Dominus per Esaiam, dicens: *Locutus sum,* inquit, *& non audierunt: vocaui, & non erat qui responderet.* Surdus igitur est inobediens & mutus, laudes debitas Dei omittens, & nec aures, nec os ad Dei verba audienda & pronuncianda aperiens, sed tactu Christi vtrumque tollitur impedimentum, quia cùm Christus sua gratia tangit cor hominis, fit humiliter obediens, & deuotè Deum laudans, talis verò adducitur & sanatur in prouincia, vbi sunt decem vrbes, decalogum significantes. Qualiter autem peccator de vtroque defectu, per diuinam clementiam curari habeat, processus sanationis huius infirmi declarat, in quo plures concurrunt circumstantiæ signanter attendendæ. Primò enim infirmus ad Saluatorem adducitur. Secundò, Saluator pro illius saluatione rogatur. Tertiò, infirmus à Saluatore comprehenditur, & à turba sequestratur. Quartò, Saluator digitos in auriculas eius mittit. Quintò, linguam eius saliua sua tangit. Sextò, in cœlum suspicit. Septimò, gemit. Octauò dicit, effeta, & sic nonò infirmus perfectam sanitatem recepit. Et hæc omnia circa sanationem huius infirmi gesta corporaliter, explentur in saluatione cuiuslibet nostrum spiritualiter. Primò ergo ad saluationem peccatoris exigitur, vt Saluatori adducatur, quod fit pluribus modis. Aliquando virtute prædicationis, aliquando correptione infirmitatis, & præcipuè cum

Marginal notes: *Tangendo sanati.* — *Sanandi modus.* — Exodi 8. — *Gemitus Christi.* — *Effeta.* — Beda in c. 7. Marci. — Beda ibid. *Surdus & mutus.* — Gregorius homil. 10. in Ezech. — *Locutio Dei ad nos.* — Isaiæ 65. — *Sanandi peccatoris modus.* — *Adduci ad Saluatorem.*

cum timetur ne fit ad mortem. Aliquando hoc fit exemplo alterius, vitam præteritam corrigentis. Aliquando fit eleemoſynarum largitione. Aliquando ductu propriæ conſcientiæ. Secundò Saluator rogatur, nam ſæpe precibus Sanctorum ſalus alicui impetratur: Deus enim vult rogari, licet tamen velit facere. Tertiò, infirmus à turba ſequeſtratur, quod fit cùm Dominus quemlibet impium iuſtificans de ſocietate malè viuentium diuidit, vel à conſuetis malis moribus euocat & retrahit, quia ſecundum Hieronymum: Seorſum ſemper à turbulentis cogitationibus, & actibus inordinatis ſermonibúſque incompoſitis, quaſi de turba educitur qui ſanari meretur. Hic datur documentum pœnitentibus, abſtrahendi ſe à prauis mundanorum hominum ſocietatibus. Sed quia non omnes qui per pœnitentiam adducuntur ad Deum, poſſunt ſe ſegregare à turbis fuga corporali, ſaltem hoc debent facere abſtractione mentali, & ſufficit ad ſalutem. Quartò, Saluator digitos ſuos in auriculas peccatoris mittit, quod fit quando Deus conſiderationem peccatorum ſuorum ei immittit, quaſi omnia peccata ſua in corde ſuo digito Dei ſcripta videat. Quintò, Saluator ſaliua ſua linguam hominis tangit, cùm ipſum ad confeſſionem inſtruit. Et rectè cognitionem veritatis digito Dei per aures immiſſam, debet ſequi confeſſio, quæ per tactum linguæ ſignificatur. Eſt autem triplex confeſſio, ſcilicet peccatorum, fidei, & laudis diuinæ. Sextò, Saluator in cœlum ſuſpicit, docens per hoc peccatorem conuerſum oculos intentionis & deſiderij, ſurſum ad cœleſtia debere erigere. Quid enim prodeſſet à terrenis fore ereptum, ſed non animum habere ad cœlum erectum? Septimò, Saluator ingemiſcit infirmum ſanandum, docens per hoc nos gemere debere pro incolatu præſentis miſeriæ, dicendo cum Dauid: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt.* Præmiſſis ſeptem peractis, dixit Saluator, effeta, quaſi per hoc verbum dans peccatori plenam abſolutionem, à pœna & culpa. Vnde mox ſequitur: *Et ſtatim apertæ ſunt aures eius, & ſolutum eſt vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè.* Et ſic peccator reſtitutus eſt perfectè ſanitati, & non reſtat ei niſi euolare. *Et præcepit eis*, non præcepto obſeruationis, ſed inſtructionis, ad humiliandum ſe in factis exemplo ipſius, *ne cui dicerent*, & per hoc non iactare bona ſua diſcerent, quia iactantia in omni opere bono prohibuit. Præcepit ne cui dicerent: Primò, vt doceret non eſſe gloriandum in virtutibus, ſed in cruce & humiliatione. Secundò, vt doceret quòd beneficia largientes, de eis laudem propriam non debent quærere. Sed quia accipientes conuenit laudare benefactores, ideo bene ſubditur: *Quanto autem*, ex abundantiore humilitate, *eis præcipiebat, tanto magis prædicabant*, gloriam ipſius & dilatabant, quia humilitas ſemper gloriam præcedit. Per hoc autem oſtenditur, quòd beneficiatus de beneficiis debet ſe gratum oſtendere, & benefactorem laudare, quanuis hoc benefactor non quærat, aut velit. Vnde Theophilus: Docemur autem ex hoc, cùm alicui beneficia elargimur, minimè applauſus & laudes appetere, cùm verò accipimus beneficia, benefactores prædicare & laudare, quanuis noluit. Per hoc etiam monemur, vt frequenter prædicemus Chriſti gloriam, qui ab ipſo mandatum habemus, dum eos quibus datum erat præceptum ſilentij, prædicaſſe conſpicimus. Vnde Auguſtinus. Hoc habet. Sciebat ille qui omnia nouit antequam fiant, quia magis prædicarent, ſed hoc præcipiendo pigris voluit oſtendere quanto ſtudioſius, quantóque feruentius prædicare debeant, qui iubentur vt prædicent, quandoquidem illi qui prohibebantur tacere non poterant. Et quantum ipſe ex humilitate non dilatari præcipiebat, *eo amplius admirabantur dicentes*, & eum laudando prædicantes, *Bene omnia fecit*, & facere probauit, quia, *& ſurdos fecit audire, & mutos loqui*, quotquot voluit & ſibi placuit. Licet enim hic non exprimat niſi vnum ſurdum, & mutum eſſe curatum, tamen plures fuerunt ſurdi, & muti, ac cæci, & claudi, aliíque infirmi curati, vt patebit in capitulo ſequenti, ſed inter illos erat vnus cuius cura fuit mirabilior inter cæteros, quia in ipſo, ſecundum Hieronymum, tria concurrerunt miracula, ſcilicet in reparatione auditus & loquelæ, ac liberatione à dæmone. Et notanter dicitur, *bene omnia fecit*, quia non ſufficit bona facere, niſi bene fiant, bene autem fiunt, quando Dei adiutorium poſtulatur, & quando humana gloria fugitur. Hic ergo docemur vanam gloriam fugere, & hominum iactantiam declinare. Qui ſi aliquid dignum laude aliquando fecerimus, hoc non ad vulgi fauorem extollere & prædicare, imò humiliter abſcondere & celare debemus. Et hoc totum vertitur in contrarium, quia plus laudantur illi qui facta ſua abſcondere volunt, quàm illi qui ea pro vana gloria manifeſtare contendunt. Si gloriam mundi fugis, ipſa te ſequitur, & ſi eam ſequeris, ipſa te fugiet. Vnde Auguſtinus: Virtutes habenti magna virtus eſt contemnere gloriam, quia contemptus eius in conſpectu Dei eſt, iudicio autem non aperitur humano. Et qui contemnit iudicia laudantium, contemnit etiam ſuſpicantium temeritatem. Neque eſt vera virtus, niſi quæ ad eum finem tendit vbi eſt bonum hominis quo melius non eſt. Vnde & Chryſoſtomus: Verſuta eſt & vana gloria, & ad ea quæ valde ſunt manifeſta & excæcat mentem eorum, qui ab ea capiuntur. Ebrietas enim quædam profunda eſt, ideóque difficilè reducibilem eum, qui captus eſt facit hæc paſſio. Hæc eorum quæ capiuntur animam abſcindens à cœlis terræ affigit, & lucem reſpicere veram non dimittit. Hæc paſſio auaritiam genuit, liuorem, accuſationem, inſidias, hæc eos qui nihil mali paſſi ſunt, aduerſus eos qui nihil mali fecerunt, armat, & irritat. Neque amicitiam nouit, qui in hanc ægritudinem incidit, non verecundari ob aliquem vniuerſaliter ſcit, ſed animo eius eiiciens bonum, ad omnes bellatur, inſtabilis & ſine amicis exiſtens. Vigilemus itaque dilecti, & ſumamus ſenſum humilitatis nobis à Deo datæ. Contemnamus multorum gloriam, nihil enim ita deriſibilem & dehonorabilem facit vt hæc paſſio, nihil ita confuſione plenum. Quoniam gloriam quidem cupere ingloriatio eſt, gloria autem vera eſt hanc deſpicere, & nullam eius facere curam, ſed ad id quod Deo placet omnia dicere & facere. Ita enim poterimus & mercedem recipere, ab eo qui noſtra videt diligenter, cùm eo ſolo contenti fuerimus inſpectore. Nos verò talem habentes Dominum, precor alios ne inquiramus inſpectores, qui prodeſſe quidem nobis nihil, nocere verò ex inſpectione eorum poſſunt, & omnem euacuare laborem nobis. Sed vnde habemus mercedes ſuſcipere, hunc vocemus laudatorem eorum quæ fiunt, hunc inſpectorem. Nihil nobis & humanis oculis fit. Si enim volumus & hæc

Turba fugienda nobis.

Hieron. in c. 7. Marci.

Pſalm. 119.

Præcipiendi ne cui dicerent forma, & cauſa.

Theophil. in eum locum.

Beda in c. 7. Marci.

Hieron. in c. 12. Marci.

Bene facere.

Gloriam non quærentidamus.

Auguſtinus lib. 5. de ciuitate c. 19.

Chryſoſtom. homil. 2. in Ioannem.

Vitandæ gloriæ difficultas.

Gloriationis mala.

potiri gloria, tunc hac fungemur, cùm eam quæ à Deo est quærimus solam. Hæc Chrysostomus.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui finaliter malos deseris, veni per Sidonem prædicationis, ad mare contritionis, Galilææ confessionis, satisfactionis, & transmigrationis, inter medios fines decapoleos charitatis, in decalogo proficientis, & apprehende nos seorsum à turba tentationis multiplicis. Mitte digitum discretionis in auriculas nostri intellectus, & gustum sapientiæ in os nostri affectus, vt ad confitendum soluantur vincula linguæ nostræ, & loquamur rectè, verbo & opere non discordante à voluntate, vitemúsque laudes hominum, vt & surdi audiant per conuersionem, & muti loquantur per confessionem. Amen.

De refectione quatuor milium hominum.

CAPVT XCI.

Matth. 15. Marc. 8. & Lucæ 9.

Deinde ascendens Iesus in montem, & desertum locum, &, *sedebat ibi*, ad quiescendum, *& accesserunt ad eum turba multa*, quia de multis ciuitatibus, & castellis, & villis venerant ad impetrandum sanationem infirmorum, *habentes secum mutos, claudos, cæcos, ac debiles, & alios multos*, infirmos, quod addit Euangelista ad includendum omnia infirmitatum genera, quæ hic non sunt nominata, *& proiecerunt eos ad pedes Iesu*, vt fidem & deuotionem non solum verbo, sed & facto ostenderent. Fœlices pedes Iesu vbi peccata purgantur, vt ibi, stans retro secus pedes Iesu. Vbi morbi curantur, vt hic. Vbi verba sancta discuntur, vt ibi, quæ sedens secus pedes Domini. Vbi gaudia renouantur, vt ibi, accesserunt & tenuerunt pedes eius. *Et curauit eos*, solo verbo. Ille enim solo verbo poterat curare, qui toto mundum solo verbo de nihilo potuit creare, *ita vt turba mirarentur, videntes*, omnes sanatos, & glorificabant Deum Israël, quia secundum Chrysostomum, Multitudo eorum qui curabantur, & facilitas sanationis eos in stuporem mittebat. Hic enim in quodam generali multiplicant multa miracula, & diuersorum generum, quæ propter multitudinem in particulari describi non poterant, quia si in particulari explicarentur, vnum magnum librum implerent, propter quod dicit Ioannes, quòd si omnia facta Christi essent scripta, totus mundus non posset capere libros, qui scribendi essent. Ponit ergo hic multiplicitatem infirmorum, & specialiter tangit quatuor, scilicet, *mutos, claudos, cæcos, & debiles.* Spiritualiter mutos habemus, ex defectu boni sermonis, claudos, ex defectu boni operis, cæcos, ex defectu veræ cognitionis, debiles, ex defectu bonæ voluntatis. Et notandum, quòd secundum Originem, primò est debilitas in voluntate, deinde sequitur cæcitas in ratione, & sic claudicat in operatione, & ex his sequitur mutitas à diuina laude, sed hic ordinantur secundum magnitudinem nocumenti. Vbi glossa: Muti autem sunt, qui non laudant Deum. Cæci, qui non intelligunt viam vitæ. Claudi, qui per deuia boni operis, & non rectè euntes. Debiles sunt, qui infirmi sunt in bonis operibus. Mutos ergo curat, cùm eorum linguas in laudem sui creatoris soluit. Cæcos illuminat, cùm ignorantibus cognitionem suæ salutis infundit. Claudos sanat, cùm in via iustitiæ gressus eorum dirigit. Debiles fortificat, cùm pigros & acidiosos operari bonum viriliter facit. Turbæ verò mirantur & Deum glorificant, cùm ex talibus mutationibus suæ sunt dexteræ excelsi Deum laudant. Vbi & Rabanus: Ascendit autem in montem, vt scilicet auditores suos erigat ad superna & cœlestia meditanda. Sedebatque ibi, vt demonstraret non nisi in cœlestibus requiem esse quærendam. *Eo autem sedente in monte*, id est, in cœlorum arce, accedunt turbæ fidelium, deuota mente illi appropinquantes, ducentes secum mutos, & cæcos, & alios infirmos, eos ad pedes Iesu proiiciunt, quia peccata confitentes ipsi soli curandos subiiciunt. Quos ita curat, vt turbæ mirentur & magnificent Deum Israël, quia fideles quando viderint eos qui spiritualiter ægrotauerant, deuersis operibus virtutum ditatos, laudem Deo decantant. *Cùm ergo turba multa esset*, cum Iesu, *nec haberent*, quod manducarent, *conuocatis discipulis*, loquebantur cum eis de hoc quod facturus erat secundum glossam, prius Christus infirmorum debilitates abstulerat, postea verò sanatis cibos offert, quia prius remouenda sunt peccata, & postea anima verbis Dei nutrienda. Voluit autem Dominus prius discipulos conuocare, & cum eis loqui pluribus de causis. Prima, secundum Hieron. vt magistris tribuat exemplum non semper spernere cum minoribus consiliari, & de agendis quandoque eos consulere. Secunda, secundùm eundem, vt ex collocutione intelligant signi magnificentiam. Tertia, vt ostendatur magnitudo misericordiæ suæ, quæ diutius intrinsecus latere non potuit. Et ait illis: Miseror super turbam. Ecce verbum miræ dulcedinis & amoris, procedens ex intimis cordis medullis, & pertingens suo vigore vsque ad intima nostra. Neque enim alius est qui nostris miseriis sit sic miserator, quemadmodum conditor noster, cuius miserationes super omnia opera eius. Hoc verbum dixit Apostolis, vt eorum animos ad pietatem & misericordiam induceret & inclinaret. Secundum glossam, Compatitur vt verus homo, pascit vt Deus. Et subiungitur ratio miserationis duplex, scilicet longanimitas, *quia iam triduo sustinent me*, pro curatione suorum quos attulerunt expectando, & perseuerant mecum me sequendo, verba mea audiendo, miracula videndo. Alia verò ratio miserationis est, necessitas, quia, *non habent quod manducent*, & tamen non sollicitantur, & ideo congruit eis prouidere. Ex quo patet eorum deuotio, & quanto ei adhærebant desiderio, audientes suauem doctrinam, contemplantes gratiosam faciem, videntes eius opera mirabilia, ad quæ intantum afficiebantur, vt quasi extra se rapti de alimoniæ defectu solliciti non essent, & per tres dies ad loca propria non redirent, manentes cum Christo in loco deserto, & sub diuo ac sine cibo, sed non poterant in victu deficere, quia erant cum Iesu Saluatore. Cibaria quippe quæ de domibus suis apportauerant, iam consumpta erant, & in deserto loco victum acquirere non poterant, & ideo prima die vel secunda hoc miraculum non fecit, tum quia alimenta adhuc habebant, tum quia miraculum magis apparuit quando eis victus omnino defecit. *Et si dimisero eos ieiunos*, sic labore & fame affectos, deficient in via, & ideo refectio est eis necessaria. Tanta est creatoris virtus, quòd si creaturam desereret, omnino deficeret. *Quidam enim ex eis de longè venerunt*, & à domibus suis longè distabant, qui fortè die præcedenti etiam parum comederant. Fama Christi à remotis diffusa erat,

Chrysostom. homil. 53. in Matth. *Miracula multa simul facta.*

Ioann. vlt.

Origenes comment. in c. 15. Matth.

Gloss. in eum locum Matth. *Muti. Cæci. Claudi. Debiles.*

Rabanus in eum locum Matth.

Hieron. in c. 15. Matth. *Discipulos alloquendi causa.* *Domini misericordia.*

Populi feruor.

erat, & ideo multi de longè venerant. *Et dixerunt ei discipuli. Vnde istos poterit quis hic saturare panibus in solitudine?* Quasi dicerent, locus est desertus & multum distant villæ, & ideo non possumus per humanam prouidentiam necessaria habere. Ipsi hoc infirma cogitatione dixerunt, non enim adhuc intelligebant, neque virtuti eius propter priora miracula credebant. *Et interrogauit eos, Quot panes habetis?* Non interrogauit Dominus quasi nesciens quid haberent, sed ad hoc, vt cùm septem responderent, quò pauciores panes dicerent, eo magis miraculum diffamarent, & notius fieret, & vt ex eorum responsione de modo prouideret. *Qui dixerunt, septem*, quod erat quasi nihil respectu tantæ multitudinis, & paucos pisciculos, non multos, nec magnos, quia pauci erant in numero, & parui in quantitate. In quo apparet sobrietas & temperantia discipulorum, quia non vtebantur carnibus, sed piscibus, & illis non magnis, sed paruis, & ipsis paucis. Omnia ista dicuntur ad maiorem declarationem miraculi, quòd ex tam paruo cibo potuerit tanta multitudo satiari, & hoc fuit per multiplicationem cibi in manibus Christi. *Et præcepit turbæ super terram discumbere.* In alia pastione circa pascha herba super terram erat, nunc autem iam herba defecerat, quia secundum Origenem, & plures alios, in hyeme, scilicet in die Epiphaniæ hoc miraculum factum est, quando & plura alia miracula per Dominum sunt facta. *Et accipiens septem panes & pisciculos*, vt multiplicarentur contactu manuum beatarum, *& gratias agens*, in quo dedit nobis exemplum gratiarum actionis, ostendens non differre à bestiis, vt cognoscentes à quo, & quid datur, gratias patri luminum referamus, à quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum, *benedixit*, vt benedictione sua crescerent, *& fregit*, per minutias, ad distribuendum inter plures, sed modo vnus solus totum colligere conatur, quod in omnes indigentes à Christo frangitur, *& dedit discipulis*, non vt sibi retinerent, sed vt tanquam ministri distribuerent, *& turbæ apponerent*, & manducauerunt quatuor milia hominum, absque mulieribus & paruulis, *& saturati sunt*, nec mirum, quia bonum prouisorem habuerunt. De fragmentis quoque residuis, *tulerunt discipuli septem sportas plenas*, vt darent pauperibus, in quo bene apparet eos fuisse saturatos. Ecce quantum valet eleemosyna, & communicatio mutua, quia res distributæ crescunt & superabundant, coaceruatæ verò putrescunt, & inopiam faciunt. *Et dimisit eos.* Magna nanque suauitate verbi, & admiratione vehementi virtutis Christi detinebantur, ita vt nisi Christo iubente non redirent. Mysticè hoc miraculo designatur, quòd viam vitæ præsentis aliter incolumes transire nequimus, nisi nos gratia redemptoris nostri alimento suo misericorditer reficiat. Triduo autem turba Dominum sustinet, quia tertium tempus est quo fidei Christianæ gratia data est. Primum tempus est ante legem. Secundum, sub lege. Tertium, sub gratia. Et quia restat quartum, quo ad cœlestem Hierusalem venturi sumus, dicit se turbam reficere, ne deficiant in via, in præsenti enim vita quasi in via sumus, qua ad patriam pergimus. Igitur ne fideles in via deficiant, per prælatos & doctores pane Eucharistiæ, & doctrinæ pascendi sunt, quo septiformis gratia Spiritus sancti augetur. Et quia ad hoc turba sustinuerat Dominum, vt infirmos sanaret, ideo si infirmitates tuas spirituales vis sanari, exemplo turbæ sustine Dominum triduo. Vt primus dies, sit dolor contritionis. Secundus, pudor confessionis. Tertius, labor satisfactionis. Istud est triduum quo in desertum itur, vt Deo gratum sacrificium offeratur. Vel secundum glossam: Turba triduum Dominum sustinet, cùm multitudo fidelium peccata sua per pœnitentiam declinans ad bonum se in opere, in locutione, & cogitatione conuertit. Inuenitur nihilominus triduum multiplex, scilicet pœnitentium, operantium, contemplantium, prælatorum, prædicatorum. Pœnitentium, contritio, confessio, satisfactio. Operantium, cogitatio sancta, locutio vera, actio bona. Contemplantium, meditationis, lectionis, & orationis. Prælatorum, discretio in intellectu, zelus in affectu, iustitia in effectu. Prædicatorum, paupertas, castitas, & obedientia. Quidam autem de propè veniunt, vt qui baptismalem innocentiam seruauerunt, quidam de longinquo, vt qui post multa flagitia pœnituerunt, quia quanto plus quis errauit, tanto longius à Deo quis recessit. Sed discipuli reputabant quasi impossibile, quòd quis eos saturaret panibus, qui non inueniebantur in solitudine. Vbi moraliter notandum, quòd cùm panis animæ sit cognitio veri, & amor boni, in rei veritate non inuenitur in solitudine præsentis seculi, vnde quis esurientem animam pascat, & satiare possit. Panis enim veritatis mundanæ scientiæ multis est admixtus erroribus, quia diminutæ sunt veritates, à filiis hominum. Rursus panis amoris creaturæ multas habet amaritudines. Vnde August. Miser est omnis animus vinctus amicitia rerum mortalium, & dilaniatur cùm eas amittit. Nec est igitur hic panis cognitionis, nec amoris, qui animam nostram satiare possit. Et cùm dominus cognosceret discipulos habere septem panes, & paucos pisciculos, accepit eos in manus suas, in quo ostendit se panum, & omnium dominum & factorem, quia in manu eius sunt omnes fines terræ, & gratias egit Deo patri à quo sibi potestas est, vt & ipse quantum de salute generis humani congaudeat, ostenderet, & nos ad agendas Deo semper gratias de omnibus à Deo datis informaret. Deinde benedixit, in quo virtutem multiplicationis eis dedit. Quia verò fregit, cùm dare vellet discipulis, apertionem designat Sacramentorum, quibus nutriendus erat mundus. Vel etiam fregit, vt multiplicationem panum sua virtute fiendam ostenderet. In eo autem quòd dedit discipulis, vt turbæ apponerent, eos honorauit, significans quòd spiritualis dona scientiæ tribuens Apostolis, per eorum ministerium voluit Ecclesiæ suæ per orbem vitæ cibaria distribui. Et hoc signatum est in distributione panum, vt hîc & suprà in solutione mortuorum, vt ibi, soluite eum & finite abire, & in adductione vehiculorum, vt ibi, soluite & adducite mihi. Eorum enim ministerio, & fit adductio ad fidem, & solutio ad reconciliationem, & distributio ad refectionem. Dedit panes, quia panis est cibus quo sustentatur vita, pisces verò dedit in condimentum cibi, ad ostendendum quòd pani verbi Dei addendum est condimentum boni exempli, magis enim suadent opera, quàm verba. Et apposuerunt turbæ, in qua appositione creuerunt per nouæ materiæ creationem, & ad illos additionem, non enim creuerunt per rarefactionem, quia tunc corpus illorum fuisset subtilius & rarius corpore aliorum. Vnde Augustinus: Nil absurdius quàm dicere, quòd aliquid crescat nullo superaddito, & non rarescat. Studeamus ergo & nos septem panem diuinæ scientiæ, per prædicationem aliis apponere, ne

Discipulorum sobrietas.

Iacobi. I.

Mysticè. Gratia Dei opus est nobis.

Triduum multiplex.

Panis cognitionis.

Augustinus in Psalm. 46.

Fractionis causæ.

Ioann. 11. Matth. 11.

Multiplicatio panum.

Augustinus lib. 10. de Genesi ad literam c. vlt.

ne per nostram negligentiam in via deficiant, & fame pereant. Conuersi nanque peccatores in præsentis vitæ via deficiunt si in sua conscientia sine doctrinæ pabulo ieiuni & vacui dimittantur. Ne igitur lassentur in huius peregrinationis itinere, pascendi sunt sacra admonitione. Hoc verò inter hanc refectionem, & illam de quinque panibus & duobus piscibus discat, quòd ibi per quinque panes significatur doctrina veteris Testamenti secundum quinque libros Moysi, hîc per septem panes doctrina noui Testamenti, in quo plenius & reuelatur & datur septiformis gratia Spiritus sancti. Item propter septem beatitudines, & propter septem Sacramenta, & propter septem virtutes, scilicet tres Theologicas & quatuor Cardinales, propterea illi hordeacei, isti triticei erant, quia delitiosior, sapidior, & manifestior est doctrina noui Testamenti quàm veteris. Ibi per duos pisces, duæ personæ quæ populum pascebant intelliguntur, scilicet rex & sacerdos qui vngebantur, hîc per paucos pisciculos intelliguntur sancti fluctibus seculi tunsi, qui de turbulentis fluctibus erepti refectionem nobis internam exemplo suæ vitæ, ac sapore mortis ac patientiæ præbent, doctrinamque noui Testamenti tanquam panem condiunt, quorum ipsa scriptura fidem, vitam, & passiones continet, qui dicuntur discipuli, propter humilitatem, sed pauci, propter perfectionem, quia stultorum infinitus est numerus, & multi sunt vocati, pauci verò electi. Ibi super fœnum, sed hîc non iam super fœnum, sed super terram discumbit, ad ostendendum quòd in veteri lege terrena promittebantur, sed in noua lege illa contemni, & subiugari docentur, quia conuiuæ noui Testamenti, diuitias & delitias, ac etiam ipsam carnem, quæ fœnum est, calcare & relinquere iubentur, quos omni cupiditate æternali remota spei permanentis firmamentum, tanquam terræ sterilitas nullo fœno interposito continet. Ibi fuerunt quinque milia hominum, iuxta numerum panum, & iuxta numerum quinque sensuum quibus inhærebant, hîc quatuor milia, qui significant spirituales, propter quatuor Euangeliorum perfectionem, vel propter quatuor Cardinalium virtutum, quibus in hac vita spiritualiter viuitur, exercitationem. Per quatuor etiam milia hominum, qui Christum sunt secuti, significatur multitudo credentium in Christum, de quatuor partibus mundi. Erant autem tot, exceptis paruulis & mulieribus, qui non numerantur in lege, neminem enim dimittit Christus ieiunum, sed omnes vult sua gratia saturare. Ibi cophinos æquales discipulis fecit, vt sicut duodecim erant Christi Apostoli, sic duodecim fragmentorum cophini, hic verò panibus, vt sicut fuerant septem panes, sic septem sportæ. Quòd autem turbis saturatis Apostoli fragmenta colligunt, & septem sportas implent, triplici de causa factum est. Primò, propter mysterium, quia sunt altiora perfectionis præcepta & consilia, quæ communis turba nequit seruando & implendo attingere, quorum executio respicit viros spirituales propriè, & ideo Apostoli sustollunt & implent septem sportas, id est, perfectos septiformis spiritus gratia illustratos, & tamen turba saturata esse memoratur, quia etsi sua relinquere nequeunt, tamen audiendo mandata ad vitam sempiternam proficiunt. Secundò, propter exemplum, vt ea quæ nobis supersunt, vel quæ ieiunando nobis subtrahimus, pauperibus erogemus. Tertiò, propter documentum, vt ex hoc instruamur, quòd illis qui sunt pauperibus misericordes, bona temporalia multiplicentur. Vnde datur intelligi, quòd pauperes magis pascunt eleemosynarios, quàm econuerso, vel spiritualia bona eis impetrando, vel bona temporalia multiplicando. Quanuis autem, vt visum est, hæc refectio à superiori in pluribus distet, tamen vtraque in monte celebrata est, quia vtriusque testamenti scriptura rectè intellecta altitudinem nobis cœlestium præceptorum & præmiorum docet, & altitudinem Christi qui est mons in vertice montium, consona voce prædicat. Considera nunc hic quos Dominus pascere dignatur, & quibus gratiæ suæ alimentum impartiatur. Vtique qui in deserto eum quærunt, & cum eo triduo perseuerant, quòd fit cùm fideles Trinitatem credentes, ac contriti & confessi pro peccatis suis secundum posse satisfacientes, se ad Deum in cogitatione, locutione, & opere conuertunt, ac Dei bonitatem expectantes necessitate tentationis imminente non recedunt. Quorum miseretur Deus, & pascit septem panibus, id est, septem donis sancti Spiritus, ne deficiant in via mundi huius, quibus & septem dotes per septem sportas remanentes significatæ reseruantur, post hanc vitam dandæ, quæ sunt clara Dei visio, fruitio, tentio quantum ad animam, impassibilitas, agilitas, subtilitas, claritas quantum ad corpus. Vnde Ambrosius: Gratiæ cœlestis impartitur alimentum, sed quibus impartiatur aduerte. Non ociosis, non in ciuitate quasi in Synagoga, vel seculari dignitate residentibus, sed inter deserta quærentibus Christum. Qui enim non fastidiunt, ipsi excipiuntur à Christo. Diuidit ergo escas Dominus Iesus. Et ille quidem vult dare omnibus, negat nemini, dispensator enim est omnium. Sed cùm ille panes frangat & det discipulis, si tu manus non extendas tuas vt accipias tibi escas, deficies in via. Nec poteris in eum culpam referre, qui miseretur & diuidit. Sed his diuidit qui cum eo etiam in deserto permanent, qui primo & secundo die, & tertio non recedunt. Non vult ieiunos dimittere, nec vult vt deficiant in via. Noli ergo deficere à disciplina Dei, neque fatigeris cùm ab eo increparis, ne fatigeris nunc, ne postea fatigeris. Hæc Ambrosius. Considera etiam vtilitatem & parsimoniam mensæ eorum, & voluptatem sperne, quia inimica est & corporis & animæ. Vnde Chrysostomus: Nihil ita corpori inimicum & nociuum est, vt voluptas, nihil enim ita rescindit & suffodit, id est, corrumpit. Et primùm pedes punit, qui portauerunt nos ad perniciosa illa conuiuia: deinde manus quæ ministrant ventri ligans, quia talia & tanta attulerunt cibaria. Multi autem & ipsum os peruerterunt, & oculos & caput. Hæc Chrysostomus, vnde & Horatius:

Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas.

De aliis ad meditationem pertinentibus patet suprà, in alia pastione de quinque panibus. Adhuc autem hic per septem panes, intelliguntur septem pœnitentiæ partes. Primus panis, est malæ vitæ sollicita emendatio. Secundus, vera & humilis defectuum accusatio. Tertius, contra excessum commissum iugis indignatio. Quartus, non relabendi anxia trepidatio. Quintus, amplius proficiendi affectio. Sextus, sanctorum virorum imitatio. Septimus, suorum malorum, & aliorum punitio. Istæ sunt septem spicæ, pullulantes in culmo vno. Isti sunt septem gradus in scala, per quam in cœlum ascenditur: septem peccatorum mortalium culpa diluitur: septiformis Spiritus sancti gratia

Panum numerus mysticus, & discretio à consimili miraculo alibi facto.

Fragmentorum collectorum causæ.

Cur vtraque refectio in monte facta fuerit.

Ambrosius in c. 8. Lucæ. *Gratia quibus impertitur.*

Chrysostom. serm. contra luxum & crapulam. tom. I. *Voluptatis detestatio.*

Horatius in epistolis.

Partes pœnitentiæ septem.

Pisculorum significatio.

gratia infunditur, & virtutum septenarius acquiritur. Sed cum istis panibus erant pisciculi pauci, saltem duo, qui significant timorem & amorem, qui cum istis panibus debent edi. Primus piscis, est timor pœnarum inferni, & iste capitur in aquis inferni. Secundus piscis est amor & desiderium æternorum, & iste capitur in fluuio paradisi, & dicuntur pisciculi, non pisces, quia timor est paruulus, eo quòd hominem paruulum & humilem reddat, & amor ratione status, quia paruus est respectu amoris futuri seculi. Insuper sciendum, quòd sunt septem panes mystici cuiuslibet status, scilicet, incipientium, proficientium & perfectorum, de quibus Dominus pascit fideles secundum diuersitatem statuum eorundem. Primos septem panes beatus Bernardus proponit claustralibus, qui gerunt formam incipientium, quantum ad initium suæ conuersionis. Primus est panis verbi, in quo vita hominis est, quia non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod egredietur ex ore Domini. Et vt taceamus de verbo vocali, quo Deus aliquando locutus fuisse legitur Moysi, Abrahæ, & aliis, siue per Angelos, siue per se, siue alio modo, ad præsens dicere possumus quòd verbum egreditur ex ore Dei dupliciter. Vno modo immediatè, quando videlicet Deus loquitur per instinctum ad cor hominis, inspirando ei quid facere debeat. Hoc modo Deus loquitur peccatoribus & hominibus mundanis, instigando eos ad pœnitentiam. Alio modo loquitur Deus per aliquem hominem, scilicet prælatum vel prædicatorem, vel doctorem, vel aliquem amicum, per quem quasi per referendarium Deus verba sua transmittit ad aures hominis. Est & tertius modus quo Deus loquitur hominibus, præcipuè claustralibus, scilicet per scripturam, quæ ad omnia recipienda sunt sicut verba Dei, cuius inspiratione sunt scripta, ad pascendum videlicet legentes pane vitæ spiritualis. Secundus panis, secundum eundem Bernardum, est obedientia, qui bene comitatur primum. Quid enim prodest verba Dei audire, nisi quis eis velit & secundum ea vitam suam dirigere? Tertius panis est meditatio, & hic bene comitatur duos præcedentes. Nam postquam verba Dei commendata sunt cordi, & eis homo statuit obedire, necesse est hominem continuè meditari qualiter vitam suam secundum Dei beneplacitum disponat. Quartus panis est orantium lachrymæ, qui panis bene adiungitur præcedenti. Cùm enim meditatur peccatorum suorum sarcinam, præsentis incolatus miseriam, & vitæ æternæ gloriam suam imbecillitatem, & Dei erga se bonitatem, in tali meditatione exardescit ignis deuotionis, & resoluitur cor in lachrymas compunctionis, & tunc recurrit ad præsidium orationis. Quintus panis est labor pœnitentiæ, & hic panis vtique necessarius est incipientibus, etiam post alios præmissos, quia secundum Augustinum, Non sufficit mores in melius commutare, & à malis factis recedere, nisi & de his quæ facta sunt satisfacias Deo per pœnitentiam, laborem, & dolorem. Sextus panis est iocunda vnanimitas socialis, & hic bene dicitur panis, quia pascit & confortat in vita spirituali viuentes in congregatione, quantum ad claustrales, etiam viuentes in communione Ecclesiæ, & quantum ad alios incipientes. Septimus panis est Eucharistia, & de hoc pane satis dicitur alibi in diuersis locis. Prolatis septem panibus incipientium, consequenter degustandi sunt alij septem proficientium. Vbi sciendum, quòd sicut dicit Apostolus: Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei, oportet enim currere volentem in via profectus spiritualis, totaliter inniti diuinæ misericordiæ, & de bonis iam præstitis misericordias Domini cum gratiarum actione iugiter ante mentis oculos habere, & sic semper ad meliora poterit proficere. Propter quod beatus Bernardus omnes miserationes Domini erga se recogitans, reducit eas ad septem panes, quibus eum Dominus misericorditer reficere dignatus fuit. Et nos eisdem panibus vesci debemus, si in vita spirituali proficere velimus, vt dicamus cum Psalmista: Veniant mihi miserationes tuæ, & viuam. Primus panis, vel prima misericordia, secundum Bernard. est præseruatio à multis peccatis, in quæ incidisset si eum Dei misericordia non custodisset, huius panis secundum eundem Bernard. tria sunt fragmenta. Tribus inquit modis à peccatis me memini conseruatum, occasionis subtractione, resistendi data virtute, & affectionis sanitate. Secundus panis est, pia Dei dissimulatio circa peccantem, quia tardabat vltionem, & indulgentiam cogitabat, habet & hic panis tria fragmenta, videlicet longanimitatem, quam exhibuit, electionem prædestinationis, quam impleri voluit, & charitatem nimiam, qua nos dilexit. Tertius panis est miseratio, qua conuertit ad pœnitentiam. Hic etiam panis habet tria fragmenta, quia cor concutit, excitans illud vt aduertat suorum vulnera peccatorum, & vulnerum dolorem sentiat, terret, deducens ad portas inferni, & præparata iniquis supplicia monstrans; & spem dat intelligentiæ. Quartus panis est indulgentia peccatorum, quòd videlicet Deus pœnitentem eum misericorditer suscepit. Et hic panis habet tria fragmenta. Quia, vt dicit Bernardus: Sic ex toto Deus indulsit, & tam liberaliter omnem donauit iniuriam, vt iam nec damnet vlciscendo, quod est primum, nec confundat improperando, quod est secundum, nec minus imputando, quod est tertium. Quintus panis est continentia à peccando, seu virtus continendi & emendatius viuendi, ne recidiuum pateretur. Et hic panis etiam habet tria fragmenta. Nam hæc continentia habet tres oppugnatores, scilicet carnem, mundum, & malignum spiritum, quibus resistere nostra virtute non valemus, sed pane isto diuinæ misericordiæ confortati, habemus in Domino hanc virtutem. Sextus panis est gratia promerendi, qua videlicet minus bonæ conuersationi indulget. Quam gratiam dicit Bernardus in tribus maximè constare, tanquam fragmentis, videlicet in odio præteritorum malorum, in contemptu bonorum præsentium, & desiderio futurorum. Septimus panis est spes obtinendi, qua Deus donat homini indigno & peccatori de sua totiens experto bonitate vsque ad cœlestia speranda præsumere. Cuius etiam tria, secundum Bernard. sunt fragmenta. Tria, inquit, considero, in quibus tota spes mea consistit, charitatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatem redditionis. Refecti duobus septenariis panum, à beato Bernardo nobis appositis, videlicet incipientium, & proficientium, festinemus nunc vtcunque gustare septem alios à Spiritu sancto nobis proponendos, quibus reficiuntur animæ perfectorum, qui panes sunt septem dona Spiritus sancti, fœlix anima quæ his saturari meruerit. Et bene hæc dona nomine panum describuntur, quia delectabiliter reficiunt animam in præsenti, & satiant in futuro. Primus panis est timor Domini, timor inquam filialis, nam timor seruilis incipientium

Panes mystici septem. Incipientium panes. Bernardus serm. 1. de septem panibus. Matth. 4. *Verbum ex ore Dei.* *Proficientium Panes septem.* Rom. 9. Psalm. 118. Bernardus serm. 2. de septem panibus. Bernard. ibid. Bernard. ibid. serm. 3. *Sperandi ratio.* *Perfectorum panes septem.* *Dona Spiritus sancti.*

tium est. Et hic est timor castus quo quis ex timore timeat à Deo separari, & ideo declinat à malo, quod contrariatur Deo. Sed quia oportet etiam benefacere, sequitur secundus panis, qui est donum pietatis, quo monet nos Spiritus sanctus vt operemur bonum ad laudem Dei, & ad vtilitatem omnium proximorum, & hæc est pietas quæ ad omnia vtilis est, & procedit ex pio corde quo Deus tantum inuenitur, corporalis autem exercitatio, scilicet sine pietate ad modicum vtilis est. Tertius panis est donum scientiæ, hoc donum comitatur duo prædicta, quia vt dicit Chrysost., nemo potest cauere malum, nisi cognitum, neque bonum facere quod ignorat, & hoc datur per donum scientiæ, quo datur homini rectum habere iudicium de istis inferioribus, ad cognoscendum quid noxium, & quid expediens sit ad salutem. Quartus panis est donum fortitudinis. Et bene fortitudo sequitur scientiam. Nam cognito per donum scientiæ quæ mala cauenda sunt, & quæ bona prosequenda, opus est spiritu fortitudinis quo possit prosequi, quæ cognouit tam in vincendo mala, quàm in aggrediendo bona. Hoc dono dotati fuerunt sancti Martyres, quos nulla tormenta poterant superare. Quintus panis est donum consilij, per quod homo dirigitur, quasi consilio à Deo accepto, in his ad quæ humana ratio non sufficit. Et bene consilium sequitur fortitudinem, quia secundum Gregorium: Valde fortitudo destruitur, nisi per consilium fulciatur, quia quò plus se posse conspicit, eo virtus sine moderamine in præceps ruit, & mens quæ intus sedem consilij perdidit, foras se per desideria innumerabiliter spargit. Sextus panis est donum intellectus, & illud donum sequitur donum consilij, & duo bona facit in anima. Primum, quia illustrat intellectum ad sanè capiendum consilium Spiritus sancti speculatiuè. Secundum, quia depurat affectum ad agendum practicè consultum. Septimus panis est donum sapientiæ, quod sequitur donum intellectus, & omnia dona alia, quæ sine sapientia nihil sunt. Sapientia est cognitio suauitatis diuinæ per experientiam habita. Vnde dicitur sapientia, quasi sapida scientia. Nam per donum sapientiæ iuuatur homo, non solum ad cognitionem diuinorum, sed etiam ad gustationem eorundem.

Gregorius lib. 6. moralium c. 9.

Sapientia, quasi sapida scientia dicitur.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, miserere super turbam pœnitentium & incipientium iustorum, & proficientium perfectorum, & contemplantium per triduum contritionis, confessionis, & satisfactionis, per victoriam mundi, carnis, & diaboli per visionem corporalem, imaginariam & spiritualem expectantium veniam, gratiam, & gloriam. Refice primos per discretam sollicitudinem, cautelam, indignationem, timorem, desiderium, æmulationem & vindictam. Refice secundos per spiritum timoris, pietatis, scientiæ, fortitudinis, consilij, intellectus, & sapientiæ. Refice tertios per tres animæ, & quatuor corporis dotes, in præsenti quidem spe quæ superexcrescat in septem sportas in futura beatitudine. Amen.

De fermento cauendo, & cæco Bethsaidæ illuminato.

CAPVT XCII.

Matth. 16. & Marc. 8.

Et post miraculum de passione ostensum, *dimissa turba*, statim, *ascendit*, Iesus cum discipulis, *in nauiculam*, fugiens turbæ applausum & reuerentiam, & vt à turba remotus doctrinæ vacaret discipulorum, dans in hoc nobis simile faciendi doctrinam & exemplum. *Et venit in fines*, seu partes, *Magedam*, seu *Dalmanutha*, quod secundum Augustin. idem est secundum rem, & eadem terra dupliciter vocata: sed secundum alios sunt duæ regiones distinctæ, sed in extremitatibus coniunctæ, & ideo existens in confinio vtriusque, dicitur esse in fine istius vel illius, & in tali loco erat Iesus. *Et accesserunt ad eum*, non tanquam deuoti & simplices, vt addiscerent, sed tanquam inuidi & insidiantes, vt ipsum tentarent, *Pharisæi & Sadducæi tentantes*, scilicet si possent eum capere in aliquo, *& rogauerunt eum vt ostenderet eis signum de cælo*, declarando, scilicet tempus aduentus sui ex aliquo cœlesti signo. Ac si dicant: Si de cœlo venisti, proba in hoc quòd signa de cœlo ostendas. Vbi aduertendum, quòd aliqui Scribæ & Pharisæi, omisso studio legis & Prophetarum, studebant in Astrologia, vnde & vsque hodie aliqui eorum in hoc sunt valde curiosi, & quia Astrologi aliquando per considerationem astrorum volunt iudicare de inchoatione legum & sectarum diuersarum, ideo isti per astra volebant prænosticare de aduentu Christi, quod erat impossibile, quia ad talia non se extendit virtus cœli, licet se extendat ad prænosticandum de futura dispositione aëris vt siccitate, & pluuia, & huiusmodi. Vel ad cognoscendum ipsum esse Christum in lege promissum, petebant de cœlo signum maiestatis suæ, vt fulgura & pluuias, vel huiusmodi simile, vel quod in exemplum Moysi manna cœlitus emisso omnem populum reficeret multo tempore, vel quòd solem stare faceret sicut Iosue, vel retrocedere sicut Isaias, vel quòd daret ignem de cœlo, sicut Helias. Dominus verò, *respondens*, & eos redarguens, *ait*: *Facto vespere dicitis*, id est, aliquid de futura temporis dispositione prædicere per considerationem cœli potestis, videlicet, *serenum erit, rubicundum est enim cœlum*, quia talis dispositio in vespere frequenter est signum serenitatis futuræ, licet impediatur quandoque, *& mane*, scilicet dicere potestis, *hodie tempestas erit*, rutilat enim cœlum, quia hoc vt plurimum est tempestatis signum. Et est ratio talis: Ex signis cœli in quibus non estis edocti scitis iudicare tempora prænosticando de serenitate vel pluuia, multomagis ex scriptura legis & Prophetarum in qua estis edocti, debetis cogitare me esse Christum ab eis promissum. Vnde sequitur arguitio eorum. *Faciem ergo cœli*, id est, dispositionem aëris, *diiudicare nostis*, prænosticando de futuris per signa, quæ tamen sunt fallibilia, *signa autem temporum*, scilicet aduentus mei à Prophetis prædicta à me in effectu exhibita (primus enim & secundus aduentus Christi sunt quasi duo tempora) *non potestis scire*, facultatem vobis hæresi & inuidia auferente. Ex dictis enim Prophetarum & visis miraculis quæ nemo alius fecisset, Saluatoris aduentum cognoscere debuerunt, & iudicare quòd ipse esset Christus in lege promissus. Moraliter hic reprehendit Dominus istos, qui per signa apparentia in cœlo quæ sunt fallibilia, de futuris iudicabant, & ex his quæ habebant in scripturis de Christo, quæ quidem scripturæ sunt infallibiles, iudicare nesciebant, & significant illos qui de factis aliorum se intromittere volunt, & de propriis conscientiis in quibus possent legere non iudicant. Vnde Hieron. Vix inuenies qui irreprehensibilem vitam suam exhibere velit, vt libenter non reprehendat alienam, támque huius mali libido mentem hominum inuasit, vt etiam qui procul ab aliis vitiis recesserunt, in illud tamen quasi extraneum laqueum diaboli incidant. Istud etiam dicitur contra

Magedam Dalmanutha.

Augustinus lib. 2. de consensu Euang. cap. 51.

Signum de cœlo.

Astrologi Iudæi.

Exod. 16. Iosue 10. 4. Reg. 20. 4. Reg. 1.

Moraliter Scripturæ potius quàm astrologiæ credas.

Hieronymus epist. ad Celantiam de institutione matris familias.

contra illos qui solliciti sunt futuram aëris, vel aliarum rerum qualitatem considerare, & de tẽpore suæ mortis vel futuri iudicij nolunt cogitare. Sed vt dicit August. Laudabilior est animus, cui nota est infirmitas propria, quàm qui cœlorum constellationes, & terrarũ fundamenta scrutatur.

Vesper moraliter.

Moraliter, vesper est hominis senectus, mane, iuuentus, rubor, est feruor charitatis, serenitas, tranquillitas mentis. Quando ergo in mane iuuentutis rubet cœlum, signum est futuræ tribulationis. Vnde in Eccl.

Eccles. 2.

Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Quando verò in sero & in fine rubet charitas, signum est serenitatis futuræ, quæ sequitur tempestatem. Vnde in Tob.

Tobiæ 3. Prou. 14. Ioann. 16.

Post tempestatem tranquillum facis, & in Salomon. *Extrema gaudij luctus occupat*, & econuerso & in Ioan. *Tristitia vestra conuertetur in gaudium*, similiter quando est serenitas prosperitatis in vita præsenti, signum est pœnæ & tempestatis in vita futura, & econuerso quando est serenitas in vespere & tardè, scilicet in vitæ fine, signum est serenitatis, & consolationis vitæ futuræ. *Et*, Dominus, *ingemiscens spiritu*, quia sicut de hominum salute lætatur, ita super eorum dolet erroribus, *ait*: *Generatio mala*, quo ad morum peruersitatem, *& adultera*, quo ad fidei violationem, recedens à Deo vero sponso animarum, per infidelitatem, *signum quærit*, quò ad maiestatis iudicationem, *& signum non dabitur ei, nisi Ionæ Prophetæ*, i.e. signum infirmitatis. De quo Psalmista dicit:

Psalm. 85.

Fac mecum signum in bonum, & cætera. Hoc enim est signum passionis, per quod omnis homo est audiutus, & consolatus. Simile habes suprà, vbi plura de hac videas materia. Et tanquam obstinatos relinquens Pharisæos & Sadducæos, quò ad corporis præsentiam & gratiæ affectum, *& ascendens iterum nauem*, cum discipulis suis, *abiit*, ab illis, *trans fretum*, id est, vltra stagnum Genezareth, relicto strepitu mundano. *Et cùm venissent discipuli trans fretum, obliti sunt panes accipere*, id est, fragmenta panum septem sportarum, *& non habebant, nisi panem vnum*. Causa autem huius obliuionis potuit esse multiplex, vna, prohibitio sollicitudinis de crastino. Alia, occursus pauperum, quibus reliquias dimiserunt, tertia, spes de Domino, quia iam visis miraculis certi erant quòd nihil eis deficeret, quarta, interna dulcedo vnius & veri panis habentis in se omne delectamentum, quem secum habebant, illo enim capti, de exteriori pane non cogitabant. Vnde

Beda in c. 8. Marci.

Beda: Vnus panis quem secum habebant in naui, Mysticæ ipsum panem vitæ Dominum, videlicet Saluatorem designat, cuius amore, quia semper intus reficiebantur in corde, minus de terreno pane, quo corpus pasci solet, curabant. Hæc Beda. In quo ostenditur in eis feruor & desiderium supernæ doctrinæ, & contemptus delitiarum mundi huius, cùm etiam circa vitæ necessaria parum fuerunt studiosi, & eorum deuotio ad præsentiam Christi, quia sic inseparabiliter adhærebant ei, quod necessaria vitæ fuerant obliti, & quam modicam carnis curam habebant, in reliquis necessariis, qui nec viaticum sumpserunt intentione dominici comitatus. Vnde Remigius:

Remigius in Matth.

Tanto enim amore magistri detinebantur, vt nec etiam ad punctum vellent ab eo recedere. Animaduertendum est ergo, quantum alieni essent ab appetitu delitiarum, cùm tam paruam haberent de necessariis curam, vt etiam obliti sint panes accipere, sine quibus humana fragilitas subsistere non potest. Hæc Remigius. Horum ergo discipulorum exemplo, & tu magis cura de cibo mentis, quàm ventris, & magis de virtute animi, quàm viatico corporis. Nam secundum

Chrysostom. homil. 54. in Matth.

Chrysost. hoc loco, virtutis possessio omnem tristitiam & sollicitudinem expellit, ac lætitiam & spem magnam immittit, Deoque & hominibus acceptabiles facit. *Et dixit eis*, Iesus, *intuemini*, per diligentem considerationem mentis, *& cauete*, per fidei puritatem, *à fermento* i. e. à corruptione & doctrina corrumpente, *Pharisæorum et Saducæorum* fermentum

Fermentum triplex.

enim quandoq; propter corruptionem significat doctrinam malam, vt hic, quandoque propter calorem inclusum significat feruorem fidei, vt supra, *& à fermento*, & corruptione, *Herodis*, scilicet praui moribus. Et sic habetur triplex fermentum. Primum, Sadducæorum, qui dicunt non esse resurrectionem, neq; Angelum, neque Christum, Prophetas spernunt, spe præsentium Deo seruiunt. Secundum, Pharisæorum, qui decreta legis diuinæ traditionibꝰ hominum postponunt, legem prædicant verbis, & impugnant factis, in quorum doctrina duo erant, sc. peruersitas doctrinæ, & simulatio vitæ. Tertium est Herodianorum, quod est adulterium, homicidium, temeritas iurandi, simulatio religionis. Primũ est erroris. Secundum, simulationis. Tertium, praui moris. Primum corrumpit rationem. Secundum, intentionem. Tertium, operationem. De his tribus dicit Apostolus:

1. Cor. 5.

Non in fermento veteri, quantum ad primum, neq; in fermento nequitiæ, quantum ad secundum, & malitiæ, quantum ad tertium. Vel secundum quosdam fermentum Herodis vocat etiam doctrinam corruptiuam Herodianorum, dicentium Herodem Christum. Isti Herodiani,

Herodiani.

secundum eos fuerunt quidem Iudæi, fingentes quandam sectam nouam, dicentes de Herode Ascalonita, quòd erat Messias, moti falso intellectu illius, quod dicitur in Genesi:

Genes. 49.

Non auferetur sceptrum de Iuda. &c. Vbi dicitur quòd ablatio regni, à tribu Iudæ erat signum aduentus Messiæ. Iste autem Herodes obtinuit regnum illud, cùm tamen alienigena, quia pater eius fuit Idumæus, & quia messiam promissum intelligebant illi regnare temporaliter, nec videbant alium tunc regnare in Iudæa, nisi Herodem, ideo dixerunt eum esse Messiam, cùm tamen Prophetia Iacob prædicta esset, secundum veritatem de Christo, tempore Herodis nato, intelligenda. Ab his ergo omnibus monet discipulos cauere, ne in his consentiant, vel hæc in eis approbando, vel in his eos imitando. Non enim viuendum est in fermento veteri, quantum ad peruersam doctrinam, neque in fermento malitiæ, quantum ad morum prauitatem, & nequitiæ, quantum ad simulatam iustitiam, sed in azymis syncęritatis, quò ad vitam & intentionem, & veritatis, quò ad doctrinam. *At illi*, id est, discipuli dictum Domini intelligentes de pane fermentato, & materiali, *cogitabant intra se dicentes*, quodam occulte murmure, quia hoc ideo dicit, *quia panes non accepimus*, non vult quòd de pane Pharisæorum fermentato accipiamus. Putabant enim se esse tacitè notatos de panum obliuione, & quòd ad literam de pane fermentato loqueretur, ne ab eis acciperent, eo quòd panes secum non accepissent. Errabant Apostoli in duobus,

Apostolorum error duplex.

quia & de panum defectu dubitabant, eo quòd panes non attulerant, & quia verbum Domini de fermento ad litteram capiebant. Primò ergo arguuntur de primo, scilicet quòd timebant panis defectum materialis. *Sciens autem Iesus*, cogitationes eorum, tanquam Deus arguit eos de fidei modicitate, quia eo præsente & cum eo timebant posse egere, dicens: *Quid cogitatis modicæ fidei, quia panes non habetis*, & me dixisse de panibus terrenis, de quibus dubitare non deberetis. Panem vitæ, quæ est causa omnium panum, secum habebant, & ideo de panum defectu dubitare non debebant. Hoc autem, secundum Chrysost. Dominus facit, vt sollicitudinem escarum ab eis abiiciat, quasi diceret. Ex factis meis præcedentibus & doctrina debetis sic esse illuminati,

quòd verbum meum intelligeretis non de pane materiali, quia de hoc possum vobis sufficienter prouidere. Quod probat duplici exemplo, in quo magnam multitudinem satiauit paruo cibo. Vnde subdit: *Nondum intelligitis*, scilicet mysterium. Nam si per panes intelligitur doctrina sana, necessariò per fermentum intelligitur corrupta, *neque recordamini*, scilicet virtutis in multiplicatione panum. Vnde sequitur, *quinque panum*, scilic. distributorum, *in quinque milia hominum, et quot cophinos sumpsistis*, de residuo, *neque septem panum*, scilicet distributorum, *in quatuor milia hominum*, & quot sportas sumpsistis fragmentorum. Reducit eos ad memoriam miraculorum de quinque & septem panibus, vt confidant quòd ipse pascet eos qui pauit turbas. Quasi diceret: Non est vobis timendum, cùm de tam paucis panibus, tantas feci abundare reliquias. Vnde Chrysost. Per hoc in memoriam eis reducit ea quæ prætererierunt, & ad futura attentiores facit. Deinde arguuntur de secundo, scilicet quòd habebant defectum intellectus spiritualis, cùm dicitur. *Quare non intelligitis*, scilic. *quia non de pane dixi vobis*. Quasi diceret, non est vobis dubitandum de pane materiali, quia ita possum eum multiplicare sicut vidistis, nec de illo ego sollicitor, nec loquor vobis, ideo potius de alio pane & fermento intelligere debuistis, scilicet doctrinæ peruersæ, quæ more fermenti se veri panis substantiam simulat habere. Sed reuera totam substantiam eius cui admiscetur corrumpit, & ad saporem suum trahit. Hoc est de quo Apostolus, dicit: *Modicum fermentum totam massam corrumpit*. Ab isto ergo sicut à nociuo cibo summè est cauendum. Vnde Ambros. Cibus corporalis nociuus cũ magna sollicitudine cauetur, quanto magis spiritualis? *Tunc intellexerunt, quia non dixerat cauendum à fermento panum*, scilic. materialium, sed à doctrina Pharisæorum & Saducæorum, quæ ratione prædicta vacatur fermentum. *Et venerunt Bethsaidam, vbi cæcum ei adducunt, rogantes, vt illum tangeret*, & firmiter credentes quòd ad tactum eius sanus fieret. *Et apprehensa manu eius eduxit extra vicum*, id est, extra vicinitatem & tumultum malorum. *Ei expuens in oculos eius, impositis manibus super oculos interrogauit eum, si quid videret. Et aspiciens*, id est, aspicere incipiens, *ait*, video homines velut arbores ambulantes. Non enim distinguere poterat lineamenta humanorum corporum, videbat obscurè corpora eorum moueri de loco ad locum, & postea perfectè illuminauit eum. Nam, *iterum manus super oculos eius imposuit, & clarè omnia vidit*. Per hoc arguitur ignorantia discipulorum, facto quòd ipsis præsentibus illuminauit cæcum, primò imperfectè, & postea perfectè. Certum est enim quòd Christus poterat eum statim perfectè illuminare, sed per talem modum voluit facere, vt designaret discipulos adhuc in parte obscuratos caligine ignorantiæ, & ad clarè intelligendum indigere maiori illuminatione. Vnde & post resurrectionem suam apperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Alij dicunt illuminationem huius cæci successiuè factam, propter paruitatem fidei huius cæci & offerentium ipsum Christo, & potest esse quòd ista causa & prædicta concurrerunt ad istum effectum in ipso. Per hoc etiam signatur quòd Dominus aliquando dat suam gratiam augmentando prius datam. *Et mittens illum in domum suam iussit, vt nemini diceret*, ad vanitatis iactantiam, vt mundi gloriam nos doceret fugere, sed tamen dicere poterat & debuit, ad prædicationem laudis diuinæ, hoc nondum intelligunt, qui omnia opera sua, vt ab hominibus videantur, faciunt. De quibus Dominus ait: *Receperunt mercedem suam*. Ne ergo hic recipias mercedem, & recipiendo perdas æternam, vitiositatem tuam potius enarra, quàm virtutem, exemplo Apostoli dicentis, qui fui blasphemus, & persecutus sum Ecclesiam Dei. Vnde Augustin. Vis virtutes tuas augeri, prodere noli, fuge videri quod esse meruisti. Quod manifestando potes amittere, tacendo custodi. Vbi Beda: Cuncti qui à Domino curantur languores, spiritualium sunt signa languorum, quibus anima per peccatum æternæ morti propinquat. Sicut enim in surdo & muto à Domino sanato, sanatio mentis insinuatur eorum, qui neque audire verbum Dei, neque loqui nouerant, & mox in refectione turbæ esurientis, quæ Dominum secuta fuerat, suauitas figuratur illa qua diligentium se & quærentium solet corda nutrire, ita & in hoc cæco paulatim curato à Domino, illuminatio designatur cordium stultorum, ac longe à via veritatis aberrantium. Rogabant autem eum vt illum tangeret, scientes quia tactus Domini, sicut leprosum mundare, ita etiam cæcum illuminare valeret. Tangimus autem Dominum nos, cùm ei fide integra & syncera adhæremus, tangit nos, cùm mentem nostram afflatu sui spiritus illustrat, atque ad cognitionem nos propriæ infirmitatis studiúmq; bonæ actionis accendit. Apprehendit manum cæci, vt eum ad excusationem bonæ operationis confortet. Eduxit extra vicum, vt à vita vulgari segregatus voluntatem sui conditoris, qua illuminari meretur, liberius sedulo corde scrutaretur. Quisquis enim lumen æternitatis videre desiderat, non exempla turbarum, sed ducatum necesse est semper sui redemptoris sequatur. Ideo autem cæcum hunc paulatim, & non repente curat, quem mox vno verbo, si vellet, poterat curare, vt magnitudinem humanæ cæcitatis ostenderet, quæ quasi pedetentim, & per quosdam profectuum gradus ad lucem diuinæ visionis solet peruenire. Sputum quippe ab intus de capite Domini procedit, manus verò sunt membra corporis, exterius posita. Expuens ergo in oculos cæci Dominus imponit manus suas vt videat quia cæcitatem generis humani, & per inuisibilia diuinæ pietatis dona, & per exhibita foris Sacramenta assumptæ humanitatis absterfit. Quòd autem eum in domum ire præcepit, mysticè admonet omnes qui cognitione veritatis illustrantur, vt ad cor suum redeant, & quantum sibi donatum sit, sollicita mente perpendant, donatis collatisque sibi beneficiis digna operum executione respondeant. Quia verò eum (sicut & multos alios quos sanauit) sanationem suam silentio tegere iubet, exemplum suis tribuit ne de his quæ faciunt mirandis fauorem vulgi requirant, sed diuinis tantum aspectibus, vbi & merces restat, sint placere contenti. Hæc Beda.

Chrys. ibid. — *1. Cor. 5.* — *Ambros. in c. 9. Lucæ.* — *Cæci illuminatio.* — *Cur prius imperfectè illuminatus sit cæcus.* — *Matth. 6.* — *1. Tim. 1.* — *Beda in c. 8. Marci.* — *Tangimus Dominum.* — *Mysticè.*

ORATIO.

Domine IEsu Christe, fac mecum signum infirmitatis & passionis tuæ in bonum, vt inde per te me adiutum gaudeam & consolatum. O panis vitæ, da mihi semper tuo amore refici, vt minus solliciter de pane vel quocunque solatio temporali. Da mihi, vt à fermento peruersæ doctrinæ, ac simulatæ iustitiæ, & actionis prauæ caueam, & in his nec actiuè nec passiuè te offendam. O splendor paternæ gloriæ illumina cor meum, lumine tuæ gratiæ diuinæ, méque de omnibus erroribus & laqueis erue, ac dirige in viam veritatis & iustitiæ, ac salutis æternæ. Amen.

Finis primæ partis, vitæ Iesu Christi.

VITÆ

VITÆ CHRISTI DOMINI NOSTRI
PARS SECVNDA.

De confessione veræ fidei, quam Petrus fecit pro omnibus.

CAPVT I.

Matth. 16. & Marc. 8.

PRIMA pars libri huius, quæ præcedit, nullam de passione mentionem expresse facit. Secunda verò pars, quæ hîc sequitur, frequenter de passione facit mentionem, & totam continet passionem, & eorum quæ vltra sunt seriem. Post præmissa ergo, *venit Iesus*, tanquam Saluator, vbique lumen doctrinæ spargens, vbique perditos quærens, vbique pœnitentes saluans, *in partes*, & fines ciuitatis, quæ *Cæsarea Philippi*, vocabatur, sed nunc Paneas dicitur. *Cæsarea Philippi.* Philippus tetrarcha frater Herodis ciuitatem illam renouauit & ampliauit, & ex tunc eam Cæsaream Philippi, in memoriam sui nominis, & in honorem Tyberij Cæsaris, qui ei quartam partem regni dederat, appellauit. Et est sita in pede montis Libani, vbi hinc inde in decliui latere montis oriuntur duo fontes Ior & Dan dicti, qui post modicum ad radicem, & pedem Libani confluentes, efficiunt Iordanem, qui post longos circuitus ingreditur mare Galileæ, propè Corozaïm ciuitatem. *Iordanis ortus.* Dicitur etiam Cæsarea Philippi, ad differentiam Cæsareæ Palestinæ, vbi Centurio Cornelius dicitur habitasse. Est & alia Cæsarea, metropolis Cappadociæ, quæ est in regione Turciæ. In ista autem ciuitate, scilicet Cæsarea Philippi, & in confinibus eius, habitabat Gentium populus, & ideo ex hoc quòd Christus mysterium suæ incarnationis hîc reuelare voluit, ostenditur quòd fundamentum Ecclesiæ in fide Gentium sit. Hæc enim ciuitas est Phœnicis regionis Gentium, & terminus Iudææ ad Septentrionem, ad quam tributum census capitis deferebatur, pro quo sub Cæsare Augusto vniuersus orbis describtus dicitur. Congruum autem fuit, vt in loco in quo orbis tributum soluit, Rex regum, & Dominus orbis tributum fidei exigeret, quod soluitur de capite animæ, id est de mente. *Et*, cùm esset solus orans in via, *interrogauit discipulos suos*, non quia dubitaret, vel ignoraret, & vt aliquid disceret, sed vt eos veritatem instrueret & doceret, & errorem hominum per responsionem discipulorum eliminaret. *Interrogandi ratio in Christo.* Item, vt eis occasionem merendi daret, & nos fideli eorum confessione, in fide solidaret. Item, vt fidem illorum per sequentem approbationem & promissionem in ipsis fortius confirmaret, ac differentiam Apostolorum & populorum confirmando ostenderet. Exploraturus autem fidem discipulorum, prius vulgi sententiam inquirit, quia confirmaturus eos in fide, prius opiniones & errores aliorum à mentibus eorum remouere voluit, vt de veritate eos melius informaret. Si doctor Euangelicus debet errores destruere, vt melius possit veritatem astruere. Volens ergo Dominus errores exponi, vt eis expulsis discipuli veritatem proferant, non vulgi opinione, sed ex Domini reuelatione, *interrogauit eos dicens*: *Quem dicunt homines*, & turbæ vulgares, *esse filium hominis?* id est virginis. *Filius hominis.* Hoc soli Christo conuenit. Adam enim fuit filius terræ, alij filij hominum, quia ex vtroque gignuntur parente, sed solus Christus fuit filius vnius hominis, quia non nisi vnum parentem habuit in terra, sic vnum in cœlo. Vocat se etiam non solum filium Dei, sed hominis, ratione humilitatis, quod est contra illos, qui semper volunt se à digniori nominare, & maiores suæ parentelæ, tacitis cæteris, allegare, secundum Hieron. non dicit, quem me dicunt esse homines? licet de se intelligeret, ne iactanter de se quærere videretur, sed dicit, secundum Chrysost. filium hominis, quia dispensationem incarnationis credi vult, & in confessionem deuenire. *Hieron. in c. 16. Matth.* *Chrysostom. homil. 55. in Matth.* Similiter prælati ac doctores, magni homines, deberent inquirere de fama sua à collateralibus suis, quia bona fama doctoris & præsidentis, multum facit ad doctrinæ & ædificationis fructum, mala ad detrimentum. *Fama nostra nobis curanda.* Vnde Origenes: Interrogauit Christus discipulos, vt nos semper scrutemur qualis opinio sit apud homines de nobis, vt si quid malè dicitur de nobis, occasiones illius prædicamus, si quid autem boni, eius occasiones augeamus. *Origenes tract. 1. in Matth.* Sed & discipuli Episcoporum, Apostolorum instruuntur exemplo, vt qualescunque opiniones audierint foris de Episcopis suis, referant eis. In hoc autem quòd Dominus ab Apostolis quæsiuit de fide turbarum, dedit intelligere quòd prælati reddituri sunt rationem de fide subditorum. Et quia de Christo erant variæ opiniones in populo, ideo discipuli responderunt dicendo, quòd alij dicerent eum esse Ioannem Baptistam, qui in vtero matris positus sentiebat Domini præsentiam, & propter baptismum & vitæ eminentiam, cuius opinionis fuit Herodes, & sui sequaces. *Opiniones omnes de Christo.* Vnde Theophilus: Multi namque putabant quòd Ioannes à mortuis surrexisset, sicut & Herodes credebat, & post resurrectionem suam miracula perpetrasset. *Lucæ. 1. Lucæ 9.* Alij verò dicerent eum esse Heliam, propter zelum veritatis quem habuit, & propter potentiæ euidentiam, *4 Reg. 1.*

euidentiam, quia ignem de cœlo posuit, & quia ad cœlum raptus, creditur inde esse venturus. Alij Hieremiam, pro sanctitate, qui sanctificatus fuit in vtero matris, & propter patientiam in aduersis, & propter beneficium misericordiæ, quia populi peccata planxit, & lamentatus fuit. Alij autem vnum de Prophetis, scilicet Helisæum, propter excellentiam sapientiæ, habuit enim duplicem spiritum Heliæ, vel quia surrexit vnus alius de antiquis prophetis prioribus. Et sic patet diuisio erroris habiti, de Iesu, à diuersis. Sic adhuc hodie variantur homines inquirendo salutem, siue beatitudinem. Vnusquisque enim ponit beatitudinem in eo quod diligit, & hoc pro Deo colit, quia secundum Augustinum, hoc ab homine colitur, quod præ cæteris diligit. Deinde exigit, à discipulis propriam de se confessionem, dicens: *Vos autem*, ab aliis discreti, qui non estis de turba, sed mei discipuli, quibus datum est nosse mysterium regni Dei, qui estis lux mundi, quibus omnia quæcunque audiui à patre meo nota feci, *quem me esse dicitis*, quasi diceret: Si alij errant opinione falsa de me, vos tamen non debetis errare, qui tandiu mecum fuistis, & meam doctrinam audistis, & miracula tanta vidistis. *Et respondit Petrus*, pro omnibus, scilicet pro se, & pro aliis, quia omnes vnum sciebant, & idem sentiebant, licet alij Apostoli etiam scirent, iste tamen tanquam senior, ac princeps & caput aliorum, fit os totius collegij, ac præ omnibus & pro omnibus respondit, qui omnibus præesse & prodesse debuit. Ex quo patet quòd præcipuè ad Petri successorem pertinet certificatio dubitationum de fide, & pertinentibus ad eandem. Petrus igitur non à parentibus, sed à patre cœlesti edoctus, Dei filium & hominem videns, vtrunque complexus est, ac veritatem diuinæ & humanæ naturæ, id est, verum Deum & hominem, in eodem supposito confitetur, dicens: *Tu es Christus filius Dei viui*, quasi dicat, *tu es Christus*, id est, homo secundum quòd vnctus es oleo gratiæ præ participibus tuis, & sic confitetur eius humanitatem, in qua vnctus est oleo gratiæ præ aliis, & es filius Dei, naturalis scilicet, & non adoptiuus sicut alij, & per consequens eiusdem naturæ cum Deo patre, & sic confitetur eius diuinitatem, & addit, *viui*, id est, incommutabilis, & æterni, quia Hebræi consueuerunt vocare Deum viuum, ad differentiam & distinctionem falsorum deorum, qui non viuunt, quos scilicet gentes, vel de mortuis hominibus, vel de insensibili materia & substantia sibi instituerunt. *Respondens autem Iesus*, Petro, & in Petro omnibus, mercedem veræ confessionis, *Dixit ei*: *Beatus es Simon Bariona*, id est, filius Ioanna: Bar enim idem est quod filius: Iona autem ponit per diminutionem, pro Ioanna, subtracta media syllaba. Vnde Bariona hîc accipitur, ac si filius Ioannis diceretur, & propter hoc etiam Petrus quandoque Simon Ioannis dicitur, secundum Chrysost. hoc dicit, vt ostendat quoniam ita naturaliter est Christus filius Dei, sicut Petrus filius Ioannæ, eiusdem substantiæ cum eo qui genuit. Beatus inquam es, propter confessionem veræ fidei, quæ ducit ad beatitudinem, *quia caro & sanguis non reuelauit tibi*, id est, non parentes tui, vel homo mortalis, aut humana doctrina istam veritatem, & tantum arcanum fidei te docuerunt, *sed pater meus qui est in cœlis*, & per consequens tota Trinitas, quia indiuisa sunt opera Trinitatis. Vbi Chrysost. sermo iste conuenit & ad omnes, vt singulis quibusque dicatur: Beatus es quoniam caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Tu dicis, & verum dicis, quia ego sum Christus filius Dei viui. *Et ego*, qui sum veritas immobilis, *dico tibi*, pro te, & pro sociis tuis, cuius dicere, est facere, *quia tu es Petrus*, à me petra dictus, id est, confessor veræ petræ, qui est Christus, ac fide fortis, & doctrina stabilis. Meritò propter fidei fortitudinem, & fidelem Christi confessionem hoc nomen Petrus accepit, qui in petram Christum credidit. Simon quippe antea vocabatur, sed hoc nomen Petrus à Domino ei impositum est, vt Ecclesiam significaret. Quia enim petra Christus, Petrus est populus Christianus. *Et super hanc petram*, quam modo confessus es, & quam tu modo in fidei fundamento posuisti, id est, super Christum *ædificabo Ecclesiam meam*. Petra enim erat Christus, super quod fundamentum etiam ipse ædificatus est. Huic sententiæ Apostolus concordans ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est Christus Iesus*. Ac si dicat, non est aliud fundamentum, nisi illa petra, quam Petrus posuit fundamentum, cùm diceret, *tu es Christus filius Dei viui*. Super hanc enim petram ædificatur tota Dei Ecclesia. Item, *super hanc petram*, id est, super hanc fidem & confessionem, seu huius fidei & veritatis firmitatem, tanquam supra fundamentum firmum, *ædificabo Ecclesiam meam*. *Et portæ inferi*, quæ sunt suggestiones dæmonum, delectationes vitiorum, doctrinæ hæreticorum, tormenta ac blandimenta persecutorum, ac praua malorum opera, colloquia, & exempla, quæ iter perditionis ostendunt, & ad tartara ducunt, *non præualebant aduersus eam*, scilicet Ecclesiam sic firmatam, quia à fide & charitate Christi non separabunt eam. Ex quo patet quòd Ecclesia consistit in illis personis, in quibus est notitia & vera confessio fidei & veritatis. Deinde claues regni cœlorum se Petro daturum Dominus promisit, sed tunc non dedit, quia si statim dedisset, nunquam in Petro prauitas confessionis, de qua statim subditur, vel error negationis, de quo in passione dicitur, locum inuenisset. Sicut autem pro omnibus Apostolis Petrus respondit, ita in eo omnibus claues regni Dominus promisit, dicens. *Et tibi*, qui præ cæteris confessus es, *dabo claues*, id est, iudicij potestatem, *regni cœlorum*, id est, Ecclesiæ præsentis, qui dicitur regnum cœlorum, quia ad vsum potestatis eius dignè ministratum sequitur aditus vel clausio regni cœlorum. Vnde Beda: Claues autem ei non modo dantur, sed promittuntur, necdum enim fabricatæ sunt super incudem crucis, nec in eo sanguine temperatæ. Ego quoque earum ministerio cum in actu perfectionis fuerint, adhuc in ardentis passionis fornace, primo latroni & homicidæ aperiam ianuam paradisi, vt & tu in eo exemplo publicanos & meretrices intrare permittas. Tu enim super eos iudicium exercebis, qui confitebuntur culpam, & expectabunt pœnam. Et ideo habebis ordinariam iurisdictionem, & iudiciariam potestatem, ad quod duo requiruntur, authoritas cognoscendi vel arbitrandi de culpa, & potestas absoluendi vel etiam iudicandi, quæ duo sub nomine clauium tibi dabo. Hæc Beda: Claues ergo regni cœlorum ipsam discretionem, qua dignos vel indignos discernat, potentiam qua liget, vel soluat. Clauis quippe est potestas quædam spiritualis supernaturaliter à Deo data & infusa, non innata & acquisita. Et dicit hîc glossa quòd duæ sunt claues, scilicet scientia discernendi, ac potestas ligandi & soluendi. Vnde sciendum quòd sicut in sole potentia liquefaciendi & indurandi vna est in radice, sed duæ in effectibus, sic tantum vna est clauis in radice, sed duæ in effectibus. Clauis enim dicitur potestas iudicandi in foro animarum, non corporum, potestas autem iudicandi ex duobus integratur, ex

potestate

Marginalia (left): 4. Reg. 2. — Hierem. 1. — *In Threnorum libro.* — Augustinus 1. de doctrina Christiana. — Matth. 13. — Ibidem 5. — Ioann. 15. — *Petri responsio.* — *Papa est decidere de dubiis fidei.* — Psalm. 44. — *Deus viuus.* — *Bariona.* — Chrysostom. homil. 55. in Matth. — Chrys. ibid.

Marginalia (right): *Petri nominatio.* — 1. Cor. 10. — 1. Cor. 3. — *Clauium promissio.* — Beda in c. 8. Marci. — *Clauium significatio.* — *Clauium potestas duplex.*

potestate discernendi in causæ examinatione, & potestate diffiniendi in causæ determinatione per sententiam condemnatoriam vel absolutoriam. Prima potestas dicitur hic scientia, non vt est habitus cognitionis, sed authoritas & potestas discernendi & iudicandi per scientiam præhabitam. Alia dicitur potentia admittendi ad regnum, vel excludendi, secundum verum iudicium præhabitum, quia debent indigni excludi, & digni recipi. Vnde Bernardus: Petrus claues accepit in scientia & potestate sibi data desuper, & hæ claues sunt potestas aperiendi & claudendi, atque inter admittendos & excludendos discretio. Deinde subiungit. *Et quodcunque ligaueris super terram*, id est, ipso super terram viuente, *erit ligatum & in cœlis*, id est, cœlestis curia approbabit & confirmabit. Et similiter, *quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis*. Hoc est secundum glossam, quemcunque indignum remissione iudicaueris dum viuit, indignus apud Deum iudicabitur, & quemcunque soluendum iudicaueris dum viuit, remissionem à Deo consequetur. Hæc autem soluendi atque ligandi potestas, non soli Petro, sed & cæteris Apostolis data est à Domino, & non tantum Apostolis, verumetiam in Episcopis & presbyteris omni Ecclesiæ. Ita tamen quòd potestas authoritatis est in solo Deo, qui aperit per gratiæ confusionem, potestas excellentiæ in Christo, qui aperit per passionis meritum, potestas ministerij in prælatis Ecclesiæ, qui aperiunt per Sacramentorum ministerium. Sed ideo Petrus specialiter claues regni cœlorum, & principatum iudiciariæ potestatis accepit, vt omnes per orbem credentes intelligant, quia quicunque ab vnitate fidei vel societate illius quolibet modo semetipsos segregant, tales nec vinculis peccatorum absolui, nec ianuam regni cœlestis ingredi possunt. Et secundum glossam specialiter eam potestatem Dominus Petro concessit, vt ad vnitatem nos inuitaret. Ideo enim eum principem Apostolorum constituit, vt Ecclesia vnum principaliter Christi haberet vicarium, ad quem diuersa membra Ecclesiæ recurrerent, si fortè inter se dissentirent. Quòd si diuersa capita essent in Ecclesia, vnitatis vinculum rumperetur. Hic ergo Petrus eligitur Ecclesiæ prælatus, sed post cum aliis Apostolis hanc promissam potestatem accepit. Vbi Apostoli Episcopi sunt ordinati, quando post resurrectionem Dominus insufflans in eos dixit: Accipite Spiritum sanctum, & cætera. Sed pastorem omnium fidelium & Apostolorum principem, ac suum vicarium in tota Ecclesia præfecit cùm ei dixit: *Pasce oues meas*. Hæc prædicta Episcopi & prælati audiant, de munere gaudeant, de potestate non superbiant. Si enim sic ligauerint vt Petrus, si ita soluerint vt Petrus, quicquid ligauerint ligatum erit, & quicquid soluerint solutum erit. Imitentur ergo illum in discretione & iustitia, quem imitari volunt in ligandi ac soluendi potestate. Ideo enim hæc soli Petro dicta sunt, vt omnes alij se in illo quasi speculo videant, sic viuendo, sic ligando, sic soluendo, & à pace & concordia non recedendo. Non præsumant quicquam contra iustitiam & veritatem, attendentes verbum Apostoli dicentis: Non enim possumus aliquid contra veritatem, sed pro veritate. Et secundum Origenem: Sit irreprehensibilis qui alterum ligat vel soluit, vt inueniatur dignus ligare vel soluere in cœlo. Quodcunque ergo ligauerint vel soluerint in terra iustè & discretè, ac vtraque claue cooperante & non errante, ligatum & solutum erit & in cœlo. Si tamen iniustè agit prælatus, sententia etsi ligat quo ad Ecclesiam militantem, non tamen quo ad triumphantem. Sed siue iustè siue iniustè proferatur, semper sententia pastoris timenda est, ne fortè culpa quæ non sit ex opere, fiat ex elatione. Vnde Gregor. Sub magno moderamine pastores Ecclesiæ, vel soluere studeant, vel ligare. Sed vtrum iustè vel iniustè obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est. Ne is qui subest, & cùm iniustè forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absoluere indiscretè timeat, vel ligare. Is autem qui sub manu pastoris est, ligari timeat iustè, vel iniustè. Nec pastoris iudicium temerè reprehendat, ne & si iniustè ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erat fiat. Hæc Gregor. Tunc post confessionem discipulorum de filio Dei, factam in Petro dicente, tu es Christus filius Dei viui. *Præcepit Iesus discipulis suis*, vt nemini dicerent, & reuelarent, *quòd ipse esset Iesus Christus*, vt secundum quòd ipsi de Christo intellexerant, aliis non prædicarent. Hoc præcepit Christus causa humilitatis, quia de se non magna, sed humilia prædicari voluit, & causa non impediendæ suæ passionis, quia si prædicaretur, & crederetur Christus, non crucifigeretur, & causa non scandalizandæ suæ congregationis, quia si primò immortalitas, & magna de eo prædicata fuissent, & postea pusilli, & adhuc infirmi in fide eum flagellari, crucifigi, & post multa ignominiosa morte mori vidissent, scandalizati de eorum prædicatione fuissent. Vnde ista prohibitio fuit ad tempus, scilicet vsque post resurrectionem, ne si ante passionem prædicaretur, irritaretur fides in cordibus credentium, propter futurum scandalum passionis, sicut patet factum in ipsis Apostolis. Instabat enim tempus passionis, tempus ignominiæ & ostendendæ infirmitatis, sed post resurrectionem habita perfecta victoria mortis, erat tempus prædicandi gloriam suæ maiestatis. Quando enim cessauit causa, scilicet scandalum passionis, cessauit & effectus. Vnde Chrysostomus: Quia si manifestè esset agnitus filius Dei, nemo ausus fuisset manus in eum iniicere, & neque crucifixus fuisset, neque resurrexisset à mortuis, propterea adhuc infernorum regnum esset in terra, & dominatio diaboli, totum mundum teneret. Vnde & Ambros. Multis ex causis iubet tacere discipulos, vt fallat principem, vt declinet iactantiam, doceat humilitatem, simul ne rudes & imperfecti adhuc discipuli maioris prædicationis molibus opprimantur. Prohibentur ergo discipuli eum euangelizare Dei filium, vt euangelizent postea crucifixum. Hæc est fidei gloria, si verè intelligas crucem Christi. Aliæ cruces nihil mihi prosunt, sola crux Christi mihi vtilis est. Et verè vtilis, per quam mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Si mihi crucifixus est mundus, scio quia mortuus est, & non diligo eum, scio quia præterit, & non concupisco eum, scio quia corruptela consumit hunc mundum, & quasi fœtidum vito, quasi leuem caueo, quasi nociturum relinquo. Hæc Ambrosius. Modum autem alloquendi, & ad Ecclesiam ac fidem vocandi, siue Gentiles, siue Iudæos describit hoc loco idem Ambrosius dicens: Cùm aliqui ex gentibus vocantur ad Ecclesiam, ita præceptorum seriem formare debemus, vt primò vnum Deum authorem mundi omniumque esse doceamus in quo viuimus, & sumus, & mouemur, cuius & genus sumus, vt non solum propter munera lucis & vitæ, verumetiam propter cognitionem quandam generis diligeudus à nobis sit. Deinde opinionem illam quæ est de idolis destruamus, eo quòd non possit auri, argentique vel

[Margin notes: Bernardus serm. 69. in Cantica. — *Potestas hæc quibus data.* — *Vnus Christi vicarius.* — Ioan. 20. Ioan. vlt. — *Petrus imitandus, & intuendus.* — Origenes tract. 1. in Matth. — Gregorius homil. 26. in Euang. — *Vetatio ne cui dicerent.* — Chrysostom. homil. 55. in Matth. — Ambros. in c. 9. Lucæ. — *Crucis Christi vtilitas.* — Ambr. ibid. Actor. 17.]

vel ligni materia, vim in se habere diuinam. Cùm vnum Deum esse persuaseris, tunc iudicio eius astrues per Christum nobis salutem datam, incipiens ab illis quæ gessit in corpore, etiam diuina describens, vt plusquam homo videatur victam huius virtute mortem, mortuúmque ab inferis resuscitatum. Paulatim enim fides crescit, vt cùm supra homines fuisse videatur, Deus esse credatur. Nam nisi probaueris quòd facere illa sine diuina virtute non potuit, quemadmodum potes probare in eo vim fuisse diuinam? Tali Athenienses informauit præcepto Apostolus, talis nobis apud Gentiles ordo seruandus est. At verò cum Iudæos allo-querentur Apostoli, ipsum Christum esse dicebant, qui propheticis nobis esset promissus oraculis, quem non prius cum authoritate sua Dei filium nominabant, sed virum iustum, virum à mortuis suscitatum. Illum virum de quo dictum est in Prophetis, *filius meus es tu, ego hodie genui te*. Ita ergo, & tu ad ea quæ difficilè creduntur authoritate diuini sermonis addisce, & promissum eius aduentum Prophetarum voce designa, resurrectionem quoque multo antè compertam scripturarum testimoniis edoceto, non vsitatam cum cæteris, vt in ipsa suscitati corporis assertione æternæ testimonium diuinitatis acquiras. Cùm enim cæterorum corpora corruptionem probaueris subiisse post mortem hunc vtique de quo dicitur: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem*, cùm probas humanæ fragilitatis expertam, probas humanæ conditionis merita supergressum Deo magis, quàm hominibus conferendum. Quia si ad Sacramenta fidelium tendens catechumenus imbuendus sit, dicendum, quia vnus Deus est ex quo omnia, & vnus Iesus per quem omnia, non duos dominos esse dicendos. Perfectum quidem patrem perfectum esse filium, sed vnius patrem & filium esse substantiæ verbum æterni Dei, non quod profertur, sed quod operatur, ex patre genitum, non voce editum. Hæc Ambrosius. Vt autem Apostoli melius tenerent præceptum Domini, ne ante resurrectionem euangelizarent, simulque ne horrerent mortis periculum, si regni gloriam diligerent, prædixit eis tunc passionem suam, ostendens, *quia oporteret*, id est, conueniens esset, secundum ordinationem diuinam, *filium hominis*, scilicet *eum ire Hierosolymam*, ad operandum salutem in medio terræ, quia præordinatum erat à Deo patre, quòd ibi compleretur mysterium redemptionis nostræ. Vnde illud oportet opem portat, opes apportat. Oportet inquam non propter sua, sed propter nostra peccata. Et ideo in Psalm. dicitur: *Quæ non rapui, tunc exoluebam*. Et est notabile quòd ipse loquens de sua passione nominat se filium hominis, non filium Dei, quasi vellet dicere quòd passurus erat, non secundum naturam diuinam, sed humanam. Modus autem nostræ redemptionis subiungitur cum dicitur, *& multa pati*, factus enim fasciculus myrrhæ, id est, cumulus amaritudinis, quia ex multis passionum generibus compositus est myrrhæ fasciculus. Multa inquam pati, quia comprehendi, colaphizari, conspui, accusari, denudari, flagellari, & reprobari, *à senioribus*, qui debebant habere præeminentiam vitæ, *& scribis*, qui videbantur habere prærogatiuam scientiæ, *& principibus sacerdotum*, qui habebant excellentiam authoritatis & potentiæ, quia ab istis iudicatus est ad mortem, & præsidi traditus, & occidi in cruce à gentibus, quæ eum crucifixerunt propriis manibus, & tertia die resurgere, tanquam virtute propria non suscitari potestate aliena, quod dixit ne nimis de eius morte tristarentur, & sic spe resurrectionis confortarentur. Ad hoc ignominiam suæ passionis, & suæ resurrectionis gloriam prædixit, vt suo exemplo timorem passionis tolleret, & eos ad considerandum suæ resurrectionis gloriam eleuaret. Vbi Hieron. Est autem sensus: Tunc me prædicate, cùm ista passus fuero. Quia non prodest Christum publicè prædicare, & eius vulgare in populis maiestatem, quem post paululum flagellatum visuri sunt & crucifixum. *Et assumens eum Petrus*, seorsum, & ducens separatim, ne coram aliis videretur arguere magistrum, *increpauit eum*, amantis affectu dicens: *Absit à te Domine*, sic pati, *non erit tibi hoc*, scilicet quòd intereat filius Dei viui, quasi diceret: Indecens est quòd tu Dominus maiestatis, tàm ignominiosè patiaris. Increpauit Petrus Dominum potius quàm cæteri, quia non vult confessionem suam destrui, nec putat filium Dei posse occidi vel mori, vel potius propter feruoris amorem hoc fecit, quo præ cæteris ardebat. Et benè assumpsit eum Petrus secretò, relinquens nobis exemplum similiter arguendi maiorem, quia inferior non debet in publico arguere superiorem. *Dominus autem conuersus*, id est, facie versa ad Petrum, quem præcedebat, vt sic conuersus eum aspiceret & efficacius argueret, *dixit ei*, arguendo ipsum, *vade post me*, conformitate voluntatis, & retro non contra me *Satana*, id est, aduersariè & contrariè, quia meæ voluntati & viæ salutis communis aduersaris, & contraria loqueris: Satanas enim interpretatur aduersarius, siue contrarius, quasi diceret, non aduerseris mihi, sed applica voluntatem tuam meæ voluntati, & noli impedire passionem meam, sed magis sequere, & post me eundo vestigia mea imitare. Vbi Origenes. Beatus autem ad quem conuertitur Christus, etiam si corripiendi causa conuertitur, & subiungit Dominus: *Scandalum es mihi*, id est, das mihi occasionem offensionis, & me offendis, quia in isto facto, *non sapis ea quæ Dei sunt*, dispositionem Dei de mea passione considerando, *sed ea quæ hominum*, qui præsentia appetunt humanè pro me zelando, & me affectu humano diligendo. Ergo sapere debemus non humana, sed diuina, non carnalia, sed spiritualia, non terrena, sed cœlestia. Vt dicit Origenes: Omnem discipulum peccantem, scandalum sibi appellat. Petrum autem quem Dominus antè ita magnificauerat, Satanam vocauit, eo quòd propter amorem carnalem quem ad Dominum habebat, dissuasit ei de sua passione, vt non fieret. Maximi nanque ardoris & amoris legimus fuisse Petrum in Dominum Saluatorem nostrum. Vt enim legitur in itinerario Clementis: Petrus adeo afficiebatur ad Christi corporalem præsentiam, quàm feruentissimè dilexerat, quòd post Christi ascensionem quotienscunque dulcissimæ præsentiæ ac societatis & allocutionis Christi, & sanctissimæ conuersationis memor erat, totus in lachrimas resoluebatur, ita vt genæ eius adustæ lachrymarum fluxu viderentur. Ex zelo igitur Christi volebat impedire eius passionem, & quia iste zelus erat indiscretus, nam Christi passio erat à Deo præordinata ad humani generis salutem, ideo duram meruit reprehensionem. Quia ergo affectum non regulauit, vt vellet quod Christus volebat, & voluntatem suam non conformauit voluntati diuinæ cui aduersari videbatur, meritò reprehenditur & Satanas, id est, aduersarius appellatur. Hoc ergo exemplo Domini habeas & tu omnes pro aduersariis, qui pro corporali alleuiatione & consolatione à bono & exercitio spirituali te vellent retrahere. Sicut autem Petrum quem antè probauit hîc increpat, sic nemo ob bona prius facta immunis

Vocandorum Iudæorum modus. — Psalm. 2. — Psalm. 15. — *Catechumeni informandi modus.* — *Oportet.* Psalm. 68. — *Fasciculus myrrhæ.* — Cantic. 1. — *Passionis prædicandæ causæ.* — Hieron. in c. 16. Matth. — *Arguendi maioris forma.* — *Satanas.* — Origenes tract. 1. in Matth. — *Scandalum esse.* — Origen. ibid. — *Petrus Satanas dictus.* — *Clementis itinerarium.*

immunis fit à correptione, propter mala quæ facit. Non est ergo in cruce Domini verecundandum, sed potius gloriandum, quia est nostræ salutis signum, & bonorum nostrorum principium. Vnde Chrysostomus. Vt coronam ita circunferamus crucem Christi. Etenim omnia quæ secundum nos sunt, per ipsam perficiuntur, & si regenerari oporteat, crux accedit, & si pasci mystico illo cibo, & si consecrari, & quodcunque aliud facere, vbique symbolum, id est, signum victoriæ nobis assistit. Propter hoc & in domo, & in muris, & in ianuis, & in fronte, & in mente cum multo inscribimus id studio, salutis enim quæ pro nobis est, hoc est nostrum signum. Quando igitur signaris, excogita omnem conditionem crucis, vel causam: non enim simpliciter digito insigniri eam oportet, sed cum multa fide, & nullus prope te stare poterit immundorum dæmonum videns ensem & gladium in quo plagam & pestiferum vulnus accepit, & arma per quæ omnem virtutem eius Christus soluit.

Gloriandum in cruce Domini.

Chrysostom. homil. 55. in Matth.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, quem beatus Petrus verum Dei filium est confessus, te quoque ego indignus toto corde & ore confiteor, quia tu es Christus filius Dei viui æterni, & rogo te Domine clementissime, da mihi vt opere te confitear, & factis non negando fidelis inueniar, quatenus benedictionem tuam consequar cum Petro, ac firmus in fide & opere permaneam cum ipso. Da etiam mihi rex meus & Deus meus, vt, conformitate voluntatis te sequendo, beneplacitum tuum in omnibus perficiam, omnimodè ad offensa tua abstineam, & sic vsque in finem te largiente perseuerem, Amen.

De exhortatione ad sequendum Christum, & suæ passionis exemplum.

CAPVT II.

Matth. 16. Marci 8. & Lucæ 9.

POSTQVAM Dominus discipulis mysterium suæ passionis secretò prædixit, conuocat turbam cum eis, & tam ipsos discipulos quàm omnes, ad sui imitationem, & passionis tolerantiam inuitat, quasi diceret: Nolite prohibere passiones, quia oportet sustinere eas omnes saluari volentes, & ideo hîc ad omnes generaliter loquitur, & omnes hortatur, quia imitatio passionis ad omnes pertinet, vel per martyrium, vel per pœnitentiam. Vnde ait: *Si quis*, quod notat varietatem, *vult post me venire*, per affectum interiorem, per imitationem exteriorem, ad patrem superiorem, & bene dicit vult, quia neminem cogit, sed consulit, & vnumquemque suo arbitrio relinquit, vt seruitium sit gratius Domino, & præmium sit gratius seruo. Vnde Chrysost. Cùm autem saluator sit pius & benignus, nullum inuitum aut coactum habere vel famulum, sed spontaneos & gratias agentes ei pro famulatu. Et ideo neminem cogendo, aut necessitatem imponendo, sed persuadendo & benefaciendo vniuersos volentes attrahit. Et iterum: Si quis aurum daret, aut thesaurum exponeret, omnes currerent, multomagis ad ea quæ sunt in cœlis. Hæc Chrysost. Et subdit Dominus: *Abneget semetipsum*, per propriæ voluntatis renunciationem, non tantum sua vel suos, sed suum intellectum, suum affectum, suum sensum, *& tollat crucem suam*, per mortificationem corporis sui, per compassionem proximi, & si necesse fuerit, per sustinentiam martyrij, *& sequatur me*, scilicet me habens lucem in intentione, contra fauorem humanum, me sequens ducem in operatione, contra errorem diabolicum, me expectans mercedem in remuneratione, contra temporale commodum. Rectus ordo, vt qui vult sequi dominum, primò abneget semetipsum, & sic tollat crucem, vt primò voluntas eius sit prompta ad omnem miseriam sustinendam. Et notandum quòd primus homo tria perdidit per peccatum, scilicet libertatem, fœlicitatem, & dignitatem, quæ tria docet hîc Dominus per tria recuperare. Libertatem, cùm dicit, abneget semetipsum, fœlicitatem, cùm subdit, & tollat crucem suam, dignitatem, cùm addit, & sequatur me. Vel abneget se in prosperitate, & malum declinando tollat crucem suam in aduersitate, & bonum operando, & sequatur me vitæ conformitate, & in Deum omnia ordinando. In verbis autem Domini prædictis excluduntur sex genera pœnitentiæ inutilis, & est prima violenta, contra quod dicit, si quis vult: secunda diminuta, quando scilicet homo dat sua Deo, & se mundo, contra quod dicit, abneget semetipsum: tertia delicata, quia sic volunt aliqui facere pœnitentiam, vt nullam sentiant afflictionem, contra quod dicit, tollat crucem: quarta mutuata, quando aliqui gloriantur de passionibus patrum, vel fratrum suorum, ipsi verò nihil talium faciunt, contra quod dicit, suam, non alienam. Quinta momentanea, quando aliqui vna die abstinent, & aliis diebus delitiis vacant, contra quod dicit, quotidie. Sexta simulata, quæ est hypocritarum, contra quod dicit, & sequatur me, non fauorem mundi. *Si quis etiam vult post me venire*, hoc est, si quis vult attingere perfectionem vitæ Christianæ, faciat ea quæ sequuntur, scilicet *abneget seipsum & tollat crucem suam, & sequatur me.* Vbi tria exprimuntur, in quibus perfectio vitæ Christianæ consistit. Primum est, sui abnegatio, secundum est, crucis portatio, tertium, vitæ Christi imitatio. Quantum ad primum sciendum quòd ad sequendum Christum oportet hominem tria abnegare, scilicet, sua, secundum illud: *Qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Et suos, secundum illud, *si quis venit ad me, & non odit patrem, &c. non potest meus esse discipulus.* Et semetipsum, secundum quod hîc dicitur, *abneget semetipsum*, scilicet vetustatem & peccata abiiciendo, & ad meliora mutando, vt desinat esse quod erat, & incipiat esse quod non erat, & alter ex altero efficiatur, ac voluntatem propriam abnegando, quod plus est, quàm abnegare res ipsas, & abiicere. Vnde Prosper: Quid eis prodest quod facultates suas abiiciunt qui voluntates proprias non relinquunt? cùm sit longè præstantius voluntatibus propriis renunciare, quàm rebus. huiusmodi ergo abnegatio debet fieri omnibus desideriis carnis, & mundi concupiscentiis perfectè reluctando, & in bonis actibus nullam complacentiam propriam vel humanam captando, sed solum diuinum honorem in omnibus quæ agimus intendendo, vt sic veraciter possimus dicere cum Christo, *non veni facere meam voluntatem, sed eius qui misit me.* Quantum ad secundum, sciendum quòd crucem tollere tripliciter potest intelligi, scilicet per carnis mortificationem, per proximi compassionem, per martyrij sustinentiam. Vnde Hilar. Sequendus est Dominus cruce assumpta etiam passionis, & si non sorte, tamen voluntate comitandus est. Secundum Maximum Episc. Duo abstinentiæ & crucis sunt genera, vnum corporale, scilicet à delectationibus, & ab aliis quæ decipiunt sensus viriliter reuocare, ac violenter abstrahere & coërcere. Aliud spirituale, quod

Chrysostom. homil. 56. in Matth.

Inuitum non vult Dominus.

Hominis primi, seu Adæ iactura, & amissio triplex.

Perfectio vitæ Christianæ, in tribus.

Lucæ 14.

Ibidem.

Voluntatis renunciatio.

Ioann. 6.

Crucem tollere.

Hilarius can. 16. in Matth.

Abstinentiæ & crucis genera.

quod est speciosum & sublimius, scilicet motus animi regere, & perturbationes illius placare. Impetus vitiorum refrenare, & contra ea quotidie litigare, ac rixam quodammodo, cum interiori homine conserere. Hæc Maximus. Hoc etiam de cruce tollenda potest & aliter exponi dupliciter. Vno modo de cruce corporali, & sic conuenit martyribus, & per hanc crucem intelligitur omne genus martyrij, scilicet mortis, & cuiuslibet alterius pœnæ vel periculi pro Christo sustinendi animi tentatio & præparatio. Tunc enim, secundum August. crucem nostram tollimus quando pœnalitates quaslibet pro Christo voluntariè assumimus. Alio modo exponitur de martyrio spirituali, quod conuenit religiosis, & perfectis, de quo martyrio dicit Apostolus: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo*, id est, secundum gloss. Mundi concupiscentiæ non habent in me dominium, nec mundus iam mihi se ingerit, & ego contra eum sum fortis. Et nota quòd non sine causa vtrunque dixit, scilicet sibi mundum crucifixum, & se mundo. Plerunque enim contingit vt homo mundum non teneat, sed tamen mundus eum in suis occupationibus astringit, & mortuus est homo mundo, & mundus eum quasi viuus concupiscit, dum in alio intentum in suis actibus rapere contendit. Sed secundum Gregor. nec Paulus à mundo gloriam quærebat, nec ipse à mundi gloria quærebatur, ideo & se mundo & sibi mundum esse crucifixum gloriabatur. Sunt autem tria in mundo, quæ nobis debent esse crucifixa, & nos eis: quia vt dicit Ioannes: *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.* Horum trium crucifixio fit per tria vota religiosorum, qui verè martyres sunt spirituales. Primum ergo martyrium consistit in temporalium voluntaria relictione. Secundum in concupiscentiæ carnis reluctatione, & quanto fortior fit ista pugna, tanto gloriosior victoria martyrij. Tertium in propriæ voluntatis abdicatione, quia secundum Gregor. per obedientiam mactatur voluntas propria, & per victimam caro aliena, & ideo obedientia dicitur melior quàm victima. Quantum ad tertium de vitæ Christi imitatione, sciendum quòd Christum sequi nihil aliud est quàm eius vestigia imitari, & eius vitæ conformari. Ipsum autem imitari debemus triplici via, qua nos præcessit, videlicet paupertatis, humilitatis, & asperitatis. Christus enim in suo ingressu nobis reliquit exemplum syncerissimæ paupertatis, in progressu exemplum profundissimæ humilitatis, sed in egressu exemplum acerbissimæ pœnalitatis, & quia in his tribus debemus Christi vestigia sequi, ideo ad iugem eorum memoriam non inuitat, dicens: Recordare paupertatis meæ, quantum ad primum, & transgressionis meæ, id est, profundissimæ humilitatis, quantum ad secundum, & absinthij & fellis, id est, amarissimæ passionis, quantum ad tertium. Et nota quòd omnia in quibus deuoti sectatores perfectionis euangelicæ Christum debent imitari, & eius similitudini conformari, possunt & hoc modo ad tria reduci, scilicet secundum tria bona quæ à Deo recepimus, vt sunt res exteriores, corpus proprium, & ipsa anima, quæ omnia oportet relinqui propter Deum, si volumus ipsius Christi esse perfecti imitatores. Perfectus enim Christi imitator, primò debet relinquere mundum, & omnes res temporales, & etiam cum hoc omnium terrenorum occupationem & sollicitudinem penitus debet postponere. Hoc autem fit per voluntariam paupertatem, quam Christus altissimè seruauit, quia in tota vita sua pauperrimus fuit. Secundò debet relinquere corpus, quod quidem relinquitur tribus modis: Primò, per carnis macerationem, per quam corpus vigiliis, ieiuniis, & orationibus atteritur, ne caro lasciuiat, & contra spiritum se erigere pertinaciter non præsumat. Secundò, per temporalis commodi abiectionem, quia qui nimis delicatè nutrit seruum, scilicet corpus suum, postea inuenit eum contumacem, & ideo debet semper in rigore teneri, vt magis subiiciatur spiritui. Tertiò, per pœnalitatum voluntariam perpessionem, sicut Apostoli & martyres, qui pro Christo voluntariè sunt passi. Et omnia ista Christus fecit, & seipsum in exemplum dedit. Quartò, debet relinquere animam suam, per propriæ voluntatis abdicationem, vt voluntatem suam diuinæ voluntati conformet, quòd nihil aliud velit, nisi solum illud quod diuinæ voluntati beneplacitum fuerit, hoc enim fecit ipse Christus, qui dixit: *Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.* Vnde ad voluntatem diuinam ita habeas regulam & mensuram omnium actionum tuarum, sic quòd in omnibus actionibus & desideriis tuis, nihil concupiscas, nisi quòd honor Dei in te amplietur, & in omnibus aliis creaturis. Sed est sciendum, quòd nullus potest viuere vita Christi, nisi etiam moriatur morte Christi, ideo sicut Christus per hoc quòd ex nimia charitate se assumptioni nostræ carnis inclinauit, seipsum exinaniuit, & per consequens claritati diuinæ qua patri consubstantialis existit, quodammodo mori voluit, ita quilibet ad istam perfectionem tendens debet per veram humilitatem & plenarium contemptum sui mori sibiipsi, seipsum vsque ad nihil deiiciendo, & seipsum nihil reputando, vt viuere possit soli Deo. Homo enim ad perfectionem tendens debet seipsum, hoc est quod videtur habere à seipso, nihil reputare: quod autem habet à Deo, puta dona Dei, quibus conformatur vitæ Christi, debet summè reputare, & cum summa diligentia custodire, vt verè possit dicere cum Apostolo, *viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus.* Vnde de talibus mentibus perfectis sic mortuis sibiipsis, dicit Apostolus: *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Signanter autem dicit, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo, quia vita illa qua mens per amorem continuum & beatificum perfectè vnitur Deo in patria, illa est in præsenti abscondita, quia propter necessitatem mortalis vitæ talis amor continuus, & non interruptus in præsenti vita haberi non potest. Sed hoc euidenter apparebit in vita beata, vbi obiecto beatifico continuè fruemur, & in solo Deo iugiter delectabimur, propter quod bene subditur. Cùm autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria. Est autem sciendum quòd mors ista spiritualis, qua homo per contemptum sui moritur sibi, quibusdam gradibus perficitur. Primus est, quòd homo per humilitatem reputet se omnibus viliorem. Secundus est, quòd hoc verbis propriis fateatur. Tertius est, quòd etiam ab aliis dici æquanimiter patiatur. Quartus est, quòd homo æquanimiter ferat cùm ab aliis contemptibiliter tractatur. Quintus est, quòd homo non solum non doleat, sed etiam diligat, quòd ab aliis contemnatur. Et omnes isti gradus propriæ despectionis perfectè relucebant in Christo. Sequamur ergo & imitemur non diabolum vt ambitiosi & superbi, non mundum, vt cupidi & auari, non carnalem appetitum, vt voluptuosi & lubrici, sed Dominum Iesum Christum. Qui enim Deum non sequitur, ei quidem neque se abnegare, neque

Marginalia: Galat. 6. — *Crucifigi mundo, &c.* — Gregorius lib. 5. moral. cap. 2. — *Crucifigenda in mundo tria sunt.* — 1. Ioann. 2. — Gregorius in cap. 15. 1. Reg. — *Imitatio Christi in triplici via.* — Threnor. 3. — *Tria in quibus imitemur Christum. Triplicia bona.* — Ioann. 5. — *Viuere vita Christi.* — *Mori pro Christo.* — Coloss. 3. — *Mors spiritualis perficitur gradibus.*

neque crucem tollere prodest. Vis sequi Christum? Sis Deo obediens, & proximum diligens, ac propter Deum omnia sustineas & facias, & malum declinando circa virtutes insistas, hac enim via Christus incedit, per hanc ergo viam ambula si vis eum sequi in vita præsenti, & cum eo gaudere in patria. Sed heu pauci hodie Dominum sequi volunt, & tamen multi ad eum peruenire cupiunt. Vnde Bernard. O quàm pauci post te volunt ire Domine, cùm tamen peruenire ad te nemo est qui nolit, conregnare cupiunt, sed non compati, non curant quærere, quem tamen desiderant inuenire, cupiunt te consequi, sed nolunt sequi, optant extrema iustorum, non curantes principia eorum. Et quia Dominus monuit ad sustinendum, pro confessione fidei, martyrium: consequenter tollit huius confessionis triplex impedimentum. Et primò primum, quod est nimius amor sui ipsius, dicens: *Qui enim voluerit animam*, id est, animalitatem, *suam*, scilicet vitam præsentem alimoniis indigentem, *saluam facere*, id est, in præsenti custodire, martyrium declinando, vel corpus in pœnitentia non macerando, hoc est potius saluare tempore persecutionis, quàm me confiteri, scilicet eligens potius Deum offendere, quàm pro eo mori, vel tempore pacis delicatè seruare, potius quàm per pœnitentiam affligere, *perdet eam* in futuro, scilicet vitam vel animam, & pro vita momentanea incurret mortem æternam. Vnde fugiendo mortem, incurret mortem, & seruando vitam, amittit vitam. *Qui autem perdit animam suam*, id est, animalem & præsentem vitam perditioni & morti, si necesse est, exponendo, eligens potius pro Deo mori, quàm eum offendere, vel per pænitentiam se affligendo, eligens potius sic Deum placare, quam se delicatè fouendo ipsum magis irritare, & hoc non propter mundi vanitatem, vel erroris defensionem, aut desperationem, sed propter me, id est, antequam contra mea faciat mandata, *inueniet eam* in futura gloria, & pro vita mortali inueniet æternam. Istud dictum Domini de anima & vita saluanda, & perdenda, simile est secundum Gregorium acsi diceretur agricolæ, frumentum si seruas, perdis, si seminas, renouas. Igitur, vt dicit Cassian. Væ carni, quæ hîc superata non fuerit, nam quæ in hac conuersatione vincitur, illic sine dubio coronatur. Vnde Bernard. Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Et quidem prudentius eam perdis vt custodias, quàm custodis vt perdas, quid hic vos dicitis obseruatores ciborum, morum neglectores? Hippocrates & sequaces eius docent animas saluas facere in hoc mundo: Christus & eius discipuli, perdere. Quemnam vos ex duobus sequi, magistrum aut seruum eligitis? Epicurus atque Hippocrates, corporis, alter voluptatem, alter bonam habitudinem præfert, meus magister vtriusque rei contemptum prædicat. Quid enim tibi aliud sonuit cùm clamatum est, qui amat animam suam, perdet eam? Perdet autem dixit, siue ponendo vt martyr, siue affligendo, vt pœnitens. Quanquam martyrij genus sit, spiritu facta carnis mortificare, illo nimirum quo membra cæduntur ferro, horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius. Hæc Bernard. Deinde tollit secundum impedimentum quod est nimia cupiditas lucri & desiderij terreni, dicens: *Quid enim prodest homini, si vniuersum mundum lucretur* de quo nihil secum moriens portare poterit nisi peccatum, imò quanto plus acquisiuit de mundo, tanto plus acquisiuit de inferno. Vnde in Apocalypsi dicitur: Quantum glorificauit se, & in delitiis fuit, tantum date illi tormentum & luctum, *anima verò sua detrimentum patiatur*, scilicet amittendo gloriam, incurrendo pœnam æternam, & perdendo humanam substantiam, quasi diceret, nihil proficit, imò per talia multum perdit, scilicet id quod est immortale & diuinum in eo, & ideo anima cum sit immortalis, præponenda est omnibus corruptibilibus & transitoriis, nam anima rationalis, imagine trinitatis insignita, preciosior est cunctis terrenis, & ideo stultus est qui plus pecuniam quàm seipsum diligit, quod facit qui propter illam tormentis æternis se exponit. Vnde nimis stultus est auarus, imò peior quàm diabolus, quia auarus plus diligit nummum, quàm animam suam vel aliorum, sed diabolus plus diligit vnam animam, quàm totum mundum. Quapropter dixit Christo præsumens decipere eum, si cadens adoraueris me, dabo tibi mundum istum. Et ideo vt dicit Origenes, Duobus propositis, magis est eligendum vt mundum perdamus, & lucremur animas nostras. Vnde & Ambrosius: Valde timendum est ne propter auaritiam pecuniæ, vel propter amorem carnalis vitæ salutem animarum quærere negligamus, quia nihil prodest lucrificare temporalia, si perdantur æterna. Et dat Chrysost. exemplum: Si egens in vltimis malis positus videres seruos in lasciuia agere, quod lucrum æstimares te eorum dominum esse? sic quid lucratur anima tua misera carne lasciuiente, si futuram damnationem expectat? Sed magna heu hodie cæcitas & amentia in hominibus reperitur. quia secundum August. Si quis argentum auro præponit, dementissimus iudicatur, si verò aurum Deo præponit, à nullo reprehenditur. Exponit etiam prædictum Domini verbum de illis qui animas aliorum lucrari volunt, & suas negligunt. Vnde Chrysost. Si alterius sollicitus contemnans te, similis es eis qui metalla fodiunt & necantur. Et quia posset aliquis dicere, & si animam perdam, tamen ex multis quæ lucrabor eam redimam, quod falsum est. Vnde dicit: *Aut quam commutationem*, id est, redemptionem *dabit homo pro anima sua*, scilicet damnata, quasi diceret, si pro ea totus mundus daretur, non per hoc liberaretur. Et ideo non potest comparari lucrum mundi ad detrimentum animæ, per quod homo perdit eam & vitam æternam. Nam perditis diuitiis, possunt per alias diuitias compensari, & si mors infligitur, potest compensari per vitam immortalem, quæ in resurrectione expectatur, sed si anima per culpam perdatur, non expectas in alia anima recompensari, quia non poteris aliam animam, sed neque aliquid aliud, quasi commutationem pro ea dare, vt liberes eam de æterna morte. Deus autem pro animabus hominum dedit commutationem, sanguinem filij sui preciosum. Perdenda est igitur anima & vita præsens in hoc seculo propter dominum, non saluanda propter lucrum & desiderium terrenum. Quapropter, vt ait Augustinus. Voluntariè nunc pro Christo postponamus quandoque dimittenda, ne (quod absit) pro transitoriis amittamus æterna. Si enim tibi diceretur, sis toto hoc mense diues & potens, & fac quicquid velis, vtere carnis voluptatibus sicut placet, ea tamen conditione, vt oculi tui postea eruantur, omne solatium tollatur, toto tempore vitæ tuæ in fame & siti, in omni cruciatu & omni miseria viuas, nunquid illud tale bonum hoc tenore susciperes? Et quidem tota hæc vita nec mensis est, nec vnius diei vel horæ spacium, ad illius æternæ infœlicitatis comparitionem, cuius miseriæ neque finis est, neque pœna similis inuenitur. Vnde Isidorus. Si haberes sapien-

Marginalia (left column): Bernardus serm. 21. in Cantica. — *Sequentium Christum paucitas.* — *Anima perdenda.* — Gregorius homil. 32. in Euang. — Bernardus serm. 30. in Cantica. — *Lucri terreni detestatio.* — Apoc. 18.

Marginalia (right column): *Auarus peior est diabolo.* — Matth. 4. — Orig. tract. 2. in Matth. — Chrys. ibid. — *Animæ perditio irrecuperabilis.* — *Pœna æterna.* — *Animæ perditio maxima.*

pientiam Salomonis, si pulchritudinem Absalonis, si fortitudinem Sampsonis, si longitudinem Enoch, si diuitias Crœsi, si potestatem Theboinam: quid prodesset tibi si tandem caro daretur vermibus, anima dæmonibus, cum diuite crucianda sine fine? quasi diceret, nihil. Duo quippe sunt tempora Ecclesiæ, vnum persecutionis, & tunc antequam Deum negemus ponenda est anima, & præsens vita. Aliud pacis, & tunc frangenda sunt desideria terrena & lucra contemnenda. Nulla ergo mundi aduersitas animam tuam frangat, nulla prosperitas alliciat, nulla fallacia seducat à præceptis & mandatis Dei, & à charitate quæ est in Christo Domino nostro. Omnibus modis & in omnibus debemus semper beneplacitum Dei facere, & ab offensa eius abstinere. Deinde tollit tertium impedimentum ad confitendum fidem Christi, quod est pudor seculi. Nam secundum Gregorium. Sæpe ex humana verecundia præpedimur vt rectitudinem quam seruamus in mente, nondum exprimere valeamus in voce, & tanto Dei faciem ad iustitiæ defensionem negligimus, quanto humanas facies contra iustitiam veremur. Et secundum eundem, sunt qui dicunt: Nos non erubescimus Deum confiteri, sed ad professionem fidei non sufficit vos professionis Christiani, dum verentur à proximis despici, dum dedignantur iniurias tolerare, dum erubescunt si iurgium contigerit, priores satisfacere. Hoc ergo impedimentum tertium tollit. Primò, ex fructu. Secundò, ex pœna, quia Christus confitentes confitebitur & recognoscet, & erubescentes erubescet, id est, non cognoscet eos de suis in secundo suo aduentu & iudicio cum venerit in maiestate sua, scilicet humana, id est, in forma humana glorificata, & patris, id est, maiestate diuina, quæ sibi & patri est communis, quam tamen habet à patre suo, & sanctorum Angelorum, qui apparebunt cum eo: tunc enim erubescet infideles, ignorabit fatuas virgines, obiurgabit misericordes. Vnde patet quòd non solum iudicabit filius in forma deitatis, sed etiam pater, & filius, & Spiritus sanctus, quorum est vna maiestas, in forma tamen visibili solus filius apparebit, vt ex hoc solus filius hominis iudicare dicatur. Indiuisè itaque iudicant pater & filius, nec non & Spiritus sanctus. Verùm quia potentia sapientiæ cedit in discretione iudicij, vbi æquitas magis est examinanda, & considerandum quid cuique debeatur pro meritis, quanuis & potentia sit exercenda, nec bonitas subtrahenda, ideo specialiter discrimen iudicij attribuitur sapientiæ, quia iudicium est per sapientiam diuinam, sapientia autem tota communicatur filio, & ideo etiam solus filius dicitur iudicare. Tempore ergo persecutionis non erubescat Christianus fidelis pro Christo affligi, & si opus fuerit morte affici, ac substantiis nudari, & honoribus deiici. Tempore verò pacis cùm vitia maximè subrepunt, carnem refrenet ne lasciuiat, & pro Christo non vereatur à proximis despici, iniurias verborum pati, prior proximo satisfacere vt veraciter probetur sequi humilitatem capitis sui, & ipsum confitens mereatur ab eo recognosci. Et ne abnegandum se, & tollendum crucem auditores terreantur, ideo tristibus læta subiungit, dicens: *Filius enim hominis*, id est, virginis, qui ita se vocat propter sui humilitatem, propter carnis veritatem, propter matris puritatem, siue integritatem, *venturus est*, ad iudicandum orbem, *in gloria patris sui cum Angelis suis*, in forma gloriosa iudicabit. Qui prius venit humilis, venturus est per manifestationem gloriæ & virtutis. *Et tunc reddet*, sine temporis dilatione, *vnicuique* sine personarum acceptione, vbi non personæ, sed opera considerantur. Vnde sequitur, *secundum opera sua*, sine diminutione, iustis quidem præmium, scilicet gloriam animæ & corporis, aliis autem supplicium, scilicet pœnam vtriusque. Hîc est locus merendi & liberandi animam, ibi mittendi & recipiendi, secundùm merita. Ambula hîc dum lucem habes, ne ibi tenebræ te comprehendant. Suscipe hîc mortem, vt ibi suscipias vitam immortalem. Noli timere, quia tristibus læta succedunt. Times mortem, audi gloriam triumphantis, vereris crucem, ausculta Angelorum ministeria. Attende & hîc verbum Bernardi, qui dicit, vis scire quæ debeas Iesu Christo? Debes ei vitam tuam, quia ipse vitam suam posuit pro tua. Et quia rudes erant Apostoli, ne eum sic venturum dubitarent, & fatigati expectatione deficerent, promittitur in præsenti consolatio, vt citius credant de futuro. Vnde bonus magister ne discipuli desperatione frangantur, aut tædio, subiungit eos consolando. *Amen dico vobis*, vt securi de hoc sitis: *sunt quidam de hîc stantibus* discipulis *qui non gustabunt mortem* temporalem, quæ est quidam gustus respectu mortis æternæ, vel gustus dicitur, quantum ad bonos, qui non permanent in morte, *donec videant* oculis corporalibus, *filium hominis venientem in regno suo*, id est, in ea claritate regni, quam habebit cum ad iudicandum veniet, vt qualis est venturus postea, præsenti quoque tempore demonstretur & appareat, hoc est donec videant similitudinem gloriæ quam corpora electorum, qui eum nunc confitentur, habebunt in Ecclesia triumphante, vt per hoc speretur æterna futura in re. Vnde secundum glossam, in corpore mortali ostendit eis non immortalitatem, sed claritatem futuræ immortalitati similem, & ita sensus est, donec videant regnum Dei, id est, imaginationem gloriæ regni Dei. Cum Christo hîc stantes sunt in statu gratiæ, qui pro ipso patienter passiones sustinent, & isti mortem culpæ vel gehennæ non gustant, sed cum ipso ad gloriam æternam transeunt. Hanc piam promissionem eis fecit, vt per visam gloriam futuræ resurrectionis, & contemplationem gaudij manentis, ad aduersa transeuntis seculi fortius ferenda animaret. Visionem autem promissam distulit, vt eam vehementius desiderarent, & desideratam magis acceptarent, & gratam haberent.

Tempora duo sunt Ecclesiæ.

Pudor seculi amouendus. Gregorius homil. 32. in Euang.

Confitendus Christus, sine erubescentia.

Iudicabit Pater & Spiritus sanctus, vt filius.

Bernardus serm. de quadruplici debito.

Gustatio mortis.

Stantes cum Christo.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, da mihi vt meipsum sic abnegem quòd in prosperitate & in omnibus quæ temporaliter delectant à malo declinem, & nihil nisi honorem tuum quæram: meaque voluntati renuncians, tibi & propter te omni creaturæ obediam. Da etiam mihi, vt tollam crucem meam: afflictiones & pœnalitates per me voluntariè assumendo, & ab alijs illatas patienter sustinendo, ac proximis in necessitatibus compatiendo, & in omni aduersitate bonum facere non desistendo. Da etiam mihi, vt te sequar vestigia tua imitando, & tua vita me conformando, post te veniam ad supernam patriam pertingendo. Amen.

De transfiguratione Domini.
CAPVT III.

Deinde quod iam suprà promisit, soluit cum dicitur: *Et post dies sex*, secundum Matthæum, non numerando extremos, vel *die octaua*, secundum Lucam, numerando diem primum quo

Matth. 17. Lucæ 9. & Marci 8.

quo promisit, & vltimum quo soluit, *assumpsit Iesus secum Petrum & Iacobum, & Ioannem, & duxit illos seorsum in montem valde excelsum*, scilicet Thabor, quarto miliario à Nazareth contra Orientem, vt ibidem oraret. Matthæus & Marcus ponunt tantum dies medios, sed Lucas etiam extremos. Illi sex, quia post sextam mundi ætatem animæ sanctorum in beata expectatione requiescent, Lucas octo, quia in octaua resurrectionis corpora sanctorum in gloriam immortalitatis resurgent. Hic ergo post sex ætates quiescendum esse ab omni labore, & ibi octauo tempore resurgendum designat. Vnde secundum Hieronymum & glossam, hoc bene mysterio conuenit, nam sicut Christus post sextam sabbati, qua crucem ascendit, & post septimam sabbati, qua in sepulchro quieuit, octaua die resurrexit, sic & nos post sex mundi ætates, quibus pro Domino patimur & laboramus, & post septimam quietis animarum, quæ interim in alia vita geritur, octaua ætate resurgemus. Transfiguratio ergo fuit in octaua die, quia facta est ad ostendendum discipulis suis gloriam resurrectionis futuræ, quæ erit in octaua mundi ætate, & propter hoc figurata est hic per octauam diem. Assumpsit autem secum tres tantum, vt in ore trium staret testimonium. Item in signum quòd qui nunc fidem trinitatis firmiter seruabunt, tunc in æterna visione gaudebunt. Istos autem tres, scilicet Petrum, Iacobum, & Ioannem, specialiter assumpsit, quia istos familiariter diligebat. Hoc autem fecit ad designandum quòd quicunque vult gloriam Dei videre, oportet quòd fidem agnoscat, sicut Petrus, quòd vitia supplantet, sicut Iacobus, quòd ad bene operandum gratiam habeat, sicut Ioannes, quia omne meritum consistit in credendo verum, in declinando malum, in faciendo bonum. Item ad commendationem omnium statuum Ecclesiæ, nam per Petrum significantur coniugati, vel etiam prælati, per Iacobum, pœnitentes vel actiui, per Ioannem, virgines vel theorici. Et pulchrè ostensurus discipulus resurrectionis gloriam, seorsum eos duxit, vt intelligamus, quia si eiusdem resurrectionis participes esse cupimus, à turbis malignorum hominum, & tumultibus seculi diuisi esse debemus. Pulchrè etiam eos in montem excelsum duxit, & non vallem, vt discamus gloriam non in profundo huius seculi, sed in regno supernæ beatitudinis esse quærendam, & quòd ad illam gloriam futuræ resurrectionis peruenire, & in decore suo Christum videre merebimur, si ima & terrena deserentes, ac sublimia & cœlestia desiderantes, mente in cœlestibus habitemus. Necesse est enim omnibus qui Deum contemplari desiderant, vt non in infimis voluptatibus iaceant, sed semper ad cœlestia se erigant. Ascendit autem in montem, vt oraret, innuens oraturos in montem virtutum ascendere, & sursum non in imis corda habere, ac continuis precibus insistere. Et bene mons iste dictus est Thabor, quod accessio lucis interpretatur, quia omne quod manifestatur, in lumine manifestatur. Effectus autem orationis ostendit, propter quid orauit, scilicet propter gloriam futuræ resurrectionis manifestandam Apostolis. Dum enim oraret transfiguratus est coram eis. Non dicit transfigurauit se, vt notetur actio fieri ex potentia trinitatis, sed in natura humanitatis. *Et bene dum oraret facta, est altera species vultus eius*, feruor enim & deuotio orationis, dispositio est ad transfigurationem, & ecstasim mentis. Vnde Petrus dum oraret factus est in ecstasi mentis. Conspice bene ista, & te præsentem exhibe, quia magnifica sunt valde. *Resplenduit enim facies eius sicut sol*, imò plusquam sol, sed nihil habet clarius cui comparetur, *Vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix*, & sic perfusa lumine, vt alba extra apparerent. secundum Augustinum. Candor vestium procedebat à faciei splendore, & ista fuit vera mutatio in facie, sed non in veste. Non substantiam veræ carnis amisit, nec corporis veritatem subtraxit, sed splendorem addidit. Vnde Lucas dicit, quòd *facta est species vultus eius altera*, non alia. In carne ergo mortali immortalitatis & resurrectionis suæ vel nostræ gloriam: non in se, sed in seculi claritate sicut voluit ostendit, vt illius gloriæ quam prædicabat certiores nos redderet. Ecce quantum pignus beatitudinis nostræ habemus, non enim erat aliud transfiguratio, nisi secundi aduentus prænunciatio, in quo & ipse Christus & sancti eius lucebunt sole clarius: vnde non assumpsit claritatis dotem, sed dotis similitudinem. Nam vt Leo Papa ait: Illam ipsius deitatis ineffabilem & inaccessibilem visionem, quæ in æternam vitam mundis corde seruatur, nullo modo adhuc mortali carne circumdati intueri poterant & videre. Splendor autem faciei significat claritatem diuinitatis, fulgor verò vestium, claritatem humanitatis eius. Item claritas faciei repræsentat futuram claritatem capitis Christi, fulgor autem vestium, designat futuram claritatem membrorum eius, scilicet sanctorum qui superabuntur à claritate Christi, sicut candor niuis superatur à fulgore solis. Candor ergo significat gloriam futuræ resurrectionis, propter quod Angelus dominicæ resurrectionis nuncius, in veste candida apparuit. Et secundum Bedam: Vestitus Domini sanctorum illius chorus accipitur, qui in terris despectus videbantur. Moraliter circa transfigurationem Dominus tria fecit, quia discipulos assumpsit, montem ascendit, orationem præmisit, ad significandum quòd ad gloriam non peruenitur, nisi per virtutis societatem, per vitæ altitudinem, per orationis deuotionem. Fœlix ergo qui talem comitatum assumpsit. Petrum, scilicet qui interpretatur agnoscens, vt sit in eo cognitio, quæ debet esse triplex, scilicet Dei, sui, & proximi. Cognitio Dei, generat dilectionem, & cauet desperationem: cognitio sui, generat humilitatem, & cauet præsumptionem: cognitio proximi, generat compassionem & cauet crudelitatem. Et sicut suam fragilitatem, sic & mundi vanitatem agnoscat, & agnitam contemnat. Iacobum qui interpretatur luctator, vel supplantator, vt si in eo lucta & supplantatio, quæ etiam debet esse triplex, scilicet carnis, mundi, & diaboli, vt contra concupiscentias carnis & mundi, ac instigationes diaboli fortiter luctetur, & eas deuictas sub planta prosternat, non enim coronabitur nisi qui legitimè certauerit. In signum huius Iacob post luctam accepit benedictionem. Ioannem qui interpretatur gratia, vt in eo sit gratia, quæ similiter debet esse triplex, scilicet incipiens, proficiens, & perueniens. Vnde Apostolus: *Gratia Dei sum id quod sum*, quantum ad primam: & gratia eius in me vacua non fuit, quantum ad secundam: sed illis omnibus abundantius laboraui: non autem ego solus, sed gratia Dei mecum, quantum ad tertiam. Ioannes etiam priuilegio singularis amoris Dei dotatus fuit, sic bonum diuinum super omnia diligat, & in omnibus transitoriis nihil nisi amorem diuinum concupiscat. Item Petrus alio nomine dictus Simon, qui interpretatur obediens, significat obedientiam. Ioannes, in quo gratia, significat munditiam. Iacobus qui luctatur, vel supplantans, significat paupertatem voluntariam, &

Marginalia: Hieron. in c. 17. Matth. — *Transfigurationis Dominicæ tempus.* — *Assumptionis trium causa.* — *Cur seorsum duxerit discipulos.* — *Cur in montem duxerit discipulos.* — *Thabor.* — Actor. 10. — *Candor vestium.* — Augustinus lib. 3. de mirabilibus sacræ Scripturæ cap. 10. — *Transfiguratio Domini spem auget nostram.* — Leo Papa sermone de transfiguratione Domini. — *Splendor faciei Christi.* — Beda in c. 9. Lucæ. — *Moraliter.* — *Petrus.* — *Cognitio triplex.* — *Iacobus.* — *Supplantatio triplex.* — *Ioannes Gratia triplex.* — 1. Cor. 15. — *Petrus.* — *Ioannes.* — *Iacobus.* — *Montis ascensio.*

& ista tria faciunt videre claritatem diuinam, sicut isti viderunt transfigurationem. Fœlix qui talem montem, id est, eminentiam vitæ ascendit, in quo sunt tres gradus, scilicet abiectio sui, mortificatio carnis contemptus mundanæ prosperitatis, de quibus suprà proximo capitulo, *si quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Fœlix qui sic orationi insistit piè, fideliter, & perseueranter, donec appareat gloria in facie clerici, qui transfigurantur in solem dum lucent, per scientiam, ardent, per charitatem, illuminant, per exemplum & doctrinam, in vestimentis laici, quibus sufficit albedo niuis per munditiam mentis, carnis, & operis. *Et apparuerunt illis Moyses*, iam mortuus, secundum animam in corpore assumpto, vel sibi adaptato, sicut quando apparent Angeli in corporibus assumptis, *& Helias* adhuc viuus in anima & corpore proprio, allatus de paradiso. Apparuerunt cum Christo isti duo potius quàm alij, alter mortuus, alter adhuc viuus: in signum quòd viuentium & mortuorum, seu vitæ & mortis sit Dominus. Et quòd iusti tam mortui, qui per Moysen, quàm viui, qui per Heliam, qui tempore iudicij vel viui in carne reperiendi, vel à morte resuscitandi sunt, regnaturi sunt in gloria cum illo. Item vt ostendant ipsum esse, quem legis & prophetarum scripta prædixerunt & promiserunt, & vt hinc appareat quòd lex & prophetæ à doctrina Christi non discordant, & quòd finis legis & prophetarum in suo sermone, Christus erat & eius gloria, propter quam venerant, & vt ipse ostenderet se esse supra legem, quam Moyses legislator dedit, & supra Prophetas, inter quos Helias prædicator præcipuus fuit. Per Moysen quidem significatur lex, per Heliam prophetæ, & per Dominum Euangelium. Apparuit ergo Dominus medius inter Moysen & Heliam, tanquam ipse & Euangelium haberent à lege & prophetis testimonium. Item vnus mortuus, & alter viuus apparuit, vt significent Christum moriturum, & iterum victurum, vel vt nos mortui simus mundo, viui autem Deo. Item vt ex omni parte Christus testimonium haberet, de cœlo patrem in voce, de æthere nubes, de paradiso Heliam, de terra Apostolos, de inferno Moysen. *Et loquentes cum eo* dicebant excessum eius, quem completurus erat in Hierusalem, id est, passionem, in qua fuit excessus amoris, doloris, & humilitatis. Amor fuit supra mensuram, secundum illud Ioannis: *maiorem hac dilectionem*, &c. Dolor, supra consuetudinem, secundum illud Threnorum: *O vos omnes qui transitis*, &c. Humilitas, supra virtutem, secundum illud Threnor. *Recordare paupertatis*, & cætera. Loqui autem ipsorum est, talem gratiam redemptionis futuram per Christum, testimoniis legis & prophetarum præfiguratam esse ostendere. Et notandum quòd non loquebantur de tali materia, tanquam indicantes Christo quæ nesciret, sed eum adorabant de aduentu eius in carne, & quia mysterium passionis, quod ipsi prædixerant, viderunt in Christo complendum, & læti fortasse, quia videbant redemptionis suæ, totiusque humani generis diem appropinquare. Compatiebantur nihilominus Christo, quia tam gloriosa facies debebat sic conspui, & sic inuidiose tradi, & iudicari, & crucifigi. Notandum etiam quòd gaudium magnum factum est Apostolis & Prophetis, non solum de transfiguratione Christi, sed etiam (vt dicit Ephrem) de mutua visione, quia vtriusque testamenti principes congregati sunt cum Deo Abraham. Videbat enim Moyses dux Iudæorum, principem Christianorum Petrum, considerabat Helias castus, virginem Ioannem, & vterque in Iacobo laudabat martyrij priuilegium. *Petrus verò & qui cum illo erant grauati erant somno*, oppressi à gloria, quia splendore incomprehensibilis deitatis premuntur sensus humani corporis. *Et euigilantes viderunt maiestatem eius, & duos viros*, scilicet Moysen & Heliam, quos cognouerunt prædictæ claritatis illustratione. Vnde quærit Ambrosius: Quomodo Apostoli cognouerunt Moysen & Heliam, quos nunquam viderunt? & respondet, quòd per maiestatem super eos venientem, in quo innuitur quòd in futura gloria alter alterum, quem nunquam vidit, cognoscet. Secundum glossam: Hic Helias dicitur eximius prophetarum, sed contra de Dauid hoc dicitur in prologo super Psalterium, & de Moyse in glossa super Exodum. Et soluitur, quia Moyses fuit eximius, Domini familiaritate, signorum ostensione, legis promulgatione. Helias eximius, vitæ austeritate, arguendi authoritate, vitæ diuturnitate. Dauid eximius, prophetiæ sublimitate, regia dignitate, & speciali ei facta promissione. *Tunc Petrus*, tanquam feruentior, *dixit ad Iesum: Domine bonum est nos hic esse*, scilicet in monte, & in contemplationis dulcedine. Cœlesti enim dulcedine gustata, vilescunt infima. Vnde Rabanus: Quò amplius quis degustat dulcedinem vitæ cœlestis, eo amplius omnia alia fastidit in infimis. *Si vis faciamus hic tria tabernacula*, ad manendum scilicet hic continuè, *tibi vnum, Moysi vnum, & Heliæ vnum.* Non loquebatur de tabernaculo pro se & sociis suis faciendo, quia supponens se & socios suos, tanquam discipulos, cum magistro mansuros in suo tabernaculo. Petrus optando commendat Christum, & se in monte manere ex modico gustu participationis futuræ gloriæ, quam in Christo viderat, vt per hoc discamus quòd nihil sit difficile pro Christo pati, nec tormenta, nec crux, nec mors, vt ad montem cœlestis gloriæ perueniamus. Si enim sensibilis visa Christi gloria, sic Petrum in monte impressionibus, & intemperiebus subiecto illexit, vt diceret bonum ibi manere, quid æstimandum est de illa ineffabili & intelligibili gloria æterna in cœlo, vbi nulla intemperies, nulla peregrinæ impressionis molestia, vbi nullum malum, sed omne bonum obtinebitur. Vnde Beda: O quanta fœlicitas, visioni deitatis inter Angelos adesse perpetuò, si tantum transformata Christi humanitas, duorúmque sanctorum societas ad punctum visa, delectat, vt eis ne discedant Petrus præstare velit obsequium. Vnde & Remigius: Visa Domini maiestate, & duorum seruorum, Petrus adeo delectatus est, vt cuncta temporalia obliuioni traderet, & ibi in perpetuum vellet manere. Si autem Petrus sic accensus est, quanta erit suauitas & dulcedo videre regem in decore suo, & interesse choris sanctorum omnium, & Angelorum? Hæc Remigius. Sed errauit Petrus, *& nesciebat quid diceret*, hoc petendo, tum quia in via patriam requirebat, & vmbram futuræ gloriæ quam viderat, veram æstimabat gloriam, oblitus regnum Dei non esse sanctis promissum in terra, sed in cœlo, tum quia in gloria tabernacula manu facta necessaria credebat ignorans domum manu factam non esse necessariam in illo seculo futuro, tum quia se & coapostolos adhuc carne mortali circundatos esse non aduertebat, & absque gustu mortis immortalis vitæ statum subire volebat, tum etiam, quia suam & proximorum salutem non attendebat. Vnde Aug. Quid dicis sancte Petre? mundus perit, & tu secretum quæris. Vides tot gentes in vnum conuenire, & tu quietem diligis. Vides tenebras mundi,

Ioann. 16.
Apparitio Moysi & Heliæ, & eius causæ.
Ioann. 15.
Thren. 1.
Thren. 3.
Locutio cum Christo.
Gaudium ex transfiguratione.
Moysi & Heliæ ab Apostolis cognitio.
Ambros. in c. 4. Lucæ.
Helias.
Dauid.
Rabanus in c. 17. Matth.
Fruitio diuinitatis in Petro.
Beda in c. 9. Marci.
Remigius in Matth.
Petri error in optando.

mundi, & tu lumen abscondis. Nemo quippe accendit lucernam, & ponit eam sub modio, & cætera. Vnde & Damascen. Non est tibi, inquit, Petre bonum, quòd Christus ibi moretur, quoniam sibi mansisset, nequaquam tibi facta promissio consequeretur effectum. Neque enim claves obtinuisses regni, nec mortis tyrannis abolita esset. Et vt dicit Chrysostomus, quia audiuit quòd oportet eum Hierosolymam ire, & multa pati, adhuc timet pro Christo, sed post increpationem non audet apertè dicere rursus, propitius esto tibi, sed idem occultè per alia signa insinuat. Quia enim videbat multam quietem & solitudinem, cogitauit conuenientem ibi esse stationem ex loci dispositione, quod significat dicens, *Bonum est nos hic esse.* Vult etiam semper hic esse, ideo tabernaculorum meminit dicens: *Si vis, faciamus hic tria tabernacula.* Cogitavit enim, quòd si hoc fieret, non ascenderet Hierosolymam, & si non ascenderet Christus, non moreretur, ibi enim sciebat scribas insidiari ei. Hæc Chrysost. Et licet Petrus, ut homo, stupefactus nesciret quid diceret, in hoc tamen suam devotionem ostendit, & in siti sibi ardoris monstrat indicium. Vnde inebriatus Petrus erat, qui de vna gutta vini cœlestis quam biberat, quasi tres tabernas facere volebat, sicut enim ex passionis magnitudine, vt timoris vel mœroris * aliquis prorumpit in aliqua verba sine præmeditatione, ita similiter ex magnitudine devotionis & delectationis expertæ dixit Petrus illa verba, quæ tamen non erant rationabilia, quia in solo aspectu humanitatis Christi non consistit essentia beatitudinis, & ideo illud non debebat sufficere pro finali beatitudine. In monte Thabor est grande monasterium grandi sylua circumdatum, tres habens Ecclesias, juxta quod Petrus ait, faciamus hic tria tabernacula. Tria tabernacula contemplatiuus moraliter facit, quando legem, & prophetias, & Euangelium practicè legendo disponit, scilicet corde credendo, ore confitendo, & opere adimplendo. Sciendum autem quòd ista transfiguratio significans gloriam sanctorum, primò describitur à maiestate Dei, quia tota Trinitas ibi apparuit, pater in voce, filius in humana carne, Spiritus sanctus in nube, per quod datur intelligi quòd gloria Sanctorum consistit in fruitione beatæ Trinitatis. Sicut enim Petrus ebrius ex dulcedine illius claritatis voluit facere tria tabernacula, ita habet homo tria tabernacula in anima sua, quæ nec Moyses, nec Helias, sed sola beata Trinitas delectabiliter inhabitat, secundum illud Ioannis, *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Hæc autem sunt, memoria, intelligentia, & voluntas. Nam filius habitat in tabernaculo intelligentiæ, implendo ipsam Dei plenissima & lucidissima cognitione: Spiritus sanctus in tabernaculo voluntatis, implendo ipsam sapidissima & suauissima dilectione, pater ibi tabernaculo memoriæ, implendo ipsam cogniti & dilecti perpetua refectione, & securissima intentione, quibus actibus anima in Deum quasi totaliter transformatur, & quodammodo deiformis efficitur. Tunc verificatur, secundum quandam prægustationem, illud quod dicitur alibi: Intra in gaudium Domini tui. Secundò describitur ista transfiguratio, à societate consortij, quia ibi fuerunt Moyses, & Helias, Iacobus, Petrus, & Ioannes. In cœlesti igitur gloria habemus socios, omnes veteris, & novi testamenti Sanctos. Beati veteris testamenti distinguuntur in duos ordines, scilicet, Patriarchas, qui intelliguntur per Moysen, & Prophetas, qui per Heliam. Sancti autem noui

[Margin notes, left column: Matth. 5. — Chrysostom. homil. 57. in Matth. — *Petri ardor. Petri inebriatio.* — * *aliàs, amoris.* — *Thabor monasteria.* — *Transfigurationis describendæ formæ.* — *Tabernacula animæ.* — Ioann. 14. — Matth. 25. *Transfigurationis socij.* — *Cœlicolarum ordines.*]

testamenti distinguuntur in tres, scilicet in martyres, qui per Iacobum, in confessores, qui pleni sapientia Dei intelliguntur per Petrum, qui interpretatur agnoscens; in virgines, qui per Ioannem. Vel potest dici, quòd Christus voluit habere testimonium sui aduentus ab illis qui sunt in cœlo, scilicet, à patre, ab illis qui sunt in mundo, scilicet à Petro, Iacobo, & Ioanne, & ab illis qui sunt in terrestri paradiso, scilicet ab Helia, & ab illis qui sunt in inferno, scilicet à Moyse. Vel per sex personas signantur sex bona quæ Deus confert contemplantibus, quia in contemplatione primò mens illuminatur, quod signatur in Petro, qui interpretatur agnoscens. Secundò, caro supplantatur, quod signatur in Iacobo, qui interpretatur supplantator. Tertiò, gratia augetur & augmentatur, quod significatur in Ioanne, qui interpretatur in quo est gratia. Quartò, mundus contemnitur, quod significatur in Moyse, qui interpretatur assumptus ex aquis. Quintò, cor amore inflammatur, quod significatur in Helia, qui raptus fuit in curru igneo. Sextò, dulcedo cœlestis prægustatur, quod significatur in Iesu. Vnde Petrus qui unam guttam prægustauerat, dixit, Domine bonum est nos hic esse, nesciens quid diceret. Tertiò describitur ista transfiguratio à glorificatione subiecti, cùm dicitur, *resplenduit facies eius sicut Sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix*, per quæ signatur beatitudo & gloria, quibus sanctorum corpora induentur. Dominus igitur Petro non respondit; nam licet ex feruore devotionis loqueretur, tamen quia imprudenter interrogavit, ideo responsionem Domini non meruit, nondum enim vt in hac gloria consisteret, tempus erat. Qui autem vult Domino facere tabernaculum, præparet penetralia cordis sui, & inueniet locum Domino, tabernaculum Deo Iacob; quia verò malè materiale tabernaculum ex frondibus & tentoriis quæsiuit; æstimans in æterna illa gloria temporalia tabernacula necessaria, vbi nulla adversitatis aura est timenda, vbi Deus omnipotens templum est & domus Ecclesiæ, ideo nubis lucidæ accipit obumbraculum. Vnde sequitur, *adhuc eo loquente*, & de tabernaculorum visibilium constructione cogitante, *ecce nubes lucida obumbravit eos*, quia maiori luce & vera cognitione suffudit, vt intelligerent electis in æterna tabernacula receptis non esse necessaria corporalia tabernacula, & eos non esse protegendos tegmine domorum, vbi nubis & Spiritus sancti gloria protegentur, & in abscondito faciei Domini abscondentur. Et intelligas quòd cum Petrus loqueretur, interim antequam verba compleret, discesserunt Moyses & Helias, & mox nubes subsecuta est, quasi interrumpuntur verba eius obumbrationem nubis. Quærebat Petrus terrenum tabernaculum, & affuit cœleste obumbraculum, & ista nubes non fuit causata ex istis caliginosis vaporibus, sed ex vehementia lucis processit, quia sicut fumus est ab igne, ita ista nubes fuit à luce. Ad instruendas autem mentes Apostolorum, de cognitione divinitatis unigeniti filii Dei, post Moysi & Heliæ testimonium *vox* patris *de nube*, modo tonitrus testimonium perhibuit, *dicens*: *Hic est filius meus*, non adoptiuè, sed per naturam: *dilectus* filius meus, scilicet naturalis & proprius, non aliunde creatus, vel adoptiuus, hoc est, secundum Ambrosium, non Helias filius, non Moyses filius, sed hic est filius quem solum videtis. Recesserunt enim illi, vbi cœperat Dominus designari, vt ille solus demonstraretur, ne errarent Apostoli. *In quo mihi bene complacuit*, id est,

[Margin notes, right column: *Contemplationis sex bona.* — *Glorificatio Christi.* — *Nubes quæ apparuit.* — *Filius Dei Christus.* — Ambros. in c. 9. Lucæ.]

In quo meum beneplacitum de redemptione mundi complere constitui, vel secundum Chrysostomum, in quo delector, in quo requiesco, quem accepto, quia omnia quæ sunt patris cum diligentia exequitur, & est una eademque voluntas ipsius & patris, quare si crucifigi vult, ne contradicas. *Ipsum audite*, magis quam Moysen, vel Heliam, quia Christus finis est legis & prophetarum. *Ipsum audite*, ut supremum & singularem magistrum, qui docebit vos omnia necessaria ad salutem. *Ipsum audite*, quia veritas est, ipsum quærite, quia vita est, ipsum sequimini quia via est. Ac si, ut ait Remigius, aliis verbis diceret, recedant vmbræ legales, & typi prophetarum, & solum coruscum lumen Evangelij sequimini. Fœlices ergo Apostoli, qui non solum Domini claritatem videre meruerunt, sed etiam vocem patris intonantem audierunt. Nec ab hac fœlicitate nos ex toto alieni erimus, si quem illi crediderunt & nos credimus, & quomodo illi vixerunt, amando vivimus, & quem dilexerunt, totis visceribus amamus. Sed quia humana fragilitas in præsentia majestatis opprimitur, quia pondus divinitatis & conspectum majestatis gloriæ ferre non valet, ideo dum audirent vocem terribilem de nube, *ceciderunt in facies suas*, non sicut mali retrorsum. Vnde Remigius: In eo verò quòd sancti discipuli in faciem ceciderunt, sanctitatis fuit indicium, impii enim retrorsum cadunt, ut Heli. Hæc Remigius. Cadunt ergo justi in faciem, modo propter timorem ut hic, modo propter humiliationem, ut magi procidentes adoraverunt eum, modo propter gratiarum actionem, ut seniores ceciderunt in conspectu throni in facies suas. *Et timuerunt valde*, quia se errasse cognoverunt, quia nubes lucida apparuit, quia vocem quasi tonitrualem, scilicet patris cujus majestati timor debetur, audierunt. Ad hanc vocem, ut dicit: Ephrem, fugerunt Prophetæ, ceciderunt Apostoli & timuerunt. Tonitruum quidem terribile fuit, unde de ipsa voce terra sub ipso contremuit. Sed quos humana fragilitas grauabat, benignè pius magister verbo pariter & actu consolatur & erigit. Nam clementer, *accessit Iesus*, quia per se surgere non poterant, *& tetigit eos*, familiariter & dulciter, ut tactu debilitata membra solidaret, *dixitque eis*, ut metum & timorem fugaret. *Surgite*, contra casum, *& nolite timere*, contra metum. Beati illi quos tangit Iesus, beati illi quos tangit salus & vita, illi enim surgunt, illi sine timore & securi fiunt. Rogemus ergo eum, ut & nos tangat, & à somno stuporis & insipientiæ excitet, atque ad se videndum nobis oculos aperiat. Dulcis amicus est, quia piè consolatur, & potenter adjuvat. Ad tactum ergo & consolationem Iesu miseratoris, qui prostratis dexteram ad beneficium auxilij porrigit, & jacentes erigit, discipuli surgentes nec Moysen, nec Heliam viderunt, sed solum Iesum in figura consueta, qua conuersari solebat inter eos, secundum glossam: Si Moyses & Helias perseuerassent, vox patris videretur incerta, cui potius testimonium dedisset, & ideo recesserunt illi, ne ad eos vox patris fieri putaretur, sed ut ad solum Iesum pertinere intelligeretur. Allegoricè ablata nube viderunt Moysen & Heliam evanuisse, ac solum Iesum remansisse, quia postquam legis & prophetarum vmbra discessit, quæ quasi nube Apostolos texerat, viderunt eum, & scriptura illis reuelata fuit, & Euangelium, in quo utrumque reperitur, solum remansit. Notandum autem, secundum glossam, quòd bene conuenit mysterium secundæ regenerationis, quæ scilicet erit in resurrectione, vbi caro resuscitabitur: cum mysterio primæ, quæ est in baptismate, vbi anima resuscitatur. In baptismate enim Christi operatio Trinitatis ostensa est, fuit enim ibi filius incarnatus, apparuit in specie columbæ Spiritus sanctus, & pater fuit ibi in voce declaratus. Et similiter in transfiguratione, quæ est sacramentum secundæ regenerationis, tota Trinitas apparuit: Pater in voce, Filius in homine, Spiritus sanctus in nube. Nam gloriam illius, quam modo in baptismate credentes confitemur, in resurrectione videntes collaudabimus. Nec frustra Spiritus sanctus hic in lucida nube, illic in columba apparuit: dona enim sua per species declarare solet. Innocentiam autem in baptismate donat, quæ per auem simplicitatis designatur: daturus est autem claritatem & refrigerium in resurrectione, & ideo in nube refrigerium, & in fulgore nubis claritas resurgentium corporum figuratur. Qui enim nunc simplici corde fidem quam percipit servat, tunc luce apertæ visionis quod crediderat contemplabitur, ipsaque quam lustrabitur in perpetuum gratia protegetur. *Et descendens Iesus cum discipulis de monte, præcepit eis*, præcepto instructionis, vt nemini dicerent visionem de gloria transfigurationis, ante suam resurrectionem à mortuis. Primò, secundum Hieronymum, ne dictum esse incredibile, propter rei magnitudinem, videretur. Secundò, secundum Thomam, ne homines audientes tam gloriosa de eo dici, scandalizarentur, postea videntes eum crucifigi. Tertio, secundum Remigium, ne prædicatio gloriæ passionis fructum impediret, quia si majestas illius fuisset diuulgata in populo, plurimi resistendo principibus sacerdotum passionem ejus impedivissent, & sic redemptio humani generis retardata fuisset. Quartò, secundum Hilarium, quia tunc debebant esse testes divinitatis Christi, cùm essent Spiritu sancto repleti, & ad tantæ visionis testimonium perhibendum confortati. Quintò, secundum Damascenum, quia alij discipuli adhuc imperfecti fuissent tristati, quòd hanc visionem non vidissent, & Iudas magis incitatus ad proditionem Salvatoris fuisset. Sextò, quia resurrectio Christi multum fuit dubitabilis: ideo reservata fuit ista visio, illo diuulgando tempore quando maximè oportebat ipsi resurrectioni testimonium perhibere, cui præstabat argumentum non modicum ipsa gloria transfigurationis, ipsa quoque visio magis credibilis videbatur, quando etiam non visibiliter per resurrectionem factam monstrabatur. Septimò, ut daretur nobis exemplum ea quæ ad laudem & gloriam nostram spectant, esse occultanda, quam diu sumus in hac mortali vita, & ad faciendum hoc quod in Ecclesiastico dicitur: *Ne laudes hominem in vita sua*, & in eodem, *Ante mortem ne laudes quemquam*. Per hoc etiam ostendit, quòd secreta & mysteria divina non sunt semper, sed loco & tempore debitis publicanda, & dedit exemplum viris sanctis, non facilè publicandi revelationes sibi factas. Sicut Paulus annis quatuordecim tacuit raptum suum. Fuit autem transfiguratio Domini facta circa Veris principium. Vnde Evangelium de transfiguratione legitur in Ecclesia sabbato quatuor temporum, post primam in quadragesima Dominicam. Festum verò transfigurationis Domini celebratur sexto Kalendas Augusti: quia tunc ab Apostolis fuit transfiguratio prædicta & publicata, quam tacuerant usque ad diem illam, propter prohibitionem à Domino eis factam. In descensu montis Thabor contra Occidentem, vbi

Chrysostom. homil. 57. in Matth.
Remigius in Matth.
Cadere in facies & retrorsum.
1. Reg. 4.
Matth. 2.
Apoc. 4.
Vocis Dominicæ virtus.
Tactus Christi.
Allegoricè.
Regeneratiorum congruentia.
Hieron. in c. 17. Matth.
Vetandi ne cui dicerent causæ.
Thomas 3 p. q. 45. art. 3.
Remigius in Matth.
Hilarius can. 17. in Matth.
Ecclesf. 11.
2. Cor. 12.
Transfigurationis tempus.

vbi est vna capella, vbi Dominus dixit Apostolis, *nemini dixeritis visionem Dei, &c.*

ORATIO.

IEsu redemptor perditorum, Saluator redemptorum, animæ lachrymosæ & post te currentis dulce solatium, & suaue refrigerium: da mihi omne delectamentum extra te respuere & obliuisci, vt tuo sapore merear iocundari, & veniat oro tempus vt quod nunc credo, reuelatis oculis tandem aspiciam: quod nunc spero & à longè saluto, apprehendam: quod pro viribus meis desidero, vlnis animæ amplectar & deosculer, & in claritatis tuæ abysso totus abscondar, vt in velamento alarum tuarum sit pax mihi per æuum. Amen.

De sanatione lunatici.

CAPVT IV.

Matth. 17. Marci 9. & Lucæ 9. & 17.

SEQVENTI autem die Iesus rediens de monte vbi transfiguratus fuerat, venit ad discipulos quos inferius dimiserat, & occurrit ei turba quæ circa ipsos erat. Similiter si Prælati vellent ad subditos descendere per humilitatem, compassionem, & affabilitatem: multa turba occurreret eis per pœnitentiam. Sed quia semper stant in alto per elationem, seu ambitionem vel curiositatem: ideo pauci ei occurrunt, id est, pauci ad eos accedunt, & pauciores ab eis sanantur, nullum enim legitur Dominus in monte sanasse. *Christus nullum sanauit in monte.* *Lunaticus.* *Et accessit ad eum*, quidam de turba, petens misereri vnico filio lunatico, secundum lunæ innouationem magis patienti, & spiritum immundum habenti, quem eiicere non potuerunt eius discipuli. Qui eum apprehendens ad terram allidebat, & volutando per diuersa, membra vexans dissipabat: sicque ad ostendendum vehementiam passionis spumabat, ac dentibus stridebat, & languens arescebat, & vix descendebat dilanians eum. Qui etiam sæpe eum vexando clamare faciebat, & nunc in ignem, nunc in aquam mittebat: ita vt dudum periisset, nisi prouidentia eum conseruasset. Et cùm iubente Domino adductus esset, statim spiritus conturbauit eum: videns enim se cito eiiciendum, faciebat peius quod poterat in eum. Deinde increpante eum Domino, & præcipiente vt exiret ab eo, & ne amplius in eum introiret, quem etiam ab effectu malitiæ, siue surdum & mutum vocabat, quia surdum & mutum eum fecerat, statim discerpens eum exiit ab illo. Et factus est sicut mortuus, sed Iesus tenens manum eius eleuauit illum, & surrexit sanus, & reddidit illum patri eius. *Moraliter. Peccator lunatico similis.* Moraliter iste lunaticus significat peccatorem, quem diabolus primò apprehendit per peccati delectationem. Secundò, clamare facit, per peccati ardens desiderium. Tertiò, mutum facit, ad peccati & diuinæ laudis confessionem. Quartò, surdum, per obdurationem, ad verbi monitionem. Quintò, lunaticum, per mentis instabilitatem, & continuam in malum variationem. Sextò, elidit & volutat, per eius in diuersa peccata præcipitationem. Septimò dissipat, per diuersarum cogitationum varietatem. *Gastrimargia, id est, gulositas.* Octauò, stridere facit dentibus, per iram & indignationem, ac spumare, per gastrimargiam & libidinem. Nonò, in ignem luxuriæ mittit, vel etiam elationis, quia ignis sursum tendit & alta petit, necnon in aquam voluptatum & cupiditatum submergit. Decimò, aridum reddit, per ocium, seu ignauiam, & indeuotionem. Vndecimò, vix discedit, per peccati consuetudinem. Duodecimò, dilaniat & dilacerat, per naturalium vulnerationem. Dum autem puer ad Deum accedit, conturbatur: quia sæpe post peccata ad Deum conuersi magis à dæmonio impugnantur, vt vel per tædium virtutum & labores pœnitentiæ excutiat, & ad vitia reducat, vel de sua expulsione se vindicet. Sic in primitiua Ecclesia multa grauia certamina illis apposuit, quos suo regno subtrahere voluit. Non autem puer vim patiens, sed diabolus vim inferens, increpatur: quia qui peccantem vult sanare, vitium odiendo debet arguere & depellere, sed hominem amando refouere & confortare. Exiens verò dæmon ab homine nunquam reuertitur, si homo cor suum claue humilitatis & charitatis serrauerit. Exiturus autem discerpsit eum, quia dum de corde expellitur, acriores in eo tentationes generat. Et liberatus à dæmone velut mortuus videtur: qui enim terrena desideria subegit, vitam in se carnalis conuersationis extinguit, & mundo mortuus apparet. Quem autem hostis mortuo similem reddidit, hunc Saluator piæ dexteræ tactu leuauit: in quo ostenditur Dei auxilium, & surrexit: in quo monstratur hominis studium, primò enim Deus nos iuuat, deinde à nobis requiritur vt bonum operemur. *Et cùm in domum introisset, discipuli secretò interrogabant Iesum, quare ipsi non potuerunt eiicere illum: & dixit, propter incredulitatem eorum.* Non dicuntur discipuli increduli propter defectum fidei, sicut Iudæi, sed propter remissionem feruoris: nam fidem remissam habebant, non sicut granum sinapis, quia non cum debito feruore credebant, vt præcipuè ipsi facere debebant. *Incredulitas discipulorum.* Nihil enim impossibile erit habenti feruentem fidem, & per dilectionem operantem, cui nunquam sufficit quod bene gessit. Granum quippe sinapis est modicum feruidum, amarum, & veneni expulsiuum. *Granum sinapis.* In hoc ergo quòd hic comparat fidem grano sinapis, innuit quòd debent habere fidem modicam, per humilitatem: feruidam, per deuotionem amaram, per tribulationum perpessionem: veneni erroris expulsiuam, per sinceritatem. Secundum Ambrosium. Granum sinapis res est simplex, & si teritur vim suam fundit: sic fides simplex videtur, & si atteratur aduersis, gratiam suæ virtutis effundit. *Ambrosius serm. 1. & 2.* Deinde reducit eos ad humilitatem, monendo ne quis de operibus glorietur, sed humiliet se Deo, cui iure obsequium debetur, dicens: *Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite*, non tantum ore, sed & corde: ne sit tantum vocalis humilitas, sed & realis: *serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus:* nec vos iactetis, quia bene seruistis: nihil enim fecistis quod non debuistis: quasi diceret, *Dicite*, gratiam non meruimus, sed debitum seruitium soluendo pœnas vitauimus. Sed econtra superbi cùm nequaquam omnia, sed modicum quid eorum quæ præcepta sunt faciunt, non solum mox de sua iustitia præsumunt, sed & infirmos quosque despiciunt: non enim sumus nostri, sed serui, quia precio magno empti: & ergo Christo, cuius precio empti sumus, seruire tenemur, & nihil omittere quod debemus, nec aliquid facere quod non debemus. *Serui inutiles.* Vnde Seneca: Sapiens nihil facit quod non debet, nihil prætermittit quod debet. Non dicuntur inutiles serui facientes iure debiti mandata Dei, quin fructum recipiant vitæ beatæ, sed dicuntur inutiles, quia Dominus bonorum nostrorum non indiget, vel quia *non sunt condignæ passiones huius temporis* *Rom. 8.* *ad*

ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, vel quia quisque magis debet se æstimare imperfectum, quàm quòd statum attigerit perfectionis. Vnde Beda, Hæc est igitur in hominibus sola fidei perfectio, si omnibus quæ præcepta sunt impletis imperfectos se esse nouerint, & quamdiu peregrinantur à Domino semper sibi inesse mala quæ defleant, semper meminerint deesse bona ad quæ gratia eius iuuante proficiant. Et iterum: Quia sine me nihil potestis facere, non temporum longitudine laborum merita pensare debetis, sed amore & famulatu spontaneo nouis semper studiis augere priora. Hæc Beda, & bene dicit, *quod debuimus facere fecimus*. Vnde Beda: Reuera debuimus, quia qui non venit ministrari, sed ministrare, debitores sibi nos fecit, ne nostris videlicet operibus confidentes, sed de eius semper examine pauentes, cum propheta dicamus: Quid retribuemus Domino, pro omnibus quæ retribuit nobis? Hæc Beda. Attende hîc bene quòd seruus inutilis reputatur, qui hoc solum facit quod facere tenetur. Quantumcunque etiam perfectionem attingas, semper sentias & dicas: Domine Deus meus Iesus Christe nihil valeo, & malè tibi seruio. Debemus ergo nunquam à bono opere cessare, & tamen totum meritum nostrum insufficiens respectu mercedis æternæ reputare. Vnde Psalmista: *Qui coronat te in misericordia & miserationibus*. Non ait, in meritis & in operibus tuis, quia cuius misericordia præuenimur, vt humiliter Deo seruiamus, eius munere coronamur, vt sublimiter cum illo regnemus. Et ideo cùm omnia fecerimus, reputemus nos parum aut nihil fecisse Domino, respectu mercedis quam expectamus ab eo. Vnde dicebat beatus Franciscus, etiam post multos & magnos labores, fratres incipiamus seruire Domino, quia vsque nunc parum profecimus. Et si præceptis impletis nos humiliare debemus, quanto magis cum de illis multa omiserimus. Si enim inutilis est qui omnia perfecit, quid de illo dicendum, qui ea facere despexit? Vnde Ambrosius. Non te iactes si bene seruisti, quia facere debuisti. Obsequitur sol, obtemperat luna, seruiunt Angeli. Vas gentium electus à Domino, non sum, inquit, dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei. Deinde alibi nullius se ostendens conscium culpæ subiecti, sed non in hoc iustificatus sum. Et nos ergo non à nobis laudes exigamus, ne præripiamus iudicium Dei, & præueniamus sententiam iudicis, sed suo tempore suo iudicio reseruemus. Hæc Ambrosius. Bonum est itaque semper in timore stare, & nihil de se præsumere, quia quantumcunque bene quis seruierit, nescit tamen si odio, vel amore dignus sit. Vnde Bernardus: In veritate didici nihil æquè efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quàm si omni tempore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. *Beatus homo, qui semper est pauidus*. Si adest gratia, time ne non dignè opereris ex ea. Si subtracta est gratia, time quia reliquit te virtus tua & custodia. Si reuersa est gratia, time ne fortè contingat recidiuum pati, & contingant tibi deteriora. Hæc Bernardus. Vnde & Apostolus hortatur nos, ne in vacuum gratiam Dei recipiamus. Ille enim gratiam Dei in vacuum recipit, qui se in bonis operibus non exercet. Vnde si volumus quòd gratia Dei in nobis non remaneat vacua, necesse est vt eam bonis operibus & virtuosis exercitiis nutriamus, & nos à vitiis custodiamus. Debemus etiam in præceptis Dei, & in omnibus operibus nostris attendere, non solum vt faciamus, sed etiam vt ea secundum voluntatem Dei dirigamus. Vnde Basilius ponit exemplum de fabro faciente securim, vel quiddam aliud, qui semper meminit eius qui iniunxit opus, & retinet in corde suo cuius magnitudinis, vel qualitatis, vel formæ ille iniunxerit fieri securim, & in illud semper intendens quod sibi meminit à Domino operis iniunctum, ad hoc dirigit manuum ministerium, vt forma operis cum eius qui iniunxit animo & voluntate conueniat. Sic & nos omnem conatum & omne studium in actibus nostris habere debemus, vt secundum voluntatem Dei, qui opus iniunxit, nostrum dirigamus opus, & tunc poterimus implere illud Apostoli, *siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite*. Et subdit, Dominus, ostendens quomodo proteruitas diaboli superetur & dicit: *Hoc genus dæmoniorum* in spiritu & carne simul secundum causam radicatam, quale supradictum est, *in nullo*, potestatis remedio, id est, in nulla potestate, scilicet ministrorum, *potest exire*, ita quòd non habeat potestatem in homine, *nisi in oratione*, quæ curat pestes spiritus, *& ieiunio*, quod curat pestes corporis, quæ scilicet oratio & ieiunium sunt effectus fidei feruentis, ac per charitatem formatæ & operantis. Vnde videtur quòd ex crapula & ebrietate morbum illum incurrisset. Hæc etiam poterat esse alia causa, propter quam discipuli non potuerunt eum eiicere. Dæmones enim non sunt æquales in virtute naturali, & ideo vnus alio difficilius potest expelli. Ad expulsionem autem istius requirebatur in expellente subiectio carnalis ad spiritum, quæ fit per ieiunium, & eleuatio spiritus in Deum, quæ fit per orationem, talia autem non erant adhuc in Apostolis, quia pro tempore illo non competebat eis ieiunare propter præsentiam sponsi, nec erant adhuc in Deum perfectè eleuati, quia fuerunt rudes & imperfecti vsquequo post passionem receperunt pleniorem gratiam Spiritus sancti. Vel, *non eiicitur*, ministrorum potestate, *nisi in oratione*, iniuncta, *& ieiunio*, iniuncto, & hoc omiserunt Apostoli, & sic fuit error clauis adhibendæ ad dæmonem excludendum, sicut adhuc multi errant, eo quòd clauibus secundum debitum ordinem potestatis non vtuntur, quòd enim minister vsurpet sibi potestatem diuinam & absolutam, hoc dicit esse Hieronymus de supercilio pharisæorum, & de superbia Luciferi, qui sine merito suam sedem voluit collocari in summo, secundum Chrysostomum dicit, genus hoc, non tantum lunaticorum, sed vniuersaliter omnium dæmoniorum, non eiicitur nisi per orationem & ieiunium, quia semper diabolus peccatorem inhabitat, nisi per pœnitentiam ad Dominum conuertatur, & quanto magis differtur, tanto difficilius expellitur. Vbi Hieronymus: Dum autem docet Apostolos quomodo nequissimus dæmon possit expelli, omnes instituit ad vitam, vt scilicet nouerimus grauiora quæque, vel immundorum spirituum, vel hominum tentamenta ieiuniis & orationibus esse superanda, irámque Domini cùm in vltionem nostrorum scelerum fuerit accensa, hoc remedio singulari posse placari. Hæc Hieronymus. Per ieiunium enim, vt dictum est, curantur pestes corporis, & per orationem, pestes mentis, & sic quælibet tentatio superatur cum eis. Vel per ieiunium, intelligitur declinatio malorum, & per orationem, operatio bonorum. Et sic accipitur ieiunium hîc generale, pro abstinentia, non solum ab escis, sed ab omnibus temporalibus delectationibus & vitiis. Vnde dicit Augustinus, quòd perfectum & magnum ieiunium

Marginalia (left column): Beda in c. 17. Lucæ. — Ioann. 15. — Beda ibid. — Psalm. 115. — *Seruus inutilis.* — Psalm. 102. — Ambr. lib. 8. in Lucam cap de virtute fidei. — 1. Cor. 15. — 1. Cor. 4. — Eccli. 9. — Bernardus serm. 54. in Cantica. — Prouerb. 28. — 2 Cor. 6. — *Gratiam recipere in vacuum.*

Marginalia (right column): Basilius de institutione monachorum. cap. 3. — 1. Cor. 10. — *Dæmoniorum potestates diuersæ.* — Hieron. in c. 16. Matth. — Chrysostom. homil. 58. in Matth. — Hieron. in c. 17. Matth. — *Ieiunium perfectum.* — Augustinus tract. 17. in Ioann.

ieiunium est non solùm à cibo, sed ab omnibus iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi abstinere. Vnde Bernardus: Si sola gula peccauit, sola ieiunet, & sufficit. Si verò peccauerunt cætera membra, cur non ieiunent & ipsa? Ieiunet ergo oculus à curiosis aspectibus & omni petulantia, vt bene humiliatus coerceatur in pœnitentia, qui malè liber vagabatur in culpa. Ieiunet auris nequiter pruriens à fabulis & rumoribus, & quæcunque ociosa sunt, & ad salutem minimè pertinentia. Ieiunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, variis, & scurrilibus verbis. Interdum quoque ob grauitatem silentij ab ipsis, quæ videri poterant necessaria. Ieiunet manus ab ociosis signis, & operibus omnibus quæcunque non sunt imperata. Sed multo magis anima ipsa ieiunet à vitiis, & propria voluntate sua. Etenim sine ieiunio hoc, cætera à Domino reprobantur, sicut scriptum est: Quia in diebus ieiunij vestri, inuenitur voluntas vestra. Non solum autem ab illicitis, sed ab ipsis quoque licitis oportet nos ieiunare, si ea nobis quæ prius commisimus illicita: volumus condonari. Hæc Bernardus. Et secundum Bedam, sicut ieiunium generale est non solum ab escis, sed à cunctis illecebris abstinere carnalibus, imò ab omnibus vitiorum passionibus: sic & oratio generalis non solum in verbis est, quibus diuinam clementiam inuocamus, verumetiam in omnibus quæ in obsequium nostri conditoris fidei deuotione gerimus, teste Apostolo qui ait: *Sine intermissione orate.* Hæc Beda. Tunc quippe sine intermissione oramus, cùm ea solum opera gerimus quæ nos pietati commendent authoris. Semper enim orat, qui semper bene facit, & in bono perseuerat.

Bernardus serm. 3. in Quadrages. — Isaiæ 58. — Beda in c. 9. Marci. — *Oratio generalis.* — 1. Thess. 5.

ORATIO.

DOmine Iesu Christe, qui nos humilitatem verbo & exemplo docuisti: da mihi vt nunquam alta, sed semper humilia de me, corde sentiam, ore proferam, & opere ostendam. Eripe me & custodi à malignis spiritibus, & defende ab omnibus inimicis visibilibus & inuisibilibus & præsta mihi ô Saluator meus & Deus meus, vt ieiunijs & orationibus conuenienter intentus cunctas immundorum spirituum, & prauorum hominum tentationes valeam te iuuante superare, & ab hostibus mentis & corporis merear te miserante liberari, & semper saluus esse. Amen.

De tributo pro Domino & Petro soluto, & de quæstione discipulorum super maioritate eorum.

CAPVT V.

Lucæ 9. Matth. 17. & 18. & Marc. 9.

ET quia ex his quæ Dominus egerat & dixerat in Hierusalem, Iudæi quærebant eum occidere, ideo ante pascha nolebat in Iudæam ambulare, quia nondum hora eius venerat, & vt ostenderet quod aliquando persecutionem fugere licitum fidelibus suis esset. Vnde Augustinus: Non perdiderat potestatem, sed nostram consolabatur fragilitatem. Futurum enim erat vt aliquis fidelis se absconderet, & ideo præcessit in capite, ne membro postea obijceretur pro crimine. In Galilæa igitur, in terra vbi erat conceptus & nutritus conuersabatur cum discipulis suis. Et secundum Chrysostomum, ne discipuli dicerent qua de causa continuè hìc conuersamur: rursus de passione eis loquitur, vt quasi assueti circa negotium mortis Christi, minus cùm venerit scandalizarentur. Et cum morte sua etiam prædixit suam resurrectionem, ne in passione eius incurrerent desperationem. Vnde dixit ad eos: *Ponite in cordibus vestris sermones istos*, scilicet qui sequuntur de mea passione & resurrectione, quia eorum recordatio & memoria vtilis est valde. Filius enim hominis tradendus est, scilicet à patre per charitatem nimiam: à seipso, per obedientiam voluntariam: à diabolo, per suggestionem iniquam: à Iuda, per cupiditatem maximam: à Iudæis, per inuidiam dolosam: à Pilato, per pusillanimitatem indebitam: *in manus hominum*, id est, diuersarum nationum quasi humanitus sentientium, scilicet Iudæorum & gentium, & diuersorum statuum, quia militum, regum, principum sacerdotum, religiosorum, & populorum, *& occident eum.* Magna iniquitas quòd homines occidant hominum Saluatorem, & ne his auditis tristitia absorbeantur, subiungit, *& tertia die resurget*, vt tristibus læta succedant. *Et contristati sunt vehementer*, quia eius societas ita erat eis dulcis & grata, quòd non est mirum si contristati sunt passione eius audita, vt enim ait Hieronymus: Pro dilectione magistri nihil de eo sinistrum & humile patiuntur audire. Contristati sunt, non attendentes ad id quod dixerat, & tertia die resurget, & neque vox patris audita, neque resurrectio prænunciata potuit eos cohibere à tristitia. Vnde Hieronymus: Semper prosperis admiscet tristitia, vt cùm repentè venerint, non terreant Apostolos, sed à præmeditatis ferantur animis. Si enim contristat quòd occidendus est, debet lætificare quòd die tertia dicitur resurrecturus. Si tristitia semper acciderent, quis sustineret? si prospera, quis contemneret? Hæc Hieronymus. At illi ignorabant verbum istud, scilicet de eius passione, & erat velatum ante eos, vt non sentirent illud apertè quod, secundum Bedam, non tam ingenij tarditate, quam de pio Saluatoris amore contingebat, quia carnales adhuc & rudes ac mysterij crucis ignari spiritualia non capientes, quem verum Deum cognoscebant moriturum credere nequibant, nec intelligebant quomodo in vna persona mori, & non mori poterat. Galilæa interpretatur volubilis, & ideo per hoc quòd Dominus ibi prædixit passionem suam discipulis, significauit quòd memores esse debemus mortis Christi, ac etiam nostræ quamdiu sumus in volubilitate præsentis vitæ. *Et cùm venissent Capharnaum accesserunt, qui didragma accipiebant*, exactores scilicet tributi ex parte Cæsaris Augusti, *ad Petrum*, quia secundum Hieronymum, præ signorum magnitudine non audebant aggredi Dominum, *& dixerunt ei: Magister vester non soluit didragma*, quasi diceret, dic ei vt soluat: non faciebant mentionem de Apostolis, quia non accipiebant nisi à capitaneis. Capharnaum erat ciuitas principalis in Galilæa, & ideo ibi manebant qui tributum colligebant ex parte Romanorum, quibus Iudæa erat subiecta, & quilibet capitaneus domus soluebat didragma, id est, duplex dragma: & in soluendo dicebat, Ego profiteor me esse sub Romano Imperatore. Et quia Dominus nutritus erat in Nazareth, quod est oppidum Galilææ, subiacens vrbi Capharnaum: ideo ibi ab eo exigitur tributum. Capharnaum quod villa consolationis, vel ager pinguedinis interpretatur, & vbi tributum à Christo petitur, significat illum qui dat se delectationibus & solatiis huius mundi, à quo diabolus petit tributum sibi dari, & vix euadet quin soluat aliquod tributum peccati. Et notandum, quòd dragma

Augustinus tract. 25. in Ioannem. — Chrysostom. homil. 59. in Matth. — *Traditio Christi diuersa.* — Hieron. in c. 17. Matth. *Prosperis tristia admiscet Dominus.* — Beda in c. 9. Marci. — *Tributi à Christo exactio.*

Dragma, quid. Lucæ 15. dragmæ fœminini generis, est moneta habens imaginem regis, & valebat decem nummos vsuales, de qua in Luca dicitur, quæ mulier habens dragmas decem, &c. Item est genus ponderis, & sic accipitur in medicina. Sed drama dramatis, neutri generis, est genus carminis, vbi alij incipiunt & alij respondent, & sic dicitur dulcia cantica dramatis. *Stater quid.* Item est quarta pars stateris. Stater verò est idem, quòd siclus qui habet viginti obolos, didragma media pars, & dragma quarta pars est, & ideo vnus stater sufficiebat ad solutionem pro duobus: quia taxatio censuserat didragma, id est, denarius qui pro capite soluebatur. Vnde vt sequitur, stater de ore piscis afferri iubetur. *Obolus.* Obolus, vt dicitur, valebat tantum quantum vnus paruus Turonensis, quorum duodecim valent vnum Turonensem grossum, & sic quilibet capitaneus soluebat annuatim quasi decem Turonenses paruos. Dominus autem hoc quod de petitione tributi Petro dictum erat intelligens, misit eum ad mare, vt hamum mitteret, *& piscem qui primus ascenderet*, id est, quem caperet, illum tolleret & staterem valentem duo didragma, *quæ dimidiam vnciam faciunt*, de ore eius sumens pro Domino & pro se solueret. Ex quo diuinitas eius patuit, cùm futura contingentia certitudinaliter prædixit. Vnde Hieronymus: *Hieron. in c. 17. Matth.* Quid primùm mirer hîc nescio, an præsentiam stateris in ore piscis, an magnitudinem virtutis, si ad verbum eius mox stater in ore piscis creatus est. *Spiritualiter.* Spiritualiter piscis est Christus, mare mundus, hamus mors, stater inuentus in ore piscis, precium redemptionis nostræ prænunciatæ Christi ore, & sic solutum est tributum, & nos liberati sumus. *Moraliter.* Moraliter pœnitenti dicitur, *vade ad mare*, id est, amaritudines peccati consideratione, *& mitte hamum*, in contritionis compunctione, & aperto ore in confessione inuentum staterem da in satisfactione, & sic liberatur peccator à tributo diaboli exactoris. *Tributi à Christo solutio.* Soluit autem Dominus tributum non ex debito, quia secundum vtramque naturam erat filius regis, & per consequens liber à tributo, quia regum filij in omni regno sunt liberi, sed ex humanitate tantum hoc fecit subdendo se minori, & soluendo quod non debebat, & ne quæstores census scandalizaret, docens per hoc nos esse humiles, & vitare ne scandala per nos fiant. Voluit etiam pro Petro dare tributum, in signum quòd Petrus fuit caput aliorum, quia census dabatur pro capite seu capitaneo tantum. Didragma, vt dictum est, continet duplex dragma, & per vnum potest intelligi pœnalitas corporis, scilicet fames, sitis, & huiusmodi, per aliud pœnalitas mentis, scilicet timor, tristitia, & huiusmodi. Hoc autem duplex dragma debet reddere quilibet imperatori omnium pro peccato primorum parentum, quod facit patienter tolerando pœnalitates prædictas, licet autem Christus non haberet peccatum, tamen reddere voluit pro salute omnium. Et quia carnem assumpsit similem peccatrici, sed non peccatum, ipse quidem redemptor corpus & animam in precio posuit, & sic bina dragmata soluit, eodémque precio Ecclesia libera facta fuit, & per Petrum Ecclesiæ præfecit, ideo etiam pro eo censum soluit. *Hieron. in c. 17. Matth.* Vbi Hieronymus: Et pulchrè idipsum datur precium, sed quia diuisum est pro Petro, quasi pro peccatore precium reddebatur, Dominus autem noster peccatum non fecit. Ostenditur autem similitudo carnis, dum eodem & Dominus & seruus precio liberantur. Dominus ergo tributa non debebat, sed qui carnis humilitatem assumpserat, omnem iustitiam implere volebat. Ille propter eximiam charitatem pro nobis crucem sustinuit, & tributa reddidit, nos autem infelices pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filij regis à vectigalibus immunes sumus. Hæc Hieronymus. Et nota quòd Dominus suprà non vitauit scandalum pharisæorum, quando de escis disputabat. Hîc autem vitat scandalum eorum qui tributum colligebant, *Scandali vitatio à Christo.* quia illi sapientes, isti simplices erant, illi ex certa malitia, isti ex ignorantia offendebant. Scandalum ergo quod oritur ex malitia, est contemnendum, sed quod oritur ex ignorantia est vitandum, salua tamen triplici veritate, scilicet iustitiæ, vitæ, doctrinæ, & tale erat scandalum istud quod hîc vitauit, quia illi qui hîc colligebant tributum, erant gentiles legem & prophetas ignorantes, & propter hoc ignorabant quòd Christus esset immunis à tributo, tum quia filius Dei secundum naturam diuinam, tum quia filius Dauid secundum humanam, & talia scire illi non tenebantur. Dare autem tributum non fuit contra veritatem iustitiæ, vitæ, vel doctrinæ, ideo propter scandalum vitandum voluit Christus hoc dare. *Scandalum quid.* Scandalum quippe est dictum vel factum minus rectum, præbens occasionem ruinæ, scandalum enim Græcè obicem sonat Latinè. Vnde sicut obex in via de se habet dare ambulanti occasionem ruinæ corporalis, sic dictum vel factum minus rectum habet dare occasionem ruinæ spiritualis. Si ergo obiicitur de pharisæis, quod scandalizati sunt ex verbo Domini, vt suprà est dictum, & tamen illud verbum non erat minus rectum, dicendum quòd obex dupliciter accipitur, aut ex natura rei quæ obiicitur, vt si quis lapidem magnum vel lignum proiiciat in via, aut ex vitio ambulantis in ea, vt si quis modicum lapillum aut florem proiiciat in ipsa via, primo modo dicitur scandalum actiuum, & hoc est mortale peccatum, secundo modo passiuum, & potest esse veniale peccatum, vel etiam opus meritorium. Vnde bonum opus de se non præstat occasionem ruinæ, sed ex vitio accipientis illud non rectè. Igitur, vt ait Gregorius, considerandum est, *Gregorius homil. 7. in Ezech.* quia inquantum sine pccato possumus vitare proximorum scandalum, debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, vtilius nasci scandalum permittitur, quàm veritas relinquatur. Considerandum hîc, quia Dominus cuius sunt omnia, tantæ paupertatis fuerit, vt vnde *Paupertas Domini.* tributum solueret non haberet. Licet enim loculum haberet, & Iudas pecuniam in eo portaret, ea tamen quæ sibi ad vsus pauperum data erant, in vsus suos seu alios conuertere nefas reputauit, nobisque exemplum vtile in hoc tribuit & reliquit. Ergo si viuens de patrimonio Christi inutiliter expendit res pauperum, tenetur ad restitutionem & satisfaciendum. Sed quomodo ea restituet, cùm non habeat alia nisi de patrimonio Christi? Non apparet nisi propriis manibus hoc elaboret, vel necessitatem suam restringat & coarctet, vt de residuo pauperibus restituat quæ dilapidatur, vel saltem deuotorum subsidium ad hoc faciendum imploret. Quia verò in redditione tributi & æqualitate precij Petrus fuerat Domino comparatus: æstimantes discipuli Petrum eis præferri, & omnibus esse prælatum, quia à capitaneis colligebatur tributum, cogitabant quis eorum esse maior. Apostoli ex multis præsumebant Petrum à Christo præferri, *Petri prælatio.* quando ei claues regni cœlorum daturum, & Ecclesiam supra petram fidei (à qua ipse nomen acceperat) ædificaturum se promisit, & quando ipsum

ipsum cum Iacobo & Ioanne assumpsit, vbi transfiguratus fuit, & propter tributum quod pro se & pro ipso soluit, & eum sibi quasi parificauit, & ex his maior omnibus videbatur, & ideo ad quærendum mouebantur. Ista autem quæstio multotiens fuit inter discipulos Christi ventilata. Primò enim de ea cogitauerunt, vt dicit hic Lucas. Secundò, de cogitata disputauerunt in via dum irent Capharnaum, incipientes conquærere inter se quis eorum maior esset, vt dicit Marcus. Tertiò, disputatam magistro determinandam proposuerunt, vt dicit Matthæus, & nihilominus de ipsa contenderunt, vt infrà in cœna Domini dicat Lucas. Cùm enim venissent Capharnaum, & Dominus pro se & Petro æquale tributum solueret, cæteri Apostoli priorem cogitationem augebant, & ex præteritis & ex isto, *intrauit cogitatio in eos*, vt Lucas dicit, *quis eorum esset maior.* Dominus autem videns in mente discipulorum super hoc cogitationem exortam, priusquam augmentum susciperet, radicitus eam euellere volens quæsiuit de conquisitione quam, vt Marcus refert, habuerunt in via. Et nunc, *in illa hora*, videntes se deprehensos ab ipso de contentione maioritatis, *accesserunt ad eum*, vt Matthæus dicit, respondentes & *dicentes: Quis putas maior est in regno cœlorum?* id est, in collegio iustorum, vel merito in Ecclesia militante, vel præmio in Ecclesia triumphante. Et volens Dominus desiderium gloriæ humilitate sanare, ait illis: *Si quis vult primus esse*, merito vel præmio, *erit*, & sit, *omnium nouissimus & omnium minister*, humilitate & obsequio, vt nouissimus sit corde & minister actione. Vnde Ambrosius: Quicunque vult fratrem præuenire regnando, prius eum præueniat obsequendo, vincat eum obsequiis vt possit vincere sanctitate. Si enim te non læsit frater, obsequium meretur vt diligas. Quod si forsitan læsit, magis obsequium meretur vt vincas. Hæc enim nostræ Christianitatis summa est, vt amantibus vicissitudinem, lædentibus patientiam rependamus. Qui ergo fuerit patientior ad iniuriam, potentior constituetur in regno. Hæc Ambros. Secundum glossam: Contentio ista potuit ex humilitate, volebat enim vnus alium præuenire in honore. Vnde glossa. Causa contentionis nobis incognita est, sed non est credibile, quin se inuicem honore præuenire certarent. Non asserit glossa quòd ita fuerit, sed quòd ita esse potuerit. Secundum verò Chrysostom. Contentio ista fuit elationis. Vnde dicit quòd passi sunt aliquid humanum discipuli de principatu contendentes. Et licèt fuerit ista contentio de principatu, non tamen ibi fuit peccatum secundum ipsum, quia non de principalibus terrenis contendebant, sed de spiritualibus in cœlo. Vnde Matthæus, *Quis putas maior est in regno cœlorum?* Hoc infirmitatis erat, vt dicit Chrysostomus. Nos autem ad infirmitatem eorum nondum peruenimus, non enim quærimus, *quis maior est in regno cœlorum*, sed quis maior, quis copiosior, quis potentior in regno terræ. Et quia in moralibus magis mouent facta quàm verba, volens Dominus superbiam eorum retundere, & eos de humilitate docere, proposuit eis humilitatis exemplum sensibile, *& aduocans paruulum*, ætate & malitia, quem tradunt quidam fuisse Martialem, qui postea à beato Petro missus in Galliam prædicauit Lemouicensibus fidem Catholicam, quorum primus Episcopus & Apostolus fuit, qui in vertice humilitatis & puritate simplicitatis præ omnibus excellere videbatur, *statuit eum*, pro exemplo, *in medio eorum*, vt ab omnibus

Maioritas inter discipulos.
Ambrosius serm. 10.
Lex Christianorum.
Contentio qualis fuit.
Chrysostom. homil. 59. in Matth.
Chrys. ibid.
Facta in moralibus plusquam verba mouent.
Martialis Christi discipulus.

videretur, & attentè consideraretur, cui quilibet se commensuraret & imitando conformaret. Et meritò paruulum aduocat, vt qui maiores videri volunt, eius exemplo instruantur, & eum in humilitate & innocentia imitentur. Et amplexans eum, quod signat solos humiles dignos esse suo amplexu & dilectione, qui verè possunt gloriari & dicere, leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Vt magis discipulos à superbia ad humilitatem reuocet, sub assertione contestatur eis pœnam, nisi ab elatione & inordinato appetitu honoris retrocedant. *Amen*, inquit, *dico vobis*, *nisi conuersi fueritis*, à vestra elatione & maioritatis ambitione, *& efficiamini*, gratia & per virtutem, *sicut paruuli*, sunt natura & per ætatem, scilicet mites & innocentes, simplices & humiles, ac parui vestra reputatione non solum maiores, *in regno cœlorum*, non eritis, verumetiam illud, *non intrabitis*, quia nec in Ecclesiam per meritum, nec in gloriam per præmium, vtrobique enim Christus est ostium, & quia ostium humile & mansuetum est, oportet intrantem humilem & mansuetum esse. O quàm terribile est verbum istud. Et quis est hodie sicut paruulus? Certè rara auis est in terris. Rari sunt illi hodie, & ideo multum possumus formidare. Si enim diabolus propter superbiam de cœlo eiectus est, multomagis superbus illuc non intrabit, quia turpius eiicitur, quàm non admittitur hoc spes. Et quia dæmones inde eiecti sunt per superbiam, ideo oportet homines illuc venire per aliam viam contrariam, scilicet per humilitatem. Per paruulum ergo vult intelligi humilem, eo modo loquendi quo dicitur Sauli, cùm esses paruulus in oculis tuis. Vnde dicens sicut paruuli, non vult quòd efficiamur paruuli sensibus, sed malitia, non ætate, sed conditione, vt videlicet, formam virtutis quam natura duce puer obseruat, nos pro nomine Christi iuuante rationis industria sequamur, quia, vt ait Ambrosius, non virtus est, non posse peccare, sed nolle. Vnde Hieronymus: Non præcipitur Apostolis vt ætatem habeant paruulorum, sed innocentiam, & quod illi per annos possident, hi possideant per industriam, vt malitia, non sapientia paruuli sint. Ac si dicat, sicut iste paruulus cuius vobis exemplum tribuo, non perseuerat in iracundia, non læsus meminit, non videns pulchram mulierem delectatur, non aliud cogitat, & aliud loquitur, sic & vos nisi talem habueritis innocentiam & animi puritatem, regnum cœlorum non poteritis intrare. Vnde & Leo Papa: Amat Christus infantiam humilitatis magistram, innocentiæ regulam. Non ad lubrica infantiæ, & ad imperfecta nobis primordia reuertendum est, sed aliud quod etiam graues annos deceat, inde sumendus est velox commotionum transitus, citus ad pacem recursus. Nulla memoria offensionis, nulla cupiditas dignitatis. Amor sociæ dilectionis, æqualitas naturalis. Vnde etiam Hilarius: Paruuli patrem sequuntur, matrem amant, proximo mala velle nesciunt, curam opum negligunt, non insolescunt, non oderunt, non mentiuntur, dictisque credunt, & quod audiunt verum habent. Et hæc omnium affectionum assumpta nobis, & consuetudo & voluntas cœlorum iter præuium præstat. Reuertendum igitur est ad simplicitatem infantium, quia in ea collocati speciem dominicam circumferemus. Hæc Hilarius. Et notandum quòd pueritia vsque ad quartumdecimum annum durat, per quod intelliguntur quatuordecim proprietates, quæ debent esse in homine, qui statuendus est iuxta Christum. Prima est, quod puer

Amplexatio Christi.
Cantic. 2.
Paruulum esse oportet.
Superbia è cælo deiecta in ipsum non recipitur.
1. Reg. 15.
Ambros. in c. 18 Lucæ.
Nolle peccare.
Hieron. in c 18 Matth.
Paruuli conditiones.
Leo Papa serm. 7. Epiphaniæ.
Hilarius canon 18. in Matth.
Pueritiæ duratio.
Pueritiæ conditiones quatuordecim.

puer paucis est contentus, & in hoc est sobrietas. Secunda, quòd puer sedet in puluere, & hæc est humilitas. Tertia est, quòd non sentit motus carnis, & in hoc est castitas. Quarta est, quòd libenter dat de pane suo, & in hoc est liberalitas. Quinta est, quòd parentibus statim obedit, & hæc est vera obedientia. Sexta est, quòd pueri mutuò se diligunt, & in hoc est mutua charitas. Septima est, quòd non confidit in se, sed in parentibus, ad quos omnes clamores reportat, & in hoc est confidentia in Deo & constantia. Octaua est, quod non est sollicitus de aliquo, & in hoc est vera spes in Deo. Nona est, quòd verax est, & in hoc est veritas quæ omnem falsitatem & mendacium excludit. Decima est, quòd citò placatur & pro minimo, & in hoc est benignitas. Vndecima est, quòd personatos homines expauescit, & in hoc est verecundia & reuerentia. Duodecima est, quòd non pudet puerum etiam mendicare panem, & in hoc est recognitio propriæ paupertatis & fragilitatis. Tertiadecima est, quòd simplex est, & in hoc est simplicitas & innocentia. Quartadecima est, quòd hilaris est, & in hoc est hilaritatis gratia. Isti sunt anni & proprietates pueri spiritualis, quos qui haberet, Christus eum apprehenderet, & iuxta se statueret. Deinde Dominus postquam exclusit, quòd non superbi & bonorum appetitores, sed parui & humiles intrabunt in regnum cœlorum, concludit responsionem ad præmissam Apostolorum quæstionem dicens: *Quicunque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est*, id est, erit, *in regno cœlorum.* Ac si dicat, vis esse maior in regno cœlorum, sis hîc minimus per humilitatem, quia quanto hîc humiliaberis & minor fueris, tanto ibi exaltaberis & maior eris. Arguamus ergo sic si simpliciter ad simpliciter, & magis ad magis, si ergo paruus per humilitatem est magnus in regno cœlorum, & paruulus erit maior, igitur si hîc minor es aliis in humilitate, eris in regno cœlorum maior in dignitate illis quos excedis in humilitate. Qui enim hîc fuerit humilior, erit maior per gratiam, quia humilitas est recta dispositio ad gratiam suscipiendam: Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, & talis erit maior in cœlo per gloriam. Moraliter paruulus in medio statuitur, cùm verè humilis in statu dignitatis ponitur, quia tunc sic lucerna super candelabrum ponitur, aliis in exemplum, & paruulus honoratus plus reputat se indignum. Et nisi alij à superbia conuersi fuerint, & efficiantur sicut paruuli imitantes eius humilitatem, & non aspirantes ad dignitatem, non intrabunt in regnum cœlorum. Nam angusta est porta, & ideo inuidi & grossi per superbiam transire non possunt per ipsam, sed tantum humiles & graciles, spiritum inflatum non habentes. Et ad refrenationem zeli & superbiæ in Apostolis, qui honorari cupiebant, inducit eos non ad quærendum honorem, sed ad exhibendum, non quibuscunque, sed paruulis & humilibus & abiectis, eos honorando, & obsequia charitatis eis exhibendo, dicendo: *Et qui susceperit vnum paruulum talem*, humilem scilicet & fidelem meæ innocentiæ imitatorem, *in nomine meo*, id est, propter amorem meum & nomen quia Christianus est, & meo nomine insignitus, vel ad mei nominis inuocationem ipsum ad hospitium recipiendo, & necessaria ministrando, & per hoc intelliguntur omnia alia benificia quæ propter Deum impenduntur proximo, *me suscipit*, inhabitante in illo, & illum qui me misit, scilicet patrem meum, quia ego in patre & pater in me est. Nam

Humilitas.

Iacobi 4.

Moraliter.

Suscipitur à quo Deus.

Deus ab eo verè suscipitur, qui eo conformatur. Vnde Ambrosius: Qui enim imitatorem Christi recipit, Christum recipit, & qui imaginem Dei recipit, Deum recipit. Hæc Ambrosius: Qui inquam talem suscipit affectu ad compatiendum, affatu ad consolandum, effectu ad seruiendum, patientia ad sufferendum, me suscipit. Magno ergo honore suscipiendi sunt pauperes & humiles, siquidem in ipsis Deus suscipitur. Vnde Theophilus: Vide quantum valet humilitas, patris nanque & filij inhabitationem meretur, & etiam Spiritus sancti. Quasi dicat dominus, secundum Chrysost. Non solum si tales efficiamini, mercedem magnam accipietis, sed & si alios tales propter me honoraueritis, ista mihi humilitas & simplicitas valde est honorabilis. Vel secundum Hieronymum, me cùm delatum fuerit Apostolis, se putent honoratos, adiecit non illos sui merito, sed magistri honore suscipiendos, quia principalius illi fit, cuius gratia & honore fit. Et quia dixerat Dominus: *Qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit*, significans quòd humiles suscipiendi essent, intellexit Ioannes quòd eos non in nomine eius recipiant, qui non sincere ambulant. Vnde dixit ei: *Magister vidimus quemdam in nomine tuo*, id est, in inuocatione nominis tui, *eiicientem dæmonia*, & prohibuimus eum, ne scilicet hæc in nomine tuo ageret, quia te non sequitur nobiscum, id est, sicut nos, scilicet mente & corpore, & non obsequitur in vita, nec relinquit omnia, quasi diceret: Hic in nomine tuo recipi non debet. *Iesus autem respondit, Nolite prohibere illum*, quasi diceret: non debetis bona, vel signa, facientem prohibere, quia mecum est, *nemo* enim *faciens virtutem in nomine meo, citò*, & de facili, *loquitur mala de me*, existens ingratus mihi de tantis beneficiis, *qui enim non est aduersum nos*, prorsus & manifestè, *pro nobis est*, quodammodo ex parte, scilicet inquantum aduersus nos non est, & contraria doctrinæ nostræ non docet, quamuis tamen ex nobis non sit. Nam licet signa facientes quandoque despiciantur: Deus tamen, cuius inuocatio hæc facit, honoratur. Secundum Theophilum, Discipuli prohibuerunt eum, non quidem inuidentes, sed operationem miraculorum diiudicantes, non enim cum eis miraculorum potestatem acceperat, neque enim Dominus eum miserat sicut illos, neque Iesum in omnibus sequebatur. Sed, vt dicit Cyrillus, oportebat magis pensare, non hunc ipsum esse miraculorum authorem, sed gratiam quæ est in eo, qui in virtute Christi miracula perficit. Multæ sunt differentiæ donorum Christi, sed quia tradiderat Saluator potestatem Apostolis vt spiritus immundos eiicerent, putauerunt nulli aliorum, sed sibi solis licere concessam gerere dignitatem, & ideo accedunt scitantes, si liceat & aliis hoc agere. Hæc Cyrillus. Sed voluit Dominus illum qui se non sequebatur ab operatione miraculorum non prohiberi, vt discipulos seruaret in humilitate ne gloriarentur, ne superbiendo gauderent in miraculorum operatione, nec suæ virtuti ascriberent, sed Christi, dum viderent eum qui Christum non sequebatur, eiicere dæmonia, vt quos humiliare conatus est exemplo pueri eos etiam humiliet exemplo illius qui Christum non sequebatur. Et quamuis non esset tantæ perfectionis, vt in omnibus Christum sequeretur vt Apostoli, sicut nec modo omnes fideles sequuntur Christum, per religionis ingressum, tamen in Christum credebat, & ideo dicitur esse cum eis, & non contra, quia nomen Christi non blasphemabat,

Ambrof. in c. 9. Lucæ.

Hieron. in c. 18. Matth.

Miraculorum author.

bat, vt Iudæi, quos dixit contra se esse. Secundum Ambrosium. Non reprehenditur Ioannes, quia ex amore faciebat, nam præcipua deuotione diligens Deum, & à Deo dilectus, putauit eum excludendum esse à beneficio eiectionis dæmonum & huiusmodi, qui non vtebatur officio discipulatus, & obsequio sequendi Christum, sed docetur infirmorum esse, firmorúmque distantiam, quia Dominus etsi remuneret fortiores, non tamen excludit infirmos, & neminem à bono, quod ex parte habet, esse arcendum, sed ad hoc potius quod nondum habet, esse prouocandum & inuitandum. Hæc Ambros. Tales etiam ob salutem admittendi censentur aliorum, & non tam propter illos quàm propter aliorum vtilitatem est gaudendum, quia licet sibi quandoque noceant, multis tamen in Ecclesia prosunt. Vnde Beda: Hac doctus sententia dicit Apostolus: Sed siue occasione siue veritate Christus annuncietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Itaque in hæreticis & in malis Catholicis non Sacramenta communia (in quibus nobiscum sunt, & aduersum nos non sunt, & Dominum non sequuntur nobiscum) detestari & prohibere debemus. Hæc Beda. Et non solum talis eiectio dæmonum facit ad declarationem virtutis Christi, sed etiam quia beneficia diuina non solum dantur per maiores, sed etiam aliquando per minores & imperfectos, vt in hoc etiam declaretur virtus nominis Christi, quæ per magnos & paruos indifferenter potest operari. Vnde Theophilus: Mirare autem Christi virtutem, qualiter per indignos, & non discipulos eius gratia operatur. Sic & per sacerdotes sanctificantur homines, quamuis sacerdotes sancti non fuerint. Hæc Theophilus. Si ergo à malis fiat opus bonum de genere, non prohibendi sunt hoc facere, licet enim opus tale non sit meritorium sine charitate, tamen est dispositiuum ad emendationem vitæ. Per istum qui non erat de societate Apostolorum, signatur laïcus bonus, qui non habet prædicandi officium, tamen bonis verbis & exemplis agit ad expulsionem dæmonis de cordibus proximorum, quanuis non sequatur Christum per statum religionis & clericatum. Ecce quanta inuitatio ad humilitatem, ad quam inuitat tanquam ad virtutem Christianissimam, sed tamen ad eam venire differimus, vsque ad horam supremam, superbientes quamdiu valemus, licet per superbiam dæmones efficiamur.

Ambros. in c. 9. Lucæ.

Beda in c. 9. Lucæ. Philipp. 1.

Beneficia Dei per quos dentur.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, da mihi vt vadam ad mare, recogitando peccata in amaritudine animæ, & mittam hamum, in cordis contritione, & aperto ore, in confessione, staterem soluam, in satisfactione, & sic liberer à tributo diaboli & eius exactione. Da etiam mihi vt conuersus ab elatione, efficiar sicut paruulus & humilis in oculis meis, sicque per arctam viam, & angustam portam merear intrare in regnum beatitudinis. Paruulos quoque & humiles propter nomen tuum, suscipiam charitatis obsequia exhibendo, vt te in eis suscipiens, à te suscipiar in cœlo.

De pusillis & paruulis non scandalizandis exterius, & non contemnendis interius.

CAPVT VI.

Matth. 18. Marci. 9.

POSTQVAM ergo Dominus reuocauit Apostolos ab elatione & altercatione ex susceptione honoris, quem humiliantes seipsos recipiunt, & consequenter reuocat eos ex pœna, quam quicunque ex zelo contenderint, aut minoribus scandalum posuerint, incurrunt. Nam, secundum Chrysostomum, sicut qui hos honorant, propter Deum mercedem habebunt, ita vtique qui dehonorant, id est, scandalizant vltimam vindictam sustinebunt, scandalizat autem, qui suo dicto vel facto, minus recto, occasionem cuiquam dat ruinæ in peccatum, ac verbo vel exemplo propellit ad malum. Et primò monet vitare scandalum actiuum, siue alienum, & postea passiuum, siue proprium. Est ergo sensus: Vos Apostoli nolite altercare de primatu honoris, quia ex hoc pusillos & paruulos non ætate, sed fide, ac nuper conuersos & in Christo natos scandalizabitis & perdetis, vnde dicuntur pusilli, qui à superba altitudine se humiliantes, patientia & humilitate sponte sua pusilli fiunt & paruuli, qui adhuc sunt in fide infirmi, & de leui ad illicita per mala exempla possunt prouocari. Tales autem scandalizandi non sunt, minores enim citò scandalizantur, maiores verò non faciliter scandala, id est, offendicula recipiunt. Rectè ergo qui scandalizari potest, pusillus dicitur, & paruulus est, quia nullus scandalizatur, aut ex dicto vel facto alterius in peccatum ruit, nisi inquantum pusillus & paruæ virtutis fuerit. Nam magnus & perfectæ virtutis, id est, robustus in fide & charitate, quicquid viderit, vel audierit, aut passus fuerit, non declinat de facili à fide & veritate, nec ex dicto vel facto malo alterius in peccatum ruit, quia, vt in Prouerbiis dicitur: *Non contristabit iustum quicquid ei acciderit.* Prou. 12. Dicit ergo: *Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.* Mola asinaria dicitur, quam trahunt & voluunt asini vel equi cum rota in molendinis, & per hanc intelligitur quicunque grauis & ponderosus, lapis quasi diceret: Multo vtilius & melius est innoxium, & pœnitentem etiam noxium, grauissima pœna vitam finire temporalem, quàm scandalizando & perdendo fratrem mortem mereri æternam. Et eligibilius est temporaliter affligi, quàm æternaliter cruciari. Vbi Hieronymus: Secundum ritum prouinciæ loquitur, quo maiorum criminum ista apud veteres Iudæos pœna fuit, vt in profundo ligato saxo demergerentur, expedit autem ei, quia multo melius est pro culpa breuem recipere pœnam, quàm æternis seruari cruciatibus, non enim iudicat Deus bis in idipsum. Hæc Hieronymus. Hoc etiam de onere peccati potest accipi, quia *expedit ei*, scilicet peccatori, *vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergetur in profundum maris.* Mola asinaria, est onus pœnitentiæ, mare, est amaritudo contritionis. Peccatori ergo magis expedit cum mola asinaria, id est, graui pœnitentia demergi in profundum maris, id est, amaræ & cordialis compunctionis, quàm reseruari æternæ damnationi. Hoc quicunque diligenter voluerit aduertere, non videbitur ei onus pœnitentiæ graue, sed valde leue. Et subiungit: *Væ mundo,* id est, mundanis hominibus, *à scandalis*, id est, propter scandala quæ faciunt aliis. Quia si tam graue est scandalizare pusillos, quòd ei qui scandalizat vnum pusillum, magis expedit mola asinaria in profundum maris demergi, quod non est paruum væ, longè maius væ scilicet æternum imminet ipsi mundo, id est, mundi amatoribus & peccatoribus, *ab scandalis*, id est, pro scandalis quæ non cauent, nec proximos scandalizare timent, ac tanta & tam magna inferunt scandala, nedum paruis, sed & magnis. Prælatorum autem

Chrysostom. homil. 59. in Matth.

Mola asinaria.

Hieron. in c. 18. Matth.

Expedit malis temporaliter puniri.

autem & religiosorum scandalum periculosius est & grauius, quia eorum factum magis trahitur in exemplum. Sed quia possit ab eo quæri, si ita malum est alios scandalizare, quare permittis scandala euenire? Respondit, *Necesse est enim*, id est, expediens & vtile ad aliorum probationem, *vt veniant scandala*, id est, bonæ & Deo placentis conuersationis impedimenta. Et ideo dicit Apostolus: *Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt manifesti fiant in vobis.* Vnde Hieron. Sicut necesse est ignem calere, niuem verò frigere, ita etiam necesse est, vt iniquitas mundi erroribus pleni scandala pariat, perfectorum verò charitas pietatis operibus luceat. Hæc Hieronymus, Non est necessitas absoluta, sed tantum ex suppositione, scilicet supposita tanta vt appareat mundi iniquitate. Nulla enim necessitas cogit humana corda esse iniqua, quæ tamen quia iniqua sunt, necessariò mouent scandala. Vnde secundum Chrysost. Non destruit libertatem arbitrij, neque necessitati aliquarum rerum supponit, sed quod omino futurum est, prædicit, neque enim quia prædixit, propter hoc fit, sed quia omnino futurum erat, propter hoc prædixit. Scandala quidem sunt prohibitiones rectæ viæ, & *necesse est veniant*, id est, omnino venient. Sed quia iterum posset argui, si necesse est vt veniant scandala, ergo qui faciunt scandala, non sunt puniendi, respondet, quòd imò, dicens, *Veruntamen væ*, scilicet æternæ damnationis, *homini illi per quem* causaliter, & cuius vitio, *scandalum venit*, si tamen sine peccato euitare potest, qui quod necesse est, vt in mundo fiat, vitio suo facit vt per se fiat. Si enim, vt ait Chrysostomus, necessitas esset, non dixisset væ homini, vnde eos miseros dicit, qui ex electione perniciosi sunt. Vnde Theophilus: Quærunt aliqui si necesse est vt veniant scandala, cur Dominus arguit scandalorum authores? Quicquid enim parit necessitas, veniale est. Sed attende, quòd necessitas ista ex libero arbitrio sortitur originem, videns enim Dominus qualiter homines innituntur malo, nec proponunt aliquid boni, dixit quòd quantum est ex consequentia eorum quæ videntur, necesse est contingere scandala. Sicut si medicus videns quenquam malè diæta vtentem, dicat, necesse est hunc ægrotare. Et ideo inducenti scandala væ dicit, & pœnam ei comminatur. Vbi & Hieron. Cùm necesse sit in isto mundo fieri scandala, vnusquisque suo vitio scandalis patet. Simúlque per generalem sententiam percutitur Iudas, qui proditioni animum præparauerat. Hæc Hieronymus. Et si aliquando vtiliter scandalum quis faciat, non tamen iudicabitur à Deo secundum vtilitatem quæ inde prouenit, sed secundum exitum quem scandalizans intendit. Bona fuit crucifixo Christi, non tamen benefecerunt qui eum crucifixerunt. Semper iudicat Deus opus ex nequitia peccantium, non ex euentu commodorum inde prouenientium, quæ ipse solus facit & vtiliter disponit. Vt autem dicit Chrysostomus: Per scandalizantis pœnam, brauium saluantis addisce. Nisi enim vnius animæ salus sibi nimium curæ esset, non comminaretur scandalizantibus tantam pœnam. Et meritò, *væ illi per quem scandalum venit*, quia viam ad væ aliis præstruit. Sicut enim qui intoxicaret fontem, & causa esset mortis omnium potantium & morientium de eo, sic est & de scandalo. De huiusmodi sic dicit Gregorius: Quantumcunque exemplum malæ conuersationis (etiam si illi non sequantur) quis præbuerit, se pro tantis rationem nouerit redditurum. Vnde & Chrysostomus. Si vir aut mulier se ornauerit, & vultus spectantium ad se prouocauerit, etsi nullum inde proueniat damnum, iudicium tamen patietur in æternum, quia venenum obtulit, etsi non fuit qui biberet, pulchritudo enim venenum animabus infundit. Magnum ergo peccatum est scandalum, & ideo summopere est cauendum. Vnde Augustinus: Magis peccant qui animas ad peccandum inflammant, & Deo subtrahunt, quàm qui carnem Christi crucifixerunt. Vnde & Isidorus: Deteriores sunt qui siue doctrinis, siue exemplis, vitam moresque bonorum corrumpunt, his qui substantias aliorum prædiaque diripiunt. Deinde quia egit de scandalo actiuo quod facimus, prohibens ne scandalizemus credentes, nunc agit de scandalo passiuo quod patimur, monens vt caueamus scandalizantes, quia sæpe nihil vel parum distat in vitio scandalizare & fallere, vel scandalizari & falli. Cauendum est igitur, ne quis scandalizetur ab alio vel à seipso. Alius autem potest præbere materiam scandali tripliciter, aut per adiutorium, quod signatur per manum, aut per seruitium, quod per pedem, aut per consilium, quod per oculum. Secundum verò quòd aliquis præbet sibi materiam scandali, potest esse vel per actionem propriam, quæ per manum, vel per effectum, qui per pedem, vel per cognitionem, quæ per oculum designatur. Ad fugiendum ergo peccatum scandali, inducit metaphoram membrorum, & arguit: Intantum graue est peccatum scandalizantium, quòd si nobis sint coniuncti, vt præoptata & charissima membra corpori, sicque sint nobis necessarij, vt manus & pes, vel vt oculus, quòd ipsi qui sic scandalizant & offendiculum vitæ ponunt, omnino nobis relinquendi & fugiendi sunt. Dicit ergo: *Si autem manus tua*, id est, adiutor tuus quantumcunque tibi vtilis, qui tibi operosè vt manus ministrat, ac pro te operatur & adiutorium impendit, & qui te sicut dextera tua defendit, *vel pes tuus*, id est, discursor tuus, qui in vsus tuos discurrit, & te in labore vel sollicitudine supportat, & vt pes infirma tua portat, *scandalizat te*, id est, lædit te in causa animæ, *abscinde eum*, quò ad affectum, scilicet affectum ipsum rumpendo, *& proiice abs te*, quò ad effectum, scilicet societatem eius deuitando, & intelligitur, si castigare non potes. Et subdit rationem dicens: *Bonum*, id est, melius, *est tibi ad vitam ingredi debilem*, id est, sine pernicioso adiutore vel socio, *vel claudum*, id est, sine pernicioso sustentatore vel amico, & adiutorio, ac supportatione istorum priuatum, *quà duas manus vel duos pedes habentem*, id est, duo adiutoria vel duas supportationes, scilicet tuiipsius, & amici scandalizantis, *mitti in ignem æternum*. *Et si oculus tuus*, id est, consultor vel prouisor & gubernator ad perspiciendum acutus, qui te vt oculus ducit, vel dilectus sicut oculus, *scandalizat te*, id est, in errorem vult ducere, *erue eum*, separando à voluntate, *& proiice abs te*, separando à societate. *Bonum*, id est, vtile, *est tibi cum vno oculo*, scilicet simplici veritate, vt non nisi tuam ipsius prouidentiam, ac consilium & gubernationem habeas, *ad vitam intrare, quàm duos oculos habentem*, id est, duplicem prouisionem, vel duplex consilium, scilicet tuiipsius & mali amici, *mitti in gehennam ignis*, secundum Augustinum, per oculum intelligimus dilectum amicum consiliarium, quia oculus iter demonstrat, quòd verò dexter est, intelligitur consiliarius in rebus diuinis, sinister autem oculus est consiliarius in terrenis, vt sit iste sensus: Quicquid illud est quod ita diligis

Marginalia: 1. Cor. 11. — Hieron. in c. 18. Matth. — Chrysostom. homil. 60. in Matth. — Chrys. ibid. — Hieron. in c. 18. Matth. — *Iudicat inuentionem Deus, non euentum.* — Chrysostom. homil. 60. in Matth. — *Saluantis aliquem præmium.* — Gregorius 21. moral. — Chrysostom. homil. 8. in 1. Timoth. — *Scandalum passionum vitandum.* — *Tripliciter alius nos scandalizat.* — *Bonum pro melius.* — Augustinus lib. 1. de ser. Domini in monte c. 24. — *Oculus, amicus dilectus.*

diligis, vt pro dextero oculo habeas, si scandalizat te, id est, impedimento est tibi ad veram beatitudinem, eiice etiam & proiice abs te, quia occasiones peccandi sunt fugiendæ. De sinistro autem scandalizante superfluum erit dicere, quandoquidem nec dextro parcendum est. Dextera autem manus accipitur dilectus adiutor in diuinis operibus, quæ huic vitæ & corpori sunt necessaria. Similiter suo modo est de pede. Et subdit Dominus de ipso igne prædicto, *Vbi vermis*, id est, remorsus & cauterium conscientiæ, *eorum non moritur*, nec quiescit mœrore rodens, & mordens animam, quòd non sit operata bonum, vnusquisque enim suiipsius accusator fiet, rememorans quæ in vita gessit. Vbi Ambrosius: Quæ pœna grauior, quàm interius vulnus conscientiæ? Nónne hoc magis fugiendum est quàm mors, quàm dispendium, quàm exilium, & ignis gehennæ exterius corpus vrens non extinguitur, nec deficit, est enim ignis afflictiuus, non consumptiuus, & ideo materia eius semper durabit, non habet contrarium; à quo corrumpi possit. Vnde Beda, Sicut autem vermis est dolor interius accusans, sic ignis pœna extrinsecus sæviens. Et est sensus præmissorum in summa: Societas amicorum, vel necessariorum, quantumcunque videatur utilis esse, tamen præscindenda est, & removenda, si sit occasio ruinæ animæ tuæ. Melius est enim sine hujusmodi amicis vel necessariis esse in paradiso, quàm habere tales & postmodum esse in inferno. Nihil enim est, quod contra salutem animæ debeamus diligere. Vnde Cassiodorus: Iustitia non patrem, non matrem novit, personam non accipit, solum Deum considerat, & attendit. Rumpe ergo omnem affectum carnalem, & separa eum à te, si major & potentior es, si minor, separa te ab eo, & inquantum potes devita societatem eius quem castigare nequis, nihil enim tam nociuum, vt perniciosa societas. Et ideo inemendabiles quantumlibet amici nobis vitandi sunt, ne si cum perditis in hac vita partem habere volumus, simul in futura cum illis pereamus. Vnde Hieronymus: Melius est ut propinquitate & emolumentis carnalibus careas, quàm dum vis tuos lucrificare cognatos & necessarios, causas habeas ruinarum. Itaque non frater, non vxor, non filij, non amici, non omnis affectus qui nos excludere potest à regno cœlorum, amori Domini præponatur. Novit vnusquisque credentium, quid sibi noceat, vel in quo sollicitetur animus ac sæpe tentetur, melius est vitam solitariam ducere, quàm ob vitæ præsentis necessaria æternam vitam perdere, melius est solum saluum fieri, quàm perire cum pluribus. Hæc Hieronymus. Et nota, secundum Augustinum, quòd etiam hoc ipso separantur à quibus separantur, quòd eis mala suadentibus, hoc est scandalizantibus, non consentitur. Sed quæritur, quid dimittendum est pro scandalo; & dicendum, quod illud de quo quæritur, aut est malum in se, siue mortale, siue veniale, & de tali non est dubium quin dimitti debet, aut est indifferens, & hoc similiter debet dimitti, aut est bonum, & tunc aut est bonum præcepti, & hoc homo non debet dimittere, quia pro vitando peccato alterius, nullus debet peccare, aut bonum supererogationis, & hoc quamuis posset dimittere pro scandalo alterius, non tamen totaliter, sed aliquando ad tempus intermittere, quia est de vitæ perfectione & veritate, etsi non necessitate, unde veritas vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, non simpliciter est propter scandala dimittenda. Vnde est versus:

Ambrosius lib. 1. officiorum.

Beda in c. 9. Marci.

Salus summè diligenda.

Consanguinei & amici salutis postbabendi.

Hieron in c. 18. Matth.

Dimittenda pro scandalo.

Iustitia, vita, doctrina scandala cadunt.

De hoc vide plura in capitulo præcedenti. Et notandum, quòd multas humilitatis excellentias legimus in hoc loco, habet enim humilitas excellentiam, Primò, in Sanctorum collegio, quia est exemplar populi sancti. Vnde *aduocans paruulum, statuit in medio eorum*. Secundò, in officio, quia est ostiaria paradisi, vnde *nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum*. Tertiò, in præmio, quia est de maioribus regni, Vnde *quicunque humiliaverit se sicut paruulus iste, hic maior est in regno cœlorum*. Quartò, in primatu seu fastigio, quia est vicaria Christi. Vnde *qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit*. Quintò in iudicio, quia est præcipua ultrix opprobrij. Vnde *qui scandalizaverit vnum de pusillis istis, expedit ei &c.* Sextò, in hoc exilio, quia eius ministri comites & adiutores sunt Angeli beati. Vnde sequitur: *Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis, quia Angeli eorum &c.* Postquam ergo docuit vitare scandalum, consequenter docet vitare contemptum, qui est quasi radix ipsius scandali, quamuis enim pro vitando scandalo Dominus omnes carnales affectus præceperit respuere, non tamen vsquequaque ut despiciamus illos, de quorum salute possumus spem habere, de qua solliciti debemus esse, vnde dat specialem causam non contemnendi pusillos & paruulos, sed honorandi, & salutem eorum quærendi, quia ipsi sunt Deo multum chari, quod ostendit ex duobus, dicit ergo, *videte ne contemnatis vnum ex his pusillis*, ac si dicat, secundum Hieronymum, Quantum in vobis est nolite contemnere, sed post vestram salutem etiam illorum quærite sanitatem. Si autem perseverantes in peccatis videritis, melius est vos saluos fieri, quàm perire cum multis, & primò ostendit hoc ex honorabili Angelorum custodia, dicens: *Dico enim vobis quia Angeli eorum*, id est, eis assignati in cœlis, *semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est*, id est, visione manifestationis Dei perfruuntur. Facies enim Dei, secundum Augustinum, manifestatio eius intelligenda est, & ideo possunt renunciare iniurias illatas eis quos custodiunt. Et est ratio à maiori, quia paruuli non contemnuntur à maioribus, scilicet Deo patre cœlesti & Angelis beatis, ergo nec à minoribus, scilicet hominibus miseris, debent contemni, ac si dicat, vos illos non debetis contemnere, sed honorare, quos Deus pater cœlestis sic honorat & dignificat, quòd ad ipsorum ministerium & custodiam Angelos beatos deputat, non est enim spernendum ab homine, quod apud Deum tantæ est curæ; si ergo contemnitis, Angeli nunciabunt, & pater meus vlciscetur de vobis. Vnde Hieronymus: Magna dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatum; sic itaque Angeli existentes circa ministerium nostrum, quia ibi sunt vbi operantur, vident Deum in cælo facie ad faciem, quanuis enim mittantur, tamen vident patrem, quia semper Deo inhærent per apertam visionem, & quia vbique Deus præsens est, ideo & in terra eum cernunt. Missi ergo ante Dominum sunt, quia quocunque veniunt, intra ipsum qui vbique est currunt, & cùm ad nos veniunt, sic exterius implent ministerium, ut tamen nunquam interius desint per contemplationem? licet enim mittantur in ministerium pro salute hominum, tamen non recedunt à contemplatione diuina, sed astant Deo per contemplationem iugem & continuam. Et bene dixit, *qui est in cœlis*, quia licet Deus

Humilitatis excellentia.

Contemptus vitandus.

Hieron. in c. 18. Matth.

Augustinus lib. 22. de ciuitate, c. vlt.

Facies patris cœlestis.

Hieron. in c. 18. Matth.

Angeli custodes hominum.

Deus sit ubique per essentiam, præsentiam, & potentiam, tamen specialiter dicitur esse in cœlis, vbi adest beatis per apertam visionem, non ergo debent contemni, sed honorari quos Deus sic honorat, quia contemptus ipsorum ascendit ad contemptum Dei, cuius imaginem habent. In eis quoque contemptis, contemnuntur Angeli eorum ministri & custodes. Deinde subiungitur alia ratio, sumpta ex redemptione Christi. Vnde Chrysost.

Chrysostom. homil. 60. in Matth. Ne dicas, ille faber est, ille sartor, ille agricola, ab Angelis qui eis missi sunt venerabiles sunt, sed quòd maius est ratione redemptionis dominicæ. Secundò ergo, pusilli non sunt contemnendi, sed honorandi, quos sic Deus dilexit, quòd pro eis (qui in Adam omnes peccauerant & perierant) saluandis misit filium suum in similitudinem carnis peccati. Vnde ait:

Rom. 14. *Venit enim*, & de cœlo descendit *filius hominis*, Salvator hominum, *salvare quod perierat*, scilicet genus humanum, non tantum magnos, sed etiam pusillos, ac si dicat, Vos non debetis contemnere & perturbando perdere quos ego veni salvare, quia ego pro hominibus homo fieri dignatus sum. Vnde & Apostolus: *Noli contristare & perdere fratrem tuum, pro quo Christus mortuus est*. Non sunt ergo contemendi pusilli, qui tanti sunt apud filium Dei qui pro eis venit mori, nec debet seruus contemnere, quos Dominus tantum dilexit, sed exemplo eius omnem curam, vt saluemur, adhibere, pro quibus saluandis Dominus venit. Et hæc ratio, seu cogitatio, secundum

Chrys. ibid. Chrysostomum: Maior est priore, graue est contemnere, quem Deus honorat Angelo custode, sed grauius propter cuius salutem Dei filius voluit in mundum venire. De prædicto Angelorum ministerio sic dicit Bernardus:

Angelorum ministerium. Bernardus serm. 31. in Cantica. Fidelis paranymphus, qui mutui amoris conscius, sed non inuidus, non suam quærit, sed Domini gloriam. Discurrit medius inter dilectum & dilectam vota offerens, referens dona, excitat istam, placat illum. Interdum quoque, licèt rarò repræsentat eos pariter sibi, siue hanc rapiens, siue illum adducens. Siquidem domesticus est & notus in palatio, nec veretur repulsam, & quotidie videt faciem patris. Vnde

Anselmus in epist. ad Hebræos. Anselmus: Millia millium ad complenda patris ministeria alacri discursu iugiter meant inter cœlum & terram, quasi apes negociosæ inter aluearia & flores, suauiter disponentes omnia populus accinctus, nesciens labem, vel inobedientiæ moram. Hæc Anselmus. Vides, quam fideliter Angeli nostri nobis seruiunt, & quàm soliciti circa nos sunt, vnde magnam eis reuerentiam debemus, & quotidie eos laudare, ac eis gratiarum actiones referre, nihilque illicitum vel turpe in eorum præsentia, qui nobiscum sunt, cogitare, vel loqui, aut operari. Ad hæc nos monet Bernardus dicens:

Bernardus serm. 12. in Psalm. *Qui habitat.* Psalm. 90. *Angelis suis mandavit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis*. Quantam tibi debet hoc verbum reuerentiam inferre, afferre deuotionem, conferre fiduciam, reuerentiam pro præsentia, deuotionem pro beneuolentia, fiduciam pro custodia.

Angelorum præsentia Cautè ambula, tibi assunt Angeli, sicut eis mandatum est, in omnibus viis tuis. In quouis diuersorio, & in quouis angulo Angelo tuo reuerentiam habeto, ne audeas illo præsente quod vidente me non auderes. Quid retribues Domino pro omnibus quæ retribuit tibi? siquidem ei soli honor & gloria. Quare ei soli? quia ipse mandauit, & omne datum optimum non nisi ab illo est, veruntamen & si ille mandauit, ipsis quoque qui ei ex tanta charitate obediunt, & nobis subueniunt in

Iacobi 1. tanta necessitate ingratos esse non licet. Simus ergo deuoti, simus grati tantis custodibus, redamemus eos quantum possumus, quantum debemus. Hæc Bernardus. Et ideo cum omni attentione & deuotione distinctè, & alacriter officium diuinum exoluas, & in omnibus scilicet cogitando & verba proferendo, videndo, & audiendo, stando & sedendo, supplicando, & veniam sumendo, nec non in aliis singulis ad interiorem & exteriorem hominem in hoc officio spectantibus, sic reuerenter & humiliter te habeas quasi Deum, ac beatam Virginem & omnes Angelos & sanctos corporalibus oculis coram te videas, recogitans quòd sine dubio præsentes sunt Angeli sancti, in quorum conspectu psallis Deo ibi & vbique præsenti. Vnde *Sensuum in*
qualiter homo in oratione possit intentionem suam *orando collectio.*
recolligere, docet Basilius dicens: Quomodo non
obtinebit quis, vt in oratione sensus eius non vagetur, si certus sit assistere ante oculos Domini. Basilius in regulis breuioribus.
Recogitet ergo homo se stare, seu pronum iacere ante conspectum Dei, & secum loqui, & iuuabitur à vagatione mentis. Vnde Hieremias: *Recordare quòd steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum*: Hierem. 18. imò recordari timet stare ante conspectum Dei. Hæc Basilius. Et quia homines beatis spiritibus sociandi sunt, idcirco hîc nota, quòd quicunque in Ecclesia est (& maximè in religione) fideliter, humiliter & devotè ministret, & qui propter Deum infirmis & peregrinis seu pauperibus & sibi inuicem charitate fraterna subueniunt, in primo gradu consistunt Angelicis spiritibus coæquati. Qui verò oratione & deuotione familiarius Deo intendunt, & proximis suam doctrinam, consilium, auxiliumque impendunt, in secundo gradu, Archangelicis spiritibus inseruntur. Et qui se exercent in patientia, obedientia, & voluntaria paupertate, & humilitate, omnésque virtutes fortiter peragunt, tertium gradum cum virtutibus conscendunt. Qui autem vitiis & concupiscentiis reluctantes, diabolum cum cunctis suggestionibus contemnunt, in quarto gradu cum potestantibus triumphū gloriæ obtinebunt. Qui verò in Ecclesia animarum curas & prælaturas sibi commissas bene regunt & ministrant, animarum lucris die noctúque inuigilantes, & talenta sibi credita summo conanime duplicantes, hi cum principatibus in quinto gradu gloriam regni pro labore suo possidebunt. Qui autem diuinæ maiestati reuerenter cum omni humili subiectione se inclinant, & pro eius gloria omnem hominem reuerentur & diligunt, & siquidem seipsos, quia ad imaginem Dei facti sunt: Deo etiam quantum possunt se conformant, carnem suam spiritui subiicientes, & incentiuum mortificantes, animo suo dominantes, & ad cœlestia transferentes, hi cum dominantibus in sexto gradu exultabunt. Qui verò sedulæ meditationi & contemplationi inseruiunt, ac cordis munditiam, & mentis tranquillitatem amplectendo quietissimum in se Deum exhibent habitaculum, qui meritò paradisus Dei appellari dicuntur, iuxta illud: *Delitiæ* Prou. 8.
meæ sunt esse cum filiis hominum, de quibus etiam dicit, *Ambulabo in eis, & habitabo cum eis*, in septi- Leuit. 26.
mo gradu thronis sociantur. Qui autem scientia & cognitione cæteris eminent, qui singulari beatitudine Deum facie ad faciem mente illustrata conspiciunt, & ea quæ ex ipso fonte omnis sapientiæ hauriunt, per doctrinam in illuminationem aliorum in ipsum refundunt. In octavo Ascensionis gradu, cum Cherubicis spiritibus locabuntur. Et qui Deum toto corde & mente diligunt & igni æterno, qui Deus est, se totos immergunt, eique simillimi facti iam non suo, sed diuino amore sicut

dilecti ab ipso sunt diligunt omnia in Deo, & tam inimicos quàm amicos diligunt propter Deum, quos quidem ab amore nihil potest disiungere, seu impedire, quia quò magis inimici in eos insurgunt, eo validius in amore vnitiuo conualescunt, nihil etiam consolationis & commodi temporalis requirunt, nisi quod ad laudem & gloriam Dei spectat, amore etiam tam feruenti accensi & inebriati, ad Deum per mille mortes transire exemplo Apostolorum & Sanctorum non formidant. Omnibus enim pœnis & tribulationibus spretis, propter feruorem dilectionis in carne mortali, & vita præsenti omnem tolerant gaudenter molestiam. Feliciter quidem in semetipsis ardentes & alios accendentes, ita vt si possent omnes homines in deifico amore inflammarent, & perfectos facerent vt cum ipsis arderent, hi etiam aliorum vitia & peccata tanquam propria lugent, nec quæ sua sunt quærunt, sed solius Dei patris faciem desiderabilem hianti semper animo super omnia diligunt & exquirunt, isti meritò in nono gradu cũ Seraphim computabuntur. Inter quos & Deum nulli intersunt spiritus, qui ipsum vicinius contemplentur, & ipsi immediatius appropinquare videantur.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, magister & rector bone, omnia interiora & exteriora mea guberna propitius & rege, ne vnquam aliis de me, vel mihi de aliis scandalum proueniat, sed omnem occasionem scandali tua gratia à me abscindat penitus & excludat. Da etiam mihi vt nullum de pusillis seu paruulis præsumam contemnere, sed potius omnes studeam honorare, quos tu sic honorare dignatus es, quòd ad eorum ministerium & custodiam Angelos beatos deputasti, & tu ipse pro eis saluandis de cœlo in mundum venire, & mori voluisti. Amen.

De tribus parabolis, scilicet ouis, & dragmæ, & filii prodigi.

CAPVT VII.

Lucæ 15.

Deinde ne quis scandalizet & contemnat pusillos, & ad ostendendũ quanti sint pusilli apud patrem, subdit tres parabolas per ordinem, sed secundum Lucam duplex fuit occasio, siue causa harum trium parabolarum, scilicet appropinquatio publicanorum & peccatorum, ac murmuratio scribarum & Pharisæorum. *Erant enim appropinquantes*, ad Jesum Saluatorem, *publicani & peccatores*, qui salute indigebant, *vt audirent illum*, quia rationabiliter peccata reprehendebat, quia non cum austeritate, sed benignè eos admonebat, & spem veniæ promittebat. Libenter debent omnes ad Christum accedere & appropinquare, quia omnia remedia in eo poterunt inuenire. De quibus sic dicit Ambrosius: Omnis anima accedat ad Christum quia omnia Christus est nobis. Si vulnera curare desideras, medicus est. Si febribus æstuas, fons est, grauaris iniquitate iustitia est. Si auxilio indiges, virtus est, si mortem times, vita est, si cœlum desideras, via est, si tenebras fugis, lux est si cibum quæris, alimentum est. *Et murmurabant Pharisæi*, simulata sanctitate ab aliis diuisi, & Scribæ, legis notitia doctores populi, *dicentes, quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis*, quasi dicant, hic creditur bonus & sanctus & tamen ad suam conuersationem & gratiam recipit peccatores, & quod amplius est, manducat cum illis tanquam amicus. Si cognouissent Scribæ & Pharisæi quòd venit in hunc mundum peccatores saluos facere, nequaquam murmurassent, nam eos recipiebat, vt conuersando cum eis à peccatis conuerteret, & illuminaret, ac saluaret. Christus ergo peccatores pœnitentes recipiendos esse ostendit, & super hoc tres parabolas adducit: Tria enim sunt quæ hominem ad miserendum consueuerunt inducere, scilicet simplicitas, propinquitas, & necessitas. Ista tria simpliciter Deum inducunt ad miserendum. Primò, nostra simplicitas, & ad hoc pertinet prima parabola de oue errante. Homo enim est simplex respectu hostis tam astuti, id est, diaboli. Vnde clamat Psalmista: *Erraui sicut ouis quæ periit, require seruum tuum*, &c. Secundò, nostra propinquitas quam nobiscum contraxit, & ad hoc pertinet secunda parabola de dragma amissa, in qua est imago regis, & suprascriptio nominis, sic & homo est ad imaginem Dei formatus, & habet suprascriptionem Christi, quia à Christo dicitur Christianus, & ideo debet nostri misereri, juxta illud Apostoli: *Nemo carnem suam odio habet*, &c. Tertiò, nostra necessitas & paupertas, & ad hoc pertinet tertia parabola de filio prodigo reuertente, qui dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei sunt, qui habent panem, ego autem hîc fame pereo. Quando enim homo cognoscit suam miseriam & infirmitatem, tunc Deus sibi exhibet suam pietatem. Vnde dicitur ibidem, quòd pater videns eum, misericordia motus est super eum. Respondeo ergo scribis & Pharisæis murmurantibus subdit Dominus primò parabolam vnius ouis & centum errantis, quam quæsitam & tandem inuentam (quia propter infirmatitem ambulare non potest) pastor bonus in humeris suis ad gregem reliquum reportat, & veniens domum conuocat amicos & vicinos, ad congratulandum sibi super inuentione ouis quæ perierat. Sententia itaque huius primæ parabolæ, secundum Lucam, talis est in summa: Si quis ouem perditam postea inuentam libenter recipit, non debet mirari vel indignari si peccatores recipio ad pœnitentiam, qui prius amissi erant per culpam, vel referendo ad pusillos (de quibus dictum est suprà) talis est hujus parabolæ sententia, sicut non est voluntas pastoris, vt pereat vna de ouibus suis, sic non est voluntas patris cœlestis ut pereat vnus, nec etiam multi de pusillis, nec etiam de aliis, &c. ergo pusillus non est contemnendus, si autem perit, non voluntate eius perit, quia nec voluntate approbationis vel consilij, vel præcepti ejus peccat, eo tamen authore damnatur, quia omnis pœna ab ipso est. In hac tamen parabola, secundum sensum mysticum, tanguntur septem in speciali. Quorum primum est, hominis & Angelorum creatio, ibi, *quis ex vobis homo qui habet centum oues*. Secundum, hominis creati præuaricatio, ibi, *& si perdiderit vnam ex illis*. Tertium, filij Dei ad quærendum ouem perditam, scilicet hominem, incarnatio, ibi *nonne dimittit nonagintanouem in deserto*. Quartum, ipsius per Christi passionem inuentio, ibi, *& cùm inuenerit eam imponit in humeros suos gaudens*. Quintum in cœlum eius ascensio, ibi, *& veniens domum*. Sextum, Angelorum ad congratulandum inuitatio ibi, *conuocat amicos dicens eis, congratulamini mihi*. Septimum, sensus mystici expressio, ibi, *dico vobis quòd ita gaudium erit in cœlo*, &c. Vnde secundum Gregorium: Quia centenarius perfectus est numerus, ipse Deus centum oues habuit, cùm Angelorum & hominum naturam creauit & possedit, sed in vna ouis tunc errauit & periit, cùm homo peccando pascua vitæ reliquit. Et intelligitur per unam ouem

Ambros. lib. 3. de Virgin.

Miseratio- nem inducentia.

Psalm. 118.

Ephes. 5.

Lucæ 15.

Ouis errans

Summa parabolæ ouis perditæ.

Mysticè septem notanda.

Gregorius homil. 34. Euang.

ouem homo, & sub homine vno vniversitas omnium hominum à principio vsque ad finem mundi sentienda est, quia unus creatus est homo, vnde omnes prodirent, & in vnius hominis errore omne hominum genus oberravit, *nonaginta autem nouem*, id est, nouem ordines Angelorum (idem enim significat numerus simplex & compositus) *dimisit*, ratione humanitatis assumptæ *in deserto*, siue in montibus & excelsis, id est, in cœlo, quod & diabolus & homo deseruit quando peccauit.

Cœlum desertum.

Cœlum quippe dicitur desertum, id est, derelictum, tum quia fuit derelictum ab Angelo, qui in eo fuerat creatus, tum quia fuit derelictum ab homine, qui ipsum fuerat habiturus. Item quia instat deserti in eo sunt dulces cantus auium, id est Angelorum, ibique sunt rosæ martyrum, ac violæ confessorum, & lilia virginum. Et vt perfecta summa ouium reintegraretur in cœlo, hominem perditum quærebat in terra. Et inueniens ouem humeris suis imposuit, & ad gregem reportavit. Cùm ergo pastor pius ouem perditam reperisset, non puniuit, non verberauit, non vrgendo ad gregem duxit, sed superponens humiliter humeris, & portans clementer, gregi annumeraui. Tunc verò humeris reportans ouem imposuit, quando naturam humanam suscipiens peccata nostra ipse portauit, quia pro homine redimendo humanam naturam suscepit, & in brachiis suis in cruce extensis peccata hominis, id est, pœnam peccatorum nostrorum portavit. Et secundum Ambrosium: Humeri Christi crucis brachia sunt, illic mea peccata deposui, in illa patibuli nobilis cruce quieui.

Ambros. in c. 15. Lucæ.

Et attendendum quòd Christus gaudens imposuit ouem humeris suis, quia licet magnus fuerit dolor passionis & mortis, quo genus humanum requisiuit & humeris imposuit, hunc tamen laborem & dolorem lætanter sustinuit, vt perditam ouem recuperaret. Inuenta autem oue ad domum venit, quia reparato homine ad cœleste regnum rediit, ad quod cum oue reuersus est cùm cœlum ascendit, & captiuam captiuitatem secum duxit, & conuocat amicos & vicinos, scilicet Angelorum choros qui amici eius sunt, quia voluntatem eius continuò custodiunt, & vicini, quia claritate visionis eis assiduè perfruuntur: *dicens illis: Congratulamini mihi*, & simul mecum, *quia inueni ouem meam quæ perierat*. Secundum Gregorium non dicit, Congratulamini inuentæ oui, sed mihi, quia videlicet gaudium eius est vita nostra, & cùm nos ad cœlum reducimur, solennitatem lætitiæ illius implemus.

Gregorius homil. 44. in Euang.

Vel ideo congratulandum est sibi, quia non frustra laborauit, nec frustra mortuus ex quo ouem perditam inuenit, oui verò non est congratulandum, quia nullis suis meritis inuenta est & subiungit concludendo. *Dico vobis quòd ita gaudium erit in cœlo, super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis qui non indigent pœnitentia*, non dicit pœnitentiam cogitante, quæ est pœnitentia procrastinorum, nec dicit pœnitentiam docente, verbosorum prædicatorum, nec dicit pœnitentiam ostendente, quæ est pœnitentia hypocritarum & simulatorum, sed dicit pœnitentiam agente, quæ est pœnitentia deuotorum.

Gaudium Angelorum

Non est ergo gaudendum solum de redemptione generis humani, sed quacunque hora conuertitur vnus peccator, fit gaudium Angelis Deo, eo quòd numerus eorum suppleatur ex conuersione peccatorum. Vnde August. Qui per pœnitentiam peccatum diluit, Angelicæ fœlicitatis in æternum consors erit, hinc est quòd super conuersione peccatoris, velut de suo consorte, Angeli in cœlo gaudere dicuntur: nam vt dicit Origenes: Nos Angelis in cœlis occasionem gaudij præbemus, cùm super terram ambulantes conuersationem in cœlis habemus.

Augustinus lib de mirabilibus sacræ scripturæ.

Origenes in Lucam

Secundum Ambrosium: Angeli quoniam rationabiles sunt, non immeritò hominum redemptione lætantur, quanquam hoc quoque proficiat ad incentiua probitatis, si vnusquisque conuersionem suam gratam fore credat cœtibus Angelorum, quorum aut affectare patrocinium, aut vereri debet offensam, & tu igitur Angelis esto occasio lætitiæ, gaudeant de reditu tuo.

Ambros. in c. 15. Lucæ.

Vnde Beda: Ouem ergo Dominus inuenit quando hominem restaurauit, & super eam inuentam maius gaudium est in cœlo, quàm super nonaginta nouem, quia maior materia diuinæ laudis est in restauratione hominum, quàm in creatione Angelorum. Mirabiliter enim Angelos creauit, sed mirabilius homines restaurauit. Hæc Beda.

Beda ibid.

Quanuis ergo pastor multo plus diligat oues nonaginta nouem, quàm solam centesimam, tacitis tamen aliis, de restaurata multis modis se gaudere ostendit. Sic quoque Salvator de reparatione hominis magis gaudet, hoc est magis & pluribus argumentis ostendit se gaudere, quàm de Angelorum stabilitate, vsitatissimum etenim est, vt quanuis eum plus non diligamus, maiorem tamen lætitiam de illo faciamus, quem de maiori periculo liberari videmus. Sicut ergo pastor gaudet speciali gaudio de inuentione vnius ouis, non quia magis illam solam, quàm omnes alias diligat, sed quia in ea habet specialem rationem gaudendi, quam in aliis non habebat; sic Deus de reuersione peccatoris habet specialem rationem gaudij, quam non habet de cæteris in iustitia permanentibus, cæteris tamen paribus permanentes in iustitia, sunt Deo magis dilecti. Per hominem centum oues habentem significatur præsidens monasterio, vel Ecclesiæ, habens subditos in quocunque numero, quia sæpe in Scriptura ponitur numerus determinatus pro indeterminato, & si perdiderit vnam per apostasiam, vel occasionem aliam, nónne dimittit alias in deserto, id est, in obseruatione claustrali vel Ecclesiastica, quæ desertum dicitur, eo quòd asperitas ibi videtur, & à multis deseritur, & vadit ad illam quæ perierat, vt ad bonum reducat, & gaudet de illius reductione plus quàm super aliis non errantibus, non quia plus diligat eam cæteris, sed quia specialem rationem gaudendi habet, de reductione eius quam non habet de aliis, tamen non errantes semper sunt plus diligendi, cæteris paribus.

Gaudium pastoris & Christi.

Et nota secundum Dionysium, quòd Dominus numerum electorum determinauit in decem, nouem quidem ordinibus Angelorum, propter Trinitatem, in novenario enim numero trinarius fit tertiò repetitus, & vno ordine hominum propter vnitatem, vt vnitas in Trinitate ab Angelis & hominibus laudaretur, coleretur, adoraretur. Voluit autem numerum electorum constare ex Angelis & hominibus, quia voluit à creatura spirituali & corporali laudari. Hæc Dionysius.

Dionysius de Ecclesiast. hierarch.

Ad idem subdit parabolam vnius dragmæ ex decem perditæ, pro qua mulier accendit lucernam, & euerrit domum, ac quærit diligenter donec inueniat, & super inuenta cum amicis & vicinis gaudet. Dragma hoc loco est nummus certæ quantitatis, valens decem denarios vsuales, habens in se regis imaginem & superscriptionem, quem nos debemus offerre, scilicet nosmetipsos, in quibus est imago regis. Vnde secundum Dionysium: Homo microcosmus, id est, minor mundus dicitur. Habet enim ex terra carnem, ex aqua sanguinem, ex aëre flatum, ex igne calorem.

Dragma perdita.

In

In cuius substantia spirituali imago & similitudo Dei exprimitur, imago in forma accipitur, similitudo in qualitate consideratur. Divinitas enim consistit in Trinitate, cuius imaginem tenet anima, quæ habet memoriam, intellectum, & voluntatem. In Deo consistunt omnes virtutes, cuius similitudinem tenet anima, quæ capax est omnium virtutum. Hæc Dionysius. Igitur dragma, scilicet homo ad imaginem Dei factus, pro cuius requisitione sollicitatur diuina sapientia & sponsa eius, scilicet mater nostra Ecclesia, pro cuius quoque inuentione lætatur tota cœlestis curia, quamuis pusillus non est contemnendus, quia non vult pater cœlestis vt pereat vnus de pusillis. *Summa parabola de dragma perdita.* Sententia autem huius parabolæ, secundum Lucam, talis est in summa: Si mulier cum tanta diligentia dragmam perditam quærit, & de inuenta gaudet, & ad gratulandum amicas & vicinas conuocat, multo fortius Deus hominem perditum debet cum magna diligentia quærere, & de eius inuentione gaudere, & sicut nullus debet murmurare contra mulierem quærentem dragmam perditam, sic nullus debet murmurare contra Dominum quærentem peccatores, siue eos alloquendo, siue cum eis comedendo. Vbi tamen secundum sensum mysticum, no- *Sex notanda.* tantur sex in speciali. Primò, Angelorum & hominum creatio, ibi, *quæ mulier habens dragmas decem*. Secundò, hominis creati præuaricatio, ibi, *& si perdiderit unam*. Tertiò, filij Dei ad quærendam dragmam perditam incarnatio, ibi, *nónne accendit lucernam*. Quartò, ipsius per Christi passionem inuentio, ibi, *& quærit diligenter donec inueniat*. Quintò, Angelorum ad congratulandum inuitatio, ibi, *& cùm invenerit convocat, &c.* Sextò, inuitationis *Gregorius homil. 34. in Evang.* ratio, ibi, *quia inueni dragmam quam perdideram*. Vnde secundum Gregorium: Qui significatur per pastorem, ipse etiam significatur per mulierem, ipse enim Deus, ipse & Dei sapientia, dicitur autem mulier, quia cum dolore nos parit. Angelorum verò & hominum naturam ad recognoscendum se Dominus condidit, & ad similitudinem suam crea- *Dragmæ decem.* uit. Decem ergo dragmas habuit, quia nouem sunt ordines Angelorum, sed vt compleretur electorum numerus, homo decimus est creatus. Et quia imago exprimitur in dragma, mulier dragmam perdidit, quando homo qui conditus ad imaginem Dei fuerat, peccando à similitudine sui conditoris recessit. Quotidie adhuc ista dragma perditur, vel in puluere diuitiarum, vel in luto luxuriæ, vel in diuerticulo erroris cuiuscunque. Accendit autem mulier lucernam, quia Dei sapientia apparens in carne, lumen deitatis accendit in testa nostræ mortalitatis ad quærendum hominem perditum, ad reducendum eum ad beatitudinem. Ista verò lucerna accensa refulsit miraculis, inflammauit dictis, illuminauit exemplis, collocatus enim erat homo in obscuris & vmbra mortis, vnde istam oportuit accendere lucernam. *Et euerrit domum*, conscientiæ, quia mox vt ejus diuinitas per carnem claruit, omnis se nostra conscientia concussit. *Et quærit diligenter*, diligenter enim quæritur quòd intimè diligitur, sic verò ostendit Christus dilectionem suam ad nos, vt animam suam pro nostra *Quæstio dragmæ.* redemptione poneret. Vnde subditur, *donec inueniat*, qui non destitit quærere donec inueniret, quæsiuit enim vsque ad contumelias, vsque ad minas, vsq; ad flagella, vsque ad mortem, vsque etiam ad inferna. Nec mirum si eam inuenit, quam vbique etiam vsque ad inferna cum diuinitatis lucerna ardenti quæsiuit. Euersa ergo domo inuenitur dragma, quia cùm perturbatur hominis conscientia, reparatur in homine similitudo creatoris, tunc enim consueta relinquuntur vitia, vt reluceat imago conditoris, *& cùm inuenerit, conuocat amicas & vicinas*, scilicet supernas virtutes, quæ amicæ sunt, vt exequentes voluntatem ipsius, & vicinæ, quia ei per gratiam continuæ visionis appropinquant, quas ad congaudendum inuitat, & gaudij participes facit, quia congaudent de peccatoribus ad eum conuersis, cùm Deus de se ipso habeat gaudium & Angeli gaudeant in eo. Gaudent tamen etiam de conuersione pœnitentium, quando illud quod prædestinauit impletur, nec illud gaudium est Deo nouum, aut temporale, sed æternum, Angeli verò quibus effectus prædestinationis innotescit, de nostra conversione temporaliter gaudent. Christus etiam gaudet super conversione peccatoris, propter duo. Primò, quia per pœnitentiam ira sua placatur. Secundò, quia precium sanguinis sui in eo non frustratur. Est autem tantum gaudium Christo de conuersione peccatorum, quòd, si non sufficeret sua passio, rursus pati & mori esset paratus. Vnde beatus Dionysius in epistola quadam *Dionysius Areopagita epist. ad Demophilum.* scribit, quòd cùm quidam infidelis hominem fidelem à fide auertisset, Carpus quidam vir magnæ sanctitatis adeo molestè hoc ferebat, ut vtrumque igne comburi Deum rogaret, cui circa noctis medium apparuit Christus in aëre, cum multitudine Angelorum, in terra verò apparuit fornax cum serpentibus accensus, ad quam trahebantur illi duo homines. Carpo ergo petente ardenti desiderio vt mitterentur in fornacem, & molestè ferente dilationem, ecce Christus miseratus descendebat à solio in terram, & extensis manibus homines illos eripuit eleuataque manu dixit Carpo, iterum percute me lancea, paratus sum rursum pati & mori pro hominibus salvandis. Et subiungit Dominus concludendo, *ita dico vobis gaudium erit* *Angelorum gaudium.* *Angelis Dei*, qui sunt vicini & amici Christi, *super vno peccatore pœnitentiam agente*, nam anima vitiorum laqueis capta & stricta, cùm se corrigit, & priora peccata relinquit, tam cœlicolas, quàm christicolas hilares facit. Vnde Bernard. Denique *Bernardus serm. 30 in Cantica.* gaudent in conversione & pœnitentia peccatorum, salutem hominum sitientes, quia lachrymæ pœnitentium sunt vinum eorum, hoc certe vinum lætificat cor hominis, hoc constat & Angelos bibere cum lætitia. Hæc Bernard. Et si Angelis tantum gaudium est pro peccatore, qui propria peccata damnat, quantum est eis gaudium pro iusto, qui aliorum peccata plangit? Considera hic quanta debet esse pœnitentia, vt per eam accendaris, nec torpeas, & totam domum, id est, mentem & conscientiam euerras, vt dragmam vsque ad nouissimum puluerem inquiras diligenter, non pigrè, non morari donec inuenias. Moraliter mulier potest *Moraliter.* dici præsidens, tum propter fœcunditatem, tum propter pariendi difficultatem, huius mulieri dragmæ sunt animæ Dei imagine insignitæ, quarum si vnam perdiderit, debet accendere lucernam, scilicet orando, meditando, sanctè viuendo, & verrere domum conscientiæ peccatoris, feruore prædicationis, terrore comminationis, & quærere diligenter, donec inueniat, quod fit quando ad pœnitentiam reducit. Tertiam quoque de eodem & expressius addit parabolam, scilicet de filio prodi- *Filius prodigus.* go, qui facultatibus consumptis & perditis, ad patrem reuersus susceptus est ab eo & honoratus, quia homo non solum est ouis chara pastori, non solum dragma prætiosa mulieri, sed viscerosæ charitatis filius charissimus patri. Deus enim pater hominem ad imaginem & similitudinem suam

ſuam creauit, vt poſt Angelos expreſſiori ſimilitudine præ cæteris creaturis filius Dei dicatur. Ideo nullus, quantumcunque puſillus eſt, contemnendus, cùm ſit ſummi regis filius, præſertim ille cui dedit fidem & gratiam, per quam eſt filius adoptionis. Et ſi poſt ſuſceptam fidem & gratiam, quæ ipſi ex dono Dei contingebat, vixerit luxurioſè, per culpam, gratiam perdendo, vel ſpiritualiter fornicatus fuerit, fidem deſerendo, adhuc non eſt contemnendus, adhuc à Chriſti & Eccleſiæ gremio non eſt eiiciendus, quia ſi pœnituerit, & humiliter redierit, adeſt Deus pater miſerator & miſericors, qui non lætatur in perditione filiorum, & occurrit pœnitenti, & dat oſculum pietatis & amoris. In cuius receptione gaudet tota cœleſtis curia, qui enim mortuus fuerat infidelitate & culpa, viuit fide & gratia, & qui perierat errore, inuentus eſt Chriſto paſtore omnium requirente. Per hanc ergo parabolam datur intelligi benigna peccatorum à Deo receptio. Ex quo ſecundum Lucam vult habere, quòd nullus debet indignari ſi benignè recipit peccatores. In hac autem parabola ſex tanguntur. *Sex notanda.* Primò ſtatus naturæ, & vtriuſque filij communis propagatio, ibi, *homo quidam habuit duos filios*. Secundò lapſus culpæ, & adoleſcentioris à patre receſſio, ibi, *dixit adoleſcentior patri*. Tertiò locus pœnitentiæ, & eiuſdem poſtmodum reuerſio, ibi, *in ſe autem reuerſus*. Quartò, munus gratiæ, & reuertentis à patre benigna ſuſceptio, ibi, *cùm autem adhuc longè eſſet*. Quintò, ſtimulus inuidiæ, & de ejus iucunda ſuſceptione ſenioris indignatio, ibi, *erat autem filius ejus ſenior*. Sextò, virtus doctrinæ, & indignationis ejus rationabilis ſedatio, ibi, *pater ergo illius*. Poteſt autem hæc parabola, exponi de populo Iudaico & Gentili. Vel de innocente ſeu iuſto tepido, & de peccatore pœnitente deuoto. *Iudaicus populus.* Iudaico inquam vel iuſto conquerente de Domino, dante majorem gratiam vel deuotionis feruorem Gentili, vel pœnitenti, quam ſibi, *homo*, ergo iſte de quo hic dicitur, Chriſtus eſt, qui habuit duos filios, id eſt, duos populos, ſcilicet Iudaicum & Gentilem, qui ſunt filij Dei quantum ad ejus imaginem, vel eius filij ſunt omnes Chriſtiani per eius baptiſmum regenerati, quorum tamen aliqui ſunt iuſti, & aliqui peccatores. *Et dixit adoleſcentior*, id eſt, Gentilis populus, *Exodi, 4.* vnde & populus Iudaicus vocatur in Exodo filius Dei primogenitus. Vel *adoleſcentior*, id eſt peccator, qui iuvenis eſt moribus, & petiit à patre portionem ſuæ ſubſtantiæ, vt recederet à Dei patris lege, & ageret pro libito voluntatis ſuæ ac regeret ſe propria voluntate, *& diuiſit illis ſubſtantiam*, quia dona ſua omnibus largitur, licet diverſimodè, & dimittit quemlibet agere ſecundum arbitrij libertatem. *Adoleſcentior verò filius profectus eſt in regionem longinquam*, non localiter, à Deo patre cœleſti qui vbique eſt, recedens, ſed per multiplicationem peccati ſe à patre, & patria cœleſti elongans, *& ibi*, ſcilicet in regione peccati, *diſſipavit ſubſtantiam ſuam*, per peccatum bona gratiæ perdendo, & bona naturæ peierando, *viuendo luxurioſè*, luxuria interiori, quæ eſt fornicatio ſpiritualis, & maximè idololatria, & luxuria exteriori, quæ eſt fornicatio corporalis & manifeſta. Peccator ergo à patre ſuo cœleſti recedit, quando mortaliter peccat, & tunc in regione longinqua eſt, quia longè eſt à peccatoribus ſalus, & talis luxurioſè conſumit ſuam ſubſtantiam, quando ſenſus ſuos, & vires conuertit ad *Pſalm. 118.* malitiam, *& poſtquam conſummaſſet*, id eſt, conſumſiſſet, *omnia*, ornamenta naturæ, tam naturalia, quàm gratuita. *facta eſt fames valida in regione illa*, quia in regione peccati fit magnus defectus pabuli diuini, & fames bonorum operum atque virtutum, *& ipſe cœpit egere*, ſcilicet ſpiritualibus bonis & virtutibus, eorum fonte relicto, nam exiſtens in mortali peccato fit egens omni ſpirituali bono, *& abiit*, ſcilicet profectu erroris, & de malo in peius ruendo, *& adhæſit vni ciuium regionis illius*, ſcilicet diabolo, qui eſt ciuis in regione vmbræ mortis, *& miſit illum in villam ſuam*, id eſt, in cupiditatem mundanam, vel in peccatorum ſocietatem, in qua dominatur ſicut in propria villa, *vt paſceret porcos*, id eſt, vitia quæ fœdita ſunt & immunda, *& cupiebat implere ventrem*, animæ ſcilicet affectum, *de ſiliquis*, id eſt, cibo porcorum, qui eſt carnalitas, *& nemo illi dabat*, ſcilicet ad ſatietatem, quia venter impiorum & inſatiabilis, dæmones enim ad hoc ſtudent, ne vnquam ſaturitas malorum proueniat. *Mali inſaturabiles.* *In ſe autem reuerſus*, id eſt, ad propriam conſcientiam, per rationis dictamen, à qua receſſerat ſequendo ſenſualitatem, homo enim in peccando extra ſe egreditur, quia limites rectæ rationis tranſgreditur, & ideo pœnitendo ad ſe revertitur. Debet autem pœnitens, ſecundum Gregorium, recognoſcere vbi fuit, *Gregorius homil 34. in Evang.* quia in peccato, & ideo debet dolere, vbi erit, quia in iudicio, & ideo debet timere, vbi eſt, quia in miſeria, & ideo debet gemere, vbi non eſt, quia in gloria, & ideo debet ſuſpirare. *In ſe ergo reuerſus dixit*, pœnitendo de peccatis & dolendo: *Quanti mercenarij*, id eſt, Deo ſervientes pro mercede æterna, *in domo patris mei*, id eſt, in Eccleſia, ſeu congregatione iuſtorum, *abundant panibus*, ſpiritualibus, ſcilicet verbi diuini, & Euchariſtiæ Sacramenti, ac pluribus virtutibus & donis, *ego autem hic fame pereo*, id eſt penuria omnis boni, quo privatum me ſentio. *Surgam*, de luto culpæ, per infidelitatis vel peccati derelictionem, quia iacebat, *& ibo*, per conatum bene operandi, & meliorationem vitæ, quia longè aberat, & *ad patrem meum*, à quo receſſeram, quia ſub principe porcorum erat, *& dicam ei*, recognoſcendo culpam, & petendo veniam, *pater*, ſcilicet ex natura quam dediſti mihi, *peccaui*, ſcilicet malè viuendo, *in cœlum*, id eſt, coram cœleſti curia, ſcilicet Angelis *Peccare in cœlum.* ſanctis, & ideo multum debeo dolere & flere, quia eos contriſtaui. Specialiter peccator peccat in Angelum cuſtodem ſuum, quia ſpernit eius conſilium, *vel in cœlum*, quod ſcilicet per culpam meam amiſi, & per meam negligentiam non quæſiui, *& coram te*, ſcilicet vidente & ſciente, id eſt, in ipſo conſcientiæ meæ conclaui, vbi tui ſolius, qui iudex meus es, penetrant oculi, & ideo multum debeo erubeſcere & timere, quia peccaui ante oculos iudicis cuncta cernentis. Hîc docetur modus confitendi, qui eſt quòd omne bonum attribuamus Deo, quod notatur ibi, *pater*, à quo ſcilicet omne bonum habemus, & omne malum quod facimus, attribuamus nobis ipſis, quod notatur ibi, *peccaui in cœlum*, *& coram te Iam non ſum dignus vocari filius tuus*, *Indignitas peccatoris.* primò, quia à te recedens te contriſtaui, ſecundò quia imaginem patris non honoraui, tertiò, quia ſubſtantiæ meæ prodigus extra diſciplinam vixi, quartò, quia ſeruum alterius, ſcilicet diaboli, me feci, quintò, quia degener in moribus paſcendo porcos extiti, ſextò, quia ingratus te contempſi. *Fac me*, per condignam ſatisfactionem, *ſicut vnum de mercenariis tuis*, ſcilicet bonum, qui ſeruit pro æternis, non malum, qui ſeruit pro temporalibus. Quaſi diceret:

Paratus sum ammodo tibi satisfacere, & seruire spe mercedis æternæ, mercenarius enim laborat pro mercede. Ecce ergo post contritionem & confessionem, satisfactionis oblatio, hæc est pænitentia meditantis in confessione peccati, nondum tamen agentis: postquam itaque ad necessitatem famis peruenerat, in se reuersus pœnitentiam agere incipiebat, quia necessitas ipsum compellebat. In quo notare possumus Dei clementiam, quia etiam peccatores compellit agere pœnitentiam. In tantum enim nostram salutem diligit & quærit, quòd omnibus modis quibus potest nos attrahit, quosdam per prædicationem, quosdam per inspirationem, quosdam per beneficiorum largitionem, quosdam per flagellationem. Vnde dicit Beda: Prodigus iste postquam in semet reuersus diræ famis supplicia formidabat, velut iam seruus effectus etiam mercenarij statum de mercede iam cogitans concupiscit. Ad filij affectum, qui omnia quæ patris sunt, sua esse non ambigit, aspirare, nequaquam præsumit, sed mercenarij statum iam pro mercede seruitutis desiderat. Hæc Beda. Distat autem inter mercenarium, seruum, & filium. Seruus enim est, qui supplicia metuens solo timore pœnæ præsentis vel futuræ temperat se à vitiis, & declinat à malo. Mercenarius autem, qui causa mercedis & desiderio regni cœlestis obedit mandato, & cauet offensas. Filius verò, qui seruat ius hæredis, non pro lucro seruit mercedis, sed gratia ipsius boni & amore virtutum succensus, quicquid est illi contrarium, toto detestatur desiderio. *Et surgens*, implendo quòd deliberauerat, *venit*, id est, venire cœpit, se ad pœnitentiam per bona opera disponendo, *ad patrem suum*, eius gratiam requirendo. Est autem pater redeuntibus clemens. Nam sequitur: *Cùm autem adhuc longè esset*, id est, attritus & motus ad pœnitendum. Non tamen perfectè contritus, ad quod requiritur gratia Dei præueniens, ideo subditur, *vidit illum pater*, ipsius, oculo clementiæ. vt dicit Chrysostomus: Sensit pater pœnitentiam, non expectauit recipere confessionis verba, sed præuenit petitionem misericorditer agens. Vnde subditur: *Et misericordia motus est*, misericorditer ei inspirando motum pœnitentiæ. *Et* velociter, *accurrens*, ipsum præueniendo per misericordiam inchoantem, *cecidit super collum eius*, cum amoris amplexibus constringendo, per misericordiam concomitantem, *osculatus est eum*, dulciter ipsum sibi perfectè reconciliando per gratiam subsequentem. Occurrit quippe Deus pœnitenti per gratiam præuenientem, & recipit eum per clementiam omnia scelera dimittentem. Vnde Gregorius Nissenus: Confessionis meditatio placauit ei patrem vt obuiam ei iret, & oscula conferret. Vnde & Chrysostomus: Quid enim est aliud quod occurrit, nisi quia nos peccatis impedientibus nostra virtute ad eum peruenire non poteramus, ipse autem potens ad inualidos peruenire, descendit? Osculatur autem os eius per quod emissa de corde confessio pœnitentis exierat, quam pater lætus excipit. Incipit autem iam peccata confiteri. Vnde sequitur, *dixit ei filius, Pater peccaui in cœlum, & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus*, quod intellige vt suprà, sed hìc iam non facit mentionem de statu mercenarij, quia postquam suauissimum osculum recepit, ex tunc statum mercenarij dedignatur, sed vt dicit Beda, Pater occurrens non contentus minora concedere, vtroque gradu sine dilatione transcurso pristinæ filiorum restituit dignitati, nec iam de mercede conductoris, sed de hæreditate fecit cogitare parentis. *Dixit autem pater*, scilicet Deus, *ad seruos suos*, id est, Apostolos & Ecclesiæ ministros, quibus Christus præcepit benignè recipere pœnitentes & confitentes. *Citò proferte stolam primam*, id est, citò proferendam & restituendam verè pœnitentibus innocentiam nunciate & promittite, *& induite illum*, id est, ostendite & certificate illum induendum, *& date annulum*, id est fidei signaculum docete dandum, *in manu*, id est, in opere *eius*, vt per opera fides clarescat, & per fidem opera confirmentur, annulus enim rotundus, cum non habet principium neque finem, significat fidem æternæ Trinitatis, quo fidelis anima Deo desponsatur, hunc annulum debent ministri Ecclesiæ in manu dare, docendo ipsum habendum in opere, *fides enim sine operibus mortua est*, & similiter opus sine fide non sufficit, *& calciamenta*, id est, Sanctorum exempla, *in pedes eius*, scilicet in intellectu & affectu. Secundum Chrysost. Ad non tangendum terrena, & ad corrigendum viam vt per lubricum mundi istius iter fixus & immaculatus incedat. *Et adducite vitulum saginatum*, id est, Christum, quem secundum Chrysostomum, vitulum nominat, propter hostiam & immolationem corporis immaculati. Saginatum autem dicitur, propter gratiarum pinguedinem & plenitudinem, quia pinguis & opimus omni spirituali virtute intantum est, vt pro totius mundi salute sufficiat, *& occidite*. Hoc est secundum Augustinum, Mortem ejus insinuate, tunc enim cuique occiditur, cùm credit occisum. Hic ergo vitulus filio reuertenti adducitur & occiditur, quando Christi passio Gentili populo & cuilibet peccatori prædicatur, aut quando in Sacramento Eucharistiæ ministratur, hic vitulus semel occisus est in re, sed multotiens in Sacramentali repræsentatione, quotidie verò immolatur credentium fide, & prædicantium recordatione. *Et manducemus & epulemur*, quia peccator verè pœnitens ad mensam Christi cum aliis Christianis recipitur, & non solum filius reuersus reficitur, sed etiam pater & serui eius, quia refectio Dei, & sanctorum est salus peccatorum, & ideo bene dicit pluraliter, *manducemus & epulemur*. Vnde Ambrosius: Epulantem autem inducit, cùm dicit epulemur, vt ostenderet quoniam paternus est cibus salus nostra, & patris est gaudium nostrorum redemptio peccatorum, *quia hic filius meus mortuus erat*, spiritualiter per infidelitatem, & morte culpæ, *& reuixit*, per fidem & vitam gratiæ. Vel mortuus erat, per separationem à Deo, tanquam à patre, & reuixit, reuertendo ad Deum tanquàm ad patrem suum, quia secundum August. Vera mors quam homines non timent, est separatio animæ à Deo qui est vera vita animarum, *perierat*, scilicet recedendo à consortio Sanctorum, quasi à fratre, *& inuentus est*, quia matri Ecclesiæ restitutus per baptismum, vel pœnitentiam. Et nota hìc circa receptionem peccatoris, quòd pater de cœlis recipit pœnitentem velociter, quòd notatur cum dicitur, *accurrens*. *cecidit super collum eius*, quia Deus pronus est ad miserendum, & tardus ad puniendum, cuius natura & proprietas est misereri & parcere: secundò recipit dulciter, reconciliando eum per gratiam sibi, ideo dicitur, *cecidit super collum eius*: tertiò recipit honorabiliter, dando, *stolam primam*, id est, restituendo innocentiam quam in baptismo induerat, sed per peccatum perdiderat, *& annulum in manu eius*, id est, gratiam bene operandi, quia non sufficit habere innocentiam, nisi fiant opera bona, sed quia in operando sæpe aduersa occurrunt, ideo

Beda in c. 15. Lucæ. — *Mercenarius, seruus & filius.* — *Chrysost. hom. de patre & duobus filiis.* — *Occursus Dei.* — *Chrysost. ibid.* — *Beda in c. 15. Lucæ.* — *Stola prima.* — *Iacobi 2.* — *Calciamenta.* — *Chrysost. hom. de patre & duobus filiis* — *Augustinus lib. 2. quæst. Euang. c. 33.* — *Ambros. in c. 15. Lucæ.* — *Augustinus serm. 72. ad fratres.* — *Recipiendi peccatoris modus.*

ideo subditur, & *calciamenta in pedes eius*, id est, constantiam contra aduersa, quartò recipit lætanter. Vnde dicit, *manducemus & epulemur*: Deus enim ipsi pœnitenti consolationes & dulcedines infundit, & in conuersione peccatoris ipse Deus & Angeli, & omnes sancti gaudent. *Erat autem filius eius senior in agro*, id est, Iudaicus populus in cultu vnius Dei occupatus erat, legem obseruando, vel Christianus in iustitia perseuerans, remissè tamen operando. *Et cum veniret & appropinquaret domui*, scilicet Ecclesiæ, *audiuit symphoniam & chorum*, scilicet pœnitentes Deum laudantes, & in Domino gaudendo epulantes, *interrogauit vnum de seruis, quæ hæc essent*, scilicet festa Ecclesiæ vel gaudia. *Isque dixit illi*: *Frater tuus*, id est, Gentilis populus, vel peccator, *venit*, scilicet ad fidem & pœnitentiam, & *occidit pater tuus*, id est, Deus qui est pater omnium per creationem, *vitulum saginatum*, id est, Christum, quod intellige (vt suprà dictum est) *quia saluum ipsum recepit*, scilicet Gentilem populum & peccatorem. Indignatus est autem frater senior, talis enim aliquando miratur quòd Deus respicit magis peccatorem conuersum, dando ei virtutem fortius operandi, & talis admiratio potest dici indignatio largè loquendo in quantum talis non videtur dignus tanto bono, & nolebat introire, scilicet ad conuiuium, id est, in Ecclesiam, vel peccatorum communionem, propter indignationem. Pater ergo illius, scilicet Deus volens pacificare & amouere hanc admirationem, seu indignationem, & cupiens hunc saluare: *Vult enim omnes homines saluos fieri*, egressus scilicet de domo synagogæ in Ecclesiam, vel de rigore iustitiæ ad misericordiam, cœpit rogare illum, per se, scilicet interna inspiratione, & per suos vicarios scilicet Apostolica prædicatione, & aliorum eruditione, ostendens iusto quòd hoc non prouenit ex parte veteris peccatoris pœnitentis, sed ex infinita bonitate Dei conferentis, secundum sua vera iudicia facultatem omnium transcendentia, & quòd quicquid operatur iustè fit, licet hominibus aliquando aliter videatur, *at ille respondens dixit patri suo*, indignationis suæ causam ostendendo, *ecce tot annis seruio tibi*, scilicet legis iustitiam sectando, vel pro te mala sustinendo, & bona faciendo, & *nunquam mandatum tuum præteriui*, quod scilicet est de vno Deo colendo, vel à iustitia incepta recedendo, & *nunquam dedisti mihi hœdum*, quia omnia beneficia veteris legis modica sunt, & quasi nullius reputationis respectu beneficiorum nouæ legis, *vt cum amicis meis epularer*, scilicet cum Prophetis, Patriarchis, & Angelis, vel hædum, id est, tantam peccatorum exprobrationem & abominationem vt epularer per deuotionis feruorem. *Sed postquam hic filius tuus venit, qui deuorauit substantiam suam*, scilicet temporalem & spiritualem, *cum meretricibus*, id est, cum carnalibus vitiis & spiritualibus, *occidisti ei vitulum saginatum*, scilicet Christum, vel dedisti ei magnæ deuotionis pinguedinem, quasi diceret, secundum ordinationem tuam hoc fuit. *At ipse*, scilicet pater, *dixit illi*, scilicet filio suo seniori, tanquam pius pater ipsum placare volens. *Fili tu semper mecum es*, scilicet per legis obseruantiam, vel per iustitiæ custodiam, & *omnia mea tua sunt*, scilicet bona gratiæ in re, & bona gloriæ in spe, quasi diceret, tanquam iure hæreditario per debitum remunerationis tibi omnia mea debentur. *Epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic*, scilicet vnde congaudere deberes, non indignari, *mortuus fuerat*, scilicet per priuationem fidei, quæ est animæ vita, vel per amissionem innocentiæ & iustitiæ, & *reuixit*, per susceptionem fidei, & recuperationem innocentiæ, *perierat*, propter morum amissionem, & *inuentus est*, quia redditus matri Ecclesiæ propter emendationem. Mouet eum gaudere, quia in hoc apparet optimè bonitas hominis, quando scilicet libenter videt emendationem & correctionem fratris. Vnde Augustinus: Nihil ita probat spiritualem virum, sicut peccati alieni curatio, cùm liberationem potius, quam insultationem, potius auxilia, quàm conuitia meditatur, & quantum facultas tribuit, suscipit. Vbi Chrysost. Hæc ergo parabola ad hoc est composita, quòd peccatores non diffidant reuerti, scientes quòd magna consequentur, vnde introducit alios turbatos in eorum bonis, non vt iudicet eos liuore tabescentes, sed tanto decore honoratos redeuntes, vt etiam inuidiosi possint aliis fieri. Hæc Chrysost. Vnde Dionysius: Verè optimus, & superoptimus Iesus Christus, qui redeuntibus amabilem se exhibet, accedentibus quoque occurrit & obuiat, & totus totos amplectens salutat, & in humeros tollit, quos vix ab errore conuertit, nec de prioribus illos accusat, sed diem festum agit, & amicos conuocat, & vt sit omnium lætantium habitudo, optimos quoque Angelos in lætitiam suscitat. Hæc Dionysius. Quotidie Deus filium recipit reuertentem, dum quemlibet peccatorem recipit pœnitentem, & alia supradicta circa eum facit, dum gratiam in baptismo receperat, & per culpam perdiderat, iterum illi reddidit. Igitur non debemus fratrem nostrum peccatorem contemnere, vel derelinquere sed reuertentem dulciter recipere, ac charitatem circa eum ostendere, & benignè tractare, vel Salvator noster iratus nos peccatores meritò contemnat, vt iustè derelinquat, considera nunc quantum operatur pœnitentia, & quanta sit circa pœnitentes Dei misericordia. Vnde Bernardus: O fœlix pœnitentium humilitas! ô bona spes confitentium, quàm facilè vincis inuincibilem, quàm citò tremebundum iudicem conuertis in piissimum patrem. Et iterum: O quæ & qualis & quanta est misericordia Dei, quæ peccatorem conuersum non minus diligit, quàm eum qui nullam peccati maculam contraxit. Hæc Bernardus. Tres igitur parabolæ vno fine clauduntur, de quibus Ambrosius sic loquitur: Non ociosè sanctus Lucas ex ordine tres prabolas posuit. Ouis quæ perierat, & inuenta est, dragma quæ perierat & inuenta est, filius qui erat mortuus, & reuixit, vt triplici medio prouocati vulnera nostra curemus. Spartum enim triplex non corrumpetur, qui sunt isti? pater, pastor, mulier. Nonne Deus pater? Christus, pastor? Mulier, Ecclesia? Christus te in corpore suo reuehit, qui tua in se peccata suscepit, quærit Ecclesia, recipit pater, quasi pastor reuehit, quasi mulier inquirit, quasi pater vestit, prima misericordia, secunda suffragatio, tertia reconciliatio. Singula singulis quadrant. Redemptor subuenit, etiam suffragatur, author reconciliatur. Eadem diuinæ operis misericordia, sed diuersa pro meritis nostris gratia. Ouis à pastore lassa reuocatur, dragma quæ perierat inuenitur, ad patrem filius suis vestigiis redit, & plena condemnati erroris regreditur pœnitentia. Oues sumus, oremus vt super aquam refectionis nos collocare dignetur. Oues inquam sumus, pascua petamus, dragma sumus, habeamus precium, filij sumus, ad patrem redire festinemus; nec vereare ne te non recipiat. Non enim delectatur Deus perditione viuorum. Iam occurrens venienti tibi cadet super collum, Dominus erigit elisos. Osculum dabit, quod est pignus amoris, stolam,

Marginalia: *Indignatio senioris.* — 1. Tim. 2. — *Iudicia Dei.* — Augustinus in epist. ad Galatas c. 6. — Chrysosto. hom de patre & duobus filiis. — *Bonitas Christi.* — Dionysius epist. ad Demophilum monachum. *Pœnitentium vis.* — Bernardus de gradibus humilitatis. — Ambros. in c. 15. Lucæ. — *Oues sumus.*

stolam, annulum, calciamenta proferri iubebit. Tu adhuc iniuriam metuis, ille restituit dignitatem. Tu suppliciũ vereris, ille osculum defert: tu conuitium times, adornat ille conuiuium, facilè reconciliatur, quando intensè rogatur. Et ideo discamus, quali pater obsecratione sit ambiendus. Pater, inquit, quàm misericors, quàm pius, qui nec offensus patrium dedignatur nomen audire: *pater*, inquit, peccaui, in cœlum & coram te. Hæc est prima confessio apud authorem naturæ, apud solem misericordiæ, arbitrum culpæ. Sed & Deus nouit omnia, vocem tamen tuæ confessionis expectat. Ore enim confessio fit ad salutem. Confitere magis vt interueniat pro te Christus, quem aduocatum habemus apud patrem: roget Ecclesia, illachrymet populus, nec vereare ne non impetres, aduocatus spondet veniam, patronus promittit gratiam, reconciliationem tibi paternæ pietatis pollicetur assertor: crede, quia veritas est: acquiesce, quia virtus est: habet causam vt pro te interueniat, ne pro te gratis mortuus sit. Habet & causam ignoscendi pater, quia quod vult filius, vult pater. Occurrit tibi, quia audit te intra mentis secreta tractantem. Et cùm adhuc longè sis, videt & accurrit: videt in pectore tuo, accurrit, ne quis impediat complectitur quoque. In occursu præsentia est, in amplexu clementia, & quasi quidam patrij amoris affectus: supra collum cadit, vt iacentem erigat, vt oneratum peccatis atque in terrena defluxum reflectat ad cœlum in quo suum quærat authorem. Cadit in collum tuum Christus, vt ceruicem iugo exuat seruitutis, & collo tuo iugum suaue suspendat. Hæc Ambros. Considera nunc ex præmissis, quàm multis modis inducit nos Deus, vt pusillos & humiles diligamus, nec aliquem ex his contemnamus, sed salutem eorum cum diligentia quæramus. Vnde Chrysost. Vides per quot inducit nos ad vilium fratrum diligentiam, ne vtique contemnamus tales animas. Etenim hæc omnia dicta sunt propter hoc: omnia ergo sunt tolerabilia, propter salutem fratris. Ita enim studiosissimum quid Deo est anima, vt neque proprio filio suo pepercerit: ideo rogo mane apparente confestim exeuntes à domo, hanc vnam intentionem habeamus, & idem ad omnes studium, vt eum qui periclitatur eripiamus: non dico hoc solum sensibile periculum, sed id quod est animæ, id est à diabolo hominibus infertur. Hæc Chrysostomus.

Rom. 10.

Occursus Dei.

Chrysosto. homil. de patre & duobus filiis.

ORATIO.

VEni Domine Iesu, quære seruum tuum: veni Pastor bone, quære errantem & lassam ouem tuam: veni Sponsa matris Ecclesiæ, quære drachmam perditam: veni Pater misericordiæ, recipe filium prodigum ad te reuertentem. Veni non cum virga, sed cum charitate, & spiritus mansuetudine: veni ergo Domine, quia solus es qui possis errantem reuocare, perditum inuenire, profugum reconciliare: veni vt facias salutem in terris, gaudium in cœlis: & conuerte me ad te, & da mihi veram & perfectam pœnitentiam agere, vt sim Angelis occasio lætitiæ Domine Deus salutis meæ. Am.

De modo correptionis fraternæ, & de dimittendo fratri septuagies septies.

CAPVT VIII.

Matth. 18. Lucæ. 17.

ET quia Deus gaudet de peccatore conuerso, consequenter dat modũ reducendi peccatorem ad ouile dominicũ: & quomodo pereunti per culpam, succurratur per correptionem fraternam. Circa hanc verò correptionem fraternam est sciendum, quod corripere peccantem præceptum est affirmatiuum: & est omnium in omnes, quia secundum glossam, ita peccat qui fratrem suum peccare videt & tacet sicut qui peccanti non indulget. Ista enim correptio ordinatur ad emendationem fratris peccantis, & ideo est actus charitatis, & pertinet ad omnes, quia vt dicitur in Ecclesiastico: *Vnicuique mandauit Deus de proximo*: & ideo sicut quilibet tenetur proximum ex charitate diligere, ita tenetur defectus eius charitatiuè ad emendationem eius corrigere. Plus tamen ad hoc ligantur prælati quam alij, quia prælati ex zelo charitatis, & ex officio prælationis, sed alij tantum ex zelo charitatis. Item prælati habent corripere verbo & flagello, alij tantum verbo. Et cum sit præceptum affirmatiuum, ligat semper, sed non ad semper exequendum, sed pro loco & tempore, quando licet & expedit, & homo credit quod correptio sit vtilis apud illum quem corrigere intendit. Sunt autem quinque casus in quibus absoluitur homo ab isto præcepto. Primus est cum non sit aliqua spes correctionis. Vnde Hieron. Frustra niti, & nihil quam odium quærere, extremæ dementiæ est. Secundus, cum timetur defectus probationis, & criminaliter agitur, vbi scilicet actor ad talionem, si in probatione deficiat, obligatur. Tertius, cum prælato tanquam iudici notum est factum, quia ille notorius est, vel conuictus. Quartus cùm meliori operi, vel ad minus æque bono vacat, sicut monachi facere debent. Quintus, cùm multitudo vel potestas est in culpa, vbi correptio plus noceret Ecclesiæ, quàm prodesset. Vnde est versus:

Non spes, non testis plebs, præsul scit, monachus sum.

Ostendit ergo hîc debitum modum correptionis hujus, & quis ordo in processu eius sit seruandus. Quia peccatum fratris aut est tibi soli cognitum, aut aliis paucis est notum, aut est publicum. Si tu solus sis, non vt Deus per confessionem, sed vt homo per certam cognitionem, debes ipsum corrigere amicabiliter, secretè, & seorsum, unde dicit: *Si peccauerit in te*, id est secundum Augustinum, te sciente, *frater tuus*, scilicet proximus *corripe*, & increpa *eum* dulciter & charitatiuè monendo secretè, *inter te & ipsum solum*, vt non deducatur in publicum, quod est occultum, vt sic sis emendator, non criminis proditor, intendens correctionem, parcens pudori, ne si publicè correptus semel pudorem aut verecundiam amiserit, in peccato permaneat, & pertinacior effectus difficilè emendabilis maneat, fortè enim præ verecundia incipiet defendere peccatum suum, & quem vis facere correctiorem, facis peiorem. Peccat ergo frater in illos quibus scientibus peccat, quia quantum in eo est, exemplo corrumpit quos testes suæ iniquitatis efficit. Corripe, inquam, eum, non laudes, adulando, non occidas, conuitiando, non sileas, verecundando, non negligas, pigritando, non dissimules, inimicitias vel damna temporalia metuendo, non iuues, obsequium præstando. Vnde dicit Seneca. Amici vitia si feras, facis tua. Bis peccas, cùm peccanti obsequium accommodas. Hæc Seneca. *Et si te audierit*, pœnitendo & à peccato cessando, *lucratus eris illum*, animam eius saluando, & eius reuocatio cedet tibi in lucrum spirituale, scilicet salutis animæ tuæ, quia (vt dicit Hieronymus) per salutem alterius, nobis quoque acquiritur salus. Et certe libenter, ac patienter debet quis recipere correptionem, propter animæ suæ vtilitatem. Vnde Seneca: Moneberis libenter, & reprehenderis patienter, si meritò obiurgauit te aliquis, scito quia

Correptio fraterna.

Ecclesi. 17.

Corripiendi forma.

Hieronymus epistola ad Dom. & Rogat. tom. 3.

Augustinus serm. 16 de verbis Domini.

Peccare in te.

Corripiendus peccator

Seneca in Proverbiis.

quia profuit, & ſi immeritò, ſcito quia prodeſſe voluit. Non acerba, ſed blanda verba timeas. Hæc Seneca. *Si autem te non audierit*, taceas & ceſſes donec aliam viam procedendi habeas. Alia autem via poteſt haberi dupliciter, quia illud peccatum aut eſt iterabile, aut non. Si ſit iterabile, debes aliquibus bonis qui velint prodeſſe aliquid diſcere, per quod poſſint eum deprehendere, vt tecum poſſint eum corripere. Si autem non ſit iterabile, nihilominus coram talibus potes eum corripere vt de illo pœniteat, & de ſimili ſibi timeat, nec es proditor fraterni criminis, ſicut dicit Auguſtinus. Si ergo per primam viam peccator non emendatur, *adhibe tecum vnum vel duos*, ita quod (ſecundum Hieronymum) cum peccator non audit corripientem in ſecreto, primò debet adhiberi vnus, qui (ſecundum Auguſtinum) vult prodeſſe, non obeſſe, *quod ſi nec illum audierit, adhibeatur & tertius*, vel corrigendi ſtudio, vt ſcilicet aut admonitione, aut pudore corrigatur. Vel conueniendi eum ſub teſtibus, vt de peccato conuincatur, vel ſecundum gloſſam: Si dixerit non eſſe peccatum, probent contrarium, *vt in ore duorum vel trium, ſtet omne verbum*. Si ergo peccatum omnino eſt occultum, tunc frater corripiatur occultè. Si autem eſt publicum, tunc debet corripi publicè, quia tunc non ſolum opus eſt, vt ipſe emendetur, ſed & alij quos ſcandalizauit in ipſa punitione ædificentur, & eius exemplo alij timeant & à malis coerceantur. Et ſi non proſit ſecunda via, addit Dominus tertiam, quæ habet vim coactiuam, dicens, *quod ſi eos*, ſcilicet tecum corripientes & commonentes, *non audierit*, ſe corrigendo, *dic Eccleſiæ*, id eſt prælato per denunciationem publicam, ſibi intimando, vt qui prius eras corrector, propter eius pertinaciam fias accuſator, & tunc ſunt teſtes vt qui emendari noluit correctione fraterna, in iudicio conuictus coerceatur à malitia. Quos autem non potes corripiendo, aut monendo, vel accuſando conuertere, ſtudeas ſaltem orando acquirere, deinde ad pœnam peccantis publicè procedit dicens: *Si autem & Eccleſiam non audierit*, præceptum prælati contemnendo, *ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus*, in numero fratrum non computandus, id eſt ſeparetur à communione fidelium per excommunicationem & cenſuram Eccleſiaſticam, & deuita eum tanquam hæreticum & excommunicatum, vt vel ſaltem pudore corrigatur, & opprobriis ſaluetur. Ethnicus dicitur Gentilis. ἔθνος enim Græcè, gens eſt Latinè. Publicanus dicitur, qui lucra ſeculi ſectatur per fraudem, furta, & periuria, vel qui publicorum exactor eſt vectigalium. Proponuntur autem iſti in exemplum, quia apud Iudæos, quaſi excommunicati habentur, non enim eis coütuntur, & in hoc culpa eius & pertinacia, magis deteſtabilis oſtenditur. Deteſtabilior enim eſt in eodem genere, peccati, & paribus aliis circonſtantiis, qui ſub nomine fidelis agit opera infidelium, quàm qui apertè Gentiles ſunt. Nec tamen ideo negligenda eſt ſalus eius. Nam & ipſorum Gentilium & Publicanorum ſalutem ſemper inquirimus. Prima ergo correptio, eſt amoris, ſecunda, timoris, tertia, pudoris, quia primò frater reuocandus eſt amore, & ſi hoc non proficit, reuocandus eſt timore, & ſi hoc non ſufficit, reuocandus eſt pudore. Sanè prædictus ordo fraternæ correptionis, intelligitur tantum de criminalibus. Solent autem clauſtrales ſe in ſuis capitulis accuſare, non præmiſſa admonitione, caueat tamen accuſans, ne hoc ad infamandum, ſed ad corrigendum faciat, quia aliter grauiter peccaret. Fœlicior eſt qui ſeipſum accuſat, & excuſationem aliunde non expectat. Et ne quis ſuperbus ſequeſtrationem, vel excommunicationem talem contemneret, poteſtatem tribuit Apoſtolis, vt ſciant qui à talibus damnantur eorum ſententiam non contemnendam, quia robur & firmitatem habet à Deo confirmante in cœlo, quòd miniſter eius facit in terra. Vnde dicit: *Amen dico vobis, quæcunque ligaueritis ſuper terram*, id eſt in Eccleſia militante, ab ea excludendo, *erunt ligata & in cœlo*, id eſt in Eccleſia triumphante, quia talis ſententia confirmabitur diuino iudicio, *& quæcunque ſolueritis ſuper terram, vocando ad Eccleſiæ vnitatem, erunt ſoluta & in cœlo*, per diuinam approbationem, ac ſic dicat, Sententia veſtra firma ſtabit in abiiciendo contumacem, & in recipiendo pœnitentem, adhibita tamen debita diligentia in ferendo ſententiam. Siue autem iuſtè, ſiue iniuſtè proferatur, ſemper ſententia paſtoris timenda eſt, ne forte culpa quæ non ſit ex opere, fiat ex elatione. Hoc dicit ad commendationem authoritatis Eccleſiæ, & ad terrorem peccatorum, vt coerceantur à malis, & pœniteant de commiſſis, quando audiunt quòd hîc in terra propter culpam ligati, ligamur & in cœlis. Quod verò hîc generaliter omnibus dicitur, dictum fuit ſuprà Petro ſingulariter, in quo tamen omnes intelliguntur. Deinde vt peccatores non contemnant pœnam qua ab Eccleſia excluduntur, ponit duo commoda ex vnitate & communione Eccleſiæ, quibus ab Eccleſia præciſi, & excommunicati, priuantur. Primum tangit, cùm dicit: *Si duo ex vobis conſenſerint*, in bono, per vnionem fidei, & nexum charitatis, *ſuper terram*, vbi eſt opportunitas merendi vel demerendi, & de aliis iudicandi, *de omni re quamcunque petierint*, cum fide & ſine hæſitatione, *fiet illis*, merito vnitatis, *à patre meo cœleſti*. Semper ergo orantes exaudiuntur, concurrentibus conditionibus ad hoc requiſitis, vt ſcilicet orent pro ſe, ac piè, & perſeueranter, & petant expedientia ſcilicet ad ſalutem pertinentia, ac Dei ordinationi conuenientia. & ſi digni ſunt ipſi qui petunt. Et ideo ſi non exaudiuntur, ideo ſit quia in aliquo horum deficiunt. Sæpe etiam pro aliis exaudiuntur, etſi non oratio eorum in ſinum eorum conuertetur. Vbi Origines: Et iſta eſt etiam cauſa, propter quam non exaudimur orantes, quia non conſentimus nobis per omnia ſuper terram, neque dogmate, neque conuerſatione. Sæpe enim in muſicis, niſi fuerit conuenientia vocum, non delectat audientem: ſic in Eccleſia, niſi conſenſum habuerit, non delectatur Deus in ea, nec audit voces eorum. Vbi & Hieronymus: Poſſumus autem & hoc ſpiritualiter intelligere, quòd niſi ſpiritus & anima corpúſque conſenſerint & non intra ſe bellum diuerſarum habuerint voluntatum, de omni re quam petierint impetrent à patre. Nulli dubium eſt quin bonarum rerum poſtulatio ſit, vbi corpus vult habere ea quæ ſpiritus. Hæc Hieronym. Secundum commodum eſt, quia *vbi duo vel tres*, multo magis vbi plures, *congregati fuerint*, id eſt vniti per fidem & charitatem: non diuiſi, per diſcordiam & diſſentionem: non diſperſi, per terrenarum rerum concupiſcentiam: non ſegregati, per ſingularitatem, *in nomine meo*, id eſt ad ſalutem propriam, vel alienam quærendam, ad gloriam nominis mei manifeſtandam. Vnde Rabanus: In nomine Domini congregati ſunt, qui ipſius gloriam æmulantur: ipſius ſpiritu feruent, ipſum in omnibus & per omnia fidei oculis & mundo corde non deſinunt intueri. *Ibi ſum in medio eorum*, fauens eis, & acquieſcens bonæ voluntati & petitioni eorum, ac

iuuans

Marginalia: August. ibid. — Hieron. in c. 18. Matth. — Gloſſa in Matth. — *Ethnicus.* — *Publicanus.* — *Correptionis triplices differentia.* — *Accuſandi ſe forma.* — *Sententia paſtoris.* — *Excommunicatio etiam iniuſta timenda.* — *Communionis commoda.* — *Exaudiri orantes.* — Origenes tract. 6. in Matth. — Hieron. in c. 18. Matth.

iuuans eos in omnibus. Ipse enim qui est pax & charitas, ac summum & commune bonum, sedem atque habitationem sibi in bonis atque pacificis collocauit, qui cum patre cœlesti vnus Deus, quæ iustè petunt in fide & gratia congregati, concedit & facit. Chrysosto. homil. 61. in Matth. Vbi Chrysostomus: Non dicit simpliciter, vbi congregati fuerint, sed addit, in nomine meo, quasi dicat, Si quis propter me, principalem amicitiæ causam ad proximum habuerit, cum eo ero, & sic in aliis virtuosus erit. Vbi & Rabanus: Amat medium mediator Dei & hominum, qui in medio doctorum inuentus est, medius stetit ad baptismum, medius pependit in cruce, resurgens, quoque stetit in medio discipulorum, medius quoque ad iudicium veniens, separabit agnos ab hœdis. Hæc Rabanus. Hieron in c. 18. Matth. Ecce primum concordiæ, ad quam totus iste sermo vocat. Vnde Hieronymus: Omnis superior sermo nos ad concordiam prouocauerat, igitur & præmium pollicetur, ut sollicitius festinemus ad pacem, cùm se dicat inter duos vel tres medium fore. Hæc Hieronymus. Considera nunc quantam charitatem & diligentiam circa proximum ostendere debemus, vt ipsum ab errore reuocemus. Non est enim maior charitas, quàm fratrem peccantem corripere, & pro eo mori. Sed heu in paucis vera charitas & dilectio, quæ propter Christum est, experitur, & in multis dilectio Chrysosto. homil 61. in Matth. & amicitia ficta reperitur. Vnde hîc ait Chrysostomus: Plures videmus alias habentes amicitiæ occasiones, hîc enim quando diligitur diligit, ille autem quoniam honoratus est, ille autem quoniam in alio quodam negotio seculari fuit vtilis, ille autem propter aliud tale, propter autem Christum difficile est invenire aliquem propriè, & vt oportet, diligere eum proximum quem diligit, sed omnia perscrutantes, invenimus apud multos amicitias poëticas, id est fictitias, magis quàm hanc. Hæc Chrysostomus. Quia verò Dominus suprà loquens de correctione fraterna induxit vt peccanti & pœnitenti remittatur iniuria, ne dubitetur de numero, quærit Petrus caput discipulorum quotiens fratri peccanti sit remittendum, & petit si sufficiat ad salutem dimittere septies peccanti in eum. Cui interrogationi benignus & misericors Dominus respondit, quòd, *non solum septies, sed septuagies septies*, remittendum sit. Secundum Augustinus serm. 15. de verbis Domini. Augustinum: Solet per septem cuiuslibet rei, aut temporis vniversitas indicari. Unde in Psalmo Psalm. 118. canitur: *Septies in die laudem dixit tibi*, nihil aliud Psalm. 33. est, quàm, *semper laus ejus in ore meo*. Vndenarius *Vndenarius, Septuagies septies.* verò transgressionem significat, quia vbi transgrederis denarium, in quo decalogus consistit, ad vndenarium vadis, transgressio autem peccatum est. Omnem ergo transgressionem & iniuriam, ac omnia peccata intelligi & dimittit voluit, quando septuagies septies dixit, quòd ex numero vniuersitatis & numero transgressionis, id est, ex septem & vndecim compositum est, quia si vndecim ducas septies, fiunt septuagies septies. Vel ponitur hîc numerus determinatus pro indeterminato, August. ibid. ac si secundum eundem Augustinum, diceret: Totiens quotiens, hoc est omnino quotiens cunque peccauerit, totiens dimittas. Ille verò numerus potius ponitur, quam aliquis alius quia ab Adam vsque ad Christum fuerunt septuaginta septem generationes, & ideo sicut Christus totius humani generis deleuit culpas, sic & homo omnes suas debet dimittere iniurias. Si enim Christus millia peccatorum invenit, & tamen omnia donauit, Chrysosto. homil 62. in Matth. noli subducere misericordiam. Vnde secundum Chrysostomum, cùm dicit, Septuagies septies, non numerum certum & determinatum ponit, sed quasi infinitum, quòd continuè & semper est, significauit. Et secundum Hieronymum: Septuagies Hieron. in c. 18 Matth. septies accipitur pro septies septuaginta vel septuagies septem, id est, quadragentisnonaginta vicibus vt tociens peccanti fratri dimittas in die, quotiens illi in die peccare non poterit, vel quotiens peccauerit, vt non sit modus in te, nec numerus in remittendo, sed semper dimittas. Et sic prima expositio refertur ad omnem iniuriam, secunda ad omne tempus. Vnde Beda: Septenario Beda in c. 17 Lucæ. numero non veniæ dandæ terminus ponitur, sed vel omnia peccata dimittenda, vel semper pœnitenti dimittendum præcipitur: solet enim sæpe per septem cuiuslibet rei, aut temporis, vniuersitas indicari. Et iterum. Cautè intuendum est, quia non passim peccanti, sed pœnitentiam agenti dimittere jubemur. Et primò quidem peccantem misericorditer increpare, vt sit cui postmodum habeamus iustè dimittere. Qui ergo videns fratrem peccare tacuerit, non minus Dominici præcepti transgressor est, quàm is qui eidem pœnitenti veniam dare noluerit, quia qui dixit: Si pœnituerit, dimitte, præmisit, Si peccauerit, increpa. Itaque venia fratri post increpationem largienda est, sed illi vtique, qui pœnitendo ab errore conuertitur, ne vel difficilis venia, vel remissa sit indulgentia. Hæc Beda. Peccantem itaque vt conuertatur corripiamus, & pœnitentem socia charitate colligamus, donantes nobismetipsis, secundum Apostolum, sicut Deus in Christo donauit Coloss. 3. nobis. Vnde Ambrosius: Discas frequenter ignoscere, nec indignationem tenere, nihil enim est Ambros. in c. 17. Lucæ. quo possit offendi, cui ignoscendi est consuetudo. Disce donare iniurias tuas, quia persecutoribus suis Christus ignouit. Hæc Ambrosius. Vtrum autem teneatur quis remittere iniuriam inimico non petenti, est distinguendum. Ex iniuria enim oritur primò rancor, in affectu, secundò, rancoris signum, in effectu. Primum tenetur quilibet statim *Remissio integra.* remittere, etiamsi iniurians non petat veniam. Secundum tenetur remittere veniam veraciter petenti, id est, parato emendare secundum suam facultatem, & tenetur ei dicere ave, & subvenire sibi si indiguerit, quod non petenti facere non tenetur, nisi perfectus fuerit; licet ergo non agatur hîc nisi de dimissione pœnitentis, tamen & pœnitenti & non pœnitenti, tenetur quilibet rancorem odij dimittere, alioquin non habetur charitas, & in articulo necessitatis necessaria etiam ministrare. Perfecti verò qui omnia reliquerunt, & pœnitentibus, & non pœnitentibus tenentur veniam dare, obvios in via salutare, circa articulum necessitatis necessaria ministrare, & multa in hunc modum facere, ad quæ non tenentur imperfecti. Vtrum verò ille cui facta est iniuria, debeat amicitiam quærere. Sciendum quòd duplex est debitum. Primum est necessitatis, sine quo non est salus. Secundum, est perfectionis. Quantum ad primum debitum, non tenetur quis reconciliationem quærere, sed de secundo dicit Chrysosto- Chrys. hom. 11. operis imperfecti. mus quòd talis debet reconciliationem quærere, vt duplicem coronam assequatur, vnam, quia iniuriam passus est, alteram, quia prior rogavit. Vnde iterum ibidem Chrysostomus: Excogita quantum noxius es, & non solum non moram facies ad remissionem qui tibi iniustitiam fecerat, sed & curres ad eos qui te contristauerunt, vt fiat tibi remissionis occasio, vt inuenias curationem propriorum malorum. Mercedem ineffabilem determinat Deus, vt præuenias illum qui iniusta tibi fecit:

fecit: qui si rogatus reconciliatus fueris, non adhuc Dei præcepto facta est amicitia, sed studio illius. Itaque sine corona abscedis, illo brauium accipiente. Sed mala passus es. Sed nihil tantum quantum sibi ipsi operaberis malum rememorans. Sed non possibile est virum bonum aliquod malum pati. Si autem dixeris quoniam inflammatus es contumeliæ memorans, recordare si aliquod factum est tibi bonum ab eo qui te contristauit, & quot tu aliis fecisti mala. Malè tibi dixit, & confudit, reputa quoniam & tu aliis dixisti. Qualiter igitur potieris venia, in quibus aliis non parcis? Sed nulli maledixisti, sed audisti dicentes, & acceptasti, neque hoc est innoxium. Nihil autem ita dilectionem conseruat, vt non meminisse eorum qui in nos peccauerunt. Hæc Chrysostomus. Aduertendum autem, quod licet offensa sit semper remittenda, non tamen iniuria. Si enim ex remissione iniuriæ & pœnæ debitæ, sequeretur pronitas in eo cui remittitur ad facilius peccandum, non esset bonum ei remittere. Similiter si ex tali remissione esset scandalum aliorum, & omissio iustitiæ. Et sic in casibus consimilibus intellige. Dimittamus ergo debitoribus nostris debita pœnæ peccati, si pœniteant in nos peccasse, dimittere verò quod quis in Deum peccat, non est nostri arbitrij. Sed, vt dicit Hieronymus, Nos econtrariò in Dei iniuria benigni sumus, in nostris contumeliis odia exercemus.

Bonus malum non patitur.

Offensa semper, sed non semper iniuria remittenda.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, mihi indigno propitius concede, ut fratrem peccantem verbis oportunè corripiendo emendem, & si non verbis, saltem orationibus & bonis exemplis hoc facere non desistam. Da mihi etiam vt in vnitate Ecclesiæ & Charitate fraterna permanendo merear in orationibus exaudiri, & te per fauorem & auxilium in medio nostrûm experiri, qui habitationem tibi in pacificis collocasti. Insuper & hoc tribue mihi, vt quotienscunque peccauerit frater in me, totiens dimittam ei, ita quòd nec rancor interius, nec rancoris signum exterius in me valeat aliqualiter reperiri. Amen.

De rege qui voluit rationem ponere cum seruis suis.

CAPUT IX

Matth. 18.

QVòd autem dimittendum sit fratri peccanti, & non tantum septies, sed septuagiessepties, & quòd hoc non debeat alicui graue aut difficile videri, si attendatur quod Deus maiora remittit in se peccanti, ostendit Dominus per exemplum, quia magis sumus debitores Dei, & plus offendimus eum quàm homo posset offendere proximum, tanta enim est offensa, quantus est ille qui offenditur: Deus autem est infinitus, & ideo offensa in ipsum commissa quandam habet infinitatem, & tamen quotienscunque offendimus, totiens ipse paratus est remittere, dum tamen velimus veraciter pœnitere. ergo si ipse qui est Dominus, & rex omnium, dimittit seruo, multo fortius & nos debemus dimittere peccanti in nos fratri & proximo. Et ideo pro exemplo ponit parabolam, de rege qui voluit rationem ponere cum seruis suis, & in fine applicat parabolam ad propositum, dicens: *Sic & pater meus cœlestis faciet vobis.* Similiter enim Deus ponit rationem cum seruis, scilicet hominibus, nam omnium actus Deus discutit diligenter, & merita cuiusque examinat, & hoc per scripturas, per creaturas, per confessores, per illuminationem propriæ conscientiæ, nolens rationem de factis humanis exigere. Potest ergo parabola ad propositum aptari, & sic exponi: *Simile est regnum cœlorum*, id est status Ecclesiæ militantis, seu præsentis temporis, quæ regnum cœlorum dicitur, tum quia legibus cœli subiicitur, tum quia de ea ad cœlum peruenitur, *homini regi*, id est, Christo, qui est verus homo, & verus Deus, Rex Regum, & Dominus dominantium, *qui voluit rationem ponere cum seruis suis*, scilicet hominibus, quorum est Dominus, quia ad ipsum pertinet examinatio meritorum quorumlibet, & singulorum. Et notandum quòd Dominus ponet nos ad rationem de omnibus bonis nobis commissis, & bonis omissis. Itemque de malis à nobis commissis, & de malis à nobis dimissis. De primo est parabola de villico iniquitatis, & ista computatio multum timenda est, multa enim bona nobis commissa sunt, & magni valoris, scilicet bona naturæ, gratiæ, & fortunæ, de quibus omnibus oportet reddere rationem, qualiter eis vsi sumus. Et si non haberemus reddere rationem nisi de tempore, multum esse nobis timendum, omne enim tempus homini impensum, requiretur ab eo qualiter fuerit expensum, & vna hora temporis potest homo absolui à debito, & regnum cœlorum lucrari. De secundo est parabola de talentis, & hæc etiam computatio multum est timenda, cùm Dominus dicat ibidem, inutilem seruum proiiciendum in tenebras exteriores. De tertio, computatio etiam multum est timenda, cùm Dominus positurus sit rationem etiam de cogitationibus, & verbis otiosis. De quarto est parabola præsens, & hæc computatio multum est timenda, propter vitium ingratitudinis, quod est valde periculosum. *Et cùm incipit ponere rationem*, id est, merita & conscientias examinare, in qua examinatione modo sumus, sed postmodum dabitur de nobis sententia, secundum merita, *offertur ei vnus debens decem milia talenta*, id est, obligatus ad magnam pœnam, propter multa peccata. In debito istius denotatur grauitas, & numerositas peccatorum, & accipitur determinatus numerus pro indeterminato. Vnde Augustinus: Quia lex in decem præceptis commendatur, ille debebat decem millia talentorum, per quod omnia peccata designantur, quæ scilicet contra legem fiunt. *Cùm autem non habet, vnde reddat*, id est, cùm non potest viribus suis Deo satisfacere pro peccatis. Homo enim per se potest ruere, sed non resurgere, per se offendere & peccare, ac per hoc debitum contrahere, sed non per se satisfacere, nisi gratia Dei accedente, & si homo pro vno tantum peccato non sufficit satisfacere, multo minus pro decem milibus peccatorum talentis, *iubet eum Dominus venundari*, in seruitutem pœnæ, quia secundum Remigium: Pretium huius venditi, supplicium est damnati, & *uxorem eius*. id est, concupiscentiam, ex qua concipiuntur mali filii, & *filios eius*, id est, mala opera, in homine enim spiritus est vir, sensualitas mulier, per quorum commixtionem filij, id est, opera, generantur; vxorem ergo & filios venundari, est pro concupiscentiis interioribus, & malis operibus exterioribus pœnam soluere, quod est precium eius, & *omnia quæ habet*, scilicet temporalia, quia tota substantia sua pro magnitudine delicti traditur quandoque extraneis, vel omnia quæ spiritus habet, sunt vires animæ & corporis, & etiam

Tanta est offensa, quantus offensus.

Ratio de omnibus reddenda.

Augustinus serm. 15. de verbis Domini.

Remigius in eum locum Matth.

etiam bona exteriora, quæ omnia in pœnam commutantur, vt pœna dominetur ei, quantum ad omnia in quibus peccauit. Vnde subditur, *& reddi*, tunc enim debitum peccati redditur, cùm pro eo pœnæ precium exoluitur. *Procidens autem seruus ille*, id est, peccator, per pœnitentiam & humilitatem sui, qui prius quasi collum contra Deum erexerat, obnixè *rogat eum, dicens: Patientiam habe in me*, donando mihi vitæ & pœnitentiæ spatium condonando delictum, relaxando supplicium, *& omnia reddam tibi*, opera meritoria faciendo, & me emendando, tua patientia expectatus, tua gratia præuentus, tua misericordia adiutus. *Misertus autem Dominus*, quia misericors & miserator Dominus, paratus est misereri & parcere verè pœnitentibus, *serui illius*, sic procidentis in contritione, sic dicentis in confessione, sic promittentis de satisfactione, *dimittit eum*, liberum à captiuitate culpæ, *& debitum dimittit ei*, relaxando reatum pœnæ æternæ, dimittit totum, quia plus dat quàm rogetur. Vnde Chrysostomus: Vide misericordiam Dei. Petierat dilationem, & accepit omnium peccatorum remissionem, *egressus autem*, de obligatione peccati, *seruus ille*, à debito quidem liber, sed iniquitatis seruus, & misericordiæ inuentæ oblitus, *inuenit vnum de conseruis suis*, id est, de peccatoribus & hominibus, qui sunt serui Dei cum ipso. Omnes enim conserui, vnius Domini serui sumus, & nos & Angeli, *qui debebat ei centum denarios*, id est, parum offendit eum, & in modico tenetur respectiuè, quia offensa in hominem, modica est respectu offensæ commissæ in Deum, inuenit autem in animo per recordationem iniuriæ, & tenens suffocat eum, stringendo & arctando, quia crudeliter coëgit eum reddere & satisfacere. Ille debitorem tenet, qui offensum tenet in memoria, qui iram & odium seruat in corde. Suffocare, est strangulare vel stringere per gulam, & quia gutture loquimur, ille suffocat proximum, qui verba excusationis non audit. In quo ostenditur austeritas in repetendo vindictam à proximo. Vnde Remigius: Conseruum suffocare, est in fratrem per vindictam exardescere. Tenens ergo suffocat eum, dicens, *redde quod debes*, scilicet tormentum pro iniuria, pro verbis verbera. *Et procidens*, per pœnitentiam, *rogat eum dicens, patientiam habe in me*, id est, parce mihi, *& omnia reddam tibi.* Quasi dicat, paratus sum secundum possibilitatem meam satisfacere, &, vt dicit Remigius, emendabo iudicio vel consilio Ecclesiæ quod deliqui. Attende quòd eadem verba protulit conseruus supplicans, quibus supplicando à Domino remissionem meruerat malus seruus. Sed, vt dicit Chrysostomus, hæc verba ingratus seruus reueritus non est, quibus saluatus est. Ille autem non vult habere patientiam, præstando dilationem, nec vult dimittere sine vindicta rancorem ostendens crudelitatem in modo repetendi vindictam. Vnde August. Non talem inuenit iste conseruum, qualem ille inuenerat Dominum. Petiit ille dilationem, & meruit remissionem iste qui misericordiam petebat dilationis, sensit pœnam suffocationis. *Sed abiit*, in via Cain, à naturali pietate recedendo, & à familiaritate & amicitia proximi se alienando, *& mittit eum in carcerem*, crudeliter affligendo, *donec reddat debitum*, plenariè & ad nutum satisfaciendo, hic carcer infernus potest intelligi. Totiens verò peccantem in nos proximum in carcerem mittimus, quotiens eius culpæ non indulgemus, quantum enim in nobis est dum non parcimus, carceri damnamus. *Videntes autem conserui eius*, scilicet Angeli, qui secundum Apocalypsim conserui sunt nostri, quia eiusdem Domini sumus serui, *quæ fiunt*, scilicet crudeliter à seruo in conseruum suum, omnia enim opera quæ agimus, & supplicia quæ patimur vident, & coram Deo repræsentant. Tres enim testes habemus à quibus non abscondimur, scilicet Deum, Angelos sanctos, & dæmones. Videntes inquam contristantur de ingratitudine & culpa serui, de afflictione & pœna conserui. Angeli enim contristantur ad culpam, lætantur ad pœnitentiam, & ferunt animas ad gloriam, *& narrant Domino suo omnia*, ad Deum referendo, conquerendo, & auxilium implorando. Vel isti conserui sunt Ecclesiarum ministri, & quique fideles & iusti, qui videntes crudelitatem hominum erga proximos, vel aliquem fratrem remissionem peccatorum adeptum non velle misereri conserui sui, contristantur, quia ad eandem virtutem pertinet gaudere de bono, & contristari de malo, & narrant Domino quia in oratione petunt à Domino talia iudicari ad declarationem iustitiæ, non ex liuore vindictæ. Vel Domino narrare est dolores & contritiones cordis in suo affectu Deo demonstrare. Vel cùm veniunt ad Dominum, id est, ad prælatum, qui vicem Dei gerit in terris, denunciant ei mala facta ad finem correctionis. *Tunc vocat eum Dominus*, per sententiam mortis, & de hoc seculo migrare iubet, vt de omnibus rationem reddat. Vnde Remigius. Hæc vocatio non fit modo intus in conscientia, sed fit exterius in iudicio. *Et ait illi, Serue nequam*, quia non est æquus, sed iniquus recipiendo misericordiam, & reddendo immisericordiam seu iniuriam, *omne debitum dimisi tibi*, id est, magnam offensam in me commissam. In hoc (secundum Chrysostomum) patet magnum esse peccatum ingratitudinis, nam primò quando debitor erat decem millium talentorum, non eum nequam appellauit, non sibi insultavit, sed vbi incurrit vitium tantæ ingratitudinis, animo irato ait ei, *serue nequam*, quia peiores effectus quàm primò. Nam (secundum Gregorium) Sicut boni contumeliis efficiuntur meliores, sic semper reprobi de beneficio efficiuntur peiores. Nonne ergo oportuit & te misereri conserui tui? remittendo parua, *sicut & ego tui misertus sum*, remittendo maiora, nulla quippe interueniente satisfactione, sed ob hoc solum, *quia rogasti me*, rogasti dilationem, sed meruisti remissionem. Oportuisset quidem vt tali prouocatus beneficio totum etiam debitum relaxares roganti, sed tu etiam quod minus est facere noluisti, quia dilationem concedere recusasti. Vbi Chrysost. Si graue videtur damnum, afficere debuit lucrum, si graue videtur præceptum, cogita præmium, si graue fit remittere ei qui contristauit, grauius est incidere in gehennam. Secundum Remigium: Seruus iste nullum responsum legitur dedisse Domino. in quo demonstratur quòd in die iudicii, & statim post hanc vitam cessabit omnis peccati excusatio. *Et iratus Dominus*, non per affectum, sed similitudinem affectus hominis irati id est, ad modum irati se habens pœnam inferendo, *tradet eum tortoribus*, id est, dæmonibus & ministris tartareis, qui in hoc sunt diuinæ iustitiæ executores, quia tortores patimur in pœna, quos passi sumus suasores in culpa, *quoadusque reddat*, per pœnam *vniuersum debitum*. commissum per culpam, & hoc erit æternaliter & in perpetuum. *Quousque* enim ponitur pro infinito, sicut *donec* ponitur ibi, non cognouit eam donec peperit, & est sensus, semper soluet & nunquam persoluet, neque reddet aliquando,

Chrysostom. homil. 62. in Matth.

Remigius in c. 18. Matth

Chrysostom homil. 62. in Matth.

Augustinus serm. 15. de verbis Domini.

Testes ineuitabiles quatuor.

Remigius in eum locum.

Chrysostom. homil. 62. in Matth.

Gregorius lib. 8. moral. cap. 25.

Chrysostom homil. 62. in Matth.

quando, sed semper pœnam luet, nunquam enim reddere poterit, quia æternaliter damnatus erit: nam in inferno semper est redditio absque acquisitione, cum pœna semper maneat sine fine, quia ibi non est locus redemptionis vel satisfactionis, sed condemnationis & punitionis. Quòd autem hanc totam similitudinem ad hoc attulerit ipse Dominus, eam modo quo dictum est ad propositum adaptando exponit dicens: *Sic & pater meus cœlestis faciet vobis*, vniuersum debitum à vobis exigendo, & vos tortoribus cruciando tradendo. Secundum Chrysostomum. Non dicit pater vester, sed pater meus, non enim dignum est hominis talis vocari patrem Deum qui ita perniciosus & odiosus est. Vbi Hieronymus. Formidolosa sententia, si parua fratri non dimittamus, magna nobis à Deo non dimittentur. Et quia unusquisque potest dicere ore, nihil habeo contra eum, habet Deum iudicem qui simulationem fictæ pacis aufert, dicens: *Si non remiseritis vnusquisque fratri suo*, non solum ore, sed etiam de cordibus vestris, non ficta pace, sed vera & integra dilectione. Quia non sufficit labiis dimittere, nisi ora & corda conueniant. Quidam enim dimittere nolunt omnino, quia & malitiam seruant in corde, & vindictam dum possunt exercent in opere. Alii etsi remittunt quantum ad vindictam, seruant tamen conceptum odium quantum ad malitiam. Sed quisquis sibi à Domino remitti desiderat, oportet vt vtroque modo fratri remittat, ut nec opere exerceat vindictam, nec corde reseruet malitiam. Quia secundum Gregor. Si hoc quod in nos delinquitur ex corde non dimittimus, illud rursus à nobis exigetur, quod nobis iam per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus, vbi ergo non fuerit charitatis perseuerantia, nulla est sufficiens pœnitentia. Vnde à peccatis, soluto dicitur: *Vade & amplius noli peccare.* Seculares quoque leges propter ingratitudines quosdam reuocant manumissos ad priorem seruitutem. Sed ex his videtur quod peccata dimissa redeant propter iteratam peccati perpetrationem. Ad hoc dicitur communiter quod redeunt per aggrauationem peccati sequentis, non quod peccatum sequens sit æquè graue sicut omnia præcedentia, sed quia grauius est ex comparatione præcedentium. Vnde exigitur quod dimissum fuerat, non in se, sed quantum ad ingratitudinem dimissionis, & ideo dicuntur omnia redire, quia ingratitudo est respectu dimissionis quæ omnium fuit, & ita quodammodo respectum habet ad omnia dimissa. Non ergo redeunt quantum ad maculam & reatum, sed quantum ad ingratitudinem. Qui enim post acceptam remissionem ad peccatum redit, magis delinquit quod ingratus tanto beneficio extitit, & ita ingratitudo peccatum recidiuationis aggrauat. Quidam verò dicunt quod peccata redeant in quatuor casibus, scilicet propter odium fraternum, propter apostasiam à fide, propter contemtum confessionis, & propter dolorem de pœnitentia habita. Vnde sunt versus:

Frater odit, apostata fit, spernitque fateri.
Pœnituisse piget, pristina culpa redit.

Faciliter ergo & meritò in te peccanti dimittes, si quantum tibi dimitti desideras veraciter attendas. Quia secundum Chrysost. Et si septuagiesseptiès dimiseris, & si omnia simpliciter peccata concesseris continuè proximo, quantum gutta aquæ ad pelagus infinitum, tanto magis & multo plus deficit tuus amor ad infinitam bonitatem Dei, cuius in necessitate constitutus es, cùm iudicaberis & noxas tribueris. Et ideo bene peccata in Deum decem milibus talentis, & peccata in proximum centum denariis comparauit, quia etiam eadem peccata multo grauiora commissa sunt in Deum, quàm in proximum. Docemur ergo hoc loco, vt sicut Dominus nobis dimittit maiora peccata, sic nos dimittamus conseruis nostris minora in nos commissa, alioquin à nobis exiget debita vniuersa. Vnde August. Omnis homo debitor est Dei, & debitorem habet fratrem suum. Ideo Deus iustus constituit tibi regulam in debitore tuo, quam faciet & ipse cum suo. Vnde & Chrysost. Hæc igitur omnia intelligentes, & hæc decem milia excogitantes, saltem hinc festinemus ad dimittendum proximis parua & vilia. Audiamus immisericordes & crudeles, quoniam non aliis sumus crudeles, sed nobismetipsis. Cùm memorari malorum vis, excogita quoniam tibiipsi malorum rememoraris, non alij, quoniam tua ligas peccata, non proximi. Duo itaque hinc quærit, & cognoscere aduersum peccata nostra, & aliis dimittere, & illud propter hoc, ut facilius hoc fiat. Qui enim sua intelligit, facilius ignoscit conseruo, & non simpliciter ab ore dimittere, sed & à corde. Ne igitur dicas quoniam conuitiatus est, & detraxit, & decem milia operatus est mihi mala. Quanto enim dixeris, tanto magis monstras eum benefactorem, dedit enim occasionem abluendi peccata tua. Quare quanto maiora iniusta tibi facit, tanto maiorum peccatorum dimissionis causa tibi consistit. Si enim voluerimus, nullus iniusta nobis facere poterit, sed & inimici maximè proderunt nobis. Vide ergo quanta lucraris mansuetè inimicorum ferens imprudentias, primum quidem, & maximum, peccatorum remissionem, secundum patientiam, & perseuerantiam, tertium, mansuetudinem, & amorem hominum, quartum, ab ira continuè esse liberum & à tristitia quæ hinc est. Cum his & venerabilis eris & ipse inimicis, & si dæmones fuerint, magis autem neque habebis iam inimicum ita dispositus. Quod autem est maius & primum, Dei amicitiam, & si peccaueris, venia potieris. Et iterum, non memoriam malorum habeamus in eos qui lædunt, nam nobis prosunt maximè, nisi nosipsos vindicauerimus. Rapuit ille, gratias egisti tu pro iniustitia, & glorificasti Deum, infinitas fructificasti mercedes. Si autem oraueris pro eo: Deo factus es similis. Vides qualiter maximè lucramur ab aliorum persecutione. Nihil ita Deum lætificat, ut non reddere malum pro malo, immo reddere contraria iniunctum est nobis, beneficia & orationes Non est quid difficilius quàm memoria malorum. Hæc igitur scientes humiliemur, & debitoribus nostris etiam gratias agamus, fiunt enim nobis, si philosophari volumus, maximæ non solum indulgentiæ, verum etiam mercedis occasio. Pauca siquidem damus, plurima recepturi. Quid igitur expetis cum violentia, cùm deceret, & si ille vellet dare, ei concedere, vt à Deo totum accipias. Nunc autem omnia facis & litigas, vt nihil tibi dimittatur tuorum. Quotcunque ergo debitores habes & pecuniarum & laborum omnes dimittentes liberos, Deum expete remuneratorem. Cuncta igitur & pecunias & peccata debitoribus nostris debemus, vt nobis retributio optata proueniat. Quódque neglexerimus per aliam explere virtutem, hoc de obliuione admissæ in nos malitiæ adipiscentes, æternis potiamur bonis. Hæc Chrysostomus. Attende & hîc Senecam, qui dicit: Si magnanimus fueris, nunquam iudicabis tibi contumeliam fieri.

Chrys. ibid.
Hieron. in c. 18. Matth.
Gregorius lib. 4. dialogorum c. 60.
Ioan. 8.
Peccatorum reditio.
Casus in quibus peccata redeunt.
Chrysostom homil. 62. in Matth.
Augustinus serm. 15. de verbis Domini.
Chrysostom. homil 62. in Matth.
Iniuria non fit magnanimo.
Seneca.

De

De inimico dices: Non nocuit mihi, sed animum nocendi habuit, & cùm illum in potestate tua videris, vindictam putabis vindicare potuisse. Scito enim honestum & magnum vindictæ esse genus, ignoscere. Et iterum: Iniuriarum remedium est obliuio. Hæc Seneca. Et nota hîc, quòd secundum numerum gradus Apostolici duodenum, sunt duodecim modi remissionum. Primus est baptismus.
Lucæ. 7. Vnde in Euangelio: *Nisi quis renatus fuerit*, &c. Secundus est, charitas. Vnde etiam in Euangelio: *Remittuntur ei peccata multa*, &c. Tertius est, eleemo-
Ecclef. 3. syna, & charitatis opera. Vnde Propheta: *Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna peccatum.* Quartus
4 Reg. 21. est, fletus & lachrymæ, dicente Domino: *quia fleuit in conspectu meo, ne inducam mala in diebus suis.*
Psalm. 31. Quintus est, confessio, & pœnitentia. Vnde Psalm. *Dixi confitebor*, &c. Sextus est afflictio corporis.
1. Cor. 5. Vnde Apostolus: Tradidi huiusmodi hominem in interitum carnis, vt spiritus saluus sit. Septimus est, emendatio morum, vel abrenunciatio vitiorum.
Ioann. 5. Vnde in Euangelio: *Ecce sanus factus es, iam amplius noli peccare.* Octauus est, intercessio Sancto-
Iacobi. 5. rum. Vnde Iacobus: *Infirmatur aliquis, inducat presbyteros*, &c. Nonus est, misericordiæ & fidei
Matth 5. meritum. Vnde in Euangelio: *Beati misericordes, quoniam*, &c. Decimus est, conuersio & salus pro-
Iacobi. 5. ximorum. Vnde Iacobus: *Qui conuerti fecerit peccatorem*, &c. Vndecimus est, mutua remissio & in-
Lucæ. 6. dulgentia. Vnde in Euangelio: *Dimittite & dimittemini*, & in hoc loco præsenti. Duodecimus est, passio martyrij pro fide Ecclesiæ. Vnde latroni pœ-
Lucæ. 23. nitenti ac patienti dicitur à Domino, *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Ex hoc loco, & pluribus aliis Euangelij locis, salubria habemus remedia contra malum desperationis, & ideo non desperet
Ioann. 18. aliquis, cum multos habeamus portus salutis. Si enim desperasti propter peccati magnitudinem, habes Petrum qui negauit fidem, quod est maximum peccatum, & tamen Deus respexit eum. Si despera-
Lucæ. 7. sti, propter peccati multitudinem: habes Mariam Magdalenam, quæ septem habebat dæmonia, id est, vniuersa peccata, & tamen de ea dictum est, dimissa
Ioann. 8. sunt ei peccata multa. Si desperasti propter peccati turpitudinem, habes mulierem in adulterio deprehensam, cui dictum est, vade & amplius noli peccare. Si desperasti, propter peccati infamiam, habes Matthæum publicè in telonio sedentem, & tamen
Matth 9. Dominus dixit ei, sequere me. Si desperasti propter peccati diuturnitatem, habes latronem qui perseuerauit in malo vsque ad mortem, & tamen
Lucæ. 23. dictum est ei à Domino, *Hodie mecum eris in paradiso.* Si desperasti propter peccati crudelitatem, habes Paulum Apostolum lapidantem Stephanum,
Actuum. 9. de quo dictum est: *Vas electionis mihi est iste.* Si desperasti propter peccati recidiuationem, seu peccati iterationem & magnitudinem, habes hîc authoritatem expressam de dimittendo fra-
Bernardus tri septuagiesseptíes. Vnde Bernardus: Omnino
serm. 21. in propter mansuetudinem quæ in te prædicatur,
Cantica. currimus post te Domine Iesu, audientes quod non spernas pauperem, peccatorem non horreas, Non horruisti confitentem latronem, non lachrymantem peccatricem, non Chananæam supplicantem, non deprehensam in adulterio, non sedentem in telonio, non supplicantem publicanum, non negantem discipulum, non persecutorem discipulorum, non ipsos crucifixores tuos. Tam validus denique es ad iustificandum, quàm multus
Chrysosto. ad ignoscendum. Currit sponsa, currunt adole-
homil. 14. scentulæ, sed quæ amat ardentius, currit velocius,
ex variis in
Matth. locis. & peruenit citius. Vnde & Chrysostomus: Liberi

quippe nos arbitrij creauit Deus, vt voluntate nostra cum adiutorio Dei, quod volumus faciamus. Si publicanus es potes fieri Euangelista, si blasphemus es, potes fieri Apostolus, si latro es, potes paradisi colonus effici, si magus es, potes Deum adorare. Nec est vlla malitia, quæ pœnitentia non soluatur. Et ideo tanquam præcipua malignitatum elegit Christus, vt nemo vsque in finem semetipsum despiciat. Noli mihi dicere, perij, noli mihi dicere, peccaui. Et quidem medicum habes satis fortiorem te, & potentiorem quàm infirmitas tua est. Medicum habes voluntatem tuam (si volueris) emendantem, & potentem, & cupientem. Cùm enim non subsisteres, fecit te, & quia peruersus es effectus, multò magis emendare te poterit. Sed forsitan dices: Quomodo poterit peccator similis esse sanctis? Noli requirere qua arte, noli scrutari Medici potentia.
rationem, sed crede clementiæ & benignitati diuinæ. Sed dicis, grandia sunt peccata mea, & immensa scelera mea. Et quis est sine peccato? Sed ego inquis pessimè, & super omnem hominem. Sufficit tibi, ad placandum Deum, peccare desinere, & benefacere. *Dic tu prior*, inquit, *iniquitates tuas vt iustificeris.* Isaiæ 43.
Recognosce quia tu peccasti, & si agnoueris, initium correctionis factum est tibi. Suspira, mœstus esto, effunde lachrymas. Nec enim aliud quid Lucæ. 7.
effudit meretrix illa, sed lachrymis pœnitentiam sociauit, & ipsa comite peruenit ad fontem. Hæc Chrysostomus. Vnde & Gregorius: Ab spei ergo Gregorius
certitudine nulla nos malorum nostrorum qualitas, homil. 29 in
nulla quantitas frangat. Id circo enim omnipotens Euang.
Deus electos suos in quibusdam lapsibus cadere permittit, vt aliis in culpa iacentibus si toto ad eum corde consurgant, spem veniæ reddat, & eis per lamenta pœnitentiæ viam pietatis aperiat. Quia qui multos à suis iniquitatibus iam sanatos aspicimus, quid aliud quam supernæ misericordiæ pignus tenemus? Et iterum: Quid itaque in hac re debemus aspicere, nisi immensam misericordiam conditoris nostri, qui nobis velut in signo ad exemplum pœnitentiæ posuit eos, quos per pœnitentiam viuere post lapsum fecit. Etenim nihil in his aliud video, nisi ante oculos nostros posita spei, & pœnitentiæ exempla. Omnipotens Deus vbique oculis, quos imitari debeamus obiicit, vbique exempla suæ misericordiæ opponit. Vnde & Augustinus: Quæcunque necessitas cogit pecca- Augustinus
torem ad impœnitentiam, nec criminis quantitas, serm. de pœ
nec temporis breuitas, nec vitæ enormitas, nec nitentia.
horæ extremitas excludit à venia si perfecta fuerit voluntatis mutatio, sed in amplissimos sinus mater charitatis filios prodigos suscipit reuertentes. Et iterum: Pater tradidit filium suum, quo redimeret seruos, misit Spiritum sanctum, quo seruos adoptaret in filios, filium dedit in precium redemptionis, Spiritum sanctum in priuilegium adoptionis se totum seruat in hæreditatem adoptatis. Nemo ergo de Dei pietate diffidat, quia maior est Dei misericordia quàm nostra miseria, & quisquis ad eum toto corde clamauerit, exaudiet illum, quia misericors est. Tardius siquidem ei videtur peccatori Magnitudo
veniam dare, quàm ipsi peccatori accipere. Sic misericordia Dei.
enim festinat reum absoluere à tormento conscientiæ suæ, quasi plus cruciet eum compassio miseri, quàm ipsum miserum compassio sui. Vnde etiam Chrysostomus: Crede mihi: talis est erga Chrysosto.
hominem pietas Dei, quòd nunquam spernit pœ- homil. 19. in
nitentiam, si ei sincerè & simpliciter offeratur: Genesin.
etiam si ad summum quis venerit malorum, & inde velit reuerti ad veritatis viam, suscipit libenter

& amplectitur, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet statum. Vnde super illo verbo Cain: Genes. 4. *Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear*, dicit Augustinus: Mentiris, inquit, Cain, mentiris, maior est Dei pietas, quàm omnis iniquitas. Ecce expresse apparet quòd desperauit, & ideo dicit Augustinus, quòd ipse plus turbauit Deum in desperatione, quàm in fratricidio, sicut Iudas in desperatione, quàm in proditione. Vnde Bernardus: O (Bernardus de conuersione Pauli.) res confusa, ô res monstruosa, peccator desperans de Dei misericordia, cùm cuncta peccata originalia, mortalia, venialia ab origine mundi commissa, diuinæ misericordiæ comparata, sunt quasi vna gutta ad pelagus totius maris. Et breuiter dicendo, secundum Augustinum & Gregorium: Si vnus homo omnium hominum peccata perpetrasset, & velut Cain & Iudas desperasset, præterea Deus illi veniam denegare iurâsset, si miser ille contritus veniam rogasset, Deus pius illi veniam non denegasset. (Hieron. in c. 16. Marci.) Et testante Augustino & Hieronymo, peccata præterita non nocent, si non placent. Multum etiam sperare debemus in merito Christi, sine quo non possumus saluari. In merito enim Christi radicata sunt omnia merita nostra, siue satisfactoria poenæ, siue meritoria vitæ æternæ, quia nec ab offensa creatoris sumus digni absolui, nec immensitatem præmij, quod Deus est, digni sumus assequi, nisi per meritum hominis Dei. Et præcipuè in merito passionis Christi est sperandum, quia hæc est miseris speciale solatium. Vnde Bernardus: (Bernardus serm. 22. in Cantica.) Passio tua Domine vltimum refugium, singulare remedium deficiente sapientia, non suffragante iustitia, non sufficiente sanctitate, succumbentibus meritis, illa succurrit. Non solum autem à desperatione, sed etiam à vana spe est cauendum, quia vtrobique magnum est periculum. Vnde August. (Augustinus tract. 33. in Ioannem.) Ex vtroque homines periclitantur & sperando & desperando. Quid igitur agit Deus cum periclitantibus vtroque morbo? Illis qui spe periclitantur, hoc dicit: (Eccli. 5.) *Ne tardes conuerti ad Dominum, neque differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.* (Ezechiel. 18) *Illis qui desperatione periclitantur, quid dicit? In quacunque die iniquus conuersus fuerit, omnes iniquitates eius obliuiscar.* Propter illos ergo qui desperatione periclitantur, proposuit eis indulgentiæ portum: propter illos verò qui spe periclitantur, & dilationibus illudun- (*Mortis incertitudinis causa.*) tur, fecit diem mortis incertum. Quando veniet vltimus dies, nescis. Ingratus es, quia hodiernum habes in quo corrigaris, & crastinum expectas, fortè non addetur. Et iterum: Ne desperando augeamus peccatum, datus est nobis poenitentiæ portus, rursus ne sperando augeamus peccatum, datus est nobis dies mortis incertus. Et iterum: Latro agnouit, Petrus negauit, in Petro demonstratur quenquam iustum non de se debere præsumere, in latrone, ne impium conuersum desperare debere. Timeat ergo bonus, ne pereat per superbiam, & malus ne desperet, propter multam malitiam, Hæc Augustinus. Vnde Gregorius: Habete fratres mei fiduciam de misericordia conditoris nostri, & ad misericordem iudicem, dum adhuc expectat, cum lachrymis venite. Considerantes nanq; quòd iustus sit, peccata vestra nolite negligere, considerantes verò quòd pius sit, nolite desperare. Et iterum: Sic autem nos misericordia eius refoueat, vt nullo modo negligentes reddat: sic peccata perturbent, vt mens in desperationem non proruat. Quia & si præsumentes metuimus, & metuentes (Chrysost. ad Theodorum lapsum.) speramus, æternum regnum citius adepturi sumus. Vnde etiam Chrysost. Ne rideamus qui stamus, sed dicamus nobis ipsis: *Qui æstimat se stare, videat ne* (1. Cor. 10.) *cadat*, neque desperemus si cecidimus, sed dicamus nobis: *Nunquid qui cadit non resurget?* (Hierem. 8.) Et enim multi in ipsum coeli verticem ascenderunt, & à scena & scurrilitate ad Angelicam translati sunt vrbanitatem, & tantam ostenderunt virtutem vt dæmones abegerint. & multa signa operati fuerint. Et horum quidem plenæ sunt scripturæ, & plena vita patrum exemplis nobis. Et iterum: nullus eorum qui in malitia sunt, diffidat: nemo in virtutibus existens dormitet, neque hîc confidat, multotiens enim meretrix pertansibit, neque ille desperet, possibile enim est ei, & primos transire. Hæc Chrysost.

ORATIO.

VÆ mihi misero, quia cùm ad peccata quæ feci inspicio, & supplicia intelligo, quæ pro his pati debeo, non paruum timorem habeo. Quid ergo remanebo quasi desperatus sine consilio, sine adiutorio? Ad te fontem pietatis & misericordiæ Iesu Christe curro & festino, in quo iam tot & tantos peccatores ablutos video & agnosco, tuámq; ineffabilem misericordiam exoro, vt mihi sic concedas in præsenti mecum, & cum ministris tuis computationem facere. ac conseruis meis peccata sua dimittere, & mea emendare, vt in futuro quando personaliter rationem ponere volueris cum seruis tuis, dimittas mihi quæ tibi debeo & proximis. Amen.

De causa dimittendi vxorem, & de paruulis Domino oblatis.

CAPVT X.

POst hæc venit Dominus Iesus de (Matth. 19. Marc. 10. & Luc. 18.) Galilæa *in fines Iudææ trans Iordanem.* (*Iudæa.*) Omnis quippe prouincia Iudæorum generaliter dicebatur Iudæa, ad distinctionem aliarum gentium, veruntamen meridiana eius plaga, in qua habitabant tribus Iuda & tribus Benjamin, specialiter dicebatur Iudæa ad distinctionem aliarum regionum quæ in ipsa continebantur prouincia, scilicet Samaria, Galilæa, Decapolis, & reliquæ aliæ sitæ in ea. Narrantur ergo ea quæ in hac prouincia, scilicet Iudæa fecit, & docuit, ac passus est Dominus, & primò quæ trans Iordanem ad Orientem, vbi habitabant duæ tribus, scilicet Manasse, deinde quæ circa Iordanem, quando venit Hierico, & Bethaniam, & Hierusalem. *Et secutæ sunt eum* de Galilæa *turbæ multæ.* Ex quo patet deuotio populi ad eum, quia multi sequebantur causa suæ prædicationis audiendæ, aliqui causa curationis impetrandæ. (Chrysosto. homil. 61. in Matth.) Vbi Chrysost. Et secutæ sunt eum turbæ multæ, quasi testimonia salutaris doctrinæ eius, quasi oues pastorem in manu ipsius genitæ & nutritæ, perducebant eum, quasi paruuli filij patrem ejus peregrè proficiscentem. Ipse autem tanquam pater proficiscens bona pignora charitatis filiis suis reliquit, pro exiliis, remedia sanitatum. Hæc Chrysost. Vnde sequitur, & curauit eos ibi, scilicet in Iudæa, & non antè in Galilæa, vt gentes in eam misericordiam seu veniam, quæ Iudææ parabatur, admitteret, & in signum quòd ex Iudæa gentibus salus esset, secundum Originem: (Origenes tract. 7. in Matth.) Sanauit Dominus turbas trans Iordanem vbi baptismus dabatur, quia omnes à spiritualibus infirmitatibus in baptismo saluantur. Et sic patet quòd Euangelista in vno verbo, multa miracula sanitatũ includit, quia proter multitudinem miraculorum, non poterant omnia in particulari describi. Deinde subditur narratio de triplici religiosorum perfectione,

scilicet

ſcilicet continentiæ, obedientiæ, & paupertatis, & primò de continentia, cùm dicitur: *Et acceſſerunt ad eum*, ſcilicet Ieſum, *Phariſæi*, qui in populo Iudæorum præ aliis videbantur religioſi *tentantes eum*, ſcilicet capere in verbis. Notanda eſt mentium diſtantia in turbis & Phariſæis. Hæc conueniunt vt doceantur, & ſui infirmi ſanentur, hi accedunt vt ſaluatorem & doctorem veritatis, tentando capiant & decipiant, has deuotio pietatis, illos ſtimulus adduxit liuoris. *Et dicentes: Si licet homini dimittere vxorem ſuam quacunque ex cauſa?* id eſt, ex leui cauſa. Hanc autem quæſtionem proponunt Chriſto, ad capiendum eum, quia reſponſio ad vtranque partem calumniabilis videbatur. Quia ſi diceret vxorem pro libito voluntatis dimittendam & aliam ducendam, pudicitiæ prædicator & aſſertor videretur laxare frena carnalis concupiſcentiæ, & ſibiipſi contraire. Si autem diceret quòd non, videretur contra Moyſen dicere, qui libellum permiſit repudii. Sed ipſe ſic reſponſionem temperat, vt decipulam eorum tranſeat, & reſpondit ſola fornicationis cauſa vxorem eſſe dimittendam, libellum verò repudii ob duritiam & malitiam cordis eorum à Moyſe fuiſſe permiſſum, id eſt, nulla lege punitum. Permiſit autem hoc, non ſicut bonum & licitum, ſed propter maius malum euitandū, quia maluit permittere diuortium quàm ob odium vxorem, vel deſiderium ſecundarum nuptiarum fieri homicidium. Iſta autem permiſſio, non abſoluebat eos à peccato, ſed tantum à pœna legali, quia non fuit imperium Dei, ſed hominis diſſimulatio in tolerando minus malum ne maius fieret. Deus enim non eſt ſibi contrarius, vt aliud ante iuſſerit, & aliud nunc imperet. Moyſes quidem nec præcipiendo, nec concedendo, nec indulgendo hoc mandauit, ſed diſpenſando, ſuſtinendo, & permittendo conſilio Spiritus ſancti, ne peiora fierent hoc tolerauit. Si Apoſtoli permiſerunt ſecundas nuptias propter incontinentiam hominum, & malas eorum voluntates. Iuxta enim primariam inſtitutionem, non fuit niſi vnica vnici, ſed propter incontinentiam hominum, tranſeunt modo ad ſecundas nuptias. Vnde cum de duobus malis minus toleratur, huius permiſſio dicitur diſpenſatio, quaſi diuerſorum penſatio, quando duo mala quaſi æquè librantur, vt videatur quod eorum peius ſit & præponderat. Eſt autem triplex permiſſio, ſcilicet conceſſionis, vt cùm Abbas concedit monacho propter infirmitatem veſci carnib⁹, illicitis quidem propter votum, ſed nunc licitis propter conceſſionem Abbatis, & cauſam neceſſariā. Indulgentiæ, vt permiſſio ſecundarum nuptiarum. Vnde Apoſtolus: *Vxor viro defuncto nubat cui vult in Domino, hoc autem ſecundum indulgentiam dico*, quia ſi culpa eſt, venialis eſt. Suſtinentiæ, vt permiſſio libelli repudij, quod ſuſtinuit Moyſes, non Deus, quia Deus hoc crimen puniuit temporaliter vel æternaliter, quod Moyſes non puniuit temporaliter. Eſt enim permiſſio ſuſtinentiæ, quando Deus permittit nos peccare, qui non concedit illud fieri, nec diſpenſat, ſed ſuſtinet, id eſt per patientiam expectat. Solam ergo fornicationem ponit Dominus cauſam diſſidii, iubens cæteras moleſtias pro fide coniugij, & caſtitate ſuſtineri. Et intellige diſſidium, quantum ad cohabitationem, & debiti redditionem, non tamen quantum ad vinculum matrimonii, quod non ſoluitur niſi per mortem, & ergo nec vir, nec mulier poteſt contrahere altero viuente. Vnde Rabanus. Vna ergo ſolummodo carnalis eſt cauſa, id eſt, fornicatio, vna ſpiritualis hoc eſt, timor Dei vt vxor dimittatur, nulla autem cauſa eſt vt viuente ea quæ relicta eſt, alia ducatur. Spiritualiter per vxorem quæ non dimittitur niſi propter fornicationem, intelligitur anima, cuius vir eſt Chriſtus, qui nunquam animam niſi propter fornicationem peccati dimittit, per quam Chriſtus à nobis recedit. Moraliter qui dimittit vxorem ſuam ſpiritualem, ſcilicet Eccleſiam, & ducit, ſcilicet pinguiorem, mœchatur, non enim quærit ſpiritualem fructum, ſed temporale lucrum. Propoſito ergo quod eſt neceſſitatis in virtute continentiæ, conſequenter ponitur illud quod eſt ſupererogationis & conſilij, ſcilicet continentia ab omni actu venereo. Diſcipuli enim hoc audientes quòd vinculum matrimonii eſt indiſſolubile, & moti ex verbis eius, dixerunt ei: *Si ita eſt cauſa homini cum vxore*, quòd non poſſit eam niſi modo prædicto dimittere, *non expedit nubere*, ac ſi dicant, Melius eſt ſimpliciter continere, propter onus & graue pondus vxorum, & multa incommoda quæ poſſunt inde venire. Vnde Chryſoſt. Leuius eſt contra concupiſcentiam præliari, & contra ſeipſum, quàm contra mulierem malam. Vnde & Hieron. Graue pondus vxor eſt, ſi excepta cauſa fornicationis non licet eam dimittere. Quid enim ſi temulenta fuerit, ſi iracunda, ſi guloſa, ſi vaga, ſi morboſa, ſi iurgatrix, ſi maledica, timenda erit huiuſmodi, & erit volimus nolimus ſuſtinenda. Cum enim liberi eſſemus, voluntariè nos ſeruituti ſubiecimus. Et dixit Dominus reſpondendo diſcipulis: *Non omnes capiunt verbum iſtud*, continentiæ, ſcilicet vt impleant & ſe contineant, quia non omnes capere volunt, nec omnes acceptum habent. Audiet enim luxurioſus & diſplicet ei, *ſed quibus datum eſt*, à Deo ex ſpeciali munere, quia ſtatus altus eſt, ad quem non valemus, niſi ex gratia, aſcendere. Vnde dicit ſapiens quòd nemo poteſt eſſe continens, niſi Deus det, ac ſi dicat, Non caſu, ſeu fortuna virgines fiunt, ſed qui à Deo petunt & laborant vt accipiant. Vnde Hieron. Nemo putet ſub hoc verbo, vel fatum vel fortunam introduci, quòd hi ſunt virgines, quibus à Deo datum ſit, aut quos quidem ad hoc caſus adduxerit, ſed his datum eſt qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt. *Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulſanti aperietur.* Vnde & Chryſoſt. Non dixit, non omnes poſſunt, ſed non omnes capiunt, id eſt, omnes capere poſſunt, non tamen capere volunt. Si enim quidam in pugna cadunt nos cadentium negligentiæ imputare debemus, non difficultati virtutis. Quòd autem dicit, quibus datum eſt, non hoc ſignificat, quoniam quibuſdam datur, quibuſdam non datur: ſed illud oſtendit, quia niſi auxilium gratiæ acceperimus, nihil ex nobis valemus. Quoniam autem volentibus gratia non negatur, in Euangelio Dominus dicit: *Petite, & dabitur vobis, quærite, & inuenietis, pulſate, & aperietur vobis.* Debet autem voluntas præcedere, & ſic ſequitur gratia. Nam gratia ſine voluntate nihil operatur, nec voluntas ſine gratia. Nam & terra non germinat, niſi pluuiam ſuſceperit, nec pluuia fructificat ſine terra. Hæc Chryſoſtomus. Et ne omnem continentiam putarent laudabilem & meritoriam, conſequenter diſtinguit eam triplicem. Prima eſt contracta à natura: ſecunda à caſu, ſiue violentia: tertia à voluntate & gratia. *Sunt enim Eunuchi*, id eſt, continentes, & eſt Græcum vocabulum, ſecundum Iſidorum, *qui ſic nati ſunt* ſine inſtrumentis, ſiue frigidæ naturæ, qui propriè dicuntur caſtrati, quaſi caſtè nati. *Et ſunt Eunuchi qui facti ſunt ab hominibus*, quibus ſecantur genitalia, qui

Quæſtio Phariſæorum captioſa. — Deut. 24. — *Permiſſio triplex.* — 1. Cor. 7. — *Morale.* — Chryſoſt. hom. 63. in Matth. — Hieron. in c. 19. Matth. — *Non omnes capere.* — Sapient. 8. — Hieron. ibid. — Luc. 11. — Chryſoſt. hom 63. in Matth. — Luc. 11. — *Continentia triplex.* — *Eunuchi.*

Spadones. qui propriè dicuntur Spadones, à spata genere ferri quo eunuchizantur. Et istæ duæ non sunt laudabiles, & nec meritoriæ, nec demoritoriæ, quia necessitate fiunt, non voluntate nisi in quantum per voluntatem acceptantur. Secundum Hieron. Inter hos secundos computantur & hi qui specie religionis simulant castitatem, scilicet hypocritæ & appetentes vanam gloriam ab hominibus ex quocunque suo opere. *Et sunt Eunuchi*, id est, continentes, *qui seipsos castrauerunt, non per membrorum abscissionem, sed per concupiscentiæ repressionem, & se castitati, seu castè viuere voluntariè, deuouerunt, propter regnum cœlorum*, qui propriè dicuntur Eunuchi, id est, bene viuentes, ab eu quod est bonum, & nuchos quod est victoria quasi boni victores, & hi merentur, & ratione voluntatis, quia spontanea, & ratione actionis, quia bona, & ratione intentionis, quia recta, ista enim tria perficiunt meritum. Hæc ergo tertia continentia, quæ est per voluntatem reprimentem concupiscentiam ab actu venereo, victoriosa dicitur & laudabilis, & tota est meritoria. Vnde Chrysostomus: Illa est gloriosa continentia, non quam transgredi non potest necessitas debilitatis corporis, sed quam complectitur voluntas sancti propositi. Et iterum: Cum autem dicit qui se castrauerunt, non membrorum dicit abscissionem, sed malarum cogitationum interemptionem. Etenim concupiscentia habet fontes præcipuè a proposito incontinendi, & mente negligente. Et si ipsa sobria fuerit naturalium motuum nullum est nocumentum. Nec ita abscissio membri comprimit tentationes & tranquillitatem facit, vt cogitationis frenum. Sed quia talis status altus est, nec possunt omnes ad hoc attingere, sed solum perfecti, ideo infert Dominus hortando milites suos, dicens: *Qui potest capere*, & implere, *capiat*, cum adiutorio Dei vt sit castus, vel intelligat quæ dico, vel qui potest pugnare contra carnem, pugnet, ac superet & triumphet. Et est vox hortantis ad continentiæ brauium non iubentis, quasi diceret: Vnusquisque consideret an virginitatis & pudicitiæ præceptum implere queat. Tantum bonum non est necessitatis, sed supererogationis, nec est hoc præceptum, sed consilium, cuilibet offertur, nemini imponitur, qui potest continere, contineat. Habito itaque de perfectione continentiæ, siue castitatis, consequenter agitur de perfectione obedientiæ, siue humilitatis, & hoc commendatione paruulorũ, per quos designantur humiles & obedientes, quia sicut paruuli non propria voluntate, sed alterius ducuntur, ita humiles & obedientes, alterius voluntate & imperio mouentur. Vnde dicit Beda: Quòd hæc lectio humilitatis magisterio plena micat, quæ videlicet innocentes ac simplices ad Domini gratiam pertingere posse demonstrat. Dum ergo Dominus Iesus de castitate dissereret, *tunc oblati sunt ei paruuli*, ex deuotione offerentium, *vt manus eis imponeret & oraret*, id est vt manu, & voce benediceret. Consuetudo enim fuit apud veteres, vt paruulos benedicendos offerrent senioribus, & impositio manuum ortum habuit ab antiquis patribus, qui volentes benedicere paruulis, imponebant eis manus. Videntes igitur Iudæi Christum moribus senem, vita sanctum, doctrina sapientissimum, & de castitate loquentem, & habentes eum sicut prophetam, obtulerunt ei infantes, vt eis manus imponens & orans benediceret, manu per tactum, & voce per orationem. In quo datur intelligi, quòd paruulis sufficit per fidem aliorum ad Christum afferri. *Discipuli verò*, labori magistri compatientes, & propter eius dignitatem prohibebant, & *increpabant*, offerentes, non quòd nollent infantibus à Saluatore, & manu, & voce benedici, sed quia timebant eum post tam longos sermones, importunitate offerentium grauari & offendi. Christus autem etsi fatigabatur corpore, non tamen animo, quia ei placebat, & præualuit ac vicit fortis eius affectus, quo hominum salutem cupiebat, vt nullus à consecutione suæ salutis prohiberetur. Sic fatigatus ex itinere non curans famem aut cibos, ad conuersionem Samaritanorum, quorum salutem famescebat, se conuertit. Vbi Origenes. Hęc ergo debemus attendere, ne æstimatione sapientiæ excellentioris & profectus spiritualioris, contemnamus quasi magni pusillos Ecclesiæ, prohibentes pueros venire ad Iesum. Hæc Origenes. Paruuli etiam possunt dici pauperes & generis infimi, per discipulos autem impedientes ne Christo offerantur, possunt accipi Ecclesiæ rectores, vel religiosi, qui propter paupertatem, vel generis infirmitatem repellunt tales à promotione vel receptione, quamuis sint apti & digni, propter quod impedientes arguuntur ore Christi. Vnde dominus indignè ferens dixit discipulis: *Sinite paruulos venire ad me*, apud quem non est personarum acceptio, *& nolite eos prohibere*, comminationib⁹ terrendo, vel malis exemplis corrumpendo, quia isti sunt figura & forma verè humilium, quorum familiaritatem ego volo, & consortium. In quo dedit prælatis exemplum corrigendi ostiarios suos pauperũ accessum prohibentes. Vnde Chrysostomus: Nolite vetare pueros, nam si sancti futuri sunt, quid vetatis filios ad patrem venire? Si autem peccatores futuri sunt, vt quid sententiam condemnationis profertis, antequam culpam videatis? Nam quales modo sunt, meum est, quales autem postea futuri sunt, ipsorum erit. Quod ergo meum est, honorate, quod autem illorum erit, miseremini. Et subiungit: *Talium est enim regnum cœlorum*, non dicit istorum, sed talium, vt non tam ætatem, quàm humilitatem & innocentiam commendet. Non omnium, sed talium, id est, similium, & illorum qui similem habent humilitatem & innocentiam, per studium & laborem, & qui tales sunt per mores & virtutes, quales sunt paruuli per naturam & ætatem. Puerorum enim anima, ab omnibus malis est pura, & magistra innocentiæ, & humilitatis, & nullus potest intrare in regnum cœlorum, nisi fuerit innocens & humilis, quia nihil inquinatum intrabit in illud. Vnde secundum Hieronymum. Non ait istorum, sed talium, vt ostenderet non ætatem regnare, sed mores, & his qui similem haberent innocentiam & simplicitatem præmium repromitti, de quibus Apostolus: *Nolite pueri fieri sensibus, sed malitia paruuli estote, sensu autem perfecti*. Vnde Ambros. Non ætas præfertur ętati, alioquin obesset adolescere. Cur ergo pueros aptos dicit esse regno cœlorum? Fortasse quia malitiam nesciant, fraudare non nouerint, referire non audeant, scrutari ignorent, opes, honorem, ambitionem, non appetant. Sed non ignorare ista virtus est, sed contemnere. Non enim virtus est non posse peccare, sed nolle. Non igitur pueritia, sed æmula puerilis simplicitatis bonitas signatur. Vnde etiam Chrysost. Et nos itaque si volumus fieri hæredes cœlorum, virtutem hanc cum multa possideamus diligentia. Etenim ab omnibus malis pura est pueri anima, & eorum qui constristauerunt non memoratur, sed vt ad amicos accedit, sicut nullo facto, & quantumcunque à matre flagellatus fuerit, hanc inquirit,

[Marginalia: Hieron. loco prænotato. — Chrys. hom. 32. operis imperfecti. — Idem homil. 63. in Matt. — Beda in c. 10. Matth. — *Manuum impositio.* Gen. 27. & 49. — Orig. tract. 7. in Matth. — Chrys. hom. 32. operis imperfect. — Hieron. in c. 19. Matth. — 1. Cor. 14. — Ambros. in c. 18. Luc. — Chrysost. homil. 63. in Matth.]

inquirit,& præ omnibus eam appreciatur, & si reginam ostenderis cum diademate, non præponit hanc matri cilicio superindutæ, & necessariis nihil plus inquirit. non tristatur in quibus nos, puta damno pecuniarum,& talibus, non lætatur in quibus nos, in temporaneis his, non respicit ad pulchritudines corporum, propter hoc dixit: *Horum enim est regnum cœlorum*, vt electione hæc operemur, quæ à natura pueri habent. Hæc Chrysostomus. Sunt autem decem proprietates bonæ in pueris, quas qui imitatur, regnum cœlorum consequetur, quæ sunt, innocentia, munditia, obedientia, simplicitas, humilitas, veritas, malorum illatorum immemoratio, fortuitorum nulla reputatio, & præsentium valde paruorum ad sufficientiam acceptio. Deinde paruulos sibi oblatos Dominus dulciter suscepit, *& complexans eos*, & in vlnis detinens, in signum, quòd simplices & humiles, puros & deuotos diligit, *& manus eis imponens*, vt viris continentibus gratiam sui auxilii conferendam significare, *benedixit illos*, aliqua vocali benedictione, quæ scripta non est, vt humiles sua benedictione dignos ostenderet. Sic spiritualiter quotidie humilibus manus imponit cùm eis gratiam, & auxilium tribuit, quia humiles spiritu digni sunt ejus gratia & benedictione: Deus enim superbis resistit, humilibus autem, qui se manibus & potestati eius subiiciunt dat gratiam. In quo humilium dignitas ostenditur, qui tanta bona merentur. Vnde dicit Hieronymus: Quòd humilitas sola obseruatrix est custósque virtutum, & nihil est quod ita Deo gratum faciat & hominibus, quantum si vitæ merito magni, sed humilitate infimi videamur. Et bene humiles, paruulis & innocentibus comparauit, quia humilitas maculas peccatorum lauare, & innocentiam reddere consueuit. Vnde Bernardus: Decor animæ humilitas est. Non à me ipso hoc dico, cum propheta prior dixerit: *Asperges me hyssopo & mundabor*, humili herba ac pectoris purgatiua humilitatem significans. Hac se post grauem lapsum rex propheta lauari confidit, & sic inuenit quendam innocentiæ recuperatæ candorem. Et sciendum quòd Christus manus imponendo paruulis instituit, & initiauit sacramentum confirmationis? cuius ministerium postea contulit Apostolis. Vnde paruuli in frontibus chrismate consignantur ab Episcopis, qui in Ecclesia Dei locum obtinent Apostolorum, per impositionem enim manuum Apostolorum, conferebatur Spiritus sanctus, ad robur, & confirmationem fidelium, cuius impositionis manuum locum obtinet prædictum Sacramentum. Considera nunc quantum Christus simplicitatem, & humilitatem, ac innocentiam paruulorum diligit, quibus tanta familiaritatis & beneuolentiæ signa ostendit, & studeas pro posse paruulos imitari, & virtutes eorum habere, vt valeas cum ipsis regnum cœlorum possidere.

Puerorum decem proprietates. — Iacob.4. & 1.Petr.6. — Hieron. epist. ad Celantiam. — Psalm 50.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui nos ad continentiam es hortatus, da quod hortaris, & tribue mihi fragili castitatem mentis & corporis, & qui paruulos venire ad te voluisti, & eis manus imponens benedixisti, præsta mihi misero vt sim paruulus in oculis meis, quatenus gratiam inueniam in oculis tuæ maiestatis, & quod paruuli possident per naturam, ego consequar misericorditer per gratiam tuam, vt meritis omnium paruulorum, & humilium tibi placentium ego vltimus omnium te rectore, te duce merear ad te peruenire & à te benedictione in cœlestibus munerari. Amen.

De perfectione paupertatis.

CAPVT XI.

HAbito sermone de perfectione castitatis, & obedientiæ, seu humilitatis: consequenter agit de perfectione paupertatis. *Et ecce* enim *vnus* adolescens genu flexo ante Iesum: *interrogauit eum, dicens: Magister*, propter doctrinam sanam: *bone*, propter vitam sanctam, *qui boni faciendo vitam æternam possidebo;* secundum Bedam, audierat iste à Domino tantum similes paruulis dignos esse regno Dei, & ideo certior esse desiderans de ingressu regni, non per parabolas sed apertius postulat sibi exponi, quibus meritis, vel operibus vitam æternam possit consequi. *Iesus autem respondit ei*, primò quantum ad eius cogitationem, quia iste cogitabat Iesum esse purum hominem, licet crederet eum esse sanctum, bonum doctorem, & ideo quasi respondens eius cogitationi, dixit ei: *Quid me dicis bonum?* quasi diceret, Ex quo me credis purum hominem, non debes me vocare bonum. *Nemo enim bonus, nisi solus & vnus Deus*, hoc est dictum: Deus est solus bonus essentialiter, per se, & à seipso, & nullus alius, quia alii participatiuè per ipsum, & ab ipso. Vnde Chrysostomus. Hoc autem dicens non excludit homines à bonitate, sed à comparatione bonitatis diuinæ. Quasi diceret Dominus: Quare me dicis bonum, cùm non credas me esse Deum. Si verò confiteris bonum, credas etiam esse Deum. Solus enim Deus natura est bonus. Deinde consequenter respondet eius interrogationi, dicens: *Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata*, quasi diceret, hoc sufficit ad salutem, quod amplius est, non est necessitatis, supererogationis, quia secundum Bedam: Iustitia legis custodita, non solum bona terræ, sed & vitam conferebat æternam, suo tempore consequendam. Et quia adolescens hæc audierat, sollicitus factus interrogauit, quæ essent hæc mandata quorum obseruantia est necessaria, hoc autem, secundum Chrysostomum, non tentans fecit, sed æstimans alia quædam præcepta esse, præter legalia, quæ vitæ ei causa fierent. Iesus autem quasi infirmo condescendens, legis præcepta clementissimè exposuit dicens: *Non homicidium facies*, manu occidendo, ore iubendo, vel consulendo, vel etiam detrahendo, quia per detractionem occiditur proximus in conscientia aliena, in qua viuebat per bonam famam, nec corde mortem alterius desiderando, vel odium retinendo, aut beneficium subtrahendo, & per hoc præceptum decalogi, prohibetur nocumentum proximi in persona propria. *Non adulterabis*, per hoc prohibetur nocumentum proximi in persona sibi coniuncta. *Non furtum facies*, per hoc prohibetur nocumentũ proximi in possessa. *Non falsum testimonium dices*, per hoc prohibetur nocumentũ, proximi in fama. *Honora patrem tuum & matrem*, eis subueniendo, & reuerentiam exhibendo, & per hoc præceptum affirmatiuum intelligitur omne beneficium proximo reddendum, quia nomine patris & matris, intelligitur omnis proximus. Et hoc est, quòd subditur: *Et diliges proximum tuum, sicut teipsum*, id est, ad id quod diligis teipsum, scilicet ad gratiam & gloriam, vel *sicut teipsum*, id est, non verbo tantum, sed opere & veritate. Proximus autem noster est, omnis qui nobiscum conuenit in natura, quem debemus sicut nosipsos diligere. Quam sententiam Dominus inducit, vt ostendat quòd finis

Matth.19. Marc 10. & Lucæ.18. — Beda in c. 10. Marci. — Chrys. hom. 13. operis imperfecti. — Beda in c. 10. Marci. — Chrysost. homil.64. in Matth. — 1.Tim.1.

præ-

præceptorum est charitas: quia obseruantia mandatorum non est meritoria vitæ æternæ, nisi fiat ex charitate. Inter hæc præcepta ordinantia in proximum, non tanguntur præcepta de non concupiscendo rem proximi, vel eius vxorem: quia reducuntur ad præcepta de non adulterari & non furari, & sub illis possunt intelligi. Vel quia intelliguntur in hoc quòd dicitur: *diliges proximum tuum*, qui enim vere proximum diligit, nec rem eius nec vxorem concupiscit. Enumerat autem hîc non omnia mandata, sed solummodo præcepta secundæ tabulæ quæ ordinant hominem ad proximum, in quibus implicat & supponit præcepta primæ tabulæ ordinantia hominem ad Deum, quia homo magis tenetur Deo quàm proximo: & ideo si obseruantia mandatorum secundæ tabulæ est necessaria ad salutem, multo fortius obseruantia mandatorum primæ tabulæ est necessaria ad eandem. Vnde bene dicit Apostolus, quòd qui diligit proximum legem impleuit: quia in dilectione proximi intelligitur dilectio Dei vt finis propter quem proximus diligitur, quia proximus diligitur propter Deum, & non econuersò. Per prædicta etiam ostendit Saluator, quòd obseruantia præceptorum cerimonialium & iudicialium non erat amplius necessaria ad salutem, sed sufficiunt decem decalogi præcepta. Quorum primum est: Non adorabis Deos alienos: id est, verum Deum coles & super eum nihil amabis. Multi enim hodie sunt, qui sibi Deos alienos faciunt. Nam sicut dicit August. hoc ab homine colitur, quod præ cæteris diligitur. Superbus igitur pro Deo habet superbiam, luxoriosus luxuriam, auarus auaritiam. Secundum: Non assumes in vanum nomen Dei tui in os tuum: id est, non blasphemabis nec iurabis indebitè in nomine sui. Talis iniuriam facit Deo, quem in testimonium suæ falsitatis inuocat, quasi Deus mendacium diligat: & sibi, qui in iudicio Dei puniendum se obligat si non est ita sicut iurat: & proximo, quia per falsam iurationem ipsum decipit & defraudat. Tertium: Diem sabbati sanctifices: vt in eo mortaliter non pecces, & mala vites. Contra istud præceptum peccat qui causa cupiditatis in sabbato opus seruile facit, vel aliquod peccatum committit, vel opera misericordiæ dimittit: quia à bonis operibus non est vacandum. Quartum: Honora parentes tuos, scilicet obediendo, obsequendo, subueniendo, & animabus eorum miserendo. In hoc etiam præcipitur honor patrum spiritualium, scilicet prælatorum. Quintum: Non occides, opere, verbo, negligentia, cogitatione, auxilio, consensu malo, exemplo, vel aliqua occasione. Homicidium etiam aliquando fit corde per odium, aliquando ore per verbum detractorium, aliquando opere per factum. Et istud vltimum est triplex: quidam enim occidunt corpus tantum: quidam animam tantum, quando scilicet eam trahunt ad peccatum: quidam vtrunque, quando scilicet aliquis interficit seipsum, vel alium in peccato mortali existentem. Sextum: Non mœchaberis operando, cogitando, loquendo, vel in iurisdictione tua fornicationem sustinendo. Per hoc autem quòd dixit, non mœchaberis; prohibetur omnis carnalis appetitus & corruptio, præter eam quæ est matrimonii. Septimum: Non furaberis, aliena quomodolibet tibi attrahendo, vel re aliena inuito domino vtendo. Per furtum intelligitur omne malum ablatum, siue occultè faciendo in acceptis, siue fraudem exercendo in mercationibus, siue mercedem non soluendo operariis. Octauum: Non dices falsum testimonium contra proximum tuum: omne mendacium, dolum, detractionem, adulationem, calumniam, & doctrinam erroneam deuitando. Nonum: Non desideres domum, vel agrum, vel aliam rem proximi tui: tali videlicet mente, quòd velles tibi cum suo damno adoptare. Decimum: Non concupisces vxorem, seruum, ancillam proximi tui: corde consentiendo, ore solicitando, opere concupiscentiam perficiendo. Hæc qui perfecerit, saluari poterit. Cùm autem ille adolescens hæc omnia à iuuentute sua se seruasse responderet: quod tamen in multis religiosis vix aliquis hodie reperiret, *Iesus intuitus eum dilexit eum:* propter bonam conuersationem suam præteritam, & ostendit sibi vultum amicabilem: *&*, instruens eum de perfectione, *dixit illi: Vnum tibi deest*, quoad statum perfectionis, scilicet bonum paupertatis. Quia etsi mandatorum obseruatio sufficit ad salutem: non tamen ad euangelicam perfectionem, sed ad hanc etiam requiritur obseruatio consiliorum: in qua primum est abrenunciatio temporalium, & ideo de hac tantum hic facit mentionem. Vbi Origenes: Non tamen intelligendum est quòd in ipso tempore quo bona sua tradiderit pauperibus, fiat omnino perfectus: sed illa ex die incipiat speculatio Dei adducens eum ad omnes virtutes. Et subdit Dominus, dicens: *Si vis*, quia hoc est in tua libertate, *perfectus esse*, id est ad statum perfectionis ascendere super communem statum saluti necessarium, quia hoc est de perfectione vitæ, *vade* per affectum contemnendo temporalia, *& vende* per effectum ea relinquendo: & hæc *omnia* non partem tantum, vt Ananias & Sapphira, quod est contra proprietarios, *quæ habes*, & iustè possides: quod est contra raptores & vsurarios eleemosynas de alieno facientes: illa enim habemus quæ iustè possidemus. Illa ergo quæ iustè possidentur vendenda sunt: quæ verò iniustè, reddenda sunt illis quorum fuerunt: *& da*, non vende quærendo munus à manu, vel à lingua, vel ab obsequio, *pauperibus*, non diuitibus à quibus similia accipies: nec amicis carnalibus, nisi fuerint indigentes: nec histrionibus & male vtentibus, quod est contra simoniacos & ambitiosos, qui dant aliis vt acquirant beneficia & dignitates: & hoc fac propter Deum non propter ostentationem: quia abiicere temporalia propter ostentationem, non est meritorium, *&* sic dando *habebis thesaurum*, id est quendam beatitudinis *in cœlo* locum tutissimum. Hoc autem non dicitur, quia paupertas sit maior virtus quàm continentia vel obedientia: sed dicitur per quandam correspondentiam, quasi thesaurus cœlestis sic respondeat voluntariæ paupertati, sicut exaltatio humiliationi. Vnde Chrysostomus: Bene autem non vitæ fecit æternæ mentionem, sed thesauri, dicens: & habebis thesaurum in cœlis: quia enim de pecuniis erat sermo & de abrenunciatione omnium, ostendit quòd reddit plura his quæ præcepit relinquere, quanto maius est cœlum quàm terra: in thesauro enim copiam retributionis ostendit. *Et veni*, relictis omnibus, *& sequere me*, me imitando, & sicut ego ambulo ambulando: quia in sequela Christi per opera charitatis consistit perfectio principaliter & completè: in paupertate autem voluntaria consistit inchoatiuè per modum remouentis prohibens, & disponentis: quia per hoc aufertur cura temporalium, quæ à dilectione Dei impedit animum. Vnde glossa: Relinquere omnia, est via ad perfectionem: sed in sequendo consistit perfectio.

Rom. 13.

Dei præcepta. Aug. lib. 10. de ciu. c. 4.

Origenes tract. 8. in Matthæum.

Propria vendenda & danda perfectis.

Chrysost. homil. 64. in Matth.

Magna

Magna certè gloria est sequi Dominum, & ideo valde est appetendum. Ad perfectionem ergo non sufficit homini relinquere sua, nisi Dominum sequatur, id est, nisi relictis malis faciat bona. Vnde Theophilus: Cum paupertate enim & cæteras virtutes hominem habere oportet, ob hoc ait, & veni sequere me, id est, in cæteris esto meus discipulus, & iugiter me sequaris. Vnde & Hieronymus: Facilius sacculus contemnitur, quàm voluntas. Multi diuitias relinquentes, Dominum non sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur. Vbi & Rabanus: Ecce duas vitas hominibus propositas audiuimus: actiuam, ad quam pertinet non occides, & cætera legis mandata & contemplatiuam ad quam pertinet si vis perfectus esse &c. Actiua ad legem pertinet, contemplatiua ad Euangelium, quia sicut vetus nouum præcessit testamentum, ita bona actio præcedit contemplationem. Actiuis enim conuenit obseruatio præceptorum quæ in lege traduntur, contemplatiuis obseruatio consiliorum quæ in Euangelio docentur. Et notandum, quòd multiplex est perfectio, scilicet sufficientiæ, quam omnes habent existentes in charitate, ordinis, cuius proprium est seruare continentiam, religionis, cuius proprium est renunciare omnibus; prælationis, ad quos pertinet ponere animam pro ouibus suis, securitatis, cuius proprium est habere mortem in desiderio, & vitam in patientia. Ad primam perfectionem tenetur quilibet, ad vltimam verò nullus tenetur, ad tres verò medias tenentur aliqui ex causis. Vnum ergo signum perfectionis posuit, cùm omnia relinquere consuluit, vt nudum Christum nudus sequatur. Vnde (secundum Theophilum) dicens omnia, summam paupertatem suadet, si quid enim restiterit, illius seruus est. Et secundum Ambrosium: Talem voluit adolescentem illum Dominus ad paradisum redire, qualis Adam fuerat de paradisi sublimitate dejectus. Nudus enim incola Adam paradisi fuit. Quanuis ergo cum possessione diuitiarum possit quis ad vitam ingredi seruando mandata, tamen ad perfectam sequelam Christi vt perfecto amore & integro affectu tendat in Deum, deest sibi vnum, scilicet quòd relinquat diuitias affectu, vt sit pauper spiritu, quæ paupertas includit humilitatem, sine qua non est paupertas vera, quia vanum est habere bursam vacuam, & cor plenum superbia. Includit etiam contemptum diuitiarum effectu, quia difficile est valde habenti diuitias, ne amore earum aut detineatur, aut distrahatur, & impediatur à perfecto amore Dei, ne Christum liberè & expeditè sequatur. Nam qui diuitiis implicatur, mittit pedes in rete, ne possit coram Deo perfectus ambulare, & liberè Christum sequi, quia diuitiæ viscosiores sunt visco, & vix euellitur animus occupatus ab eis & detentus. Nimia ergo dilectio terrenarum possessionum est huius perfectionis impedimentum. Quod bene patuit in hoc iuuene, qui *cùm audisset verba Domini*, de perfectione paupertatis voluntariæ, *abiit tristis*, seculi tristitia mortem operante, impeditus à perfectione quam quærebat terrenarum possessionum amore, ob quod non poterat ad perfectionem voluntariæ paupertatis ascendere. Vnde causa tristitiæ redditur, cùm subditur: *Erat enim multas habens possessiones*, spinas producentes & tribulos, sementem dominicam suffocantes, & ipse nihilominus habitus à possessionibus, & diues valde diuitiis fallacibus, ob quarum inordinatum amorem tristabatur de persuasione abrenunciationis earum, tristabile enim est amata abiicere. Ad temporalia enim passibiliter afficitur, cuius cor in priuatione eorundem aliqualiter contristatur. Nam plerunque cùm temporalia assunt nobis, putamus quòd ea non diligamus, sed cùm abesse cœperint inuenimus qui sumus. Hoc enim sine amore nostro aderat, quod sine dolore discedit. Iste iuuenis cùm audiret, quòd quæcunque haberet venderet, & daret pauperibus, abiit mœrens, quia & diuitias seculi & vitam æternam habere volebat, quod difficile erat vt fieret, quoniam in possessione diuitiarum absque superbia elationis & absque proprietate voluptatis vix stare quis potest, sicut etiam difficile esset, quòd homo in cacumine verticis alicuius montis staret, & tempestate validi venti quassatus non caderet. Vt verò dicit Augustinus: Hic adolescens laudabilis quidem est, quia non occidit, non adulteratus est. Vituperabilis autem, quia contristatus est in verbis Christi vocantis eum ad perfectionem. Adolescens quippe erat secundum animam, & propterea relinquens Christum abiit. Hæc Augustinus. Sed tale rete frustra iacitur ante oculos pennatorum, scilicet contemplantium perfectorum, qui tanto minus contristantur quòd desunt temporalia, quanto magis appetunt æterna. Nam vt ait Gregorius: Tanto quisque minus dolet quòd desunt æterna, quanto magis gaudet quòd assunt temporalia, & qui minus dolet quòd desunt temporalia, certius expectat vt assint æterna. Et ideo secundum Gennadium: Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare, sed melius est pro intentione sequendi Christum, omnia & totum simul donare, & absolutum à solicitudine cum Christo egere. Vt enim dicit Chrysostom. Non similiter detinentur qui pauca habent, & qui multis abundant, quoniam adiectio diuitiarum maiorem accendit flammam, & violentior fit cupido. Non solum autem diuitiarum possessio, sed etiam rerum aliarum diuersitas hominem à Dei contemplatione & perfecto amore impedit & auertit. Vnde Augustinus: Temporalium rerum multiformitas ab vnitate Dei hominem per carnales sensus diuerberat, & mutabili varietate eius affectum multiplicat. Quem ergo delectat libertas, ab amore mutabilium liber esse appetat, & quem regnare delectat, vni omnium regnatori Deo subditus hæreat. Et iterum: Duo sunt amores, mundi, & Dei. Si mundi amor habitat, non est quo intret amor Dei. Cùm exhauseris cor tuum ab amore terreno, hauries amorem diuinum. Vnde & Gregorius: Cum cupiditate terrenæ substantiæ Deus non diligitur, quia terrenus amor oculum mentis sordidans excæcat, ne diuina claritas videatur. Nec mirum: Quomodo enim diligere potest quem nescit? Aut quomodo scit, ad quem nesciendum oculum cordis claudit? Vnde etiam Chrysostomus. Fumo similes sunt humanæ res. Nihil enim ita contristat animæ oculum & turbat, vt vitæ huius curarum turba, & concupiscentiarum multitudo, hæc enim fumi huius sunt ligna. Vnde & Anselmus. Si vis esse quietus, nil seculi appetas. Semper requiem mentis habebis, si à te mundi curas abieceris. Qui curis terrenis se implicat, à Dei amore se separat. Et vt in paucis multa intelligas, attende pauca verba Augustini sic dicentis: Nihil plus noui esse, quàm ista sensibilia fugienda. Cui concordat Dionysius, qui sic dicit: Derelinque sensus, & omnia sensibilia. Qui habet aures audiendi hæc pauca verba prædicta, audiat, & corde intelligat, quia multa in eis latent, quæ vanis & disso-

Hieron. in c. 19. Matth.

Ambros. in c. 18. Lucæ

Augustinus epist. 34.

Prou. 1.

Chrysost. homil. 64. in Matth.

Augustinus tract. 2. in epist. Ioann.

Gregorius in c. 8. Cantici Cantic.

Chrysost. epist. ad Eutropium.

Anselmus epist. ad Hugonem.

diſſolutis non apparent. Vnde cuidam de ſermonis abundantia ſollicito, dictum eſt in ſpiritu: Si vis ſcire omina prædicanda, tunc ſepara te ab exterioribus, purifica te à temporalibus, liberum fac te à carnalibus, & erige te ad cœleſtia, & manifeſtabuntur tibi diuina. Ecce in his verbis totum eſt incluſum quod eſt prædicatum, imago enim tua, imago Dei eſt; depone ergo ab ea omne quod ſibi accidens eſt, & apparebit tibi in ea quod diuinum eſt. Vt autem vtiliter ad temporalia & æterna perfectè te habeas, ſcito quòd temporalia debes aſpicere ſub ſenſu quadruplici. Primò, ſcilicet vt tanquam peregrinus & aduena ſentias omnia vt extranea & aliena, ita quòd tua veſtis ſit tuo ſenſui extranea, ac ſi eſſet alicuius de Grçcia vel India. Secundò, vt in tuo vſu omnem abundantiam timeas vt venenum, & mare ſubmergens. Tertiò, vt in tuo ſenſu omnem inopiam & egeſtatem, ſentias vt menſam, & aram, & ſcalam vitæ æternæ, & vt ſpeculum imaginem crucis Chriſti. Quartò, vt diuitias & apparatus diuitum ita ſentias tibi difformes, quod in eorum memoria vel aſpectu nullatenus valeas delectari vel lætari, quòd ſi videris te in eis congaudere, à Chriſti glorioſa paupertate te æſtima alienum fore. Huic autem connectitur quòd in pauperum & deſpectorum memoria, vel aſpectu tanquam in Chriſti pauperis expreſſa imagine totus læteris, & eis quaſi regibus cum ſumma alacritate & reuerentia aſſocieris. Conſidera etiam hîc quòd ad perfectionem non ſufficit quædam opera bona, & quaſdam virtutes habere, ſed oportet omnia pro poſſe perficere. Vnde Chryſoſt. Completus eſt Dei homo ad omne opus bonum, expletus non, vt hæc quidem habeat, illa verò non habeat. Qui enim talis eſt, non eſt completus. Quæ enim vtilitas, dic mihi, cùm orat quis intensè, non miſereatur autem abundè? Aut cùm miſeretur quis abundè, auarus autem & violentus exiſtens? Aut cùm non auarus aut violentus exiſtens, ad oſtentationem verò ſit hominum qui vident? Aut cùm miſereatur quidem in id quod Deo videtur, eleuetur autem hoc ipſo & magna ſapiat? Aut cùm humilis quidē fuerit, & ieiuniis intendens, auarus autem & negociator, & terræ affixus, & matrem omnium malorum inducens animæ? Radicem enim omnium malorum, dixit Paulus auaritiam. Horreamus igitur hanc, refugiamus hoc peccatū. Hoc orbem terrarum inſtabilem fecit, hoc omnia confudit, à beata ſeruitute nos abducit Chriſti. Non eſt enim poſſibile, ait, Deo ſeruire & mammonæ, contrarium enim iniungit Chriſtus. Hæc Chryſoſt. Et nota circa præmiſſa, quòd perfectio paupertatis non conſiſtit in maiori defectu rerum temporalium, ſed in maiori abſtractione ſollicitudinis earum. Quanto enim modus viuendi in paupertate minorem habet ſollicitudinem, tanto paupertas eſt perfectior, non autem quanto paupertas fuerit maior. Non enim paupertas ſecundum ſe bona eſt, ſed inquantum liberat ab illis, quibus homo impeditur quo minus ſpiritualibus intendat.

Opera bona omnia facienda.

Chryſoſt. homil. 64.

1. Tim. 6.

Matth. 6.

Paupertatis perfectio.

ORATIO.

Domine Ieſu Chriſte, da mihi miſero & fragili, qui tua mandata hactenus negligenter & male ſeruaui, ſaltem ammodo ea obſeruare, vt cum obſeruatoribus eorundem merear ad vitam ingredi. Da etiam mihi clementiſſime Domine, vt ad perfectionem tendendo omnia temporalia, propter te affectu contemnam, & effectu relinquam, relictiſque omnibus te ſequar, te imitando, & per tua veſtigia gradiendo, vt te rectore, te duce ad te theſaurum meum deſiderabilem & indeficientem valeam lætus peruenire, & de tua viſione ſemper gaudere. Amen.

De duodecim conſiliis Euangelicis.

CAPVT XII.

ET quia dictum eſt de præceptis, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, videamus & de conſiliis quæ requiruntur ad perfectionem. Vnde & præceptis, & prohibitionibus tenemur, ſed de conſiliis & permiſſionibus non tenemur. Nam conſilium pertinet ad perfectos, præceptum autem ad perficiendos, ſed permiſſio pertinet ad imperfectos, prohibitio verò ad peruerſos. Ad obſeruantiam quidem præceptorum vtilis eſt obſervantia conſiliorum. Aliquando enim fortitudo terræ in ingreſſu illius conſiſtit, & ideo paſſus ille bona cuſtodia indiget, quia obtento ingreſſu faciliter reſiduum hoſtes obtinent. Sic eſt in terra animæ, quia tota fortitudo eius conſiſtit in ingreſſu, ſcilicet in occaſionibus peccatorum, & propter hoc neceſſaria eſt bona cuſtodia circa ipſum. Propter cuſtodiam autem iſtius ingreſſus dantur conſilia, quæ continent & cuſtodiunt mandata, ac retrahunt hominem ab incautis reſpectibus, & diſcurſibus & aliis periculis. Sunt autem duodecim conſilia Euangelica, quæ Chriſtus adiecit ad præcepta. Primum, eſt paupertatis, quæ conſiſtit in abdicatione proprietatis. Vnde eſt illud: *Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & veni ſequere me.* Et illud: *Qui non renunciauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Secundum, eſt obedientiæ. Vnde eſt illud: *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum.* Et illud: *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, quæ dicunt facite.* Tertium eſt caſtitatis. Vnde eſt illud: *Sunt eunuchi qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum.* Et illud: *Audiſtis quia dictum eſt antiquis. Non mœchaberis, ego autem dico vobis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo,* vbi oſtenditur quod non ſolum damnabilis eſt conſenſus in opus mœchiæ, ſed & conſenſus ad delectandum in corde. Hæc tria conſilia prædicta, ſunt ſpecialia omnis perfectæ religionis, & ſubſtantialia, quia ſuos obſeruatores elongant à malo, non ſolum quantum ad culpam, ſed etiam quantum ad cauſam. Omne nanque malum oritur ex triplici radice, ſcilicet ex concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. Prædicta verò tria conſilia nos elongant perfectè ab hac triplici radice, ſcilicet paupertas, à concupiſcentia oculorum, caſtitas, à concupiſcentia carnis, & obedientia, à ſuperbia vitæ. Quantum conſilium, eſt charitatis. Vnde eſt illud: *Diligite inimicos veſtros.* Iſtud quantum ad dilectionem effectus, eſt præceptum, ſed quantum ad dilectionem effectus, eſt conſilium, quia inimico velle gratiam & gloriam, eſt neceſſitatis, ſed impendere opera beneficentiæ, & oſtendere illi ſigna beneuolentiæ, eſt conſilii & perfectionis. Sanè negare ei ſigna familiaritatis, quando veniam petit, vel ad familiaritatem non ſimulatoriè ſe ingerit, vel quando neceſſitas expoſcit, vindicta eſt, quia tunc inter amicos eſt computandus, ſed quòd aliquis vltro ſe ad familiaritatem eius ingerat, hoc eſt perfectionis. Quintum conſilium, eſt manſuetudinis. Vnde illud: *Si quis te percuſſerit in maxillam vnam, præbe ei & aliam,* id eſt, paratus ſis & aliam percuſſionem ſuſtinere patienter, & iſtud eſt conſilium patientiæ, reſpectu læſionis corporum. Et illud: *Qui tecum* vult

Conſilia ad perfectos pertinent.

Conſilia duodecim.

Matth. 19.

Lucæ 14.

Lucæ 9.

Matth. 23.

Matth. 19.

Matth. 5.

Tres ſunt malorum radices.

Lucæ 6.

Matth. 5.

Ibidem.

vult iudicio contendere, & tunicam tollere, relinque ei & pallium, & istud est respectu ablationis rerum. Cum contentione & fraude, nulli licet sua repetere, cum charitate licet imperfectis, perfectis autem non, quia non repetere est infirmis consilium, perfectis verò præceptum. Illis autem qui renunciauerunt proprietati, non licet repetere sua, sed vt congregationis. Sextum, est misericordiæ & erogationis. Vnde est illud, *Omni petenti te tribue* non propter se, sed propter bonum commune. Et illud: Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Dare superfluum in extrema necessitate, est necessitatis, & debiti, sed dare quibus egemus, est consilii. Septimum, est de simplicitate verborum. Vnde est illud: *Sit sermo vester est est, non non*, id est, si affirmatio vel negatio est in ore, sit etiam in corde. Et illud: *Audistis quia dictum est antiquis, Non periurabis, ego autem dico, non iurare omnino.* Iurare, quantum ad infirmitatem pertinet, permissionis est, non iurare autem, quantum ad perfectionem pertinet, consilii est. Octauum, est de vitanda occasione peccandi. Vnde est illud: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum & proiice abs te.* Vbi secundum Augustinum. Nullum membrum ad literam præcipitur erui, sed occasio peccandi, quia non solum peccata, sed & occasiones peccandi sunt fugiendæ. Nonum, est de rectitudine intentionis, & simplicitate operis vel finis. Vnde est illud: *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.* Et illud: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.* Decimum, est de conformitate operis & doctrinæ. Vnde est illud: *Qui fecerit & sic docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.* Et illud: *Alligant hominibus onera grauia, digito autem suo nolunt ea mouere, dicunt enim, & non faciunt.* In prædicatione aliquando asseritur censio generaliter de his quæ pertinent ad statum salutis, aliquando Deo asseritur censio secundum statum perfectionis, vtpote religionis. Primo modo tenetur facere quod dicit prædicator, cùm asserat omnes ad hoc teneri. Secundo modo non tenetur, nisi ipse perfectionem illam vouerit. Existens autem in peccato notorio, peccat quando prædicat, quia scandalizat. Existens autem in peccato occulto, si prædicat & non studet ex suo delicto compungi, adhuc videtur peccare, quia videtur contemnere. Vndecimum, est de vitanda sollicitudine. Vnde est illud: *Nolite solliciti esse.* Et illud: *Nolite cogitare de crastino.* Vbi sciendum, quòd quadruplex est sollicitudo. Prima est laudabilis, & est prouidentiæ spiritualis, quo ad animam, quomodo quis Deo placeat omnem sollicitudinem suam proiiciens in eum. Secunda est etiam laudabilis, & est prouidentiæ temporalis ex fraterna charitate, qualis competit prælatis & religiosis officiatis, qui præsunt in sollicitudine. Tertia est tolerabilis, & est curæ temporalis, quo ad corpus. Quarta est vituperabilis, & est superfluæ thesaurizationis, quo ad auaritiam. Prima consulitur consilio isto. Secunda præcipitur. Tertia permittitur. Quarta prohibetur. Duodecimum consilium est de fraterna correptione. Vnde est illud: *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum, &c.* Corripere fratrem quandoque est consilium, vt quando aliquis corripit fratrem de venialibus, & illum cum quo nihil facere habet nisi communem charitatem, quandoque est præceptum, vt quando corripitur de mortali, & isto secundo modo pertinet ad omnes, & obligat semper, sed non ad semper,

Lucæ 6. Marci 10. — Matth. 5. — Ibidem. — Matth 5. Augustinus lib 1. de ser. Domini in monte. — Matth. 6. Ibidem 5. — Ibidem. — Matth. 23. — Matth 6. *Sollicitudo quadruplex.* — Matth 18. *Corripere proximum, quando sit præceptum, vel consilium.*

quia pro loco & tempore, scilicet quando vacat & licet, & creditur quod vtilis sit correptio. Et ad hoc præceptum maximè tenentur prælati, quo ad eos quorum curam gerunt. Omnia præmissa Domini præcepta & consilia facilia sunt volenti, & Dei timorem præ oculis habenti. Vnde Chrysostomus: Sit tibi timor Dei, omni necessitate violentior. Si enim velis occasiones semper obiicere, nihil de eis quæ sunt imperata custodies, & ita prorsus omnia quæ sunt præcepta calcabis. Quia si legem volueris custodire Christi, necessitatem quidem nullam, quæ te ab obseruatione eius impediat aliquando patieris. Noli igitur ô homo in ocium reclinare, nec dissoluas bonam animi voluntatem, neque enim quæ imperantur onerosa sunt. Tantummodo velle sufficit, & totum quod iubetur impletum est. Quòd si mihi consuetudinem tuam opponis vt legem, per hanc ipsam te admoneo quàm sit facilis ista correctio. Si enim in aliam consuetudinem ex alia te conuerteris, hoc quod tibi difficile videtur, effeceris. Quia sicut ad vitiandum consuetudo est violentia, ita fit potens ad corrigendum. Et iterum: Si in vsum semel bonæ Philosophiæ transeas, etiam si postea aliquis tibi torpor obrepat, non tamen facilè poteris horum quippiam quæ præcepta sunt transgredi, bona scilicet consuetudine firmitatem iam imitante natura. Quàm enim facile est dormire, comedere, bibere, respirare, tam nobis facilia erunt bona consuetudine, etiam opera virtutis. Hæc Chrysostomus. Vnde & Tullius: Optima forma viuendi eligenda est, quam iocundam reddit consuetudo. Tantum etiam delecteris & complaceat tibi in præceptis & consiliis Domini, vt si non sine grauamine vel difficultate videantur fieri, coneris tamen ob honorem ipsius legislatoris seruare quantum ipse vires dabit, quia etsi propter ipsum pati non elegeris, nihilominus aliter patieris. Vt enim dicit Augustinus: In hoc mundo non timere, non dolere, non periclitari impossibile est, sed plurimum interest qua causa, qua expectatione, quo termino quisque patiatur. Vnde Chrysostom. si non propter Christum elegerimus aliquid pati dolorum, necesse est eos omnino & aliter sustinere. Neque enim si propter Christum non mortuus fueris, immortalis eris, neque si propter Christum non proieceris pecunias, ferens eas abibis. Hæc expetit à te. quæ & non expetente eo dabis. Hæc te vult facere tua voluntate, quæ & ex necessitate te oportet facere. Expetit autem solum propter eum fieri, quia continget & hæc transire à necessitate, quæ secundum naturam fit. Ergo non iniustè auertit & punit Deus, cùm in omnibus se ipsum nobis præbeat, nos autem resistimus. Ego, inquit, pater, ego & amicus & frater & soror & mater, & omne quodcunque volueris ego sum, solum familiariter te habeas ad me, quia omnino necesse est te pati, elige pati propter me. Ego inops propter te, & peregrinus propter te, in cruce propter te, in sepulchro propter te, superius propter te interpello patrem, inferius pro te ligatus, veni à patre, omnia mihi tu es, & frater, & cohæres, & amicus, & membrum. Quid plus vis? Quid eum qui te diligit auertis? Quid huic mundo laboras? Quid vase hauris perforato? Hoc enim est in præsenti vita laborare. Quid flammam incendis? Quid aërem impugnas? Qui inaniter curris? *Vanitas enim vanitatum, & omnia sunt vanitas.* Ita humiliemus nosmetipsos, & potiores efficiamur, vt qui dignè hîc viximus, futuris fruamur bonis. Hæc Chrysostomus.

Chrysost. homil 56. in Genesim. — *Consuetudo bona.* — Cicero 1. offic. — *Patimur inuiti.* — Chrysost. hom. 77. in Matth. — Eccles. 1.

Præ-

Duodecim consilia, duodecim lapillis comparati.

Prædicta autem duodecim consilia, duodecim lapidibus preciosis possunt adaptari. Primum enim consilium, quod est paupertatis, significatur per lapidem sapphirum. Sapphirus enim flaui coloris est, sicut cœlum serenatum, sic pauperes colorem cœlestem habent, pro quanto à terrenis totaliter elongati solis cœlestibus intendunt.

Sapphirus paupertas.

Item sapphirus dicitur ardorem interiorem refrigerare, & oculos purgare, sic sancta paupertas ardorem cupiditatis rerum temporalium, quia communiter homines mundani æstuant, ita in animo istorum pauperum refrigerat, vt omnia terrena bona arbitrentur vt stercora. Et ideo facit eos habere oculos mundos & limpidos ad contemplandum cœlestia, qui non sunt terrenorum puluere obfuscati. Item sapphirus fugat squinantiam, & morbum qui dicitur, noli me tangere, & vniuersaliter valet ad apostemata calida. Sic paupertas spiritus, tumores & infectiones vitiorum non compatitur, sed ea fugat & sedat. Secundum consilium, quod est obedientia, significatur per lapidem topazium.

Topazius obedientia.

Topazius in colore est auro similis, sic obedientia. Color enim auri nobilissimus est, sine quo nulla pictura est perfecta. Et certè sine qua obedientia nulla perfecta virtus est, quia secundum Augustinum, Sine obedientia omnia vacua, & cum obedientia omnia plena charitate reperiuntur.

Augustinus serm. de obedientia.

Item topazius bullientes aquas compescit, sic obedientia aquas humanæ fluxibilitatis compescit. Nam ex naturali fomite in nobis incentiua vitiorum ebulliunt, quibus obedientia frenum imponit. Item topazius iram restringit, & certè obedientia iram & omnem passionem animi mitigat, quia quæcunque passio vel tentatio in animo irrepserit, superueniente maiorum obedientia restringitur in homine obediente. Tertium consilium, quod est castitas, significatur per lapidem smaragdum.

Smaragdus, Castitas.

Smaragdus enim est à tota specie amator castitatis, & nullo modo sustinet coitum nisi rumpatur. Vnde & gestantem se ad castitatem inclinat. Est autem viridis præ omnibus rebus virentibus, cuius etiam fulgore vicinus aër virere cernitur, nec eius viror sole vel luna, vel vmbra obfuscatur. Sic castitas inter alias virtutes viret. Vnde & virgo dicta est à virore, & ipsa castitas est viror omnium virtutum, ita vt etiam proximas exemplariter & virtualiter virere faciat, nec obscuratur sole, id est, æstu cuiuslibet tentationis, nec obfuscatur luna mundanæ gloriationis, nec vmbra carnalis delectationis. Item smaragdus motus lasciuos compescit, visum refocillat, gratum hominem in verbis reddit, & hæc tria ad literam efficit castitas vt patet. Item smaragdus tempestates auertit, & caducum morbum curare dicitur, sic castitas tempestatem carnalis impugnationis reprimit, & morbum eius, vnde homo quasi caducus & amens efficitur, compescit. Quartum consilium, quod est charitas, prout extenditur ad dilectionem inimicorum, signatur per carbunculum.

Carbunculus, Charitas.

Carbunculus enim se habet ad alios lapides sicut aurum ad cætera metalla, & dicitur aliorum lapidum virtutem habere, sic charitas excellit omnes virtutes, & complectitur in se virtutes vniuersas. Carbunculus etiam est colore igneus, sicut carbo viuus nocte magis lucet quàm die, & circa se noctem quasi in diem mutat, sic charitas ignis est, & magis lucet in nocte aduersitatis, quàm in die prosperitatis, imò etiam noctem aduersitatis & tribulationis, vertit in diem consolationis. Item carbunculus fugat venenum aëreum & vaporosum, sic charitas sua benignitate omnem malitiam infectiuam vincit. Quintum consilium, quod est mansuetudo, signatur per amethystum.

Amethystus, mansuetudo.

Amethystus enim est coloris violacei, & habet virtutem refrigerandi & leniendi, vnde operatur contra ebrietatem, sic mansuetudo refrigerat calorem iracundiæ, & lenit appetitum vindictæ, vnde & ebrietatem mentis, qua aliqui rapiuntur extra moderamen rationis, ex crapula animi sedat, & hominem tranquillum reddit. Item amethystus reprimit malas cogitationes, & confert inscibilibus intellectum: sic & mansuetudo, quia vt dicit Ambrosius, Mansuetus homo cordis est medicus. Et Psalmista: *Docebit mites vias suas.* Psalm. 24.

Sextum consilium, quod est misericordia, signatur per onychinum.

Onychinus. Misericordia.

Onychinus in colore & magnitudine est ad similitudinem vnguis humani: per vngues autem in scriptura vltimatæ operationes designantur, & certè consilium misericordiæ extendit se etiam vsque ad vltimum possibilitatis nostræ, imò perfecta misericordia non habet vltimum, & nunquam impletur, quia si miserearis quantum potes, plus tamen velle debes. Item Onychinus appositus infirmo oculo, sponte sua, quasi res sensata, intrat sine læsione & circuit oculum, & penetrat interius omnes partes, quousque eius contrarios humores prorsus excusserit, sic misericordia naturaliter ex seipsa oculum cordis subintrat, & cùm pium cor intrauerit, emundat ipsum ab humoribus vitiosis. Vnde Dominus: *Date*, inquit, *eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Luc. 11.

Onychinus etiam valet contra scabiem, & dealbat faciem, sic misericordia scabiem peccatorum abstergit, & faciem animæ dealbat, quia sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Et vt dicit Chrysostomus: Eleemosyna illustrat animam, & eam bonam efficit & decoram. Septimum consilium, quod est simplicitas verborum, significatur per iaspidem.

Iaspis, sermo.

Iaspis enim bonus est, viridis, translucens, & rubeas habens venas: sic sermo noster debet esse viridis, vt semper aliquid boni germinet, quòd est contra vaniloquos; debet esse transparens, vt in verbis appareat intentio cordis, quod est contra dolosos & mendaces: debet etiam habere venas rubeas charitatis ad proximum, ad quem & de quo est sermo, quod est contra susurratores, detrectatores, conuiciatores & calumniatores. Item iaspis fugat febrem & hydropisim, & stringit fluxum sanguinis: sic simplicitas verborum fugat febrem iracundiæ, *quia responsio mollis frangit iram*, Prou. 15. curat hydropisim auaritiæ, nam apud mercatores & alios temporalibus lucris inhiantes, verborum simplicitas reputatur fatuitas. Stringit etiam fluxum sanguinis, carnalis videlicet concupiscentiæ, quæ ex simulatis colloquiis sæpe excitatur. Octauum consilium, quod est vitatio occasionis peccati, significatur per Chrysolitum.

Chrysolitus, Occasionis peccandi vitatio.

Chrysolitus enim micat ad solem quasi stella aurea, & si ponitur in igne, resilit ab igne, sic cautela occasionis peccandi micat in anima, quasi stella aurea, dirigens hominem in factis suis instar stellæ maris, vt sine offensione peccati pertingat ad portum, & per hanc cautelam mox vt homo aduertit se esse in periculo, resilit fugiendo à tali oportunitate, quasi ab igne. Item Chrysolitus repellit stultitiam, & confert sapientiam, sic vitare occasiones peccandi, est magnæ sapientiæ. sicut econtrariò quærere opportunitates peccandi, magnæ stultitiæ est. Nonum consilium, quod est rectitudo intentionis, ac simplicitas finis, signatur per beryllum.

Beryllus, intentionis rectitudo.

Beryllus enim est coloris pallidi & transparentis, & illi optimi sunt qui maculas interius

interius non habent, sed bona opera nostra debent esse pallida, scilicet spiritualia & transparentia, vt videantur ab hominibus pro bono exemplo & Dei gloria. & hoc tunc solum est laudabile, quando intentio est pura intus in corde, ita quòd non sint maculæ intentionis sinistræ. Item berillus si sit rotundus, & opponitur soli, ignem accendit in carbone mortuo, sic bonum opus, si sit bene rotundatum, id est, ex omni parte debitis circonstantiis coæquatum, & non obligatum vel distortum à fine debito, & si derelictè opponatur soli, ita vt tota intentio dirigatur ad lumen, tunc accendit carbones mortuos, id est, opera nostra prius per peccata mortificata reuiuiscere facit, vel etiam quia eius ardor accendit proximos mortuos pro peccatis, quia ejus exemplo accenduntur ad pœnitentiam. Item berillus valet contra squinantiam & glandes, sic rectitudo intentionis valet contra tumefactiones hypocrisis & vanæ gloriationis. Item berillus valet contra pericula hostium, & reddit hominem inuictum, sic quia hostes nostri dæmones nituntur bona opera nostra vitiare per inanem gloriam, & superbiam spiritualem (quia secundum Augustinum, bonis operibus insidiantur vt pereant) contra hoc Berillus rectæ intentionis reddit hominem inuictum. Item Berillus amorem inter coniuges reconciliat, & certa bona opera nostra, recta intentione simpliciter in Deum directa, reconciliant animam cum Deo sponso suo. Decimum consilium, quod est conformitas operum ad doctrinam, signatur per Lyncurium. Lyncurius est lapis qui fit ex vrina Lyncis, nam vt Plinius dicit, vrina huius animalis in lapidem durescit. Lynci comparatur doctor, vel prædicator, propter acumen visus intellectus, cuius doctrina prius debet esse in seipso digesta, per operationem sibi incorporata, & tunc quasi ex abundantia vitæ suæ stillare in preciosum liquorem doctrinæ, ad profectum aliorum, sed ipse debet prius id quod purius est sibi incorporasse, sicut postquam id quod purius est in vrina, conuersum est in substantiam aliti, ex tunc liquor vrinalis egreditur, vnde sicut malum signum est in natura, quando liquor vrinalis indigestus & crudus emittitur, sic malum indicium est in moribus quando id quod docetur, prius opere non impletur. Item Lyncurius confert constipatis, & ventrem soluit, sic cùm aliqui pleni malis humoribus peccatorum, per confessionem eos egerere nequeunt, sæpe tales ex prædicatione exemplaris viri, cuius vita plus prædicat quàm doctrina, remedium consequuntur. Vndecimum consilium, quod est vitatio sollicitudinis, signatur per lapidem Achatem. Achates est nigri coloris, cum albis venis intermixtus. In nigro colore designatur humilitas, & despectus mundi, quæ sunt in istis qui à sollicitudine temporalium sunt abstracti. Nam ipsi mundum despiciunt, & à mundo despecti sunt. Sed in hac vita non potest esse omnimoda abstractio ab omni sollicitudine, sed propter necessitates corporis parua sollicitudo permittitur etiam perfectis, & hoc significatur per venas albas intermixtas. Item Achates venena fugat, sitim sedat, visum fouet, sic vitatio sollicitudinis venena mundani contagij fugat, nam omnia ista mundana venenosa sunt, & vix absque contagio animæ tractari possunt. Item sollicitudo temporalium sitim prouocat, quia multum attrahit, & auarus non satiatur, sicut qui nunquam dicit sufficit. Sed ab istis, scilicet veneno & siti, vitatio sollicitudinis per oppositum præfertuat. Quæ etiam fouet visum intellectualem, quia

Lyncurius, doctrina concionatoris.

Achates, humilitas.

quanto minus disgregatur ad temporalia, tanto fortificatur ad spiritualia. Duodecimum consilium, quod est fraterna correptio, significatur per Sardium. Sardius est coloris rubei, sed atri, sicut terra rubea. Sic fraterna correptio debet esse rubea ex charitate, quia fieri debet, sed quia charitas ista semper est cum dolore & compassione, propter delictum fratris, ideo rubor ille est turbulentus. Item Sardius restringit fluxum sanguinis, sic correptio fraterna restringit fluxibilitatem peccandi, pro quanto per huiusmodi correptionem multi restringuntur à peccando. Item Sardius accendit animum ad gaudium, & acuit ingenium, sic correptio fraterna fratrem bonum ex postfacto facit gaudentem, acuit etiam ingenium, quia secundum Apostolum, *omnia quæ arguuntur à lumine manifestantur.*

Sardius, fraterna correptio.

Ephes. 5.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, Rex meus & Deus meus, qui me creasti & redemisti, & insuper ad me regendum non solum præcepta dedisti, sed & consilia addidisti, regnum quæso in me constitue, & me rege. Illa bonitas & charitas tua, quæ te coegit ad creandum & redimendum, ipsa cogat ad regendum. Quid enim prodesset quod composuit & refecit bonitas & charitas tua, si non me regat dextera tua? Rege ergo me Domine, & regna in me, vt te rectore, te duce, valeam non solum quæ præcipis, sed & ea quæ consulis lætus adimplere. Amen.

De difficultate & impossibilitate intrandi diuitem in regnum cœlorum. Et de præmio relinquentium omnia, & sequentium Christum.

CAPUT XIII.

Videns autem Iesus iuuenem tristem factum ex paupertatis persuasione, & abiisse, occasione huius habentis diuitias, ingreditur sermonem de auaro, sub diuitis nomine, & vt discipulos confirmet in assumpta perfectione, nec eis graue sit quòd relictis omnibus secuti sunt Christum, ostendit quomodo diuitiæ faciunt difficultatem ad perfectionem, & regnum consequendum, dicens: *Amen dico vobis, quia diues difficile intrabit in regnum cœlorum*, quod scilicet est pauperum, non dicit impossibile, sed difficile, quia difficile est diuitias possidere, & non teneri nimis earum amore, quia, vt dicit Augustinus, Bona terrena diliguntur arctius adepta, quàm concupita aliud est enim nolle incorporare quæ desunt, aliud iam incorporata diuellere, illa enim velut extranea iam repudiantur, ista velut membra præscinduntur. Et vt dicit Chrysostom. Appositio diuitiarum maiorem apponit flammam, & vehementior fit cupido. Vbi ergo difficile ponitur, non impossibilitas prætenditur, sed raritas demonstratur. Difficilè enim diuitiæ habitæ contemnuntur, & vix aliquis res seculi sine seculi vitiis assequitur. Hæ enim sunt spinæ & tribuli, qui suffocauerunt semen Dei. Quare tutum est nec habere, nec amare diuitias, quia, vt ait Beda, Qui hîc multiplicandis diuitiis incumbunt, alterius vitæ gaudia quærere contemnunt. Vnde Hieron. Superflua est cura de rebus corruptibilibus, quæ cum angustia prodeunt, adeptæ paruo tempore subsistunt,

Matth. 19. Marci 10. Luc. 18.

Diuitiarum amor.

Augustinus epist. 34.

Chrysosto. homil. 64. in Matth.

Beda in c. 10. Marci.

Hieron in c. 13. Matth.

ſiſtunt, ſubſiſtentes ſollicitudinem ingerunt, recedentes dolorem faciunt, & quod peius eſt, ingreſſum regni frequenter impediunt. Deinde quaſi impoſſibile hoc oſtendit, & quomodo diuitiæ faciunt impoſſibilitatem ad conſequendum perfectionem, & regnum cœlorum, dicens: *Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem*, ſcilicet inordinatas diuitias amantem, *intrare in regnum cœlorum*, ſcilicet portam anguſtam & arctam. Verbum terribile diuitibus, quorum nulla bona ſunt in cœlo, ſicut pauperum nulla bona ſunt in mundo. Vnde Ambroſius: Nam ideo nudi accedimus ad lauacrum, vt nudi ad cœli ianuam properemus. Quàm autem incongruum & abſurdum eſt, vt quem nudum mater genuit, nudum ſuſcepit Eccleſia, diues intrare velit in cœlum. Hæc Ambroſius. Vbi attende, quòd quando quis vult habere diuitias, & non quidem in eis confidendo, vel finem & ſpem conſtituendo, ſed tamen vtendo eis afficitur, & cum amore citra Deum eas poſſidet, ita quòd à perfecto amore Dei & libera ſequela Chriſti aliqualiter impeditur, ſic difficilè regnum cœlorum ingreditur. Sed quando quis confidit in diuitiis, & in ipſis finem & ſpem conſtituit, vt inde ſuperbiat & laſciuiat retinens eas cupidè & inordinatè, cum amore ſupra Deum, nec ad egenos manus extendens, ſic impoſſibile eſt eum intrare in regnum cœlorum. Vnde quod dixit difficile, reſpectu diuitis, primo modo, dicit impoſſibile, reſpectu diuitis, ſecundo modo. Quomodo ergo plurimi diuites regnum Dei intrauerunt, niſi quia Deo inſpirante pro nihilo diuitias habuerunt? Nunquid Dauid in diuitiis confidebat, qui de ſeipſo canens ait, *ego verò egenus ſum & pauper*. Alios quoque hortatur dicens: *Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere*. Vnde Auguſt. Diuitem ergo hic appellat cupidum rerum temporalium, & de talibus ſuperbientem, his diuitibus contrarii ſunt pauperes ſpiritu, quorum eſt regnum cœlorum. Hæc Auguſtinus. Aliud eſt diuitias habere, aliud amare. Multi habent, & non amant, multi non habent, & amant. Item alii habent, & amant, alii nec habere, nec amare ſe gaudent, qui vltimi tutiores ſunt, & cum Apoſtolo dicere poſſunt: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo*. Vnde quidam Philoſophus ait: Licet inter diuitias eſſe pauperem, nec maior eſt ille, qui ſic vtitur fictilibus ſicut argento, nec minor ille qui ſic argento ſicut fictilibus vtitur. Vel facilius hic, minus ſignificat poſitiuo ſui contrarij, id eſt, minus difficile eſt. Poteſt enim Deus facere vt tranſeat camelus per foramen acus, nullo obſtante, auarum verò, qui hic nomine diuitis intelligitur, ponere in gloriam, etſi poteſt de potentia, non tamen de iuſtitia, quæ reclamat. Oportet enim auarum amorem opum dimittere, ſi vult ad vitam intrare. Vel camelus non poteſt intrare per foramen acus, niſi diuidatur per multas partes minutas quod eſt facilius, quàm diuitem in diuitiis confidentem, & per amorem eis inhærentem intrare in regnum cœlorum, quia illud eſt aliquo modo poſſibile, iſtud impoſſibile. Vel vt dicitur, quædam porta erat in Hieruſalem, quæ dicebatur Acus, per cuius foramen non niſi depoſito onere & flexis genibus poterat intrare camelus, ſic & nec diues per viam arctam poteſt intrare in regnum cœlorum, niſi depoſitis diuitiis, vel per abiectionem eas relinquendo, vel ſaltem per ſubiectionem eas non amando. Vel per camelum, cuius vnicum & ſingulare officium eſt onera portare, hi intelliguntur qui peccatorum pondere prægrauantur. *Facilius eſt ergo camelum*, id eſt, aliquem valde peccatorem, *tranſire per foramen acus*, id eſt, per arctam & anguſtam viam, quæ ducit ad vitam, *quàm diuitem*, cupidum, *intrare in regnum cœlorum*, quia ille facilius à peccatis, quàm iſte à diuitiarum ſpe ſeparari poteſt. Quòd autem nomine diuitiarum auarum ſignificaſſet, hinc patet, quia, *diſcipuli*, inopes & pauperes, *hæc audientes*, & iam hominibus compatientes, affectúque charitatis ſalutem illorum zelantes, quærunt admirando, *dicentes: Quis ergo poterit ſaluus eſſe?* cùm penè omnes cupiant diuites fieri. Intellexerunt enim, ſecundum Auguſt. omnes qui diuitias cupiunt vel amant, etiamſi non habeant, vel adipiſci nequeant, in diuitum numero deputari, & ſic multi ſunt diuites, & pauci pauperes. Plures enim rebus ſunt pauperes, quàm diuites, & ita plures ſaluari poſſent, ſi de poſſeſſoribus opum dixiſſet. Hoc autem dicebant, quia pauci ſunt qui diuitias non diligant, vel non appetant, *Ieſus autem aſpiciens*, illos oculo modeſto & manſueto, clementia ſua ſeueritatem ſententiæ temperat, & timidam eorum mentem mitigat, & eos conſolans ait: *Apud homines*, quorum ſcilicet eſt per ſe cadere, non per ſe reſurgere, *hoc impoſſibile eſt*, vt per ſe à ſuis cupiditatibus conuertantur & ſaluentur, quia non poſſunt ad hoc attingere ex virtute propria, ſed ſolum ex gratia diuina, *apud Deum autem omnia ſunt poſſibilia*, qui per gratiam poteſt affectum à divitiis ſeparare, & hominem à cupiditate terrenorum, ad charitatem cœleſtium conuertere. Vnde non eſt hoc ſic intelligendum, quòd diues cum ſua cupiditate, & ſuperbia in regnum Dei ſit intraturus, ſed poſſibile eſt Deo, vt à cupiditate & ſuperbia ad charitatem & humilitatem conuertatur, & ſic intret. Compoſitam Deus non facit, diuiſam facit. Vbi Chryſoſt. Neque etiam hoc ideo dicitur vt reſupinus iaceas, & ſic ab impoſſibilibus abſtineas, ſed vt magnitudinem iuſtitiæ conſiderans, inſilias Deum rogans. Fugiamus ergo peſſimam auaritiam, quæ nos terræ affigit, nóſque intrare in regnum cœlorum, & ſaluari non permittit. Vnde Chryſoſtomus. Quid igitur tota mente auidi diuitiis inhiamus, quandoquidem nos iſtæ in cœlum euehere non poſſunt: Rege cœlorum inclamante nobis atque dicente, quia difficile ſit nos cum diuitiis diuinæ illius inhabitationis intrare veſtibulum, ſi non impendimus omnia. Et quanam hoc, inquis, ratione poſſibile eſt? Si ſcilicet acum, id eſt, cœleſtis regni amorem, intra tuum pectus incluſeris. Qui enim concupiſcit illius regni gloriam, facilè irridebit auaritiam. Qui ſemel Chriſti ſeruus effectus eſt, non erit mammonæ famulus, cuius certè è regione ſit Dominus, itaque ſoluamus aliquando hos peſſimos arctiſſimóque nodos. Si enim inſenſibiles materias non vincimus, quemadmodum incorporeas poſſumus ſuperare virtutes? Hæc igitur intelligentes fugiamus morbum hunc omnino letalem, & venenatiſſimos auaritiæ morſus curemus. Hæc Chryſoſtom. Et quia Dominus dixit iuueni, quòd omnia relinqueret, ſi perfectus eſſe vellet: Petrus pro ſe & aliis Apoſtolis reſpondens ait: *Ecce nos reliquimus omnia*. Et quia non ſufficit tantum relinquere, iungit quod perfectum eſt, *& ſecuti ſumus te*, ſequi enim Chriſtum, eſt fidei dilectione & deuotione ipſum imitari. Ille, inquit, diues neque omnia dimittere, neque ſequi te voluit, cui etiam quid reſponderis audiuimus. De nobis autem quid dicis, qui & omnia reliquimus, & omnibus omnino poſtpoſitis te ſecuti ſumus. Igitur fecimus quod iuſſiſti illi. *Quid igitur erit nobis*, & quid dabis præmij? Adoleſcenti ſua portio maneat, mundus,

Marginal notes: *Difficile eſt ſaluari diuitem.* — Ambroſius ſerm. 10. — *Diuitias habere.* — Pſalm. 69. — Pſalm. 61. — Auguſtinus libro 1. de quæſt. Euang c.26. — Galat. 6. — *Acus.* — Auguſtinus libro 2. de quæſt. Euang. c. 47. — Chryſoſto. homil. 64. in Matth. — *Auaritia fugam ſuadet.* — Chryſoſto. homil. 9. in Matth.

Omnia relinquere. mundus, scire cupio quid sit nostra portio, Deus. Illa enim omnia reliquerat Petrus, de quibus dictum est, *Vanitas vanitatum & omnia vanitas*, illa autem omnia retinuerat, de quibus dictum est, *Deus est omnia in omnibus.* Licet Petrus non omnia, imò valde pauca habuerit, tamen omnia reliquit, quia nihil sibi retinuit, & voluntatem habendi, quæ capax omnium volitorum est, dimisit. Nemo enim omnia habere potest. Velle autem potest, quia voluntas etiam impossibilium est. Licet ergo esset pauper in actu, tamen habebat multa in potentia, & quia per paupertatem voluntariam non solum relinquuntur possessa in actu, sed & possibilitas acquirendi & possidendi alia, & ista possibilitas aliquo modo se extendit ad omnia, ideo conuenienter Petrus dixit, quòd omnia reliquit, quia omnem cupiditatem dimisit. Non autem ad iactantiam, sed viridicè & ad nostram instructionem loquitur Petrus, vt det fiduciam pauperibus, ne solos diuites qui diuitias possunt relinquere, æstiment ad perfectionis gratiam peruenire. Possunt nempe peruenire & pauperes, qui quæ habent saltem animum & affectum habendi relinquunt. Maius quidem est habendi voluntatem, quàm ipsum habere derelinquere. Nam vt dicit August. Multis mortuus est mundus, ipsi tamen vicissim mundo mortui non sunt, bona enim seculi diligunt, & tamen ipsa quæ diligunt, minimè consequuntur. Item dicit hoc Petrus, vt diuitum superbiam reprimat, ne qui plures diuitias reliquerunt, suam humilitatem deserant, & pauperes contemnant, ac cæteris perfectiores se dicant. Non enim qui plura reliquit, sed qui maioris dilectionis affectu relinquendi omnia, Christum consequitur, perfectior est dicendus. Vnde putandum, quòd Petrus magis confidens de animo & affectu suo, quàm de quantitate ipsarum rerum relictarum fiducialiter & confidenter ait, ecce nos reliquimus omnia. Vnde Origenes: Etsi enim minima cum fratre reliquit, sed non minima sunt æstimata apud Deum, considerantem quoniam ex tanta plenitudine dilectionis illa minima reliquerunt, vt etiam si multas habuissent possessiones, omnes reliquissent. Item dicit hoc Petrus, non tantum pro se, sed & pro omnibus, interrogans, quid ergo erit nobis? vt audito præmio omnes alliciat ad perfectionem & Christi sequelam. Vnde Bernard. Dixit Simon Petrus ad Iesum, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Hæc nempe sunt verba, quæ & contemptum mundi in vniuerso mundo, & voluntariam persuasere hominibus paupertatem. Hæc sunt quæ monachis claustra replent, deserta anachoritis. Hæc, inquit, sunt verba quæ Ægyptum spoliant, & optima quæque eius vasa diripiunt. Hic sermo viuus & efficax conuertens animas felici æmulatione sanctitatis, & veritatis promissione fideli. Omnia sanè dixerim non tantum possessiones, sed etiam cupiditates, & eas maximè, plus enim mundi concupiscentia, quàm substantia nocet. Et hæc fugiendarum causa diuitiarum præcipua est, quòd aut vix aut nunquam sine amore valeant possideri. Limosa siquidem & glutinosa nimis, non modo exterior, verumetiam interior substantia nostra videtur, & facilè cor humanum omnibus quæ frequentat adhæret. Age ergo qui relinquere omnia disponis, te quoque inter relinquenda numerare memento, imò verò maximè & principaliter abnega teipsum, si deliberas sequi eum qui exinaniuit propter te semetipsum. Pone grauissimam sarcinam, pone illa quinque non hominum planè iuga, sed boum, quæ tibi insipienter emisti, alioquin sequi sponsum & venire ad nuptias spirituales, quinaria hac pressus & oppressus corporis sensualitate non poteris. Hæc Bernardus. Et respondens Dominus tangit triplex præmium quod consequuntur relinquentes omnia, & sequentes Christum, & per eandem viam ambulantes secum. Primum est, quia cum Domino iudicabunt. Vnde dicit: *Amen*, id est, fideliter, *dico vobis*, quibuscunque fidelibus, *quòd vos qui*, dimissis omnibus terrenis, *secuti estis me*, imitatione viuendi, *in regeneratione*, id est, in iudicio, tempore regenerationis generis humani. Duæ enim sunt regenerationes. Prima animarum ex aqua & spiritu in baptismo. Secunda corporum in generali resurrectione, quæ quidem resurrectio dicitur regeneratio vel secunda generatio, quia terminatur ad esse acceptum secundario, *cum sederit filius hominis*, ad iudicandum mundum, quia sicut in forma hominis iudicatus fuit, ita in forma humana iudicabit, *in sede maiestatis suæ*, manifestam potentiam ostendendo, qui in primo aduentu sedit in sede humilitatis latendo & maiestatem occultando, *sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israël.* In duodecim Apostolis vniuersitas significatur iudicantium, scilicet perfectorum qui propter Euangelium omnia sua dimiserunt, & secuti sunt Dominum, in duodecim tribubus vniuersitas iudicandorum, bonorum & malorum. Vbi Gregor. Felix paupertas voluntaria relinquentium omnia, & sequentium te Domine Iesu. Felix planè quæ tam securos imò gloriosos facit in illo singulari fragore elementorum, in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine iudiciorum. Hęc Gregor. Et sciendum quòd multiplex est iudicium. Est enim iudicium principalis authoritatis, quo iudicabit tota Trinitas. Est iudicium promulgationis, quo iudicabit Christus homo sententiam proferens. Est iudicium assessoriæ dignitatis, quo iudicabunt sancti & perfecti in loco eminentiori sedentes sicut assessores iudicis, iudicabunt verò non dando vocem, sed assensum, non authoritate, sed assessoria dignitate. Quia enim communem statum iustorum transcenderunt viuendo, seruantes non solum præcepta quæ sunt necessitatis, sed etiam consilia quæ sunt supererogationis, ideo specialem honorem habebunt in iudicio. Vnde Beda: iusta prorsus & digna retributio, vt qui pro Christi amore omnem mundi gloriam contempserunt, ei associentur in iudicio, vt velut assessores iudici mundanæ conuersationis assistant. Et qui ab eius amore nulla in hoc mundo poterant ratione diuelli illuc cum Christo perueniant vsque ad fastigium iudiciariæ potestatis. Hæc Beda. Est etiam iudicium comparationis, quo minus mali iudicabunt magis malos, vt, *Niniuitæ surgent in iudicio, &c.* Est autem & iudicium approbationis, quo omnes electi quorum exemplo cæteri damnabuntur iudicabunt, quia sententiam iudicis approbabunt & laudabunt. Est quoque iudicium retributionis, quo iudicabuntur omnes & boni & mali. Est & iudicium dispositionis, quo iudicati sunt infideles, qui enim non credit, iam iudicatus est. Qui ergo nunc videntes scabella peccatorum superborum & sedes, tunc erunt iudices & sedentes. Quod bene intuens Propheta ait, *quia illic sederunt sedes in iudicio.* Tunc erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Quia illi qui sunt hic primi in honore alios iudicantes iniustè, tunc erunt nouissimi & inferiores, ac iudicio aliorum subiecti, & econtrario qui sunt hic nouissimi & despecti, tunc erunt primi & iudicis assessores. *Et hæc est mutatio dexteræ Excelsi.* Vnde Bernard. Iudicent nunc & præiudicent superbiæ filij

[Marginalia, left column: *Eccli. 1.* — *1. Cor. 15.* — *Augustinus in Ps. 142.* — *Origenes tract. 9. in Matth.* — *Bernardus serm. de verbis Euang. Ecce nos reliquimus omnia.*]

[Marginalia, right column: *Regenerationes duæ.* — *Iudicium multiplex.* — *Beda in c. 10. Marci.* — *Matth. 12.* — *Psalm. 121.* — *Matth. 20.* — *Psalm. 76.* — *Bernardus serm. in hæc verba, Ecce nos reliquimus omnia.*]

filij cum rege suo, sedeant cum eo qui sibi latera aquilonis elegit, exaltentur & eleuentur sicut cedrus Libani, transibimus & ecce non erunt. Opprimant nunc quos possunt, blasphement, congregent maledicta, venient super vos maledicta opprobria opprobrantium Christo, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Hæc Bernard. Secundum præmium est, quia centuplum recipient in hoc tempore. Vnde dicit: *Et omnis qui reliquerit domum*, scilicet propriam, *vel fratres & sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios*, id est propinquos, *aut agros*, id est, possessionem terrenam. Vbi tangit abdicationis actum quantum ad tria, scilicet quantum ad propriam dominationem, quæ intelligitur per domum, quantum ad carnalem cognationem, quæ intelligitur per consanguineos siue propinquos, quantum ad temporalem possessionem, quæ intelligitur per agros. Et patet ordo, quia difficilius est relinquere propriam dominationem quam cognationem, & cognationem quàm possessionem exteriorem, *propter me*, & amorem meum, seu propter nomen meum dilatandum, & propter euangelium, id est, doctrinam meam prædicandam vel obseruandam, non propter vanitatem mundi (sicut hypocritæ & Philosophi) nec propter lucrum, vt ambitiosi sperantes promoueri, *centuplum accipiet*, in hoc tempore. Hoc centuplum spiritualium rerum est, videlicet virtutum & consolationum internarum, quas per experientiam cognoscimus magis quàm per doctrinam. Cùm enim anima gustat odorem paupertatis, castitatis virorem, patientiæ cæterarúmque virtutum saporem, & in eis delectatur, nónne centuplum tibi recepisse videtur? Et si vlterius ascendat vt visitationem sponsi recipiat, eiúsque præsentia glorietur, nónne tunc recipit plus quàm millecuplum omnium quæ pro eo dimiserat? Vnde Bernardus. Nemo sanæ mentis ampliorem esse in vitiis credat, quàm in virtutibus delectationem. Et iterum: An non omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum? An non centuplum habet omnium qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore, nisi quòd longè plus quàm centuplum est visitatio paracliti spiritus & præsentia Christi. Et iterum: Centuplum est adoptio filiorum, primitiæ spiritus, deliciæ charitatis, gloria conscientiæ, quæ est regnum Dei quod intra nos est. Hæc Bernardus. Vides quomodo verum est, quod loquitur veritas. Non fallit quin centuplum reddat in hoc seculo, & non tantum semel sed pluries & sæpe, animæ sibi deuotæ, adeo vt sic afficiat eam, quòd non solum id quod reliquit, sed & totum mundum arbitretur vt stercora, ut sponsum lucrificari possit. Vnde Chrysostom. Et nos itaque si gustauerimus sicut oportet fructus spirituales, de reliquo neque æstimabimus aliquid præsentia esse, velut quadam optima ebrietate futurorum concupiscentia rapti. Gustemus itaque vt à tumultu præsentium liberati, æternis fruamur bonis. Vnde & Hieronymus. Qui ergo propter fidem Christi, & prædicationem Euangelij omnes affectus carnis contempserint, atque diuitias, & seculi vanitates, isti centuplum recipient. Sensus iste est, quia qui carnalia pro Saluatore dimiserit, spiritualia recipiet, quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi paruo numero centenarius numerus comparetur. Vnde & Augustinus. Hoc etiam quod hîc dicitur, centuplum accipiet, exponens quodammodo Apostolus ait, quasi nihil habentes & omnia possidentes. Centum enim pro ipsa vniuersitate ponitur. Vnde Cyrillus: Si domum quis dimittat, recipiet mansiones supernas. Si patrem, patrem habebit cœlestem. Si à germanis recesserit, in fratrem hunc recipiet Christus. Cùm dimiserit coniugem, inueniet diuinam sapientiam, à qua procreabit spirituales fructus. Pro matre, inueniet Hierusalem cœlestem, quæ est mater nostra. Hæc Cyrillus. Loco etiam paucorum amicorum, recipiet multo plures amicos spirituales, & pro paucis bonis temporalibus recipiet multa, secundum illud Actuum, erant illis omnia communia. Vnde in collatione Abbatis Abrahæ: Manifestum est enim eum qui aliquid secularium, vel affectuum, vel bonorum Christo suadente contempserit à fratribus atque consortibus propositi sui qui ei spirituali glutino colligantur, centuplo gratiorem etiam in hac vita recipere charitatem. Centuplum etiam fratrum parentúmve recipiet quantitatem, quisquis patris vnius vel matris, seu filiorum pro Christi nomine charitate contempta, in omnium, qui Christo deseruiunt, dilectionem sincerissimam transit, pro vno scilicet tot incipiens habere patres fratrésque, feruentiore atque præstantiore sibi affectione coniunctos. Multiplicata etiam domorum atque agrorum possessione ditabitur, quisque vna domo pro Christi dilectione reiecta, innumera monasteriorum habitacula, tanquam propria possidebit in quacunque orbis parte velut in suæ domus iure succedens. Hæc Abraham. Tertium præmium subiungit, cum dicit, *& vitam æternam possidebit*, scilicet in futuro. Vnde Augustinus. Quia multum amant homines viuere in hac terra, promissa est illis vita, & quia multum timent mori, promissa est illis æterna. Hoc sufficere visum est humanæ infirmitati, vt diceretur, habebis vitam æternam. Amemus vitam æternam, & ex eo nouerimus quantum pro vita æterna laborare debemus, cùm videamus homines amatores præsentis vitæ temporalis atque finiendæ, sic pro illa laborare, vt quando venerit mortis metus, quicquid possunt faciunt, non vt auferant, sed vt differant mortem. Hæc Augustinus. Felix paupertas quæ recipit centuplum in præsenti, & vitam æternam in futuro, quod magna debet esse Christi pauperibus consolatio. Vnde Bernardus. Centuplum, inquit, accipiet, & vitam æternam possidebit. Illud in via, hoc in patria. Illud consolatio præsentis laboris, hoc futuræ felicitatis consummatio est. Sic nimirum operariis huius seculi solet cibus in opere, merces in fine dari. Sic militantibus & stipendia ministrantur pro necessitate temporis, & nouissimum donatiuum maius erogatur pro quantitate laboris. Sic & filiis Israël donec terram promissionis intrarent, in deserto manna non defuit, & ab Ecclesia post quæsitum regni cœlestis aduentum quotidianus panis quotidie petitur in oratione, quam ipse Saluator instituit. Hæc Bernardus. Considera ergo bene hanc retributionem, & gaude, & gratias age Deo qui te ad talem adduxit negociationem, vt hic de vno lucreris centuplum, & nihilominus postea vitam æternam. Et in hunc paradisum sæpe ingredere, quod consequi poteris ex studio orationis, & humilitate. Quid igitur est insaniæ, quòd homines simpla pro centuplis & vita æterna tractantur relinquere? Cùm itaque sancti terrena omnia vt aurum & argentum abiecerint, cur eorum reliquias populo causa quæstus ostendendo cogimus eos illa mendicare quæ hîc spreuerunt, vnde vbi nos habemus sanctum, in Græco habemus, ἅγιος, quod sonat sine terra, quia sancti non terrenis dediti sunt, nec in terra, sed in cœlis conuersationem

Marginalia: *Secundum præmium.* — *Abdicatio à tribus.* — *Centuplum.* — Bern. ibid. — Hieron. in c. 19. Matth. — Augustinus lib. 20. de ciuitate cap. — 2. Cor. 6. — *Centum.* — Actor. 4. — Cassianus collatione 24. c. 26. — *Tertium præmium.* — Augustinus in Psal. 62. — Bernardus loco prænotato. — *Retributio consideranda.*

Actor. 4. sationem habent. Et ideo ad pedes Apostolorum aurum & argentum ponebatur ex præcepto eorum, vt sic docerent esse contemnenda. Imitemur ergo discipulos Domini, relinquendo diuitias ac gloriam, & omnia quæ sunt mundi, quia sic ipsi præcipuè effecti sunt magni. Vnde Chrysost. Quid est quòd magnos Apostolos ostendit? Pecuniarum contemptus, gloriæ despectio, ab omnibus vitæque huius negociis ereptio. Quia si non hæc habuissent, sed serui passionum essent, & si decem mille mortuos suscitassent, non solum nulli profecissent, sed & seductores vtique æstimati essent. Ita vita est quæ vbique fulget, & spiritus attrahit gratiam, signa verò si non vigilauerimus, obsunt multotiens. Hæc igitur quibus facti sunt Apostoli magni, zelemur, & ab vniuersis desistentes vitæ huius negociis, apponamus nosmetipsos Christo, vt Apostolorum consortes efficiamur. Hæc Chrysost.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, da mihi misero & indigno quòd propter te & amorem tuum, ac propter nomen tuum glorificandum, diuitias ac delitias, ac pompas, & omnia quæ mundi sunt, nec non & meipsum inter omnia valeam relinquere, omnibúsque exclusis tibi soli adhærere, & pro modulo meo te sequi qualicunque imitatione viuendi, vt te rectore, te duce, laqueos & insidias omnium inimicorum meorum visibilium, & inuisibilium merear euadere, ac præmia quæ relinquentibus omnia, & te sequentibus promisisti, misericorditer obtinere. Amen.

De denario diurno.

CAPVT XIV.

Matth. 19. & 20.

Et quia non sufficit prædicta relinquere, si homo corpore deficiat, & non perseueret, ideo ne quis torpeat cùm bene cœperit, infert Dominus & dicit: *Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.* (Primi nouissimi.) Multi enim ascendunt de statu in statum meliorem, & peiorem. Multi prius feruidi, postea torpent, multi prius frigidi, subitò inardescunt, sunt enim multi qui opera perfectionis bene & frequenter præ multis inchoant, sed torpentes in progressu, à diuino amore tepescunt, & in bonis operibus segnes fiunt, & ab eis deficiunt, vel in vitia funditus labuntur & cadunt, & econuerso aliqui tardè vel tepidè inchoantes, ita feruidè & bene operantur, quòd meritis præcedunt illos qui eos præcedere videbantur. Et sic qui primi fuerunt inchoando, fiunt nouissimi, vel nulli in perseuerando, vel qui fuerunt in primo & excellenti statu, erunt in nouissimo. Vide Iudam de Apostolo in apostatam versum, & latronem in cruce confessorem factum. Vide simile de Iudæis & gentibus, quia Iudæi primi fuerunt vocatione, & nouissimi facti sunt conuersione, & gentiles econuerso. Sic & nouissimi per humilitatem, fiunt primi per gloriam, & primi per superbiam, fiunt nouissimi per abiectionem finalem, multi enim in seculo despecti, in futuro sunt glorificandi, & multi apud homines gloriosi, in fine sunt damnandi. Deinde hanc sententiam confirmat per similitudinem, proponens parabolam, in qua docet nos fugere ocium, & inuitat ad laborem. Quæ parabola specialiter pertinebat ad discipulos, quia continuè laborare in agro dominico, præcipuè pertinet ad prælatos. Vt autem facilius appareat quid in parabola lateat, attendenda sunt sex. (Sex consideranda in hac parabola.) Primò, quia homo paterfamilias est Deus pater, qui homo dicitur, non proprietate substantiæ, sed pietatis affectu, dicitur enim homo, quia est humanus, id est, benignus, mansuetus, & misericors circa homines, & dicitur paterfamilias, per creationem & prouidentiam, qui ita gubernat omnia, sicut paterfamilias subditos in domo sua, de cuius familia est omnis creatura. Secundò, quia operarij sunt prædicatores, & etiam omnes rectè viuentes, sed multi hodie tantum verbarij, non operarij sunt, quia dicunt, & non faciunt. Tertiò, quia denarius est vita æterna operariis Domini promissa. Quartò, quia vinea allegoricè, est secundum Gregorium Ecclesia. (Gregorius homil 19 in Euang.)

Moraliter, anima, secundum Basilium, iustitia generalis, secundum Chrysost. (Basilius in c. 5. Isaiæ.) Quintò, quia horæ sunt ætates mundi vel ætates hominis. Sextò, quia procurator vineæ est Christus secundum quòd homo, (Chrysost. homil. 34. operis imperfecti.) in quantum autem Deus, est paterfamilias cum patre, quia vnum cum patre. Dicit ergo: *Simile est regnum cœlorum*, id est, præsens Ecclesia vel iustorum vita, *homini patrifamilias*, id est, Deo vniuersæ creaturæ, & fit hîc comparatio non tam personæ ad personam, quàm negocij ad negocium, & est sensus, negocium quod fit in Ecclesia præsenti, simílari potest negocio quod ab homine patrefamilias quandoque fit, *qui exiit*, per sui manifestationem, & suæ bonitatis diffusionem, vt enim dicit Gregorius, quando non cognoscitur, in secreto est, (Gregorius homil. 19. in Euang.) quando verò cognoscitur, de occulto procedit ad notitiam; eo ergo frequentius exiit, quò amplius sui notitiam dedit, *primo mane*, id est, in prima mundi ætate, scilicet ab Adam vsque ad Noë, *conducere operarios*, id est, iustos ei seruientes. nomen suum aliis manifestantes, *in vineam suam*, id est. in Ecclesiam militantem, cuius palmites sunt iusti à primo Abel vsque ad vltimum electum. Vel secundum Chrysost. *Conducere operarios in vineam suam* id est, (Chrys. homil. 34. operis imperfect.) acquirere rectè viuentes in operibus iustitiæ, & sic iustitia est vinea, & palmites virtutes. Vel secundum Basilium, Per vineam anima siue conscientia (Basilius in c. 5. Isaiæ.) significatur, in qua laborandum est, vt amputemus palmites luxuriantes carnalis concupiscentiæ, proiiciamus lapides superbiæ, & extirpemus spinas auaritiæ. Per vineam etiam intelligere possumus pœnitentiam, in qua per diuersas horas operarij conducuntur, dum alii in pueritia, alij in iuuentute, alij in senectute conuertuntur. Ergo paterfamilias, per dominationem, exiit, per manifestationem, conducere, per multiplicem inuitationem, operarios, non tantum locutores, quia melior est prædicatio facti, quàm verbi, in vineam suam per bonorum meritorum multiplicationem. Sic Adam primò positus est in paradiso, sed quia non coluit, est eiectus, sic populus Iudaicus in speciali cultu diuino positus, est eiectus. Sic & nos positi sumus, & si neglexerimus, similiter proiiciemur. Ruina præcedentium, admonitio debet esse sequentium. *Conuentione autem facta cum operariis ex denario diurno.* (Denarius diurnus.) Ista conuentio est vitæ æternæ pro labore promissio, quæ quidem vita æterna dicitur denarius. Primò, ratione nominis. denarius enim à decem dicitur, (Denarius vnde dicitur.) ex eo quòd olim decem nummos vsuales valebat, in quo significatur precium pro vsu & obseruantia decalogi promissum, & ideo illa vita denarius dicitur, quia pro decalogi obseruatione datur. Secundò, ratione figuræ, quia in denario est figura sphærica & rotunda, vbi non est inuenire principium & finem, in quo significatur vitæ æternitas, & plena æternitatis possessio. Tertiò, ratione imaginis, in denario enim imago regis est scripta,

ſcripta, in quo animæ ad Deum notatur conformitas plena, imago enim Dei in beatos imprimitur per aſſimilationem ad Deum, & transformationem in ipſum. Quartò, ratione ſcripturæ, in quo notatur plena ſcientia & cognitio veritatis, quæ ibi erit in beatis. Et vocatur iſte denarius diurnus, tum quia tota vita hominis, tota etiam vita præſens reputatur quaſi vna dies, in qua nunquam à bono opere eſt deſiſtendum, tum quia non niſi operanti in die gratiæ, & non in nocte culpæ redditur, tum quia in die gloriæ primò dabitur. *Et miſit eos in vineam ſuam*, quaſi ab initio miſit ad vocandum homines ad fidem redemptoris, & inuitauit ad viuendum iuſtè, & bene operandum. *Et egreſſus*, per maiorem manifeſtationem, *circa horam tertiam*, ſcilicet à tempore Noë vſque ad Abraham, *vidit*, per miſerationem, *alios ſtantes in foro ocioſos*, & *illis*, etiam ad vineam inuitatis mercedem promiſit. Secundum Chryſoſtomum. Per forum mundus accipitur, in quo calumniæ, iniuriæ, contentiones, diuerſorum negociorum difficultates ſemper tumultuoſæ, & omnia venalia ſunt. In iſto foro animæ hominum venales exponuntur. Mercatores duo ſunt, Deus & diabolus, quidam ſic cæci ſunt vt vendant propriam animam diabolo pro vili precio, quia pro modica præſentis vitæ delectatione, vt guloſi & luxurioſi, quidam pro honoribus & gloria mundi, vt ſuperbi & vanè glorioſi, quidam pro diuitiis & bonis temporalibus, vt raptores & auari. Talem mercatorem fugiamus & vendamus animas noſtras Chriſto, qui nos emit ſanguine ſuo precioſo. Ocioſitas eſt debiti operis defectus. Vnde ſecundùm Chryſ. Peccatores mortui ſunt, non ocioſi, qui diabolo ſeruit, mortuus eſt, qui opus Dei non operatur, ocioſus eſt, qui aliena tollit, mortuus eſt, qui ſua non dat, ocioſus eſt. Coluiſti miſericordiæ vitam, ſi de tuis des, ieiunij, ſi quod manducaturus fueras diurno, dederis impotenti ſi ieiunas, & ſi nemini das, ocioſus es, & ſic de aliis. *Iterum autem exiit*, per ampliorem manifeſtationem, *circa ſextam*, ſcilicet ab Abraham vſque ad Moyſen, & *circa nonam*, ſcilicet à Moyſe vſque ad Chriſtum, & *fecit ſimiliter*, inuitando, & mercedem promittendo. *Circa undecimam verò*, id eſt, in vltimis temporibus, ſcilicet à tempore Chriſti vſque ad finem mundi, *exiit per clariorem manifeſtationem*, *cum Chriſtus apparuit*, & inuenit alios ſtantes, non proficientes, non ſe humiliantes, ſcilicet gentiles, & *dixit illis: Quid hic*, in loco tam periculoſo, tam tranſitorio, tam fœtido, *ſtatis*, cùm potius ire deberetis, quia vita breuis, via longa, virtus debilis, *tota die*, cùm habeatis temporis opportunitatem, mercedis ſecuritatem & immenſitatem, *ocioſi*, vobis nihil proficientes, proximis non ſubuenientes, hoſtibus non reſiſtentes, & impoſterum non prouidentes, cùm multa mala docuit ocioſitas. Quaſi dicat Dominus ocioſis: Cur tanto tempore pro ſalute veſtra negligitis laborare: *Dicunt ei, quia nemo nos conduxit*, id eſt, nullus propheta, nullus doctor ad nos inſtruendum venit, *dicit illis, Ite & vos*, ſcilicet gentiles, *in vineam meam*, mente credendo, ore confitendo, opere laborando, quia (ſecundum Chryſoſtomum) qui non operatur in hoc ſeculo, non manducat in futuro, imò dies iſte, eſt dies operationum, dies qui ſequitur, eſt dies feriarum. Et interponitur hîc coniunctio copulatiua, ſcilicet & quia gentiles Iudæis adiuncti ſunt, vt vna Eccleſia ex ambobus fieret. Iſta parabola principaliter & communiter exponitur, ſecundum diuerſas mundi ætates, vt iam viſum eſt ſuprà. Moraliter autem poteſt exponi de vocatis

Chryſ. hom. 34. operis imperfect. *Forum, id eſt, mundus.* *Mercatores duo.* *Chryſ. ibid.* *Chryſ. ibid.* *Moralis.*

ad gratiam, ſecundum diuerſas ætates hominum, & ſic in mane ſeu in prima hora, intelligitur pueritia, in tertia, adoleſcentia, in ſexta, iuuentus, ſeu virilis ætas, in nona, ſenectus, in vndecima, ſenium, ſeu decrepita ætas. In quibus qui in bonis operibus laborare negligit, tota die, id eſt, tota vita ocioſus ſtat. Ergo quolibet tempore, qualibet ætate, vocat Deus homines ad gratiam & gloriam, quia ſemper aliqui ad vitam bonam perducuntur, & à Domino præmiantur, ſi enim vera, nunquam ſera erit pœnitentia. Nota hîc verbum cuiuſdam hominis ſibiipſi opponentis, & dicentis: Iam es in hora nona, quid igitur ociaris? Nunc es in vndecima, quid igitur ſtas? Quam aliam expectas? Sed ne in vndecima homo dedignabitur ſeruitute tua, ſecundum Iſidorum ſex ſunt ætates hominis. Prima ætas, eſt infantia, & protenditur in ſeptem annos. Secunda, eſt pueritia, tendens vſque ad quartumdecimum annum. Tertia, eſt adoleſcentia, quæ protenditur vſque ad viceſimum octauum annum. Quarta, eſt iuuentus finiens in quinquageſimo anno. Quinta ſenioris, id eſt, grauitas, quæ eſt declinatio iuuentutis in ſenectutem, nondum ſenectus, ſed iam non iuuentus, quæ ætas à quinquageſimo anno incipiens in ſeptuageſimo terminatur. Sexta eſt ſenectus, quæ nullo annorum tempore determinato finitur, ſed poſt illas quinque ætates, quantumcunque vitæ eſt, ſenectuti deputatur. Senium autem eſt pars vltima ſenectutis, dicta quòd ſit terminus ſextæ ætatis. Septima verò eſt in quiete animarum, vſque ad diem iudicij. Et tunc in reſurrectione erit octaua ætas. *Cùm ſero factum eſſet*, id eſt, cùm finito opere finis mundi, vel vitæ huius aduenit. Vbi ſecundum Chryſoſtomum, Conſidera quòd non mane, imò ſerò reddit mercedem, quia ſolum remunerat perſeuerantem operarium & fidelem, *dicit Dominus vineæ*, id eſt, Deus pater qui Dominus eſt, *procuratori ſuo*, ſcilicet Chriſto, pater enim omnia dedit in manus eius. *Voca operarios*, & non ocioſos ante tribunal, & *redde illis mercedem*, ſcilicet æternam, voca inquam eos de labore ad requiem, de mœrore ad iocunditatem, de bello ad pacem, *incipiens à nouiſſimis vsque ad primos*. Denarius datur primò nouiſſimis, quia ſecundum Auguſtinum, licèt detur omnibus ſimul, illi tamen qui poſt vnam horam, vel paucas ipſum recipiunt, dicuntur prius recipere quàm illi qui poſt multas horas expectauerunt, & poſtea receperunt. Et ſecundum Chryſoſtomum. Iuſtitia fuit omnibus reddere, ſed nouiſſimis primò, hoc non fuit iuſtitiæ contrarium, ſed miſericordiæ oſtenſiuum, dum tamen aliis reddatur. Vnde ſecundum eundem, vt oſtendat Deus inæſtimabilem miſericordiam ſuam. Primùm nouiſſimis reddit mercedem, poſtea primis, nimia enim miſericordia ordinem non aſpexit. Domini ergo miſericordia, quæ in ſuis donis plus aſpicit cor, & præfert operi, & tempori, ſupplet in nobis damna ipſius operis & temporis. Vnde Bernardus. Exaggera quantum vis merita, & extolle ſudores, *melior eſt miſericordia Domini ſuper vitas*, ex ea ſanè operis & temporis damna mihi reſarcio. Et ſic ex præcepto patrisfamilias acceperunt nouiſſimi, & ſimiliter primi ſingulos denarios, id eſt, ſingula præmia iuxta conuentionem, ſcilicet æternitatem, ſeu vitam æternam. Secundum Auguſt. Iſte vnus denarius, qui omnibus datur, eſt vna vita æterna, quæ ab omnibus percipietur, quæ æqualis erit omnibus, nulli longior, nulli breuior, quia in eo non viuit vnus alio minus, ſeu prolixius, meritorum tamen diuerſitate fulgebunt,

Ætates ſex hominis. *Chryſoſt. loco prænotato.* *Auguſtinus ſerm. 59. de verbis Domini.* *Chryſ. hom. 33. operis imperfect.* *Pſalm. 62.* *Auguſtinus de ſacra. Virg. c. 26.*

Denarii multiplicitas. alij magis, alij minus. Hic ergo denarius vnus, est in se multiplex, propter differentiam accipientium, quia ibi erunt multæ diuersitates meritorium. Et accipientes primi murmurabant aduersus patremfamilias dicentes: *Hi nouissimi*, scilicet gentiles, vel martyres, vel in bonis feruentes, *vna hora fecerunt*, quia modico tempore labores sustinuerunt, deuotio enim voluntatis, temporis spacium breuiauit, cum merito passionis Christi *& pares illos nobis fecisti*, scilicet in præmio, *qui portauimus pondus diei & æstus.* Pondus diei, significat opus iustitiæ, æstus verò, calorem tentationum quas conflat malignitas dæmonum, cupiditas temporalium, delectationes motuum carnalium. Portauimus ergo pondus, quia iustitiam seruauimus, & non succubuimus. Potest dici, quòd ista murmuratio erit admiratio de tanta Dei bonitate in Sanctorum remuneratione. Vbi notandum quòd duplex est murmur, scilicet conquestionis, & admirationis. Nunc verò sancti non murmurant tanquam de aliorum gloria conquerentes, sed quia vident quòd Deus tam copiosè remunerat tardè venientes, quàm sibi longo tempore seruientes quasi murmurare dicuntur, Dei super hoc liberalitatem & misericordiam admirantes, quia illi nouissimi, quasi pro nihilo & sine labore vitam æternam videntur acquirere. Vnde & Petrus murmurare potuit, quòd latro citius ipso ad regnum peruenit. Vbi sciendum, quòd ista retributio iusta est, quantum ad præcedentes, quia datur eis precium conuentum, & misericordia quantum ad sequentes, quia pro modico labore æqualem prioribus accipiunt mercedem. Non igitur iniustè agitur cum primis, sed misericorditer dispensatur cum vltimis. Munerat primos per iustitiam, extremos secundum sui bonitatem. Et æquale accipiunt præmium, vt ostendatur, secundum Apostolum, quòd non ex operibus saluati sumus. Itaque non quotitatem nec quantitatem operum vel laborum, sed potius cor & charitatem attendit Dominus in remunerando, quia non considerat quantum, vel quandiu, operatus fueris, sed ex quanto. Hinc etiam colligitur quòd sera pœnitentia, si fuerit vera, nec tollit gratiam, nec diminuit. Et licet postremi æqualiter remunerentur cum primis, non tamen stultè differas conuerti, vel bene operari vsque ad vndecimam horam & vltimum temporis, ne tunc nimis oneratus peccatis, habens cor impœnitens, exonerari non possis, vel si pœnitens ad multam pro peccatis satisfactionem tenearis. Si tamen vsque ad vndecimam distulisti bene viuere, nec tunc desidiæ, sed magis quàm prius exercitationi animæ intende. Vnde Tullius: Senibus labores corporis minuendi, exercitationis animæ augendæ videntur, & ita nihil magis cauendum est senectuti, quàm ne languori desidiæque succumbat. Moraliter isti murmurantes figuram tenent quorundam claustralium, qui eo quòd diutius fuerunt in claustro murmurant, si eis præponantur iuniores, vel parificentur. Vnde docentur hic seniores, claustrales non debere murmurare, si videant aliquos iuniores eis æquari, vel etiam in officiis præferri, & plus honorari. Item datur hîc documentum quòd religiosi non debent facere comparationes sui ad alios, quasi ipsi plus seruiant Deo quàm seculares, quin sæpe videmus quòd quidam secularium æquantur meritis quorundam religiosorum, vel etiam eos excedunt per meritum: *At ille respondens vni eorum dixit*, quod autem vni dixit, omnibus dixit. Vel vni, quia vna & æqualis erat omnibus occasio murmurandi. *Amice, non facio tibi iniuriam*, quia iniuria non habet locum vbi est mera gratia, & ideo si facit & dat gratiam vni, non facit iniuriam alteri. *Nónne ex denario*, & pro mercede, *conuenisti mecum*, à principio? *Tolle quod tuum est*, quasi diceret, paratus sum tibi reddere mercedem tuam, *& vade intra in gaudium Domini tui. An non licet mihi quod volo facere?* quasi diceret sic, quia voluntas Dei nullo modo distorta esse potest, vnde signanter dicit, quod volo, quia enim vult, ideo licitum, nos quia licitum, ideo volumus. Et vt non solum licita, sed etiam benignitate plena ostendatur voluntas diuina, addit: *An oculus tuus*, id est, consideratio tua, *nequam est*, & inæqualis, *quia ego bonus sum*, scilicet ex natura bonitatis meæ abundanter communicans? vnde dicit, nequam, non propter culpam, sed propter considerationis inæqualitatem, quia illa admiratio procedit ex comparatione diuinæ iustitiæ, magis quàm eius misericordiæ infinitæ. Vbi Gregorius: Stulta est quæstio hominis, contra Dei bonitatem. Conquerendum quidem esset, si non daret quod deberet, non si dat quod non debet. Vnde & Chrysostomus. De eius dato nemo iustè murmurat, qui amplius dat quàm homo desiderat. Vltimò concludens parabolam, dicit: *Sic* scilicet vt ostensum est, *erunt nouissimi primi, & primi nouissimi*, vt nulla sit differentia temporis clausa. Sæpe enim illi qui ad pœnitentiam tardè veniunt, citius remunerantur quàm illi qui tempestiuè veniunt, quia citius de corpore exeunt, vel sæpe illi qui tardè ad pœnitentiam veniunt, tempore præcedunt alios in feruore, sicut in itinere consueuit, vt qui tardius exierunt, velocitate moram compensent. Vel illi qui sunt nouissimi in oculis suis sunt primi in oculis Dei. Vel illi qui nouissimi iudicio hominum sunt, sæpe sunt primi iudicio Dei, quia Deus non considerat exteriora hominis, sed interiora cordis. Quamuis autem audieris in parabola omnes accepisse singulos denarios, non tamen putes omnes ad fidem vocatos, vitam æternam accepturos. Vnde additur sententia valde metuenda: *Multi enim*, de primis, de tertiis, sextis, nonis, & nouissimis, *sunt vocati*, scilicet ad fidem & meritum, sed de his omnibus, *pauci sunt electi*, ad beatitudinis præmium & regnum. Multi sunt de Ecclesia militante, qui non erunt in Ecclesia triumphante. In quo paucos ostendit esse eos qui saluantur, ad comparationem eorum qui per singulas vocantur, quia secundum Gregorium ad fidem plures veniunt, plures Ecclesiæ parietes implent, sed ad cœleste regnum pauci perducuntur. Hoc figuratur de filiis Israël, quorum multi ad terram promissionis fuerunt vocati, sed pauci ad intrandum fuerunt electi. Et similiter de Gedeone, qui plures ad bellandum vocauit, sed paucos elegit quos secum duxit, quia *lata est via, & spaciosa porta, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam, sed arcta est via, & angusta porta, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui intrant per eam.* Dupliciter autem vocat nos Deus. In præsenti ad laborem, in futuro ad requiem, vnde necesse est vt quicunque futuram remunerationem desiderat, præsentem non refugiat laborem, quia illi qui pro Deo fideliter suscipiunt laborem, feliciter peruenient ad remunerationem, quando audient Deum dicentem, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Et tanto maiorem remunerationem accipient, quanto maiorem laborem sustinent, quia teste Apostolo, *Vnusquisque mercedem secundum laborem suum accipiet.*

Marginal notes: *Pondus diei quid significet.* — *Murmur duplex.* — *Retributio iusta, & misericordia abundans.* — Galat. 2. — Cicero 1. offic. — *Murmur claustralium.* — *Voluntas Dei licitum facit.* — Gregorius homil. 19. in Euang. — Chrysost. homil. 34. operis imperfecti. — *Pauci saluandi.* — Gregorius homil. 19. — Matth. 7. — *Vocatio Domini.* — Matth. 11. — 1. Cor. 3.

Omnes ergo qui vocati sumus, nouimus, vtrum verò electi, adhuc ignoramus. Et ideo tanto sollicitiores esse debemus in bono opere, quanto inexcusabiles nos esse scimus de vocatione. Vnde Gregorius. Duo ergo sunt, quæ sollicitè pensare debemus. Primum est vt de se quisque minimè præsumat, quia etsi iam ad fidem vocatus sit, vtrum perenni regno dignus sit, nescit. Secundum verò est, vt vnusquisque proximum, quem iacere fortasse in vitiis conspicit, desperare non audeat, quia diuinæ misericordiæ diuitias ignorat. Quid enim sit hodie, aspicimus, sed quid cras futurus sit vnusquisque, nescimus. Plerunque & qui post nos venire cernitur, per agilitatem nos boni antecedit. Et vix eum cras sequ mur, quem hodie præire videbamur. Vnde & Chrysostomus. Hæc parabola posita est, vt qui tardè conuertuntur non desperent, sed auidiores fiant, quoniam in hac vita non est ita sera pœnitentia, quin si corde perfecto fiat, possit tanto feruore procedere, vt mereatur multis prioribus non sic feruentibus in præmio anteferri. Hæc Chysostomus: Nullus ergo desperationi, nullus locus restat excusationi, siquidem in omni ætate & in omni hora peccator suscipitur, peccator enim quacunque hora conuersus fuerit & ingemuerit, vita viuet, & non morietur. Et quia incerta est in omnibus ætatibus cuilibet hora vocationis suæ, paratus vnusquisque debet esse in bona operatione, vt sicut incertus est exitus, sic certus sit in bono opere animus, ne fortè si quando potest non vult bonum operari, tunc incipiat velle quando non erit posse. Debemus ergo omni die sic viuere, tanquam illa die morituri, vt sic residuum temporis nostri possimus expectare securi. Vnde Seneca: Sic ordinandus est dies omnis, tanquam cogat agonem atque expleat vitam. Ille beatissimus & securus sui possessor est, qui crastinum sine sollicitudine expectat. Inter cætera mala, hoc habet stultitia proprium, quòd semper incipit viuere. Quid est turpius, quàm senex viuere incipiens. Considera quàm pulchra res sit consummare vitam ante mortem. Deinde expectare securè reliquam sui temporis partem. Nullus enim vitam in crastinum spectat. Non enim viuunt, sed victuri omnia differunt. Hæc Seneca. Multum quippe iuuat ad vincendam delectationem peccati, recordatio mortis & finis nostri. Vnde Sapiens: *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Et Gregorius. Nil tantum ad domandum desideriorum carnalium appetitum valet, quantum vt vnusquisque mortem penset. Et Bernardus. Saluberrimum est remedium redeundi ad Dominum, habere præ oculis mortem. Multum etiam iuuat nos desides & pigros, Iesum & studiosos aspicere, si volumus non desides fieri & pigritari, sed feruere potius & proficere, inde enim exempla & bona multa poterimus reportare.

Gregor. ibid. | Chrysost. homil. 65. in Matth. | Ezech. 18. | *Vitæ incertitudo.* | Seneca epist. 13. | *Stultitiæ proprium.* | Eccli. 7. Gregorius lib. 16. moral. c. 31.

ORATIO.

Domine Iesu Criste, summe paterfamilias, tu me primo mane in vineam tuam duxisti, dum me à iuuentute mea ad fidem & tuum seruitium misericorditer vocasti, & ad laborandum pro denario vitæ æternæ mecum conuenisti, sed ego miser tota die vitæ meæ ociosus steti, & negligenter viuendo debitum meum non feci. Domine quia bonus es & misericors, fac me saltem in vndecima hora resipiscere, & dignos fructus pœnitentiæ facere, vt apud te mercedem quantulamcunque merear inuenire. Amen.

De villico iniquitatis.

CAPVT XV.

DEinde ponit parabolam, secundum rem gestam, de villico iniquitatis, diffamato apud Dominum suum ex dissipatione bonorum suorum, quia ea inutiliter in illicitis consumpserat & superfluis, non timens offendere Dominum suum. Quæ parabola, sicut & prædicta, specialiter pertinebat ad discipulos, quia officium villicationis, & periculum reddendæ rationis maximè pertinet ad prælatos. Est enim villicus propriè, gubernator & custos villæ, sed hîc accipitur pro œconomo, id est, curatore & dispensatore, qui scilicet vniuersam substantiam domus dispensat. Oeconomus enim tam pecuniæ, quàm frugum & omnium quæ Dominus possidet dispensatorem designat. Hic timens amoueri ab officio, & egere, clam fecit misericordiam cum debitoribus domini sui, vt cùm amoueretur reciperent eum in domos suas, memores sui beneficij. Et ideo dicit, quòd, *homo quidam erat diues, qui habebat villicum,* & infrà in fine applicat parabolam ad propositum, dicens, *& ego vobis dico, &c.* Similiter enim, *homo quidam*, id est, ipse Deus pro nobis humanatus diues, quia gloria & diuitiæ in domo eius, *habet villicum,* id est, dispensatorem, cui tradidit bona ad dispensandum. Huius ergo Domini, id est, Christi triplex est villicus, scilicet in spiritualibns, prælatus, in temporalibus, princeps terrenus, in vtrisque, quilibet Christianus. Quilibet enim homo est villicus Dei, cui triplex villa commissa est gubernanda, qui fructus cuiuslibet villæ prudenter debet dispensare. Prima villa, est mundus iste, cius fructus sunt bona temporalia, quæ quilibet custodire debet, ne mali rapiant, & vt sibi commissa seruis domini sui distribuat. Secunda villa, est corpus proprium, quod est custodiendum, ne quando ingrediatur mors ad animam per portas sensuum, bona etiam ipsius corporis vt sanitas & fortitudo, &c. ad Dei seruitium & honorem sunt dispensanda. Tertia villa est, anima quæ à prauis cogitationibus est custodienda, cuius omnes virtutes debent distribui ad cognitionem & honorem & amorem Dei. *Et hic,* scilicet triplex & prædictus villicus diffamatus est apud illum, scilicet Deum, quia nihil latet eum *quasi dissipasset bona ipsius*, malè eis vtendo, scilicet res temporales in illicitis & superfluis expendendo, corpus suum voluptatibus dando, animam immundis cogitationibus implendo. Et bene dicit, ipsius, quia bona nostra, Dei sunt authoritate, sed nostra sunt, vtilitate. Fit autem hîc diffamatio vel accusatio remorsu conscientiarum, vel euidentia operum, vel per Angelos qui nobis ministrant, & omnia opera nostra Deo renunciant. *Et vocauit illum,* scilicet inspirationibus interioribus, prædicationibus exterioribus, euidentibus beneficiis, multiplicibus flagellis, & incutiendo timorem æternæ damnationis, *& ait illi*, eum ante mortem corripiendo & monendo. *Quid hoc audio de te?* bonorum dispensatore. *Redde rationem villicationis tuæ*, & dum viuis cogita qualiter debes operari. Oportet enim reddere rationem, aut in vita, aut post mortem. Iam enim vltrà, scilicet à tempore mortis tuæ non poteris villicare, nec quicquam boni agere. Tunc enim non poterit quis Deo satisfacere de rebus per eleemosynas, nec de corpore per ieiunia, nec de anima per orationes. Tria verba dicit hîc

Lucæ 16. | *Villicus quis dicatur.* | *Villa triplex nobis commissa.*

Christus

Christus peccatori, magnæ angustiæ & anxietatis, quæ si continuè insonarent auribus nostris, nullo modo peccaremus. Primum est rigidæ reprehensionis, cùm dicitur: *Quid hoc audio de te?* sic ditato gratiarum muneribus, sic præuento benedictionibus dissipatore rerum mearum tibi commissarum. *Quid hoc audio*, clamorem de terra resonantem tam horribilia scelera, tam antiqua vitia, qui tanta bona dissipasti, quia temporalia malè expendisti, corpus inquinasti, & animam peccatis inueterasti. Secundum verbum est anxij timoris, cùm subditur, *Redde rationem villicationis tuæ.* O verbum strictum. O verbum anxium. O verbum durum, discussionis districtæ tunc faciendæ, quando exigetur à nobis ratio de occultis cordium cogitationibus, de ociosis sermonibus, de nostris operibus, tunc aperti erunt libri cœlestes, tunc apertus erit liber conscientiæ, in quo leget memoria quicquid homo cogitauit, dixit, & fecit, tunc examinabuntur omnia, & tunc discutietur de tota vita nostra. Tertium verbum est amari doloris, cùm additur: *Iam non poteris villicare:* in futura enim vita tollitur omnis villicatio hominum, ita vt vlterius nec bene, nec malè possint operari. Magnus igitur est dolor animæ, quando proximante hora mortis, audit sibi dici, quòd vlterius non possit villicare. Puto quòd totum mundum daret, vt sibi concederetur spatium vnius horæ quo pœniteret, & aliquid boni ageret, sed non datur, quia tempus illud est reddendæ rationis, non exercendæ villicationis. Audiamus ergo hæc verba tria seueri iudicis, & ante iudicium placemus eum, vt non pereamus.

Timens autem villicus de vocatione in morte vel in iudicio, & reddenda ratione, *ait intra se*, in sua cogitatione. Intra se loquitur, qui nullum amicum inuenit, cum quo conciliari possit. *Quid faciam, quia Dominus aufert à me villicationem*, id est, omnium villarum prædictarum custodiam, scilicet tam rerum quàm corporis & animæ, & hoc erit in morte. Sæpe enim contingit, quòd tales timore mortis ducuntur ad pœnitentiam, & ad cogitandum de vita futura. Sic semper cogitare debet peccator secundum Iob: Quid faciam cùm surrexerit Deus ad iudicium, & cùm quæsierit quid respondebo illi? Non ait, quid dicam, sed, quid faciam, quia apud districtum iudicem non excusant verba suasoria, sed facta meritoria. *Fodere*, per pœnitentiam, *non valeo*, id est, proprio labore & pœnitentia non possum de peccatis satisfacere, & ad vitam beatam venire. *Mendicare*, per orationem, *erubesco*, quia verecundum debet esse huius mundi diuitibus petere suffragia spiritualia, & non rependere in temporalibus. In alia vita anima non potest operari opera quibus adiuuetur ad gloriam. Vnde Chrysostomus. Vita præsens habet exercitium mandatorum, futura verò solatium. Si nihil operatus es hîc, frustra in futuro speras. Item nec bona ipsa potest ab aliis mendicando impetrare, quia non dabitur ei. Huius signum sunt virgines fatuæ, quæ petentes oleum, à prudentibus sunt expulsæ, sed nec diues epulo mendicans guttam aquæ meruit recipere. *Scio quid faciam*, quia scilicet antequam tollat per sententiam mortis à villicatione, debita relaxabo debitoribus Domini mei, & distribuam eis de facultatibus ipsius, *vt cùm amotus fuero à villicatione*, scilicet in morte, recipiant me in domos suas, id est, per eorum merita & suffragia recipiar in vita beata, ne cogar fodere, aut mendicare frustra. Et in domos pluraliter, propter diuersitatem præmiorum, quia ibi mansiones multæ

Ioann. 14. sunt. In has domos nullus potest ingredi, nisi per ostium misericordiæ, vel spiritualis, vel corporalis. In cuius signum Salomon in ingressu sancta sanctorum, fecit duo ostiola de lignis oliuarum: per oleum enim misericordia designatur. Nota quòd mansiones cœlestes sunt pauperum, quia illis datæ sunt, pauperum enim spiritu est regnum cœlorum. Vnde si diuites illud habere volunt, oportet vt à pauperibus emant. Diuites enim habent domos in terra, pauperes in cœlo: libenter ergo diuites recipiant pauperes in domos suas in terra, vt à pauperibus recipiantur in cœlo. Vnde Augustinus. Præbe terram, & accipe cœlum. Vbi considerandum est, quòd vt suprà dictum est, tres villæ commissæ sunt homini, scilicet mundus, corpus, & anima, quorum fructus debet dispensare ad honorem Dei. Corpus namque suum debet distribuere ieiuniis, vigiliis, & cæteris laboribus pro Deo assumptis: & tunc sanitas, fortitudo, pulchritudo, quæ sunt bona corporis, optimè erunt dispensata. Si verò corporis labores sustinere non possit, dicens cum villico, *fodere non valeo:* saltem bona animæ, quæ sunt amor, cognitio, & memoria ita distribuat orando, meditando de lege Domini, & cunctos etiam inimicos amando, vt orationibus sibi recompensetur, quod laboribus efficere non potuit. Et si rursus orare erubescit, vtpote quia nescit, dicens quemadmodum & hic villicus dicebat, *mendicare erubesco*, qui enim orat, mendicat, quia suffragium petit, tunc certè non restat, nisi vt prouideat sibi taliter de bonis terræ villæ Domini, scilicet de bonis temporalibus eleemosynas largiendo, quòd talis dispensatio omnem defectum excuset corporis & animæ. Ieiunium enim, quod distribuit bona corporis, & oratio, quæ distribuit bona animæ, atque eleemosyna, quæ distribuit bona mundi, sunt opera quibus habetur vita æterna. *Conuocatis itaque singulis*, seorsum his ab illis, *debitoribus Domini sui*, quia religiosi & pauperes quantumcunque iusti, sunt debitores Dei, fecit circa eos misericordiam de bonis temporalibus sibi traditis ad dispensandum, dans ipsis oleum & triticum: oleum quippe compassionis, & triticum subuentionis. Ad hoc ergo tendit ista parabola, vt sicut dedit de bonis Domini oleum & triticum: sic & nos demus pauperibus de bonis à Deo nobis traditis, oleum compassionis interioris, & triticum subuentionis exterioris, quia bonorum nobis datorum non domini, sed tantum dispensatores sumus. In hoc autem quòd plus dedit de oleo, quàm de tritico, significatur quòd plus debemus compati affectu, quàm possumus subuenire effectu. *Et laudauit Dominus villici*, non Dominus omnium *villicum iniquitatis*, id est, villicum iniquum: non quòd aduersus eum fraudulenter, sed pro se prudenter, secundum prudentiam huius seculi, non tamen bene vel meritoriè egisset: non enim laudauit eum de fraude quam fecit, sed de prudentia & ingenio, quo sibi in futurum prospexit? est namque prudentia, quædam sibi in posterum prouidentia. Sic diuites huius mundi non sunt laudabiles de deceptione in illicitis actibus, sed de hoc quòd prudenter se conuertunt ad distribuendum bona, in piis operibus, vt per hoc prouideant sibi in futurum, quia secundum Ambrosium, sola misericordia est comes defunctorum. Cui etiam prudentissimè non solum Dominus villici, sed etiam Dominus omnium applaudere videtur, subiungens ad quid hanc similitudinem dederit: *Quia*, inquit, *filii huius seculi*, & tenebrarum, id est homines temporalibus intenti, & amatores mundi, *prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua carnali*, id est,

Mansiones cœlestes pauperum sunt.

Matth. 5.

Laudatio villici.

Prudentia.

est in secularibus, ad quæ videntur geniti, id est magis astuti & feruidi sunt in carnalibus & temporalibus negotiis agendis, quàm filij lucis & vitæ æternæ, id est, homines spiritualibus deputati, & amatores cœlestium sint in spiritualibus negotiis exercendis. *Prudentes seculi.* Prudentiores sunt illi in malo, quàm isti in bono. Vix enim inueniuntur aliqui, qui tantam prudentiam & curam habent in acquirendis bonis æternis & permanentibus, quantam calliditatem & solicitudinem isti habent in acquirendis bonis temporalibus & fugitiuis. Pro his enim die noctuque vigilant, angustiantur, laborant, & modis omnibus tales diuitias coaceruare non cessant. Sicut bubo & catus clarius vident de nocte quàm homo, non ad legendum litteras, sed ad capiendum mures, sic filij seculi acutius vident quàm filij lucis, non ad sciendum legem Dei, sed ad acquirendum bona mundi. Audiant hæc filij lucis, & à filiis tenebrarum, scilicet huius seculi, vinci erubescant. Ideo enim hæc scripta sunt, vt audiendo prudentiores fiant, non autem vt iniquitatis villicum imitando, fraudem vel iniustitiam in aliquo agant. *Beda in cap 16. Lucæ. Esaiæ 5.* Vbi Beda: Audiant sapientes huius seculi, vt stultam sapientiam deserere, & sapientem Dei stultitiam discere queant, quanti eorum sapientiam diuina æquitas æstimauerit, quos non verè prudentes, sed in generatione sua prudentes esse commemorat. Iuxta hoc quod alibi dicitur, *væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.* Nec non & amatores vitæ æternæ filios lucis appellando, non aliud eos qui sapientes sunt vt mala faciant, bene autem facere nescierunt, quàm filios esse tenebrarum arguit, filij autem lucis, & filij hujus seculi vocantur, quomodo filij regni & filij perditionis, cuius enim quisque agit opera, eius cognominatur & filius. Hæc Beda. *Hieron. ad Hedibium.* Sed heu nos (vt ait Hieronymus) feruentissimi sumus in terrenis, frigidissimi in cœlestibus, & summam in rebus paruis exhibemus alacritatem ad maiora tepescimus, celerem habituræ finem res sine fine quæruntur, cœlestes diuitias immortales honores, pigra quadam dissimulatione negligimus. Hæc Hieronymus. *Sapientia nociua.* Vbi notandum, quòd quædam est sapientia nociua, & ista est carnalis, quam habent auari, in acquirendo diuitias, superbi, in acquirendo honores, luxuriosi, in acquirendo delitias. *Iacob. 3.* Vnde Iacobus: Non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, quò ad auaros, animalis, quò ad luxuriosos, diabolica, quò ad superbos. Quantum autem ad istam sapientiam, verum est quòd filij huius seculi sunt prudentiores filiis lucis, quia filij lucis eam aspernantur & fugiunt. *Sapientia superflua.* Secunda sapientia est superflua, quæ est de impertinentibus ad salutem. Ista sapientia est mundana & secularis, siue sit philosophica & physica, siue scientia legum & decretalium, quæ pro tanto dicuntur superfluæ, quia sine illis potest salus esse. Quantum etiam ad istam sapientiam, filij seculi sunt sæpe prudentiores quàm filij lucis, quia viri spirituales parum curant de talibus scientiis. *Sapientia necessaria.* Tertia sapientia est necessaria, quæ est de expedientibus ad salutem, & ista est sapienria diuina, quæ consistit in vera Dei & boni cognitione. Quantum autem ad istam sapientiam, filij lucis sunt prudentiores quàm filij huius seculi, imò in rebus diuinis filij seculi videntur esse stulti, filij autem lucis sunt valde sapientes & prouidi. *Filij seculi per coniecturas.* Qui autem sunt filij seculi, non apparet manifestè, sed tamen potest de hoc aliqua coniectura haberi. Vna est, quia communiter filius habet inclinationem & artificium patris, & ideo quando persona tota est mundana, & ad negocia mundi inclinata, signum est quòd pertinet ad filios seculi. Secunda coniectura est, quia filius assumit arma patris, sic persona quæ in seipsa assumit arma mundi, quæ sunt superbia, auaritia, gula, luxuria, hæc videtur pertinere ad generationem mundi. Filij autem lucis similiter cognoscuntur duplici coniectura. Prima est, quando persona cum omni deuotione sustinet visitationem Dei, qua visitatur per flagella: vel alio quocunque modo: & quando non permittit aliquid in corde suo, quod est contrarium Deo: signum est quòd est filius Dei. Secunda coniectura est, quia communiter pulli auium comedunt libenter cibum, quo consueuerunt vti parentes eorum, & in ipso potissimè delectantur: sic quando homo libenter degustat cœlestia, quæ fuerunt cibus Christi, & ei sapiunt talia, ac continuè conatur qualiter impleat voluntatem diuinam, iste est propriè filius Dei. Deind quasi à minore, infert concludendo propositum. *Et ego vobis dico. Facite vobis*, id est, ad vestram vtilitatem, *amicos de mammona iniquitatis*, scilicet de temporalibus diuitiis: sed non eo modo quo fecit villicus iniquitatis, non defraudando aliena: sed largiendo vestra, *vt cùm defeceritis*, meritis propriis & præsenti vita, *recipiant vos in æterna tabernacula*, id est, per sua merita & suffragia impetrent apud Deum, vos finaliter recipi in vita beata. *Mammona iniquitatis.* Ad hæc tabernacula propheta suspirans ait: *Psalm. 83.* Quàm dilecta tabernacula tua: quasi diceret Dominus, si tibi in futurum etiam cum dolo & fraudulenter prouidens laudatur: multo magis laudandi eritis si sine dolo & legitimè vobis prouideritis. *Gregor. lib. 21. moral. cap. 14.* Vbi Gregorius. Si nos eorum, scilicet pauperum, amicitiis æterna tabernacula acquirimus: dantes pensare debemus, quia patronis potius offerimus munera quàm egenis bona largimur. *Mammona.* Mammona mammonæ lingua Syra, diuitiæ dicuntur, & mammon mammonis Satanas, qui opibus seducit, appellatur. Et est aduertendum, quòd non dicuntur hìc diuitiæ iniquitatis, quia iniquè & de malo acquisitæ: de illis enim non præcepit Dominus fieri eleemosynam, cùm nunquam bonus vsus iustificet malè acquisita: & ideo talia sunt restituenda, non in eleemosynis danda. *Elemosyna de quibus fiat.* Potest tamen de diuitiis iniquo affectu, vel actu malè acquisitis fieri eleemosyna, vt de acquisitis per meretricium, vel lenocinium, vel diebus festiuis laborando, vel huiusmodi. *Diuitiæ iniquæ.* Si verò diuitiæ non de malo sunt acquisitæ, nihilominus dicuntur mammona iniquitatis, pluribus de causis. Primò, quia non sunt veræ diuitiæ, nec seruant quod promittunt: sed falsæ, quia fallunt & decipiunt. Promittunt enim securitatem, & dant timorem: satietatem & dant esuriem: stabilitatem, & dant subitam deiectionem. Secundò, quia iniqui in eis confidunt, ac fidem & spem in eis constituunt. Tertiò, quia iniquus mammon præest eis qui tentat homines cupiditate, vt seruiant auaritiæ: quod est idolorum seruitus, & sæpe faciunt homines iniquos, vt semper desiderent amplius. Quartò, quia sunt multarum iniquitatum materia: propter diuitias enim multa conmmittuntur iniqua, & expenduntur in multis illicitis & superfluis. Quintò, quia vtplurimum acquiruntur iniquè: in pluribus enim prædecessoribus necesse est aliquem reperiri, qui iniustè vsurpauerit aliena: vnde vulgata communi dicitur sententia: Omnis diues aut iniquus est, aut hæres iniqui. Sextò dicuntur mammona iniquitatis, id est, inæqualitatis: quia inæqualiter possidentur. nam vnus habet ad superabundantiam, alius ad sufficientiam, alius ad necessitatem

extre-

extremam, alius ad totalem penuriam. Septimò, quia iniquè retinentur: quod enim vltra necessaria vitæ retinetur, nec proximi necessitatibus erogatur: pecunia est iniquitatis, id est, contra æquitatem: in ea enim non seruamus æquitatem quam proximo debemus, quem sicut nos diligere iubemur. Pauperes ergo recipient nos in suas domos cœlestes, si nos eos receperimus in nostras domos terrestres. Vnde Augustinus. Omnia bona sua dedit Deus duobus hominibus: diuitibus terrena, pauperibus cœlestia. Sed Deus volens vtrumque saluare, constituit vt hîc diuites in sua hæreditate recipiant pauperes. & pauperes in sua hæreditate eos collocent, & vterque per alium collocetur. Et si non omnes pauperes possunt nos recipere in domos cœlestes, tamen quia largimur his, recipiemur ab Angelis & Sanctis, quia largiendo pauperibus Angelorum nobis cæterorumque sanctorum gratiam comparamus, & quamuis bonum sit eligere pauperes bonos, & aliis præferre in datione eleemosynæ, tamen qui dat indigenti peccatori, non quia peccator, sed quia homo est, non peccatorem nutrit, sed iustum: quia culpam non diligit, sed naturam. Qui autem eleemosynam accepturus est, attendat bene si indigeat: alioquin non accipiat ne rapinam committat. Vnde Hieronymus. Monache si eges & accipis, das potius quàm accipias. Si autem non eges, & accipis, rapis. Porrò non indiget monachus, si habeat quod naturæ sufficit. Et hanc sufficientiam Apostolus certa diffinitione describit: habentes, inquit, alimenta & quibus tegamur his contenti simus. Vnde in collatione Abbatis Abrahæ, Noueris autem te ex hoc non leui affici detrimento: quia cùm sis sani corporis, ac robusti: stipe sustentaris aliena, quæ iustè solis est debilibus attributa. Misericordiæ ergo operibus insistamus: quia multa bona & in vita, & in morte, nobis inde comparamus. Vnde Hieronymus: Non memini me legisse malè mortuum, qui libenter exercuit opera pietatis: habet enim multos intercessores, & impossibile est multorum preces non exaudiri. Vnde & Leo Papa: Quicquid in cibos pauperum, in curationes debilium, in precia captiuorum, & in qualibet opera pietatis impenditur, non minuitur, sed augetur. Nec vnquam apud Deum perire poterit, quod fidelis benignitas erogauerit, dum quod cuique tribuit, id sibi ad præmium recondit. *Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus.* Nec delictorum memoria erit, vbi testimonium pietatis affuerit. Hæc Leo Papa. Religiosus verò, & qui non habet vnde possit eleemosynam dare materialem, nihilominus ex corde potest facere eleemosynam Deo valde gratam, videlicet ad hoc voluntatem habendo, seu etiam illatas sibi iniurias proximo indulgendo, vel aduersitati alienæ ex corde compatiendo. Igitur ô monache, ô clerice, ô laice, dum viuis cogita qualiter debeas operari, vt scias & habeas quid in iudicio possis respondere, vbi audies, redde rationem villicationis tuæ. Villici enim sumus, non domini, rerum temporalium & spiritualium nobis ad necessarios vsus proximorum commissarum. Et si eas proximis non distribuimus, alia retinemus. Vnde Chrysostomus: Opinio quædam erronea aggenerata mortalibus auget crimina, minuit bona. Ea verò est opinari, quòd ea quæcunque possidemus in vsu vitæ, possidemus vt Domini. Et ideo etiam opportunè ea apprehendimus, tanquam bona præcipua. Sed contrarium est. Non enim nos vt domini in vita præsenti collocati sumus in propria domo, sed tanquam

Bonorum diuisio. Augustinus lib. 50. hom. 14.

Hieron. in Psal. 145.

1. Tim. 6.

Cassianus collat. 24. cap. 12. *Opera misericordiæ.*

Hieron ad Nepotianum.

Leo ferm. de eleemosyna.

Matth. 5.

Domini non sumus hic.

hospites & aduenæ: quò nolumus ducimur, & quò non putamus: & qui nunc locuples est, in breui fit mendicus. Ergo quicunque sis, noueris te esse dispensatorem alienorum, & transitorij vsus & breuis tibi iura concessa sunt. Abiecto ergo ab anima domini fastu, sumas humilitatem, & modestiam villici. Hæc Chrysostomus. Attende & aliud quod tibi dicetur: iam enim non poteris villicare & operari. Vnde Chrysostomus: Quotidie talia per effectus nobis exclamat Deus, ostendens nobis feruentem in meridie sospitatem, priusquam aduesperascat exanimem, & alium inter prandia expirantem, & diuersimodè ab hac villicatione discedimus. Sed fidelis dispensator, qui de propria dispensatione confidit: desiderat cum Paulo dissolui, & esse cum Christo. Is autem cuius sunt vota terrena, anxiatur in exitu. Hæc Chrysostomus. Cogita etiam quòd tunc fodere non valebis, & mendicare erit confusionis. Vnde Beda: Ablata quippe villicatione fodere non valemus: quia finita hac vita, in qua tantum licet operari, nequaquam vltrà bonæ conuersationis fructum ligone deuotæ compunctionis licet inquirere. Mendicare confusionis est, illo scilicet pessimo genere mendicandi, quo virgines illæ fatuæ mendicasse feruntur, & de quo Salomon ait: *Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo æstate, & non dabitur ei.* Hæc Beda. Vt autem idem dicit Beda, si hi qui præbent eleemosynam de iniquo mammona, faciunt sibi amicos, à quibus in æterna tabernacula recipiantur: quanto magis hi qui spirituales largiuntur epulas, qui dant conseruis cibaria in tempore suo, certissimè debent spe summæ retributionis erigi.

Philipp. 1.

Beda in cap. 16. Lucæ.

Prouer. 20.

Prouer. 31.

Postquam ergo Dominus præmisit de dispensatione pecuniæ corporalis, subdit de dispensatione pecuniæ spiritualis, dicens, *qui fidelis est in minimo*, & in dispensatione minorum, scilicet temporalium, *& in maiori*, id est, in dispensatione maiorum, scilicet spiritualium *fidelis est. Et qui in modico*, scilicet in carnalibus, *iniquus est*, vt non bene pro necessitate proximorum expendat, *& in maiori*, scilicet in spiritualibus, *iniquus est*, vt non pro vtilitate communi diuidat, quasi diceret, qui bona temporalia quæ sunt minima bene dispensauit in eleemosynis, & in aliis piis vsibus, dignus est vt sibi committatur dispensatio spiritualium quæ sunt maiora, quia fidelitas dispensationis primæ, est argumentum fidelitatis secundæ. Et qui modica, scilicet bona temporalia non bene dispensauit, sed in illicitis consumpsit, vel malè retinuit, indignus est vt sibi committatur dispensatio maiorum, scilicet spiritualium, quia infidelitas prima, est argumentum secundæ. Hic habes argumentum, quòd auarus non est bonus prædicator, vel prælatus. Vnde subdit: Si ergo in iniquo mammona, scilicet in bonis temporalibus & diuitiis, fideles non fuistis dispensando, quæ sunt magis bona secundum apparentiam, quàm secundum veritatem, quod verum est, scilicet bona spiritualia, quæ sunt vera bona, quis credet vobis? id est, tradet vobis ad dispensandum? quasi dicat, nullus sapiens. Vnde habes exemplum de quodam Episcopo, qui quatuor caseos tradidit ad custodiendum nepoti suo, & quia malè custodiuit, ideo curam animarum tradere sibi noluit. *Et si in alieno fideles non fuistis*, scilicet in temporalibus, quæ sunt aliena à nobis, quia sunt extra nos, *quod verum est*, scilicet bona spiritualia, quæ sunt habentibus intrinseca, *quis dabit vobis ad dispensandum?* quasi dicat nullus sapiens hoc faceret. Qui enim fidelis non est in dispensatione bonorum fortunæ, & diuitiarum corporalium, quæ

Auari detestatio.

respectu

1. Tim. 6. respectu spiritualium falsæ diuitiæ sunt, & à nobis alienæ, quia extra naturam sita, nihil enim intulimus in hunc mundum, & nihil hinc auferimus, possuntque nobis auferri etiam nolentibus, dispensationem bonorum gratiæ, & diuitiarum spiritualium, quæ veræ diuitiæ sunt, & nostra, quia propriè homini deputata (ad ea enim habenda nati sumus, nec possunt nobis auferri nolentibus) nullus ei credere vel dare debet, quia in eis etiam infidelis esset. Vnde Ambrosius. Alienæ à nobis diuitiæ sunt, quia præter naturam sunt. Neque nobiscum nascuntur, neque nobiscum transeunt. Neque enim nostra sunt quæ non possumus auferre nobiscum. Sola virtus est comes defunctorum, sola nos sequitur misericordia. Et vt dicit Augustinus, Potest homo inuitus amittere bona temporalia, nunquam autem, nisi volens, perdit æterna, secundum Bedam: In minimo est fidelis, qui habet viscera pietatis, & opera misericordiæ, dando eleemosynas, & diligendo proximos, in maiori est fidelis, qui omnino adhæret creatori, & vnus spiritus cum eo desiderat fieri. Sed qui fratrem non diligit quem videt, nec egeni miseretur, quomodo diliget Deum quem non videt, & quomodo seipsum Deo tribuet? Valde ergo considerandum est, in electione prælatorum & præpositorum, quales in modico fuerunt, & quid pietatis & misericordiæ habuerint, quoniam qui in modico fideles non sunt, in magnis quoque fideles non erunt. Vnde præcepit Apostolus Timotheo, & Tito, vt in eligendo Episcopo semper præconsiderent si fidelis fuerit, & non auarus in dispensatione rei familiaris, sæpe enim auarus in erogatione pecuniæ corporalis, auarus est in erogatione talenti spiritualis, vt nil ferè faciat, nisi pro pecunia, vel pro personis, & iuxta acceptionem personarum. Comitatur enim eum sæpe auaritia & cupiditas vsque ad spiritualia. Et ideo tales si promouentur in Ecclesia, non est ex Dei ordinatione, sed magis ex permissione quadam diuina. Demus igitur aliena, vt suscipiamus nostra, præbeamus parua, vt recipiamus magna, seminemus in benedictione, vt metamus benedictionem, sed qui parcè seminat, parcè & metet. Si bene dispensamus bona minora, scilicet fortunæ & naturæ, merebimur promoueri ad bona maiora, scilicet gratiæ & gloriæ.

Ambrosius in cap. 16. Lucæ. *Diuitiæ alienæ à nobis.* *Beda in c. 16. Lucæ.* *1. Tim. 3. & ad Titum. 1.* *2. Cor. 9.*

ORATIO.

Domine Iesu Christe, animam meam fac virtutum villam, ne villicus tuus, ratio mea, dissipet bona tua mihi credita, quia post mortem nescio, quid meritorij faciam. Remitte mihi centum cados olei, quos debeo per contemplationem, & centum coros tritici, quos tibi debeo per operationem, & amici tui pauperes, qui te diligunt, & tibi conformantur, fiant mei apud te intercessores, aduocati, & patroni, vt cùm defecero propriis meritis, & ab hac vita, recipiar meritis eorum & suffragiis in domos suas, scilicet in æterna & dilecta tabernacula. Amen.

De diuite epulone, & Lazaro mendico ad ianuam eius iacente.

CAPVT XVI.

Lucæ 16. Pharisæi autem, qui erant auari, audientes dominum Iesum de contemptu mundi & contra auaritiam disputantē, ac homines ab appetitu diuitiarum retrahentem; & ad faciendum eleemosynas inducentem, *deridebant eum*, quasi irrationabiliter loqueretur, & contraria legi Prophetisque præciperet, vbi multi ditissimi Deo placuisse leguntur, & obseruatoribus legis bona temporalia promittuntur, non attendentes quia in lege carnalibus minora, propter regnum æternum, & in Euangelio spiritualibus maiora, propter regnum cœlorum iure præcipiuntur, & ideo inter legem & Euangelium, sicut promissionum, ita & præceptorum debere esse distantiam. Ibi nanque dictum est, *Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis*; hic verò. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Item lex non promittebat temporalia, tanquam principale præmium, & ideo vbicunque in sacra scriptura pro actibus virtutum promittuntur bona temporalia, sub illis intelliguntur bona spiritualia & æterna, tanquam principaliter promissa. Nec temporalia sic promittuntur ad malum vsum, sicut Pharisæi ista ad defensionem suæ auaritiæ malè inducebant, sed ad bonum, quia illi qui bene vtuntur diuitiis, non seruiunt eis, nec dæmoni per eas tentanti, sed magis econuersò diuitiæ seruiunt ipsis, quia sunt eis iuuamenta virtutis, & tales fuerunt Abraham, & alij diuites qui Deo seruierunt, & placuerunt in eis. Vnde occurrit eis Dominus confutans, & redarguens eos de vana gloria, & de auaritia, dicens: *Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus*, auaritiam vestram prædicto modo falsè colorando, & opera vestra vt ab hominibus videamini faciendo: *Deus autem*, cui omnia nuda & aperta sunt, *nouit corda vestra*, & iniquitatem ibi latentem, *quia quod hominibus*, & in reputatione hominum, qui vident in facie, *altum est*, id est, apparens iustitia, & non existens in re, *abominatio est apud Deum*, & in reputatione Dei qui videt in corde, quia simulata sanctitas, duplex est iniquitas, est enim & simulatio, & iniquitas. Audiant hoc hypocritæ & ambitiosi, quia quando magis apparent, & se exaltant apud homines, tanto magis abominabiles sunt apud Deum. Igitur quia Deus videt corda, & per consequens etiam facta, quantumcunque, secreta, studendum est cuilibet etiam cùm solus fuerit, vt & cogitando & operando mala declinet, & bona faciat. Si enim Deum præsentem, & omnia videntem semper cogitaremus, aut vix aut nunquam peccaremus. Vnde Boët. Auersamini vitia, colite virtutes, ad rectas spes animum subleuate, humiles preces in excelsa porrigite, magna vobis est necessitas indicta probitatis, cùm ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis. Quia ergo Pharisæi coram hominibus se iustificabant, & iustos se esse ostendebant, peccatores quasi infirmos contemnendo, & eleemosynarum remedia negligendo, quod iustè hæc auaritia & auara altitudo damnanda sit, in sequenti Dominus docet exemplo, quasi dicat maximè inducitur ad prouocandum homines ad opera misericordiæ ex diuite propter defectum pietatis & misericordiæ damnato, & non dicitur hic quòd sit parabola vel similitudo, quia est rei gestæ narratio. Vnde secundum quosdam: Diues iste Nabal erat quem Dauid occidere volebat, quia victualia sibi & suis negauerat. Dicit ergo, homo quidam. Vbi notandum quòd homo potius sonat hic in vitium, quàm in naturam, vt dicatur homo ab humo, id est, humo adhærens per amorem terrenorum. Secundum Gregorium: Non exprimitur nomen eius, quia non erat à Deo per approbationem cognitus, secundum quod dicit saluator reprobatis, *Nunquam noui vos.* Vnde quasi ignotus apud Deum, nomine non designatur, neque nominatur à Deo, quia nomen

Matth. 5. *Legis promissio.* *Simulata sanctitas.* *Diuitis epulonis nomen.* *Gregorius homil. 40. in Euang.* *Matth 7.*

quæsierat

quæsierat à mundo. *Homo ergo quidam erat diues*, non tam à possessione diuitiarum, quàm ab amore earum. Ecce superfluitas in sensu, & concupiscentia oculorum. *Et induebatur purpura*, rubea desuper, propter inanem gloriam, *& bysso*, alba desubtus ad carnem, propter mollitiem, ecce excessus, in vestitu & superbia vitæ, *& epulabatur quotidie splendidè*, seruiendo gulæ magis quàm naturæ, ecce excessus in victu & concupiscentia carnis, secundum quod vestimenta, ita & epulæ. Ad mollitiem & luxuriam cultu regio dissoluebat carnem exterius, ac cibis & potibus refouebat interius. *Et erat quidam mendicus nomine Lazarus.* Diuiti adiungitur pauper, quia alter alteri confert, sed differenter, quia diues confert temporaliter pauperi, & pauper spiritualiter diuiti. Vnde Chrysostomus: dum diues sustentat pauperem, sustentatur à paupere. Exprimitur autem hic nomen pauperis, quia à Deo per approbationem erat cognitus, sicut & Moysi dicit. Noui te ex nomine, vnde & pauperibus humilibus dicitur. Gaudete & exultate, quia vestra nomina scripta sunt in cœlis. Lazarus pauper & humilis nominatur, diues verò nec nomine dignus habetur. Nomina bonorum scripta sunt in libro Dei, & nomina malorum in libro diaboli. In quo pensandum est, quantum interest inter publicam legem mundi, & benignam legem Dei. Nam diuites sunt mundo celebres per nomina sua, sed pauperes latent, nec nomen in mundo habent. Mos est dicendi. Quando de vrbe profecti sumus, obuiauit nobis talis comes, vel Dominus. E contra de paupere dicitur. Nobiscum vnus pauper agebat iter. Sed in Euangelio est mos contrarius, quia pauperis nomen exprimitur, diuitis verò nomen tacetur, superbos diuites per iudicium reprobationis Deus nescit, humiles pauperes per iudicium approbationis noscit. Cominus aspicit hos, & eminus arcet illos. Diuitibus sunt nomina in culmine mundi, sed pauperibus sunt nomina in aula Dei. *Qui iacebat ad ianuam eius vlceribus plenus*, vt ex vicinitate magis appareret duritia diuitis exeundo, & reuertendo eum videntis, & patientia pauperis ex visione diuitis. Vbi Chrysostomus: Infœlicissime hominum mortem corporis tui vides iacere ante ianuam, & non misereris. Si Dei præcepta non consideras, saltem miserere conditionis tuæ, & time ne & ipse talis efficiaris. *Cupiens saturari de micis*, non dicit de preciosis, *quæ cadebant de mensa diuitis*, quodammodo dicens ad diuitem. Sufficiunt mihi micæ mensæ tuæ, quas abiiciendo proiicis inde. Præbe de superfluo eleemosynam, fac de non damno lucrum, in quo nimia duritia apparet, eo quòd perire permittebat vnde pauper subleuari poterat. *Et nemo illi dabat*, quia tali Domino talis familia, & ideo conformabantur ei in mentis duritia. Cùm ergo ante ianuam iacere ex visione pauperis diuiti non miserenti, cumulus damnationis infertur, & rursus ex visione diuitis tentatus quotidie pauper probatur. Quem ad maiorem ipsius probationem paupertas simul & ægritudo, & visa diuitis copia, & nulla sibi adhibita consolatio afficiunt. Vbi Chrysostomus: Ægrotatio habet aliquod solatium, si opes habet. Si autem ad infirmitatis magnitudinem accedat & paupertas, duplex est infirmitas. Quanta ergo in isto pœna est, in quo inter tanta vulnera non meminit dolores plagarum, sed famis? *Sed & canes veniebant, & lingebant vlcera eius.* Vnde talis pietas in lingendo vlcera pauperis, arguit duritiam diuitis, quia magis curiales erant canes pauperi, quàm eorum Dominus. Et nec à se canes remouere poterat, nec visitator erat qui remoueret. Qui etiam si mordendo punxissent, non esset qui illos amouisset. *Factum est autem vt moreretur mendicus*, in patientia, quæ opus perfectum habet probatus, *& portaretur*, secundum animam, *ab Angelis in sinum Abrahæ*, de mendico diues factus, id est, ad requiem, & lymbum sanctorum Patrum, vbi descendebant animæ iustorum morientium, antequam generale impedimentum gloriæ per passionem Christi esset amotum, qui sinus (secundum Augustinum) ideo Abrahæ dictus est, non quòd ipsius tantum sit, sed quòd ipse multarum gentium pater sit, quibus ad imitandum positus est. Vbi Chrysostomus: Non suffecerat ad portandum Angelus vnus pauperum, sed propterea plures veniunt vt chorum lætitiæ faciant. Gaudet vnusquisque Angelorum tantum onus tangere, libenter talibus oneribus prægrauantur, vt ducant homines ad regna cœlorum. *Mortuus est autem diues*, quia diuitiæ non possunt à morte saluare, *& sepultus est in inferno*, scilicet damnatorum, id est, in profunditate pœnarum infernalium, de diuite mendicus factus. Diues iste tanquam diaboli parochianus ad cœmeterium infernale à dæmonibus est deductus, & ibi est sepultus. Ibi sepelientur parochiani diaboli sine thure, & sine aqua benedicta ad modum asini. Vnde in Hiere. de quolibet reprobo dicitur, *sepultura asini sepelientur.* Sepultura asini est talis quia excoriatur, & pellis à Domino possidetur, carnes à canibus lacerantur, ossa pluuiis & grandinibus derelinquuntur. Sic quando aliquis moritur iniquus, parentes possident substantiam terrenam, vermes lacerant carnem suam, supplicia infernalia lacerant eius animam, quæ naturam ossis habebit, quia consumi nunquam poterit. Et notamdum quòd pluribus modis cognoscitur aliquis, cuius parochianus sit, scilicet si ab eo baptismum suscipiat, si ei primitias & decimas reddat, si eius missas & horas audiat. Qui ergo aqua concupiscentiæ baptizatur, in qua character diaboli imprimitur, de quo in Apocalypsi dicitur. Qui initia operum & consummationem tanquam primitias & decimas diabolo reddit, vel bona temporalia in illicitis consumit, qui lasciuis cantilenis, & erroneis carminibus, seu verbis detractoriis & malis intendendo, tanquam horas diaboli audit, diaboli parochianum se ostendit, & in eius cœmeterio sepelietur in morte, sicut etiam diues iste sepultus. Sed qui baptizatur aqua pœnitentiæ, vbi imprimitur character Christi, scilicet Thau. de quo dicitur in Ezechiele. Qui initium & consummationem bonorum operum Christo reddit, qui eius sermones & verba libenter audit, deportabitur ab Angelis in requiem Christi, cuius parochianum se ostendit. Meritò autem pauper deportabatur ab Angelis, & angelica ei deputabantur officia, cui tam crudeliter denegata sunt humanitatis obsequia, & meritò diues sepultus est in inferno, vt sustineat cruciatum nolendo, qui in præsenti vita crucem portare noluit pœnitendo. *Eleuans autem oculos suos*, spirituales, non corporales, quia ibi erat anima eius, non corpus, *cùm esset in tormentis*, multiplicibus, quia eius oculi aperti erant per pœnam qui ante clausi fuerant per culpam, *videt Abraham à longè*, quia multum etiam ante apertionem ianuæ cœlestis distabat status electorum à statu reproborum, intantum quòd impossibilis erat transitus ab vno in alium, *& Lazarum in sinu eius*, ad cumulum suæ pœnæ, quem in prosperitate positus dedignabatur videre. Sinus Abrahæ (de quo hic dicitur) ante passionem erat in lymbo inferni, sed modo est in cœlo, sicut enim

Margin notes (left): Lazarus pauper. — Chrysost. homil. de diuite. — Pauperes latent. — Pauperis prælatio. — Chrysost. homil. in Euangelium de diuite. — Chrys. ibid.

Margin notes (right): Sinus Abrahæ. — August. lib. 4. de origine animæ c. 15. — Chrysost. vbi supra. — Diues. — Hierem. 22. — Apoc. 19. — Ezech. 9. — Sinus Abrahæ.

enim translatus est Abraham de lymbo, sic & sinus ipsius cum eo. Erat nanque in superiori margine inferni locus aliquantulum habens lucem pro spe futuræ claritatis, sine omni pœna materiali, in quo erant animæ electorum, vsque ad descensum Christi ad inferos, scilicet ad eundem locum, qui locus propter sui tranquillitatem sinus est dictus. *Sinus.* sicut & sinus maris, dicitur locus quietus à ventis & tempestatibus, & dicebatur Abrahæ, quia ipse fuit prima via credendi, & primus publicè prædicauit fidem vnius Dei. Hunc locum appellauit Iob *Iob. 17.* tenebras, respectu visionis diuinæ, vel pro tædio expectandi Saluatorem, dicens: *In tenebris straui lectulum meum.* *Beda in c. 16 Lucæ.* Secundum Bedam: Sinus Abrahæ, est requies beatorum pauperum, quorum est regnum cœlorum, quò post hanc vitam recipiuntur. Et secundum Augustinum: *August. lib. 2. quæst. Evang. cap. 38.* Sepultura inferni, pœnarum profunditas est, quæ superbos & immisericordes, post vitam hanc vorat. Qui in præsenti volunt tenere locum primum, in futuro retrudentur in locum nouissimum. Vbi Chrysostomus: *Chrysost. concione 2. de Lazaro.* Sicut autem pauperi, dum viueret, grauiorem pœnam reddebat iacere ante ianuam diuitis, & aliena bona prospicere, sic diuiti mortuo augebat exercitium accubitus in gehenna, & prospectus delectationis Lazari, ne sola tormentorum natura, sed & collatione honoris illius intolerabilius sentiret supplicium. Aliorum diuitiæ, eorum qui in paupertate sunt, tormenta sunt. *Et ipse clamans præ dolore*, dixit: *Pater Abraham, miserere mei.* Hunc sero & pro nihilo patrem vocat, quem in operibus misericordiæ imitari noluit, & petit misereri sui, qui nec suimet misertus est, nec Lazari. *Et mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aqua, & refrigeret, &c.* Lazarum petit mitti sibi æstuanti, cui ipse micas panis noluit mittere esurienti. Vocat autem extremum digiti sui modicum suffragium meritorum, & guttam aquæ, modicum quid refrigerantis misericordiæ. *Digitus & lingua animarum.* Vnde notandum quòd lingua & digitus metaphoricè dicuntur in animabus separatis, quales erant animæ Lazari & diuitis, sicut enim in Deo, qui spiritus est, manus dicitur virtus eius operatiua, similiter in Lazaro hic per digitum intelligitur virtus eius auxiliatiua, & per linguam diuitis, virtus conceptus mentis expressiua. Vnde non in vera, sed imaginaria lingua punitur, dum per imaginationem in memoriam peccata linguæ reuocat. Et similiter plura alia (de quibus hic dicitur) mentaliter fieri intelliguntur. *Animarum passio* Quanuis animæ corpora non habeant, tamen in membris pati dicuntur, quia exutæ à corporibus tales affectus in se sentiunt pro peccatis, ac si in corpore paterentur in membris. In lingua ergo cruciari dicitur, id est, in anima, quæ pro peccato linguæ amplius torquebatur, quia per eam plus peccauerat, secundum duo officia naturæ, in quibus lingua deseruit, scilicet gustum & loquelam, in quibus epulones frequenter offendunt. Per linguam quidem in officio gustus peccauit, quia epulabatur quotidie splendide, & similiter in officio loquelæ, quia inter epulas splendidas magis relaxatur lingua ad loquendum inepta. Et ideo expedit valde in mensa sobrietatem, & silentium obseruare. Vnde Basilius: *Basil. de laudibus ieiunij.* Quantum possumus delitias mundi, & ciborum epulantiam fugiamus, nequando cruciati in flamma, quæramus guttam aquæ, & nullum refrigerium consequamur. Plenus nihilominus, vt visum est, iste diues fuit vitiis, in eo enim *Divitiæ vitia.* erat auaritia, quia diues erat, non quia diuitias habebat, sed quia auarè retinebat, & illicitè expendebat. Item in eo fuit vana gloria, quam habuit in vtendo veste preciosa. Hoc autem quàm grande sit peccatum patet ex historia Romanorum, vbi legitur quòd ille qui primus apud eos purpura indutus fuit, à fulmine percussus interiit. Non debet homo de vestibus gloriari, imo magis dolere, respiciendo ad peccatum suum, nam ante peccatum veste non indigebat, quia decore innocentiæ indutus erat, sed perdita innocentia, aduenit Dei ira, & tunc vestis sibi facta ad cooperiendum miseriam peccati & defectuum nostrorum. Vnde in Genesi: *Fecit quoque Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas*, *Genes. 3.* scilicet extra paradisum post lapsum & peccatum. In signum huius aliqui religiosi non vtuntur nisi pellibus, in memoriam transgressionis primorum parentum, & in signum mortalitatis, quia pelles sunt de animalibus mortuis. Quatuor autem modis potest esse reprehensio circa *In vestibus quatuor reprehendenda.* vestes. Primò, quando sunt nimis preciosæ. Secundò, quando sunt curiosæ. Tertiò, quando non sunt statui personæ conuenientes. Quartò, quando quis habet diuersa vestium mutatoria, ita quòd à tineis demoliuntur, & Christus in pauperibus nudus relinquitur. Item fuit in eo peccatum gulæ, quia, *epulabatur quotidie splendide.* *Gulosi detestatio.* Facit autem gulosus iniuriam naturæ, nulli enim animali tam magnum corpus habenti dedit natura tam paruum os & collum, sicut homini, vt per hoc ad cibi & potus parcitatem, & temperantiam nos moneret. Erat & sine misericordia, quia vlcerosi pauperis noluit misereri, & ideo frustra misericordiam petiit, qui misericordiam non fecit, & ideo etiam tanquam à Deo non cognitus caret nomine, qui Deum cognoscere noluit in paupere. Non enim reprehenditur ex eo quod diues erat, sed quòd diuitias auarè retinebat, & nihil pauperi dare volebat, ac eas in vestibus curiosis, & epulis delicatis malè expendebat, nimisque diuitias amabat, & circa eas cor suum posuerat, nec reprehenditur ex eo quòd aliena abstulit, sed quòd sua non dedit, nec dicitur quia quempiam oppressit, sed quia in acceptis rebus se extulit. *Chrysost. homil. 2. in epist. ad Philippens.* Vnde Chrysost. Non autem quòd diues erat torquebatur, sed quia misertus non fuit. Non accusatur, quia res alienas tulerit, non quia adulter fuerit, non quia aliquod malum fecerit, sola in illo condemnatur superbia. Vnde & Gregor. *Gregorius homil 40. in Euang.* Hinc colligendum est qua pœna mulctandus sit, qui aliena diripit, si inferni damnatione percutitur, qui propria non largitur. Hæc Gregor. Pensent ergo non solum seculares, sed & religiosi, qui temporalia illicitè sibi attrahunt, vel detinent, qua pœna puniendi sunt, si damnatur qui propria non dedit. Qui enim aliena, seu illicite acquisita, & reddenda detinent, contra Dei mandata peccant, sine quibus nemo potest ad vitam ingredi, vel saluari Et tamen multi credunt, sed stultè quòd reatu tantæ iniuriæ non obstante, animæ eorum requiescant in pace. Nam quia conscientia sæpe formatur secundum id ad quod homo afficitur, ideo multi pecunias & temporalia nimis diligentes, de illicite acquisitis conscientiam non faciunt, sicque Dei præcepta contemnendo, & per consequens mortaliter peccando Deum grauiter offendunt, & omnia sua in bonis exercitia perdere non metuunt. Et maximè hoc attendant domini terrarum, & potentes, qui parum timent terras aliorum sibi attrahere, & minus potentes vi vel dolo opprimere, nec ad Deum cuncta cernentem curant respicere. Si arbores solum in altum & non in latum crescerent, nec se dilatarent, vna aliam non impediret, sed quia crescunt in latum & se dilatant, vna impedit aliam, ita quòd vna quandoque abscinditur,

abſcinditur, propter aliam ſibi vicinam. Sic reges & potentes qui habent & quærunt dominium, ſi ſolum creſcerent in altum verſus cœlum, & erigerent ſe ad Deum, vnus non impediret alium, & quia dilatant ſe plus debito ad terrena, propter hoc vnus alium impedit, & aliena ſibi attrahit, ac ea ſæpe hæredibus ſuis relinquit. Sed non gaudeant de hoc vel glorientur, quia veniet tempus quo ipſi tanquam parochiani diaboli, cum diuite in inferno ſepultura aſini ſepelientur, & alij per eos iniuſte oppreſſi ad requiem cum Lazaro ſuſcipientur. Audiant hoc terreni & miſeri, quos puluis terræ nunc excæcauit, quia vexatio tunc intellectum eis dabit. Vnde Auguſtinus: Audiant iſta diuites, qui nolunt eſſe miſericordes. Audiant irrogari ſibi ſupplicia, qui nolunt erogare ſubſidia. Audiant pauperem refrigerantem, audiant diuitem pœnis grauioribus æſtuantem. Penſentur ergo pro diuitiis. pœnæ, refrigerium, pro paupertate, pro purpura, flamma, refectio, pro nuditate, vt ſalua ſit æquitas ſtateræ, & non mentiatur modus illius menſuræ, in qua, inquit, menſura menſi fueritis, ita metietur vobis. Ideo negatur miſericordia diuiti, quia ipſe dum viueret noluit miſereri, ideo rogans diues non exauditur in tormentis, quia rogantem pauperem non exaudiuit in terris. Et iterum regnum cœlorum, veritate atteſtante, didicimus non diuitum, ſed pauperum eſſe. Si igitur regnum eſt pauperum, reſtat vt infernus ſit diuitum. Quiſquis igitur vis regnare cum Chriſto, elige paupertatem cum ipſo, & requieſcas cum Lazaro mendico. Nemo enim poteſt gaudere cum ſeculo, & regnare cum Domino. Qui igitur vult epulari cum diuite, præparat ſe inter epulas vermibus gehennæ. In qua pro gaudio momentaneo ardebit perpetuo cum capite ſuo diabolo. Infœlix commercium, pro tam breui gaudio cœleſti priuari à regno Fœlix paupertas, per quam cœleſtis acquiritur hæreditas. Fœlix commercium, pro perituris æterna ſuſcipere, & quod ineffabile bonum eſt, ſine fine cum Chriſto regnare. E contà ineffabilis miſeria, perpetua pati ſupplicia. Hæc Auguſtinus. Vnde & Chryſoſtomus: Inſtruimur autem quàm ſit vtile in diuitiis non confidere. Ecce diues indiget paupere, qui quandoque eſuriebat. Mutantur res, & notificatur omnibus quis eſſet diues, & quis eſſet pauper. Sicut enim in theatris cùm aduespeaſcit, & aſtantes recedunt, exeuntes & amictum induentes, qui reges & prætores viſi fuerant, omnibus vultibus videntur vt ſunt, ſic adueniente morte, & ſoluto ſpectaculo, vniuerſis laruis egeſtatis, & diuitiarum depoſitis, ex ſolis operibus diiudicantur, qui iam verè ſint diuites, qui pauperes, qui glorioſi, quiue inglorij. Hæc Chryſoſtomus. Videtur etiam eſſe de ſtatu hominum, ſicut de ludo Scaccorum. In illo enim ludo ſunt reges & milites, ſenes & iuuenes, magni & parui, & cætera huiuſmodi, quorum in ipſo ludo continua ſit de loco in locum mutatio, & quaſi quædam mutua adinuicem oppugnatio, ſed completo curſu ludi & temporis, omnia proiiciuntur in ſaccum, & maiora quæque, & magis grauia cadunt in profundum. Sic diuerſarum conditionum homines in diuerſis locis ponuntur, & frequenter de loco in locum mutantur, ac ſæpe mutuo ſe impugnant & ſibi inuicem aduerſantur, ſed completo curſu eorum, mittuntur in terræ ſaccum, & maiores ac de onere peccatorum magis graues, deſcendunt cum diuite in inferni abyſſum. *Et dixit illi*, ſcilicet diuiti Abraham. *Fili*, ſcilicet genere non imitatione, & vocat eum filium vt dolor eius augeatur de perdita hæreditate, *recordare*, ſed melius eſſet præuidiſſe, *quia recepiſti bona in vita tua*, id eſt, illa quæ vera & ſola putaueras eſſe bona, ſcilicet temporalia, quæ ſæpe dantur quibuſdam in ſignum diuinæ reprobationis, & hoc ſibi dicitur ad augmentum ſuæ pœnæ & infœlicitatis, vt cogitet ſtatum præteritæ fœlicitatis. quia (vt dicit Boëtius) in omni aduerſitate fortunæ, infœliciſſimum eſt genus infortunij fuiſſe fœlicem. *Et Lazarus ſimiliter mala*, ſcilicet tranſitoria recepit in vita ſua, non mala ſecundum æſtimationem ſuam, ſed diuitis, qui inopiam, & famem, & ægritudinem exiſtimabat mala. Et horum recordatio malorum fuit Lazaro conſolationis augmentum. Vnde Boëtius: Dulcior eſt apum mage labor. Si malus ora prius ſapor edat. Fortè diues iſte aliquid boni habuit, quod fœlicitas tranſeuntis vitæ remunerauit, & Lazarus aliquid mali, quod ignis inopiæ purgauit. Et ideo, ſecundum Gregorium. Si honorem vel diuitias, ſeu aliquid aliud exterioris boni vel proſperitatis in hoc mundo accipimus, pertimeſcere debemus, ne nobis pro quorundam noſtrorum actuum bonorum recompenſatione Dominus dederit, & à retributione boni intimi repellat, & ſi pauperes fortè reprehenſibiles conſpicimus, deſpicere non debemus, quia fortaſſe eos caminus paupertatis purgat. Habent iuſti bona mundana, ſed in recompenſationem meritorum ſuorum non recipiunt, quia ad æterna ſanctis deſideriis æſtuantes, quæ aſſunt minima bona reputant. Iniuſti verò omne gaudium ſuum fœlicitatem tranſitoriam putantes, exteriora ſola ſumma bona æſtimant. Vnde Chryſoſtomus: Dixit etiam, recepiſti bona in vita tua, quaſi debita. quaſi diceret: Si quid boni feciſti, vnde præmium deberetur, omnia recepiſti in illo mundo: epulans, ditatus, oblectatus ſucceſſibus proſperis. Hic autem ſi quid mali commiſit, vniuerſa recepit paupertate, fame, & extremè oppreſſus miſeriis, & vterque veſtrum huc nudus acceſſit, hic quidem de peccatis, propter quod & conſolationem ſortitur: tu verò à iuſtitia, propter quod & immitigabilem perfers pœnam. Vnde ſequitur: *Nunc autem hic conſolatur*, ſcilicet æterna conſolatione, pro modica tribulatione, & propter meritum patientiæ: *tu verò cruciaris*, ſcilicet æterno cruciatu pro temporali delectatione, & propter defectum miſericordiæ. Vt enim dicit Gregorius: Iuſtum eſt vt in ſe dolorem inueniat, qui relicto vero gaudio in ſe, & in mundo gaudia vana quærebat. Vnde Bernardus: Quantos, inquit, videtis & ipſi Lazaros eſurientes, nudos, ægrotos, & plus de iumentis veſtris, plus de eorum phaleris quàm de iſtorum miſeriis cogitatis. Sed ad tremendum Abrahæ iudicium veniamus. Non enim Abrahæ, ſed Domini ſententia eſt: *Memento, inquit, fili quòd recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic conſolatur: tu verò cruciaris.* Hæccine cruciatuum cauſa tota eſt, quòd in hoc ſeculo bona recepit. Ipſa planè, neque enim ad hoc nos paradiſo voluptatis animaduerſio diuina eieciſſe videtur, vt alterum ſibi hic paradiſum adinuentio humana pararet, ſed vt in cinere & cilicio miſeriam ſuæ ſubuerſionis deploraret. Cæterùm ſi ſic cruciandi ſunt qui in vita ſua bona receperunt, & habentibus conſolationem præſentem, væ repoſitum eſt ſempiternum: quiſnam eorum poterit eſſe finis, ſi ſecundum multitudinem conſolationum ſuarum, dolores apprehenderint animas miſerorum. Conſequens enim videtur vt bona omnia, & omnem ſeculi huius recipientibus conſolationem, nihilominus vniuerſum væ, & vniuerſi maneant

Marginalia (left column): Auguſtinus ſerm. 25. de verbis Domini. — *Paupertas fœlix.* — Chryſoſt. concione 2. de Lazaro. — *Vita præſens ſcaccorum ludo ſimilis.*

Marginalia (right column): Boëtius lib. 2. de conſol. — *Dulcia quandoque.* — Gregorius homil. 40. in Euang. — *Bona iuſtis data.* — Chryſoſt. homil. 2. de Lazaro. — Gregorius homil. 40. — Bernardus ſerm. de verbis Euangel. *Ecce nos reliquimus omnia.* — *Abrahæ iudicium.*

maneant cruciatus. At verò & illud æquè ex eadem Abrahæ sententia coniiciendum videtur, eos qui contrario ducti spiritu vitæ præsentia omnia bona respuunt, & eligunt mala, omnia bona Domini, & omnem habituros consolationem. Et iterum: Si de pœnarum diminutione solatium præbere voluero, crudelis ero, & non misericors. Quantum enim subtraham de pœna, tantum de corona furabor. Tantum minus erit de fructu, quantum de semine subtraxero. Renuat ergo consolari anima nostra huiusmodi consolatione, sed memor sit Dei, & consoletur in eo. Apud ipsum nanque ipsa quoque tribulatio, magna quædam consolatio poterit inueniri. Hæc Bernardus. Sic ergo huius vitæ fœlicitas diuitem infœlicem fecit, quia, vt dicit Augustinus. Nihil est infœlicius infœlicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur. Vnde Seneca: Breuem tibi formulam dabo qua te metiaris, qua te perfectum esse iam sentias. Tunc habebis tuum bonum, cùm itelliges infœlicissimos esse fœlices. Et iterum: Nihil est infœlicius & dementius eo cui nihil vnquam euenit aduersi, non licuit illi se experiri. Et iterum: Te iudico miserum, quia non fuisti miser, transisti sine aduersario viam, nemo scit quid tu potueris, nec tu quidem ipse. Hæc Seneca. Infœlicitas verò huius vitæ Lazarum purgauit, & fœlicem fecit. Pluribus quippe modis purgamur in ista vita. Quibusdam enim est purgatio cruciatus corporis, quos eis mali inferunt, aliquibus afflictiones carnis, quas sibiipsi per ieiunia, vigilias, & alios labores ingerunt, quibusdam verò charorum vel rerum amissio, aliquibus dolores, vel ægritudo, quibusdam victus, vel vestitus egestas, aliquibus ipsius mortis acerbitas. Deinde subiungitur: *Et in his omnibus*, id est, inter hæc omnia quæ petis vnum est quod impedit, scilicet, *quòd inter nos & vos, chaos magnum firmatum est*, id est, distantia magna meritorum & statuum firmata est rigore diuinæ iustitiæ, vt impossibilis sit transitus ab vno statu in alium, ideo subditur, *vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare*, quia animæ separatæ sunt extra statum meriti & demeriti. Vnde Chrysostomus: Videre possumus, transire non possumus, & nos videmus quod fugimus, & vos videtis quod perdidistis, & nostra gaudia accumulant vestra tormenta, & vestra tormenta accumulant nostra gaudia. Hæc Chrysostomus. Quòd damnati vellent venire ad locum electorum, si esset possibile, non est dubium, sed quòd electi vellent ire ad locum damnatorum, non videtur, vnde est dicendum, quòd non vellent ire illuc ad manendum, vellent tamen illuc venire, si esset possibile, ad propinquos suos liberandum. Istud tamen velle intelligitur secundum voluntatem naturalis compassionis, non autem secundum voluntatem deliberatiuam, in qua conformantur simpliciter diuinæ iustitiæ, & dispositioni diuinæ voluntatis. Noli ergo diuitem imitari in superbia vitæ, quia, vt dicit Gregorius. Illic eos à sorte humilium iudex separat, qui se hic in superbiæ cornibus exaltant. Neque in concupiscentias carnis, quia vt dicit idem Gregorius. Non possunt qui hic voluptatibus suæ carnis seruiunt, illic in ouium grege numerari. Neque in concupiscentia oculorum, quia, vt idem Gregorius testatur, Regnum cœlorum percipere nequeunt, qui hic toto desiderio terram quærunt. De qua auaritia etiam Chrysostomus hoc loco dicit: Vbicunque abieris, philargyrios & auaros punitos videbis, & tunc quidem audient, Chaos est inter nos & vos, nunc autem. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis eius, & vbique abactos eos aliquis videbit, & nusquam locum habentes, quàm in gehennam. Quæ itaque rectæ fidei nobis est vtilitas ad salutem, hæc cùm audierimus? Illic est stridor dentium, & tenebræ exteriores, & ignis paratus: hic autem sunt inimicitiæ, accusationes, detractiones, pericula, solicitudines, insidiæ, & ab omnibus odio haberi etiam ab his qui videntur adulari. Philargium denique vniuersi simul contristant, & improperium vltimum est auaritia. Si enim pecunias despicere non sustinet, quomodo superabit vnquam concupiscentiam, & gloriæ insaniam, & furorem, & iram? Hæc Chrysostom. Postquam ergo, vt dicit Gregorius, ardenti diuiti de se spes tollitur, eius animus ad propinquos, quos reliquerat, recurrit. Vnde sequitur: *Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres, vt testetur illis ne & ipsi veniant in locum hunc tormentorum.* Non dixit hoc charitate ductus, quam ante mortem non habuit, nec postea acquisiuit, sed timore seruili, ne in ipsorum consortio eius pœna augeretur, quia fuerat ei occasio peccandi, tum ratione diuitiarum, quas eis dimiserat ad abusum, tum exemplo malæ vitæ, quod eis dederat ad sequendum. Vnde Gregorius: Qua in re notandum est, ardenti diuiti quanta supplicia cumulantur. Ad pœnam nanque suam ei cognitio seruatur & memoria. Cognouit enim Lazarum, quem despexit, & fratrum suorum meminit, quos reliquit. Vt enim peccatores in supplicio amplius puniantur, & eorum vident gloriam quos contempserunt, & de illorum pœna torquentur quos inutiliter amauerunt. Petenti autem diuiti, vt Lazarus mitteretur, ab Araham protinus respondetur, *Habent Moysen*, qui docuit moralia & agenda, *& Prophetas*, qui docuerunt mystica & credenda, & ista sufficiunt ad salutem, ideo sequitur, *audiant illos.* Et ex hoc patet quòd iste diues & fratres eius erant de gente Iudæorum, quia Gentiles non habebant doctrinam Moysi & Prophetarum, vt enim dicit Chrysostomus, Vocat hic Moysen & Prophetas, scripta Mosaica & prophetica. Sed (vt dicit Gregorius:) Qui Dei verba despexerat, hæc audire non posse suos sequaces æstimabat. Vnde sequitur: *At ille dixit: non pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agens.* In quo implicat quòd extra pœnitentiam erant, & per consequens in via veniendi ad inferni tormenta. Quasi diceret, plus credent mortuo quàm scripturæ, moti ex nuncio sic mirabiliter eis apparente. Sed mox diuiti sententia veraci respondetur: *Si Moysen*, qui fuit tantæ authoritatis, *& Prophetas*, qui fuerunt tantæ sanctitatis, *non audiunt*, auditu interiori, *neque si quis ex mortuis resurrexerit ei.* Hoc patuit per effectum, quia Lazaro resurgenti, & Christo testimonium perhibenti, non crediderunt, sed magis eum occidere voluerunt. Similiter nec Christo resurgenti crediderunt, sed magis falso suaserunt ipsum non resurrexisse, & corpus à discipulis suis furatum fuisse. Vnde Gregor. Quia si verba legis despiciunt, redemptoris præcepta qui ex mortuis resurrexit, quando difficiliora sunt, tanto hæc difficilius implebunt. Vbi & Chrysost. Considera quòd quisque mortuus seruus est, quæcunque verò dicunt scripturæ, dicit Dominus. Vnde & si resurgat mortuus, & si cœlitus descenderet Angelus, omnibus magis sunt dignæ fide scripturæ. Nam Angelorum Dominus, viuorum & mortuorum iudex eas instituit. Hæc Chrysost. Hæc ergo præmissa considerantes,

toleremus

Augustinus epist. 5.

Senec. lib. de prouidentia.

Gregorius in 1. Reg.

Chrysost. homil. 82. in Matth.

Gregorius homil. 40. in Euang.

Timor diuitis.

Gregor. ib.

Lazaro non est creditum.

Gregor. ib.

Chrysost. concione 4. de Lazaro.

toleremus quæ temporaliter molestant, & refrenemus nos ab his quæ temporaliter delectant. Vt etiam dicit Hieronymus: Miseriæ delitiis, & delitiæ miseriis commutantur, & in nostro arbitrio est, vel diuitem sequi, vel Lazarum. Vnde & Chrysostomus: Si quando ægrotamus, si pauperes sumus, si frigore conficimur, si hospitium non habemus, lætemur & gaudeamus, Lazarum cogitemus, accipiamus mala in vita nostra, & diuitis nos tormenta terreant, & pauperis exempla prouocent. Deprecemur Dominum vt latronem, & istum Lazarum pauperem imitemur. Si persecutio venerit, imitemur latronem, si pax fuerit, imitemur Lazarum, & egestas propter Christum bene tolerata facit martyrium. Et iterum: Sed dices, non est aliquis, qui hic & illic venia perfruatur, hoc quidem difficile est, & de numero impossibilium. Nam si paupertas non vrgeat, vrget tamen ambitio. Si ægritudo non stimulet, ira inflammat. Si tentationes non impetant, emergunt sæpe cogitationes iniquæ. Non est autem paruus labor iracundiam refrenare, compescere illicita desideria, ostentationes sedare, despectionem remittere, vitam asperam ducere, talia verò non agentem impossibile est saluari. Hæc Chrysostomus. Si ergo temporales miseriæ terrent, aut delitiæ delectant, æternæ tibi in mentem veniant, & oculis tuis occurrant, vt sic facilius temporales miserias perferre, & æternas euadere, ac temporales delitias fugere, & æternas consequi merearis. Vnde Gregorius: Si bonum diligitur, mens in bonis melioribus, id est cœlestibus delectetur. Si malum metuitur, mala animæ æternæ præponantur. Vt dum illic esse conspicit, & amplius quod diligat, & amplius quod pertimescat, hîc omnino non adhæreat. Vnde & Augustinus: In præsenti vita & delitiæ temporales dulces sunt, & temporales tribulationes amaræ sunt. Quis non bibat tribulationis poculum, metuens ignem gehennalem? Et quis non contemnat dulcedinem seculi, inhians bonis vitæ æternæ? Et iterum: Si fortè tentant fluctus concupiscentiæ, intuearis quod promisit Deus, & dulcedo promissorum facit te contemptorem dulcedinum seculi. Pro eo quod promisit Deus, contemnis temporalem fœlicitatem, promisit requiem, patere molestiam, minatur ignem, contemne temporales dolores. Hæc Augustinus, vnde etiam Chrysostomus. Mala carnalia ideo à Deo creata sunt, non vt timeantur, sed vt per eorum timorem mala spiritualia magis timeantur. Bona carnalia ideo creata sunt, vt per huiusmodi bona carnalia intelligantur spiritualia, & magis diligantur. Hæc Chrysostomus. Vt autem temporales fœlicitates & voluptates melius contemnas, cogita charissime & vide quid beatitudinis, siue in spe, siue in re fœlicitates præteritæ & voluptates in te effecerint, & sic iudica de futuris. Pro his enim omnibus, non nisi tormentum remanebit & luctus. Vnde in Apocalypsi: *Quantum glorificauit se & in delitiis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Requiem ergo Lazari & pœnam diuitis considerantes pauperes non despiciamus, nec inimici oculo aspiciamus, sed vt patronos & aduocatos in die iudicij ipsos honoremus, & eorum indigentiis pro viribus succurramus, imò dominatorem omnium nudum circum euntem, & ianuas ex ianuis transmutantem, & semper ad exitus stantem, & manus extendentem, despici vel honorari in eis certissimè sciamus. Ipse enim dicit: *Quicquid vni ex minimis meis fecistis.* Vnde Gregorius: Fratres mei & requiem Lazari, & pœnam diuitis cognoscentes, solerter, agite, culparum vestrarum intercessores quærite, atque aduocatos vobis in diem iudicij pauperes procurate. Cùm quoslibet in hoc mundo abiectos aspicitis, etiam si qua reprehensibilia eorum esse videantur nolite despicere. Quia fortasse quos morum infirmitas vulnerat, medicina paupertatis curat. Quorum si qua sunt talia quæ debeant iure reprehendi, panem pariter detis, & verbum, panem refectionis cum verbo correptionis. Et duo à vobis alimenta percipiat qui vnum quærebat, dum exterius cibo, & interius satiatur eloquio; pauper ergo cùm reprehensibilis cernitur, moneri debet, & despici non debet, si verò reprehensionis nihil habet, venerari summopere. Et iterum necesse est, vt cùm naturæ nostræ consortes exteriora non habere conspicimus, quàm multa desint nobis interiora bona, pensemus. Quatenus sese super inopes cogitatio nostra non eleuet, cùm solerter videt, quia nos tanto vberius, quanto interius indigentes sumus, negantur electis in hac vita bona terrena, quia & ægris quibus spes viuendi est, nequaquam à medico cuncta quæ appetunt conceduntur. Dantur autem reprobis bona quæ appetunt, quia & desperatis ægris omne quod desiderant non negatur. Vnde & Ambrosius: Continuus successus temporalium æternæ reprobationis est indicium. Vnde etiam Augustinus: Tu consolatio sempiterna, quæ solis illis te tribuis qui consolationem huius mundi, pro consolatione tua contemnunt. Nam qui hîc consolantur, indigni tua consolatione habentur, sed quî hic cruciantur, à te consolantur, & qui participant passionibus participant consolationibus. Nemo enim potest in vtroque seculo consolari, nec potest quis hîc & in futuro gaudere, sed vnam necesse est perdere, qui alteram vult possidere. Hæc Augustinus. Hæc igitur præmissa, bene considerata & diuitibus & pauperibus valde sunt necessaria, quia & illis dant timorem, & istis consolationem. Audiant hîc diuites pœnas suas, & pauperes gaudia sua, vt illi terreantur, & isti mulceantur. Sed heu parum hæc attendimus, & memoriam eorum cum sonitu transire permittimus.

Hieron. in apologia ad Pammachium. Chryfost. homil. de diuite. Gregorius homil. 40. in Euang. Apoc. 18. Matth. 25. Gregorius homil. 40. in Euang. Augustinus in soliloq.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, cùm sim omnino pauper virtutibus, plenus peccatorum vlceribus, mendicus ante ianuam tuæ misericordiæ positus, cupiens saturari de micis exemplorum quæ cadunt de mensa diuitum filiorum tuorum, qui induuntur purpura passionum, & epulantur quotidie splendidè ferculis virtutum. Veniant canes doctores tui, vt lingant vulnera peccatorum meorum, vt moriens mundo, deporter ab Angelis in sinum contemplationis cœlestium, audiam Moysen & prophetas, declinando à malo, & faciendo bonum, vt ex mortuis operibus resurgens, sperem vitam habere æternam.

De resuscitatione Lazari.

CAPVT XVII.

Cvm autem esset Iesus cum discipulis trans Iordanem, in loco vbi Ioannes primùm baptizauerat, contigit Lazarum fratrem Mariæ & Marthæ infirmari in Bethania, quæ inde per diætam, vel circa, distabat. Sorores ergo eius curationem fratris sui desiderantes, *miserunt*, nuncium, *ad Iesum*, vt ipsas à dolore, & illum à languore liberaret, *dicentes: Domine, ecce quem amas infirmatur.* Nihil amplius mandant ei. Sufficit enim Ioann. 11.

amanti inſinuare neceſſitatem amici, abſque alicuius petitionis additamento ſpeciali. Qui enim proximum in neceſſitate deſerit, nec ei ſuccurrit, amicus eius non eſt, nec eum diligit. Vnde Augu- Auguſtinus tract.49.in Ioannem. ſtinus: Non dixerunt, veni & ſana, non auſæ ſunt dicere, ibi iube, & hic fiet, ſed tantum, *ecce quem amas infirmatur*, quaſi dicerent, Sufficit vt noueris, non enim amas & deſeris. Vnde & Chryſo- Chryſoſt. homil. 61. in Ioannem. ſtomus: Per hoc enim ad miſerendum volunt attrahere Chriſtum. Ideo autem non iuerunt ad Chriſtum, ſed mittunt, quia confidebant de Chriſto vehementer, & quia à luctu detinebantur. Et ſecundum Theophilum: Quia mulieres erant, quas non decet de facili domum exire. Magnam autem ſpem de Chriſto habebant, diligebat enim Chriſtus Martham actuoſam, & Mariam contemplatiuam, quæ triſtes erant, & Lazarum qui in figura pœnitentium languebat, quique ei officium humanitatis ſæpe exhibuerat. Hoc addit Euangeliſta, ad oſtendendum quare non oportuit quòd Martha & Maria irent perſonaliter ad Chriſtum, quia Chriſtus erat familiaris Lazaro, & eius ſororibus, & ibi Auguſtinus tract.49.in Ioannem. frequenter veniebat ad hoſpitandum. Vnde Auguſtinus: Ille languens, iſtæ triſtes, omnes dilecti. Habebant ergo ſpem, quoniam diligebantur ab eo qui erat dolentium conſolator, languentium ſanator. Spiritualiter Lazarus, *Lazarus.* qui interpretatur à Deo adiutus, pœnitentiæ ſignificat vitam, in die enim *Martha.* ſalutis, hoc eſt in die pœnitentiæ, quando verus ſol illuxit, auxiliatur Deus & adiuuat. Martha autem prouocans interpretatur, quæ ſignat vitam actiuam, in qua tam virtutis delectatione, quàm exempli boni oſtentatione, ſemper homo ad meliora prouocatur. *Maria.* Maria verò interpretatur illuminatrix, & ſignat vitam contemplatiuam, qua homo Apoc.12. illuminatur. Secundum illud Apocalypſis, *Mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius*, luminare noctis huius vitæ, quod ſplendorem huius mundi ſignat, ſub pedibus proiicit. Hæc tria ſunt quæ Dominus libenter viſitat, ſcilicet pœnitentes, actiuos, & contemplatiuos. Pœnitentes, in gratia compunctionis, actiuos, in profectu virtutis, & cõtemplatiuos, in puritate veritatis. Hic nota quòd illi qui Chriſto plus ſunt dilecti, quamdoque plus infirmantur, & grauiora mala ſuſtinent quàm alij. Sicut enim medicus timens de morbo periculoſo, vt de acuta, inducit tertianam, vt acuta euitetur, ſic Chriſtus inducit infirmitates corporales, vt morbus animæ periculoſus declinetur, quia ſumus proni ad peccandum, & ad malum faciendum. Vnde Hugo: Præſciens Dominus quoſdam multa poſſe peccare, flagellat eos ne peccent, quia vtilius eſt eis frangi languoribus ad ſalutem, quàm remanere incolumes ad damnationem. Hæc Hugo. Sed attendant hi qui infirmantur, vel tribulantur vt ſe corrigant, quia ille qui iacit ſagittam vel lapidẽ poſt ſignum, quanto iacit frequentius, tanto propinquius, ita quòd in fine quandoque ſignum tangit, ſic poſt nos, qui in mundo ſicut ſagittæ ſignum ſumus, mors vel Deus iacit frequenter per infirmitates & tribulationes, ſed quanto frequentius iacit poſt nos, tanto directiꝰ & periculoſius, niſi corrigamur. Cùm ergo Dominus per nuncium ſororum Lazari, accepiſſet eum infirmari, dixit, *infirmitas hæc non eſt ad mortem*, id eſt ad detinendum eum in morte, *ſed pro gloria Dei*, ſcilicet, *vt glorificetur filius Dei per eam*, in oſtenſione virtutis ſuæ, & per reſuſcitationem Lazari declaretur in Chriſto veritas deitatis, & hic erat finis infirmitatis. *Et manſit adhuc duobus diebus*, trans Iordanem, *in eodem loco*, vbi erat expectando mortem Lazari, qui in eodem die mortuus fuerat, quo Dominus nuncium recepit. Diſtulit ſanare, vt poſſet reſuſcitare. Ad maiorem enim miraculi certitudinem & euidentiam expectauit, vt illius quatriduum compleretur, ac mirabilius & glorioſius ſuſcitaretur. Vnde Chryſoſto- Chryſoſt. hom 61.in Ioannem. mus: Manſit duobus diebus, vt ſcilicet expiraret & ſepeliretur, vt nullus poſſet dicere quoniam nondum defunctum eum ſuſcitauit, ſed ſtupor fuit & non mors. Et poſtea inter alia, *dixit diſcipulis ſuis, Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado à ſomno excitem eum.* Mortem eius vocat dormitionem & ſomnum, quia citò erat ſurrecturus. Vnde ſecundum Auguſtinum: Domino qui poterat Auguſtinus tract. 49. in Ioannem. ſuſcitare dormiebat, aliis mortuus erat, quia tam facilè imò facilius eſt Chriſto ſuſcitare mortuum de ſepulchro, quàm alteri dormientem de lecto. *Somni acceptiones.* Vbi ſciendum quòd ſomnus accipitur multis modis, quandoque pro ſomno naturæ: vnde in Iob: *Securus dormias*, quandoq; pro ſomno mortis: vn Iob. 11. de Apoſtolus: *Nolumus vos ignorare de dormientibus*, 1.Theſſ.4. quandoq; pro negligentia. Vnde in Pſal. *Ecce* Pſalm. 120. *non dormitabit neque dormiet*, quandoque pro ſomno culpæ, vnde Apoſtolus: *Exurge qui dormis*, Epheſ. 5. quandoq; pro quiete futuræ gloriæ, vnde in Pſal. Cantic. 5. Pſalm.4. *In pace in idipſum, dormiam & requieſcam.* Mors verò dicitur ſomnus, propter ſpem reſurrectionis, & ideo mors cõſueuit appellari dormitio, ab eo tempore quo Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit. *Diſcipuli autem*, intelligentes de ſomni dormitione, & timentes reuerti in Iudæam, vbi volebant eum lapidare, *dixerunt ei, Domine, ſi dormit ſaluus erit*, dormitio enim infirmi, ſignum eſt ſalutis. Vnde Chryſoſt. hom 61.in Ioannem. Chryſoſtomus: Diſcipuli autem impedire voluerunt eius aduentum in Iudæam. Vnde dixerunt: Domine, ſi dormit ſaluus erit. Solet enim eſſe ſomnus ægrotantium ſalutis indicium, quaſi dicant, Si dormit, non igitur vtile eſt quòd tu vadas ad excitandum eum. Stultum enim erat ire per tot ſtadia, vt Lazarum à ſomno excitaret. *Tunc ergo dixit eis Ieſus manifeſtè, Lazarus mortuus eſt*, & gaudeo, ſcilicet non de morte eius abſolute *ſed propter vos*, id eſt propter ædificationem & vtilitatem veſtram, *quia non eram ibi*, vt credatis, ſcilicet amplius & fortius quàm priùs, & ex miraculo ſumentes experimentum diuinitatis meæ, in illius reſurrectione in fide magis roboremini, cuius mortem etiam ego abſens vobis annuncio & reuelo. Vide mirabilem bonitatem, ac dilectionem & ſolertiam Domini circa diſcipulos, qui indigebant adhuc maiori robore & virtute. Vnde Auguſtinus: Gaudeo, in- Auguſtinus tract. 49. in Ioannem. quit, pro vobis, nam cum illic non extiterim, confert ad maioritatem fidei veſtræ, quoniam ſi aſtitiſſem, ægrotantem curaſſem, quòd eſſet modicum ſignum ad meæ virtutis indicium. Quia verò me abſente ſuperueniet mors, potius in fide mea corroboramini, cùm videbitis me poſſe & defunctum putreſcentem reſuſcitare. Et ſecundum Chryſoſt. Chryſoſt. homil.61.in Ioannem. dicit hoc vt iam inciperent admirari, quia Dominus poterat dicere mortuum, quod nec viderat, nec audierat, vt cognoſcentes eum nil latere, magis in eum crederent. Perrexerunt ergo Dominus & diſcipuli eius, & venerunt prope Bethaniã, quæ erat iuxta Hieruſalem quaſi ſtadiis quindecim, de quibus octo faciunt vnum miliare, nec ſtatim intrauit, oſtendens ſe ad miracula facienda non ingerere, & vt probaretur deuotio fœminarum ſanctarum ſibi occurrentium, ſcilicet Marthæ & Magdalenæ. Vbi dum adhuc eſſet extra caſtellum, Martha audiuit quia Ieſus venit, ipſa enim curam domus habebat, & ideo primò nunciatur ei aduentus Chriſti per aliquem qui eum præuenerat, dimit-

dimittensque sororem suam & Iudæos, qui de Hierusalem & aliis vicinis locis ad consolandum eas venerant, quia nobiles dominæ erant, sola iuit & Christo reuerenter, & deuotè occurrit. Vnde & Theophilus: Primò itaque non pandit sorori, volens astantes hoc latere, quibus notum fore aduentum Christi nolebat. Vnde & Chrysost. Non autem assumit sororem obuiam Christo vadens. Vult enim singulariter Christo loqui, & quod factum est ei annunciare: cùm verò eam in bonam spem duxit, tunc abiit & vocauit Mariam. Hæc Chrysost. *Martha ergo dixit ad Iesum: Domine si fuisses hic*, localiter præsens, *frater meus non fuisset mortuus*, cùm mors locum habere non debeat vbi est vita. Et post dialogum de resurrectione cum Domino habitum, *abiit & vocauit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.* Vbi Augustinus: Aduertendum quòd suppressam vocem silentium vocauit. Ideo autem occultè sororem vocat, quia si sciuissent Iudæi Christum aduenire, recessissent, & non fuissent testes miraculi. Hæc Augustinus. Maria verò, *vt audiuit surgit*, à quiete contemplationis, *citò*, per desiderium cordis *& venit*, ex magna deuotione, *ad eum*, extra castellum in locum, vbi ei Martha occurrerat. *Iudæi ergo*, Hierosolymitę & alij, *qui in domo erant, cùm vidissent Mariam, festinanter abiere, secuti sunt eam, credentes quia iret ad monumentum, vt ibi ploraret*, & nescientes quòd illic Iesus esset. Diuina autem prouidentia factum est vt eam sequerentur, quia secundum Augustinum, Hæc occasio fecit vt plures ibi essent quando Lazarus suscitatus est, vt tam grande miraculum quatriduani mortui resurgentis testes plurimos inueniret. *Maria ergo cùm venisset vbi erat Iesus*, videns eum cecidit ex deuotione, *ad pedes eius*, apud quos misericordiam, & peccatorum veniam se nouerat aliâs consecutam. *Et dixit ei*, sicut & Martha dixerat. *Domine si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.* Ex hoc autem quod Maria sic festinauit ad eum, patet secundum Augustinum, quòd non illam pręuenisset Martha, si ei notus fuisset aduentus Iesu. Per hoc etiam quòd Martha & Maria obuiauerunt Domino, non expectantes aduentum ipsius, datur intelligi, quòd cùm volumus Deo reconciliari, debemus ei occurrere per pœnitentiam, antequam ad nos veniat per vindictam, quia nos peccatores sumus & meruimus percussionem & pœnam. Cessat autem, vt dicit Ambrosius, diuina vindicta, si confessio præcurrat humana, & cùm volumus Christo frui, eum venientem anticipemus, non expectantes quòd ipse nobis condescendat, sed nos potius ad eum festinemus. *Iesus ergo vt vidit Mariam & Iudæos, qui cum illa venerant plorantes*, de morte amici, *fremuit spiritu & turbauit seipsum*, humanum demonstrans affectum in luctu amicorum. Fremebat, extra sonum lugentis emittens, turbabatur intus miseriam conditionis humanæ considerans. Turbauit se, quem alius turbare non potuit. Nos turbamur ex necessitate, ipse autem ex voluntate. Sic omnes defectus hujusmodi suscepit, quia voluit. Vnde Augustinus: Turbatus est Christus, quia voluit, esuriuit, quia voluit, in illius potestate erat sic affici, vel non affici. Et nota quòd fremitus consurgit ex indignatione ad obiectum. Iste ergo fremitus Christi procedebat ex indignatione eius contra diabolum, per cuius suggestionem mors intrauit in mundum, quem erat citò debellaturus. Turbatio autem illa procedebat ex compassione Lazari & sororum eius, quia ut verus homo ex quadam naturali affectione flebat cum flentibus, vt nos instrueret quòd aliorum miseriis

Chrysost. ibid.
Augustinus tract. 49. in Ioannem.
Aug. ibid.
Maria deuotio.
Ambros. in Psalm. 118.
Turbatio & fremitus Christi.
Augustinus tract. 49. in Ioannem.

compati debemus. Istæ tamen passiones & consimiles non erant in Christo vitiosæ, sed magis virtuosæ, quia non erant præuenientes iudicium rationis, sed magis sequentes, & per ipsum excitatæ. Iste verò fremitus & hæc turbatio nos docet, quid nos quoque in tali re agere debeamus, quando vel pro nobisipsis, vel pro aliis in peccatis turpiter degentibus Deum oramus. Est autem fremitus, impetus iræ contra vitia prorumpens, turbatio verò, quædam tristis cum gemitu cordis commotio. Et quia fides de Christo, Christus est, in corde fremit Christus, & turbatur in homine, quando peccator computat quæ bona accepit, quæ mala reddidit, & de peccatis se increpat, & reprehendit. *Et dixit eis Iesus, Vbi posuistis eum?* Interrogat, nec ignorat, in quo mysticè innuit se huiusmodi peccatorem nescire, cuiusmodi per Lazarum significatur. Vnde glossa: Qui absens sciuit mortuum, sciuit vbi esset sepultus. Sed sic dicens, signat se quasi nescire perditum hominem. Vnde dicitur: Non noui vos, & Adam vbi es? *Dicunt ei: Domine, veni & vide*, venit Dominus per compassionem, & vidit oculis misericordiæ, quia, vt ait Augustinus, Videt Dominus, quando miseretur. Et affectum suum lachrymis demonstrans, *Iesus lachrymatus est*, humanitus ex pietate, mysticè docens hominem propter peccatum fletibus indigere, & significans eos qui peccati morte sopiuntur, vt reuiuiscere queant plangendos esse. Vnde Alcuinus: Quia fons pietatis erat, flebat pro parte humanitatis, quem resuscitare poterat per potentiam diuinitatis. Et Augustinus. Quare autē fleuit Christus nisi quia homines flere docuit? Lachrymemus igitur & nos pro nobis, & omnibus illis quos in fœtore vitiorum iacere sentimus, si fortè nostris lachrymis nos & eos Dominus resuscitare dignetur. Vt autem ait Augustinus: Legitur Christum super Lazarum fleuisse, in orationibus pernoctasse, ex itinere fatigatum fuisse, nunquam autem risisse, aut prosperatum fuisse. Vnde & Chrysostomus: Flentem quidem illum frequenter inuenies, nūquam verò ridentem, sed nec leuiter saltem subridentem, vel gaudentem. Et nota quòd Dominus non fleuit Lazarum mortuum, sed ad huius vitæ miserias & ærumnas resuscitandū. Vnde nec pro nostra, nec pro aliorū morte tristari debem⁹. Quomodo enim ab eo pręmiis honorabimur, ad quem venimus inuiti? Nam secundū Apostolum: *Coronam iustitiæ reddet Dominus his, qui diligunt aduentum eius.* Et quid tantopere vitā desideremus, in qua quantomagis quis fuerit, tanto maiori sarcina peccatorum onerat⁹ erit. Vel certè Dominus mortem fleuit, quam homo peccando incurrit, ac miserias & ærumnas humano generi pro culpa indictas. Si enim peccatum non processisset, sine dubio mors secuta non fuisset. Secuta est ergo mors etiam corporis, quam præcessit mors animæ. *Et Iesus rursum fremens in semetipso* etiam indignatus contra malitiam Iudæorum, de factis suis iniquè murmurantium, *venit* motus misericordia, & compulsus compassione *ad monumentum*, quod *erat spelunca habens lapidem superpositum.* Et dicitur monumentum, quasi monens mentem, scilicet illius quia aspicit, vt pro anima sepulti oret, ac de morte propria præcogitet, & ad eandem se dispōnat. Rursum fremuit, vt det intelligere eos qui à peccatis debent resurgere, in continuo luctu persistere. Secundum illud Psalm. *Tota die contristatus ingrediebar.* Sæpe ergo se ploret peccator, sæpe fremat Christus & turbetur in homine, si vult reuiuiscere. *Et iussit Iesus tolli lapidem superpositum*, vt omnes viderent mortuum, fœtidum, &

Interrogatio Christi.
Matth. 6.
Genes. 3.
Augustinus tract. 49. in Ioann.
Aug. ibid.
Augustinus serm. 2. de Assumptione Mariæ.
Chrysost. homil. 62. in Ioann.
1. Tim. 4.
Monumentum.
Psalm. 37.

& corruptum. Sed contendebat Martha dicens ad eum, *Domine iam fœtet, quatriduanus enim est.* Timebat remoto lapide potius fœtorem excitari, quàm fratrem resuscitari, quasi diceret: Licet aliquando resuscitati sint mortui recenter & post paululum, tamen quòd iam quatriduanus ex fœtore resolutus resuscitetur non est sic auditum. Et hoc videtur processisse ex admiratione Marthæ & eius ignorantia, quia eiusdem virtutis est resuscitare recenter mortuum, & quatriduanum. Vide mirabilem amorem istarum sororum erga Dominum Iesum, nolebant enim quòd etiam fœtor nares eius tangeret ad modicum. Deinde sublato lapide. *Iesus eleuatis oculis in cœlum*, patri pro exauditione sua gratias egit ad fidei ædificationem, vt circunstantes hoc audientes, & virtutem Dei in eo videntes, crederent eum filium Dei. Vnde Hilarius: Non prece eguit, nobis orauit, ne filius ignoraretur. Cùm enim sibi non proficeret deprecationis sermo, & profectum tamen nostræ fidei loquebatur. Non inops ergo auxilii, sed nos sumus inopes doctrinæ. Ideo etiam orauit, vt in necessitatibus ad orationis suffragium esse recurrendum nos doceret. Et notandum quòd oraret patrem, & exaudiri, conuenit Christo ratione humanitatis, in qua est minor patre, non autem ratione diuinitatis, in qua est ei æqualis. Oraturus verò gratias pro exauditione egit, quia iam se auditum cognouit. Vnde Origenes: Erat enim oraturus pro resurrectione Lazari, sed præueniens illius orationem, qui solus bonus pater est, exaudiuit dicenda. Pro impletione ergo orationis, subdit gratiarum actiones, dicens: *Pater gratias tibi ago, quoniam exaudisti me.* Hæc Origenes. Per hoc quòd Iesus oculos eleuat in cœlum, ostendit nobis formam orandi, quæ est per eleuationem mentis in Deum. Vnde instruimur, vt in oratione leuemus sursum ad Deum oculos mentis nostræ, erigendo & remouendo illos à præsentibus rebus, memoria, cogitatione, & intentione. Oculos etiam ad Deum leuamus, quando non confidentes de meritis nostris, de sola misericordia Dei speramus. Per hoc autem quòd in principio orationis gratias agit, datur nobis exemplum, vt cùm orare volumus, ante quàm futura petamus, pro receptis beneficiis Deo gratias referamus. Deus enim ex gratiarum actione de præteritis prouocatur ad præstanda beneficia sequentia facilius. Deinde, *voce magna*, potius virtute, quàm clamoris intentione, *clamavit: Lazare veni foras*, scilicet quantum ad corpus de sepulchro, & quantum ad animam de inferno, & sic Lazarum vocis suæ virtute suscitauit. Vbi secundum Origenem, est considerandum, quòd mora tollendi lapidem adiacentem, ex sorore defuncti causata est, & ideo tandiu resuscitatio fratris dilata est, quandiu Christum per verba detinuit, sed statim cùm Christi mandatum obediendo exequitur, frater resuscitatur, vt per hoc discamus nihil interponere inter iussa Christi, & executionem ipsorum, si cupimus quòd statim sequatur salutis effectus. Secundum illud Psalmistæ: *In auditu auris obediuit mihi.* Et nota quòd vox Christi magna dicitur, propter virtutis magnitudinem, nam tanta virtus eius fuit quòd suscitauit Lazarum a morte, quemadmodum suscitatur dormiens a somno, vel sopore. Vox etiam ista magna, repræsentiua est illius vocis magnæ, quæ erit in communi resurrectione, per quam omnes de monumentis resuscitabuntur. Tanta enim erat virtus hujus vocis Christi, vt absque temporis dilatione vitam conferret, sicut erit in resurrectione communi, quando in ictu oculi mortui audientes tubam resurgent. Clamauit, inquam, Lazare veni foras. quem secundum Augustinum, ideo ex proprio nomine vocat, quia tanta erat virtus vocis eius, quòd pariter omnes mortui cogerentur exire, nisi per expressionem nominis virtutem suam ad vnum determinasset. Et non solum suscitatus est Lazarus, sed prodiit & exiuit, licet esset ligatus manus & pedes institis, id est, fasciis, quibus antiqui mortuos inuoluebant, & facies eius sudario ligata erat, ne scilicet horrorem faceret. In quo virtus diuina & miraculi certitudo declaratur; ideo enim ligatum & coopertum resurgere iussit, vt miraculum magis approbaretur. Vnde Dominus discipulis præcepit, vt eum qui foris ligatus apparebat soluerent, & sinerent abire, vt per opera vitæ ostenderetur verè suscitatus, & non phantasticè. Hic est notandum, quòd mors animæ, est animæ à Deo derelictio damnosa, quod fit per peccatum mortale, quo Deus repellitur ab anima. Vnde secundum Augustinum: Mors animæ, fit cùm deserit eam Deus, sicut corporis, cùm id deserit anima. Quatuor autem progressibus mors animæ perficitur, & sic quatriduanus mortuus dici meretur. Prima est, quasi titillatio delectationis in corde. Secunda, consensio. Tertia, factum. Quarta, consuetudo. Sed Deus ab hac morte animam ad vitam resuscitat per gratiam, qua anima Deo reconciliatur. Quia sicut corpus viuit ex coniunctione animæ, sic anima dicitur viuere ex vnione Dei, per gratiam. Et hæc viuificatio significatur in resuscitatione Lazari de sepulchro. In resuscitatione enim Lazari plura facta sunt, quæ mysticè ad resuscitationem peccatoris concurrunt. Nam eo ordine quotidie peccator resuscitatur, quo Lazarus resuscitatus dicitur, & talis fit quotidie processus in resuscitatione animæ à morte peccati, qualis fuit in resuscitatione Lazari de fœtore sepulchri. Primum ergo quod requiritur ad resuscitationem peccatoris, est notitia diuina actualis, qua Deus respicit peccatorem, in aliquo tempore certo, & hæc significatur per hoc quòd sorores Lazari miserunt nunciam ad Iesum, sibi de infirmitate Lazari notificando. Secundum est auxilium, quod Deus porrigit homini, vt liberum arbitrium moueatur in Deum, vt anima per peccatum à Deo auersa, conuertat se ad ipsum: non enim est volentis velle, neque currentis currere, sed miserentis Dei hæc donare, & ideo requiritur auxilium diuinum, vt nos melius ad gratiam disponamus, & hæc porrectio diuini auxilii signatur per hoc quòd Iesus ad Lazarum ire est dignatus. Tertium est, motus liberi arbitrii nostri, quia secundum Augustinum, licet Deus creauit te, sine te: non tamen iustificabit te, sine te: & ideo ex parte nostri requiritur motus liberi arbitrij, qui duplex est: Vnus, quo mouetur super peccatum, vt scilicet peccatum displiceat. Alius, quo mouetur in Deum per fidem & spem, quo Deum sibi reconciliari desideret, & hi duo motus notantur per occursum duarum sororum, scilicet Marthæ & Mariæ, ita quòd primus motus intelligatur per Martham, quæ prior occurrit: secundus, per Mariam, quæ venit vocata per Martham, sic enim hic ex primo motu prouocatur secundus. Quartum est cognitio peccati in quam Deus quærendo reducit hominem, vt homo se cognoscere studeat, quem Deus quærendo quasi nescire se significat, & hoc signatur per hoc quòd interrogauit, vbi eum posuerunt. Quintum est gratia contritionis, quæ sequitur motionem liberi arbitrij, & cogni-

Marginalia: Hilar. lib. 10. de Trinitate. — Origenes tom. 28. in Ioannem. — Orandi forma. — Origen. ib. — Psalm. 17. — 1. Cor. 15. — Augustinus serm. 52. de verbis Domini. — Anima mors. — Augustinus lib. 13. de ciuitate c. 2. — Mortis animæ progressiones. — Peccatoris resuscitatio. — Rom. 8. — Augustinus serm. 15. de verbis Apostoli.

cognitionem peccati, & hæc significatur per lachrymationem Christi, quæ quidem lachrymæ processerunt ex fonte diuinæ misericordiæ, & his lachrymis quotidie peccator perfunditur, cùm sibi hæc gratia infunditur: Christus enim non est lachrymatus pro morte Lazari corporali, sed pro morte peccatoris spirituali, qui in Lazaro repræsentabatur. Caueat ergo peccator ne lachrymas Christi contemnendo gratiam sibi euacuet, sed potius cum Christo flente peccata sua defleat, & sic effectum lachrymarum Christi suscipiat. Sextum est, propositum cauendi peccata in futurum, & hoc notatur in eo quòd præcepit amoueri lapidem. Tunc enim lapis de sepulchro tollitur, cùm durities propositi peccandi, & moles malæ consuetudinis de corde amouetur. Et cùm lapis deponitur, tunc fœditas cadaueris detegitur. Vnde dixit Martha, *Domine iam fœtet*, sic duritia cordis amota, videtur vtilitas peccati, ex quo sequitur peccati abominatio, & concipitur propositum vlterius non peccandi. Septimum est, gratiæ infusio, qua iustificatur impius, & hoc notatur cùm clamauit voce magna, dicens: *Lazare veni foras.* Clamor magnus signat multitudinem diuinæ virtutis, quæ exigitur in iustificatione impii, quia, secundum Augustinum, maior est iustificatio impii, quàm creatio cœli & terræ. Voce enim magna clamauit, quia difficile surgit quem moles malæ consuetudinis premit, sed tamen post magnam vocem surgit, id est, per magnam Dei gratiam viuificatur & iustificatur dum pœnitet. Datur etiam per hoc intelligi, quòd Christus vocat peccatorem foras exire de conuersatione peccati, & de occultatione eius, per confessionem faciendam sacerdoti. Octauum ergo est, peccatorum confessio, quam Deus administrat voce magna clamando, id est, magna gratia vocando, & hoc notatur in eo, quòd Lazarus prodiit de sepulchro, prodire enim, est de occulto per confessionem venire. Sed adhuc peccator non est totaliter solutus, antequam superueniat absolutio sacerdotis, quod significatur per hoc quòd, *prodiit ligatis manibus & pedibus.* Nonum ergo est, Sacramentalis absolutio, quæ significatur per hoc quod Christus dixit discipulis, *soluite eum*, Potuisset quidem immediatè simplici verbo ipsummet soluere, sicut fecit ipsum de monumento prodire, sed voluit suos discipulos in hoc cooperatores habere, quia vult hoc ministerium sacerdotibus communicare. Suscitat Iesus, quia per seipsum viuificat interius. Soluunt discipuli, quia ministerio sacerdotum absoluuntur viuificati: Christus enim per se intus viuificat ministris potestatem soluendi tribuit. Mortuus ergo procedens adhuc ligatus, est confitens adhuc reus. Vt autem absoluantur peccata eius, ministris mandatur vt illum soluant. Sicut ergo Dominus Lazarum suscitauit, priusquam à discipulis solueretur, sic in contritione peccatum dimittit, & peccatorem viuificat, priusquam à sacerdote absoluatur, cui tamen postea se ostendere tenetur. Decimum & vltimum est, satisfactio, quæ signatur in hoc, quòd Iesus subdidit, *& finite eum abire.* Non dicit, facite eum ad sepulchrum redire. Sic Sacerdos debet principaliter pro satisfactione injungere homini, quòd de sepulchro, & de profundo peccatorum & malæ consuetudinis longè abeat, & nullatenus recidiuet, & amplius non peccet. Dixit enim, finite abire, non stare, vel iacere sine exercitio spirituali, quia in vita Dei stare, retrocedere est, sed debet ambulare de virtute in virtutem. Item mysticè per Lazarum languentem, significari etiam potest grauem tentationem patiens, & per eius sorores, personæ pro eius alleuiatione deuotæ Christum precantes, quæ non semper exaudiuntur, sed talis patiens aliquando per actum peccati mortalis mori permittitur, ab eo qui est tantæ bonitatis & potentiæ, quòd scit & potest bona de malis elicere. In hoc autem quòd Dominus vadit ad eum suscitandum, ostenditur eius clementia, inquantum homines in peccatis existentes & quasi mortuos, ac per se ad Deum accedere non valentes, misericorditer præueniendo attrahit, & peccatorem non solum mortuum per culpam, sed etiam aliquando fœtentem per infamiam, & sepultum sub lapide per obstinationem, sic reducit ad vitam gratiæ, quòd non solum tollitur obstinatio & mors culpæ, sed etiam fœtor infamiæ, & reducitur suauis odor bonæ famæ. Nulla enim desperationi datur occasio, cùm Lazarus iam fœtens, & quatriduanus resurrexit à mortuis & monumento. Locus autem infirmi erat Bethania, quæ interpretatur domus obedientiæ, per quod datur intelligi quòd si infirmus sit Deo obediens, potest ab eo de facili curari. Et secundum Anselmum: In Bethania, quod domus obedientiæ interpretatur, Lazarum suscitauit, ostendens omnes qui bonæ voluntatis studio huic mundo morientes in sinu obedientiæ requiescunt, in vitam æternam à Deo resuscitandos. Ista autem Bethania erat Marthæ & Mariæ, per quas duplex vita, scilicet actiua & contemplatiua significatur, vt sic per hoc intelligi detur, quòd per odedientiam homo perfectus in vita actiua & contemplatiua redditur. Dicitur autem de Lazaro, quòd postea nunquam risit, nunquam in gestu signa iocosa ostendit, pro eo quòd vitæ huius ærumnis, quas moriens euaserat, redditus fuit. Magis enim quàm ante factus amor vitæ illius, pœnitebat eum vitæ istius. Vnde Augustinus: O si possemus excitare homines, & cum ipsis pariter excitari, vt tales essemus amatores vitæ permanentis, quales sunt homines amatores vitæ fugientis. Creditur autem hoc factum ea die qua in Ecclesia solet legi, scilicet feria sexta ante Dominicam de passione Domini. Monumentum verò Lazari demonstrat Ecclesia ibidem in honore beatæ Mariæ Magdalenæ constructa, & grande monasterium magna oliuarum sylua circundatum, vbi erat Abbatia sancti Lazari, cum Abbatissa & monialibus Ordinis sancti Benedicti. *Multi ergo Iudæorum qui viderant*, mirabilia, *quæ fecerat Iesus, crediderunt in eum.* Nec mirum, quia illud signum fuit diuinæ virtutis manifestè ostensiuum, & tale miraculum non est à seculo auditum, scilicet quòd mortuus quatriduanus in monumento, resuscitaretur ad vitam. Vnde secundum Augustinum: Excedit omne miraculum, quod Iesus circa Lazarum fecit, quem ab ipso inferni inquilino, destructa lege tartarea, redire ad superos iussit. *Quidam autem ex ipsis*, Iudæis, *abierunt*, eadem die, *ad Pharisæos, & nunciauerunt eis quæ fecit Iesus*, & celebris erat sermo de eo apud multos, alii bono, alii malo zelo moti nunciauerunt, quia sicut ex signis visis boni conuertuntur & proficiunt, ita frequenter mali obdurantur, & deficiunt. Boni quidem nunciauerunt eis, vt mitigarent eos circa Iesum, & prouocando vt crederent, mali verò vt concitarent eos contra Iesum, & prodendo vt sæuirent. Per bonos illi signantur qui bona in aliis sicut in se amant, & omnia in bonum interpretantur,

Augustinus tract.72. in Ioannem.

Mysticè.

Bethania.

Lazarus non risit deinceps.

Augustinus tract.49. in Ioannem.

Lazari monumentum.

Augustinus serm. 104. de tempore

tantur, per malos autem illi qui videntes seruorum Dei opera, odiis insequuntur, & infamare conantur.

ORATIO.

Benignissime Iesu, qui quatriduanum Lazarum iam fœtentem à sepulchro resuscitasti, & à vinculis solvere, ac liberè abire fecisti, moueantur obsecro viscera misericordiæ tuæ super me miserum, peccati delectatione, consensu, & perpetratione mortuum, mole malæ consuetudinis oppressum & sepultum, tamque quatriduanum & fœtidum, & me à sepulchro uitiorum resuscita, ut per confessionem foras veniam, resuscitatum à vinculis peccatorum & mortis, solue, solutum ab omni seruitute liberum in libertatem gloriæ filiorum Dei ire concede. Amen.

De conspiratione Pontificum & Pharisæorum contra Iesum.

CAPVT XVIII.

Ioann. 11. PRædicto itaque miraculo de resuscitatione Lazari publicato, Pontifices qui erant maioris authoritatis, & magis literati & Pharisæi, qui videbantur præ aliis religiosi, ex quibus factum eorum grauius erat, moti sunt ad tractandum publicè de morte Christi ex ira & inuidia quam de fama & gloria eius habebant, & ad hoc faciendum, *collegerunt concilium*, sabbato mox sequenti, *aduersus Iesum*, timentes si dimitterent eum sic viuentem, & signa talia facientem, per ipsum amittere & locum & gentem, eo quòd omnis turba post eum iret, eique crederet & ipsa
Concilium. sacra eorum vana & abolenda esse doceret. Concilium à conciliando est dictum, quia conciliati & congregati erant in vnum malum consensum. Et hoc erat primum concilium, quod habuerunt contra Iesum. Prius quidem quærebant eum interficere, nunc autem sententiam firmauerunt, & quærentes concilium, apertè de morte eius tractauerunt. Videbant enim Christum à populo tanquam regem honorari, & quia mandatum Romanorum erat, vt nullus nisi per eos deberet rex nominari. Omnis enim qui se regem facit, contra-
Timor Pharisæorum. dicit Cæsari, ideo timebant quòd si Christum tanquam regem haberent, Romani ipsos rebelles reputarent, & venientes contra eos ciuitatem & locum destruerent. Vel timebant etiam, ne si Christi doctrina procederet, templum & vniuersa religio, ac reuerentia eius vilipenderetur, & Iudæi nullius momenti fierent, & ideo Romani ciuitatem eis auferrent, eósque in seruitute dispergerent. Vel certè timebant, ne si omnes in Christum crederent, nemo remaneret qui aduersus Romanos ciuitatem, templumque defenderet, quoniam contra ipsum templum, & contra suas paternas legès doctrinam Christi esse sentiebant. Pontifices & Pharisæi sibi consulebant, nec tamen credere volebant. Plus enim perditi homines cogitabant quomodo alteri, scilicet Christo, nocerent vt perderent, quàm quomodo sibi consulerent
Psalm. 13. ne perirent. Timebant & consulebant. *Sed trepidauerunt timore, vbi non erat timor.* Si enim Christo credidissent, si eum non occidissent, nec locum, nec gentem amisissent. Sed quia Christum occidere non timuerunt, & locum, & gentem perdiderunt. Nam & Romani post Domini passionem, & glorificationem, tulerant eis locum, & gentem, expugnando, & occidendo, & transferendo. Temporalia perdere timuerunt, & æterna non cogitauerunt, & sic vtraque amiserunt, quæ vt fugituri egerunt, hæc, quia egerunt, non effugerunt. Quid vobis profuit ô insani Iudæi, quòd tantum scelus commisistis? Nunquid quia Christo Domino, vt docuit, seruire noluistis, ideo Domino caruistis? Dum enim illi seruiunt reges, quibus vos seruitis, facti estis mali serui bonorum seruorum Christi. Per quos conterit contumaciam vestram, per ipsos dissipat consilia vestra, per ipsos retribuit scelera vestra in capita vestra. Ipse autem Dominus, quem interemistis, non vos seruos, sed liberos esse cupiebat, quando dicebat, *si vos filius liberauerit, verè liberi eritis.* Vos Ioan. 8.
autem Dominum Deum regem & ipsam veram libertatem non solum repudiastis, verum etiam negare cupientes clamastis, *Non habemus regem nisi Cæsarem.* Ioann. 19.
Considera quot sunt hodie homines, etiam religiosum habitum gestantes, qui Iudæos *Religiosi*
imitando temporalia perdere metuunt, & æterna *ficti.*
non attendunt, sic quòd vtraque non immeritò amittunt. Sunt enim plerique etiam religiosi qui temporalia quandoque minus iustè & obliquè acquirentes, vel sic acquisita possidentes, ea dimittere trepidant, & pro his æterna amittere non formidant. Et quia nunc cum Iudæis tenebras diligunt interiores, scilicet culpæ, ideo tunc cum eis in tenebras mittentur exteriores, scilicet gehennæ. Religiosus ergo cupidus, vel vanus, est lamentabilis, quia miserabilior est quodammodo omnibus creaturis, scilicet carens Deo & mundo. Tunc Caiphas, quia Pontifex fuit, quid eis faciendum erat decreuit, & propter authoritatem officij locutus est, dicens: *Expedit vt vnus*, homo, etiam si bonus & iustus esset, *pro populo moriatur*, & populi conseruatione, *& non tota gens pereat*, si ille in vita maneat, quia bonum commune magis est eligendum, quàm particulare. Hîc patet manifestè quòd passio inuidiæ & liuoris contra Iesum, & passio timoris perdendi gentem & locum, subuertebat in eis rationis iudicium, quia in nullo casu licitum est interficere innocentem & iustum, per hoc enim non procuratur, sed magis destruitur commune bonum. Propter quod iudicio Dei illud malum, quod credebant per mortem Christi euadere, scilicet destructionem loci & gentis, hoc per mortem Christi incurrerunt, quia in pœnam huius peccati Romani locum & gentem destruxerunt, quod per Titum & Vespasianum anno quadragesimo secundo, post passionem Christi, est
factum. Prophetizauit autem Caiphas vtilem hu- *Caipha Pro-*
mano generi mortem Christi, licet nesciens. *phetia.*
Quamuis enim esset intentio Caiphæ dare solummodo consilium de morte Christi, pro temporalis periculi euasione circa populum Iudæorum, tamen verbum suum sic sonabat, quòd Christus erat moriturus pro gente & populo, & quod sic protulit fuit prophetia quodammodo de futuro, quòd Christus erat moriturus pro salute spirituali, non solum Iudæorum, sed etiam omnium gentium, qui credituri erant in ipsum, & per fidem congregandi. Vnde Theophilus: Hoc ipse quidem praua dixit intentione, sed tamen Spiritus sancti gratia ore eius vsa est ad futuri præsagium. Hæc Theophilus. Non tamen sequitur, quòd quicunque prophetat sit propheta, nam quandoque alicui conceditur actus alicuius rei, cùm tamen
conditio ei non conceditur. Vnde Origenes: Non Origenes
quicunque prophetat, propheta est, sicut non qui- tom. 30. in
cunque ius prosequitur iustus est, scilicet qui facit Ioannem.

aliquod opus propter humanam gloriam. Hæc Origenes. Expediens autem & necessarium fuit Christum pro nobis pati & mori, ratione triplici. Primò, ad ostendendum circa nos iudicium diuinæ dignationis & pietatis. Secundò, ad exoluendum precium nostræ redemptionis, quod fuit preciosus immaculati Iesu Christi sanguis. Tertiò, ad præbendum exemplum nostræ imitationis, vt sequamur vestigia eius. Insuper & alia ratione triplici expediebat Christum mori. Primò, quia homo mortuus erat, & ideo expediebat, vt Christus mortem nostram destrueret, & hominem viuificaret. Erat autem homo mortuus quadruplici morte, scilicet naturæ, culpæ, gehennæ, & ex priuatione visionis diuinæ. Primam destruxit, per suam gloriosam resurrectionem. Secundam, per sui sanguinis effusionem. Tertiam, per inferni expoliationem. Quartam, per suæ visionis restitutionem. Secundo, quia homo erat perditus, ideo expediebat vt Christus ad nos veniret, ac mortem subiret, & sic hominem perditum inueniret. Tertiò, quia homo erat à Deo diuisus & dispersus, ideo expediebat vt Christus homines in unum congregaret, & ad Deum reuocaret. Caiphas ergo prophetizavit quidem, id est, verba prophetiæ protulit, nec tamen erat propheta, quia inspirationem propheticam non accepit, & donum prophetiæ non habuit, sicut & Balaam. Vnde secundum Augustinum: Docemur etiam homines malos prophetiæ spiritu futura prædicere, quod tamen Euangelista diuino tribuit Sacramento, id est virtuti ipsius Sacramenti, scilicet summi sacerdotii, quia Caiphas non à semetipso hoc dixit, sed cùm esset Pontifex, id est, summus sacerdos anni illius, & ministerium habens in manibus, non meritis suis prophetizauit. & spiritu Dei locutus est, quia ipso ignorante dictum propheticum protulit non ratione meriti sui, sed dignitatis officii, & fortè vnctio pontificalis contulit ei quendam sensum prophetandi. Vnde Chrysostomus: Vide autem quanta Spiritus sancti virtus est, à mente enim mala valuit verba proferre prophetiæ. Vide etiam quanta est pontificalis virtus potestatis. Pontifex enim effectus, etsi indignus existens prophetauit, nesciens quid diceret. Ore enim solum vsa est gratia, contaminatum cor non contigit. Hæc Chrysostomus. Ob quam authoritatem solum credimus malum prælatum exaudiri, & fortè, quia præco Ecclesiæ est, & in eius voce dicit, Oremus, cùm multæ authoritates faciant in contrarium, vt illa, qui suis premitur, aliena non diluit, & huiusmodi. Dicitur autem Caiphas fuisse Pontifex anni illius, quia licet Deus constituerit summum sacerdotem vnum, cui mortuo vnus succederet, per ambitionem tamen postea euenit vt plures essent, & per annos singulos suis vicibus ministrarent. *Ab illo ergo die*, quasi vtili accepto consilio, *cogitauerunt*, magis diffinitè quàm prius, vt Christum quàm citius possent interficerent, & dicentes, vt inuentus duceretur in Hierusalem, licet enim ante habuissent instinctum & voluntatem interficiendi ipsum, tamen ex consilio Caiphæ diffinierunt firmo proposito hoc quàm citius possent adimplere. O prauum consilium, ô pessimi duces populi, ô consiliarij nequissimi. Quid agitis miseri? Quid vos furor exagitat tantus? Quæ ordinatio est hæc? quod propositum? quæ causa accusationis Domini nostri Iesu Christi? Nónne ipse in medio vestrum est, quem tamen nescitis, & intelligit omnia verba vestra, & scrutatur renes & corda? Sed sic fieri oportet vt deliberastis, quia

Expediuit Christum mori, tripliciter.

Mors quadruplex.

Numer. 22. Augustinus tract. 49. in Ioannem.

Pontificalis virtus.

Consilium prauum.

tradidit eum pater suus in manibus vestris. Quia ergo Iesus iam destinatus erat morti, ideo ab ipso sabbato, quo concilium collegerunt, inchoamus memoriam dominicæ passionis in diuino officio, maximè in hymnis, & subticemus, Gloria patri, in introitu missæ, & responsoriis. & quasi post horam eiusdem consilii publicum luctum incipiens Ecclesia, & suo compatiens Domino, sicut membra capiti, ex tunc quasi lugendo recitat vexillum regis, mysterium crucis, clauos & lanceam perforati corporis, & his similia vsque ad diem passionis, nondum tamen plenè, quia nondum traditus erat Dominus in lanistarum manus. Vnde Dominicam & hebdomadam illam, de passione Domini appellamus. Diuulgatum autem fuit istud consilium de occisione Christi habitum. Sed sapiens Dominus volens dare locum iræ, & etiam quia nondum erant omnia completa, necdum venerat hora eius qua tradendus erat, & crucifigendus, post concilium cautius se obseruans, palàm apud eos ambulare desiit, neque ad aliquam ciuitatem populosam abiit, sed in regionem iuxta desertum, vbi pauci de Iudæis erant, & non frequentia insidiantium, in ciuitatem Effrem, quæ erat parua & parum populosa, ac magis secreta, & ibi morabatur cum discipulis suis, vsque ad tempus suæ passioni propinquum. Sed stetit ibi paucis diebus, cum ipsis discipulis, se occultans ad tempus. Vbi Chrysostomus: Ipsi autem quando omnes læta bantur, & festum celebrabant, tunc occultantur & in periculis sunt, sed tamen permanebant cum eo, secundum illud: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis.* Et sic fugit Dominus ante faciem nequissimorum seruorum, & hoc non fecit propter potentiæ defectum, sed ut aliis daret viuendi exemplum. Vnde Augustinus: Non quia potentia eius defecerat, in qua si vellet, palàm cum Iudæis conuersaretur, & nihil ei facerent, sed exemplum discipulis demonstrabat, in quo appareret non esse peccatum, si fideles eius oculis persequentium se subtraherent, & furorem sceleratorum latendo potius euitarent, quàm se ostendendo magis accenderent. Secundum Origenem: Honestum & laudabile est imminente iam periculo & agone confitendi Iesum, non euitare confessionem, nec recusare subire mortem gratia veritatis. Sed nullus debet tradere occasionem tantæ tentationi, & hoc propter duas rationes. Primò, quia valde præsumptuosum est periculis se ingerere, propter inexperientiam propriæ virtutis, quæ & quandoque fragilis inuenitur, & propter futuri euentus incertitudinem. Secundò, ne nos ingerentes persecutoribus occasionem præstemus eis, vt magis impij & noxij fiant, & nos de eorum delicto demus responsum, & luamus pœnas. *Proximum autem erat pascha Iudæorum.* Hoc subditur, ad ostendendum quòd Christus paruo tempore in ciuitate se occultauit, quia ante pascha in Hierusalem venit. *Et ascenderunt multi de regione Hierosolymam ante pascha, vt sanctificarent & mundarent seipsos*, orationibus & sacrificiis ante festum, ad digne comedendum agnum paschalem, quem nullus comedere debebat, nisi mundus. Præceperat enim Dominus per Moysen, vt vndique de tota Iudæa conuenirent ante pascha in Hierusalem, & ibi secundum legem ante esum agni paschalis se mundarent, vt sic purificati, solennitati & esui agni mundi interessent. Vnde Theophilus: Ascenderunt autem ante pascha vt purgarentur, quoniam quicunque peccauerant pascha non celebrabant, nisi prius expiarentur balnea-

Augustinus tract. 49. in Ioannem.

Lucæ. 22.

Fuga Domini.

Augustinus tract. 49. in Ioannem.

Origenes tom. 36. in Ioannem.

balneationibus & ieiuniis, ac rasura, quientiam quasdam deputatas oblationes offerendo. Hæc Theophilus. Vbi informantur qui debent communicare, quia confessione, oratione, & ieiunio antè debent purificari. Si enim hoc fiebat de agno figurali, multo magis se debet homo sanctificare bonis operibus ad dignè recipiendum verum agnum, immaculatum corpus Christi. Sed Iudæi obliti sanctificationis, tractabant de nece veri agni, & ipsum agnum ad immolandum quærebant in ipso loco orationis, festo sanguinem innocentem miscere cogitantes. Vnde Chrysostomus: Hi venerant exterioribus se mundare, & interioribus per homicidium & sanguinem se coinquinare. Insidiabantur ei, & tempus festi tempus faciebant occisionis. Hæc Chrysostomus. *Quærebant ergo Iesum, & colloquebantur adinuicem in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum?* quia enim mirabantur quòd in tanta congregatione ad docendum non venerat, ideo quærebant non quidem bene & ad honorandum, sed malè & ad occidendum. Sed est notandum, quod quando est dies festus, & agitur sanctè, semper Dominus est in die festo, secundum illud: *Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum*, & ideo nos congregati in domo Dei, quæramus Iesum, mutuò nos consolando, & exorando vt ad diem festum nostrum veniat, & nos sua præsentia sanctificet; quando verò non rectè agitur festum, tunc non venit Iesus secundum illud Isaiæ, *Festiuitates vestras non feram.* Et subdit Euangelista, quasi respondens quæstioni eorum, *Dederant enim Pontifices & Pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit, vbi sit Iesus, indicet*, potestati publicæ, *vt apprehenderent eum*, scilicet ministri potestatis ad occidendum, propter hoc enim ab eis, sicut ab ingratis & obstinatis recesserat, vsque ad tempus quod suæ passioni dispositum erat. Sed, vt ait Augustinus. Nos qui scimus vbi Christus est, quia ad dexteram Dei patris, indicemus Iudæis, vt sic vtinam apprehendant eum per fidem. Conspice igitur prædictos nefarios in suo concilio pessimo æstuantes, & Dominum Iesum ac discipulos tanquam pauperes, & imbecilles recedentes. Quid tunc putas Magdalenam dixisse? Sed & qualis animi mater Domini Iesu erat, cùm sic eum recedere videret, & audiret causam quare, quia scilicet eum occidere volebant? Potes hîc meditari dominam & sorores eius, tunc cum Magdalena remansisse, & Dominum Iesum eas omnes de cita sua conuersione, tunc consolatum fuisse. Considera nunc quomodo Dominus suos aduersarios, quos solo nutu perdere poterat tanquam imbecilles, recedendo declinabat, nec se saltem verbis excusando defendebat, ac eius mansuetudinem & humilitatem imitando omnem depone amaritudinem & furorem, quia sic & corporis & animæ habebis requiem.

Communicaturi quid agere debeant.

Chrysost. homil. 64. in Ioannem.

Matth. 18.

Isaiæ. 1.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, magni consilii Angele, qui concilium malignantium contra te fieri permisisti, nec illis resistere per potentiam, sed magis cedere per patientiam voluisti, ne derelinquas me in errante iudicio, aut noxio consilio mei arbitrii vel hominum, neque in potestate aut tentatione dæmonum, sed tu ipse clementer me iutus & foris dispone & rege, ac dirige in viam salutis æternæ. Da mihi Domine vt quicquid contra me diabolicæ aut humanæ moliuntur aduersitates, redigantur ad nihilum, vt illæsus & de omni periculo ereptus, lætus tibi referam actiones gratiarum. Amen.

De decem leprosis, à Domino curatis.

CAPVT XIX.

Factum *est autem cùm complerentur & appropinquarent dies Assumptionis* Domini Iesu, id est, à mundo ad patrem, per passionem & mortem, non diuertit, sed, *firmauit faciem suam*, id est, voluntatem (nam per faciem designatur animi voluntas) in locum passionis, & *vt iret in Hierusalem*, quia ibi oportebat verum agnum immolari, vbi figuralis agnus solebat offerri. Assumptionem Iesu dixit Lucas, non solum secundum tempus quo assumi debebat per passionem de hoc mundo ad patrem, quia oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, sed etiam secundum præceptum de agno paschali, qui decimo die mensis primi assumebatur de grege, & ad domum inferebatur & seruabatur vsque ad vesperam quartidecimi diei, & tunc immolabatur. In hunc modum Christus decima die, id est, ramis palmarum, venit ad locum passionis, scilicet in Hierusalem, vbi tanquam verus agnus erat pro nobis immolandus, mansitque ibi & circa, vsque dum passus est, vt sic veritas figuræ responderet. Ex quo patet quòd tempus suæ passionis præuidit quasi Deus, & quòd spontaneè, non coactè est passus, vnde, *firmauit*, id est, non leuiter voluit, sed firmiter & constanter disposuit, *vt iret in Hierusalem*, ad sustinendum mortem, vt ostenderet se sponte passurum & suo exemplo discipulos animaret ad passionem. Sic & tu omne opus bonum, firmus & stabilis debes assumere, nec propter tentationes ab eo dimittere. Instante ergo tempore passionis, quo transmigraturus erat de mundo ad patrem, præstat dorsum Galilææ, & faciem in Hierusalem conuertit, ac firmata & imperterrita mente locum quo pati decreuerat petit. Non huc & illuc ibat, sed iter versus Hierusalem tenebat. Vnde qui superius pluries excitauit, & hortatus est discipulos & alios ad martyrium, & sui sequelam, verbo, hîc hoc idem facit facto, eos tanquam magister & ductor præcedens, & quasi facto suo, dicens: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Appropinquante ergo tempore passionis suæ Dominus Iesus, qui pluries fugerat, incipit reuerti. Sicut enim in superioribus ad nostram instructionem vsus est prudentia, ostendens quòd pro loco & tempore furorem persequentium, cautè debemus declinare, ita nunc vtitur fortitudine, quia debito tempore imminente sponte rediit vt se passioni offerret, & in manibus persequentium traderet. Sic aliàs fuit vsus temperantia, cùm fugit honorem, quando turbæ voluerunt eum facere regem, & econtrariò fuit vsus iustitia, cùm voluit tanquam rex honorari quando populus cum ramis arborum occurrit eidem. Satis tamen modestè eundem honorem voluit, & ideo asellum ascendit. Istis igitur quatuor virtutibus vsus est Dominus virtutum propter nostram instructionem, à quibus omnes aliæ virtutes morales descendunt & deriuantur, propter quod cardinales, ac principales esse dicuntur. Non ergo æstimandus est fuisse inconstans vel varius, sicut nec aliquis alius qui secundum diuersos casus in diuersis se exercet virtutibus. *Et factum est, dum*, pascha celebraturus, *iret in Hierusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam.* Samaria erat terra gentium,

Luc. 9. & 17.

Assumptio Christi.

Galilæa Iudæorum. Et ideo Christus vadens ad passionem, transiit per Gentes & Iudæos, dans intelligere quòd fructus suæ passionis in omnes erat futurus, atque fides nominis eius post mortem & Iudæos & Gentiles vnum debebat efficere populum. Quia ergo erat discordia inter Iudæos & Samaritanos, ipse inter vtrosque & per medium vtriusque terræ transiit, vt tanquam mediator eos pacificaret, qui ad saluandos Gentiles & Iudæos venerat. *Et*, in ingressu cuiusdam castelli in terminis Samariæ, *occurrerunt ei decem viri leprosi*, quia audierant famam de mirabilibus Christi. In ingressu vrbis, & tamen ante ingressum occurrerunt ei, quia ritu legis Mosaicæ quasi immundi erant ab vrbibus & oppidis exclusi, nec poterant cum aliis commorari. Conuersabantur autem adinuicem, quia communitas passionis fecerat eos vnanimes, & præstolabantur simul transitum Iesu soliciti donec aduenientem eum viderent. *Qui steterunt à longè*, tum propter Christi reuerentiam, tum quia non debebant appropinquare hominibus, ne eos inficerent eo quo lex Iudæorum lepram immundam non tangendam iudicat. Lex Euangelica lepram non externam, sed internam, esse immundam affirmat. Et secundum Theophilum: A longè stant, quasi verecundantes de immundicia, putabant enim quòd Christus eos quemadmodum alij fastidiret. Sic ergo abstiterunt loco, sed facti sunt proximi deprecando, propè enim est dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. *Et leuarunt vocem suam*, ex magnitudine affectionis, & magno desiderio sanitatis, & clamauerunt, *dicentes: Iesu præceptor miserere nostri.* quia solo præcepto & verbo potes nos curare. Si Iesus, ergo vult, si præceptor, ergo potest, si misericordiam inuocant, ergo se miseros & indigentes ostendunt, & sic petitio fuit digna, & ex parte petentium, quia miserandi, & ex parte eius à quo petebatur, quia Iesus volens, & præceptor potens, secundum Titum, Dicunt nomen Iesu, & lucrifaciunt rem. Nam Iesus interpretatur Saluator. Vnde sequitur: *Quos vt vidit*, benignitatis & compassionis & misericordiæ oculis, *dixit: Ite ostendite vos sacerdotibus.* Lex enim præcepit, vt emundati à lepra sacerdotibus se præsentarent, non vt sacerdotes eos mundarent, sed vt eos mundos esse iudicarent, & vt mandati pro sua emundatione sacrificium in lege determinatum offerrent. *Et dum irent*, vt sacerdotibus se demonstrarent, *mundati sunt*, ex fide & obedientia ad Christum, meritoriè de congruo, sed diuina virtute effectiuè. Quatuor ex causis mundati sunt, antequam ad sacerdotes peruenirent. Primò, quia Christus nouerat sacerdotum superbiam, contempsissent enim eos aspicere, ne ergo scandalizarentur, præuenit eos sanare. Secundò, bonum obedientiæ eorum hoc meruit. Tertiò, hoc meruit eorum fides. Quartò, voluit ostendere quòd non virtute legis, aut sacerdotum erant mundati, sed Dei imperio. *Vnus autem*, eorum qui Samaritanus & Gentilis erat, *vt se mundatum vidit*, suam sanationem virtuti Christi deputans, *rediit cum magna voce*, *Deum*, ex fidei & deuotionis magnitudine, *magnificans*, & tanquam gratus beneficium recognoscens, *cecidit*, per humilitatem, *in faciem ante pedes Iesu*, per deuotionem ei reuerentiam exhibens, *& adorauit eum*, gratias pro beneficio accepto sibi, *agens.* Vbi exprimitur fides eius & deuotio, ac beniuolentia, & grandis affectio. Dedit autem ei fiduciam appropinquandi Domino iam suscepta purgatio. Cæterì verò qui Iudæi erant permanserunt ingrati, nec ad agendum gratias sunt reuersi, quia decepti à sacerdotibus quibus se repræsentauerant, quique doctrinæ Christi & miraculis detrahebant, secundum eorum informationem attribuerunt suam sanationem obseruantiæ legis, cùm se sacerdotibus ostendebant, & non virtuti Christi, licet à principio fideliter & deuotè petiuissent ab eo sanari. *Et dixit Iesus: Nónne decem mundati sunt, & nouem vbi sunt?* Non interrogat Dominus quasi nesciens, sed ingratos quærit quasi ignorans, & de eorum ingratitudine dolens, & eos requirendo ostendit sibi ignotos, id est, reprobatos. Sicut enim ingratus non recognoscit Dei beneficium, ita nec Deus notitia approbationis recognoscit ipsum, recognoscentem verò se recognoscit & ipse. Vnde Beda & meritò eos Saluator, quasi ignotos vbi sunt inquirit. Scire enim Dei, eligere, nescire, reprobare est. Hæc Beda. Magis autem dolendum est de eo, qui aliquam incurrit ingratitudinis culpam, quàm de beneficio perdito. Et ideo quasi plangendo subditur. *Non est inuentus qui rediret & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena*, alterius, scilicet gentis, qui non erat de Iudæis. Et hoc dictum est vel à Christo, & tunc erant verba quasi lamentantis, vel dictum est ab Euangelista in confusionem Iudæorum, qui non sunt reuersi ad Christum. Et nota quòd in hoc quò iste alienigena rediit, & alij, qui erant Israëlitæ, reditum neglexerunt, præfigurata fuit vocatio & fides Gentilium, qui venturi deuotè erant ad fidem Christi, ac repudiatio & perfidia Iudæorum, qui in suo errore erant remansuri. Dominus autem & in his & in omnibus quos sanauit in corpore, sanauit & in anima, sed hi postquam fuerunt sanati in corpore, & iustificati in anima, ac boni facti, postea corruerunt à gratia, & facti sunt mali & ingrati. Deinde eorum ingratitudinem magis confutat, dum alienigenam, qui redierat, laudando commendat, quia enim humiliter ante Deum infirmitatem suam cognouit, ideo Dominus consolans eum, dixit: *Surge*, scilicet, à peccato in quo iacuisti cessando, *& vade*, de virtute in virtutem, in conuersione quam incœpisti proficiendo, *quia fides tua*, qua intellectum Deo subdidisti, *te saluum fecit*, & ad salutem non solum corporis, sed & animæ reduxit, quia ipsa est initium iustificationis, & dat fiduciam regni cœlestis. Vbi Beda: Si autem fides saluum fecit eum qui se ad agendas Saluatori gratias inclinauit, ergo perfidia perdidit eos qui de acceptis beneficiis Deo gloriam dare neglexerunt. Mysticè per lepram, quæ est corruptio carnis, signatur peccatum mortale, quod est corruptio animæ. Primò quia communiter in lepra vox efficitur inualida, sic in peccatore vox est inualida, quia Deus peccatores non audit, & cum multiplicant orationem non exaudit. Secundò, quia in leproso corpore multa vlcera minuta, dura & rotunda crescunt, sic in corde peccatoris multæ compunctiones & anxietates diuersorum peccatorum & circumstantiarum consurgunt, minuunt semper affectionem hominis ad Deum, & reddunt hominem durum & rebellem Deo & eius mandatis, & per hoc fiunt corda hominum peccatorum rotunda & ductilia, scilicet ad voluntatem diaboli. Tertiò, quia eorum anhelitus corrumpitur, & eius fœtore sæpius alij inficiuntur, sic operatio & conuersatio peccatoris ita est corrupta, quòd conuersantes infirmantur ex vitioso eorum conuictu. Quartò, quia lepra quanto studiosius reprimitur, tanto plus turpior postea ebullit, sic peccatum quanto plus occultatur, tanto fortius crescit, & ideo turpius apparebit.

Psalm. 144.

Beda.

Scire & nescire Dei.

Beda in c. 9. Lucæ.

Lepra peccatum.

Denarius numerus.

Per denarium verò numerum vniuersitas significatur, numeri nanque sequentes vsque ad centum sunt ipsius & partium eius replicationes, & sic consequenter per decem leprosos occurrentes Christo, significatur vniuersitas peccatorum pœnitentium. Vel leprosi signant eos qui peccant contra decem præcepta decalogi, varietate peccatorum, quasi maculis lepræ distincti & respersi. Valde deterior est lepra animæ, quàm lepra corporis, quia peior est corruptio spiritus, quàm carnis. Debet autem peccator volens sanari, & à peccatorum lepra curari, eo modo se habere quo se habuerunt illi leprosi. Primò itaque venire debet ad Iesum per fidem, non enim abhorret pius Dominus aspicere maculam lepræ nostræ, qui pro nobis in cruce velut leprosus reputatus est. Secundò debet stare, surgendo à peccatis, & cessando ab eis. Tertiò debet stare à longè, suam vilitatem humiliter considerando, & valde erubescendo. Quartò debet leuare vocem, scilicet de profundo corde in contritionis verba prorumpendo, & peccata sua, non aliena confitendo. Quintò, debet dicere Iesu præceptor Dei misericordiam implorando, quæ maximè est peccatoribus opportuna. In hoc autem quòd Dominus videns leprosos dixit eis, *ite ostendite vos sacerdotibus*, manifestè à Domino Iesu confessio præcipitur, per quam lepra interior saluti ostenditur. Ac si eis diceret: Ite à contritione ad confessionem, ostendite vos sacerdotibus. Quia licet peccata remittantur in contritione, dicente Propheta: *Dixi*, id est, firmiter statui, *confitebor, & tu remisisti mihi*, tamen tenetur homo ea confiteri. Vnde, *dum irent, mundati sunt*, in via, quia Deus virtute contritionis peccatorem mundat interius, priusquam à sacerdote absoluatur exterius, & nihilominus se sacerdotibus ostenderunt. Sic & tu, si habes maculam lepræ ex aliquo crimine, dum vidente te Domino oculis misericordiæ, vadis ostendere te sacerdoti per confessionem vocis, obuiat ipsa salus, & sanaberis à lepra transactæ iniquitatis. Non tamen idcirco omittas te offerre illis, quorum iudicio mundus habeberis, alioquin ex contemptu & negligentia, immundus remanebis. Vnus autem qui rediit, vniuersalis Ecclesiæ vnitatem, seu illos qui in vnitate Ecclesiæ sunt designat, quæ pro beneficio gratiæ, grates referre non cessat, nouem verò qui remanserunt, illos qui extrà sunt exprimunt, seu qui post acceptam remissionem criminum à perfectione decalogi, per vnitatem subtractam deficiendo, grates pro gratia reddere contemnunt. Decem igitur mundantur, sed vnus gratias refert, quia multi in confessione mundantur, sed non omnes Dominum laudant. Qui enim tanquam canes reuertuntur ad vomitum, hi sunt nouem qui post adeptam sanitatem, non laudabant Dominum. Et quia pauci sunt respectiuè qui grati sunt de beneficiis largitatis diuinæ, & remanent in reparata sanitate, ideo tantum vnus reuertitur dans gloriam Deo. Deo enim gloriam dare, est percepta peccati sui curatione in bonis operibus perseuerare. Et hic est Samaritanus, qui interpretatur custos, nam illi sunt grati Deo, qui se custodiunt à peccati recidiua. Et est alienigena, dicens cum Apostolo, non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Hinc colligitur, quia hi qui deberent esse magis grati Domino & familiares, vt literati, prælati & diuites, quibus scientiam dedit, vel opes, magis sunt ei ingrati, seséque elongant ab eo, nec referunt sibi gratias sicut simplices & pauperes, quibus tot bona non contulit, quasi diceret, *Labia nostra*, & diuitiæ, *à nobis sunt, quis noster Dominus est?* Ipse autem vnus gratias agendo in faciem cecidit, quia sola vnitas Ecclesiæ cadit in faciem adorans. Inde est quòd quandoque prostrati oramus, vbi quatuor prætendimus, infirmitatem corporis, quia de puluere sumpti sumus, infirmitatem animi, quia casum ex nobis, non erectionem à nobis, sed à Deo habemus, erubescentiam de malis, quia præ multitudine peccatorum oculos ad cœlum leuare non audemus, prudentiam, quia in faciem cadimus & videmus vbi cadimus, id est, quòd in terrenis affigimur. Quandoque verò flexis genibus vt Salomon, sed erecto capite & eleuata facie oramus, quasi dicentes pro desiderio patriæ, trahe me post te. Quandoque autem stantes oramus, nos spem in cœlestibus habere designantes, & quasi dicentes, nostra conuersatio in cœlis est, & illud, in domum Domini lætantes ibimus. In primo ergo exprimimus conditionem nostram, in secundo, desiderium, in tertio, spem. In memoria quoque resurrectionis dominicæ tempore Paschali & diebus dominicis, exemplo sanctarum mulierum, inclinatis in terram vultibus oramus, nos terram & puluerem esse cum Abraham recolentes. Vnus ergo reuersus in faciem ad pedes Iesu cecidit, ac nobis humilitatis, & pœnitentiæ exemplum ostendit. Vnde secundum Bedam: In faciem cadit, qui de perpetratis malis erubescit. Ibi enim homo cadit, ibi confunditur. Qui in faciem cadit, videt quò cadat, qui retrò, lapsum suum non videt. Boni ergo in faciem cadunt, quia humiliant se in his visibilibus, vt ad inuisibilia erigantur. Mali retrò cadunt, quia cadunt in inuisibilibus, vbi modo non vident, quid eos tunc sequatur. Ad pedes etiam Iesu cadit, & gratias agit, qui se ad percipienda Dei beneficia humiliat, qui nihil sibi virtutis attribuit, qui bona quæ habet, de misericordia Dei se habere intelligit. Et secundum eundem, qui deuotus ante Dominum cecidit, surgere & ire præcipitur, quia qui infirmitatem suam agnoscens humiliter iacet per diuini verbi consolationem surgere ad fortia opera & crescentibus quotidie meritis ad perfectionem passim proficere iubetur. Hunc autem fides saluum facit, quem ad gratias agendas inclinat, & econtra perfidia illos damnat, qui de acceptis beneficiis ingrati sunt, & Deo dare gloriam negligunt. In hoc ergo capitulo ingrati de beneficiis reprehenduntur à Domino. Multum est laudabilis virtus gratitudo, & valde acceptabilis Deo gratiarum actio, ac detestabile vitium ingratitudo. Vnde Augustinus: Quid melius animo geramus, aut ore promamus, aut calamo exprimamus, quàm vt Deo gratias agamus? Hoc nec dici breuius, nec agi fructuosius potest. Et iterum: Scio quòd ingratitudo displiceat tibi, quæ radix est totius mali spiritualis, & ventus vrens & exiccans omne bonum, obstruens fontem diuinæ misericordiæ super hominem, qua & mala mortua iam reoriuntur, ne vltrà bona adipiscantur. Vnde & Bernardus: Dignum est semper gratias agere, quia Deus nunquam cessat benefacere. Et iterum: Disce in referendo gratiam non esse tardus aut segnis, disce ad singula dona gratias agere. Diligenter inquit, considera, quæ tibi apponuntur, vt nulla videlicet Dei dona debita gratiarum actione frustrentur, non grandia, non mediocria, non pusilla. Denique iubemur colligere fragmenta ne pereant, id est, nec minima beneficia obliuisci. Nunquid non perit quod donatur ingrato? Ingratitudo inimica

Lepra animæ.

Psalm. 31.

Gloriam Deo dare.

Hebr. 13.

Cantic. 1.

Philipp. 3.

Psalm. 121.

Cadere in faciem.

Beda in c. 17. Lucæ.

Augustinus in soliloq.

Bernardus serm. 51. in Cantica.

inimica eſt animæ, exinanitio meritorum, virtutum diſſipatio, bonorum diſperſio, beneficiorum perditio. Ingratitudo eſt ventus vrens & ſiccans ſibi fontem pietatis, rorem miſericordiæ, fluenta

Idem ibid.

gratiæ. Qualis verò debeat eſſe gratiarum actio, docet idem Bernardus dicens: Non tantum verbo & lingua, ſed opere & virtute exhibeamus noſmetipſos gratos, non enim gratiarum dictionem, ſed gratiarum actionem exigit à nobis Dominus

Chryſoſt. homil. 2. in epiſt. ad Roma.

Deus noſter. Vnde etiam Chryſoſt. Agamus igitur ei iuges gratias, & non modo verbis hoc noſtris, verumetiam operibus noſtris, imò ipſius principaliter impleamus. Agamus verò gratias non de propriis tantum, verumetiam de alienis bonis. Ita enim & inuidiam poterimus extinguere, & alere charitatem. Neque iam illis poteris inuidere, de quorum bonis gratias Deo referendo lætaris. Quid igitur magnum repoſcit, qui pro liberalitate in nos ſua, ſolummodò gratos ſibi eſſe nos præcepit? Ingratitudinis autem vitium ex arrogantia potiſſimum gigni ſolet, cùm ſe aliquis dignum eſſe beneficiis æſtimat. Humilitatus verò atque contritus, non pro bonis ſolum, ſed pro his quæ contraria æſtimantur eſſe, gratiarum actiones mittet Deo, & quodcunque patietur, nihil ſe dignum æſtimabit paſſum eſſe. Hæc Chryſoſt. Et hæc eſt magna cauſa quare Deum non diligimus, quia eius beneficia non recognoſcimus. Vnde Hieronymus: Vis ſcire quare Deum non diligis? quia eius beneficia non recognoſcis. Quanto magis in bonitate eius aſcendis, tanto plus in amore eius inardeſcis. Hæc Hieronymus.

ORATIO.

Domine Ieſu Chriſte, de tua pietate confiſus ad te pium medicum, ego quaſi leproſus varietate peccatorum reſperſus, confugio ad te fontem miſericordiarum, ego immundus maculis vitiorum curro, & ſupplex te exoro, quatenus digneris meam ſanare infirmitatem, lauare fœditatem, & me dirigere ad ſalutem. Da mihi vt ſemper beneficia tua in corde habeam, & de vniuerſis gratias tibi agam. Sed quia homo mortalis, cinis & puluis, nec unum pro mille gratias referre ſufficit, referant tibi grates pro me Virgo Maria & omnes ciues ſupercœleſtes, atque omnis creatura quæ diuinæ laudis ſit materia. Amen.

De Samaritanis hoſpitium Domino negantibus.

CAPVT XX.

Lucæ. 9.

VT autem aduentus Domini Ieſu non lateret, *miſit nuncios ſuos*, ſcilicet Iacobum & Ioannem, *ante faciem ſuam*, in ciuitatem Samaritanorum, vt ibidem hoſpitium & cætera neceſſaria, quæ non magni conſtabant, ſibi præpararent. Hæc ciuitas

Sebaſte.

Samaria nunc Sebaſte dicta, iam peccatis exigentibus, nec vnicam habet domum, niſi tantum duas Eccleſias, vnam in monte, vbi quondam fuit regis palatium, ſecundam in honore ſancti Ioannis Baptiſtæ, in qua ſepultus fuit inter Abdiam & Heliſæum.

Samaritani

Samaritani verò qui æmulabantur templo Hieroſolymitano, & inuidebant euntibus in Hieruſalem adorare, quia videbant Chriſtum cum diſcipulis habere faciem ſeu vultum, id eſt, prætendere ſimilitudinem & ſignum euntis in Hieruſalem, ad feſtum paſchale, cauſa orationis faciendæ, ideo eos, ex æmulatione propter locum adorationis, noluerunt hoſpitio recipere, quia dicebant locum adorationis eſſe apud eos in monte Garizim, & non in Hieruſalem. Vnde ſuprà mulier Samaritana, quaſi æmulando dixit Domino: *Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hieroſolymis locus eſt in quo oportet adorare.* Ioan. 4. Item quia ex veſtimentis Chriſti, & diſcipulorum eius, cognouerunt Samaritani quòd fuerunt Iudæi. Iudæi autem erant Samaritanis odioſi, eo quòd contemnebant eos, nolentes comedere & bibere cum eis, non enim coutuntur Iudæi Samaritanis, ſicut & Hebræi Ægyptiis. Vnde Hieron. Hoſtili inter ſe Samaritani, atque Iudæi diſcordant odio. Hieronymus quæſt. 5. ad Algaſiam. Videntes itaque Dominum ad hoſtes ſuos pergere Samaritæ, eum recipere noluerunt. Quanquam alia ſubiiciatur intelligentia, quia voluntas Domini fuerit, non ſuſcipi à Samaritanis, quia feſtinabat Hieruſalem pati, & ſanguinem fundere, ne occupatus ſuſceptione Samaritica, & doctrina gentis illius, paſſionis differret diem, ad quam venerat ſuſtinendam. Hæc Hieronymus. Sicut autem Domino in Hieruſalem tendenti reſtiterunt Samaritani, ſic ſi mens tua in cœlum tendat, habebis ſemper qui rixas, odia, & bella gerant, non tamen irrepat vindicta menti tuæ, ſed quantum poteris ſtude vtilis eſſe. Vnde ſunt verſus:

Hieruſalem ciues, gentes odere forenſes,
Quotquot non recipit mœnibus illa ſuis.

Si ergo in his quæ ſecundum Deum operari deſideras, aliquos tibi obſiſtere, ſeu te impedire videas, noli contentionibus deſæuire, ſed te ipſum in te ipſo reſtringe, & te cum Deo tuo recollige, ſibíque dicas, Domine vim patior, reſponde pro me. Nec de hoc contriſteris, quia nihil poſſunt niſi quòd Deus ſcit finaliter pro bono tuo eſſe expediens, imò quanquam ad præſens non videas, videbis finaliter, ſi tamen patienter portaueris, quòd illud in quo tibi eos impedimentum præſtare credebas, erit tibi iuuamen ad tuum propoſitum exequendum, ſicut de Ioſeph & multis aliis eſt factum. *Impedimentum ad ſalutem nullum.* Quia ſecundum Chryſoſt. Si legem Chriſti cuſtodire volueris, neceſſitatem quidem nullam, quæ te ab obſeruatione eius impediat, aliquando patieris. Si etiam in his quæ ſecundum Deum deſideras, te videas quodammodo diuinitus impediri, vel per infirmitatem, vel quocunque alio modo contingente, de hoc nullatenus conturberis, ſed totum æquanimiter feras, & te ex toto illi committas qui melius nouit quàm tu ipſe, quid tibi expediat, qui te ad ſe continuè ſubleuat, dummodo teipſum ex toto illi committas, quanuis fortè hoc ipſe non videas. Ad hoc ergo ſit totum tuum ſtudium, vt teipſum in pace & cordis tranquillitate poſſideas, & pro quocunque euentu non doleas, niſi de ſolo peccato proprio vel alieno, ſeu etiam de his quæ te inducerent ad peccatum, & quæ poſſent alienare ſeu elongare à Deo, vel medium facere inter te & ipſum Deum, quæuis enim tibi occurrens aduerſitas eius nutu & prouidentia geritur, cuius virtute res creatæ ſunt, & in ſuo eſſe conſeruantur. Cùm igitur tribulatio aduenerit, exi obuiam hoſpiti tanto, benignè eum recipiendo, & dic corde iocundo: Bene venerit amica mea tribulatio. Qui enim aduerſa libenter pro Deo patitur, Chriſto paſſo aſſimilatur, & ideo ab eo tanquam à conſimili nexu dilectionis præcipuo conſtringitur. Porrò de inuoluntariis tribulationibus ſcire debes, quòd licet inuoluntarium, inquantum huiuſmodi, non ſit meritorium, veruntamen ſi prudens animus hoc quod inuoluntariè illatum eſt, voluntariè

voluntariè pati voluerit, & voluntatem suam hactenus rebellem ad virgam Dei inclinauerit, virtutem faciens ex necessitate, haud dubium, quin salubre & meritorium fiet, & ad spirituale virtutum incrementum proficiet hoc quod antè pestiferum videbatur. Patiamur ergo libenter & voluntariè quia vera salus nostra est in cruce, nec extra eam aliqua salus inuenitur. In quacunque enim anima crux, id est, tribulatio non est, nulla patientia est, & vbi patientia non est, vera salus non est. Cor autem patiens est, cui gaudium est quod despicitur, & quod in pœnis & quibusque aduersitatibus lætatur, exultans pro eo quòd passioni Christi & humilitati suæ aliquid adiicere valeat, & quòd habeat vnde Deo aliquid sacrificet. Et ideo omnes pœnas & aduersitates occurrentes vnà cum pœnis & aduersitatibus Christi, & ex vnione ipsorum dulcescant, & Deo in summa patientia redoleant. Omnia ergo quæ tibi aduenerint, siue læta, siue tristia ex nimia charitate, à Deo tibi esse donata certissimè scias, & omnino credas quòd omnia ex tanto amore Christi tibi proueniant, vt nihil aliud tibi, aut aliter euenire velles aut velle deberes, & ideo pro singulis ei gratias & laudes agas. Irati itaque Iacobus & Ioannes contra Samaritanos, voluerunt ignem è cœlo ad consumendum eos impetrare, dicentes: *Domine si vis dicimus vt ignis descendat de cœlo*, id est, de alto sicut fulgura & huiusmodi quæ omnia veniunt de cœlo aëreo, *& consumat illos*, te recipere nolentes. O quanta fiducia eorum in Domino erat, qui solo verbo se posse credebant vt ignis de cœlo descenderet, ac huiusmodi vindicta quæ laudata est in Helia, in istis est à Domino reprobata, quia hoc non appetebant ex charitate & amore correctionis eorum, vel finiendæ in illis malitiæ, sicut ille, sed ex impatientia potius & indiscretione & appetitu vindictæ. In quo innuit Dominus, quòd non valet zelus, nisi sit discreta voluntas. Vnde verbis Apostoli Petri Ananias, & vxor eius exanimes ciciderunt, non odio, sed iusta vindicta, & Paulus quendam peccatorem tradidit Satanæ in interitum carnis, vt anima esset salua. Vnde Beda. Reprehendit in istis Dominus non exemplum Prophetæ sancti, sed voluntatem vindicandi, quæ adhuc erat in rudibus, animaduertens eos non amore correctionem, sed odio desiderare vindictam. Hæc Beda. Vnde dicit eis: *Nescitis cuius spiritus estis*, scilicet Spiritus sancti qui bonus est & suauis, hoc est, non bene recognoscitis cuius spiritu signati estis, & ideo vultis per odium exercere vindictam, quod non licet Dei seruis. In nouo enim Testamento, quod est amoris, procedendum est suauiter & benignè, non sicut in veteri Testamento, quod est timoris, vbi procedebatur asperè & rigidè. Vnde glossa: Cuius spiritu signati estis, eius & acta imitemini, nunc piè consolantes & in præsenti patientiam habentes, sed in futuro iustè iudicantes, cùm sedebitis super sedes duodecim. Et subiungit Dominus, *filius hominis non venit animas perdere*, per rigorem iustitiæ statim inferendo pœnam mortis, sicut vos vultis, quinimo perditio est ex vobis, *sed venit saluare*, animas, per misericordiam & pœnæ relaxationem, sicut expedit miseris, saluantur enim melius clementia, quàm sæuitia. Et in hoc datur exemplum prælatis, vt non statim cum impetu peccata puniant, sed magis tempus & locum expectent, nec semper in peccantes vindictam exerceant. Vnde Ambrosius. Quia verò discipulos increpauit, quia ignem super eos descendere gestiebant, qui non receperant Christum, ostenditur nobis non semper in eos qui peccauerunt vindicandum, quia nonnunquam amplius prodest clementia tibi ad patientiam, lapso ad correctionem. Denique Samaritani citius crediderunt, à quibus hoc loco ignis arcetur. Dominus autem nec in hos indeuotè Dominum refutantes proprium commouetur, vt ostenderet quia non habet vltionis studium perfecta virtus, nec vlla sit iracundia, vbi plenitudo est charitatis, nec excludenda infirmitas, sed iuuanda. Procul à religiosis indignatio, procul à magnanimis cupiditas vltionis, procul à prudentibus considerata commotio & incauta simplicitas. Hæc Ambrosius. Per Iacobum & Ioannem, qui adhuc imperfecti erant significantur homines imperfecti, quærentes nimis durè vindicari, sed magister perfectionis prohibet hoc fieri. Et quia Samaritani noluerunt Dominum Iesum, & discipulos eius intra ciuitatem suam recipere ad hospitandum, *abierunt in aliud castellum*. Circumibat enim Dominus Iesus ciuitates & castella prædicando, & faciendo miracula sicut suprà dictum est. Vide nunc quomodo Dominus Iesus cuius est terra, & plenitudo eius, exclusus ab vno loco patienter fert & transit ad alium, & habe patientiam si similia tibi euenerint, imò gaude quia datum est tibi in tantillo imitari Dominum tuum. Hæc igitur omnia considerantes omnem amaritudinem & iram à nobis excludamus, & non vlciscentes nos ipsos Deo totum committamus. Vnde Chrysostomus: Nunquam insidiemur aliis, quoniam aduersus nos ipsos acuimus gladium, & profundiorem nobis ipsis plagam damus. Sed contristauit te quis, & vis in eum vlcisci, ne vlciscaris. Ita enim vindicare poteris, si non vindicaueris, non si vindicasti. Quoniam non vindicans, Deum ei constituis inimicum, vindicaris autem non adhuc. *Mihi enim vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus*. Si enim famulos habemus & si adinuicem diffidentes, non nobis litem commiserint finiendam, & si infinitæ accesserint, non solum non vindicamus, sed auxiliamur dicentes & flagellum totum nobis committere oportebat, quia verò teipsum præueniens vindicasti ne me molestes de reliquo, multo magis Deus qui enunciauit sibi cedere omnia, hoc dicet. Qualiter autem non inconueniens est, si à pueris quidem nostris tantam expetimus obedientiam, dominatori verò non cedimus ea quæ volumus famulos nobis cedere. Si enim dic mihi odis eum qui peccauit, cuius gratia & ipse peccas, & in eisdem cadis? Conuitiatus est, ne reconuitieris, percussit, ne repercutias, contristauit, ne recontristes, quia nullum lucrum si factus es illi rursus par. Ita enim confundere poteris, si cum humilitate feras & mansuetè, ita confundens abscedere poteris ab ira. Nullus malo malum sanat, sed bono malum.

Patientiæ laus

Fiducia Apostolorum.

Actor. 5.
1. Cor. 5.

Beda in c. 9. Lucæ.

Spiritus cuius simus.

Ambros. in c. 9. Lucæ.

Ira vitanda.

Chrysost. homil. 50. in Ioannem. Vltio vitanda.

Deut. 32.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui de Samaritanis, hospitium tibi negantibus, non te vindicasti, sed patienter ferens, humiliter ad alium locum declinasti, præsta mihi indigno ô dulcis hospes animæ, vt vitiis cunctis expulsis, gratum tibi in corde meo hospitium valeam præparare, & si quando ob mea demerita ibi receptus non fueris, noli mihi irasci, & à seruo tuo in ira declinare, aut vindictam de me sumere, sed tu qui non venisti animas perdere, sed saluare, reconcilia me tibi per tuam misericordiam, & da vt tibi per dignam præparationem cor aperiam, tibique placeat ad me seruum tuum intrare, & me misericorditer benedicere. Amen.

De petitione filiorum Zebedæi.

CAPVT XXI.

Matth. 10. Lucæ 18. & Marci 10.

POst hæc ascendit Iesus versus *Hierosolymam*, quæ respectu totius terræ promissionis sita est in alto, & propter hoc ab aliis partibus illuc venientes ibant ascendendo, & præcedebat discipulos suos, vt secundum Theophilum, ostenderet quòd ad passionem præcurrit, & non refugit mortem pro nostra salute. Illuc ibat passurum pro nobis, & nos præcedens & nos instruens, quòd ipsum in operibus pœnitentiæ sequi debeamus, *& sequentes discipuli timebant*, quia nondum perfecti vsque ad tolerantiam martyrij erant. Et vt dicit Beda, meminerant sermonis eius quo se passurum multa à summis sacerdotibus & scribis, & occidendum esse prædixit, metuentes ne vel ipsi cum eo occiderentur, vel saltem ille, cuius vita & magisterio gaudebant, inimicorum manibus occumberet. Et diuertens se à via, *assumpsit*, & ad partem traxit seorsum *& secretò duodecim discipulos suos*, tanquam perfectiores, typum prælatorum gerentes, non infirmos qui possent scandalizari, quia noluit omnibus secreta sua mysteria indicare, & tunc eis iam quarta vice mysterium suæ passionis & resurrectionis prædixit. Quia, vt dicit Theophilus, conueniens erat passionis mysterium propinquioribus sibi reuelare. Vnde Chrysostomus: Omnis gloria Dei, & omnis salus hominum, in Christi morte posita est. Nulla enim res est quæ amplius ad salutem hominum pertineat, quàm mors ipsius. Nec est aliud aliquid propter quod magis Deo gratias agere habeamus, quàm propter mortem ipsius. Ideo cùm plurima turba fidelium sequeretur eum, in via duodecim Apostolos solos tulit in secreto, & illis tantummodo mortis suæ annunciauit mysterium, quia semper preciosior thesaurus in melioribus vasis includitur. Et notandum, quòd Christus passionem suam, & mortem pluries discipulis suis prædixit, primò, postquàm Petrus confessus fuit eum filium Dei, secundò, postquam transfiguratus fuit in monte, tertiò, ibidem postquam curauit lunaticum, quartò, in præsenti loco, quintò, in monte Olíueti, dicens: *Scitis quia post biduum pascha fiet, &c*, Et hoc fit propter plura. Primò vt colloquendo cum charissimis amicis suis, reuelaret illis secreta suæ mentis, quia secreta mysteria sunt tantum maioribus reuelanda & detegenda, cuiusmodi erant Apostoli. Secundò, ne de memoria laberentur, sed mortis iugiter meditationem haberent, vt exercitati expectatione cùm veniret persecutio & crucis ignominia, facilius ferrent, & non turbarentur vehementer, quia tribulatio præcognita & expectata leuior inuenitur, vel videntes eum mori ignominiosè, non scandalizarentur. Tertiò, vt non dubitarent eum resurrecturum sicut prædixerat, cùm viderent ea quæ de passione sua prædixerat impleta. Quartò, vt scirent quoniam passionem præuenit, & spontaneus ad eam accessit. Quintò, vt essent testes quòd scienter pateretur voluntariè, vtpote qui præuenit mortem, & potuisset fugere. Mysticè, frequenter prædixit discipulis passionem suam, per hoc significans quòd multotiens esset passurus in membris suis. Vnde in Actibus: *Saule Saule quid me persequeris*, & Petro imminente passione sua dixit, Vado Romam iterum crucifigi. O quotiens & quantum hodie Dominus in electis suis patitur, qui per malos multipliciter, & crudeliter sæpius affliguntur. Et ait illis specialiter, tanquam suis secretariis & amicis: *Ecce ascendimus Hierosolymam*, ad locum passionis, quasi diceret, iam in promptu est vt patiar, quoniam tribulatio proxima est, & attende quod & suprà. Et hic facit mentionem de loco passionis, scilicet Hierusalem, quia secundum scripturas in medio terræ operaturus erat salutem. Terra autem Hierusalem in medio mundi est posita, cui ab Oriente adiacet Arabia, quæ tempore filiorum Israël solitudo erat vastissima, id est, desertum, eremus, terra inuia & inaquosa, in qua detinuit eos Dominus quadraginta annis manna ad manducandum eis pluens, & aquam de rupe producens, quam Arabiam mare mortuum diuidit à Iudæa. A meridie verò adiacet Ægyptus, & sic filiis Israël de Ægypto ad Iudæam redeuntibus, magnus erat circuitus, quia per Arabiam circunduxit eos Dominus. Ab Occidente quoque adiacet mare magnum, & à Septentrione Syria & mare Cyprium. In hoc ergo quod dicit, Ecce ascendimus Hierosolymam, apparet voluntas patiendi, quia sponte sua venit ad passionem. Vbi Chrysost. Ac si dicat, videte quia voluntariè vado ad mortem, nemo me vocat ad Hierosolymam, nemo admonet, nullius potestatis præceptum timeo, nullius violentiæ necessitate compellor. Cùm ergo videritis me in cruce pendentem, ne æstimetis me hominem esse tantum, nam etsi posse mori hominis est, velle tamen mori hominis non est. Hæc Chrysost. Hic Dominus ostendit quòd in prælatis debet esse vigor ad tolerandum martyrium, si necesse sit, pro grege sibi commisso, & hoc docet per exemplum sui, qui voluntariè venit in Hierusalem, ad suscipiendum mortem pro salute mundi. Et subiungit: *Et consummabuntur omnia, quæ* de filio hominis, id est Virginis, *per Prophetas sunt scripta*, bene dicit, omnia, nam tria prædixerant de Christo, scilicet quid esset acturus, quid passurus, quid pro vtroque recepturus. Congruè autem se filium hominis nominat, vbi se passurum prædicat, vt intelligatur quòd secundum humanam naturam, non secundum diuinam, passurus erat. Deinde explicat quæ ventura super eum erant, & seriatim ordinem passionis enarrat: *Tradetur enim*, scilicet, à Iuda, *principibus sacerdotum, & scribis & senioribus, & condemnabunt eum morte*, id est, per falsos testes, iudicantes eum esse reum mortis, nullo iuris ordine seruato. Et quia non habebant potestatem interficiendi, eo quòd iudicium sanguinis esset eis ablatum per Romanos, qui eis dominabantur, ideo subiungit: *Et tradent eum*, scilicet principes & scribæ cum accusatione criminis, *gentibus*, scilicet Pilato præsidi, & suis militibus, ministris Romanorum, ad perficiendum illud quod ipsi non poterant, scilitet mortem Christi. Et ipsi gentiles illudent ei, verbis & contumeliis, & conspuent eum, oris immunditiis, & flagellabunt eum, virgis & nodis, & occident eum, crucifigendo clauis ferreis. Iniuria nimia vbi falsi tradunt veritatem, fatui illudunt sapientiam, rei flagellant innocentiam, miseri conspuunt gloriam, mortui occidunt vitam. Vnde Bernard. Heu fratres charissimi libertas captiuorum traditur, gloria Angelorum illuditur, speculum sine macula & candor lucis æternæ conspuitur, Dominus omnium flagellatur, & vita hominum occiditur. Quid instat, nisi vt omnes eamus, & cum eo moriamur? Et iterum: Traditur, tanquam reus, ad illudendum, tanquam fatuus, ad flagellandum tanquam malefector, ad conspuendum, tanquam vilis, ad occidendum, tanquam præuaricator

Beda in c. 10. Marci.

Chrys. hom. 35. operis imperfect.

Matth. 26.

Actor. 9.

Psalm. 37.

Hierusalem situs.

Chrys. ibid.

Bernardus serm. de passione.

legis. Hæc Bernard. Mysticè Dominus traditur à simoniacis, illuditur ab hypocritis, flagellatur à tyrannis, consputuitur à blasphemis, occiditur ab hæreticis & Apostatis. Et ne Apostoli eius morte audita absorberentur præ tristitia, conturbarentur cùm viderent morientem, nunciat eis suam resurrectionem, ad eorum consolationem dicens: *Et tertia die resurget.* Ecce tempus & gloria resurrectionis, quam passioni annectit, vt tam cita & certa resurrectio scandalum crucis euacuet. Ideo etiam passio & resurrectio coniunguntur, vt in passione natura humanitatis, & in resurrectione natura diuinitatis comprobetur. Et vt dicit August. Passione ostendit, quid sustinere pro veritate, resurrectione, quid sperare in tribulatione debeamus. Seque re ergo nunc & tu cum discipulis, & associa dominum tuum, ad ignominiam passionis, vt tandem peruenire merearis ad gloriam resurrectionis, quia, secundum Apostolum, *si compatimur & conglorificabimur.* Prædixit ergo eis & passionis suæ pœnam, & resurrectionis gloriam, vt cùm morientem cernerent, etiam resurrecturum non dubitarent, & eius resurrectionem fiducialius expectarent. At ipsi nihil horum intellexerunt, scilicet manifestè & perfectè, quia adhuc rudes erant & imperfecti, cuius rationem triplicem assignat Beda dicens, Discipuli cuius vitam maximè desiderabant, mortem eius audire non poterant, & quem non solum hominem innocentem, sed & verum Deum esse sciebant, hunc nullatenus mori vel posse putabant, & quia per parabolas eum sæpe loquentem audire consueuerant, quotiens aliquid de sua passione dicebat, hoc non ita vt sonabat intelligendum, sed amore dictante ad aliud quid allegoricè referendum esse credebant. Hæc Beda. Et nota quòd sicut Christus assumsit discipulos, & duxit eos Hierosolymis, ac secreta eis reuelauit, sic spiritualiter adhuc assumit discipulos & ducit Hierosolymis, quando vocat hominem ab amore mundi, & ducit ad religionem, in qua est pacifica conuersatio, sicut & Hierosolyma interpretatur pacifica, in qua religione multa secreta eis reuelat. Et illa quinque quæ enumerat de Christo, spiritualiter contingunt religiosis, quæ & Christus patitur in eis. Primò, moriuntur mundo, quando amor seculi funditus in eis extinguitur, ita quòd parentes, diuitias, delitias, honores, & omnia quæ in mundo sunt, propter Christum contemnunt. Secundò, illuduntur quia iam ab hominibus infatuantur, ita quòd religiosus potest dicere illud Psalm. *Videntes me deriserunt me, locuti sunt labiis & mouerunt caput.* Tertiò, flagellantur linguis detrahentium, quia heu iam vbi conueniunt seculares, semper rodunt & flagellant religiosos per detractiones. Quartò, crucifiguntur à seipsis, quando totum cor suum ad crucem Christi configunt & cogitantes de passione Christi carnem suam crucifigunt & affligunt ieiuniis & disciplinis & similibus. Quintò, tertia die resurgent, quia terminata omni miseria ad æternam lætitiam peruenient. Prima quidem dies est fidei Christianæ, quam habuerunt in seculo. Secunda dies, est religionis sanctæ qua seruierunt Deo, sed in his duobus diebus adhuc mortui sunt. Tertia verò dies, est gloriæ, in qua ab omni miseria resurgent. Poteris etiam prædicta de Christo enumerata, & aliter accipere & sic orare: Ignosce mihi ô munditia summa, quòd ego corpus tuum indignè sumendo totiens tradidi te, libidinosis motibus meis tanquam incircumcisis. Ignosce mihi ô summa veritas, quia ego totiens illusi tibi votum meum transgrediendo, & proximis mentiendo. Ignosce mihi ô vera patientia, quòd totiens flagellaui te peccata mea iterando, & te offendendo. Ignosce mihi ô summa sapientia, quòd ego totiens faciem tuam consputi, quando veritatis cognitionem quàm de te habui per turpitudinem fœdaui vitæ meæ. Ignosce mihi ô vera vita, quòd ego te totiens occidi, quando per peccatum mortale te ab anima mea expuli, fac me tertia die resurgere per veram contritionem, puram confessionem, & dignam satisfactionem. Et quia Dominus Iesus dixit, se tertia die resurrecturum: filij Zebedæi putantes imminere regnum Iesu in Israël, & eum illicò in proximo regnaturum temporaliter & in pace, sicut Dauid & Salomon regnauerunt, ad complendum in primo aduentu, quod promittitur in secundo, suggesserunt matri suæ vt peteret munus sine nomine, quo concesso peteret eis confessionem à dextris & à sinistris eius in regno suo, id est, quòd essent collaterales, & maiores præ cæteris in regno suo post eum, quia enim erant eius cognati germani, volebant post eum esse primi. Nec mirum si talia Apostoli credebant, & appetebant, qui adhuc carnales erant, & nondum perfectè illuminati, nec confirmati per gratiam Spiritus sancti. Vt ait Chrysost. intra tempus vocationis Apostolorum, & passionis Domini mortuus est Zebedæus, & sic ista secuta est Iesum cum filiis suis. Sexu fragilis, & iam ætate defecta, Christi vestigia sequebatur, quia fides nunquam senescit, & religio fatigationem non sentit. Hæc Chrysostomus. Tria autem petit, quæ desiderant matres filiis, quietem, cum dicit, *dic vt sedeant hi duo filij mei: bonores, cum subdit,* vnus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram, diuitias, cùm addit, *in regno tuo.* Et vt dicit Chrysostomus, alij filiis suis militiam comparant, alij diuitias, alij honores, nemo filiis suis comparat Deum. Perditionem illorum magno precio comparant, salutem autem illorum nec dono accipere volunt, sed si viderint illos honoratos, lætantur, si viderint pauperes, tristantur, si viderint peccantes, non tristantur, vt ostendant quia corporum amatores sunt, non animarum. Hæc Chrysost. In tribus autem deficiebat ista mulier, in ordine, in intentione, in materia. In ordine erat peruersitas, quia ante meritum petebat præmium, *dic,* inquit, *vt sedeant,* qui nondum laborauerant. In intentione carnalitas, credebat enim hoc sibi deberi ex lege carnis, ideo dicit, *bi duo filij mei,* scilicet consobrini tui. In materia vanitas, quia pompam quærebat, ideo subdit, *vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram tuam in regno tuo,* vt ait Chrysost. Non solùm prædicens discipulis suis de passione sua futura, sed etiam aptans petituræ mulieri locum, declinauit seorsum ab itinere donec mulieres retrò venientes occurrerent. Nec etiam credibile est, mixtim cum ipso ambulasse mulieres, sed longo interuallo separatim inter se ambulabant: Christus cum discipulis suis primi, sequentes autem de longè mulieres. Et cùm mater secundum informationem filiorum peteret pro eis, Iesus non respondit matri pro simplicitate eius, sed filiis per eam petentibus, qui verba posuerunt in ore matris. Sciebat enim ipsam missam à filiis, & informatam de petitione facienda pro eis, propter quod eis imputauit, quia quod per alios facimus, quodammodo per nos ipsos facimus. Vnde respondens duobus filiis, quorum consilio mater petebat, ostendit eos errare dicens, *Nescitis quid petatis,* scilicet mediante matre vestra quam submisistis. Quasi diceret: Prælationem quæritis in cœlo, quæ nulla ibi erit, & malè quæritis, regnare enim vultis, qui

Augustinus lib. 10. de ciuitate, c. 49.

Rom. 8.

Beda in c. 18. Lucæ.

Mors, passio & resurrectio religiosorum.

Psalm. 21.

Chrys. hom. 35. operis imperfect.

Chrysosto. homil. 66. in Matth.

qui non meruiſtis,& nec honore, ſed onere perue- nitur ad regnum quod quæritis. Attendant ergo qui regnum cœlorum à Domino petunt, & parum per hoc laborant quod Chriſtus ſuis diſcipulis & nepotibus reſponderit. Vnde Beda: Neſciunt quid petunt, qui ſedem gloriæ à Domino, quam nondum merebantur, inquirunt, deſiderabant enim regnare ſublimiter cum Chriſto, ſed prius erat pati humiliter pro Chriſto. Vbi Chryſoſt. Intelligere ergo debemus & nos, vt non illud à Deo petamus, quod nos bonum eſſe iudicamus, ſed orantes in poteſtate Dei ponamus, vt ad illud exaudiat, quod ipſe nobis expedire cognoſcit. Et iterum: Non enim ſolum debemus cogitare qualem gloriam conſequamur, ſed quomodo euadamus ruinam peccati, quia & in ſeculari bello qui ſemper de præda victoriæ cogitat, difficile vincit. Ideo petendum erat, da nobis exemplum gratiæ tuæ, vt omne malum vincamus. Hæc Chryſoſtomus. Per iſtos qui petierunt à Chriſto præ cæteris diſcipulis honorari, eo quòd erant eius conſanguinei, ſignificantur ambitioſi, qui habentes prælatum conſanguineum, volunt per hoc in Eccleſia præ cæteris promoueri. Quibus bene reſpondetur, *neſcitis quid petatis.* Nam honores Eccleſiæ non ſunt diſpenſandi ex propinquitate ſanguinis, ſed ex idoneitate perſonarum, ratione ſcientiæ & virtutis. Et vniuerſaliter de omnibus ambitioſis optimè poteſt dici, quòd neſciunt quid petant, quia tales ſi promouentur malè intrant & poſſident. Cognoſcens igitur Dominus eorum ignorantiam & errorem, quia indiſcretè petebant, præſumentes peruenire ſine merito ad gloriam tantam, reduxit eos ad viam, ſcilicet ad humilitatem, & nos inuitat ad eam per quam venitur ad ſublimitatem potius quàm per ambitionem. Vbi oſtendit, quòd in prælatis debet eſſe tenor humilitatis, quia non debent appetere vel gaudere præeſſe aliis. Vnde dixit eis: *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum?* id eſt, paſſionem martyrij & mortem crudelem ſuſtinere propter Deum, quam ego pro vobis & multis ex charitate paſſurus ſum voluntariè, ac ſi bibam illam vt delectabilem calicem, per quem debeo venire ad regnum, non temporale (vt creditis) ſed æternum. Per calicem ferè vbique paſſio & martyrium intelligitur, tum quia ſicut calix eſt vas quo bibitur ad menſuram, ſic paſſio cum menſura bibitur, eo quòd non permittit Dominus hominem tentari ſupra id quod poteſt, tum quia citò ſicut potus tranſit, illud enim quod in præſenti eſt tribulationis, momentaneum & leue eſt, tum quia delectat, nam paſſio & tribulatio à fidelibus pro conſolatione recipitur, & in ea glориantur. Eſt autem multum delicatus, qui non poteſt bibere potum, de quo bibit Dominus ſuus. Hanc autem paſſionem quam Matthæus calicem vocat, Marcus & calicem & baptiſmum nominat, dicens: *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibo, aut baptiſmo quo ego baptizor,* ſcilicet pro vobis, *baptizari?* ſcilicet propter me. Tincturam ſanguinis ſui in ſua benedicta paſſione, pro peccatorum emundatione vocat hic baptiſmum. Vnde Theophilus: Calicem autem & baptiſmum crucem nominat, calicem quidem, tanquam potum dulciter ab ipſo ſuſceptum, baptiſmum verò, tanquam emundationem noſtrorum facientem peccatorum. Hæc Theophilus, quaſi diceret eis, Ante humilitatem paſſionis exaltari non poteritis, ſi vultis conregnare crucifixo, incumbit vobis tollere crucem eius exemplo, quia nemo niſi tollat crucem ſuam, per martyrij paſſionem, vel proximi compaſſionem, vel carnis

Beda in c. 10. Marci.

Chryſ. hom. 35 operis imperfect.

Petendum quid.

mortificationem, regnabit cum crucifixo. Vbi Gregorius: Iam locum celſitudinis quærebant, ad viam illos veritas reuocat, per quam ad celſitudinem venirent. Ac ſi dicatur: Iam vos locus delectat celſitudinis, ſed prius via exerceat laboris. Per calicem pertingitur ad maieſtatem. Si mens veſtra appetit, quod demulcet, prius bibite quod dolet. Sic per amarum poculum confeſſionis, peruenitur ad gaudium ſalutis. Vbi & Chryſoſt. Per modum interrogationis attrahit eos, vt ex communione, quæ eſt ad ipſum, auidiores fierent. Ac ſi dicat: Vos de honore & coronis loquimini, ego autem de agonibus & ſudoribus diſputo. Non enim eſt hoc præmiorum tempus, ſed occiſionis, præliorum, & periculorum. Et iterum: Nunquid neſciebat Dominus, quia paſſionem ipſius poterant imitari? Sed ideo eis dicit, vt Domino interrogante, & eis reſpondentibus omnes nos audiamus, quia nemo poteſt cum Chriſto regnare, niſi paſſionem illius fuerit imitatus. Sicut ait Apoſtolus: *Si commortui ſumus, & conuiuemus. Si ſuſtinemus, & conregnabimus.* Res enim precioſa, vili precio non comparatur. Magnum laborem neceſſe eſt nobis impendere, ſi volumus ad regna cœleſtia peruenire. Paſſionem autem Domini dicimus ſuſcipere nos debere, non ſolum perſecutionem gentilium, ſed omnem laborem & moleſtiam quam patimur contra peccata certantes. Nam ſi Gentiles defecerint, qui perſequantur, nunquid ideo prompta voluntas, fidelium debet ſine fructu & ſterilis permanere? Ideo & ſi gentiles non habes qui te perſequantur, habes principem gentilium diabolum, qui hominem perſequi non ceſſat. Si ergo principem potes vincere in peccato, non eſt magnum ſuperare principes eius in corpore. Ecce oſtendam tibi magnam & inſufferribilem perſecutionem in corpore tuo. Incipe reſiſtere deſideriis tuis, & tunc intelliges quàm fortes ſunt ſpiritus deſideriorum malorum qui te perſequuntur. Hæc enim pugna periculoſa, & hæc eſt glorioſa victoria, qui potuerit odire quod amant, & amare quod odit. Hæc Chryſoſt. Vnde & Hieron. Non ſolum effuſio ſanguinis pro nomine Chriſti martyrium reputatur, ſed deuotæ quoque mentis ſeruitus, quotidianum martyrium eſt. Illa corona de roſis & violis, iſta de liliis. Et illi reſpondentes, *dixerunt ei: Poſſumus,* loquuntur ſicut inexperti propriæ fragilitatis, quod per effectum patuit, quia in paſſione Chriſti fugerunt præ timore mortis. Vbi Chryſoſt. Reſponderunt autem tam promptè, expectantes in eo quod petierunt exaudiri. Ieſus autem, *ait eis: Calicem quidem meum bibetis, & baptiſmo quo baptizor baptizabimini,* id eſt, paſſiones propter me ſuſtinebitis, vel actu, vel voluntate. Nam diſſimiliter paſſi ſunt, vnus ſuſtinendo actu alter affectu, vnus occiſus, alter in feruentis olei dolium, & etiam in exilium, quod eſt quædam mors ciuilis miſſus. Vbi Chryſoſtomus: Dominus autem eis prophetat magna bona, id eſt, martyrio dignos efficiendos. Deinde Dominus ſubiungit: *Sedere autem ad dexteram meam,* in gaudio æternitatis, *& ad ſiniſtram,* in perfruitione humanitatis, *non eſt meum,* ex ordine iuſtitiæ quæ reſpondet meritis, *dare vobis,* ratione conſanguinitatis, vel ſicut adhuc eſtis indiſpoſiti, quia ex ſuperbia regnum temporale quæritis, *ſed quibus,* ex meritorum ordine, *paratum eſt,* id eſt, propter merita ab æterno diſpoſitum, *à patre meo cœleſti,* ſcilicet humilibus & ad hoc diſpoſitis, ſicut vos aliquando eritis. Præordinauit enim Deus quòd nullus ad regnum perueniat, niſi bene meritus & dignus fuerit. Non eſt enim perſonarum acceptor Deus, vt ſcilicet

Gregorius homil. 17. in Euang.

Chryſoſto. homil. 66 in Matth.

Idem hom. 35. operis imperfecti.

2. Tim. 2.

Paſſionis dominicæ ſuſceptio.

Hieron in c. 20. Matth.

Chryſoſto. homil. 66 in Matth.

Idem ibid.

Auguſtinus lib.1.de Trinitate c. 12. perſonaliter aliquem accipiat, ſine meritis in dando ſalutem æternam, quia, ſecundum Auguſt. dilectio æqualis facit non acceptare perſonas. Vnde Beda in c. 10. Marci. Beda: Non eſt meum vobis dare, id eſt ſuperbis, hoc enim adhuc erant, aliis paratum eſt, & vos alij eſtote, id eſt humiles, & vobis paratum eſt. Vnde & Chryſoſto. homil. 66. in Matth. Chryſoſt. Paratum eſt quippe regnum cælorum Deum diligentibus, ſicut conuiuium paratur amicis, mundum contemnentibus, ſicut domus Dei vel hoſpitale paratur pauperibus, qui non habent domos alias, veris humilibus ſicut paruulis paratur cibus, & veſtitus miſericordiam egenis impendentibus, ſicut paratur honor pro honore, bonum pro bono finaliter perſeuerantibus, ſicut operariis paratur merces reddenda in ſero poſt opus. *Et audientes decem*, alij ſcilicet Apoſtoli, *indignati ſunt de duobus fratribus*, qui ſe à decem ſeparauerant, trahentes Chriſtum ſeorſum, & ignorantes menſuram ſuam, volebant ſociis ſuis præferri, quia adhuc ipſi decem erant carnales, ſicut & illi duo alij. Chryſ. hom. 35 operis imperfect. Vbi Chryſoſtomus: Quemadmodum iſti carnaliter petierunt, ſic & illi carnaliter contriſtati ſunt. Nam ſicut iſti ſi ſpiritualiter ſapuiſſent, non fuerant petituri vt eſſent ſuper omnes: ſic & illi ſi ſpiritualiter intellexiſſent, non fuiſſent contriſtati ante ſe eſſe aliquos: nam velle quidem eſſe ante omnes, vituperabile eſt, ſuſtinere autem alterum ſuper ſe, nimis eſt glorioſum. Et iterum: Si indignati ſunt, quia iſti auſi ſunt hoc per matrem petere: quanto magis turbarentur ſi petitio eorum *Indignatio diſcipulorum.* fuiſſet ſuſcepta. Et ideo neque dixit, non ſedebitis: ne duos confunderet: neque dixit, ſedebitis: ne cæteros irritaret: ſed tanquam benignus pater ſic reſpondit, vt inter fratres concordia non rumperetur, & omnes ſeparare faceret, dicens: *non eſt meum dare, ſed patris.* Nam quod vni aut duobus ſpecialiter non promittitur, à cunctis ſperatur. Hæc Chryſoſtomus. Vt autem dicit Theophilus, tunc ſic imperfectè ſe habebant Apoſtoli, ſed poſtea in primatibus ſibi cedebant ad inuicem, vide quia ex hoc quòd procurabatur promotio duorum fratrum, alij decem Apoſtoli fuerant indignati, ſic eſt de multis hodie qui eo ipſo quòd vident alios promoueri, inuident ſtatim & indignantur. Humilis autem Dominus, ac pius pater, & mitis magiſter, nec cupiditatis & ambitionis duos arguit poſtulantes, nec decem reliquos indignationis increpat & liuoris, ſed ipſe miſericors & benignus, qui eſt pax noſtra vtraque faciens vnum, quos ad Apoſtolatum vocauerat, & affectu ſeiunctos aſpexit, duos per ſuperbam poſtulationem, decem per indignationis turbationem, ad ſe tanquam ad ſalutis medium, quo mitigarentur, tanquam ad pacis vinculum, quo vnirentur, tanquam ad virtutis magiſtrum, quo inſtruerentur vocauit, vt ab errore reuocaret, vt pacem reformaret, vt regulam debitæ prælationis erudiret, vt non eſſet denarius ſine binario charitatis Et vtroſque reprimens cœpit eos docere de humilitate, per quam honor cœleſtis acquiritur & terrenus contemnitur dicens: *Reges & principes gentium dominantur*, violenta dominatione & poteſtatis ambitione, *eorum*, id eſt, populorum ſubditorum, & eſt hic relatio ad intellectum, *& qui maiores ſunt poteſtatem exercent in eos*, ſcilicet humiliantes eos per ſuam potentiam & angariantes. Quaſi diceret: Apud terrenos habet locum dominatio, & dominij executio, quia deſiderare primatum, & vſurpare honorem, gentium eſt, & non tantum regere ſuos ſubiectos, ſed etiam violenter eis Chryſoſt. homil. 66. in Matth. dominari. Vnde Chryſoſt. Oſtendit autem in hoc, quòd gentile eſt primatus cupere, & ſic gentium comparatione eorum animam æſtuantem conuertit. Et quia nihil ſic corda hominum ab vnitate pacis ſeparat ſicut ſuperbia, ideo Dominus ad humilitatem eos reducit: docens hos & illos non venturos ad regnum, niſi per humilitatem. Non, inquit, ita erit inter vos ſicut eſt inter mundi huius poteſtates, vt ille cæteris dominetur, qui maior cæteris videtur. Maioritas enim in regno meo non *Maioritas in regno Dei.* eodem modo acquiritur, ſicut in regno terreno, quia in regno terreno acquiritur per ambitionem & poteſtatem, ſed in regno meo acquiritur contrario modo, ſcilicet per humilitatem. Quaſi diceret: Vos more ſecularium petitis, & vultis per prælationem venire ad requiem & regni poſſeſſionem, cùm è contra ad ſummam virtutum aſcendatur non imperando, ſed miniſtrando, & ideo non ita erit inter vos, ſicut inter eos. Nam in regno terreno prælati ſunt Domini, ſed veſtrum regnum non eſt terrenum, ſed ſpirituale: vnde per oppoſitum debet in vobis eſſe, quia prælati Eccleſiæ ſunt miniſtri. Vnde & Origenes: Inter vos autem Origenes tract. 12. in Matth. qui eſtis mei, non erunt hæc. Quoniam qui principes ſunt ſpirituales, principatus eorum in dilectione ſubditorum debet eſſe poſitus, non in timore corporali. Vnde ſubdit: *Sed quicunque* ſiue nobilis, ſiue ignobilis, *voluerit inter vos maior fieri*, ſanctitate & dignitate, *ſit veſter miniſter*: non primatum ambiendo, ſed humiliter miniſtrando, & ſe in obſequiis humilitatis exercendo, *& qui voluerit inter vos primus eſſe*, id eſt, primatum habere, *erit veſter ſeruus*, & omnium nouiſſimus, non ex conditione, ſed ex charitate, non ex puſillanimitate, ſed ex humilitate. Vnde Beda: In quo docet eum Beda in c. 10. Marci. maiorem eſſe qui minor fuerit, & illum dominum fieri qui omnium ſeruus ſit. Fruſtra igitur aut illi immoderata quæſierant, aut iſti dolent ſuper maiorum deſiderio, cùm ad ſummitatem virtutum non potentia, ſed humilitate veniatur. Vbi etiam Chryſoſt. Fructum humilitatis poſuit primatum Chryſ. hom. 35. operis imperfect. cœleſtem, & in primatu terreſtri fructum poſuit confuſionem cœleſtem, vt quicunque deſiderat primatum cœleſtem, ſequatur humilitatem terreſtrem, quicunque autem deſiderauerit primatum in terra, inueniet confuſionem in cœlo, vt iam inter ſeruos Chriſti non ſit de primatu certamen, nec feſtinet vnuſquiſque eorum quomodo aliis maior appareat, ſed quomodo inferior videatur. Quoniam non qui maior fuerit in honore, ille eſt iuſtior, ſed qui iuſtior fuerit, ille eſt maior. Conuerſatio ergo melior eſt deſideranda, non dignior gradus. Et opus quidem deſiderare bonum eſt, quia noſtræ voluntatis eſt, & noſtra eſt merces, primatum autem honoris concupiſcere, vanitas, hoc enim conſequi iudicium Dei eſt, propter quod ex primatu honoris neſcimus ſi mercedem iuſtitiæ meremur. Neque enim Apoſtolus laudem habebit apud Deum, quòd Apoſtolus fuit, ſed ſi opus Apoſtolatus ſui bene impleuit. Primatus etiam fugientem deſiderat, deſiderantem ſe horret. Volens ergo Dominus & duorum illorum ambitionem extinguere, & iſtorum decem Apoſtolorum inuidiam, introducit differentiam inter principes *Principes mundi & Eccleſiæ.* mundiales & Eccleſiaſticos, oſtendens quoniam primatus in Chriſto, nec ab aliquo appetendus eſt non habente, nec alteri eſt inuidendus habenti. Quoniam principes mundi ideo fiunt, vt dominentur minoribus ſuis vt ſeruificent eos, & ſpolient eos, & comedant eos, & vſque ad mortem abutantur vita eorum ad ſuas vtilitates & glorias. Principes autem Eccleſiæ fiunt, vt ſeruiant minoribus ſuis, & miniſtrent eis quæcunque acceperunt

acceperunt à Christo, vt suas vtilitates negligant, & illorum procurent,& si opus fuerit, neque mori recusent pro salute inferiorum. Si ergo hæc ita se habent, secularem quidem primatum desiderare, etsi ratio non est, vel causa est, quia si iustum non est, vel vtile est. Primatum autem ecclesiasticum concupiscere neque ratio est, neque causa, quia neque iustum est,neque vtile. Quis enim sapiens vltrò se subiicere festinat seruituti, dolori, labori, &(quod maius est) tali periculo vt det rationem pro omni Ecclesia apud iudicem iustum, nisi fortè qui nec credit iudicium Dei, nec timet, vt abutens primatu suo ecclesiastico seculariter, conuertat eum in secularem. Hæc Chrysost. Et quia in moralibus magis mouent facta quàm verba, ideo qui cœpit facere & docere, ex his quæ egit demonstrat quod docuit, vt si dicta paruipenderent, erubescerent ad opera, & inducit suiipsius exemplum, siue dat seipsum eis in exemplum, dicens: *Sicut filius hominis non venit in mundum ministrari*, & ministerium ab aliis accipere, vel temporaliter dominari. Non enim legimus discipulos eum discalciasse, non manicas cùm lauaret tenuisse, non genibus prouolutos ante eum hoc vel hoc egisse, vel aliud huiusmodi sibi fecisse, sed omnes simul comedebant, sibique sine prælatione seruiebant. Erubescant ergo qui hæc à seruis suis quærunt, quia in hoc Christum præire contendunt. *Sed*, potius venit, *ministrare*, & ministerium aliis impendere, sicut patet in lotione pedum, in distributione panum, in restitutione sanitatum, in discursu ad prædicandum. Vbi Origen. Nam etsi Angeli & Martha ministrauerunt ei, non tamen ideo venit vt ministraretur, sed vt ministraret. Ecclesiarum ergo principes imitari debent Christum accessibilem, & pueris manus imponentem, & discipulis pedes lauantem, vt & ipsi similiter faciant fratribus. Non autem tales sumus vt etiam principum mundi excedere superbiam videamur, vel non intelligentes, vel contemnentes mandatum Christi, & quærimus sicut reges acies præcedentes, & terribiles nos & accessu difficiles maximè pauperibus exhibemus: nullam affabilitatem habentes, vel habere ad nos permittentes. Hæc Origenes. Et non tantum prædicto modo ministrare venit: sed etiam *dare animam suam*: id est,vitam *in redemptionem pro multis*: id est, pro his qui credere voluerunt. Pro omnibus quidem, quantum ad sufficientiam:sed pro multis, non pro omnibus, quantum ad efficaciam. Non solum ergo quodcunque ministerium exhibuit Christus, sed ministrauit nobis id quod summè est preciosum, & eximiæ charitatis, scilicet seipsum in precium nostræ redemptionis. Vnde Bernard. Bonus minister qui carnem suam in cibum, sanguinem in potum, animam ministrat in precium. Vnde & Beda: Et hoc quoque maioribus Ecclesiæ præcipuum genus ministrandi, imitando ostendens vt non solum misericordes, eleemosynæ, doctrinæ salutaris, spiritualis exempli ministeria fratribus impendamus, veruntamen sicut ille pro nobis animam suam posuit, ita & nos pro inuicem animam ponere discamus. Vnde etiam Chrysost. Rex cœlorum existens, homo voluit effici,& contemni, & conuitia pati, neque in his suffecit, sed ad mortem venit, & animam dedit precium redemptionis, pro multis etiam inimicis. Tu quidem si humiliatus fueris, pro temetipso facis, ipse autem pro te. Quatumcunque ergo humiliatus fueris, non potes tantum descendere sicut dominator tuus. Et iterum: Ad hoc enim ad imaginem Christi facti sumus, vt imitatores efficiamur voluntatis eius & conuersationis. Sed in hoc sumus imago eius, vt quod ei bonum videtur, & apud nos sit bonum, & quod ei malum videtur, & apud nos sit malum, quicunque autem Domino humilitatem studente iactantiæ studet, non est imago eius. Et qui Domino paupertatem amante, diuitiarum amator est in hoc seculo, repellit à se Christi similitudinem. Non est verus discipulus, qui non imitatur magistrum, nec est vera imago, quæ similis non est authori. Hæc Chrysost. Humilia igitur teipsum, & imitare magistrum & Dominum tuum. Vituperabile enim valde est, vt discipulus se erigat, vbi magister se inclinat, & quòd seruus sit superbus, ubi Dominus est humilis, quia non est discipulus super magistrum, nec seruus super Dominum suum. Quia enim homo per superbiam cecidit, necesse est vt per humilitatem resurgat.

Primatus Ecclesiastici appetitio. — *Origenes tract. 12. in Matth.* — *Principes Ecclesiarum.* — *Bernardus serm. 54. in Cantica.* — *Beda in c. 10. Marci.* — *Chrysosto. homil. 66. in Matth.* — *Christi imaginem gerere debemus.* — *Matth. 10.*

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui pro nostra salute calicem passionis bibere, & baptismo sanguinis perfundi voluisti, & non temporaliter dominari & ministrari, sed humiliter seruire & ministrare, ac vitam tuam pro nostra redemptione dare venisti. Da mihi misero, pro meo modulo, tui calicis & baptismi, cum patientia & gaudio spiritus participem fieri, & te magistrum ac Dominum in humilitatis operibus imitari, & non solum in operibus misericordiæ ministerium proximis impendere, sed etiam vitam, si necesse est, pro eis ponere, & tandem ad regnum electis tuis paratum feliciter peruenire. Amen.

De vno cæco, ante ingressum Hiericò illuminato.

CAPVT XXII.

Factum est autem vt appropinquaret Dominus Iesus Hierico, quæ est vrbs inter Galilæam, vnde ascendebat, & Hierusalem quo ibat, distans duabus leucis à Iordane, & septem à Hierusalem, & sita ad eius partem Orientalem. Hæc ciuitas quondam nobilis, nunc autem humilis, ad solum destructa est, & sola domus Raab, in signum fidei, remanet, eius enim adhuc parietes sine culmine durant. Iuxta Hierico fons est dulcis ad potandum, pinguis ad rigandum, qui quondam amarus ad potandum, & sterilis ad rigandum, per Helisæum sanatus est, hic fons sub monte Quarentanæ oritur, & deinde Hierico, quæ duobus miliaribus inde distat, diriuatur. Ad hanc ergo ciuitatem Dominus declinauit, vt secundum Hieron. sanaret in ea multos malè habentes. *Et tunc cæcus quidam, qui sedebat iuxta viam mendicans, cùm turbam prætereuntem audiret*, & Iesum transire perciperet, misericordiam cum clamore non tantum exteriori, sed etiam interiori petebat, dicens: *Iesu fili Dauid miserere mei*. In quo cæcus iste vtranque naturam in Christo confitetur, scilicet humanam, in eo quòd dicit, *Iesu fili Dauid*, à Dauid enim carnem suscepit. Diuinam, in eo quòd dicit, *miserere mei*, proprium est enim Deo misereri creaturæ suæ quam condidit, secundum illud Psalm. *Miserationes eius super omnia opera eius*. Vnde Cyrillus: Iste cæcus in Iudaismo nutritus, non ignorauit quòd de progenie Dauid Deus secundum carnem nasceretur, & ideo ei vt Deo & homini loquitur. Et licet increparetur à turba prætereunte, & doctrinam Christi auscultante, ipse tamen multo magis clamando petebat sibi misereri, timens ne ex increpatione

Marci 10. & Luc. 18. — *4. Reg. 2.* — *Hieron. in c. 10 Marci.* — *Psalm. 144.*

patione impediretur auditio & exauditio petitionis suæ. Iesus verò tandem propter suam benignitatem stetit, quia cæcus eum sequi non potuit, & iussit eum adduci ad se, ne turba prohiberet, & vt occasionem sanandi haberet. *Pietas Christi.* Magnæ pietatis in Christo signum fuit, quando ipsum cæcum expectare voluit, & ad se adduci fecit. Vnde Cyrillus: Sistit autem Christum vox, & inuocantes in fide respicit. Et ideo vocat cæcum, & accedere iussit, vt scilicet qui prius fide eum tetigerat, appropinquet & corpore. Sic deberent facere nostri principes, cùm viderent pauperes conquerentes, scilicet stare, & facere vocari ad se, vt audirent eorum querimonias, facerentque eis iustitiam expedire. *Et interrogauit eum*, quid vellet, non quòd hoc ignoraret, sed vt eius confessionem approbaret, & secundum Ambrosium, vt sciremus nisi confitentem non posse saluari, & vt cor eius ad orationem excitaret, & lumen quod ex sua bonitate largiturus ei erat, ad sui petitionem tribueret, quia non sanat inuitos, sed voluntarios. (Ambros. in c. 18. Lucæ.) Vnde Augustinus: Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. (Augustinus serm. 55. de verbis Apostoli.) Vnde & Ambrosius: Vult omnes homines saluos fieri, sed si accedant ad eum, non enim sic vult vt nolentes saluentur, sed volentes, non enim vera salus est, si nolenti tribuatur. Item secundum Cyrillum, interrogauit, vt scirent astantes quòd non pecuniam, sed diuinam efficaciam à Deo petebat. *Interrogandi causa in Christo.* Vide & hîc Domini clementiam, quia non dedignatus est non solum stare, sed & alloqui personam vilem & pauperem. *At ille, respondens, dixit, Domine vt videam*, vbi miseriam & necessitatem suam insinuat, ac remedium & reuelationem, nec aliquid aliud præter hoc postulat. Voluit ergo Dominus audire confessionem, qui tamen non ignorat mentis intentionem, vt cognoscamus non nisi confitentem posse sanari ab infirmitate spiritus. Vnde hunc cæcum saluare noluit quamdiu clamauit in generali, miserere mei, sed postquam specialiter insinuauit miseriam, cuius releuationem sibi misericorditer fieri postulauit, tunc eum sanauit. Petiit enim vt videret, *& Iesus*, verbo potentissimo, quo dixit fiat & factum est, *dixit illi, respice.* Breue verbum, sed in operatione efficacissimum, & quia in fide credentium verbum Domini operatur, ideo subiungitur: *Fides tua saluum te fecit.* Ex fide enim impetratur salus corporalis, & spiritualis, & æternalis, *& confestim vidit & sequebatur illum magnificans Deum*, id est, magnum dicens illum, non magnitudine molis, sed virtutis. *Cæci liberatio.* Non sufficit lumen recepisse, nisi etiam lumen sequatur, ne ambulet in tenebris. Ecce ergo signum illuminationis perfectæ, & in anima & in corpore. Vnde secundum Cyrillum, patet quòd iste cæcus à duplici cæcitate liberabatur, scilicet corporali, & intellectuali, neque enim eum vt Deum glorificasset, nisi verè vidisset. Vbi & Theophilus: Grata enim erat anima cæci, in eo quòd sanus effectus Iesum non reliquit, sed secutus est eum. Et non solum fuit illuminatus cæcus, sed & aliis factus est occasio glorificandi Deum, & omnis plebs illuminata est, vt diuinum aliquid in Christo cognosceret. Vnde sequitur, *& omnis plebs vt vidit dedit laudem Deo*, glorificando facta Dei, congratulando vtilitati proximi. Hoc enim sibi retinet Dominus de beneficiis suis, scilicet gloriam. Vnde ait: *Gloriam meam alteri non dabo*, nobis autem reliquit vtilitatem. (Isaiæ. 48.) Et nota, secundum glossam, quatuor causas istius laudis. Prima, est pro exauditione clamoris istius pauperis. Secunda, pro potentia & misericordia illuminantis. Tertia, pro impetrato munere lucis. Quarta, pro merito fidei eius qui illuminatus est, secundum Gregorium, quia carnales adhuc discipuli, non valebant capere verba mysterij, venitur ad miraculum, ante eorum oculos cæcus lumen recepit, vt eos ad fidem cœlestia facta solidarent. (Gregorius homil. 2. in Euang.) Et secundum Theophilum: Ne incessus Domini esset inutilis, fecit cæci miraculum, hoc documentum discipulis suis dans, vt in omnibus simus proficui, & nihil nobis ociosum. Mysticè, secundum Gregorium, cæcus à Domino illuminatus, est genus humanum, quod in parente primo claritatem supernæ lucis ignorans, damnationis suæ tenebras accepit. (Idem ibid.) Hierico autem interpretatur luna, quæ dum menstruis momentis decrescit, defectum nostræ mortalitatis designat. Cùm igitur conditor noster appropinquat Hierico, cæcus ad lumen redit, quia dum diuinitatis defectum nostræ carnis suscepit, humanum genus lumen quod amiserat recepit, qui æternæ lucis claritatem nescit, cæcus est. Si autem iam in redemptorem credit, qui dixit, ego sum via, iuxta viam sedet. (Ioann. 14.) Si verò credit & exorat vt æternum lumen recipiat, iuxta viam sedet & mendicat. Quisquis ergo cæcitatis suæ tenebras agnoscit, quisquis hoc quod sibi deest lumen æternitatis intelligit, clamet medullis cordis, clamet & vocibus oris, dicens: *Iesu fili Dauid miserere mei.* Illi autem qui Iesum venientem præcedunt, & cæcum increpant, designant carnalium desideriorum turbas, tumultusque vitiorum, quæ priusquam Iesus ad cor nostrum veniat, cogitationem nostram dissipant, & voces cordis in oratione perturbant, ne Iesus ad cor illuminandum accedat. Sicut enim turba cæcum impedit, ne lumen corporale recipiat, sic spiritualiter turba phantasiarum & cogitationum frequenter impediunt, ne lumen gratiæ recipiant. Sed in eo quòd cæcus, quem turba increpat, magis clamat, datur nobis exemplum quòd quanto plura nobis occurrunt impedimenta, tanto magis est clamandum, & quanto grauiori tumultu cogitationum, premimur, tanto orationi attentius est insistendum. Vnde Hieronymus: Comminantur autem multi ei vt taceat, quia peccata & dæmonia compescunt clamorem pauperis. (Hieron. in c. 10. Marci.) Sed ille magis clamabat, quia grauescente bello manus ad lapidem adiutorij, hoc est Iesum Nazarenum, cum clamore leuandæ sunt. Vnde & Cyrillus: Increpabant eum vt taceret, sed per inhibitiones huiusmodi non impediebatur eius audacia. Nouit enim fides omnibus repugnare, & in omnia triumphare, vtile est enim pro cultu diuino pudorem deponere. Nam si causa pecuniæ sunt impudentes nonnulli, quare pro animæ salute non decet bonam induere impudentiam? sed cùm cæcus primò clamaret, Iesus transire dicitur, cùm autem multo magis clamaret, stat Iesus, quia cùm adhuc turbas phantasmatum in oratione patimur, Iesum aliquatenus transeuntem sentimus; cùm verò orationi vehementer insistimus, Deus in corde figitur, & lux amissa reparatur. Ex quo docemur quòd si in oratione primò senserimus Iesum nos quasi pertranseuntem, post paululum instanter perseuerantes, sentiemus nobiscum stantem. Interrogat autem cæcum qui velit vt eum ad orandum excitet, quia peti vult hoc quod & nos petere & se concedere prænoscit. Pius enim Dominus sua dona gratuita nostra vult esse merita, nec vult bonum nostrum inuitum & coactum, sed spontaneum & voluntarium, & quod nobis sponte largitur, vult nostris petitionibus tribuere. Et ideo quanuis sciat quid nobis necesse sit antequam petamus, importunè

tamen

tamen nos ad petendum inuitat, dicens: *Petite autem & accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis.* In cæci autem petitione discimus, quia in oratione non aurum, non argentum, non fugitiuos honores, non longiturnam vitam, non vindictam inimicorum, non aliquod temporale, sed ineffabile lumen quærere debemus, hoc est, vt ipsum qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, videre possimus, juxta quod ipse admonet dicens: *Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.* Ad illud lumen autem videndum profectò via fides est, quia fides eum saluum fecit, videns autem confestim præeuntem Iesum sequitur, quando quis bonum quod intelligit intuitu eius operatur & eum imitatur. Quanto ergo quisque plus à Deo illuminatur, tanto amplius & perfectius in bonis operibus exercere se debet, sicut iste cæcus recepto lumine non piger remansit, nec retrò rediit. Et hic talis non solum in Deum proficit, sed etiam alios ad laudem Dei accendit. Vbi Gregorius: Si ergo fratres charissimi cæcitatem iam nostræ peregrinationis cognoscimus, si credendo in redemptoris nostri mysterium iuxta viam sedemus, si exorando quotidie ab authore nostro lumen petimus, si tandem lucem jam per intellectum videndo illuminati post cæcitatem sumus, Iesum quem mente cernimus opere sequamur. Aspiciamus quò graditur, & eius vestigia imitando teneamus. Ecce cùm sit Dominus & creator Angelorum, suscepturus naturam nostram in vterum virginis venit. Nasci tamen per diuites noluit, parentes pauperes elegit, pro perari in mundo noluit, opprobria, irrisionésque tolerauit, sputa, flagella, alapas, spineam coronam, crucémque sustinuit. Et quia rerum temporalium delectatione à gaudio æterno cecidimus, cum qua amaritudine illuc redeatur ostendit. Quid itaque homo pro se pati debet, si tanta Deus pro hominibus pertulit? diuerso quippe itinere ambulat si gaudia delectationésque appetit, cui dux suus viam amaritudinis ostendit. Si ergo retributionis gaudium in peruentione quærimus, pœnitentiæ amaritudinem in via teneamus. Sic itaque fit vt non solum nostra in Deum vita proficiat, sed hæc ipsa nostra conuersatio ad laudem Dei, & alios accendat. Hæc Gregor. Hæc etiam quæ de cæco dicta sunt, ad vnumquemque peccatorem hoc modo referri possunt. Qui enim criminale peccatum committit in opere, cæcus est in mente. Sed si iter veritatis ingredi cupiens pro æterna vita cœperit cogitare, & ad Deum post peccatum flendo, & veniam petendo redire, secus viam sedet, & mendicat. Prætereuntes verò silentium cæco imponere volunt, quia immundi spiritus acrius contra eum quem ad veniam redire viderint consurgunt, & ne peccator ad pœnitentiam redeat contradicunt. Nec solum immundi spiritus, sed etiam ipsa consuetudo peccandi durius incipit rebellare, cùm senserit post assueta mala ad virtutes hominem velle redire. Sed quò acrius se sentit impugnari à malignorum spirituum tentatione, seu ab ipsa peccandi consuetudine, eo fortius debet exemplo huius cæci pugnare in oratione clamando, per desiderium, ad Deum, clamor enim magnus, magnum indicat desiderium. Et verè expedit peccatori clamare, quia longè distat à Deo, longè enim à peccatoribus salus. Et secundum Hugo. Si ad primas lachrymas, vel preces Deus non exaudit, homo preces iterare non desinat, magna enim munera sunt multis precibus comparanda. Neque enim diuina pietas adiutorium se petenti negabit, si ille orando à petitione non defecerit. Nec de suis meritis aliquid præsumat, sed in illius misericordia confidat cui per Prophetam dicitur: *In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.* Quantam autem misericordiam Dominus pœnitentibus exhibeat, quale auxilium pugnantibus contra peccatum præbeat, consequenter declaratur. Qui enim prius transibat propter tentationes quas in oratione patimur, si in oratione perseuerauimus, quasi stans nos ad se adduci iubet quando tranquillitatem mentis redditam dulcedine suæ contemplationis, vel tenuiter manifestat. Et quia in oratione ante omnia æternam gloriam quærere debemus, rectè cæcus lumen à Domino petiisse fertur. Et quoniam quicunque non negligit pœnitere de venia, non debet desperare, rectè dicitur fides tua te saluum fecit. Quacunque enim hora peccator verè pœnitendo ingemuerit, & conuersus fuerit, saluus erit, secundum Augustinum: Si Hierico lunam, & ob hoc mortalitatem interpretatur, morti propinquans Dominus Iudæis solis lumen Euangelij iusserat prædicari, quos significauit iste vnus cæcus ante ingressum Hierico illuminatus, quem Lucas commemorat. A mortuis autem resurgens atque ascendens, & Iudæis & gentibus quos duos populos significare videntur duo cæci post egressum Hierico illuminati, de quibus Matthæus narrat.

Matth 7. — Orandi modus. — Matth. 6. — Gregorius homil. 2. in Euang. — Psalm. 118. — Psalm. 59. — Ezech. 18. — Augustinus lib. 2. quæst. Euang. c. 48.

ORATIO.

O Benignissime Iesu non personas hominum respicis, omnes expectas creator, omnium misereris redemptor, omnibus indulges saluator. Quis igitur nisi suæ salutis immemor tardabit ad te conuerti, sic benignissimè expectantem, sic ad ostium pulsantem, & gratiam introire volentem? Da ergo Domine Deus mihi cæco & misero, vt à te vocatus aperiam tibi cor meum, peccatum inde expellendo, & te per gratiam recipiendo, vt illuminatus te sequar nunc in operibus virtuosis, & post hæc de tua visione semper gaudere merear in cœlis. Amen.

De Zacchæo & eius conuiuio.

CAPVT XXIII.

DEinde eadem die Dominus Iesus ipsam vrbem Hierico ingressus, ambulabat per eam, turba non modica stipatus. Hierico significat mundum, quem intrauit in incarnatione, ambulauit in sua conuersatione, sed perambulauit in sua passione, ex qua perambulatione facta est salus domui Ecclesiæ, mundus est perambulandus, quia per eum est cursimè transeundum, & nullo modo per inordinatum amorem vel affectionem est ibi sistendum vel ei inhærendum. Vix enim est aliquis qui non inficiatur, si circa mundi negocia implicetur. *Zacchæus*, autem qui erat non tantum publicanus, sed & *princeps publicanorum*, & primus inter illos qui vacabant publicis actibus, scilicet exactionibus & vectigalibus, quæ implicant ad peccatum, *ac diues*, quia in acquirendo auarus, & temporalibus implicatus, ex quo in eius vocatione apparet maior Dei misericordia, & diuinæ pietatis abundantia. Desiderabat ex deuotione, *videre Iesum*, beati enim oculi qui vident ipsum, & *non poterat præ turba*, sequente eum, *quia statura pusillus erat*, & corpore secundum quantitatem, & mente secundum humilitatem. Ex quo patet deuotio popularium ad Christum, quia tanta

Luc. 19.

turba sequebatur eum. *Et præcurrens*, id est, præ aliis currens, *ascendit in arborem sycomorum vt videret Iesum*, inde transeuntem. Vnde Beda: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ecce enim camelus deposita gibbi sarcina per foramen acus transit, hoc est diues & publicanus relicto onere diuitiarum, contempto censu fraudum, angustam portam, arctamque viam quæ ad vitam ducit ascendit. Qui mira deuotione fidei ad videndum Saluatorem, quod natura minus habebat, ascensu supplet arboris, atque ideo iustè quanuis ipse rogare non audeat, benedictionem dominicæ susceptionis accipit quam desiderabat. Hæc Beda. Sycomorus est arbor in foliis moro similis, & in aliis ficui, sed stipite distans, & altitudine præstans. Vnde & à Latinis celsa dicitur: & interpretatur ficus fatua, quia arbor est sterilis, sicque dicitur sycomorus, id est, sicut morus, vel scribitur sycomorus pro sicomoro, vitio scriptorum. Vnde secundum Iosephum, potius deberet dici sicomorus, quia componitur ex natura fici quò ad lignum, & ex natura mori, quò ad folia. Sicomora quoque dicuntur quædam poma ficis similia, fructus autem mori liquorem sanguini similem habet, vnde dicitur quòd ostenderunt elephantis sanguinem vuæ, & mori, ad acuendum eos in prælio, scilicet corporali. Et ideo morus crucem signat, cuius fructus ipse Christus dicitur in ea suo sanguine rubricatus, qui sanguis nobis per recordationem ostensus acuit nos in prælio spirituali. Dominica enim crux credentes alit, vt ficus ab incredulis irridetur vt fatua, quia Iudæis est scandalum, gentibus verò stultitia, sed credentibus virtus Dei est. Hæc ergo arbor in quàm pusillus statura Zacchæus vt exaltari posset ascendit, arbor fidei & crucis est, ad quam multi venientes & in eam ascendentes, quanuis statura paruuli fuissent, & nondum in scientia & perfectione multum creuissent, inde tamen Iesum videre & cognoscere meruerunt. Huius arboris fructus sanguineus est, per quem martyres significantur, qui tam firmiter huic arbori inhærent, vt potius occidi & proprio sanguine cruentari, quàm à sua arbore, id est, à Christi fide & cruce valeant separari. Hanc debemus ascendere per fidem & meditationem, aliter Iesum videre non possumus, quia statura pusilli sumus, non enim sufficiunt nostra merita, sine merito passionis crucis Christi. Hanc pusillus, vt exaltari possit, ascendit, dum quilibet humilis, & propriæ infirmitatis conscius, terrena relinquendo, & prauos actus deserendo, altioraque petens & in Domino confidens, in virtute crucis gloriatur clamans cum Apostolo: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi*, cui lignum crucis est gloria, salus, vita, & per hanc laudabilem fatuitatem Dominum cernere meretur. *Nos enim*, inquit Apostolus, *prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam*. Ecce sycomorum, ascende & tu lignum vbi pro te pependit Iesus, & videbis Iesum. Vnde Augustinus: Apprehendit Zacchæus sycomorum, ascendat humilis crucem, parum est, ascendat, ne de cruce erubescat, in fronte illam figat, vbi sedes pudoris est. Ibi, omnino ibi, in quo membro erubescitur, ibi figatur, vbi non erubescatur putas, quia irrides sycomorum. Et ipse efficit videre Iesum. Hæc Augustinus. Quicunque etiam humiliatur propter Iesum, hic infatuatur iuxta mundum, qui solus tamen sapiens est: Quia quod stultum est hominibus, sapientia est Dei, & hic Dominum videre meretur. Vnde Gregorius:

[Margin: Beda in c. 19. Lucæ. — Zacchæi in arborem ascendentis imitatio. — Galat. 6. — 1. Cor. 1. — Augustinus serm. 8. de verbis Apostoli. — 1. Cor. 1.]

Si veraciter sapientes esse, atque ipsam sapientiam contemplari appetimus, stultos nos humiliter agnoscamus. Relinquamus noxiam sapientiam, discamus laudabilem fatuitatem. Hinc euangelicæ historiæ verba testantur, quia Zacchæus cùm videre præ turba nihil posset, sycomori arborem ascendit, vt transeuntem Dominum cerneret. Sycomorus quippe, ficus fatua dicitur: pusillus itaque Zacchæus sycomorum subiit, & Dominum vidit, quia qui mundi stultitiam humiliter eligunt, ipsi Dei sapientiam sublimiter contemplantur. Pusillanimitatem namque nostram ad videndum Deum turba præpedit, quia infirmitatem humanæ mentis, ne luci veritatis intendat, curarum secularium tumultus premit. Sed prudenter sycomorum ascendimus, si prouidè eam quæ diuinitus præcipitur stultiam tenemus. Quid enim in hoc mundo stultius, quàm amissa non quærere, possessa rapientibus relaxare, nullam pro acceptis iniuriis iniuriam reddere, imò & adiunctis aliis patientiam præbere. Quasi enim Sycomorum nos ascendere Dominus præcipit, cùm dicit: Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. Et rursum: Si quis te percusserit in dextram maxillam, præbe ei & alteram. Per sycomorum Dominus transiens cernitur, quia per hanc sapientem stultitiam, & si necdum solidè vt est iam, tamen per contemplationis lumen Dei sapientia, quasi in transitu videtur. Qui verò in elata ad conspiciendum Deum adhuc cogitationum suarum turba deprehensi sunt, sycomori arborem non inuenerunt. Hæc Gregor. Vbi & Theophilus: Sed facile hoc est ad mortalem vtilitatem retorquere. Quisquis enim pluribus in malitia præest, paruus est statura spirituali, & non potest videre Iesum præ turba. Nam perplexus à passionibus & secularibus rebus, non aspicit Iesum ambulantem, id est, in nobis operantem, nullum opus eius cognoscens. Ascendit autem super sycomorum, id est, super voluptatis dulcedinem, quæ significatur per ficum deprimens eam, & sic sublimior factus videt, & videtur à Christo. Hæc Theophilus. Per sycomorum etiam potest intelligi religio, quia Latini sycomorum celsam nominant, est enim procerior & altior moro, & habet fructus subdulces, qui nunquam ad maturitatem perueniunt. Sic status religionis est altior & procerior, quia in contemplatione consistit & statum mundi transcendit. Habet etiam fructus subdulces, fructus scilicet abstinentiarum, vigiliarum, ieiuniorum, & huiusmodi, qui licet de se sint duri & asperi, tamen subdulces, quia sustinentur amore dulcedinis paradisi, & nunquam in maturitatem perueniunt, quia fructus maturi sunt dulciores, & vera religio de mundana dulcedine non curat. Sed sycomorus ficus fatua dicitur, quia ad literam ingrediens religionem fatuus reputatur. Vnde potest dicere illud Amos: *Armentarius ego sum vellicans sycomoros*. Istam arborem Zacchæus pusillus, humilis scilicet religiosus ascendit, vt videat Iesum, scilicet vt lucretur vitam æternam, quæ in visione Dei consistit, sed quia paruus altè non potest ascendere sine scala, vel gradibus, ideo sunt tres gradus in scala religionis. Vnus est abrenunciatio propriæ voluntatis, per votum obedientiæ. Secundus est, abrenunciatio proprietatis exterioris, per votum paupertatis. Tertius est promissio perpetuæ castitatis, per votum continentiæ. Et istos tres gradus, tres alij gradus ex parte ipsius ascendentis præcedunt. Primus est, contemptus terrenorum. Secundus, obliuio generis. Tertius, odium mundi. Et ista tria fuerunt dicta Abrahæ à Domino. *Egredere*

[Margin: Gregorius ad finem lib. 27. moral. — Sycomorus. — Pusillanimitas Centurionis. — Matth. 5. — Status religiosorum. — Amos. 7. — Gradus ascendentium.]

Genes. 12. *dere de terra*, ecce gradum primum, *& de cognatione tua*, ecce gradum secundum, *& de domo patris tui*, ecce gradum tertium, *& veni in terram quam monstrauero tibi*, id est, in religionem. Hi sunt tres gradus, quibus ascendebatur ad thronum Salomonis. Iste thronus est religio in qua Dominus residet, tanquam in throno & cathedra speciali. Vnde & Petrus Rauennas vocat religionem paradisum, quæ propria mansio Dei est, dicens: Iuxta sententiam cordis mei, si paradisus in hac vita præsenti est, aut in claustro, aut in scholis est, quicquid enim extra hæc duo est, plenum est anxietate, inquietudine, amaritudine, formidine, sollicitudine, & dolore. *Et cùm Iesus venisset ad locum*, vbi erat sycomorus, *suspiciens vidit Zacchæum*, non tantum visu corporis, sed & respectu pietatis, approbans illius deuotionem & desiderium. Bonum fuit ei videre Christum, sed melius videri à Christo. Vbi Beda: Vidit Iesus videntem se, quia eligit eligentem se, & amauit amantem. Hunc sanè ordinem proficiendi, hoc est super fidem dominicæ incarnationis ad cognitionem diuinitatis perueniendi, quasi sycomorum Iesu faciem speculandi Doctor egregius ostendit, cùm ait: Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum. Hæc Beda. Cognoscens ergo & acceptans Iesus desiderium Zacchæi, eum vt descenderet vocauit, dicens: *Zacchæe festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere.* In domo quidem materiali, propter refectionem Christi & discipulorum suorum, & ad ostendendum benignitatem peccatori reuertenti, & in domo conscientiæ spirituali per gratiæ infusionem necessariam peccatori. Illud etiam dixit Christus cuilibet nostrum, vult enim manere in domo conscientiarum nostrarum, & ideo debet præparari ad eum recipiendum. Vnde de ista dicit Psalmista: *Domum tuam decet sanctitudo Domine. Gloria enim nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Bene debet domum suam spiritualem emendare & ornare, qui vult tantum hospitem recipere, scilicet regem gloriæ, quem nec cœlum, nec terra potest capere, vt ibi maneat, id est, per gratiam inhabitet, & non transeat. Vbi Beda: Quòd autem descendere de sycomoro Zacchæus, & sic in domo sua Christo mansionem præparare iubetur, hoc est quod Apostolus ait, quia etsi cognouimus secundum carnem Christum, sed iam nunc non nouimus, si enim mortuus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. Hæc Beda. Verba prædicta Domini Iesu, moraliter exponi possunt de fideli anima, quæ domus Dei dicitur, quia in ea Christus per gratiam manere dignatur, & hoc hodie, id est, in vita præsenti per gratiæ prælibationem, ac etiam hodie, id est, in æternitate per gloriæ beatam fruitionem. Licet autem Christus in qualibet fideli anima habitet per fidem, specialiter tamen ad hoc eligit mentes eleuatas & abstractas. Debet autem anima talis esse abstracta tripliciter, scilicet à desiderio rerum temporalium, à voluptate delectationum carnalium, vel commodi corporalis, & à seipsa, per abdicationem propriæ voluntatis. Per hæc enim tria abstrahitur anima ab omni impeditiuo salutis, contra illa tria, de quibus dicitur: *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut superbia vitæ.* Hanc triplicem abstractionem docuit Saluator dicens: *Qui vult venire post me, abneget se*, quantum ad tertium, *& tollat crucem suam*, quantum ad secundum, *& sequatur me*, videlicet relictis omnibus, quantum ad primum. Et hæc triplex abstractio de Zacchæo, cui hæc verba dicta sunt, scilicet, *in domo tua oportet me manere*, potest intelligi. Quamuis enim principium Euangelij ipsum diuitem appellauit, in processu tamen eum verum pauperem Christi factum esse, commemorat. Nam in eo quòd dixit: *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus &c.* innuit abstractionem primam, scilicet à rebus temporalibus. In eo autem quòd Zacchæus ascendit in arborem sycomorum, significatur abstractio à commodo temporali, vel delectatione carnali, sycomorus enim est ficus fatua, & signat carnalis delectationis dulcedinem, quæ fatua est, quam ascendens per hanc abstractionem sub pedibus deprimit & calcat. In hoc autem quòd ipse ad vnam Domini vocem, *festinans descendit, & excepit illum gaudens*, innuitur abstractio propriæ voluntatis. Et hæc tria se inuicem perficiunt, ita quòd alterum sine aliis perfectum non est. Si enim quis sit abstractus à sollicitudine temporalium, & sit deditus voluptati carnis, nihil valet, & sic intellige de aliis suo modo. *Et festinans descendit, & excepit illum gaudens*, & exultans de tanti hospitis aduentu. Iam enim quia Dominum in cor suum susceperat Zacchæus, in domo eius dignatus est suscipi Dominus. In quo facto Dominus innuit, quòd votis minorum annuit, & affectus pios prosequitur & perficit. Vide hic benignitatem Domini, plus enim dedit Zacchæo quam ille desiderasset, quia dedit ei seipsum, quod ille petere ausus non fuisset, vide etiam virtutem orationis, quia desiderium magna vox, & magna oratio est. Et ideo dicit Propheta: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus.* Et alibi Dominus ad Moysen, quid clamas ad me? cùm ille ore taceret, & tantum corde loqueretur. Vnde Augustinus: Tota vita boni Christiani sanctum desiderium est, quod autem desideras, nondum vides, sed desiderando capax efficieris, vt cùm venerit quod videas, implearis, hæc est vita nostra vt desiderando exerceamur. Tantum autem nos exercet sanctum desiderium, quantum desideria nostra amputauerimus ab amore seculi. Hæc Augustinus. *Et* videntes Pharisæi & alij malignantes Iudæi, quòd intrauerat domum publicani, *murmurabant dicentes, quia ad hominem peccatorem diuertisset.* Isti peccabant dupliciter, scilicet falsè iudicando de Zacchæo, quia iam peccator non erat, sed verè pœnitens. Et similiter de Christo, quia non mirum erat si diuertebat ad eum quem iustificauerat, quia cor pœnitentis est Christi diuersorium, vbi pascha manducat. Irrationabiliter etiam murmurabant, quia nullus potest rationabiliter murmurare, si medicus dignatur ægrotum visitare, *stans autem Zacchæus*, ad obediendum Domino promptus, non titubans propter aliorum murmurationem & detractionem, sicut multi qui ad modicum verbum aliorum bonum deserunt iam inchoatum, *dixit ad Dominum*, *Ecce*, dimidium bonorum meorum do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum, scilicet de dimidio residuo quod adhuc retineo. Lex enim in aliquibus præcepit restituere duplum, in aliquibus quadruplum, in aliquibus quintuplum, & ideo per hoc quòd hic restitutio media exprimitur, aliæ duæ extremæ intelliguntur. Ex hoc autem quòd dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, patet quòd non omnia bona sua erant malè acquisita, quia de illis non posset fieri eleemosyna. Sicut autem Zacchæus dixit, do pauperibus, & reddo quadruplum, sic debent facere volentes dare eleemosynam, vel reddere malè acquisita dicentes, do vel reddo, non dabo, vel reddam, seu in testamento meo ponam.

Marginalia: Beda in c. 19. Lucæ. — Psalm. 92. — 2. Cor. 1. — Beda in c. 19. Lucæ. — 2. Cor. 5. — *Morale.* — *Anima abstractio triplex.* — 1. Ioan. 2. — Lucæ 9. — *Benignitas Domini.* — Psalm. 9. — Exod. 14. — Augustinus tract. 4. in epist. D. Ioan.

Beda in c.9. Lucæ. nam. Vbi Beda: Et hæc est sapiens illa stultitia quam de sycomoro publicanus quasi fructum vitæ legerat, rapta videlicet reddere, propria relinquere, visibilia contemnere, pro inuisibilibus etiam mori desiderare, seipsum abnegare, & eius qui necdum videbatur Domini vestigia sequi concupiscere. Hæc Beda. Conspice igitur Dominum & discipulos cum illis peccatoribus comedentes, ac familiariter & domesticè conuersantes, vt eos ad se attraherent & de peccatoribus iustos facerent. Et quia Iudæi murmurabant, quòd ad hominem peccatorem diuertisset, & cum eo maneret, vt ipsorum æstimationem & murmur redarguat, & compescat quem intus curauerat, etiam à culpa sanatum annunciat, *dicens, quia hodie salus huic domui facta est*, & omni ægritudine, omni morbo, omni vitiorum contagione fugata sanata est, & tota interius sanctificata quia per Domini ingressum facta est Zacchæo salus, & qui fuerat peccator, per Domini redemptionem est iustificatus, & salutem consecutus, qui suscepto medico saluus factus est ab auaritia & omni morbo. Vbi Theophilus: Ipsum Zacchæum signat assecutum fuisse salutem, per domum, habitatorem designans, sequitur enim, eo quòd & ipse sit filius Abrahæ, non enim vocasset Abrahæ filium, inanimatam fabricam. Hæc Theophilus. Vel eo quòd & ipse, qui huius domus habitator est, iam non publicanus sit, sed filius Abrahæ factus, scilicet non natus, id est, non secundum carnem, sed secundum fidem, non genere, sed fide & operum imitatione. Abrahæ nanque filij sunt, quicunque Abraham imitantur, & opera Abrahæ faciunt: Zacchæus quippe sicut & Abraham, in fide creuit, & Abraham quidem Angelos, Zacchæus verò Angelorum Dominum hospitio suscepit. Vnde Beda: Filius Abrahæ dicitur Zacchæus, non quia de eius stirpe generatus, sed quia eius est fidem imitatus, vt sicut Abraham terram, cognationem domumque patriam ob spem futuræ hæreditatis Domino iubente deseruit, ita & ille quòd thesaurum in cœlis acquireret, bona sua pauperibus partiendo, relinquit. Et pulchrè dicit, & ipse, vt non solum eos qui iusti perseuerant, sed & eos qui ab iniustitia resipiscunt, ad filios promissionis pertinere declararet. Hæc Beda. Et reddit causam quare ad domum publicani diuertit, quia hoc fecit vt medicus ægrotum curaret, & vt Deus peccatorem iustificaret, & vt pastor ouem perditam reportaret, & vt saluator quod per culpam perierat, saluaret: quia ad hoc Dei filius, *venit de cœlo in mundum*, per carnis assumptionem factus homo, & *filius hominis*, id est, virginis, *vt quæreret* per doctrinam, *& saluum faceret*, per gratiam, *quod perierat*, per culpam, scilicet ouem centesimam, dragmam decimam, filium iuniorem. Perierat enim in homine innocentia naturæ, similitudo gratiæ, adoptio gloriæ, propter primum comparatur oui perditæ, propter secundum, dragmæ perditæ, propter tertium, filio prodigo. Tria autem prædicta venit Iesus reparare. Vnde ait & alibi, *non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam*. Vbi Chrysostomus, quasi diceret: Quid me criminamini si rectifico peccatores? tam enim procul est à me odium peccatorum, quòd eorum causa aduenerim. Nam medicus veni, non iudex, ob hoc conuiua fio languentium, patiorque fœtorem, vt præstem remedium. Vbi & Beda: Pius sanè magister, qui murmurantibus turbis sua mysteria non dedignatur exponere, à Deo scilicet peccatorum pœnitentiam non esse respuendam, vt ipse Dei filius ob hanc maximè quærendam sit destinatus ad terras, qui vt pietatis suæ nobis dispensationem inculcet, sæpissimè se filium hominis appellat, commendans sollicitè nobis, quod factus est benignè pro nobis, vt autem dicit idem Beda: Mysticè Zacchæus, qui interpretatur iustificatus, credentem ex gentibus populum significat, qui per occupationem temporalium depressus erat & minimus, sed à Domino sanctificatus, qui intrantem Hierico saluatorem videre voluit, dum fidem quam mundo attulit, participare quæsiuit. Hæc Beda. Per diuitem etiam istum, scilicet Zacchæum, qui quærebat videre Iesum, sed impediebatur per turbam, & staturæ suæ paruitatem, intelligi potest quilibet diues, qui de salute sua sollicitatur, sed per turbationem phantasmatum circa negocia temporalia, & per propriam imperfectionem impeditur, propter quod ascendere debet in arborem, id est, ad Christum per orationem, quæ secundum Damascenum, est ascensus mentis in Deum, & sic Iesum videre meretur, & patrem bonorum suorum pauperibus dare, & si quem defraudauit fideliter restituere. Per pharisæos autem murmurantes intelligi possunt maledici, bonorum deprauantes, & quæ bene fiunt in malum interpretantes. Sed de his non est curandum, nec ideo à bono opere cessandum, imò potius & fortius ei insistendum. Et quia erant prope Hierusalem, quæ est caput regni, & existimabant aliqui pharisæorum & etiam discipulorum, quòd statim cùm esset in Hierusalem, manifestaretur regnum eius super Iudæos, à multis enim credebatur futurus rex Israël, secundum quòd dixerunt Magi, Vbi est qui natus est rex Iudæorum? & ipsi Apostoli quærebant ab eo: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israël? Ad hunc ergo errorem remouendum, inducit parabolam de homine nobili, qui abiit in regionem longinquam, & dedit decem seruis suis, decem mnas ad negociandum. Quæ quia in sententia concordat cum alia parabola quæ infrà de talentis dicitur, ideo hæc ibidem simul cum illa coniungitur.

[Margin notes: Zacchæi sanus. — Beda ibid. Genes. 12. — Perdita in homine. — Lucæ. 5. — Chrysost. in c. 9. Matth. — Beda in c. 19. Lucæ. — Beda ibid. — Oratio, quid. — Damascenus lib. 3. de fide cap. 4.]

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui Zacchæum in Sycomorum ascendentem misericorditer respexisti, ac eum ad te vocans & in domum ipsius diuertens ab omni vitio sanasti: Concede mihi pusillo & misero, vt in arborem pœnitentiæ valeam ascendere, vbi me oculis misericordiæ digneris aspicere, & ad tuam gratiam vocare, donans mihi vt domum conscientiæ meæ ad te recipiendum dignè præparem, & per te totus interius perfectè saner. Et qui venisti de cœlis quærere & saluare quod perierat in terris, tu me qui per culpam perieram requiras bone pastor, & saluum facias pie saluator. Amen.

De duobus cæcis post egressum Hierico illuminatis.

CAPVT XXIV.

Post hæc egrediente Iesu cum discipulis ab Hierico, turba multa desiderantium audire doctrinam eius, *secuta est eum*, pauci enim audebant propter latrones ingredi desertum. Quòd turba plurima sequebatur Iesum, suæ sedulæ & studiosæ doctrinæ est indicium. Vnde Chrysost. Testimonium studiosi agricolæ est messis fœcunda, assidui autem doctoris documentum Ecclesia plena. Neminem labor itineris impediuit, quia amor spiritualis fatigationem non sentit. Neminem

[Margin notes: Matth. 20. & Marci. 10 — Chrys. homi. 36. operis imperfecti.]

nem poſſeſſionem ſuarum ſollicitudo retraxit, quia ingrediebantur in poſſeſſionem regni cœleſtis. Verè enim non habet ſuper terram quod amet, qui bonum cœleſte in veritate guſtauerit. Sicut enim qui precioſum manducauerit cibum, poſtmodum ei hæc eſca communis ingrata videtur, ſic & qui ſemel dulcedinem Chriſti bene guſtauerit, terrenorum bonorum de cætero non multum ſentit ſaporem. Nimirum hæc eſt illa roſa in campis Hierico, de qua ſapientia loquitur per Salomonem,

Eccli. 24. *Sicut palma exaltata ſum in Cades, & quaſi plantatio roſæ in Hierico.* Ergo hæc eſt illa ſpecioſiſſima roſa, ſanctitate iuſtitiæ candida, & paſſionis ſanguine rubicunda. Sicut enim roſa antequam videatur ſentitur, & antequam inueniatur tenetur in odoribus ſuis, ſic & Domino tranſeunte de longè, duo cæci antequam viderent diuinitatem eius fragrantia ſenſerunt. Hæc Chryſoſt. Vnde ſequitur: *Et ecce duo cæci ſedentes ſecus viam*, vt eleemoſynam peterent à tranſeuntibus, non remotè à via ſalutis, *audierunt*, à tranſeuntibus, *quia Ieſus*, Nazarenus

Lucæ 10. omni flore virtutum vernans, *tranſiret*. O felix auditio, rumor leuis. Multi enim reges & prophetæ voluerunt audire, & non audierunt. Et miſericordiam cum clamore petebant dicentes: *Domine miſerere noſtri fili Dauid*, tua compaſſione noſtram

Filius Dauid. miſeriam remouendo. Vocant eum filium Dauid, quia credebant eum eſſe Chriſtum, per Prophetas promiſſum, & notum erat apud omnes Iudæos, quòd Chriſtus de ſemine Dauid erat naſciturus. Cum magna deſiderij intentione clamauerunt, & magno deſiderio illuminari poſtulauerunt, confeſſi Dauid filium per carnem, Deum etiam in eo

Chryſ. ibid. eſſe nouerunt per inſpirationem. Vbi Chryſoſtomus: Opportunè autem oblati ſunt ante faciem Chriſti duo cæci, vt apertis oculis quaſi teſtes virtutis eius aſcenderent cum eo in Hieruſalem, hi currentium ſtrepitum audiebant, & perſonas non videbant, nihil ſolum habentes de toto corpore præter vocem, & ideo quia pedibus eum ſequi non poterant, voce ſequebantur. Hæc Chryſoſtomus. De vno iſtorum tantum, ſcilicet famoſiori Marcus mentionem faciens, de alio tacuit

Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Euang. cap. 65. minus noto. Vbi Auguſtinus. Hoc autem factum & Marcus commemorat, ſed vno cæco factum. Nam duorum cæcorum quos Matthæus interpoſuit, vnum fuiſſe in illa ciuitate famoſiſſimum, ex hoc ſatis apparet, quòd & nomen eius & patris eius Marcus commemorauit. *Barthimæus enim Timæi filius*, ex aliqua magna fœlicitate deiectus notiſſimæ & famoſiſſimæ miſeriæ fuit, quòd non ſolum cæcus, verumetiam mendicus ſedebat. Hinc eſt ergo quòd ipſum voluit commemorare Marcus, cuius illuminatio tam claram famam huic miraculo comparauit, quàm erat illius nota calamitas. Vnde

Beda in c. 10. Marci. & Beda: Et bene Marcus, qui gentibus ſcribebat Euangelium, vnum dicit illuminatum, vt eorum quos inſtituebat ad fidem ſaluationi figura congrueret. Matthæus verò, qui Hebræis ſuum ſcribebat Euangelium, quod in gentium quoque notitiam erat peruenturum, rectè duos dicit illuminatos, vt ad vtrumque populum vnam eandémque fidei gratiam pertinere doceret, qui etiam in ſequenti lectione de aſino, in quo Dominus ſedere dignatus eſt, eandem euangelicam ſeruare ſcripturam curauit. Hæc Beda. Barthimæus, qui filius pinguedinis interpretatur, ſignificat hominem in delitiis carnalibus nutritum: ideo dicitur cæcus, ſcilicet ſapientiæ lumine priuatus: de qua dicitur in

Iob. 28. Iob, *quòd non inuenitur in terra ſuauiter viuentium*, quia delitiæ carnales hebetant intellectum. Et talis cùm audit de Saluatore, debet clamare per orationem deuotam, vt ab illo recipiat ſapientiæ lumen, qui dat omnibus affluenter, ſaltem de neceſſariis ad ſalutem. *Turba autem* doctrinam Chriſti auſcultans, videns ſordidas veſtes, non conſcientiæ claritatem, *increpat eos vt tacerent*, quia per clamorem ſuum turbam ab audiendo Chriſti doctrinam impediebant. Et hi ſignificant eos, qui à bono opere retrahunt alios. Habemus autem triplicem turbam impedientem: vnam à carne, aliam à mundo, tertiam ab inferno, quia carnalia deſideria & perſecutiones, ſcilicet mundi & diaboli, nobis obſtant, vt taceamus à confeſſione peccati, ab ædificatione proximi, à laude Dei. Infœlix hæc turba omni bono obſiſtit. Turba deſideriorum carnis, increpat alliciendo: turba tyrannorum mundi, increpat perſequendo: turba dæmonum inferni, increpat decipiendo. Sed quomodo tacebunt in oratione cæci per ignorantiam mentis, præcipuè de proprio ſtatu mendici per defectum virtutis, & extra viam, ſcilicet ſalutis. *At illi magis clamando inſiſtebant*, donec ſtrepitum turbæ vincerent, timentes ne ex increpatione aliorum impediretur auditio, & exauditio petitionis, ac vocum eorum, & miſericordiam petebant, *dicentes*: *Domine miſerere noſtri fili Dauid*. In hoc & nos exhortamur ad orationis continuationem, & in ea perſeuerantiam. Vbi Chryſoſtomus: Inuitabantur vetiti magis quàm concupiſcebant. Talis eſt natura fidei, quantomagis vetatur, tantomagis accenditur, propter quod ſerui Dei in perſecutionibus non vincuntur, virtus enim fidei in periculis ſecura eſt, & in ſecuritate periclitatur. Quid enim aliud ſic vigorem fidei in omnibus laxat, quàm longa tranquillitas? Et iterum: Primò enim clamabant, quia cæci erant. Secundò, magis clamabant, quia ad lumen accedere vetabantur. Chriſtus autem permittebat eos vetari, vt plus eorum deſiderium appareret. Hinc autem diſce, quia ſi abiecti fuerimus, cum ſtudio accedentes ad Deum, per noſipſos aſſequamur quod petimus. Hæc Chryſoſtomus. Vnde Auguſtinus. Bonos enim Chriſtianos volentes facere præcepta Dei, Chriſtiani mali & tepidi prohibent, clament tamen illi, non deficiant. Cùm enim quiſque Chriſtianus cœpit bene viuere, mundúmque contemnere, in ipſa ſui nouitate patitur reprehenſores frigidos Chriſtianos, ſed ſi perſeuerauerit, ipſi iam obſequuntur qui antè prohibebant. Hæc Auguſtinus. *Et* quia pulſanti aperietur, *ſtetit Ieſus expectans eos*, quia illi ſequi non poterant, quò enim pergerent, non videbant, *& vocauit eos*, ne turbæ prohiberent ſi non vocati venirent. Et interrogauit eos quid vellent, non tamen hoc ignorans, ſed vt ex reſponſione & confeſſione cæcorum manifeſta debilitas & virtus remedio cognoſceretur, quia ad miraculorum operationem vult habere ſanandorum confeſſionem, vt ex hoc magis appareat euidentia miraculi ad aliorum vtilitatem. Et cùm illi dicerent, *Domine vt aperiantur oculi noſtri, miſertus eorum Ieſus*, fons veræ lucis, *tetigit oculos eorum, & confeſtim*, id eſt, ſubitò *viderunt*, ex quo patet quòd talis illuminatio fuit miraculoſa, non naturalis, quia natura non operatur in inſtanti. Vbi Chryſoſt. Tetigit autem vt homo carnaliter, ſanauit vt Deus. Et iterum: Quandiu dixerunt fili Dauid, ſuſpenſa eſt ſanitas, mox vt dixerunt, Domine, ſanitas eſt infuſa, quia ſaluare non poterat filius Dauid, ſed filius Dei. Hæc Chryſoſt. Spiritualiter, ſecundum gloſſam, oculos tangit, cum radiis ſuæ lucis conſcientiam illuſtrat, & confeſtim videmus ad Deum contemplandum, ad

Turba triplex nos impediens.

Chryſ. hom. 36. operis imperfect.

Auguſtinus ſerm. 18 de verbis Domini.

Chryſ. hom. 36. operis imperfecti.

ad nos cognoſcendum, ad proximum iuuandum. Notandum autem quòd triplex eſt modus illuminationis: illuminati enim leguntur aliqui verbo, ſicut cæcus de quo dictum eſt ſupra, aliqui tactu, vt iſti de quibus fit hîc mentio, aliqui vnguento, ſicut vbi lutum fecit ex ſputo. Verbum, eſt prædicatio, tactus, eſt interior, inſpiratio, vnctio, ſacramentorum inſtitutio. Sic ergo illuminat per eloquia ſacræ doctrinæ, per chariſmata gratiæ, per ſacramenta Eccleſiæ. *Et ſecuti ſunt eum*, non tam pedibus, quàm virtutibus, ac fide & moribus, quia illi qui à Chriſto illuminati ſunt corporaliter, ab ipſo etiam illuminati ſunt mentaliter. Quoſcunque enim Chriſtus ſanauit corpore, ſanauit & mente, quia totum hominem ſimul fecit ſaluum. Vnde Chryſoſt. Bonum munus obtulerunt Chriſto ſanati, quia ſecuti ſunt eum. Hoc enim Deus à te requirit, ſecundum prophetam, ſollicitum ambulare cum Deo tuo. Et iterum permiſit eos ſequi, vt recens miraculum oſtenderet eum non ex infirmitate mori. Hæc Chryſoſt. In hoc autem quòd ſecuti ſunt eum, patet eorum gratitudo, quia non reſilierunt poſt beneficia donata eis à Domino, quod tamen multi faciunt qui poſt beneficia ingrati exiſtentes ad vomitum reuertuntur, & ad malum redeunt. Vbi Chryſoſt. Sed non illi fuerunt tales, ſed & ante donationem fuerunt perſeuerabiles, & poſt dationem grati. Hos & nos zelemur, & ſi tardauerit dationem Deus, & ſi multi ſunt qui adducunt, ne deſiſtamus petentes, ſic enim maximè Deum attrahemus. Vide itaque & hîc qualiter vehementem eorum concupiſcentiam, non inopia, non cæcitas, non audiri, non à turbis increpari, non aliquid aliud prohibuit. Tale quid eſt anima feruens & laborans. Hæc Chryſoſt. Tu ergo exiſtens extra viam, & cæcus, clama ad Ieſum, vt te illuminare dignetur ad ipſum videndum, ac fide & imitatione ſequendum, quia hoc præcipuè eſt nobis neceſſarium. Vbi Auguſt. Tota igitur fratres opera noſtra in hac vita eſt, ſanare oculum cordis, vnde videatur Deus. Ad hoc ſacroſancta myſteria celebrantur, ad hoc ſermo Dei prædicatur, ad hoc exhortationes morales, id eſt, pertinentes ad corrigendos mores, ad emendandas carnales concupiſcentias, ad renunciandum, non voce tantum, ſed mutata vita huic ſeculo, ad hoc agunt, quicquid agunt, diuinæ ſacræque literæ, vt purgetur illud interius ab ea re quæ nos impedit ab aſpectu Dei. Hæc Auguſt. Vbi & Origenes: Et nos ergo ſedentes iuxta ſcripturarum viam, & intelligentes in quibus cæci ſumus, ſi ab effectu petierimus, tanget oculos animarum noſtrarum, & recedet à ſenſibus noſtris tenebra ignorantiæ, vt eum videamus & ſequamur, qui dedit nobis poſſe videre propter nihil aliud, niſi vt eum ſequamur. Hæc Origenes. Per duos cæcos iſtos ſignificantur duo populi, ſcilicet gentiles, qui erant excæcati per idololatriam, & Iudæi, per doctrinam peruerſam, mandatum Dei tranſgredientes propter traditiones hominum, qui ſedebant ſecus viam, quia videbantur habere legis notitiam, ſed viam quæ eſt Chriſtus, ignorabant, quorum alter naturalem, alter ſcripturæ legem habebat. Qui audierunt de tranſitu Ieſu, poſtquam exiit de Hierico, id eſt de hoc ſeculo, ſed Ieſu eorum oculos mentales tangente, illuminati ſunt multi de Iudæis, & de gentibus plures, eum per fidem & opera ſancta ſequentes. Et prius quidem vnum, poſtea duos cæcos illuminat, quia vnum prius populum, deinde duos vocat. Vnde Beda: Quòd autem appropinquans Hierico, vnum illuminauit, ac proficiſcens de Hierico duos, hoc intimauit, quòd ante paſſionem ſuam vni tantum populo Iudæorum prædicauit; poſt reſurrectionem verò atque aſcenſionem ſuam, per Apoſtolos & Iudæis & gentibus diuinitatis ſuæ & humanitatis arcana patefecit. Hæc Beda. Plura ad expoſitionem & meditationem pertinentia, ſuprà de vno cæco poſita poſſunt hîc applicari, & econuersò plura hîc poſita ibi aptari.

Modus illuminandi triplex.

Chryſ. hom. 36. operis imperfect. Mich. 6.

Auguſtinus ſerm. 8. de verbis Domini.

Origenes tract. 13. in Matth.

Matth. 15.

Beda in c. 10. Marci.

ORATIO.

Lux lucis, & fons luminis Domine Ieſu, qui duorum cæcorum ad te clamantium affectu miſericordiæ miſertus, oculos eorum tangere, & ſic eos illuminare dignatus es, tange quæſo oculos meos ſpirituales, & radiis tuæ lucis conſcientiam meam illuſtra, ad te contemplandum, ad me cognoſcendum, ad proximum inſtruendum & iuuandum. Illuſtra cor meum lumine tuæ gratiæ diuinæ, vt te ductorem omnibus viis meis habeam, te imitando ſequar, & te qui es ſuper omnia, præ omnibus timeam & diligam, tuamque in omnibus faciam voluntatem. Amen.

De effuſione vnguenti ſuper caput Ieſu.

CAPVT XXV.

Appropinquante tempore in quo Dominus pati diſpoſuit, appropinquauit ipſe loco in quo eiuſdem paſſionis diſpenſationem facere voluit, vt per hoc intimaret, quòd voluntariè & ſua ſponte pateretur & mortem ſubiret. Igitur, *ante ſex dies*, ſolennis, *Paſchæ*, id eſt, ſexta die ante paſcha, ſcilicet ſabbato ante ramos palmarum, *venit Bethaniam*, Intelligas hîc diem paſchæ non decimamquartam primi menſis, in qua ad veſperam immolabatur agnus paſchalis, ſed quintam decimam, ſcilicet illam in qua paſſus eſt Chriſtus, quæ tota erat feſtiua & ſolennis. Vnde Theophilus: Decima autem die menſis agnum Iudæi capiunt immolandum in feſto paſchæ, extunc enim feſtiuitatis prælibant ſolennia, quapropter in die quæ eſt nona menſis, & præcedit ſextum diem ante paſcha, epulantur ſplendidè, & exordium feſti hanc diem conſtituunt, quo fit vt Ieſus quoque pergens Bethaniam conuiuaretur. Hæc Theophilus. Ideo autem venit Bethaniam, vt Lazari reſuſcitatio renouaretur, ac memoriæ omnium arctius imprimeretur, & vt inexcuſabiles Iudæi de morte tanti ſuſcitatoris tractantes confunderentur, & ex memoria miraculi ibidem facti turba populi moueretur, ad eum honorificè recipiendum in Hieruſalem ante ſuam paſſionem, ſicut fuerat prædictum per Zachariam prophetam dicens: *Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Hieruſalem, ecce rex tuus venit tibi, &c.* Sciens ergo Dominus Iudæos conſpiraſſe in mortem appropinquante paſcha, in quo agnus paſchalis immolabatur, reuertendo venit quaſi agnus ad victimam, vt ſic agnus verus immediatè poſt immolationem agni paſchalis immolaretur, pro nobis, vt veritas figuræ ſuccederet, & verum paſcha haberemus. Et erat in domo Simonis prius leproſi, tunc autem mundati, quia fuerat leproſus, & à Domino ſanatus, ſed tamen adhuc priſtinum nomen ad memoriam miraculi retinebat, vt virtus curantis appareret: ſicut adhuc dicitur, Matthæus publicanus, licet eſſe publicanus deſierit. Hinc colligere poſſumus, quòd licet à peccato noſtro mundati fuerimus, ſemper tamen ipſum in memoria ad pœnitentiam habere debemus.

Ioan. 12. Matth. 26. Marci. 14.

Zachar. 9.

Hunc

[*Simonem leprosum S. Iulianum Cœnomanensem fuisse ferunt.*] Hunc Simonem leprosum tradunt fuisse beatum Iulianum sic postea vocatum, & factum Cœnomanensem Episcopum: cui iter agentes dicunt Pater noster, vt bonum habeant hospitium. *Fecerunt autem cœnam ibi* Domino: *& Martha ministrabat, & Lazarus* inuitatus à Simone, *vnus discumbentium erat.* Piè credendum est quòd cœna honesta & absque luxu fuerit, quam fecerunt ei qui prædicator & amator parsimoniæ extitit. *Martha ministrabat ibi:* quia, secundum quosdam, domus Marthæ erat possessione, sed Simonis habitatione: aliàs ibi non ministrasset. Vel potest dici, quòd iste Simon erat Marthæ vicinus, & propter hoc ipsa ministrabat in domo eius, sicut homines solent facere in domibus amicorum suorum, & maximè propter reuerentiam ipsius Christi comedentis ibidem. *Lazarus verò erat vnus ex discumbentibus cum eo,* inuitatus à Simone, & hoc factum est ad declarationem veri miraculi de eius resuscitatione, vt ex hoc quòd post suscitationem cibum sumeret nō phantastica sua suscitatio esse probatur. Vnde Augustinus: [Augustinus tract. 50. in Ioannem.] Ne putarent homines phantasma esse factum, quia mortuus resurrexit. Lazarus vnus erat ex recumbentibus: viuebat, loquebatur, epulabatur: veritas ostendebatur, infidelitas Iudæorum confundebatur. [*Lazari de inferis reuersio.*] Et secundum eundem: Lazarus dum discumbit in conuiuio, conuiuis interrogantibus eum tristia loca, pœnarùmque sedes alta nocte obscuras, indicauit diligenti narratione per ordinem: & ita inferi, longis temporibus ignorati, tandem inuenerunt proditorem. Quòd autem ante sex dies venit, hoc mysterio conuenit. Primò quidem, quantum ad numerum: numerus enim [Gen. 1. & 2.] senarius perfectus est: vnde & Deus opera creationis perfecit sex diebus, & propter hoc docuit, quòd sex diebus quodammodo compleretur opus passionis quo omnia sunt restaurata. Secundò, [*Figura.*] quantum ad figuram, quia decima die mensis primi tollebatur agnus, & seruabatur vsque ad quartamdecimam. [Exod. 12.] Vnde & Dominus sexta die ante quindecimam Hierusalem intrare voluit, quasi ad locum immolationis accedens. Quòd venit [*Bethania.*] Bethaniam, quæ interpretatur domus obedientiæ, etiam congruit mysterio. Primò quantum ad causam passionis: [Philipp. 2.] quia, secundum Apostolum, *factus est obediens patri vsque ad mortem.* Secundò ad fructum passionis, quem consequuntur illi soli, qui [1. Cor. 1.] obediunt ei, quia secundum eundem Apostolum, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. [Hieron. in c. 14. Marci.] Vnde Hieron. Passurus Dominus pro omni mundo, & vniuersas nationes suo sanguine redempturus, venit & moratur in Bethania, in domo obedientiæ: [Cant. 2. & 8.] hinnulus ceruorum semper ad lectum suum redit, & filius obediens patri vsq; ad mortem, obedientiam à nobis petit. Hæc Hieronymus. Quòd venit vbi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit, significat quia in domo obedientiæ illi qui sunt spiritualiter mortui in peccatis, resuscitantur reducti ad vitam iustitiæ, quia secundum [Rom. 5.] Apostolum, *Per vnius hominis obedientiam iusti constituuntur multi.* Quòd fecerunt ibi cœnam Domino, conuenit etiam mysterio, quia Dominus in domo obedientiæ spiritualiter reficitur, delectatus in obedientia nostra, & Martha ministrabat & satagebat circa frequens ministerium, per quam significantur prælati, qui in Ecclesiis ad ministerium instruuntur, secundum illud Apostoli, [1. Cor. 4.] *Sic nos existimet homo vt ministros Christi,* & Lazarus resuscitatus erat vnus ex discumbentibus, per quem significantur subditi ministerio prælatorum, à peccatis ad statum iustitiæ reducti, qui cum aliis iterum spiritualiter cum Domino merentur epulari. *Maria verò vnxit caput & pedes Iesu, & extersit capillis,* [Luc. 10.] per quam significantur contemplatiui: de ea enim dicitur alibi, quòd sedens secus pedes Domini audierat verbum illius. Vnde Alcuinus: [*Mysticè.*] Mysticè quòd ante sex dies venit Bethaniam, significat quòd ille qui sex diebus omnia fecerat, sexta die hominem creauit: ipsa sexta mundi ætate, sexta feria, sexta hora, redimere mundum venerat. Cœna autem dominica fides est Ecclesiæ, quæ [Galat. 5.] per dilectionem operatur. Martha ministrat, cùm fidelis anima, opera suæ deuotionis Domino impendit. Lazarus vnus est ex discumbentibus, cùm hi qui post peccatorum mortem suscitati sunt ad iustitiam, vna cum eis qui in sua permanserunt iustitia de præsentia veritatis exultant, & cœlestis gratiæ munere aluntur. Et bene in Bethania celebratur, quæ interpretatur domus obedientiæ, nam Ecclesia est obedientiæ domus. Hæc Alcuinus. *Maria ergo accessit ad Iesum,* tanquam ad fontem misericordiæ lauantem infirmitates nostras: *& fregit,* id est, aperuit alabastrum contentiuum *vnguenti nardipistici preciosi,* id est, vasculum alabastrinum, scilicet pyxidem de alabastro, (quod est genus marmoris candidi, & variis coloribus intertincti, in quo bene & incorruptè seruantur vnguenta) plenam vnguento precioso, *& effudit vnguentum super caput Iesu recumbentis,* id est, ad mensam sedentis, sicut effunditur aqua rosacea propter refrigerium & odorem, *& etiam vnxit inde pedes eius,* apud quos etiam aliàs tantam gratiam inuenerat, *& capillis suis extersit.* Ordine alio factum fuit quàm hîc scriptum sit, quia primò lauit pedes & extersit, & postea vnxit. *Et domus impleta est ex odore vnguenti* effusi: quia enim de re aromatica erat, longè latéque poterat odor eius diffundi. Non est verisimile quòd esset aliquid grossum sicut vnguenta communiter dicta, quia indecens esset tale quid ponere super caput hominis sedentis in mensa, & ideo dicendum quòd hîc vocatur vnguentum liquor preciosus de re aromatica expressus, sicut aqua rosacea exprimitur de rosis: aliter dicitur quòd fuit lachryma fluens naturaliter de arbore aromatica, quæ est multum preciosa, & valet ad multa medicinalia: dicunt etiam aliqui, nardus est herba nigra faciens spicas in cacumine, & propter hoc dicitur nardispicati, quia de illis spicis extrahitur liquor prædictus per artificium: vel, secundum alios, fluit per naturam. Alii dicunt, quòd est frutex vel arbor paruula, & inde fluit vel extrahitur liquor modo prædicto. Pistici, secundum quosdam, nomen est loci vbi crescit arbor vnde talis liquor exprimitur, sed melius dicitur, pistici id est fidelis: πίστις enim Græcè, fides est Latinè, hoc est dictu, quòd iste liquor erat purus & verus, non habens aliquid aliud admixtum, nec sophisticatus. *Preciosi,* quia valebat, trecentos denarios, id est, nummos vsuales: erat enim ille liquor refrigeratiuus, & confortatiuus membrorum, & consolidatiuus, & valde odoriferus, valens ad alleuiationem laboris, & contra æstum solis, & distemperiem aëris, & ad multa medicinalia. Ex quo patet preciositas vnguenti, & deuotio ac pietas Mariæ, quæ labori Christi compatiens, & pedes & caput eius vnxit, & rem tam preciosam in obsequium eius expendit. In quo & nos docemur quòd ea quæ preciosissima sunt apud nos, Deo offerre debemus. Et quod alia vice, peccatrix adhuc existens, fecit in eadem domo ex contritione, scilicet quando conuersa est, & peccata ei multa dimissa sunt, eo quòd multū dilexit: nunc iustificata

& familiaris Domino effecta, facit ex deuotione, sed tunc tantum pedes vnxit, & gradatim à pedibus ad verticem perueniens, nunc & caput & pedes vngere meruit, tunc vnxit Dominum vnguento pœnitentiæ, nunc vnguento deuotionis. Ibi rudimenta pœnitentium, hîc iustitia perfectarum designatur animarum, diligebat enim Iesum super omnia, & de obsequendo eidem non poterat satiari. Fragrantia fidei caput Domini & pedes, quasi odore aromatum perfudit, qui diuinitatem & humanitatem eius digna laude attolit, nunc de pedibus ad caput ascendens, nunc ad pedes à capite per
1. Cor. 11. & Ephes. 5. fidem descendens. Secundum Apostolum: *Caput Christi est Deus.* Itaque caput Christi vngit, qui ad honorem Dei omnia opera sua facit. Secundum il-
2. Cor. 10. lud Apostoli: *Omnia in gloriam Dei facite.* Qui verò vestigia Christi sequitur, pedes eius vngit. Item caput Christi vngit, qui ipsum Christum veneratur, pedes verò, qui eius fidelibus obsequitur. Vbi Au-
Augustinus tract. 50. in Ioannem. gustinus: Quæcunque anima fidelis vis esse, cum Maria vnge pedes Domini precioso vnguento. Vnguentum illud iustitia fuit, ideo liberata fuit. Vnge pedes bene viuendo, dominica sectare vestigia, capillis terge, si habes superflua, da pauperibus, & pe-
Capilli. des Domini tersisti. Capilli enim superflua corporis videntur. *Domus autem impleta est odore,* mundus
Odor bonus. impletus est bona fama. Nam odor bonus, bona
Rom. 2. fama est. Qui malè viuunt, & Christiani vocantur, iniuriam Christo faciunt. De quibus dictum est, quòd per eos nomen Dei blasphematur. Si per tales nomen Dei blasphematur, per bonos nomen
2. Cor. 2. Dei laudatur. Audi Apostolũ: *Christi bonus odor sumus,* inquit, *in omni loco.* Dicitur & in Canticis Canticorum: Vnguentum effusum nomen tuum. Hæc
Beda in c. 14. Marci. Augustinus, vbi & Beda: Mysticè autem hæc deuotio Mariæ Domino ministrantis, fidem ac pietatem designat Ecclesiæ sanctæ quæ loquitur in amo-
Cantic. 1. ris cantico, dicens: *dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Quæ nimirum verba, & semel iuxta literam manibus Mariæ compleuit, & quotidie in omnibus suis membris, spiritualiter implere non desinit, quæ toto diffusa orbe gloriantur, & dicunt: Deo autem gratias qui semper triumphat per nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo. Qui cùm potentiam diuinæ virtutis eius (quæ illi vna cum patre est) digna reuerentia confitetur, laudat, & prędicat, caput profectò illius vnguento perfudit precioso. Cùm verò assumptæ mysteria humanitatis, æquè digna reuerentia suscipit, in pedes vtique Domini vnguentum nardipisticum, id est, fidele, ac verum perfudit, qui illã eius naturam qua terram contingere, hoc est inter homines conuersari dignatus est, pia prædicatione comendat, ac deuotis veneratur obsequiis. Domus autem impleta est ex odore vnguenti, quod significat odorem sanctitatis Christi implesse Ecclesiam, ad quem odorem omnes
Origines tract. 35. in Matth. festinant. Vbi & Origenes: Qui eleemosynas & alia hujusmodi, quæ ad vtilitatem hominum fiunt, facit in Christianos, pedes Domini vngit. Qui autem castitati studet, & in ieiuniis & orationibus permanet, & cæteris quæ tantum ad gloriam Dei proficiunt, vngit caput Christi. Aut doctrina, quæ necessaria est hominibus, hoc est vnguentum, quo pedes Domini vnguntur. Agnitio autem fidei, quæ ad solum pertinet Deum, est vnguentum quo vngitur caput Christi. Capillis autem pedes extergit, qui ea quæ fluunt à mente tanquam capilli à capi-
Cantic. 4. te, in obsequium Dei retorquet. Vnde in Canticis: *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui,* hoc est, charitate affecisti me, propter simplicitatem oculorum tuorum me contemplantium, & propter simplicitatem tuarum cogitationum, quæ in me continuè diriguntur. Hoc enim modo deuotionis extergitur à pedibus Christi, quicquid in eis est lassitudinis & tarditatis, quibus ad nos aliquando tardat venire. Et notandum quòd hac die, scilicet sabbato, Maria lauit pedes Domini vnguento, in memoriam huius *Sabbato pedes Domini loti.*
rei, eodem sabbato Dominus Papa consueuit vacare, & intendere pauperibus, dando eleemosynas, & pedes pauperum lauando, quia in cœna Domini propter officii magnitudinem, ad hoc non vacat intendere, & mandatum celebrare, pauperes enim sunt pedes Domini sedentis in cœlo, adhuc deambulantes in terra. Cujus rei occupatione, eadem die stationem ad missam celebrandam non facit, sicut cæteris dieb9 quadragesimæ facere consueuit, & ideo vacat hoc sabbatum à proprio missæ officio. Indignabatur autem & murmurabat de hoc facto Mariæ, *Iudas Scariotis, dicens: Vt quid perditio hæc vnguenti facta est?* putabat enim vnguentum perditum, propter hoc quòd non habebat apud se precium, in quo verbo non solum increpabat mulierem, quare hoc faciebat, sed & Christum qui hoc fieri permittebat, ecce quod in obsequium Christi ponebatur, perditum reputabatur. Simile aliquid *Iudæ quinam similes.*
faciunt, qui omne quod ex deuotione Deo in oratione vel meditatione impenditur, perditum esse dicunt, quia nos vtilitati proximorum intendere non cernunt. Similiter si aliquis religionem intrat, talem multi fatuum reputant, si autem actibus secularibus se implicet, talem prudentem esse dicunt. Vnde communiter dicitur de persona cum debilis est, & infirma, quòd nihil valet nisi ad dandum pro Deo. Res etiam sæpe pro Deo non dantur, donec deteriorare videntur. Vnde dicitur.

Panem muciditas, vinumque tonitrua, vestem
Tinea, pauperibus sed confert musca scutellam.

Poterat enim vnguentum istud venundari, plusquam trecentis denariis. In hoc insinuatur occasio venditionis Christi ab ipso Iuda pro triginta denariis venditi, nam, secundum quosdem, consuetudo Christi erat quòd decimam partem eorum, quæ sibi dabantur, pauperibus erogabat, vel cùm Iudas procurator Domini esset, credebat secundum consuetudinem suam accipere sibi decimam partem datorum Domino, & ideo voluit vendi istud vnguentum, vt haberet triginta denarios, qui sunt decima pars trecentorum, propter quod Iudæ visum est, quòd in vnguento super Christum effuso triginta denarios perderet, vnde ab illa hora cogitauit, vt Christum triginta denariis venderet, & sic prædam suam recuperaret. Vel secundum alios, ibi triginta argentei, pro quibus Dominum vendidit, valebant trecentos denarios vsuales, & sic recuperauit totum precium vnguenti. *Et dari pauperibus.* Ecce sub prætextu pietatis, zelat affectum non pietatis, sed cupiditatis. Hoc enim dixit simulans pietatem, ad operiendam suam cupiditatem. Per hunc designantur detractores bonorum operum, sub specie pietatis denigrantes, quidam etiam alii discipuli indignè ferebant, & quasi de perdito vnguento murmurabant, isti quidem moti pietati propter pauperes indignabantur, non intendentes esse perditum simpliciter, sed in comparatione ad subleuationem pauperum, audierant enim à Domino, *Misericordiam volo, & non sacrificium,* Matth 9.
& ideo fortè credebant quòd dare pauperibus *Iudæ auaritia.*
esset magis bonum. Iudas verò motus cupiditate, propter lucra sua, quamuis etiam sub prætextu,

id

id est, velamento seu specie pietatis indignabatur, dicebat enim hoc, non quia de egenis pertineret ad eum, id est, non quia compateretur pauperibus, vel curaret de eis, sed quia dolebat quòd vnguentum non fuerat sibi traditum, vt eius precium furando sibi retineret. Vnde Theophilus: Discipuli plures mulierem arguerunt, eo quòd sæpe Christum audierant de eleemosynis dicentem: Iudas verò non eadem intentione indignè tulit, sed propter amorem pecuniæ, & turpe lucrum. Vnde & Ioannes ipsum solum comemorat, tanquam fraudulenta intentione mulierem arguentem, cuius ex hac occasione, furandi consuetudinem credidit intimandam. Hæc Theophilus. Licet enim portabat ea, quæ dabantur pro Christo ad dandum pauperibus, non tamen hoc faciebat, sed sibi retinebat, vnde mussitatio eius cum crimine ponitur, quòd non curam pauperum habuerit, sed suo furto prouidere voluit, *quia fur erat, & loculos*, id est, bursas Domini, *habens*, & custos eorum existens, ea quæ mittebantur in loculis, donata in eleemosynam à fidelibus, ad vsum & necessitatem discipulorum & pauperum, furto asportabat, portabat quidem ministerio, sed asportabat furto. Habebat loculos dominicos, ad ea quæ dabantur mittenda, & loculos proprios, ad ea quæ furabantur reponenda. Et secundum Augustinum: Ea quæ furabantur, dabat vxori & filiis suis. Sic multi habentes loculos & facultates ecclesiæ, ea quæ diuino cultui & pauperib9 erogare deberent, subtrahunt, & sibi retinent, ac inde ditari & inclyti fieri student. Multi etiam bona Ecclesiæ, quæ sunt pauperum, dant filiis & meretricibus, ac sacrilega crudelitate surripiunt pauperibus, & expendunt in illicitis. Vnde de sacerdotibus Belis legitur, quomodo filij & vxores eorum comedebant illa quæ super altare ponebantur, & rex credebat quod Bel ea comedisset. Multi etiam custodes loculorum monasterii existentes, bona ad vsum fratrum deputata largiuntur quibus non debent, & magis in suis superfluitatibus, quàm aliorum necessitatibus expendunt, ac aliàs illicitè & male consumunt. Et quia omnes prædicti loculos Christi cum Iuda fure portant, & eum in scelere sequuntur, ideo etiam post eum in tenebras demerguntur. Dominus, cui Angeli ministrant, condescendens infirmis, loculos habebat, in quibus oblata fidelium seruabantur, suorum & indigentium necessitatibus profutura, in signum quòd Ecclesia loculos erat habitura, & in hoc datur forma Ecclesiæ seruandi necessaria. Sanè cùm doceret viam paupertatis, non habebat loculos propter propriam vtilitatem, sed ad pauperũ suorum sumptus & necessitatem. Vnde Augustinus. Habebat Dominus loculos, & à fidelibus oblata conservans suorum necessitatibus, & aliis indigentibus tribuebat, tunc primùm ecclesiasticæ pecuniæ forma est instituta, vt intelligeremus quòd præcepit non cogitandum esse de crastino, non ad hoc fuisse præceptum, vt nihil pecuniæ seruaretur à sanctis, sed ne Deo propter ista seruiatur, & propter inopiæ timorem iustitia deseratur. Vnde & Nicolaus tertius, in declarando regulam fratrum minorum. Dicimus quòd abdicatio proprietatis omnium rerum, tam in speciali quàm in communi meritoria est, & sancta, quam Christus, viam perfectionis ostendens, & verbo docuit, & exemplo firmauit. Nec his quisquam putet obsistere, quòd interdum dicitur Christum loculos habuisse. Nam si Christus, cujus perfecta sunt opera, in suis actibus viam perfectionis exercuit, quòd interdum infirmorum imperfectionibus condescendens, & viam perfectionis extolleret, & imperfectorum infirmas semitas non damnaret. Si infirmorum personam Christus suscepit in loculis, sic & in nonnullis aliis, non tantum carne, sed & mente condescendit infirmis. Egit ergo Christus, & docuit perfectionis opera, egit etiam & infirma, sicut interdum in fuga patuit & loculis. Sed vtrunque perfectè, perfectus existens, vt perfectis & imperfectis viam salutis ostenderet. Hæc Nicolaus. Sed quare Dominus furi loculos commisit, & auarum suum dispensatorem fecit? videtur enim quòd ei occasionem peccandi dederit. Dicendum quòd Iudas primò fuit bonus, quandoque vocatus fuit ad Apostolatum, & officium dispensationis sibi traditũ, sed postea lapsus est in id peccatum. Et quamuis Christus sciret eum futurum furem, & malum, tamen plurib9 de causis tradidit sibi illud officium. Primò, vt eius Ecclesia exemplo sui fures & malos cum patitur toleraret, non est enim bonus, qui malos tolerare non potuit. Secundò, vt ei occasionem proditionis auferret, cùm ex loculis mitigationem concupiscentiæ haberet. Tertiò, vt doceret quòd minoribus temporalia sunt tradenda, sed maioribus spiritualia committenda. Quartò, vt nos instruens ostenderet quàm parum temporalia curaret, quando bursam pecuniæ furi & deteriori tradidit, claues autem Ecclesiæ cum magna examinatione commisit Petro, quod est contra illos qui suas animas, vel aliorum illis committunt ad regendum, quibus bouem vel asinum non committerent ad vendendum. Ex præmissis ergo patet, quòd Christus & discipuli eius de eleemosynis & oblationibus fidelium tanquam pauperes viuebant. Sed Dominus pro Maria respondit, & eam more solito defendit, dicens: *Quid molesti estis huic mulieri?* quasi diceret, sine causa murmuratis, *opus enim bonum operata est in me*, &c. ergo non debetis eam reprehendere, non est perditio vnguenti, vt vos dicitis, sed opus bonum, id est, pietatis & devotionis obsequium. Vnde de bono opere lapidatis eam, contra rationem & iustitiam. *Sinite illam* nunc de hoc vnguento facere quod poterit, *ut in diem sepulturæ meæ seruet illud*, scilicet quod tunc pro ipsa præparabit: illud enim reseruabit, quia non potuit expendere præuenta acceleratione resurrectionis meæ. Vnde dimittenda est nunc facere, quod tunc facere non poterit, & illud vnguentum in loco istius nunc in me expensi tunc seruabit, vel præcepit partem istius vnguenti ad sepulturam suam reservari. Vnde credendum est, quòd ipsa hoc fecit edocta à Spiritu sancto, quia enim cognouerat eum in proximo moriturum, ipso hoc dicente: ideo vnguentum parauerat, cuius partem nunc expendit, & partem ad officium sepulturæ reseruauit: *nam pauperes semper vobiscum habebitis* quibus benefacere potestis, & recuperare quod modo neglectum dicitis: *me autem non semper habebitis*, scilicet præsentia corporali, ad habitandum vobiscum in carne passibili, quæ indiget vnctione tali: quasi diceret, poterit recuperare ad benefaciendum pauperibus, sed non ad vngendum corpus meum. Bonis & malis loquitur, de præsentia corporis sui. Sedet enim ad dexteram patris, postquam in cœlum ascendit, & secundum corpus non est hîc, qui præsentia maiestatis semper est hîc. Si tamen ad bonos pertines, semper habes Christum in præsenti per fidem, per signum, per baptismatis sacramentum, per altaris cibum & potum. Vnde alibi dicit eis, *Ecce ego vobiscum sum, vsque ad consummationem seculi*, quia erit cum fidelibus præsentia spirituali & sacramentali. *Quod habuit*, id est quod

Discipulorum reprehensio. — *Loculi dominici.* — Augustinus tract. 50. in Ioannem. — Daniel. 14. — Aug. ibid. *Loculos cur habuerit Christus?* Matth. 6. — Nicolaus tertius de verbor. significat. in 6. cap 3. — *Egestas Christi.* — *Loculi cur Iudæ traditi.* — Ioan. 21. — *Victus Christi.* — *Christum non semper haberi.* — Matth. 28.

quod potuit, *hoc fecit*, vel *quod habuit* facere ex officio pietatis, *hoc fecit*, in opere Deitatis: *præuenit enim vngere corpus meum in sepulturam meam* futuram designandam, quia in hoc facto præfigurauit eam de propinquo futuram: quasi diceret: Sinite vt faciat viuo dum potest, quod volet facere mortuo, sed non poterit. Vnde Alcuinus: Significat se mortuum & ad sepeliendum aromatibus esse vngendum. Ideo Mariæ, cui ad vnctionem mortui corporis præuenire non liceret, donatum est viuenti adhuc impendere obsequium, quod post mortem celeri resurrectione præuenta nequiuerit. Vnde & Theophilus: Præuenit ea quasi à Deo ducta vngere corpus meum, in signum sepulturæ futuræ, in quo proditorem confundit, ac si ei diceret: Qua conscientia mulierem confundis, quæ in sepulturam corpus meum vngit, & te ipsum non confundis qui te in mortem trades? *Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit*, & per hoc meam sepulturam præfigurauit. Quod vos putatis perditionẽ esse vnguenti, officium est, & significatio sepulturæ. Mysterium est quod agitur, in quo mors & sepultura mea citò fieri significatur. In proximo enim passurus sum, ideóque mihi hoc obtulit ad sepeliendum. Nec mirum si me vnguento perfuderit, & mihi bonum odorem fidei suæ dederit, cùm ego pro ea mox fusurus sim sanguinem meum, & daturus animam meam. Patientia ergo Domini arguit Iudam auaritiæ, & non pauperum causa dixisse quod dixit, sed obsequium Mariæ commendavit ostendens quòd esset moriturus, & ad sepeliendum aromatibus vngendus. *Tunc dixit eis Iesus, opus hoc*, commemorandum *in* dulcem, *memoriam eius*, id est, ad laudem eius recitandum, tanquam factum virtuosum, *vbicunque in toto mundo prædicatum fuerit hoc Evangelium*, id est, hoc factum mulieris pertinens ad Christi Euangelium, nondum enim Euangelia erant scripta, quasi diceret, vos insipienter eam reprehenditis pro eo facto pro quo ipsa laudanda est in vniuerso mundo, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium, id est, vbicunque dilatabitur Ecclesia per mundum, quia memoriale sempiternum habebit, ex hoc quod mihi fecit. Vbi Theophilus: Prophetat autem Dominus consequenter duas prophetias, scilicet quòd Euangelium eius prædicabitur in vniuerso mundo, & quòd opus mulieris laudabitur. Hæc Theophilus: Et hoc Domini dictum iam patet adimpletum. Vbi Beda: Notandum autem, quia sicut Maria gloriam adepta est, toto orbe quocunque Ecclesia sancta diffusa est, de obsequio quod Domino pia deuotione exhibuit, ita econtrariò ille qui obsequio ejus detrahere temeraria lingua non timuit, perfidiæ nota longè lateque infamatus, & Deo simul atque hominibus meritò factus est exosus, sed Dominus bonum laude digna remunerans, futuras impij contumelias tacendo præteriit. Hæc Beda. Nihilominus tamen & Iudas indignatus remansit, & inde proditionis causam & occasionem assumpsit, hinc habemus argumentum, quòd maius bonum quandoq; obmittendum est, pro minori bono quod iterum recuperari non poterit. Et præfertur hîc bonum quod videtur minus, ei quod videtur maius, in genere dico, non quò ad charitatem. Vbi sciendum quòd multa bona opera sunt, de quibus si peteretur consilium antequam fiant, non consuleremus quòd fierent, quia fortè possent fieri meliora postquam tamen iam incipiunt fieri, non sunt prohibenda. Et secundum Chrys. Fortè Iesus antequam effunderet vnguentum, elegisset potius illud dari

Sepulturæ significatio.

Beda in c. 14. Marci.

Iudæ proditionis origo.

Bona opera non consulenda fieri.

Chrysost. homil. 81. in Matth.

pauperibus, nunc verò quia iam factum erat, exprimit dicens, finite illam. Item quandoq; faciendum est illud quod est minus necessarium, & potest præponi magis necessario, si remanet locus implendi quod est magis necessarium, præsertim si tollatur locus faciendi id quod est minus necessarium, & immineat casus quòd illud minus necessarium non posset aliàs recuperari, & ideo fortè Dominus permisit sic fieri. Vnde & dixit quòd pauperes, non autem ipsum, semper haberent. In hoc autem quòd dicit, pauperes semper habebitis vobiscum, datur intelligi familiaritas, quam diuites debent habere ad pauperes, quia pauperes maximè facti sunt propter diuites. Circa ista Anselmus, ad sororem suam scribens, sic dicit: Gaude quæso huic interesse conuiuio, singulorum distingue officia. Martha ministrabat, discumbebat Lazarus, vngit Maria: hoc vltimum tuum est: frange ibi alabastrum cordis, & quicquid amoris, quicquid desiderij, quicquid affectionis habes, totum effunde super caput sponsi tui, adorans in homine Deum, & in Deo hominem. Si fremit, si murmurat, si invidet proditor, si perditionem vocat deuotionem non sit tibi curæ. Pharisæus murmurat inuidens pœnitenti, murmurat Iudas de effusione vnguenti, sed Iudex accusationem non recipit, accusatam absoluit. Sinite, inquit, illam, bonum enim opus operata est in me, laborat Martha, parat hospitium peregrino, esurienti cibum, sitienti potum, vestem algenti, ego solus Mariæ, & illa mihi totum præstare quod habet, à me quicquid optat, expectet. Hæc Anselmus. Conspice igitur Dominum Iesum cœnantem in domo Simonis, cum illis amicis suis, quia fortè consanguinei vel multum domestici erant eiusdem Simonis, & conuersantem cum eis paucis diebus, scilicet vsque ad tempus passionis suæ, sed amplius in domo Marthæ, hæc enim domus erat suum refugium speciale. Ibi cum discipulis suis comedebat & dormiebat, ibi & mater eius cum sororibus quiescebat, quam omnes multum honorabant, & maximè Magdalena, quæ eam semper associabat, nec ab ea vllatenus recedebat. Lazarus quippe & Maria Magdalena, & Martha ex patre & matre geniti insignes & diuites fuerunt, & Lazaro pars eorum, quæ in Hierusalem parentes habuerunt, scilicet quidam vicus, & Mariæ Magdalon castellum, seu oppidum Galilææ ad duas leucas de Bethsaida, contra Meridiem, & secundò miliario à stagno Genezareth, & Marthæ Bethania in partem de hæreditate parentum cessit & euenit, sed tamen propter hospitalitatis gratiam, simul cum Martha manebant, quia ipsa prudentior ad dispensandum erat, & ideo etiam in receptione Domini, sola aliquando Martha legitur nominata. Conspice etiam ipsam dominam, quia de dilectissimo filio suo timore perterrita erat, nec se ab eo illo tempore separabat. Et cùm Dominus defendens Magdalenam à murmure proditoris, dicens, *mittens hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit*, an non credis quòd huius verbi gladius matris animam pertransiret? quid enim de morte sua expressius dicere poterat? Similiter & omnes alij erant perterriti, & anxiis cogitationibus pleni, colloquentes adinuicem vnus cum altero, hincinde in ore illorum qui habent dura & aduersa tractare. Compatere ipsis, & tunc libenter cum eis conuerseris. *Cognouit ergo*, per famam publicam *turba multa ex Iudæis*, qui ex tota terra venerant ad diem festum, *quia illic*, scilicet in Bethania *esset Iesus*. Bethania enim prope Hierusalem, quasi ad duo miliaria erat, &

Pauperes semper habendi.

Diuisio bonorum Lazari & sororum.

& ideo de facili hoc cognoscere poterant, *& venerunt illuc, non propter Iesum tantum, sed etiam vt Lazarum viderent*, suscitatum. In hoc innuitur duplex causa. Vna, propter ipsum Iesum reuerenter visitandum, alia, vt viderent Lazarum suscitatum. Et hoc propter duo: Primò, quia illud quod factum circa ipsum audierant, valde mirabile erat, & hoc homines videre desiderant. Secundò, quia sperabant Lazaro referente aliquid de alia vita percipere & audire, cuius cognitionis desiderium homini est innatum. Curiositas tamen magis eos adduxit quàm charitas, nec tantum amore ducebantur, quantum admiratione, quia sicut se cupiditas hominum habet, noua videre & audire cupiebant. *Curiositas Iudæorum.* Sed illa curiositas mala non erat, ex qua ad fidem induci poterant. Nos econtrà si cognoscimus Iesum obedientis animæ domum in qua inhabitet inuenisse, veniamus illuc contemplatione, non propter hominem tantum, quem in anima suscitatum videmus, sed vt vitam bonam imitemur, & per hoc ad visionem Iesu perueniamus. *Iudæorum stulta cogitatio.* *Cognouerunt autem principes sacerdotum*, dolentes de manifestatione gloriæ Christi, *vt & Lazarum interficerent*, ad occultandum miraculum, quia multi ex Iudæis propter illum abibant & credebant in Iesum, conuicti signo maximo, & inducti ad credendum. In quo videbantur manifestè Deo obuiare, ipse enim viuificauerat Lazarum, & isti volebant occidere eum, ex quo & maxima patet malignitas eorum. Stulti & maligni Iudæi eum occidere volebant, quem nuper Dominus suscitauerat, ac si iterum eum resuscitare non posset. *Augustinus tract. 50. in Ioannem.* Vnde Augustinus: O stulta cogitatio, & cæca sæuitia. Dominus Christus, qui suscitare potuit mortuum, non posset suscitare occisum? Ecce vtrumque fecit Dominus & Lazarum mortuum, & seipsum suscitauit occisum. *Chrysost. homil. 65. in Ioannem.* Vbi & Chrysostomus: Nullum autem miraculum Christi, eos ita furere fecit, hoc enim mirabilius erat, & coram multis factum est, & erat inopinabile, mortuum quadriduanum videre ambulantem & loquentem.

ORATIO.

DOmine Iesu Christe, qui pro omni mundo passurus venire & morari in Bethania, id est, in domo obedientiæ, & ibidem cœnare voluisti, ac caput & pedes tibi vngi permisisti, da mihi vt in vera obedientia perseuerando, per hanc tibi refectionem facere merear spiritualem, quia tu in nostra delectaris, & quodammodo pasceris obedientia. Fac etiam me ibidem caput tuum, & pedes vngere, caput quidem, diuinæ virtutis tuæ potentiam digna reuerentia & laude confitendo, pedes verò, assumptæ humanitatis mysteria similiter dignè suscipiendo, vel caput, te Christum venerando, & pedes, tuis fidelibus obsequendo, vt tuam gratiam consequar sic agendo. Amen.

De Sessione Domini super pullum & asinam.

CAPVT XXVI.

Ioann. 12. Matth 21. Marci 11. & Luc. 19. FRequentabantur mysteria, implebantur scripturæ per Dominum Iesum instante tempore quo volebat per proprij sanguinis effusionem mundo conferre remedium. Igitur, *in crastinum*, id est, in die sequenti, scilicet dominica, summo mane parauit se ad ad eundum in Hierusalem nouo & inconsueto modo, sed sicut fuerat prophetatum. Imminente itaque paschali tempore quo immolabatur agnus, ipse tanquam verus agnus ad locum passionis accessit, pro salute mundi voluntariè immolandus, facto ostendens quòd erat paratissimus se humiliare, & obedire vsque ad mortem contemptibilissimam & acerbissimam pro omnibus. Secundum Bedam: Præceptum legis erat, vt decima luna primi mensis agnus, siue hædus in domo recluderetur vsque ad decimam lunam eiusdem mensis, quando ad vesperam immolabatur, vnde & verus agnus, ex omni grege sine macula electus, pro populi sanctificatione immolandus, ante quinque dies, id est, decima luna Hierosolymam ascendit, vt sic veritas figuræ responderet. Cúmque Dominus Iesus pergere vellet, mater, vt creditur pro affectu eum retinebat. Similiter & discipulis, & aliis intolerabile videbatur quòd illuc iret, & vt poterant eum retrahebant. O Deus quomodo diligebant eum? & quomodo erat eis amarum quicquid læderet ipsum. Ipse verò aliter disposuerat, qui vniuersorum salutem sitiebat, cœpit igitur ire, & illa parua, sed fidelis discipulorum comitiua post ipsum incedere, *& venit Betphage*, in medio itineris quæ erat viculus, seu villa parua sacerdotum, in latere & descensu seu decliuio montis Oliueti versus Hierusalem, distans vno miliario à Bethania, quæ est in alio latere montis eiusdem, & vno à Hierusalem: vnde Bethphage locus sacerdotum, bene *Betphage.* domus buccæ seu maxillarum interpretatur, quia maxilla propria erat pars sacerdotum in lege, quorum erat prædicare, & verbum Dei proponere. Sacerdotes enim qui per hebdomadam in templo deseruiebant, completo officio vicis suæ, illuc ad manendum diuertebant, vbi etiam pecora sua alebant. Licèt enim non habebant hæreditatem ad excolendum, habebant tamen domos ad nutriendum animalia, & ad manendum tempore quo non vacabant cultui diuino in Hierusalem. In hoc quòd Dominus venit in montem Olíueti, signi- *Oliueti mons.* ficatur, quòd per solam pietatem veniebat ad passionem, & non per necessitatem. Secundum Hieronymum, iste mons vocatur mons olei chrysmatis, & luminis, in quo significatur triplex effectus dominicæ passionis, in oliua venia indulgentiæ, in chrismate vnctio gratiæ, in lumine splendor gloriæ. Ibi ergo Dominus expectans, *misit*, inde, *duos discipulos*. Secundum Chrysost. & Gloss. hi *Chrys. hom. 37. operis imperfect.* fuerunt Philippus & Petrus, quorum primus Samariam, quasi asinam, secundus Cornelium, quasi asinæ pullum adduxit, tales enim debent mitti ad prædicandum, scilicet qui habent agnitionem veritatis, seu scientiam ad intelligendum, & splendorem honestatis, seu gratiam ad docendum. Petrus enim interpretatur agnoscens. Philippus, os lampadis. Misit autem discipulos, quasi discipli- *Duo cur missi.* natos, propter ædificationem templi *, sed duos, ** aliâs, exempli.* propter firmitatem verbi, quia in ore duorum vel trium, stat omne verbum, & pluribus aliis de causis destinauit hunc numerum, sicut & binos misit ad prædicandum. Vnde Hieronymus. Misit duos, *Hieron. in c. 11. Marci.* propter societatem, propter duplicem humilitatem cordis & corporis, & propter duplicem geminam charitatem, Dei & proximi. Et iterum: Siue propter theoricam & practicam, id est, scientiam & opera. Vnde & Beda. Rectè autem duo mittun- *Beda in c. 11. Marci.* tur, siue propter scientiam veritatis, & munditiam operis, seu propter geminæ dilectionis: Dei videlicet & proximi Sacramentum, toto orbe prædicandum. Vnde etiam Chrysostomus: Duos autem *Chrys. hom. 37. operis imperfect.* misit Apostolos, quia per duo generalia mandata

omne

omne genus hominum de peccato absoluitur. Qualia? *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum.* In his duobus omne peccatum expellitur, & omnis iustitia consummatur. Aut certè illa duo: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, & quod vultis vt faciant vobis homines, facietis eis & vos similiter.* Vnde & Remigius: Duos quippe misit, propter duos ordines prædicatorum missos Iudæis & Gentibus, siue duo sunt præcepta charitatis, siue propter duo testamenta, siue propter literam & spiritum. *Et dixit eis: Ite in castellum,* scilicet in Hierusalem, *quod contra vos est,* id est, coram vobis est, & vobis ex opposito positum ad radicem alterius montis, scilicet Sion. Hoc etiam dicit, quòd contradictionem futuram in Hierusalem contra Apostolos præuidebat. Et dicit castellum, quia vsus sacræ Scripturæ est, aliquando castellum pro ciuitate, & ciuitatem pro castello ponere. Vel dicitur castellum, propter loci situm & fortitudinem, quia triplici muro, ac propugnaculis & fortalitiis, ad modum castri clausa erat Hierusalem. Vel vocat eam sic despectiuè, iam enim nomen ciuitatis amiserat, quia ex libertate temporali in seruitutem gentium redacta & Romanis subiecta erat. Item de libertate spirituali redacta erat in seruitutem peccatorum, & de frequentia populorum in paucitatem habitatorum, & ideo dicitur diminutiuè castellum. Item non vocat Hierusalem ciuitatem, quia non erat ibi ciuium vnitas, sed multiplex discordia inter eos, sed vocat eam castellum, quia munita erat armis militiæ contra Christum. *Et statim,* scilicet ante portam, & introitum ciuitatis, *inuenietis asinam & pullum eius, super quem nullus sedit,* in biuio & loco publico alligatos, & ad ministeria pauperum deputatos. Mos quippe erat in illis regionibus, vt in singulis ciuitatibus & viculis, asinus, vel quodlibet animal, ad opus vel ad sedendum aptum, præparatum haberetur pro pauperibus, qui propria iumenta non habebant, & si cui necesse esset opere vel itinere vnius diei, eo vteretur, de cuius sustentatione habitatores vrbis communiter cogitabant, sed cùm quis eo vtebatur, pro tempore illo pabulum ei dabat, & post vsum ad locum determinatum reducebat. Mos igitur iste tunc Hierosolymis seruabatur, vbi in loco publico ligata erat asina, & cum ea pullus, qui pariter ad opera communia nutriebantur. Nondum enim quisquam eum ascenderat, & qui asina vtebatur, vtrique de pabulo prouidebat. *Soluite & adducite mihi.* Vbi Chrysostomus: Ecce igitur quàm humile & contemptibile animal Christus rex regum elegit ad insidendum, cùm Hierusalem ingrederetur. *Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus,* scilicet omnium, *his opus habet, & confestim,* sine contradictione, *dimittet eos.* Dicit enim Chrysostom. quòd virtus Christi mouit & præparauit cor Domini, id est, custodis illorum animalium, vt mox ad verbum eorum daret eis, quamuis ignotis. Mysticè castellum mundus, discipuli verò prædicatores, mundus verò est contra prædicatores, quia mundus amat diuitias, honores, & delitias, econtrà prædicatores prædicant paupertatem, abiectionem, & asperitatem. Asina, populus Iudaicus propter stultitiam, pullus, populus Gentilis propter lasciuiam, & peccandi consuetudinem. Dicit ergo discipulis, *Ite,* ad prædicationis officium, ad Sacramentorum ministerium, *in castellum,* id est, in mundum, qui multipliciter impugnat Deum, scilicet erroribus, in incredulis, fictionibus, in hypocritis, voluptatibus, in impudicis, vanitatibus, in superbis, cupiditatibus, in auaris & ambitiosis. Vnde Ioannes: Totus mundus in maligno, id est, in malo igne positus est. *Quod contra vos est,* dissimili conuersatione, tumida mentis obstinatione, pudibunda oris obiurgatione. *Et statim inuenietis,* quia sine magna solicitudine quærendi, *asinam alligatam, & pullum cum ea,* quorum, secundum glossam, vnum ad Iudæos, scilicet asina, alterum ad Gentes, scilicet pullus refertur. Igitur Iudæa secundum Deum, & in spiritualibus mater est gentium, quia de Sion exiuit lex. Ecce triplex miseria conditionis peccatorum, quæ debet nos mouere ad quærendum. Bestialis similitudo, quia de homine iumentum est factus, & ideo dicit, *asinam & pullum eius.* Spiritualis ligatio, quia de libero factus est captiuus, & ideo dicit, *alligatam,* talis multitudo, quia stultorum infinitus est numerus, & ideo dicit, *statim inuenietis,* vbique enim occurrunt peccatores. Vt autem dicit Chrysostomus: Propter quasdam similitudines animalibus his assimilati sunt homines, Deum, vel Dei filium non cognoscentes, est enim animal hoc immundum, rude, stultum, & infirmum, sic fuerunt homines ante Christi aduentum, & alligati praua consuetudine peccati, quod vinculum fortius est cæteris, quia licet alia vincula vetustate putrescant, & corrumpantur, vinculum tamen peccati sua vetustate fortificatur, super quem nemo sedit, quia nulli vult obedire, soluite, monitis vestris ab erroribus & peccatis enodando & extrahendo, & solutos ostendendo, & adducite mihi, in fide & moribus informando, vt soluti à vinculis me sequantur imitando, sicut enim auis, quæ portat secum vinculum, non potest bene ad prædam suam volare, nec etiam post prædam suam potest currere canis vinculatus, sic nec peccator post Christum vinculo peccati ligatus. *Et si quis vobis aliquid dixerit,* impedire vos volens, *dicite quia Dominus,* omnium, cui omnia seruire debent, *his opus habet,* & operam eorum desiderat, non propter suam necessitatem, sed propter nostram vtilitatem, vult enim nostram conuersionem propter nostram salutem. *Et confestim,* id est, sine contradictione, *dimittet eos,* cognito mandato superioris.

Moraliter castellum Domino & suis Apostolis, ac suæ gratiæ muneribus contrarium, potest dici cor hominis peccatoris, rationibus & excusationibus quasi muris & propugnaculis contra Deum munitum, ac per turrim elationis, & per murum obdurationis, & per seram pertinaciæ firmatum. Asina in eo ligata, est anima vinculis peccatorum præpedita pullus lasciuus, est affectus lubricus & malus, duo discipuli, sunt timor & amor ordinatus, qui asinam & pullum soluunt, dum ea peccatis absoluunt, & Dominum desuper stratis vestibus sedere faciunt, dum eandem animam omnibus virtutibus, & donis imbuunt. Vbi Chrysost. Ligata erat asina, id est, diabolici erroris vinculo impedita, vt non haberet libertatem ire quò vellet, nam omnes homines antequam peccemus liberum habemus arbitrium, si volumus sequi voluntatem diaboli, an non. Quod si semel peccantes obligauerimus nos operibus ejus, iam omnino nostra virtute euadere non possumus, sed sicut nauis fracto gubernaculo illuc ducitur, vbi tempestas impulerit, sic & homo diuinæ gratiæ auxilio, perditæ per peccatum, non quod vult agit, sed quod diabolus vult. Et nisi Deus valida manu misericordiæ solueriteum, vsque ad mortem in peccatorum suorum vinculis permanebit; ergo nostra quidem

Marginalia: Matth. 22. — Matth. 7. — *Castellum pro ciuitate.* — Chrys. hom. 37. operis imperfect. — Idem ibid. — *Mysticè.* — 1. Ioann. 5. — Mich. 4. — *Miseria triplex Iudææ.* — Eccles. 1. — Chrys. hom. 37. operis imperfect. — *Asinis similes.* — *Moralit.* — *Asina ligata.* — Chrys. ibid. — *Anima ligata per dissolutionem quit.*

quidem voluntate & negligentia alligamur, per Dei misericordiam absoluimur. Et sic homo, priusquam peccet, liberum habet arbitrium vtrum velit sub regno esse diaboli, cùm autem peccando tradidit se sub regno ipsius, iam non potest de potestate eius exire. Sed prima voluntas eius, in necessitatem conuertitur. Et hoc est quòd homines seculares & peccatores dicere solent: Nunquid volumus esse sancti? & quis non vult esse iustus? sed non possumus, verum quidem est quod dicunt, sed non habent excusationem, quia primùm potuerunt non esse sub potestate diaboli si voluissent. Postquam verò posuerunt thronum diaboli in cordibus suis, iam non potest eos de potestate diaboli eripere, nisi solus Deus. Hæc Chrysost. Vnde Bernardus: Difficilis prorsus res, & soli diuinæ virtuti possibilis, susceptum semel peccati iugum à seruis * suis excutere, quoniam qui facit peccatum, seruus est peccati. Nec etiam liberari potest ab isto iugo nisi in manu forti, hæc est magna misericordia, magnis necessaria peccatoribus. De qua dicitur: *Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.* Hæc Bernardus. Studeat ergo Iesus à diabolo vt citò eius dirumpat iugum, quia tanto facilius, quanto citius eius dominium euitatur. *Hoc autem totum factum est*, *vt* præter humilitatis exemplum, in hoc facto ostensum, etiam, *adimpleretur*, consecutiuè, non effectiuè, quod dictum est per Prophetam, *Zachariam*, dicentem: *Dicite filiæ, Sion*, scilicet ciuitati Hierusalem, hoc est habitantibus in ea. *Noli timere*, immo exulta & iubila, vbi dat securitatem, & excludit timorem humanum & seruilem. *Ecce rex tuus*, id est, Christus, *venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum suum subiugalis*, id est asinæ sub iugo & onere positæ & domitæ, non super vtrumque simul, sed successiuè. Et bene dicit, *filium subiugalis*, quia populus Gentium exemplo Iudæorum credidit, vel à Iudæis ad Gentes verbum Domini emanauit. In tali aduentu, & tam humili significatur regis clementia, quæ subditis valde est accepta, quasi diceret, non veniet in fastu regio, propter quod posset esse odiosus, sed veniet in mansuetudine, propter quod est magis diligendus. Noli ergo timere regis oppressionem, sed magis exultans agnosce regem tuum mentes regentem, & ad regnum cœlorum perducentem. Secundum Chrysostom. Consueuerunt homines timere reges venientes, propter nouitates bellorum, & exactiones, & seruitutes atque iniusta grauamina, sed noli timere Hierusalem, quia iste rex veniens non est talis, sed mansuetus & humilis, non in multitudine exercitus & equorum ingrediens, sed cum humili turba asinæ insidens. Signum quippe aduentus Christi in Hierusalem ad redemptionem populi, fuerat in Zacharia prædictum, & celebri fama diuulgatum, videlicet quòd Christus venturus erat in Hierusalem in paupertate & humilitate, sedens super asinam & pullum ejus, & ideo legisperiti hoc videntes in ipso completum, ostenduntur contemptores suæ maiestatis, quia eum non receperunt, sed magis tanquam deceptorem persecuti sunt. Hoc autem non solum impletum est, quia erat prædictum, sed etiam antè prædictum est, quia erat implendum. Vnde cùm dicit, *vt impleretur*, hic, vt, consecutiuum est, non effectiuum. Circa hoc autem, quòd Hierusalem dicitur filia Sion, est sciendum, quòd mons Sion pars est sublimior ciuitatis Hierusalem versus Meridiem, & aliquantulum etiam ad Occidentem, in quo erat rupes prærupta quæ Mello vocabatur, in cuius angulo quodam & colle satis eminente erat arx & turris Dauid, ad quam mille clypei pendebant, omniúmque fortium armatura, vbi Dauid habitauit, & eam ciuitatem David appellauit. Vnde ciuitas Hierusalem dicitur filia montis Sion, quia in eo erat fortalicium ciuitatis, scilicet turris Dauid defendens & protegens ciuitatem, sicut mater filiam. Vnde canitur: *Vrbs fortitudinis nostræ Sion.* Vt ergo propheta omnem excusationem ignorantiæ à Iudæis auferret, cùm Domini aduentum prædiceret, ipsam qualitatem Domini aduenientis ostendit, ac si diceret: O vos Iudæi, quòd ille aduentus Domini in carnem venturus est, his signis regem vestrum cognoscite, cùm videritis eum venientem mansuetum, non superbum, sed humilem, non armorum splendore terribilem, vt quondam ad vestram destructionem Nabuchodonosor & Antiochus venerunt, sed ad restaurationem, non vt auferat à te temporale regnum atque terrenum, sed conferens tibi (si credideris) cœleste, & sempiternum regnum, non vt ducat te in terram alienam vinctum, sed vt restituat te in propria liberum, quòd autem *tuus* sit tale est, ac si diceret. *Tuus*, inquam, non alienus, non extraneus, sed proprius tibi promissus, ex te natus, & in te nutritus, & tibi, hoc est ad tuam salutem & vtilitatem veniens, *venit*, *inquam, tibi*, non sibi, sicut prælati multi potius veniunt ad visitandum propter lucrum suum, quàm propter salutem subditorum, scilicet vt suas procurationes accipiant, magis quàm vt defectus corrigant, quòd verò subiungit, *mansuetus*, ostendit suam mansuetudinem non solum in verbis, sed etiam in subiugalis sessione. Vnde Chrysostomus: Sciens autem Propheta malitiam Iudæorum, quia contradicturi erant Christo ascendenti in templum, ideo antè præmonuit, vt per hoc signum cognoscerent Iudæi regem suum, dicens: *Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum eius.* Cùm ergo videritis eum in templo ô Iudæi, nolite dicere, non habemus regem nisi Cæsarem, nolite superbè agere contra eum, quia rex tuus venit tibi, sedens super asinam. Si intellexeris, tibi veniet, si non intellexeris, veniet contra te, id est, si intellexeris, veniet vt saluet te, & sub pedibus tuis subiiciat gentes. Si autem non intellexeris, veniet vt perdat te, & de templo sanctitatis expellat, & aliam sponsam de gentibus castiorem inducat in cubiculum sanctitatis, vis cognoscere mansuetudinem venientis? considera speciem aduentus eius. Non sedet in curru aureo pretiosa purpura fulgens, nec ascendit super feruidum equum discordiæ amatorem & litis, qui gloriæ iactantia pectus habet repletum, & gaudet ad vocem tubæ, sed sedet super asinam tranquillitatis & pacis amicam. Non autem vides in circuitu ejus splendentes gladios, aut cætera ornamenta armorum terribilium. Sed quid? Ramos frondentes, testimonia pietatis & pacis. Venit ergo mansuetus, non vt propter potentiam timeretur, sed vt propter mansuetudinem amaretur. Hæc Chrysostomus. Mysticè, *dicite*, ô prædicatores, *filiæ Sion*, id est, Ecclesiæ militanti, sicut enim Hierusalem dicitur filia Sion, quia ab hoc monte sicut à matre protegi videtur, sic Ecclesia militans filia Ecclesiæ triumphantis dicitur, quia ab ea sicut à matre protegitur. *Ecce rex tuus venit tibi*, id est, ad vtilitatem tuam, non suam, *sedens super asinam & pullum*, id est, in præcordiis vtriusque populi, quasi diceret, prædicate mundo aduentum Christi in carnem, vt

Bernardus serm. de triplici misericordia.
* aliàs, à ceruicibus.
Peccati iugum abiicere solius Dei est.
Ioan. 8.
Psalm. 50.
Zach. 9.
Subiugalis filius.
Adventus humilis Domini.
Chrysost. homil 67. in Matth.
Sion.
Turris Dauid.
Prouerb. 10
Tuus rex quid.
Chrys. hom. 37. operis imperfecti.
Tibi venit, quid.
Mystice.

vt cognoscatur & credatur, vt recipiatur & colatur. *Euntes autem discipuli*, tanquam veri obedientes, non refutauerunt hoc officium vt paruum, sed *fecerunt sicut præcepit illis Iesus, & adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt.* Sic quoque, vt dicit Basilius, decet nos & infima opera plurimo cum affectu & studio aggredi, scientes quòd quicquid intuitu Dei fit non est paruum, sed dignum regno cœlorum. Vestimenta Apostolorum quibus turpitudo carnis cooperitur, & ornata sessio Domino paratur, Apostolica instituta & exempla ac doctrinam virtutum significant, quibus corda hominum instruxerunt, vt Deum habitatorum habere possent, quibus receptis à Iudæis & Gentibus, sedit in eis Christus, quia nisi anima his instructa fuerit & ornata, Deum sessorem habere non meretur. Vnde Bernardus: Domino quoque sessuro super asellum, vestes suas discipuli substrauerunt, significantes Saluatorem seu salutem nequaquam insidere nudæ animæ, quam non videlicet vestitam inuenerit doctrina & moribus Apostolorum. Hæc Bernardus. Christus ergo super asinam & pullum sedit, propter veritatem præallegatæ prophetiæ, quæ hoc expresse dicit. Et primò sedit super asinam, secundò post aduentum turbæ de Hierusalem, sedit super pullum, qui quia indomitus & lasciuus erat, & super eum nemo adhuc sederat, nec adhuc applicatus humanis vsibus fuerat, propter inquietudinem & inconsuetudinem forsan recalcitrabat, & ideo Christus rex mansuetus descendit, & deinde super asinam sub iugo domitam iterum ascendens sedit. Hoc autem factum est in figura, quia per asinam significabatur populus Iudaicus, qui sub lege laborauerat, & iugum legis traxerat, ac multis vinculis peccatorum alligatus erat, per pullum populus Gentilis, qui iugo legis subiectus non fuerat, nec quis eum iugo Domini coercuerat, ac diuersis dogmatibus & erroribus subditus erat. Ad hoc ergo Christus veniebat, vt vtrumque populum sibi per fidem Catholicam subiugaret, sedens autem primò super asinam, secundò, super pullum, deinde iterum super asinam, significauit quia de Iudæis transiuit ad Gentes, & iterum in fine mundi de Gentibus transibit ad Iudæos vt postquam plenitudo Gentium intrauerit, omnis Israël saluus fiat. Hoc mysterium etiam notatur in delatione missalis à cornu ad cornu altaris. Vel secundum glossam: Non ad literam super vtrumque in tam breui spatio sedit, sed spiritualiter intelligendum est, quia in præcordiis vtriusque populi sedet. Vnde & Chrysostomus: Sedet super asinam & pullum eius, vt & in Iudæis sederet, & in Gentibus. Sedere autem super iumenta, est in præcordiis eorum habitare, vt dicat illis Christus: *Tollite iugum meum super vos, & videte quia mitis sum & humilis corde.* Non est autem contrarietas quòd Matthæus dicit asinam & pullum, cæteri autem tantùm dicunt pullum, quia vnus quandoque dicit, quod alius tacet & prætermittit. Matthęus quidem scribens Hebræis, Hebræorum eloquio rectè asinam & pullum refert, simul Domino adductos, sciebat enim notitiam Dei venturam ad Iudæos & Gentes sed cæteri Euangelistæ scribentes Ecclesiæ Gentium Græco sermone, solummodo mentionem pulli faciunt, quia quod gentium salutem specialiter respicit, attendunt. Moraliter per asinam potest intelligi caro nostra pigra, stolida, lasciua, ab anteriori debilis, id est, ad spiritualia, à posteriori fortis, id est, ad temporalia, per pullum carnalis affectus, & vanum desiderium nostrum quæ ligantur, id est, voluptatum illecebris irretiuntur, sed ea soluere & subiicere debemus, vt Deus ibi sedeat, illique dicamus, *vt iumenta factus sum apud te*, onus taxa, & portabimus, & econuersò audiamus: *Empti estis precio magno, portate Christum in corpore vestro*; per illos ergo qui asinam & pullum ad Christum deducebant, pœnitentes significari possunt, qui carnem suam dant Deo, per mortificationem, & animam, per contritionem, sicut enim per asinam caro, sic per pullum animus designatur. Ad ostendendam ergo suam humilitatem & mansuetudinem, Dominus non super superbum & feruidum, sed humilis super humile, & mitis super mite animal sedit, quia non in superbis & asperis, sed in humilibus & quietis tantum requiescit, non curru vel equis vtens, non scutiferos circonducens, sed magnam vtilitatem & mansuetudinem hinc ostendens. Ergo etiam in exterioribus necesse est vt humilitatem prætendas, si Christum sequi desideras in equitatura, in veste, in cibo, in domicilio, & in omni apparatu. Et secundum Chrysostomum, quia contingebat quosdam infirmiores existentes, subiugali opus habere, hîc mensuram nobis sapientiæ posuit, monstrans quòd super equos & mulos, aut hos iuncto ferri necesse non est, sed sufficit asino vti, & vltrà non procedere, & vbique eo quod necessitatis est contentum esse. Interroga autem Iudæos, quis rex super asinam delatus intrauit Hierosolymam? Sed non vtique alium habent dicere quàm hunc solum. Hæc Chrysostomus. Vnde Dominus legitur alibi equitasse, vel mulum ascendisse, sed modo tantum asinasse, & tamen eadem hebdomada legitur morte turpissima condemnatus fuisse. Quid fiet de multis prælatis, qui cum equorum multitudine equitant, & hoc de patrimonio crucifixi & bonis Ecclesiasticis? hoc enim est contra Christi exemplum hîc eis ostensum. Item est contra illud Deuteronomii: *Cùm fuerit rex constitutus, non multiplicabit sibi equos.* Si non licet regi, quanto minus Pontifici? Si non laico, quanto minus clerico? Si non de redditibus proprii patrimonii, quanto minus de patrimonio crucifixi? Sed non superbiant qui equis vel curribus vehuntur, quia & ligna, & lapides, & aliæ res viles plerunque sic ducuntur. Vnde Chrysostomus. Quid tibi arrogas, & magna sapis ô homo, quoniam excelsus super equum veheris, quia te trahunt mularum quadrigæ? & quale istud est, nam & saxa ita plerunque & ligna gestantur. Speciosa veste circundaris, sed respice pro cultu vestium virtutum decore fulgentem, & videbis te quidem putrefacto iam fœno similium, illum verò arbori admirabiles fructus ferenti, maximáque præbenti cernentibus voluptatem. Hæc Chrysostomus: Conspice nunc bene, & considera quomodo Dominus mundi incedebat. Quanuis enim iustissimum foret eum honorari, honoris tamen tempore talibus dextrariis & phaleris vsus est, & in hoc suo honore honorabilem pompam mundi non modicum vituperauit, non fuerunt hæc animalia ornata frenis, & sellis deauratis, & phaleris sericatis, more stultitiæ mundialis, sed quibusdam vilibus pannis & funiculis, cùm tamen esset Rex regum, & Dominus dominantium. In hoc ergo facto vtile humilitatis, exemplum Dominus suis reliquit, sed filii superbiæ proh dolor! parum hoc attendunt. Vnde legitur, quòd cùm Heraclius Christianissimus Imperator, reuertentes à cæde Codroes regis Persarum, per portam, per quam Christus in die palmarum

Marginalia: Bernardus serm. 37. in Cantica. — Chrys. hom. 37. operis imperfect. — Matth. 11. — *Concordia Euangelistarum.* — *Moraliter.* — Psalm 82. — 1. Cor. 6. — *Humilitas etiam in exterioribus habenda.* — Chrysost. hom. 67. in Matth. — *Contra prælatorum pompam.* — Deut. 17. — *Humilitas Christi.* — *Heraclius Hierusalem ingrediens.*

marum intrauit, in equo regio & ornamentis imperialibus decoratus ingredi vellet, repentè lapides portæ descenderunt, & inuicem, quasi vnus paries se clauserunt, super quo cunctis stupentibus Angelus Domini signum crucis in manibus tenens super portam apparuit, dicens: Cùm Rex cœlorum Christus per hanc portam ad passionem intraret, non cultu regio, sed humili asello ingrediens humilitatis exemplum suis cultoribus dereliquit. his verò dictis Angelus Domini abscessit. Tunc Imperator lachrymis perfusus, discalciatus, & vsque ad camisiam spoliatus, crucem Domini accipiens, vsque ad portam humiliter baiulauit. Moxque lapides ad suum locum redierunt, & intrantibus cunctis ingressum patefecerunt. Mysticè secundum Remigium: Saluator noster asino sedens Hierosolymam tendit, quando Ecclesiæ vniuersali, vel cuique animæ fideli præsidens, & eam in hoc seculo quasi iumentum regit, & post hanc vitam ad visionem cœlestis patriæ introducit.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui ad passionem spontaneus aduenisti, adueni & mihi misero per gratiam in corde meo. Et qui me tunc reparasti per crucem, iterum lapsum repara per eandem beatificam passionem. Largire mihi Domine vt in omnibus humilitatem & mansuetudinem custodiam, ac tibi carnem & spiritum totaliter subiiciam, & vt iumentum apud te fiam, quatenus in me sedens, & me quasi iumentum regens, nunc ad intimæ pacis gustum, supernæque pacis desiderium ducas, & tandem ad eiusdem pacis visionem introducas. Amen.

De gloriosa Domini susceptione.

CAPVT XXVII.

Matth. 21. Marci. 11. Lucæ. 19. & Ioann. 12. Et cùm appropinquaret Iesus ad descensum montis Olíueti, multi descendentium cum eo, ex quibus plures de Hierico fuerant eum secuti, *substernebant vestimenta sua in via, alij autem cedebant ramos*, virides, *de arboribus*, fructiferis, quibus mons Olíueti consitus est, *& sternebant in ea*, vt viam ornarent, & ne iumentum in lapidem offenderet, ne calcaret spinam, ne laberetur in foueam. *Oliueti mons.* Mons enim Olíueti mons vberrimus est, & decorus, arboribus plenus, & maximè oliuarum, à quibus & nomen accepit. Turba autem multa, quæ conuenit ad diem festum in Hierusalem de omnibus tribubus Israël, quia omnes tenebantur venire in Hierusalem in paschali solemnitate, ac pueri, ac plebecula Hierosolymorum, cùm sciuerunt Iesum aduenire, *tollentes ramos oliuarum & palmarum, exiuerunt obuiam ei*, reuerenter vsque ad montem Olíueti, & vt regem cum hymnis & Canticis, ac vestium suarum & armorum stratione, ac lætitia magna eum honorificè susceperunt, & ab illo loco vsque Hierusalem, cum hymnis & laudibus deduxerunt, canentes, gloria, laus & honor tibi sit, Rex Christe redemptor. Quod diuina dispensatione factum est, ad designandum victoriam, quam Christus erat in proximo habiturus, qua erat moriendo mortem superaturus, & trophæo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. Hæc processio in arca fœderis præfigurata fuit, quam Dauid in iubilo deduxit, 2. Reg 6. Post Lazarum suscitatum, & vnguentum super caput Iesu effusum, odore famæ eius iam respersо in populo per circuitum, præsciens ipse turbam obuiam sibi venturam, ascendit asellum, vt inter applausus occurrentium populorum miræ præberet humilitatis exemplum. Inter alia quippe Christi miracula, maximè miraculum auditum de Lazaro ad hanc deuotionem *Miraculum summum.* & honorificam obuiationem eos commouit, quia, secundum Augustinum, inter omnia miracula Augustinus tract. 50 in Ioannem. quæ fecit Dominus noster Iesus Christus, Lazari resuscitatio præcipuè prædicatur. Istud enim euidentius & mirabilius signum erat, & ideo vltimò ipsum reseruauit, vt magis eorum memoriæ imprimeretur. Miraculis ergo trahebantur, qui verbis non mouebantur. Vbi Origenes. Pulchrè au- Origenes tract. 14. in Matth. tem turbas, laudantes Deum, ad descensionem montis occurrisse legimus, vt operatorem mysterij spiritualis significarent sibi venisse de cœlo. Vbi & Beda: Descendente etiam Domino de mon- Beda in c. 15. Lucæ. te Oliuarum, turbæ descendunt, quia humiliato misericordiæ authore, necesse est eos qui misericordia indigent, eius vestigia imitari. Cùm autem turbæ obuiantes peruenissent ad Christum, facta sibi reuerentia præcesserunt, aliis sequentibus ipsum, & sic erat Christus in medio eorum. Vnde sequitur: *Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes, filio Dauid Osanna*, quod est vox exultantium pariter & laudantium, vel obsecrantium, magis affectum indicans, quàm aliquam rem significans, sicut racha interiectio indignantis dicitur, nihil expresse designans. vnde secundum vocem, neque Græcus, neque Latinus interpretari potuit, sed secundum sensum interpretantur quidam saluifica, vel saluum me fac. Et est Osanna verbum Hebræum, ex corrupto & integro compositum. Dicitur enim Osanna, litera subtracta, quasi osianna; osi ergo corruptum, anna est integrum: osi autem apud eos interpretatur salua, vel saluifica, vel saluum fac, & anna est interiectio obsecrantis, sicut apud nos heu dolentis, nam sicut apud nos à dolente dicitur heu, sic apud illos ab obsecrante dicitur anna, & valet apud nos vtinam, quod est aduerbium optandi. Et ideo Osanna tantum valet, quantum vtinam saluemur, vel obsecro salua. Et quia hæc interiectio in Latino non habetur eloquio, posuit pro ea noster Hieronymus, obsecro. Vnde in Psalmista, vbi septuaginta interpretes transtulerunt, *O Domine* Psalm. 117. *saluum me fac*, in Hebræo scriptum est, anna Adonai osianna. Quod interpres noster Hieronymus diligentius elucidans, ita transtulit, obsecro Domine, salua obsecro. Idem nanque signat ô Domine, per ipsam interiectionem obsecrationis, quod, obsecro Domine, per ipsum verbum obsecrationis. Est ergo Osanna, quasi osianna, id est, salua obsecro, & est vna dictio, vel duæ per subtractionem vnius literæ, & significat quòd aduentus Christi salus sit mundi, cui enim salua, siue saluifica, clamabant, vtique, Saluatorem credebant. Vnde & conuertendo sermonem inter se, subiungit, dicentes, *Benedictus*, id est, gloriosus sit, vel, secundum Bedam, Benedictus, id est, ab omni peccato singu- Beda in c. 11. Marci. lariter immunis, & immunes faciens, *qui venit*, per carnis assumptionem, id est, incarnatus est, *in nomine Domini*, id est, in nomine patris & à Deo patre missus ad explendum eius voluntatem, & ad glorificandum eum, quia filius non in nomine suo, sed in nomine patris venit, eum glorificando, & in omnibus operibus non suam, sed patris gloriam quærendo. Vnde alibi: *Ego*, inquit, *veni in no-* Ioan. 5. *mine patris.* In hoc ergo confitentur & laudant

Domini

Domini aduentum, benedictio namque quæ fit à nobis, in Deo confessio sola est, & laudatio bonorum, quæ præstita sunt ab eo. Benedictio verò quæ fit à Deo, in nobis impletur, dum eius beneficiis implemur. Vbi sciendum quòd benedicere, est bonum dicere. Aliter autem Deus benedicit nobis, & aliter nos benedicimus Deo. Deus enim benedicendo nobis, beneficium nobis impendit, & bonos nos facit, nam suum dicere, est eius facere, quia ipse dixit, facta sunt, nos autem benedicendo Deo, non eum bonum facimus, sed tantummodo eius bonitatem confitemur & laudamus, dicere enim hominis, non est suum facere, sed tantum fateri. Et addunt, *rex Israël.* In quo confitentur eius potentiam, tamen diminutè, quia credebant ipsum regnaturum temporaliter, & liberaturum eos à tributo, ipse autem venit ad regnandum spiritualiter, & ad liberandum totum genus humanum à diabolo, quod erat maius illo. Ad literam ergo credebant quòd venisset regnaturus temporaliter super eos in regno Dauid, & redempturus ipsos â seruitute Romanorum, & restituere regnum temporale quod à Romanis erat vsurpatum. Cuius contrarium ipse dixit co-
Ioan. 28. ram Pilato: *Regnum meum non est de hoc mundo,* sed supple, de cœlo, & ideo applaudebant ei tanquam suo regi. Vnde subiungunt, & benedictum, quod scilicet venit, regnum patris nostri Dauid, quod scilicet restitutum est nunc in aduentu tuo, quasi dicerent, hoc est de quo dictum est: Dabit illi Do-
Lucæ. 1. minus Deus sedem Dauid patris eius. Regem verò eum in testimonium suæ damnationis vocauerunt, ex hoc enim patet, quòd proprium dominum occiderunt. Vbi August. Quid autem magnum fuit regi seculorum regem fieri hominum? Non enim rex Israël Christus ad exigendum tributum, vel ferro exercitum armandum, hostésque visibiliter debellandos, sed rex Israël quòd mentes regat, quod in æternum consulat, quòd in regnum cœlorum credentes, sperantes, amantésque perducat. Quòd ergo rex esse voluit Israël, dignatio est, non promotio, miserationis indicium, non potestatis augmentum, qui enim appellatus est in terra rex Iudæorum, in cœlis est Dominus Angelorum. Et iterum: Noli timere, illum agnosce qui à te laudatur, & noli trepidare cum patitur, quia ille sanguis funditur, per quem tuum delictum deleatur, & vita redimatur. Hæc Augustinus. Deinde iterum verba conuertentes ad ipsum, repetunt, *osanna*, id est salua obsecro. Bis dicunt Osanna, quia Saluator est Christus secundum naturam vtramque, secundum diuinam, effectiuè, secundum humanam, meritoriè. Et ad sciendum de qua salute intelligatur, determinant vbi se velint saluari, scilicet, *in excelsis*, id est, in cœlestibus, non in infimis & terrenis. Salua in excelsis, qui prius saluabis ab inferis. Ecce duplex salus, vna in liberatione pœnæ, alia in collatione gloriæ, vbi manifestè ostenditur quòd aduentus Christi non tantum hominum, sed totius mundi salus est, in cœlis & in terris, & terrena iungens cœlestibus,
Philipp. 2. *vt omne genu sibi flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum.* Christus enim veniebat ad dandam salutem cœlestem & æternam, & fortè licet sublimitatem regni æterni & temporalis petebant, tamen nescientes propheticè eum regem cœli & Angelorum prædicabant. Et hoc diuina ordinatione significabatur verbis laudantium, cùm dicebant *Osanna in excelsis*, quod est salutem æternam à Domino petere, licet hoc non intelligerent, sicut & Caiphas dixit mortem Christi futu-

(Margin: Augustinus tract. 51. in Ioannem. — Salus duplex. — Ioan 11.)

ram pro salute mundi, licet non intelligeret quid diceret. Vbi Chrysost. Ex his ergo verbis colligimus, quòd Deus est, nam Osanna, saluos fac interpretatur, salutem autem Deo scriptura attribuit. Et notandum, quia quòd dicitur in excelsis, signum est quòd in inferioribus non est salus, sed multiplex periculum, sed in excelsis, quæ sola cœlestia sunt, salus sine periculo inuenitur. Vel in hoc quod dicitur hîc, in excelsis, significatur per primum Osanna quòd Christus est rex in terra vniuersa per fidem & gratiam, & per hoc quòd hîc ad secundum Osanna additur, in excelsis, significatur quòd non tantum in terris, sed etiam in cœlestibus Christus regnat, quia per ipsum ea quæ in cœlis & in terris sunt restaurantur. Consideranda est autem, iuxta ordinem personarum, qualitas meritorum. Qui enim vestimenta sua super asinam imposuerunt, vt Iesus mollius sederet, Apostoli fuerunt, qui sua doctrina mentes hominum, vt habitaculum Dei essent, præparauerunt. Per istos significari possunt, qui per suas exhortationes animam erudiunt, à peccatis abstrahunt, virtutibus ornant & componunt, vt sic ibi Dominus sedeat, & quiescat. Qui autem vestimenta in via strauerunt, ne pes asinæ impingeret, sancti martyres sunt, qui dum corpora sua, animarum videlicet tegumenta, propter Deum ad supplicia tradunt, & proprio se carnis amictu exuunt, quasi vestimenta sua sternunt, iter simplicioribus suo sanguine ostendentes, per quod ad cœlestem Hierusalem peruenire possint. In via denique vestimenta sternunt, qui exempla martyrum secuti, corpora sua per abstinentiam edomant, vt Domino iter ad mentem parent, vel exempla bona sequentibus præbeant, quia ergo vestimentum animæ, est corpus, hoc vestimentum substernimus, aut per martyrium, aut per ieiunium, aut etiam per boni operis exercitium & exemplum, aut per continentiæ propositum. Vel vestimenta animæ diuersorum colorum, sunt varietates diuersarum virtutum, quæ tunc in via sternimus, quando ea in exemplum aliis præbemus. Felix illius anima, cuius virtutes confundunt & extinguunt in aliis vitia contraria. Vestimenta etiam, ob aduentum Christi, in via sternere, est antiquam conuersationem peccati deponere. Qui verò ramos de arboribus cædebant, & sternebant in via, vt iter asinæ planum & decorum redderent, sancti confessores sunt, qui dum verba & sententias, vel exempla patrum præcedentium de scripturis carpentes, in via Dei, ad auditoris animum venientis, humili prædicatione submittunt, quasi de spiritualibus arboribus ramos cædentes, cœlestis patriæ iter decorant. Vel per illos qui ramos oliuæ ferebant, significantur qui circa opera misericordiæ se exercitant, oliua enim, Dei misericordiam significat. Et per illos qui ramos palmarum ferebant, significantur qui circa victoriam tentationum intendunt, palma enim victoriam designat. Notat autem Bernardus, hîc triplex obsequium Christo exhiberi. Primum quidem à iumento, cui Dominus insidet. Secundum, ab his qui vestimenta in via prosternunt. Tertium, ab his qui ramos de arboribus cædunt. Prælati ramos de arboribus cædunt, cùm de fide & obedientia Abrahæ, de castitate Ioseph, de mansuetudine Moysi, cæterorúmque Sanctorum virtutibus prædicant. Seculares verò homines vestimenta prosternunt in via, cùm expendunt Christi obsequium, non siquidem corpora, sed quæ adiacent & necessaria sunt corporibus, quasi vestimenta, cùm eleemosynas largiuntur

(Margin: Chrysosto. homil. 65. in Ioannem. — Salus in excelsis. — Officia Domino exhibita ab Apostolis. — Vestimentorum significatio. — Bernardus serm. 1. in Ramis palmarum. — Obsequium triplex.)

largiuntur de terrena substantia. Religiosi sunt iumentum, iuxta Apostolum, glorificantes & portantes Dominum in corpore suo. Hi sunt qui dicere possunt, vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum, omnes reliqui ex eo quod abundat sibi mittunt, & quasi sine labore obsequuntur Domino, solum verò iumentum semetipsum exponit eius obsequio. Omnes tamen (si suo quisque fideliter intentus fuerit ministerio) proculdubio in processione sunt Saluatoris, & cum eo in sanctam ciuitatem ingrediuntur. Tres enim Propheta vidit saluandos: Noë, in arcæ fabricam ramos cædentem: Iob, huius mundi substantiam bene dispensantem: Danielem, in vili edulio & labore abstinentiæ factum quasi iumentum. Cui autem in illa processione sit Iesus propinquior, cui de tribus ordinibus sit salus vicinior, facilè credo quisque potest aduertere. Hæc Bernardus. Turbæ autem præcedentes & sequentes vtriusque testamenti significant fideles, vna voce clamantes. Præcessit quippe Iudaicus populus, secutus est Gentilis, & quia omnes qui fuerunt, vel sunt fideles, in Christum mediatorem Dei & hominum crediderunt & credunt, & qui præeunt & qui sequuntur, clamant, salua nos obsecro. Vnde Beda: Sed qui præibant, & qui sequebantur, clamabant, Osanna. Osanna autem lingua Latinâ, salua nos dicitur, ab ipso enim salutem & priores quæsierunt, & præsentes quærunt, & benedictum qui venit in nomine Domini confitentur, quoniam vna spes, vna fides est præcedentium atque sequentium populorum, quem enim priores nostri ex Iudaico populo crediderunt, atque amauerunt venturum, hunc nos & venisse credimus & amamus, eiúsque desiderio accendimur, vt eum facie ad faciem contemplemur. Vnde & Chrysost. Qui præcedebant, seniores erant, id est, Patriarchæ & Prophetæ cæteríque sancti, qui ante aduentum Christi de aduentu eius & prædixerunt, & cognouerunt. Sequentes autem, iuniores, id est Apostoli, martyres, cæteríque Doctores, qui post ascensum Christi de resurrectione eius, & de ascensu, vel de operibus eius prædicauerunt & prædicant. Et diuersis quidem in temporibus fuerunt, tamen in omnibus vnus exultationis spiritus fuit. Et illi quidem prophetantes, de Christo venturo clamauerunt: *Benedictus qui venit in nomine Domini*, isti autem laudantes clamant de aduentu Christi, iam adimpleto Osanna, & cætera. Hæc Chrysost. Facta etiam Christi, quia quasi media inter facta veteris Testamenti & noui sunt, ideo tam turba quæ præcedebat, quàm ea quæ sequebatur, eum laudabat, inquantum facta Christi sunt regula & exemplar eorum, quæ in nouo Testamento fiunt, & quæ à patribus veteris Testamenti præfigurata sunt. Vnde etiam Bernardus: Præcedebant aliqui, & viam Domino parabant, ipsi sunt qui viam parant Domino ad corda vestra, qui vos regunt, & dirigunt vestros gressus in viam pacis. Alij sequebantur, & hi sunt qui propriæ inscientiæ conscij, deuotè sequuntur, & adhærent semper vestigiis præcedentium. Erant quoque discipuli tanquam domestici lateri eius adhærentes, ipsi sunt qui in claustris soli Deo viuunt, semper adhærentes ei, & eius bene placitum considerantes. Hæc Bernardus. Per istos etiam qui clamabant, dicentes, Osanna filio Dauid, & cætera, significantur contemplatiui, qui magis deuotioni per orationem sunt intenti. In præmissis ergo instruemur vt operibus & officiis, quæ nobis magis competunt insistamus, non enim omnibus omnia competunt, & ideo in ista processione Christi, non vnus omnia faciebat, sed

1. Cor. 6.

Psalm. 72.

Tres saluandi.

Beda in c. 11. Marci.

Præeuntes & sequentes Christum.

Chrys. hom. 37. operis imperfect.

Facta Christi media.

Bernardus serm. 2. in Ramis palmarum.

alij asinam & pullum adducebant, alij vestimenta sua eis imponebant, alij vestimenta in via sternebant, alij ramos cædebant, alij iubilabant, & ideo vnusquisque illud officium debet assumere, ad quod videt magis idoneum se esse. Surge igitur Saluatoris filia, tanquam vna de filiabus Hierusalem, intuens regem Salomonem in honore, quem tibi mater synagoga in Ecclesiæ nascentis ministerium reuerenter exhibuit, vt insidentem aselli tergo vniuersorum Dominum, velut cum ramis oliuarum, atque palmarum pietatis operibus, virtutúmque triumphis iugiter comiteris. Vnde Anselmus: Insidentem asello cœli & terræ Dominum comiteris, tantaque fieri pro te obstupescens puerorum laudibus tuas inseras, clamans & dicens, Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini. Quòd populus Christo cum laudibus obuiauit, hoc olim per regem Dauid præfiguratum fuit, cui populus post cædem Goliæ obuians laudes exhibuit. Dauid Christum præfigurauit, qui Goliam, id est, diabolum aduersarium nostrum superauit: Hierusalem visio pacis interpretatur, per quam fidelis anima designatur, ad hanc Saluator noster omni hora paratus est venire, & nos ei in occursum per contritionem debemus ire. Cui etiam laudes decantamus, quando peccata nostra in confessione recitamus, & ramos palmarum in manibus portamus, quando corpora nostra in satisfactione castigamus, insuper & vestimenta nostra in via sternimus, quando temporalia pauperibus erogamus, & cum floribus ipsum honoramus, quando misericordiæ operibus, & diuersis virtutibus nos ornamus. Christum Iesum, qui venit in nomine Domini benedicimus, quando pro beneficiis nobis collatis gratias agimus. Regem eum, & Dominum protestamur, si omnia opera nostra cum timore Dei, & reuerentia operamur. *Pharisæi ergo*, inuidia concitati, *dixerunt ad semetipsos*, id est, inter se & adinuicem. *Videtis quia nihil proficimus*, laborando & faciendo contra eum. *Ecce mundus totus post eum abit*, sermo est hyperbolicus, ad exprimendum quòd multi sequebantur Christum, prophetabant, sed nescientes, per hoc enim significatur quòd totus mundus erat eum secuturus. Hoc quidem secundum August. est verbum Pharisæorum inuidentium, vt dicant, *nihil proficimus*, scilicet in malitia nostra non valentes impedire eum, & secundum eundem. Quid mirum & quid inuidet cæca turba, quia post eum abit mundus, per quam factus est mundus? Chrysostomus autem vult, quòd hæc sunt verba Pharisæorum credentium, tamen occultè, propter metum Iudæorum, & quòd dicunt hoc vt retraherent eos à persecutione Christi, ac si dicerent, quantumcunque insidiamini, tanto hic augetur, & gloria eius intenditur. Quid ergo non desistitis à tantis insidiis? quod quidem quasi idem est cum consilio Gamalielis, de quo habetur in Actibus. *Et quidam de turba Pharisæorum*, ex inuidia quam contra ipsum conceperant, deuotionem populi ad ipsum, videre & laudem eius audire non valentes, *dixerunt ei: Magister increpa & cohibe discipulos tuos*, & turbas te laudantes. Magistrum vocant, quem tamen ipsi docere volunt, quasi dicerent, Si tu iustus & bonus esses, talem applausum sustinere non deberes. Vilescat in ore tuorum laus tua, ideo nos increpa. Vbi Beda: Mira Iudæorum dementia, quem magistrum appellandum non dubitant, quia vera docentem nouerant, huius, ipsi discipulos quasi melius edocti redarguendos autumant, eúmque corrigere quos instituit suadent, quem signis approbantibus

Cantic. 3.

Figura in Dauid.

1. Reg. 18.

Augustinus tract. 51. in Ioannem.

Chrysost. homil. 65. in Ioannem.

Actor. 5.

Beda in c. 19 Lucæ.

Dolor Iudæorum. Deum clarescere vident. Hæc Beda. Dolebant isti de laudibus Christi. Et primò, de hoc, quòd turbæ dicebant ipsum benedictum, cùm ipsi reputarent eum peccatorem. Secundò, quia turbæ dicebant eum regem, cùm ipsi reputarent eum valde ignobilem. Tertiò, quia turbæ dicebant eum venisse in nomine Domini, cùm ipsi reputarent eum non esse à Deo, vel missum ab eo. *Quibus ipse respondit*, & prophetizando de futuro se rationabiliter excusauit. *Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.* Quod & factum est. Nem quem homines vel timore, vel perfidia confiteri trepidabant, hunc durissima etiam elementa apertè prædicabant. Crucifixo enim Domino discipulis, & notis eius præ timore repressis, & laudem Christi tacentibus, terra mota, petræ scissæ, & monumenta aperta, quasi perhibentes testimonium sanctitatis ipsius Christi morientis, eum Deum & totius mundi Dominum clamabant & protestabantur. In quo apparet duritia Iudæorum & hominum, quia elementa compatiuntur creatori suo, & recognoscunt eum. Vel mysticè, *si tacuerint hi*, id est Iudæi, *lapides*, id est, Gentiles ad modum lapidis duri, *clamabunt*, laudes Christi, quod factum est mortuo Christo, quia Iudæis mutis factis à laude eius, Gentiles qui duri, steriles, & infructuosi erant, ac ligna & lapides adorabant, ad Christum conuersi ipsum laudabant & prædicabant, quia Centurio & alij, qui erant cum eo, visis tot signis sanctitatem Christi confessi sunt, dicentes: Verè filius Dei erat iste, verè hic homo iustus erat, quotidie Gentiles clamant, & in Christi virtute laudare non cessant, Iudæis ex magna parte cæcatis, & laudem Christi tacentibus. Vel moraliter, *si tacuerint hi*, id est clerici, *lapides*, id est laici, *clamabunt*, & Deum bonis operibus laudabunt, quod etiam quotidie in plerisque videmus impleri. Sed illi qui Christum cum tanto triumpho susceperunt, non diu post contraria in eo fecerunt. Turba enim mobilis est, & more fluctuum, & ventorum mouetur, quem modo veneratur, contra eum postea clamat & insurgit. Vnde Bernardus? Ab eodem populo, in eodem loco, & ipso tempore, paucis diebus interpositis, primò cum tanto triumpho susceptus, postea crucifixus est. O quàm dissimile est, tolle tolle crucifige eum, & benedictus qui venit in nomine Domini, Osanna in excelsis, quàm dissimile, rex Israël, &, non habemus regem nisi Cæsarem, quàm dissimile, rami virentes, & crux, flores, & spinæ, cui prius vestimenta prosternebantur aliena, ecce suis exuitur, & sors mittitur super ea. Væ tibi amaritudo peccatorum nostrorum, propter quæ diluenda tanta amaritudo necessaria est. Hæc Bernardus. Et quamuis Christus sæpe Hierusalem ascenderit, nunquam tamen aliquem honorem sibi exhiberi voluit, nisi modo cùm ad passionem iuit, vt ex hoc detur intelligi quòd in morte Sanctorum non est dolendum, sed potius gaudendum, & quod sua passio erat sibi in gaudium, & in magnum festum, & persecutiones propter Christum debemus gaudenter appetere, mundanos autem honores vitare, sicut fecit ipse qui regium honorem fugit, & ad locum passionis gaudenter accessit. Sed cur Christus vadens ad mortem, tantum honorem recipere voluit, cùm aliàs honorem regium respueret? Ad quod dicendum, quòd hoc ideo fecit vt se non meritum pati demonstraret, & vt ille qui est in magnis honoribus vel diuitiis constitutus, semper memoriam mortis habeat, quia vadit ad mortem, & nihil hinc præter saccum portabit secum, & qui tenet corpus suum in delitiis & ornatibus, cogitet quia vadit ad mortem, vbi vermes corpus comedent & lacerabunt. Item vt doceret quòd regnum suum de hoc mundo non esset ad quod perfecto triumpho passionis & gloria resurrectionis peruenit. Vnde Beda: Legimus in Euangelio Ioannis, quia refectæ de quinque panibus & duobus piscibus turbæ, voluerunt rapere Iesum, & constituere eum regem, sed ne hoc perficere possent, ipse in montem fugiendo prædicauit. Nunc autem vbi passurus Hierosolymam venit, non refugit eos qui se regem faciunt, qui agmine glorifico, & hymnis Dei filio ac rege dignis, ad ciuitatem regiam ducunt, non reprimit voces eorum, qui regnum patriarchæ Dauid in eo restaurandum, & priscæ benedictionis dona recuperanda concinunt, vt quid ergo quod prius fugiendo declinauit, modo libens amplectitur, regnúmque quod adhuc victurus in mundo suscipere noluit, iam exiturus per passionem crucis de mundo, non negauit suscipere, nisi vt apertè doceret, quia non temporalis & terreni in terris, sed æterni in cœlis res esset imperii, ad quod profectò regnum per contemptum mortis, & gloriam resurrectionis, & triumphum ascensionis perueniret, hinc est enim quòd post resurrectionem apparens discipulis, ait: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra, &c.* eiusdem loci. Hæc Beda.

Marci 15. *Mobilitas turbæ.* *Bernardus serm. 2. in Ramis palmarum.* *Honorem cur moriturus suscepit Christus.* *Ioan. 6.* *Beda in c. 11. Marci.* *Matth. 28.*

ORATIO.

Generale gloriæ signum Domine fecisti, quando ante sex dies Paschæ veniens in Hierusalem, tuæ Clementiæ & sereni vultus gloriam reuelasti, vt occurrerent tibi obuiam turbæ, cum floribus & palmis lætantes, & quam videbant maiestatem confitentes, dicendo, Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini. Precor & obsecro Domine, per Sacramenta & opera tua, noli me reprobare à pueris tuis, sed ostende mihi lumen gloriæ tuæ, vt repleatur os meum tua laude, & cantem gloriam tuam tota die. Amen.

De fletu Domini super Hierusalem, & ingressu in eam.

CAPVT XXVIII.

Lucæ 19. Matth. 21.

Immiscuit autem Dominus cum prædicta lætitia & fletum, ne suæ miserationis oblitus, cùm turba depromeret canticum, ipse super excidium ciuitatis assumpsit lamentum, miserebatur enim eorum qui omnes homines saluari vult, quod nobis non patuisset, nisi per aliquod humanum signum euidens fieret. Effusæ enim lachrymæ sunt signum tristitiæ, vnde istud Euangelium in mense Augusto decantatur, quia ciuitas Hierusalem in isto mense prius à Nabuchodonosor, deinde à Romanis destructa fuisse inuenitur. Fleuit etiam, & tanto honore sibi exhibito lachrymas voluit commiscere, vt ostenderet, quia humana lætitia citò in fletum conuertitur, & quòd omnia gaudia & honores mundi lachrymis, & doloribus sunt admixta. In cœlo quidem sunt omnia pura, in mundo omnia mixta, in inferno omnia lugubria, id est, flebilia, vel lutulenta, id est, luto plena, sordida, vel fœtida. Item ad dandum exemplum prælatis, quòd quando assumuntur ad honores, pro cura populi potius debent flere suam imperfectionem, & populi defectionem, quàm gaudere de sublimatione temporali. Item vt lætitiam mundanam salubri tristitia temperemus, est

est enim mundana lætitia, sicut vinum purum, quod citò inebriat, nisi temperetur meditatione mortis, vel recordatione aduersi futuri. Vnde Ecclesiasticus: In die bonorum, ne immemor sit malorum. *Vt ergo appropinquauit*, non solum corporis gressu, sed etiam compassionis affectu, *Hierusalem*, in qua diu viguerat cultus diuinus, *videns*. non tantum oculo corporis, *ciuitatem*, & exteriorem eius pulchritudinem, sed etiam oculo diuinitatis ipsam impiam ciuitatem in suam necem conspirantem, prævidens eius casum & subuersionem non de sua morte, quam illi machinabantur, sed de illius ruina & perditione, *fleuit*, scilicet fletu compassionis, *super illam*, tum propter mala culpæ, quæ ibi multiplicata fuerant, tum propter mala pœnæ, quæ super ciuitatem & populum futura imminebant, *dicens*: *Quia si cognouisses*, scilicet ea quæ ego super te ventura cognosco, *& tu*, scilicet fleres mecum ruinam tuam, quæ modo exultas, sicut ego, inquit, fleo qui omnia video, & futura cognosco, sic & tu fleres, si nunc ventura videres, quæ modo, quia nescis quod imminet, exultas, quia fons pietatis erat, lachrymas continere non poterat, nec ædificia planxit parietum, sed subuersionem animarum. Cur verò modo exultat, ostenditur cùm subditur: *Et quidem in hac die tua*, id est, in hac tua prosperitatis claritate, & in hoc modico tempore tibi prospero, in quo facies voluntatem tuam, assunt tibi ea, *quæ ad pacem tibi sunt*, non pectoris, nec æternitatis, sed temporis solum & modico tempore duraturam, & ideo nunc gaudes, quia imminentia non vides. Cùm enim se carnis voluptatibus daret, & ventura non prospiceret, in die sua quæ ad pacem ei esse poterant, habebat. Est namque mundana pax, quam diligunt impij, vt sine timore peccent, & liberè suis voluptatibus vacent de qua in politicis dicitur, quòd rubignem contrahunt, sicut ferrum pacem ducentes. Et attende quia tempus prosperitatis significat hic nomine diei singulariter: postea verò dies aduersitatis pluraliter, quia modica fuit prosperitas in comparatione aduersitatis. Cur autem bona præsentia ad pacem habuerit, manifestatur cùm subiungitur. *Nunc autem*, quasi modico præsenti tempore prosperitatis & pacis, *abscondita sunt ab oculis tuis*, tam corporalibus, quàm spiritualibus, scilicet mala, quæ ventura sunt tibi, præsens enim prosperitas facit ne consideretur & præcaueatur futura aduersitas, cito autem manifestabuntur & in breui, quia gaudium hypocritæ instar est puncti. Si enim à cordis eius oculis mala imminentia abscondita non essent, sic læta in præsentibus prosperis non fuisset. Cuius pœna, quæ de Romanis principibus imminebat, adiuncta est, cùm dicitur. *Quia veniet dies*, tribulationum *in te*, id est, contra te, *& circundabunt te inimici tui*, scilicet principes Romani, *vallo*, & circuitu, scilicet concatenatura de lignis & palis facta, & hoc factum fuit in vindictam, quia caput Christi Iudæi circundederunt spinea corona, *& circundabunt te*, sua potentia corporali, & hoc in vindictam, quia Iudæi circundederunt Christum horto cum gladiis & fustibus, *& coangustabunt te vndique*, scilicet concludendo, & prohibendo introitum & exitum, ita vt nulla sit euasionis via: tanta autem fuit ciuitatis angustia, vt carnes filiorum manducarent, & hoc in vindictam, quoniam sitienti Christo acetum in cruce dederunt. *Et ad terram posternent te*, turres & loca munitiora diruendo, & cuncta ædificia ad terram deiiciendo. & hoc in vindictam, quia corpus Christi mortuum oportuit sepeliri in terra, *& filios tuos*, id est Iudæos qui in te sunt geniti, seu habitatores tuos, *prosternent*, ad terram, aliquos occidendo, aliquos captiuando, & hoc in vindictam, quia Christi filios Apostolos persecuti sunt, *non relinquent in te lapidem super lapidem*, scilicet funditus euertendo, & post omnia in perpetuum sunt dispersi, quia noluerunt sub alis Christi in fide Ecclesiæ congregari. Cui etiam ex qua culpa fuerit pœna illata, subiungitur *eo quòd non cognoueris*, quia malitia & inuidia excæcante, cognoscere noluisti, *tempus visitationis tuæ*, id est, mei aduentus in carnem, veni enim visurus, & saluaturus te, quod si cognosceres, & in me crederes, esses pacata Romanis, & ab omnibus erepta periculis. Si enim tempus gratiæ in aduentu Christi cognouissent, Christo credidissent, nec supradictas calamitates sustinuissent, sicut omnes qui in Christum crediderunt tunc euaserunt. Secundum sensum allegoricum, ciuitas hæc est Ecclesia, quæ tempore Antichristi sic angustiabitur & prosternetur, quòd pauci audebunt se Christianos confiteri, quam Ecclesiam Christus visitat, quandocunque ad bonum eam excitat. Sed Ecclesia pro maiori parte non cognoscit hoc cum effectu, propter quod Antichristi persecutio super eam venit, ad purgationem electorum, & damnationem reproborum. Secundum verò sensum moralem, ista ciuitas est anima peccatoris super quam flet Christus fletu compassionis. Si verò consideraret anima statum suæ culpæ, & quem statum pœnarum in futuro expectet, ipsa cum Christo semetipsam plangeret. Sed peccati delectatio tollit mortis repentinæ considerationem, districti iudicij timorem, & pœnarum inferni anxietatem, quæ vallatur in morte, & angustiabitur à spiritibus malignis, vt euadendi aditum inuenire non possit, & eius filij prosternentur, id est, cogitationes quibus promittebat sibi longam vitam, honores, diuitias, & huiusmodi frustrantur, & non relinquetur in ea lapis super lapidem, quia omnis ab illa cogitationum suarum constructio dissipabitur, eo quòd non cognouerit tempus visitationis suæ, cùm Dominus eam inuitaret ad emendationem vitæ. Vnde secundum Gregorium, quòd iuxta historiam Dominus semel egit, hoc quotidie per electos suos in Ecclesia agit, plangit enim reprobos qui nesciunt cur plangantur, sed in malis exultant & lætantur, qui si damnationem suam, quæ eis imminet, præuiderent, semetipsos cum lachrymis electorum plangerent, qui in peruersitate sua diem hic habet cum pace, quia transitorio gaudent in tempore, & nulla venturæ pœnæ terrentur formidine. Supplicia autem sequentia, nunc ab oculis eorum abscondita sunt. Quia futura quæ temporalem lætitiam perturbant præuidere refugiunt. Vnde & si qua est præsenti temporis, ita est agenda lætitia, vt numquam amaritudo sequentis iudicij recedat à memoria. *Venient autem dies*, quando ad vltionem & supplicia ducentur. *Qui non cognouerunt tempus visitationis suæ*. Peruersam enim animam Deus visitat quotidie præcepto, aliquando flagello, aliquando verò miraculo, vt & vera quæ nesciebat, audiat, & aut dolore compuncta tædeat, aut beneficiis deuicta, malum quod fecit erubescat. Sed quia superbiens contemnit, & visitationis suæ tempus non cognoscit, illis in extremo vitæ inimicis traditur, cum quibus in æterno iudicio damnationis perpetuæ societate colligatur, vnde cogitandum valde est, quantum erit nobis terribilis hora nostræ resolutionis, qui pauor mentis, quanta tunc omnium malorum memoria, quæ obliuio transactæ fœlicitatis, quæ formido & consideratio iudicis.

Eccli. 11.

Pax mundana.

Dies cur singulariter & pluraliter dicitur.

Allegoricus sensus.

Moralis.

Gregorius homil. 39. in Euang.

Visitatio Domini.

Quid ergo esse nobis de præsentibus ad delectationem debet? quando simul cunctis transeuntibus non valet transire quod imminet, quando & hoc funditus finitur, quod diligitur, & illud incipitur, vbi dolor nunquam finitur. Præter hanc sententiam Gregorij, possunt prædicta & aliter accipi, nam moraliter in culpa peccator primo vallatur, per hostis suggestionem exteriorem. Secundò per interiorem carnis impulsionem. Tertiò coangustatur, per delectationis inflammationem. Quartò ad terram prosternitur, per consensum interiorem. Quintò filij occiduntur, per operum bonorum mortificationem. Sextò omnino diruitur, per peccati perpetrationem exteriorem. In pœna verò, primò vallatur per exteriorem tribulationem. Secundò circundatur, per proprij corporis infirmitatem. Tertiò angustiatur, per animi & conscientiæ anxietatem. Quartò ad terram prosternitur, per salutis desperationem. Quintò filij occiduntur, per propinquorum dolorem & desolationem. Sextò totaliter euertitur, per mortem. In morte quoque vallatur & circundatur à dæmonibus, coangustatur à peccatis, dæmones enim omnia peccata non solum operis, verumetiam locutionis & cogitationis ad memoriam sibi reuocant, vt ad desperationem trahant, tunc etiam ad terram prosternitur, quia corpus incineratur, & anima in infernum detruditur, & filij, id est, opera vel imitatores eius, vt sint secum in pœna, sicut fuerunt in culpa, & lapis super lapidem non relinquitur, id est, cogitatio super cogitationem, quæ contra eum non adducatur. Quia secundum Gregorium, Ab anima peruersa omnis constructio cogitationum dissipatur, tunc enim vt in Psalm. dicitur: *Omnes cogitationes impiorum peribunt*, & omnes machinationes cessabunt. Fleuit ergo nunc bonus Dominus Iesus, sed & pro summæ pietatis dulcedine referanda, ipse fons totius misericordiæ non solum semel sed pluries fleuit, & ex illis piissimis oculis ad omnium expiationem peccatorum lachrymarum fluenta vberrimè manando effudit. Legitur enim Dominum Iesum fleuisse. Primò ex infantuli necessitate, in natiuitate, secundum illud Sapientiæ: *Primam vocem similem omnibus emisi plorans*, vnde cantat Ecclesia: Vagit infans inter arcta positus præsepia, Secundò, ex immenso amore, in Lazari suscitatione, ex nimia compassione. Tertiò, in hac solenni processione. Quartò, ex intimo dolore, in sua passione preces cum lachrymis offerens, ad Deum. Hæc sunt quatuor flumina de paradiso egredientia, ad totius mundi ablutionem, refrigerationem, potationem, & fœcunditatem. Hi quatuor fletus Saluatoris possunt referri ad quatuor species fletus, quæ quasi quatuor fluuij paradisi animam irrigant & fœcundant. Primus est fletus, pro incolatu præsentis miseriæ. Secundus est fletus compunctionis. Tertius, compassionis. Quartus, pro dilatione patriæ. Primam fletus speciem, significat fletus infantiæ Saluatoris. Vnde Augustinus: Puer qui nascitur incipit à ploratu, lachrymæ sunt testes miseriæ, nondum loquitur, & iam prophetizat. Fletus in cruce, signat fletum compunctionis, quem debent habere illi qui sunt in cruce pœnitentiæ. Vnde Augustinus: Sciat se culpabiliter durum, qui deflet mortem amici, vel damna rei temporalis, & dolorem peccati non ostendit in lachrymis. Fletus super destructione ciuitatis, signat fletum quo flere debemus super miserorum calamitatibus, & animarum ruinis, & perditionibus. Vnde Iob: *Flebam super eo, qui afflictus erat*, &c. Fletus super Lazarum, qui ad vitam erat reuocandus, & cui gloria erat differenda, signat fletum pro dilatione patriæ. Vnde Psalm. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est*. In fletu autem Domini, ostenditur quantum flere debeant qui peccant, quando sic fleuit qui nunquam peccauit. Vnde Cassio. Vbi princeps tanta afflictione plangebat, quis illo flente non fleret, eo gemente non gemeret? Et notandum quòd septem mala quasi ventura sunt peccatori, per quæ si ea cogitaret, ad fletum incitari posset. Primum est, spoliatio omnium, quæ fit ei in morte, de quibus nihil secum feret. Secundum est, occursus inimicorum, qui apprehendent eum inter angustias. Tertium est, amissio status pœnitendi, & misericordiam consequendi. Quartum est, magna confusio cuius confusionis causa poterit esse operum denudatio, vel beneficiorum Christi exprobratio, vel Dei & Sanctorum derisio. Quintum est, separatio reproborum ab electis. Sextum est, exclusio à gloria. Septimum est, gehennalis pœnæ miseria. Et valde flendum est pro peccatis, propter multa quæ peccata inducunt peccantibus. Per peccata enim homo Deum offendit, consortium Sanctorum & Angelorum amittit, suffragia Ecclesiæ perdit, animam interficit, diabolo se subiicit, & in infernum se demergit. Conspice igitur bene ipsum Dominum Iesum nunc flentem, & si potes fleas cum eo, flet enim largiter & fortiter, quia non simulatè, sed verè de ipsis dolebat. Corde enim amaro dolebat & flebat illorum periculum æternale & excidium temporale, quia non cognouerunt tempus visitationis suæ, quando per incarnationis mysterium visitauit eos oriens ex alto, vt ipsum Dominum ac prædicationem eius reciperent, sed magis vsque ad mortem eum persecuti sunt. O cor durum væsanum & impium, & tanquam vera vita priuatum, omnino plangendum, cur more phrenetici, flente super te sapientia patris, in tantis miseriis lætaris & rides? Considera lachrymantem medicum tuum, & vt luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum. Deduc quasi torrentem lachrymas per diem & noctem, non des requiem tibi, nec taceat pupilla oculi tui. Conspice etiam discipulos, quàm libenter & diligenter vadunt semper iuxta eum, cum timore tamen & reuerentia. Ipsi sui barones & milites, comites domicelli, & dexteratores. Nec debes credere quòd ipso flente alij se potuerint à lachrymis continere. Nobis fratres istæ lachrymæ Domini fiunt vt magistrum imitemur, & ab hoc tanto præceptore nostro discamus quid in nostrorum inimicorum morte, & ruina agere debeamus. Vnde & ipse ait: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus vos, & calumniantibus vos*. Non tantum muros ciuitatis perituræ, sed & animarum ruinam & perditionem flebat Iesus, nobisque exemplum dabat quid in tali negocio facere debeamus, cùm peccatorem aliquem in æternam damnationem ruere videmus, de tali enim Domini nostri Iesu Christi exempla sequentes, nos quoque flere debemus, & tanto amplius flere, quanto ipse de seipso flere ignorat. Si enim suas infirmitates intelligeret, & calamitates quæ ei superuenturæ sunt cognosceret, vtique & ipse plus aliis de se fleret. Iste fletus Domini compatientis ciuitati de miseria, quæ illi imminebat præfiguratus fuit olim in lamentationibus Hieremiæ, qui desolationem eiusdem ciuitatis, per Romanos futuram, deflebat, sic & nos in afflictione proximorum, etiam inimicorum, ex compassione flere debemus, exemplo Christi, qui compassus est suis inimicis. Plus est compati afflictis, quàm bona temporalia erogare,

Margin notes: *Pœna peccatoris.* *Dæmonum in morte tentatio.* Gregorius homil. 39. in Euang. Psalm. 145. *Fletus Christi.* Sapient. 7. Ioann. 11. Hebr. 5. Augustinus ser. 26. de verbis Apostoli. Iob. 30. Psalm. 119. *Mala septem peccatori ventura.* *Contemplatio.* Lucæ. 6. *Compassionis virtus.*

erogare, & impossibile est illum gratiam & misericordiam non mereri, qui scit afflictis compati, & eorum peccata deflere. Intrauit ergo Iesus Hierosolymam, cum isto triumpho & honore turbarum, per superadictam portam auream, quæ est ad pedes templi, à parte vallis Iosaphat. Hoc, secundum Chrysost. ipse faciebat, non pompam quandam ostendens, sed & prophetiam implens, & discipulos, propter mortem contristatos consolans, & monstrans quoniam hoc pati volens. Vbi Rabanus: Hic introitus eius in Hierusalem fuit ante quinque dies Paschæ, vbi notanda est concordia, non solum in rebus, sed etiam in temporibus veteris & noui Testamenti. Decima enim die mensis primi agnus, qui in Pascha immolaretur, domum introduci iussus est, quia & Dominus decima die eiusdem mensis, hoc est ante quinque dies Paschæ, ciuitatem in qua pateretur, erat ingressus. *Et cùm intrasset Iesus Hierosolymam*, vt exhiberet salutem, *commota est vniuersa ciuitas, dicens, quis est hic?* per hoc significatum fuit quòd intrante Iesu in Hierusalem cœlestem, Angeli dicturi erant, quis est iste rex gloriæ? Vnde Origenes: Sed & quando intrauit Iesus Hierosolymam veram, admirantes virtutes cœlestes, dicebant: Quis est iste rex gloriæ? Hæc Origenes. Dicebant ergo, *quis est hic*, quasi dicerent, iste non est talis ac tantus quòd talia deberent sibi exhiberi. Mirabantur enim turbæ frequentiam, nescientes de eo veritatem, cui obuiam cum laudibus occurrunt. Vnde Chrysost. Meritò commouebantur, videntes rem mirabilem. Homo laudabatur quasi Deus, sed Deus laudabatur in homine, puto autem quòd nec ipsi qui laudabant, sciebant quid laudabant, sed spiritus subitò ingressus in eos, nesciente anima, veritatis verba fundebat. Hæc Chrysost. Principes itaque sacerdotum, & maiores indignabantur de reuerentia Christo exhibita, & ob hoc tota ciuitas dicitur esse commota, quia factum maiorum, dicitur esse factum totius ciuitatis, vel alterius communitatis. *Populi autem*, id est, simplices & vulgares, quasi rationem de contrario reddentes, *dicebant, hic est Iesus Propheta à Nazareth Galilææ*, immo Dominus prophetarum, & ideo scilicet meritò debet honorari. Ecce confessio Dei à minoribus incipit, vt ad maiores perueniat. Vbi Hieronymus: Aliis autem ambigentibus vel interrogantibus, vilis plebecula confitetur, *quia hic est Iesus Propheta à Nazareth Galilææ*. A minoribus incipiunt, vt ad maiora perueniant, Prophetam enim eum dicunt, quem Moyses sui similem dixerat esse venturum, à Nazareth autem Galilææ, quia ibi educatus fuerat vt flos campi nutriretur in flore virtutum. Hæc Hieronymus. Et postquam Dominus ingressus est Hierusalem, remisit animalia ad locum suum. Memoriam huius processionis dominicæ, recolit Ecclesia illa die. Egrediuntur enim fideles cum ramis, quasi obuiam Domino, extra muros vel septa, vsque ad crucem aliqui vadunt, in qua & ramos quos gestant affigentes deponunt, quasi diceret Ecclesia: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* Quandoque autem ideo eunt, & vsque ad crucem, quasi sic ostendatur eis non esse sperandum in quantalibet gloria mundi, qui extrema gaudij luctus occupat, & deinde cum cruce in ciuitatem regrediuntur, pro eadem significatione illa die gaudio processionis subditur Euangelium dominicæ passionis, fortè quia & Dominus exultationi inseruit lamentum, & nos processioni passionem, quia passio fuit causa euersionis, pro qua fleuit. In proximo ergo bella acturus,

Psalm. 23.
Origenes tract. 15. in Matth.
Chrys. hom. 38. operis imperfect.
Hieron in c. 21. Matth.
Galat. 6.
Prouerb. 14.

& de hostibus triumphaturus, cum triumpho & gloria, & ad impiam ciuitatem, & ad locum certaminis Dominus venit, & certus de victoria ante bellum, quod fieri non solet, triumphum suscepit, vnde & rami palmarum, cum quibus gloriosè susceptus est, propinquam victoriam super principem mundi signant. Hodie ergo mater Ecclesia, duas recolit processiones. Prima fuit, quia Iudæi Christum à monte Oliueti, vsque Hierusalem cum ramis oliuarum & palmarum, & magnis Canticis associauerunt, & ista processio magnæ reuerentiæ, & honoris fuit, & hanc Ecclesia in Euangelio hodierno repræsentat. Secunda est, quia Iudæi Christum ad Hierusalem ad montem Caluariæ, cum magnis opprobriis & irrisionibus deduxerunt, & ista processio fuit magnæ ignominiæ & doloris, & hanc repræsentat Ecclesia in passione hodierna. In istis processionibus ostenditur magna in Iudæis multiplicitas voluntatis. Nam in prima cum magna reuerentia & deuotione ipsum supra asellum posuerunt. In secunda ipsum cum magna ignominia in patibulo suspenderunt. In prima, vestimenta sua in via strauerunt, in secunda, Christum suis vestibus expoliauerunt. In prima ramos oliuarum & palmarum sibi obuiam portauerunt, in secunda spinas acutissimas eius capiti affixerunt. In prima appellauerunt eum regem, in secunda negauerunt eum, dicentes, *non habemus regem nisi Cæsarem.* In prima appellauerunt eum Saluatorem dicentes, Osanna, id est, salua obsecro, in secunda negauerunt ipsum Saluatorem, quòd dixerunt qui seipsum saluare non poterat. In prima dixerunt ipsum esse benedictum, & in nomine Domini, scilicet patris venisse in mundum, in secunda dixerunt ipsum esse malefactorem, & ideo se tradidisse eum, & crucis patibulo affigendum. Ecce quanta instabilitas in istis fuit, quia quem tantum honorauerunt, post modicum ignominiosè tractauerunt. Sed propter gloriæ processionem, maiorem habuit ex consequenti vituperio confusionem. VndeBernardus: Quid fuit quod processionem habere voluit, qui mox futuram nouerat passionem? Processio quidem meritò repræsentatur hodie, quia hodie facta fuit. Passio verò cur addita est, quam sexta feria constat esse secutam? fortè vt amarior esset passio, quam processio præcessisset. Et iterum: Non sine causa tam noua processio, mira quadam coniunctione additur passioni. Nam processio plausum habet, passio verò planctum. Videamus quid conferat ista coniunctio. Vtique vt discamus in nulla vnquam huius seculi lætitia habere fiduciam, scientes quoniam extrema gaudij luctus occupat, sed in die bonorum, non immemores simus malorum. His enim mixtum est præsens seculum, non secularibus tantum, sed etiam spiritualibus viris. Ideo qui cœpit prius facere quàm docere, non modo verbis, sed etiam exemplis ostendens, quia *omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni*, processionis voluit gloria sublimari, quando sibi imminere cognouit diem ignominiosissimæ passionis. Spiritualibus autem spiritualia comparantur, in processione quidem, cœlestis patriæ repræsentamus gloriam, in passione verò, monstramus viam. In processione rapiemur in nubibus obuiam Christo in aëra, quando suscipietur in cœlesti Hierusalem Christus Dominus applaudentibus & acclamantibus vndique populis vtriusque testamenti, quasi qui præcedebant & qui sequebantur, benedictus qui venit in nomine Domini. In processione considerasti quò properandum sit, disce in passione quo eundem sit.

Triumphus Christi.
Processiones duæ diuersæ.
Ioann. 19.
Processionis causa.
Bernardus serm. 2. in Ramis palmarum.
Idem sermone primo.
Actor. 1.
Isaiæ 40.
1. Cor. 2.
1. Thess. 4.

Tribulatio enim præsens, via vitæ est, via gloriæ, via regni. Tolerabilem proinde laborem passionis, reddit gloria processionis, quoniam amanti nihil est difficile. Hæc Bernardus.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui verbo & exemplo magis docuisti nos flere quam ridere, obsecro te per beatissimas lachrymas, & omnes miserationes tuas, doce me vt peccata mea & pericula imminentia semper videam & cognoscam, ne inimici mei, scilicet dæmonum suggestiones, temporalium rerum pulchritudines, & carnales voluptates circundent, coangustent, & ad terram prosternant me, ne filios, scilicet sensus, cogitatus, & actus meos, & ordinem virtutum destruant, vt inde laudem te, & confitear nomini tuo altissime. Amen.

De eiectione vendentium & ementium de templo.

CAPVT XXIX.

Matth. 21 Marci. 11. Lucæ. 19 & Ioann. 2.

Venit autem Iesus directè ad templum, & intrauit in ipsum. Vbi nota quod templum accipitur aliquando pro domo templi, quod diuidebatur in duas partes, vna pars vocabatur sanctum, vbi prope ostium Sancti Sanctorum erat altare incensi, seu thimiamatis, auro tectum, mensa propositionis, & candelabrum, alia pars erat sanctum Sanctorum, vbi erat arca testamenti, & duo Cherubin. Illam patrem quæ dicebatur sanctum, intrabant quotidie sacerdotes ad offerendum incensum, & nulli alij. Intra sanctum Sanctorum solus summus Pontifex intrabat, & semel in anno. Aliquando autem accipitur templum largè, pro quadam platea quadrata ante templum, muro clausa, & dicebatur atrium sacerdotum, vbi sub diuo erat altare holocaustorum ære coopertum, & istud intrabant non solum sacerdotes, sed etiam Leuitæ eos in excoriatione, & ablutione hostiarum & consimilibus adiuuantes, vulgares autem homines illud non intrabant, sed ad ostium illius atrij animalia viua sacerdotibus offerebant. Ista autem duo loca non intrauit Christus, quia non erat sacerdos, nec leuita. Sed præter ista duo loca erant adhuc duo alia, vbi homines sub diuo in oratione erant, & in vno viri, & in alio mulieres orabant, & ista atria vocabantur nomine templi, & de hoc dicitur quòd Iesus intrauit in templum Dei, ac Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. *Intrauit autem Iesus*, protinus, *in templum*, præcipuè propter tria. Primò, secundum Bedam, vt doceret nos formam religionis, quam sequamur, scilicet vt quocunque pergimus, primò domum orationis, si ibi est, adeamus, & per orationes Deo commendati, sic ad agenda negocia secedamus. Secundò, quia locus publicus erat, vbi posset inueniri, ostendens se non inuitè, sed sponte pati. Tertiò, vt ostenderet quòd ruina vrbis & populi, pro qua fleuerat, maxime ex sacerdotum culpa fuit, & inde radix perditionis processit. Hoc profectò innotuit, cùm post malorum imminentium enarrationem protinus templum ingressus est, vt de illo vendentes & ementes eiiceret, in signum quòd sacerdotes, tanquam indigni, essent de templo & officio eiiciendi. Sicut enim templum est in ciuitate, ita vita sacerdotum in plebe. Vnde secundum glossam: Simonia sacerdotum, causa fuit destructionis Iudæorum. Sacerdotes enim auaritiæ suæ consulentes, in porticibus & atriis templi hostias cuiuscunque generis vendebant, ne venientes victimas non habentes nihil offerrent, si hostias præstò non inuenirent, & hoc faciebant vt vendita iterum oblata reciperent, & ne pauperes non solum hostias, sed & vnde emerent non habentes, excusationem pecuniæ non habitæ prætenderent: posuerant ibi nummularios, qui mutuam sub cautione & spe alicuius doni pecuniam darent, sed quia lex non patiebatur vt à fratribus suis vsuras acciperent, ideo quod non audebant dare ad vsuram, dabant nomine collybiorum, vt sic pro nummulariis collybistas facerent. Collybia autem dicuntur apud eos vilia munuscula, vt ciceris, & vuæ passæ & pomorum, & his similia. Collybistæ igitur licet pro illa accommodatione pecuniæ, non reciperent pecuniam vltra sortem, recipiebant tamen munera vel xenia, quasi quod in nummo non licebat, in his rebus quæ nummis coëmuntur liceret, quod prohibuit Ezechiel dicens: *Vsuram & omnem superabundantiam non accipietis.* Sic & hodie multi prædictis sunt similes, vsuram & simoniam sub nomine charitatis, vel gratitudinis palliantes. Vnde periculosum est munera accipere, quia hoc est libertatem vendere. Vnde Seneca: Quædam gratuita nobis videntur, quæ carissimè constant, pro quibus nosmetipsos impendimus, quæ emere nollemus si nobis domus nostra pro illis esset danda, si amœnum aliquod fructuosúmve prædium, ideo nihil est cuique se vilius. Nostri essemus, si ista nostra non essent, quisquis nostrum tutam agere vitam volet, ista viscata beneficia deuitet, in quibus miserrimi fallimur. Sapiens cùm primò videt munuscula, à theatro surgit, & scit magna paruo constare, vilem prædam, magno incommodo luimus. Beneficium accipere, libertatem vendere est. Hæc Seneca. Vbi Chrysost. Hoc erat proprium boni filij, vt veniens primò ad domum curreret patris, & illi honorem redderet qui genuit eum. Et tu imitator Christi factus cùm in aliquam ingressus fueris ciuitatem, primùm ante omnem actum ad Ecclesiam curras, & hoc erat boni medici, vt ingressus ad infirmam ciuitatem sanandam, primum ad originem passionis intenderet. Nam sicut de templo omne bonum egreditur, sic & de templo omne malum procedit. Quemadmodum medicus quando primùm ingreditur ad infirmum, de stomacho eius interrogat, & eum componere festinat, quia si stomachus sanus fuerit, totum corpus validum erit, si autem dissipatus fuerit, totum corpus infirmum est, ita si sacerdotium integrum fuerit, tota Ecclesia floret, si autem corruptum fuerit, fides marcida est. Cor enim & stomachus, sacerdotium intelligitur, quia in rebus spiritualibus per eas totus populus gubernatur. Sicut enim cor sapientiæ locus est, ita sacerdotes receptacula sunt sapientiæ spiritualis. Et sicut stomachus accipiens cibum, coquit eum in semetipso, & per totum corpus dispergit, sic & sacerdotes accipiunt scientiam sermonis, per scripturas, ex Deo, & coquentes eam in se, id est, tractantes & meditantes apud se, vniuerso populo subministrant. Videte ergo sacerdotes quomodo vos componatis in verbo & opere, quoniam sicut in corpore si aliquod infirmatum fuerit membrum, non omnino languet & stomachus, si autem stomachus languescit, omnia membra inueniuntur infirma, sic si aliquis Christianorum peccauerit, non omnino peccant sacerdotes, si autem sacerdotes fuerint in peccatis, totus populus conuertitur ad peccandum. Ideo si vnusquisque Christianorum pro suo

Altare holocaustorum. Actor. 3. Beda in c. 25 Matth. *Cur Christus templum ingreditur.* *Simonia destruxit Hierusalem.* *Collibia.* Ezech. 22. *Vsura palliata.* Seneca. Chryſ. hom. 37. operis imperfect. *Templum primò petendum.* *Sacerdotes cordi & stomacho similes.*

suo peccato dat rationem, sacerdotes autem non tantum pro suis, sed & pro omnium peccatis daturi sunt rationem. Vidit arborem pallentibus foliis marcidam, intellexit studiosus agricola, quia læsionem in radice habet. Nam verè quemadmodum cùm videris arborem pallentibus foliis marcidam, intelligis quia aliquam culpam habet erga radicem, ita cùm videris populum indisciplinatum & irreligiosum, sine dubio cognosce quia sacerdotium eius non est sanum. Hæc Chrysostomus. Valde ergo deflendi sunt clerici quando cadunt, quia eorum casus est magis periculosus. Vnde Chrysostomus: Nihil intantum destruit Ecclesiam Dei, sicut clericos laicis esse deteriores. Cernens ergo Dominus in domo patris sui negociationem seu latrocinium istiusmodi, ardore spiritus concitatus, fecit sibi flagellum de funiculis, & eiecit ipse Dominus templi vendentes & ementes de templo, cum hostiis suis, & mensas trapezitarum, & cathedras vendentium columbas euertit, nec aliquod vas Deo non dicatum & sacratum, mercandi gratia per templum transferri permisit. Interdixit quidem de vasis mercationis, & humanis vsibus applicandis, non de vasis Deo dicatis, quia vasa diuino cultui deputata, debebant ibi, & non alia esse. Ergo nec cophini, vel alia vtensilia communia, per Ecclesiam debent deportari. Vnde Beda: De vasis dicit illis, quæ mercandi gratia inferebantur. Cæterùm absit, vt vasa Deo dicata Dominus eiiceret de templo, vel introferri prohiberet in templum, sed potius vbi futuri sibi examinis insigne prætendit exemplum, immunda & prophana eliminat vasa de templo, ac ne amplius inferantur prohibet, quando non solum de Ecclesia omnes repellet, ac deturbabit reprobos, verumetiam ne vltrà ad turbandam Ecclesiam intrent æterno eos verbere compescit. Sed & in præsenti hæc est vera domus Domini, id est, cordis fidelium purificatio, vt non tantum peccata, quæ inerant, diuinitus immissa compunctio tollat, sed etiam ne vltra repetantur, diuina in eis gratia perseuerans adiuuet. Hæc Beda. Et hæc fuit secunda eiectio. Bis enim legitur Dominus hoc fecisse, ad significandum, quòd eiiciendi sunt tales ab Ecclesia militante per sententiam, & à triumphante per pœnam. Vbi Theophilus: Hoc etiam Dominus fecit in principio prædicationis suæ, & nunc iterum illud fecit quod ad crimen & in maximam redargutionem Iudæorum redundat, quia non fuerunt ex priori admonitione castigati, & cùm Dominus hoc totiens fecerit, ipsi minimè se correxerunt. Vnde Chrysostomus: In quo minor est excusatio Iudæorum, quoniam cùm bis hoc idem fecisset, morabantur tamen in sua dementia. Hæc Chrysost. Vnde in prima eiectione eiecit tantum vendentes, & ex hoc nobis datur fiducia impetrandi: vt quid enim vellet Dominus ibi nos orare, nisi ipse vellet nos audire? hîc autem durius agendo, etiam ementes qui numero erant plures. In prima etiam expulsione, eos appellauerat negociatores, sed vt statim patebit, hîc acrius reprehendendo, appellat latrones, dans per hoc exemplum prælatis, quòd durius debent arguere secundum peccatum, quàm primum, quia grauius est (cæteris paribus) ratione ingratitudinis. Hîc etiam & in prima eiectione maior seriositas, & rigor & austeritas de Christo exprimitur, quàm nusquam alibi de eo legitur, quia secundum Chrysostomum, in propriis iniuriis esse quempiam patientem, est laudabile, iniurias autem Dei dissimulare, nimis est impium. Vnde Christus injurias suas patienter sustinuit, iniurias autem patris sui nullatenus dissimulauit. Hæc flagellatio & eiectio malorum de templo, olim præfigurata fuit in Heliodoro, qui cùm audacter manu armata templum intrasset, vt illud spoliaret, quidam aduenientes eum flagellauerunt, & tanquam mortuum reliquerunt. Heliodorus flagellatus fuit propter templi spoliationem, Iudæi propter vsuræ palliationem. Moraliter autem per hunc actum Christi datur intelligi, quòd Deus quotidie suam Ecclesiam intrat, & qualiter ibi vnusquisque conuersetur attendit. Caueamus ergo ne in ea risibus & fabulis vel aliis illicitis vacemus, ne improuisus veniens nos flagellet & de Ecclesia sua ac demum de regno eiiciat & expellat. Nam qui peccata peccatis addit, quasi funem quo hîc vel in futuro flagellatur, vel ligetur, connectit. Funiculi ergo quibus mali eiiciuntur, sunt incrementa actionum malarum, quia funiculis peccatorum suorum vnusquisque constringetur. Vnde Augustinus: Ergo quando aliquid patiuntur propter iniquitates suas, hi qui vel fictè bonum, vel apertè malè faciunt in Ecclesia, agnoscant quia Dominus fecit flagellum de resticulis peccatorum suorum, & admonet eos vt mutent se, ne sint negociatores: ne tandem audiant, ligate illis manus & pedes, & proiicite in tenebras exteriores. Hæc August. In hoc quòd Dominus expulit de templo boues, & oues, & nummularios, & vendentes columbas euertit, mysticè designatur quod Prælati constanter debent reprimere hypocritas, pelles ouinas simulantes, tyrannos cornu suæ potentiæ bonos ventilantes: vsurarios & simoniacos dona Spiritus sancti, quæ per columbam intelliguntur, vendentes. Maximè autem ex hoc facto Domini enormitas simoniacæ prauitatis ostenditur, quia nusquam alibi corporaliter restitisse, & alios impulisse vel eiecisse narratur. Si igitur eum in hoc quoque imitari volumus, si non aliter possumus, etiam violenter simoniacos ab Ecclesia pellere debemus, si tamen vires suppetant quibus hoc sine Ecclesiæ detrimento facere valeamus. Audite hæc simoniaci, audite negociatores nefandi, aut à negociis cessare, aut de templo exire. Vos nummularij estis, vos columbas & gratiam sancti Spiritus venditis, vos sine nummo & precio nihil agitis. Omnes quidem simoniaci à templo Dei vel ante humanos, vel ante Dei oculos eiiciuntur, & Dei dono priuantur. Similiter clerici & religiosi, qui in templo Dei sunt deputati: si secularibus & terrenis negociis se implicent, merito eiectionem à Deo, & eius indignationem timere debent. O quanta mala gerunt hodie in Ecclesia, quæ si Dominus inuenisset, vtique grauiter tunc puniuisset. Vnde Beda: Eiecit commercia rerum humanarum de domo illa, in qua diuinas tantum res agi, hostias & orationes Deo offerri, verbum Dei legi, audiri, & decantari præceptum erat. Et quidem credendum est, quia ea tantum vendi vel emi reperierit in templo, quæ ad ministerium necessaria essent eiusdem templi, iuxta quod alias factum legimus, cùm idem templum ingrediens inuenit in eo vendentes & ementes oues, boues, & columbas: quæ nimirum omnia non nisi vt offerrentur in domo Domini, eos qui de longè venerant ab indignis comparare credendum est. Si ergo Dominus nec ea volebat in templo venundari, quæ in templo volebat offerri, videlicet propter studium auaritiæ, siue fraudis, quod proprium solebat esse negociatorum facinus: quanta putas animaduersione puniret, si inuenisset ibi aliquos risui vel vaniloquio vacantes, aut alij cuilibet vitio mancipatos?

Margin notes: Chrysost. hom. 40. operis imperfect. — *Vasa à Domino præscripta templis.* — Beda in c. 11. Marci. — *Eiectio secunda acrior.* — Chrysosto. homil. 68. in Matth. — *Austeritas in hoc facto Christi.* — Chrysost. hom. 5. operis imperfect. — *Heliodorus.* — *Morale.* — Prouerb. 5. — Augustinus tract. 10. in Ioannem. — *Simoniaci expellendi.* — *Clerici secularibus dediti.* — Beda in c. 11. Marci.

patos? Si enim ea quæ alibi liberè geri poterant, Dominus in domo sua (videlicet temporalia negocia) geri non patitur, quantomagis ea quæ nusquam fieri licet plus cœlestis iræ merentur, si in ædibus Deo sacratis aguntur? Hæc Beda. Moraliter tempore isto sancto, appropinquante paschate Iudæorum, id est, confitentium, *ascendit Iesus Hierusalem*, id est, cor humanum vel animam sanctam, & deuotam, per gratiæ sublimationem eleuatam, nam Hierusalem in alto sita est. Vnde dicitur, ascendit. Templum in Hierusalem, est eminentior pars animæ, puta superior pars rationis, quæ soli Deo & æternis debet intendere, illuc ascendit Deus per effectum sacramenti, vel etiam sua præsentia spirituali animam visitando. Sunt autem quatuor præcipuè quæ Christus in templo spirituali non patitur, designata per quatuor quæ inuenit in templo materiali, & sunt quatuor defectus etiam in viris religiosis quandoque reperti. Primum, est nimia sollicitudo temporalium in acquirendo ipsa & conseruando, hoc significatur per æs quod Christus effudit de templo. Non autem sollicitudo temporalium simpliciter prohibetur, sed nimia, & ne in templo sit, id est, in mente quæ solis æternis debet vacare. Vnde quando temporalia in hoc templo habentur, peccatur mortaliter, quia creatura ponitur loco creatoris, & temporalia, loco æternorum. Secundum est, incautus vsus temporalium, & incircumspecta consideratio de euitandis periculis, quod signatur per bouem, qui cùm libenter herbas comedit, quandoque nociua in herbis absconsa deuorat & deglutit. Sic plerunque accidit cùm vtimur temporalibus, volendo accipere id quod est necessarium, quia latet sub necessitate superfluitas & voluptas. Tertium est, timor inordinatus & stolidus, quod signatur per ouem, in qua plus abundat priuatio intellectus quàm in aliis quadrupedibus, & si tempore tonitrui remanet sola & fuerit imprægnata, abortit præ timore. Sic homines nimis timidi, abortiunt fructum profectus spiritualis. Quartum est, inexpeditio, vel tarda progressio, in expletione operum virtuosorum, & hoc significatur per columbam, quæ nimis deliberat de volatu, collum vndique circunflectendo & circunspiciendo ad quam partem ire velit, sed sæpe interim sagitta eam percutit, vel accipiter rapit, sic accidit hominibus pigris & inexpeditis. Sed talia à Christo in suo ingressu à templo animæ expelluntur, facit enim flagellum de funiculis tribus, quorum primus est infirmitas corporalis, secundus, tribulatio cordialis, tertius, ex instinctu diuino admonitio spiritualis. Hoc flagello Christus prædicta quatuor ab anima fugat & eiicit, & nihilominus cathedras & mensas euertit, ne facilem ingressum habeat, *& dixit eis*, quod de templo eiecerat, *Scriptum est*, scilicet in Esaia: *Domus mea*, id est nomini & cultui meo dedicata, *domus orationis vocabitur*, non rapinæ vel furti, non negociationis & vanæ locutionis, vel spectaculi. Et ex hoc datur nobis magna fiducia impetrandi. Vt quid enim vellet Dominus ibi nos orare, nisi ipse vellet nos exaudire? In hoc etiam ostendit se illis Deum esse, quia templum solius Dei est domus. Vbi Ambrosius. Deus enim templum suum non mercationis vult esse diuersorium, sed domicilium sanctitatis Et Origenes: In quo debent vendere & emere, sed orationibus tantum vacare, qui congregantur in domo orationis. Nemo ergo, vt ait Augustinus, in oratorio aliquid agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit. Sed heu nunc domus Dei, domus dissolutionis & cupiditatis potest vocari. Ideo subditur: *Vos autem fecistis illam speluncam latronum*, latrones enim non curant nisi de lucris temporalibus, quocunque modo acquirant, & ideo in speluncis se abscondunt. Vnde Gregorius. Domus orationis, spelunca latronum facta fuerat, quia ad hoc in templo assistere nouerant, vt aut non dantes munera studerent corporaliter persequi, aut dantes spiritualiter necare. Templum quoque & domus Dei est ipsa mens, atque conscientia fidelium. Quæ si quando in læsione proximi, peruersas cogitationes profert, quasi in spelunca latrones resident. Et non iam domus orationis, sed spelunca latronis est, quando relicta innocentia & simplicitate sanctitatis, illud conatur agere, vnde valeat proximo nocere. Hæc Gregorius. Spelunca latronum, dicitur esse locus, vbi spolia quæ latrones rapiunt congregantur, & hoc fecerunt sacerdotes de templo, quia non curabant de cultu Dei, sed magis de excoriatione populi, & hoc per astutias varias & exquisitas. Similiter & hodie clerici plus curant de suo lucro, quàm de Ecclesiæ seruitio. Sicut enim magni latrones in speluncis suis existentes, quando sciunt transire aliquos parum habentes, non exeunt de speluncis, sed mittunt famulos suos ad expoliandum illos, quando verò sciunt transire homines multum pecuniosos, currunt illuc de primis ad illos. Sic multi canonici & clerici, quando sciunt lucrum magnum, currunt ad Ecclesiam, sed quando lucrum est modicum, remanent in domibus, & se subtrahunt, ac clericos suos ad Ecclesiam mittunt. Et nota quadruplicem vsum Ecclesiæ, quia primò est domus reconciliationis, quò ad pœnitentes, secundum illud Genesis, non est hîc aliud, nisi domus Dei & porta cœli. Secundò, orationis, quò ad proficientes, sicut dicitur hîc. Tertiò, instructionis, quò ad perfectos, secundum illud Esaiæ: *Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos.* Quartò, iubilationis & laudis, quò ad omnes, secundum illud Psalm. *in Ecclesiis benedicite Deo*, & illud, *Beati qui habitant in domo tua Domine.* Sed fit spelunca latronum, secundum quadruplex latrocinium, vel scripturarum, quando corrumpuntur, vt ab hæreticis, vel gratiarum, quando sacramenta venduntur, vt à simoniacis, vel præbendarum, quando emuntur, vt ab ambitiosis, vel pecuniarum, quando malè expenduntur, vt à voluptuosis. Vel secundum Hieronymum: Latro est, & templum Dei in latrocinium seu latronum specum conuertit, qui lucrum de religiosis sectatur, Hoc lucrum sectantur aliqui per studium scientiæ, vt quæstuarij aduocati, aliqui per fortitudinem potentiæ, vt nobiles, aliqui per oblationem munerum, vt diuites mundi. De his omnibus dicit Ioannes: Quotquot venerunt, fures sunt & latrones. *Et accesserunt ad eum cæci & claudi in templo*, testes vocis & laudis puerorum, *& sanauit eos*, vt quod pueri clamabant verbis & ore, ipse ostenderet factis & opere, quasi etiam testis ipsorum. Clamabant enim Osanna, id est, saluifica, quibus per opera respondit, quia salutem tribuit. Ac si diceret: Bene clamatis saluatorem, quia ecce do salutem. Moraliter cæci sunt ignorantes, claudi verò rectitudinem iustitiæ dimittentes, & isti curantur per Iesum, & per bona consilia & hortamenta sectatorum eius. Considera nunc quòd Dominus cum magno honore receptus, propter exhibitam sibi reuerentiam non dimisit iustitiam, quia mox templum intrauit, & omnes vendentes & ementes inde eiecit, nec propter seueram iustitiam omisit suam misericordiam, quia mox cæcos &

Marginalia: *Morale.* — *Quatuor ex templo animæ pellenda.* — *Ouis.* — *Funiculus flagelli triplex.* — Esaiæ. 56. — Hieron. in c. 19. Lucæ. — Origenes tomo 11. in Ioannem. — Augustinus serm. de templi dedicat. — *Spelunca latronum.* — Gregorius homil. 39. in Euang. — *Clerici latronibus similes.* — *Ecclesiæ vsus quadruplex.* — Genes. 28. — Esaiæ. 2. — Psalm. 67. — Psalm. 83. — *Latrocinium quadruplex.* — Hieron. in c. 21. Matth. — Ioan. 10. — *Moraliter.* — *Honor non repressit iustitiam.*

& claudos sanauit, propter quod datur intelligi, quod iudex & prælati propter impensum sibi fauorem, non debent dimittere iustitiæ rigorem, nec propter rigorem iustitiæ, debent dimittere dulcedinem misericordiæ. *Videntes autem*, & admirantes, *principes sacerdotum & scribæ mirabilia quæ fecit Iesus*, in tantæ multitudinis de templo eiectione, in cæcorum & claudorum sanatione, & pueros clamantes in templo, ipsum scilicet esse verum Christum, & dicentes, Osanna filio Dauid (ipsi enim pueri & cæteræ turbæ cum laudibus Christum vsque in templum deduxerunt) moti contra ipsum rancore & inuidia, indignati sunt, quia mali de laude bonorum dolere consueuerunt. Vbi Chrysostomus: Qui ingrediebatur vt homo, laudabatur vt Deus. Qui celabatur in carne, demonstrabatur in voce. Quem malitia sacerdotum, quasi hominem, blasphemabat, hunc innocentia paruulorum, quasi Deum, exaltabat. Quantum autem ille glorificabatur, tantum sacerdotes inuidia torquebantur, & illius honor fiebat illis tormentum. Sic enim est rex, quando boni in sua virtute laudantur, mali in sua inuidia cruciantur. Hæc Chrysostomus. Cumque manus non auderent timore populi in eum iniicere, nec miracula manifesta impugnare, arguebant tamen eum de applausu quem sustinebat circa se, & testimonium populi atque puerorum clamantium, Osanna filio Dauid, vertebant in calumniam, quòd videlicet hoc non diceretur nisi soli filio Dei. Vnde dixerunt ei, *audis quid isti dicunt?* Quasi dicerent: Talem tandem de te meritò non deberes sustinere, quia si tu iustus & bonus esses, talem gloriam & applausum declinares. Vbi Chrysostomus. Et nimirum hoc Christi erat dicere ad eos: Non auditis quid hi dicunt? Sicut enim Deo cantabant illi pueri. Et iterum & vos videtis quæ ego facio. Illos loquentes attenditis, & me facientem non consideratis. Ego factis interpretor voces illorum. Hæc Chrysostomus Iesus autem dixit eis: *Vtique*, scilicet audio, & audire debeo, quia hoc est ex diuina præordinatione, secundum quod scribitur in Psalm. *Nunquid enim legistis ibidem: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.* Et bene dicit, perfecisti, laus enim inchoata fuit à turbis in via. Profert autem de Psalmo exemplum, vt tacente Domino testimonium scripturarum firmaret dicta puerorum, quasi diceret, Vos qui estis legisperiti, debetis scripturam hanc scire, & per consequens me non reprehendere. Vbi Chrysostomus. Intelligimus quia infantes dicebantur, non ætate, sed simplicitate cordis. Infantes enim lactentes nec intelligere aliquem, nec laudare possunt. Lactentes enim dicebantur, quoniam quasi lactis suauitate, ita mirabilium delectatione excitati, clamabant sicut scriptum est, sed exaltaui animam meam sicut ablactantes super matrem suam: Lac enim dicitur opus miraculorum, quia miracula nullum laborem videntibus ponunt, sed videntes admiratione delectant, & ad fidem molliter inuitant. Panis autem est doctrina perfectæ iustitiæ, quam accipere non possunt, nisi exercitati sensus circa res spirituales. Hæc Chrysostomus. Et omnis simplex doctrina lac dicitur, quia delectat, & faciliter capitur, sicut lac sine dolore gentium sugitur.

Chryſ. hom. 38. operis imperfect. — *Psalm. 8.* — *Chryſ hom. 38. operis imperfecti.* — *Psalm. 130.*

ORATIO.

Generale terroris tui Domine signum fecisti, quando flagello de funiculis facto omnes de templo eiecisti prætendens in oculis flammam tuæ diuinitatis, precor & obsecro Domine te, da mihi te terribilem præsentem attendere vt sancto te timeam timore. Magna enim sunt iudicia tua Domine & inscrutabilia, quæ cùm considero, contremiscunt omnia ossa mea, quoniam non securatur homo viuens super terram, sed in futurum omnia reseruantur incerta, vt semper seruiamus tibi piè & castè in timore, & exultemus tibi cum tremore. Amen.

De duobus minutis viduæ, & de Pharisæi & publicani oratione.

CAPVT XXX.

Et sedens Iesus contra *gazophylacium*, id est diuitiarum repositorium, *aspiciebat eos qui mittebant*, & ponebant munera sua, id est, oblationes in illud. Erat autem gazophylacium arca, foramen desuper habens, iuxta altare ad dexteram posita, in qua mittebatur & seruabatur pecunia pro sustentatione ædificiorum templi, & aliis quæ erant ad templum & ministerium necessaria, nec non pauperibus & viduis inde nutriendis, ac pro sacerdotibus & ministris. Dicitur autem gazophylacium porticus, vbi tales arcæ & oblationes seruabantur, de quo etiam alibi in Euangelio dicitur. *Hæc locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo.* Vnde Beda; Quia sermone Græco phylaxe seruare dicitur, & gaza lingua Persica diuitiæ vocantur: gazophylacium locus appellari solet, quo diuitiæ seruantur, quo nomine & arcam in qua donaria populi congregabantur ad vsus templi necessarios, & porticus in quibus seruabantur appellabant. Hæc Beda. Et cùm multi diuites multa mitterent, *videns quandam viduam paupercula mittentem æra minuta Deo*, id est, duos nummos æreos, valentes quadrantem, seu quartam partem sicli, scilicet obolos quinque quos cum sudoribus ad diuturnum victum acquisierat, *dixit*, discipulis quòd plus omnibus misisset, quia miserat de penuria sua, & sibi necessaria omnia quæ habuit, & totum victum suum, id est, omnia necessaria corpori, sine quibus non est viuere, se de cætero in totum committens Deo. Alij verò ex superabundanti sibi & superfluo miserunt, quod non debebant retinere, sed erogare. Non dicit quòd miserunt quod abundat, sed ex eo quod abundat illis, & abundanti, ad denotandum quòd non dederunt totum superfluum, sed partem modicam. Sacerdotes quippe qui erant auari, docebant quòd ille qui plus offerebat in templo, absolutè loquendo, plus habeat de merito, quod falsum est, quia quantitas meriti non accipitur secundum quantitatem doni absolutè, sed per comparationem & facultatem dantis, & promptitudinem suæ voluntatis & deuotionis. Vnde secundum doctrinam sacerdotum, multi diuites iactabant munera multa & magna, sed secundum Christi sententiam vidua hæc pauper plus omnibus misit, non absolutè loquendo, sed considerata facultate & bona voluntate sua, non effectu ponderis, sed affectu deuotionis, non plus in quantitate, sed in charitate, vt dicatur plus, quia ampliori desiderio & feruore, quod enim potuit, misit, & quòd non potuit, desiderauit, item plus comparatione, quia totum dedit, item plus dati qualitate, quia de sibi necessario, item plus diuina acceptatione, quia Christus plus approbauit. Præfertur ergo diuitibus vidua paupercula, quia plus est pauperi dare modicum, quàm diuiti dare multum, sicut plus est puero ferre pondus paruum, quàm forti viro

Luc. 21. Marci 12. Lucæ. 19. Gazophylacium. — *Ioann. 8. Beda in c. 21. Lucæ.* — *Munerum pretia.* — *Vidua plus dedisse probatur cæteris.*

viro ferre magnum, & Deus plus attendit dantis affectum, quam donum, & plus ponderat quantitatem deuotionis quàm muneris. Vnde Hieronymus: Non quantum, sed ex quanto, dederis, considerat Deus. Et Gregorius. Cor namque & non substantiam pensat Deus, nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. Vnde etiam Chrysostomus: Non etiam paucitatem oblati, sed copiam affectus intuitus est Deus. Quod si nequis tantum offerre, sicut & vidua, offer saltem totum superfluum. Hæc Chrysostomus. Si autem bina minuta, quæ vidua misit in arcam, plus omnibus muneribus Deo placuerunt, sic amor Dei & proximi omnia vincit, qui semper in arca cordis seruari debet, per duo etiam minuta animam & corpus accipere possumus, quæ deuotè Deo offerre debemus. Moraliter autem hæc vidua pauper, dici potest persona simplex, carens diuitiis & scripturarum notitia, quæ tamen apud Deum plus meretur orationibus, & vita, quàm potentes in temporalibus & magna scientia. Vnde cùm Augustinus legisset vitam Antonij, dixit: Simplices & indocti rapiunt cœlum, & nos cum literis nostris demergimur in infernum. Ista quoque vidua signat cuiuslibet fidelis animam, quæ nunc debet se reputare viduam quandiu est ab amplexibus sponsi sui Christi separata, & sicut vidua ducit semper vitam lugubrem, & induit vestes viduitatis suæ, sic anima deuota debet esse in luctu pœnitentiæ, & corpore & mente in humilitate. Hæc debet offerre Christo duo minuta, scilicet affectum compassionis verbis & facti, & quandoque verbum compassiuum bene valet factum, & quandoque melius est quàm datum. Vnde Theophilus: Vidua ista anima hominis est, relinquens Satanam, cui ferat adiuncta, quæ mittit in templi ærario duo minuta, carnem scilicet & mentem, carnem quidem, per abstinentiam, mentem verò, per humilitatem, vt sic audire valeat quòd totum victum suum posuit, nihil de suo relinquens mundo. Vbi & Beda: Hic nobis locus moraliter quidem intimat, quam sit acceptabile Deo, quicquid bono animo attulerimus. Iuxta verò leges allegoriæ, diuites Iudæos designant de iustitia legis elatos. Vidua pauper, Ecclesiæ simplicitatem designat, quæ rectè paupercula vocatur, quia vel superbiæ spiritum, vel concupiscentias temporalium, vel peccata tanquam mundi diuitias abiicit. Vidua verò, quia vir eius pro ea mortem pertulit, hæc in gazophylacium æra mittit minuta, quia in conspectu diuinæ maiestatis cum dilectione Dei & proximi, seu fidei orationisque munera defert, quæ considerata propriæ fragilitatis minuta, sed merito piæ deuotionis accepta, cunctis superborum Iudæorum operibus præstant, ex abundantia sibi Iudæus mittit in munera Dei, qui de iustitia sua præsumens hæc apud se orat, quasi non apud Deum: Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum raptores, iniusti. Omnem autem victum suum Ecclesia in Dei munera mittit, quia omne quod viuit, non sui meriti, sed Dei esse muneris intelligit dicens, *Deus propitius esto mihi peccatori*. Hæc Beda. *Dixit autem tunc Iesus & ad quosdam*, quasi singulares, & se aliis præponentes, *qui in se confidebant*, & de propriis meritis præsumebant, *tanquam iusti*, pro operibus suis exterioribus, *& spernabantur cæteros*, tanquam iniustos, & sic dupliciter superbiebant, scilicet quia de meritis confidebant, & quia cæteros despiciebant, ideo iusti non erant, quia humilitatem sine qua nullus iustus est, non habebant, parabolam de Pharisæo apparente iusto, &

Hieron. in c. 12. Marci. Gregorius. *Morali.* Augustinus lib. 8. confessionum. c. 6. & 8. Beda in c. 21. Lucæ. Lucæ. 18. Ibidem.

publico ascendentibus in templum & orantibus. In templum ascendebant, quia templum in alto situm erat, & ascensum quindecim graduum habebat, *vt orarent*, quia hic est finis debitus eundi ad Ecclesiam, scilicet ad orandum, non ad confabulandum, non ad vanitates videndum. Pharisæis quippe loquebatur Dominus, qui inde pharisæi, id est, diuisi dicuntur, quia apparentes iusti, se præ cæteris meliores esse putabant. His autem vnum pharisæum Dominus opposuit, in quo quasi in speculo cæteri quales erant videre potuissent. Et fortasse idem ipse præsens ibi erat, de quo Dominus ista dicebat. Vbi Theophilus: Causa igitur confidentium in se, non autem totum attribuentium Deo, sed ob hoc cæteros contemnentium, parabolam proponit, ostendens quòd iustitia quamuis hominem approximet Deo, si tamen assumat superbiam, ad infirmum deiicit hominem. Est autem superbia, Dei contemptus. Quotiens enim aliquis non Deo, sed sibi ascribit bona quæ facit: quid est aliud quàm Dei negatio? Hæc Theophilus. Pharisæus super se iactabat, & iustificabat: alios accusabat, & se eis præferebat, dicens: *Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum. Ieiuno bis in sabbato*, id est, in septimana: *decimas do omnium quæ possideo*. Hæc autem sunt indicia superbiæ, quam Deus à longè cognoscit, sed non ignoscit. De vtraque parte iustitiæ se laudat, quarum vna est declinare à malo, altera facere bonum. De prima se laudat dicens, non sum sicut cæteri hominum. De secunda dicens, ieiuno bis in sabbato. Pharisæus ergo bene dicitur quasi diuisus, quia gestu, habitu & conuersatione erat à cæteris distinctus. Vnde dicebat, *non sum sicut cæteri homines*: & verum dixit, non quidem in iustitia, sed in superbia. Malè quippe incepit, debuit enim incipere à sui accusatione, secundum illud Prouerb. *Iustus in principio accusator est sui*, in medio supplicare, & orare: in fine gratias agere. Sicut sacerdos facit in missa sua. Primò enim accusat se in generali confessione. Secundò, Deum suppliciter deprecatur multiplici oratione. Vltimo Deo regratiatur dicendo, ite missa est: vel, benedicamus Domino: & respondetur, Deo gratias. Ipse autem non se accusauit, sed laudauit: non Deum rogauit, sed laudanti insultauit, nec gratias agendo Dei dona, sed sua merita pensauit. Publicè quidem arguere vitia omnibus licet: nulli autem, nisi paucis, vt ad certam personam descendant, in quo Pharisæus reprehensibilis erat. Secundum Bedam: De verbis elati Pharisæi, quibus humiliari meruit, possumus è diuerso humilitatis formam, qua sublimemur, assumere: vt sicut ille consideratis & peiorum vitiis & suis virtutibus est elatus ad ruinam: ita nos non nostra solum pigritia, sed & meliorum virtutibus inspectis humiliemur ad gloriam. *Et publicanus* humilis *à longè stans*, propter timorem, quasi non esset dignus, appropinquare *nolebat, nec oculos in cœlum leuare*, propter pudorem, quia iudicabat se indignum præ verecundia peccatorum, quasi pro peccatis non audens respicere cœlum, *sed percutiebat* propter contritionis dolorem *pectus suum*, tanquam totius mali originem, *dicens*, per humilem confessionem, *Deus* qui omnia potes *propitius esto mihi peccatori*. ecce sui accusatio, & pura confessio, & ista faciunt ad peccatorum remissionem. Hæc enim sunt indicia humilitatis, quam Deus de propè aspicit & cognoscit. Meritò autem pectus percutiebat, quia ibi peccauerat, vbi fons & fouea & origo mali erat. Ibi enim est cor, bonorum omnium atque malorum secretarium. Inde omnia bona, & omnia

Publicanus & Pharisæus orantes. *Pharisæi iactantia.* Prouerb. 18. Beda in c. 18. Lucæ. *Humilitatis indicia.*

mala procedunt. Hoc ergo publicanus percutiebat, quia, secundum Augustinum, est arguere quod latet in pectore, & euidenti pulsu occultum peccatum castigare, ac pectus percutiendo se de ipso quodammodo vindicabat & dicebat, *Deus propitius esto mihi peccatori.* Non attendas huius praui cordis consilia, dele peccata, & propitius esto. Nihil in me est vnde tibi placere & veniam consequi debeam, quoniam corde & corpore, cogitationibus & operationibus tibi peccaui. Omnibus iniquior ego sum, & nisi per misericordiam tuam saluari non possum. Ideoque, *propitius esto mihi peccatori.* Publicanus, quasi publicus peccator dicitur: Publicani enim dicebantur exactores vectigalium publicorum, & exactio tributi erat contra legem, ideo exactores peccatores vocabuntur. Iste ergo sicut humilis appropinquare non audebat, vt Deus ad eum appropinquaret, non aspiciebat, vt aspiceretur, percutiebat pectus suum, pœnas de se exigens vt Deus parceret, confitebatur, vt Deus ignosceret, & non minus se accusabat, quàm phariseus se iustificabat. Sed quo fructu, qua mercede? quia ignouit Deus quod ipse agnouit, & iustificatus inde recessit. Vnde sequitur, *Amen*, id est, verè *dico vobis, descendit*, scilicet de domo Dei, *hic*, scilicet publicanus, *iustificatus*, id est, de impio per gratiam factus iustus, *in domum suam ab illo*, id est, plusquàm ille, vel *ab illo*, id est, præ illo remanente in fæcibus suis, & meritò magis quàm ille, quia habebat ille iustitiam suam præsumptam, hic veram, ille apud se de operibus, hic verò apud Deum ex fide iustificatus est, ille enim superbè de bonis gloriabatur, hic humiliter mala confitebatur. Sed secundum Augustinum, melior est in malis factis humilis confessio, quàm in bonis superba gloriatio. Et hic est argumentum quòd melior est peccator humilis, quàm iustus superbus, quia eo ipso quòd peccator se humiliat, iam non est peccator, & iustus eo ipso quòd superbit, iam non est iustus. Vnde Augustinus? Enumerationi meritorum præfertur confessio peccatorum, propter quod dicitur: *Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia*, id est, qui non reputant se indigere illa. In quo miro modo reprimitur superbia humana, vt non de suis meritis homines præsumant. Vbi Beda, quantam veniæ fiduciam dignè pœnitentibus præbet, quòd publicanus qui reatum suæ nequitiæ perfectè cognouit, fleuit, confessus est, & si iustus ad templum venit, iustificatus à templo rediit. Vbi & Ambrosius: Introduxit pharisæum & publicanum in templo orantes, & docuit etiam si bona cætera habeat, quo magis superbus offendat, quàm humilis qui nulla virtutum dote subnixus sit. Studuit enim diabolus supplantare bonis operibus intentos, quantum laborauit pharisæus ille ne raperet aliena, ne iniustus esset, ne adulteraret, ne peccaret sicut publicanus, vt bis in sabbato ieiunaret, vt decimas daret omnium quæ acquireret? Quis nostrum hæc fecit? Aduertit hoc diabolus, & perfodit eum vlcere graui, vt mente carnis inflatus, in eo in quo laudabilis fore crederetur, ibi reprehensibilior iudicaretur. Hæc Ambrosius. Hic ergo ostenditur, non ex operibus esse gloriandum, sed humiliter in gratia confidendum. Vnde Basilius: Cùm accesseris ad prædicandum Dominum, prosterne te humiliter in conspectu eius, nec postules quicquam quasi ex gratia meritorum tuorum. Et si est tibi conscientia alicuius boni operis, cela illam, vt te silentium agente, multipliciter tibi restituatur à Domino, & peccata tua citò produc in medium, vt deleat ea Deus, cùm confessus fueris ea. Non te iustifices orans, ne sicut Pharisæus ille exeas condemnatus. Memento Publicani, vt ita sicut ille veniam delictorum tuorum inuenias. Hæc Basilius. Vbi & Chrysostomus: Geminas aurigas & duas bigas, in stadio positas, sermo præsens proponit. In altera quædam iustitiam cum superbia, in altera peccatum & humilitatem. Et vides bigam peccati superare iustitiam, non propriis viribus, sed humilitatis coniunctæ, illam verò deuictam non fragilitate iustitiæ, sed mole & tumore superbiæ. Nam sicut humilitas per sui eminentiam peccati pondus superat, & saliens attingit Deum, sic superbia ob sui molem de facili iustitiam deprimit. Si ergo plura facta strenuè geras, putas autem te posse præsumere, tota caruisti oratione. Si vero mille feras in conscientia fasces reatuum, & hoc solum de te credas quòd es infimus omnium, multam obtinebis ante Deum fiduciam. Hæc igitur fastus inflatio ab ipsis cœlis potest deprimere non cauentem, humilitas verò & ab ipso abysso reatuum hominum sublimare. Hæc enim præ Pharisæo Publicanum saluauit, latronem ante Apostolos in paradisum duxit, illa verò incorporea ingressa est potestate. Cæterum si iuxta delicta humilitas tam facilè currit, vt superbiam iustitiæ transeat, si iustitiæ coniunxeris eam quò non ibit? Assistit ipsi tribunali diuino, in medio Angelorum, cum fiducia multa. Rursus si factus coniunctus iustitiæ eam deprimere potuit, si coniunctus sit peccato, in quantam gehennam detrudet? Hæc dico non vt negligamus iustitiam, sed vt fastum vitemus. Hæc Chrysost. Deinde suæ sententiæ causam assignans, scilicet quare Publicanus magis iustificatus descendit, consequenter inferendo subiungit: *Quia omnis* generaliter sine exceptione, scilicet siue laicus, siue clericus, siue religiosus. Item siue paruus, siue mediocris, siue quantumcunque magnus *qui se exaltat*, superbiendo, sicut fecit Pharisæus, *humiliabitur*, & deiicietur, vel in hoc seculo per miseriam, vel in futuro per pœnam æternam: *& qui se humiliat*, sponte per veram pœnitentiam & peccatorum confessionem *exaltabitur*, in gloria per remunerationem. Nam secundum Sapientem: *Ante ruinam exaltatur cor, & ante gloriam humiliatur.* Et vt vulgariter dicitur, non est vallis quæ non habeat collem, nec est collis quæ non habeat vallem. Sicut ergo Publicanus, se humiliando, est exaltatus: ita & Pharisæus, se exaltando, est humiliatus. Sicut enim in statera materiali vna parte depressa, altera eleuatur, & econuerso, sic in statera diuinæ iustitiæ decretum est, vt qui eleuantur per superbiam in præsenti vita, deprimantur per pœnam confusibilem in futuro. Et econuerso qui se deprimunt in præsenti ob Dei reuerentiam, eleuabuntur in futuro ad gloriam. Si ergo sic reprehenditur & confunditur qui superbè gratias agit, & cætera bona facit: quid de illo erit qui gratiam impugnat, & non bona facit. Certum itaque tene superbe, quia si humiliatus non fueris Deo, velis nolis humiliaberis diabolo. Et ideo caueat quisque ne sibi superbia dominetur, quia vt ait Augustinus: Væ homini cuius auriga superbia est, necesse est enim vt in præceps eat. Si consideremus exitum rei in Lucifero superbiente, & Christo humiliante: in Eua elata, & in virgine humiliata, in diuite purpurato, & in Lazaro vlcerato, in Pharisæo se extollente, & Publicano pœnitente, videbimus manifestè quàm verum sit quod hic Dominus dicit, quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Et

ideo

Augustinus serm. 36. de verbis Domini.

Publicani, qui dicebantur.

Confessio humilis.

Lucæ 10.

Superbia repressio. Beda in c. 18. Lucæ.

Ambros. in c. 18. Lucæ.

Chrysost. concione de Publicano & Pharisæo.

Humilitatis potentia

Prouerb. 16.

Superbia detestatio.

ideo bene dicit quidam philosophus: Inter sapientes sapientior est, qui humilior est. Hic autem versiculus, scilicet, *omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur*, totiens à Domino in Euangelio iteratur vel deprimat superbiam, quam super omnia vitia detestatur, & humilitatem commendat, quam super omnem virtutem & sæpius laudare dignoscitur. Radix enim omnium malorum superbia, & custos omnium virtutum humilitas est. Vnde Theophilus: Quia enim superbia plus quàm aliæ passiones vexat hominum mentes, ideo crebrius de hac monet. Vnde Chrysostomus: Simus itaque humiles, vt simus excelsi, etenim cum abundantia multa humiliatur despectio. Nihil enim ita Deus auertit sicut superbiam, propterea & à principio omnia fecit vt hanc auferat passionem, propter hoc mortales facti sumus, & in miseriis & planctibus, propter hoc in labore & sudore, in laboratione continua & miseria. Etenim à despectione peccauit primus homo, petens Dei æqualitatem, propter hoc neque quæ habebat mansit habens, sed ab his cecidit. Tale enim quid est despectio, quòd non solum nobis adiicit correctionem vitæ, sed & quæ habemus abscindit, & his officit, sicut humilitas non solum eorum quæ sunt nihil abscindit, sed & quæ non sunt adiicit. Hanc itaque zelemur, hanc persequamur, vt & præsenti potiamur honore, & futura fruamur gloria. Mysticè per Pharisæum Iudaicus populus designatur, qui ex beneficiis legis & prophetarum susceptis de sua sanctitate præsumens Gentiles aspernabatur, per Publicanum verò Gentilis, qui peccata sua Apostolis prædicantibus recognoscens, humiliter ea confitebatur, propter quod Gentilis iustificatus est per fidei Christi receptionem, & Iudaicus damnatus per suam obstinationem. Vnde Beda: Typicè autem Pharisæus est populus Iudæorum, qui ex iustificationibus legis extollit merita sua. Publicanus verò Gentilis est, qui longè à Deo positus confitetur peccata sua, quorum vnus superbiendo recessit humiliatus, alter lamentando appropinquare meruit exaltatus. Moraliter hi duo homines signant vniuersitatem hominum, scilicet iustos Pharisæus, & impios Publicanus, vterque debent ascendere in templum ad orandum, impius pro venia, iustus pro perseuerantia. In templum autem spirituale quod est Deus debemus ascendere orando, quia secundum Damascenum, Oratio est ascensus mentis in Deum. Et secundum Augustinum. Oratio est pius affectus mentis in Deum directus. *Principes autem sacerdotum*, scilicet Pontifices, qui spiritualibus præerant, *& scribæ*, qui doctrinæ legis & Prophetarum intendebant. *Et principes plebis*, qui cum temporalibus disponendis præsidebant, moti contra Iesum inuidia & rancore, *quærebant eum perdere*, qui tamen venerat eos saluare, excogitantes diuersas vias & modos quomodo possent illum occidere. Vnde Bernardus. O bone Iesu, totus mundus videtur contra te coniurasse, & hi in persecutione tua primi sunt qui videntur regere populum, dirigere principatum, *& non inueniebant quid facerent illi*, id est, causam rationabilem eum occidendi, cùm esset iustus & innocentissimus, nec etiam audebant timore populi, quia, *omnis populus audiebat illum, & admirabantur super doctrina eius*. Vnde Beda: Quærebant illum perdere, vel quia quotidie docebat in templo, vel quia latrones eiecerat de templo, vel quia veniens illuc quasi rex & Dominus, à credentium turba laudem hymni cœlestis accepit, vel quia suo magisterio neglecto, plures ad eum audiendum confluere cernebant. Vbi & Cyrillus: Decebat autem, ex his quæ Christus dixerat & fecerat, eum adorare vt Deum, sed ipsi nequaquam hoc facientes, quærebant eum occidere. Sed vt ait Gregorius redemptor noster prædicationis verba nec indignis, nec ingratis subtrahit. Nam subditur: *Et erat tunc docens quotidie in templo*, reddens eis bonum pro malo. Quia enim erat proximus passioni, instabat docendo. Ecce optima commutatio, quia de domo negociationis facta est schola veritatis, templum orationis, locus deuotionis. Vbi Gregorius: Nuncusque agitur quod factum fuisse perhibetur. Cùm enim mentem fidelium ad cauenda subtiliter erudit, & quotidie veritas in templo docet. Et stetit Iesus publicè in templo prædicans populo, & respondens principibus vsque quasi sero, & tota die ipse & sui ieiunarunt. *Et circumspectis omnibus cùm iam vespertina esset hora*, quæ erat hora declinandi ad hospitium, & nullus eum inuitaret, vel colligeret, relictis illis, *exiit*, de ciuitate, & rediit, *in Bethaniam cum duodecim*, vt quod in vrbe magna non inueniebat, in agro paruo haberet hospitium, ibique mansit apud Martham, & Mariam, & Lazarum, & docebat eos de regno Dei: vbi arguitur duricies & ingratitudo Iudæorum, qui doctorem quem gloriosè & honorificè vt regem & gloriosè susceperant, & qui per totam diem vsque ad vesperam eos doctrina pauerat, hospitio non susceperunt, & famescentem non pauerunt. Circumspexit enim Dominus, qui nihil de proprio vbi hospitaretur habuit, sed omni beneuolentia indiguit, si quis eum in domum suam vocaret aut reciperet, & nullus est inuentus benedictione pacis Christi dignus. Vnde in hoc quòd dimisit eos corporaliter, ostendit facto eos propter ipsorum cæcitatem esse dimittendos à Deo spiritualiter. Vbi Hieronymus: Hinc autem intelligendum est quòd Christus fuerit tantæ paupertatis, & ita nulli adulatus sit, vt in vrbe maxima nullum hospitem, nullamque mansionem inuenerit, sed in vico paruulo apud Lazarum, sororesque eius habitauerit. Eorum quippe vicus Bethania est. Vbi & Chrysostomus: Et relictis illis tanquam excæcatis per inuidiam, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, vt recedendo compesceret, quos respondendo non potuit, quia malitia non instruitur sermonibus, sed excitatur. Malum enim hominem melius locum dando potes vincere, quàm respondendo. Nam si contendis irrationabilem placare, & illum non placas, & teipsum subuertis. Et mansit ibi apud Lazarum, & sorores eius, vt illic requiesceret corporaliter, vbi & spiritualiter repausabat. Nam sanctorum virorum est non ibi quærere mansionem, vbi clariores sunt viri, sed vbi fideliores, nec gaudent vbi epulæ largæ sunt, sed vbi sanctitas floret. Hæc Chrysostomus. Vbi etiam Beda: Bene autem dicitur, quia circumspectis omnibus exiuit in Bethaniam. Inspicit quippe internus arbiter omnium corda, & cùm in contradicentibus, ac resistentibus veritati, non inuenit vbi caput reclinet, secedit ad fideles, & in eis qui obediunt verbo mansionem sibi vna cum patre facere gaudet: Bethania namque domus obedientiæ dicitur. Hæc Beda. Nota ergo ex præmissis quòd Christus tria loca intrauit, scilicet Hierusalem, templum, & Bethaniam, per quæ loca significatur mens humana, quæ debet esse pacifica, & tunc est Hierosolyma, quæ interpretatur visio pacis, debet esse Dei habitatio grata, & tunc est templum Dei viui acceptum, debet etiam esse ad obediendum prona, & tunc est Bethania, quæ interpretatur

Chrysost. homil. 6. ex variis in Matth.
Mysticè.
Beda in c. 18. Lucæ. Typicè.
Moraliter.
Damascenus lib. 3. de fide cap. 24.
Bernardus serm. 29. in Cantica.
Beda in c. 19. Lucæ.
Gregorius homil. 39. in Euang.
Gregor. ib.
Marci 11.
Iudæorum ingratitudo
Hieron. in c. 11 Marci. Adulari noluit Christus.
Chrys. hom. 38. operis imperfecti.
Beda in c. 11. Marci.
Bethania, quid interpretatur.

terpretatur domus obedientiæ. Ingrediente autem Domino in primum locum, scilicet Hierusalem, tota ciuitas est commota, quia intrante Domino animam, per gratiam præuenientem, omnes vires animæ debent commoueri, per dolorem & contritionem peccati. Cùm verò intrauit templum, eiecit vendentes & ementes, ac mensas & cathedras euertit, quia postquam Christus intrauit in cor hominis, per gratiam præuenientem, mouendo ipsum ad contritionem, intrauit posteà in ipsum per gratiam proficientem, purgando illud, & eiiciendo inde peccata per confessionem, & tunc Christus sanat illud, dando indulgentiæ remissionem, vnde subditur ibi de infirmorum sanatione. Deinde Christus intrauit Bethaniam, quæ interpretatur domus obedientiæ, quia postquam intrauit cor per gratiam præuenientem & proficientem, inducendo ipsum ad contritionem & confessionem, consequenter intrat per gratiam perficientem ipsum per obedientiæ satisfactionem, ille enim verè obedit, qui de omnibus peccatis suis plenè satisfacit. *Contemplatio.* Conspice igitur nunc benè Dominum, quia valde humiliter vadit per ciuitatem cum illis paucis, qui sic honorificè venerat manè cum multis. Ex quo potes considerare, quia parum est curandum de humano honore, qui sic terminantur in breui, & quia in cursu huius vitæ risus dolore miscetur, & extrema gaudij luctus occupat. (Prouerb. 14) Potes etiam considerare, quomodo sui gaudebant quando honorabatur à turbis, & multo magis quando Bethaniam redierunt illæsi, quia maximè timebant quando Hierusalem ibat, quòd tunc qualibet die faciebat. Quamuis enim aliàs sæpe, maximè tamen à præcedenti die sabbati, vsque ad vigiliam cœnæ locutus est Iudæis, & operatus est palam in Hierusalem. (Lucæ 21.) *Erat autem tunc quotidie docens in templo*, propter doctrinæ authoritatem, loci celebritatem, ac populi frequentiam, & auditorum plurium vtilitatem, *noctibus verò exiens morabatur in monte Oliueti*, scilicet in Bethania, quæ erat in latere montis eiusdem, vigilans, & orans, ac docens discipulos, & confortans. *Prædicatorum exemplum.* In hoc dedit exemplum prædicatoribus & doctoribus Euangelij, vt diebus doceant, & noctibus sint in oratione Dei, vt ibidem hauriant quod auditoribus infundant in mane sequenti. Siue etiam in prosperitate simus, quæ per diem significatur, siue in aduersitate, quæ per noctem intelligitur, semper doceamus & oremus, ac bonum faciamus inquantum valemus. Vnde Sapiens: (Eccli. 11.) *Mane semina semen tuum, & vespere ne cesset manus tua, quia nescis quid magis oriatur, hoc an illud, & si vtrumque simul, melius erit.* Per mane enim, intelligi potest tempus pacis & prosperitatis & per vesperem, tempus tentationis, & aduersitatis, in quibus semper bonum operari, nec tempore hoc vel illo à bono opere cessare debemus, quia quid horum maiorem fructum nobis afferat, ignoramus. Et hæc facere debemus in monte Oliueti, id est, in culmine misericordiæ ad proximum: non enim meretur impetrare misericordiam à Deo, qui non facit misericordiam cum proximo. Et est notabile, quòd imminente morte magis instabat Christus prædicationi, quod est contra multos, qui in senectute dant se ocio & quieti, cùm adhuc possent multorum prodesse saluti. *Et omnis populus*, attractus afficacia & dulcedine doctrinæ suæ, *manicabat*, id est, mane festinabat, *ad eum in templo*, vt audiret ab eo verba vitæ, hoc est, mane cum festinatione accelerabat venire ad locum prædicationis suæ, à mane enim, dicitur manicare. Vbi Cyrillus: Populo autem ante lucanum venienti ad eum, congruum erat dicere: (Psalm. 62.) *Deus Deus meus, ad te de luce vigilo.* Et quia Dominus sic diebus & noctibus tunc præcipue laborauit, ideo tota illa septimana pœnosa dicitur, quia per totam illam laborauit recreando, sicut per primam mundi hebdomadam operatus est creando. Et quia vna septimana cuncta creauit, multo labore hac septimana hominem refecit. Vnde Beda: (Beda in c. 21. Lucæ.) Quæ verbis præcipit Dominus, suis confirmat exemplis. Nam qui nos ante repentinum iudicij vniuersalis aduentum, ante incertum singulorum nostrorum exitum, delitiis simul & curis huius vitæ neglectis, ad viglandum hortatur, & orandum, & ipse impendente suæ tempore passionis doctrinæ vigiliisque & precibus instruit, pariter & exemplo, insinuans hoc esse dignè Deo vigilare, dicto vel facto proximis quibusque viam veritatis ostendere, & eos pro quibus passurus erat, vel verbo ad fidem prouocans, vel patri oratione commendans. Et nos quoque cùm inter prospera sobriè, & iustè, & piè conuersamur, inter aduersa verò nunquam de diuinæ misericordiæ celsitudine desperamus, diebus profectò cunctis in templo docemus, & fidelibus operis boni formam præbemus, noctibus verò in monte Oliueti moramur, quia in tenebris angustiarum gaudij spiritualis consolatione respiramus, iuxta eum qui dixit: (Psalm. 51.) *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Domini, speraui in misericordia Dei mei*, id est, sicut is qui misericordiæ fructum quibus voluit impendit, ei à Domino miserendum esse non ambigo. Et ad nos quoque audiendos omnis populus manicat, cùm vel discussis operibus tenebrarum, vel euictis Dei gratia nebulis pressurarum, sicut in die honestè ambulantes, non in comessationibus & ebrietatibus nos filij lucis imitantur. Hæc Beda.

ORATIO.

Deus omnipotens, præsta mihi pauperi tibi derelicto, vt duo minuta, scilicet corpus & animam, quæ de te habeo, tibi cum deuotione offeram, vt vtroque tibi seruire & placere valeam. Miserere supplici tuo, quia non sum sicut innumeri serui tui, iustitiæ merito gloriosi, velut etiam multi post flagitia pœnitendo tibi facti deuoti. O Deus propitius esto mihi peccatori, & respice me oculis misericordiæ, quibus publicanum respexisti, vt per veram cordis, oris, & operæ humilitatem coram te merear iustificari, & cum hominibus exaltari. Amen.

De maledictione ficulneæ, & grano frumenti, & de principe mundi.

CAPVT XXXI.

SEquenti autem die, scilicet feria secunda, iterum *mane*, & diluculo exiens Iesus à Bethania, & rediens in Hierusalem, *esuriit*, secundum suspicionem discipulorum, eo quòd ad arborem accessit. (Matth. 21. Marci. 11. Ioann. 12.) Vbi nota morem studiosi operatoris, dum dicitur, *mane*, reuertisse in ciuitatem vt prædicaret, & vt aliquos Deo patri acquireret. *Esuriit* autem, non quasi homo, indigens cibum corporalem, sed quasi Deus misericors humanam salutem. (*Esuries Christi.*) Vnde ista esuries naturalis non fuit, quia in sero præcedenti comederat, nec adhuc hora comedendi erat, sed sicut maledictio arboris, de qua subditur, figurabat maledictionem infructuosi, sic ista esuries significabat desiderium Christi de salute populi. *Et videns arborem fici*, inter Bethphage

& monte Oliueti, *secus viam, accessit ad eam*, & nullum in ea fructum nisi tantum folia inueniens, maledixit ei, dicens, *nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum, & statim aruit.* Venit Dominus ad ficulneam, non causa inueniendi fructus, quibus esuriens reficeretur, sciebat quòd in Martio tempus ficuum non esset, sed adiuit propter miraculum, vt Apostolos ad fidem confirmaret. Vnde secundum Chrysost. Maledixit Dominus ficulneæ, non quia fructum in illa non inuenit cùm non esset tempus ficuum, sed discipulorum gratia, vt confiderent, & vt discerent quod posset etiam Iudæos persequentes siccare, & in momento exterminare. Ideo neque in alia planta, sed in omnium humidissima miraculorum hoc fecit, vt & hinc maius appareat hoc miraculum. Ad hoc enim Dominus miraculum fecit, vt discipulos in fide solidaret, quia, vt ait Hieronymus, Dominus passurus in populis, & baiulaturus scandalum crucis, voluit discipulorum animos signi anticipatione firmare. Quod etiam in signum synagogæ maledictæ, & arefectæ Iesus fecit, in qua fructus iustitiæ non inuenit. Arbor enim fici, est synagoga, propter multitudinem granorum sub vno cortice, id est, hominum sub vna lege, & vna, propter vniformitatem ritus, quia secus viam erat, quia legem habebat, sed non in via, quia non credebat in Christum, qui est via, ad quam venit, per presentiam corporalem, & per doctrinam spiritualem. *Et nihil in venit in ea*, licet multum quæsierit exemplis, doctrinis, signis, & miraculis, *nisi folia*, id est, verba legis, & traditiones Pharisæorum absque vllis fructibus. Sancti enim habent & folia verborum, & flores morum, & fructus operum. Per talem etiam arborem virentem foliis, & carentem fructibus, possunt intelligi hypocritæ & simulati, existentes extra viam iustitiæ, & non in via positi per simulationem virtutum foliis circundati, sed à fructu iustitiæ alieni, quia exteriorem apparentiam sanctitatis habentes interius sunt vacui ab operibus veritatis, & infructuosi, & ideo à Domino maledicti fiunt aridi, & humore deuotionis priuati. Vnde Chrysostomus: Folia veritatis, sunt species tantummodo sanctitatis in homine, aut sine fructu verba religiosa. Quicunque ergo religiosus, id est, arbor rationabilis profitetur se esse Dei, & iustitiam non operatur, est arbor tantummodo folia habens sine fructu. Secus viam autem, est iuxta mundum, mundus enim via est communis, per quam omnes transeunt qui nascuntur. Quicunque ergo homo fidelis, id est, arbor rationabilis, iuxta mundum vixerit, nunquam potest in se iustitia fructus tenere. Transeuntes enim & retranseuntes dæmones, vel ministri ipsorum per viam, id est, vagantes per mundum istum excutiunt eos. Sicut ergo difficile est arborem iuxta viam positam fructus suos vsque ad maturitatem seruare, sic difficile esti virum fidelem iuxta istum mundum viuentem, in ramis, id est, in actibus suis iustitiam immaculatam vsque ad finem seruare. Si vis ergo fructus iustitiæ ad finem tenere, recede de via, & plantare in loco secreto, vt nec mundus tecum aliquid habeat commune, nec tu cum mundo. Hæc Chrysostomus. Cùm itaque, esuriens Dominus ficus quæsiuit, aliquid aliud se quærere significauit, non enim ficus, sed fidem, neque fructus arboris, sed fructus operis quæsiuit. Ex hoc ergo, secundum Bedam, patet quòd sicut Dominus multa dixit in parabolis, ita & fecit. Cur enim in ficu fructum quæreret, cuius tempus nondum esse quilibet homo sciret, & ob id eam æternæ sterilitatis maledictione damnaret? quia plebem quam docebat verbo, terruit facto, ne quis habens folia, id est, verba iustitiæ sine fructu operum, mereatur excidi & in ignem proiici. Vnaquæque enim arbor non de floribus, non de foliis, sed de fructu suo cognoscitur, sic vnusquisque homo non de æstimatione famæ, vel sermonis pompa, sed de suarum testimonio probatur actionum. Hæc autem maledictio ficus maximè in nobis timenda est, quia folia, id est, verba non vertimus in opera. Iam enim securis ad radicem posita est. Et ingressus Iesus in ciuitatem, venit in templum, secundum suam consuetudinem, quia semper locum Dei visitare consueuit, & patri exhibere honorem. *Erant autem Gentiles quidam ex his qui ascenderant in Hierusalem, vt adorarent in die festo*, quia templum pro sui sanctitate in reuerentia Gentilibus in circuitu Iudæorum erat, & eius famositas non tantum Latinos & Iudæos, sed etiam Gentiles trahebat, vt de Eunucho Candacis reginæ patebat. Isti ergo qui Christi miracula audierant, ideo eum videre, & eius doctrinam audire volebant. *Et accesserunt ad Philippum*, quia videbant eum pium & mansuetum, & se non reputabant dignos, vt venirent per seipsos, *& rogabant eum, dicentes: Domine, volumus Iesum*, & Saluatorem omnium *videre.* Et congruenter ad Philippum accesserunt prius, quia ipse prius prædicauit Gentibus, scilicet Samaritanis. In his Gentilibus præfigurabatur conuersio Gentium, per prædicationem Apostolorum in proximo secutura, & quòd Gentes ministerio eorum ad fidem conuersæ desiderent Iesum glorificatum in patria. *Venit Philippus, & dixit Andreæ*, quia Andreas primus Christi erat discipulus, & magis familiaris Domino quàm Philippus, & etiam quia Philippus per Andream conuersus fuerat, & ideo de consilio & auxilio eius circa hoc agere volebat. In quo datur nobis exemplum omnia faciendi de consilio maiorum, *Andreas rursum & Philippus dixerunt*, ambo simul hoc Domino, *Iesu*, tanquam superiori. Mysticè Philippus, qui os lampadis dicitur, signat veritatem. Andreas autem virilis, quæ duo intellectum & affectum Christo adducunt in conuersione animarum. Iesus verò audiens deuotionem Gentilium, qui iam erant dispositi ad credendum, vidensque eos prosperare ad fidem, & intelligens in eis quodammodo inchoari Gentium conuersionem, prænunciauit suæ passionis tempus imminere, post quam passionem immediatè Gentes erant recipiendæ, dicens: *Venit hora vt clarificetur filius hominis*, quasi diceret, Iudæi nolunt credere, quos primùm voluit lucrificare, plenitudo Gentium creditura est, quia veniunt Gentes ad credendum, quibus filius est clarificandus. In passione quippe sua fuit filius clarificatus per signa ostensa, fuit etiam clarificatus in sua resurrectione & ascensione. Itemque in gentium conuersione, quia deitatem eius confitentur vbique. Veruntamen percongruum ostendit exemplum, quòd mors eius debeat præuenire conuersionem Gentilium, dicens: *Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet*, quia non facit fructus multiplicationem, nisi per sui corruptionem, id est, nisi ego moriar, fructus conuersionis Gentium non sequetur. *Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert*, id est, me mortuo per humanitatem multiplicabitur fides per gentium conuersionem, ac si expresse dixisset: Isti Gentiles, qui modo volunt venire ad me per præsentiam corporalem, post mortem meam venient ad me per fidem. Ipse enim erat granum iaciendum in corpore terræ per passionis humilitatem, vnde messis copiosa debebat exurgere.

Chrysost. homil. 68. in Matth.

Ficulneæ maledictio & eius causa.

Hieron. in c. 21. Matth.

Chrysost. hom. 39. operis imperfect.

Beda in c. 11. Marci.

Parabolas fecit & dixit Dominus.

Actor. 8.

Clarificatio Christi.

Paſſionis Chriſti fructus. Paſſio quippe Chriſti multum attulit fructum, ſcilicet fructum remiſſionis peccatorum, fructum conuerſionis Gentium, fructum gloriæ regni cœlorum. Et quia Chriſtus ſe comparauit grano frumenti, mos eſt Eccleſiæ de hoc grano, ſcilicet tritico tantum confici corpus Chriſti. *Moraliter.* Moraliter homo in terra cadit, quando per humilitatem ſe deprimit, ſed eam non cooperit, quando vult humilitatem manifeſtari, & non occultari, & talis humilitas non fructificat, ſed quando talis humilis vult quod humilitas lateat, tunc fructificat. Ad hoc enim quod granum frumenti fructificet, non ſufficit quòd in terram cadat, ſed oportet quòd agricola ipſum cooperiat. Prædicit etiam Chriſtus ſuam paſſionem & eius fructum, vt videntes morientem non ideo perdant fidem, & ex paſſione non terreantur, ſed magis imitentur, quoniam oportet nos imitari eum qui reliquit nobis exempla vt ſequamur ipſum. Vnde conſequenter diſcipulos & omnes exhortatur ad paſſionis ſuæ ſectanda veſtigia, dicens: *Qui amat animam*, id eſt, vitam, *ſuam*, ſcilicet in hoc mundo, & ad bona mundana, & carnis deſideria, volendo ſibi huiuſmodi delectabilia, vt mundo viuat, & non Deo, vel eam cùm neceſſe eſt pro Deo non ponendo, *perdet eam*, ſcilicet in vita æterna, & quantum ad bona æterna poſſidenda. Et per contrariũ *qui odit animam ſuam*, *Auguſtinus tract. 51. in Ioannem.* id eſt, vitam, *in hoc mundo*, denegando ſibi bona præſentia, & ſuſtinendo mala, vel etiam cùm neceſſe eſt ponendo pro Deo, *in vitam æternam cuſtodit eam*, id eſt, viuet æternaliter cum eo. Vbi Auguſt. Si malè amaueris, tunc odiſti, ſi bene oderis, tunc amaſti. Fœlices qui oderunt cuſtodiendo, ne perdant amando. Et quòd debeamus ipſum imitari in *Sequendus eſt Chriſtus.* paſſione, oſtendit per rationem, inducens exemplum de ſe vt ſicut ipſe fecit, ita & nos ſi opus fuerit faciamus, & dicit: *Si quis mihi miniſtrat*, hoc eſt nomine & affectu quærit eſſe meus miniſter, *me ſequatur*, id eſt, me imitetur, ſequi enim imitari eſt. Quaſi diceret, rationabile eſt quòd miniſter ſequatur Dominum, ſi quis me non ſequitur, non mi- *Chryſoſt. hom. 66. in Ioannem.* hi miniſtrat, quia ſecundum Chryſoſtomum, oportet eum qui miniſtrat, ſequi eum cui miniſtrat. Oportet ergo diſcipulos Chriſti qui ei miniſtrant, ſequi Chriſtum per mortem, ſi oportuerit, & per bona opera, imitando ipſum. Illi quippe Chriſto miniſtrant, qui non ſua, ſed quæ Ieſu Chriſti quærunt, & quæcunque bona ſiue in temporalibus, ſiue in ſpiritualibus propter Deum faciunt. Miniſtrant autem Chriſto Epiſcopi & clerici, inquantum eius ſacramenta fidelibus diſpenſant. *1. Cor. 4.* Vnde Apoſtolus: *Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti & diſpenſatores miniſteriorum Dei viui.* Item quilibet fideles in quocunque ordine conſti- *1. Cor. 6.* tuti, qui mandata ſeruant Chriſti. Vnde Apoſtolus: *In omnibus exhibeamus nos ſicut Dei miniſtros.* Miniſtrat enim Chriſto vnuſquiſque monendo, docendo, corripiendo, beneuolentiam, eleemoſynam, & cætera miſericordiæ opera impendendo. Et ſubiungit huius ſequelæ brauium, ſeu præmium, quia ſi quis Chriſto dignè miniſtrauerit, & ipſum ſecutus fuerit, erit vbi Chriſtus eſt. Et certè magnum eſt præmium eſſe cum Chriſto, ſine quo nuſquam eſt bene, & cum quo nuſquam eſt male. Et deinde manifeſtius hoc dicit. Nam qui miniſtrauerit Chriſto, mandatis ſuis obediendo, ipſum ſequendo, & veſtigia eius imitando, hic honorabitur à patre cœleſti, ſcilicet vt ſit cum filio eius, non æqualis diuinitati, ſed conſociatus æternitati. Et certè magnus honor eſt, quòd homo miſer efficiatur beatus, exhæredatus hæres Dei, cohæres autem Chriſti. Beatus ille quem Deus honorificabit, ille enim *1. Cor. 2.* ditabitur illis bonis quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Honor enim datur homini ab aliis hominibus in vita præſenti, in teſtimonium virtutis, ſed honor datur hominibus à Deo in gloria cœleſti, in præmium virtutis. O Deus meus miſericordia mea, author & dator omnium virtutum, da nobis nunc in eis exercitium continuum, & tandem pro eis præmium ſempiternum. Et quia diſcipulos hortatus fuerat ad tolerantiam mortis, exemplo ſui quem ſequendum propoſuit, conſequenter confortat eos, vt non turbentur & retrahantur propter infirmitatem naturæ, quia recta ratio non obſtante turbatione animæ, ſecundum paſſiones partis ſenſitivæ, dirigit eam in bonas & virtuoſas operationes, vt velit fortis ſuſtinere mortem, & quæcunque contraria propter Deum & bonum virtutis, ſic enim in Chriſto fuit, quòd non obſtante turbatione ſenſualitatis paſſus eſt, quod recta ratio ſuadebat. Vnde ait: *Nunc anima mea*, ſenſualis, *turbata eſt*, id eſt, affecta eſt quantum ad ſenſitiuam, paſſionibus timoris & triſtitiæ ac naturali horrore, qui tamen eſt de voluntate. Anima enim hic accipitur pro ſenſualitate, id eſt, pro appetitu ſenſitiuo, in quo ſunt paſſiones, non autem in ratione. Ac ſi dicat: Non vos turbet vel retrahat ſenſualitatis turbatio à recta & debita operatione, quia etiam anima mea turbata eſt imminente paſſione, & tamen hoc non obſtante mori eligo, obediens patri pro veſtra ſalute. Quia enim hortatus fuerat alios imitari mortem ſuam, ne fortè aliquis ediceret, ſecutè potes mortem ſubire, quia nihil mali ſentis, ideo contrarium voluit oſtendere per talem turbationem, & per conſequens non eſſe recedendum ab eius imitatione propter naturalem animæ horrorem. Nam ſi nullam paſſionem ſenſiſſet in anima, non fuiſſet ſuf- *Paſſiones in Chriſto.* ficiens exemplum hominibus ad mortem ſuſtinendam. Huiuſmodi autem paſſiones aliter fuerunt in Chriſto, & aliter ſunt in nobis. In nobis enim ſunt ex neceſſitate, inquantum quaſi ab extrinſeco commouemur & afficimur, in Chriſto non fuerunt ex neceſſitate, ſed ex imperio rationis, ad oſtendendum humanæ naturæ veritatem, & ad dandum nobis exemplum non recuſandi mortem, & ad merendum noſtram redemptionem, cùm in eo nulla paſſio fuerit, niſi quam ipſe voluntariè concitauit. Nam intantum inferiores vires erant ſubditæ rationi in Chriſto, quòd nihil aliud agere & pati poterant, niſi quod ratio volebat, quæ permiſit agere animæ & viribus inferioribus quæ propria erant. Sic ergo turbata eſt anima Chriſti, quòd nec ſupra rationem, nec contra, ſed ſecundum rationis ordinem turbatio in ea fuerit. Deinde volens oſtendere quòd non venit voluntatem infirmæ carnis, ſed voluntatem patris facere, ait: *Et quid dicam*, in hac & de hac turbatione, non dicit, quid faciam, quia ſciebat quid facturus, ſed docet quid dicere, & quo fugere, & quem inuocare, & in quem ſperare debeamus, ſcilicet in patrem qui ſaluat ſolus, quaſi diceret. Non habeo quid dicam ereptionem quærens, ſed ſcio quid agam, quia paſſurus ſum. Vnde non recedam à cœpto propoſito propter timorem periculorum, ſed ex ratione ſenſualitatem ſuperans, voluntatem meam voluntati diuinæ conformabo. In quo dat exemplum nobis, vt ſimiliter faciamus. Et hoc eſt quod dicit: Et ô tu *pater ſaluifica*, & ſaluum fac, *me ex hac hora*, paſſionis. Non dicit in hac hora in qua pater eum morti expoſuit, ſed *ex hac hora*, quia

quia inde eum glorificauit. Propterea enim voluntariè veni in hanc, scilicet horam passionis & mortis, *propterea veni in mundum*, vt patiar propter patris obedientiam & humani generis salutem, quasi diceret: Saluationem quæro, sed passionem non recuso. Et tu pater per hanc passionem clarifica nomen tuum, me suscitando, quod est gloria nominis tui & clarificatio. Vbi Augustinus. Docuit te quem inuoces, cuius voluntatem tuæ voluntati præponas, hominis infirmitatem, vt doceat dicere contristatum, non quod ego volo, sed quod tu vis. Ex hac autem supportatione turbationis in Deum, homo triplicem percipit vtilitatem. Prima est, quod turbatio alleuiatur. Si enim ex eo quod quis amico conqueritur turbationem suam, alleuiationem recipit, quanto fortius propter compassionem mutuam à Deo recipiet? Secunda est, quod turbatio meritoria efficitur. Si enim meritorium est Deo offerre rem temporalem, quam portas in bursa, multomagis si offers id quod geris in animo. Tertia est, quòd homo postea notabilem recipit consolationem, sicut patet de multis à tribulatione liberatis, sicut & hic. Nam statim venit vox de cœlo pro consolatione. Vnde sequitur: *Venit ergo vox de cœlo*, à Deo patre, *dicens: Et clarificaui, & iterum clarificabo*, id est, clarum genui ab æterno secundum diuinitatem, & clarum etiam faciam secundum humanitatem. Vel secundum hominem clarificaui in natiuitate, quando Angeli cecinerunt: Gloria in excelsis Deo, & Magi adorauerunt, & in baptismo, & in transfiguratione, & in miraculis in vita per eum factis, *& iterum clarificabo*, per signa deitatis, in passione, in qua triumphabit de diabolo, & in resurrectione, & in ascensione, & in totius mundi conuersione, & maximè in iudicio. Et quidam de turba magis rudes stantes & audientes, sonúmque vocis, non significationem percipientes, *dicebant tonitruum factum esse*, id est, aliquid per modum soni confusi, tamen hoc dicebant factum propter Dominum; *alii autem*, magis perspicaces articulationem vocis intelligentes, *dicebant quòd Angelus ei locutus sit.* Credebant enim eum esse hominem purum, & ideo dicebant Angelum ei esse locutum, sicut aliquando in scriptura dicitur, quòd Angeli Prophetis loquebantur. Sed vox illa fuit paterna, & formata à tota trinitate, cùm eius opera sint indiuisa. Veruntamen fuit vox patris, quæ fuit formata ad repræsentandum personam eius. *Et respondit Iesus, & dixit: Non propter me*, scilicet instruendum, qui testimonio vel consolatore vel clarificatore alio à me non indigeo, *hæc vox*, testificans, *venit*, de cœlo, *sed propter vos*, in instructionem vestram, qui instructione indigetis & testimonio, scilicet, *vt credatis*, quia ego ex Deo sum. Vnde ostendit hanc vocem nihil sibi indicasse quod antè nesciisset, sed ignorantibus quibus indicari oportebat, & propter instructionem populi circumstantis vt cognoscerent ipsum Iesum esse Christum, cui de cœlo dabatur testimonium. Sicut ergo anima eius non propter eum, sed propter alios voluntariè turbata est, sic ista vox non propter eum, sed propter alios aliqua dispensatione diuinitus facta est. Et quia dixit vox, & clarificabo, consequenter modum ostendit clarificationis, dicens: *Nunc*, scilicet in hoc tempore passionis rectũ, *iudicium est*, non condemnationis, sed discretionis, *mundi*, id est, pro mundo contra diabolum, hoc est, nunc pro mundo à potestate tenebrarum liberando iudicabitur, & separabitur mundus à potestate diaboli, & eripietur, & hoc est iudicium discretionis quo discernuntur & separantur multi à potestate inimici. A tempore quoq; passionis Christi discreti sunt fideles credentes, ab obstinatis contra fidem, in futuro autem erit iudicium condemnationis infidelium, & præmiationis credentium. Vnde exponendo subdit effectũ iudicii, *Nunc princeps huius mundi*, id est, amatorum mundi, & malorum hominum qui habitant in mundo scilicet diabolus qui ab Adam vsque nunc fuit dominatus, & adhuc dominatur in malis mundo deditis (& dicitur princeps mundi, non quia sit Dominus substantiæ mundi, sed hominum mundialiter viuentium, inquantum se ei subiiciunt per peccatum) *eiicietur*, & repelletur, *foras*, à redemptis & liberatis, & potestatem homines post se trahendi perdet hoc iudicio, per Christum & virtutem passionis eius, per quam aperta est ianua gloriæ, à cuius consecutione diabolus non potest impedire, & post se trahere sanctos sicut antè faciebat. Per passionem etiam Domini data est homini virtus resistendi diabolo, quia per eam fortiores sumus ad resistendum, nec modo ita facilè homines seducere vel adeo tentare potest vt prius, nec permittitur facere quantum potest & vellet. Iustum est enim quòd sicut princeps mortis per peccatum hominem sibi subiecit ad mortem, sic qui Christum procurauit interfici iniustè, meritò & dignè eiicitur, ne deinceps iustis hominib⁹ per Christum redemptis principetur. Permittitur tamen tentare homines, ad exercitium, & meritum electorum. Et declarat modum per quem eiicitur foras, quia per mortem crucis & resurrectionem. Vnde subdit: *Et ego si*, id est, cùm (non dubitat futurum esse quod venit implere) *exaltatus fuero à terra*, scilicet in cruce, *omnia*, scilicet electa & prædestinata ad salutem, ex quibus diabolus eiicitur, *traham ad meipsum*, vt sim caput, & illa membra, spoliando illum qui decipiendo iniustè deprædatus fuerat. Vel omnia genera hominum, quia de omnibus generibus hominum aliqui sunt tracti, scilicet de omnibus linguis, de omnibus ritibus, de omnibus ætatibus & de omnibus gradibus, & sic traxit ad se omnia, quia homo dicitur omnis creatura. Nam amore, quo pro nobis passus est, trahit nos ad seipsum, ex amore enim ostenso in cruce ad genus humanum, habet vim attractiuam mentium, sicut lapis magnes attrahit ad se ferrum. Christi autem crucifixio, ideo dicitur exaltatio, quia corpus eius fuit exaltatum in cruce, sicut vexillum in aëre, ad debellandum aëreas potestates, & quia se humilliauit vsque ad mortem crucis, ideo Deus exaltauit illum & ipse exaltatus exaltauit suos. Per passionem ergo habuit victoriam de diabolo. Vnde hoc ipsum omnia trahere est principem mundi huius eiicere, non enim est conuentio Christi ad Belial, & lucis ad tenebras. Et nota quòd Christus noluit mori in aliqua domo, nec sub tecto, sed in aëre voluit exaltari ex causa triplici: Aër quidem elementum est commune, & potest homo habere propriam terram, aquam, vel proprium ignem, sed nemo potest habere proprium aërem. Christus ergo voluit in aëre exaltari. Primò, ad innuendum quòd sicut aër est communis, sic & Christi passio, nam passiones aliorum sanctorum fuerunt propriæ, quia quilibet passus est propter se, passio autem Christi communis fuit, Angelis qui sunt reparati, hominibus, quia inde sunt saluati. Secundò, ad innuendum quòd sicut aër est medius inter cœlum & terram, sic Christus etiam fuit mediator inter Deum & hominem, quia cum Deo conuenit ratione naturæ diuinæ, cum homine ratione naturæ humanæ. Erat autem quædam discordia inter

Marginalia: Augustinus tract. 51. in Ioannem. — Lucæ 1. — *Princeps mundi.* — *Passionis Dominicæ efficacia.* — *Exaltatio Christi.* — 2. Cor. 6. — *Cur in aëre mori voluit.*

inter Deum & hominem, & ideo venit Iesus, & se ostendit mediatorem. Tertiò, vt ipsum aërem mundaret, sanctificauerat enim terram, triginta annis super eam ambulando, sanctificauerat aquam, in ipsa se baptizari faciendo: sanctificauerat ignem, Spiritum sanctum in specie ignis mittendo. Restabat vt sanctificaret aërem, non sub tecto, sed in aëre moriendo. Pluribus etiam de causis voluit mori morte crucis.

Christus cur in cruce mori voluit.

Vna, propter mortis turpitudinem, vt hominem nec ipsa mortis turpitudo à perfectione iustitiæ repellat. Item quia hoc genus mortis per modum exaltationis conueniebat fructui, causæ, & figuræ passionis. Fructui quidem conueniebat, quia per passionem exaltandus erat à patre. Causæ autem passionis conueniebat dupliciter, scilicet ex parte hominum, pro quorum salute moriebatur, ipsi enim perierant, quia deiecti & demersi erant ad terrena, & ideo voluit mori exaltatus, vt nos eleuaret ad cœlestia. Et ex parte dæmonum, vt scilicet eos qui in aëre principatum & potestatem exercebant, ipse eleuatus in aëre

Num. 21. & Ioann. 3.

concularet. Figuræ verò conueniebat, quia Dominus serpentem in deserto fieri præcipiebat, quia sicut ille serpens exaltatus fuit in palo, ita & Dominus in cruce. Cùm autem Dominus tanta & tam magna signa fecisset coram eis, in miraculis, & in doctrina, & in reuelatione secretorum cordis, & futurorum contingentium, per quæ declarata erat diuinitas eius, non tamen credebant in eum, scilicet pro maiori parte, & in hoc completæ sunt scripturæ Prophetarum, eorum obstinationem & excæcationem prædicentium. Consueuerant enim dicere, quod signum ostendis nobis vt credamus tibi? sed ecce cùm tanta signa fecisset, non crediderunt ei. *Veruntamen multi ex principibus*, id est, legisperitis & sacerdotibus, *crediderunt, tunc in eum*, propter miracula & impletionem scripturarum, sicut & Nicodemus, vnus eorum, qui alias venerat ad Iesum nocte, & Gamaliel, & Ioseph ab Arimathia, & alij quàm plures, *sed propter Pharisæos non confitebantur* manifestè, timentes, *ne de Synagoga eiicerentur*, quia iam conspirauerant quòd confitentes ipsum esse Christum, de societate Iudæorum expellerentur, quod apud eos valde ignominiosum erat. Eiectio de synagoga reputabatur magna, sicut apud nos eiectio per excommunicationem de Ecclesia. Causa verò & radix huius defectus, scilicet quare non confitebantur, erat superbia & inanis gloria, *dilexerunt enim gloriam hominum*, & honorem mundanum in dignitatibus & laudibus humanis, *magis quàm Dei gloriam*, & meritum pro Dei gloria sperandum, cui soli debetur honor & gloria. Ex hoc enim quòd publicè confitebantur, amittebant gloriam hominum, licet ex hoc consequerentur gloriam Dei, isti autem magis elegerunt priuari gloria Dei, nolentes publicè confiteri, quàm gloria hominum, cupientes à mundanis honorari, non attendentes ad dictum Apostoli,

Galat. 1.

si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Isti hodie multos habent sequaces, scilicet pro mundi gloria se & sua prodigaliter exponentes & parum aut nihil pro Dei gloria promerenda facientes. Vnde eorum fides insufficiens erat, non enim sufficit corde credere ad iustitiam, sed oportet etiam ore confiteri ad salutem. Et in hoc humana gloria est paruipendenda, & omnis pœna patienter toleranda, quia omnis pœna quæ pro iustitia sustinetur, est meritoria, vt

Rom. 10. Galat. 7.

cum Apostolo quilibet dicat: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Secundum

Augustinum, Dominum crucem suam in frontibus credentium fixit, vbi quodammodo sedes est verecundiæ, vt de nomine eius fidelis non erubescat, & magis Dei gloriam quàm hominum diligat.

Augustinus serm. 18. de verbis Domini.

Crux in frontibus fixa.

Vnde ille qui Euangelium legit, & etiam illi qui audiunt, signo crucis se signant. Post hæc autem tandem Dominus, *Iesus*, qui scrutatur corda hominum, cognoscens furorem illorum, & malitiam quam iam de eo occidendo conceperant, & volens eos præuenire, non expectauit vt in opus irent, sed *abiit*, recedendo à persecutoribus suis, quia iam non recipiebant eius doctrinam, & *abscondit se ab eis*, mitigans illorum inuidiam & furorem, quia nondum venerat hora passionis suæ. In quo nobis exemplum dedit, vt cùm de aliquorum malitia nobis constat, etiam antequam patrare opere tentent, fugere debeamus. Abscondit se ab eis, faciem cognitionis suæ eis subducendo, quod excæcationem eorum, & transitum fidei à Iudæis ad gentes significabat. *Et cùm vespera facta esset, egrediebatur*, Dominus cum discipulis duodecim, *de ciuitate, & rediit in Bethaniam*, ibi mites & iustos de regno Dei docens, in die contra peruersos & malos asperè loquens eósque pro moribus prauis redarguens, & nos eum in hoc imitari erudiens.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, da mihi vt non solum folia, hoc est verba & æstimationem iustitiæ, sed vt fructus operum habeam, ne à te vnquam maledictionem incurram. Da mihi vt tanquam verus tuus minister, pro modulo meo te sequar, vt ubi tu es, & ego esse merear. Trahe me post te bone Iesu, non trahat dulcedo seculi, sed trahat me suauitas amoris tui. Sic tecum in cœlo iugiter intentio mea sit, mecum in terra continuè protectio tua. Adhæream tibi inseparabiliter, seruiam tibi perseueranter, quæram te fideliter, inueniam te fœliciter possideam te æternaliter, rex meus. Amen.

De duobus filijs, quorum vnus in vineam iuit, alius ire neglexit.

CAPVT XXXII.

Matt. 21. & Marci. 11.

ET cùm tertio sabbati, hoc est feria tertia, iterum, *mane*, reuertendo ad ciuitatem Hierusalem, *transiret*, Dominus & discipuli eius circa locum vbi ipse maledixit ficulneæ *viderunt*, discipuli, *arborem aridam factam à radicibus*, id est, fundamentis, quæ erant sacerdotes & scribæ, amplius quàm prima die, & mirati sunt de subita arboris exiccatione. Nec mirum si continuò aruit quia sermo Domini maledicentis quasi flamma ad radices descendit. *Et cùm venisset in templum*, id est, in atrium templi vbi conueniebant homines ad orandum, & verbum Dei audiendum, vt doceret, oraret, & exemplum daret, *accesserunt*, non vt docerentur cum populo, sed vt docentem caperent in verbo, *ad eum docentem*, id est, dum doceret, quando præcipuè impediendus non erat, *principes sacerdotum*, quos non excusat ignorantia, *& seniores populi*, à quibus egressa est iniquitas. Secundum Chrysost. Dicebant sacerdotes apud se, nos sumus columbæ templi, ecce super illum tota recumbit Ecclesia, nos sumus quasi tacentium scripturarũ lingua visibilis, & ecce ille resonat in medio templi, & nos contempti quasi cithara dissipata tacemus: nos fuimus patres, modo iste generat filios, & nos steriles sumus: quasi dicerent, multũ vilificamur. *Accesserunt* inquam,

Chrys. hom. 39. operis imperfect.

Quæstio de potestate Christi.

inquam, dicens Dic nobis, quia ad officium nostrum pertinet hoc inquirere & scire, *in qua potestate hæc facis?* scilicet an propria, an aliunde tibi commissa? quis tibi dedit hanc potestatem vt ista facias, Quasi dicerent: Quid est quòd eiicis de templo quos vis,cùm sis ostiarius, & doces nobis inconsultis? Quærunt qua authoritate ista facit, quia authoritatem eiiciendi de templo habebant ostiarij, & docendi in templo sacerdotes & legisdoctores ad hoc à principibus sacerdotum assignati, & non alii. Christus autem neutram authoritatem videbatur habere, sed magis vsurpare. Subintelligunt enim eum operari per diabolum, & diaboli esse quod facit, sicut supra dixerunt, quòd in Beelzebub dæmonia eiiceret. Quasi vellent dicere. Secundum Chrysostomum. Tu de sacerdotali familia non es, senatus hoc tibi non donauit, neque Cæsar, in qua ergo potestate hoc facis? nunquid in Beelzebub principe dæmoniorum? Iesus autem oppositioni reddidit oppositionem, non solutionem, quasi clauum clauo retundens, & quid aperta responsione tentatorum calumniam confutare poterat, prudenter eos interrogat, vt ipsi vel suo silentio, vel sua responsione & sententia conuincantur. Calumnians enim melius interrogatione, quam directa raciocinatione vel responsione ad inconueniens ducitur. Ille namque est optimus modus respondendi & concludendi contra malignantes, quando ex suis propriis verbis & responsis arguuntur. Per hoc quoque ostendit Christus quòd malignantibus quales isti erant, non sunt secreta Dei reuelanda, sed eorum malitia prudenter est declinanda. Interrogauit ergo eos, *de baptismo Ioannis, vnde erat, de cœlo an ex hominibus*, id est, ex Dei præcepto & diuina ordinatione, an ex hominis adinuentione & humana institutione. *At illi*, stupefacti ad interrogationem, *cogitabant, intra se*, viam respondendi, sed non habebant, videntes ex quacunque responsione suam confusionem. Nam si dixissent baptismum Ioannis de cœlo, id est, ex cœlesti & diuino instituto esse, patenter conuincebantur, quia non crediderunt Ioanni dicenti ipsum Dominum de cœlo venisse, & perhibenti ei testimonium de potestate. Qui enim credit Ioanni, credit vtique & Christo, quia Ioannes Christo testimonium perhibuit ipsum prædicando, & Dei filium esse nunciando. Quasi vellet dicere: Ille mihi testimonium perhibuit, quem confitemini habuisse prophetiam de cœlo & ab illo audistis in qua potestate hæc facio, quia ille hoc demonstrauit testimonium mihi perhibendo. Si autem dixissent de terra & institutione humana, periculum mortis incurrissent apud populum, vt tanquam blasphemi essent lapidandi, quia populus, qui pro maiori parte Ioannis baptismum susceperat, eum ex vita & doctrina ac Christi testimonio prophetam sanctum & verum à Deo missum reputabat, & per consequens verba eius & facta à Deo esse sentiebat. Viderunt ergo (vt ait Beda.) Quodlibet horum respondissent in laqueum se casuros, timentes scilicet plebis lapidationem, sed magis timentes veritatis confessionem. Et mendaciter dicentibus eis se nescire ait Iesus: *Neque ego vobis dico, in qua potestate hæc facio.* Non dico vobis quod scio, quia non vultis fateri quod scitis. Quia ergo dicebant se nescire, quod tamen sciebant, noluit eis de se aperire veritatem de hoc quod quærebant, & iustissimè confusi sunt. Ex sua enim taciturnitate compulsi sunt à sua petitione cessare. Nam secundum Chrysostomum: Mendacia si non habent quem decipiant, ipsa sibi mentiuntur. Duabus quippe de causis (secundam Bedam) occultatur veritas, quia authores minus capaces sunt ad intelligendum. Vnde dicitur: *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*, vel quia ex odio & contemptu indigni sunt quibus aperiatur. Vnde dicitur. *Nolite sanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas ante porcos*, & hic vtrumq; concurrebat. Et tertia causa addi potest, scilicet assiduitas prædicandi, assidua enim prædicatio vilescit. Voluit ergo Christus ostendere de facto & exemplo, quòd licet vti cautelis contra cautelas malorum insidiantium bonis. Vnde dicit Chrysostomus: Quòd interrogantem oportet docere, tentantem confundere. Quòd autem aperienda erat veritas suæ potestatis & prædicationis aliis, & non ipsis, & quare, indicauit per parabolam duorum filiorum, quorum vni pater dixit, *vade in vineam meam, qui respondit, nolo. Postea tamen pœnitentia motus iuit, dixitque alii pater, vade in vineam meam, qui respondit, vado, sed non iuit.* Homo ille qui duos filios habuit est Deus, scilicet pater, qui dicitur homo ratione mansuetudinis quam ad hominem habuit, qui etiam omnes homines paterno affectu creauit, & cùm sit natura Dominus, tamen magis vult diligi quasi pater, quàm timeri quasi Dominus. Primus filius tempore & origine, non dignitate & Dei cognitione, est populus Gentium, alter Iudæorum, quia Gentes erant ex tempore Noë, Iudæi autem ex Abraham. Operari autem vineam est facere iustitiam, quam generaliter quidem in natura omnium hominum Deus plantauit, specialiter autem Iudæis eam in libro vitæ dedit, cuius diuersæ vites sunt diuersæ iustitiarum species. *Primo filio*, primum dixit per naturalis legis impressionem & notitiam *vade operare*, id est, in tempore huius seculi fac legis naturalis iustitiam quæ est: Hoc facias alij quod tibi vis fieri, & quod tibi nō vis fieri ne feceris alteri, operare inquam, *in vineam*, id est, in Ecclesiam, extra quam non est locus operandi meritoriè. Locutus est autem ei non facie vt homo, sed in corde vt Deus ingerens intellectum sensibus, quia nunquam Deus destitit homines incitare ad bonum per occultos instinctus. Vnde Chrysost. Posuit Deus spiritum scientiæ boni & mali in hominibus, vt quotienscunque peccamus, ille in silentio quasi factum nostrum accuset, qui in conscientia tacitè ad animam loquitur, dicens: Malum est hoc, & hoc bonum est. *Ille autem*, scilicet primus filius licet in cogitatu superbè, *respondit nolo*, quia bonum relinquendo & malum eligendo apertè contumax fuit, legi enim naturali non obediuit, & libero arbitrio abusus est. Vnde Chrysost. Quomodo dixit nolo? in cogitatu. Quia habens intellectum boni & mali relinquit bonum, & sequitur malum in cogitationibus suis, contra Dominum respondere videtur, quia nolo, id est, contra intellectum suum creatum sibi à Domino, facit. Hæc Chrysost. Sed postea in aduentu Saluatoris ad prædicationem Christi & Apostolorum, credens, pœnitentia ductus operatus est in vinea Dei, & sermonis contumaciam labore correxit, quia summo Deo colla submisit, & nunc cultu fidei Deo placet. Alteri autem filio postea dixit (per Mosaicæ legis dationem) vade & operare in vinea mea, & fac iustitiæ opera. Qui respondit, vado quia primùm Deo seruire vouit, & se ad seruiendum Deo, per susceptionem legis Mosaicæ, obligauit, dicens Moysi, Omnia præcepta Domini faciemus, sed non iuit, & quod ore respondit, opere non impleuit, quia in seruitio Dei non remansit, & legem susceptam non obseruauit, nec non ad idololatriam & ad infinita mala

[Margin notes, left column: Luc. 1:6 (?) / Chrysost. ibid. / *Calumnianti quomodo respondendum.* / *Baptismus Ioannis vnde fuit.* / Beda in c. 11. Marci. / Chrys. hom. 39. operis imperfect.]

[Margin notes, right column: Beda ibid. / *Veritatis occultandæ causæ.* / Ioann. 16. / Matth. 7. / Chrysost. hom. 39. operis imperfect. / *Filiorum duorum parabola.* / Chrysost. hom. 13. ad popul. Antioch. / Chrysost. homil. 40. operis imperfect. / Exodi 24.]

mala declinauit, & nunc Christi cultum negat. Induxit autem hanc parabolam, eos interrogando, vt propria responsione illos impietatis ministros argueret, & proprio iudicio condemnarentur. Cùm ergo quæsisset, quis ex duobus fecit voluntatem patris? & illi respondissent, primus, non intelligentes de ipsis dictam parabolam, & nescientes, quia in responsione exprimerent condemnationem suam: intulit, & ex responsione propria eos confutauit, confirmans prolatam ab ipsis sententiam, & dicens: *Amen dico vobis, quia publicani & meretrices*, scilicet non qui tales sunt, sed qui fuerunt, *præcedent vos in regno Dei*, id est, in Ecclesia militante, per fidem & pœnitentiam, & triumphante, per gloriam, vobis extrà derelictis, per infidelitatem. Primus enim filius, qui fecit voluntatem patris, dignus est misericordia. Secundus, quia neglexit, dignus est reprobatione & pœna. Quasi diceret: Non solum Gentiles meliores sunt vobis Iudæis, sicut & ipsi iudicastis, sed & pessimi de gentibus, scilicet publicani & meretrices, qui inter vos manifestè sunt turpissimæ vitæ, erunt maioris meriti apud Deum quàm vos, quia melius est non promittere, & facere iustitiam Dei, quàm promittere, & mentiri. Et secundum Augustinum: Simulata æquitas duplex est iniquitas, & hoc vitium potissimè vigebat in sacerdotibus & Leuitis. Igitur, secundum Origenem, potes vti parabola ipsa ad eos qui modicum aut nihil promittunt, operibus autem ostendunt, & contra eos qui magna promittunt, nihil autem vel parum secundum suam promissionem agunt. Nam hodie heu multi, etiam religiosi, non solum legis scriptæ, sed etiam legis naturalis iustitiam derelinquunt, & ideo non misericordia cum filio primo, sed potius pœna cum secundo digni sunt. Vbi Chrysostomus. Puto quòd ex persona omnium virorum peccatorum, publicani ponantur, & ex persona omnium mulierum meretricum, meretrices. Quanuis enim multa sint peccata in viris & mulieribus, præter ista, tamen præcipuè auaritia in viris abundat, fornicatio autem in mulieribus. Mulier enim quæ in domo sua sedet inclusa, facilè peccatum fornicationis incurrit, quia hoc vitium facilè ex vacantia & ocio nascitur. Nam qui sollicitudinibus animum habet occupatum, non facilè fornicationi operam dat. Nam diffinitio amoris hæc est, animæ vacantis passio. Vir autem qui in actibus rerum diuersarum est assiduè, auaritiæ peccatum facilè incurrit, in fornicationem autem non facilè, nisi fortè multum sit lasciuus. Nam occupatio virilium sollicitudinum, suggestionem voluptatis plerunque excludit. Vnde proprium est hoc adolescentium nihil agentium. Hæc Chrysostomus. Deinde subiungit causam reprobationis Iudæorum, quæ est contemptus credendi, quem aggrauat & sanctitas Ioannis, & exemplum conuersionis peccatorum, quia publicanis & meretricibus Ioanni credentibus & ad prædicationem eius pœnitentiam agentibus, ipsi non crediderunt Ioanni, doctrinam eius audiendo & opera eius imitando, qui venit ad eos in via iustitiæ, quia opera perfectionis faciebat, & Christum (qui est ipsa iustitia) annunciabat. Et non solum hoc non fecerunt, sed nec postquam publicanos & meretrices credentes & pœnitentes viderunt, confusi sunt, aut compuncti, vt crederent, vel illorum exemplum sequerentur, quibus ipsi exemplum esse debuerant ex quo sequitur aggrauatio peccati ipsorum, quia nec præcedere, nec sequi, illos in fide & pœnitentia voluerunt. Laici etiam & sacerdotes, duo filij possunt intelligi, & populus, prior filius, & sacerdos, secundus. Vnde Chrysostomus, Duos etiam filios dicit, laicorum conditionem & ordinem sacerdotum. Qui est prior filius? Populus. Prior enim populus creatus est, deinde sacerdotes, qui regerent populum. Non enim populus propter sacerdotes creatus est, sed sacerdotes propter populum. Denique populus Dei, ex tempore Abrahæ cœpit, sacerdotes autem, de tempore Aaron. Et populares per hoc ipsum quòd singularem suscipiunt vitam, denegare videntur obedientiam Deo. Sacerdotes autem magis videntur obedientiam promittere Deo, præcipuè per hoc ipsum, quòd specialiter in ministerio Dei constituuntur. Nam qui doctor populi constituitur, sine dubio profitetur talem se fore, qualem oportet esse doctorem. Sacerdos, & omnis clericus, & si specialiter non promittat, tamen per hoc ipsum quòd doctor constituitur aliorum, tacitè promittere Deo videtur in omnibus obauditurum se Deo. Et melior est laicus, qui in prima facie secularem profitetur vitam, reuera autem studet viuere spiritualiter, quàm sacerdos, qui in prima quidem facie profitetur vitam spiritualem, reuera autem complectitur vitam carnalem. Et melior est laicus ante Deum pœnitentiam agens, quàm clericus permanens in peccatis: Laicus autem in die iudicij stolam sacerdotalem accipiet, ideo & in chrismate sic vnguntur omnes, sicut in sacerdotio, sacerdos autem peccator, spoliatus sacerdotij dignitate quam habuit, erit inter infideles & hypocritas. Vnde & modo secularis homo post peccatum facilè ad pœnitentiam venit. Nam occupatus negligentia seculari, dum scripturis non satis attendit, semper quæ in scripturis posita sunt, noua ei videntur, ideóque cùm audierit aliquid de gloria Sanctorum, aut de pœna peccatorum, quasi nouum aliquid audiens expauescit, & dum bona concupiscit, aut mala timet, compunctus ad pœnitentiam citò recurrit. Nihil autem impossibilius, quam illum corrigere qui scit omnia, & tamen contemnens bonum, diligit malum. Omnia enim quæ sunt in scripturis, propter meditationem quotidianam ante oculos eius inueterata & vilia æstimantur. Nam & quicquid terribile est, vsu vilescit. Propterea clericus, qui semper meditatur scripturas, aut omnino obseruaturus est, & erit perfectus, aut si semel cœperit illas contemnere, nunquam excitatur in illis vt timeat. Quis aliquando videt clericum citò pœnitentiam agentem? Et si deprehensus humiliauerit se, non ideo dolet quia peccauit, sed confunditur, quia perdidit gloriam suam. Putásne Dominus, quasi crudelis, clericis pœnitentiam denegauit, dicens, *si sal infatuatum fuerit, in quo salietur?* Sed quasi naturale esse considerans, quia non est qui doceat illum errantem, qui errantes alios corrigebat. Ideo, non dico populares, quia secundum rationem verbi vitam suam dispensant, sed publicani & meretrices, qui desideriis mundialibus & voluptatibus carnalibus seipsos mancipauerunt, præcedent vos in regno Dei, quia illi conuersi desinunt esse quod erant, vos denegatis in opere, quod videmini profiteri in verbo, tanquam arbores folia sine fructu habentes, non pascentes Dominum suum, sed deludentes. Hæc Chrysostomus. Per primum etiam filium, qui primò renuit patris præceptum, sed postea fecit, significantur peccatores, qui malè viuendo Deo seruire negant, sed postea pœnitentes viriliter operantur. Per secundum verò filium, qui facere voluntatem patris pro-

Publicani & meretrices. — Augustinus in Psal. 63. — Origenes tract. 18. in Matth. — Chrys. hom. 40. operis imperfect. — *Virorum & mulierum præcipua peccata.* — *Amoris causa.* — *Amoris descriptio.* — Chrys. ibid. — *Secularium facilis ad pœnitentiam conuersio, clericorum difficilis.* — Lucæ 14.

promiſit,& non fecit, ſignificantur illi qui operari virtuosè promittunt, ſed non faciunt, de quibus ſunt multi religioſi, profitentes ſeruare magna, ſcilicet Euangelica conſilia, cùm tamen non ſeruent etiam præcepta, propter quod ſeculares, etiam peccatores, tamen poſtea pœnitentes, eis coram Domino præponuntur, cùm dicitur, *quia publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei.* Nullus ergo peccator diffidat, nullus iuſtus præſumat, cùm peccatores, per pœnitentiam, quandoque alios in regno Dei præcedant.

ORATIO.

D*Omine Ieſu Chriſte doctor bone, da mihi veritatem corde credere, & ore atque opere, prout oportet, confiteri, malignorum ſpirituum & hominum cautelas, & aſtutias ſapienter declinare. Da mihi legis naturalis, cordibus noſtris impreſſæ, & legis ſcriptæ in libris nobis datæ iuſtitiam facere, & tuam in omnibus voluntatem adimplere, vt non cum ſecundo filio pœnam, ſed cum primo miſericordiam apud te merear conſequi, ac cum verè pœnitentibus gratiam in Eccleſia militante, & gloriam in triumphante miſericorditer inuenire. Amen.*

De locatione vineæ, & ſanguinariis vinitoribus.

CAPVT XXXIII.

Matth. 21. Marci 12. Lucæ. 20.

ADidem propoſuit eis aliam parabolam de homine patrefamilias, *qui plantauit vineam, & circundedit ei ſepem, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis*, ſeu colonis, *& peregre profectus eſt.* Ille autem ſeruos ſuos ad recipiendum fruct⁹ miſſos malè tractauerunt, & occiderunt, & nouiſſimè filium miſſum hæredem cognoſcentes, & hæreditatem habere volentes, apprehenderunt, & extra vineam eiicientes etiam occiderunt. Et interrogati quid faceret Dominus vineæ colonis illis, dixerunt: *Malos malè perdet, & vineam ſuam locabit aliis agricolis qui reddant ei fructum temporibus ſuis, quibus ipſe dixit, quia auferetur ab eis regnum Dei, & daretur genti fructus eius.* In hac parabola deſcribit multipliciter malitiam & ingratitudinem Iudæorum, quibus Deus paterfamiliâs qui natura Dominus, beneuolentia pater, homo manſuetudine, non natura: ſimilitudine, non veritate, multa beneficia contulit, quia domus Iſraël & ſynagoga vinea eſt, ex electis perſonis Patriarcharum & Prophetarum, ſicut ex vitibus optimis quam de Ægypto tranſtulit, & in terra promiſſionis, *plantauit*, cui, *ſepem circundedit*, cuſtodiam quidem triplicem, ſcilicet Angelicam ſuper muros Hieruſalem, & humanam, ſcilicet protectionem bellicorum virorum, & terrenam, ſcilicet munitionem murorum, *& fodit in ea torcular*, id eſt, legem iuſtitiæ, timorem comprimentem, & malos torquentem, & hoc fodit ſignis, minis, & promiſſis, *& ædificauit turrim*, ſcilicet templum ad cultum Dei, quod dicitur turris, propter altitudinem ædificij, propter ſecuritatem refugij, propter dignitatem priuilegij, reſpectu aliarum nationum, *& locauit eam agricolis & operariis*, ſcilicet ſacerdotibus & principibus, qui debent extirpare vitia tanquam ſpinas, & inſerere virtutes tanquam bona ſemina, ac ſeruare cultum diuinum, & iuſtitiam in hominibus, *& peregrè profectus eſt*, non loci mutatione, quia Deus

Iudæorum ingratitudo & malitia.

eſt vbique, ſed quia vinitoribus liberum arbitrium reliquit, vel propter longanimitatem, quam in expectando vt à peccatis conuerterentur habuit, vel propter ipſorum negligentiam, quia ſecundum Ambroſ. Qui vbique præſens eſt, diligentibus Ambroſ. in præſentior, & negligentibus abſentior eſt. *Cùm* c. 20. Lucæ. *autem tempus fructuum appropinquaſſet*, quia poſt legem ſuſceptam debebant facere fructum bonorum operum, *miſit ſeruos ſuos*, id eſt, primos Prophetas, *ad agricolas*, id eſt, ad reges & ſacerdotes principaliter, & ad alios ſubiectos ei conſequenter, *vt acciperent fructus*, per prædicationem ſuam eos ad fructum bonorum operum reducendo, *& agricolæ apprehenſis ſeruis*, quia multi reges & ſacerdotes Prophetas ſibi miſſos à Domino turpiter comprehendentes, *malè tractauerunt & occiderunt. Iterum miſit alios ſeruos plures prioribus*, multiplicando ſcilicet Prophetas ad populi correctionem, *& fecerunt eis ſimiliter*, quia ipſi ingrati Deum inhonorauerunt, & ſimiliter illos Prophetas perſecuti ſunt & interfecerunt. *Sed nouiſſimè*, id eſt, in vltimis temporibus, *miſit filium ſuum*, pro nobis incarnatum, quem hæredem vniuerſorum & principem cognoſcentes, *eiecerunt extra vineam*, negando, vel quia extra portam Hieroſolymorum occiderunt crucifigendo, *volentes habere hæreditatem*, & temporalem ſcilicet poſſeſſionem, *cogitabant enim intra ſe*, ſi iſtum populus habeat Dominum, neceſſe eſt vt amittamus conſuetudinem hoſtiarum, quæ ad noſtrum parata eſt lucrum: ſi autem occidamus eum, ſic ſemper tenebitur conſuetudo offerendarum hoſtiarum, & ſic fiet noſtra poſſeſſio, & erit noſtra hæreditas. Venit autem Dominus ad iudicandum, & illud factum vindicandum quando ex eius ordinatione venit contra eos exercitus Romanorum, & malos malè perdidit, quando ciuitatem & templum per Romanos deſtruxit, ac populum occidi & captiuari fecit. Vel hæreditas Chriſti, eſt Eccleſia, quam Iudæi *Eccleſia eſt* præcipuè moliebantur, dum fide eius extincta, *hæreditas* iuſtitiam quæ ex lege eſt, perſuadere gentibus co- *Chriſti.* nabatur. Hæc fecerunt, vt ſic ingrati mali malè perdantur, & meritò damnentur, & ab eis regnum Dei, ſcilicet Chriſtus, Scriptura ſacra, ſeu ſcripturarum intelligentia, fides, Eccleſia, & vita æterna auferatur, & hoc pertinet ad Iudæorum reprobationem, ſed quod ſequitur, pertinet ad gentilium conuerſionem, & vinea Eccleſiæ locetur aliis agricolis, quia Eccleſiam ſuam Chriſtus regendam tradidit Apoſtolis, & aliis diſcipulis, *qui reddant ei fructum temporibus ſuis*, quia ad prædicationem eorum credidit multitudo gentium, vel regnum cœlorum detur aliis, ſcilicet gentibus ab Oriente & Occidente, ab Auſtro & Aquilone venientibus, qui facient fructum cordis, credendo, & oris, confitendo, & operis, ſeruiendo, & corporis, patiendo, *& recumbent cum Abraham, Iſaac & Iacob, in regno Dei*, & ipſi Iudæi, *eiicientur in tenebras exteriores.* Myſticè totum poteſt exponi de Eccleſia, *Myſticè.* hoc modo, quia *homo*, id eſt, Chriſtus, *plantauit* *Eccleſia.* *vineam*, id eſt, Eccleſiam ſanguine ſuo, & de latere ſuo formatam, in qua tot ſunt differentiæ palmitum, quot differentiæ hominum, *& circundedit ei ſepem*, id eſt, Euangelicam doctrinam, vel Angelorum cuſtodiam, *& fodit in ea torcular*, id eſt, crucem Chriſti, vel martyrum patientiam, *& ædificauit turrim*, ſcilicet matrem Chriſti, vel contemplationem Chriſti confeſſorum & doctorum, vel fidem de qua Eccleſia ſe defendit contra hoſtes, *& locauit eam agricolis*, id eſt, prælatis, quorum variis miniſteriis regitur & gubernatur, *& profectus eſt*, vt

vt suprà exponitur, *& misit seruos*, id est, bonos ad arguendum malos, *& aliquos ceciderunt*, *& alios occiderunt*, vt patet de multis. Deinde mittitur Christus filius inuisibiliter à patre, quando aliquem instigat ad bonum, sed aliqui sunt ingrati, eius instinctum non solum repellentes, sed etiam pessimè agentes, propter quod, quantum in eis est, occidunt eum. De quibus dicit Apostolus: *Rursum crucifigentes filium Dei*, & sic ex Dei iustitia perduntur, & vinea aliis locatur, cùm eorum loco boni surrogantur. Potest etiam per vineam istam intelligi anima rationalis, homini per Deum locata, quia ad hoc infunditur corpori, vt ipso mediante fructum bonorum operum faciat, & multa merita acquirat, quæ bona facta per hominem, sunt tanquam vites. Et in quolibet bono hominis, siue sit bona cogitatio, vel bona operatio, vel locutio, crescunt quinque vuæ, quarum quatuor remanent homini, quinta verò debetur Deo, quæ vuæ sunt cordis iocunditas, culpæ remissio, æternæ mortis vitatio, æternæ gloriæ acquisitio, quinta vua est gloria Dei, istam non nobis, sed Deo dare debemus. Potest insuper exponi de religione, cuius fundatio est maximè in triplici voto, quod dicitur diuina plantatio, sepes, regula & constitutiones, torcular, lectio & studium scripturæ, turris, prædicatio, agricolarum locatio, prælatorum præfectio est, fœlices qui bene colunt, & non negligunt, augent, & non diminuunt, conseruant, & non destruunt. Quilibet etiam nostrum de populo est vinea, & idem est etiam cultor, quilibet enim nostrum colit seipsum. Vnde Hieronymus, Locata est autem nobis vinea, & locata est ea conditione, vt reddamus fructum Domino temporibus suis, & sciamus vnoquoque tempore quid oporteat nos vel loqui, vel facere. *Principes autem sacerdotum*, *& scribæ*, *& Pharisæi*, cognoscentes quòd de ipsis dixerit parabolam istam, *voluerunt eum*, quasi mendacem, *tenere*, ad occidendum, sed diuinæ reuerentiæ humanum timorem præferentes, *& timentes turbas*, non processerunt in factum, *quoniam*, turbæ, *sicut Prophetam habebant eum*. Sed quem nunc turbæ quasi Prophetam habent, & colunt, postea contra ipsum crucifige, crucifige eum clamant, quia turba mobilis est, nec in proposita voluntate persistens. Vbi Chrysost. Omnis homo malus, quantum ad voluntatem suam, & manus suas mittit in Deum, & occidit eum. Qui enim Deum ad iracundiam excitare non dubitat, qui præcepta eius conculcat, qui nomen eius contemnit, qui blasphemat, qui murmurat contra Deum, & turbato vultu aspicit contra cœlum, qui in ira sua manus audacter subleuat contra eum, nonne si posset fieri, manus mitteret in Deum & occideret eum, vt iam licenter peccaret? Vide nunc obstinationem Pontificum, & maiorum, in malo, quia audientes doctrinam Christi, non fuerunt contriti, sed magis ex hac indignati, & ad occidendum eum incitati. Multi sunt tales hodie, qui indignantur quando reprehenduntur, quia pauci sunt qui veritatem suæ correctionis velint audire, imò & persequuntur reprehendentes eos pro ipsorum salute. Vide etiam quomodo Pontifices & maiores retrahebantur à malo propter populum, cùm tamen deberet esse per contrarium. Hæc plebs quasi asina Balaam fuit, quæ ipsum errantem corripuit. Hoc quotidie geritur in Ecclesia, cùm quilibet solo nomine fatetur eam quam non diligit Ecclesiasticæ fidei & pacis vnitatem, sed reubescit vel timet impugnare propter bonorum multitudinem. Sed libet ab occidendo Dei filio ad modicum, donec veniret hora eius, timore humano potuerunt retardari, nunquam tamen diuino amore voluerunt cohiberi. Prædicationem enim Christi contemnentes, propter cupiditatem temporalium, conspirauerunt in ipsius mortem, ne perderent ciuitatem & templum, in quo quidem templo hauriebant pecuniam populi sub obtentu cultus diuini. Vnde occiderunt filium, vt haberent hæreditatem, & pacificè possiderent templum & ciuitatem, ne occasione eius Romani venirent, & eis locum & gentem auferrent, contrarium tamen eis accidit, quia in vindictam mortis Christi & locum & gentem perdiderunt. Vbi Chrysostomus. Quandoque igitur detentus, per medios eos transiit, non apparens, quandoque autem apparens, dolentem eorum concupiscentiam detinet, hi autem neque sobrij fiebant, neque verecundabantur, ita semel eos dilectio principatus, & vanæ gloriæ repleuit cupido, & præsentia petere. Nihil ita aduersus proximum caput impellit, & in præcipitationes fert, & nihil ita facit à futuris excidere, sicut affixum esse temporaneis. Nihil ita facit & his potiri, sicut omnibus illa præhonorare. *Quærite enim (ait Dominus) regnum Dei*, *& omnia adiicientur vobis*. Neque ita sollicitus sis de tuis, sed dimitte ea Deo, si enim tu inde sollicitus fueris, ut homo sollicitus eris. Si autem Deus prouiderit, ne sollicitus sis de eis, dimittens spiritualia quæ maiora sunt, quia ipse non valde eis prouidebit, vt igitur valde eis prouideat, ei soli omnia concede. Si enim & ipse ea attrectaueris, dimittens spiritualia, non multam ipse eorum faciet prouisionem. Vt tibi igitur hæc bene omnia disposita sint, & à solicitudine eripiaris vniuersa, adhæreas spiritualibus, despice secularia. Ita enim & terram habebis cum cœlis, & futuris bonis participabis. Hæc Chrysostomus. Hæc per Chrysostomum, iam dicta maximè & præcipuè ad monachos spectant, de quorum vita idem Chrysostomus hoc loco narrat, eámque ad secularium vitam comparat, dicens: Quæ videtur ita onerosa esse vita & difficilis, eam quæ monachorum est dico & crucifixorum, multum hac quæ videtur esse mitis & mollis, dulcior est & delectabilior & tantum est medium, quanta est portus & pelagi continuè à vento percussi differentia. Intuere autem à conuersationibus confestim primordia tranquillitatis. Foros enim & ciuitates, & eos qui in medio sunt tumultus fugientes, vitam quæ est in montibus elegerunt, quæ nihil habet commune ad præsentia, & iam quæ sunt regni illius meditantur in silentio, & quiete multa, & cum omnibus his Deo sunt coniuncti, quoniam opus monachorum habebat Adam ante inobedientiam, opus est eis id quod erat & Adæ ante peccatum, quando gloriam illam indutus erat, & Deo cum libera præsentia copulabatur, & regionem illam quæ multa erat plena puritate habitabat. Quo enim hi deterius illo sunt dispositi, quando ante inobedientiam positus est operari paradisum, nulla cura erat ei secularis, sed neque his. Deo loquebatur cum pura conscientia, hoc & hi, & multo ampliorem habent liberam præsentiam illam, quanto & maiori potiuntur gratia per Dei largitionem, hi orbis terrarum luminares, surgentes à lectulo clari & lætantes, & chorum vnum statuentes, in præclara conscientia consonant, vniuersi sicut ex vno ore hymnos ad vniuersorum canunt Deum, laudantes eum, & ei gratiam pro omnibus soluentes pro propriis & communibus beneficiis. Quare, si videtur, Adam dimittentes interrogamus,

Marginalia: Hebr. 6. — Vinea. Anima. — Vinea, Religio. — Hieron. in c. 21. Matth. — Chrys. hom. 40. operis imperfect. — Num. 22. — Chrysost. homil. 69. in Matth. — Terrenorum cupiditas. — Matth. 6. — Chrysost. homil. 69. in Matth. — Monachorum & secularium instituta quantum differant.

mus, quo ab Angelis hic distat chorus, qui in terra cantant, & dicunt: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Lucæ 1. Deinde postquam Cantica illa dixerunt, genua flectentes Deum quem hymnis laudauerunt, rogant & petunt, præsentium quidem nihil, nulla enim eis horum est cura, stare autem cum libera præsentia ante terribile tribunal, cùm venerit iudicare viuos & mortuos vnigenitus filius Dei, & nullum audire illam terribilem vocem quæ dicit, Nescio vos, & cum pura conscientia, & multis directionibus laboriosam hanc expleant vitam, & difficile nauiget hoc pelagus cum tranquillitate. Matth. 7. Deinde surgentes, & perficientes iam sanctas illas & continuas orationes oriente radio, ad opus adit vnusquisque, multum stipendium egentibus hinc congregantes. Magnus est illic qui vile opus rapit. Non est ibi meum & tuum, sed abiectum est inde hoc verbum, quod decem milium est causa præliorum. In nullo eorum tabernacula deterius cœlis disposita sunt, etenim Angeli descendunt ad eos, & Angelorum Dominator. Et mensa apud eos est ab omni auaritia munda, & Philosophia plena. Non sanguinum torrentes sunt apud eos, neque carnium incisiones, neque dulcamina, neque vapor coctorum indecenter implens odoratum, neque fumus inconueniens, neque cursus & tumultus, & turbationes, & clamores aggrauantes, sed panis & aqua, hæc quidem ex fonte puro, ille autem à laboribus est iustis. Si autem & aliquid munificentius comedere voluerint, extremitates arborum, hæc munificentia fit, & maior hæc delectatio quàm in regalibus mensis. Angelorum est hæc mensa ab omni turbatione eruta. Et sedile eis fœnum simpliciter supponitur, sicut in eremo prandens Christus fecit. Multi autem neque tegmen hic faciunt, sed pro tecto cœlum habent, & lunam pro lumine lucernæ, non indigentes oleo, neque ministro, sol desuper ipse dignè lucet. Hanc & Angeli mensam de cœlo contemplantes lætantur & exultant, hæc igitur scientes & deponentes auaritiam vniuersam, inuadamus superius, cum studio vniuerso regnum rapientes, vt & futuris fruamur bonis. Hæc Chrysostomus.

ORATIO.

Domine Deus paterfamilias omnipotens, qui vineam Ecclesiæ tuæ prælatis locasti ad colendum, vt vitia tanquam spinas extirpando, & virtutes tanquam bona semina inserendo, fructum in se, & in subditis facerent bonorum operum, da propitius omnibus & prælatis, & singulis subditis vt fructum cordis, oris, & operis tibi reddant, & vbertate fructuum maiestati tuæ placeant, ac tandem post laborem præsentis vitæ, cum electis tuis, qui bene & fideliter laborauerunt in regno tuo, te miserante requiescant. Amen.

De inuitatis ad nuptias, & non habente vestem nuptialem.

CAPVT XXXIV.

Matth. 22. Lucæ 14. ET quia maiores Iudæorum, intelligentes de se dici parabolas, quærebant Dominum tenere & occidere, hanc eorum sciens voluntatem, nihilominus increpat sæuientes, nec timore superatur, quo minus arguat peccatores. Hinc habes argumentum, quòd si prædicatio tua non fuerit semper consecuta effectum, non ideo desistas à prædicatione & redargutione, maximè si spes est tibi de eorum, quibus prædicas, correctione. Quia igitur ostenderat quòd regnum auferetur à Iudæis, & dabitur genti facienti fructus eius, ideo subiungit nunc parabolam de inuitatis ad nuptias regis, quas fecit filio suo, quorum quidam venire neglexerunt, quidam verò seruos missos contumeliis affectos occiderunt, & de aliis bonis & malis vocatis qui venerunt, & ad nuptias intrauerunt, hanc parabolam inducit, vt Dei longanimitatem, & patientiam multam ad Iudæos ostendat, quos præ cæteris honorauit, & primò ad nuptias filij sui vocauit, cui carnem nostram, & Ecclesiam desponsauit, & vt reprobationem Iudæorum, & vocationem gentium demonstraret. *Parabolæ finis.* Quia enim Iudæi ad fidem vocati venire noluerunt, meritò ipsis reprobatis alij introducti sunt, & impletæ sunt nuptiæ discumbentium, quia fides Catholica diffusa est per orbem vniuersum. *Iudæi ad nuptias venire noluerunt.* *Simile est regnum ergo cœlorum homini regi,* id est, negocium præsentis Ecclesiæ, seu factum in Ecclesia militante, circa Christum: simile est negocium quod potuit fieri per hominem regem in celebratione nuptiarum. Iste homo rex est Deus pater, qui dicitur rex, quia regnat in cœlo per gloriam, in mundo per gratiam, in inferno per iustitiam. *Deus Rex.* Et dicitur homo propter conformitatem, quæ est inter Deum & hominem. *Qui fecit nuptias filio suo,* triplices. Primas celebrauit in virginis vtero, in copulatione diuinæ naturæ & humanæ, de quibus dicit Gregorius, quòd nuptiarum thalamus, fuit vterus virginalis. *Nuptiæ triplices.* Secundas fecit in mundo, in coniunctione Christi & Ecclesiæ, de quibus dicit Apostolus: *Sacramentum hoc magnum est, ego dico, in Christo, & in Ecclesia.* Gregorius homil. 38. in Evang. Ephes. 5. Tertias fecit in fideli amico, in coniunctione gratiæ & fidelis animæ, de quibus Osee: *Sponsabo te mihi in fide.* Osee. 2. Aliæ sunt nuptiæ cœlestes, in quibus & multa fercula apponentur, secundum Augustinum, scilicet vita, salus, & virtus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona. *Et misit seruos suos,* præcedentes scilicet Prophetas, *vocare inuitatos ad nuptias,* per scripturas legis, in qua est promissio de incarnatione Christi, scilicet ipsos Iudæos, *ad nuptias,* id est, ad fidem incarnationis Christi, promissam in patriarchis, figuratam in lege, prædicatam in Prophetis, Prophetæ namque clarius denunciauerunt ea de Christo, quæ obscurius posita erant in lege, hortabantur enim populum Iudaicum expectare Christi aduentum, ac per fidem & opera tendere ad ipsum, & nolebant venire, credendo scripturis inuitantibus, obediendo seruis vocantibus, congaudendo nuptiis regalibus. *Iterum misit alios seruos,* sequentes, scilicet Ioannem Baptistam, & Apostolos, *dicens, dicite inuitatis,* scilicet Iudæis vocatis à tempore Abrahæ: *Ecce prandium meum paraui,* id est, mysterium incarnationis impleui, ac Sacramenta Ecclesiæ & doctrinam Christianam, quibus reficiatur anima, disposui, *tauri mei,* scilicet patres veteris Testamenti, qui sub iugo legis laborabant, & inimicos cornibus ventilabant, *& altilia,* quasi alitilia, ab alendo dicta, scilicet patres noui Testamenti pinguedine charitatis saginati, pennis virtutum alati, ad superna mente erecti, *occisa sunt,* quia sancti occiduntur pro salute populi, *& omnia parata sunt,* quia quicquid quæritur ad salutem, iam adimpletum est in scripturis, vel omnia quæ pertinent ad mysterium nostræ redemptionis, vel introitus regni, est per fidem meæ incarnationis apertus, qui antè fuerat clausus, *venite ad nuptias,* credendo, dili-

diligendo, operando. *Illi autem neglexerunt*, quia Iudæi prædicationem Christi & Apostolorum contempserunt, nam pauci, comparatiuè, de Iudæis crediderunt. Neglexerunt quidem, quia Dominum non timuerunt, qui enim Dominum timet, nihil negligit. *Et abierunt alius in villam suam, & alius in negociationem suam*, ambitione seculi tanquam villæ domino detenti, & ob pecuniæ cupiditatem negociatione occupati. Vbi Chrysostomus: O miserrimus mundus, & miseri qui eum sequuntur, semper enim mundialia opera homines excluserunt à vita. *Reliqui verò tenuerunt seruos eius, & contumeliis affectos occiderunt*, quia Ioannes Baptista est ab eis incarceratus & occisus, necnon Stephanus & Iacobus, & alij discipuli, & similiter multi in Testamento veteri, quia quod est grauius, nonnulli vocati gratiam non solum respuunt, sed etiam persequuntur. *Rex autem cùm audisset iratus est*, quia à Domino meritò pro talibus sunt puniti, *& missis exercitibus suis*, scilicet Romanorum, sub principibus Tito & Vespasiano, qui ex diuina ordinatione venerunt contra Hierusalem quadragesimosecundo anno post Christi passionem, *perdidit homicidas illos*, qui in vltionem sanguinis Christi, & suorum discipulorum ab exercitu Romanorum sunt trucidati & captiuati, *& ciuitatem illorum succendit*, quia tunc Hierusalem est succensa, & templum in ea. *Tunc ait seruis suis*, scilicet Apostolis & discipulis per diuinam reuelationem, *nuptiæ quidem paratæ sunt*, id est, mysteria Christi impleta sunt, & omne Sacramentum incarnationis, & humanæ dispensationis iam peractum est, & completum, vt natiuitas, prædicatio, passio, & huiusmodi, *& qui inuitati erant*, per legem, per Prophetas, per Apostolos, scilicet Iudæi, *non fuerunt digni*, propter suam incredulitatem. *Ite ergo ad exitus viarum*, id est, ad Gentiles, extra viam errantes, & dispersiones gentium, *& quoscunque inueneritis*, id est, cuiuscunque sexus vel ætatis, cuiuscunque status vel dignitatis, cuiuscunque professionis vel conditionis, sine acceptione personarum, *vocate ad nuptias*, id est, ad fidem incarnationis, quia nullus volens fidem Christi recipere, est repellendus. *Et egressi serui congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos*, quia in Ecclesia militante admixti sunt mali cum bonis, *& impletæ sunt nuptiæ discumbentium*, quia (ut prædictum est) fides Catholica diffusa est per orbem vniuersum, vel *impletæ sunt*, & quantum ad numerum, & quantum ad meritum, & quantum ad præordinationem diuinam, quod erit in fine mundi, quando complebitur numerus electorum. *Intrauit autem rex*, scilicet Deus, ad iudicium tota enim Trinitas iudicabit, id est, reddet vnicuique pro meritis, vt videret discumbentes, id est, in fide quiescentes, attendendo scilicet vitam fidelium, & discernendo merita & demerita eorum, fideles enim pertinent ad iudicium, nam *qui non credit, iam iudicatus est*. Intrat autem dupliciter, scilicet generaliter in futuro iudicio, & specialiter in morte cuiuslibet hominis. Et nota quòd discumbere in nuptiis Christi, est Sacramentis Ecclesiæ participare, fidem Christi habere, & beneficiis Dei atque gratiis eius perfrui. *Et vidit ibi hominem*, id est, totum cœtum malorum, qui in malitia sociati sunt in vnum, *non vestitum veste nuptiali*, id est, habentem fidem Christi, non opera. Nam secundum Hieronymum. Vestis nuptialis præcepta sunt Domini, & opera quæ complentur ex lege, & Euangelio nouique homins efficiunt vestimentum. Iste homo habens fidem sine

[Margin: Chrys. Hom 41. operis imperfect.] [Margin: Ioan. 3.] [Margin: Hieron in c. 22. Matth. *Vestis nuptialis.*]

operibus, ad nuptias Ecclesiæ portat os & dentes, obmittens vitæ compositionem & mores. Vel *non vestitum veste nuptiali*, id est, habentem fidem sine charitate. Dicitur autem charitas vestis nuptialis, quia tegit turpitudinem peccatorum, quia protegit à frigore tentationum, quia ornat munere donorum & virtutum. Et vt dicit Augustinus: Diuidit inter filios regni & perditionis. Vbi Gregorius: Rectè charitas nuptialis vestis vocatur, quia hanc in se conditor noster habuit, dum ad sociandæ sibi Ecclesiæ nuptias venit. Qui ergo per charitatem venit ad homines, eandem charitatem innotuit vestem esse nuptialem. Sciendum verò est, quia sicut in duobus lignis, superiori videlicet, & inferiori, vestis texitur, ita in duobus præceptis charitas habetur, in dilectione, scilicet Dei, & in dilectione proximi. Duo ergo necesse est, vt charitatis præcepta custodiat, quisquis habere in nuptiis vestem nuptialem curat. Quatenus nec ex compassione proximi, contemplationem relinquat Dei, nec plusquam debet inhærens contemplationi Dei, compassionem abiiciat proximi. Sciendum quoque est quòd ipsa dilectio proximi in duobus præceptis subdiuiditur, cùm quidam sapiens dicat: Omne quod tibi oderis fieri, vide ne alteri facias, & per semetipsam veritas prædicat dicens, *quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis*. Charitas autem vera est, cùm & in Deo diligitur amicus, & propter Deum diligitur inimicus. Magna sunt hæc, alta sunt hæc, & multis ad exhibendum difficilia, sed tamen ista est vestis nuptialis. Quisquis hanc recumbens non habet, iam solicitus metuat ingrediente rege, quando mittatur foras. Hæc Gregorius. *Et ait illi*, Vnumquenque hominem in iudicio particulari, cùm moritur vniuersorum iudex interrogat, quomodo in fide Christiana se habuerit, sed in fine mundi loquetur toti humano generi: *Amice* fidei participatione, sed non operatione, debiti obligatione, sed non solutione, nomine, non re, vocatur ergo peccator amicus, propter fidem informem, quæ notitia quædam est, & Dei donum, licèt non sufficiat ad salutem. Vocatur etiam amicus, propter naturam, qua ad imaginem Dei est factus, vel quia fuit inuitatus. *Quomodo huc intrasti*, inter congregationem, scilicet fidelium Sacramenta Ecclesiæ suscipiendo, fidem Ecclesiæ confitendo, *non habens vestem nuptialem?* scilicet opera, sine quibus fides est mortua, vel *vestem nuptialem*, scilicet charitatem, quia absque tali veste nemo ad communionem fidelium debet accedere, quoniam dignum est, vt conuiuantes ipsi sponso in habitu sint conformes, qui vestem induit charitatis. Charitas dicitur vestis, tum quia operit delicta, tum quia calefacit desideria, tum quia sine ea non placent Deo opera nostra. Dicitur autem nuptialis, quia matrimonia fiunt propter amicitiam reformandam, confirmandam, & augendam. In matrimonio igitur filij Dei, quòd fecit cum natura humana, amicitia inter Deum & nos est reformata, perpetuò confirmata, & etiam augmentata. Et nota quòd existentium in nuptiis Christi, plurimi sunt induti sacco auaritiæ, aliqui sunt induti purpura superbiæ, aliqui auro inanis gloriæ, aliqui pellibus ouium simulatæ iustitiæ, aliqui armis iracundiæ, aliqui habent vestimentum sordidum peccato luxuriæ, aliqui laceratum dissecatione inuidiæ, alii qui incompositum negligentia acidiæ, aliqui molli intuitu complacentiæ, aliqui nimis affluentes, voracitate gulæ. De quibus omnibus in Sophonia

[Margin: *Charitas vestis nuptialis dicitur.*] [Margin: Augustinus tract. 5. in epist. Ioannis.] [Margin: Gregorius homil 38. in Euang.] [Margin: *Dilectio proximi.*] [Margin: Matth. 7.] [Margin: *Charitas vera.*] [Margin: *Amicus per naturam vocatur peccator.*] [Margin: Iacob. 2.] [Margin: *Charitas cur vestis dicta.*] [Margin: *Indumenta peccatorum.*]

Sophon. 1. phonia dicitur: Visitabo super omnes qui induti sunt veste peregrina. *At ille obmutuit*, propter timorem accusationis, propter erubescentiam iniquitatis, propter ignorantiam excusationis, præ confusione non habens quid responderet, quia Deo nullus respondere potest, sed propria arguente conscientia conuincitur, & mutus efficitur. Per hoc quòd ille obmutuit, monstratur quòd in illo vltimo examine omne genus excusationis cessabit. *Tunc dixit rex ministris*, id est, Angelis, diuinæ iustitiæ executoribus, vel isti ministri sunt maligni spiritus, qui deputati sunt ad pœnam damnatorum. quia secundum Origenem: Meritò ipsi sunt pœnæ authores, qui fuerunt culpæ suggestores, *ligatis manibus & pedibus*, id est, ablata potestate bene operandi, & ad salutem reuertendi, ac gratiam recuperandi, (vel pedes sunt facultas liberi arbitrij, manus verò sunt potentia operis, & vtrumque est ligatum in damnatis) *mittite*, & proiicite eum, sic ligatum, *in tenebras exteriores*, à visione Dei, & quia sunt extra omnem diem, & extra ambitum diuinæ misericordiæ. Vel *exteriores*, id est, corporales, & localiter extra ipsum positas, quia habuerat in seipso, dum hîc viueret, interiores, id est, mentales. Tenebræ enim ignorantiæ, ducunt ad tenebras culpæ, & hæ ad tenebras pœnæ. Vnde secundum Gregorium: Interiores tenebras dicimus cæcitatem mentis, exteriores verò tenebras, æternam noctem damnationis. Qui ergo nunc in vitio ligantur sponte, tunc in supplicio ligabuntur inuite, & ligabit ibi pœna, quos hîc à bonis operibus ligauit culpa. Et quid ibi sustinebit, qui hîc bene viuere contempsit, subiungit dicens: *Ibi erit fletus*, scilicet oculorum, per illicitas concupiscentias & in vanitate mundi hîc vagantium, *& stridor dentium*, in edacitate modo gaudentium, quatenus singula membra supplicio subiaceant, quæ hîc singulis vitiis subiecta seruiebant. Vel *fletus & stridor*, id est, dolor mentis & corporis, ad quæ reducitur omnis pœna infernalis, fletus enim à tristitia originatur, & stridor dentium causatur à contrariis causis, scilicet ex ardore ignis, & frigore infernali. Vnde dicitur in Iob: *Ad nimium calorem transibit, ab aquis niuium.* In fletu etiam & stridore, magnitudo tormentorum, & doloris immensitas significatur. Vel certè stridor dentium prodit indignantis affectum, eò quòd serò vnumquemque pœniteat, serò ingemiscat, serò sibi irascatur, quòd tam peruicaci improbitate deliquerit. Et quia in conuiuio nuptiali non initium, sed finis quæritur, consequenter repulso vno (in quo omne malorum corpus imprimitur) generalis sententia, & parabolæ conclusio infertur: *Multi autem sunt vocati*, ad fidem Catholicam, *pauci verò electi*, ad gloriam, scilicet comparatiuè, respectu illorum qui vocati sunt ad fidem, quia inter multos fideles, habentes fidem, pauci sunt electi qui habent fidem formatam. Rursus omnes homines vocantur ad fidem, sed pauci sunt electi, quia pauci sunt fideles respectu infidelium. Tale est quod dicit: Non vnus tantum de vocatis eiectus est de nuptiis, sed intelligendum est de multis, quia per illum vnum intelligitur vniuersitas malorum, qui habent fidem sine operibus charitatis. Nam secundum August. Homo ille qui inde proiectus est, non vnum hominem significat, sed multos, quia ille vnus corpus malorum est. Vnde alibi dicitur: *Lata est via quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui ingrediuntur per eam, & arcta est via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.* Et hoc multum deberet nos terrere, & ad humilitatem mouere, quia est nobis incertum,

Cur obmutuit non habens vestem nuptialem.

Origenes tract. 20. in Matth.

Tenebræ exteriores.

Gregorius homil. 38. in Euang.

Stridor dentium.

Iob. 24.

Augustinus lib. contra Donatistas c. 20. tom. 7. Matth. 7.

vtrum simus de illo paruo numero electorum. Vnde Gregorius: Tanto ergo sibi vnusquisque metuat, & in humilitate se deprimat, quanto si sit electus ignorat, quia quod sæpe dicendum est, & sine obliuione retinendum, multi sunt vocati, pauci verò electi. Hæc Gregor. Et notandum quòd hoc verbum, ibi erit fletus & stridor dentium in septem locis Euangelij legitur, & hoc contra septem vitia maximè prælatorum, secundum quòd vbique in præcedenti litera redditur causa. Prima causa est, quia malè intrauerunt, scilicet per nummum, non per Deum, per cupiditatem, non per charitatem. Vnde dicitur hîc, *quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* & sequitur, *ibi erit fletus & stridor dentium.* Secunda, quia malè vixerunt, non sicut pastores, sed sicut prædones, non sicut Episcopi, sed sicut Epicuri. Vnde suprà de sagena: Malos autem foras miserunt, & sequitur, *ibi erit fletus, & stridor dentium.* Tertia, quia alios scandalizauerunt, sicut lapis subitò occurrens pedi, facit ipsum cespitare & offendere. Vnde suprà: *Et colligent de regno eius omnia scandala*, & sequitur, *ibi erit fletus & stridor dentium.* Quarta, quia in docendo & regendo inutiles fuerunt. Vnde infrà: *Seruum inutilem proiicite in tenebras exteriores*, & sequitur, *ibi erit fletus & stridor dentium.* Quinta, quia subditos & superbia verbi & auaritia facti oppresserunt. Vnde infrà. *Si dixerit seruus malus, moram faciet Dominus meus*, &c. *partem suam ponet cum hypocritis*, & sequitur, *ibi erit fletus & stridor dentium.* Sexta, quia magna de se præsumpserunt credendo & maiora iactando. Vnde suprà. *Nonne manducauimus coram te, & bibimus*, &c. & sequitur, *ibi erit fletus & stridor dentium.* Septima, quia non pœnituerunt, elatio enim superbiæ repugnat humilitati pœnitentiæ. Vnde suprà de Centurione. *Filij autem regni eiicientur foras in tenebras exteriores*, & sequitur, *ibi erit fletus & stridor dentium.* Has ergo Christi & Ecclesiæ nuptias, tota mente diligamus, harum gaudiis cœlestibus indefessa honorum intentione iungamur, has quia per fidem vocati intrauimus, mundo dilectionis habitu celebrare curemus, nostræque actionis simul & cogitationis maculas ante diem extremi discriminis, ipsi solicitius examinando diluamus, ne fortè tunc ingrediens rex, si viderit nos nuptialem charitatis vestem non habere, eiiciat nos, & ligatis à facultate bene agendi manibus nostris ac pedibus in tenebras mittat exteriores. Si quis enim in tempore iudicij fuerit inuentus sub nomine Christiano non habens opera Christiani, statim corripietur, & audiet istud à rege sibi dici, *amice quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* quasi diceret: Vt quid Christianus es effectus, cùm opera tua non sint Christiani? Nullus itaque de vocatione præsumat, donec de adeptione finis securus existat. Omnes quidem vocat Deus voluntate antecedente, secundum quam vult omnes homines saluos fieri, *& pauci sunt electi*, quia pauci beatitudinem consequuntur respectu eorum qui condemnantur. Nonnulli quidem vocati, nec incipiunt, nonnulli verò in bonis quæ incœperunt minimè persistunt, & multi fidem percipiunt, sed respectu malorum pauci sunt qui in gratia vsque in finem perseuerant. Nemo autem Christianum se iudicet, nisi qui Christi doctrinam sequitur, & imitatur exemplum. Qui malè viuunt & Christiani vocantur, iniuriam Christo faciunt. Vnde Augustinus: Nemo sine causa quodcunque nomen sortitur. Sutor vt dicatur, necesse est vt calciamenta conficiat. Vocetur quis faber, aut alius artifex, artis peritia fiat. Huiusmodi exemplis cognoscimus nullum

Timendum cuique.

Gregorius homil. 56. in Euang.

Fletus & stridor septies repetita in Euangeliis.

Matth. 13.

Ibidem.

Eiusdem. 25

Matth. 24.

Lucæ 13.

Matth. 8.

Vocat omnes Deus.

Augustinus lib. de vita Christiana cap. 1.

nullum sine actu nomen, sed omne nomen ex actu. Christiani ergo nomen ille frustra sortitur, qui Christum non imitatur. Quid enim tibi prodest vocari quod non es, & nomen vsurpare alienum? Sed si Christianum te esse delectat, quæ Christianitatis sunt gere, & meritò tibi nomen Christiani assume. Tu ergo quomodo Christianus diceris, in quo nullus Christiani est actus? Christianus iustitiæ, bonitatis, integritatis, patientiæ, castitatis, pudicitiæ, pietatis, humilitatis & innocentiæ est nomen, & tu istud nomen quomodo tibi defendis & vendicas, cui de tam pluribus rebus nec paucæ subsistunt? Christianus ille est, qui non nomine tantum, sed opere est, qui viam Christi sequitur, qui Christum in omnibus imitatur, sicut scriptum est. Qui dicit sese in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Christianus est, qui die noctúque Deo deseruit, qui indesinenter eius præcepta meditatur & cogitat, qui pauper mundo efficitur vt Deo locuples fiat, qui inter homines habetur inglorius vt coram Deo & Angelis gloriosus appareat, qui in corde suo nihil simulatum videtur habere nec fictum, cuius simplex & immaculata est anima, cuius conscientia fidelis & pura est, cuius tota in Deo mens, cuius omnis spes in Christo est, qui cœlestia potius quàm terrena desiderat, qui humana spernit vt possit habere diuina. Hæc August. Vnde & Leo Papa. Frustra appellamur Christiani, si imitatores non sumus Christi. Qui ideo viam se esse dixit, vt conuersatio magistri esset forma discipulis, & illam humilitatem eligeret seruus, quam sectatus est Dominus. Vnde Cyprianus: Christianus nemo rectè dicitur, nisi qui Christo moribus coæquatur. Vnde etiam Anselmus: Inter infideles computantur, qui quod voluerunt non impleuerunt. Quicunque etiam Christum non sequitur, non solum Christiani nomen amittere, sed & Antichristus dici meretur. Vnde Augustinus: Quisquis factis negat Christum, Antichristus est, magis mendax est Antichristo, qui ore profitetur Christum, & factis negat. Ideo mendax, quia aliud loquitur & aliud agit. Quis est qui non credit quòd Iesus sit Christus? Qui non viuit quomodo præcipit Christus? Multi enim dicunt credo, sed fides sine operibus non saluat. Et iterum: Omnes negant Christum in carne venisse, quia violant charitatem Iesu, non enim opus erat vt veniret nisi per charitatem. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat pro amicis suis.* Quisquis violat charitatem, quodlibet dicat lingua, vita ipsius negat Christum in carne venisse, & iste est Antichristus vbicunque fuerit, quocunque intrauerit. Hæc Augustinus. In hoc ergo maximè nos Christiani Gentiles scandalizamus, quia charitatem & vitam virtuosam non habemus. Vnde Chrysostomus: Nihil aliud est quod scandalizat Gentiles, quàm quod non amor est. Cùm enim multiplicata fuerit iniquitas, frigebit amor. Vitam autem nihil ita facit claram vt amor. Nihil ita conuertit Gentiles vt virtus animi, nihil ita scandalizat vt malitia. Cùm enim viderit auaritia vtentem, rapientem eum qui contraria iubet, & his qui eiusdem sunt tribus vt foris vtentem, eum qui iubet inimicos amare, delirationem dicit ea quæ dicta sunt. Cùm autem viderit trementes mortem qualiter suscipiet eos qui de immortalitate faciunt sermones? Cùm viderit diligere principatum, & aliis seruientem passionibus, firmus in suis manet dogmatibus, nihil magnum imaginans. Nos enim sumus causa manendi eos in errore. Nam dogmata quidem quæ apud se ipsos sunt, olim contempsissent, sed & nostra similiter admirarentur, ex vita autem nostra prohibentur. Nam per verba quidem philosophari facile est, multi enim & apud eos hoc fecerunt, inquirunt autem eam quæ fit per opera demonstrationem. Ostende enim mihi fidem tuam, ait, per opera tua. Cùm autem magis fera diuellimus proximorum substantias, iacturam nos vocant orbis terrarum. Quare & nos horum vindictam dabimus, non pro quibus malè agimus solum, sed pro quibus blasphematur nomen Dei. Vsquequo pecuniis, & voluptati, & aliis sumus alligati passionibus? Desistamus igitur de reliquo, & virtutem capiamus omnem, & futuris fruamur bonis. Hæc Chrysostomus.

Christiani qui dicuntur. — Leo sermone de humilita. c. — Cyprian. ad Iubaianum. — *Antichristi qui.* Augustinus tract. 6. in epist. Ioan. — Ioann. 15. — Chrysost. homil. 10. in 1. Timoth. & sermone de scandalo tom. 5. — Iacobi 2.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, rex cœlestis gloriæ, qui nos per nuncios tuos, scilicet per sacram Scripturam, infirmitates, periculum viuendi, mutationem fortunæ & gratuitam voluntatem, ad nuptias tuas vocasti, da nobis charitatis vestem nuptialem, ne à confessione peccati, & à laude Dei vnquam obmutescamus, ne à resurrectione spiritualis gaudij, scilicet pace. & securitate, separemur, & da nobis vestem pietatis, & bonæ operationis, ne ligatis manibus & pedibus, in tenebras exteriores mittamur. Amen.

De quæstione super tributo soluendo, & de muliere septem viros habente.

CAPVT XXXV.

TVnc, scilicet post prædicta, & eadem feria tertia, *abeuntes Pharisæi,* ad Herodianos, *consilium inierunt,* vt ex collatione communi melius perpenderent qualiter Iesum decipere possent, & *eum,* quem capere non poterant in malo opere, *caperent in sermone,* quia facilius capitur homo in verbis, quàm in factis. *Et miserunt discipulos,* de secta sua, *cum Herodianis,* id est, ministris Herodis, qui ex parte Cæsaris præerat tributis, vt discipuli caperent in sermone, & ministri raperent eum ad puniendum in corpore. Secundum Chrysostom. Ne fortè Pharisæi, Christo noti & suspecti, circumuenire eum non possent, quia coram eis sibi in verbis caueret, mittunt discipulos, quasi ignotos, vt facilius deciperent, & minus erubescerent deprehensi, & propter hoc eos & Herodis ministros simul mittunt, vt quodcunque dixerit, reprehendatur. Et circundant eum, sicut apes mel in ore, & aculeum in tergo portantes, & adulatoriè commendant in eo triplicem veritatem, dicentes: *Magister, scimus quia verax es,* quantum ad vitam, non hypocrita, ecce veritas vitæ, & *viam Dei,* qua itur ad Deum, *in veritate doces,* quantum ad sanam doctrinam, ecce veritas doctrinæ, & *non est tibi cura,* id est, timor vel fauor, *de aliquo,* quantum ad iustitiam, id est, non attendis aliquem, vt accipias personam, vnde exponendo subiungit, *non enim respicis personas hominum,* sed indistinctè dicis maioribus & minoribus veritatem, ecce veritas iustitiæ. Sed econtrà multi moderni faciunt, qui pauperes delinquentes publicè arguunt & confundunt, sed diuitibus maiora peccantibus nec nutum faciunt, secundum Chrysostomum: Inter omnia peccata sacerdotum, maximum est quòd personas respiciunt, & non causas. Et ideo iustos & pauperes despicientes, iniquos & diuites promouent & exaltant. Vt autem dicit idem Chrysostomus,

Matth. 22. Marci 12. Lucæ 20. — Chrysost. homil. 71. in Matth. — *Veritas triplex in Christo.* — *Personarum acceptio, summum sacerdotum malum.* — Idem hom. 42. operis imperfect.

Magistrum eum vocant, & veracem magistrum, vt quasi venerando eum deciperent, & vt quasi honoratus & laudatus mysterium sui cordis simpliciter eis aperiret, tanquam volens eos habere discipulos. Hæc est enim hypocritarum prima simulatio, laudatio, laudant enim quos perdere volunt, vt per delectationem laudis paulatim corda hominum ad simplicitatem benignæ confessionis inclinent. Hæc Chrysostomus. Istis similes sunt, qui hominibus in præsentia adulantur, & in absentia detrahunt. O quàm plenus est mundus his, & illis pestiferis hominibus, à quibus custodiat suos Deus. Vnde secundum August. duo sunt genera persequentium, scilicet vituperantium, & adulantium, & plus persequitur lingua adulatoris, quàm manus interfectoris. Et mellitis verbis, eum interrogare volentes, subiungunt: *Dic ergo nobis, quid tibi videtur?* Quia certi sumus quòd non dimittis propter maiestatem Cæsaris, vel timorem aut fauorem cuiuscunque hominis, quin veritatem, & iustè quod verum est, diffinias. Et interrogant eum, dicentes: *Licet censum Cæsari dari, an non?* hanc quæstionem, apud Iudæos ortam, Christo maliciosè proposuerunt, vt si tributum negaret, & diceret non esse licitum, caderet in manum præsidis, & statim caperetur tanquam contrarius Imperatori. Si autem tributum concederet, & diceret esse licitum, caderet in manum pòpoli, tanquam contrarius eorum libertati & diuino honori, & sic totum eorum artificium erat vndique habens præcipitium. Dicebant quidam, quia Romani pro republica militabant, eos in securitate & quiete tenentes, quòd licebat dari tributum. Sed econtrà Pharisæi asserebant, quòd qui seruiebant summo Deo, & sibi oblationes & decimas reddebant, nulli homini tributa soluere debebant. Sed sapientiæ fons dolos eorum fugit, sic enim respondit, vt Deo & Cæsari sua iura seruarent. Vnde *cognita* & deprehensa *nequitia* & dolositate *eorum*, nihil enim latet Deum, qui scrutatur renes & corda, laudes ipsorum respuit, & durè eis respondit, dicens: *Quid me tentatis hypocritæ?* quasi diceret: Non quæritis veritatem addiscere, sed me verbis capere, & propter hoc eos hypocritas vocat, quia aliud prætendebant, & aliud intendebant. Secundum Chrysost. respondet non secundum verba eorum, blande, sed secundum conscientias eorum, asperè, docens nos durè refellere adulantes, & secundum eundem, Pharisæi blandiebantur, vt perderent: Iesus autem confundebat, vt saluaret, quia vtilior est Deus Domini iratus, quàm homo propitius. Et subiungit: In hoc autem quod Christus laudes respuit, dat intelligere quòd nullus debet velle laudari, & in hoc quòd adulatores suos durè reprehendit, docemur vt adulationes vitemus. *Ostendite mihi numisma census*, id est, denarium qui pro censu datur annuo, & erat de argento, vocabatúrque denarius, quia valebat decem nummos vsuales, & habebat imaginem Cæsaris, & nomen eius. Propriè tamen numisma est ipsa inscriptio imaginis, & nummus est, cui inscribitur. Et illis offerentibus ei denarium censualem, *ait: Cuius est hæc imago?* quantum ad figuram, *& inscriptio*, quantum ad scripturam. Non de ignorantia interrogat, sed vt competenter ad eorum verba respondeat. Voluit Dominus videre materiam quæstionis, vt nos tacitè informaret ne simus præcipites in sententiando, sed maturè inquiramus, & prius examinemus antequam diffiniamus, *dicunt ei Cæsaris*, scilicet Tiberij, priuigni Augusti Cæsaris, sub quo Augusto natus est Dominus. *Tunc*, ex præmissis inferendo quæstionis determinationem, *ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari*, scilicet tributum & pecuniam, per quam confitemini vos illi subiectos. Vbi secundum Chrysost. Illa dicit solum quæ non nocent pietati, quia si aliquid tale est, non Cæsaris, sed diaboli est vectigal, *& quæ sunt Dei Deo*, scilicet, secundum Hieron. decimas, primitias, oblationes, & hostias. Sicut & ipse reddidit tributa pro se & Petro, & Deo reddidit quæ Dei sunt, patris faciens voluntatem. Vel debemus reddere mundo suos honores, eos despiciendo, suas delitias, eas abhorrendo, & suas diuitias, eas contemnendo: Deo autem decimas & oblationes. Vel secundum Ambros. Sicut Cæsar exigit impressionem suæ imaginis, sic & Deus animam lumine vultus sui insignitam, sicut enim denarius imagine regis, sic signatur homo ad imaginem & similitudinem Dei, quam peccando corrumpit. Et iterum: Cùm alia sit imago Dei, alia mundi, si non vis esse obnoxius Cæsari, noli habere quæ sunt mundi. Si vis terreno regi nihil debere, omnia tua relinque, & Christum sequere. Et bene prius quæ Cæsari sunt reddenda decreuit, neque enim potest esse quis discipulus Domini, nisi prius renunciauerit mundo. Sed omnes renunciamus verbis, non renunciamus affectu. Nam cùm Sacramenta recipimus, renunciamus. Quàm grauia sunt vincula, promittere Deo, & non soluere? Maior est contractus fidei, quàm pecuniæ Redde promissum dum in hoc corpore es, priusquam veniat exactor & mittat te in carcerem. Vnde & Hieron. Nummum habentem Cæsaris imaginem reddite coacti Cæsari, vosmetipsos libenter Deo. Signatum est enim lumen vultus Dei super nos, non Cæsaris. Hæc Hieron. Relictis ergo quæ mundi sunt, corpus, animam, intellectum, voluntatem, rationem, & omnia quæ in nobis sunt Deo (à quo accepimus) non dico debemus, sed tanquam debitum reddamus, vt non comparati bestiis, sed rationabiliter in omnibus procedamus. Quia secundum Hilarium: Condignum est, vt ei nos totos reddamus, cui debere nos recolimus & originem & profectum. Non est itaque inconueniens, nec contradictio, quòd homo sit subditus homini in temporalibus, & Deo immediatè in spiritualibus, vtrumque enim bene se compatitur, nec alterum alteri præiudicat. Sed magis fœlix est & beatus, qui à temporalibus & à perniciosa seruitute eorum est erutus, & Deo soli subiectus, quia hic maximè est liber, & princeps, & regibus regalior, & neque diuitiarum timet tyrannidem, neque principatus timorem. Mysticè autem Deo debemus reddere triplex tributum, siue rationem, quam postulat, scilicet de corde, perfectam dilectionem, de ore, feruentem & frequentem gratiarum actionem, de corpore, voluntariam vitiorum mortificationem. In præmissis etiam tria mysticè notantur. Primò quæritur ostensio denarij. Secundò interrogatur superscriptio oblati. Tertiò sequitur diffinitio, cui debeat reddi. In denario sunt tria, materia, pondus, & superscriptio cum imagine. Materia, est operatio bona, vel mala, argentea, vel stannea. Pondus, est intentio recta vel praua. Imago attenditur in affectu interiori, & superscriptio, in effectu exteriori. Imago enim diaboli. est culpa, imago Dei, gratia, superscriptio, est exterior conuersatio, & humilis ad imitationem Christi, vel superba ad imitationem diaboli. Huius denarij ostensio fit in morte. O quàm metuenda quæstio, ostendite mihi numisma census, hominem scilicet interiorem, sacco carnis velatum, exteriori simulatione obumbratum, diu ad pœnitentiam expectatum, fœlix qui poterit dicere, *concidisti*

Hypocritæ detractores. Augustinus in Psal. 69. Psalm. 7. Chrysost. hom. 42. operis imperfect. Chrysost. homil. 71. in Matth. Hieron. in c. 22. Matt. Matth. 17. Ioann. 6. Ambros. in c. 20. Lucæ. Hieron. in c. 22. Matt. Psalm. 4. Hilarius can. 23. in Matth. *Tributum Deo reddendum.* *Imago cuius*

Psalm. 29. *concidisti saccum meum, & circundedisti me cum lætitia.* Sed interrogatio fiet in iudicio de imagine. O quàm horrenda interrogatio, immo increpatio, malorum, cuius est imago hæc, & superscriptio? Quilibet portat imaginem eius cuius habet opera, scilicet vel Dei, vel Imperatoris, mundi & diaboli. Sed diffinitio fiet in retributione, *reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*, quia ibunt hi in supplicium, illi in gaudium. *Et*, qui missi fuerant à Pharisæis, audientes sapientissimam responsionem Domini, *mirati sunt*, quia calliditate & insidiis præualere, non potuerunt, & *relicto eo*, sicut confusi, *abierunt*. Vnde Hieron. Qui ad tantam credere sapientiam debuerant, mirati sunt quòd calliditas eorum insidiandi locum non inuenisset, & relicto eo abierunt, infidelitatem pariter cum miraculo reportantes. Deinde cùm abiissent Pharisæi, *accesserunt ad eum Sadducæi*, vt quia ratione eum superare non poterant, saltem per ipsam frequentiam sensum eius subuerterent, & tædio eum superarent. Tres erant sectæ inter Iudæos ab aliis differentes, scilicet Pharisæi, qui erant ab aliis diuisi quantum ad habitum & traditiones, qui traditionibus Moysi traditiones suas præferebant, & secundum legem vocabantur Pharisæi, id est diuisi, à Phares, id est diuisio. Alij erant Sadducæi, qui ab aliis differebant quantum ad doctrinam, quia ipsi sibi iustitiam, & quod non erant vendicabant, vnde & iusti propter exteriorem sanctitatem appellati sunt. Ipsi enim resurrectionem negabant, animam mortalem esse, & cum corpore interire dicebant, ac neque Angelum, neque spiritum esse credebant, sed libros Moysi recipiebant. Alij erant Essei, qui ab aliis differebant in vita & modo viuendi, quia ferè monasticam vitam ducebant, coniugia vitabant, omnia in communi habebant. De duabus autem primis sectis hîc dicitur. Sadducæi ergò accedentes ad Iesum quandam fabulam fictam de muliere, quæ septem viros habuerat, ei proponebant, quærentes eum cuius esset in resurrectione, per quam ostendere volebant resurrectionem non esse. Putabant enim quòd si futura esset resurrectio, tunc celebrandæ essent nuptiæ sicut modo, & quia inconueniens videtur quòd detur omnibus septem simul, quia vni mulieri nunquam licuit plures viros habere, sed bene econuerso, propter fœcunditatem, vel quòd detur alicui eorum determinatè, quia qua ratione esset vnius, eadem ratione esset & alterius, intendebant concludere resurrectionem nullam esse. Quam quæstionem eis soluendo, euacuat Dominus eorum opinionem, & ostendit errorem, dicens: *Erratis* in hoc, scilicet quòd resurrectionem negatis, *nescientes scripturas*, quæ resurrectionem asserunt, ac modum resurrectionis instruunt, & ostendunt. Vnde etiam sequitur, quod nesciant, *virtutem Dei*, quæ poterit corpora suscitare, & post mortem viuificare, quia potuit omnia de nihilo facere. Errabant ergo, quia & scripturis contradicebant, & virtuti Dei derogabant. *Erratis*, etiam putantes ibi celebrandas esse nuptias. *In resurrectione enim*, generali, *neque nubent*, scilicet viri, id est, non accipient vxores, *neque nubentur*, scilicet mulieres, id est, non accipientur à viris. Vt dicit Hieronymus. Latina consuetudo hîc Græco idiomati non respondet. Nubere enim propriè dicuntur mulieres, & viri vxores ducere, sed hîc simpliciter intelligamus quòd nubere de viris, & nubi de mulieribus dictum sit, vnde non erit carnalis, sed spiritualis conuersatio, & hoc quod subditur, *sed sunt sicut Angeli Dei in cœlo*, non in natura Angeli, sed

Hieron. in c. 22. Matth. — *Secta Iudæorum tres Pharisæi.* — *Sadducæi.* — *Essei.* — *Hieron. in c. 22. Matth.* — *Nubere & nubi.*

sicut Angeli, in proprietate spiritualitatis, & immortalitatis, incorruptibiles scilicet & ingenerabiles, non quòd sint spiritus, sed quòd sint spirituales, ac vitam & conuersationem spiritualem habentes, & sine labe corruptionis visione & fruitione Dei viuentes. Cessante enim causa, cessat effectus, nuptiæ autem ordinatæ sunt ad procreationem filiorum educandorum ad cultum Dei, quousque numerus prædestinatorum sit completus, qui completus erit in resurrectione, & propter hoc tunc erimus sicut Angeli, & semper contemplationi vacantes, & hoc est quod debet corda mouere ad deuotionem, videlicet consideratio illius beatæ vitæ, quam post modicum expectamus. Secundum Bedam, mysticè per septem viros reproborum vniuersitas designatur, quorum vxor est mundana conuersatio, qui discedunt sine liberis, qui tota hac vita, quæ septem diebus agitur, steriles sunt à bonis operibus, quibus morte misera præraptis ad vltimum, & ipsa mundana conuersatio, quam illi sine vitali opere transegerant, quasi vxor infœcunda transibit. Potest etiam nomine huius mulieris intelligi Ecclesia, quæ viro desponsatur, quando prælato committitur, septenarius autem virorum non generantium ex Ecclesia filios, significat vniuersitatem malorum prælatorum, vel clericorum, secundum differentias septem ordinum Ecclesiasticorum, quorum primus est ostiariorum, secundus lectorum, tertius exorcistarum, quartus accolitorum, quintus subdiaconorum, sextus leuitarum, septimus sacerdotum. Hi filios non generant, quia in Ecclesia Dei fructum non quærunt, & ideo dæmonium eos occidit. Mulier quoque ista moraliter loquendo potest dici peccatrix anima, septem capitalium vitiorum vniuersitati desponsata. Resurrectio autem spiritualis est, à morte culpæ ad vitam gratiæ, quæ est arrha gloriæ, & ideo quando hæc resurrectio firmata est, per propositum cauendi recidiuum, firmatum professione religionis, & etiam obseruatum, tunc est similitudo ad Angelicam vitam, quia per castitatem fit conformitas angelicæ puritati. Angeli quoque similiter nihil possident in hoc mundo, & obediunt continuè ipsi Deo. Mali ergo sunt desides, qui ex suis operibus bonis non reliquerunt semen, & aliquid memoria dignum, & adhuc peiores sunt, qui memoriam sui de malis operibus suis reliquerunt. Postquam autem Dominus respondit ad eorum interrogationem, & ipsorum confutauit errorem, statim subdit de resurrectione, confirmando veritatem resurrectionis authoritate scripturæ. Probaturus ergo resurrectionem corporum, inducit authoritatem de Exodo sumptam, & probat primò perennitatem animarum, quam illi negabant, qua probata consequenter probat resurrectionem corporum, quæ cum animabus bona, maláue gesserunt. Dicitur enim in Exodo *à Deo: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.* Quando hoc Deus dicebat, iam illi mortui erant: *Deus enim non est mortuorum*, id est, omnino non existentium, *sed viuentium*, & existentium, ergo ipsi viuunt & existunt. Ratio talis est: Deus non dicitur Dominus rerum non existentium, vel eorum quæ sunt nihil, quia creaturæ ad Deum est realis relatio, quæ non potest fundari in nihilo, sed Deus dicitur Abraham. & Deus Isaac, & Deus Iacob, qui mortui sunt, ergo ipsi existunt, non enim dixit, ego fui, sed, ego sum, tanquam illi præsentes existant, sed non corpore, ergo anima, & ideo anima non moritur cum corpore, sed est æterna. Et per hoc probat resurrectionem corporum ex veritate iustitiæ. Nam cùm dicat

Beda in c. 20. Luc. — *Animas non mori probat.* — *Resurrectionem corporum probat.*

ſe Deum Abraham, & aliorum qui ſeruierunt ei in corporibus ſuis, iuſtum eſt, vt remunerentur cum corporibus ipſis in quibus meruerunt. Et vniuerſaliter omnium corpora & animæ bona vel mala ſimul recipient, quæ ſimul meruerunt. Quia enim homo meruit, vel demeruit, anima ſimul & corpore, & ideo in futuro punietur, vel remunerabitur, ſimul in vtroque. Hoc autem non poteſt fieri, niſi fiat reſurrectio corporum. Et ideo conſtat futuram eſſe corporum reſurrectionem. Vnum ergo probat Dominus expreſſe, ſcilicet quòd animæ ſemper viuant, nec cum corporibus intereant, alterum per conſequens, ſcilicet quòd corpora reſurgant. Item propter naturalem appetitum & inclinationem animarum ad corpora ſua, quia naturale eſt animabus deſiderare ſua corpora, vt cum ipſis glorificentur, cum quibus meruerunt, & ideo ne à ſuo deſiderio fraudentur, neceſſe eſt vt eis ſua corpora reddantur, quia anima non poteſt eſſe perfectè quieta, nec beata, niſi vniatur, cum corpore, ad cuius vnionem habet inclinationem naturalem, & ita corpora reſurgent. Vbi Hieron. Cùm autem dicit, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob, ter Deum nominando Trinitatem intimauit, cùm autem dicit, Non eſt Deus mortuorum, vnum Deum iterans, vnam ſubſtantiam ſignificauit. *Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina eius.* Vnde Remigius: Non quidem Sadducæi, ſed turbæ mirantur. Hoc etiam quotidie agitur in Eccleſia. Cùm enim diuina inſpiratione aduerſarij Eccleſiæ ſuperantur, turbæ fidelium lætantur.

Hieron. in c. 22. Matth.

ORATIO.

DOmine Ieſu Chriſte, doce me aſtutias ſeductorum intelligere & cauere, necnon veritatem vitæ ac doctrinæ & iuſtitiæ ſemper cuſtodire. Da mihi inſigniri tua imagine, non inimici, vt ea quæ mundi ſunt relinquendo, & tibi ſoli adhærendo, reddam tibi ea quæ de tua gratia à te percipi, in ipſis tibi fideliter ſeruiendo, præſta etiam mihi vt carnalem & mundanam conuerſationem (quæ ſterilis eſt) fugere, ac ſpiritualem & cœleſtem ſectari valeam, & gloria reſurrectionis inuocatus, cum Angelis Dei in cœlo immortalitate frui merear, & perpetua tui viſione. Amen.

De primo & magno, ac ſecundo, & ſimili legis mandato.

CAPVT XXXVI.

Matth. 22. Marc. 12.

PHariſæi *verò audientes,* & gaudentes *quòd* ſapienti reſponſo Ieſus, *ſilentium impoſuiſſet Sadducæis*, non habentibus quid amplius dicerent contra reſponſionem eius, *conuenerunt in vnum* ad ipſum alio modo inuadendum, & venerunt in magna multitudine, ad magis eum terrendum. Vnde Chryſoſt. Conuenerunt vt multitudine vincerent, quem ratione ſuperare non poterant, à veritate nudos ſe eſſe profeſſi ſunt, qui multitudine ſe armauerunt. Hæc Chryſoſt. Recedentibus Phariſæis, venerunt Sadducæi, & iterum recedentibus Sadducæis, veneruntPhariſæi, tentantes eum frequenti congreſſu fatigare & ſubuertere, licèt enim contrarij eſſent in opinione de animæ immortalitate, & mortuorum reſurrectione, tamen conueniebant in Chriſti perſecutione. Vnde Hieronymus: Quod de Herode & Pontio Pilato legimus Domini nece eos feciſſe concordiam, etiam nunc de Phariſæis cernimus, & Sadducæis, qui inter ſe contrarij ſunt, ſed ad tentandum Ieſum pari mente conſentiunt. *Et vnus ex eis,* ſcriba & *legiſdoctor acceſſit*, tentans Ieſum capere in ſermone dixit: *Magiſter quod eſt mandatum magnum in lege* id eſt, præcipuum. Interrogauit tentans, non ſcire deſiderans, non vt diſceret, ſed vt deciperet. Vnde Chryſoſt. Magiſtrum vocat, cuius non vult eſſe diſcipulus. De mandato magno interrogat, qui nec minimum obſeruat. Ille enim debet interrogare de maiori iuſtitia, qui iam minorem compleuit. Hæc Chryſoſtomus. De hoc autem interrogauit, quia circa hoc erant opiniones, quidam enim dicebant ſacrificia & oblationes magis placere Deo, quàm opera charitatis. Alij dicebant contrarium, quod magis eſt verum. *Et ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum* Vt dicit Chryſoſt. Non dicit, time, ſed, dilige, timere, inquit, ſeruorum, diligere eſt filiorum. Non dixit etiam cognoſce, ſed dilige. Cognoſcere, inquit, Deum proprium eſt humanæ naturæ, diligere autem, religioſi cordis & recti. *Diliges*, inquam, *Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, id eſt, toto intellectu ſine errore, vt nullum in confeſſione diuinitatis locum errori relinquas, *& in tota anima tua*, id eſt, tota voluntate ſine contrarietate & contradictione, vt nihil contrarium ei velis, *& in tota mente tua*, id eſt tota memoria ſine obliuione, nihil reminiſcens quo minus de Deo ſentias, *& ex tota virtute* ſeu fortitudine, *tua*, vt vires tuæ, & totum poſſe ſibi ſeruiant, & ad ipſum expendantur. Vnde Auguſtinus: Deum ex toto corde diligere præceperis, vt omnes cogitationes tuas, ex tota anima, vt omnem vitam tuam, ex tota mente tua, vt omnem intellectum tuum in illum conferas à quo habes ea quæ confers. Nullam ergo vitæ noſtræ partem reliquit quæ vacare debeat, & quaſi locum dare, vt alia re velit frui, ſed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur quo totius dilectionis impetus currit. Tunc eſt enim optimus homo, cum tota vita ſua pergit in incommutabile bonum. Vnde & Chryſoſtomus: Quid eſt diligere Deum toto corde? Vt cor tuum non ſit inclinatum ad vllius rei dilectionem amplius quàm Dei. Pro quanta enim parte cor tuum fuerit ad aliquam rem, pro tanta minus eſt ad Deum. Quid eſt in tota anima diligere Deum? id eſt certiſſimum animum habere in veritate, & firmum eſſe in fide. Qui enim credit apud Deum eſſe omne bonum, & nihil boni eſſe extra ipſum, hic ex tota anima diligit Deum. Quid eſt ex tota mente diligere Deum? id eſt, vt omnes ſenſus tui, qui pertinent ad mentem, Deo vacent. Cuius enim intellectus Deo miniſtrat, cuius ſapientia circa Deum eſt, cuius cogitatio ea quæ Dei ſunt tractat, cuius memoria, quæ bona ſunt recordatur, tota mente diligit eum. Hæc Chryſoſtomus. Secundum Bernardum, Toto corde, id eſt, ſapienter, contra ſuggeſtiones diaboli, ne ſeducamur, tota anima, dulciter contra delectationes carnis, ne alliciamur, tota mente, fortiter contra preſſuras mundi, ne opprimamur. Hæc enim ſunt tria, quæ præcipuè retrahunt ab amore Dei, diabolus, caro, & mundus. Et ſubiungit: *Hoc eſt maximum, & primum mandatum.* Maximum dignitate, quia de maximo, ſcilicet Deo diligendo, primum ordine, quia præceptum de diligendo Deum præcedit præceptum de diligendo proximum. Et verè iſtud eſt nobilius & vtilius inter omnia mandata. In hoc enim omnia mandata implentur. Hoc etiam mandatum diligendi Deum eſt magnum, quia mandat hoc lex naturalis in mente omnis

Chryſ. hom. 42 operis imperfect.

Hieron. in c. 22. Matth

Luc. 23.

Chryſ. hom. 42. operis imperfect.

Chryſ. ibid.

Auguſtinus lib. 1 de doctrina Chriſtiana, c 22.

Diligere ex toto corde quid ſit.

Chryſ. hom. 41. operis imperfect.

Bernardus de diligendo Deo.

creaturæ rationalis diuinitus indelebiliter expressa. Maius, quia remandat, & repetens iterum mandat hoc lex Mosaica à Deo iterum data, & per Angelos ordinata. Maximum, quia confirmat illud lex euangelica, per ipsum filium Dei tradita. Et primum mandatum, intentione iubentis, finis enim in quolibet, ea quæ ad finem sunt in intentione præcedit. Vnde Apostolus: *Finis præcepti est charitas*, finis non terminans, vel consummans, ad quem omne præceptum ordinatur. Et iterum: *Plenitudo legis est dilectio*. Et Psalm. *Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis*. Vel primum in necessitate obseruationis. Ad hoc autem quòd illud mandatum possit perfectè impleri, quatuor requiruntur. Primum est, diuinorum beneficiorum rememoratio, quia enim quæ habemus siue exteriora, siue corpus & animam, omnia à Deo habemus, ideo oportet quòd sibi de omnibus quæ habemus seruiamus, & eum corde perfectò diligamus. Nimis enim ingratus esset, qui cogitans alicuius beneficium eum non diligeret. Secundum est, diuinæ excellentiæ consideratio: Deus enim maior est corde nostro, & ideo si toto corde & omnibus viribus ei seruiamus, adhuc sufficientes non sumus, nec satisfaciamus. Vnde in Ecclesiastico: *Glorificate Dominum quantum potestis, superualebit adhuc*. Maior est enim omni laude. Tertium est, mundanorum & omnium temporalium abdicatio. Magnam enim iniuriam facit Deo, qui aliquid ei adæquat, quod fit, quando res temporales & corruptibiles simul cum Deo diligimus. Nihil enim aliud vult quòd diligamus, quàm eum, quia ipse solus sine consortio vult possidere cor nostrum. Vnde dicit Augustinus: Domine, minus te amat, qui præter te aliquid amat. Et Hieron. Nimis est auarus, cui non sufficit Deus. Quartum est, omnimoda peccatorum vitatio, quia nullus potest Deum diligere in peccato existens, scilicet mortali, ideo dicitur, *Nemo potest duobus dominis seruire*. Vnde si in peccato manes, Deum non diligis. Non diligit Deum superbus, vel amator vanæ gloriæ, qui puluerem vanæ gloriæ quæ nihil est, Deo præponit. Nec voluptuosus, qui pro momentanea delectatione eum deserit, nec auarus, qui pro numo, vel nihilo eum amittit. Deinde addit: *Secundum autem simile est huic*, non æquale, sed simile, quia est de actu simili, scilicet de dilectione, vel de re simili Deo, scilicet de homine qui ad similitudinem Dei factus est, scilicet, *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, id est, ad id ad quod teipsum, scilicet ad iustitiam & salutem, ad gratiam in præsenti, & gloriam in futuro, & ad eandem beatitudinem ad quam diligis te. Vnde sicut, non denotat æqualitatem gradus, quia primò & plus tenetur homo se diligere, quàm proximum, cæteris paribus, sed denotat similitudinem boni optati, vt velit proximum sicut se esse in gratia & amore Dei. Et cùm dicitur, *secundum*, non est ordo, nisi quantum ad materiam, quæ est Deus & proximus. Vnum enim est præceptum de dilectione. vel etiam est ordo causalitatis, quia amor proximi causatur ex amore Dei. Et ideo dicit Apostolus: *Qui diligit proximum, legem impleuit*. Quia causa intelligitur in causato, & non econuerso. Dilectio igitur in Deum, origo est dilectionis in proximum, & dilectio in proximum, cognitio est dilectionis in Deum, ac etiam nutrimentum. Vnde Gregorius: Per amorem Dei amor proximi gignitur, & per amorem proximi, amor Dei nutritur. Hæc Gregorius. Et similiter dilectio in seipsum, præcedere debet dilectionem in proximum. Vnde

[Margin: 1. Tim. 1. — Rom. 13. — Psalm. 118. — *Primo mandato implendo quatuor necessaria.* — Eccli. 43. — Augustinus in soliloq. — Matth. 6. — *Secundum mandatum.* — Rom. 13. — Gregorius lib 7. moral. cap. 11.]

Augustinus: Vide prius si iam nosti diligere teipsum, & committo tibi proximum, quem diligas sicut teipsum. Si autem nondum nosti diligere te, timeo ne decipias proximum sicut te. Et iterum: Manifestum est autem omnem hominem proximum esse deputandum, quia erga neminem operandum est malum. Qui autem amat homines, aut quia iusti sunt, aut vt iusti sint, amare debet. Sic enim & seipsum amare debet, aut quia iustus est, aut vt iustus sit. Sic enim diligit proximum sicut seipsum, sine vllo periculo. Hæc Augustinus. Vnde modus diligendi proximum attenditur secundum quatuor causas. Primò, secundum finalem, scilicet vt diligatur proximus propter Deum. Secundò, secundum materialem, scilicet vt diligatur bonum, non malum. Tertiò, secundum formalem, scilicet vt ordine debito, citra Deum & supra temporalia. Quartò, secundum efficientem siue mouentem, quia vt homo, non quia pater tantum, vel filius, vel domesticus, vel amicus, & his modis debet homo diligere seipsum. Et nota secundum August. Quòd primò diligendus est Deus. Secundò, anima propria. Tertiò, anima proximi. Nota etiam quòd amor proximi falsus est, per hæc seu huiusmodi, videlicet, si impedit amorem Dei. Si aliquid fiat propter amorem proximi, quod sit contra amorem Dei. Si aliquis dissimulet in eo quem diligit, plusquam in eo quem non diligit sic. Si aliquid in eo placeat, quod in aliis displiceat. Si patienter non sustinet, quòd alium sicut se vel plus diligat. Et infert, *in his duobus*, scilicet mandatis dilectionis, *tota lex pendet & Prophetæ*, quia totus decalogus & monitiones, siue comminationes hic finem habent, hoc enim vt charitas introducatur intendunt. Tota quippe scriptura legis & Prophetarum, ad dilectionem Dei & proximi ordinatur, quicquid enim præceptum est in lege & Prophetis, hoc fine præceptum est, vt Deus & proximus diligatur. Et propter hæc, omnia mandata & scripta legis & Prophetarum non sunt nisi quædam explicationes istorum duorum mandatorum, quia omnia ad hæc duo sunt ordinata. Item omnia præcepta ad hæc duo referuntur. Primum enim præceptum, scilicet dilectionis Dei ambit & implet omnia mandata primæ tabulæ, quia in ea continentur tria mandata de dilectione Dei, quæ scripta erant in vna tabula, & secundum præceptum, scilicet dilectionis proximi, ambit & implet omnia mandata secundæ tabulæ, quia in ea continentur septem alia mandata de dilectione proximi, quæ in secunda tabula erant scripta. Nam qui Deum diligit, idola spernit, Dei nomen in vanum non assumit, & diem sabbati sanctificat. Et qui proximum suum diligit, honorat patrem & matrem, non occidit, non furatur, non mœchatur, non falsum testimonium dicit, nec vxorem proximi vel aliam rem eius concupiscit. Nam secundum Chrysost. sicut odium facere suggerit omne malum, sic dilectio omne bonum. In tribus autem dilectio Dei extenditur, vt omnes cogitationes, omnes affectiones, & omnis ratio humana qua intelligimus & discernimus, in Deum referantur, & diuinis rebus occupentur, vt nihil remaneat in homine quod non diuinæ dilectioni subdatur. Item duo sunt erga proximi dilectionem seruanda, vt & beneficij impensione foueatur, & nulla malitia lædatur, vnum affirmatiuum. De quo Matth. septimo. *Quæcunque*, scilicet licita, decentia, expedientia *vultis*, scilicet voluntate rationali, ratione distinguente inter debita & indebita, *vt faciant*, vel dimittant corde,

[Margin: Augustinus serm. 43. de verbis Domini. — *Proximus quis sit.* — *Modus diligendi proximum.* — Augustinus c. 27. lib. 1. de doctrina Christiana. — Chryst. hom. 42. operis imperfect. — *Dilectio Dei ad tria.* — *Dilectio proximi vult duo.*]

corde, ore, opere, *vobis*, vel pro vobis, *homines*, inquantum homines, non bruta, *& vos facite illis*, in simili casu, voluntate, opere, & pleno affectu. Secundum hanc regulam dilectio proximi causat & efficit imperando omnes motus omnium virtutum tendentes ad proximum, interiores & exteriores. Aliud negatiuum, de quo Tobiæ 4. *Quod ab alio oderis*, rationabiliter, *fieri tibi*, corde, ore, opere, *vide ne alij feceris*, voluntate vel opere, affectu vel effectu, secundum hanc regulam dilectio proximi causaliter reprimit & cohibet omnes motus & actus vitiorum respectu eius. Licet igitur diuersa sint præcepta, quibus aut vtiliter quæ appetenda sunt cupimus, aut quæ vitanda sunt vtiliter præcauemus, vnum tamen sunt in radice charitatis, quia omnia in dilectione Dei & proximi facere debemus. Rectè itaque dicit legem & Prophetas referri ad duo mandata charitatis, quia ex hac dependent, & ibi finem habent. O charitas regula ordinis electorum, lex vniuersalis, vniuersos ligans, virtus virtutum, canon canonum, lex legum, non constitutio populi, sed principis placitum, sanctio regis regum, quam non solum edidit, vel condidit iubendo, sed & edixit & promulgauit personaliter docendo, & adimpleuit seruando. Ecce lex Domini conuertens animas, mater & origo legum diuinarum, magistra & domina humanarum, rationabilium & æquarum hostis & inimica iniquarum. Cuius obseruantia per gratiam in hac vita initiatur, & continuata vsque ad mortem in alia consummatur. Et quia, vt ait Chrysostomus, Iudæi æstimantes Christum hominem purum esse, tentabant eum, neque tentassent, si Dei filium credidissent, ideo volens Christus eis ostendere, quia Deus erat, talem interrogationem eis proposuit, vt ipsa interrogatio eis ostenderet quis esset. Quia enim ad passionem venturus erat, opinionem falsam Iudæorum corrigit, qui Christum filium Dauid, non Dominum eius esse dicebant. Et vt dixit Hieronym. Palam eis de se loquitur, vt inexcusabiles sint. *Congregatis ergo Pharisæis*, qui ad tentandum venerant, *interrogauit eos Iesus*. Quasi eis diceret, hucusque quæstionibus vestris satisfeci, tempus est vt in aliquo respondeatis mihi. Interrogat ergo de illo, quem credebant esse venturum, quia præsentem credere nolebant, cuius filius debeat esse, dicens: *Quid vobis videtur de Christo?* id est Messia, in lege promisso, quem venturum creditis, *cuius filius est?* Dupliciter errant Iudæi circa Christum. Primò quidem circa personam, non enim credunt eum fuisse Christum, qui venit in mundum, natum ex Virgine, sed adhuc expectant eum. Item errant circa eius naturam, quia non credunt etiam quem expectant, esse Deum, sed purum hominem. De isto secundo errore eos interrogat, cuius filius sit, & hoc ideo fortè quærit, quia ex quo totam legem direxerat ad duo mandata dilectionis, tanquam artificiosus legislator, vult ostendere Christus hæc duo mandata, reduci in vnum diligibile, quod est Christus. Nihil enim diligitur tanquam Deus & proximus, nisi ipse Christus, *Dicunt ei, Dauid*, secundum illud Psalm. *De fructu ventris tui, ponam super sedem tuam*. Credebant illum fore purum hominem, de genere Dauid. Vnde dicunt, Dauid solum, scilicet diuinitatem negando. *Ait illis*, arguendo in contrarium: *Quomodo ergo*, si Christus est purus homo, vt vos creditis, *Dauid*, cui occulta sapientiæ diuinæ manifestata sunt, *in spiritu*, scilicet sancto & prophetico, non de corde suo proprio, *vocat eum Dominum suum?* quod non liceret, si esset filius eius, *dicens: Dixit Dominus Domino meo*, id est, pater filio. Ipsi autem sic exponunt, *dixit Dominus*, creator cœli & terræ, *Domino meo*, id est Messiæ. Quod ergo iste Messias non sit purus homo, probatur tripliciter ex hoc verbo. Primò ex eo quòd Dauid vocat eum Dominum, & hoc sic. Nullus pater filium suum, qui trahit naturam suam ab ipso, testatur Dominum suum, sed Dauid, Spiritu sancto inspiratus testatur Dominum suum Christum, ergo non solum habet naturam quam traxit ab ipso, sed altiorem, secundum quam dicitur Dominus eius, scilicet diuinam, quia non est homo filius & Dominus alterius, secundum eandem naturam, ergo est alia natura secundum quam est filius, & hæc est humana, alia secundum quam est Dominus, & hæc est diuina. Secundò probatur idem sic, quando Dauid hoc dixit, nondum Messias homo erat, quomodo ergo Dominus eius erat, qui nondum erat? & qui non ante eum, sed post extitit? ergo oportet ponere aliam naturam, secundum quam ante eum erat. Tertiò probatur idem ex hoc, quod sequitur: *Sede à dextris meis*, impossibile est enim purum hominem sedere à dextris Dei. Dicat ergo Dauid, *dixit Dominus*, scilicet Deus pater, *Domino meo*, id est, Christo filio suo, cuius dicere, est æqualem sibi filium generare, ergo *Domino meo*, non secundum quòd temporaliter homo factus est, sed secundum quòd patris æternus filius, sede quiete regni potius, *à dextris meis*, id est, in æqualitate mea, secundum quòd Deus, vel in potioribus bonis, secundum quòd homo, quia vt sit in gloria præest Angelis, *donec ponam*, inclusiuè, non quòd postea non sedeat, quia semper sedebit, *inimicos tuos*, & inobedientes tibi, *scabellum pedum tuorum*, id est, donec homines rebelles tibi subiugauero, vel bona & voluntaria subiectione, scilicet vt credant te verum Deum & hominem sponte, vel coacta subiectione, vt in die iudicij puniantur & credant inuitè, ita vt velint nolint subiecti sint tibi, sicut scabellum pedibus est subiectum. Hæc enim subiectio complebitur in iudicio, quando omnia perfectè iubiicientur homini Christo. Si ergo Dauid vocat eum Dominum, secundum veritatem, quomodo filius eius est, scilicet tantum, cùm filius propagatione subiectus sit patri, & maximè secundum consuetudinem patrum antiquorum. Potius enim parentes sunt & dicuntur domini filiorum, quàm filij Domini parentum, filius enim debet esse subiectus patri, & non dominari. Quasi diceret: Cùm secundum naturam humanam sit filius Dauid, & per consequens eo inferior, oportet ponere in eo aliam naturam, per quam sit Dominus eius & eo superior, & hæc est diuina, ergo in Christo sunt duæ naturæ, scilicet diuina & humana. Est itaque filius Dauid & Dominus, sed filius inquantum homo, Dominus inquantum Deus, & sic restat quòd Christus est homo & Deus. Non ergo errabant, nec reprehenduntur, quia Christum filium Dauid dicunt, sed quia ipsum purum hominem, & non Dei filium credunt: Christus autem non tantum Dauid, sed & Dei filium se esse probauit, & per authoritatem Dauid eos conuicit. *Et nemo poterat ei respondere verbum*, quia non poterant scripturam negare, & irrefragabile erat argumentum, *neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare*, quia planè testimonio & ratione erant conuicti. Vnde Hieronymus. Ideo confutati sermonibus vltrà non interrogant, sed apertissimè comprehensum Romanæ tradunt potestati. Ex quo

Charitatis excellentia.

Psalm.18.

Chrysosto. homil.72. in Matth.

Hieron. in c.22. Matth.

Christum non nouerunt Iudæi.

Psalm.131.

Christum seu Messiam non esse purum hominem.

Parentes filiorum domini sunt.

Hieron. in c.22. Matth.

quo intelligimus venena inuidiæ posse quidem superare, sed difficile posse quiescere.

ORATIO.

Domine Deus sanctificator meus, misisti mihi legem tuam, vt toto corde, tota anima, tota mente, & ex omnibus viribus meis te diligam, sed nec hoc valeo nisi tu dederis mihi, cuius est omne donum bonum, & omne datum optimum. Iubes te diligi. Da quod iubes, & iube quod vis. Da etiam mihi diligere proximum, sicut meipsum, vt hic gratiam, & ibi gloriam consequamur in idipsum. Da insuper mihi bone Iesu, vt te Christum nobis missum Deum & hominem corde credam, ore confitear, & opere contester, vt tibi nunc subiectus sponte tecum gaudeam sine fine. Amen. Iacobi. 1.

De Scribis & Pharisæis in doctrina audiendis, sed non in vita imitandis.

CAPVT XXXVII.

Matth. 23. Marci 12. & Lucæ. 20. Confutatis autem & tacentibus Scribis & Pharisæis, qui dolosè interrogabant Dominum, vt tentarent eum, ne plebs & alij idonei sine pane doctrinæ euanescerent, *locutus est Dominus*, eadem feria tertia, *ad turbas* scilicet ad simplices & imperfectos, & ad discipulos suos magis doctos & perfectos. Vnde Chrysost. Chrys. hom. 43. operis imperfecti. Postquam Dominus sacerdotes responsione prostrauit, & incorrigibile conditionem eorum ostendit, sicut & clerici si malè fecerint, inemendabiles sunt, laici verò delinquentes facilè emendantur, tunc conuertit sermonem ad populum Infructuosum namque est verbum in quo sic alter confunditur, vt alter non erudiatur. Locutus est ergo ad eos instruens, & docens Scribarum & Pharisæorum doctrinam audiendam, sed eorum vitam non imitandam, & nihilominus hortans eos subiici illis, propter sacerdotij & nominis dignitatem non opera, sed doctrinam considerantes. Multaque eorum crimina annumerans, & alios ab eis dehortans. *Cathedra Moysi.* Vnde dicit, *super cathedram Moysi*, id est, authoritate dicendi & iudicandi *sederunt*, scilicet indignè, *Scribæ & Pharisæi*. Cathedra doctorum est, & ideo dicuntur sedere super cathedram Moysi, qui docent quod docuit Moyses. Chrys. ibid. Vbi Chrysost. Multi sacerdotes, & pauci sacerdotes, multi in nomine, & pauci in opere. Videte ergo quomodo sedeatis super ea, quia non cathedra facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram. Non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Non omnis sacerdos sanctus est, sed omnis sanctus sacerdos. Bene quidem docendo, & malè viuendo, Deum instruis quomodo debeat te condemnare. Idem ibid. Vt autem dicit idem Chrysost. Ne aliquis dicat, quoniam propter hoc desidior factus sum ad agendum, quia malus est doctor, ideo hanc destruit occasionem, cum subdit. *Omnia ergo*, ad cathedram pertinentia, *quæcunque dixerint vobis*, id est, ad vestram vtilitatem, *seruate*, corde, *& facite*, opere, id est, doctrina. Non tamen simpliciter quæcunque, sed illa tantum quæ Moysi cathedræ doctrinæque conueniunt, & quæ à vera fide non discrepant, neque diuinis repugnant mandatis. Chrysosto. ibid. Vnde Chrysost. Omnia ait, quæ corrigunt mores, & meliorem faciunt vitæ modum, & noui testamenti concordant legibus, & non dimittunt de reliquo sub iugo legis esse. Hæc Chrysost. Ex quo patet quòd etiam malis prælatis & doctoribus bona docentibus, est honor obedientiæ exhibendus, nisi in his quæ manifestè sunt contra Deum, & sunt habendi in reuerentia, quamdiu tolerantur in officio suo, quod patet per exemplum Dauid, qui venerabatur Saulum, licèt sciret eum malum, & à Deo reprobatum, & per hoc auditoribus tollitur excusatio non bene agendi. 1. Reg. 24. & 26. & 2. Reg. 1. Nam obediendo malis prælatis & doctoribus, Deus in eis honoratur, cuius personam gerunt, non enim sua, sed quæ Dei sunt, dicunt, *secundum verò opera eorum*, quæ præter id quod oportet nequiter faciunt, *nolite facere*, quia non sunt imitandi in malis, sed tantum in bonis. Vbi Chrysost. Chrysost. ibid. Si bene vixerint, eorum est lucrum, si bene docuerint, vestrum. Accipite ergo quod vestrum est. & nolite discutere quod alienum est. Hæc Chrysost. *Dicunt enim, & non faciunt*, quia vita doctrinæ non concordat. Docebant enim bene viuere, secundum legis præcepta, & ipsi per præuaricationem legis malè viuebant. Contra quos dicit Augustinus: Augustinus serm. 3. de verbis Domini. Bene docere, & malè viuere, non est aliud, quàm se sua lingua damnare, de talibus enim qui dicunt & non faciunt, potest dici illud Genesis: Genes. 27. *Vox quidem, vox Iacob est, manus autem, manus Esau.* Vbi Chrysost. Chrysosto. homil. 73. in Matth. Maximè accusatione dignus est, qui doctrinæ authoritatem habens, legem transgreditur, primò quidem, quia præuaricatur, qui alios corrigere debet, deinde, quia peccans maiori pœna dignus est, propter honorem, tertio, quia plus corrumpit, velut in ordine doctoris peccans. *Alligant autem onera*, scilicet suarum traditionum & legum, vt sit quasi fascis importabilis. Vnde subdit *grauia*, quantum ad affectum, *& importabilia*, quantum ad effectum, *& imponunt in humeros hominum* non in suos, per coactionem obseruantiæ præceptorum, quia supra legis præcepta, constituerunt ex suis traditionibus multa quæ erant subditis grauia & importabilia, *digito autem suo*, id est, leui motu vel tactu, *nolunt ea mouere*, & tangere. Ecce qualiter eorum reprehensionem aggrauat, non enim dixit, non possunt, sed nolunt, nec dicit, pleno opere & manu, sed, digito & modico tactu, nec dixit portare, sed, mouere, id est, neque propè fieri neque tangere, quia modicum conatum ad agendum talia nolebant apponere, & nec minora eorum quæ ipsi præcipiebant volebant opere adimplere. Vbi Chrysost. Chrys. hom. 43. operis imperfect. secundum consequentiam autem tales sunt etiam sacerdotes, qui omnem iustitiam populo mandant, & ipsi nec modicam seruant, videlicet non vt faciendo sint iusti, sed vt dicendo iusti. Tales sunt & qui graue pondus venientibus ad pœnitentiam imponunt, ipsi autem nec minimum faciunt. Et sic dum pœna præsentis pœnitentiæ fugitur, contemnitur pœna futuri iudicij. Si enim fascem super humeros adolescentis quem non potest baiulare, posueris, necesse habet vt aut fascem reiiciat, aut sub pondere confringatur. Sic & homini cui graue pondus pœnitentiæ imponis, necesse est vt aut pœnitentiam tuam reiiciat, aut suscipiens dum ferre non potest scandalizetur, & amplius peccet. Deinde & si erramus modicam pœnitentiam imponentes, nónne melius est propter misericordiam dare rationem, quàm propter crudelitatem? Vbi paterfamiliàs largus est dispensator, non debet esse tenax minister. Si Deus benignus, vt quid sacerdos est austerus? Vis apparere sanctus, circa tuam vitam esto austerus, circa aliorum autem benignus. Audiant te homines parua mandantem, videant grandia facientem. Talis est autem sacerdos qui sibi indulget & alios exigit, quemadmodum malus descriptor tributi in ciuitate, qui se releuat & onerat imponentes. Et

iterum: In quo duplicem eorum malitiam ostendit, vnam quidem in hoc, quòd sine venia expetunt à subiectis summam diligentiam vitæ. Aliam verò in hoc, quòd sibiipsis multam concedunt licentiam. Oportet autem bonum principem econtrariò se habere, in his quidem quæ secundum seipsum sunt, grauem iudicem esse, in subiectis autem, mansuetum. Hæc Chrysostomus. Imponendo ergo modicam pœnitentiam, melius est animas mittere in purgatorium, quam in infernum, sed tamen in quibus tenentur, saltem est eis innotescendum. Igitur, vt ait Hieronym. hoc generaliter dicitur aduersus omnes magistros, qui grandia iubent, & minora non faciunt. Hæc est autem quædam causa non modica, quæ hodie mouet subditos contra maiores & prælatos, quia dicunt, & non faciunt. Imponunt onera aliis, & ea digito non tangunt. Talium verba apud subditos parum proficiunt, quando in eis non videntur quæ docent & præcipiunt. Quicunque ergo proximorum animabus vtilis esse desiderat, studeat prius in se habere quicquid alios docturus est, alioquin parum proficiet. Nam eius verbum inefficax erit, nisi prius homines in eo comperiant esse ea quæ docet. Ex præmissis patet, quòd ille qui legem aliquam constituit, licet non sit subditus legi, quantum ad hoc quòd per hominem puniatur si contrarium fecerit, tamen obligatus est ad legem implendam, & grauius punietur à Deo, si fecerit contrarium, quia transgressio eius est grauior propter scandalum. Propter quod dicit sapiens: Patere legem quam ipse tuleris, & vt alibi dicitur, quòd quicquid iuris in altero statuit, ipse eodem vti debet. Patet ergo ex prædictis, quòd illi qui statum Ecclesiæ in generali, seu aliquem statum eius in speciali, regunt, & subditos onerant grauibus statutis, sine magna & euidenti necessitate, abutuntur sua potestate, sicut faciebant Pharisæi & Scribæ. Prælatorum enim tot sunt inhumanæ sententiæ & mandata, lignaque vetita, quod vix possit aliquis transire per huius mundi vmbram, quin incidat in peccatum & offensam. Vnde ait August. loquens de religione Christiana, Ipsam religionem nostram, quam Dominus noster Iesus Christus in paucissimis sacramentorum celebrationibus voluit esse liberam, quidam seruilibus premunt oneribus, adeo vt tolerabilior sit conditio Iudæorum, qui non humanis præsumptionibus, sed diuinis subiiciuntur institutis. Deinde secundum Chrysost. Postquam Dominus arguerat Scribas & Pharisæos crudelitatis & negligentiæ, consequenter arguit eos inanis gloriæ, quæ fecit eos à Deo recedere, & propter quam non possunt Christo credere. Vnde subdit. *Omnia vero opera sua faciunt*, ea scilicet intentione, & eo fine, *vt videantur ab hominibus*, & sic habeant gloriam inter homines, id est, propter gloriam humanam, quia videri in bonis propter gloriam diuinam non est malum, sed magis meritorium. Non autem potest credere Christo cœlestia prædicanti, qui gloriam terrenam quærit, & eam cœlestibus præponit. Non solum ergo desides & remissi erant ad bene operandum, sed etiam vanè gloriosi, & in suis operibus laudem appetentes hominum, vt essent in reuerentia & honore apud populum. Tales autem nullam mercedem de operibus suis recipiunt, quia non student vt Deus glorificetur, sed vt ipsi in his quæ agunt laudentur & remunerentur. Et ideo non solum nullam mercedem, sed etiam pœnam recipiunt, qui de bono malum faciunt. Vnde Chrys. Quemadmodum vermis de ligno nascitur, & lignum à verme consumitur, & tinea de veste à qua corroditur, sic diabolus insidiatur, & occasionem quærit, vt qui cogere hominem ad malum non potest, studeat vt ex bonis operibus malum inanis gloriæ nascatur, & quod bonum erat, ex inani gloria fit malum. Igitur, vt ait Hieronymus, quicunque ita facit quod libet vt videatur ab hominibus, Scriba est & Pharisæus. Deinde quod Dominus generaliter dixerat, scilicet opera sua faciunt vt videantur, consequenter in partes diuidit, dicens, *Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias, & volunt ambulare in stolis.* Circa hæc secundum Hieronymum, est sciendum, quod Dominus cùm dedisset mandata legis per Moysen, ad extremum intulit, dicens, *ligabis ea in manu tua, & erunt semper ante oculos tuos.* Et est sensus: Præcepta mea sint tibi semper in opere, semper in mediatione, sint in manu tua, vt opere compleantur, & sint ante oculos tuos, vt die ac nocte mediteris in eis, quia spiritualiter per manus est intelligenda operatio, & per oculos iugis mediatio. Sed hæc Pharisæi, malè interpretantes, scribebant in membranis & chartis decalogum Moysi, id est, decem legis verba, siue præcepta, complicantesque ea, & quasi coronam capiti facientes, ligabant in fronte, vt semper ante oculos mouerentur. Et similiter in sinistro brachio circumligabant, vt semper in manu haberent. Et dilatabant has membranas, id est, eas latiores faciebant, & decalogum in eis de grossiori litera scribebant. Et hæc omnia faciebant in signum religionis, vt per hæc religiosi apparerent, & recordatores & obseruatores decalogi ab hominibus viderentur. Et hæ chartæ dicebantur phylacteria, à phylaxe, quod est seruare, & thera quod est lex, quasi conseruatoria legis, quia erant quædam signa seruandæ legis, eo quòd quicunque ea habuissent, quasi ob custodiam & munimentum sui haberent. Iusserat etiam Moyses, vt in quatuor angulis palliorum, iuxta pedes facerent fimbrias hyacinthinas ad populum Israëliticum discernendum à cæteris populis in habitu exteriori, sicut erant religione discreti, & ponerent in eis vittas hyacinthinas, quæ etiam cum filis apponebantur, vt videntes eas recordarentur mandatorum cœlestium, ac vana & inutilia non cogitarent. Sunt igitur fimbriæ legis, mandata, vittæ verò hyacinthinæ sanctæ cogitationes, quæ si simul iunctæ fuerint, ab omni vanitate oculos auertunt, & tota mente ad cœlestia dirigunt. Videntes enim hyacinthum, cœli recordamur, quia vnius coloris sunt cœlum & hyacinthus. Istiusmodi erat fimbria breuis & parua ex lege præcepta, quam mulier sanguine fluens tetigit in pallio Domini, & statim est sanata. Per huiusmodi etiam fimbriam creditur Samaritanam cognouit de Domino, quòd Iudæus esset. Superstitiosi verò magistri, gloriam ab hominibus captantes, & lucra sectantes & ostentationem, maiores fimbrias aliis, in palliis suis faciebant, & acutissimas in eis spinas ligabant, vt videlicet eundo, vel sedendo eis pungerentur, & quasi sic commoniti memores mandatorum, & beneficiorum Dei essent, & hac commonitione ad officia Dei, & ad ministeria seruitutis eius traherentur, non intelligentibus eis quòd hæc in corde portanda sint, non in corpore, alioquin & armaria, & arcæ libros habent, & Dei notitiam non habent. Pro tanto autem hæc faciebant, quia hominibus videri, & opinione sanctitatis ab eis honorari, ac lucra habere cupiebant. *Et volebant in stolis ambulare*, id est, cultioribus vestimentis ad publicum procedere, vt per hoc honorabiliores viderentur, & magis venerarentur,

Pœnitentia modica imponenda. Hieron. in c.23. Matth. Augustinus de vera religione. Chrysosto. homil.63. in Matth. *Vana gloria Scribarum.* Chrys. hom. 43 operis imperfect. *Vana gloria malum.* Hieron. in c.23. Matth. Hieron. ibid. Deut. 6. *Philacteria, vnde dicta.* *Fimbria legis, sunt mandata.* Matth. 9.

venerarentur, quod in diuite reprehenditur, qui byſſo & purpure induebatur. Stolæ erant camiſiæ lineæ longæ, quibus ſcribæ vtebantur, vt ſanctiores apparerent, & dicebantur ſtolæ, à thelon quod eſt longum, quia vſque ad pedes deſcendebant. Hæ ſtolæ adhuc hodie multas ſimulationes & hypocriſes faciunt, ac plæroſque incautos decipiunt. *Amabant quoque primos recubitus, & ſedes in cœnis & conuiuiis*, & hoc duplici de cauſa, ſcilicet ratione gulæ, quia ibi primò ſeruitur, fercula meliora ponuntur, & ratione ſuperbiæ, vt ſic in loco honorabiliori poſiti, principaliores & maiores domini viderentur. *Ac primas*, & digniores, *cathedras in ſynagogis*, & congregationibus, vbi conueniebant homines ad audiendum verbum Dei, *primas ſalutationes in foro*, id eſt, loco patenti. Primas quidem tempore, ac factas alta voce, & inclinato capite, *vocari ab hominibus rabbi*, id eſt, magiſtri, vt dicit Chryſoſtomus. Vocari volunt, non eſſe, nomen appetunt, & officium negligunt. Et notandum quòd tripliciter conueniunt homines, vel ad tractanda carnalia, ſicut in cœnis, vel ſpiritualia, ſicut in ſynagogis, vel temporalia, ſicut in foro, & vbique volebant principatum habere, & gloriam in publico quærebant ſibi exhiberi. Ecce ergo quatuor generaliter in hac ſerie, quæ reprehenduntur in magiſtris & prælatis, in quibus non ſunt imitandi. Primum eſt, defectus bonæ operationis, quia, *dicunt, & non faciunt*. Secundum, auſteritas prælationis, quia *onera grauia aliis (non ſibi) imponunt*. Tertium, oſtentatio ſingularis actionis, quia *omnia opera faciunt, vt videantur ab hominibus*. Quartum, affectus ambitionis & laudis, quia *amant primos recubitus, & primas cathedras, & ſalutationes*. Et nota, ſecundum Bedam, quòd Dominus non arguit & vituperat eos, quibus hæc ex officij ordine competunt, & fiunt, ſed illos qui hæc habita, ſiue non habita, indebitè amant & appetunt animum videlicet, non gradum redarguens, & ad voluntatem, non ad factum vituperatione referens. Sine cauſa enim loco ſe humiliat, qui corde ſe præfert & exaltat, vnde non prohibet magiſtros primò ſedere, nec doctrinam ſuper cathedram, nec ſalutationes in foro, nec nomina magiſtri vel patris, ſed ambitionem, & vanam gloriam, ne quis hæc appetat, vel glorietur in eis. Si autem, dicit Chryſoſtomus, diligere talia eſt incuſatio, quàm malum eſt ſtudere, vt his aliquis potiatur. Vt ait Beda: Væ miſeris, ad quos Phariſæorum vitia tranſierunt, qui per breue curriculum vitæ ſuæ, quo peccata plangere debuerant, pro prioratu certare non metuunt. Et ſciendum, ſecundum eundem, quòd duplici ratione à vanæ gloriæ cupidis attendere iubemur, ne ſcilicet eorum vel ſimulatione ſeducamur, æſtimantes bona eſſe quæ faciunt, vel æmulatione ad imitandum inflammemur, fruſtra gaudentes in bonis laudari quæ ſimulant. Deinde reuocat diſcipulos ab hac ſuperbia & ambitione, dicens: *Vos autem nolite*, id eſt, non velitis & affectetis, *vocari rabbi*, nec vocemini, id eſt, nec appetatis vocari magiſtri, propter inanis gloriæ ambitionem, *& patrem nolite vocare vobis ſuper terram*, propter adulationem. Non honorem, vel nomen magiſtri, aut patris, inhibet, ſed ne quis indebitum, vel indebitè ſibi vſurpet, vel alteri attribuat, *vnus eſt enim magiſter*, & pater principalis omnium ſingulariter, & per excellentiam, *qui eſt in cœlis*, cui eſt cura de omnibus, licet aliquis poſſit vocari pater, vel magiſter in terra, ratione generationis doctrinæ, vel ætatis, tamen ſolus Deus naturæ author, eſt pater & magiſter principalis, quia ab eo habemus quod ſumus, & ſcimus. Vbi Chryſoſtomus: Vos autem nolite vocari rabbi, ne quod Deo debetur, vobis præſumatis. Nolite & alios vocare rabbi, ne diuinum honorem hominibus deferatis. Vnus eſt enim magiſter omnium, qui omnes naturaliter docet. *Et patrem nolite vocare vobis ſuper terram*, qui non eſtis filij terreni. Ex eo enim cœleſtem te profeſſus es habere patrem, ex quo patrem tibi vocaſti de cœlo, dicens: *Pater noſter qui es in cœlis*. Ex quo enim cœleſtem te profeſſus es habere patrem, vocando patrem Deum, turpe eſt vt iterum te profitearis terrenum, tibi patrem vocando ſuper terram. Et iterum, *ne vocetis patrem in terra*, non vt dehonores eos qui te genuerunt, ſed vt omnibus illis præponas eum qui te fecit, & inſcripſit te inter filios ſuos. Hæc Chryſoſt. *Omnes autem vos fratres eſtis*, quia filij Dei per creationem, & gratiæ adoptionem, ad vnam vocati hæreditatem, ſcilicet ad regnum cœlorum. Secundum Hieron. Omnes Chriſtiani, fratres vocantur ſpecialiter, & omnes homines, ex vno patre Deo nati, communiter, non ſolum autem Dominus primatus cupere prohibet, ſed ad contrarium auditorem induci. Vnde vt in amorem humilitatis diſcipulos ducat, oſtendens formam humilitatis, ſubiungit: *Qui maior eſt veſtrum*, vel merito ſanctitatis, vel officio dignitatis, *erit & ſit miniſter veſter*, & alios præueniat obſequendo, non ſuperbè dominando, paratus ad officia humilitatis, ſecundum decentiam ſui ſtatus. Vnde & Papa vocat ſe ſeruum ſeruorum Dei. Bene agentibus per humilitatem ſit ſocius, contra delinquentes zelo iuſtitiæ ſit erectus. *Qui autem ſe exaltauerit*, in præſenti per elationem & arrogantiam, *humiliabitur*, in futuro per damnationem & pœnam, *& qui ſe humiliauerit*, in præſenti, non nequiter, ſed veraciter, *exaltabitur*, in futura gloria mirabiliter. Et notandum quod propter triplicem gradum humilitatis hoc verbum ter ponitur in Euangelio, ſcilicet ſuprà, vbi monet vt inuitati recumbant in nouiſſimo loco, & iterum, de Phariſæo & Publicano orantibus in templo, & tertiò, in hoc loco. Eſt enim triplex humilitas, ſcilicet cordis, operis, & oris, quam tria nutriunt & cuſtodiunt. Primam, aſſiduitas cordialis ſubiectionis, quam non habuit Lucifer. Secundam, conſideratio propriæ fragilitatis, quam non habuit Adam. Tertiam, benignitas orationis, quam non habebit Antichriſtus.

Lucæ 16. *Stola.* — Chryſ. hom. 43 operis imperfect. — *Magiſtrorum quatuor vitia.* — Beda in c. 20. Lucæ. — Chryſ. hom. 43. operis imperfect. Beda in c. 12. Marci. — *A vana gloriæ cupidis attendendum.* — Chryſ. hom. 43 operis imperfecti. — Matth. 6. — Hieron. contra Heluidium tomo 2. — Lucæ 14. — Ibidem 18.

ORATIO.

Domine Ieſu Chriſte pie, aufer à me defectum bonæ operationis, vt merear bona non ſolum docere & dicere, ſed etiam facere & operibus adimplere, remoue à me auſteritatem ac crudelitatem, ne grandia iubendo, & minora non faciendo me releuare videar, & alios onerare. Exclude à me gloriam inanem & oſtentationem, ne opera mea vt ab hominibus videar faciam, & gloriam humanam in eis non quæram. Elonga etiam à me ambitionis & laudis affectum, ne prima loca & ſalutationes amem, vel magiſtri nomen vt me ſic humilians in hoc ſeculo, merear à te exaltari in futuro. Amen.

Quibus debetur væ æternum.

CAPVT XXXVIII.

Poſt hæc Dominus, qui legi & præceptis Euangelicis obedientibus dat benedictiones, ipſis Scribis & Phariſæis inobedientibus comminatur væ maledictionis, & in omnibus effectibus hypocriſis ipſorum hanc dictionem væ præponit, quæ maledictionem ſignificat. Væ quippe

Matth. 23. Marci. 12. Lucæ 20. — *Væ quid notat.*

pe in scriptura sacra notat æternam damnationem, & gehennæ supplicium: sed, heu, huius seculi peregrinationem, & præsens exilium. Vnde secundum Origenem: Sicut in veteri lege ponuntur benedictiones obseruantibus legem, & maledictiones transgredientibus eam: ita in euangelio ponuntur beatitudines respectu iustorum, vt habitum est supra in sermone Domini in monte: & hic econtratio ponuntur maledictiones, contra hypocritas falso iustitiam simulantes. Et ponit octo væ, iuxta octo in quibus ipsorum hypocrisis & fictio patet, ad ostendendum, quæ in eis cauenda esse docet. In primo redarguit eos de superbia & auaritia, quia regnum cœlorum claudebant ante homines, & nec ipsi intrabant, nec intrare sinebant volentes. Vnde dicit *væ*, id est, æterna damnatio, *vobis*, imminet, *Scribæ*, qui putatis vos peritos in lege, *& Pharisæi*, qui dicitis vos prælatos in sanctitate, *hypocritæ*, simulantes quod non estis, *qui clauditis regnum cœlorum ante homines*, id est, qui vestris prauis expositionibus veritatem scripturarum absconditis, vel malo exemplo alios scandalizatis, *vos autem non intratis*, quia intelligere & credere non vultis, *nec introire volentes*, id est, credere cupientes, *sinitis intrare*, imò facitis errrare. Dupliciter enim impeditur ingressus alicuius in domum, vno modo, quando clauis tollitur, alio modo, quando obstaculum ponitur. Spiritualiter autem, secundum Chrysostomum, regnum cœlorum sunt sacræ scripturæ, quia in eis regnum cœlorum est insertum. Iste ergo claudit hoc regnum alteri, qui clauem portat, & non aperit, scilicet qui habet scientiam, & docere contemnit, vel negligit, iste verò obstaculum ponit, qui per malum exemplum alios impedit ne intrent, vel intrare velint. Quamuis ergo Scribæ & Pharisæi per scripturas cognoscerent & scirent Christi aduentum, tamen ipsi considerabant, quòd si Christus creditus fuisset, consuetudo sacrificiorum & oblationum cessaret, & sic ipsi oblationibus sacrificiorum fraudarentur, & ideo praua expositione, & peruersa interpretatione ante conspectum populi claudebant ianuam legis & Prophetarum, qui de aduentu Christi manifestissimè locuti fuerant, vt à fide Christi homines retraherent. Malis quoque operibus & exemplis simplices à fide auertebant, & sic eos scandalizantes, regnum cœlorum ante illos claudebant. Primò quidem ipsi cognitionem de Christo habuerunt, sed postea per inuidiam cæcati perdiderunt, & in errorem conuersi sunt, & multos alios errare fecerunt. Vel, secundum alios, regnum cœlorum hîc accipitur pro æterna beatitudine, ostium, per quod intratur ad ipsam, Christus est, secundum quod ipsemet dicit: *Ego sum ostium, per me si quis introierit saluabitur.* Clauis, est doctrina, & ideo per sanam doctrinam aperitur hoc ostium, & per falsam doctrinam clauditur. Igitur quia Pharisæi & Scribæ authoritates, quæ sunt in lege & prophetis de Christo, corrumpebant, ideo regnum cœlorum ante homines claudebant, eos à fide & notitia Christi veri auertendo, & in errorem mittendo. Ipsi non intrabant, quia à cognitione quam de Christo habuerunt per odium & rancorem in errorem conuersi sunt, *nec introeuntes*, id est, intrare volentes, *quales erant simplices populi*, sinebant intrare, quia per eos fuerunt decepti, & à fide Christi pro maiori parte auersi. In secundo redarguit eos de gula, & gastrimargia, quia sub specie cultus diuini & religionis, *oratione longa*, scilicet in verbis, sed breui in affectu & sententiis, *orantes* vt sanctiores apparerent, & maiora dona reciperent, comedebant

Heu. — Origenes tract. 25. in Matth. — Matth. 5. — *Væ octies positum.* — *Væ de superbia.* — Chrysost. hom. 44. operis imperfect. — Ioann. 10. — *Væ de gula.*

substantiam pauperum, scilicet, *domos viduarum*, affectum pietatis ad eos habentium, bona earum sibi attrahentes, & consumentes sub simulatione & falsa specie sanctitatis, quia sua superstitione nihil intendebant, nisi vt prædam de subiecta plebe facerent, & magis de viduis, quæ facilè decipiuntur, non habentes virum qui consulat, & habentes dandi libertatem, quod voluntas suggerit. Et ex hoc factum eorum aggrauatur, quoniam non à diuitibus, sed à viduis ventrem implebant, & illarum inopiam attrahebant, quam emendare oportebat. Vbi Chrysostomus. Dum Iudaicos sacerdotes confundit, Christianos sacerdotes monet non permanere cum viduis amplius quàm cum cæteris, quia & si voluntas mala non est, suspicio tamen mala est. Deinde & huius rapinæ modus erat grauior, vt enim dicit Chrysostomus. Qui malum facit, dignus est pœna, sed qui à religione causam accipit maliciæ, grauiori est obnoxius pœnæ. Vnde sequitur: *Propter hoc*, scilicet non solum propter rapinam, sed etiam propter vestram simulationem, *amplius accipietis iudicium*, & maiorem damnationem. Vbi Chrysostomus. Primùm quidem pro eo, quod figmentum sanctitatis assumitis, auaritiam enim vestram religionis colore depingitis, & quasi diabolo præstatis arma Dei, vt armetur iniquitas dum pietas æstimatur. Vnde & secundum Bedam: Non tantum ait, accipient damnationem, sed adiunxit, maiorem, vt insinuet illos qui orant vt videantur ab hominibus, damnationem mereri, sed eos qui hæc prolixius, quasi religiosiores agendo, non solum laudes ab hominibus, sed & pecunias quærunt, prolixiori damnatione plectendos. Istorum ergo oratio fit in peccatum, vt non solum pro aliis intercedere non possint, sed nec sibi ad salutem proficere, imò pro ipsis orationibus magis damnabuntur. Vnde & Isid. Dupliciter damnantur hypocritæ, vel pro occulta iniquitate, vel pro aperta simulatione. Ex illo enim condemnantur, quia iniqui sunt, ex isto, quia ostendunt quod non sunt. Vnde secundum August. Simulata æquitas, non est æquitas, sed duplex iniquitas, & ideo plectenda maiori pœna. In tertio redarguit eos de inani labore, & nequitia, quia multi eorum circumeunt, *mare & aridam*, ciuitates & villas, lustrantes orbem, *vt* ex gentibus, *vnum proselytum faciant*, id est, aliquem de gentilitate ad Iudaismum trahant & conuertant, & non propter misericordiam, vt eos saluent, sed aut propter vanam gloriam, vt pietati fidei, & cultui Christianæ religionis obsistant, aut propter auaritiam, vt additis in synagoga Iudæis, sacrificiorum ablatio adderetur eis. Proselyti dicuntur, qui relicto gentilitatis errore, ad Iudaismum conuertuntur, quorum raritas per vnum significatur. Vbi patet labor vacuus, quia pro vno circumeunt mare & aridam multi, sed vnus de mille Christus circuit ciuitates & villas, & sequuntur eum turbæ multæ. Patet etiam nimia eorum nequitia, quia pro quo laborant, vt ad se trahant, deteriorem se faciunt, *& gehennæ*, seu perditionis, *filium* duplo quàm seipsos. Quia antè dum ethnicus erat, simpliciter errabat, & semel filius gehennæ erat, sed postea videns eorum vitia, & corruptus in moribus, per malam eorum vitam reuertitur ad gentilitatem, & sic præuaricator & apostata à lege quam seruare promiserat, in moribus & fide peccat, & maiori pœna dignus, quia, *melius esset illi veritatem non agnoscere, quam post agnitam retrorsum conuerti.* Similiter faciunt illi qui multum laborant ad hoc quod possint aliquem ad religionem adducere, & cùm adductus

Chrysost. ibid. — Idem homil. 74. in Matth. — Idem homil. 74. operis imperfect. — Beda in c. 10 Lucæ. — August. in Psalm. 63. — *Væ de inani gloria.* — *Proselyti qui dicuntur.* — *Ethnici conuersi grauius, dum retrocedunt, peccant.* — 2. Petr. 2.

ductus est, per mala exempla faciunt eum apostatare, & fiunt nouissima eius peiora prioribus, quia (vt hîc ait Hieronymus,) non eo studio seruamus quæsita, quo quærimus. In quarto redarguit eos de stultitia & fraudulentia, quia vt populum ad dandum & offerendum inuitarent, ea quæ erant propter templum & altare, præferebant in honore & sanctitate ipsi templo & altari sanctiora, dicentes, quod si quis iuret per templum, vel altare, nihil est, id est, nihil debet, nec obligatur isto iuramento, & conuictus mendacij non tenetur reus periurij nec est obligatus in aliquo, *si autem iuret in auro templi*, id est, in pecunnia, quæ offerebatur sacerdotibus in templo, *vel in dono*, & oblationibus, id est, in hostia & victimis quæ offeruntur Deo super altare, *debet*, id est, obligatur, & conuictus statim illud in quo iurauit tenetur exoluere, & hoc studiosissimè solebant repetere. Sanctio ergo istorum erat talis quòd iuramentum per creaturas non erat obligatorium, nisi solum cùm iurabatur per aurum & dona templi, & altaris, in quo non attendebant Dei timorem sed suam cupiditatem. Vnde decipiebant populum, dicentes aurum & dona sanctiora esse, quam templum & altare, vt homines promptiores fierent ad offerenda dona; sed errabant, quia maius est quod sanctificat, quàm quod sanctificatur. ergo & templum maius est quàm aurum, & altare maius quàm donum, quia templum & altare quodammodo sanctificant in eis oblata, quia erant Deo dicata, ergo & iuramentum per templum & altare maius est, quam per aurum templi vel donum altaris. Vnde vocat eos cæcos duces, quia in errore erant, & alios in errorem ducebant, & iste error maximè ex cupiditate procedebat. Item conuincit eos alia ratione, quia in iuramento quod fit per templum, vel altare, continetur iuramentum per aurum, vel per donum, qui enim iurat per altare, ex quo deriuatur oblatorum sanctificatio, iurat etiam in contentis in illo, & qui iurat per templum, iurat etiam in habitante in ipso, & ideo iuramentum per templum, vel altare, magis est obligatorium, quàm per dona templi vel altaris. Similiter quia Iudæi consuetudinem habebant per cœlum iurare, ideo ad reprehensionem eorum subdit: *Et qui iurat per cœlum iurat in throno Dei, & in Deo qui sedet super eum.* Non ergo sicut arbitrantur euadunt periculum ex eo quòd non iurant per Deum, sed per thronum Dei, scilicet cœlum. Qui enim per subiectam creaturam iurat, implicitè iurat per creatorem creaturæ præsidentem, & ideo iuramentum per creaturas licitum, est obligatorium. Adhuc multi insipientes Christiani eodem vitio & simili errore laborant, qui putant maius esse iurare per Euangelium, quam per Deum, & cùm per Euangelium iurare timeant, per Deum tamen frequenter ex vsu vitioso iurare non formidant, cùm tamen tota sanctitas Euangelij à Deo veniat. Scripturæ enim propter Deum factæ sunt, non Deus propter scripturas, & ideo maior est Deus qui sanctificat Euangelium, quam Euangelium quod sanctificatur ab eo. In quinto redarguit negligentiam, & segnitiem quam habebant circa magna & vtilia, ad salutem animarum pertinentia, gerentes magnam solicitudinem & diligentiam circa minuta & temporalia, quia decimabant omne olus, & minimas res, sed in iudiciis iustitiam, in pauperes misericordiam, & in Deum fidem, quæ magna sunt, prætermittebant. Fides importat debitum ordinem hominis ad Deum, iudicium autem importat debitum ordinem hominis ad proximum, in his quæ habent rationem debiti, misericordia autem, in his quæ habent rationem doni, & in his tribus intelliguntur omnia illa, quæ ad salutem sunt multum necessaria. Quòd autem dicit *decimatis*, potest dupliciter intelligi. Vno modo respectu sui, quia licet ministri receperunt decimas à populo, tamen de illis acceptis à populo, & de his quæ habebant ex labore suo, decimas reddebant sacerdoti summo. Ad simulationem quippe sanctitatis reddebant eis decimas de minimis, & ratione cupiditatis, vt per exemplum sui inducerent populum ad reddendum sibi decimas de omnibus vsque ad minima. Aliter potest intelligi respectu aliorum, quos ad strictè soluendum decimas inducebant, quas ab eis vsque ad minima extorquebant. Et ne aliquis crederet quòd de minimis rebus non essent decimæ dandæ, subiungit, quod principalibus oportet facere hæc maiora, scilicet, *iudicium & misericordiam*, ac ea quæ sunt fidei agere tanquam magis necessaria, *& illa*, scilicet minora, scilicet decimationem minimarum rerum, *non omittere*, tanquam bona minora, quia præceptum Dei est de omnibus, tam minoribus, quàm maioribus decimas dare, & omnia præcepta legis tam maxima quam minima oportet implere. Deinde has simulationes eorum arguit, quia erant duces habentes regere populum, cæci peruertentes intellectum scripturarum, *colantes* & purgantes *culicem*, id est, minora cum diligentia disquirentes & tractantes, *camelum autem glutientes*, id est, maiora subticentes, & pro nihilo reputando obmittentes. Culex quippe animal paruum est, ab aculeo dictum, habet enim in ore fistulam ad modum stimuli, quo pungit carnem & sugit sanguinem, per quod minor trangressio intelligitur. Camelus verò est animal magnum & deforme, per quod maior præuaricatio designatur. Vbi Chrysost. Quoniam scribarum & Pharisæorum ad quos loquebatur, quidam erant sacerdotes, quidam autem populares, non est incongruum vt duplicem huius loci faciamus traditionem, vt vna pertineat ad populares, qui decimas dant, alia autem ad sacerdotes, qui decimas accipiunt. Etenim ipse sermo dubius est, qui dicit: *Væ vobis qui decimatis*, quia & qui accipit decimas, rectè decimare dicitur, & qui dat. Scribæ ergo & Pharisæi minimorum olerum decimas dabant, vt per hoc videntes eos, dicerent homines: Putas quomodo omnium rerum suarum decimas offerre non prætermittunt, vt etiam contemptibilium olerum decimas dare non negligant. Putas quomodo omnia præcepta Dei vita eorum consummat, vt nec in modicis his negligere acquiescant, quod non erat verum. Nam minorum quidem rerum decimas offerebant, ostentandæ religionis gratia, in iudiciis autem erant iniusti, in fratribus sine misericordia, in Deum semper increduli, liquantes culicem, camelum autem glutientes, quoniam à modicis quidem delictis se abstinebant, magna autem alacriter committebant. Nunc veniamus ad sacerdotes. Hi ergo auaritia pleni, si quis de populo decimam alicuius rei vel minimæ non obtulisset, ita eum corripiebant quasi magnum crimen fecisset. Si quis autem in populo aut in Deum peccabat, aut alterum lædebat, aut aliquid tale faciebat, nemo curabat corripere eum, quasi nullam culpam fecisset. De suo quidem lucro solicitè agebant, de gloria verò Dei, & salute hominum, negligebant. Sic & modo fit: quia omnes de suo honore soliciti sunt, de honore autem Dei, nullus. Et portiones quique suas vigilanter aspiciunt & defendunt, sed circa obsequium Ecclesiæ, curam impendere non attendunt.

Marginalia: Hieron. in c. 23. Matt. — *Væ de fraudulenta stultitia.* — *Iuramentum per creaturas* — *Iurare per Euangelium* — *Væ de ignauia circa salutaria.* — *Culex.* — *Camelus.* — Chrys. hom. 44. operis imperfect. — Matth. 23. — *Minora vitia, & non maiora castigantes.*

dunt. Si populus decimas non obtulerit, murmurant omnes, & si peccantem populum viderint, nemo murmurat contra eos. Ipsi sunt qui docent populum, suo exemplo liquare culicem, & camelum glutire, id est, à modico peccato se continere, maiora autem committere. Hæc Chrysostomus. O quantum adhuc hodie cæcitas Scribarum & Pharisæorum regnat (proh dolor!) in prælatis tam religiosis, quàm secularibus, qui solicitè curant de solutione decimarum & censuum quæ eis debentur, & parum curant si subditi in maioribus inuoluantur criminibus, qui minora subtiliter discutiunt, & maiora subticent, ac magnam in minimis, sed paruam vel nullam in maximis diligentiam adhibent, puta si quempiam de clericis suis vel monachis deprehendunt in cæremoniis exterioribus offendere, asperè redarguunt, & si superbus est, aut inuidus, vel detractor, vel seminator discordiæ, & turbator pacis, sub silentio prætereunt, plus punitur aliquis pro omissione vnius constitutionis vel admonitionis, ac de transgressione decretalium & constitutionum hominis, quàm Euangeliorum & mandatorum Christi. Curam animarum negligunt, & negocia exteriora agunt, non curant fructum animarum, sed excrescentiam diuitiarum, per mundum discurrunt, gregem sibi commissum non custodiunt. Custodiat eum, qui custodit Israël. In sexto arguit eos simulationis & mendacij quia plus curabant lauare sordes exteriores, quàm interiores, plus corporum & vasorum, quàm morum & vitiorum. Pharisæi enim quando debebant ascendere in templum, ad ostentationem mundiciæ primò lauabant vtensilia domus, ac vestimenta, & consimilia: & parum curabant de interiori mundicia intrinsecus. Sic etiam foris ostendebant hominibus sanctitatem in habitu, in sermone, in philacteriis, in fimbriis, in orationum longitudine, & cæteris huiusmodi: intrinsecus autem in conscientia & mente erant *pleni rapina*, per affectum ambitionis: *& immundicia*, per voluptatem carnis, vel *rapina*, id est, auaritia *& immundicia*, id est sordibus vitiorum, quia quod bibebant & manducabant, aliis auferebant, & per hoc cibus & potus eorum immundiciam peccatorum habebat. In hoc verò multum errabant, & magna cæcitas eorum erat, quia plus curandum est de mundicia interiori, quàm exteriori: quia exterior non est Deo accepta, nisi per interiorem. Tales sunt etiam modo multi, qui sunt sicut fimus niue dealbatus, exterius decorati, & intus iniquitate pleni. Vnde si quis interiora exterius euolueret, multum fœtorem, multàmque saniem inueniret. Vnde in Ezechiele: *Fili hominis fode parietem, & videbis abominationes.* mundandum est ergo quod intus est calicis & paropsidis, id est, corpurgandum est à vitiis, quia per interiora calicis & paropsidis intelligit metaphoricè interiora mentis: ex cuius mundicia dependet bonitas mundiciæ exterioris: & ideo sequitur, *vt fiat quod deforis est mundum*, id est, vera sit ostensio sanctitatis, non malicia dissimulationis. Vnde Origenes: Hic sermo nos instruit, vt festinemus esse iusti, non apparere. Qui enim studet vt appareat iustus, quæ à foris sunt mundat, & quæ videntur curat, cor autem & conscientiam negligit. Qui autem studet ea quæ intus sunt, id est, cogitationes mundare, consequens etiam est, vt ea quæ à foris sunt faciat munda. Et notandum quòd in triplici væ positum est nomen cæcitatis, eò quòd triplex cæcitas arguatur in eis. Primò in docendis, scilicet in væ quarto. Secundò in corripiendis, siue in eligendis, scilicet in væ quinto. Tertiò in agendis, vt hic in væ sexto. In septimo demonstrat hoc idem per exemplum sepulchrorum, vt quomodo sepulchra dealbata calce leuigata sunt forinsecus, & ornata marmoribus, ac distincta auro & coloribus, *intus autem plena sunt ossibus mortuorum*, & ideo horribilia, & omni spurcitia, scilicet putredine & fœtore, & ideo abominabilia. Vnde dicitur sepulchrum, quasi semi pulchrum, si & ipsi mundiciam, & iustitiam in habitu vestis, & humilitate verborum ostendentes, exterius dealbati sunt, propter boni simulationem, intus autem pleni sunt hypocrisi, id est, amore vanæ laudis, quantum ad intentionem simulationis, & iniquitate, id est, odio veritatis, quantum ad affectionem malignitatis. Exterius habent conuersationem honestam, vt cooperiant malitiam occultam. Isti significantur per Bel, qui exterius erat æreus, & intus luteus. Vbi Chrysostomus: Meritò quidem iustorum corpora templa dicuntur, quia in corpore iusti anima dominatur & regnat, quasi Deus in templo, vel certè quia ipse Deus in corporibus habitat iustis. Corpora autem peccatorum, sepulchra dicuntur mortuorum, quia anima mortua est in corpore peccatoris, nec enim viuens putanda est, quæ nihil viuum, aut spirituale agit in corpore, vel quia mors ipsa in corporibus habitat peccatorum. Sicut ergo sepulchrum, quandiu clausum est, pulchrum videtur à foris, si verò apertum, horribile, sic simulatores bonorum quandiu non cognoscuntur, laudabiles sunt, cùm autem cogniti fuerint, inueniuntur abominabiles. Dic hypocrita si bonum est esse malum, vt quid non vis apparere quod vis esse? Si bonum autem est esse bonum, vt quid non vis esse quod vis apparere? Nam quod turpe est apparere, turpius est esse, quod autem formosum est apparere, formosius est esse. Ergo aut esto quod appares, aut appare quod es, quia manifestum malum à sapientibus non reprehenditur, dum insania æstimatur. Hæc Chrysostomus. Vnde & Bernardus: Quem dabis de filiis Adam, qui quod est non dico velit, sed vel patiatur videri. In octauo arguit eos filios esse homicidarum, quia propter opinionem bonitatis, & gloriæ in populos, vt iusti viderentur, sepulchra & memorias prophetarum & occisorum ambitiosè ædificabant, & magnificè ornabant, quos maiores eorum interfecerunt, & dicebant quòd si fuissent in diebus patrum suorum, non essent socij eorum in sanguine prophetarum, id est, ad effundendum sanguinem eorum, ne fecissent ea quæ patres sui fecerunt, in quo testantur se filios eorum qui prophetas occiderunt. Scelera patrum, propter speciem sanctitatis, verbo suo reprobant, & persequendo sanctos, vt Christum & suos, eadem scelera faciunt, & sic facto approbant quia filij sunt non solum carne, sed etiam imitatione, non solum quantum ad naturam, sed etiam quantum ad mores. Non enim eos incusat quoniam sepulchra ædificant, sed intentionem eorum reprehendit, quia non propter honorem eorum qui occisi fuerant, sed propter amorem pietatis & veritatis hoc fecerunt, sed propter amorem vanæ laudis, quam in hoc quærebant. Vnde Chrysostomus: Qui martyrum Ecclesias ædificant & ornant, bonum opus facere videntur, sed siquidem & aliâs iustitiam Dei custodiunt, si de bonis eorum pauperes gaudent, si aliorum bona per violentiam non faciunt sua, scito quia ad gloriam Dei ædificant. Sin autem quis non intelligat, quia non ad gloriam Dei faciunt ædificia illa? sed propter æstimationem humanam ædificant altaria martyrum, vbi pauperes passi

Marginalia: *Va de simulatione & mendacio.* — Ezech. 8. — Origenes tract. 25. in Matth. — *Cæcitas triplex & eius va.* — *Sepulchrum.* — Chrys. hom. 45. operis imperfect. — *Va homicidarum.* — Chrys. hom. 45. operis imperfect. *Templa non sunt ex male acquisitis facienda.*

passi violentiam ab eis interpellant contra eos? Non enim gaudent martyres quando ex illis pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorabant. Qualis est ista iustitia, munerare mortuos, & spoliare viuentes, de sanguine miserorum tollere, & Deo offerre? Illud non est Deo offerre, sed velle violentiæ suæ socium facere Deum, vt cùm oblatam sibi pecuniam de peccato libenter acceperit, consentiat in peccato. Vis domum Dei ædificare? da fidelibus pauperibus vnde viuant, & ædificasti rationabilem domum Dei. In ædificiis enim homines habitant, Deus autem in hominibus sanctis. Quales ergo illi sunt qui homines spoliant, & ædificium martyrum faciunt, habitationes hominum componunt, & habitationes Dei disturbant? Quæ est autem iustitia sanctos colere, & contemnere sanctitatem? Primus gradus pietatis est, sanctitatem diligere, deinde sanctos, quia non sancti ante sanctitatem fuerunt, sed sanctitas ante sanctos. Sine causa ergo iustos honorat, qui iustitiam spernit. Non possunt sancti amici esse illorum, quibus Deus est inimicus. Dicebant apud se: Si benefecerimus pauperibus, quis illud videt? Et si viderint, non multi vident, & si multi viderint, pro tempore vident. Transit tempus, & cum tempore transit beneficij memoria. Melius est ergo ædificia facere quæ aspiciant omnes, non in hoc tempore solum, sed etiam in posterum. O insipiens homo, quid prodest tibi post mortem ista memoria, si vbi es torqueris, & vbi non es laudaris? Hæc Chrysost. Deinde probat quòd sint filij homicidarum, & ostendit eos non solum genimina viperarum, quo ad malitiam in imitatione malorum, ac paternæ nequitiæ imitatores, sed etiam parentibus deteriores, & quòd fictio erat hoc quod dicebant, scilicet quòd non communicassent operibus eorum, si in tempore illo fuissent. Vnde dicit: *Et vos implete*, id est, implebitis, *mensuram patrum vestrorum.* Secundum Hieronymum, & Chrysost. Non iubet vel præcipit, sed quod futurum erat, prædicit & ostendit. Mensuram enim patrum suorum implere cupiebant, & iam impleuerunt, quia quod illis defuit, isti suppleuerunt. Nec solum impleuerunt, sed mensuram multum excesserunt, quia illi ociderunt homines, isti Dei filium, illi seruos, isti Dominum, illi ministros, isti regem, illi membra, isti caput, illi prophetas, isti prophetarum magistrum, qui à prophetis prædictus est, scilicet Christum. Deinde postquam ostendit in Pharisæis multiplicem culpam, ostendit consequenter pœnam dicens: *Serpentes*, venenum inuidiæ habentes, *genimina viperarum*, quia venenum malitiæ, à patribus traxerunt, *quomodo fugietis à iudicio gehennæ?* quasi diceret, nullo modo, quia erant in malitia obstinati. Non solum autem hanc pœnam meruerunt propter mortem Christi, sed etiam propter occisionem Apostolorum & discipulorum eius, & propter hoc sequitur, *ideo*, scilicet quia dicitis, non essemus socij eorum, id est, homicidarum, vt ostendam vestrum mendacium. *Ecce ego mitto*, seu mittam, *ad vos*, instruendos & reuocandos ad me *prophetas & sapientes & scribas*, scilicet Apostolos, qui spiritu prophetico pleni erant, & corda sapientia diuina erudiebant, & tanquam scribæ docti de thesauris suis noua & vetera proferebant, *& ex illis occidetis, & crucifigetis, & flagellabitis in synagogis*, & congregationibus, *vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem*, quod & fecerunt, & quos illi ideo quia non viderunt non occiderunt, isti videntes eorum de-

Hieron. in c.23. Matt. Chrysost. homil 75. in Matth.

Mensuram patrum implere.

siderium impleuerunt, & sic mores patrum iniquorum sequendo, se filios eorum esse testati sunt. Deinde vt ostendat quoniam non impunè hoc faciunt, timorem eis ex his incutit dicens: *Vt veniat*, consecutiuè, quia est consecutio æquitatis, *super vos*, id est, generationem vestram & omnium malorum vobis consimilem, *omnis sanguis* Genes. 4.
iustus, id est, debita vltio pro omni effusione sanguinis iustorum, *à sanguine Abel iusti*, cuius mu- 2.Paral.24.
nera narrantur à Deo accepta, *vsque ad sanguinem Zacchariæ filij Barachiæ*, id est, Ioiadæ sacerdotis qui propter suam iustitiam dictus Barachias, qui interpretatur benedictus Domini *quem occidistis*, id est, vestra generatio vobis similis occidit, *inter templum & altare*, scilicet holocaustorum, quod erat extra templum, scilicet in atrio ipsius templi. Sed licet multi post & antè ab hac generatione Genes. 4.
sint occisi, tamen potius nominat istos duos quàm alios, vt in vno laici, scilicet in Abel qui fuit pastor ouium, & in campo necatus, in alio clerici, scilicet in Zacharia, qui fuit altaris offitio mancipatus, & in atrio tempi occisus, intelligantur, & per hos duos omnes sancti martyres, laicalis scilicet & sacerdotalis ordinis designantur. *Amen amen dico vobis, venient omnia*, scilicet scelera & scelerum punitiones, *super generationem istam*, scilicet vestram & omnium malorum, & si non omnes sint vno tempore, tamen omnes sunt vnum corpus diaboli. Deinde conuertit sermonem specialiter ad Metropolim ciuitatem Hierusalem, in qua erant magis culpabiles, eam pij patris affectu plangendo, & ex hoc auditores erudiendo dicens: *Hierusalem Hierusam.* Hierusalem vocat habitatores, non ædificia ciuitatis, ponendo continens pro contento, & alloquitur hic populum Iudaicum, sub nomine ciuitatis metropolitanæ. Geminatio verò huius verbi Hierusalem, miserentis est, & miseriam vocantis, ac valde diligentis. Vel geminat propter vehementem reprehensionem, & maiorem exprobrationem. Vel quia sanctos affligebant dupliciter, & corporaliter, & spiritualiter. *Quæ occidis Prophetas.* Dominum etiam occisura prophetarum, *& lapidas eos qui ad te*, id est, ad tuam vtilitatem & instructionem, & ad increpandum scelera tua, *missi sunt.* Ideo incurabilis est plaga, quia eos abiicis qui tibi salutem offerunt. Vnde Chrysostomus: Chrys. hom.
Quomodo saneris, quæ nullum ad te medicum 46. operis
peruenire permittis: Sanctis meis non peperci, imperfect.
vt tibi parcerem peccatrici. Illorum vitam neglexi, ne mortem tuam viderem. Omnes medici spirituales in te defecerunt, & tu curata non es. Si de morte tua gauisus fuissem, nunquam ad te misissem prophetas. Si te perdere voluissem, nunquam ad te ipse venissem, ego quid faciam, si tu ipsa viuere non vis? Hæc Chrysostomus: *Quotiens volui*, ego qui mortem peccatoris no- Ezech. 18.
lo, ego qui omnes peccatores saluare volo, non 1.Tim. 2.
quidem semel vel bis, sed multotiens. Primò, per legem naturæ, secundò, per legem scripturæ. Tertiò, per legem gratiæ. Item in manè pueritiæ, in tertia adolescentiæ, in sexta iuuentutis, in nona senectutis, in vespere decrepitæ ætatis, *congregare*, sub cultu vnius Dei per fidem & charitatem, *filios tuos*, scilicet Iudæos, prædicationibus prophetarum & miraculis, & te mihi adiungere & meis. Multi sunt dispersores, sed pauci ad bonum congregatores, dispergit enim diabolus, dispergit mundus, dispergit carnalis affectus, dispergunt tentatores. Sed Dominus vult congregare in vnitatem fidei, in vnitatem charitatis,

ritatis, in vnitatem supernæ ciuitatis. Sequitur: *quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas.* Ponit exemplum de gallina, ad ostendendum affectum suum ad populum, quia inter alias aues videtur magis affici ad nutritionem & conseruationem pullorum, tam magnum enim affectum in filios habet, vt eorum infirmitate affecta infirmetur & ipsa, & eos alis protegens contra miluum pugnet. Sic & Dei sapientia per carnis susceptionem infirmata protegit nos, & defendit à Diabolo, ac nutrit & conseruat sua gratia. Et noluisti, quinimò neglexisti, contradixisti, impediuisti, quia prophetas à Deo missos, postea Ioannem Baptistam, & vltimò Dominum nostrum Iesum Christum & eius discipulos contempserunt, imò & occiderunt, ac si diceret, Ego volui, sed tu noluisti. Ego quod meum est feci, sed tu quod tuum erat non fecisti. Ego pro tua salute prophetas ad te misi, sed tu eos interfecisti. Ego ad te ipse veni, & tu me recipere noluisti. Tibi ergo imputandum & tuæ malitiæ, non mihi. O quotiens monet nos Deus, modo blanditiis, modo increpationibus, nunc sic, nunc sic. Et parum aduertimus. Et ideo valde timenda est nobis pœna quæ sequitur. Tandem enim ex multiplici eorum culpa, multiplicem eis comminatur pœnam. Primò, temporalem, quam plus timebant & semper formidabant, subuersionem ciuitatis, & templi desertionem, dicens: Ecce relinquetur vobis à Deo domus vestra, scilicet templum & ciuitas, deserta, quia per Romanos fuerunt destructa, deserta quidem & nudata auxilio Christi, quia habitatorem Christum reliquerunt ac perdiderunt, & hæreditatem præripere gestientes, hæredem occiderunt. Ergo Christus erat qui antea eis præsidebat, & eos manutenebat ac gubernabat, & ab hostium manibus eripiebat. Item deserta Angelorum custodia, quia audita est vox in templo, Transeamus ab his sedibus. Mysticè etiam domus Iudæorum deserta & vacua derelicta est, id est, indigni habitudine Sancti Spiritus remanserunt, quia in incredulitate perseuerantes, Christum hospitem non susceperunt. Vbi Chrysostomus: Deserta est à sanctis, deserta à sanctitate, à fide, à charitate, à gratia & spiritu. Deserta denique ab ipso Deo, & à bonis omnibus quæ sunt Dei. Vbi & Origenes: Semper etiam eis qui noluerunt congregari sub alas eius, comminatur Christus, ecce relinquetur vobis domus vestra deserta, id est, anima & corpus. Deinde comminatur eis pœnam æternam, quæ est carentia suæ visionis, nisi à suis conuertantur nequitiis, dicens: Dico enim vobis. Non me & faciem meam videbitis amodò ab hoc, scilicet tempore passionis meæ, donec dicatis, benedictus qui venit in nomine Domini, id est, donec etiam inuiti confiteamini me esse Christum benedictum filium, à patre missum, à prophetis prædictum, quod erit in aduentu claritatis ad iudicium. Vnde Zacharias: *Aspicent me quem confixerunt.* Reuera enim post passionem suam visus est à discipulis & amicis suis, sed non à Iudæis. Vel non videbitis me, id est, nisi dicatis pœnitendo, & me Dei filium per fidem confitendo, *benedictus qui venit in nomine Domini*, id est, hic est benedictus qui venit in mundum, per incarnationem missus à patre, in quo innuitur conuersio reliquiarum ante aduentum ad iudicium, tunc enim Iudæi qui in fine mundi crediturì in Christum, laudabunt & confitebuntur ipsum. Et his dictis exiens Dominus Iesus de templo cum discipulis, recessit à Iudæis. Vbi Origenes: Sed & vnusquisque cùm sit templum Dei, propter spiritum Dei inhabitantem in se, ipse sit causa suæ desertionis, vt egrediatur Christus ab eo.

Deserta Hierusalem à Deo.

Hierusalem ab Angelis deserta.

Origenes tract. 26. in Matth.

Zachar. 12.

Origen. ib.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui legi & præceptis tuis obedientibus das benedictiones, & inobedientibus maledictiones, da mihi de tua largitate ipsis tuis præceptis semper obtemperare, & errores hypocritarum in omnibus euitare, da mihi tuis monitionibus & beneplacitis sine tædio acquiescere, & me sine negligentia emendare, vt tandem in adventu claritatis tuæ ad iudicium te benedictum, ad plenam nostram redemptionem, hoc est perfectam corporis & animæ libertatem manifeste venientem lætus aspiciam, & cum electis tuis te sine fine benedicam. Amen.

De signis aduentus Domini, & consummationis seculi.

CAPVT XXXIX.

ET cùm Dominus Iesus eadem feria tertia egressus esset de templo, ipso egressu designans quod dixerat, scilicet domum Iudæorum deserendam, id est, ciuitatem & templum, discipuli admirantes si templum tantæ pulchritudinis & fortitudinis destrueretur, id est, ad nihilum redigeretur, *ostenderunt ei ædificationes templi*, non ignotas, sed tanquam admirandas, vt propter nobilitatem & magnificentiam ædificiorum, quæ ad diuinum cultum facta erant, flecteretur ad misericordiam, & mitigaret pœnam comminatam. Videbatur etiam eis quòd nec rapi, nec euerti posset, vel dirimi. Non respiciebant ad templi sanctitatem, sed ad ædificiorum preciositatem & fortitudinem, sic hodie multi plus attendunt ad cultum Ecclesiæ corporalem, quàm spiritualem. Vnde Hieronymus. Gemnis altaria fulgent, & ministrorum Dei nulla electio est. Sed contrarium fuit in primitiua Ecclesia, quia maior vis fiebat in ornatu spirituali, quàm in materiali. Vnde Augustinus. Olim erant parietes Ecclesiæ viles, & viri preciosi, modo econuerso. Ecclesiæ quippe ornatus non est in ædificiis & redditibus, sed in humilitate, hospitalitate, & pietate. Et respondens Iesus, dixit non solum hæc destruenda fore, sed & quòd in eis non relinqueretur lapis super lapidem, qui non destrueretur & comminueretur: quantumcunque preciosa & fortia viderentur, hoc autem factum est à Romanis quadragesimosecundo anno post passionem Domini. Similiter erit de magnis & sumptuosis palatiis, quia non relinquetur lapis super lapidem in eis. Secundum Bedam: Diuinitus procuratum est & prouisum, vt patefacta Euangelica gratia per orbem, templum ipsum cum suis ceremoniis tolleretur, ne quis adhuc paruulus & infirmus in fide, si viderit illa permanere quæ à Deo sunt instituta, à sinceritate fidei ad Iudaïsmum laberetur. Aufertur ergo vmbra, & palmam tenet veritas per orbem declarata. Omnis enim compositio mandatorum, sic est destructa, vt Iudæi nihil impleant, & capite sublato membra intra se pugnent. Vnde Chrysostomus: Illa Hierusalem figuralis, typum gerit Hierusalem spiritualis, id est, Ecclesiæ. Nam nisi templum istud destructum fuisset, obseruantia legis non facilè fuisset compescenda. Ideo autem destructum est, vt si velint Iudæi postmodum seruare legem, non possint, aut de pascha, aut de sacrificiis, aut

Matth. 24. Marci 13. Lucæ 21.

Ornatus templorum.

Hieronymus epist. ad Nepotianum de vita clericorum.

Beda in c. 13. Marci.

Chrys. hom. 48. operis imperfect.

aut de cæteris festiuitatibus. Ceciderunt corporalia & figuralia, vt surgerent spiritualia & vera mysteria. Hæc Chrysostomus. Et vadens Dominus ipsa die cum discipulis in montem Olìueti, & sedens ibi, *contra templum*, in loco vbi postea constructa est Ecclesia, interrogatur ab eis de tempore destructionis Hierusalem & templi, & de signo aduentus sui, & consummationis seculi, quæ putabant sequi statim destructionem ciuitatis & templi. Istæ quæstiones fuerunt ei factæ in monte Olìueti, & hoc rationabiliter, quia ex illo loco templum & ciuitas clarissimè videntur, & occasione huius de destructione ibi quæritur. Similiter & iudicium extremum futurum est circa illum locum, ideo conuenienter fit ibi quæstio de futuro iudicio. Et respondens Iesus dicit eis signa prædictorum, & eos circa quodlibet in necessariis & vtilibus instruxit, nec dicebat quod eos scire non expediebat. De signis docet, de tempore intimandum non putat, quia incertitudo temporis inducit terrorem, & ita præparationem, sed ignorantia signorum posset inducere in errorem. Et quanuis plura ex his signis possint referre simul ad euersionem vrbis & templi, & ad Christi aduentum ante consummationem seculi (secundum enim Chrysostomum, Dominus non separatim quæ signa pertineant ad hoc vel ad illud ponit, vt eadem videantur ad vtrumque pertinere) quia tamen euersionem vrbis & templi iam completam & præteritam dignoscimus, ideo ad instructionem nostram omnia ad ea quæ restant referamus, quia possunt omnia de aduentu Christi & consummatione seculi intelligi, & per Apostolos omnium credentium personæ signari. Nam dicit hæc discipulis, non tanquam eis qui durare deberent in vita ista vsque ad finem mundi, sed in personis eorum dixit hæc omnibus posteris eorum credituris, quasi vnum corpus existentibus cum ipsis. Sed antequam eis ad interrogata respondeat, mentem eorum vt non seducantur confirmat. Vnde Chrysostomus: Neque enim de Hierosolymæ destructione, neque de secundo suo aduentu, statim respondit, sed de malis quibus statim obuiandum erat. Præmunit ergo Dominus fideles, ne seducantur, id est, seorsum à veritate fidei ducantur. *Multi enim pseudoChristi, & pseudoprophetæ*, id est, simulati & falsi, venient, asscribentes sibi nomen Christi ex præsumptione, *& dicentes se Christum esse, & seducent multos*, per falsam doctrinam, per simulatam vitam, per signa mirabilia. Vnde Athanasius dicit: In vnaquaque hæresi, diabolus figuratus dicit: Ego sum Christus, & apud me est veritas. Multi etiam videntur hoc dicere facto, quia statuta sua districtius faciunt obseruari quàm præcepta Dei, volentes magis sibi quàm Deo obediri. Sed non est venturus Christus, nisi præcedant signa ab eo prædicta. Quæ ideo nobis Dominus prænunciat, vt nos ab amore mundi compescat, & timorem nobis incutiat, ac semper vigilantes & paratos nos inueniat, quia minus iacula feriunt quæ antè præuisa sunt. Et præmittit Dominus primò in generali signa priora, scilicet prælia, quantum ad hostes extraneos & seditiones, quantum ad domesticos. Deinde subdit in speciali eorum multitudinem, tangens mala septem, quæ sunt inimicitiæ populorum, quia surget gens contra gentem, discordia principum, quia regnum aduersus regnum, commotio locorum per loca, infectiones morborum, quia pestilentiæ, defectus victualium, quia fames, terror cœlestium impressionum, quia terrores de cœlo, nouitas euentuum mundanorum, quia signa magna erunt. Per hæc

Chrysost. Ibid.

Chrysost. homil. 76. in Matth.

Athanasius orat. I. contra Arianos.

Signa communia.

Mala septem, præcessura aduentum Christi.

autem septem quæ hic tanguntur, possunt intelligi septem mala, quæ hodie Ecclesia Dei patitur, quorum primum est discordia Ecclesiarum. Secundum impugnatio hæreticorum. Tertium turbationes secularium. Quartum, exempla malorum. Quintum, defectus Doctorum. Sextum, fulminationes sententiarum. Septimum, monstruositas ordinationum Ecclesiarum. Multa ergo mala præcedent, ita vt impleatur quod dicitur: Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos, vt qui contra authorem omnium procaciter pugnauerunt, iusto tunc Dei iudicio ab omnibus oppugnentur, & qui in cunctis deliquerunt, in cunctis feriantur. *Oportet*, & conueniens est, *primùm hæc fieri*, tanquam à Deo ordinata, malitia hominum exigente & Deo bonum inde eliciente, scilicet ad probationem & vtilitatem bonorum, & ad destructionem & perditionem malorum, quia, *hæc omnia initia*, & quasi præconia, *sunt dolorum*, futurorum, *sed nondum statim est finis*, & consummatio eorum, quia ista sunt signa remota, non propinqua, vel quia ista sunt temporalia, sed consummatio dolorum erit æterna. Magnitudo enim malorum, iudicium generale præcedentium, est figura sequentium incomparabiliter grauiorum. Nam, vt dicit Gregorius, per crebra mala quæ præueniunt, indicantur mala perpetua quæ sequuntur, quia multa debent mala præcurrere, vt malum valeant sine fine nunciare. Spiritualiter, secundum Ambrosium, sunt & alia bella quæ vir sentit Christianus, scilicet diuersarum prælia cupiditatum, studiorum conflictus, multo etiam grauiores sunt hostes domestici, quàm extranei. Et secundum Chrysostomum: Spiritualiter in Ecclesia pestilentiæ carnalium vitiorum, fames verbi diuini, terræmotus tribulationum erunt, quia Ecclesia multum in fine tentabitur. Deinde subdit quo merito hæc omnia contingent, quia ante hæc omnia, scilicet hæc prædicta, erunt persecutiones sanctorum, quibus iniicientur manus ad capiendum, quique tradentur ad tribulationes, & mortem etiam à propinquis & amicis, & erunt odio omnibus hominibus, humum & terram, seu humana, non diuina sapientibus, amicus enim Dei, inimicus est mundi, & in tali odio erunt propter nomen Christi, ac confessionem huius nominis, & assertionem veritatis, quod quidem iocundum & gloriosum est sanctis, quia fœlix est iniuria, cum Deus est in causa, quia ad hanc sequitur magnum præmium, & gloria immensa. Qui etiam post dura quæ prædicuntur de afflictione mortis, protinus consolantur de gloria resurrectionis, quia etiam capillus minimus de capite eorum non peribit, & ideo multo magis cætera maiora non peribunt, & hoc addit ad declarandum veritatem futuræ resurrectionis, nam quicquid siue ad substantiam, siue ad decorem corporis facit, in resurrectione redibit. Secundum sensum spiritualem, capillus de capite dicitur non perire, quia nec minima mentis cogitatio bona, manebit irremunerata. Vnde Beda: Non solum ossa nostra, id est, fortia gesta vel dicta remunerantur, sed etiam capilli, id est minutissimæ cogitationes bonæ, quæ de corde quasi capillus de cerebro exeunt, apud iustum iudicem digna mercede donabuntur. Vnde Propheta: *Reliquiæ cogitationum diem festum agent tibi.* Similiter nec cogitationes malæ remanebunt impunitæ. Et quia grauia sunt quæ sancti in persecutionibus pati habebunt, ideo consequenter ad tolerantiam confortantur, in prædictis enim maximè necessaria est patientia, quia in patientia possidebunt, id est, custodient animas suas.

Sapient. 5.

Malorum magnitudo.

Gregorius homil. 35. in Euang.

Ambros. in c. 21. Lucæ.

Chrysost. homil. 76. in Matth.

Capillus non peribit, &c.

Beda in c. 21. Lucæ.

Psalm. 75.

Lucæ 21. *Patientiæ laus.* Cuſtos enim omnium virtutum patientia eſt, in qua animas, quæ corpus poſſident, poſſidemus, cùm ipſas animas ad patiendum ratione regimus. Qui autem impatiens eſt, animam ſuam non poſſidet, quia animi ſui furorem & iram cohibere non poteſt. Vnde Beda: Sic enim conditi mirabiliter ſumus, vt ratio animam, & anima poſſideat corpus. Ius verò animæ à corporis poſſeſſione præpeditur, ſi non prius anima à ratione poſſidetur. Cuſtodem igitur conditionis noſtræ patientiam Dominus eſſe monſtrauit, quia ipſa nos poſſidere noſmetipſos docuit. Hæc Beda. Magna igitur eſt virtus patientiæ, ſine qua anima perditur, & per quam poſſidetur. Qui enim patienter ſuffert tentationem, accipiet coronam, ſed qui perdit patientiam, perdit & coronam. Vnde & Gregorius, eam comendans, dicit: Ego virtutem patientiæ ſignis, & miraculis eſſe maiorem puto. Et Salomon *Melior eſt patiens, viro forti, & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium.* Vnde & Seneca. Tormenta patienter ferre, optabile eſt, hoc enim fortitudinis pars eſt. Non enim pati tormenta optabile eſt, ſed pati fortiter, quod eſt virtus. Cùm aliquis tormenta fortiter patitur, omnibus virtutibus vtitur, fortaſſe cùm vna in promptu ſit, & maxime appareat patientia, illic eſt indiuiduus comitatus virtutum. Quicquid honeſte fit, vna virtus facit, ſed ex conſilij ſententia. Hæc Seneca. Igitur, vt ait Chryſoſtomus. Iniuriæ hominum nullum faciunt damnum, ſed magis patientiæ lucrum. Quia verò tot terroribus auditis ſancti turbari potuerunt, timentes quid tunc reſpondeant, conſolationem ſupponit de dando eis impræmeditatis os & ſapientiam, ac dicendi & reſpondendi materiam quibus nullus poterit reſiſtere, vel contradicere, quia non ex ingenio vel arte eorum procedent verba, ſed ex Spiritus ſancti gratia. Tunc multi ſcandalizabuntur, id eſt, diſcedent à fide, & ruent in errores timore vel immanitate tormentorum, aut portentis ſeu muneribus ſeducti. *Et quoniam abundabit iniquitas,* & malitia in falſis Chriſtianis, ideo *refrigeſcet,* & deficiet *charitas,* id eſt, vera dilectio erga Deum & proximum, in multis aliis ab igne diuinæ amoris, licet totaliter non cadat in eis. Ex abundantia enim iniquitatis oritur tepiditas charitatis pro tribulatione, quæ calere videbatur ante tribulationem & in pace. Denique, vt ait Ambroſius, tunc iuſtus in deſerto, iniquus in regno. Vel in eiſdem in quibus abundat iniquitas, refrigeſcit charitas. Nam, vt ait Remigius, quantomagis ab vnoquoque iniquitas ſuſcipitur, tanto amplius in corde ipſius ardor charitatis extinguitur. *Qui autem perſeuerauerit,* in fide veritatis, in amore bonitatis, *vſque in finem,* & terminum vitæ præſentis, quocunque tempore incipiat, & quocunque tempore reincipiat, *hic ſaluus erit,* quia non cœpiſſe, ſed perſiſtere virtutis eſt, & non inchoatio tolerantiæ, ſed perſeuerantia coronatur. De hac materia perſecutionum habes latius ſupra poſt miſſionem Apoſtolorum. Sed hæc prædicta more inſolito, & multo violentius tunc fient, quam euenire ſoleant, ita vt pro ſignis habeantur. *Et prædicabitur hoc Euangelium regni, in vniuerſo mundo.* Prædicatio noui teſtamenti dicitur Euangelium, ratione ſuæ perfectionis & bonitatis, videlicet quia bonum honeſtum, quia bonum iocundum, quia bonum vtile, & dicitur Euangelium regni, ratione ſuæ dignitatis, vel finaliter, quia ad regnum ducit, quod lex non faciebat. Vel cauſaliter, quia reges facit. Vel materialiter, quia de regno diſſerit, & hoc, *in teſtimonium omnibus gentibus,* id eſt, in accuſationem his qui non crediderunt, qui enim crediderunt, teſtabuntur aduerſus eos qui non crediderunt, & eos condemnabunt, *& tunc veniet conſummatio,* cùm ad fines orbis terræ ſermo pietatis peruenerit, ne aliquis excuſare ſe poſſit. Secundum Auguſtinum. Prædicatio Euangelij in toto mundo, quanuis fuerit completa quo ad omnes mundi partes, non tamen quoad omnes homines, in omnibus partibus mundi exiſtentes. Vnde in omnem terram, ſed non in omnes omnis terræ exiuit ſonus eorum, niſi forſitan per communem in generali relatum aliorum, & quod nondum in omnibus fuerat completum, expectatur complendum. Vnde & Hieronymus: Signum dominici aduentus eſt, in toto orbe Euangelium prædicari, vt nullus ſit excuſabilis, quod aut iam nunc eſt completum, aut in breui credimus eſſe complendum. Non enim puto aliquam remanſiſſe gentem, quæ Chriſti nomen ignoret, & quanquam non habuerit prædicatorem, tamen ex vicinis nationibus opinionem fidei non poteſt ignorare. Hæc Hieronymus. De prædictis ſignis ſic dicit Chryſoſtomus: Eſt quippe res iſta prorſus ambigua, & omnino neſcimus an etiam noſtra ætate hæc omnia finiantur, & dies ille metuendus adueniat, atque horribile illud nobis oſtendatur tribunal. Nam & ſigna multa prorſus impleta ſunt, & Euangelium toto iam ferè orbe perſonuit, & prælia terrarum, tremores & fames, vt prædictum fuerat, acciderunt, nec grande iam medium eſt. Quæ omnia conſiderantes, ad eam nos qua hinc abiceſſuri ſumus perfectionem paremus. Nam licet communis illius finis nondum inſtet dies peculiaris, tamen iſte vniuſcuiuſque noſtrum finis in proximo eſt. Etſi enim ſenex ſit aliquis, etſi adoleſcens, morti tamen in qualibet ætate vicinus eſt. Hæc Chryſoſtomus. Cauſa verò & radix omnium malorum in mundo, eſt ſuperbia & præſumptio. Populus enim contra regem erigitur, clericus contra ſacerdotem, monachi contra Abbatem, filij contra parentes, iuuenes contra ſeniores ſuperbiendo diuerſa ſentiunt. Malum ergo ſuperbiæ, quod ſupernam Angelorum curiam corrumpendo deſtruxerat, præſens quoque ſeculum inordinatè peruertendo deſtruet. Vnde Petrus Damianus, cuidam de fuga mundi congratulando, ſic ſcribit: Magnas Deo gratias debes, qui te hoc tempore de mundo elegit, quo in eo difficilè quis ſaluatur. Iam ſterile aratrum per littus ducitur arenoſum. Iam illud propheticum videtur impletum. *Non eſt veritas, non eſt miſericordia, non eſt ſcientia Dei in terra. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt.* Et illud: *Omne caput languidum, & omne cor mœrens: à planta pedis vſque ad verticem non eſt in eo ſanitas.* Non eſt huius temporis, vt qui puritatis & innocentiæ tramitem tenere deſiderat, Eccleſiæ baiulare regimen acquieſcat, cùm videlicet omnes benè per vitiorum abrupta præcipites, & tanquam furentes equi, per voluptatum ſuarum campos feruntur effrenes. Clauſtra vocant, Euangelium clauditur, & per ora Eccleſiaſtici ordinis forenſia iura decurrunt. Pauci ſacrarum meditantur eloquia ſcripturarum, ſed omnes ſcita legum & forenſe litigium. Et reuera tam immanis preſſura incumbit Eccleſiis vt tanquam Babylonicæ legionis acies circumfuſa, & Hieruſalem cum ciuibus ſuis videatur obſeſſa. Iam non oculum pro oculo, iuxta legem, ſed referunt cũ fœnore læſionem, & diſciplina vindictę, quæ ſub gentili dudum ſeruabatur imperio, nunc Euangelio pœnam terribiliter intonante neſcitur. Ideoque pro virga tauream, pro ſcutica clauam, pro

Marginalia (left column): Beda ibid. — Gregorius homil. 35. in Euang. — Prouerb. 16 — Chryſoſt. homil. quod nemo læditur niſi à ſeipſo. — Ambroſ. in c. 21. Lucæ. — *Euangelium regni.*

Marginalia (right column): Auguſtinus epiſt. 80. *Euangelij diuulgatio.* — Hieron. in c. 24. Matth. — Chryſoſt. homil. 76. in Matth. — Oſee 4. — Ibidem. — Iſaiæ 1. — Exodi 21.

pro verbo ferrum, pro vecte adhibent gladium. Erubescunt nunc non excedentem iniuriæ vicem, dedignantur illati discriminis æquitatem: videri victores atque terribiles ambiunt: triumphalis gloriæ titulos concupiscunt. Sic itaque dum vnus parumper irascitur, alter ad insaniam prouocatur. *Antichristi aduentus.* Et quid aliud inter hæc tot flagitiorum mala perpendimus, nisi quòd venturo citius antichristo via iam sternitur, per quam inoffensis nequitiæ 2.Thess.4. suæ vestigiis gradiatur? Nam sicut dicit Apostolus: Mysterium iam operatur iniquitatis. Hæc Petrus.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, iudex omnium venture, da mihi constantiam in fidei veritate, ne seducar à simulatis & falsis hominibus, nec succumbam in tribulationibus, sed in confessione tui nominis, & assertione veritatis valeam fortiter persistere, & pro hac odia hominum & aduersa gaudenter sustinere. Tribue mihi virtutem patientiæ, & vt abundante iniquitate non refrigescat in me ardor charitatis, sed vsque in finem vitæ præsentis perseuerem in fide veritatis, & amore bonitatis, quatenus te miserante saluus fiam, Domine Deus salutis meæ. Amen.

De aduentu & persecutione antichristi.

CAPVT XL.

Matth.24. Marci 13. Lucæ 21. & 17. Post prælia autem & seditiones, & alia quæ præmissa sunt, sequitur aduentus antichristi: quia vt pax præcessit Christum, ita discordia præcedet antichristum. Et vt ait Chrysostomus. Chrys.hom.49 operis imperfect. Sicut ante ignem fumus præcedit, & ante victoriam pugna: sic & ante gloriam Christi, tentatio antichristi. Daniel.9. Vnde subiungit: *Cùm videritis*, scilicet oculis corporis in successoribus vestris, *abominationem desolationis: quæ dicta*, id est prædicta, *est à Daniele propheta*, dicente: Erit in templo abominatio desolationis: *stantem in loco sancto*, id est in templo Dei: *qui legit*, scilicet dictam prophetiam, *intelligat* eam tunc impleri, & consummationem instare. Nam ibidem dicitur & vsque ad consummationem & finem perdurabit desolatio. Hoc impletum est quando Ælius Hadrianus imaginem Ælius Hadrianus. suam statui fecit vbi steterat arca testamenti: & hoc fuit signum destructionis & desolationis ciuitatis & templi: hoc etiam de abominabili antichristo potest intelligi: qui dicitur abominatio, ratione superbiæ qua se confert Deo, ex hoc quòd *Abominatio dicitur antichristus.* aduersus Deum veniens, honorem Dei sibi vendicat: & dicitur, desolationis: quia tunc erit maxima electorum desolatio quando cultus Dei destruetur, vel quia terra & cultus Dei per ipsum desolabitur. 2.Tim.2. *Tunc enim*, (vt ait Apostolus) *reuelabitur*, id est, manifestabitur *homo peccati filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra*, id est contra, *omne quod dicitur Deus, aut quod colitur:* ita vt in templo Dei sedeat, ostendens & ostentans se tanquam sit Deus. In loco enim sanctificationis stabit, vt vbi sanctorum precibus Deus inuocabatur, ibi ab infidelib⁹ receptus Dei honore venerabilis dignus videatur. Cuius species iam præcedit, quia iam mysterium iniquitatis operatur in membris suis. *Moraliter.* Moraliter prælatus malus est idolum abominationis, Zachar.2. & desolationis. Vnde in Zacharia: *O pastor & idolum, derelinquens gregem.* Dicitur autem abominatio, propter fastidium respectu Dei: abominabilis enim est Deo propter prauitatem cordis, propter impietatem operis, propter indignitatem oblationis, vnde tot⁹ est abominabilis. Sed additur, desolationis, propter dispendium, siue damnum respectu proximi. Desolatur enim populum, vel per negligentiam officij, vel per corruptionem exempli, vel per subtractionem temporalis subsidij, sed stat in loco sancto, propter monstrum respectu officij, est enim figura antichristi, qui sedebit in templo Dei, & ideo iam antichristi sunt multi. *Tunc qui legit intelligat*, videlicet Ecclesiæ destructionem, prælati damnationem, populi periclitationem. Vbi Beda: Beda in c. 13. Marci. Iuxta verò sensus spirituales cùm viderimus abominationē desolationis stare vbi non debet, hoc est hæreses & flagitia regnare inter eos qui cœlestibus mysteriis videbantur esse consecrati, cùm operantes iniquitatem, loquentes mendacium, viros sanguinum & dolosos, quos abominabitur Dominus, pacem fidelium turbare perpenderim⁹, tunc quicunque in Iudæa, hoc est in confessione veræ fidei persistimus, non terrenis infimisque actibus mancipari, sed tanto altius virtutum culmen debemus ascendere, quanto plures ampla & errabunda vitiorum sequi itinera videmus. Hæc Beda. Vnde consequenter monet, vt *tunc*, scilicet Hilarius cap.25 in Matth. veniente antichristo, *qui in Iudæa sunt fugiant*, quia Iudæi eum primitus suscipient, & ibi propter corporalem antichristi præsentiam maior persecutio erit, *fugiant inquam ad montes*, id est, ad loca secreta, & deserta, vbi latitare possint. Vnde Hilarius: Iudæam deseri monet & transfugi in montes, & ne admixtione plebis illius quæ creditura est antichristo, vis aut contagio afferatur. *Et qui in tecto sunt*, id est, in eminentia perfectionis, *non descendant aliquid tollere de domo sua*, per cupiditatē rerum secularium, propter quas sæpe etiam perfecti deiiciuntur à culmine perfectionis, tempore persecutionis. Hæc Hilarius. *Et qui in agro sunt*, laborantes pro fructu bonorum operum, quantum ad actiuos, *non reuertantur tollere tunicam suam*, id est, non redeant ad occupationes seculi peccatū implicantes, quæ intelliguntur per tunicam. Ad literam vult ostendere, quòd propter instantiā tribulationum & malorum præsentium, ac propter expectationem iudicij & malorum futurorum, non vacabit alicui intendere negociis temporalib⁹, sed melius est quòd saluet vitam suam, quàm rem possessam, & cogitet quomodo occurrat iudicis conspectibus. Mysticè autem distingui possent prædicta *Mysticè.* tria, per tres status hominum. Per eos qui in Iudæa sunt, intelligi potest status incipientium, qui tantum in confessione fidei manent, secundum illud Apostoli: *Corde creditur ad iustitiam.* Per illos qui in Rom.10. tecto sunt, status proficientium, qui iam supra carnem, quæ est domus animæ, super mundum, qui est domus hominum, supra aërem, qui est domus dæmonum ascenderunt, secundum illud Psalmistæ. *Et factus sum sicut passer solitarius in tecto.* Psalm.101. Per illos qui in agro, status perfectorum, qui in se perfecti iam alios perficere conantur, secundum illud Canticorum, egrediamur agrum. Cantic.7. Secundum hæc triplex est consilium admonitionis. Primis enim datur consilium ascendendi ad montes, sic & qui in Iudæa sunt, id est, in confessione fidei, licet imperfecti (Iudæa enim confessio *Iudæa.* interpretatur) *fugiant ad montes*, æternos, id est, ad scripturas Apostolorum & Prophetarum, vel ad culmina virtutum, vt illuminentur à Deo. Vnde Psalm.75. Psalmista. *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.* Secundis datus consilium non descendendi, sic & qui in tecto, id est, qui animo excedit carnem & mundum, per cœlestem conuersationem,

non descendat tollere aliquid de domo sua, id est, non inclinet se ad carnalia desideria, nec redeat ad actus pristinæ conuersationis mundanæ, secundum illud Apostoli: *Carnis curam ne feceritis.* Tertiis datur consilium non reuertendi, sic *& qui in agro*, id est, qui operatur in Ecclesia sicut bos in agro Domini, non reuertatur tollere tunicam suam, id est, rem aliquam temporalem qua se exuit, vt nudus nudum Christum sequeretur. Secundum illud Canticorum: *Expoliaui me tunica mea.* Secundum enim Augustinum. In tribulationibus cauendum est, ne quisquam deuictus ad carnalem vitam de spirituali sublimitate descendat, aut qui profecerat in anteriora se extendens, deficiendo in posteriora respiciat. Et bene dixi quòd non est reuertendum retrò, per defectum perseuerantiæ in bono, & vt hoc facilius faciatis, memores estote vxoris Loth, quæ quia retrò respexit, naturæ suæ munus perdidit. Fugiens enim Satanam & Sodomam, per intemperantiam respexit ea, & mortua statua salis, seu columna est effecta. Secundum August. Hæc vxor Loth significat eos qui in tribulatione retrò respiciunt, & à spe diuinæ promissionis se auertunt. Et ideo statua salis facta est, vt exemplo admonendi homines ne similia faciant, tanquam condiat & erudiat cor eorum ne fatui fiant. Quærit August. quare mulier ista fuit punita, respiciendo & videndo Sodomitas, non autem Abraham. Et respondet, quòd Abraham respiciebat, Dei sententiam approbando, ista autem, in peccatis eorum delectando. Et ne homines in persecutione retrò aspiciant fidem negando, & vitam bonam deserendo, vt vitam corporalem saluent, consequenter admonendo inducit, quòd quicunque quæsierit sic animam suam, id est, vitam corporalē, saluam facere timore mortis deficiendo in antichristi tribulatione, scilicet Christum negando, vel bona deserendo, & retrò ad mala eundo, perdet illam, incurrendo damnationem æternam: *& quicunque* permanens fortis in confessione fidei & tribulatione *perdiderit animam suam*, id est, vitam corporalem, æstimans eam vt occisionis ouem, & præeligens mori quàm cadere à fide & virtute, *viuificabit eam*, id est, vita æterna eam dignam faciet, quam inde merebitur, & in præmium recipiet. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus, quia ad literam prægnantes non possunt bene fugere aggrauante pondere, nec similiter nutrientes propter curam quia circa paruulos sunt occupatæ. Mysticè prægnantes sunt, qui fœtum mali propositi conceperunt: & nutrientes, qui partum mali operis fouent & nutriunt: & sic notatur in conceptione, peccatum in corde: in nutritione, peccatum in opere. Vel prægnantes sunt, qui bona proposita quæ conceperunt, non impleuerunt: nutrientes, qui peccata sub spe longioris vitæ vsq; ad mortem deduxerunt. Vel secundū Augustinum: Prægnantes sunt auari, qui aliena concupiscunt, & spem habent adipiscendi: sicut mulier prægnans in spe est prolem habendi. Nutrientes verò sunt, qui quod concupierunt possident, & possessa nutrire student, ea detinendo & augendo: & sic animæ cupidæ temporalium, prægnantes sunt in acquirendo: & nutrientes, in possidendo. Et nota secundum Augustinum quòd quadruplex est charitas: scilicet incipiens, quæ nascitur: proficiens, quæ nutritur: perfecta, quæ roboratur: perfectior, quæ mortem desiderat. Prægnantes ergo sunt, qui bonum opus conceperunt, sed non fecerunt: nutrientes, quæ facere cœperunt, sed non perfecerunt. Istis autem prægnantibus & nutrientibus væ, quia

Rom. 13. Cantic. 5. Augustinus epist. 80. Genes. 19. Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 41. Prægnantes. Augustinus serm. 20. de verbis Domini. Idem tract. 5. in epist. Ioannis.

cito scandalizabuntur in antichristi persecutione, vel amore malè inflamante, vel timore malè humiliante, vel modo vtroque. Deinde hortatur vt oremus, *ne fiat fuga nostra hyeme vel sabbato*, id est, ne aut in frigore peccatorum, aut ocio bonorū operum reperiamur: vtrumq; enim multum impedit hominem à fuga antichristi, imò magis facit approximare sibi: sicut econtrariò diuertendo à malo, & faciendo bonum, homo approximat Deo. Spiritualiter signatur hic duplex defectus, scilicet charitatis in hyeme, & bonæ operationis in sabbato. In hyeme, est gelicidium amoris: in sabbato, cessatio boni operis. Vel ne tunc incipiamus peccata nostra fugere, & pœnitentiā facere, quando iam non licet ambulare & bene agere. Ambulare enim longius, sabbato non licet: hyems quoque ad ambulandum impedimentū est. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet vlterius talis tribulatio. Tunc enim omnes persecutiones conflabuntur in vnum, scilicet infidelium, hæreticorum, tyrannorum, & falsorum fratrum. Hi sunt quatuor venti, & quatuor bestiæ pugnantes in mari. Tunc creberrima & acerrima tormenta longè lateq; inferuntur fidelibus, sed in illis regionibus tunc fideles sunt vexandi vehementius, vbi Dominus fuit crucifixus. Et vt dicit Haymo super Apocalypsim, Illa tribulatio non per partes, sed simul totum examinabit mundum: soluentur enim tunc dæmones, qui modo ligati sunt, ne possint nocere quantum vellent. Sicut autem antichristus crudelior erit omnibus persecutoribus, ita sancti tunc fortiores erunt omnibus martyribus. Illam verò tribulationem, Dominus sciens infirmitatem humanam, abbreuiabit propter electos, secundum moderamen suæ æternæ sapientiæ, & affectum suæ misericordiæ, ne mora temporum fides concutiatur credentium, & malitia mutet intellectum, quia non durabit nisi per tres annos cum dimidio. Vt enim dicitur in Daniele: *Durabit per tempus & tempora & dimidium temporis*, id est, tribus annis & dimidio, in quibus regnabit antichristus, quantum & prædicauit Christus. Et iterum in Daniele: *Dies mille ducentinonaginta*, id est, tres annos & dimidium, & in Apocalypsi dicitur, quòd, *data est ei potestas facere menses quadraginta duos*, id est, tres annos cum dimidio. *Et nisi abbreuiati*, id est, breues à Deo præstituti, *fuissent dies illi*, quibus scilicet operabitur antichristus, *non fieret salua omnis caro iusti*, id est, homo, quia nisi hoc esset, rarus aut nullus pressuras sustinere, & per patientiam saluari posset, quia infirmitas humana diu tribulationem sustinere non potest, sed propter electos breuiabuntur, ne ex tribulationis magnitudine cadant à veritate. Breuiabuntur autem non mensura, sed numero, quia breuiati dies, non breues dies sunt intelligendi, sed pauci. Vnde dies accipiuntur pro tempore, quia temp⁹ illius persecutionis erit breue. Quæ ergo spes electis, nisi gratia Dei, quæ dat patientiam piis, & citius demit potentiam impiis. Quanto enim erit hæc tribulatio cæteris quæ præcessere pressurarum pondere grauior, tanto erit temporis breuitate moderatior, vt salui fiant electi, qui soli in horreo cœlesti sunt reponendi. Vnde dicit Rabanus, quòd talis tribulatio tunc erit in circuitu areæ Domini, vt omnib⁹ velut cribro examinationis paleis sequestratis, solum frumentum in horreis Domini remaneat colligendum. *Tunc* scilicet tempore antichristi, & in illa pressura, *si quis vobis*, imitatoribus meis, *dixerit, Ecce*, id est, in hac patria vel natione, vel facta, vel persona, *est Christus:*

Defectus duplex. Tribulatio sub antichristo vbi. Duratio persecutionis. Daniel. 7. Apoc. 11. Breuiatio dierum.

aut illic, id est, in alia à prædictis, *nolite credere*, & nolite ire pede intellectus, eorum doctrinæ credendo, neque sectemini pede affectus eorum vitam imitando, quia multi discipuli Antichristi venient ad seducendum populum dicentes, quòd ipse sit verè Christus in lege & Prophetis promissus. *Surgent enim pseudochristi*, qui se eum qui est Christus, esse mentientur, sed reuera erunt Antichristi, id est, falsi Christiani, peruertentes doctrinam Christi, & mentientes de Christo, *& pseudoprophetæ*, peruertentes doctrinam legis & Prophetarum, vel vsurpantes sibi diuinas reuelationes, scilicet Antichristus & discipuli eius, qui sunt membra eius, *& dabant signa*, aliquid magnum signantia, *& prodigia*, hominibus admiranda quæ digito produntur, & propter admirationem demonstrantur, vel signa, quæ aliquid significant de præsentibus, & prodigia, quæ aliquid produnt & manifestant de futuris, quia virtute dæmonum multa miracula fieri possent quando Deus permittit, ita vt in errorem ducantur si fieri potest, etiam electi & prædestinati, id est, si aliquo modo fieri posset vt Dei præfinitio mutaretur. Sed non seducuntur, quia perire non possunt quos Deus ad vitam præordinauit. Vnde Gregorius: Quia electorum cor & trepida cogitatione concutitur, & tamen eorum constantia non mouetur, vna sententia Dominus vtrumque complexus est. Quasi enim iam errare est, in cogitatione titubare. Sed, si fieri potest, subiungitur, quia fieri non potest vt in errorem electi capiantur. Hæc temporibus Antichristi propriè congruunt. Cuius enim non paueat & concutiatur fides, quando non solum tormenta crebriora & acerbiora, quàm prius consueuerant, inferentur fidelibus, sed quod grauius est, signorum quoque operatio eos qui tormenta ingerent, non eos qui sustinebunt concomitabit, & persecutor veritatis, erit operator virtutis, idémque ipse qui tormentis sæuit vt Christus negetur, prouocat miraculis vt Antichristo credatur. Nec mirum si ista tunc mali operantur, quando à Deo permittuntur. Soluetur enim, vt ait Augustinus, tunc satanas, & per Antichristum in omni virtute sua mirabiliter quidem, sed mendaciter operabitur. Vnde Gregor. Pensemus quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius martyr & corpus tormentis subiicit, & tamen ante oculos eius miracula tortor facit. Et Chrysost. Sicut in aduentu Christi ante illum Prophetæ, & cum illo Apostoli in Spirttu sancto faciebant virtutes, sic & in aduentu Antichristi pseudochristiani, & ante illum, & cum illo in spiritu maligno facient virtutes. Et subiungit: *Vos ergo videte, ecce prædixi vobis omnia*, vt præscij vigiletis, quia moniti estis, quasi diceret. Ad hoc ista prædico nunc, vt caueatis pro tunc, & pericula sequentia præuideatis, quia præmoniti estis, & vt minus noceant vobis iacula quæ præuidistis. Vnde Chrysostomus: Propterea dicit, ecce prædixi vobis, vt excusationem ignorantiæ tollat ab omnibus, & præcedens contestatio præuidere faciat pœnam sequentem. Misericordia enim est, mandatis præuenire periculum. Non vult enim quenquam perire, qui omnibus monstrat perditionis aduentum. Hæc Chrysostomus. Non est igitur credendum alicui, vel de persona vt ipse sit Christus, vel de tempore futuri iudicij, neque fides adhibenda his qui calculant, & certum tempus determinant quando Deus venturus sit, quia hoc à nemine potest sciri vel obseruari. Vnde interrogatus Dominus de aduentu regni Dei, respondit: Non venit regnum Dei, & dies iudicij, cum obseruatione, scilicet temporis, neque ab Angelis neque ab hominibus potest obseruari quando veniet. Per aduentum regni Dei intelligitur aduentus ad iudicium, quia veniet tanquam rex ad iudicandum, & quia tunc manifestabitur Dei regnum, & cessabit omne aliud regnum. Et addit, *ecce enim regnum Dei intra vos est*, quia donum gratiæ est in mente, regnum gratiæ intra nos est, quando omnes vires & motus in nobis diuinæ gubernationi obediunt, secus quando rebellant. Ac si dicat: Non curetis scire quando veniat regnum Dei, & omittite quæstionem de regno gloriæ, quia eius aduentus sciri non potest, sed quærite regnum gratiæ. quod intra vos esse potest, & parate vos intra vos per fidem cum dilectione operantem, quia intra vos est regnum Dei. Nam in nobis cum Dei gratia est, vt regnum Dei capiamus, nisi nos obicem ponamus. Vbi nota, quòd triplex est regnum Dei. Primum est circa nos, vel in quo nos, scilicet regnum militantis Ecclesiæ. Secundum intra nos, scilicet regnum gratiæ, quo videlicet Deus regnat in anima. Tertium est regnum gloriæ, quo Deus regnat cum sanctis in gloria. Vel regnum Dei dicit seipsum, in cordibus fidelium regnantem. Vnde Beda: Dicit regnum Dei intra fideles positum, qui enim quandoque venturus est iudex omnium, nunc etiam regnat in cordibus fidelium. Vnde & Anselmus: Qui verè iustus est, Deum in se manentem habet. *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos:* vt ait Apostolus. Summa igitur diligentia considerandum est, cum quanta ratione & reuerentia sensus nostros & membra corporis nostri mouere debemus, quibus diuinitas ipsa præsidet. Demus igitur (vt dignum est) tanto inhabitatori omne imperium cordis nostri, vt nihil ei repugnet in nobis, sed omnes cogitationes & voluntatum motus, omnia verba & vniuersa opera nostra illius nutum attendant, eius voluntati deseruiant, ad rectitudinis eius regulam dirigantur. Sic enim verè regnum eius erimus, & ipse in nobis manebit, & nos in illo manentes bene viuemus. Vos estis, *ait Apostolus*, corpus Christi, & membra de membris. Serua igitur corpus ea dignitate qua decet. Oculi tui Christi sunt. Non igitur licet tibi oculos Christi ad aliquas vanitates conspiciendas dirigere. Os tuum, os Christi est. Non ergo licet tibi os Christi, non dico ad detractiones, non dico ad mendacia, sed neque ad ociosos sermones aperire, quod ad solas laudes Dei, ad ædificationem proximi debes paratum habere. Sic de cæteris Christi membris, tuæ custodiæ commissis intellige. Hæc Anselmus. Deinde subiungit: *Si ergo dixerint vobis, ecce in deserto est Christus*, scilicet tanquam homo religiosus in loco deserto, quasi sub specie sanctitatis vos decipere volentes, *nolite exire*, à vestro loco & proposito ad videndum eum, vel ad sequendum per operis imitationem. *Et si dixerint, ecce in penetralibus*, & in locis occultis est, sub specie cognitionis diuinorum arcanorum, malitiam eius palliantes, & vos decipere volentes, *nolite credere*. Vel secundum Hieron. Si quis promiserit vobis quòd in deserto gentilium & philosophorum dogmate Christus moretur, aut in hæreticorum penetralibus, & occultis seu obscuris conuenticulis, quæ Dei pollicentur arcana, nolite credere. Non enim Deus in secundo aduentu in deserto vagabitur, nec in penetralibus, aut in aliquo angulo terræ, vel in occulto loco, seu in aliquibus obscuris latitabit, sed de cœlo veniens manifestè omnibus vbique apparebit, quia licet aduen-

Gregorius lib 33 moralium cap. 27.

Concussio fidelium.

Augustinus lib. 20. de ciuitate cap. 19.

Gregorius homil. 35. in Euang.

Chrysost. homil. 77. in Matth.

Idem ibid.

Tempus iudicij ignoratur. Lucæ 17.

Regnum Dei & eius aduentus.

Regnum Dei triplex.

Beda in c. 17. Lucæ.

Anselmus in 1. Corinth. 1. Cor. 3.

1. Cor. 12.

Christus alius non quærendus.

Hieron in c. 24. Matth.

aduentus Christi in carnem fuerit occultus, tamen aduentus eius ad iudicium erit ita manifestus, quod non poterit aliquem latere tanquam incognitus. In primo enim aduentu venit in humilitate, & paucis cognitus, & à multis despectus & reprobatus, sed in secundo aduentu veniet manifestus & gloriosus, in potestate orbem iudicaturus. Nam vt ait Augustinus. Occultum oportebat eum venire vt iudicaretur, manifestus autem veniet vt iudicet, quasi diceret: Nolite eis credere, quia dies auentus mei ita clara erit, quòd nullus de ea dubitare poterit. Ad quod similitudinem fulgoris introducit. *Sicut euim fulgor*, & splendor Solis, *exit ab Oriente & subitò apparet* vbique *vsque in Occidentem*, oculis scilicet omnium manifestus, & non in vna parte videtur & fulget, sed in omnibus, nec annunciante vel præcone indiget, sed in instanti momento temporis in orbem terrarum vniuersum apparet, *ita aduentus filij hominis*, ad iudicium generale, erit subitus, & coruscus, & manifestus omnibus, & ita patens & clarus quòd nullus dubitare poterit, & non hic vel illic, sed simul vbique propter effusionem & splendorem gloriæ apparebit. Stultum est ergo eum credi esse, vel quærere in paruo loco & in abscondito, qui totius mundi lumen est. Vnde Ambrosius: Christus sicut fulgur corruscans per vniuersum mundum luminis sui globos spargit. Et ideo nec in desertis vagatur, nec aliquibus locis clauditur, quia cœlum & terram ego impleo dicit Dominus. Sed luce fulgoris fulget, vt in illa nocte resurrectionis gloriam videre possimus. Et vt dicit Chrysostomus: Sicut fulgur secundum qualitatem fulgoris sui non digni aspicitur, sic & dum venerit Christus secundum mensuram gloriæ eius, non poterunt eum sufficienter aspicere. Et sicut iam instruxit discipulos de modo apparitionis suæ, quia sicut fulgur manifestè veniet, sic nunc consequenter instruit eos de loco in quo venturus est. Vnde subiungit: *Vbicunque fuerit corpus*, id est, Christus in humanitate, quia iudicabit in forma humana, scilicet gloriosa, *ibi congregabuntur & aquilæ*, id est, sancti occurrentes obuiam Christo ad iudicium venienti, quibus, innouata est iuuentus vt aquilæ: Christus dicitur corpus ad denotandum carnis veritatem, & ostensionis speciem, in qua videbit eum omnis oculus. Electi verò dicuntur aquilæ, propter resurrectionis innouationem, & visionis subtilitatem, qua solem iustitiæ irreuerberatis oculis videbimus, quasi diceret, secundum Chrysostomum. Dum in glorioso corpore aduenerit filius hominis, non oportet in angulis æstimare eum esse, qui tanta erit obsequentium sibi Sanctorum multitudo, vt vnicuique pateat quòd ipse est Christus Dominus, caput totius Ecclesiæ, & super omnem principatum & virtutem, & super omne quod nominatur in hoc seculo & futuro. Per aquilas enim multitudinem Angelorum & Sanctorum vniuersorum ostendit. Ideo enim sancti aquilis assimilantur, quia sicut filij aquilarum ad solem probantur, vt siquidem recto aspectu intendere potuerint contra radios Solis, intelligantur esse legitimi, si autem non potuerint, cognoscantur adulterini, sic & filij Dei ad Christi iustitiam probantur. Si enim potuerint pleno corde iustitiæ eius verba suscipere, intelliguntur esse legitimi, si autem non potuerint, cognoscuntur de diabolo esse nati. Hæc Chrysostomus. Quia ergo aduentus Christi erit ita publicatus & manifestus, & quantum ad modum & quantum ad locum, ideo ipse non indiget præconibus & nunciis talibus qui vobis annuncient dicentes, hic vel illic est Christus. Igitur nolite talibus credere.

Augustinus in Psalm. 9.

Ambrosius serm. 28. Hierem. 23.

Chrysost. homil. 49. operis imperfect.

Christus corpus dicitur.

Chrys. ibid.

Aquilis assimilantur sancti.

ORATIO.

Domine Iesu Christe pie, da mihi visis mundi abominationibus, & sæuientibus tribulationibus ad montes & culmina virtutum fugere, & in cœlestibus conuersando de spirituali sublimitate ad carnalia desideria & actus pristinæ conuersationis mundanæ non descendere, vel me inclinare, & in anteriora me extendendo, & pro fructu bonorum operum laborando, in posteriora & ad temporalia quibus me exui non respicere. Da etiam mihi vt nullis seductoribus credens, regnum gratiæ (quod intra nos potest esse) quæram, & ad regnum gloriæ perueniam. Amen.

De remediis contra spirituales nouissimi temporis tentationes, & exercitio mentis in Deum.

CAPVT XLI.

ET quia, vt dictum est, ante aduentum Domini venient multi pseudochristi & pseudoprophetæ, id est, simulati & falsi, & seducent multos, qui antè videbantur etiam perfecti, ideo hic consequenter ponuntur aliqua remedia contra quasdam tentationes spirituales, quæ isto tempore abundant, ad probandum & purgandum electos, quæ etiam in cordibus quorundam seminantur à diabolo, & præparant locum Antichristo. Dupliciter autem veniunt prædictæ tentationes. Primò, per suggestionem & illusionem diaboli, qui decipit hominem in regimine quòd debet habere erga Deum, & in hoc quod est Dei. Secundò, per corruptam doctrinam, & modum viuendi aliorum, qui iam venerunt per tentationes huiusmodi, propter quod ostendendum est, primò quod regimen debes habere apud Deum, & ad id quod Dei est, & pòst quomodo debes regi erga alios, quantum ad doctrinam, & modum viuendi eorum. Primum remedium contra tentationes spirituales istius temporis, quas procurat diabolus in cordibus illorum qui volunt se dare Deo per orationem & contemplationem, vel per alia opera perfectionis, est istud, vt non desideres visiones aut reuelationes, vel sentimenta quæ sunt supra naturam, & supra cursum illorum qui Deum diligunt, & timent per verissimum amorem, quia istud desiderium esse non potest sine radice, & sine fundamento superbiæ & præsumptionis, vel sine intentione alicuius vanæ curiositatis circa secreta Dei, vel sine fragilitate & defectu fidei, propter quæ iustitia Dei dimittit animam quæ habet desiderium hujusmodi, & venit quandoque talis in tentationem & illusionem diaboli. Per hunc modum seminat diabolus maiorem partem tentationum spiritualium istius temporis, & radicat in cordibus illorum qui sunt nuncij Antichristi, prout videre poteris in subsequentibus. Vnde debes scire quòd veræ reuelationes, & sentimenta spiritualia secretorum Dei, non veniunt per antedictum desiderium, neque per aliquod conamen vel studium quod anima habeat in se, sed tantum veniunt per puram bonitatem Dei in animam, quæ est in magna humilitate,

Remedia contra tentationes spirituales.

Tentationum duæ causæ.

Reuelationes veræ.

litate, & magno timore, ac reuerentia Dei. Item scias quòd exercitare se in magna humilitate, ac timore magno, ac reuerentia Dei, propter hoc vt homo habeat visiones ac reuelationes & sentimenta supradicta, est habere in se radicem & fundamentum, ac finalem intentionem quam habet antedictum desiderium, & ex hoc in eodem delicto venit homo, in quo est per desiderium supradictum. Secundum remedium est, quòd in tua oratione vel contemplatione non sustineas in anima tua aliquam consolationem magnam vel paruam, ex quo tibi videtur quòd fundat se in præsumptione & æstimatione superbiæ tuiipsius, & postquam ducit te in ambitionem tui proprij honoris vel gloriæ, siue istius vitæ, siue alterius. Quia anima quæ se sentit in tali consolatione, venit in plures errores & mala, & Deus per suum iustum iudicium permittit diabolo posse augmentandi & accelerandi prædictam consolationem, & imprimit cum illa in anima falsissima & periculosissima sentimenta, & alias illusiones qua anima imbuta dicta consolatione credit & reputat esse veras reuelationes. O quot personæ per istum modum sunt deceptæ? Et propter hoc caueas, quòd in tua oratione vel contemplatione non sustineas aliquam consolationem, nisi illam quæ venit per perfectam notitiam & completum sentimentum tuæ nihilitatis & imperfectionis, & quæ facit perseuerare dictam notitiam & sentimentum tui in te, ac magnitudinem & altitudinem Dei per altam reuerentiam, & cum magno desiderio honoris & gloriæ Dei, sic quòd antedicta consolatio fundetur & totaliter sit in his prædictis, vel similibus aut æqualibus. Et idem quòd dictum est de diuina consolatione, intellige etiam de feruore & ardore perfectionis, quæ possunt esse in eisdem modis. Tertium remedium est, quod omne sentimentum quantumcunque altum, & omnis visio quantumcunque secreta tibi appareat, quæcunque etiam fit, si ducit cor tuum in opinionem contra aliquem articulum fidei, vel contra bonos mores, & maximè contra humilitatem vel contra honestatem, fugias eam & horrescas, quia sine dubio ex parte diaboli venit. Et si appareat tibi aliqua visio, de qua sis certus quòd veniat ex parte Dei, & quòd illud quod inducit visio, est placitum Deo, noli te firmare in dicta visione. Quartum remedium est, quòd propter altam vitam, vel propter magnam deuotionem, aut propter præclarum intellectum, seu propter aliquam aliam sufficientiam quam vides in aliquibus personis, non sequaris eorum consilia, vel modos, ex quo cognoscis clarè & rationabiliter, quòd eorum consilia non sunt secundum Deum & veram discretionem per viam Iesu Christi & Sanctorum monstratam, & perfectam scripturam in dictis Sanctorum notificatam. Nec propter hoc timeas quòd spernendo talia consilia dictarum personarum, pecces per superbiam & præsumptionem, solum quòd facias propter zelum & veritatis amorem. Quintum remedium est, quòd fugias & vites familiaritatem illarum personarum quæ dictas tentationes seminant & diffundunt, & illas personas quæ easdem sustinent & laudant, & noli eorum verba vel etiam collocutiones audire, neque eorum modos velis videre, quia tibi demonstrabunt magnum signum perfectionis in pluribus verbis & modis, per quæ si vis accipere, & eos tanquam diuinales sequi, venies in pericula & præcipitia errorum & inhonestorum morum eorundem. Post hæc vide remedia quæ debes attendere circa aliquas personas, quæ per suam vitam & doctrinam seminant dictas tentationes. Primum remedium est, quòd non habeas magnam æstimationem visionum, aut sentimentorum, vel raptuum eorum, imò si ducunt te in aliquid quod sit contra fidem, vel contra Scripturas sanctas, aut contra bonos mores, vel contra vitas Sanctorum, seu verba eorum sanè accepta, abhorreas eorum visiones & sentimenta tanquam stultas dementias, & eorum raptus sicut rabiamenta. Tamen si ducunt in hoc quod est secundum fidem, & secundum scripturam, & secundum sanctos, & secundum bonos mores, noli spernere, quia forsitan sperneres hoc quod est Dei. Non tamen totaliter confidas, quia sæpe & maximè in tentationibus inducitur seu absconditur falsitas sub specie veritatis, & malitia sub similitudine bonitatis, vt diabolus possit melius & sæpe mortalem errorem diffundere. Et ideo videtur plus placere Deo, quam visiones & sentimenta ac raptus, quæ secundum quod dictum est habent similitudinem veritatis & bonitatis, dimittas ire pro tanto quantum valent, nisi contingat aliquibus personis ratione sanctitatis & humilitatis eorum probatæ certissimè & manifestè de quibus esset certum & manifestum quòd non possent decipi per illusiones, vel ingenium diaboli. Et tunc quanuis sit pium visionibus & sentimentis talium personarum consentire, tamen securum est non totaliter per rationem veridicam eis credere, sed solum quia concordant cum fide Catholica & sacra Scriptura, ac bonis moribus & vita & verbis Sanctorum, & cum ratione fundata supra prædicta. Secundum remedium est, quòd nullam expositionem scripturæ & verborum sanctorum velis accipere, nisi concordaret vitæ Iesu Christi & Sanctorum quod tamen intellige quantum ad illos nobis propositos ad imitandum, non quantum ad imitandum priuilegia, & singularitates eorum. Et istud dicitur contra aliquos nuncios seu discipulos Antichristi, qui palliant & defendunt suos errores & periculosos modos viuendi, exponendo sacram Scripturam secundum eorum propriam affectionem, ducentes in exemplum aliquos excessus & singularitates quas aliqui sancti fecerunt. Tertium remedium est, quòd si per reuelationem, vel sentimentum, vel per alium modum cor tuum moueatur ad faciendum aliquod opus, & maximè opus graue vel notabile, & non tibi consuetum, de quo non habeas certitudinem an Deo placeat, imò & rationabiliter dubitas, contrahas moram ad faciendum dictum opus, vsquequo inspexeris omnes circumstantias, & maximè finales, & cognoscas quod Deo placeat, non tamen quòd tu iudices per tuam opinionem, sed si potest per testimonium certum scripturæ, vel per exemplum Sanctorum patrum imitabile. Et bene dictum est, imitabile. Quia secundum Gregorium, aliqui sancti fecerunt aliqua opera in quibus non debemus eos imitari, quanuis essent in eis bona, sed debemus ea habere in reuerentia. Et si per teipsum non potes venire in noticiam an Deo placeat vel non, petas consilium à probatis personis in vita & doctrina & consilio veritatis. Quartum remedium est, quòd si tu es immunis à prædictis tentationibus sic quòd nunquam eas habueris; vel quantumcunque eas habueris liberatus fueris, dirige cor & intellectum ad Deum, recognoscendo humiliter gratiam tibi factam, & quam tibi multotiens super hoc facit. Et caueas tibi ne hoc quod per puram gratiam & bonitatem Dei habes, velis

Remedia contra seminatores tentationum.

velis ascribere tuæ virtuti vel sapientiæ, seu merito tuo, aut bonis moribus tuis, neque quod factum fuerit à casu seu à fortuna, quia (vt dicunt sancti) hoc est principalius per quod Deus beneficium suæ gratiæ aufert & subtrahit homini, permittit eum subiici tentationibus & illusionibus diaboli. Quintum remedium est, quòd te, seu tuo corde, existente in tentatione spirituali, per quam es in dubio, non incipias tua propria voluntate aliquid notabile tibi inconsuetum ante, sed tuum cor & tuam voluntatem refrenando expectes humiliter cum timore & reuerentia Dei, vsquequo Deus cor tuum clarificet, quia si existendo in dicto dubio inciperes ex tua propria voluntate aliquid notabile, tibi inconsuetum non posses exire ad finem bonum. Sextum remedium est, quod propter tentationes antedictas, si habeas, non dimittas aliquod bonum quod tu incepisti dum in tentationibus illis non eras, & maximè non debes dimittere, orare, aut confiteri, vel opera facere humilitatis, licet consolationem non inuenias in ipsis. Vnde scriptum est: Mane scilicet prosperitatis & gratia, semina, scilicet opus bonum, & vespere, scilicet aduersitatis & tentationis, ne cesset manus tua scilicet à seminando. Septimum remedium est, quòd omnes imaginationes & errores quæ te venire faciunt quasi in dubium alicuius veritatis, expellas à corde tuo, & à memoria tua cum summo studio & conamine, tantum cor & intellectum conuertendo in puritate & veritate radicum nostræ fidei, & in vita Sanctorum, & in veritate sanctarum Scripturarum, de quibus si humiliter & discretè ad easdem conuersus fueris, poteris lumen extrahere ad certè cognoscendum hoc in quo prius dubitaueras. Et istum modum debet homo tenere in tentationibus spiritualibus, quæ non sunt de principalibus fidei articulis, sed de aliquibus veritatibus ipsi fidei proximis. Octauum remedium est, quòd te existente in antedictis tentationibus habeas firmam & certam spem, quò de istis tentationibus Deus te ad aliquod bonum adducet, & cor tuum clarificet, & credas firmiter quòd Deus permittit te venire in prædictas tentationes, propter exercitium tuæ virtutis, & vt te humilies. Attamen ita se habeat spes supradicta, quòd negligentia non includatur in ea, sic quòd tuum posse facias de expellendo à te tentationes prædictas. Et similiter sic se habeat credulitas prædicta, quòd superbia non includatur, sed quòd dubites quòd illæ tentationes veniant propter tuam culpam. Nonum remedium est, quòd si habeas antedictas tentationes multum absconditas & secretas, non eas teneas, imò eas reueles tuo sapienti & discreto confessori, & aliquibus singularibus personis, sed non multis, de quibus perpendere possis quòd ratione experientiæ tentationum quas habuerunt, vel ratione luminis sapientiæ & sanctitatis possunt tibi dare consilium & auxilium, ac consolationem. Istud remedium commendant multi sancti, quia narratur in vitis patrum, quòd quidam monachi qui per magnam vitam erant alti, quia contemnebant consilium & auxilium sanctorum patrum, super tentationibus eorum veniebant ad finem malum. Et contigit aliquibus aliis, quòd Deo volente prodebant tentationes propter eorum simplicitatem & humilitatem quam habebant in petendo consilium, & auxilium super tentationibus suis finem salubrem inueniebant, & citius liberabantur. Decimum remedium est, quòd si antedictas tentationes habeas, leua cor & intellectum tuum ad Deum, quærendo humiliter hoc quod ei fuerit honorabilius, & tuæ animæ salubrius super tua tentatione, subiiciendo tuam voluntatem voluntati diuinæ, sic vt sibi placet quod perseueres in tentatione, similiter & tibi placeat solum vt Deum non offendas. Vndecimum remedium est, quòd nisi per aliam viam possis euadere prædictas tentationes, debes eas obliuisci, & per quandam negligentiam fugere & dimittere, considerans quòd non sunt tentationes per diabolum procuratæ, sed passiones, & fragilitates, seu debilitates quæ sunt communes statui huius vitæ. Et quia suprà & in sequentibus multis modis hortatur Dominus vt vigilemus, & ad incertum eius aduentum nos præparemus, ideo vt continuè ad opera virtutum ascendas, vel saltem vehementer ascendere desideres, ponunt hic consequenter aliquæ rationes per quas poteris sentire pigritiam & nihilitatem boni quod incepisti, & cor tuum excitare & monere ad maiores perfectiones omnimodæ virtutis quam non incepisti. *Exercitium mentis in Deum.* Prima ratio est, quia si aspicias quomodo Deus est dignus amari & honorari, *Rationes de pigritia.* secundum suam bonitatem & sapientiam, & alias suas nobiles perfectiones, quæ sunt in eo sine numero & sine termino, videbis quòd hoc quod credidisti facere multum & magnum ad honorem Dei, & secundum suam voluntatem est minimum, & quasi nihil in respectu quod deberet esse secundum quòd Deus est dignus. Ista ratio idcirco primò ponitur, quia principaliter debemus attendere in omnibus operibus nostris honorem, & reuerentiam, & amorem Dei, quia in se dignus est amari, & honorari per omnem creaturam. Secunda ratio est, quia si attendas quot despectus & vituperia, quot egestates & penurias, quot dolores & passiones sustinuit filius Dei amore tui, vt ames Deum, & honores, cognosces quia parum est quod fecisti ad Deum amandum & honorandum, secundum hoc quod facere deberes. Ista ratio est altior & perfectior quàm aliqua sequentium, & ideo ponitur secundò. Tertia ratio est, quia si cogitas innocentiam & perfectionem quam deberes habere secundum Dei mandatum, per quod teneris esse absque omni vitio, & sine omni culpa, & in plenitudine totius virtutis, sicut est quòd deberes amare Deum ex toto corde tuo, *Deut. 6.* & ex omni mente tua, & ex totis viribus tuis, videbis manifestè infirmitatem & distantiam in qua es à prædicta innocentia & perfectione. Quarta ratio est, quia si cogitas multitudinem & largitatem beneficiorum Dei, & gratiarum corporalium & spiritualium communium tibi & aliis, vel quæ singulariter tibi sunt datæ, senties quòd hoc quod facis propter Deum, est nihil ad recompensandum dicta beneficia & gratias Dei, & maximè si Dei liberalitatem attendas ac bonitatem. Quinta ratio est, quia si cogitas altitudinem & nobilitatem remunerationis & gloriæ promissæ & paratæ illis qui faciunt opera virtutum ad honorem Dei, quæ gloria tanto maior dabitur, quanto opera erunt virtuosiora & maiora, cognosces pro tanto tuum meritum nihil esse in comparatione tantæ gloriæ, & desiderabis facere opera virtuosiora quàm antè feceras. Sexta ratio est, quia si attendas pulchritudinem & gratiositatem quam habent virtutes in se, nobilitatem quam anima recipit per ipsas virtutes. Si attendas etiam vilitatem & turpitudinem quam in se habent vitia & peccata, & nihilitatem quam anima recipit per ea, conaberis (si sapiens es) ad amplius acquirendum virtutes, & amplius fugere vitia & peccata quàm

vnquam

vnquam conatus fueris. Septima ratio est, quia si attendas altitudinem & perfectionem vitæ Sanctorum patrum, vel eorum multas & perfectas virtutes, cognosces imperfectionem & infirmitatem vitæ tuæ & operum tuorum. Octaua ratio est, quia si cogitas magnitudinem & multitudinem offensarum quas fecisti contra Deum, cognosces quòd omnia opera quæ facis quantumcunque bona nihil sunt ad satisfaciendum per viam iustitiæ offensis Dei. Nona ratio est, quia si speculeris diuersitatem & periculum tentationum carnis, mundi, & diaboli, conaberis ad assumendum maiorem firmitatem & altitudinem in omni virtute quàm vnquam feceris, vt possis esse in maiori securitate contra dictas tentationes. Decima ratio est, quia si cogitas districtum iudicium Dei finale, & cum quo apparatu bonorum operum, & cum qua satisfactione de offensis Dei debes venire ad dictum iudicium, videbis quòd parum est quòd fecisti per bona opera, vel per misericordiam secundum quod facere debuisses. Vndecima ratio est, quia si cogitas breuitatem vitæ tuæ, & necessitatem tuæ mortis dubiæ, postquam non habebis spatium faciendi opera meritoria vel pœnitentiam, cognosces quòd cum maiori corde & studio deberes facere bona opera, & pœnitentiam quàm nunc facis. Duodecima ratio est, quia si aduertas qualiter si incipias bonam vitam, in quouis gradu, sine conamine & desiderio ascendendi in maiorem & altiorem vitam, non potest esse sine fundamento præsumptionis & superbiæ huius quod incepisti, nec potest esse sine inclusione magnæ tepiditatis & negligentiæ, & ex quo hæc duo mala includuntur, non potest esse sine magno periculo veniendi in multa spiritualia vitia, non dubium quòd si velis dictorum malorum esse liber, & immunis, quantumcunque altam vitam inceperis, tu conaberis ad ascendendum ad altiorem vitam & perfectiorem. Tredecima ratio est, quia si cogitas abyssalia iudicia Dei, facta super aliquos, qui diu perseuerauerant in magna sanctitate & perfectione, sic quòd Deus eos deserebat propter aliqua occulta vitia quæ non credebant habere, non dubium quòd quantumcunque altam vitam inceperis, omni die eleuabis tuas affectiones & intentiones, deferendo omne vitium plus quàm feceras antè, appropinquando ad perfectam & integram sanctitatem, timendo ne fortè sit in te aliquod vitium occultum propter quod sis dignus deseri à Deo. Quartadecima ratio est, quia si recogitas pœnas infernales damnatorum paratas peccatoribus cunctis, credo quòd leuis erit tibi omnis pœnitentia, & omnis humilitas paupertatis vituperium, & omnis labor quem in vita ista propter Deum possis sustinere, vt euadas pœnas supradictas, & conaberis continuè ad tenendum altiorem & perfectiorem vitam, timendo periculum veniendi ad pœnas illas. Prædictæ quatuordecim rationes plus in breui tactæ sunt quam explicatæ, vt addiscatis in paucis magna cogitare, sic quod quælibet ratio sit tibi materia considerationis spaciosæ. Attamen scias quod si velis proficere cum dictis rationibus, debes eas formare, non solum per intellectum, imò est necessarium quòd per affectionem moneas tuam voluntatem ad hoc quod dictant ipsæ rationes. Et nota quòd conclusio cujuslibet rationis debet esse in duobus. Primò, in sentimento propriæ imperfectionis & nihilationis, deinde in desiderio & conamine veniendi in altiorem vitam, & maiorem perfectionem, sic quòd non sit sentimentum propriæ imperfectionis, & nihilationis sine desiderio, & conamine maioris perfectionis & vitæ altioris, nec maior perfectio & altior vita sine sentimento propriæ imperfectionis & nihilationis.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, mitis & humilis corde, funda cor meum in vera humilitate, & exclude à me omnem motum præsumptionis & superbiæ, vt nunquam visiones desiderem, aut reuelationes, nec per aliquas tentationes seducar spirituales, quæ me ducere quoquomodo possent in errores. Fac me Domine pijssimè quotidie ad opera virtutum ascendere, & semper in bono proficere, ac continuè in altiorem vitam tendere & suspirare, vt sic vigilando, & sollicitè agendo ad incertum tuum aduentum me valeam præparare. Amen.

De orando & expectando aduentum Domini, & de posterioribus signis aduentus eius, & consummationis seculi.

CAPVT XLII.

Postquam ergo Dominus ærumnarum & periculorum meminit, consequenter horum remedium subdit, quòd est oratio præmeditata, ac iugis & assidua. Vnde in libro Paralip. *Cùm ignoramus quid agere debeamus, hoc solum residui habemus vt oculos nostros dirigamus ad te.* Quia enim dixerat Dominus de suo futuro aduentu, qui subitò veniet, & cuius tempus certum latet, sollicitos nos vult esse & dispositos, ne dies illa nos inueniat imparatos. Inter cætera autem quæ nos præparant vt securè & dignè aduentum Domini expectemus, est orationis sedulitas & assiduitas, vt iusti iudicis misericordiam imploremus, & orantis humilitas, vt iudicem per humilitatem flectamus, & eius rigorem temperemus, quia ei semper humilium placuit oratio. Vnde in Ecclesiastico: *Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & donec appropinquet non consolabitur, & non discedet donec aspiciat Altissimus.* Oratio autem superborum exaudiri non meretur, orans enim defectum proprium confitetur, quod superbiæ repugnat, quia defectum suum magis celare quàm prodere affectat. Docet ergo Dominus quoniam oportet iugiter & semper orare, & ab oratione non deficere, quia multum valet oratio iusti assidua. Sed quis potest semper orare? Ergo hoc intelligendum est de quotidianis horis canonicis, iuxta ritum Ecclesiæ constitutis, & oremus semper, scilicet pro tempore & horis deditis, & sic semper non importat continuitatem temporis, quia oportet interrumpi tempore dormitionis & quarundam necessitatum corporis, sed importat instantiam orationis temporibus & horis ad hoc congruis. Aut certè quicquid iustus facit & dicit secundum Deum, ad orationem est reputandum Nam semper orat, qui semper bene facit, seu in bono perseuerat, nec definit orare, nisi cùm definit iustus esse. Orat enim non solum lingua, sed & cor & cogitatio, desiderium, sensus, manus, oculi, & omnis operatio bona. Hæc enim si orare cessauerint, omnis linguæ oratio inutilis est. Et hoc modo semper & sine intermissione possumus orare, & ab oratione non deficere. Vnde August. Qui Deum laudat lingua, non semper potest: qui moribus Deum laudat, semper potest. Multum autem valet apud Deum oratio cum lachrymis,

Lucæ 18. & 21. Matth. 24.

2. Paral. 20.

Eccli. 35.

Orare semper.

Augustinus in Psal. 74.

lachrymis, quia hanc Deus magis diligit & citius
Tobiæ 12. exaudit. Vnde Angelus ad Tobiam, *quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam Domino.*
Isaiæ 38. Et Dominus per Isaiam ad Ezechiam: *Audiui orationem tuam, vidi lacbrymas tuas.* Nam vt ait Hieronymus, oratio Deum lenit, lachryma cogit, hæc vngit, illa pungit. Vnde Bernardus: O humilis lachryma: tua est potentia, tua est regni gloria, ante faciem iudicis sola intrare non vereris, quicquid petieris impetrabis, accusatori silentium imponis, & quandoque sententiam ab ore iudicis rapis, vincis inuincibilem, ligas omnipotentem. Et ad probandum efficaciam orationis assiduæ, proponit parabolam de perseuerantia in oratione & eius exauditione, inducens exemplum de iudice, *qui Deum non timebat* offendere, *& hominem non reuerebatur*, publicè scandalizare, nec diuino timore mouebatur, nec humano pudore, & de vidua petente vindicari de aduersario suo, scilicet vt faceret sibi iustitiam de eo, quam tandem ob solam importunitatem precum suarum exaudiuit, ne eum sigillaret, id est suggerendo sua importunitate offenderet, & fecit victus tædio, quod nolebat facere beneficio, motus ad faciendum iustitiam, non propter amorem iustitiæ, sed ad euitationem suæ molestiæ. Ex quo patet aliquos hodie peiores isto esse, quia nec Dei timore, nec hominum pudore, nec aliqua importunitate volunt grauatis iustitiam facere. Hanc parabolam Dominus ideo proposuit, vt ostendat quanto certiores de exauditione esse debeant qui Deum fontem iustitiæ & miser cordiæ perseueranter rogant, cùm apud iniquum iudicem valuerit perseuerantia deprecantis ipsum, quia per importunitatem precum obtinuit petitionis effectum. Sic enim multo fortius *Deus*, qui est bonus & iustus, exaudiet preces, & faciet vindictam electorum suorum, in pressura & tribulatione existentium & *clamantium ad se die ac nocte* id est, orantium instanter pro sua liberatione & declaratione diuinæ iusti-
Sanctorum petitio. tiæ. Aduertendum tamen quòd sancti viuentes in terra non petunt á Deo de aduersariis vindictam per gehennæ pœnam, sed quòd conuersi ad iustitiam desinant esse mali, secundum illud in Prouerbiis, Verte impios & non erunt, scilicet impij. Vel quod amissa potestate quam nunc habent, desinant iustos persequi, vel quia ad bonos pertinet bona spiritualia & æterna suis persecutoribus optare, & hoc modo pro eis orare, sed quia pœnæ temporales sunt quædam medicinæ, & valent ad emendationem vitæ, & ad declarationem diuinæ iustitiæ, ideo ad sanctos bene pertinet petere à Deo hoc modo vindictam de suis persecutoribus, non ex motu iræ, sed ex zelo iustitiæ, & sic non est contra
Matth. 5. illud quod dicitur: *Orate pro persequentibus vos, &c.* Deinde post orationem subiungit Dominus de fide interrogationem dicens: *Veruntamen cùm venerit filius hominis*, scilicet Christus ad iudicium, putas inueniet fidem super terram? quasi diceret, parum inueniet respectiuè loquendo de fide formata charitate. De fide post orationem interrogat, quia si
Rom. 10. fides deficit, oratio perit. *Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt?* Ergo vt oremus, credamus, & vt ipsa fides qua oramus non deficiat, oremus, quod autem quærit Dominus an in aduentu suo inueniat fidem, non facit dubitando, quia omnia nouit, sed quærit arguens & increpans infidelium multitudinem, quia in aduentu suo multos ab Antichristo seductos reperiet à fide corruisse, respectu quorum paucos inueniet in vera fidei confes-
Beda in c. 18. Lucæ. sione perstitisse, tunc enim secundum Bedam, tanta erit raritas electorum, vt non tam ob clamorem in-

fidelium, quam ob torporem aliorum totius iam mundi sit acceleranda ruina, *quia enim abundabit iniquitas, refrigescet & deficiet charitas multorum.* Matth. 24. Et quia præmuniuit Dominus fideles contra aduentum Antichristi & suorum pseudoprophetarum, ac insuper monuit eos orare semper in tantis malis ad expectandum aduentum suum, nunc consolatur eos per suum propinquum aduentum. Vbi sciendum, quod cùm triplex sit aduentus Dei Saluatoris *Aduentus Domini triplex.* nostri, videlicet in carnem, in mentem, & in iudicium, primi duo sunt amoris, tertius est timoris, tertium celebramus propter primum, & primum propter medium. De aduentu enim ad iudicium mentio fit isto tempore in officio, vt timore nobis immisso ad venerandam futuram festiuitatem natalis Domini in carnem nos sollicitius præparemus. De aduentu in carnem ideo festa recolimus, quatenus per ea verbum æternum mentaliter concipere mereamur, dum ipsa mentalis conceptio est maxima gratia omnium donorum quæ in hac vita, secundum legem communem animæ deuotæ per gratiam conferuntur. Vnde dicit August. quod beatior fuit Maria concipiendo Christum mente, quam in carne. Et quia dicit idem Agust. quod timoris est præparare locum, & quòd introducit charitatem sicut seta filium, ideo Ecclesia celebrans aduentum Domini in carnem pariter & in mentem, qui sunt *Augustinus tract. 10. in Ioannem. Idem tract. 9. in epist. Ioannem.* aduentus amoris, simul mentionem facit in officio de aduentu eius ad iudicium, qui est aduentus timoris, vt videlicet per timorem introducatur, ac per hoc nos moueamur ad amorosam nostri hospitij præparationem, quatenus verbo æterno mentaliter in nobis concepto, dicamus cum Propheta, à timore tuo Domine concepimus spiritum salutis. Consolatur ergo eos Dominus de suo aduentu propinquo, quia statim non immediatè, sed paruo tempore elapso post tribulationem Antichristi & pseudoprophetarum, quæ durabit per tres annos cum dimidio, & etiam post mortem ipsius Antichristi apparebunt signa manifesta propinqui iudicij, quia post tribulationem illam antequam appareant signa ista, erit tempus breue, scilicet quadraginta dierum, vel circa, ad refrigerium bonorum, & ad pœnitentiam malorum, in quo pœnitere poterunt illi qui per Antichristum fuerunt decepti. Et sciendum quod appropinquante finali iudicio in omni creatura apparebit turbatio. Vniuersitas *Turbatio vniuersalis.* autem creaturarum reduci potest ad quatuor genera videlicet ad naturam cœlestem, elementarem, *Turbatio cœli.* rationalem, & intellectualem. Primò ergo describitur turbatio in natura cœlesti, videlicet, *in sole luna & stellis*, in quibus erunt aliqua apparentia insolita, & naturæ suæ repugnantia, & ideo dicuntur signa quæ in eis erunt. *Sol enim & luna obscurabuntur, & stellæ cadent de cœlo*, *Stellarum casus.* non à situ suo, quod naturaliter impossibile est fieri, cùm terra non sufficeret earum magnitudini, & corpora cœlestia maneant in natura sua integra, sed propter nimiam scintillationem quæ erit in aëre, cadere videbuntur à suo lumine, non quod eo priuentur cùm sit eis naturale, sed quia vincuntur à maiori lumine. Hæc enim luminaria obscurari & cadere dicuntur, comparatione maioris lucis superuenientis, quia in glorioso Christi aduentu apparente veræ gloria lucis, omnia mundi lumina tenebris comparantur & vmbris, sicut stellæ non apparent sole oriente, & lumen candelæ non lucet in die. Vnde Beda: *Beda in c. 20. Lucæ.* Sydera in die iudicij videbuntur obscura, non diminutione suæ lucis accedente, sed superueniente claritate veri luminis, hoc est summi iudicis cum venerit in maiestate sua, & patris, & Sanctorum Angelorum

Angelorum. Quamuis nil prohibet intelligi veraciter solem tunc & Lunam cum syderibus cæteris ad tempus suo lumine priuari, quomodo de sole factum constat tempore dominicæ passionis. Luna enim tunc temporis cum esset plena sub abdito terræ latebat. Cæterùm peracto die iudicij & clarescente futuræ gloria vitæ, cum fuerit cœlum nouum & terra noua, tunc fiet quod Isaias Propheta dicit: *Isaiæ. 30.* *Et erit lux Lunæ sicut lux Solis, & lux Solis septempliciter sicut lux septem dierum.* Hæc Beda. *Mysticè.* Mysticè Ecclesia speciosa vt Luna, electa vt Sol, & quæ noctem mundi illuminat vt stellæ, tunc non apparebit impiis vltra modum sæuientibus, & cedent persequentibus ac cadent multi qui gratia fulgere videbantur, & quidam fideles firmissimi turbabuntur. *Moraliter.* Moraliter verò per solem status perfectorum designantur, eorum enim est admodum Solis influere aliis & illuminare. Per Lunam status proficientium significatur, ad quos pertinet exterioribus exercitiis virtuosis quæ sunt circa mutabilitatem humanorum actuum insistere, ad similitudinem Lunæ quæ inter planetas specialiter habet influentiam super mutabilitatem istorum inferiorum. Per stellas verò status incipientium accipitur, ad quos pertinet præterita peccata deplangere & à futuris cauere, stellæ enim emissione radiorum aërem impurum depurant, & earum virtute aufertur à mundo inferiori pestilentiæ corruptela. In quolibet istorum statuum, vt verbum æternum concipiatur in mente, debent certa signa præcurrere. In sole nanque legimus accidisse signum stationis, signum retrogadationis, & signum obscurationis. Et in *Signa perfectorum in sole.* sole quantum ad perfectos, primò debet esse signum stationis, & hoc per mentis in Deo stabilitationem, ne variis cogitationibus euagetur, secundum illud Psalm. *Psalm. 54.* *Iacta cogitatum tuum in Domino.* Secundò, signum retrogradationis per contemplationis & actionis alternationem, secundum illud Ezechielis *Ezech. 1.*: *Animalia ibant & reuertebantur.* Animalia enim, id est, sectatores Euangelicæ perfectionis, vadunt ad vitam contemplatiuam, in qua quia diu immorari non præualent reuertuntur ad actiuam. Tertiò, signum obscurationis per propriæ gloriæ exinanitionem, vt in suis oculis nihil se esse reputent. Sic semetipsum obscurauit Apostolus dicens: *1. Cor. 15.* *Ego sum minimus Apostolorum.* Et sequitur: *Gratia Dei sum id quod sum.* *Signa in luna.* In Luna quantum ad proficientes debet apparere signum conuersionis in sanguinem, per passionis iugem recordationem. Vnde eis dicit Christus in Threnis *Thren. 3.*: *Recordare paupertatis meæ, & absynthij & fellis.* Et respondere debet homo illud quod ibi sequitur: *Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea.* In stellis verò quantum ad incipientes debet esse signum casus & propriæ deiectionis per defectuum multiplicium humilem recognitionem. De quo casu exponi potest illud *Psalm. 24.* Psalmistæ, *Septies in die cadit iustus, & resurgit.* Iustificatus enim per gratiam Dei omni tempore quod per septenarium numerum innuitur, debet cadere per propriam recognitionem, & tunc semper post lapsum resurgit per diuinæ miserationis subleuationem, quotiens enim quis pro suis defectibus ingemuerit, totiens diuinæ propitiationis gratiam sibi amplius cumulabit. Hæc autem signa facere in quolibet statu non est ex nobis, sed ex superaffluentia diuinæ bonitatis. Ideo sapiens orat: *Eccli. 36.* *Miserere nostri Deus omnium, & ostende nobis lucem miserationum tuarum.* Et subdit: *Innoua signa, & immuta mirabilia.* Secundò describitur turbatio in creatura elementari, cùm dicitur: *Et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum.*

Nam ex impressione corporum cœlestium fiet commotio elementorum Terra enim commotione commouebitur & in aëre caligo & venti, tonitrua & fulgura, coruscationes & variæ tempestates generabuntur. *Terra & maris signa.* In mari quoque & fluctibus generabuntur spiritus procellarum, & ab intus & ab extrà concutientes mare & fluctus, ex quorum confractione generabitur maximus & horribilis sonus, & præ nimia aquarum hincinde agitatione absque ordine, quasi sonus confusionis apparebit. Et insuper aderit etiam incendium ignis qui præcurret faciem iudicis, ita vt mare & omnia credantur consumi omnino, dicente Petro: *2. Petr. 3.* *Elementa calore soluentur, & terra & omnia quæ in ea sunt opera exurentur.* Ex quibus omnibus corda hominum nimio terrore concutientur, & homines attoniti quasi fugere volentes, & propter tenebras horrendas se mutuò videre non valentes, discurrendo se inuicem prement, & impingendo comprimentur, vt fiat pressura gentium, & ruat vnus super alium ex concursu multorum timentium ab aquis absorberi, & ab igne & tempestatibus consumi, & secundum hoc propriè dicitur pressura, quasi premens suram. Maximè autem huius pressuræ causa erit sonitus maris & fluctuum, quia mare inusitato modo terribiliter fremet, & littus maris vehementius agitabitur tempestate. Tertiò describitur turbatio in creatura rationabili, id est homine, cùm *Hominum turbatio.* subditur: *Arescentibus,* id est deficientibus *hominibus,* à vigore suæ corporalis virtutis & colore, in diebus enim illis efficientur homines aridi & stupidi & palescentes & velut amentes, & contabescent in seipsis, ita vt alter alterum non alloquatur, vel audiat seu attendat *præ timore*, scilicet malorum præsentium, *& expectatione*, malorum adhuc restantium, *quæ* inquam timor & expectatio, *superuenient vniuerso orbi*, quasi diceret, nec natio nec prouincia excludetur ab his angustiis. De his autem sic dicit Isaias: *Eritque repentè, & confestim visitabitur à Domino exercituum in tonitruo, & commotione terræ, & voce magna turbinis & tempestatis & flammæ ignis deuorantis.* *[illegible] 29.* Et sic implebitur quod dicit Dauid & de impio. *Quæsiui non est inuentus locus eius,* quasi *Psalm. 36.* diceret: Quæsiui impio locum in mundo, & non inueni. Nam iudicio imminente cœlum tonitruis & fulguribus repellet impium, aër depellet per turbinem, mare per tempestatem, terra eum excutiet per commotionem, vt in toto mundo locum non inueniens sepeliatur in flamma ignis deuorantis in inferno. Quartò ponitur turbatio in creatura intellectuali cùm infertur. Nam virtutes cœlorum, id est, angelicæ potestates mouebuntur. Ille *Virtutum cœlestium motus.* autem motus erit multipliciter, quia mouebuntur quodam motu admirationis videntes inusitatos effectus accidere præter ordinem naturalem. Item mouebuntur ex diuina voluntate ad faciendum miraculosas transmutationes in elementis, ad incutiendum hominibus terrorem iudicis venientis. Item mouebuntur ad peccatorum vindictam & separationem, expendo ab eis vltionem, quia separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Item possunt dici moueri ex magno timore, videbunt enim totum orbem iudicari, & Luciferum qui eorum princeps fuit. Vnde dicit Chrysost. quòd valde decenter commouebuntur *Chrysost. homil 77. in Matth.* & concutientur videntes tantam transmutationem fieri, & conseruos suos puniri, & orbem terrarum terribili assistentem iudicio. Est autem in Angelis timor cuiusdam reuerentiæ & admirationis respectu Dei, quia scilicet admirantur Dei maiestatem eis incomprehensibilem, & ad modum

trementium ſe habebunt. De tali timore dicitur in Iob: *Columnæ cœli contremiſcunt & pauent in aduentu eius.* (Iob. 26.) Quid ergo facient virgulta deſerti, vbi timore concutitur cedrus Libani paradiſi? Vnde non eſt mirum ſi homines qui in natura & ſenſu ſunt terreſtres areſcent, cùm etiam angelicæ poteſtates quæ de ſe ſecuræ ſunt mouebuntur. (*Moraliter.*) Moraliter cœlorum nomine poſſunt intelligi animæ ſanctæ, in quibus Deus per gratiam concipi dignatur & habitare. De quibus dicitur, *cœlum mihi ſedes eſt*, (Isai. 66.) anima enim iuſti ſedes eſt ſapientiæ. Huius cœli virtutes ſunt animæ vires. Sicut autem in aduentu in iudicium virtutes cœlorum corporalium mouebuntur, ſic in aduentu verbi æterni in mentem omnes virtutes & potentiæ animæ mouebuntur ad operationes ſuperexcedentes, ſuperiorque & inferior portio rationis mouebuntur de exercitio bonæ operationis, ad ſtudium orationis & contemplationis. Iudicium diuinum præcedent ſigna & mirabilia, iram Dei in peccatores deſignantia, & ad oſtendendam Dei paratam contra eos vindictam. Et ſicut offenſo Domino turbatur eius familia contra offendentes, ſic creatura Dei turbatur, contra peccatores. Et ſecundum Bedam: (Beda in c. 21. Lucæ.) Quomodo impulſæ ad caſum arbores fragores motúſque ſui præmittere ſolent indicia, ſic termino mundi appropinquante quaſi pauentia nutant & gemunt elementa & omnis creatura. Et vt dicit Chryſoſt. (Chryſ. hom. 48. operis imperfect.) ſicut homo cùm moritur phantaſias & turbationes maximas, qui eſt microcoſmus, ſiue minor mundus, ſic macrocoſmus ſiue maior mundus deficiens totus conturbabitur. Modum enim deficiendi in maiori mundo, ex minori oportet accipere. (*Signa quindecim iudicij futuri.*) Nota hîc Dominum breuiter quædam tetigiſſe ſigna diem iudicij præcedentia. Dicitur autem in ſcholaſtica hiſtoria quòd Hieronymus, in annalibus libris Hebræorum inuenit ſigna quindecim dierum ante diem iudicij, ſed vtrum dies illi continui futuri ſint an interpolati, non expreſſit, hoc autem multam habet dubietatem. Prima die eriget ſe mare quadraginta cubitis ſuper altitudinem montium ſtans in loco ſuo quaſi murus. Secunda in tantum deſcendet vt vix videri poſſit. Tertia, marinæ beluæ, ſcilicet balænæ & huiuſmodi apparentes ſuper mare dabunt rugitus vſque ad cœlum. Quarta, ardebit mare & aquæ omnes. Quinta, herbæ & arbores dabunt rorem ſanguineum. Sexta, omnia ruent ædificia. Septima, petræ adinuicem collidentur. Octaua, fiet generalis terræmotus. Nona, æquabitur terra. Decima, exibunt homines de cauernis, & exibunt velut amentes, nec mutuo poterunt loqui. Vndecima, ſurgent oſſa mortuorum, & ſtabunt ſuper ſepulchra ſua. Duodecima, cadent ſtellæ de cœlo ſecundum quoſdam quoad apparentiam. Tertiadecima, morientur homines viuentes vt cum mortuis reſurgant. Quartadecima, ardebit cœlum & terra, id eſt, ſuperficies aëris & terræ. Quintadecima, fiet cœlum nouum & terra noua, & omnes homines reſurgent. O cor nequam ſi ad hæc audita non molliris, nec ad pœnitentiam prouocaris, durius es lapide, durius adamante. Hæc enim ſigna terribilia quæ præcedunt, terribilius iudicium quod ſequitur, oſtendunt. Vnde Chryſoſtomus. (Chryſoſto. hom. 43. in Matth.) Terribile eſt illud iudicium, & ineuitabilis eſt pœna, & intolerabile illud tormentum. Si autem vis neque hîc dare vindictam, decerne de te ipſo, & expete à teipſo noxas. Audi Paulum dicentem: (1. Cor. 11.) *Quoniam ſi noſmetipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur.* Si hoc feceris viam præuenies, & ad coronam deuenies. Et qualiter expetemus vindictam à nobis ipſis, ait Bernardus: Luge, ingemiſce amarè, humilia teipſum, vitupera te, rememora peccatorum ſecundum ſpeciem. Qui enim facit hoc, ita compungetur, vt neque vita dignum ſeipſum eſſe æſtimet, qui autem hoc æſtimat, cera omni mollior erit. Neque igitur parua hæc æſtimes eſſe, ſed congrega omnia, & ſic vt in libro ſcribe. Si enim tu ſcripſeris, Deus delebit, ſicut ſi tu non ſcripſeris, Deus & inſcribet & vindictam expetet. Multum igitur melius eſt à nobis inſcribi & diuinitus deleri, quàm econtrariò nobis obliuione tradentibus Deum ea ante oculos noſtros offerre ſecundum diem illam. Vt igitur hoc non fiat, omnia cum diligentia recogitemus, & inueniemus multis nos ipſos obnoxios. Qualiter igitur eſt ſaluari ars? Contraria his formata ponentes. Attendamus igitur & per omnia vulnera expurgemus. Ita enim poterimus & ignoſcentia delictorum potiri, & promiſſis perfrui bonis. Hæc Bernardus.

ORATIO.

DOmine Ieſu Chriſte, da mihi imitari ſigna in Sole, Luna, & ſtellis, hoc eſt bonorum operum exempla in te Sole iuſtitiæ, & matre virgine, & in omnibus ſanctis tuis, vt fiat in terra carnalitatis meæ preſſura gentium, id eſt, mortuum incircunciſorum præ confuſione ſonitus confeſſionis & maris contritionis, & fluctuantium afflictionum, areſcentibus in me humanis concupiſcentiis præ timore gehennæ & expectatione gloriæ quæ ſuperuenient vniuerſo orbi quando vnicuique ſecundum opera ſua dabis, virtutes etiam cœlorum, ſcilicet potentiæ animæ moueantur de virtute in virtutem, vt paratus inueniar in aduentu tuo. Amen.

De aduentu Chriſti iudicis.

CAPVT XLIII.

ET tunc, ſcilicet poſt prædicta ſigna per Dominum tacta, *apparebit*, hora (Matth. 24. Lucæ. 21.) qua non putatur, hora enim iudicij ignoratur, *ſignum filij hominis*, ſcilicet ſignum crucis, *in cœlo*, hoc eſt in aëre qui aliquando in ſcriptura cœlum vocatur, vt paſſus in humilitate ignominiam crucis, oſtendat in ſua veniens maieſtate ſalutarem fructum & dignitatem eiuſdem glorioſæ crucis. Filium hominis, non filium Dei ſe hîc appellat, quia non in forma Dei, ſed hominis iudicabit. Secundum Chryſoſt. (Chryſoſto. homil. 77. in Matth.) Crux apparebit Sole luculentior exiſtens, vt non ſit neceſſitas accuſationis cùm viderint crucem, ſed per ſe ſine excuſatione condemnabile eorum efficiatur peccatum, quemadmodum ſi quis lapide vulneratus, ipſum oſtendit lapidem, vel veſtimenta ſanguine madefacta. Et ſecundum eumdem Chryſoſtomum. (Idem ibid.) Non erit crux lignum, in quo ſcilicet paſſus eſt Dominus, ſed lux in modum crucis ſplendidior ſole. Per hoc autem ſignum crucis intelligi poſſunt etiam alia ſigna, & inſtrumenta ſuæ paſſionis & mortis, vt claui, lancea, corona & flagella, quæ quaſi vexilla, triumphi, & victoriæ in iudicium deferentur. Quidam autem per hoc intelligunt cicatrices ſeu ſtigmata, & teſtimonium paſſionis in carne Ieſu, vt impleatur illud Zachariæ: *Videbunt in quem transfixerunt.* (Zachar. 12.) Vnde Hieronymus: (Hieron. in c. 24. Matth.) Signum autem hîc crucis intelligamus, vt Iudæi videant in quem compunxerunt, aut vexillum fidei victoris triumphantis ſecundum Chryſoſtomum: (Chryſoſt. homil. 77. in Matth.) Quemadmodum ingrediente rege in ciuitatem, exercitus antecedit, qui ſigna atque vexilla regalia perferens annunciat

regis

regis introitum, ita Domino descendente de cœlis, præcedent exercitus Angelorum & Archangelorum, qui signum crucis vt triumphale vexillum præferentes, diuinum regis cœlestis ingressum terris trementibus nunciabunt. *Et tunc*, scilicet cùm triumphale vexillum videbunt, *plangent se*, inconsolabiliter, sero accusante conscientia, *omnes tribus terræ*, id est, aliqui de omnibus tribubus, & nationibus, scilicet mali, vel omnes tribus terræ, id est, omnes homines terreni & iniqui, qui terrena dilexerunt, & ea Deo præposuerunt, qui cum terrena voluntate decesserunt, quibus grauis & tristabilis erit aduentus iudicis quem terrenis postposuerunt.

Hieron. in c. 24. Matth. Et rectè dicit, tribus terræ, quia, vt dicit Hieronymus, hi plangent qui municipatum non habent in cœlis, sed scripti sunt in terra. Vbi Chrysost. Plangent Iudæi, plangent gentiles, plangent Christiani, qui magis dilexerunt mundum quàm Christum. Non sic tribus Domini. *Illuc enim ascenderunt tribus Domini, ad confitendum nomini Domini.* *Plangent autem se*, id est, suam culpam quam commiserunt, suam stultitiam quam non correxerunt suam gloriam quam amiserunt, suam pœnam quam incurrerunt. Et iterum: *Tunc plangent se omnes tribus terræ*, qui magis dilexerunt mundum quàm Christum, cùm audierint eum hæc verba dicentem ad se: Ego propter vos homo factus sum, propter vos alligatus, & delusus, & cæsus, & crucifixus, vbi est tantarum iniuriarum mearum fructus? Ecce præmium sanguinis mei quod dedi pro redemptione animarum vestrarum, vbi est seruitus vestra quam mihi pro precio sanguinis mei debetis? Ego super gloriam meam vos habui cùm essem Deus apparens homo, & viliorem me omnibus rebus vestris fecistis. Nam omnem rem vilissimam terræ amplius dilexistis, quàm iustitiam meam, & fidem. *Tunc plangent se omnes tribus terræ*, quia nec resistendi virtus est contra eum, nec fugiendi facultas ante faciem eius, nec pœnitendi locus, ex angustia enim omnium rerum nihil eis remanet præter luctus. Meritò plangent se, quia tunc neque pecuniæ diuitibus prosunt ad eleemosynam faciendam, neque parentes iusti pro filiis intercedent, neque ipsi Angeli pro hominibus, sicut solebant, *facere verbum*, quia non recipit natura iudicij misericordiam, sicut nec tempus misericordiæ iudicium, dicente Propheta: *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*, misericordiam in priori aduentu, iudicium in secundo. Hæc Chrysostom. Vnde & Effrem: Vtique si sciremus quid immineat vel incumbat, ô fratres iugiter plangeremus Deum obsecrantes. Si enim omnis creatura contremiscet, & ipsa agmina sanctorum Angelorum expauescent in aduentu eius, quid tunc dicemus si hoc paruo tempore negligenter ac segniter viximus: ipse namque pro hac negligentia nostra rationem à nobis exquiret, ac dicet, propter vos incarnatus sum, & in terris palam conuersatus, propter vos flagellatus sum, consputus, palmis cæsus, crucifixus, aceto potatus, paradisum vobis aperui, regnum cœlorum vobis obtuli, Spiritum sanctum vobis misi, quid vltrà debui vobis facere, & non feci? humilem voluntatem vestram solummodo quæsiui, non vos coëgi, ne causa vestræ salutis, esset occasio necessitatis. Dicite mihi peccatores, secundum carnem passibiles, ac mortales, quid passi estis propter me dominatorem vestrum qui etiam impassibilis pro vobis passus sum? Hæc Effrem. Et tunc videbunt oculis corporalibus, tam fideles quam infideles, filium hominis in specie humana, quia in forma hominis iudicabit. Vnde August.

Chrysosto. homil. 77. in Matth. — *Psalm. 121.* — *Planctus terrena amantium.* — *Planctus iusti ratio.* — *Psalm. 100.* — *Beneficiorum Dei exprobratio.* — *Augustinus lib. 1. de Trinitate c. 13.*

Visio quippe filij hominis exhibetur & malis, nam visio formæ Dei non nisi mundis corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et quia filium Dei secundum id quod in forma Dei æqualis est patri, videre iniqui non possunt, oportet autem vt iudicem viuorum & mortuorum coram quo iudicabuntur, & iusti videant & iniqui, ideo oportebat vt filius hominis acciperet iudiciariam potestatem. Vnde & Beda: Ea forma electis apparebit, quia in monte apparuit, reprobis verò in ea forma, quia in cruce pependit. Videbunt, inquam, eum venientem ad iudicium in nubibus cœli, sicut in nube ascendit, scilicet in aëre super locum vnde ascendit. Vnde Chrysost. Quia enim sicut in actibus Apostolorum legitur: *Nubes suscepit illum ab oculis eorum*, & illic dictum est ab Angelis, sic veniet quemadmodum vidistis eum ascendentem in cœlum, meritò credendus est, non solum in eodem corpore quo ascendit, verum etiam in nube venturus. Vnde & Origenes: Sicut eo ascendente in cœlum nubes eum tulit, propter honorem ascendentis, ita eum deferet ad iudicium, veniet autem cum potestate magna. Primus enim Christi aduentus, fuit in ostensionem infirmitatis. Secundus erit in ostensionem potestatis, & maiestate, id est, gloria, tunc enim totus Christus cum membris gloriosus apparebit, indutus lumine sicut vestimento. veniet inquam cum virtute multa & potestate contra inimicos, ad puniendum & deprimendum eos, ac gloria magna & maiestate, propter bonos ad præmiandum & glorificandum ipsos, vt qui in primo aduentu venit vt seruus cum infirmitate & humilitate, in secundo veniet vt Dominus cum fortitudine & regia maiestate. Vnde Cyrillus: Primam enim apparitionem prosecutus est cum infirmitate & humilitate nostra, sed secundam celebrabit cum propria potestate & maiestate. Vbi & Gregorius: In potestate & maiestate visuri sunt quem in humilitate positum audire noluerunt, vt virtutem eius tanto tunc districtius sentiant, quanto nunc ceruicem cordis ad eius patientiam non inclinant. Vbi & Chrysost. Si quando rex terrenus processum aliquem, aut expeditionem mandat in populo, dignitates omnes mouentur, & exercitus excitatus tota ciuitas feruet, quando magis rege cœlesti exurgente iudicare viuos & mortuos, virtutes angelicæ commouebuntur, terribiles ministri, terribiliorem Dominum præcedentes. Ante ipsum pro candelabris fulgura viua præcedent, & pro tubis horrenda tonitrua vociferabunt. Qualis rex, talis est præpartio regis. Hæc Chrysost. Filius ergo hominis in iudicio apparebit, quia dignum est vt ipse filius Dei, qui in forma hominis iniustè iudicatus est, in eadem forma hominis in iudicio iustè iudicet. Et in carne eius videbuntur cicatrices vulnerum, vt videant reprobi in quem pupugerunt. Vnde Chrysostomus: Vulnera seruauit, vt in die iudicij proficiant ad testimonium passionis contra Iudæos, & omnes qui denegantes filium Dei crucifixum in corpore iudaïzant. Et tunc viui rapientur aliqui, cùm Dominus veniet, vt dicatur iudicare viuos & mortuos, ac iudex viuorum & mortuorum. Et secundum Augustinum: Illic tunc morientur, & in momento resuscitabuntur, quia *statutum est hominibus semel mori*. Et secundum Apostolum, *omnes resurgemus, & ergo omnes moriemur.* Vt enim ait Augustinus. Erit resurrectio mortuorum omnium hominum, sed vna & insimul, non prima iustorum, & peccatorum secunda. Et tunc, scilicet ante resurrectionem communem mittet Angelos suos cum tuba & voce magna, id est tam aperta

Beda in c. 21. Lucæ. — *Actor. 1.* — *Origenes tract. 30. in Matth.* — *Aduentus terribilis.* — *Gregorius homil. 1. in Euang.* — *Chrys. hom. 49. operis imperfect.* — *Chrys. hom. 49. operis imperfect.* — *Augustinus lib. 20. de ciuitate c. 21.* — *Hebr. 9.* — *1. Cor. 15.*

Tuba præsia. aperta & tam intensa voce, quæ à mortuis audiatur vbique. Vnde Remigius: Hæc autem tuba non reuera corporea est intelligenda, sed Angelica vox, quæ adeo magna erit, vt ad clamorem illius omnes mortui de terræ puluere consurgant. Vel tuba, est potestas suscitandi mortuos, & vox, est vox Christi vocantis mortuos ad iudicium, ex cuius virtute suscitabuntur, & vt in iudicio sint omnes. Vbi Chrysostomus: Verè magna vox tubæ terribilis, cui omnia obaudiunt elementa, quæ petras scindit, inferos aperit, clausuras tenebrarum pertransit, portas æreas conterit, vectes adamantinos confringit, vincula mortis dirumpit, & de profundo abyssi animas liberatas corporibus assignat. Hæc omnia citius consummat in opere, quàm sagitta transit in aëre, dicente Apostolo: *In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.* In illa voce puluis iam dissolutus corporum mortuorum in noua membra constringitur. In illa voce quasi vna persona obnoxia totum mare discutitur, vt si quid apud se retinet de humanis ossibus, sine contradictione restituat. Hæc Chrysostomus. Et congregabunt Angeli ad iudicium electos specialiter ab vniuersis regionibus & locis, in quibus putrefactione resoluti sunt vt triticum ventilatum de area totius terræ & orbis, qui specialiter adducentur ministerio Angelorum, quia erunt conciues eorum. Et non solum congregabunt electos, quorum corpora leuia, sed etiam reprobos, qui corpora ponderosa habebunt, & ideo sicut Angelus Abacuch, sic eos portabunt. Sed electos congregabunt ad gloriam, reprobos ad damnationem. Et electi occurrent Domino ad iudicium venienti: Reprobi verò venient, sed in magna distantia, vt ait Remigius. Et secundum Chrysost. Primò resurgent & resuscitatos Angeli congregabunt, congregatos autem rapient nubes, & hæc omnia in instanti momento fient. In valle autem Iosaphat, scilicet, in aëre iudicabitur omnis homo, quia iudicij discrimen erit in aëre, dicente Apostolo: Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra. De hac die sic dicit Chrysostomus. Heu mihi de illa die terribili, cùm deceret nos lætari, cùm hæc audiamus, sed dolemus & tristes sumus. Qualibus ergo videmus Christum oculis? Si enim patrem aliquis, non vtique ferret videre, conscius sibiipsi peccati in ipsum patrem infinitè mansuetum, qualiter respiciemus eum tunc, qualiter sustinebimus? Et enim repræsentabuntur tribunali Christi, & omnium diligens erit inuestigatio. Hæc Chrysost. In omni autem tentatione multum valet illam diem resurrectionis & iudicij, & nobis & aliis ad mentem reuocare, quia hoc præcipuè consueuit animam curare. Vnde Chrysost. Si auari esse voluerimus, & si rapere, & si inconueniens quid agere, confestim diem illam in mentem mittamus, & iudicium subscribamus, & omni freno vehementius detinebit inconuenientem impetum hæc cogitatio, & dicamus ad nosipsos, resurrectio est, & iudicium nos expectat terribile. Et si viderimus aliquem elatum, & in præsentibus bonis inflammatum, idem semper dicamus, ostendentes quoniam omnia hîc manent. Et si alium dolentem viderimus & contristantem, & ad illum idem loquamur: ostendentes quoniam finem habebunt tristia. Et si pigritantem & dissolutum, rursus idem superincantemus, ostendentes ei quoniam necesse est pigritiæ noxas dare. Sufficiens est hoc verbum omni ferramento, magis nostram curare animam. Et enim est resurrectio præ ostiis non longè, neque procul, adhuc autem parum quantulumcunque qui venit, veniet & non tardabit, & omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, & bonos & malos, hos quidem, vt ante omnes verecundentur, eos verò, vt ante omnes clariores efficiantur, hæc igitur secundum vnamquamque subscribamus nobis diem. Si hæc semper reuoluimus, nulla solicitudo præsentium nos mordere poterit, rerum etenim quæ videntur temporanea, ea verò quæ non videntur non temporanea sunt. Continuè igitur & ad ipsos loquamur, & adinuicem resurrectio est & iudicium, & noxæ eorum quæ gesta sunt. Et ne irritemus Deum, sed audiamus eum dicentem, *Timete eum qui potest & corpus & animam perdere in gehennam*, vt propter timorem facti molliores, & à perditione hac eruti digni efficiamur regno cœlorum. Hæc Chrysost. Matth 10.

Marginal notes (left column): 1. Cor. 15. — Chrys. hom. 49. operis imperfect. — 1. Cor. 15. — *Congregatio corporum.* — Daniel. 14. — Chrysosto. homil 77. in Matth. — *Iudicij locus.* — 1 Cor. 15. — Idem ibid. — *Iudicij recordatio.* — Chrysosto. habet simile quidpiam hom 2. in 1. Thessalo.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui ad iudicandum cum potestate & maiestate magna es venturus, Angelis signum gloriosæ crucis tanquam vexillum triumphale præferentibus, tu animam meam huius sanctissimæ crucis impressione consigna, tu me huius virtute purifica, & per hanc me totum sic vendica tibi, vt nihil aduersarij valeant in me reperire, quatenus te ad iudicium veniente ego hoc venerabili inueniar signatus stigmate, vt tibi crucifixo configuratus in pœna consors fieri merear, & tui resurgentis in gloria. Amen.

De electorum consolatione ex appropinquante redemptione, & de similitudine ficulneæ.

CAPVT XLIV.

Deinde post præmissa contra reprobos dicta mox ad electorum consolationem Dominus conuertit verba, quia dies iudicij licet in reprobis sit terribilis, tamen electis debet esse consolabilis, tunc enim ad gloriam transferentur optatam. Vnde hortatur eos, dicens: *His autem*, scilicet signis prædictis, *fieri incipientibus*, & apparentibus, scilicet cùm plagæ mundi crescent, cùm terror iudicij commotis virtutibus ostendetur, cùm peccatores tabescent præ timore & expectatione malorum, vos electi *respicite*, per fidem, id est diligenter attendite, & mentis oculos aperite credendo & nullatenus dubitando, *& leuate*, per spem *capita vestra*, id est, mentes vestras à terrenis ad cœlestia expectatione gaudiosa erigite, & corda vestra exhilarate, ac gaudete cum lætitia qui in tristitia fuistis, quoniam post tribulationem horum dierum, post pressuras & terrores malorum appropinquat redemptio vestra plena & perfecta, quam expectatis, quia dum finitur mundus, cuius amici non estis, propè est redemptio quam quæsistis, redemptio inquam vestra, id est, Sanctorum, sed econtrariò appropinquabit perditio malorum. Hæc autem redemptio erit plena ab omnibus malis liberatio, tunc enim ab omnibus seruitutibus, scilicet peccatorum alligatione, fomitis infectione, sensuum illectione, passionum infestatione, dæmonum tentatione, malorum hominum persecutione, necessariorum solicitudine, & ab omnibus huiusmodi erimus liberi, quando ponemur in libertatem gloriæ filiorum Dei. Hæc enim redemptio non est aliud, nisi perfecta libertas

Marginal notes (right column): Lucæ. 21. — Matth 24. — Marci. 13.

Rom. 8. Apoc. 5.

libertas animæ & corporis, vt tunc iusti dicere possint Christo illud Apocal. *Occisus es & redemisti nos Deo nostro in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum.* Hoc quippe ad consolationem electorum cedit, quòd videant Christum venire, vt eis præmia largiatur quæ suis promisit. Sed væ vobis ambitiosis, qui primas cathedras diligitis, scilicet qui ad dignitates diligitis accedere, vel in ipsis dignitatibus diligitis perseuerare, quia tunc non erit vobis pars neque sors in sermone isto, nec cum electis consolatio, nam Christum iudicem venientem non libenter nec gaudenter videbitis, qui nunc præesse & iudices esse diligitis. Quod bene Gregorius in Moralibus attestatur dicens: Nam cui esse nunc iudicem libet, huic videre tunc iudicem non libet. Non dicit qui iudex est, sed cui esse iudicem libet, animam videlicet, non gradum redarguens, & ad voluntatem, non ad factum vituperationem referens. Quis autem cogitare vel dicere valeat, quæ tunc lætitia bonis, & quæ tunc tristitia malis erit? Vnde Gregorius: Qui Deum diligunt, ex mundi fine gaudere atque hilarescere iubentur, quia videlicet eum quem amant mox inueniunt dum transit is quem non amauerunt. Absit enim vt fidelis quisque qui Deum videre desiderat de mundi percussionibus lugeat, quem finiri eisdem percussionibus suis non ignorat. Scriptum namque est, *Quicunque voluerit amicus esse huius seculi, inimicus Dei constituetur.* Qui ergo appropinquante mundi fine non gaudet, amicum se illius esse testatur, ac per hoc inimicus Dei esse conuincitur. Ex mundi enim destructione lugere eorum est, qui radicem cordis in eius amore plantauerunt, qui sequentem vitam non quærunt. Hæc Gregor. Dicit autem hæc ad discipulos, non tanquam ad eos qui durare deberent in vita ista vsque ad mundi terminum, sed quasi vno corpore existente ipsis & nobis & posteris vsque ad consummationem mundi credituris in Christum. Quamuis ergo diem illam nemo sciat, proximum tamen esse dubitare non poterit, postquam tanta & talia signa fieri incipient. Cuius rei gratia subdit parabolam, id est, similitudinem ad propositum congruam, de ficulnea & aliis arboribus. Sicut enim ex pullulatione & fructu foliorum & florum in arbore propè esse æstas agnoscitur, ita ex ruina mundi quæ fructus eius est, & signis prædictis, propè esse cognoscitur aduentus iudicis, & regnum Dei quæ æstas erit iustis ex hyeme, & peccatoribus hyems ex æstate. Secundum Chrysost. Plus de ficu quàm de alia arbore similitudinem ponit, quia penè post omnes arbores vernat. & sic magis è vicino æstatem nunciat. Vel similitudinem à ficu sumit, quia illa si mala est, mala est valde, & si bona est, bona est valde, sic iudicium valde malum est malis, & valde bonum est iustis. Vel quia dulcedo ficus dulcedinem futurorum significat gaudiorum. Hac similitudine (secundum Gregor.) despiciendus mundus ostenditur, cuius fructus ruina est, quia ad hoc crescit vt cadat, ad hoc germinat vt quæcunque germinauerit cladibus consumat. Moraliter homo arboribus in hoc assimilatur, quia sicut arbores post hyemem fructificant, & æstate fructus colligitur, sic homo post tribulationem fructum habet, qui per tolerantiam passionum acquiritur, & hic fructus in æstate claritatis æternæ colligitur. Et conuenienter regnum Dei comparatur æstati. Primò quia æstas est tempus lucidum, sic regnum cœlorum. Secundò quia æstas est tempus fructiferum, sic in regno cœlorum. Tertiò quia æstas est tempus iocundum, sic regnum cœlorum. Quartò quia

Idem in secundum Psal. pœnitentialem.

Iacobi. 4.

Ficulnea similitudo.

Chrysost. homil. 79. in Matth.

Gregorius homil. 1. in Euang.

Moraliter.

est tempus tranquillum, sic in regno Dei cessabit nubilum tribulationum. Et confirmans præmissa assertione certificatoria subiungit, *amen*, id est verè, *dico vobis, quia non præteribit generatio hæc*, id est, non deficiet hæc sexta ætas omnium hominum malorum & bonorum, hoc est genus humanum, vel specialiter generatio hæc scilicet Iudæorum, quæ non deficiet ex toto, quia potest opprimi & dispergi, non tamen destrui & annihilari ob memoriam crucifixi, vel generationem Christianorum dicit Ecclesiam, volens discipulos consolari, ne crederent quòd in illis temporibus fides deficeret, *donec omnia*, quæ circa Christi aduentum prædicta sunt *fiant* & fuerint consummata. Vel secundum Chrysostomum, donec impleatur omne mysterium vocationis Sanctorum, quia quantumcunque fideles opprimantur tempore Antichristi, tamen aliqui permanebunt in fide stabiles vsque ad finem mundi, vbi de prædicta die aduentus Domini nos quasi præmonendo, sic dicit Gregorius: Illum ergo diem fratres charissimi ante oculos ponite, & quicquid modo graue creditur in eius comparatione leuigatur. Illum diem tota intentione cogitate, vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem fletibus punite. Aduentum nanque æterni iudicis tanto securiores quandoque videbitis, quanto nunc districtionem illius timendo præuenitis. Hæc Gregorius. Et addit quandam protestationem ad assertionem præmissorum, dicens: *Cœlum*, scilicet non æthereum, sydereum, sed aëreum, à quo & aues cœli & nubila cœli cognominantur, hoc est inania hæc, & nubilosa ventosi aëris spatia, *& terra transibunt*, id est, suo modo mutabuntur, scilicet quo ad mutationem qualitatis, & eius quam nunc habent imaginis, non quo ad destructionem substantiæ, secundum quam subsistent sine fine, quia quo ad qualitatem in melius commutabuntur, & forma priori deposita innouabuntur, vt dicatur cœlum nouum, & terra noua, præterit enim huius mundi figura, sed quo ad substantiam & essentiam semper manebunt immobilia. *Verba autem mea*, fundamentum æternæ veritatis habentia, hoc est verborum sententiæ, *non transibunt*, sine effectu impletionis, sed sicut dicuntur, sic sine vlla diminutione implebuntur. Ac si diceret: Ecce quanta est stabilitas verborum meorum, quia facilius est ea quæ videntur esse valde stabilia & durabilia destrui, quàm verborum meorum quæ videntur per prolationem transire aliquod decidere. Facilius est quòd tota natura subuertatur, quàm quòd intellectus verborum meorum, effectu non compleatur. Plus enim repugnat diuinæ veritati à veritate verba sua deficere, quàm quodcunque creatum in nihilum redigi. August. distinguit triplex cœlum. Primum aëreum, in quo aues volitant. Secundum æthereum in quo sydera stant. Tertium empyreum, in quo Deus & sancti habitant. Primum transibit, non quidem secundum substantiam, sed secundum qualitatem, quia innouabitur & depurabitur per ignem. Secundum etiam transibit, quia à motu cessabit, & habebit claritatem quam habet Sol, & soli dabitur alia claritas, & Lunæ similiter. Cessabit ergo motus cœli & transmutatio in elementis, quia ista ad complendum numerum electorum sunt ordinata, & ideo isto completo in iudicio cessabunt, sicut ad quæ sunt ad finem habito fine cessabunt. Moraliter circa hoc nota quòd quia mundus iste quantum ad omne sui appetibile transit, quia secundum Ioannem, *mundus transit & concupiscentia eius*, hinc est quòd quicunque his

Chrysost. homil. 78. in Matth.

Gregorius homil. 1. in Euang.

Dies iudicii.

Cœlum aëreum.

1. Cor. 7.

Verborum Dei stabilitas.

Augustinus de cognitione veræ vitæ c. 43.

Cœlum triplex.

Cælorum transitus.

Motus cœli cessatio.

Moraliter.

1. Ioan. 2.

Transitus mundanorum, & deuotorum. his mundanis adhæret, ille est in continuo transitu cum ipso mundo. Et præcipuè triplicem facit transitum miserabilem. Primò à culpa in culpam. Secundò de culpa in pœnam. Tertiò de pœna in pœnam. Boni autem fugientes mundum & ea quæ in mundo sunt, faciunt triplicem transitum commendabilem. Primò quidem transeunt à culpa ad pœnitentiam. Secundò à pœnitentia ad sapientiam. Tertiò à sapientia ad vitam æternam. Qui hunc triplicem facit transitum, ille est, verus Hebræus, & hic celebrat verum Pascha vel Phase, quod est transitus Domini. *Moraliter.* Moraliter etiam nota quòd sicut transitus cœli & terræ corporalis ponitur in argumentum aduentus Christi in iudicium, sic transitus cœli & terræ spiritualis est argumentum aduentus verbi æterni in mentem. Vnde sciendum quòd per cœlum & terram, quæ sunt extrema mundi corpora, possunt intelligi anima rationalis & corpus quæ sunt duo extrema scilicet, spiritualis & corporalis natura Igitur adueniente verbo æterno in mentem, *cœlum & terra transibunt*, id est vltrà ibunt, quia scilicet extra vel supra communem hominum statum eleuabuntur & innouabuntur, hoc enim efficit eius aduentus in nobis quòd innouabimur, tam secundum animam, quàm secundum corpus, vt exuentes veterem hominem cum actibus suis induamus nouum hominem, qui secundum Deum creatus est. *Ad Ephes. 4* Renouabitur autem homo, secundum animam per reformationem imaginis deformatæ vetustate defectuum culpabilium, ad quam reformationem imaginis deformatæ anima peruenit triplici transitu. *Animæ transitus.* Nam primò transibit ab obliuione memoriæ, ad acquirendam verbi æterni præsentiam per iugem memoriæ recordationem. Secundò transibit ab obfuscatione intelligentiæ, ad contemplandam sapientiam per luculentam intelligentiæ perscrutationem. Tertiò transibit à tempore ignauiæ, ad degustandam Ecclesiæ dulcedinis affluentiam per ardentem amoris inhæsionem. Secundum corpus etiam homo innouabitur triplici transitu. *Corporis transitus.* Primò corpus transibit à carnalium oblectatione ad sensualitatis debitam suppressionem, vt videlicet corpus quantum ad appetitum animalem & sensitiuum, sit subiectum imperio rationis. Secundò trasibit à sensibilium diuagatione ad similium corporalium & specierum imaginabilium quietationem. Tertiò transibit à passionum molestatione ad pœnalitatum, & afflictionum æquanimem tolerationem. Igitur quando sic cœlum & terra in nobis transierunt certissimum argumentum est quòd verbum æternum nullatenus nos transiuit, sed amorosè in mentem nostram declinauit. In quocunque enim homine cœlum & terra, id est, anima & corpus transierint per gratiæ iunouationem, illum verbum æternum non transibit, imò ad Deum venit per mentalem eius conceptionem. Et quia ad præcauendum tanta mala suprà tacta necessaria est digna præparatio, ideo generalem subdit admonitionem, dicens. *Attendite vobis*, id est, diligenter cauete, *ne grauentur corda vestra*, id est, deorsum præmantur ad vitia, ita quòd leuare non possitis capita vestra in crapula & ebrietate & curis, huis vitæ, id est, ex superfluitate cibi & potus, & superflua terrenorum solicitudine. Crapula enim sensum ligat, cura secularis sensum distrahit & suffocat, *& superueniat in vos*, repentina dies illa scilicet iudicij, *& repentinus interitus*, vos auferat nescientes, & ideo hæc vitanda sunt & cauenda *Tanquam laqueus enim*, scilicet insperatus, qui euadi nullo modo poterit, & perpetuò retinens quod *Laqueus peccatorum.* semel ceperit, *superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ*, id est, qui delectabiliter & per amorem quiescunt in terrenis, & huiusmodi illecebris. Peccator enim primò capitur laqueo culpæ, sed tandem capietur laqueo pœnæ. Sancti quidem transeunt super terram, tanquam hospites & peregrini, sed mali sedent & quiescunt in terra, tanquam ciues & domestici. Vnde Theophilus: Capiet enim dies illa sedentes in superficie, quasi impræmeditatos & inertes. Quotquot verò sunt solertes & agiles ad bonum, non sedentes & ociantes in terrenis, sed surgentes ab eis, sibi dicentes, surge, vade. quoniam non est hic tibi requies, talibus non est illa dies vt laqueus & discrimen, sed vt dies festiuus. Vnde Beda: O stultam præsumptionem cordis humani, quæ lamentabilem finem *Beda in c. 21 Lucæ.* cupiditatis, ebrietatis, & crapulæ, nec ipso iudice contestante præuideat, sed edictum regis æterni in more serui nequam, postquam didicerit spernat. Et certè si quis nobis peritus ac sapiens medicus *Credendum Deo vt medico.* præciperet, attendite, inquiens, vobis ne quis, verbi gratia de illius herbæ succo auidius sumat, quod si fecerit, repentinus ei superueniet interitus, quanto quisque studio præmonentis medici mandata seruaret, ne videlicet vetitum gustando periret, ac nunc animarum simul & corporum Salvator, ac Dominus iubet ebrietatis herbam & crapulæ vitandam, nec non & curarum secularium solicitudines, vt mortiferos succos esse cavendas, & quanti tamen nostrum his non solum sauciari, sed etiam consumi non timent? Nulla credo alia causa, nisi quia fidem quam medici præbent dictis, Deo præbere contemnunt. Si enim credidissent, credendo vtique timerent, timendo autem imminens periculum cauerent. Vnde & Chrysostomus. Si dixero tibi, abstine te à deliciis, & ieiuna, non facis, *Chrysostom. serm. de ieiunio.* quia non credis. Si ægrotanti tibi medicus dixerit, abstine te ab hoc, obaudis, quia credis te saluandum si seruaueris. Et frequenter illud amas quod manducare vetaris & vincis desiderium ventris, propter desiderium sanitatis. Multo magis ieiunare poteras, si crederes iocunditatem illam futuram. Hæc Chrysost. Maior insania non potest esse, quàm mortem animæ non formidare. Quia (vt ait Chrysost.) Quanto præciosior est anima quàm corpus, tanto miserabilior perditio animarum quàm corporum. Deinde monet omnes, dicens: Vigilate itaque omni tempore non vigilia sensus, quia nullus posset hoc sustinere, sed vigilia intellectus, de qua in Canticis dicitur: *Ego dormio, & cor meum vigilat*, & omni tempore orantes, non *Cantic. 5. 1. Thess. 5.* quòd oratio sit semper continua, qua oportet eam sæpe interrumpi somno, & aliis necessitatibus corporis, sed continuitas intelligitur quòd non interueniat mortale peccatum impediens ipsius effectum & opus bonum, & ideo subditur vt digni habeamini fugere, id est, cauere salubriter omnia ista quæ ventura sunt, & stare securi in iudicio ante filium hominis, sedentis scilicet ad iudicandum, id est, coram Christo in forma humana iudicante, quia illi qui tunc inuenientur sine peccato mortali, erunt salui, ut dicit glossa. Hæc est summa beatitudinis, scilicet in præsentia iudicis securum consistere. Mali autem cadent ante eum ita quòd amplius non resurgent, quia pœnam quamlibet mallent sustinere, quàm ipsum videre. Vbi August. *Augustinus lib. 2. de consensu Euang. cap. 77.* Hæc intelligitur illa fuga, quæ non debet fieri in hyeme, vel in sabbato. Ad hyemem pertinent curæ huius vitæ, quæ tristes sunt velut hyems, ad sabbatum vero crapula & ebrietas, quæ carnali lætitia, luxuriáque cor submergit atque obruit, quod

quod malum sabbati nomine signatur, quia illo die Iudæi delitiis affluunt, dum spirituale sabbatum ignorant. Et secundum Hieronymum, [Hieron. in c. 13. Marci.] Omni tempore opus est vigilia mentis ante mortem corporis, vt in præsentia summi iudicis consistamus. Hoc enim est nostra beatitudo. Vbi Beda: [Beda in c. 21. Lucæ.] Qui ante filium hominis stare, eique (iuxta Apocalyp. Ioannis) die noctuque in templo eius seruire desiderat, nec ab eius aspectibus in ignem æternum maledictus abiici, non solum ab illecebris secularibus castigari, sed & orare & vigilare, & hoc non quibusdam diebus, sed omni tempore facere debet. Iuxta quod Psalm. ait: [Psalm. 33.] *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.* sic namque merebitur habitare in domo Domini, & in seculum seculi laudare illum. Hæc Beda. Cur autem monuit vt vigilemus & soliciti simus, declarat protinus cùm subdit: [*Filium nescire diem iudicij.*] Nescitis enim quando tempus sit, scilicet iudicij, siue mortis propriæ. Et quia dixerat Dominus aduentum, & regnum suum propè esse, ne discipuli æstimarent quòd ex signis prædictis posset dies & hora sciri, determinatè subiungit: De die autem illa & hora, scilicet quando ad iudicium veniet, nemo in Ecclesia, id est, nullus hominum scit determinatè, neque Angeli cœlorum sciunt, quia non est de pertinentibus ad beatitudinem, neque filius scit, nisi solus pater. Secundum plures doctores intelligendum est quòd homo, vel Angelus, nec sibi nec aliis scit diem iudicij, sed filius in patre scit sibi, quamuis aliis nesciat, id est, nullum scire faciat. [*Scire in Deo.*] Pater autem solus scire dicitur, quia solus facit filium scire. Nota quidem est hæc regula loquendi, vt ibi: [Deut. 13.] Tentat vos Deus vt sciat, id est, scire vos faciat, si diligitis Deum. Et ibi: [Genes. 22.] Nunc cognoui quoniam times Deum, id est, nunc fecit vt cognosceres. Vt enim dicitur dies lætus, quia lætos facit, & frigus pigrum, quia pigros reddit, sic dicitur filius nescire, vel scire nobis quibus missus est, quæ scire vel nescire nos facit, scit itaque in se, & sibi, non nobis. Vnde per hoc quod dicitur: Nisi solus pater, à quo fons omnis cognitionis est, non excluditur filius, vel Spiritus sanctus qui in eodem fonte habitant, sed magis includuntur, quia vna est trium personarum notitia. [*Dies iudicii cur ignotus.*] Sicut ergo principium mundi à solo Deo fuit præcognitum, quia mundus immediatè ab ipso factus est, ita & finis mundi soli Deo est cognitus, & homini Christo reuelatus, ad quem pertinet iudicare de omnibus. Nobis autem hoc vult esse cælatum, quia secundum Hieronymum, [Hieronym. homil. 78. in Matth.] non expedit nobis, immo nec expediebat Apostolis scire diem & horam illam iudicij, ne pigriores simus, sed semper incerti de temporibus futuris, & aduentu iudicis, sic quotidie viuamus cum timore, & semper vigilemus soliciti, quasi in proximo, & altera die iudicandi simus, ac pendulæ expectationis incerto, semper eum credamus futurum quem ignoramus quando venturus sit. Signa quidem appropinquationis aduentus eius, scire possumus & debemus, sed diem præcisum nescimus. Vbi Chrysostomus. [Chrys. hom. 50. operis imperfect.] Ecce senectutis signa cognoscimus, diem autem vltimum ignoramus, sic & labentis seculi signa scimus, finem eius non agnoscimus. Sicut enim quando videmus hominem senem, scimus quia propè moriturus est, quando autem, nescimus, sic & cùm mundum perturbatum videmus, casurum cognoscimus, diem autem ignoramus. [*Senii vtriusque mundi comparatio.*] Vnde & Augustinus: [Augustinus l. 83. quæst. quæst. 58.] Finis quidem seculorum est ætas sexta mundi, videlicet ab aduentu Domini vsque in finem seculi. Senectus verò tantum temporis solet tenere, quantum omnes ætates cæteræ. Nam cum anno sexagesimo senectus dicatur incipere, & hominis vita possit vsque ad annos centumuiginti peruenire, manifestum est solam senectutem tam longam quam omnes ætates priores esse posse, frustra igitur annos qui remanent huic seculo conaremur diffinire, omnium enim de hac re calculantium digitos & peritiam numerandi resoluit, & quiescere iubet, qui ait: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate.* [Actor. 1.] Hæc August. Non est quippe nostrum nosse tempora vltrà quàm reuelatur, vel traditur per scripturas, quia hoc est præsumptionis. Sed secundum scripturas nosse, est eruditionis, quanuis ergo reuelatum fortè fuit alicui tempus aduentus Antichristi, non tamen sequitur vt sciat de die iudicij. Nescitur enim quanto interstitio post Antichristum futurum sit iudicium. Quia licet scriptum sit quòd quadraginta dies dabuntur sanctis ad pœnitendum post Antichristum, nescitur tamen vtrum statim post illos dies quadraginta futurum sit iudicium. Creditur tamen quòd nocte resurrectionis dominicæ erit generalis resurrectio, scilicet in nocte Paschæ. [*Tempus resurrectionis generalis.*] Ideo secundum Isidorum: In primitiua Ecclesiæ fideles tota nocte illa vigilabant, quasi iudicem expectantes. Quo autem anno dies iste venturus sit, penitus ignoramus. Istud verò quod hic ad literam exponitur, de die iudicij generalis moraliter potest intelligi de die iudicij particularis, qui est dies mortis cuiuslibet hominis, diem enim mortis suæ nullus scit, nisi Deus sibi reuelauerit, & ideo est nobis vigilandum de hac die, sicut de illa solicitè cogitandum, quia qualis quisque exierit de hoc mundo, talis præsentabitur etiam in futuro iudicio.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, veni ad me in nubibus pœnitentiæ, & cor meum in pluuiam lacbrymarum resolue, eiice in potestate vitiorum dæmonia, & maiestate in me regna. Fac me ô nostra redemptio ad te respicere interioribus oculis, & leuare caput mentis, da mihi videre ficulneam, sentire scilicet tuæ charitatis dulcedinem & omnium virtutum arbores producant in me fructum bonorum operum, vt mihi propè sit æstas regni cœlorum. Præsta mihi cauere omnia vitia, & vigilare in oratione continua, vt merear mala ventura fugere, & in iudicio ante te securus stare. Amen.

De die Domini iuxta exemplum Noë, vel Loth subitò venturo, ac de vno assumpto, & alio relicto.

CAPVT XLV.

Post hæc declarat incertitudinem diei Domini, *introducens*, terrorem insperati diluuij & hortans vt vigilemus, & nos præparemus bene operando, ne dies Domini inueniat nos imparatos. [Matth. 24. & Luc. 17.] In hac autem comparatione temporis iudicij, & ipsius diluuij, implicantur duo iudicia generalia, vnum quod præcessit, scilicet per aquam in diluuio, aliud quod futurum est, scilicet per ignem in generali incendio. [*Iudicium per aquam & ignem.*] Ponitur ergo comparatio, quantum ad incertitudinem vtriusque, quò ad tempus determinatum & etiam quò ad incredulitatem multorum carnalium. *Sicut enim in diebus Noë* eo fabricante arcam, & prædicante diluuium futurum: *Erant homines comedentes & bibentes,*

bentes, ac matrimonia facientes, id est, gulæ, &
ebrietati, ac luxuriæ dediti, & sine timore lasci-
uientes securi, & eis credere nolentibus, ac vani-
tatibus vacantibus, & nihil timentibus. subitò
veniens *diluuium*, summersit & *perdidit omnes*, præ-
ter Noë, & cum eo in arca existentes, sic & circa
diem iudicij hominibus, vacantibus voluptatibus
& vanitatibus, ac in securitate existentibus, & de
nullo timentibus. aduentus Christi subitò & in-
speratè veniet, & omnes quos reperiet extra ar-
cam, id est, Ecclesiam, perdet, & condemnabit, sed
in Ecclesia per fidem, & operationem existentes,
Beda in c. custodiet & saluabit. Vt dicit Beda: Non hic con-
17. Lucæ. iugia, vel alimenta damnantur, sed immoderatus
Licitorum immoderatus vsus damnatur. licitorum vsus arguitur. Neque enim quia hæc
agebant, sed quia his se totos dedendo Dei iudicia
contemnebant, aqua perierunt. Hæc Beda. Interi-
tus quidem illorum erat subitaneus, non quia antè
minimè nunciatus, sed quia à nullo creditus. Vnde
Maximus Episcopus: Noë & si tacebat voce, opere
loquebatur, si silebat lingua, fabricatione clama-
bat: nam vtique cùm operaretur opus nouum, &
nulli aliquando compertum, admonebat cunctos
nouis periculis noua tabernacula præparari, lo-
quebatur ergo opere, & dicebat illud Euangeli-
cum Domini dictum: Si mihi non creditis, operi-
bus credite. Hæc Maximus. Sed peruersi homines
arcam in tot annis constructam videntes, sine do-
lore lætabantur, nihil futurorum præuidentes, &
iudicia Dei contemnebant, non euigilantes, sed
in malitiis dormitantes, & subitò à diluuio ab-
sorpti sunt, & repentinus interitus tulit omnes
in magna securitate existentes, & nihil timentes.
Si Domino fabricante arcam Ecclesiæ, extra quam
non est salus, prædicatur aduentus Domini ad iu-
dicium inopinatus. Multi quoque hoc tempore
pœnitentiam agentes, & exempla pœnitentiæ
aliis ostendentes, & si tacent voce, tamen cum
Ioann. 10. Noë loquuntur opere, dicentes: *Si nobis non credi-
tis, vel operibus credite.* Sed reprobi contemnentes
lasciuiunt, & in die qua non putant veniet Domi-
nus, & perdet eos. Et cùm dicent pax & securitas,
quasi securi existentes, & de nullo timentes, veniet
super eos repentinus interitus, & non effugient
Beda ibid. tribulationem imminentem. Vbi Beda: Mysticè
Arcam Noë fabricat. autem Noë arcam ædificat, cùm Dominus Eccle-
siam de viris fidelibus, quasi lignis leuigatis adu-
nando construit, quam perfectè consummatam
ingreditur, cùm hanc in die iudicij præsentia suæ
visionis æternus habitator illustrat. Sed cùm arca
ædificatur, iniqui luxuriantur, cùm verò intratur
intereunt, quia qui sanctis hic certantibus insul-
tant, eis illic coronatis æterna damnatione ple-
ctentur. Hæc Beda. Sic multi de morte sua non co-
gitant, quanuis certitudinaliter sint morituri, &
frequenter venit mors, quando nullum timetur
periculum, subitus enim erit aduentus filij homi-
nis ad iudicium generale vel particulare venientis.
Chrysost. homil. 50. operis imperfect. Vnde Chrysostomus: Et quid mirum si periturum
mundum audiunt, & non credunt. Ecce morituros
se esse quotidie audiunt homines, quotiens mor-
tuos alios vident, & tamen non credunt se moritu-
ros. Si enim crederent se morituros, non facerent
ea pro quibus moriuntur morte digna. Si ergo il-
lud quod quotidie fieri vident in aliis, in se futu-
rum esse non credunt, quomodo illud credent fu-
rum, quod adhuc nunquam factum est. Hæc Chry-
Similitudo de Loth sumpta. sostomus. Hoc idem etiam ostendit ex similitudine
facti in diebus Loth. Similiter enim sicut tunc fa-
ctum est, scilicet quòd impij igne & sulphure per-
ierunt, sic impij in die aduentus Christi peribunt.
Quia homines illius temporis edebant & bibe-
bant. Ecce peccatum voluptatis, emebant & ven-
debant, ecce peccatum cupiditatis, plantabant &
ædificabant, ecce peccatum nimiæ securitatis, &
in securitate erant vsque in diem illam qua, *exiit
Loth à Sodomis*, qua Dominus, *pluit ignem*, contra
immoderatum ardorem, *& sulphur*, contra fœto-
rem, *de cœlo*, scilicet aëreo, *& perdidit omnes*, illos,
& adiacentes ciuitates. Vbi Beda: Prætermisso Do- Beda in c.
minus illo maximo, & infando Sodomorum scele- 17. Lucæ.
re, sola ea quæ vel leuia, vel nulla putari poterant *Licitorum immoderatus vsus.*
delicta commemorat, vt intelligas illicita qua pœna
feriantur, si licita & ea sine quibus hæc vita non
ducitur, immoderatius acta, igne & sulphure pu-
niuntur. Hæc Beda. Si quando filius hominis re-
uelabitur, qui modo occultatur, scilicet in aduen-
tu suo futuro, erunt homines in securitate, nihil
timentes de futuro iudicio vsque ad tempus illud,
quo Christus in humanitate gloriosa videbitur
veniens ad iudicium, veniet enim quando homi-
nes non aduertent periculum. Secundum Chry- Chrysost.
sostomum, hoc totum dixit, ostendens qualiter re- homi. 78. in Matth.
pentè veniet & inopinatè, & pluribus lasciuienti-
bus, & sine solicitudine existentibus. Vbi Beda: Beda in c.
Pulchrè dicit, reuelabitur, quia qui interim non 17. Lucæ.
apparens omnia videt, tunc apparens omnia iu-
dicabit, apparebit autem iudicaturus eo maximo
tempore, quo cunctos iudiciorum eius oblito huic
seculo conspexerit esse mācipatos, quia licet mun-
di terminus olim præfinito sit venturus in tempo-
re, frigente tamen circa finem charitate multo-
rum, tanta crebrescet humani generis iniquitas,
vt meritò debeat cum ipso, quem inhabitat orbe
deleri. Nam & nunc quidem innumeros adeo
comessationi & ebrietati, emptioni & venditio-
ni, cæterisque mundi rebus inhærere videmus, vt
palam districti iudicis iram eos prouocare non la-
teat. Sed tamen quod sine graui mœrore sapiens
quisque saltem cogitare non valet, peiora iam
iamque superuentura formidamus, quod enim de
vna quondam peccatrice gente delenda dictum
est, *necdum completa sunt peccata Amorrhæorum*, de Genes. 15.
tota proculdubio prauorum massa damnanda
constat esse sentiendum. Mysticè, secundum Be- Beda ibid.
dam Loth qui interpretatur declinans, est populus
electorum, qui dum in Sodomis, id est, inter repro-
bos vt aduena moratur, quantum valet eorum sce-
lera declinat. Exeunte autem Loth de Sodoma, pe-
rit, quia secundum Chrysost. Quandiu sunt homi- Chrys. hom.
nes fideles, stat iste mundus, & cùm sancti de mun- 1. operis
do deficiunt, est vtique casurus, sic etiam egredi- imperfect.
entibus Israëlitis de Ægypto, exterminatus est Æ-
gyptus. Hæc igitur prædicta audientes timeamus
actus nostros, & ab ocio ac lasciuiis ammodo ab-
stinentes, & de præteritis pœnitentiam agentes,
ad illam diem Domini nos sine cessatione præpa-
remus. Deinde post certitudinem temporis iudi-
cij, ostendit incertitudinem salutis iudicandorum,
ne quis de suo statu præsumat, vel se eleuet, quia
in omni statu erunt aliqui electi, & aliqui reprobi.
Tunc enim in illa nocte tribulationis, quia Anti-
christus hora tenebrarum est, & similiter est in
nocte mortis, *duo erunt in agro*, id est, in agricultu-
ra prælationis, qui præsunt Ecclesiis, & operantur in
Ecclesiæ ministerio tanquam in agro Dei, vt sur-
gat & proficiat messis huius agri dominici, *vnus
assumetur*, scilicet ad gloriam, vt prælatus bonus &
vtilis, *alter relinquetur*, ad pœnam, scilicet prælatus
malus & inutilis. Item *duæ erunt molentes in mola*,
id est, in exercitio actionis, quæ in modum molæ
voluitur solicitudinibus, & pertinet ad populos
qui

qui fœminarum nomine designantur, quia tanquam infirmi à præpositis reguntur, *vnus assumetur*, ad gloriam, scilicet iustus, *alter relinquetur ad pœnam*, scilicet iniustus. Item, *duo erunt in lecto*, id est, in quiete contemplationis, qui ocium & quietem eligunt, & neque negociis Ecclesiasticis, neque secularibus occupati, sed velut ad hæc infirmi secedunt ad ocium & quieti esse diligunt, non se magnis actionibus committentes, & quodammodo in stratu infirmitatis Deum rogantes, *vnus*, scilicet bonus, *assumetur*, ad salutem, *alter* scilicet malus relinquetur ad damnationem. In quolibet ergo istorum statuum ostenditur aliquos esse electos, & aliquos reprobos, in quolibet enim sunt boni & mali. Quia secundum Augustinum: In omni conditione, & gradu optimis mixta sunt pessima. Et qui boni fuerint assumentur ad gaudia æterna vbi est Christus, quia, *vbi est corpus*, id est, Dominus in corpore, scilicet Christus, qui est homo corporeus, & aquilarum, id est, animarum sanctarum præda, *ibi congregabuntur & aquilæ*, spirituales in corpore, scilicet sancti & electi, qui eius passionem humilitatemque imitando, tanquam de eius carne saturantur, quorum per resurrectionem, vt aquilæ iuuentus renouabitur, mali verò cum diabolo ad pœnam æternam relinquentur. Et ideo vt dicitur in Osea: *Consolatio abscondita est ab oculis meis, quoniam ipse inter fratres diuidet.* Cum ergo dicitur quòd de agro, & de mola, & de lecto vnus assumetur, & alter relinquetur, non de duobus hominibus dictum est, sed de duobus generibus affectionum. Nec alia videntur esse genera hominum, quibus constat Ecclesia, quàm ista tria habentia binas differentias, propter assumptionem & relictionem. Vnde Chrysostomus: Quando iusti quidem assumuntur, peccatores autem relinquuntur, omnes iusti in vno homine figurantur, & omnes peccatores in vno. Videat vnusquisque modo qualis sit, & talem se faciat quòd debeat assumi, & non relinqui, quia boni tantum assumentur, mali verò relinquentur. Hi autem tres ordines, quò ad saluandos, significantur per tres viros qui saluauerunt animas suas, & quos solus liberandos Ezechiel propheta prænunciat, scilicet Noë, qui significat statum prælatorum, per quos Ecclesia regitur, sicut per illum in aquis arca gubernata est, quæ figuram Ecclesiæ gestabat. Et Iob, per quem significatur status actiuorum, qui vxorem, & filios, & amplas terrenarum copias habuit, & curam domus propriæ exercuit. Et Daniel vir desideriorum, per quem significatur status contemplatiuorum, qui nuptias contempsit, & cœlibem vitam elegit, & in aula regia abstinentiæ deditus fuit. De clericis verò qui negocia secularia, & causas ciuiles tractant, dubitari potest, sub quo horum statuum comprehendi possint & debeant. Et quia vt dictum est suprà, incerta est dies Domini, & de die illa nemo hominum scit, & vt iam visum est, incertitudo est salutis in quocunque statu quis fuerit. Ideo ex præmissis concludit, ne torpeamus in peccatis dormitando, sed soliciti simus & vigilemus contra mortis incertitudinem, bonis operibus iugiter insistendo, dicens: *Vigilate ergo* & semper in solicitudine sitis, *quia nescitis qua hora*, vel in mane pueritiæ, vel in tertia iuuentutis, vel in sexta senectutis, vel in sero senij, *Dominus vester venturus sit*, ad iudicium particulare, in cuiuslibet morte, siue ad iudicium generale in resurrectione, ne cum venerit subitò & ex insperato, dormientes nos inueniat & imparatos. Vnde Ecclesiast. *Nescit homo finem suum, sed sicut piscis capitur hamo, & sicut auis comprehenditur laqueo, sic homo capitur in tempore malo.* Vnde & Bernard. Nihil morte certius, & nihil hora mortis incertius. Nam nescimus quomodo, aut quando, aut vbi moriemur, quoniam mors vbique expectat nos. Idcirco debemus esse parati, vt cùm corpus reuertetur ad terram, de qua sumptum est, spiritus redeat ad Deum, qui misit illum. Vnde etiam Gregorius: Nemo in huius vitæ itinere torpeat, ne in patria locum perdat. Quia enim adhuc hodie licet bene agere scimus, vtrum cras liceat ignoramus. Vnde & Chrysostomus. Qua ratione ab vnoquoque homine absconditus est dies mortis ipsius, videlicet vt semper benefaciat, semper mortem suam sperans, eadem ratione & ab omnibus hominibus absconditus est dies aduentus Christi, videlicet vt non vna generatio saluetur sciens aduentum eius, sed omnes, dum in singulis quibusque generationibus aduentus eius speratur. Hæc Chrysost. Quia ergo tempus iudicij & etiam mortis est incertum, ideo debemus semper esse parati ad ipsum expectandum, & semper esse in continua solicitudine ne improuisi inueniamur in morte. Vnde Bernard. contra negligentes se parare. Miser quare omni hora te non disponis? Cogita te mortuum, quem scis de necessitate moriturum, distingue qualiter oculi vertentur in capite, venæ rumpentur in corpore, & cor scindetur dolore. Hæc Bernardus. Habeamus igitur in memoria, quia mundus fallax, vita breuis, finis dubius, exitus horribilis, iudex terribilis, pœna interminabilis, & hæc semper nos terreant, & ad vigilandum inducant. Vnde Basilius: Semper ante oculos tuos versetur vltimus dies. Cùm diluculò serrexeris, ne ad vesperam te confidas peruenire. Et cùm quiescens lectulo membra tua composueris, de lucis non confidas aduentu, & facillimè poteris refrenari ab omnibus vitiis. Semper cor tuum cœlestia promissa meditetur, vt ipsa te ad virtutis viam prouocent. Esto nunc talis in operibus tuis, qualem te vis futurum postmodum. Hæc Basilius. Hæc itaque scientes, & illam diem semper suspectam habentes, faciamus nunc de nobisipsis iudicium, præoccupando faciem Domini in confessione & iustitia, perficiendo dignos fructus pœnitentiæ, vt Deum nobis propitium inueniamus & benignum. Vnde Bernardus: *Si nosmetipsos diiudicauerimus, non vtique iudicabimur.* Bonum iudicium quod me ab illo districto diuinoque iudicio subducit & abscondit, prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis, volo vultui iræ iudicatus præsentari, non iudicandus. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiuniis, cæterisque sanctæ laboribus disciplinæ. In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini seruum inutilem me reputabo, qui quod facere debui tantum feci, scrutabor ego vias meas, & studia mea, quò is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me, siue indiscussum inueniat. Neque enim iudicaturus est bis in idipsum. Vnde & Chrysostomus: In propriis peccatis non erubescamus homines, sed timeamus, vt oportet, Deum, qui & nunc videt quæ fiunt, & tunc punit eos qui non pœnitentiam hîc agunt. Qui enim verecundiam hominum inspicit nunc solum, Deo autem inspiciente non verecundatur agere

Osee. 13.
Chryſ. hom. 50. operis imperfect.
Ordines saluandorum tres, Noë,
Iob.
Daniel.
Clerici negociatores.
Eccles. 9.
Bernardus ad milites templi.
Chryſ. hom. 52. operis imperfect.
Timenda hora mortis & iudicij.
Bernardus serm. 26. in Cantica.
Basil. Orat. 3. de peccato.
Bernardus serm. 55. in Cantica.
Nahum 1. Chrysosto. suprà.

agere aliquod inconueniens, neque vult pœnitere & transmutari, in illo die vniuerſo orbe terrarum conſiderante exemplificatur. Omnia enim vt in imagine tunc ſtabunt ſecundum oculos noſtros, vt per ſe condemnatus vnuſquiſque ſit. De reliquo igitur, ſi non vult quis diuulgari, quæ ſua ſunt in illa die ſanet iam vulnera, inſtat enim de reliquo noxarum tempus. Simus ſemper parati, non ſemper horum poteſtatem habebimus. Quocirca hîc pœniteamus, vt ita propitium Deum inueniamus ſecundum futuram diem, & multa potiamur eius clementia. Hæc Chryſoſtomus.

ORATIO.

Domine Ieſu Chriſte, da mihi incertitudinem diei aduentus tui vigilando & bene operando præuenire, ne voluptatibus & vanitatibus vacans, ſubitò imparatus inueniar illa die, præſta mihi vt tunc inter electos tuos merear tua gratia connumerari, & cum ipſis ad gaudia æterna miſericorditer aſſumi, & ſic cum eiſdem electis & ſanctis tuis, quorum per reſurrectionem renouabitur vt aquilæ iuuentus, ego te miſerante, vbi tu in corpore glorioſo es congregatus, de tua ſatiari merear viſione, & exultans te iugiter laudare ſine fine. Amen.

De vigilia patrisfamilias, cuſtodientis contra furem domum ſuam.

CAPVT XLVI.

Matth. 24. Luc. 12. DEinde probat per exemplum, quòd vigilandum. Magis enim vigilandum eſt pro æternis, quàm pro temporalibus, ſed paterfamiliâs hora ſuſpecta de aduentu furis vigilaret pro corporalibus, ergo & nos omni hora (quia omnis hora eſt ſuſpecta) debemus vigilare pro ſpiritualibus, & ſemper eſſe ſoliciti, vt in morte inueniamur parati. Si ergo paterfamiliâs ſolicitus eſt de domo cuſtodienda, multo fortius nos debemus eſſe ſoliciti de vita æterna, ne perdamus eam, quod erit, ſi inueniamur per gratiæ carentiam. Secundum Chryſoſtomum. (Chryſoſt. homil. 78. in Matth.) Confudit hîc deſides, quia non tantum ſtudium faciunt pro anima quantum alij pro pecunia, qui fures expectant ne perdant, illi enim vigilant vt reſiſtant furi, hi autem non vigilant vt inueniantur parati. (*Deſidum & pigrorum increpatio. Fur.*) Exponitur autem hæc ſimilitudo, ſecundum Chryſoſtomum dupliciter. (Idem homil. 51. operis imperfect.) Primo modo vocat furem, diabolum, domum, mentem, quam ſi intrauerit per negligentiam ianitoris rationis, ſpoliat domum illam veſtimentis iuſtitiæ, auro ſapientiæ, argento innocentiæ. Domum ergo ſuam quis ſinit perfodi, cùm ſuggeſtioni conſentiens virtutibus ſpoliatur, & viribus læditur. Secundum hanc viam notantur tria de patrefamiliâs, videlicet ſcire, vigilare, & non ſinere. Debet ergo ſcire inſidias furis, id eſt, cognoſcere prudenter, vigilare ad ſui cuſtodiam, id eſt, cauere ſolerter, non ſinere, id eſt, reſiſtere fortiter, ne perfodiatur domus foſſorio diaboli, qui primò percutit ſuggeſtione, ſecundò fodit delectatione, tertiò perdit conſenſu, primum vix poteſt caueri, ſecundum magis, tertium maximè. Alio modo exponendo, vocat furem mortis diem, quia occultè, ſicut fur, domum, corpus, ianuam, os, & aures, feneſtras, oculos. Et eſt ſenſus: *Quia ſi ſciret paterfamilias, qua hora fur veniret*, id eſt, mors quæ fur dicitur, & meritò, vel propter improuiſum aduentum, & occultum introitum, vel propter ſcrutinium, & ſpoliationem rerum omnium, *vigilaret vtique*, ne moreretur in peccato & culpa, quia mors peccatorum peſſima, (Pſalm. 33.) *& non ſineret domum ſuam perfodi*, id eſt, cum violentia animam à corpore extrahi, ſed ſponte exire. Vnde Chryſoſtomus: (Idem ibid.) Quoniam animæ peccatrices in corpore quaſi in proprio domicilio delectantur, veniens cum ſententia Dei, Angelus mortis perfodit corpus, & animam violenter auellit ab eo. Animæ autem iuſtæ, quæ non delectantur in corpore, ſed quaſi in exilio ibi ſunt, veniente ſententia, non perfodiuntur nolentes, ſed vocantur gaudentes. Vnde & Gregorius: (Gregorius homil 13. in Euang.) Neſciente patrefamilias fur domum perfodit, quia dum à ſui cuſtodia ſpiritus dormit, improuiſa mors veniens carnis noſtræ habitaculum irrumpit, & eum quem Dominum domus dormientem inuenerit, necat, quia dum ventura damna ſpiritus minimè præuidet, hunc mors ad ſupplicium neſcientem trahit. Furi autem reſiſteret, ſi vigilaret, quia aduentum iudicis qui occultè animas rapit, præcauens, ei pœnitendo occurreret, ne impœnitens periret. Et iterum: Horam verò vltimam Dominus noſter idcirco nobis voluit eſſe incognitam, (*Hora vltima incertitudo.*) vt poſſit ſemper eſſe ſuſpecta, vt dum illam præuidere minimè poſſumus, ad illam ſine intermiſſione præparemur. Hæc Gregorius. Deinde concludit ex prædictis, & admonet nos vt parati ſimus, quia ſi tanta adhibetur diligentia pro cuſtodia rei paruæ, multomagis adhiberi debet pro cuſtodia animæ. Vnde dicit: *Ideo & vos eſtote parati*, ſine macula cordis, oris, & operis, *quia qua hora non putatis*, id eſt, inſperatè, *filius hominis venturus eſt*, ad iudicium particulare, in morte, vel ad iudicium generale, in mundi fine. Igitur quia neſcimus diem, vel horam illam vnam, quando occultè & furtim venturus ſit Dominus, vigilemus non vna die, vel vna hora, ſed ſemper omnibus diebus & horis, quaſi ſemper ſit venturus, ne in illa die & hora dormientes & imparati inueniamur. O quàm fœlix qui nouiſſima prouidet, qui ſibi à peccatis cauet, (*Nouiſſima prouidenda.*) qui ſeipſum non negligit, qui ſe omni tempore ad mortem præparat & diſponit, vt quandocunque mors venerit, paratum eum inueniat, gaudenterque ipſum recipiat, quaſi qui liberatoris ſui aduentum deſideratum expectat dicens cum Apoſtolo: *Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto.* (Philipp. 1.) Deinde generaliter ſubiungit, *quod autem vobis dico, omnibus*, ſcilicet præſentibus & futuris: tam rectoribus Eccleſiæ quàm ſubditis, *dico, vigilate*, per ſolicitudinem, quam ſibi quilibet impendere debet, vt commune omnium præceptum nouiſſimi per primos audiant. Vbi oſtendit quòd non loquebatur tantum diſcipulis, ſed pro omnibus fidelibus præſentibus & futuris. Quamuis enim dies ille non omnes inuenturus ſit in hac vita: tamen ad omnes quodammodo pertinet: videlicet, quia tunc vnicuique dies ille veniet, cùm venerit ei dies vt talis hinc exeat, qualis illo die iudicandus eſt. Talis enim præſentabitur iudicio, ſcilicet in parte electorum vel damnandorum: qualis in uenietur in morte, (*Qualis quiſque moritur, talis iudicabitur.*) quantum ad gratiam & meritum, vel culpam & demeritum. In quocunque ſtatu quemque inuenerit ſuus nouiſſimus dies, in eo comprehendet eum mundi nouiſſimus dies: (*Nouiſſimus dies.*) quoniam qualis in die iſto quiſque capitur & moritur: talis in die illo præſentabitur & iudicabitur. Vnde Auguſt. (Auguſtinus epiſt. 80.) Nemo quærat nouiſſimum diem quando futurus ſit. Sic vigilemus omnes bene viuendo ne nouiſſimus dies cuiuſcunque noſtrûm inueniat nos imparatos, & qualis quiſque hinc exierit ſuo nouiſſimo die, talis inueniatur in nouiſſimo ſeculi die,

die, & ideo vigilare debet animo omnis Christianus, ne imparatum eum inueniat Domini aduentus. Imparatum autem inueniet dies ille, quem imparatum inuenerit suæ vitæ huius vltimus dies. Vbi inueniemur, ibi iudicabimur. Hæc August. Qualem ergo Dominus in morte quemque inuenerit, talem illo die iudicabit, qui etiam in morte iudicium suum cognoscit. Vnusquisque enim Christianus in morte Christum videbit, & tunc cognoscet an de electis, vel damnatis sit. Vnde Lotharius, qui postmodum Innocentius tertius est dictus, in libro de miseria conditionis humanæ, sic ait: Videat ergo tam bonus quàm malus, antequam anima egrediatur à corpore, Christum in cruce positum. Malus videt Christum ad erubescentiam & confusionem, vt erubescat se non esse redemptum sanguine Christi sua culpa exigente. Vnde de malis dicitur: *Viderunt in quem pupugerunt*, quod intelligitur de aduentu Christi ad iudicium, & de aduentu ad diem mortis. Bonus verò videt ad exultationem. Vnde & Christus de Ioanne Euangelista, ait: *Si eum volo manere donec veniam*, ad obitum ipsius. Quatuor ergo leguntur aduentus Christi ad homines, duo scilicet visibiles, duo inuisibiles. Primus aduentus visibilis fuit in infirmitate corporis, scilicet in carne. Alius aduentus visibilis erit in maiestate Dei, scilicet ad iudicium. Primus aduentus inuisibilis fit in mente iusti per gratiam. Secundus aduentus inuisibilis est in obitu cuiusque fidelis. Vnde dicitur obitus, quia obuiam venit Christus. Hos quatuor aduentus repræsentat Ecclesia in quatuor dominicis de aduentu, non solum numero dierum, sed etiam ratione officiorum. Hæc Lotharius. Eia ergo aduocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte, & Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende, benignum. O clemens, ô pia, ô dulcis Maria. Postquam ergo Dominus in communi nos ad indefessam vigilantiæ curam admonuit, consequenter specialem rectoribus & principibus in expectatione & aduentu suo solicitudinem mandat, & quòd vigilandum sit, ostendit per secundum exemplum de seruo patris familiâs, qui solicitus est regere domum sibi commissam, non solum in præsentia Domini, sed etiam in absentia eius, vt sic veniens Dominus eum remuneret, si autem in contrariis actibus ipsum inueniat, æternaliter puniat. Vnde dicit: *Quis putas est fidelis*, intentione Domino, propter Dominum, seruiens: oues Christi non ad lucrum temporale, sed pro amore Christi pascens, *seruus*, id est, humilis affectione, non suam, sed Domini gloriam quærens, *& prudens*, in officij executione, qui subditorum capacitatem, vitam, & mores discutiat, *quem constituit Dominus*, qui scilicet sit vocatus à Deo, & ipse non se ingesserit, *super familiam suam*, regendam & pascendam *vt det illis*, non subtrahat negligenter, pigritia, vel occasione alia, nec vendat simoniacè nummo, scilicet cupiditatis terrenæ, vel laudis humanæ, det inquam, *in tempore opportuno*, scilicet necessitatis & tribulationis, id est, habita temporis opportunitate, non indiscretè, *tritici mensuram*, id est, cibum animæ & corporis, scilicet diuini verbi vel exempli, vel temporalis subsidij, electum ad vsum hominum, & mensuratum pro qualitate auditorum & indigentium. Quòd autem dicit quærendo, quis putas? non est ignorantis, nec signat hæc interrogatio impossibilitatem perficiendæ virtutis, sed difficultatem, & rei raritatem, rarus est enim talis, & difficilè est ista in vno inuenire, non autem impossibile. Vnde

Innocentius tertius lib. 3 de contemptu mundi.

Zachar. 12.

Ioann. 21.

Aduentus Christi ad homines quatuor.

Fidelis dispensator.

Theophilus. Sicut enim in dispensationibus facultatum, siue aliquis incautus sit fidelis Dominus existens, siue etiam prudens sit & infidelis, dispereunt res Domini, sic & in rebus diuinis opus est fidelitate & prudentia Duo ergo, secundum Chrysostomum, expetit ab huiusmodi seruo, scilicet fidelitatem, vt nihil quod Domini sui est, sibi proprium furando faciat, aut vane consumat, & prudentiam, vt ad id quod oportet, quæ data sunt dispenset. Debet autem familiam Domini pascere magis quàm se, & dare eis cibum triplicem prædictum, secundum mensuram, & capacitatem singulorum, & hoc in tempore, quia prædicatio neque debet esse assidua ne vilescat, neque nimis rara, ne subditi insolescant. Idem etiam panis esurienti quidem appetibilis est, satiato autem non multum vtilis. Prælatis ergo incumbit vigilare super se, & super gregem suum, & cuilibet fideli pro modulo suo. *Beatus enim ille seruus, quem Dominus*, in suo aduentu, & *cùm venerit*, in morte ipsius, quærens seruitij rationem, *inuenerit ita facientem*, id est, bona spiritualia & corporalia fideliter & prudenter, ac bene ministrantem, hoc est in actibus charitatis se exercentem, ac pro se & sibi commissis vigilantem, quia per talia meretur æternam beatitudinem. Nam, *super omnia bona sua*, id est, super omnia cœlestis regni gaudia, & in Dei gloriam vltra quam nihil melius est, *constituet eum*, quia in beatitudine æterna consequetur bonum infinitum, quod includit omnia bona, beatitudo enim est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Bona quippe præsentia sunt particularia, sed bona cœlestia sunt communia & perfecta, quia nunc ex parte cognoscimus, ex parte diligimus, sed tunc perfectè. Constituetur autem super omnia, non vt solus, sed vt præ cæteris possideat præmia, & gaudia æterna: tum pro sua vita, tum pro suæ gregis custodia. Nam secundum Chrysost. Ex propriis meritis habebit auream, & ex aliorum acquisitione aureolam: primum, quia bene vixit: secundum, quia alios bene viuere docuit. Vnde Apostolus: *Qui bene præsunt, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina*. Vnde dicit August. Quòd apud Deum nihil beatius Episcopi, vel presbyteri, aut diaconi officio, si eo modo militetur, quo noster Imperator iubet. Iste seruus de quo hîc dicitur, est quilibet Christianus, qui est dispensator Domini sui, quod tripliciter intelligi potest. Vno modo in dispensatione spiritualium, quod propriè pertinet ad Prælatos. Alio modo, in regimine temporalium, quod pertinet ad principes seculares & iudices. Tertio modo, in bono vsu gratiarum à Deo sibi collatarum, vt quando aliquis in quo ratio vires inferiores debito modo regit, vitam virtuosè peragit, & hoc pertinet ad omnes. Cùm ergo dicitur, quis putas est fidelis seruus, &c. potest responderi, hic est bonus Prælatus, vel bonus princeps & iudex, vel etiam bonus simplex Christianus, quia, vt dicitur in Ecclesiastico: Cuilibet mandauit Deus de proximo suo vt det illi cibum, id est, auxilium, in tempore necessitatis, ad quod quilibet prædictorum tenetur. Vnde Chrysost. Hæc autem non de pecuniis dicta sunt solum, sed & de sermone, & de virtute, & de pecuniis & de omni dispensatione quæ vnicuique commissa est, hæc & ad principes seculares aptabitur vtique parabola. Vnumquemque enim his quæ habet ad communem vtilitatem vti oportet, & si sapientiam habuerit, & si principatum, & si diuitias, & si aliquid aliud quodcunque, non ad nocumentum conseruorum, neque in perditionem suiipsius.

Chrysosto. homil. 78 in Matth.

Corona duplex.

I. Tim. 5.

Augustinus epist. 66.

Dispensatio Christiani.

Chrysosto. homil. 78. in Matth.

Hæc

Idem ibid. Hæc Chryfoft. Deinde fecundum Chryfoft. Non folum ab honore quo munerat bonos, fed etiam à pœna qua minatur malis, erudit auditorem, cum fubdit: Si autem feruus, id eft, homo malus, nihil cogitando de Domini aduentu in morte vel iudicio, & promittendo fibi longam vitam, dixerit in corde, id eft, præfumpferit, ac fi in corde fuo diceret, moram faciet Dominus meus venire, id eft, iudicium aut mors longe eft à me (hoc quippe dicunt illi qui non cogitant de morte) & cœperit, quantomagis fi perfeuerauerit, voluptatibus & illecebris, ac malis operibus & charitati contrariis occupari, & conferuos quos fouere & defendere debuit, percutere, fcilicet iniuriis laceffendo, vel prauo verbo & exemplo corrumpendo, & peccare faciendo, ficque cum fecuritate vixerit peruersè, veniet Dominus ferui illius, fcilicet in morte, vbi eft iudicium particulare, vel in extremo examine, vbi erit iudicium generale, in die qua non fperat, & hora qua
Matth 24. ignorat, *de die enim & hora illa nullus hominum fcit.*
Vitia Prælatorum fex. Et fic exprimit malorum Prælatorum, qui in hoc feruo intelliguntur, vitam & demeritum in fex, quæ funt propria eorum, fcilicet præfumptio, minorum oppreffio, gaftrimargia, luxuria, contemptus, & negligentia, & diuidet eum feparando animam à corpore in morte, & à confortio fanctorum in examine, ponétque partem eius duplicem, fcilicet corpus & animam, vel partem, id eft retributionem cum
Luca. 17. hypocritis, id eft falfis Chriftianis in agro, vel in mola, & in lecto derelictis, & cum infidelibus qui nec fidem habuerunt, feparando eum à beatis, & coniungendo eum damnatis, & potius dicit, cum hypocritis quam cum aliis, vt fimilitudo pœnæ refpondeat fimilitudini culpæ, hypocrita enim aliud eft, & aliud oftendit, fic qui in agro, vel in mola, feu in lecto erant, & idem facere, ac boni effe videbantur, fed exitus diuerfæ voluntatis apparet cùm derelinquuntur, & cum damnatis fociantur. Ecce malorum feruorum remuneratio, fcilicet æterna damna-
Chryf. hom. 51. operis imperfect. tio. Vbi Chryfoft. Diuidet eum de confortio Chriftianorum, vt neque cum fanctis glorificetur, neque cum his qui mediocriter deliquerunt, mediocriter puniatur. Et iunget eum hypocritis infidelibus, vt quorum imitatus eft mores, ipforum puniatur interitu. Quoniam facerdos quemadmodum fuper omnem populum glorificatur, fi bene fecerit, non folum propter fuam iuftitiam, fed & propter omnium, quia caufa eft ipfe iuftitiæ vniuerforum, ita & peccans fuper omnes punitur, non folum propter fuum peccatum, fed propter omnium, quia ipfe caufa fit omnium ad peccandum. Hæc Chryfoft. Deinde de pœna eorum fubdit, dicens: *Ibi erit fletus*, ex vehementia caloris, *& ftridor dentium*, ex
Iob. 24. vehementia frigorum. Vnde Iob: *Maledicta pars eius in terra, ad calorem nimium tranfeat ab aquis niuium.* De hac pœna fatius habes fupra eadem feria tertia, de non habente veftem nuptialem. Attende ergo hæc ô ferue male, & te emendare ftude, quia nunc eft tempus emendationis & laboris, poftea erit retributionis & mercedis.

ORATIO.

Domine Iefu Chrifte, da mihi inceffabiliter diem tranfitus mei, & diem iudicij cogitare, ac nouiffima prouidere, vt vigilè folicitè pro fpiritualibus, & æternis: mihi cauendo à peccatis, & infiftendo operibus bonis: méque ipfum non negligam fed omni tempore ad mortem me præparem, & difponam. Præfta Domine, vt mihi quotidiano actu prouideam & procurem confummationem & vt tota vita mea talis fit in conuerfatione, vt liber merear effe in fine: téque in morte vel iudicio venientem gaudenter recipere, & tecum fine fine gaudere. Amen.

De lumbis præcinctis, & lucernis ardentibus.

CAPVT XLVII.

ET quia ad vigilandum multipliciter Dominus monuit, confequenter quædam ad vigilandum nos præparantia, feu ad vigilantes pertinentia, defcribit: monens, vt *fint lumbi* noftri, tam mentis quàm carnis, *præcincti* cingulo caftitatis, *& lucernæ ardentes in manibus* & operibus noftris. Lumbi mentis funt voluntas, feu affectus, & intellectus: ex quibus procedunt cogitationes malæ, & defideria praua. Lumbi verò carnis funt, ex quibus prodeunt carnales concupifcentiæ, & opera impudica, & vtrique lumbi funt præcingendi, id eft coarctandi ab illicitis cogitationibus, & operibus. Cinctorium primorum eft, diuinæ legis meditatio affidua, quæ fit per ftudium facræ Scripturæ. Cinctorium fecundorum eft iuftitia, quæ fit per rigorem difciplinæ, & ita per primum fluxus cogitationum, & defideriorum inutilium reprimitur in mente, per fecundum fluxus concupifcentiarum carnalium, & operum reftringitur in carne. Lucernæ ardentes funt doctrinæ claræ & lucidæ, & exempla bona ex charitate, quæ debent effe in manibus noftris, vt impleamus opere. Lucernæ ergo, per bonorum fermonum & operum euidentiam, ardentes, per æternæ charitatis feruorem, & lucentes, per fanctæ conuerfationis fplendorem fint in manibus noftris, id eft, in operibus bonis, ficut Ioannes erat lucerna ardens & lucens. Vbi Gregorius: Lumbos præcingimus, cùm carnis luxuriam per continentiam coarctamus, lucernas ardentes in manibus tenemus, cùm per bona opera proximis noftris lucis exempla monftramus, Et Fulgentius: Iubens Dominus vt fint lumbi noftri præcincti, mandat vt mala defideria atque opera fugiamus, iubens vt fint noftræ lucernæ ardentes, monet vt bona diligamus & faciamus. Prius ergo præcinge lumbos, & tunc accende lucernam, prius declina à malo, & tunc fac bonum, prius quiefce agere peruersè, & tunc difce bene facere. Nam (vt ait Auguftinus) non nobis infert Deus bona fua, nifi mala auferat noftra, & intantum illa crefcunt, inquantum ifta minuuntur, nec illa perficientur, nifi ifta finiantur. Item monet vt tanquam fideles & prudentes, ac de noftra cuftodia foliciti & vigiles, Dominum à nuptiis in cœlo per copulationem Angelorum factis reuertentem, id eft, aduentum eius ad iudicium particulare in morte, vel generale in refurrectione, tum timore & amore expectemus, ficut antiqui patres expectabant eum venturum in carnem. Quem bene expectamus, dum in eius aduentum in omnibus nofmetipfos præparamus, *vt cùm venerit & pulfauerit, confeftim ei aperiamus*, & ipfum fufcipere parati fimus. Vbi Gregorius: Ad nuptias quidem Dominus abiit, cùm refurgens à mortuis, & afcendens in cœlum, fupernam fibi Angelorum multitudinem nouus homo copulauit. Qui tunc reuertitur, cùm nobis per iudicium manifeftatur. Venit quippe, cùm ad iudicium properat, pulfat verò, cùm iam per ægritudinis moleftias mortem effe vicinam defignat. Cui confeftim aperimus, fi hunc cum timore fufcipimus. Aperire etenim iudici pulfanti non vult, qui exire de corpore trepidat, & videre eum, quem contempfiffe fe meminit, iudicem formidat. Qui autem de fua fpe & opera-

tione

[Marginal notes, right column: Luca. 12. — Lumbi præcingendi. — Lucernæ ardentes. — Ioann. 5. — Gregorius homil. 13 in Euang. — Pfalm. 36. — Ifai. 1. — Gregorius homil. 13. in Euang. — Nuptiæ Domini.]

tione securus est, pulsanti confestim aperit, quia lætus iudicem sustinet, & cùm tempus propinquæ mortis agnouerit, de gloria resurrectionis hilarescit. Hæc Gregorius. Talis quippe potest dicere cum Apostolo: *Cupio dissolui, & esse cum Christo.*

Philipp. 2.

Qui eiusmodi est, omnibus huius mundi fœlicibus est fœlicior, & regalibus regalior. Vnde Anselmus: Hoc vnum dico, omnibus huius mundi præstare delitiis, honoribus, atque diuitiis: si ob conscientiæ serenitatem, fidei firmitatem spei certitudinem mortem non timeas. Quod ille poterit maximè experiri, qui aliquo tempore sub hac seruitute suspirans, ad liberioris conscientiæ auras euasit. Hæ sunt futuræ beatitudinis tuæ primitiæ salutares, vt morte superueniente naturalem horrorem fides superet, spes temperet, conscientia pura repellat. Hæc Anselmus. Sed hoc solis perfectis conuenit, nunquid ergo imperfecti, qui vitam habent in desiderio, & mortem in patientia, damnabuntur? Absit. Multi enim saluandi sunt in charitate imperfecta, qui scilicet ædificant lignum, fœnum, stipulam, & de corpore exire timent, propter cremabilia, quæ secum fuerunt. Sed quia Deum istis temporalibus, quibus adhærent, præponunt, de vita æterna certi sunt. Sed de his licèt sint saluandi, non loquitur hic, sed de perfectis qui vitam habent in patientia, & mortem in desiderio.

Vita in patientia. Mors in desiderio.

Deinde subiungit præmij & retributionis magnitudinem, quia vigilantibus promittit beatitudinem. *Beati enim serui illi*, in præsenti, beatitudine spei, & in futuro, beatitudine speciei, *quos cùm venerit Dominus*, in eorum morte, vel in extremo examine, *inuenerit vigilantes*, in statu gratiæ, & non dormientes, in statu culpæ. Vbi Gregorius,

Gregorius homil. 13. in Euang.

Vigilat, qui ad aspectum veri luminis, apertos mentis oculos tenet. Vigilat, qui seruat operando quod credit. Vigilat, qui à se corporis & negligentiæ tenebras repellit. Hæc Gregor. Sed veniens Dominus qui vigilantibus seruis exhibeat audiamus *Nam præcinget se*, id est, ad retributionem præparabit, *& faciet vigilantes discumbere*, id est, in æterna quiete refoueri & quiescere, vt edant super mensam suam in regno suo, *& transiens*, id est, de iudicio ad regnum rediens, *ministrabit illis*, quia suæ lucis illustratione, & diuinitatis comtemplatione fideles satiabit, quem enim in humanitate in iudicio cernemus, etiam in diuinitate post iudicium videbimus, *ministrabit illis*, lac humanitatis, & vinum deitatis, & manna dulcissimum, quod in cor hominis non ascendit.

Discubitus cœlestis.

Faciet itaque illos discumbere, quasi fessos refocillans, & ministrabit illis, spirituales delitias apponens. Vnde Dionysius:

Dionysius in epistola ad Titum.

Discubitum enim opinamur quietem à multis laboribus, & copiosam donationem omnium bonorum, hoc est enim quòd Iesus facit eos recumbere, dans eis perpetuam quietem, & distribuens eis bonorum multitudinem.

Moraliter. Pulsatio Domini.

Moraliter pulsat Dominus hominis animum, cùm eum inducit ad melius propositum, cui confestim aperit, per bonum consensum, & sequentem effectum, & tali seruo ministrat Dominus gratiam in præsenti, & gloriam in futuro. Delectatur quippe Dominus esse cum hominibus, ideo quærit, vbi mansionem apud eos inueniat. Pulsat ergo ad ostia cordium multipliciter, vt si pro vno non, aperiatur ei saltem pro altero. Pulsat per doctorum verba, per bonorum exempla, per collata beneficia, per illata flagella, per promissiones præmiorum, per minas tormentorum, per passiones suas & sanctorum, quidam autem sunt qui pulsanti Domino respondere nolunt. Quidam humiliter respondent, sed tamen eum abire faciunt, quidam aperiunt, sed diu apud se quiescere eum non permittunt. Quidam licet aperiant, & eum recipiant, tamen superuenientibus aliis hospitibus, eum quasi pauperem eiiciunt, aut quia domus plena est vtensilibus, non inuenit vbi caput reclinet. Quidam autem Dominum pulsantem recipiunt, & alios hospites excludunt, & insuper ei delectabilem præparant mansionem, vt à nullo inquietetur, & illi multa bona, per talem hospitem consequuntur. Primi sunt, qui ita sunt duri, vt ad nullam prædicationem, vel beneficium cor eorum valeat aliqualiter molliri. Secundi sunt, qui se peccatores humiliter confitentur, sed adhuc non habent voluntatem deserendi peccata. Tertij sunt, qui in aliquo se emendant, & in aliquo non, vt qui vsuras & res alienas amplius accipere nolunt, sed acceptas refundere recusant. Quarti sunt, qui pro tempore compunguntur vel se emendant, sed citò recidiuant, vt faciunt qui aliis hospitibus superuenientibus, pauperes hospites eiiciunt. Hospites superuenientes, sunt delectationes carnis, mundi, & huiusmodi, varia vtensilia, sunt occupationes superfluæ, quæ cordis libertatem angustant, & Spiritum sanctum extinguunt. Sed vt dicitur, turpius eiicitur, quàm non admittitur hospes. Quinti & vltimi sunt, qui bona inchoant, & ad finem proficiendo perducunt. Apud istos mansiones Dominus facit, & eos valde diligit.

Hospites.

In nocte ergo huius seculi, semper debemus vigilare, & contra hostes soliciti esse, ac expectare iudicem, & Dominum omnibus in qualibet ætate paratis lucem perpetuam ministraturum. Et ideo si in prima vigilia & ætate negligentes fuimus, nec sic desperare, & à bono opere cessare debemus. Nam longanimitatis suæ patientiam, insinuans Dominus, subdit: *Et si venerit in secunda vigilia*, & ætate, *& si in tertia vigilia* & ætate venerit in morte, vel iudicio, *& ita inuenerit*, eos, scilicet vigilantes, & in bono perseuerantes, *beati sunt serui illi*, nunc in spe, & postea in re.

Vigiliæ tres.

Vbi Gregorius. Prima vigilia primæuum tempus est vitæ nostræ, id est, pueritiá. Secunda, adolescentia vel iuuentus Tertia autem senectus accipitur.

Gregorius homil. 13. in Euang.

Qui ergo vigilare in prima vigilia noluit, custodiat, vel secundam, & qui in secunda noluit, tertiæ vigiliæ remedia non omittat, vt qui conuerti in pueritia neglexit, saltem in tempore iuuentutis, vel in senectute resipiscat. Sed, vt ait idem Gregorius: Nemo hanc longanimitatem Dei negligat, quia tanto districtiorem iustitiam in iudicio exiget, quanto longiorem patientiam ante iudicium prorogauit. Vnde Alcuinus: Satis est alienus à fide, qui ad agendam pœnitentiam tempus senectutis expectat, timendum est enim ne dum expectat misericordiam, incidat in iudicium. Sed heu hodie homines florem iuuentutis in vanis consumunt, & fecem senectutis in agendo pœnitentiam vix expendunt. Vnde Seneca de talibus loquens, sic ait: Quemadmodum ex amphora primum quod est syncerissimum effluit, grauissimum quoque turbidumque subsidet, sic in ætate nostra quod est optimum in primo est, idque exhauriri in aliis potius patimur, vt nobis fecem seruemus.

Seneca epist. 108.

Vigilias hîc vocat à similitudine excubantium in nocte, quia in huius mundi nocte semper debemus solliciti lucem venturam, id est, aduentum iudicis expectare, quia nescimus quando Dominus veniet. an mane, id est, in iuuentute, an gallicantu, id est, in virili ætate, an media nocte, id est, in senectute, an sero, id est, in senio. Et quia in quolibet horum statuum aliqui moriuntur, & Domini aduentus est nobis incertus, ideo in

in quolibet ſtatu, & omnibus ætatibus vigilare debemus, & parati eſſe per iuſtitiam ad recipiendum mortem, vt in morte Dominum venientem recipiamus per bonam voluntatem. Et ne quis confidat de ſtatus dignitate, aut ſcientiæ claritate, ſi malè ſeruierit, ſubiungit quòd, *ſeruus*, vt non ſit diſcretio in genere, *qui cognouit voluntatem Domini*, bonam, & ad implendum obligantem, *& non ſe præparat*, ad bonum, *nec facit eius voluntatem*, ipſam in opere adimplendo, & etiam in opere potiſſimo, ac magis beneplacito Domino, *plagis vapulabit*, id eſt, punietur *multis*, quia peccauit in multis, & quia contempſit non faciendo quod faciendum ſciebat, talis enim non ex ignorantia, ſed ex certa ſcientia peccat, & ſcienter peccans magis Dominum contemnit, & plus offendit, ac viuus in infernum deſcendit. Ecce quòd ſcientia aggrauat culpam. Vnde Gregorius: Vbi donum maioris ſcientiæ, ibi tranſgreſſor maiori ſubiacet culpæ. Et Chryſoſtomus: Leuior culpa eſt, veritatem non apprehendere, quàm contemnere apprehenſam. Non enim ſimiliter in omnibus omnia iudicantur, ſed maior cognitio fit maioris pœnæ occaſio. Vnde ſacerdos eadem peccans cum populo, multo grauiora patietur. *Seruus autem qui non cognouit*, ſcilicet voluntatem domini, ſed ſcire potuit, ſi negligens non fuiſſet, *& fecit* peccata *digna plagis*, & punitione, *vapulabit paucis* & minus punietur cæteris paribus, quàm qui ſcienter peccat, & ex certa malitia, quia talis peccat ex ignorantia, quæ diminuit de peccato, niſi fuerit affectata, ſicut cùm aliquis vult ignorare illud, quod tenetur facere vel vitare, vt licentius poſſit peccare. Ex magna enim libidine peccandi prouenit, cùm aliquis vult illud ignorare, cuius ſcientia poſſet eum à peccato impedire, vel retrahere, multi quidem æſtimantes ſe minus vapulaturos, ſi neſciant quid operari debeant, auertunt aurem, ne verbum Dei, & veritatem audiant vel intelligant, ſed cùm poſſent ſcire, ſi ſtudium vellent adhibere, non vt neſcientes, ſed vt contemptores iudicabuntur, quia non cognoſcere dicendus eſt, qui apprehendere vult, ſed non valet. In talium perſona dicitur in Iob, qui dixerunt Deo, *Recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus.* Vnde Beda: Multi hanc ſententiam malè intelligentes nolunt ſcire quid faciant, & quaſi minus ſe vapulaturos æſtimant, ſi neſciant quid operari debuerant. Sed aliud eſt neſciſſe, aliud eſt ſcire noluiſſe, neſcit namque, qui apprehendere volet, & non valet, qui autem vt neſciat, autem à voce veritatis auertit, iſte non neſciens, ſed contemptor dicitur. Vnde & Chryſoſtomus. Non eſt eis excuſatio condemnationis ignorantia veritatis, quibus fuit inueniendi facilitas, ſi fuiſſet quærendi facultas, nam veritas, ſalus, & vita cognoſcentium ſe magis debet quæri, quam quærere. Vnde etiam Bernardus, Multa ſcienda neſciuntur, aut ſciendi incuria, aut diſcendi deſidia, aut verecundia inquirendi, & quidem huiuſmodi ignorantia non habet excuſationem. Et iterum: Fruſtra ſibi de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur, qui vt liberius peccent, libenter vel ignorant, vel infirmantur. Hæc Bernardus. Sed pauci per ignorantiam excuſantur, quia, vt ait Leo Papa, Intonante quotidie auribus noſtris eloquio Dei, omnis homo quid diuinæ iuſtitiæ placeat, ſcire conuincitur. Vnde & Beda: Nemo igitur ex eo quòd dictum eſt, ſeruum neſcientem voluntatem domini vapulare plagis paucis, interpretandum de remedio neſciendi præſumat, qui (vt alia taceam) ex eo ipſo quòd homo eſt, nec mala quæ caueat, nec bona poteſt ignorare quæ appetat. Vt autem hîc dicit gloſſa, Inter omnes pœnas mitiſſima eſt eorum, qui præter originale peccatum nullum addiderunt, minor poſtea eorum qui ex ignorantia peccauerunt, poſtea eorum qui ex infirmitate, tamen ſcienter, poſtea eorum qui ex malitia. Et nota quòd licet grauius ſit peccare ex certa ſcientia, periculoſius tamen eſt peccare ex ignorantia. Deinde reddit cauſam iam dictorum, quia ab, *omni cui plus datur*, & cui plus committitur de gratiis, plus exigetur & quæretur in hoc tempore, vt non ſolum ſibi, ſed etiam aliis proficere conetur, & in die iudicij quando de omnibus commiſſis ratio exigetur. Quanto enim Dominus plura dona, & bona homini confert, tanto magis, & maiore contemptu Dominum offendit cùm peccat, & ideo magis punietur, quia potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior inſtat cruciatus. Et ergo meritò cognoſcens plus, & non cognoſcens minus vapulabit, quia iſti plus, illi minus eſt commiſſum, hoc ſpecialiter poteſt intelligi de his quæ data ſunt prælatis ad regimen aliorum, vel generaliter de his quæ data ſunt vnicuique ad regimen proprium, & hoc ſiue ſint bona naturæ, ſiue fortunæ, ſiue gratiæ. Vnde Beda, Multum ſæpe datur etiam quibuſdam priuatis, quibus etiam cognitio dominicæ voluntatis, & exequendi quæ cognoſcunt, facultas impeditur, multum autem commendatur illi cui cum ſua ſalute dominici quoque gregis paſcendi cura committitur, maiori ergo gratia donaros, ſi deliquerint, maior vindicta ſequetur. Vnde & Chryſoſt. Quanto enim maius aliquis beneficium accipit, tanto magis eſt obnoxius pœnæ ingratus exiſtens, & neque honore melior effectus, propter hoc vtique & diuites pauperibus magis puniuntur, mali exiſtentes, quoniam neque in copioſitate facti ſunt manſueti. Hæc Chryſoſtomus. Et non tantum reddemus rationem, de his quæ accepimus, ſed etiam de his quæ accipere potuimus, ſi per nos non ſtetiſſet, quod intelligentes & deſides valde terrere deberet.

> Gregorius homil. 13. in Euang. Chryſoſt. homil. 27. in Matth.
> *Ignorantia affectata non excuſat.*
> Iob. 21. Beda in c. 12. Lucæ.
> Chryſoſt. homil. de Zachæo.
> Bernardus epiſt. 77.
> Beda in c. 12. Lucæ.
> *Ex ignorantia peccatur periculoſius.*
> Sapient. 6.
> Beda in c. 12. Lucæ.

ORATIO.

Domine Ieſu Chriſte, qui iuſſiſti & lumbos reſtringere, & lucernas ardentes tenere, tu ipſe lumbos noſtros præcinge, vt nulla nobis dominetur iniquitas, & ad nullum declinemus peccatum. Lucernas noſtras tu ipſe fac ardere, ardenteſque cuſtodi, vt non refrigeſcat noſtra charitas, ſed ſemper ad tuam iuſtitiam faciendam omnis noſtra cogitatio, locutio, & operatio dirigatur. Fac me Domine vigilanter & ſolicitè aduentum tuum expectare, vt lætus te ſuſcipiens ad gaudia æterna valeam, te miſerante, peruenire. Amen.

De decem virginibus.

CAPVT XLVIII.

Poſtquam Dominus oſtendit quædam antecedentia iudicium, & monuit ad vigilandum: conſequenter deſcribit ipſum iudicium. Et quia vniuerſitas iudicanda diſtinguitur in tres ſtatus, ſcilicet actiuorum, contemplatiuorum, & prælatorum: ideo tres ponit parabolas ad iſtas tres pertinentes. Prima eſt de decem virginibus, & pertinet ſpecialiter ad contemplatiuos: virginitas enim vitam contemplatiuam ſignificat, quia caſtitas mentem à carnalibus eleuat, & ſic ad contemplationem veritatis diſponit: numerus autem denarius vniuerſitatem contemplatiuorum

> Matth. 25.
> *Status tres iudicandorum.*

rum

rum significat, quia numeri solum vsque ad decem procedunt, vel decem propter operum legis obseruantiam. Nihilominus tamen ad omne genus hominum potest hæc parabola referri. Et primò circa vitam contemplantium, & consequenter etiam aliorum ponitur meritum & demeritum. Secundò, examinationis iudicium. Optat quippe Dominus vt nos, cùm venerit, inueniat præparatos, & cum eo ianuam cœlestis regni intremus, & ne excludamur improuidentia fatuitatis, & claudatur ianua sponsi cœlestis, vnde vigilare oportet, quia nescimus quando sponsus veniet. Et cur sit opus vigilare, docet, & ad hoc parabolam de decem virginibus inducit. *Simile est regnum cœlorum*, id est, præsens Ecclesia militans specialiter, quantum ad statum contemplantium, & nihilominus quantum ad statum aliorum, *decem virginibus*, continentibus, quarum, *quinque erant fatuæ*, quia vanitati quinque sensuum seruierunt, & opera sua bona de genere, non ad finem debitum ordinantes, propriam gloriam, & fauorem, seu laudem hominum, vel quæstum principaliter in eis intenderunt, *& quinque prudentes*, quia veritati pro æternis seruierunt, & opera sua bona ad finem debitum, scilicet ad gloriam Dei principaliter, & ad perfectionem sui, & ad ædificationem proximi, consequenter ordinauerunt. His rectè Ecclesia similis perhibetur, quia in ea boni & religiosè, & mali superstitiosè conuiuentes permixtim continentur, qui per quinque prudentes, & per quinque fatuas virgines, per quinque partitam sensuum continentiam à carnis illecebris, & voluptatibus significantes, intelliguntur. Quicunque enim opera sua bona pro vana gloria, vel quæstu faciunt, fatui quidem sunt, etsi prudentes esse videantur. Inde enim & virgines dicuntur, quia bona operantur, & boni ab hominibus videntur. Sunt enim in actione virgines, & intentione corrupti, quia bona quæ agunt, non casta & syncera intentione faciunt, & meritò dicuntur virgines fatuæ, quia bonum opus de genere perdunt, propter defectum intentionis rectæ, magna quippe fatuitas est difficilia & ardua aggredi, & sustinere sine fructu & vtilitate. Magna enim fatuitas est ieiunare, vigilare, carnem affligere, orare, & similia facere, & nullam aliam mercedem, nisi vanam gloriam expectare. De talibus enim Dominus ait, *Receperunt mercedem suam.* Prudentes verò totam intentionem ad Deum referunt, & pro operibus suis à Deo, cui soli placere cupiunt, mercedem recipiunt, prudentia quippe magna est, ex modicis magna, & ex temporalibus acquirere sempiterna. Et in his diuiditur totus mundus, & tota fidelium multitudo, quia, vt dicit Hieron. Sancta Ecclesia virgines prudentes habet, pro Deo bene operantes, & fatuas, vana gloria laborantes. videat ergo vnusquisque vt bonum opus bene, & bona intentione, faciat, quia non bonum facere, sed bene facere laudabile est, non enim verbis meremur, sed aduerbiis, id est, non in eo quod aliquid facimus, sed in eo quod benefacimus. Hæc Hieron. *Omnes verò accipientes lampades suas*, id est, opera bona de genere boni, *exierunt obuiam sponso & sponsæ*, ad hoc enim debet ordinari exercitium vitæ nostræ, vt homo possit securè & decenter Christo ad iudicium venienti obuiare. *Sed quinque fatuæ acceptis lampadibus*, id est, operibus suis, *non sumpserunt oleum secum*, id est, non habuerunt spirituale gaudium, quod oritur ex operibus bonis, propter Deum factis, & hoc propter defectum rectæ intentionis. Vt enim dicit August. Qui non propterea gaudet, quia, *intrinsecus*, Deo placet, non habet

Virginibus similis Ecclesia.

Matth. 6.

Virgines duplices.

Augustinus serm. 22. de verbis Domini.

oleum secum, *prudentes verò acceperunt oleum in vasis suis*, id est, intra conscientias, *cum lampadibus*, id est, cum bonis operibus. Hoc est, vt dicit August. Lætitiam bonorum operum in corde atque conscientia posuerunt, quia propter rectitudinem intentionis gaudent in Domino de suis operibus bonis. Dicitur autem gaudium istud oleum, quia nutrit & fouet charitatis ignem. Ex hoc enim quòd aliquis delectatur in opere, fortius & melius operatur, & per consequens disponitur, vt ei maior charitas infundatur. Omnes quippe virgines tam fatuæ, quàm prudentes acceperunt oleum in vasis cum lampadibus, fatuæ autem solum in lampadibus, non in vasis, ita quod vasa habuerunt vacua; sic in Ecclesia quidam accipiunt oleum in lampadibus, quasi videantur ab hominibus boni, interius autem sunt bonitate vacui & mali. *Moram autem faciente sponso*, id est, Christo differente iudicium, scilicet donec impleatur numerus electorum, *dormitaverunt omnes*, quantum ad languorem corporis, *& dormierunt*, quantum ad somnum mortis, vel dormitauerunt per inertiam & negligentiam. Vnde Chrysostomus. Tardante consummatione seculi, non solum peccatores, sed iusti & spirituales ad negligentiam sunt deuoluendi, & ad carnalia delectamenta transituri, vt impleatur illud Psalm. *Saluum me fac Deus, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum.* Et bene comparatur mors somno quia à morte erit ad vitam excitatio. Deinde ponitur examinationis iudicium circa prædicta opera contemplantium, & aliorum, cùm dicitur, *media autem nocte*, id est, subitò, nullo sciente aut sperante, quia dies Domini sicut fur ita in nocte veniet, nam quia tempus iudicij est nobis occultum, ideo signatur per mediam noctem, quia illa quæ fiunt nocte media, sunt hominibns occulta, *clamor factus est*, tubantium Angelorum, excitans mortuos & conuocans ad iudicium. O quantus clamor, quia non erit anima ita altè in cœlo, nec ita profundè in inferno, nec corpus in sepulchro, quin audiat hunc clamorem, & contremiscat. Ad literam, media nocte (secundum quosdam) fiet iudicium, qua Angelus Ægyptum deuastauit, & Dominus infernum spoliauit, eademque hora electos suos de hoc mundo liberabit, sed secundum alios, de die celebrandum dicitur, quia nox illa sicut dies illuminabitur. *Tunc surrexerunt omnes illæ virgines* fatuæ & prudentes, quia omnes, scilicet boni & mali resurgent, vt in iudicio appareant, *& ornauerunt lampades suas*, id est, aptauerunt rationes operum suorum reddendas, cogitando & numerando apud se opera sua, pro quibus expectabant remunerationem, iste enim ornatus non est aliud nisi recursus ad mentem, cogitando de iustitia operum suorum & bonitate circumstantiarum, ac reddenda ratione eorum, hoc enim commune est fatuis & prudentibus, sed in fatuis est vana fiducia, in prudentibus vera. Ad veritatem quippe ornatus lampadis tria exiguntur, videlicet claritas vitri, in quo significatur puritas quò ad seipsum, plenitudo olei, in quo misericordia ad proximum, inflammatio ignis, in quo fides cum dilectione ad Deum, quæ omnia in prudentibus sunt, & in fatuis deficiunt. Sed fatuæ sua fiducia deceptæ dicunt sapientibus, *date nobis de oleo vestro*, quasi dicerent, Iustitia vestra sufficiens est vos glorificare, & nos excusare, excusetis ergo nos, vel feratis testimonium de operibus nostris quæ vidistis, quia continentes & fideles, *quia lampades nostræ extinguuntur*, id est opera nostra quæ videbantur nobis lucere, & clara hominibus

Idem. ibid.

Chrys. hom. 52. operis imperfect.

Psalm. 11.

Clamor ad iudicium.

Resurrectio omnium.

Lampadis ornatus.

hominibus foris apparere, in aduentu iudicis intus obscurantur, quia oleo veræ gloriæ, & intentionis rectæ priuantur. Nam secundum August.

Augustinus serm. 22. de verbis Domini.

Quorum facta aliena laude fulciuntur, eadem subtracta deficiunt. *Responderunt prudentes, dicentes: Ne fortè non sufficiat nobis & vobis.* Ista petitio vana, & responsio negatiua, signant quòd nullus tunc ad alium quantumcunque iustum poterit pro auxilio habendo accurrere, nec aliquis quantumcunque iustus poterit alium iuuare, sed vix sibi soli sufficit sua iustitia, vnde August. Vnusquisque pro se rationem reddet, nec alieno testimonio quisque adiuuabitur apud Deum, & vix sibi quisque sufficit vt ei testimonium perhibeat conscientia sua. Vnde & Hieron. Hoc non de auaritia, sed de timore dicunt, quia vnusquisque de operibus suis mercedem accipiet, nec possunt in die iudicij aliorum virtutes, aliorum vitia subleuare, *ite potius ad vendentes & emite vobis,* quasi dicerent, secundum August. crimen eorum commemorando, videamus nunc quòd vos adiuuent qui vobis laudes vendere consueuerunt, & vos in errorem inducere, vt non coram Deo, sed ab hominibus gloriam quæreretis. Exprobratio est fatuitatis præteritæ, in hoc quòd bona opera de genere, degerunt pro fauore laudis humanæ, quia venditores, sunt adulatores, quasi dicerent eis: Considerate quid valuit vobis, pro tali fauore continenter viuere. *Dum autem irent emere,* tropicè loquitur, id est, si adhuc viuerent & inuenirent, irent emere, in quo implicatur quòd remanet affectus & habitus vanitatis præteritæ, id est, secundum August. dum inclinarent se in ea quæ foris sunt, & solita gaudia requirerent, *venit sponsus,* scilicet ille, qui iudicat, id est, Christus, vt remunerationem bonorum faciat, *& quæ,* per opera charitate formata, paratæ erant, scilicet prudentes virgines, quibus (secundum August.) bonum testimonium coram Deo conscientia perhibebat, intrauerunt cum eo ad nuptias, scilicet ad cœlestis regni gloriam, & fatuis exclusis, & ad pœnam relictis, *clausa est ianua,* id est, aditus ad regnum cœlorum, qui non est alicui possibilis post iudicium. Ianua inquam triplex est, scilicet misericordiæ, ad indulgendum, quæ modo omnibus aperitur, gratiæ, ad merendum, quæ modo omnibus offertur, gloriæ, ad intrandum, quæ modo omnibus pœnitentibus referatur, ergo clausa est exclusis reprobis, inclusis electis, operibus consummatis. Non enim, vt ait August. post iudicium patet precum aut meritorum locus. Vnde & Chrysost. ita est terribile illud iudicium, vt nec innocentia sibi confidat. Tantus timor erit omnium, etiam sanctorum, vt nemo speret se iustum inueniendum, sed adhuc timeat ne forte reus existat. Quomodo ergo pro peccatoribus tunc intercedant sancti, cùm timeant ipsi de se? Nam sicut tempus misericordiæ iudicium non recipit, sic & tempus iudicij misericordiam non recipit, vbi autem locum misericordia non habet, nec intercessio valet. Vbi etiam Gregor. O si sapere in cordis palato possit, quid admirationis habet quod dicitur, *venit sponsus,* quid dulcedinis, *intrauerunt cum eo ad nuptias,* quid amaritudinis, *& clausa est ianua?* Tunc regni ianua lugentibus clauditur, quæ modo quotidie pœnitentibus aperitur. quia nequaquam tunc veniam inuenit, qui modo tempus veniæ apertum perdit. Ibi à Domino non potest mereri quod petit, qui hîc noluit audire quod iussit. Hæc Gregorius. *Nouissimè,* per nimis tardam & infructuosam pœnitentiam, *veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine Domine aperi nobis,* per hoc quòd vocant eum Dominum, significatur quòd crediderunt in Christum. Vnde Hieron. Egregia quidem in Domini appellatione confessio, idemque repetitum indicium fidei est. Sed quid prodest voce inuocare si operibus neges? non humanis verbis hæc aguntur, sed conscientiæ sibi loquuntur. Et quia fides eorum fuit informis, & secundum August. magna eius seueritas post iudicium, cuius ante iudicium ineffabilis misericordia prærogata est, ideo *respondens ait: Amen dico vobis, nescio vos,* id est, non cognosco, scilicet notitia approbationis, qua soli electi à Deo cognoscuntur, quasi diceret. Ideo vos desero, quia vitæ meritum in vobis non cognosco. Nescit eas & repellit, quia secundum August. non intrant in gaudium eius, qui non coram Deo, sed vt placerent hominibus, visi sunt aliqui secundum præcepta eius operari. In fine autem intentam conclusionem infert ad nostram instructionem, dicens: *Vigilate itaque,* ad habendum fidem charitate formatam, & vos ad mortem & iudicium sollicitè parando, antequam veniat sponsus vos ad hoc subitò vocando, *quia nescitis diem neque horam,* mortis vel iudicij, sed de vtroque incerti estis. Ecce quò parabola tendit, vt quia ignoramus diem iudicij, & etiam mortis nostræ dubiæ, solicitè testimonium bonæ conscientiæ nobis præparemus, ne si iudex nos inueniat imparatos, cum fatuis virginibus foris remaneamus. Singulorum enim discutientur actus, accusante vel excusante conscientia vnumquenque. Vnde Hieron. Ex hoc autem quòd infert, vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam, intelliguntur vniuersa quæ dicta sunt esse præmissa, vt quia ignoramus iudicij diem, soliciti nobis lumen bonorum operum præparemus, vigilia enim opus est mentis, ante mortem corporis. Vt autem dicit August. Non solum illius vltimi temporis, quo venturus est sponsus, sed & suæ quisque dormitionis diem & horam nescit. Quisquis autem paratus est vsque ad mortem (quæ omnibus debetur) paratus inuenietur etiam cùm illa vox media nocte sonuerit, qua omnes euigilaturi sumus. Itaque, vt dicit Chrysost. reuocemus ad memoriam exemplum, quod de virginibus refertur, quæ exclusæ sunt à thalamo sponsi, propter olei defectum. Ponamus nosmetipsos in illis quæ excluduntur, & inde quis dolor, quæ pœna sit, si cogitemus posse etiam nos eadem pati cùm negligimus. Est ne aliquis ita lapideus qui hoc exemplo non moueatur, & timeat ne similia incurrat? Hæc Chrysost. Igitur vigilemus, & opera lucis agentes in vigilia huius vitæ ornemus lampades nostras & opera, vt habentes oleum ac gloriam & gaudium in conscientiis nostris, præparati intremus cum sponso ad nuptias regni cœlestis. Vnde dicit hîc Chrysost. Quòd Iudæi exituri de Ægypto expediti & præcincti agnum iussi sunt manducare, & ad eundem parati: ostendentes nobis quoniam quicunque nostri agni Eucharistiam manducant: ita debent esse expediti, quasi quotidie exituri de mundo. Ad hoc ergo tendit parabola vt ad futura oculos cordis aperiamus, mala euadamus, deferendo culpam, bona promereamur, sectando iustitiam, & cum omni diligentia quotidie expectemus Domini aduentum, cuius nescimus diem neque horam. Vbi Gregor. Quia post peccata Deus pœnitentiam suscipit, si sciret quisque de præsenti seculo quo tempore exiet, aliud tempus voluptatibus atque aliud pœnitentiæ aptare potuisset. Sed qui pœnitenti veniam spondet, peccanti diem crastinum non promisit. Semper ergo extremum diem debemus metuere, quem nunquem possumus præuidere.

Marginalia: In iudicio non erit patrocinium. — Idem ibid. — Hieron. in c. 25. Matt. — Augustinus serm. 22. de verbis Domini. — Idem ibid. — Virginum prudentia. — Idem ibid. — Idem ibid. — Chrysost. — Timor omnium in iudicio, vbi nulla intercessio. — Gregorius homil. 12. in Euang. — Hieron. in c. 25. Matt. — Augustinus serm. 22. de verbis Domini. — Idem ibid. — Hieron in c. 25. Matt. — Augustinus serm. 22. de verbis Domini. — Chrys. hom. 52. operis imperfect. — Idem ibid. — Exodi 12. & 13. — Parabolæ scopus. — Gregorius homil. 12. in Euang.

dere. Illa hora est nostri exitus semper intuenda, ista redemptoris admonitio ante mentis oculos est semper ponenda, qua ait, vigilate quia nescitis diem neque horam. Hæc Gregor. Illi ergo qui expectant vt in vltima hora conuertantur, falli possunt, qui verò in bono perseuerant, falli non possunt. Omnis enim homo in eo iudicabitur, in quo inuenitur, &c. ergo nunquam nisi in bono iudicantur, qui semper in bono inueniuntur. Igitur, vt ait Richar. debet anima perfecta, & assiduè summorum contemplationi dedita omni hora peregrinationis suæ terminum & ergastuli huius egressum, cum suo desiderio expectare, & ad illud diuinæ contemplationis spectaculum, quod in futura vita speramus, animum suum suspendere, & in eiusmodi expectatione vehementi desiderio anhelare. vt id quod interim videt per speculum, & in ænigmate, mereatur facie ad faciem videre.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, sponse bone: da mihi cum prudentibus virginibus bona opera, & intentione recta facere, ac in eis vigilanter perseuerare, vt paratus inuentus, ad nuptias tuas valeam gaudenter intrare. Peto Domine vt notum facias mihi finem meum antequam veniat, & ne me antè finiri sinas quàm peccata mea dimittas, vt in hora exitus mei vltio diuina super me non veniat, & potestas tenebrarum mihi non occurrat, nec noceat, sed talem me dies examinationis reddat, qualem me fons regenerationis exhibuit. Amen.

De talentis & bonis, à Domino seruis traditis.

CAPVT XLIX.

Matth. 25. & Lucæ 19 SVbiungit secundam parabolam de talentis, quæ specialiter pertinet ad prælatos, quia licèt omnes, maximè tamen prælatos inducit, vt vigilantes gratiis & donis à Deo receptis bene vtantur ad Dei gloriam, & sui perfectionem, & proximi ædificationem, & fructum afferant, exemplo seruorum qui de talentis lucrati sunt, & à Domino veniente remunerati, nec abscondant in terra, vel sudario, prædictis vtendo ad mundi gloriam vel temporale lucrum, seu carnale commodum, ne vt seruus piger & torpens damnentur, ac foras extra conuentum sanctorum in tenebras exteriores, & infernales eiiciantur. Et primò circa statum prælatorum specialiter, & nihilominus aliorum describit meritum & demeritum propriæ actionis. Secundò, iudicium discretionis, ideo dicit, dico vobis & vigiletis benefaciendo, & in bonis perseuerando, quia nescitis diem aduentus sponsi & iudicis, sicut hominis peregrè proficiscentis incertus est reditus seruis suis, sponsus enim prædictus, *sicut homo peregrè proficiscens*, secundum corpus, scilicet ad cœlestem patriam carnem nostram portans, peregrinatio enim fuit cœlum carni, vel quia à nobis non videtur in præsenti, *tradidit seruis bona sua*, scilicet quinque talenta, duo, & vnum, ad fructificandum, *vnicuique secundum propriam virtutem*, scilicet susceptiuam, ne quem grauaret, nec cuiquam deficeret. Et est argumentum inde, quòd Deus non præcipit impossibile, & *profectus est statim*, liberam eis potestatem operandi permittens, *abiit autem*, per affectum voluntatis, *qui quinque talenta acceperat*, id est, donum quinque sensuum, & exteriorem scientiam, quinque sensibus acquisitam, *operatus est in eis*, per exercitium exterioris operis, & *lucratus est alia quinque*, quia merita sua multiplicauit, ex creaturis creatorem, ex corporalibus spiritualia, ex temporalibus æterna cognoscens, ac fructum ædificationis in proximis faciens, *similiter qui duo acceperat*, scilicet intellectum scripturarum & operationem, *lucratus est alia duo*, scilicet bonum sapientiæ à se diffundendo in proximum per verbum prædicationis, & bonum operationis per exemplum ædificationis. *Qui autem vnum acceperat*, scilicet solam intelligentiam scripturarũ, *abiens fodit in terra*, curuitate terrenæ intentionis & carnalis actionis, & *abscondit pecuniam Domini sui*, sine ædificatione proximi. Gregor. Talentum in terra abscondere, est acceptum ingenium in terrenis actibus implicare, & non lucrum spirituale quærere. In his ergo tribus seruis significantur omnia genera hominum, quibus competit negociatio actiuæ vitæ, scilicet imperfecti & mali. Imperfecti, quia pluribus indigent, designantur in illo qui accepit quinque: perfecti, in illo qui accepit duo. Mali, in eo qui accepit vnum. Illi autem duplicant talenta, qui ex eis faciunt opera bona, illi verò abscondunt, qui ociosè viuunt, vel ex eis temporalia tantum lucra quærunt. Examinationis iudicium circa prædicta ponitur, cùm dicitur, *post multum temporis*, scilicet in secundo aduentu, *venit Dominus seruorum illorum*, requirens à singulis de commisso rationem, exquirens merita, & exigens quod tradidit cum vsura. Quid quisque accepit, consideret, & quod lucrum de acceptis reportet, penset. *Et accedens qui quinque talenta acceperat*, id est, præparans se & confidens de reddenda ratione, *obtulit alia quinque talenta*, & *qui duo acceperat*, *obtulit alia duo*, multiplicata enim talenta, sunt multiplicata merita, quæ offeruntur, cùm à Deo acceptantur, *obtulit, inquam, dicens: Domine quinque, vel duo, talenta tradidisti mibi*, confitetur gratifice, & totum ei deputat, quia ab ipso accepit, *ecce alia quinque, vel duo, superlucratus sum*, id est, multiplicata sunt merita ex gratia tua, cum vsu liberi arbitrij. *Et ait illi vtrique Dominus eius, Euge*, quod est interiectio gaudentis, id est, secundum Chrysostomum. Bene sit tibi serue, per propriam humiliationem quò ad teipsum, bone, per diuinam assimiliationem quò ad Deum, & fidelis, per vtilem dispensationem quò ad proximum, vel *bone & fidelis*, quærens in actibus suis gloriam Domini sui, non suam, *quia super pauca fuisti fidelis*, scilicet super bona vitæ præsentis, *super multa te constituam*, scilicet bona vitæ sequentis de quibus Psalm. dicit. *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te.* Vnde Chrysost. Pauca sunt quæ in hoc seculo nobis præstantur, multa quæ in illo seruantur. Et Hieron. Omnia quæ in præsenti habemus, licèt magna videantur & plurima, tamen comparatione futurorum parua & pauca sunt, *intra in gaudium Domini tui*, & suscipe quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, & bene dicit, *intra*, vt ex omni parte gaudium: sursum, ex visione Dei; deorsum, ex consideratione inferni; interius, ex gloria conscientiæ; exterius, ex decore omni creaturæ. Gloriosè consummato cursu certaminis in gaudium Domini sui intrabit, qui centum milibus prædicans, vel vnam animam lucratam Domino suo reportauerit, nec ideo minus gloriosè si nullam dummodo fideliter pro posse faciat quod faciendum est pro salute. Nempe miles strenuus in certamine commendatur, si constanter & legitimè certauerit, etiam si Domino suo triumphum non obtinuit; sic & doctor gentium, reposi-

Impossibile non præcipitur.

Gregorius homil. 9. in Euang.

Chrysost. homil. 79. in Matth.

Psalm. 30.

Chrys. hom. 53. operis imperfect. Hieron. in c. 25. Matth.

Gaudium saluandorum.

repositam sibi habere coronam iustitiæ gloriabatur non minus, quàm si omnes quos conuerterat, in vera fide & vnitate sanctæ matris Ecclesiæ perstitissent. *Accedens autem qui vnum talentum acceperat, ait: Domine nescio, quia homo durus es*, grauiter puniens delinquentes, *metis vbi non seminasti, & congregas vbi non sparsisti.* Seminat Deus notitiam, in prædicatione veritatis: spargit virtutes in exemplo bonitatis: metit ergo vbi semen legis vel Euangelij non ministrauit, & colligit vbi bonitatis exempla in patribus veteris vel noui testamenti non sparsit. In prælatis etiam Ecclesiæ non solum requirit bona in persona propria, sed etiam in aliena, scilicet in subditis eorum, quia eorum officium est alios & maximè subditos inducere ad bonum, *& timens*, scilicet aggredi altioris vitæ statum, ne ipse periclitaret quærens salutem aliorum, *abscondi talentum tuum in terra*, hoc est non sum vsus notitia mihi data propter æterna, sed propter terrena. *ecce habes, quod tuum est*, quasi diceret, sufficit mihi quia tenui quod habui, nec aliis ministraui. Iste timor serui pigri, non est nisi pusillanimitas bene agendi. Vt autem dicit Chrysostomus. Et si talentum non perdidit, reus tamen est damni, sicut qui causa seminandi semen accipiens tempore seminationis non seminauerit, domino suo damnum fecit, & si semen non perdidit, quantum poterat lucrum facere si opportuno tempore seminasset. *Respondens autem Dominus, dixit ei, serue male*, propter calumniam respectu Domini, *& piger*, in multiplicatione respectu proximi. *sciebas quia meto vbi non semino*, multo magis vbi semino, *& congrego vbi non sparsi*, multo magis vbi sparsi, quasi diceret, pro omissione veritatis & virtutum iudico illos quibus non prædicaui, nec exemplum bonitatis proposui, ergo multo magis te cui talentum notitiæ meæ ad negociandum commisi, & ex hoc te accuso, quo te excusas. Oportuit ergo ad tuum meritum, & ad aliorum commodum, *te pecuniam meam*, id est, sermonem vel legem, dare gratis ad mensam, id est, ad aliorum refectionem internam, *committere nummulariis*, id est, auditoribus, qui quod audiunt operantur, vel potius docere alios, qui postea aliis ministrarent, *& ego veniens* ad discutiendum merita, *recepissem quod meum est cum vsura*, id est, te & ipsos quos mihi acquisiuisses, hæc enim est vsura spiritualis, scilicet lucrum animarum, quæ maximè placet Deo. *Tollite itaque ab eo talentum*, id est, donum sibi traditum, scilicet naturalis ingenij vel notitiæ, & loquitur permissiuè, quia Dominus auferri permittit intelligentiam, vel per vitia, vel per dæmones, quando homo infatuatur in eligendo malum, vel infatuatur propter scientiæ abusum, vel non recipit mercedem, sed pœnam, quia bona diuinitus collata non cedent male operantibus, vel ociosis ad gloriam, sed magis ad confusionem, *& date ei qui habet decem talenta*, quia damnatio reproborum cedet ad gloriam electorum, secundum illud: *Lætabitur iustus cùm viderit vindictam*, ex quo patet quòd non permittit Deus fieri malum, nisi inde eliciat aliquod bonum, iussit autem potius dari illi qui habebat decem, quàm illi qui habebat quatuor, quia minus habuit qui quinque acceperat quàm qui duo, per quinque enim significatur exteriorum scientia, secundum quinque sensus, sed per duo, operatio voluntatis & intellectus: oportuit ergo illi qui habuit exteriorum scientiam, & administrationem, dari intellectum interiorum, qui per vnum intelligitur talentum: *omni enim habenti*, & bene vtenti *dabitur* incrementum eius quod habet *& abundabit*, habenti enim solicitudinem ministrandi verbum Dei, dabitur gratia *& abundabit* in efficaci doctrina. Item *habenti* charitatem, *dabitur* augmentum charitatis, *& abundabit* vsque ad perfectionem. Item habenti meritum, dabitur præmium, & abundabit, quia remunerabitur supra condignum. Augetur enim gratia ei qui laborat in ea, nam laborando meretur augeri, & ei qui reperitur in gratia, dabitur gloria & abundabit: non solum de sua & aliorum glorificatione, sed etiam de impletione iustitiæ in malorum reprobatione. *Ab eo autem qui non habet* studium vel charitatem, & bonum doni collati vsum, *& quod videtur habere* naturali ingenio vel studio literarum, ac donum sibi collatum, *auferetur.* Item ei qui non habet fidem, vt in Deo non credenti, etiam quod videtur habere, scilicet legis scientia, auferetur ab eo. Item ei qui in morte non inuentus fuerit in gratia, bona naturæ & gratiæ cedent ei ad pœnam. Vt autem dicit August. Omnis res quæ danda non deficit, si habetur & non datur, non habetur, quomodo habenda est, & vt idem dicit, dare habenti, fuit misericordiæ: auferre non habenti iustitiæ: prudenter ergo & fideliter laborantem, ac bonum vsum in Dei munere habentem ampliori gratia Dominus donat, & ocia sectantem, ac munere Dei non bene vtentem, eo quod dederat priuat. Vnde dicit Gregorius: quod quisquis charitatem habet, etiam alia dona percipit, quisquis charitatem non habet, etiam dona quæ percepisse videbatur, amittit. Deinde inutilem seruum talento priuatum iubet mitti in tenebras exteriores, id est, corporales, quia (vt ait Hieron.) Dominus lumen est, qui ab eo foras mittitur, caret lumine. Exteriores tenebræ, sunt corporis: interiores, sunt mala animæ. Vnde Gregor. Interiores tenebræ, sunt cæcitas mentis: exteriores, æterna nox damnationis; qui ergo hîc sponte cecidit in cæcitatem mentis, illic proiicietur in noctem damnationis. Vnde & Raban. Per pœnam in exteriores tenebras cadit, qui per culpam suam sponte in interiores cecidit: ibi coactus patitur tenebras vltionis, qui hîc libenter sustinuit tenebras voluptatis. Hæc Raban. *Ibi erit fletus* proueniens ex fumo caloris, *& stridor dentium*, ex passione frigoris, vel *fletus & stridor dentium*, id est dolor mentis & corporis, & ad ista reducitur omnis pœna infernalis: ecce quia non solum qui mala operatur, sed & qui bona non facit vltima pœna punitur: possunt etiam per quinque talenta, intelligi bona naturæ, bona gratiæ, bona scientiæ, bona potientiæ, & bona opulentiæ: & dicuntur talenta, quia per bonum vsum talium potest homo sibi acquirere cœleste præmium, & aliqui habent omnia ista à Deo collata, alij plura istorum, alij vnum tantum. Aliqui etiam sunt qui talenta multiplicant & geminant, bene vtendo prædictis ad sui perfectionem & proximi ædificationem, alij abscondunt in terra, qui vtuntur ad mundi gloriam & lucra temporalia. De eodem quoque Lucas ponit parabolam, de homine nobili, scilicet Christo, qui non solum secundum diuinitatem, verum etiam secundum humanitatem ex nobili genere ortus est, quia secundum diuinitatem, Dei Patris, & secundum humanitatem, Dauid regis filius, qui *abijt in regionem longinquam*, ascendens in cœlum empyreum, *accipere sibi regnum* super ordines Angelorum, *ac reuerti*, scilicet ad iudicium generale, in mundi fine, & etiam ad iudicium particulare, in cuiuslibet hominis morte, & priusquam illuc ascenderet, *vocatis*, per electionis gratiam: *decem*, propter decalogi obseruantiam, *seruis suis*, propter obedientiam omnimodam, vel *decem seruis suis*, id

Marginal notes (left column): *Pusillanimitas.* — Chrys. hom. 53. operis imperfect. — *Talentum multis creditum.* — Psalm. 57.

Marginal notes (right column): *Habenti dabitur.* — Augustinus cap. 1. lib. 1. de doctrina Christiana. — Gregorius homil. 9. in Euang. — Hieron. in c. 25. Matth. — Gregorius lib. 9. moral. cap. 46. — *Hominis nobilis parabola.*

id est, Christianis & fidelibus vniuersis, quorum vniuersitas numero denario designatur, propter perfectionem denarij, *dedit illis*, gratis decem mnas, id est, talenta seu libras, scilicet spiritualem decalogi intellectum, ad negociandum, donec veniat ad iudicium, quas veniens exiget cum vsura & excrescentia, secundum Bedam: Mna decem dragmis appendirur. Decem ergo mnæ centum dragmas, id est centum libras faciunt, qua numerus perfectorum designatur, & sacræ Scripturæ sermo, quia vitæ cœlestis perfectionem suggerit, quasi numeri centenarij pondere fulgescit, vel per decem mnas intelligitur vniuersitas donorum Dei, propter perfectionem ipsius denarij. Mutuauit ergo nobis Deus aliqua dona ad negociandum, vt multiplicentur per fructus bonorum operum, quia tempus meriti currit vsque ad iudicium, de quibus quærit lucrum meritorum, redditurus cumulum præmiorum. Hoc profecto negocium, vt ait Gregorius, tunc verè nos agimus, si viuendo & loquendo proximorum animas lucramur, si infirmos quosque cœlestis regni gaudia prædicando in superno amore roboramus, si proteruos ac tumidos gehennæ supplicia terribiliter insonando flectimus, si nulli contra veritatem parcimus, si supernis amicitiis dediti, humanas inimicitias non timeamus. Hæc Gregorius. Vsura quippe est, quod ex mutuo vltra sortem accipitur. Et certè Dominus dando nobis pecuniam suæ gratiæ & doctrinæ, exigit eam cum vsuris & excrescentia. Primò, vt cùm tribuit doctrinam fidei ad credendum, exigit vt quod credis, ore confitearis. Secundò, vt quod confiteris, opere compleas. Tertiò, vt exauditis in lege Domini meditando, & legendo, & orando etiam alia intelligas. Quartò, vt quod compleueris, docere non cesses, his enim partibus denarius vitæ fundatur æternæ. Vnde Gregorius: Inquantum vos profecisse pensatis, etiam alios trahere vobiscum satagite, in via Dei habere socios desiderate, & si ad Deum tenditis, curate ne ad eum soli veniatis. Hinc enim scriptum est: Qui audit, dicat veni, vt qui in corde vocem superni amoris susceperit, foras etiam proximis vocem exhortationis reddat. Hæc Gregorius. *Accepto autem regno*, Dominus seruorum illorum rediens, *iussit eos vocari*, ad se, vt sciret quantum quisque negociatus esset. Et cùm primus veniens cum mna sua alias decem, & alter cum mna sua alias quinque acquisitas obtulisset, congratulans ei Dominus dixit primo, *eris potestatem habens super decem ciuitates*, alteri uerò, *& tu esto super quinque ciuitates*, id est gaudebis, scilicet tu vterque de fœlicitate omnium qui per tuam doctrinam vel vitæ tuæ exemplum conuersi sunt ad bonum. Seruis autem bonis mnas cum lucro reportantibus piger seruus mnam suam sine lucro obtulit, quam in sudario ligatam habuit, quia molliter & delicatè viuendo doctrinam commissam non enumerauit, ac gratiam sibi datam, in hac carne laboribus & fatigationibus traditam, torpescens, & percepta dona sub ocio torporis & ignauiæ abscondit, & sic ipsam mnam sine operibus tanquam mortuam & sepultam in sudario habuit. Sudarium enim est pannus in quo inuoluuntur corpora mortuorum, & ideo mna in sudario reposita, signat domum Dei à bonis operibus ociosum tanquam mortuum. Illis ergo qui de donis suis bene operando lucrum fecerunt, commendatis à Domino & remuneratis, pigrum qui in bonis operibus torpendo mnam suam in sudario ligauit, reprobat Dominus & damnat, vario tamen modo secundum

Beda in c. 19. Lucæ.

Gregorius epist. 39. lib. 2.

Vsura quid est.

Idem in lib. 1. Regnum.

Retributio.

quantitatem meriti vel delicti, quia gradus sunt & in gaudiis & in tormentis. Iste, *homo peregrè profectus*, scilicet Christus ad patrem ascendens, secundum Marcum, *reliquit*, corporaliter, *domum suam*, id est Ecclesiam, quam tamen nunquam diuinæ potentiæ præsidio destituit, *& dedit seruis potestatem cuiusque operis*, quia dans fidelibus octo talenta, secundum Matthæum, & decem mnas, secundum Lucam, tribuit eis facultatem insistendi operibus bonis, dimittens eos agere secundum libertatem suæ voluntatis, *& ianitori*, qui ducit in domum cœli, *præcepit vigilare*, scilicet qui prædicat, & præest, cui dicitur, si non annunciaueris iniquo iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requiram. Vnde Beda: Ianitori autem præcepit vt vigilaret, quia ordini pastorum commissæ sibi Ecclesiæ iubet curam impendere, non solum autem rectores Ecclesiæ, sed omnes vigilare præcipimur, ianuas cordium custodientes ne antiqui hostis mala suggestio intret, ne nos Dominus dormientes inueniat. Hæc Beda. Ianitor etiam est ratio, quæ debet esse vigil ad claudendum ostium consensus, diabolo, & ad aperiendum Christo, qui ad ostium pulsat, quando ad bonum inuitat. Negociemur ergo fideliter de bonis naturæ, gratiæ, & fortunæ nobis datis, quia de omnibus rationem reddemus. Fugiamus pigritiam, quia piger locum diabolo præparat, & ociosus quasi puluinar est diaboli, in quo requiescat. Omnibus quoque modis quibus possumus nosmetipsos emendando, vel alios adiuuando, talentum Dominicum erogare, & erogando multiplicare studeamus, vtpote de quo in districto iudicio rationem reddituri sumus, nec se aliquis ab hac negociatione excusare poterit, quia nullus est qui talentum non acceperit. Vnde Gregorius. Sciendum verò est, quòd nullus piger ab hac talenti acceptione securus est, nullus nanque est qui veraciter dicat, talentum minimè accepi, non est vnde rationem ponere cogar. Talenti enim nomine cuilibet pauperi etiam hoc ipsum reputabitur, quod vel minimum accepit: alius namque accepit intelligentiæ donum, prædicationis ministerium debet ex talento: alius terrenam substantiam accepit, erogationem talenti debet ex rebus: alius didicit artem qua pascitur, ipsa ars ei in talenti acceptione reputatur: alius familiaritatis locum apud diuitem meruit, talentum profectò familiaritatis accepit; habens igitur intellectum, curet omnino ne taceat, habens rerum affluentiam, vigilet ne à misericordiæ largitate torpescat, habens artem qua regitur, magnopere studeat vt vsum atque vtilitatem illius cum proximo partiatur, loquendi locum apud diuitem habens, pro pauperibus intercedat. Tantum quippe ab vnoquoque nostrum venturus iudex exigit, quantum dedit. Consideremus ergo quæ accepimus, atque in eorum erogatione vigilemus, nulla nos à spirituali opere terrena cura impediat, ne si in terra talentum absconditur, talenti Dominus ad iram prouocetur. Vnde Augustinus: Vnusquisque quod habet præstet alteri, quicquid plus habet largiatur inopi. Alius habet pecuniam, pascat pauperem, vestiat nudum, ædificet Ecclesiam, operetur de pecunia quicquid boni potest. Alius habet consilium, regat proximum, pellat tenebras dubitationis luce pectoris. Alius habet doctrinam, eroget de cellario Domini, ministret conseruis cibaria, confortet fideles, reuocet errantes, quærat perditos, quantum potest faciat. Et quod sibi erogent pauperes, alius claudo pedes accommodet,

Ezech. 3. Beda in c. 19. Lucæ.

Gregorius hom. 9. in Euang.

Augustinus serm. 11. de verbis Apostoli.

alius cæco suos oculos duces præbeat, alius visitet infirmum, alius sepeliat mortuos, sunt ista in omnibus, vt prorsus difficilè inueniatur aliquis qui non habeat vnde aliquid alteri præstet, & illud
Galat. 6. extremum & magnum quod ait Apostolus, *Inuicem onera vestra portate, &c.* Vnde etiam Chryso-
Chrysosto. homil. 79. in Matth. stomus, omnia inferamus ad proximorum vtilitatem, talenta enim hæc sunt vniuscuiusque virtus, siue in præeminentia, siue in pecuniis, siue doctrina, siue in qualicunque tali negocio, nullus dicat quoniam vnum talentum habeo, & non possum facere, potest & per vnum approbatus esse, non enim es vidua illa pauperior, non es Petro & Ioanne rusticior, qui & idiotæ & illiterati fuerunt, sed tamen quoniam desiderium monstrauerunt, & ad communem vtilitatem omnia fecerunt, cœlos apprehenderunt, nihil enim est ita Deo amicum sicut ad communem vtilitatem viuere, propter hoc sermonem nobis dedit Deus, & manus, & pedes, & corporis virtutem, & intellectum, & sensum, vt omnibus his & ad nostram ipsorum salutem, & ad proximorum vtilitatem vtamur, non opus est multis hic nobis sermonibus, neque lon-
Philipp. 1. *Cum Christo esse.* ga circumitione. Instat enim beatus Paulus ratiocinium ferens & dicens, dissolui & cum Christo esse melius est, manere autem in carne, magis necessarium est propter vos, & ei qui ad Christum erat discessioni, præposuit proximi ædificationem. Hoc enim maximè est esse cum Christo, voluntatem eius facere, voluntas autem ejus nihil est ita, sicut quod expedit proximo. Si enim in secularibus nullus sibiipsi viuit, sed & artifex, & miles & agricola, & negociator ad id quod communiter expedit sunt, & ad quod proximo prodest conficiunt vniuersi, multomagis in spiritualibus hoc oportet facere, hoc enim maximè est viuere. Qui sibiipsi viuit solum, & omnes despicit, superfluus est, & neque homo, neque generis nostri. Hæc Chrysostomus. Ex prædictis videtur, quòd aliquis fidelis in charitate manens, qui absque suo scandalo vtilis est, vel esse potest proximis quo ad vitam æternam, peccat mortaliter si se transfert ad eremum, vel monasterium, vbi alios non instruit verbo vel exemplo, nec curam quam posset & deberet circa proximos, gerit, quia ita abscondit talentum, & est seruus piger; de infirmis enim non loquimur, qui de facili scandalizantur, quia eis est tutum fugere consortium prauorum, & laqueos diaboli. Sed econtra videtur, quia præualet actiuæ contemplatiua: Dominus enim dicit Mar-
Luc. 10. thæ, *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Et Hieronymus in pluribus locis episto-
Hieronym epist ad Paulinum, ad Rusticum, & ad Nepotianum, tom. 1. larum suarum vsque adeo præfert actiuæ contemplatiuam, vt viros religiosos, & multis vtiles, vocet ad eremum, quasi nihil boni in mundo agerent, habito respectu ad vitam monachorum & anachoritarum. In his ergo videtur necessarium vt quisque vires suas consideret, & ad quod opus ipse sit aptior penset, si enim ad contemplatiuam habilior, & ad orandum deuotior, tutè se transferat ad eremum, oraturus pro se & aliis, & ita plus proderit eis in eremo pro ipsis orando, quàm in mundo eis prædicando, nec abscondit pecuniam Domini sui in terra, sed in Domino, licet non prædicet, quia talenta orationis & deuotionis, in quo amplius valet, & meliorem se sentit, omnibus erogat, nec piger dici debet qui totus in sancta deuotione & oratione, ieiunio, vigilia, & fletu est, veruntamen si quis videret gregis sibi commissi periculum imminere, & nullum idoneum in curam gregis sibi successurum, periculum esset gregem deserere & ad eremum se transferre, licet habilior ad orandum sit, dummodo de suo scandalo non præsumat: prælatus quidem qui idoneus est ad prædicandum, & plures instruere potest, ac sibi & aliis in tali officio vtilis est, talis fraternam charitatem non obseruat, si populum sibi commissum requireret, & se ad eremum transferret, cùm vtilior in agro prædicationis, quam in eremo esse possit; in his verò quemque in charitate manentem Spiritus sanctus intus docebit, quid ei melius faciendum sit, & solliciti circa hæc inquisitoris quæstioni satisfaciet.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui nobis tua dona misericorditer tradidisti, monens vt vigilantes & sollicitè agentes ex eis fructum afferamus, da mihi indigno seruo tuo de donis à te receptis vigilanter negociari, & ea per fructus bonorum operum multiplicare, eisque ad tui gloriam, proximi ædificationem, & mei perfectionem sic bene vti, vt cum seruis tuis bonis & fidelibus mereare remunerari, ac te iubente intrare gaudium fœlicitatis æternæ, & suscipere quæ præparasti diligentibus te bone Iesu. Amen.

De ventilatione areæ in extremo iudicio.

CAPVT L.

Postremo ponit tertiam parabo- Matth. 25.
lam, quæ pertinet ad actiuos, quorum est se exercere in actibus misericordiæ, pro quorum exercitio vigilantes in talibus remunerabuntur, desistentes autem à talibus, condemnabuntur, & describit ventilationem areæ, quæ fiet in extremo iudicio, ac modum ipsius diuini iudicij. De hoc Euangelio dicit August. Si Augustinus.
quis esset qui de tota sacra Scriptura nihil aliud sci- *Euangelij*
ret nisi solummodo lectionem istam præsentem, *huius vtilitas.*
hoc solum sibi sufficeret ad salutem, quia continentur hîc merita & demerita, præmia & supplicia bonorum & malorum, conditiones autem iudicis in hoc aduentu secundo ponit, per oppositum conditionum eius in aduentu primo. Venit enim primò in humilitate, Apostolorum pauperum societate, & propria infirmitate. Secundò veniet in maiestate, Angelorum societate, & iudicis dignitate. *Veniet ergo filius hominis,* scilicet virginis ad iudicium, *in maiestate sua,* quia tunc iudicaturus apparebit in forma hominis gloriosa, qui in primo aduentu iudicandus apparuit in forma passibili & infirma. Vnde Remigius: In maiestate deitatis iudicaturus adueniet, qui in humilitate serui iudicandus apparuit, itaque tradendus in proximo cruci, promittit gloriam triumphantis, vt secutura scandala hac promissione compensaret, & vt melius illa paterentur discipuli, & libentius, sub tantæ gloriæ expectatione. Vnde & Chrysostomus: *Deus manifestè* Chrys. hom.
veniet, manifestè, inquit, non iam cœlatus in cor- 54. operis
pore sicut antea, vt vix enim etiam boni cogno- Imperfect.
sceret, sed manifestus in gloria, vt etiam mali Psalm 49.
eum confiteantur inuiti, vt qui contempserunt eum in humilitate, & cognoscant eum in potestate, & qui scire noluerunt quàm dulcis est misericordia eius, sentiant quàm grauius est ira ipsius. Hæc Chrysost. In forma ergo humana veniet, vt ab omnibus videri possit, si enim in forma diuina veniret, non posset videri à malis, quia talis visio non est sine delectatione maxima, quæ tunc non competit

competit eis, & ideo dicit, *cùm venerit filius hominis*, in famulatu autem eius venient omnes Angeli eius cum eo, propter iudicis honorem, & tanquam testes actuum humanorum, & executores sententiæ ferendæ per ipsum. Vnde Chrysostom. (Chrysost. homil. 80. in Matth.) Omnes enim Angeli cum ipso aderunt, testantes & ipsi quantum administrauerunt missi à dominatore ad salutem hominum, *Tunc sedebit super sedem maiestatis suæ*, id est, in Ecclesia, in qua apparebit cum omnipotentia sua, per quod significat potestatem iudiciariam quæ Christo homini est data, *& tunc congregabuntur ante eum*, tanquam ante iudicem suum, *omnes gentes*, omnis temporis, omnis conditionis, omnis ætatis, quia nullus poterit tunc latere vel se abscondere. Vnde Chrysostomus: (Idem hom. 54. operis imperfecti) Vbi illuminatio Euangelij ad omnes gentes prædicata peruenit, tunc omnes gentes inexcusabiles factæ sunt, & ideo tunc iustè ad iudicium congregabuntur omnes. *Et separabit eos ab inuicem*, scilicet bonos à malis, *sicut pastor segregat oues ab hœdis*, de die sunt simul in pascuis oues & hœdi, sed in vespere pastor eos segregat, sic in vita præsenti sunt in Ecclesia simul boni & mali, sed in vespere mortis, seu mundi, separabit Christus bonos à malis, sicut oues ab hœdis. Separabit, inquam, merito omnia merita discernenda loco, loca varia assignando vocabulo diuersis nominibus appellando hos hœdos, illos oues. In ouibus intelligitur innocentia bonorum, propter simplicitatem, mititatem, fœcunditatem. In hœdis intelligitur peruersitas malorum, propter fœditatem, impetuositatem, sterilitatem. Vnde Chrysostomus: (Idem hom. 80 in Matt.) Deinde à nominibus vniuscuiusque modum ostendit, hos quidem hœdos vocans, hos autem oues, vt horum quidem infructificationem ostendat, nullus enim ab hœdis fructus fit, horum autem multum quæstum, etenim multus ouium est quæstus, & à lana lacteque, & ab his quæ parturiuntur, à quibus vniuersis desertus est hœdus. (*Dextera & sinistra.*) Et iterum: (Idem ibid.) Oues, homines iusti, propter mansuetudinem, quia ipsi neminem lædunt, & propter patientiam, quia cùm ab aliis læsæ fuerint, sustinent, hœdos autem homines peccatores dicit, quia in capris hæc naturaliter insunt vitia, libido præ cæteris animalibus, superbia, rixa, inuidia, concupiscentia gulæ, & clamoribus super omnia garrulæ, in omnibus his vitiis peccatores abundant, & ideo hœdis sunt assimilati. Hæc Chrysostomus. (Eccli 10. *Rex Christus.*) *Et statuat oues*, seu bonos, *à dextris* suis, *hœdos autem*, seu malos, *à sinistris.* In ipsa positione dextræ & sinistræ, iam extunc vtraque pars cognoscere poterit cui misericordia, & cui miseria immineat. Vnde Chrysost. Iustos quidem ad dexteram constituet, peccatores ad sinistram, vt vnusquisque meritorum suorum conditionem ex ipsius loci qualitate cognoscat. Meritò iustos ad dexteram collocabit, quia nunquam cognouerunt sinistram, merito impios ad sinistram, quia nunquam cognoscere voluerunt dexteram partem. (Ioan. 10. *Benedicti.* Rabanus in c. 25. Matt.) Vias enim quæ à dextris sunt, nouit Dominus, peruersæ autem sunt quæ ad sinistram sunt, & iterum à sinistris, sunt qui quærunt temporalia, à dextris, qui quærunt æterna. Vnde & Remigius, in dextris æternæ beatitudinis confirmabuntur, qui amauerunt æterna, in sinistris æternæ miseriæ, qui cupierunt præsentia. Nam & ipsa transitoria Dei dona, respectu æternorum, dicuntur esse in sinistra, æterna verò in dextera, quia sunt potiora. Hinc est illud, Cor sapientis in dextera eius, & cor stulti in sinistris illius. *Tunc dicet rex bis qui à dextris eius erunt*, id est bonis (hîc non dicit, filius hominis, sicut suprà, sed, rex, ad cuius apicem pertinet subditos regere, leges condere, transgressores legis punire, & obseruatores præmiare, quod tunc apparebit manifestè. Tunc non quæret Pilatus, *ergo rex es tu?* tunc non dicent Iudæi, *non habemus regem nisi Cæsarem.* Dicet inquam, rex, *venite benedicti patris mei*, id est, à patre meo, qui à patre benedictionem gratiæ accepistis, quia non nisi benedicti primò per gratiam & meritum, vocantur ad beatitudinem æternam & præmium, non dat enim Deus pacem æternitatis, nisi suprà pacem pectoris, vel secundum Rabanum, dicuntur benedicti, quibus pro bonis meritis debetur æterna *benedictio*, *possidete*, & æternaliter tenete, *paratum vobis regnum cœlorum*, locum sanctorum, *à constitutione mundi.* Vbi Chrysostomus, (Chrysost. homil. 80. in Matth.) antequam enim vos nasceremini, ait, hæc vobis præparata sunt & præaptata, quia vidi vos tales futuros, secundum Remigium, rex regum sine strepitu verborum loquitur, id est, manifestabit conscientias & merita, dicétque per collationem gloriæ, venite, beneficio patris mei promoti ad obtinendum regnum vitæ, prædestinatum vobis à constitutione mundi. Hæc Remigius. Ante mundi constitutionem paratum fuit, per prædestinationem, à constitutione mundi, per creationem, ab ascensione, per apparitionem. Attende hic dulcissimam inuitationem Domini, cùm dicit, venite benedicti patris mei, ô quàm fœlices & beati qui hoc dulce inuitatorium ad se directum meruerint audire, & à Domino inuitati regnum eius percipere, frequentemus ergo nunc & cantemus deuotè inuitatorium Ecclesiæ dicentes: Venite exultemus Domino, vt tunc cum electis mereamur audire inuitatorium Domini, & regnare sine fine cum eo. Et commemorabit Dominus, sex opera misericordiæ, (*Opera misericordiæ.*) in se capite & in membris suis propter eum facta, quæ sunt, pascere esurientem, potare sitientem, collocare hospitem, vestire nudum, visitare infirmum, consolari vinculatum, & per hæc intelligitur septimum, quod est in Tobia, scilicet sepelire mortuos. Vnde versus:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Et secundum quosdam non erit aliud hæc commemoratio, nisi quia omnes scient merita sua, pro quibus saluabuntur, vel etiam damnabuntur. Vbi Chrysostomus: (Chrysost. homil. 80. in Matth.) Putas quanto gaudio extolluntur sancti, quando in conspectu omnium Angelorum quod fecerunt hominibus fatetur se accepisse, nam tale videtur opus eorum, non quale datum est, sed qualis persona illius est qui accepit. Hæc Chrysost. Sed iusti, quasi laudem fugientes, interrogabunt, quando hæc sibi fecerint, secundum Remigium: In conscientiis suis ita respondebunt, non dubitantes vel diffidentes de verbis Domini, sed vel stupentes pro magnitudine maiestatis regis, vel quia paruum videtur eis omne bonum quod fecerunt comparatione præmij. Vnde Apostolus: (Rom. 8.) *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* Vnde Chrysostomus: (Chrys. hom. 54. operis imperfecti) O humilitas, quæ nec post mortem deficies. Homo enim malus etiam falsis honoribus delectatur, vir autem bonus etiam sibi debitam laudem fugit, sic & sancti debitam sibi laudem repellentes dicent, quando te vidimus esurientem? Hæc Chrysost. (Idem ibid.) *Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis quandiu*, id est, eo & quanto tempore *fecistis*, id est, opera misericordiæ exhibuistis, *vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Fratres sunt, quia fecerunt voluntatem patris, minimi verò, quia fuerunt humiles & abiecti.

Vbi

Bonitas Christi etiam in iudicio. Vbi Chrysostomus: O bonitas Christi, quandiu in corpore contemptibili erat in mundo, fuerat verisimilis ratio, vt propter similitudinem visionis fratres suos homines appellaret; quid autem dicamus, quod in illa gloria constitutus, adhuc contentus est eos dicere fratres, quibus sufficeret ad laudem si vel bonos seruos illos vocaret. Et iterum, propter hoc enim sunt fratres, quia humiles, quia abiecti & contemptibiles, hos enim tales maximè in fraternitatem vocat. Vnde & August. Minimi ergo qui sunt Christi, hi illi sunt qui omnia dimiserunt, & secuti sunt eum, & quicquid habuerunt, pauperibus distribuerunt, vt Deo sine seculari compede expediti seruirent, & ab oneribus mundi liberos velut pennatos sursum numeros tollerent. Hi sunt minimi. quare minimi? quia humiles, quia non elati, non superbi. Apprehende minimos istos, & graue pondus inuenies. Hæc Augustinus. Christus itaque in esurientibus esurit, in sitientibus sitit, in infirmis ægrotat, & in aliis similiter patitur. magna ergo reuerentia suscipiendi sunt minimi & pauperes Christi, cum magna veneratione seruiendum est eis, siquidem Christus in eis suscipitur & honoratur. Vnde Gregorius: Ad tribuendum ergo pigri cur estis, quando hoc quod iacenti in terra porrigitis, sedenti in cœlo datis? Hæc præmissa sunt opera misericordiæ, ad corporis miserias pertinentia, ad animas verò spectat, vt esurientem & sitientem iustitiam pane verbi Dei reficias, & potu sapientiæ refrigeres, errantem per hæresim vel per peccatum, in domum matris Ecclesiæ Dei reuoces, innocentem à malis protegas, nudum à bono opere, virtutibus ornes, infirmum in fide, corrobores, tribulatione seu carcere tristitiæ oppressso subuenias compatiendo, vel consolando, qui enim hæc facit, veram dilectionem & charitatem adimplet, & hæc maiora sunt quàm alia præmissa, quia vt ait Gregorius, plus est verbi pabulo victuram in perpetuum mentem reficere, quàm ventrem morituræ carnis terreno pane satiare. Vnde Chrysost. si hæc omnia corporaliter corporibus Christi ministrare magnæ beatitudinis est, quæ omnino post modicum sunt peritura, putas quantæ beatitudinis est, hæc omnia spiritualiter animabus periclitantibus ministrare, quibus viuificatæ possint viuere in æternum. Qanto melior est anima quàm corpus, tanto meliora sunt, quæ ad salutem animarum, quàm quæ ad sustentationem corporum ministrantur. *Tunc dicet rex & his qui à sinistris eius erunt*, id est, reprobis, qui sinistra, id est, temporalia quandiu vixerunt ardenter amauerunt. *Discedite à me.* O infœlix discessio! O dura seperatio! O miserabilis conditio, quia à me fonte vitæ indeficientis, à me lumine gloriæ beatificantis, à me torrente voluptatis inundantis, à me plenitudine vbertatis inebriantis, *maledicti*, primò maledictione culpæ, sed modo maledictione pœnæ æternæ, *in ignem æternum*, sine fine vos arsurum, *qui paratus est diabolo & Angelis eius*, vt quibus colligati fuistis in culpa, sociemini in pœna. O consortium malum, horribile quidem ad imaginandum, horribile amplius ad videndum, sed adhuc horribilius ad cohabitandum. non portastis, inquit, clauem crucis, ideo in regnum non intrabitis, non nauigastis in naue crucis, ideo ad portum non peruenietis, sed pœnam damni & sensus habebitis. Dum mali permixti sunt bonis, videntur esse cum Deo, sed tandm discedent ab eo, & mittentur in ignem æternum, nec videbit impius gloriam Dei. *Discedite*, inquit, qui adhuc commixti fuistis bonis in mundo, ac mea facie, ab omni mea misericordia, ab omni gloria, *maledicti*, sed non addit, patris mei, quia ex patre est benedictio, ex nobis verò maledictio. Vbi Chrysostomus; quasi qui non sufferat præsentiam illorum vel aspicere, sic dicit, *discedite à me*, nam Deus qui in sanctitate delectatur animarum, peccatrices animas aspiciens quasi grauatus non suffert, tanquam si dicat eis, quasi putredo & spurcitia estis, nec tamdiu vos sustineo, quandiu statis in iudicio meo, Et iterum: Ite maledicti, non à patre meo, neque ipse eos maledixit, sed propria opera, *in ignem æternum, qui paratus est*, non vobis, sed *diabolo & Angelis eius*, quia verò vos ipsos in ignem misistis, vobis ipsis reputate, sed ne vnquam hæc patiamur ô vnigenite fili Dei, scilicet faciem illam mansuetam videre auersam à nobis, & tranquillum illum oculum non ferentem videre nos, neque accipiamus aliquam experientiam illius pœnæ incurabilis, scilicet excidere à regni gloria, & comburi in gehenna. De hac etiam exclusione & separatione sic dicit idem Chrysostomus, Ponamus illud ante oculos, quanti dolori est excludi, & proiici à regno cœlorum, quod (vt mihi videtur) ipsa grauius est gehenna, nam & si ille ignis non arderet, & immortalis illa pœna non esset parata, hoc solum quòd alieni efficimur à Christo, & excludimur à bonis æternis, nónne omni pœna cruciabilius diceretur? Hæc Chrysostomus. Et commemorabit iudex opera misericordiæ prædicta, ab ipsis reprobis sibi non facta, sed reprobi quasi se excusantes respondebunt & interrogabunt, quando hæc sibi non fecerunt. Verùm, vt ait Rabanus, & si se excusare satagunt, tamen Deum fallere non possunt, vnde respondit illis dicens, *quandiu non fecistis vni ex minimis his, nec mihi fecistis.* Augustinus: Christus caput est Ecclesiæ, corpus eius Ecclesia, in nostro corpore caput sursum est, pedes in terra. In aliqua constipatione hominum, quando aliquis tibi pedem calcat, nónne dicit caput, calcas me? quomodo ergo lingua, quam nemo tangit, dicit, calcas me, sic Christus caput, quem nemo calcat, dicet: *Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c.* Vbi Chrysostomus: Et vide qualiter leuia iniungit, non enim dicit, in carcere eram, & non eripuistis me, infirmus, & non curastis me; sed non visitastis, & non venistis ad me. In esuriendo etiam non petit mensam preciosam, sed necessarium cibum. Omnia ergo sufficientia sunt ad pœnam. Primò quidem, facilitas petitionis, panis erat. Secundò, misericordia eius, pauper enim erat qui petebat. Tertiò, comparatio naturæ, homo enim erat. Quartò, desiderium promissionis, regnum enim promisit. Quintò, dignitas eius qui accipiebat: Deus enim erat qui per pauperes accipiebat. Sextò superabundantia honoris, quoniam dignatus est ab hominibus accipere. Septimò, iustitia dationis, ex suis enim à nobis accipit, sed contra vniuersa hæc homines per auaritiam excæcantur. Hæc Chrysostomus. Et reuera per auaritiam homines ad opera misericordiæ excæcantur, & ad ea duri & quasi insensibiles redduntur; sicut enim charitas quæ directè opponitur auaritiæ, vult omnibus subuenire & benefacere, sic auaritia suadet à talibus abstinere, & non operibus misericordiæ intendere. Suggerit enim quasi consulendo ipsi misero quem possidet, vt de talibus non curet quia tantum constaret, & tantum damnum inde reciperet. Hic siste tu miser auare, qui aliis in necessitate positis non curas succurrere, & maximè tu crudelis

Marginalia: Augustinus serm. 35. de verbis Domini. — Gregorius homil. 29. — Chrysost. homil. 80. in Matth. — *Discessio à Deo.* — *Consortium diabolicum.* — Chrys. hom. 54. operis imperfect. — *Dolor ex sententia iudicis.* — Rabanus in c. 25. Matt. — Augustinus — *Quomodo Christus in membris sit.* — Chrysost. homil. 80. in Matth. — *Auaritia excæcat.* — *Contra auaros.*

crudelis præsidens seu prælate, & specialiter religiose, qui infirmis tibi commissis de ministris & custodibus, vel quibuscunque aliis necessariis non studes prouidere, attende & vide, quia hoc terribile iudicium, in quo de operibus misericordiæ disceptatio fit, tibi specialiter imminet, quia præcipuè immisericordes arguet iudex & puniet, tunc audies correptiones durissimas, quibus non poteris contradicere, qui modo abiicis monitiones mollissimas quibus non vereris repugnare, tunc erit hora tua qua tibi instabit horrenda miseria, vt cum maledictis eas in ignem æternum, diabolo & Angelis eius paratum. Illuc perges derelictus à cura & custodia diuina, qui hîc tuos infirmos & dereliquisti sine cura & custodia humana, & tunc nihil eorum quæ contra charitatem seruasti, & necessitatibus indigentium crudeliter subtraxisti, te à miseria liberabit, sed tua crudelitas te sine fine immaniter cruciabit. Tunc boni poterunt contra te sumere parabolam, & dicere ad exaggerandum tuam miseriam, Quomodo cessauit exactor, quieuit tributum? cessauit exactor, quia aliis necessaria subtrahendo quasi exactionare eos videbatur, quieuit tributum, quod alij defectum patiendo, quasi soluere cogebantur, quid tibi miser tunc proderit tua crudelitas & auaritia, pro qua habebis pati tanta & talia sine fine mansura? tunc per pœnam, sed nimis tardè aperientur oculi tui, qui modo per auaritiam contra opera misericordiæ sunt excæcati, & tunc sola vexatio dabit intellectum, qui modo circa vexatos habes cor induratum. Hæc pauca ô auare, impie, crudelis, & dire tyranne diligenter attende, & dum adhuc vales te emendare, stude vt mala perpetua possis Deo auxiliante euadere, amen. Sufficientia autem prædictorum operum misericordiæ, hoc modo accipitur, homo enim in vita præsenti primò indiget ex parte corporis alimento, sine quo non potest esse, scilicet cibo & potu, & sic est duplex opus misericordiæ, scilicet pascere esurientem, & potare sitientem. Secundò, indiget alimento, sine quo non potest bene esse, scilicet indumento & domicilio, & sic iterum est duplex opus misericordiæ, scilicet vestire nudum, & colligere vel recipere hospitem. Tertiò, indiget post vitam istam sepultura, & sic est quintum opus misericordiæ, scilicet sepelire mortuos. Ista autem quinque prædicta, sunt omnibus communia. Alia sunt duo opera misericordiæ, quæ impenduntur alicui ex aliquo accidente superueniente, vt si aliquis incurrat infirmitatem, vel capiatur ab hostibus, & sic accipiuntur duo opera misericordiæ, quæ sunt visitare infirmos, & redimere captiuos. Et nomine redemptionis intelligitur omne beneficium eis impensum. Ista autem septem impensa fidelibus propter Christum, reputat ipse Christus sibi facta, & econtrariò fidelibus denegata, quia sibi reputat denegata. Fideles sunt eius membra, propter quod facientibus opera misericordiæ, reddit vitam æternam, denegantibus autem ea, reddit pœnam. Aduertendum tamen quòd cùm dicitur? *Domine quando te vidimus esurientem, &c.* non est quæstio procedens ex ignorantia, quia iusti cognoscent quòd opera misericordiæ facta membris Christi, ipse sibi reputat fieri, & pro talibus se saluari, & similiter mali scient se pro contrario damnari, sed est quæstio admirationis, pro magnitudine gratiæ quæ fiet electis, & pro magnitudine miseriæ quæ infligetur reprobis. Sic itaque iudicium sine misericordia fit ei qui non fecit misericordiam. Quid ergo merentur qui aliena rapiunt, si æternaliter

Quæstio admirationis.

Iacobi 2.

damnantur qui de suo non dederint? si talia sustinebunt immisericordes, qualia passuros putamus crudeles? Vnde Chrysost. Ex hoc loco sciendum est, quòd non tantum pro eo quòd peccauerunt homines condemnandi sunt, sed etiam pro eo quod bene non faciunt, si autem pro eo quod bene non faciunt sic condemnantur, putas quales pœnas exoluent pro eo quod peccant? & dignè: Deus enim hominem ideo fecit vt benefaciat, & ad gloriam Dei pertineat, non ideo tantum vt non peccet, nam si non faciat bonum, nec est causa qua creatus est, sine dubio enim si creatus non fuisset, peccatum non fieret super terram, nam qui intelligit mysterium diuinæ dispensationis, quare factus est homo cognoscit, quia meritò quasi peccans condemnetur qui iustitiam non facit. Hæc Chrysostomus. sicut autem melius est opera misericordiæ circa animam, quàm circa corpus facere, sic peius est ea circa animam, quàm circa corpus negligere. Vnde Chrysost. Si hæc corporaliter corporibus non præstare impietatis est, quæ & si accipiunt ea non possunt viuere semper, putas quantæ impietatis est hæc omnia spiritualiter animabus periclitantibus non ministrare, quæ poterant viuere in æternum si hæc eis ministrata fuissent? quantum enim melior est anima quàm corpus, tanto grauius est peccatum animabus laborantibus spirituales eleemosynas non præstare, quàm corporibus corporales. In Ecclesia ergo non solum sunt pauperes corporaliter esurientes, aut debiles corporaliter, aut peregrini secundum corpus, sed etiam spiritualiter pauperes sine cibo iustitiæ, sine potu agnitionis Dei, sine vestimento Christi, maximè taliter pauperes sunt qui corporaliter videntur diuites esse, quoniam plerunque in abundantia rerum inopia iustitiæ inuenitur. Sunt peregrini in hoc mundo, sunt debiles animo, sunt mente cæci, inobedientia surdi, & cæteris passionibus spiritualibus ægrotantes, quorum animæ omnem escam spiritualem abominantes appropinquauerunt vsque ad portas mortis. Qui ergo habet non vnde faciat eleemosinas corporales, faciat spirituales, ex gratia verbi quam accepit à Deo, & inuenit retributionem dignam à Christo, qui omnia tam corporalia, quàm spiritualia data quasi in se facta commemorat, quæ cum hominibus fiunt. hæc diximus, vt sciant doctores & quantum beatitudinis sibi acquirant, si diligentes fuerint circa verbum, & quantum damnationis, si fuerint negligentes. Hæc Chrysostomus. *Et ibunt hi*, scilicet reprobi, in supplicium æternum, *iusti autem in vitam æternam.* Vnde Chrysostomus: Propter hoc vtique & hi iustè puniuntur & illi coronantur, & si decem milia bona fecerint, gratiæ enim hæc est munificentia pro tam paruis & vilibus cœlum tantum & regnum, & tam magnum eis dari honorem. Hæc Chrysost. Æternum est ergo supplicium malorum, & similiter præmium bonorum, sicut enim peccata actualia transeunt actu, & remanent reatu, ita bona opera transeunt actu, & remanent merito. Vnde Hieronym. Prudens lector attende, quòd & supplicia æterna sint, & vita perpetua, metum deinceps non habet ruinarum. Et notandum, quòd potius fit disceptatio de operibus misericordiæ, quàm de operibus iustitiæ, cùm tamen magis teneamur ad opera iustitiæ, quia opera misericordiæ faciliora sunt, quia natura ad hæc inclinat, & ideo magis arguenda vbi deficiunt, & minus remuneranda vbi assunt. Et ergo si ista remunerantur, & alia, item potius arguit de omissione, quàm de commissione,

Chrysost. hom. 54. operis imperfect.

Chrys. ibid.

Idem ibid.

Pauperes in ecclesia.

Chrysost. homil. 80. in Matth.

Hieron. in c. 25. Matt.

miffione, cùm tamen maioris criminis fint commiffa, & ideo magis arguenda, quia puniendo quod minus eft, innuit amplius faciendum de maioribus. Si enim omiffa arguit, multo plus commiffa, item magis arguit de peccatis in proximum, quàm in Deum, quia fi peccata in proximum condemnantur, multo magis peccata in Deum, vt blafphemia & idololatria. Item cùm feptem fint opera mifericordiæ, vnum, fcilicet fepulturam mortuorum, de qua in tantum Tobias commendatur, omittit, quia minus eft neceffaria inter cætera opera mifericordiæ. Item cùm fit mifericordia corporalis & fpiritualis, potius defectum arguit operum corporalium, quàm fpiritualium, quia opera corporalia funt euidentiora, vel per hoc etiam fignificantur illa. Poteft autem quæri vtrum illa difceptatio & fententia erit vocalis, vel mentalis tantum, & videtur quòd vocalis, quia, vt dicit Auguftinus, per quot dies hoc iudicium tendatur, incertum eft, fed fi mentaliter fieret tantum, ftatim expediretur. Econtra quidam dicunt, quòd iudicium erit mentale, & non vocale, aliter multo tempore protenderetur. Vnde Sapiens: *Difrumpet illos inflatos fine voce*, alij dicunt, quia & mentale erit interius, & vocale exterius, quia iudicabit Chriftus non tantum vt Deus, fed vt homo, ideo eius iudicium erit non diuino modo tantum, fed humano. Ex hoc autem maius gaudium fenfibile bonorum, & maior dolor fenfibilis reproborum erit, vnde non fruftra erit hoc, fed vtiliter ficut & corporalis apparitio hominum. Huic opinioni adhærendo dicendum ad obiectum, quòd difrumpet illos fine voce excufationis fufficientis, vel appellationis, fed non fine voce difceptationis generalis. Vnde Auguftinus: Quære caufas vel tantæ mercedis, vel tanti fupplicij, percipite regnum, &, ite in ignem æterneum. Quare illi percepturi regnum? Efuriui enim, & dediftis mihi manducare. Quare ifti ituri in ignem æternum? Efuriui enim & non dediftis mihi manducare. Quid eft hoc rogo? video de his qui percepturi funt regnum, quia dederunt tanquam boni & fideles Chriftiani, qui verba Domini non contemnentes, & cum fiducia promiffa fperantes fecerunt hoc, quia fi non feciffent, vitæ ipforum bonæ fterilitas ifta non vtique conueniffet, fortè enim cafti erant, non fraudatores, non ebriofi, abftinentes fe ab operibus malis, fi hoc non adderent, fteriles remanerent, feciffent enim, declina à malo, non feciffent, & fac bonum. Scriptum eft: *Sicut aqua extinguit ignem, fic eleemofyna peccatum.* Item fcriptum eft: *Include eleemofynam in corde pauperis, & ipfa pro te deprecabit dominum*, & alia multa funt diuini eloquij dogmata quibus oftenditur multum valere eleemofynam ad extinguenda & delenda peccata. Proinde illis quos damnaturus, imò plus illis quos coronaturus eft folas eleemofynas imputabit dicens: Difficile eft vt fi examinem vos & apprehendam, & fcruter diligentiffimè facta veftra, non inueniam vnde vos damnem, fed ite in regnum. Efuriui enim, & dediftis mihi manducare, non ergo itis in regnum, quia non peccaftis, fed quia peccata veftra eleemofynis redemiftis. Rurfus & illis, Ite in ignem æternum, fine dubio videbunt fe iuftè damnari pro fceleribus fuis, & quafi, eis diceret, non inde vnde putatis, fed quia efuriui & non dediftis mihi manducare. Si enim ab illis omnibus veftris factis auerfi, & ad me conuerfi illa omnia crimina atque peccata eleemofynis redemiffetis, ipfæ eleemofynæ modo liberarent vos, & à reatu tantorum criminum abfoluerent: Beati enim mifericordes, quoniam ipfis mifericordia præftabitur. *Iudicium fine mifericordia ei qui non fecerit mifericordiam.* Sicut ergo boni quibus paratum eft regnum à conftitutione mundi, antequam fierent ad vitam æternam erant prædeftinati, fic mali qui mittentur in ignem paratum diabolo & fuis, à conftitutione mundi antequam fierent ad mortem erant præfciti. Et differentia inter prædeftinationem & præfcientiam, quia prædeftinatio eft præcognitio bonorum, cum caufalitate eorundem, fed præfcientia dicit præcognitionem refpectu malorum fine caufalitate, quæ potius refidet penes liberum arbitrium. Fit autem conditionaliter prædeftinatio Dei, nihilque fine aliqua conditione prædeftinatum eft, prædeftinatum eft enim vt faluaretur mundus, fed per aquam baptifmatis, & mortem filij Dei, prædeftinati funt omnes boni ad gloriam, ea tamen conditione fi fidem tenuerint, fi charitatem, fi humilitatem, fi patientiam, fi mifericordiam & pietatem, & his fimilia habuerint, tales enim eos futuros præuidit quos Deus ad vitam prædeftinauit, & quafi prædeftinando eis diceret: Ego quidem ad vitam vos prædeftino, fi tamen tales & tales fueritis, fi mandata mea cuftodieritis, fi fidem & mifericordiam habueritis, & fi in bono tandem inuenti fueritis. Qui ergo talis effe non vult, qui mandata Dei cuftodire non nititur, ideo non venit ad prædeftinationem, quia non feruat conditionem. Noli igitur attendere ad prædeftinationem Dei quam ignoras, attende ad verba quæ audis & intelligis, ficut enim prædeftinatione fua verus eft Deus, & mutari non poteft, ita & verba eius vera funt, & mutari non poffunt, fed audiamus quæ fint hæc verba: *Peccator*, inquit, *quacunque hora conuerfus fuerit & ingemuerit, vita viuet & non morietur.* Et iterum: *Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis, quod fi nolueritis, gladius deuorabit vos*, fimiliter in Euangelio, inquit, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c.* Et iterum: *Si dimiferitis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater vefter cœleftis, &c.* Nec quæras aliam prædeftinationem. In his enim verbis omnis & vitæ & mortis prædeftinatio & præfcientia confiftit, fi hæc feceris, efto fecurus, & crede indubitanter quia ad vitam æternam prædeftinatus es. Quòd fi indurato corde hæc facere nolueris, & in hac malitia perfeueraueris, pro certo fcias te ad mortem præfcitum. Quanuis enim nullus homo ad peccatum fit prædeftinatus, omnis tamen homo, aut ad gloriam, aut ad fupplicium eft præuifus. Nullus ergo dicat fruftra fe orare Deum, & alia bona facere, quia prædeftinatio diuina (quæ eft præparatio gratiæ in præfenti, & gloriæ in futuro) cùm fit æterna, ficut ab æterno prædeftinauit aliquem ad beatitudinem, ita præordinauit modum per quem daret fibi illam beatitudinem, fcilicet per merita fua & orationem. Prædeftinatio enim taliter eft inftituta, vt precibus & laboribus obtineatur, & ideo non fruftra orat Deum, quia oratio eft illud per quod ex ordinatione diuina debet confequi gratiam & gloriam, & eadem ratio eft de omnibus aliis bonis, quia cadunt fub ordine diuinæ prædeftinationis. Vnde ficut Deus aliquem faluandum præuidet, fic & modum quo faluari debeat, propter hoc ftultus eft qui dicit, volo facere quod mihi placuerit, quia fi faluari debeo, faluabor, vel fi damnari debeo, damnabor, ficut ftultus effet infirmus qui diceret, volo comedere & bibere quod mihi placuerit, quia fi curari debeo curabor, & fi mori debeo,

Marginal notes: *Iudicium an erit mentale, an vocale.* — Sapient. 4. Auguftinus lib. 20. de ciuitate c. 1. — Auguftinus de rectitudine Catholicæ conuerfationis. — Pfalm. 36. — Eccli. 3. — Matth. 5. Iacobi 2. — *Prædeftinationis & præfcientiæ difcrimen.* — Ezech. 18. — Ifaiæ 1. — Marci 16. — Matth. 6. — *Oramus non fruftra.*

debeo moriar, sic enim inutiles essent medicinæ. Sanè si Deus dimittit liberum arbitrium (quod se habet ad utrumlibet) in malum cadere, hoc non permittit nisi justè, rursus si præveniat per gratiam, nulli facit injuriam. Unde secundum August. Liberum arbitrium, est libertas eligendi bonum vel malum, & hoc in paradiso homo habuit liberum, nunc verò captivum, quia bonum non vult nisi gratia Dei præveniatur, nec potest nisi eum sequatur. Cùm ergo malos damnat & reprobat, operatur secundum justitiam, quando verò prædestinat & salvat, agit secundum gratiam & misericordiam, quæ non excludit justitiam. Nullam autem necessitatem infert providentia Dei rerum eventibus, sed sicut se habent res ad utrumlibet, scilicet fieri & non fieri, sic se providentur habere quæ providentia (seu quod idem est præscientia Dei) ex sua sapientia præscientis omnia antequam sint, omnino inevitabilis est, & nullo modo potest falli, & ideo omnia prævisa à Deo necesse est fieri, quia non potest simul esse quòd prævisa sint, & non fiant, sed non sequitur quòd necessario fiant. Sic quoque dicimus, me vidente te currere, necesse est ut curras, hoc est, non potest simul fieri ut videam te currere, & non curras, & ex hoc nequaquam provenit quòd necessariò curras. Unde Boëtius: Duæ sunt etenim necessitates, simplex una, veluti quòd necesse est omnes homines esse mortales, altera verò, conditionis, ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est, hanc etiam necessitatem non facit propria natura, sed conditionis adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntariè gradientem, quamvis eum tunc cùm graditur necessarium sit incedere. Quæ igitur cùm fiunt carent existendi necessitate, eadem priusquam fiant sine necessitate futura sunt, nam sicut scientia præsentium rerum nihil his quæ fiunt, ita præscientia futurorum nihil his quæ futura sunt necessitatis importat. Eodem modo si quid providentia præsens videt, id esse necesse est, tametsi nullam naturæ habeat necessitatem. Hæc Boëtius. Et ideo hæc duplex est. Si Deus prævidet hoc, necessariò evenire oportet, quia conjunctim vera, divisim est falsa, & est ibi necessitas consequentiæ, & non consequentis. Exemplum habemus Boëtii, si aliquis videat aliquem facientem totam, necesse est quòd ille faciat rotam, nec tamen visus ejus causa est illius factionis. Sic Deus prævidet mala istius opera, nec tamen causa est quare iste malè operetur, veruntamen fiet si prævisum est. Quando autem Deus facit aliquam rem, non fit in ipso Deo mutatio, sed in re certa quam operatur. Unde quando fecit prædicari subversionem Ninive, & prædici mortem Ezechiæ, quorum neutrum accidit, in talibus non mutavit Deus consilium quod ab æterno secum fuit, sed sententiam quæ respectum ad ipsa negocia habuit, quia Ninive subvertenda erat secundum merita, & Ezechias moriturus erat secundum causas inferiores, vel etiam secundum merita, sed hæc non imposuerunt necessitatem divinæ potentiæ. Prædestinatio igitur licet certa sit, libertatem tamen arbitrii non tollit, unde bonorum salvatio est necessaria necessitate consequentiæ vel conditionata, non necessitate consequentis, vel absoluta. Ista enim propositio, prædestinatus potest damnari, falsa est in sensu composito, est tamen vera in sensu diviso. Sic ergo exclusum est sophisma quod multos in errorem duxit, ut omnia ex necessitate fieri putarent. Si ergo dicis quid adhuc faciendum est? Respondeo, quia hoc solum superest consilium, ut curramus, & contendamus placere ei qui

Augustinus lib. 1. de libero. arbitr. *Libertas arbitrii.* *Providentia Dei cogit.* *Necessitas duplex.* *Boëtius lib. 5. de consolatione, prosa sexta.* *Mutatio non cadit in Deum.* *Jonæ. 3.* *Isaiæ. 38.* *Prædestinatio non tollit libertatem arbitrii.*

nos vocavit. dicit enim Augustinus, sic præordinata est divina prædestinatio, ut ad eam per bonorum operum perseverantiam perveniamus, hinc Bernardus, ipsa cœlestis regni prædestinatio, ita ab omnipotenti Deo præordinata est, ut ad hoc electi ex labore perveniant, quatenus mereantur precibus obtinere quod ipse omnipotens Deus ante tempus disposuit donare. Vbi nota exemplum utile, & aptum ad propositum. Fuit in quodam monasterio frater quidam religiosus & devotus, cui sæpe revelationes fiebant divinitus, quod quidem alter ejusdem monasterii frater sciens, institit apud eundem ut Deum oraret, quatenus sibi dignaretur ostendere si ipse de numero salvandorum esset, & cùm ille vix precibus victus orationi instando hoc à Deo postularet, ostensum est sibi quòd ille frater de numero damnatorum esset, unde timens fratrem alium turbare, per aliquot dies hoc sibi celavit, sed tandem eidem requirenti (licet invitus) aperuit. Ille autem hoc audiens, & scripturas intelligens, statim respondit, benedictus Deus, nec tamen sic desperabo, sed pœnitentiam quam per ingressum religionis assumpsi, de cætero duplicando, & triplicabo donec gratiam & misericordiam apud Deum altissimum qui pius est inveniam, & post multos dies iterum fratri prædicto divinitus est revelatum, quod ille frater de numero salvandorum esset, quod cùm eidem fratri retulisset, ille lætus effectus de revelatione, fortior factus est in opere, ac viriliter agens, & de virtute in virtutem quotidie proficiens perseveravit in bono fine cessatione. Utinam multi animati hoc exemplo manum suam ad fortia mitterent, & non desperarent vel deficerent, quia sic agendo, & in hoc perseverando, Deum sibi propitium utique invenirent,

Bernardus serm. 23. in Cantica. *Exemplum præsciti & salvati.*

ORATIO.

Domine Jesu Christe, judex vivorum & mortuorum, in extremo judicio me à dextris collocare digneris, & tunc auditam fac mihi illam dulcissimam vocem tuam, quam promisisti electis tuis dicens: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, & fac ut non timeam ab auditione mala quam comminatus es reprobis dicens, Ite maledicti in ignem æternum. O unigenite fili Dei miserere nostri, ne unquam illam pœnam incurabilem experiamur, scilicet excidere à regni gloria, & comburi in gehenna, Deus meus, misericordia mea. Amen.

Matth. 25. *Ibidem.*

De pascha, & diversis hujus nominis acceptionibus.

CAPUT LI.

NUnc, secundum Hieron. aspergamus de sanguine librum nostrum, & limina domorum, & funem circundemus coccineum domui orationis nostræ, & coccum in manu nostra ut zara ligemus, ut vaccam rufam in valle occisam enarrare possimus, jam enim instat ut ad passionem Domini veniamus, quam & ex affectu inspicere, & in effectu imitari debemus. Juxta illud Exod. *Inspice & fac secundum exemplum quod tibi in monte monstratum est*: Christus est tanquam liber exemplaris, ad cujus exemplar totam vitam nostram ducere & corrigere debemus, etsi Christus sæpius in scriptura dicatur mons, ratione summitatis, sive excellentissimæ perfectionis, maximè tamen exaltatus in cruce mons dicitur, ratione

Pascha Domini. *Deut. 11.* *Exod. 25.* *Christus mons.*

ſublimitatis meriti ſuæ ſacratiſſimæ paſſionis. In hoc ergo monte Chriſto, ſcilicet crucifixo, monſtratum eſt nobis exemplar diligenter inſpiciendum, & efficaciter imitandum. Non enim ſufficit Chriſtiano Chriſtum paſſum inſpicere, nam & hoc fecerunt Judæi & gentiles ſui crucifixores, ſed exigitur etiam ſecundum exemplar monſtratum operari & facere. Et hoc eſt quod indicitur cuilibet fideli in verbis propoſitis, inſpice & fac, quaſi diceret, inſpice exemplar dominicæ paſſionis ipſam tibi per intimam compaſſionem viſceraliter incorporando, & fac ſecundum illud exemplar, ipſum efficaciter imitando. Et utrumque horum docet beatus Petrus, *Chriſtus*, inquiens, *pro nobis paſſus eſt*, ecce primum, quod eſt diligenter cordis oculo inſpiciendum, *vobis relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus*, ecce ſecundum, quod eſt efficaciter in facto imitandum. Circa primum ſciendum eſt, quòd nos omnia, quæ Chriſtus in mundo paſſus eſt, velemus enarrare, innumerabilia utique eſſent, præſertim cum tota vita Chriſti in terris quædam paſſio fuerit. Nimirum cùm etiam tota vita cujuslibet Chriſtiani, ſi ſecundum Evangelium vivat, quædam crux atque martyrium ſit, ut Auguſt. dicit, quanto magis hoc indubitabile eſt de ipſo Domino Chriſto, qui Evangelium condidit, & in ſeipſo perfectiſſimè adimplevit. Exordiendo enim à primordio nativitatis ſuæ, inſpice quàm pauper natus fuit, qui nec domicilium neque veſtes habuit, ſed in vili diverſorio natus, in præſepi ſuper fœno exiguo ante bruta animalia reclinatus, pannis vilibus involutus fuit, octavo die circumciſus fuit, & jam ſanguinem ſuum pro nobis fundere cœpit, deinde perſecutionem Herodis fugiens in Ægyptum deportatus, & inde rediens per totam pueritiam & adoleſcentiam ſuam parentibus ſubjectus, & non dubium in magna paupertate educatus fuit, dehinc adveniente tempore oſtenſionis ſuæ, inſpice quomodo tempore magni frigoris baptizatus in aquis frigidis mergi voluit, & quomodo tempore jejunii quadraginta dierum continuato maceratus fuit, & quantas tunc à diabolo tentationes ſuſtinuit, quantas etiam injurias & contumelias à Judæis frequenter paſſus fuit, nunc dicentibus ipſum à dæmone obſeſſum, nunc Samaritanum, nunc voratorem & vini potatorem, nunc de fornicatione natum, nunc blaſphemum, nunc populi ſeductorem, & alia multa blaſphemantes dicebant in eum, nihilomninus ad facta injurioſa ſæpe attentabant procedere, nunc volentes eum lapidare, nunc de ſupercilio montis præcipitare. Inſpice etiam cum quanto labore vixerit, quia quotidie erat prædicans in templo, & in ſynagoga, & de civitate in civitatem, de terra in terram perambulavit, in oratione ſæpe pernoctavit, infirmos multos curavit, obſeſſos à dæmone liberavit, mortuos ſuſcitavit, multitudinem eſurientem pavit, & nihilominus in his omnibus naturæ legibus ſubjectus fami, ſiti, & cæteris infirmitatibus hominis, abſque tamen peccato expoſitus fuit. Ecce quomodo tota vita ſua in laboribus & paſſionibus fuit, ſed omnibus talibus paſſionem, de qua nunc tractandum eſt, antecedentibus omiſſis, inſpice diligenter quid in hac ſuſtinuit, & præcipuè articulos & puncta paſſionis, in quibus ſingulis Chriſtus notabiliter paſſus fuit. Circa ſecundum eſt ſciendum, quod ſecundum Auguſt. non ſolum quicquid boni Chriſtus in terra geſſit, ſed & quicquid mali ſuſtinuit, totum diſciplina morum fuit, unde paſſio Domini in ſe complectitur omnem perfectionem hominum, in hac vita poſſibilem, quoniam omnia opera perfectionis quæ Chriſtus unquam in Evangelio docuit, ipſe in ſemetipſo in ſua paſſione perfectiſſimè adimplevit, itaque in cruce Domini, eſt finis legis & ſcripturæ, in paſſione ejus, ſumma omnis perfectionis, in morte ipſius, eſt coſummatio omnis ſermonis. Unde Apoſtolus dicebat, *Non judicavi me aliquid ſcire inter vos, niſi Jeſum Chriſtum, & hunc crucifixum.* Nempe quia hoc ſcire, eſt omnia ſcire quæ ad ſalutem ſpectant. Nam ſi de paupertate voluntaria agitur, quis unquam pauperior Chriſto nudo pendente in cruce? quia nec habebat ubi caput ſuum reclinaret. Si de obedientia & humilitate loquimur, quis unquam intantum ſe humiliavit & exinanivit, ſicut Chriſtus? qui factus eſt obediens uſque ad mortem crucis, tanta vilia & magna opprobria ſuſtinuit pro nobis. Si de caſtitate virginali mentio fiat, quis caſtior eo cujus mater Virgo eſt, cujus pater fœminam neſcit? Si de charitate ſermo fuerit, quis unquam majorem vel tantam charitatem habuit, quam Chriſtus, qui in paſſione ſua poſuit animam ſuam pro ovibus ſuis, & tam horrenda ſupplicia pati voluit pro nobis, cùm tamen liberare potuiſſet ſe ſolo nutu voluntatis. In paſſione ergo Domini relucet exemplar perfectionis omnium virtutum, prout jam ſuprà eſt tactum, item in ea relucet perfectum remedium & antidotum contra omnem ſpiritualem morbum, nam per hoc quod pati voluit mortem exprobratiſſimam, habemus remedium contra ſuperbiam. Quòd latronibus ſe aſſociare voluit, remedium præbet contra invidiam. Quòd contra ipſum blaſphemantes obticuit, remedium præbet contra iram. Quòd in cruce diſtendi, & clavis cruci affigi voluit, præbet remedium contra accidiam, quæ non finit amplecti pœnitentiæ crucem. Per ejus verò nuditatem & paupertatem, habemus remedium contra avaritiam. Per fellis & aceti deguſtationem, habemus remedium contra gulam. Per vulnerum inflictionem, & ſummi doloris afflictionem, habemus remedium contra luxuriam, & hæc ſunt ſeptem ſigilla, librum vitæ conſignantia, quæ Chriſtus nobis in paſſione aperuit, & poſtea nobis vitæ aditum reſeravit, prædicta ergo in paſſione Chriſti adimpleta videmus, denique ſi de patientia agitur, tota paſſio excellentiſſimam Chriſti patientiam demonſtrat Si de contemptu mundi, & abſtractione à rebus mundialibus loquimur, quis unquam elongatior & abſtractior ab omnibus terrenis, quam Chriſtus in cruce ſupra terram, & ſuper omnia terrena elevatus & abſtractus? Si de abſtinentia & jejunio, ſeu victus inedia mentio fiat, Chriſtus nihil in paſſione ſua niſi fel, & acetum, vel vinum myrrhatum guſtavit. Si de corporis caſtigatione agitur, cujus unquam corpus intantum caſtigatum fuit, quantum corpus Domini in cruce? Si de efficacia orationis ſermo fiat, quis unquam efficacius Chriſto oravit? qui ex vehementi attentione orationis guttas ſanguineas ſudavit. Si de eleemoſynarum largitione, & aliis miſericordiæ operibus loquimur, quis unquam majorem eleemoſynam dedit, quam ipſe Chriſtus, qui proprium corpus ſuum in cibum, & ſanguinem ſuum in potum nobis pauperibus in eleemoſynam perpetuam dedit, infirmos etiam viſitavit, dum infirma diſcipulorum corda confortavit, & ægros multos curavit, capitivos multos in limbo redemit, mortuos de ſepulchris ſuſcitavit. Si de dilectione inimicorum agitur, in cruce pendens pro ſuis crucifixoribus oravit. Si de dimiſſione offenſarum loquimur, quis unquam liberalius dimiſit debita debitoribus ſuis quam Chriſtus? qui latroni

non

Marginalia (left): 1. Petr. 2. — *Paſſus eſt Chriſtus innumerabilia.* — Auguſtinus ſerm. 2. de verbis Apoſtoli. — Auguſtinus ſerm. de vigilia Pentecoſtes.

Marginalia (right): 1 Cor. 2. — *Exemplar virtutum, & antidotum, in paſſione Domini.* — *Patientia Chriſti.* — *Abſtinentia & jejunium.* — *Caſtigatio corporis.* — *Orationis efficacia.* — *Eleemoſynarum largitio, & cætera miſericordiæ opera.* — *Dilectio inimicorum.*

non solum debita dimisit, sed & paradisum sibi promisit, & sic de similibus inducendo, per singula opera supererogationis, quæ omnia in passione Christi (si bene aduertimus) supereroganter adimpleta inuenimus, similiter & nos, si perfecti imitatores Christi esse volumus, adimplere vel in facto, vel in desiderio, vel in ministerio debemus. Nam sicut dicit Hieron. Singula ea quæ circa Dominum in passione gesta sunt, quamuis Iudæi & alij quæcunque fecerunt alia mente fecerunt, nobis tamen credentibus mystica afferunt Sacramenta. Sic etiam Caïphas quando dixit, expedit, vnum hominem mori pro populo, nesciuit quid diceret, & tamen prophetauit; similiter est de singulis gestis passionis dominicæ, quæ nos inspicere debemus, & secundum exemplar illorum facere. *Cùm itaque consummasset Iesus sermones*, omnes prædictos de secundo aduentu, vbi se venturum ad iudicium in claritate prædixit, consequenter se passurum ostendit, vt Sacramentum crucis admixtum esse gloriæ æternitatis admoneat, quasi qui compatitur crucifixo, non timuit de iudicio, coniuncta enim sunt vt causa finalis & effectus, gloria æternitatis & meritum passionis. Post aduentum ergo maiestatis subdit humilitatem passionis, vt causam illius, passionis enim effectus vel causa finalis, est gloria æternitatis. Vnde Apostolus, *Christus factus est obediens vsque ad mortem, propter quod Deus exaltauit illum.* Incipit ergo narrationem de pascha & sua passione, qua Christus ipse pascha nostrum fuerat immolandus, & eadem die scilicet feria tertia in sero, & ibidem, scilicet in monte Olíueti, *dixit discipulis suis: Scitis quia post biduum*, id est, feria quinta ad vesperam, *pascha fiet*, & Agnus paschalis immolatur. Et ego addo quod nescitis, scilicet quòd tunc, *etiam filius hominis*, id est virginis, *tradetur vt crucifigatur*, & pascha faciet transeundo. Ex quo patet quòd non fuit ex ignorantia traditus, sed ex sua præscientia & voluntate. Bene autem dicit, *filius hominis*, quia secundum formam humanam tentus & crucifixus est non secundum diuinam, in qua semper immortalis est, & bene impersonaliter posuit, *tradetur*, quia vno traditionis verbo diuersæ voluntates exprimuntur, nam Deus pater tradidit filium propter charitatem, & generis humani vtilitatem. econtra Iudas Iudæis propter auaritiam & lucri sui cupiditatem. Item Spiritus Sanctus propter suam benignitatem, econtra Iudæi Pilato propter inuidiam & malignitatem. Item filius seipsum, vt impleret beneplacitum diuinum, econtra Pilatus cruci, vt satisfaceret peruersæ voluntati Iudæorum. Item diabolus propter timorem, ne per Christi doctrinam & miracula euelleretur genus humanum de manu sua, non aduertens quia magis erat per ipsius mortem eripiendum, quàm fuerat per doctrinam & miracula ereptum. Ecce opus commune, sed voluntates diuersæ valde, ergo pater & filius & Spiritus sanctus non solum amandi, sed etiam glorificandi: Iudas autem & alij non solum detestandi, sed etiam condemnandi sunt, quia quod Pater & Filius & Spiritus sanctus bona, hoc illi mala intentione fecerunt. Prædicit autem discipulis se tradendum, præmuniens eos ne prius quàm audiant quæ euentura fuerant, subitò videntes tradi ad crucem magistrum, obstupescant. Et quia hoc nomen pascha in diuersis locis reperitur, & diuersa per ipsum significantur, ideo ne in æquiuoco erremus, diuersas eius acceptiones videamus. Sciendum ergo, ad solutionem multarum contrarietatum, quòd pascha appellatur primò, tota septimana, seu septem dies azymorum, quibus Iudæi panes azymos, hoc est

Hieron. in Matth.

Matth. 26.

Philipp. 2.

Tradentium Christum diuersæ voluntates.

Pascha accipitur multifariam

Actor. 12.

sine fermento, comedebant, nam *a*, sine, & ζύμη, fermentum significat, vnde in actibus volens post Pascha producere eum populo, primus & vltimus dies illius septimanæ, magis solennes erant quàm medij. Secundò, dicitur hora immolationis agni, scilicet vespera qua agnus immolabatur, quæ est initium primi diei azymorum, qui solennior erat, vt hîc, *Scitis quia post biduum pascha fiet*, vnde cantat Ecclesia, quartadecima die ad vesperam pascha Domini est, &c. Dies autem præcedens illam horam, nec pascha dicebatur, nec solennis erat. Tertiò, dicitur primus azymorum, qui erat celeberrimus, scilicet quintadecima luna primi mensis, quando egressus populus Israël est de Ægypto, vt ibi, *Appropinquabat dies festus Iudæorum, qui dicitur pascha*, & ibi, *Ante diem festum paschæ*. Quartò, dicitur festiuitas epulæ paschalis, vt in Paralip. *non fuit phase simile huic in Israël.* Quintò, dicitur Agnus paschalis, qui paratus comedebatur, vt, *Vbi vis paremus tibi comedere pascha?* & ibi, *Venit dies azymorum, in quo necesse erat occidi pascha.* Sextò, panes azymi, vel quicunque cibus paschalis, vt ibi, *Non introierunt prætorium, ne contaminarentur, sed manducarent pascha*, id est, panes azymos, seu paschales, quia ad comedendum azyma, septem diebus oportebat eos mundatos esse, & ideo quolibet septem dierum non poterant in prætorium introire. Septimò, dicitur ipse Christus per Agnum paschalem signatus, vt ibi, *Pascha nostrum immolatus est Christus*, ipse enim est verum pascha nostrum. De prædictis paschæ acceptionibus sunt isti versus:

Hebdomas, hora, dies, epulæ, agnus, azyma, Christus,
Pascha solent dici, velut exemplis patefeci.

Communiter tamen pascha vocatur dies in qua immolabatur agnus. Declinatur autem pascha, schæ, vel paschatis, & dicitur pascha non à passione, sed à transitu. Prima enim origo huius vocabuli paschæ ex Hebræo habetur, quia pascha dicitur quasi phase, quod in Hebræo idem est quod transitus. Dicebatur autem pascha Iudæorum transitus, propter duo, quia ea nocte qua immolatus est agnus, Angelus exterminator videns sanguinem agni in foribus Israëlitarum, pertransiuit, non percutiens eos, & quia filij Israël fugientes illa nocte de Ægyptiaca seruitute, mare rubrum transierunt, & deinde ad terram promissæ olim hæreditatis & pacis venerunt, & ideo festum istud bene pascha vocatur, quo transitu præfiguratus est etiam transitus Christi de hoc mundo ad patrem, & transitus noster de vitiis ad virtutes, & de terrenis ad cœlestia. Et ideo similiter pascha Christianorum mysticè dicitur transitus, quia in eo Dominus per mortem transiuit de hoc mundo ad patrem, & significat quod eius exemplo fideles Christum sequentes, vel pœnitentiam & martyrium assumendo, secundum illud, *Transiuimus per ignem & aquam*, vel mentis desiderio ad cœlestia anhelando, secundum illud, *Transite ad me omnes qui concupiscitis me*, transituri sunt pro Christi sanguine fuso ad patriæ cœlestis promissionem. Sanguis enim Christi debet poni super vtrumque postem, scilicet super intellectum, deuotè recogitando, & super affectum, deuotè per pœnitentiam imitando. Vnde secundum Augusti. signum crucis à nobis repellit exterminatorem, si tamen cor nostrum Christum habeat inhabitatorem, cuius sanguine illinitis postibus nostris, id est, cuius crucis signo signatis frontibus nostris à perditione huius seculi tanquam à captiuitate Ægyptiaca liberamur, & agimus saluberrimum transitum, cum à diabolo transimus ad Christum, & ab isto instabili seculo ad eius fundatissimum regnum,

Luc. 22.

Ioan. 13.

2. Paral. 35.

Matth. 26.

Luc. 22.

Ioann. 18.

1. Cor. 5.

Pascha vnde.

Pascha cur transitus.

Psalm. 65.

Exod. 12.

Augustinus tract. 50. in Ioannem.

Crux.

Beda in c. 22. Lucæ. secundum Bedam, quia paschæ dies in azymis panibus est celebrari præceptus, & vno die agno immolato ad vesperam, septem ex ordine dies sequuntur azymorum, Iesus semel pro nobis passus est, & de hoc mundo transiens per omne nobis huius seculi tempus, quod septem diebus agitur, in azymis sinceritatis & veritatis præcepit esse viuendum, & quasi pascha perpetuum faciendo semper ex hoc mundo transeundum, totoque semper nisu desideria seculi quasi Ægypti retinacula fugere, & quasi à mundana conuersatione secretam solitudinem iter nos admonet subire virtutum. Post hæc Dominus Iesus rediit cum discipulis duodecim in Bethaniam, & mansit apud Lazarum, & Martham, & Mariam sorores eius, docens eos more solito & confortans. Et deinde non venit in Hierusalem, sicut antè fecerat, vsque ad diem cœnæ, & sic Iudæi locum suum habebant tractandi liberius de sua morte.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui die tertia ante tempus passionis & mortis tuæ, discipulis tuis pascha & transitum tuum ex hoc mundo prædixisti, da mihi per omne tempus vitæ meæ in azymis sinceritatis & veritatis viuere, meque de hoc mundo transire non permittas antequam per triduum, pœnitentiæ scilicet cordis contritionem, oris confessionem, & operis satisfactionem peccata mea omnia deleas, donans mihi sacratissimi corporis & sanguinis tui communionem, olei sacri vnctionem, ac in omnibus perfectam consummationem, & me tandem fœliciter consummatum transire facias ad te dulcissimum Dominum meum super omnia benedictum. Amen.

Qua die, & cur Iudas vendidit Dominum.

CAPVT LII.

Matth. 16. Marci. 14. Lucæ. 22. Tvnc, scilicet quarta feria sequenti, principes sacerdotum qui audierant Iesum dixisse, non me videbitis ammodo, videntes eum abiisse, & putantes ipsum velle ab eis fugere, *congregati sunt cum senioribus populi*, qui erant iudices ordinarij, in atrium Caiphæ, *& quærebant consilium vt eum dolo tenerent, & occiderent*, quia nullam mortis causam in eo inuenire poterant, nisi eam dolosè confingerent. Prius quidem determinauerant ipsum interficere, & deliberauerant de facto, sed nunc quærebant consilium *Consilium Iudæorum.* de faciendi modo, & qualiter possent facere occultè, & sine populi seditione, qui se debuerant parare ad paschalem agnum, & secundum ritum legis purificari vt esu agni digni fierent, contra verum agnum, magis & potius se armant, & hoc faciunt ex dolo & consilio, timentes ne eis auferatur populi auxilio. Vnde dicunt habito consilio, *Non in die festo*, scilicet azymorum, id est, in solennitate paschali imminenti de proximo, supple est capiendus ad occidendum, quod non dicebant propter reverentiam festi, sed ne tumultus fieret in populo, propter diuersa studia ipsius populi, scilicet diligentis Christum & odientis, credentis & non credentis. Multi enim propter solennitatem paschæ venerant in Hierusalem, & quia aliqui reputabant Iesum esse verum Christum, timebant si durante solennitate paschali in eum manus mitterent, ne populus qui eum diligebat illis consurgens, innocentem defenderet, & sic ipse manus eorum euaderet. Timebant quidem plebem, non vitantes scandalum, sed impetum, nec seditionem metuentes, sed ne de suis manibus tolleretur cauentes, propter quod consulebant mortem suam differri vsque post festum, postea tamen mutauerunt istud consilium, quia inuenerunt opportunitatem capiendi eum secretè per discipulum. Attende hîc, quia maiores principaliter quærebant Iesum perdere, à principibus enim & senioribus egressa est *Maiorum malitia.* iniquitas in Babylone. Sic & hodie maiores præ cæteris contra eum insurgunt, & maiora scandala quàm cæteri faciunt. Vnde Bernard. O bone Iesu, totus mundus videtur contra te coniurasse, & hi in persecutione tua primi sunt qui videntur regere populum, dirigere principatum. *Bernardus in ea verba, Qui vult venire post me.* *Intrauit autem Satanas in Iudam*, id est, in Iudæ animam, qui Scarioth est dictus, quia de hac villa fuit oriundus. *Introitus Satanæ in animam Iudæ.* Intrauit inquam non impellens, sed patulum inueniens ostium, nam oblitus omnium quæ viderat, ad solam auaritiam dirigebat intuitum. *Intrauit autem* non per essentiam, & essentialiter in animam illabendo, quia secundum August. sic solus Deus intrat in animam, qui creauit eam, sed intrauit per effectum suggestionis, venditionem & traditionem Christi suggerendo, & secundò post buccellam per effectum plenioris possessionis eum suæ seruituti subiugando. *Augustinus lib. de dogmatibus Ecclesiast. cap. 83.* Ex quo patet quòd in omni peccato mortali diabolus intrat hominem, vt ipsum denuo vel amplius quàm antè possideat. Iudas ergo audiens eos congregatos ad tractandum de Christi morte, qui etiam audierat à Christo se tradendum ut crucifigeretur in pascha tunc instanti, & apud se cogitans, & dicens in corde, in proximo morietur homo iste, & ad lucrum meum possum eum tradere, *abiit*, à Christo, & facta societate, non tantum corpore, sed etiam mente recedendo & apostatando, & veniens ad consilium proditor, dixit eis: *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam*, occultè scilicet & sine strepitu. *Et gauisi sunt*, quia ille modus capiendi Christum, per suum discipulum videbatur magis conueniens & secretus, propter quod mutauerunt consilium prædictum, scilicet differendo mortem eius vsque post festum. Quia enim traditorem inuenerunt, in ipsa festiuitate Christum occiderunt. hoc autem, secundum Leonem Papam, diuino intelligimus dispositum fuisse consilio. *Leo Papa serm. 7. de passione.* Oportebat enim vt manifesto implerentur effectu, quæ diu figurato fuerant promissa mysterio. Et pepigit Iudas cum eis de Christo tradendo pro triginta argenteis, eodem precio quo Ioseph venditus est à fratribus suis, in venditione enim Ioseph præfigurata fuit venditio Christi. Iudas ad congregationes iuit, vbi Christum vendidit, sic multi ad spectacula vadunt, vbi Christum *Genes. 36.* pro modica tentatione & modico precio vendunt. Ipse dedit pro triginta argenteis, sed peccatores dant sæpe pro precio minori. Vbi dicit Leo Papa, quòd anima lucri cupida etiam pro exiguo perire non metuit, nullumque in illo corde est iustitiæ vestigium, in quo sibi auaritia fecit habitaculum. *Leo Papa serm. 9. de passione.* Infœlix mercator Iudas, qui tantum dedit pro tanto, Deum pro nummo, verum pro vano, æternum pro transitorio. *Iuda infelicitas.* Quia enim audierat Dominum tertia die moriturum, & eum in morte detineri putauit, mortem imminentem lucratiuam sibi facere voluit. Cùm enim esset fur, & loculos habens, & videret vnguentum super caput & pedes Domini effusum, quod putauerat esse vendendum, & precium sibi tradendum, quod perdiderat in effusione vnguenti, voluit recuperare in venditione

Argenteorum triginta valor.

tione magistri. Illi quippe triginta argentei valebant trecentos denarios vsuales, quilibet enim decem valebat, & ita in venditione Christi recuperauit valorem vnguenti prædicti, & recompensauit damnum trecentorum denatiorum de quo dixerat, quare hoc vnguentum non venit trecentis denariis & datum est egenis? Et fortè hæc causa fuit quare Matthæus hîc factum Mariæ recitauit, vt scilicet congruenter factum Iudæ quo Dominum vendidit narraret, tanquam continuans effectum ad causam, quia hoc factum fuit occasio venditionis Christi. Iudas itaque vnus de duodecim, numero, non merito, nomine, non munere, corpore, non animo, à principibus non inuitatur, non cogitur, nulla necessitate constringitur, sed propria sponte processit,& propria malignitate consilium sceleratæ mentis iniit, nec in venditione magistri certam postulauit summam, vt de re cara fieri solet, sed quasi vile tradens & venale exponens mancipium, in potestate ementium posuit quantum dare vellent. Cùm enim vilia exponuntur, solet quærere venditor ab emptore, quantum dabis? cùm autem cara, econuersò dicit, tantum dabis.

Mysticè autem per Iudam significantur iudices ac prælati & sacerdotes, qui iudicia ac beneficia &Sacramenta vendere non cessant, dicentes sæpe, & si non verbo, tamen facto. *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* Vnde Bern. Quanti hodie de his qui animas regere susceperunt, quod sine miserabili gemitu non est dicendum, Christi opprobria, flagella, clauos, lanceam, crucem, mortem in fornace auaritiæ conflant, hoc solo à Iuda differentes, quod ille omnium horum emolumentum denariorum numero compensauit. isti voratoria ingluuie lucri infinitas exigunt pecunias, his inhiant, timent ne amittant, in harum amore quiescunt, animarum apud eos nec casus reputatur, nec salus, cùm sint de patrimonio Christi nimium impinguati, incrassati, dilatati, non compatiuntur super contritione Ioseph. Hæc Bernard. Propter auaritiam verò Iudas factus est talis, quia vt Leo Papa dicit, Anima lucri cupida, &c. vbi suprà. Ex hoc autem articulo venditionis Christi, tria trahuntur notabilia documenta. Primum est, vt nobis caueamus ne & nos tam detestandum facinus, scilicet venditionis Christi, vnquam perpetremus, quod vtique diuersis modis incurrimus. Vnde Beda: Multi hodie Iudæ scelus, quod Dominum & magistrum Deumque suum pecunia vendiderit, velut immane & nefarium exhorrent, nec tamen cauent. Nam cùm pro muneribus falsum contra quemlibet testimonium dicunt, profectò quia veritatem pro pecunia negant, Dominum pro pecunia vendunt, ipse enim dixit, ego sum veritas. Cùm societatem fraternitatis discordiæ peste commaculant, dominum produnt, quia Deus charitas est. Qui etiam si nullus pecuniam det, Dominum argenteis vendunt, quia principis seculi imaginem, id est exempla hostis antiqui, neglecta conditoris ad quam creati sunt, imaginem sumunt. nam secundum Hieron. Sicut Ioannes Baptista, qui non pro Christi confessione, sed pro defensione veritatis occubuit, ideo tamen pro Christo, quia pro veritate martyrium suscepit, ita econtrariò qui charitatis & veritatis iura spernit, Christum vtique, qui est veritas & charitas, prodit. Imò vniuersaliter, sicut dicit Origenes. Omnes qui pro temporalibus & mundialibus rebus iustitiam deserunt, Deum qui est iustitia vendunt. Similiter Deum vendit, qui

Leo Papa serm. 9. de passione. — *Venditio Christi committitur.* — *Beda in c. 14. Marci. Ioan. 14. 1. Ioan. 4.* — *Hieron. in Marcum.* — *Origenes tract. 35. in Matth.* — *Consilium vendens, Deum vendit.*

iustitiam vel consilium vendit, quia ipse est iustitia, ac spiritus, & Angelus consilij. Ille etiam Dominum vendit, qui eius timore & amore neglecto, terrena ac caduca, imò etiam criminosa plus amare & curare conuincitur. Dominum etiam pro temporali pecunia vendit, qui bona sua pro vana gloria expendit. Item Deum vendunt simoniaci, qui gratiam Dei quæ est in Sacramentis & in aliis sacratis, & spiritualibus rebus commutant. Et quia simoniæ peccatum est tam in dante, quàm in recipiente, ideo non solum peccauit Iudas in vendendo Christum, sed etiam Iudæi in emendo Christum. Emit autem à me Christum, qui dando mihi aliquod temporale, aufert mihi Christum, verbi gratia, si adulator dat mihi laudem falsam, ex qua cor meum extollitur, aufert mihi Christum, & ego consentiens pro vana laude vendo Christum. Item dans mihi pecuniam, qua allicit me ad peccatum mortale, aufert mihi Christum, & ego consentiendo vendo Christum. Nec tamen ille emendo retinet, sicut nec ego, sed nec mihi nec tibi. Sic fuit de Iuda, & Iudæis, quorum neuter Christum retinuit, sed acquisitus est nobis Christianis. Vnde Rabanus. Exulta Christiane, in commercio inimicorum tuorum vicisti. Quod Iudas vendidit, & Iudæus emit, hoc tu acquisisti, noster enim Christus, non Iudæorum, qui eum emerunt. Secundum est, vt etiam & nos vendi & vilipendi pro laude Dei patiamur, qui enim vendit rem aliquam, id pro quo rem vendit, plus appreciatur, quàm rem ipsam. Vnde si quis te minoris valoris in corde suo & factis æstimet, quàm forte sis, non turberis, & maximè in causa Dei. Si enim ipse Dominus & Saluator noster, qui est summum bonum, & infinitæ bonitatis, in quo sunt omnes thesauri reconditi, dignatus est pro nobis tam vili & exiguo precio æstimari, ac vendi & vilipendi iniustè, nos qui veraciter viles, & ob hoc vilipensibiles sumus, si conditionis nostræ miseriam aspicere volumus, cur non pro Christo vilipendi, imò nihilipendi patiamur iustè? vnde Psalm. *Ego propter te sustinui opprobrium.* Tertium documentum est, quòd homo debet vendere seipsum pro regno. Si enim regnum cœlorum venale est, & tantum valet quantum habes, sed tu nihil habes melius teipso, vende ergo teipsum pro regno cœlorum, sicut Christus voluit vendi, vt nobis acquireret regnum cœlorum. In recolendo istum articulum, recogitet homo vilitatem suam, quia si iusto pretio æstimari deberet, vix unum obolum valeret, imò nihil, in comparatione Christi, qui tam exiguo & vili pretio venditus est. Item recogitet an ipse vnquam Christum vendiderit, ipsum, & mandata eius, pro re temporali vel pro delectatione transitoria deserendo. Item recogitet qualiter ipse Christum sic venditum gratis sua mera bonitate acquisiuit. Item quia Christus adhuc hodie venalis est, ideo sicut Iudas nequiter vendidit Christum, sic tu per contrarium cum eleemosynis eme ipsum, vel si aliud non habes, da pro eo cor tuum, hoc enim desiderat præ omni re mundi, iuxta illud Sapientis, *præbe fili, cor tuum mihi.* Item quilibet, quantumcunq; perfectus, non præsumat de se, cum audit Christi Apostolum, magistrum & Dominum suum, imò Deum & creatorem omnium, prodidisse. Et quia quarta feria Dominus fuit venditus, sic sexta feria fuit crucifixus, ideo in memoriam huius venditionis Domini, per totum annum ieiuniis pœnitentialib⁹ feria quarta secundum post sextam tenet locum. Hinc est etiam quòd multi quartis & sextis feriis ieiunare consueuerunt,

Simonia tam in emente, quàm vendente. — *Rabanus in c. 26. Matth.* — *Vendi debemus pro Christo.* — *Psalm. 68.* — *Vendi debemus pro cœlo.* — *Meditatio.* — *Emendus Christus.* — *Prov. 23.* — *Feria quarta ieiunio & abstinentiis celebranda.*

runt, multi quoque abstinent à carnibus quarta feria, quia tunc caro Christi fuit vendita, extunc etiam post feriam quartam illam, qua fuit venditus, tribus diebus sequentibus initia & finis horarum omittimus, quasi nobis ablatus sit alpha & omega, & impiis traditus. Facta igitur pactione quærebat opportunitatem, scilicet loci, & temporis, & societatis, vt traderet eum occultè & sine turbis, scilicet quando populus non erat circa eum, sed secretus erat cum discipulis, quod & fecit tradens eum post cœnam, & de nocte cum in horto esset cum eis, ne per concursum & impetum populi tolleretur, qui de die eum sequebatur.

Meditatio passionis. Considera nunc quomodo Dominus Iesus toto vitæ suæ tempore vsque hodie pro Iudæis laborauit, sed ipsi tanquam ingrati mala pro bonis Domino reddiderunt, & post multas contumelias vsque ad ipsius emptionem & mortem sæuierunt.

Anselmus medit. Vnde Anselm. Demum venisti Domine ad oues quæ perierant domus Israël, diuini verbi lampadem palam extollens, ad illuminationem orbis terræ, & regnum Dei annuncians cunctis obtemperantibus verbo tuo, sermonem sequentibus signis confirmasti, & virtutem diuinitatis tuæ ostendisti in cunctis malè habentibus, omnia omnibus gratis exhibens, quæ saluti ipsorum congruebant, vt omnes lucrifaceres. Sed obscuratum est insipiens cor eorum Domine, & proiecerunt sermones tuos retrorsum, nec attenderunt ad omnia mirabilia quæ operatus es in eis, exceptis paucis nobilibus athletis, quos inter infirma & abiecta mundi elegisti, vt per ipsos fortia & alta mirificè expugnares, nec solum ingrati gratuitis tuis beneficiis extiterunt, sed etiam contumeliis affecerunt te Dominum dominantium, & fecerunt in te quæcunque voluerunt. Te enim faciente opera in eis, quæ nemo alius fecit, quid dixerunt? non est hic homo à Deo. *Opprobria quæ Christus passus fuit.* In principe dæmoniorum eiicit dæmonia, dæmonium habet, seducit turbas, vorax est & potator vini, amicus publicanorum & peccatorum. Quid fles, quid suspiras, ô homo Dei, dum sustines verborum iniurias? Non audis quanta propter te in Dominum Deum tuum ceciderunt opprobria? Si patremfamiliâs Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Hæc quidem & his similia blasphemantes, & aliquotiens de lapidibus impetentes, Iesu bone patienter sustinuisti, & factus es coram eis, sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. *Psalm. 38.* Nouissimè autem & iustum sanguinem tuum bone Iesu à discipulo tuo filio perditionis, triginta argenteis appreciati sunt, vt præcipitarent animam tuam in mortem sine causæ. Hæc Anselm.

Patientia nobis necessaria. Verè magna deberet nobis esse confusio, quod patientiam in aduersitatibus non habemus. Iesus innocens tot & tanta ac etiam passionem & mortem patienter pro nobis sustinuit, & nos peccatis aggrauati, & ira Dei digni non possumus paruas iniurias & grauamina modica sustinere, & multotiens nec verba leuia pro eius nomine tolerare. *Chrysost. de proditione Iudæ.* Vnde Chrysost. Christus exprobratus contumelias fert, tu verò vbique honorari vis, & non fers opprobrium Christi. Considera etiam hîc, quàm periculosum sit peccatis locum dare, ac principia & introitus eorum non repellere, quia frequenter à minoribus diabolus incipit, vt ad maiora mala inducat. Si enim Iudas cupiditate & auaritia, ac Iudæi vanæ gloriæ & inuidiæ restitissent, nunquam ille ad proditionem, nec isti ad eius occisionem peruenissent, sed quia minora contempserunt, ideo consequenter ad maiora deciderunt, vt enim Ecclesiasticus ait: *Qui spernit modica, paulatim decidet.* *Eccles. 19.*

ORATIO.

O Iesu clementissime, qui labores in prædicando, fatigationes in discurrendo, conuicia & opprobria, iniurias & angustias pro nostra salute pertulisti, ac tandem ab vno discipulorum tuorum vendi, & à Iudæis appreciari triginta argenteis, sic quoque vili precio vendi voluisti, da mihi tantæ patientiæ & humilitatis exemplum imitari, atque opprobria, iniurias & omnia quæ mihi illata fuerint patienter tua gratia tuoque consilio superare, & pro nulla re transitoria te nequiter commutare, vilipensiones quoque meas, & angustias pro tui nominis gloria æquanimiter tolerare. Amen.

Meditatio in primis vesperis de cœna Domini.

CAPVT LIII.

ADueniente iam & imminente tempore miserationum & misericordiarum Domini, quo disposuerat plebem suam saluam facere, & eam non corruptibilibus auro & argento, sed precioso sanguine suo redimere, voluit cœnam facere cum discipulis suis notabilem, antequam ab eis per mortem discederet, in signum, & memoriale recordationis, & vt mysteria quæ restabant compleret. *Luc. 22. Matth. 22. Marci 14. 1. Petr. 1.* Hæc autem cœna præfigurata fuit in panibus, quos Abimelech Dauid porrigebat & magnifica valde fuit, & magnifica sunt, quæ Dominus ibi fecit, ad quæ intuenda te præsentem, cum attentione summa exhibe, quia si hoc dignè & vigilanter feceris, non patietur benignus Dominus te ieiunum redire. *Cœna Domini. 1. Reg. 21.* Circa ipsam igitur cœnam principaliter quinque, quæ ibi notabiliter facta sunt, meditanda occurrunt. *Quinque in cœna Domini notanda.* Primò, ipsa corporalis cœnatio. Secundò, pedum discipulorum per Dominum Iesum ablutio. Tertiò, charitatiua proditoris correptio. Quartò, sacratissimi Sacramenti institutio. Quintò, pulcherrimi sermonis per ipsum compositio. Circa primum attende, quòd *prima die azymorum*, id est, eadem die in cuius vespera erat agnus imolandus, & cum azymis edendus, scilicet quartadecima die seu luna mensis, id est, quæ erat feria quinta, & paschæ vigilia Dominus Iesus requisitus à discipulis suis, vbi vellet sibi iuxta legem parari pascha, id est, paschalem agnum, præmisit ad hoc faciendum Petrum & Ioannem ad amicum suum in monte Sion, vbi erat cœnaculum grande stratum, iubens vt pascha pararent ibi, & per omnia manifestans quòd vsque ad extremum vitæ non est adversatus legi. Per Petrum signatur actio bona, per Ioannem contemplatio deuota, quæ præparant pascha, id est, disponunt ad corpus Christi sanctum debitè sumendum. Præparant autem in cœnaculo, id est, in homine per deuotionem eleuato, grandi longitudine longanimitatis, lato, latitudine charitatis, strato, varietate virtutis. Mittens autem discipulos dixit eis: *Ite in ciuitatem, & occurret vobis homo amphoram aquæ portans.* *Aqua amphora.* Ad literam tulit amphoram seu lagenam aquæ, vt in tanto festo haberet apud se aquam expiationis, qua mūdaret se, & significat quòd vbi Christus cœnaturus est, lagena aquæ lachrymarum in expiatione debet præcedere, per aquam enim viuifici fontis baptisma designatur. Vnde Beda: Paraturis pascha homo amphorā aquæ *Beda in c. 22. Luc.*

portans

portans occurrit, vt ostendatur mysterium paschæ Domini celebrandum pro ablutione mundi. Aqua lavacrum gratiæ, lagena fragilitatem designat eorum per quos eadem erat gratia mundo ministranda, & subdit: *Sequimini eum in domum quam intrat, & dicite Domino domus, Magister dicit. Tempus meum*, scilicet patiendi, *propè est, apud te faciet pascha*, dicit magister, quasi diceret, volo parari apud te, quæ exiguntur ad comestionem agni paschalis, & ideo prouide mihi de loco & cibo, vnde creditur quòd ille erat discipulus Christi, sed occultus, & ideo providit de loco, & agno & aliis necessariis in conuiuii celebratione paschalis. In quo apparet maxima paupertas Christi, quia ita pauper erat quòd nec domicilium nec susceptaculum habebat, nec vnde paschalem cibum emere posset, & ideo discipuli interrogabant, vbi pascha parare deberent. Audiant hæc & erubescant quibus cura est in ædificandis magnis domibus & ambitiosis, & congregandis thesauris, cognoscant Christum omnium Dominum, quia locum vbi cœnaret vel etiam caput reclinaret, aut cibum quem acciperet, vel pecuniam vnde emeret non habebat. Attendant se parum distare ab infidelibus, idola & opera manuum hominum colentibus. Studium enim ponere & delectari in magnis & pulchris ædificiis, vel in thesauris, quid aliud est quam colere ligna, vel lapides, vel argentum & aurum cum gentibus? *Euntes autem discipuli inuenerunt sicut dixera illis, & parauerunt pascha*, id est refectionem paschæ in monte Sion, & cœnaculo ostenso eis. Ibi pascha manducauerunt, ibi post resurrectionm Domini discipuli propter metum Iudæorum latuerunt, ibi Spiritum sanctum in die Pentecostes receperunt, ac multa & magna ibidem per Dominum facta sunt. Hic mons Sion, mons coagulatus, mons pinguis, mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo, & multa ac mira operari quasi fauus distillans dulcedine, & flos redolens suavitatis odorem, pias mentes sui recordatione afficit, confortat & reficit, ac sanctitatis suæ præeminentia consolatur & pascit. Appropinquante autem vespera, ipse Dominus cum aliis discipulis ciuitatem intrauit, & ad ipsum locum perveniens ad vesperam illius diei Pascha celebrauit, quia illa hora agnus paschalis comedi consuevit. Hora quippe vespertina debebat agnus paschalis immolari & hoc in figura & signo, quod in vespera mundi & in fine seculorum immolandus esset verus agnus, scilicet Christus. Solemnitates etiam Iudæorum incipiebant à vespera, & terminabantur in vespera, quia ipsi secundum lunam quæ de sero primo apparet dies numerabant, & eos de vno sero in aliud computabant. Sic erga aliquid factum in vigilia festi, potest dici in festo factum, quem quidem modum tres Euangelistæ seruantes, dixerunt cœnam esse factam prima die azymorum, quia facta fuit die præcedenti ad vesperam, quæ iam ad primam diem azymorum pertinebat, in qua scilicet vespera fermento de domibus suis abjecto, Iudæi agnum immolare, id est occidere solebant. Ioannes verò accipit diem festum Paschæ, non pro illo cuius festum solum celebre erat, quæ erat dies præcedens, sed pro illo die qui totus celebris erat, & ideo dicit cœnam factam ante diem festum Paschæ: illa autem vespera qua comedebatur agnus paschalis cum azymis, confecit Christus corpus suum, ex quo patet quod confecit de azymo & non de fermento, cùm tunc non esset fermentum in domibus Iudæorum, quia tunc tenebantur vesci panibus azymis, scilicet à vespera decimiquarti diei primi mensis, vsque ad vesperam vicesimi primi diei ejusdem mensis: vnde patet quod Ioannes non contradicit aliis, sed magis conuenit cum ipsis. Quanuis autem typicus agnus figuram veri agni gestabat, illa tamen nocte qua immolabatur agnus typicus, non fuit Christus vetus agnus immolatus. Ipse enim legalia voluit obseruare, ne legi contrarius videretur, & ideo voluit more Iudæorum pascha celebrare, & nocte illa agnum comedere antequam moreretur. Præcessit ergo immolatio agni typici immolationem agni veri, vt sic Christus qui est agnus verus immolaretur pro nobis immediatè post immolationem agni figuralis, & sic veritas figuræ succederet & responderet. Qui etiam licet die sequenti crucifixus fuerit, hac tamen nocte qua agnus immolabatur mysteria corporis & sanguinis sui celebranda discipulis tradidit, & à Iudæis tentus & ligatus est, & sic ipsius immolationis, id est, passionis suæ exordium sacrauit. Quando autem Christus verus agnus fuit immolatus, scilicet in parasceue sancta, tunc apud nos est tempus non gaudij, sed mœroris, propter Christi passionem, & ideo Ecclesia illa die non solennizat pascha, sed differt vsque ad diem resurrectionis, quia sicut ait Apostolus, *pascha nostrum immolatus est Christus*. Aspice igitur nunc Dominum Iesum in aliqua parte domus manentem, & cum discipulis salubria colloquentem. Et interim in cœnaculo parabatur pro eis, per aliquos ex septuagintaduobus discipulis. Legitur enim quod beatus Marcialis Lemouicarum Apostolus cum aliquibus aliis ex septuagintaduobus fuit ipso sero ibi ad ministrandum Domino Iesu, & duodecim recumbentibus. Sed & aquam portauit ipsi domino Iesu, quando lauit pedes discipulorum. Cùm autem omnia essent parata in cœnaculo intrauit cœnaculum Dominus Iesus, & discipuli cum eo. Omnes lauant manus, & defertur eis agnus paschalis assus, benedictioneque per Dominum, comedunt eum cum succo lactucarum agrestium. In solennitate quippe paschali quatuor erant, agnus paschalis, panis azymus, vinum & ius lactucarum agrestium, non enim nisi cum amaritudine & compunctione cordis dignè acceditur ad verum Agnum. Dicit autem Comestor in scolastica historia, quod nunquam legitur Dominum comedisse carnes, nisi Agni paschalis, quod tamen fecit in typo & figura. Discumbebat ergo Iesus cum duodecim discipulis suis. Dominus cum seruis, magister cum discipulis, pater cum filiis quasi cum sociis, quasi cum amicis. Vnde in Psalm. *Filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ*. Hæc refectio significat refectionem æternam in vespere, id est, in fine mundi futuram. O quam fœlices illius recubitus commensales. Sed quomodo discumbentes cœnabant cùm lex præceperit, quod stantes erecti pascha comedere deberent? Potest dici secundum Theophilum, quod prius manducauerunt pascha, & fecerunt vt lex mandabat. Deinde secundum communem vsum discubuerunt manducantes quosdam alios cibos, vnde dicitur, postea, quod Iesus surrexit à cœna. Et edentibus illis dixit Dominus, *Desiderio desideraui*, id est, valde desideraui, *hoc pascha*, scilicet typicum & legale, *manducare vobiscum antequam patiar*, id est, moriar. Geminatione verbi notat intentionem duplicis desiderij, scilicet vt finiat vetus testamentum, & inchoet nouum, quod erat sibi in desiderium. Cogita quàm longo tempore hoc desiderium Domini fuerit prolatum, & noli deficere si quandoque ad tempus tuum differtur desiderium

Paupertas Christi.

Psalm. 67.

Corpus dominicum de azymo factum.

1. Corinth. 5.

Marcialis Christi discipulus.

Ad agnum paschalem necessaria.

Historia scholastica Euangelica.

Psalm. 127.

rium. Ipse etiam omnibus diebus vitæ suæ, post nos cucurritt in siti feruentissimi desiderij salutis nostræ. Et nos si quandoque non valemus habere desideria bona, saltem habeamus voluntatem

Psalm 118. habendi desiderium, Iuxta illud: *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas*, & tunc acceptabit voluntatem pro facto. Dicit autem hoc Dominus vt se voluntariè pati ostendat, cuius passionem immolatio agni typici & pascha Iudaicum præfigurabat, & vt demonstret affectum quem habet vt legalia cessent, & veritas Euangelij cur-

Beda in c. 22. Lucæ. rat, secundum Bedam: Desiderat primò typicum pascha cum discipulis manducare, & sic passionis suæ mysteria mundo declarare, quantenus & legalis paschæ probator existat, & hoc figuram veri paschæ fuisse docendo vetet vltra carnaliter exhiberi. In cuius rei figura defecit manna postquam comederunt filij Israël de frugibus terræ promissionis, nec vsi sunt vltrà cibo illo. Vnde subdit: *Ex hoc*, scilicet tempore, *non manducabo illud*, scilicet vetus & legale pascha *donec*, sacramentum dominici corporis & sanguinis in hoc veteri pascha spiritualiter intellectum, *in regno Dei*, id est, in Ecclesia militante *impleatur*, id est, instituatur vel institutum celebretur, quasi diceret, non comedam vel celebrabo amplius in figura & signo, sed in veritate & signato. Ipse enim postea sumpsit verum corpus suum sub sacramento, & nihilominus hodie in Ecclesia vetus & figurale pascha impletum manducat, quia ea quæ lex rudi populo carnaliter ob seruanda præcepit, ipse in membris suis, hoc est in ipsa Ecclesia spiritualiter exercet. In hoc igitur regno comedit corpus suum, id est nos illud in eo comedere facit, sicut postulat pro nobis, id est, postulare nos facit. Sacramentum enim Eucharistiæ, quod nos per fidem spiritualiter manducamus, & ipse manducat nobiscum incorporando nos sibi per istud sacramentum quod allo-

Augustinus lib. 7. confess. cap. 10. quens August. dicit, Cibus es grandium, non mutaberis in me, sed tu me mutabis in te, vnde *donec* non ponitur hîc exclusiuè, sed inclusiuè. *Et accepto calice*, scilicet vini quò ad pascha Iudaicum, *gratias egit & dixit, accipite & diuidite inter vos.* Gratias egit quia instabat completum desiderium, vt post immolationem agni typici sequeretur immolatio agni veri, scilicet Christi, & quia vetera transibant & noua fiebant omnia, dum vinum & azyma in corpus & sanguinem Domini eius benedictione transubstantiabantur. Vnde ait: *Non bibam amodo de genimine vitis*, scilicet materialis, id est, de vino quod generatur in vite scilicet typicum potum, *donec veniat regnum Dei*, quod intel-

Beda in c. 22. Lucæ. lige vt suprà de cibo est dictum. Vnde Beda: Sicut suprà typicum agni esum, sic etiam potum paschæ typicum negat se vltrà gustaturum, donec ostensa & manifesta resurrectionis suæ gloria regni Dei fides mundo aduenit, vt per duo maxima legis edicta esum videlicet potùmque paschalem, spiritualiter immutata, disceres omnia legis sacramenta, vel iussa quæ carnaliter sonare videbantur, ad spiritualem iam obseruantiam fuisse transfe-

Augustinus lib. 3. de consensu Euangelistarum. renda. Et sic secundum Augustinum, Lucas de duplici calice mentionem facit. Primò, de calice vini prædicto, quò ad pascha Iudæorum. Secundò, de calice sanguinis sui, de quo infrà est dicendum. Calix Domini argenteus duas hinc, & inde habens ansulas, sextarij gallici mensuram capit. Legale igitur pascha cessauit, & impletum fuit in regno Ecclesiæ, quando diuina sapientia parauit mensam noui sacramenti, vbi posuit panem corporis, & miscuit vinum sanguinis sui. Legalia enim habuerunt cursum suum & obligationem vsque ad Christi passionem, in qua oblatum est vnum perfectum sacrificium, euacuatiuum legalium & ideo vsque tunc Christus legalia seruauit, & similiter aliis servanda mandavit. Vnde dicit August. Idem lib. de spiritu & litera.

quod legalia tantum fuerunt ante passionem Domini viua, post passionem mortua, sed postquam claruit veritas Euangelij per mundum, sunt sepulta. Nostra verò sacramenta vsque ad finem mundi in suo vigore manebunt. Et nota, quod in Exodo determinantur multa, quæ requiruntur Exod. 12.

Agni comedendi conditiones. ad esum agni typici, & adhuc requiruntur ad esum agni veri. Debet enim comedi verus agnus, scilicet Christus primo à circuncisis, per veteris conuersationis depositionem. Secundò, cum lactucis agrestibus, per amaram de peccatis omnibus cordis contritionem. Tertiò, sine fermento peccati, cum panibus azymis, per conscientiæ sinceritatem, Quartò, renibus accinctis, per castitatem. Quintò pedibus calciatis per affectionum à terrenis elongationem, cuius signum potest esse, quòd Deus prius lauit pedes discipulorum, quàm daret eis hoc sacramentum. Sextò, cum baculis in manibus, per suiipsius custodiam diligentem. Prædictæ conditiones requiruntur ad declinationem mali. Sed quantum ad operationem boni requiritur. Primò, quod in domo vna comedatur, per Ecclesiasticam vnitatem. Secundò, quod à vicinis, per fraternum amorem & concordiam. Tertiò, quod non crudus sine amoris igne, nec coctus aqua sine deuotionis sapore, sed assus igni, per deuotionis feruorem præcedentem. Quartò, quod festinanter, per spiritualem auiditatem & delectationem concomitantem. Quintò, quod totaliter, per fidei integritatem, vorando caput cum pedibus & intestinis, id est, per veram fidem incorporando & credendo in Christo diuinitatem, quæ est caput eius, & humanitatem, scilicet carnem quæ tanquam pes eius est, infima in ipsa natura, & animam, quæ est media, sicut eius intestina. Sextò, quòd sine ossium comminutione, per simplicem sacramenti venerationem.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui hora vespertina cœnam vltimam cum discipulis in cœnaculo grandi strato fecisti, & eos sacratissimo corpore & sanguine tuo cibasti: fac pectus meum cœnaculum grande stratum: amplifica spem & charitatem in corde meo: magnifica longanimitatem, spem, & charitatem, patientiam & humilitatem: da mihi vt te quem cœli & terræ non capiunt, pro modulo suo capiat cor meum contritum & humiliatum, vt per inhabitantem gratiam tuam omnia tibi placentia cogitem & perficiam, omnia contraria odienda declinem, & sic perseuerando vsque in finem consequar tunc dignam sacrosancti corporis & sanguinis tui perceptionem. Amen.

De ablutione pedum.

CAPVT LIV.

Circa secundum verò diligenter attende. Præmissis namque ita se habentibus, *sciens Iesus quia venit hora eius*, non fatalis, sed impletionis sacramentorum à Deo patre ordinata *vt transeat ex hoc mundo ad patrem*: non per loci mutationem, sed sicut dicitur à patre venisse assumendo naturam nostram mortalem, ita dicitur ad patrem rediisse, faciendo ipsam per immortalitatem Ioann. 13.

tatem

tatem in sua resurrectione paternæ gloriæ consortem, *cum semper dilexisset suos qui erant in mundo*, non suos sola creatione, sed suos etiam electione, scilicet discipulos, *in finem dilexit eos*, id est, in fine specialia & maiora signa dilectionis, & quanto amore dilexerit eos, ostendit ponendo animam suam pro eis. *Vel in finem*, id est, perseueranter & in mortem, non quod morte terminaretur dilectio, sed intantum dilexit quod vsque ad mortem dilectio eum perduxit, in quo exemplum dedit, vt omnes in Dei & proximi charitate vsque in finem permaneant, vel *in finem*, id est, in Christum qui est finis perficiens & consummans, *dilexit eos*, vtique, vt & ipsi de hoc mundo vbi erant, ad caput suum, quod hinc transisset eius dilectione transirent. Per Iesum qui salus interpretatur, bonus prelatus significatur, finis verò vltimus est beatitudo vera, quæ consistit in clara Dei visione & fruitione perfecta. Licèt autem omnis homo debeat ad hunc finem proximum diligere, prælatus tamen qui est Christi vicarius, specialiter tenetur erga suos subditos hæc facere. *Et cœna facta*, scilicet agni paschalis, *cum diabolus misisset in cor*, id est, in voluntatem Iudæ, non directè tanquam voluntatem mouens, sed indirectè tanquam ei suggerens, *vt traderet eum*, scilicet Iesum consentiens iniquitati, die enim præcedenti eum vendiderat suggestione diaboli. Diabolus quippe non est immissor cogitationum malarum, sed incensor, quia tentatio praua ex homine est, quam diabolus non immitit, sed immissam ab homine magis intendit, & accendit tentatione hominis percepta per aliqua signa exteriora. Aliter enim non potest hominem deiicere, nisi homo seipsum deiiciat, & hosti arma reddat, id est, nisi suggestioni consentiat, nam secundum August. per diabolum suggestiones immittuntur, & humanis cogitationibus miscentur; his ergo ita factis, *sciens*, Iesus vt Deus, quia omnia dedit ei pater in manus, id est, in potestatem, etiam ipsum traditorem & persecutores, ex quo patet in Christo plenitudo scientiæ & potestatis, & quia à Deo exiuit in mundum veniens, nec patrem deserens, *& ad Deum vadit*, omniaque acquisiuit patri reducens, & non nos relinquens, sciens se esse Regem regum, & Dominum dominantium, nec oblitus se esse Dei filium naturalem, & non ignorans suam sublimitaten, quanuis talis esset, & talem se sciret, tamen in magnæ suæ pietatis indicium, in magnæ nostræ exemplum humilitatis, non Dei Domini, sed hominis serui implet officium, humiliat se vt ministret, quia venit ministrare & non ministrari, ac *surgit à cœna*, volens lauare pedes discipulorum. Ex quo vniuersum conculcat tumorem, dum is qui exit à Deo, & ad Deum vadit, pedes lauare voluit. Locuturus quippe Euangelista, de tanta Domini humilitate prius eius celsitudinem voluit commendare ad exaggerandum ipsius Domini humilitatem, & admonendum nos vt quanto magni sumus, humiliemur in omnibus, & de donis Dei nunquam superbiamus. Ac si per hoc dicatur homini. Si ille qui filius Dei erat, & patri æqualis, suam à Deo inclinauit maiestatem, vt humiliaret se ad pedes hominis: quid debet facere miser homo, qui est terra & cinis? surgunt etiam statim & discipuli, ignorantes quo velit ire. Ipse autem descendit cum eis in alium locum, inferius in eadem domo subtus cœnaculum. Nam in superiori parte domus Palæstini faciebant cœnacula, & inferius cubicula. Sunt autem in monte Sion duæ capellæ, vbi erant canonici regulares cum Abbate, secundum regulam beati Augustini,

Diabolus non immittit cogitationes malas.

Augustinus tract. 55. in Ioannem.

Humilitas Domini in lauandis pedibus.

Cœnacula Palæstinorum.

Domino ministrantes: vna superior, vbi cœna facta fuit, & Spiritus sanctus super discipulos descendit: alia inferior, vbi Christus pedes discipulis lauit, & eis ianuis clausis apparuit, cui est contiguum cœmiterium, quod dicitur bonorum virorum possessio: vbi sepultus fuit beatus Stephanus, Nicodemus, Gamaliel, & Abiba cum aliis viris sanctis: vbi etiam est sepulchrum Dauid & Salomonis, & aliorum bonorum regum Iuda & Hierusalem. Veniens ergo Dominus inferius cum discipulis, omnes ibi sedere fecit: aquam sibi afferri iubet, deponit vestimenta, vt conuenientius hoc ministerium exhibeat. Vbi nota quatuor depositiones vestium Christi. In cœna deposuit eas, & resumpsit: ad columnam nudatus est, & reindutus: in illusione militum nudatus est, & reindutus, sed ab Herode non legitur nudatus, ad crucem nudatus est, nec reindutus. Prima spectat ad Apostolos, quos in breui resumpsit. Secunda, ad illos qui resumpti sunt in die Pentecostes, & paulatim resumuntur. Tertia in reliquias, quæ resumentur in fine. Quarta, ad peruersam medietatem nostri temporis, quæ nunquam resumetur. Depositis igitur vestimentis suis, *linteo se præcinxit*, disponens se ad lauandum, & nihil omittens de his quæ ad istud requiruntur officium. *Deinde mittit aquam in peluim*, lapideam, propriis manibus, non per aliorum ministerium, & tam charitatiuè, tam honestè, tam officiosè præparatus venit lauare pedes discipulorum lutosos, quia discalciati incedebant, *& tergere linteo quo præcinctus erat*, vt per omnia humilitatis officium impleret. Et quid mirum si hoc fecit, qui multo maiora facere dignatus est? Vnde August. Posuit autem vestimenta sua, qui cùm in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit, præcinxit se linteo, qui formam serui accipiens, habitu inuentus est vt homo, misit aquam in peluim, vt lauaret pedes discipulorum, qui in terram sanguinem fudit, quò immundiciam dilueret peccatorum, linteo quo erat præcinctus pedes quos lauit tersit, qui carne qua erat indutus Euangelistarum vestigia confirmauit. Et linteo quidem, vt se præcingeret, posuit vestimenta quæ habebat, vt autem formam serui acciperet, quando semetipsum exinaniuit, non quod habebat deposuit, sed quod non habebat accepit. Hæc August. Et vt omnia ratione & ordine faceret, faciendo non instrueret, *venit* ministerium inchoando primò, *ad Simonem Petrum*, ipse enim inter alios maior erat, & ideo ab ipso inchoandum fuit. Et tunc Petrus ex consideratione diuinitatis & maiestatis Christi territus, quòd etiam quilibet eorum expauisset, expauit, & totus stupefactus recusat, & rem sic suo iudicio indecentem declinat. Non decet, inquit, non conuenit, *tu* Dominus, ego seruus, tu Deus, ego homo, tu creator, ego creatura, & *tu mihi*, misero, pauperrimo, humillimo piscatori, *lauas pedes*, sordidos, & infimum in corpore membrum manibus his quibus cæcis oculos aperuisti, leprosos mundasti, & mortuos suscitasti, id est, vis lauare pedes mihi peccatori, tu qui es filius Dei: quasi diceret, hoc indecens est, & nullo modo sustinendum. Simile verbum dixit in principio conuersionis suæ, exi a me, quia homo peccator sum Domine. Sicut est Dominus humilis ad seruiendum, ita seruus non suscipiendo seruitium, quasi diceret secundum Bedam: Tu es Deus deorum, tu Rex Angelorum, tu filius Altissimi, & speculum sine macula maiestatis Dei: tu quem adorent angelicæ potestates, tu Deus æterne mihi vermiculo lauas pedes? tu ante me curuaris, ante quem curuantur qui

Vestes quater deposita à Christo.

Augustinus tract. 55. in Ioannem. Philipp. 2.

Petrus lotionem refugit.

Lucæ. 5.

qui portant orbem, ut ante me flecteris, ante quem flectitur omne genu, cœlestium, terrestrium & infernorum. Et in hoc Petrus significat discipulum ignorantem, & indiscretè loquentem de facto superioris sui cuius ignorat rationem. Frequenter enim contingit, quòd aliquid iudicatur irrationabilissimum ab ignorante causam, quod tamen rationabilissimum est secundum veritatem, propter quod dixit ei Iesus: *Quod ego facio, tu nescis modo*, hoc meum factum, exemplum est & mysterium: exemplum quidem humilitatis exhibendæ, mysterium autem interioris mundationis. Dupliciter ergo potest intelligi. Vno modo, *quod ego facio*, id est, quomodo ego facio exemplum, *tu nescis modo*, id est, non intelligis, *scies autem postea*, tunc scilicet quando exposuit eis dicens, scitis quid feci vobis, &c. Aliter enim non potuit superbiæ nostræ tumor curari, nisi per maximam humilitatem redemptoris nostri, & tamen post totum istud adhuc cum Lucifero superbiunt multi vicarij, & successores Christi. Alio modo potest intelligi, *quod ego facio, tu nescis modo*, id est, hoc mysterium est & secretum, & significat interiorem mundationem, quæ non potest fieri nisi per me, quod non intelligis modo, *scies autem postea*, tunc scilicet cùm Spiritum sanctum accipies. Res enim est sacramentalis ad instructionem Ecclesiæ, & fiet tibi manifesta opportuno tempore. Et in hoc decemur bene iudicare, & loqui de factis superioris boni, nisi Deo permittente erraret manifestè. Petrus autem de tanta filij Dei inclinatione perterritus, & vsque ad suos pedes humilem Christum videre nolens, in eadem adhuc voluntate persistit, non ex obstinatione, sed ex humillima, quam ad Christum habuit reuerentia, dicens: *Non lauabis mihi pedes in æternum*, id est, nunquam lauabis, nunquam hoc patiar, hoc enim in æternum non fit, quod nunquam fit. Ac si diceret, absit à me, quo sustineam hoc à magistro, à Domino & à Deo meo, licèt autem Petrus bono zelo hoc faceret, tamen indiscretè faciebat, quia cùm Christus non posset errare, non debebat voluntati eius aliquo modo resistere. Et ideo comminatur ei Dominus dicens: *Si non lauero te*, id est, pedes tuos, *non habebis partem mecum*, in beatitudine. Siue hoc intelligatur de lotione mystica & interioris maculæ ipsius affectus, quæ quia necessaria est, ideo præcipitur, siue de lotione materiali & corporali pedum ipsius Petri, quæ econuerso ideo est necessaria, quia præcipitur, non potuit in Petrum amplius intonare, quàm vt minaretur repulsam. Et ideo Petrus audita comminatione Christi, ad tantæ comminationis terrificum verbum expauescens, sapienter mutat consilium in melius, dicens: *Domine non tantum pedes meos*, id est, affectus, *sed & manus*, id est opera, & *caput*, id est, cogitationes mentis, quasi diceret, non ex proteruia recusaui, sed quia consideraui opera tua & expaui, pedes sunt pars corporis inferior, manus media, caput superior, & ideo per expressionem istarum partium, intelligitur totum corpus. Territus Petrus de periculo salutis ex Domini responsione, ac perturbatus amore & timore, plus expauit Christum sibi negari, quàm vsque ad suos pedes humiliari, & se totum offert abluendum. Si tibi, inquit, placet, si aliter fieri non potest, seruus tuus sum, totum me tuæ voluntati subiicio, & *non pedes tantum, sed & manus, & caput*, ad lauandum tibi offero, & prius sustinerem à te per totum corpus lauari, quàm à te separari. Non mihi neges capiendam tecum partem, cùm nullam tibi negem abluendam mei corporis partem. Quanuis enim durum esset Petro sustinere seruitium magistri, grauius tamen erat ei ab ipso separari. Secundum Augustinum: Totus homo abluitur in baptismo, & errauit Petrus, ne nos erraremus cùm se totum Deo obtulit abluendum, quem Deus correxit, ostendens semel baptizatum non esse rebaptizandum. vnde *dixit ei*, *Qui lotus est*, scilicet per baptismum, *non indiget, nisi vt pedes lauet*, id est affectus, & motus sensualitatis inordinatos, *sed est mundus totus*, scilicet præter pedes quibus terram tangit, quos lauare opus habet. Ex quibus verbis intelligimus Apostolos baptizatos, etsi non legimus quis baptizauit eos. Erant autem baptizati baptismo Christi, qui licèt non baptizauit turbas, baptizauit tamen discipulos suos, sibi familiares & domesticos, vt haberet baptizatos seruos, per quos baptizaret cæteros. Sed cùm baptismus abstergat etiam sordes pedum, videtur quòd qui lotus est, id est baptizatus, non indiget vt pedes lauet. Ad hoc dicendum, quòd si statim post baptismum de hoc mundo transiret, non vtique hac ablutione indigeret, quia cùm sit mundus totus, statim euolaret. Sed qui post baptismum viuit in hac vita mortali, non potest ad tantum culmen perfectionis ascendere, quinetiam inordinati motus sensualitatis de affectibus terrenis insurgant, & ideo oportet quòd pedes lauet, vel per martyrium, quod est baptismus sanguinis, vel per pœnitentiam, quod est baptismus flaminis, vt euolare possit. Vbi nota quòd interioris hominis caput est ratio superior, qua anima est coniuncta Deo, siue pars contemplatiua, quæ intendit superioribus & æternis. Manus, sunt ratio inferior, quæ vacat operibus actiuæ vitæ, pedes vero, sensualitas, & sensus corporis, ac mentis & animæ affectiones inferiores. Ipsi enim nos fecerunt extra nos, & ipsi frequenter sicut pedes maculantur nobis post baptismum, in quo totus homo abluitur, quia ex conditione mortalis vitæ sæpe maculas contrahunt ex terrenis & temporalibus, & ideo lauandi sunt sæpius, vnde necesse est, vt crebra ablutione confessionis & lacrymarum emundentur pedes affectuum de terrena cogitatione terrenorum, in cogitatu & amore eorum. Qui enim non lauatur post baptismum per pœnitentiam, non habet cum Iesu partem. Vnde dicit Augustinus, quòd humani affectus, sine quibus in hac mortalitate non viuitur, quasi pedes sunt, vbi humanis rebus afficimur, vt si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsos decipimus. Sciebat ergo Dominus Apostolos mundos quò ad caput, quia Deo coniuncti erant per fidem & charitatem, & quantum ad manus, quia eorum opera erant sancta, sed tamen quantum ad pedes, affectus aliquos terrenorum ex sensualitate habebant, & sordidi erant, & ideo quantum ad illos lotione indigebant. Vnde Bernardus. Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, lotus enim est, qui grauia peccata non habet, cuius caput, id est, intentio & manus, id est, operatio & conuersatio, munda est, sed pedes, qui sunt animæ affectiones, dum in hoc puluere gradimur ex toto mundi esse non possunt, quin aliquando vanitati, aliquando voluptati, aliquando curiositati plus quàm oporteat cedat animus, vel ad horam. In multis enim offendimus omnes. Verumtamen hæc contemnat aliquis, quia impossibile est cum eis saluari, & impossibile est ea dilui, nisi per Christum, & à Christo: quia si non lauerit ea Christus, non habebimus partem cum eo. Nemo tamen pro eis desperet, quoniam si viderit nos Dominus humiliter pro eis esse solicitos, ignoscet facilè: imò

&

Lauandi sumus à Christo.

Augustinus tract. 56. in Ioann.

Baptizati erant Apostoli.

Ratio, interioris hominis caput.

Augustinus tract. 56. in Ioannem.

1. Ioann. 1.

Bernardus serm. in cœna Domini.

Iacob. 3.

Minora peccata cur non penitus auferantur. & libenter. De minoribus enim iſtis peccatis pia diſpenſatione nobiſcum agitur, ut non penitus auferantur, ſed in illis nos erudiat Deus, & cùm minora cavere non poſſumus, certi ſumus quòd non noſtris viribus majora ſuperemus, ſemper timorati & omnino ſoliciti ſimus, quomodo ejus gratiam non amittamus, quam nobis tantopere, & tam multifariè neceſſariam eſſe ſentimus. Hæc Bernardus. Deinde Dominus ſubjungit, *Et vos mundi eſtis*, qui à me mundati. Secundum Auguſtinum, Erant mundi, quantum ad manus & caput, non quantum ad pedes. Et ſequitur, *ſed non omnes.* Duo enim ſunt præcipua, quibus homo à peccatis mundatur, ſcilicet eleemoſyna, & charitas. Contra primum, Iudas erat fur, contra ſecundum, Chriſti proditor, & ideo non mundus erat. Sic ergo per pedum ablutionem deſignavit Dominus mundiciam ſpiritualium pedum, quæ maximè requiritur, ex Euchariſtiæ perceptione. Et ideo voluit lavare pedes diſcipulorum ſuorum, antequam daret eis ſui corporis ſacramentum, ad deſignandum quòd ſpiritualis mundicia requiritur ad ipſum percipiendum. Unde Anſelmus: Corpus & ſanguinem ſuum diſcipulis ſuis, in cœna myſtica tradens, eorum pedes humiliter lavit, docens ſacroſancta myſteria mundis operibus, & pia mentis humilitate celebranda. Myſticè etiam ſignificatur ejus ſanguinis effuſio, per hoc quod miſit aquam in pelvim, & peccatorum noſtrorum ablutio, per hoc quòd cœpit lavare pedes diſcipulorum, ac pœnarum noſtrarum in ſeipſo ſuſceptio, per hoc quòd terſit pedes linteo, ſcilicet corporis ſui, quia peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Alii autem diſcipuli audita reprehenſione Petri, de hoc quòd recuſaverat hujuſmodi lotionem, non fuerunt auſi ultra aliqualiter recuſare eam. Conſidera nunc bene ſingulos actus, in hac benigniſſima lotione pedum, omni dilectione & humilitate plena, & cum admiratione conſpice quæ geruntur, quia ſunt devota. Inclinat ſe ſumma majeſtas, & humilitatis magiſter, uſque ad piſcatorum pedes. Stat incurvatus & genibus flexis coram ipſis ſedentibus: lavat propriis manibus & abſtergit, ac deoſculatur pedes omnium. Sic ergo uſque ad pedes diſcipulorum Dominus omnium ſeipſum humiliat, & ſupplex humilitatis miniſterium exhibet, propter humilitatis formam, non ſolum verbo, ſed exemplo commendandam & docendam. Sed & illud ſuperexaltat humilitatem, & ad maximum cumulum humilitatis accedit, quòd & ipſi proditori ſuo eadem obſequia præbet, & illi non dedignatus eſt pedes lavare, cujus manus jam prævidebat polluendas in ſcelere, in quo Dominus infirmitatem noſtram conſolatur, ut ſiquando contingat ab amicis prodi, vel à famulis aut aliquibus vilioribus malum aliquod pati, non ſcandalizemur reſpicientes Iudæ exemplum, qui infinitis potius bonis, in contrarium remuneravit benefactorem, ac Dominum & magiſtrum. Sed ô cor nequam, & ipſa duritia durius, ſi ſic ad tantam humilitatem non molliris, ſi ſic Dominum majeſtatis non vereris, ſi ſic uſque ad ipſius ſemper tibi beneficii, ſemperque innocentis interitum ſævis. Sed væ tibi miſer. Tu quidem obduratus, quod concepiſti parturies, non tamen ipſe, ſed tu peribis. Admiranda eſt igitur tanta humilitatis & benignitatis profunditas Domini Jeſu. Unde Anſelmus. Et te quidem perditiſſimi proditoris tui perfidia non latebat, quando in hac cœna ablutionis, etiam coram ipſo genuflexo procumbens, maledictos pedes ejus veloces ad effundendum

Auguſtinus tract. 56. in Joannem.

Anſelmus in ſerm. Evang.

Myſticè.

Contemplatio.

Pſalm. 13.

ſanguinem tuum, ſanctiſſimis manibus tuis attrectare, lavare, & extergere dignatus es. Et tu adhuc extento collo ambulas. O terra & cinis, adhuc ſuperbia te elevat, adhuc impatientia te exagitat. Intuere humilitatis & manſuetudinis ſpeculum, univerſæ facturæ creatorem, & tremebundum judicem vivorum & mortuorum, ante pedes hominis, etiam traditoris ſui, genua curvantem, diſce ab eo qui mitis eſt, & humilis corde. Confundere in ſuperbia tua, erubeſce in impatientia tua. Et iterum: Cùm autem ſurgens à cœna linteo ſe præcinxerit, miſitque aquam in pelvim, cogita quæ majeſtas, quæ poteſtas hominum pedes lavit & exterſit, quæ benignitas proditoris veſtigia ſacris manibus tangit. Specta & expecta, & ultimò omnium tuos ei præbe pedes abluendos, quoniam quem non laverit, non habebit partem cum eo. Hæc Anſelmus. Hoc autem expleto miniſterio, quod ad humilitatem pertinebat obſequij, & ad purificationem cœnæ corporis ſui, *reaccepit veſtimenta ſua, & rediit ad locum cœnæ*, quia mutat officium, mutat & habitum, ad ſerviendum veſtimenta depoſuit, ad docendum reſumit & ſedet. Vt enim dicitur in Eccleſiaſtico: *Amictus hominis enunciat de illo.* Per hoc auten oſtendit quòd ſuperior poſt actum humilitatis debet reſumere debitum officium authoritatis. Myſticè autem, ſecundum Alcuinum, impleta redemptionis noſtræ purgatione, per ſanguinis ſui effuſionem accepit veſtimenta ſua, tertia die de ſepulchro reſurgens, & eodem corpore jam immortali veſtitus, & aſcendens in cœlum in dextera paternæ divinitatis recumbens, inde venturus eſt ad judicandum. Et cùm recubuiſſet iterum ad cœnam corporis ſui faciendam, docuit eos quare hoc fecerit in exemplo, ſcilicet mutuo ſibi ſerviendi. Vnde dixit: *Scitis quid fecerim vobis.* id eſt quantam humilitatem exhibuerim vobis. Interrogat, ut eos attentos reddat. Deinde eos ad imitandum ſuum exemplum confortat, dicens: *Vos vocatis me magiſter, & Domine, & bene dicitis*, quia verum eſt quod dicitis. *Sum etenim* magiſter & Dominus, quia Dei virtus, Dei & ſapientia, Magiſter, inquam, propter ſapientiam, quam doceo verbis: Dominus propter potentiam, quam oſtendo miraculis. Quia dicit magna de ſe: non eſt arrogantia, ſed veritas quæ prodeſt auditoribus, ſicut facit & Paulus. Auguſt. Vituperabile eſt quod quiſque ſe commendet, propter periculum ſuperbiendi. Nam periculoſum eſt ſibi placere, cui cavendum eſt ſuperbire, ubi ergo non imminet periculum ſuperbiendi, non eſt vituperium propria commendatio. In Chriſto autem hoc periculum non timebatur, ille enim qui ſuper omnia eſt, quantumcunque ſe laudet, non ſe extollit excelſus. Item quia aliquando laudabile eſt quòd homo ſe commendet, quando ſcilicet cedit ad utilitatem fidelium, & ſic Apoſtolus commendavit ſe. Sed valde eſt nobis utile & neceſſarium ut cognoſcamus Deum. unde expedit nobis quòd magnitudinem ſuam nobis revelet, & ideo oportet quòd ipſe ſe nobis laudet; non eſt igitur veritas, quandoque tacenda pro vitanda jactantia. Gregorius, Incauti ſunt humiles, qui ſe mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant, quia contra veritatem ſe erigunt, quam relinquunt. Qui enim neceſſitate cogente vera de ſe bona loquitur, tanto magis humilitati jungitur, quanto veritati ſociatur. Tunc arguit à minori. *Si ergo ego lavi pedes veſtros, Dominus & magiſter*, de quo minus videtur, & quod minus erat debitum: *& vos* ſibimet diſcipuli multo fortius *debetis* hoc exemplo provocati

Contra ſuperbiam.

Matth. 11.

Eccleſ. 19.

Myſticè.

1. Cor. 1.

Auguſtinus tract. 58. in Joannem.

2. Cor. 11.

Gregorius in 1 Regum.

Mentiendum non eſt, ut humiles videamur.

vocati, *alter alterius lavare pedes*, & ad omne obſequium humiliari, quia magiſter ſum, meam doctrinam recipite. Et quia Dominus, meum mandatum cuſtodite. Hîc per unum obſequium accipiuntur ſynecdochicè omnia alia obſequia fraterna, quaſi diceret, Debetis vobis mutua obſequia humilitatis & charitatis exhibere, ſcilicet invicem miniſtrare, invicem injurias dimittere, pro invicem orare. Chryſoſtomus: Non in lavando pedes hanc legem ſcribit ſolum, ſed & in aliis omnibus, quæ circa nos non monſtravit. *Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis*, humiliando me ſub vobis. *Ita & vos* inferiores *faciatis* vobis invicem, & maximè in caſu neceſſitatis: quaſi diceret, Non ſolum hoc feci propter pedum corporalium emundationem, ſed propter humilitatis eruditionem, & ad hoc feci ut oſtenderem vos ad hoc teneri. Secundum Chryſoſtomum: Chriſtiana religio potius attendit modum quàm opus, quia Dominus non attendit quantum, ſed ex quanto, id eſt, potius hoc quàm illud. Et bene docuit humilitatem exemplo. Nam in moralibus & in actibus hominum, plus movent exempla quàm verba. Illud enim hoc agit & elegit, quod ſibi videtur bonum. Vnde magis oſtendit quis illud eſſe bonum, quod ipſemet eligit, quàm quod docet. Et inde eſt quòd quando quis docet aliquid, & aliud facit, magis ſuadet aliis quod facit, quàm id quod docet, & ideo maximè neceſſarium eſt ex ipſo facto dare exemplum. *Non eſt ſervus major Domino ſuo, neque Apoſtolus*, id eſt miſſus, ſeu nuncius, *major eo qui miſit illum*, & ideo ſicut ego Dominus, & magiſter & mittens me humilio vobis, ita & vos humiliare debetis, & facere æqualibus veſtris, quod me vobis minoribus facere vidiſtis, quaſi diceret, ſecundum Chryſoſtomum. Si à me hæc facta ſunt, multo magis à vobis oportet hæc fieri, debitores enim nos conſtituit Deus ipſe incipiens. Qui ſedet ſuper cherubin, pedes lavit proditoris. Tu verò homo, terra & cinis exiſtens, & pulvis & lutum, extollis teipſum, & magna ſapis. Ecce quantum exemplo & verbo eos ad humilitatem invitavit, & doctrinæ ſuæ de humilitate factum & exemplum humilitatis præmiſit, & in hoc convenientem modum docendi oſtendit, ſecundum illud, *Cœpit Ieſus facere & docere*. Hîc etiam aperuit in hoc quòd Petro dixit: *Scies autem poſtea*. Auguſtinus, Hoc eſt beate Petre quod neſciebas, cùm tibi lavare pedes non ſinebas, hoc tibi poſtea ſciendum promiſit, quando ut ſineres terruit te magiſter tuus, & Dominus tuus lavans pedes tuos. Dicimus fratres humilitatem ab excelſo, faciamus invicem humiles, quod humiliter fecit excelſus. Hæc Auguſt. Et ad literam & ad myſticum ſenſum, hoc mandatum Domini debet impleri, ad literam quidem, ut per charitatem ſerviamus invicem, non ſolum in lavando pedes fratrum, ſed & in omnibus neceſſitatibus adjuvando, & opera miſericordiæ exercendo. Quod ſi non fiat ad literam, ſcilicet manu, ſaltem faciamus corde, ut in illorum numero ſimus quibus dicitur, benedicite ſancti & humiles orde Domino. Auguſt. Multo melius eſt, & ſine controverſia verius, ut etiam manibus fiat, ne dedignetur quod fecit Chriſtus facere Chriſtianis. Cùm enim ad pedes fratris inclinatur corpus, etiam in corde ipſo vel excitatur, vel ſi jam inerat confirmatur ipſius humilitatis affectus. Hæc Auguſtinus. Sed excepto iſto morali intellectu, nihilominus hoc etiam ad myſticum intellectum, & ſpiritualiter facere debemus. In lotione enim pedum, datur intelligi ablutio macularum. Tunc ergo ſpiritualiter lavas pedes fratris tui, cum Chiſtum imitando abluis, quantum in te eſt, maculas ejus. Hoc autem fit tripliciter, remittendo ſcilicet ei offenſam, ſicut ille nobis pœnitentibus peccata dimittit, itémque orando pro peccatis ejus, ſicut ille lavit nos à peccatis interpellando patrem pro nobis, & iſte duplex lavandi modus communis eſt omnibus fidelibus. Tertius modus pertinet ad prælatos, qui lavare debent remittendo peccata authoritate clavium. Noſtrum eſt ergo donante Domino myſterium charitatis, & humilitatis adhibere, illius eſt exaudire, ac nos ab omni contaminatione peccatorum mundare. Deinde quod dixit ſequenti præmio confirmat, dicens: *Si hæc ſcitis*, quæ feci & doceo, *beati eritis*, hîc in ſpe, & in futuro in re, *ſi feceritis ea*, quia beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud, & intellectus bonus facientibus ea. Quia ſcire bonum, & non facere, non pertinet ad beatitudinem, ſed ad condemnationem. Secundum illud: *Scienti bonum & non facienti, peccatum eſt illi*. Vnde & Chryſoſtomus: Beatitudo non copulatur cum ſcientia, ſed cum opere & lumine ſcientiæ.

[Margin: Chryſoſto. homil. 70. in Joannem. — Idem ibid. — *Facta plus quàm verba movent.* — Idem ibid. — Actuum. 1. — Auguſtinus tract. 58. in Joann. — *Humilitas Chriſti imitanda.* — Auguſt. ibid. — Lucæ. 11. — Pſalm. 110. — Jacob. 4. — Chryſoſto. homil 70. in Joannem.]

ORATIO.

O Mitis Ieſu, & veræ humilitatis exemplum, qui laviſti pedes diſcipulorum tuorum, peto & obſecro Domine purga meos affectus, ut utroque pede, gemina videlicet charitate purgatus, & accenſus ad te purificatorem meum accedam ſecurus. Purifica me in finem dierum, & emunda ab omnibus maculis peccatorum, ut dimiſſis negligentiis, & peccatis meis inimici die mortis confuſi abſcedant, qui meum calcaneum obſervabunt. Dirige Domine pedes meos in viam pacis, ut de manibus omnium inimicorum liberatus, benedicam te cum electis tuis omnibus in ſecula ſeculorum. Amen.

De charitativa correptione proditoris, & egreſſu ejus.

CAPVT LV.

CIrca tertium autem dolens, & mœſtus auſculta. *Cùm enim hæc dixiſſet Ieſus, turbatus*, id eſt contriſtatus eſt, non carnaliter, ſed *ſpiritu*, id eſt ſpiritualiter & ex imperio rationis, quia ipſe ſpiritu ſuo, & poteſtate fecit in ſe iſtam propaſſionis turbationem, & hæc turbatio in parte ſenſitiva exiſtens, non erat contraria rationi, ſed magis conveniens ei: virtuoſum enim eſt contra vitia turbari: ſpiritualis turbatio ad pietatem, & miſericordiam ſpectat, ſed carnalis furorem & iram excitat: ſpiritu igitur turbatur Ieſus, & miſericorditer, ſive compatiendo diſcipulo qui eum tradit, & tradendo perit, ſive ut nos doceat quid agere debeamus, quando in magnum facinus, aliquem hominem ruere videmus: ſic & ſancti miſericorditer & ex charitate turbantur, cum urget eos jam zizania à tritico ante meſſes ſeparare. Moraliter ergo inſtruit Prælatos non debere, quantumcunque etiam flagitioſos, niſi cum magna compaſſione & dolore, à liminibus ſanctæ matris Eccleſiæ ſaparare. Vnde Auguſtinus: Turbetur planè Chriſtianus, non miſeria, ſed miſericordia: timeat ne pereant homines, conturbetur cùm perit aliquis Chriſto. Concupiſcat homines acquiri Chriſto, lætetur dum acquiritur aliquis Chriſto, timeat & ſibi ne pereat Chriſto, contriſtetur ſe

[Margin: Joann. 13. Matth 26. Marci. 14. Lucæ. 22. — *Excommunicandum rarò.* — Auguſtinus tract. 60. in Joannem.]

peregrinari

peregrinari à Christo. Concupiscat regnare cum Christo, lætetur cùm speret se regnaturum esse cum Christo. *Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, quia unus ex vobis* duodecim, qui ubique mecum estis, quorum pedes lavi, quibus tanta promisi, *tradet me* Dominum, me magistrum, me salvatorem. unus ex vobis, numero, non merito, corpore, non animo, specie, non virtute. Maxima ingratitudo Judæ fuit tradere suum commensalem, imò Dominum & nutritorem, unde & alius Evangelista, sic dicit, *ecce manus tradentis me mecum est in mensa.* Hoc idem posset Dominus hodie dicere de sacerdotibus multis qui mensam Domini indignè attingere præsumunt, qui rursum quantum in se est merito peccatorum filium Dei crucifigendum tradunt. Per hoc enim quòd in mensa denunciavit suum proditorem, designavit quòd multi proditoriè veniunt ad suam mensam. Maius autem peccatum est tradere Christum regnantem in cœlis peccatoribus membris, quàm ambulantem in terris peccatoribus Judæis. Vnde Beda: Sed & hodie quoque, & in sempiternum, væ homini illi qui ad mensam Domini malignus accedit, qui insidiis mente conditis, qui præcordiis aliquo scelere pollutus mysteriorum Christi secretis participare non metuit. Et ille enim in exemplum Judæ, filium hominis tradit, non quidem Judæis peccatoribus, sed tamen peccatoribus membris, videlicet suis, quibus illud inæstimabile & inviolabile Domini corpus violare præsumit. Væ, inquam, illi homini de quo Jesus, qui altaribus sacrosanctis inter immolandum, utpote proposita consecraturus adesse non dubitatur, astantibus sibi ministris cœlestibus conqueri cogitur, ecce, inquit, manus tradentis me mecum est in mensa. Hæc Beda. & ut dicit Origenes. Tales sunt omnes in Ecclesia qui insidiantur fratribus suis, cum quibus ad eandem mensam corporis Christi frequenter fuerunt. Prædixit autem Dominus de proditore, & sic eum quodammodo revelavit triplici de causa. Primò ut sic ostenderet se Deum, qui futura contingentia prævidebat. Secundò, ut ostenderet se spotaneè pati, quia præcavere poterat mortem, quam præsciebat. Tertiò, ut proditor pœniteret, qui se non latere audiebat. Unde Hieron. qui de passione prædixerat, & de proditore prædicit, dans locum pœnitentiæ, ut cùm intellexisset sciri cogitationes suas, & occulta cordis consilia, pœniteret eum facti sui, & tamen non designat eum specialiter, ne manifestè coargutus impudentior fiat, sed mittit crimen in numero, ut conscius pœnitentiam agat. Hæc Hieron. Et notandùm quòd à mali perpetratione solet aliquis quatuor modis retrahi, quibus ex magnitudine misericordiæ suæ tentavit Dominus proditorem discipulum à tanto scelere perpetrando ad pœnitentiam revocare, scilicet pudore cùm dicit, *unus ex vobis tradet me, &c. manus tradentis me mecum est in mensa*, timore, per comminationem supplicij, cùm dicit, *væ autem homini illi per quem filius hominis tradetur*, ut qui pudore non vincitur, timore corrigatur, beneficii exhibitione, cùm illum ad mensam suam recipit, & ei pedes lavat, affectus ostensione, in blanda allocutione, cùm dicit, *amice ad quid venisti?* Sic exemplo Christi bonus prælatus subditis etiam malis debet exhibere beneficia, ut quantum in se est eos à sua revocet vita mala. Sed Judas nullo horum frangitur, ne hominem tradat quem Dei filium noverat. Passionem ergo Jesu Christi piè considerare volenti, occurrit primùm perfidia proditoris, qui tantæ fuit fraudis veneno repletus, ut magistrum & Dominum proderet, tantæ cupiditatis flamma succensus, ut Deum argento venundaret, & preciosum Christi sanguinem vilis mercedis precio compensaret, tantæ denique ingratitudinis, ut eum qui omnia sibi commiserat, & ad culmen Apostolici honoris provexerat, venundaret ad mortem, tantæ duritiæ, ut nec familiaritate convivii, nec humilitate obsequii, nec suavitate colloquii, nec mulcebritate osculi à concepta malitia potuit revocari. O mira benignitas Christi in discipulum durum: Domini in servum nequissimum. Verum licèt inexplicabilis fuerit proditoris impietas, in immensum tamen eam exuperat agni Dei dulcissima mansuetudo, in exemplum data mortalibus, ut jam non dicat ab amico exuperata humana infirmitas, *si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique*, quia ecce homo unanimis, qui dux videbatur & notus, qui panes Christi edebat, & in sacra illa cœna dulces capiebat cibos, magnificabat super eum supplantationem, & levavit calcaneum suum contra eum, quia conabatur suppeditare ipsum. Sic hodie multi prælati, clerici, & religiosi qui lautè vivunt de patrimonio crucifixi, levant calcaneum contra Christum in membris suis, supplantantes ea & affligentes calumniis, & exactionibus injustis. Cum autem Jesus dixit eis, unus ex vobis me tradet, hæc vox in corda ipsorum ut gladius acutus intravit, luctusque intolerabilis chorum illum sanctum tunc assumpsit, & tristati comedere cessaverunt, & inspiciebant seipsos invicem, quasi novo stupore percussi, hæsitantes de quo diceret. Non solum propter mortem magistri sui futuram sunt contristati, sed quia quilibet timebat de se, ne esset ille qui debebat eum tradere. Erant ergo admirati, quia quilibet eorum præter Judam sentiebat se totaliter firmatum in contrarium dicti ipsius Christi, & similiter de suis sociis, sicut de se cogitabat, veruntamen propter firmitatem verborum Christi magis ejus dicto, quàm suis conscientiis credebant, & non hæsitabant de eventu rei, sed de illo, per quem hoc eveniret *Contristati ergo valde cœperunt singuli dicere*, unusquisque pro se, *Nunquid ego sum Domine?* scilicet qui tradet te. Et certè noverant undecim Apostoli, quòd nihil tale contra Dominum cogitaverant, sed plus magistro quàm sibi credebant, & timentes fragilitatem suam, tristes quærunt de peccato cujus non habent conscientiam, ut dicitur in Psalm. *Delicta quis intelligit?* Quilibet etiam debet sibi timere de futuro, quantumcunque sit sanctus. *Et respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropside, seu catino, hic me tradet.* Ecce humilitas Christi & patientia, qua proditorem ad mensam & scutellam admittit. Et secundum Hieronymum, In hoc mira apparet Domini patientia, quia primùm dixerat, unus ex vobis me tradet, perseverat proditor in malo, manifestius arguit, & tamen nomine proprio non designat. Unde per hoc verbum Christi non potuerunt determinatè perpendere quis esset. quia omnes duodecim de eodem vase in circuitu cum Domino edebant, minores autem discipuli seorsum in alia mensa comedebant, quasi diceret, unus ex duodecim me tradet. Et ex hoc satis apparet quòd alii discipuli præsentes erant. Quod autem Matth. *paropsidem*, Marcus *catinum* dicit, unus quadraturam vasis, alter quod esset fictile opus designat. Est enim paropsis vas quadratum, habens pares apsides, id est, latera & extremitates, catinus verò vas fictile, seu luteum ad immittendum liquorem, & ad plura alia aptum. Aspice nunc bene discipulos, & compatere tam Domino quàm eis,

Contra Sacerdotes sceleſtos. — *Beda in c. 22. Lucæ.* — *Origenes tract. 35. in Matth.* — *Hieron. in c. 26. Matt.* — *Quot modis revocetur aliquis à malè agendo.* — *Psalm. 40.* — *Unus vestrûm me tradet.* — *Psalm. 18.* — *Hieron. in c. 26. Matt.* — *Paropsis.* — *Catinus.*

quia in magno dolore sunt positi. Ille autem proditor ne verba hæc ad eum pertinere viderentur, comedere non cessavit. Cæteris enim contristatis ac retrahentibus manus, & interdicentibus cibos ori suo: Iudas temeritate & impudentia, qua proditurus erat magistrum, manum cum eo mittit in paropsidem, ut audacia bonam conscientiam mentiretur. Et debes scire quòd ipsa mensa erat in terra, & more antiquo in terra sederunt ad cænam in cœnaculo strato, quasi iacendo recumbentes. Erat autem ut creditur quadrata, de pluribus tamen tabulis facta. Et prout narravit ille qui eam Romæ in Ecclesia Lateranensi mensuravit, in uno quadro est duorum brachiorum & trium digitorum, & in alio duorum brachiorum & palmi, ita quòd licèt strictè & arctè, tamen ut creditur tres discipuli in uno quadro sedebant, & Dominus humiliter in angulo, & Ioannes juxta eum erat, ita quòd omnes de uno vase comedere poterant. Ubi adverte convivium humilitatis & charitatis, quia cum pauperibus illis discipulis, & Juda proditore in eadem mensa, eodem cibo & potu, eodem catino & calice magister & Dominus participat. Non sic hodie multi religiosi faciunt, qui dissimiliter à fratribus refici non erubescunt. Et addit Jesus, prædicendo pœnam damnationis traditoris, *Filius quidem hominis vadit*, ad passionem voluntariè: *sicut scriptum est de eo*, oblatus est, quia ipse voluit. *Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur.* Væ, id est, æternaliter peribit, quia væ in Scriptura sacra æternam damnationem notat. Licèt enim Judas post factum pœnituerit, hoc tamen inutiliter fuit, quia per desperationem se suspendit. Hieronymus: Judas autem nec primò, nec secundò correptus, à proditione retrahit pedem, sed patientia Domini nutrit impudentiam suam: & ideo pœna prædicitur, ut quem pudor non vicerat, corrigant denunciata supplicia. Et ne mitissimam pœnam eius intelligeremus, adjungit: *bonum ei erat si natus*, scilicet in utero, *non fuisset homo ille:* tot & tantis criminibus fœdatus, qui patrem occidit, matrem stupravit, Christum prodidit, seipsum suspendio interemit: quia, secundum Hieronymum, Melius erat ei non esse, quàm ad tormenta esse: multo enim melius est non subsistere, quàm malè subsistere: bonum enim accipitur hîc pro minus malo. Minus autem malum est, non esse simpliciter, quàm esse damnatum: quia & si non sit minus malum ratione pœnæ adiunctæ, quæ non privat totum esse creatum: tamen minus malum est ratione culpæ mortalis, quæ inseparabiliter adhæret damnatis, & ipsa non solum privat quoddam esse creatum sicut pœna, sed etiam privat bonum infinitum, scilicet divinum, propter quod esse miserum, miseria culpæ mortalis æternaliter, hoc est peius quàm sit non esse simpliciter. Et quia cæteri discipuli eum tristes interrogaverant, interrogat eum & ipse quem conscientia remordebat, ne tacendo se crimen suum prodere videretur. Si enim ipse aliis de hoc quærentibus tacuisset, suspectum se eis reddidisset, unde dixit: *Nunquid ego sum rabbi?* non vocat eum Dominum, sicut alii, quia jam à se excusserat jugum Domini, aliis sub ejus jugo remanentibus. Et secundum Hieronymum, Non Dominum, sed magistrum vocat, quasi excusationem habeat, si Domino denegato saltem magistrum prodiderit. *Et ait, tu dixisti:* quasi diceret, secundum Rabanum, Tu prodidisti te, non ego. Eadem ratione confutatus est proditor, qua Pilatus iniquus judicator. Nondum coram eis eum exprimit, nec delictum suum in hoc aliis publicavit, sed conscientiæ Iudæ se eius delictum scire significavit: poterat enim per hoc verbum mentem Judæ sic movere, quod alios latebat, unde potest sic intelligi: Ego non dico, sed tu dicis. Vel potest exponi de assertione cordis, quasi diceret: Ore interrogas, quasi nescius, sed corde dicis, & ratum habes te esse proditorem. Ecce miser homo vides Dominum omnia scire, nec tuam conscientiam eum latere: cessa igitur, & confitere. Hîc admonemur ut peccantem primò cum mansuetudine arguamus: pòst si peccaverit gravius, ad ultimum gravissimè. Hanc enim formam nobis Dominus reliquit, qui primò dixit: *unus ex vobis me tradet:* secundò *qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet:* tertiò, *tu dixisti. Erat autem Joannes recumbens*, id est, reclinatus, sermonibus istis territus, & seipsum sustinere non valens, eo quòd terrore erat resolutus, *in sinu*, sive supra pectus *Iesu*, quia inclinatè, quasi ante pectus, & prope os ejus appodiavit se super Dominum, sicut innixus super dilectum suum, & sicut erat idoneè positus ad interrogandum aliquid secretè ab eo, & audiendum. Cùm ergo ista quæstio à singulis fieret, *innuit illi Petrus, & dicit ei, Quis est de quo dicit?* id est, non verbis & sonando, sed tantummodo nutu corporis, & innuendo dixit ei ut secretò quæreret à Domino, quis esset de quo dixerat. Vel primò *innuit*, & deinde non contentus nutu, dixit. Nota Petri reverentiam, propter quàm licèt maior, & princeps Apostolorum non interrogat Dominum per se, sed per minorem. Et cùm Joannes submissa voce hoc quæreret, Dominus Iesus familiariter ei, tanquam singulariter dilecto, submissa voce aperuit, & proditorem suum tacitè expressit, ne alij audirent, cui scilicet panem intinctum porrigeret. Ioanni igitur, ut secretario suo, expressit aperto signo, non tamen nomine nec omnibus, in hoc nos instruens non debere crimina proximorum propalare aliis. Ideo enim, secundum Chrysost. Noluit Christus Judam proditorem publicare, ut nos doceret quòd peccata occulta aliorum publicare non debemus, quia sicut est mortale peccatum innocenti falsum crimen imponere, sic verum crimen occultum, aliis revelare. Et statim buccellam tantum intinctam, non consecratam, Judæ porrexit, quæ corpus suum non erat, quia qui verum panem de cœlo tradere insidiosè studebat, non illo, sed alio intincto revelari merebatur. Et ideo statutum est, quòd Eucharistia intincta non detur fidelibus, & etiam pro hæresi tollenda, quæ dogmatizavit totum Christum sub utraque esse, & neutra tantum forma. Dominus per buccellam intinctam suum exprimit traditorem, fortassis per panis intinctionem, illius significans fictionem, quia sicut panis intinctus habet colorem, & saporem in superficie alium quàm interius, ita Iudas simulabat se exterius Christi discipulum, & diligere magistrum, cùm tamen interius proditor eius esset, & proditionem tractaret. Ioannes autem stupefactus, & cordialiter gladiatus, versus Dominum magis se inclinavit, & supra pectus eius recubuit. Petro autem Dominus non dixit, nec ipse Joannes, quanvis ad nutum eius quæsisset, quia erat ita fervidus, quòd statim in proditorem insurrexisset, & eum interfecisset. Sed hoc noluit Dominus, ne dispensatio consilii divini impediretur; quòd autem Petrus Joanni interrogationem committit, habet etiam rationem mysticam. Per Petrum enim, designatur vita activa, per Joannem contemplativa: Petrus ergo per Joannem à Christo instruitur, quia activa vita, de divinis, per

Audacia Judæ.

Isaiæ 53.

Hieron. in c. 26. Matt.

Judæ scelera.

Hieronymus Ibid.

Hieronymus Ibid.

Arguendi forma.

Chrysost. homil. 82. in Joannem.

per contemplativam informatur. Unde habes hic argumentum, & figuram, quod contemplativus non intromittit se de actibus extrinsecis, vindictam etiam non expetit de ipsis Dei offensis, sed inde interius gemit, & per orationem ad Deum se convertit, ac fortius per contemplationem approximans, eique adhærens omnia suæ dispositioni committit, & hoc de tempore vacationis intellige, cùm copiam sponsi habet apud se. Nam aliquando ipse contemplativus ex zelo Dei & animarum, vel ratione officii imminentis, exterius exit, & similiter quando sponso, ut revocetur avidius, & teneatur fortius, ad tempus recedente non sentit solitas consolationes, in activam se reducit, ut vel sic sponso fructificet. Non enim decet contemplatorem esse desidiosum. Hinc etiam potest colligere quòd contemplativus secretum Domini non debet revelare, nisi fortè fraternæ salutis urgeret zelus, vel supernæ revelationis dictaret instinctus. Nunc ergo conspice Domini benignitatem, quomodo dilectum suum discipulum in sinu super pectus suum retinet, in quo & magna humilitas ejus claret. O quàm tenerrimè se invicem diligebant, & ideo de pectore & sinu, id est, secreto sapientiæ Domini Sacramentum divinitatis, & specialiter Evangelium, quod scripsit hauriebat, & bibens inebriatus est. Unde Anselmus: Quisnam ille est, rogo te, qui supra pectus ejus recubuit, & in sinu ejus caput reclinat? Fœlix quicunque es. O certe ecce jam video. Joannes est nomen ejus. O Joannes quid tibi dulcedinis, quid gratiæ & suavitatis, quid luminis & devotionis hauriebas ab illo fonte? Ibi certè omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi sunt. Ibi fons misericordiæ, ibi domicilium pietatis, ibi favus æternæ suavitatis, unde tibi ô Joannes omnia ista? Nunquid tu sublimior Petro, Andrea sanctior, aut certè omnibus Apostolis gratiosior? Speciale hoc privilegium virginitatis, quia virgo es electus à Domino, atque inter cæteros magis dilectus. Jam nunc exulta virgo, accede propius, & aliquam hujus dulcedinis portionem vendicare non differas. Si potiora non potes, dimitte Joanni pectus, ubi se cum vino lætitiæ in divinitatis cognitione inebriat, tu currens ad humanitatis ubera, lac exprime quo nutriaris. Hæc Anselmus. Conspice etiam alios discipulos multum mœstos, ad prædictam vocem Domini non comedentes, seseque invicem aspicientes, & super his consilium capere nescientes. Cùm ergo Jesus panem intinctum Judæ dedisset, *post buccellam*, per quam vidit eum designandum, *intravit Satanas in eum*, non tunc primò & de novo, cùm jam Christum prius vendidisset, sed ad amplius, quasi proprium ac sibi traditum plenius possidendum, & suæ servituti subjugandum, & ad quæcunque vellet noxia agenda trahendum, in quem antè introiverat, quasi alienum, ad tentandum & decipiendum. Intravit in eum, ut totum eum occuparet, & quem malignis cogitationibus obligaret, jam ipso impietatis opere possideret. Ingratus enim beneficiorum Christi, factus est in potestate dæmonis magis quàm antè, sicut Apostoli, qui post resurrectionem acceperant Spiritum sanctum insufflante Domino, postea iterum ipsum plenius acceperunt in die Pentecostes. Ubi sciendum quòd Satanam intrare hominem, potest dupliciter intelligi, quia vel intrare in corpus hominis, sicut patet in dæmoniacis, & sic potest essentialiter intrare in hominem, vel intrare in mentem, ita quòd menti essentialiter illabatur, & sic nullus potest intrare in hominem, nisi solus Deus. Anima enim rationalis non habet dimensiones quantitatis, ut aliquid in ea esse dicatur, quasi infra dimensiones ejus contentum, & sic nihil potest in ea esse, nisi quod ei dat esse quod est ibi per virtutem suam, ubi autem est virtus Dei, ibi est & essentia Dei, in Deo enim idem est virtus & essentia, & ideo Deus essentialiter est in anima, cujus solius est implere naturam, sive substantiam ab eo creatam, dicitur tamen Satan illabi menti humanæ, per affectum & effectum maliciæ, scilicet inquantum homo ab eo seductus sequitur eum ad perpetrandum malum quod suggerit, & sic per fraudulentam deceptionem, & maliciam habitare dicitur in eo quem implet, & hoc modo intravit in Judam, ut plenius possideret, & ad perpetrandum malum induceret. In cujus cor prius miserat ut deciperet, & ad præbendum assensum malo induceret. A simili, quando ostium est ita forte, quòd latro nec violenter, nec latenter potest intrare, tunc quandoque latrunculum per fenestram submittit, qui postea ostium latroni aperit, & sic latro intrat. Latro, est diabolus, domus fortis, voluntas, latrunculus, mala cogitatio vel delectatio. Quando ergò diabolus potest intrare per aliquam complacentiam, hic aperit ostium consensus, & sic diabolus intrat, & spoliat animam bonis suis. Unde Origenes: Cavendum nobis est, ne diabolus intrudat in cor nostrum aliquid ignitorum telorum suorum, nam si introduxerit, insidiatur deinde ut & ipse introeat. In hoc autem quòd buccella sumpta amplius introivit Satanas in Judam, perpende quantum est malum commensalem alicujus post esse ingratum, & beneficij immemorem. Deinde ponitur proditoris permissio, non enim poterat aliquid facere, nisi Christo permittente. Ideo dixit ei, *quod facis*, scilicet voluntate, *fac*, id est, facies *citius*. Et bene dicit, *quod facis*, quia voluntatis crimen pro facto reputatur. Festinat Dominus in bonum salutis fidelium quod Judas operatur, sed non sibi. Multi quippe bonum, ut Judas, faciunt, sed omnino nihil eis proficit, quia bonum facere non intendunt. Non tamen Dominus impellit Judam ad proditionis culpam, sed ostendit se sitire salutem nostram. Unde non dicit hoc, præcipiendo facinus, vel consulendo, quia præceptum divinum, vel consilium, non potest esse de faciendo malum, sed tantum prædicendo & permittendo, dans in se potestatem, quia vidit ejus animum præ nimio desiderio implendi quòd cœperat acceleratum, non posse quiescere, sed implere non poterat, nisi ipse Dominus permitteret. Dicit etiam hoc Dominus, crimen proditionis exprobrando, ut ostenderet quòd dum ipse beneficia conferret, ille mortem intentaret. Dicit insuper hoc, ad opus nostræ redemptionis anhelando, non tam in perniciem perfidi sæviendo, quàm ad salutem fidelium festinando. *Cùm ergo* Judas *buccellam* de manu Domini *accepisset*, *exivit continuò* ad quærendum cohortem quæ Christum caperet. In quo significatur quod sacerdos sumens corpus Christi indignè, magis elongatur à Deo, quia enim bono malè usus est, hæc præsumptio peccatum auxit, ut ingratus beneficiis Domini, apertè ab eo recederet. *Erat autem nox*, quod expressit Evangelista, ad ostendendum opportunitatem temporis ad peragendum proditionem, & ad denotandum in Juda mentis tenebrositatem. Unde congruit hoc bene sacramento, erat enim qui exiit filius noctis, faciens opera tenebrarum, ibatque in noctem seu tenebras & mortem, quia ergo Judas ex bonorum societate non profecit, ob hoc majori pœna dignus fuit. Unde Chry-

Contemplativi officium.

Joannis in Christum amor.

Anselmus de passione Domini.

Virginitatis privilegium.

Satanam intrare in hominem.

Origene tom. 32. in Joannem.

Commensalis proditoris iniquitas.

Chrysost. serm. de virtutibus & vitiis tomo 5.

Chrysostomus: Sicut boni & perfecti duplici sunt digni honore, quoniam & benigni sunt facti, & nihil à malis nocumenti senserunt: sic & mali duplici sunt digni pœna, & quia mali facti sunt, cùm possent effici boni, quod ostendunt qui facti sunt boni, & quia nihil à bonis lucrati sunt. *Cùm ergo exisset* Judas *ad procurandum Christi mortem*, dixit Iesus: *Nunc clarificatus est filius hominis*, id est eiecto tenebroso remanserunt soli mundi, cum suo mundatore. Nunc, inquit, quia caligo noctis & tenebrarum recessit à discipulis meis, nunc filius hominis clarificatus est in eis, nunc nihil caliginis & tenebrarum sentit in ipsis. Unde Anselmus: Hoc quoque erat mansuetudinis tuæ Domine Iesu, quòd perfidum illum in cœtu fratrum palam detegere, & confundere noluisti, sed leviter admonitum, accelerare jussisti quod parabat. In omnibus his non est aversus furor ejus malignus à te, sed egressus foras satagebat circa frequens maleficium. Tunc clarificata est familia tua Christe in modum societatis angelicæ. Hæc Anselmus. Possunt etiam hîc res significantes tanquam illæ quæ significantur accipi. *Nunc*, inquit, clarificatus est filius hominis in se: in causa, non in effectu, quia modo inchoata est traditio passionis, cujus merito ex congruo datur ei claritas resurrectionis & ascensionis. Similiter in corpore mystico est clarificatus, quia Judæ exitus malorum à bonis signat segregationem: & *Deus clarificatus est in eo*, quia scilicet non quæsivit nisi gloriam patris. Hoc ergo facto separationis Judæ à societate Christi, & Apostolorum præfigurata fuit reproborum separatio tempore judicii à consortio Christi & electorum, quia tunc apparebit gloria magna Christi, membraque adhærebunt capiti, & paleæ amovebuntur concremandæ igni inextinguibili. Unde Augustinus: Exeunte immundo, omnes mundi cum suo mundatore manserunt. Tale aliquid erit cum zizaniis à tritico separatis, justi sicut sol fulgebunt in regno patris sui. Hoc futurum prævidens Dominus, discedente Juda, tanquam zizaniis separatis, remanentibus tanquam tritico Apostolis sanctis, nunc, inquit, clarificatus est filius hominis, tanquam diceret, Ecce in illa mea clarificatione quid erit, ubi malorum nullus erit, ubi bonorum nullus peribit.

Egressus Judæ.

Anselmus de passione Domini.

Augustinus tract. 63 in Joannem.

ORATIO.

Domine Jesu Christe, pastor bone, qui discipulum tuum à suis erroribus ad pœnitentiam multis modis revocare voluisti: revoca me ab inviis & erroribus meis universis. Da mihi Salvator meus potestatem & fortitudinem vincendi diabolum continuè vigilantem, & contra me dimicantem, ne me fraude sua nequissimè trabat ad tenebrarum foveam, sed tuo adjutorio suffulsus perveniam ad claritatis gloriam, ubi justi in modum societatis angelicæ clarificati fulgebunt sicut sol, in regno patris tui. Amen.

De institutione sacramenti Eucharistiæ.

CAPUT LVI.

Matth. 26. Marci 14. Lucæ 22.

Circa quartum verò meditando obstupesce illam charissimam dignationem, & dignatissimam charitatem, qua nobis tradidit & reliquit semetipsum, scilicet sacratissimum corpus & sanguinem suum verè in cibum & potum, ut quod erat futurum in proximo sacrificium Deo placens, & redemptionis nostræ impreciabile precium, esset viaticum nostrū & sustentamentum, quia hoc Sacramentum quòd per excellentiam dicitur Eucharistia, id est bona gratia, quotidie reficit & renovat ferventia corda & devota. Volens ergo Dominus Iesus finem dare legalibus sacrificiis, & novum incipere testamentum, seipsum nostrum facit sacrificium, & post cœnam legalem, mox spiritualem cœnam Christianorum præparat, ut de lege ad Evangelium, de veteri & transitorio testamento, ad novum & æternum testamentum, de figura ad veritatem, de carnalibus ad spiritualia transeat. Beda: Finitis veteris Paschæ solemniis, quæ in commemorationem antiquæ de Ægypto liberationis agebantur, transit ad novum, quod in suæ redemptionis memoriam Ecclesiam frequentare desiderat, pro carne & sanguine Agni, suæ carnis & sanguinis Sacramentum in panis & vini figura substituens: Sacerdos in æternum factus, secundum ordinem Melchisedech. Et *cœnantibus illis*, id est cœnam Agni typici perficientibus & consummantibus, vel post esum Agni typici adhuc in cœna residentibus, antequam surgerent de cœna: *accepit Jesus panem* azymum, non fermentatum, & oculis ad patrem elevatis, *gratias agens*, pro veteribus terminatis, & novis inchoandis, *benedixit*, dicendo illud quod sequitur, scilicet, *hoc est corpus meum, ac fregit*, scilicet post consecrationem, *deditque discipulis suis, dicens*, scilicet priusquam frangeret, vel simul quando frangebat, *accipite*, scilicet *ex hoc omnes, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*. Ecclesia addidit, *enim*, & ideo semper est dicendum. *Et similiter accipiens calicem*, non veterem ut prius, sed novum, & *item gratias agens benedixit, ac dedit illis, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes, hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur*. Quibus verbis hoc sacramentum instituit, & tacitè præmissum destituit. Vnde creditur cùm Dominus dixit *hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*, mutasse panem & vinum in carnem & sanguinem, & tunc eandem vim contulisse illis in posterum, & ideo cùm proferuntur in canone, ex virtute eorum fit transsubstantiatio, quia verba consecrationis efficiunt quod figurant. Si enim verbum Christi tantæ est virtutis, quòd fecit de nihilo omnem creaturam, non est mirum si unam creaturam convertat in aliam. Chrysostomus: Sicut illa vox quæ dixit, crescite & multiplicamini, & implete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura, ita & vox ista semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ, usque in hodiernum diem, & usque ad ejus adventum præstat sacrificio firmitatem. Hæc Chrysostomus. Est autem ibi altare, ubi Dominus ordinavit Sacramentum Eucharistiæ. Ob cujus institutionem est, quòd in hac die cùm omnes horæ sint flebiles, sola Missa est solennis, tanquam in suo natali, scilicet in die suæ institutionis. Eadem quoque die chrisma conficitur, quo frontes linuntur, quia eadem die postes agni sanguine linebantur. Aspice nunc bene quomodo diligenter ac fideliter, & devotè Dominus prædicta facit, & propriis manibus illam dilectam & benedictam familiam suam communicat. Non enim est intelligendum, quòd discipuli sumptum corpus de manu Domini sibi ministrarent, sed qui consecravit, ipse & ministravit. In cujus signum omnes religiosi deberent in die cœnæ recipere corpus Christi, de manu prælati sui. Sumpsit etiam ipse Sacramentum corporis & sanguinis sui, non propter sui indigentiam & ut aliquem à Sacramento consequeretur effectum, sed gratia exempli, scilicet ut aliis daret manducandi

Eucharistia

Beda in c. 22. Lucæ.

Enim, non omittendum in consecratione.

Chrysost. serm. de proditione Judæ tomo 3.

ducandi exemplum. Sumpsit autem modo illud sacramentali tantum, non spirituali. Per hoc autem quòd Christus morti propinquus, non solum agnum typicum, sed etiam corpus suum verum sacramentaliter cum Apostolis manducavit, ostenditur quòd quilibet Christianus, periculo mortis imminente, debet (si potest) sacramentaliter communicare, & si non potest, communicet saltem fide. Secundum illud verbum August. Crede & manducasti. Attende etiam sacramenti dignitatem, & reverentiam, & ordinem circa ipsum, quoniam primò gratias egit pro tanto mysterio, circa quod divina virtus operatur secretius, & pro tanto beneficio, ut corpus & sanguinem suum det nobis, & per hoc ostendit, quòd in sumptione, & ante sumptionem hujus sacramenti, præexigitur devotio & oratio, ac mentis in Deum elevatio. In hoc etiam tribuit nobis exemplum, glorificandi Deum in omni bona inchoatione. Beda: Et sicut de veteribus terminandis egerat, sic & de novis incipiendis gratias agit, nobis pariter exemplum tribuens, in omni boni operis inchoatione, vel perfectione, patrem qui in cœlis est esse glorificandum. Deinde *benedixit*, dicendo verba quæ sequuntur, *hoc est corpus meum*, hoc, scilicet quod sub specie panis videtis, quod nunc do, & quod nunc sumitis, quod pro vobis, & vestri redemptione tradetur, ad flagellandum, & crucifigendum. Ex quo videtur, quod τὸ hoc, non demonstrat speciem panis simpliciter, nec corpus Christi simpliciter, sed corpus Christi sub specie panis apparens. Unde etiam videtur quòd nulla alia intelligatur benedictio, quàm sacrorum verborum prolatio. Transmutatio autem fit in ultimo instanti prolatæ orationis. Unde τὸ hoc, demonstrat corpus Christi, non pro tempore pro quo profertur, sed completa oratione, ut cùm dicitur, hoc est bonum verbum, Deum time. Et tunc fregit, ut secundum Bedam, ostenderet corporis sui fractionem, id est passionem, non sine sua sponte & operefuturam. Frangimus & nos, in signum quia fregerit, sed nihilominus integer post manet, pane enim in corpus Christi transsubstantiato, frangi dicitur, non quòd corpus Christi, quod integrum sub qualibet parte manet, frangatur, sed accidentia, sub quibus corpus manet, franguntur. Debet autem fractio fieri in tres partes, in signum, quòd fractus est tripliciter Christus, scilicet flagellis ante passionem, clavis in passione, lancea post passionem. Item propter tres partes Ecclesiæ, nam prima pars notat sanctos in cœlis. Secunda, salvandos, qui sunt in pœnis. Tertia tincta, vivos quos adhuc hæc vita sustentat in terris. *Deinde dedit discipulis suis*, ad usum, ut ad species panis converterent, & ipsi in Christum converterentur. Vnde Augustinus: Dictum est à Domino, Nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis, in me. Et ait, *Accipite & comedite*, ubi utramque hujus sacramenti innuit comestionem, sacramentalem scilicet, & spiritualem, ut accipiant mente & corpore, & comedant fide & ore, ac gustent & videant devotione, quoniam suavis est Dominus. Est enim manna in sapore habens omne delectamentum, & omnis saporis suavitatem, ac sibi incorporent, recogitatione, servantes in corde pretium redemptionis suæ. Non est ergo sic intelligendum, quòd prius frangeret & daret discipulis, ac postea diceret verba consecrationis, sed magis econversò, quia Christus dedit corpus suum consecratum Apostolis, & ideo prius dixit verba consecrationis. Per Jesum, qui salus interpretatur, bonus Prælatus Christi vicarius, & de sua subditorumque salute solicitus,

Christus suum corpus sumpsit.

Augustinus tract. 25. in Ioannem.

Beda in c. 22. Lucæ.

Hoc quid demonstret.

Beda ibid.

Fractio in tres partes.

Augustinus lib. 7. confess. c. 10.

Psalm. 33.

Fractio post consecrationem.

intelligitur. Hic accipit panem, cùm diligenter studet sacram scripturam, gratias agit & benedicit, quando Deo attribuit ejus diligentiam. Frangit autem & dat, devotè prædicando eam. Econtrà de ignorante & negligente, dicitur in Threnis. Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. *Et accipiens calicem*, cum vino aqua mixto, passionem suam præsignantem, *gratias egit*, pro redemptione humano generi collata per illam, nec non in adversis, & pro adversis, quòd non pro se, sed pro nobis hæc tulit, monstrans in hoc ut Dominum laudemus, quando flagella videmus, & gratias agamus in omni tribulatione, quæ significatur in nomine calicis. Unde Chrysostom. Gratias egit, docens nos qualiter oportet hoc mysterium perficere, & erudiens nos quodcunque patimur cum gratiarum actione ferre. Unde & Beda: Qui nihil dignum percussione exhibuit, humiliter in percussione benedicit, ut hinc videlicet ostendat quid unusquisque in flagello culpæ propriæ facere debeat, si ipse æquanimiter flagella culpæ alienæ portat, ut hinc etiam ostendat quid in correptione faciat subditus, si in flagello positus patri gratias agit æqualis. Deinde *benedixit dicens, hic est sanguis meus*, qui scilicet sub specie vini apparet, *novi testamenti*, scilicet & ad novi testamenti confirmationem, quia sicut vetus testamentum confirmatum est in sanguine animalium immolatorum, ita novum testamentum sanguine Christi est confirmatum, in quo apparet excellentia novi testamenti, respectu veteris. Et addit, *quod pro vobis & multis* redimendis, & in cœlestem hæreditatem introducendis *effundetur in remissionem peccatorum.* Dicit autem, pro multis, efficienter, sed pro omnibus, sufficienter, quia sanguis Christi pro omnibus effusus fuit, quantum ad sufficientiam, sed non fuit effusus pro omnibus, quantum ad efficientiam, quia non omnes emundat, quanuis omnes emundare sufficeret, si fide & dilectione, ac sacramentorum perceptione virtutes ejus attingerent. Deinde *dedit eis, dicens: Bibite ex hoc omnes*, ut sitis passionis meæ repræsentatores, id est, imitamini meam passionem, quia nisi compatiamini, non conregnabitis. Bibit autem ipse primò sanguinem suum, inducens eos etiam ad bibendum. Et notandum quòd sicut tunc, ita & in primitiva Ecclesia homines qui Missæ intererant, sumebant sacramentum unitatis, nunc autem quia non possunt omnes dignè sumere, sumunt aliud saltem signum unitatis: id est, osculum pacis, quod tradens sacerdos & dicens: Accipe vinculum pacis, idem est, acsi diceret, *sumite ex hoc omnes*, vel *Accipite, & dividite inter vos.* Per calicem persecutio signatur in scriptura. Hic calix sumitur, patienter tolerando, & datur aliis, ad simile exhortando. Advertendum autem quòd istud Sacramentum sub duplici specie, scilicet panis & vini, est institutum, quia ordinatur ad corporis & animæ salutem, vel ad significandum perfectam animæ refectionem, sicut ex cibo & potu fit perfecta corporis refectio. Separatim tamen fit corporis & sanguinis consecratio, quia in passione fuit sanguis separatus à corpore. Hoc autem Sacramentum institutum est, quasi quoddam memoriale illius passionis, & ideo consecratio corporis & sanguinis fit sub speciebus distinctis. Considerandum tamen quòd sub utraque specie est totus Christus indivisus, scilicet corpus & sanguis, ac anima & deitas, ac per hoc utrobique est unum & simplicissimum Sacramentum, aliter tamen & aliter. Sub specie namque panis, est tantum corpus ex vi conversionis, vel

Thren. 4.

Chrysosto. homil. 83 in Matth.

Beda in c. 22. Lucæ.

Pro multis.

2. Tim. 2.

Sacramentum cur sub duplici specie institutum est.

vel sacramenti, cætera autem sunt ibi ex concomitantia reali, seu naturali & inseparabili, quia sanguis est ibi, per connexionem, & anima, per conjunctionem, & deitas, per unionem. Ista enim quatuor non possunt dividi, nec abinvicem separari. Similiter sub specie vini, est tantum sanguis, ex vi conversionis & sacramenti, cætera autem ex concomitantia sunt ibi. *Cur non amplius sub utraque communicemus.* Et licet in primitiva Ecclesia populus sub utraque communicaret, postea tamen providè ordinatum est, ut non communicaret sub specie vini, propter periculum effusionis, & quia sub specie panis quodammodo sanguis accipitur, inquantum ibi continetur. Eucharistia itaque formaliter & perfectissimè est unum sacramentum, materialiter verò plura, quia ibi concurrunt duo, scilicet cibus & potus, & propter hoc quandoque exprimitur pluraliter, sicut in collecta. Purificent nos quæsumus Domine sacramenta quæ sumpsimus, & subditur post singulariter, & præsta ut hoc tui corporis sacramentum, &c. *Aquæ significatio.* Panis quippe sacramentum est corporis, & vinum sanguinis, aqua verò quæ apponitur, notat similitudinem, vel illius aquæ quæ fluxit de Christi latere, vel fidei Ecclesiæ, ut neque Christus sine Ecclesia, neque Ecclesia sine Christo sit, sed ejus carni & animæ uniatur & conformetur. Et ideo vinum aquæ mixtum offertur, ut ostendatur, quia caput & membra, id est, Christus & Ecclesia, unum corpus sunt. *Tria in hostia.* Sunt autem tria in sacramento ista consideranda, unum, quod tantum est sacramentum, scilicet species visibilis panis & vini, alterum, quod est sacramentum & res, scilicet caro Christi propria & sanguis, tertium, quod est res & non sacramentum, videlicet mystica Christi caro, scilicet Ecclesiæ unitas. Res ergo significata & contenta in hoc sacramento, est verum corpus Christi, quod traxit de virgine, res non contenta, sed tantum significata, est corpus Christi mysticum, quod conjungitur capiti per charitatem. De hoc corpore Christi mystico, scilicet unitate Ecclesiæ, dictum est suprà de verbis Domini, pro quibus quidam retrò abierunt. Est etiam corpus dominicum sacramentum incarnatæ divinitatis. *August. in epist. 23.* August. Illud corpus visibile & palpabile, sacramentum est invisibilis formæ, id est, panis cœlestis, quo vivunt Angeli. Cùm enim nihil gessit in corpore anima Christi, nisi quantum verbum cui unita est inspirabat, quis non judicet corpus esse sacramentum inhabitantis divinitatis? Et iterum: Christi visibilis forma nobis modo invisibilis, res est visibilis sacramentum altaris, & invisibilis forma cœlestis panis, quo vivunt Angeli, res est visibilis & palpabilis formæ Christi. *Christus sacramentum est.* Est ita Christus & sacramentum, & res sacramenti. *Mirabilia in Eucharistia.* Multa mirabilia sunt in hoc sacramento. Primum, quòd ibi est corpus Christi in tanta quantitate, sicut fuit in cruce, & sicut jam est in cœlo, nec tamen excedit illius parvæ formæ terminos, vel quantitatem. Unde mirum est quomodo sub tam modica specie tantus homo lateat. Secundum est, quòd ibi sunt accidentia sine subjecto, quia enim in Deum non cadit accidens, ideo accidentia quæ prius erant in subjecto, scilicet in pane, postea sunt sine subjecto. Tertium est, quòd panis ita convertitur in corpus Christi, quòd tamen non est materia corporis, nec etiam animæ. Quartum est, quòd corpus non augetur ex multarum hostiarum consecratione, & econverso non minuitur ex earum sumptione. Quintum est, quòd idem corpus simul in pluribus locis, id est, sub omnibus hostiis consecratis est. Deo enim convenit esse ubique simpliciter & propriè, creaturæ verò in loco uno tantum esse, corpus verò Christi medio modo habet se. Cùm enim sit creatura, non debet coæquari creatori in hoc, quòd sit ubique; cùm verò sit unitum divinitati, debet in hoc alia corpora excellere, ut simul & semel possint in pluribus locis esse, sub isto videlicet Sacramento. Sextum est, quòd cùm dividitur hostia, non dividitur Christi corpus, sed sub qualibet parte totus est Christus. Unde hæc fractura in forma est panis, non in Christi corpore, quia totus Christus indivisus sumitur, sub qualibet parte. Sicut integro speculo tota & unica forma relucet in tota, & in fracto speculo fit unius & ejusdem formæ numero, & totius integræ formæ ad quamlibet speculi fracturam reflexio. Septimum est, quando tenetur hostia in manibus, & videtur oculis, corpus Christi nec tangitur manibus, nec videtur oculis, sed hoc totum tantummodo circa species agitur, sicut & quando dividitur. Octavum est, quòd cum non sit ibi panis vel vinum, tamen accidentia eundem habent effectum, quem prius, ut satiare, inebriare, & hujusmodi. Nonum est, quòd statim cum desinunt illæ species, tunc etiam ibi desinunt esse corpus Christi & sanguis. Hugo: quandiu sensus corporalis afficitur, corporalis præsentia non aufertur, sed deinceps Christus transit de ore ad cor, & manet virtus ac præsentia spiritualis tantum. Et licèt post sumptionem desinat ibi esse corpus & sanguis Christi; cavere tamen debet communicans ne post communionem spuat, maximè ante comestionem, in loco immundo, vel ubi possit sputum pedibus conculcari, & hoc propter periculum, & ob reverentiam tanti sacramenti. Tandem quoque Dominus in amoris recordationem subjunxit: *Hoc*, scilicet sacramentum *facite*, id est conficite vel celebrate, accipite & date, *in meam*, id est in passionis meæ *commemorationem*, quia Eucharistiæ consecratio, est quædam Dominicæ passionis rememoratio. Hoc exponit Apostolus dicens: *Quotienscunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat*, scilicet ipse Dominus ad judicium. *1. Cor. 11.* Pascha enim legale fuit in præfiguratione Paschæ futuri, sed Evangelicum fit in commemoratione præteriti, scilicet passionis Christi. In memoriam ergo illius beneficii inexpressibilis Christus instituit sacramentum altaris, dicens: itaque *hoc facite in meam commemorationem*, ordinavit eos in sacerdotes, & dedit eis potestatem conficiendi sacramentum corporis & sanguinis sui. Hoc igitur colit Ecclesia, passúmque Christum retractat, *Levatio hostiæ.* cum illud corpus Domini consecrat, & Sacerdos cùm levat corpus Domini, repræsentat quòd Christus in cruce sit levatus. Illud enim corpus est quod & ipse sacravit, quod crucifixum est & mori sustinuit. *Monumentum, seu memoriale Domini.* Hoc est illud memoriale, quod animam gratam, cùm ipsum suscipit manducando & bibendo, vel etiam fideliter meditando debet totam ignire & inebriare, & in ipsum Dominum præ amoris & devotionis vehementia totaliter transformare. *Idem est in Eucharistia Christus.* Nihil enim majus, carius, dulcius, vel utilius nobis relinquere potuit quàm seipsum. Ipse namque quem in sacramento altaris, hodie per eum instituto, sumimus: ille idem est qui de Virgine incarnatus & natus ubera ejus suxit, qui pro te crucifixus mortem sustinuit, & qui resurgens & ascendens sedet à dextris Dei. Ipse est qui creavit cœlum & terram, & qui gubernat & moderat universa. Ipse est à quo dependet salus tua, in cujus voluntate & potestate est, tibi dare paradisi gloriam. Ipse in tali hostia modica sic oblatus, tibique exhibitus, ipse Dominus Jesus, de quo loquimur, filius est Dei vivi. Unde excellenter Eucharistia, id est bona gratia dicitur,

quia in hoc Sacramento non tantummodo augmentum est virtutis & gratiæ, sed ipse totus sumitur, qui est fons & origo totius gratiæ. Hieronymus. Hanc ultimam memoriam nobis reliquit, quemadmodum si quis peregrè proficiscens aliquod pignus ei quem diligit relinquit, ut quotiensçunque illud viderit, possit & ejus beneficia & amicitias memorari. Quem si ille perfectè dilexerit, sine ingenti illud desiderio, slel fletu non potest videre. Ideo hoc Salvator tradidit Sacramentum, ut per hoc semper commemoremur, quia pro nobis mortuus est. Nam & ideo cùm accipimus, à sacerdotibus commonemur, quia corpus & sanguis est Christi, ut non simus ingrati tanti ejus beneficii. Hæc Hieronymus. Institutum est igitur hoc Sacramentum altaris. Primò, in recordationem dominicæ passionis & liberationis. Secundò, in signum præcipuæ dilectionis & imitationis. Tertiò, in robur confirmationis, contra lapsus humanæ infirmitatis. Quartò, in purgationem spiritus hominis, & nutrimentum vitæ spiritualis. Quintò, in viaticum præsentis peregrinationis. Sextò, in pignus & arrham habendæ hæreditatis. Septimò, in remedium satisfactionis pro peccatis. Unde sanguine Christi corpus & animam linimus, quia sanguis agni super utrumque postem domus, liberavit Hebræos ab Angelo exterminatore.

Instituendi Sacramenti causa.

In hoc autem Sacramento duo requiruntur ex parte recipientis, scilicet desiderium conjunctionis ad Christum, quod amor facit, & reverentia Sacramenti, quæ ad donum timoris pertinet. Primum, ad quotidianum hujus Sacramenti frequentationem invitat, sed secundum retrahit. Unde si aliquis experimentaliter cognosceret, ex quotidiana sumptione fervorem amoris augeri & reverentiam non minui, talis deberet quotidie communicare: si autem sentiret per quotidianam frequentationem reverentiam minui, & fervorem non multum augeri, talis deberet interdum abstinere, ut cum majori reverentia & devotione postmodum accederet: unde quantum ad hoc, unusquisque est suo judicio relinquendus.

Recipienti Euchariftiam necessaria.

Modus autem sumendi, tripliciter dividitur. Comestio enim alia fit ore, & est sacramentalis, alia fit corde, & est realis, alia fit ore & corde, in altero sacramentum, in altero res Sacramenti. Sola sacramentalis tantum, malorum est, qui etsi sub visibili specie elementorum corpus Christi accipiant, tamen quia nec verè credunt, nec diligunt, pani cœlesti couniri non possunt. Sola realis tantum bonorum est, qui etsi sub visibili Sacramento carnem Christi non sumant, tamen fide & dilectione panem cœlestem manducant, & ei couniuntur. Augustinus. Quid paras dentes & ventrem? Crede, & manducasti. Realis verò & sacramentalis comestio junguntur, cùm accipientes in pane quod pependit in ligno, accipientes in Calice quod manavit de latere, pertingunt mente usque ad esum panis vitæ. Oris, inquam, perceptio & incorporatio, Sacramentum est comestionis cordis, qua manducamus cum Domino carnem suam, & bibimus cum eo sanguinem suum, hoc est per efficaciam carnis suæ & sanguinis sui manemus in eo, & ipse in nobis. Itaque alii accipiunt corpus Domini ad mortem, quia non attingunt panem vitæ, alii accipiunt ad vitam, quia aduniuntur cum verbo.

Sumptio & comestio triplex.

Augustinus tract. 25. in Ioannem.

Chrysost. Credimus itaque quoniam & nunc illa cœna est, in qua & ipse recubuit, nihil enim ille ab hac differt. Neque enim hanc quidem homo operatur, illam autem ipse, sed hanc & illam ipse. Cùm ergo sacerdotem dantem tibi videris, non sacerdotem æstima esse qui hoc facit, sed manum Christi esse quæ extenditur. Sicut igitur cùm baptizaris, non ipse sacerdos baptizat, sed Deus est qui detinet tuum caput invisibili virtute, ita & nunc. Nullus itaque Judas assit, nullus avarus, nullus inhumanus accedat, nullus crudelis & immisericors, nullus universaliter immundus, si quis non est discipulus, discedat. Non recipit eos qui non sunt tales hæc mensa, cum discipulis enim meis, ait, facio pascha, hæc est illa mensa, & nihil minus illa habet. Hoc illud est cœnaculum ubi tunc fuerunt, hinc ad montem Olivarum exierunt. Exeamus & nos in manus pauperum. Hæc enim regio mons est Olivarum, olivæ enim sunt plantatæ in domo Domini, id est, pauperum multitudo stillat oleum, quod hîc est utile nobis. Ita enim & Deum propitium habebimus, & multam assumemus mercedem. Hæc Chrysostomus.

Chrysosto. hom. de proditione Judæ tom. 3.

Secundum Bedam, si quem movet cùm cœnatus Salvator Apostolis suum corpus, ac sanguinem tradidit, quare nos jejuni eadem Sacramenta percipiamus? audiat, quia tunc necesse erat typicum pascha prius consummari, & sic ad verum pascha transire, ac verè paschæ Sacramenta substitui, nunc autem in honorem & pro reverentia tanti Sacramenti placuisse magistris Ecclesiæ, primò nos dominicæ passionis participatione muniri, & spiritualibus epulis satiari, deinde terrenis dapibus corpus refici. Sunt autem tria sacrificii genera, unum, dominici corporis, alterum, contriti cordis, tertium, mortificatæ carnis. Oportet ergo sacrificium humilitatis, præcedere in mente, afflictionis in carne, ut devotio habeatur in dominici corporis consecratione & receptione.

Beda in c. 22 Lucæ.

Appropinqua nunc & tu ad hanc cœnam mendicans, ut eleemosynam inde accipias, ad quod te hortatur Anselmus, dicens: Jam nunc ascende cum eo in cœnaculum stratum grande & salutaris cœnæ interesse deliciis gratulare. Vincat iracundiam amor, timorem excludat affectus, ut saltem de micis mensæ illius eleemosynam præbeat mendicanti, vel à longè sta, & quasi pauper attendens in divitem ut aliquid accipias, extende manum, famen lachrymis prode. Hæc Anselmus.

Anselmus de passione Domini.

Cœna Domini olim in manna præfigurata fuit, quod Deus filiis Israël in deserto dedit. Dedit Judæis figuram veri panis, scilicet panem materialem & temporalem, nobis autem veritatem, scilicet supersubstantialem & æternalem. Manna creatum fuit à Deo in cœlo aëreo, sed panis nobis datus, scilicet Christus descendit de cœlo vero.

Cœna figura in manna.

Manna.

Cœna Domini etiam præfigurata fuit in Agno Paschali, quem Deus primò præcepit filiis Israël manducare, quando decrevit eos de captivitate Ægyptiaca liberare. Ita Christus Sacramentum Eucharistiæ tunc primùm instituit, quando nos à diabolica potestate eripere voluit.

In Agno paschali cœna figurata.

Quando filii Israël Agnum Paschalem manducabant, succincti erant, baculos in manibus tenebant, & stabant. Ita communicantes debent esse succincti, per mentis & corporis castitatem, & tenere baculos, per rectæ fidei firmitatem. Debent etiam erecti stare in bona vita, quam inchoaverunt, & non se iterum reponere in lutum, de quo jam surrexerunt. Agnus comedebatur cum lactucis agrestibus, quæ sunt amaræ, & nos debemus corpus Domini manducare cum amara contritione. Qui comedebant agnum, tenebantur pedes suos calciare, sic communicantes debent pedes suos, id est, affectus & desideria custodire, cavendo ne aliqua maculentur sorde. Agnus Paschalis non fuit coctus aqua,

Agni sumendi modus.

sed assatus igne, & manducans debet esse ignitus charitate. Christus rex,& sacerdos verus, Eucharistiam sub specie panis & vini dedit, & hoc Sacramentum instituit, quod olim Melchisedech rex & sacerdos Dei altissimi figuravit, quapropter Christus sacerdos,secundum ordinemMelchisedech appellatur, quia hoc Sacramentum in oblatione Melchisedech præfigurabatur. *Facta est autem & contentio*,id est, disquisitio, *inter discipulos, quis eorum videretur esse major*.Ubi sciendum quòd cùm Apostoli audieruntChristum, prædicentem traditionem sui ad mortem,cœperunt quærere inter se, *quis eorum esset major*, id est aptior & convenientior ad præcedendum alios locoChristi, & ad tenendum ejus locum.Et ideoChristus de hoc eos docuit, videlicet quòd ille esset ad hoc aptior, qui esset verè humilior, revocando eos ab affectu superbæ dominationis & primatus exemplo regum gentium, & per contrarium dominorum terrenorum. Gentiles enim & terreniDomini appetunt primatum, dominantur subjectis & *benefici vocantur*,quia blandi sermones à subditis eis offeruntur UndeDominus nolens discipulos suos imitari, subjungit, *vos autem non sic*,facere debetis,*sed qui major est in vobis*, scilicet per virtutum excellentiam,*fiat sicut minor*, per humilitatem,*& qui præcessor*,scilicet dignitate, vel etiam sanctitate,*fiat sicut ministrator*, humili sui reputatione,vel humili officii executione, & exhibitione pro loco & tempore. Sed heu hodie multi habentes nomen Christianorum,Gentiles imitantur, appetentes primatum habere,& subjectis dominari, séque ab eis supervacuis laudibus extolli,& benefici vocari. Specialiter autem in Ecclesia fit frequenter contentio pro dignitatibus obtinendis, & non solum inter seculares, sed etiam inter religiosos, sicut canes contendunt ad obtinendum os carnibus plenum & medullis, propter quod viliores canibus videntur quidam religiosi qui contendunt pro officiis præsidendi,cùm tamen nihil habeant annexum, nisi miseriam & laborem.Et quia monuit discipulos ad humilitatem,superbiam secularium dissuadendo, consequenter facit hoc,eos ad sui exemplum invitando. Nam secundum judicium humanum, *major est qui recumbit.quàm qui ministrat*, licèt secundum judicium Dei sæpe fit aliter, ipse autem qui contrarius est mundo, *in medio*.eorum est, *sicut qui ministrat*, quamvis major sit eis, ut etiam jam in lotiône pedum ipsorum ostenderat, & ideo est imitandus. ex hoc intendit concludere, quòd ille est aptus ad succedendum sibi in regimine Ecclesiæ, qui est fundatus in vera humilitate. Ut enim humilitate superbiam curaret, ipse Deus ad nos descendere & humilis fieri voluit, ostendens exemplo quòd meritò eum imitando humiliari debeat & homo.Unde August.Quid superbis homo? Deus propter te humilis factus est. Puderet te fortasse imitari humilem hominem, saltem imitare humilem Deum. Hæc August. Humilieris ergo ministrando, & abjectiora ministeria, & quæ alii dedignantur lætanter cùm opus est suscipiendo. *Ait Jesus: Omnes vos scandalum patiemini in me, &c.* Prædicit quod passuri sunt, ut cùm passi fuerint ne desperent salutem,sed agentes pœnitentiam liberentur. Scandalum enim dubitationis passi sunt,dum quasi impotentem teneri,ligari, & duci viderent. Et signanter dicit, in nocte, quia qui scandalum patiuntur, in nocte & in tenebris sustinent, & ipsi Apostoli in adversitate Dominum reliquerunt. *Petrus autem*, quia cæteris ferventior erat, quod Jesus prædixit prævidendo, ipse denegat amando.Et *respondens, ait: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam, &c.* Infirmus voluntate, jactat suam voluntatem, sed non vires cognoscens gloriæ conscius Petrus præsentias affectus, sed nescius futuri casus, non credit se ab eo posse deficere. IntantumPetrus affectu & charitte Christi efferebatur, ut & imbecillitatem carnis suæ, & fidem verborum Christi non contueretur. Sed non mentitur, quia credit verum esse quod promittit, & sic in mente habet, mentitur autem qui falsum voce signat, cum voluntate & intentione fallendi. Dixit tamen falsum,quia accidit contrarium.Communiter enim accidit quòd illi qui aliis in virtute se præferunt,turpius aliis cadunt. *Respondit ei Iesus: Amen dico tibi, quia tu hodie in hac nocte, priusquam bis gallus vocem dederit, ter es me negaturus.*Hieron. Petrus de ardore fidei promittebat, & Salvator, quasi Deus,futura noverat.Hæc Hieron. Nemo ergo in se, nemo in viribus suis confidere potest,quia omnis constantia, omnis virtus & fortitudo, non hominis,sed Dei est. Beda: Qui solus novit quid sit in homine,ne quis fidelium suo vel de statu incautè confidat, vel de casu incautius diffidat, quasi Deus modum,tempus,ac numerum negationis ejus prædicit.Unde & Remigius: Moraliter instruimur, ut quantum confidimus de ardore fidei, tantum timeamus de carnis fragilitate.Istud verbumDomini, de negatione Petri Marcus (ut præmissum est) plenius cæteris expressit. Post primam enim negationem Petri statim gallus cantavit, & ante secundum gallicantum bis iterum negavit, & ita trina negatio Petri ante primum gallicantum est inchoata,& ante secundum completa. Alii verò Evangelistæ, dicentes,priusquam gallus cantet, ter me negabis, de inceptione trinæ negationis agunt, id est, trinam negationem inchoabis, sed Marcus de completione ejus scripsit. *Et ait illi Petrus: Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Intellexit enim quòd timore mortis prædiceret eum esse negaturum, & ob hoc dicebat, quòd licet periculum mortis imminere,nullo tamen modo ab ejus fide divelli posset. *Similiter*,id est,eodem amore & fervore, *& omnes discipuli dixerunt*,ac fervorem intrepidum ostenderunt, & per ardorem mentis damnum mortis non timuerunt,sed non perseveraverunt, quia vana fuit præsumptio humana sine protectione divina. Chrysost. Hinc ergo magnum discimus dogma, quòd non sufficit desiderium hominis, nisi divino aliquis potiatur auxilio. Et nota quòd multiplex est ratio quòd Deus permisit Petrum cadere. Prima, ut nullus de se præsumat.Secunda,ut plus Christo, quàm sibi quisque credat.Tertia, ut comprimeret ejus audaciam.Quarta,ut alii exemplo ejus instruerentur, humanam fragilitatem excogitantes & Dei veritatem.Quinta,utPetrus aliique prælati discerent,qualiter subditis compati deberent. Sexta, ut error hæreticorum confunderetur,dicentium quòd charitatis semel habita non amittitur, nec amissa iterum haberi potest, cujus contrarium omnino in Petro patuit.

Gentium imitatores.

Petrus non mentitur falsum dicens.

Hieron in c.16.Matth.

Beda in c. 22.Lucæ.

Remigius in c.26.Matth.

Chrysosto. hom. 83. in Matth.

ORATIO.

O *Pie Jesu, qui transiens de hoc mundo ad patrem, postquam cœnasti, corpus tuum & sanguinem discipulis ob tui memoriam dedisti, & nobis sumendum reliquisti, placuitque tibi ut tuo refecti corpore, & potati sanguine, essemus os de ossibus tuis, & caro de carne tua. Peto ergo Domine, & obsecro per virtutem hujus ineffabilis Sacramenti, ut dignum me facias gratia tua, & tanta redemptione non frauder, & fac me tanti mysterii tua miseratione participem, ut per participationem veniam merear peccatorum optatam, & gratiam proficiendi in fide, spe, & charitate perciam, & ad gaudia semper pertingam. Amen.*

De

De sermone Domini in cœna.

CAPVT LVII.

Joan. 13. & sequent. usque ad 19. Matth. 26. Marci 14.

Circa quintum verò ad omnem cumulum supereffluenten attende alia dilectionis insignia. Post egressum enim Judæ, cùm scilicet mundi cum mundatore remansissent, & post alia supradicta Dominus Jesus discipulos consolando fecit eis sermonem pulcherrimum, ignitis plenum carbonibus dulcedinis & amoris, scilicet verbis dulcissimis de cœli melle mellitis, & de Dei lumine luminosis, quem scripsit Joannes specialiter à Deo delectus & his potatus. Anselmus: Tunc demum divinissimi eloquij uberrima inundatione conventus ille sacer ex ore tuo Domine potatus est. Siquidem corruptus ille uter foras missus fuerat, quem hujus limpidissimi liquoris infusione sciebas indignum. Ex huius autem sermonis ornata ac veneranda & utili magnitudine, quinque meditanda principaliter assume. Primùm qualiter prædicens discipulis discessum suum, confortat eosdem. Dicebat nanque: *Filioli adhuc modicum vobiscum sum* id est, modico tempore, scilicet usque ad captionem vel mortem, quia tunc fuit eis subtractus, vel secundum quosdam, usque ad ascensionem, quia usque tunc apparuit eis corporaliter. Dicens autem, filioli, ostendit teneritudinem amicitiæ, & dilectionis ad eos. Diminutiva enim, secundum Priscianum, aliquando pro familiaritate, & amore dicuntur. Sic ergo nunc eos vocat præ amoris teneritudine, quia cùm amici adinvicem recedunt, affectu amoris maximè inardescunt. Et iterum: *Adhuc modicum*, scilicet tempus erit, *& mundus me jam non videt*, id est, amatores mundi. *Vos autem videbitis me*, & boni quidem cæteri, quia solis bonis post resurrectionem apparuit in carne. Et iterum: *Non turbetur cor vestrum*, scilicet de meo recessu per mortem, cùm sit ad meam glorificationem, & Spiritus sancti missionem. Et in hoc docemur non turbari de nostris amicis in confessione fidei decedentibus, nam est via ad eorum glorificationem & nostram subventionem, quia amici nostri existentes cum Deo, multo plus nos juvare possunt, quàm viventes in mundo. *Non turbetur, inquam, cor vestrum*, quia dixi me moriturum, sed stabiliatur fide credentes me resurrecturum, *neque formidet*, propter tribulationum instantiam ne dimittatis fidei constantiam, sed perseverate fortes usque in finem. Dominus intendebat animos discipulorum confortare contra duo, scilicet contra unum, quod imminebat in præsenti, quod erat ejus passio, & aliud quod timebatur futurum, scilicet superventura ejus tribulatio, unde dicit eis: *Non turbetur*, & tristetur, *cor vestrum*, scilicet de malo præsenti, quantum ad primum, neque formidet, & timeat, scilicet de futuro, quantum ad secundum. *Creditis in Deum, & in me*, per consequens, *credite*, qui sum Deus, & quem etiam confessi estis Deum. Unum supponit, scilicet fidem eorum in Deum, hac enim jam instituti erant per eum, & aliud præcipit, scilicet ut credant in ipsum, quia est Deus, & non homo tantum, secundum Augustinum, Ne mortem Christi tanquam hominis timerent, & ideo turbarentur, consolatur eos etiam se Deum esse contestans qui possit hominem suscitare. *In domo patris mei mansiones multæ sunt*, id est, diversæ participationes beatitudinis, quia secundum differentias meritorum, sunt etiam distinctiones præmiorum, quasi diceret. Jam certi estis de passione mea, & tamen à me expectate vitam æternam, secundum Augustinum, meritò turbabantur, quando quidem fidentiori dictum erat quòd negaret Dominum, sed cùm audiunt de mansionibus cœli, à perturbatione recreantur, certi post pericula se apud Dominum mansuros, quod significant multæ mansiones. Et iterum: *Vado parare vobis locum*, tam pulchrum, tam delectabilem moriendo, resurgendo, in cœlos ascendendo. Et *iterum venio*, in judicio apparendo, *& accipiam vos ad meipsum*. ad beatitudinem corporis & animæ, *ut ubi ego sum & vos sitis*, scilicet in æterna beatitudine. Jam ut dixerat paratæ erant mansiones, scilicet in prædestinatione, sed tamen adhuc parandæ erant ab eo redemptionis opere, & ab ipsis meritoria operatione. O Domine, para quod paras, nos scilicet tibi, & te nobis, ut si multitudo mansionum pro diversitate meritorum. Alius plus, alius minus participes tui erimus. Et iterum, *non relinquam vos orphanos*, in quo indicat se esse patrem illis, *vado & venio ad vos*, spiritum, scilicet mittendo, hoc autem dicit, ne putaretur spiritum mittere sine se. Et iterum: *Pacem*, scilicet pectoris, *relinquo vobis*, quæ triplex est in homine, scilicet ad seipsum, ad Deum, & ad proximum, *pacem meam*, scilicet æternitatis, *do vobis*, si in pace prima perseveraveritis. secundum Augustinum: Pacem nobis relinquit in hoc seculo, qua hostem vincamus, & qua nos invicem diligamus. Pacem suam dabit nobis in futuro, quando sine hoste, & sine dissensione regnabimus. Et bene dicit, *pacem meam*, ad distinguendum pacem sanctorum à pace mundi, quæ est magis apparens & ficta, quàm vera. Unde subjungit, *non quomodo mundus dat, ego do vobis*, quia mundus dat carnaliter, ego spiritualiter, mundus temporaliter, ego æternaliter, mundus exterius, ego interius. Et iterum, *si diligeretis me, gauderetis utique*, de recessu meo, *quia vado ad*, exaltationem meam, scilicet *quia vado ad patrem, qui maior me est*. Augustinus, quia naturæ humanæ gratulandum est, eo quòd sic assumpta est à verbo unigenito, ut immortalis constitueretur in cœlo, atque ita fieret terra sublimis, ut incorruptibilis pulvis sederet ad dexteram patris. Quis non hìc gaudeat, qui sic diligit Christum, & suam naturam jam immortalem gratuletur in Christo, atque ipsum speret futurum esse per Christum? Et iterum: *Expedit*, id est, utile est, *vobis ut ego vadam*, scilicet ad patrem ascendendo, ut spiritualiter me cognoscatis, & carnaliter jam me nosse desistatis, ne Verbo carnem facto, quasi lacte contenti sitis. Et verè expedit, *si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos, si autem abiero, mittam eum ad vos*. Si hanc carnalem dilectionem à vobis abire non fecero, non eritis digni ut Paracletus veniat ad vos, quandiu enim de me carnaliter sentietis, non eritis idonei ut Spiritum sanctum recipiatis. Non quòd positus in terra non posset dare, sed quia illi non sunt idonei accipere, nisi eum secundum carnem nosse desistant, quò magis spirituales effecti magis ad cœlestia amplectenda ejus deitate anhelant. Intantum enim mundus est spiritus, quòd in nullo quiescit nisi in eo qui omnino est spiritualis, nullo carnali solatio impeditus. Bernardus: Delicata est divina consolatio, & non datur admittentibus alienam. Hugo: Idcirco nimirum Dominus Jesus discipulis se subtraxit corporaliter, ut eum discerent amare spiritualiter. Ascendit siquidem in cœlum, ut corda post se traheret,

Marginalia: Anselm. in medit. — *Cur post Judæ abitum sermo habitus.* — *Filioli.* — Augustinus tract. 67. in Joannem. — Idem ibid. — Augustinus tract. 77. in Joannem. — Idem tract. 78. — *Humanæ naturæ felicitas ex incarnatione Dominica. Amor terrenus amovendus est.*

traheret, ut dilectio pergeret poft dilectum. Sed & ufque hodie Chriftus amicos fuos, quafi quadam corporali præfentia confolatur in Scriptura facra, & ecclefiæ Sacramentis, atque aliis vifibilibus exercitiis virtutum, quorum aliquando difpenfatoriè fubtrahit ufum, ut fpiritualis amoris dulcedinem, tanto purius percipiant, quò nihil foris habent etiam in opere virtutis ad quod mentem fuam per intentionem effundant. Hæc Hugo.

Præfentia carnis Chrifti impediebat fpiritus adventum. Penfandum ergo eft quia fi præfentia carnis filii Dei impedit fpiritus receptionem, quanto magis carnalis affectus in nobis impediat eandem? Hæc & his fimilia eis dicebat, quæ corda ipforum totaliter penetrabant. Non enim de fuo difceffu aliquid pacificè tolerare poterant. Secundo circa fermonem mediteris, qualiter cordialiter & inftanter Dominus Jefus inftruxit difcipulos pluribus vicibus in charitate fervanda, dicens: *Mandatum novum quid?* *Mandatum novum do vobis*, quo fcilicet difpofiti ad meam fequelam eritis, videlicet, *ut diligatis invicem, ficut dilexi vos*, hac enim via fequendus eft Dominus. Non dicitur novum, quantum ad fubftantiam, quia fuit datum in veteri lege, quæ etiam præcipit proximos diligere, non tamen pro eis mori, fed dicitur novum, quantum ad mandati formam, ficut ipfe dilexit nos, qui etiam mori dignatus eft pro nobis. Unus modus renovandi vinum vetus eft, quando amifit colorem & faporem, ponendi ipfum cum vino novo & forti, quia ibi recipit colorem & faporem ex fervore vini, & fic dicitur renovari. Mandatum de dilectione fuit valde antiquum, & jam quafi nulli fapiebat, ideo paffio Chrifti, in qua fuit maximus fervor dilectionis, quafi vinum fortiffimum illud mandatum renovavit, dicitur etiam novum mandatum ab effectu, quia animam renovat, & hominem novum facit, dilectio enim talis confert novitatem, & aufert vetuftatem. Et iterum, *in hoc*, fcilicet figno, quafi in meo proprio charactere, *cognofcent*, omnes apertè, *quia mei eftis difcipuli*, difciplinis meis imbuti, & de fchola mea inftructi, non fi dæmonia ejiciatis, vel alia figna faciatis, fed fi dilectionem habueritis adinvicem, hoc eft enim quod maximè defiderat Dominus. Quicunque connumeratur militiæ alicujus regis, debet portare infignia ejus. *Infignia militum Chrifti.* Infignia autem Chrifti funt infignia charitatis, quicunque ergo vult annumerari militiæ Chrifti, debet charitatis charactere infigniri. Auguftin. *Auguftinus tract. 65. in Joannem.* tanquam dicens: Alia munera mea habent vobifcum etiam non mei, non folum naturam, vitam, fenfum, rationem, & eam falutem quæ hominibus pecoribusque communis eft, verumetiam Sacramenta, prophetiam, fcientiam, fidem, diftributionem rerum fuarum pauperibus, & traditionem corporis fui ut ardeant, fed quoniam charitatem non habent, ut cymbala concrepant, nihil funt, nihil eis prodeft. Hic eft fons cui non communicat alienus: Dilectio fola difcernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent fe omnes figno crucis Chrifti, refpondeant omnes, amen, cantent omnes alleluja, baptizentur omnes, intrent Ecclefias, faciant parietes bafilicarum, non difcernuntur filii Dei à filiis diaboli, nifi charitate. Quicquid vis habe, hoc folum fi non habeas, nihil tibi prodeft. Alia fi non habeas, hoc habe, & implefti legem. Hæc Auguft. Et iterum: *Auguftinus tract. 5. in epift. Joann.* *Hoc eft præceptum meum ut diligatis invicem, ficut dilexi vos*, id eft, ut diligatis opere, ut quod tibi vis fieri, facias alteri, & quod tibi non vis fieri, nec tu alteri facias. Ubi notandum quòd tripliciter dilexit nos *Dilexit nos Chriftus tripliciter.* Chriftus: Gratuitè, quia in dilectione nos prævenit, ipfe enim incepit, nec expectavit quòd nos inciperemus diligere. Sic ergo & nos debemus prius diligere proximos, non expectantes præveniri, feu beneficiari. Et multo magis debemus Deum rediligere, quia fecundum Auguftin. nulla eft major ad amorem invitatio, quam prævenire *Auguft. in epift. Joan.* amando, & nimis durus eft animus qui dilectionem, & fi nolebat impendere, nolit & rependere. Dilectio ergo Dei caufa eft dilectionis noftræ, fed non econversò, non enim quia nos diligimus Deum, diligit nos, fed quia diligit nos, diligimus eum, & quia eum, & proximum. Et quia per charitatem Chriftus ad nos redimendos venit, fectemur charitatem, ut per hanc, qua ad nos Chriftus defcendit dilectionis viam, etiam nos ad ipfum poffimus afcendere. Item efficaciter, quod patet per opus, dando feipfum, & ponendo animam pro nobis, quia probatio dilectionis, exhibitio eft operis. Nos ergo hoc exemplo efficaciter & fructuosè invicem diligamus. Secundum illud Joan. *Non diligamus verbo, neque lingua, fed opere & veritate.* *1. Joan 3.* Et multo magis Deum diligamus, ut fermonem & mandata ejus fervemus. Item rectè, quia hanc dilectionem ad noftram beatitudinem ordinavit, & ut ad Deum nos traheret, non ficut homines fefe invicem carnaliter, & pro commodo terreno diligentes. Sic ergo & nos in proximis, *Amici triplices.* non quod beneficii eft feu dilectionis, fed quod Dei eft, debemus diligere, & invicem ad hoc ut Deum habeamus. Sunt enim amici naturæ, & funt amici fortunæ, & funt amici gratiæ, & hi ultimi foli approbantur à Deo. Licet enim in dilectione proximi, includatur dilectio Dei, tanquam principalior, quia proximus non eft diligendus, nifi propter Deum, tamen Salvator hîc magis facit mentionem expreffam de dilectione proximi, quàm Dei, cùm dicit, invicem, quia intendebat Apoftolos inducere ad ædificationem, & confolationem fidelium, & ad perferendas tribulationes perfecutorum, ad quod neceffaria eft charitas proximi, quæ tamen, ut dictum eft, includit charitatem Dei. Et iterum: *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam fuam ponat quis pro amicis fuis.* Dilectionem vocat hîc fignum, & *Dilectio fumma.* probationem dilectionis, id eft, exhibitionem operis, transferens de caufa ad effectum. Et quidem nullum majus dilectionis argumentum eft, quàm ponere animam pro amicis, hoc enim eft ultimum fignum amoris, ultra quod non eft aliud inveniri. Amor namque per quatuor figna poteft *Amoris figna quatuor.* manifeftari. Primò, per verba, quando enim cor abundat in amore, tunc os abundat in fermone, quia ex abundantia cordis os loquitur. Secundò, *Matth. 21.* per collata beneficia, & iftud eft majus fignum quàm primum, quia multi fervirent de verbis fuis, qui non fervirent de fuis rebus. Tertiò, per obfequia perfonalia, & iftud eft adhuc majus fignum quàm primum vel fecundum, multi enim fervirent de fua fubftantia, qui non fervirent de fua perfona. Quartò per adverfa, quando fcilicet quis pro amore amici fe exponit morti, multi enim darent perfonam ad ferviendum, qui non darent animam fuam ad moriendum. In hoc ergo quòd Chriftus pro nobis crucifigi & mori voluit, infinitam nobis charitatem oftendit. Gregorius: Mori *Gregorius homil. 27. in Evang.* etiam pro inimicis Dominus venerat, & tamen pofiturum fe animam pro amicis dicebat, ut nobis oftenderet, quia cùm diligendo lucrum facere de inimicis poffumus, etiam ipfi amici funt qui perfequuntur. Confequens ergo eft, ut quemadmodum Chriftus animam pro nobis pofuit, fic & nos

Gradus Charitatis quatuor. nos animas pro fratribus ponamus. Quatuor enim sunt diligenda per ordinem ex charitate, scilicet, Deus, anima, proximus, & corpus, & ideo cùm charitas sit ordinata, pro ipso Deo (qui est primum & maximum diligibile) ex charitate debent alia tria exponi, sicut minus pro majori, pro anima verò propria debet proximus & corpus proprium contemni, & pro salute proximi debet vita corporalis exponi. Et iterum: *Hæc mando vobis ut diligatis invicem*, quia aliter nullum solatium habebitis, nisi in vobis invicem habeatis, sed absque dilectione, solatium, & consolationem in vobis invicem habere non potestis. *Charitatis excellentia.* Præceptum dilectionis semper inculcat, & tanquam sola dilectio præcipienda sit, eam semper commendat. Et revera ille qui ait, habe charitatem, & fac quæcunque vis quasi solam charitatem visus est præcepisse, & meritò, quia ipsa valet sine usibus multarum virtutum, sed cætera omnia non valent sine ea. Unde secundum Gregorium, de dilectione quasi de singulari mandato Dominus loquitur, quia omne mandatum de sola dilectione est, & omnia unum præceptum sunt. Quicquid enim præcipitur, in sola charitate solidatur. Multa sunt per diversitatem operis, unum in radice dilectionis. Et plura alia huiusmodi ad dilectionem incitantia Dominus dicebat, quæ Joannes hîc conscripsit. De dilectione fraterna nullus Apostolorum tantum loquitur, quantum Joannes, & hîc & in epistolis suis. Legitur etiam de eo quòd iam senex effectus portabatur ad Ecclesiam à discipulis suis, ut fideles instruet, quibus hoc tantum dicebat. Filioli diligatis invicem, & in hoc est perfectio disciplinæ Christianæ. unde dicitur specialiter à Deo dilectus, non solum propter privilegium virginitatis, sed etiam propter specialitatem charitatis. Tertiò, circa sermonem mediteris, quomodo monuit eos ad observantiam mandatorum suorum, dicens: *Si diligitis me, mandata mea servate*, implendo ea facto, & opere, quasi diceret, non ostendatis amorem quem habetis ad me fletu solum, sed in obedientia mandatorum. In hoc enim mundi hujus potestates suos amicos & fideles probant & cognoscunt, si eis obediunt, & eorum mandata custodiunt, quia secundum Gregorium, probatio dilectionis exhibitio est operis. Et iterum: *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est qui diligit me*, scilicet opere & veritate, & non tantum lingua & sermone, hoc est, ille habet veram dilectionem ad me. Augustinus: Qui habet in memoria, & servat in vita, qui habet in sermonibus, & servat in moribus. Qui habet audiendo, & servat perseverando, *ipse est*, inquit, *qui diligit me*. Opere est demonstranda dilectio, ne sit infructuosa nominis appellatio. Vnde & Joannes, *qui dicit quia diligit Deum. & mandata ejus non custodit, mendax est*. Et iterum: *Si quis diligit me*, id est, dilectionem in me tendit, *sermonem meum servabit*, id est, mandata mea ad faciendum ea, quia obedientia procedit ex amore, qui est in corde. Sermonem ergo & verba Dei tunc servamus, quando facimus quæ præcepit, & diligimus quæ promisit. Qui autem verba tenet per memoriam, & non cohæret illi per obedientiam, non sunt ei in beneficium, sed in damnationis testimonium. Gregor. Verè diligimus, si mandata eius servamus, verè diligimus, si à nostris nos voluptatibus coarctamus. Nam qui adhuc per illicita desideria defluit, profectò Deum non amat, quia ei in sua voluptate contradicit. Ille ergo verè amat, cujus videlicet mentem delectatio prava, ex consensu non superat. Nam tanto quisque à superno amore disjungitur, quanto inferius delectatur. Hæc Gregorius. Et iterum: *Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea*, id est, ex hoc scietis vos dilectos à me, & quòd in dilectione mea qua vos diligo, & in gratia mea manetis, si præcepta mea servaveritis. *Mandatorum observatio.* Servatio enim mandatorum, est effectus & signum divinæ dilectionis, non solum eius qua nos diligimus, sed & ejus qua ipse diligit nos, ex hoc enim quòd ipse nos diligit, monet nos & adjuvat ad implendum ejus mandata, quæ impleri non possunt nisi per gratiam. Ostendit ergo, secundum Augustinum. non unde dilectio generetur. sed unde monstraretur, ut nemo se fallat, dicendo quòd Deum diligat, si eius præcepta non servat. Nam intantum Deum diligimus, inquantum ejus præcepta servamus, inquantum autem minus servamus, minus diligimus. Nemo præcepta servat, qui non diligit, & nemo diligit, nisi qui servat. Nec prius servamus præcepta, ut nos diligat Christus, sed nisi nos diligat, ea servare non possumus. Et iterum: *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis*, id est, si opera ostenditis amicitiæ & dilectionis, quia impletio præceptorum est signum dilectionis, & præceptum est signum suæ voluntatis, & ideo si ea quæ præcepit non facerent, voluntates non consonarent, & sic amici non essent. secundum Gregorium. Amicus, quasi animi custos dicitur. Vnde non immeritò qui voluntatem Dei in præceptis ejus custodire dicitur, illius amicus vocatur. & secundum eundem, Magna est misericordia redemptoris, & dignitas hominum, esse amicos Dei. Sed audisti gloriam dignitatis, cùm dicitur, *vos amici mei estis*, audi & laborem certaminis, cùm subditur, *si feceritis, quæ ego præcipio vobis*. Vnde & ait August. Cùm servus bonus esse non possit, nisi præcepta Domini sui fecerit, hinc amicos suos voluit intelligi, unde boni servi possunt probari. O magna bonitas Dei. Cùm ei pro conditione reddere debeamus obsequia, utpote servi Domino, famuli Deo, subiecti potenti mancipia redemptori, amicitiarum nobis præmia promittit, ut à nobis obsequia debita servitutis extorqueat, ut quos nolle servire conspicit, sponte suorum beneficiorum possit promissionibus invitare. Hæc August. Nullus ergo sine operis attestatione credat se Deum diligere, sed, ut ait Gregor. de dilectione conditoris lingua, mens, & vita requiratur. Nunquam est Dei amor ociosus, operatur etenim magna si est, si verò operari renuit, amor non est. *Amor Dei non est ociosus.* Nemo itaque debet credere quòd Deum diligat, qui eum sæpe corde non cogitat, qui eum sæpe ore non laudat, qui ejus mandata opere non servat. Gregor. Si ab aliquo quæratur, utrum Deum amat, liberè respondet, ita, sed constat ut ipse dicit quòd probatio dilectionis, exhibitio est operis, ergo si verè Deum diligis, quærendum est à corde, ab ore, ab opere. Primò à corde, quia quod amat, de eo sæpe cogitat. Vnde luxuriosi sæpe cogitant de delitiis carnis, avari de divitiis, superbi de eminentiis, & viri verè spirituales de divinis. Si ergo non sæpe de Deo cogitas, non credas te verè amare eum. Item homo maximè de eo cogitat, quòd præ cæteris amat, ergo si de mundo magis quàm de Deo cogitas, mundum magis quàm Deum amas. Secundò, si Deum diligis, à lingua tua requiras, quia ex abundantia cordis os loquitur. Nam idem est verbum cordis & oris, sed in corde est nudum, in ore vestitum, lingua ergo libenter illum nominat, quem cor amat, & ideo si plus de mundo, quàm de Deo fatur, magis mundum, quàm

Marginalia: Gregorius homil. 27. in Euang. — Gregor. ib. — Augustinus tract. 75. in Ioannem. — Gregorius homil. 27. in Euang. — Augustinus tract. 82. in Joann. — Gregorius homil. 27. in Evang. — Augustinus tract. 85. in Joannem. — Gregorius homil. 30. in Evang. — Idem ibid. — Luc. 6.

quàm Deum diligere convincitur. Tertio, an Deum diligas, ab opere tuo requiras, non enim potest ignis esse, & non ardere. Si ergo ignis divinus est in corde tuo, non poteris vacare ocio, sed si ocio vacas, ignem non habes, quia ut dictum est, charitas non est ociosa, operatur enim, si est, si operari renuit, charitas non est. Ad hoc ergo quòd quis Christum veraciter diligat, necesse est ut Deo amando nihil præponat, & proximum suum sicut se diligat, ac dilectionem corde, ore, & opere ostendat. hoc etiam quod dictum est, *Vos amici mei estis*, dupliciter potest intelligi, secundum quòd amicus dupliciter dicitur, scilicet qui amat, & qui amatur, & secundum utrumque verum est quod subdit, *si feceritis quæ ego præcipio vobis*. Quia & qui Deum amant, mandata ejus servant, & quos Deus amat, mandata illius servant, inquantum conferendo eis gratiam suam adjuvat ad servandum. Sed, ut visum est, mandatorum observatio non est divinæ amicitiæ causa, sed signum, scilicet quòd Deus diligat nos, & quòd nos diligamus eum. Et plura alia hujusmodi Dominus tunc dicebat. Quarto, circa sermonem mediteris, qualiter dando eis confidentiam circa pressuras, quas eis prædixit esse venturas, præmunit & hortatur ipsos ad patientiam, ne deficiant in tribulationibus, dicens, *Si mundus vos odit*, id est, mundani, & amatores mundi, qui divitiis, delitiis, & honoribus sunt dediti, *scitote*, ad consolationem vestram, *quia me priorem vobis odio habuit*. Unde scriptum est, odio habuerunt me gratis, quasi diceret, secundum Chrysost. Scio hoc esse durum, & difficile, sed propter me patiemini, & ideo non dolere, sed & lætari oportet, & sufficit vobis in consolationem propter me hæc pati. grandis consolatio membris ex capite, quia non debent conditionem capitis refutare. Und Augustinus: Cur se membrum supra verticem extollit? Recusas esse in corpore, si non vis odium mundi sustinere cum capite. Deinde ostendit, cur odit eos mundus, scilicet quia non sunt de mundo, id est, parte ejus, nihil enim commune cum terra est eis, sed cœlestium facti cives, & propter hoc mundi odium patienter est sustinendum. Unde Chrysostomus: Hoc est virtutis augmentum, à mundo odio haberi, unde dolere oportet si à mundo diligeremini, hoc enim esset malitiæ vestræ ostensivum. Gregorius: Nam perversorum derogatio, vitæ nostræ approbatio est. quia jam ostenditur nos aliquid justitiæ habere, si illis displicere incipimus, qui non placent Deo. Et quia exemplo sui, quo aliud majus & melius non est, monuit ad ferenda odia mundi, subdit quare eum debeant imitari, quia ille Dominus, ipsi servi, *mementote*, inquit, *sermonis mei, quem dixi vobis: Non est servus major Domino suo*. Si, pro quia, *me persecuti sunt*, quia sum Dominus, *& vos persequentur*, qui servi estis, persequentur vos in quibus ego sum, & per consequens me in vobis. Non potest placere servus, quibus displicet Dominus. Chrysost. quasi diceret: Non vos turbari oportet si communicabitis meis passionibus, quia vos non estis me potiores. Et iterum: *Mundus quidem*, id est, mundani, in delitiis, divitiis, & ambitione viventes, *gaudebit*, tanquam de me triumphaverit, quia in triduo mortis Christi Judæi mundo dediti sunt gavisi, credentes extinxisse totam sectam Christi, *vos autem contristabimini*, de mea morte & absentia, *sed tristitia vestra vertetur in gaudium*, in resurrectione, & apparitione, seu præsentia & ascensione, & maximè in Spiritus sancti missione. Contristati enim sunt de morte Domini, sed mox de resurrectione lætati. Nam post lachrymationem & fletum, infudit Deus exultation[illegible] & gaudium. Ubi notandum quòd si cui promitteretur, ab eo qui esset verax & potens facere promissum, quòd omnes illius lapides verteret in aurum, utique ille congregaret hinc inde lapides, quàm posset plures & majores. Nunc igitur promittitur nobis ab ipso qui veritas est, & potens super omne quod est, quòd tristitia nostra vertetur in gaudium, ideo multum libenter debemus sustinere tristitias, & pressuras hujus mundi, in augmentum nostri gaudii, unde non dixit, post tristitiam vestram vobis erit gaudium, sed ait, *tristitia vestra vertetur in gaudium*, ita quòd hoc ipsum, quod est tristitiam habere, in cumulum gaudii convertetur. Ad ostendendam autem & mœroris & gaudii immensitatem, inducit similitudinem, declarando quod dixerat per exemplum mulieris, in dolore partus tristitiam habentis, sed in nativitate pueri gaudium superveniens absorbet in ea omnem tristitiam præcedentem. Deinde hoc paradigma, quod de muliere proposuit Dominus, exponit, & similitudinem adaptat, dicens: *Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis*, scilicet tempore meæ passionis & mortis, quasi jam parturientes, *iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum*, scilicet post meam resurrectionem, *& gaudium vestrum nemo tollet à vobis*, quia vita Christi quæ fuit materia hujus gaudii, erat deinceps immortalis, non amplius auferenda per mortem. Tristitiam enim habuerunt passo Domino, sed post resurrectionem gavisi sunt viso Domino, & gaudium eorum non tollebatur ab eis, quia etsi postmodum persecutiones, & tormenta pro Christo passi sunt, spe tamen resurrectionis & visionis illius accensi, libenter adversa quæque ferebant. imò gaudium existimabant, cùm in tentationes varias inciderent. Possunt autem & hæc ita intelligi, ut in discipulis universæ loquatur Dominus Ecclesiæ, velut etiam ibi, *ecce ego vobiscum sum, usque ad consummationem seculi*. Mundi enim amatores gaudent, quia in præsentibus delectantur, nulla alterius vitæ gaudia sperantes, sed boni in ærumnis hujus vitæ tristantur, & plorant pro peccatis propriis, & alienis, pro hujus mundi incolatu & dilatione regni cœlestis, & per hujus vitæ tribulationes & angustias, ad æterna contendunt gaudia cœli, quia per multas tribulationes oportet nos intrare regnum Dei. Dicens ergo Dominus, *iterum autem videbo vos*, secundum promittit adventum, quo ad universam videlicet Ecclesiam, ad remunerandum ex integro. Ac si diceret, iterum videndus apparebo vobis æterna visione, eripiam vos ab adversariis, assumam vos ad meipsum, coronabo vos victores, probabo me semper vidisse vos decertantes. Alcuinus: Mulier autem sancta Ecclesia est, propter fœcunditatem bonorum operum & quia spirituales Deo filios generat, hæc mulier dum parit, id est dum in mundo virtutum profectibus insistit, dum undique tentatur, & affligitur, tristitiam habet de hoc, quia venit hora ut patiatur: quia nemo carnem suam odio habuit. Sed cùm peperit, id est, cùm devicto laboris certamine ad palmam pervenerit, jam non meminit pressuræ præcedentis, propter perceptæ gaudium retributionis, quia natus est homo in mundum. Sicut enim mulier nato in hoc mundo homine lætatur, ita Ecclesia nato in vitam æternam fidelium populo, exultatione repletur. Beda: Nec novum debet videri, si natus dicatur, qui ex hac vita migraverit. Sicut enim consuetè nasci dicitur, cùm quis de utero matris procedens in hanc lucem progreditur, ita potest

Diligere veraciter Deum, quomodo possumus.

Patientiæ commendatio.

Chrysost. homil. 76. in Joannem.

Augustinus tract. 87. in Ioannem.

Odia mundi toleranda.

Chrysost. homil. 76. in Ioannem

Gregorius homil. 9. in Ezech.

Chrysost. homil. 76. in Joannem.

Tristitia libenter sustinenda.

Matth. 28.

Actor. 14.

Mulier parieus, Ecclesia est.

Ephes. 5.

Beda hom. dominicæ Jubilate.

potest natus appellari, qui solutus à vinculis carnis ad lucem æternam sublimatur. Unde Sanctorum solennia non funebria, sed naturalia vocantur. Deinde concludit conclusionem principaliter intentam, ad hoc enim dixit prædicta omnia, ut firmarentur contra tribulationes eis imminentes, & adversa. Unde ait: *Hæc omnia*, quæ dixi in sermone isto, *locutus sum vobis*, scilicet ad hunc finem, *& ideo ut in me pacem habeatis*, advenientibus tribulationibus futuris, quia sicut grave quietatur in loco proprio, ita cor humanum in Deo. Et inde est quòd homines mundani, qui Deo per amorem non sunt conjuncti, habent tribulationes absque pace, sed sancti, qui Deum per amorem habent in corde, etsi ex mundo habent tribulationes, in Christo habent pacem. Hîc finit sermonem suum, ut pius pater utiliora ponens in fine, scilicet de pace ad quam omnes conatur invitare. Unde glossa: Non solum quæ in cœna, sed etiam quæ ab initio prædicationis suæ, & maximè quæ in cœna hac de causa dicit, ut in illo pacem habeant, pacem pectoris in præsenti, pacem æternitatis in futuro. Hæc pax est pro qua Christiani facti sumus, pro qua Sacramentis imbuimur, pro qua flagellis & aliis modis erudimur, pro qua spiritus pignus accepimus, pro qua in eum credimus & speramus, & amore ejus accendimur. Hæc est in pressuris consolatio & liberatio, ut hac in fine fœliciter regnemus cum Christo. In hoc ergo sermonem concludit, quia ipse est consummatio viæ, & beatitudo patriæ. August. Hæc pax finem temporis non habebit, sed omnis piæ nostræ intentionis, actionisque finis ipsa erit. Et subjungit: *In mundo pressuram habebitis*, scilicet ab humanis hominibus vos persequentibus, in me autem pacem, quasi diceret, secundum Gregorium: Sit vobis de me interius, quod consolando reficiat, quia erit de mundo exterius, quod sæviendo graviter premat. Sancti enim viri non habent tribulationes puras, quia habent consolationem Dei admixtam, sed mali habent eas puras, non habentes consolationem istam. *Sed confidite*, id est fiduciam in me habete, quia ego pro vobis vici mundum, & non prævalebit, quasi diceret. recurratis ad me, & habebitis pacem in me: Christus vicit mundum, diripiendo & auferendo arma ejus quibus impugnat, hæc autem sunt ejus concupiscibilia: *Nam omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis*, quam destruxit per afflictionem & laborem, *aut concupiscentia oculorum*, quam destruxit per paupertatem, *aut superbia*, quàm destruxit per humilitatem. In hac victoria Christi debent confidere sancti, quia consideratione ejus armati, & virtutibus muniti, faciliter superant tentationes mundi, propter quod dicit Petrus Christo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini. Qui ergo sicut Christus ista concupiscibilia vincit, vincit mundum. Et hoc. secundum Joannem, facit fides nostra, quia cùm sit substantia sperandorum, quæ sunt bona spiritualia, & æterna, facit nos contemnere bona corporalia & transitoria. Et alia plura his similia tunc dicebat. Quintò, circa sermonem mediteris, qualiter ipse Dominus Jesus, eo qui erat ad discipulos sermone finito (de quo, secundum Bedam, in cœna locutus est usque ibi, surgite, eamus hinc) deinde stando usque ad hymni finem, cujus hoc initium est, tandem, *sublevatis oculis*, aspiciens in cœlum se ad patrem convertit, & verba ad ipsum dirigens orare cœpit. Christus non tantum oravit ad aliquid impetrandum, sed etiam ad dandum nobis orandi exemplum, & ideo oratio sua hinc describitur optimis circumstantiis

Pacis commendatio.

Augustinus tract. 104 in Joannem.

Gregorius lib. 26. Moral. cap. 12.

1. Joann. 2.

Fides.

Orandi ratio in Christo.

disposita. Primò, respectu præcedentium, quia post sermonem, & discipulorum instructionem, convertit se ad orationem, ad ostendendum quòd complementum boni operis est à Deo requirendum, & ut quos instruimus verbo, juvemus orationum suffragio, quia sermo divinus maximè habet affectum in cordibus audientium, cùm fulcitur oratione, per quam divinum imploratur auxilium, & ideo finis sermonis nostri debet ad orationem terminari. Secundò, respectu præsentium, qui orando principaliter oculos levavit ad cœlum, ad denotandum quòd in oratione mens debet elevari in Deum, quia secundum Damascenum, Oratio est ascensus mentis in Deum. Inter alias autem partes corporis, dispositio interior mentis maximè relucet in oculis, ubi enim amor, ibi oculus. Chrysost. Propter hoc in cœlum oculos levavit, ut stantes sursum aspiciamus, non oculis carnis solum, sed & mentis. Sancti ergo quandoque erecti & elevantes oculos ad cœlum orant. non ut superbi, sed ut humiles, ut orationem ad Deum dirigendam, & cœlestia tantum petenda esse ostendant. Unde Psalm. *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis.* Et non solum oculos, sed & operationes nostras in Deum referre debemus, secundum illud Threno. *Levemus corda nostra cum manibus ad Deum in cœlis.* per manus enim designantur operationes. Tertiò, respectu sequentium, quia articulo passionis sibi imminente, & pressuris discipulorum prædictis, oravit ad patrem suum, ad designandum, quòd pressuris & tribulationibus imminentibus debet homo per orationem recurrere ad Deum, sicut Moyses, Susanna, & alii plures clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur, & liberavit eos. Orat autem Christus primò pro se, deinde pro membris. Pro se orat, tum secundum humanam naturam, tum secundum divinam; secundum humanam naturam, pro clarificatione in passione, pro clarificatione resurrectionis, pro clarificatione ascensionis, pro clarificatione judicii quam habebit in eo post illud. Secundum divinam naturam orat pro notitia, & manifestatione claritatis patris & filii, in quibus intelligitur nexus & amor amborum, scilicet Spiritus sanctus, quia medium sæpe intelligitur in extremis. Horum trium eadem est claritas, natura, essentia, eadem potentia, scientia, bonitas. Postulat ergo ipse Christus claritatem suam, ab æterno patre habitam, ad humanam cognitionem & notitiam pervenire, ne ipsum purum hominem arbitrantes, de passionis ignomina verecundiam recipiant, ac de resurrectionis gloria desperantes à fide deficiant. Pro membris dupliciter orat. primò, pro membris credentibus, & jam capiti adhærentibus. secundò, pro credituris per verbum jam credentium. Orat ergo pro discipulis & membris jam credentibus, & recommendat eos patri, dicens: *Pater sancte serva eos*, conservando à malo, & custodiendo in bono, *in nomine tuo*, id est, in fide ac confessione, & veritate & virtute nominis tui, *quos dedisti mihi*, pro fundamento Ecclesiæ per eos fundandæ, per spiritualem amicitiam eos mihi conjungendo, *ut sint unum*, & uniti per charitatem, *sicut & nos*, sumus unum, per naturam. ita quòd, sicut, non importat æqualitatem, sed quandam similitudinem & imitationem longinquam. Sum ego filius tuus per naturam, sicut & illi filii tui & fratres mei & per gratiam. vel secundum Augustinum: Ut quemadmodum pater & filius non tantum æqualitate substantiæ, sed etiam voluntate unum sunt, ita & hi non tantum per hoc quòd ejusdem naturæ sunt, sed etiam

Damascenus lib. de fide c. 24.

Chrysost. homil. 79. in Joannem.

Psalm. 122

Thren. 3.

Oravit Christus pro se & suis.

Augustinus tract. 107. in Joannem.

per eandem dilectionis societatem unum sint. Cujuscunque perfectio nihil aliud est quàm participatio divinæ similitudinis, in tantum enim boni sumus, inquantum Deo assimilamur. *Ego pro eis rogo*, quò ad efficaciam, *quia tui sunt*, per æternam prædestinationem, *non pro mundo*, id est, mundi dilectoribus & perditis secundum tuam præscientiam. Hoc dicit, quia efficacia suæ orationis tantummodo ad electos se extendit. Quamvis enim in se sit efficax pro omnibus, tamen mali ponunt sibi impedimentum, ne sint participes ipsius. Et licèt jam non essent de mundo, adhuc tamen necessarium erat eos esse in mundo, ideo subdit, *non rogo ut tollas eos de mundo*, vel propter aliorum salutem, quia adhuc sunt mundo necessarii, vel propter eorum utilitatem, quia in meritis non sunt consummati. Ubi Beda, quasi diceret, jam imminet tempus ut ego tollar de mundo, ideoque necesse est ut isti nunc non tollantur de mundo, ut te & me primum annuncient mundo. *Sed ut serves eos à malo*, & defectu, in pressuris eripiendo de periculis, & dando eis permanentiam in fide, & constantiam in tribulationibus imminentibus. Hinc habes quia sancti non debent rogare, ut transeant de mundo, si adhuc eis conveniens non est, sicut nec istis conveniens erat, *sanctifica eos*, id est, confirma in veritate fidei Catholicæ, ac vitæ & doctrinæ, sanctum enim uno modo significat idem quod firmum. Ista autem confirmatio Apostolorum facta est à Deo patre, quando in die Pentecostes misit eis Spiritum sanctum. Deinde orat pro toto fideli populo, dicens: *Non pro eis rogo tantum, sed & pro eis qui* per totum orbem *credituri sunt in me*, per verbum eorum, scilicet per verbum fidei & Evangelii quod prædicaverunt, per quod omnes in Christum crediderunt, qui fidem illam habuerunt quam Apostoli prædicaverunt. Quod verbum dicitur eorum, non quòd per eos tantum sit prædicatum, imò & per Paulum & alios quoslibet prædicatores, sed eis primò & principaliter commissum est ad prædicandum, & ab ipsis est primitus ac præcipue prædicatum. Hoc est verbum fidei prædicatum, verbum Dei inspiratum, per quod credidit latro, credidit Paulus, & quicunque unquam credidit in Christum. Unde, secundum Augustinum, omnes suos ibi intelligi voluit, non solum qui tunc erant in carne, sed etiam qui futuri erant. Quotquot enim postea crediderunt in eum, per verbum Apostolorum sine dubio crediderunt, & donec veniat credituri sunt. Per hos Evangelium ministratum est, & antequam scriberetur, & utique quisquis in Christum credit, Evangelio credit. Hæc Augustinus, *ut omnes unum*, unitate *sint*, fidei & charitatis, *sicut & tu pater in me, & ego in te unum sumus*, in unitate naturæ & substantiæ, *ut & ipsi in nobis unum sint*, fide & charitate. Vel secundum Augustinum, potest referri ad unitatem amoris, sic: *Sicut tu pater es in me, & ego in te*, per amorem, *ita & ipsi sint unum in nobis*, per amorem, quia charitas facit unum esse cum Deo, quasi diceret, sicut pater diligit filium, & econuerso filius patrem, ita ipsi diligebant filium & patrem. Fructus autem unitatis est, *ut mundus*, totus prædicatione eorum conversus, *credat*, & cognoscat, *quia tu me misisti*, & quòd doctrina quam dedi eis sit à te, sic enim omnes unum erunt. Nam per nihil aliud manifestatur veritas Evangelii, sicut per charitatem fidelium. Unde Chrysostomus: Nihil enim scandalizat omnes, ut ab invicem dividi, quòd credentes fiant unum, hoc ædificat ad fidem. *Et ego claritatem quam dedisti mihi dedi eis*, quia potestatem miraculorum per quam declarata est divinitas Christi, dedit Apostolis. Unde Chrysost. Claritatem dicit gloriam, quæ est per signa & dogmata, & ut unanimes sint. Unde subdit: *Ut sint unum sicut & nos unum sumus*, id est, ut sint in vera unitate Ecclesiæ, absque schismate. Unde Chrysostom. Hæc enim gloria, ut sint unum, etiam signis major est. Ego in eis per gratiam & per charitatis spiritum, & tu in me per unitatem naturæ & substantiæ, & per consequens etiam tu in eis per eundem spiritum. Vel secundum Hilarium: Ego in eis, scilicet sum per unitatem naturæ humanæ, quam eandem habeo cum ipsis, & etiam quia do ipsis corpus meum in cibum sacramentalem, & tu in me per unitatem essentiæ, ut sic sint consummati, id est, perfecti in unum, quia per unionem humanitatis Christi ad Deum facta est unio totius creaturæ. Ut sint, inquit, consummati in unum in præsenti, in unitate charitatis & gratiæ per fidem, & in futuro in unitate gloriæ, & fruitionis divinæ per speciem. Ad hoc enim tota tendit oratio, in qua pluries inculcat orando ut sint unum. Sic omnes orare debent pro unitate gratiæ in via, & pro consummatione gloriæ in patria, ut hic habeant unitatem charitatis & gratiæ per fidem, & ibi unitatem fruitionis & gloriæ per speciem. In unione charitatis & gratiæ per fidem, & ibi unitatem fruitionis & gloriæ per speciem. In unione charitatis consistit perfectio Christianæ religionis, quia per hoc membra Ecclesiæ conjunguntur adinvicem, & capiti homini Christo, & ulterius ipsi Deo, quia qui adhæret Deo, unus spiritus est, & sic per consequens primum principium, quod est Deus, conjungitur homini, qui est quodammodo omnis creatura. Finis autem unitatis est, *ut cognoscat*, tunc per speciem, *mundus*, ex inimico amicus effectus, id est, credentes, *quia tu me misisti*, & dilexisti eos sicut & me dilexisti. Unde Augustinus: In filio quippe pater nos diligit, quia in eo nos eligit. Cùm igitur eorum quæ fecit nihil oderit, quis dignè possit loqui quantum diligat membra unigeniti sui, & quanto amplius ipsum unigenitum? Deinde petit conjunctionem membrorum ad caput, dicens, *pater quos dedisti mihi*, per veram fidem in tua prædestinatione ab æterno, *volo*, id est, oro & desidero, *ut ubi ego sum*, citò futurus, *& illi sint mecum*, id est, in æterna beatitudine, in qua etiam jam erat Christus actualiter, quantum ad animam, quæ est pars principalior hominis, *ut videant claritatem meam quam dedisti mihi*, id est, divinitatem meam, vel claritatem corporis mei glorificandi, utramque enim claritatem, & secundum divinitatem, & secundum humanitatem sancti in gloria videbunt, *quia dilexisti me*, essentiali dilectione, *ante mundi constitutionem*, & ab æterno, hoc patet quantum ad Christi deitatem, similiter quantum ad humanitatem, inquantum Deus pater æternaliter prædestinavit ipsam ad hanc gloriam & exaltationem. In ipso etiam dilexit nos ante mundi constitutionem prædestinatione, quia membra ejus sumus, & diligimur in illo qui totus diligitur, id est, caput & corpus. Est enim in nobis tanquam in templo suo, nos autem in illo secundum quòd caput nostrum est. Ubi Augustinus: In magnam spem Dominus Jesus suos erigit, qui major esse non possit, audite & estote in spe gaudentes, ut esse possitis in tribulatione patientes, audite, inquam, in suo spes nostra levetur attendite. Christus Jesus dicit audite, credite, sperate, considerate, quod dicit. *Pater*, inquit,

Margin notes: *Oratio pro Apostolis.* — Beda in c. 17. Joann. — *Oratio pro cæteris fidelibus.* — Augustinus tract. 109. in Joannem. — August. ibid. — Chrysost. homil. 81. in Joannem. — Idem ibid. — Ibidem. — Hilarius lib. 8. de Trinit. — Augustinus tract. 110 in Joannem. — Augustinus tract. 111. in Joann. — Joann. 6.

quit, *quos dediſti mihi, volo ut ubi ego ſum, & illi ſint mecum.* Qui ſunt iſti quos ait à patre datos ſibi? Nonne illi de quibus alio loco dicit, nemo venit ad patrem niſi pater qui miſit me traxerit eum? Et iterum: Quapropter omnibus membris ſuis promittit hoc præmium, ut ubi eſt ipſe, & nos cum illo ſimus. Nec poterit non fieri quod omnipotenti patri ſe velle dixit omnipotens filius. Hæc Auguſtinus. Unde & Anſelmus: Inter hæc cùm diſcipulos ſacratiſſima illa oratione commendans pater dixerit, Pater ſerva eos in nomine tuo, inclina caput tuum, ut merearis audire, volo ut ubi ego ſum, & illi ſint mecum, bonum eſt tibi hic eſſe,

Orationis dulcedo.

ſed exeundum eſt. Hæc Anſelmus. O quàm dulciſſima orationis verba, antidotum & remedium ad omnem adverſitatem & peccatum, cuius dulciſſimæ orationis verba, antidotum & remedium ad omnem adverſitatem & peccatum, & dulciſſimæ orationis principium & finis in pace & dilectione conſiſtit, ad quam præcipuè (ut dictum eſt) tendit. Et multa alia Dominus Jeſus diſcipulis dicebat, quæ verè corda devota ſcindebant. Si ergo in ſermone quæ dicta ſunt attentè diſcuſſeris, & diligenter meditando ruminaveris, in eorum dulcedine requieſcens, meritò inardeſcere poteris ad tantam dignationem, benignitatem, providentiam, diligentiam, & charitatem, & circa alia

Cœnæ excellentia.

per Dominum hoc ſero geſta. Ex quibus poteris colligere faſciculum contra omnem tentationem & adverſitatem, ſalubre conſolationis remedium. Inter omnia enim memorialia Chriſti, præcipua recordatione conſtat eſſe digniſſimum finale illud ſacratiſſimæ cœnæ convivium, in quo non ſolum Agnus paſchalis proponitur ad edendum, verumetiam agnus immolatus, qui tollit, peccata mundi, ſub ſpecie panis præbetur in cibum.

Miranda in cœna.

In quo quidem convivio mira dulcedo bonitatis Chriſti refulſit, quando cum pauperculis illis diſcipulis & Iuda proditore, eadem menſa & ſcutella cœnavit. Mirum claruit humilitatis exemplum, dum pedes piſcatorum & proditoris ſui Rex gloriæ præcinctus linteo ſtudioſiſſimè lavit. Mira patuit munificentiæ largitas, dum ſacerdotibus illis primis & per conſequens toti Eccleſiæ & orbi terrarum corpus ſuum ſacratiſſimum, & ſanguinem verè in cibum dedit & potum. Mirus tandem emicuit dilectionis exceſſus, quando in fine diligens ſuos tam dulci exhortatione confortavit in bono, Petrum ſpecialiter præmonens ad fidem & robur, & Ioanni conferens pectus ad recubitum dulcem & ſacrum. O quàm mira ſunt hæc omnia repleta dulcedine, illi duntaxat animæ quæ ad tam celebre vocata convivium, tanto mentis currit ardore, ut poſſit illud propheticum cantare:

Pſalm. 41.

Quemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum, &c. Conſpice ergo Dominum dum loquitur, quomodo efficaciter, devotè & delectabiliter loquens, imprimit diſcipulis ſuis quæ narrat, & paſchalis in amœnitate aſpectus & verborum eius. Conſpice etiam diſcipulos, quomodo ſunt mœſti, lachrymantes & ſuſpiria dantes. Pleni enim ſunt triſtitia, ut de hoc ipſa veritas teſtimonium fert, dicens: *Quia hæc*, ſcilicet de receſſu meo, *locutus ſum vobis, triſtitia implevit cor veſtrum,* & doletis me corporalibus ſubtrahi oculis. Inter alios autem conſpice Ioannem, eidem familiarius cohærentem, qualiter attentè & diligenter hunc dilectum ſuum aſpicit, & tenerius anxiatus omnia verba ejus recolligit. Ipſe enim ſolummo-

Joanni benedicit.

do ea deſcribens tradidit nobis. Benedictus ipſe Ioannes, qui ſupra pectus Domini recumbens hæc potavit, & memoriter retinens nobis ea ſcripſit. Nullus ſic fideliter & familiariter Domino adhæſit, ut Ioannes. In cœna juxta eum ſedit, licèt eſſet junior aliorum, & quando captus fuit, ſecutus eſt eum in atrium principis ſacerdotum, & nec in crucifixione, nec in morte, nec poſt mortem eum dimiſit, quouſque ſepultus fuit. Et quia Dominus videbat diſcipulos formidare & timere, tum ratione temporis, quia nox erat, tum ratione loci, quia in civitate manifeſtè ſiſtebant, ita ut frequenter circumvolverent oculos ad oſtium domus, quaſi imaginantes & expectantes invadi & capi ab hoſtibus, & propter hoc minus intendentes his quæ dicebat, ideo ut melius verba quæ dicturus erat intelligerent, & ut ad locum unde tradendus erat veniret, inter alia eis diſcumbentibus dixit: *Surgite, eamus hinc*, ſcilicet ad locum alium magis ſecurum & ſecretum, ubi æſtimantes vos ſecuros attentius audiatis verba mea, & melius attendatis ad ea quæ ſunt vobis dicenda, ad locum unde tradendus ſum ad mortem, ad ſeparationem à vobis corporaliter in hoc mundo, ad anguſtiam & paſſionem meam, & quicunque voluerit poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Et ora eum ut non ſinat te à ſuo latere ſeparari, ſed concedat tibi ſecum ire, & eum ſequi, ſive ad mortem, ſive ad vitam. O quantus pavor in diſcipulos intravit, neſcientes quo vel qualiter ire deberent, & de ipſius ſeparatione plurimum formidantes. Meritò autem de tanto convivio gratiæ reddendæ erant Deo, & ideo poſt cœnam hymnum, id eſt, canticum divinæ laudis dixit & gratias egit, ſicut & ante cœnam fecerat, ut ſcilicet addiſcas, & ante cibum & poſt cibum gratiarum reddere actiones.

Chryſoſto. homil. 83 in Matth.

Unde Chryſoſtomus: Audiant quicunque velut porci ſimpliciter manducantes cum ebrietate ſurgunt, cùm deceret gratias agere, & hymnum concinere, & menſam deſinere, audiant quicunque ultimam orationem in ſacris myſteriis non expectant, ultima enim oratio Miſſæ, illius hymni eſt ſignum. Gratias ergo egit antequam ſacra miniſteria diſcipulis daret, ut & nos gratias agamus, hymnum dixit poſtquam dedit, ut & nos hoc ipſum faciamus. Hæc Chryſoſt. Ubi & Beda:

Beda in c. 14. Marci.

Simul etiam & hoc oſtendit, quòd amplectibile erat ſibi pro nobis mori, quia cùm tradendus erat, Deum laudare dignatus eſt, docet & nos cùm in anguſtias incidimus, propter multorum ſalutem non contriſtari, ſed Deo gratias agere, qui in noſtra tribulatione operatur multorum ſalutem. Tandem multis completis myſteriis, & hymno dicto, pro Sacramenti inſtitutione, & novæ vitæ denunciatione, hora completorii egreditur de loco cœnæ, cum diſcipulis ſuis, ad locum extra civitatem, ad quem ſciebat venturum proditorem, ultrò ſe offerens paſſioni, ut oſtenderet ſe voluntariè ſubire mortem, & deſiderare noſtram redemptionem. Ille enim locus erat aptus ad capiendum Chriſtum, quia erat à civitate remotus, & ipſi quærebant capere eum ſine ſtrepitu turbarum. Præcedit ipſe, tu eum ſequere, & conſpice diſcipulos euntes poſt eum & cum eo, quomodo quilibet qui magis poteſt, magis eidem approximat, & congregatim pergentes (ſicut moris eſt pullorũ pergere poſt gallinam) impellunt eum, modo unus, modo alius ex deſiderio appropinquandi & audiendi verba ipſius. Ipſe verò libenter & patienter ſuſtinebat ab eis, & tunc locutus eſt eis complendo ſermonem, eundo per viam & in

Vallis Joſaphat.

horto. Et ivit cum illis verſus Orientem, *trans torrentem*

rentem Cedron, & vallem Josaphat, quæ est inter Hierusalem & montem Oliveti à Septentrione in Austrum porrecta, per cujus vallis medium currit idem torrens Cedron. Est autem cedrōn genitivus pluralis, qui Latinè cedrorum dicitur, de quibus arboribus copia ibi erat in ripis torrentis ejusdem, unde sic appellatur. In hac valle est parva campi planities irrigua & nemorosa, plenaque delitiis. Vallis verò nomen accepit à rege Josaphat ibi sepulto, ubi à parte montis Sion in pede montis Oliveti, in ipsam vallem descendendo, est turris sepulchrum ejus continens. Cujus ad dextram de rupe montis Oliveti, excisa & separata domus duo cavata habet sepulchra, scilicet Simeonis senis, & Joseph sponsi Mariæ Virginis. *Joseph sepulchrum.* *Et venit cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani*, ad radicem, seu pedem montis Oliveti juxta campum, qui Gethsemani dicebatur, unde & villa sic vocatur, ubi est Ecclesia adhærens rupi, sub qua Apostoli erant somno prægravati, & intra erant canonici regulares cum Abbate, secundum regulam, beati Augustini, Domino servientes. *Introitus in hortum.* Et intravit cum ipsis in hortum, qui in fine villæ erat, & ad villam pertinebat, ubi traditorem suum & armatos expectabat, sciens omnia quæ ventura erant super eum, secundum altissimæ dispositionis arcanum. Et qui per secutores suos, & omnia in manu sua accepisse se noverat, quia omnia dedit ei pater in manus, sponte in manus persequentium se ponebat. *Sciebat autem & Judas traditor locum, quia frequenter Jesus cum discipulis suis illuc venire consueverat*, causa orandi secretius extra tumultum civitatis, & causa secretius loquendi cum discipulis familiariter instruendis. Itaque tradendus à discipulo, consueti secessus locum & Judæ notum adiit quò facillimè reperiri posset, manifestum se dans ad capiendum, ne mortem timere, vel invitus crucifigi putaretur. Unde benedicetur, quòd *hymno dicto exierunt*, secundum consuetudinem, *in montem Oliveti*, id est, versus montem Oliveti, quia consuetus erat illuc ire, & morari de nocte, causa orationis. *Chrysosto. homil. 84 in Matth.* Nam secundum Chrysostomum, consueverat frequenter extrà in oratione pernoctare, & stratus mollitiem declinare, & secundum eundem, consuetudo Christi erat, maximè in solennitatibus, post cœnam discipulos seorsum ducere, & purum à tumultibus locum inquirere, ne mens impediretur ab auditione, & aliqua sublimia de festo docere, quæ non erat fas alios audire. *In oratione pernoctare solitus erat Dominus.* Completorium potest dici, quia in ipso completur cursus diei. Similiter Dominus noster JEsus Christus, completo cursu prædicationis, & cœna illa singulari tam gloriosissimè celebrata & facta cum discipulis suis, de qua cœna & de sacratissimo dono corporis & sanguinis ejus, ibi tradito debes frequenter devotissimè cogitare, & quòd lotis discipulorum pedibus, ac facto sermone & dicto hymno, id est, gratiarum actione, exivit cum discipulis suis versus montem Oliveti, ubi capiendus erat & ab amicis separandus. *Completorium unde dictum.* Et quando complendum erat quod Propheta dixerat, *percutiam pastorem & dispergentur oves gregis.* *Zachar. 13.* Vade & tu semper cum eo, & noli eum deserere, ne & ipse deserat te. *Mysticè.* Mysticè, Egressus est Jesus extra civitatem, ut nos egressuros de mundanis, & mundi habitatione significaret, quando sacrificium Deo offerre volumus, & ut tumultum hominum fugere doceret, quando orare vel familiaria cum nostris tractare intendimus. *Egressus autem ivit trans torrentem Cedron*, qui interpretatur, tristis mœror & significat viam passionis, quam Christus perambulare voluit, quia sicut torrens terrore caloris solis cum impetu descendit, sic Christus calore charitatis & luce veritatis succensus fluctus passionum impetum propriæ voluntatis sustinuit. Per hoc ergo quòd Christus ivit illuc imminente sua passione significatur quòd Christianus ire volens ad martyrium, debet imminens supplicium præcogitare, & per patientiam se armare. quia secundum Gregorium, Minus feriunt jacula quæ prævidentur, & tolerabiliora sunt mala quæ præsciuntur. *Gregorius homil. 35. in Evang.* *Et venit in villam Gethsemani*, quæ interpretatur vallis pinguedinis, quæ interpretatio ostendit, quàm humilis, quàm devota fuit Christi oratio quam ibi fecit, in valle enim humilitas, & in pinguedine devotio notatur, secundum Remigium, Dominus appropinquans passioni in valle pinguedinis oravit, ut demonstraretur quia per vallem humilitatis & pinguedinem charitatis pro nobis mortem suscepit. *Remigius in c. 26. Matth.* Humiliavit enim se usque ad mortem, & ex charitate posuit pro amicis animam suam. In horto etiam oravit & capi voluit, ut ostenderet quòd satisfacere venerat pro peccato primorum parentum commisso in horto, id est, in terrestri paradiso, vel quod per passionem suam nos in hortem paradisi coronandos introducit. *Cur in horto oravit & captus est.* Dicitur etiam post communionem in montem Oliveti exiisse & orasse, quod repræsentat processio fratrum, quando post refectionem exit in oratorium, ad gratias agendum. *Egressus in Olivetum.* Per quod etiam datur intelligi, quòd virtute dominici Sacramenti ascenditur ad culmen gratiæ & gloriæ. Signanter autem, secundum Originem, hymno dicto exierunt in montem Olivarum, per hoc designans quod post perceptionem tanti Sacramenti fidelis homo nihil debet agere in convalle, nec circa aliquod terrenum se occupare. *Origenes tom 35. in Matth.* Sed, secundum Hieronymum, debet ascendere in montem Oliveti, id est, in virtutum sublimia, ubi est laboris refectio, & doloris solatium, ac veri luminis notitia apprehenditur. Oravit ergo Dominus in monte Oliveti, sive in horto ad radicem ejusdem montis, quod totum vivum est, & plenum figuris. Cùm enim in monte orat, sursum nos, & pro cœlestibus habere cor in oratione, & sublimia tantum orando inquiri debere docet, cùm in valle, & hoc in valle pinguedinis, docet nos in oratione humilitatem & internæ devotionis ac dilectionis pinguedinem servare, & ut non gestemus cor aridum à charitatis pinguedine. Meritò autem passurus Dominus ascendit in illum montem, unde erat ascensurus in cœlum, ut per hoc ostenderetur, quòd per tolerantiam passionis ascenditur ad quietem cœlestis mansionis. Unde Hieronymus: *Hieron. in c. 14 Marci.* In monte quidem Oliveti Jesus vigilat & orat, tenetur ac ligatur, ac inde ac cœlos ascendit, ut nos sciamus quia inde ad cœlos ascendimus, unde vigilamus & oramus, ligamur, & non repugnamus in terra. Hic mons Oliveti omni acceptione est dignus, in quo Dominus frequenter morari & orare, ac multa & mira operari dignatus est. *Oliveti montis dignitas.* Est autem in hoc monte Ecclesia, in qua cum Abbate nigri monachi esse solebant. Potes autem meditari, quòd Dominus Jesus dedit in isto sero exemplum quinque magnarum virtutum, scilicet humilitatis, in lavando pedes discipulorum, *Quinque virtutum exempla.* charitatis, in sacramento corporis & sanguinis sui, & in sermone qui est monitis charitatis plenus, orationis, in orando in horto tribus vicibus, patientiæ, in sustinendo proditorem suum, & multa opprobria, quando fuit captus & ductus ut latro, obedientiæ in eundo ad passionem & mortem

ex patris præcepto. In his ergo virtutibus & aliis eum pro posse imitari coneris.

ORATIO.

BEnignissime Jesu, qui pro credentibus & credituris in te, ante tempus passionis patrem suppliciter exorasti, rogo Domine tuam clementiam & misericordiam pro illis, & pro me, & pro omnibus mihi consanguinitate, affinitate, familiaritate, beneficio, oratione, recommendatione, vel quocunque conjunctis, seu cordi meo insertis, & universaliter pro omnibus fidelibus, tam vivis quàm defunctis. Ut nobis vivis & gratiam in præsenti, & gloriam in futuro exhibeas, ac defunctis misericordiam & requiem æternam indulgeas, & tu qui omnium redemptor es, etiam eorum Salvatorem te ostendas. Amen.

De passione Domini nostri.

CAPUT LVIII.

OCcurrit nunc, ut passionem Domini nostri Jesu Christi tractemus, de qua ad minus septies in die recordari deberet Christianus. Unde dicit Bernardus: Quòd quotidiana lectio Christiani, debet esse recordatio dominicæ passionis, & quòd nihil ita accendit cor humanum, quemadmodum sæpe & sedulò recogitata passio & humanitas Salvatoris. Qui ergo in cruce & passione Domini desiderat gloriari, sedula meditatione debet in ea persistere, quæ præcipuè inter cætera debet cordi nostro esse infixa, ut sicut in suo corpore cicatrices & vulnera semper tenet, & de ejus corpore non delentur, ita & in corde nostro per memoriam nostri teneri, & nunquam de eo deleri debet. Cujus quidem passionis mysteria, & quæ circa eum facta sunt, si toto mentis intuitu, perspicerentur, in novum utique statum meditantem adducerent. Nam ex profundo corde & totis viscerum medullis eam perscrutanti, multi passus insperati occurrerent ex quibus novam compassionem, novum amorem, novas consolationes, & per consequens novum quendam statum dulcedinis susciperet, quæ sibi præsagia & participalia gloriæ viderentur. Unde quædam monialis devota intantum circa passionem Christi erat affecta, ut nunquam crucifixi imaginem inspicere posset, nisi cadens in terram quasi totaliter absorpta à se deficeret. Oportet ergo quòd quis præsentem se exhibeat affectuosè, diligenter & morosè omnibus & singulis quæ circa dominicam passionem contigerunt, & quòd illuc totam mentis aciem vigilantibus oculis cordis, oblitisque aliis curis & sollicitudinibus exterioribus dirigat perseveranter. Et scias quòd si in hac scientia (quæ super omnes alias scientias est) volueris proficere, cum magno studio oportebit te à cibo & potu delicato abstinere, & ad necessitatem tantum parcè de utroque sumere. Cœna quoque nocturna, sive potus, multum impedit orationem & contemplationem, quapropter esset pro posse abstinendum. A vestib⁹ quoque ac lectis mollibus & delicatis abstineas, & in vestitu sicut & in victu humilieris, grassioribus utendo & vilioribus. Oportet etiam quòd caveas à multiloquio, ac lætitia vana & inepta, quia non decet eum qui vult Christi dolorem sentire, in verbis, risibus, lusibus & gaudio vano se inutiliter occupare. Necessarium enim erit, ut aliquando ita cogites te præsentem cogitatione tua, ac si tunc temporis ibi præsens fuisses quando passus fuit, & ita te habeas in loquendo, in vivendo, in dolendo, ac si Dominum tuum coram oculis tuis cerneres patientem. Ita enim & ipse Dominus in spiritu tibi præsens erit, sicut à te cogitabitur præsens esse, & accipiet tua vota, & acceptabit tua facta. Et (ut breviter dicam) oportebit te à delectatione & consolatione carnali, cum magna diligentia elongari, & ut amara & dura tibi dulcescant, & suavia fiant si in Christi doloribus & passione consolationem, & dulces animæ tuæ dapes cupis invenire. Non enim bene conveniunt consolatio carnis, & contemplatio dominicæ passionis, sed contraria quasi nomina sortiuntur, nec possunt simul caro & spiritus delectari, imò, secundum Apostolum, sibi adinvicem adversantur. Unde Bernardus. Crux Christi voluptati adversatur, & voluptas cruci, & quomodo possunt excusari voluptatum amatores, ut non sint Christi persecutores? Rei enim fiunt mortis Christi, & si non ut persecutores, tamen ut tantæ rei contemptores. Et iterum: *Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Non solú, inquit, mortuus mundo, sed & crucifixus, quod est ignominiosissimum genus mortis. Ego illi, & ipse mihi. Omnia quæ mundus amat, crux mihi sunt, delectatio carnis, divitiæ, honores, vanæ hominum laudes. Quæ verò mundus reputat crucem, illis affixus sum, illis adhæreo, illa toto amplector affectu. Quanvis in his Apostoli verbis, illud quoque non incongruè possit intelligi, crucifixum ei mundum reputatione, ipsum verò mundo crucifixum, compassione. Crucifixum enim videbat mundum obligationibus vitiorum, & ipse crucifigebatur ei per compassionis affectum. Hæc Bernardus. Et quia, ut dicit Gregorius, sine delectatione anima nunquam potest esse, nam aut infimis delectatur, aut summis, ideo heu multi consolationem divinam non invenientes, protinus inhiant ad aliam, & sic sibi justè subtrahunt divinam. Unde Bernardus: Renuit consolari anima tua in aliis, si vis in Dei memoria delectari. Cuius ad alias consolationes mens inhiat, & non penitus in caducis & transitoriis renuit consolari, ipse sibi profectò cœlestis subtrahit gratiam consolationis, quam si digna devotione, pleno affectu, desiderio vehementi petere, quærere, pulsare, satageret, sine dubio petens acciperet, quærens inveniret, pulsanti aperiretur. Non ergo quæras consolationem aliam, si cupis habere divinam, quia, ut idem dicit Bernardus, Delicata est divina consolatio, quæ non datur admittentibus alienam, nec duplici via, vel duplici affectu quæras divinam consolationem, quia indignum te redderes ad eandem. Unde iterum Bernardus: Indignus benedictione cœlesti convincitur, qui dubio quærit affectu, duplici petit intentione, aliud sibi refugium parans, si fortè eam non obtinere contingat. Hæc Bernardus. Manna defecit filiis Israël postquam comederunt de frugibus terræ, per manna quod habebat in se omne delectamentum, & omnis saporis suavitatem, significatur suavitas Iesu, quæ deficit filiis Israël, id est, claustralibus, cùm incipiunt comedere de frugibus terræ, id est, dare se terrenis consolationibus. Unde Augustinus: Si animus habet unde delectatur extrinsecus, sine delectatione manet intrinsecus. Ideo vir sanctus debet dicere cum Propheta: *Renuit consolari anima mea*, scilicet exterius, & ideo ibi sequitur, *memor fui Dei, & delectatus sum.* Unde Richardus: Nunquam intellectus ad cœlestium contemplationem perfectè attrahitur, nisi

Bernardus sermone de passione.

Proficere volens in passionis Dominicæ scientia, quid faciat.

Galat. 5.

Bernardus serm. 6. in quadrag.

Galat. 6.

Gregorius lib. 18. moral. cap. 6.

Bernardus sermone de passione.

Manna defectus.

Augustinus serm. 17. de verbis Apost.

Psalm. 76.

Richardus lib. 2. de statu interioris hominis.

nisi caro in necessariis fortiter retrahatur. Unde & Gregorius: Si à carne hoc quodlibet abscindimus, mox in spiritu quod delectet inveniemus. Compatiaris igitur Salvatori nostri Jesu, memoriam passionis & vulnerum ejus in corde tuo habendo, certissimè confidens quòd ejus consolationis socius in futuro efficieris, si ejus tribulationis in præsenti socius inveneris. Nec enim pro ipso piè lugentibus gloriam suam negabit, qui nec Magdalenæ dolenti & ipsum quærenti resurrectionem suam occultari voluit. Quod bene Propheta innuit dicens: *Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent.* Unde Apostolus: *Si tamen compatimur, ut & simul glorificemur.* Unde & Bernard. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam, hoc est, si compatimini, & conregnabitis. Sed nonsolum corde, verum etiam corpore compatiendum est Christo. Unde Ambrosius: Qui autem compatitur, non perfunctoriè compatiatur, sed ut tribulationes Christi in corpore suo impleat, sicut implebat & Paulus. Unde & in Canticis: *Pone me ut signaculum super cor tuum*, diligendo, scilicet me per affectum, & mihi te conformando per affectionem dilectionis, *& ut signaculum super brachium tuum*, diligendo etiam me per affectum, & mihi te conformando per amorem operationis, signaculum enim formam suam imprimit rei quæ sigillatur. Et meritò debes me diligere utroque modo, quia fortis est ut mors dilectio, hoc est, tam fortiter te dilexi, quòd pro amore tuo mortuus sum, & dura sicut infernus æmulatio quia in nullis tentamentis hostium, à nostræ salutis cura revocare potuit, sicut infernus, nullus miserorum cruciatibus mitigatur. Per multas ergo tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum, quod bene figuratur per hoc quòd crux ponitur inter chorum & cancellos Ecclesiæ, ut qui chorum intrare voluerint, vadant sub cruce, quia ab Ecclesia militante ad triumphantem, nemo nisi per crucem potest intrare. Multum quippe placet Deo, quòd homo memoriam passionis & vulnerum ejus portet in corde suo. Narratur enim quòd cùm quidam eremitta sanctissimæ vitæ instanter Dominum exoraret, ut sibi ostenderet quod sibi inter cœtera servitia magis acceptaret, vidit hominem nudum trepidantem frigore, & crucem magnam super se bajulantem, & sibi quis esset interroganti dicentem, Jesus Christus ego sum: Rogasti enim me ut tibi ostenderem quod inter cœtera servitia mihi magis complaceret, & nunc tibi dico quòd hoc. scilicet quòd quis homo juvet me portare crucem meam, & vulnera, & passionem in corde suo. Et hæc dicens evanuit. Crucem Domini debemus bajulare, & juvare eum portare, & hoc in corde, per recordationem & compassionem, in ore, per crebram & devotam gratiarum actionem, in corpore, per flagellationem & castigationem, ut Salvatori nostro corde, ore, & opere gratias agamus. Cuidam etiam seni matronæ reclusæ multitudinem & numerum omnium vulnerum Christi scire cupienti, & pro hac re flebiliter Deum oranti, vox cœlica missa dixit: Quinque milia quadringenta nonaginta vulnera mei corporis extiterunt, quæ si venerari volueris, orationem dominicam cum salutatione Angelica quindecies quotidie in memoriam passionis meæ replicabis, sicque anno revoluto unumquodque vulnus venerabiliter salutabis. Hæc oratio valde placet Deo, prout postmodum revelatum fuit cuidam solitario. Et accipitur hic numerus secundum annum bissextilem, ut semper sufficere possit, quia minor numerus quem quidam ponunt, scilicet quinque milia quadringenta septuaginta quinque aliis annis tantum, sed non hoc sufficit. De numero vulnerum Christi sunt versus isti.

Mittitur, ut legitur olim, vox cœlica lenis.
Cor refovendo senis flebilis, ut sequitur:
Deduc undecies decem dempta simplice, Christi,
Unde revixisti, vulnera cuncta scies.

Tot quippe fuerunt vulnera Christi, accipiendo videlicet quamlibet plagam flagellationis pro vulnere uno, & puncturam cujuslibet spinæ pro uno. Cujus quidem numeri partes singulæ congruunt mysterio passionis Dominicæ. Millenarius enim, qui est ultimus limes numerorum, ultimam & supremam perfectionem in hac vita homini possibilem insinuat, quam utique Christus in sua passione & summè adimplevit. Quinarius autem ad quinque sensus refertur, in quibus omnibus Christus passus fuit, ut sensus nostros nostris peccatis corruptos reintegraret. Centenarius etiam perfectionem notat. Et ideo per quadringenta perfectio novi Testamenti, quod in quatuor Evangeliis consistit, accipi potest, quod quidem testamentum in sanguine passionis Christi dedicatum est. Nonagenarius verò, qui constat ex ductu denarii in novenarium, designat novem ordines Angelorum. Inter quos ducimur per observantiam præceptorum decalogi, & hoc non nisi per meritum passionis Christi. Multa quidem & magna bona proveniunt homini passionem Christi frequentanti, & se circa eam sedulò occupanti. Si enim ad divinitatis cognitionem pervenire desideras, restat ut per assumptam humanitatem, & humanitatis passionem tanquam per viam regiam gradatim ascendere ad altiora discas. Quia non datur pervenire ad divinitatis altitudinem, vel insusitatam dulcedinem, nisi tractis pio quodam fidei ac dilectionis affectu, per humanitatis Christi amaritudinem. Et quanto hac neglecta quis ascenderit altius, tanto cadit profundius. Hæc est via per quam itur. Hæc est porta per quam introitus ad desideratum finem conceditur. Per fructiferam namque ad venerabilem Christi passionem, cunctorum nobis spiritualium bonorum materia copiosissimè ministratur, ubi enim est gloriatio nostra, ubi spes & lætitia cordis nostri? Revera in Christo uno summo & vero bono, & pretiosissimo ejus passionis thesauro. Et ideo tam impreciabilem thesaurum delectat iugiter in corde retinere, & continuè de ipso loqui, ac omni tempore mente & corpore cum ipso occupari, utinam quoque & in cordibus nunquam marcescat, sed semper rediviva pullulatione novus existat. Felix proinde tu ô gloriosissimum lumen Ecclesiarum, qui arcanum divinitatis attingens, abyssum claritatis divinæ oculis purioribus intuendo introisti, ac verba quæ non licet homini loqui audisti, & tamen ad ima descendens affectu quodam mellito passionis hujus ob præconium de cordis thesauro in medium eructasti dicens: *Nihil arbitratus sum me scire inter vos nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.* O verbum mellifluum, dulcius super mel & fauum, devotis mentibus jugiter ruminandum, de quo liquor emanat, qui miseris largiter gaudia salutis propinat. Cæterùm quicunque æternam salutem, & præmiorum magnitudinem desiderat habere, arcem quoque cunctarum virtutum optat conscendere, scientiam etiam atque sapientiam obtinere, inter prospera & adversa æquanimiter stare, & securam viam ambulare, necnon amaritudinem passionis Christi ejusque consolationis potum suavissimum desiderat prægustare,

Gregorius ubi supra. Psalm. 125. Rom. 8. Joann. 6. Bernardus tractatu de diligendo Deo. Ambros. in c. 9. Roma. Cantic. 8. Ibidem. *Crucis locatio & ejus significatio.* *Memoria passionis.* *Crux Domini nobis bajulanda.* *Vulnerum Christi numerus.* *Oratio quindecim Pater noster.* *D. notat quingenta quæ undecies notant mille quingenta. Unde demuntur decem Numeri mysterium.* *Bona ex meditatione passionis.* 1. Cor. 2.

gustare, debet Jesum Christum, inquam crucifixum, jugiter, in suo corde portare. *Passio Christi doctum efficit.* Frequens passionis hujus memoria indoctum quemquam reddi doctissimum, ac imperitos & idiotas facit proficere in magistros, magistros inquam non scientiæ quæ inflat, sed charitatis quæ ædificat. Ipsa est velut quidam liber vitæ, in quo omnia saluti necessaria inveniuntur. Hic liber de omnibus docens mellea quadam dulcedine perunctus sentitur. Fœlix qui ejus studio seriosè intendit, quia contemptu mundi & in amore Dei proficiet, cunctarumque virtutum ac gratiarum incrementum sumet. *Passionis memoranda modus.* Memoria passionis Christi debet fieri non perfunctoriè.nec cum festina acceleratione,maximè cùm tempus aderit sufficiens & opportunum, sed cum matura & morosa ac præcordiali rememoratione, & flebili quadam compassione. Nisi enim hoc dulcissimum lignum dentibus affectuosæ discretionis masticatum fuerit, sapor eius licet immensus nequaquam movebit. *Devotionis excitandæ modus.* Quòd & si quidem flere cum flente, aut dolere cum dolente non potes, saltem affectu deuoto de tantis beneficiis tibi per eam gratuitò exhibitis gaudere & gratias agere debes. Quòd si nec affectu compassionis, nec gratulationis desiderio moveris,sed dura quadam affectione te in eius recordatione deprimi sentis, nihilominus in duricia cordis tui ad laudem Dei, memoriam hujus salutiferæ passionis qualitercunque percurre & quod à te habere non potes, ipsius manibus piissimis committe. Percute bis silicem, interiori videlicet recordatione, & corporali nihilominus labore, te exercens ad pietatem, per extensionem manuum, seu oculorũ ad crucifixum sublevationem, vel pectoris tunsionem, aut genuflexiones devotas, seu disciplinas & flagellationes, vel cætera similia pietatis officia continuando, donec egrediantur aquæ lachrymarum largissimę, ut & ratio bibat devotionis aquas, & corpus animale ejus experientia accensum ad gratiam habilitetur. *Solatia ex passione quatuor.* Porrò passionis Christi frequentem meditationem inter alia innumerabilia ad quatuor præcipuè tibi noveris prodesse solatia, videlicet ad tria principalia vitia, quæ in mundo sunt, repellenda, ad tribulationem & pœnitentiam mitigandam, ad tristitiam inordinatam repellendam, & ad pœnam purgatorii diminuendam. De primo patet in Threnis, ubi dicitur: *Recordare paupertatis meæ transgressionis,* id est, vilitatis transgredientis omnes alias vilitates & fellis. *Thren 3.* Concupiscentia ergo carnis debet crucifigi, per crucifixi amaritudinem. Concupiscentia oculorum, per ejus paupertatem, superbia vitæ, per ejus vilificationem. Sed voluptuosi contrariantur cruci Christi, quia Christus in ea sustinuit amaritudinem. Item vanè gloriosi, quia Christus in ea sustinuit ignominiam. Item avari, quia Christus in ea sustinuit paupertatem. De secundo etiam ex hoc apparet, quia cibus aliquando de se insipidus, per salsam appositam, vel condimentum fit sapidus, sic tribulatio & pœnitentia de se sunt insipida, sed apposita salsa passionis Christi, quæ fuit amara, efficiuntur dulcia & sapida. *Exemplum doloris pellendi.* Tertium autem scilicet, qualiter dolorem animi expellat, exemplo tibi potius quàm verbo monstrabo. Erat namque quidam quem circa conversionis suæ initia quædam tristitia inordinata lethaliter oppressit,ita ut nec legere.nec orare,nec quicquam boni pro tunc facere posset. Qui dum die quadam in cella residens, ab hac passione graviter urgeretur, & incredibili dolore affligeretur, facta est ad eum desuper quasi vox intellectualis, dicens: Quid hîc sedes ociosus, & in teipso tabescens? Surge nunc & meam devotè pertracta passionem, & in amaritudine tuum devinces dolorem, quo audito ille frater surrexit, & se ad meditandum passionem contulit,& ex tunc medicina hac salutari sanatus, per eius continuam replicationem, nequaquam plùs de cœtero talem unquam sensit animi passionem. Quartum verò,scilicet qualiter hæc utilissima meditatio pœnam purgatorii relaxare habeat, tibi indicabo. *Purgatorii relaxatio per passionem Christi.* En author naturæ nil inordinatum in sua natura relinquit,sed nec divina justitia quicquam impunitum dimittit, quod non aut hîc, aut in futuro debitæ correctioni subjiciat. Quando igitur putas quòd finem habitura esset pœna alicujus peccatoris, qui multis criminibus obnoxius condignam satisfactionem pro quolibet mortali, pro millesima parte non implevisset, quam exolvere in locis purgatorii decedens cogeretur usque ad minimum quadrantem. O nimis longa miseræ animæ expectatio. O diutina & acerba nimium cruciatio, dolor perseverans & immensus, pœnitentia gravior omni terrestri cruciatu. Sed vide quòd hanc pœnam levissima & brevissima satisfactione compensare posset, quicunque ipsam de thesauro passionis agni immaculati recipere sciret. Hic namque thesaurus preciosissimus,propter charitatem maximam personamque dignissimam, ac dolorem immensissimum, sufficiens est & superabundans. Et ideo taliter posset se homo ad hunc applicare, & de ejus merito & satisfactione tam devotè ad se trahere, ut si mille annis purgari deberet, in breui de toto liberaretur. Si ergo vis pœnam purgatorii longam & acerbam in temporalem, brevem & levem commutare, studeas hæc facere. Primò omnium, debes corde compuncto & spiritu contribulato cum gemitu cordis enormitatem peccatorum tuorum gravissimè ponderare, confitendo adversum te injustitiam tuam Domino, amarissimè recogitando quid feceris, quem offenderis, quidve merueris, peccavi, inquiens, Domine super numerum arenæ maris. Deinde debes teipsum coram oculis æterni judicis humiliter despicere, & vilem æstimare, ita ut cum publicano oculos immundos nec audeas ad cœlum levare, nec labiis pollutis nomen illud gloriosum nominare,sed neque teipsum hominem, sed vermem immundum æstimare, & opera tua satisfactoria quasi nullius momenti sint annihilare,& sic miser & miserabilis ante fores gratiam judicis, & cùm profundo gemitu cordis tui petere, & dicere, *Pater mi, peccavi in cœlum & coram te. & non sum dignus vocari filius tuus, fac mihi sicut uni ex mercenariis tuis.* *Lucæ 15.* Postea meritum passionis Christi debes cum summo affectu extollere & magnificare, cogitando quoniam apud eum copiosissima est redemptio, & quòd minima gutta preciosissimi sanguinis, qui per omnes partes corporis sui vulneribus repleti largiter effluxit, pro redemptione & satisfactione totius mundi sufficeisset, sed copiosè ipsum effundere voluit, in argumentum magni amoris, & superaffluentissimæ pietatis, in solamen omnium miserorum. Tandem debes humili quidem, sed fervido affectu manum auxiliatoris quærere, & misericordissimi redemptoris meritum infinitum in subsidium postulare, nihil hæsitans, quia pronior est fons ille pietatis jugiter scaturiens ad miserendum, quàm tu ad petendum. O verbum gratiosum & præcipuum, miseris peccatoribus cum summa exultatione suscipiendum, eo quòd in Christi passione sic in promptu invenimus unde possimus peccata abluere, pœnas delere, gratiam invenire,& gloriam sempiternam promereri. Me-

moriam igitur passionis Christi semper debes in corde tuo habere, & omnes tribulationes & adversitates quas pateris ad ipsam referre, ipsiusque similitudinem, quantum possibile est, induere. Et cùm ex occulta dispensatione tibi consolatio interna subtrahitur, & desolatus relinqueris, debes instar veri crucifixi non aliunde consolationem quærere, sed patienter expectare, & sursum ad patrem qui in cœlis est respectum habere, teipsum deserendo, & omnem cogitatum tuum in ipsum iactando. Tunc sine dubio quanto fuerit maior hominis exterioris pressura, & desertio hominis interioris cum voluntate Deo unita, tanto similior crucifixo, & amabilior patri peramando eris, quia revera hoc punctum adversitatis, per quod milites probatissimi in acie Christi constituti strictissimè examinantur. Item omnia infortunia & cuncta tristabilia clementiæ Dei debes committere, & sic te liberè in omni facto tenere, quasi homo qui in procinctu migratur⁹ est de hoc mundo. Refugium quoque continuum in vulnere lateris Jesu Christi debes quærere, tanquam columba in foraminibus petræ, quia in hoc loco semper invenies copiosissimam peccatorum remissionem, gratiarum plenitudinem, & à cunctis malis imminentibus securam protectionem. Ad narrationem itaque propositi accedamus. Si igitur vigilanter attendisti præmissa, quæ de vita Christi sunt dicta, hîc multo vigilantius totum apponas animum, totam virtutem, quia hîc maximè apparet illa eius charitas, quæ corda nostra deberet totaliter concremare. Non solum autem illa pœnalis & mortalis crucifixio Domini, sed & ea quæ eandem præcesserant, sunt vehementissimæ compassionis, & amaritudinis, & stuporis. Quid enim est cogitare quòd ipse Dominus noster, super omnia benedictus Deus. ab hora qua de nocte cum facibus & armis tanquam latro quæsitus fuit, & captus, usque ad sextam crucifixionis suæ scilicet horam, fuit in bello continuo doloris, magnis opprobriis, & tormentis. Non enim sibi datur vel modica requies, sed in quolibet bello & conflictu audi & vide, Alius eum tradit, alius comprehendit, alius ligat, alius ducit, alius impellit, alius exclamat, alius insurgit, alius vexat, alius circumvolvit, alius interrogat, alius contra eum falsos testes inquirit, alius inquirentem associat, alius falsum testimonium contra eum dicit, alius accusat, alius deludit, alius blasphemat, alius in eum expuit, alius oculos velat, alius in faciem cædit, alius colaphizat, alius veste alba induit, alius spernit, alius illudit, alius ad columnam eum ducit, alius dum ducitur percutit, alius vociferatur, alius eum insultanter ad vexandū suscipit alius in eum impetum facit, alius expoliat, alius eum ad columnam ligat, alius flagellat, alius eum purpura in contumeliam vestit, alius spinis eum coronat, alius arundinem in manu eius ponit, alius furibundè reaccipit ut spinosum caput feriat, alius nugatoriè genuflectit, alius ut regem salutat. Hæc & multa similia non solum alius, sed & alij plurimi intulerunt. Ducitur & reducitur de judicio in judicium, de opprobrio in opprobrium, de supplicio in supplicium, spernitur & reprobatur, volvitur & circumflectitur, huc atque illuc tanquam stultus & imbecillis, sed & tanquam latro & impiissimus malefactor, modo ad Annam, modo ad Caipham, modo ad Pilatum, modo ad Herodem. & iterum ad Pilatum, & ibidem modo intus, modo foris. Deus meus quid est hoc? Nonne hoc tibi videtur durissimum, amarissimum, & continuum bellum? Sed expecta parumper, & duriora videbis. Astant contra eum, constant & vivacissimè principes, Scribæ & Pharisæi, & milia populi. Acclamatur ab omnibus unanimiter ut crucifigatur. Crux humeris suis iam fractis & laceratis imponitur, in qua crucifigatur. Concurrunt undique cives & advenæ, tam maiores, quàm etiam vilissimi ribaldi, viniquè potatores, non ad compatiendum, sed ad deridendum. Nemo est qui eum recognoscat, sed luto & immunditiis eum impetunt & affligunt. Et dum suam portat ignominiam, factus est illis in parabolam. Contra eum loquebantur qui sedebant in porta, & in eum psallebant qui bibebant vinum. Impellitur & anxiatur, trahitur & acceleratur, & sic fatigatus, flagellatus, cruciatus, totusque maceratus, & opprobriis saturatus usque ad summum non sinitur requiescere, non esse in ocio. Vix potest refocillare spiritum quousque perveniatur ad Calvariæ locum. Et hæc omnia cum impetu & furore fecerunt. In ipso autē loco finis & quies negocio, de quo tractamus, imponitur. Sed quæ est illa quies? Crucifixio, & lect⁹ doloris. Ecce qualis. Asperior bello est. Vides ergo quomodo usque ad horam sextam passus est longum & durum bellum. Verè intrauerunt aquæ usque ad animam suam, & verè circundederunt eum canes multi & feroces & terribiles, qui dirè & ut gladium bis acutum exacuerunt in eum linguas & manus suas. In passione autem Christi tria fuerunt in summo, ad quæ rediguntur cætera omnia, & in quibus pœnitentiæ summa exprimitur, & veræ patientiæ perfectio experitur. Primum, est rerum ablatio & nudatio. Secundum, contemptus & irrisio. Tertium, pœna & corporalis afflictio, quæ omnia in Christo Domino fuerunt in summo. Nudatus est à crucifixoribus, ita ut nec fœmoralia in eo remanerent, quod nulli unquam latronum factum fuisse legimus, & panniculis à pia matre sua non incongruè creditur involutus. Nudam ergo crucem ita nudus ascendit, ut si per sepulchrum illius terram matrem omnium corporum velimus intelligere, rectè possit ei & ad literam convenire quod sanctus Iob ait: *Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc.* Vnde Ambrosius. Restat igitur considerare crucem Dominus qualis ascendat. Nudum video. Talis ergo ascendat, qui seculum vincere pensat, ut seculi adjumenta non quærat. Victus est Adam qui vestimenta quæsivit, vicit ille qui tegumenta deposuit. Et talis ascendit, quales nos (authore Deo) natura formavit. Talis in paradiso homo primus habitaverat, talis ad paradisum homo secundus intravit. Hæc Ambrosius. Sed quis narrare sufficiat qualia & quanta ludibria, qualis & quantus, à quibus & à qualibus passus sit? Hæc enim & à parte patientis, & à parte inferentis, & à parte illatorum pensanda sunt, nec aliter (& utinam) vel sic dignè pensari possint. Vide qualia passus est. Etenim cum gladiis & fustibus tanquam ad latronem exierunt comprehendere eum, traditus, captus est, ligatus, velatus, consputus. alapis & colaphis cæsus, accusatus. in veste alba illusus, flagellatus, purpura in opprobrium indutus, spinis coronatus, arundine pro sceptro insignitus, & capite percussus, derisoriè adoratus & salutatus, ac multis aliis illusionibus & contumeliis affectus, & demum cruci est affixus. Ad consummandam quippe hominis humilitatem, universa in eum contumeliarum genera exercebantur. Sed quis novit quanta passus est? Credimus enim sanctos Evangelistas brevitatis causa irrisionum tantum species, non etiam numerum expressisse. Quis enim scire quis narrare sufficeret,

Narratio historia passionis.

Passio in generali.

Psalm. 68.

Ibidem.

Psalm. 21.

Tria principalia in passione.

Job. 1.

Ambrosi. in c. 23 Lucæ.

Joann. 18.

Passio non tota scripta.

sufficeret, quot & quotiens in tanta multitudine quæ tunc ibi erat, eum irriserunt? In augmentum etiam irrisionis & verecundiæ, confusionis & ignominiæ accedit, ubi & quando passus est. Ubi? utique inter cognatos, & notos, in Hierusalem, in civitate regia, famosa & populosa, extra portam, in loco punitionis sceleratorum, scilicet in loco Calvariæ fœtido & immundo, ubi occidebantur homicidæ & latrones. Ubi? in medio latronum, in cruce quasi ad spectaculum elevabatur flentibus amicis, & insultantibus inimicis. Quando? In præcipua solennitate Iudæorum, ad quam propter reverentiam templi & pulchritudinem, & propter ipsam festivitatem confluebat non solum ex Judæa, verumetiam ex diversis gentium nationibus maxima multitudo, & quæ maximè illa die ad tantum spectaculum concurrebat, coram quibus Dominus noster ludibrio expositus, omnibus spectaculum est factus. Sed de afflictione corporali, quid dicturi sumus? Caro enim Christi beatissima atque mundissima, quanto natura purior, quanto ab omni labe peccati sincerior fuit, tanto utique passibilior extitit ad tormenta. Unde in persona ipsius Hieremias lamentabatur, dicens: *O vos omnes qui transitis per viam, attendite, videte si est dolor, sicut dolor meus*, quasi diceret, Non. Quanvis enim multi martyres multa & magna tormentorum passi sunt genera, nullus tamen in carne ex peccato corrupta tam sensibilis esse potuit ad tormenta, quinetiam cùm ipse martyres suos in passionibus non solum roboraverit, verumetiam ipsum dolorem mitigaverit, aut certè in refrigerium & oblectamentum frequenter convertit. Et quanvis hæc martyribus suis Christus ex potentia divinitatis contulerit beneficia, piè tamen credimus & fiducialiter confitemur, eum, non sibi, hoc est suæ humanitati beneficium hoc præstitisse, sed in carne illa mundissima, quantum dolorem naturaliter sustinere potuit, tantum usque ad exitum animæ sustinuisse, & vim doloris virtute patientiæ tolerasse. Ecce qualia & quanta passus sit, vidimus. Sed jam qualis & quantus sit, qui hæc passus est, videamus. Nónne ipse & innocens manibus & mundo corde, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus? Nónne ipse mitis est, & humilis corde? Nónne ipse est qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt? Nónne ipse est qui cuncta quæ fecit tenet, regit, gubernat, & protegit? Nónne ipse est qui intuetur abyssos, cuius oculis omnia nuda sunt & aperta, qui novit omnia antequam fiant? Nónne ipse est qui novit cogitationes Angelorum & sanctorum omnium, & quas ipse nec inspirat, nec informat, dœmonum & hominum perversorum? Nónne ipse est qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire? Ipse quippe est Dei filius, Deus verus, summè potens, sapiens, & bonus. Videamus etiam à quibus & à qualibus hæc omnia passus sit. In augmentum enim doloris & dedecoris non hæc ab extraneis, sed à domesticis passus est, nec à quibuslibet vicinis & notis, sed à filiis & fratribus, de quibus ipse dixit, *Non est bonum sumere panem filiorum & mittere canibus*. Judæos utique filios vocans, & gentiles canes, & David in persona ipsius loquens ad patrem, *narrabo*, inquit, *nomen tuum fratribus meis*, id est Judæis, ex quibus erat secundum carnem Qui etiam filij & fratres quales fuerint, ostendit in Esaia: ubi ait: *Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me*. Et in Cant. *Filii matris meæ pugnaverunt contra me*. Contra quos in Evangelio sæpe invehitur, & væ æternæ damnationis eis comminatur. Ecce qualia & quanta, qualis & quantus, à quibus & qualibus passus est Dominus, ut ex omnibus advertamus quantum ipsi Domino qui pro nobis nequam mancipiis, hæc omnia voluntariè passus est, unusquisq; debeat Christianus. Lethali duritia laborat, qui taliter amantem non amat. Ad intrandum autem ad saporem dominicæ passionis, & ad compatiendum Domino nostro Jesu crucifixo, hæc attende. Primò studeas, quantum potes te unire illi per ferventem amorem, nam quanto ferventius eum diliges, tanto magis suæ passioni compatieris, & quanto plus ei compassus fueris, tanto plus erga eum tuus affectus accendetur, unde sic se mutuò augebunt dilectio & compassio donec venias ad perfectionem, nisi hoc remanserit propter aliquam tuam miseriam, & præcipuè studeas abjicere omnem præsumptionem, diffidentiam & negligentiam. Debet enim homo tam nobile opus aggredi humiliter, confidenter & instanter, & cum quanta potest mundicia cordis. Et quamvis homo sibi videatur indignus, tamen nequaquam desistat, quia ipse Christus pro peccatoribus crucifixus est. Primò igitur sic uniaris sibi amore, ut cor tuum intret in ipsum totaliter, & extra ipsum reputa nihil esse, ac de te extra ipsum tanquam de nihilo curabis. Tota cura tua vertatur ad præsens circa Dominum tuum passum, nec de te aliquid exhibeas alteri, nam ejus es quicquid es. Sic ergo totaliter transformatus in ipsum, non possum credere quin ejus vulneribus vulnereris & perfundaris ejus contumeliis, illusionibus, & opprobriis. Et ad hæc omnia addas orationem, ut quasi continuè depreceris Dominum Jesum Christum, ut suis vulneribus vulneret mentem tuam, & ad ipsa vulnera quasi semper dirige cordis affectum, ut per tuam nimiam importunitatem, à sua misericordia impetres quod intendis. De modis autem exercitij passionis Jesu Christi scire debes, quòd circa passionem Domini potest homo se habere sex modis. Consideret eam primò, ad imitandum. Secundò, ad compatiendum. Tertiò, ad mirandum. Quartò, ad exultandum. Quintò, ad resolvendum. Sextò, ad quiescendum. Primò ad imitandum consideret, nam imitatio Christi, est summa & perfecta religio perfecti. Hæc est regula & exemplar perfectionis omnis vitæ & virtutis, scilicet Christum imitari in passione, & in morte. Sit ergo nostra regula vivendi, passio salvatoris, nam tanto amplius desolamur, quanto ab hoc exemplari & regula amplius elongamur. Semper ergo, quantum in nobis est, velimus ab omnibus conculcari, dejici, & vilipendi, illudi, persecutionem pati, flagellari, & in divinis obsequiis ab omnibus exprobrari. Simus nudi cum nudo, & nihil penitus cupiamus habere, imò habere aliquid sit nobis gravissima pœna & dolor intensus. Abhorreamus delectabilia & dulcia degustare, & potius velimus vilibus & amaris cibari, quia ipse fuit felle & aceto potatus. Et ut breviter dicam, consideremus quæ pro nobis sustinuit, & qualiter se in passionibus habuit, & nos pro modulo nostro quantum possumus conformemur eidem. Secundò debemus considerare eam ad compatiendum. Debemus enim considerare ipsius flagella, illusiones, & opprobria, & in corde nostro ruminare & imaginari, quanta sit dejectio & contemptus ergà Dominum nostrum, quantus dolor, quantave afflictio in corde & corpore suo, & quòd ratio passionis & compassionis suæ peccata nostra sint. Magnam habemus materiam flendi, & causam lugendi, si intimè cogitemus quòd sumus occasio necis unige-

Marginalia: *Locus passionis.* — *Tempus passionis.* — *Passionis gravitas.* — Threnor. 1. — *Quis & qualis Christus qui passus est.* — *A quibus passus.* — Matth. 15. — Psalm. 21. — Isaiæ. 1. Cantic. 1. — *Saporis Dominicæ passionis excitativa.* — *Modus exercendi se in passione.*

unigeniti filij Dei, rei læsæ majestatis eius. Consideremus quanta tunc amaritudine repletus erat Angelorum dulcedo, quantum etiam aggrauabat eum non tantum pœnæ illatio & nostra ingratitudo, sed etiam assistentis matris afflictio, quam sic diligebat, & quasi deficere præ compassionis dolore videbat. Iam ergo transfigant cordis nostri intima eius convitia, flagella & vulnera, nec in nobis sit quod non perfundatur ex compassione, & non affligatur dolore immenso. Tertiò consideremus quis, quæ, & pro quibus passus est, & multum mirari debemus. Quis, scilicet Dei filius, Deus verus, summè potens, sapiens, & bonus. Sed quæ? peregrinationem, fugam, famem, sitim, frigus, calorem, tempestates, horrores, persecutiones, observationes, vincula, flagella, illusiones, & dolores. Conspuitur gloria, comtemnitur justitia, judex judicatur, inoffensus inculpatur, innocens infamatur, Deus blasphematur, Christus conculcatur, vita occiditur, sol obscuratur, luna denigratur, sidera dispergunt. Sed pro quibus hæc patitur? pro sceleratissimis inimicis, pro nequissimis mancipiis, pro contemptoribus divinæ majestatis, & pro ingratis divinæ pietati. Ergo talis & tantus, talia & tanta, pro tam vilissimis & abjectis passus est. Sed à quibus? à specialiter dilectis, quibus omnem benignitatem ostendit, & à vilissimis, à stultissimis, ab impiis, maximus, sapientissimus, summè pius, & à sanie fœtidissima splendor æternus. Et in his omnibus in divinæ pietatis admiratione elevemur. Quartò consideremus eam ad exultandum. Exultare in ea debemus de redemptione humana, restauratione Angelica, & clementia divina. De redemptione humana sine dubio nimis gaudere debemus, facta per Christi passionem & mortem. Quis quæso non exultet & gaudeat, cùm cernat se per hanc redemptum à damnatione æterna, à culpæ ignominia, à potestate diabolica. Exultemus etiam quòd per Christi passionem restaurata est Angelica ruina. Magna preciositas debet esse nobis cùm videmus per Christi mortem tam nobile collegium reparari de nobis, ut fiat unum ovile & unus pastor, & simus unum de uno. Præcipuè autem exultare debemus cernentes in prædictis omnibus summam Domini nostri clementiam. Ubi quæso magis apparet benignissima Domini clementia, quàm in passione sua? ubi tam turpia & grauia sustinere voluit pro inimico suo liberando & glorificando, qui puniendus erat quadam morte æterna. Quintò consideremus beatissimam Christi passionem, ad cordium nostrorum resolutionem in Christum, hoc est, perfectam transformationem in ipsum, quod fit quando non solum imitatur, compatitur, admiratur & exultat, sed etiam totus homo quodammodo convertitur in ipsum, scilicet Dominum Iesum Christum crucifixum, ut iam quasi ubique & semper sibi crucifixus occurrat, imò tunc verè in ipsum resolvitur, quando ex se exiens homo, & supra positus universo, imò totus supra se totum abstractus ab omnibus, totus est conversus in Dominum suum passum, ut non videat sentiatque intra seipsum nisi Christum crucifixum, illusum, exprobratum & passum pro nobis. Sextò consideremus illam beatissimam passionem, ad quietem dulcoris, quod fit cùm jam resolutus ut dixi sitibundus eandem passionem ruminare non cessat, intrans secundum posse in illum passionis thesaurum humiliter & deuotè, & liquefit amore devoto, & fervida devotione deficit à se & quiescit in Christo crucifixo. Sed quanto plus deficit à se amore & devotione, tanto plus eidem dilecto pro se mortuo inhæret, & plus requiescit in ipso. Et sic mutuo se auget adhæsio & amoris devotio, donec totus deficiens absorbeatur ab illo camino amoris passionis dilecti. Sicut in amplexibus sponsi sponsa quiescit, quæ clamat & dicit: *Adjuro vos filiæ Sion, ne evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.* Cantic. 2. Sic circa passionem Domini debet esse imitatio ad purgationem & directionem, compassio ad unionem & amorem, admiratio ad mentis elevationem, gaudium & exultatio ad cordis dilatationem, resolutio ad perfectam conformationem, quies & pausatio ad devotionis consummationem. Docet autem passio Christi tria, scilicet quàm odiosa sint Deo vitia, quàm lachrymosa inferni supplicia, quàm gratiosa cœli gaudia. *Tria quæ passio docet.* Christus enim passus est pro culpis delendis, pro suppliciis nobis auferendis, & pro gaudiis cœli conferendis. Hæc in quadam generalitate sunt dicta, sed videamus diligenter singula. Non enim nos decet tædere, illa cogitare quæ Christum Dominum non tæduit tolerare. Et prout dicitur non solum semel pro omnibus hæc tolerare, sed etiam iteratò pro peccatoribus singulis si necesse esset omnia sustinere deliberauit & paratus fuit. O Deus meus misericordia mea. Quid est hoc? Quis ad tantam pietatem non obstupescit? Unde sanctus vir Carpus dicebat *Carpi visio* se aliquando contristatum à quodam infidelium, qui quendam bonum ab Ecclesia seduxerat. Cumque staret in divino colloquio, indignatus non esse justum, dicens, si viverent impij subvertentes rectas vias Domini, petiit à Deo igne cœlesti utrumque immisericorditer consumi. Et vidit subitò in visione Jesum humaniformiter in dorso cœli, Angelis ipsi astantibus dicentem sibi, Carpe Carpe paratus sum pro hominibus resalvandis iterum pati.

ORATIO.

Dulcissime Domine Iesu, infunde obsecro multitudinem charitatis tuæ mihi peccatori, ut nihil terrenum, vel carnale desiderem, sed te solum super omnia diligam, ut penitus renuat consolari anima mea, nisi in te Deo meo dulcissimo. Scribe digito tuo in tabulis cordis mei eorum quæ pro me pertulisti memoriam, ut ea semper præ oculis habeam, & dulcescat mihi non solum illa cogitare, sed etiam si necesse sit pro meo modulo tolerare & non solum tibi ex omnibus viribus obsequi, sed etiam propter te contumeliis affici, aut certè morte turpissima condemnari. Amen.

De primo completorio in passione Domini.

CAPUT LIX.

Reassume igitur à principio passionis meditationes istas, & prosequere per ordinem usque ad finem, & attende ad singula ac si præsens esses. Matth. 26. Marci 14. Luc 22. Ioann. 18. Conspice itaque Dominum Jesum attentè cùm à cœna exiens hora completorii, in hortum cum discipulis suis vadit, ultimo nunc ab eis associandus itinere, quomodo affectuosè, socialiter ac familiariter eis loquitur, & eos ad orationem hortatur, & cùm intrasset in hortum cum discipulis suis, dixit, *Sedete hic*, id est expectate, non moveamini, sicut nec loco, ita nec mente, *donec vadam illuc & orem*, & vos etiam orate ne intretis in tentationem, per consensum, ne scilicet succumbatis tentationi, ut ait Hieronymus, separantur in oratione, qui separantur in passione. Hieron. in c. 14 Marci. Et Chrysostomus: Chrysost. homil. 84. in Matth. Consuetudo enim ei erat sine eis orare

orare, hoc autem faciebat, erudiens nos in orationibus quietem constituere nobisipsis, & solitudinem multam quærere. Unde & Cyrillus: Semotim orat, ut discas quòd animo attento & corde quieto colloquendum est cum Deo sublimi, hæc autem dixit octo Apostolis, quia Judas ibi non erat, & tres secum duxit, scilicet Petrum, Jacobum, & Joannem. Per hoc quòd Christus volens orare, assumpsit Petrum, Jacobum, & Joannem, docet nos quòd omnis volens devotè orare, debet habere tres comites, scilicet fidei firmitatem, designatam in Petro, qui interpretatur agnoscens, & temporalium abdicationem, ea sub pedibus per contemptum ponendo, & nihil de temporalibus dum orat cogitando, hoc designatur in Jacobo, qui dicitur supplantator, ac ponere se in statu gratiæ, & habere gratiæ feruorem, quæ designatur in Joanne, qui interpretatur in quo est gratia. *Assumpto igitur Petro & duobus filiis Zebedæi*, specialiter tanquam de suis secretariis & magis familiaribus, ut quibus in transfiguratione ostenderat gloriam suæ majestatis, ejusdem revelaret etiam tristitiam suæ passionis, & qui viderant gloriosa, viderent & humilia *cœpit*, ille cujus sunt omnia, & in quo adversarius nihil habebat, qui peccatum non fecerat morte sibi imminente, *contristari & pavere*, quid ergo nos oportet facere? Unde Hieronymus: In hoc pavere & tristari docemur ante judicium mortis, qui non possumus per nos dicere nisi per illum, venit princeps mundi hujus, & in me non habet quicquam. Hæc autem tristitia Domini maximè fuit, quia tunc *ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem*. Usualiter dictum est, id est, multum tristis est anima mea, quia tristitia tantum intensa erat, quantum esse poterat, vel tristis est usque ad timorem mortis, & pro timore mortis, quia mortem naturaliter timebat, vel usque, potest esse exclusivum, tristabatur enim donec se & suos morte liberaret, mors quippe corporis, absolutio est doloris in Christo & suis; vel potest esse inclusivum, scilicet donec post mortem suam redirent Apostoli ad ejus fidem. Unde Anselmus: Dato autem charitatis & patientiæ salutari mandato, & disposito fratribus regno patris tui, ad locum proditori tuo notum cum illis divertisti, sciens omnia quæ ventura erant super te. Ibi animæ tuæ tristitiam, quam ex imminente passione sponte assumpsisti, sicut & cætera quæ passus es in auribus fratrum profiteri non erubuisti, dicens, tristis est anima mea usque ad mortem. Et iterum præcedit ipse ad montem Oliveti, tu eum sequere. *Et licet assumpto Petro & duobus filiis Zebedæi*, ad secreta secesserit, vel à longè intuere quomodo in se nostram transtulerit necessitatem. Vide quomodo ille cujus sunt omnia, *pavere cœpit & tædere*, tristis est inquiens anima mea usque ad mortem. Unde hoc Deus meus? Ita compateris mihi exhibens hominem, ut quodammodo videaris nescire quòd Deus es? Hæc Anselmus. Assumpsit autem Christus istum pavorem & tristitiam propter plura. Primò, secundum Hieronymum, ut veritatem assumpti hominis probaret. Naturale enim est homini timere mortem. Ex hac naturali tristitia verè contristatus est Dominus. Sed sciendum, quòd quædam est tristitia & quidam timor rationem submergens, & hominem contempto Dei præcepto in peccatum ducens, sicut Petrus timore negavit Christum, de hujusmodi loquuntur expositores, quando dicunt Christum non timuisse, quippe qui ad hoc venerat ut pateretur, & Petrum temeritatis arguerat, cùm eum vellet avertere à passione, dicens: *Absit à te Domine, non erit tibi hoc*. Est & alius

Orationis comites.

Hieron. in c.26. Matth.

Anselmus in meditat.

Hieron. in c.26. Matth.

Matth. 16.

timor moderatus, qui naturaliter inest omni homini, & est sine peccato, sicut & fames, & sitis, & tales passiones fuerunt in Christo. Unde ipse naturaliter horruit mortem, & pœnas acerbissimas, quas præscivit se passurum de proximo. Aliter tamen hujusmodi passiones fuerunt in Christo quàm in nobis. In nobis enim plerunque hujusmodi passiones præveniunt judicium rationis, & imperium voluntatis. In Christo autem semper sequebantur rationem & voluntatem, unde volens esurivit & sitivit, volens timuit & contristatus est. Nihil enim coactum in Christo consideratur, sed omnia voluntaria creduntur. Ista ergo tristitia ita fuit naturalis, quòd tamen fuit voluntaria & rationalis. Et ideo signanter dicunt hîc Evangelistæ quòd cœpit contristari, & quòd cœpit pavere, non dicunt, fuit contristatus, vel pauefactus, quia ipse motus tristitiæ non ei dominatus est, sed ipse eum statim assumpsit, & voluntati divinæ subjecit. Aliud est enim contristari, & aliud incipere contristari. Unde contristat eum propassio, sed passio non dominatur ejus animo. Propassio enim dicit inceptionem, sed passio continuationem. Quia ergo timor & tristitia inceperunt surgere in parte sensitiva, sed nondum pervenerunt ad ejus animum sive mentem, ideo dixit, *tristis est anima mea usque ad mortem*, ubi anima sumitur pro parte sensitiva, in qua sunt passiones, non autem in ratione, sicut etiam alibi dixerat: Nunc anima mea turbata est. Poterat quidem Christus natura non mori, sicut Adam potuit non mori ante peccatum, in eo enim nullum culpæ debitum, nullius peccati fuit vestigium. Sed sicut veram humanitatem, ita & humanas infirmitates nostras assumpsit, quæ à Deo non separant, velut econtra ignorantia, impotentia, concupiscentia, & hujusmodi faciunt. Et nota quòd compassio turbans potest in anima tripliciter accidere, aut præter imperium & judicium rationis, ut motus subitus, qui appellatur propassio, aut contra imperium & judicium rationis, ut motus progressivus usque ad perturbationem rationis, vel à sua rectitudine, ut in malis, vel à sua tranquillitate, ut in bonis imperfectis, aut secundum imperium & judicium rationis, ut motus à ratione imperatus & ordinatus, ut turbatio pœnitentis & compatientis. Primo modo, passiones sunt in omnibus puris hominibus etiam perfectis. Secundo modo, imperfectis solum. Tertio modo, in Christo, quia in eo totaliter subdita erat sensualitas rationi, & ratio inferior superiori, & superior Deo, nec tamen una potentia impediebat aliam in opere suo naturali. Contristabatur etiam Christus, secundum Hieronymum, non solum timore imminentis mortis, quam ipsa natura abhorret & recusat, sed & propter infœlicitatem Judæ, & scandalum discipulorum, & dejectionem Judæorum, & eversionem Hierusalem misertus his & compassus. Et possumus etiam addere quòd ideo tristabatur, quia præscivit quòd tam acerbæ passionis suæ flagella & vulnera & mors amarissima, in multis adhuc hodie miseris & obstinatis peccatoribus frustrari deberent. Secundò, assumpsit pavorem & tristitiam pro nobis membris suis, ut ipse nostras tristitias in se vinceret, sicut & mortem nostram sua morte destruxit, & sicut suscepit tentationem & passionem ut nos à tentatione & passione liberaret. Tertiò quoque hujusmodi pavorem & tristitiam assumpsit, nobis in exemplum, & doctrinam moralem ut sequitur, ex hoc enim articulo qui est pavoris & tristitiæ assumptio, plura habemus documenta. Primum est, ut nos exemplo Christi

Passiones non vitiosæ, quæ nos præveniunt, sequebantur Christum.

Joann. 12.

Passio turbans accidit tripliciter in anima.

Tristitiæ Christi causa.

Documenta ex pavore Christi.

Christi discamus timores & tristitias ac passiones alias in nobis insurgentes freno rationis cohibere, ne usque ad animam pertingant, sed in inferiori parte animæ sub voluntatis imperio constringantur, ut dictum est de Christo. Secundum est, ut ejus exemplo discamus nos desperare non debere, si aliquando nobis surrepat tristitia, timor, vel pusillanimitas in obsequio & opere divino. Unde Augustinus: Moriturus tristatus est Christus, ut doceret martyres suos non debere desperare, si in hora passionis surrepat tristitia, quam tamen vincant. Tertium est, ut nos discamus contristari pro proximis & necessitatibus eorum, sicut Christus tristatus fuit non pro se, sed pro aliis, ut dictum est secundum unum intellectum. Quartum documentum est, ut exemplo Christi discamus tristitias & turbationes nostras ad Deum cum oratione referre, sicut fecit & ipse. Nam statim ut dixerat, tristis est anima mea, ivit ad orandum. Quintum documentum est, quod nos orare volentes devote, debemus secedere ab hominibus ad aliquem locum secretum, sicut fecit Christus, dans nobis exemplum. Sextum est, quod omnes tristitias, tribulationes, pœnas, adversitates, & infirmitates nostras etiam si petamus ab eis liberari, sicut Christus fecit, semper post orationem committamus voluntati divinæ, ac per hoc eas quasi in cor Christi reponamus, orantes ut ipse eas in unione suæ passionis perficiat, & offerat eas Deo patri ad laudem & gloriam suam. Et ex hoc nostræ tribulationes, & passiones multum nobilitantur. Nam sicut passio Christi in cœlo & in terra infinitum attulit fructum, sic pœnæ & quæcunque tribulationes nostræ, hoc modo Christo commissæ, in unione passionis suæ tam fructiferæ erunt, ut Angelis in cœlo gloriam, justis in terris meritum, peccatoribus veniam, purgandis animabus conferant relevamen. In recogitando istum articulum studeat homo semetipsum contristare cum gemitibus, compatiendo Christo de sua tristitia propter nos assumpta, & si in aliqua turbatione vel adversitate fit, uniat illam cum tristitia & adversitatibus Christi, ut ex unione ipsarum dulcescant, & Deo in summa patientia redoleant. O Domine Jesu Christe qui tristari pro me misero voluisti, da mihi omnes tristitias meas ad te jugiter sufferre, tuque eas in unione tuæ tristitiæ mecum dignis sufferre. Deinde Dominus Jesus volens se etiam sequestrare à tribus Apostolis secum assumptis, dixit eis: *Sustinete hic*, expectando, *& vigilate mecum*, non cum diabolo, vel cum mundo, tanquam amici speciales præ cæteris, qui debent in angustiis assistere amicis. Sustinete pondus tentationis, vigilantes à somno infidelitatis, & torpore mentis, ne ingravante diabolo obrepat vobis. Cæteris quidem jussi sedere ibi, quasi inferiores ab agone isto servans eos securus, vos autem quasi firmiores usque huc adduxi, ut collaboretis mecum in vigiliis & orationibus, sed nolo vos progredi ulterius, nondum enim potestis. Propter hoc manete hic vigilantes, sicut & ego vigilo, ut unusquisque in gradu suæ vocationis consistat, quia & omnis gratia, quamvis magna fuerit, superiorem habet. *Et progressus est ab eis pusillum*, scilicet quantum jactus est lapidis, *& positis genibus procidit in faciem suam*, super terram ut humilitatem mentis ostendere habitu corporis, & orabat corde, *dicens* ore: *Abba pater si possibile est*, salva congruentia redemptionis humanæ, & si moritur mors me secundum carnem non morientem, *transfer calicem hunc*, id est, experimentum passionis *à me*. Quasi diceret: Si possibile est sine morte mea temporali salvari genus humanum, transfer calicem amaræ passionis à me. Per orationem offerebat spiritum Deo patri, quæ quidem oratio ex pluribus ostenditur perfecta. Primò quia solitaria erat, est enim oratio, elevatio mentis in Deum, quod melius fit quando homo est sequestratus ab aliis. Secundò, quia humilis, cùm in faciem suam procidit. Tertiò, quia devota, cùm ad Deum patrem recurrit. Quartò, quia recta, cùm voluntatem suam voluntati divinæ submittit. Quintò, quia charitativa, cùm interim dulciter discipulos visitavit. Quia dicit, *Abba pater*, utriusque populi patrem & salvatorem Deum esse innuit, ostendit. Idem enim significat Abba, quod pater, sed Abba est Hebræum, pater verò Græcum & Latinum. Ergo utroque primus ipse invocat, ut utrumque populum in eum crediturum, & ab utroque eum invocandum esse doceat, quia non est distinctio Judæi & Græci. Quia autem dicit, *si possibile est*, ad potentiam Dei pariter & justitiam refert. Quoniam quantum ad justitiam ejus qui non solum potens est, sed etiam justus, non sunt possibilia nisi ea quæ justa sunt. Unde & verus homo horrebat mortem, & voluntate sensualitatis vellet non mori, si de justitia posset fieri. Habebat autem justitia patris ut Christus pateretur, & à constitutione mundi hoc nostræ salutis Sacramentum erat ab eo præostensum. Angustia ergo mortis, & tolerantia passionis non placebat Christo per se, & tanquam finis qui per se appetitur, ideo simpliciter loquendo pati nolebat, sed propter obedientiam patris, & salutem humani generis, passionem & mortem voluntariè sustinebat, sicut infirmus voluntariè recipit potionem amaram, non propter potionem, sed propter sanitatem consequendam. Hæc voluntas, non moriendi, gloriosos martyres facit. Non enim vult sensus carnis nisi quod delectat, si autem delectaret eos mori, non inde viderentur mereri. Sed quia hanc voluntatem non moriendi Deo subjiciunt, & quod naturaliter fugiunt, propter Deum volunt, ideo merentur, unde & Christus subdit dicens: *Verumtamen non quod ego volo*, humano affectu, *sed quod tu*. Quod enim ex humana infirmitate trepidanter renuerat, revertens in seipsum, per obedientiam & fortitudinem mentis confirmat. Non, inquit, hoc fiat quod humano affectu loquor, sed ad quod missus sum, & propter quod ad terras tua voluntate descendi. Unde alibi: *Non veni facere voluntatem meam*, scilicet quam temporaliter sumpsi ex virgine, *sed voluntatem ejus qui me misit*, quam videlicet communem habui æternus cum patre, & quam semper approbo animæ ratione. Non meam, non propriam: non meam, non filii hominis: non meam, quæ resistat Deo. Et utique voluntas Christi, non erat contraria voluntati patris, sed qui venerat obedientiam docere, non inveniretur obediens si propriam faceret voluntatem. Quanto ergo magis nos non judicabimur obedientes, si facimus proprias voluntates. Unde August. Filius unicus dicit, non quæro voluntatem meam, & homines volunt facere voluntatem suam. Ille tantum se humiliat, qui est æqualis patri, & tantum se extollit qui in imo jacet, & nisi manus ei porrigatur non surgit. Et iterum. Transfigurat in se suos, & qui nihil aliud vult quàm pater, docet eos privatam voluntatem corrigere, & dirigere juxta divinam. Unde Hieron. Usque in finem non cessat docere nos patribus obedire, & voluntatem eorum voluntati nostræ præponere. Ostendit itaque, secundum Bedam, Dominus Jesus, ut cùm mors vel aliud quod fieri

Marginalia: Augustinus sermone de passione. — Contristemur cum Christo. — Oratio Christi. — Perfectio orationis Christi. — Abba pater. — Possibilia apud Deum. — Martyrum gloria. — Joan. 5. — Voluntas Christi. — Augustinus tract. 23. in Joannem. — Hieron. in c. 14. Marci. — Beda in c. 14. Marci.

fieri nolumus imminet, sic per infirmitatem petamus ut non fiat, quatenus per fortitudinem parati simus ut voluntas conditoris nostri etiam contra nostram voluntatem fiat. Nam sicut multum confidere non debemus, ne nostram virtutem videamur profiteri, sic multum pusillanimiter agere & diffidere non debemus, ne Dei adjutoris nostri impotentiam videamur pronunciare. Et iterum: Multi adhuc infirmi contristantur futura morte, sed si habeant rectum cor, vitent mortem quantum possunt, sed si non possunt, dicant quod Dominus dixit, *pater si fieri potest transeat à me calix iste*, ecce habes voluntatem humanam, vide jam rectum cor, *sed non quod ego volo, sed quod tu.* Hæc Beda: *Et rediens*, de loco in quo oraverat *ad tres discipulos suos*, scilicet Petrum, Jacobum, & Joannem, *invenit eos dormientes*, jam vicina tentatione incipiebant oculi eorum languescere, quia dormitio erat quasi præfiguratio negationis & fugæ. Unde Beda: Somnus corporis, præfiguratio erat quòd in proximo gravandi erant somno infidelitatis. Et Petro ironicè dicit sic: *Simon dormis?* quasi diceret, Sic erat faciendum? vel, sic imples quod promiseras? *Non potuisti una hora vigilare mecum?* quasi diceret. Quia una hora non potuisti vigilare mecum, quomodo mortem spernes tu qui spondes mori mecum? Non ostendis tantum fervorem facto, quantum verbo. In hoc apparet tua infirmitas. Per hoc quòd dicit, una hora, ostendit, quòd brevis est molestia tentationis, respectu remunerationis. Ut ergo dicit Tullius: Omnia quæ brevia sunt, tolerabilia debent esse, etiam si magna sint. Quamvis autem omnes dormirent, Petrum tamen potius increpabat, quia enim præ cæteris fuerat gloriatus, ideo præ cæteris erat increpandus. Item quia inter eos principalis erat, ideo in ipso alios reprehendebat. Item quia in eodem defectu prælatus magis est increpandus, quàm alii, cæteris paribus. Qui etiam jam infirmitate depressus, non Petrus vel Cephas, sed antiquo nomine Simon à Domino hic vocatur. *Vigilate*, attentè, oculis mentis & corporis: *& orate* devotè, verbis cordis, & oris: *ut non intretis in tentationem*, negandi me, & recedendi à me. Non dicit, ne tentemini, quia impossibile est hominem non tentari, sed, *ne intretis in tentationem*, & incidatis in ejus profundum, id est, ne tentatio vos superet & includat, per consensum vel opus, tentationis enim initium, est suggestio mali, medium, consensus in delectationem, vel opus, consummatio, est opus ipsum. Ad evitandum autem tentationem, & ad resistendum eidem, recurrendum est ad orationem. Oratio enim est elevatio mentis in Deum, quanto autem mens in Deum elevatur, tanto facilius tentatio ab ea separatur. Et sicut fur, audito clamore, fugit, & vicini veniunt ad succursum, ita clamor orationis diabolum fugat, & sanctos ad succurrendum excitat. Unde Isidorus: Hoc est remedium ejus qui vitiorum tentamentis æstuat, ut quotiens quolibet vitio tangitur, totiens orationes fundat, quia frequens oratio impugnationem vitiorum extinguit. Et sicut servus qui sentit furem in domo, & non clamat, favet furi, & proditor est domini sui, sic qui scit tentationem esse in corde, videtur Christum prodere, & diabolo consentire, nisi statim per orationem exclamat. Et ideo quia diabolus semper tentat, semper debemus orare, & nunquam deficere. Sed oratio debet ordinari non ad hoc ut non tentemur, sed ad hoc quòd non intremus in tentationem. Multum autem valet ad expulsionem tentationis cogitatio, & timor æternæ mortis. Unde August.

Idem ibid.

Orationis virtus.

Timor de futura morte mentem concutit, & quasi conclavatos omnes corporis motus superbiæ ligno crucis affigit. *Spiritus quidem* de se & natura sua, *promptus est*, in me & in vobis ad confitendum, *caro autem infirma*, in vobis, non autem in me, ad tolerandum, quia caro corrupta semper deprimit, & aliquando vincit spiritum, & ideo est orandum. Nam quasi promptum habuisti spiritum, in promittendo mori etiam pro me, sed nunc patet carnis infirmitas, ad sustinendum imminentem tentationem, quia ipsa dormitio corporalis, indicium est & quasi prænuncia vestræ infirmitatis nondum enim virtute ex alto induti estis. Ubi Hieronymus: Hoc autem adversus temerarios dictum est, qui quicquid crediderint, putant se consequi posse. Itaque quantum de ardore mentis confidimus, tantum de fragilitate carnis timeamus. Hæc Hieronymus. Tu Domine qui mandasti quòd vigilemus & oremus, da nobis gratiam ad hoc faciendum, quia licèt spiritus promptissimus sit, caro tamen infirma est & tota pigra & tota somnolenta, nec potest sustinere ut vix per unam horam perfectè tecum vigilet, & tecum oret, ne cadat in tentationem. Deinde *iterum secundò abiit & oravit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua.* Ostendit hîc, ut ait Chrysostomus, quoniam valde concordat voluntati Dei, & quoniam ubique hanc sequi oportet, & hanc inquirere. Vellet quidem transire calicem, quia homo est, sed perficit dispensationem, quia patri obediens est. Unde & Leo Papa. Hæc vox capitis, salus est totius corporis, hæc vox omnes fideles instruit, omnes confessores accendit, omnes martyres coronavit. Nam quis mundi odia, quis tentationum turbines, quis posset persecutorum superare terrores, nisi Christus in omnibus, & pro omnibus patri diceret, fiat voluntas tua? Discant igitur hanc vocem omnes Ecclesiæ filii, ut cùm adversitas violentiæ alicujus tentationis incumbit, superato tremore formidinis, accipiant tolerantiam passionis. *Et reversus denuò, invenit eos dormientes præ tristitia, erant enim oculi eorum gravati*, & depressi, interiores quidem, languore terroris & tristitiæ, exteriores verò, vigiliarum longitudine, nam tristitiæ magnitudine somnum non poterant vincere, timentes tum pro capite, tum pro se, sed sicut dormiebant mente, ita & corpore, quia ex torpore animæ, quandoque provenit somnus naturæ. *& ait illis:* Quid dormitis? scilicet in tantis constituti periculis, cùm sit tempus vigilandi, propter instantiam gravissimæ tentationis vobis imminentis. *Surgite*, à torpore mentis, *vigilate*, animi vigilantia, *& orate, ne intretis in tentationem*, scilicet per consensum, id est, ne tentatio vos superet, & intra suos casses teneat. *Et abiit iterum, & oravit tertio, dicens eundem sermonem*, orationis, scilicet *pater mi &c.* Tertiò Christus idem oravit, ut orationis frequentiam ostenderet, & nobis spei longanimitatem exhiberet. Iterat orationem, ostendens quòd oratio debet esse continua. Similiter iterat visitationem discipulorum suorum, quia opera charitatis debent orationi esse conjuncta. Et sic prælatum instruit & sibi & gregi itendere & nunc contemplativam, nunc activam vitam exercere. Huic non obstat, quod dicitur in Ecclesiastico: *Non iteres verbum in oratione tua*, quia illa authoritas sic intelligenda est, non iteres, id est, ita sis diligens in proferendo integrè & devotè verba orationis tuæ, ut postea propter omissionem vel negligentiam non oporteat iterare, sed tamen iterare propter devotionem, vel instantiam, bonum est. Sic & eundem sermonem, in

August. in Psalm. 118.

Promptitudo spiritus. Petri.

Hieron in c. 26. Matt.

Chrysost. homil. 84. in Matth.

Leo serm. 7. de passione.

Orationis iteranda.

Eccles. 7.

in prædicando diverſis, bonum eſt quandoque iterare. *Chriſtus ab Angelo confortatus.* Cùm autem oraret & anxiaretur Dominus Jeſus, *ecce Angelus*, princeps Michael aſtitit confortans in eo motum ſenſualitatis, ſecundum quam minoratus eſt paulominus ab Angelis, illum ſcilicet motum qui exhorrebat mortem. Statim poſtquam Chriſtus ſe voluntati patris ſubmiſit, Angelus eum confortavit. In quo innuitur quod licet quandoque non fiat quod petitur, quia fortè non expedit, ſemper tamen oranti mentalis conſolatio confertur. Et, ſecundum Theophilum, ut nobis innoteſceret orationis virtus, quatenus eam in adverſis præponamus, orans Dominus ab Angelo confortatur. Et humilis Dominus reverenter & humiliter ſuſcipit hanc confortationem, etiam à ſua creatura, conſiderans ſe eſſe minoratum paulominus ab Angelis, dum eſt in hac lachrymarum valle, & ſicut contriſtabatur ut homo, ſic ex verbis Angeli ſui fuit confortatus ut homo. *Pſalm. 8.* Nec putandum quòd hic Angelus, vel alius, fuerit in ejus cuſtodiam deputatus, quia hoc non decuit, & Chriſtus non indiguit. *Beda in c. 22. Lucæ.* Secundum Bedam: Alibi quòd Angeli ei miniſtraverint, hîc quòd Angelus eum confortaverit dicitur, ut utraque natura deſignetur. Nam divinæ naturæ Angeli miniſtrant, humanam verò confortant. *Matth. 4.* *Apparuit autem ei Angelus*, *Angelus in forma humana.* viſione corporali in aſſumpto corpore humano, conſolans eum per modum ſervientis, non propter ſe & ſui indigentiam, ſed magis propter diſcipulorum aſſiſtentium conſolationem, & ad confirmandum fidem in eis, quòd Chriſtus ſit major Angelis, ratione deitatis, ac propter noſtram inſtructionem, ad oſtendendum ſcilicet quòd Angeli aſſiſtunt nobis orantibus, confortantes nos in oratione, & ut ex ſua poſt triſtitiam conſolatione ſciremus quòd tribulatis pro Chriſto non deeſt divina conſolatio, *Pſalm. 93.* juxta illud Pſalmiſtæ, *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* *Beda ibid.* Nam, ſecundum Bedam, creator non indigebat creaturæ ſubſidio, ſed homo factus, ſicut nobis & propter nos eſt contriſtatus, ſic nobis & propter nos eſt confortatus. Sed & ipſe Dominus ratione ſe confortabat, dicens ad patrem: Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. *Michaëlis ſermo.* Ajunt autem quidam Michael aſtitiſſe oranti & dixiſſe ſe patri orationis tenorem retuliſſe, omneſque procidentes Angelos pro ipſo oraſſe, & reſpondiſſe patrem, novit dilectus filius meus quòd humani generis redemptio, quam ſic optamus ſine ſui ſanguinis effuſione decenter fieri non poteſt. *Confortatio Angeli qualis.* Angelus autem poſt hæc confortavit eum, vel de ſui præſentia, ſicut amicus de ſua præſentia confortat amicum. Unde confortavit, id eſt, ad modum confortantis ſe habuit, ſcilicet ei aſſiſtendo, vel fortè aliqua verba conſolatoria dicendo, quia ſcilicet hîc vincetur Lucifer, ſicut victus eſt in cœlo vel quia magnanimum magna ſuſtinere deceret, vel quia paſſio citò tranſiret, & ejus fructus eſſet perpetuus, ſcilicet redemptio humani generis, & reſtauratio Angelicæ ruinæ, vel aliquod ſimile; vel ſecundum quoſdam, ut dicit Theophilus, iſta Angelica confortatio, fuit Chriſti glorificatio, dicebat enim Angelus glorificans eum, Domine tua eſt virtus, tu potes contra mortem & infernum genus liberare humanum, & ſimilia. Jeſu qui in oratione poſitus ab Angelo corfortari voluiſti, da mihi per virtutem orationis tuæ, ut oranti mihi ſemper aſſiſtat Angelus tuus me confortans. Hîc animadverte contra impatientiam noſtram, quia Dominus Jeſus pluribus vicibus oravit, antequam à patre acciperet reſponſionem, & confortationem. Sicut autem ter fuerat tentatus in tribus locis, ſic ter oravit, non in eodem loco, ſed in tribus diverſis locis, diſtantibus abinvicem per jactum lapidis. Et (ut dicitur) adhuc in ipſis locis veſtigia Eccleſiarum ſunt, quæ ibi factæ fuerunt. *Et factus in agonia prolixius orabat*, oſtendens & docens quòd nos in agonia, vel quacunque neceſſitate conſtituti, debemus ad orationem confugere, & in magnis periculis ac majori neceſſitate, magis & inſtantius orationi inſiſtere. Agonia iſta poteſt dici certamen contra mortem, vel mortis anxietas, quam quaſi præſentem prævidebat, & ideo dicitur tunc fuiſſe in agonia, ſicut infirmi in extremis laborantes dicuntur eſſe in agone. Vel poteſt dici certamen & reluctatio ſenſualitatis ac rationis, quia agonizabat & certabat in eo mirabili pugna ſenſualitas, naturaliter mortem horrens & recuſans, ac ratio voluntati divinæ obtemperans, & ipſam mortem pro ſalute humana zelans, quia virtute divina quælibet pars permittebatur agere vel pati quod proprium erat ſibi. Jam tamen vincebat mortem animo dum etiam mori volebat, quam poſt vicit actu ipſo, ſcilicet reſurgendo. Sed heu colluctatio carnis ad ſpiritum, ſive ſenſualitatis ad rationem, quoſdam hominum facit retroire vel exorbitare, ut illos qui peccant mortaliter, & quoſdam lentè incedere, ſive in via morari, ut illos qui peccant venialiter. Vnde in hujuſmodi pugna prolixius eſt orandum, *Orandum prolixius.* ut oratio ſit recta & voluntas conſtans, ac ſenſualitas rectæ rationi & ratio divinæ voluntati non obſiſtat, ſed obediat, & dicamus, non mea, ſed tua voluntas fiat. In ſtatu mortis, diſtrictum judicium, & ea quæ homo nunquam antea recoluit, ei veniunt in animum. In cujus figura Chriſtus appropinquante morte, factus eſt in agonia. Unde Gregorius: *Gregorius lib. 24. moral.* Appropinquante etiam morte, noſtræ mentis in ſe certamen expreſſit, qui vim quandam terroris & formidinis patimur, cùm per ſolutionem carnis æterno judicio appropinquamus. Nec immeritò tunc anima terretur, quoniam poſt puſillum hoc invenit, quod in æternum mutare non poſſit. Si enim conſideremus quòd viam vitæ præſentis nequaquam ſine culpa tranſire potuimus, & quòd nec hoc ipſum ſine reatu noſtro eſt quod laudabiliter geſſimus, ſi remota pietate judicemur, meritò in agonia conſtituimur. Et cùm Dominus prolixius oraret interim ſudor ferventiſſimus, *Sudor ſanguinis Chriſti.* in modum ſanguinis erumpens in hac agonia, ſive certamine uſque in terram abundanter curebat. Ex fervore enim orandi, & ex apprehenſione imminentis periculi, ac vehementi anxietate ſenſualitatis, quæ permittebatur agere & pati quod erat proprium ſibi, inflammabatur cor & corpus, ut apertis poris efflueret ſudor rubicundus & ſanguineus. Iſte ſanguis fuit verus & naturalis, quantum ad veritatem ſuæ exiſtentiæ, & de puriſſima Chriſti carne, ſed miraculoſus & non naturalis, quantum ad modum profluentiæ, quia, ſecundum Bedam, *Beda in c. 22. Lucæ.* contra naturam eſt ſanguinem ſudare. Sic etiam oportet dicere de ſanguine & aqua lateris Chriſti, jam mortui, quòd fuit verus ſanguis & vera aqua, ſed miraculosè effluxerunt de mortuo corpore. Ad hunc ſuaviſſimi ſudoris balſamum, ægrotis proficuum, feſtina ne tardaveris, ut inde ſanari merearis. Unde Anſelmus: *Anſelmus in ſpeculo Evangelici ſermonis.* Quid ſtas? accurre, & ſuaviſſimas illas guttas lambe, & pulverem pedum illius linge, noli dormire cum Petro, ne merearis audire, ſic non potuiſti una hora vigilare mecum? Hæc Anſelmus. Surgit igitur tertiò ab oratione in qua ſtabat, flexis in terram genibus, totus ſanguine madefactus, quem conſpice

tergentem

tergentem sibi vultum, vel fortè etiam in torrente lavantem, totúmque afflictum reverenter cerne; & considera quanta tunc fuerit animæ suæ angustia, cujus testes sunt guttæ sanguineæ decurrentes in terram, & ei intimè compatere, quia non sine ingenti acerbitate doloris hoc sibi potuit contingere. Nunquam enim aliquis mortalium, ob mortis horrorem auditur sudorem fudisse sanguineum. Unde patet ejus nunquam similem fuisse dolorem. In hoc quidem apparet quanta fuerit amaritudo passionis Christi, cujus sola cogitatio tantum naturam immutavit, quòd præ angustia sanguinem sudare coëgit. Hæc pugna ejus & anxietas, martyrum certamina, & agones significans, plurimum consolatur & confortat pusillanimes & infirmos; & ad amorem incitat tepidos & ingratos. Unde Anselmus: Positis quoque genibus in terra, procidisti in faciem tuam adorans in agonia, & dicens: Abba pater mi, si possibile est transeat à me calix iste. Et angustia quidem cordis tui dulcissimi certissimè indicabat sudor ille sanguineus, qui orationis tempore de sanctissima carne tua guttatim decurrebat in terram. Dominator Domine Jesu, unde animæ tuæ tam vehemens tristitia, unde tanta sudoris anxietas, & tam anxia supplicatio? Nónne voluntarium omnino sacrificium Deo patri obtulisti, & nihil invitus pertulisti? utique Domine. Arbitramur autem quòd & hoc quoque ad consolationem infirmorum membrorum tuorum assumpsisti, ne forte desperet quis, si caro infirma remurmuret, ubi ad passionem promptus est spiritus. Nimirum & ut majores ergà te amoris & gratitudinis stimulos haberemus, naturalem carnis infirmitatem hujuscemodi indiciis in te expressisti, quibus docemur, quia verè languores nostros portasti, & non absque sensu doloris passionum sentes percurristi. Vox enim illa vox carnis fuisse videtur, non spiritus, eo quòd subjunxisti: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*. Hæc Anselmus. Voluit autem Dominus sanguinem sudare, pluribus rationibus. Prima est, secundum Augustinum, ad figurandum quòd de corpore suo toto, quod est Ecclesia, sanguis effundendus, & emanatura erant sanctorum martyria. Secunda est, secundum Bedam, ut per terram sanguine irrigatam, declararet terrenos homines sanguine suo redimendos & mundandos. Tertia est, secundum Glossam, ut totum mundum peccatis mortuum ad vitam resuscitaret, ideo sudorem suum sanguineum ad terram decurrere volebat. Item, secundum Bernardum, non solum oculis, sed quasi membris omnibus flevisse videtur, ut totum corpus ejus, quod est Ecclesia, totius corporis lachrymis purgaretur. Insuper etiam sanguis decurrebat in terram, ad ostendendum quòd pro terra, id est, Ecclesia adhuc militante in terra, orabat, & sanguinem suum fundebat, & ipsam suo irrigatam sanguine fœcundabat. In sudore autem notatur fervor, in sanguine, precium, in decursu, abundantia, in guttis, particularis efficacia, quamvis esset universalis sufficientia. Ex isto articulo, qui est sudoris sanguinei defluxio, habetur documentum salutiferum, quòd & nos in oratione debemus ita esse intenti & fervidi, ut ex vehementia intentionis, & fervore devotionis, sudemus quasi sanguinem, per configurationem passionis Christi, & ardorem dilectionis ad Deum. Quod fit, dum quis orans in tanto ardore devotionis accenditur, quòd pro amore Dei si oportet sanguinem suum fundere non veretur, & talis sic incalescit spiritu, ut totus sanguis in corpore, quasi spiritui alludens, pronum

Dolor passionis Dominicæ.

Idem ibid.

Beda in c. 22. Lucæ.

Bernardus sermone de passione.

Documentum.

& promptum se exhibeat ad exsudandum, quia verò caro ex infirmitate sua tam vehementem ardorem devotionis sufferre non prævalet, ideo sudorem quasi sanguinem evaporat, vel saltem pro sanguine ardentes lachrymas per oculos effundat. Et quoniam nos tam vigorosam orationem effundere non valemus, adjungamus orationem nostram orationi Christi, qui est advocatus noster apud patrem, & ipse interpellat pro nobis, imò orat nobiscum. Et illa oratio est efficacissima, & Deo patri accepta, quæ scilicet in unione orationis Christi offertur. Quàm efficaces etiam sint lachrymæ orationis, & maximè illæ quæ in recordatione passionis Christi funduntur, pater ex quadam revelatione facta cuidam personæ, de qua legitur quòd apparens ei Dominus in spiritu ait: Si quis in recordatione meæ passionis lachrymas cum devotione fuderit, suscipere volo ac si ipse pro me passus sit. In recolendo istum articulum procidat homo in faciem super terram, orando intentè, & cogitet Angelicam præsentiam sibi tunc adesse, recogitet etiam agonem suum, & conetur quantum potest habere lachrymas ex compassione & amore Christi: quas si habere non potest per oculos, fundat saltem lachrymas cordis. Et sicus Christus Dei filius imminente sibi passione horrenda, cum præ angustiis superventuræ mortis guttas sanguineas in terram funderet, nihilominus tamen liberè voluntatem suam voluntati patris commisit, & quod cœperat devotè perfecit, sic quilibet devotus in omnis adversitatis pressura, & tribulationis angustia (licet fortè naturam reluctantem habeat) se paternæ voluntati committat, & hoc quod occurrit, devotè suscipiat. O pie Jesu, qui factus in agonia guttas sanguinis mirabiliter desudasti, da mihi ut recordatione tuæ passionis accensus, lachrymarum guttas pro sanguine, in conspectu tuo merear dulciter desudare. Respice nunc qualiter jacebant discipuli dormientes, & qualiter Dominus ostendit eis modum orandi in gestu corporis, & in verbo pio, & per Angelum ibi apparentem, quem modum & tu tenere debes, scilicet te prosternendo, ac proprium defectum & fragilitatem recognoscendo, & cadendo in faciem tuam, non post faciem, ut ea quæ rogas coram te habeas & in mente teneas, non retrò, ut unum ore dicendo, & aliud corde cogitando, & ut humilitatem mentis ostendas habitu corporis (casus enim in terram, docet, nos magis humiliari, si posset fieri) & quòd voluntas patris semper præcedat, & quòd non tepidè, sed cum magno fervore ores, sicut Dominus fecit, & quòd non parum, sed prolixè & distinctè, non sicut illi qui festinanter horas solvendo, & si non verbo, facto tamen dicunt, expediamus nos de istis, quia habemus facere alia magis necessaria, quasi festinantes ad utiliora & majora. Et vide quomodo statim aderit tibi Angelus qui te adjuvet & confortet, & orationem tuam Deo præsentet, propter exemplum enim nostrum ille Angelus apparuit confortans Dominum. Et non semel, sed frequenter est orandum, sicut ipse ostendit nobis per trinam orationem suam, docens ut non deficiamus, sed in oratione permaneamus, donec impetremus ea quæ postulare jam cœpimus. Et tu ora pro mortuis, pro vivis, tam peccatoribus quàm justis. Vel oravit ter, ut & nos de peccatis præteritis veniam, de præsentibus emendationem, & de futuris cautelam à Deo postulemus. Vel ut hæc tria, scilicet veniam, gratiam, & gloriam in oratione peramus, vel ut contra trinam concupiscentiæ, seu cupiditatis tentationem orationis

Oratio cum lachrymis compassionis.

Orandum frequenter.

Dominus cur ter oravit.

clypeo tueamur. Vel ut ad Trinitatem, scilicet patrem, & filium, & Spiritum sanctum orationem dirigamus. Per hoc etiam docuit nos orare perfectè, quia perfectio consistit in tribus, scilicet in principio, medio, & fine. Compatere nunc Domino, & admirare profundissimam humilitatem suam, quia cùm sit Deo patri suo coæqualis & coæternus, prostratus tamen Deum orat, & tanquam quilibet de populo homunculus. Orare quidem patrem convenit Christo ratione humanitatis, in qua est minor patre, non autem ratione deitatis, in qua est æqualis patri, ut homo rogat patrem, qui ut Deus est unus cum patre. Considera etiam perfectissimam ejus obedientiam. Quia enim pater vult quòd moriatur, ipse hanc obedientiam reverenter suscipit & exequitur. Vide tertiò indicibilem ad nos charitatem, tam patris, quàm filii, pro nobis enim hæc mors indicitur & sustinetur, propter nimiam ipsorum charitatem quam ad nos habent. *Venit autem*, post hæc Dominus Jesus *ad discipulos suos*, & quasi compatiens eis, propter tentationem de proximo eis imminentem, *dixit eis: Dormite jam & requiescite*, quasi diceret, Parum potestis hoc facere. Qui ibidem aliquantulum dormierunt. Jubet eos dormire, ut ostendat suam ad eos compassionem, quia gravati erant, & ut cognoscant suam infirmitatem, quia cum ipso vigilare non poterant, & ut somno recreati fugere possent de manibus eorum qui statim Christum erant capturi, & in figura, quòd in proximo infidelitatis somno erant gravandi. Considera in Christo mansuetudinem piam, quanto enim magis appropinquat ad mortem, tanto magis ostendit cordis sui dulcedinem. Bonus pastor vigilabat super custodia pusilli gregis sui. O grandis amor! Verè bonus & pius est hic pastor. Verè in finem dilexit eos, cùm in tanta agonia positus illo modico tempore quietem eorum procurat, non sic hodie multi pastores faciunt, qui subditis vigilantibus & in agonia positis, dormiunt suaviter & quiescunt. Dum ergo videbis discipulos dormientes in tanto periculo, & Dominum vigilantem, si devotus es, multa invenire poteris quæ dicas tam Domino tuo, quam discipulis suis. Videbat tandem à longè adversarios suos venientes cum facibus & armis, nec tamen discipulos excitavit, nisi cùm propè & quasi juxta eos fuerunt. Tunc autem evigilans discipulos, dixit eis, *sufficit*, scilicet quia jam quievistis, & satis dormistis, ergo parum est dormiendum. Unde quidam patres, non nisi stando vel sedendo somnum capere consueverunt permodicum. Ter discipuli dormiunt, ter Dominus orans suscitat, quæ trina dormitio & suscitatio, tres mortuos quos Dominus suscitavit significat. Et subjunxit: *Venit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum.* Ubi Origenes: Sed & nunc Jesus in manus peccatorum traditur, quando hi qui videntur in Jesum credere, habent eum in manibus suis, cùm sint peccatores, sed & quotienscunque justus, habens in se Jesum, in potestate factus fuerit peccatorum: Jesus est traditus in manus peccatorum. Hæc Origenes. *Surgite eamus*, scilicet obviam Judæ proditori, & suis complicibus, *ecce qui me tradet, propè est*, quem nolo declinare, quamvis possem hoc facere, acsi diceret. Non nos inveniant latentes, ac quasi timentes & retrahentes, ultrò eamus eis obviam, & pergamus ad mortem, ut passuri confidentiam & gaudium videant, & passionem omnino voluntariam sciant. Ultrò nos debemus offerre, quando non expedit mortem effugere, ubi ostenditur Christi desiderium ad nostram redemptionem, quia non solum

Orare quomodo Christo conveniit

Dormire cur permisit Apostolos.

Vigilia Christi.

Origenes tract. 35. in Matth.

proditorem cum turba venientem expectavit, sed etiam eis occurrit, ubi etiam docet, ut si tribulari nos oportet, cum gaudio & confidentia sustineamus. Moraliter quoque monet nos ad tria. Primò, ad tentationes nos præparare, cùm dicitur, *surgite*. Secundò, in bonis operibus proficere, cùm subditur, *eamus*. Tertiò, omni hora quasi tentationem proximam expectare, cùm additur, *ecce propè est. Et adhuc eo loquente cum discipulus suis, ecce Judas*, mercator pessimus, *unus de duodecim*, scilicet numero, non merito, quod dixit ad ostendendum immane facinus illius, qui de Apostolica dignitate proditor fuerat factus, *accepta à præside cohorte* militum Gentilium, quorum intererat capere malefactores, cum tribuno qui præerat eis, ac turba plurima Judæorum ministrorum, accepta à pontificibus & principibus sacerdotum, crudeli utique & pessima societate impiorum, tanquam ad tenendum reum, antecedebat eos tanquam ductor eorum, qui volebant comprehendere Jesum, & venerunt illuc *cum laternis & facibus*, ut si in tenebris latere vellet, his quæreretur, nec non *cum gladiis, fustibus & armis*, ut captionem ejus impedire volentibus his resisteretur. secundum Hieronymum. Incumbit virtuti seculi, qui desperat de adjutorio Dei, habebat itaque fulcimentum ab utraque curia, scilicet Imperatoris & pontificis, quasi servato ordine legitimæ potestatis, ut nemo tenentibus auderet obsistere, cùm hinc milites præsidis, inde ministri Pharisæorum, qui in lege summi & judices videbantur, illum tenerent, vel etiam si quis auderet, contra tot non posset, timebant enim plebem, ne per hanc defenderetur contra eos, & ideo etiam nocte traditur, ut sine turbis quæ in die frequenter propter instructionem aderant, inveniretur. Antequam autem Judas cum turba veniret ad hortum, ubi Jesus cum discipulis erat, dedit eis signum dicens: *Quemcumque osculatus fuero ipse est*, scilicet Christus, *tenete eum, & ducite cautè*, scilicet cavendo à populo, ne eum de vestris manibus eripiat, populus enim communis devotionem ad eum habebat, hoc autem fecit Judas, & propter Romanorum milites, qui Christum non cognoscebant, & propter alios, ne loco Christi caperent Jacobum minorem, qui in facie Christo simillimus erat, propter quod specialiter frater Domini dicebatur, & quia timebat ne se transformaret, & de manibus eorum elaberetur, quia plùries detentus ab ipsis pertransiit, nescientibus eis, & ideo osculari eum voluit, ut in osculando teneretur ne evaderet. Et cùm venissent ad hortum *tunc Jesus sciens omnia quæ* ex dispositione divina *ventura erant super eum, processit* ultrò *in occursum illorum*, sicut paratus ad passionem. Ex quo patet, voluntariè eum captum fuisse & passum, discipuli quoque sequebantur eum timentes, sed ipse confortabat eos ne timerent. Unde Anselmus: Quàm promptus, bone Jesu, spiritus tuus ad passionem fuerit, evidenter ostendisti, quando venientibus unà cum proditore tuo viris sanguinum, & quærentibus animam tuam cum laternis, & facibus, & armis, per noctem ultrò occurristi. *Ex dixit* Jesus occurrentibus, offerens se voluntariè eis. *Quem quæritis?* Non interrogat, quasi ignarus voluntatis eorum, sed mori paratus interrogat, ut sciant esse eum quem quærebant. *Responderunt ei, Jesum Nazarenum.* Non erat quærendus ad mortem, quem profitentur esse salutis authorem, nec erat persequendus, quem dicunt esse florem honoris & honestatis. *Dixit eis Jesus*, semetipsum manifestans & offerens. *Ego sum*, scilicet quem quæritis, quasi diceret:

Moraliter.

Judæ adventus.

Hiero. in c.14. Marci.

Jacobi minoris similitudo ad Christum.

Anselmus in speculo Evangelici sermonis.

Quid

Quid pro signo sumitis osculum proditoris? quid quasi latentem me quæritis cum facibus & laternis? *Ego sum.* Non se occultavit, nec se abscondit. sed magis quærentibus obviamivit, & se ostendit. Ubi Chrysostomus: Fecit autem hoc Jesus, ostendens quoniam non solum comprehendere eum non possent, sed nec videre in medio existentem, nisi ipse concederet. Hæc Chrysostomus. Virtute enim divina factum est, ut venientes ad capiendum eum, primò non cognoscerent, etiam suus discipulus qui venerat ad tradendum, quod maximè est potentiæ ejus ostensivum, ut per hoc secundò ostenderetur quòd de voluntate sua caperetur, quia incognitus ab eis recedere poterat, si voluisset. Sed & manifestius patet per hoc quod subditur, quia audito verbo virtutis & divinitatis, quod est ei cum patre & Spiritu sancto commune, à voce tonitrui hujus formidantes, *abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram,* resupini, tam Judas quàm alii, potentia divinitatis ipsius dejecti, ita erat eis importabile quod dicebatur. Item ideo, ut etiam quantum in se est, daret Judæis materiam conversionis, viso potentiæ suæ miraculo, & ideo cùm statim ad ostensionem suæ potentiæ conversi non fuerunt, se eis capiendum sponte obtulit. *Ceciderunt retrorsum*, & resupini, sicut cadunt iniqui, non antè & in faciem, sicut cadunt justi, qui autem ante se cadit, videt quò cadat, qui autem retrò cadit, non videt sui casus periculum. Iniqui ergo retrò cadunt, quia non vident sui casus miseriam, & quod eos sequatur, justi verò qui in istis visibilibus semetipsos sponte dejiciunt, ut in invisibilibus erigantur, in faciem suam, & antè cadere dicuntur, quia casum vident, & timore compuncti humiliantur. Hinc ergo pensandum est, quàm aspera erit vox irati, cujus verba dulcia pati non potuerunt, hoc autem factum est ex divina ordinatione, ut per hoc declararetur virtus suæ divinitatis. Unde Augustinus exclamans ait: Ubi nunc militum cohors, & ministri principum ac Pharisæorum, ubi terror, & munimen armorum? Nempe una vox dicentis, *Ego sum*, tantam turbam odiis ferocem, armisque terribilem, sine telo ullo percussit, repulit, stravit virtute divinitatis latentis. Deus enim latebat in carne, quid judicaturus faciet, qui judicandus hoc fecit? quid regnaturus poterit, qui moriturus hoc potuit? hæc Augustinus. Poterat Christus omnes hostes suos destruere, si vellet se defendere, sed noluit nisi ad modicum eos prosternere, hoc ideo fecit, ut ostenderet se mortem voluntariè sustinere, & si vellet reniti, non possent eum capere, vel tenere. Hæc hostium Christi victoria, fuit olim in Sampsone & Sangar, & David præfigurata. Samson cum mandibula asini stravit mille viros, & Sangar cum vomere interfecit viros sexcentos, & David uno impetu, occidit viros octingentos. Sed si isti Dei adjutorio tot hostes prostraverunt, non est mirum quòd coram Christo omnes hostes corruerunt. Et cùm tremuli surrexissent, *iterum eos interrogavit*, *quem quæritis?* quæstionem iterat, ut fideles sua passione liberandos ostendat. *Illi autem* adhuc in malicia sua perseverantes, *dixerunt: Jesum Nazarenum*, non enim cognoscere, vel capere poterant eum, donec ipse vellet, propter hoc subditur, *Dicit eis Jesus*, dixi vobis, quia ego sum, qui voluntariè me offero, & tunc habuerunt ipsius notitiam, & capiendi licentiam, propter quod sequitur: Si ergo me quæritis, scilicet comprehendere, faciatis id quod intenditis, sed tamen *finite hos*, scilicet discipulos meos, *abire*, quia non est tempus modo, quòd tollantur de

Chrysosto. hom. 82. in Joannem.

Verbi Christi virtus.

Augustinus tract. 112. in Joannem.

Figura victoriæ Christi.

Judic. 15. Ibidem. 3. 2. Reg. 23.

mundo. In quo patet quòd ipse dedit eis potestatem capiendi eum, nam sicut ex sua potentia discipulos suos servavit, ita & multo magis seipsum servare potuisset, quasi diceret, Sic do vobis potestatem me capiendi, ut tamen meis discipulis non faciatis aliquid mali. Hoc dixit quia servandi erant discipuli, ut verbum salutis per eos divulgaretur. Usque ad ultimam horam ejus, quam ad eos habuit, dilectionis conservantiam demonstravit, per hoc ostenditur quòd superiores debens suos subditos fideliter adjuvare, & pro eorum defensione se mortis periculo exponere (ut ait Augustinus.) Faciunt quod jubet, sinunt eos abire quos non vult perire, & impletur quod dixerat, *quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam.* Tunc *accedens* ille nequam, & Dominum suum subdolè salutans, *dixit*, *Ave Rabbi, & osculatus est eum.* Accessit tanquam domesticus, sed fur erat, salutavit tanquam discipulus, sed insidiator erat, osculatus est tanquam amicus, & inimicus erat. Dicitur quòd erat consuetudo Judæorum, in adventu suo osculari, ad significandum quòd ingressus erat pacificus, & quòd moris erat Domini Jesu discipulos, quos emittebat, in osculo pacis recipere redeuntes. & propterea proditor illis osculum in signum dedit, & alios tanquam dux exercitus, & ductor ad malum præcedens, cum osculo ficto rediit, quasi diceret: Non sum ego cum istis armatis, sed rediens more solito te osculor, & dico: Ave Rabbi, ô vere proditor. Huic similes sunt multi prælati, qui verbo vel facto alios scandalizando, & post se trahendo antecedunt ad malum, & ideo etiam antecedunt ad infernum. Judas beneficiis Christi abutens, mala pro bonis reddebat, cui etiam similes sunt, qui similia facere non erubescunt. Secundum Bedam: Suscepit osculum Dominus, non quòd simulationem nos doceat, sed ne proditorem fugere videretur, & plus afficeret proditorem, cùm amoris officium non negaret, simul & illud Psalmistæ complens: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. *Et* suscepto osculo *dixit illi Jesus: Amice ad quid venisti?* Vocat eum amicum, secundum statum pristinum, amicabiliter enim fuit electus à Domino in Apostolum, ac si diceret: Ad quod scelus dilapsus es, ut discipulus traderes magistrum, & dum esses Apostolus, factus es traditor, vide quid feceris, & considera finem tuum malum, vel amice, quia diligo te, sed inimice, quia me tradis? vel vocat eum amicum ironicè, improperans simulationes. Tanquam secundum Augustinum diceret: Oscularis, & insidiaris, novi quare veneris, amicum fingis, cùm proditor sis, ostendis amicitiam signo, & agis proditionem de facto. Amicitiæ signis proditores utuntur, ut eorum dolus latentius peragatur. Unde apertius ei dixit: *Juda osculo filium hominis tradis*, id est, in signo charitatis, proditionem homicidii facis. Infœlix signum ubi per pacem bellum, per osculum homicidium, per salutationem condemnatio procuratur. Ubi Ambrosius: Illud plus confutat ingratum, quòd eum tradiderit, qui cùm esset Dei filius, propter nos filius hominis esse voluisset, quasi diceret, propter te suscepi ingratè, quod tradis hypocrita. Et, secundum eundem, quasi amantis affectu corripuit proditorem, & ideo etiam secundum Chrysostomum, proprium nomen posuit, quod magis dolentis erat & revocantis, quàm provocati ad iram. Unde Anselmus. Signo quod acceperant à duce flagitii, teipsum manifestasti. Nam accedentem ad osculum sanctissimi oris tui cruentam bestiam aversatus non es, sed os in quo dolus inventus non

August. ibid.

Osculandi consuetudo.

Judæ similes.

Beda in c. 14. Marci.

Psalm. 119.

Augustinus sermone de passione.

Ambros. in c. 22. Lucæ.

Anselmus in speculo Evang. sermonis.

non est, ori quod abundavit malitia dulciter applicuisti: ô innocens agne Dei, quid tibi & lupo illi? *Quæ conventio Christi ad Belial?* sed & hoc benignitatis tuæ erat Domine, ut omnia illi exhiberes, quæ pravi cordis sui pertinaciam emollire potuissent. Nam & veteris amicitiæ illum commonuisti, dicens: Amice, ad quid venisti? Et horrore sceleris sui cor impium ferire voluisti, cùm dicebas: Juda osculo filium hominis tradis. Hæc Anselm. Hoc idem potest dici indignè sumentibus corpus Christi, scilicet *Juda osculo filium hominis tradis.* Moraliter Judas est mundus, qui quando ad libitum dat divitias, tunc ridet, quando dat solatia, & delitias, tunc osculatur, quando dat honores, tunc amplexatur, sed omnibus istis modis nos decipit, & morti æternæ nos tradit. Teste beato Job, qui dicit: *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt.* Vide hîc maximam mansuetudinem Domini, quia osculum proditori suo dedit, & verbis blandissimis alloquens amicum ipsum vocavit. O quot sunt hodie tales, qui videntur amici esse Domini, & non sunt ejus amici. Amicis enim suis omnia nota facit, scilicet mundum contemnere, carnem domare, & diabolum cum suis tentationibus vincere. Sed multi abeuntes retrò post concupiscentias suas, cum Juda proditore abierunt ad pœnas. Quot sunt etiam hodie, qui inter se videntur amici, sed sunt ficti & pejores quàm inimici aperti. Inimicus enim manifestus melior est quàm amicus fictus. Ille dum timetur, facilè vitatur, iste prævalet dum non cognoscitur. In isto articulo traditionis exprimuntur tria, quæ specialiter traditionem istam reddebant Christo multum dolorosam, & factum Judæ aggravabant valde. Unum est, quòd fiebat à suo servo, à suo discipulo, & uno ex duodecim, de toto mundo ad tantam dignitatem Apostolatus specialiter electus ab eo. Ubi secundum Ambrosium, servus Dominum, discipulus magistrum, electus authorem prodit. Secundum est, quòd signo pacis & amicitiæ, scilicet osculo, tam fraudulenter & dolosè tradebatur. Unde Ambros. Amoris pignore vulnus infligis, & charitatis officio sanguinem fundis, & pacis instrumento mortem irrogas. Tertium est, quòd illud fœdum os proditoris, utpote cujus cor Satanas, & omni spurcitia eum repleverat, tam amorosum & mellifluum os verbi æterni contingere audebat. Et tunc, secundum Chrysostomum, Agno miti basia lupus dedit venenosa. Ex hoc articulo tria habeamus documenta. Primum est, ut caveamus ne & nos Christi proditores efficiamur, quia ut dicit Origenes, Omnes proditores veritatis, amare veritatem fingentes, osculi signo utuntur, omnes etiam hæretici, sicut Judas, Jesu dicunt, Ave rabbi. Item Christum quis dolosè salutat, & tradit osculo, in proximo, vel etiam in seipso. In proximo quidem, dum quis proximum diligere se simulat, & malum contra eum machinatur, quam traditionem sibi Christus assumit. Juxta illud: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Item Christum dolosè cum Juda salutat, & osculatur, qui proximo suo promittit & non servat, vel fraudulenter adulatur. In seipso etiam Deum salutat, & osculo tradit, qui ore dicit se nosse Deum, & credere in eum, factis autem negat. Item cum Juda Dominum, salutat & osculo tradit, qui cum mortali peccato ad corpus Domini accedit. Secundum est, ut discamus patienter ferre malorum hominum fraudulentias, sicut Christus patienter sustinuit proditoris sui fallacias. Tertium est, ut calumniatores nobis malum imprecantes non odiamus, sed amantis affectu, exemplo Christi, eos corripiamus. In recolendo hunc articulum de falso osculo Judæ, poterit homo per contrarium cum sincera fide & devotione osculari pedes crucifixi, indignum se reputans osculo oris, ad quod ille infœlix Judas accedere præsumpsit, quòd si imaginem crucifixi ante se non habeat, osculetur terram, repræsentando hoc idem, & alter prout Deus inspirabit. *O Domine Jesu, qui à Juda osculo* tradi pertulisti, da mihi nunquam in proximo, vel in memetipso, te tradere, & calumniatoribus meis, & insidiatoribus fraterni amoris officium non negare. Ista iniqua salutatio Christo facta, olim fuit in Joab & Amasa præfigurata. Joab Amasam salutans, dolosa mente fratrem vocabat, & Judas Christum salutans, iniqua intentione magistrum appellabat. Joab dextra mentum Amasi quasi deosculans tenebat, & in sinistra gladium educens ipsum perimebat, sic Judas, quasi dextra mentum Christi tenuit, Ave rabbi, blandè sibi dicens, & quasi sinistra gladium eduxit, & ipsum perfodit, insidias sub verbis blandis occultans. Judam & Judæos, malum pro bono reddentes, olim Saul præfiguravit, qui genero suo David malum pro bono reddidit. David hostem Saulis, scilicet Goliam superavit, & in multis ei utilis fuit, sed Saul sibi tanquam hosti insidias paravit, & ei mortem inferre affectavit. Sic Deus Pharaonem, & inimicos Judæorum sæpe devicit, & semper eis profuit, nunc autem in mortem ejus arma parant, & ad occidendum eum se armant. Similes etiam sunt Cain, qui fratri suo sine causa invidit, & ipsum qui nihil mali sibi fecerat, occidit. Cain eduxit fratrem suum verbis blandis, & eductum crudeliter interfecit, sic & Judas verbis blandis Christum, fratrem nostrum, & patrem salutavit, & hostibus ad interficiendum nequiter præsentavit. Et cùm Petrus cæteris adentior, servo Pontificis, cui nomen erat Malchus, qui ad Christum capiendum magis de propè se ingerebat, & ferocius instabat, auriculam dextram ob zelum amputasset, putans eum magis lædere & graviter vulnerare, vel ei caput amputare & interficere, sed divina dispositione ictus declinavit, & relapsus est ad aurem: Dominus eum à læsione adversariorum compescuit, dicens, *Converte gladium tuum in locum suum*, seu *vaginam*, quasi non esset locus defensionis, sed patientiæ, nec ei licitus usus gladii materialis, quasi diceret, Noli eo uti ad defensionem meam, quia non licet viris Apostolicis uti gladio materiali. Ubi considerandum, secundum Chrysostomum, quòd licèt Christus Petro & aliis discipulis prius præcepit, dicens, *Si quis te percusserit in una maxilla, præbe ei & aliam.* Ex sermone tamen Christi, quem fecit post cœnam, Petrus in tantum amorem exarserat, quòd de illo præcepto non recolens, solum magistri sui defensionem intendebat. Ex hoc autem quòd Christus defensionem prohibuit, ostenditur promptitudo ejus, quam ad patiendum habuit, recondi gladium præcipit, ut patientiam, non vindictam doceat. Unde Rabanus: Oportuit ut author gratiæ fideles patientiam suo doceret exemplo, & potius ad sustinendum adversa fortiter instrueret, quàm ad vindicandum provocaret. Prohibet ergo Dominus defensionem armorum, ne clericus armis pugnare præsumat. Unde Ambrosius: Arma mea sunt lachrymæ, & orationes, aliter non possum, nec debeo, resistere. Sed hoc hodie prælati parum attendunt, qui regalia à regibus ad pugnandum accipiunt, cùm potius reges ab eis cilicia ad pœnitendum accipere deberent. Et adiecit Dominus, *Omnis enim qui acceperit gladium*,

Marginalia (left column): 2. Cor. 6. — *Moraliter.* — Job. 21. — *Amici fraudulenti.* — *Traditionis tria amara.* — Ambros. in c. 22. Lucæ. — Idem ibid. — Chrysosto. homil. 84. in Matth. — Origenes tract. 35. in Matth. — Matth. 25.

Marginalia (right column): *Figura proditorii osculi.* — 2. Reg. 20. — 1 Reg. 20. & alibi. — Genes. 4. — *Petri fervor.* — Chrysost. homil. 85. in Matth. — Rabanus in c. 26. Matth. — Ambrosius serm. 86.

gladium, id eſt, uſus fuerit gladio, ſcilicet propria authoritate, & nulla ſuperiori aut legitima poteſtate vel jubente, vel concedente, ſeu injuſtè, & pro crudelitate vindictæ, non juſtè & amore juſtitiæ, *gladio peribit*, id eſt, ipſa vindicta erit ei cauſa perditionis, quia dignus eſt gladiari. Quicunque molitur lædere alium, ſeipſum proprio jaculo percutit, & incidit in foveam quam fodit. Et ſubdit Dominus, *An putas quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi pluſquam duodecim legiones Angelorum*, tanquam ſibi dicat, per aliam viam poſſum evadere, ſi vellem, non indigeo auxilio duodecim Apoſtolorum, qui poſſem ſi vellem habere duodecim legiones Angelorum. Cùm ergo poſſet accipere legiones, nolebat accipere, ut per patientiam ejus implerentur ſcripturæ prophetantes de ipſo, quoniam ita eum pati conveniebat ad noſtram redemptionem, quia & ſi noſtræ liberationis alius modus fuiſſet poſſibilis, nullus tamen ita conveniens, & ideo non erat locus defenſionis & reſiſtentiæ, ſed magis patientiæ. Non ſolum autem minis eum cohibuit, ſed & aliter conſolatur eum, dicens: *Calicem quem dedit mihi pater, non bibam illum?* quaſi dicat: Si rectè ſapis, debes voluntatem tuam divinæ voluntati conformare, aliter enim eris Satanas, non ſapiens quæ Dei ſunt. Secundum Chryſoſt. In eo quòd ipſam mortem calicem dicit, quàm ſit grata & acceptabilis pro ſalute mortalium mors, ut videtur, ediſſerit. Jeſus autem ſervum ſanavit, auriculam ejus tangendo, & ei reſtituendo, ut adimpleret quod prædixerat, *Benefacite his qui oderunt vos*. In quo maxima Chriſti Salvatoris charitas, & pietas apparet, & benefica virtus ejus oſtenditur, quam exhibet, hoſtem ſuum, qui ad ipſum comprehendendum venerat, ſanando, & per hoc inimicos eum perſequentes ad fidem admonendo, & inſuper diſcipulos in fide confirmando, & nos, quia noluit quendam propter ſe lædi, & ut inimicis noſtris benefaciamus inſtruendo. In quo etiam ſuam virtutem & poteſtatem revelat, quòd non de neceſſitate, ſed voluntariè captus eſſet. Ubi Beda: Nunquam enim pietatis ſuæ Dominus obliviſcitur, qui etiam hoſtes ſuos non patitur vulnerari. Illi juſto mortem inferunt, iſte perſequentium vulnera ſanat, myſticè docens & ipſos, ſi convertantur poſſe ſanari, qui in ſuæ ſunt mortis conſenſione vulnerati. Tunc Jeſus convertit ſe ad turbam, non impatienter, ſed rationabiliter eam alloquendo dicens lamentabiliter, & quaſi ad lamentum auditores provocando: *Tanquam ad latronem exiſtis, cum gladiis & fuſtibus comprehendere me*, quaſi diceret ſine cauſa feciſtis hoc. Cujus rationem aſſignat, dicens: *Quotidie*, id eſt, frequenter, pacificè, & ſine armis, *apud vos eram docens in templo*, in loco ubi poteſtatem habetis, & tunc ſine violentia armorum me comprehendere potuiſtis, *ſed non me tenuiſtis*, tunc nec cepiſtis, quia nolebam, ſed nec nunc poſſetis niſi permitterem, & me ſponte veſtris manibus ſubjicerem. Ubi Remigius, ac ſi diceret: Latronis officium eſt nocere, & latitare, ego verò nemini nocui, ſed plures ſanavi, & in ſynagogis ſemper docui. Ubi & Hieronymus, Stultum eſt, inquit, eum cum gladiis & fuſtibus quærere, qui ultro ſe tradebat veſtris manibus, & in nocte quaſi latitantem, & veſtros oculos declinantem, per proditorem inveſtigare, qui quotidie in templo docebat, ideo autem, ut dicit Chryſoſtomus, eum in templo non tenuerunt, quia non auſi erant propter turbam, propter quod & Dominus foras exivit, ut ex loco & tempore daret aptitudinem ſe capiendi.

[Margin: Chryſoſto. hom. 82. in Joannem. — Matth. 5. — Beda in c. 22. Lucæ. — Remigius in Matth. — Hieron. in c. 26. Matth — Chryſoſt. homil. 85. in Matth.]

Hic, ſecundum Anſelmum, manſuetudo Domini notanda eſt, quæ tam dulciter perſecutores ſuos allocuta eſt, tam dulci allocutione redarguit, ut ipſorum nequitiam compeſceret, & nos ad imitationem ſuæ benignitatis utiliter invitaret. Et ſubdidit Dominus, *ſed hæc eſt hora veſtra*, id eſt, vobis conceſſa ad me comprehendendum, *& poteſtas tenebrarum harum*, quia diabolus princeps tenebrarum incitabat eos ad hoc faciendum, & hæc poteſtas eſt tenebris data, id eſt, diabolo & Judæis inſurgendi in Chriſtum. Et ideo adverſum me in tenebris congregamini, & poteſtas veſtra, qua contra lucem armamini, in tenebris eſt: ut autem ait Theophilus Peractis cunctis quæ ſufficienter ſe habebant ad prohibendum Judæos, cùm illi hoc nequaquam diſcernerent, tunc duci ſe permiſit. Unde dicitur, *cohors ergo*, militum, *& tribunus*, qui eis præerat, *& miniſtri Judæorum* acceſſerunt, ſicut lupi ad agnum, unanimiter & impetuosè, & manus ſacrilegas injecerunt in Jeſum, omnium Salvatorem, irreverenter & indebitè, & tenuerunt eum, ipſo permittente, quando enim voluit tentus eſt, & non antè, & ſic fuit captivatus propria voluntate. Nam, ut dicit Remigius, frequenter eum comprehendere voluerunt, ſed non potuerunt, ſicut nec nunc potuiſſent niſi ipſe voluiſſet. Sicut enim eos ſolo verbo proſtravit, ſic ſolo verbo eos fugare, vel annihilare potuiſſet, ſi voluiſſet. Ex quo patet obſtinatio eorum, quia non fuerunt averſi à ſuo malo, viſis prædictis ſignis, ſed magis attribuebant artibus magicis. Cogita hîc quòd ſi pœnale eſt cuilibet homini capi, pro eo quod per captivitatem adimitur homini libertas, tam conditionis, quia redigitur in ſervitutem captivatoris, ſecundum leges civiles, quàm actionis, quia captus non poteſt facere quod vult, quanto magis pœnale fuit Chriſto, qui eſt Dominus cœli & terræ, & quem cœli & terra capere non poterant, violentorum, quantum ex parte ipſorum erat, manibus capi & teneri. Ex hoc articulo habemus morale documentum, quòd ſicut Chriſtus amore noſtri ſemetipſum voluntariè tradidit captivum Judæis, ſic & nos pro ejus amore nos ipſos, id eſt, omnes ſenſus noſtros debemus capitivare in obſequium Chriſti, videlicet ut oculi captiventur ab illicito viſu, aures à noxio auditu, lingua ab ocioſis & nocivis locutionibus, manus à malis operibus, pedes à vano & vago inceſſu, maximè ad peccandum, ſicut enim Chriſtus fuit captivatus, ne quò vellet poſſet abire, ſic homo ſeipſum debet captivare, ne ſequatur concupiſcentias carnis, & ſenſualitatis appetitum ad nociva trahentem. Cor etiam captivetur à malis cogitationibus, intellectus ab erroneis ſenſibus, & falſis dogmatibus, voluntas ab omnibus à divina voluntate diſcrepantibus. Unde Apoſtolus: *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti*, ubi per omnem intellectum poſſunt omnes ſenſus, & vires animæ ad operationem intellectus deſervientes accipi. Aliud documentum eſt huic connexum, quòd homo libenter debet eſſe captivus Chriſti, ut mortem evadat æternam. Sicut enim homo in belli periculo conſtitutus, libenter dat ſe alicui nobili & benigno Domino captivum, ne ab aliis ferocibus occidatur, ſic nos in hac vita ſicut in bello conſtituti, quia militia eſt vita hominis ſuper terram, tradamus nos benigno Domino Chriſto captivos, qui non eſt Dominus mortuorum, ſed vivorum, ne ab hoſtibus æterna morte ferociter occidamur. In recolendo hunc articulum recogitet

[Margin: Anſelmus in meditat. — *Captio Chriſti.* — Remigius in Matth. — *Documentum morale.* — 2 Cor. 10. — *Captivi debemus eſſe Chriſti.* Job. 7. Lucæ 20. *Meditatio.*]

cogitet homo, se quasi in campo bellico cum hostibus conclusum, nec posse evadere potentiam adversariorum, id est, dæmonum, nisi se tradat Christo benignissimo Domino in servitutem captivum, & sic aliquo gestu corporis tradat se totum Christo captivum, clamans & dicens ad eum, Jesu quia à Judæis sponte capi, & teneri voluisti, da mihi omnes sensus viresque in obsequium tuum jugiter captivare, ut à morte perpetua bonitate tua merear præservari. Deosculatio & comprehensio Christi præfigurata fuit in Joab, qui
2. Reg. 20. Amasam deosculans interfecit. Tenentes autem Jesum, dulces illas manus suas vinculis strinxerunt, & ligaverunt eum ignominiosè quasi latronem, & morte dignum à quo potius solvi velle debuerunt, quia omnium venerat absolvere vincula infirmitatum & peccatorum, ac mortis & inferni. Et erant fortè in eis qui postea liberati ab
Psalm. 115. eo dixerunt, *Disrupisti Domine vincula mea.* Ecce adest Joseph ligatus venditus à fratribus, & Sampson vinctus à Dalila, id est à synagoga. Unde Anselmus: Sed ecce jam proditorem præeuntem impiorum turba prosequitur, & osculum præbente Juda manus injiciunt in Jesum. Dominum suum tenent ligatum, & illas dulces manus vinculis stringunt. Quid fecerat? Scio occupat nunc cor tuum pietas, omnia viscera tua zelus inflammat. Sine rogo patiatur, qui pro te patitur. Quid optas gladium? Quid irasceris? Quid indignaris? Si instar Petri cujuslibet auriculam abscideris, si ferro brachium tuleris, si pedem truncaveris, ipse restituet omnia, qui etiam, si quem occideris, absque

Ligandi Christi causæ tres. dubio suscitabit. Hæc Anselmus. Ligaverunt autem eum propter tria. Primò, ne manus eorum effugeret, dixerat enim eis Judas, quòd eum tenerent, & caute ducerent. Secundò, ut eum morte dignum ostenderent, quia mos erat Judæis, ut quem morte dignum judicarent, vinctum præsidi traderent. Tertiò, propter mysterium, licèt ipsi hoc ignorarent, quia enim Christus nos peccatis ligatos, & in lymbo vinculatos solvere debebat, ideo ipsum pro nobis ligari oportebat, cujus vinculis liberati sumus. Voluit quippe Christus,

Furtum quid. tanquam latro comprehendi, & ligari. Adam enim cum latrocinio furtum commisit, quando pomum sibi vetitum attrectavit, nam furtum est contrectatio rei alienæ invito Domino, & hujus rei causa, totum genus humanum à diabolo comprehensum tenebatur ligatum, pro cujus satisfactione Jesus, tanquam latro voluit comprehendi, qui incomprehensibilis est, & ligari, qui ligatos

Latronibus associatus Christus. Ligatus ter. venit solvere, & vincula eorum dirumpere. Et nota quòd Christus filius Dei, tanquam latro cum latrone, scilicet Barraba est captus, inter latrones crucifixus, à latronibus occisus, propter latrones passus, solvens quæ non rapuit. Legitur autem Dominus ter ligatus. Primò, statim cùm captus esset, & duceretur ad Annam. Secundò, cùm de Anna duceretur ad Caïpham. Tertiò, cum duceretur ad Pilatum. Nam secundum Bedam potuit fieri, ut ad horam solveretur, quatenus discuteretur, & post hæc discussus iterum ligaretur. Quartò, potest addi, quòd etiam ligatus fuit ad columnam cùm flagellaretur, licèt hoc in Evangelio non exprimatur. Insuper in cruce clavis fuit vinctus, &

Documenta ex ligatione Domini. sic etiam ligatus. Ex hoc articulo trahuntur plura documenta salubria. Primum est, quia sicut dictum est: Dominus ligari voluit, ut ipse peccatorum nostrorum vincula solveret, ideo nos debemus esse grati de solutione nostra, & cavere ne rursus eum nostris peccatis ligemus, quod fit quotiescunque mortaliter peccamus. Manus etiam Christi videntur cum funibus peccatorum colligare, qui non credunt Deo quod possit eis necessaria sua dare. Secundum est, quòd Christus ligare voluit, ut nos sibi alligaret vinculo charitatis, unde studeamus & nos sibi tam fortiter charitate astringi, ne leviter ab ipso possimus separari, ipsa enim charitas est vinculum, in quo anima Deo alligatur. Tertium documentum est, ut nos ligemus omnia membra nostra, & ipsam linguam funibus præceptorum Dei, ne laxentur ad aliqua contraria divinis præceptis, vel divinæ voluntati, ut nihil operemur, aut loquamur, quo Deus vel proximus offendatur. Quartum est, ut simus vinculo fraternæ charitatis proximis colligati, ita ut omnem gratiam divinitus acceptam studeamus eis impartiri, sicut Apostolus omnes fideles hoc vinculo sibi colligatos habuit, eosque socios sui gaudii esse cupivit. *Quintum est, quòd nos volentes sequi*, Christum, debemus nosmetipsos ligare vinculo professionis obedientiæ: propter eum qui pro nobis voluit ligari, ita ut amplius pro nostro velle nos movere non possimus, & sic cum Isaac colligati, & in altari mactationis propriæ voluntatis, positi, quotidie in holocaustum vivum Deo immolemur. Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo qualiter Dominus ligatus fuit, propter vincula peccatorum nostrorum solvenda, & ut vinculo charitatis nos sibi alligaret, & poterit in recompensam aliquam seipsum Deo ligare aliquo bono proposito, vel etiam voto. Quo si jam ligatus sit in religione, vel alias, desideret à Deo adjuvari ad perficiendum hujusmodi obligationem ad laudem suam. O Jesu qui iniquorum manibus ligari voluisti, absolve quæso nostrorum vincula peccatorum, atque ita charitatis vinculo, præceptorumque tuorum funibus me constringe, ne unquam membra corporis, aut vires animæ meæ laxentur, ad quævis contraria tuæ voluntati. Capto autem & ligato Domino, *discipuli omnes*, perterriti, *relinquentes eum fugerunt*, & magistrum suum, sicut latronem ad victimam deduci dimiserunt, sicut prædixerat eos scandalum in se passuros. Comprehenso pastore, disperguntur oves, capto magistro, fugiunt discipuli. Unde Beda: Impletus est sermo Domini, quo dixerat, quòd omnes discipuli scandalizarentur in illo in ipsa nocte. Et Hieronymus. Tunc adimpletum est, *Elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseria.* Ut autem dicit Theophilus, Permisit eos Dominus cadere, ut non in se ipsis confidant. Unde Remigius: In hoc facto demonstratur fragilitas Apostolorum. Qui enim de ardore fidei promiserant se mori cum eo, timore fugiunt, immemores suæ promissionis. Quod etiam videmus impleri in his, qui pro amore Dei magna se promittunt facturos, & postmodum non implent, non tamen desperare debent, sed cum Apostolis resurgere, & per pœnitentiam resipiscere. Ubi & Rabanus. Mysticè autem sicut Petrus, qui culpam negationis pœnitentiæ lachrymis abluit, recuperationem eorum ostendit qui in martyrio labuntur, ita cæteri discipuli, qui articulum comprehensionis fugiendo prævenerunt, cautelam fugiendi docent eos qui se minus idoneos ad tolerenda supplicia sentiunt, quibus tutius latere, quàm se discrimini certaminum exponere. Sed quare non comprehenderunt Apostolos, & maximè Petrum, qui percusserat cum gladio? Dicendum quòd nihil eos detinuit, nisi virtus divina quæ etiam prostravit eos resupinos. Tunc omnes discipuli

Beda in c. 14. Marci. Hieron. ibid. Ps. 78. Remigius in Matth. Rabanus in Matth.

discipuli peccaverunt, & in fide per illud triduum extincti fuerunt, præter beatam Virginem, in qua sola fides Ecclesiæ inconcussa permansit, ob cujus repræsentationem in matutinis illius tridui omnes candelæ extinguuntur excepta una sola, quæ remanet accensa. In hujus signum etiam denudantur altaria, quia Christus per altare designatus relictus fuit ab Apostolis, signatis per ornamenta. In illo etiam triduo officium nocturnum altè cantatur, per quod prophetiæ de Christo significantur, diurnæ verò horæ sub silentio dicuntur, quia Apostoli tunc prædicare non audebant, unde & campanæ non pulsantur, quia tunc sonus prædicationis cessavit. A parte montis Sion in vallem Josaphat descendendo, sunt cavernæ Apostolorum, ubi latuerunt tempore passionis Christo relicto. *Adolescens autem quidam sequebatur Jesum, amictus sindone*, id est, lintea veste quæ innocentiam significat, *super nudo*, scilicet corpore, quia non habebat aliud indumentum super tunicam & ab extrà, quàm solam sindonem, qui dicitur fuisse Joannes. Unde Beda: Juvenem istum nil vetat intelligi fuisse Joannem, cujus longa post hæc in carne vita indicio est. Hic cum teneretur ab impiis, rejecto vestimento elapsus manibus tenentium, nudus profugit ab eis, quorum scilicet & præsentiam detestabatur & facta, non à Domino, cujus amorem etiam absens corpore fixum servavit in mente, nondum fuit in eo perfecta charitas, quæ foras mittit timorem, sed pro tanto plus aliis de amore habuisse videtur, quia plus cæteris magistrum sequebatur. In facto autem suo, secundum Bedam, designat illos qui ut securiores ab incursibus hostium fiant, quicquid in hoc mundo possidere videntur, abjiciunt, ac nudi potius Deo famulari, quàm adhærendo mundi rebus materiam tentandi & à Deo revocandi adversariis dare didicerunt, juxta exemplum beati Joseph, qui relicto in manibus adulteræ pallio, foras exilivit, malens nudus Deo, quàm indutus cupiditatibus meretricis servire. Sic Paulus primus eremita, videns alios deficere in exquisitis tormentis fugit, & ad solitudinem se transtulit. Et tu nudus evola ad vexillum crucis, potius quàm divitiis alliciaris, & detinearis à mundo, quò minus Christum imiteris. Unde Hieronym. Qui vult effugere manus iniquorum, relinquens mente quæ mundi sunt, fugiat post Jesum. Joannes verò mox recuperato & resumpto vestimento rediit, & Dominum ut priùs sequebatur. Potuit enim fieri, ut sub dubia noctis luce sese turbis ducentium Jesum, quasi unus ex ipsis immiscuerit donec ad atrium pontificis, cui notus erat, perveniret. Joannes sudario simplici, & tenui erat supervestitus, sed nunc vestes extendimus in particis, & plicamus in capsis, ac vestium deportandarum habemus summarios, quadrigas & currus, & etiam earum caudas post nos trahimus, vel portare facimus. Ex hoc articulo, scilicet fuga discipulorum, trahuntur quatuor documenta. Primum est, quòd nos caveamus, ne & nos unquam à Christo fugiamus. Fugit autem à Christo, qui propter timorem humanum, vel ex tentatione diabolica, vel alias propter quamcunque passionem, seu affectionem corruptam relinquit justitiam aut veritatem, nam Christus est justitia & veritas. Et universaliter in omni peccato mortali fugit homo à Deo. Secundum est, quòd si nos aliquando ex fragilitate ad horam à Christo recedamus peccando, non ideo debemus desperare, sed cum Apostolis resurgere, & per pœnitentiam resipiscere. Tertium est, quia (ut supra dictum est) ex fuga cæterorum discipulorum docetur cautela fugiendi minus idoneis ad toleranda supplicia & adversa, sicut ex pœnitentia Petri ostenditur reparatio lapsorum in martyrio propter illa. Quartum est, si interdum hi qui videntur amici nostri, & proximi recedant à nobis tempore necessitatis, vel adversitatis, æquanimiter hoc feramus, memores, quòd & Apostoli recesserunt à Christo his incumbentibus. In conformando se isti articulo recogitet homo, quantum se elongaverit à Deo peccando, & ruminet illud Psalmistæ: *Quoniam qui elongant se à te, peribunt, perdidisti omnes qui fornicantur abs te*, mihi autem adhærere Deo bonum est, ac oret Deum dicendo. Jesu qui electos discipulos tuos omnes à te fugere permisisti, suscipe me fugitivum servum tuum, & tene virtute omnipotentiæ tuæ, nec sine me abs te propriæ voluntatis arbitrio evagari. Attende nunc diligenter, & vide quomode Dominus Jesus patitur se capi & ligari, & à discipulis derelictum duci ad mortis supplicium, ac si esset malefactor, & omnino impotens ad se defendendum. Cum quanto clamore putas manus in eum injecerunt, quàm crudeliter eum ligaverunt, quàm dirè strinxerunt, & quàm irreverenter traxerunt, considera etiam quomodo discipulis suis fugientibus, & errantibus compatitur, & quis fuit dolor quem discipuli amantissimi habuerunt, quando oportuit quòd à magistro suo dilectissimo separarentur. O quàm inviti, ô quàm tristes, ô quàm desolati, ô qualiter plorantes, ô quales voces & clamores, gemitus & suspiria dantes, sicut orphani & timore perterriti recedebant. Et perpendere potes, quòd recedentes dicebant. O magister bone, ô dulcis pater, ô benigne Domine, quomodo ita separamur à te? quomodo pater sancte filii tui fugiunt à te? quò ibimus Domine? hæc & multa alia dicere poterant. O quotiens retrò respiciebant, videntes qualiter Dominus suus ligatus & sine honore trahebatur. O quotiens se in terram projiciebant, & ad cœlum clamabant. Ex hoc enim magis, & magis eorum dolor augebatur, quia videbant magistrum & Dominum suum sic viliter trahi, & canes illos pessimos mordentes, & ad victimam eum trahentes, quasi agnum mansuetissimum sine clamore, & resistentia sequi. Quis enim tunc doloris aculeus discipulorum corda penetravit? quando videbant dilectissimum magistrum, & Dominum suum tanquam malefactorem duci ad mortem? cùm & ille impiissimus Judas pœnitentia ductus, tanta postmodum fuerit ex hoc repletus amaritudine, ut maluerit mori quam vivere, cogitare potes si Domina mater sua ibi fuisset, quid fecisset? O Domina mea quàm mala, & quàm amara erit tibi dies crastina quando audies, & quando videbis tam crudele spectaculum? O Domine Jesu, quæ anima hæc cogitans potest sustinere quòd non rumpatur præ dolore? Conspice igitur eum quomodo ducitur ab illis nequissimis de torrente sursum versus Hierusalem festinanter, & cum impetu, manibus retrò è regione dorsi ligatis, &, ut dicitur, catena collo suo imposita, exchlamydatus túnica, non curiosè succinctus, capite discoopertus, & curvus ex fatigatione, & vehementi acceleratione incedens, & quomodo agnus innocens inter lupos ibat mordaces. O quàm violenter eum impellebant per vallis Josaphat medium, & ad montis ascensum, quàm fatigatus molestiis afflictus, transiit per torrentem Cedron, ut adimpleretur scriptura quæ dicit, de torrente, amaræ scilicet

Fides in sola Maria. *Candelarum extinctio.* *Beda in c. 14. Marci.* *Beda ibid.* *Genes. 39.* *Paulus primus eremita.* *Hieron. ib.* *Documenta ex fuga Apostolorum.* *Fugere à Christo.* *Psalm. 72.* *Contemplatio.*

Psalm. 109. scilicet passionis, in via bibet. Et sic cum impetu tanquam contra latronem stridentes, & eum percutientes, duxerunt eum per portas aureas, per quas in die palmarum intraverat, quæ modo clausæ sunt, *& adduxerunt eum*, ligatum tanquam morte dignum, *ad Annam primùm*, id est, primò. Pluribus autem de causis ducebant eum primò ad Annam. Quarum una est, quia domus Annæ prior eis in via occurrebat, & ideo turpe ei esset, & contemptus videretur si domum suam antepositam præterissent, vel fortè illuc divertebant, ne in via longiori tumultus in populo fieret. Vel ministri faciebant hoc de voluntate Caïphæ, volens Annam socerum suum honorare, ut divino judicio, qui erant affines sanguine, sociarentur in scelere. Item quia Annas senior fuit quam Caïphas, judicium autem primò referebatur ad seniores, ut magis justum appareret coram hominibus, ideo fecit eum Annæ primò præsentari, ut excusabilior esset, si ab Anna condemnatum ipse postmodum condemnaret. Item quia hi duo sacerdotium vicissim à gentibus emebant, & sibi per annos vicissim succedebant, & utilitatem in communi habebant, & ideo fecit eum præsentari Annæ tanquam conjudici, ad quem scire de judicio pertinebat, & ut Christus magis dignus morte, & per consequens ipse Caïphas minoris culpæ videretur, si alterius quoque consacerdotis sui sententia, & coram judicibus pluribus Christus condemnaretur. Et licèt isti pontifices Judæorum, non haberent judicium sanguinis, habebant tamen judicium examinis, quia ipsi examinabant causas ad ritus Judæorum spectantes, & postea miserunt ad præsidem Cæsaris causas instructas, secundum legem unus summus sacerdos per totam suam vitam officio pontificii fungebatur, cui post mortem filius succedebat, ut generationis in sacerdotibus series texeretur. Postmodum verò invidia & ambitione principum crescente, non solum patri non succedebat filius, sed nec ultra annum quis officio fungebatur pontificatus, & hoc ipsum pecunia procurabat à Romanis. Unde hi duo, scilicet Annas & Caïphas principes sacerdotum erant, licèt de tribu Levi non essent, & per vices annuas alternatim sacerdotium ministrabant, quod quolibet anno pro suis vicibus ab Herode emebant, & erat tunc annus Caïphæ cùm passus est Dominus, quia *erat pontifex anni illius*, id est, administrationem anni illius habebat, quamvis judicium & utilitas judicii communiter amborum esset. Non ergo mirum si iniqui pontifices iniquè judicaverunt, & officium pontificatus, tam nequiter adepti, rem sic nefariam gesserunt. Sæpe enim qui per avaritiam vel ambitionem ad sacerdotium & dignitatem accedit, per injustitiam in eis servatur, & sceleratum initium funesto fine consummatur. Vide simonia, ambitione, & schismate sacerdotium synagogæ deperisse, caveat hæc Ecclesia, ne sibi contingat simile. Circa hunc articulum, scilicet ductionem Christi, est considerandum, quòd Christus in processione passionis suæ novies hodie ductus fuit. Primò enim mox ut captus fuit & ligatus, duxerunt eum ad Annam. Secundò, ab Anna ad Caïpham. Tertiò, à Caïpha ad Pilatum. Quartò, à Pilato ad Herodem. Quintò, ab Herode reductus est ad Pilatum. Sextò, milites duxerunt eum intrò in atrium prætorii, ubi illuserunt ei. Septimò, Pilatus duxit eum foras de prætorio portantem coronam, & vestem purpuream. Octavò, duxit eum foras prætorium, ad locum ubi sedit pro tribunali. Nonò, duxerunt eum ad crucis patibulum, & in qualibet istarum ductionum semper singulares pœnas, & contumelias passus est, sicut de singulis in suis locis patebit. Has novem ductiones usque ad meridiem factas repræsentant fideles, qui hodie usque ad nonam circumeuntes visitant novem Ecclesias, in memoriam quòd Christus postquam captus fuit ductus est ad novem loca. Et meritò fideles hodie Sanctorum Ecclesias visitant, ut ab ipsis beneficia obtinere valeant, nam hodie sancti valde liberales esse debent, quia hodie de carcere fuerunt liberati, & in cœleste imperium sublimati. Si quis enim de carcere liberaretur, & in imperium sublimaretur, illam diem multum diligeret, & in illa die multum liberalis esset, sic & de sanctis credendum est. Fuit autem ductio Christi violenta, quia manu armata, & cum turba. Fuit & ignominiosa, quia ducebatur vinctus, sicut malefactor, & morte dignus. Fuit etiam dolorosa, quia quantumcunque ipse voluntariè cum eis iret, tamen in fune eum trahebant ac impellebant, & pressuris obruebant, ita ut dicere posset illud Paralip. *Ex omni parte angustiæ me premunt.* Ex hoc articulo habentur quatuor documenta. Primum est, quòd fideles in die parasceves novem Ecclesias, secundum novem ductiones, in prima Ecclesia rememorari debent, quid Christus passus fuit coram Anna. In secunda, quid coram Caïpha. In tertia, quid coram Pilato, & sic deinceps, ut videre potes in ordine supradicto. Secundum est, quòd si quando forsitan causa Dei ducamur ad pœnam, cùm patientia toleremus, amore & exemplo ejus, qui pro nobis ductus est innocens, sicut ovis ad occisionem. Tertium est, quòd licèt nos aliquando ducamur ad malum pœnæ, nunquam tamen patiamur nos duci ad malum culpæ, quia talibus ductionibus nullatenus consentire debemus, imò nec ad hujusmodi inviti trahi, vel duci possumus, & ideo si quando inducamur in tentationem, nequaquam tamen ducamur in tentationem, per peccati consensum. Quartum est, ut nos simus de facili ducibiles ad viam justitiæ, sicut Christus valde faciliter, imo desideranter ducebatur ad passionem, non repugnans nec renitens, nec remurmurans, & sicut ovis os suum non aperiens. In confirmando se isti articulo, recogitet homo quàm exprobrabiliter, sicut fur vel latro Christus ductus fuit, & poterit etiam mentaliter visitare novem Ecclesias, sicut devotio dabit. Item formet sibi homo propositum se velle cum gratia Dei ducibilem esse ad omne divinum beneplacitum, & oret, dicens: Jesu qui vinctus velut malefactor ab iniquis de loco ad locum exprobrabiliter duci voluisti, da mihi virtutem, ut ad nullum à spiritu maligno, vel homine malo seducar peccatum, sed spiritu tuo bono ducar ad omnia tuæ beneplacita voluntati. *Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, & illius discipulus*, scilicet Joannes, sed à longè ex timore. Licet enim isti sicut & alii primò ex timore fugissent, postea tamen ex devotione Jesum secut sunt, quia ferventiores aliis erant & præ cæteris Christum diligebant, & quia major eos adinvicem vis dilectionis uniebat. Quòd Joannes & Petrus Dominum ad passionem euntem sequuntur, significat Ecclesiam de Judæa & Gentibus Domini passionem secuturam, id est, imitaturam, sed à longè & differenter, Ecclesia enim pro se patitur, sed ille pro Ecclesia, & passio Sanctorum à longè imitatur passionem Christi, quia non est dolor similis dolori ejus. Mysticè per hos duos discipulos duæ vitæ intelliguntur,

Pontificum jurisdictio.

Annas & Caiphas

Ductus est Christus novies.

Visitatio novem templorum.

1. Paral 12.

Documenta quatuor.

Vita duplex

guntur, qui Christum sequuntur, scilicet activa, quæ per Petrum, & contemplativa, quæ per Joannem significatur, & activa quidem sequitur Christum obediendo, contemplativa verò cognoscen- *Joan. cur notus pontifici.* do & contemplando. Et quia Joannes erat notus pontifici, introivit cum Jesu in atrium pontificis, quia propter notitiam permissus est intrare cum aliis. Causa autem suæ notitiæ hæc esse poterat, quia fortè missus à patre suo pisces ad domum pontificis pluries portaverat. Vel fortè quia aliquis de cognatione ejus ibidem serviebat, vel, secundum aliquos, de David descenderat, quas genealogias sacerdotes habebant. *Et dixit Joannes ostiariæ, & fecit introduci Petrum*, qui ex timore stabat foris ad ostium, quasi præsagiens futuræ *Psalm. 30.* negationis factum. Unde in Psalm. *Qui videbant me, foras fugerunt à me.* Mysticè autem Joannes intravit cum Jesu, quia vita contemplativa est ei familiaris, sed Petrus foris stabat, quia activa vita circa exteriora occupatur. Per hoc autem quòd Joannes fecit introduci Petrum, mysticè intelligi datur quòd per contemplativam introducitur ad Christum vita activa, sicut enim ratio inferior dirigitur per superiorem, ita activa per contemplativam. Sequere & tu eum usque ad atrium principis, & intra cum eo si poteris, ut singula quæ fiunt videre merearis. Atrium vocabatur platea sub divo inter primam portam & secundam, ubi erant ministri principis circunsedentes ad ignem, inter quos stabat Petrus calefaciens se. Intus autem erant in consilio principes sacerdotum & scribæ, & seniores & Dominus cum eis, *Negationis Petri initium.* sicut agnus inter lupos. Hic trina negatio Petri fuit inchoata, sed postea in domo Caiphæ consummata, & ideo propter continuationem materiæ, simul omnes tres infrà sunt positæ. Ibidem ergo Domino Jesu in bello & conflictu duro & aspero permanente, tu aliquantulum non sine compassione & gemitu dormitabis & quiesces, si tamen poteris hoc facere.

ORATIO.

DOmine Jesu Christe, qui in agonia sanguinem sudasti, da mihi in ærumna peregrinationis hujus tecum sudare, ut ociosa non marcescam requie, sed in sudore vultus mei vescar te pane vivo, tuique sudoris sanguinei balsamum me ægrotum sanet, & cœlesti curiæ lotum repræsentet, & qui Judæ osculo te tradi in manus impiorum, & ligatum adduci ad Annam permisisti, ac vincula mortis æternæ nobis abstulisti, non permittas me tradi in manus crudelium, & rumpe vin- *Psalm. 115.* cula conscientiæ meæ malæ, ut securus decantem, dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. *Amen.*

De matutinis.

CAPUT LX.

Matth. 26. Marci 14. Lucæ 22. Joan. 18. HOra matutinali excitaberis à somno tuo, plenus lachrymis, & dolore confectus, propterea quæ post completorium cogitasti, & tunc meditaberis, & in spiritu tuo videbis qualiter Dominus tuus sedet inter inimicos despectus & inhonoratus, & à suis discipulis, & amicis derelictus, & tot malis hominibus sociatus. O Domine Jesu, quomodo ita sedes tam contemptus & desolatus, ubi sunt discipuli tui, & amici? O unicum bonum meum. O singulare gaudium meum, quid faciam cùm te sic videam? Certè Domine sedebo in terra tecum, & associabo te, quia non video hîc qui diligat te, sed potius inimicos tuos insanos & dementes, qui odiunt te. Jesu ergo statuto & stante ligato ante Annam pontificem, *interrogavit*, dolosè, *Jesum pontifex de discipulis suis*, fortassis ubi essent, & cujus gratia eos collegit, ut videret si posset eum deprehendere quòd ab eo seducti fuissent, *& de doctrina ejus*, non cognoscendæ veritatis amore, sed ad videndum si posset ibi falsitatem, vel calumniam, & aliquid dictum contra legem invenire, & sic causam haberet qua posset accusare eum, & tradere Romano præsidi ad damnandum. Duo enim imponebantur Christo à Judæis, scilicet falsa doctrina & nova, ac seductio & attractio hominum ad se, & ideo pontifex examinat eum de utroque, videlicet si esset seductor hominum, & doctor falsæ doctrinæ, & primò de discipulis ejus, quos videtur seduxisse. Secundò, de doctrina ejus, quasi notans eam falsam esse: dicitur autem Annas pontifex, non quia tunc actu esset, sed quia ante fuerat, & post esse debebat. Jesus verò de discipulis omnino tacuit, quia tunc de ipsis nihil boni dicere potuit, qui jam fugerunt, dans nobis exemplum quòd malum de aliis non debemus dicere, nec peccatum alterius propalare. Sed de doctrina sua respondit, ostendens quòd non mala vel suspecta, sed bona & sana erat, quod declarant ex loco, & auditorum testimonio, dicens: *Ego palam locutus sum mundo*, id est, in publico, & multis audientibus, *ego semper docui in templo & synagoga*, Judæorum, locis publicis & Judæis præsentibus, *& in occulto locutus sum nihil*, scilicet ideo ut occultaretur & non innotesceret multis, *quid me interrogas?* à quo veritatem audire non desideras, *interroga eos qui audierunt* de quorum dictis nôn habeas invidiam vel suspicionem, quasi diceret, Paratus sum testimonium eorum subire, quod tibi magis quàm dictum meum est credibile. Unde Chryso- *Chrysost.* stomus. Quid, ait, me de discipulis meis interro- *homil 82. in* gas? Interroga inimicos meos, qui insidiantur *Joannem.* mihi, hi dicant. Hæc enim est veritatis inalterca-bilis demonstratio, cùm inimicos quis eorum quæ dicit invocat testes ipsos, ita Dominus responsionem temperavit, ut veritatem taceret ne se defendere videretur, dans nobis formam temperatè respondendi hostibus, ita ut nec veritatem celemus, nec eos contra nos dictis provocemus. Tunc unus ministrorum pontificis, qui dicitur fuisse Malchus, cujus sanaverat auriculam, ingratus accepti beneficii, *dedit Jesu alapam*, repræsentans perversos qui beneficiis impensis mala rependunt, & dixit, *sic respondes pontifici?* Ille enim minister sceleris accepit responsionem Jesu, quasi notasset pontificem de stulta interrogatione, & dans sibi alapam, ad improperium, voluit vindicare quod placabiliter non responderat pontifici, planè confitendo, vel negando, quia alapa utplurimum pro vindicandis offensionis verborum solet dari. In hac alapa impleta est prophetia illa: *Dabit percutienti se maxillam.* Est enim alapa, percussio in *Thren. 3.* maxillam, sicut colaphus, est percussio in collum. Ipse verò Dominus longanimis & patiens, malum pro malo non reddidit, sed hanc contumeliam, sicut multas alias, quæ sequuntur, pro nobis cum omni patientia & mansuetudine toleravit, & patientiam docuit, humiliter vultu placido, & submisso sermone modestè respondendo, & veritatem ostendendo, ac ministrum, cui quamlibet pœnam solo jussu irrogare poterat, blandè & charitativè

charitativè corripiendo. *Si*, inquit, *male*, & contra veritatem, *locutus sum*, & habes reprehendere quæ dixi, demonstra, *& testimonium perhibe de malo*, & proba me mendacem. *Si autem bene*, & non habes reprehendere, *quid me cædis*, injustè? Quid ista responsione verius, mansuetius & justius? Hinc colligimus non posse increpare nobis injuriantes, & arguere, ita tamen quòd moderatè & pacatè. Respondendum est enim, quandoque stulto juxta

Proverb.26. stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. O verax & pie Jesu, quænam anima tibi davota hæc cernens & audiens, valeat se continere à lachrymis, & dolorem occultare internæ passionis? Unde

Chrysost. homil 82. in Joannem. Chrysostomus: Unus dedit alapam Jesu, hæc dicenti. Quid hoc fiet utique stultius? horreas cœlum, excessum mentis patiaris terra, dominatoris longanimitate, & servorum indevotione. Unde

Augustinus tract. 113. in Joannem. & Augustinus: Si cogitemus quis accepit alapam, nonne vellemus eum qui percussit aut cœlesti igne consumi, aut terra dehiscente absorberi, aut correptum dæmonio volutari, aut aliqua hujusmodi qualibet pœna, vel etiam graviore puniri? Quid enim horum per potentiam jubere non potuisset, per quem factus est mundus, nisi patientiam nos maluisset docere, qua vincitur mundus? Hæc Augustinus. Sed, secundum eundem

1 Cor. 1. Idem ibid. Augustinum, dicet fortè aliquis: Quia cœpit Jesus facere & docere, cur non fecit quod docuit, præbendo alteram maxillam? Dicendum, quòd dicta & præcepta sacræ Scripturæ ex factis Christi, & Sanctorum debent interpretari; sic ergo sacra Scriptura interpretanda est, secundum quod Christus, & sancti eam servaverunt. Christus autem qui utique præcepta quæ docuit prius implevit, & in homine quem suscipere dignatus est, vivendi nobis exemplum tribuit, non præbuit isti aliam maxillam, nec Paulus (ut in actibus legitur) hoc fecit, ostendens percutienti maxillam non actu ipso præbendam asse alteram, sed animo paratam esse ad patiendum si opus sit. Fieri enim potest, ut alteram maxillam visibiliter homo præbeat & iratus. Sed beatus est qui in omnibus quæ injustè pro justitia patitur, potest veraciter dicere:

Psalm. 56. Præcepta non secundum literam intelligenda. *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.* Unde istud Christi præceptum, de præbendo maxillam aliam, & similiter de non resistendo malo, & plura alia, non dantur & intelliguntur absolutè & ad literam, sed magis secundum animi præparationem, ut homo habeat animum præparatum ad hæc facienda, ubi viderit expedire ad Dei honorem, & Ecclesiæ utilitatem, alias autem non, & hoc Dominus servavit, qui paratus erat dare aliam maxillam (si opus fuisset) percutienti, quia totum corpus suum pœnis acerbissimis præbuit & occisioni, imò aliquando expedit injuriantibus respondere, ad ipsorum & aliorum instructio-

Actor. 22. nem, sicut fecit hîc Christus. Et ut in Actibus legitur Paulus. Et aliquando etiam facto resistere, ne detur occasio agendi malè. Sic ergo excusatio Domini, qua sic respondit, utilis ad instructionem fuit. Et multis aliis convitiis ibidem fortè eum affecerunt, de quibus Evangelistæ tacent. Ex hoc articulo alapizationis, habentur tria documenta. Primum est, quia Christus pro nobis alapizari voluit, ut nos ora nostra compescamus, ne quid contra divinum honorem loquamur, & etiam ut ad bonum loquendum vel agendum excitemur, sicut aliquando aliquis percutitur, ut à torpore excitetur. Secundum est, ut & nos discamus in injuriis & contumeliis nobis illatis patientiam habere, imitatione Domini, qui in hoc specialiter exemplum magnæ patientiæ dignatus est nobis præbere. Et sicut Christus eadem nocte omnes illusiones & verecundias, ab iniquis sibi factas, patienter sustinuit, sic homo contumelias & opprobria, ac cuncta mala in verbis, seu factis, ab importunis hominibus sibi illata patienter ferat amore sui redemptoris, similia & multo majora propter ipsum patientis. Tertium est, quòd consilia evangelica non semper oportet servare ad literam, sed aliquando secundum animi præparationem, & maximè ubi de hoc ex factis Christi & Sanctorum informationem habemus & authoritatem. Ad conformandum se isti articulo, poterit homo sibi ipsi dare alapam moderatam ad repræsentandum alapam Christi, pro omnibus verbis suis ociosis, vel etiam pravis & mendosis, & orare, dicens: Jesu qui ab Annæ ministro cædi alapa voluisti, da mihi quæso gratiam tuam, quæ me à tua laude nunquam cessare faciat, & ab ocioso sermone compescat. *Et misit Jesum Annas ligatum*, quasi reum & morte dignum, & jam coram eo condemnatum, *ad Caïpham pontificem*, quia Christi examinatio principaliter pertinebat ad ipsum, *& convenerunt omnes sacerdotes*, id est, principes sacerdotum, *& scribæ*, id est, legisperiti, *& seniores*, id est, judices ordinarii, ad examinandum Christum, & judicandum, & ad tractandum de ipsius condemnatione & morte. Cùm autem præsentatur consilio malignantium adversus eum, illi quasi leo capta præda exultant. Benè potes cogitare quàm malè eum receperunt, & quomodo sine honore fortè in terra viliter coram ipsis

sedere fecerunt. *Petrus autem*, & hîc, *usque in atrium* id est, usquequo pervenit ad atrium, *principis sacerdotum*, *sequebatur eum*, ex devotione & amore, quanvis à longè, propter timorem. Quem charitas trahebat, timor retrahebat. Verùm, secundum Bedam, in hoc maxima nobis est admiratione venerandus, quòd Dominum non reliquit, *Petri timentis charitas.* *Beda in c. 14. Marci.*

etiam cùm timeret. *Et ingressus intrò*, scilicet in ipsum atrium, deductus per ostiariam similiter ut suprà, *sedebat cum ministris ad ignem, quia frigus erat*, sicut solet esse in Martio. Post mediam noctem, *ut finem*, negocii, *videret*, & quid pontifex de Domino judicaret. *Principes autem sacerdotum & omne consilium*, quia verum, *testimonium*, invenire non poterant, *falsum quærebant*, procurando & subornando, *& non invenerunt*, unde eum tanquam morte dignum coram Pilato accusare possent, licèt multi falsi testes ad id procurandum accessissent, quorum testimonia non erant convenientia, & sic defecerunt scrutantes scrutinia, mentita est enim iniquitas sibi, ut regina adversus Joseph, & sacerdotes adversus Susannam, quia ignis sine materia deficit. Ubi Origenes: Falsa enim testimonia tunc locum habent, quando cum colore aliquo proferuntur, sed nec color inveniebatur, qui posset *Psalm. 26. Genes. 39. Daniel. 13. Origenes tract. 35. in Matth.*

contra Jesum adjuvare mendacia, quod maximam laudem exhibet Jesu, qui sic omnia irreprehensibiliter dixit & fecit, ut nullam verisimilitudinem invenirent in eo reprehensionis, mali & multi astuti. Hæc Origenes. Sed de omnium testimoniis solum duorum testimonium exprimitur, de quibus subjungitur, *Novissimè autem*, scilicet post multorum falsa testimonia, *duo falsi testes dixerunt: Nos audivimus eum dicentem, Possum destruere templum Dei hoc manufactum, & post triduum aliud non manufactum ædificare.* Ex hoc autem conabantur probare, quòd ipse divinam potentiam quasi Deus sibi usurparet, sed falsi testes erant, quia & sensum, & verba Christi mutabant, ad quod Christus

nihil

nihil respondit, quia mentiebantur apertè, non enim dixerat de hoc templo Salomonis, sed proprii corporis. Unde Hieronymus, Falsus testis est, qui non eodem sensu dicta intelligit quo dicuntur: Dominus enim dixerat de templo corporis sui, sed in verbis calumniantur, & paucis additis, vel mutatis, quasi justam calumniam faciunt, Salvator dixerat, solvite hoc templum, illi commutant & ajunt, possum destruere templum Dei, vos (inquit) solvite, non ego, quia illicitum est ut ipsi nobis manus inferamus, deinde illi evertunt, & post triduum ædificabo illud, ut propriè de templo Judaico dixisse videatur: Dominus autem ut ostenderet animale & spirans templum, dixerat & ego triduo suscitabo illud, aliud est suscitare, aliud est ædificare. Hæc Hieronymus. Dicens autem Dominus, solvite, non dicit præcipiendo, sed prædicendo eis quid essent facturi, prædicens mortem suam, in qua corpus ejus quod erat templum deitatis, solutum est. Unde sensus est, solvite, id est, solvetis, corpus meum per mortem, quam mihi inferetis, & in tribus diebus excitabo illud. Excitare est enim à somno mortis revocare, quod propriè competit templo spirituali scilicet suo corpori, sed reædificare propriè competit templo materiali. Non majus tamen miraculum erat, templum manufactum in tribus diebus reædificare, quàm seipsum post mortem die tertia resuscitare. Item possent dici falsi testes ex falsa intentione, quia intendebant mortem innocentis procurare. Ex hoc articulo, scilicet de latione falsi testimonii, sumuntur tria documenta. Primum est, quòd nos falsum testimonium, imò omnem falsitatem & mendacium summè detestemur, quia mendaciis & fallaciis Christus morti est addictus, & nos quotienscunque falsum testimonium & mendacium contra proximum proferimus, Christum (quantum in nobis est) morti addicimus. unde quàm detestabile sit istud crimen, ostendit Isidorus, dicens: Testis falsidicus tribus personis est obnoxius. Primùm Deo, quem perjurando contemnit, consequenter judici, quem mentiendo fallit, postremùm innocenti, quem falso testimonio lædit. Secundum est, quòd nos discamus incriminationes, si nobis inferantur, amore Dei patienter sustinere, sicut Christus pro nobis ad omnes falsas incriminationes simpliciter tacuit, quia secundum Augustinum, Aperta mendacia non sunt responsione digna. Tertium est, ut nos fallacias studeamus, quantum cum Deo possumus, declinare, ad hoc enim Dominus falsos testes sustinuit, ut nos ab eis eriperet, sicut etiam mortem sustinuit, ut nos à morte liberaret. Ad conformandum se isti articulo, gratias homo referat Christo quòd falsos testes contra se admisit, ut nos veritate fulciret, & sic oret: Jesu qui à Judæis falsis testimoniis accusari voluisti, da mihi nemini falsas calumnias inferre, & illatas pro tuo honore patienter sufferre. Videns autem Caïphas princeps sacerdotum, quòd Jesus tacebat, & quòd testimonia contra eum producta ad ejus condemnationem non sufficiebant, perturbatus, quia non inveniebat locum calumniæ, & unde posset Jesum justè condemnare, sicque ira commotus, & væsania mentis agitatus, *surgens*, ex impatientia, *in medium*, de solio sacerdotali, ait illi: *Nihil respondes ad ea, quæ isti adversus te testificantur?* motu corporis insaniam mentis demonstrat, cùm temperantia & gravitas in verbo, opere, & gestu judicem & prælatum deceat. secundum Bedam: Ad responsum provocat, ut ex occasione sermonis locum accusandi inveniat. *Jesus autem tacebat, & nihil respondit.*

Hieron in c. 26. Matt. — *Excitare quid est.* — *Documenta de falso testimonio.* — *Testis falsidicus tribus obnoxius.* — *Mendacia aperta.* — *Confirmatio.* — *Tacendi ratio in Christo.*

Primò, ut ostenderet suam justitiam, quia & illi indigni erant, & ea quæ contra ipsum dicebantur erant falsa, & responsione indigna. Secundò, suam misericordiam, ne illi amplius peccarent, si in malicia perdurarent. Tertiò, suam sapientiam, quia sciebat (ut Deus) quòd quicquid respondisset traxissent in calumniam, & responsio excusationis, nullo audiente, fuisset inutilis. Quartò, suam patientiam, ut exemplum daret contemnere calumniantium voces, & potius fortiter silere, quàm sine ullo profectu defendere. Hinc colligimus, porcis, & canibus, & detractoribus, vel quibuslibet, non esse respondendum, cùm nulla secutura sit utilitas, sed potius incommoditas. Quanto autem magis Jesus ad indignos responsione ejus tacebat, tanto magis pontifex furens eum ad respondendum provocabat, ut ex verbis ejus occasionem calumniandi captaret. Tunc enim, *princeps sacerdotum*, rursus interrogans dixit ei: *Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Christus filius*, scilicet naturalis, *Dei benedicti?* Qui ad eum capiendum, quasi latronem miserat, nunc de furto & usurpatione deitatis examinat. Non tamen veritatem Dei desiderat, sed magis calumniam parat. Ad hoc autem Jesus respondit, propter reverentiam divini nominis invocati, *Et dixit illi: Tu dixisti, quia ego sum.* Veritatem eis respondit, ut inexcusabiles essent, & ne nomen Dei spernere videretur. Et adjecit Dominus Jesus: *Veruntamen dico vobis, Amodò videbitis*, oculis corporeis, *filium hominis*, scilicet me quem modo contemnitis, & ignominiosè tractatis, in die judicii, *sedentem*, ut judicem, *à dextris virtutis*, id est, majestatis *Dei* patris, id est, in æqualitate & plenissima potestate patris. Hoc est, secundum Hieron. In vita regnantem sempiterna, & virtute divina; *& venientem*, scilicet ad judicium, secundum formam humanam, *in nubibus cœli*, sicut ascendit, ubi videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Quasi dicat, vos me ut purum hominem contemnitis, & quasi impium condemnatis, sed tamen propter hoc me exaltatum super omnes cœlos, & judicem videbitis. *Tunc princeps sacerdotum*, qui surrexerat in furore, magis insaniens, *scidit vestimenta sua*, in rabie, quia, secundum Bedam, Quem de solio sacerdotali furor excusserat, eundem rabies ad scindendas vestes provocat. Et in hoc facto Caïphas prophetavit, quanvis ipse nesciverit. Bis enim nesciens prophetavit, semel verbo, quando dixit: Expedit ut unus homo moriatur pro populo, altera vice facto, ut patet in hoc loco, quia, secundum Hieron. Per hoc ostendit Judæos sacerdotalem gloriam perdidisse, dum enim vestem sibi discidit, ipsum quo tegebatur, velamentum legis abjecit. Unde & Beda. Altiori autem mysterio factum est, ut in passione Domini pontifex Judæorum vestimenta sua scinderet, hoc est Ephod, cùm tunica Domini, nec ab ipsis qui eum crucifigere militibus scindi potuerit. Figurabatur enim quòd sacerdotium Judæorum, pro sceleribus pontificum esset scindendum, & à statu suæ integritatis solvendum & auferendum, cùm soliditas Ecclesiæ, seu fidei (quæ vestis Dei solet appellari) nunquam valeat scindi, vel disrumpi. Hoc est jam oculis cernere, quia videmus Judæos sacerdotii gloriam perdidisse, & sedem à cæremoniis vacuam esse, Ecclesiam verò & fidem ejus, quia supra petram fundata est, in sua soliditate permanere. Hæc Beda. Mos quippe erat Judæis scindere vestimenta, in signum doloris & detestationis criminis, cùm aliquid blasphemiæ, & quasi contra Deum audiebant, sicut Paulus & Barnabas

Quando non respondendum. — Hieron. in c. 26. Matth. — Beda in c. 14. Marci. — Hieron. in c. 26. Matth. — Beda in c. 14. Marci.

bas sciderunt vestes, cùm cultu divino se honorari videbant. Hoc autem tam enorme peccatum, princeps sacerdotum imponebat Christo, dicens exclamando: *Blasphemavit*, scilicet attribuendo sibi quod Dei est. Blasphemia enim est, attribuere creaturæ quod solius Dei est, vel Deo quod solius creaturæ est. *Quid adhuc egemus testibus?* Quasi diceret, pro nihilo laboramus quærendo testes. *Ecce nunc*, id est in aperto & coram omnibus, *audistis blasphemiam*, O miser & princeps nequam, non dixit Christus blasphemiam, sed veritatem, tu ipse blasphemas, qui quod Dei est, Deo non attribuis, sed filium Dei puram creaturam credis, & ideo blasphemia tua tecum est in perditionem. Sicut ergo Christus in mortis discrimine ad Caïpham ductus veritatem non deseruit, sed constanter se Dei filium cum omni modestia confessus fuit, sic verus ipsius servus, propter nullum temporale periculum debet veritatem deserere, sed usque in mortem constans perseverare. Ex hoc articulo, impositionis blasphemiæ, sumitur documentum, quòd nos debemus esse ab omni blasphemia puri & immunes, tam quò ad nos, quàm quò ad alios. Quum ad nos quidem, ut nihil committamus, vel dicamus quo nomen Dei blasphematur. Quod fit multipliciter, ut sive quis expressè maledicat Deo, vel sanctis, sive quis blasphemet baptismum, vel alia Ecclesiæ Sacramenta. Blasphemat etiam verbum Dei qui contemnit, & Spiritum sanctum blasphemat, qui sacris canonibus derogat. Christus igitur licèt non solum à blasphemia, sed etiam ab omni peccato purissimus fuerit, blasphemiam tamen sibi imponi pertulit, ut nos puros à blasphemia custodiamus. Quò ad alios etiam, ut nos aliis blasphemiam non inferamus, ita quòd per os nostrum nunquam verbum blasphemiæ, vel maledicti exeat contra aliquem etiam maledictione dignum, sicuti iste Caïphas eo ipso blasphemus fuit, quo blasphemiam creatori imposuit, & potuisset Christus respondere, non ego, sed tu blasphemas, creaturam, sed noluit Dominus per os suum exire aliquod blasphemiæ verbum, nobis in exemplum. De quo etiam pulchram doctrinam habemus in epistola Judæ, ubi dicitur quòd *Michael Archangelus cùm altercaretur cum diabolo de Moysi corpore, non est ausus judicium blasphemiæ inferre diabolo, sed dixit, imperet tibi Dominus.* Super quo verbo dicit Hieron. Si Michaël non fuit ausus diabolo, certè maledictionis dignissimo, judicium inferre blasphemiæ, quanto magis nos ab omni maledicto puri esse debemus? Merebatur diabolus maledictum, sed per os Angeli blasphemia exire non debuit. Hæc Hieron. Si igitur diabolus licèt voluntate malus, in substantia tamen bonus, ab Angelo non blasphematur, quia aliquid proferret adversus bonam naturam, quæ Dei est creatura, quanto magis ab hominibus blasphemia est cavenda in quamcunque creaturam, & maximè in creatorem. Ad conformandum se isti articulo per contrarium benedicat homo Deo dicens illud: *Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & usque in seculum*, vel aliquid hujusmodi. Jesu qui blasphemiæ crimen falsò tibi imponi voluisti, custodi ne unquam per me nomen tuum verbo, vel facto blasphemetur, nec per os meum blasphemia, vel maledictum proferatur. Cùm autem princeps sacerdotum dixisset, *ecce nunc audistis blasphemiam*, adjecit. *Quid vobis*, nunc secundum legem de hoc *videtur?* Tunc illi omnes condemnaverunt eum, & *respondentes dixerunt, reus est mortis*, cum tamen veritatem dixisset eis. Ipsi erant accusantes, ipsi discutientes, ipsi sententiam proferentes. Secundum

Documentum vitandæ blasphemiæ.

Blasphemia multipliciter fit.

Blasphemia nec creaturæ inferenda.

Iudæ. 1.

Hieron. in apologia adversus Rufinum

Psalm. 111.

Condemnatio ad mortem.

Bedam: Sententia sua se condemnant, qui eum morti adjudicant, quem & oris, & operis sui testimonio Deum esse cognoscere possunt. Et quidem in hoc verè respondissent, suppositâ veritate facti, omnis enim qui blasphemat nomen Dei, secundum legem reus est mortis, quia debet lapidari, sed quia factum super quo fundabatur quæstio fuit falsum, ideo responsio fuit falsa, ac prophana, & iniqua. Ex hoc articulo, condemnationis Christi ad mortem, habemus duo documenta. Primum est, ut caveamus ne unquam illa vox Judæorum, reus est mortis, quæ Christi auribus innocenter insonuit, nostris mentalibus auribus insonet, & in nobis locum veraciter habeat, nam de quocunque existente in mortali peccato verum est dicere, reus est mortis. Secundum est, ut si quando nos propter Christum à persecutoribus condemnemur ad mortem, non perturbemur, sed potius gaudeamus respicientes ad mercedem. Ad conformandum se isti articulo, recogitet homo qualiter ipse sæpe propter demerita sua reum mortis se fecerit, sed Dei misericordia sit hactenus conservatus pro sua emendatione, vel alias prout Deus inspiraverit. Jesu qui prophanam impiorum vocem, scilicet reum te esse mortis, minimè timuisti, custodi me ne in oculis tuis æternæ mortis reus inveniar. *Tunc*, qui circunstabant omnes, ferè insimul irruerunt super Dominum Jesum, & illudebant ei. *Alii spuebant in vultum ejus* benignissimum, tanquam in hominem vilem & pestiferum, & morte dignum, scilicet confessum se esse Deo æqualem, ut compleretur quod dictum est: *Faciem meam non averti à confusione sputorum.* Proprium enim Judæorum erat, in contemptum ac vituperium & despectum, spuere in faciem ejus quem abjiciebant. Et tam horribiliter & incessanter in facies hominum spuebant, ut quandoque eos suffocarent. Quid turpius? quid despectius, quid ignominiosius & vituperiosius, quàm in faciem expuere, & maximè in illam faciem speciosissimam, in quam desiderant Angeli prospicere? O quàm cæca æmulatio infœlicium Judæorum, qui non exhorruerunt turpissimis sputis suis maculare & deturpare faciem tam amabilem. Et non tantum simplicibus salivæ sputis, sed verisimiliter etiam execrationibus suis fœtidissimis. Unde Matthæus non dicit, spuerunt, sed, *expuerunt*, quasi execrando spuerunt Marcus autem dicit, *conspuerunt*, quia non tantum unus, sed plures simul conspuerunt. Et sic illa facies benedicta facta est, ita abominabilis, quasi esset leprosa, ex sputis & verberibus, quæ ei ut subditur, *in faciem cum palmis dederunt.* Hoc est contra illos qui adulterinis coloribus ornare suas nituntur facies. Ex hoc articulo conspuitionis in faciem, sumuntur duo documenta. Primum est, quòd nos diligenter caveamus ne & nos unquam, cum Judæis, Christi faciem conspuamus, quod modis pluribus fit. Primò nanque, secundum Hieronymum, faciem Christi conspuunt, qui conscientiam suam fœdis cogitationibus & actionibus polluunt. Quia enim Christus conscientiam sanctam inhabitat, in qua Dei facies, id est, imago relucet, hinc est, quòd qui conscientiam suam peccatis polluit, quasi sputum in Christi faciem projicit. Et ideo dicit Hieronymus, quòd Dominus noster in faciem suam conspui voluit, ut sputaminibus susceptis faciem animæ nostræ lavaret. Secundò, secundum Rabanum. Illi in faciem Christi expuunt, qui præsentiam gratiæ ejus execrandis verbis, ex interna cæcæ mentis insania conceptis, respuunt, & eum in carne venisse negant. Tertiò, secundum Gregorium, in faciem Christi conspuunt,

Beda in c. 14. Marci.

Documenta duo.

Spuere in faciem.

Isaiæ. 50.

Hieron. in c. 14. Marci.

Idem ibid.

Rabanus in c. 14. Matth.

qui justos & sanctos in præsenti vita confutant, & in eorum contumelias fluxa verba, quasi fluentes salivas mittunt. Quartò potest dici, quòd ad literam Christum in faciem conspuunt, qui Eucharistiam indignè sumunt. Quicunque enim polluta conscientia corpus Christi in os suum accipiunt, hi saliva sua peccato infecta, Sacramentum contingunt, madefaciunt & deglutiunt, ac per hoc in faciem Christi conspuunt. Quintò in faciem Christi conspuunt, qui prælatos suos contemnunt. Item sextò in faciem Christi despectivè conspuunt, qui gratias Deo de quolibet sibi dato munere non agunt. Secundum documentum est, ut nos ista sputa turpissima, & alia facta exprobrabilia passionis Christi, nobis ad magnam gloriam repute-

Chrysost. homil. 86 in Matth.

mus. Unde Chrys. Attende quòd Evangelista, cum summa diligentia ea, quæ videntur esse exprobratissima exponit, nihil occultans vel omittens, aut verecundans, sed gloriam existimans maximam, dominatorem orbis terrarum pro nobis talia sustinere. Hæc autem legamus continuè, hæc nostræ menti inscribamus, & in his gloriemur. Hæc Chrysostomus. Et siquidem istud documentum possit referri ad singula puncta dominicæ passionis, præcipuè tamen ad istud quod sic exprobratissimum fuit. Ad conformandum se huic articulo, formet homo in mente sua Christũ, tam horribiliter sputis in facie daturpatum, & regratietur sibi pro magna gloria nostra. Recogitet etiam quotiens ipse faciem illam speciosissimam in conscientia sua polluit. Item quotiens indignè communicando sputi sui contactu Christum sordidaverit. Jesu qui immundis Judæorũ sputis pulcherrimam faciem tuam maculari voluisti, da mihi tuæ imaginis faciem in me nunquam meis sordidis actibus, aut cogitationibus inquinari. *Alii velabant faciem ejus*, quod velamen manet usque hodie super corda eorum, quia ab eis faciem suam abscondit. O insana cæcitas, & cæca insania infœlicium Judæorum, quia illam desiderabilem faciem, quam adventuram patres eorum, & prophetæ cum longo suspirio desideraverant, ipsi infœlices cùm præsentem habuerunt, tam ignominiosè velaverunt.

Beda in c. 14. Marci.

Velaverunt, inquam (ut ait Beda) non ut ipse illorum scelera non videat, sed ut à seipsis faciem & gratiam cognitionis ejus absconderent. Ostenderunt per hoc etiam nescientes, quòd in faciem Christi nullus infidelis & aversus à Deo intueri

2. Cor. 3.

potest, quia est ab eis velata. Et similis ratio est de falsis Christianis. Sed sicut dicit Apostolus: Cùm quis conversus fuerit ad Deum, tunc auferetur velamen. Ex hoc articulo, velationis faciei, habentur plura documenta. Primum, quòd nos summè caveamus, ne velamen ante Christi faciem ponamus. Sed heu multi Christiani velamen ante Christi faciem ponunt, quales sunt qui infronitè peccant, quasi Deus eos non videat, quales etiam sunt qui sub velamine cujusdam libertatis liberè peccant. Item velamen ante Christi faciem ponunt, qui imaginem Dei in se velamine culpæ & ignorantiæ obtegunt & obscurant. dicit enim

Hieron. in c. 14. Marci.

Hieron. quòd ideo Christus pro nobis velari voluit, ut velamine faciei suæ velamen culpæ & ignorantiæ à cordibus nostris auferret. Insuper faciem Christi velant, qui à seipsis gratiam cognitionis ejus abscondunt. Item oculos Domini omnia videntis velant, qui malum pro bono dant vel vendunt. Item hic est documentum, quòd & nos debemus interdum facies nostras velare, ne oculi nostri videant vanitatem, vel saltem oculos habere defixos in terram, & sic faciem quasi habere velatam ne capiatur in exteriorum aspectu

& concupiscentia. Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo, quomodo omnia nuda & aperta sunt oculis Dei, ut ex hoc trahatur à peccando. Item memoretur, quomodo ipse luminosam faciem imaginis Dei in se obtexit, & obscuravit peccatis. Jesu qui faciem tuam gratissimam velari voluisti, illustra quæso faciem tuam super indignum servum tuum, & imaginem tuam in me non sinas obscurari, velamen quoque culpæ & ignorantiæ à corde meo digneris auferre. *Alii colaphis eum ceciderunt* id est. in collo percusserunt. *Colaphizatio.* Solent in collo percuti fatui, & despectibiles personæ. Unde in hoc quòd Judæi Christum colaphizabant, non tam attenditur læsio percussionis, quàm maxima contumelia despectionis. Ex hoc articulo colaphizationis tale habetur documentum, quòd caveamus ne & nos aliquando Christum colaphizemus. secundam Bedam, omnes falsi Christiani Christum colaphizant, qui ore confitentur Christum, factis autem negant. Colaphus datur à retrò. Illi ergo colaphizant Dominum Christum, quia ei blandiuntur, ore eum confitentur, sed retrò, quò deberent eum sequi per bonam vitam, colaphizant eum, malis operibus Christo contradicendo. Item secundum Augustinum, Colaphis Christum cædunt, qui ei honores præferunt. Item à tergo Christum colaphis verberat, qui proximum post tergum suum infamat. Item est documentum, quòd sicut Christus pro nobis est colaphizatus, sic & nos colaphizationes suas spirituales, quas plerunque nobis infligit, non solum patienter, sed & prudenter portemus, sicut fecit Apostolus, qui dicebat: *Datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Satanæ qui me colaphizet &c.*

Beda in Marcum c. 14.

Augustinus lib. 1 de quæst. Evang. c. 44.

2. Cor. 12.

Ad conformandum sese huic articulo, poterit homo sibi ipsi dare colaphum, in memoriam colaphorum Christi, & sic orare, Jesu qui à Judæis colaphizari voluisti, da mihi sic te ore confiteri, ut contrariis operibus nullatenus colaphizem. *Alii palmas in faciem ei dederunt*, & faciem ejus percusserunt. Dicitur autem palma (secundum Papiam) manus extensa, vel applicata, sicut pugnus dicitur manus complosa. Manibus ergo extensis & palmis eum in faciem percusserunt, ex qua percussione plus affligitur homo, quàm de percussione in collo. In facie enim sunt omnes sensus, & sunt ibi membra tenera, facilè læsibilia. Unde verisimile est, quòd ex tali passione fluxerit sanguis per nares & os, licèt hoc ab Evangelistis non exprimatur. O quàm horrendum scelus impiissimorum Judæorum, quòd faciem tam formosam, tam crudeliter verberibus affecerunt. secundum Hieronymum, voluit alapis expalmari, ut nos ei in laudem nostris manibus, scilicet operibus & labiis applauderemus. Ex hoc articulo, percussionis in facie, habentur plura documenta. Primum est, quòd nos exemplo Christi discamus patienter sustinere, si quis nos in faciem cædat, sicut Apostolus quosdam in hoc commendat. Quod non solum accipiendum est ad literam, sicut in proposito Christus ad literam cæsus fuit in faciem, sed etiam mysticè, quia sicut dicit glossa ibidem. in faciem cæditur, in cujus os injuria irrogatur. Nam & isto modo Christus in faciem cæsus fuit, pro quanto multas injurias, & improperia ei in faciem objecerunt. Sicut ergo Dominus noster, ab omnibus talibus increpationibus, blasphemiis, percussionib⁹, & sputis, faciem nunquam avertit, quinimmo voluntariè ad omnia illa faciem suam eis pro nobis obtulit, sic & nos casu ingruente sustinere similia pro Christo non recusemus. Secundum documentum est, ut caveamus ne & nos demus palmas in

Hieron in c. 26. Matth.

2. Cor. 11.

Percutientes in faciem Christi.

Augustinus lib. 1. de quæst. Evang. c. 44.

in faciem Christi. quia secundum Augustinum: Illi palmas in faciem Christi dant, quia perfidia cæcati eum in carnem non venisse affirmant, tanquam præsentiam ejus exterminantes & repellentes. Item in faciem Christi illi sacerdotes palmas dant, qui pollutis manibus corpus Christi tangunt, & contrectant. Item faciem Christi alapis contundit, qui proximum in præsentia sua confundit. Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo quotiens ipse imaginem Dei in se offenderit, & paratus sit secundum præparationem animi, pro Christo libenter velle in faciem cædi, non solum verbaliter, sed etiam realiter casu opportuno. Item recogitet sacerdos, quotiens manus suas pollutas in faciem Christi injecerit, corpus suum indignè tractando. Jesu qui Judæorum manibus faciem tuam speciosissimam cædi voluisti, da mihi imaginis tuæ faciem in me semper illibatam, illæsamque conservare, nequando iniquitatum mearum sceleratis manibus meis violetur. *Et ministri alapis eum cædebant*, hoc est, in maxillas eum percutiebant, de quo poteris meditari, sicut dictum est suprà de alapizatione coram Anna pontifice facta. Percutientes autem eum in capite, interrogabant eum, dicentes: *Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?* Sed in qua nam parte capitis percusserint eum, tunc quando hoc dicebant, de hoc Evangelistæ diversimodè loquuntur Unde potest dici, quòd cùm velassent faciem ejus, quilibet eorum percussit eum ubi voluit, aliqui in collo, alii in faciem, alii in maxillas, & sic *percutientes interrogaverunt eum, dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?* Et hoc derisoriè dicebant, quasi in contumeliam ejus, qui se prophetam à populo haberi volebat, & quem populus magnum Prophetam reputabat, per hoc enim designabant quòd falsus Propheta esset, & quòd ignoraret quis eum percussisset. Unde Theophilus dicit, quòd Dominus prophetarum, ut pseudopropheta deluditur. Et quoniam ipsi eum illis verbis irridebant, & quasi ludibrium de eo faciebant, idcirco eis nihil respondebat. ut enim dicit Hieronymus: Stultum erat verberantibus respondere, & prophetare cædentem, cùm palàm percutientis insania videretur. Ex hoc articulo ludibriosæ expetitionis prophetandi, habentur quatuor documenta. Primum est, quòd non illudamus Christo, putantes mala nostra non videri ab eo. Nam, secundùm Bedam. Quicunq; reprobis actibus eum exacerbant, dum suas cogitationes & opera tenebrarum ab eo videri non putant, quasi illudentes dicunt Quis est qui te percussit? Secundum est, quòd considerem us nosmetipsos, si unquam manu pravi operis Christum percusserimus, quod si nescimus, expetamus pia fide à Christo quod Judæi irrisoriè ab eo exegerunt: ut prophetizet nobis, docendo nos cognoscere culpas nostras. Tertium est, quod nos cavere debemus, ne à Christo prophetiam, vel miraculum tentativè expetamus. Unde August. Quantis mecum suggestionum machinationibus agit inimicus, ut signum aliquod petam? Sed obsecro te Domine, ut quemadmodum à me longè est ista consensio, ita sit semper longè atque longius ipsa cogitatio. Quartum est, quòd indignis non est effundendum donum Dei. Unde licet Christus esset verus Propheta, noluit tamen prophetizare irrisoribus suis. Sic & doctores pro tempore & loco debent verbum Dei subtrahere auditoribus indignis. Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo quantam irrisionem & infatuationem Dominus noster in hoc facto est passus, & quomodo Judæi ludum quasi puerorum fecerunt de eo, & oret dicendo, Jesu qui ludibriis Judæorum percussus in capite, prophetizare exactus fuisti, prophetiza tu mihi obsecro Christe, ut cognoscam quis & qualis ego miser sum, qui totiens manu pravi operis proh dolor te percussi. Insuper potes etiam meditari, quòd alii manu reversa dulcissimum & mellifluum os ejus percutiebant. alii pugnis eum cædebant, alii sanctissimam barbam ejus evellebant, alii per suos venerabiles capillos ipsum trahebant, & viliter inter pedes conculcabant, ac sine reverentia & pietate aliqua Dominum Angelorum malè tractabant. Et nihilominus alia multa blasphemantes dicebant in eum, & faciebant. Cùm enim crudelissimi, & sine misericordia essent, omnia mala, & vituperia, quæ poterant, ei faciebant, alii ex sua mala voluntate ad hoc moti, alii ut placerent majoribus, qui erant immanissimi. Quid ergo tu faceres si hæc videres? nunquid non te projiceres super ipsum Dominum, dicens: Nolite jam, nolite facere tantum malum Domino meo, ecce me, facite mihi, ecce percutite me, & Domino meo tantas injurias irrogare nolite. Et tunc amplexareris flexis genibus Dominũ & magistrum tuum, & sic susciperes libenter super te percussiones, ad tuendum ipsum. Quod ita mente facere recogites, & totum sicut si præsens esses te facturum æstimes. Conspice igitur singula, quomodo illi maledicti Dominum vexant falsos testes procurant, ipsum examinant, & veritatem, scilicet se filium Dei esse confessum, quasi blasphemum condemnant, & quomodo opprobriis vexatus in omnibus patienter se habet, & compatere sibi, quia pro te omnia sustinet, jugitérque lachrymas fundens, speciosissimam faciem ejus, quam illi impudenter suis illiniunt sputis, tu reverenter tuis lava lachrymis, quis enim audiens, vel mente pertractans, quomodo fuit factus opprobrium hominum, ipse Dominus & gloria Angelorum & abjectio plebis, filius Dei patris, poterit se continere à lachrymis? Unde Anselmus: Concilio malignantium adversum te pontificum præsentatus es, & veritatem prout oportuit confessus, quasi de blasphemia adjudicatus es morti. Amantissime Domine Jesu quanta illic indigna à propria gente pertulisti. Vultum tuum honorabilem in quem desiderant Angeli prospicere, qui omnes cœlos adimplet lætitia, quem deprecantur omnes divites plebis, pollutis labiis, & sputis inquinaverunt, sacrilegis manibus cæciderunt, velo operuerunt in derisionem, & te Dominum universæ creaturæ, tanquam servum contemptibilem colaphizaverunt, sed (ut ait Beda) ipso dispensante qui patitur, omnia pro nobis fiunt, ut, sicut Petrus hortatur, Christo in carne passo, nos eadem cogitatione armemur, atque ad toleranda pro nomine ejus irrisionum opprobria præparemur. Judæi qui Christum deluserunt, olim in Philistæis hostibus Sampsonis præfigurati fuerunt. Sampson enim quadam vice voluntariè se ligari fecit, quem Philistæi captum excæcaverunt, & ei illudentes in derisionem ipsum habuerunt. Sic Christus sponte à Judæis ligari, velari, illudi voluit, & derideri. quadam autem vice dum Sampsoni placuit, tunc se de inimicis horribiliter vindicavit. Sic in fine seculorum de inimicis Christi erit, cùm ipse in majestate, & potestate ad judicium venerit. Conspice igitur Jesum præ cunctis meritò honorandum indignè & viliter tractari, & eum imitando disce humiliari, gratiamque honoris spernere, & laudem humani favoris contemnere. Cùm ergo homo foris videns reputat

Hieron. in c. 26. Matt.

Beda in c. 14. Marci.

Augustinus in soliloq.

Anselmus in speculo Evangelici sermonis cap. 9.

Beda in c. 14. Marci.

Figura illusionis Christi.

te vilem in oculis suis, tu vilem te reputia in oculis Dei, nec murmures vel indigneris, si coram hominibus vilis reputaris, sed magis in oculis Dei, qui omnia novit occulta, confundaris. Et cave ne malorum exemplo corruptus, Dominum potius exhortari videaris, quàm imitari, qui enim tunc exhortatus est blasphemiis Judæorum & infidelium, etiam nunc exhortatur væsanis opprobriis falsorum Christianorum, & nomine tenus fidelium, prout suprà in articulis illusionum hujusmodi est tractum. Cogita etiam qualiter dolebant Petrus & Joannes, hæc percipientes, vel fortè videntes. Et qualiter Petrus jam torpens frigore infidelitatis, *sedet calefaciens se*, exterius, cui calor charitas & verus ignis extinguebatur interius, & negat ter Dominum suum, timore perterritus. Nec mirum si accedit ad eum tentatio, qui se elongat à Christo. Primò quidem in atrio ab ancilla ostiaria compellatur, & negat. Unde Gregorius: Unius ancillæ voce percussus, dum mortem timuit, vitam negavit. Sed cur ab ancilla prius prodatur Petrus, quàm à viris, una ratio est ad confutationem præsumptionis, quia à muliere non à viro, ab ancilla, non à libera primò victus est. Secunda ratio est, ut ostendatur omnis sexus & conditio in Domini peccasse nece, & redimi per ejus passionem. Deinde post negationem, timens Petrus inter Judæos diu stare, *exivit foras ante atrium & gallus cantavit*. Exeundo autem animadvertit, *eum alia ancilla*, & dum foris esset, *dixit ministris*, qui se calefaciebant, *& hic cum JEsu erat*, sed postquam rediit quod dictum fuerat, unus de circumstantibus, secundum Lucam, sed plures de eis secundum Joannem, ei idem dixerunt, & negat cum juramento. Ecce argumentum, quòd ex uno peccato homo ruit in aliud gravius. Unde Rabanus: Mora in peccato, dat incrementum scelerum. Et Gregorius: Peccatum quod pœnitentia non diluit, mox suo pondere ad aliud trahit. Et timens Petrus, iterum foras exivit. *Et intervallo facto*, quasi horæ unius, *reversus iterum*, secundum Matthæum & Marcum, à multis, & secundum alios ab uno qui cognatus Malchi erat compellatur, & negat cum juramento & detestatione, *& statim gallus*, secundò *cantavit*. Potest esse quòd multi tumultuantes, ibi stantes Petro hoc dixerunt, vel unus eorum pro omnibus, & quasi in persona omnium expressius, & acrius dixit ei. Et sic semel negat ante primum gallicantum, bis ante secundum. Non enim solum negat Christum, qui dicit eum non esse Christum. sed etiam qui cum sit negat se ejus discipulum, vel membrum, vel qui negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro, discipulum meum te negabis, sed me negabis. Negavit ergo Petrus Christum, cùm se negavit ejus discipulum, & isto modo se etiam negavit Christianum. Ubi Augustinus, Ecce medici completa est conditio, ægroti conjuncta est præsumptio. Non enim factum quod iste dixerat, animam meam pro te ponam, sed factum est quod ille prædixerat, ter me negabis. Et gravatur in Petro culpa, & exaggeratur crimen, secundum processum negationum, quia primò simpliciter negavit, secundò negationi perjurium addidit, sed tertiò adjecit perjurio detestationem, *Et cœpit anathematizare*, id est, maledicere sibi ipsi, & maledictioni se obligare, si cognovisset JEsum: Anathematizatio enim significat jurationem, quæ est per execrationem, & cum imprecatione maledictionis, scilicet quando aliquis inprecatur sibi ipsi malum pœnæ, & obligat se maledicto si ita sit sicut imponitur ei, vel nisi illud quod dicit sit ve-

Gregorius in 3. Psalm. pœnitentialem.

Mora in peccato.

Gregorius homil. 11. in Ezech.

Augustinus, tract. 113. in Joannem.

Anathematizatio, quid.

rum. Quidam dicunt totam trinam negationem factam in atrio Annæ, & quæ dicta sunt inde, post missum Jesum ad Caipham, recapitulando dicta. Alii verò dicunt, in atrio Caïphæ totam factam, & secundum hoc Joannes anticipavit primam. Sed communior opinio est, quòd trina negotio incœpit in atrio Annæ, & completa est in atrio Caïphæ. Et hoc videtur patere ex textu Joannis, qui cùm non faciat mentionem de Caïpha, sed solum de Anna, ponit primò unam negationem, deinde ea quæ Annas interrogavit de Christo, & tandem prosequitur alias duas negationes, quæ factæ fuerunt postea in atrio Caïphæ. Et potuit esse quòd Joannes esset notus utrique pontifici, & similiter introduxit Petrum in domum utriusque, prout suprà patuit, ubi Annas JEsum ad Caïpham misit. Cogita etiam quomodo Dominus benignus magister, conversus à justitia ad misericordiam, respexit divinitus Petrum dilectum discipulum, in tertia vice, respectu miserationis & gratiæ, quia misericordia provocat ad pœnitentiam, & est necessaria ad eam. Conversio quidem ista & respectus fuit interior, & spiritualis, non exterior, & corporalis, quia Dominus erat intus in auditorio & superius cum principibus: Petrus autem foris in atrio, & inferius cum ministris, & unus alium videre non poterat oculis corporalibus. Unde Leo Papa: Dominus autem Jesus, qui intra pontificale concilium corpore tenebatur, trepidationem discipuli foris positi solo divino intuitu vidit, paventisque animum mox ut respexit erexit, & in fletum pœnitudinis concitavit. Unde secundum August. divina Petri respectio nihil aliud fuit, nisi traditio in mente ejus, quotiens jam Dominum negasset, & hoc quod Dominus ei prædixisset, atque ita misericorditer Domino eum respiciente pœniteret & fleret, sicut solemus dicere: Domine respice me, & respexit eum Dominus, qui absque periculo divina misericordia liberatus est. Hæc autem recordatio fuit initium pœnitentiæ ejus, quia secundum Chrys. nihil ita curat delictum, ut memoria Domini continua. Unde & Beda: Respiciente Domino, Petrus ad cor reversus maculam negationis pænitentiæ lachrymis tergit, quia non solum cùm agitur pænitentia, verum etiam ut agatur, Dei misericordia necessaria est. Unde Psalm. *Usquequo exaltabitur inimicus meus super me, respice & exaudi me Domine Deus meus*, id est, miserere & audjuva. Hæc Beda. *Petrus autem*, cognoscens quòd Dominus eum audierat & respexerat & hoc respectu commonitus, & ad amaras lachryms provocatur, *statim exivit foras*, de medio malorum, inter quos eum negaverat, & fugiens in caveam, seu foveā quæ modo gallicantus appellatur, *flevit amarè*, id est ex cordis amaritudine, & fletu contritionis qui amarus est. Fletus autem devotionis est suavissimus, intantum ut pro cibo reputetur, secundum illud Psalm. *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte*. In ipso autem loco ubi post negationem flevit, & pœnitentiam fecit, in memoriam amari fletus & pœnitentiæ ejus, ædificata est Ecclesia sancti Petri, qui locus est inter montem Sion, & civitatem Hierusalem. Exinde tunc Petrus traxit in consuetudinem, ut singulis noctibus surgens à primo gallorum cantu, usque ad horam matutinam staret in oratione, flens pro ista negatione, ita quòd facies ejus videbatur adusta ex fluxu lachrymarum, & semper in sinu suo sudarium portabat, quo crebrò fluentes lachrymas tergebat, quia quandocunque gallum cantantem audiebat, & quandocunque denegationem Christi recolebat, amarissimè flebat, tā pro peccato negationis, quàm

Contemplatio.

Conversio Domini ad Petrum.

Leo Papa serm. 9. de passione.

Augustinus lib. 3. de consensu Evang. cap. 6.

Beda in c. 22. Lucæ.

Psalm. 16.

Fletus Petri

Psalm. 41.

Flendi consuetudo.

pro dulcedine amoris Domini. Unde secundum Chrysost. flebat non propter pœnam, sed quia dilectum negaverat, quod ei quolibet supplicio molestius erat. Attende nunc ubi Petrus negavit, & fuge omnem locum qui occasionem peccandi inducit. Unde Ambros. Ubi tamen negavit Petrus? non in monte, non in templo, non in sua domo, sed in prætorio Judæorum, in domo principis sacerdotum. Ibi negat, ubi Jesus ligatus est, ubi veritas non est. Unde & Hieron. In atrio cum ministris calefacit se ad ignem. Atrium sacerdotis, circuitus est secularis, ministri, dœmonia sunt, ignis, desiderium carnale, cum quibus qui manet, flere peccata non potest. Hæc Hieron. Hinc nota quòd malum est conversari in curiis magnatum: Petrus enim semel curiam intravit, & ibi animi vigorem perdidit, & Christum negavit. Quid si diu ibi mansisset? unde non ibi, sed foris pœnituit. Sic stella à Magis in curia Herodis disparuit, quibus inde egressis reapparuit. Exivit itaque Petrus de atrio principis, ut liberum locum flendi haberet, quia inter impios pœnitentiam agere non valebat, & cùm vellet flere, egressus est foras, qui palàm flere non audebat, ne scilicet ab aliis videretur, & à lachrymis deprehenderetur. In quo & nos instruimur, ut volentes insistere lacrymis, secretum locum quæramus. Unde Beda: Quam nociua sane alloquia perfidorum: Petrus inter Judæos, vel hominem se nosse negauit, quem inter condiscipulos Dei filium confessus erat. Sed nec in atrio Caiphæ retentus poterat agere pœnitentiam, egreditur foras, ut ab impiorum consilio secretus, pavidæ negationis sordes liberis fletibus abluat. Hæc Beda. Sic hodie multi in atrio magnorum introducti, Christum malis operibus negant, & vix aut nunquam dum ibi sunt pœnitent, quia in magnatum domibus non est congruus pœnitentiæ locus, & ideo qui vult peccata vitare, & mala quæ fecit emendare, debet egredi de mala societate. Unde Bernard. Periculosum est valde si quis velit inter turbas seculi pœnitentiam agere, ubi inimicorum alii venenatis persuasionibus, alii undique exemplis pejoribus ad peccandum alliciunt, alii adulationibus in vanam gloriam trahunt, alii detractionibus in impatientiam dejiciunt. Hæc Bernardus. Imitare ergo Petrum, qui voluntate, verbo vel facto procaciter negasti Christum pro te passum. Cognoscit Petrus reatum suum, dolet & pœnitet, egreditur foras, relinquit consilium malignantium, locum petit secretũ, lachrymis & pœnitentiæ, amicum, flet amarè, certissimè intelligens, quia sacrificium Deo est spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Tu quoque rememorans passionem dilectissimi magistri, & tuum reatum, foras cum Petro egredere, ut teipsum defleas amarissimè, si quando te respiciat, qui Petrum lachrymantem respexit. Hic est pœnitentiæ modus. Peccasti, quiesce, dole, & lachrymare, & disce cum Petro flere amarè, & si vis mereri veniam, dilue lachrymis culpam tuam. Geminæ quoque amarificationis, scilicet contritionis pro te, & compassionis ad Christum, inebrieris absinthio, ut expiatus cum Petro à reatu sceleris, replearis cum Petro Spiritu sanctitatis. Quia verò dicit Ambrosius, De Petro non invenio quid dixerit, invenio quòd flevit, ejus lachrymas lego, satisfactionem non lego. Videtur ex hoc quòd tanta fuit ejus contritio, quòd sufficiebat pro ejus satisfactione. Unde Leo Papa: Fœlices ô Apostole lachrymæ tuæ, quæ ad diluendam culpam negationis, virtutem sacri habuere baptismatis. Inde est argumentum

Ambros. in c. 22. Lucæ.
Exitus Petri de atrio.
Beda in c. 14. Marci.
Petrus imitandus in pœnitentia.
Psalm. 50.
Ambros. in c. 22. Lucæ.
Leo Papa serm. 9. de passione.

quòd contritio potest esse tanta quòd tollat omnem pœnam. Et nota ordinem pœnitentiæ Petri. Primò gallus cantauit, deinde Dominus Petrum respexit. Tertiò, Petrus flere cœpit, & tunc egressus foras, amarè flevit. Sic hodie fit. Nam secundum Gregorium. Tunc nobis gallus cantat, quando prædicator quisque corda nostra ad compunctionem excitat. Sed cantus galli non sufficit, nisi Dominus oculo pietatis peccatorem respiciat, quia oportet ut miser in tenebris permaneat, quandiu eum lux mundi non illuminat. Tunc autem tertiò, secundum Gregorium. incipimus flere, quando ignimur intus per scintillam conscientiæ. Et tunc foris eximus, cùm extrà quod fuimus egredimur. Unde & Beda: Petrus qui media nocte negavit, ad gallicantum pœnituit, & quod in tenebris oblivionis erravit, speratæ jam lucis rememoratione correxit. Hunc opinor gallum aliquem doctorem intelligendum, qui nos jacentes excitat, & somnolentos increpat, dicens, evigilate justi, & nolite peccare. Hæc Beda. Cogita nunc qualiter Petrus pro Domino suo, & pro peccato suo plangebat, & quomodo recogitabat bona quæ sibi Dominus fecerat, & qualiter ipse eum negaverat. Dominus quidem intuitu suo spirituali provocavit Petrum ad lachrymas, nec mirum, oculi enim Domini velut flamã ignis: Petri verò ut glacies erant, & ideo intuitu suo resolverunt illos sicut ignis glaciem resolvere solet, nec poterat in negationis tenebris permanere, quẽ lux mundi respexit. O beati oculi tui Domine Jesu, qui ita calefaciunt cor frigidum, & accendunt in amorem tuum, & illuminant ut videat homo creatorem & errorem suum. O quàm citò gelicidium pectoris liquefaciunt, & in aquas amaritudinis & devotionis convertunt. Unde Anselmus: Intuere quàm piis oculis, quàm misericorditer, quàm efficaciter tertiò negantem respexit Petrum, quando ille conversus, & in se reversus, flevit amarè. Utinam bone Jesu tuus me dulcis respiciat oculus, qui totiens ad vocem ancillæ procacis, carnis scilicet meæ, pravis operibus affectibusque negavi. Hæc Anselmus. Moraliter per primam ancillam ostiariam, quæ Petrum negare cogit, designatur, cupiditas, per secundam, carnalis voluptas, per unum seu plures qui astabant, intelliguntur dæmones, his enim ad Christi negationem trahuntur homines. Prima ancilla, scilicet avaritia, quæ hodie in domibus multorum principum est ostiaria, quasi omnes intrare facit, quia sicut ostiarius intromittit quos vult, sic & auaritia idem facit. Unde in Proverbiis: *Donum hominis dilatat viam ejus, & ante principes spacium ei facit.* Timendum est ne expulsa charitate à domibus prælatorum, tanquam domina incipiat principari ancilla, quia charitas expellitur, dum cupiditas ingreditur, nam venenum charitatis est cupiditas. Huic carnalis delectatio & dæmones adhærent, qui Christum negare suadent. Per Petrum autem, qui interpretatur agnoscens, intelligi potest clericus, qui à longè sequitur Dominum, quia fortè non propter se, sed propter sua, qui multotiens cupiditate devictus negat Christum. O quot sunt hodie miseri curias principum sequentes, vix aut nunquam pœnitent dum sunt ibi. Ex hoc articulo negationis Petri plura habentur documenta. Primum est, quòd prælatus Ecclesiæ debet esse talis, qui infirmitatibus subditorum compati sciat, quia, secundum Gregorium, ideo Dominus Petrum cadere permisit, ut & fortius post casum resurgeret, & ut is qui futurus pastor Ecclesiæ erat, in sua culpa disceret qualiter

Ordo pœnitentiæ in Petro.
Gregorius lib. 30. moralium c. 4.
Beda in c. 22. Lucæ.
Anselmus de redempt. gen. hum.
Prov. 18.
Gregorius homil. 21. in Evang.

liter aliis misereri debuisset, & ex sua infirmitate cognosceret, quàm misericorditer aliena infirma
Chrysost. homil. 83 in Matth. tolerarer. Et, secundum Chrysostomum, Christus permisit Petrum labi, ut prælatis exemplum præberet fragilitati subditorum melius compatiendi. Nam, secundum eundem, ideo Angelis non est commissa sacerdotii potestas, ne cùm ipsi minimè peccarent, de sua innocentia præsumentes, alios sine misericordia judicarent, sed potius est collata homini fragili & peccanti, ut circa aliorum lapsum se mitem præbeat & benignum. Secundum est, quòd nullus debet se jactare & extollere, aut de
Leo serm. 9. de passione. sua virtute, & viribus præsumere. Unde Leo Papa: Ob hoc Petrus hæsitare permissus est, ut in ipso Ecclesiæ principe conderetur remedium pœnitentiæ, & nemo auderet de sua virtute confidere, quando mutabilitatis periculum nec ille tantus
Chrysost. homil. 83. in Matth. potuisset evadere. Unde Chrysost. Quod Evangelistæ scripserunt, nos erudire volentes, quantum malum sit non Deo totum concedere, sed in seipso
Ambros. in c. 22. Lucæ. confidere. Unde etiam Ambros. Hæc autem ideo scripta sunt, ut sciamus neminem se jactare debere. Nam si Petrus lapsus est, quia dixit, & si alii scandalizati fuerint in te, ego non scandalizabor, quis alius jure de se præsumat? Denique & David
Psalm. 29. qui dixerat: *Ego dixi in abundantia mea, non movebor in æternum:* eam sibi jactantiã obfuisse pro-
Ibidem. fitetur, dicens: *Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.* Tertium est, quòd in principio
Principiis obstandum. obstandum est peccatis, quia unum semper trahit ad se aliud gravius. Sicut in proposito primò fuit nuda negatio. Secundò, negationi accessit perjurium. Tertiò, perjurio accessit maledictio. Vel sicut
Hieron. in c. 14. Marci. dicit Hieronymus, Prima ancilla titubatio. Secunda, consensio. Tertius vir, actus est. Hæc est trina negatio, quam abluit per fletus verbi Christi recordatio. Quartum est, quòd si nos quandoq; ex fragilitate peccemus, nullo modo in peccato perseveremus, quia secundum glossam, Perseverare in peccato, dat incrementa scelerum, & qui spernit
Gregorius homil. 11. in Ezechiel. minima, cadit in majora. Et secundum Gregor. Peccatum quod pœnitentia non diluit, mox ad aliud trahit. Ecce enim beatum Petrum ad primam negationem impulit una tantum ancilla, ad secundam, duo, scilicet ancilla & vir, ad tertiam, plures. Quintum est, quòd nullus peccator debet desperare, quantumcunque peccata sint gravia, sed debet pro peccatis suis flere, exemplo beati Petri, qui culpam negationis abluit lachrymis pœnitentiæ. In hoc enim remedium nobis pœnitentiæ ostenditur, & in maximis excessibus veniam sperare conceditur, cùm Petrus post tantum peccatum factus sit janitor cœli, ac omnibus norma & regula pœnitendi. Sextum est, quòd nos caveamus ne unquam Christum negemus. Christum namque negat quis in omni mortali peccato, quia consentiendo diabolo, abnegamus Christum, & recedimus ab eo. In conformando se huic articulo, cogitet homo quàm piè ipsum Deus respiciet, & tunc instar beati Petri rememoretur peccata sua breviter & summariè, & ea quantum potest lachrymis saltem cordis defleat. Jesu qui à beato Petro Apostolorum tuorum principe ter negari te pertulisti, quíque eum misericorditer respiciens reatum suum amarè flere fecisti, respice quæso me oculo clementiæ tuæ, & concede me verbis vel factis te nunquam negare, & peccata mea dignè deflere. Tandem fatigati principes Judæorum, & ministri iniquitatis, & cæteri Judæi recesserunt euntes ad dormiendum, & mittentes Dominum Jesum in quendam carcerem ibi subtus solarium, cujus adhuc videri potest vestigium, ligaverunt eum ibi ad quandam columnam lapideam, cujus par ibidem mutata fuit, & adhuc ut dicitur apparet. Dimiserunt nihilominus cum eo aliquos armatos, ad tutiorem custodiam, qui eum vexaverunt per totam noctem residuam, quasi non sufficeret dies ad complendum malitiam suam, derisionibusque & maledictionibus vacantes convitiabantur ei, dicentes: Putabas esse prudentior principibus, & melior Pharisæis: nunc tua stultitia apparet, modo stas ut convenit, & morte crudelissima citò morieris. Intuere igitur qualiter illi audaces & pessimi conviciantur eidem & insultant, & modo unus, modo alius verbis & fortè etiam factis contra eum insurgunt. Tanta enim dicunt & faciunt, & irreverenter hujusmodi mercenarii & vilissimi quanta possunt. Unde Anselmus: Nox insomnis Anselmus in speculo.
tota ducebatur, nulla prorsus requies Jesu præsta- *Contemplatio.*
batur, ministrorum impia plebs injuriatur, alapis & colaphis innocens mactatur. Intuere nunc opprobriis Dominum verecundum, in tormentis verò patientem, & vultum semper ad terram habentem, & silentem ad omnia, tanquam verè esset deprehensus in culpa, & mira cordis contritione compatere creatori. Hæc Anselmus. Et sic stat Dominus rectus ad istam columnam ligatus, & saturatus opprobriis usque mane, afflictus nimis frigore & labore, quia hyems erat & noctes longæ. Tu ergo ibis ad eum, & vehementer sibi compatiens dices ad ipsum. O Domine ad quorum manus venisti? Quanta est patientia tua: verè ista est hora tenebrarum. Et tunc devotissimè osculaberis manus & pedes ejus venerabiles, & vincula illa durissima, & sedebis ibi ad pedes illius dolens & lugens & dices: O Domine Jesu saltem requiescat caput tuum super humerum meum, ex quo te liberare non possum. Et tunc recommendabis te ei, & omnes amicos tuos, & totum absq; dubio concedet tibi quicquid rogaveris & petieris ab eo. Et dices ei: O Domine quid dicam in crastinum dignissimæ matri tuæ? Et sic ad pedes beatissimos aliquantulũ dormitabis & quiesces, si tamen dormire potes in tali statu Dominum tuum videns.

ORATIO.

Domine Jesu Christe, qui hora matutina coram Anna à ministro alapam suscepisti, & te ligatum ad Caipham duci permisisti, & tota nocte multa opprobria & incommoda pertulisti: tribue quæso mihi peccatori ut similia pati gaudeam pro gloria tui nominis, & gaudiis perfrui merear æternis. Illis quoque tuæ pietatis oculis, quibus tunc Petrum respexisti, me miserum frequenter respicias: qui te totiens pravis cogitationibus, locutionibus, operibus, negligentiisque negavi: ut valeam defectus meos cognoscere, & inde pœnitere, ac veniam & gratiam merear apud te invenire. Amen.

De prima.

CAPUT LXI.

Hora prima corde doloroso & Lucæ 22. & 23.
mœsto meditaberis, qualiter *ma-* Matth. 27.
ne quando dies est factus, tempestì Marci 15.
vè *convenerunt*, apud Caipham Joann. 18.
principes Sacerdotum, id est, Pontifices, qui præcellebant reverentia dignitatis: *ac seniores populi*, qui præcellebant reverentia ætatis: *& Scribæ*, qui præcellebant reverentia doctrinæ legalis: *ad consilium adversus Jesum, ut traderent eum morti*, & fecerunt

DDd 4

runt Dominum tuum dulcem Jeſum nimis afflictum ibi adduci. Hic eſt conventus malignantium, cujus Prior ſive Abbas erat Caiphas, qui erat pontifex anni illius. Cùm autem volunt eum de domo ducere, dicunt ei: Jeſu quid facis, ibimus an non? Veni, quia principes & ſacerdotes mandant, quòd ducaris ad conſilium, ubi te expectant cum populo, volentes te tradere Pilato ut moriaris. Tu autem ſi adhuc cogites te cum ipſo eſſe, dices cum magna compaſſione: Heu Domine mi, heu magiſter bone, quia iam te volunt perdere. Jam volunt te morti tradere. O Domine quid ego miſer faciam? O quàm crudeles, & quàm doloroſi rumores? O Domine quàm lugubrem viſionem habebit tua mater dulciſſima, quàm amaros rumores audiet tam ipſa, quàm omnes qui te diligunt cum ea. O Domine quid ego miſer faciam? Ibo tecum Domine, vel ibo nunciare & dicere Dominæ meæ benignæ matri tuæ ut veniat ad te. Poſtea videbis quomodo ducunt eum tanquam agnum manſuetum, qui portatur ad victimam, & quomodo intrat ligatus & afflictus, & omnes in eum reſpiciunt, & inſultantes ei dicunt: O bone Jeſu hîc es? Quomodo ſi propheta eras, iſtud non prævidebas? Talia & multa ſimilia poterant ei dicere illi maledicti. Conſidera modo quantum Judæi ſitiebant ſanguinem Jeſu Chriſti, qui ſummo mane quærebant ſententiam de morte ejus dari. Nam tanta erat eorum nequitia, ut nulla mora interponeretur, quin occidendus Pilato traderetur. Et ſic bis fuit conſilium impiorum adverſus Jeſum, primò, ante gallicantum, ut viſum eſt ſuperius, ſecundò, mane quando dies eſt factus. Quia enim ex teſtimoniis præhabitis non habebant aliquid, unde coram Pilato ſicut reus mortis accuſari poſſet, ideò ulterius conſulebant, qualiter eum morte dignum accuſarent. Et tunc dixerunt ei: *Si tu es Chriſtus*, id eſt, rex & unctus, *dic nobis.* Ubi Beda: Non veritatem deſiderabant, ſed calumniam præparabant. Siquidem Chriſtum hominem tantummodo de ſtirpe David venturum ſperantes, hoc ab eo quærebant, ut ſi diceret, Ego ſum Chriſtus, calumniaretur quòd ſibi regiam poteſtatem arrogaret, & ob hoc à rege puniendus eſſet. Et ait illis: *Si vobis dixero*, ſcilicet quòd ſim Chriſtus, *non credetis mihi*, ſicut & aliâs non crediditis nec verbis meis, nec factis. *Si autem interrogavero vos, non reſpondebitis mihi*, ſicut nec aliàs reſpondiſtis, cùm interrogarem, quomodo Chriſtus filius David eſſet, *neque dimittetis* ſcilicet me, qui tamen ſum innocens. *Ex hoc autem*, ſcilicet tempore, id eſt poſt tempus paſſionis & aſcenſionis, *erit filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei*, id eſt, in potioribus bonis patris, ſecundum humanitatem, ſed in æqualitate patris, ſecundum divinitatem. Unde bene dixit, *filius hominis*, quia inquantum filius Dei ſemper fuit æqualis patri, & ſedens ad dexteram patris, quaſi diceret, Ero in vita regnans ſempiterna & virtute divina, cùm hîc infirmus coram vobis appaream. Ubi Theophilus: Quaſi diceret, Non eſt vobis de cætero tempus ſermonum & doctrinæ, ſed deinceps judicii tempus erit, cùm videbitis me filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei. Tunc *dixerunt omnes: Tu ergo es filius Dei*, ſcilicet naturalis. Qui ait: *Vos dicitis, quia ego ſum.* Quaſi diceret: Ego nec dico, nec nego, ſed vos dicitis, quamvis non credatis. Sua ergo ſententia condemnantur. Ubi Beda: Ita reſponſionem ſuam temperat, ut & verum dicat, & ſermo ejus calumniæ non pateat. Maluit enim ſe Chriſtum filium Dei probare, quàm dicere, ut condemnandi cauſa toleretur his, qui quod objiciunt hoc ipſi fatentur. Quam tamen reſponſionem ipſi blaſphemiam reputantes dixerunt: *Quid adhuc deſideramus teſtimonium?* ſcilicet ad probandum quòd ſe Chriſtum dicat, & Dei filium. Hæc duo gravius ponderabant, ſcilicet quòd ſe Chriſtum & Dei filium dicebat, eo quòd unum videbatur eſſe contra Deum, reliquum contra Romanum imperium. *Ipſi enim audivimus de ore ejus.* O inſenſati, excæcavit vos malitia veſtra. Audiſtis ex ore ejus Dei reverentiam qua erat colendus, & non blaſphemiam qua eſſet crucifigendus. Ergo, ut ait Beda, ſua ſe ſententia condemnant, qui eum morti tradunt, quem oris, & operis teſtimonio Deum eſſe cognoſcunt. Et poſt multa quæ contra eum fecerunt, ut æſtimo, ſicut in nocte fecerant, *adduxerunt eum vinctum*, à domo Caiphæ pontificis ad domum Pilati præſidis Romanæ poteſtatis, ad quem pertinebat judicium in cauſa ſanguinis, ut ſcilicet Pilato totum imponeretur, & ipſi immunes reputarentur, duxerunt, inquam, eum vinctum, manibus poſt tergum ligatis, & cum multis conviciis ac contumeliis, & ut dicitur catena in collo ejus poſita, quæ poſtea oſtendebatur in Hieruſalem peregrinis pro devotione magna, qui & ipſi ſumittebant in ea colla ſua. Cogita nunc, cum quanto opprobrio ducitur per medium ciuitatis Hieruſalem, convitiantib[9] principibus Sacerdotum & Phariſæis, atque dicentibus: Veni nobiſcum latro, & deceptor populi, nunc tua maleficia finem habebunt in brevi. Horrenda prorſus impietas, quæ tantis injuriis ſatiari non potiut ferali rabie fremens, impio judici, tanquam rabido cani, animam juſti deglutiendam expoſuit. *Tunc videns Judas quòd Jeſus damnatus eſſet*, conſilio ſacerdotum & ſeniorum, id eſt, damnationi & morti adjudicatus, conſuetudo enim erat Judæorum, ut quem reum mortis judicaſſent, vinctum præſidi traderent, ut dum præſes vinctum teneret, morti addictum intelligeret, *pœnitentia ductus*, infructuoſa tamen, quia ſine ſpe veniæ erat, *retulit pretium*, ſcilicet triginta argenteos, *principibus ſacerdotum & ſenioribus populi*, à quibus malè acceperat, in tua poteſtate eſſet perſecutorum ſententiam mutare, & quaſi eodem precio quo Chriſtum Dominum vendidit, poſſet eum redimere. Multi enim poſſunt alicui mala perſuadere, quæ tamen pœnitentia ducti pòſt non poterunt diſſuadere, vel in bonum convertere. Si ergo Judas reſtituit pecuniam malè acquiſitam, quomodo uſurarius tenet uſuram, & ſimoniacus præbendam, vel quicunque rem alienam? Credibile eſt quòd lata ſententia contra Chriſtum, illi qui principales fuerunt in morte Chriſti, redierunt ad templum, & tunc venit Judas, *pœnitentia ductus*, id eſt, anguſtia quadam & triſtitia tactus, quæ tamen non valuit, quia non propter amorem Dei, ſed propter enormitatem rei triſtis fuit, *& retulit argenteos, dicens: Peccavi tradens ſanguinem juſtum.* Non valuit Judæ iſta confeſſio, quia deerat ſpes veniæ & ſalutis. Ubi Chryſoſtomus: Vide veritatem undique fulgentem, proditor de ſeipſo dat teſtimonium, & eorum qui condemnaverunt oppilat ora. *At illi* deridentes eum *dixerunt, Quid ad nos*, ſcilicet de peccato tuo, qui non ſumus rei in hoc facto: *Tu videris*, & ſenties te peccaſſe, sed nihil ad nos pertinet, & nobis de hoc non eſt cura. Profeſſio hæc audax eſt, atque cæca. Emiſſe ſe juſti ſanguinem audiunt, & tamen extra reatum ſe eſſe credunt, & in vendente ſcelus conſtituunt. Unde ſecundum Chryſoſtomum, Accuſatio ſacerdotum eſt, qui non egerunt pœnitentiam etiam Juda pœnitente.

Marginalia: Beda in c. 22. Lucæ. — Beda ibid. — Beda ibid. — *Adductio ad Pilatum.* — *Conſuetudo damnati.* — Chryſoſt. homil. 86. in Matth. — *Profeſſio Judæorum audax & cæca.* — Idem ibid.

nitente. *Et* videns Judas quòd eum deridebant, lapsus in desperationem, *projectis argenteis in templo*, unde recepti erant, *recessit*, *& abiens laqueo se*, ex desperatione *suspendit*. ex quo patet quòd cupiditas sua nihil sibi valuit. Maluit se quam denarios perdere, denarios templo, seipsum diabolo tradidit, & laqueo. Hic habemus duo exempla. Primum

Avaritia laqueus diaboli. est, quòd avaritia non est aliud, quàm quidam laquens diaboli, per quem suspendit avaros. Secun-

Desperatio subditorum unde. dum exemplum est, quòd crudelitas præsidentis, est occasio desperationis peccatoris. Judas enim retulit pecuniam, pœnitentia ductus, & peccatum suum est confessus, sed quia principes durè responderunt sibi, dicentes, *quid ad nos? tu videris*, desperatus *abiens laqueo se suspendit.* sic frequenter circa peccatorem accidit. Judas laqueo se suspendit in terræ meditullio, indignus hominum & Angelorum consortio. Indignus colligi inter Angelos qui in cœlis sunt, indignus etiam colligi inter homines qui in terra, socius factus dæmonum, quibus deputatus est aër iste caliginosus in carcerem, usque ad judicium. Sunt autem tres rationes, quare tali morte decuit proditorem interire. Prima, ut eleuatus in aëre, socium se ostenderet dæmonum, in hoc aëre caliginoso habitantium. Secunda, quia paciscendo locutus fuerat, in gutture punitur, ut arteriæ quæ vocem proditionis emiserant punirentur, quia per quæ peccauit quis, per hæc & torquetur. Tertia, ut cœlo & terræ exosus ostenderetur, quia non solum proditionis culpam emendare nequivit, sed etiam homicidii pro-

Judæorum duritia. prii scelus addidit. Mirabilis duritia Judæorum, quos nec confessio peccati, nec restitutio precii, nec operatio proprii suspendii emollivit, quia nec pœnitenti, nec projicienti, nec suspendenti Judæ crediderunt. Cum Juda quippe seipsos suspendunt, qui veniam petere & satisfactioni intendere

Cur medius crepuit Judas. nolunt. *Et crepuit medius* effusis visceribus, rupto enim laqueo putatur cecidisse, & crepuisse, & in hoc quodammodo delatum est ori quo osculatus Dominum fuerat, ne per os damnata anima exiret, non enim tam viliter inquinari debuit, quod tam gloriosum scilicet os Christi contigerat. Dignum enim erat ut viscera quæ proditionem conceperant, rupta caderent, & guttur quo vox proditionis exierat, laqueo arctaretur. Sæpe enim modus pœnæ exprimit modum culpæ. Væ Iudæ, quia ad fontem misericordiæ per spem veniæ non rediit, sed proprii sceleris immanitate perterritus desperavit.

Hieron. in c.27. Matth. Et ideo dicit Hieron. quòd magis Judas offendit Deum quando se suspendit, quàm in hoc quòd eum prodidit. *Dixeruntque* sacerdotes, *quia non liceret* ipsos argenteos *mitti*, id est remitti, *in corbanum* id est, in gazophylacium, unde eos tulerant, *quia, precium sanguinis & mortis erat*, quod ibi mittere noluerunt, caventes scilicet ne sacros loculos

Matth. 23. Hieron. ib. pecunia cruenta pollurerent. Secundum Hieronymum. Verè culicem liquantes, & camelum glutientes. Si enim ideo pecuniam, quia precium sanguinis est, in corbanum, hoc est in gazophylacium, & inter dona Dei non mittunt, cur ipsum sanguinem fundunt? Vnde & Augustinus. Qualis illa innocentiæ simulatio fuit, pecuniam sanguinis non mittere in arcam, & ipsum sanguinem mittere in conscientiam? Et *consilio* inter se *habito emerunt ex eis agrum* cujusdam *figuli, in sepulturam* mortuorum, scilicet *peregrinorum*, qui non habebant sepulchrum proprium, qui dictus est *acheldemach*, id est, ager sanguinis, in detestationem proditoris Judæ & memoriam passionis Jesu Christi, quia enim precium mortis fuerant, in usum mortuorum, & hoc peregrinorum eos tradiderunt. Quod fecerunt, non in misericordiam, sed in Salvatoris infamiam, simulando pietatem, & intendendo iniquitatem, ut longè latéque diffamaretur emptio, & propter hoc addita est impositio nominis, & vocatus est *ager sanguinis*, id est, emptus precio sanguinis, ut esset frequens memoratio facti in detestationem nominis Christi. A parte montis Sion in vallem Josaphat descendendo, juxta natatoriam Siloë contra Austrum, ad jactum lapidis ultra vallem, est ager acheldemach, ubi est sepultura peregrinorum, ubi fuit monasterium seu Ecclesia omnium Sanctorum. In hoc quòd de precio san *Mystic.*
guinis emerunt agrum in sepulturam peregrinorum, mysticè datur intelligi, quòd Christus per suum sanguinem nobis peregrinis emit quietem perpetuam, & gaudium paradisi. Unde Glossa: Magnum Sacramentum latet in factis iniquitatis. Figulus est Deus, in cujus manu est, ex eodem luto facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam: ager ejus est seculum, quod universum precio sanguinis ejus emitur, ut ei commortui sepeliantur peregrini, non utique Israël, sed alieni qui in precio sanguinis ejus sepulti æternam requiem sortientur. Unde & Hieron. Nos ergo qui peregri- *Hieron in c.27. Matth.*
ni eramus à lege & prophetis, prava Judæorum studia in salutem suscepimus, & in precio sanguinis Christi requiescimus. Unde etiam Augustinus: *Augustinus serm. 128. de tempore.*
Peregrinis, inquam, qui sine domo & patria & toto orbe exules jactabantur, requies Christi sanguine providetur. Istos autem peregrinos dicimus esse devotissimos Christianos, qui renunciantes seculo, & nihil possidentes in mundo, in Christi sanguine requiescunt. Hæc August. Cùm autem per omnes plateas Hierusalem diceretur quòd Domi- *Maria sciens filium captum.*
nus Jesus captus esset, & quomodo Judæi eum crucifigere vellent: percipiens hos rumores terribiles dolorosa mater ejus, quæ tamen cum primò caperetur, hoc in spiritu (ut dicitur) cognoverat: ducta est cum inæstimabili lamento & fletu, & planctu à sororibus suis & aliis, quasi mortua. Et venit ad videndum filium suum dilectum, plorans incessanter per civitatem Hierusalem, & dicens: Heu me, ubi est nunc amantissimus filius meus? Ubi es dulcissime fili? Ubi te inveniam? quis te cepit charissime? Quare te mihi abstulerunt benignissime? Hæc & his similia poterat dicere, & multomagis moventia mentes audientium, etiam infidelium, ad devotionem & compassionem. Æstimo quòd omnes qui viderunt eam dicerent: O quàm malè est isti bonæ mulieri. Si vidistis parem dolorem? Et cum ipsa ac sorores ejus & alii qui secum venerant, viderent eum sic ligatum, afflictum, consputum, ab omnibus despectum, à discipulis derelictum, ac omni solatio & auxilio destitutum non loquentem, non se excusantem, sic vituperabiliter, & sic enormiter à tanta multitudine armorum crudelium duci, ad sistendum tribunali judicis iniqui, & condemnandum eum morti, quanto sunt dolore & amaritudine repleti non posset dici, vel sermone explicari. Credo quòd quasi mortui in terram prosternebantur coram eo. Dominus etiam videns matrem, & alios in tanto dolore valde dolebat & ipse. Multum enim affligebatur ex compassione quam ad suos & maximè ad matrem habebat, sciebat enim quòd pro ipso usque ad evulsionem animæ à corpore dolebant. Et sic Domino ubique & semper dolor multiplicabatur non modicum, dolorem enim matris & suorum reputabat suum; in illo ergo mutuo conspectu magnus valde dolor fuit utrinque. Sequuntur ve-

rò

rò à longè, quia non possunt appropinquare. Considera & intuere ista diligenter per singula, quia multum sunt compassiva. Cogita (si potes) tantam amaritudinem, si piam habes animam, quia longum est cogitare animæ habenti devotionem. Sicut ergo dulcissima mater filio suo sic angustiato viso valde doluit, ac ei ex intimis compassa fuit, & amarissimè flevit, similiter & Dominus matri & aliis compassus etiam multum doluit, sicut fidelis amicus suo amico & proximo mala patienti compati & condolere debet. *Et adduxerunt JEsum vinctum*, & eum Pilato præsidi incircuncisо cani gluttiendum tradiderunt, *in prætorium*, quod erat in domo Pilati locus quidam ubi judicabat, & prætoris, seu judicis sedem & locum tenebat. Unde Beda: Prætorium enim dicitur sedes prætoris: Prætores autem dicuntur præfecti, sive præceptores eo quòd civibus præcepta donent. Tradiderunt eum potestati Romanæ, ut eo modo alienos se ostenderent ab ejus interfectione, in quo non eorum innocentia, sed magis demonstratur insania. *Et* ipsi qui ducebant eum, *non introierunt in prætorium, ne contaminarentur* intrando domum gentilis, *sed ut manducarent pascha*, id est, azymos panes, quos non licebat comedere nisi personis mundis, dies enim agere cœperunt azymorum, quibus diebus contaminatio illis erat in alienigenæ intrare habitaculũ. Timebant contaminari ex ingressu domus hominis gentilis, & non timuerunt inquinari ex procuratione mortis Christi innocentis, ex quo patet superstitio eorum vana, sicut in multis aliis. Unde Augustinus: O impia cæcitas! Habitaculo videlicet contaminarentur alieno, & non contaminarentur scelere proprio. Alienigenæ judicis prætorio contaminari timebant, & fratris innocentis sanguinem effundere non timebant. Hæc Augustinus. Istis sunt similes qui conscientiam magnam de minimis faciunt, & multo graviora committunt. Cùm ergo Jesus esset in prætorio, *Pilatus*, observantiis Judæorum, qui domum ejus ingredi non audebant, deferens, *exivit ad eos foras*, de prætorio. Ipse enim erat quasi medius hincinde discurrens, & quærebat quam accusationem adversus eum in judicio afferrent, quem reum mortis judicabant. Videbant enim eum in signum damnationis ligatum, & à tot ductum ad damnandum, & ideo de causa ab eis quærebat, volens modum tenere Romanorum à quibus missus erat, quibus consuetudo erat nullum condemnare nisi prius accusationem suam audirent, & ille locum defendendi haberet. *Et dixerunt ei: Si non esset hic malefactor*, quem Deus in lege præcipit non pati vivere, *non tibi tradidissemus eum*, nos qui sumus tantæ religionis & authoritatis. Quasi dicerent: Nos sumus tantæ veritatis & justitiæ, quòd nobis deberet credi simplici verbo, sine aliqua disquisitione, nos enim factum diligenter examinavimus, & eum dignum morte invenimus, & ideo jam condemnatum tradimus eum tibi puniendum, nec oportet aliam facere examinationem, sic homines malitiosi coram judicibus se justificant, ut innocenti magis nocere valeant. Miseri Judæi dicunt eum esse malefactorem, qui pertransivit benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo, & faciunt secundum illud quod de eis per prophetam jam ipse prædixerat, retribuebant mihi mala pro bonis. *Et Pilatus* quasi indignatus ex eorum responsione, quia sciebat eos per invidiam ipsum tradidisse, *dixit eis: Accipite eum vos, & secundum legem vestram judicate eum.* Quasi dicert: Si sufficit vestra examinatio, sufficiat vestra sententia, ego nequaquam talis judex efficiar. Per quam responsionem mortuorum Christo inferre inhibebat, quia Romani aliqua minora judicanda Judæis dimiserant, sed causam sanguinis & altam justitiam sibi retinuerant. Unde *dixerunt Judæi: Nobis non licet interficere quenquam*, scilicet propter potestatem ad alios translatam. Tamen contra seipsos dicebant, quia interficiebant, quem injustè interficiendum offerebant, & sanguinem innocentem fundebant, quem fundendum alteri tradebant. Argumentum contra sentientes, vel procurantes, aut simulantes fraudem inferendam proximo, cùm possint obviare malo, quia tales similes sunt Judæis hæc dicentibus, & sub prætextu justitiæ vel cujuscunque causæ suam nequitiam defendentibus. Multi etiam mali clerici sic dicunt, scilicet nobis non licet interficere quenquam, intelligentes de morte corporali, qui tamen pro modico habent multos interficere suo malo exemplo morte spirituali, quæ pejor est interfectione corporali. Vel dixerunt Judæi, sibi non licere illis diebus, propter festi solennitatem & sanctitatem, quod celebrare jam cœperant, propter quod de ingressu etiam prætorii contaminari metuebant. Unde Augustinus: Si malefactor est, cur non licet interficere? Si propter festum non licuit interficere, cur crucifige crucifige eum clamastis? Vel quia crucifigi eum, ut etiam modo mortis infamaretur, cupiebant, & hoc eis secundum legem non licebat, licet alio modo possent blasphemos interficere, qualem Christum reputabant, ut patuit in Stephano ab eis lapidato. Hoc autem factum est *ut sermo Jesu impleretur, quem dixit significans qua morte esset moriturus*, id est, à quibus, non enim mortem crucis hìc significat, sed quia à gentibus esset moriturus, & quòd Judæi eum fuissent gentibus tradituri ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, hæc enim tria Dominus à gentibus est passus. Quia enim propriis manibus noluerunt eum interficere, ut sic qui magis peccabant quasi alieni essent à scelere, impletus est sermo Jesu quem de sua morte prædixit, ut à Judæis traditus occideretur à gentibus. Et *cœperunt accusare* eum falsè in multis, de quibus solum tria exprimuntur, quæ Lucas ponit dicens: *Hunc invenimus subvertentem gentem nostram*, scilicet Judæorum, à cultu legis, falsam doctrinam seminando, *& prohibentem dari tributum Cæsari*, & sic quasi contra ipsum seditionem faciendo, *& dicentem se Christum regem esse*, quasi volens sibi regnum Judæorum usurpare. Nomine Christi reges Judæorum appellabantur, propter unctionem, sed addebant regem, dicendo Christum regem, gratia explanationis, quia Pilatus gentilis erat, gentiles verò reges suos non ungebant sicut Judæi faciebant, & ideo si ei quod est Christum, id est unctum, non addidissent regem, Pilatus non intellexisset. Sed falsæ erant accusationes. Unde non bene dicebant, invenimus, quia quod ei imponebant, non erat rei veritas, sed humana fictio & adinuentio. Non enim subvertit gentem à lege, quia non venit solvere legem, sed adimplere, nec subvertit, sed convertit, quos docuit in veritate. Nec prohibuit tributa Cæsari dari. Sed dixit, reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, & liber à tributo, ne scandalizaret, solvit tributum pro se & Petro. Dicens quoque se Christum regem esse, verum dixit, licet regnum in hoc mundo habere nollet, quia cùm ipsi vellent eum regem facere, fugit, & regnum respuit. Igitur, ut ait Beda, arguuntur impietatis Judæi, quòd accusantes Salvatorem, & falsò quidem,

Marginalia: Beda in c. 22. Joann. — Pascha. — Augustinus tract. 114. in Joannem. — Psalm. 37. — Clerici Judæis similes. — Augustinus tract. 114. in Joannem. — Actor. 7. — Matth. 22. — Matth. 17. — Beda in c. 23. Lucæ.

dem, nec aliquid verisimile quod ei objicere possint inveniunt. De prima igitur accusatione, tanquam frivola & ad eum non spectante Pilatus parum curabat, quia enim erat homo gentilis non curabat de observatione seu violatione Moysaicæ legis, & secundam tanquam falsam & mendosam parvipendens nullam reputabat, quia fortè per revelationem audierat Jesum dixisse aliquando, reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Unde transit ad tertiam, quæ magis tangebat eum, & Romanum imperium, & videbatur contra Imperatoris honorem, scilicet quòd dicebat se esse Christum, id est unctum, sive regem, nam directè contra Imperatorem erat quòd aliquis se esse regem Judæorum diceret, qui Imperatori Romano sub tributo in signum subjectionis serviebat. Propter quod Romani nomen regium ab eis abstulerant, ut eorum superbiam frangerent, & rebellandi occasionem tollerent. Et intrans Pilatus in prætorium, ut ibi Christum magis pacificè & exquisitè examinaret extra tumultum & strepitum Judæorum qui non audebant intrare prætorium, *interrogavit eum, dicens: Tu es Rex Judæorum?* quasi diceret: Est hoc verum quod tibi imponitur, scilicet quòd velis tibi usurpare regnum, vel quòd sis rex Judæorum, secundum quod accusant te? Quærebat utrum esset rex de jure, quia de facto constabat ipsum regem non esse. Et, secundum Theophilum, hoc interrogavit Pilatus, contemptum objecti criminis, & accusationem Judæorum subsannando, quasi diceret, Tu pauper, humilis, nudus, cui nullus adjutor, accusaris de regni ambitione, ad quod opus est multorum adjutorum & sumptuum *Et respondit Jesus: A temetipso hoc dicis.* hoc est quòd tu æstimes, qui nunquam me vidisti talibus intendere. *An alii tibi dixerunt de me?* Et tunc cognosce radicem dicti, ex quo nullum signum talis accusationis in me unquam vidisti, *respondit Pilatus: Nunquid ego Judæus sum?* Quasi diceret, non sum Judæus, & ideo de istis quæstionibus à meipso non loquor, & per me ipsum hæc scire non valeo, *sed gens tua & pontifices*, qui te ab alienigenis deberent defendere, *tradiderunt te mihi*, pro malefactore. Tu ergo dic. *Quid fecisti?* Interrogatus itaque Jesus de regno respondit Pilato eum erudiens, & ad altiora reducens. *Regnum*, inquit, *meum non est de hoc mundo*, id est, secundum Chrysostomum, Potestas mea, & authoritas mea qua sum rex, non habet originem & principium ex causis mundanis & hominum electione, sed aliunde, scilicet à patre, quasi diceret: Rex sum, non quidem talis qualem suspicaris, sed multo major & clarior. Temporale quippe regnum fugi, & nullum de hoc signum ostendi. Unde Chrysost. Nihil denique monstravit tale. Neque enim milites, neque principes, neque equos, neque mulorum jugum, neque aliud quid tale habebat circa semetipsum, sed humilem hanc & inopem vitam pertransibat, duodecim viles homines secum circunferens. Hæc Chrysostomus. Secundum divinitatem omnia sunt subjecta Christo, tamen quantum ad humanitatem in primo adventu suo non venit ad dominandum temporaliter, & regnandum, sed magis ad serviendum & patiendum. Unde non negat se esse regem, sed magis concedit, quia secundum veritatem ipse erat rex regum, veruntamen ad tollendum occasionem evadendi, temperat suam responsionem, dicens, quòd non quærit hujus mundi temporalem dominationem, quia regnum suum non est de hoc mundo, quantum ad temporalia ista quærenda, & habenda. Et ergo regnum ejus neque Judæis, neque Romanis

Chrysost. homil. 82 in Joannem.

Idem ibid.

adversum erat, nec dominationem eorum impediebat, quia ipsi tantum de regno terreno, quod de hoc mundo est, curabant, quasi diceret eis, decepti estis, non impedio dominationem vestram in hoc mundo, ne vanè timeatis & sæviatis, sed ad regnum cœleste quod non est de hoc mundo, venite credendo, ad quod vos invito prædicando. Christus dixit, *regnum meum non est de hoc mundo:* sed tamen multi Prælati qui sunt ejus vicarii, contrarium videntur dicere facto in pompis se principibus terrenis æquantes, vel etiam eos excedentes. Et subjungit: *Si ex hoc mundo esset regnum meum, tunc ministri*, regni *mei* terreni, unde post regem etiam regnum temporale habet firmitatem, *utique decertarent* contra adversarios, *ut non traderer Judæis*, per quod patet quòd non est mundanum regnum meum. Unde sequitur: *Nunc autem regnum meum non est hinc*, id est, de hoc mundo: est tamen hîc, quia ubique attingit à fine usque ad finem. Unde Augustinus: Non dicit, non est hîc: hîc est enim regnum ejus usque in finem seculi, habens in se commixta zizania usque ad messem, sed tamen non est hinc, quia peregrinatur in hoc mundo. Unde & Theophilus, Non dicit, non est hîc, sed non est hinc. Nam regnat in mundo, & utitur illius provisione, & juxta votum cuncta disposuit. Non est autem ab infimis constitutum regnum ejus, sed cœlitus & ante secula. Unde etiam Chrysost. Sed cùm dixit, regnum meum non est hinc: non privat mundum de sua providentia & prælatione, sed ostendit regnum suum non esse humanum neque corruptibile, quoniam desuper habet principatum: quia non est humanus, sed multo major & clarior. *Dixit itaque ei Pilatus, Ergo Rex es tu?* ex quo alibi est regnum tuum. *Respondit Jesus: Tu dicis quia Rex sum ego.* Quasi diceret: Ego nec nego, nec affirmo: sed tu dicis, non tamen asserendo, sed interrogando. Eodem verbo præsidi quo & principibus Sacerdotum respondit, ut propria sententia condemnentur. Noluit dicere, non sum, ne falsum diceret: noluit etiam dicere ego sum, ne calumniæ occasionem daret. Unde sic temperavit responsionem, ut & verum diceret, & sermo ejus calumniæ non pateret, & penitus nulla culpa in eo cognosceretur. Deinde determinat sui regni conditionem, dicens: *ego in hoc natus sum*, temporaliter: *& ad hoc veni in mundum*, per carnis assumptionem: *ut testimonium perhibeam veritati*, dicendo & prædicando veritatem de divinis in cordibus fidelium. Et ideo *omnis qui est ex veritate* prima, quæ Deus est, non solum per creationem, sed etiam per imitationem & subjectionem, *audit verba mea*, credendo, & opere adimplendo, & per consequens in talibus spiritualiter regno. *Dixit ei Pilatus: Qui est veritas?* Et hujus quæstionis responsum non expectavit, quia Judæorum malitiam, & Christi innocentiam percipiens, ad ejus liberationem festinavit, vel quæstionem de veritate tantum facere potuit, sed responsum finale audire non meruit, quia judicium suum à veritate inchoavit, & non in veritate, sed in perversitate finivit. Legitur tamen in Evangelio Nazaræorum, & etiam videtur dicere Augustinus, quòd Christus respondit, quòd veritas est de cœlo, & non erat in terra, sed Pilatus non audivit, vel quia exivit ad Judæos, vel propter tumultum clamantium. Pilatus quæstionem de veritate fecit, sed de responsione non curavit. Veritas enim est sicut aqua benedicta, ad quam omnes currunt, tamen manus faciei apponunt, ne super faciem aqua cadat. Sic multi quærunt de veritate, tamen nolunt quòd eis veritas de suis defectibus dicatur, etiam

Augustinus tract. 115. in Joannem.

Theophil. in Joan. c. 18.

Chrysosto. hom. 82. in Ioannem.

Esse ex veritate.

Veritas ut aqua benedicta vitatur.

pro

pro eorum salute. *Et cùm hæc dixisset*, quærendo quid est veritas, *iterum exivit ad Judæos*, ut pro innocentia Domini loqueretur, *& dixit ad eos: Ego nullam in eo invenio causam*, scilicet morte dignam. Quia enim Pilatus, & Imperator Dominus suus, non curabant nisi de regno terreno, ideo Pilatus habuit Jesum excusatum, dicens se nihil criminis invenire in eo. Ergo Judæi invidia stimulati sunt, qui justum mendaciter damnare laboraverunt. Sed hîc est modus malorum, quòd per mendacia quærunt condemnationem justorum. Ex hoc etiam patet quòd aliquando justius agitur in curia laicali, quàm clericali, principes enim sacerdotum Christum condemnaverunt tanquam mortis reum, quem Pilatus pronunciat innocentem & justum.

Clericorum judicium. Sic & hodie fit in pluribus locis quòd malefactores qui per seculares judices punirentur, per Ecclesiasticos viros (in magnum scandalum populi) tuentur. Judæi verò cùm nihil aliud facerent calumniæ eorum, recurrebant ad subsidia clamorum. Unde quia deficiebant rationibus, invalescebant vocibus, dicentes: *Commovit populum*, docens per universam Judæam, & incipiens à Galilæa usque huc. Quasi dicerent: Pervertit populum, & turbavit pacem communem, nec in una parte tantum, sed à Galilæa incepit & hucusque pervenit.

Beda in c. 23 Lucæ. Secundum Bedam, Hic accusantium sermo magis & eum qui accusatur docet innoxium, & eos qui accusant docet esse perversos, docuisse enim populum, non criminis, sed virtutis constat esse indicium, nec commovit populum, qui pacis condidit testamentum. Mysticè commovit populum salubri commotione, viam veritatis docendo, de qua motione dicitur in Psalmo, *Commovisti terram & conturbasti eam, sana contritiones ejus, quia commota est.* Clamoribus igitur invalescebant, qui in rei veritate deficiebant, ut sit clamorosa, non justa accusatio, quia per clamorem voluerunt obtinere, quod non poterant per rationem habere. Sic faciunt maligni, quærentes obtinere per verba & contentionem, quod non possunt per justitiam & veritatem. *Psalm. 59.* Nunc considera inquantum se humiliavit judex totius creaturæ constitutus à patre, ut acquiesceret stare ante judicium terræ Judææ. Et sicut Christus cùm ante præsidem statueretur, & iniquis accusationibus falsè urgeretur, omnem mansuetudinem & patientiam ostendit; sic verus Christi imitator non murmuret, aut reclamet, nec contradicat, cùm indebitè ab æmulis læditur, aut impugnatur. Ex isto articulo, accusationis Christi de falsis, datur documentum, quòd caveamus ne & nos de falso vel falsè accusemus Christum. Isti enim accusant Christum de falso, qui sibi falsum imponunt, sicut Judæi, pagani, hæretici, ac consules qui de ipso Christo aliter quàm debent sentiunt. Sunt & alii qui accusant eum de vero, sed falsè, sicut mali Christiani, qui retorquent peccata sua in Deum, dicentes: Deus hoc voluit, vel stellæ fecerunt me peccare: Deus autem fecit stellas, & sic Deus fecit me peccare. Falsè imponis peccatum tuum Deo. Verum quidem est quòd Deus fecit & te & stellas, & hæc omnia bona, sed quòd Deus creavit non te cogit ad peccandum, sed malitia voluntatis tuæ, ergo imputando Deo peccatum tuum, tu accusas Deum falsè. Item alio modo quidam accusant Deum falsè, mali scilicet Christiani, habentes quidem fidem veram, sed informem, qui cognoscunt Christum per fidem, sed non glorificant eum per vitam. Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo, quomodo ille qui est ipsa veritas, propter nos falsitatibus calumniari dignatus est, ut nos in veritate fundaret, & sic oret: Jesu qui coram Pilato de multis falsis accusari voluisti, doce me iniquorum fallacias evitare, & fidem Christianam bonis operibus veraciter profiteri. *Cùm autem Pilatus audisset, quòd Jesus homo Galilæus, & de Herodis* tetrarchæ *potestate esset*, quia in Galilæa nutritus & multum conversatus fuit, habens occasionem dimittendi eum, misit eum ad Herodem, præpositum Galilææ, *qui tunc etiam erat Hierosolymis*, propter solennitatem paschalem, quia Judæus natu erat. Pater enim suus amore uxoris suæ, quæ Judæa erat, transiens ad ritum Judaismi se circuncidi fecerat. *Herodes Judaizans.* Misit, inquam eum volens Herodi honorem deferre, ut ipse Dominus Galilææ, hominem Galilæum, vel absolveret, vel damnaret, dans exemplum ne quis falcem in messem & potestatem alterius (etiam inimici) immittat, & quia credebat quòd libenter hominem de terra sua & maximè innocentem liberaret, & ne contra eum quem insontem & per invidiam traditum cognoverat, sententiam dare coactus esset. Et dum mittitur, fit concursus magnus populorum eum sequentium. O Domina qualiter ibas, vel quis de juvabat ut ires in tanta pressura? Certè exemplum doloris eras omnibus Christum amantibus. Tu autem charissime cogita quàm libenter juvares eam, & associares sic tristem & mœstam. *Et viso Jesu gavisus est Herodes*, ex multo enim tempore, scilicet ex tempore decollationis Joannis Baptistæ, *Jesum videre cupiebat, quia multa* de miraculis & doctrina ejus *audierat, & sperabat aliquid* de suis miraculis *videre*, & ab eo quædam insolita audire. *Interrogabat autem illum multis sermonibus*, non sicut studiosus, sed sicut curiosus, non sicut veritatis amator, sed sicut tentator, non tanquam lucrativus aliquam utilitatem, sed patiens novorum cupidinem, & propter hoc, *nihil respondit*, nec etiam signum aliquod coram eo fecit. Stans quidem Jesus sicut agnus mansuetissimus ligatus coram eo, inquisitus tacuit, & expectatus miracula adhibere contempsit, quia Herodis incredulitas & curiositas, divina non merebatur audire vel videre, & Dominus suam jactantiam & ostentationem declinabat, suamque nolebat passionem impedire. Unde, secundum glossam, quia Herodes non reputabat Christum salvatorem, sed incantatorem, ideo non erat dignus nec verbis, nec miraculis Christi. *Herodis de Christo opinio.* Et, secundum Ambrosium, Herodes ex quadam curiositate miracula fieri petiit, quod Christus renuit, docens nos per hoc jactantiam declinare. *Ambros. in c. 23. Lucæ.* Per hoc quòd Christus coram Herode incestuoso & homicida noluit miracula facere, nec suis interrogationibus respondere, significavit quòd tales & omnes impii non sunt digni opera divina videre, nec ejus responsa habere. Ex hoc articulo, derisionis habetur documentum, secundum Gregorium, ut quotiens auditores nostri nostra volunt quasi laudanda cognoscere, non autem sua perversa mutare, omnino taceamus, ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & eorum quæ erat culpa esse non desinat, & nostra quæ non erat fiat. *Gregorius lib. 22. moral. c. 21.* Multa autem sunt quæ audientis animum produnt, maximè si auditores nostri & semper laudant quod audiunt, & nunquam quod laudant sequuntur. Ad conformandum se huic articulo, rememoretur homo factum articuli, & oret dicendo: Jesu qui ab Herode derisoriè multis interrogari sermonibus voluisti, nec ei ad ullum verbum respondere curasti: da mihi amore tuo (quando oportet) sermones derisorios patienter audire, meámque jactantiam cum silentio

tio

Accusatio Christi coram Herode. tio declinare. *Stabant autem & principes sacerdotum & scribæ constanter accusantes eum*, coram Herode. De quibus verò ibi eum accusaverunt, Evangelistæ non exprimunt, sed fortè de eisdem tribus de quibus coram Pilato eum accusaverant, maximè hoc coram Herode aggravantes, quomodo commovisset universum populum incipiens à Galilæa, scilicet Domino Herodis, ut ex hoc magis sibi animo assumeret, quia in suo Domino commotionem suscitasset, unde ad istas accusationes Christus nihil respondit, nec Herodi, nec accusatoribus, sed tacuit, non concedendo eorum accusationes taciturnitate, sed despiciendo tanquam indignas responsione, ad commendandam quippe patientiam tacuit „ & nihil respondit. secundum illud Esaiæ: *Quasi agnus coram tondente se obmutescet.* Ex hoc articulo accusationis, trahitur documentum, quòd non omni loco, & tempore, & coram quibuslibet, veritas est manifestanda, sed plerunque silentium divinum est. Ad conformandum se isti articulo, memoretur homo gravitatem articuli, & oret, dicens: Jesu qui coram Herode constitutus falsas incriminationes, nec verbo refellere voluisti, da mihi iniquorum non frangi injuriis, nec sacra mysteria propalare indignis. Videns autem *Herodes*, quod Christus nullum signum faceret, nec verbum aliquod ad interrogata responderet, nec contra accusatores suos aliquibus responsionibus se defenderet, reputavit eum idiotam ac fatuum, & non sanæ mentis, ac per hoc *sprevit eum*, ipse & similiter *exercitus ejus*, ut omnes in eadem culpa monstrarentur esse pares. Sic hodie sectatores Christi à malis hominibus spernuntur, & ab eis fatui reputantur: Jesum hodie multi cum Herode spernunt, qui signa fieri quærunt, conquerentes quòd modo miracula ab eo non fiunt, cùm modo non sit tempus signorum, sed operum. Unde Dominus: *Habent Moysen & prophetas, audiant ipsos*, modo autem præter hæc habemus & Evangelium, & Apostolum, & adhuc signa quærimus, non Evangelium implemus, sed spernimus. Ex hoc articulo despectionis, trahitur documentum quòd nos potius velle debemus à malis despici, quàm ab adulatoribus laudari, sicut Dominus noster. Ut ait Gregorius: Magis eligebat apertè à superbientibus despici, quàm à non credentibus vacua voce laudari. Jesu qui ab Herode & exercitu suo sperni non sprevisti, da mihi mundanum factum despicere, & iniquorum despectus pro justitia non curare, non solum autem Herodes eum sprevit, sed etiam illusit, induendo veste alba, & hoc in derisionem & signum illusionis, sicut fatui solent aliqua veste ludicra indui, qua cognoscantur ab aliis, & fortè tunc temporis derisorium fuit portare desuper vestem albam, eo quòd sic illuderetur tunc fatuus, hæc autem vestis erat (ut dicitur) ad modum scapularis religiosorum, sine caputio, dependens à collo antè & retrò. Fortè subitò peciam panni albi accipientes, foramen in medio eis fecerunt, & sic collo suo imposuerunt. Sed quantumcunque Herodes hoc in illusionibus fecerit, non tamen à mysterio vacat, sicut & omnia alia circa Christi passionem gesta. In veste enim alba, innocentia & castitas assumptæ humanitatis & gloria regni immortalis, quam per passionem accepit, designatur, & quòd pro peccatis totius mundi in carne casta & innocente immaculatus agnus est passus. Tu quoque non nisi in veste alba, scilicet sine macula & causa illudaris, & spernaris, alioquin illusio erit tibi pœna peccati, & magis dolendum de causa & materia irrisionis, quàm de irrisione ipsa. Designavit ergo

Isaiæ 53.

Lucæ 16.

Gregorius lib. 10 mor. cap. 17.

Veste alba Christus indutus.

Herodes, suo facto, nesciens fortè quid agebat, quòd Christus albedine puritatis & innocentiæ indutus erat. Unde Ambrosius: Non ociosum quòd veste alba induitur ab Herode, immaculatæ tribuens indicia passionis, quòd agnus Dei sine macula cum gloria peccata mundi susciperet. Hanc autem vestem albam, repræsentat hodie alba sacerdotalis. Unde mysticè notandum, quòd Pontifex noster in sua passione habuit omnia pontificalia. Amictum suscepit, cùm velatus est coram Caïpha à Judæis. Albam habuit, cùm veste alba indutus est ab Herode. Casulam accepit, cùm milites circundederunt ei purpureum vestimentum coram Pilato. Et ne quid sibi desit, cingulum habuit, cùm ad columnam ligatus est. Stolam habuit, quando ad collum ligatur. Manipulum habuit, quando cum fune manus ejus ligaverunt, sed hunc solverunt, quando ei arundinem in dextera manu dederunt, & funis mansit pendens in sinistra, ad quod designandum manipulus ponitur in brachio sinistro. Coronam spineam super caput habuit pro mitra pontificali, & arundinem in manu pro baculo postorali. Chirothecas autem habuit & sandalia, cùm manus ejus & pedes toti fuerunt sanguine rubricati, ad quod designandum sandalia debent habere aperturam, cum aliquo rubeo sericeo panno. Chirothecæ etiam habent desuper aliquod monile rotundum, quod debet similiter habere aliquid de rubro, ad designandum stigmata Christi. Hæc omnia sunt insignia pontificalia, quæ in memoriam passionis Christi gestat Pontifex, in consecratione Ecclesiæ vel altaris, in cujus etiam memoriale conficitur Sacramentum altaris. Patet ergo ex dictis, quòd illusus fuit Dominus in omni veste & ornamento, tam sacerdotali, quàm pontificali, & quod pejus est, hodie illuditur ei in omnibus vestibus prædictis, non minus quàm tunc, quia & à majori multitudine, & longiori tempore, & modo fraudulentiori, quia isti verè, illi quasi figuratè. Illa enim multiplex illusio quæ facta fuit ei tunc, figura erat & signum illusionis futuræ, quæ à multis impletur nunc. Notandum etiam, quòd ille qui eis utitur, debet ea habere intellectu, per meditationem, in memoria, per recordationem, in affectu, per compassionem, & se Domino pro posse in apparatu conformare, cùm enim aliquid talium accipit, nihil aliud protestatur facto suo, quàm si verbo diceret, ita credo Dominum nostrum fuisse indutum, & in talibus illusum, in cujus signum & memoriam sic induo meipsum, & ut in me sentiam quod & in ipso Christo Jesu. Qui ergo talia ferunt exterius, nihil sentientes vel compatientes interius, profectò Christo illudunt, faciunt enim ac si dicerent, signo tibi compatimur, & tuas illusiones in nobis ostendimus, sed in nullo tibi compatimur. Moraliter amictus capitis, significat spem, quam Apostolus vocat galeam salutis, spes autem æternorum, facit contemptum terrenorum. Cùm ergo sacerdos se velat amictu, ostendit se terrena contemnere, & si ita non est, Christo illudit. Alba autem longa & lata, mentis & corporis significat castitatem, cingulus verò, & stola, & manipulus, & hujusmodi ligamenta, præcepta & consilia, & religionem cui se obligat, qui tales ordines assumit: obligatos se ostendunt, qui talia induunt. Casula desuper tegens per totum, & cæteris supereminens ornamentis, charitatem significat, quam Apostolus supereminentiorem viam vocat, & ideo qui non diligit Deum plus quàm sua, vel suos, vel se, non est dignus tali officio. Mitra verò Episcopi, significat ipsum habe-

Ambros. in c. 23. Lucæ.

Pontificalia Christi indumenta.

Illusio Domini in omni veste.

Vestimenta Sacerdotum quid designent.

Casula.

Mitra.

re scientiam duorum testamentorum, propter duo cornua, quam (inquam) scientiam debet habere, non tantum in corde per habitum, sed etiam in ore & manu per usum, unde duæ linguæ dependentes à mitra super humeros, significant ipsum Episcopum debere habere duplex documentum, scilicet verbi & exempli. Baculus verò pastoralis in manu, significat executionem officii pastoralis, quod consistit in tribus, quæ significantur per triplicem partem baculi. Primum, est vocatio peccatorum. Secundum, directio vocatorum. Tertium, est exhortatio directorum. Unde est versus:

Baculus pastoralis.

Attrahe per primum, medio rege, punge per imum.

Sic itaque vides, qualiter Dominus non solum malefactor, sed etiam stultus est reputatus. Ipse autem omnia patientissimè tolerabat. Patientiam ergo habeas & tu, si malefactor vel stultus injuste fueris reputatus. Nam sicut divina sapientia, tanquam fatuus spernitur & irridetur, sic omnes irrisiones quæ solent à vanis mundi hujus hominibus (Deum præ oculis non habentibus) homini spirituali irrogari, debent patienter sufferri. Ex hoc articulo illusionis, sumuntur tria documenta. Primum est, quòd omnes qui piè & innocenter volunt vivere, secundum novum hominem, ab his qui vivunt secundum hominem veterem illuduntur, & ab eis pro fatuis habentur. Sed propter hoc non debent turbari viri spirituales, imò potius gaudere, quia novus homo salvator noster Christus indutus alba veste, quæ innocentiam significat, illusus & derisus est à filiis hujus seculi, apud quos alba vestis exprobrabilis est, sed sicut crux ante passionem Christi exprobrabilis fuerat, quæ postea facta est honorabilis, ita ut etiam portetur in frontibus regum, sic alba vestis post Christi passionem facta est valde honorabilis, & innocentiæ signum. Unde quilibet post baptismum renovatus induitur veste alba, in signum innocentiæ quam confert baptismus, in cujus etiam signum Christo passo Angeli in vestimentis albis apparuerunt in ejus resurrectione, & similiter in ejus ascensione. Secundum documentum est, quòd pro tempore & loco expedit stultitiam simulare. Vnde quòd Dominus ipse fons sapientiæ coram Herode pro stulto haberi dignatus est, ex incomprehensibili sapientia sua processit, quia si sapientem verbis vel factis se ostendisset, Herodes utique passionem ejus impedivisset. Tertium est, quòd homo nihil quærat in vestibus, non ornatum, non preciositatem, sed solum necessitatem, quia salvator noster in veste velut fatuus est illusus. Ad conformandum se huic articulo, regratietur homo Deo, quòd ipse nobis cum sua illusione vestem innocentiæ conferre dignatus est. Item recogitet qualiter ipse candidam vestem innocentiæ baptismalis, quam Christus nobis prætulit, sæpe peccatorum malis denigravit, & oret, dicens, Jesu qui veste alba indui, & ut stultus ab Herode illudi voluisti, da mihi mundi hujus prudentiam, quæ stultitia est apud te, cautius declinare, & ad te qui vera es sapientia pervenire. Herodes autem cùm non inveniret in Christo causam mortis, *illusum & indutum veste alba remisit ad Pilatum*, ut eum honoraret, sicut Pilatus sibi detulerat. In quo ipse probatur in necem Domini consensisse, quia enim fuit sibi missus tanquam homo suæ ditionis, cùm non invenit in eo causam, debuisset eum absolvere, & non alieno judici remittere. Remisit ergo eum Herodes Pilato, quasi diceret, fac

Patientia Domini.

Stultitiam simulare expedit.

Quid in veste requirendum.

Amicitiæ confœderatio.

de eo quicquid volueris. Et fortè similia verba sibi remandavit. Et sic Dominus cum nota illusionis portando vestem albam rediit, & Herodis consensum de sua nece secum detulit. Hic autem consensus apparuit signo & facto, signo quidem, in vestis albæ illusione, facto, in amicitiæ confœderatione, nam & ipsa die facti sunt amici Herodes & Pilatus, propter mutuam reverentiam sibi invicem factam. Antea quippe inimici erant adinvicem, propter necem Galilæorum, qui de Herodis præpositura & dominio erant, quos Pilatus occiderat miscens sanguinem eorum cum sacrificiis quæ offerebant, sed nunc super hoc reconciliatus est Pilatus Herodi, quia pro bono habuit Herodes quòd Pilatus sibi detulerat, mittendo sibi hominem suæ jurisdictionis, & præsertim talem hominem quem ipse videre diu desideraverat. Sic multi frequenter amici & concordes in condemnatione vel nocumento innocentium fiunt, qui antea sibi invicem contrarii fuerunt. Hæc autem amicitia Pilati & Herodis, fuit signum quòd Judæi & gentiles convenirent in persecutione Christianorum. Unde Beda: Hoc nefandissimum Herodis & Pilati fœdus, quod in occidendo Christo pepigerunt, hactenus eorum velut hæreditario jure successores custodiunt, quando gentiles & Judæi sicut genere & religione, ita etiam mente dissidentes, in Christianis tamen persequendis, Christique in eis fide perimenda, consentiunt. Hæc Beda. Potest etiam hæc amicitia in bono accipi, & per concordiam Herodis & Pilati, concordia populi Judaici & gentilis significari. Sicut enim Pilatus primò misit Jesum ad Herodem, & Herodes postea ei remisit: sic verbum salutis primò recepit populus gentilis, & annunciavit Judæis: in fine autem mundi iterum Judæus remittet ad gentilem, quando per Heliam & Enoch multi convertentur. Isti duo populi ante mortem Christi erant inimici sibiinvicem & discordes, sed post mortem Christi facti sunt amici & concordes in fide ejus, quia ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum. Unde Ambrosius: In typo etiam Herodis atque Pilati, qui amici ex inimicis per Jesum Christum facti sunt, plebis Israël & populi gentilis figura servatur, quòd per Domini passionem utriusque sit futura concordia: ita tamen ut prius populus nationum capiat Dei verbum, & ad populum Judæorum fidei suæ devotionem transmittat. Hæc Ambrosius. O quanta humilitas & patientia Domini Jesu, qui de se quasi de fatuo permittebat malos ludere, mittere se, & remittere, & quod volebant facere. Hanc autem missionem & remissionem ipse Dominus fieri voluit ad majorem & evidentiorem suæ innocentiæ ostensionem. Intuere eum nunc benè, dum ducitur & reducitur, demisso vultu & verecundè incedentem, & omnium clamores, convitia & subsannationes audientem, & fortè lapidum percussiones & immunditiarum suscipientem. Et cogita quomodo habeat illos pedes sanctissimos confractos, quia cum magna festinatione duxerunt & reduxerunt eum, nudis pedibus incedentem. Intuere etiam matrem & suos cum indicibili mœrore à longè sequentes & ista videntes, & cogita quàm libenter tu juvares & associares sic tristes & dolentes. Ex hoc articulo habetur documentum, quòd tantam vim habet natura boni, quòd respectu sui confœderat etiam malos. Inimicitia enim, respectu boni, parit amicitiam inter malos: non timeat ergo justus si viderit malos contra se colligari,

Amicitia Pilati & Herodis.

Beda in c. 23. Lucæ.

Ambrof. in c. 23. Lucæ.

Humilitas Domini.

Contemplatio.

Documentum.

quia

quia hoc testatur in eo aliquid esse boni, & per hoc ipse conformatur Christo, contra quem omnes convenerunt in unum, etiam inimici. Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo si habeat inimicitiam cum aliquo, & dimittat eam de corde amore Christi, qui pro nobis in sua passione etiam malos adversum se concordavit. Jesu qui contra te inter Herodem & Pilatum amicitiam fieri voluisti, da mihi iniquorum adversum me colligantiam non timere, sed eorum potius exercitatione me proficere, quatenus tibi merear conformari. Considera nunc quanta fatigatio fuerit Christo sic duci & reduci de judice ad judicem, quia magna pœna est cuilibet homini mitti de uno judice ad alium. Fuit enim primò præsentatus Annæ. Secundò, Caïphæ. Tertiò, ductus ad Pilatum. Quartò, missus ad Herodem. Quintò, remissus ad Pilatum, quæ omnia ad unum possunt reduci articulum, ex puo plura sumuntur documenta. Primum est, quod non debemus formidare præsentari potestati temporali, vel ad malos judices trahi Christum, quia quanto potestas iniquior, & judices nequiores, tanto faciunt martyres gloriosiores. Secundum est, quòd non omnes actus, voluntates & desideria nostra antequam perficiamus debemus ad examen rectæ rationis, quæ per judicem intelligitur, præsentare, & nihil præcipitanter agere, omnia quoque mala quæ fecimus debemus conspectui conscientiæ nostræ præsentare, & sic eam coram Christo judice examinandam statuere. Tertium est, quòd religiosi, qui specialiter debent esse imitatores Christi, non debent turbari si interdum sub obedientia mittantur de loco ad locum, de prælato ad prælatum, quia Christus propter nos sub obedientia patris dignatus est mitti de judice ad judicem. Item sicut Christus stabat ante judices, & nullum irreverentiæ verbum est locutus, sic & nos cum reverentia stare debemus coram prælatis nostris & judicibus, etiam malis. Ad conformandum se isti articulo, formet sibi homo imaginem Christi in mente sua. Statuens coram eo conscientiam suam misericorditer examinandum, pro eò quòd Christus coram judicibus malitiosè fuit examinatus. Recogitet etiam homo quomodo oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi, & idcirco ipse pius pro nobis impiis exhiberi voluit ante tribunal justi judicis, ut nos injusti ante tribunal justi judicis fiducialiter comparere possemus. Jesu qui de judice ad judicem mitti, & coram eis examinari voluisti, da mihi amore tui nominis, malorum judicum versutias non metuere, & in conspectu tuo me tuta conscientia comparere, ac bono animo majorum imperiis me subdere, & alacri corde ad obedientiam sine mora concurrere.

ORATIO.

Domine Jesu Christe, qui hora diei prima permisisti te ligatum adduci in concilium Judæorum, ac post multas injurias & convitia de Caipha duci ad Pilatum, ubi à Judæis reus mortis & malefactor fuisti judicatus, & in multis falsè accusatus, ac deinde à Pilato ad Herodem te mitti, & ibidem accusari & fatuus reputari, ac sperni, & in veste alba illudi pertulisti, tandemque sic illusus & in veste alba indutus ad Pilatum es remissus, fac me quæso injurias & convitia patienter & gaudenter pro tui nominis gloria tolerare, & in conspectu tuo cum gaudio apparere, ac vultum tuum desiderabilem semper respicere. Amen.

De tertia in passione Domini.

CAPUT LXII.

Hora tertia cogitabis mœstus & tristis qualiter reducto Domino ad Pilatum, illi canes lætantes de fœdere Herodis & Pilati, cum audacia magna prosequuntur accusationes suas: quamvis neque Pilatus, neque Herodes diligenter eum interrogando & examinando invenirent in eo causam mortis. Unde ad exprobrandam duritiam Judæorum & gentilium, Pilatus fatetur nec se, nec Herodem, neque in occidendo, neque illudendo in Christo causam seu aliquid dignum morte invenisse. Unde Beda: Hoc dicendo Pilatus absolvit quidem Jesum, quem probavit insontem, sed quem absolvit judicio crucifigit ministerio. Audi cæce Judæe, audi crudelis pagane. Pilatus ipse fatetur neque se, neque Herodem dignum quid morte in Christo reperiisse, sed tantum in occidendo vel illudendo innoxio, alienæ crudelitatis obtemperasse clamoribus. Hæc Beda. Magnum dimittendi Jesum studium gerebat Pilatus. Sed quanto curiosius dimittere quærit, tanto criminosiores ad mortem ejus invenit. *Et cum accusaretur*, Dominus mendaciter *à principibus sacerdotum & senioribus, nihil respondit*, nec ad sui excusationem, nec ad dictorum refutationem, nec ad dicentium improperationem, sed magis accusationes viriliter sustinuit & tacuit. Et *tunc* cùm sic accusaretur ab eis, *dixit illi Pilatus: Non audis quanta adversum te dicunt testimonia?* secundum Chrysostomum, Ideo hoc dicebat, quia volebat liberare eum, dum se excusando responderet. *Sed Dominus non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præses vehementer*, de ejus patientia & constantia, quòd ille quem in lege peritum & ad omnia respondere potentem audierat, nihil responderet, & quòd exhibitus ad criminale judicium, & stans ante mortem, quæ apud omnes homines æstimatur terribilis, ipse imperturbabilis remaneret. In hoc autem docet, accusationes & criminationes patienter esse sustinendas, hoc enim magis mirabilem facit sanctorum patientiam, quàm defensio. Vnde Ambrosius: Accusatur Dominus & tacet, quia defensione non indiget, nec accusationem tacendo confirmat, sed despicit non refellendo. Ambiunt defendi, qui timent vinci. Melior est causa quæ non defenditur & probatur. Susanna tacuit, & vicit. Hæc Ambrosius. Judex ergo omnium ante tribunal judicis vilis & indigni, mansuetus & tacitus stetit, & accusatus nihil respondit. Sunt autem quatuor rationes hujus silentii & taciturnitatis Christi. Tacuit enim Christus primò justè, quia propter falsitatem accusationum & corruptum judicium indigni erant audire. Secundò misericorditer, ne scilicet ex responsione sua pejores fierent, si sibi non crederent, vel non obedirent. Tertiò dispensative, ne si se excusaret dimitteretur, & crucis utilitas, scilicet nostra salus & redemptio differretur. Quartò exemplariter, ut daret nobis patientiæ exemplum, & impleret illud de se scriptum, *sicut agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.* Igitur, ut dicit Anselmus, Vide attentè quomodo stat ante præsidem inclinato capite, demissis oculis, vultu placido, sermone raro, paratus ad opprobria, promptus ad verbera, quandoque Dominus respondet, quandoque non respondet. Ubi respondet, quasi pastor bonus docet, & pro creditis sibi ovibus

Matth. 27. Marci 15. Lucæ 23. Joann. 18. & 19.
Innocentia Christi.
Beda in c. 23. Lucæ.
Chrysost. homil 87. in Matth.
Cur accusatus tacuit.
Ambros. in c. 23. Lucæ, Daniel. 13.
Taciturnitatis Christi causa.
Isaiæ 53.
Anselmus in speculo.

ovibus contra luporum latronumque insidias pugnat, ubi verò non respondet, quasi agnus pro toto grege immolandus silet, & patientiam præstat, & utinam modo innotesceret quando quasi agnus & quando quasi pastor quivis esse deberet, ut sciret quando tacere & respondere haberet. Quanvis ergo quibusdam interogationibus sæpe respònderit, quando tamen respondere noluit, non sicut reus & malè sibi conscius, qui de peccatis convincebatur suis, sed sicut innocens & mansuetus, qui pro peccatis immolabatur alienis. Et ideo similitudo de agno data est, ut in suo silentio non reus, sed innocens haberetur. *Per diem autem festum* paschæ, *consueverat præses unum vinctum dimittere populo*, id est, ad petitionem populi, *quem volebant*, sine meritorum discretione, in memoriam liberationis filiorum Israël de Ægyptiaca servitute, cujus beneficii memoria in solennitate paschali fiebat, quòd ea die de servitute Pharaonis egressi erant, in aliis autem festis non sic fiebat. Quia enim in nocte paschæ Angelus Domini salvavit Hæbræos, & percussit primogenita Ægyptiorum, ideo ad hoc repræsentandum, & in memoria hujus beneficii, in hac solennitate salvabant unum morti propinquum, & aliquos interficiebant de vinctis qui custodiebantur ad occidendum. Vel hoc faciebant in memoriam transitus maris rubri, in quo filii Israël fuerunt liberati, & Ægyptii submersi. Et istam consuetudinem eis conservari impetraverant ab Imperatore Romanorum, sicut fuerat observata antequam Judæa esset Romanis subjecta, si adhuc singulis annis aliquem occidunt Deus scit, & ipsi sciunt. Pilatus ergo sciens eos cupidos de observanda illa consuetudine, & ex altera parte quòd Barrabas esset pessimus, & populo odiosus, proposuit eis sub distinctione optionem dicens, quòd ad honorem festi liberaret eis Barrabam vel Jesum, & nullum alium, per hoc subtiliter credens liberare Jesum de consensu eorum, quia non credebat aliquo modo quòd peterent liberationem Barrabæ qui erat homicida & seditiosus, ac pessimus & insignis, non nobilitate generis, sed ex famositate sui criminis, quia erat latro publicus, & in malitia vulgatus & famosus, & ideo credebat meritò Jesum esse præeligendum, sciens eum innocentem & per invidiam traditum, quia publicè arguebat vitia eorum. Magnam (ut dictum est) diligentiam Pilatus ostendit, ut Christum liberaret. Primò, per innocentiam, quia manus Herodis evaserat. Secundò, per consuetudinem, quia eum præeligendum credebat, in quo datum est exemplum laborandi ad liberationem innocentum. Unde Chrysost. Et intuere sapienter, non enim dixit quia peccavit & dignus est morte, donari eum ex festo, sed primùm eum excusans & eruens à causa omni, tamen rogat ex superabundanti, ut si nollent innoxium dimittere, saltem ut obnoxium donarent festo vel tempori. Tunc *misit ad Pilatum pro tribunali sedentem uxor sua*, nomine Procula, *dicens, nihil tibi & justo illi*, sit causæ vel contra justum illum, quasi diceret, nihil habeas causæ, nec intromittas te ad interficiendum hominem illum, quia justus est, *multa enim passa sum hodie per visum*, & in somniis *propter eum.* Uxor itaque gentilis viri hoc in visionibus & somniis intellexit, quod Judæi vigilantes nec credere, nec intelligere voluerunt. Diabolus quippe apparuerat ei, movens eam terroribus, ad liberationem Christi, nunc enim demum diabolus intelligens per Christum sua spolia, sive in mundo sive in tartaro se amissurum, pœnituit quòd fecerat comprehendi eum, & ideo immisit visiones huic mulieri ut per eam impediretur mors Christi, & sicut prius per mulierem intulerat mundo mortem, ita modo satagit Christum de manibus Judæorum liberare per mulierem, ne per Christi mortem mortis amittat imperium. Jam quidem Dei nutu & virtute poterat mysterium crucis cognoscere, & ideo laborabat ne Christus moreretur. Fortè jam sancti in inferno gaudebant, unde hoc noverat. Nam, ut ait Augustinus, anima Lazari revocata ad superos, animæ in inferno cognoverunt Dominum de proximo descensurum ad inferos, unde extunc lætabantur, & maximè diabolus hoc cognovit, cùm Dominus clamore valido animam exhalavit. Vel etiam per scripturarum impletionem hoc perpendit, quia in Domino eas impleri vidit, quod ergo uxor Pilati & ipse Pilatus fecerunt tantum pro liberatione Christi, totum putatur fuisse ex instinctu diaboli, qui per Pilatum & ejus uxorem nitebatur impedire nostram redemptionem, sicut olim per Adam & Evam fecit nostram damnationem. Pilatus ergo quærebat ab eis, quem vellent propter honorem festi sibi dimitti de duobus prædictis, & quasi exhortativè expressit Christum, quærens si vellent dimitti regem Judæorum. Ipsi verò nimio odio contra Christum moti, & obstinato corde in malitia perdurantes, ne Christus liberaretur, præelegerunt & petierunt Barrabam hominem pestiferum dimitti & liberari, Christum verò innocentem tolli de medio & crucifigi. Putabant enim, ut dicit Chrysost. hoc se posse astruere, quòd Jesus deterior esset latrone, & adeo nequam ut neque pro festi prærogativa deberet liberari. In quo facto eorum ostenditur futuræ infidelitatis arcanum, scilicet antichristum Christo præferendum. Latrones latronem petierunt, & homicidam authori vitæ prætulerunt. Quod improperans eis beatus Petrus postea dicebat: *Vos sanctum & justum negastis, & petiistis virum homicidam donari vobis, authorem verò vitæ interfecistis.* O quanta infelicium Judæorum iniquitas & malitia, qui ad procurandum Christi mortem petierunt latronis publici liberationem, contra bonum publicum, & justitiam: mortem vitæ, tenebras luci, filium diaboli filio Dei tam stultè quàm impiè præferentes. Unde Augustinus: O cæcitas Judæorum, ô furia phreneticorum: *noli dimittere hunc, sed Barrabam:* quid fuit aliud dicere, quàm occidatur ille qui suscitavit mortuos, & dimittatur latro ut iterum occidat vivos? Unde Anselmus: Adhuc autem & animam tuam incircunciso cani glutiendam tradiderunt: vinctum siquidem ante faciem Pilati præsidis te perduxerunt, postulantes supplicio crucis interimere qui peccatum non feceras, & virum homicidam donari sibi, agnum lupo, aurum luto postponentes. O indignum & infelix concambium. Vnde etiam Beda: Hæret autem Judæis usque hodie sua petitio quam tanto labore impetraverunt. Quia enim data sibi optione pro Jesu latronem, pro salvatore interemptorem, pro datore vitæ elegerunt peremptorem: meritò salutem vitámque perdiderunt, & latrociniis se ac seditionibus in tantum submerserunt, ut & patriam regnúmque suum quod plus Christo amavere, perdiderunt, & hactenus eam quam vendidere vel animæ vel corporis libertatem recipere non meruerint, atque ideo Judæi pacem habere non possunt, quia seditiosum principem, id est, diabolum qui usque hodie regnat in eis, magis quàm Dominum eligere maluerunt. Hæc Beda. Similiter adhuc hodie aliqui magis nituntur salvare

Liberandi malefactoris institutio.

Chrysost. homil. 83. in Joannem.

Christum agnovit diabolus.

Augustinus serm. 51. de verbis Apostoli.

Chrysost. homil. 87. in Matth.

Augustinus tract. 115. in Joann.

Anselmus in speculo. c. 9.

Beda in c. 23. Lucæ.

& etiam promovere malos homines, quàm bonos & in multis electionibus ac provisionibus JEsus, id est, vir bonus ac dignus, & Dei amicus, qui se & alios salvare vellet reprobatur, & Barrabas latro insignis, id est, malus ac indignus & Christi hostis, qui se & alios in anima perimit, eligitur. Unde qui in talibus promotionibus faciendo vel consentiendo culpabiles sunt, ipso suo facto vel consensu condicunt Judæis, *non hunc sed Barrabam*, JEsus verò, ad omnia tacet patienter canes oblatrantes tolerans, & sua patientia nos armans. Considera hîc quantum Christi animum sauciare potuit quòd tam sceleratus & vilis homo præferebatur sibi homini Deo in tantum, ut peterent illius vitam, & istius mortem, peccaverunt autem in duobus, scilicet quia reum petebant liberari, & innocentem damnari. Unde in proverb. *Qui justificat impium, & condemnat justum, uterque abominabilis est apud Deum.* Ex isto articulo trahuntur duo documenta. Primum est, quòd nos æquanimiter toleremus, si aliquando præferantur nobis personæ infirmiores & humilioris conditionis, quia latro Christo fuit prælatus. Secundum est, quod caveamus ne & nos Barrabam Christo præferamus. Multi enim adhuc hodie desiderant Barrabam sibi solvi, & Christum vinctum esse, quia ut dicit Origenes qui Judæis sunt similes, sive in dogmate, sive in vita Barrabam sibi solvi desiderant, quicunque enim malè agit, solutus est in corpore ejus Barrabas, Christus autem vinctus, qui autem bonum agit, Christum habet solutum, Barrabam vinctum, & ideo sicut Judæi postquam pro Christo elegerunt Barrabam latronem, latrociniis & seditionibus sunt subversi, sicut & nunc quæcunque anima præelegit Barrabam, illa semper latrociniis diabolicis exterminatur. Ubi enim non est JEsus, ibi lites & prælia sunt, ubi autem est JEsus, ibi sunt omnia bona & pax. Hæc Origen. Spiritualiter homo vinctus est per peccatum positus in carcere secundum corpus, & animam, ita quòd sint duo vincti corpus & anima, sed de his unus, scilicet anima poterit liberari, si tamen corpus pœnitentiæ & flagellis exponatur, quia sicut animam à culpa & à pœna liberabit. Si verò corpus liberetur, adhuc manebit vincta anima, & suppliciis ac flagellis exponetur æternis, & ideo melius est quòd anima liberetur quàm corpus, quia si corpus suspenditur in cruce pœnitentiæ, tunc animam liberabit à morte. Unde Gregor. si magnæ mercedis est eripere à morte carnem morituram, quanti meriti est liberare animam in cœlo sine fine victuram? Ad conformadum se huic articulo, recogitet homo si ipse unquam Barrabam Christo prælegit, & doleat ac oret dicens: JEsu qui non dedignatus es à Judæis reprobari petentibus sibi Barrabam latronum dimittit, te verò authorem vitæ crucifigi, da mihi te creatorem meum semper eligere præ omnibus & pro nulla re creata te unquam reprobare. Pilatus autem volens dimittere JEsum, iterum locutus est ad illos, quærens quid faceret de JEsu rege Judæorum, & quid mali fecisset, & asserens quòd nullam causam mortis in eo invenerit, sed quanto plus videbant quòd Christum liberare vellet, tanto magis iterum & iterum clamabant, vocibus magnis instabant, postulantes ut crucifigeret eum, & invalescebant voces eorum. Mala fuit Barrabæ præelectio, sed pejor hæc sententiatio. *Videns autem Pilatus quia nihil proficeret*, ad liberationem Christi salvo favore populi, *sed magis tumultus* & strepitus *fieret*, populi clamantis ad contrarium per seductionem sacerdotum, volentium per

Proverb. 17.

Documenta.

Origenes tract. 35. in Matth.

clamorem & tumultum populi obtinere quod non poterant per rationem habere, & volens populo placere & satisfacere *dimisit illis Barrabam*, quem petebant, quanvis Christum præferendum non dubitaret. Ecce quòd Christus innocens damnatur, & Barrabas latro liberatur. Ita contingit hodie in curiis principum & prælatorum, quia innocentes damnantur, & perversi peccatores liberantur, minora puniuntur, sed majora dissimulantur, puniuntur transgressores decretalium & statutorum, & dimittuntur impuniti transgressores divinorum mandatorum. *Et* ut Judæi de morte Jesu totum peccatum super se acciperent, & ipse immunis esse à peccato, *accepta aqua lavit manus suas coram populo, dicens: Innocens ego sum à sanguine*, id est, sanguinis effusione, *justi hujus*, & sic lavo manus, sic & conscientiam, quia ego volui liberare innocentem & solum minister legis sum, *vos videritis*, quid continget vobis quantum ad supplicium pro culpa quam committitis, quia vox vestra sanguinem justi fundit, unde pœnam sentietis. Mos enim erat apud antiquos, ut cùm quis vellet se ostendere immunem à crimine aliquo., accepta aqua lavaret manus suas coram populo. Lavit ergo manus coram populo, ut quos non poterat movere suasione, moveret significatione, qua significabat iniquam mortem Christo inferre, & se innocentem à tanto scelere, Lavit manus suas, imponens peccatum de morte Christi Judæis, ipsis hoc recipientibus, quanvis non esset per hoc secundum veritatem excusatus, quia non lotus fuit aqua suus reatus, mentiebatur ergo dicendo se innocentem, quia *sciebat quòd per invidiam eum tradidissent*, & quòd justus ac innocens erat, & ut ipsemet confitebatur, eum liberare poterat. Particeps ergo erat criminis, sed innocentior illis. Unde Leo Papa: Excessit ergo Pilati culpam facinus Judæorum, sed nec ipse evasit reatum qui reliquit proprium judicium, & in crimen transtulit alienum. Huic Pilato similes sunt excusantes se à criminis consensu, cùm possint reclamare cum effectu. *Et responderunt omnes, Sanguis ejus*, id est, culpa & pœna, seu ultio & vindicta effusionis sanguinis ejus, *super nos & super filios nostros.* Optimam hæreditatem reliquerunt Judæi filiis suis, perseverat enim usque hodie super Judæos hæc imprecatio pœnæ & criminis, & sanguis Christi non aufertur ab eis, unde in singulis lunationibus, ut dicitur, fluxum patiuntur sanguinis. Percussit enim eos Dominus in posteriora, & opprobrium sempiternum dedit illis, suntque vagi & profugi sub servitute, & nisi laverint manus suas per baptismum, ab isto sanguine pœnam criminis sustinebunt continuè, ut autem dicit Hieronymus, verbum optimum & salutiferum responderunt Judæi, sed intentione pessima. Optandum est ergo ut sanguis ille veniat super nos, sed in ablutionem secundum illud Apocalypsis, *Lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo.* Pilatus itaque causam mortis in eo non inveniens, nitebatur, eum dimittere, non enim in eo, sed in nobis causa mortis ejus fuit, passus est pro nobis, non pro se, non habens culpam & sustinens pœnam, ut & culpam nostram solveret & pœnam. Unde Bernardus: O piissime JEsu, quid tibi & morti? nos peccavimus & tu luis, nos debuimus & tu solvis. Nullam itaque causam mortis in eo inveniens, dixit illis: *Corripiam ergo eum*, scilicet flagellando, ut si qua in vestris ceremonialibus commisit, vel in aliquo deliquit, pro ipsis correptus emendetur, & sic emendatum & disciplinatum dimittam à morte liberum. Flagris & ludibriis eum

Injustæ damnationes justorum in curiis principum sunt.

Lavandarum manuum mos.

Leo serm. 8. de passione.

Sanguinis fluxum Judæi patiuntur.

Hieron. in c. 27. Matth. Apoc. 1.

Bernardus sermone de passione.

eum afficiam quantum ipsi jubetis, dummodo innoxium sanguinem non sitiatis vel fundatis. Videns enim ex clamore eorum quòd nullo modo poterat dimittere JEsum omnino liberum cum pace ipsorum, & ex altera parte durum sibi erat interficere innocentem, ideo ad satisfaciendum eis fecit Christum flagellari & illudi, ut videntes eum sic punitum & illusum ultra condignum, pœnis ejus & opprobriis crudelitas eorum satiaretur, ac mitigaretur, & sic sufficere sibi æstimantes ultrà sævire desisterent, & mortem ejus non sitirent. Unde August. Non persequendo Dominum flagellavit, sed illorum furori satisfacere volens, ut vel sic jam mitescerent, & silerent, & desinerent velle occidere eum quem flagellatum viderent. Hæc Augustinus. Unde etiam propter hoc cohortem suam ei illudere permisit, aut fortè jussit, ut eorum iram molliret, & à morte ejus desisterent. Naturale enim est ut ira quiescat, si eum contra quem irascitur humiliatum & punitum videat. Quod quidem verum est in ira quæ cum mensura quærit proximi nocumentum, sed non in odio quod totaliter quærit ejus qui odio habet exitium. Isti autem ex odio movebantur contra Christum, & ideo flagellatio ejus non sufficiebat nisi viderent & ejus interitum. O Pilate, Pilate, tu vis Dominum castigare. Nescis quid agis, quia nec flagella meretur, sicut nec pœnam mortis. Rectius ageres si te ad suum nutum corrigeres, unde intentio non excusat Pilatum in toto quia nullum per se malum potest propter bonam intentionem effici totaliter bonum, nec facienda sunt mala ut veniant bona, affligere autem innocentem, & præcipuè Dei filium, est maximè malum, & ideo nulla intentione est excusabile, & cùm judex esset, non debebat ei quem innocentem sciebat etiam minimam inferre pœnam. Ob hoc etiam secundum Hieronymum, eum flagellari voluit, ut Romanis legibus serviret, quibus sancitum erat ut crucifigendus flagellaretur prius, fortè ad extorquendum ab eo socios sceleris, & sic Christus, si crucifigi deberet, jam flagellatus esset. Ipse quoque Dominus flagellari voluit, ut, quia scriptum est, *Multa flagella peccatoris*, nobis parceretur, & nos suo flagello à perpetuis flagellis liberaremur, sicut pia mater quando videt patrem velle flagellare aliquem de filiis suis, extensis occurrit brachiis, & eum protegit, exponens se pro eo flagellis, homo enim Deum offenderat, & ideo disciplinari debebat: Christus ergo disciplinari voluit, & sic Deum placavit, & ideo dicitur, *disciplina pacis nostræ super eum.* Et si tam graviter flagellatus est innocens pro peccatis alienis, quàm graviter putas noxios, nisi se correxerint, flagellandos pro peccatis propriis? Cùm ergo Dominus flagellari jubetur, spoliatur per milites, apparitores præsidis, & vestibus indutus erat, exuitur, & coram omnibus denudatur. Est autem intelligendum, quòd sicut remissus fuerat ab Herode cum alba veste, sic remansit in eadem veste usque ad horam flagellationis, & tunc exuerunt eum hac veste & suis. Et hoc articulo exutionis vestium, habemus duo documenta. Primum est, ut caveamus nos à nuditate, tam corporali, quàm spirituali, ne fortè unquam nudi appareamus coram Deo, & Angelis, & hominibus, nam & sic homo interdum non videatur ab hominibus, erubescat tamen nuditatem suam coram Deo & Angelis, unde primi parentes erubuerunt à facie Dei, qui ubique apud nos est cum Angelis suis. De nuditate verò spirituali est illud Apostoli, *si tamen vestiti, & non nudi inveniamur.* Idem est illud Apocalypsis *Vestimentis albis induaris, ne appareat confusio nuditatis tuæ.* Vbi per vestimenta alba intelligitur candor sanctæ conversationis, quæ instar vestimenti multis debet esse contexta villis, his vestimentis semper induta debet esse anima fidelis. ne confusio nuditatis ejus à virtutibus, appareat coram Deo & Angelis & hominibus. Secundum documentum est, quòd sicut exutus fuit vestimentis suis, sic & nos exuamus veterem tunicam, & nudemus conscientias nostras coram Deo, per nudam & puram confessionem peccatorum, deponentes omne pallium excusationis, quia nuda & aperta sunt omnia oculis ejus. Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo quàm miserabiliter, & cum quanta injuria & verecundia Christus fuit exutus vestibus suis, & denudatus pro nobis, ut nos vestiret virtutibus, & oret hoc modo: JEsu qui vestimentis tuis exui, & ad flagella nudari voluisti: Da mihi nuda peccatorum meorm confessione veterem hominem cum actibus suis exuere, & in conspectu tuo nudum à virtutibus me nequaquam apparere. Deinde Dominus ad columnam dirissimè ligatus, ille qui solvere compeditos solet: & plena Deo membra verberibus subdens immanissimè flagellatur, *& undique flagellis atteritur*, verberibus cruciatur. Stat nudus coram omnibus amantissimus juvenis, elegans & verecundus, & silet ad omnia quasi agnus. *Speciosus forma præ filiis hominum* suscipit dura, aspera, & dolorosa flagella spurcissimorum. Caro illa innocentissima, & tenerrima, mundissima & pulcherrima: flos omnis carnis & totius humanæ naturæ, repletur plagis, livoribus, & fracturis: vulneratur per totum corpus illud sanctissimum, à planta pedis usque ad verticem ejus non remanet sanæ partis vestigium, & totum fit rubrum vestimentum suum. Fluit undique regius & pretiosissimus sanguis de omnibus partibus corporis, & ejus corpus candidissimum cruore ejus roseo rubricatur per totum. Superadditur, reiteratur & spissatur plaga super plagam, livor super livorem, fractura super fracturam, sanguis super sanguinem, quousque tam tortoribus, quàm inspectoribus fatigatis solvi jubetur à columna, cui fuit alligatus. Cujus columnæ aliqua pars ostenditur Romæ in Ecclesia sanctæ Praxedis: major autem pars fertur esse in Ecclesia montis Sion, in loco ubi pronunciatur Evangelium, quæ secundum Bedam, dominici cruoris usque hodie cernentibus vestigia certa demonstrat. Quot autem & quantæ plagæ, vel vulnera in hac flagellatione sibi infligebantur, pro certo scire non potest, nisi per revelationem, ut suprà dictum est, sed oportuit ea esse quasi innumerabilia. Si enim, ut dicitur in Deuteronomio: *Pro mensura peccati erit plagarum modus:* Christus autem flagellabatur pro peccatis nostris, quæ utique sunt innumerabilia, quare & plagæ innumerabiles. Et hoc est quod dicitur in Esaia: *A planta pedis usque ad verticem, non est in eo sanitas.* Tunc impletum est quod ibidem dicitur: *Non est ei species neque decor, & vidimus eum, & non erat aspectus, & quasi absconditus vultus ejus & despectus, & reputavimus eum quasi leprosum, percussum à Deo & humiliatum.* Unde August. De vultu illius pulchritudo effluxerat omnis, & qui erat præ filiis hominum speciosus, videbatur omnium indecorus, quia iniquorum livor sacrum illius vultum fœdaverat verberibus. Considera eum hìc diligenter per longam moram & spaciosè, & si hìc ei non compateris, cor lapideum reputa te habere. Et tunc exclamabis: O bone Domine JEsu, quomodo tu denudaris qui nudos

[Margin notes: Augustinus tract. 116. in Joannem. — Psalm. 31. — Isaias 53. — Exutio vestis albæ. — Documenta. — Nuditas vitanda. — 2. Cor. 5. — Apoc. 3. — Contemplatio. — Psalm. 44. — Columna pars, Romæ. — Deut. 25. — Isaias 1. — Augustinus tract. 116. in Joannem. — Contemplatio.]

nudos vestis? quomodo tu ligaris, qui compeditos solvis, & ligatos à dæmonibus & ab infirmitatibus detentos liberas? quomodo tu flagellaris, qui nos à flagellis eruis? quis fuit ille tam audax, qui te spoliavit? quis tam temerarius, qui ad columnam te ligavit? quis tam sacrilegus, qui te flagellavit? Sed tu sol justitiæ tuos radios subtraxisti, & ideo sunt tenebræ ac tenebrarum potestates, omnes sunt te potentiores, nobis debebantur flagella æternæ afflictionis, tu flagellari voluisti pro nobis ut nos misericorditer erueres ab illis. Unde Anselmus: Et quidem non ignorabat impius ille per invidiam omnia in te fieri, nec tamen abstinuit temerarias à te manus, sed amaritudine replevit animam tuam sine causa. Illudendum te misit Herodi, illusum recepit, nudum in conspectu irrisorum stare te jussit, nec pepercit amarissimis verberibus virgineam carneam tuam divellere, plagas plagis, livores livoribus infligens. Electe puer Domini Dei mei quid tanta amaritudine, quid tanta confusione dignum commiseras? Prorsus nihil, ego homo perditus totius contritionis, totius confusionis tuæ causa extiti, ego Domine uvam acerbam comedi, & dentes tui obstupuerunt, quia quæ non rapuisti tunc exolvebas. Amor tuus & iniquitas nostra sic te fecit imbecillem. Maledicta sit tanta iniquitas, pro qua sic affligeris. In omnibus his non est satiata perfidorum Judæorum impietas. Hæc Anselmus. Vide nunc, attende quanta & qualia ab impio Pilato & suis sine causa Dominus passus est pro te, & exemplo ejus ad patientiam in laboribus & adversitatibus confortare. Sicut enim Christus verberatur & flagellis nodosis caro illa sanctissima, & membra delicatissima acerrimè dilacerantur, ac corpus ejus formosum plagis livet, & sanguine undique rubet, sic miles Christi strenuus debet corpus suum per asperitates & duritias debitas castigare, ne inobedienter incipiat recalcitrare. Flagellatio Domini præfigurata fuit per Achior principem ligatum ad arborem. Achior ligatus fuit ad arborem, per Holofernis satellites: Christus ad columnam, per Pilati milites. Achior propter veritatem quam dixerat, fuit ligatus: Christus propter veritatem quam prædicaverat, fuit flagellatus. Achior ligabatur, quia noluit Holoferni loqui placentia: Christus, quia reprehendit Judæos cum eorum displicentia. Achior ligatus est, quia gloriam Dei magnificabat: Christus flagellatus est, quia nomen patris sui manifestabat. Flagellatio etiam Christi, in flagellatione Hieremiæ præfigurata fuit, quem Phassur flagellavit. Soluto autem Domino à columna, ducunt eum sic nudum, sic flagellatum, per domum pro pannis suis colligendis, qui sparsim per domum ab expoliatoribus projecti fuerant. Intuere bene eum sic afflictum, sic trementem propter frigus, quia hyems erat. Attende diligenter, & considera statum ejus in actibus singulis, ut intimè compatiaris, ac simul pascaris, averte autem parumper oculos à divinitate, & eum purum hominem considera, & videbis juvenem elegantem nobilissimum, innocentissimum, & amantissimum, totum autem flagellatum, & sanguine livoribusque respersum, pannos suos undique sparsim projectos de terra recolligere, & cum quadam verecundia & rubore nudum coram illis semper ipsum deridentibus se revestire, ac si foret omnium infimus, à Deo derelictus, & omni auxilio destitutus. Intuere ergo eum diligenter, ac pietate & compassione movearis. Redeas postea ad divinitatem, & considera illam immensam, æternam & incomprehensibilem, Imperatoriam majestatem, incarnatam, se flectentem, & humiliter ad terram inclinantem, pannos colligentem, & se cum reverentia, rubore similiter revestientem, ac si esset homo vilissimus, imò quidam servus empticius, sub illorum dominio constitutus, & ab eis pro aliquo excessu correptus & castigatus. Intuere & nunc eum diligenter, ac humilitatem suam admirare, & pro posse imitare. Secundum eandem etiam considerationem intueri potes eundem cùm post coronationem purpura spoliatus se vult revestire. Ex hoc articulo flagellationis, habentur duo documenta. Primum est, quòd nos flagella Dei libenter debemus sufferre, ut unusquisque nostrum possit cum Psalmista dicere: *Quoniam ego in flagella paratus sum.* Et meritò, quia si unicus Dei filius paratus fuit suscipere in se nostra flagella ex obedientia patris, cur & nos adoptivi non essemus parati sufferre flagella ejusdem patris, quæ ipse per se vel per ministros, seu instrumenta sua media nobis misericorditer infligere dignatur ad emendationem nostrã. Nam secundum Sapientem, *quem diligit Deus, castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit.* Secundum est, quòd diligenter caveamus ne & nos iteratò Christum flagellemus, quod fit quotiescunq; mortaliter peccamus. Cùm enim Christus flagellatus sit pro peccatis nostris, quandocunque peccamus, tunc Christo unum ictum flagelli quantum in nobis est incutimus, sicut Apostolus de quibusdam dicit, rursum crucifigentes in semetipsis filium Dei. Ad conformandum se huic articulo, poterit homo flagello vel virga seipsum cædere, si gratiam habet, vel saltem compatiendo flagellato Christo, mentaliter se flagellet, & sic oret: Jesu qui pro nobis flagellari undique voluisti, da mihi flagella tuæ paternæ correptionis libenter suscipere, & de peccatis meis nunquam denuo flagellare. Cùm igitur post flagellationem Jesus revestire se vellet, contendunt impiissimi quidam Pilato dicentes, Domine hîc se regem fecit, vestiamus & coronemus eum more regio. Miseri ad plenum sibi illudere volebant, antequam eum morti traderent. Unde Anselmus: Novissimè autem Domine Jesu in manus incircuncisorum militum devolutus es, morte turpissima consummandus, parum erat sacrilegis manibus suis crucifigere te, nisi prius replevissent illusionibus animam tuam. *Et* consentiente Pilato, *congregaverunt ad hoc universam cohortem in prætorium*, ubi sedebat præses & senatus, ut omnes interessent tali spectaculo, & ut magis ei illuderent in loco patenti & coram multitudine, & eum vix revestitum, *exuentes vestimentis suis induerunt eum veste*, seu tunica, *purpurea, & circumdederunt ei chlamydem coccineam*, id est, pallium sive mantellum, non consutum, sed fibula infrenatum coccinei coloris, qui est inter rubeum & purpureum, in opprobrium regii nominis, quod ipse (ut Judæi asserebant) indebitè usurpabat, & ad deridendum eum, sicut regem falsum, acceperunt purpuram & chlamydem, non novam, sed veterem, in confusionis augmentum, quia enim rex dicebatur, induunt eum vestibus quibus reges veteres utebantur. Christus illa die fuit indutus triplici veste, scilicet alba, rubea, & coccinea, ad designandum quòd qui vult esse de Christi familia, debet portare vestem albam innocentiæ, rubeam charitatis & obedientiæ, & coccineam pœnitentiæ; sic ergo nunc purpura & chlamyde induerunt eum, & unus Evangelista exprimit unum, alius aliud, quia si tantum chlamydem ei

Marginalia: Anselmus in speculo Evang. serm. c. 9. — *Flagellationis figura.* — Judic. 6. — Hierem. 20. — *Contemplatio.* — *Documenta.* — Psalm 37. — Hebr. 12. — Apocal. 3. — *Flagellantes iterum Christum.* — Anselmus in speculo cap. 10. — *Chlamys coccinea.* — *Vestitus tripliciter Christus uno die.*

ei circumdedissent, non eum nudassent, sicut non legitur nudatus ante Herodem, ubi imposuerunt sibi albam vestem. Et bene conveniebat vestis alba & rubra tali corpori, utpote toti sanguine rubricato ex flagellatione, ut impleretur illud Isaiæ, *Quare rubrum est indumentum tuum, & vestimentum, sicut calcantium in torculari?* & hæc quæstio, secundum glossam, fuit Angelorum videntium & mirantium quòd Christi corpus quod de utero virginali tantum candorem habuit, quantum fullo non potest facere super terram, intantum fuit sanguine rubricatum. Ad quam quæstionem ipsemet ibidem respondit, dicens: *Torcular calcavi solus*, quasi diceret, secundum glossam, Ego solus sustinui pressuram crucis, flagellorum, & omnium tormentorum passiones, in quibus quasi prælo pressus sum, sanguine proprio per totum corpus meum pro salute mundi aspersus. In purpureo ergo vestimento caro ejus passionibus objecta significatur. Per hoc etiam significatur passio martyrum, qua totum corpus Christi, id est, Ecclesia rubricatur, & sic etiam purpura vestitur, cum de triumphis Sanctorum martyrum gloriatur. Ex hoc articulo trahuntur duo documenta. Primum est, quòd nos peccata nostra operire debemus operibus charitatis, ut sicut Christus nostrorum peccatorum flagellis cruentatus purpura cooperiri voluit, sic & nos opera nostra cruenta, id est, peccata nostra cooperiamus purpura vernantis charitatis, quia, ut ait Petrus, *charitas operit multitudinem peccatorum.* Vel etiam per purpuram significatur memoria dominicæ passionis. Unde in Canticis, *comæ capitis sponsæ*, id est, animæ fidelis dicuntur esse sicut purpura regis, quia cogitationes mentis nostræ, quæ per comas capitis intelliguntur versari debent assiduè circa passionem Redemptoris, vel etiam circa opera charitatis. Secundum documentum est, quòd per hoc quòd Dominus noster veste regali indui voluit, secundum Theophilum, docemur quòd & nos habitu mentis veste regia induamur, & simus verè reges calcantes super serpentes & scorpiones, id est, omnia vitia suppeditantes. Unde dicimur Christiani, id est, uncti quasi reges. Ad conformandum se isti articulo & septem sequentibus illusionum articulis, recogitet homo factum cujuslibet articuli cum aggravationibus suis, & oret sicut in quolibet articulo devotio ministrabit: Jesu qui veste purpurea illusoriè indui voluisti, da mihi jugem tuæ passionis memoriam induere, & peccata mea charitatis purpura operire. Pro diademate autem seu corona regali, *plectentes*, complicando seu plicantes, ist est, componentes connectendo, *coronam*, id est, sertum ad modum coronæ capitis, *de spinis*, hoc est de juncis spinosis & aculeatis, valde acutos angulos habentibus, *imposuerunt capiti ejus*, reverendissimo & tennerrimo, aculeis ad caput versis, ut pœna punctionis cumularetur probro irrisionis, qui attentius considerasse se dicunt, spinas illas juncos fuisse marinos asserunt, quorum acies non minus dura & acuta, aspera & pungitiva ac penetrativa spinis esse dicitur, intantum ut etiam homines calciati desuper calcantes inde vulnerentur. Unde Poëta,

Et acuta cuspide junci.

Suavissimum mihi cervical sit illa spinea corona Domine capitis tui, super quam dulciter caput meum requiescat. Ex hoc articulo tria habentur documenta. Unum, quòd nos peccata nostra per recordationem semper in mente portemus, sicut Christus spinas peccatorum nostrorum in suo capite portavit, quia secundum Bedam, In corona spinea quam portabat, nostrorū susceptio peccatorum ostenditur, quorum spinas removit, per spinas quas portavit. De his spinis dictum erat primo homini: *Terra spinas & tribulos germinabit tibi*, quia terra nostri corporis peccata germinat, quæ suis aculeis conscientiam nostram sicut spinæ pungunt. Has ergo spinas Christus suscepit portandas pro corona victoriæ. Solent enim victores arma devictorum hostium pro signo victoriali gestare, & de his gloriari. Arma diaboli sunt peccata nostra, quibus armatur contra nos, quæ Dominus in passione sua abstulit, ipse enim est agnus qui abstulit peccata mundi. Idcirco spineam coronam, utpote victorialem in suo capite gestare dignatus est. In ista corona videre regem nostrum desiderabile est omni animæ amanti. Unde ad hoc sponsa in Canticis, omnes fideles animas evocat, dicens: *Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate quo coronavit mater sua*, scilicet synagoga ad literam, vel mater sua, id est, charitas quantum ad tropum præsentem. Aliud documentum est, secundum Theophilum, ut & nos sumamus coronam spineam, id est festinemus coronari vita arcta, abstinentiis & puritate conscientiæ, hæ enim sunt quædam spinæ propter austeritatem quam habent. Tertium documentum est, ut & nos conemur coronari spinis tentationum. Quælibet enim tentatio nos impugnans, est quasi quædam spina caput mentis nostræ pungens, quam dum homo superat, spina illa cedit sibi ad coronam. Unde quot spinas tentationum homo in hac vita sustinet & superat, tot gemmas preciosas ad coronam suam comparat. Jesu qui spinis coronari voluisti, fac me pœnitentiæ spinis sic dignè compungi, ut à te merear in cælestibus coronari. Pro sceptro quoque regali, *dederunt arundinem in dextera ejus*, dehonestantes arundine dexteram quæ cœlum regit & terram, & per hoc signantes regnum quod sibi usurpavit, dicendo se regem, ad modum arundinis esse vacuum & infirmum, ac ipsum regno vacuum, non attendentes, quòd ipse dixerat regnum suum non esse de hoc mundo, sed in alio mundo, scilicet æternitatis, ubi regnum est firmissimum. Ex hoc articulo trahitur documentum, quòd nos attendere debemus, nos ex nobis esse infirmos & fragiles, ac omni bono vacuos, nisi dextera Dei nos manù teneat, sicut arundo in se habet vacuitatem & imbecillitatem, sed manu Christi apprehensa firmatur, ut dicit Hilarius: Idcirco ergo Dominus noster arundinem in dextera tenere voluit, ut per hoc ostenderet se nos fragiles, vacuos & infirmos manutenere, & omnibus bonis implere. Item arundo, sive calamus, est instrumentum scribendi, & idcirco secundum Hieronymum, Christus calamum in manu tenere voluit, ut sacrilegium Judæorum scriberet, & ostenderet se illum esse, qui electos suos scriberet in libro vitæ. Jesu qui arundinem pro sceptro in dextera tibi dari voluisti, imbecillitatem quæso meam dextera tuæ potentiæ sic sustentare digneris, quatenus in me regnum tuum jugiter conformetur. Sic ergo tria instrumenta illusionis introducuntur, scilicet vestis purpurea & coccinea, corona spinea, arundo vacua. Vestis corpori, corona capiti, arundo pro sceptro manui imponitur. Ad literam hæc sunt tria regalia insignia contumeliosè & in derisionem sibi impensa, vt reus ostendatur læsæ majestatis, eo quòd regnum vellet sibi usurpare, nec posset obtinere. Moraliter sicut Christus illusus fuit

Marginal notes: Isaiæ 63. — Ibidem. — Documenta. — 1. Petr. 4. — Cantic. 7. — Theoph. in c. 23. Lucæ. — Coronatio Christi. — Junci marini. — Documenta. — Beda in c. 79. Joannis. — Genes. 3. — Corona spineæ causa. — Cantic. 3. — Hilarius in c. 27. Matth. — Moraliter. Illusio triplex animæ.

fuit tripliciter, sic tripliciter anima frequenter illuditur & per peccatum capitur. Primò, in ostentatione humanæ potentiæ, quæ significatur per vestem purpuream & coccineam, quæ est vestis regum & potentum. Secundò, in cupiditate affluentis opulentiæ, quæ notatur per coronam spineam, divitiæ enim spinis & curis sunt plenæ. Tertiò, in vanitate mundanæ sapientiæ, quæ significatur per arundinem, quæ pulchra, sed vento plena & vacua est, mandana enim sapientia in qua confidunt homines, & qua quis non ad Dei laudem, sed ad gloriam suam utitur, est quasi baculus arundineus & confractus. Vide hîc quomodo Christus in omnibus non tantum patri, sed suis etiam illusoribus obedit. Purpuram suscipit, caput coronæ parat, arundinem manu tollit. Sicut ergo Christus rex gloriæ spinea corona coronatur, purpura ac sceptro subsannatoriè deluditur, sic etiam cùm servus Christi in hoc mundo vilipenditur, & velut omni honore indignus abjicitur, & à præsumptuosis despicitur, & illusionibus molestatur, cogitet quòd servus non est major Domino suo, nec pro malo habeat si patiatur similia regi summo. Deinde cùm signa regalia ei adhibuissent, flectebant genua coram eo, ac derisoriè eum ut Deum adorantes, & ut regem salutantes, *illudebant ei*, tanquam regnare volenti & non valenti, ac irridentes, *dicebant ei, Ave rex Judæorum*, quasi dicerent, Voluisti regnare, sed non potuisti. Regem Judæorum eum vocantes, verum dicunt, etiam nolentes & irridentes. Et sic, secundum Bedam, adorabant eum, quasi qui Deum seipsum falsò dixisset, & salutabant eum, tanquam qui seipsum falsò regem fecisset. Quod fecerunt, ut eorum illusio responderet Judæorum accusationi, quia de utroque accusabatur à Judæis detestabilis mentis affectu hæc faciunt, quia compungentes coronant, ac illudentet adorans & salutant. Et licèt gentiles hoc facerent, tamen Judæi hoc luunt, qui tanti criminis authores erant, & ideo in parasceve cùm pro perfidis Judæis oratur, genua non flectimus, cùm fortè Judæi hoc agebant cum gentilibus. Ubi Chrysostomus dicit, quòd milites pecunia corrupti hoc ad gratiam Judaicam faciebant. Augustinus autem dicit, hoc esse factum mandato vel permissione præsidis, ut scilicet magis Judæorum odia saturarentur, & facilius eum eriperet. Ex hoc articulo habetur documentum, quòd nos caveamus ne Christum falsò adoremus, vel salutemus. Mysticè falsò Christum adorant & salutant, qui eum credunt, sed perversis actibus despiciunt, ore eum confiteantur, sed factis negant. Item falsò adorant vel salutant, qui inter orandum aliquid quod est contra divinum honorem mente pertractant. Item qui in Ecclesis signa devotionis ostendunt, & postea injurias Christo graves in membris suis faciunt. Item falsò Christum adorant & salutant omnes pseudochristiani. Jesu qui irrisoriè adorari & salutari voluisti, da mihi te Deum meum verum adorare in spiritu & veritate, & te solum verum regem venerabiliter salutare. *Et* ut illuderent factis, sicut illuserant signis & verbis, *dabant ei alapas*, in augmentum illusionis, & hoc ideo, ut ipso opere ostenderent illusorium esse quòd ei talem honorem exhibebant. In hoc enim illusionem suam magis despectivam fecerunt, quòd velut adorantes Deum, & salutantes regem, eum alapizaverunt. Et differt illa alapizatio ab illa quæ in domo Annæ fuit facta, quia ibi una alapa ab uno ministrorum, hîc autem plures alapæ à diversis dabantur, & illa dabatur causa ultionis, istæ causa illusionis. Documenta autem possunt hîc accipi ibi. Jesu qui alapis cædi voluisti, fac me ore & vita tibi semper plaudere, & aliorum opera licèt mala sint, mihi in bonum cooperari concede. *Et expuebant in faciem ejus*, sicut personæ viles & contemptibiles. O quàm vilis actus militum. Ex hoc apparet quòd isti dicuntur milites, non secundum nomen militiæ præsentis temporis, quo generosi & nobiles qui equites nominentur de calcaribus deauratis, tales enim nobiles personæ non illuderent, non conspuerent, nec crucifigerent, nec vestes crucifixi sibi dividerent quod ad carnifices potius pertinet. Sed dicuntur milites, secundum antiquam consuetudinem, stipendiarii, & servientes pedites. Sicut patet in gestis Julii Cæsaris. Ubi milites ab equitibus distinguuntur. Et in actibus Apostolorum. ubi dicitur: Quòd Paulus cum militibus ducentis, & equitibus septuaginta de Hierusalem missus est Cæsaream. Ergo milites in hoc loco intelligimus viles stipendiarios carnifices, quales nullam perhorrescunt insolentiam, qui dicti sunt milites, non à nobilitate, sed à fortitudine, erant enim robusti corpore, & ad omne malum expositi, ut dicit Chrysostomus, de quibus dicit Theophilus, quòd in istis illusionibus militaris vana gloria semper inordinatis gaudens opprobriis sibi propria ostendebat. Documenta hîc possunt sumi sicut suprà de consputione de domo Caïphæ facta. Jesu qui in deliciosissimam faciem tuam conspui voluisti, da mihi faciem tuam in Sacramenti Eucharistiæ sumptione indigna non polluere, & conscientiam meam immundis cogitationibus non fœdare. Et accipiebant arundinem de manu ejus, & *percutiebant*, sacrum *caput ipsius*, & ratione doloris infligendi, ut aculei spinarum fortius infigerentur capiti, & ratione contemptus, in signum vacuitatis & nihili, non enim tantum causa lædendi eum, per puncturas spinarum & per ictus baculi, quantum causa illudendi & vilificandi hoc fecerunt, nam viles personæ baculis sicut bestiæ percuti consueverunt, quasi dicerent ad eum, O tu homo vilis, ut quid te regem facis? In hoc fiebat ei sicut furi qui fune capiti circumposito torquetur, ut recognoscat mala quæ fecit, & sicut funis constringitur, ut se amplius profundet vel gravius torqueat, sic & Jesum coronatum arundine percutiebant. Percutiebant arundine caput pavendum, dæmonibus tremendum, ac reverendum cunctis cœlorum virtutibus, & venerandum sanctis omnibus, caput benedictum in secula, à quo omnis benedictio non solum in barbam, verum etiam in oram vestimenti totius Ecclesiæ manat. O miseri quomodo vobis adhuc tremendum apparebit caput illud, quòd nunc sic percutere non formidatis? Et tunc sanguis per aculeos coronæ de capite extractus, & largiter fluens, tinxit caput & genas ejus, ita ut appareret quasi leprosus, quia sanguis & sputa apposita faciebant eum leproso similem. Tinxit ergo sanguis totum caput ejus, sicut cruor flagellis extractus, & sudor sanguineus tinxit omnes alias partes corporis, ut non tantum manus & pedes & latus dicamus sanguine respersa, sed tota veste tincta Christum ascendisse de Bozra. Cerne igitur eum cum cordis amaritudine in singulis suis afflictionibus, quia omnia sustinet quæ ipsi volunt quasi eorum servus, & ad omnia tacet quasi mutus. Et maximè cerne eum cùm caput ejus spinis plenum arundine graviter & sæpe percutitur, quomodo depresso collo patienter, cum dolore tamen magno, acerbos ictus suscipit

Marginalia: *Obedientia Christi.* — Joan. 19. — Beda in c. 15. Marci. — Chrysosto. homil. 83. in Joannem. Augustinus tract. 116. in Joannem. — Actor. 23. — Theoph. in c. 15. Marci. — *Contemplatio.*

ſuſcipit & patitur. Perforabant namque caput ſacratiſſimum acerbiſſimæ illæ ſpinæ, ac totum madefaciebant ſanguine. Ex iſto articulo trahitur documentum, quòd caveamus ne & nos caput Chriſti cum arundine percutiamus. Caput quidem Chriſti percutiunt, qui divinitatem ejus impugnant, & eum Deum eſſe verum denegant. Nam ſecundum Apoſtolum, *Caput Chriſti eſt Deus*, id eſt, divinitas creans, eſt caput creaturæ aſſumptæ. Arundo autem vel calamus, ſignificat ſcripturam divinam, calamo Spiritus ſancti ſcriptam. De qua in Pſalmo dicitur: *Lingua mea calamus ſcribæ*. Calamo igitur (ut dicit Beda) caput Chriſti percutiunt, qui divinitati ejus contradicentes, errorem ſuum authoritate ſacræ Scripturæ, quæ calamo ſcribitur, confirmare conantur. Quales ſunt, qui eum purum hominem fuiſſe dicunt. Item arundine caput Chriſti percutiunt, quando propter auram mundani favoris, quæ per arundinem ſignificatur, Deus offenditur. Item caput Chriſti calamo percutiunt, qui ex ſcriptura divinitatem, pluſquam oportet inveſtigare ſatagunt, unde & interdum ſanguinem erroris eliciunt. Item cum arundine Chriſtum in capite percutiunt, qui per vacuam, id eſt ocioſam vitam Chriſtum offendunt, qui eſt caput noſtrum, à quo in omnes ſenſus noſtros vitales operationes defluunt, qui & operum noſtrorum exempla nobis præbuit. Unde in quolibet ocio, cùm adeſt nobis opportunitas bonum faciendi, homo ocioſus Chriſtum quaſi in capite percutit, ita ut ex tali percuſſione & ſpinarum punctione ſanguis de capite Chriſti emungatur. hoc eſt, quia Chriſtus dolet & pungitur uſque ad ſanguinem de ocio noſtro, quia videt quòd exempla ſua non fructificant in nobis. Jeſu qui nobile caput tuum arundine percuti voluiſti, da mihi te caput noſtrum per inanem vitam non offendere, ſed tibi placitis moribus deſervire. Coronatio & illuſio Chriſti, ac ejus patientia præfigurata fuit in rege David, quando ab inimico Semei, tanta mala patienter toleravit. Semei projecit ſuper David lapides, ligna, & lutum, ſic ſynagoga injecit in Chriſtum palmas, ſpinas, & ſputum. Semei David virum ſanguinum, & virum Belial vocavit, ſynagoga Chriſtum ſeductorem, & maleficum appellavit. Sed Abiſai cùm voluiſſet Semei occidere, David prohibuit, & Angeli occidiſſent deriſores Chriſti, ſed ipſe non permiſit. Chriſtum etiam præfiguraverunt nuncii regis David, quos Amon rex Amonitarum tam turpiter dehoneſtavit. Davit miſit Amon nuncios ad pacem inſtaurandam, quorum veſtes ipſe præcidit uſque ad nates, & radi fecit mediam barbam, ſic Deus filium ſuum ad pacem faciendam in mundum miſit, quem ſynagoga nudans veſtibus barbam ipſius ſputis maculavit. De præmiſſis Domini contumeliis dicit Auguſt. ſic enim implebantur quæ de ſe dixerat Chriſtus, ſic martyres informabantur ad omnia, quæ perſecutores libuiſſet facere perferenda, ſic pauliſper occultata tremenda potentia, commendabatur prius imitanda patientia, ſic regnum quod de hoc mundo non erat, ſuperbum mundum non atrocitate pugnandi, ſed patiendi humilitate vincebat, ſic illud granum multiplicandum ſeminabatur horribili contumelia, ut mirabili pullularet in gloria. Hæc Auguſtinus. Væ igitur ſemel, væ væ bis, & væ iterum his, qui poſt tam præclarum humilitatis ſpeculum ſuperbia tolluntur in altum, opprópria refugiunt, & ad honores aſpirant, rurſus contemptui habentes Dei filium, quem tanto ab hominibus amplius omni conſtat honorificentia dignum, quanto pro hominibus indigniora ſuſtinuit. Unde Chryſoſt. Tot autem & talibus factis ipſe inſtabat ſilens, tu verò audiens hæc in mente habe continuè, & regem orbis terrarum & Angelorum Dominum videns contumeliam patientem, & omnia ferentem ſilentio imitare. Et iterum: Quæ igitur erit nobis cura de cætero, ſi contumelias ab aliquo patiamur, poſtquam hæc Chriſtus paſſus eſt? Etenim quod fiebat in Chriſto, ultimus contumeliæ terminus erat, nec una particula tantum, ſed univerſum corpus patiebatur injurias, caput per coronam, & arundinem, & colaphos, facies, quia conſpuebatur, genæ, quia alapis cædebantur, corpus totum, per flagella, & quia denudatum eſt, & per circundationem chlamydis, & per fictam adorationem, manus, per arundinem, quam dederunt ei pro ſceptro, ac ſi timerent ne prætermitterent aliquid graviſſimæ præſumptionis. Unde Anſelmus: Regali purpura induitur, ſed plus in ea deſpicitur, quàm honoretur. Sceptrum in manu geſtat, ſed eo ipſo reverendum caput ejus feritur. Adorant coram ipſo poſitis genibus in terra, & regem conclamant, & continuò ad conſpuendum amabiles ejus genas ſubſiliunt, maxillas palmis concutiunt, & honorabile collum exhonorant. Hæc Anſelmus. Omnes verò iſtæ illuſiones militum, & contumeliæ Judæorum Chriſto illatæ nobis tribuunt myſteria, licèt alia intentione ab eis ſint facta, prout ſæpius tactum eſt ſuprà. Hæc autem ſecundum Joannem ante ſententiam Pilati facta ſunt, ſed Matthæus & Marcus, poſt ſententiam ea quæ omiſerant recordando ponunt; ſic ergo (ut dictum eſt) martyres informabantur ad perferenda omnia, quæ à perſecutoribus inferebantur. Quod enim in veſte duplici, ſcilicet alba & rubea, Chriſtus illuſus eſſe perhibetur, in uno puritas ſuæ humanitatis, in altero veritas paſſionis exprimitur. Hoc etiam ſignificat duplex martyrii genus, quo in paſſionibus Eccleſia adornatur, ut ſit candida virginitate, & rubicunda ſanguine. Et ipſa Eccleſia variis membrorum ſuorum floſculis vernans in pace lilia gignit, in bello roſas. Vnde dicit admirando: *Dilectus meus candidus & rubicundus*, candidus, ſcilicet actione, & in pace lilium virginum, ac rubicundus ſanguine, & in bello roſa martyrum. In utroque ergo habitu Domini, poteſt omnis multitudo electorum intelligi, alba enim veſte induuntur virgines & confeſſores, & rubea martyres. Unde & Dominus alba veſte induitur, cùm munda juſtorum confeſſione circundatur, rubea veſtitur, cùm in triumphis victorioſorum martyrum gloriatur. Si autem te nudum abſque his veſtibus inveneris, veſte Chriſti rubea induere, & totus Chriſti paſſionibus adornare, ſed nec illis ſufficiebat quòd ad majorem illuſionem totam cohortem militum congregaverant, ſed & Pilato jubente coram ipſo & toto populo Judæorum foris expectante, qui propter feſtum non introibant in prætorium, adduxerunt foras Jeſum ſic illuſum, & ad deriſionem & confuſionem paratum omnibus demonſtrandum. *Exivit ergo iterum Pilatus*, de prætorio, *foras*, ad Judæos, *& dixit eis. Ecce adduco vobis eum foras*, poſtquam diligenter examinavi, & punivi, ad vobis ſatisfaciendum, *ut cognoſcatis quia nullam in eo cauſam*, ſcilicet mortis, *invenio*, licèt afflictus & illuſus ſit, & hoc ad voluntatem veſtram innocenti feciſſe ſufficiat. In eo habitu illum oſtendit, in quo illuſus eſt à miniſtris, ut ſaltem ſic quieſcant videntes eum plenum opprobriis.

Documentum. — Pſalm. 44. Beda in c. 15. Marci. — *Ocii deteſtatio.* — *Coronationis & illuſionis figura.* — 2. Reg. 16. — 2. Reg. 10. — Auguſtinus tract. 16. in Joannem. — *Superbiæ execratio.* — Chryſoſt. homil. 88 in Matth. — *Corporis totius contumelia.* — Anſelmus in ſpeculo Evang. ſerm. cap. 12. — *Myſteria illuſionum.* — *Veſtium colores.* — Cantic. 5.

opprobriis. *Exivit ergo Jesus*, ex præcepto Pilati, *portans spineam coronam, & purpuream tunicam*, & chlamydem coccineam, turpem & veterem, ac sceptrum arundineum. Ecce quàm lamentabile spectaculum. Incedebat quasi in habitu regali, sed patebat undique despectui. Ecce quomodo rex & dux tuus confusione repletur, & humiliter sustinet, ut te ab æterna confusione eriperet, & à superbiæ peste sanaret. Hîc ergo instruimur ut opprobria omnia pro nomine Jesu Christi sustinere parati simus, & in omnibus humiliari studeamus. Unde Anselmus: Attende anima mea quis est iste, qui ingreditur habens imaginem quasi regis, & nihilominus servi despectissimi confusione repletus est, coronatus incedit, sed ipsa ejus corona cruciatus est illi, & mille puncturis speciosum ejus verticem divulnerat. Hæc Anselmus. *Et* tunc quasi despectivè loquendo, vel eos ad misericordiam provocando, *dixit eis Pilatus, ecce homo*, ecce de quali homine creditis quòd vellet sibi regnum usurpare, & quasi diceret, & si in aliquo malè egisset, tamen ultra condignum punitus est, & ideo sufficere vobis deberet, videte caput ejus perforatum, totum corpus laceratum, faciem consputam, & pro Deo compatiamini sibi, quia frater vester est, volebat enim Pilatus ut sensibiliter viderent qualiter fuisset punitus & illusus, ut sic moverentur ad compassionem, qui animo liberandi eum fecit hanc ostensionem. Unde Chrysostomus: Propterea coronatum Jesum eduxit ad eos, ut convitium quod à militibus factum erat in eum, videntes parum respirent à passione & vomant venenum. Unde & Augustinus: Hinc apparet non ignorante Pilato hæc à militibus facta, sive jusserit ea, sive permiserit, illa scilicet causa, ut hæc ejus ludibria inimici libentissimè viderent, & ulterius ejus sanguinem non sitirent. Egreditur ad eos Jesus portans spineam coronam, & purpureum vestimentum, non clarus imperio, sed plenus opprobrio, spinis punctus, sputis illusus, flagellis afflictus. Et dicitur eis, Ecce homo, quasi dicat, Si regi invidetis, jam parcite, quia dejectum videtis, flagellatus est, spinis coronatus est, ludibriosa veste amictus est, amaris convitiis illusus est, alapis cæsus est, fervet ignominia, frigescat invidia. Sed non frigescit, inardescit potius, & increscit. Hæc Augustinus. Ex hoc articulo sumitur documentum, quòd nos Christum illusum ante mentis nostræ oculos habeamus, & in vestitu & in exteriori apparatu non vanè gloriemur, quoniam Dominus noster in vestitu illusus est. Et maximè in hoc sequi Christum debent religiosi & monachi, qui Christum illusum repræsentant in habitu, tonsura, & ferulis, habitus enim monachalis despectibilis est, & quasi illusorius hominibus mundanis, corona autem capitis monachalis, repræsentat coronam spineam, baculi seu ferulæ, quos antiquitus monachi portare consueverunt, repræsentant arundinem. Et sicut Christus non dedignabatur habitu illusorio populo Judæorum ostendi, sic non erubescant monachi & alii mundi contemptores, qui secundum Apostolum spectaculum facti sunt mundo in habitu contemptibili, & insigniis regalibus illusoriis prædictis Christum regem imitari. Item est hîc documentum, quòd istam ostentationem Christi repræsentat sacerdotis in elevatione hostiæ, quasi diceret ipse, *Ecce homo*. Quia enim Sacramentum altaris est memoriale dominicæ passionis, & Christus est passus, secundum humanitatem, secundum divinitatem verò est impassibilis, ideo sacerdos ostendens ibi Christum, congruentius dicit, Ecce homo, quàm ecce Deus, licèt ipse sit & homo & Deus, sed homo patens fuit in illa ostensione, & Deus latens. Item est documentum, quòd nos debeamus cum eisdem insigniis mysticè acceptis prout dictum est, suis locis ante conspectum Christi regis nostri in judicio apparere, cum quibus ipse dignatus fuit Judæis ostentari. Jesu qui cum illusionis insigniis Judæis ostentari voluisti, da mihi ostentationem vanæ gloriæ devitare, & cum eisdem insigniis mysticis ante conspectum tuum in extremo judicio comparere. Sed licèt Pilatus hæc agat, tamen insatiabilis sacrilegorum furor non cessat, sed magis instat. Ecce magna pertinacia Judæorum, in procurando mortem Christi, nam obstinata nequitia non emollitur misericordia. Tunc enim illi Judæi, filii diaboli, cùm vidissent eum sic punitum & illusum, & cognoscerent quòd Pilatus sic volebat dimittere eum, in nullo compatientes ei, ac punitionis correptione, & illusionum opprobrio non contenti, nec Pilati excusatione placati, *clamabant* tumultuosè, & alios ad clamandum excitabant, *dicentes, Crucifige, crucifige eum*, quasi dicerent, hæc pœna nullo modo nobis sufficit, sed petimus quòd moriatur. Videntes eum magis commovebantur, quia ex aspectu ejus qui odio habetur magis contra eum cor odientis inflammatur. Ingeminant autem crucifige, propter desiderii vehementiam, & quia voluntate & opere crucifixerunt eum. Magna crudelitas, quia non sufficit eis alterum, scilicet vel flagellare, vel occidere, sed utrumque, nec contenti sunt quacunque morte, sed turpissima & durissima, scilicet crucis, desiderant occidere. Clavis affigi ad lignum quærunt, ne dolor citius finiatur, sed morte producta moriatur, & ut in cruce diutius videatur, & modo mortis diffametur. Et secundum Chrysostomum: Formidantes ne aliqua ejus post ipsum fiat memoria, student & ad supplicium ducere maledictum. Verùm, ut dicit Rabanus, Judæi de morte pessima cogitabant, sed à Domino non intelligentibus eis electa erat. Ipsam enim crucem, diabolo superato, erat tanquam trophæum in frontibus fidelium positurus. Cerne etiam nunc quomodo sic contumeliosè vestitus & coronatus, & cum sceptro incedit, & quomodo facie dimissa stat coram tanta multitudine vociferante & clamante, Crucifige, crucifige, ac semper eum deridente, & sibi insultante, quasi sapientiores eo fuerunt, & sic non solum dolores & pœnas, sed etiam contumelias & terrores recipiebat ab eis. Ex hoc articulo, qui in clamore consistit, trahitur documentnm, quòd non refert ad culpæ intentionem occidere hominem lingua vel gladio. Unde Psalmus, *Lingua eorum gladius acutus*, & loquitur ad literam de Judæis clamantibus, crucifige. Super quo August. Noli attendere inermes manus, sed os armatum, inde gladius processit quo Christus occideretur. Caveant ergo sibi detractores, & proximorum infamatores, ne exacuant ut gladium linguas suas, quia sicut gladio corpus, sic lingua fama hominis perimitur. Unde dicitur in Proverb. *Mors & vita in manibus linguæ*. Item est documentum, quòd non semper ad quælibet interrogata est respondendum. Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo quàm terribiles fuerunt illi clamores Judæorum, & rememoretur an ipse unquam iniquis hominum judiciis, aut oblocutionibus, seu detractionibus contra proximum per consensum conclamaverit, vel aliàs prout Deus dederit, & sic ores:

Jesu

Marginalia: Anselmus in speculo c. 11. — Chrysost. homil. 83. in Joannem. — Augustinus tract. 116. in Joannem. — *Documentum.* — *Elevatio hostiæ.* — *Pertinacia Judæorum.* — *Pœnam eum sanguine poscunt.* — Chrysost. homil. 83. in Joannem. — Rabanus in c. 27. Matt. — *Documentum.* — Psalm. 56. — Augustinus tract. 116. in Joannem. — Proverb. 18.

Jesu qui terribiles Judæorum voces, crucifige crucifige clamantium, audire minimè expavisti, da mihi inimicorum tuorum verbis execrabilibus non terreri, & lingua mea nocumentum proximo non inferre. Sed Pilatus videns Christi innocentiam, & Judæorum militiam impellentium ad rem illicitam, & recusans crucifigere Jesum, dixit eis: *Accipite eum vos, & crucifigite*, qui sine causa consuevistis innocentes condemnare, *ego enim non invenio in eo causam*, scilicet crucifigendi, & dandi talem sententiam. Verum dixit Pilatus, quia Christus peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus, unde bene dicit, in eo, quia causa mortis Christi non fuit in eo, sed in nobis. & ideo dicit Bernardus: O piissime Jesu, quid tibi & morti? nos peccavimus, & tu luis, nos debuimus, & tu solvis, ac si diceret Pilatus, Mihi non licet crucifigere innocentem, vos crucifigite, si vultis. Derisoriè & indignanter hoc dixit, quia non habebant potestatem judicandi aliquem ad mortem. Unde secundum Chrysost. quòd dixit crucifigite, execrantis fuit hoc verbum, & ad rem non concessam illis impellentis, videntes autem Judæi quòd Pilatus clamoribus eorum non acquiesceret, incœperunt allegare rationes alias, quàm suprà allegaverant, & accusabant eum, quia contra legem Dei filium Dei se fecit, & ideo ut blasphemus, secundum legem quam habebant, mori deberet. Erras ô Judæe, quia se Deum non fecit, sed pater eum genuit Deus Deum, & ergo filium Dei se dicendo, non blasphemavit, sed veritatem dixit. Unde Augustinus: Ecce altera major est invidia. Parva quippe illa videbatur velut affectatæ illicito ausu regiæ potestatis, & tamen neutrum sibi Jesus mendaciter usurpavit, sed utrumque, scilicet quia erat rex, & filius Dei, verum est, & unigenitus est Dei filius. & rex à Deo constitutus super Sion montem sanctum ejus, & utrumque nunc demonstraret, nisi quanto erat potentior, tanto mallet esse patientior. Hæc August. *Tunc ergo Pilatus magis timuit*, ne fortè verum esset quòd esset Dei filius, & sic factum enorme fecisset ipsum puniendo & illudendo, & ne videretur iniquè agere occidendo. Illi verò hoc dicentes non horruerunt, sed interficiunt eum, pro quibus oportuerat adorare. Secundum Augustinum: Pilatus non timuit legem eorum, ut occideret, quia alienigena erat, & legem non observabat, sed magis timuit, filium Dei ne occideret. Prius timuit occidere innocentem, nunc magis timet occidere Dei virtutem. Et ideo volens de hoc secretius inquirere, non amplius interrogavit, quid fecisti, *sed ingressus est iterum prætorium cum Jesu*, ut veritatem magis posset cognoscere extra tumultum Judæorum, *& dixit ad eum, unde es tu?* id est, unde duxisti originem? per hoc quærebat, utrum esset Deus originem habens divinam, vel homo, habens originem terrenam. *Jesus autem non dedit ei responsum*, implens illud propheticum, *sicut ovis non aperuit os suum*. ut nobis daret patientiæ exemplum. Quia enim Pilatus altam quæsivit quæstionem, non audivit responsionem, nam divina generatio infideli & incredulo explicanda non erat, & quia suam passionem impedire nolebet, cùm ad hoc venisset, quòd pro nobis pati vellet. *Dixit ergo ei Pilatus*, provocans eum ad responsum aliquod, per quod illa accusatio excludi posset: *Mihi non loqueris?* Mirabatur de ejus taciturnitate, cùm esset in puncto liberationis, vel condemnationis suæ. Ideo sequitur: *Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te?* quasi diceret, mihi saltem deberes respondere. Tua Pilate voce constringeris, tua sententia damnaris. Si enim in te totum est positum, quare innocentem, in quo nullam causam invenis, non absolvis? pro potestate ergo, non pro æquitate crucifigendum Dominum tradis, per potestatem latronem absolvis, authorem verò vitæ interficis, & quia gloriatur de sua potestate, ideo respondit Jesus ad reprimendum ejus jactantiam & tumorem, dicens, *non haberes potestatem adversum me ullam*, quantulamcunque habes, *nisi*, hoc ipsum quicquid est, *tibi esse datum*, & concessum, *desuper*, scilicet à Cæsare, & ulterius permissum à Deo, qui est potestas superior, & à quo est omnis potestas. Et ex hoc arguit ejus peccatum, quia non acceperat potestatem à Cæsare & à Deo condemnandi innoxios, sed magis liberandi eos, & quia Pilatus Gentilis erat, & superioris potestatis timore angebatur, dicit eum minus peccare quàm Judæos, qui legem noverant, & invidia movebantur. Unde Augustinus, quia plus peccat qui potestati innocentem occidendum livore tradit, quàm potestas ipsa si eum timore alterius majoris potestatis occidit, nec timendo quidem, præsertim innocentem hominem, homo debet occidere, sed tamen id zelando facere, multo magis malum est quàm timendo. Hæc August. Et similiter traditor plus peccavit, qui pro quæstu eum Judæis tradidit. Majus ergo erat peccatum Judæ & Judæorum, quàm Pilati, quia ad occisionem Christi Judas fuit motus cupiditate, Judæi autem rancore, sed Pilatus humano timore. *Et exinde*, id est, ex hac causa, & propter hoc, scilicet ne peccaret, & peccatum haberet occidendo innocentem, & Dei filium, *quærebat Pilatus dimittere eum*, absolutum, quanvis minus esset peccans quàm alii qui tradiderunt illum, non quòd tunc primùm conciperet, sed si prius volebat, modo quærebat. Suprà enim tentabat eum dimittere, sed ex tunc omnino & constanti animo quærebat hoc facere. Judæi autem non valentes per falsas accusationes circumvenire judicem, nituntur ei de injuria Cæsaris ingerere timorem, & ideo de hoc magis quàm de omnibus superius dictis eum terrere putantes, *clamabant dicentes: Si hunc, dimittis*, qui se regem facit, *non es amicus*, & fidelis minister, *Cæsaris*, id est, non zelas pro honore & statuto Domini tui custodiendo, & ideo amicitiam ejus amittes. *Omnis enim qui se regem facit*, usurpando potestatem sibi, *contradicit Cæsari*. Imperatores enim Romani abstulerant à Judæis regiam dignitatem, & ideo qui inter Judæos dicebat se regem, videbatur facere contra Imperatoris ordinationem, sine cujus consensu non solebat quis titulo uti regio, hæc enim potestatis est terrenæ natura, quòd una est impatiens consortii aliarum. unde & ideo Cæsar non patiebatur alium dominari. Ubi Chrysostomus, Et unde habetis demonstrare hoc, à purpura, à diademate, à curia, à militibus, nónne solus semper cum discipulis incedebat,? per omnia viliter transiens, & cibum, & scholam, & habitationem. Hæc Chrysostomus. *Cùm autem Pilatus audisset*, minas sibi inferri à populo de indignatione Cæsaris, adhuc plus timuit. Nam, secundum Augustinum, Non sic potuit Pilatus contemnere Cæsarem authorem potestatis suæ, quemadmodum legem gentis alienæ. Timens ergo Cæsarem, & non audens etiam secundum minimam apparentiam facere contra ejus honorem, *adduxit Jesum foras*, extra prætorium, *& sedit pro tribunali*, id est, ante

Marginalia: 1. Petr. 2. — Bernardus sermone de passione. — Chrysosto. homil. 83 in Joannem. — Augustinus tract. 116. in Joann. — Idem ibid. — Isaiæ 53. — Potestas Pilati unde. — Augustinus tract. 116. in Joannem. — Chrysost. homil. 83. in Joannem. — Augustinus tract. 116. in Joan.

ante tribunal, vel in tribunali, nam apud Græcos hæc propositio pro, idem est quod ante, vel in, hoc est, sedit in loco sedis judicare, seu, ad judicandum, quod est officium sedentis in tribunali. Est enim tribunal sedes judicum, sicut thronus vel solium regum, & cathedra doctorum. Et dicitur tribunal, quia apud Romanos tribuni causas particulares decernebant, dicti à tribubus quibus præponebantur. Sedit verò, *in loco qui dicitur Græcè*, λιθόςρωτος, id est, lapidum stratura, sive pavimentum varietate lapidum stratum, dictum à λίθος quod est lapis, & ςρωτόν, quod est stratura, seu pavimentum, quia ille locus diversis lapidibus erat pavimentatus, & erat ante domum Pilati, & idem locus dicitur, Hebraicè *gabatha*, id est collis, sive sublimitas, ex coacervatione lapidum, quia locus fuit sublimis vario lapide stratus, in quo tribunal erat. *Erat autem parasceve*, id est præparatio paschæ, *bora quasi sexta.* Græcis admixti Judæi, Græcis crebrò utebantur vocabulis. Παρασκευὴ autem Græcè, dicitur præparatio Latinè. Sic dicebatur feria sexta, quia in ea præparabant necessaria pro sabbato, in quo aliquid decoqui, vel operari non licebat, sicut & in deserto duplex manna feria sexta, propter sabbatum colligebant, dicitur etiam feria sexta præparat o, quia Judæi præparabant se mundando. Et congruè sexta die crucifigitur Dominus, quia per crucem reparavit hominem, qui sexta die à Deo est factus. Sexta etiam hora Dominus pro homine est crucifixus, quia sexta hora homo in peccatum est lapsus. Nam ut dicit Hieron. Qua hora primus Adam mortem peccando induxit, eadem hora secundus Adam mortem moriendo destruxit. Sexta quoque hora, qua major fervor diei est, crucifigi voluit, ad ostendendum quòd ex magno fervore charitatis passus sit. Tunc Pilatus jussit Jesum sisti judicio, & allegans pro ejus liberatione *dixit Judæis*, quasi eos subsannando, *ecce rex vester*, prius dixerat, Ecce homo, ignominiam suam demonstrans, ut eos ad miserendum moveret, nunc verò ut eos magis moveat, ironicè eis insultat, dicens, *ecce rex vester*. Primò conabatur eum liberare, per Christi ludibrium. Secundò, per Judæorum opprobrium, quasi diceret eis: Mirum est quòd hunc hominem flagellatum, illusum, & abjectum dicitis usurpare sibi regnum. Talis homo est quòd regnum invadere, vel captare non possit. Unde erubescere debetis quòd eum esse regem formidatis. Compatiamini ergo illi, quia de eo timere non oportet, vel ut tale quid suspicari. Et tamen Pilatus super hoc timet ab eis apud Cæsarem accusari, & sua potestate privari. Ubi Chrysost. Et nimirum quæ dicta sunt erant sufficientia, ut facerent eos de cætero ab ira cessare, sed trepidabant ne dimissus rursus turbam ducat, & omnia pro hoc agebant. Amor enim principatus, versutum quid est, & animam sufficiens perdere, propterea magis insistunt. Hæc Chrysost. Unde Judæi sicut furibundi, *clamabant*, & ex abundantia maliciæ ingeminando, dicebant: *Tolle, tolle*, scilicet ad mortem, & non quamcunque, sed turpissimam. Et explicantes genus mortis, addiderunt, & *crucifige eum*. Interficere enim eum conabantur, & morte exprobratissima, formidantes ne aliqua ejus post ipsum fiat memoria, quasi diceret, Tolle eum à nobis, & conspectu nostro, gravius enim est nobis ad videndum, nec possumus eum videre, auferque eum de medio, & interfice. Quanto plus audiebant, quòd Pilatus vellet liberare eum, tanto magis clamabant in contrarium. Ubi Beda: Quia totam accusationem, quam adversus Dominum detulerant, crebra & sollicita Pilati interrogatione videbant evacuatam, tandem impudici ad solas se preces convertunt, ut quod criminando, & quasi ratiocinando nequiverant, jam postulando & vociferando perficiant. Quem exinde ordinem sæviendi, etiam beatorum martyrum persecutores tenuisse, satis Ecclesiastica demonstrat historia. Hæc Beda. Dulcissime Jesu, quis tam durus & impius erit, ut clamores illos horribiles, *tolle tolle crucifige eum*, sine gemitu & clamore spiritus aure corporis valeat audire, seu mente tractare? Pilatus verò terrorem, quem de Cæsare ingerunt, adhuc superare conatur, & volens de ipsorum ignominia eos frangere, quos de Christi ignominia non potuit mitigare, allegánsque in Christi crucifixione eorum verecundiam, dixit eis, quasi subsannando, *regem vestrum crucifigam?* quod redundat in vestram ignominiam, quasi diceret, Ex quo eum regnare formidatis, & jam de hoc fama magna fuit, non est honor vester quòd rex vester condemnetur, & erit vobis verecundia si morte sic abjecta moriatur. Et ideo si non moveamini ab ejus humilitate, debet vos movere vestrum opprobrium, quod esset si crucifigerem eum. Sed illi se libertate regni Dei & Christi excludentes, jugum diaboli sumpserunt, ac perpetuæ servituti & tyrannidi se subjecerunt, dicentes, *non habemus regem nisi Cæsarem*. Ex quo patet quòd ex tunc perpetuæ Romanorum se obligaverunt subjectioni, renunciantes omni alteri regiæ dignitati, patet etiam eorum obstinatio ad procurandum mortem Christi, cùm pro ejus procuratione confessi sunt in perpetuum seipsos subjectos servituti. Unde Chrysost. Abnuerunt Dei regnum, & traditi sunt regno Romanorum, quia quod habebant non intellexerunt, & ideo quod petierunt acceperunt, hoc idem etiam facto clamant nostri Pontifices & prælati, seu curati, qui suas Ecclesias dimittentes ingerunt se negociis temporalibus principatus, vel regni. Per hoc autem iterum Judæi timorem Pilato ingerebant. Ut enim dicit August. Apertissimè contra Cæsarem venire videretur, si regem se non habere nisi Cæsarem profitentibus, alium regem vellet ingerere, dimittendo impunitum, quem propter hos ausus ei tradiderant occidendum. Ex quo articulo adductionis Christi ad tribunal, habentur duo documenta. Primum, quòd nos debemus tribunal in mente nostra constituere, & ibi judicio astare, sicut Christus stetit ante tribunal propter nos, ut nos districtum Dei judicium possimus declinare. Juxta illud Apostoli: *Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.* Secundum est, quod tempore adversitatis judicium Dei cum patientia subeamus, sicut Dominus noster pro nobis ductus ante tribunal hominis obmutuit, & non aperuit os suum, cum omni patientia subiens judicium, nos quippe tempore adversitatis, quasi ante tribunal Dei sistimur. Unde Apostolus, post verba præallegata, subdit: *Cum autem judicamur*, scilicet temporalibus pœnis, *à Domino corripimur*, quia ut dicit glossa: Pœna ipsa nobis propria est purgatio, ut non cum hoc mundo damnemur, quasi diceret, Ideo est bonum hîc per punitionem temporalem judicari à Deo, ut hîc correpti non damnemur in judicio futuro. Ad conformandum se huic articulo, attendat homo documenta jam præmissa, & oret mente devota. Jesu qui ante tribunal Pilati adduci, & in judicio sisti voluisti, da mihi ante tribunal mentis meæ conscendere, & meipsum de culpis meis conscientiæ testimonio districtius judicare, judicium quoque tuum in adversis tam patienter hic

Tribunal. Thronus. Solium. Cathedra. — *Lithostratos.* — *Parasceve.* — Hieron. lib. 3. comment. ad Ephesios. — Chrysost. homil. 83. in Joannem. — Beda in c. 23. Lucæ. — *Pilati diligentia.* — *Judæorum subjectio.* — Chrysost. homil. 87. Joannem. — Augustinus tract. 116. in Joannem. — *Documentum.* — 1. Cor. 11. — Ibidem.

hic subire, ut judicio tuo extremo valeam securus astare. Sed Pilatus timore mox vincitur, & à tramite veritatis & justitiæ detorquetur. Petente enim tota Judæorum multitudine vocibus magnis, ut crucifigeretur, tandem miser præses Pilatus motus timore Imperatoris, & favore Judaïci populi, cui ipse præerat, & à quibus pecunias sperabat contra justitiam, & contra conscientiam, qua Christum innocentem noverat, & in quo nulla causa erat, dedit sententiam crudelissimam de morte innocentis, & per sententiam diffinitivam, *tradidit Jesum, ut crucifigeretur*, judicio & potestate præsidis, non dixit Evangelista, ut crucifigerent eum, sed ut crucifigeretur, per præsidis judicium. Sed ideo illis traditum dixit, ut eos crimine implicatos, à quo alieni esse conabantur ostenderet non enim Pilatus hoc faceret, nisi ut id quod eos cupere cernebat impleret. Itaque Pilatus ambitiosus nolens amittere principatum, quanquam pronunciasset Christum innocentem, ac per eum dimittendum, volens tamen ad complacendum clamoribus populi satisfacere, id est, eorum voluntatem facere, & non quod erat placitum Deo & justitiæ, timénsque ne accusaretur de Cæsaris rebellione, cum hoc nullum suspicans periculum, si innocentem pauperem morti adjudicaret, maximè quia contradictor aliquis non apparebat, protulit sententiam, & judicavit eum ob culpam affectati regni esse crucifigendum, quia enim Judæi Cæsarem regem & Dominum professi sunt, videns quòd sic se potestati Romanorum subjecerunt, condemnavit Jesum, quasi usurpantem Cæsaris potestatem, & *tradidit eum voluntati ipsorum*, ad crucifigendum. Quæ autem fuerit forma sententiæ, non est expressum ab Evangelistis, in Evangelio tamen Nicodemi scribitur, quòd Pilatus protulerit sententiam sub his verbis: Gens tua comprobavit te regem, propterea præcipio te primùm flagellari, secundum principum statuta, deinde in cruce allevari. Peccavit Pilatus, nec excusatur, quia cùm judex esset, tenebatur ex officio servare justitiam, & nec timore cædere debuit, nec amore, ut faceret contra eam; qui si omnino voluisset, quem justum pronunciaverat, eripere potuisset. Minus tamen peccavit quàm Judæi, institit enim quantum potuit, ut illum ex eorum manibus liberaret, & ejus motivum fuit minus malum, quia Judæi ad occidendum Christum moti sunt per rancorem & odium: Pilatus verò propter timorem Cæsaris & favorem Judæorum. Sic ergo eis consensit, quia cum effectu furori eorum obviasse potuit, consentit enim, qui cùm potest arguere non arguit, non consensit etiam consensu pleno, sed coacto. Sicut autem tunc Pilatus, sic hodie faciunt multi judices, timore vel favore à veritate judicii declinantes, & justitiam subvertentes, ecce quomodo innocentissimus agnus, ut te à judicio & lamento justæ & æternæ damnationis eriperet, injustè propter te judicio damnari prælegit, ecce quæ non rapuit pro te solvit, & tu anima mea nequam & impia. nec devotionis solvis pinguedinem, nec compassionis refundis affectum. Cogita quantum amici ejus clamaverunt, quando illam sententiam audiverunt. Sed maledicti gaudent & exultant, quòd intentum suum pravum habent Rident, & eum qui est verus & æternus Deus derident, & ejus mortem quantum possunt accelerant, non beneficiorum & operum ejus recordantur, non propter innocentiam ejus moventur, & (quod crudelius videtur) non propter afflictionem quam in eo vident retrahuntur.

Judicio Pilati. — *Ambitio Pilati.* — *Pilati imitatores.*

Et sic hora tertia crucifixus est Dominus linguis Judæorum, & sexta manibus militum. Unde Augustinus: Quoniam Judæi facinus interfecti Christi à se in Romanos, id est Pilatum, & ejus milites transferre conati sunt, propterea Marcus ea hora qua Christus à militibus crucifixus est, quæ agi sexta jam cœperat prætermissa, tertiam potius horam recordatus expressit, qua hora intelliguntur clamare potuisse, crucifige crucifige, ut non illi tantum reperiantur crucifixisse Jesum, id est milites qui eum ligno sexta hora suspenderunt, verum etiam Judæi, qui ut crucifigeretur hora tertia clamaverunt. Et iterum apparitores potestatis hora sexta crucifixerunt, prævaricatores legis hora tertia clamaverunt. Quod illi manibus hora sexta, hoc isti lingua hora tertia. Rei magis isti, qui clamando sæviebant, quàm illi qui obtemperando administrabant. Hæc Augustinus. Alii dicunt quòd in hora tertia Dominus jam condemnatus sit, & in hora tertia incœpta est crucifixio ejus, & occupatis eis in crucifixione, fluxit tempus usque ad sextam, & in hora sexta crucifixio fuit consummata, & ideo quòd dicitur de tertia, verum est de crucifixionis principio, & quod dicitur de sexta, intelligitur de crucifixionis consummatione, secundum veritatem poterit esse meditullium horarum, & hora media inter sextam & tertiam, & quia medium denominatur ab utroque extremorum, ideo ab Evangelistis quandoque dicitur tertia, aliquando dicitur sexta. Unde etiam in signum hujus Ecclesia communiter, inter tertiam & sextam celebrat Missas solennes, quia Missa in memoriam celebratur passionis. Ex hoc articulo condemnationis Christi ad mortem per sententiam trahitur documentum, quòd nos caveamus ne unquam justam mortis sententiam animæ vel corporis mereamur. Item sicut Salvator noster sustinuit pro nobis iniquam, ab homine, contra se ferri sententiam, sic & nos pro Deo curare non debemus iniqua hominum judicia. Unde Apostolus: *Mihi*, inquit, *pro minimo est ut à nobis judicer, aut ab humano die*. Ad conformandum se huic articulo, oret homo dicendo: Jesu qui sententiam condemnationis ad mortem, mortem autem crucis, innocenter subire voluisti, fac me justam mortis sententiam, sive in corpore, sive in anima non mereri, & tui amore iniqua hominum judicia non timere. Data autem sententia reducitur Dominus intus, & spoliatur, *chlamyde & purpura*, quibus fuerat ab illis indutus, & adhuc nudo coram eo existenti, vix datur sibi licentia vestiendi. Intuere & hîc Dominum, secundum considerationem suprà de flagellatione positam, tandem *vestimentis suis*, quibus eum spoliaverant, reinduerunt eum, ut ductus ad mortem magis cognosceretur in veste propria, quàm in aliena, & cùm esset vestimentis suis revestitus, ducunt eum foras, quanto citius, ne mortem ejus differant amplius, ubi ligantes fune manus & collum ipsius, judicium suæ mortis ei imponunt, & ipsum tanquam malefactorem extra propriam civitatem ejiciunt. Nam venerabile lignum crucis longum & grossum & multum grave ponunt super humeros suos delicatissimos, ut portet ipsum ad locum ubi erat crucifigendus. Ut enim dicitur in historiis, opinio est crucem quindecim pedes habuisse in longitudine. Et quia lignum illud reputabatur prophanum & immundnm, & mors crucis ignominiosissima, quia ut dicitur in Deut. *Maledictus qui pendet in ligno*, ideo nullus eorum lignum illud nedum portare, sed nec tangere voluit, &

Augustinus tract. 117. in Joan. — *Hora missæ celebrandæ.* — *Documentum.* — 1. Cor. 4. — *Lignum crucis.* — *Longitudo crucis.* — Deut. 21.

& ideo imposuerunt illud Jesu ut jam damnato, agnus autem mansuetissimus patienter suscipit, & portat patibulum suis humeris in angariam mortis, tendens ad locum passionis. Unde Augustinus: Hic adimpletur illud Isaiæ, *Cujus principatus super humerum ejus*. Principatus enim Christi est crux ejus, propter quam (secundum Apostolum) *Deus eum exaltavit*, & sicut signum dignitatis alii baltheum, alii mitram portant, sic & Dominus crucem, & si inquiras, invenies non aliter in nobis regnare Jesum, nisi per asperitates, quo fit ut delitiosi inimici sint crucis. Hæc August. Completur etiam nunc figura Isaac obedientis, & ad patris jussum ligna pro sui immolatione portantis. Et secundum Chrysostomum, Quomodo Isaac dimissus est, & mactatus aries, sic & hîc divina natura manet impassibilis, sed mactata est humanitas, hærens cornibus inter vepres, id est inter retinacula peccatorum, quibus natura humana detinebatur. Hîc etiam completur viduæ Sareptanæ figura, quæ collegit duo ligna. Unde Anselmus: Vide anima mea quomodo per omnia vir iste coarctatur & spernitur. Sub crucis onere dorsum incurvare jubetur, & sui ipsius portare ignominiam. O spectaculum, vides ne? Ecce principatus ejus super humerum ejus, hæc est virga æquitatis, virga regni sui. Unde & Hieronymus: Hîc educitur Abel in agrum à fratre, ut perimatur, hîc adest Isaac cum lignis, & Abraham cum ariete vepribus hærente, hîc adest Joseph cum gramineo fasce somniato, & tunica talari sanguine lita, hîc adest Moyses cum virga & serpente suspenso in ligno, hîc adest botrus in ligno portatus, hîc adest Helisæus cum ligno, ad quærendum securim, quæ in imo demersa erat, & natavit ad lignum, id est, genus humanum, quod à ligno vetito in infernum decidit, per lignum crucis Christi, & baptismum aquæ ad paradisum natavit, hîc adest, Jonas de ligno forti in mare ventremque ceti triduo missus. Unde August. Grande spectaculum. Si spectet impietas, grande ludibrium, si pietas, grande mysterium. Si impietas spectet, grande ignominiæ documentum, si pietas, grande fidei munimentum: si spectat impietas, videt regem pro virga regni lignum sui portare supplicii, si pietas, videt regem bajulantem lignum ad seipsum figendum, quod fixurus fuerat etiam in frontibus regum, in eo spernendus oculis impiorum, in quo erant gloriatura corda Sanctorum. Dicturo enim Paulo: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi*, ipsam crucem suam gestans humeris commendabat, & lucernæ arsuræ, quæ sub modio ponenda non erat, candelabrum ferebat. Hæc Augustinus. Portat autem Christus crucem ut rex, sceptrum in signum gloriæ, quæ est universale rerum omnium dominium. Item ut victor trophæum, & signum suæ victoriæ, quo principatus & potestates expoliando triumphavit. Item & doctor portat candelabrum, in quo ponenda erat lucerna suæ doctrinæ, quia signum crucis fidelibus est virtus Dei. Et sicut summus sacerdos, quando ibat ad tabernaculum ut intraret sancta Sanctorum, portabat clavem super humerum suum, sic Christus vadens ad tabernaculum sancti Sanctorum, & volens nobis aperire, portavit clavem, scilicet crucem, super humerum. Bajulatio crucis præfigurata fuit in Isaac filio Abrahæ. Isaac enim ligna propriis humeris ferebat, in quibus eum pater suus immolare volebat, sic Christus propriis humeris crucem bajulabat, in qua ipsum gens Judæorum suspendere affectabat. Isaac ad obediendum patri se voluntarium exhibuit, sic filius Dei patri suo cœlesti usque ad mortem obedivit, duo autem populi Jesum ad interficiendum eduxerunt, videlicet Judæi qui corde, & Gentiles qui opere hoc fecerunt. Isti olim per duos exploratores præfigurati erant, qui botrum de terra promissionis ad desertum afferebant, per botrum præfigurabatur filius Dei Jesus Christus, qui per hos duos populos de Hierusalem in locum Calvariæ est ductus, per botrum illum probatur filii Israël terræ promissionis bonitatem, per doctrinam Christi possumus considerare patriæ cœlestis suavitatem. Eduxerunt autem eum extra civitatem, quorum enim animalium sanguis inferebatur in sancta Sanctorum, horum corpora educebantur extra castra, cùm cremabantur & immolabantur. Bajulans verò crucem, per hoc nos inducit ad sui sequelam, sicut antè dixerat monendo ad eam: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me*. Sicut enim Christus author vitæ, sententia mortis super eum data, crucem sibi bajulans confestim ad locum supplicii foras educitur, tanquam malefactor, qui hujus mundi vitia indignus æstimatur, sic verus Christi imitator seipsum abneget, crucem suam tollendo, & extra castra secum improperia ejus portando, tanquam purgamentum hujus mundi factus, semperque mortificationem Jesu in corpore suo circunferat, ut & vita Jesu in corpore suo tandem manifestata fiat. Et nota quòd hæc tria, scilicet quia exuerunt eum veste regia, *& induerunt eum vestimentis suis, & duxerunt eum ut crucifigerent*, figurativa sunt passionis in corpore mystico, scilicet Ecclesia, maximè temporibus Antichristi. Exutio regiæ vestis, est spoliatio terrenæ potestatis, induitio propriæ vestis, est reversio pristinæ paupertatis, ductio ad crucifigendum, est violentia persecutionis finalis. Cùm igitur Christus Pilato imperante, præcone clamante, bajulans sibi crucem traheretur ad supplicium, tunc eum ducendo & accelerando, & opprobriis saturando, factus est concursus populorum post ipsum euntium, alii super ipsum plangebant, alii illudentes irridebant, alii lutum & immunditias in caput & in faciem ejus projiciebant. Sed ipse quasi agnus innocens, & ut ovis coram tondente se, inclinato capite incedens ad omnia tacebat, quoniam *tanquam ovis ad occisionem, & quasi agnus ad immolandum ductus est, & non aperuit os suum*. Et sequebatur eum triplex turba. Prima carnificum, quæ eum premebat. Secunda Judæorum, quæ eum irridebat. Tertia amicorum, quæ anxiè lugebat. Et insuper quarta illorum, qui ad videndum spectaculum veniebant, unde non eadem mente sequebantur, sed quidam ut læti morientem aspicerent, quem viventem oderunt, alii ut morientem plangerent, quem viventem dilexerunt, ductus est autem cum sociis, duobus utique latronibus, per medium urbis, ubi ejus confusio patebat singulis ad ostia & fores confluentibus, hæc est societas sua. O bone Jesu quantam tibi verecundiam isti faciunt, latronibus te associant, sed & deterius tibi faciunt, quia crucem portandam imponunt, quod de latronibus non legitur, unde non solum cum iniquis deputatus es, sed & iniquorum iniquior. Indicibilis est Domine patientia tua, hoc ad literam procuratum fuit per principes Judæorum, ut Christus infamaretur societate latronum, & à vulgaribus videretur in criminibus eorum participasse, & sic ipsi viderentur justè mortem ejus procurasse. Sic & hodie frequenter maligni faciunt, qui suam nequitiam per bonorum infamiam operire quærunt, per justitiæ etiam

Marginalia: Augustinus serm. 71. de tempore. — Isaiæ 9. — Philipp. 2. — Genes. 22. — Chrysost. homil. 84. in Joannem. — 3. Reg. 17. — Anselmus in speculo cap. 12. — Hieron. in c. 15 Marci. — Genes. 4. — Genes. 22. — Numer 37. — Num. 21 — Numer. 13. — 4. Reg. 6. — Jonæ 1. & 2. — Augustinus tract. 117. in Joan. — Galat. 6. — *Figura.* — Genes. 22. — Numer. 13. — Matth 16. — *Christus ad supplicium trahitur.* — Isaiæ 53. — *Turba triplex Christum secuta.* — *Verecundia Christi.*

etiam subversionem hodie in multis locis deputantur justi cum iniquis. Christus autem permisit hoc fieri, ut ostenderet quòd pro peccatoribus vellet pati. Unde Beda: Sed ille cum iniquis deputatus est in morte, ut iniquos justificaret in resurrectione, qui cùm in forma Dei esset, propter homines homo factus est, ut hominibus potestatem daret filios Dei fieri. Hæc Beda. Occurre igitur nunc anima mea & vide amatorem tuum & Dominum, pro te crucem bajulantem, & ad patibulum properantem, ac tua crimina suis pœnis expiantem. Cerne eum quomodo sub onere crucis curvus incedit, & vehementer anxius anhelat. Compatere ei quantum potes, in tot angustiis & ludibriorum renovationibus posito. Certè benefaceres si juvares Dominum Deum tuum, & diceres, Date obsecro mihi crucem Domini mei, & ego portabo eam. Quia verò mœsta mater & mœrore confecta, propter multitudinem populi appropinquare ei non poterat, nec cum videre, ivit celeriter per aliam viam breviorem, & compendiosam cum sociabus suis & Joanne, ut alios præcedens valeret eidem approximare, cùm autem extra portam civitatis in concursu viarum eum obvium haberet, cernens eum sic oneratum ligno tam grandi, quod antè non viderat, semi mortua facta est, & penè exanimata præ angustia, nec ei verbum dicere poterat, nec Dominus sibi, acceleratus ab his qui eum ducebant. O quàm tristes & dolentes, quàm clamantes & plorantes, ibant mulieres sanctæ sustentantes dominam nostram matrem ejus, non valentem se sustentare vel sustinere, imò dicitur in terram corruisse. Credo quòd ipsa libenter crucem portasset, si potuisset, & quanvis non posset, libenter accepisset. Unde secundum Anselmum: Hac voce ut reor sequebatur, dicens: Vadis propiciator solus ad immolandum pro omnibus, non tibi occurrit Petrus qui dixit, pro te moriar. Reliquit te Thomas, qui ait: Cum eo omnes moriamur, & nullus de his nisi tu solus duceris, qui me castam conservasti filius meus & Deus meus, verùm verba ex magnæ pietatis affectu producta, ita ad hoc memorasse sufficiat, ut oculus ea pietatis attendens dum tantæ matris gemebundis affectibus compatitur, fructu pii amoris illius aliquando remunerari mereatur. Hæc Anselmus. Ulterius autem Dominus procedens, parum post vertit se ad ipsas mulieres sequentes & flentes. Quia enim novit Dominus qui sunt ejus, prætermissa furentis populi turba, ad amantes & plangentes se fœminas oculos & ora convertit, suos enim Dominus libenter respicit, & dixit eis: *Filiæ Hierusalem, nolite flere super me*, nec lamentemini me moriturum, cujus citò resurrectio mortem solvere potest, cujus mors & omnem mortem, & ipsum mortis authorem destruet. Non enim oportet flere eum, qui propria patitur sponte, sed magis ei applaudere. ubi cùm filias Hierusalem appellat, datur intelligi quòd non solum mulieres de Galilæa eum secutæ sunt, sed etiam aliquæ mulieres ejusdem urbis per devotionem ei adhæserunt. Typum gerebant istæ mulieres eorum, qui aliis compatiuntur & miserentur, sed non sibi, aliorum peccata deplorant & accusant, sed de suis moribus non curant, contra quod dicitur in Ecclesiastico: *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Non ergo prohibet Dominus compassionem, sed prædicit aliam luctus causam. Unde subjungitur: *Sed super vos ipsas, & super filios vestros flete*, & super imminenti excidio verbis & gentis vestræ, vósque ipsas, & vestram progeniem dignis lachrymarum fletibus abluite, ne in ultionem meæ mortis damnemini etiam cum perfidis. Secundum sensum literalem, fletus ad quem induxit Christus mulieres, fuit propter miseriam per Romanos super Judæos venturam, & illa miseria figura fuit miseriæ super incredulos per spiritus malignos venturæ, pro cujus evasione flendum est, & orandum ante terminum hujus vitæ. *Quoniam ecce veniet dies*, scilicet quadragesimo anno post passionem Christi, *in quibus steriles, quæ non genuerunt & lactaverunt, dicentur beatæ*, quia agiliores erunt ad fugiendum, quàm gravidæ, & pro se solum anxiæ. In die quoque judicii parentes dicent filiis se esse damnatos, propter amorem nimium filiorum, & econversò filii dicent se esse damnatos, propter amorem & sequelam parentum. *Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos. & collibus, operite nos*, quia aliqui præ horrore miseriæ tunc dicebant, utinam montes caderent super nos, & colles operirent nos. Similiter in die judicii hoc dicent reprobi, optantes abscondi à facie Domini. *Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Christus hìc dicitur lignum viride faciens fructum, & per consequens indignum abscissione per mortem. Populus autem Judaïcus, lignum aridum, infructuosum, & per consequens dignum abscissione per mortem. Viride etiam lignum & fructiferum, sunt justi & electi, sed aridum, infructiferum, peccatores & impii. *Si ergo in viridi ligno*, id est, in Christo omnium virtutum virore virenti, *hæc faciunt*, id est, tot tormenta inferunt, *in arido*, id est, in populo Judaico & peccatore, ab omni honore gratiæ destituto & arefacto, *quid fiet?* Certè gravius punientur. Quasi omnibus diceret: Si ego qui peccatum non feci, & fructuosus sum, sine igne passionis de mundo non exeo, quæ tormenta manent peccatoribus & impiis, qui fructibus sunt vacui? Certè Domine Jesu verum est, quia si tu arbor sancta lignum vitæ fructuosum & benedictum tanta pateris, & ramis tuis spoliaris, quid erit de nobis miseris, qui sumus lignum infructuosum & siccum, aptum pro igne & gehennæ incendiis? Si ergo *incipit judicium de domo Dei, & omnes qui volunt piè vivere in Christo, persecutionem patiantur*, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio, & impiè vivunt? Unde Augustinus: Si hinc sine flagello non exiit, qui huc sine peccato venit, quomodo flagellis digni non sunt, qui huc cum peccato venerunt? Unde & Gregorius: Quotiens mortem Salvatoris attendo, & patientiam Job, & mortem Baptistæ considero, dico tibi ô peccator, hinc considera, quid passuri sunt illi quos reprobat, si tanta passi sunt quos amat? Hæc Gregorius. bonum esset de his cogitare, ut cogitatio tantæ angustiæ nobis timorem incuteret, & timor incussus à nobis peccatum perpetratum expelleret, vel à perpetrando arceret, exemplo Hieronymi dicentis, Sive comedam, sive bibam, sive aliquid aliud faciam, semper videtur auribus meis insonare illa vox terribilis, surgite mortui, venite ad judicium. In prædictis duobus locis, quæ modo sunt in ipsa civitate, sed extra Ecclesiam sepulchri, scilicet ubi Christus obviavit matri, & ubi se vertit ad mulieres, adhuc (ut dicitur) apparent vestigia Ecclesiarum, quæ ibi factæ erant in horum memoriam. Cùm ergo Dominus ulterius processisset, & ita fatigatus ac fractus, & ex afflictione præcedenti debilitatus esset, quòd lento gradu incederet, & amplius crucem portare non posset, deposuit eam ut aliquantulum pausaret & respiraret. Illi autem pessimi nolentes differre mortem ejus, timentes ne

Marginalia: Beda in c. 23. Lucæ. — Contemplatio. — Maria occursus. — Anselmus in speculo. — Ecclesi. 30. — Lignum viride dicitur Christus. — 2. Tim. 3. — Augustinus in Psal 88. concione secunda. — Hieron. ad Heliodorum.

Simon Cyrenæus cur crucem portare cogitur.

ne Pilatus sententiam revocaret, quia voluntatem dimittendi eum ostenderet, *coegerunt Simonem Cyrenæum*, dictum à Cyrene civitate Libyæ, *patrem Alexandri & Rufi*, discipulorum Domini, *de villa, venientem*, & ad civitatem eundo eis occurrentem, *ut portaret crucem*, post Jesum usque ad crucifixionis locum. Hoc autem non fecerunt ex compassione ad Christum, sed ut citius duceretur ad crucifigendum. Item ut ostenderent eum esse hominem fatigatum & infirmum, & sic non crederetur Dei filius. Ut autem ait Chrysost. Nullus aliorum acceptabat crucem bajulare, eo quòd lignum detestabile putabatur, & ideo Simoni Cyrenæo, quasi in quandam jacturam imposuerunt crucem portandam, quam alii recusabant. Qui portavit eam corporaliter & invitè, non spiritualiter & voluntariè, tum quia hoc erat turpe, tum quia forsitan erat Jesu discipulus, licèt occultus. Et ut dicit Hieronymus, Nomen istius Simonis hîc exprimitur, ratione filiorum suorum, qui erant Christi discipuli. Crucem Jesus diu portare non poterat, quia ex afflictionibus præcedentibus fatigatus erat, & ideo Judæi crucem Simoni portare post Jesum imponebant. In quo docemur quòd quilibet debet portare crucem pœnitentiæ quamdiu potest, sed cùm ulterius non potest, tunc placet Christo quòd alius pro eo portet. Ille Simon, secundum quosdam, non fuit Hierosolymita sed peregrinus & advena, quia fuerat Gentilis, & factus fuit proselytus. Et licèt ipsi tanquam contemptibili imposuerunt crucem Jesu, hoc tamen non vacat à mysterio. Significabat enim quòd Gentilitas ab ipsis humeris immediatè crucem suscepturа ad redemptionem erat, quæ & tenebras ignorantiæ idololatriæ extirparet, quod Alexander interpretatur, & totam Ecclesiam de Gentibus sanguine suo decoraret, quod signat Rufus, & per omnia mœrorem gentium, per obedientiam deponeret, quod interpretatur Simon, & hæredes regni faceret, quod interpretatur Cyrenæus, & crucem Christi in altum per pœnitentiam extolleret, quod sustollere crucem Christi significat, & ad hoc compellerent Judæi per hoc quòd verbum crucis rejecerunt, quod significat angaria. Ipse ergo Christus primus passionem crucis sustinuit, & postmodum alii, & maximè advenæ Gentiles, eum imitando. Sapientia enim divina ordinavit, ut ipse Dominus crucem primò portaret, & portando nobis portandam præberet. Unde Hilarius: Indignus enim Judæus erat Christi crucem ferre, quia fidei gentium erat in reliquum, & crucem accipere, & compati. Unde & Glossa. Ecce non Hebræus, sed alienigena & peregrinus opprobrio Christi subditur, ut plenitudo Sacramentorum transfire à Judæis ad Gentes ostendatur. Simon quippe obediens interpretatur: Cyrenæus hæres. Unde bene per eum designantur Christiani ex gentibus conversi, qui quondam peregrini erant testamentorum Dei, sed nunc credendo & obediendo divinis mandatis, facti sunt cives Sanctorum & domestici atque hæredes Dei, cohæredes autem Christi. Hæc Glossa. De villa ergo Simon egrediens crucem portat post Jesum, cùm populus nationem paganis ritibus derelictis vestigia dominicæ passionis obedienter amplectitur: Villa enim Græcè pagos vocatur, à qua pagani nomen trahunt. Unde paganos appellamus eos, quos à civitate Dei alienos videmus. Unde Theophilus: Ille tollit crucem suam, qui venit à villa, id est, qui dimittit hunc mundum, & opera ejus, in Hierusalem, id est, in supernam civitatem tendens. Ex hoc articulo, bajulationis crucis, sumuntur duo documenta. Primum est, quòd nos Christiani crucem portare debemus post Jesum, quia *Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus*. Unde glossa. Prior Dominus crucem portat, qui prior passus est, postea imposita est Simoni Cyrenæo. post Christum portanda quia debemus sequi vestigia ejus. Unde (ut dicit Ambrosius,) Non præcessit Simon, sed sequebatur Hinc Dominus in Evangelio: Si quis post me vult venire, tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Ubi tria innuit necessaria, portanti crucem post Jesum. Videlicet quòd portet eam voluntariè, & non angariatus, sicut Simon iste. Unde dicit si quis vult, &c. Item quòd portet crucem suam, scilicet propriam, non sicut iste Simon alienam, unde dicit crucem suam. Item quòd portet crucem, non pro inani, sed Dei gloria, unde dicit, & sequatur me. Notandum autem (secundum August.) quòd crux Domini non tantum illa dicitur, quæ tempore passionis Christi, ligni affixione construitur, sed & illa quæ totius vitæ curriculo cunctarum disciplinarum virtutibus coaptatur. Intelligendum ergo crucem, non ligni patibulum, sed vitæ virtutisque propositum. Tota igitur vita Christiani hominis, si secundum Evangelium vivat, crux atque martyrium est. Hæc August. Et ista est crux, quæ quotidie est portanda. Hanc autem quidam portant voluntariè, ut viri perfecti, imitatores Christi, quidam invitè, sicut qui cum murmure & coacti alicui se districtioni subjiciunt, vel bonum faciunt. Quidam etiam portant crucem alienam non suam, sicut qui abstinentiam & districtionem Sanctorum prædicant, sed in se non servant, vel qui sub regula arctissima se militare gloriantur, sed per ejus observantiam non mortificantur. Quidam insuper crucem portant, sed Christum non sequuntur, ut qui pro laude humana laborant, sed adhuc Dei dilectione non trahuntur. Unde & sicut Simon crucem portant, sed non moriuntur, quia corpus quidem per laborem affligunt, sed per desiderium gloriæ mundo vivunt. Primi figurantur in Domino, & faciunt pœnitentiam meritoriam. Alii figurantur in Simone, & hi faciunt pœnitentiam, sed non meritoriam. Unde Bernard. Væ semel, væ iterum crucem portantibus & non sequentibus Christum, væ portantibus crucem, non sicut Salvator suam, sed ad angariam sicut Cyrenæus alienam. Si crucem portas cum crucifixo, cur non moreris mundo? Hæc Bernard. Sponte igitur & Christi amore crucem tuam porta post Jesum quotidie, & semper oculum mentis in eum dirige, & levius portabis quæcunque pateris. Unde Augustinus: Quantumcunque propinat nobis præsentis temporis tribulatio, parva patimur, si recordamur quis pro nobis iverit ad crucis patibulum, quis nos invitat ad gloriam. Cave etiam ne unquam crucem Christo fabrices, vel dorso ejus imponas. Crucem enim Christi ad crucifigendum ipsum perhibetur carpentare, qui ad perpetrandum mala conatur consilium & auxilium præstare. Et dorso Christi crucem bajulandam imponit, qui peccatum suum divinæ ordinationi attribuit. Secundum documentū est (secundum Theophilum) quòd qui ad modum Christi magister est, debet ipse primò tollere crucem, & timore Dei propriam carnem crucifigere, & sic subditis & obedientibus salutari eam angaria imponere. Ad conformandum se huic articulo, rememoretur homo quanta charitate Christus crucem portavit, & quanti ponderis illa crux fuerit, cui omnia peccata mundi imposita erant, quæ omnia agnus immo

Marginalia: Chrysost. hom. 48. in Ioannem. — Hieron. in c. 15. Marci. — Documentum. Mysterium in Simone Cyrenæo. — Hilarius canon. 33. in Matth. — Documenta duo. — 1. Petr. 2. — Crux portanda cuique. — Ambros. in c. 23 Lucæ. — Lucæ 9. — Augustinus serm. 7 de verbis Apost. — Crucem portantes. — Bernardus sermon. de passione. — Crucem Christo fabricare.

immolandus in humeris ſuis portavit. Poterit etiam homo per imaginem recolere, quaſi ipſe portet crucem poſt Jeſum, & cum Jeſu inſtar Simonis Cyrenæi, vel alias prout devotio miniſtrabit. Jeſu qui crucem tuam propriis humeris bajulare voluiſti, fac me crucem arctioris continentiæ ſponte apprehendere, eámque poſt te quotidie bajulare. *Crucem portantes quatuor.* Et nota quòd quatuor portaverunt crucem etiam materialem, ſcilicet latro ſiniſter, qui ſignificat impœnitentes, qui de cruce præſentis pœnalitatis, tranſeunt ad crucem æternæ calamitatis. Latro dexter, qui ſignificat verè pœnitentes. Simon, qui ſignificat de pœnitentia murmurantes. Chriſtus, qui ſignificat innocentes, aliorum peccata portantes. Primi ſuſtinent pœnam, ſed non faciunt pœnitentiam. Secundi faciunt pœnitentiam, meritoriam & propriam. Tertii faciunt pœnitentiam, ſed non meritoriam. Quarti faciunt pœnitentiam non propriam, ſed meritoriam. Primò itaque Jeſus crucem ſuam quandiu poterat bajulavit, poſtea impoſita eſt Simoni congruo ordine myſterii. *Jeſum autem*, ſic exoneratum, ſed ut latronem ligatum, *duxerunt in Golgotha* (quod interpretatur calvariæ locus) *ad crucifigendum*, clamantes & vociferantes poſt ipſum, & iſta ductio fuit exprobroſior & pœnoſior inter omnes de quibus dictum eſt ſupra, pluribus de cauſis. Primò ratione ignominiæ, quia valde ignominioſum eſt, duci ad patibulū. Secundò, ratione ſocietatis, quia *ducebantur cum eo & alii duo nequam*, ut interficerentur, quod ſpecialiter factum eſt ad majorem ſuam confuſionem, ut non videretur diſtinctio inter Chriſtum, & alios nequam. Tertiò, ratione multiplicis comitivæ & turbæ, quæ eum ſequebantur, ſed non una eadémque mente. Quartò, ratione loci ad quem deduxerunt eum, qui horrorem præſtabat pariter & fœtorem. Ex iſto articulo, deductionis in Golgotha ad crucifigendum, tria trahuntur documenta. *Documenta.* Primum eſt, quòd ſicut Chriſtus voluntariè ductus eſt ad patibulum, tanquam ovis ad victimam, ſic & nos voluntariè ducamur ad obedientiam mandatorum Dei, & prælatorum vice Dei qua propria voluntas mactatur. Secundum eſt, quòd nos ſequi debemus Chriſtum euntem ad locum ſuæ paſſionis, ſuper nos ipſos flentes cum mulieribus miſeriam noſtræ fragilis conditionis. *Theoph. in Lucam. c. 23* Quia (ut dicit Theoph.) Mens infirma, quæ ſignificatur per fœminam, ſi ſumpta cordis contritione per pœnitentiam flet, ſequitur Chriſtum. Unde hanc proceſſionem plangentium & lugentium poſt Dominum repræſentamus, quando proceſſiones & litanias pro aliquibus imminentibus periculis facimus, ſequentes crucem *Proceſſio & litania.* quæ ante proceſſionem bajulatur, quaſi dicamus exeamus ad eum extra caſtra, improperium ejus portantes, & ſic iuxta mandatum Domini plangimus ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Similitudinem ergo proceſſionis illius amariſſimæ, quam Chriſtus condemnatus fecit, dum ad locum paſſionis educeretur explendo, animo dolenti conqueraris crucifixo, quòd affectum tam feruidum ad ſuam paſſionem, prout dignum eſt, non habeas nec hactenus habuiſti. Tertium eſt, quòd peregrini pro pœnitentia, & religioſi pro obedientia per vias euntes, ſi aliquando laſſantur, rememorari debent iſtius itineris Chriſti, quo ad patibulum ducebatur, quoniam ita laſſus fuit, quòd crucem per ſe amplius ferre nequivit, nimirum cùm per totam noctem & diem illam multipliciter fatigatus ferre nequivit, nimirum cùm per totam noctem & diem illam multipliciter fatigatus fuerit. Si igitur Salvator noſter tantam laſſitudinem cum tanta ignominia pro nobis ſufferre eſt dignatus, cur & nos propter eum modicum laborem viæ, & cum noſtro honore non ſuſtinemus? Ad conformandum ſe huic articulo, recogiter homo, cum quanta ignominia Dominus noſter ducebatur ad patibulum pro noſtra magna gloria, & fleat cum ſanctis mulieribus, fundendo lachrymas ſaltem cordis, & ſic oret: Jeſu qui ad crucifigendum in Golgotha duci voluiſti, deduc me in ſemita mandatorum tuorum, ut cum ſanctis mulieribus tuæ ſequar vias paſſionis, & ſuper meipſum fleam miſeriam propriæ conditionis. Vides itaque quomodo hæc quæ in hora completorii, matutinali, prima & tertia paſſus eſt Dominus, abſque aliqua crucifixione, vehementiſſimi & amariſſimi doloris ſunt, & horroris valde ſtupendi. Cùm enim in manus impiorum devolutus eſſet morte turpiſſima conſummandus, purum erat ſacrilegis illis crucifigere eum, niſi prius doloribus & illuſionibus animam ejus repleviſſent.

ORATIO.

Domine Jeſu Chriſte, qui hora diei tertia pro nobis flagellari voluiſti, libera me ab æternæ iræ flagellis quæ merui, per ſacratiſſimi capitis tui punctiones punge mentem meam, ut noxias delectationes vitare prævaleam, & da mihi poſt pœnitentiam pertingere ad coronam. Qui etiam multipliciter deriſus, tandem ſententialiter condemnatus es ad mortem, fac me evadere diabolicam deriſionem & mortem æternam. Portaſti tibi crucem Domine, da mihi tollere crucem meam, & ſequi te, meam utique, quæ debetur peccatis meis, meam etiam ſpontaneam & devotam, ut per hanc perveniam ad gloriam. Amen.

De ſexta in paſſione Domini.

CAPUT LXIII.

Hora ſexta cogitabis dolens & triſtis, quomodo Dominus Jeſus *Matth. 27. Marc. 15. Lucæ 23. & Joann. 19.* præcone clamante, & vituperabiliter ductus extra portam Hieruſalem pervenit ad locum Calvariæ, utique fœtidum: Hebraicè Golgotha dictum, & Latinè decollationis interpretatum, ubi malefactores puniebantur, & publicum erat patibulum. Eſt autem Calvaria teſta capitis, pilis & pelle denudata, & *Calvaria.* quia ibi decollabantur & ſuſpendebantur rei, & ſparſa erant multa oſſa corporum humanorum, & maximè capitum, ideo dicebatur locus Calvariæ, ſeu Calvariarum. Et idcirco Jeſus pro omnium ſalute in loco peccatorum eſt paſſus, ut oſtenderetur pati prō peccatoribus, ut ubi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrum, & ubi abundavit peccatum, ſuperabundaret gratia Dei, & in hoc oſtenderetur quòd per tolerantiam ſupplicii, pervenitur ad coronam martyrii. Ibi Chriſtus decalvatur, id eſt, à carne ſua ſcilicet carnali Judæa ſeparatur. Et ſic patet mortis Chriſti turpitudo ex conditione loci, quia in *Turpitudo mortis Chriſti ex multis.* loco ubi puniebantur malefactores & rei, & ex modo mortis, quia crucifixio erat turpiſſimum genus mortis, & ratione ſocietatis, quia inter duos malefactores, quaſi noxius eſt crucifixus, per quod Judæi intendebant inducere ſuſpicionem populo, quod Jeſus eſſet particeps, & principalis in eorum malefactis, quia eum vilificare intendebant in omnibus. Crux verò, quæ tunc

tunc erat supplicium latronum & multæ ignominiæ, nunc à locis suppliciorum fecit transitum ad frontes Imperatorum, & est immensæ gloriæ. Tempus etiam passionis Christi erat tempus solenne, & ideo tempus gaudii & misericordiæ, & per consequens major fuit dolor tantam crudelitatem & afflictionem tali tempore sustinere. Extra autem civitatem passus est. Primò, ut ostenderet virtutem passionis suæ non esse includendam intra terminos gentis Judaicæ. Unde Chrysostomus, Non autem voluit Dominus pati sub tecto, non in templo Judaïco, ne putares pro illa tantum plebe oblatum & ideo foras civitatem, foras muros, ut scias sacrificium esse commune, quod totius terræ est oblatio, quod communis est purificatio. Secundò, ut ostendat quod quicunque sequi volunt passionis fructum, debent exire mundum, saltem per affectum. Quia ergo Christus extra portam passus est, sequamur eum, & exeamus ad eum extra castra, & mundanam conversationem, improperia ipsius & pœnam portantes. Unde Bernardus. Christus extra portam passus est, ad quem egrediamur mundanæ conversationis contemptu, quod est egredi de civitate hujus mundi, & hoc tribus modis. Affectu, ut mundum non diligamus. Effectu, ut eum mente & corpore funditus deseramus. Profectu, ut cum Domino spiritus unus fieri anhelemus. Qia ut ait Gregorius: Tanto quis Deo est proximus, quanto ab amore mundi est alienus. Hic locus, seu mons Calvariæ sanctus magnam inter loca sancta obtinet dignitatem, & maximam ob memoriam dominicæ passionis habet compunctionis virtutem, in quo Dominus noster magna & stupenda operari dignatus est, quibus ad memoriam reductis cor contritum & humiliatum compungitur, & quasi torculari passionis lachrymæ compassionis exprimuntur. De hoc ergo monte seu loco, & his quæ ibi fiebant, debes sæpe & maximè in tentationibus recordari, & quando tibi extinctus est ignis devotionis, perge illuc, & collige de lignis crucis, & per hæc ignem hujusmodi iterum suscitabis. Mons autem Calvariæ, in quo crucifixus est Dominus, prope quem ad quinquaginta passus est sepulchrum ejus, erat extra civitatem ad Aquilonem: Dominus enim passus & sepultus est extra portam, quem montem & locum sepulturæ Domini Helius Imperator Adrianus inclusit intra urbem, amplians eam versus Aquilonem, & à capite usque ad pedes muro cingens eandem. In quo postea Christiani Ecclesias duas, sub uno tamen tecto construxerunt, montem Calvariæ & locum sepulturæ, & multa sacra loca intra eas concluserunt. A monte enim Calvariæ versus Occidentem descendendo, ad duas cannas est Golgatha sive Calvaria, ubi est Ecclesia oblonga, in qua apparet rupis illa in qua crux sancta cùm portaret Dominum erat fixa patente adhuc foramine in rube ipsa, qui locus crucis distat tribus cannis, vel circa, scilicet sedecim gradibus à superficie terræ, hoc est à pavimento Ecclesiæ. Est etiam ibi alia grandis scissura per totam petram, quæ testimonium perhibet per suam scissuram, sanguinem sui fabricatoris se sustinere nequaquam potuisse. Ipsa verò petra altior est quàm pavimentum usque ad genua circumstantium. Deinde ad quinquaginta passus, vel circa, est sepulchrum Domini, ubi est Ecclesia sancti sepulchri, seu resurrectionis dominicæ rotunda, sed chorus protenditur in longum cum sanctuario, in quo est summum altare & sustentatur duodecim columnis, sed utraque Ecclesia, scilicet ista & Golgatha, uno tecto est tecta. Unde quidam hanc & illam unam dicunt esse, nominantes eam Ecclesiam sancti sepulchri, seu resurrectionis dominicæ. Locus autem crucis prædictus talis est, ut positus in medio terræ ad capessendam Dei cognitionem omnibus gentibus esset æqualis. Unde super hunc locum scriptum est Græcè: Hîc Deus noster ante secula, operatus est salutem in medio terræ. Tradunt autem Judæi (ut Hierònymus ait) quòd in hoc loco montis immolatus est aries pro Isaac. Unde Augúst. Hieronymus presbyter scripsit ab antiquis & senioribus Judæis se certissimè cognovisse, quòd ibi immolatus sit Isaac, ubi postea Christus crucifixus est. Sub isto loco est locus carceris Christi, ubi stetit ligatus, quando præparabatur crux, in qua debebat affigi. Et nota quòd Hierusalem civitas Dei summi, domina mundi, de qua dicta sunt & dicuntur gloriosa, sita est in declivi latere montis dupliciter, & ab Austro videlicet, & ab Occidente. Ab Austro quidem sita est in latere montis Sion, & inde descendit longitudo ejus contra Aquilonem, & ab Occidente habet montem Sion, & dependet ab ipso ejus latitudo contra Orientem, usque ad torrentem Cedron, sive vallem Josaphat. Situs ergo civitatis ab Austro est elevatus, similiter per totum latus Occidentis, & in parte Orientis omnino est demissus: ita ut sordes civitatis, tempore pluviæ, descendant per portam sterquilinii in torrentem Cedron. Nunc ergo conspice operarios malos, undique nequiter operari. Intuere diligenter singula, quæ fiunt contra Dominum tuum, & quæ dicuntur, & quæ fiunt ab ipso, & per ipsum, & his toto mentis intuitu exhibe te præsentem. Videas igitur oculis mentis alios cùm vidissent eum fatigatum, sibi dare vinum myrrhatum, sive cum felle mixtum: in hoc etiam interiora dulcissimi Domini amaricare volentes, & suam amaritudinem declarantes; quod, secundum Matthæum, cùm gustasset noluit bibere. quia (ut dicit Chrysostomus) nihil distat simpliciter gustare, & non bibere, sed unum quidem & idem significant. Et secundum Marcum non accepit, id est non bibit, vel non scilicet perfectè ut biberet: quod enim gustamus, non accipimus, quia non trajicimus illud in corpus, sed statim rejicimus. Aliquid ergo accepit ad gustandum modicum, ut quod scriptum erat impleretur, scilicet: *Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto:* & quia illud quod modicum est, quasi nihil reputatur: ideo hîc dicitur quòd non accepit, scilicet ad perfectè bibendum, quia felleam amaritudinem hominibus dulcis & rectus Dominus, nunquam acceptavit. Vel cùm gustasset, id est ori apposuit, noluit bibere, propter duo. Primò, ut ostenderetur iniquitas talem potum propinantium. Secundò, ut significaretur velocitas resurrectionis ipsius. Unde Gregorius. Gustavit vinum, sed noluit bibere, quia mortis amaritudinem, quam gustaturus erat, momentaneam & citò in dulcedinem convertendam significabat, quia tertia die resurrecturus erat. Unde & Hieronymus. Hoc aceto succus lethalis pomi abstergitur, & non accepit id pro quo patitur. Unde de eo dicitur, *quæ non rapui tunc exolvebam.* Vinum myrrhatum Domino propinat, qui hæreses sub pallio veritatis docet. Acetum cum felle mixtum Domino propinat, qui de malè acquisitis Domino sacrificat. Hoc etiam facit, qui membra ejus amaritudinibus affligit. Et universaliter vinum myrrhatum, vel cum felle mixtum, est bonum opus cum culpa factum, qui sicut modicum myrrhæ, vel fellis, bonum vinum corrumpit, sic modicum

Cur extra civitatem passus.

Bernardus lib. 2. de passione.

Gregorius lib. 8. moral. cap. 6.

Meditatio.

Mons Calvaria.

Hieron. in c. 15 Marci.

Augustinus serm. 71 de tempore.

Hierusalem situs.

Chrysosto. homil. 88. in Matth.

Psalm. 68.

Bibere cur noluit.

Hieron. in c. 15 Marci.

Psalm. 68.

cum culpæ mortalis, totum bonum opus destruit. Videas & alios quæque ad hoc opus necessaria disponere, & alios ipsum spoliare. Spoliatur itaque suis vestibus, & ad pudoris tumultum etiam fœmoralibus, ut ventis & frigori exponatur nudus. Spoliatur autem cum maximo dolore,& renovantur in eo fracturæ,quia vestis interior,propter sanguinem flagellationis fortiter corpori adhærebat. Et tunc corpus ejus, tam eleganter formatum,apparuit totum cruentatum, & livoribus repletum. In hoc etiam apparuit passionis ejus ignominia, quòd nudus est crucifixus, quia hoc non fit nisi personis abjectis & vilibus. O quantus dolor erat tibi mater sanctissima, cùm oculis tuis aspiceres istas? Nunc enim primò conspiciens mater sua filium, sic vulneratum & dispositum, dolore mentis nimio affligitur. Tristatur autem supra modum, quia eum videt sic nudatum. Accelerat igitur mater,& filio approximat,ac velo capitis sui eum cingit & velat. O in quanta amaritudine est nunc anima sua? Non credo quòd verbum facere potuisset. Differt autem iste articulus expoliationis, ab articulo exutionis in flagellatione, quia ibi exuebatur in prætorio coram præside & suis ministris, hîc autem in publicio coram omni populo. Item ibi exuebatur reinduendus, hîc autem nunquam reinduendus, & ideo signanter dictum est, quòd exuerunt eum, hîc autem dicitur quòd expoliaverunt eum, quasi nunquam amplius vestes rehabiturum. Ex hoc articulo documenta possunt accipi, sicut ex illo. Item est documentum, quòd nos debemus nudari ab omnibus rebus & actibus mundanis, saluti nostræ contrariis, ut, secundum Hieron. nudam crucem nudi sequamur. Item est documentum,quòd si quem Christianum contingat à prædonibus vestibus suis spoliari, recordetur & Christum à suis crucifixoribus spoliatum, & erit sibi materia patientiæ. Ad conformandum se huic articulo, remoretur homo substantiam actus articuli, & oret dicendo: Jesu qui ante crucem vestibus expoliari & nudari voluisti, fac me ab omnibus mundanis rebus, inquantum contra salutem meam sunt, denudari, quatenus nudum crucifixum & nudam crucem nudus sequar. Deinde eripitur furibundè filius de manibus matris dolorosæ, non sine magnis doloribus, gemitibus, & suspiriis,& ducitur ad mortem crucis. Et nudus super lignum crucis, quæ in terra erat posita, dirè projectus, crudeliter expansus & tractus, strictissimè, in modum pellis hincinde est extensus. Dicitur enim quòd foramina fecerunt prius in cruce, & quia brachia, & pedes Christi non poterant foramina attingere, ideo ligatis funibus in brachiis & pedibus tantum traxerunt, ac dulces manus & pedes ita atrociter extenderunt, quòd omnes juncturæ ossium dinumerari potuerunt. Juxta illud Psalm. *Dinumeraverunt omnia ossa mea*, id est, dinumerabilia fecerunt. Ubi, secundum Augustinum, Ad literam describitur extensio corporis Christi in ligno, nec poterat melius describi hujus extensio. Hæc autem extensio multum pœnosa fuit, & maximam pœnam Christo intulit. Unde legitur, quòd cùm quædam deuota persona, in quadam revelatione interrogaret à Domino, quid in omnibus, quæ pro nobis pertulit, maximè doluisset. Respondit quòd in cruce extensus fui, ita quòd omnia ossa mea numerari poterant, & quicunque pro illo dolore mihi gratias egerit, ita gratum obsequium mihi præstabit, ac si omnia vulnera mea unguento suavissimo deliniret. Ex isto articulo, extensionis in cruce, sumuntur duo documenta. Primum est, quòd & nos omnia membra & organa corporis nostri extendere debemus in obsequium Christi, manus videlicet & brachia ad operationem, pedes ad ambulationem, genua ad orationem, omnes quoque sensus ad suorum actuum sanctam & castam exercitationem, ut possimus dicere cum Psalm. *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?* Unde Cassianus in collationibus patrum docet, quòd religiosæ & devotæ personæ debent omnium membrorum suorum primitias Domino offerre. Mox enim ut à somno excitati de lectulo surrexerint, debent primo oris & linguæ motu orando laudes Deo offerre, & priusquam membro aliquo suo fungantur officio, circa curam rei familiaris, debent ea ad divina obsequia extendere, caput & faciem cum omnibus sensibus ad cœlum levando, manus ad Deum in oratione elevando, brachia in modum crucis expandendo, genua ad orationem incurvando, totum corpus nunc stando, nunc in terram ad veniam prosternendo, cùm reverenti & honesta omnium membrorum, & virium totius corporis extensione, & spiritualium virium intentione in sacrificium justitiæ Deo offerendo. Secundum documentum est, quòd cordis oculis aspiciamus salvatorem nostrum in cruce expansis manibus extensum, quasi paratum nos recipere ad amorosum amplexum suum. Unde Augustinus: Christus extendit brachia sua in cruce, & expandit manus suas paratas in amplexus peccatorum. Inter brachia Salvatoris mei, & vivere volo, & mori cupio, ibi securus decantabo: *Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me.* Ad conformandū se huic articulo, poterit homo brachia & omnia membra sua, sive stando, sive procumbendo in modum crucis etiam corporaliter, & vires spirituales intentionaliter ad laudem Dei extendere, rememorando illos amorosos amplexus extensionis Christi cum Augustino: Jesu qui in cruce extendi voluisti ita atrociter, ut omnia ossa tua possent numerari, fac me omnia membra, viresque corporis & animæ meæ ad laudem tuam extendere,& ad amorosos amplexus tuos dulciter aspirare. Ipse autem Dominus noster non solum dignatus est in cruce extendi, sed & voluit cruci affigi, ut commendaret nobis indissolubilem charitatem suam, qua salutem nostram firmavit. Extensis ergo nervis & venis, ac protensis ossibus & juncturis, violenta extensione affixus est cruci in manibus & pedibus durissimè perforatis, & fauciatis cum clavis grossis & durissimis, cutem & carnem, nervos & venas, ac compages ossium dissipantibus, quorum stimulis excita & tu manus & pedes tuos ad omne bonum opus. Quia enim primus homo ad lignum prævaricationis manus extendendo, & pedibus accedendo, chirographum damnationis nostræ diabolo confecerat, ideo salvator noster, ut chirographum illud deleret, manibus & pedibus ligno salutiferæ crucis affigi voluit clavis invictissimæ charitatis, delens per hoc chirographum decreti quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci. O quam libenter crucem ascendit, & quanto amore omnia pro nobis sustulit. O quanta patientia obedivit, & quantum pater in ipsius obedientia delectatus fuit. O quantæ voces ac tristes ululatus & gemitus, ibi ab amicis suis, & præcipuè à matre sua mœstissima audiuntur, cùm sic crudeliter extenditur, clavatur,& foditur, & toto corpore dissipatur. O stupor, ô pietatis abyssus, ô charitatis incendium, ô mira circa nos tuæ pietatis dignatio, ô inæstimabilis dilectio charitatis. Sed

Spoliatio Christi ante crucem.

Nudus crucifixus.

Documenta.

Hieron. ad Heliodorum.

Psalm. 21. August. in Psalm. 21.

Extensio Christi in cruce.

Documenta.

Psalm 34. Cassian collat. 21. c. 26.

Primitiæ membrorum Deo offerenda.

Contemplatio.

Augustinus in manuali cap. 23.

Psalm. 29.

August. in meditationibus.

Cur crucifigi voluit.

Adæ conformitas ad Christum.

Clavos Christo fabricare, aut ipsum crucifigere, quis dicatur. Sed cave ne tu clavos crucis Christi fabrices, vel manus aut pedes Domini eis vulneres, aut configas. Clavos enim crucis Christi fabricat, qui inter proximos discordias seminat. Manus verò Domini videtur clavis vulnerare & configere, qui de bonis à Deo datis, non vult eleemosynas erogare. Pedes autem Christi clavis ferreis perforat, qui theatra seu spectacula & tabernas magis quàm Ecclesias visitat. Ex hoc enim articulo crucifixionis, trahitur *Documentum.* documentum, quòd & nos crucifigere debemus carnem nostram cum vitiis & concupiscentiis, ut simus fixi clavis, id est, præceptis justitiæ, sicut Christus clavis confixus fuit in cruce. Sic fecit *Galat. 2.* ipse Apostolus qui dicebat: *Christo confixus sum cruci*, id est, crux Christi extinxit in me ardorem peccati, timore Dei, quasi clavis affixas habens carnes. *Psalm. 118.* Et hoc est quod orat propheta: Confige clavis à timore tuo carnes meas, secundum translationem, qua utitur Augustinus: Ad conformandum se huic articulo, memoretur homo continentiam ejus, & sic oret: Jesu qui durissimis clavis cruci affigi voluisti, ac per hoc chirographum peccatorum nostrorum, & mortis eidem cruci affixisti. Confige quæso timore tuo carnes meas, ut præceptis tuis firmiter inhærens, semper tibi confixus sim cruci. Cùm ergo crucifixio facta esset cruce in terra jacente, postea Christum affixum levaverunt cum cruce Et hoc videtur sentire Hieronymus: & in quadam oratione expresse hoc dicit Innocentius Papa tertius. Et hoc fortè repræsentat Ecclesia, in eo quòd in die parasceves crux deosculando jacet ad terram appodiata. Ista autem levatio non dubium, quin maximi doloris fuerit, eo quòd tunc lacerabantur vulnera manuum & pedum ex ponderositate corporis, profluxeruntque copiosi rivi sanguinis undique ex illis magnis scissuris & fon-*Augustinus serm. 130. de tempore.* tibus Salvatoris. In alto antem (secundum Augustinum) elevari, & non sub tecto pati Dominus voluit, ut etiam ipsius aëris natura mundaretur, scilicet à dæmonibus & infectione peccatorum, sed & terra per sanguinem decurrentem similiter mundabatur. Et secundum Theophilum, ut sanctificaret aërem, qui sanctificaverat terram, ambulando in ea. Et secundum Chrysostomum, ut è dæmonibus expiaret aërem, & ascensum nobis pararet in cœlum. Ideo etiam sic elevari voluit, ut in cruce pendens in aëre, se inter Deum & hominem mediatorem ostenderet, & per passionem crucis, cujus cùm elevata fuerit una pars ad cœlum, altera verò in terram respicit, humanam naturam ad consortium Angelorum revocaret. Unde Anselmus. Me-*Anselmus de meditat. redempt. generis humani.* diator Dei & hominum, inter cœlum & terram medius pendens, ima superis unit, cœlestibus terrena conjungit. Ex hoc articulo, levationis in cru-*Documentum.* ce, habetur documentum, quòd nos passionem Domini recolentes, debemus exaltari à terra, id est, à terrenis affectibus, vel etiam à terrena conversatione, saltem quò ad mentalem abstractionem, ut vel sic à terra sursum trahamur ad Christum in cruce pendentem, quatenus simus de illorum numero, de quibus ipse pollicens dixerat: Omnia traham ad meipsum. Ad conformandum se huic articulo, poterit homo ex devotione sua mentem sursum erigere, quasi Christo coram eo pendente in cruce, & poterit hoc etiam aliquo gestu corporis repræsentare, & sic orare: Jesu qui in cruce levari, & sic à terra exaltari voluisti, fac me quæso à terrenis affectibus sublevari, & mente in cœlestibus conversari. O quàm malè provisum fuit Jesu in sua minutione, fuit enim in sua minutione, usque ad sudorem calefactus, firmiter ligatus, profundè vulneratus, sed malè procuratus. In tribus namque providetur minutis, scilicet in alimoniæ recreatione, in quieta pausatione, & in luminis absconsione. Sed dulcis Jesus pro recreatione habuit fel & acetum, pro quiete, vexationem corporis & afflictionem animæ, pro luminis temperatione, splendorem meridianum. Hîc siste ani-*Contemplatio.* ma mea, hîc siste Christi sanguine redempta. Ecce Abel occisus à fratre. Ecce Isaac ligatus à patre. Ecce serpens æneus in deserto exaltatus à Moyse. Ecce agnus, immolatus in lege. Ecce Deus, occisus ab homine. Ecce Jesus, crucifixus in carne. Ecce rex tuus, suspensus in cruce. Ecce Dominus tuus, condemnatus morte. Ecce homo mitis & innocens, involutus sanguine. Ecce homo vita tua, quasi pendens ante te. Fixis in illa vulnera oculis, interna pietate considera illud corpus tenerum, corpus illud innocens, corpus immaculatum, gravi crucis extensione graviter laceratum. Attende & vide, si est dolor sicut dolor ejus. Et licèt non ignores quid boni illa passio conferat mundo, tamen si qua sunt in te pietatis, si qua charitatis, si qua compassionis viscera, pietatis affectu compatere, & emitte lachrymas, clama & dic,

Flecte ramos arbor alta
Tensa laxa viscera
Et rigor lentescat ille,
Quem dedit nativitas,
Vt superni membra regis
Mitti tendas stipite.

Sic enim crucifixus est Dominus Jesus, & in cruce extensus, quòd dinumerari possent omnia ossa ejus, & sic angustatus undique quòd se movere non posset, nisi in capite. In hora enim & in tempore illo flebili spaciosa terræ latitudo sibi defecerat: ita ut non haberet, ubi caput miseriis fessum reclinaret, sed inclinatum dependebat. Clavi ferrei sustinent totum pondus totius corporis ejus: dolores acerrimos tolerat, & ultra quàm dici vel cogitari possit, affligitur. Vide cum quanto labore, & dolore Dominus stat in cruce, & non tædeat te in servitio suo stare. Quia (ut ait Petrus Damianus,) quò laboriosius in conspectu supernæ majestatis se conspicientis quis assistit, eo suavius dulcedinem intimæ quietis acquirit: quantóque difficilius sui corporis gravedinem tolerat, tanto copiosius eum ad Dei meritum levat. Stat etiam Dominus nudus corpore, ac vento & frigori expositus, sed vestitus amore, & amoris calore inflammatus à planta pedis usque ad verticem, à leva in dextram intus & exterius cruciatus. Crux *Crux unde.* quippe à cruciatu dicitur, ubi dolores acerrimi exagitant, ubi diu vivitur, & mors ipsa protenditur, ne dolor citius finiatur, quod genus mortis intantum durissimum atque turpissimum apud Judæos erat, ut non solum ipse vituperabilis esset quem crucifigi contigisset, sed etiam tota domus ejus, domus crucifixi appellaretur. Ut ergo Dominus à *Crucis mortem cur elegit.* turpissima & durissima morte nos liberaret, non solum durissima, sed etiam turpissima morte se condemnari permisit, & ut maledictionem quam incurreramus supportaret, maledictam mortem scilicet crucis suscepit, secundum illud: *Maledi-Deut. 21.* *ctus qui pendet in ligno.* Unde Apostolus ait: *Factus Galat. 3.* *maledictum ut nos à maledictione liberaret.* Unde Au-*Augustinus tract. 36. in Joan.* gust. Illa morte nihil pejus fuit. Inter omnia genera mortis, elegit extremum & pessimum genus mortis, qui omnium fuerat ablaturus mortem, de *Figura.* morte pessima occîdit omnium * mortium. Hæc ** alias mortem.* August. Hanc autem crucifixionem Christi Esaias præfiguravit, quem gens Judaica serra lignea per

medium

medium secavit. Judæi enim cum serra lignea Christum per medium diviserunt, quia animam & corpus ejus, per crucem, ab invicem separaverunt. Congruè autem Dominus tale genus passionis elegit, quod primæ prævaricationis reatum absolveret, ut qui per lignum vetitum cecideramus, per lignum sanctæ crucis resurgeremus. Et qui per lignum prævaricationis mortui jacebamus, per lignum sanctæ crucis resurgeremus. Et qui per lignum reconciliationis, ad vitam revocaremur. In cruce ergo Christus mori, & sic genus humanum salvare voluit, ut morbo convenienter medela responderet, ut videlicet unde mors oriebatur, inde vita resurgeret, & diabolus qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur per Christum. Per lignum enim prævaricationis, mors inducta fuerat, & necessarium erat, ut per lignum passionis pelleretur, & de ligno crucis & cruciatus lignum concupiscentiæ excluderetur, & ut Dominus per ligni dolores invictus transiens, delectationes ex ligno provenientes confutaret. Expandit in cruce immaculatas manus, pro manibus incontinenter extensis. Pro suavi cibo arboris vetitæ escam fellis accepit, & in se suscipiens mortem, nostram mortalitatem abstulit. Unde Bernardus: Quid commisisti, dulcissime puer? Quid fecisti amantissime juvenis? quæ tua noxa, quæ tua causa damnationis? Ego certè tui sum causa doloris, quod perpetravit servus, Dominus solvit, quod commisit injustus, solvit justus. O nate Dei, quò tua descendit humilitas? qui factus es obediens pro me, Deo usque ad mortem, mortem autem crucis. Me ad illicita, traxit concupiscentia, te pro me sancta charitas, traxit ad crucem. Ego pomum accepi, tu clavis laniaris. Ego pomi dulcedinem, tu fellis gustas amaritudinem. Mihi misero congaudet Eva, tibi crucifixo plorans compatitur Maria. Hæc Bernardus. Quis det mihi ut totus totaliter carne & spiritu transfigar, crucisque affigar patibulo cum dilecto, ut nec aliquid sentiam nisi Jesum & hunc crucifixum, & clamabo toto corde: Quis mihi det, ut ego pro te moriar Deus meus? Dulcis mihi lectus sit illud lignum crucis tuæ Domine, ut ego pro te moriar, in quo dulciter requiescam. Manus tuæ, quæ me fecerunt, expositæ sunt clavorum aculeis, placeat tibi ut non extendam ultrà ad iniquitatem manus meas, sed per sanguinem, qui de manuum tuarum plagis exivit, purifica manus & opera mea, ut sine ira & immundicia levem eas ad te, & ad opera pietatis. Sana Domine vulnera conscientiæ meæ, quæ inflixi mihi manibus propriis in operibus voluptatum. Beatos pedes tuos, quorum scabellum terra est, ligno crucis passus es clavis affigi durissimis, per hoc te obsecro Domine, dele errata pedum meorum, & perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea, sed semper sint stabiles in opere sancto. *Scripsit autem Pilatus*, in quadam charta tabulæ affixa *titulum* & posuit tabulam cum cavilla *super crucem*, ut eminentius appareret, & in titulo causa mortis ejus. *Jesus*, in quo exprimitur proprium nomen ejus, *Nazarenus*, quò ad patriam, quia ibi fuit nutritus, *rex Judæorum*, in quo exprimitur causa mortis ipsius, quasi diceret, Ideo crucifixus est, quia erat rex Judæorum. Mos enim erat Romanorum, super lignum crucis ponere causam mortis crucifixorum. Ipse autem accusatus fuerat, quòd sibi regnum Judæorum usurpare volebat. Pro hac ergo causa Judæi eum Pilato tradiderant, & Pilatus eum ad mortem condemnaverat. Et quia Judæi contra voluntatem Pilati petierunt Christum crucifigi, ideo volens se vindicare de eis, per talem modum scripsit titulum, ut redundaret in verecundiam ipsorum. Unde Chrysostomus. Sicut in trophæo literæ ponuntur victoriam ostendentes, ita Pilatus titulum cruci Christi inscripsit, simul quidem pro Christo respondens, ut eum à communione latronum discerneret, simul autem & de Judæis ulciscens, ostendens scilicet ipsorum malitiam, dum in suum regem insurrexerunt, secundum Theophilum: Judæi procurabant scribi titulum, & intendebant per hunc illusoriè vituperare opinionem ejus qui regem faciebat seipsum, ut sic prætereuntes sui misereri non valerent, sed magis ei tanquam tyranno improperarent. Sed Pilatus non scripsit sicut volebant. Unde & Hieronymus: Judæi illudentes, & irridentes hoc fecerunt, sed in intentione Pilati aliud fuit. Operabatur enim, secundum glossam, divina vis in corde nescientis. Divinitus namque, secundum Remigium, hoc procuratum fuit, ut talis titulus super caput ejus poneretur, ut per hoc Judæi agnoscerent, quòd eum occidendo nihilominus regem haberent. Vnde & Beda, in quo monstrabatur jam nunc regnum ipsius, non ut ipsi putabant destructum, sed potius augmentatum. Titulus enim positus super crucem ejus, illud ostendit, quia nec etiam occidendo efficere potuerunt ut eum regem non haberent, qui eis secundum opera sua redditurus est. Hæc autem tria verba, scilicet Jesus Nazarenus Rex Judæorum, satis conveniunt ad crucis mysterium. Nam hoc quod dicit Jesus, quòd interpretatur salvator, convenit ad virtutem crucis, per quam facta est nobis salus. Hoc vero quòd dicit Nazarenus, quod interpretatur floridus, pertinet ad patientis innocentiam, qui est flos qui de radice Jesse ascendit, sed hoc quòd dicit rex Judæorum, pertinet ad patientis potestatem & dominium, quod ex passione promeruit, quia propter hoc Deus illum exaltavit. Sed licèt ipse per crucem sit non solum Rex Judæorum, sed & gentium, tamen scripsit Rex Judæornm tantum, quia ipsi Gentiles conversi ad fidem spiritualiter Judæi dicuntur, id est confitentes, non circuncisione corporis, sed Christi, & ideo per hoc quòd dicit Rex Judæorum, intelliguntur etiam Gentiles conversi, ut autem dicit Beda, Pulchrè titulus, qui Christum regem testetur non infra, sed supra crucem ponitur, quia licèt in cruce pro nobis hominis infirmitate dolebat, super crucem tamen regis majestate fulgebat. Unde & Ambrosius, Meritò autem supra crucem ponitur titulus quia non humani corporis, sed divinæ potestatis est regnum, quod habet Christus. Scripsit autem titulum illum non in una lingua, sed in tribus linguis famosis, scilicet, *Hebraicè, Græcè, & Latinè*, & in qualibet lingua integrè, ut diversarum linguarum homines, qui ad diem festum convenerant, legere & intelligere possent causam mortis ipsius, & ut omnis lingua confiteretur, quin Dominus Jesus Christus est Rex regum, & Dominus dominantium, in gloria Dei patris, & ut omnis lingua commemoret perfidiam Judæorum, & ad ostendendum ipsum pati pro populo omnis linguæ, & eis dominari in perpetuum. Cujus signum est, quòd Pilatus titulum delere noluit, vel mutare, licèt Judæi hoc peterent, quia, videbant quòd in verecundiam eorum redundabat, eo modo quo ipse scripsit. Unde pontifices Judæorum, volentes titulum corrigere, dicebant Pilato: *Noli scribere, Rex Judæorum sed quia ipse dixit, Rex sum Judæorum.* Nam in hoc quòd ponit, Rex Judæorum, ostenditur Christi præconium, &

Crucis lignum redemptioni aptum. — *Contemplatio.* — Bernardus lib. de passione. — *Tituli descriptio.* — Chrysost. homil. 84 in Joannem. — Theophil. in c. 15. Lucæ. — Hieron. in c. 27. Matt. — Remig. ibid. — Beda in c. 19. Joan. — *Tituli convenientia.* — Beda in c. 23. Lucæ. — *Tituli super crucem positio.* — Ambrof. in c. 23. Lucæ.

& Judæorum opprobrium, quia contumeliosum erat Judæis quòd crucifigi fecerunt regem suum. Sed si poneretur, quia dixit, Rex sum Judæorum, hoc redundaret in Christi opprobrium, & indicaret ejus culpam, & hoc ipsi intendebant, ut scilicet crucifixi famam auferrent, qui jam vivo vitam abstulerant. Pilatus verò magis confirmavit, dicens: *Quod scripsi scripsi*, id est, immobiliter & indelebiliter scripsi, quasi diceret, hoc est verum quod scripsi, ideo non mutabo. Non corrumpo veritatem, etsi vos diligitis falsitatem. Iteratio verbi, confirmatio est tituli, & regni Christi. Immobilitas tituli, immobile regnum significat Christi. Fuit autem secundum August. titulus iste immutabilis, non quia Pilatus scripsit, sed quia veritas dixit. Rex, inquit, sum Judæorum. unde exclamat idem Augustinus. O ineffabilem vim divinæ operationis, etiam in cordibus ignorantium. Nonne occulta quædam vox Pilato intus quodam (si dici potest) clamoso silentio personabat, quod tacito antè in Psalmorum literis prophetatum est, ne corrumpas tituli inscriptionem. Ideo enim Pilatus quod scripsit scripsit, quia Dominus quod dixit, dixit. Hæc Augustinus. Commendavit autem eum Pilatus, licèt nesciens, in hoc titulo à tribus. Mors enim Christi, causa erat remissionis culpæ, quia Jesus, collationis gratiæ, quia Nazarenus, adeptionis gloriæ, quia rex Judæorum, in quo omnes erimus reges. Tres verò linguæ ad principatum in crucis titulo sunt consecratæ, quia illæ præ cæteris eminebant & principales erant: Hebræa, propter religionem, & Judæos in lege Dei gloriantes. Græca, propter sapientiam & gentium sapientes. Latina, propter potentiam, & Romanos, multis, ac penè omnibus, jam tunc Gentibus imperantes ac si diceretur, Hic est rex totius religionis, totius sapientiæ, totius potentiæ. Hæ ergo tres gentes (ut ait Augustinus) sibi dignitatem in cruce Christi vendicant, in quo signatur quòd per crucem Christi subjugari & converti deberent devoti & religiosi, qui signantur per linguam Hebræam, sapientes, qui per Græcam, & potentes, qui per Latinam. Velint nolint ergo Judæi, diversæ linguæ, omne mundi regnum, omnis mundana sapientia, omnia divinæ legis Sacramenta testantur, quia Jesus rex est Judæorum, hoc est imperator credentium, & confitentium Deum. Et notandum, secundum Hieronymum, quòd triplex distinguitur titulus. Memorialis, quando scilicet aliqua scribuntur ad memoriam facti, maximè mortuorum, sic fit inscriptio super sepulchra eorum. Præconialis, qui scilicet inscribitur in præconium & laudem vivorum, sic fit in portis domorum vel civitatum, quando res actu describitur. Triumphalis, qui scilicet continet causam & ordinem alicujus triumphi, & talis fit hic titulus, de quo nunc dicitur. Post victum enim diabolum, super caput ejus fuit scriptum, hic est rex Judæorum, scilicet corde circuncisorum, spiritu, non litera, & per hoc quòd etiam in morte dicitur, rex Judæorum, ostenditur quòd nec in morte perdidit regnum Judæorum, sed magis acquisivit, verorum, scilicet Judæorum, ipsum corde, ore, & opere confitentium. Ex isto articulo, superscriptionis tituli, habetur documentum, quòd quandocunque impugnamur à dæmone, opponamus sibi titulum istum, Jesus Nazarenus rex Judæorum. Qui ideo titulus triumphalis dicitur, quia triumphum Christi contra diabolum evidenter exprimit. Quod sentiens diabolus, mox affixo titulo cruci, Judæos instigavit ut à Pilato tituli mutationem peterent, sed Pilatus divino instinctu in hoc facto motus, immutabilem esse titulum asseruit. In omni ergo impugnatione diabolica, Christianus hunc titulum in corde & ore, vel etiam in scripto gerat, quia inter omnia arma passionis dominicæ diabolus hunc titulum triumphalem maximè perhorrescit, prout metipse diabolus cuidam personæ devotæ in visione quadam exactus asseruit. Ad conformandum se huic articulo, qui illusorius fuit ex intentione Judæorum, attendat homo documentum, & sic oret: Jesu, qui tituli triumphalis superscriptione lusoriè diffamari voluisti, da mihi sub eodem titulo tuo sic strenuè militare, ut trophæo tuo hostis perterritus mihi non audeat propinquare. Ad literam nota, quòd crux non habebat aliquid super lignum transversum, habens tria brachia ad similitudinem literæ T: sed loco quarti brachii, Pilatus superposuit cavillam & tabulam, similiter ad modum Tau, ei affixam, & in tabula scriptus erat titulus. Creditur autem crux Domini quindecim pedes habuisse in altum, & tabula superposita pedem & dimidium. Dicuntur quoque in cruce Domini fuisse quatuor ligna diversa, & generum diversorum, scilicet stipes, sive truncus in rupe defossus, cui crux erat infixa, de cedro. Palus, sive lignum erectum de cypresso. Transversale, sive lignum transversum, de palma. Tabula superposita, de oliva. Unde est iste versus:

Ligna crucis palma, cedrus, cypressus, oliva.

Signat autem cedrus, altitudinem contemplationis, cypressus, famam bonæ opinionis, palma, fructum justitiæ, oliva, levitatem misericordiæ. Crux verò quadripartita, quadrifariam partem mundi designat, nam si rectè jacendo in terra projiciatur, alia pars ejus ad orientem, alia ad occidentem, alia ad meridiem, alia ad Septentrionem respicit. Cùm ergo Dominus hujus genus mortis sustinere voluit, ostendit quia quadrifidum mundum salvaturus erat, & ex quatuor mundi partibus electos ad suam fidem collecturus erat, & quòd virtus passionis & crucifixionis suæ, ad has plagas mundi per crucem expandi debebat. Sive etiam tale genus mortis sustinere voluit, ut ostenderet pro quibus restaurandis patiebatur, scilicet pro supernis Angelorum ruinis replendis, pro justis de limbo educendis, pro amicis colligendis & adunandis, pro inimicis reconciliandis. Primum, designatur per brachium superius. Secundum, per inferius. Tertium, per dextram. Quartum, per sinistram. Et secundum Chrysostomum. In cruce etiam expansis manibus moritur, ut altera quidem manu veterem populum, altera eos qui sunt ex gentibus trahat, utrosque sibi conjungens. Moralem verò sacrosanctæ crucis figuram describit Apostolus, ubi dicit: *In charitate radicati & fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit longitudo, & latitudo, altitudo, & profundum, cognoscere etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi.* Ubi ostenditur quòd hi qui carnem suam cum vitiis, & concupiscentiis crucifigunt, latitudinem debent habere in bona operatione, longitudinem, in bona perseverantia, altitudinem, in spe cœlestium præmiorum, profundum, in cautela inscrutabilium judiciorum Dei. Secundum Augustinum enim, in latitudine crucis bona opera, in latitudine charitatis facta significantur, quia charitatis opera sunt generaliter extendenda, & hoc est in ligno transverso, quo extenduntur manus, propter operum significationem, per manus enim opera intelligimus, per latitudinem hilaritatem operantis, quia tristitia facit angustias. In longitudine

Marginalia, left column: Augustinus tract. 117. in Joannem. — *Mortis Christi causa.* — *Linguarum trium excellentia.* — Augustinus tract. 117. in Joannem. — Hieronymus comment. in Psalm. 14. — *Documentum.*

Marginalia, right column: *Titulus in corde habendus.* — *Crucis forma.* — *Ligna crucis quadruplicia.* — Chrysost. serm. de latrone. — *Cur expansis manibus.* Ephes. 3. — Augustinus tract. 118. in Joan. — *Latitudo crucis.*

Longitudo. longitudine perseverantia boni operis, & sanctæ conversationis, quæ in toto longitudine temporis est habenda usque in finem, & hoc est in ligno à transverso usque in terram, ubi corpus crucifixum stare videtur, quod significat persistere, hoc est longanimiter permanere. *Profunditas.* In altitudine spes cœlestium præmiorum & intentio recta, qua in Deum tanquam in finem ultimum, cuncta bona opera referuntur, & hoc ab ipso ligno transverso sursum versusque ad caput eminet, propter expectationem supernorum, ne illa opera bona atque in eis perseverantia, propter temporalia Dei beneficia credantur facienda, sed potius propter sempiterna speranda. In profundo inscrutabilia judicia Dei, unde ista gratia Dei in homines venit, & hoc est in illa parte ligni, quæ terræ abdito defixa latet, sed inde consurgit illud quod eminet, quia cuncta eis apparentia & eminentia inde consurgunt, sicut bona nostra de profunditate gratiæ Dei, quæ comprehendi ac judicari non potest, universa procedunt, quia ex occulta Dei voluntate vocatur ad participationem tantæ gratiæ, alius homo sic, alius autem sic. Supereminentem verò scientiæ charitatem Christi, eam profectò dicit, ubi pax illa est, quæ præcellit omnem intellectum. Secundum Bernardum, Christus in cruce patientiam exhibet, obedientiam implet, humilitatem commendat, & charitatem perficit. His ergo quatuor virtutum gemmis, quatuor brachia crucis decorantur. Supereminens, est charitas, à dextris, obedientia, à sinistris, patientia, in profundo, radix omnium virtutum humilitas. Hæc Bernardus. In quatuor etiam brachiis crucis, notantur quatuor crucis beneficia. Signat enim pars superior, januæ cœlestis apertionem, inferior, inferni destructionem, à dextris, gratiæ collationem, à sinistris, peccatorum remissionem. *Crucifixi autem sunt cum Jesu duo latrones*, propter scelera damnati, *unus à dextris*, qui in fine pœnituit, & alius à sinistris, qui in pertinacia permansit, & Jesus in medio, qui mediator ad reconciliandum fuit. Sed hoc quantum ad intentionem Judæorum, factum est ei ad ignominiam & opprobrium, ut scilicet causa mortis ejus, similis judicaretur causæ mortis latronum, ac particeps in malefactis eorum videretur, & eorum societate infamaretur. Sed si ad mysterium attendatur, hoc ad claritatem Christi pertinet, nam per hoc ostenditur, quòd per passionem suam merebatur judiciariam potestatem, medium enim tenere propriè pertinet ad judicem. Unde Chrysostomus: Pariter crucifigunt latrones, non tanquam inimici latronum, participes enim erant sceleris eorum, sed ut infamarent Dominum suum, quòd non sine causa crucifixus sit, sed quasi qui facinorosus inventus sit. Unde & Ambrosius, quàm execrabilis in facto iniquitas Judæorum, ut quasi latronem crucifigerent omnium redemptorem? Ipse verò hoc permisit, & cum peccatoribus voluit crucifigi, ut ostenderet se pro peccatoribus pati & mori, & ut impleretur scriptura Esaiæ, quæ diu antè dixerat, *Et cum sceleratis reputatus est.* Cum iniquis ergo reputatus est in morte, ut iniquos vivificet in resurrectione. Hæc Ambrosius. Pendet ergo Dominus inter duos latrones, quasi dux & magister criminum in medio locatus. In hoc autem mysterium finalis judicii designatur, quando veniet filius hominis, & judicandos statuet hos: scilicet agnos à dextris, & alios, scilicet hœdos à sinistris. Unde Hieronymus: Cum iniquis veritas deputata, unum reliquit sinistrum, alterum assumpsit dextrum, sicut in die judicii faciet. Confessio brevis, vitam acquisivit longam, & blasphemia finita pœna plectitur æterna. Unde & August. Ipsa crux, si attendas, tribunal fuit. In medio enim judice constituto, unus latro (qui credidit) liberatus, alter (qui insultavit) damnatus est. Jam significat, quid facturus est de vivis & mortuis, alios positurus est ad dexteram, alios ad sinistram. Judicabatur, & judicium minabatur. Ex hoc articulo crucifixionis latronum cum Christo, trahitur documentum, quòd & nos cum Christo crucifigi debemus in medio latronum. Nam sicut ibi sunt tres crucifixi, duo latrones, & medius Jesus, sic in nobis moraliter crucifigenda sunt tria, scilicet caro & mundus, qui per duos latrones, & spiritus noster, qui per Jesum designatur. Caro crucifigenda est, sicut latro dexter, ut spiritui subjiciatur, & ei consentiat, secundum illud Apostoli, *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis*, mundus sicut latro sinister, ut bono insultans relinquatur, secundum illud ejusdem Apostoli, *Mihi mundus crucifixus est & ego mundo.* Istis latronibus in nobis crucifixis, spiritus in medio crucifigatur cum Christo, ut dicat cum Apostolo: *Christo confixus sum cruci vivo autem jam non ego, vivit verò in me Christus.* Est autem sciendum, quòd latro sinister crucifixus quidem fuit, non tamen salvatus, sed permansit in perfidia sua, sic mundus licèt crucifigatur, remanet tamen in immundicia sua, caro autem crucifixa salvatur cum spiritu, quia in resurrectione sua glorificabitur, unde latroni dextro dixit Jesus: *hodie mecum eris in paradiso.* Ad majorem autem evidentiam prædictorum, est sciendum quòd crux carnis est rigor disciplinæ, cujus quatuor sunt brachia, scilicet vigilia, abstinentia, asperitas vestium, & disciplinæ verberum. Crux autem qua mundus crucifigitur, est paupertas spiritus, cujus etiam sunt quatuor brachia, scilicet contemptus gloriæ, pecuniæ, patriæ, & parentelæ. Crux verò spiritus, est fervor devotionis, cujus similiter sunt quatuor brachia, scilicet amor, spes, timor, & dolor. Spes sursum, timor deorsum, amor à dextris, dolor à sinistris. Radix autem, ex qua omnia hæc pullulant, est charitas. Unde Apostolus: *In charitate radicati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum.* Ubi figuram crucis, & ejus mysterium aptissimè exprimit Apostolus, secundum Augustinum & glossam: Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo quomodo Christus pendebat in medio latronum, & revolvat in mente documentum, & oret: Jesu qui inter duos latrones crucifigi, & cum sceleratis reputari voluisti, da spiritum meum in medio carnis & mundi crucifigi, quatenus extremis mihi crucifixis, in te medio conquiescam. Nec tamen Christo sic angustiato à convitiis parcunt, sed, quod pœna pejus est, passum subsannant. Undique pœnæ, undique opprobria, undique convitia. Quidam, scilicet *milites*, quatuor qui eum crucifixerant, *acceperunt vestimenta ejus*, excepta tunica, & juxta numerum personarum diviserunt sibi ea in quatuor partes, in præsentia sua. Et tunicam superiorem similiter acceperunt circa partes prædictas, quam nisi scinderetur partiri non potuerunt, sed utiliter & commodè scindi non potuit, quia *erat inconsutilis*, id est, sine sutura & reticulato opere facta, qualibus indumentis pauperes in Palæstina uti consueverunt, & ideo ne scinderetur, ad unum eam integram pervenire sortione maluerunt. Dicitur autem quòd ad modum chirothecarum seu birretorum, & quorundam ciliciorum quodam opere textili

facta

Marginal notes (left column): *Longitudo.* — *Profunditas.* — Bernardus sermone de passione. — *Crucis beneficia quatuor.* — *Latronum crucifixio.* — *Mysterium.* — Chrysosto. homil. 84 in Joannem. — Ambros. in c. 23. Lucæ. — *Cur cum peccatoribus crucifixus.* — Isaiæ 53. — Hieron. in c. 15. Marci. — *Confessio latronis.*

Marginal notes (right column): Augustinus tract. 31. in Joannem. — *Documentum.* — Galat. 5. — Galat. 6. — Galat. 2. — *Crux carnis* — *Crux mundi* — *Crux spiritus.* — Ephes. 3. — Augustinus serm. 7. de verbis Apostoli. — *Divisio vestimentorum Christi.* — *Tunica inconsutilis.*

facta fuit, & quòd beata virgo propriis suis manibus eam fecerit, & quòd cum Jesu crescente paulatim etiam creverit. *Et erat desuper contexta per totum*, quia (ut dicitur) ab extra per totum de panno aliquo erat appositum, ad eam fortificandum magis & conservandum. Unde secundum Chrysostomum, Hoc dicens Evangelista, occultè vestis vilitatem insinuat, nam in Palæstina est quoddam genus vestium, propter pauperes ex multis pannis contextum, quasi unus pannus super alium. *Hoc autem factum est, ut adimpleretur* consecutivè, id est, ad hoc & ex hoc adimpletum est, *quod dictum est per prophetam*, ex persona Christi: *Diviserunt sibi vestimenta mea*, scilicet alia à tunica, *& super vestem meam*, scilicet tunicam inconsutilem, *miserunt sortem*. Secundum Augustinum, quadripartita vestis Domini Jesu Christi, quadripartitam figuravit ejus Ecclesiam, toto orbe scilicet (qui quatuor partibus constat) terrarum diffusam, & in omnibus eisdem partibus æqualiter, id est, concorditer distributam, ad quas virtus crucifixi expanditur per quatuor partes crucis. Tunica verò illa sortita, omnium partium significat unitatem, quæ charitatis vinculo continetur. Si enim charitas supereminet, & super omnia præcepta est, meritò vestis, qua significatur, desuper contexta perhibetur. Et addidit, per totum, quia nemo ejus est expers, qui pertinere invenitur ad totum, à quo toto catholica vocatur Ecclesia. Inconsutilis autem dicitur, ne aliquando dissuatur. Et ad unum pervenit, quia in unum omnes colligit. In sorte autem, Dei gratia commendata est, quia cùm sors mittitur, non personæ cujusquam vel meritis, sed occulto judicio Dei in unitate fidei conceditur. Secundum Hieronymum, vestimenta Christi sunt, quibus regitur corpus ejus, scilicet Ecclesia, quatuor milites quibus divisa sunt, quatuor genera hominum quibus data sunt præcepta, scilicet conjugati, viduati, prælati, religiosi, seu continentes. Hi omnes dicuntur milites, quia debent militare Christo, per obedientiæ perfectionem, non mundo, per temporalium amorem, non diabolo, per peccatorum perpetrationem. Tunica inconsutilis & indivisa, est unitas Ecclesiastica usque in finem duratura. Sors quæ hanc tunicam uni assignat, non alii, scilicet fideli, non infideli, est gratia Dei, quo etiam hujus unitatis integritatem conservat. Christi ergo tunica partita non fuit, sed heu hodie peccatis exigentibus Christi tunica inconsutilis, scilicet Ecclesia militans pravè scinditur, dissuitur, & sortitur. Quod gentiles facere noluerunt, hoc proh dolor Christiani facere non verentur. Scindunt eam hæretici, contra ipsam diversas sententias inducendo, scindunt eam laici, affligendo. Eandemque inter se clerici sortiuntur, & cujus erit eam dolo & fraudibus partiuntur. Unus dicit, hîc est, alius hîc est. O Christi tunica quàm pessima est divisio tua. Vestimenta etiam Christi dividit, qui Ecclesias spoliare, vel res proximorum distrahere præsumit. Vides ergo quomodo vestes Christi dantur in prædam militibus, sicut vestes interfectorum dari solent tortoribus. Ex quo apparent duo documenta. Primum, passionis Christi ignominia, in hoc quòd nudum eum crucifixerunt, quod non fit nisi vilibus personis. Secundum, crucifigentium avaritia, quia vestes Christi quamvis parum valerent, omnes tamen sibi rapuerunt. Unde Chrysostomus: Dividunt vestimenta, quod in valde vilibus & abjectis condemnatis fit, & nihil habentibus. Quasi enim in dehonoratum, & abjectum, & omnium vilissimum hoc ita audebant, in latronibus quippe nihil tale operati sunt, sed in Christo omnia ausi sunt. Dicit etiam Theophilus, quòd forsitan plures eorum egebant, vel fortè magis ad opprobrium, & ex quadam lascivia hoc faciebant, quasi subsannativè dicerent: Quia iste dixit se regem, habeamus singuli aliquid de regalibus vestimentis ejus. Est autem miranda patientia & dispensatio misericordiæ salvatoris, qui sicut agnus tondentem & occidentem se suo vellere vestit, ita se tondentes seu spoliantes & occidentes suo vestitu vestivit, ostendens quòd nisi suis exemplis vestirentur, ignominiosè nuditas eorum esset coram oculis Dei & Angelorum apparens. Ex isto articulo divisionis vestimentorum Christi, plura habentur documenta. Primum est, quòd libenter debemus participare exempla sanctorum, quæ per vestimenta Domini signatur. Item est documentum, secundum Hieronymum, quòd observantia mandatorum Dei, quæ etiam per vestimenta signantur, est dividenda inter Christianos secundum diversos hominum status. Item est documentum, quòd bonum est dividere reliquias sanctorum, pro devotione, ad eorum honorem ampliandum. Quod enim isti milites pagani fecerunt Christo in opprobrium & derisionem, hoc boni Christiani convertere debent ad Christi & sanctorum præconium & honorem, sicut multos ritus paganicos Christiani convertunt ad cultum Dei. Item est documentum, quòd charitas, quæ secundum Augusti. significatur per tunicam inconsutilem, dividi non potest, cùm ipsa cæteras virtutes connectat. Item, quòd nemo debet schismate dissuere unam sanctam catholicam Ecclesiam, quæ in unum omnes colligit, quæ etiam per tunicam inconsutilem significatur, propter quod etiam, secundum Chrysostomum, non caput ei amputatur, ut Joanni, neque sectus est ut Esaias, ut corpus integrum & indivisibile morti servet, & non fiat occasio volentibus Ecclesiam dividere. Ad conformandum se huic articulo, imaginetur homo exempla Christi & sanctorum, quasi quædam preciosa vestimenta, quæ participare quantum possumus studeamus, & sic oret: Jesu qui vestimenta tua inter crucifixores tuos dividi, super tunicam autem tuam inconsutilem sortem mitti voluisti, da mihi sanctorum tuorum exempla cum mandatorum observantia participare, & charitatem semper integram conservare. Et sedentes juxta crucem observabant eum quando expiraret, & ne evaderet, vel ne aliquis eum de cruce vivum deponeret. Et sic volebant suam impotentiam ostendere, ac si impeditus à custodibus non posset se juvare. Ubi Hieronymus: Diligentia militum & sacerdotum nobis proficit, ut major & apertior resurgentis virtus appareat. Illudebatur quippe & deridebatur in cruce à pluribus, & diversis vicibus. Unde nota, in serie literæ quatuor differentias illudentium Christo in cruce. Prima est sedentium, qui eum observabant. Secunda prætereuntium, qui eum blasphemabant. Tertia, stantium sacerdotum & seniorum. Quarta, pendentium latronum. Per hos significantur quatuor genera hominum, virtutem ejus abnegantium. In sedentibus, deliciosi & acidiosi, qui delitiis carnis intendunt. In prætereuntibus, cupidi & avari, qui prætereuntia sequuntur, & viam justitiæ prætergrediuntur. In stantibus, superbi, & elati, qui stant per appetitum excellentiæ. In pendentibus, impatientibus, impatientes & querulosi de adversitate. Quibusdam ergo sedentibus & eum observantibus, alii prætereuntes juxtà per viã, hoc est vulgares homines circa locum crucis transeuntes &

Marginalia (left): Chrysost. in homil. 84. Joannem. — Psalm. 21. — Augustinus tract. 118. in Joan. — *Inconsutile quid.* — *Mysticè.* — Hieron. in c. 15. Marci. — *Tunica inconsutilis nunc dividitur.* — *Documenta.* — Chrysost. homil. 88. in Matth.

Marginalia (right): Theophil. in c. 15. Marci. — *Documenta.* — Hieron in c. 15. Marci. — Augustinus tract. 118. in Joannem. — Hieron. in c. 27. Matth. — *Illudentium Christum in cruce differentia quatuor.* — *Virtutem Christi abnegantes.*

& concurrentes, blasphemabant eum, moventes capita sua in signum irrisionis, & dicentes improperando: *Vah*, quod est interjectio insultantis, seu deridentis & subsannantis, *qui destruis templum Dei*, sicut dixisti, *& in triduo illud reædificas*, virtute tua quæ apparet nunc tamen infirma. Repetunt dicta falsorum testium, & eis concordant qui sibi imponebant quòd hoc dixerat, sed hoc falsum erat. *Salvum fac te ipsum*, virtute quam de te prædicasti in potestate reædificandi templum, *descendens de cruce*, qui promittebas te in triduo templum reædificare. Et iterum dicebant: *Si filius Dei es, descende de cruce*, id est, si potes, amove dolores quos sustines, quasi dicerent, non potes, ex quo falsitas tua patet, sed mentita est iniquitas sibi, plus enim fecit de sepulchro resurgendo, quàm fecisset de cruce descendendo. Vnde Gregorius: si tunc de cruce descendisset, nimirum insultantibus cedens, virtutem nobis patientiæ non demonstrasset. Sed expectavit paululum, toleravit opprobria, irrisiones sustinuit, servavit patientiam, distulit admirationem. Et qui de cruce descendere noluit, de sepulchro resurrexit, plus igitur fuit de sepulchro resurgere, quàm de cruce descendere. Plus fuit mortem resurgendo destruere, quàm vitam descendendo servare. Vide etiam, secundum Chrysostomum in verbis istis vocem filiorum diaboli, quomodo imitantur vocem paternam. Diabolus dicebat, si filius Dei es, mitte te deorsum, & Judæi dicunt, *si filius Dei es, descende de cruce. Similiter & principes sacerdotum illudentes cum scribis*, id est, legisperitis, *& senioribus*, id est judicibus ordinariis *dicebant*, ad alterutrum irridendo: *Alios salvos fecit*, & utique tam spiritualiter quàm corporaliter, *se salvum faciat*, id est, supplicio crucis eruat, *si hic est Christus*, id est, rex sive Messias, *Dei electus*, id est: Dei filius. Unde Beda: Imò se salvum facere de cruce descendendo noluit, quia ipse est Christus Dei electus. Nam qui ideo venit ut pro nobis crucifigeretur, ideo seipsum salvare de cruce descendendo neglexit, quia cum cæteris peccatoribus etiam illos qui eum crucifixere salvari moriendo curavit. Et iterum dicebant: *Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere*. Unde Hieronymus: Etiam nolentes confitentur scribæ & pharisæi, quòd alios salvos fecerit. Itaque vestra vos condemnat sententia. Qui enim alios salvos fecit, utique, si vellet, & seipsum salvare poterat. Et iterum dicebant, *Si rex Israël est*, non quicunque, sed Messias promissus in lege, sicut ipse dicebat de se, *descendat nun de cruce*, ut videamus scilicet virtutem ipsius, quia alii reges non possunt talia facere, *& credimus ei*, sed mentiebantur dicentes, credimus. Unde Hieron. Fraudulenta promissio. Quid est enim plus de cruce viventem descendere, an de sepulchro mortuum resurgere? Et surrexit, & non creditis ei, ergo etiam si de cruce descenderit, similiter non credetis ei. Sed mihi videtur hoc dæmones immittere. Statim enim ut crucifixus est Dominus, senserunt virtutem crucis, & intellexerunt fractas esse vires suas, & hoc agunt ut de cruce descendat, ne faceret salutem quam inchoarat. Sed Dominus sciens adversariorum insidias, permanet in patibulo, ut diabolum destruat. Hæc Hieronymus. Tamen in Tobia super exenteratione piscis legitur dæmonem stetisse super brachium crucis, & considerasse an Christus aliquam maculam peccati haberet. Unde discipulis in cœna dicebat: *Venit enim princeps mundi hujus*, id est, amatorum mundi, scilicet adversum me, *sed in me non habet quicquam* quod ad se pertineat. Et quamvis peccatum non haberet, & ideo morti obnoxius non esset, mori tamen voluit, quia pater mandavit, & ideo subjecit, sed ut cognoscat mundus *quia diligo patrem*, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio, scilicet pro hominibus moriendo. Considera modo quid in aliorum exitu dæmon facit. qui contra ipsum mundi salvatorem & Dominum venire præsumpsit. Unde Gregorius. Curandum nobis est, & cum magnis quotidie fletibus cogitandum, quàm sævus, quàm terribilis sua in nobis opera requirens, in die nostri exitus princeps hujus mundi veniat, si etiam ad Deum in carne morientem venit, & in illo aliquid quæsivit in quo invenire nihil potuit. Prius verò eum in miraculis Deum cognoverat, sed de cognitione sua ad dubitationem cecidit, quando hunc passibilem vidit. Hæc Gregorius. In cruce ergo tanquam in decipula, captus est diabolus & victus. Unde August. Ipsa morte Christi est diabolus victus, tanquam in muscipula escam accepit. Muscipula diaboli, crux Christi, esca qua caperetur, mors Domini. Et iterum dicebant: *Confidit in Deo, liberet eum nunc si vult. Dixit enim, quia filius Dei sum*, quasi dicerent: Si verum dixit, liberationem suam à Deo statim impetrabit, quia pater filios libenter liberat. Item *illudebant ei & milites accedentes* prope crucem corpore, sed longè recedentes mente, *& acetum offerentes illi*, scilicet postea quando dixit, sitio, *dicentes: Si tu es rex Judæorum*, sicut dixisti, *salvum te fac*, scilicet à morte liberando. O miseri, & rex Judæorum, id est, credentium & Deum confitentium est, & se salvum faceret, & cruce descendendo, si vellet. Miseri & cæci deberent supplicare, salvos fac nos qui indigemus, non salvum te fac, cùm ipse esset & salvus, & salus. Sed Dominus Jesus non acquievit, docens nos in tribulatione habere perseverantiam, vide quomodo non Judæis suffecit, & aliis quòd Christum crucifigerunt, sed etiam crucifixum eum diversimodè deriserunt. Ita multis non sufficit Christum crucifigere peccando, sed etiam derident crucifixum peccata iterando, vel de peccatis se jactando. Dominum etiam deridet & subsannat, qui pro laude humana orat, vel eleemosynas dat, seu quodcunque bonum facit. Et hoc articulo illusionis crucifixi habetur documentum, quòd nos quando fuerimus in sublimi contemplationis, vel sacræ actionis, aut sanctæ religionis positi, non debemus ad verba subsannantium descendere ad mundanas occupationes, sed potius sustinere perversorum subsannationes, sicut Christus ad Judæorum insultationem & tentativam exprobrationem de cruce descendere noluit, sed ibi usque ad mortem perseveravit. unde dicebat vitis, *Nunquid possum deserere vinum meum quod lætificat Deum & homines, & inter cætera ligna promoveri?* Similiter & oliva, & ficus dicebant: sic est in proposito. Cùm autem tempus sit crucis, quamdiu exterior homo corrumpitur, ut per eam interior homo renovetur, & evacuetur corpus peccati, quidam tamen pro modica contumelia descendunt de cruce patientiæ. Alii de cruce macerationis carnis & pœnitentiæ, pro lenticula rufa & cibo delectabili. Alii de cruce compassionis, pro avaritia, claudentes viscera sua cùm vident proximum suum necessitatem habere. De cruce sanguinis & martyrum non descendimus quia nec eam ascendere volumus. Petitionem verò prædictam sæpe facit diabolus pœnitenti, scilicet ut descendat de cruce, quia homo cadit facilius descendendo, & ideo vult diabolus ut descendat de cruce pœnitentiæ, eam deserendo. Unde quidam novitius Parisiensis matri suæ volenti

Gregorius homil. 21. in Euang.
Chrysost. serm. de cruce & latrone.
Beda in c. 15. Marci.
Hieron. in c. 27 Marci.
Idem ibid.
Tobiæ. 6. *Diabolus supra crucem stetit.*
Joann. 14.
Gregorius homil. 39. in Evang.
August. in Psalm. 30.
Documentum detribulatione.
Judic. 9.
Religiosi Parisiensis responsio ad matrem.

volenti eum de religione extrahere, sic legitur respondisse: Christus propter matrem suam non descendit de cruce, sic nec ego propter te deseram crucem pœnitentiæ. Ad conformandum se huic articulo, rememoretur homo sensum documenti, & oret: Jesu qui in cruce positus exprobrabilibus verbis illudi voluisti, da mihi pro nulla diabolica vel humana suggestione de sublimi sanctæ religionis & conversationis descendere, sed in tui amoris amplexu fixum jugiter permanere. Item latrones cum Christo crucifixi, illudendo idipsum, simile improperium, seu verba improperii præmissa improperabant ei, & convitiabantur blasphemantes, secundum Augustinum, Duo dicuntur pro uno, & pluralis pro singulari Vel secundum Hieronymum: Primò uterque blasphemavit, sed visis signis in elementis & rebus insensatis, unus in Christum credidit, & priorem negationem sequenti confessione emendavit, unde cùm unus qui Judæos fidem respuentes signat, blasphemando diceret, *si tu es Christus*, id est rex, sive Messias, *salvum fac temetipsum & nos*, scilicet salute corporali & à morte liberando, non enim curabat de salute spirituali, vel animæ commodo, alter qui gentes fidem sequentes, signat, increpabat eum dicens: *Neque tu times Deum qui in eadem damnatione es*, scilicet mortis & pœna simili, quasi diceret, licèt homines non timueris, tamen Deum timere deberes, maximè in articulo mortis in quo nunc es. *Et nos quidem justè in hac damnatione sumus. Nam digna factis* supplicia, & secundum factorum nostrorum exigentiam *recipimus*. Ecce confitetur culpam suam, ut dicat, iniquitatem meam ego cognosco, & ideo meretur misericordiam. Confitetur etiam Christi innocentiam, dicens, *hic verò nihil mali gessit*, quia peccatum non fecit, & sine peccato conceptus fuit. Ubi quærit Augustinus: Quis, inquit, illum docebat, nisi qui juxta illum pendebat? Erat enim illi fixus in latere, sed hærebat in corde. Unde conversus ad Jesum, qui novit præcordia: *Memento mei Domine dum veneris in regnum tuum.* Manifestè patet quòd non loquebatur de regno temporali, sed æterno, non de præsenti, sed de futuro. Magna fides hujus latronis fuit, quia non timore Judæorum astantium, nec proprii doloris acerbitate, nec socii sui blasphematione, nec carnis Christi apparente infirmitate, nec Apostolorum fuga & negatione, retrahitur à veritatis seu veræ fidei confessione, unde fuit ei remissio culpæ, & totius pœnæ. Apparet quidem hîc illius conversio quo ad plura. Primò, quò ad profectum charitatis, quam vivaciter in morte sua tenuit, fratrem & conlatronem pro simili scelere morientem, de iniquitate sua redarguendo, & ei vitam quam cognoverat prædicando. Secundò, quò ad fidei & veræ confessionis sinceritatem, eum quem secum pariter morientem vidit, Deum & Dominum regnaturum credendo, & publicè prædicando. Tertiò, quò ad justitiæ & veritatis propalationem humiliter & verus pœnitens reatum suum fatendo, unde qui fictè confitetur, vel in confessione mentitur, Dominum cum sinistro latrone subsannare videtur. Quartò, quò ad spei firmitatem regni Dei aditum & consortium postulando, nec propter peccatorum suorum magnitudinem vel multitudinem desperando. Iste latro de nullo nisi de corde & lingua se juvare poterat, quæ Deo totaliter offerre curavit, cor quidem in contritione & intima compassione, quia secundum Glossam, plus videbatur affligi ex Christi compassione, quam ex sua propria passione, imò plus plangens

[Marginalia: Augustinus lib. 3. de consensu Evang. cap 6. — Hieron in c. 27. Matth. — Confessio latronis boni. — Fides latronis. — Conversio latronis per charitatem, fidem & confessionem, &c. — Satisfactio latronis.]

Christi supplicium, quàm suum proprium, & linguam (ut dictum est) in veritatis confessione. Unde Gregorius: In cruce clavi manus pedesque ligaverant, nihilque ei à pœnis in eo liberum nisi cor & lingua remanserat. Inspirante Deo totum illud ei obtulit quod in se liberum invenit, ut juxta hoc quod scriptum est, Corde crederet ad justitiam, ore confiteretur ad salutem. Unde Beda: Quis hujus latronis animum non miretur? imò juvantis Domini gratiam, quis digne miretur? digna gratiarum actione veneretur? Ille qui talis ad crucem venit ex culpa, ecce qualis à cruce recedit ex gratia. Confitebatur Dominum, quem videbat secum humana infirmitate morientem, quando negabant Apostoli eum, quem miracula viderant divina virtute facientem. Hæc Beda. Obsecro te Domine, da mihi primò cum latrone isto cognoscere, & deinde cognoscere te me sicut verè peccatorem confiteri & magnificare te, qui sine culpa passus es justus pro injustis. Desiderem quæso Domine, petam & impetrem eisdem verbis cum eodem, memento mei Domine dum veneris in regnum tuum. Per istos duos latrones signantur illi qui pro peccatis suis expiandis cum Christo crucifiguntur, per professionem in religione factam, sed aliqui revertuntur actu, etsi non habitu ad secularem vitam. De quibus dicit Apostolus: *Nomen Dei blasphematur per vos inter gentes*, quoniam scandalizant seculares, & isti signantur per latronem blasphemantem. Alii verò professi crucem pænitentiæ sustinent devotè, per patientiam, & isti signantur per latronem Christum confitentem. Unde Beda: Mysticè latrones qui cum Domino hincinde sunt crucifixi, significant eos qui sub fide & confessione Christi, vel agonem martyrii, vel quælibet continentiæ seu disciplinæ arctioris instituta subeunt. Sed quotquot hæc pro æterna solum, cœlestique gloria gerunt, hi profectò dextri latronis merito & fide designantur. At qui vel humanæ laudis intentu, vel qualibet minus digna intentione seculo abrenunciant, non immeritò blasphematoris & sinistri latronis mentem & actus imitantur. Quidam duos latrones cum Domino crucifixos, duobus baptizatorum generibus coaptant. *Quicunque enim baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus.* Ambo namque similes crucifixi, sed unus in cruce blasphemus pejor, alter est confessione martyr effectus quia per baptismum quo cùm peccatores essemus abluimur. Alii dum Deum in carne passum, fide, spe, charitate laudant, coronantur. Alii dum aut fidem aut opera baptismatis habere renuunt, dono quod accepere privantur. Hæc Beda. Quòd etiam alter latronum murmurabat, alter non, significat quòd tribulationem alii patienter sustinent, & coronam merentur, alii non sustinent patienter, & damnationem consequuntur, unde de impatientibus ait Hugo, Dicunt homines quando pœnam sustinent, Si meruissemus non erubesceremus, nunc autem injustè pati & sine culpa, nobis ignominiosum est, imò verò si pro culpa pateris, erubesce, si sine culpa, gloriare. Latro magis vis esse, quàm Christus, & fortè sinister & blasphemator, non confessor. Tu enim pro culpa pateris, & culpam agnoscis, & judicem non veneraris. Considera nunc quàm magni despectus fuit illusio latronis sinistri, eo quòd tam vilis & sceleratus homo & jam ad mortem damnatus, & mox pro suis vulneribus moriturus insultavit vitæ authori. Ex hoc articulo illusionis latronis habetur

[Marginalia: Gregorius lib. 18 mor. cap. 23. — Rom. 10. — Rom. 2. — Mysticè. Beda in c. 23. Lucæ. — Galat. 3. — Latronum differentia. — Pati sine culpa Christi, est cum culpa latronis. — Documentum.]

habetur documentum tale, quòd discamus exemplo Christi calumnias etiam à vilibus personis patienter supportare. Item est documentum in latrone dextro, quòd injurias Dei nullatenus tolerare debemus, sed reprehendere sicut fecit latro iste. Item documentum, quantumcunque simus scelerati peccatores, de Dei tamen misericordia nullatenus desperemus, exemplo istius peccatoris, qui ut dicit Augustinus, per unum verbum factus est hæres paradisi. Ad conformandum se huic articulo, attendat homo documenta, & oret dicendo: Jesu qui tibi ab uno latronum exprobrari & ab alio venerabiliter confiteri voluisti, fac me pro tui nominis gloria malignorum improperia æquanimiter sustinere, & cum illo latrone venerabili paradisi gaudia possidere. Et multa alia convitia dicebant tunc maledicti, qui aderant ibidem, Domino Jesu & faciebant. Ipse verò docens nos in tribulatione habere patientiam & perseverantiam, nihilominus perseverabat & permanebat in cruce usque in finem, ut diabolum prorsus destrueret, & spolia sua ei auferret. Omnia autem ista dicuntur & fiunt mœstissima matre sua præsente, quæ stabat juxta crucem cum sororibus suis, & Maria Magdalenæ & Joanne, cujus matris compassio multum augmentabat filio passionem. Et econversò ipsa cum filio in cruce pendebat mentali dolore, & potius elegisset cum ipso mori, quàm amplius vivere. Unde Bernardus: O bone Jesu magna pateris exterius in corpore, sed multo majora interius in corde, ex compassione matris omnia tecum participantis. Hæc Bernardus. Undique sunt angustiæ, undique tormenta & pœnæ. Sentiri potuerunt, narrari non possunt. Stabat Maria cum cæteris juxta crucem corpore, sed in cruce tota migraverat mente. Non avertebat oculos à filio, angustiabatur ut ipse, & toto corde orabat patrem pro eo, & filius similiter orabat pro matre. Unde Ambrosius: Fugientibus Apostolis Maria ante crucem stabat, & piis spectabat oculis filii vulnera, quia expectabat non pignoris mortem, sed mundi salutem. Aut fortasse quia cognoverat per filii mortem mundi redemptionem, aula regalis putabat se & sua morte publico muneri aliquid addituram. Sed Jesus non egebat adjutore ad omnium redemptionem. Unde & Chrysostomus, In passione Christi duo videbis altaria, unum in pectore Mariæ, aliud in Christi carne: Christus carnem, Maria immolabat animam. Optat quidem ipsa ad sanguinem filii addere sanguinem carnis suæ, & cum Domino Jesu corporali morte redemptionem nostræ consummare mysterium: sed hoc solius summi sacerdotis erat privilegium, ut cum sanguine intraret in sancta sanctorum. Ideo nec virgini, nec Angelo, nec ulli homini potuit in reparatione hominis esse communis authoritas. In hoc autem gravissimè patitur pia mater, quia quod filius ejus corpore, ipsa sustinet corde. Hæc Chrysostomus. Et quia Joannes crucifixioni astitit, ideo ea die passio secundum ipsum legitur, licèt etiam meritò postremus legatur, quia postremus scripsit. Omnes igitur & maximè Magdalena sua dilecta discipula vehementer flebant, nec consolari de suo dilecto Domino & magistro poterant. Compatiebantur Domino, & etiam dominæ, & sibiipsis. Sæpe eis dolor renovabatur, quia semper passio Domini sui, vel in convitiis vel in factis augebatur. *Stabant à longè* aspicientes, & à nullo consolabantur. O quantæ voces & tristes ululatus ibi audiebantur ab amicis suis. Quòd autem Joannes dicit *juxta crucem*, & alii Evangelistæ dicunt à longè mulieres stetisse, intelligendum est secundum Augustinum, quòd eo intervallo erant ut & juxta dici possent, quia in conspectu ejus præsto aderant, & sic propè quòd verba Christi audire poterant, & à longè, in comparatione turbæ comprimentis, propinquius circumstantis, cùm Centurione & militibus. Vel erant longè, respectu militum Christum crucifigentium & custodientium, sed propè, respectu aliorum astantium & aspicientium. Sic ergo possunt dici longè & propè stetisse diversis respectibus. Vel primò erant prope crucem, & post commendationem matris abierunt, ut à densitate turbæ se exuerent, & cætera quæ facta sunt longius intuerentur, ut Evangelistæ, qui post mortem Domini eas commemoraverunt & longè stantes commemorarent. Quòd autem mulieres stabant juxta crucem, discipulis fugientibus, commendat devotam constantiam in mulieribus. Unde Chrysostomus: Mulieres astiterunt cruci, fugientibus discipulis, & quod imbecillius genus est, virilius apparuit tunc, ergo sicut nec à salute, ita nec à mysterio crucis, & scientia resurrectionis excluduntur & repelluntur mulieres. Et nota, quòd beata Virgo non stetit sub cruce ad Aquilonem, ut quidam fabulantur, & sicut in picturis ponitur, sed contra faciem filii ad Occidentem aliquantulum, tamen declinans ad Austrum. Monstratur enim juxta montem Calvariæ quidam locus, & à fidelibus veneratur, ubi ipsa cum aliis mulieribus juxta crucem filii sui stetit, plorans & lamentans eum: in quo loco est una capella extra Ecclesiam sancti sepulchri, sed conjuncta muro ejusdem Ecclesiæ. Sta & tu juxta crucem cum ea, & lamentare Dominum pro te mortuum. Juxta crucem libenter debemus stare, & potius mente, quàm corpore, habendo memoriam Salvatoris secundum statum in quo fuit in cruc. Utilis enim valde est nobis memoria talis. Ibi est nobis refugium, contra mala culpæ: refrigerium, contra mala pœnæ: ibi erudimur circa bona gratiæ: ibi ostenditur nobis via ad bona gloriæ. Bona & desiderabilis est umbra sub alis Jesu ubi tutum est fugientibus refugium, gratum fessis refrigerium. Una ala potest intelligi protectio in prosperitate: alia, protectio in adversitate. Una ala contra mala culpæ: alia, contra mala pœnæ. Unde Bernard. hac memoria absorptus, ait: Domine quocunque iero, semper te in cruce video. Considera nunc qualiter ipse est exaltatus, prout prædixerat, sicut Moyses exaltavit, scilicet super palum serpentem in deserto, ita scilicet exaltari in cruce oportet filium hominis. Illa enim serpens æneus in deserto exaltatus, figura fuit hujus exaltationis, quia sicut ille serpentis quidem similitudinem habebat, serpentis autem venenum non habebat, quia æneus erat: sic Christus cum iniquis deputatus, & inter latrones suspensus, carnis quidem similitudinem habebat, peccatum autem nullum habebat. Et sicut qui mordebantur à serpente, inspiciendo serpentem in palo exaltatum, sanabantur: sic contra morsum & tentationem diaboli non est melior medicina, quàm in cruce pro nobis passum aspicere Salvatorem. Si enim aspectus illius serpentis ænei salvavit à morte corporali, multo fortius fides Christi crucifixi salvat à morte spirituali. Vide etiam Dominum tuum stantem super solium excelsum, & paratum ad judicandum: & ideo duo homines hinc inde ponuntur, quorum unus salvatur, alter condemnatur: vide etiam Christum, qui est Pontifex futurorum bonorũ, qualiter extensis brachiis & manibus offert hostiam puram, scilicet carnem suam preciosam

pro

Marginalia: Augustinus sermone de cruce & latrone. — Bernardus lib. de passione. — Ambros. in c. 23 Lucæ. — Chrysost. sermone de passione. — *Maria filium offert.* — *Magdalena fletus.* — Augustinus lib. 3. de consensu Evang. cap. 21. — Chrysost. homil. 84 in Joannem. — *Situs Mariæ sub cruce.* — *Juxta crucem standum. Crucis memoria utilitas.* — Bernardus lib. de passione. Num. 21.

Verba Christi in cruce. pro nobis super altare crucis. Vide etiam magistrum tuum qualiter stat in alto & prædicat. Dominus enim etiam in cruce pendens, etiam usque ad exitum spiritus non fuit ociosus, sed faciebat & dicebat utilia pro nobis. Unde, secundum Augustinum, se habuit sicut magister in cathedra, & lignum pendentis factum est cathedra docentis, ubi septem verba sacratissima quæ dixit in cruce positus, breviter tibi nota, & ea frequenter cum devotione pertracta. Per hæc autem septem verba possumus facere exclamationes nostras, modo tenendo partem Domini nostri, & causando contra Judæos, modo compatiendo Domino nostro, modo matri ejus, modo nobis miseris, & in fine cujuslibet verborum facere orationem. Quidam tamen verba octo distinguunt, & verbum tertium in duo dividunt, ita ut dixerit duo pro peccatoribus, scilicet, *pater ignosce illis*, & *hodie mecum eris in paradiso*, duo pro bonis, scilicet, *mulier ecce filius tuus*, &, *ecce mater tua*, duo pro universo mundo, scilicet *sitio*, &, *consummatum est*, duo pro seipso, scilicet, *Deus meus ut quid dereliquisti me*, &, *pater in manus tuas commendo spiritum meum.* Primum verbum fuit in ipso actu crucifixionis, cùm pro suis crucifixoribus inimicis crudelissimis, ipsum ad crucem fabricantibus, oravit, dicens: *Pater ignosce illis, quia nesciunt qui faciunt*, scilicet bonum mihi, & malum sibi. Revera ità est, quia qui alteri malum facit, nescit quantam pœnam & culpam sibi inferat, quantamque gratiam & coronam alteri acquirat. Vel, *nesciunt quid faciunt*, ignorant enim quòd filius tuus sum quem crucifigunt. Unde Chrysostomus. Quia Dominus dixerat, orate pro persequentibus vos, hoc etiam crucem ascendens fecit, dicens pater, dimitte illis: non quia non posset ipse relaxare, sed ut nos pro persequentibus orare doceret, non solum verbo, sed opere. Dicit autem, dimitte eis si pœnituerint, favet enim pœnitentibus si vellent post tantam nequitiam reatus per fidem diluere. Hæc Chrysostomus. Cum ergo dixerit, *quia nesciunt quid faciunt*, patet secundum Bedam, quòd non pro eis oravit qui per invidiam & superbiam eum, quem filium Dei intellexerunt, negantes crucifixerunt, sed pro eis qui zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam, nescierunt quid fecerunt. Erant enim ibi aliqui simplices & illiterati, à sacerdotibus Judæorum decepti, qui persequebantur Christum zelo legis, & pro istis oravit Christus. Alii autem erant literati, qui ipsum esse Christũ probabiliter noverant, seu cognoscere debuerant, sed ex odio & invidia excæcati fuerunt, & Christum usque ad mortem persecuti sunt, & pro illis non oravit. Secundum Bedam, Non frustra oravit, sed eis qui post ejus passionem crediderunt impetravit. Unde dicitur in Actibus, quòd conversi sunt una die tria millia, & alia die quinque millia. Nec dubium quin hoc provenerit ex virtute hujus orationis Christi. Ad quam etiam voce multi de turba Judæorum astantium compuncti sunt corde & pœnituerunt, ut dicitur in Evangelio Nazaræorum, & ponitur in glossa Esaiæ super illo verbo, & pro transgressoribus exoravit. O quàm dulcis in oratione Christi ad crucifixorum malleationem erat melodia, de cujus consonantia conversa sunt tot millia. Nec mirum, qui ipse tantam mansuetudinem servans in contumeliis, tantam patientiam ostendens in tormentis, sic miram benignitatem exhibens crucifixoribus evidentius declaravit se filium esse patris quem orabat. Quid enim majus miraculum hac benigna pietate? hoc quippe verbum magnæ patientiæ & mansuetudinis, magni amoris & indicibilis bonitatis, magni dulcoris & veniæ fuit. In quo triplex actus charitatis maximæ apparuit, primò, quia pro crucifixoribus affectuosissimè oravit, secundò, quia orationi lachrymas adjunxit, tertiò, quia cum valido clamore, & lachrymarum effusione pro ipsis præces obtulit. Unde Bernardus: Christus flagellis cæsus, spinis coronatus, clavis confossus, crucifixus, opprobriis saturatus, omnium dolorum immemor, ait: Pater ignosce illis. Hinc multæ miseriæ corporis, hinc multæ misericordiæ cordis. O quàm firmata est super ipsos misericordia tua, & quàm magna multitudo dulcedinis misericordiæ tuæ, quoniam potabis Domine desiderantes te torrente voluptatis tuæ. Hæc Bernardus. Non ergo desperet amodo quisquam pœnitens pro peccatis, pensando copiam gratiæ salvatoris. Unde Augustinus: Quid autem converso non ignoscitur, si fusus Christi sanguis cognoscitur? Quis homicida desperet, si in spem redditus est, à quo etiam Christus occisus est? Per hoc verbum primum docemur petentes nos citò exaudire, injuriasque remittere, & vindictas non expetere, ac etiam pro inimicis intercedere & orare, eosque diligere. Ad verbum igitur tantæ pietatis emolliatur cor nostrum, sicut dicitur in Psalmo: *Hodie si vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda vestra*, ut dimittamus offensa debitoribus & injuriatoribus nostris, & non solum dimittamus offensas, sed etiam pro ipsis oremus intuitu ejus qui patrem exoravit pro persecutoribus suis & crucifixoribus. Unde August. Vide charitatis affluentiam, & mirabilem patientiam, pro inimicis facit orationem, remittit, & non expetit ultionem. Cur igitur formica, festuca, cinis, pulvis, & favilla vindictam expetis, remissionem protrahis, cùm videas regem gloriæ dominumque virtutum remittentem minas, contumelias, & blasphmias, & condonantem crucis molestias, & reales injurias? Unde & Anselmus: Ad locum deductus supplicii, myrrha potatur & felle. Ita in cruce levatur, & dicit: Pater dimitte illis, quia nesciunt qui faciunt. Qualis est hic qui in omnibus pressuris suis, nec semel os suum aperuit, ut aut querelæ, aut excusationis, aut comminationis, aut maledictionis verbum adversus maledictos canes illos proferret, sed novissimè verbum benedictionis, quale à seculo non est auditum, super inimicos suos effudit. Quid hoc viro mansuetius, quid benignius anima mea vidisti? Et iterum: In omnibus his considera illud dulcissimum pectus, quam tranquillitatem servavit pietatis. Non suam attendit injuriam, non pœnam reputat, non sentit contumelias: sed ipsis potius à quibus patitur, ille compatitur: à quibus vulneratur, ille medetur, vitam procurat à quibus occiditur. Cum qua mentis dulcedine, cum qua spiritus devotione, in qua charitatis plenitudine clamat, pater ignosce illis? Ecce ego Domine, tuæ majestatis adorator, non tui corporis interfector: tuæ mortis venerator, non tuæ passionis derisor: tuæ misericordiæ contemplator, non infirmatis contemptor: interpellat pro me tua dulcis huamãitas, commendet me patri tuo tua ineffabilis pietas. Dic igitur dulcis Domine, pater ignosce illi. Hæc Anselmus. O clementissime Domine, quanta est patientia tua? semper insidiati sunt tibi, & persecuti sunt te & tuos: proditiose te cœperunt, & malitiosè te crucifixerunt, & modo petis ut ignoscatur illis? Domine Jesu, pater misericordiarum, oro te, ut sicut tu pepercisti tuis crucifixoribus, & rogasti pro eis, fac ut amore tui parcam ego cunctis mihi mala

Marginalia (left column): Augustinus tract. 119. in Joannem. — *Verba septem vel octo.* — *Primum verbum.* — Chrysostom. de cruce & latrone. — *Pro nescientibus orat.* Beda in c. 23. Lucæ. — Beda ibid. — Actor. 1. — Isaiæ 53.

Marginalia (right column): *Charitatis actus triplex in primo verbo.* — Bernardus sermone de passione Dominica. — Augustinus de cruce & latrone. — *Documentum.* — Psalm. 94. — *Ignoscere debemus.* — Augustinus sermone de S. Stephano. — Anselmus speculo Evangel sermonis c. 12. — *Oratio.*

mala facientibus, & tu Domine parcere digneris omnibus iniquitatibus meis, & patri tuo in conspectu gloriæ tuæ me miserum commendare, sæpe enim Domine te offendo, & (quantum in me est) peccatis meis crucifigo, tamen Domine tu scis quia in te credo, & te Dominum meum & Deum verum confiteor, à quo veniam peccatorum postulo impertiri mihi misero & indigno. Secundum verbum fuit ad latronem pœnitentem & confitentem, cùm dixit, *bodie mecum eris in paradiso*. Non intellige de terreno paradiso, vel horto voluptatis unde Adam est expulsus, nec de paradiso angelico vel cœlo empyreo, quia ad illum ante Christum nemo ascendit, sed de limbo sanctorum, & sinu Abrahæ, ad quem anima Christi & latronis descendit, vel *in paradiso*, id est in fruitionis gaudio & fruitione beata, quam habuerunt sancti patres in limbo, cùm ad eos descendit Christi anima, & eadem die descendit illuc anima hujus latronis, facta particeps beatæ fruitionis. Vel *in paradiso*, id est, in requie, quod est esse cum Christo, vel *hodie eris mecum*, quod est esse *in paradiso*, quia ubi est Christus, qui est paradisus, ibi est & paradisus, sicut ubicunque est Papa, ibi dicitur esse Romana curia. Vnde Anselmus: Credo Domine, credo certè quòd ubi tu vis, & ubi tu es, ibi est paradisus, & esse tecum, hoc est esse in paradiso, quoniam venerabilis ille confessor & gloriosus martyr tecum fuit per totum illud hodie, postea omni tempore. O quàm beatum est esse tecum, ô quàm beati sunt illi qui tecum sunt? Illi verè sunt in paradiso, verè sunt in requie, qui tecum sunt fide & dilectione. Hæc Anselmus. Hoc etiam dicens magnam consolationem dedit pœnitentibus, & peccata sua confitentibus, nam revera hodie & quotidie ita accidit, quia qui devotè & purè confitetur peccata sua, statim cum Domino est in paradiso per gratiam, & postea erit per gloriam, vel est in paradiso, id est, in quadam requie & securitate suæ conscientiæ, quia *secura mens quasi juge convivium*. Ecce quàm liberalis, imò quàm prodigus hodie factus est Christus, quia latroni regnum, crucifixo cœlum, damnato paradisum, pro brevi petitione est largitus. Misericordia obtulit, quod miseria distulit. Hoc verbum secundum magni amoris & gratiæ ac consolationis fuit, in quo Christus nobis exemplum perfectæ spei & fiduciæ reliquit, ut nullus de venia peccatorum quantumcunq; enormium, necdum in vita, imò nec in mortis articulo desperare debeat, cùm iste latro, qui nihil boni fecerat, sed suo testimonio mortis supplicio dignus erat, veniam consecutus fuerit. Et hoc rationabiliter, nam ipse solum de corde & lingua juvare se potuit, quorum utrumque Deo perfectissimè obtulit, cor quidem in perfecta contritione linguam in pura & vera confessione, & ideo non mirum si veniam impetravit. Sed exemplo istius latronis nullus debet suam pœnitentiam differre usque ad mortem, quia privilegia paucorum, non faciunt legem communem, & pauci sunt qui in morte verè pœnitent. Nam sicut monstruosum esset, quòd lupus caudam ovis haberet, ita monstruosum videtur quòd vita mala bono fine claudatur. Evolavit iste latro, propter fidei meritum, & crucis quodammodo martyrium, ac nobis conversionis & pœnitentiæ reliquit exemplum. Unde Hieronymus, Christus de cruce latronem in paradisum intulit, & ne quis aliquando conversionem seram putaret, fecit homicidii pœnam martyrium. Unde & Ambrosius, pulcherrimum autem datur affectandæ conversionis exemplum, quòd tam citò latroni venia relaxatur, & uberior est gratia quàm precatio. Semper enim plus Dominus tribuit, quàm rogatur. Ille enim rogabat ut memor sui esset Dominus cùm venisset in regnū suum: Dominus autem ait, Amen dico tibi, hodie, &c. Vita est enim esse cum Christo, quia ubi Christus, ibi regnum. Citò igitur ignoscit Dominus, quia ille citò convertitur. Vnde etiam Augustinus: Dixisti latroni, hodie mecum eris in paradiso, ut desit locus desperationis, qui parcis latroni, ut ostendas fructum pænitentiæ, fontem misericordiæ, celeritatem indulgentiæ. Tu enim salvas latronem seipsum accusantem, teipsum excusantem, misericordiam invocantem, & blasphemantem socium increpantem. Unde & Chrysost. O res miranda, non Abrahæ data promissio paradisi, non patribus, non prophetis, sed primò latroni dicitur, hodie mecum, &c. Credidit Abraham Deo, non sub tali conditione posito, sed de cœlo loquenti. Credidit Esaias, sed sedenti super solium excelsum & elevatum. Credidit Ezechiel, sed ei, super quem Cherubin contemplatus est. Credidit Moyses, sed de medio ignis loquenti. Sed iste vidit Salvatorem non in regali throno, sed in pœna sociatum latroni. Videt in cruce pendentem, & orat quasi in cœlis sedentem, videt condemnatum, & invocat regem. O admiranda latronis conversio. Judæi crucifigunt, qui noverunt legem & prophetas, & tu latro unde talia philosopharis? Hæc Chrysost. Sed clemens oculus tuus, ô Domine Jesu respexit super eum, & vocasti ipsum interna vocatione ad pœnitentiam. Quis non debet in te sperare, te laudare & benedicere, & amare, cum ita de facili pepercisti ei, qui tam malè consumpserat vitam suam? Respirat ergo nunc in spem veniæ quæcunque peccatrix anima, si tamen patientis pro te Domini tui non horres sequi vestigia. Sed ne procrastines usque ad horam mortis, exemplo hujus latronis, pœnitere, & invenire locum Domino. Et si enim optimum sit & salubre consilium de misericordia Dei quærere refugium, totum tamen hominem ex ea pendere stultissimum est solatium, quia misericordia & veritas in eo obviant sibi. O pater clementissime, rogo te ego miser dignus infernali supplicio, ut sis memor mei in regno tuo, ego enim Domine latro sum pessimus, qui me & multos in anima occidi, sed tu Domine misericordissime memento mei in bonum. Ecce adoro te quem latro adorabat, & oro sicut ille orabat: *Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuum.* Recognosce in me Domine hanc orationem, sicut recognovisti eam in latrone, suscipe hanc à servo, sicut suscipisti eam à famulo tuo, memento mei de regno, sicut fuisti memor illius de ligno. Dic igitur, dic quæso Domine, dic servo tuo, loquere ad cor meum, dic animæ meæ *hodie mecum eris in paradiso*, & ego confortatus desiderabili tua promissione, fideliter permaneam in tua fide & dilectione. In splendore fidei & confessionis tuæ tecum sim per tuam gratiam spiritus unus, & sic tecum ero in paradiso, si videlicet in terra amoris tui delitias gustem, quibus in paradiso reficis spiritus beatorum, verè enim gustare de tuo amore, est tecum esse, & fac me ita vivere ut aliquando cùm tuæ pietati placuerit, dicas animæ meæ, hodie mecum eris in cœlo. Tertium verbum fuit, cùm ut matrem & discipulum inter angustias positos aliqualiter consolaretur, commendavit matrem solatio destitutam ac mœstam, & quasi morientem discipulo, & discipulum matri, dicens matri: *Mulier ecce filius tuus*, hoc est, qui loco filii tui tibi debet obsequi, & affectione conjungi, quasi diceret ei, usque modo

Verbum secundum. *Paradisus.* *Paradisus est, ubi Deus.* *Pœnitentium consolatio.* Proverb. 15. *Desperandum non est.* *Latronis meritum.* Ambros. in c. 23. Lucæ. Augustinus in soliloq. Chrysostom sermone de latron. *Oratio.* *Tertium verbum.*

do fui obsequium tibi, & tui curam habui, sed de cætero istum derelinquendo tibi, qui erit loco mei, & discipulo, *ecce mater tua*, hoc est cui reverentiam & servitium debes ut filius matri, quasi diceret ei, deputo te ad ejus obsequium & curam loco mei. Hoc tertium verbum Christi fuit maximæ solicitudinis & pietatis, eo quòd in tantis doloribus constitutus matris mœstissimæ curam gessit, & ei de ministro providit. In quo docuit nos compati parentibus nostris afflictis, & in necessitatibus subvenire, ac eis, quando indigent, curam & debitum obsequium impendere, & in quocunque statu simus, parentes (quantum bono modo fieri potest) honorare, quod prius mandavit dicens, honora patrem & matrem, hoc nunc suo exemplo docuit & fecit, quod faciendum admonuit. Pro se enim matri, quam moriens relinquebat, alterum quodammodo filium ad ejus curam & obsequium providebat. In hoc autem quòd Joanni matrem commendavit, magna ostenditur dignitas Joannis, & quanto eum honore honoravit. Et, ut dicit Hieron. Pudicitia virginis nulli discipulorum rectius quàm virgini commendata est, ut esset adinvicem grata societas, & floridus aspectus, necnon & venustus conversandi vernans alternatim pudicitiarum splendor decoratus. *Et ex illa hora*, quamdiu vixit Maria, *accepit eam Joannes in suam*, scilicet matrem, secundum quosdam, sed congruentius subauditur, in suam curam & solicitudinem, quam de cætero specialiter de ea gerebat, quia quicquid ei necessarium erat, ad ipsius curam pertinebat. Tradit Dominus matri Joannem pro Jesu, servum pro Domino, discipulum pro magistro, hominem pro vero Deo, filium Zebedæi, pro filio Dei, nepotem pro filio suo, qui erat totum suum gaudium, ac vita sua & solatium. Quæ mutatio ipsam intus cruciat, ac matri amarior omnibus doloribus corporeæ passionis existit, & cætera corda humana, licèt saxea, licèt ferrea, scindit. Quis enim sine singultu audiet eum hæc verba dicentem? non dixit ei, mater, sed, mulier, ne matris dolorem amplius excitaret. Unde Chrysostomus hîc movendo quæstionem, sic dicit: O bone Jesu, qui matrem tuam dulcissimam, quæ ita diligenter te nutrivit, reverenter tractavit, & dulciter lactavit, adeo indulciter alloqueris? Sed ut dictum est, non vocavit eam matrem, sed communi nomine, ne pro materni nominis (si exprimeretur) & vehementis amoris teneritudine aggravaretur Virginis animus, ac videns filii passionem, & audiens matris nomen doleret amplius, tunc enim non erat tempus ipsam dulciter alloquendi, nec matris nomen exprimendi, quia si Christus dulcis sibi locutus fuisset, fortè cor Virginis crepuisset. Stans autem Dominus in cruce, faciem versus Occidentem tenebat, sed Maria & Joannes versus Orientem ad Christi faciem respicientes jugiter lachrymas fundebant, unde non stetit beata Virgo sub cruce ad Aquilonem, ut quidam fabulantur, sed contra faciem filii ad Occidentem, aliquantulum tamen declinans ad Austrum. Monstratur enim locus & à fidelibus veneratur, ubi cum aliis mulieribus ipsa stetit. Contemplare & tu Dominum tuum, ut movearis ad compatiendum. Unde Anselmus: At tu cum matre & Joanne accede ad crucem, & perfusum pallore vultum Jesu cominus intuere. Quid ergo? Tu sine lachrymis amantissimæ Dominæ tuæ lachrymas videbis? Tu siccis manes oculis, & ejus animam pertransibit gladius doloris? Tu sine singultu audies dicentem matri, mulier ecce filius tuus, & Joanni ecce mater tua. Et iterum, mulier (inquit) ecce filius tuus? O commutatio, pro æterno & incommutabili Deo, purum & corruptibilem hominem, pro naturali & unico filio, servum accepit in filium. O domina qui (precor) cogitatus in te succedebant, cùm tam inæstimabilem commutationem ab ipso, quem super omnia dirigebas, tibi fieri audiebas? Verè tuam animam pertransivit gladius doloris, quoniam tibi amarior extitit omnibus doloribus cujusvis corporeæ passionis. Quicquid enim crudelitatis inflictum est corporibus martyrum, leve fuit, aut potius nihil, comparatione ipsius tuæ passionis, quæ nimirum sua immensitate transfixit tua penetralia tui benignissimi cordis. Hæc Anselmus. Unde & August. Matri Dominus, in cruce jam anxius, oculis & vultu annuens, de Joanne ait: Mulier, ecce filius tuus. Ecce Joannes, qui est nepos tuus, de cætero reputabitur tibi filius, & curam habebit tui, & erit solatium tibi fidelissimum. Inde intuitus Joannem dixit, *Ecce mater tua*, ei servias, & curam illius habe, eam tibi commendo, suscipe matrem tuam, imò magis suscipe matrem meam. Dum hæc pauca diceret, illi duo dilecti lachrymas fundere non cessabant. Tacebant ambo illi martyres, & præ nimio dolore loqui non poterant. Isti duo virgines audiebant Christum voce loquentem tanta, & ipsum videbant paulatim morientem. Amarè flebant, quia amarè dolebant, nam gladius doloris Christi, animas utrorumque transibat, quæ magis amabat, severior fiebat in matre. Et iterum: Eructavit etiam os tuum verbum bonum, cùm diceres: *Mulier, ecce filius tuus.* Cruciat te Domine Jesu crux tua, sed non minus mater tua, cruciat te dolor tuus, sed non minus dolor ejus. Non est mirum si doles & condoles, si pateris & compateris, bone fili in desolatione matris, in separatione matris, in commendatione matris. Nunquam enim te deseruit, non in infantia, non in adolescentia, non in juventute, non in passione tua. Nunquam defuit tibi ejus solatium, sed nec ejus obsequium. Lactat infantem audit & sequitur prædicantem, videt & comitatur patientem, contemplatur opprobria, intuetur vulnera, audit tua verba. Tu verò bone Jesu quanquam esset dolor intolerabilis, plaga insanabilis in agonia mortis, & ultimo spiritu constitutus non oblivisceris matrem tuam, caput inclinas, & eam in matrem Joanni commendas, & eum sibi in filium adoptas, fœlix depositum, singulare privilegium, insigne solatium. Urgebat te siquidem Domine Jesu præceptum, jussisti, honora patrem tuum & matrem tuam, servitium, quod ipsa exhibuit tibi, exemplum, posteris relinquendum. Considerare libet bona mater, & genitrix, & nutrix, & filia desolata, quis sit dolor tuus, angustia tua. Vides enim crucifixum unigenitum tuum, mutas filium, magistrum in discipulum, regem in militem, Dominum in servum, omnipotentem in deficientem. Revera viscera tua penetrat gladius, configit animam tuam lancea & clavus, laniat mentem tuam spinarum aculeus, lacerat cor tuum filii tui amarus aspectus, deest tibi præ amaritudine lachryma, desunt verba, deest fortitudo, marcescit pulchritudo. Vulnera filii tui, sunt vulnera tua, crux filii tui, est crux tua, mors ejus, mors tua. Nutrix quomodo dimittis alumnum, mater filium, ancilla Dominum? una die orbaris patre & filio. Hæc August. Compatiebatur itaque filius matri compatienti sibi, commota sunt quippe omnia viscera ejus super

Verbum solicitudinis.

Joannis dignitas. Hieronym. serm. de Assumpt. Mariæ tom. 4.

Commutatio iniqua.

Mulier.

Cur non matrem vocavit.

Status Mariæ sub cruce.

Anselmus de excellentia B. Virginis cap. 5.

Mariæ martyrium.

Augustinus sermone de passione.

Maria & Joannes virgines & martyres.

Mariæ obsequia.

Maria dolores.

matre sua. Sciebat enim ipse angustias materni cordis noverat dolorem animæ ejus. Et, ut dicit Damascenus, quia dolores quos ipsa in sua non senserat parturitione, nunc geminabantur sibi in ejus passione. ideóque & ipse geminum dolorem patiebatur, scilicet, crucis & matris. Ad conformandum nos huic articulo, compassionis materni doloris, meditemur quantus fuerit dolor piæ matris, & talis matris, pro filio tali, quem videbat tam crudeliter tractari, & tam miserabiliter mori. Pensemus etiam quantus fuerit dolor compassivus filii ad matrem, sibi compatientem, quantus amor filii ad matrem, tam cordialiter eam discipulo commendantis. Pensemus insuper qualiter in illa commendatione cor virgineum anxiebatur, cùm ei pro filio alienus, & pro homine Deo homo purus dabatur. O quàm miserabilis commutatio! Quis itaque ista devota meditatione pensans, poterit se continere à lachrymis? Quis non compatitur matri totius pietatis? Quis non misereatur matri misericordiæ? Si ergo quò ad hunc articulum volumus nos Christo conformare, compatiamur dolenti matri suæ, quia compassus est & ipse. Jesu qui in cruce maternæ compassioni compatiens, ipsam tuo dilecto discipulo, & ei discipulum commendare curasti, commendo me tibi in illa fide & dilectione qua eos adinvicem commendasti, & supplico tibi ut per tantæ dilectionis pignora facias me ad amorem tuum veraciter pervenire, & me eorum commenda custodiæ, ut inter hujus vitæ discrimina ab omni adversitate, & in omni sanctitate ac puritate & castitate mentis & corporis vitam meam custodiant, & post hujus vitæ exitum ad te, te miserante perducant. Hîc nota, quòd erat quidam religiosus, qui tantam habebat devotionem in isto verbo, scilicet, *mulier ecce filius tuus*, quòd ferè per viginti annos continuavit lachrymas in tantâ abundantia, quòd multum de illis bibebat. Unde quando incipiebat cogitare totam passionem Domini, & veniebat ad locum istum, totus in lamenta & lachrymas dissolvebatur, & dicebat matri: O mater mea, ecce qualiter pendet in cruce filius tuus, vide quomodo derelictus est, & moritur filius tuus. Item dicebat filio: Ecce mater tua lachrymosa & dolorosa, vide quomodo stat dilectissima mater tua derelicta. Tu ergo charissime frequenter ita cogita, & loquere ad filium pro matre, & ad matrem pro filio ut gratiam obtineas utriusque. In hac autem recommendatione intelligimus non solum Joannem, sed & totam Ecclesiam & quamlibet fidelem animam in Joanne beatæ Virgini commendatam, ac ejus servitio & obedientiæ subditam, ipsamque econtra toti populo Christiano usque in finem mundo pro consilio & auxilio relictam, ut ipsa nos habeat in filios, diligendo nos, & bonum nostrum procurando affectu materno, & nos habeamus eam in matrem dilectissimam, ipsam semper amando & post Deum super omnia honorando. Unde Hugo de sancto Victore, Ex hoc articulo ubi dictum est, ecce mater tua, intelligitur quòd Virgo beata non solum Joanni in matrem traditur, imò toti Ecclesiæ universisque peccatoribus in matrem assignatur, cùm dicitur, ecce mater tua. O peccator desperatè, ecce mater tua, ô verbum dulce, ô verbum solatiosum, ô verbum gaudiosum, ecce mater tua. Ipsa enim est mater Dei & hominis, mater rei & judicis, non decet ut inter filios discordiam esse permittat. Si enim ô peccator, Maria est mater tua, ergo & Jesus est frater tuus, & pater ejus, pater tuus, ergo & regnum & hæreditas tua, ergo gratia Mariæ, quam invenit apud Deum, est thesaurus tuus. Ergo dilige eam & venerare tanquam præsentem tibi ubique, & amplius noli morari, sed ab hac hora accipe illam in tuam, ut ipsa tandem recipiat te in gloriam suam. Hæc Hugo. Sicut ergò necessaria fuit nobis passio Domini ad salvandum, ita necessaria fuit hæc recommendatio ad nostrum auxilium & consilium. Et propterea securè currendum est ad eam, pro quacunque necessitate & utilitate. Ipsa enim mater misericordiæ, nulli consuevit misericordiam denegare. Unde Bernardus: Sileat misericordiam tuam Virgo beata, si quis est qui invocatam eam in suis necessitatibus meminerit defuisse. Hæc quippe misericordia, nobis miseris est multum necessaria. Unde idem Bernardus: Nos quippe in cæteris virtutibus congaudemus tibi, sed in misericordia tua potius nobis ipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur, sed misericordia miseris sapit dulcius, hanc amplectimur charius, recordamur sæpius, crebrius invocamus. Ne timeas ad eam accedere, quia mitis & dulcis est valde. Unde iterum Bernardus: Revolve totam seriem Evangelii, & si quid asperum, si quid durum inveneris in Maria, deinceps eam suspectam habeas, & ad eam accedere verearis. Nos igitur studeamus ut exemplo Joannis Virginem beatam in matrem habeamus, si ipsam volumus habere adjutricem. Cùm enim sit triplex status hominis, scilicet in vita, in morte, & post mortem, ipsa in hoc triplici statu adjuvat filios suos, qui eam habent in matrem. Unde cantat Ecclesia, Maria mater gratiæ, mater misericordiæ, &c. Adjuvat ergo in vita, sed in vita quidam sunt justi, & istis impetrat perseverantem gratiam, ideo dicitur mater gratiæ, scilicet datrix & conservatrix, alii sunt peccatores, & istis impetrat peccatorum veniam & Dei misericordiam, ideo subditur, mater misericordiæ. Secundus status, scilicet in morte, est periculosus, quia hostes, id est, dæmones ad morientes accedunt, & si quod ius habent exquirunt, sed beata Virgo animas in morte protegit, & hostes expellit, ideo subjungitur, tu nos ab hoste protege. Tertius status, scilicet post mortem & animæ egressum, similiter est periculosus, quia ibi sunt dæmones rugientes, animam devorare volentes, sed beata Virgo animas in morte suscipit & in cœlum deducit, ideo subinfertur, & hora mortis suscipe. O Domine Jesu, magister bone, recommendationem quam fecisti inter nos & matrem tuam conserva in æternum, & da nobis gratiam ut ei valeamus taliter deservire, quòd dignè mereamur ejus filii nuncupari, & ipsa dignetur mater & domina nostra dici. *A sexta autem hora factæ sunt tenebræ*, visibiles, *usque ad horam nonam super universam terram*. Quia enim agnus innocens & verus sol justitiæ eclipsim patiebatur, sol iste visibilis clarissimum mundi lumen, factori suo compatiens, lucis suæ radios retraxit & occultavit, non valens intueri pendentem Dominum, ac mortis ejus vilitatem & acerbitatem. Unde Chrysost. Sol obscuratus est, non enim ferre poterat creatura injuriam creatoris. Retraxit radios suos, celavit igneum jubar, ne videret impiorum facinora. Hæc Chrysost. Hoc autem factum fuit triplici ratione. Primò, ut natura insensibilis, Christo compatiens, corda lapidea ad veram Christi compassionem emolliret. Secundò, ut eclipsatio luminis solaris, subtractionem veri luminis in cordibus Judæorum, & militum Christum crucifigenti-

Damascenus lib. 4. de fide cap. 15.

Exemplum compassionis.

Hugo de passione Christi.

Maria mater Ecclesiæ totius.

Bernardus ferm. 4. de Assumpt.

Idem ibid.

Idem ferm. de verbis Apocal.

Maria in triplici statu nos adjuvat.

Tenebræ factæ.

figentium, ostenderet. Tertiò, ne corpus Christi nudum in cruce & mortem ejus exprobratissimam ab impiis cum gaudio videri, vel eos sua luce frui permitteret. Non fuit ista eclipsis naturalis, quod patet ex ratione durationis, quia nunquam potest fieri naturaliter per tres horas. Secundò, ratione temporis, quia impossibile est fieri eclipsim, nisi in conjunctione solis & lunæ, sed tunc luna erat plena & è regione ad solam. Tertiò, ratione generalitatis, eclipsis enim nunquam potest esse super universum terram, sicut dicitur hîc, quia apud Athenas hoc visum fuit. Unde Dionysius apud Heliopolim tunc præsens, vidit hoc fieri per interpositionem lunæ, in terram & solem, sicut fit in eclipsi Solis, quia vidit lunam ab Oriente ascendentem versus meridiem, & se supponentem soli, & transacta eclipsi luna rediit ad Orientem, ita quòd in vespere fuit in Oriente, sole existente in Occidente, & sic orbes totum sunt ad pristinum statum restituti, unde patet etiam defectum & repugnationem Solis non ex eadem parte, sed econtraria secundum diametrum incepisse. Item illæ tenebræ palpabiles erant & obscuræ, & nigræ sicut tenebræ Ægypti sub Pharaone, tenebræ autem ex eclipsi Solis naturali ferrugineæ sunt & aëreæ & aliquantulum claræ. Patet ergo, quòd illa eclipsis non potuit naturalis esse, sed miraculosa, & soli Christo, qui est causa omnium, manifesta. Et quia tribus horis protensæ sunt tenebræ, ideo has tres horas repræsentamus tenebris trium noctium, vel potius in memoriam triduanæ sepulturæ tribus noctibus celebramus, quasi triduanas exequias Christi mortui, quia nec alibi monachi novem lectiones faciunt, nisi hîc & pro mortuis. Et tunc etiam primatus tenebrarum insinuatus est, quia in illis diebus tenebræ cœperunt diem præcedere. His etiam horis, scilicet à sexta usque ad nonam magis obtenebrantur homines comessationibus & ebrietatibus vacando. O quanti & quales etiam religiosi, his horis tenebris voluptatum effrenatè se immergunt, quia ea quæ Christus tunc passus est, tanquam ingrati parum cogitant vel attendunt. Tibi Domine Jesu morienti compassus est sol, proinde precor & obsecro, ut me quem rationalem condere dignatus es, sic facias tua pietate compati tibi morienti, & pro nobis impiis in crucis squalore pendenti, ut in vita mea non gaudeam in luce gloriæ temporalis, neque diem hominum desiderem, sed toto mentis ardore desiderem diem tuum. Quartum verbum fuit, quando circo horam nonam præ nimia doloris angustia clamans voce magna, dixit: *Eli Eli lammazabathani.* Et quod Hebraicè dixit, Evangelista exponit, dicens, hoc est, *Deus meus*, cujus sum filius (per naturam) inquantum Deus: *Deus meus*, cujus sum filius (per unionis gratiam) inquantum homo, & sic geminatio duplicem ostendit naturam in eo, *ut quid dereliquisti me?* id est, pœnis & morte exposuisti? Hoc non loquitur deitas, quæ passa non fuit, quia divinitas in Christi passione semper illæsa mansit. Sicut si sole superlucente in ligno, securis lignum incideret, sol impassibilis permaneret, multo magis verbi divinitas, secundum hypostasim carni unita, carne patiente permanet impassibilis & illæsa. Sed loquitur hoc humanitas, quæ videbatur derelicta, & dolorem sustinuit, quia illa morti tradita & passa fuit, quasi diceret, Pater intantum mundum dilexisti, quòd me pro ipso tradidisti, & dereliquisti Judæis & morti. Subtraxit enim protectionem, sed non solvit unionem. Hoc etiam dixit, ut magnitudinem suæ pœnæ ostenderet. Ita enim graviter dolebat, ac si non Dei filius sed inimicus esset. Et ideo penitus videbatur derelictus à Deo, nullum refrigerium vel juvamen recipiens ab eo. Derelictum ergo se clamat, quia licèt multi multa propter Deum passi sint, omnibus tamen Deus aliquid consolationis & refrigerii ministrabat: Christum verò totaliter dolori subjecerat, ut doleret quantum dolere poterat. Unde non est intelligendum, quòd divinitas humanitatem deseruerit, vel ab ea separata fuerit: Deum enim, quem invocabat, inseparabiliter semper secum habebat, quia nunquam desinebat esse Deus, sive anima conjuncta corpori, sive seperata, nam & tunc anima illa erat Deus, & corpus mortuum erat Deus, sed quia traditus erat ita calamitatibus, quòd videbatur à Deo derelictus, quasi secundum hunc sensum diceret: Ut quid tam immanibus & intolerabilibus me exposuisti doloribus & pœnis, ac si me dereliqueris? Vehementissimo enim dolore in carne sua tenerrima tenebatur, & amarissimo dolore pro compassione suæ matris & aliorum in anima torquebatur. Et tamen pro bono nostro ipsemet voluit hæc transire, & sic sustinebat, ut nos aliquando exemplo suo taliter patiamur, ac si Deo derelicti videamur. Sive quando Dominus vult nos probare, vel nosmetipsi volumus nobis etiam aliquas pœnas inferre, ut sic Domino nostro conformemur in pœna, ut ei possimus conformari in gloria. Vel se derelictum à Deo patre dicit, quia tunc ferè inutilis videbatur ejus passio, de toto enim genere hominum non videbatur aliquis redimi nisi latro, qui ferè solus in eum credebat, excepta beata Virgine quæ tunc etiam credidisse non ambigitur, in hujusmodi enim ipsa semper excipitur. O domina mea quanto dolore tenebaris, quando filium tuum sic clamantem audiebas? Et attende, quò in isto clamore non erant adhuc tenebræ, & ideo quod de tenebris est dictum, est per anticipationem accipiendum. Hoc quartum verbum Christi fuit magnæ acerbitatis, quia clamando ostendit magnitudinem sui doloris, qui tantus fuit, quòd præ ejus acerbitate se clamat à patre derelictum, in acerbitate passionis, omni solatio destitutum. Quæ quidem acerbitas passionis ex hoc apparet, quòd ipse patiebatur exterius in toto corporo, & ex omni parte sensuum, & ex omni genere tormentorum, intus verò ex materna compassione, quæ omnes Christi dolores corporales in seipsa per materni cordis compassionem plenissimè transformabat, & ex discipulorum lapsu & excæcatione, qui omnes tunc à fide exciderant, nec non ex preciosi sanguinis tam multiplici deperditione, quia consideravit quòd precium suæ redemptionis in tot hominibus ingratis annihilari debuit, hoc enim, secundum Bernardum, majorem dolorem ei intulit, quàm omnes pœnæ quas extrinsecus pertulit. Unde bis ingeminat, Deus meus, ut ex hoc ostendatur immensitas sui doloris, tam in carne quàm in anima, quantum ad vires inferiores corpori affixas, quia in superioribus viribus animæ fruebatur perfectè, licèt in inferioribus torqueretur acerbissimè. Clamavit etiam voce magna, peccatum inclinando quod fuerat tantæ mortis & miseriæ causa, quia secundum Ambrosium, quorum suscepit naturam, horum ploravit miseriam, & ut duritiam humani affectus ad sui excitaret compassionem. Sciendum tamen, quòd homo rationabiliter debet moveri ad compatiendum Christo triplici ratione. Primò, ex motu creaturæ insensibilis

Eclipsis non naturalis.

Dionysius in epist. ad Polycarpum

Quartum verbum.

Derelictus cur dicatur Christus.

Verbum acerbitatis.

Bernardus sermone de passione.

Ambros. in c. 23. Lucæ.

insensibilis, quæ tota Christo morienti compassa fuit. Secundò, ex conditione suæ propriæ naturæ, natura enim tot membra providit corpori humano, quot sunt dies in anno (ut dicunt physici) ad designandum quòd non sit dies vel momentum, in quo homo beneficium redemptionis affectuosè & cum gratiarum actione non debet recordari. Tertiò, ex divinæ vocis imprecatione, quia ipse sponsus amaritudinem suæ passionis jubet sine intervallo imprimi nostris mentibus, dicens: *Pone me sicut signaculum super cor tuum.* Cui voci anima devota obtemperans respondet, *fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.* De hoc clamore appropriatè dici possunt verba beati Augustini, in sermone: Satagentis & solliciti pro nobis in tribulatione positi, verba sunt ista, verba quidem teneritudinis & mœroris, verba amaritudinis & doloris. Nam qui devotè consideraret ex quàm anxio gemitu, ex quàm alto singultu, ex quàm profundo luctu, ex quàm amaro planctu hæc vox in cruce proruperit ab ore Domini Jesu, nullus est si haberet pectus ferreum, quin molliretur compunctione, si saxeum, quin scinderetur compassione, si ligneum, quin flecteretur condilectione, si æreum, quin liquaretur contemplatione. In hoc verbo duplex natura in una persona Christi clamavit ad duas personas in una essentia Dei, & ideo geminatur persona sub eodem actu verbi, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Clamabat enim in Christo affectio rationalis naturæ, propter zelum ardentissimæ compassionis, clamabat afflictio sensualis jacturæ, propter telum acutissimæ passionis. Clamat affectio rationalis, Deus Deus meus, ut quid dereliquisti me? in tanto mentis suspirio & mœrore, qui non derelinquis clamantes ad te. Clamat afflictio sensualis, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? in tanto carnis supplicio & dolore, qui non derelinquis præsumentes de te. Magnam enim patiebatur exterius amaritudinem, sed longè plus cruciabatur interius propter ingratitudinem. Unde Hugo inducit eum in cruce sic loquentem:

[Cantic. 8. Cantic. 1.] [Augustinus sermone de passione.] [*Duplex natura in Christo.*] [Hugo de passione Christi.]

Cerne homo quid pro te patior,
Vide pœnas quibus afficior.
Vide clavos quibus confodior,
Cùm sit tantus dolor exterior,
Intus tamen planctus est gravior,
Tam ingratum dum te experior.

[*Documentum.*] [Augustinus in medit.]

Per hoc verbum quartum, docemur ad Deum in necessitatibus clamare, & in periculis ad orationem recurrere. Unde August. Insuper addidisti, Deus meus, ut quid dereliquisti me? ut ostenderes effectum orationis, quæ sicut scutum accipienda est contra jacula tentationis, in tempore tribulationis. Oraverat siquidem Dominus Jesus in horto, orat & in patibulo, quia revera oratio, est subsidium in periculo. Ascende igitur anima mea turrim & castrum orationis, ipsa etenim est unguentum ægrotorum, scutum infirmorum, odoramentum civium supernorum. Hæc August. Ex hoc ergo articulo derelictionis Christi à Deo, habetur documentum, quòd in nostris tribulationibus debemus ad Deum recurrere, & ei desolationem nostram conqueri orando, ut ipse tribulationem nostram dignetur respicere. Sicut Christus qui in angustia tribulationis positus clamavit ad Deum patrem, dicens: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Quod, secundum glossam, non solum fuit verbum conquestionis, sed & orationis. Quæ quidem oratio hic subintelligitur, & in Psalmo illo ex quo Christus hoc assumpsit, exprimitur. Ubi dicitur: *Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti?* Ubi hoc quod dicitur, Respice in me, est oratio, & non est in Hebræo, sed additum à septuaginta Interpretibus, magis sensum quàm verba sequentibus. Quod verò sequitur, quare me dereliquisti? est conquestio. In hoc ergo verbo Christi, fuit oratio implicita, & conquestio explicita. De qua oratione videtur loqui Apostolus, dicens de Christo: *Qui in diebus carnis suæ, preces cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia.* Igitur & nos conquerentes Deo tribulationem nostram, semper subintendamus orationem, ut ipse in nos respiciat & adjuvet. Exprimit ergo hìc Dominus formam tentati, & liberati, qui dum est in tribulatione, putat se quasi derelictum à Deo, cùm tamen proprior sit Dominus homini in tribulatione posito. Juxta illud Psalm. *Cum ipso sum in tribulatione.* Dereliquit quippe Dominus amicos suos, dum tribulationibus exponit ad tempus, ut misereatur in æternum. Dereliquit, id est, ad modum derelinquentis se habet, quia protectionem suam subtrahit. Sicut enim Deum pœnitere, est ad modum pœnitentis se habere, ita hìc Deum aliquem derelinquere, est ad modum derelinquentis se habere. Ad conformandum se huic articulo, meditetur homo, quàm atrocibus pœnis expositus fuerat Christus, quando sic clamavit ad patrem, & recolligat omnes passiones & tribulationes suas, & conqueratur eas Deo patri in unione passionum Christi, clamans in toto corde, simul cum Christo, verba hæc: *Deus meus, Deus meus, respice in me, ut quid me dereliquisti?* Nec miretur vel deficiat, si tribulari permittitur, quia sic suo capiti conformatur. Domine Jesu, qui pendens in cruce preces ad patrem cum clamore valido & lachrymis obtulisti, da mihi in omni tribulatione & angustia mea ad te clamare, nec tu me patiaris (velut derelictum) à tua misericordia reprobari, sed exaudias de cœlo vocem meam, & facias in tribulatione proventum, ut sentiens me tua misericordia salvatum, possim cantare gloriam & laudem tuam, dicens: Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Deum, & intendit mihi. *Quidam autem illic stantes, & audientes,* hoc verbum Domini, *dicebant, Heliam vocat iste,* hi (secundum Hieronymum) Romani milites ipsum custodientes fuisse videntur, qui erant gentiles, non intelligentes Hebræum, & putantes propter sonum & quandam affinitatem voculi Eli, idem quod Heliam sonare, & Heliam vocari. Vel fuerunt Judæi, Dominum imbecillitatis infamantes, quòd Heliæ deprecaretur auxilium, reputantes eum minorem fuisse Helia. Vel forte ipsi Judæi potuerunt hoc dicere, non bene intelligentes quod diceret, propter tumultum obstrepentem circumquaque. Quintum verbum fuit, cùm *Jesus sciens omnia consummata,* quæ lex & Prophetæ prædixerant de eo, & quæ erant scripta de Christo passuro, & quæ oportebat fieri antequam acciperet acetum, & traderet spiritum, ut hoc etiam consummaretur quod in scriptura prædicta restabat, & consummandum erat, scilicet, In siti mea potaverunt me aceto, *dixit, Sitio,* ac si diceret: Hoc solum ex scripturis implendum restat, perficite quod prædixit. Unde cùm dicitur, *ut consummaretur scriptura,* ut, non ponitur causativè, sed consecutivè, non enim ideo Christus hoc fecit, quia scriptura hoc prædixerat, nam tunc sequeretur quòd novum Testamentum propter vetus & ejus impletionem esset, cùm tamen

[Psalm. 21.] [Hebr. 5.] [Psalm. 4.] [Hieron. in c. 27. Matt.] [*Quintum verbum.*]

tamen econversò fit, sed ideo prædictum est, quia per Christum consummandum erat, hoc enim facto impleta est scriptura prophetiæ, & sic in aliis suo modo intellige. *Dixit ergo*, *Sitio*, scilicet hominum salutem, quia hanc desiderio cordiali sitivit, videlicet sitim sitiens, id est, desiderans, ut nos sitiremus fontem vivum. Hoc quintum verbum, fuit maximè consolatorium omnium totius Ecclesiæ fidelium, quando dixit, sitio, scilicet salutem humanam ferventissimo desiderio. In hoc enim ostenditur ejus ardens desiderium de salute generis humani, qui vult omnes homines salvos fieri, nam vehemens desiderium exprimere consuevimus per sitim. Unde dicit Psalm. *Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum.* Unde Bernardus. Sitio, ait Christus, non doleo. O Domine quid sitis? Fidem vestram, salutum vestram, gaudium vestrum, plus animarum vestrarum, quàm corporis mei cruciatus me tenet, & si non mei, saltem vestri misereminí. Et iterum: O bone Jesu coronam spineam sustines de tua cruce, & de vulneribus tuis taces, & pro sola siti clamas dicens, sitio, quid ergo sitis? Certè solam redemptionem hominis, & gaudium humanæ salutis. Per hoc verbum quintum, docemur salutem nostram desiderare, & æternam vitam appetere. Unde August. Adjecisti etiam Domine Jesu Christe, sitio; quid sitis Domine Jesu? vinum de vite, aut aquam de flumine? Sitis tua, salus mea, cibus tuus, redemptio mea. Siti igitur anima mea & desidera, sicut desiderat cervus ad fontes aquarum, illum videlicet qui sitivit te, nónne tædet te anima mea intemperies aëris, molestia carnis, & cordis pugna cum vitiis, varietas formæ, mutatio & incertitudo temporis, expectatio & timor mortis? Cur igitur non cupis dissolvi, & esse cum Christo? Cur te retardat vita mortalis, & non provocat te vita vitalis, beatitudo fontalis, societas & lætitia spiritualis. Desidera igitur, & considera quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, quàm gloriosa dicta sunt de te civitas Dei, ubi est lumen vitæ, fons totius dulcedinis, & beatitudo utriusque hominis. Hæc August. In hoc verbo Domini fuit magna compassio matris, & sociarum ejus, & Joannis, & maxima exultatio illis pessimis, nam licèt exponi possit quòd sitiebat salutem, tamen ad literam æstimare potes quòd in veritate multum sitiebat, quia propter nimium laborem, & sanguinis emanationem, totus desiccatus intus & arefactus & adustus erat, & propter hoc sitiebat supra modum, & talis sitis est maximum tormentum. Et cùm illi maligni cogitare non possent in quo amplius ei nocerent, acceperunt vexandi materiam, *& dederunt ei in spongia*, quæ propter porositatem de aceto multum imbiberat, *arundini imposita*, ut sursum ad os pertingeret, ac *hyssopo circumposita*, & circunligata, ut per hyssopum herbam amaram de spongia sugeret, *acetum*, seu vinum acetosum, *cum felle mixtum*, *seu myrrhatum*, quale etiam sibi priusquam crucem ascenderat propinaverant. Sic ergo bis potatus fuit, & ante crucifixionem, & in crucifixione. Et est ratio potationis, & ratio geminationis hujus. Dicunt enim quidam, crucifixos citius mori si aceto potentur, & ideo potatus est iste, & non alii, ut citius moreretur, & hoc vel instinctu Judæorum, qui captabant maximè mortem Christi, vel ex tædio militum, ut citius à custodia ejus absolverentur, quia tædebat eos ibi morari. Competit autem mysterio gemina potatio, propter geminam personam quæ peccaverat, gustato ligno vetito, ex qua damnata erat generis humani propagatio. In hoc etiam potu amaro, amaritudinem suæ perversæ voluntatis ostenderunt, quia quantum poterant, tantum ei nocuerunt. De quorum malitia, sic dicit Chrysostomus. Tu autem mihi temeritatem eorum qui assistebant cogita. Et si decem millia habuerimus inimicorum, & si insanabilia passi sumus, videntes eos interfici flectimur, hi verò neque in his quæ videbant facti sunt mansueti, sed sæviebant magis & insaniam intendebant, & spongiam afferentes aceto potabant. Hæc Chrysostomus. Unde secundum Remigium, Ipsi Judæi erant acetum, degenerantes à vino Patriarcahrum & prophetarum in acetum, id est, in malitiam & crudelitatem, habentes fraudulenta corda, quasi spongiam cavernosis atque tortuosis latibulis. Ob hoc signanter fel cum aceto sibi porrexerunt, ut in omnibus sensibus ipsum amaritudine replerent, jam enim velatus fuerat oculis, contra ligni vetiti procacem visionem, jam maxillas ejus pugnis attriverant, contra pomi vetiti masticationem, jam collum ejus alapis cæciderant, contra cibi vetiti trajectionem, solum restabat os & nares affligere, & ideo nares Christi affligebant tam cadaverum fœtore, quàm aceti odore, os verò affligebant, fellis amaritudine. At ipse acetum quidem accepit, non ut biberet, sed gustavit, ut scripturam, seu quod scriptum erat, adimpleret. Et quia Eli Eli clamaverat, cæteri potum ei dantes dicebant: *Sine*, id est expecta, *videamus*, per experimentum, *an veniat Helias liberans eum.* Quia verò vocem Domini malè intellexerant, non enim Heliæ, sed Deo loquebatur, ideo frustra & inaniter adventum Heliæ expectabant. Ecce qualis cœna dabatur Domino nostro, hora autem jam cœnandi, sed præ labore & dolore non petiit aliud pro cœna nisi potum, & filii diaboli dederunt ei pro cibo, fel, & pro potu, acetum. O nos miseri quid faciemus, qui aliter cœnare, & aliter potare volumus, & delitias quærimus. Certè si mille annis homo viveret, & quotidie in pane & aqua jejunaret, unicam cœnam illam sufficienter compensare non posset. Veruntamen qui potest capere capiat, quia durus est hic sermo pro carnalibus, & ideo non sapiunt, non sentiunt cùm sapore quæ Dei sunt, & consolationes internas amittunt. Quia si acetum Domino propinatum ad mentem reducerent, in cibo & potu quantumcumque vili saporem invenirent. Unde Bernardus: Non est cibus adeo aridus, qui non efficiatur sapidus, si illius aceti quod propinatum est condimento fuerit temperatus. Si ergo cibus ex defectu salis, vel alia causa fuerit tibi insipidus, non apponas ibi sal, vel condimentum aliud, sed propter Christum felle & aceto potatum sensualitati resistas, cogitans quòd pro peccatis tuis in pane & aqua abstinere debes, & quòd multi pauperes sibi ista reputarent ad delicitas, & tunc videbitur tibi magna gratia aliquid adjecisse ad hæc ipsa. Ex hoc articulo, potationis aceti, trahuntur plura documenta. Primum accipiendo ista mysticè in bono sensu, sicut Judæi & milites multa fecerunt mala intentione, quæ tamen mysterium boni nobis important, & secundum hoc docemur hic, quòd & nos vinum devotionis, admixtum myrrha mortificationis carnis, & felle amaræ compunctionis Christo propinare debemus. Tale enim vinum myrrhatum & fellitum Christus à nobis sitit, & oblatum libenter gustat, sed non vult bibere & in se trajicere, quia ipse bonorum nostrorum non eget. Quid enim Christo de nostra devotione, mortificatione, & conpunctione accrescit?

Sed

Sitis Christi — *Verbum consolationis.* — Psalm. 41. — *Sitis Christi* — Augustinus in meditat. — *Compassio Mariæ non habentis potum.* — *Potatus bis, & causa potationis.* — *Judæorum perversitas.* — Chrysost. homil. 84. in Joannem. — Remigius in c. 27. Matt. — *Contra gulosos.* — Bernardus sermon de passione. — *Documentum.*

Sed talia ab eo gratanter gustata nobis relinquit, quibus omnia illa cooperantur in bonum, imò & amara fiunt nobis dulcia, merito suæ passionis. Aliud documentum est, accipiendo ista in malo sensu, quòd nos caveamus ne vinum myrrhatum vel fellitum Christo bibendum offeramus, quia sicut tunc Judæi, ita etiam mali Christiani dant Deo bibendum amarum potum, & Christo sitienti salutem animarum, offerunt amaritudinem peccatorum. Quicunque enim rectè credunt, sed malè vivunt, hi Christo dant bibere vinum cum myrrha & felle mixtum, quia vinum Christianæ professionis vel devotionis, miscent cum myrrha & felle scandalosæ conversationis, inquantum malè vivendo scandalizant Ecclesiam, quales sunt præcipuè mali prælati, sacerdotes & monachi, & aliæ personæ religionis speciem prætendentes, qui specialiter se ad cultum Dei devoverunt. Qui præ cæteris Christianis vinum devotionis, quod Deum & homines lætificat, Deo offerre deberent, sed per suam scandalosam conversationem vinum suum myrrha & felle malorum exemplorum miscent, & hoc Deo offerunt, quibus Dominus exprobrat dicens: *Vinea mea electa ego te plantavi, quomodo conversa es in amaritudinem?* (Hierem. 2.) Alii sunt qui acetum in spongia cum calamo Domino offerunt, qui extraneas & à veritate alienas sententias ex scriptura applicant Christo, quasi eas dicenti, quales sunt qui singulares sensus, à communi Ecclesiæ doctrina extraneos, ex scriptura trahere moliuntur, & sic in errores homines mittunt. Hi enim spongiam aceto implentes, calamo scripturam imponunt, & ori ejus offerunt, & talis potus est Christo insipidus, nam *cùm gustasset noluit bibere.* Ex quo etiam nobis datur documentum, quòd sicut Christus non dedignatus fuit pro nobis acetum gustare, sed non bibit, sic & nos suo exemplo discamus prædictos aridos homines tam scandalosos in vita, quàm superstitiosos in doctrina, gustare quidem, id est, pati & tolerare, sed nequaquam bibere, & eorum vitam & exempla nobis incorporare, quemadmodum Dominus noster acetum non bibit, quia tales in corpus ejus trajici non possunt. Item est documentum pro religiosis & pœnitentibus, quòd si quando eis apponitur cibus vel potus pœnitentialis & minus sapidus, recogitent Christum felle & aceto pro nobis potatum. (Ecclesi. 18.) Post concupiscentias ergo tuas non abeas, sed eas viriliter frangas, & tunc felle amaritudinis cum dilecto tuo potaberis. Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo quanto desiderio Salvator noster salutem nostram sitivit, pro qua etiam acetum cum myrrha & felle accipere non dedignatus fuit, ad ostendendum quòd non salutem, quæ est vita æterna, consequi valeamus, nisi prius amaritudinem vitæ præsentis gustemus. Jesu qui nostram salutem sitiens aceto & vino myrrhato cum felle potari voluisti, salva me tua gratuita gratia in numero salvandorum, & da mihi versa vice sitire te fontem vitæ, & aquæ vivæ, corde diligendo, ore laudando & prædicando, & amorem ad te habitum operibus ostendendo, fac me vinum devotionis, cum myrrha mortificationis carnis, ac felle pœnitentialis compunctionis, tibi dignè offerre, & da mihi acerbitatem calicis tui non horrere, sed cum gaudio amplecti & bibere ad salutem, ut pro amore tuo animæ meæ sitienti amara dulcia videantur. (*Sextum verbum.*) Sextum verbum fuit, cùm dixit: *Consummatum est*, id est, totum completum est in opere etiam usque ad aceti potum, quicquid de me lex & prophetæ prædixerant, & quicquid de me scriptum erat, & opus redemptionis humanæ, & omne opus meum quod in mundo facere debui, consummatum est & perfectum, ac etiam omnis pœna & omnis pugna consummata est & completa, omnísque labor & dolor, quem suscipere veneram, est finitus, tempus quoque quo inter homines esse debui, ad honorem Dei patris & utilitatem fidelium, est completum, & obedientiam, quam dedit mihi pater, perfectè complevi, & quicquid oportebat fieri antequam morerer, factum est, & nihil remanet, nec quicquam jam restat quod antequam moriar adhuc fieri oporteat. Et hanc consummationem etiam ipse prædixerat, *Consummabuntur*, inquiens, *omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis.* (Lucæ 18.) Acetoso igitur & felleo poculo propinato, intulit, *consummatum est*, tanquam si in gustu aceti & fellis totius amarissimæ passionis consummata plenitudo consisteret. Per hoc enim diluitur primus ille malè delectabilis gustus. Nam cùm per gustum ligni suavis & vetiti totius nostræ perditionis causa extiterit prævaricator Adam, opportunum fuit & congruum, per viam contrariam invenire saluti nostræ remedium. Et cùm in singulis membris ipsius acutissimarum passionum militantes sagittæ crebrescerent, quarum indignatio ebibebat spiritum ejus, dicebat, ut cibi verbique vehiculum nequaquam maneret immune, ut verificaretur illud Prophetæ, *Replevit me amaritudine, inebriavit me absinthio.* (Threnor. 3.) Hoc verbum sextum magnæ perfectionis fuit, cùm dixit, *consummatum est*, (*Verbum perfectionis*) per hoc insinuans, quòd omnia consummaverat, quæ pro salute humana ipsum Christum pati vel agere oportebat. Et exemplariter: nam sicut bonus medicus primò pro infirmo diætam taxat, secundò sudorem procurat, tertiò si prædicta non sufficiunt, indicit minutionem, pro humorum correctione, quartò ministrat potionem pro malæ materiæ evacuatione, sic Christus (ut nos à morbo peccati salvaret) pro nobis primò quadraginta diebus jejunavit, secundò sudorem sanguineum pro nobis exhalavit, tertiò per totum corpus suum minutionem celebravit, quando pro nobis totum sanguinem suum abundantissimè sine numero & mensura fudit, sic quòd corpus suum in cruce pendens tanquam cremium exaruit, quartò & ultimò, prædictis antidotis non contentus, potionem, amarissimam sumpsit, quando pro nostra ægritudine fuganda, felle & aceto se potari permisit, & ideo rationabiliter dixit, *consummatum est*, innuens per hoc quòd omnia compleverat quæ pro nostra salute fienda erant. Per hoc verbum sextum, docemur pœnitentiam inchoatam consummare, & vitam nostram sine debito terminare, ac omnia opera nostra ad virtutum perfectionem & debitam perducere consummationem. Vnde. Augustinus. (Augustinus sermon de passione.) Dixisti etiam Domine, consummatum est, consummata etenim erant vaticinia prophetarum, figuræ hostiarum, acerbitas, & diversitas pœnarum, emendatio culparum. Fœlix qui poterit dicere cum Jesu, consummatum est, cum Jesu qui est alpha & omega, & sermonum consummatio non est præmium in inchoatione, sed in consummatione, non datur denarius incipientibus, sed finientibus, & corona non currentibus, sed pervenientibus. Inchoa igitur pœnitentiam, & consumma, ut ad crucem sicut Christus, sicut latro curras ad pœnitentiam, non descendas de cruce, ut salutem consequaris perseverantia. Hæc Augustinus. Sciendum autem, quòd

quòd consummare idem est quod simul summare, unde tunc aliquid consummatur, quando omnia singillatim acta vel passa simul summantur, id est, in summa recolliguntur. Sic fuit in proposito: nam postquam Christus omnes pœnas passionis suæ sigillatim pertulerit, & nihil amplius circa mortem patiendum restaret, tunc demum omnia perpessa rememorans, recolligit ea simul in unam summam, & obtulit ea Deo patri, dicens, *consummatum est*, quasi diceret, consummatum est opus obedientiæ, quam assumpsi, consummatum est opus totius passionis meæ, quod tibi Deo patri meo offero pro salute generis humani. Unde Apostolus: *Consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.* Et adverte, quòd hæc consummatio non fuit sine notabili pœna, sicut qui pertransivit multa pericula, vel gravia supplicia, non sine magno horrore potest cogitare ea, licèt ex alia parte gaudeat ea in præteritum pertransivisse, talem horrorem dolorosum non dubium quin Christus habuerit in consummando omnia perpessa, nec mirum, quia talis consummatio virtualiter, vel etiam integraliter continebat in se omnes partes passionis, quas simul in summa significabat cùm dicebat consummatum est: quod verbum magnæ efficaciæ esse in periculis, perhibetur ab expertis. Et specialiter valere dicitur in immoderato fluxo sanguinis è naribus, si cum eodem sanguine scribatur idem verbum in fronte patientis. Et non mirum si magnæ efficaciæ sit verbum istud, in quo tota summa passionis Christi continetur. Ex hoc articulo, consummationis totius passionis, habetur documentum, quòd nos in fine cujuslibet boni operis partes habentis, debemus facere summam vel epilogum, & sic in summa illud offerre Deo. verbi gratia, Si quis pro Deo vadat Romam, perveniens ad terminum, omnes passus & omnia vestigia sua offerat Deo & beato Petro, dicens, consummatum est. Similiter si quis legat psalterium, in fine omnes Psalmos, versus, & verba totius psalterii in summa offerat Deo, & sic de similibus. Ita etiam facimus in officio Ecclesiastico, quod semper in fine cum collecta concluditur, quæ & idcirco collecta dicitur, quia in illa oratione tota vis illius officii quasi in summa est collectio. Eodem modo hoc verbum consummatum est, fuit collecta totius passionis Christi citra mortem. Ad conformandum se huic articulo, recolligat homo breviter in summa omnes articulos passionis prælibatos, & agat pro eis gratias Christo & Deo patri, dicens, consummatum est, vel alias prout devotio ministrabit. Jesu Salvator noster, & consummator gloriosi operis, quod accepisti à patre consummandum, qui incepisti opus tuum cum multis laboribus, & consummasti cum maximis doloribus, & tandem consummationem totius passionis tuæ in summa Deo patri obtulisti, dicens, *consummatum est*, benedictum sit Domine ex hoc nomen sanctum tuum, quia ad hoc consummasti, ut nos simus in bono consummati, & inimici nostri omnes consumpti, rogo te da mihi mandata tua perficere, & in tuis virtutibus proficere, ac omnia per me (te operante) bene acta & passa ad tuam laudem consummare, consummata tibi & per te Deo patri offerre, ut in hora mortis possim dicere, Ecce Domine consummavi & perfeci opus quod dedisti mihi ut facerem, & nunc venio ad te magistrum meum & Dominum Jesum Christum, & tunc merear videre facie ad faciem, & omnis consummationis finem.

Hebr. 5.

Consummatio pœnosa.

Documentum Consummationis Deo dicandæ ratio

Collecta.

ORATIO.

DOmine Jesu Christe, qui hora diei sexta fuisti ante crucem vino myrrhato seu fellito potatus, ac denudatus & tuis vestibus spoliatus, in manibus quoque & pedibus clavis acutissimis perforatus, & dirissimè cruci affixus, in cruce autem positus, à multis blasphematus & derisus, & iterum aceto seu vino acetoso potatus, da mihi, qui peccatis meis crucem merui, ut in te aspiciens, totus totaliter carne & spiritu transfigar, omnique injuria & contumelia ac confusione contempta tecum cruci affigar, ut nec aliquid sentiam, nisi te Jesum, te inquam crucifixum. Amen.*

De nona in passione Domini.

CAPUT LXIV.

HOra nona cogitabis mente lugubri & devota, si piam habes animam, qualiter siccatur ipse fons vitæ, & dulcedo cordium nostrorum, Jesus Dominus tuus amantissimus, & omni gratiositate acceptissimus, venis jam ex sanguinis effusione exhaustis, & viribus deficienti appropinquans morti incipit, oculos languescentes deprimere, & facie pallescere. Et quomodo incipit inclinare caput versus matrem suam, quasi dans ei ave ultimum, ave inquam doloris & omnis desolationis, quod non poterat ore & verbo exprimere præ nimia passione & inæstimabili dolore, & quasi commendans ei corpus suum, tam crudeliter fossum ac laceratum, & dissipatum undique. Et etiam versus patrem suum, quasi ostendens ex modo moriendi, quòd moriebatur ex obedientia patris, & non involuntariè, & quasi gratias agens eidem, quòd ipsum revocabat ad se, docens nos similiter gratias in adversis agere, & significans se per varias tribulationes ad præmia sequendum, & quasi tradens ei spiritum suum. Etiam quasi declinare à crucis titulo se ostendens, & vanam gloriam vitare nos docens, ac si diceret, Nolo hìc regnare, nolo scribat aut nominet me regem Pilatus: Et etiam quasi me patri reconciliato, nuncians mihi pacem me salutet, & osculum mihi præbet, & aures meis precibus, quæ prius non profecerunt, ad exaudiendum inclinat. Quo facto conclusit ultimum verbum, scilicet septimum, cum clamore valido & lachrymis, dicens: *Pater in manus tuas*, id est in potestate tua, *commendo spiritum meum.* Per quod voluit nobis declarare, quòd Sanctorum animæ ex tunc in manus Dei ascendunt, nam prius ab inferis omnium animæ tenebantur, donec venit qui captivis redemptionem prædicavit. Unde Cyrillus: Hæc autem vox edocet, quòd animæ Sanctorum non deinceps in inferno clauduntur, ut prius, sed apud Deum sunt, hujus rei facto Christo principio Unde & Athanasius: Commendat enim patri per se universos mortales in se vivificatos, nam sumus membra ejus, secundum illud Apostoli, *Omnes unum estis in Christo.* Prius ergo Dominus clamaverat, *Eli, Eli*, & modo clamat. *Pater in manus tuas.* Unde quidam dicunt, ut Hiero. quòd ab illo Psalm. *Deus Deus meus respice in me*, usque ad istum versum, *In manus tuas*, ubi sunt Psalmi decem, & versus centum quinquaginta, Christus dixerit eos omnes, primum videlicet & ultimum versum cum clamore, sed inter medios sub silentio.

Matth. 27. Marci. 15. Lucæ. 23. Joan. 19.

Contemplatio Christi morientis.

Verbum septimum & ultimum.

Animæ Sanctorum cælum petunt nunc.

Athan lib. de incarnat. Christi.

Galat. 3.

Hieron in Psalm. 21.

De isto clamore Christi, sicut & de superiori, videtur loqui Apostolus, cùm dicit: *Qui in diebus carnis suæ preces cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia.* Et ex hoc videtur, quòd Christus tam in illis verbis, *Eli, Eli*, quàm in istis, *Pater in manus tuas*, lachrymatus fuerit. Alii verò dicunt, quòd Christus totum Psalmum, *Deus Deus meus respice in me*, & deinde Psalmum, *In te Domine*, usque ad versum, *in manus tuas*, conclusivè decantavit. Commendavit Dominus Jesus patri spiritum, non quòd egeret, sed ut nos instrueret. In hoc enim septimo verbo, quod maximæ devotionis fuit, exemplum multiplicis informationis nobis reliquit, prout infrà in documentis articuli patebit. Hoc autem verbo ultimo dicto, *inclinato capite tradidit seu emisit spiritum*, non coactus & invitè, sed quando voluit & voluntariè sine coactione, *expiravit*, id est, spiritum extra corpus sponte & propria potestate misit, non alius extorsit. Unde Augustin. Quis ita dormit quando voluerit, sicut Jesus mortuus est quando voluit? Quis ita vestem ponit quando voluerit, sicut se carne exuit quando voluit? Quis ita quando voluerit, obit, quomodo cum voluit obiit? Quanta speranda vel timenda est potestas judicantis, si tanta apparuit morientis? Hæc August. Hìc ergo apparet quòd Christus tradidit spiritum clamando, orando, & lachrymando. In primis duobus, scilicet in tradendo spiritum, & clamando, divinitas apparuit, & deitatis suæ potentiam Christus declaravit. Tradere enim vel emittere spiritum propria virtute, divinæ potestatis indicium est, & nemini nisi Deo convenit. Et per hoc quòd moriens clamavit, apertissimè se Deum verum ostendit, nam homines alii morientes non clamare, sed vix spirare, vel tenuiter loqui possunt. In aliis autem duobus, scilicet, in oratione, & lachrymatione, humanitas apparuit, & miserationis affectum Christus manifestavit. Quando igitur Matthæus dicit, *Jesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum*, & Marcus, *Jesus autem emissa voce magna expiravit*, quid hac voce magna dixerit, Lucas apertè designat dicens, *& clamans voce magna Jesus ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum, & hæc*, inquit, *dicens, expiravit.* Joannes verò tacens de hac voce, scribit, *cùm ergo accepisset Jesus acetum, dixit, consummatum est, & inclinato capite tradidit spiritum*, emissa tamen prius voce prædicta. Fuit autem (ut dicitur) ita magnus & validus clamor iste, quòd usque in infernum auditus fuit, & cœlum terrámque tremere fecit. Vox ergo illa non fuit naturalis, sed miraculosa, quia homo magno & longo cruciatu afflictus, & ex tali afflictione morti sic proximus, non posset sic clamare virtute naturæ, & ideo sequitur quòd vox illa sit formata Dei virtute. Hic nota quòd eadem hora qua primus Adam peccavit, secundus expiravit. Primus enim post meridiem peccavit, quia mox ut peccavit, vocem Domini ambulantis ad auram post meridiem audivit, & tunc circa horam nonam secundus Adam expiravit. Unde qua hora primus Adam peccando mortem huic mundo induxit, eadem hora secundus Adam mortem moriendo destruxit. Ex qua hora illi paradisus est conclusus, eadem hora iste paradisum aperuit, quia secundum Bedam, ordo proscebat ut eodem temporis articulo, quo Adæ peccanti concluserat januam paradisi, panderet eam latroni pœnitenti. Et secundum glossam, cùm sol à fervore tepefactus est, passionem consummat, ostendens se mori propter peccata, quibus à divina luce & dilectione in hanc noctem cecidimus. Item hac hora mortuus est, quia per eum novem ordines Angelorum reparantur. Notandum etiam quòd sicut dicitur in glossa Tobiæ, Domino in cruce passo diabolus (quo procurante crucifixus erat) advenit, quærens si quid peccati in ipso inveniret. Et dicit magister in historiis, quòd stabat supra brachium crucis, donec Christus expiravit, & tunc videns se confusum recessit, & veniens ad tartara, invenit ibi animam Christi portas & seras confringentem, & justorum animas inde educentem. Et tunc mox remotum est divinæ visionis impedimentum, quod figuravit gladius flammeus & versatilis positus ante paradisum. Sciendum autem quòd inter omnes pœnas passionis Christi, ista pœna mortis fuit acerbissima, quia inter omnia terribilia terribilissimum est mors, & hoc est secundum Damascenum, propter naturalem inclinationem animæ ad corpus. Et fuit specialis ratio in Christo de tali anima, & de tali corpore, cui utrique divinitas unita fuit in unitate suppositi. Unde oportuit quòd illa separatio esset maximè pœnalis. Ex isto articulo expirationis, seu mortis Christi, habentur plura documenta. Primum est, quòd nos debemus commori Christo, moriendo videlicet mundo & peccatis, si cum Christo in æterna vita vivere voluerimus. Unde Apostolus: *Si commortui sumus cum Christo, & convivemus.* Et de talibus idem Apostolus ait, *Mortui enim estis*, scilicet mundanis & caducis, *& vita nostra abscondita est cum Christo in Deo.* Secundum est, quòd Christus in angustia mortis voce alta clamans ad patrem, & commendans ei spiritum suum, reliquit nobis exemplum intimæ devotionis, docens nos in hoc ipse bonus magister quid nos in articulo tentationis, & specialiter in agone mortis positi facere debeamus. Semper enim debemus auxilium nostrum in Deum ponere, & eum invocare, ac spiritus nostros ei commendare, quorum corpora quotidie tendunt ad mortem, & penitus ignoramus diem & horam. Et specialiter in hora & articulo mortis debemus hoc facere, quia maximè tunc est necesse, & propter hostis importunitatem majorem, & propter nostræ virtutis debilitationem. Reliquit etiam nobis exemplum perfectæ fiduciæ paternæ defensionis, per hoc enim quòd in manus patris cœlestis homo spiritum suum commendat, securus esse debet quòd divina virtute ab incursu malignorum spirituum defensatur. Tertium documentum, specialiter pro religiosis, qui moriuntur mundo in religionis ingressu, est, quòd ipsi debent spiritum, id est, voluntatem & sensum suum tradere in manus spiritualis patris, scilicet prælati, si quòd amplius non resumant usque ad diem resurrectionis, exemplo Christi, qui spiritum suum, quem moriens in manus patris commendaverat, ulterius non nisi in resurrectione sua resumsit. Commendans enim spiritum Deo patri, exemplum perfectæ obedientiæ & subjectionis reliquit, qua quilibet subditus suo prælato spiritum suum gubernandum & dirigendum committit. Unde quilibet subditus, voto obedientiæ superiori astrictus, humiliter habet dicere suo prælato, Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Illi ergo religiosi, qui nunquam deposuerunt spiritum suum, vel ante resurrectionem resumunt, puta qui secundum voluntatem suam facere, & sensum suum sequi volunt, mendaces sunt, & resurrectionem præveniunt, & ideo antichristi sunt. Quartũ documentũ est, quòd valde utile & salubre est legere illos decem Psalmos, quos Christus oravit in cruce, quia nulli dubium quin devotionis effectum legenti eos conferant salutarem. Et dicitur quòd specialiter valeant ad expiationem

Marginalia (left): Heb. 5. — *Lachryma Christi in cruce.* — *Verbum devotionis.* — *Emissio spiritus Christi.* — Augustinus tract. 119. in Joannem. — *Tradere spiritum.* — *Clamor Christi validus.* — *Hora mortis Christi.* Genes. 3. — Beda in c. 15 Marci.

Marginalia (right): *Diabolus super brachium crucis.* — *Gladius versatilis.* — Damascenus lib. 3. de fide. — *Documenta.* — 2 Tim. 2. — Coloss. 3. — *Religionem ingredientes.*

expiationem negligentiarum in horis canonicis negligenter dictis. Quintum documentum est, quod quantumcunque aliqui sint justi & sancti, nunquam tamen se putent securos de diabolo, cùm ipse nec Christum in cruce dimiserit quin eum observaret. Quid ergo præsumere poterit homo miser & fragilis? Certè de nullo nisi solum de morte Christi. Unde August. Tota spes mea est in morte Domini mei. Mors ejus, est meritum meum, & refugium meum, salus, vita, & resurrectio mea. Non possum terreri multitudine peccatorum meorum, si mors Domini in mentem venerit, quia peccata mea illam vincere non possunt. Sextum documentum est, quòd nos multum tenemur amare Christum, qui pro nobis animam suam posuit, & caput suum ad nos in morte inclinavit. Unde August. Salvator noster caput suum inclinavit in morte, ut oscula daret dilectis suis. Et nos totiens Dominum osculamur, quotiens in ejus amore compungimur. Septimum documentum est, quòd quilibet Christianus moriens debet illa quinque supradicta servare quantum poterit, quæ Christus moriens servavit. Ipse enim oravit, clamavit, ploravit, animam patri commendavit, & spiritum tradidit, sic & nos in extremis positi debemus orare, clamare, saltem corde, plorare pro peccatis, per veram pœnitentiam animam Deo commendare, & spiritum tradere, voluntariè scilicet moriendo, & voluntatem nostram divinæ voluntati tradendo. Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo quanto amore Salvator noster mortem pertulit, ut nos vivificaret, & quòd conditionem mortis subiit, qui vitam universis creaturis tribuit, & mortuus est qui mortuos suscitavit, & revolvat in mente sua documenta præmissa. Jesu qui in cruce moriens animam tuam patri commendasti, da mini in hac vita tibi spiritualiter sic commori, quatenus tu in hora mortis meæ digneris animam meam miseram habere commendatam. Ego autem Domine in illas manus tuas extensas & perforatas, & sacro sanguine respersas commendo spiritum & corpus meum, & supplico charitati tuæ, ut in novissima hora possim cum memoria integra, fide pura, & spe firma animam meam in manus tuas misericordissimas commendare, quas pro me salvando expandisti in cruce, & audire merear verbum illud dulcissimum, hodie mecum eris in paradiso. *Et* tunc hac voce, *velum templi*, quod erat foris ante faciem & introitum templi, prohibens aspectum Sanctorum, quæ erant intra templum, *scissum est in duo à summo usque deorsum*, non illud quod erat intra templum inter sancta & sancta Sanctorum. Unde Origenes: Duo autem vela fuisse intelliguntur. Unum quòd velabat sancta Sanctorum, alterum exterius, sive tabernaculi, sive templi. In passione ergo Domini Salvatoris, velum quod erat à foris, concissum est à sursum usque deorsum, ut ab initio mundi usque ad finem conscisso velamine mysteria publicentur, quæ usque ad Christi adventum rationabiliter fuerant occultata. Cùm autem venerit quod perfectum est, tunc auferetur etiam secundum velum, ut videamus etiam quæ intus sunt occultata, scilicet veram arcam testamenti & sicut ipsa se habet natura, videamus Cherubin & alia. Hæc Origenes. Per hoc ergo signum figurabatur revelata esse mysteria & secreta Sacramentorum legis, quæ antè velata erant, ut universis proderentur, & ad gentes transirent, & impletam esse veritatem quæ in figuris latebat, & cœlum apertum quod antè clausum erat. Unde & nos in passione Domini & cruces, & reliquias, & cæterea sacra detegimus in Ecclesia, & patefacimus. Et in Evangelio Nazaræorum legitur, superliminare templi infinitæ magnitudinis fractum esse, auditasque voces in aëre, & virtutes angelicas præsides quondam templi tunc pariter clamasse, transeamus ex his sedibus. Ut autem dicit Chrysost. hoc velum scissum erat preciosissimum de purpura & bysso, & cocco & auro, & serico, & hyacintho contextum, quod in diebus celeberrimis suspendebatur Hac quoque voce, *terra mota est*, quasi non valens ferre Dominum suum pendentem, & non potens sustinere Christi mortem, capax enim hujus mortui esse non poterat, & in signum quòd Judæi de ea abjiciendi & destruendi erant, *& petræ scissæ sunt*, in signum conversionis Gentilium, & in signum quòd corda quantumcunque dura deberent compati Christo morienti. Dicitur autem quod adhuc apparent ibi scissuræ, & deponunt ibi peregrini cruces suas. *Et monumenta aperta sunt*, ad denotandum quòd mortis claustra erant referata, & quòd resurrectio Christi & aliorum cum ipso resurgentium erat propinqua, & in signum resurrectionis quæ expectatur futura. *Et multi Sanctorum surrexerunt à mortuis*, non tunc quando monumenta aperta sunt, scilicet hora mortis Christi, sed quando resurrexit, quia cum eo surrexerunt tanquam testes suæ resurrectionis, & ideo non antè, sed cum eo debebat resurgere, ut ipsum ostenderent resurrexisse, & hoc est quod subditur, *& exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus*, id est Christi, *venerunt in sanctam civitatem*, scilicet Hierusalem, *& apparuerunt multis*, ad declarationem dominicæ resurrectionis. Unde dicit Hieron. quòd cùm monumenta aperta sunt, non antè resurrexerunt quàm resurgeret Dominus, ut esset primogenitus resurrectionis ex mortuis. In Apocal. Christus dicitur, *primogenitus mortuorum*, sed in epistola ad Corinthios, *primitiæ dorminentium*. Hæc autem magnitudo signorum significat ut crucifixum Dominum suum cœlum & terra, & omnia quæ in eis sunt, demonstrarent. Voce quippe Christi moventur elementa, & simul eum eo vult dissolvi atque finiri omnis creatura. Unde Leo Papa: Pendente siquidem in patibulo creatore, universa creatura congemuit. Debebat hoc testimonium suo mundus authori, ut in ejus occasu vellent universa finiri. Hæc Leo. Ecce quanta nunc apparet ejus majestas, cujus antè apparuit tanta infirmitas. Unde Anselmus. Et jam quidem infirma ejus anima mea vidisti & miserta es, nunc & majestatem ejus attende, & miraberis. Qualis est hic? quia cœlum & terra compatiuntur ei, cujus & mors mortuos vivificat. Unde & August. Quanquam autem tu judiceris, ut maleficus, crucifigaris, ut flagitiosus & impius, quamvis videaris à Deo derelictus, non desunt miracula, non deest virtutum abundantia. Unde etiam Chrysost. Intende quanta signa fecit, hoc quidem è cœlo, hoc autem in terra hoc autem in ipso templo, simul quidem angustiam suam demonstrans. Etenim iræ Dei magnæ erant quæ fiebant, & non simpliciter signa, sed & furoris signa universa erant tenebræ, scissæ petræ, velum medium scissum, terræ concussio, & multæ angustiæ superabundantia erat. Hæc Chrysost. O quantum pia mater ejus tunc dolebat, quando fieri hæc videbat. Unde August. Cogitare libet quantus dolor tunc fuerit matri, cùm sic dolebant quæ insensibilia erant. Non lingua loqui, nec mens cogitare valebit, quanto dolore tenebatur tunc anima Mariæ. Hæc Augustin. Mysticè hæc signa prædicta habent fieri in resuscitatione & conversione peccatoris.

Augustinus in manuali cap. 22. — *Diligendus Christus.* — *August. ibid.* — *Morienti servanda quinque.* — *Veli scissio.* — *Origenes tract. 35. in Matth.* — *Vela duo.* — *Detectio crucis & cæterorum.* — *Chrysosto. serm. de cruce & latrone tom. 3.* — *Terra mota.* — *Petræ scissæ.* — *Monumenta aperta.* — *Mortuorum resuscitatio.* — *Hieron. in c. 27. Matth.* — *Apoc. 1.* — *1. Cor. 15.* — *Leo. serm. 10. de passione.* — *Anselmus in speculo Evangelici serm. c. 13.* — *Augustinus sermone de passione.* — *Chrysosto. homil 89. in Matth.* — *August. ser. de passione.* — *Mystice.*

peccatoris. Dei quippe templum est fidelis anima, cujus velum scinditur, quando velamen hypocrisis & cujuslibet peccati dissipatur. Sicut enim velum impediebat ne videri possent sancta templi, sic peccatum impedit ne videantur sancta paradisi, quod tamen, quantum ad sufficientiam, fuit amotum per mortem Christi. Velum enim templi scissum fuit, in signum quòd per mortem Christi ablatum est impedimentum quod nos secreta gaudii paradisi prohibuit comtemplari, sicut velum operiebat secreta templi. Terra movetur in peccati recogitatione, & per timorem compunctionis internæ, & quando per compassionem mortis Christi terrenum desiderium in amorem commutatur cœlestium. Terra enim tremuit præ horrore ignominiosæ mortis Christo inflictæ, ad designandum quòd corda terrena Christo compatienti debent compati & ejus strictum judicium formidare. Quòd autem tremuit in resurrectione, hoc designat quoddam speciale tripudium, quo omnis creatura debet congaudere Christo resurgenti, sicut etiam compassa fuit Christo morienti. Unde primus tremor designat metum & terrorem. Secundus autem, gaudium & exultationem. Petræ scinduntur in contritione, & per dolorem contritionis in corde, & quando duritia cordis per pietatem emollitur compassionis. *Petræ enim scissæ sunt*, ad designandum quòd corda lapide & dura, per dolorem contritionis, & intimæ compassionis scindi debent. *Monumenta aperiuntur*, in confessione, & per pudorem confessionis in ore, & quando fœtor, qui intus latet, foras per os prodit. *Mortui resurgent*, in spirituali vivificatione, & per laborem satisfactionis in opere, & quando ad boni operis exercitium excitatur somnus pigritiæ, & apparent in sancta civitate, in animæ illuminatione. In hora mortis tuæ Domine, *velum templi scissum est*, rogo te aufer velamen ignorantiæ de corde meo, ut videam voluntatem tuam, & opere perficiam. *Terra contremuit*, da mihi obsecro, qui sum terra & cinis coram te stare cum casto timore & reverentia filiali, & meam salutem cum timore & tremore operari. *Petræ scissæ sunt*, da mihi ut lapideum cor tuo scindatur timore, & inhians ardenter à te rorem supernæ benedictionis accipiat, & tibi germinet fructum vitæ. *Monumenta aperta sunt, & multa resurrexerunt corpora sanctorum*, da quæso Domine animæ meæ à sepultura resurgere peccatorum.

Timor crucifigentium. Visis autem his quæ fiebant, scilicet tot & tam mirificis signis in passione Christi, inter quæ etiam fuit quòd voce magna clamans, sic citò & sponte expiravit, *centurio*, qui crucifixoribus præerat, *&* milites, *qui cum ipso* constituti, *erant*, ad custodiendum Jesum in cruce quousque expirasset, *timuerunt valde*, & divinæ virtuti, tot & tanta miracula ascribendo, *glorificaverunt Deum*, fidei confessione, ac potestatem & veritatem divinitatis in Christo confessi sunt, *dicentes: Verè hic homo justus erat, verè filius Dei erat iste*, aliter enim tanta gloria in ejus morte non appareret. *Testimonia in Christo.* Matthæus dicit, *verè filius Dei erat iste.* Marcus, *verè hic homo filius Dei erat.* Lucas, *verè hic homo justus erat.* Ibi resultat veritas deitatis, quia verè filius Dei, ibi veritas humanitatis, quia verè hic homo, ibi veritas innocentiæ suæ & sanctitatis, quia verè justus erat. Et hæc tria necessaria erant ad redemptionem, scilicet homo qui deberet, Deus qui valeret, justus cui congrueret. Et ex istis aggravatur scelus Judæorum, quia occiditur Deus à servis, homo à bestiis caninis, justus ab injustis. Multum quidem istos ad fidem divinitatis Christi disposuit, quòd cum clamore magno sic potenter & dominativè spiritum dimisit. Videbant enim quòd clamor ille supernaturalis & miraculosus fuit, quia propter defectum sanguinis & effluxum spirituum, talis clamor fieri non potuit ab homine sic propinquo morti, & ideo concluserunt, quòd esset factus virtute divina supernaturali, & per consequens quòd ipse esset filius Dei. Quod etiam ex hoc perpenderunt, quia quando voluit, tunc spiritum dimisit. Ut enim dicit Hieronymus, nullus habet potestatem dimittendi spiritum, nisi ille qui animarum conditor est. *Hieron. in c.27. Matth.* Et secundum August. Cùm post illam vocem continuò tradidit spiritum, hoc maximè qui aderant sunt mirati, longa enim morte cruciabantur in ligno suspensi. *Augustinus.* De isto Centurione, sic dicit Bernard. Erat ille Centurio incircuncisus, sed non ante, qui ad unam expirantis vocem sub tot infirmitatum indiciis Dominum majestatis agnovit, ideoque non despexit quod vidit, quia credidit quod nondum vidit. *Bernardus serm. 29. in Cantica.* Non autem credidit ex eo quod vidit, sed ex eo quod audivit, quia *fides est ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* *Rom. 10.* Et secundum Chrysost. Centurio (ut quidam dicunt) non solum confessor fuit, sed etiam corroboratus in fide martyrium suscepit. *Chrysost. homil. 89. in Matth.* Per hoc quòd Centurio Gentilis confessus fuit Christum tam clarè, significata fuit gloriosa confessio Gentilium, in eorum conversione, & duritia Judæorum, in infidelitate. Unde Hieron. Novissimi autem nunc primi efficiuntur, quia Gentilis populus confitetur, & plebs Judaïca cæcata negat, ut fiat eis error novissimus pejor priore. *Hieron. in c.27. Matth. & 15 Marci.* Unde & Beda: Quanta ergo cæcitas Judæorum, qui tot per Dominum virtutibus factis, tantis in morte ejus apparentibus signis credere respuerunt, & insensibiliores Gentibus Deum glorificare, vel timere contempserunt, unde meritò per Centurionem fides Ecclesiæ designatur, quæ velo mysteriorum cœlestium per mortem Domini reserato, continuò Jesum, & verè justum hominem, & verè Dei filium synagoga tacente confirmat. *Beda in c. 15. Marci.* Unde etiam Ambros. O duriora saxis pectora Judæorum, judex arguit, credit minister, proditor scelus suum morte condemnat, elementa fugiunt, terra concutitur, monumenta reserantur: Judæorum tamen immobilis duritia manet orbe concusso. Hæc Ambrosius. *Ambros. in c.23. Lucæ.*

Contemplatio. Considera ergo tu homo redempte, quis & quantus & qualis est, qui pro te pendet in cruce, cujus transitum & cœlum luget & terra, & lapides duri, quasi compassione scinduntur, cujus mors mortuos vivificat, & quem omnis creatura Dominum suum confitetur. O cor humanum omnium lapidum duritia durius, si ad tanti rememorationem piaculi, nec terrore concuteris, nec compassione afficeris, nec compunctione scinderis, nec pietate molliris. Unde Hieron. Omnis creatura Christo morienti compatitur, sol obscuratur, terra movetur, petræ scinduntur, velum templi dividitur, sepulchra aperiuntur, sed solus miser homo non compatitur, pro quo solo Christus patitur. Unde Bernard. Ascendit Christus in altum, ut ab omnibus videretur, alta voce clamavit, ut ab omnibus audiretur, clamori fletum admiscuit, ut homo compateretur. *Bernardus serm. 29. in Cantica.* Qui ad hanc vocem non concutitur, terra gravior est, petra durior, sepulchro fœtidior. Hæc Bernardus. *Erant autem ibi*, ad associandum, ad considerandum, ad compatiendum cum matre Domini, Joannes & Magdalena, & duæ sorores Dominæ, scilicet Maria Cleophæ, & Maria Salome, & præter istas, quæ principales erant, etiam plures aliæ, *mulieres à longè stantes*, & videntes, *Mulieres astantes.*

quæ

quæ fiebant, *quæ secutæ eum à Galilæa fuerant*, ex devotione quam ad audiendum verbum ejus habebant, *ministrantes ei necessaria vitæ de substantia sua*, ut meteret eorum corporalia, cujus illæ metebant spiritualia. Consuetudinis enim Judaicæ fuit, ut mulieres de substantia sua victum & vestitum prædicatoribus & præceptoribus suis ministrarent, & in aliis, ut in præparatione cibi, & in lotione vestium servirent, quod & Dominus accepit, ut exemplum daret Apostolis, eorum consulens infirmitati, & ut Evangelio magis vacarent, nec tunc hoc scandalum erat.

Prædicantium nutritio.

Pauli supererogatio.

Paulus autem supererogauit, qui cùm haberet potestatem circumducendi mulieres sicut alii, non tamen usus est ea, propter pseudo Apostolos, ut eos à prædicatione reprimeret, & propter suspicionem removendam, maximè inter gentes, ubi talis consuetudo non erat, & ideo scandalum facere poterat. Ministrabant autem Domino carnalia pro spiritualibus, non quòd indigeret Dominus creaturis, sed ut ostenderet typum magistrorum, quòd victu atque vestitu ex discipulis deberent esse contenti.

Chrysosto. homil. 89. in Matth.

Ubi Chrysost. Hæ autem mulieres considerabant, quæ gerebantur, quæ maximè erant compassibiles, & quæ sequebantur ministrantes usque ad pericula affuerunt, maximam fortitudinem ostendentes, quia dum discipuli fugerunt, ipsæ affuerunt. Hæc Chrysost.

Mariæ dolor.

O qualiter tunc anima matris intimi doloris gladio penetrata erat, cùm sic pœnosum filium deficere, languere, lachrymari, clamare, & mori, & se in mundo derelinqui in tanto dolore & anxietate videbat, & qualiter clamavit, si tamen loqui poterat, & dixit, O fili mi dulcissime, quid faciam ego mœstissima? Cui me miseram commendatam dimittis? Fili mi memento mei, & omnis familiæ tuæ, quam ita desolatam relinquis. Memento etiam hominum, qui servierunt tibi, fili mi, & ego in manus tuas, & patris tui commendo meipsam, & totam Ecclesiam nostram. O pater sancte Deus omnipotens, in manus tuas commendo filium meum, imò Dominum meum, & filium tuum. Jam enim deficio, & ante filium meum in ejus conspectu mori desidero. Talia dicens, æstimo quòd propter angustiarum multitudinem vel absorpta erat, & quasi insensibilis, vel semimortua facta, & quòd se sustinere non valens, corruit in faciem suam super terram. Nullus enim cogitare aut dicere posset, quanta mœstitia patientem & morientem suspiraverit & doluerit, unde ipsa sustinebat intus quod filius tulit foris. Quid tunc Joannes specialiter ab eo dilectus, quid Magdalena fidelis & dilecta discipula, quidve sorores Dominæ faciebant? sed quid facere poterant?

Plangentes pectora.

Repletæ erant amaritudine, completæ doloribus, inebrietatæ absynthio, & intollerabiliter flebant. O charissime cogita & considera quanto dolore & ejulatu omnes amici ejus plorabant, quia etiam hi qui sibi nihil attinebant, & cum eo nihil habere videbantur, multum dolebant, sicut Centurio & alii milites, qui JEsum crucifixerant, & eum quousque expirasset custodiebant, *& omnis turba eorum qui ad* videndum *spectaculum* convenerant, *& simul aderant, & videbant quæ fiebant, qui pectora sua*, in signum pænitentiæ & luctus, *percutientes*, cũ silentio, *revertebantur*, dolentes de Christi persecutione, secundum Bedam quòd percutiebant pectora, quia pœnitentiæ est & luctus indicium, potest dupliciter intelligi, sive enim eum, cujus vitam dilexerant, injustè occisum dolebant, sive cujus mortem se imperasse meminerant, hunc in mortem amplius glorificatum tremebant, primum pertinet ad bonos, secundum, ad malos. Condolens ergo plora & tu cum mulieribus, & aliis, si piam animam habes, & viscera pietatis.

Anselmus in speculo.

Unde Anselmus. Stupet cœlum, terra miratur. Quid tu? Non mirum si sole contristato tu contristaris si terra contremiscente tu contremiscis, si scissis saxis cor tuum scinditur, si flentibus juxta crucem mulieribus, tu collachrymaris. Hæc Anselm. Ecce igitur pendet Dominus in cruce mortuus, recedit multitudo tota, remanet mœstissima mater cum Joanne & Magdalena, cum duabus suis sororibus.

Mariæ gestus.

Sed quid tunc mater faciebat? levabat manus præ cordis desiderio, tangere cupiens dilectum suum, ut vel sic dolori & amori melius consulere potuisset. Cumque aliud solatium non haberet, sanguinem fumantem, & ex vulneribus filii ad terram usque stillantem, nimia cum aviditate deosculabatur, in tantum ut facies ejus de cruce filii occisi sanguinolenta redderetur.

August. in manuali.

Unde August. inter cætera, sic ait: Juxta crucem stabat Maria, considerans vultu benigno Christum pendentem in crucis stipite sævo, pedibúsque nitens, in altum manus levabat, amplectens crucem, ruens in oscula ejus. Ex qua parte sanguinis unda crucem rigabat, illuc se vertebat, ut eam complecti valeret, ex quo sursum manus extendere non valebat. Volebat amplecti Christum in altum pendentem, sed manus inde frustra reversæ in se redibant complexæ. Se levans à terra, sursum erigebat ad Christum, & quia tangere illum nequibat, malè collidebatur ad terram. Mortis pallor ejus perfuderat vultum, tamen genis & ore, Christi cruore rubea erat. Cadentes guttas sanguinis ore sacro lingebat, terram deosculans quam cruoris unda rigabat, ô quàm malè tunc illi erat. Hæc Augustin. Tandem ponunt se omnes ad sedendum juxta crucem, contemplantur dilectum suum, expectant à Deo auxilium, quomodo ipsum deponere valeant, & sepelire. Commorantibus igitur, & sedentibus eis prope crucem, & aspicientibus sine intermissione Dominum JEsum, sic pendentem in cruce inter latrones, sic nudum, sic deturpatum, sic afflictum, sic mortuum, & sic ab omnibus derelictum. Ecce armati multi veniebant à civitate versus eos, qui licentia Pilati habita, mittebantur à Judæis, ut ipsis crucifixis crura frangerentur, ut citius morerentur, & taliter mortui tollerentur de partibulis, & sepelirentur, ne in magno die sabbati, qui à vespera sextæ feriæ incipiebat, & propter ipsum sabbatum, & propter festum azymorum valde solennis erat, corpora eorum in cruce pendentia remanerent, & festum horrore diuturni cruciatus fœdarent.

Die festo passus Dominus.

Prima quidem dies Paschæ, qua crucifixus est Dominus, solennis erat apud Judæos. Secunda tamen dies, pro tunc fuit solennior, ratione sabbati apud eos, quia die sabbathi, quæ intra octavas occurrebat, duplex festum erat, ideo hoc faciebant, quia in lege præceptum erat, ut cadavera suspensorum propter delicta, usque mane non essent suspensa, ne inde pollueretur terra.

Theophil. in c. 19. Joan.

Deut. 21.

Chrysosto. homil. 84. in Joannem.

Unde Theophilus, sic enim jubebantur in lege non occidere solem in hominis supplicio. Sed secundum Chrysost. Judæi hoc quidem in parvis diligentes sunt, sed in magnis contemserunt, & cùm tantam fuissent operati audaciam, de die diligenter ratiocinantur, colantes culicem, & glutientes camelum. Appropinquant ergo ipsi armati cum furore & strepitu magno, & videntes latrones adhuc vivere, frangunt eis crura, & occidunt ac deponunt, & in aliquam foveam projiciendo (ne oleant) sepeliunt. Duo milites fregerunt crura unius latronis, & duo alterius,

& sic simul venerunt ad Jesum qui erat medius. Redeuntibus autem illis versus Dominum, *ut viderunt eum jam mortuum*, eo quòd acerbiora supplicia quàm latrones pertulerat, vel quia fortè ante alios suspensus fuit, vel quia potestatem ponendi animam habuit, *non fregerunt ejus crura*, quia hoc non fiebat, nisi ad hoc quòd evadere non possent depositi de patibulis, *ut impleretur* consecuti-

Exod.12.

vè *scriptura*, qua dicitur in Exodo, *Os non comminuetis ex eo*, scilicet ex Paschali agno, qui verum agnum Dei scilicet Christum præfigurabat, qui mortuus jam coctus ad esum fidelium erat. Ideo enim ordinatione divina constitutum est, ut ossa agni Paschalis non frangerentur, quia veri agni ossa in cruce fracta non sunt, ut sic figura & veritas correspondérent. *Sed* ut certificarentur de morte

Longinus.

ejus, *unus militum*, Longinus nomine, tunc impius & superbus, pòst verò conversus & martyr factus, porrigens *lanceam* de longè, sacrum *latus Domini*, Jesu dextrum vulnere grandi *aperuit, ut impleretur*

Zachar.12.

scriptura, qua per Zachariam dicitur, videbunt in

Augustinus tract.120. in Joannem.

quem transfixerunt. *In qua prophetia*, secundum Augustinum, promissus est Christus, in ea qua crucifixus est carne venturus. Et nota quòd iste miles fecit hoc ad complacentiam Judæorum, de morte Christi certificari volentium. In quo etiam patet nimia ipsorum crudelitas, quia non satiati pœnis quas Christo viventi inflixerant, etiam mortuum vulnerare conati sunt. Sic & hodie Christum semel crucifixum conatur rursus vulnerare, qui sine timore peccare præsumit, vel de pec-

Theophil.in c.19.Joann.

cato se jactare. Unde Theophilus: Ut Judæis complaceant, lanceant Christum, circa corpus exanime contumelias inferentes. Unde & Chrysost.

Chrysost. hom.84 in Joannem.

Aperuerunt ejus costam lancea, & mortuo corpori de reliquo convitiantes & in mortuum convi-

Illuminatio Longini.

tiari corpus militem, multo deterius fuit, quàm crucifigi. Qui autem eum lanceavit, cum ferè caligassent oculi ejus præ senectute & casu, vel potius nutu divino, sicut & lanceavit, licèt nesciens, sanguine Christi, per lanceam defluente oculos tangeret, continuò clarè vidit, & protinus illuminatus in Christum credidit. Unde & militiæ cedens, instructus ab Apostolis, in Cæsarea Capadociæ triginta octo annis monachicam vitam duxit, & in omni sanctitate permanens, verbo & exem-

Longini vita.

plo multos ad Christum convertit. De eo quoque dicit Isidorus: Lancea Longinus latus Salvatoris aperuit, & non tantum veniam invenit, sed Episcopatus honorem & martyrii coronam promeruit. Non suffecit Judæis & aliis quòd Christum occiderunt, sed etiam post mortem diversimodè deri-

2.Reg.18.

ferunt. Istud olim fuit in Absalon præostensum, quem legimus in arbore suspensum, & veniens Joab, tres lanceas in corde ejus fixit, & armigeri

Lancea dolores tres.

Joab gladiis ipsum crudeliter invaserunt. Sic & Christus in cruce lancea militis, & insuper tribus lanceis, id est, tribus doloribus est confixus, quorum primum habuit ex propriarum pœnarum magnitudine. Secundum, ex dilectæ matris suæ amaritudine. Tertium propter peccatores, quibus suam passionem præscivit non prodesse, & insuper super hoc Judæi invaserunt eum gladiis linguarum suarum acutissimis. Hoc modo omnes voluntarii peccatores Christum invadunt, qui spontè peccando iteratò ipsum crucifigunt. Plus peccant, qui offendunt Christum regnantem in divinitate, quàm qui crucifixerunt eum conversantem in humanitate. Sed contumelia à Judæis illata in signum prodiit, quia de corpore extincto sanguis verus, & aqua pura miraculosè manavit. Unde sequitur; *Et continuò exivit sanguis & aqua*, ex quibus habent efficaciam Ecclesiæ Sacramenta. Hoc autem factum

Efficacia Sacramentorum.

est ad ostendendum quòd per passionem Christi plenam consequimur ablutionem, scilicet à peccatis, & maculis, à peccatis quidem, per sanguinem, qui est precium nostræ redemptionis, secundum illud Petri, *Non corruptibilibus auro & argento*

1.Petr.1.

redempti estis, sed precioso sanguine. A maculis verò, per aquam, quæ lavacrum est nostræ regenerationis, secundum illud Ezechielis: *Effundam super vos*

Ezech.36.

aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Vel potest referri sanguis ad precium & nostram redemptionem, ut redimamur à pœnis; aqua, ad lavacrum & peccatorum ablutionem, ut purgemur à culpis. Sanguine enim agni

Exod.12. & 14.

domus servantur à percussione Angeli, & aqua maris rubri extinguuntur inimici. Effusus est inquam ille, ad redemptionẽ, ista, ad redempti ablutionem. Ille ut redimeret captivum, ista, ut ablueret immundum. Sed hic secundus sensus satis intelligitur in primo, quia ubi est plena à peccatis ablutio, ibi sequitur & à pœnis redemptio, & ubi est à maculis ablutio, ibi præcedit & à peccatis purgatio. Hoc etiam factum competit figuræ, quia

Genes.2.

Miraculum aquæ & sanguinis defluentis.

sicut de latere Christi dormientis in cruce fluxit sanguis & aqua quibus consecratur Ecclesia, ita de latere Adæ dormientis in paradiso, mulier (quæ ipsam Ecclesiam figurabat) est formata. Et factum est hoc miraculosè, quia de corpore mortui, in quo statim per mortis frigiditatem sanguis coagulatur, & in tabem convertitur, non solet sanguis exire, nec de aliquo aqua pura manare. Ille autẽ sanguis erat verus & purus & aqua vera & pura, & non (ut quidam dixerunt) humor aquaticus, seu phlegma. Considera nunc quanta fuit malicia Judæorum, qui adhuc non fuerunt saturati pœnis & opprobriis Christo in vita ejus illatis, quinetiam eum persequerentur mortuum. Et quanvis etiam istud vulnus lateris non senserit, cùm corpus mortuum fuerit, tamen per hoc contumeliæ, & convitia sibi inferebantur, quia omnes contumeliæ & crudelitates illatæ mortuorum corporibus, reputantur ac si vivis inferrentur. Ex hoc articulo, lanceationis lateris, habentur tria documenta. Primum est,

Documenta tria.

quòd nos cùm mortui fuerimus cum Christo, scilicet mundo & peccatis, tunc debemus & lanceari cum Christo, cuspide videlicet charitatis, sicut anima illa se lanceatam gloriabatur, quæ dicebat,

Cantic.4.

vulnerata charitate ego sum. Hac etiam amoris lancea, cor suum perforari Augustinus petiit, dicens:

Augustinus in medit.

Oratio beati Augustini.

Rogo te Domine per illa salutifera vulnera tua, quæ passus es pro salute nostra in cruce, ex quibus emenavit ille preciosus sanguis quo sumus redempti, vulnera hanc animam meam peccatricem, pro qua etiam mori dignatus es, vulnera eam igneo & potentissimo telo tuæ potentissimæ charitatis. Configo cor meum jaculo tui amoris, ut dicat tibi anima mea, charitate tua vulnerata sum, ita ut ex ipso vulnere amoris tui uberrimæ fluant lachrymæ die ac nocte. Percute obsecro Domine hanc durissimam mentem meam valida cuspide piæ dilectionis, ut altius ad intima penetret virtute potenti. Hæc Augustinus. Secundum docu-

Chrysost. hom.48.in Joannem.

mentum est, secundum Chrysostomum, quòd nos percipere debemus Sacramenta Ecclesiæ ea intentione ac devotione, ac si nobis de latere Christi perfluerent. Vulnus enim lateris Christi, fuit ostium Sacramentorum, quia sicut de latere primi Adæ formata est Eva, ita de latere secundi

Augustinus tract.120. in Joannem.

Adæ, formata in Ecclesia. Unde, secundum Augustinum, Vigilanti verbo Evangelista usus est,

ut

ut non diceret, latus ejus percussit, aut, vulneravit, aut quid aliud, sed, aperuit, ut innuat, quòd ibi quodammodo ostium vitæ apertum est, quia inde Sacramenta Ecclesiæ manaverunt, sine quibus ad veram vitam non intratur. Et nota quòd hoc, quod dicitur Sacramenta manasse de latere Christi, specialiter intelligendum est de duobus præcipuis Sacramentis, sine quibus non intratur ad vitam, videlicet de Sacramento redemptionis, & Sacramento ablutionis. Quorum primum pertinet ad Sacramentum eucharistiæ, & significatur per sanguinem, imò est ipse idem sanguis quem quotidie sumimus, & qui fluxit de latere Christi. Secundum verò pertinet ad Sacramentum baptis-

Idem ibid. matis, quod significatur per aquam. Unde Augustinus: Ille, inquit, sanguis in remissionem fusus est peccatorum, aqua illa salutare temperat poculum, hæc lavacrum præstat & potum. Hoc prænunciabat, quòd Noë in latere archæ ostium facere jussus est, quo intrarent animalia, quæ non erant diluvio peritura, quibus præfigurabatur Ecclesia. De istis etiam sanguine & aqua dicit idem

Idem ibid. Augustinus, quòd credibile est quòd latro ille, cui promisit Dominus paradisum, aspersus fuit aqua &

Latronis baptismus. sanguine, de Christi latere exilientibus, & tali sanctissimo baptismate salvatus sit, cùm sine baptismate nemo salvetur, vel martyrio. Tertium documentum est, quòd nos omnem voluntatem nostram conformare debemus voluntati divinæ, & quòd voluntas Dei in omnibus, & super omnia sit nobis accepta, eo quòd cor Christi vulneratum est amoris vulnere propter nos, quatenus nos per amorem reciprocum intrare possimus per ostium lateris ad cor ejus, & ibi omnem amorem nostrum ad suum divinum amorem counire, ut sicut ferrum candens cum igne in unum redigatur amorem. Homo enim omnia desideria sua debet fundare & ordinare in Deum, amorem Christi, quia pedibus, per quos affectus accipiuntur, est crucifixus, & in omnibus bonis operibus se exercere, ac cuncta mala opera devitare, amore Christi, quia manibus, per quas opera accipiuntur, crucifixus est, omnem verò voluntatem suam conformare voluntati divinæ, pro illo amoris vulnere quod in cruce pro homine accepit, cum invincibilis amoris sagitta cor suum mellifluum perforauit. Per

Augustinus in manuali cap. 23. istud vulnus quasi per ostium amoris Augustinus intraverat, cùm dicebat: Longinus, inquit, aperuit mihi latus Christi lancea, & ego intravi, ibi requiesco securus. Clavi & lancea clamant mihi quòd verè reconciliatus sum Christo, si eum amavero. Ad conformandum se huic articulo, rememoretur homo, quàm superexcellentissimũ amorem Christus in apertitione lateris sui nobis ostenderit, in quo nobis aditum patulum ad cor ejus dedit. Festinet ergo homo intrare ad cor Christi, ac recolligat omnem amorem suum, & couniat amori divino, revolvendo in mente sua documenta præmissa. Recogitet etiam homo, quanta charitate Christus ex latere suo nobis profuderit Sacramenta, quibus intremus ad vitam æternam, vel aliâs, sicut Dominus meditanti & oranti devotionem ministrabit. Jesu qui latus corporis tui mortui, lancea aperiri, & exinde sanguinem & aquam exire voluisti, vulnera quæso cor meum lancea charitatis, ut tuis dignus efficiar Sacramentis, quæ de eodem sacratissimo latere profluxerunt. In apertura lateris tui Domine, aperuisti electis tuis januam vitæ. Hæc porta tua Domine, justi intrabunt in eam. Noli Domine quæso iniquitatum mearum recordari, ut propter eas mihi claudas aditum, istum, quem peccatoribus & pœnitentibus providisti. Et licèt istud vulnus lateris non senserit *Maria sensit vulnus lateris Christi.*

Christus, quia mortuus, beata tamen virgo mater ejus bene sensit, cujus fœlicissimam animam crudelis illa lancea tunc transfixit. Tunc ipsa deficiens, & quasi mortua cecidit inter brachia Magdalenæ in terram. Vides quotiens hodie mortua est. Totiens certè, quotiens videbat contra filium fieri novitatem. Unde nunc perfectè verificata est in ea Simeonis prophetia, qua sibi dixerat: *Tuam,* Lucæ 2.

inquit, *ipsius animam gladius pertransibit.* Ex hac cordis Christi scissione, à cujus arcano (tanquam à fonte) precium nostræ salutis copiosè est effusum, meritò etiam ad compatiendum, & amandum vulneratur cor nostrum, quia hîc maximè apparuit, quàm copiosa apud eum redemptio fuerit. Unde Bernardus: Ad cumulum postremò pietatis, tra- Bernardus serm. 22. in Cantica.

didit in mortem animam suam, & de proprio latere protulit precium satisfactionis, quo placaret patrem, per quod illum planè ad se versiculum traxit: *Apud Dominum misericordia, & copiosa apud* Psalm. 129.

eum redemptio. Prorsus copiosa, quia non gutta, sed unda sanguinis largiter per quinque partes corporis emanavit. Unde & Anselmus: Adhuc autem attentius eundem intuere, quàm grandi & tenerrima compassione dignus appareat. Vide nudum, & Anselmus in speculo cap. 52.

verberibus laceratum, in medio latronum cruci ignominiosè ferreis clavis affixum, aceto & felle potatum, & post mortem lancea in latere vulneratum, & copiosos sanguinis rivos ex quinque vulneribus manuum, pedumque, & lateris effundentem. Fletum deducite oculi mei, & liquesce anima mea igne compassionis, super contritione amabilis viri hujus, quem in tanta mansuetudine tantis vides affectum doloribus. Hæc Anselmus. Quinque autem vulnera sibi infligi permisit, ut *Quinque vulnerum ratio.*

humani generis quinque sensus à diabolo captos redimeret. Christus quippe hodie pro nobis sanguinem suum fudit piissimè, plenissimè, & acerbissimè. Pissimè fudit, si consideretur causa, nam causa effusionis sui preciosi sanguinis, fuit piissima, quia ipsum fudit ex charitate ferventissima, ex qua voluntariè pro nobis pati voluit, quod pulchrè ostendit Augustinus in persona Christi, ita dicens: Augustinus sermone de passione.

O homo, recogita qualia & quanta pro te passus sum, cùm esses inimicus patri meo, reconciliavi te, cùm tanquam ovis perdita oberrares, quæsivi te, & in humeris meis portavi te. Patri meo reddidi Lucæ 15.

te, caput meum spinis opposui, manus meas clavis objeci, sanguinem meum pro te fudi, animam meam pro te posui, ut jungerem te mihi, & tu divideris à me? Converte ad me, & ego suscipiam te. Plenissimè fudit, si consideretur mensura, quia totum sanguinem effudit, ita ut unica gutta in eo non remaneret. Nam sanguinem intercutaneum fudit in flagellatione, & quicquid sanguinis habuisset in vertice & capite, effusum fuit in spinarum confessione: sanguinem verò venarum & nervorum, fudit in manuum & pedum conclavatione, sed sanguinem qui remansit in corde, vel in membris interioribus, effudit in lateris apertione: & ideo quia nihil in eo sanguinis remansit, non erat ei species neque decor. Acerbissimè fudit, si consideretur natura: nam quanto natura & complexio est nobilior & delicatior, tanto est suæ læsionis perceptibilior: & per consequens pœna inflicta, & ejus sensibilitas est acerbior, sed constat quòd complexio corporis Christi fuit delicatissima, quia Spiritus sancti artificio de virginis sanguine formata, & ergo sui sanguinis effusio, & pœnarum illatio, fuit acerbissima: & ideo dicit, *attendite,*

dite, scilicet mentaliter: *& videte*, sensibiliter, si est dolor similis, sicut dolor meus, quasi diceret, non. Surge ergo amica Christi, esto sicut columba nidificans in summo ore foraminis, ibi, ut passer inveniens domum vigilare non cesses, ibi, tanquam turtur, casti amoris pullos absconde, ibi os appone, ut haurias aquas de fontibus salvatoris. Hic enim est fons, egrediens de medio paradisi, qui in corda devota diffusus, fœcundat & irrigat universam terram. Ecce ostium in latere archæ, quo intrant animalia non peritura diluvio. Ad hujus ergo petræ foramina, & maceriæ cavernam stude nunc, & in die exitus tui recurre, & in eis latita, ut ibi valeas pascua invenire, & ora leonum evadere. Unde Anselmus: Festina, ne tardaveris, comede favum tuum cum melle tuo, bibe vinum tuum cum lacte tuo. Sanguis tibi in vinum convertitur, ut inebrieris, in lac aqua mutatur, ut nutriaris. Facta sunt tibi in petra foramina, in membris ejus vulnera, & in corporis ejus maceria, tua caverna, in quibus instar columbæ latitans & deosculans singula, ex sanguine ejus fiant sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce. Unde & Gregorius: Per foramina petræ, vulnera manuum & pedum Christi in cruce pendentis libenter intellexerim, cavernam verò maceriæ, vulnus lateris, quod lancea factum est, eodem sensu dixerim, & bene in foraminibus petræ, & in caverna maceriæ, esse dicitur, quia dum in crucis recordatione patientiam Christi imitatur, dum ipsa vulnera (propter exemplum) ad memoriam reducit, quasi columba in foraminibus, sic simplex anima in vulneribus nutrimentum, quo convalescat invenit. Hæc Gregorius. In his etiam vulneribus salvatoris, securitatem & protectionem, ac consolationem non modicam reperies. Unde Bernardus quædam de verbis Augustini assumens, sic ait: Et revera ubi tuta firmaque infirmis requies, nisi in vulneribus salvatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior est ad salvandum. Fremit mundus, premit corpus, diabolus insidiatur, non cado, fundatus enim sum supra firmam petram. Peccavi peccatum grande, turbabitur conscientia, sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est, propter iniquitates nostras. Quid tam ad mortem, quòd non Christi morte salvatur? Si ergo in mentem venerit tam potens tamque efficax medicamentum, nulla jam possum morbi magnitudine terreri. Ego verò fidenter quod ex me deest, usurpo mihi ex visceribus Domini, quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ effluant. Foderunt manus & pedes, latusque lancea perforaverunt, & per has rimas licet mihi fugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo, id est, gustare & videre, quoniam suavis est Dominus. Patet arcanum cordis, per foramina corporis, patet magnum illud pietatis Sacramentum, patent viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. Quidni viscera per vulnera pateant? In quo enim clarius quàm in vulneribus tuis elucet, quòd tu Domine suavis & mitis es, & multæ misericordiæ? Majorem enim miserationem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Tu Domine majorem habuisti, qui animam tuam etiam posuisti, pro abditis & damnatis. Meum proinde meritum miseratio Domini. Non planè sum meriti inops, quandiu ille miserationum non fuerit, quòd si misericordiæ Domini multæ, multus nihilominus ego in meritis sum. Quid enim si multorum sum mihi conscius delictorum? Nempe ubi abundaverunt delicta, superabundavit & gratia. Et si misericordiæ Domini ab æterno & usque in æternum, ego quoque misericordias Domini in æternum cantabo. Quanta in foraminibus petræ multitudo dulcedinis, plenitudo gratiæ, perfectioque virtutum? Hæc Bernardus. O Domine sicut exivit sanguis tuus, copiosa redemptio nostra, non permittas me in hora mortis, vel in die judicij perire cum impiis, sed me tuo pio cruore redemptum aggrega cum electis tuis, abscondendo me interim in foraminibus petræ, & in caverna maceriæ, & vulnerando me charitate tua, ut amore langueam. Qui enim verè te diligit pro te vulneratur & languet, & donec te videat, à mundi actionibus est velut mortuus alienus. Fortis est enim, ut mors, dilectio tua, & dura velut infernus æmulatio. Considera nunc bene corporis Christi, in cruce positi, dispositionem, quia ex hoc in spem & fiduciam rapieris majorem, attestante Bernardo, qui ait: Quis non rapiatur ad spem, & ad impetrandi confidentiam, qui ejus attenderit corporis dispositionem? Vide caput inclinatum ad osculum, brachia extensa ad amplexum, manus perforatas ad largiendum, latus apertum ad diligendum, pedum affixionem ad nobiscum manendum: corporis extensionem, ad se totum nobis impendendum. Hæc Bernardus.

[Margin notes: Genes. 7. — Anselmus in medit. redempt. generis humani. — Gregorius in Cantica cap. 2. — In vulneribus Christi quærenda. — Bernardus serm. 61. in Cantica. — Psalm. 21. — Psalm. 80. — Cantic. 8. — Bernardus sermone de passione.]

ORATIO.

Domine Jesu Christe, qui hora diei nona pendens in patibulo, & clamans voce magna, in manus patris, spiritum commendasti, & inclinato capite eundem spiritum emisisti, & jam mortuus vulnus lateris, de lancea militis suscepisti, dignare quæso nunc, & semper, spiritum meum tibi commendatum habere, & gladio charitatis cor meum transverberare, eique vulnera tui corporis imprimere, & per hæc cogitationes illicitas ab ipso repellere, ac tandem in fine vitæ meæ, spiritum meum in manus tuas commendatum, cum beatis spiritibus collocare. Amen.

De secundis vesperis.

CAPUT LXV.

Hora vespertina meditaberis mente lugubri & lachrymabili, quomodo mater Domini, & alii quatuor, ponunt se iterum ad sedendum prope crucem, nescientes quid facere debeant. Corpus enim Domini deponere, & sepelire non possunt, quia nec vires sufficientes habent, nec instrumenta quibus deponant. Recedere autem, eo sic manente, non audent: & diu manere nocte appropinquante non valent. Vide in quanta sunt perplexitate, & in eis corde compatere. Interim autem *Joseph ab Arimathia*, civitate Judææ, decem leucis ab Hierusalem distante, antiquitus dicta Ramatha: unde fuerunt Helchana & Anna, parentes Samuelis: *dives & nobilis genere, & Decurio*, id est de ordine curiæ, & officia curiæ imperii Romanorum administrans: *vir bonus*, in se & quò ad Deum: *& justus* quò ad proximum: *ac discipulus Jesu*, non de duodecim, vel septuagintaduo, sed de multis aliis credentibus, quia omnes credentes à principio discipuli vocabantur, *sed occultus, propter metum Judæorum*, ne de synagoga expelleretur, *qui non consenserat* neci Domini, & *actibus & consiliis aliorum* Christum persequentium, *qui & ipse*, sicut & alii discipuli *expectabat*, scilicet certitudine spei *regnum Dei*, non temporale & terrenum, sed cœle-

[Margin notes: Matth. 27. — Marci 15. — Lucæ 23. — Joann. 19.]

ste

ſte & æternum, id eſt, regnum cœlorum, à Chriſto diſcipulis promiſſum : *venit* ad ſepeliendum Chriſtum, antequam intraret ſabbatum, in quo talia facere non erat licitum, quia enim erat diſcipulus Domini : ideo curam de corpore ejus habere voluit, ut cum honore ſepeliretur, & non ſicut damnati corpus projiceretur. Hinc virtute ſanguinis Chriſti jam fuſi roboratus, *audacter* omni timore depoſito, & confidenter *introivit ad Pilatum*, nec Judæorum timentes inimicitias, nec Pilati poteſtatem, *& petiit*, magno munere, *ut* de ejus licentia *tolleret corpus Jeſu*, de cruce, & ſepeliret illud honorificè : hoc præferens omni theſauro quantumlibet pretioſo. Petiit autem hoc ſibi concedi, quia (ſecundum leges humanas) corpora damnatorum, non debent ſine licentia deponi, vel ſepeliri. *Et permiſit Pilatus* : tum propter petentis reverentiam: tum propter Chriſti innocentiam ſibi notam, & quia plura in morte ejus viderat miracula. In quadam hiſtoria dicitur, quòd Joſeph ſervierat quinque annis Pilato, & pro ſervitio petiit & obtinuit corpus Jeſu ab eo. Fit autem hìc ſecularis dignitatis Joſeph mentio, non quòd Evangeliſta hanc commendet, ſed quia ad præſidem niſi talis accedere non poterat, quia ergo dives erat valde inſignis, ac Pilato notus & familiaris, potuit de facili ad Pilatum intrare, & ab eo impetrare, quia verò bonus & juſtus, dignus fuit hoc miniſterio, & meruit corpus Jeſu ſepelire. Unde Beda : Magnæ quidem Joſeph iſte dignitatis apud ſeculum, ſed majoris apud Deum meriti fuiſſe laudatur, ut & per juſtitiam meritorum, ſepeliendo corpore dominico dignus foret, & per nobilitatem potentiæ ſecularis, idem corpus accipere poſſet : non enim quilibet ignotus, aut mediocris ad præſidem accedere, & crucifixi corpus poterat impetrare. Unde & Auguſtinus : Joſeph fiducia dignitatis, quia præditus erat, familiariter intravit ad Pilatum : jam minus curans de Judæis, quamvis antea in audiendo Domino devitaret inimicitias eorum. Unde etiam Gregorius : Fuerat quandoque Joſeph occultus Chriſti diſcipulus, denique vincula timoris rumpens, ferventior factus, dominicum corpus turpiter pendens à ligno depoſuit, comparans precioſam margaritam verborum modeſtia. Conſidera nunc fortitudinem Joſeph, quia non ſolum audet corpus Chriſti petere, ſed etiam ſepelire, ſicut homo poteſtatem habens, plus ex virtute quàm ex adjutoribus. Unde Chryſoſtomus : Inſpice autem hujus viri fortitudinem, in mortis enim periculum ſe tradidit, inimicitiam ad omnes aſſumens, propter benevolentiam Chriſti. Unde & Theophilus : Audet auſum laudabilem, non enim excogitavit, à divitiis decidam, & expellar à Judæis, ſi corpus petam ejus qui eſt blaſphemiis condemnatus. Hæc Theophilus. Qui ergo prius ex imperfectione meticuloſus, & occultus diſcipulus Domini fuerat, propter metum Judæorum, vitans tunc inimicitias eorum, nunc exemplo mortis Chriſti animatus, ac virtute & victore auctus, manifeſtat ſe, ac palam & facto fatetur, & oſtendit ſe Chriſti diſcipulum, petendo ejus ſepulturam, & exequendo, minus curans de illis, in hoc extremo officio. Conceſſo autem ſibi corpore, vocavit ad ſe quendam virum ſapientem, & legiſperitum, diſcipulum Chriſti ſimiliter occultum, Nicodemum nomine. *Joſeph igitur mercatus ſindonem*, id eſt, pannum lineum, candentem & mundum, venit ad crucifixionis locum, portans ſecum inſtrumenta quibus clavis evulſis corpus de cruce deponat, & ipſam ſindonem, qua involvat. Iſte pannus mundus & candidus, innocentiam Domini, & lilioſam ſignificabat caſtitatem, ut qui rubricatus fuerit ſanguine paſſionis, candidaretur ſindone innocentiſſimæ caſtitatis. In Canticis : Dilectus meus candidus & rubicundus. *Venit & cum eo Nicodemus*, ſe illi aſſocians, in quo dolus non erat, *qui prius* timidus *nocte ad Jeſum venerat primum*, ſcilicet ante paſſionem, *ferens ſecum mixturam myrrhæ & aloes, libras quaſi centum*, ad ipſum condiendum, quia hæc ſua amaritudine arcent vermes à corporibus mortuorum, & quàm plurimum ea conſervant, nec citò corruptioni ſubjici permittunt. Iſte ante paſſionem Chriſti ſicut & Joſeph, erat diſcipulus Domini occultus, ſed poſt paſſionem manifeſtavit ſe ſicut & ille, & factus eſt publicus, ſed nondum habens veram fidem de reſurrectione, quia attulit myrrham & aloë, quaſi corpus ejus muniri indigeret à putredine. Et ideo licèt ex devotione iſtam unctionem faceret, videtur tamen quòd plenam notitiam de reſurrectione Chriſti non haberet, quia de eo ſcriptum erat, *non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, propter quod non indigebat unctione conſervante contra putrefactionem. Unde Chryſoſtomus : Adhuc enim ut de nudo homine diſponebant, ſed tamen multam dilectionem demonſtrabant. De iſto Nicodemo legitur in revelatione corporis beati Stephani protomartyris. Per Joſeph, qui interpretatur accreſcens, ſignificabatur perſona creſcens in virtutibus, quæ corpus Domini poſtulat, quando pro digna receptione Euchariſtiæ Deum ſuppliciter orat. Per Nicodemum verò peritum, ſignificatur doctor bonus, ferens mixturam, id eſt, doctrinam ex authoritatibus ſacræ ſcripturæ, confectam, ad ungendum corpus Chriſti myſticum ad ejus ſalutem. In ſindone etiam munda, paupertas & caſtitas notantur, & in aromatibus, virtutum varietas deſignatur. Fœlix talis conſcientia, cui non deficit defunctio paupertatis, contra mundum mundicia caſtitatis, contra carnem, fragrantia virtutum, contra diabolum. Cùm autem Joſeph & Nicodemus fuerunt prope crucifixionis locum, genua flectentes adoraverunt Dominum. Quos dum vidit mater, volentes deponere corpus, quaſi de morte conſurgens paululum revixit ſpiritus ejus. Et applicantes recepti fuerunt per eam reverenter, & paraverunt ſe ad deponendum eum, quibus ipſa quod poterat miniſtrabat adjutorium. Unus clavos de manibus trahebat, alius ne corpus caderet exanime ſuſtinebat. Stabat Maria levans brachia in altum, & dum tangere eum voluit, caput & manus ejus dependentia trahebat ſupra triſte pectus ſuum, & ruens in amplexus & oſcula, de dilecto ſuo ſatiari non poterat, nec quis ipſam deſuper corpus attrahere valebat. Corpore igitur Domini in terram depoſito, domina ſuſcepit caput cum ſcapulis ſuis in gremio. Magdalena verò pedes, apud quos olim tantam gratiam meruerat. Alii autem circunſtant, & omnes planctum magnum ſuper eum faciunt. Omnes enim amantiſſimè plangunt eum, quaſi unigenitum. Unde Anſelmus Sed adhuc expecta, donec nobilis ille Decurio veniens extractis clavis manus pedeſque diſſolvat. Vide quomodo fœliciſſimis brachiis corpus amplectitur, ac ſuo aſtringit pectori. Tunc potuit vir ille ſanctiſſimus dicere : *Faſciculus myrrhæ, dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.* Cerne præterea quàm dulciter, quàm diligenter beatiſſimus Nicodemus, ſacratiſſima membra ejus tractat digitis, fovet ungventis. Hæc Anſelmus. Venias & tu chariſſime devotis greſſibus, & ſpiritualibus acceſſibus, ad deponendum

Marginalia (left): *Joſeph quomodo Pilato notus.* — Beda in c. 15. Marci & in c. 23. Lucæ. — Auguſtinus lib. 3. de conſenſu Evang. c. 22. — Gregor. Naz. orat. in ſanctum bapt. — Chryſoſto. homil. 89. in Matth. — Theophil. in c. 15. Marci. — *Sindon.*

Marginalia (right): Cantic. 5. — *Nicodemus.* — Joann. 19. — Pſalm. 15. — Chryſoſto. hom. 84. in Joannem. — *Depoſitio Chriſti de cruce.* — Anſelmus in ſpeculo. — Cant. 1.

deponendum Dominum Deum tuum de cruce, & ad plangendum eum cum sua benedicta matre, & aliis qui ibi aderant & ad sepeliendum, & alia faciendum quæ ipsi faciebant. Unde Ambrosius: Veni & tu vel sero, vel nocte, vel quacunque hora, quacunque enim hora veneris, Jesum invenies ad suscipiendum paratum, nec minorem serius venientibus mercedem pia largitate solventem. Nam & qui hora sexta venit, non est mercede fraudatus, & qui undecima, plenitudinem mercedis accepit. Hæc Ambrosius. Deus meus bone Jesu, concede mihi quanquam per omnem modum immerito & indigno, ut qui his cum matre tua & aliis qui tunc aderant corpore interesse, & ea facere non merui, fideli tamen hæc eadem mente pertractans, illum ad te Deum meum pro me crucifixum & mortuum, compassionis affectum experiar, quem innocens mater tua, & pœnitens Magdalena in ipsa passionis tuæ hora senserunt. Et sciendum, quòd quanuis ista depositio Domini de cruce, non fuerit sibi in pœnam, quia corpus erat exanime, nec fieret ei in contumeliam, sed potius in honorem & reverentiam, præsertim cùm non fieret à Judæis sævientibus, sed à devotis fidelibus eum multum diligentibus, imò etiam Judæis & hoc dolentibus, quòd cum tanta solennitate deponebatur, condiebatur, & sepeliebatur, istud tamen factum depositionis, in se valde miserabile fuit & lamentabile, quòd videlicet corpus tantæ nobilitatis, tractabatur tanquam cadaver vile, licèt in veritate cadaver non fuerit, propter divinum suppositum, in quo corpus illud imputribiliter subsistebat, & si corpus illud non sensit pœnam, beata tamen virgo (quæ ibi aderat) pœnam in hoc facto sensit maximam. Ex hoc articulo depositionis Domini de cruce, habentur duo documenta. Primum est, quòd fideles communicantes corpus Domini de altari, æquiparantur illis qui ipsum deposuerunt de cruce. Perinde enim est (imò plus) Christi corpus sumere de ara altaris, quàm de ara crucis. Illi enim acceperunt eum in brachiis & manibus, sed isti sumunt in ore & cordibus. Secundum documentum est, quòd & nos libenter debemus Christum cum Joseph de cruce deponere. Quandiu enim peccator in peccatis est, Christum in cruce distentum, quantum in se est, vinculat & crucifigit, peccata enim nostra sunt in causa, quòd Christus crucifixus est. Sed mox cùm per pœnitentiam ad Deum convertitur, ipsum de cruce solvit & deponit. & inter brachia sua eum recipit. Sicut fecit Joseph qui in deponendo Christum de cruce, inter brachia sua eum complectebatur. Unde sicut quis complectens aliquem inter brachia, potens est de eo facere quicquid vult, maximè si illud non repugnet, sic peccator conversus per pœnitentiam, constringens jam Christum brachiis amoris, potens est de eo omnia quæ voluerit obtinere. Nequaquam enim Christus repugnat pœnitenti, sed paratior est ad dandum gratiam, quàm iste ad recipiendum. Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo, quàm lamentabile factum fuit quòd tale corpus (quod erat Deus) sic tractabatur ad modum cadaveris, & quòd corona gloriæ, jacuit sic supina & prostrata in terra, qualem etiam planctum tunc beata Virgo fecerit super corpus dilecti & dulcis filii sui, vel aliâs, sicut dederit meditanti. Jesu qui de cruce non vivus descendere, sed mortuus deponi voluisti, ut de morte resurgeres ad electorum informationem, da mihi de sacro altari tuo, acsi de ara crucis corpus tuum verum dignè suscipere, & ut de hac cruce, quam suscepi in tui professione servitii, quousque vixero non descendam, sed cùm tibi placuerit ab hoc corpusculo repetere animam quam dedisti, nunc te vocante de cruce deponar, & te invitante ad requiem paradisi perducar.

Ambros. in c. 23. Lucæ.

Documenta.

Post aliquam verò morulam, rogat Joseph dominam, ut permittat corpus Domini perungi, ac linteaminibus involvi & sepeliri. Ipsa vero contendebat, dicens: Nolite amici mei tam citò mihi filium meum auferre, vel me secum spelire. Illum adhuc paululum relinquite mihi, ut faciem ipsius valeam contemplari, & videndo aliquantulum inde consolari. Illi volebant eum tradere sepulturæ, & ipsa volebat eum retinere, & sic erat hæc pialis & miseranda contentio inter eos. Flebat illa lachrymis irremediabilibus. Ipsius lachrymarum tanta ubertas fluebat, ut caro cum spiritu in lachrymis resolvi putaretur. Rigabat lachrymis faciem & extinctum filii sui corpus, & perfundebat undique plagas ejus. Lapidem quoque quo corpus ejus positum & locatum fuerat, lachrymis madebat, in quo ejus lachrymæ adhuc apparere dicuntur, qui nunc in ingressu Ecclesiæ sancti sepulchri esse memoratur. Lavit & tersit vulnera ejus cruentata, & osculabatur ea, & faciem ejus sacratissimam. Aspiciebat vulnera corporis, & vultum ejus & caput, videbat spinarum puncturas, depilationem barbæ, faciem ex sputis & sanguine deturpatam, & de aspiciendo & flendo non poterat satiari. Virginis dolores narrari non possunt, quia male illi erat, sicut esse poterat. Et ideo quantas lamentationes, ululatus, planctus & fletus semper idem corpus unici filii sui tunc fecerit, verbis explicari non posset. Credendum tamen est, quòd nullos planctus irrationabiles fecerit, quia dolor ejus ad rationem superiorem non pertingebat. Magdalena verò pedes Domini, quos alia vice lachrymis compunctionis rigavit, nunc multo magis undis lachrymarum compassionis largiter lavit. Aspiciebat pedes sic vulneratos & perforatos, desiccatos & sanguinolentos, & flebat amarissimè, & præ dolore videbatur deficere, similiter flebant vehementer & alii, ac etiam Angeli præsentes ibi. Unde Augustinus: O quis Angelorum vel Archangelorum illic non fleret, ubi contra naturam author naturæ immortalis Deus mortuus homo, jacebat? Videbant Christi corpus sic malè tractatum, ab impiis sic laceratum jacere, & Mariam totam suo cruentatam in cruore sic amarissimè flere, & nullo modo suas lachrymas poterant refrenare. Sicut enim possibile fuit, Deum per assumptum hominem mori, sic possibile fuit Angelos bonos in morte Domini sui dolere. Hæc Augustinus. Plange ergo & tu charissime amarè, & clama cum Bernardo dicente: O bone Jesu quàm dulciter cum hominibus conversatus es, quàm magna & abundantissima eis largitus es, quàm dura & aspera pro eis passus es, dura verba, duriora verbera, durissima crucis tormenta. Hæc Bernardus. Contempleris etiam bene Dominum & salvatorem tuum, gira & regira, volve & revolve, à latere in latus, à planta pedis usque ad verticem, & non inveniens in eo sanitatem, sed undique dolorem, ubique cruorem. Non enim est in eo membrum, vel sensus corporis, qui suam afflictionem & infirmitatem, vel passionem non senserit. Vide quid in quolibet sensu, quid in qualibet parte sustinuit. In capite spinas, in auribus opprobria, in oculis fletum, in ore fel & acetum, in facie alapas & sputa, in collo colaphos, in naribus fœtorem, quia in loco ex cadaveribus corrupto fuit crucifixus, clavos in manibus & pedibus

Inungendi dilatio.

Lachryma Virginis.

Planctus Mariæ rationabilis.

Augustinus, sermone de Sabbato sancto.

Bernardus serm. de passione.

Contemplatio.

pedibus, flagella in dorso, lanceam in pectore. Quia enim genus humanum vulneribus peccatorum fuit plenum secundum illud Esaiæ, *Omne caput languidum, & omne cor mœrens, à planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas*; ideo Jesus in omni parte corporis sui plagas suscepit, ut per ejus livores in toto sanaremur. Homo enim erat infirmus in capite, id est, in intentione, quæ est caput animæ, quia in his quæ faciebat non sanam intentionem habebat. Erat infirmus in manibus, quia faciebat opera mala vel remissa, erat infirmus in pedibus, quia habebat affectionem immundam aut terrenam, pes enim animæ, est affectus & amor ejus, quia sicut corpus vadit pedibus, sic anima vadit affectibus. Erat infirmus in corde, quia habebat cogitationes noxias & vanas. Erat infirmus in toto corpore, quia habebat totam vitam mundanam, & conversationem vanam. Ut igitur Christus suis livoribus & vulneribus nos sanaret, voluit vulnerari in capite, ut sanaret omnes nostras obliquas intentiones, voluit vulnerari in manibus, ut sanaret nostras malas & remissas operationes, voluit vulnerari in pedibus, ut sanaret nostras immundas & terrenas affectiones, voluit vulnerari in corde, ut sanaret noxias & vanas cogitationes, voluit flagellari & vulnerari in toto corpore, ut sanaret totam nostram vitam & conversationem. Unde Bernardus: Meditare, inquit, positionem corporis crucifixi, & vide si aliquid est in eo quod non peroret pro te ad patrem. Divinum illud caput multiplici spinarum densitate depressatur, usque ad cerebri teneritudinem confixum est. Ad quid hoc? Ne doleret caput tuum, ne tua vulneraretur intentio. Caligaverunt in morte oculi sui, & illa luminaria magna, quæ illuminant orbem, ad horam extincta sunt. Nonne illis obtenebrantibus tenebræ factæ sunt super universam terram, & illa duo luminaria magna cum illis luminaribus semota sunt? Hoc autem totum factum est, ut averterentur oculi tui, ne viderent vanitatem, & si viderent, non adhærerent. Aures illæ quæ in cœlis audiunt: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, audierunt in terra dæmoniacorum voces, crucifige. ut quid istud? Ne aures tuæ obsurdescerent ad clamorem pauperis, ne reciperent auditum vanum, ne detractionis virus apertis poris usquequaque susciperent. Speciosa illa facies speciosi forma præ filiis hominum, sputis illita est, afflicta colaphis, addicta delusionibus. Quare hoc? Ut facies tua illuminaretur, illuminata confirmaretur & diceretur de te, Vultus ejus non sunt amplius in diversa mutati. Os illud quod Angelos docet, homines instruit, quod dicit & factum est, felle potatum est & aceto. Sed hoc factum est, ut veritatem & judicium loqueretur os tuum, & confiteretur Dominum Deum suum. Manus illæ quæ fundaverunt cœlos, extensæ sunt in cruce, clavisque transverberatæ durissimis, ut manus tuæ extenderentur ad inopem. Pectus illud, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi, lancea militari perfossum est, ut pectus tuum à pravis cogitationibus mundaretur, mundatum sanctificaretur, & conservaretur sanctificatum. Pedes illi, quorum scabellum adorare debemus, quoniam sanctum est, dura transfixione transfixi sunt, ne pedes tui festinarent ad malum, sed currerent viam mandatorum Domini. Quid plura? Pro te carnem & animam posuit ut corpus & spiritum sibi vendicaret. Totum toto se te comparavit. Huic igitur omnem vitam tuam ô homo debes, quia vitam suam pro tuo posuit, & cruciatus amaros sustinuit, ne tu perpetuò sustineres. Cui verò justius vivam quàm illi? qui si non moreretur, ego non viverem. Hæc Bernard. Ad hoc etiam faciendum, & debitum Domino rependendum, idem Bernardus, quasi monendo sic dicit: O homo respice oculo mentali, quanto remunerationis debito astringaris Domino patienti. Recole sudorem sanguineum, triginta argenteos, fictionis osculum, alaparum contumeliam, flagellorum instantiam, ictus arundinis, coronam spineam, sputi ludibria, crucis angariam, patibuli suspendium, oculos languentes, oris pallorem, fellita cibaria, amara pocula, spongiæ obsequium, caput inclinatum, latus perforatum, ulnas extensas, manus transfixas, pedes confossos, vocem lamentabilem, latrones altrinsecos, garrulationes irrisorias, titulum famosum, vestimenti sortem, geminatum crucifige. Quid plura? Vilissimum mortis supplicium, & probra nefandissima. Et iterum: Vide homo, quo amore te dilexit Dominus Deus tuus, ut vestigia ejus sequaris. Pro te ligatus est, ut te à vinculis peccatorum absolveret. Pro te flagellatus est, ut te à flagellis æternæ iræ erueret. Pro te judicatus est, ut te à judicio æternæ damnationis liberaret. Pro te coronatus est spinis, ut te coronaret in cœlis. Pro te vulneratus est medicus, ut tu sanareris ægrotus. Pro te crucifixus, ut tuas concupiscentias crucifigeret. Pro te mortuus est, ut te à mortuis suscitaret. Pro te sepultus est, ut in te vitia sepeliret. Hæc Bernardus. Multa igitur pro nobis sustinuit Dominus Jesus, sed nos miseri ad confusionem nostram uno sermone fatigamur, uno verbo dejicimur. Omnia ergo quæ Dominus Jesus passus, quæ circa ipsum gesta sunt, mente revolve, & diligenter pertracta, & ex his te ad patientiam in omnibus adversis, quæ pateris, accinge viriliter & arma. Unde Chrysostomus: Armemus nosmetipsos adversus omnem furorem, adversus omnem iram, & si inflammatum videris cor tuum, signa pectus, impone crucem. Convitia tus est tibi aliquis, recordare omnium quæ in Christo gesta sunt, & omnia extinguentur. Non solum legamus hæc omnia, sed & mente feramus ea. Sufficientia enim sunt hæc, continuè revoluta, universam iram destruere. Et si contumeliam, & si injustitiam patiamur, dicamus continuò, non est servus major domino suo. Propterea enim hæc omnia sustinuit, ut secundum ejus semitam gradiamur, & nos contumelias feramus, quia maximè convitia à mente abjiciunt. Sed tamen ipse non solum tulit hæc, sed omnia egit ut salvaret eos qui hæc faciebant. Hæc & nos zelemur. Unde Chrysostomus: Nihil enim Deum ita propitium facit, ut inimicos amare, & his qui officiunt benefacere. Cùm quis officit, non ad ipsum respicias, sed ad eum qui movet, scilicet dæmonem, & iram universam adversus illum evacua, ipsius autem & miserere, qui ab illo movetur. Cùm injuriantem videris, excogita quoniam diabolus est qui movet eum, non enim Christianorum sunt injuriæ. Cùm igitur quis injuriatus fuerit, memento tui dominatoris, quoniam & per verba, & per res ei detrahebant, & ironiam multam ostendebant, ipse verò non solum non ulciscebatur, sed & contrariis remunerabat in humilitate & mansuetudine, hunc itaque & nos zelemur, ita enim poterimus & à convitio eripi omni. Si enim non dolueris, non convitium patieris, quid enim doles? Si quidem injustè convitium pateris, hoc maximè tristari non oportet, sed illius misereri. Si verò justè, multo magis silere oportet, neque doleas in verbis, sed

Marginalia: *Isaiæ. 1.* — *Infirmitas humanæ naturæ per Christum sanata.* — Bernard. lib. de passione. *Omnia membra Christi pro nobis orant.* — Chrysost. homil. 88. in Matth. *Contra iram passionis memoria.* — Chrysost. homil. 88 ad populum Antioch.

sed corrigas in rebus. Quare si vigilaveris, dupla lucraberis, & propitium facere Deum silentio, & actionem accipere, ex his quæ dicta sunt, corrigere ea quæ acta sunt, & gloriam hanc humanam despicere. Etenim hinc dolor nobis fit, quoniam multi ad insensatorum suspicionem inhiant. Hæc igitur universa meditemur in operibus, si enim non hæc direxerimus, inaniter & vane in mundum venimus, magis autem & in malo. Non enim sufficit fides in regnum ducere, sed hæc maximè condemnare habet eos qui vitam malam demonstrant. *Qui enim scivit voluntatem Domini sui & non fecit, plagis vapulabit multis.* (Lucæ, 12.) Properemus igitur nos ad exitum, etenim multis nobis opus est viaticulis, ut sufficientia æternæ vitæ accipientes viaticula, videamus Dominum nostrum Jesum Christum. Hæc Chrysostomus.

ORATIO.

Domine Jesu Christe, qui hora diei vespertina à Joseph de cruce deponi, & inter brachia ejus recipi voluisti, à matre quoque tua mœstissima, & aliis amicis tuis planctus fuisti, fac me quæso Joseph crescentem in virtutibus quotidie, & da ut peccata propter quæ crucifixus es, & iterum quasi in cruce ligaris, plangendo & deponendo merear te de cruce deponere, teque quasi fasciculum myrrhæ inter brachia amoris recipere, ubi digneris dilecte mi semper commorari, & me à laqueis diaboli custodire, ne unquam vel hic, vel in futuro valeam à te separari. Amen.

De secundo completorio.

CAPUT LXVI.

(Matth. 27. Marci. 15. Lucæ. 23. Joann. 19.) Hora completorii cogitabis dolorosus & tristis, qualiter tardante hora rogat Joannes dominam, ut permittat aptari & sepeliri corpus Domini nostri, antequam intret sabbatum, in quo non licet talia operari, & eo quòd propter nimiam moram possent à Judæis pati calumniam. Tandem domina tanquam grata & discreta, & cogitans quòd ipsi Joanni esset per filium commissa, amplius contendere noluit, ac signans & benedicens corpus, ut volebant aptari permisit, tunc unxerunt corpus, *& involverunt in sindone munda*, quam Joseph emerat, *& ligaverunt illud linteis*, etiam aliis, scilicet sudario quod capiti adhibebatur, & institis seu fasciis, quibus totum corpus alligabatur, quæ omnia etiam de lino erant, & (ut creditur) Nicodemus attulerat, ac etiam *cum aromatibus, sicut mos Judæis est sepelire*, scilicet personas venerabiles, hoc enim acceperunt à patribus suis & senioribus. (*Ungitur & involuitur corpus Jesu.*) Domina tamen semper tenebat caput ipsius in gremio suo, quod sibi reservavit aptandum, & Magdalena pedes, apud quos misericordiam est consecuta, tandem verò Magdalena pedes lachrymis rigatos devotè abstergit, amplexatur, osculatur, & involvit, & aptat fideliter, quàm melius novit. Sic ergo aptato reliquo corpore, respiciunt ad dominam, ut ipsa compleat, & omnes planctum reincipiunt. Omnes enim sic amarissimè flebant, ut vix quisquam eorum loqui posset. Videbant matrem omni solatio destitutam, & super illam dabant potius planctum, quàm super extinctum Dominum suum. Reincipe etiam & tu planctum, si fortè dimiseras eum. Tunc domina videns quòd amplius differe non possit, ponit vultum super faciem filii, & ex inundantia lachrymarum, multomagis lavit faciem, quàm Magdalena pedes, abstergit autem & deosculans os ejus, in quodam sudario ipsum involvit, & diligenter aptat, & iterum benedicit eum, & signat. Et tunc omnes adorantes flexis genibus, & pedes ejus osculantes, accipiunt & portant eum ad monumentum, quod à monte Calvariæ distat passibus quinquaginta, domina tenebat caput, & Magdalena pedes, reliqui verò erant in medio. Unde Anselmus: Sequere & tu preciosissimum cœli terræque thesaurum, (Anselmus in speculo.) & porta vel pedes, vel manus, brachiaque sustenta, terræ defluentes minutatim preciosissimi sanguinis guttas curiosius collige, & pulverem pedum ejus linge. Dolorem quem Maria in exequiis filii sui toleravit, olim David in exequiis Abner præfiguravit. (*Dolor Mariæ in exequiis Christi*) Abner à Joab fraudulenter interfectus erat, cujus interfectionem rex David feretrum sequens, deflebat. David non solum ipse super exequias ejus plorabat, sed etiam alios ad plorandum incitabat, ita beata Virgo & alii devoti exequias Christi deplanxerunt, & corda sua intima compassione sciderunt. *Erat autem propè locum crucifixionis hortus, & in horto monumentum novum* ipsius Joseph, sumptuosè factum, & in petra excisum, id est, in uno lapide, secundum quantitatem hominis concavatum, *in quo nondum quisquam positus fuerat, in quo, quia juxta erat, propter parasceven Judæorum sepelierunt eum*, reverenter & devotè, flexis genibus, magnis singultibus, & suspiriis validis, & sic Dominum vitæ, dederunt sepulturæ mortis. (2. Reg. 3. *Monumentum Domini*) Sepelierunt eum in loco propinquo, quia non poterant longe portare, propter solennitatem sabbati imminentem. Unde Chrysostomus: Quia verò brevitate temporis urgebantur, & vespera imminebat, ideo ponunt eum in proximum monumentum. (Chrysost. homil. 84 in Joannem.) Et Augustinus, Acceleratam vult intelligi sepulturam, ne advesperasceret, quando jam propter parasceven facere aliquid tale non licebat. (Augustinus tract. 120. in Joannem.) Tunc (ut ait Augustinus) illius exequias Angelorum millia millium decantabant, qui omnes convenerant ad sepulchrum Domini sui. (*Exequiæ Domini.*) Illi cantabant laudes, sed Maria dabat gemitus & suspiria cordis. Dispensativè autem in novo ponitur monumento, ubi nullus positus erat, ut secundum Ambrosium & Chrysostomum, non alius qui cum eo jaceret surrexisse à perfidis diceretur. (*Monumentum cur novum.*) vel secundum Augustinum, Sicut in Mariæ virginis utero nemo ante illum, nemo post illum conceptus est, ita in hoc monumento nemo ante illum, nemo post illum sepultus est. (August. ibid.) Et secundum Hieronymum. In monumento exciso in petra conditus est, ne si ex multis lapidibus fuisset ædificatum, suffossis tumuli fundamentis, ablatus furto diceretur. (Hieron. in c. 27. Matth.) Et secundum Augustinum, Si etiam sepulchrum fuisset in terra, dicere poterant, suffoderunt terram, & furati sunt eum, quòd autem in alieno sepulchro ponitur, paupertatem ejus testatur. (Augustinus sermone de Sabbato sancto.) Unde Theophilus, Attende etiam abundantiam pro nobis susceptæ paupertatis. (Theophil. in c. 19. Joan.) Namque domum in vita non habuit, post mortem quoque in alieno sepulchro reconditur, & nudus existens, à Joseph operitur. Unde & Anselmus. Pauper ita fuit Christus ut non in sua, sed in aliena domo nasceretur, vivens in hoc mundo, non haberet ubi caput suum reclinaret, nec moriens, unde nuditatem suam tegeret, nec mortuus, unde involveretur, nec sepulchrum aut locum, ubi corpus suum poneretur. (Anselmus in speculo.) Ideo etiam, secundum Ambros. & Augustinum, Salvator in aliena sepultura ponitur, qui pro aliena moriebatur salute. (Ambros. in Lucam. c. 23.) Ut quid illi propria sepultura, qui in se mortem propriam non habebat? Item, secundum

Ambros. in c. 23. Lucæ. Ambrosium, ad ostendendum quod non debuit detineri à morte. Non enim ille sepulchrum mortis desiderabat, qui de morte triumphum quærebat. Hieronym. secundum Hieron. autem & Bedam, ex simplici sepultura Domini, ambitio divitum condemnatur, qui nec mortui & in tumulis possunt carere divitiis. Augustinus de cura pro mortuis gerenda. Sed (ut ait August.) Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulenta constructio, vivorum sunt qualiacunque solatia, non adjutoria mortuorum. Hæc August. Non fuit in sepultura Domini aurum, non gemmæ, non sericum, sed linteamen purum & nitidum. *Sindon.* Sindon enim pannus, seu tela de lino est, de quo etiam erant institæ, quibus corpus est alligatum, & similiter capitis sudarium. Unde secundum Hieron. in c. 27. Matth. Hieron. possumus intelligere quòd corpus Domini, non auro, non gemmis, non serico, sed linteamine puro obvolvendum sit. Unde etiam quia in simplici sindone involutum est corpus Jesu, ideo Sylvester Papa instituit, ut sacrificium altaris non in panno serico, vel tincto, vel auro texto, sed puro linteo terreno, & sindone munda consecretur & celebretur. Secundum Petrum cantorem, ex eo quòd dicitur, In sindone munda, & in monumento novo, colligi potest pallas altaris, dalmaticas, casulas, albas, sicut nec sindonem fieri debere de aliqua veste prius in communes usus assumpta, propter reverentiam tanti sacramenti, sed ex nova, prius non induta, quæ Domino consecrata, non debet ad communes usus assumi. Sed nónne corpus Christi ponitur sæpe in aureis scyphis? Ita, sed mediantibus pyxidibus novis. Hæc Petrus. Sepulto autem Domino mater ejus omni corde amplexabatur sepulchrum, & qua poterat voce benedicebat filium suum. Ad sepulchrum sedens innixa illi manus extendebat, & desuper illud exosculans, amaro nimis Dominum singulto deplorabat. Accessit Joannes, & lugens ipse multum levavit eam lugentem, & exeuntes omnes *Lapidis super sepulchrum positio.* de monumento *posuerunt lapidem*, quasi pro clausura *ad ostium monumenti*, ne ipse locus bestiis esset pervius, scilicet magnum, qui non posset de facili, & sine multorum auxilio amoveri, ne aliquis veniens posset rapere Christi corpus, quia per illud ostium erat ad sepulchrum ingressus. In quo patet virtus resurgentis, quem non potuit retinere magnus lapis, & tollitur omnis in resurrectione ejus suspicio, quia nec ab aliquo fieri Augustinus sermone de Sabbato sancto. potuit violentia, aut furtum, aut fictio. Unde August. Si fuisset lapis parvulus suppositus, dicere poterant, dormientibus nobis tulerunt eum. Et Hieronymus, Hieron. in c. 27. Matth. Saxum enim magnum appositum, ostendit non absque auxilio plurimorum sepulchrum potuisse reserari. *Mystica sepultura Christi in corde nostro.* Mysticè, in actibus Joseph & Nicodemi signantur plura requisita in nobis, si Christus in corde nostro debeat sepeliri. Nam debet communicans esse involutus linteaminibus, per mundam affectionem, & conscientiæ puritatem. In sindone enim munda Jesum involvit, qui eum pura mente & puro corpore suscipit, decet namque non solum pura anima, sed & corpore puro corpus Christi suscipere. Involvere autem oportet, quia mysterium ejus clausum & occultum est. Debet etiam unctus esse aromatibus, per ferventem devotionem. Cum myrrha enim & aloë Jesum involvit, qui crucifixum in corde cum amaritudine pœnitentiæ & compassionis recondit. In novitate verò monumenti designatur, quòd cor debet esse per gratiam & puritatem innovatum, & ab omni vetustate peccati purgatum, priusquam ad corpus Christi accedat, in quo corde etiam

ponit eum quando de ipso jugiter cogitat, quia monumentum dicitur, quasi monens mentem. Sumpturus igitur Eucharistiam, videat ut cor suum sit quasi monumentum novum, in quo locetur, & quasi hortus in quo delectetur, ne in monumento suo alius positus sit, vel circa hoc quicquam inutile excreverit, quod erit, si bene per pœnitentiam mundatum fuerit & innovatum, alioquin non poterit in eo dignè sepelire Christum. Per monumentum autem lapideum, in petra excisum, designatur cordis stabilitas, quia debet in bono proposito esse firmum, & fidei soliditas, in qua apud Ecclesiam sepultus est Christus, hoc est fides Christi, supra quam petram ædificata est Ecclesia. Sed pro custodia omnium prædictorum, debet adhiberi longanimitas perseverantiæ, ut mens corpus Christi recipiens, in prædictis conditionibus intendat finaliter perseverare, & hoc designatur per saxum ostio monumenti advolutum. Ille etiam sepulto Christo in corde suo advolvit pro clausura *Cordis clausura.* lapidem magnum ad ostium, qui se claudit ne possit ingredi peccatum, & ponit diligens obstaculum contra peccati recidivum, ne Christus eum deserat & relinquat, donec ipsum à mortuis resurgere faciat. Unde Ambrosius, Cui pulcherrimè lapis admotus est, ne pateret, Ambros. in c. 23. Lucæ. quicunque enim in se humaverit Christum, diligenter custodiat ne eum perdat, ne perfidiæ sit ingressus. Unde & Hilarius, Hilarius can. 33. in Matth. Et quia nihil præter eum oporteat in pectora nostra penetrare, lapis ostio advolvitur, ut nihil absque eo inferatur. Voluit autem Christus in monumento justi, scilicet Joseph, sepeliri, ad ostendendum quòd non requiescit nisi in corde justi, & quòd non amplius peccatorum consortio volebat, quia amplius pro ipsis non moriturus erat. Unde Ambrosius, Mysticè autem justus Christi corpus Ambros. in c. 22. Lucæ. sepelit (talis enim est Christ sepultura) qui fraudem iniquitatemque non habeat. Justus autem corpus Christi operit sindone vesti, & tu Domini corpus gloria sua, ut & ipse sis justus. Bene autem in monumento conditur justi, ut justitiæ habitatione requiescat. hæc Ambrosius. De monumento *Sepulchri forma.* Domini fertur, quòd domus seu spelunca fuerit rotunda, de subjacente rupe excisa, erat enim lapis seu rupes grandis in horto, in cujus latere erat monumentum excisum seu spelunca, habens octo pedes longitudinis, & totidem latitudinis, & tantæ altitudinis, ut homo intrò consistens, & in ejus pavimento rectus stans, vix posset manu extensa culmen attingere, introitum patulum habens ab Oriente, cui lapis ille magnus advolutus atque appositus erat pro ostio. In cujus monumenti parte Aquilonari sepulchrum Domini, hoc est locus dominici corporis de eadem petra est excisus, septem pedes & medium habens longitudinis, & à cætero pavimento altius eminens, tres palmos & medium habens altitudinis, ejusdemque existens latitudinis cujus est altitudinis: qui videlicet locus non desuper, sed à latere Meridiano per totum est patulus. unde inferebatur corpus, ut esset quasi sarcophagus superpositus fundamento, & inclinatus super latus, aperturam habens à latere, & non superius. Color autem ejusdem monumenti, *Sepulchri color.* ac loculi, rubicundo & albo dicitur esse permixtus. Monumentum ergo erat ad modum domunculæ factum, intra quod erat sepulchrum Christi positum. Sic enim sepulchra Judæorum antiquitus, & maximè magnarum personarum solebant fieri, ut eorum filii possent ibi etiam sepeliri. Propter hoc dicitur frequenter de regibus Juda: Sepultus est in sepulchro David, &c. Est autem ibi *Ecclesia in sepulchri.*

ibi in eodem loco, ob reverentiam dominici ſepulchri, artificioſo opere, forma rotunda, uno tantum foramine ſuperius aperto dominicæ reſurrectionis Eccleſia maxima conſtructa, continens montem Calvariæ ac locum ſepulchri, & multa loca ſacra, in qua ſepulchrum Domini eſt intra quandam cellam totundam pulchris lapidibus conſtructam. Hæc ſiquidem Eccleſia dominici ſepulchri eſt patriarchalis, & habebat Canonicos regulares, & Priorem, ſecundum habitum & regulam ſancti Auguſtini viventes, quibus loco Abbatis Patriarcha præerat, cui ſoli obedientiam promittebant. Hæc Eccleſia inter ſancta & venerabilia loca, non immeritò obtinet principatum, in cujus loco tam magna & mira, per Dominum ſunt facta & oſtenſa. *Et dies erat paraſceves*, id eſt, præparationis, ſcilicet ſexta feria, in qua præparabantur illa quæ in ſabbato comedi debebant, *& ſabbatum illuceſcebat*, quia veſpera ad ſabbatum pertinens inſtabat, à qua ſolennitas ſabbati incipiebat. Ubi ſciendum, quòd ſicut homo ſexta feria creatus eſt, & peccavit, ſic Chriſtus ſexta feria pro homine mortuus eſt, & ſatisfecit. Unde dixit, *conſummatum eſt*, opus ſcilicet recreationis, ſicut eadem die conſummatum fuit opus creationis, & ſicut ſabbato requievit ab omni opere ſuo, ſic ſabbato quievit in ſepulchro, in ſignum quòd in hac ſexta ætate pro eo operari, & pati debemus, ut in ſeptima cum ipſo quieſcamus, donec in octava, veniente gloria reſurrectionis, cum ipſo ſimul gaudio perfruamur. Unde Beda, Paraſceve Græcè, Latine præparatio interpretatur, quo nomine Judæi, qui inter Græcos converſabantur, ſextam ſabbati, quæ nunc à nobis ſexta feria vocatur, appellabant, eo quòd in illo ab opere ſuo requievit Deus. Unde & hanc ſabbatum, id eſt, requiem vocari præcepit, rectè Dominus eadem die ſexta crucifixus humanæ reparationis implevit arcanum, ſabbato autem in ſepulchro requieſcens, reſurrectionis, quæ octava die ventura erat, expectabat eventum. Unde noſtræ ſimul devotionis, ac beatæ retributionis prælucet exemplum, quos in hac quidem ſexta mundi ætate pro Domino pati, & velut mundo crucifigi neceſſe eſt, in ſeptima verò ætate, id eſt, cum lethi quis debitum ſolvit, corpora quidem in tumulis, animas autem ſecreta in pace cum Domino manere, & poſt bona oportet opera quieſcere, donec octava tandem veniente ætate, etiam corpora ipſa reſurrectione glorificata, cum animabus ſimul incorruptionem æternæ hæreditatis, accipiant. Unde pulchrè ſeptima dies in Geneſi veſperam habuiſſe non legitur, quia requies animarum, quæ illo ſeculo nunc eſt, non conſumenda mœrore, ſed pleniori gaudio futuræ eſt reſurrectionis adaugenda. Hæc Beda. Ubi etiam nota quòd inter cætera myſteria, quæ hodie Eccleſia facit, hoc unum eſt, quia hodie pro omnibus orat. Cujus ratio eſt, quia Chriſtus fuit hodie valde pius, in parcendo, quoniam dixit, Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt. Fuit valde liberalis, in largiendo, quia ad modicam petitionem dedit latroni regnum cœlorum. Fuit valde largus, in redimendo, quia non guttam, ſed totum ſanguinem pro noſtra redemptione dedit. unde in Pſalmo, *Quia apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio.* Ideo Eccleſia, ad ſimilitudinem Chriſti, eſt hodie multum liberalis in orando, & multum pia in parcendo. Hodie etiam fideles Eccleſias omnes, & altaria viſitare conſueverunt, cujus triplex ratio eſt. Prima eſt, quòd illa viſitatio repræſentat viſitationem Apoſtolorum & ſanctarum mulierum, quæ crebrò viſitabant ſepulchrum. Secunda eſt, quia Chriſtus hodie omnes ſanctos, qui fuerunt à principio mundi uſque nunc, præſentialiter viſitavit, dum ad limbum deſcendit. Tertia ratio eſt, quia ſancti hodie debent valde liberales eſſe, fuerunt enim hodie de carcere liberati, & in cœleſte regnum ſublimati. Si quis enim de carcere liberaretur, & in imperium ſublimaretur, illam diem utique multum diligeret, & in illa die multum liberalis eſſet. Meritò igitur hodie fideles ſanctos viſitant, ut ab ipſis de carcere liberatis, & in imperium ſublimatis, beneficia valeant obtinere. *Mulieres autem*, quæ erant Chriſto devotæ, funus *ſubſecutæ* quomodo, & in quo loco corpus Domini poneretur, diligenter curaverunt reſpicere & notare, ut poſtea ei tempore congruo munus ſuæ devotionis poſſent offerre, & officium funeri impendere, ac corpus ejus inungere. Per hoc ſignificatur, quia animæ devotæ debent myſterium paſſionis Chriſti ſollicitè conſiderare, & eam pro poſſe imitari. Unde Beda, Sed & hactenus ſanctæ mulieres die paraſceves, id eſt præparationis, idem faciunt, cùm animæ humiles, & quò majores ſibi conſciæ fragilitatis, eo majori Salvatoris amore ferventes, paſſionis ejus veſtigiis in hoc ſeculo, quo requies eſt præparanda futura, diligenter obſequuntur, & ſi fortè valeant imitari, pia curioſitate quo ordine ſit eadem paſſio completa, perpendunt. Qua lecta, audita, recordata, mox ad parandum opera virtutum, quibus Chriſtus delectetur ſe convertunt, ut finita præſentis vitæ paraſceve, in requie beata expectent tempore reſurrectionis occurrere Chriſto cum aromatibus ſpiritualium actionum. Hæc Beda. Joſeph autem & Nicodemus inclinantes Domino, & adorantes ſepulchrum, receſſerunt: Maria verò & alii, qui arctius amabant, remanſerunt *ſedentes contra ſepulchrum*, & lamentantes Dominum, & expectantes ejus promiſſum. In quo oſtenditur earum conſtantia, & fervor dilectionis erga Dominum, quia recedentibus diſcipulis, ac aliis notis, adhuc remanebant circa ſepulchrum. Unde Hieronymus. Cæteris relinquentibus Dominum, mulieres in officio perſeverant, expectantes quod promiſerat Jeſus, & ideo meruerunt primo videre reſurgentem, quia perſeveraverunt uſque in finem. Unde & Rabanus. Aliis notis Jeſu ad ſua redeuntibus, ſolæ mulieres, quæ ardentius amabant, obſequium funeris inſpiciebant, expectantes quod promiſerat, & ideo poſt reſurrectionem primò Chriſtum vident beatæ mulieres quæ miniſtraverunt viventi, aſtiterunt morienti, obſecutæ ſunt ſepulto, & ſic congaviſæ ſunt reſurgenti. Unde & Chryſoſtomus, Vidiſti mulierum fortitudinem, vidiſti dilectionem, vidiſti magnanimitatem quæ uſque ad mortem fuit. Imitemur has mulieres non viri, neque derelinquamus in tentationibus Jeſum. Hæc Chryſoſtomus. Per devotionem quippe harum mulierum oſtenditur, quia devotæ perſonæ mundo mortuæ, debent cum Chriſto per compaſſionem ſepeliri, ut mereantur reſurrectionis ejus participes fieri. Lava ergo & tu lachrymis corpus ejus ſacratiſſimo ſanguine aſperſum, & unge ipſum unguentis ſanctæ orationis, & porta brachiis charitativæ & humilis operationis, & ſepeli cum aromatibus bonæ converſationis, ac bonis doctrinis & exemplis, cum multis gemitibus ac planctibus & lamentis, & cooperi ſub amoris & devotionis pavimento conſcientiæ tuæ in ſindone & caſtitate mentis, ac ſudario & labore pœnitentiæ, & ſedebis ibi juxta eum ad monumentum, donec

Margin notes: *Sextæ feriæ myſterium.* — Beda in c. 15. Marci. — *Veſpera ſabbati non lecta.* — *Oratio Eccleſiæ in paraſceve.* — Pſalm. 129. — *Eccleſiarum & altarium viſitandorum cauſæ.* — *Mulierum circa ſepulturam devotio.* — Beda in c. 15. Marci. — *Mariæ & cæterarum conſtantia.* — Hieron. in c. 27 Matth. — Raban. ibid. — Chryſoſto. homil. 89. in Matth.

donec videas ipsum à mortuis resurgentem. Quæso ne mortuum pro te dilectum rejicias, sed totis desideriis in sepulchro cordis recipias, stringas candidissimis cogitationum & purissimis affectionum linteaminibus, roseas speciosissimas, amorosissimas ejus plagas, donec te ducat in resurrectionis suæ lætitiam mirabilibus dotibus decoratam, & in ascensionis suæ excellentiam super omnes cœli ordines elevatam. *Sepultura lamentabilis.* Et nota quòd licet in hac sepultura Christus nihil passus fuerit, quia mortuus, tamen hoc factum in se miserabile fuit & lamentabile, propter rationes & causas suprà circa depositionem Domini de cruce tactas. Ex isto *Documenta.* articulo sepulturæ trahuntur plura documenta. *Theophil. in c. 15. Marci.* Primum est (secundum Theophilum) quòd nos simus imitatores Joseph, in hoc quòd quando corpus Christi susceptum fuerit à nobis, & involutum, tunc debemus ipsum ponere in monumento novo exciso in petra, id est, in mente nostra Dei imagine insignita, renovata & firmata in *Cantic. 3.* Christo, qui est petra. vt dicat illud Canticorum, *Tenui eum, nec dimittam.* Secundum est, quòd sicut Dominus passus, mortuus, & sepultus, lamentatus fuit, sic & nos lamentari eum debemus, per compassionem & veram compunctionem. Tertium est, quòd sicut Christus sepultus custoditus fuit, sic & nos eum in mente nostra sepultum firmiter custodire debemus, ne latrunculi, id est, dæmones sepulchrum cordis nostri subintrent & furentur nobis Jesum. Quartum est, quòd & nos qui spiritualiter mortui sumus peccatis, consepeliamur etiam cum Christo, ita ut abscondamur & quiescamus à peccatis, sic quòd vetus homo in *Rom. 6.* nobis amplius non resurgat. Unde Apostolus, *Consepulti*, inquit, *sumus cum Christo per baptismum in mortem*, ubi Glossa. Christus in persona veteris hominis habebat membra confixa in cruce, ne ad priores actus moverentur, à quibus etiam mortuus & sepultus quievit humanis subtractus aspectibus, per hoc exigens à nobis ut membra nostra continentiæ & justitiæ clavis confixa habeamus, ne ad priora mala redeamus, à quibus etiam ita perfectè quiescamus, ut nec eorum visio, nec memoria habeatur. Et sic veteri homine in nobis crucifixo, mortuo, & sepulto, ad bona resurgentes, in novitate vitæ abluemus. Hæc in glossa. Ad conformandum se huic articulo, imaginetur homo quasi cor suum sit Christi sepulchrum, & inibi ipsum venerabiliter recondat, reconditum lamentabiliter defleat, & diligenter custodiat, ne ipsum amittat. Consepeliat seipsum in eodem sepulchro cum Jesu, & ruminet sensum documentorum, vel aliâs sicut Deus ministrabit. Jesu qui in monumento sepeliri, lamentari, & custodiri voluisti, da mihi te in corde meo spiritualiter sepelire, lamentari, & diligenter custodire: ut & ego tibi consepultus tecum merear ad resurrectionis gloriam pervenire, & qui positus in sepulchro à visu hominum es segregatus in pace dormiens, absconde interim me servum tuum in abscondito faciei tuæ, à conturbatione hominum, ut mundo mortuus tibi vivens in te dormiam, & suaviter in te requiescam. Hîc nunc videndum est, qualiter debemus cum Christo sepeliri. Sepulchrum autem istud in quo debemus sepeliri, est ipsa religio, in qua ipse religiosus spiritualiter debet mundo mori & sepeliri. Assimilari autem debet religiosus mortuo & sepulto, quantum ad plura. Primò, quantum ad censum rerum, quia sicut mortuus & sepultus nihil proprium habet, sic & religiosus nihil proprium habere, sed omnia in communi dividere debet. Secundò, quantum ad sensum carnis & motum: quia sicut mortuus privatur sensu, nec sensibilibus gaudet, sic & religiosus debet esse mortuus quantum ad delectationes, quæ ad sensum carnis pertinent, & sicut mortuus, moventi se non contradicit, sic & religiosus prælato, se regenti non debet contradicere, sed in omnibus obedire. Tertiò, quantum ad domicilium, quia sicut mortuus clauditur in sepulchro, sic & religiosus debet esse clausus in claustro, & sicut mortuus de monumento non exit, nisi ad jussionem Dei, scilicet die judicii, sic nec religiosus debet exire claustrum sine jussione prælati, & sicut mortuus non murmurat quando transfertur de monumento in monumentum, sic nec religiosus debet murmurare quando transfertur de monasterio ad monasterium. Quartò debet assimilari maximè morti Christi, in morte enim Christi anima fuit à carne separata, tamen anima & caro fuerunt divinitati unitæ, sic in vero religioso anima debet esse separata à carne, ut scilicet carni non consentiat in aliquo carnali amore, anima tamen & caro Deo debent esse unitæ, anima, per amorem, caro, per incorruptionem, ut possit dicere cum propheta, *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum.* *Psalm. 83.* Sepulturam Christi olim filii Jacob præfiguraverunt, qui fratrem suum Joseph in cisternam miserunt. *Sepultura figura. Genes. 37.* Hanc etiam Jonas præfiguravit, quem projectum de navi in mare cetus devoravit. *Jonæ 2. & 3.* Jonas fuit per tres dies & noctes in ceto, ita Christus fuit usque ad triduum in monumento. Nunc recogita qualiter Dominus tuus septem horis prædictis pro te passus sit, & ausculta eum quasi te moneret & diceret: *Memoria septem horarum Dominicarum.* Cùm primò nocte surrexeris, ob reverentiam illius amoris, quo me vinctum tradidi in manus malorum, & quo factus sum obediens usque ad mortem, disponas in corde tuo obedire velle ad omnia quæ tibi injunguntur. Circa primam, ob reverentiam humilitatis qua coram indigno judice velut agnus mansuetus steti, subjicias te omni creaturæ propter me, & ad quæque vilia opera sis paratus. Ad tertiam, ob amorem quo ego contemptus, consputus, & opprobrio saturatus fui, teipsum contemnas & vilipendas, & opprobria sustineas. Ad sextam crucifigas tibi mundum, teque mundo, cogitans qualiter ego omnium creator pro amore tuo crucifixus sum, & ideo omnia delectabilia mundi sint tibi quasi crux amara. Ad nonam, moriaris mundo & omni creaturæ: scilicet ut amara mors in tantum corde tuo dulcescat, ut omnis creatura desipiat. Circa vesperam, qua de cruce depositus sum, recolas in gaudio qualiter post mortem & omnes labores tuos fœlici requie pausabis in sinu meo. Ad completorium, memor sis unionis illius qua spiritus unus mecum effectus, meipso in summa experientia perfrueris, quæ unio hîc in via incipit per voluntatis meæ & tuæ concordiam in omnibus, tam adversis quàm prosperis, & in futuro complebitur per æternam gloriam in cœlis. Appropinquante autem nocte, dicit Joannes Dominæ quòd eis expedit recedere, quia non est conveniens ibi morari, vel de nocte ad civitatem redire. Tunc Domina prout potest surgit, & ad monumentum genuflectit, & ipsum amplectitur ac benedicit. Nam cruciata gemitibus, fatigata doloribus, afflicta ploratibus, nequibat stare pedibus. Tamen sicut poterat mulieribus sanctis adjuta, cunctis plorantibus simul cum ea, cœpit recedere. Cùm autem venerunt ad crucem, ibi ipsa genu flexit, & crucem adoravit. *Crucem prima adoravit Maria.* Similiter & omnes fecerunt. Cogitare nanque potes quod ipsa fuit prima quæ crucem adoravit, sicut & prima quæ filium

filium natum adoravit. Hæc autem sancta crux post passionem & resurrectionem Domini per Judæos, cum crucibus latronum, sub monte Calvariæ profundè, sub terra abscondita fuit, ubi ducentis annis & amplius usque ad tempora Constantini & Helenæ latuit, sed Helena in lapide plusquam viginti passibus fodiens, ipsas tres cruces invenit, quibus sublatis crucem Domini ab aliis signo resurrectionis mortui probavit & discrevit. Ipse autem locus in quo crux inventa est, distat à loco Calvariæ decem pedibus versus Orientem descendendo, ubi in Ecclesia quæ continet montem Calvariæ, est crypta profunda, inferior pavimento quadraginta gradibus, vel circa, & sunt ibi quatuor columnæ, quæ dicuntur mortem Domni flevisse. Deinde recedunt versus civitatem, & per viam sæpe domina se vertebat retrò, aspiciens per compassionem. Intrantibus autem illis civitatem, multi videntes dominam, moti pietate super illius dolore ad luctum convertebantur amarum, & concurrunt undique bonæ matronæ, & virgines ambulantes post ipsam, & associantes eam per viam, & consolantes, ac etiam lamentantes eam. Sed & boni homines, per quos transibat, compatiebantur eidem & movebantur ad fletum. Undique fit ploratus magnus & luctus. Nam dolor ejus multos faciebat dolentes. Vix lachrymas continere poterant, quicunque eam plorantem videbant. Fiebat luctus quocunque transibat Maria, plorabat ipsa, plorabant & omnes ambulantes cum ea, plorabant & multi venientes obviam ei. Sic utique deducitur à plorantibus plorans, quousque perventum est ad domum Joannis. Cùm autem venerunt ad domum, tunc ipsa vertens se versus dominas illas, inclinavit se agens gratias. Illæ verò inclinantes se eidem valedixerunt, & cum lachrymis recesserunt. Intravit ergo domina domum, ibi resedit, ibi permansit, & eam Joannes in sua cura & custodia retinuit, ac super propriam matrem omni corde amavit. Flebat & plangebat valde cum Joanne, & Magdalena, & sororibus suis. Solvebat dolori amaras lachrymas filii sui mortem nimis amaram in corde suo recolens, ac passionis loca, & cuncta quæ passus fuerat in animo volvens, tandem Joannes hortando quòd desisteret, consolatus est eam, ut poterat. Tu quoque experiaris vires tuas, si scires eam consolari, & confortare, quòd parum comederet, & alios comedere faceret, quia adhuc jejuni sunt, & refectione indigent, ac eis parare, & ministrare coneris, & postea benedictione ab ea, & aliis singulis accepta recedere poteris. Hic nota quòd hodie, scilicet die parasceves, non consecratur hostia: quia vera hostia hodie est oblata. In hac etiam sexta feria, in qua passus est Christus, multa sunt facta diversis annis & vicibus, de quibus sunt isti versus:

Crucis absconsio. — *Crucis absconsæ locus.* — *Sextæ feriæ insignia.*

Salve festa dies, quæ vulnera nostra coerces.
Angelus est missus, est passus & in cruce Christus,
Est Adam factus, & eodem tempore lapsus.
Ob meritum decimæ, cadit Abel frater ab ense.
Offert Melchisedech: Isaac supponitur aris.
Est decollatus Christi baptista Joannes.
Est Petrus ereptus: Jacobus sub Herode peremptus.

Judæorum blasphemia & perversitas. — *Proprii nominis expressio.*

Tædet jam audire, & recitare Judæorum blasphemias: *Altera enim die, quæ est post parascevem*, jam incepta, scilicet cùm jam sexta feria transisset, & sero facto post solis occasum sabbatum jam intrasset, *conveniunt iterum sacerdotes & pharisæi ad Pilatum, dicentes: Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens, post tres dies resurgam.* Quod dicunt illi ex invidia est, quæ etiam proprium nomen non patitur, & dicentes, seductor, hoc quod ipsimet erant, Domino imponunt. Non sufficit seductoribus scelus mortis, nisi & post lacerent famam ejus. Est autem seductio duplex, scilicet bona & mala. Prima, est seductio sanctitatis, scilicet à falsitate in veritatem, de qua dicit Hieremias. *Seduxisti me Domine, & seductus sum.* Alia est seductio perversitatis, scilicet à veritate in falsitatem, & hanc imponunt Judæi Christo: unde Hieronymus. Principes autem sacerdotum, licet immensum facinus in nece Domini perpetraverint, tamen non sufficit eis, nisi etiam post mortem ejus conceptæ nequitiæ virus exerceant, famam ejus lacerantes, & quem innocentem sciebant, seductorem vocant. Sicut autem Caïphas ignorans ante prophetaverat, dicens, expedit unum hominem mori pro populo, & non tota gens pereat, sic & modo, seductor enim erat Christus, non à veritate in errorem mittens, sed à falsitate ad veritatem, à vitiis ad virtutes, à morte ad vitam ducens. Hæc Hieronymus. *Jube ergo custodiri sepulchrum, ne discipuli furentur eum, & dicant aliis quòd surrexit à mortuis.* Stulti custodiam petunt, quasi in sepulchro teneri valeat, qui ubique est, & omnia continet. Ubi Ambrosius: Quarta malitia sacerdotum, qui non tantum magistro, sed etiam discipulis detrahunt, *& erit novissimus error pejor priore.* Ubi Rabanus: In hoc autem ignoranter verum dicunt, pejor enim fuit contemptus pœnitentiæ in Judæis, quàm error ignorantiæ. Pejor erat infidelitas resurrectionis, quàm crudelitas passionis. Confitentur ergo planè quòd prius fuit error in nece Domini. Ubi & Chrysost. Vide autem qualiter etiam nolentes concertant ad demonstrandam veritatem. Irrefragabilis enim demonstratio resurrectionis facta est per ea quæ prætenderunt. Quia enim custoditum est sepulchrum, nulla fraus facta est. Si autem fraus facta non est, manifestè & irrefragabiliter Dominus surrexit. Hæc Chrysost. Pilatus verò jam fatigatus dixit eis, *Habetis custodiam*, id est, do vobis licentiam ponendi custodes, & concedo quòd accipiatis milites ad custodiendum eum pro vestra voluntate. *Ite & custodite sicut scitis*, quasi diceret, Si debet resurgere, malè poteritis custodire, quàm impius & fatuus erat Pilatus, qui sicut Christum permisit occidi, ita & custodiri, eum morti adjudicavit, eis etiam custodes dedit. Vadunt illi, & venientes illuc primò corpus ejus inspiciunt, & eum qui author vitæ claruerat, in inferni claustris retentum se deprehendisse lætantes, sepulchrum muniunt, milites armatos custodes ponunt, lapidem qui erat in ostio monumenti, unde accessus in sepulchrum erat, sigillo præsidis, ac etiam sigillis suis signant, ne aliquis sine scitu eorum ingredi possit, & diligenter omnia faciunt. Et in hoc apparet malitia eorum, quia etiam in custodibus non confidunt, sed insuper sigilla apponunt. Hoc autem totum Dominus voluit fieri, propter majorem certitudinem resurrectionis suæ, ut & ipsi quamvis nolentes, sibi tamen testes sint Dominum resurrexisse, & nullo modo sic positum furari potuisse. Non est enim consilium, nec sapientia, nec fortitudo contra Dominum. Et rectè in tali loco Dominus sepulturam suam elegit, ubi nulla possibilitas fodiendi esset, quatenus omnem occasionem calumniandi Judæis auferret, ne fortè si in maceria circunclusus esset, vel quolibet pariete, dicerent ipsi discipulos illius furatos eum fuisse. Unde & Hieronymus. Non suffecerat principibus sacerdotum, & scribis, & pharisæis crucifixisse Dominum salvatorem, nisi sepulchrum custodirent, cohortem

Seductio duplex. — *Hierem. 20.* — *Hieron in c. 27. Matth.* — *Seductor bonus Christus.* — *Ambrosin c. 23. Lucæ.* — *Rabanus in c. 27. Matth.* — *Chrysost. homil. 90. in Matth.* — *Sigillorum signatio.* — *Sepulchri soliditas calumniam pellit.* — *Hieron. in c. 27. Matth.*

cohortem acciperent, & signarent lapidem, & (quantum in illis est) manum opponerent resurgenti, ut diligentia eorum nostræ fidei proficeret. Quanto enim diligentius servatur, tanto magis resurgentis virtus ostenditur, unde & Chrysost. Et in durissimo lapide fuerat excisum, & grandis lapis positus est ad ostium, & custodia ponitur militum in circuitu, ut quanto fortius servatur ne furari posset, tanto magis virtus Dei appareat cum resurrexerit. Si enim sepulchrum fuisset in terra, dicere poterant, Suffoderunt terram, & furati sunt eum. Si fuisset lapis parvulus positus, dicere poterant, Parvulus lapis fuit, & dormientibus nobis tulerunt eum. Et iterum, Diligentia scribarum prodest fidei nostræ. Servate pharisæi, servate: Deus includi non potest, Deus in sepulchro teneri non potest, qui fecit cœlum & terram, cujus in pugillo terra est & cœlum, qui appendit mundum in tribus digitis. Qui ergo appendit mundum, uno sepulchro non potest contineri. unde etiam Hilarius: Metus furandi corporis, & sepulchri custodia atque obsignatio, stultitiæ atque infidelitatis testimonium est, cùm prius præcepto Domini conspexissent de sepulchro mortuum suscitatum. Pilatus autem prædictus, postmodum in multis apud Tiberium Cæsarem à Judæis accusatus, deportatus est in exilium Lugdunum, unde erat oriundus. Herodes verò, qui consensit Pilato in nece Domini, deportatus est in exilium Viennam, & mortuus est ibi.

Chrysost. homil. 89. in Matth.

Hilarius canon. 33. in Matth.

Pilati exilium, mors & patria, item Herodis.

ORATIO.

Domine Jesu Christe, qui hora completorii aromatibus ungi & condiri, ac sindone & aliis linteis involvi, & ligari, matre quoque tua & aliis amicis tuis lamentantibus ad sepeliendum portari & sepeliri voluisti, da mihi, quæso, ut te aromatibus ungam per ferventem devotionem, & bonam conversationem sindone & linteaminibus te involvam, per mundam affectionem, & conscientiæ puritatem, lamenter te lachrymis pœnitentiæ & compassionis, portemque brachiis charitativæ & humilis operationis, & sepeliam te in corde meo, per jugem recordationem, & memoriam, ut & ego tibi consepultus pervenire tecum merear ad resurrectionis gloriam. Amen.

Epilogus Dominicæ passionis, & de laude crucis.

Considera nunc quæ pro salute hominis omni tempore, & specialiter hodie passus est Dominus, ut inde advertas, quantum sibi debeat quilibet Christianus, hæc enim quæ pro nobis passus est, super omnia quæ operatus est, valde amabilem eum nobis reddunt, & nos ad eum amandum fortius astringunt. Unde Bernardus, Valde omnino mihi amandus est, per quem sum: vivo, & sapio. Pro his ergo ita sum amans te quantum possum. Sed est quod me plus movet, plus urget, plus accendit. Super omnia (inquam) reddit amabilem te mihi, bone Jesu, calix quem bibisti, opus nostræ redemptionis, hoc omnino amorem nostrum facilè vendicat totum sibi. Hoc, inquam, est quod nostram devotionem & blandius allicit, & justius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. Multum quippe laboravit in eo salvator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis author assumpsit. Ille denique dixit & facta sunt, mandavit & creata sunt. At verò hic & in dictis suis sustinuit contradictores, & in factis, observatores, & in tormentis, illusores, & in morte, exprobratores. Et iterum, Memento jam homo, etsi de nihilo te factum, non tamen de nihilo te redemptum. Sex diebus condidit omnia, & te inter omnia. At verò per totos triginta annos operatus est salutem tuam in medio terræ. O quantum laboravit sustinens? Hæc Bernardus. Unde & Ambrosius, Plus itaque mihi contulit Deus redimendo, quàm creando. Creando quippe me mihi dedit, redimendo autem, & seipsum dedit & me mihi reddidit. Itaque si me totum il i debeo pro me facto, quid jam addam pro me refecto? Non enim tam facilè sum refectus, quàm factus. Siquidem de omni quod factum est, dixit & facta sunt. In me autem reficiendo, & dixit multa & gessit mira & pertulit dura, nec tantum dura, sed etiam indigna. Hæc Ambrosius. Non est autem æstimandum quòd passionis suæ pœna, in ejus solum captione & traditione fuerit inchoata, sed potius ab instanti suæ conceptionis usque ad mortem ejus duravit. Cùm enim mortem suam acerbissimam, quam pro salute nostra pati voluit, firmissimè præsciret, & eam futuram infallibiliter cognosceret, oportuit quòd in qualibet hora pro ea naturaliter doleret, præsertim cùm cogitaret tantam mortis acerbitatem, & tantam doloris generalitatem, quæ per totum corpus & omnia membra corporis, & per omnes vires inferiores animæ diffundi debebat. Multa verò de his Dominus passus est pro nobis, quæ colligi possunt ex verbis Augustini, dicentis: Attende & intellige anima mea, tempus beatissimæ passionis. Passus est Jesus meus, amor meus, dulcedo mea, spes mea, beatitudo mea, consolatio mea, & in omni tempore, in toto corpore, & in omni suo opere. In tempore infantiæ angustias uteri, paupertatem, asperitatem, & humilitatem præsepii, persecutionem adversarii, fugam Ægypti. In tempore adolescentiæ, di putationem, præcipitationem. In tempore juventutis, amarissimam & turpissimam passionem. Passus est etiam in toto corpore, in oculis, effusionem lachrymarum, in auribus, auditum contumeliarum & blasphemiarum. in genis molestiam alaparum, in naribus, fœtorem sputi, in ore, amaritudinem aceti & fellis, in manibus, vincula, & in pedibus afflictionem plagarum, in toto corpore flagellationem. Et in opere detraxerunt prædicationi, conversationi, miraculorum operationi. Traditur & ligatur justus & innocens, sicut agnus ad sacrificium, & sicut latro ad suspendium, & tamen non quærit vindictam, non ostendit impatientiam, immo arguit Petrum amputantem auriculam, cùm posset obtinere à patre legionem angelicam duodenam. Ligatur ergo sicut latro, accusatur ut latro, condemnatur ut latro, expellitur ut latro, plectitur inter latrones, ut princeps latronum. Ligaris Domine, ut solvas vincula peccatorum, ut dissolvas colligationes impietatis, & fasciculos deprimentes. Pungeris bone Jesu spinis, clavis & lancea ut sit in nobis recta intentio, discreta operatio, manifesta dilectio. Flagellaris, ut à me flagella tuæ iracundiæ propulsares. Vulneratus es Domine Jesu propter peccata nostra, attritus propter scelera nostra, ut sint plagæ tuæ nostrorum vulnerum efficax medicina. Tempus etiam, dulcis Jesu, tuam aggravat passionem. Passus enim es tempore nocturno, diurno, frigido, æstivo. In matutinis castigatus, in mane accusatus, in tertia acclamatus, in sexta condemna-

Bernardus serm. 20. in Cantica.

Idem serm. 2. de verbis Apostoli.

Ambrosius.

Redemptionis beneficium majus est quàm creationis.

Passus est Christus in omni ætate.

Passus est Christus in omni membro.

Passus toto tempore.

condemnatus, in nona cum clamore & lachrymis expirasti. Plange igitur & dole, & satage anima mea, & deducant oculi tui lachrymas, & non taceat pupilla oculi tui super fratrem tuum decorum nimis, & amabilem super amorem mulierum, qui vestivit te coccino, & præbuit tuo cultui ornamenta. Dolebis enim si consideras lachrymas mulierum, lachrymas piscatoris, lachrymas insensibilium, si videas ob tenebrationem solis, ut celaret membra Domini patientis, terræmotum, concussionem lapidum, resurrectionem corporum, apertionem monumentorum, & velum dissolutum, lachrymas patientis, & lachrymas genitricis. Dolet enim beata Virgo mater de proditione & captione, de condemnatione, de crucifixione, potissimè in commendatione & depositione. Locus etiam tuam, bone Jesu, aggravat passionem. Passus est enim Dominus Jesus in præsepio, in deserto, in templo, in hospitio, in itinere, in horto, in atrio, in prætorio, in loco crucifixionis. In præsepio, indigentiam, in deserto, pugnam, in templo, resistentiam, in hospitio, observationem detentoriam, in itinere, fatigationem & molestiam, in horto, sudorem sanguinis, verbum & osculum proditoris, vexationem corporis, comprehensionem & ligationem cohortis. In atrio, interrogationem, alaparum afflictionem, trinam negationem, accusationem, in faciem conspuunt, colaphis cædunt, in faciem palmis percutiunt, insultando & illudendo Prophetam eum dicunt. In prætorio iniquitatem testium, & accusationem infidelium, amarissimum flagellum, iniquum judicium, illusionem persequentium. Et vide perversitatem nimiam, iniquitatem maximam. Judicatur judex, deridetur rex, cruciatur pontifex. Vide iniquum judicium, ex parte testium, quia non conveniunt, ex parte rei, quia accusatur innocens. Defecit etiam in isto judicio rectitudo animi, sciebat enim quòd per invidiam tradidissent eum. Defuit etiam justa causa, quia non culpa propria, sed aliena, justus ordo, quia capitur & ligatur ante sententiam. Admittit Pilatus accusationem falsam, condemnat innocentem ad crucis ignominiam. Erubesce Pilate judex inique. Quomodo vinceris, superaris, subverteris, seduceris? qui prius eum eripere conabaris jure communi, consuetudine loci, flagello corporis. Erubescite infideles, perfidi Judæi, qui magistrum vestrum, Dominum vestrum crucifigitis & percutitis. Plectitur in loco crucifixorio, patitur namque Dei filius, amor æternus, syncerus, dulcis & suavis, in mulieribus plangentibus, in Judæis infidelibus, in latrone blasphemante, in populo acclamante, in matre lachrymante. Attende etiam & intellige anima mea genus mortis suæ. Illud enim genus mortis fuit turpissimum, vilissimum, amarissimum, acerbissimum. Spoliatur enim vestibus, expellitur à civibus, cruciatur cum latronibus, illuditur à militibus. Illuditur in domo Herodis, in veste candida, in domo principis colaphis, sputis & alapa, in prætorio judicis, in veste purpurea, in corona spinea, in salutatione, in genuflexione irrisoria, in cathedra crucis, in titulo, in consortio, in multiplici opprobrio. Fuit etiam amarissimum, si consideres causalitatem, generalitatem, diuturnitatem, & acerbitatem. Causa enim non est tua, sed mea, Domine Jesu, tu enim solus fuisti absque macula. Passus es generaliter. Ut videas igitur anima mea generalitatem hanc, vide lectum sponsi, non est floridus, non est aureus vel argenteus, sed durissimus, nescit enim stramina, deest culcitra, linteamina, coopertoria, pulvinaria. Vide titulum famosum, tripliciter à Pilato conscriptum, considera cibum ejus & potum, comitatum ejus, scilicet mulierum & latronum, verba & verbera, vincula & flagella, coronam & lanceam. Passus est etiam in omnibus partibus corporis, ut misericordia redemptoris, amoveret transgressus prævaricationis. Acerbitatem etiam habet, bone Jesu, passio tua, & propter innocentiam, ex parte tui, excæcationem & ingratitudinem, ex parte populi, & propter complexionem, ex parte corporis, compassionem, ex parte matris, & tui dilecti collegii, & quia pateris in partibus magis passibilibus & sensitivis, quod accidit propter raritatem & teneritudinem carnium, multitudinem ossium, & collectionem nervorum. Pateris igitur Domine Deus meus, dux meus, & notus meus, in latere, manibus, & pedibus, ut accelerares homini originalis, actualis, & venialis criminis medicinam. Dedisti etenim, Domine Jesu Christe, sanguinem tuum in precium redemptionis, & in potum fidelibus inebriationis, in lavacrum coinquinationis, in antidotum curationis, in scutum præsentis impugnationis. Fuit igitur, bone Jesu, lectus tuus durissimus, cibus & potus amarissimus, cruciatus singularis & acerbissimus, nec revocat te, nec retrahit tenerrimus amor matris, aut timor turpissimæ mortis, non pudor spoliati corporis, non dolor singularis, aut fallacia sponsionis, quia indutus es veste nuptiali, instructus lege legali, armatus armatura spirituali. Egredere igitur filia Sion, & vide gloriam Salomonis in equitatura, in ramis, in vestibus & laudibus. Quomodo igitur emarcuit tam citò flos gloriæ tuæ, umbra honoris tui? nimirum convertunt honorem in opprobrium, dulcedinem in absinthium. Portas etenim crucem in humeris, spoliaris vestibus tuis, cruciaris flagellis, satiaris opprobriis, de urbe expelleris. Vide nostri sapientiam Salomonis, à parte temporis, passus est etenim sexta feria hora sexta, ut hominem lapsum sexta hora & die, per mortem suam repararet à parte medii, hoc enim opus nostræ salutis ordo depoposcerat. Vide & patientiam, ipse etenim tanquam agnus, qui portatur ad victimam, & sicut ovis ad occisionem ductus est. Vide ejus humilitatem, quia damnatur cum latronibus. Vide charitatem, quia indulget crucifigentibus. Vide & paupertatem, pauper enim fuit & in laboribus. Paupertatem tuam ostendit mihi, pauper Jesu, mater tua, familia tua, domus tua, domus (inquam) præsepii, cœnaculi, patibuli & tumuli, in equitatura asinæ & pulli. Ubi sunt insignia tua, rex regum, princeps pastorum? ubi est equitatura tua, vestis purpurea, palatium, sceptrum, solium, & diadema regni? ubi sunt ornamenta tua, sacerdos in æternum, & pontifex futurorum bonorum? ubi sunt preciosa, annulus & gemma, baculus & cappa serica, chirothecæ & sandalia? ubi sunt arma bellica fortis armate, & miles nove? Non defuit tibi in gloria alapa, vestis alba, & purpurea, non defuit pugna, superasti latronem & mortem, spoliasti infernum, omnia spoliantem, in funda vinculorum, in lapidibus quinque vulnerum, in baculo crucis. Ubi sunt codices tui, magister optime? liber tuus, corpus tuum, scriptus intus & foris, scriptus spinis & clavis, illuminatus unda sanguinis, ligatus vinculis, signatus clavis. Attende & hujus mortis diuturnitatem, & præpositiones acerbitatum, & pone super caput tuum, sicut signaculum, inter ubera tua, sicut fasciculum, sicut antidotum, contra omnem morbum. Ascende super palmam crucis, per compassionem, meditationem,

Perversio reorum. *Mortis genus turpissimum.* *Lectus sponsi, crux.* *Acerbitas passionis.* *Virtutes Christi.* *Insignia regalia.* *Mortis diuturnitas.*

ditationem, imitationem, ut apprehendas dulcissimos fructus ejus. Vade ergo ô anima ad montem myrrhæ, & considera altitudinem paupertatis, latitudinem charitatis, longitudinem acerbitatis, amaritudinem & dolorem mortis, & affer ramum virentis Olivæ ad arcam tuæ conscientiæ. Accipe etiam columba mea granum frumenti, seminatum in incarnatione, in terra Virginis gloriosæ, præcisum, in circuncisione, excussum & flagellatum, in passione, candidum in mente, rubicundum in corpore, divisum in latere, multiplicatum in morte, reconditum in horreo in ascensione. Hoc sit tuum edulium, pulmentum, & viaticum. Si autem fastidit appetitus, si lassescat interior gustus, adhibe agnum immaculatum, adjunge & piscem assatum in craticula crucis. Revera bone Jesu agnus es, & propter medicinam tuam patientiam, & innocentiam atque noticiam, agnoscis quippe matrem tuam in patibulo, virginem virgini, Evangelistam Evangelistæ commendas. Si autem amplius desideret gustus tuus, si non quiescit appetitus, fac pulmentum de pisce assato, ut comedas. Piscis assatus, Christus passus est, nutritus in aquis tribulationis, apertus in latere, exquamatus in expoliatione, sallitus in sputorum multiplicatione, assatus in cruce. Hujus felle piscis inunge oculos tuos, ut videas si est dolor sicut dolor ejus. Si contingat plerunque stare in acie, accipe scutum militiæ, vexillum victoriæ, arcum gloriæ. Scutum hoc, quod miles contra hostes debet accipere, propter figuram, picturam, efficaciam & materiam, crux Domini arbor salutifera est. Hujus scuti cornua, in manibus crucifixi. Tria enim cornua tua exuperant prælia. Cornua enim paupertatis, superat avaritiæ prælium, cornu humilitatis, pugnam superbiæ, sed cornu adversitatis, lasciviam voluptatis. Istud scutum fuit rubricatum & picturatum sanguine veri agni, istud scutum fuit perforatum lancea, clavis, & spina. Si autem nondum bene vales resistere, vide arcum, & benedic qui fecit illum. Iste arcus habet chordam ex corpore, lignum ex cruce. Iste arcus percussit latronem, mortem, & vulneravit hostem serpentem antiquum. Sed ne inermis & imparatus appareas, præcedat vexillum regis, crux, ostendatur sanguis Christi militibus, ut in prælium acuantur, & non formidabitur fortis armatus. Si insurgat flatus elationis, ventus tribulationis, naufragium suggestionis, ascende in naviculam sanctæ crucis, bonis omnibus refertam, in dextro latere perforatam, ab hostibus violenter detractam, catena vinculorum ligatam. In hac invenies filium dormientem, ventis imperantem, & omnino naufragium propulsantem. Per hanc fugabis periculum, & appropinquabis ad portum optimum. Ipsa enim crux sancta, est lignum exiguum, per quod factum est judicium veritatis. Si sit tibi clausa janua paradisi, adhibe tibi baculum sanctæ crucis, & pulsa, & aperietur tibi. Si autem ostium clausum est, & jam dormiunt pueri in cubili, & non habes quod ponas ante amicum tuum, accede ad arcam sanctæ crucis, ut inde tres panes accipias, quos apponas hospiti recumbenti, panem humilitatis maximæ, panem patientiæ, panem charitatis affluentissimæ. Si non potes tibi thesaurum sapientiæ aperire, adhibe clavem David, quæ aperit, & nemo claudit. Si gravat longitudo itineris, & concidit vultus tuus, & desperas de viribus, accipe virgam & baculum sanctæ crucis, quo Jordanem transeas hujus mundi, & viaticum ligni vitæ, ne in via deficias aut torpescas. Si viator es in solitudine hujus mundi, & serpentes igniti contra te morsum & mortem intentant, aspice serpentem æneum positum supra palum, ne antiqui serpentis virus inficiat aut irrepat. Si spiritus malus quenquam accipiat, arripiat citharam sanctæ crucis, & refocillabitur, leviusque habebit. Si invaluerit ægritudo, aut infirmitas spiritualis, adhibe tibi hujus preciosi sanguinis medicinam. Si desperas ex meritis, & videas tua opera nequaquam tibi sufficere, de statera crucis accipe decorem pretium animarum. Et accipe in ara crucis hostiam immaculatam, conscientiam ab operibus mortuis emundantem. Denique crux sancta & benedicta est in Christi corpore dedicata, & ex membris ejus tanquam margaritis ornata, decorata regis purpura, quæ meruit Christi membra tangere, quæ sola digna fuit regem cœlorum & Dominum sustinere. Hæc Augustinus. Unde beatus Andreas ductus ad crucem, & videns eam, prorupit in laudem crucis, & salutavit dicens: Salve crux, quæ in corpore Christi dedicata es, & ex membris ejus tanquam margaritis ornata, antequam in te ascenderet Dominus timorem terrenum habuisti, modo verò amorem cœlestem obtines, pro voto susciperis, securus ergo & gaudens venio ad te, ita ut & tu exultans suscipias me discipulum ejus qui pependit in te, quia amator tuus semper fui, & desideravi amplecti te. O bona crux, quæ decorem & pulchritudinem de membris Domini suscepisti, diu desiderata, solicitudine amata, sine intermissione quæsita, & jam concupiscenti animo præparata, accipe me ab hominibus, & redde me magistro meo, ut per te me recipiat, qui per te me redemit. De laude etiam crucis sic dicit Chrysostomus: Si nosse desideras (charissime) virtutem crucis, & quanta sit, ut possim ad ejus laudem dicere: Audi, Crux nobis totius beatitudinis causa est. Hæc nos à cæcitate liberavit erroris. Hæc è tenebris reddidit luci. Hæc debellatos quieti sociavit. Hæc alienatos Deo conjunxit, & longè constitutos proximos præsentavit. Hæc peregrinos cives ostendit. Hæc discordiæ amputatio est. Hæc pacis firmamentum. Hæc omnium bonorum operum largitio. Crux ex clavis paradisi, crux spes Christianorum, crux resurrectio mortuorum, crux cæcorum dux, crux errantium via, crux claudorum baculus, crux consolatio pauperum, crux refrenatio divitum, crux destructio superborum, crux malè viventium pœna, crux adversus dæmones victoria, crux devictio diaboli, crux adolescentium pædagogus, crux sustentatio inopum, crux spes desperatorum, crux navigantium gubernator, crux periclitantium portus, crux obsessorum murus, crux pater orphanorum, crux defensor viduarum, crux justorum consiliarius, crux tribulatorum requies, crux parvulorum custos, crux virorum caput, crux senum finis, crux lumen in tenebris sedentium, crux regum magnificentia, crux scutum perpetuum, crux insensatorum sapientia, crux libertas servorum, crux imperitorum philosophia, crux Imperatorum lex, crux prophetarum præconizatio, crux annunciatio Apostolorum, crux martyrum gloriatio, crux monachorum abstinentia, crux virginum castitas, crux gaudium sacerdotum, crux Ecclesiæ fundamentum, crux orbis terræ tutela, crux templorum destructio, crux idolorum repulsio, crux scandalum Judæorum, crux perditio impiorum, crux invalidorum virtus, crux ægrotantium medicus, crux emundatio leprosorum, crux paralyticorum requies, crux esurien-

Edulium animæ.

Crucis laus. Arma omnia in Christi cruce.

Crux aperit cœlum.

Crux omnia confert indigenti.

Andreæ oratio ad crucem.

Chrysost. hom. de cruce & latrone tom. 3.

esurientium panis, crux sitientum fons, crux mundorum protectio. Hæc Chrysostomus. Unde & Rabanus, Quantos & quales fructus lignum sanctæ crucis germine suo proferat, dignum est commemorare. Cujus fructus æternus est, & radix perpetua. Cujus odor mundum replet, & sapor fideles satiat. Cujus solem splendor superat, & candor nivem obfuscat, cujus cacumen populum excedit, & cujus infimum inferna penetrat. Cujus infirmitas humillima exaltat. Cujus potentia exaltata humiliat. Omnium enim virtutum jocunditas per ipsum & in ipso mundo collata est, quia in ipso rerum perfectio completa est. In cruce insinuatur à morte redemptio, demonstratur sancta morum conversatio, intimatur omnium virtutum perfectio, promittitur ad vitam resurrectio, æternæ beatitudinis speratur adeptio, & veræ fœlicitatis acquisitio. O verè bona, & verè sancta crux Christi, quis te ritè totam enarrare potest, aut quis condigne dignè laudare? Quæ cœlestium arcanorum pia es revelatrix. Quæ mysteriorum Dei sacra es conservatrix, quæque sacramentorum Christi idonea es dispensatrix. In te Angeli gaudia sua accumulata conspiciunt, in te homines jura salutis suæ cognoscunt, in te inferi justam retributionem fraudis suæ recipiunt. Omnibus es æqua, omnibus bona, omnibus justa, præterita renovas, præsentia illustras, futura præmonstras, perdita requiris, quæsita invenis, inventa custodis, lapsa restituis, restituta gradu munis, munita in viam pacis dirigis. Tu quidem æterni regis es victoria, & cœlestis militiæ lætitia, terrigenarúmque potentia, tu peccatorum es remissio, pietatis exhibitio, & meritorum augmentatio. Tu infirmorum remedium, laborantium auxilium, & lassorum refrigerium, tu insanorum incolumitas, quietorum serenitas, & fortunatorum fœlicitas. Tu cura ægrotos medicans, tu gaudium mœstos consolans, tu sanitas dolentes lætificans, tu status credentium rectè, tu firmitas operantium bene, tu beatitudo perseverantium ritè. Sancta, pia, bona, justa, benigna, rationabilis, laudabilis, venerabilis, amabilis, fortis, suavis, mitis, sapiens, patiens, potens. Quicquid ergo corde dignè de redemptione nostra potest cogitari, vel quicquid ritè lingua loqui, omnia ad laudem tuam decentissimè possunt aptari. Quia quicquid in te laudatur, crucifixo in te Christo regi deputatur & quicquid Christo honoris datur ad reverentiam summi patris, cujus ipse unigenitus filius est, refertur. Et iterum: Grandis consolatio fidelium est spes sanctæ crucis, & materiam tribuit laudis, quia bonitatem nos facit scire creatoris. Crux Christi via est justorum, ascensus ad cœlum, rota de infimis ad superiora nos trahens, dux cœli, & janua regni. Hujus pars erecta, divinum, & transversa, commendat amorem fraternum. Cujus amoris integritatem Christus nobis ostendit, ac suo exemplo nos instruxit, qui dilectam animam suam in cruce moriens pro amicis suis posuit, & nos idem facere docuit. Hunc amorem, ô Deus semper laudabilis, tu pone in me, & timor noxius, atque carnalis affectus procul recedant à me, ut gloria sanctæ crucis aucta & multiplicata in vera promissione, dignaque laude in æternum persistat, ipsaque mihi carmine & amore venerabilis, semper laus ejus in ore meo, & in corde exultatio sempiterna permaneat, vos quoque precor cœlestes plebes Angelorum, animasque justorum, qui in conspectu divinæ majestatis veraciter exultatis, ut sicut Alleluja fine cessatione, & Amen Deo Christo in æternum cantatis, ita quoque nostram sortem precibus adjuvare studeatis, quatenus beatitudinem veram quam tenetis jam perfectè, tandem & nos per gratiam Christi mereamur accipere. Hæc Rabanus. Unde & Cassiodorus: Crux est humilium invicta tuitio, superborum abjectio, victoria Christi, perditio diaboli, infernorum destructio, cœlestium reformatio, mors infidelium, vita justorum. Et, ut ait Hieronymus, Ligno hoc vehimur per mare undosum, ad terram viventium. De his etiam quæ passus est Dominus, quasi concludendo cum gratiarum actione & oratione sic dicit Anselmus, Expergiscere nunc anima mea, excutere de pulvere, & contemplare attentius virum hunc memorabilem, quem ecce in speculo Evangelici sermonis, quasi præsentem intueris. Cognosce anima mea, cognosce. Hic est Dominus Jesus Christus, creator, & Salvator tuus, unigenitus Dei filius, verus Deus, verus homo, qui solus sub sole sine macula inventus est, & ecce quoniam cum sceleratis reputatus est, & quasi vir leprosus & novissimus virorum æstimatus, & tanquam abortivum, quod projicitur ab utero, & nemo curat, sic projectus est ab utero matris suæ infœlicis synagogæ. Iste formosus præ filiis hominum quasi deformis præ filiis hominum factus. Siquidem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, & factus est holocaustum suavissimi odoris in conspectu tuo pater æternæ gloriæ, ut averteret indignationem tuam à nobis, & consedere sibi nos faceret in cœlestibus. Respice Domine sancte pater de sanctuario tuo, & de excelso cœlorum habitaculo, & intuere hanc sacrosanctam hostiam, quam tibi offert magnus Pontifex noster, sanctus puer tuus Dominus Jesus pro peccatis fratrum suorum, & esto placabilis super multitudinem malitiæ nostræ. Respice Domine in faciem Christi tui, qui tibi usque ad mortem obediens factus est, nec recedant ab oculis tuis cicatrices ejus in perpetuum, ut memineris quantam pro peccatis nostris satisfactionem ab eo susceperis. Utinam Domine appendas in statera peccata, quibus iram tuam meruimus, & calamitatem quam passus est pro nobis innocens filius tuus. Certè hæc gravior apparebit & magis digna, ut propter ipsam effundas misericordiam tuam super nos quàm sint ista peccata, ut pro illis contineas in ira misericordias tuas. Gratias tibi Domine pater referat omnis lingua, super inenarrabili abundantia pietatis tuæ, qui unico filio tuo non pepercisti, sed pro nobis illum tradidisti in mortem, ut tamen tanquam fidelem advocatum haberemus in cœlo coram te. Et tibi Domine Jesu, zelotes fortissime, quid gratiarum, quid retributionis dignè tribuam ego pulvis, & cinis, & vile figmentum? Quid enim pro nostra salute facere debuisti, & non fecisti? Ab imo pedis, usque ad summum verticis te totum in aquis passionis demersisti, ut me totum de illis extraheres. Nam & animam tuam in mortem perdidisti, ut meam perditam mihi redderes. Et ecce me duplici debito obligasti. Nam & pro eo, quod dedisti, & pro eo quod mei causa perdidisti, debitor sum. Et pro anima mea quidem bis mihi à te data, semel in creatione, semel in redemptione, quid magis tibi justè reddam quàm ipsam, non habeo. Pro tua autem preciosa anima ita tribulata, quid ab homine dignè rependi possit, non invenio. Nam si cœlum & terram, & omnem ornatum eorum possem rependere, certè nec sic usque ad mensuram debiti ullatenus attingerem. Et si idipsum

Rabanus de laude crucis.

Cassiodorus de laude crucis.

Hieron. in c. 15. Marci.

Anselmus in speculo Evangelici serm. cap. 12. 14. 15. 16. & 17.

Passionis Christi meritum.

Gratiarum actio, pro passionis beneficio.

idipsum quod & debeo, & possibile mihi est tibi Domine retribuam, tuum Domine totum est. Diligendus igitur mihi ex toto corde, tota anima, tota mente, & tua mihi sequenda vestigia, qui mori dignatus es pro me. Et quomodo fiet hoc in me, nisi per te? Adhæreat anima mea post te, quia tota virtus ejus pendet ex te. Et nunc Domine redemptor meus, te ut verum Deum adoro, in te credo, in te spero, & quibus possum desideriis ad te suspiro. Adjuva imperfectionem meam. Ad tuæ passionis gloriosa insignia, in quibus salutem meam operatus es, me totum inclino. Tuæ victoriosæ crucis regale vexillum in nomine tuo Christe adoro. Tuum spineum diadema, tuos rubentes sanguine clavos, tuo sacro lateri immersam lanceam, tua vulnera, tuum sanguinem, tuam mortem, tuam sepulturam, tuam victoriosam resurrectionem, & glorificationem Christe adoro supplex & glorifico, horum vivifico odore spiritum meum à peccati morte resuscita, horum virtute ab astutiis Sathanæ me custodi, méque conforta, ut & jugum mandatorum tuorum suave mihi fiat, & onus crucis quod bajulare me jubes post te, humeris animæ meæ leve sit atque portabile. Quæ enim fortitudo mea, ut juxta præceptum tuum mundi pressuras tam multiplices invicto animo sustineam? Sed audi quæso vocem meam, & inclina super servum tuum suavem crucem illam, quæ lignum vitæ est his qui apprehenderint illam. Istam, inquam, divinissimam crucem humeris meis impone, cujus latitudo est charitas super omnem creaturam se extendens, cujus longitudo æternitas, cujus sublimitas omnipotentia, cujus profundum inscrutabile est sapientia. Confige illi manus meas, & pedes meos, & totam passionis tuæ formam servulo tuo imprime. Da obsecro mihi continere ab operibus carnis quæ odisti, & facere justitiam quam dilexisti, & in utroque tuam quærere gloriam, & finistram quidem meam, clavo temperantiæ, dexteram verò, clavo justitiæ in illa sublimi cruce affixam arbitror. Da menti meæ jugiter meditari in lege tua, & deinde cogitatum jactare in te, & dextrum pedem meum eidem ligno vitæ clavis prudentiæ affigi. Da ut ministram spiritus mei sensualitatem non enervet labentis vitæ infœlix fœlicitas, nec conturbet perennis vitæ prævia fœlix infœlicitas, & sinister quoque pes meus clavo fortitudinis in cruce tenebitur. Ut autem & spinarum tui capitis aliqua in me similitudo appareat, detur obsecro menti meæ, & salutis pœnitentiæ compunctio, & alienæ miseriæ compassio, & stimulus zeli æmulantis illud quod rectum est coram te, & ad te convertar in ærumna mea, dum triplex mihi configitur spina. Libet ut & spongiam per arundinem ori meo porrigas, & aceti amaritudinem gustui meo adhibeas, ut per scripturas tuas rationi meæ conferas gustare & virdere, quoniam florens hic mundus tanquam spongia inanis est, & omnis concupiscentia ejus aceto amarior. Ita pater in me fiat ut calix iste aureus Babylonis inebrians omnem terram, nec inani splendore seducat, nec falsa dulcedine inebriet. Tuæ quoque vivificæ mortis Domine effigiem facies in me servum tuum, ut moriar quidem peccato secundùm carnem, vivam autem justitiæ secundùm spiritum. Ut autem integram crucifixi imaginem portare me glorier, illius quoque quod post mortem tuam insatiabilis malitia impiorum in te exercuit, hanc in me similitudinem exprime. Vulneret cor meum vivus & efficax sermo tuus, penetrabilior omni lancea acutissima, & pertingens usque ad interiora animæ meæ, producat ex ea tanquam à dextro latere meo vice sanguinis & aquæ amorem tuum Domine, & fratrum meorum. Postremò munda sindone primæ stolæ spiritum meum involve, in qua requiescam ingrediens ad te in locum tabernaculi admirabilis, & abscondas me donec pertranseat furor tuus. Die autem tertio post diem laboris, post diem simplicis gloriæ, mane prima sabbati perpetuo inter filios tuos me indignissimum resuscita, ut in carne mea videam claritatem tuam, & adimplear lætitia vultus tui. Hæc Anselmus. Imaginem itaque crucifixi secundùm modum præmissum, portans in te, ora & conare ut spiritus tuus involvatur munda sindone puritatis & innocentiæ, in qua absconsus à mundi vanitatibus sepeliaris in secreto mentis tuæ, & ibi requiescas in meditatione passionis Dominicæ, mortuus quidem mundo, & vivens Deo, & hoc apertè signatum est, ubi dicitur, quòd precio sanguinis Christi emptus est ager figuli, in sepulturam peregrinorum, ubi dicit Glossa, quòd sepultura Christi nihil est aliud quàm requies Christiani, & tunc cor tuum debet singulari sigillo passionis Christi, & clausum teneri ac custodiri. Deinde sic sepultus in secreto mentis tuæ ab omnibus vanitatibus, gloriosum triduum mortis Christi peragas. Quorum primus dies, afflictionis & pœnitentiæ, ut pro omnibus commissis vel omissis Deo voluntariè satisfacias. Secundus dies est quietionis & gratiæ, ut in solo Deo requiem mentis ponas, quia in eo solo pax invenitur & tranquillitas. Tertius dies est premiationis & gloriæ, ut ejus conjunctionem & amplexum fervente desiderio jugiter concupiscas. Quibus transactis in mane prima sabbati, hoc est, in futura vita perpetua, inter filios & electos Dei gloriosè resuscíteris, & in carne tua videns gloriosam humanitatem Christi, in spiritu autem beatificè contempleris inæstimabilem claritatem Dei, & per hoc adimplearis perpetua lætitia vultus ejus.

Crux Domini, fortitudo nostra.

Meditationem optat passionis.

Triduum sepultura mysticè.

ORATIO.

Domine Jesu Christe, qui pro redemtione mundi miserias & angustias, opprobria & convitia calumnias & injurias, pœnas & afflictiones, passionem & mortem patienter ferre voluisti, tu per hæc omnia quæ propter peccata nostra pertulisti, à peccatis omnibus & vitiis, ab omnibus hujus seculi periculis, & infernalibus pœnis, à subitanea morte & æterna me libera, & da mihi (obsecro te) omnia quæ pro me tolerasti non fugere, vel oblivisci, sed præ oculis semper habere, & ardenter amplecti, ut laboris & doloris participem, etiam requiei & consolationis tuæ me velis esse consortem. Amen.

De sabbato sancto.

CAPUT LXVIII.

Mane autem sabbati, stabant simul in domo, januis clausis, domina & aliæ sociæ cum Joanne, afflictæ & dolorosæ (tanquam orbatæ & plenæ mœrore) memorantes angustias tribulationis hesternæ. Sedebant simul, aspicientes se tantum adinvicem cum lachrymis, sicut contingere solet magna pressura & calamitate gravatis. Successivè autem veniunt discipuli, plorantes & ipsi, tandem cessantes à fletu, loqui de Domino suo incipiunt, & cum lachrymis discipuli se redarguunt,

Matth. 28.

guunt, quòd eum dereliquerunt. Et de his quæ fecerat Dominus Jesus cum eis, narrant adinvicem, modo unus, modo alius, & sic per ordinem. Intuere igitur eos diligenter, & eis compatere, quia in magna sunt afflictione. Quid enim est videre quòd Domina mundi, & principes Ecclesiarum, & omnium populorum, ducésque divini exercitus, sic timorosi & afflicti stant in quadam domuncula reclusi, nescientes quid facere debeant, nisi quòd conferunt, & se confortant de verbis & factis Domini sui. *Mariæ spes, & fides.* Domina tamen semper mente tranquilla, & pacata stabat, quia certissimam spem de resurrectione filii sui habebat, & in ea sola remansit fides Ecclesiæ, in ipsa die sabbati, & propterea specialiter dies sabbati attribuitur ei. Et ideo aliis luminaribus extinctis, una candela in tenebris servatur accensa, quia lumen fidei in sola remansit Virgine Maria. Unde August. Quem genuit virgo, injustè mori dolebat, sperans autem & firmiter credens ipsum, secundum promissum, tertio die morte devicta resurgere, in hac enim sola interim *Fides in triduo in sola Maria.* fides Ecclesiæ in triduo illo stabat. Et dum unusquisque vacillando hæsitabat, hæc quæ fide concepit fidem, quam semel à Deo suscepit, nunquam perdidit, spéque certissima resurrectionis gloriam expectavit. Hæc August. Non tamen poterat ipsa Domina gaudenter stare, propter memoriam mor- *Sabbati cessatio.* tis filii sui, passi injustè. Et sabbato quidem siluerunt, secundùm mandatum legis, id est, ab operibus quieverunt, nam sabbatum custodire oportebat, & tunc neque vendere, neque emere, neque quid tale aliquid fieri licebat. Unde & ipsum sabbatum, requies, seu intermissio est dictum. Magna est dignitas sabbati, quia in eo tota Trinitas requievit. Nam pater requievit, ab opere creationis, quod fuit magnæ potentiæ. Filius, ab opere recreationis, quod fuit infinitæ sapientiæ. Spiritus sanctus requievit hodie in virgine, quod fuit magnæ & infinitæ bonitatis, quia ipsa stabat, cæteris scilicet Apostolis & mulieribus, à gratia Spiritus sancti cadentibus. *Cùm autem transisset sabbatum*, sero facto, & stellis apparentibus post solis occasum, cùm operari erat licitum, *Maria Magdalenæ & Maria Cleophæ, & Maria Salome*, vadunt emere aromata, pro faciendis unguentis, ad corpus Jesu sacratissimum perungendum. Intuere igitur eas diligenter, & quæ faciunt, quomodo eundo & redeundo mœstis vultibus, more *Fides ementium aromata.* viduarum & orphanorum, incedunt. Emunt aromata, & redeuntes parant se ad faciendum contra corruptionem unguenta, quasi nescientes illud Psalm. 15. propheticum: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Theophil in Marci c. 16. Unde Theophilus, Neque tamen fidem debitam adhuc habebant, sed ei quasi puro homini aromata & unguenta parabant, more Judæorum, qui talia exhibebant defunctis. Hæc Theo- *Aromata unde.* philus. Aromata dicuntur, quasi aëromata, quia diffundebant longe latéque odorem in aërem, & significant virtutes, quas in conversatione mulieres habebant, & famam crucifixi, quæ longè latéque diffundenda erat. Devotæ ergo mulieres illæ & sanctæ, quæ fuerant viventi obsecutæ, ut etiam mortuo pietate officiosa famulatum possent impendere, *emerunt aromata*, & paraverunt unguenta, *ut venientes*, manè ex devotione ad visitandum sepulchrum, *ungerent*, corpus Jesu, sacratissimum, neque enim vespere sabbati, præoccupante jam noctis articulo, adire valuerunt monumentum. Conspice nunc quomodo fideliter & devotè cum lachrymis & suspiriis pro Domino suo laborant, secundùm quòd melius sciunt. Et in hujusmodi operibus per totam noctem laboraverunt, & nihil vel parum quietis habuerunt. Domina verò & Apostoli aspiciunt, & fortè adjuvat in quibus possunt. Adjuva & tu eas, si permitteris, & potes. Venit hîc in considerationem quid fecerit Dominus in triduo mortis suæ. Corpus *Divinitas non dereliquit animam & corpus.* quidem ejus fuit in sepulchro, anima verò cum sanctis patribus in limbo, & deitas utrique conjuncta. Nam quia passio non attingebat in Christo divinam naturam, sed humanam, ideo in morte Christi facta est sic divisio animæ à carne, ut tamen salva esset unio tam carnis quàm animæ cum divinitate. Ut enim ait Leo Papa, forma servi, & forma Dei, quæ in unitatem convenerunt, Leo serm. de passione. nec separationem possunt habere, nec finem, dum ita sibimet inhæserunt, ut sive im omni potentia, sive in contumelia, nec divina in Christo careant humanis, nec humana divinis. Tunc impletum est quod de seipso dixerat: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ.* Matth. 12. & Lucæ 11. Jonæ 2. Sepultura enim Christi triduana, in Jona, qui triduo fuit in ceto, fuit præfigurata, hoc autem de sepultura Christi, secundùm Augustinum, accipiendum est synecdochicè, scilicet accipiendo partem pro toto. Augustinus lib. 3. de consensu Evangelist. c. 24. Fuit enim Dominus in sepulchro per extremam partem parasceves, per quam tota dies cum sua nocte jam præterita accipitur, & per totum sabbatum, quod integram diem & noctem complectitur, & per primam partem diei dominicæ, scilicet per noctem sequentem sabbatum, per quam tota dies dominica ad quam pertinet, intelligitur. Et sic sunt tres dies naturales, & quælibet noctem suam habet præcedentem. Et tunc mutatus est ordo dierum naturalium, non quantum ad ordinem observationis, sed quantum ad ordinem creationis. Nam antè ordo erat ut dies præcederet noctem, quia primò creata est dies, & subsecuta est nox, sed deinceps creator temporum fecit, ut nox præcederet diem, quia nox qua surrexit, adjuncta est diei qua se ostendit. Unde August. Sicut primò Augustinus lib. 4. de Trinit. cap. 6. computabantur dies propter hominis conditi lapsum à luce gratiæ, in noctem culpæ, ita nunc propter hominis reparationem, per passionem & resurrectionem Christi, à tenebris culpæ, in lucem gratiæ merito computantur. Unde & Beda, Beda hom. 1. in Evang. Dominus author & ordinator temporum, qui in ultima noctis hujus parte surrexit, totam eam nimirum ejusdem resurrectionis luce festivam & coruscam reddit. Siquidem hucusque ab exordio mundanæ creationis, ita temporum cursus distinguebantur, ut noctem dies præcederet, juxta ordinem videlicet primæ conditionis. Hac autem nocte temporum ordo mutatus est, per mysterium resurrectionis dominicæ. Nam quia nocte à mortuis resurrexit, die verò sequenti ejusdem resurrectionis effectum discipulis ostendit, & participato cum ejus convivio veritatem virtutis ejus mirantibus, simul & gaudentibus astruxit, rectissimè nox illa sequentis diei luci conjungitur, ac sic temporum ordo statutus est, ut dies noctem sequatur. Et quidem aptissimè quondam nox sequebatur diem, quia homo à luce paradisi peccando lapsus in hujus seculi tenebras ærumnasque decidit. Aptissimè vero nunc dies sequitur noctem, quando per fidem resurrectionis, à peccati tenebris & umbra mortis ad lucem vitæ Christo largiente reducimur. Unde etiam Petrus Cantor: In exordio conditionis rerum computatur dies cum nocte sequenti, quia in primaria creatione rerum præcessit dies noctem. Primò enim facta est lux, postea

postea urgente luce ad occasum, facta est nox, & ita fuit unus dies naturalis, dies præcedens cum nocte sequenti. In passione verò Domini facta est mutatio ordinis naturalis, ut scilicet computetur nox præcedens cum die sequenti pro mysterio. noxque præcedat diem, ac super hoc dicatur mysticè, *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, & nox præcessit, dies autem appropinquavit* Hanc autem commutationem naturalis computationis in artificialem, voluit Dominus præfigurare in legitimis. Ideoque præcepit observantiam sabbati, & legalium, fieri à vespera in vesperam. Hæc Petrus. Et sic, ut visum est, quidam dicunt hanc mutationem factam in parasceve, ut nox, scilicet quintæ feriæ fuerit etiam parasceves, alii in nocte resurrectionis, ut nox illa communis fuerit sabbato, & diei dominicæ, sed totum ad unum tendit sensum & effectum. Illa ergo hora qua Salvator noster inclinato capite spiritum emisit, corpore in cruce derelicto, anima simul cum divinitate ad inferna spolianda descendit. Cùm autem ad inferos descenderet, & chorus angelicus ante faciem ejus, portas principum tolli præciperet, Sanctorum populus qui tenebatur in morte captivus, voce lachrymabili clamabat: Advenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris, ut educeres vinculatos de claustris. Te nostra vocabant suspiria, te larga requirebant lamenta. Tu factus es spes desperatis magna consolatio in tormentis. Sed quis per singula dicere valeat, quanta ibi lætitia fuerit, cùm Christus sol justitiæ ejus apparuit, & habitantibus in regione umbræ mortis, diu novæ lucis expectata claritas radiavit. Et stetit Dominus cum eis ibi, & tunc fuerunt in gloria, nam visio Dei perfecta est gloria. Ibidem fuit & latro, cui Dominus dixerat, Hodie mecum eris in paradiso. Nomine paradisi notatur ibi Dei fruitio, & visio divina, quia peracta passione tam ipse latro, quàm alii qui erant in limbo, viderunt Deum per essentiam. Istud quòd Christus in infernum introivit, & sanctos lætificavit, præfiguratum erat in tribus pueris in fornace Babylonis, ubi ad ingressum Angeli ignis versus est in suavitatem roris. Qui in fornace erant, fuerunt pueri, sic in limbo non erant nisi innocentes & puri. Qui enim ante plenariam satisfactionem decedebant, in purgatorio purgabantur, & tunc ad limbum ascendebant. Istud etiam præfiguratum fuit per Danielem in lacu leonum, cui Dominus misit per Abacuch prandium. Dominus Danielem illæsum à leonibus custodivit, & per Angelum refectionem sibi misit. Sic Deus patres in limbo à dæmonibus defensavit, & tandem ipse veniens divina refectione eos pavit. Et sciendum quòd nomen inferni sumitur dupliciter, scilicet pro pœna, & loco pœnæ. Secundùm primum modum dicitur, quòd dæmones semper infernum secum portant. Sed prout infernus pro loco pœnæ sumitur, sic quadrupliciter distinguitur. Unus infernus damnatorum, in quo est pœna sensus & damni, id est, sensibilis pœna & divinæ visionis carentia, & sunt ibi tenebræ interiores, id est, absentia divinæ gratiæ, & exteriores, scilicet corporales. Super istum est limbus puerorum in quo est pœna damni, & non sensus, & sunt ibi tenebræ interiores & exteriores. Super hunc est locus purgatorius, in quo est pœna sensus & damni ad tempus, & sunt ibi tenebræ exteriores, & non interiores, quia per gratiam habent lucem interiorem. Supremus locus inter hæc, est limbus sanctorum patrum, in quo fuit pœna damni, & non sensus, & fuerunt ibi tenebræ exteriores, & privationis gratiæ divinæ. Ad hunc locum Christus descendit, & suos qui non propter reatum personæ, sed propter reatum naturæ detinebantur, inde liberavit, & sic infernum momordit, quia partem ejus abstulit, & partem reliquit, mortem verò prostrato mortis autore, quò ad electos penitus destruxit, ut ille qui nihil juris habebat in capite, quod invasit, per injustitiam plus petendi, etiam id perderet, quod habere videbatur in corpore, quod deceperat. Christus enim secundùm naturam divinam impassibilis & immortalis fuit, quia passio vel mors pœna est peccati, sed ipse sine peccato venit, & absque peccato vixit, secundùm potentiam verò & mortalis voluit esse & passibilis. Mercedem quoque suæ mortis dedit homini, pro quo omnia sustinuit, pro passione, impassibilitatem, pro morte, immortalitatem, pro peregrinatione, æternam patriam. Unde Leo Papa, Perstitit improbus prædo, & avarus exactor in eum qui nihil ipsius habebat insurgere, ab illo iniquitatis exigens pœnam, in quo nullam reperit culpam, & per justitiam plus petendi, totius debiti summa vacuatur. Fortis ille nectitur vinculis suis, & omne commentum maligni in caput ipsius retorquetur. Ligato mundi principe, captivitatis vasa reperiuntur. Unde & Anselmus: Vitam homo Deus cum ex debito mori non deberet, quoniam peccator non erat, sponte sua dedit ad honorem patris, cùm eam sibi auferri propter justitiam permisit. Dedit itaque humana natura Deo patri in illo sponte, & non ex debito quod suum erat, ut redimeret se in aliis, in quibus quod ex debito exigebatur, reddere non habebat. Sic homo ille redemit omnes alios, cùm quod sponte dedit Deo, computavit pro debito quod illi debebant. Quo pretio non semel tantum homo à culpis redimitur, sed quotiens cum digna pœnitentia redierit, recipitur. Hæc Anselmus. Non tamen Deus diabolum fefellit, aut fallere voluit, sed diabolus seipsum in Deum insurgendo decepit. Unde idem Anselmus, Cur bone Domine, pie redemptor, potens Salvator, cur tantam virtutem operuisti tanta humilitate? an ut falleres diabolum, qui fallendo, hominem ejecit de paradiso? Sed utique veritas nullum fallit, qui ignorat, qui non credit veritatem, ipse se fallit, qui veritatem videt, & odit, vel contemnit, ipse se fallit, veritas utique nullum fallit. An ideo, ut ipse diabolus se falleret? Sed utique sicut veritas nullum fallit, ita non intendit ut aliquis se fallat, quanvis hoc dicatur facere, cùm permittit. Non enim assumpsisti hominem, ut te notum operires, sed ut ignotum aperires. Verum Deum, verum hominem te dixisti, & operibus ostendisti. Res per se fuit occulta, non studiosè occultata. Non sic est facta ut absconderetur, sed ut suo ordine perficeretur. Nec ut aliquem deciperet, sed ut quemadmodum oportebat, fieret. Et si dicitur occultata, non est aliud, quàm non est omnibus revelata. Nam & si veritas non omnibus se manifestat, nulli tamen se negat. Ergo Domine, nec ut falleres, nec ut aliquis se falleret sic fecisti, sed ut faceres quod & quomodo faciendum erat, in veritate per omnia perstitisti. Qui ergo se fefellit in tua veritate, non de te, sed de propria queratur falsitate. Hæc Anselmus. Prædictus quoque locus supremus, scilicet limbus patrum, ad quem Christus descendit, sinus Abrahæ dicebatur, quia ibi Abraham fuit cum liberandis, cui primò hujusmodi

Marginalia (left column): *Ephes. 5.* — *Descensus Christi ad inferos.* — *Figura descensus.* — *Daniel. 3.* — *Daniel. 4.* — *Infernus duplex.* — *Infernus pœnarum quadruplex.*

Marginalia (right column): *Morsus inferni.* — *Mercedem mortis suæ dedit Christus homini.* — Leo serm. de passione. — Anselmus lib. Cur Deus homo. — Anselmus de meditatione redemptionis generis humani c. 1. — *Sinus Abrahæ.*

modi liberatio est promissa, sed nunc cœlum empyreum sinus Abrahæ est, quia ibi jam est Abraham. A nullo autem prædictorum locorum est transitus ad alium, nisi de tertio ad quartum, hoc est, de purgatorio ad limbum Sanctorum. Unde quando cantamus, libera animas fidelium defunctorum de pœnis inferni, sumitur ibi infernus, pro purgatorio, sicut & ibi sumitur pro limbo, quando Christus dicitur ad inferos descendisse, vel infernum destruxisse. Igitur, secundùm Gregorium, quod ante passionem promisit, in resurrectione sua Dominus adimplevit. *Si exaltatus*, inquit, *fuero à terra, omnia traham ad meipsum*, omnia videlicet electa. Omnia namque traxit, qui de electis suis apud inferos nullum reliquit, quos suos in fide & actibus recognovit. Expansis in cruce manibus exaltatus à terra, traxisti ad te omnia, precor & obsecro te benigne Domine, noli me dimittere in cœno concupiscentiarum, trahe me ad te, ut crucifigar tibi, & mundo mortuus, tibi vivam, vivam verò jam non ego, vivas autem in me Christe.

Gregorius homil. 22. in Evang. Joann. 12.

Considera hîc attentè, quanta fuit Christi benignitas in infernum descendere, quanta charitas, quanta humilitas. Poterat enim unum ex Angelis ad eos mittere, & facere ipsos servos suos liberari, & sibi præsentari prout voluisset, si hoc suus amor & humilitas sustinuisset. Per seipsum ad inferna descendit, & non ut servos, sed ut amicos Dominus omnium eos visitavit, & ibidem usque ad diem Dominicum, prope auroram, cum eis stetit.

Humilitas Christi in descensu.

Jubilaverunt sancti patres in suo adventu, & repleti sunt jocunditate immensa, omni miseria procul pulsa. Et procidentes, adoraverunt, & surgentes, stabant in laudibus & Canticis coram eo, cum reverentia & ingenti exultatione. Et in hujusmodi laudibus & Canticis & jubilationibus steterunt in limbo usque prope auroram diei dominicæ, & in conspectu etiam multitudinis Angelorum ibidem exultantium & jubilantium cum eis. Assiste & tu, ac in vocem exultationis & jubilationis erumpe, sanctorumque melodiæ tuas preces interpone. O quàm dulce & quàm jocundum talibus interesse, vel saltem à longè talia contemplari.

Sanctorum jubilatio.

Tunc portis inferorum confractis, & diabolo magno alligato, accepit eos Dominus cum exultatione ab inferis educens, & ante eos cum gloria & triumpho lætus procedens, sanctorumque exercitu comitante ad superos rediens, posuit eos in paradiso delitiarum & voluptatis, qui est ad Orientem, in extremis maris. Tunc verus Sampson moriens, hostilem exercitum prostravit, & agnus sine macula in sanguine testamenti sui, de lacu, in quo non erat aqua, vinctos eduxit. Tunc quoque Angelus Loth cum suis de Sodoma eripuit, & nefarios igne sulphureo involvit. Tunc etiam Angelus Ægyptum devastavit, & filios Israël inde liberavit. Cùm ergo fortis armatus, scilicet diabolus, custodiret atrium suum, id est limbum: Christus fortior superveniens, atrium suum intravit, & ipsum per crucem suam devincens, alligavit. Istud Banajas olim in figura demonstravit, qui ad leonem in cisternam intrans, cum virga sua ipsum prostravit. Sic Christus intravit ad diabolum in infernum, & per sanctam crucem prostravit ipsum. Per fortissimum etiam Sampsonem, Christus fortissimus designatur à quo infernalis leo, scilicet diabolus, superabatur, & potentia sua privabatur, & tunc homo est liberatus de captivitate diabolica, quæ olim fuit in captivitate Ægyptiaca præfigurata. Filii Israël in Ægypto à Pharone oppressi, clamaverunt ad Dominum pro

Sanctorum redemptio.

1. Paral. 11.

Judic. 14.

Exod. 2.

sua liberatione, & misertus Dominus liberavit eos de captivitate. Ita genus humanum à principe tenebrarum detentum, clamavit pro sua redemptione ad Dominum, & misertus ejus liberavit ipsum. Hanc liberationem hominis Deus præfiguravit, quando Abraham de Hur Chaldæorum liberavit. Chaldæi enim hur, hoc est ignem pro Deo coluerunt, quod cùm Abraham renueret, ipsum in ignem projecerunt. Deus autem verus, quem ipse coluit, de igne eum liberavit, sic & sanctos de inferno redemit. Hanc etiam redemptionem hominis Deus præfiguravit, quando Loth cum suis de subversione Sodomæ liberavit. De Sodomis tantum boni liberati fuerunt, mali autem igne & sulphure interierunt. Sic Christus bonos tantum de limbo liberavit, de inferno autem damnatorum neminem eripuit. Et justi quidem cum tanta lætitia liberantur. Sed quid putas indicibilis amaritudinis & inconsabilis doloris, imò extremæ damnationis accidit remanentibus in igne inextinguibili, verme immortali, tenebra palpabili, morte infinibili? Væ illis quibus datum est hoc potius experiri, quàm credere, vel timere. Aliqua verò morula in paradiso facta cum eis, & etiam cum Helia & Enoch, ipsum recognoscentibus & exultantibus, dixit eis, quia esset tempus ut iret ad excitandum & reassumendum suum corpus. Qui omnes procidentes, adoraverunt, rogantes ut citò rediret, quia gloriosissimum corpus suum videre plurimum affectabant. Da & mihi Domine benignissime corpus tuum gloriosissimum in secundo adventu tuo cum gaudio videre, & de tua visione æternaliter cum electis tuis gaudere.

Genes. 15.

Genes. 19.

Dolor remanentium in inferno.

Considera nunc quomodo omnia, quæ Christus pro nobis pertulit, pro nostra utilitate pati voluit. Vnde Hieronymus quædam ex his colligens, sic dicit: Opprobria autem ejus nostrum abstulere opprobrium. Vincula ejus nos liberos fecerunt. Corona spinea capitis ejus, diadema regni adepti sumus, vulneribus ejus sanati sumus. Sepultura ejus resurgimus, & descensu ad inferos, ascendimus ad cœlos.

Hieron. in c. 14. Marci.

ORATIO.

O Bone Jesu, nec adhuc satiata est tuæ ineffabilis clementia pietatis, nisi & inferni claustra penetrans tuos captivos redimas. Descendit igitur illa fœlix tua & sanctissima anima ad inferos educens vinctos de tenebris & umbra mortis. Descendat & nunc Jesu misericors, per hanc ineffabilem pietatem tuam, gratia & misericordia tua super animas famulorum famularumque tuarum, parentum & propinquorum meorum, familiarium, benefactorum & recommendatorum, ut eas à pœnis, quas pro peccatis suis merentur, eripias, & ad gaudia æterna perducas. Amen.

De resurrectione Domini.

CAPVT LXIX.

Nunc, secundùm Hieronymum, aromatibus redolentibus cum sponsa & adolescentulis, quæ currunt post eam, conspergimus librum & cubiculum mentis nostræ. Nunc introducit nos rex in cellaria sua, nunc surgit amica Maria, hyems abiit, pluvia recessit, flores visi sunt in terra nostra *Vox turturis audita est in terra nostra. Vineæ florentes dederunt odorem.* Redit sponsus de umbra, sub qua dormit in meridie. Radix amara crucis

Matth. 28. Hieron. in c. 16. Marci.

Cantic. 2.

crucis evanuit, flos vitæ cum fructibus erupit, & qui jacuit in morte, surrexit in gloria, sol post occasum oritur, aquilæ ad corpus congregantur. Post sabbata tristia fœlix irradiat dies, quæ primatum in diebus tenet, luce prima in ea lucescente, & Domino in ea cum triumpho resurgente, & dicente, *Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.* Hæc Hieronymus. Unde & Augustinus: Post illusiones & verbera, post aceti & fellis pocula mixta, post supplicia crucis & vulnera, & postremò post ipsam mortem & inferos, surrexit de suo funere caro nova, redit ab occiduo latens vita, & in morte salus reservata, resurgit pulchrior reditura post funus. Hæc August. Veniens itaque Dominus Jesus die dominico, & summo mane, cum honorabili multitudine Angelorum ad monumentum, & reaccipiens illud corpus sanctissimum, propria virtute resurrexit, & ex ipso monumento clauso processit. Nemo quippe tam facilè excitatur & surgit à somno, quàm Christus surrexit à morte & sepulchro, quia excitatus est tanquam dormiens Dominus, qui etiam de se dicit, *Ego dormivi, & soporatus sum, & exurrexi, quia Dominus suscepit me.* Sicut autem Christus exivit clauso virginis utero, sic potuit clauso prodire sepulchro: hoc tamen aliter fuit, quia in resurrectione habuit corpus gloriosum, cui aliud non resistit, sed exitus de utero virginis miraculosus fuit. Ut autem ait Beda, resurrexit Dominus mane de monumento, in quo sero jam facto erat depositus, ut adimpleretur illud Psalmistæ: Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. *Et ecce terræmotus* Domino resurgente *factus est magnus*, cujus causa subditur, *Angelus enim Domini descendit de cœlo*, & virtute ejus factus est terræmotus, quia corporalia obediunt Angelis ad nutum, quantum ad motum localem. Sicut in passione Christi terra mota est in signum tristitiæ, sic in resurrectione ejus mota est in signum lætitiæ. Vbi Beda: Quòd etiam terræmotus resurgente Domino de sepulchro, sicut & ipso moriente in cruce factus est magnus, significat terrena prius corda per fidem passionis ac resurrectionis ejus fore concutienda ad pœnitentiam, & saluberrimo permota ad vitam sublimandam perpetuam. Ubi & Severianus: Si autem sic terra tremuit, cùm Dominus ad veniam suorum resurgeret, quomodo contremiscet cùm noxiorum omnium resurget ad pœnam? Et quomodo Domini præsentiam sustinebit, quæ Angeli præsentiam sustinere non valuit? Et notandum, quòd legitur terræmotus factus in legis datione. Unde Psalm. *Terra mota est, etenim cœli distillaverunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Israël.* In Christi passione mota est, ut visû est suprà. In resurrectione mota est, ut hìc dicitur. In judicio generali erit terræmotus, ut infrà patebit. Secundùm hæc moraliter in terræmotu significatur contritio, quæ provenit secundùm quatuor prædicta, videlicet ex consideratione divinorum mandatorum, hoc est in legis latione, ex consideratione passionum Christi & dolorum, & hoc est in passione, ex consideratione amissæ vel dilatæ beatitudinis, & hoc est in resurrectione, ex consideratione pœnæ gehennalis, & hoc est in extremo examine. Meritò autê Christus exaltatus est à Deo usque ad gloriam resurrectionis, quia propter obedientiam Dei patris, se humiliavit usque ad mortem crucis. Unde Anselmus: Resurrectionis sacræ gloria sublimandus, ludibria perfidorum, asperitatem verberum, crucis opprobrium, fellis amaritudinem, & ad ultimum mortem sustinuit, admonens suos ut si post mor-

Psalm. 117. *Augustinus serm de resurrect.* *Resurrectio dominica.* *Psalm. 5.* *Beda hom. 1. inter æstivales.* *Psalm. 39.* *Terræmotus.* *Beda ibid.* *Severianus sermone de passione.* *Terræmotus quando factus.* *Psalm. 67.* *Exaltatio Christi merita.* *Anselmus 2. lib. cur Deus homo.*

tem ad gloriam pervenire contendunt, vitæ præsentis angustias & labores, pravorúmque oppressiones, non solum æquo animo tolerent, sed omnia hujus mundi aspera pro præmiis æternis ament, appetant, & gratanter suscipiant. Hæc Anselmus. Sicut ergo humiliatus est Christus per hoc, quòd mala sustinuit moriendo, ut nos liberaret à malis, ita & glorificatus est resurgendo, ut nos promoveret ad bona, secundùm illud quod ait Apostolus, *mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.* Sustinuit enim passionem pro nobis, ut nos à pœna inferni liberaret, & resurrexit à mortuis, ut nos de morte ad vitam traheret. Unde bene suam resurrectionem longius quàm usque in diem tertium differre noluit, ita ut duabus noctib⁹ & uno die in sepulchro quiesceret, nox enim ad peccatum pertinet, & natura quidem humana duabus mortibus tenebratur astricta, animæ propter peccatum, carnis, propter vindictam peccati. Quia ergo Dominus sola carne mortuus est, ut nos à morte animæ & carnis liberaret, rectè duabus noctibus & una die in sepulchro quiescere voluit, quia videlicet lucem suæ simplex mortis, tenebris duplæ nostræ mortis adjunxit, & per suam simplam mortem nostram duplam damnavit. Si enim ipse utramque susciperet, nos à nulla liberaret, sed unam misericorditer suscepit, & justè utramque damnavit simplam suam duplæ nostræ contulit, & duplam nostram moriens subegit. Duæ ergo noctes, significant duas nostras mortes, dies verò significat suam mortem, quæ fuit lux nostrarum mortium. Unam abstulit, alteram ad exercitium electis reliquit, quam denuo veniens exterminabit. Resurrectio itaque sua, est causa efficiens nostæ resurrectionis, quæ fit in præsenti, & quæ fit in futuro. Resurrectio quæ fit in præsenti, est nostra justificatio, & dicitur resurrectio prima. Unde in Apocalypsi, *Beatus qui habet partem in resurrectione prima.* Resurrectio quæ fiet in futuro, est corporis resuscitatio, & dicitur resurrectio secunda. Unde in Osee: *Vivificavit nos post duos dies, & in tertia die suscitabit nos.* Ad resurrectionem quippe primam duo dies requiruntur, scilicet ablatio omnis culpæ, & collatio consummatæ gratiæ, nullus enim resurget resurrectione secunda ad gloriam nisi prius resurrexerit resurrectione prima per gratiam. Mortuus autem fuit Christus quadraginta horis, ut quatuor mundi partes, quæ in decalogo legis mortuæ erant, vivificaret. Prima quoque die hebdomadæ surrexit, ut ea die mundum innovaret qua eum creaverat. In tertia verò die passionis surrexit, ut eos qui tribus temporibus, scilicet ante legem, sub lege, sub gratia in peccatis mortui fuerant, sublevaret, & nos qui factis, dictis, cogitationibus labimur, per fidem sanctæ Trinitatis resurgamus. Et secundùm Augustinum, ideo post tres dies resurrexit, ut in passione filii, totius Trinitatis monstraretur assensus, triduum enim legitur in figura, quia Trinitas, quæ in principio fecerat hominem, ipsa in fine hominem per Christi reparat passionem. Ideo etiam resurrectionem suam Dominus sic accelerare voluit, ne discipulos diu in mœstitia cruciari permitteret. Unde Leo Papa: Dominus nempe Christus, ne turbatos discipulorum animos longa mœstitudo cruciaret, denunciatam tridui moram tam mira celebritate breviavit, ut dum ad integrum secundum diem pars primi novissima & pars tertii prima concurrit, & aliquantulum de spatio temporis decideret, & nihil dierum numero deperiret. Resurrectio igitur Salvatoris nec animam in inferno, nec

I. Cor. 15. *Resurrectio non fuit differenda.* *Resurrectio Christi, est causa nostra.* *Apoc. 20.* *Osee. 6.* *Mortui Christi duratio.* *Aug. lib. 4. de Trinit.* *Resurrectionis acceleratio.* *Leo serm. 1. de resurrect.*

nec carnem diù morata est in sepulchro, & tam velox vivificatio fuit incorruptæ carnis, ut magis ibi esset soporis similitudo, quàm mortis. Quoniam deitas quæ ab utraque hominis substantia non recessit, quod potestate divisit, potestate conjunxit.

Exemplum passionis & resurrectionis.

Hæc Leo. Passionis igitur & resurrectionis exemplum Christus nobis præbuit, passionis, ad firmandum patientiam, & resurrectionis, ad excitandam spem, ut duas vitas in nobis ostenderet in carne, unam laboriosam, quam tolerare debemus, alteram beatam, quam sperare debemus. Resurrexit autem Christus cum corpore glorioso, cujus dotes sunt claritas, agilitas, subtilitas, & impassibilitas.

Corporis gloriosi dotes.

Quamvis enim anima Christi à principio suæ conceptionis fuerit gloriosa, per apertam visionem & perfectam fruitionem divinitatis, dispensatione tamen & dispositione divina factum est, ut gloria animæ ejus non redundaret in corpus, ut sic corpus esset passibile & mortale, ad adimplendum precium & mysterium redemptionis humanæ in sua passione. Et ideo peracto mysterio passionis & mortis, anima Christi statim resumpto corpore in resurrectione, in ipsum corpus suam gloriam derivavit, & ita factum est corpus Christi gloriosum.

Augustinus sermone de resurrect.

Ut enim ait Augustinus, Carnis quippe ille gerebat infirmitatem, quę infirmitas resurrectione consumpta est.

Leo serm. 1. de resurrect. 2. Cor. 5.

Unde & Leo Papa: Sicut ergo dicit Apostolus, *Et si cognovimus Christum secundùm carnem, sed nunc jam non novimus*, ejus namque resurrectio non finis carnis fuit, sed commutatio, nec consumpta est substantia virtutis augmento. Qualitas transiit, non natura defecit. Et meritò dicitur ejus caro nesciri in eo statu quo nota fuerit, quia nihil in ea passibile, nihil infirmum remansit, & ut ipsa sit per essentiam, & non sit ipsa per gloriam. Hæc Leo. Interim igitur ô anima mea, deponamus piissimas tristitiæ querelas, ac nubila mœroris, & in lætitiæ respiremus serenum & qui funera redemptoris nostri prosecuti sumus cum lachrymis, qui mortem nostram moriendo destruxit, De ipsius resurrectione & gloria jocundemur, qui vitam resurgendo reparavit.

Rom 6.

Christus enim resurgens à mortuis, jam non moritur, mors illi ultrà non dominabitur. Induit enim eum Dominus pater stola immortalitatis & gloriæ, & coronam pulchritudinis posuit super caput ejus, jocunditatem & exultationem thesaurizavit super eum. Totum igitur in eo plenum est gaudio, totum lætitia cumultatum, totum exultatione refectum.

Christus plenus gaudio resurrexit.

Caro enim Christi, flos ille pulcherrimus de radice Jesse, qui in nativitate floruit, quia ex virgine sine peccato tanquam pulcherrimi floris singulare decus emicuit, in passione defloruit, quando nec species, neque decor ei fuit, sic in resurrectione, resumpto etiam sanguine fuso in cruce, cum omnibus quæ sunt de veritate humanæ naturæ, per gloriam refloruit, ut omnium esset decor. Nam corpus illud gloriosissimum, subtile, agile & immortale, tantæ claritatis supervestitum est gloria, ut verè sole fulgentius, exemplarem præferens pulchritudinem suscitandorum corporum humanorum, de quibus ipse salvator ait:

Matth. 13.

Tunc fulgebunt justi sicut sol in regno patris, scilicet, beatitudinis sempiternæ. Quòd si quilibet justus fulgebit ut sol, quanti putas esse fulgoris, ipsum justitiæ solem? Tanti, inquam est, ut sit speciosior sole, & super omnium dispositionem stellarum luci comparatus, decor præcipuus non immeritò judicetur. Tunc renovata est, ut aquilæ juventus Christi.

Figura varia.

Tunc leo suum catulum suscitavit. Tunc phœnix revixit. Tunc ex eodem luto fractis vasis, fecit aliud vas figulus, sicut placuit in oculis suis.

Hierem. 18. & Rom. 9. Jonæ 2.

Tunc Jonas de ventre ceti illæsus exivit. Tunc vestitum est candelabrum auro. Tunc suscitatum est tabernaculum David, quod cecidit. Tunc refulsit sol, qui prius erat in nubilo. Tunc vivificatum est granum frumenti, quod cadens in terra mortuum erat. Tunc cervus resumpsit cornua. Tunc Sampson tulit portas civitatis, & exivit. Tunc Joseph eductus de carcere tondetur, & constituitur Dominus Ægypti. Tunc conscissus saccus circundatur lætitia. Magna igitur & solennis valde est solennitas Paschalis, & cæteras præcellit solennitates. Unde omnes dies dominici octavæ sunt hujus festi, & in eo omnia signa lætitiæ proponuntur.

Dominicæ diei dignitas.

Dignitas quippe dominicæ diei notatur in hoc quòd fuit prima dierum. Item nox illam non præcessit. Item, ut dicitur, erit ultima dierum. Item nox illi non succedet. Item cœlum & terra sunt in ea creata. Item Angelus est in ea creatus, & ad Deum conversus. Item primò data sunt in ea filiis Israël mandata. Item Christus in ea natus est. Item Christus in ea surrexit. Item Spiritus sanctus. datus est in ea Apostolis. Item in ea omnes resurgemus, atque judicabimur. Item in ea continuandum est perpetuò in laude Dei.

Gregorius homil. 22. in Evang.

Unde Gregorius: Hanc rectè nobilitatem solennitatis dicam, quia solennitates cæteras antecedit. Sicut enim in sacro eloquio sancta sanctorum, vel cantica canticorum, pro sui magnitudine dicuntur, ita hæc festivitas rectè dici potest solennitas solennitatum. Ex hac quippe solennitate exemplum nobis resurrectionis datum est spes cœlestis patriæ aperta, & facta superni regni jam præsumptibilis gloria. Per hanc electi (qui quamvis in tranquillitatis sinu, tamen apud inferni claustra tenebantur,) ad paradisi amœna reducti sunt. Quæ est ergo ista solennitas, quæ inferni claustra destruxit, & januas nobis regni cœlestis aperuit?

Augustinus sermone de resurrect.

Unde & Augustinus: Alacrior dies illa refulget, non de usitatis solis circulis illuminata præclarius, sed de lumine agni resurgentis illustrata sublimius. Hæc enim die sol justitiæ Christus ascendit ab inferis, & idcirco pulsemus citharam David, canentes.

Psalm. 117.

Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Contemplemur hunc diem, qualem noctem habuerit genitricem. Nox quæ cœlum luminaribus imitatur, imò in qua cœlum & terra lætatur, nox bonæ parturitionis, nox sanctæ regenerationis, nox de qua dicitur, & nox sicut dies illuminabitur, & ab ipsa est dies quam fecit Dominus, dies dominicus.

Psalm 136. Dies lucis.

Et rectè dies dicitur lucis, in quo fugerunt tenebræ cæcitatis. Exclamaverunt qui erant in regione umbræ mortis, quia lux orta est illis, lætetur terra, quia novam lucem vidit, lætentur & Angeli, quia peccatoribus Dominus claritatem dedit. Contremuerunt inferi, sustinendo splendorem insolitum, & incurvatum est omne genu Christo Domino, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Omnia ergo nobiscum hodie triumphant, & Angeli, & Archangeli, cæterique beatorum spirituum ordines nobiscum festa concelebrant. Nos quoque imitamur cantilenam cantantes cœlestia, quæ adhuc humana cantare non potest lingua.

Exultandum cum tremore. Lucæ 2.

Exultemus ergo in Domino, sed in timore, non remissa securitate. Nam & beatus Joannes præcursor exultavit in utero matris, sed vinum non bibit, præcepto Angeli Gabrielis. Nos autem qui infirmi sumus, sobriè bibamus, modum non excedamus, ut lætitia nostra cum exultatione nullam sentiat corporis tempestatem, sed per sobrietatis serenitatem, portum intremus salutarem.

Accepimus jejuniorum palmam, festivitatis non amittamus victoriam, quam nobis tribuat Dominus Christus adjuvando, quia vicit in nobis patiendo, ut digno carmine triumphemus cantantes: *Absorpta est mors in victoria*, halleluja. Ignitam quippe rhompheam illam, paradisi januam, quam nullus effringere potuit, hac die Christus cum latrone reseravit, dicens ad Angelos, *Aperite mihi portas justitiæ, & ingressus in eas confitebor Domino.* Ex eo nimirum tempore quo passus est Dominus, porta hæc & clausa & reserata est. Clausa quidem incredulis & peccatoribus, reserata vero justis & credentibus. Quomodo mater Domini Maria inter omnes mulieres principatum tenet, ita & inter cæteros dies hæc omnium mater est. Hæc dies est una de septem, & extra septem. Hæc est dies, quæ appellatur octava, unde & in quibusdam psalmorum titulis superscribitur, pro octava. Hæc est dies, in qua synagoga finitur, & Ecclesia nascitur. Hæc est in cujus numero octo animæ servatæ sunt in arca Noë. Et quid mihi necesse est infinita replicare. Dies mihi deficiet, si voluero omne diei illius exponere Sacramentum. Hoc tantum dico, quod universa sabbati gratia, & antiqua illa festivitas populi Judæorum diei illius solennitate mandata est. Illi in sabbato non faciebant opus servile nos in die dominico, hoc est in die resurrectionis opus servile non facimus. Ille de domibus suis non egrediabantur, & nos de domo Christi non egrediamur. Illi non accendebant ignem in die sabbati, nos econtrario accendamus in nobis ignem Spiritus sancti. De quo igne Dominus, ait: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut ardeat?* Desiderat Dominus istum ignem ardere in nobis, Spiritum sanctum fervere, ut non refrigescat charitas Dei. Illis agnus aut hircus, nobis Christus occiditur. Pro quibus universis fratres consona voca pariter cantemus, *hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.* Hinc ergo & à nobis halleluja decantetur, quod Latinè laudate Dominum interpretatur. Laudamus Dominum fratres vita, lingua, corde, & ore, vocibus & moribus. Si enim sibi dici vult Deus halleluja, ut non sit in laudante discordia. O felix halleluja in cœlo, ubi templum Dei sunt Angeli. Ibi enim concordia summa laudantium, ubi nulla lex in membris repugnat legi mentis, ubi non est rixa cupiditatis, in qua periclitetur victoria charitatis. Hic ergo halleluja cantemus, adhuc solliciti, ut illic possimus aliquando cantare securi, quando scilicet hoc mortale corpus, immortale & incorruptibile factum fuerit, quando tota tentatio perierit. O fœlix illic halleluja, ô vita secura, ô sine adversario, ô ubi nemo erit inimicus, nemo perit amicus. Ibi laudes Deo, & hic laudes Deo, sed hic à sollicitis, ibi à securis, hic à morituris, ibi semper à victuris, hic in spe, ibi in re, hic in vita, ibi in patria. Modo ergo fratres mei cantemus, non ad delectationem quietis sed ad solatium laboris. Quomodo solent viatores cantare, canta, & ambula, & cantando laborem consolare. Pigritiam noli amare, sed ambula, & in bono profice. Canta & ambula, noli errare, noli redire, noli remanere. Hæc Augustinus. Unde & Beda, Et quoniam illa vita tota in Dei laude geritur, cessantibus cunctis languoribus, meritò quinquaginta diebus in memoriam hujus nostræ quietissimæ ac felicissimæ actionis crebrius ac festivius halleluja canere solemus, halleluja namque Hebræus sermo est, & interpretatur Latinè laudate Dominum. Denique in Psalm. ubi nos canimus, laudate Dominum, pro hoc verbo apud Hæbræos semper canitur, halleluja. Quod Evangelista Joannes in Apocalypsi sua cœlestium agmina virtutum, cantica se audisse perhibet. Sed & venerabilis pater Tobias, intelligens qualis supernorum civium gloria, quanta ipsius Hierusalem cœlestis sit claritas, hæc mystica voce dicebat: Ex lapide precioso, & auro mundo omnes plateæ ejus sternentur, & per vicos ejus halleluja cantabitur. Hæc Beda. Resurge nunc anima mea cum Christo de sordido peccati sepulchro, respira jam in spem resurrectionis, & vitæ perennis, pro amore Dei moriamur in præsenti vita, ut post resurrectionem vivamus in futura. Quia si pro amore Christi nunc mortuum corpus portamus, tunc in lætabundo gaudio, cum ipso conregnabimus. Sic ergo curemus interesse festis hominum, ut mereamur etiam interesse festis Angelorum. Unde Gregorius, Ecce Paschalia solennia agimus, sed ita vivendum est nobis, ut pervenire ad æterna festa mereamur. Transeunt cuncta, quæ temporaliter festivè celebrantur. Curate qui his selennitatibus interestis, ne ab æterna solennitate separemini. Quid prodest interesse festis hominum, si deesse contingat festis Angelorum? Umbra venturæ solennitatis, est solennitas præsens. Idcirco hanc annue agimus, ut ad illam, quæ non est annua, perducamur. Cùm hæc statuto tempore geritur, ad illius desiderium memoria nostra refricatur. Frequentatione ergo gaudii temporalis, ad æterna gaudia mens incalescat & ferveat, ut ex veritate lætitia perfruatur in patria quod de umbra gaudii meditatur in via. Hæc Gregor. Christus resurrectionem suam per Sampsonem fortissimum olim figuravit, qui civitatem inimicorum suorum introivit, & ibidem nocte dormivit. Et cùm inimici portas civitatis custodirent, ut ipsum manè comprehenderent, & occiderent, ipse media nocte surrexerit, & portam civitatis secum detulit. Sic Christus urbem hostium suorum, hoc est infernum, potenter intravit, & destructo eo media nocte surrexit. Christus etiam per Jonam resurrectionem suam præfiguravit, quem in ventre ceti per triduum vivum conservavit, & post triduum cetus ipsum de ore in terram vivum emisit. Fuit etiam resurrectio Christi præfigurata per lapidem, quem reprobaverunt ædificantes templum Domini. Qui cùm ab eis propter ineptitudinem abjectus esset, tandem consummato templo, cùm lapis angularis poni deberet, qui in se duos parietes complecteret, non est inventus lapis ad hoc aptus, nisi ille qui ab ædificantibus erat reprobatus. Christus erat lapis reprobatus, in sua passione, & factus est Ecclesiæ lapis angularis, in sua resurrectione. Tunc adimpleta est illa prophetia David, *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes*, & cœtera, & ideo ipsa cantatur in festo resurrectionis. Lapis iste duos parietes in templo Domini coadunavit, quia Christus de populo Gentili & Judaïco unam Ecclesiam ædificavit. In hoc ædificio pro cæmento usus est suo sanguine, & pro lapidibus, suo sacratissimo corpore.

[Margin notes: 1. Cor 15. — Psalm. 117. — Excellentia diei resurrectionis. — Gen. 7. & 8. — Lucæ 12. — Psalm. 117. — Halleluja. — Beda hom. 1. inter æstivales. — Apocal. 19. — Tobiæ, 13. — Gregorius homil. 22. in Evang. — Figura. Judic. 16. — Jonæ 2. — Psalm. 117.]

ORATIO.

Domine Jesu Christe, dulcor unice, qui ruptis vinculis mortis, glorificasti corpus tuum, & in tam ineffabili gloria surrexisti, precor & obsecro te per tuam resurrectionem floridam, da mihi ut à vitiis, & à morte animæ resurgens, in virtutibus semper floream, & in novitate vitæ ambulem, ut quæ sursum sunt quæram & sapiam, non quæ super terram. Per tuæ claritatis virtutem purga animam meam à tenebris peccatorum, & per eandem virtutem die universalis resurrectionis caro mea resurgat ad gloriam, ut tecum æternaliter in utroque gaudeam. Amen.

Quomodo Dominus Jesus apparuit matri suæ.

CAPUT LXX.

Eadem autem hora, scilicet summo mane, Maria Magdalenæ, & Maria Jacobi minoris mater, quæ etiam appellatur Maria Joseph, scilicet mater, qui fuit frater Jacobi, & unus de septuaginta duobus discipulis, & ab Apostolis cum Matthia statutus, & quandoq; Maria Cleophæ, scilicet filia appellatur, & Maria Salomæ, scilicet filia, quæ etiam mater filiorum Zebedæi vocatur, & cæteræ quæ cum eis erant, licentia prius petita à Domina, cœperunt ex devotione & fide, quam ad Dominum habebant, ire cum unguentis ad monumentum ad inungendum corpus dominicum. Domina autem remansit domi, vacans interim lachrymis & orationi. Et pulchrè hæ mulieres uno censentur nomine, ut quibus una erat voluntas, parque desiderium, unum

Status pœnitentium. esset vocabulum. Ubi sciendum, quòd tres sunt status hominum salvandorum, quorum quilibet quærit Christum, & extra hos nemo salvatur, scilicet, incipientium, proficientium, & perfectorum, sive pœnitentium, activorum, & contemplativorum. Et hi tres status signantur per tres Marias, quæ quærebant Dominum, quantum ad triplicem nominis Mariæ interpretationem. Status pœnitentium signatur in Maria Magdalena,

Magdalena pœnitentium primiceria. quæ famosa peccatrix fuerat, & pœnituit. Et licèt alibi per ipsam accipiatur vita contemplativa, ut tamen Marcus hìc de ea loquitur, dicens: Maria autem erat, de qua ejecerat septem dæmonia, sic inter pœnitentes reputatur, imò ipsa in Evangelio primiceria pœnitentium fuisse dignoscitur. Et secundum hoc bene convenit ei nomen Maria, prout interpretatur mare amarum, secundùm etymologiam Latinam, vel secundùm derivationem Hebraïcam, à vocabulo mara, quod Latinè est

Ruth. 1. amara. Unde Ruth: *Non vocetis me Noëmi*, id est, pulchram, *sed vocate me Mara*, id est amaram, *quia*

Matth. 26. *amaritudine valde replevit me Dominus.* Quod verificabatur in Maria Magdalena, quando ante pedes Domini lachrymis lavit maculas criminis. Sic & Petrus pœnitens flevit amarè. Unde cuilibet ani-

Thren. 2. mæ verè pœnitenti dicitur illud Threnorum, *Magna est, velut mare, contritio tua filia Sion.* Status ve-

Status proficientium. rò proficientium & activorum, signatur in Maria Jacobi, quæ fuit mater Jacobi minoris. Ad proficientes enim petinet supplantare vitia, & luctari in exercitio spirituali virtutum. Cui convenit alia interpretatio Mariæ, prout interpretatur Domina, Syriacè. Quia enim proficere volentes, sunt in continuo conflictu, propter pronitatem ad malum, & difficultatem ad bonum, necesse est proficientes dominari passionibus, per rationem, ne tentationibus cedant, ex qua lucta, quando videlicet ratio prædominatur sensualitati, generan-

2. Cor. 12. tur virtutes, *nam virtus in infirmitate perficitur.* Sta-

Status perfectorum. tus autem perfectorum, & contemplativorum,

Matth. 20. signatur in Maria Salomæ, quæ fuit mater filiorum Zebedæi, scilicet Jacobi minoris, & Joannis, hæc postulavit filiis suis regnum, sic perfecti & contemplativi non occupantur, nisi circa regnum Dei, imò ipsi in se habent regnum Dei, & hìc prægustant quodammodo regnum cœlorum. Unde etiam Salome interpretatur pacificans, nam in hac vita nulla pax est homini, nisi in actu contemplationis. Et huic consonat tertia interpretatio nominis Mariæ, prout interpretatur, illuminata. Unde Isaiæ 60.

animæ contemplativæ dicitur illud Esaiæ: *Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum.* Quælibet istarum Mariarum, habet sua aromata & unguenta. Pœnitentium aromata sunt, dolor contritionis, pudor confessionis, & labor satisfactionis, *Aromata trium Mariarum, ac statuum.*

ex his conficitur unguentum, quo libenter ungitur Dominus. Conficitur autem hoc unguentum ex myrrha, aloë, & thure. Per myrrham, quæ valde amara est, significatur amaritudo contritionis. Per aloës, quod etiam amarum est, & valet contra retentionem menstruorum, id est, peccatorum, significatur verecundia confectionis. Per thus, cujus odor cum fumo ascendit, significantur opera satisfactionis, quæ per rectam intentionem in Deum diriguntur. Sed ex his tribus non conficitur bene unguentum, nisi apponatur oleum misericordiæ divinæ, sine qua omnis pœnitentia est *Unguentum salubre.*

inefficax: admixto autem hoc oleo, optimum unguentum efficitur, & tale fuit unguentum Mariæ Magdalenæ, quæ omnes partes pœnitentiæ perfectissimè implevit, assistente sibi misericordia salvatoris, ut patet in Evangelio. Ipsa enim lachrymas copiosè effudit, ex amaritudine contritionis, convivantes non erubuit, ex pia impudentia confessionis, pedes Domini lachrymis lavit, capillis tersit, osculabatur, unxit, & se totam Christi obsequio devovit, & impendit, & hoc ex immenso affectu satisfactionis. Proficientium aromata sunt, patientia, humilitas, perseverantia seu longanimitas, ex quibus conficitur unguentum activorum. Et hoc unguentum intrant myrrha, & gutta, & casia, quæ fluunt à veste vitæ Christi. Myrrha bona est in omni unguento, & ideo licèt posita sit in unguento pœnitentium, convenienter tamen *Aromata proficientium.* *Myrrhæ virtus.*

ponitur etiam in unguento proficientium, & ponetur etiam in unguento perfectorum. Myrrha enim arcet vermes, sic patientia arcet vermes, qui mordere solent cor patientis, ne contra injuriantem dolore mordeatur. Et hac patientia maximè opus est, proficere volentibus exercitio spirituali, quia (secundùm Gregorium) virtutes inter pressuras passionum, & puncturas tentationum crescunt. Gregorius lib. 16. moral. cap. 6.

Per guttam autem, quæ & aromatica dicitur, significatur humilitas, quia gutta pellit omnes inflaturas & tumores, sic humilitas, curat cordium duritias. Hac etiam opus est proficientibus, quia (secundùm Gregor.) origo virtutis est, & ideo illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id est, in humilitate perdurat, à qua si abjicitur, arescit, quia vivificantem se in infimis humorem perdit. Per casiam, quæ & fistula dicitur, significatur perseverantia, seu longanimitas, ut videlicet quis in exercitio spirituali non frangatur desperatione aut tædio, nec statuat sibi terminum in profectu, sed semper tendat ad melius sine termino, quia in spirituali profectu non est status. Casia enim in aquosis nascitur, & crescit in immensum, sic bonus proficiens aquis divinarum gratiarum fœcundatus, crescit in immensum, de virtute in virtutem, & nunquam cessat donec videat Deum deorum in Sion. Sed & hæc aromata non bene conficiuntur, si non apponatur oleum lætitiæ, videlicet homo lætitiam spiritualem habeat in bonis operibus suis, & illam ponat in corde atque conscientia sua, non in laudibus hominum. Et istud est unguentum Mariæ Jacobi, quæ habuit quatuor filios, scilicet Jacobum, qui interpretatur supplantans, scilicet passiones per patientiam. Simonem, qui interpratatur obediens, per humilitatem. Joseph, qui Idem lib. 37 moral. c. 26. *Casia.*

qui interpretatur augmentum, vel appositio per longanimitatem, & Judam, qui interpretatur glorificans, scilicet Deum, per spiritualem lætitiam. *Aromata perfectorum.* Perfectorum vel contemplativorum aromata, sunt carnis omnimoda mortificatio, deifica conversatio, & charitatis perfectio, ex quibus fit unguentum suavissimi odoris, quod intrant myrrha, cinnamomum, & balsamum. Per myrrham enim accipitur totalis mortificatio carnis, quæ convenit perfectis. Nam pœnitentibus conveniebat myrrha, mortificans peccata per amaritudinem contritionis, proficientibus conveniebat myrrha, mortificans passiones, vermem scilicet remordentem, contra tolerantiam passionum, sed perfectis convenit myrrha mortificans carnem à petulantia rebellionis, ne videlicet caro in aliquo rebellet spiritui. Et hæc est myrrha electa prima & probatissima, de qua dicitur in Canticis: *Cantic. 5.* *Manus meæ distillaverunt myrrham, & digiti mei pleni sunt myrrha probatissima*, Manus enim, id est, opera pœnitentium & activorum, distillant quidem myrrham, ut dictum est, sed digiti, id est, subtiles & spirituales exercitationes contemplativorum, sunt pleni myrrha probatissima. Probata quippe est myrrha pœnitentium, probatior proficientium, sed probatissima est contemplativorum & perfectorum. *Cinnamomum.* Per cinnamomum accipitur deifica conversatio: Cinnamomi enim cortex, cum frangitur, spiramentum visibile reddit ad modum nebulæ vel pulveris, & valet ad bonum odorem oris, sic perfectus si frangitur vituperatione, vel injuria corporali, molestia, vel inedia, laborum frequentia, vel quæcunque accidunt adversa, semper spirat visibiliter odorem deificæ conversationis, & emittit odorem dulcis responsionis. *Balsamum.* Per balsamum, charitas perfecta intelligitur, quæ foras mittit timorem, & omne cum quo ipsa stare non potest. Balsamum enim purum & non adulteratum, corpora à corruptione conservat, sic ubi charitas pura & perfecta, ibi nulla corruptio hominis interioris, quia (secundum August.) habere omnia sacramenta, & malus esse quis potest, habere autem charitatem, & malus esse non potest. *Augustinus in Psal. 103. concione 1.* Sed ex istis perfectorum aromatibus, non fit unguentum sine admixtione olei divinæ dulcedinis, quę semper prædicta tria comitur, quod oleum degustaverat propheta, cum dicebat, *quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, &c.* *Psalm. 30.* Et istud est unguentum Mariæ Salomæ, quæ fuit filia Salomæ, uxor Zebedæi, & mater Jacobi majoris, & Joannis. Per Jacobum majorem, intelligitur totalis supplantatio, vel mortificatio hominis exterioris. Per Salomæ, intelligitur deifica conversatio, quæ non nisi in homine bene intra se pacificato. Per Joannem, charitas intelligitur, quia erat præ cæteris à Christo dilectus, sed per Zebedæum, qui interpretatur fluxio, intelligi potest divina dulcedo, qua talis anima fluit, & affluit delitiis internis. Itaque quælibet anima pro statu suo debet istas mulieres imitari & cum istis unguentis Jesum quærere & ungere, ut scilicet instanter pœnitentiam faciat, viriliter tentationes sustineat, pacificè ad proximum se habeat. Ista enim tria faciunt apparere Jesum, & cuilibet secundum statum suum, secundùm Bernardum. *Bernardus serm. 15. ex parvis sermonibus.* *Moraliter.* Moraliter per istas tres mulieres, signantur in justo quolibet mens, lingua, manus, quæ habent valde preciosa unguenta. *Unguenta tria mentis.* Mentis unguenta sunt tria, contritio, compassio, & devotio. Primum, scilicet contritionis, conficitur ex vilissimis speciebus, scilicet ex peccatis, quæ crescunt in nostro horto proprio. Secundum, scilicet compassionis, conficitur ex amarissimis speciebus, scilicet ex proximorum miseriis, quæ crescunt in horto alieno. Tertium, scilicet devotionis, conficitur ex preciosis speciebus, scilicet ex Christi beneficiis, quæ crescunt in horto dominico. *Unguenta tria linguæ.* Linguæ unguenta sunt tria, oratio devota, confessio integra, prædicatio vera. Primum, scilicet orationis, conficitur in herbis, quæ sunt, intentio recta, attentio firma, affectio pia. Secundum, scilicet confessionis, conficitur ex herbis, quæ sunt, pudor commissi, dolor am[i]ssi, timor supplicii. Tertium, scilicet prædicationis, conficitur ex herbis, quæ sunt, fidei instructio, morum informatio, vitiorum increpatio. Manus unguenta, sunt septem misericordiæ opera, de quibus est iste versus:

Colligo, poto, cibo, redimo, tego, visito, condo.

Qui autem vult prædicta aromata & unguenta habere, oportet ea emere. Ille enim qui emit, dat de suo & accipit de alieno, sic in operibus virtuosis oportet aliquid ponere de nostro, scilicet voluntatem, & aliquid recipere à Deo, scilicet operandi facultatem, vel à Deo recipimus gratiam prævenientem, de nostro apponimus voluntatem subsequentem. Quanvis ergo multæ aliæ mulieres Dominum sequerentur, istæ tamen præcipuè venerunt, quia Christo plus obligatæ erant ex eo, quòd plura beneficia ab eo receperant. Maria enim Magdalena multum Christo tenebatur, quia ab ea septem dæmonia ejecerat. Maria autem Jacobi, & similiter Maria Salomæ Christo multum tenebantur, tum quia nepos earum erat, tum quia filios suos cardinales, id est, Apostolos fecerat. Sed mirum videtur quòd beata Virgo cum istis mulieribus ad monumentum non ivit, sed domi remansit. *Maria cur ad monumentum non venit.* Super hoc autem possunt tres causæ assignari. Una quia mater sepulchrum filii sine magno dolore videre non potuisset, & maximè recenter sepulti. Si enim sepulchrum filii vidisset, quasi doloris gladius animam ejus perforasset. Et satis probabile est quòd si ire voluisset, Joannes ejus custos hoc non permisisset, imò etiam cæteri Apostoli dixissent Joanni, nullo modo illic eam ire permittas, qui si ierit, tantum ibi flebit & se mactabit quòd ferè se occidet. Secunda causa, quia in parasceve & sabbato tantum fleveat, & tantum se mactaverat, quòd etiam sustinere se non posset, ut enim dicit Bernardus, oportuit quòd inter manus discipulorum tanquam semiviva de cruce ad domum propriam portaretur, Unde & Augustinus: *Augustinus epist. 58.* Illa pia mater immani dolore ejulans, & pectora delicata contundens, ita viscera omnia fatigaverat & membra, ut jam sensu deficiens vix potuisset ad funus Christi pervenire. Tertia causa est, quia prædictæ mulieres putabant corpus Christi adhuc in monumento esse, & volebant (prout antiquitus consuetudo erat) ipsum corpus inungere, ut conservaretur à fœtore, & à vermium corrosione & ab incineratione, sed erant deceptę, quia corpus Christi erat deitate imbalsamatum, & ideo si per decem millia annorum in terra latuisset, non potuisset putrefieri, nec incinerari, nec à vermibus corrodi. Beata autem Virgo scivit quòd ibi nō erat, sed quia jam immortalis & incorruptibilis surrexerat, & ideo illuc ire nolebat, sicut nec poterat. Ipsa itaque ex quo unigenitum filium suum teneri, flagellari, & crucifigi vidit, delicatis manibus delicata pectora tundens, & se nimio dolore vigiliisque & jejuniis affligens, jam viribus pariter & spiritu attenuata, alicubi sola in secreto domus sedebat, & de his quæ sibi acciderant calamitatibus, lamentabatur & flebat. Domina igitur orante, & lachrymas dulciter emittente, ecce subitò venit Dominus Jesus in albissimis vestibus gloriæ & resurrectionis *Apparitio facta Mariæ matri.* novi-

novitatis suæ, vultu sereno, speciosus, gloriosus, & gaudens, ac matri desolatæ & mœrenti totus festivus apparens. Ac illa adorans & surgens cum lachrymis, præ gaudio eum amplexatur, & tota acerbitas mœroris in lætitiam vertitur. Postea consedentibus eis pariter, curiosè intuebatur eundem in vultu & cicatricibus per totum, diligenter quærens si omnis pœna transisset, & omnis dolor ab eo discessisset. O quanto gaudio mater impletur, cùm ipsa natum impassibilem intuetur, non solum in æternum victurum, sed & cœlo & terræ, omnique creaturæ perenni jure dominaturum. Stant igitur & colloquuntur ad invicem gaudentes, ac Pascha delectabiliter & amanter ducentes. Et narrat ei Dominus Jesus qualiter populum suum liberavit de inferno, & quæ fecit in illo triduo. Ecce igitur nunc magnum Pascha. De hac apparitione qua ante cæteros Virgini gloriosæ apparuisse creditur, nihil in Evangelio habetur, sed ideo ipsam posui, & ante alias præmisi, quia sic pium est credere, prout in quadam legenda de resurrectione Domini plenius continetur. Dignum namque erat ut matrem præ cœteris visitaret, & de resurrectione sua prius lætificaret, quæ præ cæteris plus dilexit, ejus amoris desiderio plus afficiebatur, plus de ejus morte doluit, plus dolore afflicta, ejus resurrectionem expectavit. Et licèt hoc ab Evangelistis subticeatur, piè tamen sic creditur. Unde & Romana Ecclesia hoc comprobare videtur, quæ statim ipsa die apud sanctam Mariam majorem Romæ celebrat stationem, per hoc innuens, beatæ Mariæ primò factam apparitionem. Quid enim si Evangelistæ hoc non dicant? Non enim, ut ait Joannes, omnia ejus facta scripta sunt. Nam si hoc ideo non creditur, quia nullus Evangelistarum testatur, consequens est, ut post resurrectionem nunquam sibi apparuerit, quia ubi, vel quando, nullus Evangelista edisserit. Sed absit ut talem matrem, talis filius, tali & tanta negligentia dehonoraverit, qui patrem & matrem honorari præcepit. Sed ideo forsitan hoc Evangelistæ subticuerunt, quia eorum fuit officium solummodo resurrectionis testes inducere. Matrem autem ad testificandum pro filio suo inducere non decuit. Si enim verba extranearum mulierum deliramenta sunt visa, quomodo non magis matrem, pro honore filii crederent delirare? Hoc igitur Evangelistæ scribere noluerunt, sed pro constanti reliquerunt. Hoc etiam testatur Ambrosius, dicens: Vidit Maria resurrectionem Domini, prima vidit, & credidit. Vidit Maria Magdalena, quanuis adhuc ista nutaret. Unde & Anselmus, At si aliquis quærit, cur Evangelistæ non referant ipsum piissimum Dominum à morte resurgentem, huic dulcissimæ matri, ut ejus dolores mitigaret, primò ac præcipuè apparuisse, dicimus, quod à quodam sapiente de hoc ipso sciscitantes audivimus. Ait ergo: Tanta scitur authoritas narrationis Evangelistæ, ut nihil in ea dependens, vel inane, vel superfluum reperiatur. Itaque si matri, si dominæ mundi ipse filius ejus ab inferno resurgens scriberetur, sicut aliis, apparuisse, eamque de sua resurrectione docuisse, quis non tale scriptum superfluum diceret? Reginam videlicet cœli & terræ, omnisque creaturæ, coæquaret illi vel illi quibus apparuit, viro vel mulieri. Spiritus ejus plenè atque perfectè in illa quiescebat, qui sibi & esse illius, & omnia facta ejus, & luce clarius revelabat, & Evangelistæ scriberent, tunc vel tunc, illi talem vel talem semet exhibuisse. Hæc Anselmus. Unde etiam Sedulus Semper virgo manens, hujus se visibus astans, Luce palàm Dominus prius obtulit. Dicit etiam Ignatius, quòd primò Dominus apparuit matri suæ post resurrectionem, & consolabitur eam, ex quo tanto fuit repleta gaudio, quòd oblita fuit omnis doloris quem habuerat de sua passione. Quòd ergo infrà dicitur apparuisse primò Mariæ Madalenæ, intelligitur inter eos, quibus voluit suam resurrectionem probare, Matri enim Virgini primò omnium apparuit, non ut resurrectionem suam probaret, sed ut eam de visu suo lætificaret.

Apparitio prima facta Mariæ.

Joann. ult.

Cur Evangelista non scripserint hanc apparitionem.

Ambrosius lib. 3. de virginibus.

Anselmus de excellentia B. Virginis, cap. 6.

ORATIO.

O Maria, Dei genitrix & virgo gratiosa, omnium desolatorum ad te clamantium consolatrix vera, per illud magnum gaudium quo consolata es, quando cognovisti Dominum Jesum die tertia à mortuis impassibilem resurrexisse, sis consolatrix animæ meæ, & apud eundem tuum, & Dei natum unigenitum, in die novissimo, quando cum anima & corpore ero resurrecturus, & de singulis meis factis rationem redditurus, me digneris juvare, quod perpetuæ damnationis sententiam per te pia mater & virgo valeam evadere, & cum electis Dei omnibus ad æterna gaudia feliciter pervenire. Amen.

Quomodo Maria Magdalena & aliæ Mariæ, & Petrus, & Joannes venerunt ad monumentum.

CAPUT LXXI.

Vespere igitur sabbati, id est, nocte sequente sabbatum, nomine enim vesperis (quod principium noctis est) significat noctem, scilicet à parte totum, & ideo mutat genus, referens ad sensum, non ad nomen, & ait, *quæ*, scilicet nox *lucescit*, id est, lucescere incipit, *in prima sabbati*, id est, prima die post sabbatum, seu prima die septimanæ, quæ apud nos Dominica dicitur, *valde diluculò & mane, orto jam sole*, id est, ortu suo jam cœlum illustrante, quanvis nondum appareret terris, raris adhuc tenebris existentibus, hoc est jam rubescente aurora, & cœlo ab Orientis parte ob solis vicinitatem jam albescente, aurora enim media est inter tenebras noctis, & perfectam lucem diei, & ideo tanquam medium ab utroque extremo potest nominari, *Maria Magdalena, & aliæ* duæ Mariæ iverunt, & *venerunt ad monumentum cum unguentis* ex devotione. Ubi sciendum, quòd sicut Gentiles denominabat dies totius septimanæ à nominibus deorum suorum, scilicet planetarum, ut à luna, diem lunæ, à Marte, diem Martis, & sic de aliis, ita Judæi, quia dies sabbati apud eos solennior habebatur, sabbatum sic nominabant absolutè, propter reverentiam illius diei, & ab eo tanquam à digniori omnes alios dies nominabant, ita quòd dies immediatè sequens sabbatum, dicebatur prima sabbati, id est, prima post sabbatum. Alia, secunda sabbati, & sic consequenter, & quia Hebræi & Græci nominibus numeralibus, pro ordinalibus nominibus utuntur, ideo unum apud eos, in ordine dierum, significat primum. Unde in Genesi dicitur: *Factum est vespere & mane dies unus*, id est, primus, & ideo consequenter ibi subditur secundus, & tertius, & sic de aliis. Unde Lucas dicit, *una sabbati*, id est, prima die post sabbatum, vel prima die septimanæ, quia enim sabbatum apud Hebræos, non tantum diem principalem, à quo septimana apud eos incepit, sed etiam

Matth. 28. Marci 16. Lucæ 24. Joann. 20.

Dierum denominatio.

Numeralia pro ordinalibus.

Genes. 1.

etiam ſeptimanam, ex prærogativa ſabbati, denominat, ut ibi, *jejuno bis ſabbato*, id eſt, in hebdomada, ideo etiam cùm dicitur prima, vel una ſabbati, poteſt intelligi prima die ſeptimanæ, vel hebdomadæ, quæ apud nos propter dominicam reſurrectionem vocatur dominica, à qua etiam apud nos incipit ſeptimana. Nobis enim celebritas veteris ſabbati, converſa & translata eſt in dominicam, quæ cæteris diebus celebrior eſt, propter dominicæ reſurrectionis ſanctitatem, gaudium & reverentiam. Latini verò, ſeu Romani, & Eccleſia, modo dies vocant ferias, diem dominicam vocantes feriam primam, diem lunæ, ſecundam, & ſic de aliis usque ab ſabbatum. Et vocatur feria à feriare quod eſt ceſſare, vel à ferendis victimis, quia omni die feriare, id eſt, à peccato ceſſare, & victimas ferre, & offerre debemus. Mulieres ergo iſtæ venerunt ita mane, quòd *adhuc tenebræ erant*, ut dicit Joannes, & ſecundum Lucam venerunt diluculò, quæ eſt claritas media inter noctis tenebras & diei claritatem, quod aurora appellari ſolet. Et ſecundum Marcum, *venerunt orto jam ſole*. Et potuit eſſe ad literam, quòd valde mane, cùm adhuc tenebræ eſſent, venire cœperunt, diluculò autem venerunt, ſed orto jam ſole, ad monumentum pervenerunt. Et nota, quòd non ſine myſterio Evangeliſtæ ſic diverſimodè loquuntur de iſto mane, ſed omnes concordant in hoc quòd fuit mane. Nam ut patet ex præmiſſis, iſtud Evangelium myſticè procedit, ſecundum tres ſtatus electorum, per tres Marias ſignificatos, quòd enim Joannes dicit, cùm adhuc tenebræ eſſent, reſpicit ſtatum incipientium. quòd verò Lucas dicit, diluculò reſpicit ſtatum proficientium, ſed quòd dicit Marcus, orto jam ſole, reſpicit ſtatum perfectorum. Debent ergo fideles quærentes Chriſtum, quilibet pro ſtatu ſuo mane venire, quod eſt contra pigros. Debent etiam venire una ſabbathorum, per quod quies & pax cordis ſignificatur, ſabbatum enim quies interpretatur, quod eſt contra diſcordes. Debent etiam venire ad monumentum, & ibi quærere Dominum. Monumentum eſt mens humana, quantum ad quemlibet ſtatum. Nam cor pœnitentium dicitur monumentum, ratione luctus, qui circa monumenta fieri ſolet, & pœnitentium eſt lugere, & flere ſuper ſeipſos. Proficientium autem cor dicitur monumentum, ratione operis miſericordiæ, quod in ſepeliendo mortuos exercetur, & activorum eſt inſiſtere operibus miſericordiæ. Contemplativorum verò cor monumentum dicitur, ratione quietis, dicuntur enim corpora quieſcere in monumentis, & quies maximè ad contemplativos noſcitur pertinere. In tali ergo monumento, pro quolibet ſtatu, rectè quæritur Chriſtus. Debet etiam obſtacula impedientia removere, quæ intelliguntur per lapidem magnum, ad oſtium monumenti advolutum, & per Angelum (ut ſtatim infra patebit) revolutum. Nam in quolibet ſtatu eſt aliquis lapis obſtans, ne quis poſſit intrare in intima mentis, & exercere actus ſuo ſtatui competentes. Lapis obſtans pœnitentibus, eſt pronitas ad malum. Lapis obſtans proficientibus, eſt difficultas ad bonum, ſed lapis obſtans contemplativis, eſt materialitas ſpecierum. Sed iſte lapis pro quolibet ſtatu, plerumque removetur ad ſolum deſiderium animæ piæ quærentis, per gratiam Spiritus ſancti. Fœlix Maria, id eſt anima, quæ ad ſepulchrum Chriſti venit videre, per meditationem, plangere per compaſſionem, ungere per devotionem. Imitemur ergo & nos eaſdem

Lucæ 18. — *Feria.* — *Tres ſtatus.* — *Monumentum pœnitentium cor.* — *Proficientium.* — *Contemplativorum.* — *Mariæ ſunt nobis imitandæ.*

ſanctas & devotiſſimas mulieres, ut ſicut illæ cum aromatibus Dominum toto corde, ac deſiderio quærebant in ſepulchro (quod eſt proprius mortuorum locus) ita & nos cum noſtris aromatibus, ſcilicet operatione bonorum operum, & odore virtutum, ſuavitatéque orationum, toto affectu mentis ad Deum, per ſancta deſideria proficiſcamar, & quæramus eum non in ſepulchro, ſed in cœlo, quò ipſum aſcendiſſe credimus, atque novimus. Unde Gregorius: Sanctæ mulieres, quæ Dominum fuerant ſecutæ, cum aromatibus ad monumentum venerunt, & ei quem viventem dilexerant, etiam mortuo ſtudio humanitatis obſequuntur. Et nos ergo in eum qui eſt mortuus credentes, ſi odore virtutum refecti, cum operatione bonorum operum Dominum quærimus, ad monumentum profectò illius cum aromatibus venimus. Hæc Gregorius: Myſticè monumentum, eſt corpus dominicum, ad quod accedere nemo debet, niſi una ſabbati, id eſt, in pace & quiete pectoris, & valde diluculò, id eſt, cum fervore. Manè enim ſignificat fervorem quærendi, vel diluculò, id eſt, excuſſis vitiorum tenebris per dilucеſcentem gratiam portans aromata operationis & famæ bonæ. Qui aliter accedit, caveat ſibi, ne judicium manducet & bibat. Unde Beda: Quòd autem valde mane venerunt mulieres ad monumentum, juxta hiſtoriam quidem magnus quærendi & inveniendi Dominum fervor charitatis oſtenditur. Juxta intellectum verò myſticum, datur nobis exemplum illuminata facie decuſſiſque vitiorum tenebris ad ſacroſanctum Domini corpus accedere. Nam & ſepulchrum illud venerabile figuram dominici altaris habet, in quo carnis ejus & ſanguinis ſolent myſteria celebrari. Aromata autem, quæ mulieres deferunt, odorem virtutum & orationum ſuavitatem, quibus altari appropinquare debemus, ſignificant. Hæc Beda. Mulier ergo quæ prima ivit ad culpam, nunc prima venit ad veniam, & quæ prima perfidiam ſumpſit in paradiſo, feſtinat nunc prima fidem ſumere de ſepulchro, contendit de morte rapere vitam, quæ de vita rapuit mortem. Quòd autem Dominus diluculò ſurrexit, huic conſentit authoritas illa quæ dicit, Dominum quadraginta horis fuiſſe mortuum, & totidem diebus ante aſcenſionem poſt in terra moratum, quia quatuor horis paraſceves, & triginta ſex duarum noctium & unius diei, quod Eccleſia conſentire videtur, quæ matutinas laudes celebrat, pro Chriſti reſurrectione. Unde Petrus cantor: Valde mane, dicit diluculò. Diluculum enim eſt inter tenebras noctis & diei claritatem, in qua ſalus humani generis fœlici vicinitate prævenit in Eccleſia declaranda, more ſolis, qui proxima luce conſurgens, roſeam præmittit auroram, ut tantus ſplendor præparati, oculis poſſit intueri, quando tempus dominicæ reſurrectionis illuxit, ut tunc ſcilicet diluculò laudes Chriſti tota caneret exemplo ſanctarum fœminarum Eccleſia, quando genus humanum exemplo ſuæ reſurrectionis animavit, quando fidem præſtitit, & lumen credulitatis infudit. Ergo Chriſtus mane & vicino ortu ſolis ſurrexit, ſecundum Auguſtinum, qui dicit Dominum tantum quadraginta horis quieviſſe in ſepulchro, ſexta hora paraſceves paſſum, & ita cùm eſſet æquinoctium, diluculò ſurrexit. Econtra Hieronymus dicit Dominum ſurrexiſſe media nocte, legitur enim in libro Judicum, tunc Sampſonem aſportaſſe portas Gazæ uſque in ſupercilium montis. Solutio autem contra

Gregorius homil. 21. in Evang. — *Myſticè monumentum quid.* — *Beda in cap. ultimum Marci.* — *Mulieri prima apparitio facta.* — *Diluculum quid eſt.* — *Auguſtinus lib. 3. de conſenſu, c. 24.* — *Hieron. in c. 16. Marci* — *Judic. 16.*

contrarietatis est, quòd in tempore medio inter diluculum & mediam noctem surrexerit. Hæc Petrus. Dum ergo mulieres ad monumentum euntes essent extra portam civitatis, revocabant ad memoriam afflictiones & pœnas sui magistri & Domini, & in omnibus locis in quibus contra ipsum notabiliter aliquid factum fuerat, aliquantulum subsistebant, genu flectentes, & osculantes terram, gemitus & suspiria dantes, atque dicentes: Hic obviavimus ei cum cruce super collum, quando mater ejus semimortua facta est; & hic se vertit ad mulieres, hic crucem deposuit fatigatus, & super isto lapide se parumper appodiavit, hic fuit ubi sic crudeliter & fortiter eum impulerunt, ut velocius ambularet, & eum quasi currere coëgerunt, hic spoliaverunt eum & nudaverunt, & hic eum crucis patibulo affixerunt, & tunc cum magno clamore & inundatione lachrymarum procidentes in facies suas adoraverunt, & osculatæ sunt crucem, adhuc precioso sanguine rubricatam. Deinde surgentes, & versus sepulchrum euntes, cùm sexus sui fragilitatem considerarent, & magnitudinem lapis recolerent, qui tam magnus fuisse fertur, ut vix à viginti hominibus moveri posset, *dicebant, adinvicem*, & colloquentes se mutuo interrogabant, *quis revolvet nobis lapidem de ostio monumenti?* ut scilicet possimus in illud ingredi. Quasi dicerent, non possumus per nosipsas revolvere, quasi erat magnus valde. Sed quanvis talia dicerent, non tamen ab incepto itinere cessabant, credentes Domino esse possibile, quod humanæ fragilitati videbatur impossibile. *Et respicientes viderunt revolutum lapidem*, per Angelum qui præbens Domino suo obsequium, venerat ad manifestandum Christi resurrectionem jam factam, & ipsum Angelum Domini sedentem super lapidem extra monumentum. Monumentum potest dici scriptura, in qua Dominus olim jacuit multis figuris occultatus, sed post resurrectionem Angelus magni consilii scripturæ difficultatem aperuit. Unde, secundum Bedam, revolutio lapidis mysticè revolutionem Sacramentorum Christi, quæ velamine literæ legalis tegebatur, insinuat, lex enim in lapide scripta fuit, & ideo per lapidem designatur. Et, secundum eundem, Angelus sedebat super lapidem, quo ostium monumenti claudebat, ut claustra inferorum sua ipsum Dominum virtute dejecisse doceret. Moraliter hic lapis designat pœnitentiæ pondus, ad quod aspicientes ad Deum converti, timere incipiunt, ne possint inchoantem pœnitentiam consummare, ideo dicunt ingemiscentes, *Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?* id est, à corde in quo Christus affectat sepeliri. Sed non debent diffidere & retrocedere, sed cum his mulieribus cominus procedere, & videbunt quantocius lapidem revolutum, descendet enim Angelus de cœlo, id est, gratia Spiritus sancti, quæ lapidem amovebit, quia totum pondus pœnitentiæ sublevabit. Ipse enim ait: *Jugum meum suave est, & onus meum leve*, scilicet gratia Dei. *Et introeuntes*, ab Oriente, *in monumentum*, id est, intra clausuram & domunculam rotundam, quæ erat circa sepulchrum, *viderunt* alium Angelum, *sedentem à dextris* sepulchri JEsu, *stola candida coopertum, & obstupuerunt*, præ gaudio & admiratione tantæ visionis. *Viderunt enim juvenem* ipso habitu corporis juvenilis præcedentem immortalitatem resurrectionis, in qua renovatur ut aquilæ juventus, & nemo senescit, *sedentem in dextris*, id est, ad meridianam partem loci illius, ubi corpus positum fuerat, hoc quippe in dextris Jesu erat. Corpus enim Domini, quòd supinum jacens habebat caput ad Occidentem, & pedes ad Orientem, dextram manum necessariò habebat ad Meridiem, & sinistram ad Aquilonem. Ex quo tempore consuetudo excrevit Christianorum, ad hanc similitudinem corpora sepeliri defunctorum. Viderunt, inquam, sedentem in dextris, *coopertum stola candida*, id est alba candente, propter gaudium resurrectionis, *& obstupuerunt*, præ admiratione tantæ visionis. *In dextris* & in albis Angelus apparuit, quia dextera perpetuam vitam designat, & candor vestis, splendorem solennitatis denunciat. Unde Gregor. In dextera sedebat, qui stola candida apparuit, quia & suæ & nostræ festivitatis gaudia nunciavit. Illa enim Domini resurrectio, & nos ad immortalitatem reduxit, & Angelorum numerum restituens, cœlestis patriæ damna reparavit. Hæc Gregorius. In stola etiam candida Angelus apparuit, ad designandum puritatem vitæ quam post baptismum quisque debet observare. Unde & vestis alba in baptismo traditur, in signnm gloriosæ resurrectionis, ad quem per baptismum pervenitur. Sic ergo duo erant Angeli, propter testimonii sufficientiam, quia in ore duorum, vel trium, stat omne verbum. Jam quidem terræmotus factus erat Domino resurgente, & monumento clauso egressus erat Jesus ante revolutionem lapidis, sicut intravit ad discipulos januis clausis, sed post egressum accedens Angelus revolvens lapidem, ut sepulchrum vacuum ostenderet, ac resurrexisse Dominum, & egressum ejus jam factum indicaret. Non enim indiguit in resurrectione auxilio Angelorum, qui propria virtute claustra dissipavit inferorum. Unde Chrysostomus: Cujus gratia igitur venit Angelus, & levavit lapidem post resurrectionem? propter mulieres. Ipse enim viderunt eum in sepulchro. Ut igitur credant quoniam surrexit, vident sepulchrum corpore vacuum, propter hoc utique abstulit lapidem. Unde & Beda: Angelus revolvit lapidem, non ut egressuro Domino januam panderet, sed ut egressus jam facti hominibus indicium præstaret. Qui enim mortalis adhuc clauso virginis utero potuit nascendo mundum ingredi, ipse jam factus immortalis, clauso licèt sepulchro potuit resurgendo exire de mundo. Hæc Beda. Hoc tamen aliter & aliter fuit, quia in resurrectione habuit corpus gloriosum, cui aliud non resistit, sed exitus de utero miraculosus fuit. Ubi nota quòd cuidam monacho sancti Laurentii Romæ extra muros admiranti, quomodo Christus clauso sepulchro exire potuerit, cingulo, quo cinctus erat, resolutus, dilapsus est, & vox in aëre facta est:

Sic potuit Christus clauso prodire sepulchro.

Igitur (ut dicit Gregorius) mulieres Angelos vident, quæ cum aromatibus venerunt, quia illæ mente supernos cives aspiciunt, quæ cum virtutum odoribus ad Deum per sancta desideria proficiuntur. Et describitur Angelus aspectu fulgureo, & vestitu candido, ut aspectu malos terreat, & vestitu bonos mulceat ad credendum Christi resurrectionem, timor enim & amor debent inclinare ad credendum. *Erat aspectus ejus, sicut fulgur*, quia facies ejus videbatur ignea, ad incutiendum terrorem custodibus, *vestimenta ejus, sicut nix*, ad dandum consolationem mulieribus. Fulgor enim terrorem timoris denotat, candor verò vestis, gaudium dominicæ resurrectionis denunciat. Unde usus Ecclesiæ habet, ut eo tempore in Ecclesia

Beda in c. 16. Marci.
Idem ibid.
Matth. II.
Sepeliendi mos.
Gregorius homil. 21. in Evang.
Stola candida.
Resurrexit clauso monumento.
Chrysost. homil. 84. in Matth.
Beda in c. 16 Marci.
Miraculum Rupert. lib. 8. de divinis officiis c. 4. id narrat.
Gregorius homil. 21. in Evang.

clesia in albis psallant, & consuetudo est Palæstinis dies festos celebrantibus, ut alba vestimenta induant, propter quod subditur, *Præ timore autem, & fulgore vultus ejus exterriti sunt custodes, & stupefacti instar mortuorum jacentes.* Ecce quomodo malos terruit, & eis durus fuit. Ubi Rabanus:

Rabanus in c. 28. Matth.

Timoris anxietate sunt exterriti, qui amoris fiduciam non habebant, *& facti sunt velut mortui*, qui resurrectionis veritatem credere noluerunt. Et Severianus: Custodiebant enim crudelitatis studio, non pietatis obsequio, stare autem non potest, quem conscientia destituit, impellit reatus. Hîc nota, quòd in hoc cognoscitur bonus Angelus à malo à principio.

Angeli boni discretio à malo.

Nam bonus Angelus in principio terret, ex suo fulgore, in medio confortat, ex sua allocutione, in fine lætificat, ex immissa consolatione. Malus autem Angelus econversò in principio terret, ex sua horribili voce, in medio decipit, ex fallaci promissione, & in fine contristat, ex subsecuta deceptione. *Et respondens Angelus* mulierum trepidationi & affectibus, *dixit eis. Nolite timere vos.* Ac si (secundum Gregorium) apertè dicat:

Gregorius homil. 21. in Evang.

Paveant illi qui non amant adventum supernorum civium, pertimescant qui carnalibus desideriis pressi, ad eorum societatem pertingere desperant. Vos autem cur pertimescitis, qui servos ejus quem quæritis, & vestros concives videtis? Ecce quomodo bonos mulcet, & eis blandus extitit.

Christus terribilis & blandus videbitur.

In quo etiam ostendit, quia Dominus Jesus Christus qui est Angelus magni consilii dictus, in ultima & generali resurrectione apparebit, & terribilis reprobis, quibus dicet: Ite maledicti in ignem æternum, & blandus justis, quibus dicet, Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Sic moraliter prælatus bonus, qui Angelus Domini exercituum est, obstinatos terret, & pœnitentes demulcet. Hîc enim notantur duæ conditiones, quæ debent esse in Angelo sacerdote, ac prælato, & prædicatore, qui debet primò venenum peccati per terrorem extinguere, & secundò, per honestæ conversationis amorem bonos allicere. Et subjungit, *Scio enim quòd Jesum* salvatorem, *qui crucifixus est, quæritis* in sepulchro sicut mortuum. Qui crucifixus est, additur ad differentiam aliorum, qui etiam nomine Jesu vocabantur. Item additur ad beneficii passionis commemorationem. Unde Apostolus:

Job. 11.

Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus adversus semetipsum contradictionem. Item additur ad commendationem mulierum quæ & Jesum etiam crucifixum quærebant.

Quærunt crucifixum pauci.

Multi enim Jesum quærunt, id est salvatorem, sed non crucifixum, quia non per crucem, cùm tamen illa non nisi in ista inveniatur. Unde Chrysostomus:

Chrysost. homil. 90. in Matth.

Multi libenter quærunt purpuratum, sed pauci quærunt eum crucifixum vel flagellatum, sed antequam inveniatur purpuratus, primò quæri debet flagellatus. Marcus addit, *Nazarenum*, & sic tangit nomen ac patriam, & conditionem. Et subdit Angelus: *Non est hic*, scilicet per præsentiam carnis & corporis, qui nusquam deest per præsentiam divinitatis & majestatis. *Surrexit* enim per humanitatem, qui nullum casum patitur in divinitate. Et addit, *sicut dixit*, ut reduceret ad memoriam verba Christi dicta ante passionem suam, ut sic magis crederent resurrectionem ejus jam factam. Impossibile enim est non fieri quod ipse dixit, quasi diceret, Et si mihi non creditis, mementote verborum illius. Deinde ostendit eis locum, dicens, *Venite & videte locum*, scilicet vacuum, *ubi positus erat Dominus*, hoc est, corpus dominicum. Unde Chrysostomus, Corpus Domini, Dominus dicitur,

Chrys. ibid.

deitas enim nunquam separata fuit à corpore etiam mortuo. Ac si dicat Angelus: Vultis certificari de ejus resurrectione, ecce locus ubi posuerunt eum. Si verbis meis non creditis, visui & vacuo sepulchro credatis. Propter hoc enim & lapidem revolverat, ut locum ostenderet. Unde cùm per universum mundum fidelibus dicatur, surrexit Dominus de sepulchro, qui pro nobis pependit in ligno, soli canonici Ecclesiæ resurrectionis dominicæ, speciali gaudent prærogativa, dicentes, & ad oculum demonstrationem facientes, surrexit Dominus de sepulchro. Similiter in Evangelio Paschali cùm dicitur, *surrexit, non est hic*, diaconus qui legit Evangelium, digito demonstrat dominicam sepulturam. Et subjungit: *Sed ite festinanter, dicite discipulis ejus* communiter, *& Petro* specialiter, *quia surrexit, & præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, sicut dixit vobis* ante passionem, & ideo sequimini eum ibidem, quasi diceret, Non concessum est vobis hoc gaudium occulto cordis tenere, sed similiter amantibus pandere. Non dicit amatoribus mundi, sed, discipulis Christi, secundum Gregorium verò, non sunt discipuli, qui cum eo Pascha non faciunt, non sunt discipuli, qui retrò aspiciunt, quos curiositas vitæ detinet, illecebra capit, & spinæ retrahunt scandalorum.

Gregorius homil. 21. in Evang.

Ibi eum videbitis, in propinqua regione, & propinquo tempore. In Galilæam præcessit, ut ubi fuit initium splendoris gratiæ, ibi esset initium splendoris gloriæ.

Cur in Galilæam præcessit.

Voluit etiam Dominus specialiter in Galilæa apparere, ut veritas resurrectionis probaretur, quia ibi plura miracula est operatus, & amplius conversatus, & ideo melius cognitus. Mulieribus ergo dicitur ab Angelo, ut nuncient Apostolis vitam resurgentem, quia suadente diabolo mors nunciata fuit Adæ per mulierem.

Mulier cur nuncia salutis.

Unde sicut fuit progressus in prima tentatione mortis à diabolo in mulierem, & à muliere in virum, sic in prima annunciatione vitæ, fieret progressus ab Angelo in mulierem, & à muliere in viros. Dicitur autem specialiter, *& Petro*, tum propter principalitatem inter discipulos, tum ne desperaret de reconciliatione, propter magnitudinem peccati apostasiæ, tum ne ad præsentiam Domini quem negaverat, & ad discipulos venire trepidaret. Quia (ut ait Hieronymus) se indignum judicabat discipulatu, dum ter negavit magistrum.

Hieron in c. 16. Marci.

Unde & Gregorius: Si hunc Angelus nominatim non exprimeret qui magistrum negaverat, venire inter discipulos non auderet.

Gergorius homil. 21. in Evang.

Vocatur ex nomine, ne desperaret ex negatione. Unde secundù Hieronymum: Peccata præterita non nocent, quando non placent. Videamus autem (secundum Augustinum) cur ab Angelo, & à Domino dictum est, quòd præcedet eos in Galilæam,

Augustinus lib. 3. de consensu Evang. ad finem.

cùm hoc sit post multa completum, & tamen sic mandatum ut aut hoc solum, aut hoc primum expectaretur fieri debuisse. Et solvitur (secundum eundem Augustinum) quòd hoc propheticè, & significativè est accipiendum. Galilæa namque interpretatur, vel transmigratio, vel revelatio. In Galilæa verò, secundum transmigrationis significationem intelligendum occurrit, quia de populo Israël transmigraturi erant ad Gentes, quæ Apostolis prædicantibus non crederent, nisi ipse Dominus eis viam in cordibus hominum præveniens præpararet. Et hoc intelligitur *præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis*, id est, ibi membra corporis ejus, quod est Ecclesia, in his qui vos susceperint invenietis. Secundùm illud autem, quòd Galilæa interpretatur revelatio, non jam in forma servi intelligendum est,

sed

sed in illa in qua æqualis est patri, quam promisit dilectoribus suis, & illuc nos præcessit, unde ad nos veniens non recessit, & quò nos præcedens non deseruit. Illa erit revelatio tanquam vera Galilæa, cum similes ei erimus, ibi eum videbimus sicuti est. Ipsa etiam erit beatior transmigratio ex isto seculo in illam æternitatem si ejus præcepta sic amplectamur, ut ad ejus dexteram segregari mereamur. Et, secundum Gregor. Quia Galilæa transmigratio sancta interpretatur, rectè in Galilæa Dominus videndus nunciatur, sive quia ipse de corruptione in corruptionem, de mortalitate ad immortalitatem transiit, sive quia illi ad speciem ejus contemplandam pervenire merebuntur, qui modo transmigrant de vitiis ad virtutes, de amore mundi ad amorem Dei, declinantes à malo, & facientes bonum, quærentes & sapientes non terrena, sed cœlestia. Cùm dicitur, *ibi eum videbitis*, secundù Hieronymum: Brevis est sententia in syllabis, sed ingens in quantitate promissio. Ibi est gaudii nostri fons, & salutis nostræ æternæ origo præparata. Ibi congregantur dispersiones, & sanantur contriti corde. Ibi, inquit, eum videbitis, sed non sicut vidistis. Hæc Hieronymus. Mulieres verò fraudatæ spe sua, quia corpus Domini invenire sperabant, non attendentes ad verba Angeli, quæ audierant, conterritæ ex insolita apparitione Angelorum, & gementes, quia non invenerunt Dominum, redeunt ad discipulos, dicentes, corpus Domini esse sublatū. Nunciant discipulis, ut aut secum quærerent, aut secum dolerent. De Angelo quidem & ejus verbis, quibus Dominum resurrexisse audierant, nihil eis dixerunt, hoc solum nunciantes eisdem, scilicet Dominum in monumento non esse. *Et visa sunt eis verba ista, sicut deliramenta*, id est, quasi phantastica, & non vera, scilicet quòd Dominus surrexisset à mortuis, *& ideo non credebant illis*, quia res nova erat, & contra consuetudinem quòd mortui resurgerent. Ut enim ait Theophilus: Est naturaliter incredibile mortalibus resurrectionis miraculum. *Petrus autem & Joannes*, hæc audientes, tollunt moras, & *ad monumentum*, ex desiderio videndi factum, quia ignis materiæ ingestus non novit moras. Isti duo præ cæteris currebant, quia præ cæteris Christum amabant, & sicut familiares invicem se tenebant, propter quod in pluribus locis leguntur simul combinati. *Sed Joannes citius præcucurrit Petro*, quia erat junior & agilior illo. *Non tamen introivit*, propter Petri reverentiam, quem expectavit, quia ipso senior, & inter Apostolos principalior erat. Conspice nunc bene ipsos. Currunt Magdalena & sociæ ejus post eos, omnes currunt ad quærendum Dominum suum, cor suum, & animam suam. Currunt multum fideliter, multúmque ferventer, multum anxiè, & multum studiosè. Curre & tu post eos, sive potius cum eis, ut cum eis consolari merearis. Cùm autem perveniunt ad monumentum, respicientes in ipso per exterius ostium intraverunt, primò Petrus, deinde Joannes. Et quidem secundùm literam Joannes qui primò pervenit, non intravit propter reverentiam Petri, cui primum ingressum servabat, sed mysticè secundum Gregorium, Per Joannem synagoga, per Petrum Ecclesia designatur. Venit synagoga prior ad monumentum, sed minimè intravit, quia & si primò scripturæ Sacramenta cognovit, tamen ad fidem passionis dominicæ intrare distulit. Secuta posterior Ecclesia gentium, introivit in monumentum, quia Christum Jesum & cognovit carne mortuum, & viventem credidit Deum. Sed post Petrum intravit & Joannes, quia in fine mundi ad redemptoris fidem etiam Judæa colligetur. Et introeuntes non invenerunt corpus, sed *viderunt sola*, scilicet sine corpore, *linteamina*, quibus corpus erat involutū *posita*, id est bene disposita & plicata, *& sudarium* capitis, *non cum linteaminibus positum*, scilicet indistinctè & confusè, *sed separatim involutum*, id est, bene plicatum, *in unum locum*, ac si ex industria esset factum, quod totum factum est, ad ostendendum Christi resurrectionem jam factam, & quòd corpus non fuerat sublatum, *& crediderunt*, verum esse quod mulieres dixerant, scilicet corpus Christi de monumento sublatum esse, non autem surrexisse, *nondum enim sciebant scripturas*, de Christi resurrectione loquentes, quia nondum erat eis apertus sensus ut intelligerent illas. Et recesserunt stupefacti, & apud se mirantes eventum rei, qualiter sola linteamina derelicta fuere sine corpore peruncto, vel quantam opportunitatem fur habuisset, ut hæc seriatim involuta dimittens, præsentibus militibus corpus auferret, non cogitantes de Christi resurrectione, nec intelligentes non esse sublatum, quia simul fuissent linteamina asportata, & maximè quia propter unctionem erant fortiter corpori adhærentia, ideo per hoc quòd sic panni relicti & dispositi fuerant, manifestè apparebat quòd resurrexerat. Separatio enim linteaminum à corpore Domini, & desertio eorum in sepulchro, signum fuit dominicæ resurrectionis, non transpositionis. Unde Chrysost. Considerant linteamina posita, & sudarium separatim involutum in unum locum, quod erat resurrectionis signum. Neque enim si transposuissent quidam, hoc fecissent corpus denudantes, neque si furati essent, hujus rei solliciti fuissent, ut levarent sudarium & involverent, & ponerent in unum locum seorsum à linteaminibus, sed simpliciter (ut se habeat) suscepissent utique corpus. Propter hoc enim & Joannes ait, quoniam cum myrrha sepultus est, multaque conglutinat corpori linteamina, ut non decipiaris ab his qui dicunt eum furto sublatum esse. Quid autem est seorsum linteamina jacere, & sudarium seorsum involutum? Vt discas quoniam non erat festinantium hæc res, scilicet seorsum quidem illa, seorsum verò hæc & involuta esse. Non enim ita insensatus esset qui furaretur, ut circa rem superfluam tantum studium consumeret. Hæc Chrysostomus. Moraliter monumentum, in quo sunt linteamina sola, potest dici claustralis, in quo est vestis religiosa exterius tantùm, sine habitu interiori. Unde legitur in libro Regum, Cùm venissent qui quærebant David, inventum esse simulachrum super lectum ejus. Hæc est tunica Joseph inventa sine ipso. Hæc est vestis ovina, sub qua latet mens lupina. Hîc, secundùm Gregor. divinæ dispensationis magnitudo pensanda est, quòd discipulorum corda, & accenduntur ut quærant, & differuntur ne inveniant, quatenus infirmitas animi ipso suo mœrore cruciata, purgatio ad inveniendum fiat, & tanto validius teneat, quanto tardius invenit quod quærebat. Compatere igitur discipulis ipsis & mulieribus, quia in afflictione magna sunt. Quærunt Dominum suum, & non inveniunt, & nesciunt ubi eum amplius quærere debeant. Igitur dolentes & flentes discipuli, & non audentes diu manere juxta sepulchrum, propter metum Judæorum, *abierunt ad semetipsos*, id est, ad hospitia sua, & illuc ubi habitabant, & prius latitabant, & unde ad monumentum currebant, nihil certi scientes de Domini resurrectione. Mariæ autem

ibidem

Marginalia: Gregorius homil. 21. in Evang. — Hieron. in c.16. Marci. — *Cursus ad sepulchrum.* — Gregorius homil. 22. in Evang. — *Joannis & Petri admiratio.* — Chrysost. homil. 84. in Joannem. — *Moraliter.* — 1. Reg. 19. — Genes. 37. — Gregorius homil. 22. in Evang.

ibidem remanserunt. Et dum mente consternatæ, id est, stupefactæ essent de hoc quod viderant, quia & lapidem tam immensæ magnitudinis revolutum stupebant, & corpus tam eximiæ venerationis non inventum dolebant, *respicientes in monumentum viderunt duos viros*, id est, duos Angelos in specie virorum, *stantes circa illos in vestibus albis*, ad designandum gaudium dominicæ resurrectionis. Angeli non solum verbo, sed etiam fulgenti habitu gloriam annunciant triumphantis. Apparitiones enim Angelorum faciunt ad instructionem hominum, & solent per illum modum apparere, qui competit rei de qua debent instruere, candor autem vestis, splendorem denunciat solennitatis, & ideo in albis apparuerunt vestibus, ad denotandum gaudium dominicæ resurrectionis. Apparuerunt autem duo, ad solennius denunciandum Christi resurrectionem, quia solennius denunciatur per duos, quàm per unum. Vbi Beda: Quomodo autem posito in sepulchro corpori Salvatoris, Angeli astitisse leguntur, ita etiam celebrandis ejusdem sacratissimi corporis mysteriis, tempore consecrationis assistere sunt credendi, monente Apostolo, mulieres habere velamen propter Angelos in Ecclesia. Cùmque mulieres timerent ex visione Angelorum insolita, & declinarent vultus in terram, ex verecundia, dixerunt Angeli ad illas, consolando eas benignè, & instruendo de Christi resurrectione: *Quid quæritis viventem*, & jam resuscitatum, *cum mortuis?* Quasi dicerent: Nolite cum mortuis, hoc est in monumento (qui locus propriè est mortuorum) quærere eum, qui ad vitam jam resurrexit à mortuis. Veruntamen multi quærunt viventem cum mortuis, ut illi, qui licèt sint boni, tamen libenter conversantur cum malis, quibus potest dici illud, *sine ut mortui sepeliant mortuos suos.* Et subjungit: *Non est hic*, scilicet in sepulchro, præsentia corporis, qui tamen nusquam deest, præsentia deitatis, *sed surrexit inde*, scilicet propria virtute. Et addunt dicti sui confirmationem, dicentes: *Recordamini qualiter locutus est vobis*, quia verax est, & non fallit, *cùm adhuc in Galilæa esset, dicens, quia oportet filium hominis tradi in manus peccatorum, & crucifigi, & tertia die resurgere*, quasi dicerent, diu ante prædixit hæc omnia. & ideo non miremini si modo auditis esse facta. Jubentur verborum recordari, ut prædicatione eventus futuri confirmentur in fide jam facti. Quia verò (ut dictum est) mulieres visis Angelis timentes declinaverunt vultus in terram, mysticè cùm cœlestibus mysteriis appropinquamus, exemplo mulierum harum vultum in terram declinare debemus, nos terram & pulverem esse recolentes. Unde Beda: Et nos ergo exemplo devotarum Deo fœminarum, quotiens Ecclesiam intramus, & mysteriis cœlestibus appropinquamus, sive propter Angelicæ præsentiam virtutis, sive propter reverentiam sacræ oblationis, cum omni humilitate, & timore ingredi debemus. Ad conspectum quippe Angelorum vultum declinamus in terram, cùm supernorum civium quæ sint gaudia æterna contemplantes, nos cinerem esse, terramque recolimus, sicut beatus Abraham: *Loquar*, inquit, *ad Dominum meum cùm sim pulvis & cinis.* Et notandum, quòd sanctæ mulieres astantibus sibi Angelis non in terram cecidisse, sed vultum dicuntur in terram declinasse. Unde mos obtinuit Ecclesiasticus, ut in memoriam dominicæ, vel in nostræ spem resurrectionis, & omnibus diebus dominicis, & toto quinquagesimæ tempore non flexis genibus, sed declinatis in terram vultibus oremus. Hæc Beda. Illæ autem mulieres nec tunc attenderunt ad verba Angelorum, nec aliquam consolationem receperunt de visione eorum, quia non quærebant Angelos, sed Dominum Angelorum, imò illæ duæ Mariæ, scilicet Jacobi & Salomæ conterritæ & quasi absorptæ exeuntes fugerunt de monumento, & elongaverunt se inde aliquantulum, & sedebant dolentes, *quia tremor & pavor*, id est stupor, *eas invaserat*, propter visionem Angelorum & custodum, & nemini scilicet de custodibus quicquam dixerunt, nec etiam Angelis loquentibus responderunt. Unde August. Intelligamus ipsorum Angelorum nemini ausas fuisse aliquid dicere, id est, respondere ad ea quæ ab illis audierant, aut certè custodibus quos jacentes viderunt.

Angelorum qualis soleat esse apparitio.

Beda in c. 21. Lucæ.

1. Cor. 11.

Matth. 8.

Declinandi vultus in terram causa.

Beda in c. 24. Lucæ.

Genes. 18.

Augustinus lib. 3. de consensu Evang. c. 24.

ORATIO.

Domine Jesu Christe, unica proles summi Dei, qui dilectis tuis desiderium te quærendi indidisti, sed ut magis accenderentur, affectum inveniendi distulisti, eosque in Galilæa te visuros per Angelum certificare voluisti, da mihi misero ardenter te quærere, & gaudenter te invenire, ut de vitiis ad virtutes, & de amore mundi amorem tuum transmigrans merear post hanc vitam ex isto seculo in illam æternitatem transmigrare, téque Deum deorum in Sion & in Galilæa vera, cum electis tuis gratia tua largiente tunc videre, Amen.

Quomodo Dominus apparuit Mariæ Magdalenæ.

CAPUT LXXII.

Maria verò, amaritudine plena, æstuans amore, & nesciens quid aliud deberet facere, quia sine magistro non poterat vivere, nec ibi eum inveniebat, & ubi eum quæreret ignorabat, *stabat* ex fervore & constantia, quia vis amoris nec sedere, nec jacere sinebat, *ad monumentum foris*, & ab extra, scilicet in horto, & ante domunculam in qua erat sepulchrum, *plorans*, & lamentans Dominum suum, tanto enim cordis ferebatur incendio, tanta pietatis afficiebatur dulcedine, tam validis trahebatur vinculis charitatis, ut fœmineæ infirmitatis oblita, nec tenebrarum caligine, nec persecutorum immanitate retraheretur à sepulchri visitatione, quin potius foris stans, & lachrymis monumentum irrigans, recedentibus discipulis non recedebat, pro eo, quòd divinæ dilectionis igne succensa, & tam invalescente urebatur desiderio, & patiente vulnerabatur amore, ut nihil ei saperet nisi flere, possetque illud propheticum veraciter eructare: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus.* Secundùm Augustinum, Ferventior & devotior erat ad Christum aliis mulieribus, & nimius ardor amoris eam solicitabat. Maria enim quicquid voluit, flendo obtinuit. Flendo obtinuit veniam peccatorum. Flendo obtinuit fratris resuscitationem de faucibus infernorum. Flendo obtinuit consolationem de resurrectione. Lachrymas ergo fudit compunctionis, compassionis, & devotionis. Unde Gregorius: Qua in re pensandum est hujus mulieris mentem quanta vis amoris accenderat, quæ à monumento Domini etiam discipulis recedentibus non recedebat. Unde contigit, ut eum sola tunc videret, quæ remansit ut quæreret, quia virtus boni operis perseverantia

Joann. 20. Matth. 28.

Psalm. 31.

Augustinus in sabbato Paschæ.

Gregorius homil. 25. in Evang.

Augustinus tract. 121. in Joannem. rantia est. Ubi & Augustinus: Viris enim redeuntibus, infirmiorem sexum in eodem loco fortior faciebat affectus, & oculi qui Dominum quæsierant, & non invenerant, lachrymis jam vocabant, amplius dolentes quòd fuerat ablatus de monumento, quàm quòd fuerat occisus in ligno: quoniam magistri tanti, cujus ei vita subtracta fuerat, nec memoria remanebat. Tenebat itaque ad monumentum jam dolor iste mulierem. Unde & Origenes: Origenes homil. 10. in diversos de Maria Magdalena. Audivimus fratres Mariam ad monumentum foris stantem, audivimus Mariam plorantem. Amor faciebat stare, dolor cogebat eam plorare. Stabat & circunspiciebat, si fortè videret quem quærebat. Dolor renovatus erat ei, quia quem prius doluerat defunctum, nunc dolebat ablatum. Et iste dolor major erat, quia nullam consolationem amplius habebat. Prima ergo fuit causa doloris, quia vivum perdiderat, sed de hoc dolore aliquantulam consolationem habebat, quia mortuum remanere videbat. Nunc autem de isto dolore consolari non poterat, quia nec corpus defuncti inveniebat. Metuebat autem ne amor magistri sui in suo pectore refrigesceret, quo viso recalesceret. Plorabat itaque Maria vehementer, quoniam dolor additus erat super dolorem. Duos *Dolor geminus in Magdalena.* itaque dolores eximios uno gestabat corde, quos mitigare lachrymis volebat, sed non valebat, ac ideo tota posita in dolore, mente & corpore deficiebat, & quid ageret nesciebat. Petrus quidem & Joannes timuerunt, & ideo non steterunt. Maria non timebat, quia nihil suspicabatur sibi superesse pro quo timere deberet. Perdiderat enim magistrum suum, quem ita singulariter diligebat, ut præter ipsum nihil posset diligere vel sperare. Perdiderat vitam animæ suæ, & jam melius arbitrabatur fore sibi mori quàm vivere, quia forsitan moriens inveniret, quem vivens invenire non poterat. Cantic. 8. *Fortis nanque ut mors dilectio*, quid nam aliud in Maria faceret, facta erat exanimis, facta erat insensibilis. Sentiens non sentiebat, videns non videbat, audiens non audiebat, sed neque ibi erat ubi erat, quia tota ibi erat, ubi magister suus erat, de quo tamen ubi esset nesciebat. Quærebat autem eum, & non inveniebat, & ideo stabat ad monumentum & plorabat, tota lachrymabilis & miserabilis. Certè jam nihil sapiebat Maria nisi diligere, & pro dilecto dolere. Oblita erat timorem, oblita erat semetipsam, oblita erat denique omnia, præter illum quem diligebat super omnia. Sensus nullus in ea remanserat, omne consilium ab ea perierat, spes omnis defecerat, solummodo flere supererat. Hæc Origenes. *Dum ergo fleret*, propter corporis Christi absentiam, *inclinavit se*, corporaliter, *& prospexit in monumentum*, quia semper sperabat ibi eum invenire, ubi eum sepelierat, & amor inquisitionem multiplicabat. Sicut enim nos cùm aliquam rem perdimus, quanvis huc illuc quærendo discurramus, tamen ad eum locum sæpe respicimus, ubi eam habuisse meminimus, ita & hæc mulier quanvis huc illucque corpus Domini quæreret, anxia tamen de ejus absentia frequentius monumentum aspiciebat, ubi eum positum noverat. Gregorius homil. 25. in Evang. Unde Gregorius. Amanti semel aspexisse non sufficit, quia vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis. Quæsivit ergo prius, & minimè invenit, perseveravit ut quæreret, unde contigit ut inveniret. Actumque est ut desideria dilata crescerent, & crescendo caperent quod invenissent. Sancta enim desideria dilatione crescunt, si autem dilatione deficiunt, desideria non fuerunt. Hoc amore arsit, quisquis ad virtutum pertingere potuit. Hæc Gregorius. Quanvis ergo Maria vidisset corpus abesse, volebat tamen adhuc videre si aliquid vestigium posset percipere, & ideo non sufficiebat sibi semel respexisse. In hoc quòd inclinavit se & respexit in monumentum, datur intelligi quòd cum humilitate cordis debemus prospicere mortem Christi, & in hoc quòd iterum prospexit, datur exemplum, continuè oculo mentis mortem Christi prospicere. *Et vidit*, Maria oculis corporis ipsos *duos Angelos*, præfatos *in albis sedentes*, supra sepulchrum & loculum corporis, *unum ad caput, alium ad pedes*, propter reverentiam loci consecrati ex tactu corporis dominici, ex fervore enim devotionis quam habebat, illam visionem meruerat. Angelus ad caput est, revelans divinitatis arcana, quia caput Christi Deus est: Angelus autem ad pedes est, docens humanitatis ejus obsequia in redemptionem nobis impensa, *qui dicunt illi, mulier qui ploras?* Angeli lachrymas prohibebant, & futurum quodammodo gaudium nunciabant, ac si dicerent, Plorare noli, non habes causam flendi, sed magis gaudendi, ex resurrectione Christi. Non est plorandum, sed plaudendum, hic dies lætitiæ est, non mœroris, læta venimus nunciare tibi, noli ergo plorare, sed potius ad illum respice, quem tanto amore desideras videre. At illa putans interrogare quasi nescientes, & non Angelos esse, sed homines, prodit lachrymarum causas, *quia tulerunt*, inquit, *Dominum meum*, de monumento, *& nescio ubi posuerunt eum*, arbitrans custodes vel Judæos eum esse furatos. Magnus ergo dolor me flere compellit, magna tristitia viscera mea coarctat. Timebat enim ne *Timor Magdalenæ.* Judæi corpus Christi in aliquem locum inhonestum projecissent, invidentes honori sepulturæ ejus, vel ne fortè asportassent, ut ei ignominiam facerent. Agebat in ea vis amoris, ut non inventum non crederet nisi sublatum, & hæc angustiæ causa erat, quia nesciebat ubi inveniret, & officium funeris impenderet, non dicit, corpus Domini mei, sed, Dominum, à toto designans partem, sicut omnes confitemur Jesum Christum filium Dei sepultum, cùm sola ejus sepulta sit caro. Vide hîc mirabilem operationem amoris. Paulò antè audierat ab uno Angelo, quòd resurrexit, & postea à duobus, quòd vivebat, & non recordatur, & dicit, nescio. Amore hoc faciebat, quia anima sua non erat, ubi ipsa erat, sed ibi erat, ubi magister suus erat. Nam secundùm Origenem, Spiritus Mariæ magis erat Origenes homil. 10. in diversos. in corpore Magistri, quàm in suo. Nesciebat cogitare, loqui, vel audire, nisi de ipso, & nescio, inquit, ubi posuerunt eum. Hæc erat ei major causa doloris & desolationis, quia nesciebat quò iret ad consolandum dolorem, & ubi eum inveniret. Maria quia vidit lapidem sublatum, credidit Christum furatum & deportatum, lapide enim sublato, corpus faciliter amovetur de monumento, quod fieri non potest, quamdiu lapis superpositus est, sic quamdiu lapis timoris Dei in corde est, Christus ab eo auferri non potest: si autem amovetur, citò ipsum perdit. Cùm autem Maria sic ploraret, nec de Angelis aliquid curaret, amor suus, magister suus, amplius se tenere non potuit: Dominus igitur Jesus refert hoc matri suæ & dicit quòd vult ire ad consolandum eam, valedicensque matri venit in momento in hortum, ubi erat Magdalena, stat mulier & plorat, adest Jesus mœrentium consolator, & pias mulieris lachrymas intuetur, eique ab Angelis se vertenti, & retrorsum conversæ apparere dignatur. Per hoc ostenditur, quòd si quis Christum videre desiderat, oportet ut ad Deum con-

Chrysost. homil. 85. in Joannem.

convertatur, quia illi ad Deum videndum perveniunt, qui se totaliter per amorem in eum convertunt. Ubi Chrysostomus: Cur non expectavit eorum responsum, sed conversa est retrorsum, cùm ad minus homines multæ reverentiæ apparerent? Dic quia cùm Maria illa diceret, Christus advenit, cui Angeli reverentiâ exhibentes assurrexerunt, quod Magdalena admirans, *conversa est retrorsum*, ut videret ad quid assurrexerunt. *Et non cognovit quod Jesus esset*, quia videbat eum in specie non gloriosum, quem Angeli gloriosum videntes honorabant. Ipsa enim nondum habebat fidem de Christi resurrectione, & ideo talis apparuit in corpore, qualis apud eam erat in mente, non quòd juxta hæreticos formam Dominus vultúmque mutasset, ut pro voluntate diversus ac varius videretur, sed quò Maria obstupefacta erat miraculo. Unde Bernardus, O quam delectabile pietatis spectaculum, qui quæritur & desideratur, occultat se & manifestatur, occultat se ut ardentius requiratur, & requisitus cum gaudio inveniatur, & inventus cum sollicitudine teneatur, tentus non dimittatur. Secundùm Gregorium, Maria, quæ adhuc de Domini resurrectione dubitabat, conversa est retrorsum, ut videret Jesum, quia videlicet per eandem dubitationem suam quasi tergum in faciem Domini miserat, quem resurrexisse minimè credebat. Sed quia amabat & dubitabat, videbat & non cognoscebat, eumque illi & amor ostenderat, & dubietas abscondebat. Et *dixit illi Jesus, mulier quid ploras? quem quæris?* non petit quasi ignorans, sed ut ejus responsione convenientius eam instruat. Secundùm Gregorium, Interrogatur doloris causa, ut augeatur desiderium, quatenus cùm nominaret quem quæreret, in amorem ejus ardentius æstuaret. At illa eum adhuc non cognoscens, putavit eum esse hortulanum, cui incumbebat cura horti illius in quo monumentum erat, eo quòd mane primo eum in horto videbat, æstimabat enim nullum circa loca illa occupari, nisi eum qui illorum cultor erat. Bene autem spiritualiter hortulanus ei erat, quia sentes perfidiæ & vitiorum jam eradicaverat, ac virentia semina fidei & virtutum per amoris sui vim in ejus pectore & horto animæ seminare & plantare curabat. Sicut enim ad hortulani officium pertinet noxias herbas eradicare, ut bonæ possint proficere, ita Dominus de horto suo, id est, de Ecclesia quotidie vitia eradicat, ut virtutes proficere valeant. Unde Orige. O Maria si quæris Jesum, quare non cognoscis? Ecce Jesus venit ad te, quem tu quæris, & tu æstimas hortulanum esse. Verum quidem est quod æstimas, sed tamen in hoc erras, dum enim sic hortulanum æstimas, ut Jesum esse non cognoscas. Est enim Jesus, est & hortulanus, quia ipse seminat omne bonum semen in horto animæ tuæ, & in cordibus fidelium suorum, ipse omne bonum plantat & rigat in animabus sanctorum & ipse est Jesus qui tecum loquitur. Hæc Orige. Mariæ etiam in specie hortulani apparuit, tale enim officium, talis actus, tale exercitium, talisque nominis interpretatio incipientibus congruit, oportet enim ut pœnitens gerat modum hortulani, scilicet ut omnia nociva eradicet, & bona inserat; si ergo vis ut appareat tibi verus hortulanus, oportet te herbas nocivas ejicere & salutiferas inserere. Illa verò ut ebria respondit ei sicut hortulano, *dicens, Domine si sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum*, qui mihi est singularis thesaurus etiam mortuus, *& ego eum tollam*, cum omni desiderio, & accipiam Dominum vocat, ut benevolentiam ejus captet, non dicit, si sustulisti Jesum crucifixum, loquendo determinatè, & nominando eum, vel aliâs designando, sed dicit, eum, in generali, nihil addendo, quia vis amoris, & affectus cum desiderio quærentis, vel ferventer amantis, hoc agere in animo solet, ut quem ipse quærit vel cogitat, omnes cogitare æstimet, & nullum alium ignorare credat, unde quasi de cognito loquitur, & quem ipsa diligebat, omnes scire cogitabat, nec putavit alteri incognitum, quem sic ipsa continuè plangit desideratum. Si ergo tu propter timorem Judæorum levasti eum hinc, dicito mihi, ut ego eum accipiam, timebat enim ne Judæi etiam corpori insævirent exanimi, & ideo volebat in alium locum incognitum illud transponere. Mirabilis mulieris audacia, quam mortui non terret aspectus, & cujus valitudo ad grave mortui funus tollendum plus intentat quàm possit. Ex virtute enim amoris credebat se posse tantum corpus etiam mortuum portare, quia ferventer amanti nihil videtur difficile, cum enim sexus fœmineus fragilis sit ad onera deferenda, & pavidus ad mortuorum corpora bajulanda, quicquid aliis impossibile est, hæc propter magnitudinem amoris leve & possibile arbitratur. Unde Origenes: Joseph timuit, & ausus non fuit tollere corpus de cruce, nisi in nocte, & nisi hoc expetiisset à Pilato: Maria autem noctem non præstolatur, non postulat, nec veretur, sed audacter promittit, dicens, ego eum tollam. O mirabilis mulieris audacia, ô mulier, jam non mulier. Nullum locum excipit, nihil anteponit, sine timore dicit, absolutè promittit, dicito mihi ubi posuisti eum, & ego tollam. O Maria, magna est constantia tua, magna est fides tua. Hæc Origenes. Hìc ergo ostenditur magna Mariæ devotio, & dilectionis fervor, & ideo meruit, quem mortuum quærebat, vivum videre & audire: respice bene eam, quomodo lachrymabili vultu suppliciter & devotè ipsum exorat, ut sibi illum quem quærit ostendat, semper enim sperabat audire aliqua nova de suo dilecto super omnia. Postquam autem, ut ait Gregorius, eam communi vocabulo appellavit ex sexu, & agnitus non est? vocat ex nomine proprio ut eam magis intentam faciat, & talem se exhibet ut cognoscat, dicens: *Maria*, desiderium ejus ulterius affligi non finens, per vocationem nominis apertam sui declarat cognitionem, ac si apertè dicat, Recognosce eum, à quo recognosceris. Cùm enim apud Deum certus sit numerus electorum, magna gratia aliquibus datur quando propriis nominibus Deo noti esse monstrantur: proprio ergo nomine vocat Mariam, ut designet specialem quam ad sanctos habet notitiam; *illa verò conversa*, corde & oculis mentis, sicut antè erat conversa corpore & oculis carnis, mox ut se suo nomine vocari audivit, eum in voce sicut ovis bona pastorem recognovit. Prius enim conversa corpore, Jesum esse, quod non erat, putavit, nunc conversa corde, quod erat agnovit, ac quasi reviviscens, & adorans eum indicibili gaudio: *Dixit, Rabboni*, id est, magister: sic enim ante passionem eum vocare consueverat, quia doctores apud Judæos vocantur magistri. Tu es quem quærebam, quare tamdiu te mihi celasti? quia ergo perseveravit ut quæreret, contigit ut inveniret. Unde Gregor. Maria quia vocatur ex nomine, recognoscit authorem, atq; eum protinus Rabboni, id est, magistrum vocat, quia & ipse erat qui quærebatur exterius, & ipse qui interius ut quæreret docebat. Unde & Origenes: O mutatio dexteræ excelsi, conversus est dolor magnus in gaudium magnum: mutatæ sunt lachrymæ doloris, in lachrymas amoris & exultationis. Ut ergo audivit hoc verbum, Maria, (sic enim

Margin notes: *Qualis visus est Christus Magdalenæ.* — Gregorius homil. 25. in Evang. — Gregor. ibid. — *Hortulanus creditus est Christus.* — Origenes homil. 10. in diversos. — *Amantium mos.* — Origenes. homil. 10. in diversos. — Gregorius homil. 25. in Evang. — Idem ibid. — Origenes homil. 10. in diversos.

enim consueverat illam vocare magister suus) præsensit in ipso nomine quamdam singularem vocationis dulcedinem, & per eam cognovit ipsum, à quo vocabatur, esse magistrum suum. Unde etiam Anselmus: Noli Magdalenæ deserere comitatum, sed peractis aromatibus cum ea Dominicum sepulchrum visitare memento. O sicut illa oculis, tu in spiritu cernere merearis, nunc super lapidem revolutum ab ostio monumenti Angelum residentem, nunc intra monumentum unum ad caput, alium ad pedes resurrectionis gloriam prædicantes, nunc ipsum Christum Mariam flentem & tristem tam dulci oculo respicientem, tam suavi voce dicentem, Maria. Rumpuntur ad hanc vocem omnes capitis cataractæ, ab ipsis medullis eliciuntur lachrymæ, singultus atque suspicia ab imis trahuntur

Magdalena præ gaudio elinguis ad tempus.

visceribus. Maria ô beata, quid tibi mentis fuit, quid animi, cùm ad hanc vocem te prosternens, & reddens vicem salutanti, clamares, Rabboni, quo rogo affectu, quo mentis desiderio clamasti Rabboni? Nunc plura dicere lachrymæ prohibent, cùm vocem excludant affectus, omnesque & animæ & corporis sensus nimius amor absorbeat. Et iterum, nominat Dominus consuetum ancillæ nomen, & cognoscit ancilla consuetam Domini vocem. Puto, vel certè affirmo, quia sensit solitam suavitatem, quà vocari consueverat Maria. O vox delectabilis, ô quantum blandimenti, quantum sapuit amoris? nec celerius hoc exprimi potuit, scio quæ sis, & quæ velis. Illicò mutatæ sunt lachrymæ, non enim credo mox esse restrictas, sed quas contritum cor se torquendo prius exprimebat, eas postmodum cor gaudens effundebat. O quam dissimilia sunt, *Rabboni*, &, *Si tu sustulisti eum, dicito mihi?* O quàm dissona sunt, *Tulerunt Dominum, & nescio ubi posuerunt eum*, & illud, *Quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.* Hæc Anselmus. Et currens ac procidens Maria ad pedes Jesu, vestigia ejus adorando, statim voluit ex devotione amplecti vestigia ejus quem recognovit, ac pedes tangere & osculari, ut consveverat. O amor fortis & impatiens, non sufficiebat ei videre Jesum, & cum Jesu loqui, nisi etiam tangeret Jesum, sciebat enim quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Ipse verò volens fidem in corde illius ut hortulanus seminare, & animam ejus ad cœlestia elevare, *dixit, Noli me tangere*, scilicet manibus corporis, quem nondum tetigisti fide cordis, quasi diceret, Potius volo ut tangas me tactu mentis, credens me patri æqualem, quam tactu corporis, credens me hominem purum & patre minorem, adhuc enim carnaliter in eum credebat, quem sicut hominem flebat. Prohibita est ergo, quia propter defectum fidei indigna erat. Et ideo subdit: *Nondum enim ascendi*, id est, elevatus sum, scilicet in corde tuo, *ad patrem meum*, id est, ad æqualitatem patris, quia non credis me pervenisse ad æqualitatem ejus, ac me filium æqualem & coæternum patri, qui me suscitasset à mortuis, sed esse sublatum tanquam cadaver purum, ac si diceret, Quia me tanquam mortuum in sepulchro quæris, & resurrexisse non credis, ideo viventem tangere non mereris, tibi enim nondum ad patrem ascendi, quem viventem cum mortuis quæris, cùm tibi ascendero ad patrem, tunc mereberis me tangere patri æqualem. Unde Anselmus: Sed ô dulcis Jesu, cur à sacratis ac desideratissimis pedibus tuis sic arces amantem? noli (inquis) me tangere, ut quid Domine? quare non tangam illa desiderata vestigia tua, pro me perforata clavis, perfusa sanguine? non tangam, nec deosculabor? an inimicitior es solito, quia gloriosior? ecce non dimittam te, nec

Noli me tangere.

Ascendere ad patrem.

recedam à te, non parcam lachrymis, pectus singultibus suspiriisque rumpetur nisi tangam. Et ille, inquit, Noli timere, non aufertur tibi hoc bonum, sed differtur. Hæc Anselm. Sic ergo Maria dubiis plena, luctu inquieta, præparatione indiguit antequam ad tangendum tantam sanctitatem accederet. Si autem illa quæ Dominum resurgentem prima post matrem ejus videre meruit, quæ tantùm dilecta est à Domino, & tota ejus mancipata obsequio ab omni peccato ab eo liberata, à tactu pedum ejus est prohibita, quanto magis pollutus vitiis, ne eum totum tangat, conficiendo, vel sumendo? sed *vade* jam lætificata, *dic* & nuncia *fratribus meis*, scilicet Apostolis, quia surrexi, & *ascendo*, id est ascendam, *ad patrem meum*, per generationem & naturam, *& patrem vestrum*, per adoptionem & gratiam, *Deum meum*, quia me hominem creavit, & sub quo ego homo sum secundùm humanitatem, *& Deum vestrum*, qui vos creavit, & ab errore liberavit, inter quos & ipsum, ego mediator sum, quasi diceret, In proximo est, ut videant ascendentem. Loquitur in proposito in quàrum homo, quia ascendere non competit ei secundùm divinam naturam, quæ est altissima, quod etiam patet ex hoc, quòd vocat Apostolos fratres, propter similitudinem & conformitatem humanæ naturæ, & propter spiritualitatem amicitiæ, & etiam propter adoptionem gratiæ, quia ejus patris sunt filii adoptivi, cujus ipse est filius naturalis. Unde Severianus: Vocat fratres, quos corporis sui fecit esse germanos, vocat fratres, quos patri suo adoptavit in filios vocat fratres, quos benignus Jesus sibi præstitit cohæredes, vocat fratres, propter specialitatem amicitiæ quam habuit ad ipsos. Unde & Ambrosius: Descendisti quidem filius hominis, nec patri cùm descenderes absuisti, sed descendisti nobis, ut te oculis ac mentibus videremus, ut in te crederemus, ergo & ascende nobis, ut te sequamur mentibus, quem oculis videre non possumus. Hæc Ambrosius. Stant ergo dilecti cum jocunditate & gaudio magno loquentes adinvicem, sicut amicus cum amico. Ecce igitur & hìc similiter magnum pascha. Sic itaque Dominus à matre rediens apparuit primò Mariæ Magdalenæ, quàm ipsis Apostolis, vel aliquibus aliis. Unde Hieron. Mariæ Magdalenæ primò ostenditur, de qua ejecerat septem dæmonia, quia meretrices & publicani præcedent synagogam in regno Dei, ut latro præcessit Apostolos. Locus autem ubi Dominus apparuit Magdalenæ, distat quindecim passibus à sepulchro. Hanc igitur mulierem quæ mane surrexit, amarè flevit, ardentissimè dilexit, diligentissimè quæsivit, & ideo præ cæteris invenit, & nos imitemur, ejúsque exercitium gerentes cum lachrymis & perseverantia Dominum quæramus, ut simul cum ipsa Dominum invenire, & ab eo consolari mereamur. Unde Origenes: Sequamur ergo, fratres charissimi, hujus sanctæ mulieris affectum, ut perveniamus ad effectum. Ploret unusquisque ad Jesum, & quærat fideliter Jesum, quia non deest animæ quærenti illum. Disce ergo ô homo, ô peccator à muliere peccatrice, cui tamen dimissa sunt omnia peccata sua. Disce peccator homo plorare Dei absentiam, ac intimè desiderare ejus præsentiam: disce à Maria Jesum amare, & Jesum sperare, Jesum indesinenter quærere, & quærendo investigare: nulla adversa formidare, nullam consolationem extra Jesum recipere, omnia præter ipsum contemnere: disce à Maria quærere Jesum in monumento cordis tui, revolve lapidem ab ostio monumenti Dei: amove omnem duritiam, & repelle omne obstaculum à fide tua;

Fratres cur vocet Apostolos.

Ambros. in c.24. Lucæ.

Hieron. in c.16. Marci.

Locus apparitionis.

Origenes homil. 10. in diversos.

Quærendus est Christus.

tolle

tolle ergo omnem concupiscentiam, & omnem immunditiam à corde tuo, & diligenter perscrutare si sit Jesus in eo, si autem non inveneris in te Jesum, sta foris & plora, & permane in fide, & respice foris ad alios si fortè alicubi invenias & videas in aliquo eum & plorando ora Jesum ut dignetur intrare ad te, & habitare in te. Et ne fortè erecta cervice repellas eum à te, humiliando inclina te, & iterum prospice in monumento Dei, quod debet esse in te, & si ibi videris duos Angelos, unum ad caput, & unū ad pedes, id est, si cognoveris in corde tuo quasi cælestia desideria, tam ad contemplativam vitam, quam ad activam pertinentia, per quæ adhuc non possis Jesum videre, nec Jesum habere, noli his contentus esse, noli adhuc deficiendo quiescere, sed plora & quære Jesum in te, donec invenias, & si forte aliquo modo tibi apparuerit, & desiderio tuo se repræsentaverit, noli præsumere de te tanquam ex tuo desiderio vel merito tibi apparuerit, & tanquam eum agnoscas, sed bonitati, pietatique ejus attribue, & interroga illum, & ora ut indicet tibi seipsum, audeo enim tibi confidenter promittere, si in fide ad monumentum cordis tui steteris, si plorando Jesum quæsieris, & quærendo perseveraveris, si cum humilitate te inclinaveris, si exemplo Mariæ nullam aliam consolationem de Jesu nisi ipsum recipere volueris, ipso revelante ipsum sine dubio invenies, & ipsum agnosces ita, ut non sit tibi necesse quærere ab aliis ubi est Jesus, sed tu magis indicabis eum, nuncians quòd vidi Dominum, & hæc dixit mihi. Hæc Origenes. Post aliquantulam verò morulam Dominus discessit, dicens quia & alios visitare eum oporteret. Tunc Magdalena (benedictione ab eo recepta) & Domino discedente recessit, & jam credens ad socias suas venit, & hæc eis nunciavit. Illæ verò de resurrectione Domini gaudentes, sed quod eum non viderant dolentes, *recedunt* cum ea, *de monumento*, id est, de loco ante monumentum, scilicet de septis horti in quo erat monumentum, *cum timore & gaudio magno, currentes nunciare hæc discipulis* Domini de ipso. secundùm glossam, duplex erat in eis affectus, scilicet, timoris, & gaudii, alter de magnitudine miraculi, alter ex desiderio resurgentis, & uterque gressum concitabat fœmineum.

Humiliter quærendus est.

ORATIO.

O Piissime Domine, ô dulcissime magister, quàm bonus es tu his qui recto sunt corde, quàm suavis his qui diligunt. O quàm fœlices sunt qui quærunt te, & quàm beati qui sperant in te. Verum certè est quòd tu diligis omnes diligentes te, & nunquam derelinquis sp[e]rantes in te. Ecce enim hæc dilectrix tua simpliciter quærebat te, & veraciter invenit te. Sperabat in te & non est derelicta à te, sed plus est consecuta per te, quam expectaret à te. Obsecro ego te Domine da & mihi diligere & quærere te, ac sperare in te, ut & ego à te diligi, & te invenire merear, & à te nunquam derelinquar. Amen.

Quomodo Dominus apparuit tribus Mariis.

CAPUT LXXIII.

Matth. 28. Joann. 20. Cum ergo istæ tres Mariæ simul pergerent de monumento revertendo, antequam pervenirent ad civitatem, & ad Apostolos, *occurrit* & apparuit *eis* Dominus Jesus. Ubi Hieron. Pergebant enim ad Apostolos, ut per illos fidei seminarium spargeretur. Quæ autē sic quærebant, quæ ita currebant, merebatur obviā habere Dominum resurgentem. Et ut ait Rabanus: Per hoc ostendit se omnibus iter virtutum inchoantibus, ut ad salutem perpetuā pervenire queant, adjuvando occurrere. Blanda quoque salutatione Dominus dejectas erigens, & verbo consolatorio tristes consolans ait, *Avete*, ex Eva formans Ave. Ubi Hieronymus: Primò mulieres merentur audire, avete, ut maledictū Evæ mulieris, in mulieribus solveretur. *Ille verò* ultra quam dici posset exhilaratæ, *accesserunt*, ut jam credentes & per fidem illuminatæ, quia, ut ait Apostolus, accedentem oportet credere, *& tenuerunt*, ac deosculatæ sunt *pedes ejus*, ex devotione humanitatē, in qua surrexit, probantes apertè, & de resurrectione ejus certificatæ, Deum ac Dominum adoraverunt, adoratione latriæ, tanquam fidem trinitatis astruentes. Unde Chrysostomus. Tenuerunt pedes ejus, & cum superabundanti ad eum lætitia currentes, acceperunt & per tactum conjecturam & certitudinem resurrectionis, & adoraverunt eum. Fortassis aliquis vestrum vellet & secundum illas effici mulieres, & pedes detinere Jesu. Potestis & nunc, quicunque vultis, non pedes & manus solum, sed & caput detinere sacrum illud, terribilibus potientes mysteriis pura conscientia. Non hic autem solum, sed & in illa die videbitis eum cum ineffabili gloria illa, & plebe Angelorum venientem, si volueritis esse misericordes, & audietis verba illa: *Venite benedicti patris mei, hæreditate percipite regnum paratum vobis ante constitutionem mundi.* Hæc Chrysostomus. Iste est modus veniendi ad veniam, scilicet accedendo ad pedes Christi, unde debemus ire ad osculum pedis Christi, per devotam orationem, ejus scilicet considerando humanitatem. Si vis capere celsitudinem Dei, cape prius humanitatem Christi. Moraliter acceditur ad Christum, per fidem illuminantem. Unde in Psalmista: *Accedite ad eum, & illuminamini*, tenetur per charitatem conjungentem. Unde in Canticis: *Tenui eum*, scilicet dilectum, *nec dimittam*, adoratur per debiti cultus exhibitionem. Unde supra in Evangelio. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Et tunc Magdalenæ est datum, scilicet ut tangeret eum, quòd fuit ante dilatum, quando quærebat viventem cum mortuis, scilicet in sepulchro & loco mortuorum. Cum magna igitur jocunditate loquuntur adinvicem, & faciunt similiter Pascha magnum. Hic, ut ait Anselm. quamdiu potest morare, non delitias tuus somnus interpollet, nullus exterior tumultus impediat. *Tunc ait illis Jesus: Nolite timere*, hoc dicit ad earum perfectam consolationem, quia timor qui eas invaserat, adhuc totaliter ab eis non recesserat. Sicut occurrit currentibus, avete dixit gaudentibus, ita timorem excludit à timentibus. Et subjungit. *Ite nunciare fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.* ubi Hieronym[9]. Non in Judæa, sed in multitudine gentium, gratia enim transmigratura de Judæa ad Gentes, præcedet viam in cordibus præparando de Galilæa, & de hac materia latius est dictum ante præcedens capitulum. Vides hic & supra quod magister humilitatis vocat discipulos suos fratres, eos amicabilius solitò nominans, ut securius ad eum accedant, & non timeant accedere, propter hoc quod eum in sua captione reliquerant, & ut veram resurrectionem doceant, ut & ad honorem & ad amorem accendat. Unde Raban. Vera fraternitas est, quæ fratrem veneratur devotum, & corripit dissolutum, quæ præsenti obsequitur, absentem non ro-

Hieron. in c. 28. Mat. Raban. ib. Hieron. ib. Hebr. 11. Chrysost. homil. 90. in Matth. Matth. 25. *Moraliter.* Psalm. 33. Cant. 3. Lucæ 4. Hieron. in c. 28. Matt. *Fratres Domini.* Rabban. ib.

dit sano applaudit, infirmum non deserit, placatum non provocat, iratū metuit ut majorem. Hæc Rabanus. Angelus Apostolos vocat discipulos, ratione humilitatis debitæ, Domino dans honorem. Jesus autem, quamvis Dominus, vocat eos fratres, & charitatis, & humilitatis ratione, in quo datur prælatis forma charitatis & humilitatis, juxta illud

Ecclef. 32.

Ecclesiastici: *Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis quasi unus ex illis.* Nunquam Jesus omnium

Humilitas Jesu.

Dominus humilitatem dimisit, sed usque ad mortem fidem ei servavit, & etiam post mortem, nec non & post ascensionem. Nónne in fine pedes discipulis lavit; Nónne humiliatus est ultra quam dici possit, crucis patibulum sustinendo? nónne post resurrectionem vocavit discipulos fratres? Nónne post ascensionem locutus est Paulo hu-

Actor. 9.

militer quasi ad comparem suum, *Saule, Saule, quid me persequeris?* nec nominavit se Deum, sed Jesum Nazarenum, nónne etiam in sede majestatis

Matth. 25.

consistens, dicturus est in die judicii, *quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Non sine causa virtutem hanc tantum amavit, & suo nobis exemplo commendavit, sine hoc enim fundamento frustra fit aliarum virtutum ædificium, vel constructio. Unde nec de castitate, nec de paupertate, nec de aliqua virtute vel opere confidas, sine humilitate. *Venit ergo Maria Magdalena,* cum aliis duabus, ad denunciandum bonos rumores Christi *discipulis,* tristibus de morte Domini, hæc enim dies boni nuncii fuit, *nuncians* eis, quia *vidi Dominum, & hæc,* quæ dicta sunt, *dixit*

Mulieres Evangelistæ & Apostolæ.

mihi, scilicet nunciare vobis. Mulieres opus faciunt Evangelistæ, factæque Apostolæ Apostolorum, festinant ad nunciandum mane misericordiam Domini. Omnis qui rectè intelligit, aliis

Apoc. 22.

nunciare debet. Juxta illud Apocalypsis, *Qui audit, dicat, veni,* unde per istam quæ præ omnibus fuit sollicita videre Christi sepulchrum, propter quod Dominus ei primò apparuit, significatur quælibet persona de cognitione veritatis divinæ valde sollicita, & per hoc meretur assequi cognitionem, & talis debet veritatem agnitam nunciare aliis, sicut Maria nunciavit discipulis, ne de abscondito

Beda in Joann.

talento debeat merito reprehendi. Unde Beda: In eo autem quod hæc mulier discipulis Christum resurrexisse nunciavit, omnes monemur, maximè quibus est commissum prædicandi officium, ut si quid eis cœlitus revelatum fuerit, studiosè proximis propinent. Hæc Beda. Misericordissima Dei pietas in hoc loco erga sexum fœmineum declaratur. Mulier resurrectionis accipit primum mysterium, & mandata custodit, ut veterem prævaricationis errorem aboleret. Inde, secundum

Gregorius homil. 25. in Evang.

Gregorium, humani generis culpa abscinditur unde processit, mulier in paradiso viro propinavit mortem, à sepulchro mulier viris annunciavit vitam, & dicta sui vivificatoris narrat, quæ mortiferi serpentis verba narraverat. Mulier, quæ fuerat janua mortis, prima prædicat resurrectionem, & ostendit januam vitæ, ac si, secundum

Idem ibid.

Gregorium, humano generi non verbo Dominus, sed rebus dicat: De qua manu vobis illatus est potus mortis, de ipsa suscipite poculum vitæ. Unde

Augustinus serm. 144. de tempore.

Augustinus, Resurgentem Deum priores fœminæ Apostolis nunciaverunt, nunciavit viro suo mortem fœmina in paradiso, nunciaverunt & fœminæ salutem viris in Ecclesia, resurrectionem Christi Apostoli erant gentibus nunciaturi, Apostolis fœminæ nunciaverunt. Unde & Ambro-

Ambros. in c. 24. Lucæ.

sius, Sicut in principio mulier author culpæ viro fuit, vir executor erroris, ita nunc quæ mortem primò gustaverat, resurrectionem prior vidit, culpæ ordine remedio prior, & ne perpetui reatus apud viros opprobrium sustineret, quæ culpam viro transfuderat, transfundit & gratiam, veterisque lapsus compensat ærumnam resurrectionis indicio. Per os mulieris mors ante processerat, per os mulieris vita reparatur. Unde etiam Beda:

Beda in hom.

O quàm fœlices fœminæ, quæ triumphum resurrectionis mundo meruerunt annunciare, ac mortis quam Eva serpentino affatu seducta contraxit, imperium disruptum prædicare, quanto fœliciores animæ virorum pariter & fœminarum, quotquot in die judicii (percussis pavore ac digna ultione reprobis) ipsæ cœlesti gratia adjutæ triumphare de morte, & gaudium beatæ resurrectionis meruerint intrare. Hæc Beda. Et quia constantiam prædicandi non habet sexus inferior, & ad exequendum infirmior, & mulieribus docere in Ecclesia non permittitur, mandatur viris officium evangelizandi. Hic autem nunciat mulier, jam non ut mulier, sed ut Ecclesiam gestans. Rectè quoque hæc mulier quæ lætitiam Dominicæ resurrectionis prima nunciavit, scilicet sancta

Cur Magdalena huic operi deligitur.

Maria Magdalena, à septem dæmonibus, id est, universis vitiis & criminibus curata esse memoratur, ut ubi abundavit peccatum, superabundare gratia monstraretur, & ne quisquam dignè pœnitens de venia commissorum desperaret, videns eam quæ tot erat subdita vitiis, in tantum culminis subitò esse promotam, ut ipsis Evangelistis atque Apostolis prima miraculum resurrectionis evangelizaret, tum etiam ut nullus de sua innocentia præsumat, aut peccantem despiciat, tum ut pateat quod ex Dei abundanti gratia peccator aliquando resurgit melior quam ante casum fuerat. Sancti cum peccant, lapis est motus, non evulsus. Cadat justus, labatur justus, resurgat justus, melior erit. Sanctis enim omnia cooperantur in bonum.

ORATIO.

O *Jesu nostra redemptio, amor & desiderium, qui devotis mulieribus te quærentibus, te desiderantibus, & à tuo sepulchro redeuntibus, resurgens à mortuis propitius occurrens apparere voluisti, quæro ego te quem diligit anima mea Jesu dulcissime, quæro, & non invenio. Occurre igitur animæ meæ quærenti te ô unice fili Dei patris, & si differs in præsenti tuam desiderabilem præsentiam, non auferas in futuro, ut in ultima resurrectione fidelium mihi cum eis teipsum placidum ac benignum exhibeas, ut de tua præsentia perenniter cum electis tuis merear jocundari. Amen.*

De mendacio custodum.

CAPUT LXXIV.

DEinde cum mulieres abiissent à monumento, ad explendam jussionem Dominicam, *quidam de militibus,* illud

Matth. 28.

custodientibus, qui viderunt factum, & audierunt verbum Angelicum, *venerunt,* ipsa die resurrectionis, *in civitatem,* scilicet Hierusalem, *& principibus sacerdotum,* à quibus positi erant ad custodiendum sepulchrum Christi, *nunciaverunt omnia quæ fuerant facta,* scilicet Christi resurrectionem, & Angeli terribilem apparitionem ac terræ motum, & ex his quæ viderant & audierant facti sunt, vellent nollent, testes & prædicatores veritatis & resurrectionis, Domini trium-

triumphatoris mortis, & hoc quippe est validum testimonium, quod ab inimicis & crucifixoribus Christi Judæi audiant surrexisse ipsum. Unde secundum Chrysostomum, Mira Angeli apparitio, & terræmotus propter milites facta sunt, ut stupefierent, & ab eis fieret testimonium veritatis, veritas enim à contrariis divulgata magis effulget. Quod & contigit, quando prædicti custodes nunciaverunt principibus omnia quæ facta fuerant. Ubi notandum, quòd volentes impedire divinam providentiam, contra suam intentionem promovent illam, sicut fratres Joseph vendiderunt ipsum ne adorarent eum, & per hoc compulsi sunt eum adorare secundum providentiæ divinæ ordinem. Sic principes Judæorum volentes impedire celebritatem nominis Christi, fuerunt valde diligentes de custodia sepulchri, & per hoc celebrata est fama de veritate suæ resurrectionis, & per consequens sui nominis. Indocta igitur simplicitas fatetur veritatem, astuta verò duplicitas principum modum quærit, quo astruat falsitatem Unde Rabanus: Simplex animi æquitas, & indocta hominum rusticitas sæpe veritatem rei ut est sine fraude manifestat, ac contra versuta malignitas falsitatem verisimilibus verbis pro vero commendare decertat. Hæc Rabanus. Unde nequitia Judæorum per hoc non quiescit, quia congregati cum senioribus ad confingendum falsitatem consilio accepto, dederunt militibus pecuniam copiosam ad pervertendum veritatem, injungentes eis ut ad denigrandam resurrectionis famam dicerent, quod ipsis dormientibus discipuli ejus nocte furati eum essent. Ecce apertum mendacium. Unde Remigius: O stulta insania, dormientes testes adhibes. Si dormierunt, quomodo furtum viderunt, si non viderunt, quomodo testes sunt? Quòd si etiam fures viderunt, cur non eos detinuerunt? Unde & Chrysostomus: Verè formam mendacii habebat quod dicebant, qualiter enim furarentur discipuli homines pauperes, & idiotæ, & neque apparere audentes, si enim adhuc Christum vivum videntes fugerunt, qualiter mortuo eo non timuissent tot militum multitudinem? Nunquid ostium sepulchri poterant evertere? lapis eminebat magnus, multis indigens manibus. Nunquid etiam non erat sigillum superimpositum, quare non persuasibilia sunt quæ de furto dicta sunt, unde per quæ resurrectionem obumbrare conantur, per hæc eam faciunt clarere, dicentes enim quòd discipuli furati sunt, confitentur corpus non esse in sepulchro, furtum autem ostendit esse mendax custodia militum, & discipulorum pavor. Hæc Chrysost. Per hoc etiam moliebantur discipulorum perditionem, imponendo eis furti crimen. Spiritualiter autem discipuli Christi fures erant, quia ab ingratis Judæis scripta novi & veteris testamenti ablata in usum Ecclesiæ conferebant, & Salvatorem, qui eis promissus fuerat, illis nocte dormientibus, hoc est infidelitate torpentibus abstulerunt, gentibus credendum tradentes. Et, ut dicit Severianus, Amiserunt milites, perdiderunt Judæi, sed discipuli magistrum suum non furto, sed fide, virtute, non fraude, sanctitate, non crimine vivum, non mortuum sustulerunt. De templi verò ærariis & oblatione pauperum, non de bursis propriis acceperunt pecuniam, & copiosam, ut ea famam Christi extinguerent, cujus sanguinem & vitam prius hujusmodi pecunia emerant, de communi prodigi sumus adeò, ut de proprio nil erogemus, sic proprietas diligitur, & communio contemnitur. Unde Hieron. Custodes miracula confitentur, illi autem qui post tale testimonium debuerant converti ad pœnitentiam, & Jesum quærere resurgentem, perseverant in malitia. & pecuniam quæ ad usus templi data fuerat, vertunt in redemtionem mendacii, sicut & ante triginta argenteos Judæ dederant proditori. Omnes igitur qui stipe templi, & his quæ conferuntur ad usus Ecclesiæ abutuntur in aliis rebus, in quibus suam explent voluntatem, similes sunt scribarum & sacerdotum, redimentium mendacium & sanguinem salvatoris. Unde & Hilarius: Emitur ergo resurrectionis silentium, & furti mendacium, argento, quia honore seculi (qui in pecunia est & cupiditate) Christi gloria denegatur. Hæc Hilarius. Istis etiam Judæis similes sunt, qui cum magnis sumptibus & laboribus conantur ad subversionem veritatis, cujusmodi sunt advocati dolosi, & doctores vanè gloriosi, & illi qui eos ad hoc inducunt quibuscunque modis. Ubi Chrysostomus: Non mireris si pecuniæ milites superaverunt, quæ apud discipulum tantam ostenderunt virtutem, ut facerent eum magistri proditorem, nihil enim clausum vel occultum, quod non pecunia indagante sit contritum, propter quod dicitur: *Nihil iniquius, quam amare pecuniam.* Unde & Rabanus: O pestis magna avaritiæ, semper bonis animis detestanda, quid illæsum, quid inconcussum dimittis? tu genus hominum confudisti, tu discipulum comitem Christi ab Apostolatu præcipitasti, tu milites custodientes Christi sepulchrum captivasti. Nunquid bene dictum est, Pecuniæ obediunt omnia? Hæc Rabanus. O quot socios & hæredes Judæi & milites in hoc scelere, etiam apud magnos & potentes, reliquerunt, qui pecunia corrumpuntur & corrumpunt, ac pro temporalibus & transitoriis agentes iniquè, credunt nihilominus (sed vanè) quòd sic animæ eorum requiescant in pace, & partem habeant cum Christo in resurrectione. Custodes verò *accepta pecunia* corrupti, *fecerunt sicut erant docti*, & dixerunt, *nobis dormientibus furati sunt discipuli Jesu corpus ejus*, sed mentita est iniquitas sibi, & avaritia, sicut & Christi discipulus, sunt decepti. Hæc autem irrisio heu multis hodie congruit pigris, illa hora dominicæ resurrectionis torpentibus. Unde Petrus Damianus, Cavendum est autem ne somno quis, vel ad momentum quidem in competentibus horis assentiat, & maximè juxta diluculum, ut quo videlicet tempore gravius incumbit acidia, canonicis nos inveniat occupatos officiis, absit etiam nos tunc sopore vel ignaviæ tædere, qua videlicet hora constat redemptorem nostrum destructo mortis imperio surrexisse, ne si tunc dormiamus, quando oriente sole corporeo etiam interior noster homo lucem debeat inocciduam expectare (quod absit) ut irrisio nobis videatur illa congruere, discipuli ejus nocte venerunt, & nobis dormientibus furati sunt eum. Hæc Petrus Damianus. Istud autem mendacium militum Judæi emerunt carè, quod adhuc eos tenet in errore: unde *divulgatum est*, & mansit *hoc verbum*, scilicet quòd Christus furatus fuisset, non surrexisset, tanquam verum, quod tamen erat falsum, *apud Judæos usque* modo, & *in hodiernum diem*, & usque hodie suum non vident vel intelligunt errorem. Unde Rabanus: Error empti mendacii, per quod resurrectionis denegant veritatem, perseverat in Judæis, ne in Christum credant, & reatu eos constringit perpetuo, ad tempus autem mendacium prævaluit, sed non semper, nam contra fictum mendacium Judæorum, refulget efficax & irrefragabile testimonium resurgentium mor-

Margin notes: Chrysost. homil. 91. in Matth. — Genes. 37. — Rabanus in c. 28. Matt. — Remig. ibid — Chrysost. homil. 91. in Matth. — *Pecunia militibus data.* — Hieron. in c. 28. Matt. — *Judæorum similes Prælati.* — Hilarius in fine commentariorum in Matth. — Chrysost. homil. 91. in Matth. — Eccles. 10. Rabanus in c. 28. Matt. — *Acidiæ detestatio.* — *Mendacium emptum.* — Raban. ibid

mortuorum, *quia multa corpora sanctorum qui dormierunt*, somno mortis, *surrexerunt post resurrectionem ejus*, tanquam testes suæ resurrectionis, *& exeuntes de monumentis*, *venerunt in sanctam civitatem* Hierusalem, quæ dicitur sancta, propter templum divino cultui deputatum, & propter sancta Sanctorum, & ob distinctionem aliarum urbium, in quibus idola colebantur, vel pro antiquo nomine, ut (Matthæus publicanus) dicitur, *& apparuerunt multis*, testificantes de resurrectione Domini, scilicet idoneis ad declarationem resurrectionis Dominicæ, his scilicet, qui videre meruerunt, & resurgentem susceperunt, sed non omnibus, quia non erat resurrectio generalis, quæ apparebit omnibus & bonis & malis. Et hoc divinitus factum est contra Judæos & milites, in testimonium quòd Christus Dominus primitiæ dormientium verè resurrexit à mortuis.

Chrysost. homil. 91. in Matth.

Unde Chrysostomus. Aperta sunt monumenta, & resurrexerunt mortui, & intraverunt in sanctam civitatem, ut inexcusabilem relinquerent eam, & Domini resurrectio firmaretur. Hæc Chrysostomus. Fortè hi fuerunt, de quibus supra epistolam ad Hebræos legitur, quòd multi affectaverunt sepeliri in terra sancta, ut cum Domino resurgente resurgerent. In Evangelio etiam Nazaræorum legitur, quòd duo viri sancti mortui ante quadraginta annos, venerunt in templum, & scripserunt quomodo illi qui erant in limbo, exultaverunt in descensu Domini ad inferos, & dæmones tristabantur.

Leo serm. de resurrect.

Unde Leo Papa: Qui mortalitatis gravabantur sepulchris, discussa obstaculorum mora prosiliant, appareant quoque nunc in civitate sancta, id est, Ecclesia Dei futuræ resurrectionis indicia, & quod credendum est in corporibus, fiat in cordibus. Hæc Leo.

Cur & alii surrexerunt.

Rectè autem in resurrectionis Domini tempore alii surrexerunt, ut cum se percipere desperaret homo, quod in se ostenderat Deus, homo hoc in se fieri posse præsumeret, quod in puris hominibus factum cognosceret.

Gregorius lib. 14. moral.

Unde Gregor. Ad instruendam ergo ignorantiam nostram, ad roborandam infirmitatem nostram, suæ resurrectionis exemplum nobis sufficere voluit, solus illo in tempore mortuus est, & tamen solus minime surrexit. Ne quis enim dicat, sperare de se non debet homo, quod in carne sua exhibuit homo Deus, ecce cum Deo homines resurrexisse cognoscimus. Hæc Gregorius. Considera hic quam magna fuit nequitia Judæorum circa Dominum Jesum, quæ etiam post ejus mortem non cessavit, & quam magna bonitas circa illos, de quorum salute nihilominus curam habuit, quibus exemplis & nos provocamur, ut ejus bonitatem circa injuriantes imitemur.

ORATIO.

Domine Jesu Christe, ad cujus resurrectionis famam denigrandam Judæi militibus pecuniam copiosam dederunt, & ad pervertendum veritatem eos corruperunt, da mihi ut pecunia non corrumpar, vel corrumpam, nec pro temporalibus & transitoriis iniquè agam sed semper in veritate permaneam, & liber per eam. Da etiam mihi ut sicut post resurrectionem tuam surgentes testes extiterunt tibi, sic & ego merear de te verbo & opere testificari, & in resurrectione generali, tecum & cum tuis electis partem habere, & cum eis coram te in regno tuo sine fine te miserante gaudere. Amen.

Quomodo Dominus apparuit Petro & Joseph, & Jacobo minori, ac sanctis Patribus.

CAPUT LXXV.

Petrus Dominum quærit.

Cum ergo Magdalena & sociæ ejus redeuntes domum narrassent discipulis resurrexisse Dominum: Petrus mœrens quod Dominum suum non viderat, nec quiescere valens, propter amoris vehementiam quam ad eum habebat, discessit subito ab aliis ad quærendum Dominum, & solus ibat versus sepulchrum. Nesciebat enim, ubi eum alibi quæreret. Dum ergo pergeret, Dominus in via ei apparuit, licet Evangelista ubi vel qua hora factum sit, non designaverit. Tunc Petrus videns Dominum, procidit in terram, & veniam petiit de hoc quod eum dereliquit, & pluries negarit: Dominus autem sibi peccata admittens, & eum consolando confortans, & dicit ei ut confirmet etiam fratres suos. Stant simul, & cum gaudio colloquuntur adinvicem, & fit hic similiter pascha magnum.

Petro singulariter apparuit Dominus.

Singulariter ergo Petro apparuit, qui singulariter eum negavit. Omnium autem virorum quos Evangelistæ & Apostoli commemorant, primo Dominus Petro pluribus de causis seu rationibus apparere voluit. Prima est, ut qui primò confessus est eum Christum esse, primo resurrectionem ejus mereretur videre. Secunda, ut mentem ejus (quæ in passione titubaverat) reformaret, & qui timore passionis ejus evidentius ceciderat, per spem resurrectionis prius resurgeret. Tertia, ut peccatum trinæ negationis ei indultum ostenderet consolans eum ne desperaret. Quarta, ut Apostolatus ejus ordinem consolidaret, & ipsum in eo roboraret. Quinta, ut eum facto doceret qualiter subditis suis pœnitentibus condescendere deberet, quantumcunque peccassent. Sexta, ut peccatoribus omnibus spem misericordiæ & veniæ daret, ostendendo quod peccatores non despiceret.

Chrysost. homil. 38. in epist. priorem ad Corinth.

Septima potest addi, secundum Chrysostomum, qui dicit, Non enim simul omnibus se manifestabat, ut sereret fidei semina. Nam qui primò viderat, & certus erat, aliis referebat. Deinde sermo prodiens præparabat animum auditoris visioni. Et ideo primò digniori & fideliori omnibus apparuit. Erat enim opus animæ fidelissimæ, quæ prius acciperet hunc aspectum, ut minime turbaretur inopinata visione. Post Petrum verò aliis apparuit quandoque paucioribus, quandoque pluribus. Hæc Chrysostomus. Petrus verò benedictione à Domino accepta, rediens ad Dominam, & ad discipulos, eis omnia narravit, & deinceps in omnibus multum fidelis Deo permansit.

Petri interpretatio.

Petrus interpretatur obediens, & typum obedientiæ gerit, quibus Dominus sæpius apparere consuevit.

Joseph apparitio.

Discedens igitur Dominus Jesus à Petro, apparuit Joseph, qui eum sepelierat in monumento suo. Nam ut legitur in Evangelio Nazaræorum: Cum audissent Judæi, quòd à Pilato corpus Jesu petiisset, & ipsum ita honorificè in monumento suo sepelisset: tunc indignati adversus eum, ceperunt ipsum eadem vespera qua sepelivit Dominum, & in quodam cubiculo diligenter clauso & sigillato recludentes incarceraverunt, alligantes eum ad columnam in ipso carcere, & volentes post sabbatum eum occidere, & ecce statim in ipsa

ipsa die resurrectionis, suspensa domo à quatuor angulis Dominus ad eum intravit, & ei lætus apparuit, eúmque consolans faciem ejus extersit, & osculum dedit, ac deinde salvis sigillis eum educens & liberans, in domum suam in Arimathia ipsum adduxit. Vide quomodo Dominus suos non obliviscitur, nec derelinquit usquequaque sed tandem eos consolatur & adjuvat suo tempore. *Quia ipse est adjutor in opportunitatibus in tribulatione.* Unde Chrysostomus. Mos siquidem Dei est iste certissimus, ut cùm mala ad cumulum suum venerint, cúmque viderit suos graviter affligi, & adversarios tyrannide quadam contra se impietatis attolli, vel potius mentis ebrietate bacchari, divinitatis suæ potentiam per signa demonstret. Hæc Chrysost. Nicodemum verò, ipsius Joseph socium in sepeliendo Dominum suum, dicunt quidam interim latuisse, propter metum Judæorum. Joseph interpretatur augmentum, vel appositio per longam ætatem, & typum gerit perseverantium in bono opere, quibus sæpe ipse Dominus dignatur apparere. Apparuit etiam Dominus ipsa die Jacobo minori, ut in epistola ad Corinthios tangitur. Qui in cœna devoverat & juraverat se non comesturum panem ab illa hora qua calicem Domini biberat, donec eum à mortuis surrexisse videret. Cùm ergo usque ad diem resurrectionis Jacobus cibum non gustasset, apparens Dominus dixit ei, & his qui cum eodem erant, ponite mensam & panem, deinde panem accipiens, benedixit ac fregit, & post dedit Jacobo, dicens ei: Frater mi, comede panem tuum, quia filius hominis à mortuis resurrexit. Ista refert Josephus, & similiter Hieron. in libro de viris illustribus. Vide quomodo hîc qui non solum panem substantialem, sed etiam supersubstantialem, scilicet Jesum esuriebat, utroque consolari & refici meruit. Non enim permittit Dominus illos qui eum vel propter eum esuriunt, vel inedia deficere, sed dat in se sperantibus escam opportuno tempore, & implet eos benedictione. Jacobus interpretatur luctator, & typum gerit eorum qui in tentationibus fortes sunt, & vitia viriliter supplantant, quibus etiam Dominus frequenter se manifestat, esto ergo Petrus obediendo, esto Jacobus vitia supplantando, esto Joseph de virtute in virtutem proficiendo, & in hoc perseverando, & non obliviscitur Dominus te per suam gratiam visitare, & prout tibi expedire noverit, consolari. Et sciendum, quòd animam, cui se Dominus in quacunque specie dignatur ostendere, nunquam dimittit sine consolatione & aliqua salubri revelatione, quod patet in omnibus apparitionibus post resurrectionem factis. Nam Mariæ matri suæ præ cæteris plus de morte ejus dolenti, & resurrectionem ejus expectanti totus festinus & gloriosus apparens, totum mœrorem in lætitiam convertit, itaque omnis doloris pristini oblita fuit. Mariam etiam Magdalenam, cui in specie hortulani apparuit, plorantem consolabatur, vocans eam proprio nomine, & dicens, Maria, quo verbo statim conversa, ac consolata & edocta, cognoscens Dominum, cum gaudio magno dixit, Rabboni, revelavítque ei Dominus mysterium suæ voluntatis, dicens, Vade ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad patrem meum. Item tres mulieres, quibus occurrit, consolatus est dicens, Avete, & deinde subjungens, nolite timere, eísque mysterium suum revelavit, dicens: Ite annunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt. Item duobus discipulis euntibus in via apparuit in specie peregrini, quibus aperuit sensum scripturæ, & eorum corda fecit ardentia, & demum in fractione panis eos plenè consolabatur sui notitia. Item cùm appareret discipulis congregatis in unum, in propria specie, consolabatur eos, dicens, Pax vobis, quid turbati estis, ego sum, nolite timere. Videte manus meas, & pedes meos, & aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, & sic similiter Deus in qualibet alia sua revelatione consolatus est videntes se, cum aliqua revelatione unde non dubium est quin similiter & hîc istos suos dilectos consolatus sit. Et notandum, quòd divina consolatio acquiritur: Primò, per timorem. Secundò, per lachrymationem, seu lachrymarum devotionem. Tertiò, per tribulationum sustinentiam. Quartò, per sui humiliationem. Quintò, per terrenæ consolationis vitationem. Sextò, per supernorum contemplationem. Dominus igitur Jesus inde discessit, quia nondum sanctos patres post resurrectionem suam visitaverat, quos in paradiso delitiarum dimiserat. Rediit ergo ad eos, procedens in stola candida, cum multitudine Angelorum, quem ipsi in tanta gloria à longè conspicientes, cum indicibili gaudio, exultatione & jubilo, canticis & laudibus eum susceperunt, & procidentes in terram, adoraverunt, deinde surgentes & stantes coram eo reverenter & jocundè compleverunt laudes suas ferventer & omni qua poterant devotione. O qualis cantus, & quanta gaudia ibi erant, ubi tanta concio sanctorum simul psallebat? O quàm bonum & quàm jocundum talibus interesse, vel saltem aliquid de his percipere? appropinqua ergo & tu si permitteris, & admisce laudibus istis, vel saltem ausculta à longè, & jocundare in eis.

[Margin notes: Psalm. 9. — Hieron. in catalogo virorum illustrium. — *Jacobus quid interpretatur.* — *Deus quem visitat semper consolatur.* — *Consolatio divina quomodo acquiritur.*]

ORATIO.

Domine Jesu Christe, da ut sim Petrus obediendo, & Jacobus vitia supplantando, ac Joseph de virtute in virtutem per augmentum proficiendo, in hoc per longanimitatem perseverando, ut tu illis in angustiis dignatus es apparere, digneris & me sæpe per tuam gratiam propitius visitare, da etiam mihi ut sicut sancti patres gaudium de tua præsentia habuerunt, cùm te post resurrectionem tuam glorificatum videre meruerunt, ita & ego in illo ineffabili gaudio, quo nunc tecum gaudent in cælis, merear de conspectu tuo semper gaudere cum eis. Amen.

Quomodo Dominus apparuit duobus discipulis in via.

CAPUT LXXVI.

Ipsa autem die resurrectionis Domini, *duo ex* septuaginta duobus, *discipulis*, ejus de Hierusalem egressi, *ibant* versus castellum Emaus, quod distabat ab Hierusalem stadiis sexaginta, id est, septem milibus quingentis passibus contra Occidentem. Octo quippe stadia faciunt miliare unum, & sic distabat ab Hierusalem per septem miliaria & dimidium, quorum duo, vel secundùm quosdam tria, faciunt unam leucam. Unius istorum duorum nomen exprimit Lucas, cui inquiens nomen Cleophas, alterius verò nomen tacet causa humilitatis, quia secundùm Gregor. creditur fuisse ipse Lucas, sed secundùm Ambros. putatur fuisse Amaon filius Rufi, &

[Margin notes: Lucæ 24. — Ambros. in c. 24. Lucæ.]

cum ipsi, quasi desperati, de Jesu adinvicem de his quæ acciderant, scilicet de ejus conversatione & morte tristes conferrent, maximè dolentes, quia eum sine culpa & innocenter occisum noverant. Venit Dominus Jesus & junxit se illis, scilicet corporaliter & spiritualiter, *& ibat cum eis*, tanquam socius itineris, interrogans & respondens, ac verba salubria cum ipsis conferens, ut secundùm Bedam, fidem suæ resurrectionis mentibus eorum incenderet, & quod se facturum promiserat, impleret, scilicet, *ubi sunt duo vel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum.* In ipso loco in quo se eis junxit, postea capella facta fuit. Et quia intus in corde Dominum amabant, sed de ejus resurrectione dubitabant, ideo Dominus eis foris in corpore apparebat, sed quis esset non agnoscebant. Hoc apud eos agebatur foris in oculis corporis, quod agebatur intus in oculis cordis. Quia enim amabant, videbant, quia verò dubitabant, eum quem videbant non agnoscebant. Et hoc est quod dicit, *oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoscerent*, quia incredulitas eorum & dubietas demerebatur, quòd Christus cognitionem sui corporis ab eis retardaret. Tenebantur oculi eorum veritate, non falsitate, sed ipsis non valentibus veritatem recipere vel percipere, unde non ab ipso Domino Jesu, sed propria dubitatione tenebantur. Ubi August. quod autem ait Marcus eis in alia effigie Dominum apparuisse, hoc Lucas dicit, quòd oculi eorum tenebantur ne cognoscerent eum, oculis quippe eorum acciderat aliquid, quod ita manere permissum est, usque ad fractionem panis. Non quia Dominus non poterat transformare carnem suam, ut alia revera esset effigies quàm solebant intueri, sed non ita est factum. Hæc August. *Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones quos confertis adinvicem ambulantes, & estis tristes:* Non quærit ex ignorantia, sed ut ex eorum responsione incredulitas eorum convenientius arguatur, ut dicit Gregor. Conferebant quidem inter se, quasi non amplius expectantes Christum viventem, se dolorosi, quasi perempto salvatore. *Et respondens Cleophas dixit ei: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognovisti quæ facta sunt in illa his diebus?* hìc, solus, non facit exclusionem aliorum peregrinorum, cum valdè multi peregrini & de diversis partibus venissent in Hierusalem ad diem festum paschæ, sed notat exclusionem cognitionis, ab isto sic apparente, scilicet notitiæ mortis Jesu, quam solus videbatur ignorare, ut sit sensus, Cum multi peregrini his diebus venerint in Hierusalem, mirum est quòd tu solus inter alios peregrinos ignores ea quæ sunt nota aliis omnibus. Ubi Theophilus, quasi diceret, Tu solus quasi jam peregrinus es, & extra confinia Hierusalem habitans, & expers eorum quæ in medio ejus contigerunt, ut hæc ignores. Ubi & Beda: Peregrinum putabant eum, cujus vultum non agnoscebant. Sed revera peregrinus erat eis, à quorum naturæ fragilitate (percepta jam resurrectionis gloria) longè distabat, & à quorum fide, utpote resurrectionis ejus nescia, manebat extraneus. Et cùm non ex ignorantia, sed ut ex responsione eos argueret, & de factis in Hierusalem, quæ nam essent, eos interrogaret, *dixerunt, de Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere*, scilicet miraculorum, *& sermone*, scilicet prædicationis & doctrinæ, quomodo esset traditus in mortem, & crucifixus. Ubi Beda, Prophetam fatentur, filium Dei tacent, vel nondum perfectè credentes, vel solliciti ne inciderent in manus Judæorum persequentium, quia nesciebant quis esset, quod verum credebant celantes. Et subjungunt, quòd sperabant ipsum redempturum Israël, quasi jam evanesceret spes eorum, cujus causam subdunt, quia jam tertia dies ab illis factis erat, qua se resurgere prædixerat, & tamen adhuc discipulis non appareret, licèt tertia dies prope finem esset. Et addunt, quòd quidam ex eis abeuntes ad monumentum, terruerunt eos, non de resurrectione Christi quam nunciabant, sed de ablatione corporis ejus non inventi, quam discipuli timebant. Et ipse dixit ad eos, ex responsione eorum arguens ipsos, *O stulti*, propter cæcitatem intellectus, *& tardi corde*, propter tarditatem affectus, *ad credendum in his quæ locuti sunt prophetæ*, de Christi morte & resurrectione, *nonne hæc oportuit pati Christum*, tum propter patris præordinationem, tum propter Christi exaltationem, tum propter humani generis redemptionem, tum propter Scripturarum impletionem, *& ita*, scilicet per passionem & mortem, *intrare in gloriam suam*, ad quam nemo perveniet nisi per passionis viam. *Et interpretabatur*, & exponebat, *illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant*, inducendo testimonia aliqua, & aperiendo mysteria quantum ad propositum ostendendum sufficiebat, ostendens eis omnia circa ipsum facta, antè fuisse prædicta. Firmitas enim fidei in eo est, quia omnia quæ in Christo venerunt, prædicta sunt. Considera hìc multiplicem Domini benignitatem & bonitatem, primò, quia non potuit ejus fervens amor sustinere suos sic tristari & errare. Vere fidus est amicus, fidelis comes & benignus Dominus, jungit se ipsis, quærit tristitiæ causam, & exponit eis scripturas, inflammans corda eorum. Sic quotidie facit nobiscum spiritualiter, si enim aliqua perplexitate vel acidia gravati piè de ipso loquimur, statim adest, confortans corda nostra & illuminans, & etiam ad amorem suum inflammans, optimum enim remedium est contra tales perplexitates, loqui de Deo similiter & cogitare de ipso, propter quod, istorum discipulorum exemplo, cùm per viam incedimus, de salutiferis loqui debemus, ut Christum nobiscum pergentem habeamus, & non solùm pergentem, sed etiam nos docentem, sicut istis discipulis, cum quibus ibat, scripturas aperiebat. Et universaliter ubique bonum est loqui de Jesu, bonum est eum in mente semper habere, quia nec ipse obliviscitur eorum qui memores sunt ejus, sicut & hìc videmus. Promisit enim, quòd *ubi duo vel tres congregati sunt in nomine ejus, ibi est in medio eorum.* Specialiter autem de passione loquentes comitatur Dominus, quia amplius placet ei recordatio eorum quæ ipse pro nobis est passus. Unde ad hoc specialiter monet, dicens: *Recordare paupertatis meæ*, scilicet contra divitias, *& trangressionis*, id est, vilitatis, scilicet contra honores, *absinthii & fellis*, scilicet contra delitias. Secundò, considera bonitatem ejus non solum ex amore, ut dictum est suprà, sed etiam ex humilitate profunda. Conspice quomodo humiliter vadit Dominus omnium, cum istis discipulis, quasi unus ex eis. Nonne tibi videtur rediisse ad primordia humilitatis, sed & in alio attende humilitatem ejus, quia non est dedignatus hos discipulos inferioris gradus, non enim erat isti cura de Apostolis, sed de aliis minoribus discipulis, & tamen familiariter jungit se ipsis, vadit & loquitur cum eis: non sic faciunt elati, qui nolunt nisi cum præcipuis viris ambulare & conversari. Item in alio relucet hìc sua humilitas, nam si consideres elatos, videbis quòd nolunt verba ampullosa spar-

Marginalia (left): Beda ibid. — Matth. 18. — Augustinus lib. 3. de consensu Evang. cap. 25. — Solus. — Theophil. in Lucam. — Beda in c. 24. Lucæ. — Idem ibid.

Marginalia (right): Benignitas & bonitas Domini. — Loquendum de Deo. — Matth. 18 — Threnor. 3.

spargere inter paucos, quia ea perdita existimarent, nec illos dignos ea suscipere reputarent, sed Dominus etiam cum duobus loquitur arcana sua, non vilipendit paucos, nec etiam unum, sicut fecit loquendo cum Samaritana juxta puteum. Tertiò, considera Domini benignitatem, vide quomodo discipulos suos instruit, ac sermonibus consolatur, & reficit inducens eos ad credendum, & dicit: *O stulti & tardi corde ad credendum, &c.* quasi diceret nobis, O stulti & tardi ad credendum. O stulti & tardi ad inquirendum præcepta & voluntatem Dei. O stulti & tardi ad implendum intellecta, & faciendum ea, humiliemus ergo nos, ut sacram Scripturam inquiramus, & secundùm eam vivamus, humiliemus etiam nos ad tolerantiam passionum, ut participes passionis Christi effecti, simus socii resurrectionis & gloriæ ipsius. Qui enim non compatitur, non intrabit in gloriam illam, quam etiam præcedit mandatorum inquisitio, & impletio. Unde Beda: Hoc nobis in loco non ullam scripturam interpretandi, sed gemina nos ipsos humiliandi necessitas incumbit, qui neque in scripturis quantum oportet edocti, neque ad implenda quæ novimus quantum decet sumus intenti. nam si Moyses & omnes Prophetæ Christum locuti sunt, & hunc per angustiam passionis in gloriam suam intraturum prædixerunt, qua ratione glorantur se esse Christianos, qui juxta virium suarum modulum, neque scripturas qualiter ad Christum pertineant investigare, neque ad gloriam quam cum Christo habere cupiunt, per passiones tribulationum desiderant attingere? Hæc Beda. Christus enim per passionem & mortem, tanquam per portam augustam, intravit in gloriam suam, ostendens nos per multas tribulationes intrare in regnum Dei. Delirant ergo & fatui sunt, qui sine pati & tribulationibus præsumant intrare in gloriam alienam, cùm Christus sine his non intraverit in gloriam suam, sed oportebat multa pati illum, cujus naturaliter est regnum, multo magis nos, quorum non est regnum nisi de gratia, oportet per multas tribulationes intrare in regnum cœlorum. Exemplum habemus de omnibus charis & electis Christi, qui omnes per viam passionis voluntariæ venerunt ad regnum Dei. Mirum quippe esset si quis intrare nollet portam, per quam rex suus intrasset. Unde Bernard. Caput nostrum per passiones & angustias cœlum introire videmus, & nos membra ejus nobis alia itinera somniamus. Monstruosa res est, si per unum foramen caput transire videmus, per aliud corpus, pudeat sub spinato capite membra fieri delicata. Hæc Bernardus. Hæreditas quippe transit ad hæredes cum suo onere & honore: Deus autem hæreditati beatitudinis æternæ adjunxit onus, id est, tolerantiam passionis, & cum isto onere habuit eam Christus, quia, ut hic dicitur, oportuit Christum pati, & sic intrare in regnum Dei, habuerunt eam Apostoli, quia persecutionem pro Christo (ut ipse eis prædixerat) sustinuerunt, habent eam omnes fideles, quia, ut dicit Apostolus, Omnes qui piè volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur; qui ergo vult assequi æternam beatitudinem & nullam pati tribulationem, videtur quòd velit esse & Christo dignior, & Apostolis sanctior, & cunctis fidelibus melior. *Et cùm appropinquaret castello quo ibant,* tunc ipse Dominus, *finxit se longius ire*, ut scilicet eorum augeret desiderium, & invitaretur ab eis, & teneretur. Unde Bernard. Simulabat se longius ire non quia volebat, sed volebat audire, Mane

Joann. 4.

Beda in c. 24. Lucæ.

Pati oportet cœlum intrare volentes.

Passi omnes sancti.

Bernardus sermone de passione

Fingendi & simulandi ratio

Bernardus serm. 74. in Cantica.

nobiscum Domine, quoniam advesperascit. Hæc Bernard. In hoc tamen nulla falsitas fuit, quia sicut aliquid potest fingi verbis, ita & factis, primum autem fuit sine falsitate, ut patet in parabolis testamenti novi & veteris, quibus aliquid fingitur verbis, ad veritatem aliquam convenientius designandam, & eodem modo hìc Christus finxit se longius ire, ad designandam distantiam à cordibus eorum propter fidei defectum. Unde August. Quod non ad mendacium pertinet, non enim quod fingimus, mendacium est, sed quando id fingimus quod nihil significat. Cùm autem fictio nostra fertur ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis, sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta sine mendacio, ad aliquam rem signandam. Hæc August. Ipsi autem desiderantes adhuc audire ipsum, *coëgerunt illum* factis, scilicet manibus trahendo ut maneret, ac verbis & rationibus alliciendo obnixè rogaverunt *dicentes: Mane nobiscum, quoniam advesperascit, & inclinata est dies*, scilicet ad occasum quo exemplo, secundùm Gregor. colligitur quòd peregrini non solùm ad hospitium invitandi sunt, sed etiam trahendi. Quilibet morti appropinquans, & ad vesperum seu occasum vitæ tendens, congruenter etiam posset hoc verbum dicere, & Dominum ad manendum secum corde & ore invitare, tandem *intravit cum illis*, & recumbens cum eis *accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis.* Conspice bene quomodo ad eorum invitationem & coactionem benignè cum eis intrat, mensam ponunt, cibos offerunt, panes accipit ac benedicens eos manibus sacratissimis frangit & porrigit illis. Faciens in hoc sicut ante passionem, quando adhuc inter eos conversabatur, seu morabatur, facere consveverat. Unde per hoc se ipsum eis revelat, quia tunc, *aperti sunt oculi eorum,* scilicet interiores, *& cognoverunt eum,* in modo fractionis panis, assuetam ejus consuetudinem videntes, sic enim frangebat panem sola manu, ac si scinderetur cum cutello. Cognoverunt eum ex modo frangendi & etiam benedicendi panem. Legitur enim panem sic fregisse & benedixisse pluries. Primò, in quinque panum multiplicatione. Secundò, in septem panum distributione. Tertiò, in sui corporis consecratione. Quartò, hìc in discipulorum illuminatione. In his autem quatuor fractionibus, significatur quadruplex expositio sacræ Scripturæ secundùm quatuor ejus sensus, scilicet historicum, tropologicum, allegoricum, & anagogicum. Ubi Augustinus. Non incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à Satana fuisse, ne agnosceretur Jesus, sed tamen à Christo facta est permissio usque ad Sacramentum panis; ut unitate corporis ejus participata, removeri intelligatur impedimentum inimici, ut Christus possit agnosci. Ubi & Theophilus. Sed & aliud innuit, & quòd scilicet sumentibus sacrum panem, aperiuntur oculi ut eum agnoscant, magnam enim & ineffabilem vim habet Domini caro. Hæc Theophilus. Ista circa discipulos gesta, quotidie facit Dominus nobiscum invisibiliter, & in anima, nam teneri vult, & etiam invitari, per desideria & orationes ac sanctas meditationes, & ideo oportet orare, & non deficere. Ista etiam facit ad nostram eruditionem, ut scilicet intendamus in opera charitatis, pietatis, & hospitalitatis, & quomodo non sufficit divina eloquia legere vel audire, nisi compleantur opere, quia Dominus non est cognitus dum loqueretur, & dignatus est cognosci dum pasci-

Augustinus lib. 2. de quæstionibus Evang. cap. 51.

Peregrini in hospitium trahendi.

Gregorius homil. 21. in Evang.

Fragendi panis consuetudo.

Fractionum quatuor totidem sensus.

Augustinus lib. 3. de consensu Evang. cap. 25.

Theophil. in Lucam.

pascitur, pius & misericors Dominus fidei istorum subvenit, quos misericordes reperit, eisque misericordiam impendit. Hinc ergo cognoscere possumus, quòd fides sine operibus mortua est, quia Dominum quem discipuli nec ex visione, nec ex scripturarum interpretatione & expositione cognoverant, mox ut opere quod scripturæ præcipiunt perfecerunt, eum in fractione panis cognoverunt. Audiendo scripturas & præcepta Dei, illuminati non sunt, faciendo scilicet ipsum trahendo ad hospitium, & apponendo cibum, illuminati sunt, quia *non auditores legis, sed factores justificabuntur apud Deum.* In operibus ergo pietatis & misericordiæ, ut in hospitalitate & hujusmodi, amplius cognoscitur Deus, quàm in lectione, disputatione, & scripturarum expositione. Veritas enim melius operando, quàm audiendo intelligitur, & melius ipso opere, quàm verbo manifestatur. Nos ergo qui peregrini in hoc mundo sumus, quia non habemus hic permanentem civitatem, sed futuram inquirimus, si spiritualiter in nobis habemus quæ in se habebant isti peregrini, erit Dominus comes itineris nostri. Peregrini isti laborabant, quia ambulabant, tristabantur, & de Christo confabulabantur, sed Christus se eis jungit, cor urit, scripturas aperit, longius se ire fingit. Si tales essemus, scilicet laborando, contra acediam, tristando, contra vanam lætitiam, de Christo confabulando contra vaniloquium, tunc Christus se nobis jungeret, cor accenderet, scripturas aperiret, & intellectum daret, licèt aliquando longius se ire fingeret, ut nos probaret. Item peregrinus ab omnibus ad eum non pertinentibus se exonerat & alienat, viam quærit, summo desiderio patriam suam appetit, & cor atque oculos ab omnibus, ne retrahatur vel impediatur, avertit. Esto talis peregrinus, & apparebit tibi Christus, & hæc tria faciet tibi, sicut fecit & illis duobus peregrinis. Tempus abbreviat, per dulce vitæ colloquium, viam instruit, dans verum intellectum, ultimò pane benedictio, per seipsum fracto, reficit affectum, & hoc si compellis ipsum, se longius ire fingentem, manere tecum. Per istos discipulos, euntes in Emaus, significantur volentes implere consilia Domini, quia Emaus interpretatur desiderium consilii, quibus Dominus sæpe sua visitatione dignatur apparere, non autem dedit Dominus istis discipulis suis tunc magnam sui copiam, sed statim porrecto pane, *evanuit ab oculis eorum*, ut ex hoc ipsorum argueret affectum, simul ostendens se corpus gloriosum habere, quod per dotem agilitatis subitò potest disparere, subtrahebatur carnalibus oculis species infirmitatis, ut mentibus eorum inciperet apparere gloria resurrectionis. Unde jam certi eum resurrexisse, dixerunt adinvicem: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis?* scilicet ardore charitatis, *dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas*, nos instruendo ex eis. Quare eum non tenuimus? quare ad pedes ejus non corruimus? Quare nobis ipsis & cordibus nostris non credidimus? ubi eum quæremus? ubi eum inveniemus? per quod, ut dicit Origenes, innuunt quòd prolati sermones à Salvatore, accendebant audientium cor ad amorem divinum. Unde Gregorius: Ex audito quippe sermone inardescit animus, torporis frigus recedit, fit mens in superno desiderio anxia, à concupiscentiis terrenis aliena, audire ei libet præcepta cœlestia, & quot mandatis instruitur, quasi tot fascibus inflammatur. Hæc Gregorius. Idcirco quoque citò evanuit, quia etiam alios consolari festinabat, cum quibus tamen simul & istos consolatus est, ut statim infrà patebit.

Fides sine operibus. — *Rom. 2.* — *Peregrini sumus omnes.* — *Peregrini conditiones.* — *Emaus.* — Origenes homil. 7. in Exod. — Gregorius homil. 30. in Evang. — *Cur citò evanuit.*

ORATIO.

D*omine Jesu Christe, qui discipulis euntibus in Emaus apparuisti, & corda eorum tuo amore inflammasti, illumina quæso cor meum, ut læta voluntate impleam tui consilii desiderium, videlicet ut purificem me ab omnibus operibus malis, & faciam opera misericordiæ ac pietatis, ut in futura resurrectione delicatam tuam invitationem gaudenter cum electis tuis audiam te dicentem:* Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi, *quam vocem dulcissimam fac me audire unigenite fili Dei. Amen.* Matth. 25.

Quomodo Dominus apparuit discipulis Thoma absente.

CAPUT LXXVII.

SURGENTES autem eadem hora prædicti duo discipuli, *regressi sunt ipsa die in Hierusalem*, ad alios discipulos propter metum Judæorum inclusos. Unde Theophilus: Ardebat ergo cor eorum igne verborum Domini, quibus intendebant, & adeo lætati sunt ut nullam moram passi, mox reversi sint in Hierusalem. Vide hîc discipulorum diligentiam, & fidei fervorem, ad revelandum resurrectionem, quia tarda, scilicet vespertina hora, aut mensa, seu fatigatione itineris non detenti, & remoto Judæorum timore, ad annunciandum Apostolis resurrectionem Dominicam, & quod de ea in via compererant, concurrerunt impigri. Nec mirum si eadem die & hora surrexerunt, erat enim dies boni nuncii, & ideo timere poterant, si differrent usque mane illud, quod timebant illi qui dicebant, hæc dies boni nuncii est, si tacuerimus & noluerimus nunciare usque mane, sceleris arguemur. Prædicatio enim non est differenda, & ea quæ sunt ad salutem communem, non sunt tacenda, sed revelanda. Ex quo exemplo prælati moti, ad diligentiam prædicationis debent accendi. *Et invenerunt* in monte Sion, subtus cœnaculum, *congregatos*, & inclusos, propter metum Judæorum, & propter dominicæ resurrectionis gaudium, qui prius dispersi fuerant propter metum Judæorum, & propter passionis metum *undecim*, & qui cum ipsis erant de septuaginta duobus discipulis, loquentes mutuo, & *dicentes* ipsis duobus *quod resurrexit Dominus verè, & apparuit Simoni. Et ipsi* duo ad majorem certitudinem faciendam de resurrectione, econversò, *narrabant illis quæ gesta erant in via*, & apparitionem factam eis, *& quomodo cognoverunt eum in fractione panis.* Sed quidam ex eis, nec istis duobus, nec aliis credebant, ex quibus unus Thomas erat. Considera modo quanta ibi lætitia fuerit, dum isti & illi vicissim sua gaudia nunciarent. Et dum hæc loquerentur adinvicem, exivit Thomas inde. Quo egresso, dum adhuc alii colloquerentur de his quæ audierant & viderant, & *sero jam esset die illa*, prædicta scilicet, *una sabbatorum*, id est, primo post sabbatum, quæ est dominica, hoc est eadem die resurrectionis dominicæ, *& fores*, id est, ostia quæ fores dicuntur, quia de domo ducunt foras, *essent clausæ, propter metum Judæorum*, quod

Lucæ 24. — Joan. 20. — Theophil. in c. 24. Lucæ. — *Fores.*

Januis clausis congrue venit.

quod etiam divina revelatione est factum, ut scilicet Jesus intrans ad discipulos januis clausis, manifestaret eis virtutem suæ potestatis, & gloriosi sui corporis, venit Dominus Jesus ad suos discipulos à desiderio eorum vocatus, indutus albissimis vestimentis gloriosæ resurrectionis suæ & novitatis, & intrans ad eos januis clausis, *stetit in medio eorum*, ut videretur in omnibus, quia congregati erant in nomine ejus. Secundum Bedam, ideo sero apparuit, quia tunc maximè timidi erant. & secundum Theophilum, præstolabatur ut omnes convenirent, ostiis verò clausis, ut se corpus gloriosum, cui aliud non resistit, habere ostenderet. Ipse etiam ad congregatos venit & spiritus ad congregatos descendit, quia Christus & Spiritus sanctus non nisi in charitate congregatis adsunt. *Stetit in medio*, ut omnes eum certitudinaliter agnoscerent, & omnes consolationem suæ præsentiæ reciperent. Et nota, quod sicut dicit Salustius, medius locus est dignitatis, & debetur honorabilioribus propter quod Christus stetit in medio discipulorum, sicut sol inter sydera, ut eos illuminaret, sicut flos inter lilia, ut eos decoraret, sicut princeps inter milites, ut eos roboraret, sicut magister inter discipulos, ut eos informaret, sicut pater inter filios, ut eos concordaret, sicut cor inter membra, ut ea vivificaret, & sicut communis amicus, ut omnibus eis se communicaret. Unde quando sumus plures aliquem diligentes, si supervenerit, statuimus eum in medio, ut singuli possimus ejus frui præsentia. Est autem ibi altare, in loco ubi Dominus dicitur tunc stetisse. Considerandum est hic, quod de se colloquentibus Dominus in medio stetisse dicitur, ut intelligamus, quia eum nobiscum habitantem habebimus, si quotiens in unum congregamur, ea quæ ad ejus laudem & nostram salutem pertinent, agimus, juxta quod ait: *Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Quando autem Jesus Salvator ad discipulos venit, ipsi erant in timore, sero factum erat, in unum erant congregati, & fores erant clausæ. In quibus quatuor insinuantur nobis valde necessaria, ut salvatorem quem expectamus suscipere mereamur. Primum est timor, qui domum conscientiæ mundat, secundum illud Ecclesiastici, *Timor Domini expellit peccatum, nam qui sine timore est, non poterit justificari.* Secundum est, contemptus vanæ gloriæ, quod significatur in hoc, quod sero factum erat, ad eum enim Dominus venit, cui lux mundanæ gloriæ occubuit, & qui verè eam contemnit. Tertium est, unitas, quia erant in charitate congregati, non enim visitat salvator homines discordes. Unde Apostolus: *Pacem habete, & Deus pacis erit vobiscum.* Quartum est, stabilitas, qua aliquis in domo conscientiæ manet, non curiosè exterius evagando, unde fores sensuum claudendæ sunt, & sic salvator est expectandus. Per istos verò discipulos, in unum foribus clausis congregatos, significantur religiosi cum foribus quinque sensuum clausi, quibus Dominus sæpe apparet, eosque sua visitatione consolatur & lætificat. *Et dixit eis, Pax vobis,* non pax temporis, quia exponendi erant multis tribulationibus, sed pax pectoris, & pax æternitatis, prima in præsenti, secunda in futuro. De utraque dicitur in Joanne, *Pacem*, scilicet pectoris, *relinquo vobis*, in præsenti, *pacem meam*, scilicet æternitatis (quæ est specialiter pax mea) *do vobis*, id est, citò, dicit ergo, *pax vobis*, scilicet reconciliationis, quam ad Deum factam nunciavit, ac charitatis & unitatis, quam eis servandam præcepit, itemque æternitatis & immortalitatis, quam eis futuram promittit. Pacem offert, qui propter pacem venerat, unde pontifex præcipuus sponsus Ecclesiæ, in persona Christi, sicut specialis vicarius ejus, dicit, pax vobis, cum in missa primo se vertit ad populum, quia hæc fuit prima vox Christi ad discipulos post resurrectionem, instar verò aliorum sacerdotum dicit postea, Dominus vobiscum, ut se unum ex nobis ostendat. Cùm autem Ecclesia primitiva quotidie & generaliter, & post, tantum diebus dominicis, post verò, tantum in tribus solennitatibus communicaret corpori & sanguini Domini, nunc Ecclesia per osculum pacis, quo designatur unitas Ecclesiastica, communicat in missa spiritualiter, etsi non sacramentaliter. Et pulchrè resurgens à mortuis Dominus, primò pacem discipulis commendavit, ut illos ad sui visionem perventuros esse demonstraret, qui pacem & concordiam corde & corpore servant. Ex quo patet, quòd illi sunt pacifici, qui verè sunt Christi discipuli, secundum Chrysostomum, Discipulis dixit, *pax vobis*, quia prælium inexpugnabile ad Judæos habebant. Mulieribus autem gaudium evangelizat, quia in tristitiis genus illud erat. Alternatim igitur viris quidem propter prælium pacem, mulieribus propter tristitiam evangelizat gaudium, & ne discipuli eum alium, vel phantasma putarent, subjunxit, *ego sum*, scilicet in persona propria, non res phantastica, seu illusio diabolica, *nolite timere*, vel dubitare. Quidam verò ex ipsis, *conturbati*, præ stupore & admiratione, *& conterriti*, præ timore seu quodam naturali horrore, quo vivi solent mortuos horrere, *existimabant se spiritum*, quem in passione emiserat, non carnem *videre*, nondum enim credebant, vel tertia die veram carnem potuisse de sepulchro resurgere, vel resuscitatam clausis janüis, ad eos posse intrare, divina autem providentia permissi sunt dubitare, ad majorem certificationem fidei de dominica resurrectione. *Et dixit eis: Quid*, id est, qua de causa, *turbati estis, & cogitationes ascendunt*, quasi ab infimo tanquam falsæ & phantasticæ, non desuper de cœlo descendentes tanquam veræ & bonæ, *in corda vestra*, infirma & dubitantia? Et quia ad illud corpus quod videri poterat fides intuentium dubitabat, ut veritatem carnis probaret, exhibuit eis manus, & pedes, & latus ad videndum & palpandum, declarans quòd ipse qui crucifixus, mortuus & lanceatus fuit, in illo eodem corpore surrexit. *Videte*, inquit, *manus meas & pedes, quia ego ipse sum*, quasi diceret, Per hujusmodi cicatrices potestis percipere, quia ego sum qui passus fui & resurrexi. Per cicatrices enim remanentes, ostendit quòd erat idem corpus numero. Resurrectio enim vera, est ejusdem in numero iterata resurrectio. *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere*, quasi diceret, Per hoc potestis etiam cognoscere me habere corpus verum, non phantasticum. Ad dubitantium enim corda sananda, vulnerum servata sunt vestigia, & ideo vulnerum cicatrices ostendit, ut dubietatis & infidelitatis eorum vulnus sanaret. Ostendit ergo manus, ut incitaret ad pugnandum, quasi diceret: Videte manus, quibus pro vobis fideliter pugnavi, has vobis ideo ostendo, ut & vos pugnetis, quia sine pugna victores non eritis. Viriliter ergo agite, quia vincenti dabo sedere mecum in throno meo. Ostendit etiam latus, ut provocaret ad amandum, quasi diceret, Videte latus apertum, cor vulneratum, ut videatis quantum dilexerim vos, ut & vos me

Marginal notes:

Beda in c. 20. Lucæ.

Theophil. in c. 20. Joan.

Medius locus.

Math. 18.

Jesum suscipere volenti quatuor necessaria.

Eccles. 1.

1. Cor. 13.

Pax cum discipulis Domini qualis sit.

Joan. 16.

Communicandi consuetudo.

Chrysost. homil. 85. in Joannem.

Dubitare cur permissi discipuli.

Resurrectio

me diligatis. Ostendit & pedes, ut stabiliret ad perseverandum, ut ab inceptione bonæ vitæ non desistamus. Unde perseverantia vel stabilitas est, quando homo nec minis, nec amore, nec timore, nec commodo, nec incommodo, à bona vita vel à præceptis, vel à voto quod vovit, retrahitur. Sunt autem quinque principales diaboli impugnantes nos, contra quos debemus esse fortes. Primus, est amor culpæ & injustarum rerum, vel amor carnis, vel amor honoris, qui in quorundam cordibus est ita fortis, quòd pro eo cœlestem gloriam deserunt. Secundus, est timor diffidentiæ, qui etiam multos impugnat, quasi Dominus nolit eos juvare, quòd possint in bono perseverare, vel quòd non possint sustinere duram pœnitentiam, cùm tamen deberent sustinere duriorem gehennæ pœnam. Tertius, est dolor delectationis carnis, vel mundi, dimittendæ, vel jam dimissæ. O miser quid facis? morbum eligis pro sanitate, mortem pro vita, tristitiam pro lætitia, pænam sempiternam pro gloria. Quartus, est pudor operationis bonæ, quando quis cogitat quòd homines derident eum si humili veste incedit, si jejunat, orat, peregrinatur, & similia facit. Quintus, est spes veniæ, quando quis dicit, Deus est misericors, nos de facili non damnat, & Christiani sumus, horum spes confunditur, quia spes est certa expectatio futuræ beatitudinis, ex meritis proveniens, sed isti qui carent meritis, non propriè sperant, sed præsumunt. Hoc autem quòd se palpabilem præbuit, factum est miraculosè, quia corpus Domini incorruptibile & immortale, à corruptibilibus & mortalibus naturaliter palpari est impossibile; miro ergo & ineffabili modo, secundum Gregor. corpus suum palpabile præbuit, ut reformaret nos ad fidem, & incorruptibile demonstravit, ut invitaret ad præmium, sive & palpabile exhibuit & incorruptibile, ut ostenderet se ejusdem esse naturæ, cujus fuerat ante passionem, id est, carnem habere, & alterius gloriæ, id est, eandem carnem incorruptibilem esse. Et quia in Domini resurrectione, nostra generalis resurrectio est præfigurata, ostendit per hoc nostra corpora post resurrectionem ita esse incorruptibilia & subtilia per effectum spiritualis potentiæ, ut possint esse palpabilia à consimilibus corporibus per veritatem naturæ. Caro enim nostra absque corruptione vel fragilitate mortis, in veritate substantiæ est resurrectura. Unde Beda: Parum fuit oculis se videntium præbere, si non præberet etiam manibus contrectandum, qui dum palpanda discipulis ossa carnémque præmonstrat, apertè statum veræ resurrectionis, quæ & in se facta & in nobis est futura, significat. Unde & Gregor. Non enim in illa resurrectionis gloria corpus nostrum erit impalpabile, & ventis aëreque subtilius ut Eutychius dixit, sed subtile quidem, per effectum spiritualis potentiæ, palpabile autem, per veritatem naturæ. Sed, ut dicit August. Claritas quia justi fulgebunt sicut sol in regno patris sui, in Christi corpore, cùm resurrexit ab oculis discipulorum potius abscondita fuisse, quàm defuisse credenda est, non enim eam ferret humanus atque infirmus aspectus, quando ille à suis ita deberet attendi, ut posset cognosci. Et cùm quidam eorum adhuc dubitarent, petiit ab eis si aliquid manducandum haberent, ut per comestionem melius resurrectionem astrueret. *At illi obtulerunt ei partem piscis assi*, cujus fortè jam aliam partem comederant, *& favum mellis*. Fuerunt autem ei hæc duo competenter oblata, ipse enim erat piscis assus, per naturæ humanæ passionem, sed favus mellis, per naturæ divinæ dulcedinem. In favo quippe mellis utraque natura suæ personæ exprimitur, favus enim est mel in cera, hoc est, divinitas seu divinitatis dulcedo in humanitate. Hæc autem duo Domino oblata, significant duo quæ & nos debemus Domino offerre, scilicet piscem assum, per carnis mortificationem, & favum mellis, & per mentis devotionem, vel in cibo suo Dominus pisci asso conjungi voluit favum mellis, quia ipse ut piscis latere dignatus est in aquis humani generis, & tundi mundi fluctibus, ac capi laqueo nostræ mortis, & assari igne & tribulatione suæ passionis, & decoqui in ara crucis. Et qui piscis assus fuit in passione, favus mellis & melle dulcior nobis extitit in resurrectione. Piscem ergo assum & favum mellis ei offerunt, qui fidem passionis & resurrectionis ejus tenent. Vel secundum Theophilum, per piscem assum, significat vitam activam, consumentem nostram humiditatem laborum prunis, contemplationem verò significat per favum mellis, propter dulcedinem eloquiorum Dei, & manducavit coram eis, per quod ostendit se habere corpus vivum, anima vegetativa animatum. Manducavit quidem, non quòd tunc cibo carnali sustentari indigeret, sed ut in veritate carnis se resurrexisse monstraret, quia comedere propriè ad corpus, non ad spiritum pertinet. Unde Beda: Ad insinuandam resurrectionis suæ veritatem, non solùm tangi à discipulis, sed etiam convesci cum illis dignatur, non quidem quasi post resurrectionem cibo indigens, nec quasi nos in resurrectione (quam expectamus) cibis egere significans, sed ut eo modo naturam corporis resurgentis astrueret, nec illud non corpus, sed spiritum arbitrarentur, & sibi non solidè, sed imaginabiliter apparere. Secundùm sensum ergo literalem certificavit eos de sua resurrectione per tria. Primò, per visum dicens: *Videte manus & pedes, quia ego ipse sum.* Secundò, per tactum, dicens: *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet.* Tertiò, per gustum, cùm dixit: *Habetis hîc aliquid quod manducetur?* Mysticè verò Christum resurrexisse vident, qui resurrectionis ejus gloriam meditantur. Ipsum tangunt & palpant, qui sibi charitate copulantur, piscem assum offerunt, qui patientiam igne tribulationis decoctam habent pro nomine Christi, sed illi offerunt favum, qui membris ejus exhibent opera pietatis. *Et cùm manducasset coram eis, dedit eis ciborum reliquias*, scilicet ad majorem probationem, quòd verè residuum manducasset, & ad insinuandum, quia suam passionem eis imitandam esse ostendit, quæ amara est in dolore corporis, sed dulcissima in gloria remunerationis. Illos ergo in suo corpore ad æternam requiem suscipit, qui cùm hîc tribulationes pro Deo sentiunt, ab amore internæ dulcedinis non recedunt, qui hîc pro veritate quasi piscis afflictionibus assantur, illic quasi favo vera dulcedine æternæ beatitudinis satiabuntur. Deinde certificat eos de resurrectione per auditum, dicens, *hæc sunt verba*, id est, res verborum: Verbum enim quandoque dicitur vox, quam proferimus, quandoque res quam per vocem significamus, *quæ locutus sum ad vos*, scilicet suprà dicens: Ecce ascendimus Hierosolymam, &c. *cum adhuc essem vobiscum*, scilicet in carne mortali ante passionis instantiam, *quoniam necesse est impleri*, per rerum exhibitionem, *omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & Prophetis, & Psalmis de me.* In his enim tribus vetus testamentum comprehenditur. Per hoc quòd loque-

Diaboli quinque nos tentant. *Amor.* *Timor.* *Dolor.* *Pudor.* *Spes.* *Palpatio gloriosi corporis miraculosa est.* Gregorius homil. 26. in Evang. Beda in c. 24. Lucæ. Gregorius lib. 14. moralium. c. 29. Augustinus lib. 22. de civitate. *Oblata Domino ad comedendum.* Theophil. in c. 24. Lucæ. Beda in c. 24. Lucæ. *Certificatio de resurrectione, per tria.* *Verbum.*

loquebatur sensibiliter & etiam rationabiliter, reducens ad memoriam quæ eis dixerat ante mortem suam, ostendit se habere corpus animatum anima sensitiva & intellectiva, & eadem quæ prius, tunc post prædicta, *aperuit illis*, per gratiam internam, *sensum*, & intellectum, qui scilicet prius erat clausus, *ut intelligerent scripturas*, & ex illis cognoscerent resurrectionem suam, sicut per præcedentia probavit veritatem suæ resurrectionis quantum ad humanitatem, sic per illud illam probat quantum ad deitatem, quia illuminare mentes ignorantium intellectu sacræ Scripturæ, & subitò, est ipsius deitatis proprium. Sicut ante passionem declaravit se verum Deum & hominem, ita etiam post resurrectionem suam, *& dixit eis*, instruendo per doctrinam, *quoniam sic scriptum est*, quasi diceret, Bene debetis credere, quoniam sic scriptum est sicut evenit, & sic contigit sicut scriptum est. Unde subditur, *& sic oportebat Christum pati*, scilicet per lignum crucis, *& resurgere à mortuis tertio die*, quia, ut dicit Beda, perdidisset Christus fructum passionis, si non esset veritas resurrectionis, oportebat autem non quidem pro se, sed pro nobis, ut per suam indebitam passionem, à debita pœna nos liberaret, & per suam sanctam resurrectionem, nos secum regnaturos ostenderet, quia sicut ait Apostolus, *Mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter justificationem nostram*, aperuit eis scripturas, tunc enim agnus qui occisus est, judicatus est esse dignus accipere librum, & per spiritum deitatis solvere septem signacula ejus, hoc est quæcunque scripta sunt de sacramentis incarnationis, baptismatis, prædicationis & operationis ipsius, ac passionis, resurrectionis, & ascensionis ejus. Ex hoc patet, quòd sacræ Scripturæ non possunt sufficienter intelligi, nisi ille aperiat qui habet clavem David, qui aperit & nemo claudit, & cur pro nobis (ut dictum est) mori & resurgere voluit, manifestatur, cùm subditur, *& prædicari in nomine ejus pœnitentiam*, scilicet ex parte hominis, *& remissionem peccatorum*, scilicet ex parte Dei, cujus solius est peccata remittere hominibus, *in omnes gentes*, non in una tantùm gente Judæorum, vel in una parte terrarum, *quia non est acceptio personarum apud Deum*. Commendata igitur sui corporis veritate, commendat (ut jam dictum est) unitatem Ecclesiæ, quia ut dicit Theophilus, Non tacebat amplius bipartitum esse humanum genus, & Judæos & Gentiles, à pœnitentia: ergo sicut & Christi, sic & percursoris & Apostolorum incœpit prædicatio, & ne aliquis propter magnitudinem peccatorum desperaret de venia, subjunctum est, *incipientibus ab Hierosolyma*. Hierusalem enim est in medio terræ habitabilis, & ideo convenienter ab illa incepit prædicatio Evangelii, & per Christi discipulos circumquaque per orbem dispersos in omnem terram exire sonus prædicationis eorum. Unde dicit Theophilus, quòd ideò ut omnes in unum uniret, mandavit incipere sermonem à Hierusalem, & ad gentes terminari. Nullus ergo præ magnitudine peccatorum suorum remissionem se posse consequi desperet, quando ipsis Hierosolymitis cognoscit indultum, qui cruentis manibus, & mendacibus vocibus, ipsum sanguinem, per quem genus humanum redemptum est, effuderunt. Unde secundum Bedam, Incipiunt ab Hierosolyma, non solùm quia credita sunt illis eloquia Dei, & eorum adoptio filiorum & gloria; verum etiam ut gentes variis erroribus implicatæ hoc maximè indicio divinæ pietatis ad spem veniæ provocentur, quòd eis, qui filium Dei crucifixerunt, venia conceditur. Unde & Chrysost. Insuper ne dicerent aliqui, quod omissis notis iverunt se ostentaturos ad extraneos, ideo primò apud ipsos occisores pandunt resurrectionis insignia, in eadem civitate in qua proruppit temerarius ausus. Ubi enim crucifixores credere videntur, resurrectio plurimum demonstratur. Et quia ante passionem eis dixerat, *iterum videbo vos & gaudebit cor vestrum*, hoc nunc opere ostenditur impletum. Unde sequitur: *Gavisi sunt ergo discipuli viso Domino*, id est, agnito, & qui antè erant tristes, & sic expavefacti, lætantur coram eo consolati: quis enim sine magno gaudio videret tantum pietatis spectaculum? Ostendit manus clavis perforatas, quibus operatus est salutem in medio terræ, pedes, quibus prædicando discurrit, & in itinere lassatus fuit, latus, ex quo Sacramenta redemptionis profluere fecit, in quibus omnibus ad dubitantium corda sananda, vulnerum sunt servata vestigia, & ideo in talibus signis pietatis, *gavisi sunt discipuli viso Domino*, quia iste visus non potuit esse sine maxima lætitia, & gaudio. Et sic duplex eorum tristitia est amota, scilicet de morte Christi, & metu Judæorum, erant enim conturbati de ipsius Christi morte, & de Judæorum persecutione eis iminente, poterátque eos per suam præsentiam custodire, & de sua resurrectione certificare. *Dixit ergo eis iterum, pax vobis*, geminat pacem, propter duo præcepta charitatis, scilicet, Dei & proximi, geminam enim pacem servant, qui hanc geminam dilectionem habent, sive ideo repetit, quia ipse est qui ex utraq; unum fecit. Iterat etiam pacem, ut monstret per suum sanguinem esse pacificata quæ in cælis, & quæ in terra sunt, quasi diceret. Pacem relinquo, id est, reliquias pacis, scilicet pectoris in præsenti, do vobis pacem meam, scilicet æternitatis in futuro, do, id est dabo vobis, etiam hanc pacem itero, ut ostendam vos Deo reconciliatos, hominem Angelis, hominem homini, ut homo Deum diligat, & homo hominem propter Deum. Et secundùm Chrysostom. Simul quoque demonstrat crucis efficaciam, per quam solvit omnia tristia, & contulit omnia bona, & hæc est pax. Deinde subjungit: *Sicut misit me pater*, ad veritatem fidei docendam in Judæa, *& ego mitto*, id est mittam *vos*, ad hanc veritatem publicandam per totum mundum. Meos vicarios vos constituo, mea vice vobis mando, meum officium vobis commendo, ad docendum, ad prædicandum, ad baptizandum, ad meum & patris nomen glorificandum, *vos mitto*, medium & mediatorem se ostendit, cùm ait, ille me & ego vos: misit Deus pater filium suũ, quando eum incarnari constituit: misit filius Apostolos, quando eos ad prædicandum incarnationem eandem per orbem universum direxit, & sicut pater amans filium, misit eum in mundum ad pressuras & passionem tolerandas pro salute fidelium, ita & filius amans Apostolos, misit eos ad mala & passiones tolerandas pro suo nomine, non ad mundi gaudium. Unde Gregor. Itaque dicitur, sicut misit me pater, & ego mitto vos, id est ea charitate vos diligo cùm inter scandala persecutorum mitto, qua me pater diligit, quem venire ad tolerãdas passiones fecit. Et quia executio hujus officii non potest convenienter fieri sine gratia Spiritus sancti, ideò *cùm hæc dixisset, insufflavit in eos, & dixit: Accipite Spiritum sanctum*. Insufflando Spiritum dedit, ut seipsum esse ostenderet qui in facie primi hominis spiraculum spiraverat, vel certè ut ostenderet Spiritum sanctum à se procedere, sicut procedit à patre, & non patris solius, sed & suum esse, flatus enim procedit à flante,

Marginalia: Beda in c. 24. Lucæ. — 1. Cor. 15. — Apoc. 5. — *Scripturarum intellectio dependet à Deo.* — Actor. 10. — Theophil. in c. 24. Lucæ. — Matth. 3. Lucæ 13. Lucæ 24. — *Hierusalem situs.* — Theophilus ibidem. — Bedaibid. — Chrysost. homil. 70. in Matth. — Joan. 16. — *Gaudii causa.* — *Pacem cur geminat.* — Chrysost. homil. 85. in Joan. — *Missio Apostolorum.* — Gregorius homil. 26. in Evang. — *Spiritum sanctum, cur insufflando dedit.*

non tamen est intelligendum, quòd hujusmodi flatus Christi fuerit Spiritus sanctus, sed signum ejus. Unde August. Flatus ille corporeus substantia Spiritus sancti non fuit, sed demonstratio per congruam significationem, non tantum à patre, sed etiam à filio procedere Spiritum sanctum. Hæc August. Unde consuetudo Ecclesiastica obtinuit, ut eorum facies, qui per gratiam Spiritus sancti regenerandi sunt, à sacerdotibus insuffletur, & quia per Spiritum sanctum remissio peccatorum tribuitur, qui est fructus & effectus Spiritus sancti, rectè post eundem spiritum datum discipulis dicitur, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*. Ubi dedit eis potestatem ligandi & solvendi, ministerio non autoritate, eos quorum peccata ipsi remiserint vel retinuerint, id est, retinenda judicaverint, vel non remiserint, hoc tamen intelligendum est, quando judicium Ecclesiæ divino judicio conformatur. Unde August. Ut evidentius ostenderet Dominus à Spiritu sancto (quem donavit fidelibus suis) dimitti peccata, non meritis hominum, continuò subjecit, si cui dimiseritis peccata dimittuntur ei, hoc est, spiritus dimittit, non vos, spiritus autem Deus est, Deus autem dimittit, non vos: Deus ergo habitans in templo sancto suo, in sanctis fidelibus, in Ecclesia sua per eos dimittit peccata, quia viva templa sunt. Hæc August. Licèt ergo solus Deus principaliter peccata remittat, tamen ministri Ecclesiæ per virtutem clavium ad hoc ministraliter operantur, dimittuntur autem peccata in Ecclesiæ unitate & charitate constitutis, sed non aliis. Unde Augustinus. Ecclesiæ charitas, quæ per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, participum suorum peccata dimittit, eorum autem qui non sunt participes, tenet. Hæc Augustinus. Potestas ergo conficiendi corpus Christi data fuit discipulis in cœna, quando Dominus dixit, hoc facite in meam commemorationem, sed clavium potestas super corpus Christi mysticum, quæ promissa fuit Petro, & in Petro cæteris, post iterum expressè aliis, hæc eis collata fuit. Et nota hîc Dominum Apostolos ordinasse Episcopos. Unde Augustinus. Nemo tunc dubitat Dominum Apostolos Episcopos ordinasse, cùm insufflans eis dixit, accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt. Vides quomodo omnia ista sunt plena jocunditate & lætitia, & hîc nunc esse magnum Pascha. O qualis domuncula in qua fiunt ista, & quàm gloriosum habitare in ea. Ex hoc facto apparitionis Domini tria spiritualiter & mysticè accipiuntur, quæ in anima fideli apparitionem, & præsentiam verbi æterni mentaliter flagitante exiguntur. Primum est, animæ ab omni opere exteriori vacatio, quod notatur per diem sabbatorum, per sabbatum enim requies significatur, quo Judæi ab omni opere vacabant. Secundum est, virium ab omni specie extranea custoditio, quod notatur per fores clausas, fores enim animæ sunt, sensus corporis & vires animæ. Tertium est, virium omnium ad intima recollectio, quod notatur per discipulorum congregationem, vires enim animæ sunt quasi quidam discipuli, sub magisterio verbi æterni. Sed Dominus non venit ad animam, nisi de sero, propter quod dicitur, cùm esset sero. Per sero intelligitur perfectio boni operis, non enim in initio boni operis Dominus apparet, sed sero, postquam sol divinæ gratiæ cursum suum in perfectione operis peregit, tunc Deus homini se ostendit. Jesus autem veniens in

Augustinus libro 4. de Trinit. c. 20.

Remittendi potestas.

Augustinus homil. 23. lib. 50. hom.

Idem tract. 121. in Joannem.

Potestas consecrandi data in cœna

Potestas clavium, in die pascha.

Animæ Deum videre volenti necessaria.

animam operatur ibi quinque. Primò, stat in medio discipulorum omnium, videlicet virium, id est, in initio animæ quam inhabitat, & ipsam essentiam animæ (quæ medium est omnium potentiarum) per gratiam perficit, & fœcundat conferendo sibi esse divinum. Secundò, annunciat discipulis pacem, ecce quibus loquitur pacem, quia discipulis. Esto & tu discipulus disciplinæ Christi capax & audies. Tertiò, ostendit eis manus & latus, conferendo scilicet eis & divinas operationes, quæ per manus & affectiones, quæ per latus, ubi cor latet, designantur. Quartò, facit gaudere discipulos, excitando videlicet in eis gaudium internum, quia gavisi sunt discipuli viso Domino. Quintò, insufflat dando eis Spiritum vivificationis ad novam vitam, ut vivant tam sibi quàm aliis ad salutem. Sed Dominus cum discipulis tunc parum stetit, quia multum serò fuit, tamen fortè etiam ipsi coëgerunt eum aliquantulum plus stare, rogantes ne sic citò recederet, nec hoc Domino displicebat, teneri enim vult prout suprà dictum est. Tandem benedicens discessit ab eis. Cúmque ab eis evanuisset, rediit Thomas, qui ante Domini adventum exiverat, *dixerúntque* animo læto *alii ad eum*, nunciantes ei bonum nuncium, *vidimus Dominum*, sic enim ante passionem appellaverunt eum. Qui dixit se non crediturum, nisi videret, & etiam tangeret cicatrices vulnerum: ut si visus deciperetur, saltem tactus nunciaret veritatem. Volebat certificari duplici sensu, scilicet visu & tactu. Isti enim duo sensus sunt, qui minus decipi possunt. Tanta quippe viderat mortis supplicia, quòd resurrectionis & vitæ non poterat accipere argumenta, nisi non solum visu, sed etiam tactu perciperet ea. Unde Chrysostomus: Aliis enim grossior existens, eam quæ & per sensum grossissimum, scilicet tactu quærebat fidem, & neque oculis credebat. Remanserunt autem discipuli famelici, & sitibundi de Domino suo, de quo tantam copiam habere consueverant, & eum sæpe suspiriis & desideriis revocabant. Vidisti quotiens hodie pascha habuisti, nam omnes prædictæ apparitiones in die resurrectionis fuerunt, de quibus tantum quinque in Evangelio scriptæ sunt, & has quinque repræsentat sacerdos, in missa quinquies se vertens ad populum, & quasi pro apparitione repræsentans ei vultum, sed tertia versio est cum silentio, quæ significat tertiam ex his apparitionem factam Petro, quia nescitur ubi vel quando facta fuerit hæc apparitio, per hoc etiam eas repræsentat, quòd quinquies Dominus vobiscum dicit, sed fortè audisti, non tamen sensisti, quia nec fortè in passione compassionem habuisti, credo enim quòd si in passione compati scires, & mentem unitam, & non sparsam ad secularia, aut superflua, vel curiosa haberes, in qualibet vice sentires pascha, & hoc tibi contingere posset qualibet die Dominica, si mente integra feria sexta, & sabbato te in passione Domini præpares. Quia secundùm Apostolum. *Si fuerimus socii passionum, erimus & consolationum.* Tunc verò Dominus Jesus rediit ad sanctos patres, qui coram eo non ociosè, sed vigilanter laudibus insistebant jocundantes. Stabant enim in canticis & laudibus omnes sancti patres, & Angeli coram Domino reverenter, alacriter, & devotè, ac tanquam gloriosi jubilant continuè. Conspice igitur eos & tu cum lætitia, & eis congratulare, ac disce Deum venerari & laudare, & sibi gratias agere, & sua beneficia recognoscere, ac toto conatu ad illam gloriam tendere non cesses, ubi semper in

Jesus operatur in anima quinque.

Thomæ adventus.

Chrysost. homil. 86. in Joan.

Apparitiones quinque scriptæ.

2. Cor. 1.

in conspectu Dei tui, cum tam nobili multitudine, in laudibus Dei perseveres.

ORATIO.

O Alme fili Dei patris, qui foribus clausis apparuisti discipulis in unum congregatis obstrue quæso claustra sensuum meorum interiorum & exteriorum, contra pericula tentationum sancto timore reverentiæ tuæ mortifica in eis omnia mala cum vinculo tuæ charitatis delicatæ, & illumina eos cum lumine religionis divinæ, ut merear tua læta visione consolari, pacemq; pectoris in præsenti, & æternitatis in futuro te donante valeam invenire, ubi cum Angelis ac omnibus sanctis & electis tuis te laudare merear sine fine. Amen.

Quomodo Dominus apparuit discipulis inclusis Thoma præsente.

CAPUT LXXVIII.

Joan. 20.

ADveniente autem octavo die resurrectionis, iterum apparuit Dominus Jesus discipulis suis, nam quia non malicia, sed ignorantia Thomas dubitavit, noluit pius magister tam dilectum discipulum in infidelitate relinquere, sed ad fidem ejus reformandam iterum dignatus est apparere, igitur *cùm* in prædicto monte Sion, *iterum essent discipuli intus, & Thomas cum eis*, pastor bonus & de pusillo grege solicitus, *venit januis clausis, & stetit in medio eorum*, ut possit videri ab omnibus, *& dixit illis, pax vobis*, stetit in medio, & dixit, pax vobis, nunquam potest esse pax in collegio, nisi prælatus sit in medio, ita quòd non plus ad unam partem inclinetur quam ad aliam, columna nunquam sustinet ædificium, si sit ad partem prope parietem, & non in medio, omnia elementa, præter terram, moventur, quia non sunt in medio, terra autem immobilis est, quia in centro est & in medio. Sæpe Dominus pacem discipulis nunciat, & commendat, ac persuadet habere, quia sine pace impossibile est Deo placere, in eis enim qui pacem & concordiam diligunt, habitat Deus, quia factus est in pace locus ejus, pacem veniens attulit, & hinc abiens pacem reliquit, quia tota perfectio Christianæ vitæ & religionis, in pace & dilectione consistit, cum magna ergo diligentia debemus eam inquirere, & studiose observare. Unde Gregor. Nazianzenus: Pudeat ergo nos pacis manus deserere, quam nobis hinc discedens Christus reliquit. Pax, est res & nomen dulce, quam & Dei esse accepimus juxta illud, Pax Dei, & ejus esse Deum, juxta illud, Deus pacis, & ipsam esse Deum, juxta illud, ipse est pax nostra. Pax bonum commendatum ab omnibus, & observatum à paucis, quæ autem causa est? fortassis ambitio dominii, aut facultatum, aut livor, aut odium, aut contemptus, aut aliquid hujusmodi ex his quæ Dei ignaros videmus incurrere. *Deinde dixit Thomæ*, quasi respondens petitioni ejus suppositæ, *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas*, non quòd in digito sit visus, sed quasi diceret, Tange hoc, & experire. Unde videre in hoc loco, pro sentire & intelligere ponitur, quod genus locutionis adeo usitatum est, ut per omnes sensus currere videatur, sicut cùm dicimus, audi & vide quàm modulatè cantat. Olfac & vide, quàm suave redolet. Palpa & vide, quàm lene sit. Gusta & vide, quàm dulce sit. Unde in Exodo dicitur, Cunctus populus videbat voces, id est, sentiebat. Visus ergo propter sui certitudinem, pro omni sensu accipitur. Unde secundùm Augustinum: Nomine visus, generaliter alii quatuor sensus consueverunt nominari, imò etiam aliquando pro intellectu accipitur, ut cum alicui dicitur, vides tu hoc? id est, intelligis. Vel simpliciter dici potest, quòd Jesus ad verba Thomæ respondet, in quo etiam suam deitatem declarat, inquantum absens corporaliter ejus verba sciebat. Thomas enim duplici sensu, scilicet visu & tactu certificari volens, *dixerat*, nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & manum meam in latus ejus, non credam, *Jesus verò quasi respondens*, dicit ei: *Infer digitum tuum huc*, scilicet in locum clavorum, *& vide manus*, perforatas & clavorum fixuras. Deinde subjungit, *& affer manum tuam, & mitte in latus meum*, lancea perforatum, & cognosce me illum eundem esse qui pependit in cruce. Magnum certè fuit vulnus illud sacratissimi lateris, in quo non digitum, sed manum mittere debebat. Mysticè per digitum significatur discretio, per manum, opus nostrum, monet ergo digitum & manum in locum clavorum & lanceæ mittere, ut quicquid in nobis est discretionis & operis, in servitium Christi expendamus. Deinde subdit, *& noli esse incredulus*, hoc est, ad credendum tardus, *sed fidelis*, hoc est fide firmus, quia in peccato infidelitatis me iterum crucifigis, causam meæ iterans passionis. Hoc dixit Jesus, quia Thomas dixerat discipulis, resurrectionem Christi nunciantibus, se aliter non crediturum. Sicut ergo Thomas præ cæteris dubitavit, ita præ cæteris palpare & videre monetur. Ubi Chrysostomus, Tu verò cùm videris decredentem discipulum, excogita dominatoris clementiam, qualiter etiam pro una anima ostendit seipsum vulnera habentem, & accedit ut salvet unum, non enim ei statim apparet, sed post dies octo, ut in medio à discipulis admonitus, accendatur ad majus desiderium, & fidelior fieret in futurum. Tunc Thomas cicatrices Domini tetigit, & non solum corde credendo, sed etiam ore confitendo (quia utrumque ad salutem requiritur) exclamans dixit: *Dominus meus, & Deus meus*, scilicet tu es Dominus meus, secundum humanitatem, in qua me sanguine tuo redemisti & comparasti, *& Deus meus*, secundùm divinitatem, qua me creasti, & de limo formasti, jam nihil dubito, certus sum, confirmo resurrectionem, prædico immortalitatem, tu es Dominus meus, & magister meus, ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ, tu es denique Deus meus, qui me creasti, & pro me carnem suscepisti, quam ut me redimeres, morti te tradidisti, & ut me tecum resuscitares, nunc à morte resurrexisti, hæc est fides mea, ita sentio, & ita credo. O fœlix Thoma, quàm fœlicem habuit licentiam manus tua, magna quippe licentia, & magna gratia est mittere manum in latus illud dulcissimum, in latus illud saluberrimum, in latus (inquam) unde ab ira salvamur, unde à culpa sanamur, unde in gratia regeneramur, unde in gloria sublimamur. Ipse ergo Thomas, qui dicitur Didymus, propter dubium cor in credendo, quia δίδυμος Græcè, geminus est Latinè, bene etiam dicitur abyssus, quia altitudinem divinitatis certa fide penetravit, quantam autem remunerationem fides habebat, manifestatur cum subditur, *dicit ei Jesus*, beatificando confessionem ipsius, *quia vidisti me Thoma*, id est, quia expertus es, etiam per tactum, *ideo credidisti, beati qui non viderunt, & crediderunt*. In hoc versiculo non solum fides Thomæ commendatur, sed etiam nostra salus futura prædicitur, ac si diceret Dominus, Tu

Pax collegii, dum prælatus in medio.

Psalm. 75.

Pacis commendatio.

Gregorius Nazianzenus orat. de pace.

Philipp. 4.

2. Cor. 13.

Ephes. 2.

Exod. 20.

Visus.

Augustinus tract. 121. in Joannem.

Vulneris in latere Christi magnitudo.

Chrysost. hom. 86. in Joannem.

Dominus & Deus.

Didymus quid.

Fidei meritum.

Tu quidem beatus es, quia enim me vidisti, credidisti, sed & illi beati erunt, qui non videntes me corpore, credituri sunt mente. Ubi secundùm Augustin. tract. 121. in Joann. August. Præteriti temporis usus est verbis, propter certitudinem, tanquam ille, qui quod erat futurum, in sua noverat prædestinatione jam factum, quia apud ejus præsentiam omnia futura præterita sunt, sed aliud Thomas vidit & palpavit corpore, & aliud credidit corde, quia fides, saltem quò ad actum, non potest esse de visis & apparentibus, nam fides est argumentum, id est, ostensio non apparentium, arguere enim dicebant antiqui, ostendere. Hominem namque seu humanitatem vidit & tetigit, & Deum seu deitatem (quæ in præsenti videri non potest) credidit, dicendo enim, Dominus meus, humanam naturam, cui datum est totius creaturæ dominium, dicendo verò, Deus meus, divinam, quæ omnia condidit, confessus est, & unum eundem Deum & Dominum. Unde Theophilus, Theophil. in Joan. c. 20. Qui prius infidelis fuerat post lateris tactum se optimum Theologum ostendit, nam duplicem naturam unicamque hypostasim Christi edisseruit. Nos ergo consolando subjunxit, *beati qui non viderunt & crediderunt*. Unde Gregor. Gregorius homil. 26. in Evang. Lætificat autem valde quod sequitur, *beati qui non viderunt & crediderunt*, in qua sententia nos specialiter signati sumus, qui eum quem carne non vidimus mente tenemus, si fidem nostram operibus sequimur, ille enim verè credit, qui exercet operando quod credit. Hæc Gregor. De his autem *Fides vera* Ad Tit. 1. qui fidem nomine tenus retinent Paulus dicit: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. Et Jacobus, Jacob. 2. *Fides sine operibus mortua est*. Cùm ergo (ut dicit Chrysost. Chrysost. homil. 86. in Joan.) aliquis sic isto tempore dixerit utinam in temporibus illis fuissem & vidissem Christum miracula facientem, tunc excogitet, beati qui non viderunt & crediderunt, potuit autem esse quòd post confessionem, qua dixit, Dominus meus & Deus meus: Dominus Jesus insufflans dixerit, Joan. ult. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata*, &c. Licet hoc non dicat Evangelista, quia multa fecit Jesus, quæ non sunt scripta in libro hoc. Unde ipse qui virtutem suam non alligavit Sacramentis, potuit sine signo sensibili dare Spiritum sanctum, & conferre ei potestatem, & ordinem Episcopalem. Nam credendum est, quòd eum sicut alios Episcopum ordinavit. Attende hìc quòd Christus Thomæ apparuit, quando in errore fuit. In quo magna Christi pietas ostenditur, qui propter unum solum venit. Unde Chrysost. Chrys. ib. Considera dominatoris clementiam, qualiter etiam pro una anima ostendit seipsum vulnera habentem, & accedit ut salvet unum. *Thomæ dubitatio.* Hoc autem de Thomæ dubitatione dispensatoriè permissum est, ut evidentioribus argumentis resurrectio Domini probaretur, ideo enim dubitatum est ab illo, ne dubitetur à nobis. Unde secundum Gregor. Gregorius homil. 26. in Evang. Non casu, sed divinæ pietatis dispensatione gestum est, ut ille electus discipulus tunc deesset, qui audita resurrectione dubitaret, dubitans palparet, & palpans crederet, ut à nostris cordibus omnem dubitationem expelleret, & dum in magistro suo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera sanaret infidelitatis, plus enim in nobis incredulitas Thomæ, quam aliorum credulitas ad fidem profuit, quia dum ille ad fidem palpando reducitur, mens nostra omni dubitatione postposita in fide solidatur, & non solum nostram fidem roboravit, sed etiam hæreticorum errorem, dicentium Jesum verum corpus non habuisse, exclusit. Unde & Leo Papa: Leo serm. de ascensione. Suffecit Thomæ ad fidem propriam vidisse quod viderat, sed nobis operatus est, ut tangeret quod videbat. Unde & Gregor. Gregorius homil. 29. in Evang. de ipsius Thomæ, & aliorum etiam discipulorum dubitatione sic dicit, quòd resurrectionem dominicam discipuli tardè crediderunt, non tam illorum infirmitas, quàm nostra (ut ita dicam) firmitas fuit, ipsa namque resurrectio illis dubitantibus, per multa argumenta monstrata est, quam dum nos legentes agnoscimus, quid aliud quàm de eorum dubitatione solidamur? Minus enim mihi Maria Magdalena præstitit, quæ citius credidit, quam Thomas, qui diu dubitavit, ille etenim vulnerum cicatrices tetigit, & de nostro pectore dubietatis vulnus amputavit. Hæc Gregor. Dispensationis autem gratia non ex curandi impotentia Dominus, *Vulnerum Christi retentio.* qui mortis regna destruxit, signa mortis delere noluit, sed pluribus de causis vestigia passionis, scilicet cicatrices vulnerum, in corpore (licèt incorruptibili) reservavit. Primò, ad astruendam & probandam resurrectionem, ac reformandandam & corroborandam discipulorum fidem, de sua resurrectione dubiam? ut credant quòd ipse qui crucifixus fuit, in eodem corpore numero resurrexit, in eo enim quòd vulnera ostendebat, manifestabat, quod idem resurrexerat, qui in cruce pependit. Unde Lucas, Lucæ 24. *Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipse sum*. Secundò ad commendandam ejus circa nos dilectionem, ut quàm misericorditer simus adjuti, ostensis suæ mortis judiciis insinuet, nosque ad dilectionem rependendam magis provocet. Unde in Apocal. *Qui dilexit nos, & lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo*. Apoc. 1. Tertiò ad ostendendam nostram redemtionem, quia illa vulnera fuerunt nostræ redemptionis signum. Unde Isaias: Isaiæ 53. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, ideoque misericordias Domini cantare non cessent, sed dicant qui redempti sunt à Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus. Quartò, propter nostram ædificationem & instructionem, si enim in corpore Christi glorioso etiam manebant signa suæ passionis, & nos (quasi compatiendo) eadem vulnera continuè in mente portare, & pro eis gratias agere deberemus. Unde Apostolus: Philipp. 2. *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Jesu*. Quintò, propter nostri recordationem, & memoriam apud se semper retinendam. Nequaquam enim nostri obliviscitur, pro quibus sic crudeliter plagatus dignoscitur. Unde in Isaia: Isaiæ 49. *Ego tui non obliviscor, ecce in manibus meis descripsi te*. Sextò, propter Dei patris reconciliationem, ut Deus pater ignoscat humano generi, pro quo filius sic voluit plagari. Unde Apostolus. 1. Joan. 2. *Advocatum habemus apud patrem Jesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris*, nam patri pro nobis supplicat, obedientiam repræsentans, & quale genus mortis pertulit semper ostendens, quod est quidem modus interveniendi pro nobis. Unde Bernard. Bernardus sermone de adventu. Securum accessum habes, ô homo ad Deum, ubi habes filium ante patrem, matrem ante filium, filius ostendit patri latus & vulnera, mater ostendit filio pectus & ubera, nec ulla poterit ibi esse repulsa, ubi tot charitatis occurrunt insignia. Septimò, ad impiorum confusionem, ut ostensis eis in judicio vulneribus, denunciet quàm justè damnari debeant. Unde secundum Augustinum. Augustin. libro 2. de symbolo c. 8. Convincens eos de peccato suæ mortis, dicet: Ecce hominem, quem crucifixistis, videtis vulnera, quæ inflixistis, agnoscitis latus, quod pupugistis, quoniam per vos & propter vos apertum est, nec intrare voluistis. Octavò, ad electorũ exultationẽ, dum in Deo suo insignia amoris præcipui, quem ad eos habuit, videbunt. Nam secundùm Bedam,

Magnum gaudium erit ſanctis, videre vulnera in carne Chriſti fulgida, per quæ victor triumphavit de morte, & ſalvavit electos. Veniens ergo Dominus ad judicium, in eadem forma omnibus apparebit, ſcilicet juſtis & injuſtis, ut juſti videntes quanta & qualia pro eis ſuſtinuit, in ejus amore amplius exardeſcant, & in laude ac gratiarum actione proficiant, injuſti verò deterius puniantur, confundantur, & pereant, quanto magis tantis beneficiis ingrati extiterunt, & largiora beneficia Dei indignius contempſerunt. Nonò, ut triumphum, ſeu titulum triumphalem, & ſignum victoriæ ſuæ omni carni oſtendat, & in perpetuum circumferat, quæ eum victorem diaboli per infinita ſecula demonſtrent, verbi gratia, Miles pro totius gentis ſalute fortiter egit, & multis vulneribus perfoſſus eſt, hoſtem tamen interfecit, ejúsque ſpolia diripuit, & victoriam ſuæ genti reportavit, ait illi medicus, vis ſanari ſine omni cicatrice, vel cum cicatricibus ſine omni deformitate? puto quòd in ſignum ſuæ victoriæ, & pro exemplo animandi alios ad idem, reſervaret ſibi cicatrices, illæ enim cicatrices ſunt in Chriſto, non in deformitatem, ſed in magnam pulchritudinem. Unde dicit Chryſoſt. quòd cicatrices ſunt in Chriſto ſuper radio ſolis lucidiores. Unde etiam ſecundùm Auguſt. In illo regno apparebunt in corporibus beatorum martyrum cicatrices vulnerum, quæ pro Chriſti nomine pertulerunt, ſicut ſtella in cœlo, ſicut lapis precioſus in annulo, ſicut flos in ſtipite, & ſicut rubeus color in roſa, non enim deformitas in eis, ſed dignitas erit, & quædam quamvis in corpore, non corporis, ſed virtutis pulchritudo fulgebit, nec ideo tamen ſi martyribus aliqua amputata & ablata ſunt membra, ſine ipſis membris erunt in reſurrectiòne mortuorum, ſed ubi membra ut præciderentur percuſſa ſunt, vel ſecta, ibi cicatrices, ſed tamen eiſdem membris redditis, non perditis, apparebunt. Conſpice nunc Dominum, & conſidera ſolitam ipſius benignitatem, humilitatem, & amorem ferventem, quomodo videlicet monſtrat Thomæ & aliis diſcipulis vulnera, ut tollat omnem obſcuritatem de cordibus eorum, ad ipſorum & noſtram utilitatem. Stat igitur cum eis per aliquam morulam, loquens de regno Dei conſolatoria, ſtant & ipſi cum eo in lætitia magna, audientes illa verba excelſa, & aſpicientes faciem ejus plenam gaudio, ac decore & gratia. Attende bene eos familiariter circumcirca ſtantes. Sta & tu reverenter, & verecunde, ſed gaudenter, à longè tamen, ſi fortè miſericordia motus faciat te vocari licèt immeritum. Tandem dicit eis quòd in Galilæam vadant, & quòd ibi eis apparebit, ſicut promiſerat, & benedictione data, diſceſſit ab eis. Ipſi verò remanſerunt, ut prius, de ipſo famelici & ſitibundi, ſed plurimum confortati.

Trophæa Christi.

Auguſtinus lib. 22. de civitate Dei, cap. 20.

ORATIO.

Domine *Jeſu Chriſte, qui Thomæ dubitanti loca clavorum & lanceæ oſtendiſti, & eum per digiti & manus immiſſionem, ab errore revocaſti, da mihi ut tuorum vulnerum & paſſionis ſemper habens memoriam, digitum & manum, hoc eſt quicquid diſcretionis & operis in me fuerit, totum in ſervitium tuum mittam & expendam, & cum Thoma confitear, quia tu es Dominus meus, qui me ſanguine tuo comparaſti, & Deus meus, qui me creaſti, ut quod de credentium ſalute futura ei prædixiſti, in me merear experiri, & te largiente beatus apud te inveniri. Amen.*

Quomodo Dominus apparuit ſeptem diſcipulis ad mare Tyberiadis.

CAPUT LXXIX.

Poſtea facto intervallo temporis, manifeſtavit ſe iterum Jeſus ad mare Tyberiadis, id eſt, ſe viſibilem præbuit, & hoc etiam modo dicitur apparere, quod idem eſt quòd manifeſtari. Nam ſecundùm Ambroſium, illud apparet, in cujus poteſtate eſt videri, & non videri. Piſcabantur ſimul ſeptem diſcipuli nocte quadam, ut cibum haberent, ſcilicet Petrus & Nathanaël, qui (ut creditur) frater Philippi erat, & filii Zebedæi, ſcilicet Jacobus & Joannes, & alii duo, quorum nomina non exprimuntur, quia, ſecundùm quoſdam, erant minores, vel, ſecundùm quoſdam, videntur fuiſſe Philippus & Andreas. Et piſcabantur in navi aliena eis accommodata, vel locata, ſeu alio modo licitè accepta, quia à principio ſuæ converſionis reliquerant navem & retia. Piſcabantur autem licitè, quia (ſecundùm Auguſtinum) non fuerunt prohibiti ex arte ſua licita & conceſſa, victum neceſſarium quærere, ſervata ſui Apoſtolatus integritate, ſi quando unde viverent, aliud non haberent. Propter quod & Paulus ſcenefactoriam artem didicit, ut cùm neceſſitas, vel Eccleſiæ utilitas occurreret, de labore ſuo viveret. Et ſecundùm Gregor. negocium quod ante converſionem ſine peccato extitit, hoc etiam poſt converſionem repetere culpa non fuit, quod autem ad peccatum implicat, ad hoc neceſſe eſt ut poſt converſionem animus non recurrat. Unde poſt converſionem ſuam ad piſcationem Petrus rediit. Matthæus verò ad telonium non reſedit. Et per totam noctem illam hi ſeptem diſcipuli invanum laboraverunt, & nihil de piſcibus ceperunt, quia divinum auxilium deerat, cujus carentia nox dici poteſt. Hoc ideo factum eſt, ut captio ſequens manifeſtè miraculoſa appareret. *Mane autem facto*, per quod intelligitur gloria reſurrectionis, Dominus Jeſus apparuit eis, ſtans in littore maris. Non apparuit ſupra aquam, ſed in terra ſolida, ad oſtendendum quòd amplius non erat cum eis in fluctibus vitæ corruptibilis, ſed magis tranſierat ad ſtatum vitæ immortalis. *Non tamen cognoverant diſcipuli quòd Jeſus eſſet.* Secundùm Chryſoſt. Non ſtatim oſtendit Jeſus ſeipſum, ut per miraculum, quod facturus erat, agnoſcerent eum. Attende hîc quæ acta ſunt, quia jocundiſſima ſunt. Quærebat ab eis, quaſi piſces emere volens, ſi pulmentarium haberent, id eſt, aliquid quod decoqui & comedi poſſet. Pulmentarium poteſt dici illud, quod pani dulcorandum adjungitur, & quo panis, ut magis comeſtibilis ſit, conditur. Pulmentarium autem hîc vocat piſces, ad edendum dulces & delectabiles. Ut dicit Chryſoſt. Interim humanius loquitur, ut quid debens emere ab eis. Myſticè à nobis pulmentum petit Dominus, ut reficiatur, quod eſt obedientia mandatorum Dei, ad quam omnes obligantur. Unde ſuprà dixerat: Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus qui miſit me, *& reſponderunt ei, non,* credebant enim eum eſſe mercatorem, piſces emere volentem. Cùm autem ad mandatum ejus miſiſſent in dextram navigii rete, impleverunt illud, *& non valebant trahere præ piſcium multitudine,* quia enim obedientes fuerunt, ex obedientia fructum conſecuti ſunt. Per ſeptem piſcatores, qui hîc enumerantur, uni-

Joan. 21.

Apparere.

Auguſtinus tract. 122. in Joannem.

Gregorius homil. 24. in Evang.

Chryſoſtom. hom. 86. in Joannem.

Pulmentarium.

Chryſ. ibid.

Joan. 4.

Piſcatores ſeptem.

universitas prædicatorum Ecclesiæ designatur, qui sine Christi virtute nihil prendunt, & nihil proficere possunt, quia sine instructione ejus interiori, frustra laborat lingua prædicatoris. Sed mane, quando venit lux illuminans corda, ipso Christo principaliter operante, capiunt copiosam multitudinem piscium, per quam signatur multitudo credentium, per prædicationem Apostolorum, & similiter multitudo pœnitentium, per prædicatores alios ad bonum conversorum. Dicitur quòd pisces fugiunt retia fœtida & corrupta, nec libenter intrant ea, & propter hoc illi qui piscantur cum talibus retibus, paucos vel nullos pisces capiunt, sequuntur tamen retia odorifera & munda, & ideo cum talibus capiuntur melius. *Rete Christi* Rete Christi, est verbum Dei, pisces, sunt omnes peccatores, dextra, spiritualia, sinistra, temporalia. Iste ergo qui prædicat propter lucrum temporale, vel vanam gloriam, piscatur ad sinistram, & retia fœtida habet, & ideo parum proficit, sed qui in doctrina & prædicatione quærit salutem audientium, ille piscatur ad dexteram, & retia odorifera habet, & ideo multum proficit, nec mirum, quia ut dicitur in Proverbiis, *vias quæ à dextris sunt, novit Dominus, perversæ autem sunt, quæ à sinistris sunt.* Proverb. 4. Joannes itaque considerato miraculo facto, quia vidit impletum sicut prædixerat, recognoscit eum & dixit Petro, quem præ aliis diligebat, & etiam quia inter alios prior erat: *Dominus est*, cui scilicet & pisces obediunt: Dominus enim, est nomen potestatis, & per potestatem in miraculo piscium est hîc manifestatus: Joannes qui (tanquam virgo) cæteris purior erat, & perspicacior in cognoscendo, citius aliis cognovit Christum, quia puritas mentis & corporis, maximè disponit hominem ad cognitionem divinorum. *Joannis perspicacitas.* Secundùm Bedam. Cognovit primus Dominum, sive miraculo istius piscationis, sive sono præcognitæ vocis, sive primæ reminiscens piscationis. Ubi Petrus cantor, per Petrum, activa & laboriosa vita, per Joannem, contemplativa & quieta significatur. Contemplativa activæ Deum, quem considerat, ostendit. Si in die in actione fuisti, saltem in nocte dicat tibi contemplativa, Dominus est, ne ita distraharis operibus, quòd ipsum aliquando non consideres. Hæc Petrus. *Tunc Petrus audito quia Dominus est, tunica succinxit se*, ut cum majore reverentia accederet ad eum, *erat enim nudus*, id est parum vestitus, ut aptior esset ad piscationis opus. *Nudus.* Unde Beda: dicitur Petrus nudus fuisse ad comparationem cæterorum vestimentorum quibus uti solebat. Sic nos solemus dicere, cùm aliquem simplici vestimento videmus indutum, quare nudus incedis? Ubi & Theophilus: Præcinxit autem se linteo amictu, quem Phœnices & Tyrii piscatores circumvolvunt sibi, cùm nudi sunt, sive etiam cæteris indumentis apponunt, *& ex* devotione ac fervore dilectionis, *misit se in mare*, ut citius ad eum veniret, memor Domini quem ferventer diligebat, *alii verò discipuli*, trahentes rete piscium, cùm matura festinatione, *navigio venerunt*, quia ita fervidi sicut Petrus non erant: Petrus quidem moras navis expectare non potuit, sed amoris immensitate cogente in mare se præcipitavit, ut velocius & magis festinus ad Dominum venire potuisset. Ubique Petrus ferventioris fidei, & majoris dilectionis invenitur. Ubi Beda, Eodem autem ardore, quo & multa alia fecerat, venit ad Jesum, non tamen intelligendum est Petrum super fluctus venisse, sed aut natando, aut pedibus propriis, quia erant prope terram. Et secundùm Chrysost. Optimè ponitur hîc conditio Joannis & Petri, quia Joannes perspicacior erat intellectu, Petrus ferventior affectu. Propterea Joannes quidem primus cognovit Jesum: Petrus verò primus ivit ad eum. Mysticè per mare significatur tribulatio præsentis seculi. *Mystice.* Unde illi qui desiderant ad Christum pervenire, mittunt se in mare, quia non refugiunt tribulationes hujus mundi, scientes quòd per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei, & tamen inter tribulationes securus & illæsus Christi servus evadit, sicut Petrus illæsus pervenit, per navigium verò, significatur Ecclesia, unde alii discipuli veniunt navigio, id est, protecti societate Ecclesiæ. Actor. 14. Secundùm illud Psalm. protege eos in tabernaculo tuo, Psalm 30. *Et cùm descendissent in terram, invenerunt prunas in littore positas*, id est, ordinatas ad calefaciendum, *& piscem illis superpositum, & panem*, juxtà positum. Ecce aliud miraculum, nam non ex materia subjecta, sicut alias multiplicavit panes, sed de nihilo & novo fecit virtute divina carbones accensos, & piscem, & panem, ad majorem discipulorum in fide resurrectionis Christi confirmationem. *Miraculum* De Bethsaïda ad unam leucam contra Orientem est locus, ubi stetit Jesus in littore, cujus adhuc vestigia ibidem ostenduntur in lapide, & inde non ad jactus lapidis medietatem, locus ubi viderunt prunas, & piscem superpositum, & panem, & jussit Jesus afferri de piscibus, quos prendiderunt nutu ipsius, ascendit autem Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. *Bethsaida locus, ubi stetit Dominus.* Dicit Isidorus, quòd omnia genera piscium ad istum numerum reducuntur, & quia Apostoli debebant esse piscatores omnium hominum, ideo tot & non plures pisces piscati sunt, & cùm tanti essent, non est scissum rete. *Piscium genera 153.* Numerum & magnitudinem piscium exprimit, ad declarationem miraculi, ex tanta captione eorum, & iterum ex retis integritate, quia non est scissum. Et vocans Dominus discipulos ad prandendum, & simul cum eis comedens, ad declarationem suæ resurrectionis, & ad ostendendum non esse phantasma quod factum est, eis fecit convivium, & festum magnum cum ipsis in littore maris, & nemo discumbentium audebat eum interrogare quis esset, non propter austeritatem & formidinem, sed propter reverentiæ authoritatem, & cognitionis certitudinem, scientes discreta cognitione, quia Dominus est, cui cum metu & reverentia oportet intendere, & ideo frustrà fecissent de hoc quæstionem, quia non oportebat facere eam, ubi enim est veritas exhibita apertè, ibi nulla est opus interrogatione. Ubi Chrysost. Et nullus audebat eum interrogare, sed cum silentio & formidine multa & reverentia sedebant attendentes in eum. Chrysost. homil. 86. in Joann. Nam sciverant quidem quoniam Dominus est, formam autem alterariorem videntes, & multa admiratione plenam, valde erant stupefacti. Unde & Augustinus: Nemo audebat dubitare quòd ipse esset, tanta enim erat evidentia veritatis, qua illis Jesus apparebat, ut nullus eorum auderet non solum negare, sed nec dubitare, & ideo stultum esse interrogare. Augustinus tract. 123. in Joann. Et consuetæ humilitatis suæ more ministrans eis, accepit panem & dedit eis, benedictum tamen, & distribuendo fractum, & piscem similiter, & comedit cum eis, nam eo modo dividebat eis, & distribuebat, sicut consveverat ante passionem, ad declarandam suam resurrectionem. Stant igitur reverenter, multúmque alacriter isti septem discipuli cum Domino suo, pariter comedentes cum eo. Aspiciunt desiderabilem, & jocundam faciem ejus, & exultant in cordibus suis. Acci-

Theophil. in c. 21. Joann.

Chrysost. homil. 86. in Joann.

Accipiunt de sacratissimis manibus ejus escas desiderabiles, & reficiuntur non minus spiritualiter, quàm corporaliter. O quale est istud convivium. Considera bene per singula, & si potes pascaris cum eis, in exultatione & lætitia. In hoc convivio Ecclesiæ spirituali Christus præparat prunas charitatis, quas de cœlis portavit ad terras, quia ignem venit mittere in terram, & vult ut accendatur. Item præparat piscem superpositum prunis, qui est ipse Christus, qui super prunas ponitur, quando ex incendio charitatis, pro nobis in cruce immolatur. Item præparat panem quo reficimur, qui est & ipse: nam ipse reficit nos per doctrinam, & etiam dando corpus suum nobis in cibum. Dedit etiam Dominus discipulis piscem, quia suam passionem imitandam ostendit, dedit & cum pisce panem quia post tolerantiam passionis gaudia æternæ societatis repromisit. Unde August. Fecit Dominus prandium septem discipulis de pisce asso, & aliis quos ceperant: piscis assus, Christus est passus, ipse est panis qui de cœlo descendit: huic comparatur Ecclesia ad participandam beatitudinem æternam, propter quod dictum est, afferte de piscibus quos apprehendistis nunc, ut omnes qui hanc spem gerimus, per illum septenarium numerum discipulorum, per quem potest nostra universitas intelligi figurata, tanto sacramento nos communicare noscemus, & eidem beatitudini nos sociari. Hæc August. Ideo etiam ultimum convivium cum septem discipulis piscantibus voluit celebrare, quia illi post universale judicium cum Domino æternum convivium sunt celebraturi, qui septiformis Spiritus sancti gratia repleti, fluctus præsentis seculi divino amore calcant, & in lucrandis animabus invigilant. Unde Gregor. Cur cum septem discipulis ultimum convivium celebrat, nisi quòd eos tantummodo, qui septiformi gratia Spiritus sancti pleni sunt, futuros secum in æterna refectione denunciat. Septem quoque diebus omne hoc tempus evolvitur, & sæpe septenario numero præfectio designatur. Illi ergo ultimo convivio de præsentia veritatis epulantur, qui nunc perfectionis studio terrena transcendunt, quos hujus mundi amor non ligat, quibus si utcunque per tentamenta obstrepit, cœpta tamen eorum desideria non retundit. Hæc Gregor. Sicut ergo Dominus in alia piscatione significavit Ecclesiam qualiter nunc est, sic in hoc loco qualiter in fine sæculi, scilicet in ultima resurrectione mortuorum futura sit. Mare enim præsens seculum significat: littus, quod est finis maris, finem seculi designat. unde ibi Jesus ascendit in navem, quia adhuc in fluctibus vitæ corruptibilis cum discipulis erat. Hîc autem in littore stabat, quia jam ad statum vitæ immortalis transierat. Ibi non in dexteram, nec in sinistram: sed indifferenter, inquit, *Laxate retia vestra in capturam*, ut intelligamus bonos & malos: hîc autem, *Mittite, inquit, in dexteram navigii rete*, ut significaret eos qui stabunt ad dexteram solos bonos. Ibi numerus piscium non exprimitur, quia multiplicati sunt super numerum. Hîc verò certus est numerus, scilicet centum quinquaginta tres, qui numerus habet quinquagenarium, per quem designatur jubileus, in quo cunctus populus ab omni opere quiescebat, & insuper habet tria propter mysterium Trinitatis. Ideo autem dictum est, quòd erant magni, quia omnes electi magni sunt in regno cœlorum, licèt gradus sint diversi. Ibi rete propter significanda schismata rumpebatur, hîc verò non est scissum rete, quoniam in illa summa pace sanctorum nulla erunt schismata. Et ideo ad hoc commendandum valet, quòd Joannes ante hanc apparitionem, tanquam finem libri sui interposuit dicens: *Multa quidem & alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc*, quod esset etiam secuturæ narrationis quasi proœmium. Attende nihilominus quæ sequuntur, quia pulcherrima sunt & utilia, nam completo isto solenni convivio, & refectionis beneficio omnibus communiter exhibito, *dicit Dominus* specialiter *Simoni Petro*, volens ei conferre beneficium speciale, *Simon Joannis*, scilicet filius, *diligis me plus his?* id est, plusquam isti me diligunt, quasi diceret, quid mihi dabis, quid mihi præstabis quia diligis me? ubi Alcuinus, Mysticè autem Simon obediens, Joannes gratia dicitur, meritò ergo nomine vocatur, id est, obediens gratia Dei ut ostendatur quòd ardentior illum charitate amplectitur, non meriti humani, sed divini esse muneris. Interrogat Dominus an se diligat, quem semper & ubique majorem amoris affectionem erga se ostendere videbat: *Simon, inquit, Joannis diligis me plus his*, qui tui amoris affectum plusquam hi circa me ostendis. In quo apparet quòd ille qui eligitur ad officium prælationis, debet diligere Deum præ cæteris, & quòd cæteris paribus melior & perfectior debet præfici in prælatum, quia Dominus requirebat præficiendum, an plus diligeret eum, & plus habet charitatis, quæ est vinculum perfectionis, nam in omni regimine, ille qui præsidet, & gubernat, debet excellentior esse, & ad plura ac majora & magis ardua tenetur prælatus, quàm quicunque subditus, quia sicut se habet anima ad corpus quod regit, & ratio ad vires inferiores, & pastor ad gregem, & homo ad bruta animalia, sic se debet habere prælatus ad subditos. Et ideo videtur quòd ille qui aliquem eligit ad tale officium, tenetur semper eligere meliorem, non tamen intelligitur melior literatior, vel astutior, sed ille qui omnibus conditionibus pensatis melior est ad tale officium, ad honorem Dei, & utilitatem Ecclesiæ. Aliter autem eligens vel promovens, non videtur judicium divinum evadere. Quòd autem, secundùm jura, sufficit eligere bonum & idoneum, hoc est secundùm judicium humanum, per quod talis non est puniendus, cùm secundùm Augustinum, aliqua permittuntur humano judicio incorrecta, propter majora mala vitanda, quæ tamen sunt divino judicio corrigenda. Nam aliquid sufficit secundùm judicium humanum, quod non sufficit secundùm judicium divinum, secundùm judicium humanum, sufficit illud, de quo homo non potest accusari, nec electio ejus improbari. Constat autem difficile esse electiones fieri, si possent ex hoc reprobari, quòd invenitur alius melior quàm ille qui est electus. Unde sufficit (secundùm judicium humanum) ut electio sit recta, & eligatur idoneus. Secundùm verò judicium divinum, & conscientiam, necessarium est eligere meliorem, quantum ad honorem Dei, & utilitatem Ecclesiæ; si verò aliquis minus bonum præeligat, & aliquid privatum (puta affectio carnalis, spes beneficii & commodi temporalis) eum moveat, & fraudulenta electio, & personarum acceptio, & peccat. Sciens ergo Dominus interrogat, sciebat enim quod non solum diligeret eum, verùm etiam plus omnibus diligeret, sed innuit, ut & corde credamus, & ore confiteamur, nesciens autem Petrus, quantum alii Christum diligebant, non est ausus respondere, plusquam alii, quia cor alterius videre non poterat, sed cum modestia locutus est, & absolute, respon-

Marginalia: **August. ib.** — *Convivium ultimum Domini.* — **Gregorius homil. 24. in Evang.** — *Piscatio duplex.* — *Dilectio præferenda.* — *Eligendus optimus.*

spondit, *etiam, Domine, tu scis quia amo te*, quasi diceret, teipsum testem invoco, qui secretorum es conscius, quia amo te, & tu qui interiora considerans, scis si plus aliis amem te, quod ego nescio, tu scis quantum diligo te, & quia integro corde te diligo, quantum verò alii te diligunt, nescio. Item, quia expertus propriæ fragilitatis in Christi negatione fuit, cautius de se respondit, nec ultrà se efferre in Christi dilectione ausus fuit, sed quantitatem suæ dilectionis in judicio Christi (qui secreta cordium intuetur) posuit, nec audet invocare conscientiam propriam, in qua prius deceptus fuit, sed Domini conscientiam invocat, dicens, *tu scis quia amo te*, ac si dicat, tu nosti plusquam ego, humilians se coram Apostolis, non dicit, plus his, sed simpliciter, *amo te*, instruens nos quòd non debemus nos aliis præponere, sed alios nobis. Quod ergo de se novit, scilicet quod diligeret, dixit, quod nescivit, scilicet utrum plus aliis diligeret, tacuit, docens nos quòd in dubiis suspensā debemus sententiam tenere, & non temere de occultis diffinire. *Dicit ei Dominus*, officium pastorale sibi committens, *pasce agnos meos*, quasi diceret, hoc mihi dabis, hæc præstabis, si amas me, ut pascas gregem meum. In hoc sciam & experiar quòd me amas, si scilicet gregem meum pascis, exhibitio operis, sit probatio dilectionis. Dilectio enim Dei, probatur in dilectione proximi, qui vero opus pietatis proximo non impendit, minus Deum diligit. Unde August. Confitenti autem amorem suum oves suas commendavit, tanquam non esset, ubi ostenderet Petrus amorem suum in Christum, nisi esset pastor fidelis sub principe omnium pastorum. Cumque Dominus secundò ab eo quæsisset, si ipsum diligeret, & Petrus idem quod supra respondisset, iterum subdit, *pasce agnos meos*. Cùm verò Dominus tertio quæreret, si eum amaret, *contristatus est Petrus*, eo quod sæpius esset interrogatus ab eo, qui sciverat quod interrogabat, & turbatus fuit, eo quòd sciebat eum scire etiam omnia futura, propter quod timuit ex tali replicatione, ne Christus vellet sibi prædicere aliquem casum suum futurum, sicut supra prædixit ei suam negationem futuram & ideo meritò timuit, & turbatus fuit. Unde secundum Chrysostomum: Rursus formidat, ne fortè æstimans se diligere, si non diligat corripiatur, sicut & prius correptus est multum se existimans fortem, unde ad ipsum Christum refugit, & dicit ei, Domine, tu omnia scis, & ineffabilia cordis, & præsentia, & futura, & de ultimo cordis protulit amantis vocem, dicens, *tu scis quia amo te*, quasi diceret, tu scis omnia & præsentia & futura. Ideo tu scis quod nunc te diligo, sed quid sit mihi futurum, ego nescio, tu scis. Deinde post tertiam Petri responsionem, Dominus adjecit, *pasce oves meas*. Interrogavit autem eum ter, non ignorans quo animo confiteretur Christi amorem, sed ut trina confessio amoris, deleret trinam negationem timoris, ter negavit timor, ter confessus est amor. Unde Augustinus: Redditur negationi trinæ trina confessio, ne minus amori lingua serviat, quam timori, & plus vocis elicuisse videatur mors imminens, quam vita præsens. Et secundum Ambros. interrogavit non ut disceret, sed ut doceret quem (elevandus in cœlum) amoris sui velut vicarium relinquebat, non vult Dominus suos agnos vel oves committere, nisi illi qui eum diligit, quos ipse tantum dilexit, ut pro eis mori dignaretur, & ideo prius Ecclesiæ pastorem interrogat, an se diligat, & sic postea ad pascendum suos agnos & oves ei committit, sicut enim

Petri cauta modestio.

Augustinus serm. 49. de tempore.

Chrysost. homil. 87. in Joan.

Confessio Petri.

Augustinus tract. 123. in Joann.

Ambros. de apologia David. cap. 9.

fuit timoris indicium negare pastorem, sic est amoris officium pascere Dominicum gregem. Unde Chrysost. Si diligis me, inquit, præsiste fratribus, & ferventem amorem, quem per omnia demonstrasti, nunc ostende, & animam, quam dixisti positurum te esse pro me, hanc pro ovibus da meis, ostendens quanti appreciatur præsistentia propriarum ovium, & quoniam hoc est maxime ejus, qui in ipsum est, amoris signum. Unde & Gregorius: Si ergo signum dilectionis, est cura pastoris quicunque virtutibus pollens gregem Dei negligit pascere, summum pastorem convincitur non amare. Unde & August. Quid est aliud, *Diligis me, pasce oves meas*, quam si diceret: Si me diligis, non te pascere cogita, sed oves meas, & sicut meas pasce, non sicut tuas, gloriam meam in eis quære: non tuam, damnum meum, non tuum, lucra mea, non tua. Unde Bernardus: Non ociosè totiens repetitum est, *Petre amas me*, in commissione ovium. Et ego quidem id significatum proinde puto, ac si illi dixisset Jesus, nisi testimonium tibi perhibente conscientia, quòd me ames, & valde perfecteq; ames, hoc est, plusquam tua, plusquam tuos, plusquam etiam te, ut trinæ repetitionis meæ numerus impleatur, nequaquam suscipias curam hanc, nec te intromittas de ovibus meis, pro quibus utique sanguis meus effusus est. Terribilis sermo & qui possit etiam impavida quorumvis tyrannorum corda concutere. Propterea attendite vobis quicunque opus ministerii hujus sortiti estis, attendite inquam vobis, & precioso deposito, quod vobis creditum est. Hæc Bernardus. Vide quomodo Dominus Christus, committendo Petro pastorale officium, ipsum ter examinat de dilectione, quia pastores Ecclesiæ debent Deum ac etiam proximum præ cæteris hominibus diligere. Non ergo debet quis eligi in prælatum, nisi habitis certis signis & argumentis de dilectione ejus erga Deum & proximum. Unde Bernardus: An non incongruè de dilectione requiritur, qui pascendo gregi præponitur. Ille enim præesse debet aliis, qui vino charitatis inebriatus exæstuat, immemor sui, ut non quærat quæ sua sunt, sed magis quæ Jesu Christi. Attende etiam quòd Dominus pastorale officium injungit, trina examinatione præmissa, & ideo qui ad hoc officium assumitur, prius examinari debet diligenter. Primò autem & secundò agnos imperfectos, quodam lacte vescendos, & tertiò oves perfectiores solido cibo alendos Petro commisit, quia non solum pastorem, sed & pastorum pastorem eum constituit, sunt enim in Ecclesia tria genera, seu tres gradus hominum fidelium, qui sicut agni & oves in Ecclesia sunt pascendi, scilicet incipientes & proficientes, qui quasi adhuc imperfecti nomine agnorum, & perfecti qui nomine ovium possunt intelligi, & bis dictum est, pasce agnos meos, sed semel, pasce oves meas, quia infirmi & adhuc tenelli in fide ampliori pastorali cura & solicitudine indigent, quàm fortiores & grandiusculi, qui se regere valent, nec tanta cura egent. Pascit igitur Petrus agnos, pascit & oves, pascit filios, pascit & matres: quia regit & subditos, & Prælatos: omnium igitur pastor est, quia præter agnos & oves in Ecclesia nihil est, nihil inquam quod suis pastoribus commiserit. Sed cùm Joannes à Domino magis esset dilectus, quare non est aliis Apostolis prælatus, sed Petrus? Quia erat adolescens, & si esset prælatus, illi scandalizarentur fortè in eo: sed non ita in Petro, quia senex. Item ne videretur amicos carnales exaltare, & eos aliis præferre. Utinam Ecclesia imitaretur hoc

Chrysost. homil. 87. in Joannem.

Gregorius lib. 6. epist. 5.

Augustin. tract. ult. in Joann.

Bernardus serm. 76. in Cantica.

Prælatorum periculum.

Bernardus serm. 23. in Cantica.

Examinari debet in Prælatum assumendus.

hoc exemplum, & non faceret in multis contrarium. Considera hic solitam Domini charitatem & benignitatem. Apertè enim vides quomodo diligenter & affectuosè imprimit, reiterat & recommendat Petro animas nostras. Ter enim interrogans eum de amore, ter subjunxit, pasce. Non dicit ei tonde, munge, macta & manduca: sed dicit tribus vicibus, pasce: scilicet pane doctrinæ, & sanctæ prædicationis verbo, vitæ & honestæ conversationis exemplo, & temporalis sustentationis subsidio. Ter ergo dictum est, pasce: ad significandum quòd habens curam animarum, debet subditos pascere pastu triplici, scilicet verbi Dei, & boni exempli, & prout potest temporalis subsidii. Sed istud quod dicitur ter, pasce: quidam mali mutant in tonde, munge, & occide: quia multi hodie subditos exactionibus temporalium opprimunt, malis svasionibus, & exemplis corrumpunt, & occidunt, sed de triplici pastu prædicto parum cogitant vel curant. Deinde postquam Petrus Dominum se amare ter respondit, & per hoc amoris sui privilegium confirmavit, mortem suam ei Dominus nuncians suum martyrium sibi prædixit: in qua morte quantum Petrus eum dilexerit demonstravit apertè, quia Prælati Ecclesiæ tantam debent charitatem habere, ut parati sint se morti pro grege exponere. Unde ait Christus, loquens Petro parabolicè, *Cùm esses junior* non tam ætate, quàm sensus & virtutis imbecillitate qua negasti me: *cingebas te,* & ad libitum tuum properabas, *& ambulabas, ubi* secundùm appetitum *volebas: cùm autem senueris,* non tam ætate, quàm sensus & virtutis stabilitate, sicut jam tua demonstrasti confessione: *extendes manus tuas,* scilicet ad crucem, hoc est, crucifigeris: ubi promptitudo ejus ad martyrium tolerandum designatur, & genus mortis *& alius,* scilicet tortor, *te cinget,* & ligabit vinculis, fuit enim ligatus chordis, & sic in cruce positus: non clavis affixus, ut viveret diutius, & longior esset ipsius cruciatus, *& ducet te,* id est viriliter trahet *quò non vis* ire naturaliter, secundùm appetitum sensitivum, scilicet ad mortem, quam refugit sensualitas & voluntas naturalis, voluntate tamen deliberata & electiva, qua cupiebat esse cum Christo in vita æterna, & secundùm appetitum intellectivum etiam senex voluit ad mortem duci & crucifigi, sequens magistrum suum, qui ait: non mea, sed tua voluntas fiat. Sed si fieri posset, vitam æternam præter mortis molestiam concupisceret. Est enim in homine duplex appetitus, scilicet sensitivus & intellectivus, & uterque aliquando & largè loquendo voluntas nominatur, quia solus appetitus intellectivus propriè voluntas dicitur. Licèt ergò appetitus intellectivus in Petro esset promptus ad martyrium: tamen appetitus sensitivus refugiebat, quia mors est ultimum terribilium. Et eodem modo in Christo fuit, ut visum est suprà, ubi ad patrem oravit. Nam inter animam & corpus est adeo naturalis amor, quòd nunquam vellet anima à corpore separari, nec econversò, & ideo dicit *quò tu non vis,* scilicet, secundùm naturæ instinctum, qui sic est naturalis, ut nec ipsa senectus eum Petro auferre potuerit, sed desiderium gratiæ hoc immittit. Unde dicit Apostolus: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.* Unde Chrysostomus: Dicit ergo, quò non vis, propter naturalem compassionem animæ, quæ invita separatur à corpore, Deo hoc utiliter dispensante, ut non multi sibi mortem inferant violentam. Hæc Chrysostomus. Sed secundùm Augustinum, quantacunque sit molestia carnis, debet eam vincere vis amoris, quo amatur Christus, qui etiam mori voluit pro nobis, quia si nulla esset vel parva mortis molestia, non esset tam magna martyrii gloria. Unde Gregorius: Neque enim si plenissimè Petrus nollet, pro Christo pati potuisset, sed martyrium quod per infirmitatem carnis noluit, per virtutem spiritus amavit. Qui dum per carnem ad pœnas ire trepidat, per spiritum ad gloriam exultat. Actumque est ut cruciatum martyrii nolendo voluisset. Sic nos quoque cùm gaudium quærimus salutis, amarum poculum sumimus purgationis. Amaritudo quidem in poculo displicet, sed restituenda per amaritudinem salus placet. Cùm ergo cognovit Dominus quòd diligeretur à Petro, prædixit ei fructum dilectionis, scilicet coronam martyrii, quo oves pascere, & Ecclesiam multiplicare, & se caput sequi deberet. Unde glossa, Passurum prædicit, qui negaturum prædixerat, hoc jam poterit, scilicet pati pro Christo ratione firmatus, quod immaturè pollicebatur infirmus. Jam non metuit hujus vitæ interitum, quia resurgente Domino vitæ alterius præcessit exemplum. Unde & Chrysostomus: Et nimirum hoc volebat & cupiebat, idcirco ei manifestum hoc fecit, quia enim dixit, animam meam ponam pro te, &, si oportuerit me mori tecum, non te negabo, dedit ei quod desiderabat. Quia enim Petrus semper volebat esse in eis, quæ pro eo erant periculis cum fide, ait, ita enim tuum implebo desiderium, ut quæ non passus es juvenis existens, hoc te oporteat pati senem factum. Hæc Chrysostomus. Hoc autem quod ait, alius te cinget, & ducet te, debet præcedere hoc quod dicit, extendes manus tuas, nam in alterius cinctione exprimitur impositio vinculorum à persecutore. Unde Augustinus: Extendes, inquit, manus tuas, hoc est crucifigeris, ad hoc autem ut venias, alius te cinget, & ducet non quò vis, sed quò non vis. Prius dixit quod fieret, & deinde quomodo fieret, non enim crucifixus, sed crucifigendus quò nollet est ductus. Hæc August. Et bene dicit, cùm senueris. Nam post tempus, quo verba ista dicta sunt, usque ad tempus mortis Petri, fluxerunt verè trigintaseptem anni. Unde patet, quòd satis senex erat. In hoc autem quòd Petrus cùm senuisset, & propè terminum vitæ jam esset, passus est molestiam crucis, mysticè significatum est, quòd post peccati remissionem toto tempore vitæ suæ debet homo pro peccato suo dolere, & usque ad terminum vitæ miseriam sustinere. Unde glossa, etiam remissis peccatis tolerat homo miseriam, in quam tamen ex peccato venit, productior est pœna quàm culpa, ne parva videretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. In Petro typus est secularium & religiosorum, secularis enim quò vult vadit, Dominus suæ voluntatis, sed religiosus superioris ligamine cinctus, gravitate religionis senior, & professione maturior, præcepto majoris frequenter ducitur quò non vult, nisi propter obedientiæ fructum, *hoc autem dixit* Jesus Petro *significans,* quia esset crucifigendus, & hac morte Deum clarificaturus, martyrium enim Petri fuit ordinatum ad gloriam Dei, quia sicut ne cingeretur vinculis cum Domino, Christum obscuravit in cordibus audientium negatione, ita extendendo manus in simili cruce, sicut Christus, glorificavit Christum per exemplum constantiæ in veritatis confessione, in auribus crucifigentium tortorum. Quanvis enim Christus non clarificetur in se à malis & infidelibus, tamen clarificatur quotidie per exemplum patientiæ à sanctis & bonis fidelibus. Mors ergo sanctorum est ad gloriam Christi,

Pascere, non tondere jubetur.

Alligatus Petrus cruci.

Appetitus hominis duplex.

Philip. 1. Chrysost. homil. 87. in Joannem. Augustinus tract. 123. in Joan.

Gregorius lib. 31. moralium.

Chrysost. homil. 87. in Joannem

Augustinus tract. 123. in Joannem

Triginta septem annis supervixit Petrus.

Miseriam patitur etiam, cui peccata remissa sunt.

Christi, quia ex hoc ostenditur magnitudo Domini, quòd pro ejus veritate & fide sancti exponunt se morti. Cùm enim vis amoris graves vincat molestias mortis, profectò martyres morte sua Deum clarificant, ostendentes ea quantum colendus & amandus sit. Et nota quòd Christus in directum crucifixus est: Petrus ob reverentiam Domini in contrarium, scilicet deorsum, sed Andreas in transversum. *Et cùm hoc dixisset* Jesus Petro, nuncians ei mortem & passionem, ne dura & intolerabilis Petro videretur passio, hanc suo exemplo pius magister lenire curavit, & ad genus mortis exemplo sui eum invitans *dixit sequere me*, id est, imitare me, sequi enim Dominum, imitari est, ac si diceret, tanto tolerabilius crucis passionem sustinebis, quanto in ejus sufferentia mea te sequi vestigia recordaberis, ut sicut ego pro tua salute crucis patibulum sustinere non distuli, ita quoque tu pro confessione nominis mei te pati debere memento, quia eo gloriosiorem palmam martyrii consequeris, quo ad hanc promerendam arctius magistri iter sequeris. Quia enim Petrus prius singulariter ad hanc se exhibuerat sequelam, dicens, quare non possum te sequi, animam meam pro te ponam, ideo singulariter ab eo exigit Dominus promissum, dicens, *Sequere me*, scilicet in genere mortis. Si me, inquit, diligis, sequere me, veni post me, & sicut ego pro te, ita & tu moriaris pro me, sicut ego, tu crucem ascende, tu eandem quam ego mortem patere. Unde non dixit ei soli, sed signanter præ aliis, quia ipse præ omnibus debebat animam pro grege ponere & ovibus. Hoc autem dicente Dominus surrexit, & à loco convivii abire cœpit. Et sic per illam sequelam corporalem, idem significabat, quod prius Petro per verba expresserat, sicut enim in veteri Testamento Prophetæ significabant aliqua verbis, & aliqua factis, similiter Christus faciens, postquam verbo prædixerat Petro suum martyrium, incepit ire, & tunc dixit ei, sequere me, scilicet in hoc quod prædixi tibi. *Conversus Petrus* retrahendo oculos ab aspectu Domini, *vidit Joannem quem diligebat Jesus etiam sequentem*, quia sicut & Petrus cœperat ire post Christum, & volens certificari de morte Joannis, ex amore quo eum diligebat, de eo Dominum quæsivit, dicens: *Hic autem quid?* scilicet patietur, quasi diceret, ecce ego sequor te in passione, hic autem quem ut me diligo, nunquid morietur sicut & ego? Postquam Petrus audierat se crucifigendum, voluit etiam agnoscere fratris exitum. Diligebat enim Petrus Joannem speciali dilectione, & ideo volebat eum in martyrio socium habere. Unde dicit Chrysostomus, quòd valde diligebat Petrus Joannem, & audiens tam magni amoris indicia à Domino, quòd videlicet simili genere mortis secuturus esset Dominum, quo Dominus præcesserat Petrum cupiebat tam magnorum numerum habere socium. De hoc autem quòd Petrus interrogavit, etiam Joannes interrogasset, sed non audebat. Diligebat autem (ut hìc dicitur) Jesus Joannem, non quidem singulariter solum, sed præ cæteris familiarius, & specialia signa dilectionis ei ostendendo præ cæteris, ex hoc signum inter cætera, ut per pacem exiret de vita, non per certamen passionis: Diligebat primò quippe, propter mundiciam puritatis, quia virgo est electus à Deo, & virgo permansit. Secundò, propter sublimitatem suæ sapientiæ, quia cæteris altius arcana divinitatis vidit. Tertiò, propter fervorem sui affectus ad Christum, qui diligentes se diligit, & respondens Jesus Petro, dicens, *Sic eum volo manere*, id est expectare, scilicet absque passione martyrii, *donec* Ecclesia sua pace firmata *veniam*, scilicet ad eum vocandum, & per placidam mortem de hoc mundo ad gloriam cœlestem assumendum, quasi dicat, nolo eum mori per martyrium, & me sequi per viam passionis, sed magis volo eum occupari in quiete contemplationis, donec me vocante de hac vita in aliam transferatur suaviter & jocundè. Habetur enim in legenda ejus, quòd Christus apparuit sibi circa finem vitæ suæ cum discipulis suis, vocans eum ad gloriam, & ad epulandum cum illis. *Quid ad te?* scilicet investigare de ipso, quia ad Petrum non pertinebat scire quod Deus ordinabat in futurum de Joanne, sed tantum pertinebat ad ipsum verbo Christi promptè & humiliter obedire. Ideo sequitur, *tu me sequere*, scilicet crucis passione. Unde Chrysostomus: Sic eum volo manere, inquit, quid ad te? per hoc erudiens nos non anxiari, neque multum investigare, neque ultra ea quæ placent ei quærere, & nihil ultra quàm oportet circunscrutari. Hoc autem faciebat ab intemporanea compassione, quæ ad seinvicem erat dividens eos. Quia enim debebant orbis terrarum procurationem accipere, non oportebat eos seinvicem de reliquo esse complexos, profectò enim magnum huic orbi terrarum factum esset damnum. Propterea ait: opus commissum est tibi, id attende & perfice, & exerce, & certa. Hunc verò si voluero manere hìc *quid ad te?* Tu ea quæ tui ipsius sunt attende, & de his sollicitus sis. Hæc Chrysostomus. *Exivit ergo sermo iste inter fratres*, id est discipulos, qui erant uniti fraterna charitate, & divulgatum est in publicum per narrationem unius ad alterum, *quòd discipulus ille non moritur.* Hunc intellectum conceperunt ex verbis Christi, & in isto intellectu sermo ille recitabatur, quòd Joannes non esset moriturus, sed donec Christus ad judicium veniret victurus. Sed non erat hoc magnum donum, si datum esset discipulo, cùm melius sit dissolvi & esse cum Christo. Ille tamen intellectus fuit erroneus. Quia Joannes secundùm veritatem est mortuus. Et ideo statim excluditur, cùm subditur: *Et non dixit Jesus, non morietur*, quia sententia mortis in omnes in originali peccato natos prolata est. *Sed dixit, sic eum volo manere*, à dolore persecutionis alienum, *donec veniam* vocando eum in morte, per resolutionem naturalem ad cœlum, *quid ad te?* hoc remissivè legendum est, quia non quærit, sed solùm recitat hoc quod antè dixit, habebat autem Joannes nonagintanovem annos cùm moreretur, & sexagintaocto annis prædicavit. *Hic est discipulus ille*, scilicet Joannes de quo salvator jam locutus est *qui testimonium perhibet de his*, quæ vidit & audivit, propter quod ejus testimonium est efficax & verum, *& scripsit hæc* tanquam testis verax, testimonium perhibens de eis. Modus erat antiquorum, quòd illi scriberent historiam, qui vidissent, propter quod dicitur historia ab historein, quod est videre, quia qui videt quod fit, potest inde historiam contexere, & ideo Joannes qui verba Christi audivit, & facta ejus vidit, convenientissimè scribere potuit. Omissa autem omni comparatione inter duos istos discipulos de dilectione potest ad mysterium referri, & mysticè accipi, nam per hos duos duplex significatur vita, scilicet activa & contemplativa, per Petrum enim cui dictum est, sequere me, labor exprimitur vitæ activæ, ad quam pertinet necessitatibus proximorum insudare, ac pro veritate & justitia, si necesse fuerit, usque ad mortem certare, per Joañem verò suavitas designatur vitæ contemplativæ, ad quam pertinet, omnibus aliis omissis, soli

Martyres Deum clarificant.

De morte Joannis interrogatio.

Chrysost. homil. 87. in Joan.

Dilexit Dominus Joannem ob multa.

Mors Joannis.

Chrys. ibid

Philip. 1.

Joannes mortuus est.

Historia scribenda mos.

Vita duplex.

soli Deo inhærere: de quo bene dictum est, *sic eum volo manere donec veniam*, id est, eos quos gustu meæ contemplationis inebriavero semper proficere volo, quousque me in die judicii cum æterna remuneratione apparente de fide transeant ad speciem, & de imperfecta vitæ hujus contemplatione ad perfectam gloriæ contemplationem. Utriusque autem vitæ finis & objectum est Deus, pro quo exercetur hæc & illa, sed vita activa plus diligit quàm contemplativa, quia magis sentit angustias præsentis vitæ, & æstuantius desiderat ab eis liberari & ad Deum ire. Contemplativam verò vitam Deus plus diligit, quia eam magis conservat, non enim simul finitur cum vita corporis, sicut vita activa. & ideo in Psalmo dicitur: *Diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Jacob.* Unde dicit Dominus de vita contemplativa, *sic eum volo manere*, id est, expectare: donec veniam, vel in fine mundi, vel in morte contemplativi, sed vitæ activæ dicit, *tu me sequere*: quia contemplativa hîc inchoata non perficitur, sed inchoata manet, & expectat donec veniat Christus perficiendo cùm venerit, sed activa vita perfecta & informata ejus passionis exemplo, interim sequitur Christum, patiendo pro eo. Potuisti itaque attendere quàm multa & quàm magnifica dicta & facta sunt in hac apparitione, & hanc apparitionem vocat Joannes tertiam, scilicet à numero dierum, sed non numero apparitionum. Prima apparitio fuit in prima die qua surrexit, in qua pluries se manifestavit. Secunda, post dies octo, quando Thomas vidit & credidit. Tertia, hac die, quando de piscibus prandium fecit, sed post quot dies ab octava resurrectionis id fecerat, Evangelista non determinat, vel potest referri ad vices, quia non legitur quòd multis vel pluribus discipulis simul apparuerit, nisi primò Thoma absente, & secundò eo præsente, & tertiò hîc ad mare. Unde signanter in plurali dicit discipulis suis. Et deinceps apparuit usque ad diem Ascensionis quotiens voluit: quamvis non omnia scripta sunt. Tandem Dominus benedictione data discipulis disparuit ab eis.

Psalm 86.

Apparitio tertia, id est, tertia diei.

ORATIO.

Domine Jesu Christe, præsta mihi misero ut pulmentarium tibi exhibeam, mandatis tuis obediendo, tu enim nostra obedientia quodammodo reficeris, quia in ea quamplurimum delectaris. Fac quoque me indignum tui convivii participem, ut te pisce asso & pro nobis passo reficiar, pro te patiendo, & te pane vero satier, nunc in tua doctrina, & tui corporis sacramento, & tandem in æternæ societatis gaudio: da etiam mihi Domine ut cum Petro merear te diligere, pro te mala perferendo, & cum Joanne à te, tibi diligi inhærendo, & in hoc semper proficere & usque in finem perseverare. Amen.

Quomodo Dominus apparuit undecim discipulis in Galilæa, & etiam quingentis fratribus.

CAPUT LXXX.

Matth. 28.

Post hæc undecim discipuli abierunt in Galilæam, secundùm mandatum Christi, & Angeli in montem & locum, ubi principaliter constitutum erat eis, ubi Dominus ordinaverat se visibilem præbere illis. Unde Beda: Nam pergens Dominus ad passionem, ait discipulis: postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Angelus quoque mulieribus ait: *quia præcedet vos in Galilæam.* Quapropter jussioni magistri obedientia discipulorum obsequitur. Quamvis enim supradicta apparitio ad mare Tyberiadis fuerit in Galilæa, ubi est idem mare: non tamen illa principaliter intendebatur, cùm ibi pauci, scilicet septem tantum essent discipuli, sed potius ista, in qua simul omnes erant congregati. Et sciendum, quòd prope montem Oliveti ex parte boreali ad unum miliare est mons, qui appellatur Galilæa, & dicunt quidam quòd ille est mons prædictus ad quem discipuli undecim abierunt, non quia mons sit in Galilæa, cùm sit in Judæa, sed quia mons iste appellatur Galilæa. Alii (quod magis videtur) dicunt hoc fuisse in monte Thabor, in quo Dominus transfiguratus fuit, qui verè in Galilæa consistit. Ibi enim paucis, scilicet tribus discipulis ostenderat gloriam suæ futuræ resurrectionis, & ideo ibi resurrectionem suam completam manifestavit omnibus suis discipulis. Unde probabiliter creditur quòd ibi etiam fuerunt quingenti fratres, præter prædictos undecim discipulos, & quòd illa fuit manifestatio, de qua ad Corinthios scribit Apostolus, dicens: *Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul*, hîc tamen non exprimuntur nisi undecim Apostoli, quia erant principales discipuli Christi. Unde Eusebius: Duo enim Evangelistæ, scilicet Lucas & Joannes solis undecim hunc scribunt apparuisse Hierusalem, cæteri verò in Galilæam properare, non solum undecim, sed universis discipulis, & fratribus dixerunt Angelum & salvatorem vidisse, de quibus & Paulus meminit dicens, deinde apparuit plusquam quingentis fratribus simul. Hæc Eusebius. Quomodo autem tot fratres erant ibi, cùm apertè dicatur in actibus, quòd omnes discipuli erant in Hierusalem in cœnaculo congregati, & non erant nisi centum viginti? Potest dici quòd omnes credentes de Hierusalem cum Apostolis non erant nisi centum viginti. Multi tamen erant credentes de aliis civitatibus & locis, quibus simul apparere voluit, ad ipsorum consolationem, sicut & aliis. Et ibi scilicet in monte apparuit eis Dominus, quia illi eum quandoque videre merebuntur in altitudine cœlorum, qui nunc celsitudinem perfectionis ascendentes in ima calcant desideria terrenorum. Unde Rabanus: In monte quidem apparuit eis Dominus, ut significaret quoniam corpus, quod de communi generis humani terra nascendo susceperat, jam super omnia terrena resurgendo sublevaverat, & ut admoneret fideles, si illic celsitudinem resurrectionis ejus cupiunt videre, hîc ab infimis voluptatibus ad superna studeant desideria transire. Hæc Rabanus. Discipuli autem Dominum videntes vivum, adoraverunt in adventu suo adoratione latriæ, & ante eum humiliaverunt se credentes Dominum Deum, & hominem immortalem resurrexisse, quidam autem dubitaverunt, propter rei novitatem, quorum dubitatio nostram auget fidem, ex quo patet quòd ibi erant alii quàm Apostoli, qui omnes erant certificati, etiam Thomas qui inter eos fuit magis incredulus. Dubitatio quidem discipulorum, nostræ fidei fuit confirmatio, quia quò amplius dubitaverunt, eo solicitius inquisierunt, & quo verius probaverunt, eo firmius crediderunt, & non solum fidem nostram corroboraverunt, sed etiam hæreticorum vesaniam destruxerunt. Pius autem & clemens Dominus credentes in fide confortat, & fidem eorum roborat, ac dubios ad fidem reducit, &

Beda in hom.

Apparitio principalis in Galilæa, & quæ Galilæa.

1. Cor. 15.

Actor. 1.

Cur in monte visus Dominus.

Rabanus in c. 28. Matth.

& dubietatem eorum excludit intimans eis ad quantam gloriam pervenerit. Unde ut omnem dubietatem à cordibus eorum auferret, accedens locutus est eis, ad certificandum eos de sua resurrectione dubios, dicens: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra*, quia licèt Christus, quantum ad divinitatem, ab æterno haberet hanc potestatem, & inquantum homo ab instanti conceptionis haberet potestatem in cœlo & in terra, authoritatem tamen executivè non habuit ante suam resurrectionem, sed voluit passibilitati esse subjectus, propter nostram redemptionem. Hoc ergo loquitur à parte humanitatis, in qua minoratus est paulominus ab Angelis, non à parte divinitatis, in qua patri est consors, & coæqualis. Nam secundùm divinitatem tantus est pater, aut filius, aut Spiritus sanctus, quantus est pater, & filius, & Spiritus sanctus. Unde Augustinus: Tanta est tota Trinitas in solo patre, vel in solo filio, vel in solo Spiritu sancto, quanta est simul in patre, & filio, & Spiritu sancto. Hæc Augustinus. Igitur secundùm divinitatem semper simul cum patre & Spiritu sancto omnipotens super omnia, secundùm humanitatem, omnium rerum, & inter omnia potestatem accepit, & omnia in manu ejus sunt tradita, ut homo ille qui nuper factus est de cœlo, dominetur & in terra. Habet enim potestatem in cœlo coronandi quos vult, & in terra eligendi quoscunque vult, quia & hìc & ibi facit quod vult. Non solum ergo in terra, sed etiam in cœlo potestatem accepit, quia in humanitate exaltatus, ad dexteram patris est collocatus, & super omnes Angelos elevatus nomenque sibi datum est, quod est super omne nomen, *ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum*, non solum est super omnium hominum nomen, sed etiam super omnium Angelorum sanctissimum, nulli enim hominum, vel Angelorum concessum est, ut natura filius Dei dici possit, nisi illi soli, cui à patre dictum est, hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, nulli quoque sanctorum vel Angelorum datum est, ut in nomine ejus daretur salus mundo, nisi soli Deo, de quo Petrus ait, non est in aliquo alio salus, *neque enim aliud nomen datum est sub cœlo hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*. In natura quippe hominis à patre accepit, quod in natura deitatis etiam ipse donavit. Unde Severianus: Filius quippe Dei, virginis filio, Deus, homini, divinitas carni contulit, quod semper ipse cum patre possedit. Hæc autem potestas sibi data peccatores non spernit, sed omnes sine personarum acceptione colligit. Unde consequenter instituens baptismum, subjungit: *Euntes per mundum universum, docete* fidem *omnes gentes*, id est, omnia genera gentium, sine distinctione personarum. Ex hoc patet, quòd prædicatores Evangelii debent omnibus & magnis, & parvis sine acceptione prædicare. *Euntes* ergo, quod est contra negligentes, qui ire nolunt, *docete*, quod est contra ignorantes, qui docere nesciunt, & officium assumunt, *omnes gentes*, quod est contra personarum acceptores, qui tantum ad aliquos vadunt, *baptizantes eos*, quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest intrare in regnum Dei, *in nomine*, propter unitatem substantiæ, *& patris, & filii, & Spiritus sancti*, propter distinctionem personarum, ut quorum est una divinitas, una sit largitio, non ait, in nominibus patris, & filii, & Spiritus sancti, sed, in nomine, ut individuam Trinitatem, unum Deum esse insinuet. Ista ergo est forma baptismi à Christo instituta, sed familiari consilio Spiritus sancti, quodammodo mutata fuit in primitiva Ecclesia, quando Apostoli baptizabant in nomine Christi, ut nomen Christi, quod tunc odiosum erat, publicaretur & magnificaretur per ambitum mundi. Et addit, *docentes eos servare* opere & perseverantia, *omnia quæcunque mandavi*, & dixi *vobis*, scilicet Sacramenta à Christo instituta, & alia ad fidem catholicam pertinentia, ac mores, circa dilectionem Dei & proximi instituentia. Præceptum quod Dominus ante passionem suam discipulis dederat, scilicet quòd Judæis prædicarent, & in viam gentium non abirent, ad tempus erat certum, quia ante Christi resurrectionem fides Christi non erat divulganda per orbem universum, & ideo post resurrectionem præcepit eis, ut in omnes gentes irent, & primò docerent, id est catechizarent, & in fide instruerent, deinde fidei sacramento, scilicet baptismo intingerent, quia adulti prius debent instrui de his quæ ad fidem pertinent, quàm baptizari. Et ideo catechismus debet baptismum præcedere, & tandem post doctrinam fidei, & post baptismum omnia quæcunque essent observanda præciperent, quia (ut dicit Jacobus) Oportet non tantum auditores esse verbi, sed etiam factores, & qui offenderit in uno, factus est omnium reus, congruus ordo, primò enim auditor in fide est docendus, quia nisi prius fidem anima recipiat, non est dandus baptismus, quia *sine fide impossibile est placere Deo*, nec valet baptismi mundatio, si non quantum potest bonis operibus insistat, quia sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua. Igitur oportet omnia servare, quæcunque mandavit ipse. Cui hoc videtur impossibile, solum teneat & custodiat charitatem. Unde Augustinus: Dilectio fortis res est, fratres. Vultis videre quàm sit fortis dilectio? quisquis propter aliquam necessitatem non potuerit implere, quod jubet Deus, amet illum qui implet, & in illo implet. Et iterum: Divinarum scripturarum multiplicem abundantiam, latissimamque doctrinam, sine ullo errore comprehendit, & sine ullo labore custodit, cujus cor plenum est charitate, dicente Apostolo: *Plenitudo autem legis charitas*, totam magnitudinem divinorum eloquiorum secura possidet charitas, qua Deum proximumque diligimus, docet enim cœlestis unus medicus nos, & dicit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus præceptis, tota lex pendet & prophetæ*: si ergo non vacat omnes paginas sacras perscrutari, omnia involuta sermonum evolvere, omnia scripturarum secreta penetrare, tene charitatem, ubi pendent omnia. Ibi tenebis quod ibi didicisti, tenebis etiam quod non didicisti, si enim nosti charitatem, aliquid nosti, unde & illud pendet, quod fortè non nosti. Et in eo quod in scripturis intelligis, charitas patet, & in eo quod non intelligis, charitas latet. Ille itaque tenet & quod patet, & quod latet in divinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus. Et iterum, Quanta est charitas, quæ si desit, frustra habentur cætera, si assit, habentur omnia. Et iterum, Homo fide, & spe, & charitate subnixus, & eas inconcussè retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Multi per hæc tria in solitudine, sine codicibus vivunt. Hæc Augustinus. Est etiam tantum bonum charitas, ut non tantum defectus nostros suppleat, sed etiam bona aliena nostra esse faciat. Unde Gregorius: Aliorum bona opera nostra sunt, quæ si imitari non possumus, in aliis amemus, & amantium fiunt quæcunque amantur in nobis.

Unde

Potestas data Christo ut homini.

Hebr. 2.

Augustinus in libris de Trinitate.

Philipp. 2.

Matth. 3.

Actuum. 4.

Prædicandum omnibus

Præceptum ad tempus. Matth. 10.

Catechismus.

Jacobi 1.

Hebr. 11.

August. in Psalm. 121. *Dilectionis fortitudo.*

Idem lib. 1. de doctrina Christ.

Rom. 13.

Exod. 20. & Deut. 6.

Idem tract. 87. in Joannem. Idem lib. 1. de doctrina Christ. c. 39.

Auguſtinus tract. 5. in Epiſt. Joan.

Unde & Auguſtinus: Penſent invidi quantum bonum eſt charitas, quæ ſine labore noſtro aliena bona noſtra facit. Et iterum: Si amas unitatem. etiam tibi habet, quisquis in illa aliquid habet, tolle invidiam, & tuum eſt, quod habeo, tolle invidiam, & meum eſt quod habes. Livor ſeparat, charitas jungit. Hæc Auguſtinus. Per charitatem quippe eſt homo in participio omnium bonorum Eccleſiæ, & ex defectu charitatis amittit homo meritum omnium bonorum Eccleſiæ, & etiam boni operis proprii. Et ut dicit Bernardus, Charitas eſt virtus, in qua nec minimum opus reſpuitur, ſine qua nec maximum acceptatur. Et breviter concludendo, charitas inter virtutes tenet principatum, quia ſine ipſa ad perfectionis culmen nemo conſcendere valet, tunc enim homo perfectus eſt quando charitate plenus eſt. Deinde quia magna eis injunxit, erigens eorum ſenſus & eos confortans, ait: *Et ecce ego vobiſcum ſum*, protectione divinæ virtutis, cooperatione laboris & operis, ac etiam ſacramentali præſentia corporis *omnibus diebus usque ad conſummationem ſeculi*, incluſivè, cùm finitis laboribus, & conſummato ſeculo mecum regnabitis, cujus rei pignus eſt præſentia meæ deitatis & gratiæ, etiam in præſenti. Ex quo patet quanta merces piæ converſationis, qualeve pignus futuræ beatitudinis etiam in præſenti fideles maneat, & quòd usque ad finem mundi, fides non deficiat, quantumcunq; tribulationibus agitetur ac ſi dicat, ſecundùm Chryſoſtomum, non excuſetis vos, nec mihi dicatis difficultatem injunctorum negociorum, quia ego vobiſcum ſum, qui omnia faciam levia. Hæc Chryſoſtomus, Magna promiſſio, magnus & inſuperabilis clypeus ſecuritatis, *ego*, inquit, *vobiſcum ſum*, in vobis pugno, vos defendo, nihil timeatis, ite ſecuri. *Si enim Deus pro nobis, quis contra nos?* dicamus ergo, *in Deo faciemus virtutem, & ipſe ad nihilum deducet tribulantes nos*, & inimicos noſtros, & ſpecialiter prædicatoribus Evangelii promittitur aſſiſtentia Domini, cum dicitur, *& ecce ego vobiſcum ſum*, ſcilicet dirigendo ſermones ad ſalutem audientium & meritum veſtrum, ſecundum Chryſoſtomũ. Non tantum loquitur illis qui tunc erant, nec cum illis ſolum dixit ſe futurum eſſe, ſed & per ipſos loquitur omnibus futuris, qui poſt illos credent, cum quibus etiam ſemper erit. Non enim usque ad conſummationem ſeculi Apoſtoli permanſuri erant, ſed ſicut uni corpori loquitur fidelibus, quibus conjungitur ut caput membris. Hæc Chryſoſtomus. Quamvis enim Dominus, quò ad præſentiam corporalem abſceſſurus eſſet à diſcipulis, tamẽ per præſentiam divinitatis, & ſpiritualem influxum ſuorum donorum & ſuæ gratiæ, præſens ſemper manet, & manebit cum fidelibꝰ, usque ad finem ſeculi. Sapiens enim & fidelis nauta, navem non dimittit donec fuerit ad portũ applicata, Eccleſia verò eſt navis, & Chriſtus eſt nauta regens ipſam, quia eam non dimiſit, nec dimittet, donec ad portũ paradiſi perveniat. Hæc Eccleſia in Apocalypſi de cœlo deſcendere dicitur, quia ſecundùm Auguſt. Cœleſtis eſt gratia, qua Deus eã facit. Ubi Rabanus: Ex hoc autem intelligitur, quòd usq; ad finem ſeculi non ſunt defuturi in mundo, qui divina manſione & inhabitatione ſunt digni. Quod autem dicit, usq; ad conſumationem ſeculi, ſecundùm Bedam, finitum pro infinito ponitur. Nam qui in præſenti ſeculo manet cum electis, eos protegendo, & per occultos inſtinctus Spiritus ſancti dirigendo, ipſe cum eis poſt finem ſeculi manebit, eos remunerando & ſine fine ſua præſentia ſatiando. Unde & Leo Papa: Qui enim aſcendit in cœlos, non deſerit adoptatos, & ipſe deorſum confortat ad patientiam qui ſurſum invitat ad gloriam. Manebit etiam cum fidelibus in præſenti ſæculo, non ſolum virtualiter, ſed etiam per præſentiam corporalẽ in Euchariſtiæ ſacramento, ubi eſt Chriſtus totus, & poſt finem videbunt eum facie ad faciem luce clarius. Rememorat autẽ eis, ut ait Chryſoſtomus, & conſumationem ſeculi, ut eos magis attrahat, & ne præſentia ſingulariter inſpiciant ſolùm, quæ ſimul cum præſenti vita diſſolvuntur, ſed & futura bona, & ſine fine manſura, quaſi diceret, Triſtia quæ ſuſtinebitis, ſimul cum præſenti vita diſſolventur, cum & totum ſeculum in conſummationem deveniat, bona autem quibus potiemini ſunt in æternum manſura. Hæc Chryſoſt. Conſidera nunc bene diſcipulos, & ea quæ modo ſunt eis dicta, quia ſunt valde magnifica. Stant in magna jocunditate cum Domino, manifeſtat eis qualiter eſt Dominus omnium, dat eis mandatum de prædicando, & dat formam baptiſmi, dat & vigorem permaximum, dum dicit quòd ſemper cum eis erit. Et ſtans benignus familiariter inter eos, prædicans & loquens de regno Dei, magna eos jocũditate replevit, & lætitia inenarrabili. Vides quantam conſolationem dat eis, & quot oſtendit inſignia charitatis. Apparet quòd iſti Dominum cum deſiderio & ſolicitudine expectare curaverunt. Et ideo læti eum aſpicere meruerunt. Sic & nos contingere ſentiremus, ſi in expectando Dominum & adventum ejus, fervidi & ſoliciti eſſemus. Per iſtos quibus Dominꝰ in monte Thabor prædicto apparuit, contemplati deſignantur, quia in hoc monte transfiguratus dicitur, & talibus ipſe frequenter apparere dignatur. Deinde Dominus ab eis diſceſſit, & more ſolito ad ſanctos patres rediit, diſcipuli verò cum magno gaudio remanſerunt, & poſtea in Hieruſalem redierunt.

Fides non deficiet. — Chryſoſt. homil. 91. in Matth. — Rom. 8. — Pſalm. 59. — Chryſ. ib. — *Chriſtus quomodo ſemper præſens.* — *Eccleſia navis Chriſti.* — Apoc. 12. — Rabanus in c. 28. Matt. — Beda in homil. — Leo ſerm. de Aſcenſ. — Chryſoſt. hom. 96. in Matth.

ORATIO.

Domine Jeſu Chriſte, fili Dei vivi, qui corda diſcipulorum, de morte tua dolentium, tua exhibitione præſentia gaudio incredibili, in monte eis apparens, perfudiſti: da mihi miſero ut nunc celſitudinem perfectionis aſcendens, in ima ſtudeam deſideria terrenorum calcare, & ab infimis voluptatibus ad ſuperna deſideria tranſire: quatenus te merear quandoque in altitudine cælorum videre. Fac etiam Domine me omnia quæ mandaſti ſervare, & mane nobiſcũ in hoc ſeculo protegendo & dirigendo, & poſt finem ſeculi remunerando & ſine fine tua præſentia ſatiando. Am.

Epilogus apparitionum Domini, poſt reſurrectionem.

CAPUT LXXXI.

Habes igitur duodecim apparitiones, poſt Domini reſurrectionem usque ad aſcenſionem, absque duabus cum aſcenſione proximo dicendis, & ſic apparitiones quatuordecim fuerunt: de quibus tantùm decem in Evangelio ſcriptæ ſunt: potes etiam meditari de pluribus: nam veriſimile eſt, quòd benignus Dominus ſæpe matrem & diſcipulos, & Magdalenam dilectam diſcipulam viſitavit: confortans & exhilarans eos, qui ſic vehementer de ſua paſſione conterriti & contriſtati fuerant. Quod etiam beatus Auguſtinus ſentire videtur, loquens de tempore poſt Domini reſurrectionem: Non omnia, inquit, ſcripta ſunt, cre-

Duodecim apparitiones. — *Apparitiones in univerſum quatuordecim.* — Auguſt. in c. 20. Joan.

crebra enim erat ejus cum illis conversatio, priusquam ascendisset in cœlum. Et fortè ipsi sanctiPatres, maximè Abraham,& David,ad quos specialis facta fuit promissio filii Dei, veniebant cum eo, ad videndum illam excellentissimam filiam suam, matrem Domini, quæ pro eis & omnibus gratiam invenit, & redemptorem genuit. O quam libenter eam conspiciebant, & quam reverenter se eidē inclinabāt, & omni qua poterant benedictione complebant, quamvis ipsi non viderentur ab illis, qui corporaliter ibi erant. Potes etiam hìc considerare benignitatem, charitatem, & humilitatem Domini, more solito, quæ in omnib⁹ factis ejus relucent, quòd etiam postquam gloriosè vicerat & resurrexerat, peregrinari adhuc per dies quadraginta voluit, ut suos discipulos confirmaret & roboraret. Dignè namq; post tot annorum curricula, post tot labores & afflictiones, post tam crudelem, ignominiosam, & acerbam mortem poterat triumphator ad suā gloriam remeare, & Apostolos per suos Angelos confortare, & pro suo nutu conformare, sed hoc non patiebatur charitas sua, personaliter voluit conversari cum eis, & veritatem resurrectionis multis comprobavit argumentis, id est, sensibilibus & evidentissimis signis, multa in corpore proprio ostendens præter naturam corporis immortalis, ut sic veritatem resurrectionis astrueret, & ab Apostolis eorumque posteris omnem omnino causam hæsitationis amoveret. In corpore enim proprio cicatrices ostendit, cùm tamen à natura corporis immortalis penitus aliena sit omnis deformitas cicatricis, comedit cum eis & bibit, cum tamen corpus spirituale ciborum alimonia minimè indigeret. Sed sciendum est, cibos à Domino ante mortem sumptos in ejus alimoniam cessisse, quia illos in se convertit, post resurrectionem verò sumptos, nullam ei alimoniam præbuisse, quia illos in se non convertit, cum haberet corpus glorificatum & incorruptibile, sed mox spirituali ejus virtute absumptos sicut absumitur aqua missa in ignem, aliter absorbet aquam terra sitiens, aliter exiccat radius solis calens, illa absorbet & in se trahit, indigentia, iste exiccat & consumit, potentia. Manducavit ergo Dominus post resurrectionem potestate, non necessitate, ut eo modo resurrectionem & vitam veram, non imaginariam ostenderet, si non ostenderetur veritas resurrectionis, perditus esset fructus passionis. Unde August. Et de Salvatore quidem fides Christiana non ambigit, quin post resurrectionem in carne spirituali, sed tamen vera, cibum & potum cum discipulis sumpserit, non alimentorum indigentia, sed ea qua & hoc poterat potestate, non enim edendi, & bibendi talibus corporibus aufertur potestas, sed egestas, quoniam certo & inviolabili munere immortalitatis induentur, ut non nisi velint, possibilitate, non necessitate vescantur. Hæc August. Præter hæc argumenta Lucas scribens historiam Actuū Apostolorū, ponit & alia. Fuit enim argumentū veræ resurrectionis, quòd per dies quadraginta multiformiter apparuit eis, loquens de regno Dei, non est intelligendum quòd singulis quadraginta diebus apparuit eis, sed quòd infra numerum tot dierum pluries apparuit, exhibendo se oculis videndum, & manibus palpandum, cum eis comedendo & bibendo, sicut antè consueverat, ut resurrectionem suam pluribus modis ostenderet, sed ad demonstrandū gloriā suæ resurrectionis, non decebat eum cū illis (ut prius) conversari continuè, ne putaretur ad vitam mortalem resurrexisse. Facto ergo intervallo apparebat discipulis, & nō conversabatur continuè cum eis, ut ostenderet

Cibi post resurrectionem à Domino sumpti, quò devenerunt.

Augustinus libro 13. de civitate, c. 22.

Actuum 1.

se resurrexisse ad immortalem vitam, ab hominibus hujus vitæ separatam. Itaque non statim post resurrectionem ascendit, ut multipliciter resurrectionem probaret, & discipulos consolando refoveret, & ut nostram informaret patientiam, quia debemus æquanimiter expectare mercedem nostram, unde sicut fuerunt quadraginta horæ mortis ejus, scilicet quatuor parasceves vespertinæ, & triginta sex duarū noctium & unius diei, ita quadraginta diebus cum eis conversatus est post resurrectionem, quia divina consolatio excedit humanam tristitiam. Pro eis fecit hoc, & pro nobis, sed non advertimus. Dilexit & diligit sic vehementer, & non diligitur, cùm tamen ad talē & tantum ignem non solum calefieri, sed etiam ardere debemus. Unde Beda: Resurrectionem suam certam & veram, multis & variis documentis persuadere dignatus est, propter ædificandam fidē, & fugandam de corde perfidiam, omnemque dubitationem de sua resurrectione tollendā. Unde etiam Bernardus: Christus dicitur triplex panis, subcinericius, in incarnatione, reversatus, in resurrectione, triticeus, in nudæ deitatis ostēsione. Panis subcinericius est Deus homo, nam quid est Deus, nisi vita & panis, quid est homo, nisi cinis & pulvis, & quid est in una persona Deus latens & homo patens, nisi panis subcinericius? Panis ergo subcinericius, est panis subcinere, Deus latens sub homine, & hoc erat Christus ante resurrectionem, panis reversatus, & econversò homo Deus, scilicet, post resurrectionē. Prius enim quasi cinis panem occultavit, post verò quasi panis cinerem celavit, quando enim habuit corpus glorificatum, tunc humanitas in eo quasi celata fuit. Unde ante passionem humanitas in eo manifesta fuit, deitas latebat, & ideo tunc per miracula & prædicationem deitatem probare, & mundo ostendere oportebat. Post resurrectionem verò magis probationi humanitatis, quàm divinitatis insistebat, unde tunc visu, tactu, esu, & multis aliis argumentis se verum hominē esse approbabat. Panis triticeus sine omni cinere est, sine furfure, sine ænigmate, sed de simila purissima, hæc est nuda deitas. Hic panis est Deus Deus. Nam devotioni nō sufficit semel dicere, Deus: vox enim devota est, Deus Deus meus, hoc facit mihi Deus: & hoc addatur, ut sit Deus Deus meus. Quid enim proderit mihi Deus, si non sit Deus meus. Hæc Bernard. Et sciendum quòd nō iniquis hominibus, & mundi amatoribus, sed solis Apostolis aliisque fidelibus post resurrectionem suam Salvatorem apparuisse legimus, neque enim conveniens erat ut Christus à mortuis resurgens, factúsque jam æternus & immortalis, iniquis hominibus Deo mortuis, & à vita quæ Christus est, separatis, se manifestaret. Unde & antè dixerat, Adhuc modicum, & mundus, scilicet qui modo non me videt oculis carnis, jam me non videt, vos autē videbitis me. Unde & Theophilus: De cætero non conversabatur inter plebem, quia scilicet post resurrectionem conversatio ejus non erat digna hominibus, sed divina magis, quod etiam est forma resurrectionis futuræ, in qua sicut Angeli conversabimur & filii Dei. Hæc Theophilus. Manifestavit autem se discipulis suis, & aliis fidelibus, ut vivus videretur à viventibus. Unde dicit Augustinus, quòd quando surrexit, non est visus, nisi à suis. Unde & in Actibus: *Hunc Deus suscitavit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo: nobis qui manducavimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis.* Fuit autem conveniens quòd non omnibus, sed testibus tantum præordinatis resurrectionem suam mani-

Ascensio cur dilata.

Beda.

Bernardus in Cantica.

Panis subcinericius.

Panis triticeus.

Theophilus in Joan.

Augustinus tract. 76. in Joannem

Actor. 10.

manifestaret, quia infima per media reducit in suprema, & ideo quosdam mediatores elegit, per quos universo orbi resurrectio manifestari posset. Sic ergo Dominus per dies quadraginta multiformiter apparens discipulis, ac edens loquensq; cùm eis, & argumentis nos illuminavit ad fidem, & promissis erexit ad spem, ut sic tandem, donis cœlitus datis, accenderet ad amorem. Et secundùm Hieronymum. Ostendit immortalitatem mortalibus, ad gratiarum actionem debitam, ut intelligamus quid fuerimus, & sciamus quid futuri erimus. De mysterio autem prædictarum apparitionum, & duarum sequentium, sic dicit Beda: Hac ergo frequentia corporalis suæ manifestationis, ostendere voluit Dominus, in omni loco se bonorum desideriis præsentem esse divinitus. Apparuit namque ad monumentum lugentibus fœminis, adest & nobis ejus absentiæ recordatione salubriter contristatis. Occurrit revertentibus à monumento, ut agnita resurrectionis gaudia prædicarent, adest & nobis, dum bona, quæ novimus, proximis fideliter annunciare gaudemus, apparuit in fractione panis his, qui se peregrinum esse putantes, ad hospitium vocaverunt, adest nobis, cùm peregrinis & pauperibus quæcunq; possumus bona libenter impendimus, adest & nobis in fractione panis, cùm sacramentum corporis ejus, videlicet panis & vini, casta & simplici conscientia sumimus. Apparuit in abdito de sua resurrectione loquentibus, adest & nobis, qui modo ejus dono idem agimus, adest & nobis semper, cùm ab extrinsecis operibus ad tempus vacantes, de ejus gratia locuturi convenimus, apparuit cùm foribus clausis intus Judæorum metu residerent, apparuit cùm minorato eodem metu, apertis eum gressibus in montis vertice quærerent, affuit quondam confortaturus suo spiritu Ecclesiam, cùm ab infidelibus premeretur, & ad publicum venire, ac dilatare prohiberetur, adest eidem & nunc, cùm inclinato ad fidem culmine regali, terror quievit persecutionis, & omnis mundi sublimitas Apostolis est substrata vestigiis, apparuit piscatoribus, eosque apparens divinis adjuvit beneficiis, adest & nobis, cùm necessaria vitæ temporalis recta intentione curamus, justisq; nostris laboribus subsidium adjungit suæ pietatis, apparuit recumbentibus: adest & nobis cùm juxta Apostoli monita, sive manducamus, sive bibimus, sive aliud quid agimus, omnia in gloriam Dei facimus, apparuit primò in Judæa, deinde in Galilæa, post hæc in Judæa, rursum die quo ascendit in cœlum, aderat Ecclesiæ cùm primò solius Judææ terminis clauderetur: adest modò cùm Judæis ob culpam perfidiæ derelictis, transmigravit ad gentes, & aderit in futuro cùm ante finem seculi revertetur ad Judæam, & sicut Apostolus ait, intrante gentium plenitudine, sic omnis Israël salvus erit. Novissimè illis apparuit ascendens in cœlum, aderit & nobis ut eum post mortem ad cœlos sequi mereamur, si ante mortem eum in Bethaniam unde ascendit, id est, in domum obedientiæ sequi curamus. Ipse etenim cœlum ascensurus Bethaniam venit. quia, sicut Apostolus ait: *Factus est obediens usq; ad mortem, mortem autē crucis: propter quod & Deus eum exaltavit*: venimus ibidem & nos, si quod ille monet agimus, quod promisit intendimus. *Esto fidelis*, ait, *usq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ*. Fit quoq; ipsius gratia largiente, ut qui nobiscum usq; ad vitæ hujus terminum manet, post hanc nos vitam ad videnda secum cœlestis vitæ præmia sublevet. Hæc Beda. Sicut ergo quadragesimam, sic & quinquagesimam Christus nobis sacravit, & nos utraque solennitate

Hieron. in c. 16. Marci.

Immortalitatis ostensio.

Beda serm. de Resurrect.

Rom. 11.

Philipp. 2.

Quinquagesimæ consecratio.

mysticè instituit: de quibus simul Beda sic ait, Utramque sane hanc solennitatem, hoc est quadragesimæ & quinquagesimæ, non quorumlibet hominum, sed ipsius Domini, ac Salvatoris nostri prima nobis sanxit authoritas: quadragesimæ videlicet in eo, quòd diebus ac noctibus quadraginta jejunavit in deserto. Victaque versutia tentatoris, ministeriis fruebatur angelicis, ubi suo nos informaret exemplo, quia per macerationem carnis adversarii spiritualis machinas evitare, & ad Angelorum debeamus consortiū pervenire. Porro quinquagesimæ nobis gaudia in eo servanda monstravit, quod post resurrectionem seipsum discipulis vivum, in multis argumentis, per dies quadraginta præhibuit, & illos suæ frequentia visitationis lætabundum hoc tempus habere fecit, ac festivum. In quo non solum futuri seculi gaudia, quæ cum illo sumus habituri, præsignavit, verùm & ineffabilem circa nos suæ pietatis affectū ostendit, qui deposita jam infirmitate corporis & per resurrectionis virtutem in cælestem gloriam commutata. Dignatur tamen adhuc discipulorum interesse convivio, ut socios eos habere possit in cœlo, & præcepta quibus ad regnum Dei perveniant vivacius ipsa familiaritate commendet, atq; memoria illius temporis roboret, de quo eis ante passionem suam promittendo prædixerat: *& ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo*; sed & in cœlum ascendens nequaquā eis priscæ suæ præsentiæ dulcedinē abstulit, sed eandem potius promisso Spiritus sancti charismate cumulavit. Deniq; mox illi regressi sunt in Hierusalem, cum gaudio magno, & erant semper in templo, laudantes & benedicentes Deū: hoc quoque nobis gaudio, ac laude & benedictione cœlesti, qua Spiritus sancti præstolabantur adventum, usque ad diem quinquagesimum, quem Græci Pentecosten appellant solennitatis, hujus lætitiam docuerunt esse protelandam. Meritò ergo sacrosanctis diebus his nos majoribus epulis atq; hymnis cœlestibus vacamus, ob reverentiam Dominicæ resurrectionis, ob memoriā dominici convictus cum discipulis simul, & ob spem futuræ nostræ quietis, ac vitæ immortalis. Sed & genu in oratione minimè flectemus, quia flexio genuum, pœnitentiæ & luctus est indicium. Quod etiam omnibus diebus dominicis observandum, propter ejusdem resurrectionis vel dominicæ, vel nostræ sacramenta patres instituerunt. Rectè ergo quadragenario dierū numero jejunium annuè celebramus, ut per hoc spiritualius admoneamur, quia quandiu in mundo vivimus, pro cælestium præmiorum adeptione semper laborare debeamus. Rectè etiam quinquagenario dierum numero statum futuræ nostræ beatitudinis in imagine veneramur, jejunia videlicet relaxando, halleluja canendo, stantes orando, quæ sunt aptissima perpetuæ quietis, resurrectionis, & laudis præsagia. Hæc Beda.

Beda ibid.

Actor. 1.

Lucæ 22.

Devotio habenda inter Pascha & Pentecosten.

ORATIO.

Domine Jesu Christe, per gloriosam resurrectionem tuam, qua discipulis & fidelibus tuis, vivus & immortalis apparuisti: per gratissimam moram & colloquia dulcissima, quæ cum eis per quadraginta dies habuisti, in quibus multis argumentis apparens eis, & loquens de regno Dei, eósque confortans, & cum eis convescens, ut resurrectionem veram in te probarent & crederent, totalem dubitationē de ipsorum cordibus abstulisti: obsecro te Jesu bone & pie, da mihi inter testes præordinatos à Deo testem fieri resurrectionis tuæ, non lingua tantum & verbo, sed opere, & veritate. Amen.

De Ascensione Domini nostri Jesu Christi.

CAPUT LXXXII.

Marci 16. Lucæ 24.

Circa ascensionem Domini te vigilem esse oportet: nam hæc solemnitas valde solennis est, ut infrà patebit. Et saltem hoc ad attentionem te animet amplius, quòd nunc Dominus completo suæ peregrinationis cursu, est præsentia corporali recessurus: unde ipsius verba & facta sunt attentius consideranda. Quælibet enim anima fidelis debet sponsum suum, Dominum Deum suum, in ejus discessu diligentissimè & vigilantissimè observare, & quæ per eum dicuntur & fiunt, viscerosius mente amplecti, ac eidem se devotius & humilius recommendare, & totaliter animum suum ab aliis abstrahere. Quadragesimo autem die à resurrectione voluit Dominus ascendere, ut demonstraret eos qui decalogum legis, per quatuor Evangelia impleverint, posse cœlum scandere.

Joan. 13.

Tunc itaque sciens Dominus Jesus, quia venit ejus hora ut transeat ex hoc mundo ad patrem, cùm dilexisset suos, nunc verò usque in finem dilexit eos.

Ascensurus assumpsit nos ex paradiso.

Accipiens igitur de paradiso terrestri sanctos patres, & omnes illas sanctas & benedictas animas, ac benedicens Heliæ & Enoch ibi remanentibus, & adhuc viventibus, venit ad undecim discipulos suos, qui erant in monte Sion, cum matre ipsius & aliis.

Habitatio Mariæ & discipulorum.

Omnes siquidem tam Apostoli quàm alii discipuli, necnon & mulieres, habitabant in monte Sion, sed in cœnaculo, in quo Dominus cœnaverat, habitabant tunc Maria & undecim discipuli, cæteri verò discipuli & mulieres circumquaque per diversa hospitia erant divisi. Dum ergo recumberent seu comederent undecim Apostoli in illo cœnaculo cum beata Virgine, & forte alii, sed digniores sunt tantum expressi, apparuit eis Dominus, & comedit cum eis benignus magister ante discessum suum, in signum & memoriale specialis dilectionis & gaudii. Quia enim Apostoli non erant eum amplius in carne visuri: ideo antequam recederet, manducavit cum eis, quemadmodum amici cùm abinvicem separari debent, simul manducant & bibunt.

Convivium Domini ultimum.

Omnibus igitur simul hora tertia comedentibus, cum magna lætitia in hoc ultimo Domini sui convivio, ut omnes testes essent & narrarent quæ communiter viderunt & audierunt, sciens Dominus Jesus tempus esse ut reverteretur ad eum qui misit ipsum, *exprobravit illis incredulitatem eorum,* quam prius habuerunt, ut succederet credulitas, *& duritiam cordis* lapidei, ut succederet cor carneum, charitate plenum, *quia his qui viderant eum resurrexisse* à mortuis, *non crediderant,* nisi & ipsi eum viderent, cùm utique post resurrectionem suam Evangelium prædicantibus gentes crediture erant eum resurrexisse quem non viderant. Ergo inexcusabilis es, si testimonio videntis rem de qua testatur, non credideris.

Exprobratio congruè facta.

Exprobratio, est objectio ex probro, quia probrum fuit, quòd tantis visis argumentis resurrectionis, & tantis auditis signis per testes propositis non crediderunt. Quanvis enim Petrus & Maria Magdalena, & duo illi discipuli quibus in via Dominus apparuerat, certissimè firmissimeque nunciarent Dominum resurrexisse, seque illum vidisse, cæteri tamen illis non credebant. Hanc autem exprobrationem maximè tunc Dominus fecit, cùm ad prædicandū per universum mundum discipuli ire debebant, quasi daret eis intelligere, & diceret: Multo magis debebatis vos nunciantibus resurrectionē eam credere antequam me videretis, quàm gentes, quæ credent vobis prædicantibus Evangelium, & me non videbunt. Post illam quippe exprobrationem, dixit eis, ut irent in mundū ad prædicandum. Idcirco etiam tunc eos increpavit, cùm corporaliter reliquit, ut defectum suum cognoscentes remanerent humiliores, ostendens eis in suo discessu quantum ei humilitas placet, quasi eam peculiariter eisdem recommendaret, ut verba quæ recedens dicebat, in corde audientium arctius impressa remanerent. Post increpationem igitur admonendo dixit eis: *Euntes* & continuis profectibus in prædicando proficiscentes *in mundū universum,* non in Judæam tantum, *prædicate Evangelium,* quod omnem aliam doctrinam præcellit, sicut caput corpori præeminet,

Evangelium quid sit. Sapient. 8.

quia secundùm Innocentium, Evangelium est verbum Verbi, quod erat in principio apud Deum, sermo sermonis, qui à regalibus sedibus venit, sapientia sapientiæ, quæ attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. *Prædicate,* inquit, *Evangelium,* nihil aliud: *omni creaturæ,* id est humano generi, seu indifferenter & sine acceptione omni homini, pro quo facta est omnis creatura, vel ideo quòd habet participium, & convenientiam, seu aliquid commune cum omni creatura:

Homo microcosmus.

unde & homo microcosmus, id est, minor mundus dicitur, quasi omnem creaturam continens. Per esse, enim, convenit cum inanimatis: per vivere, cum vegetabilibus & plantis: per sentire, cum animalibus: per intelligere, cum Angelis, ideo designatur nomine omnis creaturæ.

Homo omnis creatura.

Item homo dicitur omnis creatura, quia propter eum omnis creatura mundi videtur esse producta: sumus enim quodammodo finis omnium. Vel *omni creaturæ,* cui prædicandum est. Et multa in scripturis inveniuntur, quibus hæc una determinatio sufficere potest, quale est illud: *Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum,* scilicet trahenda, & illud: *Charitas omnia credit,* scilicet, credenda. Ita dicitur, Deus erit omnia in omnibus, id est, unicuiq; sufficientia, & illud: *Omnia quæcunq; audivi à Patre meo, nota feci vobis:* omnia scilicet ad salutem & beatitudinem pertinentia.

Joan. 12. 1. Cor. 13. 1. Cor. 15. Joan. 15.

Et sic in alio suo modo accipere poteris. Hoc autem quod de Evangelio prædicando dicitur, fiendum erat post receptionē & confirmationem Spiritus sancti, quia antè non erant (secundum mandatum Christi) ab Hierusalem discessuri.

Gentium electio.

In hoc etiam quòd de Evangelio omnibus prædicando mandatur, Judæorum abjectio, & gentium electio apertissimè monstratur. Qui ergo prius dixerat, *In viam gentium ne abieritis:* nunc dicit, *Prædicate Evangelium omni creaturæ:* id est, omni nationi: primò Judæo, secundò gentili: *quia vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.*

Matth. 10. 1. Tim. 3.

Deinde salutem promittendo credentibus, & damnationem comminando incredulis, subjunxit: *Qui crediderit,* fide formata & per dilectionem operante, scilicet per se, ut in adultis, vel per alium, ut in parvulis: *& baptizatus fuerit,* baptismo aquæ si fieri poterit, *salvus erit:* æterna salute à peccatis & pœnis liberante.

Baptismus necessarius.

Non enim sufficit fides absq; baptismo, per quem aliquis incorporatur Christo, si assit facultas recipiendi baptismum ab aliquo. Si autem non assit facultas, sufficit baptismus sanguinis, ut in martyribus, qui pro Christo interficiuntur antequam sunt baptizati, vel flaminis, ut in habentibus fidem Christi, desiderantibus baptizari, sed præveniuntur morte antequā possit impleri.

Parvulorum purgatio à peccatis.

Per alios ergo parvuli credunt

in Ecclesia, sicut ex aliis trahunt peccata, quæ illis in baptismo remittuntur confessione aliena. Pium est enim, ut id quod per alienum peccatum amiserunt, per alienum auxilium (ut Ecclesiæ & patrinorum, in quibus credere dicuntur) recuperare & recipere possint. *Qui verò non crediderit*, per se, vel per alium, *condemnabitur*, æterna damnatione, per meritum justitiæ infidelitatis suæ. Non ait, qui baptizatus non fuerit, quia per fidem sine baptismo, salvatur homo, cum eum excludit articulus necessitatis, non contemptus religionis. Unde quod

Joann. 3.

dictum est Nicodemo, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei*, sic debet intelligi, qui contempserit renasci. Noli autem præsumere de fide, nisi ostendas eum in opere, quia sine hoc non poterit te salvare. *Fides enim sine operibus mortua est*, sicut & opera sine fide. Unde Gregor. Fortasse autem unusquisque apud semetipsum dicat: Ego jam credidi, salvus ero. Verum dicit, si fidem operibus teneat. Vera etenim fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit, & ille credit, qui exercet operando quod credit.

Fides sine opere non salvat. Jacobi 2. Gregorius homil. 29. in Evang.

Jacobi 2.

Unde & Jacobus, Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides salvare eum? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est. Deinde etiam signa pro fidei augmentatione & confirmatione promittendo adjungit: *Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur*, propter meritum fidei suo tempore, & cùm fuerit necesse. *In nomine meo*, invocato & honorato, id est, in virtute nominis mei, *dæmonia ejicient*, quod de multis legimus, quibus immundi spiritus obediebant, *linguis loquentur novis*, hoc factum est in die Pentecostes in Apostolis, & aliis credentibus, *serpentes tollent*, id est, auferent vel dispergent, quod de Apostolo Paulo patet. *Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit*, quod de Joanne Evangelista factum fuit. *Super ægros manus imponent, & bene habebunt*, quod etiam multi fideles fecerunt.

Signa primitivæ Ecclesiæ.

Omnia enim hæc in primitiva Ecclesia, non solum Apostolos & alios majores, sed etiam frequenter alios simplices credentes fecisse legimus, pro infidelibus convertendis, & ut fides credentium cresceret, ac nutriretur & firmaretur miraculis, qua nunc radicata & aucta, non sic necessarium est nunc fieri sicut passim tunc fiebant, quia sufficit ea quæ facta sunt solum modo legere & audire, ac eis fidem adhibere.

Cur modo non fiant miracula. Gregorius homil. 29. in Evang.

Si ergo quæratur, quare prædicatores & fideles moderni talia signa non faciunt? Respondetur secundùm Gregorium, quia cùm fides catholica sit sufficienter probata per miracula Christi & Apostolorum ejus, non oportet ultra hanc probationem reiterare amplius. Sicut etiam arbusta cum primò plantantur, frequenter irrigantur quousque convaluisse videantur, cùm autem in terra radicem fixerint, talia subtrahuntur. Veruntamen Deus in posteris temporibus etiam multa miracula fecit ad consolationem fidelium, ut patet de tempore martyrum & confessorum.

Idem ibid.

Fiunt tamen, secundùm eundem Gregorium, spiritualiter nunc in Ecclesia, quæ olim corporaliter fiebant in ea. Nam sacerdotes populum exorcizando, baptizando, & ad pœnitentiam vocando, dæmonia ejiciunt, dumque secularia verba relinquentes, fidei & novæ legis mysteria insonant, linguis novis loquuntur. Qui dum bonis suis exhortationibus vitia & malitiam de alienis cordibus auferunt, serpentes tollunt. Et dum hæreticorum libros legunt, vel mortifera in confessionibus seu pestiferas suasiones audiunt, sed tamen non consentiunt, & ad prava non pertrahuntur, mortiferum est quod bibunt, sed eis non nocebit. Qui quotiens proximos in fide vel bono opere infirmari conspiciunt, dum eis tota virtute concurrunt, & exemplo suæ bonæ operationis illorum vitam roborant, vel animas infirmas suis orationibus sanant, & Deo reconciliant, *super ægros manus imponunt ut bene habeant*. Quæ nimirum miracula tanto majora sunt, quanto spiritualiora, & quanto per hæc non corpora, sed animæ suscitantur. In hoc etiam instruimur, ut quod verbis prædicamus, bonis operibus confirmemus. Item dæmonia ejiciunt, qui dæmonum tentationes fide & signo crucis repellunt. Linguis loqvuntur novis, qui Dei laudes & verba sacra narrant, dimissis frivolis & ociosis. Serpentes tollunt, qui detractores efficaciter reprehendunt. Mortiferum bibunt, sed eis non nocet, qui persvasiones pestiferas seu amara convitia audiunt, sed surda aure transeunt, & pro nihilo ducunt. Super ægros manus imponunt & bene habebunt, qui per bona verba & opera alios à peccatis retrahunt, & in bonis confirmant. Et hæc similiter signa spiritualia tanto sunt corporalibus meliora, quantum quæ sunt animæ corporalibus præferuntur. Et dixit eis, *Vos autem* specialiter *estis*, id est eritis, *testes horum*, scilicet quæ vidistis & audistis, & quæ locutus & operatus sum in medio vestri, vel horum superius descriptorum, quantum ad Christi incarnationem, prædicationem, passionem, & resurrectionem. Et ne turbati cogitarent quomodo nos homines idiotæ testimonium perhibebimus gentibus & Judæis, qui te occiderunt, subjungit: *Et ego mitto*, id est, mittam citò & de propinquo (ponendo præsens pro futuro, & ratione certitudinis, & ratione proximi temporis) *promissum* vobis auxilium *Patris mei in vos*, id est, Spiritum sanctum in signo visibili, ut sufficiatis ad testandum & ad prædicandum constanter ubique veritatem Evangelii.

Præsens pro futuro.

Pater enim promisit, cùm dixit: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem*, & quia filius promisit, dicens: *Cùm venerit Paracletus quem ego mittam vobis à Patre*: ideo & pater promisit, cùm opera Trinitatis sunt indivisa.

Promissio spiritus. Joel. 2. Joann. 15.

Qui licèt procedit ab utroque, est tamen patris, authoritate spirationis.

Spiritus patris.

Et ne imperfecti prædicare præsumerent, adjunxit: *Vos autem*, qui debetis esse testes mei, *sedete* & manete hìc *in civitate* Hierusalem, *quoadusque induamini*, scilicet undique tanquam armatura spirituali *virtute*, non humana, sed cœlesti, id est, Spiritus sancti gratia *ex alto*, id est, de cœlo. Hoc idem tangitur in Actibus, cùm dicitur: *Et convescens*, id est, simul cum discipulis comedens, *præcepit eis, ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris*, quasi diceret, hìc & ibi non estis sufficientes ad prædicandum constanter veritatem Evangelii, donec confirmati fueritis per donum Spiritus sancti, ut stetis ante reges & præsides intrepidi.

Actor. 1.

Unde Chrysost. Sicut milites invasuros multos, nemo sinit exire donec armati sint: sic & discipulos ante Spiritus sancti descensum, ad conflictum egredi non permittit. Cur autem non Christo præsente, vel eo discedente, statim Spiritus venit? Decebat enim eos fieri cupidos rei, & deinde recipere gratiam. Tunc enim magis ad Deum erigimur, cùm incumbit necessitas. Dicit autem, *donec induamini virtute ex alto*, nec expressit quando, ut sint jugiter vigiles. Quid igitur miraris, si diem novissimum non pandit, ubi diem hunc proximum pandere noluit? Hæc Chrysost. Licèt ergo Christus dedisset discipulis scripturarum intellectum, & commisisset prædicationis officium, tamen distu-

distulit executionem prædicandi, usque ad Spiritus sancti receptionem in signo visibili: per hoc insinuans, quòd prædicans actu, prius debet habere sufficientem sacræ Scripturæ notitiam, & gratiam Spiritus sancti per conjecturam, scilicet quòd non sit conscius sibi de peccato mortali. Debent quippe prædicatores sedere in civitate, id est, in claustro: ubi debet esse civium unitas, vacando ibi studio & contemplationi, ut ibi hauriant, quod postmodum in prædicatione aliis effundant. Unde Hieron. Nihil nobis rectum videatur nisi quod discimus, ut post multum silentium de discipulis magistri efficiamur: docemus autem homines in Ecclesiis, quod nescimus: omnes alias artes absque doctore non discimus: sola hæc tam vilis & tam facilis est, ut præceptore vel Doctore non egeat.

Gregorius in pastorali, part. 3. c. 26. Unde & secundùm Gregorium notandum est, quia sunt quos à prædicationis officio vel imperfectio vel ætas prohibet, & tamen præcipitatio impellit, qui admonendi sunt, ne dum sibi tanti onus officii præcipitatione arrogant, viam sibi subsequentis vitæ melioris abscindant. Et ut considerent, quòd ipsa veritas, quæ repentè quos vellet roborare potuisset, ut exemplum sequentibus daret, ne imperfecti prædicare præsumerent. Postquam plenè discipulos de virtute prædicationis instruxit, illico adjunxit. *Vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.* In civitate quippe sedemus, si intra mentium nostrarum nos claustra constringimus: ne loquendo exterius evagemur, ut cùm virtute divina perfectè induemur, tunc quasi à nobismetipsis foras etiam alios instruentes exeamus. Hæc Gregor.

Sedere in civitate quid sit.

Comedunt igitur & gaudent discipuli, propter præsentiam Domini sui, sed nihilominus propter discessum turbati. Tanta enim amoris teneritudine eum diligebant, quòd etiam verba discessionis suæ æquo animo sustinere non poterant. Cúmque comedissent, *eduxit omnes*, verbo scilicet, non manu: *foras*, id est extra civitatem, *in Bethaniam*, id est, versus Bethaniam, quia mons Oliveti, ad quem exierunt, est in via versus Bethaniam, & Bethania in latere montis Oliveti est sita.

Eductio Apostolorum. *Eduxit eos foras,* ut viderent eum ascendentem, per hoc insinuans, quòd civitas tumultuosa non est locus aptus ad divinorum contemplationem. Prius eduxit eos foras extra civitatem, ut significaret non habere nos hîc manentem civitatem: deinde in Bethaniam, quæ interpretatur domus obedientiæ, ut qui ex obedientia descendit, & humiliatus est ad mortem, ostendatur ex merito obedientiæ ascendisse, & exaltatus in cœlum, secundùm illud,

Philipp. 2. *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, propter quod & Deus exaltavit illum,* & ut signet per obedientiæ opera eos transituros ad cœlestia, & quòd non est ascensus in cœlum, nisi per obedientiæ meritum. Sicut ergo inobedientia hominem de paradiso ejecit, sic obedientia introducit.

Beda in c. 24. Lucæ. Item secundùm Bedam, Eduxit eos in Bethaniam, propter situm ejusdem villæ, quæ in latere montis Olivarum posita est, quia videlicet obedientis Ecclesiæ domus, in ipsius summi montis, id est, Christi latere, fidei, spei dilectionisque sua fundamenta locavit.

Mons Oliveti. Postquam ergo eos foras duxisset, tunc dixit eis, quòd in montem Oliveti transirent, & inde eum in cœlum ascendentem viderent. Quia inde ascendere volebat in cœlum. Et tunc disparuit, & evanuit ab oculis eorum. Per montem, intelligitur eminentia Spiritus in contemplatione, per olivas autem, pinguissimi spiritus devotio. Ulterius verò post ista non restat, nisi saltus animæ in cœlum. Igitur Apostoli undecim, cum matre Domini ac aliis discipulis & mulieribus unanimiter statim venerunt in montem Oliveti, & ibidem iterum Dominus eis apparuit. Ecce quomodo habes hodie duas apparitiones.

Contemplatio. Conspice nunc bene eos & cuncta quæ fiunt. Considera nihilominus sanctos Patres ibidem invisibiliter existentes, quomodo libenter & reverenter intuentur dominam, & affectuosè benedicunt, per quam tantum assecuti sunt beneficium: quomodo etiam intuentur illos excelsos pugiles & duces divini exercitus, quos inter omnes ad expugnandum & vincendum universum mundum elegit Dominus: Tunc quidam ex his qui convenerant, cœperunt eum interrogare, dicentes: *Domine si in tempore hoc restitues regnum Israël?*

Actor. 1. *Restitutio regni Israël.* Quidam imperiti & carnaliter sapientes, videntes alienigenam regnare, & Judæos sub præside esse: desiderabant quòd regnum ipsum nationi Judaicæ redderetur, & quærebant de restitutione regni Israël temporalis, & si rex Judæis daretur hoc tempore, putantes tunc à Domino regnū restituendum, & à dominio alienigenarum, scilicet gentilium qui Judæis dominabantur liberandum, sicut & duo discipuli putabant, dicentes: nos autē sperabamus, quia ipse esset redempturus Israël. Ac si isti interrogantes eū dicerent: Nunquid hoc tempore regnabis sicut David, & Salomon, & dominaberis nationibus? Alii verò magis instructi, scientes restitutionem illam non nisi finaliter futuram, scilicet circa tempora judicii, quærebant de restitutione regni Israël spiritualis, scilicet de liberatione & dilatatione Ecclesiæ, ac si dicerent, Nunquid hoc tempore facies quod promisisti Ecclesiæ?

Augustinus sermone de Ascens. Unde Augustinus. Ergo discipuli Christi deducturi aspectu ascensurum Christum, interrogaverunt eum & dixerunt ei: Domine si in hoc tempore præsentaberis, & quando regnū Israël. Quod regnum? De quo dicimus, *Adveniat regnum tuum:* quando regnum tuum? Quando regnum tuorum? quando regnum humilium? quamdiu typus superborum? Quando venturum sit, quid ad te? Sic vive quasi hodie venturum sit, & non timebis cùm venerit. Hæc August. Matth. 6.

Dominus autem super hoc non certificavit eos: ex quodam tamen, in responsione ejus posito, possent intelligere restitutionem illam multis temporibus differendam. *Non est,* inquit, *vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate,* id est, numerum temporū & momentorum usque ad finem seculi, quæ tantùm patent scientiæ Patris mei. Non est quippe aliquorum nosse tempora, ultra quod revelatur vel tradetur per scripturas, quia hoc est præsumptionis, sed secundùm scripturas nosse, est eruditionis, ac si diceret, Ad vos non pertineret scire futura, quæ in sola Dei dispositione sunt posita, de quorum numero est regni Judaïci restitutio. Nam ipsum restituendum non est carnaliter, sed spiritualiter: quando circa finem seculi Judæi credent in Christum, qui fuit rex eorum, & quando regnabit in domo Jacob, verè sine fine seculi in æternum. Nihil, inquam, ad vos quærere de secretis hujusmodi, nec ad ea percipienda estis idonei, sed de his quæ ad vos spectant estote soliciti, quia revera, *accipietis virtutem sancti Spiritus supervenientis in vos*, cujus virtute purificati & roborati ut possitis mea verba loqui, & doctrinam meam ferre *eritis mihi testes*, conversationis & doctrinæ, mortis & resurrectionis meæ: primò, *in Hierusalem*: secundò, *in Judæa*, postea *in Samaria*, tandem *usque ad ultimum terræ*, ac si tacitè diceret, Ante regni illius restitutionem non solum Hierosolymam, sed & omnes fines Judææ & Samariæ, ac etiam mundi terminos

per

Prædicatio usque ad ultimum terræ. per circuitum Evangelii fama percurret. Primò siquidem prædicatum est Evangelium in Hierusalem, sed propter lapidationem Stephani, & mortem Jacobi, gladio occisi, egressi sunt de Hierusalem, prædicantes in finibus Judææ, postea transierunt ad Samaritanos, & inde processerunt per mundum ad alios. Ubi August. Quo autem pacto ab Apostolis est prædicatio ista completa, quando adhuc usque sunt gentes in quibus modo cœperit, & in quibus nondum inceperit impleri? Non utique hoc sic à Domino mandatum est Apostolis, tanquam ipsi soli quibus tunc loquebatur tantum munus fuerit impleturi, sed sicut eis solis videtur dixisse, *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi,* quod tamen eum universæ Ecclesiæ promisisse, quæ aliis morientibus, aliis nascentibus hic usque in seculi consummatione futura est, quis non intelligat? Hæc August. Et quia Evangelium primò prædicatum est in Hierusalem, inde est quòd audita pronunciatione Evangelii, vertimur ad Orientem, quasi ad Hierusalem, gratias agentes, & dicentes: Gloria tibi Domine, quia inde venit ad nos Evangelium. Unde scriptum est: *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.* Unde & Augustinus. Cœpit enim Ecclesia ab Hierusalem ista terrena, ut gaudeat in Deo in illa Hierusalem cœlesti, ab hac enim incipit, ad illam terminat. In illa tota Ecclesia erit, ab ista exordium fidei sumpsit. Hæc August. Sed verba Evangelii levita prænunciaturus, vertit faciem contra Aquilonem, ut ostendat verbum Dei dirigi contra eum, qui per Aquilonem designatur, scilicet contra diabolum, qui dicebat in corde suo, sedebo in latere Aquilonis, & ero similis altissimo. *Et Dominus Jesus postquam locutus est eis,* quæ ad eruditionem suæ pertinebant consolationis, unumquenque osculatus est in intimo amore cordis. Quia, secundùm Ambrosium, Apostolis reliquit oscula pacis, deinde valedicens eis, *elevatis manibus,* ut suos patri offerret, *benedixit eis,* scilicet bona optando, promittendo, conferendo, ut eos contra hostem muniret, ut bonis cœlestibus augeret. Et, ut dicit Theophilus, fortè in hac benedictione vim conservativam eis influxit, usque ad Spiritus sancti adventum. Ex loco isto duxit Ecclesia in consuetudinem, quòd Episcopi in fine missæ dent benedictionem. Ubi Origenes: Quòd autem elevatis manibus benedixit eos, significat quòd deceat benedicentem cuiquam ornatum esse variis operibus & arduis, respectu aliorum, sic enim manus tolluntur in altum. Hæc Origen. In recessu suo benedixit Christus discipulis, sicut pater recedens à filiis benedicit eis, & hoc fecit primò propter majorem eorum necessitatem, secundùm illud: Cùm essem cum eis, ego servabam eos, & cætera, ubi petit eos post recessum suum servari à malo. Secundò, ad ostendendum finalem & perseverantem erga eos suam dilectionem, secundùm illud, Cùm dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Instruxit etiam per hoc superiores in Ecclesia, ut recedentes à subditis, benedictionibus eos Deo commendent. His finitis ad Orientem versa facie, ut dicit Damascenus, cœpit sua propria virtute, non aliena elevari ab eis, & ascendere videntibus illis, quos scilicet tanta visione dignabatur, videndo deducentibus, ut scilicet desiderium veniendi ad ipsum in eis excitaretur, & triumphaliter proprio motu per dotem agilitatis in cœlum supremum unde venerat ferebatur. Tunc mater & omnes alii aspicientes eum in cœlum elevari, prociderunt in terram

[Margin: Augustinus epist. 80. — Matth. 28. — Isaiæ 2. — *Conversio ad Aquilonem.* — Isaiæ 14. — Ambros. in c. 24. Lucæ. — *Benedicendi causa.* — Damascenus de ascensione.]

adorantes, & propter discessum lachrymas continere non poterant, multum tamen gaudebant, quòd ipsum sic gloriosè cœlum petere cernebant. O quàm libenter mater cum filio de hoc mundo recessisset, sed eam ad tempus hic manere Dominus voluit, quia propter confirmandos credentes utile & expediens fuit. Nostræ etiam fidei necessarium erat, quia ipsa post ascensionem Domini inter Apostolos conversando, multa eis revelavit, quæ de mysteriis illius cognoverat. Unde Anselmus: Sed ò bone Jesu istius tuæ dulcissimæ matris piissime fili, quomodo pati potuisti ut te in regnum gloriæ tuæ remeante, illam quasi orbatam in miseriis mundi relinqueres, & non eam statim regnaturam assumeres? Erat, ut mihi videtur, necessaria nostræ fidei conversatio sua post ascensionem Domini inter Apostolos ejus, quia licèt ipsi per revelationem Spiritus sancti edocti fuerint omnem veritatem, incomparabiliter tamen manifestius ac eminentius ipsa per eundem spiritum ipsius veritatis intelligebat profunditatem, ac per hoc multa eis per illam revelabantur, quæ in se non solum simplici scientia, sed & ipso effectu, & ipso experimento cognoverat de mysteriis ejusdem Domini nostri Jesu Christi. Nec dilatio suæ assumptionis quo quomodo jacturam inferre valebat immensitati amoris & gaudii sui, quoniam ipsa perfectio amoris & gaudii ita illam reficiebat plenitudine sui, ut hoc ipsum ei ad augmentum amoris & gaudii magnopere fieret, quòd illic se esse videbat ubi Deum, quem præ cunctis amabat, vel magis sciebat. Igitur ubicunque erat, & ipsa in Deo, & Deus in ea jocundabatur, qua ipsa jocunditate fœlix, hoc præ cæteris ubique fieri cupiebat, quod sapientiæ Dei potissimum placere intelligebat. Hæc Anselmus. Et est notabile, quod Dominus suos primò de civitate eduxit. Secundò, eos in Bethaniam duxit. Tertiò, eis benedixit. Quartò, ascendit, in quo datur intelligi, quòd peccatorem primò educit de peccato, secundò ipsum in Bethaniam, id est, in domum obedientiæ ducit, statum ejus mutando, tertiò ei benedicit, gratia replendo, quartò ascendit, id est, ascendere facit, ad superiora transferendo. Et ascendens Dominus Jesus duxit secum illam multitudinem nobilem, scilicet captivam captivitatem, id est, captivos à captivitate inferni, quos secum victor eduxerat, & cœli aperta jam porta pandens iter ante eos, se sequentes, ut Micheas Propheta dixerat: Exules introduxit in regnum patris sui, concives illos faciens Angelorum, & domesticos Dei, quatenus & ruinas angelicas restauraret, & æterni patris honorem cumularet, & se triumphatorem ostenderet, & Dominum exercituum comprobaret. Dominus itaque gloriosus, candidus & rubicundus, splendidus & gaudiosus, præcedebat eos, viam eis ostendens, & ipsi sequebantur eum cantantes & jubilantes. Interim autem Michaël præpositus paradisi, pergens ad patriam cœlicam, nunciavit quòd Dominus ascenderet ad eam. Et ecce omnes beatorum spirituum ordines occurrerunt eidem decenter & seriatim per acies suas. Unus ex eis non remansit, qui Domino suo obviam non veniret. Et inclinantes se cum omni reverentia, qua poterant, eum cum hymnis & Canticis ineffabilibus deducebant. Quis enim posset cantus & jubilos qui ab ipsis fiebant explicare, & quis posset hoc gaudium enarrare? sed & illud gaudium quis dicere posset, quod tam beatissimi spiritus, quàm sanctissimi patres habuerunt, cùm sibi adinvicem occurrerunt? Omnes

[Margin: *Cur Maria non simul assumpta sit.* — Anselmus lib. de excellentia B. Virginis, tom. 3. — *Mysterium ascensionis.* — *Spirituum cœlestium occursus.*]

Psalm. 46. nes jubilabant & psallebant, nam juxta prophetam, *Ascendit Deus in tribulatione*, quòd maximè refertur ad vocem jocunditatis redemptorum cum ipso ascendentium, qui prius voce lachrymabili clamaverunt in partibus inferni, Advenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris, & Dominus in voce tubæ, quod refertur ad sonum prædicationis Apostolorum, qui tunc fuit eis in-
Marci 16. junctus, Domino dicente: *Euntes in mundum uni-*
Psalm 18. *versum, prædicate Evangelium omni creaturæ*, & tunc enim, *In omnem terram exivit sonus eorum*, tamen post Spiritus sancti receptionem. Cúmque psallerent tam Angeli quàm animæ beatæ, Dominus junctis manibus devote & sursum ante pectus erectis, & nubecula sub pedibus ascendit, & omnes beati simili modo junctis manibus cum Domino ascenderunt. Domino autem ascendente quidam chori Angelorum ipsum præcedebant, quidam sequebantur, alii à dextris, & alii à sinistris, cum ipso comitabantur simul, & cum beatis
Ascendendi forma. animabus. Ascendebat verò Dominus planè & morosè, propter consolationem matris & discipulorum quousque poterant videre eum. Ex tunc autem *nubes* lucida & candida, *suscepit eum ab oculis eorum*, carnalibus, quia claritate nubis circundatus, ulterius non est visus, ut qui Christum secundùm carnem noverant, ultrà jam sic non noscerent. Ascendit usque ad nubes ea forma quam ante passionem habuit, susceptus autem à nubibus, ea qua in monte apparuit. Quasi in globo bajulæ nubis ascendit, non per modum vehiculi, & quasi ad ascendendum egeret ministerio Angelorum vel nubis, quia sua propria virtute ferebatur, sed per modum obstaculi, ut ab oculis mortalium non videretur. Et ut per hoc ostenderetur, quia omnis creatura parata est obsequi suo creatori, nubes enim quæ subtraxit eum ab oculis inspicientium, & Angeli assistentes ibi ostendebant, quòd creatura corporalis & spiritualis subjecta est obsequio Christi. Et tunc in momento cum in omnibus Angelis & Patribus sanctis erat in patria cœlestis beatitudinis. Ascendit ergo Christus & per nubem cœlos penetrans assumptus est in cœlum æthereum, seu empyreum non virtute aliena, sed propria, tum ratione deitatis, quæ omnia potest, tum ratione humanitatis gloriosæ, quia corpus gloriosum obedit ad nutum animæ, quantum ad motum localem per dotem agilitatis, quæ est in tali corpore. Unde non curru, non Angelis sublevatus legitur, quia qui fecerat omnia,
Genes. 5. super omnia sua virtute ferebatur. Enoch verò ab
4. Reg. 2. Angelis translatus est, & Helias curru subvectus est in cœlum aëreum, non virtute propria, quia homines puri erant, & virtute indigebant aliena, & quia eorum corpora nondum sunt glorificata. Stabant autem mater & discipuli, & Magdalena, & alii intuentes in cœlum euntem illum, quam-
Ambros. in diu apparebat oculis eorum. Unde Ambros. Sta-
c. 24. Lucæ. bant beati Apostoli toto suspensi corpore, & ascendentem ad cœlum Dominum (quia incessu non poterant) oculis sequebantur. Et licèt ad deducendum Salvatorem visio humana defecerit, fidei tamen devotio non deficit. Usque ad nubem enim deducunt Christum oculis, usque ad cœlos autem cum Christo fidei devotione comitantur. Unde ait Apostolus, sciens fidem nostram in cœlis esse
Philipp. 3. cum Domino. Nostra autem conversatio in cœlis est. Hæc Ambros. O quid erat videre Dominum sic gloriosè ascendentem? Et si quis potuisset audire & videre illos beatissimos spiritus, & animas sanctas cum eo pariter incedentes, fortè præ gaudio anima illius à corpore separata fuisset, & cum eis etiam pariter ascendisset. *Cúmque* jam Dominus subtractus esset ab oculis & conspectu eorum, adhuc tamen suspensis vultibus, *intuebantur in cœlum*. Propterea *duo* Angeli in forma virorum, *steterunt juxta illos in vestibus albis*, ut gratulatio monstraretur ex ipsis indumentis, *& dixerunt eis, Viri Galilæi, quid statis hîc aspicientes in cœlum?* Galilæa Apostolorum patria fuit, unde & viri Galilæi dicuntur, ac si dicerent, Statis hîc & in cœlum aspicitis, quasi obliti quid facere debeatis. Redite in civitatem, & expectate promissionem patris, sicut dictum est vobis, Recedite, nec expectate Jesum ut modo redeat, sed in fine temporum, *sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum*. Id est, sicut bajulis nubibus vidistis eum in cœlum ascendentem, sic bajulis nubibus videbitis eum in aëre ad judicium descendentem, & *quemadmodum vidistis eum ascendentem in cœlum*, in forma humana, cui competit videri oculis corporalibus, & moveri de loco ad locum, *ita veniet*, in eadem forma & carnis substantia ad judicium, quia sicut fuit judicatus in forma humana, sic veniet ad judicandum mundum, veruntamen judicatus fuit in forma humana passibili, ascendit autem in cœlum, & veniet ad judicium in forma humana gloriosa, & impassibili. Unde August. Sic veniet quem- Augustinus
admodum vidistis eum euntem in cœlum, id est, serm. 178.
forma humana in qua judicatus est, judicabit, ut de tempore & 179.
etiam illud propheticum impleatur, *Videbunt in* Zachar. 12.
quem pupugerunt. Et iterum: Itaque si rediturum eum credimus, nos expectare debemus ne sic nos comprehendat adventus illius, non suspicantes, sicut comprehendit nunc castigatio delinquentes, coërtio namque præsentium imaginem habet in se futurorum. Cavendum est ergo, ne si in præsenti verbere non corrigimur, futura severitate damnemur. Hæc Augustin. Considera hîc, quomodo Dominus Jesus de suis solicitus fuit. Nam statim cùm evanuit ab oculis eorum, misit Angelos suos, tum ut mœstos de absentia Domini consolarentur & confortarent, tum ut eum verè ascendisse in cœlum, scilicet in regionem Angelorum demonstrarent, non sicut Enoch & Helias, qui translati sunt in paradisum terrestrem, qui licèt eminens sit, tum tantum pertingit sublunarem regionem, tum ne diutius ibi morarentur & nimium ibi stantes fatigarentur, sed potius recedentes promissum patris expectarent. Angelis itaque disparentibus, ipsi in loco ubi steterunt novissimè pedes ejus, adorantes Christum, scilicet Deum & hominem, ut Deo personaliter unitum, *reversi sunt à monte qui vocatur Oliveti*, propter copiam olivarum, *sabbati habens iter*, id est, itinere sabbati, scili- *Sabbati*
cet spatio milliarii distans ab Hierusalem, quia non *iter.*
ampliori spatio licebat Judæis progredi in sabbato de villa vel civitate in qua erant, sed circa per mille passus deambulare poterant. Vetus editio *Mons trium*
habet à monte trium luminum. Sic autem dictus *luminum.*
est mons Oliveti, quia de nocte ex parte Occidentis illuminabatur igne templi, ubi erat ignis jugis in altari, mane à parte Orientis primò excipiebat radios solis antequam illustrarent civitatem, ha- *Lætitia di-*
bebat etiam copiam olei, quod est luminis fomen- *scipulorum.*
tum. *Et regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno*, quia omnia mysteria erant impleta in Christo, lætantes de Dei & Domini sui glorificatione, quem post triumphum resurrectionis etiam cœlos cognoverant penetrasse, de humani generis completa redemptione, de restauratione ruinæ Angelorum, & de dejectione dæmonum, de confusio-

fusione Judæorum infidelium, de Spiritus sancti promissione, de humanæ naturæ exaltatione, de certa spe generalis resurrectionis & ascensionis futuræ. Ex quo enim caput resurrexerat & ascenderat, idem & membris pro certo sperare poterant. Hanc autem ultimam processionem discipulorum post Jesum, qui unanimiter sunt egressi, & postea unanimiter sunt regressi, repræsentat Ecclesia dominicis diebus egrediendo de Ecclesia, & redeundo ad eam, quasi de Hierusalem, rediens in Hierusalem. Unde in eo quòd de Ecclesia egredimur crucem Domini præferendo, repræsentamus quòd illi egressi sunt præeunte crucifixo, in eo autem quòd cum cruce Domini redimus, licèt illi sine crucifixo redierint, repræsentamus, quod ait: *Vobiscum sum usque ad consummationem seculi*, quia non redierit crucifixus cum eis præsentia corporali, rediit tamen cum eis præsentia spirituali. In primitiva autem Ecclesia hujusmodi repræsentatio fiebat quinta feria, quæ tunc solennis erat pro veneratione ascensionis sicut prima feria, scilicet dies dominica pro reverentia resurrectionis. Sed quia supervenerunt festa Sanctorum, & celebrare tot festa erat quasi onerosum, ideo solennitas quintæ feriæ est sublata, & processio ad dominicam translata. De loco autem ascensionis dicit Sulpitius Episcopus Hierosolymitanus, quòd cùm ibi postea ædificata esset Ecclesia, locus ille in quo steterunt Christi ascendentis vestigia, nunquam potuit sterni pavimento postmodum, imò resiliebant marmora in ora collocantium. Calcati etiam à Domino pulveris hoc dicit esse documentum, quòd vestigia impressa cernuntur ibidem, & eandem adhuc speciem velut impressis vestigiis terra custodit. Et, ut ait Beda, Cùm terra eadem à credentibus quotidie minuatur, tamen eadem vestigia pristinum statum continuò recipiunt. Nec summum Ecclesiæ cacumen propter dominici corporis meatum contegi potuit, sed à terra transitus Christi usque ad cœlum patet. Adhuc est ibi Ecclesia in qua solebant esse nigri monachi cum abbate, & est ibi sanctæ Ægyptiacæ sepulchrum, & locus ubi Apostoli composuerunt symbolum. Tunc descenderunt Apostoli cum matre Domini, & aliis mulieribus ac discipulis in cœnaculũ montis Sion, & ibi morabantur expectantes promissionem prout à Domino erat eis mandatum, ibi est locus ubi beatus Matthias inter ascensionem & Pentecosten fuit loco Judæ in Apostolatum electus. *Et erant omnes unanimiter in oratione perseverantes*, & assidue debitis horis sine intermissione orantes, & per orationem ad receptionem Spiritus sancti se præparantes quotidie, ut promissum mererentur accipere. Et quamvis dictum sit, quòd erant perseverantes in oratione, & non sit additum, in jejunio, quidam tamen à festo ascensionis usque ad Pentecosten jejunant exemplo Apostolorum, quos ajunt jejunasse in spatio illo, quia dictum est in Evangelio, *Venient dies in quibus auferetur sponsus ab eis, & tunc jejunabunt*. Orabant ergo & jejunabant, quia Christus sponsus ab eis ablatus carne recessit. *Et erant semper*, id est, communiter vel frequenter *in templo*, quod est locus orationis, *laudantes* Deum de beneficiis suis, *& benedicentes*, id est, magnificantes de promissis divinis, & orantes devotè pro recipiendis Spiritus sancti donis, vel laudantes *Deum*, de propria sua bonitate in se, ac pro Domini sui glorificatione & ascensione, *& benedicentes*, id est, gratias agentes de bonorum suorum communicatione, ac pro Spiritus sancti promissione, & eorum per Angelos

Processio discipulorum. — Matth. 28. — *Processio Ecclesiæ feria quinta.* — *Vestigia unde Christus ascenderat.* — Beda homil. de ascen. — *Jejunium Apostolorum.* — Lucæ 5.

facta consolatione. Non aliquo mundano distrahuntur, sed omnibus contemptis jugiter divinis laudibus insistunt, ut in loco orationis, & inter laudem devotiones promissum sancti Spiritus adventum promptis & paratis per omnia cordibus expectent. Vicissim quidem habitabant modò in templo ad orationem, modò in cœnaculo ad quietem. Unde hoc adverbium, semper, dicit ibi frequentiam & opportunitatem, non more suo durationem continuam. Quos nos imitantes, in sacra vita semper degamus laudantes Deum & benedicentes. Sic enim & nos quotidiana illius merebimur benedictione sublimari, si quotidie triumphalis illius in cœlum ascensionis memores, laudantes & benedicentes Deum in Hierusalem, id est, supernæ pacis, sperata, ac desiderata visione quiescimus, & orantes ut dona ipsius recipere possimus, *similes hominibus expectantibus Dominum suum quando revertatur à nuptiis*. Unde Beda: Et semper & in loco hoc maximè fratres charissimi, meminisse nos decet sermonis Domini quo discipulos glorificans, *Beati*, inquit, *oculi qui vident quæ vos videtis*, quis etenim dicere, quis dignè valeat cogitare, quàm beata compunctione oculos ad terram defluxerunt, quibus ipsum quem adorabant cœli regem devicta mortalitate, quam assumpserat, ad paternæ claritatis solium jam redire conspexerant. Quàm dulces lachrymas, quanta spe & lætitia ferventes pro ingressu cœlestis patriæ fuderunt, quò Deum ac Dominum suum partem suæ naturæ jam ferre cernebant. Meritò ergo tali spectaculo refecti, postquam adoraverunt ubi steterunt pedes ejus, postquam vestigia quæ novissimè fixit, lachrymis rigavere profusis, confestim redire Hierosolymam, ubi adventum sancti Spiritus expectare sunt jussi. Et ut digni cœlestibus promissis existerent, erant semper in templo laudantes & benedicentes Deum, scientes certissimè quia illa solummodo corda Spiritus sancti invisere & inhabitare dignatur, quæ locum orationis frequentantia, quæ laudi & benedictioni divinæ viderit esse dedita. Unde & in Actibus eorum legitur de ipsis: *Hi omnes erant unanimiter perseverantes in oratione*. Quod nobis est testimonium operis Apostolici solerter imitandum, videlicet ut qui cœlestia promissa habemus, qui pro his accipiendis sedulò supplicare præcipimur, & omnes ad adorandum conveniamus, & in oratione persistamus, & unanimi Dominum devotione prædicemus. Nec dubitandum est, quòd sic nobis orantibus pius conditor auditum accommodare, & Spiritus sui gratiam nostris quoque cordibus infundere dignabitur, quòd nostros quoque beatos faciet oculos, & si non ut Apostolorum qui commorantem in mundo Dominum, qui docentem & miracula facientem, qui post triumphum mortis resurrexisse, atque ad cœlos redeuntem videre meruerunt, certè ut eorum de quibus Thomæ Apostolo dicit: Quia vidisti me, credidisti, beati qui non viderunt & crediderunt. Cunctis etenim credentibus, sive illis qui incarnationis ejus tempora nascendo præcesserunt, sive his qui in carne eum viderunt, sive nobis qui post ejus ascensionem credimus, communis est ejus hilarissima promissio, qua dicit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Hæc Beda. Dominus ergo Jesus cum universa prædicta fœlici multitudine aperiens januas paradisi, usque tunc humano generi clausas, intravit triumphaliter & gaudenter in eas. Ascendit autem in cœlum empyreum super omnes alios cœlos, imò super omnem spiritum

Orationes & laudes discipulorum. — Lucæ 12. — Beda homil. de ascen. — Actuum 1. — *Orandum & nobis.* — Matth. 5. — *Ascendit ad cœlum empyreum.*

ritum beatum, & omnem creaturam, & supra id quod nominatur in hoc seculo, vel in futuro. Et *Cœlum triplex.* nota, quòd triplex esse cœlum insinuat Apostolus, ubi fatetur se raptum usque ad tertium cœlum. Inter quos cœlos, secundùm Augustinum, primum est corporale, sole, luna, & stellis ornatum. Secundum est spirituale, spiritibus angelicis deputatum. Tertium est superintellectuale soli divinitati appropriatum. Ad hoc tertium raptus fuit Paulus, quia non ad visionem corporum cœlestium, nec ad cognitionem cœlestium spirituum, sed ad contemplationem nudam divinæ essentiæ raptus fuit, secundùm Augustinum, & in hoc cœlum ascendit Christus. (Augustinus lib. 12. de Genes. c. 2.) *Et sedet à dextris Dei*, non quòd sessio Dei intelligatur corporaliter, ut Christus homo sedeat à dextris, & Pater à sinistris, sed dicitur sedere, propter judiciariam potestatem quam à Patre accepit, quia sedere judicantis est. Sedere autem à dextris, si referatur ad Christum ratione deitatis, sic ista sessio importat æqualitatem cum Patre, quia conregnat Patri in æqualitate majestatis secundùm deitatem, secundùm quam filius est Patri æqualis. Si autem referatur ad Christum ratione humanitatis, hoc potest esse dupliciter. Uno modo, inquantum est unita actualiter ipsi Deo, & sic ista sessio importat quandam associationem honoris, quia eadem veneratione veneratur humanitas, inquantum unita verbo cum ipsa deitate, sicut vestis regia cum ipso rege, quando est ea actualiter indutus, & sic Christum in dextera Dei Patris sedere, est humanitatem in gloria divinitatis requiescere. Alio modo secundùm se, & sic sedere à dextris Patris, designat esse in potioribus ejus bonis, sicut dextera est pars nobilior, & potior corporis. Meritò Christus dicitur sedere ad dexteram Dei, sedere quidem, quia laboravit. Ad dexteram autem, quia in sinistra adversitatis diu fuit. Dei verò dicitur, quia post abjectionem meritò gloria sequitur. Dicitur ergo sedere, quia æqualis est Patri in potestate judicandi. Dicitur & stare, qui suos juvat in malitia præsenti, nos credimus Christum à dextris Patris sedentem, quia credimus eum regnantem, & quiescentem, quæ notantur per sessionem. (*Statio Christi.* Actor. 7.) Stephanus autem vidit eum à dextris Dei stantem, quia in tribulatione positus habuit eum propugnatorem & susceptorem, quæ notantur per stationem. Sicut enim sedere quiescentis est & judicantis, ita stare pugnantis & adjuvantis. Sedens ergo ad dexteram Patris jugiter vultui benignissimi Patris apparet, & vulnerum quæ pro nobis pertulit cicatrices ostendit, ad interpellandum pro nobis. Omnes verò sancti patres, & beatissimi spiritus jubilabant coram Deo laudes. (Exod. 15.) Si enim Moyses & filii Israël post transitum maris rubri cecinerunt carmen Domino, & Maria prophetissa soror ejus, & reliquæ mulieres eam sequentes canebant Domino in tympanis & choris, quanto magis modo omnes hoc faciunt omnibus adversitatibus superatis? Omnes igitur ibi constituti psallunt, omnes cantant, omnes exultant, omnes lætantur, omnes gaudent, omnes jubilant, omnes manibus plaudunt, omnes tripudiant, omnes jocundantur. Verè nunc in superna Hierusalem auditur canticum lætitiæ, & per omnes vicos ejus ab universis dicitur halleluja. (*Ascensionis solennitas est magna.*) Nunquam ab origine mundi tale festum, & tam solemne pascha celebratum est in patria, nec unquam erit, nisi fortè post diem judicii, cùm omnes ibi cum corporibus gloriosis præsentabimur electi. Magnum itaque & solemne est hoc festum. Nam quicquid Deus usque modo fecit ut ad hunc diem perveniret. Cœlum & terra, & omnia quæ in his sunt, facta sunt propter hominem, homo autem propter gloriam cœlestem habendam, ad quam usque nunc pertingere post peccatum non poterat, quantumcunque justus esset. Quia ergo omnia completa sunt in ascensione, magnificus valde est dies iste. Hodiernus quippe dies propriè est festum solennissimum Domini nostri Jesu, quia hodie incepit sedere ad dexteram Patris, & requiem capere à labore suæ peregrinationis. Est etiam propriè festum omnium supernorum spirituum, quia de Domino suo quem antè ibi in humanitatis forma non viderant, novum suscipiunt gaudium, & quia hodie primò incipiunt restaurari ruinæ ipsorum, in tanta multitudine beatorum, & cognoscunt numerum suum per peccatum diminutum, per Dominum Jesum reintegrandum. Si ergo gaudium est in cœlo coram Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente, quale putamus gaudium eorum fuisse, quando tot millia animarum sanctarum ad suum viderunt consortium transire? Etiam propriè est festum Patriarcharum, Prophetarum, & aliarum animarum sanctarum, quia ad supernam patriam hodie primitus intraverunt. Si ergo festum facimus de aliquo sancto ad cœlos migrante, quanto magis de tot millibus, & quanto magis de sancto Sanctorum? Est etiam festum dominæ nostræ, quæ filium suum unigenitum in ea carne quam de se assumptam noverat, totam oculis suis gloriosè sic vidit tanquam Deum verum super excelsa conscendere, & omnes cœlos dominandi jure penetrare, ac in Dei Patris consessum ascendendo pertingere. (*Festum nostrum.*) Est etiam nihilominus propriè festum nostrum, quia humana natura hodie super cœlos est exaltata, & homo perditus ad regna cœlestia, & ad societatem Angelorum per Dominum Jesum est revocatus, ipse enim Dei filius, qui exivit à Patre, non per loci mutationem, sed per æternam generationem, & personalem distinctionem hodie reliquit mundum, quantum ad præsentiam corporalem, & ivit ad patrem, faciendo naturam mortalem paternæ gloriæ consortem. Igitur valde solennis est dies iste, & anima quæ Dominum Jesum bene diligeret, meritò hodie exultaret. Si diligeretis me, inquit, gauderetis utique, quia vado ad Patrem. Unde Leo Papa, dicit quidem Dominus Jesus discipulis suis: (Leo serm. 1. de ascensione Domini. Joan. 4.) *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem.* Vobis enim hæc præstatur ascensio, & super omnes cœlos ad Patris dexteram collocanda, vestra in me humilitas elevatur. Univi enim vos mihi, & factus sum filius hominis, ut vos filii Dei esse possitis. Quia igitur Christi ascensio nostra provectio est, & quò processit gloria capitis, eò spes vocatur & corporis, dignis dilectissimi exultemus gaudiis, & pia gratiarum actione lætemur. Hodie enim non solum paradisi possessores firmati sumus, sed etiam cœlorum in Christo superna penetravimus, ampliora adepti per ineffabilem Christi gratiam, quàm diaboli amiseramus invidiam. Nam quos virulentus inimicus primi habitaculi fœlicitate dejecit, eos ibi concorporatos Dei filius ad Patris dexteram collocavit. (Augustinus serm. 175. de tempore.) Unde & Augustinus, Hodie, sicut audistis fratres, Dominus Jesus Christus ascendit in cœlum, ascendat cum illo & cor nostrum. (*Cor nostrum ascendat cum Christo.*) Sicut enim ille ascendit, nec recessit à nobis, sic & nos cum illo jam simus, quamvis nondum in corpore nostro jam factum sit quod promittitur nobis. Cùm ascendit in cœlum, nos ab illo non separamur. Non nobis invidet cœlum, sed quodammodo clamat,

clamat, mea membra estote, si ascendere vultis in cœlum. In hoc ergo omnes interim roboremur, in hoc votis omnibus æstuemus, in hoc meditemur in terris, quòd computemur in cœlis. Tunc exuturi carnem mortalitatis, nunc exuamur animæ vetustate. Facile corpus levabitur in alta cœlorum, si non premat spiritum sarcina peccatorum. Et iterum: Quia verò temporali Christi præsentia viduati sumus, ad æternam ejus visionem

Psalm 26.

tota intentione festinemus, eíque dicamus: *Tibi dixit cor meum, quæsivi vultum tuum, vultum tuum Domine requiram*, tota namque dispensatio humanitatis Christi nihil aliud fecit, nisi ut intentionem nostram ad superna dirigeret, & ex tempore nostræ mortalitatis ad manifestam visionem sui perduceret, ac perductos æterna vultus sui gloria satiaret. Et iterum, Hæc quippe solennitatis hujus est ratio, ut Christum ad dexteram Patris jam regnare credamus, & interim eum quasi geminis virtutum alis, charitatis scilicet & spei subsequamur, ut cùm tradiderit regnum Deo patri, sine fine cum eo regnemus. Ascendamus cum Christo interim corde, ut cùm dies promissus advenerit, sequamur & corpore. Hæc Augustinus. Unde

Gregorius homil. 29. in Evang.

etiam Gregorius: Unde fratres charissimi oportet ut illuc sequamur corde, ubi eum corpore ascendisse credimus, desideria terrena fugiamus, nihil jam nos delectet in infimis, qui Patrem habemus in cœlis, & si adhuc hîc tenemur in infirmitate corporis, sequamur tamen eum passibus amoris, non autem deserit desiderium nostrum, ipse qui dedit Jesus Christus Dominus noster. Hæc Gregorius. Ascendit ergo Christus, ut corporali præsentia subtracta provocet affectum mundi, & toto corde eum desideremus. Et ideo quæ sursum sunt quæramus, quo ad vim intellectivam, quæ sursum sunt sapiamus, quò ad vim affectivam. Sic

Militis exemplum.

ascendit corde miles quidam, qui in partibus ultramarinis omnia loca in quibus Salvator noster fuerat sollicitè cum lachrymis visitavit, & dum omnia sancta loca devotè perquisivisset, ultimò venit in montem Oliveti unde Dominus ascendit, ubi post longam orationem cum lachrymis dixit: Ecce Domine ubique quæsivi te diligenter, unde dum venerim ad locum ubi cœlos ascendisti, nescio ubi amplius te requiram, jube ergo spiritum meum suscipi, ut ad dexteram Patris videam te residentem in gloria, & his dictis spiritum suum sine dolore reddidit: sic & nos Dominum per singula sua opera & virtutum exercitia quæramus, ut tandem ad eum ascendere valeamus.

Ascensionis figura. Genes. 28.

Ascensio Domini olim in scala Jacob præfigurata fuit, quæ una extremitate terram, & alia cœlum tangebat, & Angeli per eam descendebant, sic Christus de cœlo descendit, & reascendit, quando cœlestia, & terrestria revenire voluit, oportebat enim quòd mediator Dei & hominum Deus & homo esset, quia aliter pacem inter Deum & hominem reformare non posset, Deus enim altissimus est, & homo infimus erat, & ideo Christus inter cœlum & terram scalam faciebat. Descendunt autem Angeli per illam, nobis gratiam apportando, & reascendunt, animas nostras in cœlum reportando, hanc etiam ascensionem Christus prænotavit, quando parabolam de una ove ex centum perdita & inventa prædicavit. Ovis una perdita est, quando homo mandatum Dei transgressus est: Deus autem nonagintanovem, id est, novem choros Angelorum in cœlo dimisit, & veniens in hunc mundum, hominem perditum per trigintatres annos quæsivit, & intantum se fatigavit, quòd de toto corpore suo sudor sanguinis emanavit. Inventam autem ovem super humeros posuit, & portavit, quando crucem pro peccatis nostris propriis humeris bajulavit, amicos ad congratulandum sibi invitavit, quando cum homine ascendit, & omnem cœli curiam lætificavit. Hæc etiam ascensio Domini olim fuit in translatione Heliæ præfigurata. Helias legem Dei in Judæa

4. Reg. 2.

prædicavit, & transgressores legis audacter increpavit, propter quod magnam sustinuit à Judæis persecutionem, sed apud Deum meruit in paradisum translationem. Ita Christus in Judæa viam veritatis docuit, & propter hoc à Judæis multas persecutiones sustinuit:

Philip. 2.

sed Deus illum super omnes cœlos exaltavit, & nomen quod est super omne nomen illi dedit. Oportebat enim pati Christum, & ita intrare in gloriam suam,

Lucæ 24.

& multo magis oportet nos tolerare propter vitam æternam.

ORATIO.

O *Jesu corona celsior, qui resurgens à mortuis ad Patris ascendisti dexteram, trahe ad te mentem meam, ut te solum ardenter desiderem & inquiram. Da quæso toto desiderio meo & studio tendere, quò te credo ascendisse, ut in præsenti quidem miseria solo tenear corpore, tecum autem sim cogitatione & aviditate, ut ibi sit cor meum, ubi tu sis thesaurus meus desiderabilis & amabilis. Trahe me post te, ut per tuam gratiam de virtute in virtutem ascendens, te Deum Deorum videre merear in Sion. Amen.*

De scripturæ Evangelicæ, ac fidei fine & utilitate.

CAPUT LXXXIII.

Joan. 21.

Dicta & facta Christi scribi nequeunt ad plenum, nec à nobis intelligi.

SUnt & multa alia signa & facta, in multitudine incomprehensibili existentia, præter ea quæ ab Evangelistis sunt scripta, *quæ fecit Jesus in terra*, in se & in aliis, tam actibus cordis, quàm oris & operis ante suam resurrectionem, & post eandem, *quæ* præ multitudine sua, *non sunt scripta. Quæ si scribantur per singula*, quò ad facta particularia, & conditiones virtutémque eorum, *nec ipsum arbitror mundum*, id est, homines hujus mundi, *capere posse libros qui essent scribendi*. Non enim spatio locorum credendum est mundum capere non posse, quia in eo scribi non possent, si scripta non ferret, sed capacitate intellectus legentium & audientium, & quò ad incredulitatem infidelium, & quò ad mysteria & sensum comprehendi fortasse non possent. Facta enim & verba Christi non sunt hominis tantum, sed & Dei, quia illa humanitas erat organum divinitatis, & ideo non possunt ad plenum ab hominibus explicari, vel etiam comprehendi, quod patet ex hoc, quòd à principio Ecclesiæ cœperunt sancti doctores libros scribere ad explicationem verborum & factorum Christi, & adhuc ad plenum non sunt elucidata, imò si mundus duraret per mille millia annorum, & semper libri scriberentur, nunquam ad plenum elucidarentur, quia sicut dictum est, facta sunt & dicta Dei, quæ sunt nobis incomprehensibilia, propter eorum excellentiam, respectu intellectus nostri, & ideo debemus subjugare, & captivare intellectum nostrum in obsequium Christi, ut ei assentientes per fidem, quæ est in ænigmate, tandem veniamus ad contemplandam facie ad faciem. Unde, secundùm

Chry-

Chrysost. homil. 86. in Joann. Chrysost. Nec Joannes, nec alii Evangelistæ omnia dixerunt, sed quæ erant sufficientia attrahere ad fidem audientes. Quoniam qui non credit his quæ dicta sunt, neque pluribus attendet, qui verò hæc suscipit, nulla indigebit alia in fide ratione. Tantum enim conscripserunt, quantum ad fidem credentium sufficere posse cognoverunt, & ideo pauca de pluribus elegerunt, facilius ut intelligantur, diligentius quærantur, fide credantur, & memoriæ tradantur. Unde August. Cùm multa fecisset Dominus Jesus, non omnia scripta sunt, electa sunt autem quæ scriberentur, quæ saluti credentium sufficere videbantur. Hæc Augustin. Augustinus tract. 49. in Joan. Materia quidem Evangelii & omnium Evangelistarum est eadem, scilicet sanctæ Trinitatis mysterium, Christus secundùm divinam & humanam naturam, dicta & facta ejus, aliorúmque dicta & facta ad ipsum, omnes enim agunt de istis, & materia istorum. *Finis & intentio scripturarum.* Intentio verò & finis omnium est, per Christi gesta & doctrinam fidem de eo astruere, quod ex fine libri Joannis perpenditur. Ubi dicitur: *Hæc autem scripta sunt, ut credatis*, scilicet fide formata charitate, *quia Jesus est Christus filius Dei*, scilicet naturalis, in potentia sibi æqualis, & per consequens idem in deitate, quia natura divina est divisibilis. Credatis, inquam, corde ad justitiam, & ore confiteamini ad salutem, opere ostendentes ad fructum vitæ, *quia fides sine operibus mortua est.* Rom. 10. Jacob. 2. Ecce scripturæ utilitas, scilicet, effectus fidei, ad hoc enim ordinatur tota scriptura novi & veteris Testamenti. *Scripturæ utilitas.* Quam autem utilitatem ex hac credulitate consequamur, manifestatur cùm subjungitur: *Et ut credentes vitam*, scilicet æternam, in qua clare videbitis quod nunc creditur, *habeatis* nunc in spe, & in futuro in re, vel ut credentes vitam habeatis, hìc vitam justitiæ, quæ habetur per fidem, *justus enim ex fide vivit*, Abacuc. 2. & in futuro vitam spei, quæ habetur per gloriam, & hoc in nomine ejus, id est, per fidem nominis Christi, quia non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, virtute ergo nominis Christi & salvatoris, habetur vita æterna. Unde Joannes: Joann. 17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.* *Causa finalis Evangelii.* Finis itaque, id est, finalis causa Evangelii, est sanè credere, perfectè diligere, Sacramentis insigniri, & horum trium finalis causa est vita æternæ. Ad hæc quippe adipiscenda fuit intentio scribere & prædicare Evangelia. Veteris quidem testamenti intentio est, novum figuris & ænigmatibus demonstrare: *Veteris Testamenti intentio.* Evangelii autem, ad æternæ beatitudinis gloriam mentes humanas accendere. Fides ergo catholica, id est, universalis, omnibus est necessaria ad vitam, & salutem æternam. Fidei succedit spes, & spei succedit beatitudo, charitas autem etiam fide & spe decedentibus, permanet & augebitur, & ideo major his esse dicitur. Quæ verò credenda sunt, ex symbolo haberi possunt. *Symbola tria.* Est enim symbolum, compendiosa collectio omnium ad salutem spectantium. Sunt autem tria symbola. Primum, Apostolorum. Secundùm, Niceni Concilii. Tertium, Athanasii. Primum factum est, ad fidei instructionem. Secundum, ad fidei explanationem. Tertium, ad fidei defensionem. De primo ergo, in quo est fidei fundamentum, hìc videamus solum, quia hoc magis est ad propositum. *Articulorum fidei numerus.* Ubi sciendum est, quòd sic respectus habeatur ad eos qui ediderunt hoc symbolum, tunc articuli sunt duodecim secundùm numerum duodecim Apostolorum. Si autem consideremus quæ radicaliter sunt credenda, tunc articuli sunt quatuordecim, quorum septem spectant ad divinitatem, & septem ad humanitatem, & hæc signata sunt in septem stellis, & in septem candelabris aureis, in quorum medio ambulabat filius hominis. Sunt igitur septem articuli fidei, qui pertinent ad divinitatem. *Articuli septem ad divinitatem spectantes.* Primus est, unum Deum esse, qui notatur ibi, Credo in unum Deum. Credere Deum, est credere Deum esse, scilicet quia est. Credere Deo, est credere verbis ejus, & sacris Scripturis. Credere in Deum, est credendo Deum fide & affectione, seu fide per dilectionem operante, in ipsum tendere & ire, ac membris ejus incorporari. Secundus est, patrem esse Deum, qui notatur ibi, Patrem, quod hìc personaliter tenetur, pater verò essentialiter tenetur, *Paternitas multiplex.* ubi agitur de paternitate adoptionis, qua paternitate ipsa Trinitas pater est bonorum, vel creationis, quia paternitate tota Trinitas pater est tam bonorum quam malorum. Omnipotentem, appropriatè, quanvis & filius sit omnipotens, & Spiritus sanctus, quia potenis appropriatè attribuitur patri, sicut sapientia filio, & bonitas Spiritui sancto. Creatorem cœli & terræ, ubi per cœlum & terram, intelligitur tam spiritualis quàm corporalis creatura. Creare quippe, seu creatorem esse, potius sonat potentiam, quàm sapientiam, vel bonitatem, *Creatio potentiam sonat.* quia operatio egreditur à potentia, & ideo appropriatè attribuitur creare hic patri, sicut potentia, cùm tamen creet omnia pater per filium, cooperante Spiritu sancto, quia indivisa sunt opera Trinitatis, & totæ tres personæ unus sunt creator. Tertius est, filium esse Deum, qui notatur ibi, & in Jesum Christum, quæ duo nomina frequenter conjunguntur in novo Testamento, quia unum, scilicet Jesus, quod interpretatur Salvator, exprimit ejus divinitatem, nam inquantum Deus, Salvator est, reliquum, scilicet Christus, quod interpretatur unctus, exprimit ejus humanitatem, quia inquantum homo, unctus est præ consortibus suis. Filium ejus unicum, id est, naturalem, non adoptivum, vel unicum dicit, quia non est filius unus inquantum Deus, & alius inquantum homo, sed unus Christus in duabus naturis, scilicet deitate & humanitate, & tribus substantiis, scilicet deitate, anima, & carne unicus est filius, Dominũ nostrum, sicut enim pater Dominus est omnium & omnipotens, ita & filius, quod intelligatur secundùm deitatem, quia quamvis humanitati Christi collata sit omnium scientia, non tamen omnipotentia. Quartus est, Spiritum sanctum esse Deum, qui notatur ibi, Credo in Spiritum sanctum, & circumloquitur hæc vox, & Spiritus sanctus, quando tenetur dictionaliter, tertiam personam in Trinitate, quando autem in vi orationis tenetur, essentialiter sumitur, & convenit Trinitati. Sic ergo patet, quòd prædicti quatuor articuli sunt de divinæ essentiæ unitate, & personarum Trinitate. Quintus est, credere remissionem peccatorum his qui sunt in Ecclesia, qui notatur ibi, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, id est, credo sanctam Ecclesiam Catholicam, sive militantem, sive triumphantem, esse communionem, id est, congregationem vel societatem Sanctorum. Vel sic, credo & sanctam Ecclesiam adhuc in terris militantem, & credo Sanctorum communionem, id est, associationem in cœlo, scilicet esse Ecclesiam triumphantem, quasi diceret, credo utramque Ecclesiam. Est autem sancta Ecclesia in tres divisa, *Ecclesiæ sanctæ divisio.* una est in mundo, quæ est adhuc in timore & expectatione, alia est in cœlo, quæ est sine timore & expectatione, tertia est in purgatorio, quæ medio modo se habet, quia est in expectatione, cùm

adhuc gloriam præsentem non habeant, & tamen sine timore, quia habent liberum arbitrium in bono confirmatum. Καθολικὸν Græcè, Latinè sonat universale. Et dicitur universalis duabus de causis, scilicet quia universaliter prædicata per quatuor partes terræ, & quia articulos habet veros universaliter, quibus nullum falsum potest subesse. Remissionem peccatorum, id est, credo remissionem peccatorum fieri, scilicet per Deum in baptismo triplici, scilicet fluminis, & flaminis, & sanguinis, sive post baptismum in pœnitentia. Sextus est, credere resurrectionem mortuorum, qui notatur ibi, carnis resurrectionem. In qua resurrectione credendum est idem corpus quod per mortem cecidit, ad eundem spiritum, id est, ad eandem animam rediturum. Septimus est, bonorum remuneratio, sub quo comprehenditur, & malorum punitio, quia notatur ibi, vitam æternam, quasi diceret, Credo vitam æternam, præmium bonorum, & mortem æternam, supplicium malorum. Et isti tres ultimi articuli ad divinitatem pertinent, quia per virtutem divinitatis fit peccatorum remissio, quæ est animæ vivificatio, & corporum resurrectio, atque corporum simul & animæ glorificatio.

Articuli septem ad humanitatem Christi spectantes.

Alii septem sunt articuli, qui pertinent ad humanitatem Christi. Primus est, credere filium Dei conceptum de Spiritu sancto, qui notatur ibi, Qui conceptus est de Spiritu sancto, id est, operatione Spiritus sancti. Uno enim eodémque momento segregata fuit illa caro assumpta à reliqua carne virginis, operatione Spiritus sancti, & animata anima rationali, & deitas unita ei. Unde illud, de, non denotat substantiam causæ materialis, sed potius efficientis. Quanvis enim incarnatio filii sit opus totius Trinitatis, quia quod operatur una persona, operantur omnes eo quòd sunt indivisa opera Trinitatis, tamen ipsa gratia mediante qua natura humana unitur divinæ, est donum appropriatum Spiritui sancto, quia gratia appropriatè procedit à charitate, sive à benignitate Dei, quæ Spiritui sancto appropriatur, non enim Deus, inquantum potens, vel inquantum sapiens, sed inquantum bonus & benignus nostram redemtionem operatus est per incarnationem. Et tangitur hîc nativitas Christi in utero, scilicet qua natus est de Spiritu sancto. Secundus est, filium Dei natum ex Maria Virgine, qui notatur ibi, natus ex Maria Virgine, scilicet nativitate ex utero. Tertius est, filium Dei pro nobis mortuum in cruce, qui notatur ibi, passus sub Pontio Pilato, id est, sub potestate Pilati Pontii genere, crucifixus, ad distinguendum passionem ejus à passionibus aliorum, qui in patibulis suspenduntur & citius moriuntur, mortuus, vera morte per dissolutionem animæ à corpore, divinitate tamen semper conjuncta utrique, & sepultus, non tamen ut alii corruptus & incineratus. Quartus, filium Dei descendisse ad inferos, secundùm animam, qui notatur ibi, descendit ad inferna, descendit tantum in anima deitate unita, quia corpus in sepulchro quievit, deitate etiam ei unita. Quintus, filium Dei resurrexisse, qui notatur ibi, tertia die resurrexit à mortuis, ut per synecdochen pars ponatur pro toto, ut videlicet pars illius parasceves, qua mortuus est, computetur pro die una, & nox sequens cum die sabbati sequentis, pro alia, & nox sequentis dominicæ, cujus mane surrexit, pro tertia. Isti duo articuli dicunt totum, quod Christus nobis meruit per mortem suam, hoc autem est redemptio in anima, quæ completa est per fractutam inferni, in descensu ad inferos, & redemptio in corpore, quæ completa est in resurrectione, per gloriam corporis sui. Sextus, eundem ascendisse ad patris æqualitatem, qui notatur ibi, Ascendit ad cœlos, scilicet inquantum homo, & secundùm humanitatem, quia ubique est secundùm divinitatem. Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, conregnans patri in æqualitate, secundum deitatem, & fruens potissimis bonis patris, secundùm humanitatem, pacifice gloriatur, & omnia quietè cum patre judicat & disponit. Septimus, filium Dei judicaturum bonos & malos, qui notatur ibi, Inde venturus est judicare vivos & mortuos. Inde, id est postmodum, vel inde, id est, de cœlis, quos ascendit, venturus in die judicii judicare vivos & mortuos, ad literam, quia tunc vivi & mortui reperiuntur judicandi. Illi tamen vivi morientur, sed statim in momento resurgent, judicium cum resuscitatis recepturi. Isti quatuordecim articuli colliguntur de symbolo, quod Apostoli condiderunt.

Articulorum conditores.

Articulum primum & secundum de divinitate, posuit Petrus: Andreas tertium, Bartholomæus quartum, Simon quintum, Thadæus sextum, Matthias septimum. Item primum & secundum articulum de Christi humanitate, posuit Jacobus major: Joannes tertium, Thomas quartum, Matthæus quintum, Jacobus minor sextum, Philippus septimum. Si autem quæratur, an teneamur aliqua credere, quæ non sunt articulus? dicendum est, quod sic.

Credenda extra symbolum quæ sint.

Oportet enim credere Deo, quod est credere verbis ejus, & sacræ Scripturæ. Sanè est circa hoc sciendum, quòd pars divinæ scripturæ, quæ est testimonialis & Evangelica, in librorum quaternario continetur, sunt enim quatuor Evangelistæ, quasi quatuor testes, quòd homo ille qui dictus est Jesus, fuit Christus in lege promissus, rex & Dominus omnium, Salvator hominum, filius Dei. Dividuntur ergo inter se libri quatuor Evangelistarum, quia Matthæus intendit principaliter declarare illum hominem fuisse Christum, & ideo in principio dicens. *Liber generationis Jesu Christi*, non expressit, filii Dei, sed *filii David, filii Abraham.*

Evangelistarum differentiæ & intentiones.

Et in sequentibus subdit, *Generatio Christi sic erat.* Hinc est, quòd figura hominis inter quatuor animalia, Evangelistas repræsentantia, designat Matthæum, quia maximè immoratur circa hominem Christum, ostendendo Jesum fuisse illum, qui promissus fuerat in tota serie scripturarum. Unde quasi de homine exorsus est scribere, dicens: *Liber generationis Jesu Christi, &c.* Marcus verò principaliter intendit declarare, illum hominem fuisse regem & Dominum omnium, sicut in Daniele habetur, quod in Dan. 6. & 7. diebus quatuor regnorum suscitaret Deus cœli regnum quintum, quod non corrumpetur, cujus potestas erit potestas æterna. Hinc est, quòd Marcus designatur per leonem, qui est rex & Dominus aliorum animalium. Unde & in eo auditur vox leonis in deserto rugientis, & clamantis. Hinc est etiam, quod maximè circa miracula immoratur, & circa resurrectionem, & parum ponit de doctrina Christi, quia principaliter intendit potestatem ejus, & Dominium, & virtutem explicare, quæ in resurrectione & miraculis maximè elucescunt. Lucas verò intendit principaliter declarare, illum hominem fuisse Salvatorem hominum, & ideo in principio introducit Gabrielem, dicentem: Vocabis nomen ejus Jesum, ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum, & in secundo capitulo subdit verbum Angeli ad pastores, Natus est vobis hodie Salvator in civitate David. Hinc est, quòd maximè immoratur circa

circa gesta & facta Christi, quæ sonant in clementiam & salutem, & in remissionem peccatorum. Et propter hoc in referendo passionem, maximè explicavit verba dulcia & clementia Christi, ut est illud: *Pater dimitte iis, quia nesciunt quid faciunt*, & illud: *Hodie mecum eris in paradiso*, & illud: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*, & ipse solus refert quomodò factus est sudor ejus tanquam guttæ sanguinis decurrentis in terram, quasi in signum balnei salvatoris, & medicinalis. Hinc etiam est, quòd per figuram vituli, qui aptus est ad immolandum, designatur. Unde & à Zacharia sacerdote initium sumpsisse legitur. Joannes verò principaliter intendit declarare, illum hominem fuisse Dei filium, & verum Deum. Et quòd hæc sit conclusio, quam ipse intendit, ipsemet explicat circa finem sui Evangelii, ubi ait, Hæc autem scripta sunt, ut credatis quoniam Jesus est Christus filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus. Hinc est, quòd incipit à Christi deitate, dicendo: In principio erat verbum, & ferè in quolibet Evangelii capitulo, semper infert illum hominem fuisse filium Dei. Hinc est etiam, quòd per aquilam figuratur, quia assumptis pennis aquilæ, ad altiora volans, de verbo Dei disputat, & philosophatur. Sic igitur quatuor libri Evangeliorum habent pro subjecto idem, scilicet, hominem Jesum, & de illo subjecto quatuor declarare intendunt. Matthæus quidem, quòd fuit Christus in lege promissus. Joannes verò, quòd est verus Deus, & Dei filius. Lucas autem, quòd est verus Salvator hominum. Marcus verò, quòd est rex, & etiam Imperator omnium. Et hoc probant per facta & dicta, quæ testificantur illum hominem fuisse in conspectu discipulorum suorum, & multitudinis Judæorum. Et sic quatuor Evangelia distinguuntur, non penes quatuor subjecta, sed penes prædicata de eodem subjecto. Et ordinantur secundùm ordinem editionis librorum, non secundùm ordinem originis, vel dignitatis materiæ. Incipit ergo Matthæus partem testimonialem scripturæ divinæ, & probat hominem Jesum Messiam, & Christum, in scripturis promissum fuisse. Et hoc sibi maximè congruebat, quia in Judæa Hebræo sermone & fratribus Judæis ad Christum conversis scribebat. Intendit ergo minorem unius rationis probare, ac si ita velit arguere: Ille homo in quem concordant voces omnium prophetarum, quantum ad omnia quæ prophetata fuerunt de illo qui dicebatur Messias & Christus, ille inquam, homo fuit vere Christus. Non enim est possibile, quòd omnia concurrant in aliquam personam quæ de Christo dicta sunt, quin in illa persona sit Christus. Quanvis ergo duæ vel tres conditiones prædictæ in Prophetis, possent alicui personæ convenire, non tamen omnes, alioquin vana & absque ulla utilitate revelatio prophetica præcessisset, in nullo enim nos introduxisset ad Christum, sed potius errandi materiam præbuisset. Propter quod Salvator dicebat, quòd necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege, Prophetis, & Psalmis de me. Ex quibus patet, quòd ille verè debet dici Christus, in quem consonant omnium Prophetarum voces. Sed modo sic est, quod in illum sacrum hominem, qui dictus est Jesus, concordaverunt voces omnium prophetarum, quantum ad concursum omnium conditionum, quas de Christo prædixerant, ergo homo ille fuit Christus. Hanc autem minorem intendit probare Evangelista Matthæus, quantum ad viginti & duas conditiones in genere, quas de futuro Christo prædixerunt Prophetæ, & intendit sic arguere: In illo homine qui dictus est Jesus, testis sum ego quòd omnia concurrerunt, quæ Prophetæ prædixerant futura esse in vero Christo, sive quantum ad propagationem regiam, & Davidicam, sive quantum ad gravidationem & gignitionem virgineam, sive quantum ad apparitionem sydeream, & adorationem regiam, sive quantum ad nominationem floridam & Nazaræam, sive quantum ad acclamationem præcursoris præviam, sive quantum ad obsequium Angelorum & ministrationem sedulam, sive quantum ad conversationem primariam in Galilæa, & in terra Zabulon & Nephthalim, sive quantum ad expositionem decalogi, & legisdationem authenticam & novam, sive quantum ad multiplicem operationem deificam, & miraculorum coruscationem mirificam, sive quantum ad conversationem pacificam & humillimam, sive quantum ad eruditionem parabolicam, & doctrinam figurativam, sive quantum ad nutritionem providam & benignam, ex panibus multiplicatis, sive quantum ad detestationem veridicam omnis hypocrisis & ceremoniarum, sive quantum ad colligationem geminam duarum naturarum, divinæ scilicet & humanæ in uno homine, sive quantum ad Ecclesiasticam dispositionem & hierarchicam ordinationem unius novi regni Ecclesiæ, sive quantum ad ostentationem pauperrimam, & sessionem super pullum asinæ, sive quantum ad excæcationem Judaicam, quò ad Pharisæos & populi seniores, sive quantum ad reserationem prophetiæ arcanorum & futurorum, sive quantum ad institutionem mirabilem & insolitam novorum Sacramentorum, sive quantum ad tolerantiam amaræ & salutiferæ passionis, sive quantum ad suscitationem magnificam, & resurrectionem stupidam, sive quantum ad convocationem multimodam omnium gentium, linguarum & populorum. Hæc enim utique verificata sunt in hoc homine sacro Jesu, quæ Prophetæ prædixerant de Christo, ergo ipse est verus Christus, nec est alius expectandus. Marcus verò Apostoli Petri discipulus, qui in Italia Evangelium Græcè scripsit, probat de illo fœlici homine, qui dictus est Jesus, quòd fuit rex & Dominus omnium, & excedens verè in potestate & virtute omnem hominem, & omnem creaturam, quod patet, quia non tractat nisi de præcipuis & excellentioribus miraculis ejus, & ferè in quolibet capitulo concludit magnitudinem potentiæ & virtutis in eo, & istam conclusionem semper infert in toto Evangelio, finitque Dei Evangelium, in ascensione ejus in cœlum, & sessione à dextris Dei, & quòd discipuli profecti prædicaverunt ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Sic ergo patet, quòd est conclusio quam Marcus in Evangelio suo intendit, hominem scilicet Jesum esse & fuisse virtutum Dominum, & Imperatorem, & regem omnium. Nam in hac conclusione finit Evangelium, & ipsam interserit in suo processu quasi per totum. Hanc autem conclusionem suo testimonio probat, narrando facta illius hominis, & intendendo unum talem syllogismum: Ille homo, cujus virtutem ac potestatem extendi vidimus ad omnem spiritum creatum & increatum, scilicet ad spiritum propheticum, & divinum, & angelicum, & apostaticum, & quam extendi vidimus ad languores & infirmitates corporum, & quam extendi vidimus ad remissionem peccatorum, & ad infirmitates animarum, & quam extendi vidimus ad

Marginal notes: Lucæ 23. Ibidem. — *Intentio rursus Evangelistarum.* — *Matthæus de Christo probat, quòd fuit Messias.* — Lucæ 24. — *Signa venturi Christi in Christo visa.* — *Marcus de Christo probat, quòd erat rex omnium.*

ad totam legem Mosaïcam, & sabbatum immutandum, & quam extendi vidimus ad transferendum virtutem & potestatem in alterum, ut & ille similiter operetur virtuosè, & quam extendi vidimus super mare & ventum, & super aquæ & aëris elementum, & quam extendi vidimus ad mortis vinculum, & quorumcunque viventium, sive hominum, sive brutorum, & quam extendi vidimus ad multiplicandum corporalem cibum, & alimenta panum: & quam extendi vidimus ad dispensandum super omnem statum humanum, & quam extendi vidimus ad restituendum auditum, & loquelæ instrumentum, & quam extendi vidimus ad illuminandum tam spiritualem quàm corporalem visum, & quam extendi vidimus ad naturam passibilem & impassibilem commutandum, & quam extendi vidimus non solùm in propinquum, sed etiam ad omnem distantem locum, dum tamen inveniret fidelem hominem & credulum, & quam extendi vidimus ad interpretandum mandata legalia, & superaddendum perfectionis consilia, & quam extendi vidimus ad regnum & thronum David obtinendum, juxta miraculosum clamorem populi, & juxta testimonium quod fuerat per prophetas prædictum, & quam extendi vidimus ad convincendum potentiam, & omnem adversariorum astutiam & machinationem, & quam extendi vidimus ad præcognoscendum omnem futurorum eventum, & totum seculi decursum usque in finem, & quam extendi vidimus ad tolerandum summè, fortiter, & magnanimiter omne adversum, & præcipuè mortem amarissimam, quæ est ultimum terribilium, & quam extendi vidimus ad revolvendum proprium monumentum, cùm tamen verè mortuus fuisset, & quam extendi vidimus ad aperiendum cœlum, & ad sedendum super regale & generale gloriæ solium, & ad dexteram patris. Ille utique homo verè fuit rex virtuosissimus & Dominus omnium. Sed homo ille qui dictus est Jesus, habuit conditiones prædictas, igitur ipse fuit omnium Dominus, & rex virtuosus. Hanc minorem seriosè Marcus deducit, & quantum ad viginti conditiones ejus, in Evangelio suo probat. Lucas autem, Apostoli Pauli discipulus, qui in Achaiæ, Bithyniæque partibus Evangelium Græcè condidit, intendit istam conclusionem: scilicet quòd homo ille qui dictus est Jesus, fuit Salvator hominum, & medicus animarum: quod congruebat, quia erat arte medicus, ut dicit Hieron. Hinc est, quòd in primo capitulo introducit Angelum dicentem: Vocabis nomen ejus Jesum, id est, Salvatorem, & Zachariam ei dicentem, Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos, & Angelum evangelizantem, Natus est nobis hodie Salvator, & Simeonem dicentem: Viderunt oculi mei salutare tuum, & ubique per totum Evangelium semper agit de illo homine, sub ratione quà Salvator est & medicus animarũ. Unde solus ipse narrat de Maria Magdalena, & solus ipse ponit multas parabolas ad pietatem, & misericordiam, & remissionem peccatorum pertinentes: per quod patet, quòd sua intentio principalis fuit probare conclusionem prædictam. Intendit igitur probare eam per talem rationem & syllogismum: Homo ille cujus ingressus & introductio, cujus etiam convictus & conversatio, cujus conatus & recollectio, cujus affatus & eruditio, cujus discessus per mortem, & consummatio, cujus regressus à mortuis & resurrectio fuit per modum cujusdam spiritualis antidoti, & medicinæ salutaris omnium hominum, utique homo

Hieronymus de viris illustribus. Luc. 1. & 2.

iste censendus est Salvator hominum, & medicus animarum. Sed ita fuit de illo homine, qui dictus est Jesus: ergo ipse fuit spiritualis hominum medicus & Salvator. Minorem istius, quantum ad sex conditiones positas in majori, intendit Lucas deducere in suo Evangelio, & probare. Primò enim probat, quod hujus hominis introductio & ingressus fuit per modum cujusdam Salvatoris mundi, & medici spiritualis, & tractat de triplici introductione istius hominis. Prima quidem, in uterum maternum, per conceptum. Secunda, in mundum, per nativitatem & ortum. Tertia, ad totum populum, circa annum tricesimum. Secundò probat, quòd hujus hominis conversatio, & convictus cum hominibus, fuit per modum veri Salvatoris, & ostendit qualiter iste homo per sui conversationem & convictum exemplarem, nisus est homines medicare & salvare, describens eum fuisse exemplar omnis pœnitentiæ, exemplar omnis devotionis & latriæ, exemplar mititatis & patientiæ, exemplar liberalitatis & beneficentiæ, exemplar humilitatis & benevolentiæ, exemplar veritatis & existentiæ, contra omnem hypocrysim. exemplar omnis perfectionis & superexcellentis vitæ, exemplar compassionis & misericordiæ atque clementiæ, & ex his octo conditionibus patet, qualiter sua conversatio & convictus fuit ad medicandum & salvandum mundum. Tertiò probat, quòd illius hominis totalis conatus & recollectio fuit ad salvandum homines, & tribuendum eis spiritualem medicinam, & ostendit qualiter homo ille conatus est ad salutem vocare & reducere homines per seipsum, & per alios, scilicet per duodecim Apostolos, & septuagintaduos discipulos. Quartò probat, quòd hominis hujus affectus & eruditio ostendit ipsum fuisse omnium hominum Salvatorem, quia tota sua eruditio ordinabatur ad pellendum peccata & morbos animarum, & ponit plures morales eruditiones, summè accommodè ad hominum salutem, & curationem, seu remotionem à vitiis, pertinentes. Quintò probat, quòd illius hominis discessus & consummatio per mortem fuit verè medicinalis, & veri Salvatoris mundi. Unde introducit eum dicentem: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, & hic est sanguis meus, qui pro vobis fundetur,* & plura alia verba clementiæ superius dicta. Sextò probat, quòd istius hominis regressus ad nos & resurrectio, fuit veri Salvatoris mundi. Unde ostendendo quòd ipse erat vere iste qui omnium gentium erat medicus & Salvator, inducit quòd, sicut scriptum est, *oportebat pati & resurgere Christum à mortuis tertia die, & prædicare in nomine ejus pœnitentiam & remissionem omnium peccatorum in omnes gentes.* Joannes verò, qui in Asia Evangelium Græcè scripsit, introducit istam conclusionem, quòd homo ille, qui dictus est Jesus, fuit verè filius Dei, quod non debet intelligi quòd sit filius Dei per adoptionem & gratiam, habens humanam naturam, imò habens in se verè illum, qui ab æterno fuit filius à patre genitus, in substantia divina, nec debet etiam intelligi, quòd sit homo ille filius Dei, per conversionem deitatis in carnem, sed debet intelligi per assumptionem carnis à filio Dei. Hanc conclusionem probat multipliciter & deducit, & intendens rationem unam & unicum syllogismum ad eam probandam, sic arguit: Homo ille qui est verè media persona intrinseca in Trinitate, & est Deo æqualis in authoritate, & est Deo æqualis in efficacia & salubritate, respectu hominum, & est Deo æqualis in illapsu & immensitate, &

Lucæ 22. Lucæ 24. *Joannes probat Christum Dei filium.*

& est Deo æqualis in modo operandi, & activitate, & est Deo æqualis in reficiendo mentem, & in cordis societate & gratia, & est Deo æqualis in instruendo, & in veræ doctrinæ claritate, & est Deo æqualis in duratione & æternitate, & est Deo æqualis in honore & gloria, ac cultu, seu latriæ, & adorationis dignitate, & est Deo æqualis, imò idem cum patre in essentia & majestate, & est Deo æqualis in benevolentia ad homines & pietate, & est Deo æqualis in Dominio & regni solennitate, & est Deo æqualis in amicitia & charitate, & est Deo æqualis in insistentia mutua in se invicem, & intimitate, & est Deo æqualis in conferenda gratia hominibus, & influenda sanctitate, & est Deo æqualis in sapientia, & scientiæ luminositate, & est Deo æqualis in beatitudine, & æterna fœlicitate, & est Deo æqualis in patientia & longanimitate, & est patri æqualis in producendo spiritum, & inspirativa fœcunditate, ille utique homo est verè filius Dei. Nam iste decem & septem conditiones intermediæ, probant ipsum esse verum Deum, prima verò conditio & ultima, ostendunt ipsum esse verum Deum qui est filius Dei, quia hæ duæ proprietates competunt filio. Sed homo iste, qui dictus est Jesus, habuit supradictas decem & novem conditiones, ut manifesta experientia Joannem & alios discipulos edocuit: ergo ipse verè est filius Dei. Probat ergo Joannes istas decem & novem conditiones fuisse in homine, qui dictus est Jesus, secundùm quòd ipse verè expertus est, & cæteri discipuli qui fuerunt cum eo. Tandem conclusionem diffusè probatam infert, recolligit, &
Joan. ult. concludit, dicens: *Hæc autem scripta sunt, ut & vos credatis, quia Jesus est Christus filius Dei vivi,* & ponit ulteriorem finem, ad quem ordinatur ista conclusio, subdens, *& ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.* Ultimo verò, tanquam tabellio & notarius publicus, concludit, quòd ipse *est discipulus ille qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc & scimus quia verum est testimonium ejus.* Ponitque conditionem suam de familiaritate, quia recubuerat *in sinu ejus in cœna,* illius hominis & idcirco multa secreta dedicerat, unde prædicta probantur, & notarius ille authenticus redditur & solemnis.

Joannes fungitur officio & more notarii & tabellionis.

Ad hanc partem sacræ Scripturæ testimonialem & Evangelicam, ascendendum est per ascensum scalarem & cœlicum. Sunt enim Evangelia scala Jacob, quia eis innititur Dominus, & ibi reperitur, ibique videntur Angeli ascendentes, & descendentes, quia divina opera, quibus voluit nobis condescendere, & nos in cœlum erigere, ibi per Evangelistas quasi per vera quatuor Cherubim, secundùm Hieronymum differuntur. De quo ascensu scriptum est in Genesi, quòd vidit Jacob in somnis scalam, & cacumen ejus tangens cœlum, & Angelos Dei ascendentes & descendentes, & Dominum ipsi scalæ innixum.

Hieronymus proœmio in Matth. Genes. 28.

ORATIO.

DOmine Jesu Christe, qui nos per scripturam & doctrinam Evangelicam, vocare dignatus es ad fidem catholicam, ut credentes vitam habeamus æternam, nunc quidem in spe, & in futuro in re, & in hoc in nomine tuo, & per fidem nominis tui, quia non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, præsta mihi immerito & omnium infimo, ut corde credam ad justitiam, & ore confitear ad salutem, ac opere ostendam ad vitæ fructum & utilitatem, quatenus te miserante ad æternæ beatitudinis gloriam nunc mente accendar, & tandem re ipsa pervenire merear, Jesu mundi salvator. Amen.

Actor. 4.

De Pentecoste.

CAPUT LXXXIV.

DIe verò Pentecostes, id est, quinquagesima à resurrectione, sed decima ab ascensione Domini, narrat Dominus Jesus patri de promisso suo, quod discipulis fecerat de Spiritu sancto mittendo. Patre ergo gratum hoc habente, mittunt Spiritum sanctum, ut ad discipulos descendat, eósque repleat & consoletur, roboret ac instruat, ac cumulum virtutum & gaudiorum eis conferat. Et statim paratus Spiritus sanctus subitò venit, & super eos descendit. Notandum autem, secundùm Bedam, quòd Dominus Jesus eundem spiritum veritatis, & à se mittendum esse prædixit, & eundem mox à parte procedere subjungit, non quia idem spiritus aliter à patre procedat, quàm à filio mittitur, aut alio tempore à patre procedat, quàm cùm à filio mittitur, sed ideo filius eum à se mitti, & à patre dicit procedere, ut aliam patris, aliam esse suam personam designet, atque in eadem distinctione personarum unam esse operationem, ac voluntatem suam cum patris voluntate & operatione denunciet. Cùm enim ejusdem spiritus gratia datur hominibus, mittitur profectò spiritus à patre, mittitur & à filio, procedit à patre, procedit & à filio. Venit & sua sponte, quia sicut coæqualis est patri & filio, sic eandem habet voluntatem communem cum patre & filio. Hæc Beda. Πεντηκοστὴ interpretatur quinquaginta, & est Græcum vocabulum, sicut παρασκευὴ & σκηνοπήγια. Judæi enim admixti Græcis, qui inter eos sicut cæteræ nationes conversabantur, Græcis crebrò vocabulis utebantur. Est autem Pentecoste æquivocum ad quinquagenam, & ejus solennitatem septem diebus protelatam. Tria enim erant festa diebus septem durantia, scilicet Pascha, Pentecoste, & scenopegia. *Cùm ergo complerentur dies Pentecostes,* id est, quinquagenæ à resurrectione, & inchoarentur dies Pentecostes, id est, illius solennitatis septem diebus protelandæ, erant pariter in cœnaculo montis Sion, ubi cœna facta fuerat, discipuli ferè centum viginti utriusque sexus congregati, in oratione perseverantes, & promissionem sancti Spiritus expectantes. Duodenarius ille Apostolorum numerus jam erat decuplatus. Et hora diei tertia *factus est repente de cœlo,* id est de aëre, *sonus,* quia fragor quidam insonuit, *tanquam advenientis spiritus,* id est flatus *vehementis:* ut, tanquam, sit nota similitudinis, ac si diceretur, venit spiritus in similitudine venti vehementis: vel, tanquam Spiritus sancti vehementis, ut, tanquam, sit expressivùm veritatis, quia verè Spiritus sanctus dicitur vehemens, quasi vehemens nos à mente, & à mentis affectibus alienans: vel, quasi væ adimens, id est, æternam damnationem auferens. Potest ergo ad sonum & ad Spiritum sanctum referri, quod dictum est, *tanquam advenientis spiritus vehementis:* quia æquivocum est ad utrumque. Venit in sono, ad terrendum rebelles: & in flatu, qui ab interiori procedit, ad vivificandum devotorum affectus. *Et replevit* sonus ille vel Spiritus sanctus, totam domum ubi erant sedentes: id est, omnes in domo sedentes, implentes quod dictum fuerat eis à Domino: *Sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.* Hæc enim dona non nisi in unum congregatis per consensum, & ad superiora suble-

Actor. 2. Beda in hom. *Pentecoste. Festa tria septem dierum. Spiritus vehemens.* Luc. 24.

sublevatis per desiderium, venire potuerunt. Et linguæ divisæ sunt velut ignis, *& apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis,* id est, radii ignei in modum linguarum insidentes capitibus singulorum. Ut ait Gregorius: Bene in igne spiritus apparuit, quia ab omni corde quod replet, torporem frigoris excutit, & hoc in desiderio suæ æternitatis accendit. Unde & Origenes: Deus noster ignis consumens est, quamdiu in nobis sunt quæ consumi digna sunt, cùm autem consumpta fuerint, jam non erit ignis consumens, sed illuminans. Unde etiam Hieronymus: Ignis duplicem naturam habet, quoniam & lucet & urit, sic & Deus lucet justis, & peccatores incendit. Insuper & septem dona Spiritus sancti congruè demonstrantur in igne. Spiritus enim sanctus instar ignis, primò purgat, per donum timoris, secundò liquefacit, per donum pietatis, tertiò, decorat, per donum scientiæ, quartò consolidat, per donum fortitudinis, quintò elevat, per donum consilii, sextò illuminat, per donum intellectus, septimò dulcorat, per donum sapientiæ. Primus effectus ignis patet in veste Salamandræ, secundus in cera, tertius in metallis, quartus in lateribus, quintus in vaporibus, sextus in lucernis, septimus in cibis. *Et* sic repleti sunt omnes Spiritu sancto, & deinde *cœperunt loqui variis linguis,* secundùm impetum ejusdem Spiritus sancti, & *prout ipse Spiritus sanctus dabat,* eis pronunciare, & *eloqui,* qui dividens singulis prout vult, & spirans ubi vult, quando vult, quantum vult, quomodo vult, & quibus vult, radioso lumine scientiæ omnem eos veritatem edocuit, & inextinguibili charitatis ardore, ad omnem dilectionem accendit, & invincibili vi fortitudinis in omni virtute firmavit, inspirans illis omnium linguarum notitiam, juxta quod legitur in Sapientia, *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia,* scilicet homo convenientiam habens cum omni creatura, & propter quem facta est omnis creatura, *scientiam habet vocis,* id est, linguarum. Ac si diceretur: Spiritus sanctus replens orbem terrarum, dedit discipulis scientiam linguarũ, ut linguis omnium gentium loquerentur. Tunc enim Ecclesia in una gente erat, cumque loquerentur linguis omnium, significabatur, quòd Ecclesia crescendo per omnes gentes linguis omnium locutura esset, quia jam Ecclesia linguas omnium habet. Ubi ergo jam omnes linguæ loquebantur, omnes linguæ credituræ ostendebantur. Ipsa autem species creaturæ in qua Spiritus sanctus visibiliter descendit, ad quẽ usum tunc in Apostolos descenderit expressit, ut scilicet ori verbum, intellectui lucem, & affectui ardorem, & cordi robur ministraret. Lingua enim verba explicat, ignis verò illuminat, calefacit, & testam roborat. Sed ad alium usum, scilicet ad relaxandum peccata datus fuit, quandò post resurrectionem suam Dominus Apostolis insufflavit, & dixit: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt.* Ubi notandum, quòd Spiritus sanctus bis missus est super Christum, & bis super discipulos. Super Christum quidem & in specie columbæ in baptismo, & in specie nubis in transfiguratione, quia gratia Christi, quæ datur per Spiritum sanctum, derivanda erat ad nos per propagationem gratiæ in Sacramentis, & sic descendit in specie columbæ, quæ est animal fœcundum, & per doctrinam, & sic descendit in nube lucida. Unde & ibi ostenditur Doctor, *ipsum,* inquit, *audite.* Super Apostolos autem primò descendit in flatu, ad significandum propagationem gratiæ in Sacramentis, cujus ipsi ministri erant. Unde dicitur, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; secundò in linguis igneis. ad significandum propagationem gratiæ per doctrinam, Unde postquam *repleti sunt omnes Spiritu sancto,* statim *cœperunt loqui variis linguis.* Bis ergo, secundùm Gregor, scriptum legimus Apostolos manifesta donatione Spiritum sanctum accepisse, primùm Domino consistente in terra, per insufflationem, postmodum præsidente in cœlo, in variis linguis per ignem, quia charitas, quæ in cordibus per Spiritum sanctum diffunditur, duobus præceptis, scilicet dilectione Dei & proximi impletur. In terra datur spiritus, ut diligatur proximus, è cœlo datur spiritus, ut diligatur Deus. Et sicut una est charitas & duo præcepta, ita unus spiritus, & duo data Et quia per dilectionem proximi, pervenitur ad dilectionem Dei, rectè primò datur spiritus in terra, & postmodum è cœlo. Sicut enim ait Joannes: *Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo diligere potest?* Insuper etiam datus est Apostolis Spiritus sanctus ante passionem ad purgandum quando fuerunt baptizati, & ad faciendum miracula quando ad prædicandum sunt missi, & dictum est eis, ægros sanate, & dæmones ejicite, mortuos suscitate. Unde Hieron. Ego quidem audacter pronuncio, Apostolos ex eo tempore quo crediderunt Domino semper Spiritum sanctum habuisse, nec absque ejus gratia signa facere potuisse, sed eum pro modulo atque mensura recepisse. Primo autem die resurrectionis ejus acceperunt gratiam Sancti spiritus, qua peccata dimitterent & baptizarent, ac spiritum adoptionis credentibus traderent. Die verò Pentecostes eis amplius repromissum est, videlicet quòd virtutem ex alto reciperent, qua & Evangelium Christi cunctis gentibus prædicarent. Unde Leo Papa: Non igitur ambigamus, quòd cùm in die Pentecostes implevit discipulos Domini Spiritus sanctus, non fuit hujus inchoatio muneris, sed adjectio largitatis. Nam & Patriarchæ, & Prophetæ, & sacerdotes, omnesque priorum temporum sancti sunt ejusdem Spiritus sancti sanctificatione vegetati, & sine hac gratia nulla unquam sunt instituta Sacramenta, nullaque celebrata mysteria, ut eadem semper fuerit virtus charismatum, quamvis non eadem fuerit mensura donorum. Hæc Leo. Et sciendum, quòd Spiritus sanctus datur, seu mittitur visibiliter & invisibiliter. Visibiliter, cùm in aliquo signo visibili demonstratur. Est autem in quintuplici specie demonstratus. Primo, in specie columbæ super Christum baptizatum. Secundo, in specie nubis lucidæ, super Christum transfiguratum. Tertiò, in specie flatus, quando insufflavit & dedit Spiritum sanctum ipso die paschæ. Quartò, in specie ignis & linguæ, in qua duplici specie apparuit hodierna die. Invisibiliter autem mittitur, cùm ad sanctificandum creaturam mentibus castis illabitur. Unde dicitur: *Spiritus ubi vult spirat & vocem ejus audis. Sed nescis unde veniat, aut quò vadit.* Nec mirum, quia dicit Bernard. De verbo invisibili per oculos non intravit, quia non est coloratum, sed neque per aures, quia non insonuit, neque per nares, quia non aëri miscetur, sed menti, neque per fauces, quia non est mansum, id est comestum vel haustum, nec tactu comperi illud, quia palpabile non est. Quæres igitur cùm sint investigabiles viæ ejus, unde illud adesse noverim? Nempe ex motu cordis intellexi præsentiam ejus, & ex fuga vitiorum carnaliumque compressione affectuum, adverti potentiam virtutis ejus, &

Marginalia: *Linguæ ignitæ.* Gregorius homil. 30. in Evang. Deut. 3. Origenes. Hieron. in Psalm. 77. *Ignis effectus.* Sapient. 1. *Species effectui congruit.* Joan. 20. *Spiritus sanctus bis missus super Christum, & totiens super discipulos.* Marci 9. Gregorius homil. 30. in Evang. 1. Joan. 4. Marc. ult. Hieronym. quæst. 9. ad Hedibiam, tom. 3. Leo serm. 2. de Pentecoste. *Spiritus sanctus non nunc primũ datus.* *Spiritus sancti missio duplex.* Matth. 3. Marci 17. Joan. 2. Actuum 2. Joan. 3.

& ex discussione sive redargutione occultorum meorum, admiratus sum profunditatem sapientiæ ejus, & ex quantulacunque emendatione morum meorum, expertus sum bonitatem mansuetudinis ejus, & ex reformatione, & renovatione spiritus mentis meæ, percepi utcunque speciem decoris ejus, & ex contuitu omnium horum simul, expavi multitudinem magnitudinis ejus. Hæc Bernardus. Unde & Chrysostomus. Si quando boni aliquid cogitamus, sciamus quia Spiritus sanctus habitat in nobis, si verò aliquid mali, signum est quòd Spiritus sanctus recessit à nobis. Unde etiam Augustinus: Primis temporibus cadebat super credentes Spiritus sanctus, & loquebantur linguis quas non didicerant, quomodo Spiritus sanctus dabat eis pronunciare. Signa erat tempore opportuno. Oportebat enim ita significare in omnibus linguis Spiritum sanctum, quia Evangelium Dei per omnes linguas cursurum erat toto orbe terrarum. Significatum est illud, & transiit. Si ergo per hæc miracula non fiat modo testimonium præsentiæ Spiritus sancti, unde fit, unde cognoscit quisque accepisse se Spiritum sanctum. Interroget cor suum, si diligit fratrem, manet spiritus Dei in illo. Videat, probet seipsum coram oculis Dei. Videat si est in illo dilectio pacis & unitatis, & dilectio Ecclesiæ toto terrarum orbe diffusæ. Non attendat eum solum diligere fratrem, quem attendit ante se. Multos enim fratres nostros non videmus, & in unitate spiritus illis copulamur. Quid mirum, quia nobiscum non sunt? in uno corpore sumus, unum caput habemus in cœlo, erga si vis nosse, quia accepisti Spiritum sanctum, interroga cor tuum si est tibi dilectio fratris securus esto, non potest esse dilectio sine spiritu Dei, quia Paulus clamat, *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Hæc August. Missio ergo Spiritus sancti invisibilis fit in habitatione creaturæ rationalis, sed missio visibilis fit ad inhabitationem demonstrandam aliis. Et notandum, quòd Spiritum sanctum alicui inesse certitudinaliter scire non possumus, quia spiritus ubi vult spirat, & nescis unde veniat, aut quò vadat. Conjecturaliter tamen possumus colligere aliqua signa per effectus, ex quibus utcunque conjicere possumus Spiritum sanctum alicui adesse vel inesse, & hoc differenter, secundum triplicem statum scilicet incipientium, proficientium, & perfectorum. Nam secundùm cujuslibet status exigentiam, Spiritus sanctus diversimodè in hominibus operatur, & secundùm hoc diversimodè signa accipiuntur. Nam Spiritus sanctus spirat, inhabitat, & replet. Spirat, quò ad incipientes, inhabitat, quò ad proficientes, & replet, quò ad perfectos. Signa autem Spiritus sancti quibus spirat, quo ad incipientes, secundum Bernardum tria sunt. Primùm, est dolor de culpa præterita, quia Spiritus sanctus odit sordes, nec habitare potest in corpore subdito peccatis. Secundum, est firmum propositum cavendi futura cum effectu, quod nullatenus haberi potest conatu proprio, sine Spiritu sancto per gratiam assistente, & infirmitatem nostram adjuvante. Tertium, est promptitudo boni, quia, secundùm Gregorium, amor Dei qui est Spiritus sanctus, nunquam est ociosus, operatur enim magna, si est. Quo ad proficientes verò sunt tria alia signa, quibus conjicitur Spiritum sanctum eos inhabitare. Primum est frequens & justa conscientiæ examinatio, non solùm de peccatis mortalibus, imò de venialibus, quia sicut Spiritus sanctus opponitur peccato mortali, ita fervor charitatis, qui est à Spiritu sancto, opponitur peccato veniali, ut ipsum ab anima expellat, ne Spiritui sancto displiceat. Secundum signum, est concupiscentiæ diminutio, quanto enim in proficiente charitas semper augetur, tanto cor à temporalibus elongatur. Unde dicit Augustinus: Quòd charitatis venenum, est concupiscentia temporalium, & nutrimentum charitatis, est diminutio cupiditatis. Tertium signum, est studiosa mandatorum observatio, quia observatio mandatorum sine vera dilectione esse non potest. Et ponit de hoc exemplum Augustinus: Quis est inquit, qui dicit diligo Imperatorem: sed odio legem suam? Si ergo te dicis diligere Deum, mandata ejus observa. Quò ad perfectos autem sunt alia tria signa, ex quibus conjecturatur Spiritus sanctus eos replevisse. Primum est, divinæ veritatis manifestatio, cum enim Spiritus sanctus, sit spiritus veritatis, proprium est sibi docere omnem veritatem, & ideo in quocunque fuerit Spiritus sanctus, per aliquas revelationes divinorum secretorum se pandit, & ei tanquam amico secreto communicat. Secundum signum est, nihil timere nisi solum Deum, perfecta enim charitas foras mittit timorem, hæc enim nihil pœnale habet, timor autem pœnam habet. Unde Apostolus, *Ubi spiritus Domini, ibi libertas,* libertas autem non stat cum timore servili. Tertium signum est, desiderium dissolutionis, ut videlicet homo ex vehementia divini amoris cupiat dissolvi & esse cum Christo, quia Spiritus sanctus levat mentem ad desiderium supernorum. Fœlix ergo anima, quæ cupit dissolvi & esse cum Christo, quoniam certissimum habet signum quòd spiritus sanctus eam repleverit. Præter prædicta autem signa sunt alia tria, per quæ quis potest conjicere se Spiritum sanctum habere. Ideo enim Spiritus sanctus in triplici signo apparuit, scilicet in specie nubis, super Christum transfiguratum, in specie columbæ, super Christum baptizatum, & in specie ignis, super Apostolorum collegium congregatum. Primum ergo signum, est abundantia lachrymarum, & ideò apparuit in specie nubis, sicut enim adveniente Austro nubes resolvuntur in pluvias, sic adveniente Spiritu sancto mentes resolvuntur in lachrymas. Secundum signum, est dimissio injuriarum, ideo apparuit in specie columbæ, quæ felle caret. Tertium signum, est desiderium supernorum, ideo apparuit in specie ignis, sicut enim ignis sursum tendit, sic Spiritus sanctus corda sursum elevare facit. *Erant autem Judæi viri religiosi in Hierusalem, & in Judæa habitantes,* & præter illos multi alii, ferè, *ex omni natione quæ sub cœlo est,* supervenientes, quia multis captivitatibus Judæi dispersi fuerant, & modò ordinante Deo ad diem festum omnes convenerant. Audito ergo fragore & sono venti, qui supra cœnaculum in aëre sonuerat, in tantum quòd per totam civitatem audiri poterat, convenerunt omnes ad discipulos, & mirati sunt, *quia audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. Alii autem irridebant eos, dicentes, quia musto pleni essent,* id est vehement ebrii, quia vehementior est ebrietas de musto, quàm de vino defœcato. Et quamvis hoc irridendo dicerent, tamen verum erat, quia non vino veteri (quod in nuptiis fuit) sed musto gratiæ spiritualis erant impleti. De quo dicitur alibi, *Nemo mittit vinum novum in utres veteres.* Tunc surrexit Petrus cum undecim, ostendens eos non ebrios, cum esset hora diei tertia, & nondum esset tempus comedendi, nec solebant inebriari jejuni, sed potius Spiritu sancto repletos, & prophetatum esse à Joël Spiritus sancti adventum super

Chrysost. homil. 3. in Marc.
Augustinus sermone 2. de adventus. *Spiritus sanctus.*
Rom. 5.
Signa præsentiæ sancti Spiritus.
Bernardus serm. 74. in Cantica.
Gregorius homil. 30. in Evang.
1. Cor. 3.
Phil. 1.
Signa alia.
Musti ebriatio.
Marci 2.
Lucæ 5.
Joël. 2.

super homines, tunc ergo Christus qui ascenderat dedit dona, id est, Spiritum sanctum hominibus, quia omnia nostra bona de sursum sunt, quò ipse ascendit. Tunc implevit quod ante passionem promiserat, dicens: *Si ego non abiero, paracletus non veniet ad vos, si autem abiero, mittam eum ad vos.* Si carni carnaliter adhæseritis, capaces spiritus non eritis. Sensus est: Non potestis plenè capere spiritum, quamdiu secundùm carnem sum vobiscum. Unde ille qui jam ceperat spiritum ait: *Et si noveramus secundùm carnem Christum, sed nunc jam non novimus.* Ubi attendant carnalibus desideriis & delectationibus dediti, verbum Bernardi dicentes, Si Apostoli carni adhuc Dominicæ adhærentes, quæ sola sancta, quia sancti Sanctorum erat, Spiritu sancto repleri nequiverant, donec tolleretur ab eis, tu carni tuæ, quæ sordida est, & diversarum spurcitiarum phantasiis repleta, astrictus & conglutinatus, illum veracissimum spiritum te posse putas suscipere, nisi istis carnalibus consolationibus funditus renunciare tentaveris? Revera cùm inceperis, tristitia implebit cor tuum, sed si perseveraveris, tristitia tua convertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renovabitur, vel nova creabitur, & erit ut quæ prius difficilia, imò impossibilia videbantur, cum multa percurrant dulcedine & aviditate. Hæc Bernardus. Si ergo delectationes spiritus desideras, delectationes carnis respuere debes, quia ut ait Gregorius, Si carni quodlibet abscindimus, mox in spiritu, quod delectat invenimus. Sed heu pauci sunt spirituales hodie, & delectationes spiritus delectationibus carnis præferentes, licèt multi deferant habitum spiritualem. Possunt autem spirituales & carnales cognosci, ex verbis Apostoli, dicentis: *Qui secundùm carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt, qui verò secundùm spiritum, quæ spiritus sunt sentiunt.* Specialiter tamen ex quibusdam probatur homo verè spiritualis, videlicet, si tam citò & tantum fugit locum ubi lædi potest in spiritu, sicut ubi offendi potest in corpore, & si tam libenter studet medicari spiritui, sicut corpori, quia quanto dignior est spiritus corpore, tanto magis cavendum est spiritui, quàm corpori à læsione. Item si cibus spiritualis, sive sit oratio, sive prædicatio, scriptura, sive lectio, sive corpus Christi, sive divinum officium, tantum delectat & confortat spiritum, sicut corporalis cibus corpus, & si tam invitus negligit tempus cibi spiritualis, sicut tempus cibi corporalis. Item si tam diligens est circa spiritum, sicut homo carnalis circa carnem. Soliciti enim sunt homines carnales, ut in singulis temporibus habeant necessitates corporis in victu & vestitu, hyeme & æstate competentibus, ita spiritualis homo solicitari debet qua gratia indigeat in adversitate, & quia in prosperitate, qua egeat ad amicos, & qua ad inimicos, quomodo habeat se solus cum Deo, & quomodo inter homines conversando, & sic de cæteris. Sed quis est hic, & laudabimus eum? quamvis enim aliqui hujus temporis viri bona operentur, dimidii tamen operis sunt. Quia alii largitatis gratiam sunt adepti, sed carnis incontinentia sunt lubrici. Alii verò corpore quidem sunt casti, sed avaritiæ æstibus sunt cupidi. Alii autem gratiam levitatis habentes, sed rancore animi sunt pusillanimes. Alii verò non recordando injurias suas citò ignoscunt, sed minus cautè cor custodiendo citiusque irascendo rixas provocant. Alii quod Deus singulis largiendo donavit, in hoc quasi proprio labore acquirentes gloriantur. Alii corpus in abstinentia affligunt, sed superbiam, avaritiam, invidiam, & alia nefanda admittunt, vel detrahendo proximo, quasi carnes illius cum sanguine comedunt. Et sic in multis hodie, qui optimus in eis est, quasi paliurus, & rectus, quasi spina de sepe. Sciendum autem quòd plura sunt necessaria homini volenti proficere, & in vita spirituali Deo servire. Primum est, clara & perfecta notitia suorum defectuum & infirmitatum. Secundum est, ira magna & fervens contra suas naturales malas inclinationes & voluntates. Tertium est, timor magnus, quem debet habere de offensis hactenus contra Deum factis. Quia non est certus, an bene satisfecerit, & si cum Deo pacem fecerit. Quartum est, magnus timor & tremor qui debet esse in ipso, ne per suam fragilitatem relabatur iterum in similibus, vel majoribus peccatis. Quintum est, fortis disciplina, aspera correctio ad regendum quinque sensus corporales, & totum suum corpus subjugandum in obsequium Jesu Christi. Sextum est, vitare virtuosè omnem personam, & omnem aliam creaturam, quæ impellit eum non solum ad peccatum, sed etiam ad aliquam imperfectionem spiritualis vitæ, sicut unum dæmonem infernalem. Septimum est, dulcis & continua recordatio beneficiorum Dei, quæ hactenus recepit, & quotidie recipit à Domino Jesu Christo, cum gratiarum actione. Octavum est nocte & die stare in oratione. Nonum est, quòd portet super se crucem Christi, quæ quatuor habet brachia, quorum primum est, mortificatio mortalium vitiorum, secundum, derelictio omnium bonorum temporalium, tertium, præcisio omnium affectuum carnalium amicorum, quartum, suiipsius contemptus & abominatio & annihilatio. Discipuli itaque Spiritus sancti virtute docti & illuminati, accensi & adjuti, confortati, & roborati & consolati, & omni gaudio repleti, cùm pauci essent & simplices, totum mundum concusserunt, & pro magna parte subjecerunt, partimque verbis ignitis, partim perfectis exemplis, partim mirandis prodigiis, per totum mundum Ecclesiam plantaverunt, quæ & ejusdem Spiritus sancti virtute purgata, illuminata atque perfecta, amabilis facta est sponso, ejusque paranymphis, ut speciosa nimis miraque varietate circundata: Satanæ verò & Angelis ejus, terribilis ut castrorum acies ordinata. *Profecti* quidem sunt, non tam passibus pedum, quàm passibus virtutum, secundùm supra dictum Christi mandatum, non immediatè post ascensionem, sed post sancti Spiritus acceptionem, nec statim accepto Spiritu sancto divisi sunt per mundum, sed perduraverunt adhuc circiter duodecim annis in Judæa, & deinde solennis divisio eorum facta est per orbem universum, cùm eatenus tantum in Judæa prædicassent, sicque *profecti* & divisi, *prædicaverunt*, intelligenda, credenda, agenda, & appetenda, *ubique*, per orbem universum: *Domino*, sine quo nihil facere poterant, *cooperante*, hoc est, virtutem operis ministrante, *& sermonem confirmante, sequentibus signis*, ut in virtute nominis Jesu Christi imperarent omnibus creaturis & morbis. Nam ut prædicationis eorum doctrina credibilis fieret & firma, adhibita sunt signa & miracula, sermo enim qui super naturam & rationem est, non nisi signis confirmari potest. Unde Gregor. Præceptum obedientia sequitur, obedientiam signa comitantur. Sicut verò tunc confirmata est prædicatio signis, ita nunc quemlibet prædicatorem sermonem confirmare oportet signis bonæ operationis. Unde Theophilus: Sciendum autem est & hoc, quòd nunc sermo per opera confirma-

Joann. 16. | *Carnales non sunt Spiritus sancti capaces.* | 2. Cor. 5. | Bernardus serm. 3. de ascens. Domini. | Gregorius homil. 30. | Rom. 8. | *Spiritualis hominis signa.* | Mich. 7. | *Spirituali homini necessaria sunt plura.* | *Spiritus sancti efficacia.* | Marc. ult.

tur, sicut in Apostolis tunc opera confirmabant sermonem sequentibus signis. Fiat autem ô Christe, ut nostri sermones quos de virtute dicimus, per opera confirmentur & actus, ut tandem simus perfecti te cooperante in omnibus verbis & operibus, quia decet sermonum & operum gloria, cùm sis virtus Dei, & sapientia in secula seculorum. Hæc Theophilus. Et tunc impleta est prophetia, quæ ait: *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Seminavit quidem igneus, ac sanctificus spiritus in Apostolorum corda sermones, & ut sapiens adinventor duodecim tibias fidei in organo positas novo flatu implevit, diversisque spiritualibus currens in fistulis Apostolicis cunctis verba divinæ virtutis sparsit, omnes gentes delectabilem invitavit ad sonum, & Trinitatis prædicavit mysterium. Igitur effectus & fructus non modicus ex hoc subsecutus, ostendit quàm magna veneratione sit digna solennitas hodierna. Unde Gregorius, Pensate fratres charissimi, post incarnationem unigeniti filii Dei, qualis sit hodierna solennitas de adventu Spiritus sancti. Sicut enim illa, ita quoque & hæc est honorabilis. In illa quippe Deus in se permanens suscepit hominem, in ista verò homines venientem desuper susceperunt Deum. In illa Deus naturaliter factus est homo, in ista homines facti sunt per adoptionem dii. Pensate quanta sit ista solenitas, habere in cordis hospitio adventum Dei. Tergat ergo sordes pravi operis, qui Deo præparat domum mentis. Hæc Gregorius. Et notandum quòd non statim post ascensionem, sed post decem dies misit Spiritum sanctum. Primò, ut Apostoli jejuniis & orationibus se aptos ejus adventui præpararent. Secundò, quòd hi Spiritum sanctum perciperent, qui decem præcepta explerent. Misit autem quinquagesimo die à resurrectione, ut sicut populus Judæorum post liberationem suam ab Ægypto, quinquagesimo die accepit legem timoris, ita populus fidelium post liberationem suam à mundo, quinquagesimo die acciperet legem amoris. In jubileo etiam, id est, in quinquagesimo anno recepit populus Judæorum libertatem amissam & hæreditatem, ita hac die recepit populus Christianus libertatem amissam, & paradisi hæreditatem. Dies ergo Pentecostes erat apud Judæos celebris, quia tunc descendit Dominus super montem Sinai in flamma ignis, & cunctis audientibus dedit legem eis. Ita quinquagesimo die à Pascha Spiritus sanctus in monte Sion, super discipulos in linguis igneis descendit, & legem novam gratiæ spiritualis eorum mentibus impressit. Unde Beda. Hæc nimirum solennitas non tantum charismatibus consecrata est Evangelicis, verùm etiam legalibus jam olim est præsignata mysteriis, ac Domino jubente per omnes annos sacris observata ceremoniis. Liberati quippe ab Ægyptiaca servitute filii Israël, per immolationem agni paschalis exierunt in desertum, ut venirent ad terram repromissionis, perveneruntque ad montem Sinai, & descendens Dominus in igne super montem quinquagesima die paschæ peracta, legis decalogum eis disposuit, atque in memoriam datæ legis statuit eo die per annos singulos sacrificium sibi de frugibus ejusdem anni ad altare deferri, quæ autem sit agni paschalis immolatio, quæ Ægyptiacæ servitutis absolutio, cunctis legentibus liquet, quia videlicet pascha nostrum immolatus est Christus, & ipse verus est agnus, qui abstulit peccata mundi, qui sui sanguinis precio nos à peccatorum servitute redemit, suæ resurrectionis exemplo nobis spem vitæ & perpetuæ libertatis ostendit. Quinquagesimo ergo die post occisionem agni data est lex, descendente Domino super montem in igne, & quinquagesimo æquè die post resurrectionem nostri redemptoris, data est gratia Spiritus sancti discipulis in cœnaculo constitutis. Et hîc autem altitudo cœnaculi, & ibi cacumen montis sublimitatem præceptorum, & donorum indicat cœlestium, & quia nemo infimis adhuc desideriis inhærens, vel divinis obtemperare mandatis, vel supernis possit dignus existere donis. Hæc Beda. Sic ergo Spiritus sancti missio fuit in legis datione præfigurata, & festum Pentecostes, quod modò peragitur ab Ecclesia, olim quasi figuraliter peragebatur à synagoga. Quinquagesima ergo die, postquam Judæi de Ægypto exierunt, decem præcepta in monte Sinai à Domino receperunt, ita quinquagesima die postquam nos fuimus ab inferno liberati, receperunt discipuli gratiam Spiritus sancti. Istud etiam præfiguratum fuit in superabundantia olei, quod datum est pauperculæ viduæ per preces Helizei, qui misericordia motus super pauperculam, impetravit ei à Domino olei abundantiam. Per viduam istam designatur sancta Ecclesia, quæ ablato sponso suo Christo videbatur tanquam vidua, sed Dominus misericordia motus dedit ei olei abundantiam, hoc est Spiritus sancti gratiam, & linguarum intelligentiam. Istud miraculum de intelligentia linguarum, quasi per figuram Deus præmonstravit in eo quòd in ædificatione turris Babel, diversas linguas creavit. Tunc enim unam linguam in diversas mutavit, modo unicuique intelligentiam omnium illarum dedit. Nec miraculum istud nunc fecisset, si divisionem linguarum tunc non præmisisset. Et sicut tunc per linguas confudit ædificantes, ita nunc per linguas confudit Judæos, qui multum confusi fuerunt, quando tam grande miraculum audiverunt. In hac ergo solennitate laudemus totis viribus Dominum, exultemus & lætemur in ea, quia inde fructum non modicum, nos qui ad fidem venimus, consecuti sumus. Non solum autem hominibus gaudium in hac solennitate provenit, sed & beatæ virginis gaudium inde crementum accepit, de qua Anselmus sic ait: Sed & gaudiorum suorum magnitudo nonnihil incrementi accepit, cùm veniente super discipulos Spiritu sancto, mox ad prædicationem illorum fidem filii sui tanta hominum multitudo suscepit. Ibi namque excepto gaudio, quod de salute generis humani in istorum conversione concipiebat, intellexit filium suum non fuisse gratis, id est, frustra mortuum, cùm tam efficaciter videbat operari fidem mortis ejus, etiam in eis qui actores illius extiterant. Genus humanum ad salutem vocari videbat, cujus rei gratia filium de se incorporatum, & in cruce passum antè intellexerat, quapropter lætabatur quòd spes, quam antè conceperat, jam in rem veram transibat. Gaudebant & gaudent homines, quia quod amiserunt, centuplicati precii fœnore recipiunt, corruerunt servi, resurgunt fratres & filii. Hæc Anselm. Et quamvis præcipuè & specialiter in solennitatibus, nihilominus tamen semper & momentis omnibus Deum laudare debemus. Nam (ut dicit Gregorius) Mirum est, quòd homo semper Deum non laudat, quia quælibet creatura ad Deum laudandum nos invitat. Ad hoc autem nobis valde est necessaria Spiritus sancti gratia. Unde Bernardus: Si quis torpet de Dei laude, certissimum habet in se experi-

Marginalia: Psalm 18. — *Pentecostes solennitas.* — Gregorius homil. 30. in Evang. — *Missio sancti Spiritus cur dilata.* — *Cur quinquagesimo die facta.* — *Jubilæus.* — *Legalia Pentecostes mysteria.* — Beda in hom. — *Figura.* — 3. Reg. 17. — Genes. 11. — *Exultatio nostra.* — *Exultatio Mariæ.* — Anselmus de excellentia B. Virginis. — *Laudandus Deus semper.* — Bernardus sermone de dedicatione.

perimentum, quòd non habeat in se Spiritum sanctum, quia ubi Spiritus sanctus inhabitat, laudem Dei excitat. Invocantes ergo Spiritum sanctum, semper laudemus Deum, ad hoc enim facti sumus, ut Deum sine fine laudemus, sicut superni cives semper Deum laudant, & continuè ubi semper sunt dies lætitiæ, & nunquam deest solennitas, & gratiarum actio, & vox laudis. Scriptum est enim: *Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Hoc maximè veri monachi faciunt, qui die ac nocte psallunt. Unde Hieronymus: Monachi debent habere puritatem martyrum, siquidem & ipsi martyres sunt. Quòd enim faciunt Angeli in cœlis, hoc monachi psallentes die ac nocte faciunt in terris. Hæc Hieronymus. Et maximè assimilat nos cœlestibus, quamvis adhuc in terris peregrini sumus. Unde Bernardus: Nihil ita propriè quendam terris repræsentat cœlestis habitationis statum, sicut alacritas laudantium Deum, dicente scriptura: *Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Hæc Bernardus. Festinemus igitur & nos ingredi in illam requiem, ubi tanta superabundat indesinenter lætitia, & ad patriam nostram totis conatibus suspiremus. Mœsti in seculo, quia peregrinamur à Domino, qui enim non peregrinatur à corpore suo, peregrinatur à Domino. Multo autem melius est, dissolvi à corpore, & adhærere Deo. Odiamus ergo hujus miseri & putridi corporis nostri compagem, & ei curam in desideriis non faciamus, quod hîc nos detinet carceratos & peregrinos à tanto bono. Quia secundùm Apostolum, *Quandiu in hoc corpore sumus, peregrinamur à Domino*, dicamusque cum eodem Apostolo, *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.* Et iterum: *Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Desideremus ejus dissolutionem, & eam continuè à Domino postulemus, quia per nos eam consequi non valemus. Et interim saltem moriamur mundo, & pompis, ac concupiscentiis ejus, & abstrahamus nos corde forti & perseveranti ab his rebus caducis, & à miseriis brevibus & levibus harum rerum visibilium solatiunculis, quæ animas nostras vitiis inficiunt, & virtutes à nobis excludunt, quia secundùm Gregorium, concupiscens visibilia invisibiles virtutes amittit. Et secundùm Chrysost. Nulla res sic præpedit virtutem, sicut voluptas corporalis. Unde & Leo Papa: Hoc maximè interiora hominis corrumpit, quòd exteriora delectat, & tanto rationalis anima purgatior, quando fuerit substantia carnis afflictior. Et breviter (ut ait August.) cætera creatura vilescat, ut solus creator in corde dulcescat. Nam secundùm Apostolum, *vanitati creatura subjecta est*, & ideo amatores suos facit vanos, & multos decipit incautos. O quàm fœlix, quem misera mundi vanitas non seduxit, quæ nunc præcipuè multis illudit. Unde Chrysost. Semper quidem, sed nunc præcipuè competenter dicitur, *vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Hunc versiculum si saperent, qui in potentia versantur, in parietibus omnibus & vestibus suis scriberent, in domo, in januis, in ingressibus, & ante omnia in conscientiis suis, ut semper eum oculis cernerent & corde sentirent. Quoniam quidem multæ sunt facies, multæ imagines falsæ, quæ decipiunt incautos. Istud oportet quotidie recitare carmen, & in prandiis, & in cœnis, & in omnium conventu unumquenque proximo suo canere, à proximo suo libenter audire, quia vanitas vanitatum est, & omnia vanitas. Hæc Chrysost. Amorem ergo rerum deficientium ad

Psalm 83. — Hieron. in Psalm 115. — Bernardus sermone de dedicatione, Ps. 83. — *Cœlum desiderare.* — Philipp. 1. — Rom. 7. — Chrysost. homil. de patre & duobus filiis. — Leo serm. de jejunio. — Rom. 8. — Chrysost. serm. in Eutropium tomo 5. — Eccles. 1. — *Amanda cœlestia.*

incorruptibilia transferamus, & ad sublimia vocati cœlestibus delectemur. Ut sancti gaudent, inde gaudeamus, horum divitias concupiscentes, per bonam æmulationem ad ipsos tendamus. Cum quibus nobis fuerat consortium devotionis, erit & communio dignitatis. Mentem nostram semper in cœlis habeamus, & ad Dominum multifariè nos vocantem toto corde, & desiderio tendamus. Quia (ut ait August.) *Exultavit ut gigas ad currendam viam*, non enim tardavit, sed cucurrit clamans dictis, factis, morte, vita, descensu, ascensu, ut redeamus ad eum, & discessit ab oculis, ut redeamus ad cor, & inveniamus eum. Ad ipsum quoque aspicientes, & eum semper in corde retinentes, pugnemus viriliter, quia tota hæc præsens vita militia est, ac conflictus, & pugna. Nam prospera & adversa, fervor & tepiditas, refectio & inedia, sopor & vigilia, solicitudo & pigritia, fletus & lætitia, quies & labor, salus & infirmitas, afflictio & voluptas, & quæcunque in hoc mundo sunt, pugnant contra nos, & insidiantur nobis. Et quia nunquam deest adversarius nobis insidiando, sit semper paratus noster animus resistendo, quia certamen nostrum breve est, præmium verò æternum. Nec unquam à pugna cessemus, quia quantumcunque vicerimus, semper tamen restat quod vincamus. Unde Leo Papa: Donet licèt sanctis suis quotidianam gratia divina victoriam, non aufert tamen dimicandi materiam, quia & hoc ipsum de misericordia protegentis est, qui naturæ mutabili, ne de confecto prælio superbiret, semper voluit superesse quod vinceret. Unde & Chrysost. Sancti & si à carne vinci non possunt, quasi jam spirituales, tamen percuti possunt, quasi adhuc carnales. Hæc Chrysostomus. Igitur quicquid delectamenti, vel cruciatus transitorii occurrit, statim hoc tanquam præteritum reputemus, & ad id quod semper manet mentis oculos dirigamus. Nam omnia quæ in mundo sunt, velut umbra velociter transeunt, ita ut præterita sunt, nec fuisse putentur. Et ideo momentaneum est, & citò transit quod hîc delectat & cruciat, sed æternum est & sine fine manet, quod ibi cruciat, vel delectat. Nec tamen digna facere, vel pati hîc possumus ad ea, quæ ibi consequi, vel evadere speramus. Unde Bernard. Non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad peccata quæ commisimus, ad beneficia quæ accepimus, ad pœnas inferni quas evasimus, ad præmia æterna quæ expectamus. Hæc Bernardus. Tanta quippe est præeminentia æternæ gloriæ, ad temporales & transitorias passiones, ut diligens perspector deberet potius eligere multis annis in fornace ignis ardentis velle torqueri, & multa mala pati, quàm minimo præmio in futuro sibi reservato velle privari, quia labor est cum fine, & merces sine fine. Unde Augustinus: O Anima mea si quotidie oporteret nos pati tormenta, & perferre pœnas, si ipsam gehennam longo tempore tolerare, ut Christum in gloria sua possemus videre, & sanctis ejus associari, nónne esset dignum pati omne quod triste est, ut tanti boni tantæque gloriæ participes haberemur? Insidientur ergo dæmones, parent suas tentationes, frangant corpus jejunia, premant vestimenta, labores gravent, vigiliæ exiccent, inclamet me iste, inquietet me ille, frigus incurvet, conscientia murmuret, calor urat, caput doleat, pectus ardeat, infletur stomachus, pallescat vultus, infirmet totus, deficiat in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus, ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scateat, ut requiescam in die tribulationis,

August. in Psalm 18. — *Adversarius non deest.* — Leo serm. de Pentecoste. — Bernardus serm. de conversione ad clericos. cap. 30. — *Gloria cœlestis præeminentia.* — Augustinus in speculo.

Chrysost. homil. 63. ad popul. Antiochenum. nis, & ascendam ad populum accinctum nostrum. Unde & Chrysostomus: Omnia agamus, ut non à gloria excidamus. Nequaquam enim difficile, si voluerimus, nequaquam onerosum, si attenderimus. *Si enim sustinuerimus, & conregnabimus.* 2. Tim. 2. Quid est si sustinuerimus? Si tribulationes ferimus, si persecutiones, si arctam ambulaverimus viam, arcta enim via est laboriosa, optione verò nostra levior fit spe futurorum. Transponamus igitur oculos in cœlum, & semper illa imaginemur & videamus. Si enim illis semper conservabimur, non à voluptuosis, quæ hîc sunt, patiemur quid, neque tristia ut gravia portabimus, hæc & his similia deridebimus, & nihil neque nos subjicere, neque elevare potuit, solùm si desiderium illuc tenderimus, si ad amorem illum aspiciemus. Et quid dico? quoniam non dolebimus in præsentibus versutiis. Neque enim videre ea putabimus de reliquo, tale enim est amor spiritualis. Eos denique qui non præsentes sunt nobiscum, sed absunt, diliguntur autem, secundùm unamquanque imaginamur diem, magna enim amoris tyrannis, ab omnibus enim desistit, & ei qui diligitur alligat animam. Si ita Christum amaverimus, omnia quæ hîc sunt umbra, omnia imago videbuntur & somnium. Et dicemus & nos: Rom. 8. *Quis nos separabit ab amore Christi? Tribulatio, vel arctatio?* Non dixit, pecuniæ, vel divitiæ, vel pulchritudo, hæc enim valde vilia & derisibilia, sed quæ videbantur esse gravia, posuit, fames, persecutiones, mortes, deinde ille quidem & hæc, ut nihil existentia expuit. Hæc igitur omnia excogitantes, & voluptatem voluptati comparantes, eligamus quæ meliora sunt, ut & futuris fruamur bonis. Hæc Chrysostomus.

ORATIO.

JEsu largitor donorum omnium, qui in ignis specie super discipulos tuos misisti Spiritum sanctum, precor & obsecro piissime, ut hæc dona quæ discipuli tui de tua sumpserunt largitate, licèt indignus sumam ad salutem meam, te largiente, & mitte super nos servos tuos spiritum tuæ charitatis, dilectionis, & pacis, qui corda nostra visitet, à vitiis purget, virtutibus illustret, in vinculo dilectionis astringat, lumine tuæ cognitionis illustret, & ardore tuæ dilectionis inflammet, condona nobis peccata, & dona vitam æternam. Amen.

De laude Divina.

CAPUT LXXXV.

Laudis divinæ commendatio. ET quia dictum est de laude divina, qua semper Deum laudare debemus: idcirco consequenter de ea aliquantulum latius videamus. Immensa quippe creatoris, & conditoris tui beneficia, quæ tibi ô anima mea ab eo, cùm te ex nihilo creavit & condidit, collata sunt, ad debitum continuæ dilectionis, ac gratiarum actionis & laudis jugiter reddendum te astringunt. Ad hoc enim cùm non esses, sola & gratuita bonitate illius creata, & ad similitudinem Dei facta es, ut eum diligendo semper & sine fine collaudes. Anselmus in meditat. Unde Anselmus: Evigila anima mea, evigila: adhære divinis bonis, intende sempiternis, temporalibus derelictis. Considera in ipso creationis exordio, quid sublimitatis, quid dignitatis conditor tibi contulerit, & perpende quo amore qua veneratione colendus sit. Certè cùm universitatem rerum visibilium & invisibilium, creans & ordinans humanam naturam facere disposuisset, summo consilio de tuæ conditionis dignitate tractavit, utpote quam cæteris creaturis, quæ in mundo sunt, altius honorare disposuit. Vide igitur sublimitatem tuæ creationis, & retracta debitum reddendi amoris. Faciamus (ait Deus) hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Genes. 1. *Similitudo & imago Dei.* Attende igitur diligenter quid sit, ad imaginem & similitudinem Dei te esse creatum. Agnosce aliud esse similitudinem, aliud imaginem. Verbi gratia: Potest habere similitudinem quamdam cum homine equus, bos, & cæteræ similes creaturæ, imaginem verò hominis non habet, nisi alter homo. Manducat homo, manducat & equus. Ecce quædam similitudo, ac communis inter naturas diversas: imaginem verò hominis non imitatur, nisi alter homo ejusdem naturæ cujus imago est. Dignior igitur est imago, quàm similitudo. Similitudinem itaque ad Deum, hoc modo habere poterimus, si eum esse bonum considerantes, nos boni esse studuerimus, si eum justum esse cognoscentes, nos justi esse contendamus, si misericordiam contemplantes, nos misericordiæ operam demus. Quomodo autem ad imaginem suam, attende. Deus semper meminit sui, intelligit se, amat se. Et tu ergo si pro modulo tuo infatigabiliter memor fueris Dei, intellexeris Deum, amaveris Deum, eris ad imaginem ejus, quia hoc facere niteris, quod semper facit Deus. Ad memorandum & intelligendum atque amandum summum bonum, totum debet homo referre quod vivit. *Officium hominis.* Ad hoc omnis cogitatio, omnis voluntas cordis retorqueatur, arceatur, confirmetur, ut infatigabili affectu sis memor Dei, intelligas Deum, ames Deum, & tuæ creationis dignitatem, qua ad imaginem Dei creata es salubriter exprimis. Ut quid te Deus tam præclaro conditionis privilegio sublimaret, nisi te suis laudibus indesinenter intendere vellet? *Laudando Deo creati sumus.* Ad laudandum igitur conditorem tuum creata es, ut ejus laudibus vacans, & hîc justitiæ meritò in illum semper proficias, & in futuro beatè vivas, laus enim ejus & hîc justitiam, & ibi beatitudinem tribuit. Sed si laudas, ex toto corde lauda, diligendo lauda. Hæc est enim sanctis laudandi proposita regula, de omni corde suo laudavit Dominum, & dilexit Deum qui fecit illum. *Regnum sanctorum.* Eccles. 47. Lauda ergo ex toto corde, lauda & quem laudas dilige, quia ad hoc facta es, ut laudes & diligas. Laudat namque, sed ex toto corde non laudat, quem ad benedicendum Deum prospera demulcent, sed à benedicendi munere adversa restringunt. Laudat quoque, sed non diligit, qui in Dei laudibus aliud quàm ipsum laudando requirit. Lauda igitur, & dignè lauda, ut nulla in te cura, nulla intentio, nulla cogitatio, nulla sollicitudo mentis, inquantum tibi virtus suppetit, à laude Dei sit vacua. Ab ejus laude nulla te hujus vitæ prosperitas revocet, nulla compescat adversitas. Sic enim ex toto corde laudabis Dominum. Sed cùm ex toto corde eum laudaveris, & diligens lauda, nil aliud ab eo quàm ipsum expetens, ut ipse sit finis desiderii tui, ipse præmium laboris, ipse solatium hujus umbratilis vitæ, ipse possessio illius beatæ vitæ. Ad hoc itaque facta es, ut eum sine fine collaudes, quod tunc utique intelliges plenius, cùm ejus beata visione sublimata, videbis te sola & gratuita bonitate illius, cùm non esses, de nihilo tam beatam, & ad tam ineffabilem beatitudinem creatam, vocatam, justificatam, glorificatam. Talis namque contemplatio infatigabilem tibi

tibi amorem debit eum ſine fine laudandi, ex quo, & per quem, & in quo tantis, & tam immutabilibus bonis te beatificatam gaudebis. Hæc Anſelmus. Non ſolùm autem hæc præmiſſa, ſed maxima quoque redemptoris & Salvatoris tui beneficia, quibus te cùm perdita eſſes redemit & ſalvavit, ac multifariè multiſque modis viſitavit & ſublimavit, ad laudandum Deum te provocant multipliciter, & obligant. Exerce ergo te in laude divina, quia ad hoc tibi membra ſunt data, ut Deo laudes canas, & gratias ei referas. Unde Chryſoſt. Nam & oculos, & os, & auditum propterea in nobis poſuit Deus, ut omnia ipſi membra ſervirent, ut quæ ipſius ſunt audiamus, quæ ipſius ſunt loquamur, quæ ipſius ſunt operemur, eique laudes canamus aſſiduas, & gratias per cuncta referamus, per quæ hæc omnia conſcientiæ noſtræ ſecreta mundemus. Hæc Chryſoſtomus. Ut autem melius in laude divina te valeas exercere, prius humilia te Deo valde, & dic ex intimis præcordiis tuis humiliter & devotè: O pater miſericordiarum, ſcio & verè cognoſco, quòd me peccatorem miſerum magis deceret coram te jacere proſtratum, & cum fletu ac gemitu peccatorum veniam flagitare, quàm te ore polluto laudare. Sed tamen de tua piiſſima bonitate, & ingenita dulcedine, omnibuſque mortalibus promulgata virtute confiſus, te laudare cupio ex intimis præcordiis, obſecrans viſcera miſerationum tuarum, ut me vermem immundum, canem mortuum, & cadaver putridum non deſpicias, Domine Deus meus. Nempe virtutes cœlorum te condignè laudare nequeunt, quantominus homo fragilis, putredo & vermis? Bonorum quidem meorum non indiges, ſed tuam ſuperexcellentem bonitatem tanto nobis manifeſtam facis, quanto infirmitatibus noſtris magis miſerando condeſcendis, & gratiam gratis ex ſola liberalitate largiris. Umbram quidem nititur apprehendere, & ſequitur ventum, qui ſe ex condigno laudare te exiſtimat. Impoſſibile attentat, qui te ad plenum laudare laborat. Nec tamen ideo à laude ceſſandum eſt, ſed mihi pariterque omnibus creaturis laudare convenit ſuum creatorem, quia nulla creatura eſt, quæ opificem ſuum non laudet, vel ſaltem laudabilem reddat. Non ignoro dictum propheticum, quia videlicet rectos decet collaudatio, & quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, & ideo væ mihi, quia quid dicam non habeo, aut quid reſpondebo mihi cùm ipſe fecerim? Si enim juſtificare me voluero, os meum condemnabit me. Sed nunquid ideo te non laudabo, quia immundum me eſſe cognoſco? Nónne & vermes, & ranæ immundæ, ex putredine generatæ, coaxitantes in paludibus, te ſuum creatorem laudare cupiunt, prout ſciunt & poſſunt? Nam & ſi velut alaudula & philomela dulciter cantare neſciunt, ſed nec velut homo rationalis te cognoſcere poſſunt, ſaltem hoc faciunt, quòd te cognoſcentibus materiam tuæ laudis tribuunt. O utinam cuncta ſvavia inſtrumenta muſicalia, cœleſtes quoque harmoniæ, ac terreſtres melodiæ de corde ſuo ſurſum procederent, & condignas laudes tam dulciter perſonarent, ut oculis divinæ majeſtatis tuæ gratæ fierent, ac totam cœleſtem curiam, novo quodam & ineffabili gaudio lætificarent. Sed quid dicam? Memetipſum Domine tua laude indignum eſſe cognoſco, quamobrem precor, ut ſaltem cæteræ creaturæ nobilitate præclaræ imperfectum meum dignentur ſupplere. Igitur opto, & ex toto corde deſidero, ut orbes planetarum, ac cœlum ſydereum, lympidiſſimo lumine radioſum, florifera quoque germina, vernali decore conſpicua, pulchriſque coloribus adornata, nec non & omnia ignitæ charitatis deſideria, de cordibus te vehementiſſimo amore diligentium procedentia, te laudent & benedicant in ſecula. Optarem etiam ex intimis præcordiis meis, ut ſi juventus celerius conſummata, annoſitatem Mathuſalem coæquaſſet, quòd unuſquiſque annus, tam longævi temporis prædicti, & unuſquiſque menſis annorum eorundem, & unaquæque hebdomada horum menſium, & quilibet dies hebdomadarum, & quælibet hora ipſorum dierum, & quodlibet minutum horarum prædicti temporis, te ex perſona mea collaudarent, tam devotè & affectuosè, quantum unquam aliquis de numero beatorum Spirituum in ſplendoribus ſanctorum te laudare in tanta duratione potuiſſet, ac ſi hæc omnia in propria perſona compleviſſem, & quòd hujus laudis frequens innovatio, in ſua infinitate omnes excederet ſpecies numerorum. Quid plura? Fac de me hoc quod tibi placuerit, quia quandiu eſt halitus in naribus meis, à tuæ laudis præconiis non ceſſabo. Sed & cùm virtus loquendi mortis hora defecerit, & meum Jeſum amplius præ debilitate proferre non valebo, peto ut ſaltem nutus oculorum, vel extenſio digitorum ſit innovatio & confirmatio omnium deſiderabilium affectuum & verborum atque operum præteritorum & futurorum, quæ uſque ad extremum judicii diem tibi cum devoto famulatu offerre vellem, ſi tandiu vivere poſſem. Inſuper dilecte hoc adjicio, deſiderans corde affectuoſo, ut quando corpus meum fuerit in pulveres minutiſſimos redactum, & lapide clauſum, quòd de qualibet particula minutiſſima vox amœna laudis & gloriæ tuæ exurgat, quæ duriſſimum lapidem penetrans, cœlorum altitudinem tranſcendat, & uſque ad extremam judicii diem vivæ laudis præconium extollat, donec in reſurrectione beata corpus & anima pariter unita, in tuæ laudis glorificatione æternaliter copulentur. Sane quandiu adhuc ſum in hoc corporis ergaſtulo, à laude tua non tacebo. Nimirum videmus quòd plerumque inter dulciſſimas nemoris aviculas, & cintinnantes philomelas, corvi quoque crocitantes aſſunt, in hoc eodem modico quod acceperunt creatori ſuo ſubſervientes. Sic & ego peccator cùm ſim, cantum ad manus habeo peccatorum, & prout poſſum, Deum meum per ipſum laudo & glorifico in æternum. Siquidem aliud de Deo dulcis canere neſcio, niſi hoc videlicet, quoniam ſvavis eſt Dominus univerſis, & quòd miſericordia ejus, ſuper omnia opera ejus. O Deus meus, miſericordia mea. In hoc lætatur anima mea, exhilaratur conſcientia, & gaudio immenſo irrigantur omnia oſſa mea. Hoc ſvave canticum anima mea uſque in ſeculum, inter ſpirituale genus avium cum læto corde dulci canit carmine. Quotienſcunque etenim mente revolvo, qualis aliquando fui, qualia diſcrimina evaſi, à quantis periculis me protexiſti, & à quibus malis me eripuiſti, dirupiſti vincula mea, ſanaſti vulnera putrida, & laqueos perículoſos contrivíſti, & me dulciter ac paternè liberaſti. Cùm hæc (inquam) & ſimilia bona à te mihi exhibita pertracto, mirum eſt quòd in horum omnium affectuoſa recordatione meipſum præ amore portare valeo, ardentiſſimis ſiquidem amoris ignibus incandeſco. O Deus meus quandiu peccatorem, tibi recalcitrantem, patienter expectaſti, quotiens & quàm paternè, nunc quidem dulciter, nunc verò durè me admonuiſti, neſcientem in benedictionibus dulcedinis præveniſti, filio

Marginal notes: *Chryſoſt. in Pſalm 143.* — *Humiliandus qui Deum laudat.* — *Humiliandi forma.* — *Pſalm 32. Eccl. 15.* — *Omnes creaturas Deum laudare optat.* — *Aviculæ laudis.* — *Pſalm 114.*

filio prodigo & peccatis prægravato, ac gratiis nudato, in occursum veniens paternè occurristi, ab iterante vias pravas misericordem faciem non avertisti, sed semper & ubique pius & misericors fuisti? Et quòd his omnibus majus est, quòd his omnibus bonis tam multiplicibus ingratus semper extiti, nec tu summa bonitas, propter hoc destitisti, donec tandem me dulciter ad te traxisti. Ah summa & inæstimabilis pietas, nunquid in his omnibus meipsum à laude continere potero? Nequaquam, Deus meus, misericordia mea, pro his omnibus & aliis innumeris beneficiis opto & desidero, ut talis tanquam jocunda laudatio sit tibi ex me, qualis fuit beatorum spirituum laus, tunc cùm in primo aspectu tuæ divinissimæ majestatis gaudebant se æternaliter in tua laude confirmatos, malos verò à te sine fine detrusos. Itemque tam magna tamque jocunda sit illa laudatio, quanta est animarum sanctarum, cùm à carcere purgatorii ereptæ vultui gloriæ tuæ primò præsentantur, ut tuam jocundam faciem intueatur, & quanta erit laus in plateis cœlestis Hierusalem post finalem omnium resurrectionem, quando electi à malis segregati Deum jocundo corde laudabunt, ac de sua salvatione æternaliter gloriabuntur. O amantissima sapientia, bonitas immensa, te precor ut omni mane diluculò cùm ad te surrexero, & oculos aperuero, simul quoque cor meum in tua laude aperiatur, ac quodam luciferæ splendore, & flammeo ardore laudis tuæ facula immensa ex eo simul exurgat. Et peto ut hæc laus tam blandè & suaviter resonet in corde tuo paterno, sicut sonare consvevit suo modo omnium citharœdorum, ac musicalium instrumentorum suavis modulatio in corde jocundo, statu juventutis florido. Et in

Facula laudis.

hac laudis facula simul ascendat tuæ laudis tam odorifera fumi virgula, tam gratiosa, ac si esset composita ex omnibus aromatibus myrrhæ & thuris, & universi pulveris pigmentarii, tam speciosa, sicut cùm vernali tempore flores herbarum pullulant in campis, coloribus pulchris, & arbores stant frondibus ornatis, gratis odoribus. Sitque laudis hujus facula, tam amorosa & deliciosa, ut in ea oculi tui delectabiliter ferantur, totaque cœlestis aula resultet, & hæc jugiter, sine intermissione, fervidissimo æstu, & rapidissimo colore tui amoris exurgat, ex corde, per devotam meditationem, ex labiis, per fervidam locutionem & ex omnibus operibus meis, per sanctam ac cœlestem conversationem. Et hæc laudis facula sua virtute omnes inimicos repellat, gratiam augeat, finem beatum obtineat, & gloriam æternæ beatitudinis acquirat, ut finis hujus temporalis laudis, sit initium æternæ laudis patriæ cœlestis. Ut autem ad Dei laudem magis provoceris, abstrahe quæso mentem tuam à terrenis, & leva eam ad cœlestia, toto conatu quo poteris, ac considera quomodo illius cœlestis curiæ cives delectantur, jubilant, & exultant in Deo continuè, singulorumque gaudia rememorans, tandem prout poteris, & permitteris, ipsis lætantibus & jubilantibus te ingere, & immisce. Exclama ergo corde to-

Anselmus in meditat.

to, & dic ex intimis cum Anselmo: Deus meus, quid melius, quid amabilius te æstimavi super terram, ut abstraherem cor meum à te, ad concupiscendum quicquam in mundo absque te? Cur amavi? quare concupivi in omni vita mea quicquam, præter te Jesum Deum meum? Quare distuli? cur intermisi ullo tempore te Jesu versare in corde, te tota mente amplecti & delectari in tua dulcedine? Cur non omnia desideria mea ad te converti? quò abierunt, quando te solùm non adierunt, omnia interiora Spiritus mei? Ubi eram, quando tecum mente non eram? Quò defluxerunt, quando non te solùm habuerunt desideria mea? Jam ex hoc, nunc omnia desideria mea incalescite & affluite in Dominum Jesum, currite, quia satis hactenus tardastis, properate, quò pergitis, quærite, quem quæritis: Jesum quæritis Nazarenum, crucifixum. Ascendit in cœlum, non est hîc. Amantissimus Domini habitat confidenter, & flagellum non appropinquabit tabernaculo ejus. Super altitudinem cœlorum, super omnem *Psalm 90.* excellentiam Angelorum, propria virtute ascendit, super solium singularis gloriæ, in dextera patris tui, coæternus & consubstantialis sedet, & divino amictus lumine, coronatus gloria & honore, ut decet unigenitum Dei, serenus in lætitia, plenus omni potentatu, Dominus in cœlo & in terra. Ibi adorant eum omnes Angeli Domini, & universa multitudo civium cœlestis Sion. In ipso unanimiter lætantur omnium corda, in ejus desiderabili facie pascuntur omnium oculi beatorum: in ipsum undique confluunt desideria omnium Sanctorum. Ipsi jubilat, ipsi applaudit, ipsum magnificat tota uranica civitas gloriosa, per omnem modum in splendoribus ejus. Exulta & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israël. Per ipsum centena decies millies millena assistunt in sanctuario uranici templi, intendentes vultum majestatis claro & inflexibili visu, ac personantes harmoniam incessabilis hymni, in gloriam trinæ & simplæ divinitatis. Per ipsum millia millium ad complenda patris mysteria alacri discursu jugiter meant inter cœlum & terram, quasi apes negociosæ inter alvearia & flores, disponentes omnia suaviter: populus accinctus, nesciens labem, vel inobedientiæ moram. Per hos quippe summa nostræ salutis administrantur negocia, summáque superni consilii ad nos deferuntur arcana: per hos sanitates mortalium procreantur, per hos consistunt regna, & imperia mundi. Inter quos præcipuum novimus Michaëlem signiferum nobilem cœli civem, qui stat pro acie Dei viventis, extendens romphæam propugnationis, ac voce terrifica intonans, quis ut Deus, super eos qui ex adverso sunt. Exultate in nobili filio vestro vos illustres Patriarchæ, quia impleta est in eo omnis expectatio vestra, & ipse sublimis est valde, & benedicentur in ipso vestro, videlicet semine omnes gentes: sic enim pollicitus est sermo divinns. Gaudete in Jesu propheta magno, vos prophetæ viri veraces, quia mirificè & gloriosè impleta videtis omnia, quæ de ipso annunciastis in Spiritu sancto, & fideles inventi estis per ipsum in cunctis sermonibus vestris. Gaudete in Domino Jesu meo, magistro vestro, vos incliti proceres cœli beati Apostoli: gaudete in Christo ipso, & iterum dico gaudete cum Christo familiari lætitia. Ecce enim quem vidistis in medio vestri esurientem, & sitientem, fatigatum, & his similia carnis infirma tolerantem, ab omnibus reprobari, & cum sceleratis reputari: quomodo vicit, quomodo regnat, quomodo ei omnia sub pedibus sunt, quàm gloriosus in suo divino lumine fulget, & sui gaudii suæque ineffabilis gloriæ nunc vos socios habet, qui olim permansistis cum ipso in tentationibus suis, & vexationum ejus consortes fuistis. Adorate nunc dulcia illa genua, quæ se curvaverunt ante vos usque ad terram, sedentibus vobis ad sacratissimam cœnam. Adorate nunc sacrosanctas illas manus, quibus pulverem pedum vestrorum rex regum lava-

Adoranda membra Christi.

re, & extergere dignatus est. Gaudete in Jesu principe militiæ vestræ vos martyres gloriosi, quia ipsum pro quo tradidistis in mortem animas vestras, ipsum (inquam) Jesum filium Dei possidetis, præmium certaminis vestri. Gaudete in Jesu, summo doctore veritatis, ô venerandi confessores, & doctores, quia quem olim doctrinis sacris & operibus justis confessi estis coram hominibus, nunc confitetur vos coram patre suo, & sanctis Angelis ejus. Gaudete in Jesu virgine, & virginum sanctificatore vos paradisicolæ virgines, vos Angelis similes, quia ecce quem amastis, quem optastis, quem ardentibus desideriis expetistis, pro cujus amore terrenos sponsos, & omnem ornatum seculi contempsistis, summi regis filium nunc videtis, nunc tenetis, nunc in ejus castis amplexibus quiescitis, & divelli à vobis nulla insidiatoris fraudulentia potest. Verùm autem inter omnes cœlicolas uberrimum tibi gaudium sit ô Maria virginum virgo singularis, rosa cœlicæ amœnitatis, prælucidum sidus, inter primævas lucernas divini luminis susceptivas, in Jesu tuo dulcissimo filio, sola præ omnibus gaude gaudio magno, quia quem ut hominem peperisti, & propriis uberibus enutristi, ipsum cum Angelis & universis civibus cœli adoras, ut Deum vivum & verum. Gaude fœlix mater, quia quem vidisti in ligno crucis pendentem, vides in cœlo regnantem cum gloria magna, vides omnem altitudinem cœlestium, terrestrium, & infernorum majestati ejus inclinatam, & omne robur inimicorum ejus attritum. Gaudia gaudiorum sint tibi omnis pulchritudo sanctorum. Beata Hierusalem mater nostra, quæ sursum es, festivitatem age lætabundam, & indeficientem in visione pacifica tui Jesu, libertatis tui authoris. Et tu nunc rursum elevare anima mea, quali potes conatu, & sacris te ingere milibus lætantium in Domino Jesu. Illuc fidei & spei vehiculo perge, ibi per charitatis ardorem conversare, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Intende mentis oculum in lumine vultus ejus, lustra ac deosculare gratulabunda devotione singula loca fœlicium plagarum ejus, de quibus egressi sunt preciosi illi liquores sanguinis sacri, quo te apprecavit unigenitus Dei, & sanctificavit in vitam æternam. Hæc Anselmus.

ORATIO.

Gratias & laudes tibi ago Domine Deus meus, misericordia mea, qui me dignatus es creare & redimere, atque ad tui cognitionem perducere, & per sacri baptismatis ablutionem inter filios adoptionis aggregare. Te laudo, te glorifico, qui me sæpe per multa defluentem vitia ad emendationem expectasti, ac de tribulationibus & periculis multis liberasti, tibi gratias ago pro inceptis in me gratiæ tuæ donis, quæ deprecor ut misericorditer perficias, meque in viam salutis æternæ dirigas, & ad tuam visionem feliciter perducas. Amen.

De assumptione, & laude beatæ Virginis.

CAPUT LXXXVI.

Mariæ vacatio. Permansit autem beata Virgo, quandiu vixit, in monte Sion prædicto, ubi est cella in qua post ascensionem filii sui morabatur orationi vacando, & ea quæ cognoverat revolvendo. Est etiam ibi alia cella beati Joannis Evangelistæ, quæ fuit prima Ecclesia mundi, in qua celebravit primam missam in conspectu beatæ virginis, & quandiu ipsa vixit post ascensionem filii. Quo quidem tempore quantis doloris & amoris ardoribus æstuaverit, testatur Hieronymus, qui de ea sic ait: *Hieronym. sermone de assumptione, tom. 4.* Cæterum rogo cogitate attentius, & perpendite diligentius, quibus afficiebatur beata & intemerata virgo doloribus, post Christi ascensum ad cœlos, expletis omnibus quæ de ipso erant ab Angelis prædicata, & à prophetis multifariè multisque modis præsignata, divinis declarata oraculis virtutibus exhibita, & quæ humanitatis sunt ostensa præsagiis. Quæso, si qua sunt in vobis viscera pietatis, considerate quo cruciabatur amore, quove desiderio æstuavit hæc virgo, dum revolveret animo cuncta quæ audierat, quæ viderat, quæ cognoverat. Puto quòd quicquid cordis est, quicquid mentis, quicquid virtutis humanæ, si totum adhibeas, non sufficiet ut cogitare valeas, quanto indesinenter cruciabatur ardore pii amoris, quantis movebatur votis repleta Spiritu sancto, quantis cœlestium secretorum transportabatur incitamentis. Fortasse ergo præ nimio amore in loco quo sepult⁹ dicitur, interdū eam habitasse credimus, quatenus piis pasceretur internus amor obtutibus. Sic namq; locus medius est hincinde constitutus, ut adire posset ejus ascensionis vestigia, & locum sepulturæ ac resurrectionis, seu omnia in quibus passus est, loca invisere, non quòd jam viventē quæreret cum mortuis, sed ut suis solaretur aspectibus. Et ideo quàm sæpe locorū recreabatur visitationibus, & quem genuerat fideli spiritu, mentis complexabatur amplexibus. Et iterum quam sanè Angelus Gabriel intactam custodivit, & Joannes virgo virginem servavit, suisque deservivit obsequiis, nō quòd eximius ille sanctorum chorus Apostolorum eam deseruerit, inter quos post resurrectionē intrans & exiens, familiarius contulit de Christi incarnatione, & ad exemplum humanæ vitæ conversatio ejus post ascensionem Christi generaliter cum Apostolis fuit, quousque dispersi sunt. Hæc Hieronymus. Est autem in monte Sion magna & devota Ecclesia, *Cella Mariæ.* in qua solebant esse cum Abbate canonici regulares, secundùm regulam beati Augustini Domino servientes: intra quam est cella in qua habitavit beata Virgo diebus vitæ suæ post ascensionem filii sui, & prope illam cellam est & alia cella, in qua migravit ad cœlum, per Angelos assumpta. Cujus dormitioni omnes Apostoli dicuntur interfuisse, & in vallis Josaphat medio eam sepelisse. Ibi enim sepulchrum ejus multum venerabile ostenditur, quod in maxima reverentia etiam apud Sarracenos habetur. Hæc autem vallis, licèt adhuc sit valde profunda, multum tamen est impleta. Sepulchrum enim Virginis gloriosæ, tunc erat in *Vallis Josaphat.* superficie ipsius vallis, nunc est longè sub terra, intantum quòd etiam Ecclesia ejusdem, cùm sit valde alta, & testudinata, cum ipso sepulchro penitus sit sub terra, & vallis desuper tota plana. In superficie tamen vallis est ædificium modicum, quasi unius capellæ, quod postquam quis intraverit, descenditur per gradus quinquaginta in Ecclesiam ad sepulchrum, ubi est pulcherrimum altare marmoreum & crypta, ac desuper ædificata Ecclesia pulcherrima rotunda, & tabulatu lapideo discreta in honore ipsius beatæ Virginis dedicata: cujus in superioribus quatuor habentur altaria, & in inferioribus unum in Orientali plaga, & ad dexteram monumentum vacuum cernitur, in quo sancta Maria aliquando pausasse dicitur, sed à quo vel quando sit ablata nescitur. Hanc Ecclesiam intrantes, vident ad dexteram insertam parieti petram,

petram, in qua Dominus nocte, qua tradebatur, oravit vestigiis genuum, quasi ceræ molli impressis. Et solebant in ea esse monachi nigri cum Abbate, secundùm regulam beati Benedicti Domino servientes. Sed quo ordine beata virgo hinc ad superna transierit regna, nulla catholica narrat historia. Nec invenitur apud Latinos aliquis tractatorum de ejus morte aliquid apertè dixisse, cùm nec ipse qui hanc ante crucem Domini accepit in suam, id est, Joannes Evangelista, de hoc posteris aliquid retinendum scriptis legitur mandasse. Nullus enim hoc fidelius narrare potuit, si illud Deus manifestare voluisset, quàm ille utique qui hanc nutriendam suscepit. Restat ergo, ut homo mendaciter non fingat apertum, quod Deus voluit manere occultum. Unde Hieronymus: Monstratur autem sepulchrum ejus cernentibus nobis, usque ad præsens in vallis Josaphat medio, quæ vallis est inter montem Sion, & montem Oliveti posita, ubi in ejus honore fabricata est Ecclesia miro tabulatu lapideo, in quo sepulta fuisse ab omnibus ibidem prædicatur, sed nunc vacuum cernentibus ostenditur. Hæc idcirco dixerim, quia multi nostrorũ dubitant utrum assumpta fuerit simul cum corpore, an obierit relicto corpore. Quomodo autem, vel quo tempore, aut à quibus personis sanctissimum corpus ejus inde ablatum fuerit, vel ubi transpositum, utrumve surrexerit, nescitur, quamvis nonnulli astruere velint eam jam resuscitatam, & beata cum Christo immortalitate in cœlestibus vestiri. Verumtamen quid horum verius censeatur, abigimus. Melius tamen Deo, cui nihil impossibile est, committimus, quam aliquid temerè diffinire velimus authoritate nostra quod probamus. Hæc Hieronymus. De hoc Augustinus in quodam sermone longo inter cætera sic dicit, non tamen asserendo: De sanctissimo corpore perpetuæ virginis Mariæ ejusque sacræ animæ assumptione loqui suscipientes, hoc ipsum dicimus, quòd in scripturis postquam Dominus eam in cruce discipulo commendavit, nihil de ea reperitur, præter quod Lucas in Actibus commemorat, dicens: *Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum Maria matre Jesu.* Quid ergo de morte, quid de assumptione ejus dicendum est, unde scriptura nihil commendat, nisi quærendum ratione, quod consentiat veritati. Fiat ergo ipsa veritas, sine qua nec valet authoritas. Memores igitur conditionis humanæ, mortem illam beatissimæ temporalem dicere non metuimus, sed si eam dicimus resolutam in comunem putredinem, vermem, ac cinerem, deliberandum est, si tantæ conveniat sanctitati, tantæ aulæ Dei prærogativæ. Scimus enim dictum primo parenti, *quia pulvis es, & in pulverem ibis.* Hanc conditionem caro Christi evasit, quæ corruptionem non sustinuit. Excipitur ergo ab illa generali sententia, de virgine sumpta natura. Mulieri quoque dixit Deus, *Multiplicabo ærumnas tuas, in dolore paries.* Ærumnam sancta Maria sustinuit, cujus animam doloris gladius pertransivit, sed sine dolore genuit. Maria ergo excipitur à quibusdam generalibus, quam tanta attulit dignitatis prærogativa. Si ergo eam dicimus mortem subiisse, nec tamen vinculis retineri, nunquid impium erit? Si voluit Dominus integram matrem virginitatis servare pudore, & cur non velit incorruptam servare à putredinis fœtore? Nunquid non pertinet ad benignitatem Domini, matris servare honorem, qui legem solvere non venerat, sed adimplere? Qui enim in vita præ cæteris illam gratia sui conceptus honoravit, pium est credere, eam in morte singulari salvatione, & speciali gratia honorasse. Putredo & vermis humanæ est opprobrium conditionis. Ab hoc opprobrio cùm Jesus sit alienus, natura sanctæ Mariæ virginis excipitur, quem Jesus de ea sumpsisse probatur. Caro enim Jesu Christi, caro est sanctæ virginis Mariæ, quam supra astra transvexit, honorans omnem humanam naturam, & multo magis maternam. Si natura matris est filius, consequens est ut sit & filii mater, non quantum ad unitatem personæ, sed quantum ad unitatem corporalis naturæ. Quantum igitur intelligo, quantúmque credo, sanctæ Mariæ anima excellentiori quadam prærogativa à filio honoratur, possidens corpus suum quod genuit glorificatum. Et quare non suum, per quod genuit, si non obviaverit nec dum tanta perspecta authoritas. Verè credo, & per quod genuit, quia sanctificatio dignior est cœlo, quàm terra. Tam preciosum thesaurum dignius est cœlum servare, quàm terra. Tantam integritatem meritò incorruptibilitas, non putredinis ulla resolutio sequitur. Illud sacratissimum corpus in escam vermibus traditum, quia sentire non valeo, dicere pertimesco, quam æstimationem procul propellit incomparabilis gratiæ munus, quòd me dicere multarum scripturarum consideratio invitat. Confitendum igitur censeo, Mariam ad æternitatis gaudia assumptam, benignitate Christi, honorabiliusque susceptam cæteris, quam gratia honoravit præ cæteris, atque ad communem humanitatem non esse adductam post mortem putredinis, videlicet vermis & pulveris, quæ suum & omnium genuit Salvatorem. Si elegit divina voluntas inter ignium flammas puerorum vestimenta servare illæsa, cur abnuat in matre propria, quod elegit in veste aliena? Jonam servare in ventre certi incorruptum voluit sola misericordia, Mariam incorruptam non servabit gratia? Servatus est Daniel intemperantissima fame leonum, non servanda Maria tantis dotata meritis virtutum? Hæc ergo cuncta quæ diximus, quia naturam servasse cognoscimus, in integritate quoque Mariæ plus gratiam quàm naturam potuisse non dubitamus. Ergo lætari facit Mariam anima & corpore in proprio filio, nec ullam sequi corruptionis ærumnam, quam nulla secuta est tantum pariendo filium integritatis corruptio, ut sit semper incorrupta, quam tanta perfudit gratia, sic integriter vivens, quæ omnium integram genuit vitam. Si ergo dixit, ut debui, approba Christe, & tui. Si verò non ut debui, ignosce obsecro tu, & tui. Hæc Augustinus. Sic ergo non est credendum quòd Maria mortua non fuerit, sed mortua est, ac tamen caro ejus non computruit. Anima conjuncta est iteratò corpori mortuo, & ita assumpta est in cœlum cum corpore glorificato. Vera autem & indubitata de ejus assumptione sententia hæc esse probatur, ut secundùm Apostolum, sive in corpore, sive extra corpus, ignorantes assumptam, tamen & exaltatam super omnes choros Angelorum credamus. Unde Hieronymus. Hæc est dies præclara, in qua usque ad throni celsitudinem intemerata mater & virgo processit, atque in regni solio sublimata post Christum gloriosa resedit. Sic itaque ubique confidenter de illa sancta Dei canit Ecclesia, quod de nullo alio sanctorum fas est credere, ut ultra Angelorum vel Archangelorum merita transcenderit, quia etsi similitudo promittitur, sanctis veritas denegatur. Ad cujus profectò exequias, quantum fas est credere, famulabantur Angeli, & universæ cœli congratulabantur curiæ, quia

Margin notes: Hieronym. sermone de assumptione B. Mariæ. — *Dubitatur cum corpore assumpta sit.* — Augustinus lib. de assumptione B. Mariæ, tom. 9. — Lucæ 1. — Genes. 3. — Ibidem. — *Assumpta creditur cum corpore.* — Daniel. 3. — Jonæ 2. — Daniel 6. — *Assumpta est super omnes choros Angelorum.* — Hieronym. sermone de assumptione, tom. 4. — *Exequias Mariæ celebraverunt Angeli.*

quia credendum eſt militiam cœlorum cum ſuis agminibus feſtivè obviam veniſſe genitrici Dei; eamque ingenti lumine circumfulſiſſe, & usque ad thronum, olim ſibi etiam ante conſtitutionem mundi paratum, cum laudibus & canticis ſpiritualibus perduxiſſe. Nulli dubium omnem illam cœleſtem Hieruſalem, tunc exultaſſe ineffabili lætitia, tunc jocundatam eſſe inæſtimabili charitate, tuncque cum omni gratulatione jubilaſſe. Quoniam feſtivitas hæc quæ nobis revolvitur annua, illis omnibus facta eſt continua. Nec immeritò: Creditur enim quòd ſalvator omnium ipſe, quantum datur intelligi, per ſe totus feſtivus occurit, & cum gaudio eam ſecū in throno collocavit, quòd ſi gaudium ſit in cœlis de quolibet peccatore converſo, multò magis putandum eſt, pro tantæ virginis exaltatione & gloria, quòd exultatio ſit in ſupernis. Cujus nimirū feſtivitas omnium ſupernorum eſt gloriatio, cælicolarumque congratulatio, præſertim quia ejus celebritas, laus & favor, eſt ſalvatoris. unde credimus, ut ſuprà dictum eſt, quòd non hunc tantum diem ſolennem ducunt pro ejus amore annuum, verùm continuum etiam & æternum jocunditatis & lætitiæ, venerationis obſequio, cum omni tripudio amoris & gaudii. Nec immeritò omnis illa cœleſtis civitas congratulatur & veneratur matrem, cujus ſemper adorat filium regem, ante quem tremunt poteſtates, & curvatur omne genu. Quam ſi diligenter aſpicias, nihil virtutis eſt, nihil ſpecioſitatis, nihil ſplendoris & gloriæ, quòd non in ea reſplendeat. Et ideo ſi placet talis & tanta virgo, placeat & opus virtutis, cujus vita omnium diſciplina eſt, cujus mores inſtituta ſunt omnium Eccleſiarum, quæ præcellit cunctis, ſupereminet univerſis, propterea quæcunq; virgo ſibi ab ipſa optat præmium, & implorat auxilium, debet imitari exemplum. Hæc Hieron. unde Bernard. Precioſum hodie munus terra noſtra direxit in cœlum, ut dando & accipiendo fœlici amicitiarum fœdere copulentur humana divinis. Illo enim aſcendit fructus terræ ſublimis, unde data optima deſcendunt. Aſcendens in altū virgo ſancta Maria, dabit ipſa quoque dona hominibus. Siquidem nec facultas ei deeſſe poteſt, nec voluntas. Regina cœlorum eſt, miſericors eſt, mater unigeniti filii Dei. Nihil enim ſic poteſt poteſtatis ejus, ſeu pietatis magnitudinem commendare, niſi fortè aut non creditur Dei filius honorare matrē, aut dubitare quis poteſt omnino in affectum charitatis tranſiſſe Mariæ viſcera, in quibus ipſa quæ ex Deo eſt charitas novem menſibus corporaliter requievit. Et hæc quidem propter vos dixerim fratres, ut tamen interim ſileam beneficia, quæ pro ipſius glorificatione conſequimur, ſi eam diligimus, gaudebimus utique, quia vadit ad filium, niſi fortè (quod abſit) inventrici gratiæ omnimodis inveniamur ingrati, quem enim in caſtellum hujus mundi intrantem prius ipſa ſuſceperat, ab eo ſuſcipitur hodie ſanctam ingrediens civitatem. Sed cum quanto putas honore, cum quanta exultatione, cum quanta gloria? Nec in terris locus dignior virginalis uteri templo, in quo Dei filium Maria ſuſcepit, nec in cælis regali ſolio, quo beatam Mariam hodie filius Dei ſublimavit. Fœlix nimirum utraque ſuſceptio, ineffabilis utraque, quia utraque inexcogitabilis eſt. Ut quid enim hodie ea in Eccleſiis Chriſti Evangelica lectio recitatur in qua mulier benedicta in mulieribus excepiſſe legitur ſalvatorem? Credo, ut hæc quam celebramus, ex illa ſuſceptione aliquatenus æſtimetur, imò ut juxta illius inæſtimabilem gloriam, inæſtimabilis cognoſcatur & iſta. Quis enim ſi linguis hominum & Angelorum loquatur, explicare valeat quemadmodum ſuperveniente ſpiritu, obumbrante virtute altiſſimi, caro factum ſit verbum Dei, per quod facta ſunt omnia, & Dominus majeſtatis, quem non capit univerſitas creaturæ, intra virginea ſeſe clauſerit viſcera factus homo? Sed & illud quis excogitare ſufficiat, quàm regina mundi hodie præceſſerit, & quanto devotionis affectu tota in ejus occurſum cœleſtium legionū prodierit multitudo? quis explicare queat, quibus ad thronum gloriæ canticis ſit deducta? quàm placido vultu, quàm ſerena facie, quàm lætis amplexibus ſuſcepta à filio, & ſuper omnem exaltata ſit creaturam, cum eo honore, quo tanta mater digna fuit, cum ea gloria, quæ tantum decuit filium? Fœlicia prorſus oſcula labiis impreſſa lactentis, cui virgineo mater applaudebat in gremio. Verùm nunquid non fœliciora cenſebimus, quæ ab ore ſedentis in dextera patris hodie in beata ſalutatione ſuſcepit: cùm aſcenderet ad thronum gloriæ, epithalamium canens & dicens: *oſculetur me oſculo oris ſui?* Chriſti generationem, Mariæ aſſumptionem, quis enarrabit? Quantum enim gratiæ in terris eſt adepta præ cæteris, tantum & in cœlis obtinet gloriæ ſingularis. *Quod ſi oculus non vidit, nec auris andivit, & in cor hominis non aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe:* quod præparavit gignenti ſe, & quòd de omnibus certum eſt, diligenti præ omnibus, quis loquetur? Fœlix planè Maria, & multipliciter fœlix, ſive cùm excipit ſalvatorem, ſive cùm à ſalvatore ſuſcipitur. Hæc Bernardus, unde etiam Anſelmus: Cùm Chriſtus matrem in regnum ſuum aſſumeret, & ei magnificentiam gloriæ decreviſſet oſtendere: cujus precor dignitatis & honoris apparatibus intendebat tota curia Angelorum? Quibus vocibus exultationis atque ſalutis reſonabant univerſa tabernacula antiquorum patrum, ipſi curiæ tunc nuper aſſociatorum? Certè crediderim omnes illius patriæ cives feſtiviori ſolitò, & ſublimioris decoris nitore ad adventum matris Domini ſui præparari, ac nova quadam & ineffabili jocunditatis gratia, pro tantæ rei expectatione conjubilare. Et quid mirum: ipſe Jeſus, Deus & Dominus omnium, filius ipſius caſtiſſimæ Virginis, & Dominæ rerum: ipſe ei ſicut unicæ ſuæ matri, totus feſtinus occurrere volebat: ne & aliquis de familiaribus ſuis ſe à tanti gaudii immenſitate ſubtraheret. Utique moris inter homines eſſe ſcitur, unumquemque bonum ſervum cujusque præpotentis Domini, eo majori gaudio in adventu amici ſui exultare, quo ipſum Dominum ſuum cognoſcit adventantem amicum magis amare. Cùm verò de adventu parentum Domini ſui agitur, de quorum ſpeciali dilectione nullus ulla dubitatione tenetur, ille nimirum magis fœlicem ſe æſtimat, qui majori jubilo & feſtiviori occurſu lætitiæ frena relaxat. Si ergo hæc ita ſe habent apud homines, quibus ſi qua bonitas eſt, longè tamen ſupernorum civium bonitati impar eſt. Contempletur animo qui poteſt, quo gaudio, qua feſtivitate, quibus concentibus jubilant omnes beatorum ſpirituū ordines, quando & unicam matrem Domini ſui adventare, & ipſum Dominum Deum ſuum ei videbant omni gloria ſua decoratum velle occurrere. Stipatus itaque mille millibus, imò innumerabilium Angelorum agminibus, Deus ipſe huic piiſſimæ matri ſuæ de hoc mundo migranti occurrit, eamque ſuper omnes cœlos exaltatam, cunctæ ſecum creaturæ perenni jure dominaturam in throno gloriæ collo-

Salvator matri occurrit.

Matrem Jeſu curia cæleſtis honorat.

Bernardus ſerm. 1. de aſſumptione B. Mariæ.

Prærogativa Mariæ.

Cant. 1.

1. Cor. 2.

Anſelmus lib. de excellentia B. Virginis, c. 8.

Occurſus cæleſtium.

Occurſus Chriſti.

Comitiva Chriſti.

collocavit. O dies tanti occursus gloriosa, & fœlix dies tam præclaræ exaltationis. Beata & celebris dies, tam sublimis glorificationis festiva, & omni seculo admirabilis. Dies enim illa non solum te domina ineffabiliter sublimavit, sed cœlum ipsum quod penetrasti, necnon cuncta quæ in eo sunt nova & inæstimabili gratia decoravit. Nova quidem gratia cœlum decoravit, quia priorem gloriam ejus ex præsentia tua ultrà quàm dici possit aut cogitari, magnificavit. Nam tu domina illuc ascendens, nova illud ac præcellenti virtutum tuarum dignitate irradias, immensaque miserationũ & gratiarum luce perlustras. Eadem quoque dies tui ascensus, eos qui cives cœli ab initio creaturæ esse meruerunt, solitò festiviori exultationis gaudio induit. Quia namque per gloriosum fructum fœcundæ virginitatis tuæ, vident semirutam civitatem suam reintegrari, verè in tuo adventu, per quem tantum bonum meruerunt, gaudii sui magnitudo jure debuit augmentari. Terram etiam dies exaltationis tuæ, ô beatissima fœminarum, mira gratia irrigavit, quia dum te, quam de se & in se aliorum hominum lege progenitam novit, usque ad creatoris omnium thronum exaltari recognoscit, antiquæ maledictionis pœnam, quam in peccato primorum filiorum suorum se meritò excepisse sciebat, jam per tantæ benedictionis tuæ abundantiam, sese evadere indubitanter credebat. Quid amplius dicere possum domina? Immensitatem quippe gratiæ & gloriæ tuæ considerare cupienti sensus deficit, lingua fatiscit. Quemadmodum enim omnia quæ in cœlo sunt, per glorificationem tuam ineffabiliter decorantur, ita per eandem glorificationem cuncta quæ in terra subsistunt, ineffabiliter sublimantur. Singula nempe in immensæ dignitatis decus profecerunt, cùm per tuam beatam & integerrimam virginitatem Deum suum (quem non cognoverant) agnoscere & agnitum colere, atque amare meruerunt, quando omnes cœlos transcendere, ac in dextera Dei sui benedicti filii tui exaltari cognoverunt. In eo etiam didicerunt se eidem Deo suum totum debere quod sunt, quando tu quæ inter illa, & de illis una fuisti, tantam dignitatis eminentiam meruisti. Nihil igitur aut idolis homines, aut ullæ aliæ rerum species idolorum cultoribus se debere intellexerunt, ubi & singularem authorem sui ex castissimo utero tuo ad restitutionem primæ creationis suæ progenitum susceperunt, & te, per quam amissam dignitatem suam recuperaverunt, omni creaturæ tam sublimiter præponi inspexerunt. Quas igitur laudes, quasve gratiarum actiones, non solum humana, sed etiam omnis creatura huic sacratissimæ virgini debet? Purissima namque sanctitas, ac sanctissima puritas, piissimi pectoris ejus, omnem omnis creaturæ puritatem, seu sanctitatem incomparabili sublimitate transcendens, hoc promeruit, ut reparatrix perditi orbis dignissimè fieret. Unde quid laudis pro tam ineffabili bono ipse per eam reparatus mundus ei jure deceat, cor alicujus sub carne mortali viventis, æstimare nullatenus sufficit, utique cuncta quæ Deus fecit, & utiliter bona in eo statu quo condita fuerunt esse destiterunt, & per hanc beatissimam virginem in statum pristinum restituta sunt. Sicut ergo Deus, sua potentia cuncta patrando, pater est & Dominus omnium, ita beata Maria suis meritis cuncta reparando, mater est & domina rerum. Deus est enim Dominus omnium, singula in sua natura propria jussione constituendo, & Maria est domina rerum, singula congenitæ dignitati per illam quam meruit gratiam restituendo. Et quemadmodum Deus ex sua substantia genuit eum, per quem cunctis originem dedit, ita Maria de sua carne peperit illum, qui in decorem primæ creationis omnium, cuncta restituit. Item nulla rerum species, nisi per Dei filium facta substitit, ita lex debitæ damnationis neminem deserit, nisi quem ab ea filius Mariæ absolvit. Quis igitur ista recto sensu & corde syncero perpendens plenè percipere queat excellentiam Dominæ hujus, per quam tam ineffabili gratia, & tam inæstimabili electione erectus est mundus? Quis, inquam, miram & omni rei præter hanc inauditam mulieris istius gratiam oculis mentis aspiciens, non obstupescat, & non modo elinguis, verum etiam tantæ rei comprehensione prorsus immunis fiat? Quapropter ea quæ nobis sunt impenetrabilia intermittentes, precibus impetrare nitamur, ut quod intellectu capere nequimus, salutari effectu obtinere mereamur. Per has ergo rationes impossibile est, ut aliquis homo ad eam conversus, & ab ea respectus, damnetur. Namque ipsa genuit eum, per quem mortua revivunt, per quem homines ex peccato salvantur, quia non est justificatio, nisi quam ipsa in utero fovit, non est salus, nisi quam ipsa peperit. Ipsa est ergo mater justificantis & justificatoris, ipsa est mater salvantis & salvatoris. Igitur mater Dei, qui solus damnat, qui solus salvat, quem solum timemus, in quo solo speramus, est mater nostra. Judex & salvator noster, est frater noster. Quomodo ergo desperemus, cùm salus, sive damnatio nostra, ex boni fratris, & piæ matris pendeat arbitrio? Nunquid sustinebit bonus frater puniri fratres suos quos redemit? bona mater damnari filios suos, quorũ ipsa redemptorem genuit? dulcis mater rogabit dulcem filium suum, pium fratrem nostrum, filium pro filiis, unigenitum pro adoptatis. Pius filius, libenter audiet matrem pro filiis, unigenitus, pro his quos adoptavit: Dominus, pro his quos liberavit. Hæc Anselmus. Exultemus igitur & nos miseri cum cælicolis, & creaturis universis, prout possumus, ac talem & tantam virginem pro nostro modulo laudare studeamus. Unde Hieron. ad hæc nos provocans & invitans, inter cætera sic ait: Idcirco lætamini & laudate, quia si Deum ore prophetico in suis sanctis laudare jubemus, multo magis eum in hac celebritate beatæ virginis, matris ejus, oportet cum hymnis & canticis diligentius extollere, & dignis Deo jubilare præconiis, ac mysticis honorare muneribus. Nulli dubium quin totum ad gloriam laudis ejus pertineat, quicquid dignè genetrici suæ impensum fuerit ac solenniter. Profectò quicquid humanis potest dici verbis, minus est à laude cœli, qua divinis est & Angelicis excellentiis prædicata, & laudata præconiis. A prophetis quidem prænunciata, à patriarchis figuris & ænigmatibus præsignata, ab Evangelistis exhibita & monstrata, ab Angelo venerabiliter atque officiosissimè salutata. Tamen & si ad hæc nemo idoneus invenitur, votis omnibus cessare non debet etiam quilibet peccator à laudibus, quamvis explere non queat quod sentitur. Unde & sermo divinus, cùm de peccatore ageret in Psalmo, *Sacrificium*, inquit, *laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei.* Ac si patenter dicat, Illic iter est laudis, ad laudem sine fine mansuram, sed nemo apprehendit illud, nisi ego præmonstravero. Propterea quia iter salutis nostræ in laudibus est Salvatoris, hortor vos & commoneo, in hac sacra solennitate genitricis Dei Mariæ, nolite cessare à laudibus. Et quamvis speciosa

Laus Mariæ exuperat sensum & linguam.

Laudes Mariæ.

Damnari nequit, prò quo Maria intercedit.

Hieronymus sermone de Assumptione.

Psalm. ult.

Laus matris ad filium refertur.

Psal. 49.

speciosa laus non sit in ore peccatoris, noli cessare, quia inde promittitur tibi venia, unde & omnibus ut laudes. Alioquin nisi juxta modulum ingenii nostri Deum laudare in sanctis suis studeamus, quomodo eum juxta multitudinem magnitudinis ejus laudare poterimus? Omnino hoc prætermittendum non est, quod impleturi sumus quandoque, secundùm quòd dicitur, *Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Interim verò quia immensus est, quod voce non possumus, nec facundia valemus, exequamur votis & medullis cordis. Hæc Hieronymus.

Psalm 83.

Assumqtio beatæ virginis fuit olim præfigurata, quando arca Domini in Domum regis David est trnslata. Rex David coram arca citharizavit, & eam cum magno jubilo in domum suam adduxit. In arca manna cœli continebatur, & convenienter per eam beata virgo designatur, quia panem Angelorum, quem homo manducavit, ipsa generavit. Arca de ligno cethim imputribili erat facta, figurans quòd Maria in putredinem non est redacta, Rex David, qui coram arca subsiliendo citharizavit, regem cœli & terræ Christum præfiguravit, qui (ut creditur) matri suæ personaliter occurrit, & eam cum magno jubilo in domum suam introduxit.

Figura. 2. R. g. 6. Arca Domini.

Assumptio etiam Mariæ olim fuit Joanni in Pathmos insula præfigurata. Nam mulierem quandam admirabilem in cœlo videbat, quæ sole amicta erat, & Maria circundata divinitate in cœlum ascendebat. Luna sub pedibus ejus esse videbatur, per quod perpetua stabilitas Mariæ designatur. Luna enim instabilis est, & non diu manet plena, & designat mundum, & omnia terrena. Hæc instabilia Maria contennens, sub pedibus conculcavit, & ad cœlum ubi omnia stabilia sunt, anhelavit. Coronam etiam in capite suo mulier habebat, quæ in se stellas duodecim continebat. Corona consuevit esse honoris signum, & signat honorem gloriosæ virgini condignum. Per duodecim stellas Apostoli intelliguntur, qui in discessu Mariæ omnes affuisse dicuntur. Mulieri sunt datæ alæ ad volandum, per quas intelligitur assumptio tam corporis quàm animæ.

Apoc. 12.

Festivitas autem hujus sanctæ assumtionis, figurata fuit olim in matre Salomonis. Salomon enim rex in throno gloriæ residebat, & matri suæ thronum ad dexteram poni faciebat. In quem ipsam à dextris suis locavit, & quodcunque petierat, sibi non negavit. Sic & Christus matrem suam à dextris suis locavit, & omnia quæcunque voluerit ab eo impetrabit.

3. Reg. 2.

O fœlix Maria & omni laude dignissima. O virgo Maria, Dei genitrix gloriosa. O sublimis puerpera, quæ Deum, authorem cœli & terræ, quem omnis creatura non capit, tuo immaculato utero clausum gestasti? Quid nos tantilli, quid actione pusilli, quid in tuis laudibus referemus, cùm etiam si omnium nostrum membra verterentur in linguas, te laudare nullus sufficeret? Quid dicam pauper ingenio, cùm de te quicquid dixero minor laus est, quàm dignitas tua mereatur. Quid ergo de te dignum dicam, quid referam, cùm non sufficiat lingua carnis tuas enarrare virtutes? O Maria tui recordatio nominis melle dulcior, nectare suavior, fessos recreat, mœstos lætificat, oppressos relevat, errantes ad viam salutis revocat, & peccatores, ne desperent, suæ suavitatis odore confortat.

Felicitas Mariæ.

Augustin. sermone de Assumptione, tom. 10.

Sicut enim tempore vernali, cum ad alta cœli sol incipit ascendere, & terris fœcundam radiorum suorum luminositatem infundere, vegetabilia cuncta hyemali glacie constricta incipiunt reviviscere, animantia quoque & volatilia, in antris & specubus, ac diversis quibusque latilibus abscondita, ad tantæ lucis novitatem respirare incipiunt, ac vires resumere, & cordis lætitiam cantibus, & plausibus lætabundis ostendere, homines quoque senes cum junioribus, ejus in adventu exhilarantur, & tota superficies terræ decore induitur, & applaudit, ac congratulatur. Sic nobis accidit, cùm sole amicta virgo fæcunda, regina cœli prælecta, ut sol fines cordis nostri ingredietur, & memoria ejus mentibus nostris rutilantibus absque nube infunditur, continuò namque duricies omnis ad tantæ lucis immensitatem resolvitur, arida cuncto rore cœlestis gratiæ irrigantur, fugantur tenebræ, lumen novum exoritur, & gaudiorum nobis materia immensa cumulatur. O nomen admirabile, ô nomen delectabile, ô nomen gravidum sacramentis, & divinis plenum mysteriis: ô nomen gloriosum, ô nomen celeberrimum, ô nomen sublime, antè tempora universa in Dei prædestinatione compositum, & in tempore dignæ personæ, secundùm rem, convenienter impositum. O nomen quod nominatur sæpius, & frequentatur dulcius in concilio & congregatione justorum, & quod versatur clementius in ore peccatorum.

Nomen Mariæ.

Quis enim unquam criminum veniam petiit, nisi mediante Maria? Omnes Mariam invocant. Omnes Mariam nominant. Mariam præ omnibus amant. Omnis ætas, sexus, & professio, Mariam studiosè reclamat. Cùm enim summum regem peccando perdimus, cùm Angelos, & sanctos omnes offendimus, cum etiam nobisipsis graves sumus, & omnino nescimus, quid agere debeamus, hoc solum restat miseris, ut oculos cordis & corporis ad te levemus, consilium quærentes, & petentes auxilium. Unde Anselmus: Nihil certè utilius post Deum, memoria matris Dei, nihil salubrius meditatione pii amoris, quo fervebat in memoria & contemplatione filii sui: nihil jocundius sapore pertracti gaudii ejus, quo multipliciter pascebatur in eodem, & per eundem filium suum. Sæpe quidem vidimus & audivimus plurimos hominum in suis periculis recordari nominis ipsius beatæ Mariæ virginis, & illico omnis periculi malum evasisse.

Anselmus lib. de excellentia B. Virginis, c. 6.

Velocior est enim nonnunquam salus memorato nomine ejus, quam invocato nomine Domini Jesu unici filii ejus. Et id quidem non ideo fit, quòd ipsa major eo sit aut potentior, nec enim ipse magnus aut potens est per illam, sed illa per ipsum. Quare ergo salus promptior in recordatione ejus, quàm filii sui, sæpe percipiatur, dicam quod sentio: Filius quidem ejus Dominus est, & judex omnium, discernens merita singulorum. Dum igitur ipse à quovis suo nomine invocatus, non statim exaudit, profectò justo judicio id facit. Invocato autem nomine matris suæ: etsi merita invocantis non merentur, merita matris intercedunt ut exaudiatur. Hæc denique humanus usus quotidie probat, cùm quis proposito amici nomine, ab alio impetrat efficaciter, quod simpliciter sua prece nequaquam impetrare valebat. Itaque si tam utilis est, in subveniendo, memoria nominis matris Dei, non mirum si magis affert fructum frequens meditatio sancti amoris ejus, si plenam jocunditatem dabit dulci studio cogitata & recogitata immensitas gaudii ejus. Hæc Anselm.

Mariæ invocatio interdum citius auxiliatur, quàm Jesu.

Tibi ergo ô spes nostra, gaudium & lætitia cordis nostri, ego peccator in vocem salutationis & laudis cupiens prorumpere, teque ex intimo cordis cum gemitu & lachrymis, & devota cordis genuflexione affectuosissimè matrem gratiæ salutare, & laudare: cùm mente pertracto viros illustres qui

Author ad Mariam.

qui te ab initio laudaverunt, præ stupore deficio, & ultra spiritum non habeo. Sed cùm ad meipsum redeo, hæc intra me revolvo, dicens. Salve ô pia mater Dei, & virgo, quam laudat orbis terræ, & plenitudo ejus cœli cœlorum, & omnis virtus eorum, quicquid de præconio tuo lingua dicere potuit, calamus scribere valuit, cor potuit cogitare, omnibus illis simul collectis & conscriptis, & in unum manipulum congestis centuplicata, & infinities multiplicata, corde devoto, aureo cum decore, mellifluo sapore, & odore aromatico, tibi porrigo ad laudandum & glorificandum te Virgo beata nunc & in æternum. Unde Augustinus. Accipe itaque quascunque meritis tuis impares gratiarum actiones & laudes, & cùm susceperis vota, culpas nostras orando excusa. Admitte nostras preces intra sacrarium piæ exauditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis. Sit per te excusabile, quod per te ingerimus, fiat impetrabile, quod fida mente poscimus, accipe quod offerimus, impetra quod rogamus, excusa quod timemus, quia nec potiorem meritis invenimus, ad placandum iram judicis, quàm te, quæ meruisti mater existere ejusdem redemptoris & judicis. Succurre ergo miseris, juva pusillanimes, refove flebiles, ora pro populo, interveni pro clero, intercede pro monachorum choro, exora pro devoto fœmineo sexu. Sentiant omnes tuum juvamen, quicunque devotè celebrant tuam assumptionem. Sit tibi compassio super afflictis, sit pius affectus super cœlorū peregrinis. Et cum te semper lætantem aspicis, fletus quoque nostros ad Deum ipsa admittas, eumque, ut proprium filium, pro nobis interpelles, precamur. Nos enim adhuc in hac terra affligimur, injuriis lacessimur, opprobriis afficimur, esurimus, sitimus, somnum patimur, in carcere retinemur. Tu verò in cœlestibus regnis prælata es cunctis virginum choris. Tu agnum quocunque perrexerit sequeris, tu virgineos choros, & ab incentivæ carnis illecebris alienos, per albentia lilia rosasque vernantes ad fontem perennis vitæ potandos invitas. Tu in illa beatorum fœlicissima regna, primi ordinis dignitate indempta, plantis roscidis oberrans, inter paradisi amœnitatem gramineosque & crocos, tenero poplite pergis, fœlicique palma violas immarcessibiles carpis. Tu concinis sine fine choris conjuncta Angelicis, archangelicisque sociata, indefessa voce Sanctus clamare non cessas. Tu in cubiculo Regis beatitudine, gemmis, ac margaritis ornata existis. Tibi thronus ab Angelis est collocatus in aula regis æterni, teque ipse rex regum ut matrem veram, & decoram sponsam præ omnibus diligens, amoris amplexu associat. Nec mirum si dignetur tibi adgaudere Deus regnans in cœlis, quem tu parvulum ex te hominem natum totiens osculata es in terris. Has ergo tuas fœlicitates possidens, convertere ad nostrarum miseriarum salutem. Inter hæc, fratres charissimi, toto mentis affectu beatissimæ virginis intercessionibus nos committamus. Omnes patrocinia omni nisu imploremus, ut dum nos supplici eam obsequio frequentamus in terris, ipsa nos sedula prece commendare dignetur in cœlis. Neque enim dubium est eam, quæ meruit pro liberandis proferre precium, posse plus sanctis omnibus liberatis impendere suffragium. Sed quid nobis prodest hanc interpellare vocibus, nisi etiam humilitatis ejus exempla teneamus? Curemus ergo, dilectissimi fratres, ut cùm hujus diei festivitati interesse cupimus, vestimentis humilitatis atque charitatis induti appareamus. Non nos invidia alienæ fœlicitatis torqueat. Non ira usque ad divisionem dilaniet. Non cupiditate à nobis Christum excludat. Non seculi nos tristitia exurat. Non prosperitas ejus incautè decipiat. Non luxuria inquinet. Non immundicia polluat. Non elatio corrumpat. Non superbia inflet, ut cùm nos virtutibus ornatos, charitate conjunctos humilitate fundatos, beata Dei genitrix Maria suæ nos interesse festivitati perspexerit, ardentius subvenire festinet apud filium, & Dominum suum Jesum Christum, Deum Salvatorem nostrum, qui coronis perennis regni clarificat sanctos suos, & est æterna laus & expectatio omnibus electis suis. Hæc Augustinus.

Augustinus sermone 2. de annunciatione, tom. 10.

Unde & Anselmus: Rogamus ergo te Domina, per ipsam gratiam qua te pius & omnipotens Deus sic exaltavit, & omnia tecum possibilia donavit, quatenus id apud ipsum nobis obtineas, ut plenitudo gratiæ quam meruisti in nobis sic operetur, quòd participium beati præmii ejus nobis misericorditer quandoque donetur. Ad hoc quippe Deus noster per te factus est frater noster, ut quemadmodum ipse dignatus est consors fieri nostræ humanitatis, sic nos mereamur consortes fieri suæ divinitatis. Intende ergo piissima Domina, ut nobis ad effectum proveniat, propter quod Deus noster ex tuo castissimo utero factus homo inter homines venit. Nec sis quæsumus exoratu difficilis, quia proculdubio idem benignissimus filius tuus erit ad concedendum, quicquid voles, promptus & exaudibilis. Tantummodo itaque velis salutem nostram, & verè nequaquam salvi esse non poterimus. Quid ergo stringes larga viscera misericordiæ tuæ contra nos Domina, ut nolis salvari nos? Certè Deus noster (teste propheta) misericordia nostra est, tu ejusdem Dei nostri, absque dubio, vera mater es. Si tu ergo quæ deles, & revera misericordiæ mater denegas nobis effectum misericordiæ, cujus tam mirabiliter facta es mater, quid faciemus cùm idem filius tuus advenerit, cunctos æquo judicio judicaturus? Siquidem licèt ipse filius tuus sit per te factus frater noster, utique tamen ubi voluntatem tuam suæ videlicet dulcissimæ matris magis porrectam adverterit, illuc servata æquitatis ratione, à qua te nullatenus discrepare velle videbit, judicii sui sententiam, sive ad misericordiam inflectendo, sive ad justitiam intendendo promulgabit. Subveni ergo nobis Domina, & non considerata peccatorum nostrorum multitudine, velle tuum ad miserandum nobis inflecte. Cogita quæsumus, & recogita apud te, quia non ad damnandum, sed salvandum peccatores conditor noster factus est homo ex te. Cur itaque non juvabis nos peccatores, quæ in tantam celsitudinem es propter nos elevata, ut te Dominam habeat, & veneretur tota pariter creatura? An ideo utrum pereamus amplius non curabis, quia quicquid de nobis miseris ultra eveniat, gloriæ tuæ nulla jactura inde proveniat? Et hoc quidem fortassis aliquo modo bona Domina posses, si pro tui solius exaltatione & utilitate mater Dei facta fuisses. Sed utique Deus, qui hominem assumpsit ex tua castissima carne, hoc fecit pro tua & nostra communi salute. Si ergo tu, quæ plena salute es potita, non intendis ut eadem salus pro modulo nostro etiam ad nos usque pertingat, jam tuorum sufficiens commodorum, nostrorum negligens esse videberis, quæ pro totius mundi salvatione meruisti fieri mater altissimi, cùm nos postposueris quos obvolvit funus seculi. Quid ergo quæso proderit nobis tua fœlix & gloriosa exaltatio, & quam inde habemus, dulcis & effectuosa exultatio? Ut

Anselmus lib. de excellentia B. Virginis, c. 12.

Psalm 84.

Ut ergo filium tuum totius mundi Salvatorem, & te ejus reconciliatricem veraciter esse sentiamus, eò nos propensiori studio juva precamur & fove, quò in fecibus mundi natos & alitos potiori levamine perspicis indigere. Ab initio denique renovationis humanæ, omnibus sub tuum præsidium confugientibus hucusque succurristi, & idcirco præ omni creatura, omni laude dignissima dici & esse meruisti. Eja succurre nobis, & oramus ut laus quam per tot secula possedisti, continua tibi duret in gratia ipsa, qua mundo subvenisti. Tibi ergo nos commendamus, tu procura ne pereamus. Effice potius ut salus nostra de die in diem multiplicetur, & filio tuo, Domino Jesu Christo, vita nostra jugi devotione famuletur. Hæc Anselmus.

ORATIO.

Deus dator gaudii, largitor solatii, luctus relevator, mœroris effugator, qui beatam Virginem Mariam matrem tuam, majestatis speculum, Angelorum solatium, tuæ bonitatis imaginem, nostræ salutis origenem, multiplici gaudio in terris & in cœlis lætificasti, concede mihi supplici tuo, ut qui ad eam quasi ad fontem gaudii in doloribus meis fiducialiter recurrere præsumo, valeam ipsius meritis & intercessione præsentis & perpetui gaudii effectum sentire, & ad illud ineffabile gaudium, quo assumpta tecum gaudet in cœlis, feliciter pervenire. Amen.

De finali judicio.

CAPUT LXXXVII.

Judicium finale. Judicium antecedentia, concomitantia, & sequentia Purgatorii duplex pœna.

Post prædicta, quæ jam completa sunt, restat ut de finali judicio, & quibusdam aliis nondum impletis, aliquid videamus. Finale itaque judicium quædam sunt antecedentia, scilicet pœna purgatorii, Ecclesiæ suffragia, & Antichristi persecutio, quædam concomitantia, scilicet conflagratio mundi, & corporum resurrectio, & quædam sequentia, scilicet pœna infernalis, & gloria cœlestis. De purgatorio sciendum, quòd in eo duplex pœna est, una damni, de carentia divinæ visionis, alia sensus, de afflictione caloris aut frigoris, vel pœnæ alterius generis, & quantum ad utrumque, minor pœna purgatorii, major est quàm maxima pœna hujus mundi. Bernardus: Sola dies purgatorii, superat passiones Sanctorum. Ratio autem acerbitatis pœnæ purgatorii est ista, quia cum Deus plus quærat emendam, quàm pœnam, plus ponderat in pœnitentia virtutem bonæ voluntatis, quàm pœnam afflictionis, unde plus ponderat Deus modicam pœnam voluntariam in præsenti, quàm multam non ita voluntariam in futuro, sicut plus valet modicum auri, quàm multum plumbi. Unde secundùm Augustinum: Una gutta aquæ lachrymarum, tantum facit hîc pro emenda, quantum decem anni in purgatorio. Et oportet, ut quod ibi deficit in voluntate, suppleatur in acerbitate. Necesse est autem (ut ait Augustinus) quòd tantum urat dolor, quantum inhæserat amor. Tanto enim quisquis torquetur diutius, quanto affectus ejus venialibus inhærebat fortius. Unde tandiu differtur quis à gloria, quousque fiet sine omni macula, sicut erat in baptismo. Noli ergo contemnere venialia, pro quibus tanta pœna est expectanda. Cur autem anima incorporea corporalibus pœnis teneatur, declarat Augustinus, dicens: Animæ quæ in corporibus viventes, per dilectionem rerum visibilium corporalibus imaginibus afficiuntur, à corporibus exeuntes, in eisdem imaginibus tormenta patiuntur. Propterea enim corporalibus passionibus ibi teneri possunt, quia à corruptione corporalium affectionum hîc mundatæ non fuerunt, quam corpulentiam de corporis delectatione traxerunt. Et iterum: Si enim anima à corruptione corporalium affectionum hîc non mundatur, corpore exuta corporalibus tenetur passionibus. Studeat ergo in hac vita se ab hujusmodi petulantia mundare, quatenus cùm hinc exierit, nihil corporeum secum trahat, & à corporis passione immunis existat. Hæc Augustinus. Suffragiorum autem sunt quatuor modi generales, ad quod omnes alii reducuntur, scilicet oratio, jejunium, eleemosyna & Sacramentum altaris. Hæc suffragia prosunt defunctis, secundùm magis & minus, pro diversitate meritorum in mortuis, vel pro charitate vivorum, qui magis solicitantur pro mortuis aliquibus quàm aliis. Illa enim suffragia, quæ specialiter fiunt pro aliquibus, plus valent illis quàm aliis, licèt etiam aliis aliquo modo communicentur. Suffragia verò quæ communiter fiunt pro defunctis, quanvis omnibus pro modulo suo prosint, illis tamen amplius, qui dum essent in statu viæ, magis meruerunt ut sibi prodessent. Unde Gregorius: Illis sacræ victimæ mortuis prosunt, qui hîc vivendo obtinuerunt ut eas etiam post mortem bona adjuvent, quæ hîc pro ipsis ab aliis fiunt. Inter hoc autem pensandum est, quòd tutior via sit, ut bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat dum ipse vivit per se. Beatius quippe est liberum exire, quàm post vincula libertatem quærere. Tunc ergo verè pro nobis Deo hostia accepta erit, cùm nos ipsos hostiam fecerimus. Et fidenter dico, quoniam hostia salutari post mortem non indigebimus, si ante mortem Deo hostia ipsi fuerimus. Hæc Gregorius. Insuper ne aliquod bonum pereat, illa bona quæ quis peccando operatur, mortificata, aliis salvandis dabuntur. Sicut quando corporali morte quis moritur, fratres & propinqui in bonis ejus succedunt. Antichristus verò quatuor modis subvertendi homines armabitur, scilicet callida persvasione, miraculorum operatione, bonorum largitione, tormentorum exhibitione. Prædictis quatuor modis multos ad se trahet. Trahet autem multos per munera, bonos per tormenta, simplices per prædicationem & miracula. Habebit secum magos & maleficos, reges quoque & principes. Unde in Apocalypsi: *Vidi de mari bestiam ascendentem*, id est, Antichristum, *habentem capita septem*, id est, principes universos, *& cornua decem*, id est, illos qui impugnant decalogum. Hic ex parentibus senibus concipietur, & nascetur in Babylone, de tribu Dan. Et sicut in Christo omnis plenitudo divinitatis inhabitavit, ita in Antichristo omnis plenitudo iniquitatis inhabitabit, quia in ipso erit spiritus malignus, caput omnium malorum, propter quod & filius perditionis vocabitur. Inter occultum adventum Antichristi, qui est per nativitatem, & manifestum, qui erit per prædicationem, & apertam persecutionem, venient Helias & Enoch, ut ipsi repugnent, & errantes ad viam veritatis reducant, qui utique per Zachariam duæ olivæ, id est, Spiritu sancto uncti, & per Joannem duo candelabra, id est, lumen dantes aliis nominantur, & prædicabunt diebus mille ducentis sexaginta, id est, tribus annis & dimidio, sicut & Christus prædicavit, amicti saccis, id est,

Augustinus serm. de Purgatorio

Venialia abluenda.

Suffragia peculiariter facta.

Gregorius lib. 4. dialog. c. 58. & 59.

Bona ante mortem per se agenda.

Antichristi arma quatuor.

Apoc. 13.

Antichristi parentes & malitia.

Helias & Enoch adventus in terram.

Zachar. 4. Apoc. 1.

id est, pœnitentiam prædicantes, & exemplo sui ostendentes. Et omnes qui cognoscere & confiteri verum Deum volunt, hos duos senes & veraces testes subsequuntur, iniquum errorem deserentes, quoniam ipsi in magnis, & coram Deo, & coram populo fulgebunt, vicos & civitates & plateas, atque alia loca ubicunque filius perditionis contrariam doctrinam suam efflaverit, percurrentes, ac in eis multa signa in Spiritu sancto facientes, ita ut omnis populus qui ea viderit in maximam admirationem ducatur. Idcirco autem hæc magna signa, supra firmam petram solidata, illis dabuntur, quatenus illa contraria, & falsa signa abjiciantur. Tandem Antichristus occidet eos in Hierusalem, & jacebunt corpora eorum in plateis tribus diebus & noctibus & dimidio, quia nullus audebit corpora eorum sepelire, propter metum Antichristi, ut quicunque viderint, timeant eis conformari. Post tres autem dies & dimidium resurgent, & in cœlum in nube ascendent. Antichristus verò quindecim diebus regnabit post mortem illorum. Regnabit autem tribus annis & dimidio, & pòst Dominus potestate sua occidet eum, sive per se, sive per Michaëlem Archangelum. Occidetur autem in monte Oliveti in papilione, & in solio suo, in loco illo unde Dominus ascendit, scilicet in præfati montis vertice, qui dicitur inclytus, quia ex eo Salvator ascendit ad patrem, ibi namque peribit, unde Dominus ascendit. Quo interfecto non statim veniet Dominus ad judicium, sed concedentur quadragintaquinque dies ad refrigerium sanctorum, & ad pœnitentiam subversorum. Quantum autem sit spatium inter illos quadragintaquinque dies, & finem mundi, nemo scit. Judæi tunc ad prædicationem Enoch & Heliæ convertentur ad fidem, & sancta Ecclesia usque in finem mundi pacifica quiescet, quia ex tunc fraudulentia & sævitia diaboli penitus deficiet. Circa conflagrationem mundi sciendum est, quòd ignis permaximus adventum judicis præveniet, & faciem ejus præcedet, quia virtute divina non solùm ignis, qui est in sphæra sua, sed etiam omnes ignes, & qui in terra, & super terram sunt, ad mundi conflagrationem concurrent. Per istum ignem quasi simul fiet purgatio justorum, & punitio malorum, incineratio corporum, & consumptio terræ nascentium. Habebit enim iste ignis officium quatuor ignium, videlicet ignis infernalis, ad reproborum punitionem, ignis purgatorii, ad bonorum à venialibus purgationem, ignis terrestris, ad vegetabilium & sensibilium consumptionem, & corporum incinerationem, & ignis elementaris, ad elementorum subtiliationem, & innovationis eorum dispositionem. Per hunc ergo ignem ita facies terræ exuretur, quòd figura hujus mundi peribit, sicut & olim per diluvium factum fuit. Et meritò primùm Dei judicium fuit in aqua, contra ardorem luxuriæ, quæ tunc viguit, ultimum verò judicium erit in igne, contra teporem charitatis, quæ tunc senescente quasi mundo refrigescet. Quo facto, statim erit resurrectio mortuorum corporum, cum adventu judicis ad judicium, & tunc inflammabitur totus mundus per circuitum. Quia enim homo meruit & demeruit, in anima simul & corpore punietur, vel præmiabitur in utroque, & ideo in eisdem oportet eum resurgere. Resurgent autem omnes tam boni quam mali, nulla in eis existente differentia, quantum ad ordinem temporis, sed quantum ad ordinem dignitatis. Nam mali surgent deformes & passibiles, imò tam ignominiosum erit corpus peccatoris, quòd anima resumens ipsum stupebit quando illud videbit, & ipsum videre abhorrebit, & vellet potius habere tale corpus quale erat, quando dimidium comestum fuit à vermibus. In bonis autem natura servabitur, & vitia detrahentur, & erit corpus septies clarius quam sol fit modò. Quanto fuerint crimina malorum abominabiliora, tanto erunt corpora eorum deformiora. Et quanto fuerint merita justorum plura & majora, tanto erunt corpora eorum pulchriora & clariora. Corpus minimi pueri septipliciter clarius sole erit. Si alius fuerit in decuplo eo sanctior, illius corpus in decuplo erit in illo clarius, & similiter intellige de centies & millesies. Et sicut Christus infinities est omnibus sanctis sanctior, ita est infinities corpus ejus omnibus sanctis clarius. Omnes autem tam boni quàm mali resurgent incorrupti & integri corpore, videlicet sine aliqua membrorum diminutione, in debita statura, secundùm mensuram ætatis plenitudinis Christi, sed boni tantum in gloriam immortalitatis immutabuntur. Unde August. Sed si Christus in ea mensura corporis in qua mortuus est resurrexit, nefas est dicere, cùm resurrectionis omnium tempus venerit, accessuram corpori ejus eam magnitudinem quam non habuit, ut longissimus possit fieri æqualis. Si autem dixerimus, ad dominici corporis modum etiam minorum majorúmque corpora redigenda, peribit de multorum corporibus perplurimum, cùm ipse nec capillum periturum esse promiserit. Restat ergo ut quisque recipiat suam mensuram, quam vel habuit in juventute, si senex est mortuus, vel fuerat habiturus, si est antè defunctus. Et ideo non est dictum ab Apostolo, in mensuram staturæ, sed, *in mensuram ætatis plenitudinis Christi*, quia resurgent corpora mortuorum in juvenili ætate & robore, ad quam Christum pervenisse cognovimus. Hæc August. Resurrectio ergo tria corriget in natura, scilicet defectum, sicut in pueris & mutilatis, sive in diminuta natura membrorum, superfluum, scilicet unguium, crinium & hujusmodi, errorem, sicut est in monstruositate membrorum. Resurgent quoque corpora eorum, numero eadem quæ prius, ex eodem pulvere in quem redacta fuerant, ita quòd in quascunque auras vel sinus pulvis ille fuerit dispersus, ad eandem animam redeat, quæ ipsum primitus ut viveret & cresceret animavit. Nec solùm resurgent corpora quantum ad membra principalia, sed etiam salvis capillis, & cæteris membris ad decorem facientibus. Resurgent enim homines quantum ad esse, & quantum ad integrum esse, & quantum ad decorum esse. Et hoc in momento, id est, brevissimo & angustissimo spatio temporis, in ictu oculi, transvolat media, & transiit ad remota, in novissima tuba, id est, per vocem magnam & manifestam, postquam non erit alia. Hæc tuba clamor ille intelligitur, de quo in Evangelio dicitur: *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obviam ei:* non enim tunc veniet cùm speratur, sed media nocte, id est, occultè valde & insperatè. Tubæ nomine aliquod evidens & præclarum signum accipitur, quod nutu divino dabitur, quod Archangeli vox, & tuba Dei alibi, & etiam vox filii Dei in Evangelio dicitur. Et bene dicitur tuba Dei, quia quasi ad bellum contra inimicos veniet, & efficaciam dabit ei, quòd per illam mortui resurgent. Vox ergo tubæ, secundum quosdam, est imperium Christi resurgere imperantis, secundùm alios verò, est manifesta Christi apparitio, post resurrectionem

Helia & Enoch cades.

Antichristi cades.

Judæorum conversio.

Conflagratio mundi.

Ignis conflagrationis quatuor officia.

Judicium per aquam & per ignem.

Resurrectio universalis.

Corpus bonorum, secundum merita sumet claritatis augmenta.

Augustinus lib. 22. de civitate, cap. 15.

Matth. 10.

Ephes. 4.

Resurrectio tria corriget in natura, & erit integra.

Resurrectio fiet in momento.

Matth. 25.

Tuba quid.

Vallis Josaphat locus judicii. ctionem verò statim erit judicium. Erit autem in valle Josaphat quæ sita est ad Orientem, inter Hierusalem & montem Oliveti, quia Hierusalem & terra adjacens est locus medius communis omnibus nationibus, ac famosissimus, & publicus propter opera nostræ redemptionis. Josaphat autem interpretatur judicium Domini. Ad judicium ergo Domini congregabuntur omnes impii, ut damnentur, justi verò non descendunt in vallem judicii ut damnentur, sed in nubibus obviam Christo elevabuntur. Christus enim non descendet in terram ad judicium, sed in aëre sedebit contra locum montis Oliveti, ex quo ascendit, stipatus agminibus & virtutibus cœlorum. Et erit judicium illud horribile ex omni parte. *Judicii horribilitas.* Suprà, erit judex iratus, subtus, patens infernus, intus, conscientia remordens, extrà, mundus ardens, à dextris, peccata accusantia, à sinistris, infinita dæmonia terrentia, circà, boni Angeli in infernum pellentes, & mali ad ipsum trahentes. Ibi erunt etiam omnes sancti sententiam judicis approbantes, & omnes mali cum bonis peccata damnatorum cognoscentes. Et tunc Christus blandus justis, & terribilis apparebit injustis. Adeo quidem iratus reprobis videbitur, ut dicant montibus & petris, cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni. Stigmata quoque monstrabit, & passionis insignia, scilicet crucem, clavos, lanceam, coronam, & flagella. *Christus cum cicatricibus apparebit.* Tota quippe Trinitas in judicio futuro judicabit authoritativè & jurisdictione ordinaria, sed Christus, inquantum homo, judicabit executivè & jurisdictione delegata, quia judex debet esse manifestus omnibus judicandis. *Divina natura non videbitur damnandis.* Deus autem pater vel filius, secundum divinam naturam, non videbitur ab omnibus in judicio, quia tunc omnes essent beati, cùm in visione consistat beatitudo, & ideo executio judicii data est à patre Christo homini, qui poterit ab omnibus videri. *Forma qua judicatus judicabit Christus.* Unde potestatem dedit ei judicium facere, scilicet executivè, quia filius hominis est ab omnibus visibilis, bonis & malis. Non apparebit in forma Dei, quia solis mundis corde promittitur visio formæ Dei, sed in forma servi, ut possit ab omnibus videri justè judicaturus in ea forma, in qua injustè judicatus est. Unde Augustin. *Augustinus sermone 64. de verbis Domini.* Forma illa erit judex, quæ stetit sub judice. Illa judicabit, quæ judicata est. Nam si judicium non fieret nisi inter solos justos, appareret tanquam justis forma Dei. Quia verò judicium futurum est justorum & iniquorum, nec licet ut iniqui videant Deum, talis apparebit judex, qualis videri possit, & ab eis quos coronaturus est, & ab eis quos damnaturus est. Hæc Augus. *Ordines in judicio quatuor.* Ordines autem quatuor erunt in judicio, quorum duo erunt electorum, & à dextris, duo reproborum, & à sinistris. Ex parte electorum quidam non judicabuntur, sed judicabunt & salvabuntur, ut quorum merita bona sunt impermixta malis, sicut perfectorum pauperum Christi, qui hìc seipsos judicaverunt, qui præcepta legis, perfectionis virtute transcendunt, & omnia relinquentes, nudi nudum Christum secuti sunt, quibus voce dominica dicitur: *Matth. 19.* *Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cùm sederit filius hominis in sede majestatis sua, sedebitis & vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israël.* Dicuntur autem judicare, id est, judicanti assistere, quia cum judice tanquam assessores eminentius sedebunt, non quòd ipsi sententiam ferant, quia hoc solius judicis erit, sed quòd approbent & confirment. Sedebit enim Christus in eminentiori loco cum sanctis, mali verò stabunt subtus in terra quam dilexerunt: quidam verò judicabuntur & salvabuntur, ut quorum merita bona sunt aliquibus malis venialibus permixta, qui vitæ maculas lachrymis tergunt, qui mala præcedentia sequentibus factis & misericordiæ operibus redimentes, quicquid illicitum aliquando fecerunt, ab oculis judicis bonorum operum superinductione cooperiunt, quibus judex veniens dicit: *Esurivi, & dedistis mihi manducare, sitivi, & dedistis mihi bibere, hospes eram, & collegistis me, nudus, & operuistis me, infirmus, & visitastis me, in carcere, & venistis ad me.* *Matth. 25.* Ex parte reproborum quidam judicabuntur & damnabuntur, ut quorum merita damnabilia permixta sunt aliquibus bonis, sicut illorum qui Christianæ fidei initiati mysteriis opera fidei exercere contemnunt, & fidem sine operibus habent, quibus inclamatione dominica dicitur: *Esurivi, & non dedistis mihi manducare, sitivi, & non dedistis mihi bibere, hospes eram, & non collegistis me, nudus, & non operuistis me, infirmus & in carcere, & non visitastis me.* *Ibidem.* Quidam verò non judicabuntur, sed damnabuntur, ut quorum mala merita omnino impermixta sunt bonis, ut qui fidem recipere noluerunt, & fundamento fidei caruerunt, vel qui susceptam fidem quasi per apostasiam rejecerunt, de quibus Dominus dicit, Qui non credit, jam judicatus est: *Joan. 3.* & de quibus Paulus ait: *Qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt.* *Rom. 2.* De quibus etiam Psalm. ait, *Non resurgent impii in judicio.* *Psal. 1.* Resurgent quippe etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad judicium. Unde Petrus Cantor, Qui non credit, non habens scilicet characterem fidei, jam judicatus est. Non enim fiet cum tali discussio & examinatio, cùm caruerit charactere & dominio regis, & constet curiæ talem esse de reprobis, nec de familia Dei, unde sine sententia rapietur in ignem æternum. Habens autem characterem regis, & signum quo ab aliis separatus erat, citabitur ut homo regius, sed & quæ discussio & disceptatio cum eo? *Esurivi, & non dedistis mihi manducare, &c.* Tandemque pro non servato charactere, & dominio regis, fiet sententia in eum damnandum. Gregorius, *Gregorius lib. 26. moro. c. 25.* Nam & princeps terrenam rempublicam regens, aliter punit civem interius delinquentem atque aliter hostem exterius rebellantem. In illo enim jura sua consulit, contra hostem verò bellum movet, & de pœna ejus quid lex habeat non requirit. Hæc Gregor. Perfecti ergo judicabunt, & non judicabuntur, alii fideles facta discussione Evangelica, de operibus misericordiæ judicabuntur, quidam ad gloriam, quidam ad pœnam, infideles autem jam judicati sunt. Ubi non putatur per tractum & moram temporis singulorum *Judicandi forma.* examinatio, sed simul merita singulorum discutiet, & discussa judicabit. Tunc enim libri conscientiarum pandentur, & ipse liber aperietur, qui dicitur liber Vitæ, quo fiet ut simul omnium omnia secreta omnibus tanta certitudinis claritate patescant, ut contra testimonium veritatis loquentis in Christo, & conscientiæ cujusque pariter contestantis, nulla inficiandi, defendendi, vel excusandi seu subterfugiendi pateat semita, quin recipiat unusquisque secundùm merita sua. Augus. *Augustinus lib. 22. de civitate.* Fiet enim virtute divina, ut cuique opera sua vel bona, vel mala cuncta in memoriam revocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, ut accuset, vel excuset conscientia conscientiam. Tunc aperta erit separatio sicut morum, sic & vitæ singulorum. Dicit autem August. *Salvandorum numerus.* quòd tot homines salvabuntur, quot dæmones ceci-

ceciderunt. Sed Gregor. dicit, quòd tot homines ſalvabuntur, quod Angeli perſtiterunt. Dixerunt etiam quidam, quòd duo parietes erunt in cœlo, ſcilicet unus hominum, & alter Angelorum, & quòd ruina Angelorum reſtaurabitur per virgines, & de alio pariete tot erunt ſalvandi, quot in alio pariete ſunt virgines & Angeli. Bonum eſſet & utile de hoc judicio frequenter cogitare, ut cogitatio tantæ anguſtiæ nobis timorem incuteret, & timor incuſſus à nobis peccatum perpetratum expelleret, & nos à perpetrando arceret, exemplo Hieron. dicentis: Sive comedam, ſive bibam, ſive aliquid aliud faciam, ſemper videtur in auribus meis ſonare illa vox terribilis, Surgite mortui, & venite ad judicium. Gregor. Si qua eſt præſentis temporis lætitia, ita agenda eſt, ut nunquam amaritudo ſequentis judicii à memoria recedat. Anſelmus, In matutino, id eſt, in contemplatione extremi judicii, quòd nocti præſentis tanquam lux matutina ſuccedit, interfice omnes peccatores terræ, id eſt, delicta atque peccata converſationis terrenæ, ut diſperdas de civitate Domini quàm in te illi ædificare debes, omnes operantes iniquitatem, id eſt, diabolicas ſuggeſtiones, odibiles Deo delectationes, mortiferos conſenſus, & opera perverſa. Ab omnibus his (tanquam civitas Dei) debet emundari, ut placitam in te manſionem ſibi creator inveniat, obtineat, & poſſideat. Hæc Anſelmus. Hæc ergo omnia penſantes, evigilemus totis viribus, & voluntati Dei obtemperantes, remedia quæramus, beneficiáque Dei circa nos cogitantes aſſiduè peccata ſtudeamus pro poſſe vitare, ut judicio illi terribili mereamur ſecuri aſſiſtere. Ad quod bene hortatur nos Auguſt. dicens: Melius eſt hìc parvam amaritudinem ſuſtinere, & poſtea ad æternam dulcedinem pervenire, quàm hìc habere falſum gaudium, & illic ſuſcipere ſine fine ſupplicium. Et iterum: Certum eſt, fratres chariſſimi, quòd ſi ſemper beneficia Dei noſtri, quæ nobis nullis præcedentibus meritis noſtris collata ſunt, aſſiduè cogitamus, peccata nobis aut non dominantur, aut ſi fortè ſurrepſerint, citò per pœnitentiam corriguntur. Quis enim vel mente concipere, non dicam verbis poſſit exponere, quanta circa nos ſunt beneficia Dei noſtri? Fecit enim nos, cùm non eſſemus, reparavit nos poſtea, cùm periſſemus. Mortem ſuſcepit, precioſo nos ſanguine liberavit. Ad inferna deſcendit, de faucibus nos æternæ mortis eripuit, cœlorum nobis etiam præmia promiſit. Hæc omnia fratres dilectiſſimi pio & benigno animo cogitantes, quantū poſſumus cum ipſius adjutorio beneficiis ſuis vicem rependere feſtinemus. Non reddamus mala pro bonis, ſed quantum poſſumus, voluntati illius obtemperare fideliter ſtudeamus, totis viribus innitentes, ut præcepta ipſius magis nobis pariant de ſequacitate remedium, quàm de transgreſſione judicium. Nam quid faciemus, chariſſimi, in illo metuendo judicii die, cùm tremente mundo Dominus præcinentibus Angelorum buccinis, in illo majeſtatis ſuæ throno, circundatus cœleſtis militiæ luce, conſederit, ibíque de terræ gremio & antiquo pulvere ſuſcitato humano genere, aſtante teſtimonio conſcientiæ ſingulorum, poſitis in conſpectu peccatorum pœnis, juſtorúmque præmiis rationem vitæ cœperit poſtulare, & plus jam juſtus quàm miſericors, ſeveritate judicis contemptæ miſericordiæ reos cœperit accuſare, & dicere: Ego te, ô homo, de limo manibus meis feci, ego terrenis artubus infudi ſpiritum, ego tibi imaginem noſtram ſimilitudinémque conferre dignatus ſum, ego te inter paradiſi delitias collocavi. Tu vitalia mandata contemnens, deceptorem ſequi, quàm Dominum maluiſti. Cùm expulſus de paradiſo, jure peccati mortalis vinculis tenereris, virginalem uterum, ſine diſpendio virginitatis, pariendus introii. In præſepio expoſitus, & pannis obvolutus jacui. Infantiæ contumelias humanóſque dolores, quibus tibi ſimilis fierem, ad hoc ſcilicet ut te mihi ſimilem facerem, pertuli. Irridentium palmas & ſputa ſuſcepi, acetum cum felle bibi, flagellis cæſus, vepribus coronatus, affixus cruci, perfoſſus vulnere, ut tu eripereris morti, animam in tormentis dimiſi. En clavorum veſtigia, quibus affixus pependi, en perfoſſum vulneribus latus. Suſcepi dolores tuos, ut tibi gloriam meam darem. Suſcepi mortem tuam, ut tu in æternum viveres. Conditus jacui in ſepulchro, ut tu reſurgeres in cœlo. Cur quod pro te pertuli perdidiſti? Cur ingrate redemptionis tuæ munera renuiſti? Non tibi ego de morte mea queror. Redde mihi vitam tuam, pro qua meam dedi. Redde mihi vitam tuam, quam vulneribus peccatorum indeſinenter occidis. Cur habitaculum, quod in te ſacraveram, luxuriæ ſordibus polluiſti? Cur corpus jam meum, illecebrarum turpitudine maculaſti? Cur me graviore criminum tuorum cruce, quàm illa in qua quondam pependeram afflixiſti? Gravior enim apud me peccatorum tuorum crux eſt, in qua vinctus pendeo, quàm illa in qua tui miſertus mortem tuam occiſurus aſcendi. Cùm eſſem impaſſibilis, pro te pati dignatus ſum. Sed tu deſpexiſti in homine Deum, in inferno ſalutem, in via reditum, in judice veniam, in cruce vitam, in ſuppliciis medicinam. Et quia poſt omnia mala tua ad medicamenta pœnitentiæ confugere noluiſti, ab auditu malo non mereberis liberari. Hæc Auguſt. Terminato judicio, tota caliditas illius ignis permaximi, de quo dictum eſt, exequetur judicis ſententiam, involvet enim peccatores & trahet in infernum. Et ita patet, quòd ille ignis adventum judicis & præcedet, & concomitabitur, & ſequetur. Unde Greg. Ille etiam ignis, qui cœlum aëreum & terram concremabit, peccatores proculdubio conſtringet in pœna ſuæ damnationis. Ipſe enim redemptor noſter in ſuo tunc terrore videbitur, eíque ignis judicii in reproborum vindictam famulabitur. Et iterum: Extremi judicii die, æterno tunc judice terribiliter apparente, aſtantibus legionibus Angelorum, aſſiſtente cuncto cœleſtium miniſterio poteſtatum, atque omnibus electis ad hoc ſpectaculum deductis, antiquus hoſtis diabolus, belua videlicet crudelis & fortis, in medium captivus deducetur, & cum ſuo corpore, id eſt, cum reprobis omnibus æternæ gehennæ incendiis mancipabitur, cùm à Domino dicetur: *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & Angelis ejus.* O quale erit illud ſpectaculum, quando hæc immaniſſima belua electorum oculis oſtendetur, quæ hoc belli tempore nimis eos terrere poterat, ſi videretur. Sed occulto ac miro Dei conſilio agitur, ut & nunc per ejus gratiam à pugnantibus non viſa vincatur, & tunc à lætis victoribus jam captiva videatur. Tunc autem juſti divino adjutorio, quantum debitores ſint, plenius recognoſcunt, quando tam fortem beluam viderint, quam nunc infirmi vicerunt, & in hoſtis ſui conſpiciunt immanitate, quantum debeant defenſoris ſui gratiæ. Hæc Gregor. Unde & Auguſt. Poſt judicium perget hinc, ducétque ſecum corpus, cui caput eſt, & offeret

Judicii recordatio utilis eſt.

Gregorius homil. 11. in Evang.

Auguſtinus ſerm. 67. de tempore.

Idem ibid.

Exprobratio beneficiorum Dei in nos.

Peccatum graviſſimum Chriſto eſt.

Gregorius homil. 2. in Ezechiel. Ibidem.

Matth. 25.

Diaboli viſio.

Auguſtinus ubi ſupra.

Dei viſio aperta.

offeret regnum, id est, redemptos sanguine suo, Deo patri. Tunc planè videbitur forma illa Dei, quæ non potuit videri ab iniquis, quorum visioni forma servi exhibenda erat. Unde etiam Anselm.

Anselmus in Matth.

Sublatis autem impiis, ne videant gloriam Dei, de justis singulis, secundùm gradum suum & meritum, Angelicis ordinibus insertis, fiet illa gloriosa processio, Christo præcedente capite nostro, omnibúsque membris suis sequentibus, & tradetur regnum Deo patri, ut ipse regnet in eis, & ipsi in eo regnum illud percipientes, quod paratum est illis ab origine mundi.

Mundi innovatio.

Post prædicta statim erit mundi innovatio, quæ non complebitur quamdiu peccator est in mundo, id est, quousque detrudatur in infernum. Sic enim ignis ille permaximus elementa purgabit, cùm habeat virtutem formæ extrinsecè expulsivam, sic mundum inovabit, cùm habeat virtutem subtiliativam.

Purgatio, & innovatio, quomodo differunt.

Unde differentia est inter purgationem, & innovationem, quia purgatio erit pœnalium qualitatum detractio, & elementorum ab impuritate, quam ex commixtione habent, ad puritatem mutatio, sed innovatio, erit pulchrioris formæ inductio.

Elementorum purgationes.

Sic autem purgabuntur elementa, quòd præcidetur ab igne vis combustibilis, ab aëre obscuritas, ab aqua glacialis frigiditas, à terra ponderositas & opacitas, quia de omnibus elementis quod ignobile est, tendet deorsum & ad locum pœnarum, scilicet ad cloacam infernalem cum omnibus rerum immundiciis confluet, & ibi horrorem carceris multiplicabit. Rerum ergo mutabilitas, scilicet frigus, æstus, grandines, turbines, fulgura, tonitrua, & aliæ incommoditates penitus interibunt, elementa verò purgata permanebunt. Innovabuntur etiam, quia terra tota erit sicut paradisus & planabitur, & aër erit clarior, nec habebit impressiones, quas habet modò, perspicuum quoque in aqua, & lux in igne manebunt, & sicut ignis & aqua puriores.

Cœlestis motus cessatio.

Orbes quoque cœlestes, propter impermixtionem nullam impuritatem habentes, nulla indigebunt purgatione, sicut elementa, sed tantummodo cessatione motus, & ideo innovabuntur, sed non purgabuntur.

Innovatio dictorum.

Innovatio verò eorum, est à statu veteri in statum novum commutatio. Et requirit in illis duo, scilicet motus cessationem, & claritatis splendorem ampliorem, quando sol stabit in Oriente, & luna in Occidente, ubi creata sunt, & ibi sine fine manebunt. Hujus ratio est ista: Quia corpora superiora facta sunt ad usum hominis dupliciter: uno modo, propter necessitatem corporis, scilicet, statum generationis & corruptionis, & ideo cessante illo statu, cessat & motus. Motus enim cœli, & transmutatio, in elementis ordinata sunt ad complendum numerum electorum. Et ideo ipso numero completo, in judicio cessabunt, sicut ea quæ sunt ad finem, habito fine cessant.

Temporis cessatio.

Cessante autem motu cœli, cessabit & tempus, quod sequitur motum cœli, quia secundùm Apocalypsim, tempus non erit amplius. Ex hoc patet, quòd dies resurrectionis generalis erit dies novissimus.

Job. 19.

Unde Job dicit: ***Et in novissimo die, de terra resurrecturus sum.*** Alio modo facta sunt, propter delectationem & pulchritudinem creaturæ, & propter cognitionem Dei in illis, & ideo lux eorum non cessabit, sed augebitur. Denique cœlum, sol, luna, & stellæ quæ nunc festinant cursu irretardabili, quasi cupientes in meliorem statum mutari, tunc fixa imobiliter manent & quieta, & mirabili glorificatione immutata. Nam cœlum gloriam solis induet, sol, luna, & stellæ vestientur ineffabili splendore.

Haymo in Matth.

Unde Haymo: Tunc etiam complebitur id quondam per Isaiam prædictum, *Erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis septipliciter, sicut lux septem dierum.*

Isaiæ 30.

Hoc enim post illum extremi judicii diem erit, cùm scilicet cœlum novum ac terra nova fuerit. Omnia namque quæ per spatium sex dierum operatus est Deus, propter hominem facta sunt, & in ejus lapsu omnia elementa detrimenta sustinuerunt.

Elementorum deterioratio ex lapsu Adæ.

Nam antea terra spinas & tribulos non proferebat, nec aër iste tantæ crassitudinis ut nunc, sed purior erat. Sic etiam sol, & luna, & sydera sui luminis sustinuerunt detrimenta. In die verò judicii terminato illo examine, cùm fuerint omnes reprobi unà cum diabolo conclusi in infernum, sustollet se Dominus Jesus pariter cum corpore suo, quòd omnes electi sunt, in cœlum. Et tunc sibi luna splendorem solis mutuabit, sol verò septempliciter quàm modo lucebit, recipiétque splendorem, quem homine peccante amisit. Hæc Haymo. Patet ergo, quòd cœlum & terra transibunt, quantum ad formam, sed non quantum ad substantiam.

Augustinus lib. 20. de civitate, c. 16.

Augustinus: Elementa, id est, cœlum & terram non credamus abolenda, sed in melius commutanda, figuram mundi, id est, imaginem, non substantiam perituram.

Gregorius lib. 17. moral. c. 5.

Gregorius: Cœlum & terra per eam quam nunc habent imaginem transeunt, sed tamen per essentiam sine fine subsistunt. Cœlum igitur, & terra, & transit, & erit, quoniam ab ea quam nunc habet speciem, per ignem tergitur, & tamen in sua semper natura servatur.

Psalm. 101.

Unde per Psalmistam dicitur, *Mutabis ea, & mutabuntur.* Hæc Gregorius.

Mundi innovandi rationes.

Mundum autem innovari, id est, pulchriorem induere debere, ostenditur triplici ratione. Primò, quia sicut dignum fuit quòd elementa purgarentur, pro eo quòd infecta erant propter peccatum hominis, ita dignum erit ut mundus innovetur, propter glorificationem hominis & honorem beatorum, ut homine glorificato, cuncta etiam creatura innovetur cum eo. Secundò, ut creaturæ remunerentur pro labore quo homini servierunt. Tertiò, ut totus mundus per hoc speculum Deum cognoscat. Unde oportet in futuro speculum purgari, & meliorari, quia in pulchritudine creaturarum amplius resultat species creatoris. Hoc autem non erit ad necessitatem, ut Deus per creaturas videatur sicut modo, sed ad jocunditatem, ut videlicet jocunditati visionis intellectualis addatur delectatio visionis sensibilis.

ORATIO.

Benignissime Jesu, qui per immensam bonitatis tuæ patientiam ad emendationem me expectas, da mihi misero, ut in præsenti me discutiente dijudicet, ac omnia quæ tibi displicent vitare, & quæ tibi placent implere valeam, sicque tibi placitus & gratus fiam, quatenus in futuro judicio cum electis tuis à dextris positus, te propicium, & placatum inveniens, paratum eis regnum percipiam, tua desiderabili ad quam suspiro perenniter fruiturus præsentia, Jesu clemens, meum desiderium, præmium & vita. Amen.

De pœna infernali, & gloria cœlesti.

CAPUT LXXXVIII.

Pœna inferni diversa erit.

Finale verò judicium sequuntur pœna inferni, & gloria cœli. De pœna infernali est sciendum, quòd cùm in damnatis sit diversitas peccatorum, erit diversitas pœnarum. Cùm enim in peccato sit aversio à creatore, & con-

conversio ad creaturam, scilicet ad bonum commutabile, spreto bono incommutabili, scilicet Deo, & deordinatio voluntaris contra instinctum rationis, meritò pœna variabitur propter ista. Unde propter aversionem erit carentia visionis Dei, sed propter conversionem, erit pœna materialis ignis, vel incendii, propter inordinationem autem rationis & voluntatis, erit pœna universi, quæ consistit in afflictione varia, acerba, & æterna. Ibi enim erit calor ignis, rigor frigoris, tenebræ, fumus, lachrymæ interiores, aspectus dæmonum, clamor in perpetuum, * mallei percutientium, serpentes & dracones, ariditas, sitis, fœtor sulphuris, vermis conscientiæ, vincula, carcer, timor, dolor, pudor, & confusio peccatorum omnibus patientium, invidia, rancor, tristitia, carentia divinæ visionis, ablatio spei omnis salutis. Ipsum etiam esse, quod omnis creatura appetit, pœna eis est, quia quærent mortem naturalem, & non invenient. Nam quia homo in suo æterno peccavit, id est, quamdiu vixit, nec voluntas ejus finem peccandi habuit, ideo justè in æterno Dei, & æternaliter punietur. Unde Gregorius. Ad districti judicii sententiam pertinet, ut nunquam careant supplicio, quorum mens in hac vita nunquam voluit carere peccato, & nullus detur iniquo terminus ultionis, qui quamdiu valuit habere noluit terminum criminis. Et iterum: Iniqui cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Nam voluissent utique (si potuissent) sine fine vivere, ut possent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper vivere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare dum vivunt. Justum est igitur, ut nunquam careant supplicio, qui nunquam voluerunt carere peccato. Hæc Gregorius. Unde Augustinus. Factus est autem homo malo dignus æterno, qui hoc in se peremit bonum, quod esse posset æternum. Et ut ait Bernardus. Justè profecto si peccat patitur quòd nolit, qui non peccat nisi velit. Videbunt etiam damnati seinvicem, non ut inde consolentur, sed magis torqueantur. Unde Gregorius, quamvis illis ignis ad consolationem non lucet, tamen ad aliquid (scilicet ut magis torqueat) lucet. Eos quippe quos reprobi nunc inordinatè diligunt, secum tunc in tormentis videbunt, ut pœnam propriæ punitionis, exaggeret carnalis cogitatio authori præposita, pari ante oculos ultione damnata. Unde & Isidorus: Ignis gehennæ lucebit miseris ad miseriæ augmentum, ut videant unde doleant, non ad consolationem, ut videant unde gaudeant. Et breviter, secundùm Hieronymum, tanta erit in inferno vis doloris, quòd mens ad aliud dirigi non potest, nisi ad quod vis doloris impellit. Et si singulis diebus quibus erunt damnati in inferno unam lachrymam materialem emitterent, plus exiret aquæ per processum temporis ab uno damnato, quam omnia vasa hujus mundi caperent, imò plus quàm omnia maria aquæ continent. O pia corda illud interminabile & crudele, illud æternum supplicium respicite, lugete & flete. Heu heu cur non hæc maxima futura nobis mala prævenimus, cùm robur adest, & tempus opportunum. Utinam & de tempore toto inutiliter expenso, superesset tunc nobis vel una horula tantæ pœnæ in remedium concessa; sed heu sententiante divina justitia præcluditur nobis salutis via, negatur misericordia, spes omnis est ablata. O dolores & miseriæ, & in æternum permansuræ angustiæ in terra hac oblivionis, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Quid plura? Nos miseri & miserabiles tantum tunc affligimur, & dolemus de illo væ æterno, ut qualiscunque terminus excogitatus, dummodo finitus, esset nobis solatiosus, unde posito, per impossibile, quòd esset aliquis lapis molaris adeo magnus, quòd circumferentiam cœli contingeret, & quòd aliqua avicula minimæ quantitatis, post centum millia annos veniens de lapide prædicto, solummodo per rostrum suum evelleret quantum est decima pars milii, & iterum post centum millia annorum curricula sicut prius ageret, scilicet unam particulam de decem, & sic per partes evelleret, ita quòd in decies centenis millibus annis non plus diminueretur quantitatis lapidis, nisi quantum habet in magnitudine granum unius milii: en proh dolor nos miseri multum grati essemus, quòd post tam longam & plenam consumptionem totius lapidis finem haberet sententia nostræ æternæ damnationis. Sed heu hæc eadem consolatio miseris à divina justitia penitus est negata. Supra omnes autem pœnas inferni, est carentia visionis Dei, quia mali non tantum dolebunt de ipso tormento, quàm quòd repellentur à tali consortio. Unde Chrysostom. Nonnulli imperitorum putabant sibi esse satis & optabile videri, si gehenna tantummodo carerent, ergo autem multo graviores quàm gehennæ dico esse cruciatus, removeri & abjici ab illa gloria. Excludi ab omnibus bonis quæ præparata sunt sanctis, tantum generat cruciatum, & tantum dolorem, ut etiam si nulla pœna extrinsecus torqueret, hæc sola sufficeret, omnes igitur gehennæ superat cruciatus. Et videtur quidem una tantummodo pœna esse comburi; si verò aliquis diligenter expendat, duplex hoc inveniet esse supplicium. Qui in gehenna uritur, cœlorum regnum prorsus amittit, quæ certè pœna major est, quàm cruciatus ille flammarum. Novi autem quia plurimi solam pertimescant gehennam, ego tamen illius gloriæ amissionem multo amarius, quàm ipsius gehennæ dico esse supplicium. Intolerabilis quidem res est gehenna, & supplicium ejus horribile. Tamen si mille aliquis ponat gehennas, nihil tale dicturus est, quale est à beatæ illius gloriæ honore propelli, exosúmque esse Christo, & audire ab illo, non novi vos, atque vultum illum mansuetudinis pietatísque plenum, nos tamen aversantem videre, & illos totius tranquillitatis oculos, nequaquam nos aspicere sustinentes. Sed nequaquam istud patiamur, ô unigenite fili Dei, neque experiamur intolerabile illud horrendúmque supplicium. Hæc Chrysostomus. Unde & Augustinus. A regno Dei exulari, à civitate Dei alienari, à vita cadere, tam gravis est pœna, ut ei nulla possint tormenta quæ novimus comparari. Unde & Gregorius Nazianzenus, His ergo qui regno cœlorum indigni reperientur, erit etiam cum cæteris major pœna, quòd à Deo projicientur, & pudor & confusio conscientiæ, cujus finis ac remedium nusquam erit. Hæc Gregorius. Si pœna damni est gravissima, ergo parvuli puniuntur pœna gravissima, quod est contra Augustinum, secundùm quem pœna eorum est mitissima. Dicendum, quòd pœna damni potest considerari, vel ut est subtractio tanti boni, cum sensu & merito subtractionis, & sic est gravissima: vel sine sensu & merito, & sic est mitissima. Væ nobis qui de malis non cogitamus, sed quasi

Aversionis à Deo pœna. *Conversionis ad creaturas pœna plurima.* * *alias*, clamor, improperium. *Pœnarum æternarum causa.* Gregorius lib. 4. dialog. c. 44. Ibidem. Augustinus lib. 21. de civitate c. 12. Gregorius lib. 9. moral. cap. 48. *Vis doloris.* *Æterni supplicii horror.* *Visionis divinæ carentia.* Chrysost. hom. 47. ad populum Antioch. tom. 5. Augustinus lib. 22. de civitate. *Pœna damni an sit gravissima.*

De gloria paradisi. quasi securi torpentes, & animæ curam negligentes, ad hæc sine cessatione properamus. Postremò de gloria cœli sciendum est, quòd tot & tanta sunt in cœlis gaudia, quod omnes Arithmetici huius mundi non possent ea numerare, & omnes Geometrici non possent ea mensurare, omnes Grammatici, Dialectici, Rhetorici non possent ea sermonibus explicare, quia oculos non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt quæ præparauit Deus diligentibus se. (1. Cor. 2.) *Gaudium sanctorum vndique procedens.* Gaudebunt quippe sancti supra se, de Dei visione, infra se cœli & aliarum creaturarum corporalium pulchritudine, intra se, de corporis & animæ glorificatione, iuxta se, de Angelorum & hominum associatione. Intantum namque gaudebit quisque de bono alterius, quantum de bono proprio, quod tamen intelligendum est non de gaudij intentione, sed de gaudiorum numero. Ibi etiam singuli à singulis cognoscentur, & videbit vnusquisque cogitationes alterius prout vult, quia, vt ait Gregorius. (Gregorius lib 4. dialog.) Vniuscuiusque mentem ab alterius oculis corpulentia non abscondet. Videbunt itaque iustos, vt gaudeant, videbunt quoque pœnas reproborum, vt de periculorum euasione gratias agant. Videbimus ibi Deum in se, Deúmque in nobis, & nos in Deo, & Deum in creaturis, & creaturas in Deo. (1. Cor. 15.) Ibi erit Deus omnia in omnibus, id est secundùm August. (Augustinus lib. 22. de ciuitate, c. 30.) erunt quæcunque ab omnibus desiderantur, & vita, salus, & copia, & honor, & pax, & omnia bona. Qui secundùm Gregorium, (Gregorius lib. 18. moral. cap. 19.) tam inæstimabilis pulchritudinis est, vt Angeli qui solem septempliciter sua vincunt pulchritudine, iugiter in eum desiderent insatiabiliter prospicere. Ibi etiam, secundùm August. sensus hominis interior reficitur, in contemplatione diuinitatis, & sensus exterior, in contemplatione humanitatis, quia propterea Deus homo factus est, vt totum hominem in se beatificaret. Deus omnes sensus spirituali & ineffabili delectatione reficiet, cùm ipse obiectum omnium sensuum sit futurus. Erit namque Deus speculum visui, cithara auditui, mel gustui, balsamum olfactui, flos tactui. Ibi erit candor lucis æstiualis, amœnitas vernalis, abundantia autumnalis, requies hyemalis. Illa beatitudo, secundùm Augustinum, (Augustinus lib de beata vita.) in duobus consistit, scilicet in necessaria præsentia omnis boni, & in necessaria absentia omnis mali. *Beatitudinis obiecta.* Et breuiter, secundùm Augustinum & Gregor. tanta est ibi pulchritudo iustitiæ, tanta iocunditas lucis æternæ, vt etiam si (Idem lib. 22. de ciuitate.) non liceret in ea amplius viuere seu manere quàm vnius diei mora, propter hoc solum innumerabiles huius vitæ dies pleni deliciis & affluentia temporalium bonorum rectè meritóque contemnerentur. Non enim falso aut paruo affectu dictum est: (Psalm. 83.) *Quia melior est dies vna in atriis tuis super milia.* Hæc etiam vita æterna consistit in stola animæ & corporis. *Stola animæ.* Stola animæ, consistit in tribus dotibus eius, scilicet in manifesta cognitione summæ Trinitatis, quæ succedit fidei, in perfecta eius fruitione, quæ succedit spei, in perfecta eius dilectione, quia non euacuabitur, sed perficietur charitas ipsius Dei. *Stola corporis.* Stola autem corporis in quatuor dotibus eius consistit, scilicet in claritate, impassibilitate, subtilitate, & agilitate. Dotes animæ, sunt de præmio substantiali, dotes corporis, de præmio accidentali. *Cognitio & visio Dei.* Prima ergo dos animæ, est cognitio quæ & visio dicitur, quia diuina essentia videbitur ab omnibus tota, sed non totaliter, prout est infinita. Videbitur tamen essentia diuina limpidius ab vno, quàm ab alio, inquantum vnus magis erit perfectus lumine gloriæ quàm alter. Et sic ista differentia erit ex parte videntis, quia idem erit visum ex parte, cuius (cùm sit simplicissimum) nulla potest esse diuersitas. Tribus autem modis cognoscitur, scilicet *Cognitio trium.* quòd est, vel sicut est, vel quid est. Primò modo cognoscitur Deus in via, etiam à malis. Secundo, videbitur in patria à bonis. Vnde Ioannes: (1 Ioann 3.) *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*, id est maiestatem, claritatem, bonitatem &c. Tertio modo neque à bonis videbitur, neque à malis, neque in via, neque in patria, quia finitum nunquam capiet infinitum. Secunda dos animæ, est dilectio, sed inter dilectionem virtutem, & inter *Dilectio virtus. Dilectio dos.* dilectionem dotem est differentia, quia virtus propriè est illud, quod transit de statu gratiæ in statum gloriæ, dos autem, quod supra meritum datur inductione sponsæ. Fides & spes, secundùm rem, euacuabuntur in patria, charitas verò neque secundùm rem, neque secundùm actum eius euacuabitur, sed solummodo secundùm modum, quia imperfectio tolletur. Vnde dicit Augus. (Augustinus serm. 53. de tempore.) quòd fidei succedet spes, quam videbimus, spei succedet beatitudo, ad quam peruenturi sumus, sed charitati nihil succedet, quia potius augebitur. Tertia dos animæ, est comprehensio, *Comprehensio.* quæ est tentio visi & amati, & sumitur hîc comprehendere pro contingere, & circumplecti diuinam maiestatem vel immensitatem. Hæc etiam à quibusdam appellatur inhæsio, à quibusdam *Inhæsio & fruitio.* verò fruitio. Sunt ergo istæ tres beatorum perfectiones præcipuæ, scilicet, visio inobfuscabilis, *Dotes animæ.* dilectio infastidibilis, tentio inamissibilis. Prima dos corporis, est claritas. Sed dicitur aliquid clarum dupliciter, aut quia peruium, sicut dicitur vitrum clarum, aut quia lucidum, sicut dicitur stella clara. Corpus autem glorificatum & erit peruium & lucidum, & ideo vtroque modo erit clarum. Et erit corpus clarificatum septies *Clarificatio.* tam clarum sicut modò est Sol, & anima septies clarior corpore erit, quæ corpus velut vestimentum suum reinduens, per omnia membra corpo- *Dotes corporis.* ris, velut Sol per crystallum, lucebit. Sed corpora Sanctorum non æqualiter erunt clara, quia melior anima corpus lucidius habebit. Secunda dos corporis, est impassibilitas, quæ resultat ex *Impassibilitas.* virtute animæ suum corpus potenter continentis, ita vt à nullo exteriori agente valeat immutari. Vnde si etiam corpus glorificatum poneretur in inferno, non sentiret ex hoc læsionem in aliquo. Tertia dos corporis, est subtilitas, quæ est *Subtilitas.* ex perfecta victoriæ forma super materiam, & aufert grossitiem corporis, quæ est ex compositione elementariarum qualitatum. Et sciendum, quòd sicut duo corpora non glorificata, non possunt esse simul in eodem loco, sic nec duo corpora glorificata, alioquin in vno corpore glorificato esset potentia agendi & intrandi partes corporis alterius, in alio verò esset impotentia resistendi. Corpus verò gloriosum potest simul *Penetratio dimensionum.* esse in eodem loco cùm corpore non glorificato, quia potest illud penetrando subintrare, manente distinctione dimensionum corporis vtriusque. Quarta dos corporis, est agilitas, quæ secun- *Agilitas.* dùm Augustinum tanta erit, quòd vbi volet spiritus, ibi protinus erit & corpus. (Augustinus lib. 22. de ciuitate, c. 30.) Natura enim totaliter erit subdita voluntati, & ideo mouebitur corpus ad imperium spiritus. Verumtamen (Idem ibid.) sicut melior anima corpus habebit lucidius, sic & agilius, ita tamen quòd voluntas sanctorum erit omnino coniuncta rationi, & ideo voluntas

eorum nunquam appetit quod non debet, quia, vt ait Augustinus, nec volet aliquid spiritus, quod nec spiritum posset decere, nec corpus. Quidam sancti insuper specialiter habebunt aureolam, quæ est mentis speciale gaudium, & corporis singularis decor, veniens ex opere præcellenti & priuilegiato, scilicet martyrio, virginitate, & prædicatione, vt sic aureola non tantum principaliter sit in mente, sed per quandam redundantiam fulgeat etiam in carne. Aureola etiam diminutiue dicitur, in comparatione ad auream, & ideo nota quòd inter auream, & aureolam, & palmam, est differentia. Aurea enim est præmium substantiale, quod metaphoricè dicitur corona, tum ex parte meriti, quia non respondet gratia operi, sed radici charitatis, tum ex parte præmij, quia per hoc efficitur homo particeps deitatis, & per consequens regiæ potestatis, tum ratione perfectionis, quod significat figura circularis. Aureola verò est præmium accidentale, non tamen quodlibet accidentale, sed illud quod respondet operi excellenti, scilicet martyrio, virginitati, & prædicationi. Palma autem est præmium accidentale, quod nec radici nec operi debetur, sed voluntati. Tale præmium habuit sanctus Martinus, & multi alij, qui desiderauerunt martyrium, licèt opus non fuerit subsecutum, quia & si gladio persecutoris occisi non sunt, palmam tamen martyrii non amiserunt. Hæc autem palma nec aurea dici debet, nec aureola, patet ergo quòd martyribus ac virginibus & prædicatoribus debetur aureola. Vnde versus sunt isti:

Aureola. *Aurea.* *Aureola.* *Palma.*

Aureolam si ferre volam, fore virgo studebo,
Martyriumvè subibo pium, populosve docebo.

Et iterum:

Aureolam martyr, doctor, virgoque meretur.

Anselmus in 1. Corinth. *Bona corporis septem.*

Anselmus verò ponit septem bona corporis, & septem bona animæ, quæ habebunt electi in cœlestis patriæ beatitudine. Et primò ponit bona corporis, quæ sunt pulchritudo, velocitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, æternitas, dicens, In illa igitur vita pulchritudo iustorum Solis pulchritudini, quæ septempliciter quàm modò sit, speciosior erit, adæquabitur, quemadmodum diuina scriptura testatur, *fulgebunt iusti*, inquiens, *sicut sol in conspectu Dei*. Velocitas nos tanta comitabitur, vt ipsis Angelis Dei æquè celeres simus, qui à cœlis ad terras, & à terris ad cœlum dicto citius dilabuntur. Huius quoque velocitatis exemplum in radio solis licet intueri, qui statim orto sole in plaga orientali, pertingit in vltimo plagæ occidentalis, vt in eo perpendamus non esse impossibile, quod de nostra dicimus futura velocitate, præsertim cùm rebus animatis soleat inesse maior velocitas, quàm inanimatis. Præstabunt viribus, quicunque meruerint supernis ciuibus associari, intantum vt nullatenus illis obsistere, quicquam valeat, vel si mouendo aut euertendo voluerint quid à suo statu quomodocunque diuertere, non illico cedat. Nec in eo quod dicimus maiori conatu laborabunt, quàm nos modo in motu oculorum nostrorum. Ne quæso excidat animo, quam adipiscemur, Angelorum similitudo, quatenus si hic aut his quæ dicturi sumus aliud exemplum non occurrit, ipsa occurrat, atque in quibus Angelos valere constiterit, etiam nos æquè valere probet & asserat. Quicunque igitur Angelorum fuerint similitudinem assecuti, eorum quoque libertatem necessariò assequentur. Itaque sicut Angelis nihil obsistit, nec aliquid eos impedire, vel constringere potest, quin pro velle suo cuncta liberrime penetrent, ita non erit obstaculum vllum quod nos retardet, nec clausura quæ nos detineat, nec elementum quod nobis ad velle parum obsistat. De sanitate quid melius dici poterit, quàm quod Psalmista canit, *salus*, inquiens, *iustorum à Domino*. Quibus autem fuerit à Domino vera sanitas, quæ surripere poterit infirmitas? Crede & incunctanter astruere licet, sanitatem vitæ futuræ ita iugem & incommutabilem ac inuiolabilem fore, vt ineffabili quadam atque sensibili suauitatis dulcedine totum hominem repleat; & omne quod alicuius in se vicissitudinis, mutabilitatis, aut læsionis suspiciones prætendere queat, procul arceat atque repellat. In illa futura vita inæstimabilis delectatio quædam bonos inebriabit, & dulcedine sui totos eos inæstimabili exundantiam satiabit. Quid dixi totos oculos, aures, nares, os, manus, pedes, guttur, cor, iecur, pulmo, ossa, medullæ, extra etiam ipsa, & cuncta sigillatim, singulaque membra eorum in commune tam mirabili delectationis & dulcedinis sensu complebuntur, vt ferè totus homo torrente voluptatis Dei potetur, & ab vbertate domus eius inebrietur. Qui ergo hæc bona fuerit adeptus, non intelligo ad quid pro commodo corporis sui vlterius porrigatur affectus, solummodo assit ei (quam cunctos appetere diximus) diuturnitas vitæ, sed ista illi minimè deerit, quia iusti in perpetuum viuent. Sunt etiam alia quæ quidem his quæ digessimus non minus amantur, sed ad animam sicut illa ad corpus referuntur, quæ nihilominus in septenario numero constituta, non modicum placent menti, quæ ipsorum fuerit sapore imbuta. Sunt autem hæc, sapientia, amicitia, concordia, potestas, honor, securitas, gaudium. Sapientia igitur tanta in futura vita bonis erit, vt eorum quæ scire voluerint nihil sit quod ignorent. Scient enim cuncta quæ scienda fecit Deus, tam ea quæ præterita, quam quæ huius seculi sunt futura. Ibi à singulis omnes, & ab omnibus singuli cognoscentur, nec quemquam omnino latebit qua patria, qua gente, qua stirpe quis editus fuerit, vel quid in vita fecerit. Amicitia intantum singulorum intima erga singulos suo feruore complebit, vt amor cuiusque in quemque sufficiat cuique, præsertim cùm omnes vnum corpus sint Christi, & Christus, qui est pax ipsa, sit omnium caput, nec minori se affectu complectantur, quam membra vnius corporis sibi inuicem copulantur. Amabis igitur omnes, vt temetipsum, & amaberis ab omnibus, vt ipsi à se. Putas abundans eris in dilectione, quando hoc tibi fuerit in possessione. Attamen ista transi, & contemplare ipsum per quem hæc bona tibi prouenere, & percipies, quia ille plus quàm tu teipsum, & quàm omnes alij incomparabiliter amabit te, & tu super teipsum ineffabili quadam suauitate illum amabis. Si itaque tanta in cunctis est concordia, vt in nullo sentias aliquem discrepare ab eo quod te constiterit velle, corpus vnum erimus, Ecclesia vna erimus, sponsa Christi erimus, quicunque ibi erimus. Non ergo maior inter nos discordia erit, quàm nunc est inter vnius corporis membra. Verum sicut vides in motu oculorum, quòd illuc quò vnus vertitur, mox alius sequitur, ita quocunque tuum velle conuerteris, velle omnium sine disceptatione illicò præsto habebis. Quid dixi *omnium*? Ipsa Dei voluntas non erit à tua diuersa,

Matth. 13. Psalm 36. *Bona animæ beatæ septem.* *Sapientia.* *Amicitia.* *Concordia.*

uersa, sed sicut tu quòd ille, ita & ille in cunctis quod tu. Capur namque à suo corpore quomodo *Potestas.* discreparet? Cùm itaque Deum & omnes voluntati tuæ concordes habueris, profectò nihil voles quod non possis. Omnipotens igitur eris tuæ voluntatis, quoniam ipsum omnipotentem habebis in omnibus concordantem tuæ voluntati. Itaque cùm hæc tibi tanta potestas affuerit, honor *Honor.* concedens potestati minimè deerit. Igitur dum *Securitas.* possessione horum bonorum quæ digessimus fœlix fueris, nunquid sufficiens tibi videberis? Maximè, inquis. Itaque cùm tua vita perpetuò duret, in illata vita & hæc omnia tibi habenti, securitas quoque ea amplius non perdendi certò arriserit, obsecro quid existimas tibi erit? Securus igitur tantorum bonorum perpetuò eris, nec alicuius tibi aduersari volentis incursum timebis. Potest ne ergo illius gaudij modus à quoquam homine penetrari, cùm vltra mille millia, & decies centena milia innumerabiles ibi sint, & omnes eadem beatitudine perfruantur, nec vllus eorum sit qui non tantum de bono alterius gaudet, quantum de suo. Præterea videntes Deum ipsum suprà, quem ipsi supra se amabunt, ipsos amantem, & intelligentes se inenarrabiliter, plusquam semetipsos illum amantem, in gloria eius mirabili & ineffabili exultatione exultabunt. *Damnatorum contraria mala.* Cùm igitur iusti fuerint tanta fœlicitate beati, restat vt iniusti per contrarium sint inæstimabili quadam infœlicitate miseri. Sicut enim istos pulchritudo, velocitas, fortitudo, libertas, sanitas voluptas, alacres faciet & iubilantes, ita illos immanis & inæstimabilis fœditas, tarditas, imbecillitas, seruitus, languor atque dolor mœrentes reddet & eiulantes. Sanè diuturnitatem vitæ, quam isti pro fruendis bonis summo amore complectentur, illi pro interminabili pœna qua torquebuntur (quoniam inerit illis) summo odio execrabuntur. De sapientia verò quid dicam non inuenio, nisi quia sicut iustis erit in gaudium & honorem, ita iniustis quicquid scient, in mœrorem & confusionem. Amicitia autem qua adinuicem pii summa iocunditate copulabuntur, si qua impiius erit, in tormentum eis erit. Quò enim magis quosque amabunt, eo grauius in eorum pœna dolebunt. Discordiam habebunt cum omni creatura, & omnis creatura discordabit ab illis. Hinc ergo pro potestate bonorum tanta impotentia eos sequetur, vt omnino nihil eorum quæ voluerint, possint, & quicquid habuerint, nolint. Igitur pro honore Sanctorum obtinebunt perenne opprobrium. Et hæc quo fine claudentur? Verè sicut amici Dei securi erunt se nunquam amissuros bona sua, ita isti inimici Dei omnino desperabunt se iam amplius euasuros hæc mala. Pro æterno ergo & ineffabili gaudio beatorum, hæreditabunt incogitabilem tristitiam, *Mansiones in inferno diuersæ.* omnes qui pro impœnitudine reatus sui transituri sunt in societatem dæmoniorum. Hæc Anselmus. Sunt etiam in inferno, sicut & in cœlo, diuersæ mansiones, meritis singulorum correspondentes. Vnde Chrysostomus. Sicut in regno cœlesti mansiones multæ sunt, id est, differentiæ præmiorum, sic & in gehenna diuersæ sunt mansiones, id est, differentiæ suppliciorum, omnes tamen pœnam æternam sustinebunt, sicut omnes electi denarium eundem habebunt, quem paterfamilias dabit omnibus, qui, scilicet, in vinea operati sunt. Nomine quippe denarij, aliquid omnibus electis commune intelligitur, scilicet vita æterna: Deus ipse, quo omnes quidem communiter, sed impariter fruentur. Nam sicut *1. Cor. 15.* differens erit clarificatio corporum, ita differens erit gloria animarum. Stella enim à stella, id est, electus ab electo differt in vtraque, videlicet mentis & corporis claritate. Alii nimirum aliis vicinius clariùsque speciem Dei contemplabuntur, & ipsa contemplandi differentia, mansionum diuersitas vocatur. Vna igitur est domus, id est, denarius, sed diuersitas est ibi mansionum, *Mansiones electorum diuersæ.* id est, differentia claritatis in beatitudine, quæ vnum est, ac summum bonum, & vita omnium. *Augustinus* Hæc Chrysostomus. Vnde & Augustinus. Quòd *lib. 22. de ciuitate, c. 30.* autem ibi futuri sunt pro meritis præmiorum, etiam gradus honorum atque gloriarum, nullatenus est ambigendum. Atque id & beata illa ciuitas magnum in se bonum videbit, quòd nulli superiori nullus inferior inuidebit, tam nollet vnusquisque esse quod non accepit, quàm nec in corpore vult esse oculus, qui est digitus. Sic itaque habebit hoc donum alius alio minus, vt hoc quoque donum habeat, nec velit amplius. Hæc Augustinus. Possumus etiam diuersas mansiones omnium electorum sumere, secundùm choros Angelorum, ad quorum ruinam restaurandam homo est creatus. Quia enim de singulis choris aliqui Angeli ceciderunt, & in tanto numero, quòd vnum chorum per se fecissent, ideo dicitur decimus chorus cecidisse, & ideo ruina cuiuslibet chori debet per electos homines reparari.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, mihi fragili concede, vt inter diuersas huius vitæ dulcedines corpore viuens, mente in infernum descendam, & pœnas peccatoribus paratas considerans, & meditans magis sollicitè à peccatis caueam, ne moriens illuc descendere, & pœnas ipsas experiri compellas. Da etiam mihi Domine inter multas huius vitæ amaritudines diuinæ dulcedini inhiare, & ad æternam beatitudinem suspirare, illicque mentem tenere, & fac vt semper tibi adhæream, nihil præter te diligam, nihil quæram, nihil etiam cogitare concupiscam, & tandem ad te Deum & Dominum meum perueniam. Amen.

Conclusio libri, & signatio eius.

CAPVT LXXXIX.

Habes igitur ex prædictis vitam *Conclusio libri, & oratio authoris.* Domini nostri Iesu Christi, qualitercunque descriptam, & pro magna parte meditationibus tibi traditam, in qua, & per quam, nos miseros mirificè consolando refouet, & spem nobis peccatoribus magnam præbet. Nam pro peccatoribus est incarnatus, & cum peccatoribus libenter conuersatus, pro ipsis etiam in morte preces fundere, & tandem pro talibus mori non est dedignatus. Habes quippe meditationum spiritualium seminarium, ex quibus diuini amoris fructus vberior oriatur & crescat, vt meditatio affectum excitet, affectus desiderium pariat, desiderium lachrymas extorqueat, vt sint tibi lachrymæ tuæ panes die ac nocte, donec appareas in conspectu Domini Iesu, & suscipiaris ab amplexibus eius, dicásque illud quod scriptum est in Canticis: *Dilectus meus mihi, & ego illi, inter* *Cantic. 2.* *vbera mea*, id est affectiones meas *commorabitur.* Vnde Bernard. Sit dulcis & suauis affectui, Do- *Bernardus.* minus

Medidatio vitæ Christi amplexanda. minus Iesus contra malè vtique dulces vitæ carnalis illecebras, & vincat dulcedinem dulcedo, quemadmodum clauum clauus expellit. Hæc Bernard. Suscipe itaque reuerenter & gaudenter prædicta, ut in eis versari non pigriteris sollicitudine & deuotione tota, quia hæc est via & vita tua, hoc est fundamentum super quod poteris magnum ædificium construere & ab hoc te oportet incipere, si ad sublimiora vis conscendere. Nam hæc vitæ Christi meditatio, non solum per se dulciter pascit, sed etiam ad maiorem cibum transmittit. Hæc enim sunt quæ Dominus Iesus gessit in carne, sed longè sublimius est eum in spiritu intueri, ad quod per hanc scalam poteris peruenire, sed in hac interim oportet immorari. Nec tamen qui ad maiorem contemplationem ascendunt, hanc dimittere debent pro loco & tempore, quia hoc esset magnæ præsumptionis & superbiæ. Vnde Bernard. Qui contemplator altissimus fuit, hanc nunquam dimisit, prout suprà in prologo videre quis poterit. Hæc quippe dulcius sapit, ac fiduciam & consolationem magis tribuit. Vnde Anselmus, Iesu bone quàm dulcis es in corde cogitantis de te, & diligentis te. Et certè nescio, quia nec plenè comprehendere valeo, vnde est hoc quòd dulcior es in corde diligentis te in eo quòd caro es, quàm in eo quòd verbum, dulcior in eo quòd humilis, quàm in eo quòd sublimis. Siquidem longè dulcius est memoriæ diligentis te, videre te ex matre Virgine in tempore natum, quàm in splendoribus ante luciferum à patre genitum. Temetipsum exinanisse, seruique formam accepisse, quàm in forma Dei æqualem te Deo esse. Dulcius te videre coram Iudæis mori in ligno, quàm dominari super Angelos in cœlo. Intueri te super omnia subiectum, quàm super omnia prælatum. Hominem humana pertulisse, quàm Deum diuina gessisse. Redemptorem esse pereuntium, quàm conditorem esse non existentium. O quàm dulce est bone Iesu in secreto cordis ad memoriam reuocare, te pro nobis de virgine absque pollutione conceptum, absque læsione virginitatis eius natum, pannis inuolutum, in præsepio reclinatum, sustinentem conuitia, tacentem ad opprobria, pedes discipulorum lauantem, linteo tergentem, de nocte prolixius orantem, sudorem sanguinis emittentem, tringinta argenteis venditum, osculo traditum, cum gladiis & fustibus captum, ligatum, iudicatum, flagellatum, coronatum, damnatum, ad occisionem vt agnus innocens ductum, os tuum, cùm malè tractareris, non aperientem, cùm accusareris in multis non respondentem, colaphizatum, alapas patientem, derisu adoratum, arundine capite percussum, in veste alba illusum, ad mortem condemnatum, crucem tuam baiulantem, & in ea affixum, pro crucifixoribus orantem, aceto potatum, felle cibatum, à latrone conuitiatum, sanguinem tuum per quinque vulnera corporis tui effundentem, caput inclinantem, spiritum emittentem, dilectam animam tuam in manus patris commendantem, & hæc omnia pro nobis sustinentem. Hæc omnia formant & adaugent magis ac magis exultationem, fiduciam & consolationem, amorem & desiderium. Quis enim non lætetur & exultet, quis non supra modum iocundetur & gratuletur, videns conditorem suum, non solum pro se hominem esse, sed tam dura támque indigna sustinuisse? Quid in mente suauius esse ruminatur? quid

Anselmus in meditat.

Meditatio incarnationis, & cæterorum ad eam spectantium.

dulcius gustatur? quid lætius excogitatur? Quis mihi auferet locum in regno, vbi is omnipotens est, qui caro mea & frater est? Quis mihi euentus aliquam ingeret desolationem, cui spes tanta confert certitudinem? Quomodo aliqua tristitia aliquem locum habere potest in eo, in quo indesinenter versatur ista cogitatio? Hæc Anselmus. Libenter itaque conuerseris cum Domino Iesu, & vitam ipsius tanquam Euangelium in corde studeas inseparabiliter collocare, quia in eo sola pax & requies est. Iesus enim est iocunditas mœrentium, æternitas viuentium, suauitas dolentium, vbertas egentium, sanitas languentium, quod significant quinque literæ huius nominis Iesus. Vnde Bernardus. Gira & regira, versa & reuersa, & non inuenies pacem & requiem, nisi in solo Iesu. Quapropter si quiescere vis, pone Iesum vt signaculum super cor tuum, quia tranquillus ipse, tranquillat omnia. Hæc Bernard. Ama ergo eum qui te tantum amauit, redde ei vicem qui te in benedictionibus dulcedinis suæ præuenit, quia si hoc feceris, semper in gaudio & delitiis magnus eris. Vnde Anselmus. Iesu qui non amat te, anathema sit. Qui te non amat, amaritudinibus repleatur. Castus est amor tuus Domine, & nihil impuritatis admittit. Sobrius est sapor nominis tui, & nullam mentem alienat à recto. Suauis est amor tuus, & nihil habet amari. Nam & quæ amara sunt mundi, indulcat, & dulcia ei reddit amara. Inter angustias non arctatur, inter pressuras non opprimitur non perit sub inopia, non mœrore contrahitur. In laboribus manet æquanimis, inter minas securus, inter blandimenta incorruptus, inter tormenta perseuerat inuictus, in morte semper est viuus. Sicut in thesauro cupidus gaudet, & sicut in amore vnici filij delectatur mater, ita gaudium & delectatio est grata in charitate tua, dulcis Iesu animæ amanti te. Dulcedo mellis, suauitas lactis, vini sapor inebrians, cunctæque delitiæ non sic oblectant fauces gustantium se, vt amor tuus mentes diligentium te. Hæc Anselmus. Et vt magis ad hæc omnia prouoceris, & vt hic liber in nomine ipsius Domini Iesu, qui est liber signatus, concludatur & signetur, attende quòd de hoc salutari nomine Iesu Bernardus super hoc verbo, *Oleum effusum nomen tuum*, scribit, dicens: Est proculdubio inter oleum & nomen sponsi similitudo, nec ociosè Spiritus sanctus alterutrum comparauit. Ego autem dico in triplici quadam qualitate olei quod lucet, pascit, vngit, si vos melius non habetis, fouet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem. Lux, cibus, medicina. Vide autem nunc, & de sponsi Iesu nomine. Lucet prædicatum, pascit recogitatum, inuocatum lenit & vngit. Et percurramus singula, vnde putatis in toto orbe tanta & tam subita lux fidei, nisi de prædicato nomine Iesu? Nonne in huius nominis luce, Deus nos vocauit in admirabile lumen suum, quibus illuminatis, & in lumine isto videntibus lumen dicat meritò Paulus, *fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Nec tantum lux est nomen Iesu, sed & cibus. An non totiens confortaris, quotiens recordaris? Quid æquè mentem cogitantis impinguat? Quid ita excitatos reparat sensus, virtutes roborat, vegetat mores & actus bonos, atque honestos, castas fouet affectiones? Aridus est omnis animæ cibus, si non isto oleo infunditur, insipidus est, si non hoc sale conditur. Si scribas, non sapit mihi, nisi legero

Vitæ Christi memoria commendanda.

Bernardus in Cantica, sermone 15.

Anselmus in meditat.

Bernardus serm. 15. in Cantica. Cantic. 1.

Nomen Iesu. Olei virtus.

Ephes. 5.

legero ibi Iesum, si disputes aut conferas, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Iesus. Iesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus. Sed est & medicina. Tristatur aliquis vestrum, veniat in cor Iesus, & inde saliat in os, & ecce ad exortum nominis lumen, nubilum omne diffugit, redit serenum. Labitur quis in crimen, currit insuper ad laqueum mortis desperando, nónne si inuocet nomen vitæ, confestim respirabit ad vitam? Cui aliquando stetit ante faciem salutaris nominis, duritia (vt assolet) cordis, ignauiæ torpor, rancor animæ languor acediæ? Cuius fons fortè siccatus lachrymarum, inuocato Iesu non continuò erupit vberior, fluxit suauior? Cui in periculis palpitanti & trepidanti, inuocatum virtutis nomen non statim fiduciam præstitit, depulit metum? Cui, quæso, in dubiis æstuanti & fluctuanti, non subitò ad inuocationem clari nominis emicuit certitudo? Cui in aduersis diffidenti, iam iámque deficienti, si nomen adiutorij sonuit, defuit fortitudo? Nimirum morbi & languores animæ isti sunt, illud medicina. Denique & probare licet: *Inuoca me* (inquit) *in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.* Nihil ita iræ impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat liuoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat, auaritiæ ac totius indecoris fugat pruriginem. Siquidem cùm nomino Iesum, hominem mihi propono mitem & humilem, corde benignum, sobrium, castum, misericordem, & omni denique honestate ac sanctitate conspicuum, eundémque ipsum Deum omnipotentem, qui suo me exemplo sanet, & roboret adiutorio. Hæc omnia mihi simul sonant, cùm insonuerit Iesus. Sumo itaque mihi exempla de homine, & auxilium à potente. Illa tanquam pigmentarias species, hoc tanquam vnde acuam eas, & facio confectionem, cui similem medicorum nemo facere possit. Hoc tibi electuarium habes, ô anima mea, reconditum in vasculo vocabuli huius quod est Iesus, salutiferum certè, quódque nulli vnquam pesti tuæ inueniatur inefficax. Semper tibi in sinu sit, semper in manu, quo tui omnes in Iesum & sensus dirigantur, & actus. Denique & innitaris super eo. *Pone me*, inquit, *vt signaculum in corde tuo, signaculum in brachio tuo.* Sed hoc aliàs. Nunc verò habes vnde & brachio medearis & cordi. Habes, inquam, in nomine Iesu vnde actus tuos vel prauos corrigas, vel minus profectos adimpleas. Itémque vnde tuos sensus aut serues ne corrumpantur, aut si corrumpuntur, sanes. De hoc etiam dulci nomine Iesu, idem Bernardus, alibi quasi iubilando sic dicit:

Psalm 17.

Cantic. 8.

Bernardus in Rhytmica orat. ad Christum ad finem operum.

Iesu dulcis memoria,
Dans vera cordis gaudia:
Sed super mel & omnia,
Eius dulcis præsentia.
Nihil canitur suauius,
Auditur nil iocondius:
Nil cogitatur dulcius,
Quàm Iesus Dei filius.
Iesu spes pœnitentibus,
Quàm pius es petentibus:
Quàm bonus te quærentibus,
Sed qvid inuenientibus?
Iesu dulcedo cordium,
Fons viuus, lumen mentium:
Excedis omne gaudiam,
Et omne desiderium.
Nec lingua valet dicere.
Nec litera exprimere:
Expertus potest noscere,
Quid Iesum sit diligere.
Iesum quæram in lectulo,
Clauso cordis cubiculo:
Priuatim & in publico,
Quæram amore sedulo.
Cum Maria diluculo,
Iesum quæram in tumulo:
Clamore cordis querulo,
*Mente quæram non * oculo.* * aliàs, &
Tumbam perfundam fletibus,
Locum replens gemitibus:
Iesu prouoluar pedibus,
Strictis hærens amplexibus,
Iesu rex admirabilis,
Et triumphator nobilis:
Dulcedo ineffabilis,
Totus desiderabilis.
Mane nobiscum Domine,
Et nos illustra lumine:
Pulsa mentis caligine,
Mundum reple dulcedine.
Quando cor nostrum visitas,
Tunc lucet ei veritas:
Mundi vilescit vanitas,
Et intus feruet charitas.
Amor Iesu dulcissimus,
Et verè suauissimus:
Plus millies gratissimus,
Quàm dicere sufficimus.
Hoc probat eius passio,
Hoc sanguinis effusio:
Per quam nobis redemptio,
Datur & Dei visio,
Iesum omnes cognoscite,
Amorem eius poscite:
Iesum ardenter quærite,
Quærendo inardescite.
Sic amantem diligite,
Amoris vicem reddite.
In hunc odorem currite,
Et vota votis reddite.
Iesu author clementiæ,
Totius spes lætitiæ:
Dulcoris fons & gratiæ,
Veræ cordis delitiæ.
Iesu mi bone sentiam,
Tui dulcoris copiam:
Da mihi per præsentiam
Tuam videre gloriam.
Cùm dignè loqui nequeam,
De te tamen non sileam:
Amor facit ut audeam,
Cùm solum de te gaudeam.
Tua Iesu dilectio,
Grata mentis refectio:
Replet sine fastidio,
Dans famem desiderio.
Qui te gustant, esuriunt,
Qui bibunt, adhuc sitiunt:
Desiderare nesciunt,
Nisi Iesum quem diligunt.
Quem tuus amor ebriat,
Nouit quid IEsus sapiat:
Quàm fœlix est quem satiat,
Non est ultrà quod cupiat.
Iesu decus Angelicum,
In aure dulce canticum:
In ore mel mirificum,
In corde nectar cœlicum.

Desidero te millies,
Iesu mi quando venies:
Me lætum quando facies,
Me de te quando saties.
Amor tuus continuus,
Mihi languor assiduus:
Mihi Iesu mellifluus:
Fructus vitæ perpetuus.
Iesu summa benignitas,
Mira cordis iocunditas:
Incomprehensa bonitas,
Tua me stringit charitas.
Bonum mihi diligere,
Jesum nil vltrà quærere:
Mihi prorsus deficere,
Vt illi queam viuere.
O Iesu mi dulcissime,
Spes suspirantis animæ:
Te quærunt piæ lachrymæ,
Et clamor mentis intimæ.
Quocunque loco fuero,
Meum Iesum desidero:
Quàm lætus cùm inuenero,
Quàm fœlix cùm tenuero.
Tunc amplexus, tunc oscula,
Quæ vincunt mellis pocula:
Tunc fœlix Christi copula,
Sed in his parua morula.
Jam quod quæsiui video,
Quod concupiui teneo:
Amore Iesu langueo,
Et corde totus ardeo.
Jesus cùm sic diligitur.
Hic amor non extinguitur:
Non tepescit, nec moritur,
Plus crescit & accenditur.
Hic amor ardet dulciter,
Dulcescit mirabiliter:
Sapit delectabiliter,
Delectat & fœliciter.
Hic amor missus cœlitus,
Hæret mihi medullitus:
Mentem incendit penitus,
Hoc delectatur spiritus.
O beatum incendium,
O ardens desiderium:
O dulce refrigerium,
Amare Dei filium.
Jesu flos matris Virginis,
Amor nostræ dulcedinis:
Tibi laus, honor luminis,
Regnum beatitudinis.
Jesu sole serenior,
Et balsamo suauior:
Omni dulcore dulcior,
Præ cunctis amabilior.
Cuius gustus sic afficit,
Cuius odor sic reficit:
In qua mens mea deficit,
Solus amanti sufficit.
Tu mentis delectatio,
Amoris consummatio:
Tu mea gloriatio,
Jesu mundi saluatio.
Sequar quocunque ieris,
Mihi tolli non poteris:
Cum meum cor abstuleris,
Jesu laus nostri generis.
Dilecte mi revertere,
Concors paternæ dexteræ:
Hostem vicisti prosperè,
Jam cœli regno fruere.
Cœli ciues occurrite,
Portas vestras attollite:
Triumphatori dicite,
Salue Iesu rex inclyte.
Rex virtutum, rex gloriæ,
Rex insignis victoriæ:
Jesu lagitor gratiæ,
Honor cœlestis curiæ.
Tu veræ lumen patriæ,
Tu fons misericordiæ:
Pelle nubem tristitiæ,
Nobis dans lucem gloriæ.
Te cœli chorus prædicat,
Et tuas laudes replicat:
Iesus orbem lætificat,
Et nos Deo pacificat.
Iesus in pace imperat,
Quæ omnem sensum superat:
Hunc mens mea desiderat,
Et illo frui properat.
Iesus ad Patrem rediit,
Cœleste regnum subiit,
Cor meum à me transiit,
Post Iesum simul abiit.
Iam prosequamur laudibus
Iesum, hymnis & precibus:
Vt nos donet cœlestibus,
Cum ipso frui sedibus. Amen.

ORATIO.

O Iesu Christe, fili Dei viui, pro his & omnibus quæ de te piè credimus, & credere debemus tibi gratias (licèt indignas) referimus, & per ea te suppliciter exoramus, vt teipsum ex parte omnium cœlestium, terrestrium & infernorum Deo patri offeras, in dignam laudem omnium, in quibus summam Trinitatem laudabilem recognoscis, & in plenam gratiarum actionem pro quolibet beneficio à singulis debitam creaturis, atque in veram emendationem omnium malorum ab origine mundi commissorum, & in sufficientem persolutionem omnium bonorum vnquam omissorum, & in suppletionem quoque meriti omnium beatificatorum, & gratiæ omnium iustificatorum, ac emendationis omnium peccatorum, refrigeriique omnium purgandorum, necnon in releuationem omnis indigentiæ corporis & animæ singulorum. Amen.

Finit secunda & vltima pars huius libri Vitæ Christi.

VITA
GLORIOSISSIMÆ MATRIS ANNÆ, CRISTIPARÆ VIRGINIS MARIÆ GENITRICIS,
ab Aſcenſio in Compendium redacta, ex hiſtoria ſuauiſſima eiuſdem matris Annæ: ab religioſiſſimo viro F. PETRO DORLANDO Ordinis Carthuſienſis in Zelem Teutonicè priùs edita.

De Diuæ Annæ parentibus, & eorum nuptijs.
CAPVT I.

APpropinquante plenitudine temporis, quo per filium ſuum Deus humanum genus redempturus erat, ſeptuagintaſeptem (vt Diuus Cyrillus Carmelita ait) ante diuini Verbi incarnationem annis floruit in Iudæa Virgo quæda generoſiſſima ex Dauid ſtirpe nata: diues admodum, miréque formoſa, optimè morata, validéque cordata, ac ſpei de redemptione Iſraël referτiſſima, quæ cum parentum venia, filios prophetarum in Carmelo viſitare ſolita, ab eiſdem moribus & prudentia, ac ſanctitate plurimum illuſtrabatur, donec iam matura viro iam plenis nubilis annis, matrimonio ad generis propagationem à parentibus optimis & prudentiſſimis ex veteri inſtituto addiceretur. Quibus tamen Virgo, caſtis colloquiis imbuta, virginalique vitæ aſſueta, animoque deſtinata, primùm refragata, rem ad Carmelitas retulit. Qui in ieiunio, & oratione Deum conſuluerunt, donec eorum tres in ſpiritu rapti, radicem videre pulcherrimam, geminam ex ſe arborem emittentem, è quarum altera natus eſt ramus ſpecioſiſſimus, tria diffundens ramalia, è quorum primo longè decentiſſimo, natus eſt flos puriſſimus atque fragrantiſſimus, odore cœlum ac terram perfundens optimo. Ex reliquis quoque prioris arboris ramalibus flores nati ſunt, ſi ſeorſum ſpectentur pulcherrimi, ſed ad primi floris comparationem nihil. Ex altera verò arbore orta eſt virga ſanè pulchra, pulchriorem producens florem, nec tamen primo comparabilem. Hac radice ſic viſa, audita eſt ſimul vox dicens: Hæc radix eſt Emerentia noſtra, magnæ propagationi deſtinata. Qua re intellecta, virgo Deo & parentibus obediens, Stolano viro iuſto & Deum timenti nupſit.

De natiuitate duarum Emerentiæ filiarum.
CAPVT II.

FActo matrimonio, & legitimè conſummato, Emerentia concepit & peperit filiam Iſmeriam nomine, quæ ſuo tempore matrimonio data, genuit filium Eliud, & filiam Elizabeth. Eliud autem Emyn genuit patrem Nemeciæ, è qua ſanctus Seruatius genitus eſt. Elizabeth autem Ioannem Baptiſtam, præcurſorem Domini, in ſenectute ſua enixa eſt. Concepit præterea & peperit Emerentia alteram filiam, cui Annæ, id eſt gratiæ Dei nomen indidit, quæ verè gratia Dei, quia ex eius filia proceſſit Saluator mundi, vti docebunt ſequentia.

De Diuæ matris Annæ coniugio, & eleemoſynis.
CAPVT III.

CReſcente autem & moribus & ætate, de qua nobis eſt ſermo Anna, habitantéque in ciuitate Dauid, Bethlehem nomine, placitum eſt parentibus matrimonio dedere, nupſitque viro optimo de ciuitate Galilææ cui nomen Nazareth, nomine Ioachim. Quo cum honeſtiſſimè in timore Dei & ſpe certiſſima conuerſata eſt: hoc (vt Hieronymus atteſtatur) inſtituto, vt bona ſua trifariam diuiderent, partémque vnam templo Dei & eius miniſtris, hoc eſt clero, darent. Secundam, peregrinis & cæteris pauperibus: tertiam, ſuis ſuorumque neceſſitatibus. Quo pacto diu, & (vt plures volunt) ad vigeſimum vixerunt annum ſine prole: pro qua tamen ſæpe preces fuderant.

De ſterilitate & rubore, quem ob eam paſſi ſunt.
CAPVT IV.

VErum licèt (Deo ita ordinante) diu ſteriles eſſent, non tamen ipſi minus ſeruierunt, nec eleemoſynas minores fecerunt, ſed potius maiores: in ſpe firma ipſum rogantes, vt opprobrium ſterilitatis auferre dignaretur. Cùm autem ſolennitatum & ceremoniarum obſeruantiſſimi eſſent, accidit vt in feſto Tabernaculorum Ioachim more ſolito cum fœcundis oblationem in templum offerret, quem cum Iſſachar ſummus Pontifex & Ruben ſcriba conſpicerent, cum ſummo opprobrio eius munera reiecerunt, ipſúmque contumelioſè exploſerunt; dicentes: Quis te tam audacem ac temerarium fecit, homi-

num inutilissime, vt cum fœcundis audeas ad altare Domini offerre munera tua, cùm sis ipse sterilis & maledictus à Domino in lege? Exi igitur sterilis primum, sciens nec te, nec munus tuum gratum Domino. Nisi enim te contemneret, sterilem non pateretur. Caue autem post hac templum oblaturus ingredi. Quo audito cum rubore summo, sed sine murmuratione exiit de templo, (ignorante id Anna coniuge) ad pastores pecoris sui in agro, vbi in loco secreto sese in lachrymas profudit, dicens: Omnipotens ac misericors Deus, qui omnia vides & intelligis, scis quia ambulaui coram te in veritate & fide non ficta in mandatis tuis, quæ dilexi nimis, quocirca clementissime Deus precor maiestatem tuam, aufer opprobrium domus meæ, & concede coniugi meæ castissimæ atque fidelissimæ fœcunditatem, vt me prole lætificet, quam si dederis, tuo perpetuo mancipauero famulatui. Quo cum lachrymis dicto, ecce Archangelus Gabriel cum lumine inæstimabili adest dicens: Ioachim amice Dei omnipotentis, ego sum Gabriel Archangelus, ad te à Deo missus, vt significem tibi quòd preces tuæ exauditæ sunt à Domino, qui vidit ruborem tuum immeritum. Non enim vltor est Deus naturæ, sad peccati. Permittit autem interdum sterilitatem, vt donet fœcunditatem cum gratia, sciaturque quòd proles non ex carnis voluntate atque lubricitate, sed Dei sit dono concessa. Recordare quomodo Sara, Rebecca, Rachel, & Anna Samuëlis mater, steriles fuerunt quantum ad naturam, sed ex gratia Patriarchas pepererunt & Prophetas. Noris ergo quòd proles diu desiderata, semper fuit cum gratia data. Quocirca coniunx tua Anna concipiet & pariet tibi filiam, nomine Mariam. Quam, vt vouisti Deo, dicabis in templo, nam ex ea mirabile facturus est Deus mysterium. Ne quid autem dubites, vade in domum tuam, & habebis obuiam coniugem tuam in porta aurea, quæ de aduentu tuo plurimum lætabitur. Quo dicta disparuit Angelus; sed ad Annam redeat narratio. Ea nesciens quò maritus suus Ioachim deuenerat, qui quinque mensibus absens fuerat, nullo accepto commeatu, nullóque discessionis facto indicio, mira confecta est tristitia, verita ne ob suam sterilitatem vir discesserit. Cùm autem in lachrymas sese diffunderet, accessit vna ancillarum ad eam, dicens: Noli flere domina, sed magis exulta, quia hodie dies est Domini, exultemus & lætemur in ea. Cùm autem consolationem non reciperet, diceretque, vt ad opus suum iret, nec de se sollicita esset, illa indignata, cur, inquit, mihi improperas peccata tua? quid ego possum, si sterilis es, vtra peccauit, ego ne, an verius tu, quòd sic sterilitate occlusa es? Quam contumeliam humiliter & modestè in se accepit, nihil obmurmurans, sed profundè in corde gemens in pomarium suum secessit, vt lachrymis dolorem mitigaret. Et genua ponens coram altissimo Deo, ad quem oculos leuauit, sic precata est: Domine Deus omnipotens, Deus Israël, fortissime spirituum, quia etiam in aduersitatibus tibi gratias agi vis, ego laudo te, tibíque gratias ago, quòd sterilem me perpessus es, maritumque à me alienari permisisti, quia certò scio quicquid patior, peccata mea meruerunt. Qua confessione facta, cecidit in faciem suam, & fudit animam suam coram oculis Dei in omni afflictione. Et paulò pòst oculos erigens, atque in cœlum suspiciens, vidit passerem pullos suos in arbore nutrientem, & suspirans ait: Omnipotens Deus qui vniuersas craturas fœcunda prole lætificas, me tamen ancillam tuam nullo tali dono dignatus es, laudo & benedico diuinam prouidentiam tuam, qua scis quid vtile sit nobis, precorque vt si cum salute id fieri potest, ne excludas me ab hac gratia auiculis concessa. Scis enim intimum cordis mei votum, quia non vt voluptati carnis inseruiam, sed vt quam dederis prolem, tuo famulatui mancipem, eadem requiro. Quibus precibus fusis, ecce idem Gabriel cum summa claritate, dixit ad eam: Ne timeas Anna, amica Dei altissimi, exauditæ enim sunt preces tuæ, & fructus ventris tui gratus in oculis Dei. Ex te enim nascetur Virgo admirabilis, in qua totus lætabitur mundus. Surge igitur & abi in Hierusalem, vbi in aurea porta obuiam habebis maritum tuum Ioachim.

De conceptione ac natiuitate Diuæ Virginis Mariæ.

CAPVT V.

Conuenerunt ergo, iuxta verbum Angeli, ad portam auream, cum summa exultatione promissionem sibi factam renunciantes, vnde gratulabundi sese in templum contulerunt, atque illinc domum, vbi, præmissis precibus, operam liberis procreandis dantes, non libidine carnali, sed bono matrimoniali, puellam genuerunt omnium & speciosissimam & beatissimam, quippe ad hoc ab æterno destinatam, vt vnigeniti Dei, sine virili semine, sed mystico spiramine, mater esset in terris. Fœlices profectò, & perbeati parentes, qui talem progignere meruerunt. Præcipuè verò fœlix mater, quæ tam dulci pondere se grauidam sentiens, Deum magnificare non cessauit, iamque maturo partu reginam cœli & terræ (tametsi id fortè nondum agnouerat) enixa est. Quis verbis explicet, quanto gaudio non solum domus, sed & vicinia tota perfusa est? Quando ex ea quam sterilem fleuerant, iam læta fronte, tam sereno vultu, tamque decenter formato corpusculo lepidissimam iam recens natam conspexere puellam. Facile creditu est, parentes & qui mysteria nouerant, iam tum egregiam de tali prole concepisse spem. Non enim sine magno sacramento, aut tantum dilata, aut tam solerter prænunciata, visa est talis virgunculæ conceptio. Veruntamen non continuò dixero quid in virgine latuerit parentes agnouisse, alioquin non turbata fuisset in salutatione Gabrielis, si se à parentibus ad id natam cognouisset. Magnum tamen aliquid in ea futurum sperauere, nec spes fefellit eos, vt sequentium docebit series.

De vita Mariæ vsque ad annunciationem Dominicam.

CAPVT VI.

Nata igitur ineffabili spe & gaudio Maria, id nomen mysterio congruens, quod ab Angelo priusquam conciperetur prænunciatum est, legitimo tempore suscepit. Et à matre sanctissima decenter lactata & educata, atque quantum infantilis ætas tulit, ad diuinas laudes instituta, vltráque naturam ad id à sancto Spiritu, à quo ne in originali culpa conciperetur, misericorditer fuerat præuenta, mirum in modum adiuta,

creuit in omni decentia & honestate, tum morum, tum membrorum: ita vt vix quintum attigerat annum, dum iam diuino famulatui, visa matura, eidem mancipanda à parentibus, qui eam deuouerant, in templum præsentatur: vbi ad nubiles vsque annos moris erat honestorum parentum filias opificio muliebri, & diuinis canticis erudiri. Nec sine miraculo stupendo hæc facta memoratur præsentatio, nam vt ventum est ad quindecim gradus, quibus in templum ascendendum erat, dubitantibus parentibus, quonam pacto eam portare possint, ipsa solius Spiritus sancti ope adiuta, hilaris, ac celeris stupentibus cunctis ascendit. Quo facto meruit honorificentius à Pontifice suscipi, & diligentius erudienda commendari, sperante videlicet Deum aliquid magni in ea operaturum. Nec fefellit eum spes. Supergressa est enim vniuersas, tam in opere textrili, quàm in canticis, ac hymnis, omnibusque quæ ad talem statum pertinent, quippe quam gratia Spiritus sancti à primo conceptionis instanti peculiariter semper repleuerat, & in omni incepto adiuuerat. His itaque moribus hisque dotibus ornata, ad nubiles excreuit annos. Veruntamen, nisi Deus aliter disponeret, nubendi reiecerat animum. Nam diuinis contemplationibus, & Angelicis conuersationibus assueta, Angelicam in cœlibatu decreuerat degere vitam. Verum defuncto iam (vt dictus frater Petrus Dorlandus asserit) patre. (nam Baptista Mantuanus, etiam filiæ nuptias vidisse eum canit, quod propter secundas & tertias Annæ nuptias non vero simile est.) Anna seniorum, & præcipuè Pontificis concilio, cœpit filiam ad nuptias cohortari, iuxta legis institutum, sed voto eius intellecto, rem ad Pontificem detulit, qui nouo voti genere stupefactus, ex prudentum consilio Deum consulendum decreuit. Ad quam rem totus congregatur clerus, ieiuniis & orationibus vacans. At virgo interim vt votis suis annueret, Deum precari non destitit, dum Gabriel eidem apparens, ait: Ne timeas Maria sponsi casti subire thalamum, nam virginitatis non patieris detrimentum. Qua sic consolata, vox diuina ex propiciatorio ad Pontificem audita est, jubens omnes viros cœlibes de sanguine Mariæ, & stirpe Dauid postridie ad templum conuenturos, cum virga arida, quæ in cuius manibus florere inciperet, eum virgini sponsum declararet. Interea Agabus casto virginis amore captus, euentum magica arte sciscitans, nihil scire potuit, præterquam magnum in virgine latere sacramentum, quo circa, repulsam passus, ad Carmelitas se contulit, vbi sanctam vitam vixit, vsque ad Apostolorum prædicationem, qua illis (vt eorum attestantur actus) coniunctus est. Conuenientibus autem postridie omnibus ad nuptias idoneis, solius Ioseph viri casti, qui in cœlibatu vitam degere decreuerat, virga floruit, quocirca virgini sponsus datus, & ab Angelo, ne eam contingeret, admonitus, eam diuinis vacare permisit. Dumque (vt quidam non futiles authores volunt) illud Esaiæ: Ecce Virgo concipiet & pariet filium, legisset: atque in eius virginis exaltatione mirificè inflammata esset, diémque illam fœlicem aduentare precaretur: Missus est Angelus Gabriel à Deo. Et reliqua quæ in vita Christi ad vnguem sunt pertractata, vbi annunciatio, visitatio, & reliqua diuæ Virginis solennia: quin etiam ipsius assumptio, graphicè describuntur. Restat ergo vt reliquam diuæ Annæ historiam paucis percurramus.

De reliqua diuæ Annæ vita & migratione.

CAPVT VII.

At verò reliquam diuæ matris Annæ historiam paucis percurram, meminerimus Ioachim virum sanctissimum, dum à filiæ suæ in templum, vt vouerat, præsentatione lætus redierat: paulo post vita defunctum esse, migrasseque ad patres suos, spei de redemptione generis humani plenum. Nam de filia præter eius annunciationem, & præsentationem mirificam, indolémque non humanam, sed plane diuinam, ex reuelatione spem maximam conceperat, ex illa videlicet oriturum redemptionis authorem. Vbi igitur in hac spe fœliciter requieuerat, & Anna coniuge honorificè sepultus erat, ipsa sese ad filiam transtulit, ea spe vt cum Anna vidua illa, cuius in purificationis Euangelio Lucas meminit, cæterisque sanctis mulieribus in templo Deo reliquam vitam dedicaret, sed mox à Deo in spiritu admonita ad secundas nuptias transire, domum reuersa, Cleophæ nupsit, ex quo filiam genuit, quam amore primæ etiam Mariam nuncupandum censuit. Qua nondum bimula, Cleophas diem obit, & Anna se templo iam dedicandam autumans, ad tertias nuptias diuino oraculo reuocatur. Nubit ergo viro optimo Salome. Vnde & tertia genita Maria à patre Maria Salome dicta, & à marito Maria Zebedæi. Quocirca post nuptias Mariæ, matris Iesu Christi Saluatoris nostri quem de Spiritu sancto concepit, Mariam Cleophæ matrimonio iunxit, vero tali coniuge digno, Alphæo nomine, qui ex ea genuit Iacobum minorem, Ioseph iustum, Simonem Chananæum, & Iudam Thaddæum. Et deinde Mariam tertiam Salome filiam Zebedæo, quia ex ea genuit Iacobum maiorem, & Ioannem Euangelistam, vt non inanis censeatur ad tertias nuptias diuæ Annæ transitio. Ad quas (vt sanctæ moniali ac vestali virgini Collettæ reuelauit) transiuit Dei iussu, non carnis instinctu. Itaque non est eius obedientia in nuptiis vituperanda, sed fœcunditas cœlitus data nobis veneranda, quam cœlitus datam ambigere non potest, qui historiam recolit, si enim vigintiquinque annos cum Ioachim vixerat, & iam sterilis reputata erat dum matrem Domini genuerat, non potuit tertiam filiam sine Dei dono concipere. Neque verò sola prolis fœcunditate refulsit, sed & multo magis virtutum præstantia, qua Dei filium ex filia sua incarnatum agnoscere, amplecti, atque adorare meruit, vnde & Ecclesia olim iam eius recoluit memoriam, quia ad nouum Testamentum idcirco pertinere visa est, quòd iam præsentem agnouit Christum Saluatorem. Creditur tamen Ioseph, gener eius, ante passionem Christi in sinum Abrahæ descendisse. Vnde post resurrectionem cum cæteris sanctis educta, & in die ascensionis Dominicæ cum Christo in cœlos assumpta, illinc nos despectat, & sibi famulantibus præsentia impetrat auxilia, vt nouissima & plurima ipsius attestantur miracula à dicto Carthusiano fideliter perscripta. Quia verò rubore immeritò ob sterilitatem fuerat affecta, contra ruborem immeritum fidele & frequens

præstat

præstat patrocinium, quo voto & nos quoque damnauit. Hæc sunt quæ de diua matrona, omnisque honestatis, ac sanctitatis specimine, diua Anna, habuimus annotanda.

ORATIO.

Omnipotens sempiterne Deus, qui Ioachim atque Annæ gloriosissimæ matris tuæ sanctissimos progenitores, ob infœcunditatem diuturnam immerito rubore concuti in eorum salutis augmentum permisisti, concede propitius, vt eorum meritis & intercessione ab omni rubore & infamia liberati, ad cœlestem gloriam perduci mereamur. Per te Iesu Christe, Saluator mundi, qui cum Patre & Spiritu sancto viuis & regnas Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Iodoci Badij Gandensis Tetrastichon, de sancta Anna.

Anna decus mundi, mater genitricis Iesu,
Pro natæ meritis det tuus astra nepos.
Primitias nostræ pariens sancta Anna salutis,
Nos cum prole tua, cumque nepote iuua.

Iodoci Beissellij Patricij Aquensis, Rosarium de sancta Anna, ad reuerendum patrem, Dominum Ioannem Trithemium, Abbatem Spanhemensem, Ordinis diui patris Benedicti.

Quisquis hoc Rosarium, ad honorem beatissimæ matris Annæ pro deuotione legere voluerit, præmittat orationem Dominicam, cum salutatione sanctæ Annæ, quam semper post duos versus repetat, quæ quidem salutatio est, vt sequitur.

AVe Dei genitricis mater venerabilis Anna, sanctæ Trinitati gratissima, præ cunctis mulieribus honorata, benedicta tu à Domino, & benedicta proles uteri tui, prolisque virgineus natus Iesus Christus. Amen.

Pater noster. Aue Dei.

Anna tuas liceat misero mihi promere laudes,
Nam tibi (si pateris) serta rosasque feram. Aue.
Anna nitens regum Iudæ veneranda propago,
Atque etiam Ioachim coniuge clara pio. Aue.
Anna diu steriles fleuisti in coniuge amores
Vnica nuptarum gloria, & vnus honor. Aue.
Anna piam sobolem, nec vanos quæris in vsus,
Sed colat vt sancta posteritate Deum. Aue.
Anna tibi æthera celer astans nuncius aula,
Gaude, ait, en sobolem mater habebis ouans. Aue.
Anna feres sobolem tanta virtute beatam,
Vt cum virgineo mater honore micet. Aue.
Anna feres gnatam, cuius quem non capit orbis,
Ipse libens subeat viscera casta Deus. Aue.
Anna tuo tandem surget de sanguine sanguis,
Qui fusus miseris ferat vsque reis. Aue.
Anna tuum decuit tanta expectatio partum,
Haud facile est, matrem matris habere Dei. Aue.
Anna tuæ sobolis laudes super astra volabunt,
Te quoque fœlicem secula cuncta ferent. Aue.
Pater noster. Aue Dei.
Anna mali puram tu concepisse Mariam
Crederis, & sanctam mox habuisse Deo. Aue.
Anna aluo gestas, quam signauere figuræ
Venturam, sancti quam cecinere patres. Aue.
Anna geris clausam paradisum, ex arbore vitæ
Fœlicem, & cuncto ruris honore sacram. Aue.
Anna grauis gestas hortum, quem flammeus ensis
Custodit, cherubin nocte dieque calens. Aue.
Anna geris florem, qui candida lilia vincat:
Et violas humiles coccineamque rosam. Aue.
Anna Mosaica per te deprehendere arca,
Ætherei pacis aurea & vrna iacet. Aue.
Anna geris sponsam veri Salomonis, & omni
Gemma exornatam intus & exterius. Aue.
Anna geris templum, cuius penetralia dulces
Impleuere soni, musica & omnis ouans. Aue.
Anna geris velum pulchra sub imagine, patrum
In se gesta tenens, quod tegat alta Dei. Aue.
Anna geris sobolem, cuius Phœbi aurea vestit
Flamma caput, niueos candida luna pedes. Aue.
Pater noster. Aue Dei.
Anna exoptatæ compos iam facta Mariæ,
Pectore vix toto gaudia orbata capis. Aue.
Anna recens natæ plauserunt cuncta Mariæ
Sydera, & insolitum fluxit ab axe iubar. Aue.
Anna tui fœtus natalem credere fas est
Te circum Angelicos concelebrasse choros. Aue.
Anna tuum partum manes sensere profundi:
Lux noua tunc stygios terruit ipsa lacus. Aue.
Anna parens dubitas manibus contingere gnatam,
Sole magis rutilam luminibusque poli. Aue.
Anna quid æthereum metuis tractare puellam?
Arridet matri, tristia nulla facit. Aue.
Anna capesse animos, en lactea ad vbera tendit
Gnata manus teneras, & tua colla petit. Aue.
Anna moras rumpis, mammas & pectora nudans,
Excipis in tenero membra tenella sinu. Aue.
Anna foues gnatam, dulcesque à pectore succos
Ore trahit rosea, murmura grata sonans. Aue.
Anna feret quantos si scires gnata dolores,
Quotque ferat mortes, tu modo nulla fores. Aue.
Pater noster. Aue Dei.
Anna tibi est cordi gnatam exornare probatis
Moribus, & summo composuisse Deo. Aue.
Anna paras celso gnatam importare delubro
Sponte, sed ad superum pertigit alma gradum. Aue.
Anna citam lento sequeris gressu atque labore,
Solatur fessam promptula virgo senem. Aue.
Anna quid in tenera miraris virgine robur?
Non humana vides, sed pia signa Dei. Aue.
Anna soles inopi, & sacris dare munera templis:
Nunc das quo mulier plus nihil vlla dedit. Aue.
Anna vbi sacratam voluisti degere gnatam,
Claustra libens subiit, virgineamque domum. Aue.
Anna piam missura, genas & lumina fletu
Conficis, immotam se tenet altus amor. Aue.
Anna domum repetas, gnatam dimitte tonanti:
Nil nisi venturum cogitet illa Iesum. Aue.
Anna per æthereos volitet tua nata recessus,
Occupet hanc summo culmine missus amor. Aue.
Anna duas satis est tibi deseruire Marias,
Hæ quoque non modica te pietate colent. Aue.
Pater noster. Aue Dei.
Anna tuo fletu docta es succurrere flenti:
Hic miserum votis tu quoque prompta faues. Aue.
Anna soles fixas naturæ vertere leges:
Sique voles, sterilis fit modo læta parens. Aue.
Anna etiam fluxæ fortunæ munera sistis,
Ne fugiant nostros lapsa repentè sinus. Aue.
Anna fugas dedecus, das pulchræ munera famæ,
Tu luctus releuas, & tibi cedit amor. Aue.
Anna iuuas, seu quem terret vis hostica, seu quem
Carceris obscuri vincula sæua tenent. Aue.
Anna leuamen ades fidum mortalibus ægris,
Te duce languenti perdita vita redit. Aue.
Anna parens tumido te inclamat nauita fluctu,

Si iactant laceram flatus & vnda ratem. Aue.
Anna parens nigro es semper metuenda tyranno:
Vt glacies ignem, te fugit ille nocens. Aue.
Anna abs te nequeant mortalia pectora frustra
Poscere, quodque voles, gnata Deusque volet. Aue.
Anna igitur meritis & tanta prole beata,
Anna parens nostras respice magna preces. Aue.

Oratio post Rosarium dicenda.

OMnipotens ac piissime Deus, qui beatam Annam in genetricis filii tui matrem eligere dignatus es, concede propitius, vt qui memoriam eius fideli deuotione percolimus, eius meritis & precibus æternæ vitæ suffragia consequamur. Per eundem Dominum nostrum.

De diuo Ioachim Patriarcha, & auo Iesu Christi, carmen Asclepiadeum Gliconium, conditum à magistro Iodoco Clichtoueo Neoportunensi: sicut est, Sanctorum meritis inclyta gaudia.

PLectrum Phœbe tuum sume sonorius,
Et leni citharam pollice persona:
Nec desint comites carmina condere
Doctæ Castalides deæ.
Non mens est superum prælia scribere,
Aut immissa feris tela gigantibus:
Præclarum Ioachim præstat ad æthera
Dignis tollere laudibus.
Ignorata diu, nocteque condita
Tanti clara viri gloria seculo,
Tandem conspicuo lumine cognita,
(Vt par est) celebrabitur.
Vt Phœbus radium fundere lucidum,
Expulso Borea, nubibus incipit:
Sicut gemma latens eruta puluerem
Terræ, clarius enitet:
Vt claris soboles orta parentibus,
Maiorum celebris stemmate redditur:
Sic nati probitas & generositas
Patris gloria creditur.
Quòd clara Mariam stirpe creauit,
Ex qua vera salus prodiit omnibus:
Quis dignum celebri laude negauerit,
Quem laudare parauimus?
Magnis digna Dei mater honoribus,
Ex diuo Ioachim duxit originem:
Qua natus puer est ille salutifer,
Et spes vnica gentium.
Matrem summa decet gloria candidam,
Nato summus honor debet haberier,
Ingens huius auum laus decet, & patrem
Illius veneratio.
Si, patri fuerit gloria præstita,
Hæc natis etiam præstita noscitur:
Illis laus eadem debita creditur,
Nec dispar reuerentia.
Hic iunctam thalami fœdere duxerat
Annam, non meritis coniugis imparem.
Par illis probitas, æquaque largitas,
Et par cura Dei fuit.
Horum præcipuè munificentia
Insignis memori laude reponitur,
Produntur siquidem diuitias tribus
Diuisisse suas modis:
Templo prima fuit debita portio
Rerum, pauperibus pars fuit altera
Designata, domum tertia nutriit
Vsu commoda proprior.
At longo sterilis tempore sæpius
Multas Anna preces anxia fuderat,
Vt (quæ sacra Deo munera deferat)
Esset prole puerpera.
Nam contempta sui munera coniugis
In templo fuerant, quòd sobolis foret
Expers, sterilis numina pontifex
Irasci thalamos ait.
Ædes ille suas tectaque deserens,
Ne tristis fieret fabula cæteris,
Agris delituit: dulcia præferens
Charis arua penatibus.
Sed summi pietas numinis optima
Solatrix hominum, sedibus Angelum
Demisit superis, optima nuncia
Qui prolis referat nouæ.
Assistens Ioachim nuncius æthere
Missus, tristitia desine confici,
Dixit, namque salus optima seculi
Nascetur tibi filia.
Hæc sperata diu gaudia proferet,
Confringetque suis tartara viribus.
Hæc Euæ genitos sanguine, lucidas
In cœli reuehet domos,
Tum sancti monitis credulus Angeli,
Promisso Ioachim munere lætior,
Voti compos erat, sustulit vt sua
Natam coniuge filiam.
O clarum meritis, ô memorabilem, &
Dignum grandiloqui quem tuba personet
Vatis Meonij: nos sibi deditos
Summum ducat in æthera. Amen.

Festum principale sancti Ioachim est decimasexta die Septembris. Commemoratio verò eius solennis est nona die Decembris.

Hymnus Sapphicus, beato Patriarchæ Ioachim Nazareno, decantatus à fratre Jacobo Keimolano Carmelita Gandensi.

O Pater patrum Ioachim beate,
Vt tibi gratos modulemur hymnos,
Tu foue dulci modo nos clientes
Nectare cœli.
Non enim quicquam sumus irrigati
Rore quem dicunt, neque per soporem,
Sed nec imbuti sumus aut vel vllo
Nectare cœli.
Qui viros claros cecinere quondam,
Hi relibutos licèt æstimarint
Esse se (falso tamen hoc putarunt)
Nectare cœli.
Te sacer tantùm chorus Angelorum
Si satis dignè celebrare possit,
Nos tibi laudes resonemus absque
Nectare cœli.
Hinc tuum nobis petimus iuuamen
Sancte sanctorum Ioachim parentum,
O pater patrum nimium referte
Nectare cœli.
Qui quòd in partes tua diuidendo
Erogas iustè miseris, & aræ:
Nonne cantamus bene te refertum
Nectare cœli.

Et quòd in templo patiens ferebas
Quæ tibi probo dederat sacerdos,
Nonne cantamus bene te refertum
Nectare cœli?
Quodque te dignum Deus esse duxit
Angelo sancto, releuare tristem:
Nonne cantamus bene te refertum
Nectare cœli?
Tu (quod est magnum) fueras maritus
Illius sanctæ venerandus Annæ,
Quam modo plenam canit omnis orbis
Nectare cœli.
Tu (quod est maius) genitor beatæ
Dignus inuentus fueras Mariæ,
Quam quidem scimus magis esse plenam
Nectare cœli.
Tu (quod excedit) nouitate Christi
Solus è cunctis auus es vocatus:
Qui super plenus super effluitque
Nectare cœli.
O potens ergo Ioachim sacrate,
Sic tuam nobis modo ferto dextram,
Ne sacro tandem careamus illo
Nectare cœli.
Nunc Deo laudes pariter canamus
Qui suo nato Ioachim colendum
Hunc auum sumpsit, mediante sacro
Nectare cœli. Amen.

Eiusdem in eiusdem Patriarchæ laude carmen: cuius primæ literæ habent, Iacobi Keimolani Carmelitæ Gandensis carmen Sapphicum.

IAM preces summo meritas parenti
Ante sacratas resonemus aras,
Corde deuoto simul & vocemus
O Ioachime.
O tuum sanctum Ioachime nomen,
Blandius quanuis sonet hoc Hebræis
Id magis deinceps placeat rogamus
O Ioachime.
Κοινὰ (vt Græcè loquar & Latinè)
Et φίλ☉ quare facias vetusto
Iure sint, vt πάντα φίλων τὰ κοινά,
O Ioachime.
Multa cùm cœlo tibi sit potestas
Ob tuum ne nos patiare fructum
Laude prædignum tenebras adire,
O Ioachime.
Astra si sursum videamus omnes,
Non tamen mens est vaga semper illic:
Ipse opem præstes, opus & necesse est
O Ioachime.
Carne qui quondam fueris grauatus
Arce iam summa positus, fauere
Rebus humanis melius valebis,
O Ioachime.
Missa quæ poscis faciet quidem non
Ille qui ternus Deus est, sacra
Luce nos ergo petimus fruamur
O Ioachime.
Inter aulares qui habetis almos
Tu patrum cœtus magis eleuatus,
Est ne id indignè tibi corrogatum
O Ioachime.
Grata nam multum tua vita cunctis
A Deo primam meruit salutem:
Nec tuis tantum, sed & vniuersis
O Ioachime.
Debuit dignè chorus ille diuum
Esse suppositus, tibi, quin & exin
Ne quidem cessat celebrare dicens
O Ioachime.
Sic magistratus tuus hic beato
In polis non est onerosus vlli,
Sed magis tecum iubilant feruntque
O Ioachime.
Cùm nouos cuncti meditentur hymnos
Ad tui laudem superi frequenter,
Ritè terreni tibi quid sonabunt
O Ioachime.
Magna cùm magnum tua dona carmen
Exigant, & non valeamus: ipsum
Nostrum hoc acceptes modo qualecunque est,
O Ioachime.
Sancte tu nobis Ioachime seruis
Ab tuo Christo veniam nepote
Posce peccatis, tibi supplicamus,
O Ioachime.
Patriarcharum decus es priorum,
Hinc herus sanctæ peramandus Annæ,
Inde tu dignus pater es Mariæ,
O Ioachime.
Cuius (vt tandem sileant miselli)
Verus & clemens auus es, sit illi
Mira laus, summæ quoque Trinitati:
O Ioachime. Amen.

Sequentia octo epigrammata condidit frater Gulielmus Bibaucius, sacri Ordinis Carthusiensis.

LVdite Pieridum redolentia carmina fontes:
Nunc Ioachim iuuenes ludite, vosque senes.
(Magna decent magnos) suaui condita lepore,
Carmina diuino nunc Ioachim canite.
Si dicis, Ioachim quis hic est? pater ille supernæ
Reginæ est; igitur regulus est superûm.
Multiplici sanctum Ioachim pulsate precatu
Christicolæ fœdi, crimine multiplici:
Stelliferos auus est regis qui condidit orbes:
Et patriarchalis gloria prima chori.
Ergo potest facilem veniam impetrare reatus:
Virtutis nitidam ferre potéstque viam.
Laudibus intactam celebras quicunque puellam,
Inde Iesu Christo gratior esse studens.
Virginis haud graue sit Ioachim coluisse parentem,
Quem proprium voluit ipse redemitor auum.
Virtutes cuius si tollis in æthera laude,
Gratus eris Mariæ: gratus erisque Iesu.
Virginis eximiæ patrem celebrate fideles:
Quem laus illustrem multiplicata facit.
Qui cum prole sua commune meretur habere,
Nomen: dum Christi dignus habetur auus.
Hoc duce quæ cupimus facile impetrare licebit,
Si puro nitidas fundimus ore preces.
Salue Christiferæ Ioachim pater alme Mariæ,
Quæ semper niuea virginitate nitet:
Inter fœmineas virgo nitidissima turmas,
Egregio nomen ditat honore tuum.
Maiori tamen ipse Iesus patris inclyta proles
Æterni: natæ stirps benedicta tuæ
Illius es genitor, auus huius & ipse probaris,
Ergo tua miseros conciliato prece.
Quisquis es & varijs immergeris vndique pœnis,
Crescit & assiduò plaga, dolórque tuus,

Intrepidis

Intrepidis Ioachim precibus tentes patriarcham
Qui potis est subitam ferre salutis opem.
Diue pater Ioachim Anna cum coniuge salue,
Et Mariæ salue caste marite Ioseph.
Protinus afflictas maculas expellite cordis,
Vt tua stirpe Christus det mihi regna poli.
Anna Dei matris genitrix, Ioachim pater, alme
Ioseph, post trinum numina trina Deum,
Cernite continuas lachrymasque, precesque benigni,
Et facitote Iesus det mihi regna poli.

Carmen sapphicum eiusdem Gulielmi, ad eundem Patriarcham.

Qvando te summum specimen decusque
Et Iesu matris Ioachim parens es,
Omnium famam superans vetustam
Tertius nemo tibi, nec secundus,
Dum magis Phœbæ facie coruscas
Aulicos inter superi tonantis:
Qui quasi stellæ tibi sunt minores
Cædit in primis patriarcha quisque,
Te simul vates reuerentur omnes
Ter, quater patres, reliquique ciues
Cœlici, castæ pariter puellæ.
Nam licèt virtus animosa in illis
Splenduit solis radiantis instar,
Non tamen sedes superas adissent,
Ianuas celsi, nisi prole cæli
Peruias cunctis Maria dedisses.
Quæ tulit natam sine labe summi
Principis, toti dominantis orbi
Lance qui iusta, trutinaque recta
Præmium vitæ meritis coæquat
(O decus vatum superúmque vates
Et pater magnis titulis colende,
Atque præclaris numeris canende)
Hunc precor tandem rogites vt altis
Gaudeam regnis: celebrémque viuus
Et patris nomen, geniti, sacrique
Numinis, compar quibus est potestas
Et vigor idem.

Robertus Gaguinus fratri Arnoldo Bostio.

Mille licèt studeas Ioachim præconia linguis
Dicere, nec musis inferiora canas:
Contendens frustra titulos expromere diui:
Alter ab extremo feruet adesse gradus.
Quis satis accumulet præclara laude parentem
Virginis, vnde salus perdita grata datur?
Si fructu infœlix fuit arbos illa sciendi,
Qua ruit in miseram nostra propago necem.
Quàm iustè extollas toto conamine germen,
Vnde parens magni prodiit alma Dei?
Principium Ioachim sanè est & ianua lucis
Quam reducem terris eius alumna tulit.

Idem Robertus Gaguinus, Minister generalis sacri Ordinis sanctæ Trinitatis.

Dvm petis attolli vocali psalte parentem
Christiferæ matris, me quid ad ista vocas?
Vis ne lyram pulset contracto pollice mancus?
Vis simulet cigni cantica coruus hebes?
Hoc agat excelsa gnarus cantare Sophocles,
Vel quos instituit dulcis Apollo modis.
Sed quis tantus erit, laudes qui promat abundè
Verbigenæ Christi magni potentis aui?
Hæc laudum summa est, fœcunda prole salutem
Reddere proscriptis, exulibusque focis.
Nónne fores nobis cœlorum pestifer Adam
Clauserat, hîc fœlix germine fudit opem?
Námque thoro iunctus matronæ nobilis Annæ,
Denique mirifica claruit & sobole.
Enixa est coniunx melioris nuncia mundi
Gnatam, quæ genuit integra virgo Deum.
Inde luem mortis, & tartara dira, beato
Despicimus fine: dum scelus omne vaçat.
Est igitur Ioachim fidei primaria planta,
Cuius fœtura est Iesus & ipse nepos.
Quem si fidus amas, si corde veteris, oportet
Pronus auum sancta religione colas.
Si quis enim vitij nonnunquam & criminis expers
Hunc nullo credas desipuisse malo,
Non potuit vitio lædi tam viuida radix,
Flos vnde & fructus fert super astra comas.
Vnde poli sedes & diuûm tecta replentur,
Vnde animi pastum fœmina, vírque ferat,

FINIS.

INDEX

Locorum S. Scripturæ, quæ hîc exponuntur & elucidantur.

EX VETERI TESTAMENTO.

Ex Genesi.

1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* pag. 718. col. 2
Congregationesque aquarum appellauit, maria. 132. 1
3. *Fecit Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas.* 432. 2
In sudore vultus tui vesceris pane tuo. 171. 2 & 283. 2
Terra spinas, & tribulos germinabit tibi. 608. 2
15. *Necdum completa sunt peccata Amorrhæorum.* 524. 2
18. *Loquar ad Dominum meum cum sim cinis.* 671. 1
49. *Non auferetur sceptrum de Iuda, &c.* 15. 2 & 89. 1

Ex Exodo.

8. *Digitus Dei hic est.* 366. 1
12. *Os non comminuetis ex eo.* 642. 2
15. *Fiant immobiles quasi lapis.* 195. 1
25. *Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in mente monstratum est.* 541. 2
33. *Noui te ex nomine.* 431. 1

Ex Deuteronomio.

4. *Deus noster ignis consumens est.* 58. 2
6. *Ligabis ea in manu tua, & erunt semper ante oculos tuos.* 500. 2
13. *Tentat vos Deus vt sciat.* 523. 1
17. *Cum fuerit rex constitutus, non multiplicabit sibi equos.* 466. 2
21. *Maledictus qui pendet in ligno.* 621. 2
23. *Mihi vindictam, & ego retribuam.* 446. 2

Ex libro Iudicum.

9. *Nunquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum & homines.* 626. 2

Ex Ruth.

1. *Non vocetis me Noëmi, sed vocate me mara.* 644. 1

Ex 1. Regum.

15. *Cum esses paruulus in oculis tuis.* 391. 2

Ex 2. Regum.

12. *Dominus transtulit peccatum tuum.* 253. 2

Ex 3. Regum.

19. *Oro vt osculer primum patrem meum, & matrem meam, & sic sequar te.* 198. 2

Ex Tobia.

4. *Quod ab alio tibi oderis fieri, vide ne aliquando alii facias.* 177. 2
12. *Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna.* 161. 2

Ex Iob.

17. *In tenebris straui lectulum.* 432. 1
20. *Laus impiorum breuis, & gaudium hypocritæ instar puncti.* 161. 1
21. *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* 530. 1
24. *Ad nimium calorem transibit ab aquis niuium.* 492. 2
28. *Non inuenitur in terra suauiter viuentium. Abyssus dicit non est in me, & mare loquitur non est mecum.* 340. 2
41. *Ipse est rex super omnes filios superbiæ.* 305. 1

Ex Psalmis.

2. *Filius meus es tu.* 378. 1
3. *Ad vesperum demorabitur fletus, ad matutinum lætitia.* 661. 1
4. *Cum ipso sum in tribulatione.* 634. 2
8. *Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem.* 477. 1
8. *Paulo minus ab Angelis.* 578. 1
11. *Saluum me fac Deus, quoniam defecit sanctus.* 531. 2
15. *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* 645. 2
18. *Delicta quis intelligit.* 553. 2
In omnem terram exiuit sonus eorum. 716. 1

Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi. 224.1
Lex Domini conuertens animas. 498.1
Exultauit vt gigas ad currendam viam. 717.2
21. Dinumerauerunt omnia ossa mea. 620.1
Deus Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti. 636.2 & 637.2
Videntes me deriserunt me. 448.1
24. Vias tuas Domine demonstra mihi. 89.2
26. Respice, & exaudi me Domine Deus meus. 593.2
31. Dixi confitebor, & tu remisisti. 444.1
Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. 291.2
33. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. 671.2
Inquire pacem, & persequere eam. 96.2
36. Declina à malo, & fac bonum. 528.2
37. Tota die contristatus ingrediebar. 437.2
38. Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea, &c. 322.1
40. Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique. 553.2
41. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. 593.2
43. Exurge, quare obdormis Domine. 200.2
44. Lingua mea calamus scribæ. 610.1
Speciosus forma præ filijs hominum. 184.1
Audi filia & vide. 271.2
47. In spiritu vehementi conteres naues Tharsis. 64.2
48. Comparatus est iumentis insipientibus. 330.2
49. Sacrificium laudis honorificauit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei. 724.2
50. Asperges me Domine hyssopo. 413.1
54. Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. 104.2
54. Quis dabit pennas sicut columbæ. 270.2
56. Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ. 345.2
57. Lætabitur iustus, cum viderit vindictam. 534.1
59. Commouisti terram, & conturbasti eam. 600.1
61. Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. 322.1 & 420.1
67. Terra mota est. 661.1
68. Dederunt in escam meam fel, & in siti potauerunt me aceto. 617.2
Ego propter te sustinui opprobrium. 545.2
72. Qui elongant se à te peribunt. 585.2
Vt iumentum factus sum apud te. 466.2 & 467.1
75. Vouete & reddite. 13.2
Notus in Iudæa Deus. 68.2
Cogitatio hominis confitebitur tibi. 339.2
In pace factus est locus ejus. 37.1 & 145.1 & 687.1
77. Panem de cœlo dedit eis. 295.2
80. Manus eius in cophino seruierunt. 283.2
82. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. 192.1
83. Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. 717.1
85. Fac mecum signum in bonum. 373.1
86. Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. 695.1
87. Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. 67.2
90. Angelis suis Deus mandauit de te. 108.2
93. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, &c. 578.1
102. Qui coronat te in misericordia. 388.1
103. Ascendunt montes, & descendunt campi in locum quem fundasti eis. 140.2
104. Qui emittis fontes in conuallibus. 76.1
108. Oratio eius fiat in peccatum. 328.2
109. Dixit Dominus Domino meo. 498.2
Tecum principium in die virtutis tuæ, &c. 8.1.
111. Beatus vir qui timet Dominum. 55.1
117. Hæc dies quam fecit Dominus. 661.1 & 663.1
Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, &c. 663.2
118. Septies in die laudem dixi tibi. 176.2
Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. 548.1
119. Incolatus meus prolongatus est. 367.1
120. Non dormitat qui custodit Israël. 347.1
122. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. 565.3
129. Copiosa apud eum redemptio. 643.2
130. Sicut ablactantes super matrem suam. 477.1
131. Viduam eius benedicens benedicam. 195.1
137. Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. 547.2
140. Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labiis meis. 309.2

Ex Prouerbiis.

1. Vocaui & renuistis, &c. 357.2
4. Omni custodia conserua cor tuum. 202.1
8. Mecum sunt diuitiæ. 139.1
12. Non contristabit iustum quidquid ei acciderit. 35.2
14. Risus dolore miscebitur. 147.2
16. Melior est patiens viro forti. 508.1
17. Qui iustificat impium, & condemnat iustum, vterque abominabilis est apud Deum. 605.1
18. Peccator cum venerit in profundum malorum contemnet. 93.1
Iustus in principio accusator est sui. 478.2
19. Qui timet hominem cito corruet. 224.1
23. Verberauerunt me, sed non dolui. 195.1

25. *Ventus Aquilo dissipat pluvias, &c.* 204. 1
30. *Sanguisugæ duæ sunt filiæ.* 261. 1. & 333. 1

Ex Ecclesiaste.

2. *Præpara animam tuam ad tentationem.* 105. 1
3. *Tempus tacendi, tempus loquendi.* 310. 2
9. *Nescit homo finem suum.* 525. 2
11. *Siue ceciderit lignum ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit.* 82. 2
12. *Deum time, & mandata eius obserua, hoc est omnis homo.* 224. 1

Ex Canticis.

1. *Vnguentum effusum nomen tuum.* 460. 1
Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi. 2. 2 & 378. 1 & 634. 1 & 645. 2
Recti diligunt te. 90. 1
3. *Egredimini filiæ Sion, & videte regem, &c.* 608. 2
Tenui eum, nec dimittam eum. 672. 1
4. *Hortus conclusus, & fons signatus.* 256. 2
Columba mea in foraminibus petræ. 3. 2
Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, in vno oculorum tuorum. 460. 1
Manus meæ distillauerunt myrrham, & digiti mei pleni sunt myrrha probatissima. 665. 1
Dilectus meus candidus, & rubicundus. 610. 2
Ego dormio, cor meum vigilat. 522. 2
8. *Pone me vt signaculum super cor tuum.* 570. 1 & 634. 1

Ex Sapientia.

1. *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc, quod continet omnia, scientiam habet vocis.* 713. 1
3. *Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent.* 149. 1
5. *Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam.* 303. 2
Pugnabit pro eo orbis terrarum. 507. 2
6. *Potentes potenter tormenta patientur.* 530. 2
7. *Primam vocem similem omnibus emisi plorans.* 472. 1
8. *Nemo potest esse continens nisi Deus det.* 411. 2

Ex Ecclesiastico.

1. *Timor Domini expellit peccatum.* 683. 1
Initium sapientiæ timor Domini. 224. 1
3. *Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna peccatum.* 540. 1
7. *Non iteres verbum in oratione tua.* 577. 2
In omnibus operibus memorare nouissima tua. 426. 1
10. *Nihil iniquius quàm amare pecuniam.* 677. 2
11. *Manè semina semen tuum, & vespere ne cesset manus tua, &c.* 481. 1
Ne laudes hominem in vita sua. 386. 2
15. *Cibauit illum pane vitæ & intellectus.* 164. 2 & 284. 1
19. *Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes.* 277. 2
Qui spernit modica paulatim decidit. 546. 2
Amictus hominis enuntiat de eo. 551. 2
24. *Quasi plantatio rosæ in Iericho.* 457. 1
30. *Miserere animæ tuæ placens Deo.* 317. 2 & 616. 1
32. *Rectorem te posuerunt, noli extolli.* 676. 1
38. *Sapientiam scribe in tempore vocationis.* 299. 1
43. *Glorificate Dominum quantum potestis.* 497. 1

Ex Isaia.

1. *Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis.* 540. 2
A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. 606. 2 & 647. 1
Cognouit bos possessorem suum. 39. 2
Solennitates vestras, & neomenias vestras odiuit anima mea. 70. 2
2. *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem.* 703. 1
5. *Væ qui sapientes estis in oculis vestris.* 428. 1
9. *Cujus principatus super humerum ejus.* 615. 1
26. *Vrbs fortitudinis nostræ Sion.* 465. 2
28. *Nunquid tota die arabit arans, vt serat.* 356. 1
39. *Non erat verbum in domo sua.* 41. 2
Non fuit verbum quod non ostenderit Ezechias in domo sua. 181. 2
43. *Dic tu prior iniquitates tuas vt iustificeris.* 409. 2
45. *Vere tu es Deus absconditus.* 160. 2
Quia facio pacem, & creo malum. 172. 2
48. *Gloriam meam alteri non dabo.* 452. 1
53. *Oblatus est, quia ipse voluit.* 554. 1
Generationem ejus quis enarrabit. 8. 1
Pro transgressoribus orauit. 629. 1
Vere languores nostros ipse tulit. 135. 1
63. *Quare rubrum est indumentum tuum.* 608. 1
65. *Vocaui, & non erat qui responderet.* 366. 2

Ex Ieremia.

4. *Iurabis dicit Dominus in veritate, & iustitia, & iudicio.* 153. 1
12. *Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, dedi dilectam animam meam, &c.* 355. 1
22. *Sepultura asini sepelientur.* 431. 2
24. *Ficus bonas, bonas valde, & ficus malas, malas valde.* 329. 2

Ex Threnis.

1. *Attendite, & videte, si est dolor, sicut dolor meus.* 573. 1
2. *Magna est velut mare contritio tua.* 664. 1
3. *Dabit percutienti se maxillam.* 587. 2
Repleuit me amaritudine, inebriauit me absinthio. 636. 2

Misericordiæ Domini, quod non sumus consumpti. 349. 1
Recordare paupertatis meæ, & transgressionis meæ, absinthij & fellis. 380. 1 & 680 2 & 571. 1.
4. *Dispersi sunt lapides sanctuarij.* 291. 1

Ex Ezechiele.

8. *Fode parietem, & videbis abominationes.* 504. 1
16. *Hæc fuit iniquitas Sodomæ superbia, saturitas panis, & abundantia.* 321. 1
36. *Effundam super vos aquam mundam, &c.* 642. 2.

Ex Daniele.

4. *Peccata tua eleemosynis redime.* 317. 2

Ex Osea.

2. *Desponsabo te mihi in fide.* 101. 1 & 490. 2
6. *Misericordiam volo, & non sacrificium.* 137. 2.
Viuificabit nos post duos dies. 121. 2 & 332. 1 & 661. 2
11. *Portabam eos in brachijs meis.* 60. 2
Ex Ægypto vocaui filium meum. 67. 1

Ex Amos.

3. *Si est malitia in ciuitate quam Dominus non fecit.* 172. 2

Ex Michæa.

7. *Omnes sanguini insidiantur.* 361. 2

Ex Sophonia.

1. *Visitabo super omnes qui induti sunt veste peregrina.* 492. 1

Ex Abacuc.

2. *Iustus ex fide viuit.* 197. 2

Ex Zacharia.

2. *Pastor & idolum, derelinquens gregem.* 354. 2
12. *Videbunt in quem confixerunt.* 642. 1 & 506. 1

EX NOVO TESTAMENTO.

Ex Matthæo.

6. *NOn potestis seruire Deo, & mammonæ.* 305. 2
10. *Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.* 354. 1
In viam gentium ne abieritis. 362. 2
11. *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* 1. 1
12. *Ipse meus frater, & soror, & mater est.* 43. 1
Niniuitæ surgent in iudicio. 421. 2
Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus. 658. 2
15. *Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.* 573. 1
16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* 117. 2
Absit à te Domine, non erit tibi hoc. 575. 1
18. *Vbi duo vel tres congregati sunt in nomine meo, &c.* 683. 1
Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum. 417. 1
25. *Quicquid vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* 435. 1
28. *Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.* 461. 2 & 703. 1 & 705. 1

Ex Luca.

1. *Beata qua credidisti.* 315. 1
Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius. 468. 1
Fiat mihi secundum verbum tuum. 166. 1
2. *Tuam ipsius animam gladius pertransibit.* 643. 2
15. *Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente, &c.* 479. 1
16. *Habent Moysem, & Prophetas.* 601. 1
Erat quidam diues qui induebatur purpura & bysso. 169. 2
17. *Regnum Dei intra vos est.* 79. 2
18. *Ieiuno bis in sabbato.* 667. 1
19. *Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.* 288. 1
22. *Tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* 355. 1
Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum. 226. 2
23. *Hodie mecum eris in paradiso.* 409. 1

Ex Ioanne.

5. *Non veni facere voluntatem meam.* 576. 2
Ecce sanus factus es, noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. 314. 1
8. *Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis.* 440. 2
Omnis qui facit peccatum seruus est peccati. 190. 1
12. *Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* 660. 1
14. *Venit princeps mundi huius.* 626. 1
Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrem. 706. 2
15. *Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre.* 701. 2
Sine me nihil potestis facere. 59. 1
Si me persecuti sunt, & vos persequentur. 65. 2
16. *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.* 486. 2
20. *Accipite Spiritum sanctum, &c.* 377. 1
Quia vidisti me Thoma, credidisti. 247. 1
21. *Multa alia signa fecit Iesus.* 212. 1

Ex Actibus Apostolorum.

1. *Per dies quadraginta loquens de regno Dei.* 698. 1
Cœpit Iesus facere, & docere. 552. 1
Præcepit eis ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris. 701. 2

Nubes suscepit eum ab oculis eorum. 519.2
Non est vestrum nosse tempora vel momenta. 523.2
3. *Vos sanctum, & iustum negastis, & petijstis virum homicidam donari vobis.* 604.2
7. *Stantem à dextris Dei.* 706.1
9. *Saule, Saule, quid me persequeris?* 447.1
10. *Dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus à Deo praordinatis.* 698.1
Non est acceptio personarum apud Deum. 685.1
17. *In quo viuimus, mouemur & sumus.* 377.2

Ad Romanos.

2. *Nomen Dei blasphematur per vos inter gentes.* 627.2
Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. 729.2
3. *Omnes peccauerunt, & egent gratia Dei.* 349.1
6. *Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, &c.* 192.2 & 251.1
Christus resurgens à mortuis iam non moritur, &c. 662.1
7. *Quis me liberabit de corpore mortis huius.* 717.1
8. *Non sunt condignæ passiones hujus temporis.* 179.2 & 537.2
Si compatimur & conglorificabimur. 448.1
Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. 171.2
Qui non secundum carnem ambulant. 362.1
9. *Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei.* 371.2 & 438.2
10. *Corde creditur ad iustitiam.* 509.2
Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt. 516.1
13. *Plenitudo legis est dilectio.* 270.1 & 696.2
Qui diligit proximum, legem impleuit. 414.1.

1. Corinth.

1. *Stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi.* 244.1
Infirma mundi elegit Deus vt confundat fortia. 337.1
2. *Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* 191.2 & 193.2
Non iudicaui me aliquid scire inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. 542.2 & 570.2
Oculos non vidit, nec auris audiuit. 733.1
3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere.* 250.1
Vnusquisque mercedem secundum suum laborem accipiet. 425.2
Cum sit inter vos zelus & contentio, nonne homines estis. 320.1
4. *Mihi pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die.* 614.2
Pascha nostrum immolatus est Christus. 543.2 & 547.2.
Non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ. 373.2
6. *Auferte malum ex vobis ipsis.* 269.1
7. *Præterit figura huius mundi.* 521.2
9. *Omnibus omnia factus sum.* 250.1
Ordinauit Deus his qui Euangelium annuntiant de Euangelio viuere. 215.2
Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. 81.1
10. *Qui existimat se stare, videat ne cadat.* 410.2
11. *Quotiescunque manducabitis panem hunc, &c.* 558.2
Caput Christi est Deus. 460.1
Si nosmetipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. 310.1
Oportet hæreses esse. 394.1
13. *Charitas nunquam excidit.* 255.1
Charitas omnia credit. 700.2
Velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. 196.2
14. *Nolite pueri fieri sensibus, malitia autem paruuli estote.* 412.2
15. *Deus erit omnia in omnibus.* 700.2
In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba. 520.1
Mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. 661.2
Absorpta est mors in victoria sua. 663.1
Visus est plus quam quingentis fratribus simul. 695.2

2. Corinth.

3. *Vbi spiritus Domini, ibi libertas.* 714.2
5. *Si tamen vestiti, & non nudi inueniamur.* 606.1
Etsi cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. 662.1
6. *Iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi.* 45.1
Vos estis templum Dei viui. 358.2
Quæ conuenientia Christi ad Belial. 202.2
10. *In captiuitatem redigentes omnem intellectum.* 583.2
11. *Instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum.* 171.2
12. *Sufficit tibi gratia mea.* 201.2
Datus est mihi stimulus carnis. 591.2

Ad Galatas.

2. *Christo confixus sum cruci.* 621.1
5. *Caro concupiscit aduersus spiritum.* 362.2
Qui Christi sunt carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. 624.2
Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. 627.2
6. *Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri.* 454.1 & 473.1 & 569.2

Ad Ephesios.

2. *Ipse est pax nostra qui fecit vtraque vnum.* 56.2

3. *Vt possitis comprehendere, quæ sit longitudo & latitudo, altitudo & profundum.* 623.2 & 624.2

5. *Sacramentum hoc magnum est.* 490.5

Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. 659.1 & 736.2

6. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, &c.* 218.2

Accipite armaturam Dei. 84.1

Ad Philippenses.

1. *Cupio dissolui, & esse cum Christo.* 526.2

2. *Hoc sentite in vobis quod & in Christo Iesu.* 249.2 & 688.2

Humiliauit semetipsum, &c. 702.1

In nomine Iesu omne genu flectatur. 696.1

Ad Colossenses.

3. *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* 380.2

4. *Sermo vester sit semper in gratia sale conditus.* 310.1

1. Thessal.

4. *Nolumus vos ignorare de dormientibus.* 436.2

1. Timoth.

3. *Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* 287.1

3. *Qui pie volunt viuere in Christo Iesu persecutionem patientur.* 681.1

5. *Habentes victum & amictum his contenti sumus.* 229.2

Qui bene præsunt duplici honore digni habeantur. 527.2

2. Timoth.

2. *Reuelabitur homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus.* 509.1

Si sustinuerimus, & conregnabimus. 718.1

Si commortui sumus, & conuiuemus. 638.2

Ad Hebræos.

1. *Locutus est nobis in filio quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & sæcula, &c.* 139.1

2. *Minoratus paulo minus ab Angelis.* 696.2

4. *Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris.* 112.1

6. *Qui in diebus carnis suæ preces cum clamore valido, & lachrymis efferens.* 637.1 & 638.1

Didicit ex his quæ passus est, obedientiam. 74.1

Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. 286.2

Consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ. 636.1

6. *Rursum crucifigentes in semetipsis filium Dei.* 489.1

9. *In primo tabernaculo quotidie intrabant sacerdotes.* 16.1

11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* 696.2.

12. *Flagellat omnem filium quem recipit.* 279.2

Epist. Iacobi.

3. *In multis offendimus omnes.* 550.2

1. Ioann.

2. *Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum.* 688.1

Omne quod est in mundo aut est concupiscentia carnis, &c. 193.1 & 356.2 & 380.1

3. *Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate.* 562.2

Similes erimus, quia videbimus eum sicuti est. 733.2

4. *Perfecta charitas foras mittit timorem.* 224.1

Tres sunt qui testimonium dant in cœlo. 357.1

5. *Est peccatum ad mortem, non dico vt pro illo roget quis.* 307.2

1. Petr.

1. *Non corruptibilibus auro, & argento, redempti estis.* 642.2

2. *Christus pro nobis passus est relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.* 542.1 & 617.2

Epist. Iudæ.

Non est ausus iudicium blasphemiæ inferre diabolo. 590.1

Ex Apocalypsi.

1. *Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.* 605.2

3. *Ego sto ad ostium & pulso.* 136.2

Vestimentis albis induaris, ne appareat confusio nuditatis tuæ. 606.2

5. *Fecisti nos Deo nostro regnum.* 521.1

13. *Vide de mari bestiam ascendentem habentem capita septem, cornua decem.* 727.2

18. *Quantum glorificauit se, & in delitiis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* 435.1

19. *Quia venerunt nuptiæ agni.* 121.2

20. *Beatus qui habet partem in resurrectione prima.* 661.2

22. *Ego sum α & ω, principium & finis.* 158.2

Qui audit, dicat veni. 676.1

INDEX

Rerum, & Verborum, quæ in hoc opere continentur.

Prior numerus paginam, posterior eiusdem paginæ columnam notat.

A.

Abagarus.

ABAGARVS Christo scripsit Epistolam. 135. 1

Abraham.

Abrahæ gaudium de Christo. 348 1

Abrahæ sinus quis sit. 659. 2

Abrahæ sinus quid. 431. 2 & 659. 2

Acedia.

Acediæ detestatio. 677. 2

Adulatio, Adulator.

Adulatio vitanda est. 234. 2

Perstringuntur adulatores. 235. 2

Adulatores sunt summopere vitandi. 311. 2

Adulatores quàm sint detestabiles. 494. 1

Aduocatus.

Aduocati in quo Iudæis similes. 677. 2

Aduentus.

Aduentus Domini triplex. 516. 2

De tempore Aduentus quod Ecclesia celebrat. ibid.

Aduentus Christi primus, & secundus longè diuersi. 519. 2

Aduentus Christi est quadruplex. ibid.

Aduersitas.

Aduersitates patienti animo esse suscipiendas. 445. 2. & seqq.

Ægyptus.

Ægyptus floruit monachis. 66. 1

In qua ciuitate Ægypti Christus habitaverit. ibid. & seq.

Æstas.

Æstati quare assimiletur regnum Dei. 521. 1

Ætas.

In omnibus Ætatibus Deus homines vocat. 424. 2

Ætates hominis sunt sex. ibid.

Ætas quæ sit apta ad prædicandum. 129. 2

Ædificare.

Ædificantium spiritualiter tria genera. 183. 2

Adolescens.

Adolescens Christum sequens, & nudus fugiens, quid significet. 585. 1

Affectus.

Affectorum male triplex est gradus. 346. 3

Afflictio.

Afflictiones solet Deus miscere proximis. 389. 2

Afflictiones quomodo Deus immittat suis. 63. 2

Afflictionum vtilitas. 279. 1. 2

In iis non est murmurandum. ibid.

Vide, *Aduersitas*, & *Tribulatio*.

Ager.

Ager Christi triplex est. 258. 1

Ager emptus in sepulturam peregrinorum à Iudæis pro denariis Iudæ quid significet. 597. 2

Agnus Paschalis.

Agni Paschalis sumendi ritus. 559. 2

Agnus Paschalis iussus immolari ad vesperam quid significet. 547. 1

In eius esu quatuor requisita. ibid.

Agnus Paschalis decimo die accipiebatur in domo, & quid hoc significet. 442. 2

Agnis Paschalis ritus mysticè explicant nobis quomodo Eucharistia est sumenda. 548. 2

Agnus Dei.

Agnus Dei cur in Missa tendicatur. 114. 1

Alabastrum.

Alabastrum quid sit. 250. 2

Alleluja.

Alleluja quid significet. 663. 1

Alexander.

Alexandri Magni sepultura præclara habet documenta. 261. 1

Ambitio, Ambitiosi.

Ambitio quàm sit vitanda. 450. 2

Potissimum ad primatus Ecclesiæ. 451. 1

Ambitionis periculum, eiusque detestatio. 110 1

Ambitio quam sit detestabilis. 280. 1

Ambitiosi clerici perstringuntur. 285. 2

Ambitiosi sunt similes Scribis. 197. 2

Amicus, Amicitia, Amare.

Amicorum persecutio est gravior quam inimicorum. 220. 1

Amici sunt in triplici differentia. 562. 1

Amicorum dilectio non debet retardare à Christi sequela. 226. 2

Docetur idem exemplo quodam. ibid.

Amicorum amor saluti animæ est post ponendus. 395. 1

Amantium mos in loquendo. 673. 2

Amor Dei quomodo est desiderandus. 260. 2

Amici carnales quale soleant dare consilium. 338. 2

de Amicitiæ redintegratione inter Herodem & Pilatum. 602. 2

Quid illa moraliter nos doceat. ibid.

Amen.

Amen qualis sit vox, & de eius efficacia. 166. 1

Andreas.

S. Andreæ oratio ad crucem. 655. 2

Angeli.

Angelorum apparitio qualis soleat esse. 671. 1

Angelos custodes hominum esse, & de eorum ministerio. 395 2 & seq.

Angelorum custodum præsentia quomodo cogitanda. 392. 1

Angelorum nouem choris quomodo hic possimus similes fieri, & iis sociari. ibid. 2

Angeli quomodo Christo post tentationem ministraverint. 112. 2

de

de Angelis sedentibus in sepulchro Christi. 668.2
Angeli boni quomodo dignoscantur à malis. 669. 1
de Angelis cum Apostolis loquentibus Christo in cœlos assumpto. 704. 1
de Angelis Christo in ascensione occurrentibus. 703. 2

Anima, Animus.

Anima dupliciter est odienda. 230. 1
Animæ mors quæ sit. 438.2
Perficitur quatuor progressibus. ibid.
Anima iusti quomodo sit templum Dei. 455. 1
Ad hoc vt verè sit, debet esse à tribus abstracta. ibid.
in Anima quæ à peccato sanatur Christus quinque facit. 331. 1
Anima volens videre Deum debet habere quatuor. 686. 1
Anima fidelis est nauicula. 201. 2
Animæ curuitas est, nimis erga temporalia affici. 330. 2
Animæ quanta sit habenda cura. 381. 2
Eius perditio est maxima, & irrecuperabilis. ib.
Animæ mors est præ omnibus deflenda. 196. 2
Animæ pœnitentis, siue incipientis, proficientis, & perfectæ gradus. 32 1
Animæ dignitas & præstantia. 61. 1
Cognoscitur hæc dignitas ex quatuor generibus causarum. ibid.
Anima nostra quomodo sit vinea. 489. 1
Anima peccatrix est mortua. 210. 1
Animabus separatis metaphoricè tribuuntur membra. 432. 1
Animam nostram quomodo Christus intret, 481. 2
Animæ beatæ septem bona. 734. 1
de Anima mysticè intelliguntur quæ de excidio vrbis Hierusalem dicuntur. 472. 1
Anima est moraliter regina Austri. 312. 2
Animæ bona potissimum sunt curanda. 329. 1
Animæ potior est habende cura quam corporis. 135. 2
Est sponsa Christi dum est sine peccato. 139. 1
& quare. ibid.
Animus noster quomodo debeat esse virgineus. 25. 2

S. Anna.

de Annæ parentibus, & eorum nuptiis. 739. 1
De sterilitate eius. ibid.
Quomodo Anna Mariam conceperit, & peperit. 740. 2
De vita Mariæ Virginis vsque ad annunciationem. ibid.
De reliqua vita S. Annæ, & eius morte. 741. 2
Anna mater Mariæ ex authoris sententia quot maritos & proles habuerit. 14. 1

Antichristus.

Antichristus quibus modis homines seducet. 727. 2
De eius persecutione, malitia, duratione regni, &c. ibid. & 509. 1. & seqq.
Quàm grauis ea sit futura persecutio. 510. 2

Apostoli.

Apostolorum prima ad Christum vocatio. 115. 1. & seqq.
Apostolorum 12. electio. 140. 2
Eorum in veteri Testamento figuræ. ibid.
De nominibus Apostolorum. 141. 1
Quare miserit binos. ibid. 2
Apostolorum paupertas. 131. 2
Eorum prompta obedientia in vocatione sua. 133. 1
Eorum triplex vocatio. ibid. 2
Quid ea significet. ibid.
Apostolos sæculo viles & rudes cur elegerit Dominus. 134 1
Apostoli in prima sui vocatione quare de Christi habitatione quærebant. 116 1
Apostoli baptizati fuerunt baptismo Christi. 550. 2
Apostolorum missio ad prædicationem. 213. 1
Cur eis prohibitum gentibus prædicare ante Christi ascensionem. 214. 1
Apostolos animat Christus ne solliciti sint quid loquantur coram principibus. 219 2
Apostoli spicas vellentes quid mysticè significent. 295. 2
Apostolorum in victu frugalitas. ibid.
Apostoli, quos Christus sibi habuit magis familiares. 210 1
& quare. ibid.
Apostoli, qui Christi transfigurationi interfuerunt, quid moraliter significent. 380. 1
de Apostolis Christum in passione sua relinquentibus. 586 1
Ex hac Apostolorum fuga varia documenta. ibid. 2
de Apostolis expectantibus Spiritum sanctum. 701. 2
de Apostolorum gaudio, oratione, ieiunio, & expectatione sanctus Spiritus post Christi ascensionem. 705 1
Apostoli cur à Christo vocentur fratres 674. 2
de Apostolorum missione post resurrectionem. 685. 2
Apostoli circa ascensionem Domini vbi habitarunt. 700. 1.

Appetitus.

Appetitus hominis duplex. 693. 1

Aqua.

Aqua benedicta cur in ingressu templi ponatur. 60. 1
Eius figura in antiquo Testamento. ibid.
Aquæ proprietates. 98. 1

Aquila.

Aquilis quare Sancti assimilentur. 512. 1

Arbor.

Arbor metaphorica Euangelij quæ sit. 270. 2
Arbor quid moraliter significet. 82. 2

Arca.

Arca Noë quando mysticè ædificetur. 524 1

Architriclinus.

Architriclinus quid sit. 120. 2

Argentei.

Argenteorum, pro quibus Christus venditus, quantus fuerit valor. 545. 1

Astrologus.

Astrologi etiam fuerunt Iudæi. 372. 2

Auarus, Auaritia.

Auarus peior est diabolo. 381. 2
Auarus habet aridam manum, cuius quinque sunt digiti. 302. 2
Auaritia specialiter significatur per hydropisim. 331. 1
Auaritia est laqueus. 605. 2
Auaritia hominem excæcat. 538. 2
Quàm sit hoc vitium detestabile. ibid & seqq.

B.

Baptismus.

BAptismi minister in necessitate est quilibet. 115. 1
Baptismi necessitas etiam in paruulis. 700. 2
Baptismus alius triplex. 91. 1
Baptismi forma. 103. 1
Baptismi effectus. ibid.
Baptismi figuræ. ibid. 2

Baptismi

Baptismi institutio. ibid.
Baptismi necessitas. 125. 2
Baptismus Ioannis qualis erat. 79. 1
Eius differentia à Christi baptismo. ibid.
Baptismus quintuplex. ibid.
Baptismus Ioannis quare datus in Iordane. ibid. 2
Erat prænuntiatus Baptismi Christi. 81. 1
Quam vim habuerit. 90. 2
Baptismus circumcisionem destruxit & euacuauit. 46. 2
Baptizandos esse paruulos. 364. 2
Baptizandi potestas est varia. 114. 2
Baptizati baptismo Ioannis erant rebaptizandi. 90. 2
Barrabas.
Barrabam quinam Christo præponant. 605. 2
Beati, Beatitudo.
Beatorum mansiones diuersæ. 735. 2
De octo Beatitudinibus, 142. 1 & seqq.
De prima. ibid. 2
De secunda. ibid.
De tertia. 143. 1
De quarta. ibid. 2
De quinta. 144. 1
De sexta. ibid. 2
De septima. 145. 1
De octaua. ibid. 2
Beatitudinum harum ordo & connexio. ibid.
Octaua Beatitudo est cæterarum perfectio. ib, & seq.
De magnitudine gloriæ cœlestis ac Beatitudinis. 732. 2
de Beatitudine animæ & corporis. 733. 1
De dotibus Beatorum animæ & corporis. ibid.
De sanctorum aureolis in cœlis. 734. 1
Vide *Cœlum*.
Beelzebub.
Beelzebub quale fuerit idolum. 305. 1
Benedicere.
Benedicere quid sit. 468. 1
Nos aliter Deo Benedicimus, & nobis aliter Deus Benedicit. ibid.
Beneficia.
Beneficiis à Deo acceptis qui illis male vtitur, iisdem priuatur. 534. 1
Beneficia Ecclesiastica.
Beneficia appetentes, non vocati, quomodo peccent. 286. 2
In iis conferendis qui ducuntur affectionibus carnalibus peccant. 287. 1
De hac re visio cuiusdam Pontificis. ibid.
Item peccant qui indignos ad ea promouent. 288. 1
Ignorantia tales non excusat. ibid.
Beneficia Ecclesiastica plura habere quot secum adferat incommoda. 288. 2
Exempla eorum qui hac de causa damnati sunt. ibid.
Item sententiæ Scholasticorum antiquorum asserentium plura beneficia sine mortali peccato non posse retineri. ibid. & seq.
An Papa possit dispensare vt quis plura Beneficia habeat. 289. 1
Beneficiorum possessores quomodo ad residentiam teneantur. ibid.
Beneficiorum fructibus abuti ad pompam & luxum quàm sit detestabile & graue peccatum. 290. 1
Beneficiorum possessores quam debeant esse alieni à vitio curiositatis. ibid.
Bethania.
Bethania quid interpretetur. 92. 1 & 117. 2 & 480. 2
Est duplex. 92. 2
in Bethaniam quare iuerit Christus circa passionem suam. 459. 2
Bethleem.
Bethleem quid moraliter significet. 42. 1
Est ciuitas multum venerabilis ob mysteria in ea peracta. 43. 1
De eius situ. ibid. 2
Bethsaida.
Bethsaidæ situs. 690. 2
Bethphage.
Bethphage qualis locus fuerit. 463. 2
Quid interpretetur. ibid.
Blasphemia.
Blasphemia quid sit. 307. 1
Blasphemia in Deum est multiplex. 359. 1
Blasphemia quantopere sit vitanda. 590. 1
Blasphemare quid sit. 205. 2
Bona.
Bonorum temporalium quanta sit vanitas, & quam alieni ab iis esse debemus. 416. 1
Bonum est triplex. 171. 2
Bona omnium nobis commissa in proximi utilitatem quomodo eroganda. 535. 2
Bonorum omnium sumus dispensatores. 527. 2
Bonum minus est omittendum pro majori. 198. 1

C.

Cæcilia.
S. CÆciliæ laus quæ Christi Euangelium semper secum portabat. 3. 1
Cæcus, Cæcitas.
Cæci à Christo tribus modis illuminati sunt. 458. 1
Idem in nobis facit in spirituali illuminatione. ibid.
Cæci duo à Christo illuminati quid mysticè significent. ibid.
Cæcus visum recipiens ad vrbem Iericho quid mysticè significet. 452. 1
Significat etiam peccatorem. 453. 1
Cæci duo à Christo sanati quid moraliter significent. 211. 2
Cæcum quendam cur Christus sensim illuminarit. 374. 1
Cæcitas spiritualis oritur ex tribus. 351. 1
Ad eam tollendam tria sunt necessaria. ibid.
Cæcitas spiritualis est quadruplex. 211. 2
Cæremonia.
Cæremoniis multis cur Christus fuerit vsus in sanando surdo & muto, & quid cæremoniæ istæ significent. 366. 1 & seq.
Cæsarea.
Cæsarea Philippi qualis sit vrbs. 375. 1
Caiphas.
Caiphæ Prophetia de Christo qualis fuerit. 440. 2
Caiphas bis nescius prophetauit. 589. 2
Cain.
Cian quinam sint similes. 582. 2
Calix.
Calix quare passionem significet. 449. 1
Calumniari.
Calumnianti quomodo respondendum. 468. 1
Capharnaum.
Capharnaum quid significet. 264. 1
Capharnaum qualis erat ciuitas. 389. 2
Captiuus.
Captiuos nos in omnibus debemus dare exemplo Christi. 884. 1

Captiuum

Captiuum liberandi consuetudo in festo Paschæ, vnde ortum habuerit. 604.1

Caro.

Secundum carnem ambulare quid sit. 362.2
Caro nostra designatur per asinam. 466.1
Carnium esus quando primum cœperit. 299.1
Carnales non sunt spiritus capaces. 715.1

Carolus.

Caroli Magni cura in martyrum actis inuestigandis. 212.1

Carpus.

Carpi visio. 574.2

Castitas.

Castitatis tres sunt gradus. 267.2

Census.

Censum deuotionis quomodo debeamus soluere. 37.2

Centurio.

Centurionis insignes virtutes. 188.1
Quid mysticè significet. 190.2

Charitas.

Charitatis excellentia. 498.1
Charitas habet ordinem. 18.2
Charitas complectitur reliqua præcepta decalogi. 413.2
de Charitatis præcepto, eiusque vi & efficacia. 696.2
Charitas quadruplex est. 510.1
Charitas est Deo præcipue offerenda. 253.1
Charitas est vestis nuptialis, & quam rectè sic vocetur. 491.1
Charitatis signa quatuor. 562.2
Item quatuor charitatis gradus. 563.1
Charitatis excellentia. ibid.
Ostenditur Charitas in obseruatione mandatorum Dei. ibid.2.
Vnde scire possumus nos charitatem habere. ibid.
Vide *Dilectio.*

Christus.

Christi vita studiosè legenda. 1.1
Multis de causis in ea peccatori est versandum. ibid.2
Christi vitæ contemplatio, quàm sit vtilis, & omnibus necessaria. 2.1
Christus est exemplar omnium virtutum. 3.2
Christi diuinitas. 7.1
Christus quare vocetur verbum. ibid.
Christi generatio æterna à Patre. ibid. & 9.1
Declaratur similitudine. ibid.
Christi vita est tota disciplina & instructio. 4.1
Est nobis omnia. ibid.
Est nobis speculum. ibid.
Christi vita quomodo cum fructu legenda. 4.2
Christi corporalis descriptio. 5.2
Christus quare tam diu distulerit aduentum suum. 10.1
Quare voluerit concipi ex desponsata virgine. 14.2
Christi conceptio. 18.1 & seqq.
Christus quare concipi, & nasci voluit de virgine. ibid.2
Christi corpus quomodo in vtero Mariæ formatum. 24.2
Christum spiritualiter volentes concipere sex conditiones debent habere. 25.2
Christi genealogia secundum carnem. 31.1 & seqq.
Tres quaterdenæ generationes Christi quid moraliter significent. ibid.2
Christi natiuitas secundum carnem. 36.2 & seqq.
Christus quare nasci voluerit tempore pacis. 37.1
De descriptione facta tempore natiuitatis. ib.
Christus quare voluit nasci temporaliter, & quare de nocte. 38.1
In summa paupertate nascitur. ibid.
Multa nos docet sic nascendo. ibid.
Quomodo quotidie spiritualiter nascitur. 39.1
A quibus inueniatur. 40.2 & 41.2
de Christi natiuitate deuota meditatio. 42.2
Christi natiuitas est triplex. 43.1
In natiuitate Domini tres missæ quid significent. ibid.
Christi natiuitatis figuræ in veteri Testamento. ibid.2
De miraculis quæ circa Domini natiuitatem etiam inter gentiles contigerunt. 44.1
Natiuitatis Christi quanta sit solennitas. ibid.
de Christi circuncisione. ibid.2. & seqq.
Quare voluerit circuncidi. 46.1
de Christi apparitione facta tribus Magis. 47.2 & seqq.
Christus quare in templo voluerit præsentari. 54.1 & 58.2
Christi in ea præsentatione humilitas. 66.1
Christus quare voluerit fugere in Ægyptum. 62.2
Historia eius itineris. 63.2
In eius aduentu conciderunt idola. 66.1
Christus quid fecerit ab anno duodecim vsque ad trigesimum. 74.2 & seqq.
de Christi baptismo. 78.2 & seqq.
De loco baptismi Christi. ibid.1
Christi humilitas in baptismo. 99.1
Suo baptismo imposuit finem baptismis Iudæorum. 101.1
Quare voluerit baptizari in Iordane. ibid.2
Christus quare orauerit. ibid.
De ieiunio & Christi tentatione. 104.2 & seqq.
Cur pugnaturus in desertum se contulerit. ib.
Quare voluerit tentari. 105.1 & 111.2
Quare voluerit ieiunare. 105.2
Quare non mutauerit lapides in panem ad hoc requisitus. 108.1
Christus tentatus sicuti Adam. 111.1
Christus quare prædicauerit in ætate 30. annorum. 131.2
Quare pauco tempore. ibid.
Quare habuerit sermonem in monte. 141.2
Christus quam pauper fuerit. 262.1 & 282.2
Christus solitus erat impendere quatuor beneficia sequentibus se. 281.1
Christi benedictio quàm efficax. 282.1
Christus veluti propheta erat promissus. ibid.2
Christus quare noluerit fieri rex, dum homines eum volebant facere regem. 285.1
Christus quando, & quomodo sit transfiguratus. 382.2 & seqq.
Quare in ea assumpserit tres Apostolos. 383.1
De tempore transfigurationis. 386.2
Quare vetuerit eam propalare ante suam resurrectionem. ibid.
Christus in resuscitatione Lazari quare turbatus fuerit. 437.1
Quare tum fleuerit. ibid.2
Christum pro nobis pati, & mori quare expediuerit. 441.1
Christus etiam nobis dedit exemplum quatuor virtutum cardinalium. 442.2
Christi mansuetudo erga Samaritanos. 446.1
Christus quare passionem suam sæpius prædixit discipulis. 447.1
Christus quomodo sit rosa. 456.2

Christi paupertas. 461.2
Christus asinæ insidens quid mysticè significet. 464.1
Eius mansuetudo, & humilitas in hoc facto. 465.1
Quid illa Christi processio mysticè significauerit. 468 2
Cur siuerit Christus sibi honores illos deferri, quos semper in vita fugerat. 470 1
Christus in ingressu Hierusalem quare fleuerit. 470.2
Fleuisse legitur quatuor vocibus, & quid illi fletus significent. 472.1
in Christo an fuerint passiones. 483.2
Quales illæ fuerint. ibid.
Christus quod interdum turbatus fuerit inde triplicem vtilitatem percipimus. 484.1
Christus quomodo probet se Deum. 498.2
De ablutione pedum à Christo facta.
De ablutione pedum. 548.2 & seqq.
Quanta in hoc facto Christi humilitas. 549 1
Quomodo in ea Christus vestes deposuerit. ib.
Singula in hac ablutione bene expend. 551.1.
Missio aquæ in peluim quid mysticè significet. ibid.
Lauit Christus etiam pedes Iudæ. ibid.
Quod Christus iterum vestimenta acceperit quid significet. ibid.
Ostendit hæc Christi actio summam eius humilitatem. 552.1
Christus ante passionem suã quare orauerit. 563.1
Orauit pro se etiam. ibid.2
Pro Apostolis. 566.1
Et pro omnibus fidelibus. ibid.
Quænam adhuc in hac oratione Christus petierit. ibid.
Christi passio.
Christi passionis vis. 283.2 & 385.2
Christus quibus de causis in aëre mori voluerit. 484.2
Cur morte crucis. 485.1
Christus innumerabilia ab hora natiuitatis per totam vitam passus est. 542.1
Christi passio est summa omnium virtutum, & præsentissimum remedium contra omnia vitia. 542.2
De cœna Christi.
de Christi cœna ante passionem. 546.2 & seqq.
Eius figura. ibid.
In hac cœna quinque notabilia sunt. ibid.
Quo die Christus pascha comederit. 547.1
Quid hæc Christi cœna significet. ibid. 2
Desiderium Christi hanc cœnã perficiendi. ib.
Legi veteri in hac cœna finis imponitur. 548.1
Quàm præstans hæc cœna fuerit. 567.1
De ingressu Christi in hortum, & de iis quæ ibi gesta.
de Christi ingressu in hortum ibique gestis. 568.1
Hortus hic vbi situs erat, & qualis fuerit. ibid.
Quid mysticè egressus ex ciuitate in hortum significet. ibid.
Christus passurus cur in montem Olíueti ascenderit. ibid. 2
Christus in vespera passionis suæ dedit nobis quinque virtutum exempla. ibid.
De tristitia Christi in horto, & tribus eius Apostolis ibi præsentibus. 575.1
in Christo erat aliter tristitia quàm in nobis. ib.2
Tristitiæ huius causæ in Christo. ibid.
Etiam cum Christo debemus tristari. 576.1
Hic pauor & tristitia Christi quid nos doceat. 575.2
De oratione Christi in horto, & quomodo ea sit intelligenda. 576.1
Christus quomodo ab Angelo fuerit in horto confortatus. 578.1
Qualis illa confortatio fuerit. ibid.
Quomodo in agonia prolixius orauerit. ibid.2
De sudore sanguineo in hac oratione. ibid.
Docet hic sanguis acerbitatem passionis dominicæ. 579.1
Quibus de causis sanguinem voluerit Christus sudare. ibid.
Christus quare ter in horto orauerit. ibid.2
Christus procedens obuiam Iudæ quid nos doceat. 580.1
De casu Iudæ & militum cum eo. 581.1
Ostendit hoc facto Christus se voluntariè pati. ibid.
Figuræ victoriæ Christi in hoc casu inimicorum. ibid.
Quomodo Iudas eum osculo prodidit. ibid.
De Petro volente Christum defendere. 582.2
Christus quomodo à Iudæis fuerit captus. 583.2
Quid moraliter inde discimus. ibid.
Christo quomodo manus ligauerunt. 584.1
Quibus de causis Christum ligauerint. ibid.
Christus quare voluerit ligari. ibid.
Christus tribus vicibus fuit ligatus. ibid.
Plura documenta deuota ex his vinculis. ibid.
de Christo capto contemplatio deuota. 585.2
De gestis in passione extra hortum in domo Annæ & Caiphæ.
Christus quomodò ad Annam ductus fuerit. 586.1
In passione sua nouies Christus fuit ductus. ib.
Has ductiones fideles repræsentant in die Veneris sancta. ibid.
Ex hac ductione documenta quædam moralia. ibid.2
de Christi examine facto in domo Annæ. 587.1 & seq.
De alapa Christo ibi inflicta. ibid.2
Quare Christus hic responderit, non verò, vt docuit, præbuit alteram maxillam. 588.1
Ex hac alapa inflicta varia documenta. ibid.
Quomodo Annas Christum remisit ad Caipham. ibid.2
De falsis testimoniis ibi contra Christum prolatis. ibid.
Documenta de falsis testimoniis. 589.1
De silentio Christi in domo Caiphæ. ibid.
De causis huius silentii. ibid.
De condemnatione Christi ibidem facta 590.1
Documenta moralia de hac. ibid.2
De iniuriis quas Christus hac nocte passus est. ibid.
De consputione faciei Christi. ibid.
De velata Christi facie documenta mor. 591.2
Ex percussione in facie Christi documenta moralia. 592.1
Documenta moralia de ludibriosa expetitione prophetandi. ibid.
Figuræ illusionis Christi. ibid.2
Deuota de iis meditatio. ibid.
De gestis manè in domo Caiphæ. 555.2 & seq.
De gestis in domo Pilati.
Christum quomodo adduxerunt ad Pilatũ. 596 2
De accusatione Christi facta in domo Pilati. 598.2
De interrogatione Pilati Christo facta. 599.1
De missione Christi ad Herodem.
De gestis in domo Herodis. 600.2
de Christi accusatione coram Herode facta 601.1
Quomodo Christus in domo Herodis spretus & illusus sit. ibid.

De

De illuſione Chriſti hic facta documenta moralia. 602. 1
de Chriſti reductione ad Herode ad Pilatum. 603. 2
De ſilentio Chriſti dum ibi accuſatur. ibid.
Rationes huius ſilentij. ibid.
Chriſtus quomodo Barrabæ ſit poſtpoſitus. 604. 2
Ex hac electione duo documenta moralia. 605. 1
de Chriſti flagellatione. ibid. 2
De ſpoliatione veſtium Chriſti. 606. 1
Ex hoc documenta moralia. ibid.
De hac flagellatione deuota contemplatio. ib.
De columna cui Chriſtus fuit affixus. ibid. 2.
Flagellationis Chriſti figuræ in veteri Teſtamento. 607. 1
Ex flagellatione Chriſti documenta moralia. ibid. 2
De purpurea veſte Chriſto induta. ibid. 2
Quid hæc veſtis ſignificet. ibid.
De ſpinea corona capiti Chriſti impoſita. 608. 1
Ex hac coronatione varia documenta. ibid.
De arundine manibus ipſius impoſita. ibid. 2
Ex hoc documentum morale. ibid.
De illuſione quam paſſus eſt Chriſtus in domo Pilati, & ex ea varia documenta. ibid.
Coronationis & illuſionis Chriſti figuræ. 610. 1
De eductione Chriſti foras à Pilato & oſtenſione eius populo facta. ibid. 2
Chriſtus quomodo adducatur ad iudicium. 613. 2
Ex hoc documenta moralia. ibid.
De iniqua Chriſti condemnatione. 614. 1
De tempore crucifixionis Chriſti, eiuſque ratione. ibid.
De baiulatione crucis à Chriſto facta. ibid. 2
De figuris veteris Teſtamenti huius baiulationis. 605. 1
Chriſtum crucem portantem ſequebatur triplex turba. ibid. 2
De occurſu Matris Mariæ. 616. 1
De hoc itinere contemplatio. ibid.
De mulierum occurſu Chriſto facto, de eiuſque verbis ad mulieres. ibid.
De Simone portante Chriſti crucem. 617. 2
Quid ſignificet. ibid.
Ex baiulatione crucis Chriſti duo documenta. 618. 1
De deductione Chriſti ad crucifigendum. ibid.
Ex hac deductione tria documenta moralia. ib.
De loco paſſionis Chriſti, ſcilicet monte Caluariæ. ibid. 2
Chriſti mortis turpitudo ex multis. ibid.
Videlicet ex tempore, loco, &c. ibid.
Quare voluerit extra portam pati. 619. 1
De ſitu montis Caluariæ. ibid.

De Chriſti crucifixione.

De ſpoliatione veſtium ante Chriſti crucifixionem. 620. 1
De hoc documenta. ibid.
de Chriſti extenſione in cruce. ibid.
De hac documenta. ibid.
Crucifigi quare voluerit Chriſtus. ibid. 2
Quare in medio aëre ſuſpendi. 621. 1
De hoc contemplatio. ibid. 2
De cruce, vide *Crux*.
De titulo crucis eiuſque ſignificatione & conuenientia. 622. 1
Ex hoc titulo documentum. 623. 1
De latronibus cum Chriſto crucifixis. 624. 1
Quid hoc ſignificet. ibid.
De diuiſione veſtium Chriſti, & tunica inconſutili. ibid. 2
Tunica inconſutilis quid ſignificet. 625. 1
De diuiſione veſtium documenta. ibid
Quadruplex genus illuſionum Chriſtus in cruce pendens eſt paſſus. ibid. 2
de Chriſto nolente de cruce deſcendere 626. 2
De ſeptem verbis à Chriſto in cruce prolatis. 629. 1
De primo verbo. ibid.
De ſecundo verbo. 630. 1
De tertio verbo. ibid. 2
De tenebris factis Chriſto pendente in cr 632 2
De quarto verbo. 633. 1
Cur in eo Chriſtus dicat ſe derelictum. ibid. 2
De hoc verbo documentum. 634. 1
De quinto verbo. ibid. 2
De potu Chriſto ſitienti in cruce oblato. 635. 1
Ex hoc documenta moralia. ibid. 2
De ſexto verbo. 636. 1
De hoc verbo ducumenta. ibid. 2
De ſeptimo Chriſti verbo. 637. 2
Da lachrymis Chriſti in cruce. 638. 1
De morte Chriſti. ibid.
De hac morte documenta. ibid. 2
De clamore Chriſti in morte. ibid. 1
De hora mortis Chriſti. ibid.
De iis quæ Chriſti mortem ſunt ſecuta, vt de ſciſſione veli, terræ motu. 639. 1
Item de monumentis apertis. ibid. 2
Quid hæc ſigna ſignificenr. ibid.
De crucifigentium timore, admiratione, & conuerſione. 640. 1
De mulieribus ibi præſentibus. ibid. 2
De latere Chriſti perfoſſo, de ſanguine & aqua inde profluente, & quid hæc ſignificent. 642 1
Figura hujus apertionis lateris. ibid.
Ex hac apertione tria documenta. ibid. 2
de Chriſti ſepultura. 644. 2 & ſeqq.
De depoſitione corporis Chriſti de cruce. 645. 2
Ex hac depoſitione documenta. 646. 1
Deuota meditatio de Chriſti corpore mortuo. ibid. 2.
Item adhuc de ſepultura, & inuolutione corporis Chriſti in ſindone, & quare in tali ſepulchro ſit ſepultus. 648. 1 & ſeqq.
De ſuperpoſitione lapidis. 649. 1
De myſtica Chriſti ſepultura in corde noſtro. ib.
De forma ſepulchri Chriſti. ibid. 2
De Eccleſia in hoc loco conſtructa. ibid.
ex Chriſti ſepultura documenta. 651. 1
Figuræ ſepulturæ Chriſti. ibid. 2
De cuſtodia ſepulchri. 652. 1
De triduo ſepulturæ Chriſti. 657. 2
Chriſtus hoc triduo quid fecerit. 658. 1
Figura ſepulturæ Chriſti. ibid 2
de Chriſti deſcenſu ad inferos. 659. 1
Figuræ huius deſcenſus. ibid.

De Chriſti reſurrectione.

de Chriſti Domini noſtri reſurrectione. 660. 2 & ſeqq.
De die & hora. 661. 1
De terræ motu facto. ibid.
Chriſti reſurrectio non fuit differenda. ibid. 2
Eſt cauſa noſtræ reſurrectionis. ibid.
Chriſtus reſurrexit plenus gaudio. 662. 1
Reſurrectionis Chriſti figuræ. ibid. & 663. 2
in Chriſti reſurrectione gaudendum. 662. 2
de Chriſti apparitione facta matri ſuæ. ibid
Cur hanc apparitionem non referant Euangeliſtæ. 663. 1
Chriſtus reſurrexit clauſo ſepulchro. 668 2
De apparitione Chriſti facta Mariæ Magdalenæ. 671. 2 & ſeqq.
Apparet ei ſub ſpecie hortulani. 673. 1
De apparitione facta tribus Mariis. 675. 1 & ſeqq.

De apparitione Christi post resurrectionem facta Petro, Ioseph, Iacobo minori & aliis. 678. 2 & seqq.
De apparitione Christi facta duobus discipulis euntibus in Emaus. 679. 2 & seqq.
de Christo ibid. cognitio in fractione panis. 681. 2
de Christi apparitione facta discipulis absente Thoma. 682. 2 & seqq.
Cur ad eos venerit ianuis clausis. 683. 1
Cur in medio eorum stetit. ibid.
Quomodo doceat Christus resurrectionis suæ veritatem præbendo corpus suum palpandum. 683. 2
Itemque quod comederit. 684. 1
Eandem suam resurrectionem per tria ostendit. ibid. 2
In die resurrectionis Christus quinquies apparuit. 686. 2
De apparitione Christi facta eisdem discipulis inclusis, præsente D. Thoma. 687. 1 & seqq.
Christus quare vulnera sua post resurrectionem retinuerit. 688. 2
de Christi apparitione facta septem discipulis ad mare Tyberiadis. 689. 2 & seqq.
Quomodo cum discipulis Christus tum comederit. 690. 2
Fuit hoc Christi vltimum conuiuium. 691. 1
De apparitione Christi facta in Galilæa discipulis, & quingentis fratribus. 695. 1 & seqq.
Cur in monte visus. ibid. 2
Apparitionum omnium Christi recollectio, quidque significent. 697. 2 & seqq.
De corpore Christi glorioso. 698. 1
De Christi ascensione.
Ascensionem suam cur Christus distulerit, ib. 2
Series historiæ ascensionis dom. 700. 1 & seqq.
De iis qui cum Christo ascenderunt. ibid.
De exprobratione incredulitatis tum facta. ib.
De commissione tum data Euangelium prædicandi omni creaturæ. ibid. 2
De loco ex quo Christus ascendit. 702. 1
de Christo ascendente contemplatio. ibid. 2
De interrogatione ab Apostolis facta de restitutione regni Israël, & de Christi responsione. ib.
De forma Christi ascendentis, eiusque benedictione. 703. 1 & 704. 1
De quibusdam notibilibus in ascensione Domini. 703. 2
De Ecclesia in loco ascensionis Christi ædificata, ac de Christi vestigiis ibi remanentibus ibid.
Quod cœlum Christus sit ingressus. 705. 2
De sessione Christi ad dexteram patris. 706. 1
De triumpho in cœlis in ascensione Christi. ib.
Ascensionis Christi figuræ. 707. 1
Christus quatuor vicibus legitur vestes suas deposuisse. 549. 2
Christus in die iudicij erit terrib. & blandus. 669. 1
Christus quærendus est, idque humiliter, 675. 1
Christus humilitatem nunquam dimisit. 676. 1
Christi bonitas, & benignitas, ibid.
Christum suscipere volenti quatuor sunt necessaria. 683. 1
Christus operatur in anima quinque. 686. 2
Vulneris in latere Christi magnitudo. 687. 2
De potestate Christo data vt homini. 696. 1
De commissione Apostolis data ad prædicandum Euangelium. ibid.
Christi dicta & facta non omnia esse scripta. 707. 2
Christus diuersimodè infirmitates nostras curauit. 105. 2
Est medicus. 135. 1
Comedendo instruebat. 136. 2
Quare iuerit ad conuiuia peccatorum. 137. 1
Christus quare interdum vocetur Dominus, interdum pater, interdum sponsus. 139. 1
Christus solebat habere tria refugia, quibus se subducebat ex turbis. 199. 2
Christus quare voluerit in naui dormire. ibid.
Christus ostendit tria signa Deitatis tam in corpore, quam in anima, sanando paralyticum. 205. 2
Christi passio quare vocetur baptismus. 226. 1
Inflammat nos. ibid.
Christi ad eam desiderium. ibid.
Christus manducauit cum peccatoribus, & cum iustis, & qua de causa. 250. 2
Christus quos defectus corporales assumpsit, quos non. 259. 1
Christi corpus diuersimodè manducatur. 297. 2
Christi paupertas quanta fuerit. 300. 2
Christus fudit sex vicibus sanguinem. 45. 2
Christum spiritualiter qui vult tenere, & cum amplexari, quid ei faciendum. 56. 1
Christus ab omni ætate, & sexu accepit testimonium. 56. 2 & 57. 2
Christus destruxit regnum peccati. ibid. 1
Christus etiam redimi voluit quinque siclis. 58. 2
Christus ad quinque loca est delatus, & quid per hoc moraliter doceatur. 59. 2
Christus quare vocetur Nazaræus. 69. 1
Quomodo fuerit plenus gratia. ibid. 2
Christus habuit omnes virtutes, præter fidem & spem. ibid. 2
Christum perditum quomodo debeamus quærere. 72. 1
Christi humilitas se parentibus subiicientis. ibid. 2
Christus quomodo dicitur profecisse sapientia & gratia. 73. 2
in Christo fuerunt hæc tria, mentis stabilitas, doctrinæ veritas, & zeli immensitas. 301. 2
Christus quare sæpe in sabbatis docebat & operabatur miracula. 302. 1 & 331. 2
Christus cur interdum à Pharisæis se subduxerit. 303. 1 & 338. 1. & 348. 1
Christum quidam quærunt vbi non est, & ideo eum non inueniunt. 340. 2
Christi benignitas absoluentis mulierem adulteram. 343. 1
Christus quomodo est lux mundi, & quomodo eam debemus sequi. 344. 1
Christus quam verè sit Pastor, & quomodo habeat omnes qualitates veri Pastoris. 354. 2
Christus cur ante refectionem turbarum conuocet discipulos, & quasi ab eis consilium petat. 368. 2
Christus quare vocetur filius hominis. 7. 1
Quare discipulos suos interroget de iudicio hominum de se. ibid.
de Christo variæ hominum opiniones. 7. 2
Christus quare inhibuerit se vocari filium Dei. 9. 2
Christus sæpe elegit locum medium. 89. 2
Christus quare vocetur agnus. 113. 2
Christus est rex & sacerdos. 16. 2
Christus quomodo mirabatur. 185. 2
Christus semper ad humiles domos diuertit. 192. 2
Christus est venator mirabilis. 218. 1
Christus nos quotidie liberat à sex malis spiritualibus. 239. 2
Christus noluit esse iudex litium. 320. 1
& quare. ibid.
Christus habuit quatuor fortissima testim. 327. 1
Christus semper erat mansuetus in respondendo. 347. 1
Quomodo gloriam suam non quæsiuit. ibid. 2
Christus quomodo verè sit Pastor. 353. 2

Christus fugiens à Iudæis se lapidare volentibus tria nos docet. 348. 1
Christus cur interdum vetuerit miracula sua propalari. 367. 1
de Christo sequendo, relictis omnibus. 414. 2
Christus est exemplar, & mons. 541. 2
Christus solitus erat pernoctare in oratione. 568. 1
Christus in passione sua habuit omnia indumenta Pontificalia. 601. 2
Christum quinam falsò & illusoriè cum Iudæis adorant. 609. 1
Christum quinam arundine percutiant. 610. 1

Christiani.

Christianorum qualis debet esse vita. 492. 2
Quibus maximè scandalizent gentes. 493. 1
Christianorum peccantium gravior est pœna, cæteris paribus, quàm infidelium. 240. 2
Christiani gentilibus præstare debent. 158. 1
Christianorum omnium eadem & una est nobilitas. 160. 1
Quanta inter eos debet esse dilectio. ibid.

Cibus.

in Cibi sumptione Deo gratias agendas. 567. 2
Cibi post resurrectionem à Christo sumpti quo devenerint. 695. 2
Cibus spiritualis Prælatorum quis debeat esse. 261. 2

Circuncisio.

Circuncisio quando instituta. 44. 2
In ea pueris nomina imponi solita. ibid.
in Circuncisione spirituali etiam de nomine Iesu participamus. 45. 1
Circuncisio quare instituta. 46. 1
Cur in isto membro. ibid. 2
Fiebat octava die. ibid.
de Circuncisione spirituali. ibid.

Civitas.

Civitates quas Christus specialiter prælegerit & honorarit. 43. 2

Clavis.

Clavium promissio à Christo facta. 376. 2
Clavium significatio. ibid.
Clavium potestas duplex. ibid.

Clericus.

Clerici interdum difficilius laicis convertuntur. 487. 2
Clerici malè viventes quantopere scandalo peccent. 290. 1
Exemplum de quodam clerico. 291. 1
Clericorum luxuria quam sit detestabilis. ibid. 2
Clericus malæ vitæ quàm sit turpe monstrum. ib.

Cœlum, Cœlestis gloria.

Cœlestis gloriæ magnitudo. 344. 2
Cœlum triplex est. 521. 2 & 706 1
Cœlestia amanda & desideranda. 717. 1
Cœlestia quantum temporalibus prævaleant. ib. 2
Ea ut consequamur hic patiendum. ibid.
pro Cœlesti gloria quævis dura sunt ferenda. 179. 1
Cœlestis gloriæ intuitu quævis dura ferenda exemplo docetur. 228. 1
Vide *Beatitudo.*
Cœlum in Christi baptismo quomodo apertum. 101. 2.

Cœna.

Cœna cœlestia in tribus consistit. 336. 2
De excusantibus se ab hac cœna. ibid.

Cœnaculum.

Cœnacula quomodo disposita in Palæstina. 549. 1

Cogitatio.

Cogitationibus malis est statim resistendum. 362. 1
Cogitationes scire est solius Dei. 125. 1

Cognitio.

Cognitio de rebus divinis est gradatim acquirenda. 261. 1
in Cognitione Dei semper debemus crescere. 127. 1
Cognitio in nobis debet esse duplex, scilicet nostri & Dei. 351. 2
Quid boni hæc cognitio generet in nobis. ibid.

Columba.

Columbæ proprietates, septem virtutes indicantes. 102. 1

Compasio.

ad Compassionem in passione Christi tribus de causis moveri debemus. 634. 1

Communicare.

Communicandi sæpius olim consuetudo. 683. 2

Compunctio.

Compunctionis incitamenta. 143. 2

Completorium

Completorium unde sit dictum. 568. 1

Concupiscentia.

Concupiscentia luxuriæ est duplex. 151. 2

Confessio.

Confessionis sacramentalis conditiones quatuor. 180. 1
Confessio peccatorum quid sit, estque duplex. 95. 1
Cur homini fiat. ibid.
A Christo est instituta. ibid.
Est necessaria, & bene instituta. ibid. 2
Ejus utilitas. ibid.
Confessio generalis ante Missam quid faciat. 96. 1
Confessionis sacramentalis sigillum. ibid.

Confidentia.

Confidentia vana est in sanctis confidere sine bonis operibus. 82. 1

Consecratio.

in Consecratione corporis Christi non debet omitti *vox enim.* 556. 2
Quid in ejus forma significet *vox Hoc.* 557. 1
Explicatur consecrationis forma. ibid.
Fractio triplex hostiæ in Eucharistia quid significet. ibid.
Cur à Christo institutum sub duplici specie hoc Sacramentum. ibid. 2
Cur laici sub una tantum specie communicent. 558. 1
In hoc Sacramento tria sunt, Sacramentum tantum, Sacramentum & res, res & non Sacramentum. ibid.
In hoc Sacramento sunt novem mirabilia. ibid.
Est memoria passionis Christi. ibid.
Multis de causis hoc Sacramentum à Christo est institutum. 559. 1

Collybia, Collybistæ.

Collybia, & collybistæ quid sint. 474. 2.

Conscientia.

Conscientiam bonam duo faciunt. 355. 2
Conscientia est quadruplex. 291. 2
Conscientia mala est magnum tormentum. 190. 2

Consanguinei.

Consanguinei deserendi si Deo velimus adhærere. 73. 1

Consilium.

Consilia duodecim Christi comparantur 12. lapidibus preciosis. 418. 1
Consilia Evangelica duodecim dat Christus. 416. 2
Primum est paupertatis. ibid.
Secundum obedientiæ. ibid.
Tertium castitatis. ibid.
Quartum charitatis. ibid.
Quintum mansuetudinis. ibid.

Sextum misericordiæ. 417. 1
Septimum de simplicitate verborum. ibid.
Octavum de vitanda occasione peccandi. ibid.
Nonum de rectitudine intentionis. ibid.
Decimum de conformitate operis,& doctrinæ. ib.
Vndecimum de vitanda sollicitudine. ibid.
Duodecimum de fraterna correptione. ibid.

Consolatio.

Consolationes qui à Deo recipit, non debet se aliis præferre. 63. 2
Consolatio diuina quomodo acquiratur. 679. 2
Consolatio divina non compaditur secum alias. 569. 2

Consuetudo.

Consuetudo bona quàm facile possit acquiri. 417. 2

Contemplatio.

Contemplationi interdum est vacandum relicta actione. 238. 2
Contemplativorum officium quale. 555. 1
Contemplationi dediti à Deo recipiunt sex bona. 385. 2

Continentia.

Continentiam suadet Christus. 411. 2
Continentia est triplex ibid.

Contritio.

Contritio quid sit. 94. 2
Requiritur de singulis peccatis. ibid.
Quomodo debeat esse perpetua. ibid.
Contritio quæ sit fructuosa. 95. 1
Contritio interdum potest totam pœnam delere. 97. 1

Contumelia.

Contumeliæ exemplo Christi patienter ferendæ. 222. 1

Convitia.

ad Convitia se convertere est impiorum. 346. 2

Cophinus.

Cophinus quid sit. 283. 2

Cor.

Cor nostrum ad cœlum dirigendum. 706. 2
De hoc exemplum. 707. 1

Correptio fraterna.

Correptionis fraternæ modus. 554. 1
Correptio fraterna quando sit consilij, quando præcepti. 417. 1
In corripiendo est vitanda personarum acceptio. 318. 2
Correptionis fraternæ ordo, modus, causa.
Correptio fraterna quomodo est facienda. 342, 2 & 403. 1 & seqq.
Correptionis faciendæ quale sit præceptum. ibid.
Quibus casibus cesset obligare. ibid.
Correptio est triplex. 404. 1

Corpus.

Corpus proprium minus Deo est diligendum. 227. 1
Corporis defectus animi defectum significant. 234. 1
Corporis gloriosi dotes. 662. 1
Corpus nostrum quomodo debeamus relinquere. 308. 1 & seqq.
Corporum beatorum quanta sit futura gloria. 385. 2
Corpus humanum moraliter est navis. 293. 2
Corporum gloriosorum gloria comparatur soli. 269. 2
Corporum gloriosorum dotes quatuor. ibid.
De septem bonis corporum gloriosorum. 734. 1

Credere.

Credere in nomine Christi quid sit. 125. 1
Credere in Deum quid sit. 182. 1

Crux, Crucifixio.

Crucem quomodo debemus accipere. 227. 1
Crux significatur per naviculam. 201. 1
Crucem post Christum quomodo debeamus portare. 617. 2
Ad eam portandam tria sunt necessaria. ibid.
Crucem materialem portaverunt quatuor, & quid hi significent. 618. 1
Crucis osculatio in parasceve quid significet. 621. 1
de Crucifixione spirituali. 380. 1
Convenit hæc religiosis. ibid.
Crux est duplex. 379. 2
Crucis signo quare frontem signemus. 485. 2
Crucem Domini quomodo debeamus bajulare, 570. 1
Crucis imago quare ante chorum ponatur. ibid.
Crucis Christi utilitates. 377. 2
In ea gloriandum. 379. 1
Crux est arbor mori, & quomodo eam debemus ascendere cum Zachæo. 454. 1
Crux unde dicta. 621. 2
Crucis mortem quare Christus elegerit. ibid.
De forma Crucis Christi. 623. 2
De materia, & longitudine crucis, ejusque dispositione. 624. 1
De spiritualibus dimensionibus crucis ex Apostolo. ibid.
De latitudine, longitudine & profunditate. 623. 2
Crucis beneficia quatuor. 624. 1
Crux fuit figura tribunalis extremi judicij. ibid.
Quomodo cum Christo debeamus etiam crucifigi. ibid.
Quænam sit crux carnis, crux mundi, & crux spiritus. ibid. 2
de Cruce non debemus descendere exemplo Christi, licèt id amici petant. 626. 2
Iuxta Crucem exemplo Mariæ standum. 628. 2
Crucis memoria quam sit utilis. ibid.
Crucem prima adoravit Maria. 651. 2
De loco in quo Christi Crux abscõsa fuit, & postea per Helenam inventa. 652. 1
Crucis laudes & fructus. 655. 1

Curiositas.

Curiositatis pericula & incommoda. 290. 1
Quam debeat esse aliena à religiosis. ibid. 2

Cura.

Curæ mundanarum rerum quam periculosæ. 196. 2

D.

Dalmanutha.

DAlmanutha qualis fuerit regio. 872. 2

Damnati.

Damnatorum corporum mala. 735. 1
Damnandi multi sunt non solum ob peccata commissa, sed propter bona opera omissa. 539. 2
Damnati adhuc habent voluntatem peccandi. 182. 2

David.

David occiso Golia habens obviam chorum laudantium est figura Christi. 469. 2

Decapolis.

Decapolis qualis fuerit regio. 365. 2

Decalogus.

Decalogi decem præcepta breviter explicantur. 414. 1

Defectus.

Defectus spiritualis dupliciter significatur. 510. 2
Defectus spirituales ostenduntur ex similitudine defectuum corporalium. 368. 1

Dæmonium.

Dæmonium quando moraliter ejiciatur. 504. 2

Desperare.

Desperandum nulli peccatori multis probatur. 253. 1 & 409. 1 & 639. 1

Detractor.
Detractores non sunt audiendi. 127. 2
Datractorum consuetudo. 63. 2
Detractorum quam sit grave periculum. 309. 2
Non sunt audiendi. 310. 1
Detractores sunt similes porcis. 204. 1
Non sunt audiendi. ibid.
Detractores omnia malam partem interpretantur. 239. 2
Dextera.
Sedere à dextris quid sit. 706. 1
Devotio.
Devotionis excitandæ modus. 571. 1
Deus.
Deo ut fundamento adhærendum. 1. 1
Deus debet esse principium omnis nostræ intentionis. 7. 2
Deum esse, creaturæ indicant. 9. 1
de Deo est habenda triplex memoria. 16. 1
Dei præsentia ubique nos ad verecundiam debet incitare. 17. 2
Deus in beneficiis suis tripliciter magnificatur. 29. 2
Deo semper meliora, & optima sunt offerenda. 54. 1
Deus quomodo dicatur ad nos venire. 85. 2
Dei injuria nunquam est ferenda. 110. 1
Deum videre est finis noster. 144. 2
Deus propter se est amandus. 158. 2
Deus tripliciter dicitur noster Pater. 154. 1
Dei dignatio quod eum patrem vocemus, & quid per illud doceamur. ibid.
Dei scire & nescire quid sit. 182. 1
Deus sibi tria specialiter reservavit. 187. 1
Deus providentiam habet etiam de rebus minutissimis. 224. 2
Dei judicia sunt occulta. 241. 1
Non debemus ea scrutari. 244. 2
Deus ubique vult adorari. 260. 1
Deo non ob temporalia, sed propter se debemus adhærere. 295. 1
Deum tripliciter offendimus. 344. 2
Deus solus habet propriè esse. 348. 1
Deus dupliciter hominibus loquitur. 370. 2
Deum tria ad nostri miserationem inducunt. 393. 2
Dei misericordiæ magnitudo. 409. 2
Deus solus quomodo natura bonus. 413. 2
Deo omnia nostra debemus. 494. 2
Deo ut medico credendum est. 522. 2
Deus quomodo dicatur scire, & quomodo tentare. 523. 1
Ad honorem Dei omnia referenda, de Deo loquendum. 680. 2
Deus semper est laudandus. 716. 2
de Dei visione, vide *Beatitudo.*
Diabolus.
Diabolus apud gentiles quare habitabat in monumentis. 202. 2
Cur eum Christus permiserit ingredi in porcos. 203. 1
Diabolus quomodo Christum sit confessus. 191. 2
Quare vocetur spiritus immundus. ibid.
Qualem habuerit de Christo scientiam. 193. 2
Cur à Christo jussus tacere. ibid.
Diabolus est Herodi similis. 127. 2
Diaboli filij qui sint. 345. 2
Quomodo ipse est pater mendacij. ibid.
Diabolus circa Christi mortem etiam supra crucem stetit. 626. 1 & 638. 1
Diaboli superbia. 109. 2
Diabolus quomodo soleat hominem tentare. 110. 1 & 112. 1
Diabolus quænam de Christo cognoverit. 604. 2
Diaboli regnum in quo consistat. 306. 1
Quanta sit ejus fortitudo, & quæ ejus arma. ib.
Diabolus quomodo cogitationes malas nobis immittat. 361. 2
Diabolus in quinque nos tentat, amore, timore, dolere, pudore, & spe. 684. 1
Diaboli certi præsunt certis peccatis. 305. 1
Quomodo expellendi. ibid.
Diabolus accendit ad malas cogitationes. 549. 1
Diabolus quomodo dicatur in hominem intrare. 555. 1
Diabolus instar Pharaonis & Herodis moraliter occidit pueros. 65. 2
Diabolus semper conatur nos deorsum projicere. 108. 2
Suadere potest, non cogere. ibid. & 110. 2
Quosdam elevat ut dejiciat. 109. 1
Discipuli.
Discipuli sternentes Christo vestimenta, & alia honoris officia exhibentia quid significent. 468. 2
de Discipulorum Christi contentione & eorum primatu. 391. 1
Discipuli Domini qui dicantur. 121. 1
Discipulos suos quare Christus miserit binos. 242. 2. & 463. 2
Discipulatus Christi est duplex. 229. 2
Diæta.
Diætæ spirituales sunt tres. 331. 2
Dilectio.
Dilectionis signa. 157. 1
Dilectio duplex. ibid.
Inimicos debemus diligere contra triplices injurias. ibid.
Diligere diligentes est naturæ, non diligentes verò diligere est gratiæ. 158. 1
Dilectio quænam sit meritoria. ibid.
Dilectionis inimicorum exemplum Christus. ib. 2
Dilectio quomodo sit mandatum novum. 562. 1
Est signum Christianorum. ibid.
Dilexit nos Christus tripliciter. ibid.
Dilectio summa quæ. ibid 2
Dilectio est summa præceptorum decalogi. 496. 1 & 497. 2
Dilectio Dei ad tria se extendit. ibid.
in Dilectione proximi duo sunt servanda. ibid.
Dilectionis proximi regula. ibid.
de Dilectione Dei & proximi. 247. 2
Dilectionem utramque habuit Christus. 249. 2
ad Dilectionem Dei incitamentum. ibid.
De duobus mandatis Dilectionis. 496. 1 & seq.
Ad hoc, ut primum de Dilectione Dei impleatur sunt quatuor necessaria. 497. 1
Quomodo hæc duo præcepta connexa sunt. ib.
Dilectio proximi attenditur secundum quatuor causas. ibid. 2
Dilectionis proximi præceptum Iudæi male intelligebant. 156. 2
Erroneum hunc intellectum corrigit Christus. ibid.
Diluculum.
Diluculum spirituale quid. 667. 2
Dispensator.
Dispensatoris fidelis officium. 527. 1
Dispensator quomodo sit quilibet Christianus. ib. 2
Dives, Divitiæ.
Divitis Epulonis & Lazari historia exponitur. 430. 1 & seqq.
Divitis hujus vitia. 432. 1
Divites sua pauperibus non erogantes gravissimè peccant. ibid.
Divitiarum quanta sit vanitas. 320. 2

Quàm angustos reddant suos possessores. 321. 2
Divitus cor apponentes quam sint miseri. ibid. 1
Divitiis cur unus abundet, non alius. ibid.
Divitiarum periculum & fugacitas. 419. 2
Divitias habere licet si iis bene utamur. 420. 1
Divitiæ per se non sunt malæ, si bene iis utamur. 169. 1
Divitias congregandas hic non esse, sed in cœlo. 167. 1
Divitiarum œconomi tantum sumus, bene eas ergo distribuamus. 156. 1
Divitiæ sunt spinæ. 266. 2
Divitiæ quare vocentur mammona iniquitatis. 428. 2

Doctor.

Doctor primo se ipsum doceat, deinde alios. 174. 2

Dolosus.

Dolosi qui sint. 118. 1

Domus.

Domus justi, & domus impia quæ sit. 183. 2

Dominica.

Dominicæ diei dignitas. 659. 2

Dormire.

Dormire in horto Gethsemani cur Christus permiserit discipulos. 580. 1
Somnus triplex discipulorum quid significet. ibid.

Dragma.

Dragma quid sit. 390. 1

Dubitare, Dubia.

Dubitare cur permissi sunt discipuli de Christi resurrectione. 683. 2
Dubia in meliorem partem debemus interpretari. 173. 2

E.

Ecclesia.

Ecclesia quomodo mysticè est navis. 297. 1
Ecclesia est similis virginibus. 531. 1
Ecclesiæ suæ quomodo Christus semper præsens, juxta suum promissum. 697. 1
Ecclesia ex gentibus collecta figuratur per Reginam Austri. 312. 2
Ecclesia habet duo tempora. 382. 1
Ecclesia septem mala patitur. 507. 1
Ecclesia mysticè significatur per mulierem Chananæam. 364. 1
Ecclesia est ovile. 252. 2 & 488. 2
Ecclesia mysticè est hæreditas Christi & vinea.
Ecclesia est mulier pariens. 564. 2
Ecclesia designatur per navem. 200. 2
Afflictionibus premi potest, non vero opprimi. ibid.

Ecclesiastica bona.

Ecclesiastica bona malè expendentes quantopere peccent. 461. 2
Vide *Beneficia.*

Eclipsis.

Eclipsis in passione Christi non fuit naturalis 632. 2

Eleazarus.

Eleazari constantia. 279. 2

Electio.

in Electione ad dignitates dignior est eligendus. 691. 2

Elementa.

de Elementorum statu, & conditione post diem judicii. 731. 1

Eleemosyna.

Eleemosynam accipientes, qui ea non indigent, peccant. 429. 1
Eleemosyna quam sit præstans. 428. 2
Eleemosynas corporales qui non potest facere, faciat spirituales. 539. 2
Earum vis. 540. 1
Eleemosynam faciendam esse. 277. 2
Eam nobis ipsis debemus primo facere. ibid.
de Eleemosyna est aliquod præceptum. 83. 1
Ex furto Eleemosyna non est facienda. ibid. 2

Emorrhoissa.

Emorrhoissa volens occulte tangere Christum ut sanaretur, quare eam Christus manifestaverit. 208. 1
Emorrhoissæ hujus gratitudo, quæ Christo statuam erexit. 209. 1

Enoch.

de Enoch & Helia judicium præcedentibus. 727. 2
De mundi interitu per ignem conflagrationis. 728. 1.
De loco judicii. 729. 1
De horribilitate judicii. ibid.
De Christi judicis adventu, ac dispositione. ib.
De ordine judicandorum, ibid.
De judicandi forma. ibid. 2
Iudicij extremi recordatio est utilis. 730. 1
Christi judicis exprobatio beneficiorum nobis collatorum. ibid.
De executione sententiæ judicis. ibid. 2

Epiphania.

Epiphaniæ festo multa egregia miracula contigere. 48. 1
Quanta sit hæc solennitas. 53. 2

Episcopus.

Episcopi unde dicantur. 140. 2
Episcopi cur in principio Missæ dicant, Pax vobis. 216. 2

Evangelium, Evangelista.

Evangelistæ in quibusdam non servant ordinem. 6. 2
Evangelistarum differentiæ, & intentiones. 709. 2 & 710. 1
Evangelistæ non scripserunt omnia Christi miracula. 212. 1
Evangelij & legis differentia. 129. 1 & seqq.
Evangelium quomodo sit fermentum. 271. 1
Evangelium quid sit. 700. 2
Evangelium de Martha & Magdalena cur legitur in festo Assumptionis. 29. 2
Evangelij laus. 5. 2
Ejus lectionis fructus. ibid.
Evangelium quid sit. 6. 1
de Evangelij prædicatione usque ad ultimum terræ. 703. 1
Evangelium cur cantetur versus Aquilonem. ib.
Evangelium S. Ioannis in fine missæ legi solitum quàm sit contra dæmones efficax. 87. 1
Evangelij prædicatio per totum orbem est signum adventus Christi. 508. 2
Evangelica perfectio consistit potissimum in tribus. 129. 2

Eucharistia.

De institutione Sacramenti Eucharistiæ. 556. 1 & seqq.
Eam instituendo veterem legem abrogavit. ibid.
De transsubstantiatione quæ in ea fit. ibid. 2
ad Eucharistiam quæ requiratur digna præparatio. 442. 1
ad Eucharistiam sumendam quomodo debeamus esse parati. 532. 2
Ad sumptionem Euchastariæ quænam sint requisita. 559. 1
Eucharistiæ figuræ. ibid.

Excommunicatio, Excommunicare.
Excommunicandum rarò. 552. 2
Excommunicationis ferendæ in Ecclesia est potestas. 404. 2
Etiam in justa est timenda. ibid.
Encænia.
Encænia unde dicantur, & quale sit festum. 356. 1

F.

Fama.
FAma nostra etiam nobis est curanda. 375. 2
Febris, Febricitare.
Febricitans mysticè quis sit. 192 2
Febris mystica triplex. 193. 1
Febrium diversæ sunt species, quæ diversa peccatorum genera significant. 261. 1
Feria.
Feria quarta & sexta cur à multis jejunetur. 545. 2
Feriæ sextæ mysterium. 650. 1
Feria sexta parasceves cur fideles visitent Ecclesias & altaria. ibid.
Feriæ sextæ insignia. 652. 1
Fermentum.
Fermentum est triplex, Sadducæorum, Pharisæorum, & Herodianorum, quod postremum iterum est triplex. 373. 2
Fermentum quid sit. 271. 1
Festum.
Festum ascensionis Christi quàm sit solenne. 706. 1
Festa Iudæorum erant tria præcipua. 322. 2
Festivitates Iudæorum erant variæ. 70. 1
Festivitates suas quomodo celebrare debeant Christiani. ibid. 2
Festa qualia habeant mundani. 338. 2
Festa apud Iudeos erant tria, quæ septem diebus durabant. 712 2
Ficulnea.
Ficulneæ similitudinem quare Christus potius adferat, quam aliarum arborum. 521. 1
Quid hæc similitudo significet. ibid.
Ficulneæ quare Christus maledixerit. 482. 1
Quid hoc moraliter significet. ibid.
Ficulnea quid significet. 328. 2
Fides.
Fidei confessio interdũ etiam ore debet fieri. 225. 2
Hujus confessionis præmium. ibid.
Fides sine operibus non prodest. 682. 1 & 701 1
Fidei confessio sine operibus non sufficit. 182. 1
Fidei symbola in Ecclesia tria. 708. 1
De symbolo Apostolorum. ibid.
De numero articulorum. ibid.
Eorundem succincta expositio. ibid. 2
De conditoribus horum articulorum. 709. 2
De iis quæ extra symbolum sunt credenda. ibid.
Fidelis.
Fidelium status tres sunt, incipientium, proficientium, & perfectorum. 267. 1
Filius.
Filio in divinis quare approprietur sapientia. 126. 1
Filij boni debent imitari patrem. 345. 2
Filiorum duorum parabola mysticè significat sacerdotes, & populum. 141. 2
Filij quæ debeant parentibus. 73. 1
Fimbria.
Fimbriæ quales fuerint, & quis earum usus apud Iudæos. 500. 2
Fingere.
Fingere, id est, simulare, sine mendacio licet. 681. 1
Fletus.
Fletus & stridor dentium quid significet. 492. 1
Repetuntur hæ voces in Evangelio septies. ibid. 2
Frater.
Fratres Domini qui vocentur. 315. 2
Frugalitas.
Frugalitas veterum in victu. 32. 2
Fructus.
Fructus cordis, oris, & operis. 181. 2
Fuga, Fugere.
Fugere in persecutione quando prælatis sit licitum. 348. 2
Fuga Christi in Ægyptum quid moraliter significet. 63. 2 & 66 1
Fugere in persecutione an sit licitum. 220. 2
An etiam Prælatis liceat. ibid.
Furtum.
Furtum quid sit. 584. 1
Furiosus.
Furiosi etiam post sanationem cur non promoveantur ad ordines. 204. 2

G.

Galilæa.
GAlilæa duplex, & quid interpretetur. 18 1 & 389 2
Gallina.
Gallinam quare Christus in exemplum ponat, 505. 2
Gazophylacium.
Gazophylacium quid sit. 477. 2
Gemitus.
Gemitus quadruplex. 49. 2
Gentes, Gentiles.
Gentilium imitatores qui. 260 1
Gentiles quomodo ad fidem vocandi, & instruendi sunt.
ad Gentes quomodo Christus à Iudæis transiverit mystice significatur. 466. 1
Gentium ad fidem conversio præfigurata. 482. 2
Gentium conversio per Hemorrhoissam significatur. 209. 2
Gentiles per lapides significati. 82. 1
Gloria.
Gloria sequitur fugientem. 187. 1
Gloria inanis.
Gloria vana qua ratione superanda. 327. 2
De inani Gloria fugienda. 159. 1 & seqq.
Gloria inanis evacuat mercedem bonorum operum. 500. 1
Gloria vana quantópere sit fugienda, & quàm sit periculosa. 367. 2
Grabatum.
Grabatum unde dicatur. 324. 1
Quid moraliter significet. ibid.
Gratus.
Grati quàm Deo debeamus esse. 444 2
Gratia.
Gratiæ plenitudo est varia. 87. 2
Gratiæ divisio. ibid.
Gratia illis datur qui Christum in deserto quærunt. 370. 2
Gula.
Gula quomodo refrænanda. 108. 1
Gula quàm sit detestabilis. 432. 2
Gulæ quidam se dedens à diabolo illuditur. 287. 2
Gula quod secum adferat incommoda. 299. 2 & 452 2

H.

Hæmorrhoiſſa.

Vide *Emorrhoiſſa.*

Hæreticus.

HÆretici ſunt falſi prophetæ. 180.1

Hebdomada.

Officium hebdomadæ ſanctæ quid ſignificet. 585.1

Heraclius.

Heraclius Imperator crucem portans quomodo Ieruſalem ingrediatur. 466.2

Helias.

Helias quare in Chriſti transfiguratione apparuerit. 384.1

Herodes.

Herodis infanticidæ crudelitas. 65.2

Herodes amore uxoris factus Iudæus. 600.2

In paſſione qualem de Chriſto opinionem habuerit. ibid.

De infanticidio Herodis. 64.1

Infantes ab eo occiſi quomodo ſint martyres. 65.1

De infanticidio hoc morale. ibid.2

Herodis ſimulatio. 277.2

Herodis teſtamentum & filij. 68.2

Herodiani.

Herodianorum ſecta qualis fuerit. 373.2

Heu.

Heu quid ſignificet. 287.1

Hieruſalem.

Hieruſalem quomodo à Deo deſerta. 506.1

Quid moraliter ſignificet ejus deſertio. ibid.

Hieruſalem quomodo ſita. 447.2 & 619.2

Hieruſalem quare vocetur filia Sion. 464.1

Hiſtoria.

Hiſtoriæ ſcribendæ mos. 694.2

Hodie.

Hodie, quid in ſcripturis ſignificet. 8.1

Hœdus.

Hœdi cur malos ſignificent. 537.1

Homo.

Homo eſt minor mundus. 398.2

Homo propter externa bona non debet magni æſtimari. 263.2

Hominis interioris membra quæ. 550.2

Homo per peccatum tria amiſit. 379.2

Homo myſticè ſignificatur per cæcum à nativitate. 350.2

Homo per peccatum fit beſtiis deterior. 218.2

Etiam ipſo diabolo. ibid.

Exemplum de hac re eſt in vita S. Columbani. 219.1

Hominis lapſus. 9.2

Homo quare creatus eſt erecto vultu in cœlum. 330.2

Homo myſticè ſignificatur per ſurdum & mutum. 366.1

Homo moraliter eſt granum frumenti in terram cadens. 483.1

Homo quomodo in reſurrectione mutabitur quoad corpus, & quoad animam. 522.1

Homo quare arbori aſſimiletur. 521.1

Hominis dignitas. 718.1

Quid ſit hominem eſſe creatum ad imaginem, & ſimilitudinem Dei. ibid.

Eſt creatus ad laudem Dei. ibid.2

Homo eſt microcoſmus, & quodammodo omnis creatura. 700.2

Homicidium.

Homicidium etiam fit lingua. 611.2

Homicidium internum etiam eſt peccatum. 150.1

Honor.

in Honoribus quam ſit grave periculum. 280.1

Quam gravia adferant onera. ibid.

Hora.

De ſeptem horis paſſionis Chriſti. 651.2

Hoſpitalitas.

Hoſpitalitatis commendatio 231.2 & 681.2

Hoſpitalitas tria requirit. 252.1

Hoſpicium cur vetet Chriſtus mutare. 216.1

Hoſtis.

Hoſtes duo cavendi. 218.2

Humilis, Humilitas.

Humiliter de nobis ipſis debemus ſentire. 525.2

Humilis unde dicatur. 334.2

Humilitatis præmia. 335.1

Pro Deo ſinamus nos vilipendi. 545.2

Humilitas quàm ſit potens. 479.2

Humilitas debet habere comites alias virtutes. 62.2

Humilitatis variæ excellentiæ. 395.2

Humilitatis laus. 33.2 & 353.1

Humilitatis præſtantia. 244.1 & 245.2

Ejus magiſter eſt Chriſtus. ibid.

Humilitas quantopere placeat Deo. 392.1

Humilitas meritoria conſiſtit in tribus. 334.2

in Humilitate Chriſto ſimiles eſſe debemus. 451.1

Humiliare ſe debet qui Deum vult laudare. 719.1

Humilitas Chriſtianis propria eſt. 560.1

Humilitatis laus. 75.1

Humilitatis indicia. ibid. & 76.2

Humilitas quomodo acquiratur. 75.2

De exercitio humilitatis. 76.1

Humilitas facit ſeipſum inſpicere. 77.1

Duo quæ ad humilitatem nos inducunt ibid.2

Humilitas facit hominem perſeverare. 78.1

Hydriæ.

De ſex hydriis nuptiarum Canæ Galilææ ſpiritualiter expoſitis. 122.2

Hypocriſis, Hypocrita.

Hypocriſis vitium quàm ſit deteſtabile. 504.1

Hypocriſis quàm ſit deteſtabilis. 318.2

Hypocrita non diu poteſt latere. 180.2

Hydropicus.

Hydropici proprietates ſeptem deſignantes ſeptem peccata capitalia. 333.1

I.

Iacob, Iacobus.

IAcob quid interpretetur. 383.2

Iacobi minoris ad Chriſtum ſimilitudo. 580.2

Iacobus quid interpretetur. 679.1

Ianua.

Ianua ſpiritualis quæ in morte clauditur eſt triplex. 532.1

Ianitor.

Ianitor ſpiritualis quis. 535.2

Idolum.

Idola unde primo originem habuerint. 305.1

Iejunium.

Iejunium duplex, metaphoricum, & proprie dictum. 388.1

Iejunandum eſt potiſſimum à vitiis. ibid.

à Iejunio debet abeſſe hypocriſis. 160.2

Iejunium Phariſæorum erat inutile. 138.1

Iejunium multiplex. ibid.2

Ieſus.

De dignitate, efficacia, & præſtantia nominis Ieſu. 45.1 & 736.2

Nomen

Nomen Jesu quomodo differat à nomine Christus.
Imago.
Imago & similitudo quomodo differant. 718. 2
Impij.
Impios Deus hic sustinet tribus de causis. 269. 1
Impij etiam dæmones possunt ejicere. 243. 1
Impiis non debemus conari placere. 340. 1
Incarnatio.
Incarnatio & conceptio Christi cur speciatim Spiritui sancto tribuatur. 22. 2
Incarnatio filij Dei quam mirabilis. 24. 1
In ea triplex unio. ibid. 2
Vide *Mysterium.*
Infernus.
De pœna damni & sensus in inferno. 731. 2
De æternitate pœnarum. 732. 1
Inferni pœnarum horror. ibid.
Vbi de magnitudine pœnæ damni. ibid. 2
in Inferno mansiones diversæ. 735. 1
Inferni locus varius. 659. 1
Inferni pœna est duplex. 269. 2
Inferni pœnas quare toties scriptura minetur. 273. 1
Infirmitas, Infirmi.
Infirmi in vita spirituali non debent rejici. 390. 1
Infirmitates Deus sæpe majores immittit illis quos diligit. 436. 1
Infirmitas humana per Christum sanata. 647. 1
Infirmitatis spiritualis tres sunt causæ. 265. 1
Ingratitudo.
Ingratitudinem aggravant tria. 244. 1
Inimicus.
Inimicos diligendos. 156. 2
Inimicorum dilectio est magis meritoria. 157. 1
Vide *Dilectio.*
Injuria.
de Injuriarum remissione & tolerantia. 153. 2 & seqq.
Injurias debemus remittere si à Deo velimus habere remissionem peccatorum. 166. 2
Eas remittere est spiritualis eleemosyna. 167. 1
Injurias debemus remittere, ex eo quod Deus nobis plures, & majores remittat. 408. 2
Injuriarum varium genus. 155. 2
Dum Christus jubet nos eas remittere nullum genus excipit. ibid.
Injuriam inimico petenti an teneamur remittere. 405. 2
Injurias remittentium præmium. 406. 1
De injuriis remittendis parabola exponitur. ib. & seqq.
Injurias remittendas exemplo Christi pro crucifixoribus orantis. 629. 1
Ignis.
Ignem qualem Christus in terram miserit. 236. 1
de Igne conflagrationis, ejusque efficacia. 728. 1
Ignorantia.
Ignorantia affectata non excusat à peccato. 530. 1
ex Ignorantia peccatur periculosius. ibid.
Ioannes.
Ioannes quid interpretetur. 16. 2 & 383. 2.
Ioannes Baptista.
Ioannis Baptistæ miraculosa conceptio. 15. 2
In ejus nativitate quantum gaudium. 16. 2
Ejus magnitudo. 17. 1
Habuit spiritum Heliæ. ibid.
Quo die conceptus sit. ibid.
De ejus nativitate. 30. 1
Cur potius celebremus ejus nativitatem, quam aliorum Sanctorum. ibid.
Cur ei nomen Ioannis proprium. ibid. 2
Ioannis Baptistæ pœnitentiæ locus. 67. 2
De ejus secessu in desertum. ibid.
Fuit primus Eremita, & Monachorum princeps. 68. 1
Ioannis Baptistæ testimonium de Christo. 113. 2
Ioannes Baptista humiliter se Christum negavit. 89. 1
Fuit in eo Heliæ similitudo. ibid.
Fuit vox. ibid. 2
& præcursor Domini. ibid.
Ioannes Baptista quare baptizaverit. 79. 2
Quare primus prædicaverit regnum cœlor. ib.
De ejus vestitu, victu, continentia & sobrietate. 80. 1
Ioannes quomodo fuerit missus à Deo, non vero à seipso venerit. 84. 2 & seqq.
Cur putabatur Christus. 88. 2
Ioannes Baptista ex carcere ad Christum mittens non dubitat quin Christus sit Messias. 233. 1
Cur discipulos mittat. ibid. 2
Laudatur per Christum à constantia. 234. 2
Ioannes Baptista quare incarceratus. 127. 2
Ioannes Baptista etiam defunctus timetur. 294. 1
Ioannes Baptista dat formam vivendi, prædicandi, & fructificandi. 92. 1
Ioannis Baptistæ decollatio. 277. 1 & seqq.
In ea decollatione sunt quatuor valde crudelia. ibid. 2
De loco & tempore decollationis Ioannis. 278. 1
De capite S. Ioannis. ibid.
Decollatio Ioannis quid mysticè significet. ibid.
Ioannis virtus & innocentia. ibid. 2
Ioannem Baptistam quomodo Christus commendet ab excellentia personæ. 236. 1
Ioannes Baptista quibus de causis est plus quàm Propheta. ibid.
Quomodo fuerit quasi Angelus. ibid.
Quibus de causis vocetur Angelus. ibid.
Quare vocetur Helias. 238. 1
Ioannes Evangelista.
Ioannis Evangelistæ præeminentia. 567. 1
Ioannes Evangelista quantum profecerit in solitudine. 140. 1
Ioannis Evangelistæ in Christum amor. 555. 1
Ioannis Evangelistæ festum cur celebretur in nativitate Domini. 30. 1
Ioannes quid in suo Evangelio intendat. 710. & 711. 2
Est in eo quasi Notarius. 712. 1
de Ioanne Evangelista sub cruce. 631. 1
Ioannis dignitas. ibid.
de Ioanne & Petro ad Christi sepulchrum currentibus. 670. 2
Quid hic cursus significet. ibid.
Ioannis Evangelistæ perspicacitas. 690. 1
De interrogatione super morte Ioannis Evangelistæ. 694. 1
Ob multa Ioannes à Christo fuit præ cæteris dilectus. ibid.
De morte Ioannis. 694. 2
Iordanis.
Iordanis fluvius qualis fuerit. 132. 1
Iordanis fluvius unde habeat originem. 375. 1
Ioseph.
Ioseph quid interpretetur. 18. 2
Fuerunt quatuor nobiles Ioseph. ibid.
Ioseph ab Arimathia qualis fuerit. 645. 1
Quid hic Ioseph significet. ibid.
Iovis Dies.
Die Iovis sancta cur officium horatum sit flebile, Missa vero solennis. 558. 1
Cur hoc die conficiatur chrisma. 556. 2
Invidia.
Invidiæ malitia & detestatio. 325. 1

Est

Est pejor fornicatione. ibid. 2
Invidiæ mos. 305. 1

Ira.

Iræ locum quomodo debeamus dare, & ei cedere. 348. 1.
Ira quantopere sit fugienda. 446. 2
Iram suam vultu aut taciturnitate ostendentes perstringuntur. 310. 2
Iræ gradus tres. 150. 1
Ira quid sit, & quando sit peccatum. ibid.

Isaias.

Isaias fuit figura Christi crucifixi. 621. 2

Israël.

Israël quid interpretetur. 118. 1

Instans.

in Instanti operari est solius Dei. 192. 2

Intentio.

Intentio qualis requiratur in omnibus operibus nostris. 261. 2.
Intentio bona in omnibus operibus est habenda. 168. 2

Iudicare, Iudex, Iudicium.

Iudicare temere non debemus alios, sed potius nos ipsos. 342. 2
In judicio an liceat sua repetere. 155. 1
Iudicare non debemus de aliis, sed de nobis ipsis. 310. 1
Iudicium est multiplex. 421. 2
Iudex sententiam non debet præcipitare. 342. 1
Iudicium diversimodè accipitur. 173. 1
Iudicamus de alio multis modis. ibid.
De alio judicare quando sit peccatum. ibid.
Iudicium temerarium quantopere, & in quibus sit cavendum. ibid. 2
Iudicantes temere, severe à Deo judicabuntur. 174. 1

Iudicium extremum, Iudicandi.

Iudicandorum ordo à dextris, & sinistris. 537. 1
In die judicii ratio reddetur de omnibus. 406. 2
Iudicium extremum an vocaliter sit futurũ. 540. 1
Clamor ad judicium extremum. 531. 2
In eo non erit ullum patrocinium. 531. 2
Quantus omnium in eo sit futurus timor. ibid.
De judicis Christi sententia. 537. 1
Quam terribilis ea sit futura pro impiis. 538. 1
In die judicii boni quomodo mirabuntur. ib. 2
De adventu Christi ad judicium. 541. 2 & seqq.
Quomodo separabit oves ab hœdis. 542. 1
Iudicandorum est triplex status. 530 2
In die judicii quàm exacta sit de omnibus reddenda ratio. 309. 1
In die judicii Christo præferetur signum crucis. 519. 1
De planctu tunc futuro. ibid.
Ob adventum diei judicii, justi & electi magno gaudio afficientur. 520. 2 & seqq.
Iudicii dies semper in memoria habenda. 521. 2 & 525. 2
Iudicii dies quomodo dicatur filio ignota. ibid.
Cur hunc diem voluerit Deus nobis esse incertum. ibid.
Iudicii dies creditur futura de nocte. Ibid.
De incertitudine hujus diei exemplo Noë, & Loth. 523. 2 & seqq.
Iudicii recordatio, quàm utilis & efficax sit. 520. 1
De signis quæ extremum judicium præcedent. 507. 1
Signa hæc quare prædixerit Christus. ibid.
Signa hæc quædam sunt specialia, quædam verò communia. ibid.
In eo etiam cogitationes discutientur. ibid.
Iudicij dies est incerta. 508. 2 & 511. 1
Circa judicii diem universæ creaturæ turbabuntur. 516, 2 & seq.
Quid hæc signa significent. 517. 1
Signa horribilia quindecim, quæ diem judicii, ex quorundam sententia, præcedent. 518. 1
De adventu Christi ad judicium. ibid. 2 & seqq.
Quam terribilis hic sit futurus. 519. 1
Vide *Enoch.*

Iudas proditor.

Iudas ante proditionem adhuc benigne à Christo fuit monitus. 552. 2 & seqq.
Iudæ audacia. 554. 1
Ejus scelera. ibid.
de Iudæ desperatione, & ejus morte. 597. 1
Quare laqueo mortuus. ibid.
Cur medius crepuerit. ibid.
Iudæ proditori quinam similes. 460. 2
Iudæ avaritia. ibid.
Loculos portabat, & quare ei commissi. 461. 1
Iudas proditor, quo die Christum prodiderit. 544. 1 & seqq.
de Iudæ conventione & infelicitate. ibid. 2
Cum Iuda quinam Christum vendant. ibid.
Iudæ Christum osculo prodentis quinam sint similes. 581. 2
Iudas significat mundum, & amicos fraudulentos. 575. 1
Hoc osculum tria faciunt detestabile. 582. 1
In hoc Iudæ facto tria docemur. ibid.
Hujus traditionis figuræ. ibid. 2

Iudas Galilæus.

Iudas Galilæus qualis fuerit. 328. 1

Iugum.

Iugum Domini quomodo suave. 246. 1
Quomodo suavius sit jugum Evangelij, quàm legis. ibid. & seq.

Iudæa, Iudæi.

Iudæa unde dicta. 126. 2
Iudææ divisio per Romanos facta. 68. 2
Iudæi circa Christum dupliciter errabant. 498. 1
Iudæi quare à fide rejecti. 487. 1
Iudæorum sectæ erant tres, Pharisæi, Sadducæi, Essæi. 495. 1
Iudæi quomodo lapides sint. 348. 1
Iudæorum malitia, & ingratitudo. 488. 1
Iudæorum petitio petentium Christi sanguinem super se fuit exaudita. 605. 1
Iudæi mali qui dicendi. 729. 2
Iudæorum consilia de interficiendo Christo. 544. 1
Iudæorum curiositas. 463. 1
Eorum stulta cogitatio de Lazaro interficiendo. ibid.
de Iudæorum excæcatione. 350 2
Illius causa non fuit Christus. ibid.
Iudæi quam male fecerint nolentes habere Christum regem. 613. 2
Iudæorum festa incipiebant à vespera. 547. 1
Iudæorum puerorum certa species ludi. 238. 2
Iudæorum obstinatio. ibid. & 327. 1
Primi recipient Antichristum. ibid.
Cur in Christum non credant. ibid. 2
Iudæi mysticè habebant spiritum immundũ 192. 1
Iudæorum duritia. 431. 2
Eorum superstitio. 432. 2
Iudæorum quanta ingratitudo. 336. 1
Iudæorum quæ sit exspectatio. 274. 1
Eorum reverentia erga libros sacros veteris Testamenti. ibid.
Iudæorum servitus. 345. 1
Iudæorum regnum fuit divisum in quatuor tetrarchias. 78. 2

Iuramentum.

Iuramentum per creaturas etiam est obligatorium. 503. 1

Iuramen-

Iuramentum per se non est illicitum. 152.2
Iudæorum error circa iuramentum à Christo corrigitur. ibid.
Iurandum in necessitate. 153.1
Iuramentum tres comites requirit vt sit legitimum. ibid.
de Iuramento per creaturas. ibid.
Bonus iuramenti vsus non est prohibitus. ibid.2

Iustus.

Iusti quantum in mundo prosint. 177.2

Iustificatio, Iustificatus.

in Iustificatione peccator tria facit. 324.1
Iustificatus à Deo recipit specialiter quatuor beneficia. 304.2
Primò diabolus ab eo expellitur. ibid.
Secundò aperitur ei lingua. ibid.
Tertiò illuminatur. ibid.
Quartò liberatur à surditate spirituali. ibid.

L.

Lachrymæ.

LAchrymarum vis & efficacia. 143.1 & 30.1 & 515.2
ad Lachrymas Christi exemplo excitamur. 472.1
Collachrymari debemus infirmitati proximorum. ibid.2

Laicus.

Laici interdum facilius conuertuntur, quam clerici. 487.2

Lampas.

Lampades virginum quid significent. 531.1
De earum ornatu. ibid.

Lancea.

Lanceis tribus Christus spiritualiter est confossus. 642.1

Lapidare, Lapis.

Lapidantes Christum qui sint. 358.2
Lapis reuolutus in Christi sepulchro quid significet. 668.1
Lapis abscissus sine manibus Christum significabat. 66.1
Lapides pretiosi duodecim, significant duodecim virtutes. 418.1
Sapphirus paupertatem. ibid.
Topazius obedientiam. ibid.
Smaragdus castitatem. ibid.
Carbunculus charitatem. ibid.
Amethystus mansuetudinem. ibid.2
Onychinus misericordiam. ibid.
Iaspis simplicitatem verborum. ibid.
Chrysolithus vitationem occasionis peccati. ib.
Beryllus rectitudinem intentionis. ibid.
Lyncurius doctrinam concionatoris. 419.1
Achates humilitatem. ibid.
Sardius fraternam correptionem. ibid.2

Latro.

De duobus latronibus cum Christo crucifixis, & quid significent. 624.1 & 627.2
De blasphemiis eorum. 627.1
De pœnitentia vnius. ibid.
Latronis ad Christum conuersi magna fides. 630.1

Laus, Laudari.

Laudis diuinæ encomia. 718.1
Laus diuina quomodo peragenda. ibid.2
ad Laudem diuinam deuota excitatio. ibid.
Laudari nemo debet in facie, & quare. 222.1
Dum ab hominibus laudamur, quomodo nos geremus. ibid.
Laus humana quantopere sit vitanda. 303.2
Laus humana in omnibus est vitanda. 161.2
Laus humana quantopore sit fugienda. 285.1

Lauari.

Lauari quomodo spiritualiter à Christo debemus. 550.1

Lazarus.

de Lazari resuscitatione. 435.2
Lazarus quid interpretetur. 436.1
Lazari resuscitatio mysticè exponitur. 439.2

Lepra.

Lepra corporalis in Scripturis legitur quinque modis curata. 185.1
Lepra sanato à Christo cur ei inhibuerit nemini dicere. ibid.2
Cur tactu curauerit. ibid.
Cur curatum misit ad Sacerdotem. 186.1
Lepra significat mysticè peccatorem. ibid.
Leprosi quatuor de causis à Christo mundati sunt. 443.1
Lepra mysticè significat peccatum mortale propter quatuor. ibid.
Quid agendum vt à lepra hac liberemur. ibid. & seq.

Lex.

Legis veteris & nouæ differentia. 430.1
Legis naturalis duplex est præceptum. 177.2

Liber.

in Libro vitæ dupliciter scribimur. 243.2

Libertas.

Libertatem arbitrij non tollit prouidentia Dei.

Licita. 541.1

Licitorum immoderatus vsus etiam est damnabilis. 524.1 & seq.

Limbus.

in Limbo sanctorum Patrum gaudium in descensu Christi ad inferos. 659.2

Lingua

Lingua quantopere sit custodienda. 309.2
Ad hoc faciendum quinque sunt obseruanda. ibid. 310.1
Linguarum trium in titulo crucis excellentia. 623.1

Locus.

Loca quinque ex quibus homines ad Christum veniebant. 135.2
Significant quintuplex hominum genus. ibid.
Locus primus quid significet. 334.1
Non est appetendus. ibid.2
Locum nouissimũ debemus appetere, & quare. ib.
Locus medius est dignior. 320.2

Longinus.

Longinus, qui Christi latus aperuit, qualis fuerit, & de eius conuersione, ac sanctitate vitæ post transactæ. 642.1

Loqui.

Loqui quomodo debeant Christiani. 153.2

Loth.

Loth è Sodomis exiens quare à Christo statuatur in exemplum. 524.1
Quid mysticè significet. ibid.2
Loth vxor retro respiciens in statuam salis conuersa quid significet. 510.1
Quare ipsi hoc acciderit, non verò Abraham. ibid.

Lucas.

Lucas quid in suo Euangelio intendat. 710.1 & 711.2

Lucerna.

Lucernæ ardentes quid significent. 528.2

Lucifer.

Luciferi casum vidit Christus. 242.2
Huius casus quæ fuerit causa. ibid.

Ludouicus.

Ludouici Regis Franciæ quæstio. 286.2

Lugere.

Lugendi causæ quinque. 143.1

Lumbi.
Lumbos præcingere quid sit. 528.2
Luna.
Luna quid mysticè, & moraliter significet. 516.2 & seq.
Luxuria.
In Luxuriæ peccato vitari debent omnes occasiones. 152.1
Lux.
Lucis filij vnde cognoscantur. 428.2
Lux triplex. 148.2
M.
Magedam.
MAgedam qualis regio fuerit. 372.2
Magi.
Magorum ad Christi præsepe venientium genus, & quales fuerint, & quomodo per stellam adducti. 47.2
Eorum fides. 49.1 & 50.1
de Magorum adoratione. ibid.
De eorum muneribus. 51.1
De morali ac mystica significatione horum.ib.2
Magorum reuersio quid nos doceat, 52.2
Magister.
Magistrorum quatuor vitia in Pharisæis Christus reprehendit. 501.1
Magistrorum appellatio quo sensu à Christo inhibeatur. ibid.
Mammon.
Mammon quid sit. 169.1 & 428.2
Mandatum.
Mandatorum Dei facilitas. 179.2
Manus.
Manus lauandi ritus apud veteres quid significarit. 605.2
Manus pueris imponere est antiqua consuetudo. 412.1
Marcus.
Marcus quid in suo Euangelio intendat. 710.2
Mare.
Mare Tyberiadis variis nominibus appellatur. 132.1
Mare quid significet. 690.2
Maria virgo.
Maria virgo quomodo fuerit beata ex fide. 315.1
In diuersis locis Christum inuenit. 316.1
Mariæ virginis natiuitas, parentes, &c. 11.2
Eius præsentatio, deuotio, puritas, &c. vita & mores. 12.1
Mariæ conceptionis figuræ. ibid.2
Mariæ desponsatio ac desiderium seruandi castitatem. 13.1
Quare desponsata fabro lignario. 15.1
Maria est turris fortissima. ibid.
Maria tria significat, 1. stellam maris vel illuminatricem, 2. mare amarum, 3. Dominam. 18.2
Etsi primiceria virginum. 20.1
de Mariæ Virginis annuntiatione. 18.1 & seqq.
Qualiter eam Gabriel inuenerit. 19.2
Cur Angelus ei visibiliter apparuit. 20.1
Maria quomodo tum turbata. ibid.2
Qua humiliter responderit, & quomodo ad incarnationem dederit consensum nomine totius humani generis. 23.2
Maria quomodo se in Christi conceptione habuerit. 26.1
de Mariæ virginis visitatione. 27.1 & seqq.
Cur visitauit Elizabeth. ibid.2
In eius visitatione sex documenta debemus imitari. ibid.
ex Maria possumus colligere quinque fructus. 28.1
Maria parca fuit in loquendo, & ideo paucis vicibus legitur locuta. 29.2
Maria grauida non fuit grauata. 37.2
Maria est stella. 52.1
Est thronus Salomonis. ibid.
Mariæ cura in educando filio. 53.1
Maria quomodo omnia quæ in Christo videbat fieri, conseruabat in corde. 42.1
de Mariæ virginis purificatione, & quare voluerit instar aliarum puerperarum purificari. 54.1
Mariam in oblatione figurabat arca testamenti, & candelabrum. ibid.2
Maria quomodo manibus sibi ac filio victum quæsiuerit. 66.2
Maria plus quam martyr fuit. 57.1
Maria quomodo Christum duodennem perdiderit, cum de eo semper tam fuerit sollicita. 71.1
Mariæ dolores de perdito Christo. ibid.
Maria virgo quantopere doluerit audiens Christum esse captum. 597.2
Maria sub cruce stans facta est mater Eccles. 632.1
In triplici statu nos adiuuat. ibid.2
de Mariæ virginis præsentia sub cruce, eiusque deuotione ac dolore. 628.1
de Mariæ situ sub cruce. ibid.2 & 631.1
Mariæ Martyrium sub cruce. ibid.2
Mariam sub cruce stantem quàm deuote solebat quidam religiosus contemplari. 630.2
in Maria sola resedit fides in sabbatho sancto. 658.1
Mariæ dolor videns mortuum Christi corpus. 640.2 & 646.2
Maria virgo cur cum cæteris mulieribus non venerit ad monumentum. 665.2
Maria cur cum filio suo cœlos non ascenderit. 703.2
Maria circa ascensionem Domini vbi habitarit. 700.1
Assumptionis Mariæ figuræ. 725.1
Mariæ fœlicitas. ibid.
De præstantia nominis Mariæ. ibid.2
Mariæ inuocatio quam sit efficax. ibid.
ad Mariam deuota eleuatio. ibid.
In festo assumptionis Mariæ quare legatur Euangelium de Martha & Magdalena. 256.2
Maria virgo recte vocatur castellum propter septem proprietates castelli. ibid.
Mariæ plenitudo virtutum & gratiarum. 257.1
Fuit dedita vitæ actiuæ, & contemplatiuæ. ibid.
de Mariæ virginis assumptione in cœlum. 721.1 & seqq.
de Mariæ habitatione ante assumptionem. ibid.2
De eius sepulchro. ibid.
Eam esse assumptã cum corpore & anima. 722.1
Assumpta est super omnes choros Angelorum. ibid.2
De occursu Christi. 723.2
De gaudio Angelorum in eius assumptione. 722.2
Mariæ prærogatiua. 723.2
Maria omnibus modis est laudanda. 724.1
Eam inuocare quàm sit vtile. ibid.
Eius honor redundat in honorem Christi. ib.2
Maria Magdalena.
Magdalena Christo quatuor obtulit. 156.1
Eius in Christum etiam mortuum amor. 671.2 & 674.1
Maria Magdalena quomodo Christum ante passionem vnxerit. 459.2
Quali vnguento. ibid.
Significat hac vnctione Ecclesiam. 460.1
Mariæ Magdalenæ pœnitentia. 250.2 & seqq.

Quàm

Quàm magna fuerit ejus contritio. 251.1
Ejus humilitas. ibid.
Magdalenæ fides & alia charismata ei collata. 256.1
Ejus humilitas. 254.1

Martialis.

Martialis Christi discipulus quomodo ei in cœna ultima ministraverit. 547.2

Martyr, Martyrium.

Martyrum laus. 279.2
Martyrij triplex impedimentum removet Christus. 381.1
Martyr quis fieri potest ex variis causis. 65.1
Martyres in resurrectione retinebunt vulnerum cicatrices. 688.2
Martyrum triplex genus. 65.1

Matthæus.

Matthæus quid in suo Evangelio intendat. 709.2 & seq.
Matthæi ad Christum vocatio. 136.1
Ejus obedientia in ea sequenda. ibid.
De ejus convivio & quid mysticè significet. ibid. 2
Quid ejus vocatio significet. 138.1

Mater.

Matris filiorum Zebedæi qualis petitio. 448.2
Quàm inconveniens. ibid.

Matrimonium.

Matrimonio juncti mutuam castitatem servare possunt. 34.2
Matrimonij bona sunt tria. 121.1

Medicus.

Medici moneant ægrotos de habenda cura animæ. 205.1

Meditatio.

Meditatio vitæ Christi quam utilis, & quam frequentanda. 735.2

Membrum.

Membra invicem sumus. 250.1

Mens.

Mentis exercitium in Deum sex rationibus docetur. 514.2

Mercenarius.

Mercenarius quomodo differat à servo & filio. 401.1
Mercenarius unde dicatur. 723.1

Meritum.

ad Meritum tria concurrunt. 279.2
Opera meritoria sunt triplicia. ibid.

Mensa.

Mensa, in qua Christus ultimam cœnam sumpsit, Qualis fuerit. 550.1

Mentiri.

Mentiri non debemus ut videamur humiles. 559.2

Mendacium.

à Mendacio quam alieni debeant esse Christiani. 346.1

Mercator.

Mercator spiritualis quis. 272.2

Miles.

Militaris disciplina qualis deberet esse. 84.1
Milites distinguuntur ab equitibus. 609.2

Miracula.

Miracula quomodo Christus operabatur. 193.2
Ordinabantur ad duo. ibid.
Miracula sua cur Christus vetabat publicari. 210.2 & 211.1
de Miraculorum promissione facta Ecclesiæ. 701.1
Cur hodie non ita Miracula fiant sicut in primitiva Ecclesia. ibid.
Miracula Christi semper proderant, & ad bonum tendebant. 120.2
Miracula non debemus appetere, sed potiùs animæ salutem. 243.2
Miracula debent novã doctrinã confirmare. 184.2
Miraculorum operatio ex duplici capite provenit. 182.2
Per se non justificat. ibid.
Miraculorum quatuor genera Apostolis concessa. 214.2
Miracula Christus tribus de causis faciebat. 206.1

Misericordia.

Misericordiæ commendatio. 173.1
Miserationem tria commovent. 397.2
Misericordiæ opera corporalia sunt unguenta. 665.2
Misericordia quomodo præferatur sacrificio. 137.2
Misericordia quid sit, & misericordiæ ordo. 144.1
Opera misericordiæ corporalia sex sunt. 537.2
Exprimet ea Christus in judicio. ibid.
& quare. 538.1

Missa.

Vestes quibus Missæ sacrificium peragitur Christus habuit. 601.2
Quid moraliter hæ vestes significent. ibid.
Hostiæ elevatio in Missa quid significet. 611.1
De tempore celebrationis Missæ. 614.2
Missam diebus dominicis & festivis audire est triplicis præcepti. 191.1
in Missa sacerdotes repræsentant quinque Christi apparitiones factas in die paschæ. 685.2

Missale.

Missale in Missa, ab uno cornu ad aliud delatum, quid significet. 466.1

Mitis.

Mitis & mansuetus quomodo differant. 142.2

Mna.

Mna quid appendat in pondere. 535.1

Monachus.

Monachos non debere murmurare. 425.1
Monachus unde dicatur, & quam debeat esse exemplaris vitæ. 68.1
Monachorum quam sit felix vita. 489.2
Vide *Religiosus.*

Monumentum.

Monumentum Christi quid mystice significet. 639.2

Mors, Mori.

Mortem non debent Christiani deflere, sed gentiles. 194.2
Mors est triplex. 264.1
Mortis timor superari potest sex rationibus. 223.1
Mortis timor quid sit. ibid. 2
Mortis hora quare incerta. 410.1
Mortis hora incerta nos monet ad vigilantiã 525.2
in Morte qualis quis invenitur, ita judicatur. 526.2
Mortis memoria semper habenda est. 532.2
Mors spiritualis quibusdam gradibus perficitur. 380.2
Mors quare comparetur somno. 531.2
Quia ejus hora incerta, semper bonis operibus vacandum. 532.1
Mors quadruplex quam Christus destruxit. 441.1
Mortis spiritualis tria signa. 195.1
Moriendum pro Deo alacriter. 227.2
Mortui tres à Christo suscitati quid moraliter significent. 995.2
Morienti quinque sunt servanda. 639.1
Mori pro grege Dominico quis potest tripliciter. 354.1
Mortuos suos sepelire quid moraliter significet. 198.1

Morbus.

Morborum causæ sæpe sunt peccata. 326.1

Morborum origo ex ciborum varietate. 299.2
Morbos Deus nobis immittit quinque de causis, 206.1

Moyses.

Moyses est figura Christi. 66.1
Moyses quare in Christi transfiguratione apparuerit. 384.1

Mundus.

Mundi ætates sex. 46.2
Mundus eodem ordine quo periit redemptus est, 18.1
de Mundi renovatione post diem judicii. 731.2
Mundus est mare. 130 2 & 293.1
Mundus quot annis ante Christum steterit. 10.2
à Mundo odio haberi est bonum signum. 564.1
Mundus quomodo continuo transit. 522.1
Habet triplicem transitum miserabilem. ibid.
Qui eum fugiunt habent alium triplicem transitum laudabilem. ibid.

Mundanus.

Mundanorum contemptus suadetur. 260.2
Mundani, vel filij hujus sæculi ex duobus agnoscuntur, 428.1

Munus.

Munera Deo oblata nihil prosunt nisi fratribus reconciliemur. 150 2
Munera tripliciter accipiuntur. 353.1

Mulier.

Mulier illa quę Christum laudavit qualis fuerit. 314.1
Ejus fides & devotio. ibid.
Mulieris Chananææ fides, & confessio. 363.1
Ejus perseverantia. ibid.2
Ejus humilitas. ibid.
Ejus triplex petitio. 364.1
Significat mysticè Ecclesiam. ibid.2
Moraliter animam peccatricem. 365.1
Mulieri cur primo facta est apparitio resurrectionis Christi. 667.2
Cur prima constituitur nuntia salutis. 669.2
de Mulierum devotione circa Christi sepulturam. 650.2
de Mulieribus in festo paschæ venientibus ad ungendum Christum, & quid cum suis aromatibus significent. 664.1 & 665.1
De iisdem mulieribus ad monumentum venientibus. 666.2 & seqq.
Quomodo has mulieres debemꝰ imitari. 667.1
Mulier quæ habuit septem viros quid moraliter & mysticè significet. 495.2
de Mulieribus aromata ementibus ad ungendum corpus mortuum Iesu. 658.1
Harum mulierum fides. ibid.
Mulieres Evangelistæ, & Apostolæ. 676.1

Myrrha.

Myrrhæ unguentum quid significet. 664.2

Mysterium incarnationis.

Incarnationis remedium quomodo ut unicum in conclavi trinitatis decretum. 10.2
De incarnationis mysterio. 86.1
Incarnationis Christi quanta sit solennitas.

N.

Naaman.

Naaman Syrus quid moraliter significet. 236.1

Natura.

Naturæ non est serviendum. 34.2

Nathanael.

Nathanael quid interpretetur. 117.2
Cur non fuerit Apostolus. 118.2

Nativitas.

Nativitas duplex. 34.2

Navis.

Navis significat Ecclesiam. 266.1
Naves duæ ad quas Christus venit quid mystice significent. 131.1
Navis in qua Christus dormit significat Ecclesiam. 200.2
Secundo significat crucem. 201.1
Tertio pœnitentiam. ibid.
Quartò animam fidelem. ibid.2

Nazareth.

Nazareth quam longe distet à Bethleem. 37.2
Nazareth quid interpretetur. 18.1

Necessitas.

Necessitas duplex. 541.1
Necessitas quomodo interdum ab observatione legis excuset. 298.1

Negotiatio.

Negotiatio spiritualis quæ, & quomodo ei sit incumbendum. 577.1

Nicodemus.

Nicodemus quid significet. 645.2
Nicodemi ad Christum accessus. 128.1

Ninivitæ.

Ninivitarum cum Iudæis comparatio. 312.1
Ninivitæ quid significent. ibid.2
Ionas fuit Ninivitis dupliciter signum. 311.2

Nobilitas.

Nobilitas ex virtutæ, non ex parentibus est quærenda. 33.1
Nobilitas generis per se nihil potest sine bonis operibus. 82.1
De ea gloriari superbia est. 86.2

Nox.

Nox apud Iudæos dividi solita in quatuor partes. 29.1

Nuditas.

Nuditas tam corporalis, quam spiritualis quomodo est vitanda. 606.1

Nuptiæ.

Nuptiæ post resurrectionem cessabunt. 495.1
Nuptias triplices Deus celebravit. 490 2
Nuptiæ quædam sunt spirituales, quædam cœlestes. 333.2
Nuptiarum spiritualium bona. ibid.
Nuptiæ sunt quadruplices. 121.1
Nuptiæ in Cana Galilææ explicantur spiritualiter. 122.1

O.

Obolus.

Obolus qualis fuerit moneta. 390.1

Oculus.

Oculos ad cœlum tollere tripliciter impedimur. 283 1

Odium.

Odium nunquam haberi potest in naturam, sed in vitia. 228.1

Offensa.

Offensa tanta est, quantus est offensus. 406.1

Olivetum.

Oliveti mons quid significet. 463 2

Omissio.

in Omissione etiam peccatum est. 82.2

Onus.

Onera mutua quomodo debeamus portare. 249.2
Onus triplex. 245.1
Onus Christi quomodo leve. 246.1

Opera, Operari.

In bonis operibus non est gloriandum. 479.1
Operandum est manibus ad victum conquirendum. 295.1
Operando plus proficimus quam docendo. 149.1

Opera

Opera bona an possint fieri coram hominibus. 159. 1
Opera plus movent quam verba. 552. 1
de Operibus bonis non debemus præsumere, sed semper timere. 388. 1
Opera nostra omnia ad Deum dirigenda. ibid.

Opinio.

Opinionibus peregrinis non est adhærendum. 127. 1

Opprobrium.

Opprobria quævis quis contemnet, qui Christi opprobria cogitat. 546. 1

Oratio, Orare.

Oratio quid sit. 48. 1
Oratio est efficax remedium contra tentationes. 577. 1
Oratio est melior lectione. 200. 1
Oratio quales debeat habere comites. 575. 1
Orationes frequentia comendatur. 577. 2 & 579 2
Debet esse attenta. ibid.
Est efficacissima cum lachrymis compassionis de Christi compassione, quod etiam revelatione quadam docetur. ibid.
Orare quomodo Christo conveniat. 580. 1
Orationis Dominicæ excellentia. 162. 1
Est summa omnium petendorum. ibid.
Quare tam brevis sit. ibid.
Habet septem petitiones. ibid.
Explicantur omnes hæ petitiones. ibid. & seqq.
in Oratione opus est perseverantia. 324. 1
in Oratione quæ sint petenda. 100 2 & 105 2
in Oratione plus nobis interdum à Deo conceditur, quam petamus. 455. 2
Oratio Christi ante passionem fuit instructa optimis circunstantiis. 565. 2
Cur interdum erecto corpore oremus. ibid.
Oratio ut exaudiatur debet esse humilis. 515. 1
Orandum quomodo semper. ibid.
in Oratione quomodo sensus recolligendi.
de Orationis vi. 175. 2 & seqq.
Oratio nostra ut à Deo exaudiatur quænam requirat. 176. 1 & seqq.
Cur interdum non exaudiatur. ibid.
Debet esse perseverans. ibid. 2
Quæ in ea sint petenda. 177. 1
Oratio multiplex. 140. 1
Debet esse solitaria. ibid.
Oratio duplex, publica & privata. 160. 1
Oratione vocali quare utamur. ibid. 2
Orationem cur Deus à nobis exigat. ibid.
De gentilium erore circa longas orationes. ib. 1
Orationis alæ. 161. 2
Oratio communis multum prodest. 404 2
Oratio nostra cur interdum non exaudiatur. ibid.
Orandum pro peccatoribus. 335. 2
Cur interdum oremus prostrati, interdum stantes. 444. 2
Orare debemus pro adventu S. Spiritus. 705. 2
Orandum pro omnibus. 160. 1

Osculari.

Osculandi consuetudo apud Iudæos. 581. 2

Ordo.

Ordinum quatuor minorum actus quomodo Christus exercuit. 274. 2

Osanna.

Osanna quid significet. 467. 2

Otium.

Otij detestatio. 610 1

Otiosum.

Otiosum verbum quid sit. 309. 1

Ovis.

Oves Christi ex quatuor signis dignoscuntur. 357. 2

P.

Panis.

Panis subcinericius quid mystice significet. 698. 2
Quid Panis triticeus. ibid.
Panes quinque quibus Christus quinque millia satiavit quid mysticè significent. 283. 1 & 184 1
Quid moraliter. ibid.
Quid allegoricè. ibid.
Panis mysticus triplex. 371. 1
Panis fractio à Christo legitur quatuor vicibus facta. 681. 2
Quid hæ fractiones significent. ibid.
Panes mystici incipientium septem. 371. 1
Proficientium item septem. ibid.
Item perfectorum. ibid. 2
Panes hordeacei Christi quam fuerint suaves. 284. 2
Panum multiplicatio quid mysticè significet. 369. 2 & 370. 1
Idque in duobus miraculis. ibid.

Paradisus.

Paradisus est, ubi Deus est. 630. 1

Parochianus.

Parochianus alicujus parochiæ unde quis dignoscatur. 431. 2

Parvuli.

Parvulis quomodo debeamus esse similes. 391. 2

Pascha.

Pascha variis modis accipitur. 543. 1
Unde dicatur. ibid. 2
Pasca mysticum Christianorum. ibid.
Paschale tempus à Christo est consecratum. 697. 1
Hoc tempore est habenda summa devotio. ibid.

Pater.

Pater familias debet habere tria. 526. 1

Parabola.

Parabola ejus qui inciderat in latrones moraliter exponitur. 248. 1
Parabola quid sit. 271. 1
in Parabola de denario diurno sex sunt consideranda. 423. 2
Exponitur moraliter. ibid. & seqq.

Paralyticus.

Paralyticus à Christo sanatus quid moraliter & mystice significet. 206 2

Parens.

Parentum affectus & amor debet postponi cultui & amori Dei. 316. 2
Parentum amor, Christi amori est postponendus. 228. 1

Passio Christi.

Passioni Christi conformari debemus. 449. 2
Passionis Christi brevis synopsis. 653. 1 & seqq.
Passus est in omni ætate, & in omnibus membris. ibid.
Item in omni tempore. ibid.
Turpissimo mortis genere. 654. 1
De acerbitate passionis ejus. ibid. 2
De virtutibus passionis Christi. ibid.
De mortis diuturnitate. ibid.
Passionis Christi meritum. ibid.
Pro ea gratiarum actio. ibid.
Passionis Christi memoria quam frequens debeat nobis esse. 569. 1
Ut in exercitio passionis dominicæ proficiamus à deliciis debemus abstinere. ibid.
Passionis exercitium Deo est gratissimum. 570. 1
Refertur de hac re exemplum. ibid.
in Passione sua quot Christus habuerit vulnera. 570. 2
Oratio. 571. 1

Orationum dominicarum in honorem passionis est Deo gratissima. 57.1
Bona quæ ex meditatione passionis Christi nobis proveniant. ibid.2
Ejus meditatio reddit hominem doctum. 571.1
Ex ea consequimur quatuor solatio. ibid.
Passio Christi in generali refertur. 572.1
Tria principalia in Passione Domini. ibid.2
de Passionis circumstantiis, loco, & persona patientis, &c. 573.1
Passionis Christi gravitas. ibid.
De modo se exercendi in Passione Dominica. ibid.2
Passio Christi tria docet. 574.2
Passionis Christi memoria est remedium ad acquirendam patientiam. 647.1
Passiones animi tripliciter in nobis causantur. 575.2

Pastor.

Pastor verus ovibus suis debet dare quatuor voces. 357.2
Pastoris boni est triplex signum. 355.1
Pastor oves scandalizans quá graviter peccet. 355.2
Pastoribus cur Christi nativitas primo sit annunciata. 40.1
Pastores Ecclesiæ quales debeant esse. ib.2 & 42.2
Vide *Prælatus.*

Pater.

Patri æterno quare approprietur potentia. 126.1

Patientia, Pati.

Patientia nobis est necessaria. 544.2
Pati hic debemus si cœlestem gloriam velimus consequi. 681.1
Patientiæ incitamentum. 128.1
Patientiæ laus & efficacia. 508.1

Pauper, Paupertas.

Paupertatis encomia. 39.1
Pauperes sunt ad utilitatem divitum. 83.1
Pauperes mysticè sunt pedes Domini. 251.1
Etiam fratres divitum. ibid.2
Paupertas & frugalitas in victu quam sit commendabilis. 300.2

Pax.

Paci quinque sunt contraria. 145.1
Pacifici quinam vocentur. ibid.
Pax quam præstans bonum sit. 565.1
Pacem qualem Christus suis discipulis post resurrectionem suam optavit. 683.1
Cur eam ingeminaverit. 685.2
Pax Christi qualis sit. 683.1
Pacifici qui sint. ibid.2
Pacis commendatio. 687.1
ad Pacem quatuor gradus. 154.1

Peccatum, Peccator, Peccare.

Peccata remittuntur duodecim modis. 409.1
Peccati divisio. 345.2
Peccatorum radices tres. 96.2
Peccatores in peccatis laborant. 245.1
Peccatum est dæmon. 248.1
Peccata minora cur in hac vita non penitus auferantur. 55.1
Peccati servitus pessima. 345.1
Peccata aliorum semper excusanda sunt.
Peccata propria negligit, qui aliena scrutatur.
Peccatum est spiritualis febris. 265.1
à Peccato quot modis aliquis revocetur. 553.1
Peccata remittendi potestas in Ecclesia est à Christo relicta. 686.1
Peccatum inducit tenebras. 9.1
Peccatum in Spiritum sanctum habet sex species. 307.1
Explicantur eadem. ibid.
Quomodo dicatur irremissibile. ibid.2
Peccatum facit hominem cæcum, mutum & dæmoniacum. 304.1
Peccata quæ propria viris, quæ mulieribus. 487.1
à Peccatis tribus modis præservamur. 371.2
Iterum incidentes in peccatum semel remissum quam graviter peccent. 313.2
à Peccato quomodo sanari possimus. 360.2 & 366.2
Peccata propria debemus aggravare, aliena vero extenuare. 77.1
in Peccatoris conversione quænam mysticè signa fiant. 640.1
Peccata semel remissa an redeant. 408.1
Peccatorum quatuor potissimum causæ. 324.2
Peccatum veniale cum mortali punitur in æternum post hanc vitam. 151.1
Peccatis quomodo anima illudatur. 608.2
Peccata in corde generantur. 361.2
Peccatum quam graviter sit à Deo puniendū docetur, ex eo quod Christus tanta sit passus. 616.2
Peccati destructio est difficilior quam mundi creatio. 326.1
Peccata propria debemus confiteri, aliena vero celare. 138.1
Peccati detestatio duplex. 95.1
Peccata Deum dimittere quid sit. ibid.
Peccatum ad mortem quid sit. 307.2
Peccatum est causa infirmitatis. 323.2
Destituit hominem omni auxilio. ibid.
Peccati servitus. 180.2
Peccator quatuor mala incurrit. 180.2 & 190.1
Peccator quilibet quomodo adulteretur. 344.1
Peccatorum vestimenta quæ. 491.2
Peccatorem convertere potest solus Deus. 465.1
Peccare se ignorans, eo ipso est magis miser. 135.2
Peccatori septem mala impendunt, propter quæ merito debet flere. 472.2
Peccatores sunt catelli. 365.1
Peccatores deplorandi sunt. 252.1
Peccatori volenti resipiscere quid faciendum. 1.1
in Peccatoris conversione quantum sit gaudium. 398.1
De ea etiam gaudet Christus. ibid.2
Peccatoris quanta sit indignitas. 400.2
Peccare in cœlum quid sit. ibid.
Peccatores quàm benigne Deus recipiat. 402.1
Peccator mysticè est mortuus. 194.2
Quatuor quæ peccatorem in morte peccati detinent. 195.1
Quomodo mysticè à morte peccati resuscitetur. ibid.2
Peccatum est mors, & instar mortis fugiendū. ib.
Peccator est moraliter homo habens manum aridam. 302.1
in Peccatoris conversione ea mysticè fiunt quæ facta sunt in resuscitatione Lazari. 438.2
Peccator ut illuminetur debet septem considerare. 351.1
Quodnam sit signum quod sit illuminatus. ib.2
Peccatores velut laqueo capiuntur. 522.1
Peccatorum lapsus & ruina. 183.1
Peccatorem non puniri est signum iræ Dei. 148.1
Peccator significatur per lunaticum. 387.1

Pecunia.

Pecuniæ amor quam perniciosus. 677.1

Penuria.

Penuriam multis de causis patimur. 171.1

Pentecoste.

Pentecostes Christianorum solennitas. 716.1
de Pentecoste Iudæorum. ibid.
In hoc festo gaudendum. ibid.2
Quale sacrificium in veteri lege offerebatur in festo Pentecostes. 271.1

Peregrinus.

Peregrinus.
Peregrini sumus omnes in terra. 319. 1
Peregrini spiritualis conditiones habeamus. ibid.
Perfectio.
Perfectio vitæ Christianæ in tribus consistit. 379. 2
ad Perfectionem sunt novem gradus. 157. 2
in Perfectione Evangelica aggredienda opus est matura de liberatione. 228. 2
Permissio.
Permissio triplex. 411. 1
Persecutio.
in Persecutione generali debet se Pastor opponere. 354. 1
Persecutiones pro Christo pati quã sit utile. 146. 2
ad Persecutiones ferendas Christi & sanctorum exemplis roboramur. ibid.
Perseverantia, Perseverare.
Perseverantia quid sit, est duplex, ejus laus. 220. 1
Perseverare in peccato est via ad aliud peccatum. 543. 1 & 595. 1
Perseverantium perfectio in quo sita. 33. 1
Persona.
Personarum acceptio quam longe à sacerdotibus debeat abesse. 493. 2
de Personis divinis quinque notabilia. 7. 1
Filij à patre processio. ibid. 2
Patris & filij personalis distinctio. ibid.
Patris & filij consubstantialitas. ibid.
Patris & filij coæternitas. ibid.
Patris & filij indivisa operatio. 8. 1
S. Petrus.
Petri feruor abscindentis auriculam Malchi. 582. 2
de Petri nomine. 117. 1
Patri feruor circa Christi passionem. 560. 1
Non fuit mentitus in isto feruore. ibid. 2
Petri humilitas lotionem pedũ refugientis. 549. 2
De confessione Petri. 375. 1 & seqq.
Petri nominis ratio. 376. 2
Petrus est constitutus Christi vicarius. ibid.
Petri summus erat erga Christum affectus. 378. 2
Petrus quid interpretetur. 383. 2 & 678. 2
Quare Dominus permiserit eum cadere. 560. 1 & seqq.
De negatione Petri. 593. 1
Quomodo ea peracta. Christus eum respexit. 593. 1
de Petri lachrymis & pœnitentia. ibid.
Petri pœnitentia est imitanda. 594. 1
Ordo pœnitentiæ Petri. ibid.
De negatione Petri varia documenta moralia. ibid. 2
De interrogatione Petro facta an Christum diligeret. 691. 2
Cur tertio de dilectione à Christo interrogatus fuerit. 692. 1
De ovibus & agnis Christi Petro commissis. ib.
De prædictione mortis Petri. 693. 1
Petrus quot annis post resurrectionem supervixerit. ibid. 2
Petrus est figura sæcularium, & religiosorum. ibid.
Fuit contrario modo crucifixus quam Christus. ibid.
Pharisæi.
Pharisæus se in templo jactans quid mystice significet. 480. 1
Pharisæi hujus & Publicani historia quid moraliter significet. ibid.
Pharisæorum obstinatio & malitia. 303. 1 & 319. 2
Eorum detractio & cæcitas. 274. 2
Pharisæis quinam sint similes. 137. 1 & 317. 1
Quomodo eos Christus increpet. 316. 1
Pharisæi in eo peccabant, quod ægre ferebant Christum agere cum peccatoribus. 455. 2
Vnde dicantur. 81. 1
Eorum in Christum odium, & malitia. 213. 2
Phylacteria.
Phylacteria unde dicta. 500. 2
Pilatus.
Pilati imitatores quinam sint. 614. 1
Pilatus quibus modis Christum conetur liberare. 604. 1
De visione uxoris Pilati. ibid.
Quomodo innocentiam suam testetur. 605. 1 & seqq.
Pilati injustitia & iniquitas. 612. 1
De loco tribunalis Pilati. ibid. 2
Pilatus occidit asseclas Iudæ Galilæi. 328. 1
Inde orta est inimicitia inter ipsum, & Herodem. ibid.
Pilatus Galilæos occidens mysticè significat diabolum. ibid.
Piscatio, Piscis.
de Piscatione Apostolorum post resurrectionem. 689. 2
de Piscatoribus & piscatione spiritualibus. ibid. & 691. 1
Piscatio quid mystice significet. 131. 2
Pisces duo à Christo multiplicati quid significent. 370. 2
de Piscium numero captorum post Christi resurrectionem. 690. 1
Piscina.
Piscina probatica qualis erat. 323. 1
Quæ fuerit causa miraculi hujus piscinæ. ibid.
Erat figura baptismi. ibid.
Quinque ejus porticus quid moraliter significent. 324. 2
Populus.
Populi favor quam instabilis. 470. 1
Populus Iudæorum & gentilium significatus per duos filios. 486. 1
Pontifex.
Pontifex Romanus qua de causa soleat sabbatho vacare pauperibus. 460. 2
Pontificum Iudæorum quæ fuerit potestas. 586. 1
Pœna.
Pœna qua puniri solent homines est duplex. 349. 1
Pœnitentia.
Pœnitentia sic est facienda, ut quis per illa se affligat quibus peccavit. 251. 2
Pœnitenti quatuor sunt necessaria. 302. 2
Pœnitentia cum discretione debet imponi. 499. 2
de Pœnitentia agenda. 92. 2 & seqq.
Pœnitentiam agere quid sit. ibid. 2
De quibus sit agenda pœnitentia. 93. 1
Etiam est agenda de parvis peccatis. ibid. 5
Non debet differri. ibid.
Pœnitentiæ fructus qui. 81. 2 & 83. 2
Pœnitentia sextuplex inutilis. 379. 2
Pœnitentiæ quomodo imponendæ. 139. 2
Pœnitentia non debet rejici in senectutem, sed adolescentiæ tempore peragenda. 529. 2
Pœnitentiæ partes septem designatæ per septem panes à Christo multiplicatos. 371. 2
Pœnitentiæ panes sunt quinque. 284. 2
Pœnitentia debet fieri per eã per quæ quis peccavit. 147. 2
ad Pœnitentiam agendam adhortatio. 97. 2
Pœnitentiæ exempla. ibid.
Modus eam agendi. ibid.
Pœnitentia sera est valde periculosa. 93. 2
Est tamen fructuosa si sit vera. 94. 1
Pœnitentiæ tempus non negligatur. ibid.
Pœnitentiæ tres partes, scilicet contritio, confessio, & satisfactio. ibid. 2

Præceptum.
Præceptum triplici de causa datur. 211.4
Præceptum de honorandis parentibus male intelligebant Pharisæi. 360.1
Præceptum de præbenda altera maxilla percutienti, quomodo est intelligendum. 155.2
Præcepta Dei semper præ oculis esse habenda. 163.2
Præcepta decalogi Iudæi male intelligebant. 150.1
Eorum malum intellectum Christus correxit. ibid.
Prædestinatio.
Prædestinationis & reprobationis an possit assignari aliqua causa. 244.2
Prædestinationis & præscientiæ discrimen. 540.2
Prædestinatio quomodo à Deo sit facta. ibid.
Non debet nos reddere anxios, sed diligentes ad bona opera. ibid.
Quomodo impetretur. ibid.
Quomodo non tollat arbitrij libertatem. 541.1
de Prædestinatione cujusdam insigne exemplum. ibid. 2
Prædicator.
in Prædicatore quæ requiratur ætas. 98.2
Prædicatores exemplum à Christo sumant. 481.1
Prædicatores debent in Deo, non in homine spem figere. 215.2
Idem docetur exemplo duorum religiosorũ ib.
Possunt accipere victum. ibid.
Non tamen tenentur, sed possunt de suo vivere. ibid.
Prædicatores rejicere quã sit grave peccatũ. 117.1
Prædicatoris officium. 129.1
Prædicatores sunt milites. 84.1
Prædicatores sunt piscatores. 130.2
Prædicatori tria sunt expedientia. ibid. 136.1
Non debet inniti virtuti suæ. ibid. 2
Prædicatores quomodo reficiant retia. 132.2
Non debent esse pigri. 134.2
Nec delicati. ibid.
Nec dediti luxuriæ. ibid.
Nec otiosi fabulas aut inania proponant. ibid.
Prædicater prædicans in statu peccati an peccet. 417.1
Prædicator Evangelij non debet esse delicatus, sed pœnitentiam agere. 80.2
Prædicator debet præcogitare quæ prædicaturus est. 219.2
Prædicatores quam debeant esse alieni à cura rerum secularium. 320.1
Prædicatores qui recipit, Christum recipit. 226.1
Ita tamen se gerant ut recipi & foveri mereantur. ibid.
Eos recipientium merces. ibid.
Prædicatores canunt, & quale canticum. 239.2
Prædicator debet fugere applausum & vanam gloriam. 194.1
Prædicator quomodo facit spirituale convivium. 335.2
Prædicatores vitent Principum palatia. 235.2
Prædicatoribus patientia est necessaria. 217.2
Prægnans.
Prægnantes qui mysticè. 510.1
Prælatus.
Prælatorum sex conditiones. 274.1
Prælatorum luxus & pompa reprehenditur. 466.2
Qui prælati Iudæis similes. 677.2
Prælatorum grave periculum. 692.2
Debent assumi digni. ibid.
Prælati debent vigilare. 527.2
Prælatorum malorum vitia sex. 528.1
Prælatorum perfectio quæ requirat. 32.2
Prælatus malus moraliter est abominatio desolationis. 509.1
Prælatis etiam malis obedientia debetur. 499.1
Prælati debent præcedere verbo & doctrina. 148.1 & seqq.
Sunt sal & lux mundi. ibid. 2
Prælatus, etiam malus, authoritatem habet. 441.1
Prælatis Ecclesiæ quomodo sit obediendum. 231.2
Hujus obedientiæ meritum. 232.1
Prælati qui magis solliciti sunt de temporalibus, quàm de spiritualibus, reprehenduntur. 501.2
Præsumere.
Præsumere semper de aliis debemus meliora. 697.1
Præsepe.
De iis qui venerunt ad præsepe Domini, documenta moralia. 49.1
Princeps.
in Principum aulis versari quam sit periculosum. 594.1
Princeps malus est vulpes. 331.2
Primogenita.
Lex de oblatione primogeniti exponitur. 59.1
Quid mystice hæc lex significet. ibid.
Primogenita Deo in veteri lege offerebantur. 54.1
Processio.
Processio quæ fit in dominica palmarum unde ortum habet. 473.2
Quid significet, ejusque cæremoniæ explicantur. ibid.
de Processione feriæ quintæ olim haberi solita, quæ nunc desuevit. 705.1
Proficere.
Proficere quis potest dupliciter in sapientia, & ætate. 73.2
Promptitudo.
Promptitudo spiritus S. Petri. 577.2
Propheta, Prophetia.
Prophetæ falsi qui sint moraliter. 180.1
Propheta quare non honoretur in patria sua. 275.2
Prophetiæ non sunt causæ futurorum. 57.2
Prosperitas.
Prosperitas hujus mundi non est ambienda. 433.2
Prosperitatibus Deus etiam immiscet adversa. 63.1
Proselytus.
Proseliti qui dicantur. 502.2
Proximus.
Proximus noster quis sit. 245.1
Quomodo sit diligendus. ibid.
Prudentia.
Prudentia serpentis quomodo habenda. 218.1
Quænam sit illa. ibid.
Prudentia seculi. 428.1
Publicanus.
Publicani quales fuerint. 137.2
Unde dicti. 83.2
Pueritia.
Pueritia quamdiu duret. 391.2
Pueritiæ quatuor decim proprietates quæ mysticè explicantur. ibid.
Pueri.
Puerorum decem bonæ proprietates quas justi debent imitari. 413.1
Pulsare.
Pulsat Dominus quomodo. 529.1
Quomodo pulsanti aperiendum. ibid.
Puella.
In suscitatione puellæ tria notanda. 210.1
Pulvis.
Pulveris excussio à pedibus, quæ Apostolis præcipitur, est triplex signum. 217.1

Purgatorium.

Purgatorium.
Purgatorij pœnas per memoriam passionis relaxari. 571.2
De pœnis Purgatorij, earumque acerbitate, & quomodo suffragiis vivorum mortui inde possint liberari. 727.1
Purificatio.
Purificationis festi quam sit magna solennitas. 61.2
Purificationis puerperarum in veteri Testamento duplex lex. 53.2
De oblatione in ea offerri solita. 54.1
in Purificatione B. Mariæ quid moraliter significet processio Simeonis & Annæ. 59.1
Cereus hoc festo solitus gestari quid significet. 58.2
Purificatio Mariæ quid mysticè & moraliter significet. 59.1
Quid significet ejus oblatio. ibid 2
Purpura.
Purpurea Christi vestis quid significet. 608.1

Q.

Quæstio.
QUæstiones quatuor valde utiles quilibet à se debet petere. 88.2
Quadragenarius.
Quadragenarius numerus est mysticus. 106.2 & 107.1
Quadragesima.
Quadragesima quam rectè instituta. 106.2

R.

Racha.
RAcha quid significet. 150.1
Rachel.
Rachel quomodo plorare dicatur filios. 64.2
Rachael significat Ecclesiam. 65.1
Recidivare.
de Recidivante in peccatum exemplum. 313.2
Reconciliatio.
de Reconciliatione fraterna, & de remittendis offensis. 150.2
Redemptio.
Redemptionis nostræ opus majus est quam creationis. 653.2
Redemtionis nostræ figuræ.
Regulus.
Reguli filius à Christo sanatus quid mysticè significet. 264.1
Regulus, de quolibet homine. ibid. 2
Regnum.
Regnum divisum quodnam sit moraliter. 164.1
Regnum cœlorum quatuor modis accipitur. 79.2
Regnum Dei triplex est. 511.2
Regnum Christi quam præstans. 468.1
Relinquere.
Relinquere omnia propter Christum quomodo debeamus. 421.1
Religio, Religiosi.
Religio est sycomorus arbor. 454.2
ad Religionem quinam sint gradus. ibid.
Religiosi mortui sunt mundo. 120.1
Religiosi boni figura est in vocatione Abrahæ. 229.2
Religiosi quomodo à Christo vocantur ad religionem, eique similes sint in passione, morte, & resurrectione. 448.1
Religio moraliter significatur per desertum 235.2
Religio mysticè est ficulnea. 329.2
Quibus de causis. ibid.
Religionis ingressus non est differendus. 197.2
Eam ingressi ad mundum non debent respicere. 198.2
Religiosi vel sunt valde boni, vel valde mali. 329.2
Religiosi quare inclusi. 35.1
Religiosi non debent quærere suas commoditates. 178.2
Religio moraliter est castellum. 258.1
Religiosus malæ vitæ quam turpe & deforme monstrum sit. 291.2
Religiosi an possint sua juridice repetere. 155.1
Religiosi quomodo debeant omnia relinquere, & mundo esse mortui. 134.1
Religiosorum perfectio quæ requirat. 32.2
Religiosi plus solliciti de temporalibus quam de spiritualibus quam male faciant. 440.2
Repudium uxorum.
Repudium uxorum Iudæis permissum. 152.1
Modo est illicitum, nisi ob adulterium, idque solum quoad cohabitationem. ibid.
Libellus repudij quomodo Iudæis permissus. 411.1
Resurrectio.
Resurrectio mortuorum quomodo in die judicii fiet. 519.2
Resurrectio est quædam regeneratio similis regenerationi baptismi & transfigurationi Christi. 386.1
Resurrectionem mortuorum quomodo Christus probet. 495.2
Resurrectionis carnis meditatio est multum utilis. 225.1
De corporum Resurrectione. 728.1
De qualitate corporum resurgendorum. ibid. 2
Resurrectio fiet in instanti. ibid.
Robertus.
Robertus fundator Præmonstratensium. 315.1
Ejus humilitas. ibid.
Sabbathum.
Sabbatha quomodo sanctificanda. 331.2
Sabbathum spiritualiter observare quid sit. 242.1
in Sabbatho quæ opera erant licita, quæ vetita. 301.2
Sabbathum cessationem significat. 658.1
Sacerdos.
Sacerdotum Iudæorum avaritia & simonia. 474.1
Sacerdotes malæ vitæ validè administrant Sacramenta. 393.1
Sacerdotes multi à David constituti. 15.2
Sacerdotum veterum abstinentia. 17.2
Sacerdotum bona vel mala vita quantum in Ecclesia obsit, vel prosit. 474.2
Vide *Prælatus, & Prædicator.*
Sacramenta.
Sacramenta novi Testamenti sunt spirituales medicinæ. 103.2
De ratione & institutione Sacramentorum. 104.1
de Sacramentorum efficatia. ibid.
Quare septem sint. ibid.
De charactere sacramentali. ibid.
Sacramentorum novi testamenti efficia. 642.2
Quomodo ex latere Christi profluxerint. ibid.
Sadducæi.
Sadducæi unde dicti. 81.2
Sal.
Salis proprietates. 148.2
Significat discretionem ibid.
Salus, Salvandi.
pro Salute animæ importuni possumus esse. 452.2
Salus duplex est. 468.1
Salvendorum paucitas. 324.2

Salutatio.
Salutationis Angelicæ dignitas. 20. 1
Salutare.
Salutare aliquem per viam quomodo Christus inhibeat. 216. 1
Samaritanus.
Samaritanum quare Iudæi vocarint Christum. 347. 1
Samaritanorum qualis erat religio, & quomodo introducta. 259. 2
Samaritani quare Christo negaverint hospitium. 447. 1
Erant exosi Iudæis, & quare. ibid.
Samuel.
Samuel est figura Christi in templo præsentati. 54. 2
Sampson.
Sampson est figura Christi. 660. 1
Sanati.
Sanati à Christo corporaliter, sanabantur spiritualiter. 374. 1
Sancti.
Sancti omnes hic passi sunt. 681. 1
de Sanctorum aureolis, vide *Beatitudo.*
Sancti quomodo in hac vita pro impiis orant. 516. 1
Sancti comparantur avibus. 170. 2
Sanctorum memoria est utilis. 280. 1
Est speculum spirituale. ibid.
Sanctos quomodo imitari debeamus. 680. 2
Sanguis.
Sanguinem suum pro nobis fudit Christus piissimè, plenissimè, & acerbissimè. 643. 2
Sapientia.
Sapientia mundi est triplex. 244. 1
Sapientia est multiplex. 428. 1
Satisfactio.
Satisfactio est injungenda pœnitenti. 305. 2
Satisfactio, quæ est tertia pœnitentiæ pars, quid sit. 96. 1
Per quæ opera debeat fieri. ibid. 2
Ejus laudes. ibid.
Satum.
Satum qualis sit mensura. 271. 1
Scandalum.
de Scandalis vitandis. 393. 1 & seqq.
Scandala cur Deus permittat. ibid. 2
Scandali occasio diversimodè præbetur. 394. 1
pro Scandalo quæ sint dimittenda. 395. 1
Scandalum de escis quare non vitaverit Christus, sed bene scandalum de tributo dando voluerit amovere. 390. 2
Scandalum quid sit. ibid.
Scenopegia.
Scenopegia quale fuerit festum apud Iudæos, 338. 1 & 340. 1
Quid mysticè significent. ibid. 2
Scorpio.
Scorpiones qui moraliter sint. 243. 1
Scriptura.
Scripturæ sacræ studium commendatur. 241. 1
Scripturæ sacræ finis & intentio. 708. 1
Ejus vilitas. ibid.
Scripturarum studium commendatur. 191. 1
Scripturæ potius quam astris credendum est. 372. 2
Sebaste.
Sebaste qualis sit civitas. 445. 1
Sæculum.
Sæculi mores depravati describuntur. 508. 2
Secretum.
Secreta non esse indaganda. 244. 2
Seductio.
Seductio duplex. 652. 2
Semen.
Semen quomodo est verbum Dei, & quomodo variis modis fructificet. 266. 1
Sensus.
Sensibus quinque externis dat Deus quinque singularia bona. 284. 2
Sepultura, Sepeliri.
Sepultura asini quid sit. 431. 2
Sepeliri spiritualiter cum Christo quomodo debeamus. 651. 2
Sepultura antiquorum qualis. 194. 2
Sepeliendorum corporum hodie ritus unde ortum habeat. 668. 2
Septenarius.
Septenarius numerus significat universitatem. 405. 1
Sequi.
Sequi Christum quid sit, & quomodo, & in quibus eum sequi debemus 380. 1
Sequentium Christum paucitas. 381. 1
Sequebantur Christum multi ex diversis intentionibus. 135. 2
Sequentium Christum varia esse præmia. 431. 1
Sequelæ Christi quæ sint impedimenta. 226. 2
Serpens.
Serpentes qui moraliter sint. 243. 1
Servire, Servus.
Serviendum est Deo, qui ipse nos in omni necessitate potest juvare, non vero homines, licet potentissimi, quod exemplo quodam docetur. 264. 1
Servorum qualis habenda est cura. 188. 1
Siclus.
Siclus qui erat. 58. 2
Sidon.
Sidon qualis fuerit urbs. 362. 2
Sion.
In monte Sion duo monasteria. 549. 1
Sion mons ubi situs & qualis. 465. 1
Siloe.
Siloe quis, & qualis sit locus. 349. 2
Simeon.
Simeon quid interpretetur. 551. 1
Simeonis senis laus. ibid. 2
In suo Cantico magnificavit Christum in quatuor. 56. 1
De ejus benedictione. ibid. 2
Simon.
Simon leprosus qualis fuerit. 459. 1
Simoniaci.
Simoniaci quàm sint detestabiles. 475. 2
Simoniaci sunt Iudæ proditori similes. 545. 1
Simoniaci quàm sint detestabiles. 214. 2
Simplicitas.
Simplicitatem columbinam debemus habere, & quænam illa sit. 218. 1
Socrus.
Socrus Petri quid mysticè significet. 192. 2
Sodomia.
Sodomia quàm sit grave peccatum. 217. 1
Quàm graviter à Deo punita. ibid. 2
Sol.
Solis occasus quid mysticè significet. 193. 2
Sol quid mysticè significet. 517. 1
Solitudo.
Solitudo quædam mentis est nobis necessaria. 326. 1
Solitudinis commendatio. 106. 1

Solitariæ vitæ commendatio. 67.2
Quomodo in ea versandum. ibid.

Sollicitudo.

Sollicitudo nimia de victu & vestitu quomodo tollenda. 169.2
Sollicitudo quæ prohibeatur. 171.1
Sollicitudo triplex. ibid.2
Sollicitudo quadruplex, quæ bona, quæ mala. 417.1

Somnus.

Somnus in scripturis multis modis accipitur. 436.2

Sponsus.

Sponsus animæ nostræ est Christus. 139.1
Habet omnes qualitates optimi sponsi. 137.1

Sportæ.

Sportæ septem fragmentorum in Christi miraculo quid significent. 370.1

Spiritus sanctus.

Spiritus S. cur apparuerit in baptismo Christi. 102.1
Quare in specie columbæ. ibid.
De septem donis Spiritus sancti. 371.2
Spiritus S. quare comparetur digito. 305.2
Spiritui sancto quare approprietur bonitas. 126.1
Spiritus sanctus cur in sufflando fuerit datus. 685.1
De adventu Spiritu S. in Apostolos. 712.2 & seq.
de Spiritus sancti processione. ibid. 1
Cur tanquam ventus vehemens, & instar rignis & linguarum. ibid.
Spiritus sanctus bis missus super Christum, & bis super Apostolos. 713.1
Spiritus sanctus missio duplex, visibilis, & invisibilis. 713.2
Spiritus sancti præsentis signa in incipientibus, proficientibus, & perfectis. 714.1
Item adhuc alia signa. ibid.2
Spiritus sanctus efficacia. 715.2
Spiritus sanctus missio cur dilata. 716.1
Cur facta quinquagesimo die. ibid.
De ejus figura. ibid.2

Spiritualis.

Spiritualiter vivens non debet mirari si interdum sit aridus. 73.2
Spirituale exercitium quatuor requirit. 105.2
Spiritualis hominis signa. 715.1
Spiritualis qui vult esse debet habere multa. ibid.2

Stagnum.

Stagnum ubi vocati sunt Apostoli quid mysticè significet. 130.2

Statua.

Statua salis uxoris Loth quid significet. 199.1

Stater.

Stater quid sit. 390.1

Status.

Status hominum tres sunt, incipiendum, proficientium & perfectorum. 664.1
Designantur per tres Marias quæ fuerunt apud sepulchrum Domini. 667.1
Incipientium, proficientium, & perfectorum status mysticè significantur. 509.2
Horum instructio. ibid.

Stola.

Stola apud veteres quid fuerit. 501.1

Stella.

Stella quæ Magos duxit ad præsepe in multis differt ab aliis stellis. 48.1
Stella quæ Magis apparuit cur aliquo tempore disparuerit. 49.1
Stellæ quid mysticè significent. 517.1

Subditus.

Subditi non offendantur malitia suorum superiorum. 355.2

Superbus, Superbia.

Superbi sunt à Deo adjecti. 333.2
Superbiæ detestatio. 479.2

Synagoga.

Synagogam quomodo Christus reliquerit. 316.1

Syrophœnissa.

Syrophœnissa qualis fuerit. 363.1

Sycomorus.

Sycomorus arbor quid mysticè significet. 454.2

T.

Tabernaculum.

Tabernacula tria quomodo moraliter fiant. 385.1

Tacere, Taciturnitas.

Tacere quando debeamus. 310.1
Taciturnitas commendatur. 102.2

Tactus.

Tactus Christi quam fuerit bonus. 386.1
Tactus Dei est triplex. 185.1
Ejus virtus valet ad septem. ibid.

Talentum.

Talentorum parabola quid significet. 533.1

Tau.

Tau quid significet. 8.1

Taurus.

Tauri ad ficum alligati mansuescunt. 329.2

Tectum.

Tecta in Palæstina erant plana. 222.2

Templum.

Templa non sunt erigenda ex malè acquisitis. 504.3
Templum ingressuri debent primò esse mundi à peccato. 60.1
Secundò debent esse membra Ecclesiæ. ibid.2
Tertiò debent habere bonam intentionem. ib.
Templa quantopere sint veneranda. ibid.
de Templo spirituali animæ. 61.1
Templum in quovis loco semper adeundū. 474.2
in Templis quanta cum reverentia sit versandum. 123.2
De iis qui spiritualiter à Christo ejiciuntur ex templo. ibid.
Ejectio vendentium ex templo erat maximum signum. 125.1
Templum spirituale est anima, & quomodo in illud Christus intret. 476.1
Ab hoc Templo quatuor expellenda. ibid.
Templum quomodo sit domus Dei & orationis. ibid.
Habet usum quadruplicem. ibid. 2.
Quomodo fiat spelunca latronum. ibid.

Templum Iudæorum.

Templo bis Christus ejecit vendentes. 475.1
Quid hæc ejectio significet. ibid.2
in Templo veteris Testamenti tres erant mansiones. 108.1
Templum Iudæorum varias partes habeat, & quid iis continebatur. 474.1
In hoc Templum quare Christus toties intravit. ibid.
Templi Iudæorum triplex fuit dedicatio. 356.2
Templum Salomonis habebat varia loca. ibid.
Templum Iudæorum quare eversum. 506.2
Templum spirituale potius esse ornandum quam materiale. ibid.
Templum Salomonis in quo loco constructū. 66.2
De præclarè gestis in eo. ibid.

Templi

Templi hujus à mystica descriptio. 62. 1

Tempus.

Tempus quàm sit præstans, & quanta ejus habenda ratio. 94.1 & 68.1 & 351. 2

Temporalia.

Temporalem propter fœlicem successum & prosperitatem multi Deo adhærent. 294. 2

Temporalia si quis bene dispenset, dignus est majoribus officiis fungi. 429. 2

Temporalia interdum perdere qui timent, amittunt spiritualia. 440. 1

Tentatio.

Tentationes non debent timeri. 112. 1

Sine illis nemo vivit. ibid.

Tentationes in hoc mundo sunt variæ. 279. 1

Tentationibus nos ingerere non debemus. 441. 2

Tentationes dupliciter diabolus immittit. 512. 2

Tentationum materiam semper habemus. 717. 2

Tentationum tria genera. 183. 1

Tentatio est duplex. 165. 1

Tentari per se non est malum, sed utile. ibid.

Tentare Deum quid sit, & quando eum tentamus, 109. 1

Tentationes contra spirituales novissimi temporis varia remedia. Primum non desiderare revelationes. 512. 2

Secundum non appetere sensibiles consolationes. 513. 1

Tertium non extolli in visionibus, si ea veniant, ibid.

De quarto & quinto. ibid.

Item decem remedia contra tentationes, quas quidam seminant per malam vitam, & falsam doctrinam. ibid. 2

Tepidus.

Tepidi perstringuntur. 181. 2

Tenebræ.

Tenebræ exteriores. 492. 1

Tenebræ interiores, & exteriores quæ sint. 534. 2

Terra, Terrena.

Terrena & cœlestia simul non possumus possidere. 134. 1

Terra bona & mala quæ sit moraliter. 267. 2

in Terra scribere quid significet. 342. 1

Testimonium, Testis.

Testimonium verum quatuor requirit. 326. 2

Testes valsi tribus obnoxij. 589. 1

Testes tres inevitabiles. 407. 2

Testamentum.

Testamentum vetus est figura novi. 708 1

Testamenti novi quis finis. ibid.

Titulus.

Titulus triplex est. 623. 1

de Titulo crucis, vide *Christus*.

Titulus Christi semper in corde habendus. ibid. 2

Timor.

Timor alius est humanus, naturalis servilis, initialis, filialis sive castus. 224. 1

Quid sint illi timores. ibid.

Timoris Dei, & mundi differentia. 128. 1

Thabor.

Thabor in monte insignia sunt monasteria. 385. 1

S. Thomas.

de S. Thomæ incredulitate. 686. 2

De ejus infidelitate à Christo sanata. 682. 2

de S. Thomæ confessione. 683. 2

Cur fuerit permissus dubitare. ibid.

Tradere.

Tradentium Christum diversæ voluntates. 543. 1

Transfiguratio.

Transfigurationis festum quare celebretur in Augusto. 386. 2

Transfiguratio Christi significat cœlestem gloriam. 385. 1

Transfretatio.

Transfretatio Christi quid mysticè significet. 294. 1

Tributum.

Tributum Christus pro se, & pro Petro dedit, & quare. 390. 1

Tributum triplex debemus Deo reddere. 494. 2

Tribulatio.

in Tribulationibus ad Deum debemus confugere. 634 1

in Tribulationibus Deus homini adest. 662. 1

Tribulationes expectare debent qui Deo servire volunt. 372. 2

Tribulationum utilitas. 212. 2

Tribulationes Deus homini immittit variis de causis. 35. 2

Tribulationes tolerandæ exemplo Christi. 221. 1

Ad eas patienter tolerandas juvat memoria passionis Christi. ibid.

Ab illis nemo est liber. 222. 1

Trinitas.

in Trinitate quomodo loquendum. 357. 1

Trinitatis opera indivisa. 326. 2

Trinitas in Christi baptismo apparuit. 103. 1

Trinitatis expressio. 126. 1

Ejus invocatione Constantinopoli cessavit pestis. ibid.

Tristitia.

Tristitia sanctorum quomodo in gaudium convertenda. 564. 2

Tuba.

Tuba in extremo judicio quid sit. 728. 2

Tyrus.

Tyrus qualis fuerit urbs. 362. 2

De memoria miraculi Christi in ea urbe. 364. 1

V.

Væ.

VÆ quid in Scripturis significet. 287. 1

Væ octies à Christo offertur, & quibus intentetur. 501. 2

Velum.

de Veli templi scissione in passione. 639 1

Velum templi eras duplex. ibid.

Vendere.

Vendere nos ipsos debemus pro cœlo. 545. 2

Ventilabrum.

Ventilabrum unde dictum, & quid sit. 92. 1

Verbum.

Ad illa verba, *Verbum caro factum est*, genua sunt flectenda. 87. 1

Verborum Dei stabilitas. 521. 2

Verbum duplex, mentale, & vocale. 7. 1

Verbum Dei quomodo debeat audiri. 73. 2

Verbum Dei est hamus. 131. 2

per Verbum quomodo omnia sint facta. 8. 1

Verbi Dei duplex effectus. 265. 2

Verbum Dei quanta cum veneratione sit audiendum. 315. 1

Est summopere dulce, & sapidum. ibid.

Verecundia.

Verecundia de peccatis quam sit utilis. 191. 1

Verecundia humana quomodo pro Dei confessione sit amovenda. 382. 1

Veritas.

Veritas est prædicanda. 127. 2

Veritatis causa interdum se homo potest laudare. 551.2
Veritatem contra tribus modis peccari potest. 340.1
Veritas quàm sit fortis, & firma. 350.1
Veritas triplex in Christo erat. 493.2
Veritas sæpe invitè auditur. 599.2
Veritas interdum potest occultari. 486.1
Vestis, Vestitus.
de Vestium scissione in passione Christi facta. 589 2
Quid hæc scissio significat, & de ejus more. ib.
in Vestium luxu quatuor reprehenduntur. 432.2
in Vestibus quanta debeat esse moderatio. 235.2
Præcipuè in Ecclesiasticis. ibid.
Vestitus Christi triplex in passione quid significet. 607.2
Vestitus Christi rubeus, & candidus quid significet. 610.2
in Vestitu non superbiendum exemplo Christi, ac potissimum monachis. 611.1
Via.
Via ad cœlum est arcta. 178.2
Viæ Domini quæ. 89.2
Victus.
Victus frugalitas commendatur. 370.2
Vidua.
Vidua Sareptana ad quam Helias mittitur quid moraliter significet. 276.1
Vidua dans duo minuta, quomodo aliis plus dederit. 477.2 Quid moraliter significet. 478.1
Videre.
Videre Christum quid sit. 246.2
Videtur Christus tripliciter. 247.1
Vigilare, Vigilia.
Vigilandum quomodo sit exemplo patris familias domum suam contra fures custodientis. 526 1
Vigilia prima, secunda, & tertia quid moraliter significent. 529.2
Vigilandum semper, eo quod judicii dies sit incerta. 522.2
Vigilandum est semper. 177.1
Villa, Villicus.
Villicus quis dicatur. 426.2
Villa triplex est nobis commissa. ibid.
Vinum.
Vinum cum Myrrha cur Christus noluerit bibere. 619.2
Vindicta.
Vundicta quatuor modis est injusta. 150.1
Vindicta an per se sit expetenda. 154.1
de Vindicta quæ ad correctionem est exercenda. ibid.2
Virtus.
Virtutes non esse jactandas. 33.2
Virtutis via propter adversarios non debet deseri. 445.2
Virginitas.
Virginitatis privilegium. 555.1
Virginitas est thesaurus. 272.1
Thesaurus hic quomodo inveniendus, quomodo custodiendus, & omnibus præponendus. ibid.
Visus.
Visus sensus interdum pro aliis sensibus in scripturis accipitur. 687.1
Visitatio.
Visitatio Dei nunquam est sine consolatione. 679.1
Vita activa, & contemplativa.
Vita activa & contemplativa significatur per Petrum, & Ioannem. 586.2 & 690.1 & 694.2
Vitæ activæ, & contemplativæ officia. 415.1
Vita activa, & contemplativa à Christo commendata. 187.2
Activæ vitæ dediti quibus virtutibus debeant esse prædicti. 32.2 & seqq.
Vita activa & contemplativa significatur per Martham & Magdalenam. 254.2 & 255.2
Vita contemplativa semper manet. ibid.1
Quæ vita ex his sit præstantior. ibid.
Vita activa quotuplex sit. ibid.2
Vitæ contemplativæ officia. 256.1
Item activæ officia. ibid.
Actio in vita activa est duplex. 255.1
Nulla est his vitis est mala. 256.1
Significantur hæ duæ vitæ etiam per Rachelem & Liam; ibid.
Vita humana.
Vita præsens est ludus. 433 1
Vita nostra quotidie minuitur. 82.2
Vita est triplex. 263.2
Vitæ hujus labor & ærumna. 339.1
Vita æterna vocatur denarius, & quare. 413.2
In statu vitæ diligendæ quomodo nos geramus. 536.1
Vita utra melior sit, activa, an contemplativa. ibid.
Vltio.
Vltionem non esse quærendam. 448.1
Vlysses.
Vlyssis prudentia. 210 1
Vndecimus numerus.
Vndecim numerus significat transgressionem. 407.1
Vngere.
Vngere caput & pedes Domini quomodo debeamus. 460.1
Vnitas.
de Vnitate Christianorum inter se. 566.2
Vocati.
Vocati licet simus ad fidem, semper tamen debemus timere, eo quod non omnes vocati salventur. 425.2
Voluntas.
Voluntatem ac sensum proprium debemus abdicare. 73.2
Voluntas propria quod secum adferat incommoda. 232.1
Voluntatis bonæ commendatio. 181.1
Votum.
Vota citò reddenda. 34 2
Vox.
Vox Christi quàm sit efficax. 438.1
Vsura.
Vsura quid sit. 535.1
Vsuram spiritualem quomodo à nobis Dominus exigat. ibid.
Vulnus.
Ad Christi vulnera in omnibus necessitatibus nos debemus convertere. 644.1
Vultus.
Vultus in terram declinandi causæ. 671.1
Vxor.
Vxoribus quomodo Iudæi dabant libellum repudij. 411.1

Z.

Zacharias.
Zacharias pater Ioannis Baptistæ non fuit summus sacerdos. 16.1
Quid interpretetur. ibid. Quare obmutuit. 17.1
Zacchæus.
Zacchæi conversio. 453.2 & seqq.
Quomodo fuit filius Abrahæ. 456.1
Quid mysticè significet. ibid.2
Zelus.
Zelus quid sit. 124.1 boni Zeli meritum. ibid.

FINIS.

Bayerische StaatsBibliothek
Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Ludolphus

Vita Jesu Christi

Augusta Vindelicorum 1729

2 P.lat. 993
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10634978-6
VD18 1449888X-001